

JACOBI
PIGNATELLI
E CRYPTALEIS IN SALENTINIS

S. Theolog. ac J. U. Doctoris

NOVISSIMÆ
CONSULTATIONES
CANONICÆ,
PRÆCIPUAS CONTROVERSIAS,

Quæ ad FIDEM, EIUSQUE REGULAM spectant, in quibus Errores Atheorum, Infidelium, Schismaticorum, Hæreticorum, & aliorum Ecclesiæ Catholicæ hostium referuntur & refelluntur; præsertimque illas quæ circa S. INQUISITIONIS TRIBUNAL. versantur, ubi de Inquisitoribus, eorumque Officialibus & Ministris, de Reis in quos jus & potestatem habent, deque Pœnis pro Casuum varietate istis infligendis, & quàm plurima alia ad hoc Argumentum facientia, complectentes.

OPUS PRIMA VICE PRÆLO COMMISSUM, ET JURIS

*Utriusque Consultis non modò, verùm etiam Theologis, imò & omnibus Fidem
Christianam profitentibus planè necessarium ac utile.*

Cum INDICE CONSULTATIONUM singulis Tomis præfixo.

TOMUS POSTERIOR.

COSMOPOLI,
Apud DOMINICUM PUTEANUM.
M. DCCXI.

THE NATIONAL

CONSTITUTION

OF THE UNITED STATES

OF AMERICA

ARTICLE I

SECTION 1

All legislative Powers herein granted shall be vested in a Congress of the United States, which shall consist of a Senate and House of Representatives.

SECTION 2

The House of Representatives shall be composed of Members chosen every second Year by the People of the several States, and the Electors in each State shall have the Qualifications requisite for Electors of the most numerous Branch of the State Legislature.

SECTION 3

Senators and Representatives shall, when assembled, constitute the Congress of the United States, and they shall meet at such Time and Place as they may determine.

SECTION 4

The Congress shall assemble at least once in every Year, and such Meeting shall be held on the first Monday of December, unless they shall determine on some other Day.

SECTION 5

Each House shall be the Judge of the Elections, Returns and Qualifications of its own Members, and the Majority of each shall constitute a Quorum to do Business, but a Majority of each shall also be necessary to pass a Bill.

INDEX ARGUMENTORUM CONSULTATIONUM NOVISSIMARUM

TOMI POSTERIORIS.

CONSULTATIO CXXXIII.

DE Notariis S. Officii, ejusque Theſaurariis ſive Depositaris, Custodibus Carcerum, aliisque miniſtris, ac de Familiaribus. *Pag. 1.*

CONSULTATIO CXXXIV.

De Foro competente, ſive de Judice quò ad Hæreticos, Maleficos, ſortilegos, ac alios de Hæreſi ſuſpectos, ubi plurium Authorum hallucinationes & errores recensentur ac reſelluntur. *Pag. 5.*

CONSULTATIO CXXXV.

An ex factis hæreticalibus poſſit quis declarari hæreticus etiam negativus? *Pag. 8.*

CONSULTATIO CXXXVI.

An & à quo tempore ſubjiciantur S. Officio committentes ſortilegia qualificata? & quid ſi non ſint qualificata, neque hæreticalia, ſed ſimplicia, ita ut nullomodo redant ea committentes ſuſpectos de aliqua hæreſi, ut colligere herbas ſub aurora tribus diebus aſpiciendo ſolem & hujusmodi alia? *Pag. 10.*

CONSULTATIO CXXXVII.

An committens facta hæreticalia ſine infidelitate in animo incurrat cenſuras & poenas in apoſtatas & in hæreticos fulminatas? *Pag. 13.*

CONSULTATIO CXXXVIII.

Quid in caſu dubio ac in aliis caſibus ad Inquiſitores ſpectantibus. *Pag. 19.*

CONSULTATIO CXXXIX.

In rebus Sancti Officii, ad quid poſſit vel non poſſit procedere Inquiſitor ſine Episcopo Ordinario, vel Episcopus ordinarius ſine Inquiſitore, ubi Parerga de Episcopo quò ad

Pignat. Conſult. Noviſſim. Tom. 11.

S. Officium, & de Reis S. Officii. *Pag. 28.*

CONSULTATIO CXL.

An & quibus remediis ac mediis unio Schismaticorum omnium cum Eccleſia Catholica procuranda ſit? præſertim Græcorum ac Rhutenorum, ubi de erroribus qui Græcis attribuuntur, de origine eorum ſchiſmatis, & an propter ſuos errores Græci ſint cenſendi Hæretici tantum ſchiſmatici, quinam ritus illi permiſſi & in quibus Latinis cum Græcis liceat communicare: ubi pauca de poenis ſchiſmaticorum eorumque abſolutione & reconciliatione & remiſſione: de quamplurimis rebus aliis aliisque nationibus Orientalibus. *Pag. 34.*

CONSULTATIO CXLI.

An, & quatenus liceat Principibus Catholicis permittere in ſuis regnis vel ditionibus libertatem publicam Religionis? & quatenus ea permiſſa fides Hæreticis ſervanda ſit. *Pag. 42.*

CONSULTATIO CXLII.

De amuletis & periaptis. Quid ea ſint? Eorum efficacia, & ſuperſtitio. Ubi de ſacris fidelium Iconculis, vulgò *Medaglie*, & agnus Dei, de Bullis, aliisque Ethnorum ſuperſtitionibus. *Pag. 45.*

CONSULTATIO CXLIII.

De obligatione denunciandi Sortilegos ac de Hæreſi ſuſpectos. *Pag. 47.*

CONSULTATIO CXLIV.

De modis procedendi contra Hæreticos ac de Hæreſi ſuſpectos. *Pag. 60.*

CONSULTATIO CXLV.

De citatione S. Tribunali S. Officii. *Pag. 74.*

Index Argumentorum

CONSULTATIO CXLVI.

De Comprehensione, sive captura reorum pro causis ad S. Officium pertinentibus. *Pag. 80.*

CONSULTATIO CXLVII.

De ultroneâ reorum Comparitione, sive de sponte comparentibus in Tribunali S. Inquisitionis, ac de tempore gratiæ. *Pag. 83.*

CONSULTATIO CXLVIII.

De sponte confitentibus in carceribus. *Pag. 87.*

CONSULTATIO CXLIX.

De Confessione Sacramentali rei, de hæresi inquisiti, & in carceres coniecti, ubi Effata de Confessariis. *Pag. 89.*

CONSULTATIO CL.

De Testibus contra reos S. Officii, ubi effata ad rem hanc haud vulgaria. An omnes testes inhabiles in causa fidei admitti debeant? Et qui? *Pag. 91.*

CONSULTATIO CLI.

Quando, & ad quid testes inhabiles, exceptis inimicis, in S. Tribunali S. Officii admitti debeant? *Pag. 102.*

CONSULTATIO CLII.

Quid quantumque probent testes excommunicati, focii criminis, consanguinei, infames, aliive inhabiles in causis ad S. Officium spectantibus. *Pag. 107.*

CONSULTATIO CLIII.

De Testibus singularibus in causis S. Officii, deque differentia inter testium singularitates. *Pag. 109.*

CONSULTATIO CLIV.

De Compulsione & probatione testium, eorum publicatione, repetitione, & confrontatione, ac pœna in testificando ad falsum in causis S. Officii, deque aliis quæ ad rem hanc compendio & capitulatim disceptantur. *Pag. 113.*

CONSULTATIO CLV.

De Reorum defensionibus in Tribunali S. Officii. *Pag. 118.*

CONSULTATIO CLVI.

De Defensione Hæretici defuncti: cur contra illum procedatur? Ubi quid de credentibus defunctis hæreticorum, deque fautoribus ac defensoribus etiam defunctis, quidve de apostatis, de præscriptione actionis con-

tra hæreticum defunctum, ac de confiscatione ejus bonorum. Quomodo contra illum procedi possit, deque ad rem, aliis cum nonnullis parergis. *Pag. 126.*

CONSULTATIO CLVII.

Qualis defensio Hæretico defuncto competat? Quinam & quomodo in ea citandi? ubi & Parerga aliquot de hæreticorum defensione. *Pag. 130.*

CONSULTATIO CLVIII.

An qui sponte seipsum interficit ad laudem Dei, censendus sit formaliter hæreticus. *Pag. 133.*

CONSULTATIO CLIX.

De Reorum examine in Tribunali S. Inquisitionis. *Pag. 137.*

CONSULTATIO CLX.

De Indiciis, ex quibus Reus torqueri potest in Tribunali S. Inquisitionis. *Pag. 143.*

CONSULTATIO CLXI.

De Quæstione sive Tortura Sortilegi, Sage, Hæretici, ac suspecti de Hæresi, ubi & de ea Parerga. *Pag. 162.*

CONSULTATIO CLXII.

De Sententia contra Hæreticos, atque alios in S. Officio inquisitos, cum aliquot parergis sive effatis. *Pag. 179.*

CONSULTATIO CLXIII.

De Degradatione, quo ad Causam hæresis. Quotuplex ea sit. De qua degradatione loquatur textus in cap. Quoniam 1. de hæret. in 6. An in degradatione activa comprehendatur Capitulum? Quid de Episcopo confirmato & consecrato? An Episcopus facultatem degradandi possit delegare? Quid de Prælati regularibus circa suos subditos? Quid de solo Inquisitore? Quid sit de forma & substantia judicii in causa fidei? Abbates vel Prælati, an sint vocandi ut conjudices? Horumque convocatio an sit de forma degradationis in Tribunali S. Inquisitionis? Quænam personæ convocandæ, ut assistant degradationi? In quibus casibus fieri debeat degradatio ex causa hæresis? An sit licitum in electione Episcopi Clericū in sacris ex causa hæresis tradere curiæ seculari, vel perpetuo carceri? Quinam sint effectus degradationis? Et an aliquis degradari possit sine accusatore procedente Judice per viam Inquisitionis? Ubi

Consultationum Novissim. Tomi Posterioris.

Ubi alia, præsertim S. Concilii Tridentini Decretum super Degradatione, ab ejus S. Congregatione explicatum & Parerga aliquot de Degradatione non vulgaria. *Pag. 191.*

CONSULTATIO CLXIV.

De Abjuratione Hæreticorum ejusque requisitis, cujus Parerga alibi adducta. Ac de Purgatione Canonica, Pauca sed insigniora. *Pag. 200.*

CONSULTATIO CLXV.

De Relapsis in hæresim eorumque Pœnis. *Pag. 238.*

CONSULTATIO CLXVI.

1. De Reis contumacibus S. Officii, deque modo in eos procedendi. 2. Qualis debeat esse contumacia, ut contumax in causa hæresis damnari possit? 3. Qualiter absens suspectus de hæresi & contumax sit damnandus? 4. Et an contumax in causa hæresis non solum intra annum, sed anno elapso immo postquam fuit damnatus ac ejus statua combusta in Tribunali S. Officii audiatur? *Pag. 253.*

CONSULTATIO CLXVII.

De judicio ac pœnis Sortilegi, Hæretici, aliorumque delinquentium contra fidem, ubi quæ in hæreticorum judiciis perpendenda, deque cautionibus contra hæreticos, aliisque hujusmodi. *Pag. 265.*

CONSULTATIO CLXVIII.

De Pœnis contra hæreticorum receptatores, defensores, fautores, eisque credentes. *Pag. 285.*

CONSULTATIO CLXIX.

De Pœnis in filiis ac nepotibus hæreticorum eisque credentium, fautorum, receptatorum, aut defensorum, & quid de hæresi suspectis? ac de Prælati Regularium in causis ad S. Officium spectantibus. *Pag. 286.*

CONSULTATIO CLXX.

An pœna vivicomburii, vox est Tertulliani in l. 1. de anima cap. 1. & cap. 33. sit hæreticis impœnitentibus infligenda, & pœna mortis, & combustionis cadaveris hæretici relapsi, vel negativi, sed pœnitentis; ubi de aliis hujusmodi, nempe de pœna ignis, capitis, & aliorum membrorum, oculorum erutionis, suspensionis, crucifixionis, lapidationis, submersionis, Bestiarum, ferarumque laniatus, excoxia.

Pignat. Consult. Novissim. Tom. II.

tionis, sectionis per ferram, aliorumve mortis suppliciorum. Ubi etiam respondetur eis omnibus, quæ contrà ab hæreticis afferuntur, ac præcipuè quæritur, Sint-ne Jure Cæsareo Hæretici ultimo supplicio afficiendi? Et quid ex Jure Canonico? ac quinam ij sint qui igne, vel ultimo supplicio affici debeant? *Pag. 287.*

CONSULTATIO CLXXI.

Cur apud Catholicos Judæi tolerantur, Hæretici comburantur? *Pag. 312.*

CONSULTATIO CLXXII.

Iterum, sed pauca, de Pœna Excommunicationis contra hæreticos, multa verò de excommunicatione contra Maleficos & alios Sortilegos. *Pag. 315.*

CONSULTATIO CLXXIII.

De Pœna irregularitatis ob sortilegia hæreticalia, deque pœnis temporalibus in Sortilegos, in Divinos, & Mathematicos, inque eorū filios. Ubi, an liceat maleficium maleficio tollere? Delirii, aliorumque in hoc hallucinatio, & ad id plura graviter, sanè? probè. *Pag. 319.*

CONSULTATIO CLXXIV.

De pœna Carceris, hæreticis, maleficis, sortilegis, aliisque debita, ubi Effata de carceribus & carceratis S. Officii. *Pag. 331.*

CONSULTATIO CLXXV.

De Detrusione in Monasterium, ac de stigmatum inustione. *Pag. 337.*

CONSULTATIO CLXXVI.

De Pœna Triremium, verberum, fustigationis, flagellorum, & hujusmodi, quibus ea, & à quibus imponenda. *Pag. 338.*

CONSULTATIO CLXXVII.

De Pœna exilii, relegationis, ac deportationis. Quibus reis S. Officii imponenda? quænam inter exilium, deportationem, ac relegationem differentia? & quænam sit illa exilii pœna, quam exprimit l. quicumque 8. ss. idcirco C. de hæret. Manich. & Samar. Difficilis planè quæstio. *Pag. 341.*

CONSULTATIO CLXXVIII.

De Pœna Habitus pœnitentialis, Quænam sit & quare, ac quibus in S. Officio imponatur & cum qua obligatione? Et multa in transgressores? *Pag. 356.*

Index Argumentorum

CONSULTATIO CLXXIX.

De Pœna five Pœnitentia pecuniaria in sortilegos, ac de hæresi suspectos atque alios. A quibus imponi ac commutari possit. In quos usus applicanda. Quidve hodie hac in re servandum sit. *Pag. 356.*

CONSULTATIO CLXXX.

De Pœna Publicationis bonorum quæ hæretici afficiuntur, ubi multa, non absre disceptantur. *Pag. 358.*

CONSULTATIO CLXXXI.

An Hæretici priventur Dominio, ac jurisdictione temporali, hoc est, an ipsi propter hæresim aut Apostasiam à fide priventur suis Regnis, Imperiis ac Dominiis quæ antea legitimè habebant, ita ut subditi eorum non teneantur amplius præstare ipsis obsequium ac fidelitatem: ubi de Pontificis summi potestate in Principes hæreticos ex Sacris Bibliis, Conciliis, Patribus, Historicis, atque ex praxi Ecclesiæ, cum apologia pro plurimis Pontificibus & parænesi ad Episcopos. *Pag. 368.*

CONSULTATIO CLXXXII.

De Pœna Jejunii & abstinentiæ à cibis. *Pag. 390.*

CONSULTATIO CLXXXIII.

De Redargutione ac Reprehensione *Pag. 391.*

CONSULTATIO CLXXXIV.

De Pœnis in Jure Pontificio usurpatis. *Pag. 391.*

CONSULTATIO CLXXXV.

Speciatim de Pœna privationis Beneficiorum, & Officiorum, quibus hæretici, ac Sortilegi hæreticales privantur, ubi fuse lateque de pœna latæ sententiæ, tanquam de re utilissima in explicandis pœnis canonicis de quibus passim Canones & Constitutiones Apostolicæ. *Pag. 392.*

CONSULTATIO CLXXXVI.

De Pœna privationis vocis activæ & passivæ, ac Officiorum Regularium ob causam ad S. Officium Inquisitionis pertinentem. *Pag. 406.*

CONSULTATIO CLXXXVII.

De Pœnitentiis salutaribus reorum in S. Officio pœnitentium. *Pag. 409.*

CONSULTATIO CLXXXVIII.

De Pœna Talionis. *Pag. 411.*

CONSULTATIO CLXXXIX.

De Pœna in Apostatas à fide Christiana, & in schismaticos. *Pag. 413.*

CONSULTATIO CLXXXIX.

De Pœnis in Blasphemos generatim. *Pag. 418.*

CONSULTATIO CX.

De impediendis Sanctum Inquisitionis Officium. Quibus modis impediatur. An & quatenus sint hæreticorum fautores? pœnæ in eos statutæ. Quæ actiones prohibeantur, quæve incurrantur pœnæ? ubi distinctè, explicatè, & abundanter disceptatur de omnibus penè dixerim casibus qui hac de re contingere possunt, etiam remissivè adducuntur paresque aliquot de Bullis Pontificiis & clausulis quibusdam ad S. Officium pertinentibus, de Cruce signatis rebusque aliis. *Pag. 425.*

CONSULTATIO CXI.

An libri hæretici, athei, magici, sortilegi, superstitiosi, astrologici fatariorum, five mathematici, genetliaci, Onirotici, chiromantici, & quomodolibet divinatorii, Thalmudici, Kabalistici, Rabbinici, & hujusmodi alii, justè ab Ecclesia damnantur? *Pag. 441.*

CONSULTATIO CXII.

De Libris atheis, & magicis. *Pag. 446.*

CONSULTATIO CXIII.

De Libris Thalmudicis, Kabalisticis, Rabbinicis. *Pag. 452.*

CONSULTATIO CXIV.

De Libris Astrologicis, genetliacis, oniroticis, chiromanticis, & quoquomodo divinatoriis. *Pag. 467.*

CONSULTATIO CXV.

De Pœnis contra legentes, retinentes, imprimentes, transcribentes, vel asportantes aliunde libros hæreticos, magicos, superstitiosos & hujusmodi alios. *Pag. 470.*

CONSULTATIO CXVI.

An, & quibus liceat hæreticorum libros legere ac retinere & à quibus hæc licentia sit concedenda? Ubi ad rem Effata. Et quis absolvere possit legentes, retinentes, imprimentes hujusmodi libros ab excommunicatione contra eos prolata? *Pag. 490.*

CON-

Consultationum Novissim. Tomi Posterioris.

CONSULTATIO CXCVII.

An & quæ ignorantia speciatim excuset à pœnis, contra hæreticos, ac fortilegos, aliosque reos S. Officii decretis? Hoc est an detur aliqua ignorantia, quæ, licet sit consequens, ac vincibilis excuset ab hæresi ac proinde à pœnis contra hæreticos latis? Ubi an errans ex ignorantia si moneatur ab Episcopo vel Inquisitore, vel à viris doctis de suo errore, teneatur credere? & an protestatio excludat pertinaciam? *Pag. 494.*

CONSULTATIO CXCVIII.

An & quatenus Hæretici resipiscentes sint ab Ecclesia recipiendi? Et an quatenusve relapso per Sedem Apostolicam sit concedenda absolutio ac rehabilitatio ad honores & dignitates? *Pag. 501.*

CONSULTATIO CXCI.

De Absolutionibus ac dispensationibus in S. Officio usitatis, & sapientissimo arbitrio Summi Pontificis concedendis summam ac per Effata sive Canones quæ ad forman-

dum iudicium de abjurationibus, de rebus, de pœnis, ac censuris ad S. Officium spectantibus maximoperè conducunt ex variis casibus, ac ferè omnibus excogitatis ac probatis authoribus summo studio conquilita. Ubi etiam breviter differitur, in quibus differant vel convenient dispensatio & absolutio & à Pœnis Ecclesiasticis latæ sententiæ. *Pag. 504.*

CONSULTATIO CC.

Miscellanea per Effata, sive Aphorismos, Coronidis vice, ne quid omnino deesse videatur. *Pag. 514.*

CONSULTATIO CCI.

Varia, & miscellanea, sive Paralipomena per Effata, & Aphorismos quasi consuleam doctrinam conquirens. *Pag. 518.*

CONSULTATIO CCII.

In qua brevis Repetitio fit de modo, & ratione rectè ac ordine expediendi Causas S. Officii quantum cuique sat est. *Pag. 522.*

FINIS.

JACOBI

JACOBI

JACOBI PIGNATELLI

Sacræ Theologiæ, ac J. U. Doctoris,

NOVISSIMÆ

CONSULTATIONES CANONICÆ.

CONSULTATIO CXXXIII.

De Notariis S. Officii, ejusque Thesaurariis sive Depositoriis, Custodibus Carcerum, aliisque Ministris, ac de Familiaribus.

Ancellarii, sive Notarii Tribunalis S. Officii hodie eliguntur, non solum ab Episcopis, sed etiam ab Inquisitoribus, eorumque Commissariis ex privilegio Pii IV. incip. *pastoralis officii* edito anno 1561. & Julii III. ubi statuitur, ut Inquisitores ac eorum Commissarii in quibusvis causis fidei, cum viderint expedire, autoritate Apostolica possint unum, vel plures, etiam Clericos seculares, vel quorumvis Ordinum Regulares in Notarios eligere, assumere, atque creare. Quod tradunt Pegna p. 3. *direct. com.* 67. Farinac. *de heres. q.* 185. n. 10. Zanard. *in sum. p.* 1. cap. 6. q. 45. Symanch. *in Enchir. tit.* 19. n. 2. Malin. *in pr. S. Offic. p.* 2. fol. 22. & Carena p. 2. tit. 12. §. *un. n.* 2. Debent tamen Inquisitores eligere in suos Vicarios, & Notarios Fratres permanentes in Conventu ex decreto S. Congregationis S. Officii sub die 28. Novembris 1592, fuitque ita scriptum Inquisitori Cremonensi.

Quare possunt Regulares cujuscunque Ordinis, exceptis Fratribus Minoribus de Observantia, ab Inquisitoribus ad id munus creari, quamvis de jure communi Regulares ab hoc officio repellantur, ex *cap. sicut, ne Cler. vel monach. & cap. ut inquisitionis §. verum de heret. in 6.* Tum quia non sunt sui juris, *cap. non dicatis* 12. q. 2. *cap. ex parte de accus.* Et tum quia non se debent immiscere in negotiis secularibus, ut *ex l. Deo nobis C. de Episc. & Cler.* Quod tamen intelligendum est de Notariis publicis; non autem de electis ab Episcopis, vel Inquisitoribus in quibuscunque causis ad S. Officium spectantibus, ut decrevit Julius III. & confirmavit Pius IV. supra relati. Immo Regulares, etiam

Tom. II.

compelli possunt ab Inquisitoribus ad hujusmodi officium exercendum, quando in seculo fuerunt Notarii ob singularem fidei favorem ex rescripto Urbani IV. quod incipit *sicut ex omnibus*, & Alexandri IV. incipit. *Ne commissa*, ut refert Pegna *loc. cit.*

Et licet Notarii in sua creatione juraverint fideliter officium suum exercere, quoties tamen Inquisitores advocant illos ad conscribenda acta S. Officii, denuo ab eis exigere debent juramentum de officio fideliter exercendo, ac de secreto omnino servando de his omnibus, quæ ad S. Officium pertinent, non obstante, quod fideliter semel juraverint cuncta exercere, cum primum Notarii fuerint creati. Hoc enim est in causa fidei peculiare, & præcipitur in *Clem. 1. de heret. §. Porro vers. Notarii quoque*, traditque ibi *Glos. v. jurabunt*, ac notant Arelaten. *in tr. de heret. notab.* 36. Campeg. *ad Zanchin cap. 9. vers. adde insuper*, Royas *singul.* 141. Lucern. *Inquisit. v. Notarius Pegna com.* 48. & Farinac. *de heret. d. q.* 185. n. 11. Quod juramentum tam de fidelitate, quam de secreto servando præstare debent sub pœna perjurii, & excommunicationis lata sententiæ, ut per Carena. *d. p.* 1. tit. 12. n. 6. ac ita in praxi servatur.

Munus autem Notarii est diligenter ac fideliter acta S. Officii scribere, denuntiationes coram Episcopo, vel Inquisitore, aut eorum Vicariis recipere, instrumenta, & processus conficere, in testium, ac reorum examine tam quæ contra reos, quam quæ in reorum defensionem dicuntur fideliter notare, interrogationes, ac responsiones iisdem verbis, quibus proferuntur, scribere, dum reus torquetur, quomodo quæstiones constituuntur, quomodo ille responder, omnia in acta referre, aliaque peragere, quæ à Notariis in similibus fieri solent.

Salarium autem deputari solet Notariis ab Inquisitoribus ex redditibus S. Officii, nec potest excedere taxam à S. Congregatione supremæ Inquisitionis definitam. Si verò eorum salarium non fuerit à S. Congregatione deputatum, non debet ipse Notarius ab Inquisitis illud exigere

A

gere

gere. Quia inquisitiones fieri debent absque incommodo reorum ex *auth. ut nulli Judicium* §. *his insuper collat. q. & tradit Pegna in direct. p. 2. in cap. ut officium* §. *Verum quia n. 15.* Sed Farinacius de *heres. d. q. 185. n. 12.* ait, Cardinalem Zabarellam in *Clem. 7. §. notarii n. 1. de heret.* arguere pro & contra, & concludere, Notarium posse recipere salarium ab inquisitis, dummodo ab officio Inquisitionis non fuerit ei certum salarium deputatum. Salarium verò incertum non debet excedere taxam decretam à supremo Tribunali S. Inquisitionis.

At nihilominus tenendum est. Notarii S. Officii tenentur servire gratis, & pro scriptura processuum nihil postulare possunt, nisi pro examinibus testium ad defensionem ex decreto S. Congregationis 17. Septembris 1609. ac ita, ut nihil accipere possint pro sententiis spontè comparentium, ex eadem S. Congregatione 8. Julii 1604. Hinc cum Episcopus Nucerinus, minister olim S. Officii in Civitate Neapolitana certiorer redderet S. Congregationem Inquisitionis, quod Notarius, & Fiscalis nollent amplius inservire, quia nullum habent salarium, Sanctissimus mandavit Datario, ut de aliquo simplici beneficio provideat Notarium, & Episcopo scribi iussit, ut Fiscali assignet scuta tria, vel quatuor quolibet mense, ut sub die 28. Decembris 1614. Porro extant pro Regno Neapolitano decreta à Carolo primo, secundo, ac tertio, Regibus Neapolitanis, pro sustentatione Inquisitorum Apostolicorum dicti Regni emanata, quibus uti possunt Ministri S. Inquisitionis in illo Regno.

Notarii verò scribentes, vel præstantes reis auxilium, consilium, vel favorem in causis ad S. Officium spectantibus, puniuntur pena perpetuæ infamiæ, ac privationis officii in *can. quanquam 23. d. quod confirmatur in cap. Excommunicamus*, §. *credentes*, & in *cap. sicut de heret. & in cap. 2. §. 1. de heret. in 6.* ac decrevit Nicolaus Papa in suo rescripto incip. *Noverit universitas*, & tradunt Eymer. p. 2. *direct. cap. 11. Pegna com. 11.* atque alii quos ipse, ac Farinac. de *heres. q. 197. §. 3. n. 67.* citant & sequuntur. Si tamen Notarii post suspensionem Officium exerceant, non efficiuntur irregulares juxta ea, quæ docent Ost. in *cap. si adversus de heret. ibique Anchar. n. 3. Butr. n. 7. Zabarel. n. 4. & Farinac. d. §. 3. n. 84.*

Quod si Notarius inquisitum in S. Officio modum occultandi veritatem doceat, vel aliquid ab illius processu laceret, penam incurrit fautoris hæretici, ac puniendus est tanquam de hæresi vehementer suspectus ex *cap. accusatus* §. *Sacerdotes de heret.* ubi Glof. §. *porro*, & tradunt Eymer. p. 2. q. 56. n. 4. ibique Pegna com. 81. *vers. secundus casus*, Repert. Inquisit. v. *impediens* & v. *pæna*, Sylvestr. in *sum. v. hæreticus 2. n. 16.* Decian. in *tr. cr. lib. 5. cap. 51. n. 16.* Campeg. ad *Zanchin. de heret. cap. 20. v. suspecti resol. 4.*

Cui autem magis credendum sit, Notario ne, an testi, si is neget deposuisse, prout ille scripsit? Si testis fuit examinatus cum interventu Inquisitoris, proculdubio magis credendum est Notario, ac scripturæ, quam testi, ut per Clar. q. 54. n. 17. Covar. *var. resol. cap. 13. n. 10.* Mascard. de *probat. concl. 1049. n. 11. vol. 2.* Quod similiter dicendum asserunt, si testis suo examini se subscripserit, & in subscriptione suum examen ipsi lectum fuerit, ut regulariter servatur. Idemque esse, quando testis, nesciens scribere, fecit signum Crucis. Magis quoque Notario, quam testi credendum est, quando Notarius habuit scriptorem, qui scripsit examen, ut per Alciat. de *presumpt. reg. 3. presumpt. 13. n. 19.* Menoch. eod. in *tract. presumpt. 79. n. 16.* Bajard. in *§. falsum n. 57.* & Mascard. *loc. cit. concl. 1084. n. 20.*

Si verò fuerint plures testes, qui Notario contradicerent, tunc inspicienda est qualitas Notarii, ac testimonium, magisque credendum est Notario, quam pluribus testibus, quando Notarius est bonæ conditionis, &

tamæ, testes autem parum idonei. Contra verò magis credendum testibus fide dignis, quam Notario, qui sit suspectus, maxime si producat scriptura cum aliquo spatio albo ita, ut post productionem scriptum sit in dicto spatio albo, ut cum nonnullis ait Ricc. in *pr. fur. Eccles. p. 1. resol. 451.*

Quod verò ad S. Officii Thesaurarium, sive Depositarium. Ubi S. Officium habet reditos, non sunt reponendi, nisi apud Depositarium, ut per Caren. d. p. 1. tit. 13. §. *un.* qui vel à S. Congregatione, vel ab ipsis Inquisitoribus est eligendus vir probus, ac dives, sciensque rationes conficere ac referre, fidejubeat de ipsis redditibus fideliter servandis, ac persolvendis, sæpiusque in anno Inquisitori rationem suæ administrationis reddat, ut de statu uniuscujusque Inquisitionis S. Congregatio certior suis temporibus reddatur. Quod tradit Symanch. de *Cathol. instit. tit. 43. de Offic. recepti.* & Caren. *loc. cit.*

Extant hac de re decreta S. Congregationis S. Officii, quæ sunt hujusmodi. Inquisitores, & Commissarii S. Officii habeant Depositarios bonæ vitæ & famæ, ac facultatibus idoneos, per ipsos, & Episcopos eligendos, apud quos deponantur pecuniæ, quæ ratione Officii perveniunt ad manus Inquisitorum, de quorum mandato semper expenditur, & ipsi Inquisitores teneantur de dictis pecuniis reddere rationem S. Officio supremæ Inquisitionis Romanæ ad beneplacitum ejus S. Congregationis, & in fine cujuslibet anni debent computa ad dictum S. Officium mittere. Quod decretum fuit omnibus Inquisitoribus intimatum 7. Januarii 1574.

Die tamen 10. Martii 1575. Gregorius Papa XIII. declaravit, electionem dictorum Depositariorum spectare ad Inquisitores tantum, Ordinariis minime requisitis.

Si autem S. Officii Depositarius ex pecunia fiscali emat aliquid suo nomine, emptio efficitur Fisci. Nam Fiscus æquiparatur Ecclesiæ, pupillo, minori. Prælatorum autem, tutor, & curator, ementes suo nomine ex bonis Ecclesiæ, pupilli, minoris, non sibi, sed Ecclesiæ, pupillo, minori rem empram acquirunt, l. *rem curator*, C. *arbitrariam tutela*, l. *si proponis* C. *de rei vendic.* Atque adeo etiam Depositarius, qui ex pecunia S. Officii rem emit, acquirit S. Officio. Late hac de re agunt Gregor. Lopez p. 5. tit. 15. l. 49. Glof. 2. & Peregrin. de *jur. Fisci lib. 6. tit. 3. n. 7. ac seq.*

Quod verò ad custodes carcerum statutum est in *cap. multorum de heret.* ut eligantur viri discreti, industii, ac fideles qui jurabunt coram Episcopo, & Inquisitore, quod suum officium fideliter exequentur, & non permittent, quod aliquis loquatur captivis secretis, & quod ministrabunt eis, pro ut per Episcopum, & Inquisitorem fuerit jussum. Ex l. 1. C. *de condit. in publ. horr.* & ex l. *ad Commentariensem* C. *de cust. reor.* regulariter debent esse nobiles, prudentes, fideles, ac optime non per integritatem meriti. Nihilque dare debent reis ex iis, quæ ab eorum consanguineis, vel amicis mittuntur, inconsultis Inquisitoribus, sed quæ iis conceduntur ab Episcopo, vel Inquisitore, sive ex communi, sive ex liberalitate parentum absque ulla fraude iis consignent, & tradant. Et maxime observandum, ut fidelissimi, ac integerrimi sint, alias vix poterit veritas à reis investigari, si de iis, quæ foris geruntur, per infidos Custodes ac Ministros certiores reddantur. Observare quoque debent attente, ne carceribus mancipati apud se retineant limas, vel alia instrumenta ad infringendos carceres.

Et licet Julius Clarus adstruat in *pr. §. fin. quest. 68. vers. Custos carcerum*, quod quando is, qui auferit à carceribus non erat detentus pro crimine capitali, Custos carceris non puniuntur pena capitalis, sed Judicis arbitrio juxta modum culpæ, & hanc dicat esse opinionem communem ex Bossio in *tit. de carcere n. 10.* quia textus in l. *fin. ff. de custod. reor. & l. carceri*, & l. mil-

in eod. probare videntur, pœnam hanc Custodis esse arbitriam pro modo suæ culpæ, non autem pro modo culpæ illius, qui è carcere aufugit.

Attamen Farinacius cum aliis, quos ipse citat, de *carcer. q. 31. n. 2. & 4.* sustinet, dictum Custodem puniendum esse eadem pœna, qua puniendus erat carceratus aufugiens, non autem arbitraria, dummodo fuga sequuta sit ex nimia negligentia ipsius Custodis; Sed si sequuta sit ex leviori sua culpa, tunc verum esse, quod pro modo culpæ, Judicis arbitrio sit plectendus. Et in hoc sensu ait, loqui Bossium, & omnino negat, opinionem Clari esse communem.

Probat suam sententiam Farinacius, quia in *l. ad Commentariensem C. de custod. reor.* expresse dicitur, *Ad Commentariensem receptarum personarum custodia, observantiaque pertineat, nec patet hominem abjectum, atque vilem obijciendum esse Judici, si reus modo aliquo fuerit elapsus. Nam ipsum volumus hujusmodi pœna consumi, cui obnoxius docebitur fuisse, qui fugerit.* Ex quo textu patet carcerum Custodem plectendum esse eadem pœna qua erat plectendus carceratus aufugiens pro suo delicto. Et ita ibi notant Bartol. & Bald. *n. 3.* traduntque Menoch. *de arb. lib. 2. cas. 303. n. 2.* Gomez. *var. resol. 3. cap. 10. n. 11.* aliique. Textus autem quos pro se adducit Clarus, intelligendi sunt, quando fuga sequuta est non ex nimia negligentia Custodis, sed ex leviori sua culpa. Tunc enim Judicis arbitrio pœna remittitur.

Et quidem hanc quæstionem Valentinianus, Valens, & Gratianus Cæsares paucis concludunt *d. l. ad Commentariensem 4.* ut Commentariensis, ad quem receptarum personarum custodia in carcere pertinet, eadem pœna plectatur, qua is, qui fugerit plectendus erat, nec eam evitare ex oblatione personæ, quam carceri præposuerat. Et facit, quod dictum est, quia dimisisti hominem dignum morte, anima tua pro anima illius *3. Reg. 20. Can. diffiniunt 17. q. 4.* Unde & ille, qui custodiebat D. Petrum *1. Act. 16.* vinctum, cum putaret illum evasisse, apertis inventis carceribus, metu pœnæ mortis se volebat interficere. Neque pœnam evadunt Custodes, si culpa, vel dolus in illis deprehendatur *l. fin. ff. de cust. reor.*

Custos verò carcerum, qui pretio corruptus carceratum fugere dolo permisit, est ultimo supplicio afficiendus, etiam si ille, qui aufugit, non esset pro capitali delicto carceratus. Probatur *ex d. l. fin. ff. de cust. reor.* & tradunt Vital. *de malef. in rubr. de carcer. Cap. 1. n. 7.* & Jodoch. *in pr. crim. cap. 27. rubr. de Camerar. n. 4.* Gravior enim pœna est infligenda, quando pretio corruptus custos carcerum carceratum dimittit, quia pecunia semper facit delictum magis atrox, ac pœnam inducit graviolem, *l. Cicero ff. de pœn.* At Farinacius *loc. cit. n. 8.* & 9. existimat, tunc capitis pœnam esse imponendum ex dicto textu, quando carceratus aufugiens capitalem pœnam merebatur. Quod est consequens ad ea que dicta sunt. Legatur Galgan. *ad Statut. Urbis lib. 3. cap. 86. & lib. 2. cap. 2. in glos. rubr. Judex tamen*, ubi an Custos teneatur civiliter, vel criminaliter, si carceratus aufugiat, *Rip. de noct. temp. cap. 74.* Farinac. *d. q. 31. n. 10. & seq. ac per totam Gottifred. de reat. q. 14. a n. 1.* Mauzon. *de caus. exeq. ampl. 25.* Porc. enim *decis. Portugal. 69. Cathil. dec. 165.* Dominus verò carcerum, qui custodem negligentem elegit, pro hujusmodi carceratorum fuga ad quid, & quomodo teneatur, disputant Doctores, apud quos videre poteris Boer. *dec. 217. n. 1. & seq. & Mastril. dec. 176. n. 8.*

In dubio autem carceratus ex ostio aperto, incuria Custodis, non autem per insidias, & cum ferro, aut clavibus adulterinis aufugisse, præsumitur. Quamvis in dubio culpa non præsumatur *l. 2. ff. si quis cant. l. in illa stipulatione §. si cadendis ff. de verb. oblig. Afflict. dec. 13. n. 18.* immo in dubio præsumatur diligentia, *cap. nisi de prob. quilibet enim censendus est diligens in suo officio, nisi contrarium probetur, ut per Farinac. d.*

Tom. II.

q. 31. n. 18. Hæc tamen regula fallit in carcerum Custode, ut in casu simili deciditur in *l. fin. vers. sed si, & vers. Ergo si casu de cust. reor.* & notant Paris de Put. *de syndic. v. Carcer. & Carceratus cap. 3.* & alii quamplures, quos citat Farin. *loc. cit.* Quare si ex ostio aperto carceratus aufugerit, non statim creditur Custodi carcerum dicenti, quod carceratus aperuerit ostium clavibus adulterinis, vel alio ferreo instrumento, quia in tali dubio præsumitur sua culpa, & negligentia aufugisse *ex d. l. fin. ff. de cust. reor.* ipsique Custodi incumbit oppositum probare.

Verum hæc præsumptio contra carcerum custodem tollitur per aliam contrariam præsumptionem, nempe per probationem, ipsum fuisse semper diligentem, ac omnia observasse, quæ boni ac fideles Custodes servare solent. Et quod toto tempore, in quo Custos fuit, nullam culpam, nullumque dolum commiserit. Hoc enim probato præsumendum est etiam de præsentis sine dolo, & culpa, bonus & fidelis, quia ex ante actis præsumitur vita præsens *l. 3. §. penult. ibi, inspecto vita ejus præcedentis actu, & l. non omnes §. à Barbaris, ibi, & si bonus miles ante aestimatus. ff. de re milit. traditque Bart. in l. non solum §. Sed probari ff. de nov. oper. nunc. Mascard. de probat. lib. 2. conclus. 864. n. 30. Becc. conf. 44. n. 4. & seqq. l. 1.* Quod intelligendum est, nisi in specie probetur negligentia, vel culpa Custodis. Quia præsumptio, & probatio specialis semper præferenda est præsumptioni, & probationi in genere, juxta Innocent. in *cap. auditis, de præsumpt. & Farinac. loc. cit. n. 24.*

Unde in tali casu consultit Beccius *ubi supra*, quod erunt eligendi periti, qui medio juramento deponant, ac referant, An illud ostium, ex quo Carceratus aufugit, potuerit cum aliquo instrumento, vel clavi adulterina, aperiri, nec ne? & juxta peritorum relationem Judex arbitrari debet. Expertis enim, & in arte peritis in iis, quæ ad eorum artem pertinent, & justas rationes adducentibus credendum est, *l. semel. Cod. de re mili. Bartol. in l. 1. ff. de ventr. inspic. Becc. loc. alleg. n. 18.* aliique communiter.

Excusatur autem carcerum Custos à pœna ob Carcerati fugam, quando carceratus, fracto muro carcerum, aufugit, vel quando ipse carceratus, vel ejus consanguinei, vel amici violentiam fecerunt, cui Custos resistere non potuit, *ex l. item quaritur §. exercitu ff. locati.* Quia custodia adversus vim, cui resisti non potest, parum proficit, ut notat Farinac. *eod. loco num. 165. & seqq.*

Carnaliter verò Custos carcerum cognoscens mulierem carceratam, est plectendus eadem pœna, qua tenetur Tutor carnaliter cognoscens pupillam. Quia eodem modo carcerum custos tenetur diligenter, ac honestè custodire mulierem carceratam, illamque illæsam servare, ac tutor pupillam. *l. 1. & l. fin. Cod. de cust. reor.* Ideo, stante hac eadem ratione, debetur in utroque casu eadem pœna, quod in crimine hæresis certum putat Boer. *dec. 317. n. 1. & seqq. per text. cum gloss. in Clem. 1. verb. pro dicto crimine*, quam ibi sequuntur Imola, & Doctores *de hæres.* Idque ratione juramenti, quo tutor etiam se adstringit conservare pupillam. Pœna autem tutoris rem habentis cum pupilla, est deportationis cum publicatione bonorum. *l. un. C. si quis eam cuius tutor*, ut notat Ghirland. *de pœn. omnif. coit. q. 7. in 6. fal. num. 7.* Clar. *in pr. §. fornicatio, vers. cum pupilla*: Si tamen carcerata erat honestæ vitæ ac famæ. Si verò erat meretrix, & Custos eam cognovit sine vi, censet Boer. *d. decis. 317. n. 6. ac seqq.* non esse puniendum, si vero cum vi, aliquo modo ac levi pœna. At Menochius *de arbitr. cas. 291. lib. 2.* sustinet custodem carnaliter meretricem carceratam cognoscentem, etiam sine vi, Judicis arbitrio esse puniendum. Farinacius autem *loc. cit. num. 123. ac Menoch. ibidem.* docent, si mulier sit honestæ vitæ, esse illi imponendam gravio-

A 2

rem

rem poenam, quam si extra carcerem eam cognovisset, propter carceris violationem, ut puta si mulier esset Virgo, vel Vidua, Custos tenebitur de stupro, si matrimonio conjuncta, de adulterio, & in utroque casu poena erit aggravanda propter carcerum violationem; eoquē magis, si intervenit vis, & si erat meretrix, poena arbitratia. Refert tamen Carena p. 1. tit. 15. quemdam Custodem, qui Carceratam in S. Officio inhonestē cognoverat; ex decreto S. Congregationis & Pauli V. fuisse per septennium triremibus addictum cum exilio perpetuo à loco delicti.

Ministri autem S. Officii sunt exempti à jurisdictione curiæ secularis, etiam in causis non spectantibus ad S. Officium, ac pro quocumque delicto.

Non constat expresse, an sint subiecti ordinariis.

Non mancipantur carceribus in Urbe, nisi facto verbo cum Sanctissimo, vel Assessore S. Officii.

Officiales S. Officii sunt immunes à solutione Dationum, & gabeliarum.

Possunt constitui pro interesse Curiae secularis cum assistentia tamen Vicarii S. Officii, ac dummodo non deveniatur ad aliquem actum absque consensu ipsius Vicarii.

Quando indicia sufficiunt ad inquirendum, licet non sufficiant ad torturam, vel tormentis purgantur, possunt officiales in expeditionibus causarum accipere honoraria juxta formam taxæ.

In Familiares autem S. Officii eligendi sunt viri pacifici, fideles, pii, & laudabilis conversationis ac vitæ, ac scientes officium suum exercere, ut præcipit Joannes xxii. in sua Constit. quæ incipit. *Exigit ordinis nostri religio*, & notant Symanch. de Cathol. instit. tit. 42. n. 15. Pegna p. 3. direct. com. 105. vers. quibus autem, Zanard. in Sum. p. 1. cap. 6. q. 37. & Carena. d. p. 1. tit. 14. §. 2. n. 2.

Eorum numerus non est à jure determinatus; constituendi verò sunt quot sufficiunt ad munus S. Officii juxta exigentiam locorum, ac determinationem S. Congregationis supremæ Inquisitionis. Clemens autem IV. statuit in Constit. incip. *Nolentes*, Inquisitoribus ipsis districtius inhibendo, ut nec abutantur quomodolibet concessione delationis armorum, nec officiales, nisi sibi necessarios habeant. Farinacius autem de hæres. q. 182. num. 95. & Carena. loc. cit. n. 7. existimant, Inquisitores abuti concessione delationis armorum, quando licentiam concedunt aliquibus, qui actu non inserviunt S. officio Inquisitionis. Censet tamen Carena n. 8. in Villis cuilibet Vicario S. Officii assignari posse ad minus duo familiares, & in Castris majoribus etiam plures arbitrio S. Congregationis, habita ratione, quod moti fuerunt Pontifices ad hujusmodi familiares concedendum, ut capiantur hæretici, ac de hæresi suspecti, ut defendantur Inquisitores, alique ministri S. Officio inservientes.

Quamvis arma deferre possunt, alibi diximus; Ait autem Pegna p. 3. direct. com. 105. vers. *Item hoc privilegium*, quod isti familiares deferre possunt arma die ac nocte, non obstante quacumque lege civili, vel municipali in contrarium edita, vel edenda. Immo, quicumque legem cõderet, qua prohiberentur familiares Inquisitorum arma deferre velut impedimento, S. officii puniri posset juxta doctrinam Glossæ communiter receptæ in cap. Statutum de hæret. in 6. & firmant Eymer. p. 2. q. 54. Royas singul. 21. n. 8. & Farin. loc. cit. n. 91.

Hoc autem privilegio deferendi arma gaudent ceteri S. Officii Ministri, quales sunt Consultores, Advocati, Notarii, carcerum Custodes, alique hujusmodi. Hi enim omnes ratione officii, invisi esse solent malè credentibus, Blasphemis, ac similibus, & propterea justissimum est, ut ipsi, vel eorum famuli armati incedant, præcipuè in illis partibus, quæ hæreticis, vel saltem de hæresi suspectis abundant. Idemque dicendum de illis qui publicè scribunt adversus hæreticos.

Hi enim non solum S. Officii Ministri sunt, sed quod amplius est, fidei sunt defensores, qui cum multis habeant inimicos, justum videtur, ut hoc privilegio delationis armorum utantur, aut saltem, ut ad hos etiam benignitate Pontificia illud extendatur.

Sanè statutum Laicorum, disponens, ut familiares S. Inquisitionis non gaudeant sine consensu Inquisitorum privilegio fori in aliquo delicto, est contra libertatem Ecclesiasticam. Quia jurisdictio, quam habent Inquisitores in suos familiares est Ecclesiastica. Et esto sit à Principe, data fuit propter benemerita; & publicum bonum, scilicet propter servitia facta S. Tribunali, & sic effecta est irrevocabilis. Primò quia cum concessa sit propter benemerita, ac bonum publicum, est privilegium remuneratorium, & sic transit in vim contractus, de quo alibi, Surd. conf. 104. n. 38. Grammat. dec. 65. n. 24. Olasch. dec. 139. Roland. à Vall. conf. 13. n. 30. vol. 3. Bayerola in alleg. pro jurisd. Eccles. p. 1. cap. 30. & Regens à Ponte conf. 60. n. 21.

Secundò quia, cum concessa sit in favorem Ecclesiæ, sitque privilegium concessum non subdito, qua de re etiam alibi, non potest revocari, ut per Suarez in Reg. Angl. lib. 4. c. 34. n. 27. Tusch. v. libertas Ecclesiastica concl. 342. Narbon. in 3. p. recop. lib. 4. tit. 1. leg. 10. gloss. 22. n. 21. Paran. in respon. 2. pro jurisd. S. Offic. n. 1. 49. & 154. & alios quos citat, & sequitur Portocarr. in alleg. pro jurisd. S. Inquis. n. 44.

Familiares autem, qui inquisitum in S. Officio monet, ne capiatur, ut se abscondat, vel fugiat, poenam incurrit excommunicationis, & fautoris hæretici, ac perjurii, etiam si id faciat non intuitu hæresis, sed amicitia, vel consanguinitatis. Quia talis favor redundat in favorem hæresis, & illi ex officio incumbit, ut reum capiat, quod etiam tradunt Suar. tom. 5. in 3. p. disp. 24. sect. 1. n. 3. Sanch. lib. 2. in Decal. cap. 10. n. 5. ac plures alii, quos sequitur Farinac. de hæres. q. 182. n. 95.

Domini verò temporales, impediētes dictos familiares, ne arma deferant, possunt puniri ab Inquisitoribus, tanquam turbatores S. Officii; Quia, ut alibi probavimus, Inquisitores retinere possunt familiam armatam, & ideo illam impedire præsumentes possunt ab ipsis Inquisitoribus puniri ex cap. statutum, de hæres. 6. ibique Gloss. & docet Zabarel. in Clem. 1. §. porro, n. 2. de hæret. Sylvester v. hæresis q. 7. & ceteri.

Parerga de familiaribus S. Officii sunt hujusmodi: Familiares, ac servientes S. Officio non habeant privilegium immunitatis; ita ut sint immunes à solutionibus impositionum, ac onerum.

Non sunt cogendi ad servitia militaria, nisi adsit urgentis necessitas, & non sint actu occupati in servicio S. Officii.

Neque sunt molestandi occasione excubiarum.

Nec ad lustrationem Militum.

Familiarium numerus Inquisitionis Faventinæ est quinquagesimus. Anconitanæ quadragesimus; Ariminensis trigessimus. Scriptumque Inquisitoribus, ne hunc numerum excedant sub poena privationis Officii, vocis activæ, ac passivæ ipso facto incurrenda. Ut eligant Viros aptos, bonæ famæ, eorumque nomina mittant S. Congregationi.

Non sunt exempti à jurisdictione Episcopi, & Curie secularis, in causis criminalibus, ad quos, & non ad S. Officium spectat punitio familiarium, quando delinquant. Et Nuncio Apostolico Hispaniarum scriptum, ut agat cum Inquisitore majore, ne permitteret duos Equites familiares S. Officii vexari à tribunali S. Officii, ut faciebat, propter homicidium ab eis commissum.

Causæ offendentium Familiares S. Officii, etiam non in odium S. Tribunalis, sæpius fuerunt cognitæ in S. Officio, ut sub die 19. Novembris 1626. ubi punitus fuit vulnerans mandatarium S. Officii Fanensis. 4. Maji 1627. punitus in S. Officio Cremonensi Baroncellus civitatis, quia familiarem S. Officii occidit. 29. Septembris 1595. in

1597. in S. Officio Placentino puniti duo, qui Custodem carcerum S. Officii percusserunt. 9. & 30. Martii 1596. & 13. Septembris 1597. Vicarius Episcopalis Anconitanus acriter reprehensus, quia Fiscalem S. Officii dictæ Civitatis carceribus tradidit absque licentia S. Congregationis, vel saltem Inquisitoris, cum Officiales S. Officii, nedum à Tribunalibus laicis, sed etiam Ecclesiasticis sunt honorandi, ut scriptum eidem Vicario 18. Januarii 1597. Alius, qui servum famularis S. Officii Cremonensis occidit, punitus in eodem S. Officio 5. Decembris 1598. In S. Officio Melitensi, cognita causa illius, qui Secretarium Inquisitoris alapa percussit, ac injuriis affecit. Ubi notandum, quod emiserat juramentum pro scribendis litteris S. Officii 30. Julii 1599. Causa familiaris S. Officii Anconitani ob homicidium fuit cognita vigore consuetudinis in S. Officio, 1630. Causa Fiscalis S. Officii Perusini, uti Complicis ictus sclopi, ne ejus continentia divideretur, fuit commissa à S. Congregatione Gubernatori, tanquam delegato, fuitque ei concessa omnis facultas necessaria, cum hac tamen conditione, ut non deveniat contra Fiscalem ad torturam, neque ad expeditionem causæ, inconsultà S. Congregatione, ut sub anno 1634.

Ratione familiaritatis non sunt immunes à contributione tritici pro annonæ copia. Neque à solutione onerum cameralium. Neque à solutione suppellectilium pro servitio Militum Sedis Apostolicæ. Neque ab oneribus publicis, & à foro seculari in criminalibus, ut præsumimus. Neque ab exercitio officiorum publicorum, & ab interventus Consiliorum, nisi quando actu inserviunt S. Officio. Neque ab excubiis Civitatis, dum agitur de causa publica & necessaria ob timorem hostium.

Aliàs fuit dictum, Familiares aliosque parentatos S. Officii non gaudere privilegio fori, quando non sunt Notarii actu inservientes S. Officio, Fiscales, & Ministri necessarij quoridie tribunali S. Inquisitionis.

Si Officiales Curia secularis sunt exempti à custodia portarum occasione pestis, sunt etiam Officiales S. Officii.

Inquisitores in exequendis mandatis Auditoris Cameræ contra familiares S. Officii non debent se opponere.

Tenenrur subijci examini in causis civilibus.

Gubernatori publicanti edictum contra Familiares S. Officii, ut teneantur deferre suas parentes ad tribunal laicum, debet significari, ut desistat, neque se ingrat in spectantibus ad S. Officiu, revocet attentata, & aboleat omnia acta in hac re condita, & de exequutione certiore reddat S. Congregationem, consularque conscientie suæ quò ad Censuras, quas incurrit, à quibus se absolvi faciat à Confessario approbato, cui ad hunc effectum danda est facultas necessaria, & opportuna.

Familiari S. Officii unius Civitatis, qui transulit suum domicilium ad aliam, litteræ non suffragantur. Unde causa ob delationem armorum potest cognosci à Curia seculari.

Alia alibi adduximus.

CONSULTATIO CXXXIV.

De Foro competente, sive de Judice quò ad Hæreticos, Maleficos, Sortilegos, ac Alios de hæresi suspectos, Ubi plurium Authorum hallucinationes, & errores recensentur, ac refelluntur.

Hanc rem ita breviter, ac perspicue definiò. Aut maleficium, sive sortilegium est qualificatum, & simpliciter hæreticale, quia vel factò, vel verbis manifestam hæresim sapit, & certum est hujusmodi iudicium spectare ad Episcopos, & Inquisitores privative quò ad Iudices laicos, ut fusiùs infra.

Tom. II.

Aut non est qualificatum, neque manifestè hæresim sapiens, ut sunt sortilegia, philtrea, unguentum armarium, id est medicamentum parvi lintei tincti sanguine vulnerati, & id genus alia, nunc etiam de eo Episcopi, & Inquisitores tantum cognoscunt privative quò ad Iudices laicos, licet olim esset mixti fori, ut in cap. accusatus §. sane de hæresi in 6. Quia in causis fidei, ac fidei suspicionis Iudex laicus non se ingerit. In maleficiis enim, & sortilegiis, etiam simplicibus, & non qualificatis, adest, ut plurimum, hæresis suspicio, & tacita Dæmonis invocatio. Et ideo locum amplius non habet opinio, quod crimen talis maleficii, vel sortilegii sit mixti fori, ut decretum est in Constitutione Innocentii VIII. quæ incipit *summis desiderantes*, & Alexandri VI. incip. *Cum acceperimus*, ac Sixti V. cujus initium. *Celi & terra Creator*, & docent Farinae de hæresi. q. 181. n. ult. Soula lib. 1. cap. 58. n. 3. Carena p. 2. tit. 12. §. 15. n. 140. Diana p. 5. tr. 12. resol. 10. aliisque passim. Et ita servatur in praxi. Quid autem dicendum sit de puris superstitionibus, quæ nullo modo hæresim sapient, alibi dicemus.

Non obstat, quod nullum crimen pertinet ad S. Officiu, ubi hæresim sapiat, & sit occasio abjurandi, saltem de levi, simplices autem superstitiones non sunt hujusmodi. Id quidem concederent Moura, Salelles, ac plerique alij conantes ostendere suspensionem aliquam exoriri tam ex quolibet delicto ad S. Officiu quomodolibet spectante, pertinere ad S. Officiu, inspectà saltem primæva illius institutione. Unde à sacris Canonibus illius Iudices dicuntur. Inquisitores pestis hæreticæ pravitatis, ab aliis Censores fidei. Quo in sensu decretum fuit in cap. accusatus, de hæresi. Id sanè & Nos concedimus. At postea, ut quædam enormia crimina penitus evellantur, commissi sunt à summis Pontificibus aliqui casus, qui nec hæresim formalem important, neque manifestam hæresis suspensionem, & aliqui etiam casus inducentes dictam suspensionem, qui non erant in usu, ut sollicitatio pœnitentis ad turpia, reddendo iidem Pontifices rationem, cur ex eo suspicio hæresis oriatur, dum ajunt nos in animum inducere nequeunt, quod qui de fide Catholica rectè sentiunt, Sacramentis in Ecclesia Dei institutis abutantur, ut illis injuriam faciant. Quod tamen non procedit in sollicitante ad turpia mulierem, dum ei ministrat Eucharistiam, aliavè Sacramenta. Quia Constitutio solum mentionem facit de Sacramento pœnitentiæ; Immo ne quidem si ad alia delicta non carnalia sollicitaret pœnitentes, ut notat Sancta rel. de hæresi. cap. 46. n. 5. concl. 4. Caren. p. 2. tit. 6. n. 5. & Dian. p. 1. tr. 4. resol. 20. Aliique apud ipsos. Nec pœnitentes sollicitantes includuntur.

Sic etiam in Lusitania, & aliquibus aliis Hispaniarum Regnis, instantibus illorum piissimis Regibus Pontifices concesserunt Inquisitoribus procedere contra perperrantes crimen nefandum, quod tamen non inducit suspensionem hæresis, quidquid dicat Moura, licet dentur plura alia crimina graviora, ut probat D. Thom. 2. 2. quæ ratio tamen non inducunt suspensionem prædictam. Nec, teste eodem Moura, in illis partibus proceditur à S. Officio contra bestialitatem, quæ tamen est gravior Sodomia etiam in genere Luxuriæ, ut docet D. Thom. 2. 2. q. 154. art. 12. ad 4. Quia Constitutiones Pii IV. & Gregorii XV. de Confessoribus sollicitantibus, non extenduntur ad bestialitatem, cum hoc non cœperitibi grassari, licet pravis sit supremi Tribunalis recipere juridicè eos, qui sponte comparentes ex Hispaniarum regnis se accusant de Sodomia, vel bestialitate, firque decretum remissionis à Sanctissimo ad Cardinalem Vicarium, ut causam expediat cum gravibus pœnitentiis salutariis, nisi fuerint præventi indicij.

Ita quoque divinationes, sortilegia, veneficia, incantationes, aliasque superstitiones Sixtus V. subjecit S. Officio, vel potius quò ad illa, quæ sapiunt hæresim manifestam, quæ vocantur qualificata, noviter declaravit,

A 3

& con-

& consuetudinem innovavit, ac Urbanus VIII. confirmavit, extenditque, & quò ad simplicia noviter subiecit. Nam sub astrorum, & aliorum vana observatione ad futura præcognoscendum, vel ad quemcumque alium finem, intercedere consuevit pactum cum dæmone, nihil magis appetente, quam huiusmodi vanitatibus homines à Deo avertere, qui exinde faciliè alliciuntur. Curiosi ad pactum expressum, quod importat suspicionem hæresis manifestam, immo & abnegationem fidei Christianæ.

Ut autem id exactius declaretur, supponendum est tanquam certum, alia esse sortilegia & divinationes, quæ sapiunt manifestè hæresim, alia nequaquam. Primi generis sunt, quæ spectant ad Negromantiam, & ad alias huiusmodi species, de quibus alibi, quas D. Thomas docuit 2. 2. q. 95. art. 3. exerceri cum expressa Dæmonis invocatione, sive latria, sive dulia adoretur, ut ait Sylvest. lib. 3. de strigim. cap. 1. ubi quod idem addit de imperativo modo, intelligendum est ex officio, ut exorcistæ; aliter enim ridiculum est Dæmoni imperare, cui nulla potestas in terra comparari potest, ut rectè annotant Salelles post Dianam & alios citatos à Carena, neque obedit, nisi illis, qui se ipsos illi dedicarunt, vel alligaverunt ex Guglielmo Parisiensi, & Henrico de Hassia. In cuius signum imperatur miscendo sacrificia, suffumigationes, & cætera. Sic quoque Baptizans campanas, vel magnatem cum intercedat abusus sacramenti, redditur suspectus de hæresi, quod nimirum credat inanimata esse capacia baptismi. Secundi generis sunt, ut deferre orationem S. Leoni attributam in qua dicitur, quod qui eam detulerit, liberabitur certè ab inimico, vel recitare *Pater noster*, oriente Sole, tot vicibus, vel ex voce hominis repente audita prælagire futura, invenire deperdita.

Sapere autem, ob factum aliquod vel dictum, hæresim est exprimere ejus similitudinem, sive præbere indicia, & motiva, quibus intellectus non temerè, sed prudenter suspicetur, atque judicet, hæresim latere in mente taliter operantis, vel proferentis. Cum autem motiva fuerint valde vehementia, sive probabilia, dicitur manifestè sapere hæresim. Si autem minùs probabilia, minùs manifestè. Si autem certò cooperiatur, habeaturque evidentiæ, non dicitur tantum sapere hæresim, sed exploratè cognoscere. Judicium enim esset temerarium, si indicium probabilitatem aliquam induceret. Quomodo autem ratione personæ factum vel dictum aliquod inducat suspicionem majorem, quam verè importet, alibi dicitur.

Duplex autem circa factum vel dictum operantis potest attendi præsumptio, vel sapor hæresis. Altera quidem generalis, ac veluti transcendens. Altera specialis. Generalis videtur reperiri in quolibet peccato mortali, opere sive dicto consummato: Et hoc pacto communiter Patres, & Scholastici exponunt dictum D. Pauli ad Titum I. *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant.* Ubi etsi Paulus litteraliter solum de Infidelibus, & de actibus exterioribus agat, ex quibus evidenter colligebatur non adesse in mente illorum veram fidem, quam ore fidei profitebantur; Attamen D. Thomas id extendit ad omnes peccatores ex illo 1. Joan. 2. *Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est.* In quo loco, ita inquit Cajetanus, ex custodia, vel non custodia mandatorum divinorum pendet nostra notitia de interna in nobis, Lucc. 1. ad Timoth. 5. *Qui non habet curam suorum, & maxime domesticorum, fidem negavit.* Quod tamen D. Thomas non de fide Divina interpretatur. Non enim ita aliquid speciale importat contra fidem non habere curam suorum, quod non competat omnibus aliis peccatis juxta illud 2. ad Timoth. 3. *Habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem abnegantes.* Ubi non fit sermo de infidelitate propriè, sed ex vi operis, & peccati, ut sic, ut ibi declarant Cajetanus, ac recentiores

interpretes, alioquin quolibet peccato lethali fides amitteretur, quod est hæreticum ex Concilio Trident. Sess. 6. cap. 5. & Can. 28. ac docent Fr. Egid. ad 1. 2. q. 1. ar. 6. q. 10. §. 5. ad 6. Medin. ibid. Less. lib. 1. de prud. dub. 4. Alvarez, Vasquez, Loria, Arauxo, alique. Unde non audiendus est Moura falso credens peccata aliqua carnis enormia sapere hæresim manifestam, quem sequi videtur Salelles, ideoque, ajunt, reddere operantem suspectum de hæresi.

Infidelitatem autem generaliter dictam, oriri ex quolibet peccato lethali, observant Theologi cum D. Thoma loc. cit. ex Philip. 3. *Quorum Deus ventur est.* Quod magnificiunt in suggestis verbi Dei Præcones; Nam peccator, quantum est ex se, & ex vi operis per peccatum lethale ita constituit suum ultimum finem in creatura, ut essentialem quantum est ex se, à Deo tollat, abnegetque illius esse, quod docet D. Thom. lect. 4. ad Titum. 1. ubi sic ait. *Qui peccat, quantum est de se, negat Deum factis, quia confitentur Deum, confitentur. & ejus potestatem sic quod est ei obediendum; Et ideo si non obedit peccando negat factis, quod confitentur ore.* In simili sensu Paulus ait ad Hebr. 6. *Rursus crucifigentes sibi ipsi filium Dei.* Id confirmat Cajetanus. *Commentò in dictum locum Pauli ad Philip.* inquiens, *ventrem habent pro Deo, utpotè præferentes illum reliquis, quæ amantur.*

Et quidem ex doctrina D. Thomæ. p. 1. q. 63. ar. 1. ad 4. p. 2. q. 5. art. 2. & q. 77. art. 2. 2. 2. q. 51. ar. 3. ad 2. & q. 53. ar. 2. ac sæpè alibi. Lethaliter peccans saltem ratione inconsiderationis volitæ non potest se determinare voluntate ad assensum peccati, quin antea intellectus practicè judicando hic & nunc, pensatis omnibus circumstantiis proponat sibi melius esse, vel moraliter dumtaxat, vel absolute ac simpliciter peccato consensum præbere, quam non, cum liberè relicto bono honesto, ac verè utili anteponatur delectabile. Hoc autem judicium, ut sic, non solum adversari prudentiæ, sed formaliter etiam fidei, ut tradit Medin. d. art. 6. Vasquez in 1. 2. q. 77. art. 1. disp. 128. cap. 1. Suarez. tom. 1. de relig. lib. 4. cap. 1. Dictamen namque fidei est, malum esse naturaliter, ac simpliciter hic & nunc, omnibus consideratis circumstantiis in peccatum consentire.

Hinc non est admittenda apud Mouram de Ensalme. Sect. 3. Quorundam interpretatio Constitutionis Gregorii XV. contra Confessarios sollicitantes, quod scilicet verba illa. *Nos in animum inducere nequeamus, quod ille bene sentiat de fide, qui malè utitur Sacramenti,* intelligenda sint de hac generali præsumptione, quæ omne peccatum concomitatur, quæ tanquam ratione topica motus sit Pontifex ad subjiciendum ejusmodi crimen Inquisitoribus. Nam id videtur expressè adversari tenori prædictæ constitutionis, ac intentioni summi Pontificis. Non enim esset ratio magis trahens ad subjiciendum per se Sacro Tribunali hoc crimen, quam quodlibet aliud, licet etiam absque suspicionem hæresis, aliqua crimina dignis de Causis sint subjecta S. Officio, etiam præventivè quò ad alios Judices Ecclesiasticos, & Seculares, ut Sodomiz, in quibusdam provinciis Hispaniarum vel cumulative cum Ordinariis, ut malè loquentes de Religionibus approbatis.

At quoniam ex à Nobis dictis videtur inferri fidem amitti quolibet peccato lethali, ideò D. Thomas in eundem locum Pauli ad Titum hanc difficultatem proponit, ac diluit his verbis. Sed dices: *Quicumque negat Deum, est infidelis. Peccatores negant Deum factis. Ergo sunt infideles.* Cui argumento ita responderet. Sicut habens scientiam in universali, potest errare in particulari, ita habens fidem in universali, in particulari tamen agibili corrumpitur propter corruptionem affectus. 1. Timoth. 5. 5. *fidem negavit.*

Et quamvis Moura cit. sect. 3. cap. 2. dicat, Divum Thomam

Thomam non solvere argumentum, concessio, quod omnes peccatores necessario descendant ad iudicium praefatum, nisi forte ex eo fides in illis non corrumpatur per accidens, quia invincibiliter ignoret hæreticum esse assentiri, & affirmare propositionem contentam in tali iudicio. Fides autem potest subsistere sine charitate. Nihilominus temerè id asserit Moura, ostenditque se non intelligere quid sit, corrumpi fidem in particulari agibili, hoc est, quod practice errat. Quo pacto Aristoteles ait, omnis ignorans malus, cum omne peccatum importet ignorantiam practicam, & convertitur peccans ad bonum delectabile, omisso honesto ac utili practice, & ex parte operis, non ex parte assensus speculativi; non quod peccans, ut falso supponit Moura, invincibiliter ignoret, hæreticum esse sentire & affirmare propositionem contentam in tali iudicio, ideoque fides corrumpatur tantum per accidens. Hoc enim est supponere omnes peccatores idiotas, immo expertes omnino, ac impenitos doctrinae christianae.

Neque ita etiam per accidens corrumpetur fides, cum non adesset infidelitas, vel hæresis illi contraria, quæ sine iudicio intellectus, ac sine pertinacia, esse non potest. Sed quia hic & nunc devenit bono frui delectabili, non curans de bono honesto, & rationis practice, ignorans peccat, sciens tamen, ac tenens speculative melius esse adhærere bono perenni ac infinito, quam creaturæ.

Præsumptio verò specialis, sive sapor aut suspicio hæresis oritur ex malis dictis vel factis, quæ reddunt loquentem vel operantem suspectum de hæresi. Communiter autem propositio sapiens hæresim illa dicitur, quæ prima verborum significatione, & prima facie sensum habet hæreticum, licet pie intellecta sensum habere possit Catholicum. Illa verò sapit manifestam hæresim, quæ prima fronte præferat saporem hæresis manifestæ, ut per Symoniam, Albertinum, Casteom, Bannes, Granadum, & Alios: At Suarez *disp. 8. de fid. 2.* inquit, esse illam, quæ opponitur propositioni, quæ sequitur evidenter moraliter ex aliquo articulo fidei, sive subsumatur altera præmissa de fide, sive nota tantum lumine naturali. Quibus addendum, dari gradus huiusmodi suspicionibus adeo, ut aliquis possit vocari levis, alter vehementis, cum clarius una, quam altera propositio veritati collectæ ex præmissa de fide opponatur, & secundum hæc, sunt etiam distinguenda diversa genera propositionum, quæ levem, vel gravem suspensionem hæresis in mente latentis præferre possunt.

Qua in re advertendum, quod ex ista suspensione propositionis non coalescit factum hæreticale, sive sapiens hæresim. Nam hæreses manifestas involvunt facta hæreticalia, licet ex illis non sit manifestum, operantem esse hæreticum, ut declarat Sylvester, Barbatia; Oldradus, alique Canonistæ, sed suspectum leviter, vel vehementer de hæresi. Et in hoc valde hallucinantur Moura, Delruius, ac plerique alii ab illo relati *cap. 2. d. sect. 3.* Salelles, ac Torreblanca, nescientes distinguere propositiones suspectas tantum de hæresi, & facta hæreticalia, quæ reddunt operantes leviter, vel vehementer suspectos de hæresi manifesta. Admittimus tamen etiam proferentes propositiones sapientes hæresim, scandalosas, & male sonantes, piarum aurium offensivas subijci Sacro Tribunali juxta gradum earum corrigendas absque abjuratioe; coguntur tamen illas retractare, vel declarare.

Facta pariter possunt exprimere mentem hæresi infectam, vel generaliter, ut dicebamus de quolibet peccato, vel specialiter, prout videlicet ex hominum instituto instar verborum mentem exprimunt operantis illa hæresi infectam, vel ex prudenti ac juridica præsumptione. Prima significatio cognitu facilis est, habitâ notitiâ prædictæ institutionis. In secunda est

Tom. II.

difficultas. Non est autem negandum aliqua operæ suapte natura iustissime fundare talem suspensionem, v. g. abutens Sacramentis, vacantes Necromantiæ, sic ordinatus in Sacris vel Religiosus professus matrimonium contrahens redditur suspectus de hæresi, etiam si tantum in Societate Jesu emiserit vota simplicia, ut sæpius declaravit Congregatio S. Officii, præcipue sub anno 1629. juxta Constitutionem Gregorii XIII. adversus oblatrantes in Religionem Societatis Jesu. His casibus addit Torreblanca *in epit. lib. 2.* post Ciruclam, & Delrium, quando Judices pro locustis & aliis animantibus Promotori fiscali contestantur litem, & designato illis Advocato, qui illorum defensiones deducant, quasi ratione sint prædita, sententiam pronunciant, qua illis sub excommunicationis pœna præcipitur agros deferere, & extra territorium suum exulare, secus autem si iis maledicerent.

Hujus autem suspensionis triplicem gradum, levis scilicet, vehementis, & violentæ hisce verbis describit Pegna *in 2. p. direct. com. 8. ac alibi*: Levis est, quæ sumitur ex signis externis operum, vel verborum ex quibus capitur conjectura, quæ concludi potest, non quidem frequenter, sed raro, seu casu, quod talia dicens, vel faciens hæreticus sit, ut blasphemare frequenter. Vehemens est probabilis conjectura ex certo signo proveniens, quæ, alio non adducto, pro veritate habetur, signo inquam, externo operum aut verborum, ex quibus capitur argumentum concludens, frequenter, & ut plurimum, quod qui talia dicit, vel facit hæreticus est, ut diebus prohibitis vesci carnibus, & reliqua deducta per Glossam *in cap. accusatus §. sanæ de hæresi*. Violenta est præsumptio juris ac de jure, seu quædam legis dispositio præsumens hæresim in taliter operante, & super hæresi præsumpta, ut super hæresi sibi nota statuentis adeo quod contra eam regulariter, ac directe probatio non admittatur, quia scilicet ex illis factis, vel dictis solet concludi efficaciter, ac ferè semper hæresis latens in mente operantis, vel loquentis, quamvis possit aliquando de facto refelli ac purgari.

Quò ad modum autem procedendi suspicio hæresis violenta non distinguitur à suspensione de vehementi, ut tradit Masin *in prax. Crim. Caren. p. 3. tit. 12.* post Param. *lib. 3. q. 4.* Genuens. *in prax. cap. 84.* Ideoque sublata est abjuratio ex violenta suspensione, tam in S. Officio supremæ Inquisitionis, quam in aliis etiam Hispanis, ut ex Paulo Sarzia probat Carena *l. tit. & nos alibi*. Undè nunc omnis abjuratio est vel de hæresi formali, vel de levi, aut vehementi suspensione. Sicque modi isti videntur distingui secundum majorem, vel minorem gradum probabilitatis. Quare si Judex ex motivis improbabilibus duceretur ad suspensionem etiam levem, temerè ac injustè procederet. Differunt autem, quia levis fundatur in motivis remissè, ac vix probabilibus, & Violenta in probabilibus, & efficacissimis moraliterque evidenter.

Sapor itaque manifestus ex parte operis nihil aliud est, quam opus pravum ita circumstantiis affectum, ut præferat probabile motivum suspicandi operantem habere in intellectu illum errorem, quem præferat illud factum, ut exempli gratia, licitum esse rebaptizare puerum, vel divinationes ac sortilegia cum expressa invocatione Dæmonis, aut abusus Sacramentorum, aut certò prædicere de liberis. Quod factum involvit suspensionem hæresis negantis liberum arbitrium, & constituentis factum expressè acceptum.

Atque hinc distinctionem illam sortilegii hæreticalis in hæreticalem hæreticum, & sapiens hæresim excogitatam à Delrio, Torreblanca, & aliis, à Salelle *tom. 1. reg. 124.* immeritò laudatam, nos tanquam supervacaneam novam, & falsam nulliusque usus refellimus. Nullus etenim Inquisitorum, qui de hære haftenus scripserunt, de ea mentionem facit, fal-

sòque supponit Salelles, quod clariùs ex facto quàm ex propositione colligitur error intellectus, ut si quis inhumaniter cogat Muruatarium ad solvendum usuras, manifestius, ait, ex hac coactione censetur hæreticus, quam ex propositione, si pertinaciter contendat, esse licitum sumere lucrum ex mutuo, adducens ad id falsò etiam Locatum, Farinaccium, & alios. Omnes siquidem Inquisitores scribentes conveniunt ex facto hæreticali reddi dumtaxat operantem suspectum de hæresi, nisi sit expressam & univocum. Ex propositione autem hæretica, hæreticum formalem. Undè illud præcisè, si aliud non emergat ex tortura circa intentionem, abjurat de levi, vel de vehemènti; Si autem pravam suam intentionem fateatur, abjurat de formali, & pœnis hæreticorum subijcitur. Immo si convictus est, talem propositionem affirmatè, atque asseveranter protulisse, & negaverit, traditur, ut hæreticus negativus brachio saculari, præmissis cautelis ab Eymerico, Pegna, & aliis adductis. Nec unquam apud Theologos auditum, Usurarium extorquentem etiam dirè, ac immaniter usuram, esse verè ac propriè hæreticum. Aliàs enim quisque committens crimen enorme, esset hæreticus fidemque amitteret; quod ut diximus, est hæresis manifesta.

Quòd autem sit supervacanea, patet. Quia hæreticale tantum significat factum implicare hæresim, de qua operans redditur suspectus. Hæreticus autem propriè dicitur ille, qui asseveranter ac pertinaciter propositiones expressè contra fidem Catholicam pronunciat, quòd debet poni ut adjectivum operis, ideoque melius dicitur factum hæreticale, vel qualificatum. Undè apud Canonistas pro eodem accipitur factum hæreticale & sapiens hæresim propriè verè loquendo. Quare non propriè nequè verè loquitur Salelles *loc. cit.* post Mouram asserens ad factum verè sapiens hæresim sufficit, ut qui, simpliciter asserens aliquid, quod est contra fidem, illud faciat. Vel enim loquitur de facto sapiente hæresim manifestam, & sic est idem quod factum hæreticale. Vel de facto importante solum aliquid sapiens hæresim, aut errorem, & non hæresim manifestam, ut contendit Moura ibidem, & sic factum non dicitur sapere hæresim, aut reddere suspectum de hæresi. Si enim ex prolatione non est hæreticus, neque ex facto erit suspectus de hæresi. Undè non coguntur abjurare facta illa committentes, imò nec ea asseverantes, imò nec etiam affirmantes propositiones erroneas collectas ex una de fide, & ex altera evidenti lumine naturali, licet reputentur à pluribus hæretici præsumpti, de quo Castropal. *in oper. mor. p. 1. tr. 4. disp. 3. cap. 2.* Sanchez. *in sum. lib. 2. cap. 8.* Diana *p. 4. tr. 8. resol. 79.* Caren. *p. 2. tit. 1. §. 6.* Bannes *in 2. 2. aliique.* Præterea si omnis qui facit aliquid, quod si affirmaret esse licitum, contra fidem pronunciarer, dicitur sapere hæresim à Salelles, nullus esset peccans, qui non esset suspectus de hæresi.

Denique supervacanea & falsa probatur hujusmodi distinctio, quia sortilegia, quæ non sapiunt hæresim manifestam, quæque absolurè dicuntur simplicia, & cum pacto tantum implicito, ut sortilegium ad inquirendum vanè de futuris non liberis absque alia circumstantia implicante hæresim manifestam, non debent affirmari, quod habeant saporem hæresis, ut contendit idem Salelles ex Delrio, asserens etiam falsò Dianam, & Spinam, aliquam, dicens, suspicionem probabilem, saltem levem de hæresi occulta importare, quia reperiuntur hæreses illi oppositæ; sic enim omnia peccata inducerent suspicionem levem de hæresi, saltem occulta, quam deberent peccantes abjurare, quod planè est improbabile.

Eodemque modo impugnamus modum dicendi ejusdem Delrii, Torreblancæ, & Mouræ, quem sequi-

tur Carena *d. p. 2. tit. 2. §. 4.* & Salelles *loc. cit.* quod scilicet sortilegium, quod fit candelâ benedictâ accensâ, aquâ sanctâ, aut alio sacramentali, esse hæreticalia. Sed si solum pactum tacitum interveniat, & non ordinentur ad pravum finem, non est cur hæreticalia dicantur, & cogantur Sortilegi abjurare de levi, aut de vehemènti. Moventur, quia credere, quod res sacræ possint inservire ad tales effectus, est manifesta hæresis, & hanc ad minus sapiunt, ait Salelles, hujusmodi sortilegia. Verum id esset nimis durum, teste Julio Claro, Barbatia, & omnibus Inquisitoribus, ex hoc tantum declarare quempiam suspectum de hæresi, illumque cogere ad abjurandum. Quòd si motivum Salelles verum esset, omnis quidem peccans, ut dicebamus, esset suspectus de hæresi, atque adeo teneretur abjurare. Et sanè recitare tantum orationem dominicam, quia fuit assertum à Verula, quod qui illam recitaret v. g. dum dicitur Missa, certò sanabitur ab infirmitate, est abusus. Sic quod deferens candelam benedictam accensam, inveniet thesaurum absconditum, vel furtum. At nemo dixerit, tales declarandos esse suspectos de hæresi, & cogendos ad abjurandum, ne quidem de levi, sed juxta praxim supremi Tribunalis, Tales expediuntur sine abjuracione, cum gravibus pœnitentiis salutaribus.

Obijciat fortasse quispiam. Potest dari factum tam manifestè hæresim latentem importans, ut operans non solum reddatur suspectus de hæresi manifesta, sed etiam judicetur hæreticus formalis; Exempli gratia adorans Idola, aut Mahumerem, non luxuria deamentatus, ut Salomon, neque ex metu, ut Marcellinus, aut ex populari conniventia, ut Seneca, sed absque ullo motivo extrinseco, unde videtur convinci, quod adhæserit hæresi formali, quod nimirum liceat adorare Idola. Ergo illud factum dicitur hæreticum, & non hæreticale. Confirmatur id ex D. Thoma *par. 2. q. 97. art. 3.* docente, quod sicut voluntas hominis manifestatur verbo in rebus agendis, ita & manifestatur facto. Unusquisque enim eligere videtur bonum quod opere implet. Ex quo probat legem Principis abrogari per actus multiplicatos populi, quatenus Princeps virtualiter consentit, unde & consuetudo, quemadmodum exponit eo loco Martinez, Curiel, & alii, in quantum scilicet per exteriores actus multiplicatos interior voluntatis motus, & rationis conceptus efficacissimè declaratur. Cum enim aliquid multoties fit, videtur ex deliberato rationis iudicio id provenire. Et secundum hoc concludit D. Thomas, consuetudinem habere vim legis, legemque abolerè, assequi legum interpretationem. Id autem, ut clariùs solvatur, fit.

CONSULTATIO CXXXV.

An ex factis hæreticalibus possit quis declarari hæreticus, etiam negativus?

Moura de *Ensal. sect. 2. cap. 1. n. 36.* postquam retulisset centum supra vigintiquatuor, tum hæreticos negativos, & confitentes, tum suspectos de hæresi condemnatos publicè coram Philippo III. à S. officio Lusitano, nominatim Ludovicum de la Penha, magum Eborensem, qui Asmodæum adoravit, fidem abnegavit, obtinuitque ab eo potestatem ad feminas excantandum, ac prædicandum futura, subdit, quando contra prædictos proceditur ex aliquibus tantum externis operibus magiæ, & familiaritatis cum dæmone, ipsique postea examinati fatentur, se interius dæmonem adorasse, utque verum Deum habuisse, eo tamen animo dumtaxat, ut commodum aliquod ab illo perciperet, difficillimum est definire, an verè in hæresim inciderint, fidemque amiserint, ita, ut abjurent in for-

ma, & pœnis reliquis hæreticorum subiciantur. Nam difficillimum est definire, hominem inter nos educatum, & instructum, quique simul fateatur, se persuasum habere, demonem esse à Deo damnatum ad inferna, credere ipsum esse verum Deum. Maxime quia non cogitur ad id credendum, tam ex motivis intrinsicis, quæ id reddat credibile; quam ex motivo extrinseci utilitatis, quam tantum intendit. Quare cum Judices fidei teneantur simul advocati munere fungi, magno prius examine, magnaue prudentia opus est, quam deveniant ad reum in hisce casibus, tanquam formaliter hæreticum condemnandum.

Duardus verò in Bulla Cœnæ lib. 2. cap. 1. q. 12. §. 5. sic ait, nec statim, quod aliquis utitur habitu infidelium, in Foro exteriori est judicandus apostata: Quia hoc aliquando sine peccato fieri potest, ut legitur de B. Sebastiano, qui sub clamyde militari Christi militiam agebat occultam, nisi esset institutum aliquod determinatum signum ad cognoscendum professores aliqujus damnatæ sectæ, sic enim peccaret mortaliter ex Farinacio, Sylvestro, & aliis. Immo in foro exteriori præsumitur apostata.

Paramus autem lib. 2. de orig. S. Inquis. q. 9. §. 90. tradit transitum ad ritum Judaicum, aut infidelium importare violentam præsumptionem hæresis. Quod comprobatur ex variis exemplis, quæ affert ex Albertino, Pegna, Zanshino, & Scymanchia. Et Soula sic advertit in aphorism. lib. 1. cap. 13. Verba & facta dubia, quæ in bonam, & malam partem possunt accipi, præsumuntur in bonum sensum dicta, & facta. Ex modo autem proferendi, aut aliis circumstantiis probatur intentio apud Lefium, Pegnam, Castropalaum, Ledesnam, & alios. Posset tamen aggravari reus, si jam adhaerit simili hæresi.

Ipse Albertinus de agnosc. propos. q. 8. putat, quod si quis evidenter redierit ad ritum Judaicum, convincitur de credulitate hæretica per textum in cap. contra Christianos de hæret. in 6. Et ita de hoc, & hujusmodi casibus concludit Carena post Dianam p. 4. tr. 7. resol. 34. Atque in hoc sensu intelligendus est Moura, & Paramus, ac ita declarat ex Eymerico Pegna p. 2. com. 59. citans Panorm. in cap. Cum te n. 29. de judic. & in cap. ad hac num. 3. de appell. ac l. nam ludus, & l. item Mela ff. ad leg. Aquil. Hæc enim facta pro manifesta probatione habentur, cum ex illis oriantur juris præsumptiones. Juris autem præsumptiones verè ac propriè probationes dicuntur l. fin. ff. de prob. Jas. in lib. 1. num. 9. C. de testam. mil. & l. licet Imperator num. 8. §. de legat. 1.

Pro dilucida hujus rei decisione est advertendum, non esse quæstionem de spontè confitentibus facta quelibet hæreticalia. Nam jis creditur in S. Tribunali, sicut pœnitentibus in foro interiori. Et ideo si dicat, commississe facta hæreticalia sine infidelitate in intellectu, abjurant tantum de vehementi; si autem fateantur errori adhæsisse, abjurant de formali, impositis gravibus pœnitentiis salutaribus.

De præventis autem indiciis est difficultas, an ex factis debeant declarari hæretici ex eo, quod confitentur factum hæreticale, pravam intentionem negando, anve tunc debeant torqueri super intentione, & si rectam dicant habuisse, abjurare debeant de vehementi; si verò pravam de formali, ut ibidem ex Eymerico statuit Pegna, & prosequitur Carena alios adducens. Sed esse ut hæreticum negativum condemnandum tenet Castropal. tr. 4. disp. 11. Si autem factum ipsum negent, de quo convicti sunt, & consequenter etiam pravam intentionem, debent declarari hæretici negativi, ut ex Eymerico idem Pegna, Carena, & alii apud ipsos, addentes plures cautiones, & annotantes rem hanc esse dubiam, valdeque difficilem.

Advertendum item est, non esse difficultatem, quando facta hæreticalia commissæ sunt coactè, vel metu, aut ob aliquod commodum, sed de spontè peractis.

Et de his aliqua sunt facta, in quibus error ita exprimitur manifestè, ut nullo modo possint in bonam partem accipi, ut reditus ad ritum Judaicum cum solitis cœremoniis, ac promissionibus ratis ab Eymerico q. 44. & à Pegna ibidem. Sic idolis genua flectere, communionem ritu hæreticorum accipere, more Judæorum circumcidi, Mahometo divinum cultum exhibere, & hujusmodi alia: Vel non ita exprimitur, ut alimoniam hæreticis præbere; eos comitari, defendere eorum personas, & similia. Ex his quidem, licet suspicio hæresis oriatur, non tamen hæreseos credulitas inde habetur, & ideo in eos, qui hæc committunt, non poterit procedi, tanquam contra hæreticos, aut hæreticorum credentes, sed solum tanquam contra suspectos, cum talia facta interdum committantur amoris, ac libidinis causâ, sæpe precibus amicorum, aliquando pretio, ut etiam tradit Guido Fulcod. in consult. ad Inquis. q. 9. quem sequitur Eymericus quest. 50. numer. 4. & ejusmodi sunt carnum diebus veritis, sollicitatio ad inhonesta in Sacramento pœnitentiæ, de quibus Carena part. 2. tit. 1. §. 20.

Difficultas igitur præsens versatur in factis primi generis, & de ijs assero primo. Committens hujusmodi hæreticalia, si quis confiteatur se ea sine infidelitate commississe, est torquendus super intentione, & si rectam affirmet, abjurabit tantum de vehementi, si pravam, de formali, ac subicitur pœnis hæreticorum. Ita ex Eymerico, & Pegna loc. cit. & p. 1. com. 110. Symanch. de cathol. instit. tit. 25. num. 52. Contra in quest. crimin. rubr. de hæret. nu. 69. & seq. Graffa lib. 2. d. cap. 5. nu. 15. & servatur in praxi in supremo Tribunali, confirmatque Genuens. in pr. cap. 68. Farinac. q. 179. Carena d. part. 2. tit. 1. §. 20. Sylvest. & Diana & alii. Nam crimen hæresis residet in intellectu, estque occultum. Unde S. Officium solet ex tormentis, & quæstionibus explorare cognoscere, an bene, anve male de fide senserit reus, ut notavit Zanard. in sum. tom. 2. cap. 94. Neque huic assertioni opponitur Albertinus, & Paramus locis citatis, sed totum sentiunt cum sequenti assertionem.

Assero secundò. Si reus neget factum, de quo est convictus, & catholicum se profiteatur, debet condemnari ut hæreticus negativus. Atque hæc est Autorum, quos supra reuli, sententia. Cum enim factum suapte natura damnatum, & malum sit, arque univocum, ut supponimus, præsumitur mala intentione factum l. si non convicti C. de injur. capit. 1. de præsumpt. traditque Archid. in cap. quicunque de hæret. his verbis: *Judicia, siue facta, quæ ad bonum retorqueri non possunt, nec ad aliud, nisi ad illud quod expresse predicant, pro probationibus sunt habenda, & comprobant Concilium Narbonense verbis allatis post Eymericum à Pegna p. 3. com. 48.* Quænam autem requirantur ad condemnandum hæreticum negativum, vide apud eosdem Auctores. Illud præcipue requiritur, quod debeat convinci per testes omni exceptione majores, etiam de credulitate, exempli gratia, quod quis asseruerit verba, illaque credere, & credenda ab aliis esse. Idemque de factis dicendum est, observat Albertinus. Difficile tamen est, id judicare, ut cenent Royas de hæret. part. 1. nu. 276. & seqq. Pegna, Carena, & alii. Et de hujusmodi factis Eymeric. p. 2. q. 50. inquit, nec refert, an quis voluntatem suam verbis exprimat, aut factis l. contra ff. de legib. Deque his Chrysostomus in psal. 13. ait. *Quanto facta sunt potentiora verbis ad persuadendum, tanto factis, quam dictis Deum negare gravius est.* Sicque intelligendum plus aliquid factis demonstrari, quam verbis l. si tamen §. ei, qui servum C. de instit. Fatendum tamen ex Aristotele lib. 1. de interpret. quem sequuntur Paramus, & Moura ex l. si non convicti C. de injur. verba per se loquendo magis significare mentem edentis, ac rem significatam, cum sint signa formalia per se instituta solum ad signi-

gnificandum. Mens enim, ait Tiraquellus in l. *unquam* est radix verborum, & cor est imperator linguæ, suntque voces notæ earum, quæ in anima sunt passionibus, ut annotat post Aristotelem Baldus in cap. *mand. sub initio de rescript.* Unde Matth. 18. *Loquela tua manifestum te facit*, de quo Cicero lib. 1. de *legibus*, & Pegna. com. 18. in *quest. 50. part. 2. direct.* §, *factis autem* sic ait: Multo facilius est cognoscere credentes hæreticorum ex verbis quam ex factis. Unde initio delegatæ inquisitionis valde dubitatum fuit ex quibus factis aliqui possent judicari credentes hæreticorum erroribus. Verba enim possunt etiam esse æquivoca, non solum secundum se, sed etiam ex modo pronunciandi, ut si referendo, si joco, si ex ira, ut blasphemans.

Advertit tamen prudenter idem Pegna, quod, licet ex his factis fictione juris præsumatur hæresis, vel apostasia, nihilominus verò cum illa præsumptio sit tantum præsumptio juris, poterit adversus eam probatio in contrarium admitti ex Bartolo, Jafone, & aliis. Potest enim reus se excusare, quod adoraverit idola ob amorem, ut Salomon, vel ob metum ut Marcellinus, vel alia de causa, sine aliquo errore intellectus; non autem ob solum metum, ut perperam limitat Castropal. d. tr. 4. disp. 8. pun. 10. num. 3. Et sufficit quælibet præsumptio, indicium aut semiplena probatio defensiva ad infuscandum Fiscus probationes, quæ esse debent luce meridianâ clariores. Quod debet vel maxime in causa hæresis observari; unde non sufficeret ad ordinariam condemnationem, ut docent communiter Doctores, præsertim Menoch. de *presumpt. lib. 5. præsumpt. 48. numer. 8.* Farinac. q. 80. Immo ex Moura, Masino, & Pegna debent Inquisitores has defensiones omni diligentia veritatis amore, ac zelo justitiæ quærere. Fateor tamen haud facile hæc persuadentur, nec Judices debent excusationes admittere, nisi cum quæsitissima animadversione. Quis enim facile credat à volente, & non coacto hæc absque errore intellectus fuisse perpetrata?

Ex quibus patet responsio ad rationem dubitandi, superius allatam, quæ fuit occasio hujus dubii, admittendo facta hæreticalia. Et licet hæretica dicerentur, non tamen faveret Adversariis. Ajunt enim, præsertim Salelles, factum hæreticum est, quod veritati catholicæ repugnat materialiter, & hoc vocatur à Canonistis hæreticale, aut sapiens hæresim, nec alio modo facta sunt hæreticalia, aut sapientia hæresim, ut liquet ex jam dictis.

CONSULTATIO CXXXVI.

An & à quo tempore subjiciantur S. Officio committentes sortilegia qualificata? Et quid si non sint qualificata, neque hæreticalia, sed simplicia, ita, ut nullo modo reddant ea committentes suspectos de aliqua hæresi, ut colligere herbas sub auro, tribus diebus aspiciendo Solem, & hujusmodi alia?

AD primum. Eymericus p. 1. direct. q. 42. sequens Oldradum, tenet, sortilegia tantum qualificata, & quæ sapiunt manifestam hæresim, pertinere ad Inquisitores per textum in cap. *accusatus* §. *sanè, de heret.* ubi sic habetur. *Sanè cum negotium fidei, quod summe privilegiatum existit, per occupationes, aliàs non debeat impediri, Inquisitores pestis hereticæ à sede Apostolica deputati, de divinationibus, aut sortilegiis, nisi hæresim sapiant manifeste, intrinsece se non debent, nec punire talia exercentes, sed eos relinquere suis iudiciis.* Perspicue etiam in cap. *ex tuarum de sortileg.* ubi dicitur, quod Ultricus presbyter cum quodam infami, scilicet divinatore, ut ait Glossa, ad secretum locum

perrexit, non ea intentione, ut dæmonem invocaret, quasi dicat, quia hoc reddidisset ejusmodi factum hæreticale, sed ut inspectione astralabij furtum cujusdam Ecclesiæ posset recuperari, quasi dicat, quod est mera divinatio, vel simplex sortilegium.

Hanc sententiam sequuti sunt communiter Doctores ante Constitutionem Sixti V. licet aliqui, ut Autores Mallei, ne ista quidem contendebant esse subjecta S. Officio, quos impugnat, & pie excusat Sylvest. lib. 3. cap. 1. de *strigimag.* cum hoc dixerint ex zelo procedendi contra hæreticos. Illamque tuerentur Inquisitores Hispani, ac Germani, ut patet ex eorum malleo, ut proinde maleficarum apelleretur. Quare hodie nulla est difficultas, quin sortilegia, & divinationes, quæ sapiunt hæresim manifestam spectent.

Ad secundum. Plures tenuerunt hæc non spectare ad Inquisitores, dum censent San. Tribunali ea tantum committi, quæ sapiunt hæresim. Id tenet Suarez l. 2. de *superstit.* cap. 18. n. 11. & seq. cum aliis quos allegat. Immo putat, id esse mixti fori, nisi reus ratione personæ ad Judicem tantum Ecclesiasticum pertineant, quo casu puniendus est à Judice Ecclesiastico, cap. 2. de *sortil.* & can. *si quis Episcopus* 26. q. 5. reus est laicus, datur locus præventioni, ita ut à Judice, sive laico, sive Ecclesiastico præventive judicari, ac puniri possit. Quod comprobatur Delbene de *offic. S. Inquis. par. 2. dub. 195. sect. 70. numer. 4.* Et hanc, inquiunt esse sententiam Abb. in *dic. cap. 2. de sortileg. numer. 3.* & 4. Alderet. in *rubr. de heret. numer. 13.* Caltr. lib. 1. de *justa heret. punir. cap. 16.* Clari lib. 5. v. *hæresis. numer. 25.* Bisfeldii de *confes. malef. prelud. 14. pun. 2.* dicentis; omnia tamen culpa hæresis, vel suspicionis, quæ ad aliud genus punitionis pertinet, & propterea est Inquisitorum, crimen superstitionis ab unoquoque Indice juxta ius suum puniendum, à seculari per leges civiles, ab Ecclesiastico per leges canonicas, quæ maxime habentur in tit. de *sortileg.* & 26. q. 5. & 7.

Idem asserit Salelles reg. 124. cap. 14. num. 366. inquit: *Si quæ sunt facta superstitiosa pura, & simplicia, quæ à magia demoniaca non procedant, nec pactum etiam tacitum cum dæmone supponant, probabiliter ista, secundum Suarez de relig. tom. 1. lib. 2. cap. ult. non sunt comprehensa sub Constitutione Sixti V. nec de eis Inquisitores cognoscunt, quia nec occulte hæresim sapiunt, nec ad eam ullo modo tendunt, talia autem esse rarissima merito affirmat Moura sect. 3. cap. 2. interpretans mentem Suarez, & tradit Dianap. 4. tr. 8. resol. 107.*

At nihilominus tenendum est, ante Sixtum V. potuisse procedere Inquisitores contra committentes sortilegia qualificata, sed idem Sixtus, & Urbanus VIII. quod ad hæc ampliant illorum jurisdictionem, etiam quod ad casus, in quibus antea procedere non valebant, sicque declarant omnes recentiores, nominatim Carena, & ab ipso allegati, ac ita demum ratione convicti fatentur Torreblanca, & Moura, ipseque Salelles. Implicat enim in edicto affirmare, aliquid esse superstitiosum absque pacto, saltem implicito dæmonis juxta doctrinam D. Thomæ 2. 2. q. 25. ar. 2. ac omnium Theologorum. Saltem enim dæmon se immiscet variis inquisitionibus futurorum, & in alia superstitiosa committentibus, quod sufficere docet D. Thomas, aliique ad pactum implicitum. Immo Salelles sibi contradicit, dum fateretur hæc sortilegia simplicia importare suspicionem hæresis, saltem levem. Quod tamen non est admittendum, si de propria suspitione levi loquamur; si enim hoc esset verum, procul dubio spectarent ad S. Officium, & aliàs abjurare deberent. Quod est contra praxim supremi Tribunalis, & aliorum, & contra Autores omnes, tractantes de causis S. Officii.

Et quamvis Torreblanca in epit. teneat sententiam negativam quod ad simplicia experimenta, & divinationes, ibi tamen se retractat, & lib. 11. *jur. spirit. cap. 3.* et si veris falsâ immisceat. Ait enim: Antiquus

us sortilegia, divinationes, maleficia, incantationes, & alia opera magica ad Inquisitores hæreticæ pravitatis non spectabant, nisi probaretur sapere hæresim manifestam, id est, quod in sortilegiis aliquis articulus fidei abnegetur, sancta Crux pedibus conculcetur, Sacramentis, præsertim Eucharistia abuteretur, dæmon in ducem ac patronum assumeretur, eique cultus, & obedientia exhiberetur ex Constitutione Adriani VI. Innocentii VIII. Leonis X. & Alexandri IV. admittens contra alias à se dicta, sacrilegia hæreticalia dici, quæ prima fronte præse ferunt odorem & saporem hæresis, vel exeruntur cum aliquo dicto, vel facto hæreticali, & subdit quod sortilegia, quæ non sapiunt hæresim, puniebantur ab Episcopis, ac eorum Vicariis, immo & à Judice seculari præventive quod ad Judicem Ecclesiasticum, quia delictum erat mixti fori, additque hodie tamen post Constitutionem Sixti V. Inquisitores procedunt contra omnia sortilegia, divinationes, aliaque Artis magicæ experimenta, etiam si hæresim non sapiant. Denique subiungit: quod cum in nonnullis partibus Hispaniæ fuisset intermissum, à sacro generalis Inquisitionis supremo Consilio fuit omnibus Inquisitoribus scriptum anno 1615. ut prædictam Constitutionem observari faciant. Illud verò, quod ait, sortilegia omnia & divinationes spectare ad pacta cum dæmonibus inita, & consequenter continere apostasiam à fide, & manifestam hæresis suspicionem, intelligendum est de pacto expresso, & ita loquuntur Auctores, quos ipse adducit. Non enim est admittendum, sortilegia simplicia, quæ non important hæresim manifestam, importare apostasiam à fide.

Moura itidem *sect. 3. cap. 1. & seqq.* tradit, superstitiones simplices non sapere hæresim manifestè ac specificè, sed remotè. Quod si intelligatur de remota quadam ratione ob periculum incurrendi in superstitiones qualificatas, rectè loquitur. Id enim non reddit suspectum de hæresi, etiam leviter, alioquin incurreretur eadem suspicio ex aliis peccatis majoris periculi. Si verò loquatur de generali suspicione, non solum in eis, sed in quolibet peccato datur occasio talis suspicionis. Itaque Moura in hac re nobiscum sentit. Quod autem addit, non esse in usu apud Inquisitores Eboracenses contra simplices divinationes, ac superstitiones procedere, cum nunquam viderit hæc tractari spatium decem & octo annorum, quo functus est munere Ordinarii in illo S. Tribunali, nullius est momenti. Tum quia loquimur de jure. Tum quia hæc causæ leves non proponuntur coram Ordinario, & Consultoribus. Non enim sunt de recensitis à Clem. *multorum de hæret.* unde neque per eas abjuratio indicitur, neque torтура infertur, aut sententia ad carceres, vel ad similia pronuntiatur, ideoque nec Inquisitores apud nos hæc proponunt in Congregatione coram Episcopo, sed ex se expediunt cum pœnitentiis salutaribus, ut sæpe diximus.

Carena quoque *loco citato* id ipsum asserit, dum ait, de jure antiquo ejusmodi sortilegia esse mixti fori, & dari locum præventioni inter Ecclesiasticum, & secularem Magistratum; sed nunc private quod ad laicos Judices. Quoniam, ait, omnia, quæ Inquisitoribus delegantur, committuntur ratione hæresis, vel suspicione illius; indeque probat in simplicibus etiam divinationibus ac superstitionibus hanc suspicionem intervenire, sicut in omnibus causis S. Officii. Quod sequitur Salelles post Mouram, fuitque alias improbarum. Hodie Doctores omnes recentiores, & Officiales S. Officii affirmativè adhærent sententiæ, & ita observatur in supremo Tribunali, & in aliis, in quibus expediuntur simplices superstitiones absque abjuracione cum debitis admonitionibus, & gravibus pœnitentiis salutaribus.

Ex his igitur primò asserendum est. Inquisitores

possunt, ac tenentur cognoscere divinationes, & sortilegia, quæ sapiunt manifestam hæresim *ex d. c. accusatus*, & ex auctoritate Doctorum. Idque ob præsumptionem juris. Quod sanè post Constitutiones Sixti V. & Urbani VIII. certum omnino est. Nam hi Pontifices declarant, ampliant, confirmantque jus antiquum in *d. cap. accusatus*, & in aliis sacris Canonibus, licet non essent in usu. Quod autem *d. cap. accusatus* loquatur speciatim de superstitionibus qualificatis, fatentur omnes, & textus ipse id docet.

Secundò asserendum est. Post dictas Constitutiones possunt, ac debent Inquisitores procedere contra omnes divinationes, incantationes, & sortilegia. Nam indistincte idem Sixtus de omnibus maleficiis, sortilegiis, divinationibus, & aliis quibuscunque magicæ criminibus, præcipit cognosci per Inquisitores hæreticæ pravitatis. Et quamvis videatur ejus Constitutio speciatim procedere contra Astrologos judicarios, loquitur tamen etiam de veneficiis, aliisque superstitionibus, ut comprobant Delatorre, Carena, & alii relati à Sanchez, & observatur in S. Officio. Proposita enim indefinita æquipollet universali. Præterea clare loquitur Pontifex de divinationibus ac superstitionibus qualificatis, & non qualificatis, dummodo redolant pactum implicitum cum dæmone, solumque exceperit prædictiones naturales, quæ non appellantur divinationes, ideoque omnes alias reprobant, & sic omnia schemata generatim, & indicia de futuris hominum eventibus, etiam si ipsi protestentur, se non certò affirmare. Probatur assertio ex §. 6. *ac seqq. dicta Constitutionis* quæ sic ait: *quod ipsi dæmones pravitæ suæ, & odio ingenus humanum, occulte etiam præter hominis intentionem se ingerant, & intrudent vanis inquisitionibus futurorum, ut mentes hominum perniciosas vanitatibus, & fallaciis contingentium prævisionibus implicent, & omni impietatis genere depravent. Quæ quidem ipsis cognita sunt, non divinitate aliqua, nec vera futurorum scientia, sed natura subtilioris acuminis, & aliis quibusdam modis, quos hominum obtusior intelligentia ignorat.* Sufficit ergo, quod dæmon se immisceat, quod solum importat necessariò pactum implicitum, nullam ex se inducens qualificationem.

Id amplius declarat Pontifex, dum divinationes omnes & alias superstitiones generaliter repetit §. 21. addens, *non sine dæmonum saltem occulta societate, aut tacita prævisione operam dare, seu aleis, atque sortibus illicitis taxillorum, granorum triticorum, fabarum, &c.* Quod certe solum importat superstitiones simplices, ac tertii generis. Hoc ipsum confirmat dum §. 23. subdit, etiam expressa cum dæmone pactio facta. Plenius & apertius §. 28. inquit: *aliis incantationibus, aut vanis, & superstitionibus observationibus futurorum, & occultorum hujusmodi veritatem querunt.* Et §. 32. *sive in quibus continentur sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, incantationes artis magicæ.* Et §. 34. *Detectis diaboli insidiis, divinationum, sortilegiorum, & variarum superstitionum omnia plena esse, in dies detegantur.* Et §. 49. repetit *sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, execrabiles incantationes, ac superstitiones continentur, ac in Judice interdicta sub censuris ac pœnis.*

Ex quibus permanens est Constitutio Sixti non solum procedere in divinatores simplices, sed etiam in incantatores, & veneficos, sortilegos, atque alios superstitiones, quemadmodum fit in prædicto Judice. Confirmatur, quia subiungit, *etiam si Inquisitores de consuetudine non procedebant, aut procedere non valebant.* At in superstitiones qualificatas procedebant antea Inquisitores, ex consuetudine, ut constat ex actis, & de jure etiam, quia sapiunt hæresim manifestam, ac proinde jurisdictio extensa est etiam ad divinationes simplices. Immo Salelles *regul. 124.* censet multo antè id decretum fuisse ab Alexandro VI. in Constitutione, *Cum acceperimus*, & in alia incipiente, *Datum* sub an-

no 1523. apud Pegnam in fine *Directorii*, & Farinacium de *hæres.* q. 182.

Tertiò asserendum est. Hæc jurisdictio non pertinet ad Inquisitores privative quod ad Ordinarios, etiam post præfatam Sixti Constitutionem. Nam in dubio semper vitanda est juris correctio, eoque magis, quia de jure antiquo ad Episcopos pertinebat cognitio harum superstitionum simplicium, & non qualificatarum. Unde requireretur expressa derogatio quod ad hunc casum, ceu factum est ad favorem Inquisitorum Hispaniarum.

Quartò asserendum est. Hodie ex decreto Pauli V. sub anno 1606. Kal. Septembris hæc delicta, & quodlibet aliud spectans ad Inquisitores, pertinet ad illos privative quod ad alios Judices, præter Episcopum. Hoc asserui, ne errarent aliqui videntes, quod Sixtus causas prædictas committit Inquisitoribus, & Ordinariis, ac Superioribus Regularium. Nomine autem Ordinarii veniunt omnes habentes jurisdictionem Episcopalem. Hinc idem Paulus in Constitutione sua, quæ incipit *Romani Pontifex*, revocat omnes facultates Superioribus quorumcunque Ordinum regularium concessas cognoscendi causas suorum subditorum ad S. Inquisitionis Officium spectantes, severissimas imponens pœnas Superioribus Regularium se ulterius ingerentibus in hujusmodi causis, easque illico non deferentibus ad S. Tribunal. Unde extendenda est etiam ad sortilegia non qualificata.

Putat nihilominus Moura ibidem, quod non obstante dicta Constitutione Pauli V. non spectent ad Inquisitores Hispaniæ privative quod ad superiores Regulares hujusmodi crimina. Tum quia mentionem illa tantum facit de hæresi. Tum quia in his criminibus non est concessa jurisdictio privative, etiam quod ad seculares Judices, sed datur præventio. Id confirmat ex Constitutione Clementis VIII. de sollicitantibus, in qua declarat crimen Confessoris sollicitantis spectare ad Inquisitores privative quod ad illius superiores. Unde putat etiam non esse privative commissæ quod ad Episcopos. Nam, inquit, Religiosi ex primævo jure magis exempti erant à jurisdictione Inquisitorum in causa hæresis, quam seculares etiam Clerici, ut patet ex *Direct.* p. 3. q. 28. ibique Pegna *com.* 77. Verba namque legis valent, ut sonant. Sed non excipitur Ordinarius, nisi expresse excludatur, ut patet ex communi praxi Inquisitorum, procedentium cumulative cum Ordinariis, uti Apostolicæ Sedis delegatis in causis Regularium ad fidem quomodolibet spectantibus. Additque, superiores Regularium adhuc procedere in delictis præfatis mixti fori, & aliqui idem dixerunt de superstitionibus simplicibus, non importantibus hæresim, vel ejus suspicionem.

At Moura hic errat. Quamvis enim Paulus V. in *proemio sua Constitutionis*, & §. 1. juxta Constitutionem Pii IV. de his tantum loquatur, in §. *tamen* 3. ac seq. expresse decernit de causis omnibus quomodolibet spectantibus ad S. Officium. Quinimo prohibet superioribus præfatis cognoscere, an denuntiationes sint, vel ne calumniosæ. Et §. 4. ad se avocat causas omnes eorundem, jam moras, & pendentes, ad S. Officium quovis modo spectantes. Omnes enim ad fidem factam, tectamque servandam diriguntur, licet suspicionem non importent, ut diras precari Religionibus approbatis, transgredi eandem Constitutionem Pauli V. & similia. Incantationes autem omnes, divinationes, aliaque superstitiones commissæ sunt S. Officio, & secundum plures Autores non solum à Sixto V. & Urbano VIII. sed etiam ab Alexandro VI. Innocentio VI. & VIII. Julio II. & Adriano VI. apud Mouram *d. sect.* 3. *cap.* 5. & à Joanne XXII. & ita communiter observatur.

Neque audiendus est Zerola in *pr.* p. 2. v. *Regularis*, observans ex Navarro Prælatos regulares de jure communi habere potestatem castigandi solum suos subditos in concernentibus eorum regulas, de jure autem specia-

li ea solum delicta, quæ non sunt depositione digna. Unde infert, illos non posse cognoscere de hæresi. Tum ex citato *cap. accusatus*. Tum quia ex longissima consuetudine reservata est Episcopis, & Inquisitoribus. Nam falsò id asseri à Zerola colligitur ex ipsa Constitutione Pauli V. Nec dictum *cap. accusatus* aliquid exprimit in contrarium, docetque Joannes de Cruce de *statu relig.* privilegia Regularium Mendicantium esse de jure communi, sicque Zerola forsitan loquutus est de Monachis antiquis, quorum monasteria subjecta erant Ordinariis locorum, secus autem dicendum est, postquam Religiones Mendicantes, & Monachales fuerunt immediate susceptæ sub immediata protectione Sedis Apostolicæ, exemptæque à jurisdictione ordinaria Episcoporum, quorum loco successerunt earum Superiores.

Fatendum tamen est, quod sicut leges canonicæ non imponunt pœnas rigorosas, quemadmodum illas imponunt leges civiles, ita minus rigorosas, imponunt in Regulares, ut patet de blasphemis apud Carenam, & alios. Mitius enim cum iis agitur, quia subjecerunt se libere jugo votorum. Unde eorum pœnæ sunt expulsiò à Religione ob gravissimam culpam. In atrocioribus verò casibus carcer perpetuus, nunc autem ergastulum, vel triremis. Et id tantum probat Zerola. Neque antea inter Regulares erat usus torturæ, funis, & hujusmodi, sed torquebantur jejuis, vigiliis, nunc autem inductus est usus torturæ pro Clericis secularibus, & regularibus, maxime in crimine hæresis. Verum levius esse torquendos, tradunt Abb. in *cap. cum in contemptat.* n. 6. de *regul.* Pegna in *direct.* p. 3. *com.* 119. Symachus, & alii, ac ita observatur in supremo Tribunali, testaturque Genuens. de *praxi in pr. Archiep. Neapol. cap.* 55. Diaz. in *pr. crim. Can. cap.* 128. ubi Salzed. in *addit.* *Cantera* q. 11. de *reo*, Carena p. 2. *tit.* 1. §. 22. ubi, relata opinione Abbatis antiqui, & Abbatis Panormitani, an ad torquendos Clericos, vel Monachos, præter semiplenam probationem, requiratur infamia, concludit, adhærendum benigniori affirmativæ, quam sequuntur Abbas antiquus, Simanchas, Pegna, Salzedo, Farinacius, & alii ab eo citari.

Non obstat ex Moura, quod Constitutio Sixti V. est odiosa Inquisitoribus, Ordinariis, & subditis, tum quia *d. cap. accusatus* allevat aliqua ex parte onus plurimum causarum, quæ ad S. Officium pertinent. Tum quia de jure tam antiquo, quam novo ad Ordinarios spectabat cognitio dictarum superstitionum, non sapientium hæresim. Et tum quia subditis summe odiosum est pertrahi ad S. Officium, ut proinde Suarez dixerit, superstitiones simplices, & absque expressa suspicionem hæresis, non pertinere ad Inquisitores. Atque adeò est restringenda solum ad superstitiones sapientes hæresim manifestam.

Nam respondeo, non esse odiosum inquisitoribus suum munus agere ac summis Pontificibus obedire, eoque magis, quia periculum est, ne dæmon expresse colatur ex superstitione simplici cum pacto implicito, ut cum D. Thoma, Suarez, & aliis probavimus *alibi*. Et quia Inquisitores sunt Coadjutores Ordinariorum, & cumulative procedunt. Unde prudentiores Episcopi, ut plurimum remittunt causas ad Inquisitores, ut testatur Carena p. 1. *tit.* 4. §. 5. & Symachus Episcopus *tit.* p. 5. experientia doctus, fatetur comperiisse Vicariorum impericia causas ferè semper irà confundi, ut nunquam veritas, inveniri queat, verique fideles, & Catholici, qui desiderant integritatem fidei, gaudent, quod ab utroque Tribunali Ecclesiastico procedatur, & S. Officium non commodo proprio, sed publico procedit cum summa miseratione. Cum enim pœnæ sint gravissimæ in jure civili contra supersticiosos, incantatores, divinatores si superstitiones sunt simplices, expediuntur, cum pœnitentiis salutaribus. Præterea cum jurisdictio Inquisitorum sit Ordinaria quod ad utilitates jurisdictio-

his delegata, ut cum Molina de just. & jur. 1r. 29. alibi diximus, est utique summè privilegiata, arque adeò non est odiosa, sed favorabilis, ac proinde amplianda.

Minus obstat, quod Concilium Tridentinum sess. 24. cap. 6. de reform. in his verbis: *Torquentes verba S. Scripturae ad scurrilia, fabulosa, vana, adulationes, for- ses, libellos etiam famulos decernit ab Episcopis coerceri, arburariis etiam poenis*, nullam faciat mentionem de Inquisitoribus.

Quia S. Concilium non excludit Inquisitores contra abutentem Sacra Scriptura, præcipuè si inducat suspi- cionem hæresis. Fortitan enim abusus simplex tunc non spectabat ad S. Officium, nisi ex Constitutione Alexan- dri VI. ut supponit Lamas in 3. p. method. cap. 3. tit. de incant. Moura sess. 3. cap. 1. n. 5. Salzed. in pr. crim. cap. 11. uti examinans dictum locum Concilii sic concludit; *Et quamvis ibi horum criminum puni- tio Episcopis deman- detur, quando verò hæresim sapiunt, jure optimo Inqui- sitores ad punitionem, & coercionem illorum procedunt.* Quod prosequuntur Pegna p. 3. direct. com. 17. Carena, & alii. Dum enim puni- tio alicui committitur, cen- setur cumulativè, & non privativè commissa quod ad alios, qui eadem antea potiebantur potestate. Quod non solum comprobatur quando antecessores jure ordinario ea potiebantur, ut diximus ad favorem Episcoporum, sed etiam ex privilegio Principis illa gauderent, cum privilegiis derogatio sit odiosa, ut probat Joannes de Cruce, Rodriguez, Surd. conf. 419. n. 5. & Gonzal. ad Reg. 8. Gloss. 36. n. 56. præcipuè quia jurisdictio In- quisitorum est ad Universitatem causarum fidei, arque adeò est ordinaria. Undè idem Sixtus V. in ea Consti- tutione illud, quod Episcopis demandatum erat contra libros Astrologiæ judicariæ committit etiam Inquisi- toribus, sive superstitione sit simplex, sive qualificata.

Pariter non obstat decretum Pauli V. quod refert Moura sub initio sess. 3. & ex eo Diana, & Carena. Cum enim anno 1613. certo esset dubia inter Ulyssipponensem Archiepiscopum, & S. Tribunal, cuinam co- gnitio, & puni- tio Ensaluatorum competeret, consulta Sanctitas sua respondit in hæc verba: *Servetur jus commune.* In jure autem communi d. cap. accusatus de heret. in 6. videntur excludi etiam Divinationes, & superstitiones qualificatae à jurisditione Inquisitorum, atque adeò multo magis simplices.

Siquidem Paulus V. rectè respondit, quod serveretur jus commune, idest non solum d. cap. accusatus, sed etiam Constitutiones prædictæ Sixti V. & Alexandri VI. ac si quæ aliæ sunt circa simplices superstitiones, vel ita respondit secundum consuetudinem Inquisito- rum Hispaniæ, quæ obtinet vim legis, ac privilegii, ex quo procedere possunt etiam privativè quod ad Ordina- rios. Noluit enim sapientissimus Pontifex, qui ne- gociis Ecclesiæ per se ipsum assidue vacabat unico ver- bo destruere Constitutiones suorum Prædecessorum, Consuetudines, ac Privilegia, alioquin apposuisset clausulas derogatorias, ut fieri solet. Et quamvis Moura censeat d. sess. 3. cap. 1. Paulum accepisse jus com- mune, ut distinguitur contra consuetudinem, hæc tamen habet etiam vim à jure communi, unde potest illius no- mine intelligi, aliàs facilius dixisset, servetur Consuetu- do, & prudentius unico verbo cuncta complexus est.

CONSULTATIO CXXXVII.

An committens facta hæreticalia sine infidelitate in animo, incurrat censuras, & poenas in Apo- statas, & in hæreticos fulminatas?

Certum est, hæreticos primò incurrere excommu- nicationis poenam ipso jure, cap. ad abolendam de heret. cap. excommunicamus eod. tit. & cap. noverit de sent. excom. quæ licet ex prædictis locis non sit re- Tom. II.

servata, ut notat Cajet. v. excommunicatio. c. 1. Sanch. lib. 2. in decal. cap. 9. n. 2. Navar. cap. 25. n. 52. & conf. i. de constit. n. 41. q. 14. tamen hodiè reservatur Papæ in Bulla Cœna, can. 1. idque sive hæresis sit occulta, sive manifesta, dummodò tamen non sit purè men- talis, de quo Pegna com. 71. p. 3. Torrebl. l. 3. epitom. Ca- rena. p. 2. tit. 1. §. 26. Bannes 2. 2. q. 11. ar. 4. Aragonius, Arauxo, aliique, à qua excommunicatione possunt In- quisitores, & Episcopi in foro judiciali absolvere, quæ absolutio prodest etiam in foro interiori. Nam Bulla Cœna prohibet absolutionem in foro interiori præcisè, tamen si aliqui asserant, posse Episcopos absolvere ab hæ- resi occulta, ut Masinus in Arsenali. Sed male. Nam potestas illis à S. Concilio Tridentino collata sess. 24. cap. 6. de reform. fuit sublata à B. Pio V. in citata Bulla Cœna anno 1570. ut per Carenam loco allegato, ubi referun- tur pro utraque parte Autores, & nos alibi.

Moveretur autem Masinus, quod possint Inquisitores absolvere ab hæresi in foro interiori post Guttierrez, & Paramum ex Constitutione quadam Clementis VII. si enim, ait, fuit abrogata Bulla Cœna S. Officium privi- legium jam amissum recuperavit, tandemque conclu- dit, non fuisse abrogatum privilegium quia non fuit concessum hæreticis, sed Ministris S. Officii ad favorem fidei. At negant alii, ut Carena ibidem, qua de re Dia- na p. 1. 1r. 5. & Castropal. 1r. 5.

Incurrit quoque hæreticus etiam occultus irregula- ritatem ex probabiliore sententia, quia probabile eti- am videtur, quod solus hæreticus notorius sit irregula- ris, eo quod jura, de quibus infra, & ex quibus hæc irregularitas colligitur, loquuntur de delicto notorio, Irregularitas autem ex alio capite non asseritur, nisi ex casibus à jure expressis. Quapropter regula tradi solet, quod irregularitas non oritur ex ullo delicto occulto, nisi solum ex homicidio, mutilatione, vel violatione censuræ. Sicque hæreticus non sit irregularis peculia- ri quadam irregularitate, sed solum generali, quate- nus scilicet omnia delicta gravia notoria inducunt irre- gularitatem, tenent Henriquez lib. 1. cap. 4. n. 6. & cap. 5. n. 2. Gayr. de censur. lib. 7. c. 12. n. 16. Philarc. lib. 4. c. 15. Garz. de benef. p. 11. cap. 10. n. 83. & seq. Avila de censur. p. 7. disp. 4. dub. 2. Perez. lib. 8. ordinat. tit. 4. lib. 3. p. 1. 1r. de hæres. & sa. v. irregularitas cum loquitur de irregularitate ex defectu animæ. Ea quidem ratione, quia ut dictum est, irregularitas non asseritur nisi in ca- sibus à jure expressis, & jura, ex quibus colligitur hæc irregularitas, non loquuntur, nisi de notorio hæretico, ut d. cap. da abolendam de heret. illis verbis. *Qui- cumque manifestè fuit in hæresi deprehensus, & cap. salu- berrimus, l. q. 3.* loquitur etiam de hæretico publico, & de abjuratone solemnè, quæ fit in scriptis, & d. cap. 2. §. hæretici de heret. in 6. loquitur pariter de hæretico publico, ac de abjuratone solemnè quæ similiter fit in scriptis. Eodemque modo loquitur can. nos. 12. §. ita Daniel 2. q. 7. & can. Presbyter de poenis. d. 15.

At quod hæreticus, etiam occultus sit irregularis, do- cent Angel. v. irregularitas 1. n. 26. Sylvest. cod. v. q. 74. & v. crimen q. 2. n. 3. Lopez. in instruct. tr. 2. p. 2. c. 24. Navar. d. cap. 27. n. 205. & conf. 19. de heret. Suarez tom. 5. de cons. disp. 43. sess. 1. n. 4. & in tr. de fide disp. 21. sess. 5. n. 1. Felin. in cap. eum te de rescrip. n. 12. limit. 1. Majol. de irregul. lib. 5. cap. 46. n. 1. & 2. Lambert. de jure patr. p. 1. lib. 1. q. 7. Mandos. de signat. grat. tit. de absolut. ab hæresi sub initio, & vers. ultra absolutionem. Ugolin. de irregul. cap. 36. n. 1. & seqq. Valentia tom. 4. disp. 7. q. 19. pun. 3. in 3. specie irregulari. Tolet. in sum. lib. 1. c. 69. n. 1. Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 4. q. 13. & cap. 21. q. 8. Sanch. lib. 2. moral. cap. 25. n. 2. Mendoza. lib. 3. de confirmat. Concil. Illiberitani c. 18. & 29. Specul. tit. de dispensat. §. justa n. 18. vers. 6. Pegna indirect. p. 3. com. 162. vers. nunc autem, & com. 175. Felician. de censur. c. 7. de irregul. Rieciul. de jure person. lib. 5. cap. 17. n. 3. Vivald. de irreg. n. 71. & seq. Farinac. de hæres.

q. 192. num. 67. Idemque sentire videntur Armilla v. irregularitas 2. num. 85. S. Antonin. p. 3. tit. 28. cap. 6. in princ. & Ledesma lib. 2. p. 4. q. 26. ar. 2. quatenus ajunt, quod hæreticus sit irregularis ea specie irregularitatis, quæ oritur ex defectu animæ, at hoc haud omnino rectè: quia quotiescumque incurritur irregularitas ratione infamiæ, Doctores citati non dicunt, incurritur irregularitatem ratione illius, neque dicunt, irregularitatem oriri ex defectu animæ. Ergo signum est, quod isti Doctores, sic loquendo, sentiant, irregularitatem esse annexam hæresi secundum se, sicque hæreticum esse irregularem ratione hæresis, & non solum ratione infamiæ.

Probatur primo hæc Sententia ex can. nos d. 51. ex can. convenientibus §. fin. 1. q. 7. ex can. si quis omnem, ex can. saluberrimum 1. q. 3. ex can. presbyter de pœnit. d. 5. & ex cap. inter sollicitudines de purg. can. ex c. 2. §. hæretici de hæret. in 6. ex Concilio Illiberitano cap. 51. ibi. Ex omni hæresi, qui ad nos fidelis venerit, minime est ad Clerum promovendus, vel si qui sunt in præteritum ordinati, sine dubio deponentur, ex Epist. Cornelii Papæ apud S. Cyprianum epist. 68. & apud Eusebium lib. 6. hist. Eccles. cap. 35. ibi revertentes ab hæresi ad fidem non sunt ad gradus promovendi, nec debent administrare in illis jam susceptis, ex epist. 22. Innocentii primi cap. 4. ad Episcop. Maced. ibi. Nostra ex & Ecclesia, venientibus ab hæretico, qui tamen illic baptizati sint, laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem, vel exiguum subrogare, & ex Epistola Pii Tertii ad Achacium Episcopum Constantinopolitanum, ubi hoc ipsum habetur.

Atque hanc fuisse consuetudinem, quod scilicet hæreticus ad fidem reversus, sine dispensatione non ordinaretur, & promotus in ordinibus susceptis non administraret, testatur S. Augustinus in lib. de unic. baptism. cap. 15. & epist. 50. ad Bonifacium. Et aliquando Pontifices, & Concilia dispensasse cum hæretico ad fidem reverso, ut ordinaretur, & si jam esset promotus, ut suis ordinibus, & gradibus fungeretur, testatur idem Augustinus eadem epist. 50. & epist. 162. traditque Concilium Nieenum can. 8. ibi Si quis voluerit venire ad Ecclesiam ex Novatianis placuit Sancto Concilio, ut ordinentur, & sic maneant in Clero: & teste S. Augustino eadem Epistola 162. Melchisedes Papa in Concilio Romano Episcopos Donatistas, redeuntes ad veram fidem, professus est se velle ad eandem dignitatem, & gradum recipere. Quod etiam fecerunt Patres congregati in Concilio Carthagenensi, sicut habet Concilium Africanum can. 35. de quo etiam videri poterit Rufinus lib. 10. cap. 28. cum binis seqq. Hieronymus contra Lucifer. August. de agone Christi. ad finem, & Athanas. in epist. ad Rufin. relata in 7. Synodo sect. 1.

Secundo ex Leone Papa ep. 3. ad Episcopum Aquiliensem, uti licet concedat facultatem, quod quidam hæretici resipiscentes ad pristinos gradus Ecclesiasticos redeant, prohibet tamen, ne ad majores promoveantur.

Tertio ratione. Quia irregularitas, quæ oritur ex delicto notorio ratione infamiæ cessat, quando infamia tollitur publica emendatione. At hæc irregularitas non cessat ex publica emendatione. Atque ideo hæc irregularitas non est generalis, sed specialis, & annexa secundum se crimini hæresis.

Et quarto, quia in constitutione Clementis. VII. quæ incipit: Cum sicut apud Pegnam inter litteras Apostolicas conceditur Inquisitoribus, quod possint dispensare in irregularitate contracta ob hæresim occultam. Ergo supponitur, quod irregularitas contrahatur ob crimen ipsum hæresis.

Hinc hæreticus, vel apostata ita est irregularis, ut etiam si redeat ad fidem catholicam, adhuc remanet ir-

regularis, Glos. in can. nos consuetudinem d. 12. §. Antiqu. in sum. p. 3. tit. 18. cap. 6. in princ. Pegna in direct. p. 3. q. 116. com. 162. vers. ad primum Felin. in d. cap. eam te de rescript. num. 12. Navar. d. cap. 27. num. 105. Decian. in tract. crim. lib. 5. cap. §4. num. 17. Majol. de irregul. lib. 5. cap. 46. n. 1. & alii quos sequitur Sanch. d. lib. 2. moral. cap. 25. num. 2. & constat ex can. illud quoque d. 50. Laym. tr. de irreg. cap. 4. num. 11. in fine, estque communis sententia malè reclamantibus Parisio lib. 4. conf. 2. num. 185. & 188. ac Rolando 1. 3. conf. 63. n. 26. licet multi minùs rectè hoc limitent, ut reversus ad fidem Catholicam non sit irregularis, si hæresis non fuit notoria. Id tamen non procedere in conversis etiam ab hæresi notoria in regionibus palam infectis, ubi hæreses impune grassantur, censeo cum Navarro conf. 1. de constit. q. 14. num. 42. Layman. loc. cit. cap. 4. n. ult. & lib. 4. tr. de fide cap. 16. num. ult. §. 6. & Sanchez lib. 1. cap. 9. num. 9.

Clerici verò, si abijciant hæresim, permittuntur quidem in ordinibus susceptis ministrare, non tamen ascendere ad Ordines majores. Sylvest. v. irregularitas §. 5. Ugolin. de irregul. cap. 36. num. 5. Suarez. tom. 5. de censur. disp. 43. sect. 1. num. 2. Pegna. d. p. 3. com. 162. & com. 175. Majol. de irregul. lib. 5. cap. 46. n. 2. & patet ex d. cap. saluberrimum, ex can. convenientibus 1. q. 7. & can. nos consuetudinem d. 12. & ex can. illud d. 51. ubi & redditur ratio, quia quamvis sint omnium peccatorum contagione mundati, nulla tamen debent gerendum Sacramenta suscipere qui dudum fuerunt vasa vitiorum. Quod tamen ita intelligendum est, si prius obtinuerint dispensationem. Pegna d. p. 3. q. 113. com. 162. Suarez. cit. disp. 43. sect. 1. num. 2. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 11. q. 13. Nam si possunt antè obtentam dispensationem in ordinibus susceptis ministrare, hæreticus non absolute esset irregularis.

Hanc eandem irregularitatem incurrit, qui ob timorem faciunt aliquem actum externum fidei repugnantem, interius tamen retinent fidem, non autem illam, quæ imponitur hæreticis, & apostatis à fide, cum propriè non sint hæretici, neque apostatæ, ut per Suarez loc. cit. sect. 2. num. 1. Majol. ibid. cap. 34. num. 2. & constat. ex can. presbyteros d. 50. his verbis: Arcendi sunt ab Ordinibus, qui ex metu Idolis immolarunt.

Difficultas autem est, an ab hac irregularitate, quæ ab hæreticis occulta provenit, possit Episcopus ex decreto S. Concilii Tridentini sess. 24. cap. 6. de reform. dispensare? negant Suarez d. disp. 43. sect. 1. n. 15. Tolet. lib. 1. cap. 46. Filiuc. tr. 20. num. 231. Bonac. de irregul. disp. 7. p. 3. pun. 7. num. 12. Majol. apud Mauram sect. 3. cap. 1. Nam inquiunt primo; revocata est Episcopis facultas absolvendi ab hæresi: Ergo revocata est iisdem potestas dispensandi ab irregularitate inde proveniente. Quia hæc irregularitas est accessoria hæresi.

Secundo. Quia in cap. cum illorum de sent. excomm. dicitur, Episcopos non habere potestatem dispensandi in casibus, in quibus eorum absolutio est illis interdicta, cum majora intelligantur, prohibita illis, quibus vetita sunt minora: Absolutio autem minor est, quam dispensatio: Glos. ibi, & Abb. num. 2. Felin. n. 1. Atque adeò denegata Episcopis potestate absolvendi ab hæresi, censetur etiam denegata consequenter potestas dispensandi ab irregularitate inde proveniente.

Tertio, quia Privilegium dispensandi, sicut & Privilegium absolvendi, vel aliæ gratiæ, seu beneficia concessa Episcopis, quibus lege communi, & ordinaria non competunt, est præter jus, sive ut alii loquuntur, ultra jus. Privilegium autem præter, vel ultra jus ex eo, quod juri communi derogat, strictè est interpretationis, ut habetur in cap. porro, & in cap. Sanè de privileg. & tradunt Innoc. & Abb. in cap. quod dilectio de consangu. & affin. Navar. cap. 12. numer. 79. Sylvest. v. privilegium quest. 3. Suarez de legib. lib. 8. disputat. 27. numer. 5.

Sanchez

Sanchez lib. 8. de matr. disp. 1. num. 1. Nam privilegium huiusmodi, licet sit favorabile quatenus exorbitat à jure communi, est odiosum, & consequenter cum favor juris communis præferatur favori privato, fit, quod privilegium à jure communi exorbitans, strictam potius habere debeat interpretationem.

Quartò, quia licet in d. Decreto Concilii concedatur Episcopo facultas absolvendi ab hæresi occulta, non tamen conceditur facultas dispensandi in irregularitate, quæ provenit ex hæresi occulta. Quia in generali concessione non conceditur dispensatio in hæresi, quæ requirit, ut specialis mentio de ipsa fiat. In illo autem decreto solum conceditur facultas absolvendi ab hæresi occulta, & nihil dicitur de irregularitate annexa hæresi occulta, ac proindè Episcopus vigore illius decreti non potest dispensare in irregularitate, quæ provenit ex hæresi occulta.

Idque præsertim, quia facultas concessa Episcopo absolvendi ab hæresi occulta, est in Bulla Cœnæ revocata. Ergo & revocata etiam est facultas eidem concessa dispensandi in irregularitate, quæ provenit ab hæresi occulta. Et quidem hanc facultatem dispensandi revocatam esse, tenent Majolus *de irregul. lib. 5. cap. 46. num. 5.* Suarez *de Disp. 43. sect. 1. num. 15. & in tr. de fide disp. 21. sect. 5. num. 2.* ac Ricciol. *de juræ personar. lib. 5. cap. 16. num. 5.*

Afferunt tamen Sanchez *lib. 2. moral. d. cap. 25. n. 18.* Farinac. *de hæres. q. 164. num. 79.* Garz. *de benef. p. 11. cap. 10. n. 86.* Ugolin. *de irregul. cap. 36. §. 5. n. 3.* Vivald. *p. 2. de irreg. n. 70. & 89.* Sanctarell., & alii apud Cireniam *p. 2. tit. 1. §. 26. & Satel. tom. 3. cap. 9. regul. 509. n. 70.* Probatur hæc ratio, quia S. Concilium loco citato, non limitavit facultatem in irregularitatibus, sed absolute dixit, Episcopos posse dispensare in omni irregularitate proveniente ex delicto occulto, excepto homicidio voluntario, & exceptis aliis delictis ad forum contentiosum deductis. Hæc autem exceptio firmat regulam in contrarium. Præsertim cum dictum privilegium Episcopis concessum latam accipere debet interpretationem.

Non obstant quæ in contrarium adducta sunt. Ad primum enim responderetur, id non argui, quia sunt res omnino diversæ. A diversis enim non fit illatio juxta vulgarem *leg. Papinianus ff. de minor.* Præsertim quia minus est dispensare in irregularitate, quæ adhuc non est certa, sed dubia, quam absolvere ab hæresi certa, & non dubia. Unde talis dispensatio dici non potest major, quam absolutio ab hæresi & excommunicatione; ac proindè etiam si denegata sit Episcopis facultas absolvendi ab hæresi non ideo infertur, quod denegata sit eisdem facultas dispensandi ab ejus irregularitate, quæ dubia est.

Ad Secundum. Cum dicitur facultatem dispensandi majorem esse facultate absolvendi, intelligi debet de facultate dispensandi, ab impedimento certo, non dubio, qualis est irregularitas, de qua nunc agitur. Neque dispensatio hujus irregularitatis est annexa absolutioni excommunicationis, cum sint facultates omnino distinctæ. Præterea cum S. Concilium concedat Episcopis facultatem absolvendi ab hæresi occulta, & facultatem dispensandi in irregularitate, quæ provenit ab hæresi occulta, & postea per Bullam Cœnæ prohibeatur eis absolutio dumtaxat, sequitur, quod in reliquis non sit à Concilio recedendum. Quia, sicuti dici solet, illud quod non tollitur stare non prohibetur. Citatum autem *Cap. cum illorum de sent. excom.* loquitur quando majus non est expressè permissum. Vide Garz. *de benef. p. 11. d. cap. 10. num. 86. & Ugolin. de irregul. cap. 36.*

Ad tertium. Communis sententia Doctorum est, quod ab ea regula excipitur primò, si privilegium concessum sit in favorem publicæ, piæ, ac religiosæ,

Tom. II.

vel alterius similis causæ favorabilis, sicuti est in hoc casu. Quia de re Sylvestr. *cit. q. 3. & Tiraquel. de privil. pia caus. privil. 162. cap. 27. num. 7.* Ubi propterea docent, privilegium exemptionis Clericorum à jurisdictione Seculari, & Regularium à jurisdictione Ordinariorum amplè esse interpretandum favore Religionis, cum summa ratio sit, quæ favet religioni, sicuti habetur in *l. sunt persona ff. de relig. & sumpt. funer.* Adde, quod privilegium non uni personæ, sed communitati perpetuò concessum, æquatur legibus corpori juris insertis, quæ latam habent interpretationem, sicuti docent præ cæteris Henriquez *lib. 7. cap. 22. num. 16. & Sanchez lib. 8. de matr. disp. 1. num. 3.* Excipitur secundò, si privilegium, quamvis sit contra jus commune, motu proprio Principis, ut etiam est in hoc casu, concessum sit. Quia tunc similiter amplam recipit interpretationem, propriumque Principis beneficium est, & ex certa scientia concessum censetur, *arg. cap. si motu de præp. in 6. & tradit Abb. in cap. ult. num. ult. de translat. Episcop. ac Suarez cit. disp. 27. num. 8. lib. 8. de legib. viderique potest textus in cap. quia circa de privil. in cap. olim. de verb. signif. & in l. 3. ff. de constit. Princip.*

Ad quartum. Disparitas est, quia in generali concessione absolutionis facienda est specialis mentio de hæresi, eo quod talis sit expressa intentio Romanorum Pontificum. At de dispensatione in irregularitate, quæ provenit ex hæresi, non est ullus textus, unde id colligatur. Præsertim cum satis probabile videatur, quod non sit per se hæresi occulta irregularitas annexa. Et quidquid sit de revocatione facultatis concessæ Episcopis absolvendi ab hæresi occulta, de qua adhuc disputant Doctores, ut apud Deibene *de officio S. Inquisit. p. 1. dub. 53.* qui & ipse partem negativam tuetur, difficilius conceditur Episcopo quod absolvat ab hæresi occulta, quam quod dispense in irregularitate, quæ provenit ab hæresi occulta. Quare licet sit revocata prior facultas, non ideo revocata etiam erit posterior. Undè hanc facultatem dispensandi in hac irregularitate revocatam non esse tenent Vivaldus *p. 2. de irregul. n. 7. & 89.* Garzia *d. p. 11. cap. 10. num. 86.* Sanch. *d. lib. 2. moral. cap. 25. num. 18.* Ugolin. *de irregul. cap. 16. §. 5. n. 3. & Farinac. de hæres. q. 192. num. 79.*

Et juxta hanc sententiam advertunt iidem Doctores, quod licet Mandosius *de signat. grat. v. absolutio ab hæresi in princ.* Umbert Locatus *in judicial. Inquisit. v. irregularitas num. 2.* Campegius *in addit. ad Zanchinum in tr. de hæret. cap. 27. v. adde ulterius*, Zechius *in sum. tom. 1. tit. de fide cap. 11. n. 16. & Henriques lib. 14. cap. 18. num. 2.* velint posse quemlibet ex Inquisitoribus, saltem pro foro conscientie disputare in hac irregularitate ex d. Bulla Clementi. VII. *cum sicut §. vobis etiam apud Pegnam in Direct.* Verum tamen oppositum, quod tradit idem Pegna *p. 5. ejusdem direct. q. 126. com. 175.* Sanchez *d. cap. 25. num. 19.* Suarez *de censur. disp. 43. sect. 1. num. 5. & Farinac. d. q. 192. num. 76.* Vel quia non fuit usu recepta, vel quia censetur revocata ab aliis posterioribus Pontificibus. Præterea illa fuit personalis, & non perpetua, ut annotat Suarez *loc. cit. num. 5.* ac denique fuit revocata à B. Pio V. in quodam decreto ad Didacum Spinolam apud Pegnam ibidem, qui addit, ipsum B. Pium V. sub anno 1576. prohibuisse cum teste Sacerdote hæretico dispensari, quod Missam celebraret.

Advertunt etiam, quod in irregularitate contracta ob hæresim vel apostasiam à fide fictam, possit Episcopus dispensare cum Clericis presbytero inferioribus, ut in susceptis ordinibus ministrent. At cum presbytero, ut officium Sacerdotale, & munus prædicandi exerceat, solus poterit dispensare Summus Pontifex,

B 2

sicut

sicut & dispensare, ut ad Ordines promoveatur, vel ad Superiores ascendat. Cum iis vero, qui à fide sponte apostatarunt, neque ad ascensum ad Ordines, neque ad susceptorum usum potest alius, quam Pontifex dispensare. Quæ omnia patent ex d. can. *presbyteros d. 50.* & tradunt Sanchez. *cit. cap. 25. n. 21.* & Suarez. *d. disp. 43. sect. 1. n. 4.*

Ampliant id multi Doctores, quod ista facultas dispensandi Episcopis concessa dicto *cap. 6. sess. 24. de re-form.* extendatur ad inhabilitates ad officia & beneficia, & ad privationes eorumdem, quia est irregularitas partialis, & ita Henriquez *lib. 13. cap. 56. n. 1.* Sanch. *in decal. lib. 6. cap. 15. n. 78.* Bonacin. *de clausur. q. 1. pun. 5. n. 5.* Rodriq. *tom. 2. sum. cap. 66. n. 35.* Ugolin. *de Simon. tab. 4. cap. 6. §. 7. n. 2.* Contraria tamen sententia, quod in hoc privilegio non contineantur inhabilitates, & privationes latæ sententiæ communior, & verior, ac in praxi recepta, ut testatur Lessius *lib. 2. cap. 35. n. 140.* Suarez *de relig. tom. 1. tr. de Simon. cap. 58. num. 11.* & Bonacin. *tract. de Simon. disput. 1. quest. 7. punct. 2. diff. 2. in fine* se ipsum retractans. Quia non sunt propriè irregularitates, neque suspensiones.

In hac difficultate, tanquam certum tenendum est, quod Episcopi, & Inquisitores judicialiter procedentes, & in forma iudicii ex observatione S. Romanæ ac universalis Inquisitionis, scientibus, & consentientibus pro tempore Summis. Pontificibus, possunt absolvere in utroque foro coram Notario & testibus à censuris Ecclesiasticis hæreticos, & Apostatas pœniterentes, & ad gremium S. Romanæ Ecclesiæ redeuntes, ac volentes abjurare publicè, vel secretò, non obstante reservatione contenta in Bulla Cœnæ Domini. Ita scriptum Archiepiscopo Bisuntino 8. Julii 1588. Archiepiscopo Spalateni 8. Junii 1596. Archiepiscopo Taurinensi & Inquisitori 6. & 14. Maii 1595. Quæ quidem reservatio quo ad Ordinarios, & Inquisitores, solum operatur, ut non possint Hæreticos huiusmodi redire volentes ad pœnitentiam, in foro conscientiae tantum absolvere, ut declaratum 9. Maij 1596. Neque possunt ipsi Episcopi ex vi decreti S. Concilii Tridentini *in cit. cap. 6. sess. 24.* dictos hæreticos absolvere in foro conscientiae, ut etiam declaratum 21. Augusti 1609. Est enim eis sublata hæc facultas per dictam Bullam Cœnæ, ut declaravit S. Congregatio Concilii, ac Rota coram Merlin. 25. Maij. 1628. & Nos *alibi.* Nec talem facultatem absolventi ab hæresi habent in casibus occultis, ut declaratum quoque 7. Junii 1617. Et hæc quidem quò ad absolutionem.

Quò vero ad dispensationem in irregularitate ex hæresi occulta, certum etiam censeo, non posse in illa Episcopos dispensare vigore dicti decreti S. Concilii Tridentini. Nam sicuti non possunt absolvere ab hæresi etiam occulta, quia est reservata in Bulla Cœnæ, in qua generaliter reservatur hæresis, ita etiam non possunt in irregularitate, quæ provenit ex hæresi occulta. In generali quippè concessione non veniunt quæ, quis in specie non esset verisimiliter concessurus, qualis est dispensatio in irregularitate ex hæresi, licet occulta, quæ habet strictissimam reservationem. Et licet Concilium, & Bulla Cœnæ non excipiant dispensationem in irregularitate ex hæresi occulta, remanet tamen excepta ex natura suæ reservationis. Eoque præcipue quia hæc dispensatio est accessoria absolutioni, cum ex natura sua cum ea coniungitur, quemadmodum secundum se hæc irregularitas conjuncta est cum hæresi, etiam occulta, quia ex illa provenit, atque adeo non debet esse diversa ratio in accessorio ac in principali, ut observant Alex. *conf. 4. num. 5. lib. 1.* Menoch. *conf. 58. in fin.* Pacian. *de probat. lib. 2. cap. 16. num. 69.* Craver. *conf. 506. num. 3.* cumque habeat locum in accessorio ratio finalis dispositionis prohibitive in odium hæresis, cu-

jus crimen est specialiter delegatum Inquisitoribus adeo, ut pro ipso institutum sit speciale Tribunal, ita etiam locum habebit prohibitio, quo casu non considerantur, tanquam disparata, sed tanquam accessoria & connexa, quæ eodem jure censentur. Unde, permanente principali, debet permanere accessorium, quia est necessarium pro illo, quia principale trahit in necessariam consequentiam accessorium, *l. 2. ff. de jurisd. omn. Judic. & notant Feder. de sen. conf. 163. & 186. sub initio,* ac Tusch. *lit. A. concl. 77. n. 1.* Imò difficilius conceditur dispensatio in irregularitate, etiam generali, ac non proveniente ab hæresi, licet occulta, quam absolutio à casibus Sede Apostolica reservatis, ut constat ex praxi Jubilæi, tum specialis, tum generalis. Nec sumus in irregularitate incerta, ac dubia, sed certa, & indubitata, ut constat ex communi Doctorum sententia, quos supra retulimus.

De aliis pœnis in hæreticos *alibi* fusè differemus. Aliæ verò impostæ sunt censuræ ac pœnæ divinatoribus maleficis, magis, & idololatriis, imò & legentibus, aut retinentibus libros divinationes, maleficia, magias, & idololatrias continentes, ut habes in Indice librorum prohibitorum, cum hac tamen distinctione, quod quæ fertur in Indice non est reservata Summo Pontifici, sicut illa, quæ fertur in Bulla Cœnæ contra legentes, vel tenentes libros hæreticorum, aut hæresum.

Et sane Theologi communiter 2. 2. q. 10. supponunt, quod incurrat excommunicationem latam, & alias pœnas, qui ex interna infidelitate, animo concepta deficit à recta fide, thure colat idola, dæmoni cultus latriæ vel duliæ, honores, preces adhibet, coram eo execratur fidem Christi, ac eum, ejusque Sanctos contemnit, &c. Solum difficultas est, an illas incurrat, si hæc tantum externe faciat, vera fide retenta in corde, ut fecisse Marcellinum sub Diocletiano, & Maximiliano metu coactum referunt plures, nominatim Illescas *tom. 1. p. 1. hist. Pontif.* addens in publico Concilio resipuisse, suamque fidem Martyrio confirmasse, quodque nunquam mente consenserit, de qua re dubitant alii apud Baronium anno 302. imò contendunt apud Acugniam, nullum Pontificem Summum extitisse hæreticum, de quibus nos etiam *alibi.* An autem si pœnas hæreticorum non incurrat, incidat saltem in alias censuras, aut pœnas à jure divino, aut humano civili, aut Canonico impostas.

Concors est Theologorum ac Juristarum sententia, idololatriam, magica, & alia facta hæreticalia committentes absque errore in intellectu, non incurrere censuras & pœnas hæreticorum, ideoque non abjurant de formali, sed absoluntur tantum ad cautelam ab excommunicatione imposita hæreticis. Concordant item illos incurrere alias pœnas impostas à Deo, vel ab homine his criminibus præcise, prout libere consumantur absque errore intellectus.

Suarez tamen *tom. 1. de Relig. lib. 6. de superst. cap. 6.* tenet, nullam censuram, aut pœnam esse impositam idololatriis, & fortasse id etiam diceret de aliis factis hæreticalibus. Hoc autem falsum est. Nam, ut recte annotat Bannes 2. 2. q. 11. ar. 4. *sub. 2.* specialis excommunicatio fertur à Joanne XXII. in Idololatrias absque errore intellectus, sive simul detestentur idololatriam, sive quadam prava voluntate afficiantur ad talem cultum, vel ex quadam curiositate, vel metu, vel avaritia, ut faciunt Lamiæ plures. Ali-bique referimus pœnas impostas à jure magis, hariolis, ac divinatoribus, & à Deo speciatim idololatriis *Levit. 20. Exod. 22.* Et ut annotat Eymericus *in Direct. Inquis. p. 2. q. 93.* excommunicantur illi, qui colunt dæmones, ac incurrunt pœnas hæreticorum, excepta pœna confiscationis bonorum, qui, ut Bannes *loc. cit.* ait, supponuntur, non colere cum infidelitate, quamvis assentiant libere pravo cultui.

Excommunicationem itidem contra divinatores imposuit Urbanus VIII. ac alias pœnas post Sixtum V. & in ipsos magos, incantatores, maleficos, & hujusmodi alios, & ante Adrianus VI. Innocentius VIII. Leo X. Alexander IV. & VI. Julius II. & Gregorius XV. imponens etiam mortis pœnam maleficis, mortem inferentibus, ut legere est in fine Directorii, ac Mallei.

Ab ipso etiam Joanne XXII. fertur excommunicatione ipso facto contra invocantes dæmones, eos alligantes in annulo, adorantes, Sacramentis abutentes, aut cum dæmone pactum ineuntes, aut rebus sacris in divinationibus abutentes apud Direct. p. 2. q. 43. Unde & ex aliis adductis à Moura, & à Castropalao creditur fuisse sufficienter promulgatam, quicquid dicat Suarez apud Mauram. Creditque Lessius, tales esse excommunicatos in can. *Signis harioles* 26. q. 5. ubi dicitur ex decretis Gregorii XIII. *Signis harioles, aruspices, vel incantatores observaverit, aut phylacteris eorum usus fuerit, &c. & can. sortes* ibidem prohibet Leo IV. sortes divinatorias sub anathematis interdicto. Quare Petrus Ledesma p. 2. sum. cap. 6. tenet, omnes idololatrias, etiam absque infidelitate dæmonem adorantes incurrere illam excommunicationem ipso facto, non autem illam, quæ imposita est contra hæreticos, ut etiam recte notavit Toletus, & Moura *scilicet* 3. cap. 6. & meminit. Navar. in man. cap. 27. Graff. lib. 4. decis. cap. 18. referens Antoninum, & Tabienam. Addunt alii quod pacificantes cum dæmone incurrunt ipso facto excommunicationem, latam à B. Pio V. in Buila Cœnæ, Papæ reservatam. Imo tradunt nonnulli apud Mouram *loc. cit.* fortilegos, ac dæmonum invocatores, & peculiariter illi sacra facientes, irregularitatem incurrere, ac privationem officiorum, & beneficiorum.

Porro infames declarantur malefici, venefici, ac fortilegi in can. *infames* 6. q. 6. q. 1. de quo plura Torrebl. lib. 3. epist. & nos suo loco Navarrus autem in man. cap. 12. refert, eum, qui cum rebus sacris, aut Ecclesiasticis incantationem aliquam, aut maleficium facit, veluti aqua baptismali, oleo sancto, ara consecrata, verbis consecrationis, &c. in pluribus diocesis excommunicationem incurrere, & de Eborensi refert Moura cap. 3. *scilicet* 3. n. 18. De pœnis insuper contra eos imponendis in foro exteriori agunt Eymer. p. 2. direct. n. 4. Azor. & alii, contenditque Majolus *colloq.* 4. Judæos speciatim ob crimen incantationis morte plectendos, quoniam ipsi jactitant, Christum mortem Crucis jure condemnasse propter hoc delictum, quod scilicet per nomen *Scem-hammephoras* sua ediderit miracula, de quo idem Moura *ibidem* & cap. 2. § 5. Unde etiam pro Judæis oportet consultò examinare qualitatem delicti, ejusque circumstantias, sicque, rebus agitis, fontes punire.

Porro de nomine hoc *Scem-hammephoras* sic Rabbi Moses Ægyptius in libro *More* cap. 60. p. 1. Omnia nomina Creatoris in libris omnibus inventa, ab effectibus derivata sunt, præter unum nomen, quod est nomen appropriatum Creatori altissimo. Et propter hoc vocatur *Scem-hammephoras*, id est nomen expositum. Vult autem dicere, quod ipsum est significans & ostendens Creatoris substantiam, ac ejus quidditatem ostensione, & significatione perfecta & manifesta in qua non est æquivocatio, neque mixtura, id est, nihil est, quod commune sit Deo & Creaturæ in hoc nomine, reliqua autem ipsius gloriosa nomina significant æquivoce, & cum mixtura, eò quod sunt ab operibus similibus iis, quæ sunt in nobis, derivata, ut etiam nomen illud, quod loco quatuor litterarum, quod est *Adonai*, ab hoc verbo *Adon*, quod est Dominus, derivatum est. Et inde est, quod Angelus quoque dictus est *Adonai*, sicut dictum est *Gen.* 18. cap. 18. *Adonai* quæso si inveniam gratiam in oculis tuis. Manifestavi autem tibi hoc in verbo *Adonai*, quo nomen Creatoris pronominatur; quia magis appropriatum est Deo altissimo, quam alia

omnia nomina Creatorem notificantia. Cætera vero, ut *Daijan* Judex, & *Isadick*, id est justus, & *Hannun*, id est gratiofus, vel pius & misericors, manifestum est, quod communia sunt atque derivata. Nominis autem, quod scribitur quatuor litteris, *Scem-hammephoras* nescitur derivatio nota, nec ipsum cum alio participat.

Et non est dubium, quin hoc nomen gloriosum, quod non profertur, neque pronunciatur, neque dicebatur, nisi in Sanctuario à Sacerdotibus Domini sanctificatis, & solum in benedictione Sacerdotum; & tunc etiam à Sacerdote magno, & in die jejunii gloriosæ sanctificationis, est nomen illud, in quo non est participatio inter Creatorem, & aliquid aliud. Brevis autem dico, quod celsitudo & excellentia hujus nominis idcirco tanta reputatur, & cavetur, ne loquatur aliquis per ipsum cautela magna & terribili, quia significat Creatoris substantiam ita, quod nulla creatura communicat eum eo in significatione illa. Quemadmodum asseverant magistri nostri in persona Dei dicentes: Nomen meum est unicum, vel appropriatum mihi, cætera vero omnia Dei nomina, qualitates, & reliqua significant. Cumque multiplicata fuissent hujusmodi Creatoris nomina, ab ejus operibus derivata, transire fecerunt super cor nonnullorum filiorum Adam, quod multas ipse habeat qualitates secundum multitudinem operum, à quibus nomina illa derivantur. Et eam ob rem promisit dare hominibus intellectum, qui ab eis hujusmodi errorem amoveret. Dixit enim Zachar. cap. 14. *In die illa erit Dominus unus, & nomen ejus unum.* Vult dicere quod, sicut ipse Dominus unus est, ita tunc uno duntaxat vocabitur nomine, quod ejus substantiam absque derivatione ab aliqua actione significat. Dictum est autem *Pirke*, id est capitulis Rabbi Eliezer, quod cum adhuc mundus non esset creatus, erat Deus sanctus, & benedictus, & nomen ejus tantum. Animadvertas quàm evidenter ostendat, quod omnia hæc Dei nomina derivata sint noviter post mundi creationem inventa. Et hoc quidem certum est, quod omnia ab aliquibus operibus in mundo inventis denominantur. Sed cum consideras Dei essentiam ab omni operatione denudatam, nequaquam erit ei nomen derivatum, sed unum tantummodo ad ejus essentiam designandam. Nullum autem est apud nos nomen, quod non sit derivatum, præter *Tetragrammaton*, quod est *Scem-hammephoras*, id est nomen expositum absolute. Nec aliud esse credas, quàm istud.

Næque pertranseant cor tuum scribebunt brevia, vanitates, & ea, quæ forte ab eis audivisti, vel in eorum libris vanissimis invenisti, delirantium nomina quædam, ab eis composita, & nihil penitus significantia, quæ divina nomina vocant, dicuntque, quod magna sanctitas, atque mundicia sit ad effectum consequendum necessaria, & quod possibile sit homini cum hujusmodi nominibus miracula facere. Non enim decet prudentem hominem has vanitates, atque insanias audire, nodum credere. Nec est aliquid aliud nomen, quod *hammephoras*, id est expositum, vocetur; nisi hoc gloriosum quatuor litterarum nomen, quod cum litteris suis minimè legitur. Manifestè autem cum expositione dixerant in libro, qui dicitur *Siphre* super illud *Num.* cap. 6. *Sic benedicetis filiis Israel.* Sic, hoc est, in lingua ista. Sic, id est, cum *Sem-hammephoras*, vel cum ejus pronunciatione. Dicebatur autem in Sanctuario, sicut scriptum est, in Civitate vero secundum quod pronuntiatur, hoc est, pro eo dicebatur *Adonai*. Dictum est quoque in Talmud super illud *Num.* cap. 6. *Sic benedicetis filiis Israel.* Sic, id est, cum *Scem-hammephoras*, vel cum ejus pronunciatione. Docet autem quid sit dicendum, cum ait: Et ponite, vel nominate nomen meum unicum, scilicet mihi. Ecce expositum est ibi, quod *Sem-hammephoras* sit nomen quatuor litterarum, & quod ipsum solum

Creatoris substantiam absque mixtura & significatione alia significet, atque ostendat. Eapropter dixerunt magistri in persona Dei, Nomen meum est unicum mihi. Hæc omnia Rabbi Moses Ben Maïmon.

His autem præmissis, assero primò. Idololatraz, magi, divinatores & id genus alii absque errore intellectus non incurrunt per se censuras, & pœnas hæreticorum, sed tantum præsumptivè habentur ut hæretici, ac ideo abjurant de levi, vel de vehementi, de quo Directorium, Pegna, Carena p. 2. tit. 5. & alii. Atque hæc est communis Canonistarum sententia, quos adducit Suarez loc. cit. Moura sect. 3. cap. 5. & Carena p. 2. tit. 1. §. 15. ac Torrebl. cap. 8. lib. 13. oper. spirit. licet plura commisceat contradictoria. Et hanc etiam tradit Bannes ubi supra, Aragonius, Salonijs, Arauxo, Thomas de S. Thoma, & Suarez ibidem, ac communiter Theologi, & Summistæ, Sylvester in sum. v. hæreticus, Azorius lib. 8. cap. 9. Duardus lib. 2. in Bul. Cœna can. 1. q. 57. concl. 1. n. 12. ac cæteri. Nam pœnæ illæ feruntur in hæreticos, vel apostatas. Qui autem animo non consentiunt infidelitati, licet opere externo, malitiose illa committant, non sunt hæretici. Leges enim pœnales sunt restringendæ ad id, quod rigor verborum permittit. Siquidem præcipua hæresis conditio est, ut contra fidem intellectus erret. Neque enim hæresis consummatur, nisi in intellectu. Et in hoc distinguitur ab alijs peccatis, quæ exterius consummantur, licet in ijs etiam malitia à voluntate proveniat. Unde tales non appellantur, neque sunt hæretici.

Non obstat, quod in Concilio Toletano primo in assertionem fidei plures excommunicationes feruntur sub hac forma *quis dixerit, vel crediderit*. Sufficit ergo, quod una pars disjunctivæ comprobetur. Respondeo cum Bannes ibidem quod conjunctive se habet dicere & credere, at melius cum Cajetano, morè citando, quod possint etiam incurrere censuras, impositas dicenti contra fidem voluntariè, licet non credant errori, sicut magi, idololatraz & alii malitiosè committentes facta hæreticalia absque infidelitate in intellectu, ut & blasphemii hæreticales incurrunt pœnas ipsis impositas, etsi non assentiantur dictis hæreticalibus. Etenim S. Petrus verè peccavit, negando Christum. Tenemur enim non solum corde credere ad justitiam, sed & ore confiteri ad Salutem; unde Marcellinus, & Salomon colendo Idola sine infidelitate interiori, pœnas incurrerunt à Deo impositas.

Assero secundo. Pœnæ peculiare à Deo impositæ sunt Idololatris, magis, & hariolis in S. Scriptura, & à legibus canonicis ac civilibus. Patet ex dictis, estque contra Suarez quod ad idololatras, & sermo est de his quatenus peccata sunt, ac libere aguntur.

Assero tertio. Idololatraz sine infidelitate, magi, harioli, divinatores, & alii ejusmodi incurrunt prædictas pœnas. Nam ijs sunt impositæ tales pœnæ, diversæ autem hæreticis. Ergo suas quisque incurrer, cum Idololatraz, magia, ac cætera perfici possint absque infidelitate interiori; alijs nullus esset idololatraz, magus aut hariolus, qui non est hæreticus. Hanc assercionem docet Cajetanus 2. 2. ar. 1. ad 7. §. 94. ar. 1. ad 1. & q. 95. ar. 3. quem tamen non recte intellexerunt Bannes, Suarez, & alii locis allegatis, quasi dixerit, idololatras, magos, &c. sine infidelitate incurrere pœnas hæreticorum.

Nam primò duntaxat docet, quod ex timore thura idolis exhibens, licet non peccet peccato infidelitatis interiori, peccat tamen peccato infidelitatis exteriori, non opposito fidei, sed confessioni illius. Quare subdit, licet talis non sit hæreticus, nec idololatraz secundum mentem, est tamen idololatraz actu exteriori, & subiectus juribus Dei ac hominum contra idololatras, non dicit contra hæreticos. Quia homo judicat ea, quæ extra sunt, & Deus voluntatem consentientem

Contendit secundo Cajetanus, quod quemadmodum

non excusatur in foro conscientia à furto, fornicatione, negatione fidei, ac idololatraz, qui ex alieno affectu hos actus exterius committit, quia voluntariè committit actus exteriores talium peccatorum, ita non excusatur in foro conscientia ab Ecclesiasticis censuris, latis contra committentes talia crimina, ut si esset lata excommunicationis sententia contra fures, ille, qui in solo exteriori actu furti, consentiendo furatus fuerit, procul dubio esset excommunicatus in foro conscientia quia voluntarium furtum commisit. Ita & in hoc casu. Non enim tantum dicitur in foro conscientia fur, aut idololatraz, qui ex affectu furti, aut idololatraz furatur, vel colit idola, sed etiam qui voluntariè exercet actum exteriores furti, aut idololatraz. Unde frustra conatur hæc solvere Suarez, cum ex diversis censuris ac pœnis supra relatis constet diversitas horum criminum.

Castropalaus autem tr. 4. disp. 8. pun. 5. n. 1. tenet cum Sanchez lib. 2. decal. cap. 7. n. 1. quod si quis coluerit dæmonem ex metu, vel avaritia, vel ex alio affectu, quia non est verus idololatraz, non incurrit pœnam excommunicationis, latam à Joanne XXII. in citata extravaganti, quam aliqui aiunt, non esse usu receptam. Cui formaliter opponitur doctrina Cajetani, & merito quidem. Nam Pontifex expresse procedit contra idololatras, sortilegos hæreticales &c. absque infidelitate, ideo concludit non incurrere omnes hæreticorum pœnas. Quod non diceret, si errori adhererent.

Alphonfus verò à Castro lib. 1. de justa hæret. punit. cap. 1. §. segg. post Sylvestrum lib. 1. de strigim. rectè concludit, blasphemos, sortilegos, augures, aliosque divinatores, & magos non esse, tanquam hæreticos censendos, neque ut tales puniendos, sed tantum possunt vocari hæretici præsumptivè. Non tamen placent alia, quæ ibi dicit cap. 13. Et primò illud, quod invocare expresse dæmonem ad sciendum futura, quæ potest per se manifestare, non sit hæreticale, secus autem si ad præcognoscendum ea, quæ dæmon præscire nequit, quia, inquit, est aperta hæresis, credere, quod licitum sit, dæmones illa præscire.

At certe etiam est aperta hæresis credere, quod licitum sit, dæmones invocare. Ergo pariter erit suspectus de fide hic, sicut ille, licet in illo casu interveniant duæ hæreses, in isto autem una. Unde erit probabilis suspicio, quod invocans dæmonem, credat licitum esse, eos expresse invocare. Cur enim propter unam hæresim erit suspectus de fide, & non propter aliam, cum utraque facto ipso præbeat occasionem rationabilem suspicandi de mala intentione operantis? Eoque magis, cum idem autor cap. 15. improbens Giliandum, teneat, quodlibet maleficium, quod sit per commixtionem alicujus Sacramenti, aut rei Sacramentalis reddit operantem de hæresi suspectum. Quoniam, ait, nisi ille crederet talia Sacramenta, aut Sacramentalia habere virtutem ad maleficiorum operationem, illa non adhiberet. Unde contra has dæmonum invocationes proceditur in S. Officio, tanquam contra suspectas de fide.

Sed mihi maxime displicent, quæ subdit. Ait enim, quod Inquisitor ideo cum talem maleficium agnovit, capere, illum potest, non quidem propter maleficium, enloquitur contra Constitutiones Alexandri VI. Innocentii VIII. & alias antiquiores.] sed propter Sacramentorum commixtionem, per quam se suspectum de hæresi reddidit, caprumque illum diligenter examinet de illius credulitate. Quod si ille dixerit, se non credere, quod Sacramenta aliquam habeant ad maleficia virtutem, ac potestatem, sed ideo apposuisse, ut dæmonum voluntati, qui hoc imperavit, obedire, tunc Inquisitor non poterit illum, quamvis gravissime peccantem, punire. Quia illi prohibitum est in cap. ascensatus §. sane de hæret. in 6. sed illius puniatio ad solum desertum ordinatur.

rium. Si verò maleficus dixerit, se ideo Sacramenta, aut Sacramentalia in sua maleficio immiscuisse, quia credit illa virtutem aliquam habere, tunc merito Inquisitor juxta cap. accusatus poterit illum punire, non propter maleficio, sed propter errorem fidei. A quo, si legitime admonitus, discedere noluerit, etiam si resipiscat, ut hereticus condemnatur apud omnes, nisi fuerit sponte comparens, eritque per omnia tanquam hereticus ab eo tractandus. Idem dicas de conculcante pedibus Crucem Domini, aut imaginem Deiparae Virginis. Additque in fine cap. 16. Quadam flagitia committunt malefici, propter quae absque iudicio Ecclesiastici sententia, qui illos de heresi damnaret, sola secularis potestas potest illos capere, & ultimo supplicio punire. Nam pueros noctu occidunt, aut egros, aut valetudinarios efficiunt, & alia similia committunt, per quae digni sunt morte, & si de illorum infidelitate, aut apostasia non constaret.

Nam Inquisitor propter maleficio quodlibet, præcipue hæreticale; etiam ante Bullam Sixti V. poterat procedere, ut patet ex citato cap. accusatus, & ex constitutionibus relatis à Malleo, à Carena, à Sallèle, ab aliis, Alexandri VI. & Innocentis VIII. quæ expresse contra maleficos striges, ac divinatores emanarunt. Unde & divinationes, incantationes, ac superstitiones simplices subijciebantur Inquisitoribus; quanto magis hæreticales? Præcipue cum soleant malefici fidem Christi expresse abnegare, promittentes nunquam ad illam redire, nec aliter demon eorum sceleribus vult cooperari, ut ipse Castro antea notaverat.

Nullo tamen modo ad Judices seculares pertinent, cum saltem importent superstitionem cum pacto tacito Religioni adversam, ideoque crimen est spirituale, de quo Judex secularis judicare non potest, eoque magis si illi hæresis esset annexa. Nec crimen ejusque causa debet dividi, minusque requiritur, quod reus fateatur pravam intentionem, ut Inquisitor possit procedere contra maleficio hæreticale, aliàs de facto tantum contra hæreticum formalem posset procedere. Quod omni caret probabilitate, estque contra omnes Doctores, omnesque Canones, & praxim supremi Tribunalis, & aliorum tollitque abjuramentum de levi, ac de vehementi, & veram intelligentiam Canonistarum in d. cap. accusatus. Sed satis est, quod sit redditus suspectus manifeste de heresi ob factum hæreticale, ut expresse tradit idem cap. accusatus, & declarat Directorium ac Sylvester, aliique posteriores supra citati, & tunc debet abjurare de vehementi, vel saltem de levi. Quod si fateatur hæresi adhaeruisse, abjurabit de formali, & tanquam hæreticus condemnabitur. Verbum autem illud manifeste cadit supra suspicionem, vel supra hæresim ipsam manifestam, & claram, non autem supra manifestam pravam intentionem operantis. Sic enim sumus extra casum suspicionis, habemusque evidentiam facti hæreticalis, & confessionem adhaesionis heresi, ac per consequens debet abjurare de formali. At hæc, aliæque plura, quæ in illo opere cumulavit Castro propter multa ejus in Rempublicam Ecclesiasticam merita condonamus; fuit enim doctus Theologus, non autem habuit usum rerum S. Officii, quas judicare difficile est sanè, nisi experito.

Neque obstat, quod Urbanus VIII. feriat excommunicatione astologos judicarios in casibus ab eo expressis, atque adeo censuras hæreticorum incurrant suspecti de heresi. Nam diversa est censura ista ab illa, & ab alia in regulis Judicis contenta, si retinuerint libros magicos, &c. non tamen reservata Papæ, sicut illa, quæ fulminatur in Bulla Cœnæ contra hæreticos. Per accidens autem magi, & malefici quandoque puniuntur poenâ capitali juxta constitutionem Gregorii XV. quæ debetur hæreticis relapsis, aut importentibus, non quidem formaliter, ut magi, & ma-

lefici, sed propter annexa homicidia, & damna, publicas quæ professiones contra fidem, & alia enormissima scelera, quæ ipsi committunt.

CONSULTATIO CXXXVIII.

Quid in casu dubio, ac in aliis casibus ad Inquisitores spectantibus.

IN eam autem dubio an maleficio sive sortilegium suspicionem hæresis habeat, spectat positivè ad Judicem Ecclesiasticum, quia causa est de objecto Ecclesiastico: Dubitatur namque an casus sit hæreticalis, vel suspicionem hæresis habeat, Ergo habet pro objecto formali hæresim, atque adeo solus Judex Ecclesiasticus potest hujusmodi causam cognoscere ac definire, ut per Freytum ad Roderic. de confess. Solicit. quest. 5. num. 39. Carena. d. tit. 12. num. 140. Turrian. in Select. p. 1. disput. 30. censur. 2. dub. 5. & Bordon. tom. 1. cap. 18. num. 52. Qui etiam putant opinionem asserentem, quod Judex laicus potest judicare, an aliquod delictum spectet, vel non spectet ad S. Officium, esse temerariam.

Unde potest Inquisitor, vel Episcopus cogere sub Censuris Judicem Laicum, ut sibi remittat maleficio, vel quemlibet alium sortilegium carceratum cum suo processu, & scripturis, ut de maleficiis, ac sortilegiis illum judicet puniatque. Nam ratione criminis Ecclesiastici petere possunt Judices fidei omnes maleficos, & sortilegos, & Magistratus Sæculares tenentur eis obedire; quia de hujusmodi crimine nullatenus, neque directè neque indirectè cognoscere possunt, aut judicare per text. in c. ut inquisitionis §. prohibemus de her. in 6. & c. Conf. B. Pii V. Quæ habetur inter litteras Apostolicas pro S. Officio Inquisitionis in fine Directorii.

Possunt quoque Judices ac Magistratus seculares compelli per censuras ab Inquisitoribus, & locorum ordinariis ad exhibendum processum, & quaslibet alias scripturas, quæ contra Maleficos aliquid continent, quod causam fidei tangat, & Judicium Inquisitorum juvare valeat ex argumento textus in cap. ut commissi de Heret. in 6. & ex annotatis à Royas singul. 4. §. edere, Pegna in lucer. Inquis. de Strig. vers. Sed ab hac sententia, Carena dec. par. 2. tit. 12. num. 140. & Bordon. tom. 1. cap. 18. de Sortileg. num. 51. Qui etiam addunt hujusmodi remissionem illicd faciendam esse in qualibet judicii parte, tradendo processum, & quæcumque alia pertinentia ad cognitionem causæ. Quia Judex Ecclesiasticus omnium Dominus est, ut ad bonum finem causam conservationis fidei, ac destructionis hæresum devenire possit, Nullusque potest sine mortali peccato jurisdictionem alienam sibi usurpare, ut probat D. Thom. 2. 2. quest. 60. art. 6. Navar. conj. 2. de heret. num. 4. §. 2.

Verum si, exempli gratia, comprehensa fuerit aliqua malefica à Magistratu Sæculari pro infanticidio, aut alio delicto sæculari, & dum illa interrogaretur constitit sibi de heresi, vel de alio delicto hæresim sapiente, tunc, peracto judicio hæresis, eidem Judici sæculari restituenda malefica est, ut is aliorum criminum ceptum judicium legibus civilibus peragat. Tunc enim non dicitur propriè Curia sæculari relinqui, sed potius Judici restitui, qui ratione criminis sæcularis super malefica illa legitimam habet jurisdictionem. Quod verissimum est, & in praxi servatur, ex citata Conf. B. Pii V. Quare Carcerati S. Officii non traduntur, sive remittuntur Judici sæculari, nisi fuerint ab ipso habiti 29. Martii 1601. & 12. Aprilis & 30. Augusti ejusdem anni, & 12. Junii 1602. & 24. Januarii 1605. & 18. Decembris 1613. ac alibi sæpius.

Unde cum Legatus Ferrariensis petisset sibi tradi carceratum post expeditam causam S. Officii, ut pro de-

delictis ad forum sæculare spectantia illum puniret Sanctissimus dixit, id esse contra Stylum S. Officii, quod non remittit suos carceratos ad alios Judices. Unde ei scriptum, ut mitteret inditia, quoniam ex iustitia punietur in S. Officio 16. Junii 1616. Quod procedit etiam si agatur de pœna capitali 29. Martii 1627. Quando itaque Curia Sæcularis petit sibi tradi Carceratos in S. Officio post expeditam eorum causam S. Officii, ut pro delictis ad forum sæculare spectantibus eos puniat, non est ipsi अनुendum: Quando autem sunt habiti à Judice Sæculari, sive ab alio, & sunt ei restituendi, si pœna eis imponenda erit major imposita à S. Officio, tunc luent pœnam Curia Sæcularis, secus autem si Minor; Causas enim in quibus iudicavit S. Officium, nullus alius Judex iudicat 4. Aprilis 1584. Aliquando tamen etiam si habiti fuerint, ab alio Judice, non restituntur, ut sub die 7. Augusti ejusdem anni. Regulariter tamen Carcerati, habiti à Curia Sæculari, finita causa restituntur 7. Julii 1611. De Carceratis S. Officii aliis plura.

Ex quibus constat, quod vice versa Judex Sæcularis non possit Judicem Fidei compellere, ut sibi exhibeat reos, qui sæcularia delicta commiserunt, ut illos puniat. Quia Judici sæculari nulla competit jurisdictio in Judicem Ecclesiasticum. Cum verò Judex Ecclesiasticus in suo Tribunali delinquentes punierit, tunc Judex Sæcularis pro criminibus ad suum forum pertinentibus eosdem punire poterit, ut per Gomez tom. 3. var. resol. cap. 1. num. 40. Pegna loc. cit. Sed eo quidem modo, quo supra.

Facta verò Inquisitori remissione Maleficæ, vel Sortilegi, potest Judex laicus ulterius in illius causa procedere, dummodo tamen causa S. Officii non impediat, Sella de inhib. justit. cap. 30. §. 1. num. 111. Carena par. 2. de Sortil. tit. 12. num. 140. Quia nihil habet commune causa hæresis cum alia causa, non spectante ad S. Officium. Et quamvis B. Pius V. in adducta Constitutione dicat, *suspensa aliorum criminum cognitione*, nihilominus hæc verba intelligi debent de suspensione cognitionis, quæ obesse potest S. Officio, ut cum Sella notat Carena loc. cit.

Hac verò in re tenendum est. Carcerati in S. Officio, pendente eorum causa, non debent, neque possunt molestari in aliis Tribunalibus, sed supersederi debet in quibuscumque eorum causis, sive civilibus, sive criminalibus, donec fuerit expedita causa S. Officii, nec in persona, neque in rebus molestari, 22. Januarii 1588. & 25. Junii 1598. & 9. ac 15. Julii ejusdem anni, & 27. Septembris ejusdem anni; Ac ita, ut acta facta tempore eorum carcerationis revocentur 20. Januarii 1610. causæ enim S. Officii omnibus aliis præferuntur 19. Junii 1614. Est enim hæc consuetudo vetustissima S. Officii, 27. Januarii 1626. & 31. Augusti 1627. Nec sunt molestandi, etiam si maneant domi propriæ loco carceris, ut sub die 4. Augusti 1628. Potest tamen Judex aliquo modo providere, ne bona ipsius carcerati dilapidentur in præjudicium creditorum 5. Junii 1619. Si tamen aliquid per ipsos solvendum est pro fructibus liquidis, tenentur illudolvere 17. Septembris 1604.

Et juxta eandem consuetudinem iidem Carcerati non examinantur ad instantiam quorumvis Judicum. Unde acriter reprehendendi Inquisitores & Ordinarii, qui hos Carceratos examinari permittunt à Curia sæculari. Permittitur verò ut examinentur in alio foro, uti testes, nunquam verò uti rei principales, & cum assistentia Inquisitoris. Et Inquisitor ob assistentiam & permissionem examinis dispensatur super regularitate, quatenus ex dicto examine sequeretur Sententia Sanguinis 21. Augusti 1603. & in litteris anni 1594. Permissumque Inquisitori, ut cum sua præsentia, vel sui Vicarii permittat, quod Curia Sæcularis examinet ad torturam in S. Officio Inquisi-

tum de homicidio, sed in carceribus semper. Quæ licentia fuit aliàs denegata 15. Maii 1605. Cum eadem tamen licentia fuit concessum, quod domi detentus causâ S. Officii examinaretur per Judices Sæculares 14. Julii 1605. Et aliàs carceratus in S. Officio examinatus fuit, uti testis in causa matrimoniali pendente in Rota cum assistentia Socii P. Commissarii 8. Aprilis 1609. In specie tamen denegatur, quando reus est examinandus uti principalis 20. Maii 1609.

Reus verò condemnatus ab Inquisitore, ad Carcerem, vel ad triremes est remittendus, ut à Judice laico pro aliis delictis puniatur, etiam si pro hac remissione impediatur executio sententiæ Inquisitoris. Nam quò ad pœnam carceris etiam executioni demandatur in carcere laico, dum reus ibi à Judice detinetur. Pœna autem triremium executioni demandari potest, expleto iudicio. Si verò à Judice laico ad mortem damnatur, morte solvitur omnis alia pœna à Judice Ecclesiastico imposita. Neque Inquisitor remittendo Sortilegum ad Tribunal laicum, in quo sit condemnandus ad mortem, incurrit irregularitatem. Quia censetur dispensatus à Summo Pontifice, dum B. Pius V. in præfata Constitutione præcipit hujusmodi remissionem ad Judicem Sæcularem. Ita enim ait *suspensa aliorum criminum cognitione, ad eosdem Cardinales & Inquisitionis carceres, ibidemque ad criminis hæresis totaliter cognitionem & expeditionem retinendos. Et postea ad eosdem Officiales pro aliorum criminum expeditione remittendos, sine mora transmittat.* Quod intellige ut supra, quando scilicet reus habitus est à Curia Sæculari.

Reus autem, qui à Judice laico reperitur apud se retinere in tortura Sortilegium taciturnitatis ad reticendam veritatem, non potest etiam de hoc crimine ab ipso Judice judicari, neque puniri; Nam omne Sortilegium aut est conjunctum cum hæresi, aut cum hæresis suspitione, ac proinde etiam quando reus reperitur in tortura, cum arcano demoniaco, ut tormenta sine dolore sustineat, & immobilis ac mutatus remaneat, est judicandus ac puniendus ab Inquisitore privativè quò ad Judicem Sæcularem; Immo post Constitutionem Sixti V. Inquisitores cognoscunt de omnibus Sortilegiis, etiam simplicibus, & non manifestè hæresim sapientibus, ut tradunt Scott. in Bull. Pontif. epit. 58. theor. 158. Sella tom. 4. dec. 464. n. 8. & 18. ac seq. & dec. 466. n. 4. & 17. Azor. p. 1. lib. 9. cap. 26. q. 4. Sanch. lib. 2. in decal. cap. 38. n. 92. Farinac. de hæresi. q. 181. n. 93. Molfes. in sum. p. 1. rr. 11. cap. 7. n. 145. Diana tom. 5. tr. 12. resol. 10. §. 1. & Carena loc. cit. tit. 12. §. 16. n. 146. & seqq.

Si autem dubitetur, an Sortilegium hæresim sapiat, illius cognitio etiam ad Inquisitores spectat. Quia, ut dictum est, causa est de objecto Ecclesiastico, & solus Inquisitor est ejus Judex competens ex l. Titia ff. sol. matr. ibique Doctores committunt, & constat ex præ novo Constitutionis Sixti V. ac testantur Symanch. tit. 30. num. 21. Pegna in direct. par. 2. com. 63. Avegna de confess. sollicit. quest. 5. num. 13. Diana loc. cit. & Carena num. 148. Inquisitores enim Primò sunt instituti adversus Hæreticos, eorumque defensores, ac receptatores, ut ex Constitutionibus, ac decretis Apostolicis in fine directorii Eymerici. Secundò contra suspectos de hæresi, Magos Sortilegos, Divinatores, & hujusmodi alios, ut ex decretali Joannis XXII. Innocentii VIII. Julii 11. Leonis X. Adriani VI. Tertio contra Divinatores, Sortilegos, & Magos tantum Superstitiosos absque suspitione hæresis, ex citata constitutione Sixti V. Gregorii XV. & Urbani VIII. Sicut & circa alia plura, quæ suspitionem hæresis non inducunt ad terrorem, ac extirpationem delictorum, ut mox exemplis probabimus.

Ex quibus infertur, post dictam decretalem Sixti V. Non esse amplius locum illi quæstioni, quam pertractant Carena, & Alii post Sylvestrum lib. 3. de Sorimago. pun. 2. §. 6. & Jo. Andreæ, ab eo relatum alio-

aliosque antiquos, utrum scilicet Inquisitores possint judicare, an delictum sapiat hæresim, ut contra illud procedant, cum hodiè procedere possint, etiamsi non sapiat hæresim. Nam Judex in dubio cognoscit, an sua sit jurisdictio, eamque dicitur habere in dubio. *l. si quis ex aliena ff. de judic.* Et quumvis Sylvester videatur contrarius, id tamen solum intendit, quod Inquisitor non debet procedere, si sortilegium non sapit hæresim manifestè, quod verum est juxta terminos juris antiqui *cap. accusatus de heretic.*

Hinc non obstat, quod debent sortilegi convinci manifestè de hæresi. Quod non sequitur ex factis præcisè. Cum enim hæc facere possint, & ex infidelitate; & ex voluptate, non potest concludi, quod ea ex infidelitate faciant. Interveniunt namque fallacia consequentis ex duabus causis possibilibus; ad earum unam determinate concludendam, nam aliàs de nullo hæretico posset concludi, quod sit hæreticus, quia posset excusari, protulisse hæreses propter dilectam uxorem hæreticam, vel ut licentiùs peccet. Unde rectè notat Sylvester, maximum esse discrimen inter esse, & sapere hæresim. Primum importat hæresim formalem. Secundum saporem hæresis; quod non semper est cum hæresi, nec de ea abjurant formaliter, sed habentur ut hæretici præsumptivè, ex Jo: Andrea & Sylvestro *ibidem*. Nam Magæ regulariter fidem abnegant, pluraque magica crimina committunt, undè sunt pluraquam Hæreticæ, ut notant Castro, Suarez, Sylvester, alique; undè ultimo supplicio traduntur, sicut hæretici, relapsi, vel negativi, etiamsi pœniteant, qua pœna non afficiuntur hæretici formales pœnitentes, sed perpetuo carcere.

Ex quo refelluntur Paramus *de orig. Inquis. l. 3. q. 9.* Albertin. *de agnoscend. propos. quæst. 36. num. 18.* Torrelanca, & alii, asserentes, convictum, vel confesum de facto hæreticali, vel apostatice, ut hæreticum esse puniendum, nec esse audiendum, si impiam intentionem neget, cum in malis factis malus præsumatur animus; nam contra sentiunt communiter Doctores, nominatim Symanch. *de cath. insti. tit. 65.* Cantera *in quæst. crimin. rubr. de heret. caput 1.* Pegna *par. 3. direct. com. 110. & alibi*, Farinac. *de heres. quæst. 179. num. 54.* Torquentur enim hujusmodi rei super intentione, & quamvis rectam se habuisse intentionem fateantur, abjurant tamen de levi, vel de vehemènti, de facto convicti, & confessi neque excusantur ex eo, quod facta aliqua talia sint, ad quæ naturâ proni sunt homines. Nam comedentes carnes diebus prohibitis, Polygami, sollicitantes ad turpia pœnitentes in sacra confessione, Regulares professi contrahentes matrimonium, aliive coguntur abjurare de vehemènti, licet sint delicta, ad quæ proni sunt homines.

Non obstat, quod Simon de Pretis *conf. 105.* confutavit, ac judicavit quemdam sortilegum, qui hoc sortilegio taciturnitatis usus fuerat esse per Judicem sæcularem puniendum. Quia certum est ejus consilia fuisse typis excusa anno 1575, atque adeò ante constitutionem Sixti V. quæ fuit edita anno 1586. diè 9. Januarii, quare hodiè per dictam Constitutionem, etiamsi dubitetur, an sortilegia, divinationes, & maleficia hæresim sapiant, ad Inquisitores hoc judicium pertinet.

Minus officit, quod hujusmodi sortilegia præjudicant jurisdictioi sæculari, ejusque Fisco, qui ex rei ore delicti veritatem eruere non potest. Nam, mediante Inquisitoris officio, infringitur sortilegium, & reus amittit vires tacendi in tortura; & sic non impeditur justitia, nec læditur officium Judicis laici, sed potius perficitur, ut per Carenam *loc. cit. num. 147.* & Bordonum *tom. cap. 18. num. 55.* Præterea ex hujusmodi scripto sive Dæmonis tessera sortilegium continente, apud reum reperta, potest Judex laicus judicium validum sumere contra inquisitum de delicto pro quo inquiritur, ut in hac specie observat Anton. *in suo Cod. Fabr. lib. 9. tit. 21. definit. 3.* An au-

tem liceat Judici laico interrogare talem reum de causa, ob quam scriptum illud apud se retinebat, à quibus habuerit; quibus tradiderit, ut deveniat in cognitionem sociorum criminis, ac reddatur validius inditium illud, magisque gravetur de delicto principali, pro quo mancipatus in carceribus sæcularibus reperitur, remittendum id esse determinationi supremi Tribunalis S. Inquisitionis, ait Carena *par. 2. tit. 12. §. 16. num. 154.* At ego hanc quæstionem ita definio. Si Carcerati in curia sæculari de aliis interrogati, aliquid incidenter deponant, spectans ad S. Officium, Judices sæculares possunt permittere, quod scribatur, sed quamprimum tenentur Inquisitoribus, vel Ordinariis illud referre. Si verò dicti Carcerati dicant ex professo habere aliquid deponendum, spectans ad S. Officium, id iidem Judices Laici significare debent Ministris S. Officii, sive Ordinariis, ut illorum examen secretò recipiatur. Ita ex decreto S. Congregationis S. Officii 24. Octobris 1602.

Licet tamen est Judici laico mandare, ut corpus rei torum abradatur, & lavetur, quando ipse Judex advertit, illum sustinere tormenta ex maleficio sine dolore. Quia licetum est aliquid facere, quod per se indifferens est, ut Dæmonis pactum expiret, & maleficio destruat. Abradere autem, & lavare corpus est per se quid indifferens, atque adeò dum id ordinatur ad destruendum maleficio, quo rei uti solent in capillis, ac pilis, vel in corporis unctione, licetum est Judici laico, rei corpus abradere, & lavare, ut amittat vires, & facilius confiteatur. Neque id fit ob aliquam superstitionem, sed solum, nè lateat maleficio, quod etiam tradunt Less. *lib. 2. de just. cap. 44. num. 44. & seqq.* Delben. *de S. Offic. part. 2. dub. 229. sect. 2. num. 26.* & Bordon. *dec. 18. num. 58.*

Neque vim facit, quod ait Victoria de Magia *nu. 16.* si ad expulsionem dæmonum radantur pili, aut capilli, aut aliquid hujusmodi fiat, est magia manifesta; Nam, ut inquit Lessius, ille loquitur de expulsionem Dæmonum à corporibus humanis, ad quam nihil facit tortura pilorum, non autem de reis, qui maleficiis utuntur, ut reddantur in tormentis insensibiles, & cogi non possint ad confessionem Commissi delicti. Retinens autem schedulam, continentem sortilegium, est suspectus de illius usu, & si neget usum, est suspectus de hæresi. Prima pars probatur. Nam à communiter accidentibus sequitur præsumptio veritatis *l. neque naturales C. de probat.* Retinentes autem hujusmodi arcana, solent communiter uti. Finis enim retentionis est usus rei retentæ *l. certi conditio, §. si numos ff. si cert. per. Tusch. lit. A. concl. 493.* Atque adeò retinens schedulam continentem sortilegium, est de illius usu suspectus. Et sicut retinens librum hæreticum præsumitur illum legisse, ac ille apud quem reperta sunt instrumenta apta ad fabricandam falsam monetam, præsumitur illam fecisse, ut docent Franchus, Riccius, Giurba, & alii quos in proposito sequitur Carena *p. 2. tit. 12. §. 24. num. 220.* ita similiter qui apud se retinet scripta, vel res aptas ad sortilegia, præsumitur illis usus; & ita observari, in Curia Archiepiscopali Neapolitana, testatur Genuens, *cap. 18. num. 13. & cap. 68. num. 12.* & tradunt Bisfeldius *de confess. malefic. & sagar. membr. 2. conclus. 6.* & Bordonus *tom. 1. cap. 18. nu. 61.*

Secunda pars, quod scilicet sit de hæresi suspectus, etiamsi in tortura neget usum illius, probatur. Quia, sicut dictum est ex sola retentione libri oritur suspicio hæresis vehemens, vel levis juxta conditionem personæ, ac libri qualitatem, aliasque circumstantias ex Carena *p. 2. tit. 10. §. 3. & seqq.* ita quoque dicendum de retinentibus schedulis sortilegii, quod firmant Pegna *par. 2. direct. num. 67.* Genuens, *in prax. d. cap. 68. n. 8.* Zanard. *in sum. divin. præcept. cap. 64. vers. contra sortilegos*, Carena *tit. 12. num. 245.* & Bordon. *loc. cit.*

Idem etiam dicendum de fascinatoribus veneficiis: Dari enim morbos à veneficiis alibi probabimus, Nam

Nam ut alias Dæmon iis cum quibus pactum inicit, persuadet, si res nullius momenti, vel laminibus domus, vel lectis imponant, se iis effectus illos, quos cupiunt, præstare, cum tamen omne illud Dæmonis operâ præstetur, ita quoque idem veneficos persuadet, ut eum cui nocere volunt torvum aspiciant, ei male precentur, interim visus, voxque nihil tale præstant, sed omnium illorum, quæ hominibus, vel brutis accidunt malorum author dæmon est de quo Scaliger. *exercit.* 346. malus Dæmon ista facit, non ut hominem faceret potentior, sed ut ipsum deciperet credulitate, atque socium haberet tum impietatis, tum æterni exilii. Ipse igitur agit Dæmon. Stultus ille ac vecors putat suis se verbis agere.

Talis fuit procul dubio Senex ille, cuius mentionem facit Hieronymus Vida, ut & Vetula illa, de qua Codronchius *l. 1. de morb. venef. cap. 3.* quæ mulieris nobilis ventri blandiens manum admovit, quo contactu alterata fœmina nobilis fœtus motum inconsumtum statim sensit, & ut postea fœtum in frustra comminutum summo cum vitæ discrimine ejecit. Facit ibi idem Codronchius & alterius vetulæ mentionem, quæ cum manu ventrem puerperæ tetigisset, puerpera sex mensibus peractis, gravissimos cruciatus circa ventrem inferiorem sentire cœpit, tandemque cum alvum excernere vellet, spinas, ossa, ligni frustula, & multa alia per ventrem inferiorem ejecit, & à torminibus liberata est. Et quidem negandum non est vocabulum fascinationis ad actiones magicas sæpe extendi. Unde Nicolaus Jaquierius librum suum contra Magos & Veneficos inscripsit *Flagellum hæreticorum fascinatorum* & Franciscus Ronlæus *epist. & fascinum pro veneficio sumit.*

Et sanè signa quod attinet, antiqua est opinio fascinantibus in oculis, vel utroque, vel alterutro esse binas pupillas, aut in uno oculo duas pupillas, in altero effigiem equi, vel canis. Quod certè de iis fascinantibus intelligendum, qui pactum cum diabolo iniverunt, qui stigmatibus ejusmodi sua mancipia insignire ac notare solet. Ut enim ex Autoribus, qui de Magis, & Veneficis scripserunt patet, sicut in aliis partibus notas quasdam à Dæmone impressas Magi habent, ita non impossibile est, ut in oculis etiam eas obtineant. An verò pupillæ illæ geminæ vel effigies canis, aut equi, aut Bufonis pedis, quod etiam observatum scribunt, re vera in oculo sint, an saltem appareant, alii dijudicent. De stigmate magico, vide Raymundum de *stigmatismo*.

Quando autem ii qui fascino læsi sunt sint cognoscendi, docet Cardanus *lib. 2. de venen. cap. 7.* ubi fascino indicia esse scribit colorem mutatum, oculos tristes ac demissos cum lacrymis, aut nimium siccos, suspiria, cor triste, vigilias, insomnia multa, maciem in toto corpore. Et in primis pallescere signum fascino & veneficii esse putat. Verum quis non videt, signa ista etiam aliis morbis esse communia? Addit & hæc hyacinthum, & corallia fascino impallescere, nitorem amittere, & si annulus digito immittatur ex asini ungula, fiatque is latior post aliquot dies, fascino, vel veneficio affecti id esse indicium scribit. Certius signum est, si nulla alterius morbi indicia adsint, nec causa aliqua sive externa, sive interna, sive ex parte matris, sive infantis, quæ ei nocere potuerit, præcesserit. Adsint etiam signa veneni, nec remedia aliquid prosint. Tunc enim de fascinatione, seu potius læsione per effluvium malignum, aut veneficium suspicio est. Itaque inquirendum quæ fœmina infantem tractaverit, vel cum eo conversata sit: Alia dicemus, cum de incantatione, veneficio, & magia erit sermo.

Putant nonnulli esse suspectos de hæresi, omittentes sacram confessionem & communionem in Paschate, ac infordecentes in excommunicatione. Quod

sanè ita explicandum est. Ex sola omissione confessionis, & communionis secluso contemptu, & aliis circumstantiis, non est aliquis suspectus de hæresi, ut per Farinac. *de hæres. qu. 178.* Carena. *p. 2. tit. 17. §. 1.* & Pegnam in annot. ad *Ambr. de Vignat. de hæres. quest. 2.* idque servatur in supremo Inquisitionis Tribunali. Contemptus verò censurarum, etiam positive, potest ferri in censuram, velut sic, quasi quispiam velit significare in Ecclesia non esse potestatem illam infligendi, aut nullius esse efficaciam, & tunc debet procedere contra eum S. Officium, saltem tanquam contra suspectum de fide. Vel tantum contemnit hanc censuram, quia existimat injuste, ac invalide prolatam, & tunc non procedit S. Officium. Atque ita intelligendum est S. Concilium Trid. *sess. capit. de reform.* atque id, quod asserit Carena *part. 2. tit. 17. §. 1.* & Genuens. in *procur. Arch. Neap.*

Quod autem ad infordecentiam ut ea quæ alibi hæc de re docuimus scrupulos omnes omnino tollant iterum firmamus cum communi Doctorum *in c. cum bona de atar. & qual.* non sufficere ad infordecentiam perseverare in excommunicatione per annum etiam completum, & continuum, sed requiritur vel contemptus clavium, nec aliter in Sanct. Officio proceditur contra tales, ut annotavit Pegna *par. 2. com. 72.* Scacc. *de judic. lib. 1. cap. 89.* Zechius in *sum. par. 1. rubr. de fid. cap. 11.* Lazar. *de monit. sect. 4. §. 8.* & ita à Cardinali Arigonio scriptum fuit anno 1606. Episcopo Placentino. Vel infordecentia proveniens ex inobedientia excommunicationis impositæ ab ipso S. Officio in suspectum de hæresi, ut pariter scriptum fuit Episcopo Ferrariæ anno 1585. Ut si vocatus à S. Officio iudicium subterfugiat, comparere nolens, ob contumaciam declaretur excommunicatus per rextum in *cap. cum contumacia de har. in 6.* ubi Glos. in *v. vehementem* avertit, quod quando suspicio hæresis est contra aliquem, si citatus sit contumax, suspicio incipit esse vehemens. Si verò talis talis contumax excommunicatus perseveret in excommunicatione per annum, præsumptio quæ erat vehemens transit in violentam, quæ est sufficiens ad condemnationem. Habetur id in *c. cum contumacia de har. in 6. ubi. Off. n. 2. & seq.* tradit ex hac perseverantia in excommunicatione oriri præsumptionem juris & de jure, per quam hæresis crimen sufficienter probatur. Quod confirmant Burr. *ibidem n. 7. & 12.* Anania *num. 6.* Anchar. *num. 4.* Io. Andr. *nu. 3.* ac prosequuntur Pegna *par. 3. com. 46.* Scac. *loc. cit. cap. 98.* Farinac. *de hæres. qu. 192.* Alter. *de censur. com. 1. l. 2. disp. 8. cap. 3.* Sanctarel. *de hæres. cap. 4. dub. 5. conclus. 1.* aliique communiter.

Ut tamen talis condemnetur veluti hæreticus, debet antea citari, ut purget se à suspitione ante annum, immo & post annum, antequam hæreticus declaretur, debet ad iudicium admitti, ut iidem Doctores tradunt. Immo etiam post declarationem statua ejus combusta, ut notavit Pegna. *d. com. 46. vers. adveniente.* Chartar. *de execut. sent. cap. 1. num. 278.* & Sanctarel. *ibidem*, ubi alii. Nec verè dicendus est ille hæreticus, sed veluti hæreticus. Dictio namque *veluti* non identitatem, sed similitudinem importat, ut declarant Pegna & Farinacius *loc. cit.*

Pertinet etiam ad Inquisitores procedere contra innovantes aliquid circa canonizationem Sanctorum, aut alios ritus novos in Ecclesia inducentes, etiam in modo orandine prætextu pietatis oriantur in Ecclesia catholica contentiones, aut foveantur exortæ, ac ne cui liber relinqueretur arbitrio publicas precandi formulas instituere, præsertim verò eas, quæ summorum Pontificum sanctionibus adversari videntur, eoque magis si cultum falsum, aut superstitiosum præferant. Quare cum à nonnullis in Italia fuerit introductum Stellarium quoddam, sive modus orandi instar Rosarii sub titulo immaculatæ Conceptionis, supremum

premiū Tribunal S. Officii illud gravibus pœnis prohibuit sub Urbano VIII. ac sub Innocentio X. cuius decretum jussu Pontificis publicatum fuit Romæ more decretalium die 23. Novembris 1645.

Ad eisdem etiam quæstiones fidei pertinet procedere in transgredientes decretales Pauli V. & Gregorij XV. post Sixtum IV. in extravag. Gravenimis, confirmata à S. Concilio Tridentino circa conceptionem Deiparæ, tam pro parte affirmativa, quàm negativā. Credit Moura, esse suspectos de fide afferentes revelationes divinas ad favorem suæ opinionis. Sic enim videntur præjudicare probabilitati alterius opinionis contra decreta Pontificum. At Castro de just. hæret. punit. lib. 1. cap. 8. dub. 4. per quem etiam Carena par. 2. tit. 17. tenet, quod qui de fide credent conceptionem Deiparæ, immaculatam, esset hæreticus. Refertque idem Carena ex Portello supremum Inquisitionis Lusitanæ Tribunal, annuente Paulo V. anno 1619. damnaſſe propositionem illius, qui dixerat, quod, licet articulus conceptionis non esset de fide, erat tamen de pertinentibus ad fidem; quodque qui pro eo moreretur, esset verè martyr.

Neque obstat, quod percutiens laicum, credens illum esse clericum, non incidit in excommunicationem *can. Siquis sardente diabolo*. Quia talis non est verè percussor clerici, ut recte notavit Sanchez apud Carenam *loc. cit.* Censura autem dicti canonis afficit clerici percussorem. At iste negat articulum fidei, unde fidem prorsus abnegat. Qui enim deficit in uno, factus est omnium reus. Supremum autem Tribunal, ad quod solent hujusmodi causæ remitti, ab eo expectari exequitur pœnas impositas in eisdem Constitutionibus Apostolicis, si ad pœnam ordinariam eos condemnat, vel earum partem; si ad extraordinariam, faciendū etiam è suggestu coram populo eos tractare, nunquam tamen fecit aliquam hac præcise de causa quempiam abjurare. Sicut nec si aliquis circa auxilia divinæ gratiæ alteram opinionem censuris afficeret contra peculiare decretum ejusdem S. Officii Inquisitionis jam publicatum. Quidquid dicat Salelles, qui post Mouram omnes casus ejusdem S. Officii subjecit abjuratori, & usurarios, simoniacos, peccantes cum consanguineis, monialibus, commatibus, ac committentes crimen nefandum, ac similes suspectos de fide. Secus verò si in utroque casu miscerentur hæreses contra auctoritatem Ecclesiæ; vel ejusmodi aliæ. Tunc enim illas cogerentur abjurare de formali, & hæreticorum pœnas subirent. Ut si quis tam firmo animo hujusmodi controversas sententias defenderit, ut Ecclesiæ alteram determinanti non esse paratus obedire; eo ipso existimaret Ecclesiam non esse fidei regulam infallibilem, ideoque in suis definitionibus posse errare. Quod est planissima hæresis. Effata autem de Conceptione Deiparæ, hæc sunt: Regulares, tractantes de hac materia, servare debent constitutiones Sixti IV. ac Pauli V. alias puniuntur. Disputatione propugnantes, quod B. Virgo non solum non contraxit peccatum originale, sed nec illum contrahendi proprium debitum habuit, non incidit in pœnas dictarum Constitutionum.

De ipsa concionantes, propriasque opiniones probantes, & contrariam non confutantes, non contraveniunt Constitutionibus Apostolicis. Inquisitores circa hanc materiam in casu contraventionis sunt exequutores Constitutionum; & procedunt cumulative, non privative cum ordinariis.

Quisque potest in die festo conceptionis B. Virginis emittere solenne juramentum illam tenendi ac defendendi semper sine peccato instar juramenti præstiti à diversis Civitatibus Hispaniarum.

Permittuntur typis evulgare meditationes, con-

ciones, sermones, ac similia vulgaris jargonis, in quibus asseritur conceptio B. Virginis sine peccato originali, dummodo de contraria opinione non fiat mentio.

Gregorius XV. prohibet, ne de cætero, etiam in privatis disputationibus, & colloquiis tractetur de opinione affirmativa conceptionis, videlicet, quod B. Virgo Maria fuerit concepta in peccato originali, non intendens tamen contrariam opinionem reprobare, eique aliquod præjudicium inferre. Jussit etiam, quod in recitatione Officii, ac Missæ Conceptionis, non alio quam Conceptionis nomine quis uti possit, transgressores puniendo per Inquisitores locorum pœnis in aliis Summorum Pontificum Constitutionibus contentis.

Paulus V. sub die 31. Augusti 1617. de hac materia decretum edidit.

Conclusiones de hac re, etiam manuscriptæ, non debent disputari publicè, nisi prius videantur à ministris S. Officii, vel ab Ordinario. Inquisitores non debent assentiri, ut imprimantur asserta miracula ad favorem Conceptionis B. Virginis, nempe quod sit concepta sine peccato originali. Si verò impressa fuerint, debent colligi exemplaria, frangi typi, & impressores prohiberi, ne deinceps audeant idipsum facere, transgressoresque severè puniri. Disputationes conclusionum de hac re debent ab Inquisitoribus suspendi.

Concionatores contravenientes Constitutionibus Apostolicis hac de re editis, tenentur se retractare.

Alexander VII. Constitutione sua data sub die 11. Decembris 1661. Constitutiones, ac decreta à Romanis Pontificibus, & præcipue à Sixto IV. Paulo V. & Gregorio XV. edita in favorem sententiæ asserentis, animam B. Mariæ Virginis in sui creatione, & in corpus infusione Spiritus Sancti gratia donatam, & à peccato originali præservatam fuisse, nec non & in favorem festi, & cultus Conceptionis ejusdem Virginis Deiparæ, secundum piam istam sententiam exhibiti, innovavit, & sub censuris ac pœnis in eisdem Constitutionibus contentis observare mandavit.

Effata verò de auxiliis hæc sunt. De hac re nihil imprimi permittitur, impressum verò non prohibetur, quin iterum imprimatur, & conclusiones super eadem materia disputentur, dummodo tamen pars contraria non censuratur aut notetur.

Extat de iis constitutio promulgata ab Urbano VIII. sub die 6. Martii 1641. ubi multa insigniter de eorum controversia.

Siquis ergo aliquam opinionem de rebus fidei differentem quantumlibet firmo animo tenuerit, ac putaverit illam esse fidem catholicam, paratus tamen Ecclesiæ, aliud docenti, obedire, etiamsi erret materialiter, nunquam tamen hac de causa hæreticus dicitur, quia formaliter non errat juxta dictum Augustini: Errare poterò, sed hæreticus non erò.

Et quidem nihil cadit sub fide, nisi à Deo revelatum, Ecclesia proponente, ut docent Theologi cum D. Thoma. Formalis namque ratio objecti fidei est veritas prima per doctrinam Ecclesiæ manifestata. Et fides nostra non habet auctoritatem ab Angelis, neque à miraculis, sed à revelatione Dei patris per Filium & Spiritum Sanctum, licet Angeli ea, quæ sunt fidei nostræ aliquibus revelaverint, ut Zachariæ, Mariæ, & Josepho, ac etiam ad fidei robur miracula plurima patrarint. Immo ait Paulus ad Galat. *etiamsi Angelus de calo aliter evangelizaret quàm ab Apostolis fuit prædicatum, non esset credendus*. Haud tamen negandum est, antequam Ecclesia decernat, posse quempiam tenere opinionem probabilem, quod aliquid sit vel non sit de fide in tali, vel tali gradu, cum circa hæc frequenter opinentur scholastici, aliqu-

que Doctores; tēritudo tamen omnimoda ab Ecclesia expectanda est. In quo errant hærenici. Tenens autem veram opinionem, existimans illam esse contra Ecclesiam catholicam, est verus & formalis hæreticus, ut tradunt post Patres cum D. Thoma Theologi 2. 2. & Farinac. de hæres. quæst. 119. numer. 2. Sanchez in sum. libro. 2. cap. 7. Paramus de origine. S. Inquis. lib. 3. quæst. 3. numer. 120. Ricciul. de jur. person. lib. 5. caput. 5. Pegna in Eymericum, & Carena par. 2. tit. 1. §. 13. alique. Talis enim formaliter à fidei ratione recedit, credens non esse vera omnia ab Ecclesia definita. Immo negat in specie hanc de fide, Ecclesiam nempe esse certam fidei regulam, quæ nec falli, nec fallere potest. Unde caute legendus Castro, asserens, quod fidem catholicam tam constanti animo quisque tueri teneatur, ut si Pontifici, aut Concilio universali legitime congregato, Deus contrarium docere permisisset, illi credere non deberet. Id enim videtur sapere Lutheranismum. Non enim quæ sit scriptura canonica, aut quis verus ejus sensus certò nobis constat, nisi Ecclesia proponente. Unde non debet dividi Ecclesia proponens à fidei catholicæ, vel Evangelii revelatione. Quare suppositio implicat in adjecto. Nihil namque est nobis revelatum, nisi mediante Ecclesia. Unde vel ipsa ingreditur regulam formalem fidei, saltem ut est instrumentum, quo loquitur Spiritus Sanctus, vel est causa applicans. Hinc Augustinus ait: *Evangelio Matth. non crederem, nisi Ecclesia proponeret.* Quare est impossibilis casus contradictoria involvens sicut & iste. Si Pontifex determinaret contra Pontificem ex cathedra, vel Concilium generale legitime congregatum contra Concilium, cuinam esset credendum? Supponitur enim impossibile, ex quo plura sequuntur absurda, & contradictoria. Sicut si daretur hypothesis, quod Deus revelaret unum contradictorium post aliud, cuinam esset credendum? Hæc hypothesis est impossibilis. Quia sequeretur Deum esse mutabilem, & in altera parte dicere falsum, quod implicat etiam stando intra lumen naturæ. Absolute ergo, & absque ulla hæsitazione standum est declarationi Ecclesiæ, quam fides docet esse solam, ac infallibilem regulam, extra quam non est salus.

Inquisitores etiam in Regnis Aragoniæ, Valentiniæ, Cathaloniciæ, & utriusque Siciliæ, licet non sit in usu, apud Regnum utriusque Siciliæ, ex constitutione Leonis X. referente Paramo lib. 2. tit. 2. cap. 8. procedunt contra usurarios, quamvis non importet hoc crimen suspicionem hæresis. Nec admittendum quod ait Salelles tom. 1. de S. Offic. lib. 1. reg. 50. referens falsò alios Doctores, quod scilicet possint etiam procedere contra idem crimen extra prædicta Regna, cum in illis tantum sit collata jurisdictio ex peculiari privilegio, in odium usuræ, quæ in iis grassabatur. Refutandumque omnino est, quod idem Autor subdit, quod nimirum S. Tribunal procedere deberet contra quosunque exercentes usuram, quia licet asserant verbis, illam esse peccatum, tamen inhumaniter tractent eos, quibus pecunias mutant, & de hoc sint diffamati, cum plus censentur facto, quam verbis declarare, usuram non esse peccatum. Quod plane falsum est, cum in corde consumetur hæresis, ex facto autem hæreticali redditur operans suspectus, ex dicto verò assertivo absolute & formaliter hæreticus, ut constat ex Eymerico, Pegna, & aliis. Si enim hæc doctrina esset vera, qui consultò, ac studiosè luxuria, gula, furto peccaret, essent suspecti de hæresi, atque adeo subicerentur S. Officio. Quod sane odiosum esset, & contra majestatem S. Tribunalis.

Neque Simoniaci S. Officio nunc alicubi subduntur, ne in prædictis quidem Regnis, quamvis reperiatur hæresis simoniaca, & simonia sit majus cri-

men usuræ, cum non adsit eadem ratio, idemque indultum, quidquid in contrarium dicat Salelles loc. cit. reg. 150. numer. 189. citans Mouram sect. 3. cap. 3. num. 22. & si iste dicat in praxi observari oppositum in S. Tribunali. Quia, ut ipse existimat, ea gravitas non ita mentem regulariter deterret, quin præsumi possit delinquentem ex avaritia potius, quam ex errore delinquere, constatque experientia, vel saltem ita communiter ab hominibus judicatur, horum scelerum patratores non ex errore, sed vel ex avaritia, vel ex passione aliqua peccare; concludit tamen ex atrocibus, non autem vulgaribus oriri suspicionem, quod supra impugnavimus. Ac ipso etiam affirmante Sodomitis in Lusitania nulla imponitur abjuratio, etiam si pœna capitali quandoque non damnentur dignis de causis. Unde cessat utriusque evasio. Si enim hoc esset necessarium, semper causæ spectarent per se ad S. Officium, saltem in omnium opinione quod ad interrogatoria de credulitate & abjurazione, si aliqua excusatione mortis pœna non damnarentur, etsi convicti & confessi. Quod posse multis modis contingere, certum est. Sæpe enim consultum est in supremo Tribunali pœna capitis non damnari convictum, & confessum, celebrasse missæ sacrificium non ordinatum, vel quia non videbatur omnino mentis compos, vel quia, etsi præventus indicii, è longinquo comparuit, vel quia ejus parentes, vel superiores reum S. Officio denunciarunt, vel ex aliis causis ad misericordiam S. Officium moventibus. Idemque dicendum de usura, aliisque criminibus, quæ passim ex passione committuntur. Immo speciales rationes videntur esse in simonia, ut iccirco aliquando Romæ S. Officio subiecta, Ut enim Castro observat ex D. Gregorio lib. 1. de justis. hæres. par. cap. 1. asseriturque in juribus, qui committit crimen simoniæ videtur male sentire de sanctitate Ecclesiæ ac rerum spiritualium, quasi credat, spiritualia licite vendi, vel spirituale esse pretio æstimabile. Immo hæresis dicitur à Gregorio, de quo Suarez de Relig. tom. 1. lib. 4. cap. 1.

At Umbertus lib. de Simon. recte annotat, hæc dicta ad exaggerandam immanitatem criminis quod inter maxima computatur. Et in hoc sensu Lorinus Act. 8. ex Tharasio tradit, quod gravitas simoniæ tanta est, ut ea tolerabilior sit hæresis Macedonii, ac eorum qui errarunt contra ipsum Spiritum sanctum. Refertque Suarez loc. cit. Chrysostomum homil. 60. ad populum prædicantem, omnes, qui hoc crimen committunt, Simones vocari, dum prohiber, ne ullus Simon communicare audeat, supponens homil. 13. in Marcum, Simonem hujus criminis principem, & Patres mentionem faciunt cujusdam hæresis, quam simoniacam appellant, ut Nazianzenus orat. 44. in Pentecosten, & Epiphanius hæres. 21. Quinetiam Simonia fuit accepta pro collectione plurium hæresum, quas tenebat ille Simon, ut Deum non esse Creatorem Cœli & Terræ, immo se Creatorem Angelorum jactitabat, & Spiritum Sanctum, quandam feminam esse effutiebatur, ut proinde teste Irenæo lib. 1. contra hæreses cap. 20. & Augustino lib. de hæres. sub initio, ab illo hæreses omnes processerunt, illiusque sectatores vocati sunt Simoniani, qui longe diversi sunt à Simoniacis. Gregorius tamen speciatim loquitur de hæresi Simonis, quod liceret emere, ac vendere virtutem dandi Spiritum sanctum. Unde postea vox incomplexa Simoniæ derivata est ad proprium crimen, & sacrilegium simoniacum exprimendum. Hoc itaque dicimus per se non reddere suspectum de tali hæresi, sicut nec fornicari, usuras committere, licet hæreses extent, illis oppositæ. Secus autem si quis baptizaret magnetem ad mœcandum, abuteretur sacramentis, sacramentalibus, aut verbo Dei scripto. Et

Et ita servatur in supremo Tribunali, & in aliis.

Comedentes carnes diebus vetitis ab Ecclesia, & ejusmodi delinquentes subduntur nunc S. Officio propter novas hæreses in hac re exortas, vel innovatas. Et quia compertum est ob incredulitatem plures nolle observare præcepta Ecclesiæ de cibis vetitis. Unde in regionibus, in quibus non oritur ita vehemens suspicio mitius in his casibus proceditur.

Vidimus quoque puniri ab Inquisitoribus sumentes in sacra communione plures hostias, sacerdotibus omnibus exceptis, die Natali Domini, ac Dominicanis in Hispania, & Insulis adjacentibus, Sardinia, & Majorica die commemorationis omnium defunctorum, punitusque fuit sacerdos illas corrigens, ac mulieres sumentes, etsi dixerint devotionis gratia id egisse. Quod prosequitur Diana p. 4. tr. 8. resol. 96. cum Fernandez in disput. theol. de sacram. tit. de Euchar. disp. 2. p. 9. Jo. de la Cruz in direct. conf. p. 2. de sacram. Euchar. q. 4. concl. 2. qui etiam loquuntur de sumentibus majores hostias.

Quod sanè dependet ex illa questione, an quandiu Christus præsens est intra corpus dignè communicantis sub speciebus sacramentalibus gratiam assidue influat? Affirmat Gabriel lœt. 85. in can. Major in 4. disp. q. 1. arg. 5. Cuetan. in 3. p. 9. 80. ar. 1. & Palud. in 4. disp. 17. q. 80. nu. 30. alique plures. Negant recentiores Thomistæ, ut Ledesma & Suarez in 3. p. 10. 3. q. 20. ar. 1. disp. 6. Arauxo, & Nugn. de Eucharist. sect. 6. Victoria in sum. nu. 79. post Sotum loc. cit. sentent. d. 11. q. 2. ar. 1. & D. Thomam q. 80. p. 3. ar. 8. multis rationibus, præsertim quia sequeretur per se utilius esse, cæteris paribus, communicare in majori specierum quantitate, ut diutius durent in stomacho, & ita Christus majorem gratiam conferat. Unde ait Salles ex Suarez, sequuntur ex hoc superstitiones illæ, judicio Inquisitorum merito punitæ in his sacerdotibus, qui suis devotis plures particulas præbent.

Subdit tamen Suarez, valde probabile esse, dum manent species sacrae in corpore digne communicantis, si hujus dispositio augeatur, effectum gratiæ per sacramentum acceptæ, ex opere operato etiam augeri. Et in hoc sensu credit Suarez Caietanum, & alios citatos fuisse loquutos. Additque subinde, opinionem illam non esse reprehensione dignam. Quia certum est, potuisse Christum Dominum hoc modo, & sub hac lege instituere hoc sacramentum. Quia nullam involvit repugnantiam ac indecentiam, immo speciem quandam benignitatis ac pietatis præfert. Non constat autem Christum non ita instituisse, neque à præfatis Autoribus probatur. Quare non fuerunt iccirco punitæ supradictæ mulieres, & sacerdos à S. Officio, sed ex eo quod circa tanti sacramenti administrationem, ac sumptionem non fuit observatus ritus Ecclesiæ, ex quo facile possunt oriri errores, & videntur suspecti, quod crederent, non adesse totum Christum in tota hostia, & in qualibet ejus parte, etiam minima; tum magis addita hypocrisis, & simulata sanctitate, quæ augent suspiciones. Unde jussu supremæ Inquisitionis contra eas publice pronunciatum fuit in Ecclesia S. Dominici Januensis.

Quare, licet opinio Caietani, & aliorum sit probabilis, qui tamen hac occasione introduceret abusus in Ecclesia circa administrationem, vel sumptionem Sanctissimi Eucharistiæ sacramenti, deberet à S. Officio puniri, & si adessent in facto circumstantiæ red-dentes reum suspectum de aliqua hæresi, debent illam abjurare, non quidem ob opinionem præfatam

Tom. II.

probabilem, u. præcipue exponitur à Suarez, Nugno, & aliis.

Instituentes quoque novas Religiones absque facultate, & approbatione Sedis Apostolicæ subduntur fidei Quæstitoribus ex decreto S. Congregationis supremæ Inquisitionis contra hæreticam pravitatem coram Paulo IV. edito sub die 16. Julii 1556. tenoris sequentis: Prælibatus Sanctissimus D. N. ratificavit capturam Joannis Francisci Raymundi Mutinensis congregationis S. S. Pauli, & Barnabæ Civitatis Mediolanensis, & commisit Reverendissimis Dominis Cardinalibus Inquisitoribus generalibus, seu R. D. Commissario facultatem procedendi, seu procedi faciendi in futurum contra quascunque personas volentes instituere, seu instituere novam Religionem cujuscunque status, gradus, & conditionis existant, & de contentis in titulo seu titulis de relig. domib. & de constituentibus novam Religionem, monasteria, vel alia quæcunque loca pia, quod possint dicti Reverendissimi Domini Cardinales, seu dictus R. D. Commissarius ea revidere, & corrigere, ac omnia alia & singula in præmissis facere, quæ eis videbuntur juri consona.

In hoc decretum multa cumulat Salles loc. cit. nu. 163. Et primò suspicionem erroris, ob quem Inquisitores contra institutorem alicujus Religionis procedere possint inde insurgere, quod præsumatur malè sentire de potestate Sedis Apostolicæ in prohibendo foundationem alicujus Religionis sine facultate illius, & non esse justam, sive legitimam talem prohibitionem. Secundo quod præsumatur intendere, ut in ea religione servetur aliquid, quod sit dissonum doctrinæ catholicæ. At hic casus pertinet ad S. Officiū, etiam si nulla per se oriatur ex suspicionibus adductis à Salles. Res enim tam gravis supremo omnium Tribunali decuit committi, ne errores ex ea in fidei præjudiciū irreperant.

Ad Inquisitores etiam spectat inquirere in revelationes, an sint à Deo, anve sint illusiones dæmonis, ac in personas illusas; si non respiciant, procedere; ne ex falsis revelationibus ope dæmonis errores contra fidem inducantur, quod sæpius usu venit, ac firmant Torreblanca, Carena, Gravina, Salles, & Moura de ensalm. sect. 2. cap. 3. num. 19. Delatorre in 2. 2. q. 95. ar. 2. disp. 3. ubi tradit regulas ad discernendum divinas revelationes à dæmoniacis de quibus & nos alibi.

Quid autem dicendum sit de revelatione D. Gregorii de animæ Trajani liberatione legis apud Marfilium Honorati, Canum, Sotum, Delatorre, Baronium, Torreblancam, Joannem Diaconum, D. Thomam in 4. sententiarum, Aegydiū de sacram. disp. 11. dub. 8. Martinum de Roa de purgat. cap. 19. ac præ cæteris Cardinalem Capisucchiū in defens. doctr. D. Thomæ. De facto autem quod ad Trajani liberationem circumferuntur hoc tempore opiniones utraque parte probabiles, ac ii etiam qui adhærent parti negativæ, possibilem supponunt sententiam affirmativam eo modo, quo declaratur à D. Thomæ; & ab aliis Theologis. Ut autem magis appareat probabilitas revocationis animæ Traiani post tot secula, & illius liberationis, visum est opportunum subicere hæc exempla ex vetustis autoribus.

S. Athanasius, primus Cæsaraugustanus Episcopus, S. Jacobi Apostoli discipulus, multa scripsit, sed eorum tantum fragmenta quædam extant, inter quæ hoc reperitur, quod edidit Prudentius de Sandoval Episcopus Tudensis in historia ejusdem Ecclesiæ, & ex eo Franciscus Bivarius in commentariis ad chronicon Flavii Lucii Dextri ad annum 37. Verba fragmenti sunt: Ego novi S. Petrum primum Bracarensem Episcopum, quem

C

antiquum

antiquum Prophetam fuscitavit S. Iacobus Zebedæi filius, magister meus. Hic venerat cum duodecim tribubus missis à Nabuchodonozor in Hispaniam Hierosolymis, duce Nabuchasdam, vel Pyrro, Hispanorum Præfecto. Dictus est hic Propheta Samuel junior, vel Malachias senior propter morum gravitatem & vultus pulchritudinem, Uriæ prophetæ filius. Factus Episcopus multos Judæorum convertit ad fidem, dicens, se venisse cum illorum majoribus, & prædicasse transmigratis, obiisse verò viginti annis post adventum in Hispaniam.

De ejusdem S. Petri fuscitatione per S. Iacobum legitur in Epistola Hugonis Episcopi Portugallensis ad Mauritium Episcopum Bracarensem his verbis: Sanctus Petrus, civis Bracarensis, qui & Samuel dictus à S. Iacobo Ioannis fratre Zebedæi filio fuscitatus in Episcopum Bracarensem consecratus est. Hanc epistolam ex Codice pervestuto manu scripto in membranas characteribus Gothicis exarato, qui extat in cœnobio S. Crucis Conimbricensis, edidit idem Franciscus Bivarius, qui subductis rationibus à tempore captivitatis Babylonicæ, qua Iudæi ducti sunt in Hispaniam, quæ secundum Marianam incidit in annum 149. à quo tempore ad annum 788. Urbis conditæ, qui concurrit cum anno 37. Christi Domini, quo S. Iacobus Hispanias adiit, evincit S. Petrum jacuisse inter mortuos juxta Marianam supputationem annis 567. & juxta aliam annis 619. putatque esse quidem rationabiliter Uriam, quem S. Athanasius dicit fuisse Prophetam patrem hujus S. Petri, esse eum, de quo scribit Hieremias *capit. 26*. Tempora enim congruunt.

De Dinocrate fratre S. Perpetuæ, qui septennis in idololatria mortuus damnatus fuerat, & precibus S. Perpetuæ in martyrio existentis liberatus scribitur. S. Augustinus *lib. 1. de anima & ejus orig. capit. 10*. historiam refert, & tantum ait, non esse canonicam, eam tamen non improbat.

De homine mortuo ante adventum Christi, & fuscitato per S. Georgium Martyrem, habes apud Surium in *eius vita tom. 2*. qui erat idolorum cultor.

In ætatis Cathedræ S. Petri apud Mombritium legitur fuscitatus quidam ante annos 14. mortuus. Apud eundem in vita S. Taurini Ebroicensis paganus resuscitatus dicit se fuisse in pœnis inferni.

Sigibertus Cemblacensis *cap. 8. vita S. Machlovii, apud Surium tom. 6. Novembris 15*. scribit, quod S. Machlovius repertum in sepulchro corpus, staturæ gigantesque resuscitatur, qui dixit ob infidelitatem æternos cruciatus in inferno sustinuisse, petit baptizari, catechizatur, & baptizatur, vivit quindecim diebus, mox in Domino moritur. Quod dicit æternos cruciatus sustinuisse intelligendum, qui futuri erant æterni.

S. Maternus per quadraginta dies mortuus jacuit, interim fuit in paradiso terrestri, ubi Deum non vidit, videbat tamen omnia, quæ eo tempore agebantur in mundo, Cæsarius Heisterbacensis in *speculo exemplor. lib. 8. capit. 78*. qui *lib. 7. capit. 16*. ait, quod animæ resuscitandorum non vident Angelos, neque animas, nisi sub quadam similitudine corporali.

Vide similia de fuscitatione infidelium in Vita S. Alexandri Episcopi apud Adonem 26. Novembris, & in Vita S. Antonii Colonienensis *lib. 1. capit. 3*. & apud Surium *tom. 6*. ubi quod iste post sententiam damnationis veniam consequitur intercessione S. Cæsaris absque eo, quod ad vitam redeat. Sed de his omnibus fides sit apud Auctores, nos verò judicium Ecclesiæ hac in re desideramus, & interim sententiam negativam veram esse censemus.

Potè Inquisitores permittere nequeunt, quod Iudices laici secum assistant in causis fidei, ut alibi prolixè probavimus peculiari consultatione.

Potè rei autem sententiam pronunciatam non expirat Inquisitoris jurisdictio in eadem causa. Nam ex decreto Concilii Narbonensis *cap. 7*. licet Inquisitoribus pro illorum arbitrio ac voluntate junctis pœnitentiis addere, vel detrudere ex rationabili causa ex Concilio Biterrensi *capit. 22*. Et sine nova causa possunt Inquisitores aliquando augere pœnas, si viderint ita negotio fidei expedire. Unde annotat Pegna in *direct. p. 3. com. 44. vers. Imò & Concilium*, quod si ex liberatione alicujus pœnitentis damnati ad perpetuum carcerem, timeretur probabile aliquod periculum, quod in detrimentum fidei posset redundare, tunc ille iterum in carcerem detrudi posset. Arque id vult Concilium Biterrense. Quod planè non est contemnendum, cum quandoque hi casus accidere possint. Neque tunc injuste quidquam committitur, cum causa Religionis ac fidei, quæ cunctis rebus præferenda est, hoc ita fieri postulet ac suadeat.

Si verò causa fidei id non postulet, non potest juste Inquisitor ob alias causas eum, cui semel condonavit carceris pœnam, iterum in carcerem conjicere. Quæ autem sint causæ rationabiles ad augendam, vel minuendam, vel penitus tollendam pœnitentiam, prudens Inquisitor considerabit, spectata pœnitentium conditione, natura, humilitate. Quod verum est, etiam si Inquisitor propter oblivionem, aut alias causas hanc potestatem pœnitentiam augendi, mutandi, minuendi, ac tollendi sibi non reservaverit. Ita cum Eymerico Pegna.

At verò S. Congregatio S. Officii licet 17. Septembris 1597. rescripserit, quod Inquisitores in sententiis ferendis apponant clausulam, nobis reservamus, quia cum ab ipsis, & Vicariis Episcopalibus promulgentur, mitigatio pœnarum ambobus est reservata, die tamen 5. Aprilis 1606. rescripsit, quod Inquisitores non commutent pœnas impositas reis, inconsulta S. Congregatione. Et 6. Maii 1615. ac 7. Septembris ejusdem anni, quod Inquisitores in sententiis ferendis non sibi, sed Eminentissimis Inquisitoribus, & S. Congregationi facultatem commutandi pœnas reservare debent. Non enim possunt ipsi ex se illas commutare. Quod tamen intelligo juxta rescriptum sub die 18. Maii 1627. nimirum, Commutatio pœnarum impositarum damnatis à S. Officio in sententiis latis ab Episcopo, & Inquisitore, ad utrumque spectat. Quod observandum est tam in processu fabricato in Curia Episcopali, quam in S. Officio. In causis autem gravibus, de quibus fuit certiorata S. Congregatio, ipsa inconsulta non commutentur, nec mitigentur, sicut nec sine ipsius licentia potest fieri ullo casu commutatio in multam pecuniariam, cum tales multæ, etiam sine expressa licentia imponi non possint. Quæ de re nos alibi etiam.

Quod verò ad jurisdictionem Inquisitorum super reos pœnitentes, dum habitum pœnitentiæ deferunt, vel dum pœnitentiam impositam exequuntur. Vel loquimur de reis pœnitentibus, qui violant pœnitentias injunctas ob crimen hæresis, vel hæresim sapientis, aut è carceribus fugiunt; vel de iis pœnitentibus, qui alia delicta, ab hæresi distincta ut homicidia, furta & similia committunt. Si primo modo, communis doctorum sententia est cum Eymerico *p. 3. direct. quest. 67*. ibique Pegna *com. 146*. dictos reos pœnitentes, durante pœnitentiæ tempore, ad jurisdictionem Inquisitorum pertinere, qui procedere possunt contra eos violantes pœnitentias, vel è carceribus fugientes. Quia malè videntur sentire de fide, dum non adimplent id, ad quod se solenni juramento obligarunt.

Si secundo modo Ostiensis in *sum. tit. de for. compet.*

Berous

Berous in cap. de his de accus. Butt. in cap. 2. de for. comp. col. 2. ibique Barbat. num. 61. & alii indistincte asserunt, hos publicè pœnitentes, etiam si laici sint, ob alia delicta nec puniri, nec ad punitionem capi, neque ad secularem Judicem mitti posse, nec condemnari, etiam civiliter per Judicem secularem, sed remanere in omnibus sub jurisdictione Judicis Ecclesiastici, sicut & alias Ecclesiasticas personas. Moventur ex textu in can. aliud 11. q. 1. quod repetitur in can. aliud de pœnit. d. 1. quod est Leonis Papæ ex epist. 91. ad Rusticum Narbonensem Episcopum cap. 8. ubi, postquam reprehenderat eos, qui ob segnitiam differunt pœnitentiam impositam agere, concludit in hæc verba. *Aliud quidem est debita justa reposcere, aliud propria perfectionis amore contemnere; sed illicitorum veniam postulantes oportet multis etiam à licitis abstinere dicente Apostolo; multa mihi licent, sed non omnia expediunt. Unde si quis pœnitens habeat causam, quam negligere forte non debeat, melius expedit Ecclesiasticum, quam forense judicium.*

Ex hoc infert Gratianus ibi, non propter criminalem tantum, sed generaliter propter quamlibet causam tam civilem, quam criminalem id esse intelligendum, atque adeo pœnitentem expedire potius Ecclesiasticum quam forense judicium adire. Ergo laicus pœnitens subditus est Ecclesiastico judicio, & non seculari. Aliqui tamen autores supradictum textum intelligunt non de quolibet publico pœnitente solenniter, cujus meminit textus in can. fin. d. 50. & differt à pœnitentia publica, & privata ob certos ritus ac cœremonias, quas exercere debet, prout expendit Covar. var. resol. lib. 2. cap. 10. n. 3. quia pœnitentia solennis jam non est in usu. sicque intelligunt Glossa d. can. aliud. Calderin. conf. 7. de judic. & Repert Inquis. v. pœnitentiam pecuniariam.

Verum alii ex supradicto textu nullo modo censent colligi posse, pœnitentes laicos subditos esse in civilibus & criminalibus ecclesiastico judicio, & multò minùs judicio Inquisitorum. Primò, quia, ut ex relatis verbis constat, datur consilium pœnitenti, ut Ecclesiasticum judicium adeat potius, quam forense. At hoc consilium iis pœnitentibus convenire non potest. Nam vel sunt actores, vel rei. Si actores sint, debent reum vocare apud ipsius rei Judicem, neque possunt in hoc variare, ut tenent ferè omnes in d. can. aliud. Si autem ipse pœnitens reus sit, necessariò conveniendus est apud suum Judicem, & sic conventus non poterit judicium subterfugere. Atque adeo non verificari poterit, quod ipse pœnitens eligere poterit judicium Ecclesiasticum potius, quam forense.

Dices verificari posse, quia pœnitens laicus & subditus est seculari judicio, & Ecclesiastico, si hoc eligat, eo quod dum est in pœnitentia, videtur esse pauper, miserabilisque persona, ob cujus rationem sub protectione Ecclesiæ videtur constitui juxta textum in can. 2. & seq. d. 87. sed facile responderetur. Nam esto hic pœnitens sub paupere, miserabilique persona comprehendatur, adhuc conveniri non potest coram Ecclesiastico Judice laicus, nisi prius probaverit, Judicem secularem negligentem esse in administratione justitiæ per textum in cap. novit de judic. Probata autem negligentia, & remissione Judicis secularis, poterit coram Ecclesiastico conveniri per textum in cap. ex tenore de for. comp. cap. significantibus, ubi glossa de offic. deleg. & tradit Covar. pract. cap. 6. n. 1.

Secundo quia multi Doctores sentiunt, illum textum intelligi de pœnitente aliquo religioso, qui pœnitentiæ habitum assumpsit, ratione cujus est constitutus Ecclesiastica persona, ut tradit Simanchas Cathol. instit. tit. 47. n. 1. Pegna in 3. p. direct. q. 97. com. 146. vers. denique non obstat. De hoc enim aiunt Doctores, si habeat causam quam fortè negligere non debeat, possit reum laicum vocatum ad Ecclesiasticum judicium, si ipse vocatus consentiat, secus si renuat, cum non possit

ratione pœnitentiæ majus privilegium habere, quam habeat Sacerdos, qui reum laicum vocare non potest ad judicium Ecclesiasticum, ipso renuente. At ex hoc intellectu approbato à Glossa, Geminiano, Præposito, & Turrecremata nullo modo infertur, pœnitentem laicum, Ecclesiæ reconciliatum, & pœnitentiæ judicialis habitum deferentem, posse conveniri, vel convenire coram Judice Ecclesiastico. Quia laicus reconciliatus non est persona religiosa, neque talis habitus impositio illum religiosum, aut Ecclesiasticum constituit. Ergo ex hoc textu non infertur, hos pœnitentes judicio Inquisitorum subdi. Neque videtur, si Ecclesiastici sint pœnitentes, quare deberent Inquisitoribus, & non Episcopo subdi tum in causis civilibus, tum in criminalibus.

Quapropter ut genuinam interpretationem textus habeant, necessariò supponunt, loqui Pontificem Leonem de pœnitente actore, quia in illo textu datur libertas eligendi judicium, & consilium eligendi Ecclesiasticum potius, quam forense; sed actori datur liberum arbitrium eligendi judicium, aut illud omitendi, non autem reo datur optio declinandi judicium seculare, si ad illud pertineat, quia laicus est, vel Ecclesiasticus, si Ecclesiasticus sit, cum nullo textu, vel ratione eximatur. Posito igitur, loqui Pontificem de pœnitente actore, dicunt, hunc pœnitentem posse debita justa reposcere; sed quia peccatorum veniam postulat, melius faciet, si ab hac petitione absteineat. Nam esto habeat causam, quam forte non debeat negligere, expedit illum, ut Ecclesiasticum judicium adeat, & non forense, hoc est, ut pœnitentiæ judicium exequatur, & judicio forensi, hoc est, exactiioni, ac petitioni judiciali sive per Ecclesiasticos Judices, sive per seculares faciendâ sit, non se immisceat, donec tempus pœnitentiæ adimpleat. Neque novum videri debeat alicui, ut judicium Ecclesiasticum pro judicio pœnitentiæ, seu pro executione pœnitentiæ injunctæ usurpemus, ut usurpat Covar. pract. qq. cap. 34. nn. 4.

Everso itaque hoc fundamento, cum nullum aliud sit, ex quo colligi possit pœnitentes laicos judicio Ecclesiastico in civilibus, vel criminalibus subditos esse asserunt, nequaquam Inquisitorum judicio subdi, sed à suis Judicibus judicandos fore, sicut si pœnitentialem habitum non deferrent. Sic docent Innoc. in cap. significantibus de offic. deleg. Panormit. in cap. 2. de for. comp. Consule Mar. Soc. in cap. si quis declarat. 10. nn. 13. de for. comp. Rojas singul. 98. Simanchas d. tit. 47. rubr. de pœnit. convers. nn. 18. & seq. Decian. tr. crim. lib. 5. cap. 23. nn. 15. Covar. d. cap. 34. à n. 3. & precipue n. 5. Pegna d. q. 97. com. 146. vers. in altera ergo quaestione parte. Ratio à priori est. Quia Inquisitoribus prohibita est cognitio aliarum causarum ab hæresi, seu quæ hæresim non concernunt cap. accusatus §. sane de hæret. in 6. Ex eo autem, quod causæ agitandæ sint pœnitentium non efficitur esse causas hæresis, neque hæresim concernere, ac proinde ad Inquisitores pertinere non possunt ex jure communi. Neque deest pro hac parte ratio congruentiæ. Si enim ij pœnitentes Inquisitorum judicio subderentur, ex delicto commodum reportarent; siquidem consequerentur privilegium exemptionis à propriis Judicibus, quod familiares, & officiales Inquisitionis ob servitia, quæ exhibent, consequuntur. Quod videtur absurdum. Item daretur illis occasio delinquendi, dum viderent ab Inquisitoribus non esse ita severe puniendos pro suis excessibus, ac si propriis Judicibus subderentur.

Ego quidem, secluso privilegio, aut legitima consuetudine quibus standum est ad S. favorem Officii, cenfeo, hanc posteriorem sententiam esse veriorem, communemque opinionem, ut tales sint sub protectione Ecclesiæ, tanquam miserabiles personæ, sed non sint exempti à seculari potestate.

Hoc tamen certum, quod irregulares sunt pœnitentia-

tiati, à S. Officio ob hæresim formalem confessam in iudicio, vel extra, quia semel hæreticus, etiam post reconciliationem remanet irregularis, ut tradit Thesaur. de pœn. Eccles. u. hæresis cap. 1. nu. 3. secus autem est in pœnitentiatis ob suspensionem etiam vehementem de hæresi. Quia post purgationem, etsi fuerint publicè pœnitentiati, non remanent irregulares. Nam per purgationem tollitur hæresis præsumptio, seu suspicio, & præsumpta juris infamia, Simanch. cath. instit. tit. 55. nu. 3. Zanchin. de hæret. cap. 20. nu. 6. Genuens. in pr. cap. 45. cum allegatis.

Inhabilis remanet perpetuò ad confessiones secularium audiendas quicumque semel abjuravit ob hæresim formalem, non ob solam suspensionem etiam vehementem ex decreto Pauli I V. aut refert Maiol. de irreg. lib. 5. cap. 46. nu. 6. in fin. & Genuens. loc. cit. nu. 2. & 3.

Inhabiles sunt perpetuò Regulares ad omnia officia, & gradus suæ Religionis, quibus pro delictis ad S. Officium pertinentibus pœnitentiæ genus aliquod impositum fuerit, exceptis pœnitentiis salutaribus, & remanet hæc inhabilitas etiam expleto tempore pœnitentiæ, vel gratia illius obtenta, nisi expresse in S. Congregatione coram Sanctissimo, vel ab ipso Papa rehabilitati fuerint. Et si contra hoc decretum promoti fuerint, promotio est nulla, & promoventes incurrunt ipso facto pœnam privationis suorum officiorum & vocis activæ & passivæ, super qua pœna dispensari non poterunt ab alio, quàm à Papa. Hæc constituta in decreto Urbani VII. in S. Congregatione generalis Inquisitionis anno 1626. feria 5. Octobris de quo alibi dictum est.

Si autem plures Inquisitores pro una Provincia eligantur, possunt simul, & separatim procedere contra sortilegos, & alios hæreticos, vel de hæresi suspectos, prout illis magis expedire visum fuerit, ut habetur expresse in cap. ut officium de hæret. in 6. ubi redditur ratio, ut sic officium Inquisitionis efficacius impleatur, & liberius res fidei tractentur, & hæretici, eorumque fautores pluribus iudiciis comprimantur. Et docent Eymeric. p. 3. direct. q. 56. ibique Pegna com. 95. Panorm. in cap. fin. de re iudic. Carter. in tr. de hæret. num. 94. in fine, Farinac. de hæret. q. 186. n. 24. Molina tr. 5. de iust. disp. 28. nu. 9. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. dub. 12. §. 2. n. 14. Qui tamen advertunt, reum ab uno Inquisitore punitum, non posse ab alio puniri. Quia pro uno delicto unica pœna debetur, & non iudicatur. bis in id ipsum.

Ex quibus omnibus habetur, crimen hæresis esse mere Ecclesiasticum, ita, ut Iudex laicus nec contra laicum possit cognoscere vel iudicare, aut quoquo modo se ingerere cap. ut Inquisitionis §. prohibemus de hæret. in 6. ac ita, ut nec super facto sit competens per textum in c. secundum Apostolum de hæret. in 6. & per Anchar. in cap. tuam de ord. cogn. Laicus enim solam habet executionem contra hæreticos, facta degradatione, & traditione, ac relicta ei executione, ut in d. §. prohibemus, & in cap. cum secundum leges eod. tit. & libro, & notant in cap. ad abolendam de hæret. Abb. numero 7. & 12. Marian. Socin. num. 9. An autem Iudex secularis adstrictus exequi sententiam Iudicis Ecclesiastici latam contra hæreticum, possit cognoscere de iustitia processus, quidquid dicant Legistæ, terendum est, non posse cognoscere, ut probatur in dict. §. prohib. & latè firmat respondetque objectis Felin. in dict. cap. abolendam num. 5. Abb. in cap. ea que numero 14. de stat. monach. dicens Bartolum in hoc errasse in l. divus ff. de custo. reor. Ber. in cap. at si Clerici num. 79. de iudic. Marfil. post alios in tract. de bann. v. Iudice numero 129. & nos alias.

CONSULTATIO CXXXIX.

In rebus S. Officii, ad quid possit vel non possit pro-

cedere Inquisitor sine Episcopo Ordinario, vel Episcopus Ordinarius sine Inquisitore? Vbi Parerga de Episcopo quò ad S. Officium, & de Rebus S. Officii.

Inquisitores possunt extra Hispaniam sine Episcopis, & Episcopi sine Inquisitoribus denunciationes contra reos S. Officii recipere, testes examinare, ipsos reos citare, comprehendere & in carcerem detrudere, comprehensos in compedibus ponere, & contra illos inquirere, per textum in Clement. 1. de hæret. Et tradunt Eymeric. p. 3. direct. quest. 47. ibique Pegna com. 96. Farinac. de hæret. q. 186. numero 56. Caren. p. 1. tit. 4. §. 1. numero 8. alique communiter. In Hispania verò sive ex legitima Consuetudine, sive ex privilegio Sedis Apostolicæ, Inquisitoribus hæc iurisdictio concessa est privativè quo ad Episcopos, ut testantur Molina tract. 5. de iust. disput. 28. num. 13. & seqq. Simanch. lib. 8. cap. 18. quest. 8. & Castropal. p. 1. tract. 4. disp. 8. pun. 1. num. 6.

Quando autem Inquisitor, & Episcopus divisim procedunt, & distinctum formant processum, tenentur sibi invicem communicare processum, ut sic veritas melius elucescat, & sententia sine errore proferatur, cap. per hoc de hæret. in 6. Castropal. loco citato num. 7. Caren. ibidem numero 7. Hæc autem communicatio non solum est facienda, quando procedendum est ad definitivam sententiam, sed etiam quando unus non potest commodè procedere, nisi visò alterius processu, & postulat sibi ostendi; tunc enim semel in toto negotio copia tribuenda est, ut habetur in extract. 1. de hæret. inter communes, & notat Castropal. ubi supra Eymeric. quest. 53. Pegna com. 102. & Thom. Del Bene p. 2. de S. Offic. dub. 195. sect. 21.

Ubi verò Episcopus, & Inquisitor procedunt divisim, unoquoque illorum suum processum fabricante, ut supra vult Bonifacius VIII. in dict. cap. per hoc, quod alter alteri processum suum & scripturas communicet. Hæc verò communicatio non est facienda in hoc casu, nisi in fine Causæ ante sententiam, nisi alter eorum commodè procedere non possit, alterius actis non visis; tunc enim, semel tantum, copia esset tribuenda ante finem Causæ. Gemin. ibi numero 4. Eymer. quest. 53. p. 3. ibique Pegna com. 502. Compeg. ad Zanchin. cap. 8. repert. Inquis. v. communicare, & Farinac. quest. 169. num. 85.

Est autem per se necessaria communicatio processus ante finem causæ, quia, cum ex textu, sententia proferri debeat ab Episcopo & Inquisitore, necesse est quod uterque videat acta, ut possit iustè iudicare. Non ergò in hoc casu Episcopus & Inquisitor procedunt divisim omninò, quia sententia debet esse communis. Potest tamen alter alteri deferre, ac sibi invicem committere vices in quo casu unus solus nomine suo, & nomine alterius sententiam perferet, sed si in sententia discordent, negotium ad Sedem Apostolicam, sive ad S. Congregationem universalis Inquisitionis remitti debet Franch. in d. cap. per hoc, & Eymer. p. 3. quest. 50. ibique Pegna, Simanch. tit. 25. Sylvest. v. hæresis 2. numero 10. alique communiter.

Alius itaque procedendi modus convenientior est, quique est in usu, ut scilicet ex Episcopo & Inquisitore unus tantum, servata præventionem, instituat processum, & procedatur partim divisim, seu particulariter, partim conjunctim juxta formam dict. Clement. 1. de hæret. secundum quam alter eorum tantum, scilicet vel Episcopus, vel Inquisitor inchoat processum, sed ambo illum perficiunt.

Et primò non potest Episcopus sine Inquisitore, neque Inquisitor sine Episcopo, vel ejus Vicario, vel Delegato Capituli, sede vacante, reos quæstioni sive torturæ subicere ex Clem. 1. §. propter de hæret. Unde si Inquisitor

Inquisitor sine Episcopo vel Episcopus sine Inquisitore reum torqueret, & ita reus tortus confessus fuerit, ipsa confessio ei minimè nocere debet, etiamsi fuerit ratificata, quia ipso jure nulliter fuit data; & contra juris ordinem, ut per Farinac. *de heret. cit. quest.* 186. nu. 67. & seqq. Zanard. *in direct. theol. p. 2. cap. 6. quest.* 41. Locat. *in pr. Inquis. v. tortura n. 7. & binis seqq.* Caren. *loc. alleg. numer. 9.* Castropal. *ibid. num. 9.* Dianam p. 5. tract. 11. *resol. 17. & p. 5. tract. 6. resol. 17.*

Unde etiam in Hispania Inquisitores simul cum Episcopo sententiam torturæ proferunt, & quando reus torquetur, debet præsens assistere cum Inquisitoribus etiam Episcopus, vel ejus Procurator, ut in *Instruct. Hysp. anno 1484. & in Instruct. Toletana anno 1561. numero 48.* traditque Pegna p. 3. *com. 39. num. 151.* ubi ait, quod non modo ad pronunciandam tormenti sententiam intervenire debent Episcopus, & Inquisitor, verum etiam ad executionem ejus, nisi per infirmitatem aut aliam justam causam alter excusaretur. Quod ubique videtur observandum, de quo etiam infra in præteris. Nemo tamen præsens esse debet torturæ præter Judices, Tabelliones, ac Tortores, ut tradunt Simanch. *in Enchirid. cap. 52. numero 28.* Suarez de Paz *in pr. tom. 1. cap. 3. p. 5. §. 12. numero 48. & Villadieg. in polit. cap. 3. num. 325.*

Secundò non potest Episcopus sine Inquisitore, neque Inquisitor sine Episcopo contra reum ad definitivam sententiam devenire, neque eum ad Carcerem in pœnam illius criminis dammare; per textum in *d. Clem. 1. de heret. & docent Eymeric. quest.* 48. ubi Pegna Farinac. *d. quest.* 186. *numero 56. & seq.* Molin. *dict. disp. 28. numero 11.* Sanctarel. *de heresi. capit. 40. dub. 2.* Sousa *in aphor. lib. 1. cap. 3.* Caren. *dict. tit. 4. §. 2. numero 9. & Castropal. dict. disp. 8. pun. 13. num. 7.* Ex qua prohibitione non sequitur reum inclusum in carcere non tuto, non posse in alium tutum, imò strictum ac durum mutari. Quia tunc non ad pœnam sed ad debitam custodiam mutatur, Farinac. *ibidem numero 75.* Molin. *loco citato numero 13.* Castropal. *suprà numero 8.* Thom. Delbene *dict. sect. 21. & alii.*

Tertiò neque potest Inquisitor sine Episcopi consensu, vel eo absente, sine consensu Vicarii vel è contra, privare reum beneficiis ac dignitatibus Ecclesiasticis antea possessis. Quia talis privatio est quedam rei condemnatio, ac pœnæ impositio, quæ ex *dicta Clementina 1.* fieri non potest à solo Inquisitore, prohibeturque expressè in *cap. ut commissi de heret. in 6.* ut ibi notant Glossa, Seminarius, & alii, quos sequitur Farinac. *dict. quest.* 186. *numero 77.* Simanch. *de Cath. instit. tit. 46. rubr. de pœn. n. 71.* Zanchin. *tract. de heret. cap. 18. numero 6.* Castropal. *loco citato numero 10. & Delbene dict. dub. 195. sect. 24.*

Quartò neque potest Inquisitor sine Episcopo, vel è contra, suspectum vehementer de hæresi cogere ad abjurandum, quia hæc abjuratio est ignominiosa delinquenti, ejusque confanguineis, illumque reddit morti obnoxium si in crimen abjuratum incidat, & consequenter reputari debet gravissima pœna, ad quam reum condemnare non licet Inquisitori sine Episcopo, neque Episcopo sine Inquisitore. Et quamvis abjuratio non sit contra reum, qua parte per illam purgat suspensionem hæresis, est tamen contra illum, quatenus infamem, & pœnæ relapsi subjectum reddit. Insuper hæc abjuratio non indicitur, neque indici potest, nisi dependenter à sententia, quia non potest quis cogi ad abjurandum in judicio, nisi in eo constet, quod sit hæreticus, vel suspectus de hæresi, & ut talis sit condemnandus, & ex vi illius omnia bona confiscantur, quæ omnia gravissimæ pœnæ sunt. Et ideo non debet Inquisitor sine Episcopo, neque Episcopus sine Inquisitore aliquem cogere ad abjurandum Simanch. *titul. 1.*

Tom. I I.

numero 26. & in addit. ad Zanchin. cap. 1. Et licet Campegius ad Zanchin. *cap. 8. tit. 1.* contrarium senserit, & ejus sententiam forsitan de jure posse sustineri dixerit Pegna *in p. 3. com. 97.* tutiorem tamen ait esse sententiam, quæ docet abjuratorem conjunctim ab Episcopo & Inquisitore esse injungendam, quod & tradunt Farinacius pluribus relatis *dict. quest.* 186. *numero 79.* Azor. *p. 1. lib. 8. capit. 18. quest.* Param. *de Orig. s. Inquisit. lib. 3. quest. 4. rubr. de exp. process. in caus. fid. numero 2.* Molin. *d. tr. 5. disp. 28. numero 16.* Castropal. *ubi suprà numero 16. ac seqq.* Delbene *dub. 195. numero 1. & seqq. & Carena dict. part. 1. tract. 4. §. 2. numero 13.* inquiens, certum esse, & usu quotidiano receptum, hæreticum, vel de hæresi suspectum, non sponte comparentem minimè posse ad abjuratorem admitti sine Episcopo & Inquisitore.

Dubium tamen remanet, an id verum sit etiam in sponte comparentibus, nùm scilicet solus Inquisitor sine Episcopo admittere possit sponte comparentes ad abjuratorem? Negant Carena *loco citato numero 14. & Palas ibidem numero 17. ac Delben. dict. dub. 195. sect. 26.* Moventur, quia abjuratio est pœna gravissima. Nam subicit abjacentem pœnæ relapsorum & mortis in casu relapsus. Quod etiam sequuntur Diana p. 5. *tract. 10. resol. 100. & p. 4. tract. 8. resol. 49.* Zanard. *in direct. theol. p. 2. cap. 6. §. 5. & Farinac. de heresi. dict. quest.* 186. *numero 79.* Existimat verò Molina *tract. 5. disp. 28. numero 16.* quod si quis captus à Mauris errores Mahumetanorum sit professus, & spontè ad tribunal S. Officii accedat, possit à solo Inquisitore sine Episcopo admitti ad abjuratorem.

Et sanè præfata negativa opinio magnam difficultatem incurrit. Nam abjuratio consideratur, & ut est dispositio ex natura rei necessaria ad reconciliationem cum Ecclesia, sicut contritio est necessaria ad reconciliationem cum Deo. Hæreticus enim est incapax ut admittatur ab Ecclesia, ut fidelis pœnitens, nisi extrinsecus detestetur, & abjuret errores, quos tenuit, & fidem Catholicam protestetur. Potest etiam considerari, ut pœna ratione illarum pœnarum, quibus abjurans manet obnoxius, si relabatur in hæresim. Quod per accidens se habet ad abjuratorem ipsam, quæ non infert ex se aliquod malum, sed malum vel infamiam, vel simile consequitur ratione præteritæ hæresis. Nam alias, supposita hæresi, ipsa per se est actus virtutis, & est laudabilis ac honesta, & honorem inferens, sicut & in foro Dei contritio peccatorum. Sic igitur Hæretico venienti, & spontè comparenti abjuratio non indicitur, ut pœna, quia spontè compars in S. Officio recipitur sine pœna, illique solum imponuntur pœnitentiæ salutares. Imponitur verò abjuratio, non ut pœna, sed ut dispositio ex natura rei necessaria ad hoc ut reconcilietur Ecclesiæ. Sicut ergo Inquisitor potest ex se solo illum spontè comparentem absolvere, & Ecclesiæ reconciliare, ita potest ei abjuratorem indicere. Undè assero, posse Inquisitores ferre sententias contra spontè comparentes, illosque sine Ordinariis interventu expedire. In illis verò causis, in quibus formatur processus, debent servare *Clem. 1. de heret.*

Si verò de facto Episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor sine Episcopo hujusmodi reum ad abjuratorem cogeret, sic abjurantem manere subjectum pœnæ relapsi, ait Pegna p. 3. *direct. q. 47. com. 97. vers. Rursus dico.* Quia nullibi cautum est, hanc abjuratorem factam coram solo Inquisitore, vel solo Episcopo irritam esse, etiamsi cautum sit, fieri non debere coram uno solo. Contrarium tamen existimo probabilius cum Castropal. *loc. cit. nu. 8. & Delbene supra sect. 27.* Quia in *d. Clem. 1. de heret. §. Duro*, postquam Pontifex dixerat, non posse Inquisitorem absque Episcopo Ordinario, vel è contra ad sententiam contra reos procedere, concludit, *Non valebit, & si secus presumpitur*

C 3

presumptum fuerit, irritum sit, & inane. Ex quibus verbis sequitur, quod hæc abjuratæ sententia non reddit reum obnoxium pœnæ relapsi, qui est effectus legitime abjuratæ.

Quò verò ad causas Lamiarum Pegna in *Lucerna Inquisitorum tr. de strigis fol. 157. vers. quod si quaras*, ait tutius esse, ac decentius, ut Inquisitores perinde in causis Lamiarum, ac in causis hæreticorum procedant, & processus conficiant, requisitis Diocesanis secundum juris dispositionem in *cap. per hoc de hæret. in 6. extravag. Ex eo de hæret. & d. Clem. 1. cod. tit. Nihilominus*, si soli velint in hac re procedere, id quidem facere possunt, & quod soli procedentes fecerint, sive condemnando, sive absolvendo, id validum erit, sicut constat ex constitutione Alexandri VI. quæ incipit *Cum acceperimus*. Et hanc sententiam tuentur Diana p. 5. d. tr. 10. resol. 100. & p. 4. tr. 8. resol. 120. Carena p. 2. tit. 12. §. 19. nu. 170. & Del-Bene p. 2. dub. 195. sect. 20. nu. 6.

Solus verò Episcopus, vel solus Inquisitor non potest proferre sententiam condemnatoriam, sive sententia sit definitiva, sive interlocutoria, & si secus præsumptum fuerit, nullum est, ac irritum ipso jure. Ita enim expressè decernitur in *d. Clem. 1. §. propter quod, de hæret. & notant Eymer. d. p. 3. q. 49. ac ibi Pegna, & Gom. 40. nu. 165. Symanch. de Cath. instit. tit. 34. n. 38. alique communiter.*

De Sententia autem absolutoria definitiva, qua reus absolvitur ab omni pœna, vel interlocutoria, qua reus absolvitur à tortura, vel ab alio cruciatu non immeritò dubitatur. Eymer. p. 3. q. 48. Pegna *ibidem com. 97. Clar. pr. crim. §. hæresis n. 5. Farin. de hæres. q. 186. nu. 60. Molin. de just. disp. 28. nu. 15.* alique plures sustinent posse Episcopum, aut ejus delegatum sine Inquisitore, & Inquisitorem sine Episcopo sententiam absolutoriam proferre. Quia recedendum non est à jure antiquo, nisi in quantum jus novum expressè illud corrigit, *l. sancimus, C. de testam. l. præcipimus, de appellat. auth. de non alien. aut permut. reb. eccles. §. fin. cap. ad nostram de Regular.* Indubitatum autem est, Episcopum jure antiquo se solo posse totum negotium fidei definire; & in jure novo non invenitur Episcopo, vel Inquisitori prohibitum proferre sententiam absolutoriam, sed tantum condemnatoriam, ut constat ex dict. Clem. I. Ac proinde etiam jure novo poterit tam Episcopus, quam Inquisitor solus sententiam absolutoriam pronunciare.

Negant alii, quia antequam Inquisitor contra reum proferat sententiam, debet Episcopus inquirere, & vice versa Episcopus Inquisitorem, & inter se communicare processum, & examinare, an reus sit condemnandus, anve absolvendus. Ergo assistentia utriusque requiritur in actu sententiæ, ne aliquis error committatur, absolvendo eum qui fortè damnari meretur, vel condemnando, qui debebat absolvi. Ita Anchar. in *d. Clem. 1. uterque Socinus in rubr. ff. nu. 66. de acquir. possess. Simanch. de Cath. instit. tit. 3. nu. 9. alique.*

Alii inquiunt tutius esse in praxi, ut unus sine altero ad absolutoriam sententiam non deveniat. Nam eadem ratio, ne aliquis error in sententia committatur, ita militat in absolvendo reum, ac in eum condemnando. Et quamvis textus de sola sententia condemnatoria expressè loquatur, tamen indirectè ac tacitè loquitur de qualibet sententia, ob communicationem & examinationem processus prærequisitam ante ipsam sententiam. Et ita sustinent Simanch. de *cath. instit. tit. 3. de absol. nu. 2. Royas singul. 27. nu. 7. locat. q. 29. Carrer. tr. de hæret. nu. 72. Zecch. in sum. p. 1. tit. de fide tap. 11. rubr. de hæres. nu. 14. Azor. d. p. 1. lib. 8. cap. 18. q. 16. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 43. nu. 29. in fine Carena p. 1. tit. 4. §. 2. nu. 10. & Farinac. d. q. 186. nu. 87. ubi hanc sententiam vocat tutiorem, æquiorē, & maturiorem.*

Ego negativam amplector; Nam licet de sententia absolutoria hoc sit controversum, cum scilicet ex processu non constet de delicto contra reum, & multi existiment quod in rigore juris, possint Soli sententiam absolutoriam ferre, quod tamen alii negant, ut videre est apud Farinac. d. q. 186. nu. 69. tamen considerari debet, quod etsi in *d. Clem. 1.* expressè videatur esse sermo de Sola sententia condemnatoria illis verbis *ante ad sententiam procedere contra reos*, tamen in *cap. per hoc de hæret. in sexto* absolutè decernitur, quod per Utrumque sententiā proferatur. Unde hanc partem nedum existimo tutiorem, sed de jure veriorem. Quia non est dicendum, quod in hoc per *d. Clem. 1.* sit correctum *d. cap. per hoc de hæret. in 6.* Nam jura ad concordiam reduci debent, si contrarietas non sit expressa. Clemens autem Quintus, dum dixit in dicta *Clem. 1. procedere contra reos*, respexit ad id, quod frequentius contingit. Rarius enim in S. Officio rei absolvuntur, quia nec Inquisitores procedunt contra denunciarios de hæresi, nisi Fisci intentione multum fundata & probata; Unde rarius est, ut dicebam, quod reos inquisitos absolute dignos inveniant. Sed Bonifacius VIII. in *d. cap. per hoc absolute*, & indistinctè vult, quod nisi alter alteri deferat, & suas vices committat, sententia per utrumque ferri debeat. Quare ex vi juris *d. cap. per hoc* sententia conjunctim proferri debet, quod intelligendum est de sententia non solum definitiva, sed etiam habente vim definitivæ, per quam reus absolvitur à tortura, vel ab alia pœna; Quia ex *d. Clem. 1.* iudicium de inferenda tortura conjunctim haberi debet, & sic non potest alter à tortura reum absolvere, nisi conjunctim visis meritis causæ, & viso, an sit locus torturæ, neque in hoc alterius sententia prævalet, sed si discordent, negotium ad supremum Tribunal referri debet, ut in *d. cap. per hoc* statuitur.

Et quia, cum etiam in sententia absolutoria sit eadem ratio, adest etiam eadem lex non per extensionem, sed per comprehensionem juxta *l. his solis, vers. sit etiam cautè Cod. de revoc. donat. & l. item veniunt §. ait Senatus ff. de petit. hered. & notant Surd. dec. 276. nu. 8. Panorm. in cap. fin. nu. 10. de rescript. Menoch. conf. 11. nu. 10. & 19. alique communiter.* Sicut enim; quæ participant eandem rationem formalem objecti, pertinent ad objectum ejusdem potentia, sive facultatis comprehensivæ contenta sub ipso tam in naturalibus, quam in supernaturalibus; unde omnes colores comprehenduntur sub objecto potentia visivæ, quia omnes participant rationem coloris, ita etiam quæ participant eandem rationem, comprehenduntur omnia sub concessione, vel prohibitionē, quæ circa talem rationem versatur.

In Hispania verò usu receptum est, ut Inquisitores sine Episcopo absolutoriam sententiam ferant, ut restantur Paramus d. lib. 3. q. 4. n. 1. & Molina d. disp. 28. nu. 15. ac alii.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus Episcopus sine Inquisitore & Inquisitor sine Episcopo procedere possunt tam ad torturam, quam ad definitivam sententiam; iique sunt, quando alter ipsorum est absens à diocesi, vel intra octo dies non vult convenire. Ita statuitur in *d. Clement. 1.* Et tradunt Eymer. p. 3. q. 49. ubi Pegna, Sousa in *aphor. lib. 1. cap. 3. nu. 8. & 10. Castropal. loc. cit. nu. 11. & segg. & Carena. ibid. nu. 11.* Nam antequam ad torturam, vel ad definitivam sententiam deveniatur, tenetur unus alterum requirere, ut processus inter se communicent, & post requisitionem requirens expectare debet requisitum, per octo dies, quibus elapsis, si requisitus non conveniat, vel substitutum, consilium, vel assensum non mittat, tunc requirens ad expeditionem causæ poterit procedere solus, ut in dicta *Clement. 1. §. propter*, & per Farinacium qui plures allegat nu. 98. & Carenam *ibidem nu. 16.*

Solus etiam Episcopus, vel solus Inquisitor potest

mingare,

mitigare, vel commutare pœnam delinquenti impositam in S. Officio, consentiente tamen Episcopo, & Inquisitore, per *cap. ut commissi de heret. in sexto*, & ita fuisse mandatum ab Urbano VIII. referunt Bardiola in *aphor. litt. P. v. Pœna §. 15. Diana p. 5. tr. 12. resol. 37. nu. 3. & p. 4. tr. 7. resol. 37. nu. 3.* Nam aliàs frustra utriusque Autoritas in pœnarum impositione requiretur, si quilibet posset illas commutare, ac relaxare; dareturque occasio fraudi, cum quilibet consentire posset condemnationi sub prætextu, quod statim eam revocare, aut commutare poterit, nihilque in hac parte firmum esset. Ita Farinac. *d. quæst. 186. nu. 76.* & quamplures quos ipse citat. Quod sanè intelligendum juxta ea, quæ alibi diximus. In Hispania verò ex peculiari privilegio summi Pontificis, solus Inquisitor habet potestatem minuendi, ac relaxandi pœnas his delinquentibus impositas, ut testatur Royas *singul. 155. nu. 5. & p. 2. de heret. nu. 210. & 282. Diana loc. cit. ac Delbene d. p. 2. dub. 195. sect. 29.*

Fallit tamen id, si alicubi consuetudo legitima præscripserit, ut alter possit solus sententiam absolutoriam proferre, ut per Simanch. *tit. 3. nu. 9.* in Hispania usu receptum esse, ut Inquisitores sine Episcopo absolutoriam sententiam ferant, testantur Paran. *de Orig. S. Inquis. lib. 3. q. 4. n. 1.* ex quo Carena idem ait *loc. cit. nu. 11.* At certum esse quod non possit Inquisitor sine Episcopo; neque Episcopus sine Inquisitore ferre sententiam absolutoriam, quia hoc prohibetur in instructionibus datis particularibus Inquisitoribus; quas ipsi observare tenentur, quia juxta illas jurisdictio ab Inquisitore generali conceditur, tradunt Simanch. *de Cath. Instit. d. tit. 3. rubr. de absol. n. 9. & in Enchir. tit. 11. nu. 2.* Castropal. *p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 13. n. 19.* ac Delbene *dub. 195. sect. 28. nu. 14.* qui ex Simancha refert, in Inquisitionibus Hispanis Inquisitorem solum sine Episcopo non posse sententiam absolutoriam; etiam interlocutoriam à tortura proferre. Qualis revera sit praxis hac de re in Hispaniis mihi non constat, ideo illam relinquo in suo statu.

Quod si Episcopus, & Inquisitor dissentiant in iis ad quæ ambo concurrere debent, consulendus est Summus Pontifex, vel causa ad summum Inquisitionis tribunal est remittenda, ut in *d. cap. per hoc de heret. in 6.* Idque servandum est non solum in reum condemnando, vel absolvendo, sed etiam quoties in aliis actibus, non in gravibus & arduis, Episcopus, & Inquisitor dissentiant, ut per Royam *tr. de heret. p. 1. nu. 437.* Pegnam. *in direct. p. 3. corn. 99. locat. in pr. Inquis. u. Tortura §. sed pœna.* Molin. *d. tr. 5. disput. 28. n. 14.* Farinac. *q. 188.* Delben. *d. p. 2. dub. 195. sect. 30. nu. 5.* Quia cum ex *d. Clem. 1.* non solum ad sententiam definitivam, sed etiam ad interlocutoriam torturæ vel carceris durioris in pœnam ambo concurrere teneantur, consequens est, quod si in aliquo ex his dissentiant Episcopus & Inquisitor, talis etiam causa ad Summum Pontificem remittenda sit, & ad supremum Tribunal. In Hispaniarum verò locis ex speciali Summi Pontificis privilegio Inquisitori generali, ejusque Senatui hæc res omni ex parte permittitur, ut per Simanch. *tit. 15. nu. 5. & tit. 60. cap. 10.*

Admonet verò Pegna *loc. cit.* procurandum omninò esse, ut inter se convenient Episcopus & Inquisitor; quod faciliè eveniret, si diligenter juri dent operam, ut intelligant quid cuique casui & negotio secundum regulam juris conveniat. Nam ex Judicum dissensione ingentia solent oriri incommoda. Sed in hoc casu præcipuum incommodum vergit in præjudicium Reorum, qui non detinerentur tanto tempore in carceribus, si Judices consentirent. Undè gravissimè peccant, qui vel ob negligentiam studendi, vel ob inscitiam, alias causas præbent occasionem, ne in ferendis sententiis inter se convenient. Causa quidem fidei gravis est, & Judices postulat diligentissimos.

Regula autem de Episcopis intelligitur etiam de Prælatiis diocesanis habentibus jurisdictionem quasi Episcopalem, territorium scilicet ac jurisdictionem, tam in Clericos, quam in laicos ab Episcopis independentem. Unde vigore *d. cap. per hoc de heret. in sexto* etiam Prælati regulares poterant olim suos subditos judicare etiam in negotio fidei. Immo ex eorum privilegiis facultas illis competeat, etiam privativè quò ad Episcopos & Inquisitores, ut fatetur Pius Quartus in constit. *Pastoris aterni*, ubi hanc privativam abstulit, & voluit, quod Inquisitores in negotio fidei possint procedere contra quoscumque Religiosos, & exemptos, dummodo tamen ab eorum superioribus non essent præventi. At deinde Paulus Quintus in constit. *Romanus Pontifex*, abrogatis omnibus privilegiis, prohibuit omnibus Religiosorum superioribus, nè in hujusmodi causis se ingerant, voluitque eas solum ab Inquisitoribus, aut ab Ordinariis cognosci posse. Unde nunc Prælati Regulares de subditis hæreticis, vel de hæresi suspectis cognoscere non possunt, nec illos citare aut contra illos inquirere ac procedere. Extat & alia Constitutio Alexandri VII. quæ incipit, *licet alias* emissa in congregatione generali S. officii sub die 8. Junii 1660. in qua de obligatione denunciandi Religiosos de hæresi suspectos, S. Officio plura decernuntur, & præfata Pauli Quinti Constitutio confirmatur. Itaque nunc soli Inquisitores, & Ordinarii sive sint Episcopi, sive Prælati inferiores, habentes proprium territorium separatum ac exemptum, & in eo jurisdictionem quasi Episcopalem exercentes cognoscere possunt causas ad S. Officium pertinentes.

Quod autem Abbas, vel Prælatus habens territorium exemptum ac jurisdictionem quasi Episcopalem, si sit Religiosus, quod non possit cognoscere causas fidei Religiosorum sibi subditorum, & à fortiori non Religiosorum sive servorum, sive familiarium, sive vassallorum quomodolibet exemptorum, tenet Salell. *lib. 2. cap. 24. nu. 43.* Quod sanè quò ad Religiosos censèo certum esse ex vi Constitutionis Pauli V. & Alexandri VII. Sed quò ad non Religiosos, sive quò ad sæculares, si hujusmodi Abbates, ut exercentes jurisdictionem Episcopalem in sæculares Clericos, vel Laicos habent aliàs facultatem delegatam cognoscendi de causa hæresis contra exemptos, sicut habens ex vi *cap. ad abolendam in fine de heret.* Quia ibi nomine Episcoporum veniunt necessariò illi, qui in territorio separato, & à Jurisdictione Episcoporum sejuncto, exercent jurisdictionem Episcopalem, alioqui in illis territoriis non esset, qui causas fidei judicaret juxta *d. cap. ad abolendam*, & non apparet, quomodo non possint isti Abbates causas fidei circa ejusmodi sæculares cognoscere, sicut ante dictam Constitutionem Pauli V. & Alexandri VII. poterant, quia illæ Constitutiones expressim loquuntur de solis Religiosis.

Sede autem Episcopali vacante, hæc Ordinarii jurisdictionis, remanet in Capitulo, quod illam exercet per Vicarium à se institutum *d. Clem. 1. §. propter de heret. & d. cap. ad abolendam* ubi Gloss. *n. Clerici, Ost. n. 2. & 4.* Panorm. *n. 1.* Hentie. *n. 4.* Butr. *nu. 2.* & alii quos sequitur Farinac. *de heret. q. 186. n. 177.* Simanch. *tit. 25. num. 6.* Decian. *lib. 5. cap. 21. nu. 13.* Gundisal. *q. 7. nu. 8.* Carena. *p. 1. tit. 6. nu. 10.* ac Delbene *dub. 195. sect. 18. nu. 10.* Vacat autem sedes & succedit capitulum in jurisdictione Episcopi, non solum post Episcopi mortem, donec novus Episcopus diocesim gubernare incipiat, sed etiam si Episcopus reperiretur captivus Glossa in *d. Clem. 1. de heret. v. sede vacante* ibique Imol. *n. 8.* Vitalin. *n. 175.* Decian. *d. n. 13.* Farinac. *ibid. nu. 179.* Salell. *lib. 2. cap. 3. nu. 23.* Delbene *d. sect. 18. nu. 11.* Quod sanè intelligendum est, si Episcopus sit captus à Paganis, vel Schismaticis, non verò si ex alia causa absit, etiam si captus à fidelibus non schismaticis, sive hæreticis, juxta notata in *cap. grandi de suppl. negl. Prælat. in 6.* Tunc enim

enim Episcopus per Vicarium à se deputatum diocesim regit, vel per Vicarium à sede Apostolica missum, sicut regulariter fit, quando Episcopi ob aliquod crimen detinentur carceribus mancipati, vel in aliquo monasterio inclusi, donec illorum causa terminetur. Addit Salell. d. n. 23. casum amentiae Episcopi.

Capitulum autem, Sede vacante, non succedere nisi in jurisdictione ordinaria Episcopi, non verò in delegata tenent Jo: Andr. in d. cap. ad abolendam nu. 15. de heret. in 6. ubi Butr. num. 28. Panorm. n. 17. & alii quos sequitur Farinac. loc. cit. num. 182. Diana p. 4. tr. 8. resol. 33. Castropal. tr. 4. disp. 8. pun. 12. §. 2. nu. 6. Caren. tit. 6. num. 6. p. 1. Salell. lib. 2. cap. 3. num. 35. Delbene dub. 195. sect. 18. nu. 2. Unde capitulum, sede vacante, non potest cognoscere de haeresi excommunicatorum, cum hæc cognitio non competat Episcopo jure ordinario sed delegato. Contrarium tamen tenent aliqui, ac præ cæteris Quaranta in Sum. Bull. cujus opinionem servatam fuisse Cremonæ, asserit Carena d. tit. 6. num. 13., sed forsan id factum fuit ex speciali autoritate Sedis Apostolicæ, vel nemine reclamante.

Legatos verò à Latere, qui vices Summi Pontificis plenissimè gerunt, undè jurisdictionem super Inquisitores habere videntur ex Constitutione Urbani IV. cujus tenorem refert Locat. v. legatus, & Gundisal. de heret. q. 7. nu. 8. esse Judices competentes in causa hæresis, videtur colligi ex cap. ut commissi de heret. in 6. At nihilominus ii non solent se immittere in officium S. Inquisitionis, nisi ex speciali Commissione Summi Pontificis, vel Tribunalis universalis Inquisitionis, ut per Farinac. q. 186. num. 4. Delben. dubit. 191. sect. 8. num. 2. Salel. lib. 2. cap. 19. num. 13. & Castropal. loc. cit. sect. 13. §. 2. num. 1.

Porro supradictis Ordinariis nullum infertur præjudicium in jurisdictione cognoscendi causas fidei per delegationem Inquisitorum, quæ tamen sit facta generaliter, ut in textu d. cap. per hoc disponitur. Nam si aliàs alicui committitur certa causa, vel contra certas personas, hæc specialis Commissio non cumulative, sed privative facta intelligitur, etiam quò ad Inquisitores. Gloss. in d. cap. per hoc, v. generaliter, Archid. sub initio, Gemin. num. 1. Franch. num. 3. Anchar. in d. Clem. 1. num. 9. de heret. Imol. nu. 4. Vitalin. num. 12. Zabari. num. 4. Farinac. q. 196. num. 59. ac Delben. dub. 195. sect. 20. num. 2. Quod autem Commissarius specialis possit compellere Inquisitores generaliter datos ad exhibendum sibi processum, & scripturas vigore d. cap. ut commissi, advertit Pegn. p. 3. com. 95. Quamvis modestius sit, ut hoc faciat superiori autoritate, si hæc facultas non sit ipsi expresse concessa.

Quò verò ad Vicarios generales Episcoporum advertendum est, quod ex vi Commissionis generalis non possunt causas fidei cognoscere, & Capitulum sede vacante non potest per se ipsum has causas cognoscere, sed ad hoc debet deputare Vicarium. d. Clem. §. propter de heret. Non enim esset facile in his causis servare secretum, si à toto Canonicorum Capitulo cognoscerentur, & non nisi longiori tempore cognoscerentur. Et nihilominus sicut Vicarius Episcopi, ita & iste Vicarius ex vi generalis mandati non habet facultatem cognoscendi de hæresi, nisi sibi expresse id fuerit commissum, Imol. in d. Clem. 1. de heret. num. 19. Locat. ver. Episcopus n. 6. Repert. n. cognoscere, Gundisal. d. q. 7. n. 14. Decian. d. lib. 5. cap. 21. nu. 7. Farinac. d. q. 186. num. 13. ac Delben. d. num. 14. Quid autem possit, vel non possit facere Vicarius generalis Episcopi colligi potest ex cap. cum in generali de Offic. Vic. in 6. & ex cap. licet eod. tit. ac lib. ubi Doctores adstruunt, quod si in mandato conce-

datur facultas circa aliquod speciale etiam Clausula, & omnia alia facere, qua nos possumus, etiamsi exegerent mandatum speciale, tunc Vicario etiam specialia commissi intelliguntur, ac ita ut in hoc casu Vicarius possit etiam cognoscere causas fidei, advertit Locat. d. num. 6. & ex eo Farinac. d. num. 13. & Salel. lib. 2. cap. 20. num. 17.

Quamvis verò attento d. cap. ad abolendam Episcopus non possit causas fidei sine consilio Capituli cognoscere, attamen consuetudine Episcopi præscripserunt, ut has, aliasque causas criminales per se ipsos inconsulto Capitulo, cognoscant, ac definiant, ut per Farinac. d. q. 186. numer. 14. & segg.

Possunt denique Inquisitores compellere censuris Judices laicos negligentes exequi sententiam latam contra forilegum hæreticum, ut eam executioni mandent. Tum quia Judices laici sunt meri executores dictæ sententiæ, & tenentur juxta leges statim illam exequi. Tum quia jura tribuunt Inquisitoribus jurisdictionem puniendi fautores hæreticorum. Judices autem non punientes pœna mortis hæreticos, habentur tanquam illorum fautores. Et tum quia Alexander I V. in sua Constit. quæ incipit ad evitandam tribuit plenissimam potestatem Inquisitoribus in Magistratus negligentes, ac differentes exequi sententiæ latas in hæreticos, & præcipitur in cap. ut inquisitioni §. prohibemus de heret. in 6. ac tenent Eymer. in direct. q. 36. ibique Pegna p. 3. com. 85. Cened. ad decret. Collect. §. numer. 2. Diana p. 5. tr. 10. resol. 17. & p. 1. tr. 2. resol. 135. aliàs 134. Comens. in Lucerna v. executio §. 7. vers. imo Inquisitor. Quod si contra d. cap. ut inquisitionis fecerint, ipsi, & ii, qui scienter in tali contraventione dederint auxilium, consilium, vel favorem excommunicationis noverint se mucrone percussos, quæ est latæ sententiæ ut notat Tiracuell. in l. si unquam num. 71. v. revertantur. Cod. de revoc. donat. Et si per annum eam excommunicationem animo sustinuerint indurato, ex tunc veluti hæretici condemnantur.

Quod ampliatur, ut non excusetur Judex volens cognoscere de causa hæresis, vel differens animadvertere in reum sibi traditum à S. Officio per protestationem, quam facit Inquisitor dicens, ut Judex Laicus misericorditer se cum eo gerat &c. Quia Ecclesia protestationem facit sui affectus, id est, si fieri possit, & nisi aliter conveniret. Ita Lorca 2. 2. D. Thom. q. 11. ar. 4. disp. 49. numer. 9.

Non obstat, quod ait Anguianus de legib. lib. 3. contr. 31. num. 42. Quòd si inquisitores procedere possent adversus tales Judices, sequeretur absurdum, nempe, quod incurrerent irregularitatem. Nam Respondet cum Pegna d. Com. 85. quod Inquisitor in hoc casu non præcipit Judici sæculari, ut pœnam combustionis, aut mortis imponat, sed sub pœna excommunicationis jubet, vel ut sententiam à se latam executioni mandet, qui modus præcipiendi continetur in rescripto Alexandri IV. quod incipit ad audientiam & Leonis X. quod incipit, Honestis potentium votis. Vel ut servet Constitutiones, ac leges contra hæreticos editas. Qui modus præscribitur ab Innocentio IV. in Extravag. Ad extirpanda §. Dam-natos verò. Et hi modi sufficiunt ad evitandam irregularitatem, ut ex cap. Episcopus n. Cleric. vel Monach. in 6. Et ita etiam censent Cened. in pr. q. 15. num. 5. Henriquez lib. 14. cap. 12. num. 5. in gloss. litt. D. Avila de Censur. p. 7. Disp. 5. sect. 2. dub. 2. Medina in sum. lib. 1. cap. 11. §. 10. reg. 4. Sanctarel. de heret. cap. 26. dub. 1. numer. 8. Diana loc. cit. Imò Lorca d. numer. 9. ait quod Paulus I V. & Pius

Pius V. motu proprio decreverunt, tam Inquisitores, quam quoscunque ministros, & Consultores ab omni irregularitate immunes esse quomodocumque ad condemnationem hæreticorum concurrant. Unde Cardinales, ceterive Officiales suffragium dantes in causis S. Officii, etiam si interveniat pœna sanguinis irregularitatem non incurrunt, ut decretum 28. Aprilis 1557. Et quatenus opus sit Sanctissimus dispensavit in tortura danda 28. Octobris ejusdem anni. Idem decrevit B. Pius V. die 9. Octobris 1567.

Parerga autem, sive effata de Episcopis, quò ad Officium S. Inquisitionis, hæc habeo quæ superius dictis, ac iis, quæ de Inquisitoribus protuli, subijcio, & sine invidia communico.

Episcopus, ejusque Vicarii possunt edicta de libris prohibitis publicare, Catalogos librorum prohibitorum conficere, illosque recipere, & auferre in visitatione, ac in diœcesi colligere, sed collectos tenentur tradere Inquisitori, qui illos corrigi, vel comburi faciat.

Episcopus, si vult esse præsens torturæ inferendæ carceratis in S. Officio, accedere debet ad S. Officium; non enim rei torquendi duci debent à carceribus S. Officii ad palatium, vel ad carceres Episcopii.

Episcopi curent, quod scripturæ S. Officii, quæ sunt in suis tribunalibus, asserventur in Archivio particulari, & diligenter custodiantur, ne Notarii illas extrahant.

Episcopi causas super veritate miraculorum cognoscunt cum interventu Inquisitorum.

Episcopi per ipsos, & non per Vicarios foraneos agitent causas S. Officii, & per se ipsos, non autem per Notarios sumant informationes.

Episcopi non impediuntur à S. Officio, quin reservent sibi casum exercentium artem magicam, & abutentium sacramento Eucharistiæ.

Episcopi & non Inquisitores concedunt licentiam imprimendi Indulgentias sive illarum summaria, aut brevina Apostolica.

Episcopi non se inscribant, sive subscribant Inquisitores in edictis, vel aliis actibus S. Officii; & edicta S. Officii conjunctim cum Inquisitore publicent.

Episcopi debent mittere ad supremum Inquisitionis Tribunal sententias à se latas in causis pertinentibus ad S. Officium.

Episcopi si juxta Clementinam *Multorum de hæret.* requisiti noluerint causis interesse, neque suos Vicarios mittere, expellant illas Inquisitores, vel eorum Vicarii. In inferenda verò tortura, adhibeant aliquem ex suis Consultoribus juris peritum.

Episcopi cognoscunt de veritate vel falsitate Indulgentiarum.

Episcopi possunt in visitatione sancire edicta de revelandis hæreticis, vel suspectis de hæresi.

Episcopi in publicatione edicti contra hæreticos retinentes libros, damnatos, exercentes incantationes, & artes magicas, ac committentes crimina ad S. Officium spectantia, debent servare consuetudinem.

Episcopi in causis S. Officii tenentur servare secretum juxta cap. statuta §. *fin. de hæret. in 6.*

Episcopi abjurant juxta qualitatem facti coram summo Pontifice.

Episcopo Græco non permittitur exercere Pontificalia in diœcesibus Italiæ, nisi de speciali licentia sedis Apostolicæ, facto prius verbo in S. Congregatione S. Officii coram Sanctissimo. Et ita scriptum omnibus Episcopis Regni Neapolitani.

Episcopi debent vereri Inquisitores, ac Officiales

S. Officii, quod si secus fecerint, monendi, vel citandi, ut accedant ad Urbem, & personaliter compareant.

Episcopus nequit impediri ab Inquisitore, ne sua edicta & indulgentias imprimere faciat sine ejus licentia.

Episcopus monens Inquisitorem, ne permittat familiares S. Officii deferre arma consueta, alioquin illos, ipsumque Inquisitorem puniet, est graviter reprehendendus.

Episcopi non possunt retinere neque permittere, ut retineantur libri omnino prohibiti, qui non admittunt correctionem, sed possunt hujusmodi libros accipere, & intra terminum competentem tradere Inquisitori, ut de communi consensu postea comburantur. Quò verò ad libros emendabiles, habent auctoritatem cumulativè cum Inquisitoribus deputandi viros idoneos, qui illos corrigant, & sic correctos permittant legi, ac retineri.

Episcopi possunt legere libros prohibitos, ad effectum corrigendi, & quos repperint correctionis incapaces, comburere tenentur, qui verò possunt expurgari expurgent, & sic expurgatos retineant.

Episcopi eorumque Vicarii habent solummodo auctoritatem recipiendi libros prohibitos ab iis, qui illos tradunt, non tamen possunt illos apud se retinere, nisi ad effectum corrigendi. Debent enim remanere apud Inquisitores, vel eorum Vicarios. Nam licet Episcopus possit Indicem librorum prohibitorum publicare, ut Inquisitor, ac libros recipere, ut recognoscantur, non tamen potest libros ex professo de Religione tractantes retinere, neque eos, qui sunt omnino prohibiti, qui ei traditi debent tradi Inquisitoribus, vel eorum Vicariis, ut comburantur. Libri verò, qui secundum Indicem possunt corrigi, & expurgari, Episcopus & Inquisitor illorum correctionem facere, vel committere possunt, & ita correctos permittere. Episcopi enim non habent Auctoritatem tenendi ac legendi libros omnino prohibitos ad effectum recognoscendi an permitti possint. Nam si sunt omnino prohibiti, tenentur eos tradere Inquisitoribus.

Episcopi & Inquisitores non possunt concedere libros hæreticorum de Religione ex professo tractantes, neque alios libros juxta regulas Indicis omnino prohibitos, ac penitus damnatos. Si tamen hujusmodi libri ad eorum tribunalia deferantur, illos accipere debent, ut inspecta eorum qualitate de consensu Inquisitoris comburere faciant. Quò verò ad alios libros, qui juxta §. 2. de prohibitione librorum ab Episcopis, & Inquisitoribus permitti possunt, servetur dispositio dicti §. Quò verò ad libros differentes de controversiis inter Catholicos & hæreticos nostri temporis; Episcopi & Inquisitores antequam illos concedant, reddere debent certiorum S. Congregationem universalis inquisitionis, de titulo libri, & de qualitate Petentis.

Episcopi possunt non solum citare, sed etiam procedere in causis S. Officii juxta Clementinam primam de hæreticis, & publicare edicta in iis, quæ pertinent ad suas Curias.

Episcopus, vel ejus Vicarius potest ac debet opponere, vel dicere de nullitatibus processuum, quos Inquisitores conficiunt, & è contra.

Episcopus non potest dispensare cum illegitimis, nisi ad Ordines minores, & ad unum beneficium simplex tantum.

Ordinarii debent constituere Vicarium, qui assistat expeditionibus Causarum suorum Diœcesanorum, quæ sunt ab Inquisitoribus, ubi ipsi Episcopi non resident,

dent, quia est alia Civitas jurisdictioni Inquisitoris subjecta, alias idem Inquisitor illas absque eorum interventu expedire poterit.

Ordinarii circa introductionem librorum, eorumque extractionem, quam facultatem habeant alibi dicetur.

Ordinarii possunt intervenire expeditionibus causarum, quæ fiunt ab Inquisitoribus, licet isti per litteras S. Congregationis habeant illarum resolutiones dummodo tamen Inquisitoribus aliter non demandetur.

Ordinarius in edicto rerum ad S. Officium spectantium, ponat alternativam; & faciat mentionem de Inquisitore, & vice versa Inquisitor faciat mentionem de Episcopo, videlicet, ut Confessarii obligent Pœnitentes in casibus S. Officii adire vel Episcopum vel Inquisitorem.

Ordinarii visitent bibliothecas, sed libri prohibiti asservari debent apud Inquisitores. Possunt tamen præcipere Bibliopoli, ut sibi tradant indicem librorum venalium, ut illum subscribant, utque jurent fideliter suum munus exercere.

Ordinarius potest hæreticos in sua Curia inquisitos, & ad fidem Catholicam redire volentes, servatis servandis, judicialiter expedire. Vigore autem facultatis sibi concessæ absolvendi ab hæresi, non potest relapsos, illos scilicet, qui in hæreses, quas abjurant reincidunt, absolvere, sed debent consulere sacram Congregationem.

Ordinarii provideant ne Infideles medeantur Christianos, ne frequentent domos Christianorum, præcipue mulierum, neque mulieres inhonestæ retineant servos infideles.

Ordinarius in sua diœcesi auctoritate ordinaria publicat edictum S. Officii juxta formam edicti publicati ab Inquisitoribus jussu S. Congregationis.

Ordinarius procedit contra Excommunicatos non curantes absolutionem, & ea non obstante, assidue celebrantes. Quod intellige juxta alias dicta de infidelibus in excommunicatione.

Ordinarii non autem Inquisitores procedunt contra Judæos habentes commercium carnale cum mulieribus Christianis. Aliquando tamen procedit Inquisitor cum ordinario, quæ de re vide etiam quæ alibi diximus.

Ordinarius potest publicare, quemadmodum & Inquisitor; Bullas Apostolicas pertinentes ad S. Officium, nisi sit data certa forma. Et conjunctim, vel separatim possunt publicare edictum generale S. Officii.

Ordinarii in causis fidei possunt procedere contra quoscunque Regulares exemptos à sua jurisdictione. Et Inquisitor hujusmodi causas agitans debet cum ipsis ordinariis illas communicare.

Ordinarius munus est subministrare alimenta pauperibus detrusis in carceres S. Officii, ubi officium nullo habet reddito.

Ordinarii prohibent Cauponibus, & Hospitibus ne hospitio exceptis ministrent cibos veritos, & contra eos procedunt.

Ordinarii procedunt contra Parochos, facientes fidem de receptione sacramentorum in Paschate iis, qui ea non receperunt.

Ordinarii puniunt simplices superstitiones.

Ordinarii in causis polygamie; & in aliis spectantibus ad S. Officium procedant simul cum Inquisitoribus, cum hoc idem, juxta Clementin. *multorum de hæret.* teneantur servare Inquisitores.

Ordinarii non permittant in suis diœcesibus quæstiones eleemosynarum prætextu quod sint conversi ad fidem Catholicam.

Ordinarii, non autem S. Officium, procedunt contra Confessarios petentes ac recipientes pecunias à Pœ-

nitentibus pro commutatione votorum, illasque in rem suam vertentes.

Ordinarii, non autem S. Officium, providere debent, ne Judæi retineant res venales ad Religionem Christianam pertinentes, nimirum Cruces, Imagines Sanctorum, & hujusmodi alia, & procedere contra Judæos, qui hæc pignoratitia recipiunt.

Ordinarii visitant Oratoria Crucesignatorum, & cum Inquisitoribus rationes subducere, & consolidare debent, nisi constiterit de contraria consuetudine.

Ordinarii possunt sua ordinaria auctoritate deputare aliquos, qui libros imprimendos, ac introducendos, recognoscant, ac impressoribus præcipere, ne absque sua, vel deputatorum licentia quidquam imprimant, neque libros manuscriptos divulgent.

Ordinarii procedunt contra Regulares publicantes Indulgentias sine suo permissu, vel excedentes modum in illis publicandis, vel earum Bullas adulterantes aut corruptentes.

Ordinarii procedunt contra Blasphemos non hæreticales.

Ordinarii approbantes confessarios, illis injungant observationem constitutionis contra sollicitantes, ne alias incidant in illius pœnas.

Ordinarii procedunt contra non confitentes in Paschate.

Episcopus, qui malè se gerit in causis S. Officii, vel omittendo contra delinquentes vel procedendo contra innocentes odio, amore, commodo, aut alia causa, præter alias pœnas pro qualitate delicti, excommunicationem incurrit, & per triennium suspenditur ab officio Episcopatus per textum in *Clem. 1. de hæret. §. Verum quia nimis est.* Alia apud Alios.

CONSULTATIO CXL.

An, & quibus remediis, ac mediis unio schismaticorum omnium cum Ecclesia Catholica procuranda sit? Præsertim Græcorum, ac Ruthenorum, ubi de erroribus, qui Græcis attribuantur, de origine eorum schismatis. Et an propter suos errores Græci sint censendi hæretici, an tantum schismatici? Quinam ritus illis permitti, & in quibus Latinis cum Græcis liceat communicare. Vbi pauca de pœnis schismaticorum, eorumque absolutione, & reconciliatione, & remissione, de quamplurimis rebus aliis, aliisque nationibus orientalibus.

NEgari planè non potest, quin Ecclesia Latina Græcæ & aliis Orientis Provinciis ubi schisma grassatur, plurimum debeat, cum ab eis pretiosissima bona antequam scinderetur, receperit. Floruerunt quippe ibi Patres sanctitate ac doctrina celeberrimi, quorum monumentis erudimur, & ad pietatem incendimur. Quis ergo non videat, dolendum esse quod pars Ecclesiæ nobilium germinum productrix se à Summorum Pontificum obedientia subtraxerit? Eoque dolore unà cum gratitudinis stimulo ad schismaticorum reductionem non excitetur.

Clarissima item Concilia in Ecclesia Græca, & orientali celebrata sunt, & profecto pios animos infime mover divisio ejus partis; in qua unio tot sanctorum facta, & ad commune totius Orbis bonum derivata fuit.

Ipsa etiam gentis ruditas summa commiseratione digna est, præsertim si cum vitiorum colluvie conjungatur. Et quidem eo amplius adjuvanda esset quo saluti propinquior est, cum minus quam infideles à Christo recedat. Ordo enim divinæ charitatis exposcit, ut

plus dilectionis impendatur quo quis nobis conjunctior est.

Notumque est ex schismaticis aliquos hoc etiam seculo misisse Legatos, qui summis Pontificibus obedientiae obsequium redderent pro his, qui Romam venire nequibant. Et licet postea ad vomitum redierint, fortasse non prorsus tota defectionis causa in eorum fragilitate refundenda est, cum probabile sit, multos ex ipsis in Ecclesiae obedientia fuisse perseveraturos, si ministros Latinos nacti fuissent.

Et quidem dum sterit in Oriente sincerior fides, atque simplicitas ingens fuit Graeciae splendor, tum ob Christiani Orbis Imperium, quod aliquando in ea floruit, ob disciplinas ferè omnes, quæ à Græcis ad omnes ferè alias nationes promanarunt. At ubi Græci in superbiam elati Romanam Sedem omnium Ecclesiarum matrem aspernari cœperunt, divinitus factum est, ut & Imperii splendorem, & quod majus est, in varios errores prolapsi orthodoxam fidem amitterent.

Pertentatum igitur fuit ab Ecclesia Latina, tam in Synodis generalibus, quam aliis modis, ut tanta atque adeo præcipua Respublica Christiana portio verum Patrum suorum vestigia terens, ita nobiscum modo sentiret, quemadmodum Apostolorum seculis una erat, atque consentiens. At cum quaterdecies suos Græcia errores agnoverit, adhuc super cordibus eorum manet velamen, ut id, quo sæpe convicti sunt, ut judicio suo condemnati, confiteri jam nolint. Talis est schismatici natura & conditio. Nam cum pietatis speciem præferat, eaque contentus sit, quo etiam furo nostri temporis hæretici populos deceperunt, caputque, à quo vitæ spiritualis sensum, & motum accipiat, non habeat, vix rationis ullius vim extrinsecus admittit, & si quid, veritate cogente, admittit, hoc vix diu retinet. Et quamvis nullum fuerit seculum, in quo non plura, & maxima Romana Ecclesia contulerit beneficia in Græcos & Orientales, ut latissime ac satis eleganter Thomas Bozius lib. 5. de signis Ecclesiae cap. 4. & 5. recenset, id tamen inficiari non possumus, non omnem fuisse adhibitam diligentiam, ut res incepta ad optatum finem perduceretur. Nam si cum primum absoluta Florentina Synodo, libelli ea de re pro populi capto, & communi lingua per Orientem semel atque iterum fuissent sparsi, illarum saluti aliter esset consultum, fecundiorque segetem habuisset Ecclesia, quæ, ut ita dicam, non potest consolari quia non est.

Sed & præter Eugenium Quartum, si Innocentius tertius, Gregorius decimus, Alexander sextus, alique Pontifices hoc negotium aggressi, non solum Synodorum convocatione, vel unius hominis, epistolæve missione contenti fuissent, sed rem hanc sedulo Apostolorum more urssissent, forsitan Ecclesia suo fœtu non esset orbata, & tam insignes nationes ad pristinam gloriam rediissent. Quandoquidem Græcorum schismati, ac vestigiis non contemnenda mundi pars inhæret. Hujus enim sectæ, & religionis sunt Moscovitæ, Rutheni, & aliæ nationes, latissime namque patent eorum ritus ac fines. Nam ab ortu solis gaudent Constantinopolitano, ac aliis tribus Patriarchatibus, A Septentrione universo Moscoviæ Patriarchatu, & Lituaniæ parte, hoc est alba Russia, & rubra. A Meridie Cypri, & Creta, in qua quatuordecim millia pagorum numerantur, occupantque alias quamplurimas gentes, præcipue verò Georgianos, quos Iberos appellant Cosmographi, qui omnes, exceptis paucis, qui Romanam Ecclesiam venerantur, ut matrem, eisdem errorum tenebris implicantur.

Præcipui Græcorum errores, qui illis à Concilio Florentino, & aliis imputantur, quinarium numerum non excedunt.

Primò negant Spiritum sanctum procedere à Patre & Filio.

Secundò asserunt Sacramentum Eucharistiæ confici non posse in azymo pane, sed præcisè in fermentato, adeoque tenaciter inhærent his duobus erroribus, ut inter alia perversa dogmata, propter quæ ab Ecclesia Romana descivere, hæc duo omnino præcipua, & veluti totius dissensionis capita fuerint.

Tertiò docent, nullum esse purgatorium locum, in quo animæ corporibus emigrantes purgentur à sordibus, quas in corpore contraxerant, antequam in aeterna tabernacula recipiantur, & ex consequenti nihil prodesse defunctis sacrificia, eleemosynas, & hujusmodi opera pia, quæ à vivis, pro illis offeruntur.

Quartò. Quod Sancti post hanc vitam ante diem Judicii Deum facie ad faciem non videant, neque ejus visione fruantur, nec peccatores ante eandem diem inferni suppliciis afficiantur.

Quintò errant negantes, Summum Pontificem Romanæ Sedis Apostolicæ caput esse totius Ecclesiae ac B. Petri Apostolorum Principis successorem. Concedunt ipsi, quinque esse totius Ecclesiae primarios ac præcipuos Patriarchas, Romanum, Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, & Hierosolymitanum, & inter hos quidem Romanum Ordinis ac dignitatis primatum habere ita, ut in Conciliis, & aliis Conventibus primum locum in sedendo, sententiam dicendo, suffragium ferendo, & subscribendo tenere debeat, sic tamen, ut nihil juris & potestatis in alios quatuor, præcipue verò Constantinopolitanum habeat. Guido Carmelita, & post ipsum Prateolus de sectis hæreticorum v. Græci multos alios errores Græcis attribunt, licet Lucianus natione Cyprius, Ordinisque Prædicatorum Theologus apud Possevinum tom. 1. Biblioth. lib. 5. capit. 8. magnam prædictorum errorum partem fuisse Græcis impositam contendat.

Ex mente igitur prædictorum Autorum errant Græci primo affirmantes simplicem fornicationem non esse peccatum contra illud Christi Matth. 5. De corde exeunt cogitationes male, homicidium, adulterium, fornicationes, furta, &c. quamvis Lucianus, ut supra, exculet Græcos ab hoc errore.

Secundò errant, cum dicunt eos, qui sunt aliquibus peccatis implicati, cum Eucharistiam suscipiunt non recipere corpus Domini contra illud Apostoli. Quicumque manducaverit panem, & biberit calicem Domini indigne, &c. Quibus verbis satis ostenditur, quod peccatores vere illud sumant, licet indigne, & quod judicium accipiunt, non dijudicantes corpus Domini, licet Lucianus falsò hunc errorem Græcis imponi asserat.

Tertiò primas nuptias admittunt, secundas damnant, in quo clarè Evangelio contradicunt Matth. 10. & 9. Si enim alter conjugum mortuus sit, alter solutus est, ut iterum possit nubere. Sed Lucianus negat damnari secundas nuptias à Græcis; fatetur tamen solere Græcos Sacerdotes in primis benedicere, sed non in secundis.

Quartò docent nuptiarum fœdus posse pro conjugum arbitrio dissolvi, & fieri divortium. Lucianus tamen apud Possevinum, ut supra, asserit, nunquam inter Græcos permissum fuisse divortium quo liceret novas querere nuptias.

Quinto errant, affirmantes Latinos contra Apostolorum præceptum non servare abstinentiam à sanguine, & suffocato, non advertentes illud Apostolorum decretum contra idolorum cultores latum fuisse, qui immolatum, & idolatrum edebant.

Quare

Quare tantum illud servandum erit, sicut & à Catholicis servatur ubicunque inter gentes, quæ idola colunt, immolati sunt. Porro illo Apostolorum decreto tantum immolati, & non alia prohiberi docent gravissimi Orientalium Patres. Cyrillus Hierosolymitanus in 4. *Cathec.* Gregorius Nazianzenus *serm. in Sanctum Pascha*, Justinus Martyr *quæst.* 45. Origenus *lib. 8. contra Celsum & alii.*

Sexto asserunt, Eucharistiæ Sacramentum in die Ccenæ Domini confectum, esse excellentioris virtutis, & efficacæ, quam alio quolibet die confectum. Hunc tamen errorem falsò imponi Græcis Lucianus quoque defendit.

Septimò errant, cum Sacramentum Extremæ unctionis infirmis quandoque ad corporis quoque salutem prodesse negant. Id enim apertè pugnat contra illud Jacobi, qui de hoc sacramento loquens ait: *Et oratio fidei salvabit*, vel ut, textus græcus habet, *sanabit infirmum.*

Octavo, affirmare etiam Græcos refert Præteolus, non esse peccatum dare aliquid ad usuram, contra illud Luca 6. *Mutuum date: nihil inde sperantes.* Et quod deterius est, non esse necessariam rei furto sublata restitutionem, ut quis possit assequi vitam æternam, non animadvertentes, non tolli peccatum, nisi restituatur ablatum. *Siquid aliquem defraudavi*, inquit Zachæus Luc. 19. *reddo quadruplum.* Hanc tamen esse calumniam apertam in Græcos, docet Lucianus. Nam apud illos asserit, hæc verè peccata censerì, atque ab eorum Sacerdotibus adigi pœnitentes, ut reddant, quod debent.

Nono, mortua Sacerdotis uxore, credunt Sacerdotem non amplius esse Sacerdotem, quasi ab uxore, & non à Christo per Episcopum sacerdotium suscepisset, vel character Sacerdotalis esset debilis. Hunc tamen errorem Lucianus Græcis imponi, apertissime docet.

Decimo errant existimantes, non licere Christi imaginem sculpi, sed tantum depingi, non animadvertentes sculptilia à Deo fuisse prohibita, ut Judæorum animos pronos ad idololatriam, ab eadem averteret. Orta verò jam Evangelii luce, seclusoque idololatriæ periculo, licet hominibus Dei, Sanctorumque aliorum memoriam omnibus piis modis, sive per imagines depictas, sive sculptas excitare, & ad mentem revocare. Atqui hi sunt errores, qui Græcis solent attribui.

Adversus eorum errores scripserunt in primis ipsius Ecclesiæ Græcæ viri doctissimi, Emanuel Caleta, Patriarcha Constantinopolitanus, Georgius Protosingilus, Theodorus Gaza, Georgius Trapezuntius, Bessarion Cardinalis Nicenus, qui & postea fuit Patriarcha Constantinopolitanus, & præcipuè Georgius Scholarius, deinde vocatus Gennadius, cum Patriarcha Constantinopolitanus nominaretur, qui cum Synodo Florentinæ cum aliis Græcis adfuisset, ubi omnes de suis erroribus convicti ad Ecclesiæ unitatem redacti sunt, postea verò retrorsum abientes omnes ad vomitum reversi sunt, eleganter eorum errores confutavit, eorumque calumniis contra Ecclesiam Latinam objectis, docte ac piè respondit, cujus opera versa in Latinam linguam habentur *tom. 4. Bibliotheca Sanctorum Patrum.*

Ex Latinis verò D. Anselmus, Archiepiscopus Cantuariensis in *opusculo de azyzo*, Rabanus Maurus de *institut. Clericor. libro primo cap. 31. de sacram. corporis, & sanguinis Domini*, Hugo Etherianus adversus errores Græcorum ad *Alexandrum tertium Pontificem maximum* libris tribus, qui habentur *tom. 9. Biblioth. sanct. Patr. & Chrysolamus Me-*

diolanensis Archiepiscopus de *spiritu sancto* D. Thomas *opusculo. 1. & 2. contra Græcorum errores*, ac omnes ejus Expositores in 1. *part. in questione celeberrima, ac divinissima de processione Spiritus Sancti*, Cardinalis Turrecremata in *expositione decreti de unione facta in Synodo Florentina*, & novissime, licet breviter, Antonius Possevinus in *sua Moscovia*, Azor inter Theologos morales Societatis Jesu, tempore, eruditione, perspicuitate primus *tom. 2. instit. lib. 4. cap. 14.* & potissimum, ut alios omittam, sacra Synodus Florentina, ubi Patres doctissime Græcorum errores confutaverunt, eosque ad pœnitentiam & obedientiam Ecclesiæ Romanæ præstandam persuaserunt, factaque unionis Bulla ab Eugenio quarto, Græci discessere, cum tamen neque ab ipsis, neque à Latinis tunc fuissent apud Græcorum nationes, neque Concilii Florentini decreta, nec unionis Bulla publicata. Quod causa fuit, ut Græci, sicut & antea, in suis erroribus permanerent.

Lugendum illud schisma, & omnibus seculis deplorandum, quod florentissimas Orientis Ecclesias à capite suo avulsit, non in aliam causam conjiciendum esse, asserit Petrus de Marca *tom. 1. de concord. Sacerdotis & Imperii cap. 1. numero quarto* quam in contentionem, quæ ob dioceses malo more usurpatas exarsit. Non enim in eam hæresim, quæ de processione Sancti Spiritus dimicantes Ecclesias postea collisit, referenda est hujus dissidii causa, sed in eam, de qua dixi, dioceseon usurpationem, unde nata est Græculis occasio de summis Christianæ Religionis capitibus, & certis quibusdam disciplinæ articulis litis movendæ adversus Romanam Ecclesiam, ut successionem suam necessariam omnibus comprobaret. Id confixit de Marca, ut causæ suæ faveret.

At ego dicam breviter de origine schismatis Græcorum. Dum Orthodoxa fides in Oriente vigeat, Græci primatum visibilis hujus, ac militantis Ecclesiæ Petro Apostolo, ejusque successoribus fuisse à Christo Domino collatum, facile credebant, & confitebantur, ut latius probat Bellarminus *lib. 2. de Rom. Pontif. in controversia de summo Pontifice.* Quare in Conciliorum confirmatione necessariam Romani Pontificis auctoritatem agnoscebant, & cum vel ab hæreticis, vel ab ipsis Imperatoribus Patriarchæ, sive Episcopi aliqua afficiebantur injuria, ad Romanam Sedem, ut defenderentur, confugebant.

Quinimò ex toto Orbe terrarum ad eandem, veluti ad Petri Sedem, Episcopi de rebus fidei, aliisque gravissimis quæstionibus scribebant, atque ad ejusdem Pontificis Maximi jussu vel cogeantur Concilia, vel coacta petebant, ut confirmarentur. At cum Constantinus Magnus Imperii sui Sede Bizantium translata, Romam Christi Vicario cessisset, Græci terreni Imperatoris præsentia inflati anno Domini 381. Episcopum Constantinopolitanum, qui antea nec Patriarchatus munere fungebatur, tribus Orientis Patriarchis antepone, & secundum à Romano Pontifice facere voluerunt, sicut ex Concilii Constantinopolitani can. 3. patet his verbis: *Episcopus Constantinopolitanus habeat prioris honoris partes post Romanum Episcopum eo, quod Constantinopolis sit nova Roma.*

Hunc Canonem Damasus Papa in Concilio Romano reprobavit, quippe qui ex mera editus ambitione sedibus Patriarchalibus ab antiquo institutis, & Nicena Synodo confirmatis præjudicabat, novamque invehebat auctoritatem, quæ Imperatorum potestate suffulta, se adversus Ecclesiæ Romanæ primatum, à Christo in persona Petri constitutum, insolentius

solentius erigeret. Quod posterioribus seculis effectum est, unde hæreses, & exitialia schismata emerferunt toto Oriente. Conatum eundem ambitiosum Græci renoverunt in Synodo Chalcedonensi, sed eum fecit irritum Leo Magnus ep. 51. ad *Anatolium Constantinopolitanum Episcopum*, & Ep. 52. ad *Marcianum Augustum*, & ep. 53. ad *Pulcheriam Augustam*, ubi hunc Canonem tertium sic designat: *Frustra quorundam Episcoporum profertur consensus, cui tot annorum series negavit effectum.* Deinde Iustiniani Imperatoris prodiit novella 130. græcæ huic vanitati adstipulans: *Sancimus, inquit, secundum ipsorum fines sanctissimum veteris Romæ Papam primum esse omnium sacerdotum; Beatissimum verò Archiepiscopum Constantinopolis novæ Romæ secundum ordinem obtinere post Sanctissimum Apostolicum Thronum veteris Romæ.* Quam novellam interuenerunt Græci lib. 5. *Basilicon cap. 3.* Sed illud laicæ potestatis edictum non alio fulcro subniti potuit, quam Synodorum decretis à supremo universalis Ecclesiæ capite reprobatis. Pseudo synodus Trullana sub altero Iustiniano his similem edidit Canonem secundum.

His verò sanctissimi Pontifices refragati sunt; Damasus, Leo Magnus, & Gregorius etiam Magnus lib. 6. ep. 31. ad *Eulogium Alexandrinum*, & *Anastasium Antiochenum*, Nicolaus primus ep. ad *Michaelum Imperatorem*, quæ incipit: *Proposueramus*, & Leo Papa nonus ep. ad alterum *Michaelum Imperatorem*.

Neque hoc quidem contenti anno Domini 451. eundem Constantinopolitanum Episcopum Romano Pontifici parem efficere conati sunt, ut ex act. 16. *Chalcedonensis Synodi* constat. Prope verò annum 600. Episcopum Constantinopolitanum Oecumenicum, id est Orbis terræ Episcopum, sive universalem Pastorem ausi sunt nominare. Ac denique anno 1054. ut superbia ascendit semper, apertum schisma prodire cœpit adeo, ut solum antea semina jacta viderentur. Imperante enim illa tempestate Constantino Monomacho, Patriarcha Constantinopolitanus nomine Michael, cupiens re ipsa universalis fieri Patriarcha, cuius dignitatis nomen jam dudum sibi usurpaverant ejus prædecessores, proclamare cœpit, Romanum Pontificem, omnesque alios Latinos esse excommunicatos ob hanc causam, quia Spiritum Sanctum à Patre, Filioque procedere assererent, & contra decretum Concilii Niceni in Symbolo illud *Filioque* addidissent. Romano autem Pontifice de prima Sede ejecto, ad se primam Sedem jure pertinere, quia post Romanum primus esset, aiebat.

Episcopis tandem Constantinopoleos gradus ille dignitatis secundus post Romanum Pontificem indultus à legitima potestate fuit decreto Innocentii tertii in generali Concilio Lateranensi, quod refertur cap. *antiqua de privi.* Sane ipse Constantinopolis Episcopus pluribus seculis nihil amplius, quam suffraganeus extitit Metropolitani Heracleæ Episcopi, quod ipse ultimo testatur schismaticus Balsamon, scribens in Synodo Constantinopolitanam primam.

Hæc fuerunt Græcorum schismatis semina. Sed quia exacerati fumo superbiæ ordinem à Christo institutum, & honorem, Petri successoribus debitum, accipere, & perturbare conati sunt, ipsi potius perturbati, atque confusi sunt, Turcarum municipia effecti, bonis litteris ac libris, corporibusque Sanctorum Patrum ipsis ademptis, & ad unam veram Romanam Ecclesiam translatis. Qui plura desiderat de Græcorum schismatis origine, legat Azor. tom. 2. lib. 4. cap. 18.

Ad Græcorum autem errores convincendum, inter alia nullum forsitan inveniemus efficacius argumentum, quam si in medium producamus Bullam Tom. 11.

unionis inter ipsos & Latinos in Concilio Florentino sub Eugenio Papa IV. celebrato, ubi anno salutis 1438. Ioannes Palæologus, ipsorum Imperator, Patriarcha Constantinopolitanus, & ceteri ex omni Græcia viri gravissimi Latinis dexteram dedere, ubi retractatis, sive correctis sententiis, & erroribus Primatum Romani Pontificis inter alia in eo Concilio agnoverunt, non vi coacti, non muneribus allekti, non numero suffragiorum à Latinis victi, aut superati, sed sua sponte, & voluntate ducti, neque alio modo oppressi, (erant enim ipsi sub protectione proprii Imperatoris, nempe Palæologi, qui prædicto Concilio adfuit) sequentes articulos in Bulla unionis relatos simul cum Ecclesia Catholica confessi sunt. Et; ne quis suspicetur tantum in Latinorum historiis, aut libris id conscriptum haberi, legat historias Græcorum, præcipue Georgium Pachimerium lib. 3. *hist.* ubi refert capita pacis Græcorum cum Latinis. Videndus etiam Leonicus Chalcondilas *rerum Turcicarum libro primo* & Jacobus Navarchus Ondischotanus in *epistola Asiatica*; qui omnes unionis factæ in dicto Concilio meminere, ut latius refert Azor. dict. tom. 2. lib. 4. cap. 15.

Insuper adde hanc Græcorum confessionem non subito, non verbo tantum factam esse; sed potius post diuturnam deliberationem, & singulorum subscriptionibus adjunctis, uno excepto Episcopo Marco Ephesino, & sigillo Imperatoris fuisse confirmatam. Aderant quoque Vicarii trium Patriarcharum, Alexandrini, Antiocheni, Hierosolymitani, ac denique Legati Patriarchæ Armenorum supervenerunt, & cum Ecclesia Catholica se se conjunxerunt, & ab Eugenio Papa fidei regulam acceperunt quia confessi sunt, se tenere quicquid tenet, ac docet Romana Ecclesia. Litteræ autem unionis habentur in fine sessionis ultimæ Concilii Florentini, & leguntur apud Quarantam in *sum. Bullar. v. Græci*, aliosque passim.

Porro propter supradictos errores Græci ab Ecclesia Romana sunt separati, & schismate divisi. Nam, ut D. Antoninus 3. p. *hist. titul. 22. cap. 13. §. 1* & 2. scribit, præcipuas Orientis Ecclesias, & maxime Constantinopolitanam duodecies ab Ecclesiæ Romanæ Sede ac potestate se ipsas subtraxisse. Et certè publicè & apertè tertio Græci ad Ecclesiæ Romanæ unitatem rediere, scilicet in Concilio Lateranensi sub Innocentio tertio, in Lugdunensi sub Gregorio decimo, in Florentino quarto. Postea verò ad schisma reversi, ac proinde excommunicati permansere excommunicatione majori, quæ omnes schismatici in Bulla Cænæ Domini feriuntur. Et ideo ab Ecclesia Latina & Catholica divisi in statu damnationis æternæ versantur. Nam ut rectè ait Augustinus de fide ad Petrum cap. 38. *Firmissimè tene & nullatenus dubites, non solum omnes Paganos, sed etiam omnes Iudeos, hæreticos, atque schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam præsentem finiunt vitam, in ignem æternum iuros.* Et capite 39. iterum ait: *Firmissimè tene, & nullatenus dubites, quemlibet hæreticum, vel schismaticum, si Ecclesia Catholica non fuerit aggregatus, etiam si proximi nomine vitam fuderit, non posse salvari.*

Præcipua tamen difficultas est, an Græci non solum schismatici, sed hæretici sint censendi? Nam D. Thomas asserit in *opusc. 1. cap. 32.* asserit, non minus solvi Jesum ab his, qui Spiritum Sanctum asserunt à Patre & Filio non procedere quam solvi tentatum sit ab Arrio & Macedonio, Nestorio, & ejusmodi aliis.

D Qui

Qui tamen solvit Iesum non solum est hæreticus, ut ipse D. Thomas ex Joanne Apostolo docet, sed & Antichristus. Atque adeo Græci non solum schismatici, sed etiam hæretici judicandi sunt.

Hoc tamen minime obstante, alii opinantur, Græcos esse tantum schismaticos. Ita ex multis docet Azor. p. 1. lib. 8. cap. 20. *quæst.* 10. Unde merito ab Ecclesia Catholica non hæretici, sed schismatici censentur, appellanturque. Quod aperte insinuat D. Bernardus in *epist. ad Eugenium lib. 3.* Ego addo, inquit, de pertinacia Græcorum, qui nobiscum sunt, & non sunt. *Inter fide, pace divisi, quanquam & in fide ipsa clauderent à rectis semitis.* Idem luculenter tenet D. Thomas *opuscul.* 2. ubi docet Patres Græcos in catholico sensu esse exponendos. Ratio autem est, quia ut docet Azor. in prædictis fidei articulis, de quibus Græci accusantur ab aliquibus, ut hæretici, potius nomine quam re ab Ecclesia Romana dissident. In primis inficiantur illi Spiritum Sanctum à Patre, Filioque procedere, ut in *Bulla unionis Eugenii IV.* dicitur, exilimantes Latinos sentire à Patre, Filioque procedere, tanquam à duobus principiis, cum tamen Latina doceat Ecclesia, procedere à duabus personis, tanquam ab uno principio, & spiratore. Quare Græci, ut unum principium significent, dicunt Spiritum Sanctum à Patre per Filium procedere ab omni æternitate. Nec differunt omnino Romanum Pontificem, Petri successorem in Ecclesia Primatum à Christo Domino accepisse, sed nihilominus dicunt, totam Ecclesiam in generali Synodo coacta, maiorem potestatem habere in rebus fidei & cæteris, quæ ad generalem Ecclesiæ statum pertinent, definiendis. Quæ fuit etiam sententia Ioannis Gersonis, & Parisiensium Theologorum, nondum ab Ecclesia, tanquam hæretica, generali decreto damnata.

Præterea Græci purgatorium ignem non prorsus è medio tollunt, ut ipsi clare fatentur sessione ultima Concilii Florentini; immo affirmant, se perpetuò purgatorium agnovisse (verè enim sacrificia, & preces offerunt Deo pro mortuis, non beatis certè, neque damnatis ad inferos. Quod planè esset absurdum, ac impium. Ergo pro his, qui cum fide, ac pietate hinc discesserunt, sed nondum plene pœnas peccatorum debitas persolverunt) sed solum id inficiari videntur certam ignis corporei pœnam, de quo nihil est de fide determinatum ab Ecclesia, ut optime docet Bellarminus lib. 2. de purgat. cap. 10. Quicquid autem sit de his, atque aliis fidei articulis, in quibus multi Græci, alique Orientales mala fide errant, & proinde hæretici sint, Græcos tamen non hæreticos, sed schismaticos appellamus. Quia morem loquendi pristinum retinemus.

Quod verò ad communionem Latinorum cum Græcis extat Bulla Innocentii IV. sive litteræ ad Episcopum Tusculanum, Apostolicæ Sedis Legatum in regno Cypri in regesto Bullarum ejus Pontificatus anno undecimo apud Bibliothecam Vaticanam super ritibus Græcorum qui tolerari, vel non tolerari possunt. Ego ex hac Bulla præcipua capita decerpfi.

Primum. Græci ejusdem regni in unctionibus, qui circa baptismum sunt, morem Ecclesiæ Romanæ teneant, & observent.

Secundum. Ritus, seu consuetudo, quam habere dicuntur augendi per totum baptizandorum corpora, si tolli sine scandalo, vel removeri non potest, cum sive fiat, sive non, quantum ad baptismi efficaciam, vel effectum non multum referat, toleretur.

Tertium. Nec refert etiam, utrum in frigida, vel calida aqua baptizent, cum parem vim & effectum in utraque baptismum habere, asseverare dicantur.

Quartum. Soli Episcopi consignent chrismate in frontibus baptizatos, quia hujus unctio non debet, nisi

per Episcopos & hiberi. Quoniam soli Apostoli, quorum vices gerunt Episcopi, per manus impositionem, quam Confirmatio, vel frontis chrismatio representat, Spiritum Sanctum tribuisse leguntur.

Quintum. Singuli quoque Episcopi in suis Ecclesiis in die Cænæ Domini possunt secundum formam Ecclesiæ chrisma conficere ex balsamo quidem, & oleo olivarum. Nam Spiritus Sancti donum in chrismatis unctione confertur, & columba utique quæ ipsum designat Spiritum, oliva ramum ad arcam legitur retulisse. Sed si suum antiquum ritum in hoc Græci potius servare voluerint, videlicet, quod Patriarcha una cum Archiepiscopis & Episcopis ejus suffraganeis, & Archiepiscopi cum suffraganeis suis simul chrisma conficiant, in tali eorum consuetudine tolerantur.

Sextum. Nullis per Sacerdotes, vel Confessores pro satisfactione pœnitentiæ unctio aliqua solummodo injungatur.

Septimum. Infirmis verò juxta verbum Iacobi Apostoli unctio exhibeatur extrema.

Octavum. In appositione aquæ sive frigide, sive calide vel in tepida altaris sacrificio, suam, si velint, consuetudinem Græci sequantur, dummodo credant, & asserant, quod servata Canonis forma, conficiatur pariter de utraque.

Nonum. Eucharistiam in die Cænæ Domini consecratam usque ad annum, prætextu infirmorum, ut de illa videlicet ipsos communicent, non reservent. Licet tamen eis pro infirmis ipsis corpus Christi conficere, ac per quindecim dies, & non longioris temporis spatio, conservare, ne per diuturnam ipsius reservationem, alteratis forsitan speciebus, reddatur minus habile ad sumendum, licet veritas & efficacia semper eadem omnino remaneat, nec ulla unquam diuturnitate, seu volubilitate temporis evanescat.

Decimum. In celebratione solennium, & aliarum Missarum, & de hora celebrandi eas, dummodo in confectioe, vel consecratione formam verborum à Domino expressam, & traditam observent, & celebrando non transgrediantur horam nonam, suam sequi consuetudinem permittantur.

Decimum primum. Sacerdotes dicant horas Canonicas more suo, sed Missam celebrare priusquam officium matutinale compleverint non præsumant.

Decimum secundum. Promovendi ad sacerdotium & presbyteri, qui præficiendi fuerint Ecclesiarum regimini, examinentur antea diligenter, si præcipue de horis Canonicis, & Missarum officiis secundum distinctionem temporum exequendis, sint sufficienter instructi, ut ad hac non nisi digni, & idonei admittantur.

Decimum tertium. Unusquisque sacerdos in aureo, vel argenteo solum, aut saltem stanneo calice sacrificet, habens corporale de lino candidum, & nitidum, & altare mundis vestimentis opertum, vel decentibus paramentis.

Decimum quartum. Mulieres servire ad altare non audeant, sed ab illius ministerio repellantur omnino.

Decimum quintum. De jejunio diei Sabbati quadragesimali tempore, quanquam honestius, & salubrius Græci agerent, si sic toto illo tempore abstinerent, nec unico die institutum jejunium violarent, teneant, & servent pro libito morem suum.

Decimum sextum. Sacerdotes conjugati, & alii quibus parochiarum cura, vel Ecclesiarum parochialium regimen per Episcopos suos committitur, licite, ac libere possint parochianorum suorum confessiones audire, ipsique pœnitentiam injungere pro peccatis. Quia licet, vel conceditur quod est majus, compertis nimirum, nec negari convenit, quod est minus. Liberum tamen sit ipsis Episcopis viros alios idoneos coadjutores, & cooperatores habere in audiendis confessionibus, & pœnitentiis injungendis, ac cæteris, quæ ad salutem pertinent animarum.

Decimum septimum. Ipsique in his per eorum diœceses absque sacerdotum ipsorum prejudicio, & gravamine vices suas cum propter occupationes multiplices, & occasiones varias possit contingere, quod nequeant per eandem diœceses officium suum exequi per se ipsos.

Decimum octavum. De fornicatione, quam solutus cum soluta committit, quin sit mortale peccatum, non est aliquatenus ambigendum, cum tam fornicarios, quam adulteros à Regno Dei Apostolus asserat alienos.

Decimum nonum. Volumus & expresse precipimus, quod Episcopi græci septem ordines secundum morem Ecclesie Romanae de cetero conferant, cum hucusque tres de minoribus circa ordinandos neglexisse, vel prætermisisse dicantur. Illi tamen, qui jam sunt taliter ordinati per eos, propter nimiam ipsorum multitudinem in sic susceptis ordinibus tolerantur.

Vigesimum. Quia secundum Apostolum mulier, mortuo viro, ab ipsius est lege soluta, ut nubendi, cui vult in Domino liberam habeat facultatem, secundas, & tertias, ac ulteriores etiam nuptias non reprehendant aliquatenus, nec condemnent, sed potius illas approbent inter personas quæ alias licite ad invicem matrimonio jungi possunt.

Vigesimum primum. Secundo nubentes presbyteri nullatenus benedicant.

Vigesimum secundum. Quoniam apud eos consueverunt contrahi matrimonia inter personas contingentes se juxta eorum computationem octavo gradu, qui secundum computationem, ac distinctionem graduum, quam nos facimus apud nos, quartus habetur, ne id præsumatur deinceps, firmiter prohibemus, districte precipientes, ut cum in ulterioribus gradibus licite matrimonia contrahantur, in prædicto quarto consanguinitatis, vel affinitatis gradu copulari ulterius non præsumant, statim in hoc generalis Concilii observantes. Illos tamen, qui jam in gradu hujusmodi contraxerunt, dispensatione permittimus in sic contracto matrimonio remanere.

Vigesimum tertium. Cum veritas in Evangelio asserat, quod si quis in Spiritum Sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo, neque in futuro dimittetur ei, per quod datur intelligi quasdam culpas in presenti, quasdam verò in futuro posse seculo relaxari, & Apostolus dicat, quod unusquisque opus quale sit ignis probabit, & cujus opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem, & ipsi Græci vere, ac indubitanter credere & affirmare dicantur, animas illorum, qui suscepta poenitentia, ea non peracta, vel qui sine mortali peccato cum venialibus tamen, & minutis decedunt, purgari post mortem, & posse suffragiis Ecclesie adjuvari. Nos quia locum purgationis hujusmodi dicunt non fuisse sibi ab eorum Doctoribus certo ac proprio nomine indicatum, illud quidem juxta traditiones & auctoritates Sanctorum Patrum purgatorium nominantes, volumus, quod de cetero apud istos isto nomine appelletur; illo enim transitorio igne peccata utique, non tamen criminalia, seu capitalia, quæ prius per poenitentiam non fuere remissa, sed parva, & minuta purgantur, quæ post mortem etiam gravant, si in vita non fuerint relaxata.

Vigesimum quartum. Si quis absque poenitentia in peccato mortali decidit, hic proculdubio æterna gehennæ ardoribus perpetuo cruciatur.

Vigesimum quintum. Anima parvulorum post baptismi Lavacrum, & adultorum etiam in charitate decedentium, qui nec peccato, neque ad satisfactionem aliquam pro ipso tenentur, ad patriam protinus transvolant sempiternam.

Vigesimum sextum. Ordinationes demum, & instituta regularia sanctorum Patrum de vita, & statu Monachorum precipimus ab Abbatibus, & Monachis græcis inviolabiliter observari.

Tom. I I.

Extat etiam Bulla Clementis Papæ VIII. de communionem Latinorum cum Græcis, qui omni studio erga universam Ecclesiam, & præcipue erga Græcos ferebatur, ne qua Deo in administrandis Sacramentis injuria fieret, ipsi autem Græci salutem inde consequerentur. Unde per brevem ad Latinos Episcopos, in quorum diœcesibus græco ritu viventes degunt, evulgari jussit, cujus summam affert Possévinus tom. 1. *Apparat. sacr. in addit. v. Græci, Estque hujusmodi.*

Presbyteri Græci baptizatos chrismate in fronte non consignent, & ideo ab ipsis in ordine baptismi apud eorum Euchologium prætermittantur quæ sequuntur post illa verba *καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν*, &c. & post Orationem &c. (ubi habetur forma hujus consignationis) usque ad verba: *postea facit sacerdos figuram circuli*, &c.

Episcopi Latini infantes, sive alios baptizatos à Presbyteris græcis de facto chrismate in fronte consignatos confirmant, & tutius videtur, ut cum cautela, & sub conditione id faciant, videlicet: *N. Si es confirmatus, ego te non confirmo, sed si non es confirmatus, ego consigno te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*; præsertim verò cum vetisimiliter dubitari potest, quod ab Episcopis Græcis fuerint baptizati.

Sanctissimum Eucharistiæ sacramentum, quod pro infirmis asservatur, singulis octo diebus, vel saltem quindecim renovetur. Non asservetur idem sacramentum toto anno. Si tamen asservatum fuerit, saltem in fine anni sumatur.

Tollatur abusus fundendi, vel etiam miscendi sacro oleo, ac iterum coquendi, vel aliàs exsiccandi species sacramenti Sacrae Eucharistiæ feria quinta Cænae Domini, ut deinde illud asservent.

Si Græci velint accipere altaria portatilia ab Episcopis Latinis consecrata, bene erit, sin minus, tollerentur eorum thioni, sive throni, super altaria lapidea ponendi cum celebrent.

Corporalia uti Latini habeant, nisi thionis etiam pro corporalibus urantur.

In casu necessitatis presbyteri Græci Catholici possint Latinos absolvere. Urantur forma absolutionis in generali Concilio Florentino præscripta, & postea si voluerint, dicant orationem illam deprecativam, quam pro forma hujusmodi absolutionis dicere tantum consueverunt.

Tollendus abusus ubi est, vir, atque uxor simul & eodem tempore eidem presbytero confiteantur.

Aqua ex ritu Græco in die Epiphaniæ, vel primo die mensis benedicta conservetur in Ecclesia, at illa fideles aspergantur.

Non sunt cogendi Presbyteri græci olea sancta præter chrisma, ab Episcopis Latinis diœcesanis accipere, cum hujusmodi olea ab iis in ipsa oleorum & Sacramentorum exhibitione ex veteri ritu conficiantur, seu benedicantur. Chrisma autem, quod nonnisi ab Episcopo, etiam juxta eorum ritum, benedici potest, cogantur accipere. Prohibeantur verò ab Episcopis græcis externis, schismaticis, seu Sanctæ Romanæ communionem non habentibus, illud accipere, vel eo uti.

Ordinati ab Episcopis schismaticis, aliàs ritè ordinatis servata debita forma, recipiunt quidem ordinem, sed non executionem.

Proinde ipsi ordinati ab Episcopis schismaticis, correcti, vel emendati, reconciliandi sunt & absolventi cum poenitentiis salutaribus, dummodo errores, vel saltem schisma Ordinatoriis abjurent in judicio, vel publicè, vel secretò pro qualitate facti. In Ordinibus autem per eos aliàs ritè susceptis, ministrare non permittuntur, nisi cum ipsis super irregularitate hujusmodi occasione

D 1

occasione contracta, auctoritate sanctæ Sedis Apostolicæ fuerit dispensatum.

Non sunt admittendi Episcopi schismatici, sive pro Ordinibus, sive pro aliis Sacramentis conferendis, sed deinde quoad Sancta Sedes Apostolica desuper consulatur, & responsum habeatur.

Græci sine litteris dimissoriis Episcopi Latini diocæsani ad sacros Ordines promoti, suspensi sunt, & si suspensi in suis Ordinibus ministraverint, efficiuntur irregulares, sicut & Latini.

Super huiusmodi autem, & similibus irregularitatibus dispensandi facultatem à Sancta Sede Apostolica obtinere oportet.

Si Episcopus Latinus Græcum aliquem ordinare voluerit, qui à presbytero græco in baptismo chrismate in fronte facto fuerit consignatus, debet illum antea confirmare, saltem sub conditione, videlicet: *N. Si es confirmatus &c.* ut supra. Presbyteri vidui, sive uxoribus orbat, habitum ferant diversum ab aliis.

Curent Ordinarii Locorum, ut decretum sacri generalis Concilii Tridentini de reformatione matrimonii vertatur in linguam Græcam vulgarem, & in locis, ac parochiis Græcorum, & Albanensium evulgetur, ac publicetur.

Matrimonia inter conjuges græcos dirimi, seu divortia, quoad vinculum, fieri nullo modo permittant, aut pariantur, & si qua de facto præcesserunt, nulla & irrita declarentur.

Maritus Latinus uxoris Græcæ ritum non sequetur.

Latina uxor non sequatur ritum mariti Græci.

Græca verò uxor sequatur ritum mariti Latini.

Quod si id fieri non possit, quisque conjugum in suo ritu, catholico tamen, manere permittatur.

Proles sequatur patris ritum, nisi prævaluerit mater Latina.

Presbyter græcus conjugatus ante sacrum sacrificium, seu Sanctam Missam celebrandam, vel per hebdomadam, & per triduum abstinere ab uxore.

Circa alia dogmata Græcorum.

Græci credere tenentur, etiam à Filio Spiritum Sanctum procedere, sed non tenentur pronunciare, nisi subesset scandalum, præsertim si degant inter Latinos, aut necessitas postularer confitendi fidem catholicam, quia tunc oportet etiam pronunciare.

Nunquam Monachis græcis, seu Calogeris animarum cura committatur, nisi ex necessitate, vel alia iusta causa.

Presbyteri seculares græci, abjuratis schismate & erroribus, atque in fide catholica bene instructi, in parochialibus, seu Curatis Ecclesiis Græcorum institui possunt.

Tolerandus est apud Græcos usus carniū die Sabbati, ubi sine scandalo fieri potest, in locis tamen ipsorum, & inter eos tantum.

Item tolerandus est, ut ad jejunium eodem die Sabbati in quadragesima, excepto uno sabbato sancto, ex antiqua traditione non teneantur, sed duntaxat ad abstinentiam.

In jejniis biduariis, vel triduariis, vel aliis à diocæsanis, vel Iubileis à summo Pontifice Romano indicatis, dies Sabbati in eis comprehensus, vel præscriptus, in alium diem pro plebibus græcis, ab ipsis diocæsanis Apostolica auctoritate sanctissimi Domini nostri Clementis divina providentia Papæ VIII. permittitur commutari.

Si ipsi Græci ad observationem jejuniorum, & vigiliarum Latinæ Ecclesiæ induci possent, optimum esset, sed non cogantur, cum ipsi qualibet hebdomada, & feria quarta & feria sexta jejunent.

Græci existentes inter Latinos, dies festos de præcepto ejusdem Ecclesiæ Latinæ servare tenentur.

Insuper idem Sanctissimus D. noster constituit Romæ, habendum esse Episcopum Græcum Catholicum, qui Græcos Episcopis Latinis Italiæ, & Insularum adjacentium subiectos, ab Episcopo Græco ordinari volentes, cum illorum dimissoriis, ad id tantum concedendis, ritu græco ordinet.

Item mandavit, ut ad majorem instructionem Minorum Episcoporum Latinorum imprimantur cum hac ipsa decretales, seu litteræ quædam Apostolicæ ad Græcorum ritus pertinentes, ac etiam professio orthodoxæ fidei, à Græcis, qui ad veritatem S. Romanæ Ecclesiæ veniunt, facienda.

Ita Sanctitas sua ex sententia Congregationis super reformatione Græcorum decrevit, & declaravit, ac fieri mandavit. Romæ in Palatio Montis Quirinalis apud S. Marcum die 31. mensis Augusti anno Domini 1595. Pontificatus sui anno quarto.

Constat ex supradictis omnes schismaticos addictos esse majoris excommunicationis vinculo. Hæc autem excommunicatio lata non erat contra schismaticos aliquo jure antiquo, ut observat Abb. *in rub. de schismat. numero 2.* Alii verò contendunt schismaticis etiam olim fuisse jure communi excommunicatos. Nam *cap. 1. & 2. de schism.* præcipiuntur vitari. Cæterum, quicquid sit de hac re hodie omnia schismatici Constitutione Pontificia, quæ in Cena Domini promulgatur, sunt majoris excommunicationis pœnaligati.

Quare dubitatur, an schismaticus sit in universum vitandus à nobis, præsertim in divinis, scilicet in Sacramentis recipiendis, & aliis ministeriis divinis exercendis?

Respondeo. Schismatici eo ipso, quo excommunicati sunt, non sunt à nobis vitandi. Quia ob Constitutionem in Concilio Constantiensi à Martino V. editam usum jam receptum est, duo tantum excommunicationum genera esse evitanda, nempe nominatim excommunicatum, & notorium Clerici percosorem. Quare cum schismaticis, qui non sunt publice ac nominatim excommunicati, licet communicare, non secus ac si non essent excommunicati, tam in humanis, quam in divinis rebus, ac latius mox dicemus, cum de communicatione cum hæreticis erit sermo. Quæ omnia procedunt etiam à fortiori in schismaticis.

Ex quo inferitur, Catholicum posse interesse Missæ sacrificiis, quæ faciunt & offerunt Græci, Armeni, Rutheni, alique schismatici, & præceptum divinum de audienda Missa adimplere prædictorum Missam audientem. Ita aperte colligitur ex jam dictis, ac docet Azor. *tom. 2. d. lib. 8. cap. 11.* Nam ritus etiam græci in re divina, & sacrificiis faciendis sunt catholici, à Sanctis patribus traditi, Basilio nempe Chrylostomo, & aliis, ac proinde qui græca sacra audiunt, suo Officio, & Ecclesiæ præcepto satisfaciunt. Siquidem Græci legitimo suo ritu ac instituto Sacris operantur, & Ecclesiæ præceptum non est, ut rem divinam audiamus hoc, vel illo ritu, sed simpliciter, ut diebus Dominicis, ac festis rem sacram audiamus; & cum ex altera parte non teneamur vitare schismaticos, nisi nominatim sint excommunicati, aut aliàs scandalum oritur, fit, virum Latinum posse interesse sacrificiis Græcorum, & schismaticorum.

Major difficultas est, an à Sacerdote, vel Episcopo schismatico possit quis sacramenta recipere? Pro parte affirmativa facit extragens Martini V. Ad evitanda, in citato Concilio Constantiensi emanata, quod sine ullo discrimine excommunicatos non denunciandos docet non esse vitandos, ac si excommunicati non essent. Idque docent plures Auctores

res adducendi, ubi de communione cum hæreticis agemus.

Pro contraria verò parte facit primò quod isti schismatici, in quantum non excommunicati nominantur, non sint vitandi; in quantum schismatici sunt separati à communione à jure Canonico, ac privati jurisdictione, ut constat ex citato cap. 1. & 2. de schismat. & can. ordinationes q. q. 1. Deinde quia Clemens VIII. in Bulla citata oppositam apertè docet sententiam: Ordinari inquit, ab Episcopis schismaticis, aliàs rite ordinatis, servata debita forma recipiunt quidem ordinem, sed non executionem, ac insuper prohibentur in prædictis ordinibus ministrare sine dispensatione Sedis Apostolicæ.

Nec erit sufficiens solutio, si quis dicat, loqui Pontificem de ordinato, qui non sit, subditus Episcopi. Nam illa verba, aliàs rite ordinatis, hoc etiam includunt. Idque confirmatur, quia in eadem Bulla de Sacramento Pœnitentiæ dicitur, in casu necessitatis presbyteros Græcos Catholicos, posse Latinos absolvere. Ubi per particulam illam, catholici, videntur excludi schismatici, etiam in casu necessitatis. Nam eo ipso quod schismatici sunt, carent jurisdictione, ut dicemus de hæreticis.

An autem Sacerdos Græcus, agens inter Latinos, teneatur se tam Latinorum ritui, quam propriæ consuetudini conformare, & è contra de Latino inter Græcos?

Respondeo. Si loquamur de ritu, tam in celebratione Missarum, quam in aliis divinis officiis, B. Pius V. prohibuit, ne Sacerdos Græcus Latino ritu, neque è contra Latinus ritu Græco celebrarent. Immo & Concilium Florentinum in litteris unionis simpliciter ait, unumquemque Sacerdotem debere conficere in fermentato, vel azymo juxta suæ Ecclesiæ consuetudinem. Quod accipiendum puto de Sacerdotibus Latinis & Græcis quando in eodem territorio sunt conjuncti, vel de Sacerdotibus Græcis per Latinam Ecclesiam peregrinantibus, vel de Latinis per Græciam iter facientibus. Si tamen domicilium habeant vel Latini inter Græcos, vel Græci inter Latinos, tunc merito potest esse quæstio, an teneantur se conformare ritui Ecclesiæ illius, in qua habent domicilium. Nam Latinus qui habet domicilium in Ecclesia Græca, censetur jam Græcus, & è contra Græcus in Ecclesia Latina. Præterea in can. ille d. 12. dicitur teneri unumquemque se conformare consuetudini Ecclesiæ, in qua actu existit.

His rationibus motus Suarez tom. 3. disp. 44. sect. 3. tenet partem affirmativam. Sed contraria sententia probabiliter videtur. Nam Concilium Florentinum, & Constitutio B. Pii V. absolute præcipiunt unicuique Sacerdotum Græcorum, & Latinorum servare propriæ Ecclesiæ ritum sine ulla limitatione, & ob id non tenetur se conformare, quantum ad ritum Ecclesiæ illius, in qua actu habitat. In aliis verò tenebuntur consuetudines ac præcepta Ecclesiæ observare.

Ex quibus colligo, Sacerdotem Latinum, degentem inter Armenos, Abissinos, vel alios schismaticos, quorum ritus in celebrando sit approbatus ab Ecclesia, posse illorum ritui se conformare, maxime quando habet domicilium. Quia Concilium Florentinum & Constitutio B. Pii solum loquuntur de Sacerdote Græco inter Latinos, & de Latino inter Græcos, & ita non debent extendi ad alias nationes.

Colligo item, quod seculares, domicilium habentes in Ecclesia Græca, vel alia schismaticorum, quales sunt nunc Lusitani multi in interiori Æthyopia, posse consuetudinibus se accommodare, ac debere, præcipue si sit scandalum, nisi aliàs vellent ipsi in omnibus Latino ritu vivere, habeantque ministros Ecclesiæ Latinæ.

Tom. II.

Nam tunc certum est, nullatenus teneri.

Pro his tamen, ac similibus dubiis degentes inter alios schismaticos à Græcis, cum quibus jam ex præxi constat, qualiter quis se gerere debeat, & sciant quid ab ipsis præstandum sit, tam in jejuniis, die-rumque festorum observatione, quam in eorum ritibus approbandis, vel reprobandis, oporteret, ut Sedem Apostolicam consulere.

De Græcis, Rhutenis, & Armenis vide sparsim quæ à nobis dicta sunt in aliis Tomis.

De Schismaticorum pœnis, quas Deus justissime ab eis interdum solet reperere, non est necesse in præ-senti dicere, cum suo loco de illis agemus. Extant in scripturis aliquot earum exempla, ut Num. 16. ubi legimus Dathan, & Abiran propter peccatum schismatis fuisse absorptos à dehiscente terra; & constat ex libris Regum, quantis cladibus affectæ fuerint undecim tribus Israel eo, quod à domo David discessionem fecerint.

De aliis verò pœnis, quibus vel ipso facto, vel per sententiam Iudicis possunt affici Schismatici, quædam sunt certa apud Doctores, quædam controversa.

Primò certum est, eos non ita puniri, ut vel amittant ipso facto, vel possint amittere spiritualem aliquam potestatem, consistentiam in spiritualis caractere Baptismi, vel Confirmationis, vel Ordinis. Nam hæc indelebilis est, ut docet D. Thomas 2.2. q. 39. art. 3. & cum eo Theologi omnes, & confirmat Turrecrem. lib. 4. sum. p. 1. cap. 7. ac Sylvest. v. schismatici, patetque ex Urbano Papa in d. can. ordinationes q. q. 1. qui ordinatos ab Episcopis schismaticis censet, vere fuisse ordinatos, & ex D. Augustino lib. 6. de baptismo, contra Donatistas cap. 5. ubi ait; Potest sacramentum tradere separatus, sicut habere.

Secundo certum est, privari tamen ipso facto schismaticos facultate utendi rectè, ac legitimè ejusmodi potestate characteris, seu privari, ejusmodi potestate quoad ejus effectum, quoad usum nimirum legitimum, ut ait D. Thomas dict. articul. 3. Non enim possunt schismatici rectè, & absque peccato uti ejusmodi potestate. Quo sensu asserit, idem D. Thomas, & Turrecremata locis citatis debere intelligi quædam Patrum, ac Pontificum testimonia, quibus judicari videtur, amitti per schisma potestatem, etiam Ordinis, sive consecrationis. Oportet enim id intelligi quoad usum legitimum, ut quando Patres Concilii Lateranensis sub Innocentio Tertio cap. 1. extravag. de schismaticis, aiunt: Ordinationes ab Octaviano, & Guidone hæresiarcho factas, irritas esse censemus. Quod etiam inquit Urbanus in cit. can. ordinationes q. q. 1. Debet enim intelligi quoad executionem earum legitimam, ut ibi etiam exponit Glossa, addens, nisi cum eis fuerit dispensatum, vel nisi Ordinatus probare posset, nescivisse se fuisse schismaticum eum Episcopum, à quo accepit ordinem, aut habuisse legitimam dispensationem accipiendi Ordines à schismatico, ut ait Innocentius tertius in cap. paternitate de schismat.

Tertio certum est, propter excommunicationem, quam supra schismaticos diximus incurrere, si ab ea non respiciant, posse ulterius puniri, nimirum per censuram depositionis, ut patet ex can. in nomine Domini dict. 23. & notat ubi supra Turrecremata. Et si nec per depositionem emendantur, pœnis etiam corporali-bus auxilio brachii secularis, ut fieri jubet Pelagius Papa in can. de Liguribus 23. q. 5. docet D. Thomas ibidem articul. 4. ad 3. atque etiam possunt privari à Pontifice dignitate ac potestate temporali.

Certum est quartò, schismaticum præter pœnas prædictas, alias etiam incurrere. Est enim irregularis ita, ut etiam si Ecclesiæ per absolutionem, ac veram pœnitentiam

D 3

pœnitentiam fuerit reconciliatus ad beneficia & ordines promoveri non potest sine Pontificis dispensatione; ut colligi videtur ex cap. *quia diligentia de elect.* ubi Ostiensis, Abbas, & Io. Andreas idem censent. Hanc verò irregularitatem non contrahi à schismatico occulto, sed tantum manifesto, quidam affirmant. Alii verò contra docent, etiam ab occulto contrahi: Sed probabilior videtur prima sententia, ut diserte ostendit Valentia 2. 2. disp. 3. q. 15. punct. 3. & nos suo loco.

An autem schismatici Presbyteri, ac Episcopi careant Ordinis potestate, an tantum jurisdictione? Respondet D. Thomas cit. art. 3. schismaticos jurisdictione carere: *Non possunt, inquit, absolvere, nec excommunicare, neque indulgentias concedere.* Et ita nequeunt eadem ratione eligere, beneficia conferre, Leges, sive Constitutiones condere. Unde, si quos absolvant, vel eligant, absolutio, sive electio recta non est, ac proinde iteranda. Habere tamen, ait D. Thomas, potestatem sacram Ordinis. Quare Episcopus schismaticus verè conficit, & consecrat Eucharistiam, verè confirmat, verè ordinat, cum aliquos ad Ecclesiasticos ordines eligit, ac promovet, ab eo verè Ordinis characterem recipiunt, non tamen ordinis usum, & functionem. Quia sunt ipso jure suspensi, si sciunt à schismatico Episcopo ordinantur. Pari, aut simili ratione, si Episcopus schismaticus altaria, vasa, aut templa consecrat raturum est, quod facit, quia hæc sunt ordinis, non jurisdictionis, quamvis Episcopo ex Ecclesiæ auctoritate conveniant.

Sed an pœna, qua schismatici jurisdictione privantur, locum habeat generatim in omnibus schismaticis? Quidam aiunt, hanc pœnam locum habuisse ante Concilium Constantiense in omnibus manifestis, & notoriis schismaticis, non occultis, modo verò post illud solum locum habere in iis, qui sunt expressim, ac nominatim denunciati, aut manifesti percussores clericorum. Aliis probabilius videtur universum schismaticos, quatenus tales sunt, jurisdictione Ecclesiastica privatos esse eo, quod sunt extra Ecclesiam, quia ipsi se ab Ecclesia diviserunt. Ego tamen ita respondeo. Si schismaticus sit toleratus, & communi errore populi habitus pro legitimo, non dubium, quin omnes actus jurisdictionem aliàs requirentes, sint validi, ut infra dicemus etiam de hæreticis. Si vero presbyter, vel Episcopus sit manifestus schismaticus, tunc aliqui dicunt, non valere gesta per ipsum, illa, inquam, quæ requirunt jurisdictionem. Aliis vero placet, valere omnia in casu, quo schismaticus non sit nominatim excommunicatus, vel manifestus clerici percussor. At verior, & securior est prima sententia.

Qui verò ad Ordines sacros, vel minores, vel tonsuram, vel consecrationem Episcopalem, vel Ecclesiastica beneficia sponte recipit ab Episcopo ab Ecclesia non tolerato, nempe hæretico, vel schismatico, vel simoniaco, vel excommunicato, vel suspensio, vel interdicto, vel irregulari quando est vitandus, sive non toleratus ab Ecclesia, sciens talem esse, manet eo ipso suspensus ab executione ordinis sic suscepti, & privatur illis beneficiis. Ita colligitur ex cap. 2. de schismat. cap. 2. de ordinat. ab Episc. qui renunc. can. Daibertum 1. q. 7. & ex Bulla Clementis VIII. superius adducta. Suarez disp. 31. sect. 1. n. 61. 64. & seq. Coninck disp. 15. dub. 5. Filiuc. tr. 17. n. 80. Sayr. lib. 4. de cens. cap. 14. num. 1. qui plurimos allegat. Si tamen promotus ignoravit omnino vitium ordinantis, tunc non est proprie suspensus, neque irregularis, sed improprie, quatenus ante dispensationem peccat ministrando in susceptis, Suarez num. 62. & Coninck num. 34. si autem mala fide scienter, solus Papa cum eo

dispensare potest, nisi sit Regularis professus. Si vero ex ignorantia crassa, vel supina, poterit ejus Episcopus dispensare ex d. cap. 2. de ordinat. ab Episc. & cap. 2. de schism. Toler. lib. 1. cap. 68. num. 5. Sayr. num. 2. Diaz in prax. cap. 28. in fin. Sanchez opusc. lib. 2. cap. 3. dub. 104. num. 44. & seq.

De Episcopo tamen consecrato ab Episcopo non tolerato, dubia est quæstio, an, stante ignorantia, saltem inculcata consecrati, possit ipse à suo Metropolitano, vel Patriarcha dispensari? Affirmat Suarez num. 65. ac Filiucius num. 81. sed contrarium est tenendum. Quia dispensare cum Episcopo pro foro externo, est de majoribus negociis, ideo reservatur Papæ, Ostiensis & alii bene multi, quos sequitur Henrich Boich in cap. consultationi de temp. ordin. ac plures, quos refert ac sequitur Sayr. d. cap. 14. num. 2.

Dicitur autem Episcopus vitandus, sive non toleratus ab Ecclesia, si erat vel notorius Clerici percussor, vel denunciatus nominatim de supradictis censuris, sive criminibus, ut hæresi, vel schismate, vel simonia, &c. Suarez num. 64. Sanch. loc. cit. num. 41. cum magis communi de quo alibi.

Si tamen ordinatus ab Episcopo, ut supra non tolerato, ordines recipiat metu gravi, scilicet cadente in constantem virum, non incurrit suspensionem proprie dictam, sed impropiam, sicut qui bona fide ordinatus est, Suarez n. 62. Coninck num. 34. Filiuc. num. 80. Sanchez num. 48. & sic potest ab Episcopo suo dispensari, Sanchez num. 44. & 45. Tamen si Ordinatus ab hæretico, vel schismatico metu gravi post ordinationem per mensem integrum communicaverit cum ordinante in divinis, tunc incurrit suspensionem, quia præsumitur metus purgatus, & ipse præsumitur credens, & fautor hæreticorum. Secus si statim eorum sectæ abrenunciavit, & ad catholicam rediit Ecclesiam, can. constat multos 1. qu. 1. Maiol. lib. 4. cap. 22. num. 4. Sayr. d. cap. 14. num. 5.

Qua autem ratione schismatici sint absolvendi, & reconciliandi cum Ecclesia, dicemus infra cum de absolute hæreticorum dixerimus. Tum quia schismatici majori ex parte hæretici sunt. Tum etiam quia, etsi schismatici tantum inveniantur, eorum tamen absolutio reservata est etiam Sedi Apostolicæ, ut patet ex Bulla Cœnæ Domini.

Id tamen est animadvertendum, quod quamvis schismaticorum absolutio sit reservata, sicut & hæreticorum, in eorum tamen absolute non sunt tot, tantæque circumstantiæ observandæ, sicut in absolute hæreticorum. Oportebit tamen primo, ut antequam absolute beneficiū accipiant, publice, vel private fidei professionem juxta formulam à sede Apostolica jussu Gregorii XIII. editam, faciant.

De Rhutenorum autem religione, ac unione cum Sede Apostolica, de unione totius Orientalis Ecclesiæ cum Ecclesia Catholica procuranda, de origine schismaticorum Orientalium, de Nestorianorum Natione, eorumque erroribus, de Natione Chaldaea Assyria, de erroribus, ac ritibus Ecclesiæ Alexandrinæ, & Nationis Coptæ, de Natione, erroribus, ritibusque Abyssinorum, ac methodo illis juvandi, de Natione Jacobitica, ac de eorum erroribus, de Natione Armena, eorumque erroribus, ac ritibus, de Georgianis, alio nomine Iberis, ac eorum erroribus, de Maronitarum natione, deque aliis alibi disceptabimus, annuente Deo.

CONSULTATIO CXLI.

An & quatenus liceat Principibus Catholicis permitttere in suis Regnis, vel dominibus liber

be
cl
nat
nat
gen
Ecc
cum
sent
sibi
fuit
vis
ilti
por
prop
plac
trad
in G
Prin
quod
fape
effic
& p
rum
ipfi
tur.
Ex
cand
quo
quib
lis v
Eccle
stri
bitan
Prin
fanc
stros
cipes
ubi ha
Dei
jus pro
nec ip
absterg
adduct
vulner
de sibi
Quod
fete ist
directi
Hoc
Religi
Deum
hæreti
ingens
niti g
mitti
D. Th
ter ju
latis
forte ad
dium,
dem S
Et
statim
posse
quando

tatem publicam Religionis? Et quatenus, ea permessa, fides hæreticis servanda sit.

Asserunt Politici, inquiunt enim non eam cedere in præjudicium Catholicæ Religionis, quia liberum ejus exercitium permittitur. Atque hoc præclarum illud remedium esse aiunt, quo Ecclesiæ lancinata viscera, & fides catholica indirecte devastata, se sanare gloriantur.

Verum ista Religionis libertas nihil facit ad detergendas sceleratas sacrilegiorum labe, quæ ex conculcatis Ecclesiæ sacris, exterminatoque Religionis cultu nascuntur. Nam periculum illud, vel potius malum præsentissimum, quod infirmis ex hæreticis Præfectis sibi dominantibus proficiscitur, non ex eo tantum fluit, quod libertatem Religionis auferant, quamvis, quicquid ipsi polliceri videantur sit & istud unum istius noxæ caput, ut mox ostensuri sumus; sed inde potius, quod dominantium autoritas quibus homines propter maximam bene, maleque faciendi potestatem placere volunt, maximam habeat vim ad imbecillum traductionem in eorum, quos colunt, fidem, sicut in Germania perspicuum est. Non enim ideo tantum Principes hæretici periculosi, aut perniciosi sunt, quod homines ad mutandam fidem cogant; hoc enim sæpe cavent; sed quod hoc ipsum verbis, factisque efficacissime, & ipsa sui exempli autoritate suadeant, & plerumque persuadeant. Denique quod sub eorum imperio semper publica errorum impietas, quam ipsi proferunt, publice doceatur, impuneque teneatur.

Ex quo fit, ut simplices, atque infirmi, dijudicandis erroribus in idonei, eo facilius seducantur, quo suis Principibus eos probari, & placere sentiunt, quibus hoc placet, quod ipsi probant. Quibus ex causis verissimam illam sententiam pronunciavit. Sapiens Eccles. 10. Secundum Judicem populi, sic & ministri ejus, & qualis rector est civitatis, tales & inhabitantes in ea & alio in loco præclarissime Proverb. 19. *Princeps, qui libenter audit verba mendacii*, qualia sunt omnium maxime verba perfidia, *omnes ministros habet impios*. Contra, ubicunque catholici Principes regunt, fides maxima ex parte conservata est; ubi hæretici, eradicata.

Deinde libertas ista publica Religionis de cuius procuratore sibi nonnulli Principes blandiuntur, nec ipsas Religionis injurias, quas effugere nituntur, abstergere potest. Revera enim ista speciosa libertatis adducta pompa nihil aliud faciunt, nisi quod vulnus vulnere medicando sacrilegium hæreticorum, indirecte sibi imputatum directa purgant Religionis injuria. Quod non est tollere, sed mutare malum. Non enim fide ista beneficii impertitione innocentes probant, sed directius, apertiusque culpæ reos.

Hoc ut perspicue percipiatur, sciendum libertatem Religionis publicæ, hoc est credendi, colendique Deum quocunque ritu publico, sive catholico, sive hæretico, non esse expetendum aliquod bonum, sed ingens malum, quod nullo pacto in Rempublicam, nisi graviorum calamitatum impendentium metu, admitti potest. Id omnes Theologi uno consensu cum D. Thoma docent 2. 2. q. 10. ar. 11. *Aliorum ait, præter Judæos, infidelium ritus, qui nihil veritatis aut utilitatis afferunt, non sunt aliquantulum tolerandi, nisi forte ad aliquod malum vitandum*, scandalum, dissidium, impedimentum salutis hæreticorum, ut ibidem Sanctus Doctor tradit.

Et quis usque adeo tenebris immerfus est, qui non statim videat gravissimorum scelerum licentiam non posse à Reipublicæ moderatoribus permitti, nisi quando non potest amplius sine gravioribus malis,

aut ipsius forte Reipublicæ occasu, mali pervicacia remedium superante, coerceri? Non enim Principes Reipublicis præfecti sunt, ut quicquid geratur etiam circa Religionem, indifferenter ferant, sed in primis, ut scelera compescant, quibus Deus offenditur, boni affliguntur, & Respublica perturbatur. Qua de causa Apostolus dicit Rom. 13. *si malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram, ei qui malum agit*. Et Augustinus epist. 50. *Quomodo Reges Domino serviunt in timore, sicut psalmus præcipit, nisi ea, qua contra jussa Domini fiunt, religiosa severitate prohibendo, atque plectendo?* Crimen autem hæreseos omnia scelera contra homines commissa, furta, adulteria, latrocinia, & siquid aliud sanæ doctrinæ adversatur, tantò gravitate; impietateque superat, quanto est homine Deus major, humanis divina potiora. Nam & fidem Deo abrogat, eumque tacite mendacem facit, & omnis salutis basim Ex hominum pectoribus eruit, in proximos ut cancer serpit, concordiam rumpit, & civilem Reipublicæ statum rebellionem perturbat.

Unde fit, ut Sancti Patres, hæreticos Judæis, Paganisque deteriores esse statuunt, imò demonibus pares, & subinde magis pervicaces, & execrabiles. Crimen ipsum nonnunquam Idololatriæ æquat, aut potius præfert Augustinus Epist. 48. *Horum impietas etiam Idololatriam forsitan superat*. Tanta est eorum adversus Dei veritatem contumacia, adversus hominum salutem conjuratio. Quam ob causam non aliud Scripturæ Sacræ novi, veterisque Testamenti ad Tit. 3. v. 10. 2. *Timoth. 3. v. 5. Denter. 18. v. 20.* & alibi, Patres, Canones, civilesque Sanctiones contra istos fidei Deo datæ desertores fidelibus clamant, *Cavete, Fugite, Interficite, Lapidate*. De quibus, tantumquam in promptu positus non est hic latius differendi locus.

Hujus igitur tam nefarii, publicoque perniciosi criminis licentia nullo pacto indulgeri potest, nisi gravissimorum malorum alioquin Reipublicæ impendentium metus extorqueat. Quamobrem etiam nullum est nunc in Orbe Christiano Regnum, aut Respublica, in quam pestis illa à Catholico Principe intromissa sit, nisi ut è gravissimis bellorum tumultibus, quos hæresis conflaverat, respirare posset, & ab interitu ex cladibus illis imminente præservari. In tali enim casu id minus malum non eligitur præcise, ut malum quoddam est, sed ut medium utile ad evitandum majus malum, ac proinde eligitur sub ratione boni utilis. Ita D. Thomas loc. cit. ubi ex hoc principio probat, ritus gentilium, & hæreticorum tolerari posse ad majus malum evitandum, Caiet. *ibidem*, Valentia tom. 3. disp. 1. q. 10. pun. 7. Molina tr. 2. de just. & jur. disp. 335. aliique plures. Multa in eandem sententiam scribit D. Gregorius apud Gratianum can. *nervi d. 13.*

Cum igitur hæc doctrina planissima, certissimaque sit, & inter Catholicos extra controversiam, de qua soli hæretici conqueruntur, dementiæ similis videtur sententia, qua quis putet, hæreseos credendæ, prædicandæque publicam potestatem à Christiano Principe non solum libere permitti posse in locis jam infectis, ad quæ, ut cancer serpit, sed etiam alia loca ab illa peste prorsus immunia, à quibus hætenus exclusa fuit; & sine difficultate porro, excludi potest, diffundendo ejus veneno, consilio pecuniarum largitionibus, armisque posse aperiri. Cur enim non dicamus & adulteriis, & latrocinis, & sacrilegiis, cæterisque sceleribus, etiam cum impediri facile possunt, grassandi licentiam non modò indulgeri, sed etiam magnis conatibus posse procurari? Quod si ergo hoc sapere est desperare, & om-

nium hæreticorum seditiones pro inducenda docendarum hæresium libertate à suscepti sceleris labe purgare, indebitatum esse debet, non solum illicitum, sed gravissimam esse Religionis, justitiæque læsæ maculam, qua hæresis prædicandæ, credendæque libertas Reipublicæ non laboranti permittitur, vel obtruditur.

Contra quam licentiam, licet longe minorem, Spiritus Dei in Scriptura clamat Apocal. 2. *Habeo adversum te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Baal, &c. Ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.* Nam esse vel in sola illa permissione peccatum, exerte dicit ibidem: *Habeo adversum te pauca, quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit Propheten, docere, & seducere servos meos.* 15. Hinc S. Gregorius Pontifex epist. 32. lib. 3. *Hi igitur quos & fidei nostra integritas, & legum damnat districtio, non leve peccatum est, si vestris inveniatis temporibus licentiam reserpendi.* Et Gregorius Nazianzenus ad Nectar. orat. 46. *Quod autem ex omnibus Ecclesiasticis calamitatibus acerbissimum, Apollinaristarum licentia est, quos haud scio quonam modo pietas tua conventuum, aque ac nos, habendorum auctoritatem sibi arrogasse, atque usurpasse, passa fuerit.*

Quid enim est libertas illa Religionis, quæ iactatur, nisi libertas hæresis, sacrilegii, blasphemix, scelerum inquam, divina, humanaque lege damnatorum, quæ in Catholicas urbes introducta est. Quid est, nisi libertas errandi, atque pereundi? Quam ita commendat Augustinus, ut dicat epist. 166. *Quæ est enim peior mors anima, quam libertas erroris.* Quid enim facit quisquis in catholicam civitatem hæresis exercitium, jam diu inde proscriptum, damnatumque vi armata sub prætextu publicæ libertatis adducit, nisi quod Romanam tacite damnat fidem? Audiamus non mea, sed doctissimi Nazianzeni verba loco citato: *Proinde si iis, qui talia sentiunt, cætus habere licet, illud velim cogitet, atque expendat tua in Christo illustris prudentia, quod cum nobis cum eorum dogmatibus non conveniat, cætus habendi potestatem illis factam esse, nihil aliud est, quam eorum doctrinam nostra veriore existimare.* Nam si illis, ut & pie sentientibus, ea, quæ sentiunt docere, libereque promulgare permittitur, quis non videt Ecclesiæ doctrinam condemnari, perinde ac veritate ab illorum partibus stante? Neque enim rerum natura fert, duas de eadem re contrarias doctrinas veras esse. Audiamus Ambrosium cum Gentiles per Imperatorem aram Deorum, & superstitionem restituendam poscerent, acerbius in simili causa stomachantem epist. II. *Quod si aliqui nomine Christiano tale aliquid decernendum putant, mentem tuam vocabula nuda non capiant, nomina cassa non fallant. Quisquis hoc suadet, sacrificat, & quisquis hoc statuit. Et inferius Nazianzeni ratione & pene verbis Imperatorem premens: Si volens acquievisisti, damnasti fidem meam. Si invitus cessisti, prodidisti tuam.*

Quid enim interest, cultus Paganismi, an Calvinismi publice, unde exclusus est reducat? Uno tantum, quod ille post incarnatum in mundo Deum, vel nullos omnino Christianos, vel paucissimos, propter evidentiam absurditatis, decipit; hic innumeros. Ille ab omnibus irritus despuitur; huic applauditur. Illius redargutio, & fuga iudicio quoque populari facilis, hic fallit, fatigatque eruditos. Ille reddita ratione unius veri Dei, non difficulter exiit, hic pertinacissime ipsis animi medullis hæret. Ex quo consequenter fit, ut conatus ad inferendos in Catholicas Civitates hæreticos, cum hæreseos prædicandæ libertatē, tanto deterior sit favore Paganorum, quanto hæresis est seducendis Christianis periculosior, seductisque perniciosior. Laudem igitur hi Principes promerentur beneficentiæ Juliani in Catholicos parem,

qui cum Christianam Ecclesiam pessundare meditaretur, Marcellin. lib. 22. num. 7. *diffidentis Christianorum Antistites monebat, ut civilibus discordiis consopitus, quisque nullo vetante, Religionis suæ serviret intripidus.* Religionis enim dissidium, hæresisque prædicandæ libertatem, animarum, Ecclesiæque venenum præsentissimum esse noverat.

Sed aliud est in hac Religionis libertate, quod religiosi animi non minus molestè ferunt, neque minorem fortasse Religionis contemptum spirat. Nam Catholicorum cætus per hanc ipsam libertatis obtrusam legem avitis Templis suis migrare coguntur, ut hæreticis concionibus, novorumque rituum sacrilegiis detur locus. Exiguum hoc est, scio, politica, novæque pietati, sed prisca, catholica, ac Christianæ quovis tormento terribilius. Iste sensus fuit S. Joannis Chrysostomi, sanctissimi, doctissimique Præsulis. Cum enim ab Arcadio Gainæ res novas, tyrannidemque molientis terrore perculso peteretur, ut illi tanquam hæretico Aedes una cederet, in qua Ariana sacra Gainas cum sua secta frequentaret, respondit ei genetose Chrysostomus apud Theod. lib. 5. hist. cap. 32. *Ne istud ei pollicearis, Imperator, neque Sanctum dari canibus mandes. Nam nunquam equidem patiar, ut qui Deum Verbum sancte, augusteque laudibus celebrant, expellantur è sacro Templo, idemque tribuatur his, qui contra Deum loquuntur blasphemias.* Sed an Imperator criminis immunis, si istud vel faceret, vel pateretur? Audiamus Sozomenum lib. 8. hist. cap. 4. *Consulebat, satius esse Imperio cedere, quam prodere domum Dei, & à Religione deficere.*

Ambrosii perinde Sancti, atque eruditi adhuc ferventior fuit erga Templorum suorum custodiam fides. Nam cum Basilicam Imperator ad colligendos hæreticorum Cætus tradi jussisset, quanta fiducia impietatem detestatus est? Quanta generositate imperium detrectavit in Conc. de Basilica non tradenda? Si ille, Naboth, vineam non tradidit suam, nos trademus Ecclesiam Christi! Absit à me, ut tradam Christi hereditatem. Si patrum hereditatem non tradidit, Ego tradam Christi hereditatem! Et responsi sui reddens rationem: Respondi, inquit, ego, quod Sacerdotis est; quod Imperatoris est, faciat Imperator. Prius est, ut animam mihi, quam fidem auferat. Et plenius in Epistolis suis Epist. 14. ad Marcellin. Soror. *Adveritis quid jubeatur, cum mandatur; Trade Basilicam, hoc est, dic aliquod verbum in Deum, id est blasphemia, & morere. Nec solum dic adversum Deum, sed etiam, Fa: a: versus Deum.* Et Calligono propter imperialis mandati despectum, caput ei auferendum minitante: *Utinam, inquit, ibidem, permittat tibi, ut impleas, quod minaris. Ego enim patiar, quod Episcopi. Tu facies, quod Spadonis.* Martyrem utique in hujusmodi causa Dei. Scio enim, adjicit in eadem Concione, quia quicquid passus fuero, pro Christo patiar.

Quantus in eadem calamitatis interminatione populi luctus! quantus fletus! Fidei Christianæ summam agi in ista causa putavisses. Itaque S. Augustinus Doctorum Ecclesiæ coryphæus, cum ostendere vellet impietatis magnitudinem, quæ in hujusmodi Templorum Christianorum traditione continetur, proprium eorum, qui Christianæ pacis inimici sunt, adeoque Apostatarum hoc facinus esse tradit, Constantinus, inquit lib. 2. contra Peril. cap. 92. *vobis; Donatistis, Basilicas jussit auferri. Julianus restituit. Quid horum Christianæ paci conveniat, vultis nosse? Illud fecit qui crediderat in Christum. Hoc fecit qui dimiserat Christum.*

Sit itaque firmum. Libertas fidei, ac Religionis plane illicita est, & Christianæ doctrinæ contraria. Hoc patet ex Evangelio, in quo multa sunt, ex quibus constat, Christum unam fidem mandasse, variam ac multiplicem prohibuisse. Primo voluit unam tantum

tantum esse Ecclesiam, unum ovile, unum pastorem, unum baptismum. Hæc autem sine unitate fidei consistere non possunt. Deinde voluit discipulos suos consistere à falsis prophetis. At in multiplici religione necesse est, alios esse veros, alios falsos prophetas. Ergo si excludendi sunt, fides una retinenda est, varia explodenda. Postremo voluit Ecclesiam suam esse perpetuam, cui omnes inferiorum potestates resistere non possint. At perpetua esse non potest, si una omnium fides non sit. Quod ipse testatur Lucæ 11. 17. *Omne regnum in seipsum divisum desolabitur.* Apostoli disertis verbis id confirmant Rom. 16. v. 17. *Rogo autem vos fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis.* Galat. 1. vers. 8. *Licet vos aut Angelus de cælo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* 1. Cor. 14. v. 33. *Non enim est dissensionis Deus, sed pacis.* Ephes. 4. *Unus Dominus, una fides, unum baptismum.* Hebr. 13. v. 9. *Doctrinis variis, & peregrinis nolite abduci.* Vides quam serio, quam solícite, & graviter hortetur Apostolus, ut unitatem fidei retineamus. Quod non faceret, si libertas indulgeri posset.

Hæc item ipsa libertas Reipublicæ noxia, & periculosa est, non modo quoad salutem animarum, sed etiam quoad pacem, & tranquillitatem politicam, quæ sine veritate fidei conservari nequit. Hoc testatur Christus, cum ait: *Omne Regnum in se divisum desolabitur.* Hoc testantur omnes auctores sacri & profani, Christiani, & Gentiles. Inter cæteros egregie tractat hoc argumentum Justus Lipsius in lib. contra dialogistam de una Religione.

Unde hæc libertas Religionis non debet præcipi, approbari, aut introduci ab ullo Principe, aut Magistratu catholico, sed omnibus modis, quantum commode fieri potest, impediri, ac profligari. Primo, quia contraria est divino præcepto. Secundo, quia turbat pacem, & tranquillitatem Reipublicæ. Hinc in Ecclesia toties coacta Concilia, ut unitas fidei servaretur, libertas, & varietas impediretur. Hinc optimorum Imperatorum severissimæ illæ leges *L. nullus C. de sum. Trinit. & fid. cath. Nullus hæreticis ministeriorum locus, nulla ad exercendam animi obstinationis elementiam pateat occasio.* Sciant omnes, etiam si quod speciali quolibet rescripto per fraudem elicto ab hujusmodi hominum genere impetratum sit, non valere. Arceantur cunctorum hæreticorum ab illicitis congregationibus turba. Unius & summi Dei nomen ubique celebretur. Nicæna fidei dudum à majoribus tradita, & divina religionis testimonio, atque assertionem firmata observantia semper mansura teneat. Et infra: *Si quid eruptio factiosa tentaverit, ab ipsis etiam urbium moenibus exterminato furore, propelli jubemus, ut cunctis orthodoxis Episcopis, qui Nicenam fidem tenent, Catholica Ecclesia toto orbe reddantur.* Et l. cuncti C. de hæret. & Manich. Cuncti hæretici proculdubio noverint, omnia loca sibi adimenda esse.

Nec dissimulium Imperatorum facta. Constantinus Magnus damnatum Arium una cum Eusebio, & Theognide in exilium misit, & omnibus exilium minatus est, qui Niceno Concilio non acquiescerent. Jovianus à militibus Imperator postulat, tum demum oblatum Imperium se suscepturum affirmabat, ubi omnes, qui ipsi, atque Imperio Romano militarent, unius Christianæ fidei professores se esse velle testarentur, ratus nimirum, quod res est, cum diversa Religione Imperii vires satis firmas esse non posse. Omisso Theodosios, Martianum, Justinianum, Aetelianum, Gratianum, Justinum, Carolum Magnum, alios similes, quorum historia non sunt. Consule Baronium, & alios. Quid dicam de Leone Papa

cui Epist. 76. objurgat Anatholium Episcopum Constantinopolitanum, quod Catholicis permixtos sineret vivere eos, qui aliam, quam unam Catholicam profitentur Religionem? Quid de D. Augustino qui Epist. 29. Olympium Comitem exhortatur, ut Imperatoris leges in Donatistas hæreticos constitutas evulget, non aliam ob causam, quam quod putaret, cum una fide Catholica, diversas sectas sociari non posse, nec debere?

Si verò Princeps, vel Magistratus Catholicus paciscatur cum hæreticis de toleranda libertate Religionis, quam sine majori detrimento impedire non potest, sine dubio fides servanda est. Nam fides servari debet in omni pacto licito, & honesto. Licitum autem & honestum est tolerare libertatem Religionis ad majus malum evitandum; & de ea toleranda licite & honeste pacisci potest Princeps Catholicus. Atque adeo si paciscitur, fidem servare debet.

CONSULTATIO. CXLII.

De Amuletis, & periaptis. Quid ea sint? Eorum efficacitas, & superstitio. Vbi de sacris fidelium Icunculis, vulgo Medaglie, & Agnus Dei. De Bullis, aliisque Ethnicorum superstitionibus.

Insigne fuit priscorum Triumphantium Romanorum, quam in triumpho præferebant, Bullam supra pectus deferre, inclusis intra eam remediis, quæ crederent adversus invidiam. Hinc deductus mos, ut Prætecta simul, & Bulla quæ Magistratum erant, etiam in usum ingenuorum puerorum usurparentur ad omen, & vota conciliandæ virtutis. Tarquinii Prisci filius eo quod se in bello viriliter gessisset, primus hæc aurea Bulla donatus est, & toga prætexta, Macrobi. lib. 1. Saturn. cap. 6. erat in Bulla expressa cordis figura, qua sic noscerent se homines esse, si corde præstarent, ut refert idem Macrobius, & Pierius Valerianus in hieroglyph. lib. 41. cap. 1. cum trib. seqq. Mos quoque fuit apud Ethnicos collo infantium apponendi metalla, re turpicula in virilis membri formam expressa ad avertendas fascinationes, at refert Varro lib. 6. de ling. Lat. Figura Bullæ rotunda erat, ceu in aqua sunt guttæ, quæ orbiculantur, vel id, quod in torquibus pendet Bullæ vel cordis in modum. Ab ea forma post signaturam provisio à nostris Bulla nuncupatur, nempe scriptura in membrana plumbo, auro, vel argento, funiculis pendente insignita. Et quia cælestis Agni effigies in Bullarum morem efformantur, hinc factum, ut hoc nomine censeantur, quemadmodum & icunculæ anææ, aureæ, argenteæ ob eandem causam, vulgo Medaglie appellata.

Christi autem fidelibus in primitiva Ecclesia mutata superstitione de Cordis figura, sive alterius rei, in veteram Religionem ex cereo paschali, sacro chrismate delibuto, ac benedictione sanctificata, eo quod Agni Christi imago in eo haberetur expressa Agnus Dei dici consuevit, quos Agnus Dei recens baptizati suspensos ferrent ad collum, ut Christi exemplo discerent esse mites, & humiles corde, Baron. in an. 58.

Consueverunt quoque prisci illi fideles deferre sacrosancta Evangelia, ut ex actis Virginis & Martyris Cæciliæ apud Surium, quæ semper in pectore Evangelium deferbat. Ac etiam Apostolorum temporibus id usurpatum apparet ex actis Andreæ Apostoli, quam eandem suo tempore consuetudinem in frequenti usu fuisse dum mulieres collo appenderent Evangelia, testatur Chrysostomus apud Baronium an. 232. & de Evangelii inquit Isidorus Pelusiota lib. 11. quemadmodum nunc mulieres Evangelia parva, hoc est deferunt. De his Evangelii parvis meminit etiam Gregorius

lib. 3. comment. Curopalata cap. 7. num. 7. §. 2. Ubi censet dici parva, cum in iis continentur Initium Evangelii S. Joannis, vel aliud parvum Evangelium ad differentiam totius corporis Evangelici quatuor Evangelistarum. De similibus Bullis D. Gregorius Magnus gratulatoriam mittens Epistolam, quæ est 7. *lib. 12.* ad Theodolindam, Longobardorum Reginam, eo quod illa filio aucta esset, transmisit quoque unam ex iis infantulo, ut ejus collo appenderet, nempe Crucem cum ligno sanctissimæ Crucis Domini, & lectionem Sancti Evangelii theca Persicæ inclusam, ut etiam refert Baron. *ad an. 604. & Epist. 6. lib. 5.* ad Childebertum, Francorum Regem mittit claves S. Petri in quibus de vinculis catenarum ejusdem inclusum erat, quæ collo ejus suspensæ à malis illum tuerentur. Miracula sæpe confirmantur pium fidelium usum. Duo refert Gregorius Turonensis ex miraculis S. Martini *lib. 1. cap. 2.*

Hæc quamvis magnam excitent pietatem Erga Deum, Sanctus tamen Joannes Chrysostomus *hom. 21. ad popul. Antioch.* invehitur contra eos, qui auxilium implorant à sortilegis anulis prætextu sacrorum verborum, nec non contra illos qui circa caput, & brachia deferbant imaginem Magni Alexandri, ac Sanctissimæ Crucis propter bonos eventus. Sicuti & eos reprehendit, qui relictis Sanctorum nominibus suis filiis in baptismo nomina imponebant aliquorum, qui ad senectam decrepitam pervenerant, aliisque superstitionibus utebantur. Eadem fere habet *hom. 13. in Epist. ad Corinth. cap. 4.* Hinc Constantinus Imperator contra illos, qui amuleta supersticiosa collo deferrent ad remedia Quartanæ, sive alterius morbi, jussit severissime agi apud Ammianum *lib. 19. prope finem*, & Baronium *ad an. 358.* Similes pravos usus corrigit D. Augustinus *serm. de temp. 215. ac de divers. 115.* refertque Baron. *ad an. 418.*

Amuleta igitur, quæ phylacteria vocant, hoc est conservatoria, & periapta multis pœnis prohibentur etiam à Sacris Canonibus, maxime in Clericos, *Can. si quis, & can. non oportet 26. q. 5.* ubi Concilium Laodicense sic ait: *Non oportet Sacris Officiis deditos facere phylacteria, quæ animarum suarum vincula probantur. Hos autem, qui talibus rebus utuntur, prohiberi ab Ecclesia jussimus.* Possunt autem amuleta collo appendi, ut lapides, qui creduntur naturalem vim habere contra aliquam infirmitatem. Vel possunt appendi verba sacræ Scripturæ sine tamen characteribus, sine aliqua inscriptione vana & supersticiosa, ut si quis ad Ortum Solis ostenderit infirmo hanc, vel illam imaginem, sanabitur. Vel qui defert orationem, quam falso adscribunt S. Leoni Papæ, non poterit interfici ab inimicis.

Uti autem amuletis habentibus vim naturalem, non est illicitum. Ita D. Thomas 2. 2. *q. 56. art. 4. in corp.* Possumus namque licite applicare ætiva naturalia suis passivis. Sic possunt collo appendi amuleta succini, aut alterius materiæ contra morbos, quæ ideo amuleta, amolimina, servatoria, & apud Græcos Averuncatoria. Judæi quoque sua phylacteria deferbant, eis credentes præservari à malis exterioribus, ut & nunc multi credunt deferentes Orationem S. Leonis, vel aliam, quasi Deus promiserit illam deferentibus tutelam à quovis extrinseco malo. Quod falsum est, nec ullis innititur scripturæ testimoniis, aut Pontificum decretis, vel Ecclesiæ traditioni. Unde apocrypha, & vana censenda sunt, ut communiter Doctores.

Itaque nulla vox, nulla scriptura reperitur, præter verba, quæ pertinent ad Sacramentorum formas, & aliqua forsan sacramentalia, quæ efficacitatem habeant ad prædictos effectus certò ac infallibiliter producendum. Quod intelligitur non solum de efficacia physica, qualem habent Sacramenta novæ Legis ad gra-

tiam producendam, sed etiam de morali, qua Deus ad præsentiam sacramentorum veteris Legis gratiam conferebat. Nam efficacia supernaturalis infallibilis deberet inniti aliquo fundamento. Nullum autem, ut dictum est, reperitur.

Qui verò utuntur verbis aut scripturis Sacris, (exceptis verbis Sacramentorum, & sacramentalium), sive quibusdam aliis rebus, aut ligaturis, credentes, illas efficacitatem infallibilem obtinere ad effectus quosdam, sive spirituales, sive corporales, semper sunt superstitiosi. Hanc regulam docet D. Thomas. Nam dictis verbis, aut rebus non utuntur, tanquam causis, quia virtutem naturalem, aut supernaturalem non habent illos effectus. Neque tanquam signis à Deo institutis, quod pertinet ad causalitatem moralem, qua carere probatum est. Observationes igitur sub hac existimatione referendæ sunt ad significationes per pacta dæmoniaca sive tacita, sive expressa. Confirmat id textus in *can. non mirum 26. q. 5. ex Ildoro lib. 8. etymol. cap. 9. ex Burch. lib. 10. cap. 41. & ex dictis Augustini Juo p. 10. cap. 69.* his verbis: *Ad hæc pertinent ligaturæ execrabilium remedium, quæ ars condemnat Medicorum, seu in præcautionibus, seu in characteribus suspendendis, atque ligandis, in quibus omnibus ars demonum est ex quadam pestifera societate hominum, & Angelorum malorum exorta.* Et Augustinus *tr. 7. in Ioan.* ubi sic ait: *Fingunt spiritum maligni umbras quasdam honoris sibi metipsis, ut sic decipiant eos, qui sequuntur Christum usque adeo fratres mei, ut illi ipsi, qui seducunt per ligaturas, per præcautiones, per machinamenta inimici misceant præcautionibus suis nomen Christi, qui jam non possunt seducere Christianos, ut dent venenum, addant mellis aliquantum.* Chrysostomus *d. hom. 25. ad Popul. Antiochen.* Quid verò diceret aliquis de his, qui carminibus, & ligaturis utuntur, & de circumligantibus aurea Alexandri Macedonis numismata capiti, vel pedibus? Dic mihi, hæc ne sunt spes nostra, ut post crucem, & mortem Domini in Gentilis Regis imagine spem salutis habeamus? Concilium Turonense sub Carolo Magno *cap. 24.* ac ipse Carolus post Constantinum idiplum condemnarunt, & Zacharias Papa, qui, ut diximus, condemnavit orationes Aldeberti, & Clementis, hæreticorum Germaniæ, qui nomina ignota Angelorum invocabant. Tria quippe solum nomina Angelorum in sacra scriptura referuntur. Et licet nomen Vriel legatur in 4. *Esdræ*, hic tamen liber inter Canonicos non recensetur ab Ecclesia, in quo etiam habetur nomen Jeremiel, quod reprobatum communiter. Et quamvis nomen Michaelis, & Sabaoth, quod Deo convenit, in ea Oratione inferantur; quia verò cum nominibus dæmonum, vel suspectis immiscentur, ideo reprobanda sunt.

Non tamen improbandæ sunt delationes reliquiarum Sanctorum, Agni paschalis, Evangelii S. Joannis Psalmodum, aliarumque sacrarum Scripturarum cum spe liberationis à malis, à Deo supernaturaliter obtinenda, si ei placuerit, sed non quasi ex pacto cum Deo inito, ut necessario gratias conferat. Ita D. Thomas 2. 2. *q. 96. art. 4.* ibique Caietanus, Delatorre, alii, & sequuntur Sylvester, Bellarminus, ac Delrius; cæterique contra Cirvellum *lib. de superst. cap. 4. p. 3.* qui, licet tueatur adversus hæreticos, Sanctorum reliquias in templis honorifice colendas, non tamen vult à privatis deferri. Probatum assertio. Quoniam in usu istarum vocum, sive sacrarum rerum delatione, Deo reverentia, & cultus exhibetur, supplicaturque formaliter, vel virtualiter pro adipiscendis bonis, & evitandis malis.

Comprobatur pluribus exemplis. Sanctus Antoninus, qui, referente Surio *to. 3. fol. 34.* ut dæmones instantes expelleret, quasdam membranulas, in quibus preces ad Deiparam erant conscriptæ, ante imaginem ejusdem Virginis affigi jussit, sicque cessarunt dæmonum infestationes. Beata Helena olavum Christi galeæ

Constantini

Constantini imposuit. Alia referuntur de catenis S. Petri, de quibus modò dictum est. Neque ideo reprehendendi non sunt, qui reliquias ad collum deferunt, ut Sancti existimentur eo modo, quo phylacteria Pharisæi deferrebant, quod redarguit Chrysostomus *homil. 34. in Matth.* & qui non à Deo gratias desideratas expectant, sed ab ipsa materia, vel forma sacrae Scripturae, ut quod Evangelium D. Joannis in charta virginea, vel characteribus miniatis conscribatur. Hæc namque superstitiones sunt. His accedit testimonium Martini Papæ in can. non licet Christianis 26. q. 5. cujus verba alibi retulimus, & Augustini *lib. 2. cap. 20. de doctr. Christ.* Legendus omnino.

Pariter superstitiosum est per certa jejunia, & quædam orationes, in quibusdam libellis à B. Pio V. damnatas, quærere, ac expectare indulgentias non concessas, aliaque vanè optata, ut videre Deiparam horâ mortis, vel Sanctam Ursulam, qua de re alibi. Quam autem ridicule decipiat dæmon urentes superstitionis Orationibus Sanctorum, refert Georgius Pictorius festivum hoc exemplum in *Isagog. de demon. sublimar. ex Abbate Spanhemensi: Subulcus quidam fuit, qui in baculo pastorali schedulam nomine divi Blasii inscriptam deferbat, cujus baculi potentia porcos suos à lupis securos existimabat, ideo illos solos in agris pascendos deferbat. Quandoque autem contigit, pastore absente, quendam prætereuntem, demonem inspexisse, illos custodientem, & illum interrogans, quid illic custodiret, qui hominum salutis persecutor est savissimus? Respondit: Porcos custodio. At inquit denno pertransiens: Cujus jussu? Dæmon respondit: Sicuti pastoris confidentia, qui schedulam quandam suo baculo inclusit, cui divinam adscribit virtutem, ac inde quod Sancti Blasii nomine est inscripta, & illam porcos suos à lupis tutari adversus inclinationem suam existimat, mihi ideo falsa superstitione adharens. Ubi cum per me fuisset vocatus, & non comparuisset, me Sancti Blasii vice huc custodiendum transtuli. Ut enim semper Dei, & Sanctorum vices gero, ita & nunc gaudentes pro suo Sancto Blasio illi porcos custodio, ut stultum hominem in sua vana confidentia corroborarem, & obtineam, ut telem schedulam pluris quam Deum faciat.*

Narratur in historiis Francorum, cum jampridem hereticorum examina in Galliam irrupissent, & Duce Ghisio strenue fuissent debellata, collo cæsorum fere omnium appensa fuerunt reperta hujusmodi schedulata. Sic enim dæmon finit suos occidi quando in statu pejori animæ versantur.

Retinet tam iustis ac piis de causis voces aliquas, ut Kirielleison, Alleluia, quæ non sunt ignotæ, cum illa sit græca, ista hebræa, de quibus Durantus *lib. 2. de rub. Eccles. cap. 13.* Alias vero voces barbaras, & ignotas rejicit; jure enim suspectæ sunt de superstitione, maxime vox Ananiasapta. Quare omnino rejicienda, sicut & Felix ejus laudator cum suis libris, ut ex Indice librorum. Imo Delrius *lib. 3. magic. p. 2. q. 4. sect. 8.* existimat vocem illam ex Chaldaeo, & Hebræo coalescere ac significare dæmonem, præsentem divinationi, ac sanitatibus, idcirco per illam, ac ejus delationem dæmonem eundem implorari. Quanam autem fiat amuleta superstitiosa, & à fidelibus vitanda vide quoque apud eundem Delrium *lib. 1. cap. 4. q. 4.*

CONSULTATIO CXLIII.

De obligatione Denunciandi Sortilegos, ac de Hæresi suspectos.

Denunciatio judicialis, qua frequentissimè proceditur in S. Officio, est mera Criminis manife-

statio qua denunciator crimen sui proximi Inquisitori, sive Superiori Prælato, tanquam Judici denunciat, ut ille ex officio faciat quod secundum jus ei videbitur. Ita colligitur ex *cap. 2. & 3. & cap. super his de accusat. & cap. novu de judic. & docent Host. in Summ. tit. de denunci. §. 1. Pegn. p. 3. direct. com. 15. Clar. in prax. crim. §. fin. quest. 7.* alique communiter.

Denunciator differt ab accusatore. Nam accusator tenetur probare crimen alteri objectum, vel impositum, & si illud non probet, plectendus est pœnâ talionis, idest eadem quam ipse alteri per calumniam inferre intendebat, ut in *l. ult. Cod. de accusat. & in l. ult. Cod. de Calumniat.* & docent D. Thomas 2. 2. q. 68. art. 4. alique. Etenim Talionis pœna est, qua æquali modo patitur, quo quis nocuit, ut talio à relatione talis ad æquale deduci videatur. De ea in *Exod. cap. 21. & in Levit. cap. 24. & in Denteron. cap. 19.* cujus statuti severitatem Legislator Evangelicus correxerat *Matth. §. Adstipulantur & jura pontificia can. hæc autem vita 23. q. 4. can. quod debentur 14. q. 1. can. sex differentie 23. q. 3.* Meminit & hujus pœnæ D. Joannes in *Apocal. cap. 13. in Lege 12.* Tabularum etiam talionis pœna recepta, quæ explicatur apud Aulum Gellium *lib. 1. cap. 1.* Meminit istius legis, & Cicero in *legibus*, & D. Augustinus *lib. 21. de Civit. cap. 11.* Sunt & casus jure civili expressi in quibus similitudo supplicii talionem inducit, ut in illis, qui falsis accusationibus innocentium vitam calumniantur. *L. fin. C. si de accusat. l. fin. Cod. de calumniat. & prævaricantur l. ab Imperatore ff. de prævaricat* Et in casibus tituli *ff. Quod quisque juris &c.* Hodie tamen pœnam illam similitudinis supplicii consuetudine in desuetudinem abiisse, & secundum qualitatem & dignitatem personarum, & arbitrio Judicis esse statuendam, tradunt Albericus in *l. fin. Cod. de accusat. Bald. in addit. ad Specul. tit. de concept. libel. vers. de consuetud. Speculator de accusat. §. 1. vers. nec mirum Bartol. in l. libellorum §. item subscribere de accusat.* Nam & jura eò declinare expressè videntur ferè in omnibus, & paucis admodum exclusis, ut peristæses criminis, personarum & rerum pœnas vel augeant, vel minuant. Imo & jure civili *l. 3. ff. ad S. C. Turpill.* Et Pontificio *can. quod debetur 14. q. 1. cap. 1. & 2. de Calumniat.* alia pœna quam similitudo supplicii calumniatoribus imposita reperitur. Apud Thuriolos etiam Lex Charundæ alia lege emendata erat, *si quis cui oculum eruerit, oculum reo pariter eruitur.* Emendata autem, quia Monoculus conqueustus, quod sibi eruto uno oculo suo tantum quod videbat, unus reo erutus, & sic non justa esset pœna, ut Author Diodorus Siculus *lib. 12.* Cæterum & Lex 12. tabularum, & divina repassionem non intelligunt, ut Aristoteles quinto *Ethic. ad Nicom. c. 5.* sed repassionem, hoc est pœnam æqualem, idest, condignam crimini secundum proportionem geometricam, non arithmeticam. Sic enim supplicia dicuntur æqualia peccato, si legitimam habent delicti & personarum considerationem, & id innuere Moses videtur *Deuter. cap. 25. pro mensura peccati erit & plagarum modus.* Sic in jure pontificio *cap. ex litteris de Constit.* Commensurandam pœnam delicto, ut & in jure civili *l. respiciendum ff. de pœn. & notat Bartol. in l. rescriptum 6. ff. de his, qui ut indign.* Hinc dicta pœna talionis accusatori imposita, nequidem in S. Tribunali Inquisitionis est in usu, etiam si accusator ad eam se scripto obligaret, sed si per calumniam ad accusandum accesserit, Judicis arbitrio puniendus est, Pegna p. 3. *direct. com. 14. Farinac. de hæresi q. 185. numer. 33. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 2. numer. 2. & 3. Sousa in aphor. lib. 2.*

lib. 2. cap. 2. numer. 4. Carena par. 3. tit. 1. §. 1. numer. 7. & seqq. Delbene de Offic. Inquisit. p. 1. dub. 131. pet. 7.

Denunciator autem non habet onus probandi crimen, sed solum illud aperiendi Judici, ut ex officio ad ulteriorem inquisitionem moveri possit, ut per Eymeric. *part. 3. direct. de secundo modo proced. in caus. fid. per denunciat. numer. 68.* ac ibi Pegna *com. 15. vers. his peractis*, Farinac. *d. quest. 185. numer. 71.* aliique communiter. Notandum autem est, quod denunciator, quamvis probare non teneatur quod contra alterum denunciavit, si tamen convincatur falsò denunciassè, tanquam calumniator arbitrio etiam Inquisitoris puniendus est, ut per Simanch. *in Cath. justit. tit. 19. rubr. de denunc. numer. 17. & tit. 64. rubr. de testib. numer. 55.* Pegna *com. 40. vers. adhuc.* Castropal. *pun. 3. numer. 1. & alios.* Quia ex sola ipsa denunciazione, si falsum deponat, gravissimè lædit denunciatum, cum aperiatur viam Judici inquirendi adversus illum, & ideo puniri debet, ut calumniator.

Differt autem denunciatio judicialis, à denunciazione Charitativa, & Canonica. Primo quia denunciatio judicialis per se ac directè procedit ex motivo justitiæ vindictivæ, & fit Superiori, tanquam Judici. Finis verò denunciationis Charitativæ, est emendatio Personæ delinquentis, & directè procedit ex motivo Charitatis ad Superiorem tanquam ad Patrem.

Secundò, quia judicialiter denunciatus, debet de jure communi nomen suum in denunciazione subscribere, & postea vocatus coram Judice, teneretur comparere, ut veritatem testificet, & Reus convincatur. Denunciatus autem denunciazione Charitativa non teneretur se subscribere. Imo Prælati non potest illum manifestare, nisi necessitas postulet, ad finem Correctionis obviandæ.

Tertiò. In denunciazione judiciali quis debet indicia ostendere, quia sine sufficientibus criminis indicibus, non potest Prælati ad aliquam rei punitionem procedere. In denunciazione autem Charitativa quis non teneretur sufficientia criminis indicia ostendere, quia, exempli gratia, solus vidit vel audivit illius crimen.

Quartò, quia denunciatio judicialis directè tendit, ut reus per testes convictus, vel confessus in publicam sui notitiam & pœnam deducatur. At in denunciazione charitativa Prælati non debet crimen rei occultum aliis manifestare, si solus illud emendare poterit, secus verò si non poterit. Tunc enim manifestare debebit alteri, ac etiam duobus, ac pluribus, si ad criminis emendationem necesse fuerit. Atque ita observat Delbene *de Offic. Inquisit. part. 1. dub. 181. pet. 8.*

Teneretur autem quis denunciare Episcopo, vel Inquisitori primò maleficum, & quemcumque sortilegum hæreticum sub pœna peccati mortalis, & excommunicationis, ut ex constitutione Gregorii VIII. quæ incipit: *Excommunicamus.* Et Innocentii IV. cujus initium est, *Noverrit.* Quia crimen hæresis cum tendat in perniciem Reipublicæ, jure naturali quilibet teneretur illud denunciare, ut bono Reipublicæ succurratur, ut notant Simanch. *de Cathol. instit. tit. 19. numer. 5.* Sanctarel. *de hæres. cap. 9. numer. 1.* Genuens. *in prax. cap. 18. numer. 1.* Carena *part. 2. tit. 9. §. 1. & alii communiter.*

Deindè Sortilegos & omnes alios de hæresi suspectos, ut ex leg. *quicumque C. de Malef. & Mathem.* ubi habetur: *Quicumque Maleficiorum labe pollutum audierit, deprehenderit occupaverit illicò ad publicum pertrahat, & iudicium oculis communis hostem Salutis ostendat, & docent Farinac. de hæres.*

quest. 197. numer. 35. Mart. Deltio disq. magic. lib. 5. sect. 4. vers. 6. Carena loc. cit. §. 2. Et alii quos ipse citat.

Postremò etiam levitè de hæresi suspectos. Nam licet Genuensis *eo loco numer. 10.* Lazar. *de Blasphem. quest. 12. numer. 32.* Alphons. à Castro *de just. hæret. punit. lib. 2. cap. 25.* Sanctarel. *ibid. dub. unum.* 16. opinentur solos de hæresi vehementer suspectos esse denunciandos, non autem levitè suspectos, tamen Carena ubi supra §. 2. *numer. 8.* testatur, contrarium tenendum esse stantibus edictis Inquisitorum, quæ loquuntur generalitèr & sine distinctione de suspectis de hæresi. Unde etiam videntur generalitèr ac sine distinctione intelligenda. Maxime cum suspicio levis in hoc crimine habeatur pro legitima ad effectum saltem cogendi taliter suspectum ad abjurandum delevi, juxta textum in *cap. accusatus de hæret. in 6.* Et hæc est praxis Sancti Officii, à qua certè nefas est recedere, ac ita docent Eymeric. *in direct. p. 2. q. 55. numer. 9. & seq. ibique Pegna com. 80. vers. & ubi quis, & p. 3. q. 87. com. 136. vers. nec refert, Simanch. supra tit. 1. de abjurat. numer. 18. & seq. Farinac. d. q. 187. numer. 31.* Decian. *tr. crim. lib. 5. cap. 47. numer. 2.* Scacc. *de judic. cap. 59. numer. 10. & 11.* Castropal. *p. 1. tr. 4. disp. 4. pun. 18.* ac demum Alexander VII. die 8. Julii 1660. in constit. quæ incipit *licet alias* decrevit expresse non solum hæreticos, sed etiam de hæresi quomodocumque etiam levitè suspectos esse denunciandos Inquisitoribus vel locorum ordinariis, & omnes contrafacientes Sanctitatis suæ voluit, ac declaravit subjacere omnibus censuris in constitutione Pauli V. prima Septembris 1606. emanata, quæ incipit *Romanus Pontifex* expressis. Nec non privationis quarumcumque dignitatum, seu Officiorum, ac vocis activæ & passivæ, ac perpetuæ inhabilitatis ad eadem ipso facto, & absque alia declaratione incurrendis, aliisque Sanctitatis suæ, ac successorum arbitrio infligendis pœnis, quarum relaxationem, suspensionem, absolutionem, vel dispensationem sibi ipsi, & successoribus suis Romanis Pontificibus tantum expresse reservavit.

Ac ita, ut quisque teneatur denunciare Maleficum, & quemcumque sortilegum de hæresi saltem suspectum, etiam si illius crimen probare non valeat. Non desunt tamen Doctores contrarium sentientes quos refert Diana *part. 5. tr. 9. resol. 1. & p. 5. tr. 4. resol. 1.* quia denunciator ex lege *Divus, & ex leg. ab accusatore ff. Senatus consult.* teneretur suam denunciationem probare, quia, ut observat Lessius *lib. 2. de just. cap. 29. dub. 13. numer. 111.* Quando crimen probari non potest, videtur peccari contra justitiam, si reveletur; exponitur enim reus manifesto periculo infamie.

At hæc opinio destruit tribunal S. Officii, estque contra ejus communem praxim, atque adeo rejicienda. Quod etiam annotarunt Diana *ibidem resol. 2. numer. 10. & part. 7. tract. 12. miscell. 3. resol. 21. alias 19.* Trullench. *in decalog. tom. lib. 1. cap. 2. dub. 12. numer. 20.* Cardinal. de Lugo *de just. tom. 2. disp. 38. numer. 24.* & antea Eymeric. *in direct. p. 3. rubr. de secundo modo proced. in caus. fid. per denunciat. numer. 68.* Tum quia simplex denunciatio sufficit Inquisitoribus, ut ipsi inquirere possint delictum, & si denunciator probare illud non valeat. Quia per talem denunciationem, & forsan per alias denunciationes, ac revelationes delictum probabitur, & de remedio providebitur. Tum etiam quia Denunciator in hoc fac. Tribunali ex generali consuetudine habetur pro teste quicquid dicat Scaccia *de Judic. cap. 55. numer. 3.* ex quo sequitur necessario, quod denunciare teneretur, etiam si alios Testes non posset adducere. Nam ideo ipse pro teste deservit ad probandum crimen commissum, &

& ejus officium non consistit in inquirendis aliis testibus, qui suam testificationem continent, sed ut pure ac sincere Veritatem detegat, ut ex l. 3. §. 1. ff. de testib. Et tunc quia in Constitutionibus Pii IV. & Gregorii XV. præcipitur, Confessarios sollicitantes esse denunciandos, & tamen Pœnitentes non possunt tale delictum probare. Et licet ex denuuntiatione sequi possit sortilegi, seu rei infamia; præponderat tamen publica utilitas, ne, dum unus fama conservatur, nonnulli detrimentum sentiant, contra *Can. sed illud v. que est ista d. 45.* his verbis. *Qua est ista bonitas, qua est ista misericordia? Unum parcere, & omnes in discrimen adducere?* Hoc etiam tueretur Homobon. de Exam. Eccles. p. 1. tr. 7. cap. 2. q. 14. & p. 2. tr. 11. cap. 4. q. 4. resol. 4. Zanard. in direct. confes. p. 3. cap. 31. Nald. in sum. v. Heresis num. 6. Peyrin. tom. 2. in Constit. 9. Pauli V. §. 2. num. 25. ac plures alii, quos sequitur Diana p. 3. tr. 9. resol. 1. num. 3. & p. 1. tr. 4. resol. 1. damnavitque Alexander VII. opinionem contrariam die 24. Septembris, dum inter alias propositiones damnavit sequentem: *Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.*

Quando autem agitur charitativa, five Canonica, vel Evangelica denunciatione, si firmiter speratur emendatio Delinquentis, præmittenda est correctio. Quia præceptum correctionis fraternæ obligat jure naturali ac divino, quando speratur emendatio, ut docent Fagundez de præcept. Eccles. tr. 2. lib. 4. cap. 3. num. 31. Peyrin. tom. 2. in Constit. 4. Gregorii XV. §. 9. numero 26. & in d. constit. Pauli V. §. 2. numero 26. & seq. ac cæteri. Si verò Judiciali, quæ fieri debet Inquisitoribus, idem Alexander VII. in sua Constitutione pro Regularibus edita die 8. Julii 1660. incip. *Licet alias declaravit, etiam si nulla fraterna correctio, vel alia monitio præmissa fuerit, omnino teneri, & obligatos esse accedere ad denunciandum Ordinariis, vel Inquisitoribus Locorum quoscunque etiam Confratres, ac Superiores, etiam primarios suos ejusdem Ordinis, & Religionis, quos noverint, esse de Fide quomodolibet, etiam leviter suspectos; Ac præterea eosdem debere omnes, & quoscunque etiam alios a se consilium, ut supra petentes, movere, & obligare ad denunciandum, nec posse illos a denunciando sub dila fraterna Correctionis, vel alio quovis prætextu retrahere, aut retardare. Et prædictos omnes tam Superiores, quam subditos contrasacientes, Sanctitas sua voluit, & declaravit subjacere omnibus Censuris in dicta Constitutione Pauli V. expressis, nec non privationis quarumcumque Dignitatum, seu Prelaturarum, seu Officiorum suorum Ordinum, ac vocis activæ, & passivæ, perpetuæque inhabilitatis ad eadem ipso facto, & absque ulla declaratione incurrendis, aliisque sanctitatis sue, ac successorum arbitrio infligendis pœnis, quarum relaxationem, suspensionem, absolutionem, vel dispensationem sanctitas sua sibi ipsi, ac Successoribus suis Romanis Pontificibus tantum expresse reservavit.*

Hic tamen verbis non præcipitur correctionem non fieri, sed quod, licet sit facta, non idcirco denunciatio omittatur, quia sic expedit bono Catholicæ Religionis, & communi. Nam finis præcipuus denunciationis judicialis non est sola emendatio Fratris, sed publica correctio, & securitas aliorum Fidelium, ad quem finem sola secreta monitio nunquam est medium sufficiens. Illam utique irridebit, qui totam contemnit Ecclesiam, & quem non terrent tot fulmina excommunicationum, ac pœnarum, nullatenus speratur pro futura privati hominis correctio.

Et quanquam nonnulli Doctores doceant, non esse denunciandum sortilegum, vel quemlibet ali-

Tom. II.

um de hæresi suspectum, si credatur emendatus. Quia finis denunciationis est illius emendatio, ac proinde cum sit emendatus, cessat obligatio illum denunciandi. Ita sentiunt præ aliis Sotus lib. 3. de just. quest. 9. Freitas de confes. sollicit. quest. 3. num. 34. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 9. par. 10. num. 1.

Id tamen limitandum est primo, si crimen sit emendatum, & fuit occultum, & nulla illius præcessit infamia, neque recidivum prudentis arbitrio timeri possit. Secundo nisi à Judice interrogatus fueris juridice. Tunc enim, ut testis, teneris respondere, si criminis illius præcessit infamia, vel probatio aliqua in Judicio. Secus autem si crimen sit omnino occultum, & emendatum. Tunc enim non teneris dicere. Quia Judex non procedit juridice. Tertio. Nisi ex mandato Inquisitoris aliud non constet. Ipsi enim ad punitionem delicti commissi, & in aliorum exemplum, & coercionem imperare possunt, ut delicta jam emendata sibi manifestentur. Quia denuntiatio, & Inquisitio contra hujusmodi delinquentes judicialiter fieri debet, nec solum instituitur ad emendationem delinquentis, sed etiam ad pœnam, ut tam ipsa, quam cæteri formidine pœnæ à tali crimine in posterum retrahantur. Qua de re etiam in Consult. de abusu Sacramenti pœnitentiæ.

Ad cognoscendum autem quando quis censetur emendatus, id est observandum. Si agitur de formalis hæretico, difficillimè existimari potest vere emendatus; semper enim justè ac rationabiliter dubitare possumus, an re vera sit emendatus. Sunt namque hæretici admodum subdoli, ut conceptam semel hæresim, difficillime detestentur, ac deserant. Et ideo, quamvis emendati videantur, denunciandi sunt semper Inquisitoribus, vel locorum Ordinariis.

Si verò agitur de iis, qui sunt de hæresi tantum suspecti discrepant Doctores. Nam aliqui existimant; confessionem Sacramentalem probare aliquem esse emendatum, alii putant, quod possit præsumi emendatum, si talis delinquens consequutus fuerit Jubileum. Quamplures censent, quod si multi sint anni elapsi post commissum crimen, & credatur verisimiliter delinquentem esse emendatum, non erit ipse denunciandus. Communis fere sententia tres annos exigit ad emendationem delinquentis præsumendam. Ego tamen censeo, hoc tempus arbitrio prudentis viri remittendum esse, qui, perpensa qualitate personæ, id totum mature judicabit. Hoc certum non cadere facilius est, quam post casum resurgere, Ac is potest videri satis emendatus, qui in odium eorum, in quibus erraverat, ipse conversus est. Quare semper denunciandus est.

In dubio vero, an delinquens sit emendatus, vel recidivus, est omnino denunciandus, maxime, si crimen est aliis nociturum, ut sunt maleficia superstitiosa. Quia multi emendationem fingunt, cum revera emendati non sint. In dubio quippe magis consulendum est bono publico, vel bono innocentis, cujus melior est conditio, quam bono privati, & nocentis, ut per Petrum Navarram de restit. cap. 4. à vers. 186. Sayrum lib. 11. cap. 4. num. 5. & Fagundez. in 2. præcept. Eccles. lib. 6. cap. 4. num. 17.

Filius verò teneretur denunciare Patrem, & Matrem, & Pater, & Mater, Filium, & Uxor Virum, & Vir Uxorem, & Frater Fratrem de commissio maleficio, de hæresi, ac de hæresis suspicionem. De Filio id probatur, tum ex cap. 13. Deuteronom. ubi annotat

E

Gaje-

Cajetanus, quod non fit mentio de filio in ordine ad patrem, vel quia non præsumitur ejusmodi scelus suasionis in patre in ordine ad filium, vel quia in Lege non miserendi filio includitur etiam Lex non miserendi patri. Et quamvis magis sit obligatus filius patri, quam pater filio, magis tamen pater diligit filium, quam filius patrem. Et ideo dum textus, ille præcipit, non esse miserendum filio hæretico, seu idololatræ a patre, similiter non est miserendum in eodem crimine patri a filio. Et valet consequentia, dum plus amat filium pater, quam patrem filius. Tum ex *Matth. 10. v. 30.* ubi Christus Dominus ait: *Qui honorat patrem, & matrem plusquam me, non est me dignus.* Tum quia quilibet magis obedire debet Deo, quam Parentibus *cap. relatum de sent. excom. & can. quisque metu 9. q. 3.* & tum quia potest filius impune occidere patrem hostem Patriæ, vel Reipublicæ *l. minime ff. de relig. & sumpt. funer.* Ergo multo magis poterit denunciare patrem hæreticum hostem Dei, Fidei Christianæ, bonique communis. Atque ita docent Pegna in *direct. p. 2. cap. 14. com. 15. sub litt. B. Param. de orig. S. offic. lib. 3. q. 8. num. 38.* Suarez. *de fide diff. 20. sect. 4. num. 21.* Zech. *de casib. refer. cas. 2. num. 2.* Farinac. *de hæres. q. 197. num. 40.* Sanctarell. *eodem argum. cap. 9. num. 14.* Caren. *p. 2. tit. 9. §. 3. num. 10.* Diana *p. 5. tr. 9. resol. 9. & alii.*

Ex quibus respondetur Abulensi in *d. Cap. 13. Deuter. & Simanch. de instit. cath. tit. 29. num. 35.* dum asserunt quod filius naturali jure tenetur semper colere, ac revereri Parentes, atque adeo non potest illos accusare, vel denunciare. Ac opinioni Alensis *p. 3. q. 23. membr. 4. art. 2. in fine*, Lupi in *cap. per vestras de donat. inter vir. & uxor. num. 75.* & Castri *lib. 2. de just. pun. hæret. cap. ult.* qui demum affirmant, filium tunc teneri patrem idololatram, aut hæreticum occultum denunciare quando pater alios falsa doctrina corrumpit, aut a vera Dei religione studet avertere, non tamen quando sibi soli nocet ea ducti ratione, quia citata Lex *Deuter. 13.* constituit, ut pater prodat filium impium, idololatram suadentem aliis. Ergo eadem ratione filius patrem debet prodere, quando alios a fide avertit. Nam idem jus est filii in patrem, quod est patris in filium. Tuncque præsumere etiam debet filius, patrem non solum sibi, sed aliis nociturum, quia hæresis serpit, ut cancer, sicut admonet D. Paulus ad *Thimoth. 2.* est pestis, ac lues fidei. Cyprian. *de unit. Eccles. Augustin. Epist. 56.* Vincent. *Lerinenfis in communit. ac pestiferum venenum*, ut notat Azor. *p. 2. lib. 2. cap. 2. q. 13.* & Doctores communiter. Unde hæreticos Aspides appellant Epiphanius. *hæres. 30.* Bertonius *hæres. 40.* Basiliscos Ignatius *Ep. ad Antiochen.* Canes Rabidos *idem ibidem.* Cantharides Epiphanius. *hæres. 79.* Colubres Cassianus *7. de incarn. cap. 2.* Dracones S. Ignatius. *supra Hydras Ambrosius. 5. de fide cap. 4.* Epiphanius. *hæres. 30.* Scorpiones Tertullianus in *Scorp. Epiphanius. hæres. 31.* & 58. Viperas Epiphanius. *hæres. 28.*

Nec filius Patrem denunciatus privatur bonis paternis, neque punitur pœnis a jure statutis in filios ac nepotes hæreticorum, neque infamiam incurrit, imò potius honore afficitur, ut per Castr. *loc. cit. cap. 26. Royas sing. 3. num. 30.* Pegnam, & Carenam *locis allegatis.*

Et propter easdem rationes tenetur pater denunciare filium. Lex enim *Deuter. cit. cap. 13.* decernit, ut pater non occultet filium veræ Fidei contemptorem. Ac ita docent Cajetanus *ibidem*, Pegna *d. com. 15.* Castr. *d. cap. ult. Royas d. sing. 3. num. 29. & seq. & sing. 12. num. 1.* Zechius. in *Sum. tit. de fide rubr. de hæresi, cap. 9. num. 12.* Suarez *d. num. 21.* & Farinac. *d. q. 197. num. 4.*

De uxore autem, ac viro su ut qui negant. Quia sunt duo in carne una & reputantur una eademque persona. Unde sicut nemo tenetur denunciare seipsum, ut alibi probabitur, ita neque tenetur uxor, ac vir inter se sic conjuncti alterutrum denunciare. Ita opinari videntur Canteria in *quæst. crimin. rubr. de hæret. cap. 1. num. 22.* Riccius. *p. 3. dec. 279. num. 8.* Joannes Valerius *de differ. utriusque fori. v. hæresis num. 4.*

At verius est id locum habere in aliis criminibus, ac delictis, non autem in hæresi, quapropter etiam maritus non dogmatizaret, adhuc esset ab uxore denunciandus, & similiter uxor a viro, ut docent Suarez *de fid. d. diff. 20. sect. 4. num. 22.* Farinac. *de hæres. d. q. 197. num. 4.* Mascard. *de probat. conclus. 857.* Bonacin. *tom. 1. tr. de onere denunci. diff. 6. pun. 1. §. 3. num. 6.* Sanctarell. *de hæres. cap. 9. num. 15.* Diana. *p. 5. tr. 9. resol. 8. & p. 1. tr. 4. resol. 5.* Bordon. *tom. 1. cap. 31. num. 14.* Delbene *de Offic. Inquis. p. 1. dub. 19. num. 17.* Carena *p. 2. tit. 9. §. 3. num. 10.* & alii, quos ipsi citant. Nam hæresis, ut ait Felix Papa *Ep. 1. ad Paternum Episcopum, est nimis impia, Evangelica veritatis inimica, & Christiana Religionis fundamenta conatur convellere, & quoscunque rapit ad se, non solum in hoc vitium, sed in alia multa ruere facit.* Et Christus dixit Discipulis suis *Matth. 19. v. 29. & Luca 18. v. item. 29.* *Qui reliquerit Domum, vel Fratres, aut Sorores, aut Patrem, aut Matrem, aut Uxorem, aut Filios propter Nomen meum, Vitam æternam possidebit.* Quandoquidem Serpens Evam seduxit, Eva suum Virum. Et ut Vermis in ligno, sic virum perdit improba mulier. *Proverb. 5.* uxorisque crimen celans, turpitudinis est patronus, Chrysostom. Leonid. *33. in Matth.* Nec matrimonium est vinculum iniquitatis. Vir & Uxor sunt quidem una Caro, sed in Christo, & in Ecclesia. Hæretici autem non sunt in Christo, neque in Ecclesia.

Et quidem in hoc crimine Læx Majestatis Divinæ puniendo, instar humanæ ob ejus atrocitatem omnes fere personæ in accusationem, & testimonium admittuntur, ut deregatur citius & facilius, & ut celerius vindicetur, nulla pietatis, vel sexus, vel conditionis inhibita distinctione. Modest. in *l. famosi. 7. & l. seq. ff. ad leg. Jul. majest. arg. l. mulierem 11. ff. de accus.* Et proinde Filii adversus Patrem accusatio in jus admittitur, & adversus Dominum servi. Quare Filii Sereni, qui Tiberio paraverat insidias, accusationes receptæ sunt. Corn. Tacit. *lib. 4. Annal. & Scifinas filius Datamis maximus natus a Patre descivit, & ad regem Artaxerxem transit, & de defectione Patris detulit.* Emil. Prob. in *vita Datami* Familiares quoque, & Domestici in aliis criminibus si deferant, puniendi, in hoc admittuntur *l. penult. C. qui accus. non pos.* Fulvia Lucii Catilinæ conjurationem detexit. Pap. *l. in quæstionibus ff. ad Leg. Jul. majest.* Socii quoque criminum admittuntur, si antequam cognita sit conjuratio, eam primi deregant, quinimo & se, & alios detegentes, veniam accipiunt *l. quisquis §. fin. C. eodem.* Sed si non probaverint detectum crimen, quæstioni subjiciuntur, ut palam fiat, qua mente, quove impellente accusaverint, neque adversus statutam in hoc casu quæstionem, dignitatem, vel Privilegium objicere possunt *l. 3. & 4. eodem.* Si quidem hæc vindicta exigit solertiam, & celeritatem, nè si deregatur hæreticis, vel conspirantibus judicium aufugiant, vel perniciem accelerent.

Non denunciatus autem hæreticum, vel suspectum de hæresi, quando tenetur, aliqui opinantur, quod incurrit suspicionem violentam de hæresi, ut refert Care-

Carena d. p. 2. tit. 9. §. 9. n. 43. Quam opinionem nimis rigorosam ipse existimat cum Pegna, Simantha, & Ro-
yo. Posset tamen id locum habere quando præter non
denunciationem nimia familiaritas adesset inter hæreti-
cum, & non denunciantem. Tunc enim contra non
denunciantem oriri poterit suspicio, seu præsumptio
violenta. Quod asserunt Alphonsus Alvarez in *The-
saur. Christ. Relig. tit. de hæret. n. 9.* & Royas alios alle-
gans singul. §. n. 18. At Zechius in *Sum. tom. 1. tit. de fi-
de. rubr. de hæret. cap. 9. num. 5.* putat suspensionem hanc
esse vehementem. Quod tunc locum sibi vindicare af-
firmat Pegna in *direct. p. 2. com. 81. litt. D.* Quando nul-
la adest causa non revelandi, vel si in Iudicio interro-
gatus eum scienter celaret juxta Doctrinam Zanchini
de *hæret. cap. 5. num. 4.*

Ego vero puto cum Carena loco cit. n. 44. & Duaro
in *Nulla Cœnæ lib. 2. can. 1. q. 33. concl. 1. n. 17.* hujus-
modi non denunciantes regulariter esse tantum suspectos
de levi, quia ut plurimum denunciare omit-
tunt non in defensionem hæresis, sed ex Amicitia, vel
alia de causa. Et ita etiam ait Bordon. *tom. 1. de denun-
ciand. cap. 31. n. 23.* Qui etiam idem affirmant de Fi-
lio, & Uxore, eo quod terribilitas Patris, vel viri à
denunciationis obligatione excusaret. Id, quod in spe-
cie docent Pegna d. p. 2. com. 78. vers. at non videtur,
Seaccia de *Judic. lib. 1. cap. 56. n. 4.* Farinac. d. q. 197.
n. 53. Unde si quis omitteret denunciare ob metum ca-
dentem in constantem virum nullo modo esset de hæresi
suspectus, ut per Sanctarel. de *hæret. cap. 9. n. 16.* Farinac.
ibid. & Carenam. n. 45. Et excusatur quispiam à denun-
ciatione si metus sit cadens in constantem virum cum
probabili periculo mortis, vel infamiae, vel alterius
damni gravis proprii. Quia secundum communem
sententiam metus cadens in Constantem virum excusat
ab observatione Legis positivæ, & humanæ, ut docent
D. Thom. 2. 2. q. 147. ar. 3. ad. 2. Sor. lib. 7. de *just. q. 2.*
ar. 1. ad. 2. Sylvest. v. *metus q. 7.* Sanctarel. d. n. 16.
Homebon. de *Casib. refer. v. 2. num. 1.* Peyrin. *tom. 2.*
Constit. 4. Gregorii XV. §. 9. n. 28. & Diana p. 5. tr. 9.
resol. 12. & p. 1. tr. 4. resol. 7. Id autem aliaque hujus-
modi intelligenda sunt juxta distinctionem, quam tra-
didi in memorata consult. de abusu Sacramenti Pœni-
tentiae, quod scilicet non teneatur hic denunciare ex
Jure positivo, secus ex Jure Divino.

Idemque dicendum, si quis non suum grave damnum,
sed filiorum timeret. Quia pater, & filii censentur una
Persona l. ul. C. de *impub.* & similiter si Filius timeret
grave damnum Patris, vel Matris, ob eandem rationem,
ut expresse docent Ostien. in *cap. Cum bonum de sponsali.*
Ibiq. Innoc. num. 1. Burr. num. 10. Joan. Andr. n. 2.
Anchar. n. 20. traditque Sanch. de *Marr. lib. 4. dist. 4. n.*
5. cum aliis, quos ipse adducit. Vel si Uxor timeret
grave damnum sui Viri, vel Vir suæ Uxoris. Quia Vir,
& Uxor sunt una Caro, ut per D. Thom. in *4. dec. 29.*
q. un. ar. 2. ad 2. D. Antonin. 3. p. tit. 1. cap. 7. & alii
apud Sanch. loc. cit. n. 3. ac Diana d. resol. 1. 2. & 7. Vel
si timeatur grave damnum Fratris, vel alterius Con-
sanguinei, cum sit à Natura insitus amor inter Fratres,
& Consanguineos, tanquam ex eodem sanguine deri-
vatos, ut probat Sanchez *ibidem num. 8.* Vel si timeatur
grave damnum Personæ affinis ex matrimonio, nam hu-
jusmodi Affines sunt veluti proprii consanguinei, cum
sint consanguinei alterius Conjugis, & Conjuges sint
veluti una Caro, ut per Menoh. de *arbitr. lib. 2. Cent. 2.*
cas. 135. n. 18. Præposit. in *cap. fin. de appel. & Sanch. n. 11.*
Vel si malum grave esset comminatum alicui arctissimo
vinculo amicitiae conjuncto: nam ut inquit Aristoteles
lib. 9. *Eth. cap. 4.* Amicus se debet habere ad Amicum,
tanquam ad se ipsum, quia Amicus est alter ipse. Et
D. August. lib. 4. *Confes. cap. 6.* & Horat. lib. 1. od. 3. vo-
cant Amicum dimidium animæ Amici, idemque Ari-

stoteles 2. *rethor. cap. 4.* ait, Amicos esse animam unam
in duobus Corporibus habitantem, & Hyeroni-
mus in *Matth.* tit. Amicus eadem Anima, & juxta Val-
max. lib. 4. Amicitiae vinculum nulla ex parte sangui-
nis Viribus inferius est. Cur autem amicitiae affectio
tantam vim habeat, illud in causa, quod consilio & vo-
luntate suscepta est. Nam quæ à voluntate non pen-
dent, in naturali sunt affectione devinctæ. Volunta-
ria verò arctiore vinculo sunt adstricta, quod ratio-
nis, & voluntatis facultas Animæ natura superior est,
& uni, omnia ad unum redigenti, propinquior.

Verum quamvis fatear ex amore non ficto, & efficaci
id consequatur, tamen ea beneficentia non est Amicitiae
interna & essentialis ex Amicitiae definitione, quam ex
Tullio refert, & laudat Augustinus *Epist. 155.* in hæc verba,
*Amicitia est rerum humanarum, & Divinarum cum
benevolentia, & charitate consensio.* Ex qua definitio-
ne infert Augustinus amicitiam fideli, cujusmodi ipse
erat, cum infideli, qualis ad eam diem fuerat Mar-
tian. ad quem eam Epistolam dirigit, intercedere ve-
re, ac proprie non posse, quod desit utrinque commu-
nis rei in omnibus præcipue, nempe Dei, ac veræ
pietatis, & Religionis, quam fontem amicitiae vocat
Philo lib. de *fortitudine.* Et quod Aristoteles 8. *Eth.*
cap. 3. nec semel alias, simpliciter Amicitiam inter
improbos videtur agnoscere, intellige in speciem,
nam reipsa inter improbos non potest esse vera Ami-
citia, cum jucundo tantum, aut utili, & qui-
dem contra rationem nitatur. Plato sane, ut est
apud Apuleium lib. de *Philosophia*, amicitias vo-
luptate nixas, quæ est magna pars amicitiarum inter
improbos, vocavit calamitates Animarum, nega-
vitque esse Amicitias, Stoicis item frequens est,
riomen ac decus amicitiae hujusmodi fœderationi-
bus abrogare, ut late refert Lipsius 3. *manud.*
diff. 16. quod confirmat Diu Chrysostomus orat.
74.

Non sic bonorum amicitiae, fundamento virtutis
subnixæ. Audi Aristotelem capite illo 3. *Bonorum verò,
& eorum, qui in virtute sunt similes amicitia perfecta de-
mum est.* Hi enim mutuo sibi bona similiter volunt, qua-
tenus sunt boni, boni autem sunt per se. At qui amicis
bona volunt ipsorum causa, maxime amici sunt, quippe
cum per se ita se se habeant & non ex accidenti. Unde
horum amicitia præcipue permanet quoad boni fuerint.
Virtus verò stabilis res est, estque uterque absolute bonus,
& Amicus. Nam boni, & absolute, & sibi mutuo boni
sunt.

Præterea quod ex Catilina tradit D. Hieronymus in apo-
log. adversus *Ruffi.* amicitiam maxime fovet, ac firmat
tutum credere ac sentire, & quod inde sequitur idem
velle ac nolle. Inculcat hoc fundandæ amicitiae me-
diū idem Hieronymus *Ep. 8.* tamquam sententiam se-
cularē, id est ab externo scriptore Salustio proditam,
ex quo etiam eam refert S. Augustinus. *ser. 46. de temp.*
& Sidonius l. 5. *Epist. 3.* & fuisse prudentissimorum Vi-
rōrum sententiam observat etiam Cassianus *collat. 16.*
cap. 28. Quod Musonius lib. de *Nuptiarum scopo* egregie
ostendit. *Quomodo, inquit, concordēs inter se fuerint ho-
mines improbi? vel quō pacto bonus cum malo consentiret?*
*Nihilo certe magis, quam ligno recto cum incurvo aut duo-
bus curvis inter se conveniet.* Nam curvum, similis suo
adaptari non potest, è contrario nempe recto longe minus.
Itaque malus etiam malo nec amicus esse, neque consentire
potest, & multo minus homini bono. Et sicut ait Aposto-
lus ad Corinth. cap. 6. v. 12. *Qua participatio Justitiæ
cum iniquitate? Aut qua societas lucis ad tenebras.*
*Quæ autem conjunctio Christi ad Belial? Aut quæ pars
fidelis cum infideli? Quis autem consensus Templi Dei cum
Idolis?*

Mulæ quidem amicitiae, ut per se patet, vitiosæ ac in-
honestissimæ sunt, veræque amicitiae nomine indignæ
E 2 juxta

juxta illud Petri Blesensis lib. de amicitia cap. 5. *Amicitia oritur, conservatur, atque perficitur inter eos dumtaxat, qui sobrie, pie, & iuste vivunt in hoc seculo, nihil inhonestum volentes petere, aut præstare, nihil agere, seu consulere, aut consentire, quod displicere Deo, vel in Anima discrimen, vel in commune incommodum sentiunt redundare.* Erubescant nomen vera Amicitia profiteri, qui eam assensu vitiorum, & conniventia contaminant, & honestatis vocabulo abutentes, munia gloriam Amicitia, sibi sacrilega presumptione usurpant. Porro qui non amat, amicus non est. Ille autem non amat, qui amat iniquitatem. Imò illam procul dubio odit animam, cuius amat iniquitatem, & ita neque alterius amat animam neque suam. Quod sumpsit ex D. Ambrosio 3. offic. cap. 16. & ex D. Augustino lib. de Amicitia cap. 2.

Sed demus tandem inter eos intercedere posse veram amicitiam; neque enim novum est, ut virtutes habeant vitia affinia, & ejusdem nominis, tenentur tamen adhibere correctionem, quod quidem in hac re omnibus supra enumeratis utile, ac necessarium est. Non enim cum amicitia vel consanguinitate pugnat amicorum, & consanguineorum correctio, quamvis externa specie videatur offensionis aliquid, & acerbatis præferre. Quod præclare his verbis tradit Deo Chrysost. orat. 78. in fine, agens de Philosopho: *est unicuique benevolentior, quam Pater, quam Fratres, quam Amici. Quin etiam suis Civibus, & Amicis, & consanguineis reverentiam quidem exhibet, sed nihil abscondit, sed tanto magis, quanto Familiariores, sibi, atque necessariores ducit. Et quantum fieri potest, intendit sermones, vehementioremque admonitionem, adhortationemque & sibi, & illis affert. Neque enim Medicus, cui sit necesse Patrem, aut Matrem, aut Liberos curare egrotantes, aut etiam se ipsum propter aliorum Medicorum penuriam, atque absentiam, secare, aut urere eo quod Liberos amet, & Patrem, Matremque reveretur hebetiore secabit ferro, neque tepidiori igne uret, sed contra quantum fieri potest valenti, ac vigenti: Et mox in eandem sententiam: Corrupto enim, & egrotante corpore, multo peior est Anima corrupta. Hic morbus, atque hac affectio difficilius est, quam Hercules, multoque majore, atque clariore indiget incendio. Ad cuius medelam, atque liberationem absque excusatione hortari convenit & Patrem, & Filium, & Cognatum, & alienum, & Civem, hospitumque.*

Quomodo autem unusquisque abstringatur Legibus charitatis ad correctionem exhibendam, egregie tradit D. Chrysostomus hom. 42. in Genes. agens de Lothi in hospites charitate. Idem tom. 5. serm. 13. qui est de ferenda reprehensione, & homil. 44. in 1. ad Cor. ubi excusationes quasdam, quas in contrarium refert, vocat stultas Voces & Ferarum, imò verò Demonum potius. Deque ejusdem admittendæ necessitate disputat præclare Gregorius Nissenus orat. de ferend. reprehens. & Clemens Alexandrinus 1. pedagog. cap. 9. Observans ex Platone, eum, qui deterior effectus est in eam voraginem idcirco prolapsus, quod correctiones primo adhibitas flocci fecerit. Luculenter quoque in hanc rem Dio orat. 32. At ego nihil uspiam luculentius in hanc sententiam legere memini, quam apud Galenum lib. de curandis, cognoscendisque Animi affectibus. Eo remitto Lectorem.

Ut autem facilius admittatur necessarium ægro pharmacum, legi possunt nonnulla de correctionis Amico impendendæ ratione, ac forma, quod ob asperitatem aliquam hujus remedii multum deposcat prudentiam, & inde plerumque pendeat correctionis admissio, vel rejectio apud August. lib. de Amicitia cap. 17. & Ambrosium 3. Offic. cap. 16. Polefensem lib. item de Amicit. cap. 11. quod opus alii Cassiodoro adscribunt, ubi rectè subicit non prorsus semper ablegandam à correctione dissimulationem, ut opportuna sit, & fructum suum consequatur. Quare summa prudentia in correctionis adhibendæ circumstantiis observandis tenenda est, quam item

depoicit S. Augustinus Ep. 64. negans, asperere, duriter, imperioso modo corrigendum, qui delinquit, sed cum mititate, & charitate. Neque tamen idcirco laxam, & enervem correctionem postulat. Suffragatur D. Chrysostomus late in hanc rem disputans, & corrigendi formam præscribens d. humil. 44. in 1. ad Cor. Itemque initio Homiliae de nomine Abram, asperitatem dulcedini admistam in hoc erga lapsos officio commendans, ajensque admonitionem immisericordem esse torturam quamdam, sicut è contra admonitio tantum mellita, aeris mera verberatio est. Itaque concludit intermiscendam, aut prudenter subjiciendam asperitati lenitatem juxta Monitum Apostoli, *Argue, obsecra, increpa.* Neque enim hoc semper solum agere oportet, neque semper illud solum, sed utrumque alternis vicibus, quò major inde sequatur utilitas. Nam si semper argueremus, impudentiores illi fierent. Si semper obsecraemus, ignaviores redderentur. Quapropter, & Medici non solum secant, sed & vulnera obligant. Neque semper amara, sed nonnunquam, & levia pharmaca infundunt, ut per priora purificentur sanies, & putredo, per posteriora autem mitigetur dolor. Et idcirco ut alibi inquit Paulus, Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, *Vos, qui spirituales estis, corripite illum.* Singula hujus loci verba, magnis in hanc rem Sacramentis facta esse, accurate monstrat, quod tamen tantæ sit operæ in negotio adeò lubrico omnia exactè servare, & nulla ex parte deficere, merito condonandum est, si quando intentus in Amici curationem amicus zelus aliquantisper prætergrediatur debitos fines, & secanti alienum defectum incaute ferum excidat è manubrio juxta pulchram ad id D. Gregorii allegoriam lib. 10. moral. cap. 9. & Blesensis Epistolam 24. inter Ethnicos, verò circa correctionis formam præclare philosophatur Themistius orat. 3.

Quamvis autem amica correctio inculcanda crebro sit juxta illud Senecæ ep. 27. in fine. *Nunquam nimis dicitur, quod nunquam satis dicitur.* Quibusdam remedia monstranda, quibusdam inculcanda sunt. Quò item spectat gravis omnino S. Chrysostomi admonitio homil. 41. in Genes. ut nunquam fatigemur in impendenda correctione, & similis, quam ad idem institutum texit Nazianzenus orat. 26. n. 53. Tamen rectè idem Seneca lib. 5. de benefic. cap. 22. statuit, si spes fructus ex correctionis usu non alluceat, dimittendam esse. Idem ait ep. 29. Quamdiu tamen homo est sanabilis, non est patiendus perire admonitione sublata, ut idem Seneca d. lib. 5. de benefic. capite illo 22. bene notat, & pulchrè confirmat D. Augustinus Epist. 50. Frustra, verò, ac perversè obtendi metum displicendi, & inurendum ex amica correctione dolorem, rectè tradit Dio Chrysostomus orat. 33. arguens Philosophos loquentes placentia, à quibus longè abfuisse Socratem docet. Neque est hæc severitas, sed charitas, & pietas. *Quid enim, inquit S. Augustinus, ser. 15. de Verb. Dom. tam pius, quam medicus ferens feramentum? Plorat secandus, & secatur, plorat urendus, & uritur. Savit in vulnus, ut homo sanetur; non est illa crudelitas. Absit, ut savitia Medici dicatur; quia si vulnus palpetur, homo perditur.* Pulchre idem Augustinus tr. 7. in Joan. ubi concludit, Amor savit, Charitas savit. Savit, quomodo? sine felle, more columbino, non corvino. At de his hactenus. Cum in aliis criminibus servari possunt, ac debent: At Tu mi Lector in criminibus ad S. Officium spectantibus, tene mordicus, quòd supradixi de correctione fraterna.

Omittens verò denunciare suspectos de hæresi non incurrit hæresis suspicionem, quamvis puniri possit pœnis statutis in edictis Inquisitorum. Quia præsumptio non oritur ex præsumptione, neque suspicio ex suspitione, ut per Carenam n. 46. & Bordonum ubi supra n. 24.

Denique excusatur à denunciatione, qui timer probabiliter honoris jacturam, vel infamiam Juris, aut facti, cui non facile occuri possit. Quia gravior est jactura honoris ipsa morte, & timor Infamiae æquiparatur metui mortis

1. *justa ff. de manum. vind.* Sanchez de Matr. d. lib. 4. disp. 11. Acugna q. 19. n. 9. & 10. Peyrin. tom. 2. in Constit. 4. Gregorii XV. §. 8. alias q. n. 29. & seq. Cavendum tamen est, ne trepidetur timore, ubi non est timor, & suadendum non est alicui, esse inhonestum comparere coram Inquisitoribus pro Catholica fidei defensione ad denunciandum ejusmodi delinquentes.

Tenemur autem denunciare hujusmodi delinquentes, etiamsi post patratum delictum statim pœnituerint. Nam hujusmodi pœnitentia non tollit obligationem ex parte ejus, qui denunciare tenetur, neque in delictis spectatur voluntas perseverandi in illis, aut subita retractio, sed voluntas deliberata in illis agendis. Et Constitutio, ac edita Inquisitorum simpliciter obligant ad denunciandum, nec excipiunt hunc casum, alias denunciatio nunquam locum haberet, quia omnes delinquentes post crimen commissum pœnitentia signum statim exhiberent ad evitandum periculum denunciationis, & sequentes pœnas. Quod etiam tradunt Bonac. p. 3. de denunci. n. 9. Trimanch. disp. 12. pet. 1. n. 28. Bordonus. tom. 1. cap. 31. n. 9. alique.

Si verò delinquens fuit denunciatus ab alio de eodem crimine, & pœna debita delicto, fuit punitus, non est amplius denunciandus. Quia nemo judicatur bis in idipsum, *can. sunt 24. d. 3. de pœnit.*, si autem denunciatus non fuit per sententiam judicatus, sciens illius delictum, tenetur illum denunciare, ut judicium possit sortiri suum effectum. Ita Pegna in direct. p. 3. com. 92. Simanch. de Cath. Justit. tit. 18. num. 12. & alii.

Similiter si reus condemnatus fuit in pœnam extraordinariam ob defectum probationis, sciens ejus delictum, tenetur denunciare, ut judicium debitum sortiat effectum. Nam ut ait Soula in aphor. inquis. lib. 2. cap. 37. n. 8. condemnatus propter hæresim, aut ob illius suspicionem in pœnam extraordinariam defectu probationis, si plena probatio supervenerit puniri debet pœna ordinaria, dummodo prima pœna adimpleta non fuerit; si autem adimpleta fuerit, compensetur in secunda.

Si autem reus crimen commiserit coram quatuor, aut quinque, & à duobus, vel tribus denunciatus fuerit, sciens eum fuisse ab his denunciatum, non tenetur ipse denunciare, quia talis reus plene condemnari, & puniri potest. Secus verò dicendum de sollicitantibus in confessione. Nam singulae personae sollicitatae necessario semper tenentur denunciare, non obstante aliorum denuntiatione. Quia sicut augentur sollicitationes, ita & pœna sollicitantium, ut notat Bordonus loc. cit. n. 10.

Insuper non tenetur quis denunciare reum de crimine jam denunciato, quando ille in tortura non confessus fuit absolutus; quia tunc sine dubio indicia per torturam fuerunt purgata, & sublata; nullamque vim habent, & propterea conjungi non possunt cum aliis indicis, aut probationibus supervenientibus, ut per Farinac. in addit. post. lib. 3. conf. q. 4. n. 26. qui affirmat sic in facto judicasse, & judicatum communiter vidisse; secus vero ait, si tortura non fuit illata, & reus fuit absolutus ex eo quod, quæ in judicium contra ipsum deducuntur, non sufficiebant ad condemnandum. Tunc imperfecta probatio primæ Instantiæ conjungitur cum superveniente probatione secundum veram, communem, ac usum receptam sententiam, & consequenter sciens illius rei delictum tenetur illud denunciare.

An autem accusatio reiterari possit? Et an saltem ab alio accusatio de eodem delicto renovari possit? Respondendo ad primum de Jure Civili non potest accusatio reiterari ab eodem Accusatore *ex l. si cui §. iisdem ff. de accus. & l. licet §. ult. ff. Nauta, Caupones &c.* & tradunt communiter, præsertim Clar. in prin. §. ult. q. 57. n. 1. & §. Tiber. tom. 1. lib. 3. cap. 30. Thom. Vallaseo tom. 1. allegat. par. 60. n. 2. Quod etiam, & à fortiori secundum jus Canonicum, *Can. veniam §. ult. 35. q. 9. & cap. de his de* Tom. II.

accus. ubi Glos. v. *replicari*, August. v. *accusatio num.* 7. q. 10. Sanch. lib. 6. confil. Moral. cap. 2. dub. 28. num. 2.

Unde neque secundum conscientiam reiterari potest accusatio ab eodem Accusatore. Quia cum accusatio sit delatio Criminis in ordine ad vindictam, est pars quædam Judicii, seu prima inchoatio ipsius, & ideo in tantum potest Accusator accusare, in quantum potest intendere justam vindictam, & inchoare judicium. Ex quo fit, quod statim atque accusavit, extinguatur facultas hujusmodi accusandi, quia jam ad ipsum non pertinet amplius de vindicta, cum causa sit facta publici Juris, cui non potest se immiscere, atque quantum ad ipsum pertinebat, transtulit ad publicum Judicium.

Quod quidem non solum verum est, quando sententia Judicis est sequuta, quia non debet idem bis de eodem judicari. Quia si est condemnatoria, jam habuit locum vindicta, propter quam solam licita est accusatio. Si vero absolutoria, jam est purgatum delictum, & ideo ipso cessante, non potest locum habere accusatio, sed etiam locum habet, quando Judex non est prosequutus causam inceptam per accusationem. Nam tunc præsumendum est pro Judice, quod nimirum, servatis terminis Justitiæ, non potuerit causam prosequi.

Si vero constet de prævaricatione Judicis, tunc potest Accusator reiterare accusationem apud alium Judicem, quia prior accusatio, cum non habuerit suum effectum, habetur pro non facta. Et cum Judex abusus sit accusatione, accusator restituitur in integrum, quia ex malitia Judicis, nec ipse debet privari effectu, ad quem habet jus, nec communitas commodo, quod ipsi provenit ex vindicta delictorum, mediante accusatione, *arg. l. 3. ff. de prævar.* Nec quò ad forum Conscientiæ requiritur, quod possit docere de prævaricatione Judicis, sed sufficit, quod sibi de ipsa constet. Quod ad forum tamen externum teneretur de ipsa docere.

Hinc à fortiori, si sententiâ sequutâ delictum condemnatum sit, multo minus licet reiterare accusationem, ut adnotat etiam Glossa citata. Quia crimina semel dimissa, iterum in ultionem Divina Clementia venire non patitur, *can. Divina Clementia de pœnit. d. 4. & can. si illic. 25. q. 4.* Tunc enim accusatio esset onerosa, & non posset ordinari ad suum finem, nempe ad vindictam.

Et ad secundum respondeo. Regulariter neque ab alio renovari potest accusatio de eodem crimine numero. Nam militat adhuc respectu ipsius eadem ratio, quia neque ipse ordinare potest accusationem ad publicam vindictam, cum non habeat amplius locum, & proinde accusatio, quæ est pars Judicii, transit in meram injuriam.

Aliquando tamen potest renovari, Et primo quando primus Accusator prævaricatus est, ut docent Glossa in d. cap. de his de accusat. v. *replicari*, Sylvest. v. *accusatio n. 7. q. 7.* & habetur *ex l. 3. ff. de prævaric. & l. Si quis homicidii C. de accus.* Quando enim Accusator, prævaricatur, tunc quia celat ex parte ipsius accusatio res restituitur in integrum & accusatio habetur tanquam non facta, unde potest alter succedere in locum primi Accusatoris, & prosequi accusationem eam innovando, quia semper de se est licita usque ad sui complementum, tanquam ordinata ad justam vindictam necessaria pro bono Communitatis. In foro tamen externo necesse est, quod doceat, primum accusatorem fuisse prævaricatum. Unde ut in foro externo licita sit accusationis innovatio, necesse est, quod secundus Accusator non solum sciat, primum prævaricatum fuisse, sed etiam doceat, quod sit prævaricatus. Quia sicut non potest quis juste, ac licite accusare, quando non potest probare, ita nec potest licite renovare accusationem, quando non potest prævaricationem ostendere, quia solum stante prævaricatione est licita renovatio, ac proinde prævaricatio debet constare, ut constet de Justitia renovationis.

Secundò est licita renovatio accusationis, quando

renovans ignorat fuisse constitutam ab alio ex l. l. si cui §. iisdem ff. de accus. & docet Glossa, & Sylvester loc. cit. At in hoc casu non est innovatio accusationis formaliter, sed tantum materialiter, quia stante ignorantia, accusatio instituta respectu Accusantis se habet, ut prima, & ideo ignorantia excusat, non autem facit licitam iterationem accusationis, quæ de se illicita est.

Nec potest in Conscientia Judex in tali casu admittere innovationem accusationis, si sciat esse accusationem renovatam. Quia talis renovatio ex objecto est mala, nec potest ordinari ad rectum finem ab ipso Judice. Et sicut non potest quis renovare accusationem, quam scit jam factam, ita nec Judex illam admittere, quando scit, esse renovationem accusationis.

Quo verò ad Imperatorem, Reges, & Cardinales, Carena par. 2. tit. 9. §. 7. numer. 26. Pacamus de orig. 5. Inquis. lib. 3. quest. 5. numer. 23. & seq. existimant exemptos non esse ab huiusmodi obligatione, & referunt, quod Imperator Carolus V. iussit, Joannam ipsius Filiam ab Inquisitoribus vocari, ut coram ipsis de nonnullis ad fidem spectantibus contra quemdam, nulla interposita, mora, deponeret, ne excommunicationem incurreret, & statim Serenissima Joanna deposuit coram Archiepiscopo Hispalensi & D. Fernando Valdes tunc Generali Inquisitore.

At Bordonus tom. 1. cap. 30. de edict. Inquis. quest. 60. num. 13. sustinet neque Imperatorem, neque Reges, neque Cardinales esse edictis Inquisitorum subiectos, quia habent Privilegia, ne subiciantur Constitutionibus Pontificiis, nisi nominatim exprimantur, ideoque in Constitutionibus spectantibus ad S. Officium Inquisitionis, nisi expresse nominentur, dicendum eos exemptos esse ab obligatione denunciandi, etiam Idololatrias & hæreticos.

Ego verò censeo non teneri ex vi Constitutionum, vel edictorum, sed ex vi suæ Dignitatis, qua obstrunguntur cum Juramento defendere fidem catholicam. Alios verò Comites, Marchiones, Duces, Principes, certum est teneri ad denunciandum, sicut & omnes alios tam Nobiles, quam Ignobiles, ac omnes utriusque sexus fideles. Pueri verò non nisi post annum decimum quartum Iurisdictioni Inquisitorum subiciuntur, quia tunc plenum rationis usum habere possunt in hac re magni momenti.

Ac ita quidem, ut etiam iis, qui sunt exempti à Iurisdictione Inquisitorum, & Episcoporum, sicuti sunt Archiepiscopi, Cardinales, Patriarchæ, Nuncii Apostolici, & Episcopi etiam Titulares, ut per Suarez de fid. disp. 4. sec. 4. num. 25. Molin. tom. 5. de just. tr. 5. disp. 27. num. 19. Simanch. de Car. Instit. tit. 25. num. 11. & seq. Castropal. par. 1. tr. 4. disp. 3. pun. 4. num. 18. & 19. & habetur expresse in cap. Inquisitores de hæret. in 6. omnes Officiales Papæ, quorum Officium circa negotia Sedis Apostolicæ versatur, ut notant Eymeric. in direct. par. 3. quest. 26. ibique Pegna com. 75. ex Constitutione Joannis XXII. denunciandi sint, si horum aliquis sit hæreticus, vel de hæresi suspectus, quamvis à locorum Ordinariis, & ab Inquisitoribus judicari non possit, ac si ab ipsorum iurisdictione exemptus non esset. Tum quia talis denuntiatio est remedium efficax ad impediendum damnum, quod ab hæresi provenire potest. Tum quia ipsi remittent denunciationem ad Sedem Apostolicam, quæ si firma sibi videatur, vires suas alicui committit inquirendi, ac procedendi contra reum exemptum. Et tum quia Inquisitores, ac Locorum Ordinarii potestatem habent recipiendi depositionem Testium, si qui sint, qui velint deponere, ut colligitur ex d. cap. Inquisitores. Ergo denuncians, saltem vicem Testis subire potest denunciando delictum exempti, & ideo est obligatus denunciare, quia Inquisitor, vel Loci

Ordinarius ex denunciatione causam inchoare potest, etiam si illam non possit terminare.

Sciens autem sub sigillo secreti naturalis aliquem esse quovis modo hæreticum, vel suspectum de hæresi, tenetur illum denunciare. Secretum enim naturale cum respiciat bonum Proximi in multis casibus, in quibus secretum vergit in Proximi detrimentum temporale, vel Spirituale, vel in damnum publicum, & commune, non obligat, cum Lex naturalis dicat, quod sicut nolumus ab aliis noceri, ita nec aliis nocemus. Ita in specie Suarez de fide disp. 20. sect. 4. n. 17. Pegna par. 2. com. 18. Farin. de hæres. d. quest. 197. nu. 50. Freitas in addit. ad tract. de Confer. sol. 9. 22. num. 26. Royas sing. 3. numer. 23. & seq. Lazar. de monitor. sect. 2. quest. 16. numer. 6. Bonac. disp. 2. 9. 6. part. 1. num. 7. & Diana par. 5. tr. 9. resol. 66. & par. 1. tr. 4. resol. 24. & alibi, Delbene de Offic. Inquis. par. 1. dub. 23. num. 1. Castropal. par. 1. tr. 4. disp. 9. pun. 10. num. 5. ex doctrina enim D. Thomæ 2. 2. q. 70. ar. 2. quem omnes sequuntur, quilibet, quæ sibi sub secreto commissæ sunt, si vergant in damnum publicum, vel etiam Innocentis particularis, tenetur illa revelare. Omnis autem hæreticus, sive de hæresi suspectus, quamplurimum vergit in damnum publicum, & privatum, atque adeo est denunciandus. Quia lex quæ talem denunciationem præcipit, tanquam fortior, & majoris momenti præferenda est legi de servando secreto naturali.

At ita quidem, ut qui etiam cum juramento promisit servari huius criminis secretum, tenetur quoque illud denunciare per Textum in cap. non est obligatorium de reg. jur. in 6. non potest enim aliquis se obligare ad servandum secretum in detrimentum Catholicæ Fidei, ac Boni Communis cum talis obligatio sit de re illicita, & contra Jus naturale, & ideo juramentum de non revelando huiusmodi Crimen est illicitum, ac irritum, ac proinde non excusat jurantem à denunciando. Ita docent Pegna in direct. par. 2. com. 18. Suarez loc. cit. nu. 16. & 17. alique, quos sequitur Diana d. par. 5. tr. 9. resol. 68. nu. 2. & par. 9. tr. 8. Miscel. 3. resol. 46. & in genere tradunt Invoc. in cap. Qualiter. 1. de accus. Panorm. in cap. dilectus excels. Præl. ac Menoch. de art. cas. 355. numer. 4. & de presumpt. quest. 89. numer. 10. Farinac. tom. 1. par. cr. 9. 51. numer. 115. Delrius tom. 3. disp. mag. libro 6. cap. 1. sect. 2. Sayr. in clau. reg. lib. 12. cap. 14. numer. 29. Corrad. in resp. cas. cons. part. 1. quest. 139. Colla in tr. de fact. scient. & ignor. cent. 2. dist. 55. num. 6. tom. 1. post Navar. in can. sacerdos de pœnit. dec. 6. numer. 14. Decian. tr. cr. tom. 2. libr. 7. cap. 17. n. 23. Quod intellige semper, prævia absolutione à juramento, ut per Caroc. tr. de revel. confer. quest. 21. ex Austrenio ad Tolos. decis. 240. & ex Menochio loc. cit. Præcipue si id in Iudicio petatur. Quia fides secreti naturalis, ac juramenti non habet vim obligandi contra Jus, nec præjudicium parat iudicii, quia possit compellere subditos, quando necessum fuerit.

Secus autem dicendum est de secreto confessionis Sacramentalis. Nam ejus oblatio est à Deo, non solum ut Auctore Naturæ, sed ut Auctore Gratiæ per Sacramentum Pœnitentiæ. Et ideo nè fiat injuria Sacramento, ita obligat, ut in ullo casu, ne quidem pro tuenda fide totius orbis, licitum est revelare secretum Confessionis Sacramentalis, ut docent communiter Theologi, nominatim D. Thomas. in 4. dist. 21. quest. 3. ar. 1. Sotus ibid. dist. 18. quest. 4. ar. 5. & de rat. leg. secr. membr. 3. quest. 4. ubi quod nec Papa, neque tota Ecclesia potest dispensare, ut reveletur Sigillum confessionis, Alex. par. 4. quest. 29. numer. 2. & quest. 78. per totum Scot. in 4. dist. 21. quest. 2. ad 2. Suar. decis. disp. 20. sect. 4. numer. 16. & tom. 4. de pœnit. disp. 33. sect. 1. Henriques lib. 3. de

de penit. cap. 19. à numer. 3. Fagund. in 2. præcept. Eccles. lib. 6. cap. 1. numer. 5. & proinde Confessarius sciens, in Confessione Sacramentali aliquem esse hæreticum, vel de hæresi suspectum; nunquam tenetur, imo, nec potest illum denunciare, ut probat Carena par. 2. tit. 9. §. 5. num. 20. Simanch. de Cath. instit. tit. 42. numer. 14. & in rubr. de absolut. tit. 3. numer. 5. & Farinac. de hæresi d. quest. 197. num. 48. Quia fieret injuria Sacramento; fieret enim odiosum pœnitentibus, qui iuste ab eo detraherentur; & quia obligatio servandi hoc sigillum est Præceptum Divinum connaturale ipsi Sacramento. Unde sicut posito Præcepto percipiendi hoc Sacramentum cum debita dispositione in nullo vitæ casu licitum est indignè illud suscipere; ita in nullo vitæ casu licitum est frangere præceptum ejus Sigilli.

Adnotandum autem est cum Genuesi in prax. cap. 18. num. 16. & aliis, quos ipse citat, & cum Carena loc. alleg. quod si hæreticus accederet ad confessarium, non animo confitendi peccata, sed illum pervertendi, ac inducendi ad hæresim, tunc talis Confessarius teneretur hunc hæreticum denunciare, quia hic modus confitendi non est Sacramentalis Confessio, sed occultus modus dogmatizandi de qua re nos alibi.

Qui verò crimen fortilegii, vel alterius de hæresi suspecti, novit ex consultatione secreta extra Confessionem sacramentalem, sed ordinata ad ipsam confessionem, non tenetur denunciare, si dicta Consultatio verè sit ordinata ad intelligendam veritatem, & cavendum peccatum, vel ad alium bonum finem. Nam etsi non inducat obligationem sigilli Confessionis Sacramentalis, cum talis consultatio non sit sacramentalis confessio, tamen est tanquam sigillum confessionis servandum adeo, ut raro, vel nunquam hoc crimen per consultationem scitum est denunciandum, ut docent Suarez tom. 4. de relig. tr. 10. l. 6. c. 10. n. 28. & seq. Sanch. in decal. lib. 6. cap. 18. nu. 57. Castropal. p. 3. tr. 16. disp. 5. pun. 7. num. 11. Delbene de Offic. Inquis. part. 2. dub. 198. sect. 25. pet. 2. v. Pellizar. tom. 1. tr. 4. cap. 5. sect. 5. subsect. 5. num. 289. Quia cum consultatio secreta ex natura sit summe necessaria bono Animarum, quod omnibus aliis est præferendum, ideo, ne reddatur nimis onerosa ad bonum Generis humani spectat, ut ejus secretum regulariter servetur, quamvis non obliget in omni casu, & sine ulla exceptione, sicut obligat sigillum confessionis sacramentalis. Et quia hujusmodi detectio ordinatur ad confessionem Sacramentalem. Unde sicut, qui invenit chartam, in qua quis scripsit peccata sua, ut ea fateretur, tenetur, præcisa obligatione sigilli, quasi sacramentalis, ea peccata tegere, eo, quod scriptio illa ad Confessionem Sacramentalem erat ordinata, ita & consultatio, dum ordinatur ad Confessionem Sacramentalem, est omnino tegenda, & nunquam crimen detectum denunciandum, nisi delictum sub eo secreto commissum, urgeret in damnum Communitatis futurum. Tunc enim esset denunciandum, quia ad avertendum damnum futurum necessaria est denunciatio, ne sequatur, ut per citatos Doctores locis allegatis.

Neque Advocatus, neque Medicus, nec quilibet Doctus, aut valde Amicus, quibus Delinquens suum delictum sub sigillo secreti aperuit, consilium, vel auxilium petens, debent illum denunciare, etiamsi contra delinquentem urgeat Infamia, vel semiple-na probatio sui criminis. Ita Navar. cap. 25. num. 46. Molina de just. tr. 4. disp. 5. numer. 3. Cordub. lib. 1. quest. 33. dub. 2. Petrus Navarra de restit. lib. 2. cap. 4. numer. 122. Delbene loc. citat. Nam vergeret in damnum Communitatis, si delinquens alteri bona fide patefaciens suum crimen, petens consilium, vel auxilium taks petitio ei esset nocitura. Unus-

quisque enim retraheretur à consilio petendo. Quod esset publicum, & commune damnum, & tale peccatum secreto retinendi, sive expressum, sive tacitum, est jure naturali servandum, alioquin hominibus intercluderetur in sua necessitate omne justum solamen, & remedium. Si verò ex secreti observatione sequeretur aliquod damnum publicum, prout sequitur ex non revelatione horum Criminum, ac delinquentium, vel privatum Innocentis & ad illud advertendum esset necessaria criminis denunciatio, tunc ipsa denunciatio est facienda; quia bonum publicum, vel Innocentis præferendum est privato, & delinquentis.

Similiter qui litteras delinquentis aperiendo, vel aliquem per vim, & metum ad revelandum compellendo, criminis illius notitiam accepit, tenetur illum denunciare, si crimen vergit in damnum publicum, vel Innocentis ob dictam rationem. Si verò criminis denunciatio sit tantum in damnum delinquentis non potest illum denunciare, sed tenetur crimen illius operire, etiam Judici, legitime interroganti. Quia qui per injuriam alterius notitiam secreti criminis habet non potest illud patefacere, nec denunciare. Non minus enim ex delicto, quam ex voluntario pacto contrahitur obligatio tegendi secreti. Imo qui aperiendo litteras, vel per vim, & metum aliquem compellit revelare alterius secretum, ut contra Delinquentem denunciare possit, obligatus ex Justitia ad refarciendum illius damnum, ut docent Molina d. disp. 5. num. 5. & alii, quos adducit, ac Delbene, ubi supra num. 5.

Sciens autem ex aliorum auditu, quempiam esse magum, vel fortilegum, vel quomodolibet de hæresi suspectum, si hoc audit ab aliquo fide digno, tenetur illum denunciare, ut per Doctores, quos sequitur Diana part. 5. tract. 9. resol. 69. & par. 4. tr. 5. resol. 28. numer. 1. Si verò id audiverit à Persona fide non digna, non tenetur illum denunciare, ut docent Corduba lib. 1. quest. 43. dub. 2. §. 6. Guttier. canon. quest. lib. 1. cap. 11. numer. 71. Sanctarel. de hæres. cap. 9. numer. 16. Carena d. par. 2. tit. 9. §. 7. numer. 31. ac Diana loc. citat. numer. 2. ita; ut Rodrig. in quest. regul. tom. 2. quest. 6. ar. 7. dicat hoc adeo esse verum ut procedat, etiamsi sub pœna excommunicationis denunciatio præcipiatur. Nam si illis fidem dederit, æstimabitur etiam ipse à Prudentibus vir levis, & facilis in credendo, non absque sui de decore, & reus exponeretur periculo injustæ pœnæ ac infamiae. Quod etiam tradunt Less. de just. lib. 2. cap. 30. dub. 6. numer. 50. Portel. in addit. ad dub. regul. v. Solicitare Fœminas num. 22. Fagundez in 2. Eccles. præcept. libro. 4. cap. 3. numer. 81. Homobon. in Consultat. moral. tom. 1. par. 4. resp. 51.

Contrarium tamen docent Thomas à Jesu lib. de visit. tr. 1. cap. 15. num. 11. Spathar. in prax. de modo corrig. Regul. tr. 5. cap. 11. numer. 4. Diana loc. citat. numer. 3. qui asserunt supradictam Doctrinam non habere locum in casibus pertinentibus ad S. Officium, in quibus tenentur omnes denunciare quæ audiverint à quibuscumque. Quia non pertinet ad ipsos discernere, an à Viris bonæ famæ, sive levis fidei audiverint, cum hoc Judicium pertineat ad Inquisitores, & ad locorum Ordinarios, in quorum edictis absolute, & sine ulla distinctione præcipitur sub excommunicatione, ut si quis sciverit, vel audiverit delicta in eorum edictis contenta, ipsis denunciaret ei quia ex cap. in fidei favorem de heret. in 6. in S. Officio contra reos admittuntur Testes aliàs inhabiles, ut excommunicati, criminosi, infames, perjuri, & hujusmodi alii, cum crimen hæresis, vel hæresim sapiens sit ita perniciosum Reipublicæ, ut

merito in ejus detestationem tales Testes admittantur, ut sic delictum possit puniri, & facilius extirpari.

Utraque Sententia probabilis est. Ego autem arbitror, si quis id audiverit, certo sciat dicentem esse mendacem hominem, cui ne verum quidem dicenti credere solemus, non tenetur denunciare, alioquin S. Officium redderetur sibi nimis onerosum, odiosum, præsertim si is à quo id audivit, præferat odium. Is enim protinus sibi fidem abrogat, etiam in causa justissima. Si verò dubitet, an idem, à quo audiverit, sit fide dignus, tenetur denunciare, cum etiam in dubio, concernente Sanctum Officium ad ipsum recurrendum sit, ad quod pertinet declarare, an tales sint fide digni juxta *cap. per venerabilem v. rationibus, qui filii sint legit. & Clem. 2. de Testib.* Dubitans enim æquiparatur ignoranti l. manifestissime §. *sin autem dubius C. de furt. Jas. in l. quandiu. nu. 2. C. qui admittit, Decian. conf. 39. numer. 21. vol. 2. Bald. cons. 298. in fin. lib. 1. Becc. conf. III. numer. 11. Surdus conf. 379. nu. 18.* Neque enim dubitans scit id, de quo dubitat. Si enim sciret, excluderetur dubium. Si autem nescit ignorat, & proinde dubitans habet necessariò annexam ignorantiam de eo, de quo dubitat.

Non tamen tenetur delinquens in casibus ad Sanctum Officium pertinentibus denunciare seipsum. Nam ex *an. aliquando de pœnitent. d. 1. nemo tenetur se ipsum prodere, ex D. Chrysostomo homil. 31. ad Hebr. & Homil. 41. ad Popul.* Quod etiam docent Simanch. *de Cath. instit. tit. 42. numero. 13. Suarez de fid. d. disp. 20. sect. 4. num. 18. Sanctarel. de hæres. de cap. 9. num. 18. Molfes. in sum. par. 1. tr. 7. cap. 24. num. 24. & quamplures alii, quos sequitur Diana par. 1. tr. 4. resol. 8. nemo enim cogitur agere contra se ipsum. Effet enim obligatio valde repugnans naturæ. Quod Suarez loc. cit. extendit, ut locum habeat, etiam si hæreticus occultus generaliter interrogetur. Non enim tenetur, etiam tunc, se prodere, quia non interrogatur, ut reus, sed ut Testis, seu Denunciator. Et videri etiam possunt Cajet. 2. 2. *quest. 70. ar. 1. Sot. relect. de secret. membr. 2. quest. & Simanch ibidem.**

Tutius tamen semper erit hos delinquentes magnoperè monere, ut sponte compareant, & judicialiter confiteantur Crimina sua coram Inquisitore, vel loci Ordinario, Notario eorum Confessionem recipiente, quia mitius agitur cum sponte compareantibus, quam cum ab aliis denunciatis *can. presbyterum d. 50. Glos. in cap. de hoc. v. in jure de Simon. ubi Ostien. & Panorm. numer. 6. traditque Eymeric. par. 3. de Sponte. compar. numer. 60. ubique Pegna com. 12. n. 58. litter. G.*

Et in his casibus ipsi delinquentes non denunciando seipsos, non tenentur denunciare complices. Quia sicut quis non tenetur denunciare seipsum, ita neque complices. Nam moraliter loquendo, non potest quis manifestare socios sui criminis, sine periculo suæ infamiæ, ut docet Suarez. *de disp. 20. sect. 4. numer. 18. citans Pegnam. & Simancham, & tradit Megala par. lib. 1. capit. 5. num. 30. Portel. in addit. ad dub. regular. v. Denunciatio n. 10. ac Diana d. p. 1. tr. 4. resol. 9.*

Excipio tamen casum consentientis sollicitationi factæ in Confessione, vel in Confessionario. In hoc enim casu scœmina consentiens sollicitationi sibi factæ, tenetur denunciare confessarium sollicitantem, non manifestando proprium consensum. Et in casu, quo suum consensum manifestaret, non est id scribendum in actis, neque super hoc potest ab Episcopo, vel Inquisitore interrogari, ut decrevit S. Congregatio S. Officii, facto verbo cum Sanctissimo die 25. Julii 1624. ut testatur per litteras Cardinalis Mellinus Cardinali Federico Borromæo Ar-

chiepiscopo Mediolanensi, & refertur à Diana *loc. citat. resol. 64. ac docent Acugna in tr. de confess. sollicit. quest. 10. numer. 10. Bonac. in tra. var. disp. 6. pun. 3. num. 10. Peyrin. tom. 2. in Constit. 4. Gregorii XV. §. 3. num. 11. Sanctarel. de hæres. capit. 44. dub. un. numer. 12. & nos alibi de qua re fufe in Consultatione de abusu Sacramenti pœnitentia.*

Mulieres autem ac personæ similes quæ ex simplicitate, & ignorantia committunt sortilegium hæreticale prius monendæ sunt; nam ignorantia, etiam crassa, excusat à peccato hæresis. Talis enim ignorans, si corrigi paratus est, non potest dici habere pertinaciam, quæ est ad hæresim necessaria, ut per Alphonsum de Castro *de just. hæret. punit. lib. 1. cap. 9. & lib. 2. cap. 17. Ricciul. de jur. person. lib. 5. cap. 2. num. 10. & seq. Sanctarel. de hæres. cap. 1. dub. 5. numer. 20. & 21. qui idem dicendum tradit de ignorantia affectata numer. 22. & seq. nisi adsit contemptus Ecclesiæ. Quod etiam asserunt Azor. par. 1. lib. 1. cap. 14. quest. 9. & lib. 8. quest. 4. & cap. 9. quest. 8. Aragon. 2. 2. quest. 11. ar. 1. Coninch. disp. 18. dub. 7. concl. 4. & 5. Suarez de fide. disp. 19. sect. 3. à num. 3. & Farinac. de hæres. d. q. 179. num. 29. & seq. Si autem se correxerit, abstinendum est à denunciatione. Si autem non se emendaverit, erit denunciandus, ut per Genuens. in pr. cap. 18. num. 4. Caren. par. 2. tit. 9. §. 7. numer. 32. & Castropal. par. 1. tr. 4. disp. 3. pun. 2. num. 6. sed hac de re vide quæ dixi in d. Consult. de abusu Sacramenti pœnitentia, ubi contrarium tradidi. Extat enim decretum S. Congregationis editum 3. Februarii 1624. tenoris sequentis; Hæreticos, vel suspectos de hæresi scientes, & recusantes denunciare, licet moniti, non possunt absolvi à Confessariis, quamvis dicant illos correxisse, vel esse dubios, an ita sit. Ita S. Congregatio. Et quidem non pertinet ad ipsos id judicare, sed solum parere edictis S. Officii, quæ jubent denunciare hujusmodi reos.*

Qui verò malum nomen malefici habens, & ad quem plures concurrunt pro maleficiis, sed revera non apparet, ipsum esse maleficum, sed tantum simplices superstitiones facere, est denunciandus. Quia dum nomen malefici habet, & plures ad eum pro maleficiis concurrunt, gravi infamia laborat, quod sit de hæresi suspectus, & grave scandalum in causa fidei cum suis simplicibus superstitionibus populo tribuit, ac ideo est S. Officio denunciandus, à quo vel indici potest purgatio canonica ad delendam suspicionem criminis, vel juxta ejus diffamationem inquiri ac procedi. Sola enim diffamatio sufficit ad inquirendum & procedendum in crimine hæresis, ut per Zabarel. in Clem. 1. §. *verum 2. de hæret. nu. 5. Jo. Monach. in cap. ut officium eod. tit. in 6. Zanchin. de hæret. cap. 11. num. 3. Repert. Inquis. v. accusatio, Delbene de Offic. Inquis. par. 2. dub. 171. pet. 8 nu. 5. Et purgatio canonica similiter indici potest propter solam diffamationem, vel suspicionem, ex qua oritur scandalum ex cap. tua de cohab. Cler. & mul. cap. ex parte de Offic. Ordin. & cap. inter sollicitudines vers. antecederet de purg. canon.*

Is autem qui per impotentiam, vel per ignorantiam edicti Inquisitoris non denunciavit delinquentem intra terminum præfixum, tenetur postea edicti conficius, & à justis impedimentis expeditus, vel intra eundem terminum præfixum reum denunciare. Quia terminus ille imponitur, ne plus differatur denuntiatio, non autem ut ejus obligatio extinguatur. Et denunciare tenetur termino elapso, non statim, sed quamprimum commode potest, sublata ignorantia, vel alia justa excusationis causa ita, ut toties ille incurrat excommunicationem, quoties potest commode denunciare, & non denunciat, quia toties peccat contra præceptum Superioris, latum sub excommunicatione.

catione. Excommunicatio autem toties incurritur, quoties violatur præceptum, sub excommunicatione laicum, sentit Bonacina *tom. 1. de oblig. denunci. disp. 6. par. 2. §. 4.* sed tenetur denunciare intra æqualem terminum, seu intra eosdem alios dies, quos edictum præfixerat. Quia iste non debet esse peioris conditionis, quam cæteri, qui notitiam editi habuerunt, & illud exequi poterant, ut docent Acugna *tr. de confes. sollicit. quest. 21. num. 4.* Sancius *in sollicit. disp. 11. numer. 59.* Suarez *de censur. disp. 20. sect. 1. num. 14.* Filiuc. *tom. 2. tr. 14. cap. 2. num. 42.* Villalob. *in sum. tom. 1. tr. 17. diff. 18. numer. 4.* Diana *par. 5. tr. 9. resol. 18. & 19. ex par. 3. tr. 5. misel. 1. resol. 96. alias 95. & ex par. 4. tr. 5. resol. 26.* Quibus adstipulor, nisi periculum sit in mora. Et non denunciatus tempore præscripto, unam tantam excommunicationem incurrit, manetque in eadem, donec denunciando obediat edicto, ut firmant Navar. *cap. 17. nu. 134.* Graff. *p. 1. decis. lib. 4. cap. 10.* Lazar. *de monach. sect. 2. quest. 4. nu. 8.* Suarez & Filiucius *locis citatis.*

An autem teneatur quis prævenire tempus denunciationis, si timet impedimentum in tempore, præscripto in edicto Inquisitorum? Sancius *loc. alleg. nu. 60.* sic ait, probabile esse non constringi prævenire denunciationem ante impletionem termini designati per edictum Inquisitorum. Quia lex non obligat denunciare, nisi intra illum terminum, nec constringit prævenire in aliquo casu denunciationem, eo modo, quo non tenetur quis prævenire tempus annuæ confessionis, & communionis, aut recitandi officium divinum ante terminum designatum per leges, quamvis sciat, se esse reddendum impotentem ad impleendas leges. Ita Sancius. Quod etiam tenent Suarez. *disp. 70. de sacram. sect. 2. dub. 3.* Coninch. *de sacram. q. 80. ar. 11. dub. 4. nu. 108.* Azor. *p. 1. lib. 7. cap. 14. q. 13.* Pugiari. *m. 4. d. 9. q. 3. ar. 9.* Reginal. *l. 29. n. 76.* Filiuc. *tr. 4. cap. 2. q. 9. nu. 59.* Molles. *p. 1. tr. 3. cap. 8. nu. 28.* Bonac. *disp. 4. de sacram. q. 7. de Euchar. pun. 2. nu. 15.* Averfa *q. 8. de Euch. sect. 3. ver. quinto.*

At Diana *p. 5. tr. 9. resol. 21. n. 2. exp. 4. tr. 5. resol. 29. n. 2.* sustinet, quod qui prævidet impedimentum denunciandi intra terminum præscriptum, tenetur prævenire denunciationem. Quia Suarez *tom. 4. in 3. p. disp. 36. sect. 5. n. 5.* Fagundez *tr. 3. lib. 1. cap. 6. nu. 3.* Laiman. *lib. 5. tr. 6. cap. 3. n. 9.* Sylvius *in 3. p. q. 80. ar. 11. Offic. 2.* Nugnum addo *diff. 2. Mercerum notab. 6.* Ochagavium. *de Sacram. tr. 2. de Euch. q. 15. nu. 5.* Vasquez *3. p. q. 90. ar. 3. dub. 2. nu. 13.* docent, teneri prævenire tempus confessionis, & communionis illum, qui prævidet impedimentum futurum quando confiteri, & communicare obligatur. Et similiter qui in die festo prævidet, se non posse audire Sacrum hora nona, tenetur anticipare tempus, & sacrum audire hora tertia. Traditionem. Præceptum communionis exempli gratia obligat toto anno quoad substantiam. Ergo quando non potest impleri in una parte anni, debet impleri in alia, & ideo debet anticipari quando prævidetur superventurum impedimentum.

Sed contra. Non tenetur quis anticipare ex vi præcepti de communione, neque ex vi alterius præcepti, quia non datur præceptum de anticipanda adimplentione alterius præcepti. Nam præceptum e. g. Eucharistiae, licet sit divinum quoad substantiam, non tamen obligat, nisi secundum determinationem Ecclesiæ. Ergo cum sit determinatum, ut ejus obligatio incipiat tempore Paschatis, ante tale tempus nullam pariet obligationem, qua quis teneatur anticipare adimplentionem.

Ad fundamentum primæ sententiæ respondetur, præceptum communionis obligare secundum determinationem Ecclesiæ ita, ut non obligat secundum suam substantialem, nisi ut fiat sub determinatione Ecclesiæ, & ideo non incipit obligare, nisi adveniente Paschate. Unde solum fit, quod quando non potest impleri in una parte anni, debet impleri in alia, in qua tamen obligat.

Ad confirmationem negatur consequens, cum sit dispartitio. Siquidem toto mane urget obligatio audiendi Sacrum, & in tantum potest differri adimplentio, in quantum poterit impleri tempore subsequenti. Sed ante Pascha non urget obligatio.

Et nihilominus certum esse censeo teneri quemlibet in supradicto casu prævenire denunciationem ante terminum in edicto Inquisitorum præfixum. Unde si quis prævideat, non posse denunciare intra illos duodecim, dies qui jam supervenissent, tenetur denunciare in primis diebus, si potest, nec debet expectare impedimentum. Quia de presenti urget obligatio denunciandi, ac proinde est in possessione. Et ideo si expectaretur impedimentum, fraudaretur præceptum. Nec dici potest, quod expectare impedimentum superventurum, sit se subtrahere obligationi, quando non supervenit, aut si supervenit, requirit pro satisfactione actum, qui habet tractum temporis, ut est jejunium, quia nondum est plene in possessione, cum non possit habere actum, nisi in virtute totius tractus temporis. At non potest quis se subtrahere obligationi, quando jam tota supervenit, & actus secundum se totum exhiberi potest.

Denunciationis autem hujusmodi sunt necessario faciendæ Inquisitoribus, vel locorum Ordinariis ante confessionem Sacramentalem, & intra terminum præfixum ante incursum excommunicationem. Ita præcipitur non solum in edicto Inquisitorum, sed etiam in Constitutione Gregorii XV. contra Confessarios sollicitantes edita 30. Augusti 1622. quæ incipit *Universi*, & ita firmant Zanard. *in sum. p. 2. præc. 2. cap. 11. in fin.* Avila *de censur. p. 2. c. 7. d. 7. in fine.* Lazar. *de blasphem. q. 12. n. 79.* Carena *p. 2. tit. 9. §. 10. nu. 48.* & Diana *p. 5. tr. 9. resol. 22. ex p. 1. tr. 4. resol. 27.* Nam, si poenitens prius obtineret absolutionem, facillime omitteret denunciationem. Si vero necessitas confessionis, vel communionis urgeret, & poenitens sit timorata conscientia, ac promittat quam citius denunciare, potest Confessarius ante denunciationem illum absolvere, ut sentiunt Zanard. *loc. cit.* Rodvique. *in sum. t. 2. c. 34. n. 6.* Peyrin. *t. 2. in Constit. 4. Gregorii XV. §. 9. n. 24.* Sanctarel. *de heres. c. 9. dub. un. ic. 16. in fine.* Navarrus, & alii, quos sequitur Diana *ubi supra* Caren. *ibid.* ac Delbene *t. 2. de Offic. Inquis. dub. 237. sect. 13. pet. 6.* Tunc enim urget præceptum confessionis, vel communionis. Ergo est adimplendum, eo modo, quo potest. Præsertim quando longo tempore esset differenda confessio, vel communio. Præceptum enim denunciandi non videtur obligare cum tam gravi incommodo quando adhuc superest tempus denunciandi intra terminum præfixum. Est autem grave incommodum privari longo tempore sacramento Poenitentia & Eucharistia, præcipue quia potest timere ne superveniat aliquod accidens, quod impediat confessionem, vel communionem quando esset necessaria, & quia non posset quis esse paratus ad mortem. Poterit igitur confessarius in hoc casu fidem hujusmodi poenitenti adhibere. Utrumque enim in vitium & omnibus credere, & nulli.

Quamquam edictum circa denunciations ab Inquisitoribus, & locorum Ordinariis ex negligentia vel alia de causa non publicetur, tenetur tamen quisque sub poena excommunicationis denunciare delinquentes. Quoniam obligatio denunciandi hæreticum, vel de hæresi suspectum sub poena excommunicationis latae sententia, cujus absolutio maioris Pontificii, & ipsi S. Congregationi reservatur, est perpetua, ut constat ex decreto, sive præcepto S. Congregationis S. Officii edito sub die 3. Januarii 1623. Idemque præcipitur sub excommunicatione, & aliis poenis ab Alexandro VII. in sua Constitutione incipiente, *licet alias* edita sub die 8. Julii 1660. & expresse tenent Suarez *de fide disp. 20. sect. 4. n. 11.* Portel. *in dub. regul. v. denunciatio n. 5.* Carena *p. 2. tit. 9. §. 7. n. 34.* Fagund. *in 2. præc. Eccles. l. 4. c. 3. n. 31.* Peyrin. *t. 2. in Constit. 9. Pauli V. §. 2. n. 27.* Diana *p. 5. tr. 9. resol. 24. ex p. 4. tr. 4. resol. 41.* Idque contra Freyram *de confes. sollicit. q. 21. num. 44.* & § 8. qui asserit, sciamam non denun-

denunciantem Confessarium sollicitantem, si edictum non publicetur, peccare quidem mortaliter, sed non incurrere excommunicationem. At minus recte. Etenim incurrat etiam excommunicationem, quia etiam Confessarii sollicitantes sunt de hæresi suspecti, ut probant Genuen. in pr. cap. 66. n. 2. Acugna de confes. sollic. q. 2. n. 20. Castropal. p. 4. tr. 4. disp. 9. pun. 6. num. 1. Peyrinis & Diana locis citatis.

Qui autem non denunciavit, & excommunicationem incurrat etiam, si promittat illico denunciare, non potest absolvi, ne quidem virtute Bullæ Cruciatæ, ut per Sancium in select. disp. 11. n. 62. Avil. de censur. p. 2. c. 7. dub. 7 in fine, Trullench in Bul. Cruc. lib. 1. §. 7. c. 2. dub. 9. n. 11. Dian. d. p. 5. tr. 9. resol. 23. n. 1. ex p. 4. tr. 5. resol. 35. n. 1. Non enim in re tam gravi facile adhibenda est fides promittenti denunciare. Hinc rejicienda est sententia Lucii in sum. cap. 24. nu. 11. & Freitæ tr. de confes. sollic. q. 21. n. 25. asserentium, foeminam sollicitatam absolvi posse virtute hujus Bullæ ab excommunicatione, quam contraxit propter omissam denunciationem, dummodo cogatur à Confessario denunciare Inquisitoribus, sicut retinens rem alienam potest absolvi cum proposito restituendi omnino rejicienda est. Nam, supposita excommunicatione, à peccatis nemo absolvi potest, nisi prius à censura sit absolutus. A censura autem illa nequit absolvi per hanc Bullam, nisi prius satisfacta parte, scilicet Inquisitoribus. Sicut non est absolvendus excommunicatus ob concubinam, nisi illam è domo prius ejiciat, nec sufficit, quod proponat illam expellere, ut recte docent Suarez de censur. disp. 7. sect. 5. nu. 45. Guttier. in quest. canon. lib. 1. cap. 5. n. 30. & seq. ac Sotus in 4. d. 22. q. 2. §. 3. alique bene multi.

Qui ex officio, vel ex speciali præcepto denunciare tenetur, & non denunciat sortilegum, hæreticum, vel de hæresi suspectum, & ipse est de hæresi suspectus, & ut hæretici fautor existimandus, ac puniendus. Nam, sicut qui testimonium contra hæreticum ferre nolit, aut veritatem occultat, aut diminutè manifestat, cum ad veritatem dicendam ab Inquisitore adstringitur, fautor illius hæretici, & ut de hæresi suspectus puniendus, censetur, ut notat Sous. in aphor. Inquis. lib. 1. cap. 25. nu. 6. & binis seqq. ac Pegnap. 2. direct. com. 78. vers. Ergo privati, & tradunt Doctores communiter; ita qui ex officio, vel ex speciali præcepto denunciare tenetur hæreticum, vel de hæresi suspectum, & illum non denunciat, est etiam & ipse fautor hæretici, & ut de hæresi suspectus puniendus. Ait enim Damasus Papam in can. qui potest 23. q. 3. impietati favet, qui potest perturbare perverfos, & non facit. Et ita etiam docent Suarez de fide disp. 24. sect. 1. n. 6. Sanch. in decal. lib. 2. c. 10. n. 15. Megal. p. 3. lib. 3. cap. 1. q. 2. nu. 31. pluresque alii, quos ipsi citant.

Dixi, qui ex officio, vel ex speciali præcepto denunciare tenetur. Nam, ut observat etiam Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 3. pun. 5. nu. 7. communis sententia est; te non esse fautorem hæretici, nisi adversus justitiam, & obligationem officii pecces, ut per Simancham tit. 15. n. 13. Pegnam loc. cit. Sanchez d. cap. 10. nu. 15. Suarez ibidem, & Farinacium innumeros referentem de hæres. q. 182. nu. 27. Cessante quippe obligatione justitiæ, tibi imputari non potest, hæreticum non corrigi, cum tua non interfit, illum corrigere. At, si ex justitia obligatus sis, hæreticum capere, vel denunciare, quæ obligatio oriri potest, vel ex officio, vel ex speciali Inquisitoris mandato, tunc fautor hæretici dicendus es. Concludit tandem Palasus, non esse fautores hæreticorum singulares personas, quibus ex officio non incumbit fidei favere, ac hæresim extirpare; ut docet Eymeric. p. 2. quest. 53. nu. 3. & Farinac. quest. 185. §. 2. n. 36.

Pegna verò d. p. 2. d. com. 78. vers. At non videtur, hæc prudentissime subdit: Quandoque vel metu, vel oblivione, vel alia probabili causa contingere potest, ut quis absque fautoris suspitione, denunciationem omittat.

Nam quid si exempli gratia sola uxor sciat, maritum diebus prohibitis vesci carnibus, aut alia hæreticalia committere, eumque cognoscat terribilem, qui facile eam interimeret, aut male tractaret, si illum denunciaret? Dicesne hanc esse fautricem? Ego plane ratione metus putarem excusandam. In cæteris idem est judicium, plurimumque sunt singulæ circumstantiæ considerandæ. Hæc dicimus, ut moneamus ex omissione denunciationis, hæreticorum fautorem non debere quenquam facile censeri, nec de hæresi suspectum haberi. Ita Pegna.

Porrò suspicio hæresis illa dicitur levis, quæ oritur ex levibus indiciis, sive conjecturis, ut ex cap. accusatus de hæret. in 6. Suspicio autem vehemens illa est, quæ oritur ex vehementibus conjecturis, argumentis, ac indiciis, & non tollitur, nisi vehementibus defensionibus, ut ex eodem cap. accusatus, suspicio tandem violenta ea est, quæ ex violentis, & convincentibus conjecturis oritur, ita ut violeat, cogatque Judicem ad credendum, nec tergiversatione refellatur, ut ex cit. cap. accusatus, & ex cap. cum contumacia de hæret. in 6. & tradunt Eymeric. d. par. 2. quest. 46. nu. 2. & 3. ibique Pegnap. com. 80. Carena par. 3. tit. 12. §. 3. nu. 4. Farinac. q. 188. n. 23. alique communiter.

Ille autem leviter de hæresi suspectus præsumitur qui frequenter pejerat, vel vitam agit depravatam, vel blasphemando verba hæreticalia non frequenter, sed raro evomit, ut inquit Eymeric. d. p. 2. q. 21. nu. 6. Vel Sacramenta ministrat in malo statu, vel sine jurisdictione ac potestate, vel bis repetit Sacramentum non repetendum, vel secundas nuptias contrahit, vivente priori conjugē, vel per annum existit in excommunicatione extra causam fidei, vel in Sacramento confessionis ad turpia pœnitentem sollicitavit, vel alia hujusmodi commisit.

Vehementer verò de hæresi suspectus is est, qui ex verbis, vel factis efficaciter hæresim concludentibus arguitur, quod sit hæreticus. Ut si quis in verba hæreticalia blasphemando non raro, sed frequenter ac pluries prorumperet. Vel diebus prohibitis absque necessitate, & superioris facultate carnibus vesceretur, aut diceret propositiones, fidei contrarias, quæ explicite scire debet, quamvis hæc interdum ex ingluvie, & gulositate, & ab ignorantia sine ullo mentis errore prodire possint. Vel si quis vocatus ad respondendum de fide, & intra terminum præfixum absque causa non compareat, ut ex c. cum contumacia de hæret. in 6. Vel qui scienter directe, vel indirecte Inquisitionis Officium impediret, ut ex cap. Ut inquisitionis negotium §. ult. cod. tit. pariter in 6. Quia reputatur hæreticorum fautor ac defensor. Vel qui impedientibus, Inquisitionibus Officium præstaret scienter consilium, auxilium, & favorem ob eandem rationem, quia faveret hæresi, ut habetur in d. cap. Ut inquisitionis. Vel si hæreticos ab Inquisitoribus citatos, & eorum Credentes instrueret, quomodo veritatem celare possint, vel falsum deponere, ut ex cap. accusatus §. fin. de hæret. in 6. vel qui faveret, defenderet, aut reciperet hæreticum, quia hæreticus est, non quia sibi est consanguineus, vel amicus, ex cap. excommunicatus 1. §. Credentes eodem tit. Vel qui cum hæreticis specialissimam constraheret amicitiam, & familiaritatem juxta cap. inter sollicitudines de purgat. Canon. vel qui in causa fidei convictus dixisse in Judicio falsum revocaret, quod antea fuerat confessus, ut colligitur, ex cap. litteras de præsumpt. Vel tandem qui in paribus ultramarinis absque Superiorum licentia commorantes detrahunt Sanctæ Romanæ Ecclesiæ constitutionibus, alique à fide devia in suis sermonibus, & secretis colloquiis eructare non verentur, ut ex extravag. Joannis XXII. ad nostram de regular. supradicti omnes, tanquam de hæresi vehementer suspecti habendi sunt ex Eymerico q. 56. Castropalao d. p. 1. tr. 4. disp. 7. nu. 1. Delbene p. 1. dub. 166. n. 3. atque ex aliis.

Violenter autem de hæresi sunt suspecti, qui verbis, vel factis constant Judicem ad credendum, quod sint hæretici. Ut si quis transit, vel redit ad ritus Judæorum vel Saracenorum, aut aliorum Infidelium *cont. Christianos de heret. in 6.* Aut si quis in causa fidei excommunicatus per annum excommunicatione animo pertinaci inforduerit, elapso enim anno, ut hæreticus condemnatur, *cap. cum contumacia eod. tit. in 6.* Aut si quis non fateatur crimen postquam est convictus, nec consensit abjurare. Tunc enim est, ut hæreticus impenitens condemnandus *ex cap. ad abolendam eod. tit. in 6.* Aut si quis post abjuratam hæresim, de qua convictus fuerat, in eandem relabatur, vel postea cum hæreticis communicat, eos visitando, receptando, deducendo, associando, munera eis donando, vel domumittendo *d. capit. accusatus §. ille quoque de heret. in 6.* Aut qui cum essent sanæ mentis in corporis infirmitate, & morbo constituti, petierunt hæreticos se consolaturus, ut hæretici habentur *ex cap. filius eod. tit. in 6.* Vel qui de hæresi suspecti, vel diffamati, ac morti propinqui petierunt eosdem hæreticos consolantes, quamvis post perditam loquiam, vel mentem amissam, eam consolationem, seu verius desolationem receperint, *ut ex d. capit. filii.* Ac ita ex Pegna *p. 3. direct. com. 24.* ex Doctoribus apud Farinac. *d. q. 187. à nu. 13. & ex aliis.*

Omittentes verò denunciare, qui denunciare tenentur, incurrunt primo pœnam excommunicationis ex Gregorii IX. extravaganti, ibi *excommunicationis sententia percellatur.* Ex quibus verbis, licet excommunicatio non sit ipso facto lata, sed per sententiam ferendam, ex edictis tamen sancti Officii hæc excommunicatio est ipso facto lata, sive latæ sententiæ, ac reservata ita, ut denunciare omittens ab ea non possit absolvi, donec denunciaret, ut per Caren. *p. 2. tit. 9. n. 25.* Castropal. *decis. p. 1. tr. 4. disp. 2. pun. 4. nu. 21.* Delbene *d. par. 1. Dub. 25. n. 1.* Secundo redduntur de hæresi suspecti, si nulla rationabili causa excusari possint, vel in Judicio interrogati, scienter veritatem occultant, ut supra diximus. Tertio puniuntur pœna Fautoris hæreticorum, ut etiam dictum est supra, & docet Pegna. *p. 2. direct. q. 55. com. 78. vers. postremo,* dummodo nulla probabili causa excusetur.

Hujusmodi autem denunciatio est necessario facienda in scriptis cum expressione nominis Denunciantis, ac illius subscriptione, si sciat scribere, vel saltem verbis, quæ à Notario statim scribentur, & non denuncians hoc modo, non potest à confessorio absolvi, ut per Genuen. *in pr. cap. 18. n. 2. & Carenam p. 1. tit. 9. n. 27.* qui etiam ajunt, quod denunciationes non solent recipi, nisi denuncians cum juramento examinetur. Hinc Eymericus. *p. 3. direct. agens de secundo modo procedendi in causis fidei per denunciationem,* inter cætera docet, quod Inquisitor jurare facit ad quatuor Dei Evangelia ipsum denunciantem de veritate dicenda super denunciatis. Præstito autem juramento, interrogabit eum, undescit esse vera, quæ denunciavit, & si vidit, vel audivit. Si dicat se vidisse, interrogabit eum unde vidit, & quando, & quoties & per quem modum, & qui erant præsentés. Si dicat, quod non vidit, sed audivit, interrogabit Inquisitor, à quibus audivit, & ubi, & quando, & quoties est per quem modum, & quibus præsentibus audivit, formando articulos de quolibet prædictorum singulariter, ac divisim. Postremo injungitur ei juramentum tenendi secretum quidquid ibi dixit, vel ab Inquisitore ei dictum fuit. His peractis nullæ sunt amplius denunciantium partes, sed judici totum relinquatur, ut ipse inquirat de delicto, ac delinquente.

De illo autem, quænam denunciationem nolit subscribere, aliqui Doctores, quos sequitur Paramus, de Orig. *Inquis. dub. 3. quest. 6. num. 93.* respondent cum distinctione. Aut enim in denunciatione sunt nominati Testes, aut non. Si primo modo, ejus de-

nunciatio est alicujus momenti æstimanda. Quia Inquisitor potest ad illorum Testium examinationem procedere. Nam, si Inquisitor, ut docent Farinac. de heres. *q. 185. nu. 20. & q. 12. num. 39. lib. 1. prax. Castropal. d. par. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 2. num. 7.* Clarus in pr. *q. 14. vers. Ulterius dixi,* Decian. *tr. crim. lib. 3. cap. 25. num. 7.* & alii, potest procedere ad examinationem Testium, quos denunciavit inimicus, multo magis poterit procedere ad examinandos Testes, quos denunciavit Persona non suspecta, qualis est Denunciator incognitus, & occultus.

Hæc tamen Sententia communiter reprobat a Doctoribus, quos refert, ac sequitur Farinac. *d. q. 185. num. 68.* Quia nominatio illa Testium, cum procedat à Persona incognita, non est Authentica, sed potius suspecta, & proinde non debet sola Judici sufficere, ut ex illa ipse specialem faciat Inquisitionem, quæ de se prærequirit infamationem. Et ita servatur in Tribunali Romano Sanctæ Inquisitionis. Ideoque dicendum, quod si denunciator Testes nominet, sive non, dum proprio nomine se non subscripsit, ejus denunciatio, tanquam nullius momenti repelli debet. Quia præsumitur falsa, & alias daretur improbis occasio probos viros infamandi. Ita Farinac. *loc. cit.* Simanch. in enchir. *tit. 22. rubr. de Inquisit. Ord. num. 8.* Delbene *p. 1. dub. 183. num. 11. & seq.* Castropal. *d. tr. 4. disp. 8. pun. 3. num. 4. & Diana p. 5. tr. 10. resol. 44. ex p. 4. tr. 8. resol. 41.*

Potest vero denunciatio fieri verbo, vel scripto, prout denunciante magis placuerit, ut tradunt Eymeric. *d. p. 3. ibique Pegna com. 15.* Clar. in pr. *§. fin. q. 7. vers. Ulterius quæro,* Farin. de heres. *q. 197. §. 2. nu. 67.* Suarez. de fide *disp. 20. sect. 4. num. 3.* Nec requiritur, ut denunciatio fiat coram Testibus, sed satis est, si Inquisitor per suum secretarium illam recipiat.

Verum si denunciatio fiat per Epistolam, necessario denuncians nomen suum subscribere debet, alioquin non possit Inquisitor procedere ad inquirendum, aut ad examinandum Testes, etiam si in Epistola Testes aliqui nominati fuerint, quia illa denunciatio est nullius effectus, estque reputanda, ac si facta non esset, ne detur, ut dixi, occasio infamandi; nam solâ examinatio Testium, & inquisitio circa talem Personam est quædam illius infamatio, ut per Farinac. *d. q. 185.* Simanch. & Castropal. *loc. cit. & Zech. in sum. p. 1. tit. de fide rubr. de heres. cap. 11. nu. 12. & Param. de Orig. Inquis. libro. 3. quest. 6. numer. 91. & alios.*

Forma autem denunciationis, & praxis, quam Inquisitores servare docent in illa recipienda ponitur ab Eymerico *p. 3. direct. num. 68.* ubi & Pegna *com. 13.* Facta autem denunciatione Inquisitor procedit non ad Instantiam Partis, sed ex Officio, examinando Testes, quos Denunciator allegavit, vel alios, ex quibus Veritas innotesci possit. Et si Denunciator Testes alios non nominavit, sed solum ipse de Visu deposuit, non debet Inquisitor statim ad specialem Inquisitionem procedere; si denunciatus sit nobilis, religiosus, aut alias non suspectus ob gravem infamiam, quæ inde oriri posset; sed matura deliberatione dictum Denunciantis expendere debet.

Quod si Denunciator convincatur falsum denunciassse; puniendus est Arbitrio Inquisitoris tanquam Calumniator; nam ex sola ipsa denunciatione si falsum deponat, gravissime lædit denunciatum. Aperit enim viam Inquisitori ad inquirendum contra illum, ut proinde merito puniri debeat, ut Calumniator. Quod tradit Pegna *p. 3. com. 40. ver. Ad hac.* Et tanquam Testis falsus, quia dum ipse assumitur in Testem contra reum & generali consuetudine Inquisitionis, tanquam Testis falsus puniendus est, ut per Caren. *p. 3. tit. 1. §. 3. num. 20. & Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 3. n. 1. ceterum.*

Ceterum obligatio denunciandi idololatram, aut hæreticum, nunquam cessat, quare licet Clarus q. 51. & Farinac. in pr. q. 10. alique doceant, delicta commissa præscribi spatio viginti annorum, ita ut Judex non possit procedere ulterius contra hujusmodi delinquentes, id tamen locum non habet in Crimine Idololatriæ, vel hæresis, cum nunquam in favorem Delinquentis præscribatur, adeo ut contra eum procedi non possit. Nam etiam post mortem contra ipsum proceditur, & excommunicatus declaratur, ab Ecclesiæ sepultura ejicitur, & ejus bona confiscantur, ut ex can. sanc. 6. 24. q. 2. & colligitur ex cap. fin. de præscript. Unde Sanchez lib. 2. in decal. cap. 22. nu. 40. probat filios hæretici, qui putabatur Catholicus. non præscribere bona paterna, nisi spatio quadraginta annorum. Quia cum delictum hæresis semper serpat contra Catholicam fidem, Juris ratio semper viget procedendi contra hæreticum etiam defunctum, atque adeo nunquam cessat obligatio denunciandi illius crimen.

Quod verò ad suspectum de Idolatria, vel de hæresi, communis opinio est, post ejus mortem non esse amplius denunciandum; quia post mortem non est inquirendum de statu vitæ illius, qui nec corripitur, neque puniri potest, neque ut Idololatra, vel hæreticus damnari. Ante mortem vero semper est denunciandus.

Parerga. Denunciatores in Sancto Officio habentur in numero Testium.

Electo Generali sui Ordinis, denunciato in Sancto Officio, significatur, mentem Sanctitatis suæ esse, ut abstineat illa vice à Generalatu.

Denunciationes incerti Auctoris regulariter non attenduntur in Sancto Officio. In rebus tamen gravibus aliquando sumuntur informationes. In Sancto Officio non proceditur per denunciationem Secreti Denunciatoris, neque pervenit ad aures.

Denunciationes fieri possunt tam coram Ordinario, quam coram Inquisitore. Et uterque potest absolvere ab excommunicatione non denunciantes.

Non Denunciantes in Sancto Officio hæreticos, maleficos &c. possunt semel absolvi à peccatis, dummodo denunciare promittant, & in civitate non sint publicata edicta S. Officii, in quibus sit apposta excommunicatio ipso facto incurrenda. Quia tunc, nec ab excommunicatione, neque à peccatis absolvi possunt nisi prius hæreticos denuncient.

Scientes & recusantes denunciare hæreticos, vel suspectos de hæresi, licet monitos, non possunt absolvi à Confessariis, quamvis dicant se illos correxisse.

Tam Episcopus, quam Inquisitor potest absolvere ab excommunicatione non denunciantes.

CONSULTATIO CXLIV.

De Modis procedendi contra Hereticos ac de Hæresi Suspectos.

Contra Hæreticos, Sortilegos, & Magos potest Inquisitor procedere summarie, ac de plano, & absque Judicii strepitu, & figura, ita decernitur in cap. statutum de hæret. in 6. & in constitutione Alexandri IV. quæ incipit, *Cupientes*, edita anno 1251. & ex alia Urbani IV. edita 1261. cujus initium est, *licet ex omnibus*, quas refert Pegna post Directorium, & docent Royas singul. 245. numer. 3. Scaccia de Indic. cap. 52. n. 2. & 3. aliisque communiter.

Non obstat Decianus tr. crim. lib. 5. cap. 34. n. 9. ubi ait, hoc privilegium intelligendum esse Inquisitoribus concessum, quod ad causas leves & non præjudiciales, non autem in præjudicialibus, & in illis, quæ infamiam inferunt, ut sunt supradictæ. Præcipue quia in cap. ut Officium §. 1. de hæret. in 6. dicitur: In

Crimine hæresis procedendum esse juxta canonicas sanctiones, & in §. si vero juxta formam Ecclesiæ.

Nam Textus supradicti sine ulla limitatione faciunt, Inquisitores in Causis hæreticæ pravitatis procedi posse simpliciter, summarie, ac de plano. Cuius igitur ita procedant ex constitutione Sedis Apostolicæ, procedatur juxta canonicas Sanctiones, & juxta formam Ecclesiæ.

Quid autem importet procedere summarie, simpliciter, ac de plano, absque strepitu & figura Judicii statutum ac declaratum fuit à Clemente V. in Concilio Viennensi sub anno 1307. cap. 2. per hæc verba: *Sepe contingit, quod causas committimus, & in earum aliquibus simpliciter & de plano, ac sine strepitu, & figura Judicii mandamus. De quorum verborum significatione à multis contenditur, & qualiter procedi debeat, dubitatur. Nos autem dubitationem hujusmodi, quantum nobis est possibile, decidere cupientes, hac in perpetuum valitura constitutione sancimus, ut Judex, cui taliter causam committimus, necessario libellum non exigat, litis contestationem non postulet, tempore etiam feriatarum, ob necessitates hominum indultarum à jure, procedere valeat, amputet delationum materiam, licet quantum poterit, faciat breviorum, exceptiones, appellationes, & jurgia, Testiumque multitudinem superfluum refrenando. Non sic tamen Judex licet abbreviet, quin probationes necessariae, & defensiones legitimè omittantur. Citationem vero, ac protestationem juramenti de calumnia, vel malitia, siue de Veritate dicenda, ne veritas occultetur, per commissionem hujusmodi, intelligimus non excludi; & refertur in Clem. sepe contingit de verb. signif.*

Quibus ex verbis clare patet, integra remanere, quæ sunt juris naturalis. Nam probationes necessariae ad veritatem indagandam omitti non debent, ac citatio Partium, illarumque defensiones, legitimè conceduntur, necnon expostulatur juramentum Calumniæ. Veritatis, & malitiæ. Quod etiam observant Fatinae. de hæresi q. 185. num. 14. & seq. Soufa in Aphor. lib. 3. cap. 1. num. 2. & 3. Carena p. 3. tit. 1. num. 2.

Tripliciter autem in Judicio contra supradictos procedi potest. Vel Denunciatione, de qua jam dictum est, vel accusatione vel inquisitione. Proceditur accusatione, quando quis assumit sibi onus probandi, quæ contra reum opponit. Inquisitione, quando Judex non ad alicujus instantiam, sed ex Officio procedit ad commissi criminis autorem investigandum. Primum de Accusatione, dein de Inquisitione disquiremus.

Modus autem procedendi per viam accusationis est in Sancto Officio Inquisitionis consuetudine abrogatus, & loco accusationis est constitutus Minister fiscalis, qui non se subscribit ad pœnam talionis, aut ad alias, quas falsi accusatores pati solent, sed jurat se accusare non ex malitia, sed ex necessitate Officii, & ob bonum publicum compulsus. Si tamen quis, hoc non obstante, Officium accusatoris instet, ac velit pœnis subijci, Inquisitor debet illum accipere, ita tamen, ut accusationem proponat in scriptis juxta Textum in can. 1. i. quæst. 8. ubi habetur, *Accusatorum Persona nunquam recipiantur sine scripto.* & cap. super his de accusat. Quoniam ait Textus, ad depositionem instituitur accusatio, sed ad correctionem est denunciatio facienda. Sufficit autem, si hoc scriptum fiat à Notario, & proposita expostulatione ab Accusatore coram Judice. Nec est necessarium, ut Accusator se inscribat ad pœnam talionis, neque ad id est compellendus, sed si in probatione defecerit, acriter coercendus est, arbitrio Inquisitoris, non tamen puniendus pœna Talionis, l. in pravitate ff. ad Turpil. Glos. in cap. tua v. effectum de procur. ut per Pegnam par. 3. com. 14. vers. ubi autem, Conar. lib. 1. var. cap. 9. num. 1. Royas singul. 6. num. 6. Castropal. par. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 2. num. 1. & Carena par. 3. tit. 1. nu. 2.

Libellus

Libellus autem accusationis habet personarum, delicti, temporis & loci expressionem pro formula, quæ de re inferius. Quantum autem hæc adferant opis in considerandis criminibus, alii docent, ut tantum ne subscriptione quædam monere necessarium ducam. Itaque subscriptio libelli habet expressam quandam approbationem eorum, quæ scripta sunt *l. si quis ex argentariis §. 1. ff. de eod. & §. 2. de empt. apud Justin. §. sedet si quis, aut mutui instrumentum de instrum. fid. & cant.* sicut quando Dominus servi chirographo se subscripsit, tenetur actione, quod jussu *l. 2. §. sed & si servi ff. quod jussu.* Et si quis alienationem rei suæ ab alio tactam subscripserit sua manu, videtur approbare, & suo juri renunciare, *l. fidejussor §. Pater ff. de pignor. estque subscribere, subsignare idem sentire, ratum habere, confirmare, ut & Budæus docet in l. minor. in annot. prior.* Quibus accusare interdicitur nec libello accusationis subscribere conceditur. Ita Cicero de Divinat. cum de Gabinii accusatione quæreretur, pronunciatum est, ut quætori & Cæcilio nec subsistendi quidem facultas concessa esset. Per accusatorii Libelli subscriptionem subscribens se obligare creditur ad probanda illata crimina. Existimo enim, inquit Demosthenes adversus Midian, tantum esse accusatoris, ut crimen probet, rei, ut etiam deprecetur. Et rursus alibi contra Eubulidem sub initio: Cum nemini liceat ei nisi obnoxiam quoque constituerit, per ea nocere cuiquam, quæ se audivisse dicit, qui convenit ei vos habere fidem, qui nullo suo periculo nos criminatur.

Hæc species accusationis in iudicium delatæ, propriè accusatio solemnis dicitur, quæ est delatio, & persecutio usque ad sententiam criminis facta coram iudice per libellum, colligitur ex *l. un. C. de famos. libell. l. qui cum natu major 14. §. accusasse ff. de bon. liber. verbis conceptis descriptum, & porrectum eidem iudici ad vindictam; opem implorat, nec vindictam petit, nisi per consequentiam, hæc autem principaliter eo dirigitur *l. 1. §. quod autem dictum ff. de offic. Pres. urb. libelli inscriptio suam habet conceptam formam, & solennem in l. libellorum ff. de accusat. ut adiciatur tempus certum, quo crimen commissum est, quoque certum sit, adjecto Consule administrante, vel tunc imperante Principe. Secundo ut nomen inferatur Magistratus, coram quo proponitur accusatio. Tertio explicetur persona, quæ accusatur, & cum qua deliquerit. Quarto delictum, de quo accusatur. Quinto locus, in quo commissum est. Sexto ut qui accusat subscribat per se, vel per alium, si litteras nesciat, libellum. In primis itaque inscriptio exigitur, nempe ut accusatio ex scripto concepta porrigatur, & præcedat accusationis propositionem *d. l. libellorum, & l. in criminalibus, & l. fin. C. de accus. etiam si de servorum agatur accusationibus l. si servos ff. de accusat.***

Nec quicumque in discrimen capitis accersitur, statim reus existimandus est, si accusetur, sed debet, qui crimen intendit primum in iudicium venire, nomen rei indicare, vinculum inscriptionis accipere, & custodiæ similitudinem *d. l. fin. C. de accus. sic in involutis negotiis exigunt leges, ut plerumque scripturam, ut eorum probatio faciliior, & firmior perseveret, ut in emphyteusi *l. 1. C. de jur. emphyt. l. contrahitur ff. de pign. mandatis Principum *l. 1. C. de mand. Princip. litterarum obligatione §. fin. de liter. oblig. l. generaliter C. de non num. pec. & aliis similibus. Potissimum & in forensibus negotiis, quanquam civilibus, libellum porrigi oportet auth. offeratur de lit. contest., nec sola renunciatio facit accusationem cap. licet in Beato Petro de accus. Ideo & potest eam quis ab accusatione abstinere, idque sine nota calumniæ non inscribendo. Verum tamen postea volens accusare, non auditur. Atque sicut inquisitionem denunciatio, sic accusationem inscriptio præcedit, cap. qualiter & quando §. fin. de accus.***

Tom. 11.

Sunt plures rationes inscriptionis, referam paucas, quæ & ad illam pertinent, & docent, cur hæc solemnitas in accusatione tantopere desideretur. Prior ergo, ne temere quis profiliat ad accusationem, verum sciat ex conceptione inscriptionis, & subscriptionis sibi non fore inultam calumniam *l. si cui crimen ff. de accus. siquidem per hanc paginam inscriptionis obligat se quodam modo accusans, & fidejussorem de exercenda lite præstat, l. qui crimen C. qui accus. non pos.* Sic dicimus non prius insimulanti, id est accusatori præberi assensum, quam si solenni lege vinxerit, ne temere reus vexetur, *l. 2. §. ex longinquo C. de exib. reis.* Ideo prius accusator profiteatur crimen se probaturum, alioquin poenam eandem, quam meretur, crimen illatum subiturum *can. quisquis, & can. qui crimen. 2. q. 8. can. nullus introducat §. Inscriptio 4. q. 4.* Sic periculo capitis sui accusator facile à falsa accusatione retardatur, & ea quæ probare non potest in alterius periculum non conjiciet *l. in privatis ff. ad S. C. Turpil. l. ab Imperatore ff. de prævar. l. fin. ff. de priv. del. l. fin. C. de accus. Can. non probaverit 2. q. 5. can. qui calumniam §. q. 6.* & potius in privatis delictis eligeret agere civiliter, in qua actione non exigitur inscriptio *l. fin. ff. de priv. del. l. fin. ff. de furt. cum in illis, & civiliter, & criminaliter agi possit contra, quam in publicis, in quibus accusatio desiderat inscriptionem.*

Pauca tamen excipe, ut si maritus jure mariti accuset de adulterio uxorem, quod potest sine inscriptione, dum ei concessum est eandem, & ob suspicionem accusare *l. quamvis adulteri §. in primis ff. ad leg. Jul. de adult. intra sexaginta dies à crimine cognito, intra quos tantum marito sine inscriptione licet accusare l. jure mariti C. eod. l. ob commissam Cod. eod. exactis autem justis his diebus, aliis adulterium jure civili licet accusare, & ipsi quoque Marito, sed non nisi cum inscriptione. Quod & ad Patrem pertinet accusare filiam de adulterio volentem *l. 2. §. si simul, ff. ad leg. Jul. de adult.**

Altera ratio istius inscriptionis est, eò maturius, & cum majori solemnitate tractandum esse negotium, quò gravius est, & majus versatur periculum, cap. ubi periculum de elect. can. quiescamus, 43. d. l. 1. §. sed & si quis ff. de Carb. edict. Proinde, conceptis & ordinatis verbis, tractanda est causa, in qua cum capite, & de fortunis omnibus periclitatur Reus *l. addictos C. de Episcop. aud. l. addictos C. de appell. cap. veniens eod.* Tantoque subtili ac diligenti notione res est quærenda ante sententiam quanto difficilius est post executionem revocatio, *can. fin. 8. q. 2.* Utilius est fontem absolvi, quam innocentem causam dicere & condemnari, *leg. absentem ff. de pen. cum impediti malam rem sit melius, quam concedi male, ut ait Cicero 1. de legib.*

Dehinc tertio, ut constet accusationes inductas esse & inventas ad conservandam integram societatem hanc humanam, quodque peccata nocentium expediat esse nota *l. eum qui nocentem ff. de injur. l. lex Cornelia §. fin. ff. eod. leg. 1. ff. de iis qui latr. occult. l. 1. §. accusatoribus ff. de fals. monet.* Et postea citius sanentur mala, vel tollantur, nè virus illorum cæteros inficiat, vel lædat, vel ne ipsa insanabilia reddantur mora castigationis suspensa. Tanto enim graviora, quanto animam diutius detineat alligatam *can. non satis cum seq. de Simon. cap. fin. de consuet.* Meru autem accusationis continentur homines in officio, caveantes, ne quippiam reprehensione dignum admittant. Neque carent sua laude qui sincere accusant, juvantque rempublicam morbos indicantes, quibus affligitur, cum veritatem in publicas aures, lucemque deduxerunt *l. nulli in fin. C. de Episcop. aud. l. 1. C. de famos. libel.* Proinde æquum maxime & utile fuit quibusdam arctioribus & solennibus cancellis accusationes constringere, quod nulla juris ratio, aut æquitatis benignitas patitur, ut quæ salubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos durioris interpretatione contra ipsorum commodum

F

dum

dum producamus *l. nulla juris ratio ff. de regul. jur. l. quod favore C. de legib.* Alioque satis per se accusatio, si à frequenter accidentibus arguere liceat; videtur inferri à zelo, & stimulis invidiæ, *can. si omnia 6. q. 1. dicta* ideo genus illaudabilis intentionis: *can. si quis Episcopus 2. q. 7.* Accedit & detractio calumniæ, quæ prætextu boni publici sæpè bonos ac probos perturbat, & diffamat, atque vellicat, quibus obviam iri oportuit, & probationum onus inscriptione expetere, alioquin parum abesset accusatio ab injuria libelli famosi, quæ tamen & punitur acerrime, *l. lex Cornelia §. si quis librum de injur. l. ob carmen ff. de test. l. 15. cui, §. fin. & l. cum lege ff. de testib. l. 1. C. de famos. libel. l. item apud Labeonem §. ait Prator vers. si quis libello dato ff. de injur.*

Accusatorum autem temeritas, ut ait Marcellus *in l. 1. ff. ad S. C. Turpil. can. fin. §. 1. 2. q. 1.* tribus modis detegitur, & tribus pœnis subijcitur. Aut enim calumniatur, aut prævaricatur, aut tergiversatur. In excessu calumnia, in defectu prævaricatio, & tergiversatio in medio legitima accusatio. De Calumnia nunc breviter, de aliis mox dicemus.

Calumniari est falsa crimina intendere *d. l. 1. ff. ad Turpil. scienter l. athletas §. calumniator ff. de iis qui not. infam.* & malitiosè studio divexandi, & infamandi, sic & Nonius calumniam, malitiosam & mendacem infamationem interpretatur. Undè & calumniam incurre dicuntur, qui ut se eximant à periculo calumniæ, vel desertionis, diffidendo crimini, quod movent, instigant accusatorem, aut instruunt, aut submittunt *d. l. 1. §. incidit ad Turpil. aut mandant accusare.* Qui in fraudem alicujus librum, aut testimonium, falsum scilicet, aliudve conquisivisse, vel conscripisse, vel in judicium protulisse dicuntur, *l. ab accusatione 6. §. fin. eod.* Nec tamen submissus calumniæ pœnam effugiet *ff. eod. & secundum Ulpianum enarratorem Demosthenis in orat. de coron. Calumniator dicitur non is tantum qui mentitur, sed & is, qui ea curat, quæ ad se non pertinent, & qui improbè loquitur.* Et Polybius ait *lib. 4. hist. in fin.* novum modum calumniandi inventum, non vituperando, sed laudando, famæ, ac commodis hominum infidari. Quod vitium, inquit, in aulis Principum usque adedò inolevit, ut ea loca, tanquam proprias sedes videatur elegisse. Proinde excusantur à calumniæ pœna, qui accusant falsò, justo tamen aliquo dolore vel causa legitima ad id impulsì *l. quamvis adulterium C. ad leg. Jul. de adult. l. 2. Cod. de Calumn. & l. calumnia pœna Cod. eod.* non malitia, vel evidenti calumnia. Item & officii accusandi necessitas damnumve excusat *l. 2. C. qui accus. non poss. l. tutorem ff. de iis, quib. ut indign. l. qui cum major §. si patris ff. de bon. liber.* Quare & Judex de accusatoris consilio quærit, quæ mente ad accusationem processit, si quidem justum ejus errorem repererit, absolvit eum, si vero in evidenti calumnia deprehenderit, legitimam pœnam ei irrogat, Quod pronuntiationis ejus verbis manifestatur. Nam si ita pronuntiaverit; *Non probasti*, pepercit ei. Si autem pronuntiaverit, *calumniatus es*, condemnavit eum. Et quamvis nihil de pœna subjecerit, tamen legis potestas adversus eum exercebitur. Hæc Marcianus *l. 1. §. sed utique ad S. C. Turpil. l. qui calumniatus C. de calumniat.*

Accedunt & ad calumniam alii, qui non probant, quod intendunt *l. 1. ff. de advoc. divers. judic. auct. novo jure de pœn. judic. qui male jud. l. 3. §. idem divus ff. de testi.* Verùm ii non patiuntur eam pœnam qua publici judicii, vel status accusatores falsò puniuntur, atqui calumniatores *C. de calumniat.* Sed aliam pœnam arbitrariam, quam pro calumnia, & in privatis, ut in publicis judiciis judex infligit *l. & in privatis, l. si quis stellationatus ff. ad S. C. Turpil. l. actum sit criminaliter l. fin. ff. de furt.* Pœna quippe gravis calumniantibus imponitur, ne impune ferant licentiam mentiendi, & ideo eorum

vindictam similitudinem supplicii reposcit *l. non prius 7. & l. fin. C. de calumniat. l. fin. C. de accus. can. 2. 2. q. 3. & in privatis 3. ff. ad S. C. Turpil.* quando scilicet cum proportionem sumi potest pœna.

Diximus alibi de pœna talionis, & hanc jura quoque pontificia probare in his, qui accusata non probant *can. qui calumniam & seq. 5. q. 6.* extraordinaria tamen pœna jure pontificio imposita, ut clericus calumniator priveretur officio, & verberatus publice in exilium mitratur *cap. 1. de calumniat.* utque suspectus calumniam intulisse in probatione objectorum post accusatorem criminum deficiens ab officio, & beneficio suspendatur, si clericus sit, donec innocentiam suam purget *cap. 2. eod. tit.* sicuti, & qui contra electionem factam conquestus detulerit aliquod crimen electo, & non probaverit, à beneficiis Ecclesiasticis per triennium suspendatur, nisi à calumniæ vitio causa probabili se exemerit, *cap. 1. §. adjicientes de elect. in 6.* Lex Memmia contra calumniatores inventa, ut ait Cicero pro Sexto Roscio, ne liceret judicio, legibus, ac majestate populi abuti ad quæstum & libidinem; & ira accusaret, vel id obijcere, quod planum facere non modò non possis, verum ne coneris quidem. Marcellus Jurisconsultus *l. 1. §. calumniatoribus ff. ad S. C. Turpil.* vocat hanc legem, Rhemmiam. Demosthenes contra Aristogito in calumniatores cito ac severe animadvertendum esse pulchra similitudine admonet: *Neminem fuisse vestrum, inquit, unquam serpens momordit aut araneus, & absit, ut unquam mordeat, sed tamen eas animantes, ut videritis, statim occidetis. Ad eundem igitur modum, Athenienses, etiam cum calumniatorem & acerbum & natura serpentina præditum hominem videritis, nedum vestrum singulos mordeat, expectate, sed primus quisque qui in eum incidit, pulscatur.* Et paulo ante dixerat, usque ad radices esse penitus extirpandum ex Republica hoc genus hominum calumniatorum, veluti hostium natura & genere bonorum.

Solent Judices vel calumniam eodem judicio absolutionis rei damnare, vel judicium eadem sententia reo reservare; aliter enim non calumniatus videretur accusator, nec de calumnia in eum agi posse placuit *d. l. 1. C. de calumniat. l. 1. §. sed non utique ff. ad S. C. Turpil.* Rationes puniendarum calumniarum faciles sunt, & fere similes illis, quibus pœnas constituunt leges in delinquentes, & idem illa potior, ut innocentia inter improbos tuta sit & calumniatorum audacia compescatur *can. facta sunt autem leges d. 4. ut impium visum est innocentes prosequi, & ad pœnam postulare can. si non licet & can. non frustra 23. q. 5. D. Augustinus lib. 1. de civit. cap. 17.* Atque ut ceteri simili pœna perterriti, ad accusandum facile non prosiliant *cap. 2. de calumniat. l. si cui crimen. ff. de accus. arg. §. famulos. l. capitalium ff. de pœn.* Neque scrupulosius inquirendum puto in hac quæstione cur diversæ pœnæ calumniatoribus ex more diverso regionum constitutæ sunt, vel variæ in diversis juris capitibus. Eo quod adnotatum jam existimem, omnes pœnas imponi, adhibita ratione personarum, & earum qualitatibus, *aut facta §. personam cum simil. ff. de pœn.* Et proinde etiam in calumniæ pœna personarum accusati & calumniantis addere peritales diversas. Et magis punitur is, qui sacratam personam, quam qui quemlibet alium calumniatus sit *cap. 1. de calumniat. can. omnes 22. q. 1.* Et qui per similitudinem supplicii luere calumniam non potest, una pœna, pluribus pœnis ad æqualitatem geometricam talionis castigatur, veluti æstimatione facta dignitatis *cap. 1. §. fin. ibique Felin. & Panorm. de calum. §. pœna autem de injur.* & hinc factum est, ut quia dignitatis, & criminum apud diversas nationes est diversa æstimatio, ita & pœnæ talionis & repassionis diversæ sint, Vide *l. 5. tit. de judicib. lib. 7. C. de Wisgoth. tit. 1. Diodorum Siculum lib. 12. Appianum Alexan-*

Alexandrinum lib. 2. de bello civili.

Sed & delatores, qui clam crimina deferunt, quamvis subscribere se denunciationi non teneantur *cap. super his, & cap. licet de accus. l. ea quidem C. eod. tit.* tamen impune non ferunt quod ita detrahant bonæ famæ proximi, sed puniuntur *Psat. 14. can. qui in alterius famam, & can. quidam maligni §. q. 1. can. nimum 23. q. 4.* fiuntque infames *can. deteriores 6. q. 1. & verberibus castigantur, officio, & beneficio, si habeant, privati can. quis iuxta §. 9. 6.* Et ut falsi testes, vindictæ obnoxii; ab omni communione Christiana extorres *can. Epiphanius & can. pen. & fin. §. q. 6. & ex decreto Adriani Papæ delatori aut lingua capuletur; aut caput amputetur can. delatori §. q. 6.* Adjungi possunt pœnæ, quæ in maledicos statutæ sunt *l. 1. C. de famos. libel.* Et Ulpianus respondit *l. item apud Labeonem 15. §. si quis libello ff. de injur. l. lex Cornelia §. fin, & l. seq. eod. tit.* si quis libello dato vel Principi, vel alicui famam alienam infectatus fuerit, injuriarum actione esse agendum ex sententia Papiniani: Et expressè Clericus, qui defecit in probatione criminis denunciati, ab officio, & beneficio suspenditur; donec purgaverit suam innocentiam, se non calumniandi animo proposuisse, ut cæteri hac pœna perterriti, facile ad infamiam suorum non prosiliant Prælatorum *cap. 2. de calumniat.*

Quanti igitur interest reo, restituere, & satisfacere Accusatori, & delator calumniatores debent, ut per Sylvest. *& accusatio qu. 7. Sayr. in cl. reg. lib. 12. cap. 15. num. 13. Menoch. de arb. can. 321. n. ult. Boss. de accus. num. 28. Briaz in prim. cap. 68. n. 6.*

Afficiturque juris infamia calumniator, si de calumnia fuerit condemnatus, *can. si quis 2. §. q. 3. concordat d. l. 1. & d. l. athletas §. calumniator ff. de his, qui not. infam. l. 3. C. de calumniat. l. palam §. Senator ff. de rit. nupt. Abb. in cap. fin. de calumniat. Rodriq. 99. regul. 32. art. 2. tom. 2. Molin. tract. 4. disp. 9. num. 8. Majol. de irreg. lib. 2. cap. 7. §. hinc illud, Sayr. lib. 12. cap. 15. num. 18. Menoch. de arb. cas. 322.* Immo quotiescunque calumnia fuerit notoria, erit calumniator de jure Canonico infamis infamia juris, quia hoc jure omne crimen depositione dignum secundum magis communem, si fuerit notorium, reddit infamem infamia juris, Sayr. *lib. 7. cap. 1. n. 12. Garz. de benef. p. 11. cap. 3. num. 110. Sanch. concil. lib. 2. cap. 2. dub. 18. in fin.* Hoc autem crimen est depositione dignum *cap. 1. de calumniat.* Ac proinde irregularis efficitur calumniator ubicunque infamia juris affectus fuerit, ut supra, Majol. *lib. 2. cap. 7. §. hinc illud, & ex regula generali, quam tradit & probat Garz. p. 7. cap. 8. n. 11.*

At notandum, quod licet in causis atrocioribus accusator, & delator non puniantur de calumnia, Menoch. *cas. 321. n. 26.* id tamen verum est quod ad pœnam ordinariam talionis, vel aliam ejus loco succedentem, secus tamen quoad infamiam, & restituendi obligationem, Menoch. *de arb. d. cas. 321. numer. 33.*

Suspensionem quoque incurrit ipso jure à beneficiis Ecclesiasticis per triennium is, qui in personam electi ad dignitates Ecclesiasticas, vel personatus, vel Canonicatus aliquid objicit & deficit in probatione. Quod si interim se ingerat ad ea beneficia, iis ipso jure privatus remanet, nisi manifestissimis documentis constiterit, eum causa probabili à calumniæ culpa excusandum *cap. 1. de elect. in 6.*

Et nihilominus, ut paucis id absolvam, talis & tanta erat de jure accusatorum cura & diligentia ad probationes promovendas, quod si illas postea non complevisset, non solum calumniatores, veluti falsa crimina intendentes, reputabantur, ut in *d. l. 1. S. calumniari ff. ad Turpill.* sed etiam ut dictum est, ad pœnam talionis tenebantur *d. l. 1. C. de accus.*

Tom. II.

lib. 2. §. fin. ff. de adult. Et hinc est, quod tunc temporis inolevit, quod accusatores se inscribere accusationi tenebantur; quod erat se obligare, si non probassent ad eam pœnam, quam reus debebat pati, vel quam accusando inferre intendebant, si probassent, ut in *d. cap. super his de accus. in Gloss. & d. can. quisquis 2. qu. 8.* At hodie hæc formula inscribendi recessit ab aula, ut notat Guaz. *def. 3. cap. 3. num. 13.* & nunquam, aut raro hujusmodi accusatores puniri solent, ne metu pœnæ homines se abstineant ab accusando; Honded. *cons. 112. n. 43. lib. 1.* Requiritur tamen pro forma, ut in accusatione specificè exprimantur delicta, super quibus instituitur accusatio, aliàs illa non procederet, quantumcunque generalis fuerit, atque etiam per accusatorem probata fuerit; aliàs uti calumniator haberetur. Calumnia enim præsumitur in non probante, Bald. in *d. l. athletas §. calumniator num. 8. ff. de his, qui not. infam.* Veritas tamen facti à calumnia defendit, *l. si convitii C. de injur.* Bald. in *l. debuit n. 3. ff. eod.*

At quid si accusator se inscripsisset, nunquid teneatur ad pœnam inscriptionis? Minime, sed erit puniendus pœna extraordinaria; ut firmat Scacc. *de judic. lib. 1. cap. 51. num. 16. per cap. super his de accus.* Maxime si probata fuit accusatio per unum testem. Quia tale jus admittitur per quandam analogiam, hoc est per quandam proportionem, non per æqualitatem, Bartol. in *l. si cui in princ. ff. de accus. Felin. in d. cap. super his col. 4. ne, ut dixi, propter antiquorum rigorem accusatores retrahantur ab accusatione, & sic delicta remanerent impunita contra l. ita vulneratus §. penult. ff. ad leg. Aquil.*

In S. Officio calumniatores, ultra pœnas corporis afflictivas, dampnantur ad reficiendum damna, expensas, & interesse, 30. Maii 1601. Et calumniantes aliquem, ut hæreticum, puniuntur in S. Officio, instante tamen calumniato, 20. Maii 1613. De hisce calumniatoribus, quod ad S. Officium, vide quæ alibi dixi.

Prævaricari autem est vera crimina abscondere *l. ad S. C. Turpil. Et prævaricator, inquit Ulpianus, quasi varicator, qui diversam partem adjuvat, prodita causa. Quod nomen Labeo à varia certatione tractum ait. Nam qui prævaricatur ex utraque parte consistit, quinimo ex adversa. Ulp. in l. athletas 4. §. item prævaricator ff. de iis, qui not. infam.* Et iterum: Prævaricatores eos appellamus, qui causam adversariis suis donant, & ex parte actoris in partem rei contendunt, Ulp. in *l. prævaricatores 212. ff. de verb. signif. l. 1. ff. de prævaricat.* Propriè autem prævaricator dicitur, qui publico judicio accusaverit, & in alteram partem declinat. Est & prævaricator, sed minus propriè, nec eadem pœna, qua superior puniendus, advocatus, qui in privato judicio in alteram partem quam eam, quam prius defendendam susceperat, transit, extra ordinem puniendus *d. l. 1. §. 3. §. fin. ff. eod.* Cicero in *partitionibus* prævaricatoris nomen ait, eum significare, qui in contrariis causis, quasi varie esse positus videatur. Et contrarium nomen prævaricatoris vero accusatori, utpote corruptum pecunia accusatorem, & colludentem cum adversario significans. Ita & alibi de *Arusp. respons. Clodius à Catilina pecuniam accepit, ut turpissime prævaricaretur. Latius Marcellus in l. 1. §. prævaricatorem esse ff. ad S. C. Turpil. prævaricatorem eum esse ostendimus, qui colludit cum reo, & translativè manere accusandi defungitur, eo quod proprias quidem probationes dissimularet, falsas verò admitteret.* Cicero quoque & in reum, accusatorem cadere posse innuit, dum ait in *partit. prævaricationem definiti nunc ab accusatore, nunc à reo corrumptelam esse judicii.*

Pœna prævaricationis, ut qui prævaricantur eadem pœna afficiantur, qua tenerentur si ipsi in legem commisissent, qua reus propter prævaricationem absolutus

est Paul. *l. pen. ff. de pravar.* At is, qui delatorem corripit ex S. C. Turpilliano pro convicto habetur, Ulp. *l. fin. eod.* nisi palam fiat ab innocente extortam fuisse pecuniā nempe redimendæ vexationis causa *d. l. fin. l. si ab eo 8. ff. de calumniat. l. servi ff. de adult. l. transigere C. de transact.* Vel nisi reus criminis mortem inferentis fuerit postulatus, cui parcitur, qui existimavit bonum, quomodocunque sanguinem, seu vitam suam redimere *l. 1. § 2. de bon. eor. qui mor. sibi consc. d. l. transigere.* Hodie tamen, inquit Ulpianus, prævaricationis pœna est extraordinaria pro modo admissi *l. 2. de pravar.* saltem infamia secundum Marcellum *l. si is 4. eod.* & in posterum ab accusatione rejici *l. accusator eod.* sed & ultra inquiritur, & novo judicio officio judicis de collusionione & de crimine, quod destitit accusator, accusare *l. 1. 2. § fin. de collus.*

Accusator itaque, vel procurator, vel advocatus, qui in judicio publico prævaricatus fuerit, si de prævaricatione condemnatus fuerit, afficitur juris infamia *d. l. athletas §. calumniator ff. de his, qui not. infam. l. 1. § 1. si is ff. de pravar.* Menoch. *de arb. cas. 323* Et Advocatus, vel Procurator, qui secreta revelat parti adversæ, si hoc crimine fuerit damnatus, eo ipso est infamia juris affectus Gloss. *in d. §. calumniator* Menoch. *loc. cit.* An autem licitum sit Advocato patrocinari pro utraque parte vide Sanch. *consil. lib. 6. cap. 7. dub. 7.*

Infamis effectus prævaricator, consequenter erit irregularis, ut promoveri non possit, neque in suscepris ministrare.

Tergiversari verò est in universum ab accusatione desistere. *l. 1. §. 1. ad f. C. Turpil.* scilicet publici criminis, non privati Ulp. *in l. si quis repetere 7. §. fin. eod.* Papin. *l. 4. eod.* discedere ab accusatione, & illam abjicere, quo casu quis in Senatusconsultum Turpillianum incidisse dicitur *l. in Senatusconsultum 15. ff. eod. l. 1. C. eod.* Destitisse autem ille videtur, qui prorsus animum accusationis implendæ deseruit, non qui distulit aliqua causa prosegui *l. fin. C. ad S. C. Turpil. l. destitisse, §. l. ab accusatione in princ. §. destitisse ff. de judic.* dummodo intra biennium proseguatur ommissam accusationem; quia lis criminalis ultra non prorogatur, & post biennium absolvi reus, vel damnari debet *l. fin. C. ut int. cert. temp. crim. quest. termin. lib. 9. tit. 44.* Proinde hoc elapso sine accusationis prosecutione, sine imprecatione abolitionis destitisse videtur, & pœnas legibus constitutas tergiversatoribus subire debet *l. 2. eod. tit. quarta bonorum parte mulctatus, & infamia l. 1. C. eod.* Destitisse etiam videtur, qui reo condemnato, sed provocante, non proseguitur appellationem *l. 1. §. fin. ff. ad S. C. Turpil. l. minoribus 6. C. de iis, quib. ut indign. lib. 6. tit. 35.* dummodo agatur, de accusatoribus, qui si non probent, de calumnia damnari possunt. Si enim non teneantur de calumnia, si desistant, in Turpillianum non cadunt *l. in Senatusconsultum 15. §. eos ff. ad S. C. Turpil.*

At qui nondum cœpit, recte non dicitur destitisse, & si dicat se velle accusare, & tamen libellum non porrexerit præsentis accusationis, Paul. *l. quasitum 5. eod. l. 1. C. eod.* Sed nec is, qui cœpit, & morte rei destitit, Nam crimen accusantis nullum, cum morte extinguatur crimen, & consequenter accusatio *d. l. in Senatusconsultum §. si propter mortem ff. ad S. C. Turpil. l. defuncto ff. de publ. judic. l. 2. § 4. C. si reus, ad accus. mort. fuer. excipe crimen hæresis, ut supra diximus.* Verum & id ipsum, si accusator ipse moritur, pendente judicio, quo casu & reus petere potest expungi nomen suum è reorum albo, nisi alius accuset, quod licet *l. libellorum §. fin. ff. de accusat.* Pari modo, si tutor nomine pupilli accuset, & is decesserit, tutor non tenetur persequi accusationem, Ulp. *in l. D. Adrianus 14. ff. ad S. C. Turpil.* & impune desistit, sicut & is, qui destitit

ex Principis permissu, abolitionem consequutus.

Pœna eius, qui per prævaricationem in Turpillianum inciderit, publici judicii non est, quia nec lege aliqua de hac re cautum est, neque per Senatusconsultum Turpillianum publica accusatio inducta est, sed eo pœna quinque librarum auri in desistentem statuitur *l. 3. §. fin. ff. de pravar.* item infamia *l. 1. C. ut int. cert. temp. crim. quest. term. l. 2. C. ad Turpil.* & aliquando quartæ partis bonorum publicatio *l. 12. C. eod.* Puniuntur etiam extra ordinem ad motum & artificium judicis, & sumptus refundunt, quos rei passi sunt *l. qui crimen 3. C. qui accus. non pos. l. 2. C. ad S. C. Turpil. l. absentem 5. §. pen. ff. de pœn.* ut & in civilibus negotiis æquum est temere in jus alium vocantem, sumptus litis restituere *l. cum, quem temere ff. de judic. l. non ignorat C. de fruct. §. lit. expens.* Pœna alia à Paulo jurisconsulto refertur, ut is, qui destitit agere amplius & accusare prohibetur, *l. qui destitit 2. ff. ad S. C. Turpil.* Statuit Domitianus Cæsar, ut accusatori, qui causam non teneret, exilium pœna esset, Suet. *in Domitiani cap. 9.* Et Honorius hanc etiam pœnam constituit in vili accusatore, cui damnum famæ non sit injuria. In aliis autem infamiam *l. 2. §. 1. C. ut int. cert. temp.* cum ademptione quartæ partes bonorum *l. 1. ff. eod.* Et quamvis pœnas calumniatoris is, qui destitit ab accusatione, vel denunciatione non puniatur, *l. quarebatur ff. ad S. C. Turpil.* tamen punitur pœna Senatusconsulti Turpilliani *in l. ab accusatione §. fin. ff. eod.* Gloss. *in l. 21. v. exilii C. ut int. cert. temp. §. c.*

Accusator autem, dum intenta accusatione non ad pœnam sibi applicandam, desistit ab accusatione citra abolitionem, dicitur tergiversator, & si de hoc crimine fuerit condemnatus, juris infamiam incurrit *l. 2. ibique Gloss. §. d. l. 2. C. ut in tr. cert. temp. l. 2. C. ut int. ad Turpil.* Gloss. *in l. 1. qui judic. ff. de his, qui not. infam.* Molin. *tract. 4. disp. 9. nu. 11. Clar. §. fin. q. 72.* & consequenter talis condemnatus ob infamiam erit irregularis.

At hodie non est usu receptum, ut ob hoc crimen tergiversationis quis puniatur, neque crimini datur; ideo neque hodie efficitur infamis desistens ab accusatione, neque irregularis, Molina *loc. cit. §. tr. 3. disp. 47. n. 10.* Nam hodie ex consuetudine, si accusator desistit iudex ex officio procedit, Clar. *§. fin. q. 58.*

Hinc si accusator verè se inscripserit, & ad pœnam talionis se obligaverit, non erit puniendus ea pœna, quam reus luiturus esset, si crimen probatum fuisset, sed mitiori, neque erit tradendus Curiae sæculari, si formalem hæresim reo objecerit, nec probavit. Nam accusator minus nocet quàm testis, cum solus ipse non sufficiat ad convincendum reum. Testes autem falsi non puniuntur pœna talionis. Quare nunquam in S. Officio consuetudine receptum fuit, ut accusator pœna talionis plecteretur. Quod videtur probare textus *in d. cap. super his de accus.* Verum etsi pœnam talionis subire non debeat, si tamen defecerit in probatione, graviter puniendus est arbitrio Inquisitorum, cum habeatur, ut calumniator, & tanquam calumniator puniendus est, ut per Royam *sing. 8. Pegn. p. 3. com. 14. vers. ubi autem, Farinac. de hæres. q. 185. nu. 37. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 2. n. 2. ac ceteros.*

Nun autem inimicus capitalis possit admitti in hoc crimine tanquam accusator, negant Eymeric. *p. 3. direct. q. 67.* ibique Pegna *com. 116.* Campeg. *in addit. ad Zanchin. tr. de hæres. lit. D. ut omnis.* Ducuntur, quia inimicus non præsumitur procedere zelo justitiæ, sed livore vindictæ, atque adeo præsumitur calumniator *can. quod suspecti, can. ea nomina, can. omnes, can. accusatoribus 3. q. 5. & satius ab initio præcavere quam post vulneratam causam remedium querere l. 1. C. in quibus caus. in integr. restit. & l. 1. ff. quando lic. fin. jud. se vindi.* intelligendaque est suspicio non levis præsumptionis, sed argumentis probatæ juris ac de jure, relati qui

qui aliquid commisit, in eodem genere mali suspectus & ideo repellendus dicitur, ut in l. 3. §. item erit querendum, vers. si autem, & §. si curator ff. de suspect. tut. sicuti & semel bonus in eodem genere boni, talis semper præsumitur. Non omnes ff. de re milit. l. si filium C. de liber. can. Et eadem quoque ratione prohibentur, ut suspecti criminum socii, accusare socios l. si duo ff. de dolo d. l. si filium C. de lib. can. Nequis ait lex. l. fin. C. de accus. sibi blandiatur objectu cujuslibet criminis, de se in quaestione confessus, veniam sperans propter flagitia adjuncti, vel ne propter communionem criminis personæ superioris optet consortium, aut ne in ipsa supremorum suorum sorte inimici supplicio velit salvari, aut eripi se posse confidat studio, vel privilegio nominati. Et quia in quolibet delicto, quantumvis gravi, inimicus capitalis repellitur à testimonio dicendo per textum in l. 3. ff. de testib. & l. 1. §. Præterea ff. de quaest. & ant. si testis productus C. de testib. Qui autem excluditur à testificando, excluditur etiam ab accusando can. testes 2. q. 7. can. sane 15. qu. 3. can. super prudentia 12. q. 2. & tradit late Decian. in tr. crim. lib. 3. cap. 27. In dubiis enim benigniorem sequi oportet viam, unde & propter suspicionem quandam calumniæ repelli posse accusatorem placuit l. alii propter suspicionem ff. de accus. can. accusatio quoque 2. q. 7. & tradit late Decian. in tr. crim. lib. 3.

Admitti autem posse, cautè tamen, & ut suspectum, affirmant Clar. in pr. q. 14. vers. Ulterius dixi; Gigas de crim. les. Majest. lib. 2. rubr. qui accus. pos. q. 6. num. 13. Decian. loc. cit. n. 7. Parif. conf. 2. n. 54. & 75. lib. 4. Farinac. de hæres. d. q. 185. n. 29. & lib. 1. pr. q. 12. nu. 39. & Castropal. d. disp. 8. pun. 2. n. 7. quibus subscribo. Nam accusator non probat crimen commissum, sed solum exhibet probationem. Dum igitur accusator fidem non facit, quia non assumitur, ut testis, nulla est efficax ratio, illum excludendi ab accusatione, præcipuè cum ex illius admissione possit damno publico præcaveri. Quod si ad hæc crimina accusandum non admittatur inimicus, difficile invenietur, qui accuset. Atque ex his fit satis rationibus contrariæ sententiæ.

In multis verò causis accusator potest, ac debet desistere ab accusatione incepra. Primò si advertit, se errasse, accusando innocentem pro reo. Vel si dubitet errasse, & post diligentem inquisitionem adhuc in dubio perseveret. Secundo, si videat se non posse probare quod in accusatione dixit contra aliquem. Tunc enim in accusatione persistendo, esset calumniator. Tertio, si Judex accusationem non admittat, vel eam admissam rescindat. Nam id facere potest Judex, si cognoscat, libellum habere aliquem defectum substantialem, vel si accusatus non possit sine magna Reipublicæ perturbatione puniri. Quo in casu potest Judex supremus sive Princeps accusationem inchoatam abolere, ne sequatur damnum publicum. Et similiter si accusatus bono publico censeatur necessarius, aut valde utilis. Judex verò inferior, cum ad ipsum non spectet principaliter boni publici promotio, sed adjuncti officii administratio nequit prætextu majoris boni publici accusationem admissam abolere, & se à negotio eximere. Nam ita sæpe posset liberare quos vellet. Potest tamen Principem monere quid judicet expedire, ac interim sententiam suspendere, donec à Principe de tali re deliberationem accipiat. Non potest autem accusator desistere quando tenetur accusare, vel sine auctoritate Judicis post litem inchoatam. Quod si aliter, quam conveniens est, desistat, potest Judex procedere per inquisitionem.

Nec facile audiendus est accusator, si post factam rei accusationem velit ab illius accusatione desistere. Nam hujusmodi crimen est gravissimum, ac plurimum Reipublicæ ac bono communi interest, ut reus, sive ille sit, qui fuit accusatus, sive accusator ipse, puniatur. Nam Judex non minus accusatorem ad docendum quæ detu-

lit, quam reum ad purgandum quæ negat, debet urgere, ut ex l. ult. in fin. C. de abolit. & Pegna p. 3. direct. conf. 14. vers. Item si reus ubi etiam subdit, hoc idem servandum esse cum eo, qui denunciavit, si dicat, falsum denunciaffe, aut quid simile, non enim est facile audiendus, ne forte cum denunciato, vel cum testibus, ad crimen occultandum, convenerit.

Minusquè facile potest inquisitor consulere accusatori, ut desistat, vel amoveat verbum accusationis, & apponat denunciationis, si testes ab eo producti contra reum vel nihil probent, vel non plene probent delictum, ut ait Pegna loc. cit. vers. Atque ex his; quare & aliquando Inquisitori hoc licere, tradit Eymeric. p. 3. direct. nu. 71. cujus hæc sunt verba. Inquisitor mandabit accusatori, quod nomina testium producat, quibus productis, citabuntur, & examinabuntur diligenter medio juramento. Et si reperiat, quod nihil faciant ad factum, Inquisitor consulat accusatori, quod desistat, & ipse Inquisitor supersedeat. Si autem reperiat, quod testes non plene probent, licet eorum dicta faciant magna indicia, consulat Inquisitori accusator, quod amoveat verbum accusationis, & apponat denunciationis, ut sic Inquisitor procedat ex officio, & non ad partis instantiam propter accusatoris grave periculum. At ego id quemadmodum & alia plura Inquisitoris arbitrio committo.

Certum autem est in causis ad sanctum Officium pertinentibus inhabiles admitti ad accusandum. Nam sicuti in causis fidei possunt inhabiles testimonium ferre, ut alias probabimus, ita etiam possunt accusare. Valet enim argumentum à teste ad accusatorem can. super prudentia 12. quest. 2. l. qui cum §. p. ff. de bon. liber. & docent Farinac. de hæres. d. quest. 185. n. 23. & seq. Sousa in aphorism. lib. 2. cap. 2. n. 6. & Carenap. 3. tit. 1. §. 1. n. 5. ac 6.

Habeturque accusator in S. Officio loco testis sicuti denunciator, ut per Carenam ibid. n. 20. dummodo tamen non sit inimicus. Quod sentiunt Royas sing. 7. Farinac. d. q. 185. n. 32. Sousa d. cap. 2. nu. 8. & nos in Parergis, licet in aliis casibus accusator non possit esse testis in causa, in qua est accusator in cap. in omni negotio de testib. & tradunt Sor. de tlegend. secret. membr. 2. q. 4. & §. ac Delbene de Offic. Inquis. p. 2. dub. 181. pet. 10. n. 8. & hæc est præcipua differentia inter accusatorem, & denunciatores, cum accusator in aliis casibus non pertinentibus ad S. Officium non possit esse testis, cum non sit in potestate Judicis transformare testem in accusatorem, quod non est in denunciatore, qui potest esse testis, ut etiam videtur tenere August. ad Angel. de malef. n. nec non ad denunciandum n. 21. ubi ait Denunciator potest esse testis de visis super delicto, super quo denunciavit, quia denunciator, uti talis denunciat secundum conscientiam publicam bono zelo, quando verò testificatur testatur secundum propriam & privatam conscientiam per d. textum cap. in omni negotio, ibique Bald. de testib.

Quomodo autem instituenda sit in S. Officio accusatio, satis exprimit Eymeric. p. 3. direct. n. 67. ubi Pegna com. 14. ipsos adi. Param autem de Orig. S. Inquis. lib. 1. q. 9. n. 17. & 93. ait non esse necessarium exprimi in accusatione locum loci; ut Canonistæ loquuntur, scilicet specialem locum, ut domum, vel Ecclesiam talis Civitatis, & tempus præcisum patrati criminis, sed tantum mensem, & annum, Civitatem, apud Paulum Jurisconsultum, idque nè accusatus in notitia testium, antequam producantur deveniat. Et quia solennitates apud Paulum Jurisconsultum in l. libellorum ff. de accusat. non debent necessario in hoc crimine observari, cap. fin. de hæres. in 6. Quod etiam tradit Castropal. d. disp. 8. pun. 2. n. 4.

In casu autem, quo reus petat exprimi diem, & horam commissi criminis, ut probet, se tunc fuisse absentem, negat Gomez cum aliis cap. 1. n. 4. accu-

factorem esse ad id cogendum. At Clarus cum nonnullis aliis docent, cogendum esse, quod probabilius censeo, nam alioquin tolleretur reo defensio, cum non aliter probare possit, se crimen illud non commisisse, nisi ostendendo eo tempore non potuisse illud committere, vel propter sui absentiam, vel infirmitatem, vel ob aliam causam. Si verò accusator non recordatur diem, neque horam, potest jurare non recordari, & si recorderetur diem, & horam, non tamen tenetur probare, cum ad id non se obligavit. Immo si non coacte, sed sponte diem & horam expresserit, & postea probare non posset, crimen esse commissum illo tempore, sed in alio, poterit adhuc sequi rei condemnatio. Nam si per testes verè probetur, crimen esse commissum, nihil refert, quod erratum sit in die, & hora. Quia non punitur, ob diem, & horam, sed quia constat crimen esse verè commissum.

Sufficitq; accusatori, ut rei delictum probet & calumniator non censeatur, si probet semiplene rei delictum, nimirum, vel per unum testem oculatum, & omni exceptione majorem, vel per notoriam famam, vel per indicia æquipollentia. Quia tunc reus interrogatus à Iudice, debet delictum confiteri, & si confiteri nolit, potest torqueri, ut tradunt Navar. *in sum. cap. 25. n. 35.* ex Bartolo *in l. fin. n. 7. ff. de questionib.* Aretin. *in pr. crim. de accus. cap. 5. n. 6.* & Farinac. *d. q. 185.*

Accusatio autem, sive inquisitio continere debet factum punibile, alioquin semper inanes evaderent, si factum deductum in illis non esset punibile, & Processus super hoc instructus esset nullius momenti, Paris. *conf. 171. n. 27.* Guaz. *defens. 2. cap. 1. n. 1.* cum ibi adductis. Non enim instituuntur accusatio, & Inquisitio, nisi ut illis mediantebus delicta vindicentur, prout in suis definitionibus continetur: Unde Ambrosius *ad Syagrium* ait, *si leges publicas interrogemus, accusatorem exigunt.* Si quidem non possunt reum facere quem nullus accusat. Hinc Alconius. *Quid est, inquit, reum fieri, nisi apud Præto-rem legibus interrogari?* Cum enim in jus ventum esset, dicebat accusator apud Præto-rem reo, Aio te Siculos expoliasse, si tacuisset, lis ei æstimabatur ut victo. Si negasset, petebatur à Magistratu dies inquirendorum ejus criminum, & instituebatur accusatio, & agi reus dicebatur in reatu esse *l. fin. ff. de publ. judic. l. 25. ff. de pœn.* Non quia reatus crimen sit, sed quia statum significat miserandum propter delictum, de quo possit reus puniri, & ad hoc ut factum in accusatione deductum sit punibile oportet, quod dolum, seu culpam latam contineat, ut notat Farinac. *q. 126. n. 61. in fin. & q. 87. n. 57.*

Dupliciter autem considerari potest factum punibile. Vel de jure communi, vel de jure municipali. Factum punibile de jure communi dolum, & latam culpam requirit, quia sine dolo, nec delictum considerari, neque pœnæ locus esse potest, *l. quod res publica, ff. de injur. Dec. conf. 9. n. 1.* Gram. *conf. 68. n. 2.* Farinac. *d. q. 87. n. 16.* Factum verò punibile de jure municipali, si statutum disponit super dicto facto cum verbis significantibus dolum, ut videntur significare verba *andeat, vel præsumat*, tunc requirit dolum Farinac. *q. 108. n. 144. & q. 133. n. 56.* Bursat. *conf. 77. n. 7. lib. 1.* Si statutum loquitur simpliciter super facto, ut si dicat, si quis percussit aliquem puniatur tali pœna, & non fecerit mentionem de dolo, aut de verbis dolum importantibus, tunc puniretur pœna statuti, quod de solo facto puro disponit, Bald. *in l. quid ergo §. cum autem ff. de his qui not. infam.* Id tamen intelligitur procedere, quando pœna comminata fuerit pecuniaria, secus si fuerit corporalis. Tunc enim requireretur dolus, & nudum factum non sufficeret ad illam pœnam infligendam, Bald. *in l. actionibus sub n. 5. ff. de in lit. jur.*

Non obstat, quod aliquando, imo sæpius occurrit, quod reus, ut innocens absolvitur, ex qua absolutione factum declaratur impunibile, & tamen processus non evadit nullus secundum supradicta; nam responderetur quod absolutio est de ejusdem gladii potestate, cujus est punitio, quia ab eadem procedit jurisdictione, Bald.

in l. solent in princ. ff. de offic. Procons. quo fit ut quando factum propter sui naturam est punibile, non ideo absolutoria declarat illud impunibile, sed per accidens, aut ex probationib. cum defensionibus, aut ex defectu probationum pro parte fisci inquisitus redditur impunibilis. Unde Opratus Afer *adversus Parmenianum lib. 1. de Felice Autumitano* ait: *Post quorum responsa à supra memorato Proconsule hac pars sententia dicta est. Felicem autem religiosum Episcopum liberum esse ab exactione instrumentorum defensorum, manifestum est, cum nemo in eum aliquid probare potuerit, quod religiosissimas scripturas prodiderit.* Absolutoria enim non facit delictum impunibile, sed declarat præsumtum reum de eo delicto puniri non posse per ea, quæ tradit Bertaz. *conf. 238. n. 2. & conf. 123. n. 12.*

Per viam verò inquisitionis in S. Officio dupliciter proceditur. Vel per inquisitionem generalem, vel per specialem. Inquisitio generalis est, quando expresse non proceditur adversus aliquem delinquentem, sed solum in genere proponitur, ut delinquentem, sed solum in genere proponitur, ut delinquentes aliquo modo contra fidem manifestentur. Quod fieri solet ab Inquisitoribus, cum singulis annis proponuntur edita, quæ obligant fideles ad delinquentes denunciandum. Hæc autem inquisitio nullam requirit præcedentem informationem, quia nemini perniciosa est, sed potius utilis, cum instituta sit ad præcavendum mala, & ad delinquentes coercendum, ut colligitur ex textu in *cap. excommunicamus 1. §. Audvimus, & §. ultimo de heret.*

Specialis autem inquisitio est quando adversus aliquem specialem, & nominatum Inquisitor procedit, tum ipsum interrogando, tum testem contra ipsum examinando. Hæc autem fieri non potest, nisi infamia præcedat, ut habetur in *cap. generaliter & quando de accusat. & docent. Cler. in pr. §. fin. q. 5. & q. 20. & q. 50.* Pegn. *p. 3. com. 16.* Farinac. *q. 181. n. 43.* Douf. *lib. 2. aphor. cap. 3.* Castropal. *p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 4. n. 1.* Caren. *p. 3. tit. 1. §. 2. n. 13.*

Recte autem annotat Pegna *com. 29.* quod hic modus conficiendi Processus per Inquisitionem laboriosior est illo, qui fit per denunciationem propter incertitudinem infamiæ, quæ hic modus procedendi innititur tanquam ejus principio, & fundamento. Et ideo Eymericus *n. 78.* docet, quod Processus, qui non fit accusatione, vel denunciatione alterius, sed fama publica, vel clamorosa insinuatione deferente, sicque non ad instantiam partis, sed ex Officio Judicis, ita continuabitur. Prædicta insinuatione, vel famæ reclamatione deducta ad aures Inquisitoris, & inserta in Processu pro suo fundamento, Inquisitor faciat citari aliquos testes præsertim personas graves, & bonas, & coram notario, & duabus personis religiosis, ac honestis inquireret de fama tantum cum illis, an sit veraciter apud Bonos, & graves ille, de quo agitur, de hæresi infamatus. Videndus etiam Clarus *in pr. crim. §. fin. q. 5. vers. poterit igitur, & q. 6. in princ.* ubi egregie tractat hunc procedendi modum.

In causa suspecti de fide possunt Inquisitores, etiam non præcedente diffamatione, procedere ad generaliter inquirendum, non solum per viam accusationis, vel denunciationis, sed etiam per viam Inquisitionis. Colligitur ex *cap. accusatus de heret. in 6. & docent Simanch. de Cath. instit. tit. 44. n. 9.* Arelatan. *de heret. notab. 26.* Roland. à Val. *conf. 68. n. 5. lib. 1. & Dianap. 5. tr. 10. resol. 29. & p. 4. tr. 8. resol. 4.* Quia inquisitio, & investigatio generalis assumitur à Iudice ad investigandam veritatem, & non est supervacua, & inanis, ut per se patet, neque alicui injuriosa.

Quid verò in speciali inquisitione contra aliquem particularem. Nonnulli sustinent, nominatim Scaccia *de judic. cap. 59. n. 2.* Calderin. *tr. de heret. fil. & nepot. n. 10.* Royas *de heret. p. 2. n. 20.* Decian. *tr. cr. lib. 5. cap. 20. n. 12. & cap. 35. n. 20.* sufficere levem suspicionem de fide ad inquirendum contra quempiam in particulari, & ad ipsum interrogandum. Quia hæc inquisitio & inter-

rogatio

rogatio assumitur ab Inquisitore ad investigandam veritatem, & ut dictum est, non est censenda inanis, neque injuriosa, dum delinquens occasionem illius dedit. Etenim si ob indicia vehementis suspicionis potest Inquisitor non solum inquirere, & examinare, sed etiam delinquentem torquere, poterit quoque ob levia indicia, saltem investigare, & interrogare.

Limitant vero hanc sententiam Pegna p.2. com.12. ad cap. excommunicatus de heret. & com. 80. litt. F & vers. atque ita, Royas loc. cit. Menoch. de presumpt. lib. 1. q. 100. nu. 2. & seq. Diana ubi supra, ut procedat in homine vili, ac improbo, secus autem in homine nobili, honesto, ac religioso. Quia ratione utilitatis, & improbitatis augetur suspicio, quæ tamen minuitur ratione nobilitatis, & probitatis; Ac etiam quia vili ac improbo non gravis injuria irrogatur, si de fide examinetur, dum illius suspicionis occasionem præbuit. E contra verò sola inquisitio hominem honestum, ac probum gravissimè lædit, & maculat.

Verum alii hanc sententiam etiam cum dicta limitatione rejiciunt. Nam inquirere, & examinare de alicujus credulitate fieri non potest, nisi quia de ejus recta fide dubitatur. Ob levia autem indicia, & ob locum suspicionis dubitare aliquem grave crimen commisisse injuriosum est, & nunquam licere potest, ut ex communi sententia supponit Lessius de just. cap. 29. dub. 3. n. 15. & tradunt Simanch. de Cath. instit. tit. 50. n. 8. & in Enchir. tit. 41. de suspect. n. 7. Car. pr. cr. q. 6. n. 6. Navar. conf. 2. n. 8. lib. 5. tit. de heret.

Nos autem cum pluribus distinguimus, & supradictas sententias ita conciliamus. Aut levis hæresis suspicio oritur ex delicto, cui à Jure, vel ex consuetudine talis suspicio annexa est, & Inquisitor inquirere, & interrogare potest delinquentem de ejus fide, & credulitate. Ut si aliquis exemp. i. gratia reperiatur, quod retineret libros prohibitos, illosque legeret absque licentia, vel sacramenta sine potestate ministraret, vel vivente prima uxore, secundas nuptias contraheret, vel in Sacramento penitentiae ad turpia provocaret, vel in excommunicatione per annum infordesceret, esset leviter suspectus de hæresi, ut tradit Castropal d. rr. 4. disp. 7. nu. 1. & 7. & tamen Inquisitores possunt, ac debent de illis inquirere, & examinare. Ergo etiam ob levem suspicionem juridicam subjiuntur delinquentes inquisitioni, & examini Inquisitorum. Quia directo interrogantur, & examinantur, ac etiam torquentur super delicto causante suspicionem tantum indirectè, & per consequentiam, ac proinde in tali examine, & interrogatione nulla illis fit injuria; nam eis non imponitur alia suspicio præter eam, quæ à Jure ob eorum delictum est imposita & in hoc sensu vera, & certa est prima sententia.

Secus autem dicendum est, quando nullum præcessit tale delictum vel simile, sed suspicio oritur ex aliis delictis, seu indicis quæ solum ex opinione Doctorum habent hæresis suspicionem. Tunc enim vera est secunda sententia ob rationes ibi allatas. Et ita etiam docent Simanch. de Cath. instit. tit. 50. rubr. de presumpt. nu. 27. Royas tr. de hæres. q. 2. n. 21. Locat. in indic. Inquis. V. Citatio n. 15. Farinac. d. q. 185. n. 58. Castropal. loc. cit. ac Diana p. 5. tr. 10. resol. 30. n. 3. exp. 4. tr. 8. resol. 3.

Et quamvis ante omnia Judici constare debeat de corpore delicti, ut ritè ac justè contra reum ipse procedere possit, ut præ cæteris probat Farinac. de inquisit. q. 2. n. 1. & seq. ac nisi de eo constet, licet reus delictum fateatur, non tamen potest ex illa confessione damnari, ut idem cum aliis docent; nihilominus quia maleficia connumerantur inter delicta, quæ sunt difficilis probationis, fieri enim solent occultè, & secreto, ideo pro eorum cognitione non semper est necessarium, ut delictum constet plene, & concludenter per testes aut per evidentiam facti, sed sufficit aliquando, quod de corpore delicti constet per indicia, quæ in hujusmodi delictis habentur pro plena probatione, ut cum plerisque aliis tradit Farinac.

loc. cit. n. 6. & 12. Carena p. 2. tit. 12. n. 174. Delrius lib. 5. magic. sect. 3. & 4.

Sunt vero aliqua maleficia quæ relinquunt post se vestigium, ut infanticidium, veneficium & alia ejusmodi. Et de istis constare debet de corpore delicti, ut Judex contra reum ritè, ac rectè procedat. At non dicitur probatū corpus delicti, si tantum probetur mors, vel infirmitas, vel debilitatio membri ipsius maleficiati, quia S. Officium non punit homicidia, percussiones, & vulnera. Necessarium ergo est probare, quod mors, vel infirmitas ex maleficio processerit, ut satis constet de corpore delicti ex Farinacio loc. cit. Carena ibid. n. 173. & Torreblanca de mag. lib. 3. cap. 16. n. 16.

In maleficiis autem, & sortilegiis, quæ non relinquunt post se vestigium facti, vel malefici, aut sortilegius confiteatur suum delictum, & certum est, quod etiam si non constet de corpore delicti per testes, Judex ritè, ac rectè contra reum procedit. Quia nulla est major probatio, quam oris proprii confessio, cumque crimen hæresis sola voluntate committatur, ex sola quoque voluntaria confessione potest quis puniri, ut per Farinac. ubi supra n. 25. ac seq. Albertin. de agnoscend. assert. Cath. q. 25. n. 1. & 2. Param. de orig. S. Inquis. lib. 3. q. 6. n. 28. Carena loc. alleg. n. 172. sed hac de re infra. Si autem hæreticus, vel sortilegius non confiteatur suum delictum, sufficit tunc probare corpus delicti per indicia. Quia talis probatio in criminibus occultis habetur pro plena probatione. Ut etenim ait Delrius d. lib. 5. sect. 16. certe iniquum esset, aliam in hoc delicto erigi certitudinem, quamque ex natura delicti haberi potest. Idemque affirmant, Farinac. loc. cit. n. 14. Carena supra n. 174. & seq. Bordonus tom. 1. cap. 19. n. 15. alique.

Quoniam autem hæc rei cognitio necessaria est, cum respiciat, formam ipsius facti, ideo in ea sunt aliqua disquirenda. Primo disquiremus de corpore delicti, quod dicitur facti permanentis, quia potest oculis Judicis subijci ad effectum illud contemplandi, deinde de corpore delicti, quod dicitur facti transeuntis, quia est capax videri. Postremo de corpore delicti, quod dicitur facti permanentis, sed difficile ad inquisitionem, ut in cadavere occisi projecto in mare, vel alio modo abscondito, quod appellant factum occultum, & difficilis probationis. Corpus delicti dupliciter considerari potest. Uno modo prout est à parte rei, alio modo prout est apud acta. Primo modo pertinet ad ipsummet factum, quod oculis describitur, nempe vulnus in cadavere, quod describi potest hians patensque apertura corporis ita aliquo in illud inflata, ut notat Bartol. in l. si servus §. si factum ff. ad leg. Aquil. & n. l. lex Cornelia §. 1. ff. de injur. Secundo modo pertinet ad quandam sollemnitatem, qua Judex, sive notarius de ejus mandato factum, scilicet vulneris in acta demandat, describens illud, prout est à parte rei, & dicitur, quod sit de aliquo criminoso facto veluti de subjecto delictum demonstrante à Judice facta diligens inspectio.

Dicitur de aliquo facto. Nam quod ad forum exteriori considerantur quæcunque delicta, & eorum subjecta inspicuntur. Quocirca in facto oculi Judicis certiores aures arbitri sunt, ut ait Imperator in §. fin. instit. de gradib. cognat. Ad officium enim Judicis de delicto cognoscentis pertinet, vel notarium mittere, ut per eum describatur ipsum factum, vel si res exigat, etiam ipsemet Judex oculis suis accedat videndum, arg. textus in l. 8. §. ad officium ff. de judic. fin. regund. Clar. q. 4. vers. & hac.

Criminoso. Quoniam nisi constet aliquem esse scelere occisum, non habetur de inquisito quæstio. Lique enim oportet scelere interemptum l. 1. §. item illud ff. ad Syllan. sed sciri oportet, quod ad corpus delicti scelus probandum necessaria non est specialis investigatio sceleris. Sufficit enim, quod animus Judicis accommodetur ad ea quæ frequenter accidunt. Quia enim homicidia, verbi gratia, frequentius facto hominis accidere soleant l. vendita ff. de peric. & commod. rec. vend. Spada conf. 203. n. 10. lib. 1. ideo satis est accipere

præsumptionem ex eodem facto, quod à scelere proveniat. *Clar. loc. cit.* Nam sicut an dolo aliquid factum sit, ex ipso facto intelligitur, *l. 1. §. sed an dolo ff. dol. mal. except.* ita an scelere factum sit homicidium ex ipsomet facto intelligi potest. Cogimur enim apparentiam sequi, donec contrarium probetur, *Bald. & ibi add. in l. moveor. C. si servus exportand.*

Veluti de subjecto delictum demonstrante, non de ipso cadavere, sed de illo facto, per quod homo ad cadaver redactus est, nempe de vulnere. Nam si in rixa percussus homo penerit, ictus non cadaver contemplari oportet *l. 17. ff. de injur.* Unde si plures percusserint, & appareat cujus ictu perierit ille quasi occiderit, tenetur, *l. item Mela §. sed & si plures ff. ad leg. Aquil.*

A iudice, qui in omnibus, & præcipue in hujus recognitionis inspectione boni, innocentisq; viri officio fungi oportet, cujus partes sunt curare, ut veritas facti sine ulla imponura, & fraude habeatur *arg. l. cetera ff. famul. ercusc. & in l. si extraneus ff. de jur. dot.*

Facta diligens inspectio. nimirum adhibitis Medicis, atque Chirurgis denunciatis & Iudice competente diligenter examinante an corpus illud ex ictu in dicto cadavere demonstrato fuisse ad hujusmodi cadaver redactum *l. semel C. de re milu. lib. 12. Bartol. in l. si in rixa n. 12. ff. de sicar.*

De corpore itaque delicti facti permanentis necessarium est constare. Nam certum est in iure inquisitionem formam non posse, nisi prius constet de corpore occisi, ait *Farinac. q. 2. n. 1. per textum in l. p. §. item illud ff. ad Syllan. & notat Bald. in l. quoties volens §. si quis nomen sub n. 2. ff. de hered. instit.* Idque ne Iudex, qui contra reum procedere intendit, evagetur in facto, sed sit certus delictum fuisse patratum.

Non obstat, sufficere querelam, sive accusationem, cum ad inveniendum sola querela sufficiat absque eo, quod constet de corpore delicti, ut per *Clar. d. q. 4. sub initio & licet corpus delicti non ad aliud deserviat, nisi ut inquiratur de delicto, & delinquente, Farinac. qu. 1. n. 6. ubi alii, tamen cum suppleatur per querelam, vel accusationem non videtur necessarium constare de corpore delicti.*

Nam responderetur aliud esse narrare factum delicti, aliud constare de illo delicti facto sic narrato, primo casu dici potest constare de facto per auricularem auditum, per ea, quæ ait *Bald. in l. si quis n. 2. C. de accus.* secundo casu dicitur constare de ipso facto per ocularem inspectionem, ne Iudex in delictis puniendis trepidet, *Bald. in l. si quis non dicam n. 3. C. de Episc. & Cler.* Prius enim inspicere debet passum, idest offensum, ut ait idem *Bald. in l. testium fides §. sed & divi Fratres n. 15. ff. de testib.* ut postea secure contra delinquentem inquirere possit, uti finis inquisitionis, ad quem tota constructio processus dirigitur.

Neque idem est constare de corpore delicti, atque constare de delicto. Nam unum ad subjectum, alterum ad qualitatem pertinet. Aliud enim est subjectum, in quo est delictum, uti qualitas, & aliud est ipsum delictum, per quod subjectum qualificatur. Nam potest adesse ipsum subjectum sine delicto, non autem delictum sine subjecto. Præterea diversimode definitur subjectum delicti ab ipso delicto, ut supra ostendimus. Et delictum ipsum dicitur offensio contra jus illata. Jus enim præcipit alterum non lædere *§. Juris præcepta instit. de just. & jur.* & quod committitur lege prohibente delictum est. Et hinc sequitur quod corpus, hoc est, subjectum, in quo apparet vestigium delicti, denominatur ab ipso actu, per quem delictum committitur, & sic quis dicitur occisus, vel vulneratus ab ipso occidere, & vulnerare, & actus ipse denominatur à sceleritate, à qua formaliter actus dicitur scelus, sive delictum, aut crimen, veluti homicidium, vulnus. Scelus enim est depravatio quædam quæ consistit in inordinata voluntate. Unde sceleritas dicitur sceleris turpi facti animi, ut inquit *Prat. & Goth. in*

l. 5. ff. quod met. caus. & idcirco non dicitur constare de delicto, nisi in specie probatum sit delictum, Foller in pr. crim. v. capiat in form. n. 1. & seq. Guanz. defens. 4. cap. 2. n. 1. facitque textus in l. 5. §. docere ff. ne quis eum, qui & Farinac. q. 2. n. 1.

Paretque ex eo, quia corpus delicti est factum, quod dupliciter potest considerari. Uno modo activè ex parte facientis, idest delinquentis, alio modo passivè ex parte passi, ut ait *Bald. in d. l. item Mela §. sed si plures n. 2. ff. ad seq. Aquil.* Primo modo dicitur privatio rectitudinis, quæ est qualitas formalis facti criminosi. Secundo modo dicitur signum ad oculum patens. Ideo cum factum possit esse sine delicto, oportet, quod corpus delicti probetur per ocularem inspectionem Iudicis, vel notarii de mandato Iudicis, ut supra diximus, & confirmat *Scaccia de Iudic. cap. 23. n. 3. & Barbof. in d. §. item illud.* Quia quando de eo constat, potest curia postea procedere ad investigandum de maleficio *l. inde Neratius §. fin. cum l. sequenti ff. ad l. Aquil.* Testium, scilicet depositionibus, aut aliis documentis *l. sciant convicti C. de probat. Bartol. in d. §. item illud.* Quare ex supradictis clarè constat esse differentiam inter constare de corpore delicti, & constare de delicto, *Guanz. d. defens. 4. cap. 2. n. 6.*

Corpus delicti facti permanentis duobus modis legitime constare potest, vel per rogitum notarii vel per testium depositiones, ut notat *Farinac. conf. 185. nu. 3.* nam quando notarius se rogat adhibet testes ad solennitatem rogatus, quia sine testibus nihil ageret *§. oportet auct. de instrum. caus. Bald. in rubr. C. de fid. instrum. n. 8.* quando vero conficit scripturam, secundum quod deponunt testes non ad solennitatem, sed ad veritatem facti indagandam per modum narrationis adhibet. Et ideo in corpore delicti facti permanentis duo considerari possunt. Unum est ipsum factum. Alterum est modus, quo ipsum factum fuerit patratum. Si consideretur ipsum factum, tunc iterum distinguendum est. Aut consideratur prout oculis subjicitur, aut prout ex illo resultat quædam Iuris dispositio. Si primo modo, tunc notarius conficere potest instrumentum, rogando se de iis quæ vidit in illo facto, scilicet cadaver alicujus hominis generis masculini, seu fœminini in terra, seu alio in loco positum, vulneratum talibus vulneribus, seu percussum in tali parte, & similia, ut notat *Ambrosin. in tr. de mod. form. proces. in form. n. 52. lib. 2.* Si verò notarius intendat conficere instrumentum de modo, quo ipsum factum patratum fuerit, tunc nihil agit, instrumentum faciendo, quia hoc factum non cadit sub suo sensu, sed debet super hoc audire testes de hoc informatos, & sic illos examinare, ac eorum depositiones recipere, prout etiam idem pariter dicimus de facto, quatenus ex illo resultet Iuris dispositio, quia de hoc neque rogitum facere, neque testes audire potest, cum ad Iudicem id pertineat *l. 3. §. idem divus ff. de testib. Bald. ad rubr. C. de fid. instrum. n. 33. & in l. contra negantem n. 2. C. ad leg. Aquil. Farinac. q. 81. n. 30.*

Neque obstat, quod delictum ex communi omnium Doctorum opinione non potest probare per instrumentum, seu per alias scripturas *Felin. in cap. cum in Ecclesiis n. 1. de major. & obed. Cyn. in l. fin. n. 1. C. de prob. Farinac. q. 2. n. 1.* Ergo nec corpus delicti. Nam corpus delicti nihil aliud est quam nudè factum, ex quo, ut diximus, resultat juris dispositio super tali facto, nimirum an factum licitum vel illicitum sit, ut tradit *Boer. decis. 168. n. 2.* sed neq; super nudo acto, neque super Iuris dispositione potest confici instrumentum, ut notat *Farinac. d. q. 84. n. 32.*

Responderetur quod dupliciter considerari potest hoc nudè factum. Nam uno modo nudè factum consideratur physicè, quatenus oculorum inspectioni subjicitur, ut est illud cadaver vulneratum. Altero modo formaliter, hoc est quatenus Notarius cogitare potest modum, quo cadaver illud fuerit redactum ad esse cadaveris, scilicet illam vulnerationem, seu percussionem, quibus cadaver factum fuit & hoc factum nudè non potest probare per

per instrumentum, neque per alias scripturas, sed per testes qui dicant vidisse Caium vulnerare, sive percutere, vel occidere Pomponium. Nam ex isto actu resultat, cum fuerit probatus, juris dispositio, nempe vel quod fuerit factus se defendendo, vel casu, vel impetu, vel dolo. Quando enim Notarius rogat se de corpore delicti, tunc non agitur nisi de probatione indirecta proveniente ex dicto rogatu, sed coadjuvante probationem Criminis, exempli gratia. Accuso te, quod incendisti domum meam. Hoc incendium testibus probato incendium verè Domus probatur per instrumentum Felin. loc. cit. qui pro confirmatione multos adducit, post quos ait facere dictum Bartoli in d.l. 1. §. item illud ff. ad Syllan. dicentis, quod Notarius potest se rogare de vulneribus corporis mortui, & ex illa scriptura poterit iudex procedere ad investigandum de ipso delicto, de quo testes probare debent coram Iudice viva voce deponentes l. Iudices C. de fid. instrum. can. testes 3. q. 9. Felin. d. cap. in Ecclesiis de major. & obed.

Notarius autem non alio modo de corpore delicti instrumentum conficere potest, nisi de commissione, & mandato Iudicis. Nam visitatio, quæ fieri potest de facto permanenti, aut ab ipso Iudice, aut à Notario perfici debet. Sed cum sit actus jurisdictionis potius ad iudicem, quam ad notarium, qui nullam habet jurisdictionem spectare dicendum est, Et quatenus fieri contingat à Notario, non nisi de mandato iudicis fieri oportet, alias de corpore delicti sufficienter constare non potest.

Hinc notat Vermigl. conf. 22. quod textus in d.l. 3. §. Item illud ff. ad Syllan. præstiterit normam omnibus curiis, quod Iudices aut per se ad visitationem corporis delicti accedant, aut mittant notarium, qui mortuum videat, & vulnera describat propter verba illius textus: Non haberi questionem, nisi constet aliquem esse occisum. Verbum enim constat ad iudices, non autem ad notarios dirigitur, quia notarii per se minime possunt huiusmodi actum perficere, Boil. tit. de delictis nu. 1. & seq. & nu. 24. Vermigl. d. conf. 11. N.p. & hæc conclusio procedit omnino sive per visitationem corporis delicti. Notarius examinet testes, sive de ea rogatum faciat, Farinac. d. q. 84. nu. 30.

Verum quia ut plurimum, immo sapissime huiusmodi visitatio perficitur à Notariis, quorum multi, pace bonorum, sapissime negligunt Iustitiæ negotium, idcirco contingit aliquando, quod in eorum processu non apparet de dicta commissione, dubitari propterea potest, an propter huiusmodi solitum præsumi debeat prædicta commissio, negative respondendum est. Quia solitum mittendi notarium ad huiusmodi functionem faciendam, non facit præsumere dictam commissionem, nisi de ea in Processu aliquo modo constet. Unde facit regula quod illud, quod solitum est fieri non præsumitur factum, cum fieri debeat, & si non sit iniuste, ac irritè sit, Bald. in l. prima. n. 12. C. quomodo & quando, immo ex insolitis falsitas potius præsumitur, Matcard. de prob. concl. 1343. n. 29.

Cum ergo prædicta commissio non præsumatur, sequitur, quod non solum simplex Notarii assertio, sed etiam ejusdem notarii rogatus sine enunciatione ejusdem mandati non probet corpus delicti, Farinac. conf. 171. n. 2. & d. q. 84. n. 30. & ideo cum notarius asserat visitasse de mandato Iudicis, præsumitur prædictum mandatum, alias teneretur illud ostendere, ac de illo copiam exhibere arg. d. l. 1. C. de mand. Princip. Maur. Burg. de mod. proced. ex abrupt. q. 33. n. 10. & seq. & q. 88. per rotam, ubi ait quod Iudex asserens habere aliquam facultatem in procedendo contra reum, debet illam ostendere, & de illa dare copiam. Quod non procedit in hoc casu notarii. Tum quia visitatio corporis delicti non tendit in præjudicium tertii secundum ea, quæ tradit Olsch, dec. 71. n. 13. quia directe tendit ad commodum Iustitiæ, idcirco ex se sola tertio non præjudicat. Tum etiam quia officiali asserenti aliquid fecisse de mandato Superioris, credendum est, quando superior est præsens, Olsch. loc. cit. n. 4.

Farinac. q. 88. n. 13. Gram. conf. 54. n. 17. & facile possit illum consulere. Necessarium tamen est quod in enunciativa Processus dictæ visitationis, notarius faciat mentionem de d. commissione, sive mandato sibi dato, prout stylus admisit, licet de jure contrarium decernatur, Caputaq. dec. 266. n. 2. Boer. dec. 258. n. 5. Vermigl. d. conf. 11. n. 4. nimirum quod non afficeret inquisitum nisi vere constet de dicto mandato, sive commissione in scriptis, ut docet Farinac. q. 97. n. 63. ut de illo mandato, sive commissione possit in defensionibus discuti. Officiali enim non est credendum in præjudicium tertii, ut notat Bartol. in l. Divus ff. de cust. reor. Bertaz. conf. 347. Olsch. d. dec. 71. n. 13. ubi id ampliat, etiam si Princeps fuerit præsens, & Officialis fuerit in dignitate constitutus. Quanto ergo minus credendum sit notario asserenti scripsisse super corpore delicti de Iudicis commissione in loco delicti existentis, nisi in scriptis de dicto mandato constet. Nam mandatum, & commissio scribendi est extrinsecæ solemnitatis, quæ nullo modo præsumitur, ut docet Bartol. in extravag. ad reprimendum V. per nuncium n. 6. Roman. in l. secundum n. 24. ff. de verb. oblig. & nihilominus in hac re attendatur consuetudo, à qua exortum est, ut bonæ leges aliquando dissolvantur.

Cum igitur mandatum, sive commissio præsumenda non sit, ut jam diximus, & firmant Bald. in l. de exhib. reis Aretin. conf. 33. n. 5. idcirco Iudex procedendo ad ulterius non censetur ratificare quidquid notarius scripsit super corpore delicti. Tum quia notarius scribendo sine mandato Iudicis assumit in se onus, quod sibi non competit. Tum quia ratificatio comparatur mandato privari non mandato, quod est Juris publici, & tum etiam quia ratificatio non æquiparatur mandato, quando mandatum requiritur pro forma. Natta conf. 130. n. 28. Tum tandem quia obstat regula, quod ratum haberi non potest, quod ratificantis nomine gestum non est in tertii præjudicium cap. cum quis 24. in fine de sent. excom. in 6. cap. ratum de reg. jur. Ruin. conf. 66. n. 6. n. 2. suader hæc omnia consideratio Gratiani discept. 124. n. 22. & seq. ac Decii conf. 369. n. 16. quod scilicet ratificatio non retrahitur ad actum, quando actus requiritur pro solemnitate.

Neque ex eo, quod notarius scripserit, ut publicus Minister, Iudice postea ratificante, actus super corpore delicti factus sustinetur per Arg. Gloss. 11. imponendo in l. cum non solum §. & Filios. C. de bon. qua lib. arguendo à parte ad Iudicem: Nam Iudex non potest ratificare, quod suo nomine gestum non est. Unde notandum quod ratificatio duplex est. Una attributiva quæ ratum habenti, tanquam principali factum attribuit, & tunc habet locum regula, quod suo nomine gestum non est, ratificari non potest. Quare cum id quod scribit notarius super corpore delicti, tanquam servus publicus, ei non attribuitur, sed Iudici, ideo non potest ex post facto illud Iudex ratificare, cum à principio gestum non est nomine Iudicis. Altera ratificatio est validitativa, quæ convalidat, quod nullum est. Et hinc pariter notandum est, quod actus duplici laborare potest. Una quæ funditus, sed in aliquo servatur juxta textum in l. si Fundus §. 1. ff. de pignor. ex quo sic; Ratihabitio, de qua sequitur dictus Textus convalidat actum pignorationis, quia pignorans erat habilis ad dictum actum, sed prohibitus ad illum actum peragendum. Unde superveniente ratificatione convalidatur. In casu autem præsentis notarius ex se non est habilis, neque potest actum judicialern administrare, sed pertinet omnino ad potestatem Iudicis, & in eo quidquid agitur, Iudicis auctoritati attribuitur. Ac proinde ratificatio sic perveniens nihil operatur. Facitque Glossa ordinaria in l. instar C. de jur. fisc. lib. 20. vers. item, nota hic argumentum Bal. in l. 2. n. 18. C. si à non compet. nt. Quia id non pertinet ad ratificationem ratihabitione, sed mandato & ideo nisi appareat, quod notarius de Iudicis commissione super actu corporis delicti scripserit, nihil agit.

Itaque cum recognitio corporis delicti sit, ac pertineat ad jurisdictionem iudicis, merito à principio requiritur ejus auctoritas

auctoritas, neque per ratihabitionem postea secutam, vel tacite per processum ad ulteriora, vel etiam expresse ratificando, aliquid operatur. Quia auctoritas, veluti solennitas quædam debet intervenire tempore, quo actus perficitur & eodem contextu interponi debet, ut in *cap. dudum de reb. Eccles. non alien. in 6. Bal. in d. l. cum non solum §. fin. autem n. 1. C. de bon. qua. lib.* Et in hoc differt auctoritas à consensu quia ipse potest sequi post actum gestum *l. jubemus C. de emancip. lib.* ubi dicitur. *Auctoritate præcedente.* Notarius autem cum sit oculus judicis, non debet inspicere, nisi ubi, & quomodo Judex, ejusque publicum officium requirit argumento eorum, quæ tradit idem Bald. in *d. l. cum non solum §. necessitate nu. 25. & seq.*

Idque confirmatur ex eodem Baldo in *l. observare §. post hac n. 13. ff. de offic. Pro. consull.* ubi ait, quod quidquid factum est à iudice incompetenti non potest ratificari à iudice competente, cujus nomine factum est. Nec suffragatur, quod iudex uti iudex teneatur illud confirmare argumento textus in *d. l. instar ff. de jur. fisci*, & tunc actus, si non valet, uti autorizatus, valet uti confirmatus à iudice.

Quoniam aut actus potest stare in suspenso, aut opus est, quod statim perficiatur. Primo casu rectè procedit obiectio. Secundo autem, minime, Bald. in *d. l. cum non solum §. fin. autem n. 2.* Cum autem actus, de quo loquimur, non possit stare in suspenso, quoniam agitur de judiciali recognitione corporis delicti, quæ requirit instantaneam perfectionem, ideo neque poterit postea à iudice confirmari.

Hæc tamen limitanda sunt primo, ut non procedant, quando à parte non fuerit oppositum, quia tunc actus sustinetur, etiam si factus fuerit sine iudicis auctoritate, ut notat Vermigliol. *conf. 12. n. 7.* & citat Romanum *conf. 497 num. 6.*

Secundo non procedunt, quando fuerit data sententia, per ea, quæ tradit Menoc. *lib. 2. præsumpt. 24. n. 12.* ubi ait, quod commissio citationis præsumitur, quando iudex ad ulteriora processit per sententiam definitivam, idemque refert Vermigliol. *loc. cit.* quia, inquit, ante rem iudicatam est in potestate iudicis per quemvis actum declarare se ab initio mandasse, alias de substantia auctoritatis, & mandati est ut de ea præambulè constet, & ad id allegat Angel. *de mal. f. v. iudex commisit n. 10.*

Quinimo notandum est, quod si contra aliquem exhibetur sententia condemnatoria lata per iudicem alterius territorii prorsus separati, potest procedi contra condemnatum per illam sententiam, etiam si non constet de corpore delicti, Bajard. *ad Clar. q. 55. n. 17. Clar. q. 54. n. 6. Spada conf. 65. n. 31. lib. 1.*

In casu autem, in quo dumtaxat notarius enunciatum scripsisse de mandato & commissione iudicis, quod quotidie faciunt Notarii, quando reum sive testes examinant, dicendum est quod tunc per processum ad ulteriora iudex censetur ratificare quidquid notarius scripserit. In quo tamen advertendum est, quod enunciatum huiusmodi, quam facit Notarius scripsisse super recognitione corporis delicti de mandato iudicis duplicem habet considerationem. Alteram respectu ad ipsum iudicem mandantem. Altera respectu ad Patres. Si enunciativa mandati, sive commissionis consideretur respectu ad iudicem, qui per processum ad ulteriora mandatur, sive commissionem approbavit, non potest improbare. Si verò consideratur respectu ad partes inter quas de dicta enunciativa contingat principaliter disputari in iudicio huiusmodi enunciatum non probat argum. Textus in *cap. illud de præsumpt.* ubi enunciatum matrimonii facta in instrumento Dotis, si contingat dubitari de matrimonio enunciato, illa enunciativa non plene probat matrimonium. Unde arguendo dicimus, quod si de mandato iudicis enunciato in processu super recognitione corporis delicti, dubitari contingat talis enunciatum per se non probat dictum mandatum. Et cum dicimus, quod notatio credatur de commissione sibi fa-

cta hoc procedit de consuetudine, non autem de iure. Iudex verò incompetens, quod ad causam delicti principalem videtur esse incompetens, quod ad corporis delicti recognitionem. Quia probatio, quæ fit super corpore delicti, est præparatoria ad causam principalem, ut tradit Marc. Angel. Leon. in *tr. de præparat. Judic. p. 2. præpar. 30.* Atque adeo est de connexis ejusdem causæ principalis. In connexis autem idem est iudicium, ut ait Decius *conf. 420. n. 2. lib. 3.* & ad paria iudicantur, veluti via, sine qua perveniri non potest ad terminum, ut inquit Bald. in *l. fundus §. qui fundum in fin. ff. de leg. 2.* Quod autem corpus delicti sit quid præparatorium ad causam principalem delicti patet, quia ordinem aliquem significat, cum prius de corpore delicti constare debeat antequam iudex criminalis devenire possit ad aliquem alium actum contra delinquentem per textum in *d. l. 1. §. illud ff. ad Syllan.* ex quo sequitur, quod cum præparatorium & præparatum sit ejusdem naturæ, merito debent esse ejusdem cognitionis, ac jurisdictionis. Et ideo si iudex non est competens in causa principali, non erit competens in præparatoriis, atque adeo in probatione corporis delicti.

Contrarium tamen verius est. Nam quædam valent ad præparandum, quæ non valent ad decidendum, ut inquit Bald. in *l. Julii n. 4. C. de his, qui ut indign.* Probatio enim, quæ super corpore delicti sumitur, est sola probatio præparatoria, sine qua processus causæ principalis inchoari non potest, non autem est probatio decisoria ejusdem causæ principalis, ideoque potest à quocunque fieri, quia consistit in sola, & nuda notione alicujus rudis facti permanentis, Farinac. *q. 84. nu. 31. & seq.* quæ pertinet ad actum simplicis jurisdictionis criminalis, quæ apud quemcumque iudicem criminalem reperitur. Unde sequitur, quod quilibet iudex criminalis poterit super corpore delicti probationes sumere. At verò cum de causa principali agitur, scilicet de legitime inquirendo contra delinquentem, tunc non nisi per iudicem habentem, non solum simplicem jurisdictionem, sed etiam merum imperium.

Atque hinc est, quod prædicta notio super cognitione corporis delicti delegari potest, prout quotidie faciunt iudices. Quæ si esset de mero Imperio, nequaquam delegari posset *l. 2. C. de pedan. judic.* Vel dicendum est, quod probatio corporis delicti est de ordinatoriis causis, non de ordinariis iudiciis, & idcirco huiusmodi ordinaria Causæ habita coram iudice incompetenti, uti concernentia factum, probant etiam coram iudice competente. Facit ad id textus in *l. fin. C. de testib.* Nam potest evenire quemadmodum evenit, quod huiusmodi cognitio facta super corpore delicti frustraretur, ac periret, graveque esset, quod talia perirent, cum non possint facile iterari, per ea, quæ proportionem sumi possunt à Felino in *cap. presentata n. 9. de testib. & attest.* Ex quibus haud difficile responderi potest contrariis adductis.

In illa verò quæstione, an corpus delicti probari possit per testes de visu tantum, ita distinguendum est. Aut iudex habuit facultatem inspiciendi, & corpus delicti facilis inspectionis, & tunc nullo modo potest probari per testes de visu, ut ait Scacc. *de iudic. cap. 83. n. 17. Clar. q. 66. in princ.* Paul. de Castr. in *l. quoniam §. si quis nomen num. 3. ff. de hered. instit.* Quia si diceretur constare de corpore delicti, quando duo, vel plures testes deponerent de visu, sequeretur quod in hoc non daretur differentia inter delictum facti permanentis, & facti transeuntis. Nam etiam in delicto facti transeuntis potest constare de delicto, ex quo testes viderunt, quando Mævius, verbi gratia, colaphum impexit Titio. Hoc idem etiam tenet Farinac. *q. 2. n. 6. & conf. 185. n. 6. Honded. conf. 106. n. 19. lib. 1. ac Seraph. decis. 972. nu. 2.*

Aut non fuit facilis ejus inspectio, & tunc per testes de visu probari potest. Quia in iis, quæ sunt difficilis inspectionis, ac probationis ocularis plane contenti esse debemus

debemus iis, quæ haberi possunt, ut inquit Farinac. q. 46. n. 38. Alex. conf. 24. n. 6. 20. § 42. lib. 2. ne delicta evadant impunita. Certum tamen est quod de dicta difficultate in processu constare debet, ut notat Vermigliol. conf. 59. n. 3. Quocirca aliquando dubitatum est, an corpus delicti, puta furti cum fractura, non probatum, nisi per testes de visu, sit sufficiens ad torturam, saltem quod ad furtum simplex, & dictum, quod cum fractura ex parte Fisci commodè visitari potuerit, & ex negligentia non fuerit visitata, corpus delicti, hoc est, furti cum fractura non videtur probatum, cum fuerit facti permanentis super quo non sufficit examinari testes de visu, ut tenet Farinac. q. 2. nu. 6. & conf. 185. nu. 9. Scac. d. judic. cap. 83. n. 17. & Honded. conf. 106. nu. 19. lib. 1. sed iudex propriis oculis, vel Notarius de mandato iudicis inspicere debet. Quod cum factum non fuerit, & potuerit fieri, deficit corpus delicti. Ideoque dubitari potest an saltem procedi possit ad torturam pro simplici furto, nempe probata præexistentia & defectio rei furto ablata, ac bona fama illius, cui res ablata fuit ejusque conquestionibus, nulla habita ratione ad qualitatem fracturæ.

Et quidem negative videtur respondendum: Nam quando qualitas aliqua est deducta in accusatione, si non sit probata non potest sequi condemnatio, Barthol. in l. is qui reus ff. de publ. judic. Marfil. conf. 7. nu. 68. Quod etiam procedere dicitur, si reus delictum confiteretur sine dicta qualitate Grammar. conf. 71. n. 51 multo minus ergo deveniri poterit ad torturam, ac per consequens reus esset absolvendus. Farinac. conf. 55. n. 6. & conf. 205. nu. 20. Nam accusator, sive Fiscus se adstrinxit ad dictum factum sic qualificatum, ideo sibi imputet, ut ait Bartol. in l. Divus allegata per Bald. in l. iudicati n. 6. c. si ex fals. instrum. subdens, quod ille videtur se adstringere, qui factum qualificat, allegando substantiam, & qualitatem, tanquam unum, & idem per ea quæ docet Bald. in d. l. iudicati d. n. 6.

At his minime attentis, consideranda est natura causæ. Nam si qualitas sit talis quæ naturam Causæ non potest alterare, tunc accusator, sive Fiscus non videtur se adstringere, si verò qualitas sit talis, quæ naturam causæ potest alterare, tunc oportet, quod qualitas necessario probetur cap. licet causam de prob. l. in delict. §. si detracta ff. de Noxalib. act. l. Prator. §. edocere ff. de vi bon. de rapt. cap. 2. de rescript. Quoties enim duo, vel plura sunt necessaria ad unum, alterum adesse non sufficit. l. 3. §. hoc autem ff. de itin. act. que priv.

Quare dum accusator, vel Fiscus proposuit querelam de furto cum fractura, non videtur, se adstrinxisse ad probationem qualitatis fracturæ. Quia hæc qualitas adjectio est accessoria, quæ potest destrui, remanente principali l. pacta ff. de contrab. empt. & videtur detrahere qualitatem eo ipso, quod petitur puniri de facto simplici juxta Theoricam Bartol. in l. denunciare §. si quid tamen num. 2. ff. de adult. Nam hujusmodi qualitas ponitur per ampliationem aggravandi gratia delictum l. 4. §. adversus ff. de sepul. vid. l. 1. in fin. ff. de abig. Ideoque utile per inutile vitari non debet l. si cui ff. de legat. 1. Et quanquam de Jure videantur contra deducta posse sustinere secundum Jacob de Aretio, ut ait Bald. in l. possessiones n. 8. C. de probat. Quia tamen accusator de consuetudine non proponit unam legem pro pœna infligenda reo, sed omnem legem quibus puniri potest, dum dicit, peto, ipsum puniri secundum formam Juris, & statutorum, ideo non se constringit condere ad probationem substantiæ & qualitatis simul, maxime si in accusatione addit clausula restrictiva, ut notat Clar. q. 66. num. 4. Bald. ubi supra. Ideoque sufficit alterum probari,

Non obstat quod ratione diversæ qualitatis requiruntur duo judicia. Unde cum quis intentat judicium

furti cum fractura, & probat furtum simplex, reus debet absolvi. Sicuti cum intentat dolum & probat culpam levem, vel latam, reus debet absolvi. Quia primo, & principaliter non est actum ex hoc capite l. illud ff. de liber. caus. Ira si pariter quis intentat, delictum nocte patratum, & probatur, esse die commissum, reus est absolvendus, ut inquit, Bald. in d. l. possessione n. 8. C. de probat.

Responderetur enim, quod duplex est qualitas, una quæ remover factum simplex à naturali esse, ut est illa qualitas noctis, quæ adversatur qualitati diei. Nam impossibile est quod idem actus momentaneus factus sit die, ac nocte, atque ideo reus hoc casu debet absolvi. Quia Fiscus ipse sibi esset contrarius propter incompatibilitatem temporis. Altera est quæ non remover factum simplex à naturali esse, ut in furto, quod naturaliter habet esse furti, vel si sit simplex, vel si sit cum fractura. Nam semper naturaliter dici potest, quod sit contrectatio rei alienæ.

Minus obstat, quod non est licitum mutare querelam, ut notat Farinac. conf. 9. n. 5. & ideo cum accusatio de furto fuerit exposita cum qualitate fracturæ, non videtur licitum fisco mutare dictam querelam, Clar. d. q. 66. n. 4. Nam objectio procedit de Jure, nos autem loquimur de consuetudine, ut notat idem Clar. d. q. 66. n. 4.

Difficultas autem est de probatione corporis delicti per Peritos. Quia probatio non desumitur ex judicio, sed ex testimonio. Nam cum Periti, veluti iudices in arte sua in eo, super quo peritiam exponunt, non deponunt veritatem, sed de ea judicant, & ideo nullo modo videntur probare corpus delicti. Periti enim proprie non sunt testes, ut inquit Bald. in l. eadem nu. 4. ff. de fer. atque iccirco fallax est judicium peritorum, Farinac. conf. 108. n. 55. & in criminalibus Peritorum judicium nunquam facit plenam probationem, ut ait idem Farinac. conf. 179. n. 5.

In hac tamen difficultate adhibenda est moderatio, ex facti & casus eventu. Nam aliquando contingit casus, in quo nec testes, neque eorum depositiones sufficiunt ad probationem, & ideo ad peritiam recurrendum est. In delictis siquidem maxime difficilis probationis oportet sumi illas probationes, quæ haberi possunt, ac proinde non est inconveniens illas reducere ad Peritorum judicium, etiamsi agatur de probando corpore delicti, ut docet Boss. tit. de delict. n. 7. Clar. 5. 4. n. 5. Farinac. q. 2. nu. 20. Vermigl. conf. 480. n. 9. Et hinc est quod quando dubitatur, an vulneratus perierit ex vulnere, vel ex alia causa adhibentur Periti, quorum dicto potius, quam vulgariū standum est, etiamsi Periti essent pauciores, quia ipsi melius noverrunt factum, Alex. conf. 148. num. 1. lib. 2. Hoc autem judicium fieri non potest, nisi Periti per ocularem inspectionem factum inspiciant l. 2. ff. de fer. Bald. in l. si quis num. 4. ff. si ex noxal. caus. agatur: sufficit enim quod dicant de credulitate per Canones Hipocratis, Galeni, & Avicennæ, Bald. in l. 1. §. idem Labeo n. 6. & 7. ff. de aqu. pluv. arct. & hinc est, quod Bald. subjungit in l. data opera num. 23. C. de iis, qui accus. non pos. quod Periti, licet non sint veri testes, sed præsumpti, cum admixto judicio artis, non tamen excusantur à testimonio, si testificantur per verbum Credo facit probationem ex addita ratione. Quia Peritus præsumitur, quod non sine ratione peritiam faciat, ut quando à Perito profertur Peritia in materia pertinente ad artem suam, & tunc ejus dictum per verbum Credo pro assertionem habetur. Ac ideo Periti tenentur jurare non de veritate, sed de conscientia, & credulitate, Bald. in l. comparationes nu. 3. C. de fid. instrum. Alex. conf. 87. n. 3. lib. 7.

Quod verò ad corpus delicti facti transeuntis, sciendum est, quod delicta quæ transeunt, sunt in duplici differentia. Alia sunt quæ cito trans-

transeunt veluti verba injuriosa. Alia quæ non ita cito transeunt, sed habent, prout est in fieri, aliquam temporalem moram, ut sunt insultus, vel actus percutiendi, qui actus non remanent, sed transeunt post insultum, & percussionem; licet interdum transeundo relinquant aliquod vestigium, puta vulneris, ex isto actu illati, quod vulnus cum sit perpetua privatio, est quidam actus permanens, resultans ex actu transeunte, scilicet percussionis, & insultus, ac in istis duobus casibus testes qui deponunt de facto principali, deponunt etiam de corpore delicti.

Verum planè est, quod licet ille actus, qui non ita cito transiit, sed propter aliquam moram non potest dici permanens, est tamen expressivus alicujus facti, malo animo patrati, & sic declarat qua mente factum sit. Siquidem non solum per instantaneam verborum prolationem, sed etiam per actum transeuntem datur cognoscendi modus quo delictum explicatur, & ex illis actibus consideratur quid residet in animo agentis, tanquam quid permanens in eo quod est id quod dat formam delicto, ex quo postea resultat memoria illius delicti per ea, quæ tradit. Bald. in l. si unus §. quod in specie n. 45. ff. de pact. & sic non datur actus transiens, quia licet non relinquat vestigium formale in agente propter malitiam, & in passo propter memoriam, factum tamen, quod tangit memoriam hominis pingit mentem cum quadam tenacitate recordationis, quæ quidem qualitates, veluti cicatrices infiguntur, à quibus homines sanari non possunt.

Unde licet factum transeat, remanet tamen memoria facti, ait Bald. in l. cum fratrem nu. 5. C. de his qui ut indign. & in l. si non simpliciter n. 9. C. de edil. edict.

Verum quia permanens formalis apud Juristas non habetur in consideratione, ideo dicendum est, quod illa solum dicuntur permanentia, quæ aliquo vestigio materiali, ut ita dicam, se detegunt. Cætera verò, quæ vestigia non relinquant, sed cito transeunt, dicuntur delicta facti transeuntis.

Fuit autem opinio Clari q. 55. vers. quomodo quod sola querela sufficiat in delictis facti transeuntis ad probandum corpus delicti, ut refert Farinac. q. 2. nu. 13. & quod subsequente confessione, possit etiam reus condemnari. At nihilominus contrarium tenendum est. Quia sicut nunquam per solam querelam probatum fuerit delictum, ita neque per eam probatum erit corpus delicti. Quia querela, ut ait Bald. in d. l. si quis C. de accus. non est aliud quam facti narratio, inquisitionem provocans.

Non obstat, quod saltem querela cum confessione in delictis facti transeuntis probat corpus delicti, ut inquit Clar. loc. cit. nu. 11. Nam contra videtur docere Bossius in tit. de delict. nu. 22. ubi ait, quod opinio Clari procedat in Civilibus, non autem in Criminalibus, & Farinac. q. 2. nu. 14. & 16. vehementer se invehit contra illos, qui affirmant, quod querela cum confessione tunc probet delictum furri, quando præter querelam adsint aliæ conjecturæ. Quod ampliat etiam ad alia delicta, ut in d. c. 2. num. 15. ubi quoque reprobat Clarum.

Huic opinioni adhærendum cenfeo. Primo quia per solam querelam non potest deveniri ad capturam delinquentis, nisi adsit aliqua alia probatio contra reum, ut ait Farinac. p. 27. nu. 128. Ergo neque per solam querelam poterit probari delictum, ita ut afficiat præsumptum delinquentem. Secundo quia querela est quædam inculpatio offensis, cui nulla fides adhiberi debet, ideoque multo minus faciet fidem de delicti corpore de quo liquidò sine ullo facti, aut juris dubio constare debet, Bald. in l. Mater C. de calumn. Quod etiam procedere inquit, si offensus fuerit in articulo mortis constitutus l. si quis in gravi, l. si quis moriens,

ff. ad Syllan. Bald. in l. ablatas §. calumniator n. 6. ff. de eis qui not. infam. Farinac. tota quest. 46.

Id vero quod dicitur, nimirum quod querela conjuncta cum confessione sit apta ad condemnandum, ac proinde probet corpus delicti, intelligitur de jure communi quando querela, & confessio conveniunt in circumstantiis, & qualitatibus delicti. Tunc etenim confessio, & querela videntur sibi invicem præstare indicia, & probationes, & sentire videtur Angel. in l. certum sub initio ff. de confess. quem allegat Alex. conf. 19. nu. 3. lib. 7. & melius idem Alex. d. conf. 9. n. 5. Quia secundum regulas Juris sufficit sola confessio absque alia verificatione, ut idem Alex. loc. cit. n. 12.

Tandem corpus delicti facti permanentis, sed occultum ac difficilis probationis differt à supradictis, ideo, nè delicta remaneant impunita, & præcipue illa, quæ occultè fiunt, vel facto occultantur aliqua disquiruntur. Cum autem sapius in Criminalibus facti permanentis, ac verè perpetratis corpus delicti oculis Judicis subijci non possit, ut exempli gratia, in casu hominis occisi, in Mare, vel in Lacum projecti, aut clam sepulti, vel combusti, aut aliter abdit, ne oculis subijciatur, ideo Judex debet omni, quo potest conatu, de illo investigare. Quia in re triplicem modum, quo de corpore delicti constare potest, considerare debet. Primum ad effectum inquirendi. Secundum ad effectum torquendi. Tertium ad effectum condemnandi, ut notat Cavalcan. de brach. reg. p. 1. nu. 188. Si primo modo consideretur tunc sufficere videtur sola querela, aut publica diffamatio, sive denunciatio, ut advertit Clar. q. 4. Neque ex hoc querela probat corpus delicti, sed præbet causam de illo investigandi, hoc est aperit viam Judici ad inquirendum de illo, ut per Farinac. conf. 5. n. 82. & 98.

Neque objicias, quod ex querela, & questionibus partis dicitur probari corpus delicti in furto, quod ut plurimum occultè patitur, & est difficilis probationis, ut notat Farinac. quest. 176. n. 3. præcipue quando querelans est Vir bonæ famæ, & conditionis. Nam hoc est speciale in furto propter ejus exuberantiam, & nihilominus requiritur quoad fieri potest, quod probetur bonorum sumptorum præexistentia, vel eorum possibilis existentia, ut docet idem Farinac. conf. 189. n. 17. In aliis verò delictis occultis sufficit per querelam Judicem instructum fuisse ut sit adstrictus ad inquirendum de illis.

Si consideratur secundo modo, tunc oportet, quod per inquisitionem factam acquisita fuerint indicia indubitata contra delinquentem. Nam sæpissime contingit, quod reus, neque delictum confiteri, neque locum ubi cadaver occisi sepultum fuerit demonstrare velit, & tamen ex indiciis indubitatis contra eum acquisitis certo liquet, illum esse delinquentem. Unde pro Justitiæ perfectione oportet ut experiatur inquisitus ad cadaver occisi exhibendum, & demonstrandum Carpzov. q. 108. n. 21.

At inquires, quomodo id esse potest, dum neque ad inquisitionem, neque ad torturam contra reum deveniri potest, nisi certò liqueat de corpore delicti per text. in d. l. 2. §. Item illud ad Syllan. Boss. loc. cit. num. 14. Clar. quest. 64. vers. debet autem Judex. Respondetur, quod cum simus in casu delicti occulti, ac difficilis probationis, sat est quod corpus delicti probetur præsumptionibus, & conjecturis, ut voluit Farinac. q. 2. nu. 12. Quare si ex indiciis indubitatis, quando certò liqueret de corpore delicti, posset condemnari reus in pœnam extraordinariam, ut per Felinum in cap. afferte n. 8. de præsumpt. Clar. q. 20. vers. scias autem, Boss. in tit. de convict. n. 30. & 49. multo magis contra eundem, quando non certò, sed per præsumptiones indubitatas de ipso delicto liquet, posset deveniri ad torturam pro habenda liquida recognitione corporis delicti. Neque tormenta in hoc casu irroganda inquisito sunt simpliciter solum ad confessionem habendam.

habendam, sed etiam ad detegendum corpus delicti, quod si per confessionem non detegeretur, utique reus non posset condemnari, ut mox diceretur.

Si denique tertio modo consideretur, & si delinquens delictum confessus, aut de eo convictus fuerit, atamen de corpore delicti commissi constare oportet d. l. 1. §. Item illud ff. ad Syllan. Bald. in l. un. C. de confess. Boss. in tit. de delict. num. 15. Estque regula Doctorum, quod delinquenti etiam confesso, aut convicto poena mortis irroganda non sit antequam de corpore delicti, ac veritate criminis perpetrati liquido per testes, vel per evidentiam facti constet.

Corpus autem delicti facti permanentis probatum per praesumptiones sufficit ad poenam ordinariam, vel saltem extraordinariam, etiam corporalem, si tamen praesumptiones sint tales, quod aequipollean veritati corporis delicti, veluti praesumptiones juris, non hominis, nisi praesumptiones hominis sint tales, quod a jure constet esse approbatas, ut tradit Vermigl. conf. 59. n. 5. Ex quo fit, ut hujusmodi praesumptiones sint liquidissimæ probationes, l. tutor. C. de peric. tut. quæ idem operari debent, ac si essent plenæ probationes, atque adeo, sicut corpore delicti probato per plenas probationes, ordinaria poena imponitur, ita etiam quando fuerit probatum per juris praesumptiones, quia corpus delicti debet esse certum, non dubium. Et sic cum de corpore delicti, & per consequens potest ad poenam ordinariam deveniri; multoque magis sufficeret ad poenam extra ordinem inferendam.

Neque dicas, quod idem dicendum erit de corpore delicti, probato per praesumptiones hominis, cum Bossius in tit. de partu suppos. n. 33. affirmet, sufficere, quod adsint praesumptiones hominis, & expressius Alex. conf. 56. in fine lib. 2. dicat conjecturas, quibus dolus deregitur relinqui arbitrio Judicis. Ergo datur intelligi, quod etiam praesumptione hominis firmari possit corpus delicti. Nam ea, quæ a lege terminata sunt, non possunt dici arbitraria.

Quia responderetur, quod obiectio procedit in probatione doli, & sic delicti, non autem in probatione corporis delicti, quod debet perfici saltem praesumptionibus juris, quæ non recipiunt arbitrium. Si enim illæ reciperent arbitrium, corpus delicti non firmaretur, sicuti firmam debet, ut ad ulteriora Processus deveniri possit. Unde Foller. v. Capiat informationem n. 17. ait, quod ubi concurrat difficultas nimia probationis, tunc eo casu constando per conjecturas validas a Jure approbatas, sufficit. Idem tradit Farinacius sequendo Folletium quæst. 2. n. 12. inquit, quod in occultis delictis, & quæ sunt difficilis probationis praesumptiva, & conjecturata probatio, habetur pro plena, & concludente probatione, communiter receptum est ex Bald. in l. Quicumque C. de serv. fugit. n. 28.

Dum igitur probatio per conjecturas habetur pro plena & concludente probatione, non de conjecturis hominis, sed juris intelligi oportet, quia hominis praesumptio non firmat plenam, & concludentem probationem. Quare Vermigl. d. conf. 59. n. 5. Autoritate Deciani conf. 18. n. 221. lib. 1. ait, quod saltem oportet constare hominem non esse in humanis ad hoc, ut praesumptio super corpore delicti facti permanentis plene probeat, & per consequens resultat, quod si corpus delicti fuerit probatum per praesumptiones juris, non extraordinaria, sed ordinaria poena imponi potest. Nam sicut per indicia, & praesumptiones delicti in genere potest procedi ad Torturam secundum communem opinionem Doctorum, quos citat Farinac. q. 11. n. 12. in prima limit. traditque Cavalcan. de tract. reg. p. 1. n. 201. & suffragatur textus in l. Et si certus §. si unus ff. ad Sellan. ubi notat Bartolus servos posse torqueri, non comparente Domino Clar. q. 4. n. 3. Sanfelicius dec. 28. n. 2. Ita etiam ad condemnationem procedi potest.

Tom. II.

Hinc Carpzovius q. 16. n. 19. hoc idem affirmavit his verbis. Meo Judicio Index poenam ordinariam dictitans, nevisquam a vero, & a quo aberrat, aut certe ratio diversitatis danda est, quare in delictis facti transiensis sufficiant conjecturae validae, & approbatae ad condemnandum, quæ tamen sufficientes non sunt ad poenam in delicto facti permanentis. Studet idipsum Clarus, præcipue quando adsit confessio delinquentis in q. 55. n. 11. ac Boss. in tit. de delict. n. 15. & Farinac. q. 2. n. 9. Immo subjungit Carpzov. loc. cit. n. 27. quod id procedat, si unicus Testis juratus deponat, se Corpus delicti, hoc est cadaver occisi, vidisse, nam unicus Testis omni exceptione major de visu deponens, indicium facit ad torturam l. Si maritus ff. de quæst. Clar. q. 21. vers. Unus Testis, Farinac. q. 36. n. 225. Atqui unus Testis de visu facit semiplenam probationem. Ergo si cum dicta semiplena probatione concurret aliud adminiculum, addita confessione inquisiti, hoc casu ordinaria poena rite dictare potest. Quod esset secus, si non fuisset confessus.

Sed quid si procedatur contra contumacem, an corpus delicti facti permanentis, probatum per conjecturas, sufficiat ad illum condemnandum in contumacia? Affirmative videtur respondendum. Quia sicut contra præsentem hujusmodi conjecturæ valent ad probandum Corpus delicti, atque etiam ad condemnandum contumacem, qui pro confesso, & convicto habetur, cum idem operetur ficta confessio in contumace; quod vera in reo præsentem, ut notat Cepol. conf. 29. sub 29. Cabal. cas. 256. n. 6. & cas. 255. n. 9. Immo etiam valent ad procedendum contra inquisitum, ut animadvertit Igneus in l. Et si certus §. fin. n. 28. ff. ad Syllan. ubi ait, quod satis est in reum homicidii patrati proponere hominem, qui secum visus est non apparere, ut ad Torturam contra eum deveniri possit, licet alia certitudo de morte non habeatur. Et sic fingi etiam potest super corpore delicti ad effectum torquendi, & hujusmodi fictio tantum operatur, quantum veritas. Unde quemadmodum contra præsentem deveniri potest ad Torturam, ita potest deveniri ad condemnationem contra absentem. Sufficit etiam, ut absens contumax condemnari possit, quod si fuisset præsens torqueri posset, Farinac. conf. 5. n. 103. & q. 11. n. 48. Et speciatim Natta conf. 594. n. 14. citans Baldum in l. Servum quoque §. publice ff. de procurat.

Verius tamen contrarium esse arbitror. Pro quo sciendum est, quod condemnatio, quæ contra absentem contumacem inferitur non habet fomentum a Jure communi, Farinac. q. 12. n. 3. sed a consuetudine, vel constitutione, aut statuto. Nam de Jure communi absens non punitur nec pro confesso, neque pro convicto, ut habetur in l. properandum §. Et si quidem C. de judic. Bartol. in l. absentem ff. de poen. Chartar. de capt. bann. cap. 1. n. 1. cum ibi deductis.

Sciendum itidem est, quod fictio ex conjecturis est fictio juris, & præsertim ex conjecturis, quibus probandum est corpus delicti, ut notat Vermigl. conf. 59. n. 5. Ideoque hoc Jus, quod fingit constare delictum in genere, & sic corpus delicti ex conjecturis, non trahit ad se speciale maleficium fictum per statutum, vel consuetudinem, aut per aliam constitutionem, vel edictum, ut docet Bald. in l. si quis servo n. 11. C. de furt. Quia tunc duæ fictiones concurrerent ad unum & eundem effectum, nempe fictio delicti in specie, & fictio in ficta confessione considerati, & ideo contumax non potest condemnari, nisi constet sufficienter de corpore delicti, Cabal. d. Cas. 255. num. 3. Farinac. q. 2. num. 7.

Non obstat, quod conjecturæ juris sunt liquidissimæ probationes, ut per Bald. conf. 23. num. 8. lib. 1. divers. in parv. Et ideo cum ex conjecturis præsumatur corpus delicti vere probatum, & justificatum, Farinac. q. 2. n. 12. merito verè, ac non fictè probandum

G

dum videtur. Facit ad id Textus in l. si quis locuples, §. fin. ff. de manum. testam. Jaf. in l. licet Imperator. n. 8. ff. de legat. 1.

Nam responderetur, quod licet conjecturæ Juris faciant manifestum ac evidens, non tamen dicuntur facere evidenter, ac verè per se notum illud, quod elicitur per conjecturas l. si plures in fin. ff. de vulg. & pupil. ibi nisi evidenter fuerit expressum, faverque Textus in cap. 2. sent. excom. in 6. ibi, patenter expressum. Per quem Textum notant Canonistæ, ac nominatim Geminianus, quod illud non dicitur evidenter, ac verè expressum, quod ex conjecturis apparet. Jaf. in d. l. licet. Imperator. num. 14. ff. de leg. 1. Dum ergo corpus delicti probatur per conjecturas, dicitur manifestè probatum, non idcirco videtur evidenter per se notum, & expressum. Quia ubi conjecturæ, ibi veritas per se nota est Bald. in l. Cives in princ. C. de appell. atque adeo corpus delicti per conjecturas probatum fictione non caret, quæ fictio cum alia fictione concurrere non potest ad effectum condemnandi contumacem.

Unde pro responsione ad ea, quæ pro affirmativa dicta sunt, dicendum est, quod corpus delicti per conjecturas probatum, ideo sufficit, si illud postea consequitur vera confessio delinquentis secundum tradita per Clar. d. q. 55. Et ad doctrinam Ignei responderetur, quod sit casus specialis in servis, qui omnem opem tenentur præstare Dominis l. 3. ff. ad Syllan. Et omnem malam interpretationem contra eos accipimus, dum valet consequentia: Servus est, ergo nequam l. 4. in addit. marg. C. de libert. & eorum liber. l. apud antiquos in addit. marg. C. de furt. & serv. corrupt.

At de his satis, quæ non sunt omnino extra rem, sed usus S. Officii accommodanda.

CONSULTATIO CXLV.

De Citatione in S. Tribunali S. Officii.

Citatio est actus judicialis, seu Judicii præparatorius, quo is, qui coram Judice sistendus est, ejusdem Judicis mandato legitime vocatur, juris experiendi causa. Est jure naturæ debita, cum sit quædam defensionis species traxitque originem à Deo Genes. 2. Qui Adam inobedientem condemnare volens, quasi eum citando vocavit. Adam, ubi es? Ita in Clem. Pastoralis de re judic. Abb. in cap. Cum olim eod. tit. Maranta in pr. p. 6. sapit. de citat. num. 3. Caren. p. 3. tit. 2. §. 1. num. 1. & seq. Generatim aliqua de citatione dicenda sunt.

Aditus itaque Judex competens, Prætor petente, jubebit reum in Jus vocari l. ultim. c. de exhib. reis. Omnium siquidem actionum instituendarum principium ab ea parte edicti proficiscitur, qua Prætor edicit, de in jus vocando, utique enim in primis adversarius in Jus vocandus, id est ad eum vocandus, qui Jus diciturus sit §. ultim. instit. de pæn. tem. litig. Estque citatio de Ordinis judiciarii substantia, quod ad absentem attinet, can. caveant, can. omnia 3. q. 9. d. Clem. pastoralis §. dici ne ergo de sent. & re jud. Bartol. in l. prolatam C. de sent. & interloq. om. jud. Bald. in auth. Si omnes num. 2. C. si ut minor se ab hered. abstin. Gail. lib. 1. obser. 48. in princ.

Quod verò ad præsentem in judicio attinet, non est necessaria citatio; nam ob id quis citatur, ut sit præfens, Not. Jo. Andr. in cap. ultim. de elect. in 6. sive litigare velit, sive nolit, Panor. in cap. tenor. in fin. de

sent. & re jud. in cap. Ecclesia S. Maria num. 8. de constit. Alex. in rubr. num. fin. C. de in Jus voc. & hanc esse communem testatur Gail. d. obs. 48. num. 4. & Marant. p. 1. p. 6. princ. membr. 1. cujus vitii, si tamen citatus compareat, actus cum ipso gestus tenet, non ratione citationis, sed ratione præsentiae, adeo, quod possit ad ulteriora procedi. Bald. in d. auth. si omnes num. 8. C. si ut minor. Nam per comparitionem citatio invalida convalidatur, & comparens nullitatem citationis post allegare non potest, Minsing. Cent. 2. obs. 18. & Cent. 3. obser. 90. Gail. lib. 1. d. obs. 48. num. 4. & obser. 58. per tot. Grav. ad vestr. lib. 7. cap. ... num. 32. in tantum, ut si citatio invalida ad notitiam. Adversarii pervenerit, reddatur valida ibid. num. 33. Quocirca præfenti poterit offerri libellus si ad hoc citatus non sit, non cogitur tamen statim libello respondere, si negotium ampliolem deliberationem desideret, Panorm. in d. cap. tenor. & not. in cap. 1. de libell. oblat. Grav. ad vestr. lib. 1. cap. num. 6. instit. de pæn. tem. litig. quod tamen si de citatione nihil apud acta apparet, Processus tamen viribus subsisteret, modo Partes, & earum legitimi Procuratores in omnibus articulis processus fuerint præfentes.

Citatio autem est Triplex. Prima, quæ fit viva voce, secunda litteralis, tertia violenta, sive Personalis, quæ fit per capturam Personæ. Viva voce fit multis modis, Jure civili introductis Aut enim fit per Judicem, ut quando Judex ore proprio citat, & valet, arctaturque citatio talis, si legitime fiat, censeturque peremptoria l. 2. & ibi Doctores secundum unum intellectum C. quom. & quando Judex. Nam assignando Partibus terminum ad comparendum, vel procedendum citare intelligitur. Secundo fit per Notarium sive Tabellionem arg. can. Circumcessiones ibi, sed illorum Notariis 23. q. 5. sicut plerumque faciunt Auditores Palatii Papæ. Nam si potest Judex citare per Nuncium, vel Præconem, ut in Auth. qui semel. C. quom. & quando Judex. Omnes autem voce præconia citati, venire tenentur, ut ubi notatur. Quarto per Parochum in sua Ecclesia in publica Concione, quo casu Sacerdos non privata, sed publica Personæ vicem gerit, quod in omni causa spiritali, & Animam concernente potest, cap. quanquam de usur. lib. 6. Quinto fit per Nuncium, ut in cap. prudentiam 1. de Offic. jud. de leg. cap. cum parati de appell. l. magis §. nec tamen ff. de rebus eor. qui sub tut. vel cur. sunt. Nuncius autem neminem citare potest, nisi præcedat Jussus Magistratus l. ult. ac ibi Bartol. c. de exhib. reis, Gail. lib. 1. obser. 54. in princ. Et si secus fecerit, tenetur pœna falsi criminaliter, l. qui nomine ff. ad leg. Cornel. de fals. vel civiliter ad interesse Parti citata. Salicetus in d. l. ultim., nisi consuetudo sit in contrarium Bald. in l. si quando num. 12. C. de Testib. in l. cum Clericis C. de Episc. & Cler. Jo. Jab. in §. quadrupli. num. 1. & ibi Jaf. num. 34. instit. de act. Imol. d. cap. cum parati de appell. Marant. p. 1. p. 6. princ. membr. 1. num. 52. Vant. de nullit. ex def. citat. num. 43. Pekius de jur. sist. cap. 19.

Secunda citatio Litteralis est, cum quis à Judice litteraliter citatur, responsurus. Potest autem quivis Judex, sive ordinarius sit, sive delegatus, citare per litteras cap. si Episcopus d. 18. can. quisquis 4. quæst. 5. d. cap. prudentiam de Offic. Jud. deleg. adhibito tamen Nuncio, cujus opera ipsi rei maxime ignotus sit, tamen litteræ tales sunt, ut reus credat, vel credere debeat, eas esse alicujus Judicis, omnino comparere tenetur, secus quando Nuncius viva voc absque litteris citati; nam tunc Nuncius talis sit oportet, ut reus credere debeat ipsum esse Nuncium. Bartol. in extravag. ad repriment. quomod. in Crim. Las. Majest. proced. v. per Nuncium & v. Litteras, & not. Gail. d. obs. 54. num. 4.

Tertia

Tertia violenta dicitur, ut cum quis in persona propria ad iudicium invictè ducitur, de qua vide notata in l. plerique ff. de in ius. voc. & d. ult. C. de exhib. reis, & Jo. Andr. in cap. Romana §. contrahentes de for. comp. in 6. Et dicitur hæc etiam realis Uvifemb. in pr. tit. pandect. lib. 2. de in ius. voc. n. 13. Canter. in quest. crim. pral. 3. num. 2. Caren. p. 2. tit. 12. num. 3. Farmacius, & alii passim.

Alii strictius citationem duplicem esse, ajunt, Una verbalis, quæ fieri solet per schedulam. Altera realis, quæ perficitur vel per apprehensionem Personæ, vel per actuale præsentiam ejusdem. Prima spectat ad manus injectionem, seu carcerationem. Secunda est cum reus præsentialiter se præbet coram Judice, & declarat habere Testes pro ritè, ac rectè examinatis. Tunc enim per æquipollens supplet citationem, ita ut examen testium ex defectu citationis non infringatur, ut per Guaz. defens. 24. cap. 6. num. 4. cum ibi allegatis.

Regulariter autem cujuslibet Judicis, sive Ordinarii, sive delegati litteralis citatio continere debet, quis citat, & ejus nomen, & cognomen, quem, & super quo ubi, & ad quem diem, & ad cujus Instantiam citet, & quod per se, vel legitimum, vel idoneum procuratorem ad causam sufficienter instructum peremptorie, vel non peremptorie compareat.

Propius autem ad praxim S. Officii ad citationis validitatem tria requiruntur. Mandatum Judicii de citando. Citatio ipsa, seu mandatum Judicis scriptum, executioni traditum. Relatio executoris sive nuncii citantis. Tria hæc ad validitatem citationis necessario requiruntur, & una deficiente, citatio non est legitima, nec ullum habet vigorem, Marant. d. p. 6. cap. de citat. num. 51. Caren. d. tit. 2. §. 1. num. 4. alique communiter. Unde in Tribunali S. Officii omnes inquisiti, sive sint hæretici, sive de hæresi suspecti, citandi sunt, quia iudicium contra eos instituendum sive hoc actu præparatorio subsistere nequit, ut firmant Param. de orig. S. Inquis. lib. 3. quest. 4. in rubr. de forma & ordine num. 62. Soufa in aphor. Inquis. lib. 2. cap. 27. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 5. num. 1. Nec possunt Inquisitores hanc citationem omittere prætextu facultatis procedendi summarie de pleno, & sine strepitu judicii. Quia citatio est de jure naturæ, Pegn. p. 3. direct. com. 104. in fin. Sous. cap. 1. num. 5. Farinac. de hæres. d. q. 185. num. 16. & Carena ibid. num. 6.

Si autem inquisitus non sit contumax, neque de illo timeatur fuga, sed facile capi possit, citandus est absque expressione causæ, sed solum in genere proponendo, Inquisitorem velle ab eo aliqua scire, ne detur ei occasio, se in fugam conjiciendi, ut per Pegnam p. 3. direct. com. 33. num. 131. Param. loc. cit. num. 34. Simanch. de cath. instit. tit. 43. rubr. de mod. proced. num. 12. in fin. Castropal. d. disp. 8. pun. 5. num. 2. & Caren. ubi supra §. 2. num. 7. Si verò ex generali citatione timeatur delinquentis fuga, capiendus ipse est, omissa verbali citatione ex lib. nullus C. de cohib. reis, & l. fin. C. de custod. reor. & notant Pegna d. p. 3. com. 27. num. 73. & Castropal. ibidem Similiter si citatus non compareat, capiendus est, si capi poterit, sin minus, tunc in verbali citatione inferenda est causa, videlicet, ut de fide respondeat juxta textum in cap. cum contumacia de hæret. in 6. Et tradunt Scacc. de judic. cap. 43. num. 9. Farinac. d. q. 185. num. 114. Pegna loc. alleg. num. 131. & Carena d. p. 2. tit. 12. num. 8. Id tamen hac de re invenio decretum sub 28. Martii 1618. Citatio in causis S. Officii non fiat ad subjiendum se examini pro causa fidei, sed dicendum quid sentiat de fide.

Tom. II.

Itemque si delinquens non sit absens, nec contumax, sed præsens, unica sufficit citatio, quæ tribus æquivaler, signato termino competenti, ac peremptorio ad comparandum. Nullibi enim habetur expresse, requiri in hoc casu trinam citationem, ut observant Castropal. eodem loco num. 3. Caren. ibid. §. 3. num. 9. Farinac. cit. quest. 185. num. 158. Souf. lib. 1. cap. 274 num. 12. Si verò sit absens & contumax trina citatio expediri solet, & in qualibet illarum præfigitur competens terminus, ut sic processus & sententia magis comprobetur. Quod docent Royas sing. 29. num. 2. Param. loc. cit. num. 65. Farinac. ibi num. 117. & 157. Simanch. tit. 14. rubr. de contumac. num. 6. & in Enchirid. tit. 45. rubr. de absent. num. 3. & 4. Castropal. d. disp. 8. pun. 5. num. 3. Additque Carena num. 13. quod trina citatio, facta domi, æquiparatur citationi personali ad effectum, ut possit excommunicari juxta specialem ritum Curia Archiepiscopalis Neapolitanæ, de quo Ricc. dec. 204. lib. 1. In hac tamen re diligenter servanda est praxis cujusque Inquisitionis, ac Tribunalis.

Formam autem servandam in hac citatione tradit Eymeric. p. 3. direct. num. 130. ibique Pegna tom. 33. Annotandum tamen est, quod hujusmodi citatio non solum necessaria est ad contestandam litem & formandum processum, sed multo magis ad sententiam pronunciandam. Non enim valide sententia proferri potest, nisi prius reus citetur expresse ad illam audiendam, ut colligitur ex Clem. Sape de verb. signif. & tradunt Pegna cum aliis com. 40. num. 165. vers. Rursus, Param. ubi supra q. 4. num. 19. Decian. tr. crim. lib. 5. cap. 38. num. 27. & Farinac. ea quest. 185. num. 155.

Notandum etiam est, quod quando reus est absens, vel latitat malitiose ac dolose, non solum citari potest domi suæ solitæ habitationis ex cap. causam, de dol. & contum. sed etiam per edictum ad valvas Ecclesiæ Cathedralis. Quod in tribunalibus S. Inquisitionis observatur frequentius, ut animadvertunt Scacc. de judic. lib. 1. cap. 89. num. 31. Simanch. tit. 14. de contumac. num. 5. & 6. & in Enchirid. tit. 145. num. 7. & seq. Farinac. ibid. num. 116. & Barbos. in cap. fin. num. 3. de dol. & contum. Reus autem latitare dicitur, quando in domo, ubi uxor & filii habitant, non invenitur, Barbosa ibid. num. 4.

Porro regula est, ut citatio fieri debeat in personam, si reperiri possit, alioqui ad domum habitationis ipsius cap. venerabilis in fin. de dol. & contum. can. quisquis 4. quest. 5. d. cap. causam, ibique Gloss. v. ad domum eod. tit. lib. 4. §. Prator ff. de damn. infect. quam communem dicit Marant. p. 1. p. 6. princ. memb. 1. 124. Non obstat l. scire §. qui autem supra centum ff. de excus. ius. ibi: oportet autem ei manifestari à præsidibus, vel in faciem, vel ad domum, quæ cum alternativa sit, videtur sufficere citationem ad domum fieri. Sed loquitur in alternativa, quæ non electionem denotat, sed citationis ordinem ita, ut primo citari debeat personaliter, si reperiat, sin minus ad domum. Similis est, alternativa ordinis in cap. mandato de præb. in 6.

Si itaque reus post debitam executoris inquisitionem non possit reperiri, citabitur ad domum habitationis, & censetur non posse reperiri quoad effectum secundum Bartol. & Alex. in d. §. Prator Butr. Panorm. in d. cap. causam de dol. & contum. si in iudicio non reperiat, quando scilicet causa celeritatem desiderat. d. lib. 4. §. Prator. vers. abesse juncta l. 1. de damn. infect. Si verò celeritatem non desideret, & prima sit ad iudicium evocatio, non poterit ad domum habitationis citari, nisi ablit à civitate, vel à loco domicilii l. ut perfectum C. de annal. except. tenet Innoc. in cap. ult. de eo, qui mit. in posses. & Panorm. in d. cap. causam. Quo casu si domestici rogati executori responderint, reum à civitate abesse, citabit executor reum

reum ad domum; & in persona domesticorum tradendo illis exemplum litterarum citatoriarum secundum Alex. ubi supra; & sua relatione declarabit, quod reum diligenter quæsierit, & quod personaliter non inventum, citaverit ad domum, Panorm. in d. cap. causam nrm. 8.

Immo indistincte absentem à domo in personam domesticorum etiam in causis majoris præjudicii, nulla alia præmissa inquisitione, citari posse, usus obtinuit, teste Guidopap. quæst. 465. num. 1. Perk. de iur. sist. cap. 39. num. 3. & hoc ita juris esse ex sententia Baldi asserit Marant. d. memb. 1. num. 126. ac idem Alex. d. l. 4. §. Prator, num. 2. cum is absens dicatur, qui non reperitur in loco, in quo quæritur l. absentem ff. de verb. signif. Gail. lib. 1. obs. 49. num. 8. & seq. Unde citatio in personam uxoris cohabitantis marito, sufficit ad contumaciam mariti, Mynsing. cent. 3. obs. 37. etiam si verè ad notitiam citati non pervenerit Gravari. ad Vestr. lib. 5. cap. 13. num. 13. Et hoc minus habet dubii, quando cum litteris facta, Marant. d. memb. 1. num. 81. Quemadmodum si jam ante in judicio fuerit, tunc enim absque ulteriori inquisitione ad domum habitationis citari poterit Ferrar. in for. respons. rei v. in termino sibi assignato num. 8.

Si verò non fuerit prima citatio, poterit quis ad domum citari, si in judicio non reperiatur, teste Bartol. in d. l. 4. §. Prator ait, & notat Glos. in l. & post edictum ff. de judic. & in auth. qui semel & l. ab eo, C. quom. & quand. Jud. vide cap. 1. de sent. excom. in 6. Glos. in l. 1. §. cum ex edicto ff. quæ sent. sine ap. rescind. Dicitur autem ad domum quis citari, si & ante domum fiat executio, quia non potest executor domum, invito reo, ingredi, & si secus fecerit, tenetur injuriam l. plerique & l. seq. ff. de in jus voc. Glos. v. in domo in Clem. causam de elect. Domum præterea intellige privatam ipsius rei, in quo habet familiam d. l. 4. §. Prator ff. de damn. infect. non autem officinam, aut tabernam, Bartol. in d. l. §. Prator, quem de hoc articulo plenius vide, & Panorm. in d. cap. causam de dol. & contum. in cap. ult. de eo, qui mit. in posses.

Neque hoc prætereundum est illum, qui ad domum, vel Ecclesiam citatus est, non posse excommunicari, nisi primo personaliter apprehensus moneatur, aut constet illum latitare, vel impedire, quominus citatio ad eum perveniat, Rota dec. 134. & dec. 139. & dec. 184. in antiq. quia in his, quæ sunt gravis præjudicii, requiritur verà contumacia. Facit cap. consultationibus de Offic. Jud. deleg. & l. fulcimus ff. ex quib. caus. in posses. eat. Innoc. in cap. ult. de eo, qui mittit in posses. & ibi Pancr. n. 14. Angel. in d. l. ut perfectius de annal. except.

Personaliter itaque reus non repertus citari potest ad domum, vel Ecclesiam parochialem, ut ait Glos. v. ad domum in d. cap. causam de dol. & contum. Hoc tamen sensu secundum Panormitanum ibi, ut reus non repertus personaliter, si domum habitationis habeat, ibi primo citari debeat per cap. ult. de eo, qui mittit in posses. caus. rei ser. Sin domum non habeat, ad Ecclesiam parochialem d. cap. ult. de dol. & contum. Verum Butr. in cap. quoniam frequenter §. porro num. fin. ut lit. non contest. asserit, tutius esse, ut in utroque loco, puta ad domum, & ad Ecclesiam parochialem fiat, uti & hoc loco fieri mandatur.

Hæc autem, quæ dicta sunt, obtinent, quando citatur persona, aliud verò observandum, quando Universitas ad Judicium vocatur. Nam Universitas simul congregata citari debet, si haberi simul possit. Quæ congregatio fieri solet per sonam campanæ, vel superiorem, qui convocare habeat, & si post requisitionem illius se includant, vel absentent, ne citatio

insinuatur, perinde erit ac si insinuata esset, arg. §. porro in cap. quoniam ut lite non contest. Hinc requirendus prius est Consul Civitatis, ut convoceat Senatum, item Præses Judicii, ut assumat alios, quibus citatio insinuari possit, quod si facere recusaverit, sufficit sola ipsius persona, Bartol. in d. extravag. ad reprimendum v. citatum. Si autem aliqui conveniant, sufficit illis insinuari Glos. in cap. si capitulo de concess. præb. in 6. v. factam. Citatur etiam Universitas per edictum in loco, ubi congregari solet, & si cives elauderent portam, per affixionem copiarum in porta civitatis, Marant. d. p. 1. p. 6. princ. membr. 1. num. 94.

Aut singuli, non ut singuli, sed ut Universitatem vel Capitulum efficiunt cap. bona 1. & ibi Glos. v. singulares de elect. Jo. Andr. in d. cap. si capitulo, & ibi Glos. v. factam de concess. præb. in 6. Bartol. in d. extr. ad reprimend. d. verb. citatum, ubi addit, etiam posse dici, quod quemadmodum unum hominem singularem quis potest citare, licet solum ejus caput respiciat, & non reliquum corpus l. satis ff. de in jus voc. & arg. l. cum in diversis ff. de relig. & sumpt. fun. ita quem posse universitatem citare, scilicet caput ejus citando, hoc est illos, qui præsunt Universitati, Civitati, Communitati, vel Collegio l. municipibus ff. de condit. & demonstr. Vel etiam dici posset secundum eundem, quemadmodum tutor potest citari in causis pupilli, ita rectores in causis Universitatis, arg. l. item magistri, & l. seq. ff. de part. l. 1. §. sufficit ff. de administr. tut. Quod tamen putat verum, si mandetur citari tutor. Si enim mandetur citari pupillus, an tunc sufficere citare tutorem, dubitari posset. Et ideo consultum est secundum eum, quod fiat commissio ad citandum tutorem, & pupillum, administratores, & Universitatem, quia tunc asserit sine dubio sufficere, si citentur rectores. Verumtamen autore Panorm. in d. cap. bona 1. num. 19. de elect. utile fuerit, ut congregetur Universitas, si fieri possit, & ita simul congregata citetur.

Per citationes autem factas rectoribus Universitatis, non constituitur Universitas verè contumax, sed fictè, Bartol. d. v. citatum in fine. Unde & excommunicari, vel suspendi non potest, cum absque ea in Universitatem, vel Collegium excommunicationis sententiam proferri penitus prohibeatur, ne innoxios hujusmodi sententia irretiri contingat, sed in illos duntaxat, quos culpabiles esse constiterit, promulgari mandetur cap. Romana §. 1. Universitatem de sent. excom. in 6. Si tamen excommunicetur, putat Glos. in d. cap. bona 1. v. singulares in fin. de elect. tutius esse impetrare absolutionem, quasi non modica præsumptio sit contra Universitatem, nisi doceret, se nescivisse.

An autem citationi per consuetudinem derogari possit ita, ut contra reum procedi possit, nulla contra eum præmissa citatione, negandum videtur. Quia cum hujusmodi consuetudo sit contra jus, & sic irrationabilis, non potest per consuetudinem citatio tolli, cum sit solennitas juris naturalis, fomentata à jure civili, cujus officium est, non tollere, sed adjuvare jus naturale, ac proinde ait Butsat. cons. 201. n. 40. lib. 2. quod hæc consuetudo non obstat, cum tanquam irrationabilis operaretur tantum, quod Judex non teneretur in Syndicatu, non ramen quod ad validitatem actorum. Quia cum citatio, uti species defensionis neque à Principe tolli potest, multo minus posset tolli à consuetudine, & sic ab inferioribus, qui illam inducunt, ut singulariter Marfil. consil. 8. num. 26. Et certe quod hæc consuetudo non esset observanda, ubi de vita hominis ageretur, tradit Afflict. dec. 391. restans ita fuisse conclusum per Judices

Judices magnæ Curia & sacrum Consilium, & Ursil. ad d. decis. ait, quod Princeps non potest tollere hujusmodi defensionem, & per consequens decernere, aliquem subijci debere quaestioni ex processu informativo, sine ulla citatione, ac ea, quæ sunt juris naturalis tollere, ut per Paris de Syndic. v. Condemnatio cap. 4. num. 5.

Contrarium tamen asserit Cabal. cas. 269. num. 9. cujus hæc sunt verba: *Consuetudine induci potest, ut testes sic pro simplici informatione Curia, recepti, parte non citata, & ante litem contestatam probent, & sufficiant non solum, ad torturam, sed etiam ad condemnationem*, & firmat Blanch. in rr. de judic. num. 22. Unde quotidie proceditur contra inquisitos ex abrupto, & ex solo processu informativo, ac denegatis defensionibus, & ita per consuetudinem induci potest, quod stetur processui informativo. Quod sane supposita præminencia S. Tribunalis, aliorumque in quibus considerari potest merum, & altum imperium, & sic altam jurisdictionem, non videtur repugnare, quod de stylo induci possit, ut stetur processui informativo secundum ea, quæ dicit Bajard. ad Clar. q. 49. num. 42. Claud. Bertaz. ad conf. Patris 130. Afflict. d. dec. 391.

Nec procedere ex solo informativo est ita contra jus naturale, ut in aliquo conforme illi non sit. Quia non proceditur contra inquisitum omnino eo inaudito, quod esset penitus contra jus naturale, sed accepta accusatione, & examinatis testibus devenitur ad constituta contra reum, quæ habent vim litis contestationis, ut notat Cabal. d. cas. 269. num. 11. cujus substantialis forma est interrogatio inquisiti, ejusque responsio l. 1. C. de lit. contest. & per litis contestationem ponitur nomen inquisiti inter reos, Guaz. def. 20. cap. 7. n. 9. & dicitur constitutus, id est conventus, scilicet in jus vocatus l. 43. ff. de re jud. l. 7. C. de præscript. 30. an. quod habet vim citationis. Et ex hoc capite reus habet occasionem proponendi, ac sibi præparandi defensiones. Quo casu cessat dicta consuetudo, aliàs esset omnino irrationabilis, iniqua, & nutritiva peccati, cum tolleretur quod alienum est. Quod tamen intelligendum est de denegatione defensionum, quæ excluderent defectum, & sic si essent de mera innocentia, non autem de aliis exceptionibus, Bald. in l. hoc editum num. 8. ad fin. ff. ne quis cum, qui in jus voc. Et hanc defensionem Princeps tollere non potest; Bald. in l. 3. §. si is, pro quo num. 2. ff. quod quisque juris Farin. conf. 16. num. 18. Quomodo autem differant processus de negatis, & processus ex informativis, vide Farinac. conf. 185. num. 8. Quæ omnia potiori jure locum habent in delicto hæresis, in quo non est necessaria processus legitimatio, cum in eo possit procedi nulla facta testium repetitione, & reo non citato, cap. fin. de heret. in 6. late Gabr. com. op. lib. 2. tit. de citat. concl. 1. num. 328. & dicemus in consulti. de testibus.

Est autem adhibenda fides nuncio attestanti se citasse reum, & illum invenisse vel non invenisse, ex Gloss. v. vocatus c. 28. de elect. minime obstante, quod similes personæ habeantur ut infames, quia ratione publicæ servitutis reputantur habiles. Neque per vulgi opinionem detrahatur illis de propria fide in præjudicium justitiæ, quæ similibus ministris indiget. Insuper nuncius est servus publicus, juramento firmatus, ideoque ei credendum est ex officio, sicut creditur cuilibet experto in suo arte lib. septimo de stat. homin. & quemadmodum creditur cuilibet alio testi, qui deponit pro aliquo, vel contra aliquem, ita credendum est huic nuncio, qui in nullo videtur differre à teste. Ejus enim relatio est expressio facti, quod accidit. Et sic etiam habetur in Constitutionibus Innocentii IV. & Alexandri IV. in Directorio.

Tom. II.

Si ex recognitione actorum, sive processus oritur aliqua difficultas circa citationem rei, non est præsumendum illam præcessisse. Quia, ut dictum est, citatio necessario requiritur ad validitatem processus, illiusque expressio est de ejus substantia. Substantia autem rei, quæ non apparent, ubi necessario expressa esse debent, non præsumuntur, sed probanda sunt, Gloss. v. vocatos cap. quod sicut de elect. ubi ait: si quis enim neget fuisse vocatum, adversario incumbit probatio. Cumque citatio sit quid facti, non præsumitur, l. in libello §. facta ff. de capt. & postum. revers. Hæc tamen præsumptio non procedit, quando is, qui citari debuerat, reperitur præsens in judicio Menoch. præsumpt. 22. num. 1. lib. 2. Et si in his, quæ possunt perfici per præsentiam non est necessaria citatio, quia actus præsentia est actus æquipollens citationi à jure approbatus. Unde cum vocatio rei sit pars substantialis legitimationis processus, quæ consistit in citatione, hæc ubi non est, ibi nec reus, neque judicium, neque ferri sententia potest, Bald. in l. cum fratrem num. 8. C. de his, quib. uti indign.

In illa autem difficultate, an monitorium, sive citatio à Judice commissæ, ut executioni mandetur vel personaliter, vel domi, vel ad valvas, reddat reum contumacem, si Nuntius referat illam fecisse domi, & ad valvas, & omnia alia fecisse, prout habuit in mandatis? Sciendum est, quod dupliciter forma exequendi monitorium, sive citationem præscribi solet. Uno modo in specie, scilicet quando committitur Nuntio, sive Bajulo, ut citet reum personaliter, si persona reperiri potest, sin minus citet domi solita habitationis. Alio modo in genere, videlicet quando alternative committitur Nuntio citare vel personaliter, vel domi solita habitationis.

Primo casu procedit illa generalis relatio, & alia fecisse, prout habuit in mandatis. Quia ista generalis relatio se refert ad factum certum, quod à Nuntio potest bene percipi, & à se optime perfici, ut inquit Guaz. def. 10. cap. 4. num. 6. Baron. de citat. quest. 43. num. 19. Uberr. eod. tit. cap. 12. num. 319. ubi ait, quod ista commissio continet unicum modum citandi, ut puta in personam cum specificatione. Quod si personam non inveniet, tunc ad domum præsentet citationem. Et sic si Nuntius referat reum citasse, prout habuit in mandatis, sine dubio talis relatio valet, quia est certa, ut referens se ad mandatum, quod est certum, Alex. conf. 2. numero 7. lib. 3.

Secundo modo non procedit dicta generalis relatio, quia continet plures modos citandi inter se diversos, & incompatibiles. Sed iterum distinguendum est. Aut modus iste præscribitur à statuto, seu aliqua alia constitutione, aut à Judice. Si præscribitur à statuto, tunc cum sapiat electionem, ut inquit Abb. conf. 42. num. 2. lib. 2. recte procedit illa generalis relatio Bartol. in d. l. 4. §. Prator ait num. 12. & 15. ff. de damn. infect. quem sequitur Uberr. de citat. cap. 11. num. 253. Quia cum statutum istud faciat jus speciale præter jus commune, intelligendum est, ut ei aliquid addat. Contrarium tamen tenet Baron, rr. de citat. q. 12. num. 30. hac quidem ratione. Quia statuta inducta ad juris communis confirmationem non debent contrarium operari, ut decidit Carol. Grimald. in addit. ad præf. M. C. V. ad cap. 1. vers. constitutio.

Ideoque iterum distinguendum esse arbitror. Aut statutum disponit super executione citationis, & tunc alternativa posita in citatione est in electione Nuntii, ac propterea sufficit retulisse, & alia fecisse prout habuit in mandatis. Aut disponit super citatione, nempe committendo novam citationem in ca-

G 3

su,

su, in quo de jure citatio fieri non debet, & tunc alternativa prædicta importat ordinem. Quia cum disponat super eo, super quo jus non disponit, neque jus super eo dat aliquam formam, debet regulari secundum jus commune, illique se in omnibus conformari. Et sic citatio primò ad faciem, secundo domi est facienda, ut advertit Ubert. *loc. cit. cap. 8. num. 77.* Si verò præscribitur à Judice, qui super jus dispensare non potest, tunc necessarium est, servare ordinem juris, cui se conformare censetur, nempe quod prius personaliter reus citetur, & si factis diligentis de eum reperiendo, non fuerit repertus, tunc domi solitæ habitationis citatio facienda est, Bartol. *in d. §. Prator ait.* Quia cum hic ordo sit certus Judici, & incertus Nuntio, qui ignorat, quæ juris sunt, oportet, ut dictæ certitudini se conformet, & sic cum modo à Judice sibi præscripto, cum non pertineat ad Nuntium eligere, sed obedire.

Et quamvis contrarium sentiat Bald. *in l. properandum §. siquidem num. 12. C. de judic. Vant. tr. de nullit. ex defect. citat. num. 95.* & alii, quos recenset Ozalch. *dec. 128. num. 2.* nimirum quod relatio Nuntii generalis valeat, cum se referat ad illud, quod Judici certum est, tamen dicitur, quod retentis illius distinctionibus, obiectio procederet in citatione decreta à Judice, & ipsi Nuntio commissa, non autem in citatione alternative concepta, sicque sibi incerta. Et licet hæc sit certa Judici, ipsi tamen Nuntio est incerta, cum de iis, quæ sunt juris nihil percipiat, Scacc. *de judic. cap. 48. num. 7.* Immo si Nuntius in relatione subjungeret, omnia fecisse secundum jus commune, & formam statutorum, nihil ageret. Quia cum sit ignarus istorum jurium, non est pro eo præsumendum Alimus *in pr. §. 9. cap. 6. n. 1. in fine.*

Neque auctoritates Farinacii *quest. 11. numero 41. Chartarii de capt. ban. cap. fin. num. 182.* & aliorum, quos ipse Farinacius allegat, inficiunt, quæ docuimus. Nam loquuntur in casu simplicis citationis, & monitorii, scilicet quando commissa fuerit simpliciter, nulla præscripta forma illius executionis. Tunc enim quia de jure deberet ordinate fieri, primo scilicet personaliter, deinde domi, ut ex *l. scire oportet ff. de excus. tut.* ubi Bartolus, & alii in illis verbis: oportet autem ei manifestari à Præsidibus, vel in faciem, vel ad domum per consuetudinem, & statuti dispositionem, poterit exequi domi tantum, nullo juris ordine servato, ut quotidie fit per Cursores, & Mandatarios Urbis.

An autem monitorium, seu citatio ad domum habitationis dicatur incerta, si appareat citatum habere plures domus habitationis? Pro affirmativa faciunt ea, quæ tradit specul. *in tit. de lit. contest.* ubi ait, quod si reperiatur in actis tali die fuisse litem contestatam inter reum, & actorem, nec appareat, an prædicta litis contestatio facta fuerit per negationem, vel per confessionem talis, litis contestatio non valeat ratione incertitudinis. Quod eo magis procedere videtur, quia litis contestatio, quæ fit per confessionem est diversæ naturæ, à litis contestatione, quæ fit per negationem; quia per primam respicitur ad absolutionem, per secundam ad condemnationem, ac propterea ob incertitudinem prædicta litis contestatio ita simpliciter facta, vitiatur. Sic pari modo quotiescunque Nuntius retulit citasse ad domum habitationis, nulla facta specificatione, ad quam domum fecisse citationem, videtur hujusmodi relatio incerta, atque adeo nulla.

Pro negativa, quam sequimur, ratio est, quia ubicunque fit monitorium, sive citatio semper est ejusdem naturæ, & non mutatur finis dictæ citationis. Faver textus *in l. quod si dubites ff. de acquir.*

hared. ubi dicitur, quod dubitatio inter duo extrema non vitiatur, si quodlibet extremum est ejusdem naturæ. Nam certum est, quod utrobique potest citari, ut notatur *in Clem. causam de elect. in cap. causam de dol. & contum.* nec effectus citationis variatur, ait Bartolus, relatus à Baldo *in d. l. quod si dubites num. 2.*

Ad affirmativam responderetur, quod non est incerta, dum non variat effectum. Et ad simile de contestatione litis responderetur, quod ad substantiam judicii ita valet processus per confessionem, sicut per negationem. Unde cum non dubitetur de substantia judicii, meritò valet judicium.

Non potest autem Inquisitor citare, vel comprehendere reum subditum extra suum territorium, nisi de licentia Episcopi, vel Inquisitoris illius diocesis, in qua reus reperitur. Nam citatio, & comprehensio sunt actus judiciales fori contentiosi, qui non possunt exerceri in alieno territorio sine licentia. Unusquisque enim Inquisitor determinatam habet diocesim ita, ut extra illam nihil agere possit sine licentia illorum, qui ibi præsunt, quibus servanda est propria jurisdictio, ne ordo in regimine confundatur *can. pervenit 11. q. 1.* Unde non obstat quod omnes fideles subsint eidem Papæ. Nam id intelligitur mediate quoad inferiores superiores, quibus fideles immediate in illorum diocesibus subduntur, ut notat etiam Bordonus *tom. 1. cap. 32. num. 12.*

Et quidem Judices, qui creantur à Principe, non dicuntur absolute habere merum imperium summum, sed aliqua juris lege determinatum, vel ex limitatione Principis distinctum, ut ita jus animadvertendi gladio habeant cum limitata potestate ex jure, vel constitutionibus, unde non aliis liberè mandare possunt *l. illicitas §. qui univer. ff. de offic. pref. l. nemo potest ff. de reg. jur. l. solet ff. de Offic. Procons.* Quare & cum Provincia illi etiam jurisdictionem accipere dicuntur *l. observare §. posthac. ff. eod.* quam in Provincia tantum designata exercent, neque adhuc in ea primas partes, sed post Principem gerunt *l. 1. §. l. & ideo ff. eod.* Proinde jus, quod dicuntur habere ad animadvertendum in delinquentes, intelligendum est, quando legitime cognitio, recteque procedit, non aliter ex *l. 4. §. condemnatum ff. de re jud. l. pen. & fin. C. comminat. epistol. &c. auctor. rei judic. hab.* Unde & Præsides Provinciarum, Præfecti, Vicarii, & id genus alii, quibus committebatur gladii jus à populo, vel à Principe, tenebantur, imò cogebantur reddere rationem gestorum, num secundum leges, vel contra administrassent *l. un. C. ut omni. Judic. &c. post depos. admin. &c.* Et si non negem ea, quæ à solo Principe exerceri possunt, posse committi Magistratibus, & quæ meri sunt imperii.

Quibus adnectenda est consideratio qualitatis jurisdictionis, quatenus limitata est à Principe *l. per rationem, l. in agris ff. de acquir. rer. domin.* Quantitas quoque inspicienda, de qua judicare permittum est, ut in prædialium jurisdictione. Et tunc observandum etiam, separatim censendas esse actionum formas, ne cumulatione augeatur vel minuaturs jurisdictionis *l. si idem cum eodem ff. de jurisd. omni. Jud.* Subinde & territorium cuique Judici concessum spectandum est in æstimanda jurisdictione *l. pupillus §. territorium de verb. signif. lib. fin. ff. de jurisd. omni. Jud.* quæ suum territorium non excedit inter invitos *d. l. fin. ac l. fin. ff. de Offic. Pref. Urb. l. 1. 2. & 4. ff. de Offic. Procons. cap. fin. de constit. in 6. l. fin. C.* ubi & apud quem *corn. in intrgr. rest. agui. sit.* Nec secundum jura civilia in alieno territorio sine Judicis proprii consensu, Judex exequi potest

potest suam sententiam *l. properandum §. fin autem C. de judic. l. à D. Pio §. 1. ff. de re judic.*

Censuram tamen in odium hæresis, ac pro tuenda fide catholica quod hujus rei gratia concedatur à Sede Apostolica autoritas, ut Inquisitori exequi liceat sententiam in alterius territorio, cum omnes Inquisitores, omnesque eorum Curia sint ejusdem summi Pontificis. Præsertim quia sunt quædam jurisdictionis species, quæ non tam adhærent territorio, quam personis certis, in quas exercent potestatem, *l. more ff. de jurisd. omni. jud. cap. cum contingat de for. comp. l. fin. C. ubi & apud quem in integr.*

Idipsum dicendum de jurisdictione in hæreticos, quæ potius administrationi, quam territorio adhæret. Et nihilominus cum Inquisitores sint Judices delegati, effectus, & finis istius delegationis sint iidem ac Judicii, ut & ordo quoque, & reliqua judicii servantur, possitque delegatus condemnare, vel exequi eo modo præscripto suæ delegationi, & mandato, ideo ejus fines diligenter servare debent *l. diligenter ff. mand. §. is, qui eod. tit. apud Just. cap. cum dilecta, & ibi interpretes de rescript. Jas. in l. transactionis placitum C. de transact.*

Ad condemnandum autem reum contumacem, vel hæreticum formalem absentem, communis praxis est, requiri tres monitiones live citationes ubi agitur de condemnatione hæretici formalis contumacis & absentis. Quia forsitan in tertia citatione, tandem aliquando resipiscet, ac convertetur. Quod est conforme legi Evangelicæ de correctione fraterna *Matth. 10. & juri communi can. omnes 16. q. 7. cap. constitutionem 9. de sent. excom. in 6. Et tradunt Royas sing. 29. num. 2. Simanch. cath. inst. tit. 14. num. 6. & in Enchir. num. 3. & 4. Param. de orig. S. Inquis. lib. 3. q. 4. num. 65. Farinac. q. 185. n. 117. Caren. p. 3. tit. 1. n. 12. ac Diana p. 4. tr. 8. resol. 42.*

Quod verò ad hæreticum non contumacem, neque absentem sufficere unicam citationem, docent Farinac. loc. cit. num. 158. Caren. *ibid.* num. 7. & Soula in aphor. lib. 2. cap. 27. num. 12.

Citatus ad respondendum de fide, si per annum integrum, nullo allegato impedimento, respondere neglexerit, habetur pro confesso, & condemnari debet, tanquam hæreticus. Ita expresse habetur in cap. Cum contumacia de hæret. in 6. & tenent Eymer. p. 2. direct. q. 56. num. 5. Scacc. de judic. cap. 98. num. 4. Salfed. cap. 116. concl. 5. & Farinac. q. 192. num. 14. Nam qui est de fide leviter suspectus, & ob eam causam est citatus, ut respondeat, si intra terminum assignatum respondere omiserit, illa suspicio levis transit in vehementem, & si in illa omissione per annum persistierit, suspicio vehemens transit in violentam *ex d. cap. Cum contumacia* ideoque condemnari debet, ut hæreticus.

Qua in re notandum est, quod annus debet esse continuus, & cum potestate comparendi per spatium illius anni, qui incipere intelligendus est non à die excommunicationis incurse, sed à die sententiæ, si ve declarationis, vel, ut alii volunt, à die notificationis. Quia ex illo die tantum claves Ecclesiæ graviter contemnere, & contumax fieri censetur. Quod docent Albertin de hæret. q. 13. num. 35. & seq. & Farinac. de hæret. q. 182. num. 28.

Citatus autem ab Episcopo, & ab Inquisitore ad respondendum in causa fidei, si citatio fiat pro diversis temporibus, ipse citatus coram utroque comparere debet. Quia, cum ex cap. per hoc de hæret. in 6. tam Episcopi, quam inquisitores super eodem negotio procedere possint divisim, utique citatus coram utroque se sistere debet, ut per Azor. p. 1. lib. 8. cap. 18. quest. 8. Farinac. de hæres. q. 186. num. 94. Sous. in aphor. lib. 1. cap. 2. num. 13. & Zanard. in direct. p. 2. cap. 6. q. 13.

Si verò citatio facta sit ab utroque pro eodem tempore, citatus comparere debet coram Inquisitore. Quia Inquisitor procedit autoritate Sedis Apostolicæ sibi

specialiter delegata, Episcopus autoritate ordinaria. Autoritas autem, à summo Pontifice delegata, major est autoritate ordinaria, cap. sane 2. de Offic. deleg. & l. 1. ff. de Offic. ejus, cui mand. est jurisd. & docent Gratian. 10m. 1. discept. 111. num. 65. & seq. & Bobadil. in pol. lib. 2. cap. 21. num. 59. & in hac specie tradunt Eymeric. p. 2. direct. q. 5. num. 4. ibique Pegna. com. 54. Param. de orig. S. Inquis. lib. 3. q. 4. rubr. de form. & ordin. judic. num. 69. Simanch. de cath. instit. tit. 43. rubr. de modo proced. Farinac. loc. cit. §. 3. numero 87. & Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 13. num. 3. alique communiter.

Quinimo, etiam si Episcopus autoritate ordinaria præveniat in citatione Inquisitorem, citatus tenetur comparere coram Inquisitore, uti majore. Cum enim Inquisitor sit delegatus à summo Pontifice, ipsius vices gerit, illumque repræsentat. Atque adeo est ei obediendum, tanquam Pontifici præcipienti, quolibet alio Judice, etiam præveniente in citatione posthabito. Ita in hunc modum expressit Guido Fulcod. de dub. in negot. Inquis. q. 1. vers. Item si ponas, allegans textum in l. contra pupillum 54. ff. de re judic. & in can. qui resistit 11. q. 3. Archid. in cap. per hoc, num. 5. de hæret. in 6. Eymeric. loc. cit. num. 5. Farinac. d. q. 186. num. 92. & Zanard. in direct. p. 2. cap. 6. q. 13. subdens, quod si Episcopus primo die citans reum, illum in custodia poneret, nec altero die ad Inquisitorem ire posset, Inquisitor posset illum repetere, & obtinere ab Episcopo, quamvis antea fuerit ab eo citatus. Si autem præcipiant incompatibilia, ut exempli gratia quod reus eadem hora coram utroque compareat, vel quod Cursor reum capiat, altero jubente ne capiatur, & similia, erit Inquisitori, ut delegato, & majori in hoc Episcopo, parendum. Ita Zanardus. Verum in hac re datur locus præventioni juxta Clem. 1. de hæret. Quod in praxi observatur. In Hispania tamen soli Inquisitores processus formant contra reos in rebus fidei, ac proinde ipsi soli sunt, qui eos citant, non autem Episcopi.

At si Episcopus procedat contra aliquem autoritate delegata, ut cum procedit contra aliquem Regularem exemptum à sua jurisdictione, tunc citatus potest comparere coram quo sibi placuerit. Neque ob id contumax censendus erit à Tribunali, in quo non comparuit, ut firmant Farinac. ea q. 186. num. 95. Soula d. cap. 2. num. 15. & Castropal. loc. alleg. pun. 13. num. 3. Quia in hoc casu Episcopus & Inquisitor sunt pares, & citatus non delinquit per electionem alterutrius *l. si quis §. Cum omnes ff. ad Syllan.* ubi Gothofredus.

Quid autem de Inquisitorum Vicariis, si ve Commissariis? Aut Vicarius est constitutus ab Inquisitore, aut creatus à summo Pontifice. Si ab inquisitore, præferri debet Episcopi citatio, quia Vicarii non gaudent eadem autoritate, iisdemque privilegiis, quibus fruuntur illi, quorum sunt Vicarii *l. filius, & l. Vicarius ff. de legationib.* Si à Pontifice utique de eo dicendum est idem, ac de Inquisitore, atque adeo præferenda est ejus citatio Episcopi citationi. Quia Vicarii ab Universitate vel à Principe instituti iisdem privilegiis potiuntur ac Judices ordinarii *l. ult. C. ut dignit. ord. servet. & l. suggerente C. de Offic. ejus, qui vicem aliqujus Judic. obinet*, ibique Bartol. & prosequitur Abb. in cap. sane de offic. Ordin. Pegna p. 3. direct. com. 54. Azor. d. p. 1. lib. 8. cap. 18. q. 8. & Carena loc. alleg. At ego & in iis quoque attendendam esse præventionem arbitror, cum hujusmodi Vicarii non sint majores suis Inquisitoribus, inter quos & Episcopos esse locum præsumptioni, jam diximus.

Exequuta citatione, tenetur Nuncius in actis Cancellarii S. Officii cum juramento referre, se talem citasse

citasse eo modo, quo ab Inquisitoris mandato fuit decretum, & in hoc plene ei creditur, ut firmat Barbos. *in cap. Cum dilecti num. 4. de dolo & contum.* Caren. *p. 3. tit. 2. §. 4. num. 17.* & Bobadil. *lib. 1. cap. 13. num. 44.* ubi ait, non esse credendum Nuntio asserenti, citatum sibi dixisse, nolle comparere.

CONSULTATIO CXLVI.

De Comprehensione, sive Captura Reorum pro causis ad S. Officium pertinentibus.

Inquisitores, ut rite ac rectè ad Reorum capturam procedant, observare debent, an adsit plena, vel saltem semiplena delicti probatio, vel sint indicia sufficientia ad torturam. Ex levibus enim suspicionibus non est deveniendum ad inclusionem in carceres, ubi rei fuga non timetur. Quare securius est, ut maturo Consultorum consilio rem tantam aggredi, tum ob crimen omnium gravissimum, & tum ob famam, quæ ob solam capturam non parum læditur, ut per Pegnam *p. 3. direct. com. 17. & com. 108.* Cantera *in quest. crim. cap. 1. de probat. per test. q. 1. num. 60.* Genuens. *in pr. cap. 68. num. 1.* Boët. *dec. 215. num. 34.* Simanch. *in enchir. tit. 25. num. 2.* Scacc. *de iudic. lib. 1. cap. 44. num. 4. & seq.* Zanard. *in direct. p. 3. cap. 83.* Diana *p. 4. tr. 8. resol. 11. & Caren. p. 3. tit. 2. §. 6. numero 24.* Immo in causis gravibus non debent devenire ad capturam, neque ad alios actus irretactabiles, inconsulta S. Congregatione, quando tempus id permittit.

Quomodo autem Inquisitores præcipere possint capturam sine Episcopis, habetur *in Clem. 1. de hæreticis* in hæc verba: *quilibet de prædictis sine alto citare possit, & arrestare, sive capere, ac tuta custodia mancipare, ponendo etiam in compedibus, vel manibus ferreis, si ei visum fuerit faciendum.* Duro tamen tradere carceri, sive arcto, qui magis ad pœnam, quam ad custodiam videatur, vel tormentis exponere illos, aut ad sententiam procedere contra eos, Episcopus sine Inquisitore, & Inquisitor sine Episcopo non valebit. Ubi verò duo sunt Inquisitores, unus sine altero reum capere non potest, si ambo præsentibus sint. Altero verò absente, alter solus ad capturam potest procedere, convocatis peritis, ubi opus fuerit, & ut modò dictum est.

Testimonium unius contra reum est sufficiens ad illius capturam, si testis sit omni exceptione major. Nam communiter Doctores docent, unum talem testem facere semiplenam probationem, sufficientem ad torturam. Multò igitur magis ad capturam. Si verò accusatus esset nobilis, ac bonæ existimationis & famæ, ad unius testis delationem non esset in carcerem conjiciendus, sed plures testes, vel certiora indicia requirerentur, Royas *de hæret. p. 2. assert. num. 22.* Acugna *de confes. sollic. q. 4. num. 27.* Scacc. *loc. alleg. Diana d. p. 4. tr. 8. resol. 90.* Castropal. *p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 13. §. 2. num. 5.* ubi ait, in Hispania sancitum esse, ut Inquisitores particulares nullum Religiosum, nullumve virum nobilem, aut aliqua ratione insignem comprehendant, quin prius certiore reddant Inquisitorem generalem, & ejus supremum Senatum, missis ad eos iudiciis, & probationibus habitis contra talem reum, ut ex eorum præscripto procedatur, & non aliter. A qua regula solum est excipiendus casus periculi fugæ, vel alterius gravis mali.

Et quidem si aliqua persona insignis, vel autoritate gravis sit capienda, nempe Religiosus, nobilis, literis conspicuus, incorruptæ vitæ aut famæ, non prius Inquisitor ad eum capiendum procedere debet,

quam superiores consuleret, & illi decreverint, an in custodiam sit tradendus. Et quoniam superiores de liberare id nequeunt, nisi causa cognita, ideo Inquisitor summarium processum eis mittere debet. Quod etiam servandum est, quando Consultores de captura cum ipso Inquisitore non consenserint, tempore, ut dixi, permittente.

Indicia sane ad capturam sufficientia sunt illa, quæ talia æstimantur à prudenti arbitrio Inquisitoris ut colligitur *ex l. 1. ff. de custod. reor. & tradunt Farinac. quest. 27. num. 126. & seq. ac Soula in aphor. lib. 2. cap. 26. n. 7.* Debet tamen Inquisitor hac in re multum temperare arbitrium suum, & sicut supra diximus cum consilio ad rei custodiam procedere, ut notant etiam Pegna *p. 3. d. com. 17.* Carena *d. §. 6. num. 23.* Deltrius *lib. 4. disp. magic. sect. 7. sub initium.* Et quo crimen est atrocius, & communitati perniciosius, eò levioribus iudiciis fretus potest ad capturam procedere, habendo etiam rationem personæ ita, ut facilius procedat contra vilem, & pauperem ac plebeium, quam contra nobilem, bonæ famæ ac locupletem. Adduntque Farinacius *quest. 187. num. 7.* & Carena *ibid. num. 27.* ex Pegna non esse deveniendum ad capturam alicujus Officialis vel personæ insignis, nisi consulto supremo Tribunali, secus autem si esset ex genere Judæorum, essetque denunciata de aliquibus judaicis cæremoniis. Tunc enim posset carcerari ex dicto etiam unius testis aliquam exceptionem patientis. Quia ex præsumptione quæ oritur ex illius origine, addita depositioni illius testis, coalesceret semiplena probatio. Refertque idem Carena *num. 26.* quod in supremo Consilio Inquisitionis Hispanicæ ex dicto unius mulieris minoris annis duodeviginti comprehensi fuerunt duo homines pro hæresi ex eo, quod erant illi de genere Maurorum, & ritus, de quibus illa mulier testabatur, erant Mahometani, & ita contra eos erat præsumptio, esse de illo genere. Nam ex malis parentibus præsumitur contra filios *ex cap. quia verisimile de præsumpt. & testatur Canter. cap. 2. de probat. per test. rubr. de indic. ad tortur. num. 27.*

Antequam autem Inquisitor ad capturam strigis, sive Lamie, vel maleficæ deveniat, diligenter animadvertere debet. Primo, an sit probatum corpus delicti, anve sint indicia sufficientia ad illud probandum. Secundo, ne sit facilis ad procedendum contra ipsum ob famæ indicium. Quia licet fama aliàs sit indicium magni momenti, ob commune tamen odium quod in striges, sive Lamas habetur, contra quas quisque immaniter clamat, facillime insurgit hujusmodi fama contra aliquam mulierem, præcipue quando est vetula, & turpicula. Et ideo fama in hac re est indicium modici momenti. Tertio fieri debet perquisitio domus Lamie in actu capturæ ab Inquisitore, vel ejus Vicario, & Notario absque interventu alicujus consanguinei, vel familiaris ipsius Lamie, ne oriantur scandala & fraudes. Et à Notario omnia sunt scribenda tam quæ sunt contra ream, quam pro rea. Non enim sunt omitrenda in præjudicium rei, quæ pro ipso faciunt, scribendo tantum quæ Filco favent. Quarto diligenter sunt examinandi medici, qui maleficiatum curant, aliique magis periti circa circumstantias, qualitates, symptomata singularia infirmitatis, an ipsa esse possit naturalis. Quinto hæc Lamie sive maleficæ sunt custodiendæ singulæ in separatis carceribus, & ut nemini sit facultas concessa ipsas alloquendi. Immo etiam custos carceris caute cum ipsis se gerere debet, nec quicquam eis suadere quod fateri debeant. Sexto Judices ipsi nunquam eas alloquantur, nisi judicialiter, cum eas examinent. Alia de maleficis alibi diximus, & dicemus largiter suo loco.

Possuntque maleficæ & sortilegi capi in Ecclesia, cum non gaudeant immunitate. Tum propter eorum crimen,

crimen, quod est atrocissimum: Tum quia sunt sacrilegi, venenici, ac homicidae deliberati, ac proditori. Tum præcipue quia, ut plurimum sunt hæretici; & apostata à fide vel saltem suspecti de hæresi; quibus non suffragatur immunitas loci sacri. Et tum quia Inquisitores & Episcopi in materia S. Officii non subjiuntur Constitutioni Gregorianæ de immunit. Ecclesiæ, ut tradunt Delrius d. sect. 7. vers. cap. sortilegos seu maleficos, Farinac. de immunit. cap. 13. num. 167. & Soula lib. 2. cap. 26. num. 28.

Hujusmodi autem rei in carcerem inclusi, & causa pendente, non sunt diebus festis ad missam audiendam admittendi. Nam cum in his reis magna præsumptio sit, eos excommunicatos esse, consequenter etiam, etsi, inspecto jure communi ante sententiam vitare non teneremur, tutius tamen est, ut evitemus, cum plura argumenta, eos tales esse, suadeant. Excommunicatos autem vitare jubemur, ut est notissimum ex cap. nuper de sent. excom. & can. ad mensur. it. q. 3. Deinde si vincti ad missam audiendam ducerentur facile contingeret, ut saltem nuntibus, & signis complices, ac socii criminis sibi mutuo indicarent qualiter esset veritas celanda, & justum judicium subterfugendum. Denique cum in S. Officio non soleant rei comprehendendi, nisi legitimis, ac sufficientibus indicibus, testibus, ac denunciationibus præcedentibus, & cum multa diligentia discussis, merito in carcerem conjecti; ac pendente judicio, ad audiendam missam non admittuntur, cum per præcedentes probationes, & ante habitas depositiones & informationes quasi notum & exploratum sit fidei Judicibus, reos illos tales esse, quales denunciati sunt. Et ita etiam generatim pluries declaravit S. Congregatio; ut alibi dixi, præsertim in subjectis declarationibus. Carcerati in S. Officio, pendente causa juxta praxim non audiunt Missam 3. Novembris 1609. & 22. Decembris ejusdem anni. Nec sacramenta percipiunt 23. Decembris 1619. Neque, si sint presbyteri, possunt illam celebrare; licet sint à carceribus habilitati, 1. Aprilis 1604.

Non possunt Inquisitores capere reum in alieno territorio. Et quamvis Simanch. de Cath. instit. tit. 2. num. 14. Scaccia de judic. lib. 1. cap. 13. num. 4. & seq. Diana p. 4. tr. 8. resol. 7. & Carena p. 3. tit. 2. §. 7. asserant, Inquisitores non solum sine ullis litteris requisitoriis Dominorum temporalium, sed etiam, irrequisitis Episcopis & aliis Inquisitoribus, posse capere reum, suum subditum extra suam diocesim, & in alieno territorio, quia omnes subsunt eidem Pontifici Maximo. Contra tamen tenet Bordonus r. 1. cap. 32. num. 12. existimans, Inquisitorem non posse capere, neque citare subditum, existentem extra suum territorium, nisi de licentia Inquisitoris, vel Episcopi, illius diocesis, ubi tunc reperitur suus subditus, quia citatio & captura sunt actus judiciales fori contentiosi, qui non possunt exerceri in alieno territorio sine licentia, ut docent Oldr. conf. 88. num. 1. Federic. de Sen. conf. 16. num. 13. & Genuen. cap. 69. num. 78. Verum in praxi Inquisitores mittere solent Episcopis, & aliis Inquisitoribus litteras requisitorias, ne ordo juris pervertatur, ut diximus de citatione, ne reus aufugiat.

Si autem contra reum, & plures complices sit ad capturam procedendum, non sufficit, ut tradatur, Exequutori unum mandatum exequativum contra omnes, sed contra singulos singulare mandatum est expediendum, subscribendumque ab Inquisitore, quod singulorum processibus inferetur, ut de hujusmodi actu, qui est magni momenti, constare possit, ut per Paul. Garz. in prax. fol. 5. Quod mandatum est reo ab exequutore ostendendum, alioquin reus non teneretur credere, cum tale mandatum habere contra seipsum, ut in l. prohibitum C. de jur. Fisc. ibique Bartolus, & alii, & tradit Farinac. de testib. quest. 56. num. 374. & seq. & de carcer. quest. 32. num. 31. qui etiam ad-

dunt, quod alias reus impune posset exequutori resistere. At Bordonus ait, hoc non servari in praxi, quia S. Officii ministri noti sunt. Et sanè cum alius quæreretur an incidat in pœnas Constitutionis, si de protegendis Pii V. qui ex manibus licitorum extorserit reum S. Officii, dum lictores non habebant mandatum Inquisitoris, vel non aderat in actu capturae aliquis minister cognitus S. Officii? S. Congregatio respondit die Februarii 1645. non incidisse. Quia in hoc casu non fuit probata scientia illius qui extorsit reum, esse reum S. Officii, quæ est omnino necessaria, ut Constitutio procedat. Servetur igitur praxis cujusvis Curia.

Quamquam admitti non solet in S. Officio appellatio à captura, quia loca deputata pro carceribus benigna sunt, ut horum conditio postulat. Immo Guido. Dec. 133. inquit, appellationem non habere locum in captura reorum; Bordonus tamen d. tom. 1. cap. 32. num. 15. docet, quod, quia carcer ex natura sua aggravat comprehensum, cum illum sua libertate privet; adde & quodammodo afficiat infamia, ideo ab hoc gravamine appellare potest, sed non in totum liberatur, cum tunc detur domus aliqua, vel cubiculum, vel monasterium arbitrio Judicis pro custodia, vel cum fidejussione dimittitur in domum suam. Sacra verò Congregatio, ut alibi dixi, sæpius decrevit, quod appellationes in causis S. Officii non admittantur ab Ordinariis, nisi ad Sedem Apostolicam, sive Congregationem S. Officii, ut 13. Augusti 1587. 30. Novembris 1589. Novembris 1604. & 3. Octobris 1613.

Inquisitum in S. Officio, si frangat carcerem, & fugiat, haberi pro confesso de crimine, ob quod ibi detinetur, asserunt Abavus in pr. crim. §. fuga, num. 2. pluresque alii. Et carceratum pro hæresi, habendum esse pro convicto, si fugiat, & tanquam hæreticum esse damnandum, dum censent Zanchin. de hæret. cap. 10. num. 4. & ibi Campeg. in addit. litt. B.

Negandum verò est cum Simanch. in annot. ad Zanchin. cap. 8. & in cath. instit. tit. 16. num. 13. Royas de hæret. p. 2. assert. 15. Pegna. p. 3. com. 35. Soula in aphor. lib. 2. cap. 26. num. 37. Diana p. 4. tr. 7. resol. 15. Carena. p. 2. tit. 17. §. 21. numero 72, Quia præsumitur eum effugisse carceris tœdio, vel metu falsorum testium, vel ob timorem tormentorum, non autem quod haberet errorem in intellectu contra fidem, nisi de hæresi esset in processu convictus.

Sed quamvis detentus in carcere pro crimine hæresis, si fugiat, neque pro confesso, neque pro convicto habeatur, ex ipsa tamen fuga resultat contra ipsum indicium ad forturam, & citandus est, & si non compareat, excommunicatur. Et si per animum infordescit, declaratur hæreticus, ejusque statua de more comburitur, ut probat Soula loc. cit. Paul. Gätz. in suo tr. de S. Officio fol. 63. Diana & Carena loc. alleg.

Si autem fugiens, carceribus effractus, iterum à ministris capiatur, tunc ratione fracturae ac fuga, si persona sit Nobilis, vel Doctor, vel Religiosus, aut honorabilis civis, puniri solet ætiori, & duriori carcere. Si vilis, verberibus publice plectitur, & causa hæresis in suo statu permansens agitur, quamquam & aliis pœnis puniri possit; Sesse tom. 4. dec. 471. num. 6. Si verò talis fugiens spontè redierit, benigne erit tractandus; & puniri poterit pœna extraordinaria. Et si fugiens, effractus carceribus, statim se præsentaret summo Tribunali, nulla pœna esset afficiendus. Qui enim adit Superiores, non dicitur frangere carceres, Jacob. à S. Georg. in lib. 1. num. 9. C. de serv. fugit. Giurb. conf. 69. num. 19. Otet. quest. 19. num. ult.

Non

Non tamen fugiens, effracto carcere S. Officii, incurrit pœnas Constitutionis B. Pii V. quæ incipit, si de protegendis. Nam, licet aliqui, quos refert Carena p. 2. tit. 17. §. 21. num. 76. opinati sint, dictam Constitutionem comprehendere non solum eximentem carceratum S. Officii, sed etiam ipsummet carceratum se eximentem. Contra tamen putat Carena. d. p. 2. tit. 17. §. 21. num. 77. non quidem ex ea ratione quam adducit, quod multo gravius sit delictum eximentis alium è manibus iustitiæ, quam eximentis seipsum; Sed quia unicuique licitum est suum sanguinem redimere l. 1. ff. de his, qui sibi mort. Et quia lex pœnalis non est extendenda ad ea, quæ non exprimitur. In dicta autem Constitutione id non exprimitur. Debet nihilominus Inquisitor in hoc casu consulere supremum Tribunal, ut recte ibidem annotavit Carena.

Iniuste, ac inique carceratum in carceribus S. Officii, si carceres fregerit, & fugiat, non est puniendum, docet Delrius d. lib. 4. sect. 7. vers. indebitè carcerati, ubi ait, propter talem fugam, etiamsi carcerem fregerint, nec puniendi erunt, neque pro confessis habendi, neque ad carcerem redire tenentur, etiamsi redire iuraverint. Sic Covar. 1. var. resol. cap. 2. num. 7. & 11. Neque tenentur ad pœnam conventionalem ipsi, vel fideiussores, si quos dederunt, Farin. q. 30. num. 70. Neque ad torturam propter huiusmodi fugam rapi possunt, (ut possent, si carcer fuisset iustus,) etiamsi animo non revertendi fugissent, Farinac. à num. 85. Sed an in foro conscientiæ peccet fugiens ex iusto carcere, peccare censet Farinac. num. 90. Covar. d. cap. 2. num. 8. & 14. Sed non peccare censuit Major & Felinus cum antiquis aliquot Canonistis, & ex recentioribus Lopez in sua instruct. cap. 66. Immo & teneri fugere, si tunc possit, voluit Victoria in relect. de homicidio.

Carceris autem custos, licet pro carcerati fuga ex l. commentariensem C. de custod. reor. puniri debeat eadem pœna qua puniendus erat carceratus fugitivus, ut alibi diximus, observandum tamen est, quod major pœna dicto custodi debetur pro dolo, quam pro levi, vel levissima culpa, major pro fuga carcerati, qui erat delicto convictus quam pro fuga illius, qui mox est relaxandus, ut notat Abavus q. 13. Punendus est etiam pro culpa levissima, quia cum eligatur ad hoc munus, præstat juramentum adhibendi omnem diligentiam, ac sollicitudinem pro reorum custodia, & ideo tenetur eos custodire eo modo, quo se gerere solet diligentissimus pater familias. Nec permittere potest, ut aliquis cum carceratis alloquatur; quia in nullo casu licitum est alloqui cum iis sine licentia, vel præsentia Inquisitoris, aut alterius ab eo deputati. Et si Inquisitor alios milites addat ad custodiam alicujus rei, non ideo liberatur ordinarius Custos ab onere suo custodiendi, ut tradunt Bartol in lib. ut certò §. si de me ff. commodati, & Carena. loc. cit. num. 9.

Carceratus autem, qui ad instantiam Episcopi, vel alterius Judicis, non habentis rixos carceres, recipitur, ac retinetur ab Inquisitore in carceribus suis, licet hoc fieri prohibeatur, ut alibi dixi, si ibi frangat carceres, vel aliud committat delictum, & non possit fugere, potest judicari, ac puniri de hoc tantum delicto ab inquisitore. Nam, etsi carceratus sit Episcopi, ejusque subditus, quia tamen delictum fractionis carcerum est speciale delictum, est speciali pœna puniendum. Huiusmodi autem delictum est patratum in carceribus Inquisitoris, atque adeo ipse Inquisitor habet jus illud puniendi. Quod etiam exemplis probat Carena p. 2. tit. 17. num. 78. & seq.

De carcerato autem in S. Officio, qui se ipsum vel occidit, vel occidere tentavit, ita censendum est. Aut

eiusmodi occisio, vel vulneratio est delictum, quia nemo est dominus vitæ suæ, neque suorum membrorum. Unde non est injussu Imperatoris, hoc est, Dei, de præsidio, & statione vitæ decedendum, Cicero in Caton. major. & D. Hieron. in Jonam relatus in cas. non est nostrum 23. q. 5. Non est nostrum, inquit, mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter accipere. Unde & in persecutionibus non mihi licet propria perire manu, absque eo ubi castitas periclitatur, sed percutienti collo submittere. Sicque nemini licet seipsum occidere, aut vulnerare, ut probant fufissime Gomez de potest. homin. in seipsum lib. 1. cap. 1. & 5. Farinac. de homicid. q. 128. & nos alibi. Aut hæc occisio, vel vulneratio provenire potest carcerato vel ex conscientia sui criminis, ob quod in carcerem conjectus est, vel ex impatientia carceris ac doloris, aut ex tædio vitæ.

Si ob primam causam sibi mortem intulerit, & saltem semiplene probetur delictum suæ occisionis, ejus bona Fisco applicentur. Siquidem postulat reus criminis, si se suspendat, vel alio modo interimat, si crimen grave sit, ex quo mors imponenda, & bona Fisco applicanda pro convicto, & condemnato habetur. Aliter si leve sit crimen, vel si non sit de gravi postulatus, lib. fin. ff. de bon. eor. qui ante sent. mort. sibi conscisc. Farinac. loc. cit. n. 47. & seq. Gomez. cap. 23. num. 26. & Canter. p. 4. de homicid. num. 54. Si vero le non occiderit sed tantum vulneraverit, tunc puniendus est pœna extraordinaria, non autem mortis, Farinac. num. 35. & Gomez cap. 21. num. 1. & seq. Si se ipsum interfecerit, aut vulneraverit tædio vitæ, vel doloris, aut carceris impatientia, tunc non punitur, d. l. fin. §. si quis autem, & tradit Clar. in pr. §. fin. q. 68. vers. seipsum occidens.

Si autem dubitetur, an mortem sibi consciverit, aut vulneraverit ex conscientia criminis, vel ex tædio vitæ, ita distinguitur. Si carceratus se interfecit, postquam contra ipsum in judicio facta est semiplena probatio delicti, & ipse scit se carceribus mancipatum ob illud delictum, præsumitur, se occidisse ex conscientia commissi criminis, aliàs secus. Certum autem est, Inquisitores esse Judices competentes adversus istos carceratos, cum in carceribus S. Officii se ipsos occiderint, vel animo occidendi se vulneraverint. Quia id faciunt ex conscientia patratu criminis pertinentis ad S. Officium.

Unde cum Inquisitor Novariæ significaret supremo Tribunali S. Inquisitionis, Vicarium Sancti Officii Vallis Vegelli processum confecisse contra N. mulierem pro prætenfis maleficiis, quæ in carceribus S. Officii laqueo se suspendit, & consuleret, an procedere deberet contra illius cadaver, vel investigare, an à dæmone, vel ab aliis maleficis fuisse jugulatam, pariterque, an procedere deberet contra puellam, quæ extrajudicialiter fatetur interfuisse tripudiis dæmonum, ac in illius complices, Sanctissimus mandavit Inquisitori scribi, ut mittat copiam processus, nec non depositionem dictæ puellæ, amoveat dictum Vicarium, aliumque idoneum surroget, curetque, ut per se ipsum, & per Parochos reddantur capaces populi circa fallaciam maleficiorum, moneaturque Inquisitor, quod consulerit S. Congregationem, an procedere debeat contra memoriam dictæ Mulieris.

An autem pœna carceris irroget infamiam, atque adeo efficiat irregularem? Negative respondet Glossa in can. infames vers. pœna 3. quest. 7. reprobandi ipsam textum. Quia, inquit, sola pœna non infamat, & citat l. nullum C. ex quib. caus. infam. irrog. Sed hic textus non loquitur de pœna, quia hæc dicit punitionem, ac necessariò supponit culpam, sed de pœnalitate torturæ, cujus est alia ratio, quia infligi potest ex diverso fine, & non dicit ordinem ad culpam.

Immo

Immo si ad honestum finem suscipiantur hujusmodi pœnalitates, pariunt honorem. Quin Glossa civilis in d. 1. nullam v. infamiam, ait, quod tortura, licet non irroget infamiam juris, irrogat tamen infamiam facti, & allegat l. generaliter §. 1. & l. eos. ff. de Decur. per quos textus talis infamia, quæ est oneratio bonæ opinionis, facit repelli à dignitatibus, & solum admitti in subsidium, quando alii non occurrunt.

Tenendum itaque est, quod pœna carceris per sententiam inflicta, causet infamiam, præsertim personæ Ecclesiasticæ, aut regulari, & eò magis, quo tempus carceris diuturnius fuerit, & ita tradunt Bartol. in l. 1. C. ex quib. caus. infam. irrog. Baiard. ad Clar. q. 72. num. 1. Peirin. q. 1. de subd. relig. cap. 13. vers. noto quin- to. Rodriq. tom. 2. quæst. 22. ar. 2. Portel. in dub. regul. v. Carcer num. 1. & facit Glossa in d. l. 1. C. ex quib. caus. & c. v. vincula, docens, quod vincula non irrogant infamiam, quando ordinantur ad crimen explorandum, secus autem quando sunt ob crimen exploratum, & in pœnam, & facit etiam textus ejusdem lib. 1. ubi taxative dicitur, quod non causatur infamia ob id solum, quod quis in carcerem, aut vincula conjiciatur.

Desumitur ex l. ad tempus C. ex quib. caus. infam. irrog. ubi decernitur, esse infames damnatos ad tempus ad opus publicum, etiam peracta pœna. Unde Glossa ibidem v. subjiciuntur ait, esse infames propter genus pœnæ, quod facit infames, etiam ea completa, & ex d. l. nullam C. eod. ubi decernitur, quod non sit infamis fustibus subiectus ob quæstionem habendam, sed taxative, si sententia non præcessit. Quare sententia præcedens infamaret. Et etiam ex d. can. infames 3. q. 7. ubi statuitur, quod genus pœnæ irrogat infamiam, ibi: Porro infamia multipliciter irrogatur, aliquando genere pœnæ, sicut illi, qui damnantur in opus publicum. Tunc autem pœna irrogat infamiam, quando ignominiosa est, ut desumitur ex citatis textibus. Pœna autem carceris est ignominiosa, quia inducit quandam speciem servitutis cum ignominia, ut notant Bartol. in l. alia causa num. 14. ff. soluto matrim. Bald. Conf. 412. lib. 1. Boer. dec. 215. Faber. §. ult. num. 2. instit. de action. Et dicitur mala mansio, quæ morti æquiparatur l. si hominem init. ff. depositi, & l. nec timorem §. proinde ff. quod met. caus. ut notat. Bossi. in pr. cr. tit. de carcere.

Ratio autem est, quia cum pœna sit propter culpam, quam necessario supponit, participat cum ipsa in dedecore opposito humanæ dignitati, in qua consistit bona fama. Pœna verò carceris ita participat in dedecore cum crimine, propter quod infligitur, ut simul privet illa libertate, quæ propria est conditionis humanæ, & quasi trahat ad conditionem belluarum, quæ inter vincula, & sub custodia serviunt. Et propterea deiecit à statu dignitatis humanæ moribus, ac legibus comprobato, quod non est aliud, quam inducere infamiam.

Damnatus denique ad carcerem ad beneplacitum, censendus est damnatus ad carcerem perpetuum. Ita statuunt loquentes de qualibet pœna Foller. in pr. cr. can. cap. 33. num. 78. Gomez. in var. resol. tit. de exil. & re- leg. num. 5. Cabal. resol. crim. 143. num. 7. & seq. Co- var. lib. 3. var. cap. 15. num. 2. Mart. tom. 2. compil. tot. jur. tit. pœna cap. 13. & de clausul. p. 2. claus. 1. num. 3. qui docent, quod pœna ad beneplacitum sit perpetua, sive sit ad beneplacitum Judicis, sive ad beneplacitum Principis.

Nam hujusmodi beneplacitum debet esse beneplacitum publicum, atque adeo, quod nullius morte extinguatur, cap. si gratiose de rescript. in 6. Cum enim sententia sit actus publicus, & nitatur fide publicâ l. gesta C. de re jud. ibi: gesta qua sunt translata in publica monumenta, habere volumus perpetuam firmitatem; neque enim morte cognitoris perire debet publica fides, ac

proinde ex natura sua perpetuus, beneplacitum, quod solvere debet sententiam, tanquam actum publicum, atque adeo illi finem imponere, debet esse beneplacitum publicum, cum beneplacitum privatum, tanquam inferioris ordinis, non possit circa ea, quæ sunt publicæ potestatis. At de hac quæstione alibi fufius.

Hoc interim moneo non debere Judices ob crimina non multum gravia ferre sententiam carceris ad beneplacitum. Carcer namque est major pœna, quæ de jure Canonico infligi possit, ut notat Mart. loc. cit. cap. 1. in fin. ideoque dicitur pœna capitalis, ut notant Bald. in l. reos sub initio ff. de accus. Felin. in cap. qualiter 2. §. ad corrigendos de accus. Abb. in cap. 1. prope fin. de collus. teg. Et melius est mori, quam perpetuo carceri damnari, ut animadvertunt Cardinal. in cap. Cum non ab homine de judic. Diaz in pr. crim. can. cap. 140. num. 1. Unde damnati ad perpetuos carceres æquiparantur damnatis ad metallum, ut annotant Innoc. in d. cap. qualiter §. fin. Bald. conf. 448. sub princ. lib. 1. Fulgos. conf. 44. Bartol. in l. imperium col. 4. ff. de jurisd. omn. Jud. Dec. ibid. num. 34. Jaf. num. 24. & Peregr. de jur. Fisci lib. 3. tit. 4. num. 5.

Immo de jure Canonico successisse loco pœnæ damnatorum in metallum, docent Anan. conf. 1. num. 10. Bald. d. conf. 448. & ideo esse permissam pœnam carceris perpetui de jure Canonico, quia Ecclesiastici non possunt imponere pœnam sanguinis, advertit Fulgos. d. conf. 44. num. 1. Nec esse imponendam, nisi quando mors laico imponenda esset cum aliqua qualitate atroci, notat Diaz cum Aretino d. cap. 140. num. 1. Ac proinde non potest imponi nisi pro gravissimis delictis, & quæ mereantur damnationem ad metalla, aut pœnam mortis, & consequenter nec etiam carcer ad beneplacitum, quia est pœna perpetua, ut dictum est.

Effata de carceribus, & carceratis S. Officii, & ad id alia plura congestimus tom. 5. consult. 66. à numero 23.

CONSULTATIO CXLVII.

De ultione à reorum comparitione, sive de sponte comparentibus in Tribunali S. Inquisitionis, ac de Tempore gratia.

SPonte comparens ille dicitur, qui non vocatus, neque citatus, neque accusatione, aut denunciatione præventus, sponte sua, & à semet impulsus, coram Episcopo, vel Inquisitore comparet, & omne commissum crimen contra fidei dogmata, omnesque Complices fateatur. Illud namque dicitur fieri sponte, quod propria voluntate, ac sine alterius requisitione efficitur, ut per Glos. in can. 1. 16. q. 6. v. sponte, Fulcod. q. 2. Caren. p. 2. tit. 12. num. 19. & Souf. lib. 4. aphor. cap. 8. num. 5. & seq.

Requiritur itaque, ut quis dicatur sponte comparens, quod non sit præventus accusatione, vel denunciatione. Sic enim decernitur in Constitutione 23. Julii tertii, quæ incipit. In multis, ibi: Non accusatos, nec denunciatos, si se ipsos humiliter & contrito corde accusant, esse, ut sponte comparentes recipiendos.

Insuper requiritur, ut plenam, ac integram, tam de se, quam de aliis sociis veritatem fateatur, & de suis delictis veniam humiliter petat. Nam quod ad hanc integritatem confessio sponte comparentis æquiparatur confessioni Sacramentali, in qua sicuti qui unum mortale peccatum omittit, committit sacrilegium, & peccatorum remissionem non obtinet. Ita similiter in hac judiciali confessione, nisi quis plene ac integre commissa delicta, & illorum complices fateatur, remissionis gratiam non consequitur. Ita colligitur ex Concilio Biterrensi cap. 1. ex lib. sponte ff. de mun.

mun. & honor. l. 4. §. fin. C. de Sicar. l. 2. C. de his, qui latron. & docent Archid. in cap. ut commissi de heret. in 6. Pegna in direct. p. 3. com. 12. aliique passim.

Hi autem omnes sponte comparentes quicumque ii sint, sive lamia, etiam si infanticidium vel aliud immane delictum commiserint, sive sortilegi hereticales, qui abusi sunt quocunque Sacramento, etiam Eucharistia, vel baptismi satis benigne, ac mitissime cum abjuratone recipiuntur, & sola eis salutis poenitentia imponitur, nempe orationes, jejunia, elemosynae, Sacramentorum Confessionis, & Eucharistiae frequentia, & alia charitatis opera, ut expresse decernitur in dicto Concilio Bitterensi c. 2. *his verbis. Omnes, qui se, vel alios sciverint in crimine haeretica pravitate deliquisse, & comparent coram vobis, veritatem dicturi poenitentes, & dicentes, plenam de se, ac de aliis veritatem, habeant impunitatem mortis, immutationis exilii, & confiscationis bonorum, Verbum namque illud Omnes nullum excludit. Et docent Eymer. p. 3. q. 1. num. 58. ibique Pegna d. com. 12. vers. magnam veniam & Farinac. quest. 181. num. 2. & colligitur etiam ex dicta l. sponte ff. de mun. & honor. & l. 4. §. fin. C. de sicar.*

Et ob eandem rationem gaudent eodem beneficio sponte comparentes, ac vere poenitentes, qui non est Sacerdos, & missam celebrat, vel confessiones audit, aut si est Sacerdos, missam celebrans non consecrat; qui Crucem, & Sanctorum imagines conculcat, foedat, & haeretice blasphematur; qui Sacramentalibus Ecclesiae abutitur; qui daemones invocatur, & per characteres ac ignota nomina obsecrat, eisque cultum etiam Latriae tribuit, immolat, sanguine proprio devoveret, & obdientiam promittit; quique omne aliud scelestum, ac nefarium facinus capitale, ac enorme sacrilegium haereticale committit, dummodo nec vocati, neque citati, neque ab alio praeventi sint, sed vere poenitentes sua crimina, & suos complices integre fateantur. Mitius enim agendum est cum sponte confessis, quam cum convictis *Can. presbyterum 50. d. Glos. in cap. de hoc, ver. in iure de Simon. ubi Olt. & Panor. n. 6. Servaturque in praxi.*

Lamia vero ob infanticidium, vel aliud grave delictum a Iudice seculari in carceribus detenta, sponte Inquisitori suum delictum fatendo non evadit poenas sibi debitas a foro seculari. Quia postquam Inquisitor illam de spectantibus ad haeresim examinaverit, & judicaverit, Iudici seculari restituere debet qui illam punire potest, etiam de infanticidio, & aliis delictis, haeresim non sapientibus cum suo proprio processu, non autem ex illo ab Inquisitore constituto, ut per Farinacium & alios *de haeres. q. 181. num. 48.*

Sive autem haeretici fuerint, sive de haeresi suspecti, interrogandi sunt, an erroribus suis firmiter crediderint, vel dubitaverint. Quanto tempore in illis permanerint. A quibus eos d. dicerint, & quomodo? An de illis alios, & quos docuerint. An libros prohibitos legerint, & quos, & a quibus illos habuerint, anve retineant, vel aliis dederint. Qui fuerint eorum complices. An alios agnoscant haereticos, vel de haeresi suspectos. An sciant, vel suspicentur in aliquo Tribunali se de praedictis erroribus fuisse praeventos, vel indiciatos. An ipsos vere poeniteat in huiusmodi errores incidisse. An illos errores & omnes alias haereses parati sint detestari, & abjurare, ac de cetero Catholice vivere, & poenitentiam sibi injungendam adimplere. Tandem monendi sunt, ut integram veritatem dicant, nec aliquid commissum occultent, vel complices taceant, ne diminute confitentes, & ficti conversi existimentur, & puniantur. Sic dimittantur cum clausula: dummodo in aliquo S. Officii Tribunali non sint praeventi.

Nam qui est alibi in S. Officio querelatus, non dicitur sponte comparens, ut supra ostendimus.

Si vero error, vel delictum commissum fuerit cum complice, vel coram aliis, aut ad aliorum aures pervenit, Inquisitor debet judicialiter recipere confessionem sponte comparentis cum Notario, qui illam in regestum inferet, ut si ab aliquo postea denunciatus fuerit, agnoscat ex illa denunciazione sive testibus, an defecerit in spontanea confessione, sique appareat, an sit puniendus, sed mitius, quia venit non vocatus. Si vero denunciatio est consentanea confessioni illius spontanea, non est ulterius procedendum. Aliquando etiam potest sine Notario Inquisitor recipere spontaneam comparitionem, sed necessarium est, ut ipse illam regeat.

Si autem error, vel factum sit prorsus secretum, ut si quis dubitaverit aliquando de Sacramento Eucharistiae, & aliquando crediderit Sacramentum hoc nihil esse, steteritque aliquando in hac incredulitate, nulli tamen se revelaverit, nec aliquem infecerit. Tunc quia delictum est omnino secretum, nec adest, qui illud scire possit, non debet Inquisitor in hoc casu adhibere Notarium, sed per seipsum oretenus debet sine scriptis recipere confessionem delinquentis, & cum salutaribus poenitentiis illum admittere, indicendo ei, ut stet firmiter in Catholica fide, & repellat huiusmodi tentationes. Notandum vero est cum Pegna ad Eymer. p. 3. de sponte venientibus num. 61. tutius esse, quod Inquisitores non audiant sacras Confessiones, sed semper persuadeant sponte venientibus, ut judicialiter confiteantur sua crimina, hoc est, ut Notario eorum Confessionem recipiente, coram Inquisitore dicant peccatum suum, inde secreta reconciliatione facta, mox eos absolvat.

Nequit vero Inquisitor absque Notario & sine scriptis recipere sponte comparitionem Confessarii sollicitantis ad turpia, sed necessario recipere debet cum Notario in scriptis, quia non est delictum penitus secretum, sed in foro externo probabile. Nam poenitens sollicitata nequit absolvi, nisi Confessarium sollicitantem denunciet. Immo Inquisitor praesumere potest, talem Confessarium non sponte comparuisse, sed metu denunciationis faciendae a persona sollicitata. Ideo Inquisitor cum aliquo rigore potest contra eum procedere, semper vero mitius, ac si spontaneae comparuisset, quia nec citatus, neque vocatus venit, & illa spontanea comparitio debet ei non obesse, sed prodesse.

Neque sponte comparens, sed volens detegere crimen suum per modum Confessionis Sacramentalis est ab Inquisitore admittendus ad illius Sacramentalem confessionem. Tum quia Inquisitor est Iudex in foro judiciali externo, non autem in foro poenitentiali interno. Tum quia nonnulli dubitantes ac timentes, ne praeventantur ab Inquisitore judicialiter, per se venient, & audiri in confessione Sacramentali ab eodem Inquisitore peterent, ne sic confessi possent detegi, ac puniri. Et tum etiam quia Inquisitor audiens aliquem in confessione Sacramentali, si ille suo errore multos infecit, vel in delicto complices habuit, & ex istis aliquis denunciatus ab alio, & judicialiter interrogatus, illius confessi delictum detegit. Ille etiam citandus est, & cum juramento de suo delicto interrogandus. Tunc imponet Inquisitori, quod secretum confessionis revelavit, ideoque nunquam Inquisitor admittere debet sponte comparentes ad sibi confitendum in Confessione Sacramentali sua peccata. Quod etiam admonent Eymer. loc. cit. num. 59. ibique Pegna. com. 59. & nos alibi saepius.

Si vero sponte comparens noluerit confirmare in scriptis suum delictum coram Notario, poterit ad id ab Inquisitore compelli, si delictum sit de illis, quae committuntur cum complice, vel probari possunt. Quia per illam comparitionem Inquisitor acquiritur jus ad

ad eum juridice interrogandum pro foro externo, & consequenter redigenda est in scriptis ejus confessio, ut advertit etiam Bordon. *tom. 1. capite 30. numero item 30.*

Quod si sponte compareat non puro corde, sed simulatè & fraudulenter, non est ad misericordiam accipiendus, ut habetur in *cap. ut officium de heret. in 6.* ibique Glossa, & tradunt Ost. in *sum. tit. de heret. §. qualiter n. 4. Royas eod. tit. p. 2. n. 375. aliique.*

Ac ita, ut fictè spontè comparens, & absolutionem recipiens ab Inquisitore, si postea interius resipiscat, & verè illum pœniteat, indigeat nova absolutione ab Inquisitore. Nam absolutio ex falsa causa obtemperata tunc solum est valida, quando ipsa falsa causa minimè movet Iudicem id impendendam absolutionem, quia etiam veritate cognita illam impenderet, secus autem quando nullatenus impenderet, ut cum aliis docet Enriq. *lib. 13. de excom. cap. 30. numero 3. & 4. Sayr. tom. 1. lib. 2. cap. 21. numer. 26. & sequent. Sanch. in d. cal. lib. 1. cap. 12. numero 7.* Quia valor absolutionis ex absolventis intentione pendet, & fictio efficit involuntariam absolutionem, quoties, cognita veritate, ea non concederetur, ac proinde illa absolutio est irrita ex defectu intentionis absolventis. In prædicto autem casu absolutio obtemperatur ex falsa causa, nempe ex ficta conversione. Quia, si illam Inquisitor agnovisset, nunquam absolutionem impertitus esset, nec talem comparentem ad Ecclesiæ gremium admisisset. Quare peccatum hæresis antea confessum, eadem censura, eademque reservatione ligatum manet, qua erat ante illam absolutionem. Quod annotat in specie Suarez *tom. 5. in 3. p. disp. 7. sect. 7. numero 12. Sanchez loc. cit. & Farinac. de heres. quest. 193. num. 30.*

Comparens in S. Officio non citatus, neque vocatus, sed indiciis præventus, si compareat sciens fuisse præventum, gaudet in parte, non autem in toto beneficio sponte comparentium, quia mitius punitur, quam si fuisset convictus. Non autem obtinet impunitatem, quia dum scit, vel suspicatur esse præventum, censetur non tam sponte, quam metu probationum comparuisse.

Si verò compareat, omninò ignorans, esse præventum, gaudere debet beneficio sponte comparentium; quia nullo præcedenti stimulo coram Iudice comparet, & crimen commissum confitetur. An autem sciverit, anve ignoraverit, se fuisse proventum, relinquatur considerandum ex circumstantiis suæ comparisonis, ac prudentiæ & arbitrio ipsius Inquisitoris. Navar. *tit. de heret. lib. 5. conf. 8. num. 7. & Param. de orig. S. Inquis. lib. 3. quest. 4. rubr. de form. & ord. judic. S. Officii.*

Comparens in S. Officio non vocatus, neque citatus, sed præventus quod ad unum delictum, & ille non solum hoc, sed alia delicta, de quibus nullo modo erat præventus fatetur spontè, ut supra dictum est, mitius est puniendus de illo delicto, de quo fuit præventus. De aliis verò consideratè animadverti debet, an dubitet etiam de illis fuisse præventum. Et si ita suspicatur, haberi non potest pro sponte comparente, cum ejus confessio censeatur facta metu probationis. Si verò certò sciat, non esse præventum, quia illa delicta nullis præsentibus commisit, nec alicui patefecit, quod ad ista habendus est pro sponte comparente, cum non sit judiciis præventus neque denunciatus, ac neque de illis poterat Inquisitor eum interrogare, ut tradit Pegna *p. 3. com. 18. sub lit. B. ubi probat, quod rei interrogari non possunt, nisi de iis, de quibus sunt indiciati.*

Pœnæ autem, quæ evitantur à spontè comparentibus sunt pœna mortis, trëmium, carceris, aut exilii, & pœna confiscationis bonorum, Qualescumque

Tom. I I.

enim ex his pœnis reus mereatur, ei remittitur, si spontè suum, & complicum delictum fateatur, ut decernitur in Concilio Bitterensi *capite secundo* solumque alias pœnas leviores sustinebunt pro qualitate personarum, & criminum arbitrio Inquisitorum, ut notant Simanch. *de cath. institut. tit. 44. numero 3. & Farinac. de heres. quest. 193. numero primo & secundo.*

Posse autem Inquisitorem absolvendo spontè comparentem, apponere hanc conditionem: *Dummodo ex corde ad fidem redieris, & injunctam pœnitentiam servaveris*, tueretur Calder. *de heret. rubr. de sent. Inquis. numero secundo.* Repert. Inquis. *v. Absolutio, vers. sed non manet absolutus*, Locat. in *Judic. Inquis. v. sententia num. 21.* Campeg. *ad Zanchin. de heret. cap. 41. lit. A. vers. ne miremini*, Param. *de orig. S. Inquis. lib. 3. quest. 4. rubr. de exposit. caus. fid. num. 32.* Pacian. *conf. 19. num. 21. & sequent.* Quia cum dicta conditione absolutus, si ex corde ad fidem non redit, neque adimplerit pœnitentiam, non dicitur absolutus.

At non deberi hujusmodi comparentem cum prædicta conditione absolvi tenendum est cum Sylvestro in *sum. v. hæresis 2. numero undecimo* Deciano in *tract. cr. lib. 5. cap. 38. numer. 15.* & Farinacio *dict. questione 193. numero 31. & 233.* Absolutio namque esse debet simplex, & absque ulla conditione. Ficta autem conversio reddit irritam absolutionem, & non servans mandata absolventis, reitincit in primum statum. Immo ipsa ficta conversio reddit ipsum comparentem de nova hæresi suspectum, quia ostendit, non credere errasse in fide, & Inquisitorem non habere potestatem pœnitentiam injungendi, ut notat etiam cum Fulcodio, & aliis Eymeric. *p. 3. direct. questione 97.* Atque adeo supervacanea est illa conditio.

Tempus autem gratiæ, quod Inquisitores concedere aliquando solent sponte comparentibus juxta Concilium Bitterense *dict. capite secundo* est spatium illud dierum præfixum, intra quod hæretici, vel de hæresi suspecti, sponte comparentes, & confitendo omnia sua crimina, & complicès, à S. Officio consequuntur impunitatem pœnarum ordinariorum auctoritate Apostolica. Quod his verbis exprimi solet, *Ego N. Inquisitore &c. auctoritate Apostolica ex speciali gratia assigno omnibus hæreticis, credentibus, fautoribus, receptatoribus, & defensoribus hæreticorum, & de hæresi diffamatis, vel suspectis, si qui sunt in tota ista diocesi, totum mensem immediate sequentem, seu tantum tempus, intra quod libere veniant ad me, neque expectent, se denunciari, accusari, vel capi. Intra quod tempus gratiæ, si libere, ac spontanea voluntate ad me venerint, & reatum suum revelaverint, & veniam petierint, magnam misericordiam consequentur & veniam. Si autem expectaverint, quod accusentur, denuncientur, citentur, vel capiantur, vel tempus gratiæ transire permiserint, & postea venerint, tanta gratia non erunt digni. Quare veniant intra tempus gratiæ assignatum.* Id autem edictum non solum voce ab Inquisitore profertur & publicatur, sed etiam in valvis Ecclesiæ cathedralis affigitur, ut ab omnibus legi possit.

Cum autem sponte comparens non sit, qui vocatus vel monitus comparet, tunc igitur habeatur pro spontè comparente, qui monitus Inquisitorum Edicto comparet? Quia non est monitus, neque citatus, neque vocatus nominatim, neque personaliter ab Inquisitore, & ideo gaudet gratia impunitatis sponte comparentium. Sponte enim redeunt, ait Fulcodius in *consult. ad Inquis. quest. 2. qui intra tempus gratiæ redeunt, licet in generali sint moniti.* Nec enim coacti videntur, dum à nemine sunt præventi *lib. 2. §. si mater, ff. ad Tertull. & sponte venit, qui non venit admonitus nominatim, ut colligitur*

H

ex

ex l. ult. C. de his, qui larron. occulit. Quod etiam docent Archid. & Io. Andr. in capit. ut commissi de heret. in 6. & quos sequitur Pegna p. 3. direct. com. 12. num. 56.

Elapso hoc tempore gratiæ sponte comparens gaudet impunitate sponte comparentium, si intra tempus gratiæ fuit legitimè impeditus, nempe si fuit absens, vel probat, & juramento affirmat omnino ignorasse edictum, in quo erat præscriptum tempus gratiæ. Nam excusatur ob ignorantiam invincibilem, ac legitimum impedimentum, ut per Rot. decis. 4. de jurejur. in antiq. & Doctores in lib. 2. §. quod diximus ff. si quis caut. Similiter hoc beneficio gaudere debet, qui nec citatus, neque vocatus, neque præventus comparet statim post tempus gratiæ elapsum, ut per Fulcod. loco citato & Caren. p. 2. titul. 18. §. 6. Alii verò sponte comparentes non evitant omnem pœnam, sed pro qualitate personarum, & crimine benigne tractantur, & ut ait Pegna p. 3. com. 12. vers. his verò qui post tempus gratiæ veniunt sponte, etiam mitius sunt puniendi, quamvis non consequantur tantam indulgentiam, ut prudentissimè observat Eymericus hoc loco.

Non est tamen Inquisitoribus liberum indicare hoc tempus gratiæ, quoties accedunt ad diœcesim, sibi destinatam, sed tunc illud assignare possunt, quando mittuntur ad civitatem, sive diœcesim in qua de novo constituuntur Inquisitores, & officium S. Inquisitionis. Vel quando in aliquo loco officium Inquisitionis intermissum, iterum renovatur. Vel quando totum aliquod Regnum hæresi infectum, ad fidem convertitur, aut in aliqua Civitate hæretici latenter multos Catholicos decipiunt. Tunc enim ad subveniendum deceptis, quamvis Officium Inquisitionis ibi non introduceretur, tempus tamen gratiæ esset concedendum. Vel in litteris delegationis conceditur à Summo Pontifice talis facultas, quam indulgere aliquando solet ob justas & rationabiles causas. Hoc enim tempus gratiæ à solo Summo Pontifice concedi potest, quia pœnæ illæ à nemine remitti possunt, nisi à Summo Pontifice. Ita ex Pegna dict. com. 12. ex Albertino in repet. cap. 1. de heret. in 6. quæst. 52. num. 4. ex Cardinali Albano & ex Carena dict. p. 2. titul. 18. §. 4. & 5.

Cum Polygamo autem, etiam sponte comparente, magna cum circumspeditione procedere debet Inquisitor. Tum ad cognoscendum, an commissi delicti gravitatem sciat, & de illo sit verè pœnitens. Et tum ad ei inhibendam cohabitationem cum secunda conjugē. Quia pœnitentis confessio valet contra seipsum, non verò contra tertium cap. 1. de confess. Nec propriæ confessioni est credendum in alterius possessionis præjudicium, ut colligitur ex cap. vidua de regul. Secunda autem uxor est in possessione prætensi Polygami, cum supponitur bona fide cum soluto se contrahere matrimonium voluisse. Insuper ad dissolvendum matrimonium minimè standum est conjugum confessioni capit. super eo, de eo, qui cogn. consangu. Vbi redditur ratio, quia sæpe adversus matrimonium, ut dirimatur, conjuges inter se conveniunt. Et ideo in illo maxima cum advertentia procedere debet Inquisitor, ita ut recipiendo judicialiter spontaneam Polygami confessionem, nec circa ipsum, nec circa secundam uxorem quidquam decernat, sed procedat ad capiendam informationem utriusque matrimonii, & interim prohibeat ipsi Polygamo, ne debitum petat, quamvis reddere possit. Nam mulier habet jus ad illud petendum, donec constiterit de nullitate matrimonii, ut ex cap. laudabilem lite pend. Tandem Inquisitor, constituto de utroque matrimonio, tunc procedat ad declarationem nullitatis secundi, ad separationem alterius conjugis, & ad pœni-

tentiam salutarem arbitrio suo ipsi sponte comparenti.

Qui vocatus ad iudicium statim comparet, & metu probationum sponte sua crimina confitetur, puniendus est pœna ordinaria per Glof. in can. presbyterum d. 50. & in cap. de hoc de Simon. At Ostiensis, & Panormitanus in dict. cap. de hoc benignius, ac mitius quam pœna ordinaria docent esse puniendum. Quia spontè confessus dicitur, cum nullo præcedente stimulo Iudicem adit, & suum crimen confitetur. Quanta autem pœnæ pars ei remitti debeat, arbitrio judicantis relinquitur.

Relapsus autem non vocatum, neque citatum, neque denunciatum, sponte comparentem, ac veniam petentem, censet Simanchas de carb. insin. titul. 57. numero vigesimo primo & sequent. non esse ad misericordiam admittendum. Quia, dum post sui criminis abjuramentum, iterum in hæresim incidit videtur fictè ac simulatè converti. Nam, ut colligitur ex canon. parvuli 22. quæstione quinta. Qui semel pejeravit, censetur facile secundo pejerare juxta regulam semel malus.

Contra tamen docent Ostiensis in cap. ad abolendam §. illos de heret. Albertin. de agnosc. assert. quæstione 25. numero vigesimo quinto & sequent. Alphons. à Castro de just. heret. pun. lib. 2. capite secundo Montalu. in legib. septipart. lib. 1. titulo vigesimo sexto pag. 7. quæstione 6. Pegna p. 3. d. com. 12. versicul. sed quid si relapsus. Primum quia in eo cessat sinistra illa suspicio, quia relapsi putantur fictè conversi, cum seipsum pœnitendo deferat, & veniam postulet. Deinde quia non est censendus incorrigibilis, qui sponte crimen fatetur, & veniam deprecatur. Tum quia nullus potest dici verè relapsus, nisi qui bis de hæresi convincitur. Qui autem crimen fatetur, non videtur secundo convictus. Ac postremo, quia Concilium Bitterense cap. 2. ita videtur sentire dum ait: Venientes pœnitentes, & dicentes plenam de se, ac de aliis veritatem, habent impunitatem mortis. Quæ verba nullo modo possunt competere, nisi relapsis. Nam quicumque alius sponte comparens, quamvis gravissime deliquerit, mortis pœnam evitat. Et propterea Concilium de illis loqui videtur, qui si fuissent convicti, mortis supplicio essent plectendi. Addit verò Pegna loco citato versicul. Quia tamen, nullo expresso jure cautum esse videtur, ut hujusmodi relapsis parcat. Et ideo cum talis casus evenierit, tutissimum censeo, ut Inquisitores supremum Sanctæ Inquisition. Senatui consulant.

Sortilegus quoque, qui alios docuit sortilegia & maleficia patrare, si sponte compareat, est etiam ad veniam admittendus. Quia, licet gravius peccavit, dum alios ad graviter peccandum docuit, atque induxit, quia tamen spontè comparet, & cum proprio crimine alios, de quibus recordatur, docuisse sortilegia, seu maleficia, integrè constiterit, admittendus est ad misericordiam absque ulla pœna ex illis, quas meruisset, si sponte non comparuisset, sed tantum cum pœnitentia salutari. Nam etiam hæresiarchæ, dogmatistæ, omnesque hæresim inventores ac magistri, si verè pœnitentes sponte comparent, ad misericordiam admittuntur ex dicto Concilio Bitterensi cap. 16. in quo ita statuitur: Perfectis hæreticis converti volentibus vos exhibeatis favorabiles, & benignos, cum per tales multum fuerit illuminatum negotium & promotum, ac ipsorum pœnitentias pro qualitate conversionis, & meriti mitigetis, vel quantum vobis visum fuerit, deferatis. Notatque Pegna pag. 2. com. 64. verba illa, per tales multum fuerit illuminatum negotium, & promotum. Quia iidem illi dogmatistæ, si verè convertentur, & deceptis prædicent,

prædicent, multos eorum facile convertent, ac melius intelligent errores & fraudes, quas ipsi docuerunt, & refutant vel scribendo, vel eloquendo. Et ita etiam docent Suarez *de fid. disp. 23. sect. 2. num. 4.* Simanch. *de cath. instit. tit. 47. numero 27.* Royas *sing. 154.* & Farinac. *de hæres. q. 193. num. 5.*

Non desunt verò qui arbitrantur, sortilegium, seu quemlibet hæreticum, vel de hæresi suspectum, qui sciens esse quamprimum denunciandum, denunciante prævenit, comparando, & suum crimen Inquisitori integrè confitetur, non esse dicendum spontè comparentem, nec ei deberi omnem impunitatem spontè comparentium, quia non tam ex contritione cordis, ac detestatione criminis, quam ex imminenti denunciatione ac metu probationum, & pœnæ sibi debitæ comparet, unde ejus comparitio potius videtur coacta, quam spontanea. Sic existimant Alph. à Castr. *de just. hæret. punit. lib. 2. cap. 2.* Decian. *in tract. cr. lib. 5. cap. 56. nu. 12.* & de relapsis Farinac. *dict. quest. 193. numero 37.* censetque Glos. *in can. presbyterum d. 50. § in cap. de hoc de simon.* talem comparentem pœna ordinaria esse puniendum, ut refert Pegn. *p. 3. com. 12. vers. Postremo.*

Benignior tamen est sententia Ostiensis *in d. c. de hoc ubi asserit*, in hoc casu comparentem esse ad misericordiam spontè comparentium admittendum. Atque ita ex generali consuetudine sacri Tribunalis tradunt Albertin. *in repet. cap. 1. de hæret. in 6. quest. 12. num. 2.* & seq. Reper. Inquil. *v. misericordia vers. nunc videndum*, Zanchin. *tract. de hæres. cap. 16. numero 5. 6. ac 7.* & Pegn. *loco citato.* Quia, ut jam diximus, non est putandus fictè conversus, qui seipsum defert, ac veniam postulat, & spontè crimen fatetur. Debet tamen Inquisitor, ut admonetur *in dict. cap. 1. de hæreticis in 6.* magnam adhibere cautionem ac diligentiam, ne talis spontè comparens simulata conversione ad evitandas pœnas, quas ob aliorum denunciationes timet sibi proximè futuras, fraudulenter ad veniam compareat. Et in hisce omnibus Inquisitores circumspiciant undique, librent, pensent, exigantque singula, nihilque non olfactent, non excutiant, non examinent, non castigant etiam atque etiam, ea sub incude sæpius revocent, inquirant, consulantque, puniant pro suo arbitrio, ita tamen, ut noxiæ pœna par sit, ut in suo virio quisque plectatur.

Sortilegus tamen pœnitens, hæreticus, aliufve reus quicumque qui sponte & non præventus, & qui sponte sed præventus comparet, non est dimittendus omnino inultus impunitusque quando ad misericordiam recipitur. Quia justum non est, ut delicta, maxime contra fidem, prorsus impunita, ac libera ferantur. Ideoque illis, qui nunquam denunciati, aut à Iudice præventi spontè comparent, injunguntur pœnitentiæ salutares. Cæteris verò denunciatis, & à Iudice præventis, qui spontè comparent, ad misericordiam admittuntur, mortis pœna condonatur, sed commutari solet in pœnam vel temporalem trirremium, aut perpetuam carceris. Et si merebantur pœnam trirremium, commutatur in carcerem, aut verberationis semel, aut pluries, vel relegationis, & exilii, vel pecuniarum, vel ut vestem crucibus signatam deferant, vel ut stent diebus festis præ foribus Ecclesiæ cum candela accensa in manu tempore missæ solennis, prævio sono campanæ juxta facti ac personarum qualitatem. Et si Regularis fuerit, puniri solet privatione vocis activæ, & passivæ, ac etiam officiorum; vel quod bis in anno, ipso reo præsentem, in publico Capitulo Inquisitorum sententia legatur; vel ut à domo egredi non valeat ad tempus; vel quod à suis Regularibus flagelletur coram Notario S. Officii, vel aliis hujusmodi pœnitentiis.

Enata. Spontè comparentibus non detur fides sententiae, & abjuratæ, sed tantum fides comparitionis, & expeditionis 17. Martii 1600. Sed non detur absque licentia Saceræ Congregationis, ut scriptum omnibus Inquisitoribus 13. Maii 1620: Quibus etiam significatum, ut quando hujusmodi fides, petantur, scribant eorum Ordinariis, 29. Julii ejusdem anni 1620.

Spontè comparentes abjurant privatim, non autem publicè 15. Augusti 1601. Nec torqueri debent, ne quidem ad afficiendum complices 11. Decembris ejusdem anni, & 7. Martii & 7. Augusti 1602. & alibi sæpè.

Spontè comparentes, nolentes nominare complices, absolvi non possunt 19. Septembris 1602.

Spontè comparentes non censentur illi, qui, in genere interrogati, fatentur delicta, de quibus non sunt inditiati, neque denunciati, sed secundum prudentiam Inquisitorum mitius puniuntur 12. Maii 1604.

Spontè comparentes interrogentur, an sint baptizati ab hæreticis. 1. Septembris 1604.

Rei spontè comparentes post causarum expeditionem & fatentes ea, quæ prius negaverant, aut ea, de quibus non erant inditiati, sunt audiendi, & tractandi uti spontè comparentes, non tamen tales sunt declarandi, & expediuntur secretò & cum pœnitentiis salutaribus, 8. Decembris 1605. ut de non promotò celebrante, ac de Polygamo 17. Maii 1616.

Spontè comparentes, etiam Regulares, non impediuntur exercere officia suæ Religionis, licet abjuraverint 1. Junii 1607.

Spontè comparentes, volentes hæresim publicè detestari, & abjurare, non impediuntur id facere 8. Maii 1608.

Spontè comparentes aliquando etiam propter casuum gravitatem declarantur inhabiles ad Ordines suscipiendum 30. Januarii 1614.

Spontè comparentes, in hæresibus nati, ac educati, petentes reconciliari Ecclesiæ, si non excedant annum decimum quintum, & non sint doli capaces, expeditur cum sola fidei professione absque abjuratone 20. Augusti 1614.

Spontè comparentes minores viginti duobus annis expeditur cum clausula citra pœnam relapsus. Alii verò simpliciter, & omnibus promittatur benignitas 8. Februarii 1618.

Spontè comparentes expediuntur ab Inquisitoribus sine interventu Ordinariorum 21. Maii 1588.

CONSULTATIO CXLVIII.

De sponte Confitentibus in carceribus.

Qui postquam sunt carceribus mancipati sponte confitentur commissum crimen hæresim sapiens tractandi sunt, non tam mitissimè, ac si essent sponte comparentes, sed mitius, quam si fuissent convicti, vel coacti confiterentur. Quales autem pœnitentiæ iis inungendæ sint, præscribi non possunt, sed prudentiæ atque arbitrio Inquisitorum relinquitur pensis gravitate criminis, & qualitate personæ, ut præcipitur in Concilio Narbonensi *cap. 5.* cujus in hanc sententiam hæc sunt verba: *Hoc quidem ita perstringimus, non ut vos pœnitentias prætaxatas omnes ubique, vel omnes omnibus imponatis, sed ut eas secundum discretionem, vobis traditam à Domino, pro culpæ, & personarum, locorum, & temporum, & aliarum circumstantiarum qualitate ita caute, ac provide dispensetis, ut sive plectendo, sive ignoscendo vita eorum culpabilis corrigatur, vel*

saltem valeat apparere, quis in tenebris ambulat, quis verè sit pœnitens, quis fide convertus, nec inde veris catholicis scandalum generetur, nec prætenu scandali quantum in vobis fuerit, hæresis defendi, seu nutriri possit.

Ex quibus observandum est, an dicti sponte in carceribus sua crimina confitentes, statim, an post aliquod, an post longum tempus, an ipsi spontaneè confiteantur, an ab aliis suasi. An sint clerici, an laici, an periti, an ignari, an ætate provecti, an senes, an pueri, an juvenes, an imprudentes, an viles, an nobiles, an alii huiusmodi, ut juxta cujusque qualitatē pœnitentia salutaris imponatur, cum mitius sit agendum cum iis, qui sponte confitentur, quam cum illis, qui convicti, vel coactè, mitius cum iis, qui statim, quam cum illis, qui post aliquod vel longum tempus.

Maximè autem animadvertendum est, an sint simplices, cum quibus aliter agi debet, quam cum prudentibus. Multi enim ex simplicitate in hoc crimen incidunt, ita ut non excusentur à toto, sed à tanto. Censet verò Pegna p. 3. com. 142. quod hæretici, qui statim postquam capti sunt, tam de se, quam de aliis quos hæreticos esse sciunt, plenè ac integrè confitentur, non videatur in perpetuum carcerem detrudi, & illis etiam videtur posse pœnam carceris perpetui condonari, qui puro corde redierint, priusquam dicta testium publicata fuerint pro arbitrio Inquisitoris, & Episcopi. Nam qui post publicata testimonia redeunt, ac tunc demum confitentur, cum vident se esse convictos, jure optimo in perpetuum carcerem damnandi sunt.

Reum autem captum, si statim confiteatur sponte suum crimen, negant, posse obtinere veniam, inuncta sibi pœnitentia salutari, Archid. in cap. ut commissi post numero 3. de hæret. in 6. ibique Io. Andr. num. item 3. Gemin. eodem numero 3. & Anania in cap. ad abolendam numero 11. eodem titul. Quia tunc non sponte sed metu probationum, ac pœnæ confiteri dicitur.

Affirmandum verò est cum Ostiens. in sum. rubr. de hæretic. §. qualiter num. 3. ubi docet, quod confitenti errorem suum timore probationis, potest Iudex illi parcere, inuncta pœnitentia salutari, si vider ipsum contritum, & speret ejus conversionem. Idem tradit Repertor. Inquis. v. rediens, & v. confessio, & v. misericordia ubi hanc sententiam admittit in hæreticis tam de jure, quam de consuetudine inquisitionis. Et in apostatis pariter eam admittit de consuetudine, non autem de jure. Farinacius quoque de hæresi quest. 193. §. 2. numero 44. ait, quod pœnitens ad misericordiam recipitur, etiam post receptas probationes, ac testium publicationem ex generali consuetudine S. Officii. Id ipsum asserunt Albertin. in repet. cap. 1. de hæret. in 6. quest. 12. numero 2. & seq. ac Simanch. de cath. institut. titul. 47. rubr. de pœnitentibus & convers. numero 30. ubi contrariam opinionem crudelem vocat, & ab omnibus ferè damnatam.

In carcerem conjectus, ac sponte confessus suum crimen, etiam post testium depositiones contra eum receptas, si crimen merebatur mortem evadit hanc pœnam, & ei commutatur in carcerem, vel in relegationem, aut exilium, vel in pecuniariam, vel similem. Si Regularis sit, puniti solet vel pœna carceris, vel privatione vocis activæ & passivæ, ac munere concionandi & audiendi confessiones, vel quod ultimum locum inter cæteros Regulares teneat, vel aliis pœnitentiis salutaribus, habita ratione ad qualitatem personæ & gravitatem delicti. Si autem non merebatur mortem, sed pœnam tritemium, non ad trimeses, sed ad carcerem, vel quid simile condemnatur, semper benignius, & mitius ac si non convictus, sed confessus damnaretur, & nunquam imputabitur

inter impenitentes. Ac etiam si fuisset formalis hæreticus, non amplius existimatur talis, dum per confessionem spontaneam ostendit, se paratum corrigi, ac emendari. Non enim datur hæresis sine pertinacia.

Atque ita ex generali consuetudine S. Inquisitionis testantur Albertin. in repet. dict. cap. 1. de hæret. in 6. quest. 12. numero 2. & 3. Ost. dict. §. qualiter num. 3. Repertor. Inquis. v. misericordia, Zanchin. de hæret. cap. 16. numero 5. & seq. ac Pegna p. 3. com. 12. versicul. Postremo.

Videns item se esse convictum, & ad mortem condemnandum, si ex corde pœnitens confiteatur suum crimen ante torturam, evitat pœnam mortis, quæ illi commutatur in carcerem. Quia nemo delinquens hæreticali crimine, si ex corde pœniteat, traditur Curia seculari, dum crimen suum sponte confitetur, ut per EymERIC. p. 3. direct. num. 202. ubi Pegna & p. 2. com. & vers. unus autem.

Sic etiam, qui in tortura confessus est suum crimen, & post torturam sponte illud ratum habet, recipitur ad misericordiam ita, ut non condemnetur ad mortem. Quia subsequens spontanea ratificatio tollit metum torturæ, ac præcedentem confessionem spontaneam reddit, & quodcumque ante Iudicis sententiam ex corde pœniteat, & sponte integrè fateatur, ad misericordiam recipitur, & pœnam mortis evadit, ut per Simanch. de cath. institut. dict. titul. 47. numero 45. & seq. & in Enchirid. titul. 58. numero 54. Bursat. consil. 90. numero 34. Calder. de hæret. rubr. de redeuntib. numero 10. Ost. d. §. qualiter numero 135. & Farinac. d. quest. 193. numero 29. & 59.

Pariter hæreticus impœnitens, & negativus, si priusquam ad tabulatum producat, vel in ipso tabulato productus convertatur, & se offerat abjurare suam hæresim, admittitur ad misericordiam, ita, ut non tradatur Curia seculari ex Pegna p. 3. tom. 42. num. 174. Si verò impœnitens extiterit, aut negaverit, non solum antequam producat, sed in ipso tabulato admonendus est, ut resipiscat, & convertatur. Nam adhuc durat tempus misericordiæ, & si converti se velle dixerint, ad carcerem est reducendus, & ad pœnitentiam admittendus. Si verò in sua pertinacia, & impœnitentia perseveraverit, legenda est sententia, & Curia seculari tradendus, ut igne in conspectu populi combustus, debitas impœnitentiæ pœnas luat.

Hæreticum verò semel, ac iterum monitum, ac in sua hæresi pertinacem, si post latam mortis sententiam & traditus Curia seculari ad fidem convertatur, esse admittendum ad misericordiam omnes conveniunt, sed non circa modum. Zanchinus de hæret. d. cap. 16. numero 4. ait, quod recipitur quidem ad misericordiam, si convertatur post latam sententiam ita, ut evitet pœnas animæ, non autem corporis. Eiusdem sententiæ est Abb. in cap. excommunicamus 1. numero 10. de hæret. Anania ibidem num. 7. ubi asserunt, quod hæreticus traditus Curia seculari non amplius est illi pœna mortis remittenda.

Benignius tamen se gerunt EymERIC. p. 3. num. 204. rubr. decimo modo terminandi process. fid. ubi disertè inquit, quod quando impœnitens ducitur ad supplicium, debet associari ab aliquibus viris probis, ac fidei zelatoribus, qui eum inducant, & suadeant ad fidem catholicam, & si resipiscere, pœnitere, & abjurare se velle dixerit, etiam ligatus ad palum, ut comburatur, debet ad misericordiam recipi, & ut pœnitens hæreticus perperuò immutari, licet huic conversioni non magna sit adhibenda fides. Hoc idem docent Simanch. de cath. institut. dict. titul. 47. numero 73. Decian. tractat. crimin. lib. 5. capit. 39. numero tertio & capit. 54. numero pariter tertio. Campeg. ad Zanchin. dict. capit. decimo sexto lit. B. Farinacius

Farinacius autem *loc. cit. numer. 64.* cautiore utitur consilio, dum ait: Licet inter Doctores controversetur, an poenitentes hæretici ad misericordiam recipiendi sint post sententiam, id tamen remittendum videtur arbitrio Inquisitoris & Episcopi, qui bene considerabunt, an istius poenitentis melioris futuræ vitæ spes aliqua adhibenda sit juxta illius personæ qualitatem, & an semel tantum, an verò pluries, vel diù in hæresi perseveraverit, & alias similes circumstantias. Idemque sentiunt Campeg. *loc. alleg. Ghirland. de hæresi. q. 5. & Menoch. de arbitrio. lib. 2. cap. 173. num. 3. & seq.*

Hæreticus autem pertinax, si postquam traditus est Curiae seculari, dicit se poenitere velle, & alios suæ hæresis complices revelare, est restituendus Inquisitoribus, ut plenariam confessionem faciat, & omnes complices revelet. An verò sit iterum brachio seculari tradendus, & morte puniendus, Suarez *de fid. disp. 23. sect. 2. numero 16.* Fagund. *in decal. lib. 1. cap. 25. num. 25.* Eymericus, Simanchas, & Decianus locis allegatis docent, non esse iterum brachio seculari tradendum, sed perpetuo carceri. Tum quia veram, & integram confessionem fecit coram Inquisitoribus, suamque hæresim detestatus est, & abjuravit. Tum quia Iudices seculares juri suo videntur renunciasse, dum reum sibi traditum, ipsis Inquisitoribus remittunt. Ac tum quia æquum non est, ut qui jam nec impoenitens, neque relapsus est, iterum seculari foro tradatur, & morte, tanquam si impoenitens fuisset, puniatur.

At Pegna *p. 2. com. 36. vers.* Postquam, Zanchin. *cap. 16. numero 4.* sustinent, esse iterum Curiae seculari tradendum, & ad misericordiam esse admittendum quod ad animam, & ad sacramenta confessionis, & Eucharistiæ recipiendum duxerit. Quia hujusmodi confessiones non præsumuntur fieri vero & non ficto corde, & ob dolorem peccatorum, sed metu mortis imminantis. Eo magis si ante sententiam, & priusquam traderetur Curiae seculari, omnis sit adhibita diligentia, ut converteretur, & experientia sæpe docuit, hos homines, ad veniam receptos, deteriores fieri.

In hac Doctorum varietate censeo, relinquendum id esse prudenti arbitrio Inquisitorum, qui ob varias, & graves circumstantias delinquentium, amplectentur illam opinionem, quam magis expedire judicaverint.

CONSULTATIO CXLIX.

De Confessione Sacramentali rei, de hæresi inquisiti, & in carceres conjeti, ubi Effata de Confessariis.

Carceratis in S. Officio toties confessarios esse concedendos, ait Pegna *p. 2. com. 25. versiculi.* Ac primum quoniam ipsi illos petierint. Quia hoc valde prodesset, ut à confessariis moneantur, & excitentur ad libere Inquisitoribus confitendum sua delicta. De hac re Madriliensis instructio anno 1561. *cap. 71.* scribit ad hanc sententiam. Si petierint Confessarium debet eis concedi, qui sit spectata probitas & de quo plurimum confideatur, à quo juramentum exigatur de custodiendo secreto, & quod si poenitens ei dixerit aliquid in confessione, quod velit revelari extra carceres, ne in hoc ei ullo modo obtemperet, nec similia mandata revelet. Quod si extra confessionem ei fuerit aliquid injunctum, id Inquisitoribus manifestabit. Ad hæc Inquisitores Confessarium instruant, qualiter se gerere debeat cum poenitente, ut videlicet dicat ei quod cum sit pro hæresi carceratus, ac de ea reus accusatus, non potest absolvi, nisi judicialiter hæresim suam

Tom. I. l.

manifestet. Et cætera relinquantur judicio, & conscientia Confessarii, qui debet esse doctus, ut intelligat id, quod in causa tali fieri conveniat.

At Simanchas severiori judicio existimat, ejusmodi carceratis non esse concedendum Confessarium copiam, nisi plene Inquisitoribus suas hæreses, ac delicta fuerint confessi, aut in extremum venerint vitæ periculum. Quia, cum ii, pendente inquisitione, reputentur hæretici, indigni videntur tanta benignitate.

Hanc sententiam puto sequendam esse, eamque videtur approbasse S. Congregatio his subjectis declarationibus: Carcerati S. Officii pendente causa juxta stylum sacramenta non percipiunt. 23. Decembris 1619. carcerati quando sunt in confessis, possunt confiteri, & absolvi in foro conscientiae, 12. Martii 1556.

Quod si reus sit ægrotus, sed non in articulo mortis Confessarius non debet illum sacramentaliter confiteri, & absolvere, nisi prius judicialiter Inquisitoribus satisfaciatur, & ad id omni cum diligentia eum persuadere debet. Et, si ille hoc fecerit priusquam moriatur, reconciliabitur Ecclesiae, & cum fuerit judicialiter absolutus, tunc Confessarius eum absolvat sacramentaliter. Si autem reus iste nedum sit ægrotus, sed sit in articulo mortis constitutus, neque in statu in quo examinari possit, & judicialiter confiteri coram Inquisitoribus, vereque sit contritus, & paratus obedire mandatis Ecclesiae, absolvendus erit sacramentaliter, ut habetur in Concilio Arausicano *l. can. 2.* quia juxta decretum Concilii Tridentini *sess. 14. cap. 7.* in tali casu nulla est reservatio. Atque ita etiam declaravit sæpius eadem S. Congregatio præcipue sub die 14. Septembris 1617. his verbis: Carceratis S. Officii, qui, factâ suorum criminum confessione, nondum tamen publicata sententia in mortis periculum dilabuntur, potest administrari Sacramentum poenitentiae, & Eucharistiæ, si illam petant per modum viatici, & ostendant signa poenitentiae. Et 23. Februarii 1627. Duobus carceratis in S. Officio Urbis, stante eorum adversa valetudine, concessus fuit Confessarius, qui eos absolvit in foro conscientiae. De quibus & nos *alibi.*

Si verò carceratus suum hæresis crimen manifestavit Sacerdoti, non in ordine ad confessionem sacramentalem, ac poenitentiam, sed sub secreto, ac protectione illud nunquam revelandi, si producat, ille in testem, debet illud deponere ac veritatem revelare, ut per Innoc. in *cap. qualiter & quando 1. de accus.* ibique communiter Doctores, Panormit. in *cap. si sacerdos de officio ordin. Felin. in cap. intimavit de testib.* & D. Thom. in *4. sent. dist. 21. quest. 3. artic. 1.* Nam quod vergit in magnum Reipublicæ detrimentum, obligantur omnes sub peccato mortali revelare, nullo obstante pacto, juramento, voto, seu docent D. Thom. *2. 2. q. 70. art. 1. Sor. lib. 5. de just. q. 5. art. 2. & in hac specie Royas singul. 5. num. 15. ac Fulcod. in consult. ad Inquis. q. 8. lit. B.* Crimen autem hæresis maxime tendit in Ecclesiae ac Reipublicæ detrimentum. Solumque excipitur quando crimen auditur in confessione sacramentali in ordine ad absolutionem. Tunc enim nullo modo revelari potest, ne quidem propter quodcunque scandalum vitandum, ut constat ex usu & traditione perpetua Ecclesiae & ex D. Gregorio in *can. sacerdos de poenit. d. 6. & ex cap. omnis utriusque sexus de poenit. & remiss.* ita, ut neque hæretici hoc unquam negaverint, & ideo non fuerit necessaria peculiaris definitio Concilii Tridentini in hoc articulo.

Idque non ex eo, quod, si Sacerdos revelaret confessionem, mentiretur, cum ipse non sciat ut homo, sed ut

H 3

gerens

gerens vicem Dei, quæ postea, ut homo manifestat. Primo quia, licet id sciat, ut gerens vicem Dei, ipse tamen id sciat. Secundo quia, si diceret saltem, se illud scire, ut gerentem vicem Dei, non mentiretur. Tertio, quia si ea esset ratio, ne de licentia quidem pœnitentis posset illam revelare sine mendacio. Quarto quia, non revelata persona, potest aliquando revelare peccatum auditum absque peccato, atque adeo non mentitur dicendo illud, quod solum scit ex confessione.

Neque ex eo, quod revelatio opponeretur significationi ipsius Sacramenti, quia Deus in hoc sacramento regit peccata pœnitentis juxta illud: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, & hoc ipsum significatur per secretum quod Sacerdoti imponitur. Nam est mera congruentia moralis, alioquin neque ex licentia pœnitentis posset revelari confessio, si hoc esset contra significationem Sacramenti. Nec ullo modo probatur talem significationem esse essentialem huic sacramento, cum verba formæ solum significarent absolutionem, & remissionem, & aliunde non sit contra substantiam hujus sacramenti, quod confessio sit publica.

Minus id deduci potest ex obligatione juris naturalis ad servandum secretum in rebus sub secreto commissis. Nam licet hæc ratio probet obligationem secreti, non tamen talem, ac tantam quæ sit quasi super omnia, & in nullo casu relaxari possit, cum secretum naturale in aliis materiis non obliget cum tanto rigore.

Minusque ex eo, quod alii dicunt, nempe scientiam ex confessione habitam, esse sacram, & superioris ordinis, quæ ad solam salutem pœnitentis ordinatur, atque ideo non posse licite ordinari ad alios fines extrinsecos, & inferioris ordinis. Nam contra hoc est, quod non est intrinsece malum, cum superioris ordinis ordinare ad res alioquin bonas, & honestas inferioris ordinis, maxime ut ad finem inadæquatum, & secundarium, sicut Eucharistia, & Missa ordinantur ad impetrandum remedium necessitatis temporalis. Ac demum, quia liceret revelare confessionem aliquando, saltem propter bonum superioris, vel æqualis ordinis, exempli gratia propter conversionem alicujus Regni, aut propter ejus conservationem in fide catholica.

Sed ex illa præcipua, & magis communi ratione, quæ desumitur ex reverentia debita sacramento, cui fieret injuria revelando confessionem. Nam si homines scirent, Confessarium posse confessionem revelare, retraherentur ab illa. Constat enim de facto excusari pœnitentem à confessione sui peccati, quando prudenter timet confessarium non observaturum sigillum, constatque ex historia, quod apud Abissinos, vel Æthiopes hoc sacramentum ferè abiit in defectum propter malitiam Sacerdotum, qui sigillum religiosè non observabant. Quare cum Christus voluerit obligare omnes fideles ad manifestandam integrè suam conscientiam apud Sacerdotem, nihil ei celando, oportebat, ut ex parte Sacerdotis esset obligatio talis, quæ omnino adimeret pœnitenti metum publicationis, & revelationis, ne ab hujus sacramenti usu adeò necessario retraherentur. An autem hæc obligatio oriatur ex jure naturæ, supposita institutione, & obligatione hujus sacramenti, an verò ex præcepto Christi positivo superaddito disceptant Vasquez q. 93. art. 4. dub. 1. nu. 10. Coninch. disp. 9. dub. 2. Suarez sect. 1. nu. 10. de sigillo.

Atque hinc, si Confessarius sive imprudenter, sive maliciosè crimen delinquentis in sacramentali confessione auditum Inquisitoribus revelaret, non esset illi adhibenda fides, cum dictum talis confessarii nullam faciat fidem, ut habetur expressè in Synodo celebrata sub Carolo Magno, referente Martino Victorio de sa-

crum. Confess. in hæc verba: Si fore Sacerdos peccatum sibi in Confessione Ecclesiæ patefactum, revelaverit, præter depositionem, & alias pœnas, credi ei non debet, quia revelando delinquit, & delinquens, tanquam infamis à testimonio ferendo, in eo præsertim, in quo testando peccat, rejicitur. Idemque decernitur in Concilio Africano can. 99. & Concilio Carthag. 7. can. 5. ut tradunt Burchard. lib. 19. decr. can. 127. & Gratian. can. placuit 6. q. 2. Immo ejus dictum ne judicium quidem aliquod facit contrarium, sed ipse est graviter à suo Iudice puniendus, ut in can. sacerdos de pœnit. d. 6. & cap. omnis utriusque sexus de pœnit. & remiss. de quo nos aliàs latè.

Hæreticus autem & quicumque alius reus S. Officii in articulo mortis conversus sacramentaliter confessus, & à sacerdote absolutus, si postea convalescit, non censetur in Sancti Officii Tribunali etiam absolutus. Quoniam absoluti in foro pœnitentia interno, non intelliguntur absoluti in foro judiciali externo, & pœna imposita à Confessario in foro pœnitentia quantumcumque sit magna; nunquam tollit pœnam imponendam in foro externo per Gloss. in c. gaudemus v. poterit de divort. Castr. in l. canctor populos C. de sum. Trinit. & fid. cath. numero 7. Gloss. in fin. cap. 2. de schism. ibique Panor. Cardinalis, ac ceteri, Gloss. in cap. de his in fine de accus. ubi Abbas aliique Doctores, ac expresse declaravit, decrevitque Gregorius XIII. in Bulla Jubilæi edita anno 1572. cujus hæc planè sunt verba: Declaramus tam præsentibus quam alias quascunque super concessione similium, vel dissimilium indulgentiarum à nobis, & à prædecessoribus nostris hætenus emanatas, & in futurum quomodolibet emanandas litteras Christi fidelibus ipsis, nisi in foro conscientia, ac pœnitentia tantum, non autem in foro fori, & contentioso, nisi satisfecerint his, propter quæ censura hujusmodi in eos lata lata fuerint, nullatenus suffragari, eisdemque Christi fideles illis juxta nostra declarationis formam, & tenorem, & non aliter, nec alio modo uti, aut eis se juvare posse, ac potuisse. Quinimo eos in easdem censuras postmodum incidisse, & in posterum reincidere, sicque ab omnibus quavis auctoritate fungentibus censeri ac judicari debere, irritumque & inane quicquid fecus à quoquam quovis prætextu, aut colore scienter, aut ignoranter attentatum forsan est hætenus, vel in posterum contigerit attentari, non obstantibus contrariis quibuscumque &c.

Nam pœnitentia fori anterioris & sacramentalis solum tendit, ut pœnitens satisfaciat Deo, & animæ suæ. Pœna autem fori externi & judicialis spectat ad punitionem corporis ipsius delinquentis, & ad vindictam publicam, ut ita etiam bono communi ac Republicæ satisfaciatur, quam suo malo exemplo, cum deliquerit, offendit, ut colligitur ex cap. 2. de maledic. & ibi notant Abbas, aliique Canonistæ. Hinc absolutus in articulo mortis ab excommunicatione reservata, si mortem evaserit, tenetur Superiorem adire, ut ab eo absolvatur, aliàs iterum incideret in excommunicationem. Atque adeo reus hæresis absolutus in mortis articulo à censuris, si salutem postea obtineat, & statim spontè in S. Officio compareat, suæque crimina, & illorum complices integrè ac verè fateatur, gaudet impunitate sponte comparentium eo modo, quo supra dictum est. Si verò spontè non compareat absolutio ab excommunicatione in articulo mortis obtentata, non ampliùs ei suffragatur, quia iterum in illam incidit, & consequenter ejusdem pœnæ redditur reus, ac si antea non fuisset absolutus, quemadmodum docent Zanchin. de hæret. cap. 34. ibique Campegius Reptor. Inquis. v. absolutio §. sed & absolutio, & v. Confessio §. Verum si in foro, Locat. in Judicial. v. absolvent. & v. hæreticus numero 24. ac Pegna p. 2. direct. com. 25. vers. Rursus.

Notat tamen Pegna *lco cit. vers. illud monebo*, multum esse minuendam poenam in foro exteriori, quoties is, qui punitur, confessus fuit in foro interiori absque dolo suum crimen, ac obtinuit absolutionem, maxime si iunctam sibi poenitentiam humiliter adimplevit, cum satis appareat huic culpam suam displicuisse.

An autem procedendum sit in foro judiciali contra inquisitum de hæresi defunctum, si plures testes deponant, eum hæreticum impoenitentem decessisse, & confessarius solus testatur, ante mortem illum poenitentem absolvisse, supremum Tribunal est consultandum. Nam, quod credendum sit confessario, attestanti de poenitentia defuncti, tenet Glossa in *cap. nuper nobis*, v. *nisi juratus de testib.* & in *cap. testimonium v. in hoc casu eod. tit.* ubi ait, quod vim quis vult probare, se egisse poenitentiam satis est, si id prober per confessarium suum. Tum quia sicut ratione Officii creditur Notario in iis, quæ ad suum munus pertinent, *cap. ad audientiam de præscript.* ubi Abb. *num. 6.* ita videtur Sacerdoti credendum. Et tum quia non refert Sacerdotem esse unum testem in hoc casu. Nam uni soli testi spectata fidei, ac probitatis credendum esse, tradit Grammat. *conf. 13. num. 15.* Tum etiam quia clementiæ prærogativa, & favor hoc videtur postulare, præsertim cum in hoc crimine proniores esse debent Inquisitores ad absolvendum, quam ad condemnandum. Tum demum quia non est verisimile in Sacramento confessionis ubi omnia postulatur integra, iusta, divina, aut confitentem, aut confessarium usque adeo futuros suæ salutis immemores, ut mendacium dicere audeant.

Contra verò est primo quia non videtur facile in re tam gravi standum esse porius dicto unius, quam testibus aliis, ac indiciis legitime probatis. Secundo quia Inquisitores propter dictum Confessarii non debent recedere ab iis, quæ ordine judiciario probata sunt in contrarium, præsertim cum communis sit, ac recepta tam Theologorum, quam Iurisperitorum sententia secundum allegata, & probata judicandum esse, non autem juxta privata dicta & indicia, ut docet etiam D. Thomas 2. 2. q. 67. ar. 2. Terriò quia, si adhibenda esset fides Sacerdoti testificanti de poenitentia defuncti, idem dicendum esset de testificante poenitentiam vivi, & delinquentes, ut poenas hujus criminis effugerent, facile attentarent mendacium in sacra confessione dicere, ac fingere se poenitentes, ut postea confessarius ad Iudices eos excusaret.

Ex his rationibus aio cum Pegna *p. 2. d. Com. 25. vers. Ergo tutius esse*, ut non credatur Confessario, sed ut ordine iudicii juxta allegata & probata legitime procedatur.

Effata. Confessarius non debet cogi ad revelandum aliquid, etiam de licentia ipsius poenitentis. Immo de hujusmodi examine nulla debet fieri mentio in dedecus confessionis, neque in Tribunali S. Officii, neque in aliis 12. Augusti 1557.

Confessiones sacramentales audiens absque approbatione, non à S. Officio, sed ab ordinario punitur. 12. Aprilis 1601.

Propositio ista; confessio potest fieri per litteras, vel internuncium confessario absenti, & ab eo absente absolutionem obtinere, fuit declarata temeraria, falsa, & scandalosa, & de hac propositione tractans est excommunicatus, & absolutio est reservata Papæ 20. Junii 1602. & 27. Julii 1605. Et confessio sic facta est nulla 13. Novembris 1603.

Confessiones audiens suspensus ab alio, quam à S. Officio, non punitur in S. Officio 30. Junii 1610.

Non confitentes debitis temporibus puniuntur ab Ordinariis, non à S. Officio 27. Octobris 1611.

Confessarii petentes, ac recipientes pecunias à po-

nitentibus pro commutatione votorum, sibi que illas applicantes, puniuntur ab Ordinario, non autem à S. Officio 3. Octobris 1613.

Confessarius filiam suam spirituales cognoscens, non punitur in S. Officio, si confessione, vel confessionario non fuerit abusus, 4. Decembris 1614.

Confessarii, etiam Regulares præcipue Jesuitæ, non accedant ad domos mulierum, præsertim poenitentium sine urgenti, & necessaria causa. Non audiant earum domi confessiones occasione infirmitatis, nisi aliquo præsentem, non tamen audiente. Non agant in Confessionario, nisi de spectantibus ad Sacramentum Confessionis, neque concedant licentiam accedendi ad Sacramentum Eucharistiæ, nisi prævia reconciliatione 11. Aprilis 1619. & 23. Januarii 1620. & 12. Februarii ejusdem anni. Idque innovatum 30. Novembris 1623.

Ne Confessarii absolvant exigentes vestigalia, & impositiones ab Ecclesiasticis, non pertinet ad S. Officium providere 22. Aprilis 1620.

Confessarii non possunt absolvere poenitentes, qui moniti recusant denunciare illos, quos sciunt esse hæreticos, vel suspectos de hæresi, licet dicant, se illos correxisse, vel esse dubios, an ita sit 3. Februarii 1624.

Confessarii Societatis Jesu, moneantur à P. Generali ne retineant scripta continentia peccata poenitentium 27. Martii 1624.

Confessarii Monialium non concionentur in loco, ubi audiunt confessiones Monialium. 1631.

Confessarii regulares non habent facultatem absolvendi duellantes 1639.

De confessario sollicitante, revelante confessionem, audiente confessiones non promoti alibi diximus.

CONSULTATIO CL.

De Testibus contra reos S. Officii, ubi effata ad rem hanc haud vulgarit An omnes testes inhabiles in causa fidei admitti debeant? Et qui?

Sunt qui effutiant sententiam illam vulgarem, qua dicitur, quoscumque, quamlibet sceleratos homines, in hæresis negotio, fidei, Religionisque nostræ confirmandæ gratia ad dicendum testimonium admitti, esse ineptam, absurdam, piisque hominibus perniciosam, injuriarumque maximam eos christianæ Religionis facere, quæ tam iniquæ sententiæ sunt auctores, aut defensores; hoc enim est calumniandi materiam hominibus præstare. Nam quis tam pius, ac fidelis est, qui si perditorum ac dissolutorum quorumcumque testimonio impeti possit, non tandem confundatur. Sanè quemadmodum crimen hæreseos & violatæ Religionis diligenter coercendum est, ne indulgentiæ facilitate latius grassetur, ita prudenter animadvertendum, ut non in occasione, sed in veritate habeatur *S. Famosi ff. ad leg. Jul. majest.* quia scilicet graves sint, & idonei testes, ac Iudices, qui & rem tantam intelligant, & eò non iniquo animo defendant, ne alioqui hoc specioso prætextu contingat, optimos quosque viros, sordidorum, nefariorumque hominum conjuratione opprimi, vel crudeliter divexari, sed & illud sapientes Iudices curare debent, ut purum Dei cultum ac sinceram Religionem tueantur, eosque profligent, qui impias incredunt superstitiones, & blasphemias.

Hinc aiunt, quod constitutio Alexandri IV. Pontificis *cap. in fidei favorem de heret. in 6.* non dicit id, ad quod vulgò citari solet, quoscumque inhabiles ad dicendum testimonium in crimine hæresis admitti, sed excommunicatos, & participes criminis. Quod genus personarum alioqui ad testimonium capax, cum Pontificia

tificia lex singulari jure in negotio Inquisitionis hæreticæ pravitatis admiserit, cæteras inhabiles personas, juris communis dispositioni reliquisse videtur, *l. quod Labeo ff. de compensat. l. maritus C. de procur.*

Illudque etiam considerandum, non absolute, ac simpliciter, summum Pontificem socios criminis, & excommunicatos ad testimonium admisisse, sed cum temperamento, si videlicet, *ex verisimilibus conjecturis, & ex numero testium tam deponentium, quam eorum, contra quos deponitur, qualitate, ac aliis circumstantiis, sic testificantes falsa dicere non præsumantur.* Quid enim si nonnihil Evangelio, aut sacrosanctis Ecclesiæ institutis repugnans in publica concione, ubi erat frequens hominum multitudo dixisse quispiam accusetur? An non nefarium esset malæ ac reprehensibilis vitæ homines ignaros, & indoctos audire? auditosque in testimonio antepone inculpatæ vitæ viris, ac peritis hominibus, qui aliter concionatorem dixisse testarentur? Nonne hoc esset viam injuriis & calumniis præstruere? Eorum probare testimonium, quorum fidem leges suspectissimam habent? *l. 4. in princ. ff. de testib. quorumque testimonia jus ipsum passim rejicit capit. licet de for. comp. capit. testimonium, & capit. super eo de testib. & illorum testimonia prorsus abjicere quorum integritas omnem aufert suspicionem l. non omnes §. à barbaris ff. de re milit. l. si à bona fidei ff. de rei vend. non esset profectò hoc fidei favore, sed contumelia Christum affigere, & quod in Religionis nostræ gratiam introduitum est, in grave Christianorum detrimentum detorquere clem. 1. in princ. de hæret. in fide nostra majus verlatum periculum, proindeque cautius tractandum negotium, capit. ubi periculum de elect.*

Excommunicati autem, licet à testimonio judiciali regulariter arceantur *capit. veniens 2. in fine de testibus cap. decernimus de sent. excom. in 6.* non tamen ideo, quod eorum fidem majores nostri suspectam habuerint, cum in instrumentis, contractibus, & aliis negotiis, præterquam in judicialibus, testes esse non prohibeantur *d. capit. decernimus, Innoc. capit. pia de except. in 6. Bald. l. 1. col. 4. C. de hered. instit. sed quoniam in judicio nullo modo consistere possunt, cap. intelleximus de judic. & d. capit. decernimus.* Quare ob id, quod lex excommunicatorum testimonia in hæresis negotio favore fidei receperit, non est temere putandum, turpe esse notatæ vitæ homines, quorum fides suspitione non caret, ad dicendum testimonium in ea causa admitti, cum in illis non sit eadem, quæ in excommunicatis ratio.

Quod præterea addit Summus Pontifex de sociis, & participibus criminum *d. c. in fidei favorem*, aliam rationem habet, ut scilicet veritas criminis illucescat, quam plerumque contingit per ejusmodi personas duntaxat haberi posse. Quare, ne tam gravis culpa occultari possit, constitutum est, participes criminis admitti *d. cap. in fidei favorem*, at non ideo sequitur, quoscunque infames, & notatos homines ad idem testimonium recipi *l. quod vero contra ff. de legib. Nam & aliis casibus socii criminum audiuntur, ut contra latrones insignes l. provinciarum C. de fer. falsos monetarios l. 1. C. de fals. monet. maleficos l. fin. C. de malef. & mathematicos. reos criminis simoniæ, can. si quis Papa 79. d. & lætæ majestatis can. fin. 15. q. 3. Quibus tamen constat non admitti testes, quorum fides explorata non sit, & indubitata l. fin. C. de probat. l. 3. §. 1. ff. de testib. Sed nec tunc sociis criminum omnino statui, faciunt enim tantum eorum testimonia præsumptionem, si non alia præcedant judicia, Accurs. l. fin. ff. ad exhib. Glos. d. can. fin. 15. q. 3. diffuse Panormitanus ac cæteri in cap. 1. de confess.*

Non obstat prædictis, quod Innocentius tertius scripsit, in crimine simoniæ exceptiones furti & adulterii contra testes non admitti *capit. per tuas de Si-*

mon. Hoc enim ibidem Summus Pontifex verum esse ita interpretatur, si subsint alia adminicula, quæ dictis testium suffragantur, tum & illud adjiciens, exceptiones hujusmodi legitime probatas fidem testium debilitare, licet eam ex toto non evacuent, ubi præsertim testes exactæ malæ vitæ poenituisse. Nam præterea verum est, quod adjiciebatur, perjuros in causa hæresis dictionem testimonii habere, nisi uno casu cum obtestam, & celatam à se veritatem revelare volunt, tuncque si evidentissimis argumentis apparuerit, eos non malo animo, sed zelo fidei orthodoxæ testimonium dicere *cap. accusatus §. licet de hæret. in 6.*

Denique fallantur qui omni casu putant, Judæorum testimonia in hæresis negotio recipi, cum id tantum Bonifacius Pontifex permittat adversus Christianos, qui ad Judæismum transierant *cap. contra Christianos de hæret. in 6.* Atque hæc à quibusdam temere sunt effurta.

His tamen minime attentis, tenendum omnino est, in S. Inquisitionis Tribunali non excludi à testimonio in causa fidei, nisi exclusos à jure naturæ, ut infantes ante usum rationis, fatuos tempore fatuitatis, sed admitti omnes testes, etiam aliàs inhabiles, exceptis solum inimicis per textum in *d. cap. in fidei favorem de hæret. in 6. cap. accusatus §. licet de hæret. eod. lib. cap. fin. ubi Abb. num. 4. de testib. & docent Squillac. de fid. cath. capit. 34. Simanch. instit. cath. capit. 34. numer. 17. Alph. Guerrer. in thesaur. Relig. Christ. tit. de hæret. num. 21. Locat. in Judicial. Inquis. n. exceptio numer. 4. & u. testis vers. nota, Farinac. de hæres. qu. 188. num. 67. & 74. Carena p. 3. tit. 5. numer. 2. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 15. §. 1. numer. 1. alique communiter. Quia crimen hæresis est gravissimum, ac Reipublicæ maxime perniciosum, ideoque in ipsius destitutionem testes, etiam inhabiles, admittuntur in favorem fidei, ut sic facilius crimen probari, puniri, ac extirpari possit. Et hæc eadem recepta sunt in gravissimo crimine simoniæ, & quibusdam aliis ad eorum destitutionem, ut in *cap. veniens, cap. personas de testibus in cap. 1. eod. tit. in 6. cap. tanta est labes de Simon. can. si quis 6. q. 1. cap. 1. de confess. capit. per tuas de Simon. & notat Specul. tit. de accus. §. 1. & §. item repellitur.* Huc pertinet illud Juliani neque impunita maleficia esse oporteat: *multa contra rationem disputandi pro utilitate communi recepta sunt, l. ita vulneratus §. ff. ad leg. Aquil. l. 21. ff. de reb. cred. l. 1. ff. de usucap. auth. res qua C. commun. de legat. Plin. lib. 7. epist. 18.* In ea enim incidimus tempora, ut propter frequentiores tanti sceleris suspensiones, & ad terriorem exemplo aliquo opus esse videatur, ut in *l. aut facta §. ult. ff. de poen.* Pervulgatum enim est, licet usu periculosum Cassij Senatoris verbum apud Tacitum. Omne magnum exemplum habere aliquid ex iniquo, quod publica utilitate compensatur.*

Eodemque modo, quo contra hæreticos ipsos, sic & proceditur contra eorum receptatores, fautores, & defensores, necnon contra infamatos de hæresi, vel suspectos, & qui eis communicant *can. didicimus §. inordinamus, & can. schisma 24. qu. 1. quia inter hæreticos connumerantur cap. excommunicantes §. credentes, cap. pen. & fin. cap. 2. §. hæretici, cap. ut officium de hæret. cap. accusatus §. sacerdotes eod. tit. in 6.*

Excipiuntur autem inimici causa expressa per textum in *can. si testes 4. q. 3. capit. meminimus, capit. oportet de accus. & in l. si quis C. de testib. auth. si testis §. si odiosus C. eod. cap. quoties aliqui de testib. Farinac. loc. cit. num. 101. can. quatuor 11. qu. 4. quia inimicus falsum deponere præsumitur, & non ex zelo justitiæ, sed ex vindicta. Ilco Cn. & Q. Cæpionibus, L. & Q. Metellis testibus in Q. Pompeium novum hominem Judices sapientissimi non crediderunt. Nam eorum virtuti, generi, rebus gestis fidem & auctoritatem in testi-*

testimonio cupiditatis atque inimicitiarum suspicio derogavit, ut ait Cicero pro M. Fonteio. Et M. Aemilius Scauri, cujus injurati nutu prope terrarum Orbis regebatur, testimonio, nec in C. Fimbriam, nec in C. Memium, neque in C. Flavium, neque in C. Norbanum creditum est propter inimicitias, ut notat Valerius Maximus lib. 8. cap. 5. qua de re infra.

Quare, licet excommunicati de jure communi non sint testes habiles, cap. veniens 2. de testib. capit. excommunicatus §. credentes eod. in causa tamen hæresis admittuntur ad testimonium per d. cap. in fidei favorem, ibique Glossa u. excommunicati, ubi id ipsum decernitur de socio criminis. Atque de his nulla est controversia.

Hæretici quoque, eorumque credentes, receptatores, defensores, & fautores, quia sunt excommunicati, inhabiles sunt ad testificandum, sed & quatenus hæretici repellendi sunt à dicendo testimonio anth. credentes C. de hæret. l. quoniam C. eod. cap. 1. de testib. can. si hæreticus, can. non potest 2. q. 7. nam, ut ait textus, non potest erga homines esse fidelis, qui Deo existit infidelis can. ipsa pietas 23. q. 4. ibi: qui enim divina testimonia non sequuntur, pondus humani testimonii perdiderunt, cap. excommunicamus 1. §. credentes; ibi: nec ad testimonium admittatur. Etsi enim textus loquatur de credentibus, fautoribus, &c. tamen credentes etiam verè sunt hæretici. Et ideo hoc ibi adnotant Ost. num. 19. Jo. Andr. numer. 15. Socin. nu. 39. Glossa & Doctores, & tradunt Eymer. in direct. p. 3. q. 68. ubi Pegna numer. 117. Simanch. cath. instit. tit. 46. num. 57. Glossa & Alberic. in d. l. quoniam num. 1. ubi ait, hoc procedere tam de jure civili, quam canonico. Quod cum nonnullis aliis affirmat Farinac. de hæres. q. 188. numer. 111. Idemque dicitur de eo, qui est dubius in fide, qui & ipse est hæreticus, & de apostata à fide. Ideoque in crimine hæresis ad testimonium admittuntur, capit. contra Christianos de hæret. in 6. ibique Glossa u. infidelis. Royas sing. 189. Pal. Rub. in alleg. hæres. §. fin. Gondisal. de hæret. q. 23. numer. 10. Calder. de hæret. rubr. de iis, quæ pertinent &c. num. 8. Symanch. loc. cit. tit. 64. numer. 43. & seq. Campeg. ad Zanchin. cap. 31. ne pro defectu probationis tam grave crimen remaneat impunitum l. quia in fin. C. de hæret. cap. dilecto, cap. significavit de testib. frustra reclamantibus Eymerico d. q. 68. Repertorio Inquis. u. Testis, Zandino de hæret. cap. 23. nu. 12.

Neque obstat excommunicatio, quia ex dicto capit. in fidei favorem excommunicati admittuntur in testes in causa fidei. Minus obstat hæresis, quia in causis exceptis, ut læsæ majestatis, hæretici testes esse possunt. Causa autem fidei inter exceptas est præcipua. Haud etiam obstat capit. dubius de hæret. ubi dicitur, nec eis omnino credendum est, qui fidem veritatis ignorant. Quia non asserimus, quod hæreticus in causa fidei sit testis omni exceptione major, & quod illi sit omnino credendum, sed quod admittendus sit cum sua inhabilitate. Et ideo Pegna p. 3. d. com. 117. ad q. 68. recte docet, quod hæretici dictum non faciunt templenam probationem, nisi concurrentibus aliis conjecturis & adminiculis verisimilibus, ita quod ejus depositio non sufficit ad torturam, neque ad capturam, sed tantum ad inquirendum, sive ad sumendum secretas informationes super eo, de quo hæreticus deponit, & si alia supervenerint, tunc procedendum est ad ulteriora à qua sententia non esse recedendum, firmat Farinac. q. 188. num. 116. Simanch. Cath. instit. tit. 64. num. 43. Zech. in sum. p. 1. cap. 11. nu. 14. Mascard. de prob. concl. 857. numer. 9. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. p. 15. §. 1. num. 5. Carem. p. 3. tit. 15. num. 26. Salell. p. 1. lib. 2. cap. 2. num. 57. Delbene p. 2. disp. 198. num. 10. & Conrad. Brun. de hæret. lib. 5. cap. 10.

De Judæis autem est textus in cap. contra Christianos, de hæret. in 6. in quo Judæi admittuntur in testes

in causa fidei, & tradunt ibi Glossa, Archidiaconus, Probus, Geminianus, Franchus, ac prosequuntur Farinac. d. q. 188. num. 125. Royas sing. 71. Castrop. Carena, Delbene & Salelles locis allegatis. Judæi siquidem sunt idonei testes contra Christianum transeuntem, vel redeuntem ad judaismum ex d. cap. contra Christianos, ibique Glossa u. Judæos, Gondisal. de hæret. q. 13. nu. 10. Mascard. de probat. lib. 2. concl. 857. numer. 9. & 10. in-quiens, Judæum admitti in testem, non solum contra Christianum in totum deferentem Religionem catholicam, sed etiam in uno tantum articulo delinquentem. Idemque cum Pegna tradit Farinac. numer. 127. Alias verò nec Judæus, imo ne quidem Neophytus contra Christianum admittitur in testem, quia verendum est, ne in eo remanserint Judæismi reliquæ, ac propterea contra Christianum saltem facile non est admittendus, ut animadvertunt Archid. in can. constituit 17. q. 4. & cæteri, quos citat Farinac. d. q. 188. num. 122.

Eademque est ratio de omnibus aliis infidelibus. Licet enim explorati juris sit, infideles quoscunque à testimonio ferendo contra Christianos repellendos esse d. l. quoniam C. de hæret. d. cap. 1. de testib. can. non potest. 2. q. 7. cum aliis supra deductis cum Glossa, Archid. Gemin. & Franc. in d. cap. contra Christianos, Felin. in cap. Judæis de testib. Gig. de crim. læs. majest. l. 2. q. 10. Royas sing. 190. Pegn. p. 2. schol. 10. & p. 3. com. 119. Nihilominus in causa fidei infideles admitti debent.

Quæ tamen procedunt, quando hæreticus, Judæus, vel alius infidelis adducitur in testem in causa fidei contra Christianum, vel etiam contra Judæum, vel infidelem quando in eos proceditur juxta Constitutionem Gregorii XIII. non autem quando in defensionem, ut per Eymeric. par. 3. q. 69. ibique Pegn. com. 118. & Farinac. tit. 9. 188. numer. 227. Quia facile est, quod ejusmodi homines in odium fidei inducantur ad excusandum illum, qui de hæresi inquiritur, ne delicta contra fidem puniantur. Non displicet tamen eisdem Pegnæ ubi supra, neque Farinacio ibidem nu. 137. & Simanchæ cath. instit. tit. 64. num. 45. quod credatur hæreticis, si tormentis fatigati occultum aliquid, ac Reipublicæ christianæ utile patefecerint. Quod si quandoque ex verisimilibus conjecturis hæretici, Judæi, infideles aliquem excusantes vera dicere videantur, non est iniquum illos audire. Semper enim locus esse debet veritati l. Imperator ff. de probat. & veritas opinioni est præponenda. Qualiter autem in aliis causis, vel in extrajudicialibus credi possit hæreticis, ac eorum testimonio, docet Farinac. q. 56. de testib. & d. q. 188. à num. 128. De jure canonico cum hæretici sint excommunicati, ne quidem in extrajudicialibus, possunt esse testes.

Id autem notandum est quod quando ejusmodi testes admittuntur, jurare debent non super Evangelia, quibus non credunt, sed Judæus super legem Moysis, & infidelis secundum leges suas, ut per Imol. in clem. 1. de testibus Butr. in proem. decretal. Pegn. p. 2. com. 13. Farinac. de testib. d. q. 56. numer. 238. Carena p. 3. tit. 5. §. 5. num. 27. Juramentorum etiam formæ videri possunt apud Speculat. tit. de juram. calumn. §. restat, & apud Repertor. Inquis. v. juramentum §. sequitur videre.

Quod verò ad consanguineos, & affines, ii non semper repelluntur in aliis causis, tanquam suspecti de falsitate, nec suspicio abest, si ad defensionem, aut favorem alterius consanguinei, vel affinis adducantur, & ita & hanc causam neque ipsi, neque familiares, neque amarii admittuntur, ut late Farinac. de testibus q. 53. & 54. quamvis, ubi veritas aliunde haberi non possit, domestici & familiares admitti possunt. Ubi autem agitur contra consanguineum neque admittuntur, nec cogi possunt ad testificandum consanguinei ascendentes ac descendentes in infinitum, & universim

sim consanguinei, domestici, & familiares repelluntur, nisi agatur de delicto commisso domi, vel nisi veritas aliter haberi non possit. Nam æquitas postulat, ut isti non cogantur deponere contra suos. Et quia, ut plurimum habent interesse vel famæ, vel bonorum in causa, quæ contra consanguineum agitur, & proinde causa est quodammodo propria. Nemo autem est idoneus testis in propria causa. Et quia amor, quo uniuntur posset esse causa, quod veritatem deponere nolint contra consanguineos, affines, domesticos & familiares. Si autem de facto deponant, nisi aliunde constet, quod id faciant ex odio, eorum depositio longe abesse censetur à falsitate.

At verò ubi agitur de causa fidei, non militant hæ rationes, & ideo consanguinei quicumque cogi possunt, ut veritatem deponant, etiam pater contra filium, filius contra patrem, amasius contra amasiam & è contra. Quia commune fidei bonum, quod quilibet magis diligere, custodire, ac defendere debet, quàm quodcunque aliud privatum bonum, præponderat cuicumque privato hominum bono. Unde quilibet tenetur, ubi opus est, in hac causa veritatem manifestare, atque adeo consanguinei, alique vocati tenentur veritatem testificari, eoque magis quod crimen hæresis est de illis, quæ occulte committuntur, de quo domestici melius informati censentur, eorumque testimonium optime probat, quia magis efficax, & tanto firmitus haberi solet, quanto consanguinei & affines à suspitione odii longius abesse judicantur. Ita de fratre contra fratrem in hæresis crimine deponentem loquitur textus in cap. litteras de præsumpt. Et ita docent Eymeric. in direct. qu. 70. ibique Pegna com. 119. Repert. Inquis. u. testes, Gundisal. qu. 13. nu. 11. Simanch. de cath. instit. tit. 64. num. 47. & seq. Felin. in cap. ex litteris num. 1. de testib. Blanch. de judic. nu. 363. Decian. lib. 5. cap. 35. num. 9. Mascard. de probat. lib. 2. conclus. 857. num. 22. Royas singul. 150. & 197. Farinac. d. qu. 188. numer. 143. & 147. Soula in aphor. lib. 2. cap. 11. num. 1. Castropal. d. tr. 4. disp. 8. pun. 15. §. 1. numer. 6. Carena p. 3. tit. 5. num. 21. Salel. p. 1. lib. 2. numer. 51. & Delbene de offic. S. Inquis. dub. 198. num. 12. p. 1.

Ad defensionem verò non faciunt probationem, neque sunt admittendi. Quia, ut inquit Apostolus Eph. 5. Nemo unquam carnem suam odio habuit, sicque nemo præsumendus est, consanguineos, & affines odio habere. Et quia eorum interest ut reus absolvatur, cum illius infamia, quæ ex hoc crimine oritur, ad ipsos quoque redundet, utque illam evitent, facile mentirentur. Et idcirco eorum testimonium non immerito in his causis falsum putatur, ut de filio pro patre est textus in cap. filii de heret. in 6. ibique Glos. Constitutio Alexandri IV. incip. Ex parte, edita anno 1258. Sylvest. v. hereticus 2. num. 16. Locat. in judicial. v. uxor. num. 4. Simanch. ibid. num. 48. & 81. Farinac. supra num. 149. & alii. Sed de hoc etiam infra.

Idemque dicendum est de domesticis, & familiaribus quos quis de familia sua producit quod scilicet non admittuntur semper in defensionem l. 2. C. de testibus cap. in litteris eod. cap. si testes §. testes, quos accusator 4. q. 3. c. consanguinei 3. qu. 5. l. pen. ff. de testib. l. 1. §. ad questionem ff. de quest. l. pridem placuit C. eod. Quia domestici, & familiares ratione amicitiae & familiaritatis præsumuntur non dicere veritatem, ut à tanto crimine reum possint liberare. Unde & Cicero pro Roscio testem mutum dicit, qui de accusatoris domo producit. Domestici autem dicuntur qui cum aliquo degunt, ut liberti patrono, servi domino, mercenarii iis, apud quos degunt, & qui ex familia alicujus sunt l. respiciendum §. fin. ff. de pæn. l. 1. §. familia nomen de publ. & vectig. l. 2. §. familia autem appell. ff. de vi bon. rapt. Inter domesticos proculdubio annumerantur filii, fratres, pater, & illi, qui sunt in potestate l. tria onera ff. de excus. tut. & glossella quæ-

dam in l. eos C. de testib. annumerat vicinos antiquos inter familiares. Vicini porro dicuntur, qui se invicem clamantes audire possunt, ut notat Bartol. in l. si tertius col. de aqu. pl. arc. arg. l. 1. §. eodem autem lecto ff. ad Syllan. & Panor. in cap. quosdam de præsumpt. Itemque familiares l. fin. §. fin. C. de iis, qui ad Ecclesi. confug. l. pen. de testibus Proximi, seu sanguine conjuncti sunt etiam de familia l. pronuntiatio de verb. signif. l. unum ex familia de legat. 2. Neque de uxore dubitatur, quin sit de mariti domo & familia l. 1. §. si vir, aut uxor C. ad sen. Syllan. l. quicumque de re milit. Quia loci sunt conjuges divinæ & humanæ domus l. adversus C. de crim. expil. hered. l. 1. ff. ver. amur. cap. 2. de sponsal. Denique omnes, quibus imperari potest, non sunt idonei pro testimonio ferendo in ejus favorem, qui potest imperare l. idonei ff. de testib. l. servus pro domino C. eod. Et sicut domesticæ scripturæ fidem non faciunt l. instrumenta, & l. exemplo C. de prob. sic nec testes domestici l. in exercendis C. de fid. instrum. Existimavit autem, quod est singulare, Felinus, dominum domus posse esse testem pro subdolo, nisi subditus sit potens, dominus autem vilis, in quem timeatur imperium, in d. cap. in litteris nu. 12. de testib. Ego vix eum admiserim in domesticis, cum & ex amicitia suorum domesticorum colligi possit præsumptio, quod eos velit defendere. Et ex alio capite hic testis reijci poterit, si lucri causa, amicitia, vel inimicitia obijciatur. Hæc enim solent testibus abrogare fidem can. si testes §. testium fides 4. questione tertia leg. ob carmen §. fin. l. quasitum ff. de testibus l. eos testes §. fin. Cod. eod. Verum si domesticus esset valde dignus, & spectatæ probitatis, etiam in hoc crimine ejus testimonium non esset contemnendum, ad excusandum reum juxta doctrinam Innocentii, Imolæ, ac Butrii in d. cap. in litteris de testib. Quare si non præsumeretur, quod domesticus peieraret, ejus testimonium recipiendum esset, præcipue si cum ipso teste domestico conveniret alius testis non domesticus, omni exceptione major, aut alia indicia essent ad favorem rei, ut per Marsil. in l. de minore §. instrumenta ff. de quest. ubi alii, traditque Farinac. d. quest. 188. num. 151. Zech. in sum. par. 1. tit. de fide, rubr. de hæresi cap. 11. nu. 14.

Servus autem contra suum Dominum testis esse non potest S. penult. C. qui accus. non pos. lib. 1. C. de quest. At in causis ad S. Officium pertinentibus, non solum ad testificandum admittitur contra Dominum, sed ad id cogi potest, ac torqueri. Quia sic etiam observatur in crimine læsæ majestatis humanæ l. fin. C. ad l. Jul. Majest. & docent Eymeric. in direct. par. 3. quest. 66. ubi & Pegna com. 115. Simanch. loc. cit. tit. 61. num. 13. Gundisal. d. qu. 13. num. 11. & Farinac. ibid. numer. 144. Et deponens contra dominum verisimile est, quod non nisi veritatem deponat. Difficultas est, an uxor contra maritum, & maritus contra uxorem in crimine hæresis admitti possit in testem. Notabile namque est, ut non tantum leges subnovent domesticos testes in favorem dominorum à testimonio, sed etiam ut ne contra eos audiri possint, caveant, l. pen. & l. unum C. de his, qui accus. non pos. Quamobrem nec pro, nec contra maritum recte dicemus, ni fallor, uxorem produci posse in testem regulariter, ut faciat probationem. Quia est domestica, amicitiae causa conjuncta, & familiaris, & in ejus potestate can. hæc imago, & can. mulier, can. mulierem 33. quest. 5. l. ad Corinth. 11. communes fortunas, & infortunia cum eo habens l. si cum dotem §. si maritus ff. sol. matr. Et ita etiam reijci resolvit Alberic. in tr. de testibus Jo. de Platea in lib. quacunque cap. de re milit. Jason in l. sed & siquis ff. siquis caut. Felin. in direct. cap. in litteris num. 7. de testibus Glos. in l. 1. §. si vir ad Syllan. Glos. in can. in summa 3. quest. 5. Glos. in lib. 2. C. de testibus & in lib. præsentis §. sane v. domestica C. de iis, qui ad Ecclesi. confug.

fug. Sed & Cyn. ad d. l. 2. C. de testibus existimat maritum eadem domesticitatis ratione à testimonio uxoris repellere, quanquam, inquit, & alia ratione id fiat, quia & sunt mariti, qui magis uxores timent, quam dominos. Vinum enim & mulieres corrumpunt interdum viros prudentiores, ut constat ex Salomone, ex Rachele & Jacobo Genes. 39. Sansone & Dalila Jud. 4. Constat. § l. 4. ff. de inoffic. testam. cum similibus. Hinc Rabi Moses, qui sancti nomen habuit, & Paulus Israelita in commentariis ad præceptum Judæorum negativum 214. filios, nepotes, nepes, & uxores eorum, & maritos in mutuo testimonio, item affines, & cognatos, surdos, cæcos, impudentes, dementes, & præsumtuosos arceri, & dictis testimoniis mutuis per legem submoveri tradunt.

Nec tamen me later in diversa sententia fuisse Speculatorem in tit. de testibus §. 1. ubi notat indefinite uxorem pro marito admitti, quam opinionem Stephanus Aufferius in tr. de testibus existimat procedere in uxore, quæ virum non timet, & est bonæ famæ, subscribens Cyno in d. lib. 2. de testibus Panorm. in dict. capit. in litteris numer. 7. & conf. 52. vol. 1. ubi tamen fatetur minus ejus testimonium probare. Quorum ratio est, quod non per omnia censeatur uxor in potestate mariti, neque ei omnino subdita ex l. si uxorem C. de condit. insert. nisi quod pertinet ad quædam obsequia, ut notat etiam idem Panorm. ad cap. litteras de testib. spol. Felin. in d. cap. in litteris num. 7. de testib.

Verumtamen istæ rationes non concludunt ideo non est admittendum testimonium uxoris pro marito, vel contra. Nam, ut monui ex alio capite, quam subjectionis, repelluntur, puta quia domesticæ & communia cum maritis habeant omnia, familiares, amicæque, quæ omnia ejiciant testes. Quò fit, ut multo magis non possit cogi testari contra maritum, quod & probat Cyn. ad dict. lib. 2. C. de testibus & Panorm. ad dict. capit. in litteris in fin. qui tamen excipit, si defectus sit testium, quo casu, ait, cessare privilegium. Id ipsumque asserit in capit. si quo de testibus, & in cap. 1. de testibus cogend. Et hæc omnia ad sponsam porrigunt Glossa & Bald. in dict. lib. 2. C. de testibus, quia & affinitas, seu principium affinitatis inter sponfos est l. quod Servus ff. de condit. cau. da. sicuti inter conjuges l. non ideo C. de hered. just. Atque ita reperio declaratum à S. Congregatione S. Officii sub 16. Februarii 1628. nempe, Uxor non examinetur contra maritum, & è contra, ad tollendum odia inter conjuges.

Mulierem in criminalibus testem esse non posse ob sexus fragilitatem, habetur in capit. forus in fin. de verb. signif. & can. mulierem 33. quest. 5. Mulier enim aut amat, aut odit, nihil datur tertium, ut ait Mimerus. Et modus mulieris nullus est, teste Plauto in penulo. Extrema tantum sequitur, eaque percipide, ut neque ob ea liberis propriis parcat, ut tragigi nos monent exemplo Medæ, & aliarum, ut Libanius in declam. Medæ, & Justinianus quoque l. lex, qua tuore C. de administr. tut. Et à nimio amore facile in odium implacabile, & calumnias transeunt, ut illa Putifarum Principis Eunuchorum Pharaonis facti docuit Genes. capit. 39. quæ contempta merito à Josepho, in eum sævissimam calumniam meditata est. Hinc accusatorem fixum, verumque semper esse oportet, nec variantem, vel desistentem ab instituta accusatione lib. 1. §. 1. & paragrapho accusatorem ad S. C. Turpil. ut ab iis exigatur testimonium, quorum fides non vacillat lib. 3. ff. de testibus Porro mu-

lierum natura varia, & mutabilis dict. capit. forus de verb. signif. & D. Ambrosius mulierem à molli- tie, ac mentis mutabilitate dictam arbitrat, sicuti virum à virtute can. quod proposuisti 32. question. 7. Diocletianus & Maximianus quoque vocant voluntates mulierum momentaneas in l. filia C. de inof. testam.

Et quamvis mulier jure civili in criminalibus & in civilibus admittatur ut plerumque in testimonio lib. ex eo ff. de testibus l. quidam testamento §. mulier ff. de testam. jure tamen canonico excluduntur in criminalibus dict. capit. forus de verb. signif. etli etiam in foro Ecclesiastico admitti mulieres pro criminibus notavit Alex. conf. 24. vol. 2. Verum aliqui distinguunt, mulierem in criminalibus esse non posse, quando ad instantiam accusatoris producat in testem, secus autem si eam Judex ex officio examinet, ut post Glossam Farinac. de testibus questione 59. numer. 9. Mascard. de probat. lib. 2. concl. 762. numer. 21. Castropal. d. tr. 4. disp. 8. qua. 15. §. 1. num. 7.

Tenendum nihilominus est, in casibus exceptis mulieres admittendas esse & ad accusandum, & ad testificandum Gloss. in capit. tanta, in capit. per tuas de Simon. & in dict. capit. forus v. femina. Ita quoque Papinianus in l. in questionibus ff. ad leg. Jul. majest. ait, in questionibus læsæ majestatis etiam mulieres audiuntur. Receptum autem est in hoc crimine testimonium mulieris ob difficilem, alioquin conjuratorum detectionem. Quamobrem & in hoc quoque omnium habetur testium æqua conditio, quamquam in aliis rejiciantur l. nullus C. ad leg. Jul. majest. ut & in aliis criminibus, quæ solent secreto & clam committi, ut in simonia l. si quenuquam C. de Episc. & cler. Multo ergo magis in causa hæresis admitti debent in testes, Farinac. de testibus questione 50. numer. 10. & de hæres. dict. questione 188. numer. 76. Delrius disquis. magic. lib. 5. in 2. append. questione 12. Castropal. dict. numer. 7. Soula in aphor. lib. 2. capit. 13. numer. 19. Carena par. 3. tit. 5. paragrapho 10. numer. 14. & Delbene par. 1. dub. 198. numer. 16.

Neque in hoc crimine contra reum excipiendæ sunt testes meretrices, & lenones. Nam licet sint infames, etiam si deserint meretricari, & lenocinari, ut ex l. palam paragrapho non solum ff. de rit. nupt. & ex l. athletas paragrapho ait Prator ff. de his, qui not. infam. & itcirco in criminalibus repellantur, nisi de gestis in lupanari, ut probat Farinac. de testibus questione 56. numer. 358. & seq. & 366. clandestinis namque ac domesticis fraudibus facile quidvis pro negotii opportunitate confingere possunt, & id, quod verum est, abolere, tamen admittuntur in testes in crimine ad S. Officiū spectante. Quia si in crimine læsæ majestatis humanæ, ac de gestis in lupanari testes esse possunt, multo magis testificari poterunt in crimine hæresis, ut per Soulam loc. cit. numer. 16. Carenam ubi supra numer. 30. Præsertim si hoc crimen ita occultum fuerit, ut per alias personas detegi non posset, ut etiam in Simonia dict. capit. tanta ibique Gloss. de Simon. per l. 3. de testibus vel in conjuratione in Rempublicam d. l. in questionibus, vel in aliis gravioribus agatur l. mulierem ff. de accus. & l. fin. ad leg. Jul. de annon. Et jure quidem canonico mulieres omnes excluduntur in criminibus, nisi tamen per viam inquisitionis testentur cap. quoniam, & dict. capit. ex litteris de testibus can. ex eo 15. questione 3. Cum verò admittuntur in testes tam in hoc crimine, quam de gestis in lupanari non sunt

sunt omni exceptione majores, ut notat Farinac. *de testibus quest. 58. num. 368. & de heres. d. quest. 188. nu. 83.* & Carena *loc. alleg. & nos infra.* Idemque statuo in concubina, de qua Judex arbitrabitur ex affectionis, vel odii æstimatione.

Mulieres quoque lamiæ, sive striges, complices, sive sociæ criminis sunt admittendæ in testes, quando per alios testes veritas verisimiliter haberi non potest, & dummodo sint plures. Nam una tantum sociæ criminis non facit fidem, cum præter defectum sexus, patiatur etiam defectum infamiæ, & multo magis si esset minor viginti annorum. In crimine enim maleficii, & magiæ nec duæ, neque tres dictæ mulieres sufficiunt ad condemnationem in pœnam ordinariam, ut docent Delrius *lib. 5. disquis. mag. in 2. append. questione 12. & 13.* Farinac. *de heres. questione 188. numer. 75.* qui etiam tradunt, quod in crimine maleficii, & magiæ duæ sociæ criminis sufficiunt ad torturam, concurrentibus idoneis circumstantiis, & maxime causa scientiæ, & non adsint contraria viro- rum testimonia.

Minores autem qui habent annum vigesimum, non solum in causis fidei, sed & in omnibus criminalibus recipi & cogi possunt ad testificandum, quia inter testes idoneos numerantur, ut per Glos. *in lib. inviti ff. de testibus Jo. Andr. in capit. in litteris num. 34. eod.* Delrius *lib. 5. disquis. magic. questione 15. litt. A. in 2. append.* Farinac. *dict. questione 188. numer. 75.* Carena *par. 3. tit. 5. paragrapho 10. numer. 47.* & de jure Canonico admittuntur minores, si sint majores quatuordecim annis, ut per seiplos in judicio stare possint, ut *in capit. 1. de judic. in 6.* Minor verò viginti annis, & major quatuordecim, quamvis in criminalibus regulariter nec cogitur, nec admittitur ut testis, nisi in casibus, in quibus veritas aliter haberi nequit, ut per Ostiensem, Baldum, Alexandrum, Joannem Andream, & alios relatos à Delrio *loc. cit.* & à Farinacio *de testibus questione 58. num. 10.* & in defectum probationum, quando Judex procedit non per viam accusationis, sed ex officio, ut sentiunt alii, relati à Farinacio *ibidem nu. 37.*

Tamen in causis ad S. Officium spectantibus minor admittitur, & cogi potest ad testificandum. Quia si in crimine læsæ majestatis humanæ admittitur, ut testis *ex l. de minore ff. de questione & probat Farinac. de testibus dict. questione 58. numer. 22.* multo magis est admittendus in causis fidei, & in crimine hæresis, Cantera *de plena probat. capit. 2. numer. 42.* Farinac. *de heres. dict. questione 188. numer. 75.* Castropal. *to. 1. d. tr. 4. disp. 8. pun. 15. paragrapho 1. numer. 8.* Delbene *dub. 193. sect. 1. numer. 16.* Carena *loc. cit. numer. 55.* Minor verò annorum quatuordecim, & habens saltem annos decem cum dimidio, testis esse non potest juxta *auth. Sacramenta puber. C. si adversus vendit.* Quia talis ætas facilis est ad mentiendum, nec talibus juramentum deferri potest *l. qui jurasse de jurejur.* Quatuordecim annorum, si est doli capax, defertur juramentum de veritate dicenda, quando examinatur. Decem annorum, vel infra non defertur juramentum, sed tantum movetur de gravitate juramenti 15. Junii 1604.

Verum licet non admittatur impuberis dictum ad probandum, nihilominus admittitur ad veritatem indagandam, ut per Farinac. *numer. 43. & seq. Clar. in pr. paragrapho fin. questione 24. numer. 17.* Et aliquando admittitur etiam ad probandum, & ad torturam, si sit adminiculatum ejus dictum præsumptionibus, & conjecturis arbitrio Judicis validis, ut notant idem Farinac. *numer. 52.* & Carena *numer. 53.* In causis autem, quæ ad S. Officium pertinent, etiam impuberes admittuntur, recipiuntur, & coguntur testificari, Carena *ubi supra numer. 55.* Cantera *d. cap. 2. num. 2.* Farinac. *d. quest. 188. numer. 75.* Petr.

Binsfeld. *de confes. malef. membr. 2. post conclus. 6. dub. 2.* Quia admittuntur in causa læsæ majestatis humanæ *ex d. l. de minore.* Ergo multo magis in causis fidei. Tandem infans, si sit supra septimum annum & doli capax ex ejus qualitate & modo dicendi arbitrari possunt, ac debent Inquisitores, an sit examinandus, ut per Canter. *numer. 45.* & Caren. *numer. 57.* De hisce minoribus in causis S. Officii adi nostrum tomum 4.

Satellitibus sive Licetoribus, licet infames habeantur, ac vilissimæ sint personæ, atque adeo in criminalibus præferim à testificando repellantur, ut probat Farinac. *de testibus quest. 56. numer. 370. & seq. & de delict. & pœn. quest. 21. num. 147. & seq.* tamen in S. Inquisitionis Tribunali plena fides est adhibenda juxta Constitutionem. *Ad extirpanda Innocentii IV. edita anno 1252.* in qua hæc Officialibus prædictis plena fides habeatur de his omnibus, quæ ad eorum officium pertinere noscuntur sine aliquo specialiter præstato juramento, probatione aliqua in contrarium non admissa, ubi duo, vel tres, vel plures præsentis fuerunt ex ejusdem. Idemque statuerunt Alexander IV. Constitutione emissa anno 1259. & Clemens IV. Constitutione emanata 1265. apud Pegnam post Direct. Inquis.

Notandum tamen est cum Farinacio *d. quest. 188. numer. 71. & seqq.* & cum Carena *par. 3. tit. 5. §. 7. num. 33. & seq.* has Constitutiones solum intelligendus esse de iis, quæ pertinent ad eorum officium, ut si deponant de executione facta, vel non facta, vel de alio non magni præjudicii, non autem de iis, quæ pendent, ac sequuntur ex eorum officio, ut si deponant de impedimento executionis sibi præstito, sive de injuriis verbalibus, vel personalibus sibi illatis. Quinimo neque in spectantibus ad eorum officium plena fides illis adhibetur, quando agitur de pœna corporali gravi, nisi eorum dicta firmentur adminiculis, & conjecturis.

Exul quoque sive Bannitus potest, ut testis in S. Officio admitti. Quia sicut potest, ut testis examinari in causis criminalibus, quando delictum non est plene probatum, ut per Farinac. *de testibus d. quest. 56. num. 334.* multo magis ut testis examinari potest in S. Officio in causis ad fidem spectantibus. Idque cum salvo conductu Inquisitoris. Quia Judex debet securos reddere testes, quos evocat, ut *in can. hortatur 3. quest. 9.* ibique Glossa, Turrecremata, & alii, Dumque de jure communi potest quilibet Judex inferior valide saluum conductum cuicumque bannito concedere, ut examinari possit tanquam testis, ut firmat Clar. *qu. 32. vers. sed hic quæro,* Farinac. *qu. 29. nu. 81.* Guazzin. *tom. 1. defens. 12. numer. 18.* Eo magis id est concedendum Inquisitori in causis fidei, qui major est quocunque Judice supremo seculari, vel ut bannitus possit se expurgare in S. Officio, vel ut possit tanquam testis examinari. Quod etiam docet Carena *loc. cit. §. 8. nu. 38.*

Salvus verò conductus non datur delinquentibus S. Officii, licet concedatur aliis, qui de aliis criminibus sunt inquisiti, ut accedere possint ad deponendum in S. Officio quæ sibi obvenierint die 21. Maij 1588. & ultima Junii 1624. ubi dicitur, quod salvus conductus potest concedi, non autem gratia, donec reus non comparuerit, licet ibi appareat propter instantiam Balivi Veneti, morantis Constantinopoli, concessa gratia, & reus absolutus ante comparitionem, concessus Apostatæ à fide, moranti Constantinopoli, ut possit accedere ad Urbem, 10. Junii 1604.

Quod verò ad testem perjurum, & varium de jure communi perjurum in omnibus delictis, excepto crimine hæresis, etiam post pœnitentiam, non admittitur in testem, sed statuitur ejus priori dicto, si statim & incontinenti se non corrigat *cap. testimonium*

de testibus & can. quoscunque 6. questione 1. hoc est antequam loquatur partibus, vel se subscripserit, vel antequam recedat à præsencia Iudicis, quibus in casibus non præsumitur subornatio caput. præterea de testibus cogen. Glos. in capit. fin. v. iusta causa de iur. iur. in 6. & in auth. paragrapho qui vero, v. non habebit de testib. Innoc. in cap. cum dilecti in fine de accus. Bald. in l. presbyteri numer. 4. C. de Episc. & Cler. Bartol. in leg. eos Cod. de fals. l. quidquid nu. 10. ff. de verb. oblig. Covar. lib. 2. var. cap. 13. numero 8. nisi tamen pars adversa incontinenti acceptet confessionem, vel dictum testis, tunc enim non potest etiam statim dictum suum corrigere, vel mutare, ex Bald. in l. Gallus §. 1. ff. de lib. & posth. Alex. in dict. l. quidquid, ubi & Jas. dict. numero decimo. Roman. in l. 1. §. si quis simpliciter ff. de verb. oblig. ac Hippol. singul. 315. ubi alios refert, etsi etiam ex intervallo de iure quoque communi testem posse corrigere dictum suum, si causam sufficientem correctionis alleger & prober, dicant Soula lib. 2. aphor. cap. 6. numero 65. & Carena p. 3. titul. 6. numero 60. At in causa hæresis ita ferme Alexander IV. decernit in cap. accusatus de heret. in 6. §. Licet verò perjuri à testimonio, etiam post pœnitentiam repellantur, si tamen ii, qui coram Inquisitoribus iurantes tam de se, quam de aliis super facto hæresis dicere veritatem, eam celando dejerent, & postmodum velint corrigere dictum suum contra se ac alios suos complices deponendo, cum crimen huiusmodi sit exceptum, si manifestis indiciis apparuerit, tales non unum levitate, aut odii fomite, seu corruptione pecunie, sed zelo fidei orthodoxa dictum suum velle corrigere, ac modo que prius tacebant, revelare in favorem fidei, nisi aliud obstat, stari debet tam contra se, quam contra reliquos attestantibus eorumdem.

Ex quibus verbis præcipuè habetur, quod in causa hæresis favore fidei stetur secundo dicto testis, etiam ex intervallo se corrigentis, tam contra se, quam contra alios. Hanc regulam constituunt Glos. in dict. cap. accusatus v. postmodum, & Joan. Andr. & Archid. ac ceteri communiter, ac tradunt Jo. Nicol. de heret. not. 13. Simanch. de cath. institut. cap. 36. Idque in favorem fidei.

Dubitatio tamen est, utrum hæc regula sit universalis, an solum in casu speciali, in quo testis primum veritatem celando contra se & alios, hæresim negavit, & postea zelo fidei ductus eam contra se, & alios fatetur. Et sanè videtur, textum loqui duntaxat de corrigente se testificando contra seipsum, & alios delictum contra fidem, quod prius negaverat, non autem ad favorem sui, & aliorum. Ita illum intell. xerunt Repert. Inquis. v. testis, Mandos. in addit. litt. N. Zanchin. de heret. capit. 14. num. quinto. Pegna ad questionem sexagesimam quintam pag. tertia direct. schol. 122. sive com. 114. Bertaz. consil. 157. Gundisal. de heret. questione undecima numero duodecimo. Diana p. 4. tractat. 7. resol. 22. Castropal. p. 1. tractat. 4. disp. 8. pun. 15. paragrapho 1. numero tertio. Soula lib. 2. aphor. capit. 9. numero secundo. Carena p. 3. titulo sexto numero sexagesimo primo. Covar. dict. capite decimo tertio numero nono, & Delbene dub. 158. sect. 1. num. 10.

Quia dum testis in primo suo dicto testatus est contra se & contra alios, habetur magna præsumptio veritatis, cum in tali depositione ostendit se pœnitentem, & ideo in casu, quo testis primum confessus fuerit hæresim suam & aliorum, statim primo ejus dicto, quod præsumitur verum. Sed si primum hæresim negaverit, & postea, etiam ex intervallo illam fateatur, tam contra se, quam contra alios, præsumitur ex eadem causa pro ve-

ritate secundi dicti. Quia magna veritatis præsumptio est cognitio propriæ culpæ, & in præjudicium sui, & complicum falsitatem primi dicti, proprium & aliorum errorem fateri in iudicio, ut proinde merito Pontifex voluerit, quod in hoc casu stetur dicto secundo.

Tamen nihilominus, quod textus intelligendus sit universaliter ac simpliciter ita, ut si testis primum negaverit tam suam, quam aliorum hæresim, siue illam confessus fuerit, standum sit secundo ejus dicto, tumentur plures magni nominis Auctores, ea moti ratione, quod in iudiciis servanda sit æqualitas, & quia in tam gravi crimine, & in sacro Inquisitionis Tribunali, in quo veritas ipsa ex puro zelo fidei ac justitiæ quæritur non magis favorabilis censenda sit detectio criminis, quam innocentis absolutio ac liberatio culpæ. Ita sentit Simanch. de cath. institut. titulo sexagesimo quarto nu. quinquagesimo nono & sequent. ac sentire videtur Pegna pag. secunda direct. com. 12. versicul. quamvis verosimilius. Loquens enim in casu capit. litteras de præsumpt. in quo frater, qui primum asseruerat fratrem suum esse hæreticum, & postea in iudicio illum excusaverat, negando se dixisse, illum fuisse hæreticum, & sic quærens, cui dicto standum sit, primo ne, an secundo? absolute sine distinctione responder, standum esse secundo. Hanc eandem sententiam tenet Delrius libro quinto disquis. magic. sect. quinta. Idque Farinacius citat. quest. 188. numero nonagesimo sexto, ait, magis procedere, quando testis judicialiter examinatus deponit contra aliquem, & postea in articulo mortis pro exoneratione suæ conscientiæ revocavit suam depositionem. Etsi enim testis, qui contra aliquem protulit testimonium, si postea in articulo mortis illud revocet, dicens, falsum deposuisse, priori ejus dicto standum sit leg. si quis in gravi paragrapho, si quis moriens, ubi Bartol. ff. ad Syllan. Bald. in auth. si dicatur col. 2. C. de testib. Abbas & Decius in capit. per tuas de prob. Felin. in dict. capit. litteras numero vigesimo & in capit. exhibita de homic. Hippol. in pr. cr. paragrapho restat numero tertio quod probare videtur lege prima paragrapho si quis non ab aliquo ff. de Carbon. edit. & capit. sicut de testib. Quia quod quique sua voce dilucide protestatus est in eundem casum proprio testimonio non valet infirmare leg. generaliter Cod. de non numerata pec. capit. per tuas de prob. Hippol. sing. 257. Non omnis enim moriens, ait Bartolus in dict. paragr. si quis moriens, est Sanctus Joannes Evangelista, etiam si corpus Christi accipiat, quem sequuntur Ias. in leg. prima numero decimo sexto ff. de eo per quem fact. fu. Hippol. dict. paragrapho restat numero undecimo. Nec semper præsumitur, quod quis dicat verum in articulo mortis leg. qui testamentum ff. de prob. l. rationes C. eodem titul. Glos. in dict. capit. litteras v. tam grave. Et quia primum juramentum fuit solenne, & testimonium dictum fuit cum juramento, & coram Iudice, posterius verò minus solenne & sine juramento, capit. tuis de testib. Tamen in causis hæreticæ pravitatis standum esse posteriori testimonio testis in articulo mortis constituti, tradit Royas singul. 205 numero tertio & animadvertit Simanch. loco citato numero sexagesimo sexto. Non enim est verisimile, quod constitutus in articulo mortis, si fidem habeat de immortalitate animæ, ac æterni præmii, & supplicii, velit tunc mentiendi in re gravissima Deum offendere, & ad inferna damnari. Citatque Royas Hippol. consil. 109. numero trigesimo primo. Curtio Sen. consilio sexagesimo nono. Simanch. loco citato cap. 52. numero 30. qui id declarat, quando secundum dictum coadjuvatur aliquibus conjecturis ac indiciis

verisimilibus, & testis exprimit causam probabilem suæ revocationis. Subditque idem Royas numero 4. quod hæc omnia bene probantur in caput. accusatus §. licet de heret. in 6. testis enim magis timet offendere in articulo mortis Majestatem divinam quam humanam, præsertim quod nullus præsumitur, maxime tempore mortis, immemor suæ salutis leg. fin. C. ad leg. Jul. repe. can. sancimus 1. questione 7. & habetur in cap. in nostra de proc. ibi: Non est verisimile, quod sua salutis obliti, ac notat Glos. in cap. mulieri de jurejur. & in cap. sicut nobis de sent. excom. & in dict. cap. literas de præsumpt. Ac idem Royas generaliter loquitur in singul. 186. numero 1. quam sententiam non improbabilem judicavit Delbene dub. 198. sect. 1. in advert. numero 10. eamque Carena p. 3. titul. 6. numero 61. in fine procedere, ait, quando revocans confessionem non solum allegat, sed probat errorem & alias justas causas revocationis. Sed hoc est dicere, quod hæc sententia non est absolutè vera, neque ad mentem dict. capit. accusatus, quia revocatio facta hoc modo, de jure quoque communi, admitti debet, non solum in causa hæresis, verum etiam in aliis.

In hac obscuritate, & dubitatione placet primum explicare conditionem, quam Alexander Pontifex in dict. capit. accusatus requirit, ut secundum dictum testis admittatur, ut nimirum appareat ex manifestis indiciis testem non ex levitate, vel odio, vel corruptione pecuniæ dictum suum velle revocare. Quod necessarium esse volunt ibi Glos. v. indiciis, Archid. numero 4. Gemin. numero item 4. Franch. numer. 2. & tradunt Rotel. v. hereticus numero 31. Sylvest. eod. v. 2. numero 6. Zanchin. capit. 14. numer. 5. Gundisal. quest. 13. numero 12. Eymeric. p. 3. quest. 65. ibique Pegna schol. 122. sive com. 114. Decian. lib. 5. cap. 35. numero 3. Mascard. de prob. lib. 2. concl. 857. numer. 6. Royas sing. 193. numero 4. Delrius loco citato Farin. dict. quest. 188. numero 90. Soula lib. 2. aphor. dict. cap. 9. Covar. d. lib. 2. var. cap. 13. num. 9. Carena p. 3. titul. 6. numero 61. Salel. lib. 2. cap. 2. Delbene dub. 198. sect. 1. in advert. numero 8. Diana p. 4. tract. 7. resol. 22. Ideoque non sufficit, quod non appareat, testem revocare primum dictum ex odio, vel levitate animi, sed necesse est, quod appareat positivè, & quidem ex manifestis indiciis, quod testis vult revocare dictum suum ex zelo veritatis & fidei.

An autem necesse sit, quod testis probeat errorem suum, & justam causam revocationis? Affirmandum videtur. Nam aliter ex manifestis indiciis non poterit apparere quod testis se corrigat ex zelo fidei, & veritatis, nisi saltem constiterit de justa causa revocandi prius dictum. Contra verò, si hoc est necessarium, nihil speciale concessum est favore fidei, cum in omni causa testis se potest ex intervallo corrigere, si probeat errorem suum, & justam causam se corrigendi adducat ut jam diximus. Neque dicas, sufficere, ut in causa hæresis error & justa causa allegentur, non autem esse necessarium, quod probentur. Nam id videtur contra textum, qui omnino exigit quod justa causa revocandi, quæ est zelus fidei orthodoxæ appareat ex manifestis indiciis. Quare censeo, sufficere, quod appareat in teste zelus veritatis & fidei, & ideo aliqua probatio est necessaria, satisque est illa, quæ arbitrio prudentis Inquisitoris habetur ex manifestis indiciis inter quæ hoc est urgens, si, spectatis causa & circumstantiis illius, secunda retestificatio verisimilior sit prima. Ideoque Pegna d. schol. 122. & Farinac. dict. quest. 188. inter requisita ad hoc ut stet secundo dicto, posuerunt, quod ex conjecturis appareat, secundum dictum esse verisimilibus primo; & nihilominus ex eodem textu id, quod debet

apparere, ac sufficit, quod appareat, est zelus fidei ab omni odio, corruptione, ac levitate vacuus ac integer, idque totum ex manifestis indiciis debet apparere. Remotis enim corruptione, ac odio à persona non levi, atque existente in teste zelo fidei & veritatis, etiamsi testificetur id, quod alias videretur minus verisimile, dictum tamen illius præsumi debet valde verisimile, quia est inverisimile quod testis non levis, neque inimicus, neque corruptus, sed zelo fidei ac veritatis motus falsò testetur in judicio.

Quare, si testis hujusmodi in causa fidei voluerit se corrigere, dicendo, se errasse in primo dicto, non est necesse, quod errorem probeat & justam causam se corrigendi, si aliunde ex manifestis indiciis constiterit, illum non levem, neque inimicum, neque corruptum esse, sed ex zelo fidei testimonium dicere. Immo ne tenetur quidem probare, quod movetur ex zelo fidei cum retractione ad liberè dicendum veritatem, sed satis est, quod Iudici hoc appareat ex manifestis indiciis, undecunque illa ad Inquisitoris cognitionem in actis devenerint. Quod planè speciale est favore fidei.

Deinde disquirendum est, an textus in dict. cap. accusatus accipiendus sit indistinctè, anve potius limitate ad casum, quem prima facie significant ejus verba. Et quidem testis in secundo suo dicto vel testificatur contra illum, ad cujus favorem testificatus est in primo, vel è diverso in secundo dicto testificatur ad favorem, & negat hereticum esse illum, quem hereticum esse dixit in primo. Primus casus etiam subdistinguitur. Nam vel in secundo dicto testificatus est tam contra se, quam contra alios, cum primum tam pro se, quam pro aliis testificatus fuerit. Et hic verè est casus, quem decidit textus, in quo absque ulla controversia secundum dictum testis admittitur, si ex manifestis indiciis appareat, quod ille neque ex levitate, neque ex odio, neque ex corruptione, sed ex zelo fidei dictum suum velit corrigere. Quo in casu præsumptio est pro teste ac secundo ejus dicto, nisi contrarium aliunde probeatur, ut advertit Decian. lib. 5. cap. 35. num. 3.

Vel testis in primo dicto testificatus est tam pro se, quam pro aliis, & in secundo non testificatur contra se, sed solum contra alios. Et hic casus est dubius. Standum tamen esse secundo dicto si appareat eum ex zelo testificari, voluerunt Pegna dict. com. 114. Zanchin. cap. 14. Repert. d. v. testis Arelaten. not. 13. Soula dict. lib. 2. cap. 9. numero 2. & Salel. lib. 2. cap. 2. numero 204. Quia favor fidei reperitur æqualiter, tam in testificante contra se, quam contra alios. Oppositum verò sentiunt Gundisal. dict. quest. 13. numero 12. Decian. & Covar. loco citato Mascard. de prob. lib. 2. concl. 857. nu. 6. qui fundantur in his verbis textus. jurantes tam de se, quam de aliis. Et illis: Stari debet tam contra se, quam contra reliquos. At ex hisce verbis contrarium potius colligitur. Nam dictiones tam, & quam aliquando sumuntur non copulativè, sed disjunctivè, & interdum dictio tam explicat casum minus dubitabilem, & dictio quam casum magis dubitabilem, immò tam & quam est clausula divisiva, quæ æqualiter tribuit actum cuilibet enunciato l. si cui legatorum ff. ut in possessionem legat. nom. Grat. conf. 9. numero 99. vol. 1. ac Menoch. conf. 400. numero 9. & ita sumitur in hoc textu, ut sit sensus, nedum si testis deponere velit contra se, sed etiam contra alios. Arque ista interpretatio, quæ salvat significationem verborum in sua proprietate favore fidei servari debet. Quamvis autem in hoc casu difficilius erit, quod

appareat

appareat, testem solo fidei zelo duci, ut testificando se corrigat, si tamen id appareat, standum est secundo ejus dicto.

Vel denique testis in primo dicto nihil dixit de seipso, neque in corrigendo, vult aliquid de seipso corrigere, sed solum de aliis, quos in primo dicto negavit esse hæreticos, vult se corrigere, & illos ut hæreticos manifestare: Et in hoc casu non esse standum secundo dicto, tenent Gundisalvus, Decianus, Covarruias, & Mascardus locis citatis, ac Diana *dict. p. 4. tract. 7. resol. 22.* Sed quod sensus textus absolute sit, quod favore fidei testis admitti debeat, ut se corrigat, five contra se, five contra alios, volunt Zanchinus, Repertorium Inquisitorum, Arelatanus, Pegna, Soufa, Salelles supra citati. Quod innititur eisdem verbis textus: *Scari debet tam contra se quam contra reliquos.* Dictio enim *reliquos* universalis est, omnesque complectitur *l. optio ff. de opti. vel elect. legat. ibi: Reliquorum appellatione omnes ad Maum pertinent.*

Sed si in primo dicto testificatus fuerit contra se, & alios, & postea ad favorem sui, vel aliorum velit se corrigere, non videtur, quod id possit fieri ex hoc textu, qui semper expresse loquitur de volente se corrigere in secundo dicto contra se, & contra reliquos. Extensio enim literalis legis ad casum nedum non expressum, sed etiam oppositum expresso, non est consentanea regulis juris.

Et nihilominus dici potest, in hoc casu non fieri fundamentum in extensione legis, sed in eo, quod Summus Pontifex exempli causa expressit unum casum, cum ræns sua, quæ ex fine legis colligitur, fuerit universaliter disponere favore fidei. Siquidem favor fidei non opponitur favori veritatis, & innocentiae, sed illum includit. Quia fides Christi, quæ per charitatem operatur justitiam, & omnes actus virtutem dirigit, ac imperat, summopere exigit, ut nullus innocens pereat, utque in suo foro non nisi causæ ex veritate decendantur. Veritate etenim vinci bonum est, ait Augustinus in *cap. ad Galat.* & ideo favor fidei postulat, ut, veritate inventa, innocentes non damnentur.

Non urget, quod ex præsumptione opponeretur, quod scilicet dum testis vult se corrigere ad favorem, & negare quod dixerat contra se, vel alios, præsumptio veritatis est pro primo dicto quodque præsumptio corruptus.

Quoniam, ut secundum dictum testis, se corrigentis etiam ad favorem, admittatur, necesse est, quod ex manifestis indiciis appareat eam non ex animi levitate, neque ex odio, neque pretio, sed ex zelo fidei velit se corrigere. Hoc autem existente, jam oritur præsumptio pro secundo dicto, vincens oppositam præsumptionem. Ex quibus licet primam sententiam putem tutiorem, hanc tamen secundam probabilem, ac æquitati consonam esse, censeo, maxime autem si testis christianus se retractet publice in articulo mortis, in quo præsumi non potest neque debet, quod ita omnino sit immemor suæ salutis ut velit falso testimonium perhibere.

Et licet verum sit, ut notat etiam Farinac. *dict. question. 188. numero nonagesimo quarto.* quod qui primum deposuit contra se, vel alium, & postea negat se dixisse, sit vehementer suspectus de hæresi, ut habetur in *dict. capit. litteras de præsumpt.* Nam vel in primo examine in præjudicium proximi mentitus fuit, vel in secundo est perjurus. Idque extendit ad casum, in quo primum quis aliquem hæreticum appellavit, postea illum excusat, & sequitur Salelles *lib. 2. capite 2. numero 214.* Verum si excusat revocando primum dictum, tanquam

verè falsum, cum in hoc casu faveat fidei, quia favet veritati, ac innocentiae, non potest in hoc reddi suspectus de fide, neque hic est casus *dict. cap. litteras.*

Ac licet etiam secundum dictum testis, ita se corrigentis, admittatur, tamen non plene probat, sed est fidei aliqua ex parte diminuta *dict. cap. litteras de præsumpt.* idque ratione perjurii, & variationis, & ideo pro arbitrio Inquisitoris aliquid ei detrahendum erit ex Pegna *dict. com. 114. versic. illud tamen, Farinac. dict. question. 188. numero 98.* Immo Decian. *dict. lib. 5. cap. 39. numero 7. vult,* quod hujusmodi testis non faciat indicium ad torturam. Neque esse admittendum sine tortura, ut videatur, in quo dicto stare velit, docent Farinac. *loco citato num. 90.* Soufa *lib. 2. capit. 9. numero sexto* Catena *p. 3. titul. 17. numero 60.* Delbene *dub. 198. sect. 1. in advert. numero undecimo* Salel. *lib. 2. capit. 2. numero 212.* qui omnes falso citant Pegnam *dict. com. 114. versic. ut autem,* ubi expresse contrarium asserit, solumque ait, esse opus tortura, si desint conjectura, ex quibus colligi nequeat, testem deponere veritatem. Et quatinvis addat, quod in perjurio major ratio habeatur, unde torqueri debeat, persistit tamen in sententia, quam *schol. 21. tradiderat* de testibus inhabilibus, scilicet quod in S. Officio admittendi sint sine tortura. Hoc igitur attendendum, an appareat ex manifestis indiciis quod testis ex solo fidei zelo movetur ad se retractandum. Nam si hoc appareat, non est torquendus. Si non sufficienter appareat, torqueti poterit. Quandoquidem nihil magis contrarium certitudini, quam variatio, *Clem. 1. de renunc. Zaf. lib. 2. conf. 16. numero 43.*

Pariter cum hujusmodi testis in primo dicto fuerit falsus, & hoc ipse fateatur, illud primum dictum revocando, puniendus est, ut per Repert. Inquis. *v. sententia & v. testis,* ubi ponitur forma sententiæ contra talem, quando misericordiam petit, ut per Zanchin. *capit. 14. numero quinto,* Covar. *lib. 2. var. dict. cap. 13. numero nono,* Pegn. *d. com. 114.* Maxime autem si volebat occultare hæreticum, Soufa *lib. 2. cap. 9. numero 7.*

Denique ponderando illa verba textus: *Si aliud non obstat,* advertitur, quod si testis perjurus habeat alium defectum, ob quem non debeat admitti, non est admittendus, ut si redarguatur de falso, *Glof. ibi ver. non obstat,* Jo. Monach. & Archid. & prosequuntur Eymeric. *p. 3. question. 65.* Pegn. *dict. resol. 122. versic. postremo,* Soufa *dict. cap. 9. numero primo,* & Farinac. *dict. question. 188. numero 97.* In hoc autem casu nec primo quidem dicto erit standum, nisi, tanquam deficienti, juxta prudens Inquisitoris arbitrium. Poterit tamen testis probare, quod in primo dicto non fuit formaliter falsus, probando, quod habuerit justam causam credendi verum fuisse, quod testatus fuit. In quo casu nec puniri debet, tanquam falsus. Et constituto, quod zelo veritatis, ac fidei postea testaretur contrarium, non esset testis diminutus.

Ceteri quoque omnes, infamia laborantes, nempe usurarii, spurii, nisi sint Religiosi, vel Nobiles magnæ conditionis, vel probatissimæ viræ, blasphematores publici & ex consuetudine, lutores consuetudinati in ludis prohibitis, ebrii, histriones, apostata à Religione, decocti, proditores, delatores, fustigati, & alii, quos enumerat Farinac. *de testib. quest. 36. à numero 400.* Carena *dict. titul. 5. §. 9. à numero 39.* Soufa *lib. 2. aphor. cap. 13.* Salel. *p. 1. lib. 2. cap. 2. num. 59.* & Ricciul. *de person. qua in stat. reprob. versantur.* sive sint infames infamia juris, sive facti non repelluntur in causis ad S. Officium spectantibus à

testificando, si ex verisimilibus conjecturis ac numero personarum, tam deponentium, quam eorum, contra quos deponitur, qualitate, & aliis circumstantiis sic testificantes non presumantur, falsum testimonium dicere, *ex capit. in fidei favorem de heret. in 6.* ibique Glossa, & Doctores communiter. Testes enim, qui admittuntur in criminibus exceptis, & præcipue in crimine læsæ Majestatis humanæ, admittuntur etiam in crimine hæresis.

Id tamen intelligendum est, quando deponunt super ipso delicto, & delicti substantia, secus autem si super adminiculis, ut etiam annotavit Farinac. *dict. quest. 188. numero 80. & seq.* Et licet admittantur contra hæreticum, vel de hæresi suspectum, non tamen admitti debent, si ab ipso reo inducantur in sui defensionem, ut per Gondisal. *de heret. questione decima tertia numero decimo quarto* Repert. Inquis. v. testis, Bossi. in titulo *de heret. numero tertio.* Royas *singul. 188. numero nono & de heret. p. 2. numero 177. assertat. 46.* Diana *p. 4. tractat. 8. resolv. 57. numero 3.*

Similiter admittuntur alii testes, qui ex aliqua alia causa aliàs non admittuntur, ut sunt testes de Universitate, proxenetæ, sollicitatores causarum in causa, in qua sollicitat, Judices, arbitri, procuratores in causa, quam patrocinantur accipientes ad usuram, accusatores, habentes commodum in ferendo testimonium, pauperes, non probatæ vitæ, furiosi, muti, surdi, de quibus videantur Farinac. *de testib. questione quinquagesima septima numero decimo quinto & quinquagesimo septimo, & questione sexagesima & sexagesima prima.* Carena *dict. titulo quinto paragrapho undecimo numero quinquagesimo nono & seq.*

Clerici quoque & Monachi, quamvis regulariter contra laicos non ferant testimonium, *can. testimonium 11. quest. 1. & cap. de cætero de testib.* tamen in causa fidei non solum admittuntur, sed sunt fide digniores, Farinac. *dict. quest. 61. numero 80.* & quamvis etiam in aliis causis sit Regularibus necessaria licentia eorum superioris, ut examinentur, licet ejus defectus non irritet probationem, Farinac. *dict. quest. 60. numer. 83. & seq.* Carena *ibidem numero 72.* nihilominus in causa fidei hujusmodi licentia non est necessaria.

Itaque ex testibus inhabilibus solus inimicus capitalis non admittitur ad probandam hæresim contra inimicum suum. Qui enim odio capitali proximum insequitur, jam contra conscientiam vult ei malum, unde etiam de illo præsumi debet, quod inimico, quoad fieri poterit, nocebit, & libenter ultionis causa occasionem omnibus in rebus captabit impingendi inimico hæresim. Sola igitur inimicitia capitalis obijci potest adversus testes in S. Officio, ut ipsi à testificando excludantur, ob quam non ex zelo justitiæ, sed ex malignitatis fomite procedere videntur. Atque ita exprimitur in Concilio Narbonensi *cap. 25.* & in Concilio Bitterrensi *capit. 13. in cap. repelluntur, in cap. meminimus, & in capit. cum oporteat de accus. & in can. testes 4. quest. 3.* Præcipue quia nunquam reis magis nocere potest inimicitia testium, quam in S. Officio, cum in eo nomina testium non aperiantur, sicut in aliis delictis fieri solet. Et ita quod inimico contra inimicum non sit credendum, etiam in articulo mortis, aut in tortura deponenti, tradunt Royas *de heret. p. 2. numer. 231.* Farinac. *dict. quest. 188. num. 101. & 104.* Immo nec admittendus quidem est inimicus nuper reconciliatus *can. accusatores 13. quest. 5.* ubi Præpositus & Turrecremata id advertunt, ac Felin. in *cap. cum te de rescript. Innoc. in dict. cap. cum oporteat de accus. Pegna p. 3. com. 116. versic. ad hac* Mascard. *de prob. concl. 857. n. 47.* Soula *lib. 2. aph. cap. 10.* Farinac. *dict. quest. 188. n. 105.*

Carena *p. 3. titul. 5. num. 8.* Castropal. *tom. 1. tractat. 4. diff. 8. pun. 15. §. 1. num. 11.* Cum inimico enim nemo cito in gratiam redit. Quando verò dicatur reconciliatio recens facta, vel potius judicanda sit antiqua, & firma, arbitrium est Iudici, Pegna *dict. com. 116. versicul.* Superiorem tamen, Farinac. *de testib. quest. 94. num. 10.* Clar. *quest. 24. vers. sed quid* Carena *dict. num. 8.* & Castropal. *dict. num. 11.* Quoties verò inter inimicos interfuit antiqua, & firma reconciliatio, testis repelli non potest, quia tunc cum cesser inimicitia causa, cessat etiam ratio, ob quam repelli debeat, arg. *textus in l. 3. §. fin. & l. seq. de adm. legat.* ubi Bartolus, ac cæteri omnes. At ego id quoque arbitrio Inquisitoris relinquo. Adversarius enim reconciliatus vehementer cavendus, cum firmæ permaneant similitudines, quas metus, & odium, semel conceptum, continet. Vide quæ hac de re alibi diximus.

Siquis autem fraudulenter inimicitiam contraheret cum aliquo, ne ille posset contra se admitti in testem in S. Officio, non debet è sua fraude commodum reportare, si de fraude ex verisimilibus conjecturis constaret. Sæpe enim homines, cum intelligunt, aliquem posse contra se testificari, fraudulenter prius, quæ sit causa cum eo rixantur, eique sponte injuriam inferunt, ut postea illum repellere à testimonio possint, & ita liberentur à crimine, quod revera commiserunt. Et ideo talis offensus potest admitti in testem contra offensorem, ut per Bartol. in *l. 1. §. cum quis ff. de quest. Bald. in l. 1. sed & si quis §. illud ff. si quis cautio*, Pegna *d. com. 116. vers. rursus*, aliique, & non repellendus in totum, ut per Souf. *lib. 2. aph. cap. 10. numero 9.* Farinac. *de testib. quest. 33. numero 64.* Castropal. *loco citato numero 12.* Carena *ubi supra numero 10.* Pegna *ibidem* Mascard. *d. concl. 857. numero 14.* Testi tamen non creditur dicenti partem procurasse inimicitiam, sed aliunde probari debet, Crescent. *dec. 3. numero 5. de testib.* Aliàs verò non interest, quod inimicitia sit orta ex culpa ejus, contra quem deponitur, Pegna *d. com. 116. versic. jam superiora*, & Doctores in *dict. cap. repellantur de accus.* An autem inimicitia sit procurata per fraudem, arbitrium Inquisitoris sit.

Non desunt etiam, qui hoc extendunt ad suspectos de inimicitia, ut Pegna *dict. com. 116. versic. item presumuntur*, Gabr. *concl. 178. numero 8. & 24. lib. 1.* Castropal. *supra numer. 10.* Fundantur in *dict. can. accusatores 3. quest. 5. & dict. cap. repellantur, & d. cum oporteat de accus.* Sunt quoque qui asserant, quod in causa fidei ejusmodi suspecti non admittuntur, ut Campeg. in *addit. ad Zanchin. de heret. cap. 31. vers. testium.* At dicendum est, arbitrandum esse Inquisitori hujusmodi suspectos recipere, & in omni casu eorum dicta non sunt admittenda, nisi sint adminiculata, Farinac. *dict. quest. 188. n. 107. ex Calderino & Campegio*, traditque Carena *p. 3. titulo 5. n. 9.* Id, quod Farinac. *numero 109.* extendit etiam ad inimicos capitales ex eodem Calderino, ut scilicet audiri possint, sed eorum dicta non admitti, nisi sint sufficienter adminiculata.

Ubi verò inimicitia non sit capitalis, non prohibetur inimicus testimonium ferre in causa fidei, quamvis non sit testis integer, Eymeric. *p. 3. rubr. de defensor. nu. 118. & 9. 67.* ibique Pegna *d. com. 28. versic. illi tantum* Locat. in *Judic. Inquis. v. inimicitia*, Carena *dict. tit. 5. n. 7.* Soula *dict. cap. 10.* Castropal. *ibidem n. 9.* Salles *dict. lib. 2. cap. 2. n. 62.* & cæteri, quos refert ac sequitur Farinac. *de heres. dict. questione 188. numero 110.* Ideoque ejus attestationi plena fides non est adhibenda, nisi aliis adminiculis, aliorumque testium depositionibus adjuvetur, ut per Decian. *tractat. 7. lib. 5. capit. 31. numero decimo.* Eymericum & Pegnam loco citato.

Probata autem causa sufficiente ad inducendam inimicitiam capitalem, censetur probata inimicitia, Farinac. *de testib. questione 53. numero 27.* Quod tamen non procedit, si causa inimicitiae non sit nota testi, Carena *dict. titul. 5. numero 12.* Et nihilominus Pegna *dict. com. 116.* clementer existimat, inimicum non admittendum quoties subest causa inimicitiae, quamvis nondum illa intercesserit, cum tamen verisimiliter oriri possit, licet testis dicat se non esse inimicum, citatque ad id Innoc. *in cap. cum l. 3. A. de re jud. Barthol. in l. 1. ff. de his, quib. ut indign. & Abb. in d. cap. repellantur de accus.*

Restat, ut breviter recenseamus causas capitalis inimicitiae, ob quam in S. Tribunali repelluntur testes à testimonio dicendo adversus inquisitum. Prima causa oritur contra eum, qui occidit consanguineum testis, vel dedit operam, ut interficeretur. Secunda quoties quis conatus est occidere eum contra quem vult testificari, Eymer. *p. 3. numer. 118.* Tertia ex solis minis de occidendo, Glof. *in leg. licet v. capitales, ff. de recept. arb.* Quarta ex insidiis paratis vitae ejus, contra quem is, qui illas paravit, vult testificari, Glof. *in §. inimicitia v. si capitales instit. de excus. tut.* Eymer. *loco citato.* Quinta, quando quis accusavit aliquem de causa capitali, vel de delicto, ex quo oritur infamia, vel si fuisset probatum, imposita ei fuisset poena mortis, vel publicationis omnium, vel majoris partis bonorum, aut exilii, Bartol. *in leg. 4. paragrapho fin. ff. de adm. legat.* Glof. *in l. 3. v. Capitales ff. de recept. arb.* Sexta quando quis alias deposuit contra eum in causa criminali, Doctores *in l. 3. de testib.* Septima ex eo quod aliquis eum, qui modo contra se testificatur detinuit aliquando in vinculis, Felin. *in dict. capit. repellantur num. 3. de accusat.* Hæc autem inimicitia semper durare præsumitur, nisi contrarium probetur, Bald. *in l. non ignorabit C. de exhib.* Octava inter nobiles, & ingenuas personas oritur capitalis inimicitia ob solam injuriarum prolationem, ut notat Bald. *in capit. veniens de jurejur.* Nona si quis pudicitiam alterius uxoris, vel sororis, aut filiae, aut conjunctæ attentaverit cujus honor, vel infamia plurimum solet afficere viros honestos, & apud eos graves inimicitias parere, vel per vim usufraverit alterius villam, agrum, domum, & similia, Marfil. *in lib. 1. paragrapho præterea numero secundo & tertio ff. de quest.* Decima si quis moveat alteri litem de omnibus illius bonis, aut de majori eorum parte, Felin. *in cap. quoties numero quinto de testib.* Panorm. *in capite 1. n. 3. de judic.* Undecima si quis alium offendit in persona, vel in rebus, Bald. *in leg. in his ff. sol. matr.* Marfil. *loco allegato.* Duodecima si dudum fuerat inimicus, & recens est reconciliatus, ut *in dict. can. accusatores 3. questione quinta* ibique Canonistæ. Tertia decima, descendentes ab inimico capitali præsumuntur etiam inimici, & idè à testimonio repelluntur *leg. athleta paragrapho dat remissionem ff. de accus.* ibique Baldus, & alii, ac Felin. *ibidem numero 4.* ubi ait, si ego contraxi inimicitiam cum uno de una familia, præsumitur, quod omnes de familia sua sint mihi inimici usque ad quartum gradum inclusivè, & ita etiam inquirunt Angel. *consilio 248.* Alexand. *de Imol. consilio 24.* ac ceteri. Quarta decima, præsumuntur inimici mei, qui cum meis inimicis commorantur, & propterea meritò à testimonio repelluntur *dict. can. accusatores 3. questione quinta & dd. capit. repellantur, & cap. cum oporteat de accus.* Et similiter qui parentelam, seu confederationem fecit, aut amicitiam

Tom. II.

contraxit cum inimico meo capitali, inimicus meus jure dicitur, ut latè Grammat. *consilio 24. numero sexto volum. 2.* Baldus & Jason. *in leg. liberi Cod. de inoffic. testam.* & neque ad dicendum contra metestimonium, est admittendus. Quintadecima, ut inimicus censendus est, & à testimonio repellendus, qui est de aliqua familia, seu factione alteri familiae, vel factioni contrariae, Bald. *in leg. unic. Cod. de rapt. virg.* Royas *singul. 200. numero octavo.* Pegna *dict. p. 3. com. 116.* ubi notat, in hac parte occulto iudicio opus esse. Nam si testes essent spectatae virtutis, & probitatis, cessaret talis suspicio, quamvis in aliis esset valdè consideranda. Decima sexta est quaestio status, ut si quis asserat aliquem esse liberum, non ingenuum natum, vel eum esse servum. Decima septima est lis de magna pecuniarum quantitate. Nam sæpe lis civilis æquiparatur criminali. Decima octava generalis est offensio alterius in persona, vel in rebus, ut si quis alteri dedit alapam, vel fustibus percussit, aut vulneravit. Quæ omnia locum habent, etiam si inimicitia contracta esset culpa ejus, contra quem deponitur, ut communiter Doctores *in dict. cap. repellantur, & in dict. leg. athleta*, dummodo in fraude ac dolo non sit contracta, ut dictum est supra.

In his tamen omnibus permultum consideranda est qualitas personarum. Sæpe enim contingit, quod illa causa, quæ sufficiens est gignere inimicitiam inter aliquos, in aliis non sufficiat. Contra verò sunt multi ita iniqui, & maligni, ut ex levi causa odium concipiant contra alios, quos cum non possint palam offendere, clam moliantur adversus eos omnia iniquitatum genera. Marcus Pidustius proscriptus à Sylla, superstes servatus à fortuna ut Plinius loquitur *lib. 7. cap. 3.* per triginta annos usque ad Antonium, ab eo iterum proscriptus est, constatque, inquit, nulla alia causa proscriptum ab eo, quam quod proscriptus esset. Sunt enim quotidianæ hominum malorum calumniae, quibus iustissimi, probissimique solent vexari. Exposita enim est virtus & hominum excellens probitas calumniis improborum, qui ex diametro adversantur, & dum apertè non possunt quicquam in illos exercere, falsis accusationibus illorum bonam famam, falsisque testibus maculare conantur, & veluti per cuniculos insidiantur. Sic & Cato Porciæ gentis primus, optimus Orator, optimus Senator, optimus Imperator plurimorum odio quater, & quadragesies causam dixit, nec quicquam sapius postulatus, & semper absolutus, ut idem Plinius scribit *lib. 7. cap. 27.* Sunt exempla huic similia de Aristide, Phonone, & aliis, quos prætermitto, cum nobis unicum præstantissimum præ manibus sit sufficiens Domini nostri Jesu Christi, qui Deus, & innocentissimus homo omnibusque perfectione, & præstantia, & bonitate absolutus, cui nec adjici quicquam boni possit, tamen ut Samaritanus, helluo, dæmonem habens, & seductor à Judæis calumniis, ex falsis testibus provocatus, & postulatus ad mortem fuit. Quid de invidis, cum odii frutex sit invidia? Frutex, inquam, si rem physice spectemus. Nam agens ex affectu tristitiæ, invidia manat ex odio, tanquam ex causa, unumque horum affectuum differre ab alio, latè confirmat Plutarchus initio opusculi de odio & invidia; moraliter tamen vim considerando, sive in ordine ad rectam rationem, & honestatem, vel inhonestatem, ejusdem rationis sunt odium, & invidia, pertinentque ad idem vitium. Quod voluisse censuerim quosdam recentiores, qui ad

invidiam

invidiam spectare dicunt gaudium de aliena calamitate. Cum enim invidia sit tristitia quædam, perspicuum est, gaudium illud, si physice spectetur, longè diversum esse ab invidia. Tamen quia ejusdem inhonestatis est, tritari de alieno bono, & gaudere de alieno malo, rectè dicuntur esse ejusdem rationis, nempe moralis, & in genere vitii, seposita diversitate physica & essentiali. Quare cum invidia ad idem cum odio vitium spectet, & ab odio actuali, tanquam ab aliquo ex necessitate præsupposito pendeat, rectè illam sicut odium detestamur. Qui autem præfert odium, protinus sibi fidem abrogat, etiam in causa justissima. Nam odium, ait Chrysost. *hom. 43. in Matth.* omne malum suggerit.

Quanta porro sit hujus vitii fœditas, ex illa ejus genuina descriptione, quæ 2. *metamorph.* exhibetur, æstimare licet.

Monstri nunc audi quæ sit imago.

Pallor in ore sedet, macies in corpore tota.

Nusquam recta acies, livent rubigine dentes,

Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno,

Risus abest, nisi quem visi movere dolores;

Nec fruitur somno, vigilantibus incita curis,

Sed videt ingratos, intabescitque videndo

Successus hominum, carpitque & carpitur una.

Suppliciumque suum est. Hic graphice describitur Cacangelus, sirena, dis, διαβολη. Latè in eam Dio Chrysost. *orat. 78. D. Gregorius 5. moral. in cap. 33. sub finem D. Basilii hom. 11. simplicius in cap. 26. enchiridii Epicteti, D. Ambrosi. 2. offic. capit. 30. D. Chrysostomus hom. 7. ad Roman. & homicid. 20. & homicid. 3. in 1. ad Timoth. ac homicid. 24. & 27. in 1. ad Corinth. & homicid. 44. & 45. & 53. ad pop. Item Prosper 3. de vita contempl. capit. 9. Calpian. coll. 18. capit. ult. & apud Stobæum Palladas ser. 38. Augustinus 15. Civit. capit. 5. Gregorius Nyssenus *orat. 7. Nazianzenus orat. 27. Hieronymus in capit. 5. ad Galat. Cyprianus lib. de zelo & livore numer. 13. & 17. Et qui non. Illustria plane sunt, quæ in invidios, olei, ut vocat, venditores, hoc est eloquium adhibentes super mel dulce, reipsa autem simulatione vaferrima plurimam amaritudinem obtegentes, differit Petrus Blesensis ep. 87. consolans Gulielmum Eliensem, Episcopum, invidiorum artibus ac simulatione, quæ ei imposuerat, de culmine dejectum, id, quod æque aliis, quàm plurimis obtigisse jam olim, docet ibidem, ac etiam *epist. 72. & gravissime quoque Petrus Chrysolog. ser. 4. & 48. Scite verò Gregorius Nyssenus orat. 7. de beatitud. invidiam simulatione obrectam, occultum malum, aperto longe retius, ac periculosius nominat, iisque canibus confert, quorum neque latratus iram præsignificat, neque commotio prænuncia morsum declinandum demonstrat, quos multò magis cavendos esse, nemo non vider. Desino, præmissis illis in informe hoc monstrum diris, quæ leguntur apud Constantinum Manassem in Annalibus numero 126. cum de Belisarii æmulis, & invidiæ in eum telis. O invidia, bellua nocens, latrocinatrix, cœdibus, & persecutionibus gaudens, scorpie stimulis infinitis prædita, tigris homines devorans, dracena venefica, lethalis herba, telum ferri expert, cuspis acutissima, qualia designas & improbe committis? quas calamitates, & quæ mala struis? Vincit me dolor, conturbat luctus, & lacrymas exprimit. Quousque perditrix tantum virium habebis? Quousque sceleratissima, vitam humanam perturbabis? O tyranne mala machinans, sanguinarie, cupida appetens.***

Hæc esse diligentissime in S. Officio consideranda, monet etiam Pegna *d. com. 116. vers. deni-*

que. Præcipue quia cum in S. Officio non publicentur nomina testium, ut ex hoc possit reus excipere contra illos de inimicitia, vel aliis inhabitatibus, debent Inquisitores ipsi ex officio tam reos, quàm testes super hac inimicitia, & ejus causis accurate interrogare, ut per Archid. *in capit. ut officium numero 9. de hæret. in 6. ibique Jo. Andr. numero 2. Gemin. numero 7. Locat. in Indic. Inquis. v. Index numero 16. Direct. par. 3. rubr. de sex mod. tract. cop. proc. numer. 119. & quest. 67. ubi Pegna d. com. 116. Farinac. dict. quest. 188. numer. 106. Carena dict. tit. 5. numer. 1. Sousa dict. capit. 10. numer. 13. pluresque alii. Quod in S. Officio religiosissime & acerrime observatur. Ipsorumque Inquisitorum arbitrio est relinquendum definire, quæ inimicitia dicantur capitales, quam facultatem affirmat Pegna *loc. cit.* non esse Inquisitoribus denegandam, sed rarius esse, subdit, in hac re aliorum arbitrium sequi.*

CONSULTATIO CLI.

Quando, & ad quid testes inhabiles, exceptis inimicis, in S. Tribunali S. Officii admitti debeant?

Respondeo eos admittendos esse semper, indistincte ac simpliciter, sed ita demum, si ut decernit Alexander Pontifex *in capit. in fidei favorem de hæret. in 6. ex verisimilibus conjecturis, & numero testium, aut personarum tam deponentium, quam eorum contra quos deponitur, & aliis circumstantiis falsa non deponere præsumuntur.* Ad quæ verba omnes suffragantur, nominatim Glossa *in figura casus, & ver. conjecturis, & v. deponitur, Jo. Monach. numero 1. Jo. Andr. numero 3. Archid. numero 3. Anchar. numero 1. Gemin. numero 3. Franch. numer. 2. Sylvest. in sum. v. hæreticus 2. numero 6. Locat. in judicial. Inquis. n. excommunicati numero 4. & 5. ac n. testis numer. 34. Repert. Inquis. n. testis, Simanch. cath. instit. tit. 51. numero 10. Gundisal. quest. 13. num. 12. Decian. lib. 5. capit. 35. numero 1. Mascard. de prob. concl. 855. numero 9. Farinac. de hæres. quest. 188. numero 79.*

Notandum autem est, quod Alexander magnam cautionem loquitur. Non enim requirit præsumptionem veritatis, sed non præsumptionem falsitatis, ut advertunt Gemin. *numer. 7. & Franch. numer. 2.* Distingui etenim debet, an testis probeat, an ne, & an testis sit admittendus, an ne. Multa enim requiruntur ad hæc, ut testis probeat, quæ non sunt necessaria, ut admittatur. Plurimi namque testes, etiam omni exceptione majores admittuntur, qui tamen admitti postea non probant. Sicque ut testes inhabiles plenè probent, alia indicia, & adminicula requiruntur; ut autem admittantur, sufficit, quod, omnibus perpensis, non præsumantur falsi. Et ita, licet adsit aliquod dubium de eorum veritate, non debent tamen rejici, si non adsit præsumptio falsi.

Quare considerandum est, quod duplex genus circumstantiarum hic attendi debet. Quædam enim sunt, quæ ferunt indicium delicti, & sic inducunt novam speciem probationis, distinctam à probatione per testificationem testis, & hæ circumstantiæ sunt adminicula, quibus testificatio testis coadjuvatur, & hujusmodi adminiculis valde indigent testes inhabiles, ut plenè probent. Aliæ verò circumstantiæ sunt, ex quibus testis ex aliqua causa inhabilis præsumi potest falsus, & ideo prorsus inhabilis, ac rejiciendus. Atque de istis loquitur textus,

ras, & vult, has considerandas esse, antequam testis admittatur.

Dubitatur autem primo an testes inhabiles, etiam si non præsumantur falsi, admitti debeant in omni fidei causa. Multi existimant, quod ubi Inquisitores procedunt per viam accusationis non possint admittere testes inhabiles. Quia dict. cap. in fidei favorem solum concedit, quod in negotio Inquisitionis admitti possint testes inhabiles. Secus igitur est, quando proceditur per modum accusationis. Et quia inquisitio est favorabilis ex can. si quis Episcopus 2. quest. 7. non autem accusatio, ac proinde hoc privilegium ad illam non debet extendi. Tum quia jus non intendit favere accusatori, cuius interest probare quod testificatus est contra accusatum. Et tum quia textus in d. capit. in fidei favorem exorbitat, & corrigit jus commune. In exorbitantibus autem, & correctoriis non permittitur de jure extensio l. cum quidem ff. de lib. & posth. cap. tua §. fin. de decim. Quia lex correctoria juris communis est odiosa, atque adeo strictè accipienda l. precipimus ff. de appel. & capit. dilectus de consecr. traduntque communiter Suar. lib. 1. de legib. capite secundo numero tertio & cap. 27. num. 4. Castropal. tractat. 3. de legib. disp. 4. pun. 3. §. 3. numero 14. Sic ante Constitutionem Gregorii XV. de sollicitantibus & ante declarationem Pauli V. Confessarius, qui sollicitaret puerum, non erat denunciandus, cum tamen militaret eadem ratio, ut docent Bariola in flor. Inquis. Portel. in dub. regul. v. sollicitare in addit. Fagundez præcept. 2. Eccles. lib. 4. cap. 3. numero 31. Hujus sententiæ est in dict. cap. Glossa v. Inquisitionis Jo. Andr. numero 3. Gemin. numero 7. Franch. num. 3. Sylvestr. v. hæreticus 2. numero 6. Repert. Inquis. v. testis, Decian. lib. 5. cap. 35. numero 2. & 8. Mascard. lib. 2. concl. 857. numero 30. Farinac. qu. 188. num. 78. ubi plures pro ea refert, nec ipse illam rejicit. At nos hanc sententiam funditus repudiamus, asserimusque Constitutionem Alexandrini IV. in dict. cap. in fidei favorem habere locum sive procedatur per viam Inquisitionis, sive per viam accusationis, aut denunciationis. Nobiscum sunt Archid. in dict. cap. accusatus numero 2. Gundisal. de hæret. questione 13. Lud. Carrer. eod. titul. §. circa igitur numero 50. Simanch. in cath. institut. cap. 62. numero 3. Repert. Inquis. d. v. testis, Royas sing. 188. num. 6. & sing. 191. num. 2. & sing. 84. numero 4. Farinac. de testib. quest. 62. num. 88. Castropal. tom. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 15. §. 2. num. 4. Salell. p. 1. lib. 2. cap. 3. num. 47. Sousa lib. 2. aph. cap. 13. num. 6. ac Delbene p. 2. dub. 198. sect. 4. num. 4. Ex eo etenim quod contra hæreticum proceditur viam accusationis, causa non definit esse causa fidei, in cuius favorem emissæ est d. Constitutio, estque accidens, quod accusator instet contra accusatum hæreticum, cum etiam, eo non instante, Iudex teneretur contra accusatum procedere. Et si non multum interest, quod frustraret intentio accusatoris, interest tamen plurimum, quod hæresis ex defectu probationum non maneat occulta, & ideo favor fidei postulat, ut per quamcumque viam Iudex procedat, hæresis non maneat ex defectu probationum occulta. Et quia est ratio expressa in lege, scilicet in fidei favorem. Ratio autem expressa in lege, est ratio finalis illius, non autem impulsiva, Gloss. in l. cum tale §. falsam ff. de condit. & demonstr. quam ibi notabilem aiunt Baldus, & Angel. in l. sciendum numero 2. ff. de adil. edict. pas. in l. si pecuniam numero decimo octavo ff. de cond. cau. dat. caus. non sequunt. Cardinal. & Imol. in cap. ex parte de Cler. conjug. Præpos. in cap. verum numero tertio de condit. appos. egregiè Tiraquel. in tractat. cessante causa fall. 3. numero 21.

Non obstat, quod dispositio dictæ Constitutionis

sit exorbitans, & juris communis correctoria. Nam quando lex, vel constitutio aliqua ex una parte continet favorem; ex altera odium; attenditur, id propter quod principaliter emanavit, scilicet in fidei favorem, & in odium hæresis, atque adeo consideratur potius favor, quam odium per Gloss. in l. 2. Codic. de in jus voc. ubi Bald. & Ias. numero tertio & quarto. idem Bald. in leg. illud Codic. de sacros. Eccles. col. 2. Bartol. & Castr. in leg. bona fides sub initio ff. depositi, & in leg. si quis nec causam ff. si cert. per. Abb. in cap. non dubium numero tertio de sent. excom. cum vulgò aliis.

Ratio autem est, quia, esto quod dictum caput in fidei favorem esset odiosum, adhuc tamen habet locum, quando etiam proceditur per viam accusationis; vel denunciationis, non quidem per extensionem, sed per comprehensionem. Ubi enim adest identitas rationis; præsertim expressæ in lege, ibi adest eadem lex, non extensive, sed comprehensive leg. his solis Codic. de rev. don. & leg. illud Codic. de sacros. Eccles. leg. item veniunt §. aut Senatus ff. de petit. hered. & leg. emptor. paragrapho ancilla ff. de rei vendicat. Quia lex disponit de materia; prout stat sub illa ratione: Unde per se primo disponit de ratione, ut de fine, de materia verò, ut de subjecto; in quo lex sortitur suum finem. Et ideo ratio legis, cum secundum se totam sit sub dispositione legis, extendit necessario legem, sive favorabilem, sive odiosam, ad totam materiam, quam sibi prosternt ita, ut non possit non extendere; quia non potest non subicere materiam legi, in qua est dum ipsa secundum se totam est sub dispositione legis. Ratio autem prædictæ Constitutionis est fidei favor, odium hæresis. Quæ ratio reperitur, sive procedatur per Inquisitionem, sive per accusationem, sive per denunciationem. Hinc extensionem comprehensionem habere locum etiam in lege pœnali, licet sit odiosa, & in lege correctoria & pœnali simul, quando ratio est expressa in lege alibi docuimus.

Vnde non semper vera est illa regula, quod correctio juris sit semper odiosa. Nam leges mutantes, sive abrogantes; quia fieri potest, quod quæ antea erant utiles ex mutatione rerum evadant minus utiles, aut etiam inutiles, & non conducant ad publicam utilitatem, sicut possunt conducere novæ leges, ut docent communiter Theologi cum D. Thoma 1. 2. questione nonagesima septima articuli prim. Debent enim leges condi ad publicam utilitatem, & secundum ipsam dirigi. Si ergo lex nova conducat ad publicam utilitatem, & non lex antiqua abrogata, dum emanat dispositio contra legem novam, reducendo ad jus antiquum, non erit dispositio favorabilis; & ample interpretanda, quia derogat publicæ utilitati, quam fovet lex nova. Quod contingit in hac materia. Nam dispositio dict. capit. in fidei favorem valde confert ad conservandam integritatem fidei catholicæ, & ideo, si dispositio procedendi contra hæreticos esset secundum jus antiquum, reducendo illam ad ipsum, detraheret favori fidei, quia non ita facile hæresis probaretur, atque adeo utilitati publicæ. Et quamvis respiceret favorem privatorum personarum, læderet tamen favorem publicum; ac proinde reductio ad jus antiquum non esset favorabilis, sed odiosa, tanquam contraria publicæ utilitati.

Quare illa regula, quod reductio ad jus antiquum sit favorabilis, non debet accipi generaliter, sed quod tunc solum sit favorabilis, quando jus antiquum continet favorem publicum, sive conducit

ad publicam utilitatem. Neque enim favorabilis esse potest, nisi quatenus reducit jus antiquum, ac veluti in centro ipsum continet. Si ergo jus antiquum non sit favorabile, sive non contineat favorem publicum, & communem, non erit favorabile juxta ea, quæ tradunt *Glos. in capit. si propter v. primi anni de rescript. in 6. & in capit. sciant cuncti v. alios de elect. eod. ibique Gemin. & Jo. Andr. nu. 9. Franch. n. 6. ac Felin. in capite primo numero quatuordecimo de sponsal. & in capit. non dubium numero secundo de sentent. excommunicat. Bartol. in l. qui exceptionem numero secundo ff. de condit. indeb. Castr. in l. si quis nec causam numero quarto ff. si cert. pet. ubi Jason, Salicetus, & alii. Quod non contingit, si jus antiquum abrogatum non contineat favorem, præsertim publicum, quem planè continet dictum capit. in fidei favorem de hæret. in 6.*

Neque urget exemplum de confessorio sollicitante puerum, ad quem non se extendebat lex de denunciando ante Constitutionem Gregorii XV. Nam quamvis ita doceant Autores citati, hoc tamen sine fundamento docent, oppositumque tenent communiter Rodriq. *tomo secundo, questione regul. 27. art. 3. Quaranta in sum. Bullar. v. confessio, Cherub. in comp. Bullar. p. 2. constitut. 31. Acugna de confess. sollicit. questione 5. Gyptius de casib. reserv. questione 14. numero quarto. Scottia in Bull. Pontif. epit. 77. theor. 197. Coriolan. de casib. refer. p. 1. sect. 2. articulo vigesimo secundo, numero tertio Ricc. p. 3. pr. resol. 66. numero tertio Hiron. Rodriq. in com. quest. regul. 131. numero tertio Soula de confess. sollicit. tractat. 4. cap. 12. numero 12. Molfes. p. 1. sum. tractat. 7. cap. 24. num. 34. qui testatur de praxi ante dictam Constitutionem Gregorii XV. ex vi Constitutionis Pauli IV. sub anno 1564. & ex decreto Sacre Congregationis S. Officii, quia nimirum casus, in quo militat eadem ratio, dicitur comprehensus in casu expresso, ut notant Glossa, communiter recepta in capite primo v. Italia de temp. ordin. in 6.*

Minus etiam rectè contraria sententia se fundat in verbis illis: *in negotio Inquisitionis*. Quia negotium Inquisitionis agitur quodcumque contra hæreticum producit ad fidei defensionem, sive procedatur per viam Inquisitionis, sive per viam accusationis aut denunciationis, ac semper processus, est inquisitio, sive fiat instante accusatore, sive ex officio.

Deinde alii textum in dict. capit. in fidei favorem limitant distinguendo inter substantiam delicti, & adminicula, & volunt, testes inhabiles admitti ad probandum delictum, non autem adminicula. Distinguunt tamen inter adminicula substantialia & accidentalia. Illa dicunt esse, quæ inferunt ad substantiam delicti, ut familiaritas cum hæreticis, conventiculæ secretæ, & alia hujusmodi quæ sunt adminicula hæresis. Ista verò aiunt esse, quæ non inferunt delictum, ut in hæresi baptismus, & sic poterunt admitti testes inhabiles ad probandum, quod Titius protulerit hæresim, non tamen, quod Titius sit baptizatus, licet Titius non sit hæreticus, nisi sit baptizatus, quia baptismus & hæresis nihil commune habent, & ex baptismo non inferitur hæresis. Probant id ex Bartolo in leg. *questionibus ff. ad lul. Majest.* tradente, testes inhabiles admitti ad probandum, quod Rector Provinciæ non admisit successorem Regem, & ideo commisit crimen læsæ majestatis, non tamen admitti ad probandum, quod ille non fuerit legitimus Regni successor. Item ex Baldo in *auth. si testis productus numero septimo Cod. de testib.* ubi asserit, quod si

statuto admittantur infames ad probandum adulterium non inde inferitur, quod admittantur ad probandum matrimonium, etsi adulterium præsupponat matrimonium. Atque ita docent Paris. *consilio 2. numero 81. lib. 4. & quest. 56. num. 78. Mascard. de prob. concl. 857. quos sequitur Farinac. dict. quest. 188. numer. 80. Soula in aph. dict. lib. 2. cap. 13. numero octavo. Castropal. dict. pun. 15. §. 2. numero 2. ac Delbene d. diff. 198. sect. 3. n. 3.*

Hæc distinctio in suis propriis terminis ratione innititur. Nam substantialia in hac parte dici debent omnia illa, sine quibus non est delictum hæresis. Contra rationem enim est asserere, non esse alicui rei substantiale id, quod est de ratione ac definitione illius, & sic in individuo substantiale hæresi est, id, quod est de ratione hæresis, & sine quo hæresis non est, & causa, ex qua hæresis est, & circumstantiæ omnes, quæ delictum aggravant, vel ex quibus hæresis inferitur, & probari aliquo modo potest. Sed quod baptismus non sit substantialis hæresi, vel quod hæresi & baptismo nihil sit commune, dicitur ab iis, sed non probatur. Verum quidem est, quod baptismus, quantum sit ex se, accidentaliter se habet ad hæresim. Accidens enim est, quod baptizatus sit hæreticus, at hæresis ex parte sua non se habet accidentaliter ad baptismum, quia per se baptismum supponit. Et ideo impossibile est, quod hæresis plene sit probata, nisi sit probatus baptismus.

Dicendum propterea est, inhabiles admitti debere in causa hæresis ad probandum omnia illa sive adminicula, sive circumstantias, sine quibus hæresis non probatur. Nam favor fidei requirit, ac in favorem fidei concessum est, ut testes inhabiles admittantur ad probandam hæresim plenè, non imperfectè, ac ita, quod hæreticus meritò, ac jure puniri non possit. Hæresis autem plene probari non potest, nisi probatis omnibus, sine quibus hæresis non est, neque hæreticus poterit plene damnari, ut hæreticus, nisi illis probatis, quemadmodum non probato baptismo illius, qui negat fidem christianam, nunquam erit probatum, quod ille sit hæreticus. Sic etiam loquendo de crimine læsæ majestatis humanæ quod testes ad probandum aliquod delictum admitti debeant ad probandum quoque id, sine quo delictum esse non potest, quia omne illud est substantiale delicto, tradunt *Salic. in auth. si dicatur numero 11. C. de testib. Angel. in l. famosi numero 1. ff. ad leg. lul. Majest. Gygas de crim. læs. majest. lib. 2. rubr. quomodo, & per quos crim. læs. majest. prob. quest. 5. Boss. eod. argument. numero 114.* Atque ita dicimus, testes inhabiles esse admittendos ad probandum etiam adminicula delicti, quæ talia sunt, ac universim omnia illa, quæ licet secundum se sumpta, & ex se connexionem non habent cum hæresi, hæresis tamen in specie, vel in individuo connexionem habet cum illis, & sunt vel necessaria, ut hæresis plene probetur, vel ad probandum possint omnifariam coadjuvare. Idcirco enim concessum est, quod testes inhabiles admittantur, ut delictum hæresis probari possit, ne ex defectu probationum remaneat impunitum.

Ad hæc plures sunt, qui dict. capit. in fidei favorem limitant, explicantque, dum aiunt in causa fidei testes inhabiles admitti posse solum in subsidium, & tunc demum, quando aliter hæresis probari non possit. Nam illius textu legitur. *In fidei favorem concedimus, ut in negotio Inquisitionis heretica pravitas excommunicati, & parricides, vel socii criminis in testimonium admittantur præsertim in aliarum probationum defectum.* Ita sentiunt ij, quos sequitur Eymers. p. 3. quest.

questione 69. & Delrius lib. 5. *disquis. magic. paragra-*
pho possunt in hac causa, Simanch. de Zanchin. de ha-
ret. capit. 10. Verum hæc sententia pugnat cum textu
citato, qui vult, testes inhabiles admitti in favorem
fidei, præsertim verò in defectum aliarum proba-
tionum. Dictio enim *præsertim*, non est taxativa, sive
restrictiva, sed ampliativa, & significat idem quod
verbum *Maxime*, ut per Gemin. *conf. 16. numer. 4.*
& ut advertit Jo. Andr. *ad dict. textum numero 2.*
explicat casum minus dubitabilem, ac supponit &
admittit casum magis dubitabilem, ut per Sanch.
lib. *secundo de matr. disp. trigesima nona numero sexto*
sicque conceditur absolute, quod testes inhabiles
admittantur, & præsertim in defectum probatio-
num. Aliter enim Pontifex nihil speciale concessis-
set in favorem fidei. Quia in aliis etiam causis tes-
tes inhabiles admittuntur in subsidium *capit. veri-*
tas secunda de testibus & capit. fin. de testibus cogendi.
Ideo quod absolute, ac ubi etiam non desunt legiti-
mæ probationes, possint in causa fidei admitti tes-
tes inhabiles, docent Sylvest. *u. hæresis 2. Locat.*
u. excommunicati numero 4. Repert. Inquis. u. testes,
Scacc. de judic. lib. primo capit. 87. numer. secundo
Decian. lib. 5. capit. 35. numero primo Farinac. de ha-
ret. dict. questione 188. numer. 74. Castropal. dict. pun.
15. paragrafo 2. numer. 7. Carena par. 3. tit. 5. num. 81.
Calderin. in tr. de hæret. rubr. de his, quæ pertinent
&c. numer. 9. Rosella in sum. u. hæreticus numero 31.
ac Delbene dict. disp. 198. sect. 6. numer. 1. & Jo. Andr.
ad d. textum num. 3.

Sunt item quamplures, qui limitant *dict. capit. in*
fidei favorem, asserendo, ejusmodi testes inhabiles in
causa hæresis non esse admittendos sine tortura. Ita
Locat. *u. excommunicati numero sexto*, sed sub dubi-
tatione, Repert. Inquis. *u. testes*, Campeg. *ad Zan-*
chin. de hæret. Gundisal. questione 13. numer. quinto
Delrius dict. l. quint. disquis. magic. questione 11. &
sect. 3. Valentia to. 3. disp. 6. qu. 13. pun. 4. Marfil. conf.
109. num. 13. & seqq. Bartol. in l. cunctos populos C. de
sum. Trinit. & fid. cath. numero 12. Genuent. in pr. capi
84. numer. 11. Clar. in pr. 11. §. fin. quest. 21. vers. sciat
etiam. Et loquendo in genere de criminibus exce-
ptis quamplures alii, quos refert Farinac. *in pr. qu.*
56. numer. 57. & quest. 62. & 72. numer. 23. & seq. Hi
tamen dicunt, testem leviter esse torquendum, &
Valentia cum nonnullis aliis ait, sufficere torturæ ti-
morem. Fundantur in *l. ob carmen paragrafo si ea*
rei conditio ff. de testibus quæ lex approbata fuit à
jure Canonico in *can. illi, qui quint. & in can. in*
primis secund. questione prima & in can. si testes 4.
questione 3. ubi expresse sancitur. Si ea rei conditio sit,
ubi arenarium testem, vel similem personam admittere
cogimur, sine tormentis testimonio illius credendum
non est.

Verum quod ad legem illam *ob carmen*, obser-
vandum est, quod non est universalis; Loquitur
enim de vilissimis testibus *d. can. in primis sub fi-*
nem, puta de arenariis, qui in arenam pugnandi
causa descendunt, ibique publice pugnant, *l. ha-*
demum ff. de opt. libert. & d. l. ob carmen paragrafo
si ea. Ii etiam cum feris bestiis colluctabantur, quos
ideò & bestiarios *l. 1. ff. de edil. edict. & Julius Capito-*
lin. in Antonio Philosopho vocant, ac de similibus, &
in casu, quo Judex eos cogatur admittere, vel,
ut habetur in *d. can. si testes, & d. can. illi, qui in d. §.*
si ea rei conditio sit, vel quod sponte crimina alio-
rum confitentur, & deponunt; nunc autem in S. Offi-
cio nemo est, qui sponte deponat, cum ex sacrosum
Canonum sanctione, & Inquisitorum edicto quili-
bet fidelis hæreticos, vel de hæresi suspectos denun-
ciare teneatur, raroque contingit, quod Judices
fidei coacti ex instantia accusatoris cogantur testes

admittere, quia, ut plurimum Inquisitores ex de-
nunciatione, non ex accusatione procedunt. Ideo-
que aliqui dicunt, legem illam loqui de testibus à
parte productis, vel inductis ab accusatore, quos
Judex cogitur admittere, quia isti, præter inhabili-
tatem, redduntur suspecti ex eo quod agunt quo-
dammodo partem inducentis, ut per Castropal. *d.*
tr. 4. disp. 8. p. 5. §. 2. num. 6. & Delben. dict. dub. 198.
sect. 5. num. 3.

Cum itaque lex illa non sit universalis, non de-
bet extendi ad omnes inhabiles, sed ad vilissimos
tantum, de quibus potest haberi suspicio, quod vel
pretio sint corrupti, vel quod ex alio fine moveantur
ad testificandum juxta intentionem partis, vel ac-
cusatoris, nunquam verò dicitur, quod viri alioquin
nobiles, aut ingenui, ac spectatæ conditionis ex
eo, quod sint inhabiles, quia sunt vel excommuni-
cati, vel consanguinei in casibus, in quibus, non
obstante illa inhabilitate, admitti possunt, non de-
bent admitti sine tortura. Observandumque etiam
est verbum illud *cogimur*, quod necessario non est
intelligendum de coactione illa generali, qua Judex
testes inductos à parte, vel ab accusatore tenetur
admittere, quia non tenetur Judex admittere in-
habiles, si adsint habiles, ex alia verò parte fre-
quenter potest accidere, quod Judex inductos tes-
tes non admittat coactus, quia illos, etiam admit-
teret, si procederet ex officio, ac illos ipse require-
ret. Lex igitur illa intelligenda est de coactione spe-
ciali, quando scilicet Judex procedens ex officio
tales vilissimos testes non admitteret, sed cogeretur
ex partis aut accusatoris instantia illos admittere.

Tenendum itaque est, in causa hæresis, per se
loquendo, testes, alioquin inhabiles, esse admitten-
dos sine tortura. Sic tradunt Simanch. *de cath. instit.*
tit. sexagesimo quarto numero trigesimo septimo, & in
Enchir. tit. trigesimo quinto numero 18. & ad Zanchin.
cap. 2. Pegna p. 3. direct. ad qu. 64. Eymerici com. 113.
sub finem, Royas sing. octagesim. quarta numero ter-
tio Repert. Inquis. d. v. testes, Campeg. in addit. ad
Zanchin. de hæret. capit. 9. litt. C. v. Inquisitor,
Gundisal. de hæret. dict. questione decima tertiâ num.
quinto, Decian. lib. quinto capit. trigesimo quinto numero
duodecimo, Farinac. dict. questione 188. numero 69.
Sousa lib. secundo Mascard. de prob. concl. 857. numero
tertio lib. secundo aphor. capit. decimo tertio numero
decimo quinto, Castropal. d. pun. decimo quinto, paragra-
pho quarto numero sexto, ac Delbene loc. cit. numero
primo. Ratio autem est, quia cum fideles omnes,
etiam inhabiles ad testificandum, teneantur hære-
ticos, ac de hæresi suspectos denunciare, & sic ubi
vocati fuerint; verum testimonium dicere, nimis
durum esset, ac rationi dissonum, quod propterea
torqueri deberent, cederetque in grave detrimen-
tum fidei, quia fideles à testificanda veritate abhor-
rerent, ne cogerentur subire torturam. Ac insuper
quia in *d. capit. in fidei favorem* absolute conceditur,
quod excommunicati, ac socii criminis admittantur,
nec dicitur, quod non recipiantur sine tortura.
Idemque servandum est in casibus non expressis, ob
eandem rationem, qua testes inhabiles expressi in *dict.*
cap. favore fidei admittuntur, nisi aliud exprimatur,
quia fidei favor utrumque requirit, & hanc esse pra-
xim universalem S. Officii testantur Farinac. *d. quest.*
188. nu. 68. & Castropal. d. nu. 6.

Unde, non obstante *dict. l. ob carmen ff. de testibus*
extendi hoc debet etiam ad testes inductos à parte,
vel ab accusatore, etiam si sint personæ viles, quia
omnes isti, etiam si non essent inducti, tenerentur
hæresim, vel hæresis suspicionem Inquisitoribus de-
nunciare, & sic non est præsumendum, nisi aliud
militet

militet contra illos, quod testificentur in gratiam alicujus, sed ex obligatione, quam habent, & deo non sunt torquendi, quia ut suæ obligationi satisficiant, in iudicio testimonium ferunt. Et ita, quicquid sit in aliis causis, de quibus loquitur lex illa, certe in causa fidei aliter est servandum, hoc est, ejusmodi testes inhabiles esse admittendos sine tortura, eosque indicium facere majus, vel minus, spectatis personarum qualitatibus, aliisque circumstantiis, quæ illam requirunt. Aliquando enim debent Inquisitores eos torquere, spectata ipsorum malitia, improbitate, & variatione.

Præterea non pauci sunt, qui limitant *d. caput in fidei favorem*, ut non procedat in testibus inductis ad defensionem inquisiti de hæresi. Nituntur maxime primo in *capit. filii de hæret. in 6.* ubi uxor, filii, & familiares rei jciuntur, ne possint esse testes ad defensionem illius, qui infirmus petit consolationem ab hæreticis. Secundo quia in hujusmodi testibus non militat ratio *dict. capit. in fidei favorem, & cap. accusatus §. licet, de hæret. in 6.* ibi, *revelare in favorem fidei*, quia tales testes non ad fidei favorem, sed ad favorem rei inquisiti producantur. Tertio, quia in causa propria, sive in qua quis habet commodum, non potest esse testis. Consanguinei autem, & familiares in causa hæresis maximum habent interesse, ut alibi diximus. Atque adeo saltem ii admitti non debent ad defensionem hæretici. Et ita quod testes inhabiles in causa hæresis non admittantur ad defensionem rei, præter cæteros, diserte firmant Royas *singul. 188. num. 9.* Eymer. *par. 3. direct. quest. 70.* Repertor. *Inquis. d. u. testes, Farinac. d. qu. 188. num. 81.* Bosl. *tit. de hæret. num. 3.* Gundisal. *d. qu. 13. num. 14.* Mall. *malef. to. 1. par. 3. q. 2.* Zech. *cap. 11. num. 14.* Speciatim vero quod admitti non debeant ad defensionem consanguinei, & familiares volunt Mascard. *d. concl. 857. numer. 4.* Farinac. *dict. qu. 188. numer. 149.* ubi alii. Et de hæretico quod admittendus non sit ad defensionem alterius hæretici, sentiunt Eymer. *dict. par. 3. qu. 68. & seq.* ac ibi Pegna *com. 117. in fin. & schol. 124.* & Farinac. *ibid. num. 127.*

At facile hæc propugnacula, sive rationes hujus opinionis deijciuntur. Et quidem ad *dict. capit. filii* respondent primo Castropal. *dict. pun. 15. §. 2. num. 9.* ac Delbene *dict. dub. 198. sect. 8. num. 2.* sensum illius esse, ut uxor, filii, domestici, & familiares non admittantur, tanquam testes integræ fidei. Secundo, caput illud intelligi, ut consanguinei non possint assumi in testes reprobatorios testium Fisci, quia testes reprobatorii debent esse omni exceptione majores, *cap. 1. de except. ibique Glos. & Rota dec. 21. de rescript. in antiq.* Hæc tamen secunda responsio non videtur posse adaptari illi textui, cujus duo sunt casus. Primus quando per testes Fisci probatum est, infirmum sanæ mentis fuisse, quando petit consolationem ab hæretico. Et in hoc casu negatur probatio directa per quoscumque testes, solumque admittitur probatio indirecta, excipiendo contra testes. Secundus casus est, quando infirmus non est de hæresi diffamatus, vel suspectus, nec probatur fuisse sanæ mentis, & in hoc casu textus admittit defensionem ad probandum non sanam mentem infirmi, sed non per uxorem, filios, domesticos, & familiares. In hoc igitur casu textus in quo agebatur de probanda non sana mente infirmi, & in quo sana mens ex opposito non fuerat probata, non consistebat defensio in reprobatione testium Fisci, sed in directa probatione non sanæ mentis, ad quam probationem Pontifex voluit admitti non posse consanguineos. Dici tamen posset, quod etiam in hoc secundo casu potuit contingere, quod Fiscus probaverit sanam mentem, sed non plenè, & quod defendentes vel-

lent probare etiam testem, vel testes Fisci.

Nec prima responsio caret difficultate. Quia cum de jure communi consanguinei ad favorem alterius consanguinei non sint testes integri, si aliud Pontifex non intendebat, nisi quod consanguinei non assumerentur, ut testes integri, non fuit necesse, ut id exprimeret, quia id jam erat exploratum in jure. Posset tamen replicari, quod sæpissime Legislatorum ad majorem claritatem explicant expresse, quod non explicatum adhuc intelligeretur ex jure communi. Et sic in illo textu expressum est, quod in illo casu consanguinei non assumerentur, ut testes idonei, & ad summum ex eo nil aliud probatur, nisi quod non sint admittendi consanguinei, & familiares.

Secundæ rationi desumptæ, ex *d. cap. in fidei favorem*, & ex *d. capit. accusatus de hæret. in 6.* respondent iidem Castropalaus ac Delbene locis allegatis, favorem fidei esse, ut testes inhabiles contra inquisitum de hæresi admittantur, etiam si ad sint testes habiles, vel aliæ probationes, ad defensionem verò solum admittantur in defectum aliarum probationum. Nos addimus juxta alibi dicta, favorem fidei non distinguere inter inquisitionem contra reum, vel in ejus favorem. Non enim fides per se intendit punitionem, sed sui conservationem, & ideo non minus requirit fides, quod appareat hæresis illius, qui verè est hæreticus, quam quod manifestetur innocentia & fides illius, qui, licet sit de hæresi inquisitus, vere tamen est catholicus. Unde ex *dict. cap. in fidei favorem* sumitur efficax argumentum, ex quo probatur, ob fidei favorem admitti debere testes inhabiles, tam in inquisitione contra hæreticum, quam in defensione pro illius innocentia. Si quidem non magis splendet fidei justitia & S. Tribunalis religio in damnando vere hæreticum, quam in damnando falsò accusantes innocentem de hæresi, ac in tuendo innocentiam veri Catholici.

Maxime urget me tertia ratio, quia verè dum agitur contra aliquem ex causa hæresis, agitur simul contra consanguineos, quibus ex inquisiti damnatione inferitur præjudicium vel in consecutione bonorum, officiorumque, vel in fama, & in iis omnibus, quæ ex infamia irrogata familiæ oriuntur. Unde consanguinei in hac causa sunt veluti pars, atque adeo non possunt esse testes ad defensionem.

Nec contra hanc rationem militat textus in *cap. litteras de præsumpt.* in quo frater admissus fuit ad defensionem contra fratrem, & quem ipsi Castropalaus ac Delbene allegant. Nam id ex eo non colligitur, immo est ibi casus longe diversus, nimirum fratris, qui prius fratrem accusaverat uti hæreticum, & postea illum excusare volens dixit, se habere illum pro catholico, & nihilominus Pontifex judicavit ejus primum dictum vero similiter esse. Aliud ergo est, an testis quicumque, etiam consanguineus, possit corrigere dictum suum, & negare illum esse hæreticum, quem hæreticum esse dixerat, quod, nedum licet, sed quoque in conscientia facere tenetur, si verè primum dictum fuerit falsum, qua de re alibi. Aliud verò, quod consanguineus, qui alii non imposuit hæresim, nec se corrigit, possit absolute excusare consanguineum, ejusque excusatio, seu defensio admitti debeat. Hoc quidem non colligitur ex eo *cap. litteras*, estque id, de quo disceptamus.

Id igitur, quod in hac re summopere animadvertendum videtur, est, an testes producti ad defensionem habeant commodum in causa, & defensione inquisiti de hæresi. Tunc enim tanquam valde suspecti non debent admitti, ut colligitur ex *dict. capit. filii*; nisi forsan in defectum omnium aliarum probationum, quo casu non solum admitti non debent, tanquam

tanquam testes integri, sed ut talem qualem facientes fidem, quæ juvare possit, si sit saltem alius testis omni exceptione major, qui ad favorem inquisiti deponat, vel si sint alia indicia illius innocentiae, vel si ex numero, aliisque circumstantiis ii fidem mereantur juxta ea, quæ monet Pegna in p. 3. schol. 125. sub finem.

At ubi testes inhabiles nullum habent in causa proprium commodum nullibi apparet, cur nequeant admitti, non tanquam integri, sed cum sua inhabilitate, cum id favor fidei requiratur, ut ad veritatem indagandam, investigentur, perferanturque omnia tam contra, quam ad favorem rei, etiam per testes inhabiles, ut per Carenam par. 3. tit. 5. num. 82. Castropalaum & Delbenem superius citatos, Soufam lib. 2. aph. cap. 13. num. 8. ubi perperam id limitat, ut non procedat, quando ex eorum depositione sequitur damnum accusanti. Nam attendi debet veritas, non præjudicium accusantis. Unde Judici est arbitrium an testes inhabiles sint ad defensionem admittendi, & an, quantumve ii probent, monendusque reus, quod plures nominet testes, ut ex illis, non nisi idonei examinari possint.

CONSULTATIO CLII.

Quid, quantumve probent testes excommunicati, socii criminis, consanguinei, infames, & iive inhabiles in causis ad S. Officium spectantibus.

Certum omnino est, hujusmodi testes non admitti, nisi cum illorum inhabilitate, ideoque non esse integros, ac omni exceptione majores, nec plene probare, sed cum aliqua diminutione.

Quare unus ex his testibus nec semiplenè probat, nec regulariter sufficit ad torturam inferendam, nisi aliis indiciis, adminiculis, ac præsumptionibus adjuvetur, Locat. u. excommunicati nu. 6. Farinac. de hæres. qu. 188. num. 83. ubi quod sufficit ad capturam, Carena p. 3. tit. 5. num. 7. Diana par. 3. tr. 6. resol. 6. Castropal. to. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 15. §. 4. nu. 1. Delbene par. 1. disp. 198. sect. 13. numer. 3. Et in mulieribus Deltrius lib. 5. disp. magic. in 2. append. qu. 12. quem sequitur Farinac. loc. cit. numer. 76. Unde si mulier, socia criminis, sit unica, repelli debet, quia dupliciter est inhabilis, & si etiam illa sit minor, tripliciter. Ex multiplici enim inhabilitate diminuitur fides; Et ideo unus testis inhabilis junctus alio, omni exceptione majori, non plenè probat, nec sufficit ad condemnandum ad pœnam ordinariam; quamvis enim in multis causis civilibus unus testis valde dignus, & alter minus idoneus, & infamis sufficiant ad plenam probationem, quia superabundans fides unius supplet defectum alterius, & ratione adjuncti purgatur suspicio per doctrinam Baldi in l. si quis ex argentariis §. 1. ff. de eden. Jas. in l. cunctos populos in 2. lect. num. 53. C. de sum. Trinit. & fid. cath. & in aut. si verò contigerit numer. 3. C. de judic. Felini in cap. tertio loco numer. 3. de prob. Dec. conf. 133. numer. 4. Hippol. in l. de minore paragrafo tormenta numer. 9. cum seq. ff. de quast. & conf. 84. numer. 28. vol. 2. & singul. 554. In causis tamen ad S. Officium spectantibus, ad locum non habet. Quia in criminalibus probationes esse debent luce clariores, ac certæ l. sciatis C. de probat. Ac proinde uterque testis esse debet idoneus, & probatæ vitæ, duoque testes integri ad probandam hæresim necessarij sunt, Felin. in cap. tertio loco de prob. Pegna par. tertia com. 113. ad

quæstione 64. Eymer, Castropalaus & Delbene loc. cit. quod est contra Royas sing. 188. num. 3.

Atque hinc est, quod licet in crimine hæresis, ac in aliis delictis exceptis socius criminis in testem admittatur, ut in d. capit. in fidei favorem, id tamen locum habet in socio criminis alias non infamato ex aliis delictis, ut firmat Angel. in l. in judicio ff. de accus. testans in facti contingentia ita pluries consuluisse, ac prosequitur Socin. conf. 118. in fin. vol. 1. Barbat. conf. 65. vol. 4. Corlet. in singul. incip. integer testis, Mutil. conf. 102. numero 12. vol. 2. & conf. 74. vol. 1. de quo egregiè Gram. conf. 1. numer. 61. & seq. Nam sicuti plura adminicula coadjuvant probationem l. admonendi ff. de injur. l. 3. paragrafo ejusdem ff. de testibus l. instrumenta, & l. rationes C. eod. ita plures defectus illam destruant. Quod enim operatur propositum in proposito, idem operatur oppositum in opposito l. fin. ff. de legat. 3. l. si ut proponis C. de nupt. At ego censeo, non esse hujusmodi socium criminis repellendum, sed ejus fides ex multiplici inhabilitate diminuitur. Qua de re iterum in consult. de indiciis.

Si verò non agatur ad condemnandum, sed ad torquendum, suppleri defectum testis minus digni ex præstantissima fide unius testis, arbitrantur Mascard. lib. 2. de prob. concl. 856. numero septimo Gomez lib. 1. var. capit. 12. numer. 21. Farinac. de testibus quæstione 62. limit. 14. Soufa lib. 2. aphor. capit. 13. numer. 12. In quo etiam casu si testis, ratione criminis minus dignus, fuisset emendatus, & per posteriores honestæ vitæ actiones bonæ fidei ac opinionis specimen dedisset, jam idoneus dici posset, & cum alio teste digno sufficeret ad plenè probandum ex Concilio Bitterensi cap. 13. & Narbonensi capit. 25. ac Pegna d. com. 113. Quod in infami infamia facti verum puto; nam ea tollitur per triennalem constantem vitæ emendationem, ut diximus alias, secus autem in infami infamia juris, quæ non tollitur, nisi indulgentia, sive dispensatione Principis, ut lib. primo C. de sent. pas. & reser. lib. primo paragrafo pen. ff. de postul. Sanch. lib. 6. opuscul. capit. tertio dub. 5. num. 30. & Sayr. de censur. lib. 7. cap. 11. numer. 15. Idemque dicendum si cum teste digno ac teste minus digno concurrerent aliæ conjecturæ ac indicia de crimine perpetrato. Tunc enim alia indicia testimonium testis minus idonei coadjuvant, ut colligitur ex d. capit. in fidei favorem de hæres. in 6.

Similiter si cum duobus testibus, uno integro, & alio diminuto concurrerent alia indicia, & conjecturæ, quæ depositionem testium coadjuvant, quæque sufficerent ad hoc, ut Judex posset arbitrando præsumere, quod depositio testium esset vera, tunc testis minus dignus simul cum digno integre probaret, Pegna dict. com. 113. Soufa lib. secundo aph. capit. 19. numero secundo Farinac. dict. quæstione 188. num. quinquagesimo tertio & 69. Castropal. dict. pun. decimo quinto numero primo Delbene dict. sect. decimo tertio numero quarto, & Carena dict. tit. quinto numero septuagesimo octavo. Ad arbitrium igitur Judicis revocatur, an ex alterius testis dignitate, junctis aliis indiciis, & conjecturis, defectus testis inhabilis suppleatur.

Sic pariter nec duo testes inhabiles plenè probant hæresim, neque sufficiunt ad condemnandum reum ad pœnam ordinariam. Sed tantum sufficiunt ad præsumptionem, sive ad aliqualem probationem faciendam, vel ad indicium ad torturam, vel ad pœnam extraordinariam. Unde propter depositionem duorum testium inhabilium, nec hæreticus relapsus, neque negativus tradi potest

test brachio seculari, quamvis damari possit ad pœnam extra ordinem, ut per Panorm. in cap. per suas num. 4. de Simon. Jaf. in l. 4. §. si tibi ob indicium num. 4. ff. de condit. ob turp. caus. Alex. cons. 313. vol. 7. Marfil. in l. primo paragrapho divus Antoninus numer. tertio ff. de quest. Et in pr. cr. paragrapho diligenter numer. 59. Et cons. 509. num. 11. Carrer. de heret. paragrapho circa igitur numer. 52. Palat. Rub. in alleg. heret. paragrapho fin. Boss. tit. de heret. numer. tertio Felin. in capit. testimonium numer. 22. de testibus Gundisal. questione 13. numer. 12. Simanch. in cath. instit. tit. 64. numer. 36. Royas sing. 189. numer. 11. Clar. questione 21. Pegna plures alios referens d. com. 113. Farinac. dict. questione 188. num. 83. Et seq. Castropal. d. pun. 15. paragrapho quarto numer. primo. Delbene d. dub. 198. sect. 13. numero secundo. Probatur ex dict. cap. in fidei favorem, ibi ex numero testium, & personarum qualitate, & aliis circumstantiis &c. Quibus ex verbis aperte colligitur, quod plures quam duo testes inhabiles, ac minus idonei in hoc crimine, tunc faciunt plenam probationem & ad condemnationem, sive pœnam criminis ordinariam imponendam sufficiunt, quando ex circumstantiis, & conjecturis, ac personarum qualitate verisimiliter præsumuntur, verum deponere, ut etiam docent Palac. Rub. loc. cit. Arerin. in cap. fin. de testibus & Albertin. de agnosc. assertionibus questione 43. numero tertio. Pegn. dict. com. 113. Castropal. d. pun. 15. paragrapho tertio ac Delbene dict. sect. 13. numer. 2.

Non obstat textus in dict. capit. in fidei favorem, quatenus decernit, quod excommunicati, & socii criminis admittantur, & sic quod possint esse de numero testium. Appellatione autem numeri duo veniunt l. ubi numerus ff. de testibus Et capit. pluralis locutio de reg. jur. Et quatenus vult, quod, spectato numero testium cum aliis circumstantiis præsumi possit, quod testes falsa non deponant, & admitti possint ad testificandum.

Nam textus non ait, quod duo soli testes sufficiant, sed quod talis & tanta potest esse multitudo, ut adjunctis circumstantiis, aliisque indiciis sufficere possit, ut per eundem Arer. loc. cit. sub finem, & alios, quos sequuntur Pegna d. com. 113. ac Delbene dict. sect. decimotertio, numero primo Hujusmodi enim circumstantias requirit Pontifex ad hoc, ut testes inhabiles admitti possint, non tamen vult quod plene probent. Duo verò testes inhabiles, & contestes sufficiunt non solum ad torturam, sed ad damnandum ad pœnam extraordinariam, si adjuventur indiciis & adminiculis, Pegna loc. cit. Farinac. dict. questione 188. numer. 83. Castropal. ubi supra numer. primo. Malcard. de prob. concl. 857. numer. 39. Petr. Biosfeld. de confes. malef. questione 2. post 6. concl. numer. 2. dub. 7.

Suppleri autem defectum testium inhabilium ex eorum multitudine, communiter tradunt Doctores, quamvis hoc negaverint Cacc. in discept. crim. 17. an. 46. alique nonnulli, asserentes, quod inhabilitas testium non possit suppleri, nisi per testes habiles. Quia quod nihil est, supplementum non recipit, l. sed si manente ff. de precar. Quod falsum est. Nam ex dict. capit. in fidei favorem habetur, quod aliquid est, & quod aliquid probat. Inutiliter enim ac prorsus sine usu admitterentur, si nihil probarent, nec per adjunctos testes habiles suppleretur eorum defectus, si ipsi nihil probarent. Quod autem Beccius dixit cons. octuagesimo quinto numer. 20. quod ex pluribus imperfectis non potest oriri perfectum, repugnat naturæ ac experientiæ. Nam perfectum nonnisi ex imperfectis confurgit, ac experimur, quod ubi unus, vel duo non possunt fer-

re aliquod pondus, id sine difficultate fit per plures. Sic & inefficacia testium inhabilium ad probandum eorum numero potest suppleri, quia suspicio ob quam testes inhabiles sunt aliquantulum dubii, potest ex eorum multitudine tolli, cum non sit veritabile, quod multitudo, maxime in causa gravi, qualis est causa hæresis, velit pejerare, & falsum testimonium dicere in præjudicium veritatis, ac propriæ conscientiæ, cujus magna vis est in utramque partem, ut neque timeant qui nihil commiserint, & pœnam semper ante oculos verari putent, qui peccarint.

Propterea, quod tres testes inhabiles, junctis circumstantiis, & adminiculis, ex quibus præsumi possit eos verum testificari, plenè probent in causa hæresis, & sufficiant ad damnandum reum ad pœnam ordinariam docent Palac. Rub. Arerin. & Albertin. loc. cit. ac Pegna d. com. 113. Malcard. de prob. d. concl. 857. numer. 39. Delrius d. lib. 5. sect. 5. in 2. append. questione 12. Et seqq. Farinac. dict. questione 188. numer. 84. Soula eo lib. secundo capit. 13. numer. 13. Castropal. dict. pun. 15. paragrapho quarto numero primo. ac Delbene d. sect. 13. numer. tertio Confirmatur ex d. capit. in fidei favorem, in quo admittuntur testes inhabiles, si ex verisimilibus conjecturis, ac numero testium & qualitate personarum, aliisque circumstantiis, non præsumatur falsum deponere.

Hæc tamen confirmatio infringi potest ex eo, quod aliud est testem plenè probare, aliud esse admittendum ad testificandum. Ad hoc sufficit, quod testis aliquantulum probet, ut sic deservire possit ad inquirendum, vel, si etiam adjuvetur circumstantiis & adminiculis, ad comprehensionem, ad torturam, & ad pœnam extraordinariam. Non autem, inquit Pontifex, quod testes inhabiles, etiam perpenis circumstantiis, ac personarum qualitate ac numero, plene probent, sed quod sint examinandi, & non reiiciendi. Quod tamen semper intelligitur, ut admittantur cum inhabilitate, & tanquam deficientes, & quodammodo suspecti. Hoc certum, quod ex dict. capit. in fidei favorem, numerus testium, adjunctis aliis circumstantiis valet ad præsumendum, quod non sint falsi. Ex quo deducitur, quod potest esse tantus, ac talis testium numerus, talesque circumstantiæ & qualitates, tam ipsorum quam inquisiti, ut habeatur vehemens, aut violenta præsumptio, quod verum deponant, & tollatur in facto omnis suspicio falsitatis, atque adeo quod plenè probent, etiam seclusis aliis indiciis, aut præsumptionibus. Quod autem sufficiat numerus trium, aut quatuor testium, non potest præcise decerni. Certum enim est, quod defectus testium potest ex numero suppleri, & quod, ut ait Soula dict. capit. decimo tertio numero decimo tertio potest suppleri testium inhabilium defectus, ex magno eorum numero, ac spectatis eorumdem, ac facti, reique inquisiti circumstantiis & qualitate. Id autem decernere, pertinet ad prædens arbitrium Judicis, ut ait Carena dict. par. tertia, tit. quinto numero septuagesimo septimo Unde ex testimonio trium meretricum, vel trium latronum, aut similibus non posse inquisitum de hæresi tradi brachio seculari tradit Farinac. de testibus questione 62. numer. 26. & Soula dict. capit. 13. numer. 17.

Pro gravitate igitur rei, plura in ea perpendi debent. Primum ex parte inquisiti de hæresi diligenter exquiri debet, an de eo mala fama percubuerit, tanquam suspecto de hæresi, an sit Clericus, religiosus, aut in dignitate Eccle-

Ecclesiastica constitutus. Secundum ex parte testium; an sint viri honesti, bonæ opinionis, an contra; an ex una tantum, anve ex multiplici causa sint inhabiles, pluresque patiantur defectus, quos non esse admit- tendos jam diximus, & probat Farinac. d. q. 62. n. 381. Ex qua causa sint inhabiles, quia inhabilitas, quæ solum est ex sexu, vel ex paupertate facillime supple- tur, sed non ita illa, quæ est ab excommunicatione, vel ab infamia. Ex inhabilibus quippe quidam sunt tales secundum quid, & ex parte tantum. Sic con- sanguineus est inhabilis ad deponendum pro consan- guineo, non autem contra illum. Vice versa inimi- cus est inhabilis ad testificandum contra inimicum, non autem pro illo, immo hoc testimonium majorem meretur fidem. Surdus est inhabilis ad deponendum de auditu, sed non de visu. Contra, cæcus non po- test testimonium ferre de visu, sed de auditu, & mu- tus per scripturam deponere potest. Item an inhabili- tus testium adsit tempore, quo deponunt. Unde si adveniat post depositionem, non minuit fidem testis. Vel si tunc erat extincta, ut si excommunicatus fuerat absolutus, vel si infamiam facti honestis actionibus absterferat, non est habendus, ut inhabilis.

Quare in suis defensionibus inquisitus de hæresi non solum excipere potest contra depositiones testium, sed etiam contra eorum personas, non quidem ad reiicien- dum penitus eorum testimonium, quia in S. Officio inhabiles admittuntur, sed ad eorum fidem minuendam, cum non sint integræ fidei. Contra tamen producentem plene probant, si eorum inhabili- tas fuerit illi nota, nec potest illos reprobare, nisi sit diversificatio inter producentem, & adversarium, Mas- card. de probat. lib. 2. concl. 1241. n. 1. & seqq. Farinac. d. q. 62. limit. 10. n. 248. Sousa d. cap. 13. n. 9. Carena d. tit. 5. n. 79. ac Rota coram Gregorio xv. dec. 455. ibique Beltram. Testis tamen de credulitate non plene probat contra producentem, nisi ultra productionem illius producatur etiam eius examen publicatum, Fa- rinac. loc. cit. n. 277. Beltram. ibidem, Ferentil. ad dec. 298 Buratti & Carena d. n. 79.

Tertium est cautio Iudicis circa præsumptiones, & conjecturas. Nam sæpe sunt fallaces, ut ait Bald. in l. precibus col. 7. C. de imp. & ad subst. Ias. in l. licet Imperator col. 3. ff. de legat. 1. Cum enim præsumptio sit aliquid facti dubia probatio, ut per Abbatem & Doctores in rubr. de præsumpt. & indicium sit conje- ctura quædam ex probabilibus, & non necessariis ad- miniculis orta, ut inquit Bald. in l. ea quidem col. 2. C. de accus. & in l. non hoc C. unde leg. Dec. in cap. tertio loco n. 14. de prob. Blanch, in repet. l. fin. n. 34. ff. de quest. iure, meritoque ita decernitur ad verbum in d. cap. in fidei favorem, quod sæpe auribus Inquisitorum inculco: ex verisimilibus conjecturis, & ex numero testi- um, aut personarum qualitate, & aliis circumstantiis delictum hæresis probatur. Ideoque probatio hujus- modi arbitrio Iudicis relinquitur l. 3. ff. de testib. Castr. in l. admonendum sub fine ubi latissime recentiores ff. de iur. Curt. jun. conf. 52. n. 8. Boër dec. 101. n. 8. Diffi- cillimumque est in materia probationis certam regulam constituere, quia jura secundum diversas negotiorum qualitates formas diversas, variosque probandi modos induxerunt, ut per Federic. de Sen. conf. 119. quem re- fert ac sequitur Felin. in cap. veniens n. 21. de testib.

CONSULTATIO CLIII.

De Testibus singularibus in causis S. Officii,
deque differentia inter testium
singularitates.

DE hac re integram Consultationem aliàs emisi-
mus, in qua multa omisimus, nunc addenda.
Tom. II.

Testis singularis dicitur ille, cujus depositio con- testem non habet, sive cum aliorum depositione non conjungitur. Testium verò singularitas triplex est, Obstativa, adminiculativa, diversificativa. Sin- gularitas obstativa est, cujus dictum alterius dicto ob- stat, atque repugnat. Adminiculativa, sive cumula- tiva est, cujus dictum alterius dicto patrocinator, & favet, ut si unus deponat de visu, alter de auditu super eodem delicto, dictum unius favet alterius dicto. Di- versificativa, cum ex testium depositionibus diversus actus in specie, & in substantia colligitur, ut si unus diceret, Titium commisisse fortilegium tali loco ac tempore, & alius deponeret alio loco & tempore, di- ctum unius non destruit dictum alterius, sed potius coadjuvat & corroborat, quamvis in aliquo differat.

Testes singulares singularitate obstativa nihil pro- bant, quia sibi invicem adversantur, & unius dictum alterius dictum infirmat, & ideo tam probant plures, quam unus tantum. Testes singulares singularitate cumulativa, sive adminiculativa sibi invicem adjuvant, ut dictum est. Et quanquam ex illis delictum non probetur concludenter, probatur tamen magis, & efficacius, ut patet. Nam testis deponens de auditu condiuvat deponentem de visu, & deponens de fama condiuvat deponentem de facto. Testes singulares singularitate diversificativa probant, sed non ita effica- citer, sicut adminiculativa, quia ex unius dicto alterius dictum non infirmatur, sed potius confirmatur. Vide Pegnam p. 3. direct. com. 121. Royas de heret. p. 2. n. 122 Albertin. in cap. 1. q. 16. n. 62. de heret. in 6. Farinac. de testib. q. 64. Dianam p. 4. tr. 8. resol. 57. n. 7. & alios passim.

Testes autem singulares singularitate adminicula- tiva sive diversificativa non probant delictum plene quod ad pœnam ordinariam, sed quod ad extraordi- nariam ita, ut reus sit pœna extra ordinem arbitrio Inquisitorum puniendus. Quia delictum ex illorum depositionibus est plusquam semiplenè probatum, ut per Paris. conf. 2. n. 93. lib. 4. Mascard. de probat. lib. 2. concl. 856. n. 12. & seq. Farinac. loc. cit. n. 218. ac de hæres. q. 188. n. 163. Pegn. d. com. 121. ac Dian. ibid. n. 8.

Nec Testis idoneus singularis, & fama, legitime probata, de eodem commisso crimine ducit ad condem- nandum pœna ordinaria in criminalibus ex pluribus im- perfectis probationibus non consurgit una integra & perfecta probatio, quæ luce clarior esse debet, ut colligi- tur ex Glossa in cap. veniens 1. v. illorum de testib. & doc- cent Eymer. p. 3. direct. q. 72. ibique Pegna d. com. 121. Clar. in pr. cr. q. 63. Marfil. in rubr. Cod. de probat. Est tamen sufficiens, ut arbitrio Inquisitorum punia- tur pœna extra ordinem, ut per Repert. Inquis. v. testes, §. an in causa, Eymer. & Pegn. loc. cit. Farinac. d. q. 188. n. 154. Simanch. de cath. instit. ti. 51. & in Enchir. tit. 43. n. 2.

Communis plane sententia docet, duos testes legiti- mos & non singulares, sed contestes, omni exceptione majores in causis fidei facere plenam probatio- nem. Testes enim omni exceptione majores sunt, qui nullam exceptionem patiuntur, ut in cap. licet de testib. ideoque necessario ad prohibitionem dicti crimi- nis sufficiunt, & ita probatur in can. nullam §. sed hoc. in fin. 2. q. 4. ubi dicitur: Duorum, vel trium testium quilibet jure convinci, & damnari poterit juxta dictum Evangelij: In ore duorum, vel trium stat omne verbum. A qua generali regula nullibi reperitur ex- ceptionem crimen hæresis. Id asserunt Jo. Andreas, Bu- ttrius Anania, Socinus, & alij in cap. excommunica- tus 1. de heret. in 6. Carrer. in pr. cr. n. 162. Sylvest. v. hæresis 2. q. 4. Albertin. in repet. cap. 1. de heret. n. 6. q. 16. n. 131. Gomez. to. 3. var. cap. 12. n. 9. Pegna p. 3. direct. com. 120. Eymer. p. 3. q. 71. Farinac. de testib. q. 63. n. 233. & seq. ac de hæres. q. 188. n. 55. Zech.

n. 55. Zech. p. 1. tit. de fid. rubr. de heres cap. 11. n. 14. Simanch. de cath. instit. d. tit. 51. n. 7. & seq. & 64. n. 36. Royas sing. 165. n. 8. & 9. Clar. in §. rehasis, alique.

At verò, licet de juris rigore id verum sit, de juris tamen æquitate plures docent, non sufficere in causis fidei duos testes ad plenam contra reum probationem propter criminis gravitatem. Præcipue si inquisitus sit probata vitæ. Nam ad illum condemnandum ad pœnam ordinariam, oporteret tres, vel quatuor testes adesse, vel saltem alia indicia, ex quibus præsumatur, delictum esse commissum. Quia in hoc crimine multum minuitur rei defensio, dum ei nomina testium non manifestantur, unde non potest eis aliquem defectum obicere, ob quem eorum testimonium non leviter debilitaretur. Guido Falcodius, qui postea fuit Clemens IV. in consulti. ad Inquis. q. 15. cap. 18. ita graviter denunciatur: *Non crederem tutum ad vocem duorum testimonium hominem bona opinionis damnare, licet videar contra ius dicere; quia ubi numerus testium non exigitur, duo sufficiunt. Sed hoc dico, quod duos vix duos iudico, eo quod argenti necessitate legitima defensionis ordo truncatur.* Ita Eymer. Archid. in cap. ut Officium §. verum de heret. in 6. ost. ipsum. tit. de heret. §. qualiter Albertin. de agnosc. assert. q. 34. n. 3. Conrad. Brun. lib. 4. de heret. cap. 9. S. Antonin. p. 3. tit. 18. cap. 2. §. 5. Tabiena in sum. v. Inquisitor §. 37. Royas de heret. assert. 4. n. 103. Nec dissentit Pegna p. 3. com. 120. vers. quamvis autem, & seq. ubi ait, hanc sententiam esse tutiorem. Et certe tutissimum est, ut si vir spectatæ virtutis ac probitatis sit, non condemnatur ad voces duorum testium, nisi adsint alia indicia & adminicula. Quod sane dicendum non puto de inquisito malæ fæmæ, qui duobus testibus legitimis condemnari poterit.

Quando autem duo contestes sufficiant ad condemnandum, arbitrio Episcopi ac Inquisitoris relinquitur, qui diligenter considerata tum delinquentium, tum testium qualitate, illos vel ad pœnam ordinariam, vel ad extraordinariam condemnare debent.

Si autem testis varius est, & contra prius dictum testatur, standum est secundo dicto, si, ut aliàs diximus, ex manifestis indiis, & conjecturis apparet, posterius dictum esse verosimilius, quam primum, & quod non levitate animi, aut odij fomite, vel pretio, sed zelo fidei prius dictum corrigit vel revocat per textum in cap. accusatus §. licet de heret. in 6. ibique Gloss. v. quod verum, & Constit. Alexandri IV. edita anno 1258. incip. *Quod super*, ac per Eymericum, Pegnam, & Farinacium locis citatis. Idque sive contra reum, sive pro reo, ut ibi etiam probavimus.

Duo testes, omni exceptione majores, deponentes de crimine hæresis diverso, esse contestes, & ob eorum depositionem posse inquisitum pœna ordinaria condemnari, asserunt Zanchin. de heret. cap. 13. n. 6. Locat. in judicial. Inquis. v. testes n. 19. Menoch. conf. 82. n. 138. lib. 1. Quia licet non probent aliquod sortilegium hæreticale in specie, probant tamen in genere, talem reum esse sortilegum hæreticalem. Nam per quodlibet sortilegium verè sortilegus constituitur, & per quamlibet hæresim verè hæreticus est. Dum igitur testes in ipsa criminis generalitate conveniunt, sunt contestes, & eorum depositiones sufficiunt ad condemnandum reum pœna ordinaria.

Hoc tamen minime attento, probabilior, & communior sententia est, quod huiusmodi testes non sint contestes, neque eorum depositiones sufficiant ad condemnandum reum pœna ordinaria, sed tantum pœna extraordinaria. Non enim reus potest probari hæreticus, nisi in aliquo crimine individuo sufficienter probetur, crimen hæreticale commississe, cum in individuo tantum hoc crimen sit à parte rei, & sic de illo tantum possint testes deponere. De nullo autem cri-

mine hæreticali in individuo reus concludenter convincitur per duos testes deponentes de sortilegio diverso. Atque adeo nunquam redditur sufficienter ex eorum testimonio convictus, sicque non ad pœnam ordinariam, sed tantum ad extraordinariam, & ad torturam condemnari poterit.

Et quidem nemo potest condemnari ac puniri, tanquam hæreticus, nisi saltem ex duobus legitimis testibus fuerit de tali crimine convictus, sicut nemo probari potest fuisse homicidam, vel furem, nisi unum, idemque facinus per duos testes probetur. Atqui reus per dictos duos testes deponentes de crimine hæresis diverso, non esset convictus. Et quemadmodum non probaretur sufficienter, quempiam patrasse miracula, si unus testis diceret, quod sanavit claudum, alius, quod illuminavit cæcum, ut præter alios, tradunt Imol. conf. 104. ex Archid. in can. nimirum 26. q. 9. Vincentio in cap. venerabilis de testib. Butrio in cap. Eum oporteat de accus. ita in hoc casu dicti duo testes non sunt contestes, sed singulares, atque adeo insufficientes ad condemnandum reum pœna ordinaria. Hanc sententiam veriore, tutiorem, ac firmioribus rationibus munitam esse, aiunt Pegna d. com. 121. vers. postremo, eamque tuerentur Salic. in l. testium n. 16. C. de testib. Conrad. Brun. lib. 4. de heret. cap. 9. Simanch. de cath. instit. tit. 64. n. 69. & seq. Royas de heret. p. 2. assert. 6. n. 142. Cajet. 2. 2. q. 70. ar. 2. ubi & Aragon. Albertin. de agnosc. assert. q. 34. n. 10. Canteira in quest. crim. cap. 2. de vera confess. n. 17. Scacc. de iudic. 10. 2. lib. 2. cap. 9. dub. 10. n. 527. Zanard. in direct. p. 3. cap. 111. n. 11. Sayr. lib. 12. cap. 21. n. 16. & nos fusius alibi.

Si duo testes idonei de asserta hæresi deponant, & solum in tempore, & loco discrepent eos plenè illam probare, arbitrantur Salicetus in d. l. testium n. 16. Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 30. dub. 4. n. 33. Albertin. loc. cit. q. 14. n. 2. Simanch. in enchir. tit. 37. n. 8. & de cath. instit. tit. 51. n. 3. & tit. 64. n. 75. Quia in substantiam delicti conveniunt, & quamvis non sit idem numero actus, tamen quia est idem numero significatum, habetur pro eodem actu.

At hos testes loco & tempore discordes, quamvis de eadem hæresi deponant, esse singulares, ideoque non plene probare, neque ex talium dictis ad pœnam criminis ordinariam imponendam ullo modo deveniendum esse, statuo cum D. Thoma 2. 2. d. q. 70. ar. 2. ad 2. Cajetano ibid. Soto lib. 5. de iust. q. 7. ar. 2. ad 1. Royas de heret. p. 2. assert. 6. n. 145. ac Pegna d. com. 121. Quibus adstipulantur Mascard. de prob. lib. 2. concl. 856. n. 13. Farinac. de testib. d. q. 64. n. 217. Freytas in addit. ad tract. de confess. sollic. Scacc. loc. cit. Laym. lib. 3. sect. 5. tr. 6. cap. 4. n. 5. Castropal. tom. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 15. §. 4. n. 10. Diana d. p. 4. tr. 7. resol. 31. alique apud ipsos, & colligitur ex cap. licet. causam de prob. & ex cap. cum dilectus de accus. Sunt enim testes singulares singularitate diversificativa. Quia dum diversimodè deponunt de loco & tempore, videntur omnino loqui de actibus diversis. Diversitas autem loci, vel temporis diversitatem actuum ostendit, atque adeo reddit testes singulares singularitate diversificativa, ut docent communiter Doctores in cap. cum causam de testib. Cynus, & Bald. in d. l. testium q. 9. C. de testib. Archid. conf. 98. lib. 2. ac alii, quos citat Pegna d. com. 121. & comprobatur ex can. nihilominus 3. q. 9. ubi Leo Papa ita decernit: *Nihilominus quoque puniendi sunt testes, qui ad calumniam aliquid testificantur, nec eorum voces tanquam plurium admittuntur quos temporum quidem diversitas simul interfuisse prohibuit, & ex Daniel. 13. Ubi exemplum Susannæ satis ostendit, huiusmodi testes esse censendos singulares, nec plenam fidem iis esse adhibendam.*

Non suffragatur, quod uterque testis concordet in testificando, reum esse hæreticum, cum diversitas illa

loci ac temporis sit quid extrinsecum ipsi hæresi, ac proinde insufficienti ad infirmandum eorum testimonium.

Nam quamvis diversitas loci ac temporis sit extrinseca hæresi, non est tamen extrinseca ipsi testimonio, cum faciat depositiones diversas. Immo diversitas hæc est intrinseca hæresi quod ad ejus individuitatem. Pro varietate enim loci ac temporis diversæ numero hæreses constituuntur.

Id verò certum est, quod hi testes singulares, deponentes de hæresi diverso loco vel tempore commissa, & si non faciant contra hæreticum plenam probationem, faciunt tamen probationem magnam, ac plusquam semiplenam, quæ sufficit, non solum ad torturam, sed ad pœnam extraordinariam, ut per Cajet. *loc. cit.* Clar. q. 53. n. 19. & Farinac. q. 37. n. 34. de *testib.* ibique alios.

Duo testes, quorum unus deponit de crimine hæreticali commisso tali loco ac tempore, alter de eodem crimine, sine tamen expressione dicti loci ac temporis, quia de his non recordatur, sunt contestes, sed non integre, ac plenè probantes crimen hæreticale fuisse à reo commissum. Quia licet testis deponens de commisso crimine hæresis absque significatione loci ac temporis convenit cum deponente de eodem crimine, facta loci ac temporis significatione, cum uterque de eodem crimine deponant, atque adeo quod ad substantiam in illa depositione sunt contestes; tamen ad integritatem ac plenam depositionem testium requiritur, ut una depositio nihil speciale habeat distinctum ab alia. In hoc autem casu una depositio signat locum & tempus, quod alia non designat, ideoque non sunt integre ac plene contestes. Testi enim deponenti de delicto, non signato loco ac tempore, non datur integra, & plena fides, ut pluribus relatis firmat Farinac. d. q. 64. n. 107. Et ideo ejusmodi reus ad pœnam ordinariam condemnari non potest, sed tantum ad extraordinariam, Farinac. *loc. cit.* n. 74. Castropal. d. diff. 8. pun. 15. §. 4. n. 12. Delbene to. 2. d. 198. sect. ac Diana d. p. 4. tr. 8. resol. 57. n. 11.

Non desunt autem Doctores, qui asserant, plures quam duo testes singulares, omni exceptione majores, esse sufficientes ad condemnandum hæreticum pœna ordinaria, ut Simench. de cath. instit. tit. 64. n. 7. Caccialup. in repet. l. admonendi ff. de jurejur. col. 39. Franc. Brun. de indic. & tortur. p. 1. q. 2. n. 6. & alii, quos sequitur Pegna d. com. 121. Quia satis confidendum rationi videtur, ut Iudex possit tutò condemnare eum, quem videt per plures testes graves, ac omni exceptione majores convinci, quamvis sint singulares, cum non sit verisimile tot testes iniquo animo adversus aliquem convenire.

At verò negandum est, in hoc casu ad pœnam ordinariam esse hæreticum condemnandum. Quia ex pluribus diversis nunquam confurgit unum integrale l. sanctius §. si quis autem C. de donat. l. usura C. de usur. & plura imperfecta non faciunt unum perfectum, l. un. C. qui à tutela se excus. Nec probationes in sua specie imperfectæ in criminalibus ad plenam Probationem junguntur, ut ait Glos. in d. cap. veniens v. illorum de testib. & Bartol. in l. si quis ex argentariis §. 1. ff. de eden. Albertin. de agnosc. assert. q. 25. n. 21. Quare in Concilio Biterrensi c. 11. & in Concilio Narbonensi ita in hanc rem decernitur: *Ad nullius condemnationem sine lucidus, & apertis probationibus; vel confessione propria, esse procedendum. Sanctius enim est, facinus impunitum relinquere, quam innocentem condemnare.* Aitque apposite Fulcod. q. 15. cap. 17. *Nisi testes plene & planè in omnibus concordaverint, melius est vobis purgationem indicere, vel differre sententiam, quam damnare.* Per manifestum autem est, depositiones testium singularium secundum regulas juris, non posse dici dilucidas, claras, integras, atque aptas probationes. Atque adeo non sufficient ad condemnandum reum pœna ordinaria.

Tom. II.

Eoque præsertim quia, cum in Tribunali S. Officii nomina testium non publicentur, semper timendum est, ne innocens injuste damnetur. Unde, quamvis quilibet testis sit vir probus, ignotum tamen Judici est, quid illi testi à reo posset opponi, & fortasse, si reus eum sciret, justè aliquid ei posset objicere, ex quo ejus testimonium aut repellèretur, aut infirmaretur, ideoque non est tam certum, quin de eo timendum non sit.

Ita diserte docent Cajet. d. q. 70. ar. 2. Sot. *loc. cit.* q. 7. ar. 2. Royas de hæret. p. 2. assert. 6. n. 146. & seq. Pegn. p. 3. d. com. 121. Farinac. Ea q. 64. n. 305. Castropal. d. pun. 15. §. 4. n. 15. ac Diana d. resol. 57. n. 13.

Depositiones igitur singulares plurium testium, licet mutuo se adjuvent, & quælibet magis firma & probabilis reddatur, hæc tamen major firmitas & probabilitas cum sit extrinseca, & accidentalis, non extrahit quamlibet depositionem à probatione imperfecta, sed illam in suo modo probandi relinquit, & ideo ex multitudine depositionum singularium, quæ sunt imperfectæ, nunquam una probatio integra & perfecta confurgit. Quia tamen crimen hæresis præsumitur commissum, etiam si reus in tortura illud neget, ideoque debet abjurare de vehemènti, & puniendus est pœna extraordinaria juxta delicti ac personæ qualitatem, & testimonio, quæ contra se habet, ut per Farinac. *ibid.* n. 218. & seq. Mascard. d. lib. 2. concl. 856. n. 25. & 26. ac Pegn. *loc. cit.*

Duo verò testes, vel plures videntes per foramen successive unus post alterum, committentem sortilegium, sive maleficium, vel aliud crimen hæreticale, eo quod simul videre non possent, sunt censendi contestes, ac plene probantes. Quia in hoc casu non præsumitur diversitas temporis, sed potius unus numero actus, & una temporis conjunctio, dum intra brevissimum spatium idem crimen continuatum testes vident ac de uno, eodemque actu numero testificantur. Nec, quia dum unus vidit, alter non vidit, censendi sunt, singulares ex diversitate temporis. Quia dum eundem actum videntur, & in continenti unus post alium, simul vidisse dicuntur, ideoque nec singulares sunt Pegna cum aliis *loc. cit.* qui aiunt, sic probari posse adulterium, atque adeo crimen hæresis.

In dubio autem utrum testes deponant de diversis criminibus hæreticalibus, an de uno & an censendi sint contestes, an singulares, si conveniunt in depositione criminis eodem loco & tempore commissi, præsumendi sunt de uno, eodemque crimine deponere ac esse contestes, & non singulares. Quia pluralitas actus non præsumitur ex cap. cum Joannes de fid. instrum. si autem in loco ac tempore sunt discordes, ex qua diversitate, quia diversa crimina inferuntur, præsumendi sunt, testificari non de uno, sed de diversis criminibus, & non esse contestes, sed singulares, ut pluribus relatis Farinac. de testib. d. q. 64. n. 317. ac seq.

Contestis deponentes contra inquisitum de crimine hæreticali per eadem formalia verba, etiam in minimis circumstantiis, non faciunt plenam probationem, sed talem contestium depositionem esse suspectam falsitatis per textum in l. 3. §. 1. ff. de testib. ibique Doctores, & per ea, quæ tradunt Mascard. lib. 2. de prob. concl. 745. n. 16. & lib. 3. concl. 1368. n. 6. Farinac. de testib. q. 65. n. 24. Unde D. Thom. 2. 2. q. 70. ad. 2. a5 2. ait. Quinimmo aliqua discordia in testibus, scilicet in circumstantiis, non pertinentibus ad substantiam facti, facit testimonium credibilis, quia, ut Chrysostomus hom. 1. in Matth. dicit, si in omnibus concordentur, etiam in minimis, viderentur ex condito eundem sermonem proferre, quod tamen prudentiæ Iudicis videtur discernendum. Idemque affirmant Sot. lib. 5. de just. q. 7. art. 1. ad 1. Pegn. p. 3. com. 121. Castropal. d. diff. 8. pun. 15. §. 4. n. 13.

Porro communis atque indubitata regula est, quod dictum unius est dictum nullius, cap. dicit universis.

K 2

cap.

cap. veniens, cap. iurejurando, & cap. in omni negotio de testib. Quod procedit non solum de jure civili, & canonico, sed etiam de jure divino, ut probat textus in *can. fin. 35. q. 6. & in can. admonere 33. q. 5. & in l. jurisjurandi C. de testib. & in l. maritus ff. de quest.* Siquidem jus divinum est, ut in ore duorum, vel trium steter omne verbum *Matth. 18.* sicuti hæc, & alia notat Farinac. *de testib. q. 63. n. 1.* Estque verum de omni teste, qui licet omni exceptione major sit, ac in dignitate constitutus, si tamen unicus sit, plenam non inducit probationem, maxime in crimine hæresis, & in criminalibus, in quibus agitur de periculo famæ ac vitæ. Unde Deus ipse ait *Deut. 19. Non stabit testis unus contra aliquem quicquid illud peccati, vel facinoris fuerit, sed in ore duorum, aut trium testium stabit omne verbum, cap. cum a nobis in princ. & capit. licet de testib. & can. pen. & fin. 6. q. 3.* Ita Q. Scævola excellentissimus vir, testis in reum productus, cum id respondisset, quod salutem periclitantis maxime læsurum videbatur, discedens adjecit, ita sibi credi oporteret, si & alii idem asseverassent; quoniam unius testimonio credere, pessimi esset exempli, *Val. Max. lib. 4. cap. 1.* Ac ita, ut neque Princeps possit statuere generaliter, ut unius testimonio stetur, quod ex diametro pugnet hoc præceptum cum jure divino, cui prævalere nequit, *Glos. in l. fin. de constit. Princip. & in l. fin. C. si contra jus, vel utilit. publ. can. sunt quidam 25. q. 1.*

Et quicquid sit in civilibus, in quibus receptum est testem unum, non quidem plenam probationem facere, sed semiplenam, si is sit fide dignus, & omni exceptione major, id est adversus quem nihil proponi potest, cur rejici debeat *Glos. in §. item verborum ff. de inut. stipul. & notant Interpretes in l. admonendi ff. de iurejur. & in l. in bona fidei C. de reb. cred. & in cap. fin. de iurejur. & ex cap. ex insinuatione de procur. Marfil. singul. 197.* hanc semiplenam probationem sufficere ad deferendum juramentum, quod ad simiplenam probationem probandam adhibetur. Quod firmat idem *Marfilius loc. cit.* ubi singulariter addit, ut & arbiter, qui sententiam protulit, & qui non est testis idoneus in sua causa possit, ut Iudex jurare in supplementum probationis actorum coram se gestorum, & faciat plenam probationem. Hoc etiam scripsit *Cardinal. conf. 140. col. 5.* Quod intelligi par est, si is testis causam reddat testimonii, non aliter, *Bald. in §. non autem, si de invest. feud. fuer. contr. in usib. feud. Roman. in repet. rubr. de arb. col. 8. Corlet. singul. de teste, incip. licet unus testis, facit l. sola ff. de testib. & can. solam 4. q. 1.* Nam & modica quælibet præsumptio elidit semiplenam præsumptinam unius testis, neque ex eo locus erit supplemento juramenti, *Roman. conf. 91. col. pen. Bald. in §. Sacramentum de consuet. rect. feud. infend. Marfilius d. sing. 197.*

Nunquam tamen in criminalibus unius testis fides facit, nec contra reum probationem etiam semiplenam, ut aiunt *Cynus, & Angelus in l. quisquis C. ad leg. Int. Majest.* ubi improbant, *Glossam*, quæ contrarium tueretur, sicuti & *Lanfranc. de Orian. in cap. quoniam contra ad testium depositiones n. 131. de prob.* Excusabit tamen unius testis dictum accusatorem à pœna talionis, & per consequens à calumnia, ut notat *Bald. in addit. ad specul. & ad tit. de accus. & Marfil. singul. 47.* Colligit *Speculator in §. restat, vers. hoc tamen fallit tit. de testib. 40.* casus, in quibus ait, testimonium unius testis admitti, quem videre poteris. Interim dignum cognitu est, testimonium unius testis, ex quo alteri præjudicium non infertur, sufficere, ut in *l. Theopompus ff. de do. preleg. can. parvulus, can. cum itaque de consecr. 4. d. sed de his alii.*

Verum quamvis unicus testis idoneus, & omni exceptione major, non faciat plenam probationem, facit tamen illam semiplenam. Quia dum duo testes idonei

plenam inducunt probationem, ergo unus illam semiplenam inducit, *Glos. in d. l. admonendi ff. de iurejur. ibique Bartol. n. 76. & universim Doctores, ac firmat Pegna p. 3. com. 110. n. 8. vers. aut unicum testem.* Quare depositio unius testis idonei sufficit ad rei torturam, ut testatur *Pegna ibid.* ac *Imol. in Clem. 1. n. 20. de hæret. Locat. in judic. v. Inquisitor, vers. si autem, Simanch. de cath. instit. tit. 65. rubr. de torm. n. 23. & seq. Zanch. de hæret. cap. 9. & ibi Campegi. lit. E, Royas de hæret. p. 2. n. 24. & Farinac. de hæres. q. 185. n. 129.* traditque *Pegna loc. cit.* quod unus testis de visu, si sit omni exceptione major, sine aliis adminiculis indicium facit ad torturam, dummodo talis inquisitus sit malæ famæ; nam si sit bonæ famæ, testis unus, seu semiplena probatio non facit indicium ad torturam, nisi alia concurrant. Quod etiam notant *Farinac. d. q. 185. Simanchas cum aliis ubi supra, & Decian. in tr. crim. lib. 5. cap. 36. n. 6.* Qua de re in parergis.

At quid de teste deponente contra hæreticum de auditu? Auditus duplex est. Proprius, & alienus. Proprius est ille, qui immediate, ac in propria audientis persona percipitur. Ut si quis non ex alterius relatione, sed præsens audivit aliquod dici, vel fieri. Alienus est ex relatione alterius, & quando quis pro confirmatione dicti sui testatur, se ab hoc, vel ab illo audisse, & sic fundat se non in auditu proprio, sed in alieno. Doctores communiter, quos sequitur *Farinac. de testib. q. 69. n. 146.*

Testis igitur vel deponit contra hæreticum de auditu proprio, quia audivit ipsum de aliquo commisso crimine hæreticali gloriantem, vel de illud committendo paratum, & plene probat, quia deponit de causa scientiæ. Probat enim confessionem ipsius hæretici, nullaque major probatio quàm proprii oris confessio, *Gloss. in l. si arbiter, v. nam in quibuslibet ff. de prob. Bartol. & alii apud Farinac. ibid. n. 148.*

Vel deponit de auditu alieno, & contra reum non probat, *cap. licet de testib. ibique Ost. Imol. Abb. & alii Canonistæ in cap. præterea & in cap. tuam de testib. eod. tit. ac Doctores relati à Farin. d. q. 69. n. 2. & seqq.* ubi docet, testimonium de auditu alieno ne indicium quidem facere ad torturam. Quia ex communi sententia testis deponere debet de eo, quod certò novit, ac præsens fuit, & consequenter per proprium sensum visus, vel per proprium auditum, non autem per sensum alterius, ut ex *can. testes 3. q. 9. & ex d. cap. licet de testib.* Non enim testis de auditu alieno deponere potest de causa scientiæ, prout ejus depositio esse debet, ut ex ea Iudex reddatur certus in judicando, ut advertit cum aliis *Farinac. d. 69. n. 3. & 6.* Idque etiam si dicat, se audivisse ab homine magnæ autoritatis, immo nec quidem si concurreret fama sine aliis adminiculis, aut diceret, se audivisse ab eo, qui præsens fuit delicto hæreticali, vel diceret, se scire talem esse hæreticum, vel suspectum de hæresi, & in reddendo rationem diceret, se audivisse, ut cum aliis probat *Farinac. ibid. à n. 20.*

Possè autem Inquisitores procedere ad examinandum testes nominatos in denunciatione facta in scriptis per epistolam contra hæreticum, vel suspectum de hæresi absque denunciantis nomine sustineri *Par. de orig. S. Inquis. lib. 3. q. 6. numero 91. & seq.* At contrarium tutius esse, docent *Farinac. de hæres. d. q. 185. numero 68. Simanch. in enchir. tit. 22. numero 8. Zechius in sum. p. 1. tit. de fidei rubr. de hæres. cap. 11. numero 12. Diana p. 4. tr. 8. resol. 41.* Tum quia sunt suspecti; tum etiam ne detur improbis occasio infamandi quoscunque voluerint, & ita servari regulariter in supremo S. Inquisitionis Tribunali, testatur *Farinacius loco cit.* An autem ex hoc procedi saltem possit ad inquirendum, alibi diximus.

CONSULTATIO. CLIV.

De Compulsione, & probatione testium, eorum publicatione, repetitione, & confrontatione, ac pœna in testificando falsum in causis S. Officii, deque aliis quæ ad rem hanc compendio, & capitulatim disceptantur.

CRimen hæresis per testes probari, habetur *ex cap. ut Officium §. verum, ex cap. accusatus §. licet de heret. in 6. & ex cap. ad sedem §. nos prioris eod. tit.* Quamvis vero aliquando dubitatum fuerit, an in criminalibus testes compelli possint ad ferendum testimonium, certum tamen est, in crimine hæresis quoscunque quacunque fulgeant dignitate, aut privilegio muniantur, compelli posse ad jurandum de dicenda veritate, & se examinandum per textum *in cap. pervenit de testib. cogend. & capit. ex communicamus §. adiicimus de heret. & tradunt Innoc. in cap. n. 5. de testib. cogend. Oit. & Io. Andr. in cap. delictorum eod. tit. ibique Felin. n. 3. Sylvest. v. hereticus 2. n. 7. Archid. in d. cap. ut Officium n. 8. Zanchin. de heret. cap. 15. n. 9. ubi Campeg. Repert. Inquis. v. testes §. an si testes, Simanch. de cath. instit. tit. 64. n. 12. Eymer. in direct. p. 3. q. 62. ac ubi Pegn. com. 112. Salell. p. 1. lib. 2. cap. 2. n. 36. Farinac. de testib. q. 54. n. 111. & q. 55. n. 94. & q. 78. n. 12. ac de heres. q. 188. n. 2. Castropal. 10. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 15. §. 3. n. 1. Delbene p. 2. dub. 198. sect. 111. n. 1. ac Guido Fulcodius in consult. Inquis. ubi ait, quod nec voto, nec juramento excusantur aliqui, ne ubi opus est, & citantur, non teneantur in S. Officio deponere cum juramento. Et in extravag. Joannis XXII. edita anno 1318. quæ incipit *Gloriosam* sub finem habetur. *Testes autem, quos ad præmissa videritis evocandos, censura simili, appellatione cessante, cogatis veritati testimonium perhibere.* Ac ita, ut testis accusans examinari in causa hæresis censeatur quandoque fautor hæretici ac de hæresi suspectus, & ut talis puniendus, considerata qualitate personæ, ac inobedientiæ & negotii, de quo agitur, gravitate, ut ex Pegna, Farinac. d. q. 188. §. 1. n. 3. & q. 187. §. 6. n. 3. Souf. in aph. lib. 2. cap. 17. n. 7. ac Bordon. 10. 1. cap. 33. n. 16. nisi testis citaretur ad testificandum contra consanguineos, vel amicum summum, quia tunc licet posset puniri propter inobedientiam, non tamen habendus esset, tanquam suspectus de hæresi, & fautor hæretici. quia censendus est, affectione potius carnali, quam aliquo intellectus errore, aut odio contra fidem, nolle testimonium dicere. Nec solum semel cogi possunt, sed pluries, præcipue si obscure deposuerint, ut suas depositiones declarent. Eymericus, & Pegna ubi supra, Decian. lib. 5. cap. 35. n. 13. & 35. Mascard. de prob. lib. 2. concl. 857. numero 16. Et si testis fuit præsens delicto, & nolit de eo veritatem testari, torqueri potest, ut eam fateatur, si contra eum sint aliqua indicia, Boss. de tortura test. n. 1. Scacc. lib. 1. de judic. cap. 86. n. 14. & Bordon. 10. 1. cap. 33. n. 16. At de hoc in parergis.*

Quinimmo Inquisitores possunt citare testes ex aliena diocesi per textum *in d. cap. ut Officium §. denique.* ubi Doctores, & tradunt Repert. Inquis. v. dicta, Eymer. p. 3. q. 74. ubi & Pegn. com. 123. Farinac. d. q. 188. §. 1. numero 4. Delbene d. dub. 198. sect. 1. n. 2. & Caren. p. 3. tit. 9. numero 76. non obstante Constitutione de duabus, vel tribus dictis relata *in cap. nonnulli de rescript. & cap. statutum eod. tit. in 6.* Quando verò examinandæ sunt personæ illustres, & egregiæ, moniales, ac honestæ mulieres, quas non deceat in iudicium vocare, perbenigne ac perhumaniter ager Inquisitor, si ipsemet illas adeat vel mittat Commissari-

Tom. II.

um, qui eos domi examinet. Et quod ad Moniales perpendendum est non solum, quod statuitur *in cap. 1. de judic. in 6.* in quo mulieres religiosæ prohibentur etiam voluntarie trahi in iudicium, sed etiam *cap. periculoso de stat. reg. in 6.* decretum S. Concilii Trid. sess. 25. cap. 5. de regul. & Constitutio B. Pii. incip. *Decorii*, in qua prohibentur Moniales egredi è clausura, nisi in aliquibus casibus in illa expressis. Unde Inquisitores non possunt examinare Moniales, nisi prius facto verbo cum Episcopo 20. Maij 1609. Neque ob aliam causam ire possunt, ac debent ad monasteria monialium, nisi ex causa S. Officii, cum ipsi quoque comprehendantur in Constitutione Clementis VIII. in hanc rem edita, 16 Februarii 1628.

Monialis verò extrahitur è monasterio, & collocatur in alio loco, donec contra ipsam sit causa, spectans ad S. Officium, ut 16. Martij 1609. Monialis, dubitans de fide, suavi modo ac secreto ad eam est reuocanda. Quomodo autem moniales præsentæ maleficæ, sint expediendæ, vide sub die 9. Septembris 1620. 1625. 1615. & Quomodo energumena, vide sub anno 1939.

Inquisitores itaque auctoritatem habent præcipiendi testificationem quibuscunque, & si præcipiant sub pœna excommunicationis, & testis non obediat, incurrit in illam, quia tenetur obedire. Testis enim in iudicium vocatus, & à Iudice legitime interrogatus, tenetur ex iustitia veritatem fateri, ut per Less. lib. 2. de inst. cap. 30. dub. 6. numero 43. Fagund. lib. 8. cap. 42. numero 9. & Diana p. 3. tr. 5. resol. 102. Non tamen teneretur testificari, si delictum illud novit in confessione sacramentali, neque si delinquens consilii, vel auxilii petendi causa ad salutem suæ animæ suum delictum secreto ei patefecerit, ut diximus, cum de denunciatione ageremus.

Non potest verò testis se subtrahere à testimonio Inquisitoribus ferendo contra delinquentem ob juramentum, vel votum præstitum de non testificando. Quoniam ad veritatem in iudicio detegendam omnes tenentur, & non est de meliori bono illam celare. Et ideo non obstante juramento, vel voto non testificandi, potest quis cogi ad testimonium dicendum, ut expresso statuitur *in cap. fin. de testib. cogend. & cap. pervenit 1. eod. tit.* ubi textus loquens de eo, qui juramento se adstrinxerat, ut non deponeret contra delinquentem ait; hunc testem compellendum esse ad detegendum tantæ fraudis, & calliditatis commentum, & ita Pegn. p. 2. direct. in cap. ut Officium §. verum, vers. ex quo patet, qui citat D. Thom. 2. 2. q. 70. ar. 1. ad 2. uberius Farinac. de testib. q. 78. numero 149. & aliis congestis Carena de testib. cogend. q. 8. n. 7.

Testis autem, qui in repetitione contrarium deponit de eo, quod prius dixerat, est torquendus ad eruendam veritatem, illi qui dicto standum, quod in tortura confirmatur, ut diserte tradunt Zanchin. de heret. cap. 14. Souf. in aph. lib. 2. cap. 16. numero 2. Carena p. 3. tit. 7. numero 46. & Farinac. de testib. q. 66. numero 98. qui numero 100. & seq. ait, testem per solam variationem posse torqueri, etiam non præcedentibus aliis indiciis, aut adminiculis. Idque non solum si testis sit laicus, sed etiam si sit Clericus, etiam si contra eum aliqua fama non præcedat. Quia, quod dicunt Doctores, clericum non posse torqueri, nisi fama præcedente, tanquam reum super delicto, non habet locum, quando agitur de illo torquendo, tanquam teste. Quod si ipse testis in ratificatione post torturam recedat à suo dicto in tortura, potest iterum torqueri usque ad tertiam vicem, proceditque etiam quando testis in iudicio fatetur contrarium ejus, quod dixerat extrajudicialiter, & probato dicto extrajudiciali, torqueri potest, ut per Farinacium cum aliis loco citato.

K 3.

Retra.

Retractatio verò testis falsi vel creditur profutura, ne proximus lædatur in vita, vel fama & honore, & tunc tenetur ille se retractare cum periculo suæ vitæ, si vita proximi suæ famæ, sui que honoris, si illius fama, si illius honor periclitatur. Qui enim est causa injusta alterius damni, tenetur illi occurrere cum eodem suo periculo damni in vita, fama & honore. Et licet quis teneatur magis vitæ suæ & famæ consulere, quam alienæ, id tamen verum est solum quando cætera sunt paria. In hoc autem casu non sunt paria. Quia testis falsus est nocens, & inquisitus est innocens, atque adeo vita, vel fama innocentis præferenda est vitæ & famæ nocentis. Ita recte Navar. in sum. cap. 15. numero 16. Cajet. 2. 2. q. 70. ar. 4. ad 1. Covar. in reg. peccatum 1. n. 6. §. 3. Cordub. lib. 1. q. 3. ar. 3. & in sum. q. 17. ac Petr. Navarra lib. 2. de restit. cap. 3. n. 235.

Qui itidem alios induxit contra aliquem ad falsum testimonium ferendum, tenetur non solum e charitate, sed etiam ex justitia, illos admonere, ut se retractent. Quod si nolint, tenetur rem manifestare Iudici, etiam cum æqualis sui damni periculo. Idem enim est proximum lædere cum suo, quam cum alieno testimonio. Si autem eos non induxit, tenetur tantum ex charitate citra præjudicium suæ vitæ & famæ. Quia charitas non obligat cum suis ius iactura ut per Navarra d. n. 253. & Lessium lib. 2. de just. cap. 3. n. 53.

Testis verò, qui aliquem suo falso testimonio læsit in fama, non tenetur cum periculo propriæ vitæ se retractare. Quia restitutio facienda est ad æqualitatem. Non autem steret ad æqualitatem, si cum periculo vitæ se retractaret, quia pretiosior est vita, quam fama, cum fama recuperari possit, non autem vita.

Si autem testis retractatio non credatur profutura, non tenetur ipse ad se retractandum, sed ex justitia tenetur ad restitutionem damni dati suo iniquo testimonio. Quia licet testimonium ferre non sit actus justitiæ, sed religionis, testes tamen, quando ad testificandum accedunt, tenentur ex justitia veritatem deponere, quia ex eorum testimonio reus est damnandus, vel absolvendus, de quo luculenter Gabr. in 4. d. 15. q. 6. concl. 7. Navar. in sum. d. cap. 17. numero 34. Less. d. lib. 2. cap. 19. dub. 9. num. 65. Molinatio. 1. de just. disp. 83. §. de testibus, alique passim.

Testis verò, qui ex ignorantia falsum deposuit, & ob ejus depositionem aliquis detrimentum accipit, vel falsum deposuit ex ignorantia crassa & vincibili, & sicut peccavit mortaliter, ita ad restitutionem damni illati tenetur. Quia injuste proximo damnum intulit. Patet ex cap. si tua culpa de injur. & damn. & plene Less. d. lib. 2. cap. 30. dub. 7. numero 52. Farinac. de testib. q. 62. numero 5. & Fagund. lib. 8. cap. 42. numero 1. Vel deposuit falsum ex ignorantia invincibili, vel ex innocua inadvertentia, & non tenetur ad restitutionem. Quia non peccavit mortaliter, ut supponitur. Quia autem non peccavit, saltem mortaliter in damno afficiendo, non tenetur damnum illatum restituere, ut probat Less. cit. cap. 30. numero 55. Cajet. 2. 2. q. 70. ar. 4. Navarra d. numero 235. Quia dum à Dei offensa excusatur, multo magis à proximi læsione excusabitur. Quare computanda est hæc materialis damnificatio inter eas, quæ casu fortuito accidunt, vel ex levissima culpa, quæ non obligat ad restitutionem. Injustum enim esset obligare aliquem ad restitutionem in eo casu, in quo nullam contraxit culpam.

Ille autem, qui falsum deposuit, quando reus jam erat per alios testes convictus, quamvis peccaverit mortaliter contra justitiam, falsum testificando, tamen ad restitutionem non tenetur. Quia licet injuriam reo imposuerit, certe non est causa efficax ejus damni, quod ex præcedentibus testibus censetur illatum. De ratione enim causæ est, ut, illa posita, sequatur effectus, nec causa dicitur illa, sine qua effectus sequitur.

Si testis in articulo mortis extrajudicialiter testetur contrarium illius, quod in judicio cum juramento deposuerat, judicialis illa prima depositio non tollitur, neque redditur nulla per secundam contrariam extrajudicialem, etiam si hæc facta sit in articulo mortis, & sive lata sit sententia, sive sit ferenda, ut per Covar. lib. 2. var. cap. 13. numero 7. & alios, quos sequitur Farinac. de testib. q. 66. numero 204. & 206. Quia licet in mortis articulo, nemo præsumatur falsum dicturum, nec immemor propriæ salutis, ut in l. ult. C. ad leg. lul. & docet Gloss. in cap. litteras de presumpt. & nos alias, attamen prima depositio judicialis est juramento firmata, non autem secunda, & ideo illa per hanc non tollitur; etiam in articulo mortis factam. Verumtamen ob hanc secundam extrajudicialem debilitatur prima judicialis. Et quia in hoc casu testimonium vacillat, iccirco id totum arbitrio Iudicis remittendum est, attendita qualitate personarum, ac temporis, ut per Covar. loc. cit. & Farinac. ibid. numero 208. & seq. cum aliis, quos ipse constipat.

Si autem in articulo mortis, vel extra illum testis juramento firmiter deponat, se falsum deposuisse in prima judiciali sua depositione, tunc neutrum testimonium valere, firmiter Covar. eo loco, & Farinac. n. 214. Clar. in pr. §. fin. q. 53. vers. primus casus est, nisi ex conjecturis ac presumptionibus appareat, qualis ex his duabus depositionibus sit verisimilior, quod Iudicis arbitrio relinquitur, ut per Felin. in cap. cum in tua vers. idem dicas de testib. Arerin. in cap. tuas n. 5. & 32. ac 34. eod. Dec. ibid. numero 45. Roman. conf. 505. numero 3. Tiraquel. de revoc. donat. in praf. numero 49. & Covar. ubi supra.

Qui verò scit, quempiani esse falso accusatum, vel denunciatum, tenetur in favorem ejus testimonium ferre, etiam cum damno accusatoris, si judicer, posse illum suo testimonio à supplicio liberare. Quia vel est à Iudice requisitus, ut testimonium dicat, & tenetur ex justitia illud dicere, ac innocentem excusare, & si veritatem taceat, tenetur ad restitutionem damni, quod illi sua taciturnitate infert. Hæc enim obligatio est jure naturali hominibus injuncta, ne justitia, qua Respublica gubernatur, pereat. Si autem non sit à Iudice requisitus, & scit, quod si ad testandum se offerat, proficiet inquisito, ut ejus innocentia cognoscatur, & à supplicio, quod ei imminet, liberabitur, tenetur ex charitate sub mortali ad testificandum se offerre. Ita distincte D. Thom. 2. 2. d. q. 70. ar. 1. Gabr. in 4. d. 15. q. 6. ar. 2. concl. 7. Navar. in sum. cap. 15. n. 16. Navarra lib. 2. de rest. cap. n. 167.

Nec obstat damnum, quod sequi posset accusatori. Quia licet uterque sit proximus, tamen favendum potius est innocenti, quam nocenti. Accusator autem est nocens, sibi que imputandum est, si mali aliquid inde patiat. Ad id enim velit, nolit à principio se exposuit.

Testes autem, quorum dicta nec sunt contraria, neque omnino paria, sed admittunt aliquam concordiam, non probant tantum, quantum si testes essent contestes, sed probant aliquid amplius, quam sine illa concordia. Depositiones enim contestium nulla indigent interpretatione. Nam ex eis resultat probatio clarior. Tales autem non sunt depositiones dictorum testimonium. Nam indigent interpretatione & concordia, & ideo non probant tantum, quantum depositiones contestium. Ratione verò concordie probant aliquid plus, quam non probarent, si non essent concordati. Quia ex ipsa concordia aliqua probatio resultat, quæ sine ea non resulteret eo, quod tunc testes se colliderent. Ex testimonio itaque concordia augetur probatio, & evitatur perjurium. Evitatio enim perjurii firmat testimonium contrarium, ut per Abb. in cap. cum in de testib. n. 5. Farin. q. 65. n. 76. & q. 66. n. 320. Caren. p. 3. tit. 6. n. 54. & seq. Pegn. in pr. Inquis. lib. 2. cap. 45. n. 1. Canter. de vera confes. cap. 2. n. 25. Sousam in aph. lib. 2. cap. 6. n. 19. Bordonum 10. 1. cap.

1. cap. 33. n. 38. Quanta autem fides his testibus sic concordatis adhibenda sit, utique arbitrio judicantis positum est.

In casu autem, quo testis in confirmationem suæ depositionis alium nominat, sed hic vocatus contrarium deponit, si sunt in qualitate pares, neutri credendum est. Non primo, qui alterum vocavit, quia dum illum allegavit in confirmationem suæ veritatis, & iste eam negavit, utique ille redditur suspectus de falsitate. Neque secundo, quia pari suspitione cum primo redditur. Si verò inter hos testes sit disparitas, & unus sit dignior altero, tunc Iudex observare debet utriusque conditiones; ac utriusque modum deponendi, ac indicia, quæ referunt, & ex illis iudicium ferre super credulitate testimoniorum ac testium. Iis autem paribus, digniori credendum est, Giurba, qui alios citat *conf. 37. numero 26. Castil. decis. 161. n. 29. Carena loc. cit. n. 42. & Bordon. ibid. n. 40.*

An autem in hoc casu sit locus torturæ, distinguunt citati Doctores, quod vel testis nominatus vincitur à duobus testibus, & potest torqueri; & si tortus persistit in negativa, nec ipsi, neque aliis testibus, qui eum nominarunt, credendum est. Vel vincitur ab uno tantum teste, & tunc vel agitur de probando indicio proximo, & si testis vincitur ab uno digniore, torqueri potest. Si verò testes sint dignitate pares, neutri creditur, & torqueri non potest. Si autem agitur de indicio remoto, nullatenus deveniri potest ad torturam. Ita Mastril. *dec. 192. Giurb. cons. 23. Farinac. de testib. q. 79. numero 21. Caren. d. tit. 6. §. 6. numero 42. & seq.*

Ut autem testes sint contestes, requiritur, quod in quatuor conveniant. Primo in eodem delicti nomine ac substantia. Secundo in ejus circumstantiis. Tercio in tempore. Quarto in loco. Si verò in aliquo istotum discordent, dicuntur singulares in eo, in quo discordant, & dicuntur contestes in quo conveniunt, sed non plene probant, magnam tamen præsumptionem contra reum, & plusquam semiplenam probationem faciunt; quæ, spectatis circumstantiis, sufficere potest ad torturam, & aliquando etiam ad inferendam pœnam extraordinariam, ut per Clar. *q. 33. n. 19. Cajet. 2. d. q. 70. ar. 2. Farinac. de testib. q. 64. n. 113. Laym. lib. 3. tr. 6. cap. 4. n. 5.* In dubio autem non singulares, sed contestes præsumuntur, ut cum aliis inquit Farinacius *ibid. n. 217.*

Non potest testis in ferendo testimonio justo ac vero aliquid accipere, neque acceptum retinere. Peccat enim accipiendo, & restituere illud teneri. Quia censetur involuntariè & coactè datum. Nemo enim voluntarie alteri solvit, quod ei injuste debetur. Testi namque nihil juste debetur, cum testimonium verum non sit vendibile, & ex justitia, vel saltem ex charitate omnino ferendum sit, & qui ob id aliquid accipit, ad restitutionem obligatur, nisi aliquid acciperet pro expensis in itinere, eundo, stando, ac redeundo, vel pro pretio alicuius laboris, vel testando veritatem, esset illi damnosum; tunc enim posset aliquid exigere ac retinere ratione expensarum itineris, aut laboris, vel damni & periculi, quod timetur, ut per Less. *lib. 2. de just. cap. 14. dub. 8. n. 63. & 65. Fagund. lib. 8. cap. 42. n. 17. & seq. Navar. in man. cap. 52. n. 45. & in can. inter verba 11. q. 3. concl. 6. corol. 63. Molin. to. 1. de just. disp. 83. §. testis, lit. B. col. 2.*

Quamvis verò certum sit, testem falsum teneri restituere damnum suo testimonio illatum alteri, non est tamen ita certum, an teneatur etiam restituere pretium illud, quod pro injusto, & falso testimonio dicendo recepit. Negant nonnulli, quia, etsi injustum testimonium, pro quo unus dedit, & alter accepit, non sit vendibile, neque pretio æstimabile, ut malum, & offensa Dei, tamen, ut est utile danti, & periculosum recipienti inter homines pretio æstimabile judicatur. Sicut

meretrix, quæ pretiocopiam sui corporis alteri facit, non tenetur ad restitutionem pretii, & qui accepit aliquid pro homine occidendo, illumque occidit, non tenetur illud restituere, quamvis teneatur restituere damnum ex ocisione sequutum; unde D. Thom. 2. 2. q. 32. ar. 7. & q. 62. ar. 5. ad 2. docet, posse quemlibet retinere id, quod accepit pro opere malo. Atque ita Less. *d. dub. 8. n. 52. & seq.* ubi etiam ait, non teneri Iudicem restituere id, quod pro iniqua sententia recepit. Eadem est ratio de teste, qui aliquid pro ferendo falso testimonio recepit, Molin. *d. to. 1. disp. 89. Navar. cap. 17. n. 30. & d. cap. 25. n. 45. Toler. in sum. lib. 5. cap. 21. & 59. Navarra lib. 4. de restit. cap. 2. post dub. 12. n. 132. ac Rodriq. in sum. p. 2. cap. 40. concl. 2.*

Asserunt verò Cajet. 2. 2. q. 32. ar. 7. Covar. in reg. peccatum p. 2. §. 2. n. 7. Alens. p. 3. sum. q. 40. membr. 6. ar. 3. §. 2. Gabr. in 4. dist. 15. q. 6. ar. 3. dub. 1. Palud. in 4. dist. 15. q. 3. ar. 5. Sotus lib. 4. de just. q. 7. ar. 1. ad 2. Cordub. q. 32. in 4. propos. dub. 1. & 4. Valentia tom. 3. disp. 5. q. 6. pun. 5. §. quidnam restituendum sit, Lopez p. 1. cap. 106. q. 2. alique plures. Probatur tum auctoritate D. Augustini *epist. 54. ad Macedonium*, ubi in hanc sententiam ita scribit ad verbum: *Redde quod accepisti, quando contra veritatem extitisti, iniquitati assuisti, Iudicem fefellisti, de falsitate vicisti. Restituendum est alienum, quod per furtum clanculum aufertur, & non est restituendum alienum, quod in ipso foro, ubi peccata puniuntur, legibus id prohibentibus obtinetur? Sceleratius accipitur pecunia pro sententia injusta, quam pro justa, & pro testimonio falso, quam pro vero.* Tum rationibus. Primo, sicut de ratione virtutis justitiæ est, præcipere opera justitiæ, ita ad eandem virtutem pertinet prohibere opera injustitiæ. Illa autem Iudicis, vel testis injusta acceptio ordinatur ad injustitiam faciendam; atque adeo prohibetur per virtutem justitiæ, ac proinde tenetur accipiens restituere id, quod injuste accepit, quia contra justitiam accepit. Secundo, quia leges humanæ justè possunt reddere homines inhabiles ad injustos contractus, ac illos irritare, & ad restitutionem obligare contrahentes. Atqui leges inhabiles reddunt hujusmodi contrahentes ad aliquid dandum, vel accipiendum, ut ex l. generaliter ff. de verb. oblig. ex l. 2. & 3. ff. de condict. ob turp. caus. & ex l. jurisgentium §. si ob maleficium ff. de pact. Dans igitur, invalide ac nulliter dat, & Iudex, vel testis accipiens, invalide ac nulliter accipit. Et ideo tenentur ex justitia restituere, quod contra justitiam acceperunt.

Propter has, similesque rationes hæc sententia probabilior, communior, ac tutior est, quamvis alia sua probabilitate non careat. Unde si aliquis pœnitens primam sententiam sequi velit, non est ei deneganda absolutio, si, patrato delicto, restituere nolit, ut notat Sayr. *lib. 10. cap. 2. n. 16.* sed secunda semper consulenda.

Hæc autem restitutio facienda est, si non sit patratum delictum, ipsi danti. Quia ante patratum opus, rescissus ac nullus est contractus, & consequenter restituendum est pretium danti, ut tradunt Cajet. 2. 2. q. 32. ar. 7. ad 2. Molin. to. 1. de just. disp. 94. concl. 2. Covar. loc. cit. p. 2. n. 1. Si verò opus sit impletum, nempe testimonium falsum sit datum, vel Iudicis injusta sententia sit lata, restitutio facienda est Fisco, Sayr. *ibid. n. 2. Sot. lib. 4. de just. q. 7. ar. 1. ad 2.*

Ubi accusatoribus, vel testibus imminet periculum propter potentiam illorum, contra quos inquiritur, nomina testium notè publicantur, nisi ab Inquisitoribus Episcopis, aut eorum Vicariis, vel è contra ab Episcopis ipsis Inquisitoribus; vel nisi Consultoribus, si opus fuerit, quibus tamen Episcopi, vel Inquisitores possunt indicare secretum, illisque præcipere etiam sub pœna excommunicationis, ne contenta in processibus, sibi ostensis, alicui sine eorum licentia manifestent. Quod idem eisdem Episcopis, & Inquisitoribus mandat Pontifex in virtute sanctæ obedientiæ. Cessante tamen periculo accusa-

accusatorum, vel testium, mandat eorum nomina publicari, ut fit in aliis causis. Ita legitur in *cap. statutum de heret. in 6.*

Verum hæc ultima moderatio nunc non est in usu, & periculum accusatorum, ac testium regulariter adesse respectu Inquisitorum in S. Officio tam potentium, & nobilium, quam aliorum judicatur. Et ideo tam ex praxi, quam ex Constitutione Pii IV. quæ incipit, *Cum sicut* apud Pegnam, nunquam testium nomina, aut cognomina, aut circumstantiæ publicantur, unde possint cognosci accusantes, denunciante, ac testes. Arbitrio verò Inquisitorum commissum est, videre, quænam sint istæ circumstantiæ, ac præcipue an inquisito instante exprimendus sit locus, & tempus commissi delicti. Et in hoc etiam attendi debet an imminet periculum eorundem accusatorum aut testium consanguineis. Quod imminere potest ex inquisiti potentia, vel divitiis, vel malitia, vel societate cum improbis, quod periculum censetur regulariter imminere. Unde nunc indistincte ex generali praxi nomina accusatorum, denunciantium, & testium non publicantur, & cessant illa multa, quæ in *d. cap. statutum* considerantur Canonistæ, ut per Simanch. *tit. 35. n. 14. § 15. de cathol. instit. Pegn. p. 3. ad q. 75. Eymerici com. 124. Royas de heret. p. 2. n. 98. Param. lib. 3. q. 4. n. 48. Farinac. de heres. q. 188. n. 12. & Carena p. 3. tit. 7. n. 65. ubi quod ne publicanda quidem sunt nomina testium, quando agitur contra defunctum, Salell. lib. 3. cap. 20. n. 188. § seq. Soula lib. 2. aph. cap. 6.*

Non obstat Felix Papa, inquiens, quod si legitimus non fuerit accusator, non fatigetur accusatus, & D. Paulus Act. 25. *Non est, ait, consuetudo Romanorum damnare aliquem hominem, priusquam is qui accusatur presentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina, quæ ei obijciuntur.*

Nam ob bonum publicum non publicantur reis S. Officii nomina testium, ut alias diximus. Bonum autem publicum prævalet bono particulari, unde civis probus vitam propriam tradit pro defensione Reipublicæ, ut per D. Thom. *p. 1. q. 60. ar. 5.* suppletur id tamen ab Inquisitoribus. Nam ipsi utri patres, non uti iudices se gerunt in defensionibus reorum, malitias, fraudes, malignitates, malevolentias, iniquitates serio investigant, in processu informativo interrogant testes, an unquam intercesserit inter ipsos, & reum aliqua causa odii, aut inimicitæ, eisque aperiuntur causæ inimicitæ, sique sint. Unde sæpius rationes fisci evanescent, dum maligno animo accedunt denunciator & testes concordantes. Et ut hoc zelo investigandi veritatem, & non odio procedant Inquisitores, præcipitur sub excommunicatione latæ sententiæ.

Atque hinc recte sequitur primo, quod licet in aliis causis necessarium sit de jure communi citare partem ad videndum jurare testes, alioquin non probant *cap. 2. de testib. l. si quando §. sed cum oportet C. de testib. Auth. sed §. si quis vers. adversarius C. eod. ad quos textus Doctores passim, & Mascard. de prob. lib. 1. concl. 496. § lib. 2. concl. 682. § lib. 3. concl. 1366. ac Farinac. in pr. q. 72. In causis tamen hæreticæ pravitatis id non requiritur. Quia cum hæc citatio nequeat fieri absque publicatione nominum ac personarum, quæ in causis fidei fieri non debet, ne testes ex amore, vel timore, prece, vel pretio removeantur à testimonio dicendo cum maximo fidei, ac Religionis præjudicio, ad quod vitandum decretum est in *d. cap. statutum*, ne nomina, & personæ testium expresse, vel implicite publicentur, ideo examinati, non citata parte, probant, ac si, ea citata, essent examinati, Zanchin. *de heret. cap. 9. n. 6. Decian. lib. 5. cap. 35. n. 16. § cap. 34. n. 2. Simanch. de cath. instit. rit. 44. à. n. 15. § cap. 64. n. 18. § 28. Royas sing. 440. Menoch. de arb. cas. 37. n. 1. § conf. 384. Clar. q. 49. n. 3. Salzed. ad Diaz cap. 131. litt. D. Mascard. concl. 682. n. 36. Pegna p. 2. direct. com. 29.**

Farinac. *d. q. 188. n. 15. Castropal. d. disp. 8. pun. 15. §. 3. n. 3. Salell. lib. 3. cap. 20. n. 57. ac Delbene d. dub. 198. sect. 10. Unde sicuti juxta opinionem plurium Doctorum, etiam in aliis Tribunalibus, & causis pars citari non debeat ad videndum jurare testes, si ex hac citatione imminet testi grave damnum, præsertim ubi agitur de periculo animæ, ac Reipublicæ detrimento, ut patet ex Barbosa in *d. cap. statutum n. 7. de heret. in 6.* ita in crimine hæresis ob bonum commune, & ne deficiat probatio hæresis in maximum Reipublicæ damnum, indistincte non publicantur nomina testium, atque adeo nec pro illorum examine citatur pars ex Constitutionibus Innocentii IV. ac Pij IV. apud Pegnam.*

Sequitur secundo, quod etsi in aliis causis, si sint civiles post publicationem testium, seu conclusionem in causa nec repetuntur, neque examinantur novi testes *auth. de testib. §. quis vero, cap. cum dilectus de fid. instrum. cap. pastoralis de caus. posses. ubi Doctores, quos ubertim cumulat Farinac. q. 75. cum suis limitationibus, etiam in causis criminalibus, quem vide. Tamen in S. Officio pro crimine hæresis, ejusque annexis, sicut post publicationem attestationum [non enim fit publicatio testium, ut dictum est] Iudice procedente ex Officio, sive ad instantiam Fisci, possunt iterum examinari testes, vel examinari testes de novo evocati, etiam post didicta testificata, ut per Jo. Andr. in *cap. ut Officium n. 2. de heret. in 6.* ibique Gemin. *§. verum numero 7. § in cap. per hoc eod. tit. Sylvest. in sum. v. hæreticus 2. numero 7. Royas sing. 22. § 202. Simanch. de cath. instit. tit. 64. numero 52. Pegna p. 3. com. 111. vers. Jam quod, Decian. lib. 5. cap. 20. numero 25. Mascard. de prob. lib. 2. 2. concl. 857. numero 3. 1. Farinac. d. q. 75. numero 409. § q. 185. de heres. numero 5. Carena p. 3. tit. 7. numero 64. Salell. lib. 3. cap. 20. numero 334. Ita ad instantiam partis hoc fieri minime potest, nequidem ad rei defensionem, Farinac. *d. q. 175. numero 6. & Carena d. numero 64. ac Salell. d. cap. 20. numero 335.***

Item sequitur tertio, quod quamvis in causis fidei non publicentur testes, sed attestaciones, suppresso nomine testium, ex hoc tamen non impeditur reus, quominus repetitionem testium petere possit, licet non sit citandus reus ad videndum jurare testes. De hac autem testium repetitione ex jure communi vide, quæ habentur in *cap. cum causam de testib. & cap. presentiam eod. tit. in 6.* ubi Doctores, præcipue Farinac. *de testib. q. 72. § seq.* Quare in foro S. Officii, & in causis hæresis, & ejus annexis, si reus id petat, repetendi sunt testes, & dari debet reo copia articulorum ad formanda interrogatoria, & competens dilatio ad eundem effectum; ut per Albert. *de agnosc. q. 34. n. 16. Simanch. d. tit. 64. n. 10. Royas de heret. p. 2. n. 107. Farinac. de heres. q. 188. n. 14. Castropal. d. §. 3. n. 5. Carena p. 3. tit. 7. n. 33. Salell. d. cap. 20. n. 64. Ac ita, ut, etiam si reus renunciaverit repetitioni testium, id possit, re integra, si nimirum attestaciones non sint publicatæ; Symanch. *de cath. instit. tit. 17. n. 52. & d. tit. 64. n. 25. Delrius lib. 5. magic. sect. 5. Royas de heret. p. 2. n. 111. Gabriel. conf. 178. vol. 1. Carena p. 3. tit. 7. n. 35. Salell. d. cap. 20. n. 72. ac Delbene d. dub. 198. sect. 11. n. 3.**

Hanc repetitionem non esse committendam alteri, sed faciendam esse ab ipso Inquisitore, ajunt Pegna in *pr. lib. 2. cap. 36. Simanch. d. tit. 64. numero 25. Maslin. in pr. in form. repet. test. subintro. Carena d. tit. 7. numero 44. Quinetiam aliquando est locus repetitioni testium ante litem contestatam, ut si ij graviter ægotent, si abesse debeant, si Curia seculari sint tradendi, ut per Simanch. *d. tit. 64. numero 23. Pegna ubi supra cap. 37. & Carenam ibid. numero 45.**

Ultimo sequitur, quod cum in S. Tribunali nomina testium reo publicari non debeant, etiam si ille hoc peteret, ut jam probavimus, multo minus eorum confrontatio ipsi permitti debet, in qua non solum nomen, sed etiam persona demonstratur cognoscenda; unde illa vix potest habere locum in causis fidei. Est autem confrontatio ista de jure communi licita *l. si postulaverit §. questionem ff. ad leg. Jul. de adult.* ibi: *questioni interesse jubetur reus, reave, & patroni eorum, & qui crimen detulerit, & in l. de unoquoque ff. de re judic.* & sic habet vim legitimæ citationis, & Iudex potest testes, pro informatione Curiae receptos vel reo citato cum ejus interrogatoriis repetere, vel ipsos ad ejus faciem confrontare, ex eoque utile est, quod ex præsentia accusatorum, vel testium reus vix potest evadere iudicium, ac veritatem negare. Nam ubi testes omnes facti circumstantias manifestaverint, titubatur reus, nec potest commodas adhibere responsiones. Potest verò fieri confrontatio nedum quando testes deponunt directe contrarium iis, quæ reus dixit in examine, sed universaliter quando testis deposuit aliquid, quod reum afficit, etiam si hic non contradicat, & etiam si delictum immediate non tangat, ut si deposuit de corpore delicti, vel super fama, cum semper urgeat ratio *d. l. de unoquoque de re judic.* Nec est necessarius ordo inter repetitionem, & confrontationem, neque una excludit aliam, sicque post repetitionem non solum Fiscus potest confrontare testes, sed etiam reo id petenti concedi debet, & è contra post confrontationem fieri potest testium repetitio, quæ etiam, reo petente, fieri debet, quia confrontatio non supplet defectum interrogatorum, ut per Farinacium, & alios ab eo citatos *de testib. q. 72. Clar. q. 12. & q. 45.*

Et tamen sciendum est, quod cum confrontatio sit personaliter testium cum reo facta productio, atque conciliatio, non erit absurdum illam quandoque in S. Officio permitti, ut acrius, visis testibus, & commemoratis singulis commissi delicti circumstantiis, reus urgeatur per *d. l. si postulaverit, §. questionem*. Unde Eymer. p. 3. *direct. tit. cautela Inquisitorum n. 101.* sic ait. *Tertia cautela Inquisitoris est, ut si videat hæreticum, sive delatum nolle detegere errorem suum, & stare in negativa, & scit ipsum per testes convictum, quod Inquisitor legat, vel legi faciat sibi dicta testium, suppressis nominibus, taliter quod cognoscat se convictum per testes, & non intelligat qui sunt deponentes, ubi periculum deponentibus possuminere, alias explicare potest, & facie ad faciem affrontare, ut sic rubore, & verecundia veritatem fateatur, & præsertim si ante induxerit ipsum hæreticum, sive delatum ad fatendum in casu, quo coram eo veniant deponentes.* Et quamvis in delicto hæresis non sit necessaria processus legitimatio, cum in eo possit procedi, nulla facta testium repetitione, ac reo non citato *cap. fin. d. hæret. in 6. de qua re fuit per Gabriel. com. opin. lib. 2. tit. de citat. concl. 1. n. 328.* attamen cum ipsa confrontatio habeat vim citationis, non potest non habere vim legitimandi processum, ideo dici non potest, quod processus per hujusmodi confrontationem non fiat legitimatio.

Nec legitimatio processus necessariò requirit, ut reus interroget testes, sed sufficit, ut reus citatus sit, prout per sui præsentiam suppleta videtur hæc citatio, ac ideo, licet reus non interroget testes, dummodo tamen patitur secum testes confrontari, processus dicitur legitimatus. Quare Pegna in *cit. loc.* Eymerici *com. 23. n. 101.* ait, quod in *d. cap. finali §. cessante de hæret. in 6.* disponitur, quod cessante periculo, testium nomina reo publicari possunt, immo & ipsi testes confrontari, subdens rationem, ut reus se plenius defendere possit. At verò cum defensio, etiam in confrontatione fieri possit ex interrogatione faciendâ testibus per reum, quæ licet facta non sit, non idcirco tamen redditur inanis legitimatio. Sufficit enim, quod reus

potuerit illos interrogare, quamvis in formula descripta in praxi S. Officii, sive Arsenali satis colligitur in ipsa adhiberi omnia, quæ requiruntur in confrontatione pro legitimatione processus, nempe juramentum, mutua recognitio rei ac testium, vel socii criminis relatio substantialis depositionum, illarum lectio, & responsio ejusdem rei ad ea, quæ contra se testis reperiit, in qua formula non apparet, quod reo detur facultas interrogandi testes, tanquam non necessaria ad legitimationem.

Verum, ut diximus, in causis fidei confrontatio vix locum habere potest, quia fieri nequit, nisi publicatis nominibus, ac personis testium, quod est illis odiosum; unde retraherentur à denunciando, aut testificando contra hæreticos, ideoque regulariter fieri non debet, Pegna p. 3. *com. 23. & com. 48. Sanctarel. de hæres. cap. 49. n. 22. Scacc. de judic. cap. 87. n. 19. Genuens. in pr. cap. 68. n. 6. Farinac. de hæres. q. 186. n. 28. Carena p. 3. tit. 7. n. 50. Castropal. d. pun. 15. §. 3. n. 8. & Salelles lib. 3. cap. 20. n. 157.* & proinde non fit, nisi ex decreto S. Congregationis supremæ Inquisitionis, quare Inquisitores inferiores ad hujusmodi confrontationem devenire non debent, inconsulta eadem S. Congregatione. Multa enim absurda & absurda ex illa oriri solent, ut habetur ex instructione Toletana anni 1561. relata à Pegna p. 2. *com. 23. & à Diana p. 4. tr. 8. resol. 63.*

Possent tamen esse casus, in quo testis ipse sponte ad illam se offerret, vellentque depositionem suam contra reum in ejus faciem sustinere, in quo casu admitti posset. Et tamen advertendum est, quod ubi datur locus confrontationi, non debent plures testes confrontari simul, ut prudenter Pegna *com. 48.*

Admitti etiam potest in socio criminis. Neque hoc esset grave absurdum; nam testis, socius criminis seipsum condemnat, & reus tenetur socium denunciare, Pegna p. 2. *com. 48. Farinac. de hæres. q. 188. num. 30. Carena d. tit. 7. n. 53. Delrius lib. 5. magic. in 2. append. q. 39. Castropal. loc. cit. & Salell. d. cap. 20. n. 162.*

Sicut enim ad convincendum reum negantem nominandi sunt ei complices, cum quibus deliquerit, ita poterunt ei confrontari, quo casu non tantum uti testes, sed & uti complices tunc confrontari dicerentur.

Ac etiam quando reus in negativa perseveraverit, & prudenter non potest ex confrontatione sequi aliquod damnum testibus, ut si testes ac reus sint viles, bonamque famam & honorem negligant, nullumque timeri possit periculum, ut per Pegnam p. 3. *com. 48. Simanch. in Enchir. tit. 35. n. 16. Genuensem ac Dianam supra citatos, & Salell. ibid. n. 164.*

Et cum quando testis est suspectus de falsitate, neque aliud remedium superest quo veritas innotescat. Tunc enim, ne innocens fortasse damnetur, poterit testis compelli ad confrontationem, Pegna d. *com. 48. Farinac. de hæres. q. 188. n. 31. Scacc. de judic. cap. 87. n. 19. & Salell. d. cap. 20. n. 166.* Quo in casu procedi debet cum magna cautione.

In locis verò, ubi Inquisitor, & Episcopus simul definiunt causas S. Officii, non debet fieri ab Inquisitore sive Episcopo, ac peritorum consilio, ut tradunt Pegna d. *com. 48. n. 209. & Farinac. d. q. 188. n. 31.* At in Insula Melitensi, ubi soli Inquisitores causas fidei cognoscunt, hanc confrontationem fieri non debere, inconsulta S. Congregatione, tradit Salelles n. 168. sed hoc est generale. Nam quod solus Inquisitor non possit in casu licito procedere ad confrontationem, non videtur in jure fundatum. Quia hæc confrontatio, quæ spectare potest ad processum informativum, non numeratur inter illos actus, ad quos ex Clemente V. in *Clem. I. de hæret.* Inquisitor debet simul convenire cum Episcopo. Ut igitur Inquisitor prudenter agat, sufficiet, si consuluerit S. Congregationem, illique exponat, quæ ad expeditionem causæ conducunt.

Quoni-

Quoniam verò necessarium aliquando est cognoscere personam rei, ut de illius identitate constet, ideo in hoc casu recognitio ista non debet fieri per confrontationem apertam, sed per rimulas ostii cubiculi, reo in alio cubiculo propinquo existente cum aliis personis, habitu, statura, & facie similibus, ut docent Scacc. eo cap. 87. n. 19. Masin. p. 2. prax. Salell. ibid. n. 172. Carena d. tit. 7. n. 52. ubi refert, ita servatum fuisse Cremonæ jussu S. Congregationis in causa Regularis Sacerdotis, qui contraxerat matrimonium, idque ut securius sententia nullitatis matrimonii posset proferri.

Dubium autem est, an ejusmodi complices, dum in faciem socii confrontantur, torquendi sint? Sunt enim, qui putant participi criminis nullam fidem adhibendam esse, nisi tormentis ejus testimonium fuerit confirmatum alioquin non afficere, can. penul. 5. q. 5. Fulgos. conf. 171. Marfil. conf. 109. Et in hac specietradunt Genuens. in pr. cap. 68. n. 11. Delrius lib. 5. magic. sect. 3. Sanctarel. de heres. cap. 38. dub. un. n. 1. & Carena p. 3. tit. 10. de judic. & tortur. n. 38. Verior tamen est opinio Jacobi Simanchæ de cath. instit. tit. 64. n. 38. asserentis, socium criminis absque tormentis indicium facere majus, minusve secundum personarum & criminum qualitatem, aliarumque rerum circumstantias. Quia ex libero homine, pro testimonio non vacillante, quaestionem habere non oportet. Hoc idem asserit Royas de heret. assert. 7. n. 155. Gomez var. lib. 5. cap. 12. n. 16. Scacc. de judic. lib. 1. cap. 82. n. 2. & Diana p. 4. tr. 6. resol. 10. & seq. ubi ait, hanc esse praxim Hispanam.

Has tamen opiniones conciliare nititur Salelles lib. 4. cap. 1. regul. 341. n. 110. inquit cum Pegna p. 3. direct. q. 46. com. 113. arbitrio prudentis Iudicis utramque opinionem posse ac debere aliquando in praxi servari. Id probat ex distinctione testium, quod scilicet alii sunt mere inhabiles, & hi nullo modo sint torquendi, quia si non admitterentur ad testificandum, sive denunciandum sine tortura, facile averterentur à testimonio ferendo, vel à denunciando in fidei detrimentum. Alii sunt non merè inhabiles, sed qualificati qualitate complicitatis in crimine, & hi ex Genuensi loc. cit. aliquali tortura afficiuntur. Idque confirmat exemplo Inquisitoris Melitensis à quo jussa fuit confrontatio testis, loci criminis cum alio socio in ipsamet tortura.

Non est tamen necessarium, quod hujusmodi tortura inferatur socio criminis in faciem alterius socii, sed inferri etiam potest extra illius faciem, dummodo fuerit citatus. Nam, ut ait Guazzin. defens. 24. cap. 9. n. 9. cum locus torqueatur pro validitate suarum depositionum contra alium socium, oportet, quod citetur de cujus interesse agitur, quoniam si fuerit præsens deberet ea inferri ipso præsente, quæ præsencia haberetur loco citationis. Si vero fuerit absens, debet, prævia citatione alterius socii, illa inferri.

Parerga de Testibus. Testis dictum deponentis in S. Officio per viam querelæ, sive accusationis, recipitur tantum in iis, quæ spectant ad S. Officium, secus verò, quando pro informatione examinatur, quia tunc ejus dictum integrè scribendum est, ut sit individuum.

Testis, qui veritatem in S. Officio tacuit, absolvitur.

Testes in rebus fidei non interrogentur sine inditiis.

Testibus decem annorum, vel infra non deferatur juramentum, sed tantum moneantur de gravitate juramenti.

Testibus in S. Officio examinatis imponendum est silentium sub pœna excommunicationis.

Testes, absente Inquisitore, in causis S. Officii sunt examinandi in palatio Episcopali, non domi propria Vicarii.

Testes torquere pro habenda veritate, est contra praxim S. Officii.

Fit recognitio reorum S. Officii, & rei ipsi, ac testes sumptibus S. Officii mittuntur quò progredi oportet. Ac evocantur ad Urbem etiam ex partibus longe remotis.

Curent Inquisitores, ne in communicandis processibus cum Episcopis, & Vicariis nomina testium ac denunciantium propalentur.

Testes pro informatione non debent examinari à solo Notario. Est enim id contra praxim S. Officii.

Testium nomina in S. Officio prohibentur publicari per Constitutiones Apostolicas, non obstante cap. ult. de heret. in 6. Quia semper timetur ac præsuntur scandalum. Et in actorum exemplis, quæ inquisitis dantur pro faciendis defensionibus, delentur circumstantiæ, quæ possunt testes notos facere.

Depositio unius testis absque exceptione sufficit, ut deveniatur nedum ad capturam rei, sed etiam ad torturam, & maxime in causis fidei.

Deponenti falsum in S. Officio, & revocanti, amplius non creditur.

Examina eorum, qui deponunt in S. Officio, non ratificantur coram duobus religiosis & honestis personis juxta cap. ut Officium de heret. in 6. Quia non est usu receptum. Vide quæ alibi diximus de carceratis in S. Officio.

Testes falsi puniti in S. Officio, non possunt pro eadem causa molestari à Curia seculari.

Possunt cogi, etiam si sint laici, ad deponendum in causis Ecclesiasticis; ut proinde non possint prohiberi, ne accedant ad deponendum, etiam sponte, in causis Religionis, nullaque consuetudo, sive tolerantia in præjudicium Ecclesiasticæ jurisdictionis extat, nec valere potest.

Qui falsum in S. Officio deponit, damnatur ad triremes, in perpetuum, privatur beneficiis, & damnatur ad reficiendum damna.

Atque hæc præcipua de testibus quod ad S. Officium, quod vero ad alia videsis præ cæteris Farinacium in luculentum Opus de Testibus.

CONSULTATIO CLV.

De Reorum defensionibus in Tribunali S. Officii.

REIS in Tribunali S. Officii sunt concedendæ defensiones, ac tempus congruens ad illas probandum, etiam si eas non petierint. Quia debentur jure naturali Clem. 2. de sent. & re jud. & pluribus relatis tradunt Pegna p. 3. direct. com. 28. vers. ac defensiones, Simanch. de cath. instit. tit. 17. n. 53. Boss. tit. de heret. n. 9. Farinac. de heres. q. 185. n. 210. Et quod ex Officio Iudicis concedendæ sint, etiam reis non petentibus, probatur ex l. etsi non defendantur ff. de pœn. & ex auth. qui semel C. quomodo & quando Iudex &c. Quia ex officio tenetur veritatem investigare. Nullus autem est aptior modus ad veritatem indagandam, quàm concessio defensionum.

Ac ita, ut reo confesso, vel convicto dandæ sint, tum ante, tum post sententiam. Quia licet delictum defendi non possit, quando reus propria confessione, vel testibus est convictus, atque in notoriis ac omnino manifestis, & ni crimine hæresis ex sola rei confessione possit Iudex ad condemnationem procedere, quia est crimen in animo existens, ideoque sola confessione sufficienter probatur, ut cum aliis docet Pegna d. p. 3. com. 28. n. 117. Tamen, his minime obstantibus dandæ sunt reo, etiam si delictum confessus sit, ac testibus probatum, non solum ne reus ullo unquam tempore conqueratur, se injuste, & absque defensione condemnatum fuisse; sed etiam quia opponi posset adversus propriam confessionem ex timore, vel tormentis illam fecisse, & contra testes potiori jure ab aliis oppositionibus posset se defendere. Quod sane extenditur etiam post fulminatam sententiam, dum revocabilis est.

Quinimo reus, qui revera deliquit, potest suas defensiones licitas quaerere sine peccato ad evadendam condemnationem, nimirum potest se defendere, opponendo, quod Iudex sit incompetens, vel suus inimicus, aut quod delictum non fuerit plene ac juridice probatum, vel quod ex alio capite processus sit nullus.

Qui

Quia in his casibus retinet jus ad se defendendum, ne puniatur, cum de jure tunc judici non subdatur.

Ideoque concedendus eis est Advocatus, qui sit vir probus, non suspectus, juris peritus, ac fidei zelator, & pari modo procurator, ac etiam actorum, sive processus exemplum, suppressis tamen testium ac denuntiantium, & acculantium nominibus. Advocatus verò priusquam suscipiat defensionem rei, jurare debet, se strenue ac fideliter reum defensurum, & custoditurum secretum in iis, quæ audiet, ac videbit, etiam si antea juraverit, cum primum assumptus fuit à S. Officio ad id munus exercendum. Ejus, & procuratoris partes erunt admonere reum, ut veritatem fateatur, petatque poenitentiam pro culpa, siquam habet, modis legitimis reum tueri, sique cognoscent eius causam esse injustam, eam omnino deferere, de causa cum nemine loqui, & finitis defensionibus, processum S. Officio tradere.

Verum raro nunc procurator conceditur, cum Advocatus munus procuratoris sufficienter exercere possit. Immo in S. Officio ipsi Inquisitores videntur reorum procuratores, cum ex eorum Officio fiant reorum defensiones. Unde in Madriliana instructione anni 1561. cap. 35. habetur, dari non debere procuratores. Nam experientia docuit multa incommoda ex iis solere provenire, & ob modicam utilitatem, quam rei inde consequerentur, non est in usu, ut amplius dentur, quamvis aliquando ob magnam necessitatem solet concedi Advocato, ut reos defendat. Et ita hodie non datur reo hæretico procurator, sed tantum Advocatus, ut notant Pegna *loc. cit.* Param. *de orig. Inquis.* lib. 3. q. 4. n. 48. Royas *sing.* 33. & Diana p. 4. tr. 8. *resol.* 9.

Notandum autem est, posse Inquisitores compellere, etiam per censuras seculares Advocatos, ut alicujus rei causæ patrocinium suscipiant, ut per Narbon. *in recopil. lib. 4. tit. 1. leg. 20. glos. 22. n. 63.* Dianam *ibid.* Bobadil. *in polit. lib. 2. cap. 17. n. 103.* & Caren. p. 1. tit. 10. §. 2. n. 9.

Quod hujusmodi Advocatis solvi debent salaria ex bonis reorum, si pauperes non sint. Si verò sint pauperes, tenentur patrocinari gratis, ut per Simanch. *de cath. instit. tit. 5. n. 6.* & Carena *ibidem.*

Si reus petat alium Advocatum, præter eos, qui sunt constituti in Tribunali Inquisitionis, ei concedi potest ab Inquisitore, quia cum in jure nullibi denegetur, videtur esse concedendum juxta textum in cap. ut commissi, §. advocandi. de hæret. in 6. & notat etiam Pegna p. 3. com. 3. vers. & concedo. Si vero ei novus Advocatus concedatur, observandæ quoque cum eo sunt omnes præfata solennitates. Et si iste novus Advocatus esset unus ex Consultoribus S. Officii, abstinere postea debet pro illa causâ à suo in Congregatione suffragio.

Cumque disputetur, an reus sit torquendus, vocari debet ejus Advocatus ut illum tueatur, & exquirat, num sufficiant inditia, ex quibus est torquendus, ne indefensus remaneat cum gravissimo illius præjudicio.

Admittitur autem in Tribunali S. Officii Procurator ad allegandum causas rationabiles ob quas reus est absens, nempe infirmitatis, & ad opponendum alias exceptiones dilatorias, quæ opponi solent ante litis contestationem, Farinac. *de hæres. q. 185. n. 101.* Soufa lib. 2. aph. cap. 49. n. 11. Carena. p. 3. tr. 11. §. 13. n. 53. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 16. §. 3. n. 2. ubi refert quod in Compostellana Inquisitione anno 1619. in quadam causa fuit ex decreto supremi Tribunalis ad instantiam Procuratoris prorogatus reo terminus quatuor mensium ad comparandum. Quia ad hujus defensionem admittitur excusator, allegans reum sic citatum, non posse intra terminum signatum comparere, & pro qualitate excusationum solet prorogari terminus ad comparandum.

In defensionem autem rei admittendus est ab Inqui-

sitore articulus, quo probato, resultaret etiam in defensionem complicis absentis, si producens hujusmodi articulum intendit solum suam defensionem, alioquin tolleretur ei naturalis defensio, ut per Farinac. *conf. 73. vol. 1. & alios, quos sequitur Carena p. 3. tit. 9. §. 20. n. 96.* qui etiam refert, ita fuisse judicatum in Curia Prætoriana Mediolanensi anno 1608. Si verò articulum illum veller producere, ut prodesset etiam complici absenti, tunc non est admittendus, nisi cum expressione, quod probationes faciendæ prodesse non possint absenti, quia absentes, in rebus criminalibus, ad S. Officium spectantibus, non audiuntur per procuratorem, sed tantum in carceribus ex ore ipsorum veritas exquiritur, ut per Carenam d. p. 3. tit. 11. §. 31. n. 50. & si. & Farinac. *de hæres. q. 185. n. 98.* qui ita servari testatur in supremo Urbis Tribunali. Cæterum non videtur absurdum, quod pro alio resultet quædam defensio, ut ait idem Farinac. d. *conf. n. 6.* ubi citat Baldum in l. servum quoque §. publice n. 8. ff. de procur. Quia sicut causa est communis, ita & defensio communis esse debet.

Neque est, cur Fiscales de hoc conquerantur, quia uti procuratores veritatis non debent curare de modo pro illa habenda. Per veritatem enim ad justitiam pervenitur, & vera justitia est pro veritate reis misereri *can. vera justitia d. 45. Grammat. conf. 45. n. 48.* & ut inquit Anchar. *conf. 24. n. 4.* reperiuntur quidam Fiscales, immo & Iudices plurimum anhelantes ad condemnationem eo quia credunt vilescere in conspectu hominum cum absolvant, vel absolvere sinant, contra textum in l. absentem ff. de poen. idcirco perdifficiles ac rigurosos se exhibent, etiam contra veritatem. Sciant tamen, quod justitia est amica veritatis; ideo Cassianus dixit, quod justitia non novit patrem, non novit matrem, veritatem novit, personam non accipit, Deum imitatur.

Reus verò in causa criminali, ob quam gravem poenam timere debet, ut poenam mortis, mutilationis, triremium, exilii ad longum tempus, carceris perpetui, aut diuturni, non potest defensionibus suis renunciare; quia nemo renunciare potest juri naturali cum præjudicio propriæ vitæ, quæ est Dei, non ipsius renunciantis; nemo quippe est dominus vitæ suæ, vel membrorum suorum *liber homo ff. ad leg. Aquil.* Si autem reus renunciaret suis defensionibus, exponeret se manifesto periculo consentiendi suæ occisioni, vel gravis poenæ patiendæ sive defensionibus legitimis, & jure naturali inductis, ut per Gloss. in l. pactum ff. de pact. Ias. in l. si quis in scribendo n. 18. C. de pact. & in auth. Videmus n. 7. C. de judic. Hippol. in l. si quis ultro n. 26. ff. de quest. Gutier. *de juram. confirm. p. 3. cap. 10. n. 1. & 2. Gomez. 10. 3. var. cap. 13. n. 33. Ricc. in pr. resol. 6. n. 4. & Fagundez in decal. tom. 2. lib. 8. cap. 35. n. 2.* Nec possunt Iudices renunciationes hujusmodi admittere, ut firmant ibidem Gutierrez & Gomez, ac Fagundez n. 3. Covar. lib. 4. de sponsal. p. 2. cap. 8. §. 12. n. 26. Royas *de hæret. p. 2. assert. 4. n. 113.*

Unde nec minus potest reus in causa gravi criminali dare licite pro reproductis, & ratificatis testibus summarie informationis acceptæ contra scriptum. Nec potest Iudex licite dictam renunciationem accipere, quia ex ea tollitur reo defensio, quæ jure naturali debetur. Potest namque contingere, quod aliquis testis in ratificatione aliquid addat, vel mutet, vel declaret in favorem ipsius rei. Potest tamen reus renunciare terminum assignatum à Iudice pro suis defensionibus. Quia hic terminus est de jure positivo. Nam statuitur arbitrio Iudicis.

Si verò causa criminalis sit levis, ob quam levis poena temporalis sit imponenda, ut poena brevis exilii vel pecuniaria, & hujusmodi potest reus suis defensionibus renunciare, multoque magis termino sibi dato à Iudice ad suas defensiones probandas, & Iudex potest illum admittere, ut per Imol. in l. custodis ff. de public. judic. col. 2. Anan. in cap. Cum dilecti n. 3. de accus. Gutierrez, Gomez *loc. cit.* & Fagundez n. 5.

Secun-

Secundum opinionem D. Antonini p. 3. tit. 8. cap. 4. §. Cajetani 2. 2. q. 73. ar. 2. & in sum. v. detractio, & aliorum quando non timetur poena gravis corporalis, sed tantum jactura famæ, vel bonorum externorum non potest reus renunciare termino sibi à Iudice assignato ad suas defensiones probandum, & iudex non potest renunciationem admittere; quia homo non est dominus suæ famæ, sicut nec propriæ vitæ.

At verò tenendum est cum D. Thoma 2. 2. q. 57. ar. 4. Covar. lib. 1. var. cap. 2. n. 8. Molina de just. tr. 4. disp. 37. concl. 2. Lessio eod. arg. lib. 2. cap. 11. dub. 6. Soto lib. 5. ejusd. tit. q. 10. ar. 1. & cum aliis bene multis, hominem esse verum dominum propriæ famæ, sicut & priorum bonorum. Quia vita est bonum irrecuperabile, fama autem & bona externa sunt bona recuperabilia. Quare juxta hanc sententiam potest reus renunciare dicto termino cum jactura propriæ famæ, ac bonorum externorum, & Iudex potest hujusmodi renunciationem accipere. Quod etiam tradunt Gutier. de juram. confirm. d. cap. 10. n. 1. & Covar. d. p. 2. cap. 8. §. 12. n. 16.

Sunt autem aliqui casus, in quibus nullæ competunt reo defensiones. Primus est, quando delictum est ita notorium, ut nulla tergiversatione excusari possit. Secundus, quando repertus fuit in flagranti crimine, in quo nulla afferri potest excusatio. In hisce duobus casibus non conceduntur defensiones. Debet tamen in processu constare de causa, quare ipsi reo denegata fuerint, ut per Menoch. lib. 1. de arbitr. q. 17. n. 15. Decian. conf. 18. n. 6. vol. 1. Farinac. q. 39. n. 103. & Sous. lib. 2. aph. cap. 29. n. 8.

Hinc vel hæreticus est notorius, & pertinax, vel hæresim damnatam ab Ecclesia probare intendit non esse hæresim, & non ei concedendæ defensiones. Quia nemini licet esse fautorem hæresis. Qui enim hæresim defendit, hæreticus est, ut notant Farinac. de hæres. q. 197. n. 70. Sous. d. cap. 29. n. 10. Pegna p. 3. com. 10. Simanch. de cath. instit. tit. 17. n. 1. alique.

Vel hæreticus non est notorie talis. Quia verba, vel facta ei objecta, sunt dubia, an sint hæretica, vel ne. Quia nondum constat ex testibus, aliisque probationibus, ipsum esse hæreticum. Et in hoc casu non sunt ei denegandæ defensiones, ut tradunt Pegna d. p. 3. com. 28. vers. Dandus est, Farinac. ibid. n. 71. & Carena p. 3. tit. 9. §. 1. n. 3. Qui etiam affirmant, esse concedendas defensiones hæretico convicto, sed non confesso, ut contra sibi objecta, & personas testium possit opponere. Immo etiam hæretico convicto & confesso. Quia etiam contra propriam confessionem potest quis aliqua deducere, atque opponere ob timorem illam fecisse, ut scribunt Pegna d. com. 28. vers. quanquam, Farinac. de hæres. q. 183. n. 215. Sousa d. cap. 29. n. 4. Castropal. d. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 6. n. 3. Carena loc. cit. n. 4. & §. & Masinus in pr. S. Offic. p. 5. in fine.

Id ipsum dicendum est de relapso, qui si est notorius & pertinax, non sunt ei concedendæ defensiones; secus verò si talis non sit, ac velit probare, se non fuisse relapsum, Farinac. ubi supra n. 217. Sousa, & Masinus ibidem, & Carena eo loco n. 6.

Potest etiam reus se defendere ob nullitatem processus, qui pluribus modis esse potest nullus. Primo quando in illius formatione deficit aliqua ex quatuor circumstantiis, quæ sunt de substantia ipsius processus. Ut si non constaret querela, & Inquisitores procederent, nec per viam accusationis, nec per viam denunciationis, neque per viam Inquisitionis ob rei infamationem. Si testes non essent examinati præstito juramento. Si reus non fuisset vocatus ad respondendum ad querelam sibi datam, & saltem semiplene probatam. Si non fuissent data ipsi reo defensiones ante condemnationem. Hæc enim necessariò requiruntur pro validitate processus, ut tradunt Panorm. in cap. dilecti de judic. Sylvest. v. Index 1. q. 5. Coriolan. p. 2. de casib. refer.

cas. 5. de judic. reg. §. 6. Navar. conf. 5. de appel. in fine, Secundo redditur nullus, quando delictum est alicujus rei permanentis, ut homicidii, mutilationis &c. & non constaret de corpore delicti, Farinac. de inquis. q. 2. n. 26. Albertin. de cath. assert. q. 25. n. 24. Carena p. 3. tit. 12. n. 173. Marfil. conf. 12. n. 34. & conf. 14. n. 15. Tertio si formatus sit coram Iudice, jussu reusato, vel incompetenti, vel contra formam scripti, aut parte non citata, ut probant Maranta p. 4. disp. 16. n. 4. Calder de judic. conf. 12. Genuen. in pr. cap. 6. n. 2. & Careña loc. cit.

Defensio autem rei contra testes, qui contra eum deposuerant raro admittitur in S. Officio. Quia nomina testium, ut sæpe diximus, non aperiuntur reo, ut contra ipsos possit se defendere, ut sanxerunt Bonifacius VIII. in cap. Statuta §. jubemus de heret. in 6. & Innocentius IV. ac Urbanus IV. referente Eymerico p. 2. direct. fol. 145. ac Pegna p. 3. com. 124. vers. Hoc ipsum. Constat enim, ut alibi diximus, quod ex publicatione nominum testium ac denunciantium grave damnum ac periculum ipsis immineret. Unde ad Inquisitores pertinet pro diligenter inquirere de vita & moribus testium, supplendo partes quæ alias competere reo, ne ab ipsis, vel à denunciante gravetur.

Si autem reus noscit testes, vel denunciantes, qui contra ipsum deposuerunt, tunc non potest contra illos ad sui defensionem aliquid opponere, nisi tantum inimicitiam capitalem; ut decretum est in Concilio Biterrensi cap. 12. & 13. & Narbonensi cap. 14. & 15. per hæc verba. Quamvis in hujusmodi crimine propter ipsius enormitatem omnes criminosi & infames, & criminis etiam participes ad accusationem, vel testimonium admittantur, illis tamen exceptionibus fidem testium ex toto evacuamus, quæ non ex zelo justitiæ, sed de malignitatis fomine procedere videantur, ut sunt conspirationes, & inimicitia capitales. Alia verò crimina, si debilitent, non repellunt, præsertim si testes de crimine fuerint emendati, ac docent Eymer. p. 3. direct. de defens. reor. n. 117. Simanch. de cath. instit. tit. 64. n. 80. Zanchin. de heret. cap. 13. n. 3. Castropal. d. disp. 8. pun. 15. §. 1. n. 15.

Ut autem de inimicitia in criminali judicio habeatur ratio, esse debet plene probata per duos testes testes, qui sint omni exceptione majores, ut notat Carena p. 3. tit. 10. §. 13. n. 95. Propter aliam vero inimicitiam non capitalem, quantum debilitent depositiones testium relinquunt arbitrio Inquisitoris, qui ex personarum, & negotii qualitate facile poterit agnoscere l. testium ff. de testib. Pegna p. 3. com. 28. & nos alibi. Cui verò propositionem, vel blasphemiam hæreticalem protulit, defendi potest, se non esse hæreticum, primo probando ignorasse verba, quæ protulit, esse contra fidem, & hæreticalia. Quia licet alleganda non sit ignorantia in manifestis articulis fidei, quos omnes scire tenentur, ignorantia tamen non solum invincibilis, sed crassa & affectata ab hæresi excusat, quando taliter ignorans est paratus corrigi. Quia tunc in eo non est pertinacia, quæ necessario requiritur in hæresi, ut asseverant præ aliis Alphons. à Castro de just. heret. puni. lib. 1. cap. 9. & lib. 2. cap. 17. Ricciul. de jure person. lib. 5. cap. 7. n. 10. & seq. Sanctarelli de hæres. cap. 1. dub. 5. n. 20. & Farinac. eod. tit. q. 179. n. 23. & seq.

Hæc tamen ignorantia non excusat eos, qui errant in rebus manifestis contra idem. Ideoque non excusantur ob illam blasphemantes hæreticaliter, quia nullus, quamvis rudis, præsumitur ignorare, blasphemiam esse illicitam, sicut neque excusatur sortilegus, qui utitur verbis, vel rebus sacris ad res profanas, & ad maleficia componendum. Quia nemo est, tam indoctus, & agrestis, qui nesciat, sortilegia & maleficia esse illicita. Similiter excusari nequeunt polygami, ac deturpantes sacras imagines, quia omnes sciunt, nemini licitum esse, plures simul habere uxores, sanctorumque imagines esse colendas, ut notat Zavard. in sum. p. 2. tr. de pan. minuend. sicque de hujusmodi aliis. Secun.

Secundo potest quis ab hæreticalibus verbis defendi probando, fuisse tunc temporis, quo ea protulit, vel amentem, vel ebrium, vel furiosum, non habentem totum usum rationis, ut potuisset noscere se errasse contra fidem. Dum enim agnoscit errorem suum, non potest dici pertinax, atque adeo neque hæreticus. Vel probando illa dixisse ex lubrico linguæ inadvertenter, aut joco, vel recitative, ut advertit Soufa in *aph. lib. 2. cap. 13.* Carena p. 3. tit. 9. §. 6. n. 35. Bordon. tom. 1. cap. 36. n. 49. & seq. Farinac. de hæres. q. 179. n. 40. Proferens namque his modis hæresim non habet errorem in intellectu, & ideo probabiliter excusari potest; quia hæresis requirit, ut eam proferens, scienter, & advertenter credat contra fidem.

Hujusmodi autem defensiones non solum fieri possunt per procuratorem rei, sed etiam per procuratorem consanguineorum ipsius, ut prosequitur Carena *ibid.* §. 15. n. 71. ubi ait, posse per procuratorem, consanguineos, vel alios audiri ad probandum furorem delinquentis, & ita in hoc casu fuisse decisum in Senatu Sabaudienfi, refert Præses Abavo *quest. 23. num. 22.*

Qua in re notandum est, quod si amentia, vel ebrietas, vel furor totum tollat rationis usum, excusat reum à tota pœna, ut luculenter exprimit Cantera in *quest. crim. cap. 7. de homic. num. 68.* Si autem illum non tollat, sed tantum diminuat, tunc excusat à tanto, non autem à toto, sicque reus non est puniendus pœna ordinaria, sed extra ordinem, ac modo gravius, modo levius juxta diminutionem usus rationis, ut recte per Farinac. q. 92. n. 1. Carena, loc. cit. §. 10. nu. 42. Gomez. in l. 5. tit. 8. part. 7. & Souf. in *aph. lib. 3. cap. 53. n. 1.*

Notandumque insuper est, quod si amens, vel furiosus lucida habeat intervalla & ignoratur num tempore sanæ mentis an infirmis deliquerit, præsumendum est deliquisse temporis furores, & amentia, ut per Gomez. tom. 3. var. cap. 1. n. 70. Farinac. q. 9. n. 8. Souf. *ibid. lib. 2. cap. 33. nu. 4.* Cessare autem hanc præsumptionem, ait Farinac. num. 9. si delictum verisimiliter intelligatur commissum tempore sanæ mentis. Si verò crimen hæresis sit commissum tempore sanæ mentis, & postea supervenit amentia, vel furor, & perseveret, tunc delinquens custodiendus est in carceribus S. Officii, & citatis hæredibus, prosequenda est causa privationis suorum bonorum, Pegna p. 3. com. 22. *vers. sed quid si revera* Masin. p. 10. assert. 290. Farinac. loc. cit. n. 16. Cantera de homicid. cap. 7. n. 65. Præses Abavo q. 28. n. 27. Sous. supra n. 5. Clar. §. fin. q. 10. *vers. item quaro*, Carena d. tit. 9. §. 15. n. 68. Moventque Archid. in cap. filii de hæret. in 6. Eymer. p. 4. n. 96. Pegna & Carena loc. alleg. ut Inquisitores accurate inquirent, an amentia sit vera, anve simulata. Sæpe enim delinquentes, ut pœnam evadant, amentiam simulant, immo & à cacodamone invatos.

Blasphemus verò hæreticaliter defendi potest, quod blasphemavit, non ex habitu, sed raro, & in ira, & indignatione magna tantum. In hoc enim casu talis blasphemus redditur solum leviter de hæresi suspectus, ut docent Eymer. p. 2. q. 41. n. 6. Præses Abavo q. 35. n. 41. Farinac. de pœn. temper. q. 91. n. 1. & seq. Pegna & Carena loc. cit. & colligitur ex l. 2. C. de abolit. Quia gravis iracundia ita inebriat animum, ac impedit usum rationis, ut nesciat discernere verba à se prolata continere hæresim, ac esse contra veritatem fidei, observandumque est, an iracundia proveniat ex causa rationabili, in quo casu duntaxat in S. Officio præstat diminutionem pœnæ ordinariæ. Nam tunc blasphemus excusari potest, quod aliter protulit, aliud credidit, protulit perverse, sed credidit catholice. Secus vero si ex causa injusta, ut ex consuetudine, vel ex ludo, aut non ex vehemēti ira. Quia si hujusmo-

di blasphemus pluries ac frequenter in ludo, & extra ludum & ob levem turbationis motum in tales hæreses protulisse inveniatur, etiam si non constet clare de mala credulitate in mente, debet tractari, ut vehementer suspectus propter consuetudinem, quæ suspectum vehementer de hæresi illum reddit juxta cap. accusatus de hæret. in 6. Si itaque blasphemis istis quis assiduus fuerit severius veluti pertinax corrigi debet. Si iracundia nimia, quæ ad dementia accedit, aut dementia blasphemias pronunciaverit, tunc levius punietur, arg. can. l. si quis iratus 2. q. 3. l. si non convitii C. de injur. castigetur tamen, quia quod iracundia pronunciatur in blasphemis, in ira solet originem habere, dementia autem excusare recte quidam putant l. infans ff. ad leg. Corn. non autem iram, Ostien. in sum. de maled. vers. hoc autem sicut nec ebrietatem Luc. de Pen. in l. omnes Judices col. 4. C. de delet. Videndi hac de re Diaz in pr. cr. can. Jodoc. in pr. & in ench. caus. crim. Nicol. Jacob. de Monte Albano. conf. 48. Interpretes & Butrigarius in cap. 2. de maled. sicut nec ebrietatem, Luc. de Pen. ubi supra. Nam etsi mitior pœna interdum delicto commissio per ebrietatem imponatur l. omne delictum §. per vinum ff. de milit. can. sane, & can. inebriaverunt 22. q. 4. in aliis tamen excusatio ebrietatis culpam non minuit, sed auget. Vitium ebrietas est, & vix permittit Ecclesia orare pro iis, qui in ebrietate moriuntur cap. 1. de reliq. & vener. sanct. ut nec pro iis, qui seipsos occidunt can. placuit, & can. si non licet 23. q. 5.

In summa si probe de hoc crimine, ut de aliis velis judicare, considera res ipsas, videlicet blasphemias ipsas, num atroces, levioresve sint. Subinde personas, quæ sint, num errone, perdit homines, integræ vitæ, hæretici, &c. Postremo negotium, qua mente dictæ, prolatave sint, in qua causa, in ludo, in contentione, in ira, in furore, consultò &c. Dejeratio ad blasphemiam leviolem pertinet, quæ est consuetudo pessima pro levissimis aut nihili rebus invocandi in testimonium Deum, aut divos, aut jurare per cœlum, per terram & alia, quæ Deus prohibet in specie, Matth. cap. 5. Jacob. cap. 5. & ne nomen Dei in vanum sumatur Exod. cap. 20. Qua de re alibi.

Potest autem reus in Tribunali S. Officii sumere defensionis argumentum ex eo, quod solitus non sit contra fidem delinquere. Quia sicut ex iterum, ac sæpe, nimiumque commissio crimine contra fidem potest Fiscus arguere, esse augenda pœnam, ita etiam ex semel, aut raro, ac minus sæpe patrato delicto potest quis defensionem sumere pro diminuenda pœna. Quod etiam tradunt Tiraquel. de pœn. temper. caus. 51. Farinac. de delict. & pœn. q. 23. n. 32. Soufa in *aph. lib. 3. cap. 34. n. 10.* Præses Abavo q. 23. n. 54. & Carena loc. cit. §. 13. num. 58.

An autem in S. officio allegari possit in defensionem rei minor ætas. Regula in universum constituenda est de iis qui accusari possunt, posse omnes, qui de crimine condemnari possunt, accusari eisdem rationibus, quibus sæpe diximus, interesse Reipublicæ delicta puniri, & ideo nota esse, l. eum qui nocentem ff. de injur. Ergo & accusantur pupilli proximi pubertati, quia capaces jurandi, & injuriæ faciendæ l. pupillum 112. ff. de reg. jur. Nec minor ætas impunitatem dat, l. impunitas C. de pœn. l. auxilium §. in delictis de minor. l. 1. C. si adv. del. can. illa 15. q. 1. can. si quis cujuslibet 21. q. 5 cap. 1. & 2. de delict. puer. Neque sexus, d. can. si quis cujuslibet, Hinc existimant aliqui, juvenis tem præmature corruptam citius exterminandam, si immane scelus aliqua malitia admittat, ne seminarium malorum in illis nutriatur. Sicque malitia puniunt non ætas innocens. Refert judicium, Areopagitarum Fabius Quintilianus *instr. lib. 5. cap. 9.* quo fertur damnatus puer, quod inventus esset oculos cothurnicum omnium eruens, quas posset com-

prehendere; quod signum id eis videretur perniciolissimæ mentis, multisque malo futuræ, si adolevisset, sine malitia delinquentes pueros non puniendos quoque est exemplum apud Pausaniam lib. 8. *Arcad.* Et Neratius Jurisconsultus dixit, in parvulis nullam deprehendi culpam in l. pen. 55. ff. de fideic. liber. *Calistr.* in l. 2. ff. de term. mot.

Et quidem si in aliis tribunalibus, in quibus non est tantæ misericordiæ locus, ætati pariter, & mitius semper punitur, ut ex l. 4. §. ult. & l. infamis ff. ad leg. *Cornel. de fcar.* & ex can. eos, quos, §. pueris autem de consecr. d. 4. & tradunt Præf. Abav. q. 23. n. 5, & 6. *Farin. de pæn. temp.* q. 92. n. 41. ubi & quamplures alii; multo magis id servari debet in S. Officio, quod est Tribunal misericordiæ, ac pietatis. Difficilius enim credi potest juvenes in hoc crimine hæresis ex malitia, & animi improbitate peccare, sicut in aliis peccatis, nempe fornicatione, furto, & hujusmodi; sed vel errant in fide à parentibus seducti, & in errore nutriti, vel à præceptoribus, & magistris decepti. Tales ergo si corrigi parati sint, mitissime sunt tractandi ac levissimæ poenitentia iis injungendæ, ut ex can. *Apostolus* 24. qu. 2. *Pegna p. 1. direct. com.* 13. vers. in hoc vero, & com. 22. vers. si septima, *Carena p. 3. tit. 9. §. 6. num.* 25. *Simanch. de cath. instit. tit.* 29. n. 56. & 58. *Decian. in tr. cr. p. 1. lib. 3. cap.* 12. n. 25. & lib. 5. cap. 37. n. 56. *Farinac. d. q.* 92. n. 108. & de hæres. q. 194. n. 12.

At verò, licet ætati parcendum sit, non ideo tamen omnino impunitum est relinquendum crimen, quod adolescens commisit, dum doli capax erat, d. l. impunitas C. de pæn. d. can. si quis cujuslibet in fine, ibique Glossa. Secus verò si doli capax non erat. Nam ille nullo modo punitur l. illud relatum ff. de jurejur. can. illud 15. q. 1. *Pegna loc. cit. vers. tamen si*, ubi etiam notat, quod si delinquens propter teneram ætatem aut mitius, aut nullatenus punitur, non potest factus major de ipso eodem crimine puniri, cui præluxerat Marfil. in l. infans ff. de fcar. & in l. de minore ff. de quæst. ac *Tiraquel. tr. de pæn. temp. caus.* 7. n. 8.

Si verò quis in minori ætate in hæresim incidit, & in ea perseverat in majori; tunc non est mitius puniendus ratione minoris ætatis. Quia dum etiam in hæresi delinquit in majori ætate, minor ætas ei suffragari nequit, ut probant *Simanch. de cath. instit. d. tit.* 29. num. 59. *Farinac. de hæres. q.* 197. num. 10. *Carena ibid. num.* 27. Denique dicendam de aliis delictis ad Tribunal S. Officii spectantibus, à delinquente minori commissis, ut de apostatis in minori ætate alibi diximus.

Pœna etiam minuitur ratione senectutis, ut tradunt *Tiraquel. ubi supra caus.* 8. num. 4. *Gomez de delict. cap. 1. num.* 68. *Farinac. d. q.* 92. num. 23. & seq. ac *Bordon. tom. 1. cap.* 36. n. 32. non ex eo, quod dicantur infirmi, cum senectus ipsa sit morbus, ut inepte aiunt hi auctores, alioquin omnes infirmi excusarentur, sed quia iterum pueri sunt, ac proinde non æquè sumitur supplicium ac de aliis ætatibus, sed indulgentia quadam lenitur pœna aliquando *can. tanta* 1. qu. 7. Quinam autem dicantur Senes, non omnes idem sentiunt apud *Dianam p. 9. tr. 4. resol.* 60. Aliqui aiunt, qui annum quinquagesimum attingit. Alii, qui septuagesimum. Plures probabilius, qui sexagesimum, qua de re nos etiam aliàs. Breviter, ut loquar cum lege Wisigothorum, nomotheta & Judex erit in indagando vivax, in præveniendò fixus, in decernendo non anxius, in percutiendò parcus, in parcendo assiduus, in innocente vindex, in noxiò temperatus, in advena sollicitus, in indigena mansuetus, personam tanto nefciat accipere, quanto & contemnat eligere, l. 7. tit. 1. lib. 1. C. *Wisigoth.*

Vis item ac nutus excusat ab hæresi formali. Nam qui ob metum ac vim sibi illatam crimen hæresis

committit, non præsumitur habuisse in intellectu errorem, fidei catholicæ contrarium, sed id patrasse ad evitandum periculum mortis, vel alterius mali. Quare vi ac metu probatis, Judex præsumere debet, delinquentem non esse formaliter ac intrinsece, sed tantum extrinsece & materialiter hæreticum. Metus namque excludit consensum, causatque involuntarium, l. nihil de reg. jur. cap. locum, cap. veniens, cap. consultationi de sponsal. & docent Theologi cum D. *Thoma* 2. 2. qu. 6. ar. 5. Præterea metus in se includit ignorantiam l. si cum exceptione §. in hac actione ff. quod met. caus. Hæresis autem formalis requirit, ut hæresim committens, scienter & advertenter credat contra fidem. Ita etiam tradunt *Pegna p. 1. direct. com.* 24. *Farinac. de hæres. q.* 183. num. 23. 26. 29. & 31. *Azor. p. 1. lib. 8. cap. 9. qu. 9.* *Sousa lib. 1. cap. 17.* *Carena p. 1. tit. 1; §. 11.* aliique passim.

Notandum autem est, quod ut gravius, vel mitius hujusmodi delinquens puniatur, attendi debet qualitas metus incussi, ac ipsius delinquentis, an sit puer, an juvenis, an vir, an doctus, an imperitus, an laicus, an Clericus, an religiosus, an vir, an mulier, & id genus alia, quæ gravitatem delicti minuere, vel augere soleant. Et quod metus etiam mortis, cadens in constantem virum, quamvis diminuat culpam, illam tamen à mortali nunquam excusat, ut exprimitur in cap. sacris de his, quæ vi. Quia metu, licet extenuat libertatem ad culpam requisitam, nunquam tamen illam ita extenuat, ut penitus tollat, & ex mortali faciat venialem, ut docent *Salas* 1. 2. q. 6. ar. 6. tr. 3. disp. 3. sect. 1. nu. 28. *Sylvest. v. metus qu. 7.* *Sanchez lib. 4. de matr. disp. 1. num.* 6. *Castropal. p. 1. tr. 2. disp. 1. pnn.* 13. nu. 2. Ac præcipue nunquam metus mortis excusat in iis, quæ sunt intrinseca mala. Quare ob tuendam vitam non licet mentiri, neque adulterari, aut fornicari, & ejusmodi committere; quia sunt intrinsece mala, Ideoque dictum, vel factum hæreticale ad evitandam mortem semper est mortale peccatum, quia est intrinsece malum, solumque excusat à tanta, non à tota pœna, ab ordinaria, non extraordinaria.

Qui verò finxit se hæreticum, vel Turcam, vel Judæum, sed interius Christi fidem non negavit, non potest juxta Cajetanum, acerrimum Theologiæ Thomisticæ ingenium 2. 2. qu. 12. art. 2. in fine hac ratione tueri, ut mitius puniatur. Nam Ecclesia non judicat de internis, sed solum de externis.

Communitè tamen alii docent, talem non esse vere ac formaliter hæreticum, si ve exterius fidem neget ob metum cadentem in constantem virum, si ve ob avaritiam, ac spem lucri si ve ob aliam causam. Quia deficit ei error in intellectu. Hæresis autem vel infidelitas consistit in errore in intellectu. Arque adeò proprie a formaliter dici non potest hæreticus vel infidelis, dum fidem Christi non deserit, & solum exterius ædem deferere simulat. Ac proinde non debet pendere pœnam ordinariam sceleris, quam pendit qui vere est hæreticus, ac fidem exterius & interius negavit. Ideoque tueri potest, ut mitius puniatur pœna extraordinaria per textum in d. cap. sacris de iis, quæ vi. ubi ita legitur: *Licet metus attenuet culpam, non tamen eam prorsus excusat, & in l. servus Cad leg. in l. de vi publ.* ibique *Baldus & Salycetus n. 3.* Quando autem Ecclesia punit delictum, illud imperfectum ob defectum actus interioris, non exercet jurisdictionem in actum interiorem, neque illum punit, sed temperat pœnam, quam posset imponere actui exteriori, ne in ea comprehenderetur etiam actus interior pravæ intentionis. Sic docent præter alios *Sot. in 4. d. 12. q. 2. ar. 3. p. 5. concl. cas. 1.* *Navar. in sum. cap. 11. n. 27. & cap. 27. n. 56.* *Suarez tom. 5. in 3. p. disp. 4. sect. 2. n. 22. & disp. 11. sect. 2. n. 3.* *Simanch. de cath. instit. tit. 31. n. 3.* *Tolet. in sum. lib. 4. cap. 4. n. 6.* subscribuntque eidem sententiam

tit. Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 9. qu. 10. & 11. & cap. 21. q. 6. & 6. Bannez. 2. 2. q. 11. ar. 4. disp. 2. concl. 3. Valent. 2. 2. disp. 1. q. 12. pun. 1. col. 2. Sanch. in decal. lib. 2. cap. 7. n. 8. Lessi. lib. 2. cap. 43. dub. 2. n. 11. Fagundez in 2. precept. Eccles. lib. 8. cap. 8. n. 39. ac Delbene de Offic. Inquis. p. 1. disp. 13. sect. 2.

Hanc ipsam ob rationem idipsum dicendum est de iis, qui propositiones hæreticales protulerunt, vel sanctorum imagines deturparunt, vel cibos veritos comederunt, vel idolo cultum exhibuerunt, si hæc fecerint metu compulsi, vel spe lucri, aut ira, vel alia passione animi moti, nullo errore in Christi fide interius habentes, ut notat Delbene loc. cit. n. 3.

Verumtamen cum intentio soli Deo nota sit, nullo modo aut difficillime probari potest, aliquem signa hæresis, vel infidelitatis externa dedisse, & interius fidem catholicam retinuisse; ideo iste tanquam vere hæreticus in foro exteriori ab Inquisitoribus est puniendus, quia præsumitur fidei dissensum interiore in actu externo habuisse, de quo tantum iudicat Ecclesia. Ceteroquin hæreticis commoda occasio daretur vitandi condemnationem. Omnes enim se excusarent, absque intentione crimen hæresis perpetrassent; neque illis ullo modo esset credendum, quia quisque ad poenam effugiendam præsumitur pejorare, ac mentiri, nullique creditur in casu proprii commodi, nisi per testes probet, quod asserit, sic tradunt Albertin. tr. de agnosc. assert. q. 8. n. 12. & q. 32. n. 17. & q. 34. n. 53. Royas de hæret. p. 1. n. 276. & seq. & nu. 583. & 584. Graff. lib. 4. decis. cap. 18. n. 28. Simanch. in enchir. tit. 29. n. 8. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 10. n. 6. ac Dianap. 4. tr. 7. resol. 34. Vide quæ de idololatriis in hanc rem alibi diximus.

Ignorantia autem probabilis, siue inculpabilis, vel invincibilis excusat reum ab hæresi, siue sit ignorantia juris, siue facti. Id plane colligitur ex duobus principiis utriusque Theologicis certis. Primum est, quod ignorantia antecedens causat omnino involuntarium, atque adeo excludit consensum in omne id, quod ignoratur, ita ut etiam si voluntas, feratur in aliquod objectum aliqua certa qualitate præditum, si ignoretur talis qualitas, licet objectum voluntarium sit, non sit tamen voluntaria illa qualitas, præcipue si per accidens sit illi annexa, ut communiter cum Aristotele 3. Ec. cap. 1. D. Damascen. lib. 2. orthod. fid. cap. 24. ac D. Thoma 1. 2. q. 6. ar. 8. in corpore docent Theologi. Quia voluntas est potentia cæca, non potest amplecti, aut respicere aliquid, atque adeo nec in aliquid consentire, nisi præeat intellectus, proponendo quod est amplectendum, vel respuendum. Quod autem ignoratur, nullo pacto potest ab intellectu proponi.

Atque hinc non solum ignorantia antecedens, sed etiam concomitans reddit involuntarium negativè, hoc est non voluntarium, ut omnes conveniunt cum D. Thoma loc. cit. & Aristotele ibi cap. 3. ex eadem ratione, quia quod etiam concomitanter ignoratur, cum non sit in cognitione, nec etiam potest ab intellectu proponi voluntati. Unde nec voluntas potest circa ipsum voluntarium modo se habere, exercendo consensum, vel dissensum. Et ideo hanc quoque ignorantiam excusare à peccato, tradunt Almain. tr. 1. moral. cap. 4. Cordub. lib. 2. q. 19. Zumel 1. 2. q. 76. art. 3. disp. 1. Vafquez disp. 125. cap. 2. Salas q. 6. tr. 5. disp. 4. sect. 2. n. 16. & seq. Medina ar. 8. Valent. tom. 2. disp. 6. qu. 6. pun. 2. Azor. p. 1. lib. 1. cap. 14. q. 4. Suarez 3. p. tom. 3. disp. 4. de censur. sect. 8. n. 8. Sanchez lib. 1. sum. cap. 16. nu. 13. & lib. 9. de matrim. disp. 32. num. 26. Baldel. tom. 5. Theol. moral. lib. 1. disp. 26. nu. 2. Quia cum hæc etiam ignorantia excludat, cognitionem excludit etiam voluntarium, quod essentialiter fundatur in ipsa, atque adeo etiam peccatum, quod essentialiter requirit voluntarium.

Alterum principium est, quod qualitas, quæ affi-

cit objectum voluntatis, mutat ipsum in ratione objecti, & in ordine ad movendam ipsam voluntatem ita, ut idem objectum cum diversa qualitate possit modò illam allicere ac movere ad se amplectendum, modò movere, ut respuat. Cum enim voluntas moveatur ab objecto, sicut etiam quælibet alia potentia diversimode moveatur juxta qualitatem objecti, ut communiter traditur cum D. Thoma 1. 2. q. 10. ar. 2. Cumque voluntas sumat speciem in suis actibus, etiam quod ad esse morale, seu bonitatem & malitiam ab eodem objecto, ut cum eodem D. Thoma 1. 2. q. 18. ar. 2. ideo ex diversitate objecti confurgit etiam diversitas actus secundum speciem.

Hæc autem diversitas specifica in actibus causari potest ex objecto, etiam ex sola diversitate qualitatis, quæ afficitur, siue hæc qualitas sit intrinseca objecto, siue etiam extrinseca, se habens per modum circumstantiæ. Nam circumstantiæ quoque dant speciem actui, ut cum D. Thoma d. q. 8. ar. 10. Tunc autem tribuunt diversam speciem, quando continent diversa motiva, ut notat idem D. Thomas eadem 1. 2. q. 72. ar. 9. Vel quando respiciunt speciem rationem ordinis, siue secundum contrarietatem, siue secundum conformitatem, ut habetur eadem q. 18. ar. 16 in fine corporis. Comprobatur ex Genes. 20. Domine num gentem ignorantem, & justam interficies: Et ad Timoth. cap. 1. ait D. Paulus: Misericordiam Dei consequutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Dum ergo ignorantia excusat à peccato, sequitur, quod si quis erraverit ignorantia probabili, siue invincibili in iis, quæ fidei sunt, ab hæresi est excusandus, maxime si diligentiam adhibuerit in veritate indaganda. Ita docent Major lib. 2. sent. d. 22. q. 2. Simanch. de cath. instit. tit. 26. n. 6. Pegna in direct. p. 1. com. 22. reg. 4. & 5. Carenz p. 2. tit. 1. §. 11. n. 63. Castr. de iust. hæret. pun. lib. 1. cap. 9. Ricciul. de iur. person. lib. 5. cap. 7. n. 6. Sanctarel. de hæres. cap. 1. dub. 5. n. 20. & Farinac. eod. tit. q. 179. n. 23. 25. & seq.

Qui similiter errat in iis, quæ sunt fidei, quæ tamen ipse credere explicite non tenetur, deceptus verò ab aliquo viro docto, quem pium, & catholicum esse credit, talisque ab aliis communiter existimatur, ab hæresi, & hæreticorum poenis, ac etiam à peccato videtur excusandus, ut per Magistrum sent. lib. 4. dist. 30. cap. 1. D. Bonaventura ibi, vers. si quis hæreticum, & Pegna loc. cit. reg. 6. qui reg. 7. subdit, idem prorsus sentiendum esse, cum filii errant in fide, à parentibus seducti, & in erroribus enutriti. Item discipuli à præceptoribus, subditi ab Episcopis & Parochis, si decepti errant in iis, quæ explicite scire non tenentur, ut docet Jo. Lupus tr. de hæres. quem sequitur Montalv. in l. 1. tit. 26. part. 7. q. 14. & hæc regula habetur expresse in can. dixit Apostolus 24. q. 2.

Porro ignorantia juris dicitur, quando quis ignorat legem aliquid prohibentem. Dicitur ignorantia facti, quando quis ignorat aliquam actionem esse peccaminosam, quam, si sciret, talem esse, illam non faceret. Hæc autem ignorantia siue juris, siue facti dicitur probabilis, iusta, inculpabilis, ac invincibilis, quia inculpabiliter privat cognitione, ac scientia malitiæ actus, & nec directe, neque indirectè est voluntaria, omnemque voluntatis actum antecedit, & sine culpa, bonaque fide contracta est, ad differentiam ignorantie vincibilis, culpabilis, injustæ, ac improbabilis, quæ culpabiliter contracta est, ac vere voluta est, aut directe, ut cum est affectata, aut indirectè, ut cum ignorans potest, ac tenetur illam expellere, & non expellit, & ideo ab actus malitia non excusat, estque causa peccati.

Potest etiam reus se defendere, ut sibi mitigetur poena ob sortilegium amatorium ex vi vehementis amoris factum. Etenim inter causas mitigandi poenas, ut aliis in locis diximus, est amor, qui furori comparatur, ut ex cap. cum in juventute de presumpt.

& juxta Menandrum apud Stobeum, Amor hominibus furor est, ac tenebras infundit, & quisquis amat, hallucinatur, & cœcutit in eo, quod amat, Plutarch. *de amic. & adul.* & juxta D. Hieronymum, *in epist.* Amor formæ, rationis oblivio, & juxta Bernardum *super Cant. ser. 73. & alibi*, pudorem, modum, consilium non habet mens amori occupata, sui juris non est. Inde est, quod obcæcat intellectum, qua etiam ex causa, ut observat Leonicus *q. 11. amatoria*, Cupido & puer & cæcus fingitur, & rationem reddit idem Leonicus, illam ipsam quam alibi attingimus, nempe quod cum amor in multa & vehementi spiritus motione consistat, sinceritatem judicii, & mentis serenum obturbat. Amoris effectus horrendos, vereque stragem amoris morbofi ac fœdi missam facio, quod cœno illi immergi refugiam. Lege Plutarchum *justo opusculo de miris amoris effectibus*, & Patricium *lib. 4. de Regno tit. 11.* Omittere tamen non possum affectus amoris atrocissime descriptos, sive potius, verborum coloribus pictos à Plauto in persona Alcesimarchi in *Cistell.* quam puer legi;

Credo ego Amorem primum apud homines carnificinam commentus.

Hanc ego de me conjecturam domi facio, ne foris quaram.

Qui omnes homines supero, atque antideo cruciabilitatibus animi.

Factor, crucior, agitor, stimulator, versor in Amoris rota miser,

Exanimor, feror, differor, distrahor, diripior, ita nullam mentem

Animi habeo. Ubi sum, ibi non sum, ubi non sum, ibi est animus.

Itaque mihi omnia ingenia sunt. Quod lubet, non lubet jam id continuo.

Ita me amor lapsus animi ludificat, fugat, agit, appetit,

Raptat, retinet, jactat, largitur, quod dat, non dat, deludit.

Modò quod suavit, dissuavit, quod dissuavit, id ostendit.

Maritum is moribus mecum experitur, ita mecum frangit amantem

Animum, neque nisi quia miser non eo pessum, mihi nulla abest

Perdito perniciēs.

Etenim concupiscentia minuit formalem rationem voluntarii, ac etiam liberi. Nam potest concupiscentia tollere libertatem, ac perfectum voluntarium, atque adeo potest etiam minuere. Quando enim non est adeo vehemens, ut perturbet usum rationis, potest minuere cognitionem, ergo etiam rationem voluntarii ac liberi, cum dependet à cognitione. Non tamen potest causare involuntarium simpliciter, cum faciat, quod voluntas proprio actu tendat in objectum, sed causare potest involuntarium secundum quid in ordine ad media, quatenus facit, quod voluntas eligat ea, de quibus habet aliquam inefficacem displicentiam. Nam actus inefficax potest stare cum absoluto opposito, & potest voluntas ex eo, quod ratione concupiscentiæ, velit aliquid delectabile, eligere medium cum aliqua tristitia, ut cum avarus ob aliquid delectabile erogat pecuniam. Tunc igitur electio medii erit contra aliquem actum voluntatis, atque adeo involuntaria secundum quid. Potest item concupiscentia causare per accidens involuntarium secundum quid respectu boni concupiti. Nam bonum delectabile, ut tale, potest movere voluntatem ratione concupiscentiæ ad actum efficacem, ut autem dissonum rationi potest causare aliquam simplicem displicentiam.

Unde cum quis peccat ex concupiscentia, multoties experitur remorsum conscientiæ, quia displicet objectum ex eo, quod sit turpe. Ergo tunc prosequutio objecti delectabilis erit contra simplicem displicentiam, ergo involuntaria secundum quid. Quinimmo est aliquando ita vehemens, ut tollat usum rationis & libertatem, ut notat Aristoteles *2. eth. cap. 11.* Ac ita censent Tiraquel. *de pœn. temper. caus. 4.* Farinac. *qu. 98. num. 77.* & Giurba *conf. cr. 47. num. 8.* & in specie fortilegii amatorii ex vehementi amore facti, minuendam esse pœnam, tradunt Oldrad. *conf. 210.* Monald. *conf. 101.* Farinac. *num. 88.* Præses Abavo in *praxi §. Venenum num. 32. & 36.* Zanard. in *sum. p. 2. tract. de pœn. minuen. cap. 12. & Carena p. 3. m. 8. §. 11. num. 50.* Pœna verò abjuratōis non minuitur. Nam etiam fortilegi ob amatoria fortilegia, sive ob fortilega phyltra hæreticalia abjurant de vehementi, ut notat Carena *ibidem. n. 53.*

Multis autem modis inquisitus probare potest suam innocentiam. Primò evidentia facti, probando rem aliter se habere ac querelam datam. Ut si quis querelatus fuerit occidisse infantem maleficio, & infans reperitur vivus. Vel si quis denunciatus fuerit Imaginem Christi crucifixi in tali altari fragisse, & illa imago non sit fracta. Ex hac enim evidentia facti probatur directe innocentia inquisiti, ut per Clarum *§. fin. q. 52. Carenam p. 3. tit. 9. §. 3. n. 9.* ac Bordon. *tom. 1. cap. 36. n. 24.*

Secundo, si inquisitus plene probaret, se tempore commissi delicti fuisse in loco longè distante ab illo in quo delictum commissum fuit. Ut si Confessarius esset denunciatus, sollicitasse talem mulierem, tali die, ac hora, in tali Ecclesia, & tali confessionario, & per testes legitimos probaret, se tali die fuisse extra illam Ecclesiam, nec audivisse confessionem, utique ostenderet suam innocentiam, probando negativam coarctatam loco & tempore quod ad seipsum, *Cla. ibid. Carena ubi supra n. 10. Bordon. eo loco n. 23. Simanch. de cathol. instit. tit. 17. n. 7. & Cantera in quest. crim. de reo q. 12. num. 2.*

Tertio indirecte per negativam coarctatam loco & tempore quoad testes, ut si testes deponant tali die vidisse Marcellum in tali loco deturpasse sacram imaginem, & Marcellus probaret, dicta die dictos testes fuisse in alio loco, certe hujusmodi probatio elideret probationes testium, qui puniri possent de falso, ut per Canteram *loc. cit.* Bordonus, & Carena *ibidem* ille *n. 23. hic n. 11. qui & n. 12. advertit testes, qui ad defensionem deponunt super hac negativa coarctata, examinandos esse, præsentem Fisco, ac esse dimittendos cum fidejussione se representandi. tories quoties sub certa pœna, vel cum præcepto, si propter paupertatem non possent fidejussorem invenire.*

Quarto probatur innocentia, vel saltem contrariæ probationes valde enervantur, si inquisitus probaret actus Religionis factos qui essent contrarii sibi oppositis, ut si denunciatus fuerit, negasse purgatorium, & probaret, quod plures pro defunctis missas celebrari jussit, & alia suffragia pro ipsis obrulerit, Ex hisce probationibus maximam resultare suæ innocentie probationem, notat Simanch. *d. tit. 17. n. 58. Carena eod. loc. n. 13. & Bordon. ibid. n. 24.*

Quinto, si ille qui denunciavit, se exculparet in articulo mortis, vel alio tempore, quod à se denunciatus nullo modo est reus, sed innocens objecti criminis, qua de re aliàs.

Sexto, si juridice constet delictum illud ab alio fuisse patratum, vel verus malefactor se ipsum denunciaret, & culpam in se conjiciat.

Sunt & aliæ probationes minus efficaces, ut quando denunciatus est verbaliter citatus, & non fugit, sed alacriter comparet, ut notat Alciat. *resp. 453. num. 5.*

ex Bartolo in l. si quis fugitivus §. 1. ff. de adil. edict. Vel quando denunciatus sponte se offert inquisitori judicandus, ut firmant Blancus in pr. p. 1. defens. nu. 191. Marfil. etiam in pr. §. diligenter nu. 104. Sponte autem dicitur quis aliquid facere, quando facit suavoluntate sine alterius postulatione, vel rogatu, Glos. in can. 1. 16. q. 6. Fulcod. q. 2. Carena p. 2. tit. 18. n. 19. Soufa lib. 4. aph. cap. 8. a n. 5.

An autem Inquisitor sive Episcopus in causa hæresis possit ob aliquam causam à reo recusari, ne sit suus Judex, dissident sententiæ. Negant Archid. in cap. quia plerique de offic. ord. in 6. Menoch. lib. 1. de arb. q. 37. num. 40. Scacc. de judic. cap. 67. num. 7. Royas sing. 100. & de hæret. p. 2. tit. de privil. Inquis. num. 435. ac Bern. Comens. in Lucern. Inquis. v. recusatio §. 1. Nam Inquisitor præsumitur, quod sit electus æquissimus, probatissimus ac prudentissimus.

Affirmant Eymer. p. 3. num. 120. Simanch. de cath. instit. tit. 17. num. 51. & seq. Locat. in oper. judic. v. recusatio & Inquisitio num. 2. Tabiena in sum. v. inquisitio §. 4. num. 5. Diana p. 4. tr. 8. resol. 5. Bordon. tom. 1. cap. 36. qu. 10. num. 13. & in Madriana instructione anni 1561. cap. 15. id definitum videtur.

Prima sententia spectata Judicum probitæ, honestior mihi videtur, ut visa etiam Pegna p. 3. com. 31. vers. cæterum. Secunda vero in jure verior est, ac tenenda per textum in cap. suspicionis de offic. deleg. in cap. cum speciale de accus. & in l. apertissime C. de judic.

Recusationis tamen causæ sunt afferendæ, quæ graves esse debent, nimirum, vel quia Inquisitor reum, non servato ordine juris, aggravavit, ei denegando legitimas defensiones. Vel quia est ejus inimicus capitalis; inimicus enim in qualibet sua actione præsumitur machinari contra suum inimicum l. si inimicus ff. de his, quib. ut indign. can. quod suspecti 3. qu. 5. d. l. apertissime C. de judic. Eymer. p. 3. direct. tit. de revoc. Inquis. num. 120. ibique Pegna com. 30. Farinac. de hæres. qu. 185. num. 236. de causis inimicitie, Souf. in aph. lib. 2. cap. 34. num. 11. Vel ob gravem æmulationem, ut per Pegnam p. 3. com. 30. Vel quia est consanguineus, vel affinis denunciatoris, aut testium, ut Pitig. 4. subst. cap. 3. Spathar. tr. 10. cap. 3. num. 3. Bordon. d. cap. 36. num. 15. Vel si esset publice excommunicatus ex cap. exceptionem 12. de except. & cap. ad probandum de appell.

Ex quibus conciliantur sententiæ contrariæ, ita nimirum, ut sententia, quæ negat, intelligatur, si recusatio fiat ex levibus causis, licet alias sufficientibus ad recusandum Judicem in aliis causis. Affirmativa verò intelligatur de recusatione facta ex causa gravi allegata in recusatione. Et ita explicarunt Pegna loc. cit. Jacob. Laur. in tr. de Judic. suspect. cap. 2. nu. 9. Param. lib. 3. qu. 4. num. 56. & Farinac. d. qu. 185. nu. 138.

In casu autem recusationis non esse eligendos arbitros, sed judicium remittendum esse ad supremum Tribunal ex instructione Madriana anno 1561. cap. 2. annotavit Pegna d. com. 30. & Farinac. dict. quest. 185. num. 239. Quia hoc est decentius ac tutius: & quia in hac causa non admittitur appellatio, nisi ad supremum Tribunal.

Quare causæ recusationis ad supremum Inquisitionis Senatum, vel ad summum Pontificem remittendæ sunt, ut summam re cognita, vel Inquisitor recusatus recusetur, sive prohibeatur, ne in ea causa judicet, vel judicare jubeatur. Semper tamen advertendum est, ob frivolas & leve recusationis causas non esse prohibendam, quo minus Inquisitor judicet, ut etiam observat Pegna loc. cit.

De appellatione verò ab Inquisitoribus, illa non datur ab eorum sententia definitiva contra hæreticos neque contra eorum fautores ac receptatores per

Tom. II.

textum in cap. Ut inquisitionis de hæret. in 6. & l. Commissi U. omnes insuper Fridrici Imperatoris. Et tradunt Simanch. de cath. instit. tit. 6. num. 2. Royas sing. 191. & seq. Param. de orig. Inquis. lib. 3. qu. 4. nu. 58. Decian. in tr. cr. lib. 5. cap. 20. num. 26. & cap. 58. num. 1. Farinac. alios referens de hæres. d. q. 185. §. 15. num. 227. & seq. Carena p. 3. tit. 14. num. 1. & 129. Unde exequi debet sententia lata à Quæstoribus fidei contra hæreticos eorumque fautores, nulla obstantè appellatione, atque adeo intra decem illos dies, qui dari solent pro termino ad appellandum. Et sicut à definitiva non appellat reus in hoc S. Tribunali, ita nec ejus hæres. Et nedum appellatio, sed etiam proclamatio est interdicta. Vide Archid. in d. c. Inquisitionis num. 8. & seqq. Jo. Andr. ibid. v. proclamationibus, Gemin. num. 8. Franch. nu. 4. Eymer. p. 3. n. 121. & seqq. ibique Pegna com. 21. & qu. 117. ubi etiam Pegna com. 166. Sylvest. v. hæreticus num. 4. Tabiena eod. v. num. 11. Locat. v. appellare num. 1. & v. hæreticus, & v. poena, & v. sententia, Campeg. ad Zanchin. cap. 8. lit. A. Simanch. tit. 6. num. 2. Soufa lib. 2. aph. cap. 35.

A sententia verò interlocutoria, hoc est à gravamine illato ante definitivam, & à decreto torturæ utique datur appellatio, quæ, ut valida sit, debet continere gravamen illatum, & causam specialem, per quam gravamen impugnatur, ut ex cap. Cum sit Romana, & cap. ut debitus honor de appell. ac per Pegn. loc. cit. Farinac. ubi supra num. 232. & 235. Calder. de hæret. cap. 29. num. 2. Caren. ibid. nu. 2. Dian. d. p. 4. tract. 8. resol. 20. Param. loc. cit. num. 60. & seq. ac Simanch. tit. 52. num. 11. & tit. 65. num. 2. de cath. instit. Qualis vero debeat esse appellatio ab interlocutoria, & quomodo & quando Judex illam admittere debeat, quidve facere debeat, quando appellatur late Doctores passim.

Et hæc quoque appellatio in S. Officio fieri debet ad summum Pontificem. A delegato enim ad delegantem appellatio est facienda. Inquisitor autem est sedis Apostolicæ delegatus. Idque etiam ubi Episcopus in causa hæresis sententiam protulerit contra suum subditum. Tunc enim non ad Metropolitanum, sed ad Pontificem Maximum appellari debet, cum causa hæresis sit gravissima, & Summi Pontificis propria, ad quem pertinet de fide respondere, ejusque causas discernere, ejus accessoria expedire, ut per Ost. in cap. excommunicamus 1. §. catholici ibique Andr. §. volumus, & in cap. ad abolendam de hæret. Pegna p. 3. com. 31. Farin. d. q. 185. nu. 240. Castropal. d. disp. 8. pun. 7. nu. 6. & Carena d. tit. 14. num. 3. In Tribunali verò Inquisitionis Hispanæ ex privilegio Apostolico fit ad supremum Inquisitorem. Sed ab hoc ad summum Pontificem in casibus licitis appellari potest. Appellatione autem admissa, non debet Inquisitor ulterius in eâ causa procedere, sed expectare responsum supremi Tribunalis. Id tamen locum non habet in causa diversa ab ea, à qua fuit appellatum, ut per Pegn. ubi supra com. 31. vers. si autem, Eymer. p. 3. num. 127. & probat textus in cap. ad hæc de appell. ubi decernitur, posse reum conveniri coram Judice, à quo appellavit, in alia causa, nisi eum, velut suspectum, velit recusare. At si crimen fuerit manifestum, in quo non potest commode afferri excusatio, aut justæ suspicionis ratio, propter quam possit Judex recusari, tunc locum non habebit suspecti recusatio ex cap. proposuit de appell. & Pegna loco allegato.

Et quamvis Symanch. de cath. instit. tit. 6. rubr. de appell. num. 2. Carret. de hæret. num. 130. ac Diana p. 4. tract. 8. resol. 32. num. 5. arbitrentur, non posse reum post sententiam condemnatum recurrere per viam quærelæ ac supplicationis ad supremum Inquisitionis Tribunal. Quia eadem ratio, ob quam ei

L 3 denegatur

denegatur appellatio, militat, ne supremum Tribunal adiri possit per viam querelæ. Indignus enim est beneficio Ecclesiastico, qui jam est ab Ecclesia declaratus inimicus, contrarium tamen esse probabilius censeo cum Castropalao p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 7. nu. 3. & cum Carena p. 3. tit. 14. n. 7. ubi ingenue fatetur, quod si esset Inquisitor supersederet, habita scientia, quod hæreticus recursum habuerit ad S. Congregationem. Quia ut dixi tom. 6. cons. 42. n. 2. interdicta appellatione, non censetur interdictus recursus ad Principem in causa gravis præjudicii, ut late probat Roland. lib. 1. cons. 94. n. 1. & seq. Menoch. de arb. q. 70. n. 18. Et quia superior Judex non prohibetur de prætensa injusta sententia cognoscere, eamque revocare. Id enim rectæ Reipublicæ administrationi convenit. Et quia si ipsemet Judex superior supplicari potest, ut sententiam à se latam iterum cognoscat, & si invenerit injustam, revocet, multo magis id fieri poterit in sententia lata ab inferiori. Atque ita tradit in crimine hæresis Felin. in c. ad abolendam nu. 3. de hæret. Royas sing. 19. num. 5. & seq. Decian. tr. crim. lib. 5. cap. 58. n. 5. & Farinac. d. q. 185. n. 233.

CONSULTATIO CLVI.

De Defensione Hæretici defuncti, cur contra illum procedatur. Vbi quid de credentibus defunctis hæreticorum, deque fautoribus ac defensoribus etiam defunctis, quidve de Apostatis, de præscriptione actionis contra hæreticum defunctum, ac de confiscatione ejus bonorum. Quomodo contra illum procedi possit, deque ad rem aliis, cum nonnullis Parergis.

Quamvis regulariter omnia crimina delinquentis ejus morte extinguantur, l. defuncto ff. de publ. judic. l. 1. C. si reus, vel accusator mort. fuer. l. pupillum §. in heredem ff. de reg. jur. l. ex judiciorum ff. de accus. l. 1. C. ne ex delicto defuncti. Speciale tamen est in delictis læsæ Majestatis humanæ l. ult. C. ad leg. Jul. Majest. ac divinæ, hoc est in crimine hæresis, quod hæreticus, etiam post ejus mortem possit accusari ejusque memoria damnari, l. manicheos §. 2. C. de hæret. & habetur in cap. filii eod. tit. in 6. & in cap. accusatus §. in eo, & in cap. si quis Episcopus eod. tit. & can. fin. 24. qu. 3. & tradunt in d. cap. filii Glof. in princ. Archid. num. 1. Anchar. num. 1. & 5. Franch. n. 3. & cæteri omnes, quorum plures refert Farinac. de hæres. q. 197. n. 86.

Idque præcipue primo, ut ejus memoria damnetur. Deinde ut ejus bona publicentur, & ab hæredibus defuncti auferantur. Postremo, ut ejus cadaver exhumetur, & extra locum sacrum projiciatur, utper Pegnam, p. 3. direct. q. 121. com. 120. vers. proceditur verò.

Neque interest, quod hæreticus dum viveret, esset bonæ famæ, & in vita, & in morte habitus fuerit tanquam Catholicus, si nihilominus post mortem detegatur ejus hæresis, ac de illa legitime sit accusatus. Tunc enim potest contra illum procedi ad damnandam ejus memoriam, Repert. Inquis. v. accusatio, & v. hæreticus, Gundisalv. in tr. de hæret. qu. 22. num. 1. Farinac. d. qu. 197. num. 98. Salell. lib. 5. cap. 7. num. 221. & seq. ubi ex Prateolo lib. 8. cap. 11. & Lutzemburg. in catal. hæret. lib. 1. v. Hermanoves, refert Hermannum quendam Italum, qui Ferrariæ per multos annos pro sancto habitus fuit, & cultus, quia tamen compertum fuit, illum fuisse hæreticum, ac impenitentem obiisse, jussu Bonifacii VIII. ejus cadaver exhumatum fuit atque combustum.

Minus interest cujus dignitatis fuerit hæreticus; nam & contra defunctum Episcopum hæreticum pro-

cedi potest, d. cap. si quis Episcopus, Doctores, ac Decian. in tr. er. lib. 5. cap. 57. n. 3. & Farinac. d. q. 197. n. 89.

Quod sanè certum est, non solum de hæreticis, qui dicuntur hæretici, sed etiam de iis, qui dicuntur credentes hæreticorum, sive non modo de illis, qui verbo, verum etiam de illis, qui facto hæretico approbant errores contra fidem, & præcipue id verum est de illis, qui tempore infirmitatis petierunt consolationem per manuum impositionem ab hæreticis. Quod expresse habetur in d. cap. filii, in quo agitur de defendendo post mortem ab hæredibus illo, qui infirmus petiit consolationem ab hæreticis per manuum impositionem, & docent in eum textum Glossa Archidiaconus, Jo. Andreas, Ancharanus, Geminianus, & Franchus, videturque decretum in Concilio Biterrensi cap. 13. in quo ita plane legitur: *Ad hæreticorum, seu credentium condemnationem, qui non fuerunt reconciliati canonicè ante mortem, citatis eorum hæredibus, sive aliis, qui de jure citandi fuerint, & concessa eisdem opportuna copia defendendi, similiter procedatis.* Facitque ad hanc rem d. cap. accusatus §. si vero de hæret. in 6. ubi quando agitur de extincto crimine post mortem non exprimuntur credentes, sed solum receptatores, defensores, & fautores. Atque ita quod contra credentes hæreticorum procedi possit post mortem, docent Pegna 3. p. direct. schol. 105. vers. sed in credentibus, & com. 170. Quia cum hujusmodi credentes sint hæretici, ad eos extenduntur pœnæ hæreticorum, Boich. in cap. excommunicamus 1. num. 11. de hæret. in 6. ubique Panorm. num. 12. Anan. nu. 1. & seq. Socin. n. 36. Rosella in sum. v. hæreticus num. 16. Angel. eod. u. n. 22. Sylvest. eodem etiam u. num. 10. Idemque habetur in cap. excommunicamus 2. eod. tit. & lib. ut notat Glof. ibi v. deprehensi, Ost. nu. 2. Jo. Andr. n. 3. Socin. n. 7. Delben. p. 1. dub. 14. corol. n. 8. & Salel. lib. 5. cap. 7. n. 213.

Aliter autem dicendum est de defensoribus, receptatoribus, fautoribus, sive aliis de fide suspectis, nisi sint hæretici formales, vel credentes hæreticorum, suspensiones enim de hæresi, etiam vehementes, morte tolluntur, Pegna d. schol. 105. vers. alterum. Et ideo de fide suspecti post mortem non possunt accusari, aut denunciari, nec contra illos ex tali accusatione, aut denunciatione procedi. Unde S. Officium non solet procedere contra memoriam mortuorum, nisi pro delicto hæresis formalis. Quod habetur expresse in d. cap. accusatus cit. §. si vere ibique Monach. n. 12. Jo. Andr. post n. 5. Franch. n. 2. & tradunt Locat. v. Inquisitor n. 27. Simanchas Decianus, Royas, & Gundisalvus, quos sequitur Farinac. d. q. 197. n. 104. Ludovic. à Param. de orig. S. Inquisit. lib. 3. q. 4. num. 84. Castropal. tr. 4. disp. 8. pun. 16. §. 4. n. 6. Carena p. 2. tit. 19. n. 7. & Salel. loc. cit. n. 202.

Est autem explicandum quinam propriè dicantur credentes, suntque ii, qui non sunt solum de mala fide suspecti, sed verè credentes errores, vel errorem aliquem hæreticorum, quales sunt, qui tanquam veram laudant fidem hæreticorum, aut illam verbo vel facto hæretico profitentur, de quibus Eymer. p. 2. q. 50. ac ibi Pegna com. 75. & q. 56. ubi etiam Pegna com. 81. & p. 3. q. 43. ad quam Pegna com. 92. & 170. Caiet. in sum. v. excommunication n. 45. Palud. in 4. dist. 13. q. 3. concl. 7. Tabien. v. excommunicatio §. n. 12. alique scribentes in Bullam Cœnæ, ac Suarez de fide disp. 24. sect. 1. ac cæteri, quos refert Farinac. q. 182. de hæres. n. 104. & Delbene p. 1. dub. 14.

Potest pariter procedi post mortem contra Apostatas à fide, ut per Glossam in d. l. Manicheos in v. subire C. de hæret. & habetur ex l. si quis defuncto, & in l. apostatarum §. 1. & seq. C. de apostat. Farinac. q. 183. n. 40. & d. q. 197. n. 88. de hæret. ut etiam damnetur memoria mortuorum.

Quod verò ad maturitatem temporis, in quo proceden-

cedendum contra hæreticum defunctum, plures illud limitant ad quinquennium, à morte hæretici computandum. Ita enim *ex l. 2. de apostat.* tenent ibi Bartoli & Salicet. necnon Glos. in *d. l. Manicheos d. v. subire C. de heret.* ubi Salicet. *n. 2.* & Azo *n. 11.* traduntque Tabiena *v. hereticus n. 11.* Armil. *v. heresis n. 9.* Repert. Inquis. *v. confiscatio, & v. defunctus, Locat. v. Cadavera nu. 5.* Molina *de iust. tom. 1. disp. 73.* & Delrius *magic. lib. 3. sect. 19. in fine,* aliique relati à Farinacio, quos ipse sequitur *d. q. 197. n. 112.* quorum aliqui scripserunt ante Bonifacium VIII. qui constituit *cap. 2. de prescript. in 6.* quod huic opinioni adversatur. Alii verò distinguunt inter procellum contra defunctum ad effectum damnandi illius memoriam & ad effectum publicandi ejus bona, & inquirunt, nullum dari tempus limitatum ad effectum procedendi ad damnandam memoriam defuncti, ad effectum vero publicandi ejus bona, quæ præscribuntur solum spatio quadraginta annorum *ex d. cap. 2. de prescript.* non posse post quadraginta annos procedi ad ea publicandū. Hanc opinionem sequuntur Pegna *p. 3. direct. q. 43. com. 92. vers. hac tamen,* aliique plures, mox citandi.

Plurimi autem quoad publicationem bonorum aiunt, quod si bona applicanda sint Fisco seculari spatio quinque annorum ejusmodi bona præscribantur, quo transacto, non habet amplius locum publicatio. Si verò bona sint applicanda Fisco Ecclesiastico, requiratur lapsus quadraginta annorum ad illa præscribendum. Ita Panorm. in *cap. cum nobis n. 8. de prescript.* ibique Felinus, necaliter censet Gomez *lib. 3. var. cap. 14. n. 5.* & Royas *sing. 50.* Hæc verò distinctio, nullo juris fundamento innixa, displicet aliis, inter quos videtur esse Farinac. *d. q. 197. n. 116.* ubi loquitur contra Baiardum ad Clarum in *§. hereticis n. 27.* qui male utebatur illa distinctione, volens quod post quinquennium non possit agi ad damnandum hæreticum, posse verò bona publicari intra quadraginta annos. Quia si post quinquennium non potest agi ad damnandam memoriam hæretici, nec poterunt publicari bona, cum bonorum publicatio sit accessoria damnationi memoriæ defuncti hæretici.

Existimat denique Castropalaus *d. disp. 8. pun. 16. §. 4.* quod etiam spatio quadraginta annorum præscribatur actio damnandi memoriam hæretici defuncti adeo, ut post quadraginta annos non possit contra illum procedi. Quia cum publicatio bonorum sit accessoria damnationi memoriæ, si hæc posset haberi post quadraginta annos, posset etiam dari bonorum publicatio.

Tenendum tamen est, actionem contra defunctum hæreticum nullo tempore præscribi, ne quidem per se loquendo, quoad effectum publicandi bona, nisi in casu illo singulari ac nimis limitato, qui habetur in *d. c. 2. de prescript.* Exceptio enim casus singularis non tollit regulam, sed duntaxat illam limitat.

Et quidem Alexander IV. in *d. cap. filii de heret. in 6.* absolute loquitur & sine ulla distinctione, aut limitatione supponit, quod contra eum, qui ab hæreticis petiit consolationem per manuum impositionem possit procedi etiam ad publicationem bonorum, nisi probetur quod ille non esset sanæ mentis, quando consolationem petiit.

Opponet quispiam fortasse, ex hoc sequi, quod etiam post quadraginta annos possint bona hæretici defuncti publicari. Nam esto, quod sequatur *ex d. cap. filii,* post tamen Alexandrum IV. qui illum edidit, Bonifacius VIII. excepit casum illum singularem in *d. cap. 2. de prescript.* expressum, quo excepro, voluit habere locum publicationem. Utque autem id manifeste appareat, norandum est, quod quatuor conditiones requirit Bonifacius, ut hæredes hæretici defuncti, qui possederunt per quadraginta annos, nequeant molestari. Prima est, quod defunctus hæreticus, dum viveret, non esset de hæresi diffamatus, vel suspectus, sed tem-

pore, quo obiit, præsumptus fuerit catholicus. Secunda, quod neque filii, neque hæredes possidentes sint in rei veritate hæretici, sed catholici. Tertia, ut illi hæredes bona fide possideant. Quarta, quod hæc possessio non interruptatur, sed per integros quadraginta annos durer. Quare hæc possessio ac præscriptio *ex d. cap. 2. de prescript.* interruptitur, si intra quadraginta annos deregatur hæresis defuncti, & non est necesse, quod super hoc sit pronunciatum, sed sufficit, si extrajudicialiter hæredes hæresim defuncti sciant. Ex hoc enim deficit in illis bona fides, ac interruptitur præscriptio. Ex præscriptione autem interrupta non inferitur præjudicium Fisco, etiam si esset centum annorum, ut per Zanchin. *de heret. cap. 40. n. 1.* ac Repert. Inquis. *v. prescriptio sed supra.*

In illo igitur casu, in quo post quadraginta annos numerando à die mortis hæretici *ex Archid. ibid. n. 2.* & Anchar, *num. 1.* manifestum est, si hæreticus in sua vita fuerit diffamatus de hæresi, vel de illa suspectus, poterit enim contingere, quod ille fuerit hæreticus, & postea per aliquod tempus vixerit in regione longinqua, ibique vixerit etiam publice hæreticus, & hoc in ejus patria latuerit, vel hæredes ipsi deregantur hæretici, vel constet de illorum mala fide, quoad illum sane textum præscriptio est nulla, & ex eo potest procedi ad damnandam memoriam hæretici defuncti, & ad publicandum illius bona, etiam ex delicto ipsius. Per se itaque loquendo, & excepto illo singulari casu cum præfatis circumstantiis, procedi potest contra hæreticum defunctum, etiam post quadraginta annos ab illius morte.

Hoc ipsum probatur *ex d. cap. accusatus §. de heret. in 6.* ubi absolute decernitur quod post hæretici mortem procedi potest ad ejus publicationem bonorum. Etenim quando lex nova limitat antiquam in casu particulari, in aliis tamen casibus remanet in suo robore, atque ideo de jure in aliis casibus, præter illum expressum in *d. cap. 2. de prescript.* procedi potest contra defunctum ad publicationem bonorum. In illo autem casu intra quadraginta annos procedi potest, etiam ad bonorum publicationem, & solum per tempus quadragenarium integrum possessor præscribit bona hæretici occulti, ut per Glos. in *d. cap. 2. de prescript. v. heretici,* ibique Gemin. *n. 4.* Sylvest. *v. hereticus 1. n. 14.* Tabiena *n. 11.* Simanch. *tit. 9. n. 133. de cath. instit. & in Enchir. tit. 62. n. 7.* Quemada *q. 16. n. 1.* Azor. *tom. 1. lib. 5. cap. 7. & lib. 8. cap. 12. q. 16.* Farinac. *de heret. q. 190. n. 119.* Sanch. *lib. 2. moral. cap. 22. n. 40.* & Delbene *p. 1. dub. 134. sect. 3. n. 3.*

Ex quibus dicendum est, quod actio contra defunctum hæreticum nullo temporis spatio præscribitur, probatur quodq; ad damnandam illius memoriam omnitempore, etiam post quadraginta annos, & amplius ab ejus morte, procedi possit, ut ex citatis juribus probatur, & docent Pegna *p. 3. in q. 43. com. 92. §. hac tamen* Simanch. *de cath. instit. tit. 18. n. 14.* Param. *de orig. Inquis. q. 4. n. 83.* Sanch. *loc. cit. n. 41.* Salel, *lib. 5. cap. 7. n. 209. & lib. 4. cap. 1. n. 137.* Souf. in *aph. lib. 2. cap. 50. n. 1.* Diana *p. 4. tr. 7. resol. 28.* Caren. *p. 2. tit. 19. §. 8. n. 6. & 16.* Azor. *d. p. 1. lib. 1. cap. 18.* & Graff. *lib. 2. cap. 11. num. 11.*

Non obstat *l. 2. C. de Apostat.* Primo quia illi derogatum fuit per Canonicum; crimen autem hæresis est Ecclesiasticum, atque adeo judicandum est de illo secundum leges Ecclesiasticas. Unde etiam fit, quod in determinando cursu temporis ad præscribendum bona hæretici defuncti, servandū est tempus quadragenarium, statutum à Bonifacio VIII. in *d. cap. 2. de prescript.* quia ut dixi, alibi; probavi, crimen est merè Ecclesiasticum. Non ergo interest, an bona publicata pertineant ad fiscum secularem, anve ad Ecclesiasticum, Deinde quia ex lege Ecclesiastica bona defuncti publicantur. Hæc autem lex non vult, ea publicari post quadraginta annos in illo casu *d. cap. 2. de prescript.* Postremo quia bona, quæ publicantur ob crimen hæresis ex

concessione, & executione Ecclesiæ pertinent ad fî-
cum secularem.

Minus obstat, quod publicatio bonorum sit acces-
soria damnationi hæretici, ac memoriæ ipsius. Quia
ex hoc recte concluditur, quod non debeat concedi
accessorium, quod est publicatio, nisi concessio princi-
palis, quod est damnatio. Unde valet argumentum:
Possunt publicari bona: ergo & hæreticus potest dam-
nari. Non enim possunt publicari bona, nisi damnato
hæretico.

Quomodo autem contra defunctum hæreticum pro-
cedendum sit, non est arduum disserere. Fuit quorun-
dam opinio, quos pressio nomine referunt Archid. in
d. cap. filii de hæret. in 6. num. 2. Gemin. num. 5. &
Franch. num. 3. quod non possit contra huiusmodi
defunctos procedi ex sola denunciatione, sed neces-
sarium esse, quod accusator se inscribat, & ad pœ-
nam talionis se obliget. Verum id nullo fundamen-
to innitur, neque textus adducitur, ex quo limite-
tur facultas S. Officii procedendi contra hæreticos ad
solam denunciationem, vel modo alio sibi licito,
ideoque recte Salel. lib. 5. cap. 7. num. 200. ait posse
Inquisitores, receptis denunciationibus, causam incho-
are, & ad finem usque perducere.

Hoc tamen verum quod S. Officium non solet pro-
cedere contra memoriam mortuorum, nisi pro delicto
hæresis formalis, ex decreto S. Congregationis sub an-
no 1638. & quod in hac causa necessaria sunt proba-
tiones certæ, ac plenæ, immo pleniores, quoniam agi-
tur contra defunctum, qui se nequit defendere, ut
per Pegn. p. 3. com. 170. Castropal. d. tract. 4. disp. 8.
pun. 16. nu. 2. Salel. lib. 5. cap. 7. nu. 202. & 225. Caren.
p. 2. tit. 19. §. 5. n. 8. Simanch. in enchir. tit. 62. n. 5. &
Farinac. d. q. 197. n. 120. Unde non sufficit suspicio, si-
ve quod reus solum convincatur de hæresi suspectus, ut
per Simanch. de cath. instit. tit. 18. num. 18. n. 12. &
19. Royas, de hæret. p. 12. num. 30. Tabien. d. v. hæreti-
cus n. 11. Locat. d. v. cadavera nu. 1. & v. filii nu. 13. sus-
piciones enim, etiam vehementes, morte extinguun-
tur, ut jam diximus.

Plene igitur probata hæresi defuncti, Fiscalis S. Of-
ficii, proposito Inquisitori libello, de quo Repert.
Inquis. v. libellus, defunctum de hæresi accusat, ac
petit, illum damnari secundum jura, ut per Pegn.
d. com. 130. Param. lib. 3. de orig. Inquis. rubr. de ord.
judic. num. 85. Caren. d. tit. 19. §. 5. num. 12. & Salel.
d. cap. 7. n. 231.

Deinde hic libellus debet intimari filiis, vel hæ-
redibus, iisque omnibus, quorum interest, ne defuncti
memoria damnetur, istique omnes citandi sunt, An-
char. in d. cap. filii num. 1. de hæret. Pegna d. com.
170. Tabien. d. v. hæreticus num. 2. Locat. v. cada-
vera num. 2. & 4. & d. n. filii num. 14. & 15. Ca-
ren. loc. cit. Castropal. d. pun. 16. §. 4. num. 7. Sa-
lel. ibid. num. 214. Farinac. qu. 199. num. 106. ubi
ex Deciano in tract. 14. lib. 5. cap. 57. num. 8. ait,
citandos illos esse, etiam si hæreticus mortuus fue-
rit contumax, ac etiam si in hæreticum ante ejus
mortem iudicium fuerit inchoatum, & personali-
ter ad sententiam fuerit citatus, ac etiam si hære-
des essent absentes, ac etiam si hæredes essent in-
certi.

Censet tamen Castropalaus loc. alleg. quod de ri-
gore juris non sit necessaria plena probatio, sed suf-
ficiat semiplena ad effectum citandi hæredes. Quia
dum contra hæreticum viventem proceditur, ad il-
lum citandum, sufficit semiplena probatio. Et quia
si necessario procedere debet plena probatio, frustra
hæredes ad ejus defensionem citantur.

Verum non est eadem ratio de citatione rei, ac de
citatione hæredum. Ille enim citatur, ut interroge-
tur de crimine à se patrato, & sic ut habeatur ejus
confessio ad plenitudinem probationis, si illa confes-

sio haberi possit. Et ita si hæredes citandi essent,
tanquam testes, ad probandum delictum, non esset
necessaria plena probatio præcedens. Sed quemadmo-
dum reus ad defensionem non citatur, nisi terminato
processu informativo, & habitis probationibus, quo
haberi possunt, & sis postea citatur vel ut suspectus,
vel ut convictus, vel ut confessus, ut se defendat; ita
etiam in hoc processu, in quo proceditur ad damnan-
dum hæreticum defunctum, habitis plenis probationi-
bus, non debent hæredes citari ad defensionem, nisi
habitis plenis probationibus, ut firmant Simanch. de
cath. instit. tit. 17. n. 12. ac 19. & in enchir. tit. 62.
rubr. de mortuis num. 3. Pegna schol. 161. Carena d. tit.
19. n. 12. Salel. d. cap. 7. n. 232. & Farinac. d. q. 197. n.
120. Non frustra citantur hæredes, quia possunt exci-
pere contra probationes.

Si vero, qui habent interesse in causa hæretici de-
functi sunt ejus filii, vel hæredes præter præjudicium
infamiae, amissionis bonorum ac pœnarum quibus sub-
duantur filii hæreticorum, ac præterea quod ad defen-
dendum defunctum in causa hæresis admittatur quili-
bet de populo, tradunt Archid. in d. cap. filii n. 3. Boich.
in d. cap. si quis Episcopus n. 8. de hæret. Pegna p. 3. com.
179. Alberic. in rubr. C. de hæret. Simanch. de cath.
instit. tit. 18. n. 15. Carena p. 2. tit. 19. §. 6. n. 13. Castro-
pal. d. pun. 16. §. 4. n. 9. Fumol. ad cap. vergentis de
hæret. alleg. 59. n. 43. & alii, quos sequitur Farinac. d. q.
197. n. 108. Nam interest Ecclesiæ, ut non damnetur
innocens, maxime pro crimine hæresis, & charitas ur-
get, ut si iuste fieri possit, impediatur gravia damna
quæ imminet filiis defuncti, ejusque hæredibus. De-
bet tamen iste habere probabiles rationes in causæ de-
fensionem, nec dici poterit defensor hæretici, qui
non defendit errorem, sed ostendit, illum à vera fide
non deviasse. Neque in hac causa necesse est, quod
filii, & hæredes ad defensionem defuncti per seiplos
compareant, sed sufficit, quod instituatur procuratorem,
ut per Farinac. d. q. 197. n. 83. & 106. & Castropal. d. §.
4. n. 8.

Ideoque Inquisitores debent edicto sancire, quo
quavis admittatur ad defendendum defunctum, dato
termino triginta, vel quadraginta dierum Caren. d. n.
12. Et quamvis Pegna d. com. 170. dicat, huiusmodi
edictum, quo citentur generaliter absentes, ac incerti
apponendum esse, quando nulli adsunt præsentis, qui
nominatim citari possint, attamen Carena, & Farina-
cius modò citati ex Deciano absolute inquirunt, ci-
tandos esse per edictum omnes, qui prætendunt de-
fendere defunctum. Quod rationi est consentaneum,
ac necessarium, quia non ita facile est scire, quot, qui-
ve sint illi, qui in causa huiusmodi habent interese
immediate, vel mediate, ac per futuram suc-
cessionem. Immo quod huiusmodi citationes edicta-
les debeant esse tres, & affigi valvis Ecclesiæ, tra-
dit ex Simancha, Farinac. d. q. 197. num. 108. In hoc
tamen servanda est consuetudo Inquisitionis juxta
quam expediri debent huiusmodi citationes. Quod si
in termino dato nemo compareat, Judices ex Officio
deputare debent aliquem Procuratorem, ac defensorem
qui in iudicio contradicat, & pro defuncti defensione
alleger, quæ idonea judicaverit, ut per Pegn. ibid. Farina-
ci. loc. cit. n. 8. Carena d. n. 12. & Castropal. ubi supra n. 9.

Et propterea huiusmodi defensoribus dari debet
copia processus. Et quamvis Menoch. conf. 133. vol. 4.
voluerit, quod etiam danda sint illis nomina denun-
ciatoris, ac testium, merito tamen rejicitur à Carena
d. tit. 19. §. 7. n. 13. Quia etiam in causa defuncti hære-
tici gravia præjudicia imminere possunt denunciatori,
ac testibus ob filiorum, aut hæredum potentiam; Et
ideo huiusmodi nomina non esse publicanda, & de
consuetudine supremi Tribunalis Inquisitionis Roma-
næ non publicari dixi alias & testatur Pegna p. 3. com.
124. & Farinac. q. 188. n. 12.

Ex capitulo autem septimo instructionis Tolerantæ salubriter cautum est, ut processus contra defunctum brevi tempore conficiatur, nec superledendum sit in causa ob defectum probationum, nisi verisimile sit, quod intra breve tempus alii testes superveniant. Quod etiam annotavit Pegna *d. com. 170. & ex eo Castropal. d. §. 4. n. 10. & 14.* Eoque magis, quod hoc non cedit in præjudicium fisci. Nam si post absolutum defunctum superveniant novæ probationes, poterit iterum causa tractari, cum in hoc iudicio sententia non transeat in iudicium, & priora testimonia vim suam conservent, quibus jungi poterunt, quæ supervenient ad faciendam plenam probationem. At in hac celeriori vel tardiori expeditione causæ defuncti hæretici arbitrium prudentis inquisitoris iudicabit, quid magis expediat. Interim tamen pendente processu quod non possint bona à possidentibus sequestrari, quia illi non deliquerunt, ac iuste possident, ut per Castropal. *loc. cit. num. 12.* Poterit tamen Fiscus eorum inventarium conficere, ac providere, ne alienentur aut dissipentur in sui præjudicium, quia potest suæ indemnitati consulere. Quod autem defunctus non possit personaliter citari, nisi ubi extat consuetudo faciendi in cadavera, notat Farinac. *d. quæst. 197. numer. 102.*

Hæc observatis, si hæresis fuerit probata, ferenda est sententia contra defunctum hæreticum ejusque imagine, vel statua in publicum producta, in qua majoribus characteribus sit descriptum nomen defuncti, cujus memoria damnata est, & coram illa, ac si defunctus esset vivus, legendi sunt ejus errores, promulganda sententia, & relaxanda brachio seculari, ut comburatur, observando formulam, quæ in Concilio Constantiensi *sess. 8.* reperitur in quo iudicium Joannis Hussii, & Hieronymi Pragensis peractum fuit. Advertit tamen Pegna *com. 43.* quod quæ de statua producenda, & comburenda dicta sunt, nullo jure sint cauta; jure enim solum caveretur, ut defunctus exhumeretur, ejusque ossa priventur Ecclesiastica sepultura per textum in *cap. quicumque de hæret. in 6.* Nihilominus res hæc est valde apta ad defuncti memoriam damnandam, & timorem incutendam, ideoque in his, atque aliis, quæ lege definita non sunt, laudabilis cujuslibet Inquisitionis consuetudo servanda est.

Pœnæ verò quæ feruntur in defunctum hæreticum, sunt, quod declaratur excommunicatus & infamis, ejusque cadaver, si discerni possit ab aliis, exhumatur, & simul cum ejus statua comburitur, bonaque illius confiscantur, nisi in casu illo, excepto à Bonifacio VIII. in *cit. cap. 2. de præscript. in 6. cujusque filii juxta jura inhabiles declarantur.* Qua de re *Exmer. in 13. modo fin. proc. ibique Pegna com. 49.* Tabiena *v. hæreticus num. 11.* Locat. *v. cadavera num. 4.* Repert. Inquis. *v. defunctus.* Simanch. *de cath. instit. tit. 17. ac 18.* Carena *tit. 19. numer. 12.* Alique plures, quos refert Farinac. *d. qu. 197. nu. 92.* & *seqq. Salell. lib. 5. cap. 7. num. 102.* Castropal. *tr. 4. disp. 8. pun. 16. §. 4. num. 13.* & Sanch. *lib. 7. in decal. cap. 27.*

Cum verò domus defuncti funditus evertitur ejus in area sal conspergitur, & columnella statuitur atque erigitur totam rem gestam indicans. Vide in hanc speciem Zanchin. *de hæret. cap. 38.* ubi Campeg. & *cap. 40.* Repert. inquis. *v. domus.* Simanch. *de cath. instit. tit. 46. num. 88.* Pegna *p. 3. direct. post. 13. com. 40.* ubi ex Concilio Toletano *an. 1229.* & Biterrensi *cap. 35.* atque ex Innocentio IV. id comprobat, additque nullo jure id cautum esse, licet non incommode possit ab Inquisitoribus fieri; debet tamen ab illis opponi in sententia, ut domus evertatur.

Quod item statua minoris, sit etiam comburenda, firmat Carena *d. tit. 19. numer. 12.* Si tamen sit

major quatuordecim annis, quia in hac ætate minores abjurare coguntur, & si sint pertinaces traduntur Curia seculari, ut per Simanch. *de cath. instit. tit. de minor. n. 58.*

Atque ex his facile colligi potest, quid agendum sit de eo, qui dum viveret, inquisitus de hæresi moritur, antequam causa sit perfecta. Hujus causam prosequi potest Inquisitor, & si hæresis probata fuerit, ejus memoria damnabitur, *cit. cap. accusatus d. §. in eo de hæret. in 6.* Farinac. *d. qu. 197. num. 101.* Sabell. *d. cap. 7. num. 218.* Castropal. *d. §. 4. numer. 4.* Sive fuerit impœnitens, sive negativus, Sabell. *d. num. 218.* Quod plane verum est de hæretico relapso, idem Sabell. *n. 120.*

Si verò de hæresi inquisitus seipsum intra carceres occiderit, hæresis probata censetur. Præsumitur enim ex conscientia sui criminis se occidisse, ac impœnitentem decessisse, atque adeo dicitur de hæresi convictus, ut per Carena. *d. tit. 19. num. 8.* Salel. *tit. cap. 7. num. 229.* Souf. *lib. 2. aph. cap. 50. num. 4.* Castropal. *d. §. 4. num. 3.* & Farinac. *d. qu. 197. nu. 90.* ubi ex Pegna subjicit, quod hujus hæretici statua Curia seculari tradenda est, & comburenda; admittendi tamen sunt ejus hæredes ad probandum, quod non ex conscientia criminis hæresis, sed ex alia causa se occiderit.

Tanquam itidem hæreticus damnandus est, qui de hæresi inquisitus, & contumax, postquam per annum perfliterit excommunicatus, postea obiit. Ex hac enim contumacia, & permansione in excommunicatione hæreticus impœnitens censetur juxta *cap. cum contumacia de hæret. in 6.* traditque Clar. in *pr. cr. §. hæresis n. 21.* Decian. *lib. 5. cap. 57.* Souf. in *aph. cap. 10. num. 5. lib. 2.* Salel. *d. cap. 7. num. 228.* Bellam. *dec. 977.* Farinac. *d. q. 197. n. 93.* & Castropal. *ibid. n. 5.* Si tamen hujus inquisiti hæresis non fuerit sufficienter probata, non poterit damnari tanquam hæreticus. Nam ejus hæres dicitur probasse ejus innocentiam ex quo hæresis non fuit probata, ut per Anziam, Simancham, & Decianum, quos sequitur Farinac. *d. q. 197. num. 199.* cum quibus *numl. 100.* ait, quod in hujusmodi inquisitis, inveniatur ut suspectus, damnabitur uti suspectus. Quod per sequuntur Carena. *d. tit. 19. n. 9.* & *seqq.* & Salel. *d. cap. 7. num. 203.* & 235. ubi quod Inquisitor hunc absolvet ab excommunicatione, ut possit sepeliri in loco sacro. Et quod in hoc casu Inquisitor ne quidem possit hunc reum punire pœna pecuniaria inquit ex Roya Farinac. *d. nu. 100.* cui subscribit Carena *d. tit. 19. n. 10.*

Advertendum insuper est, quod processus, qui formatur post mortem hæretici, non debet dirigi contra mortuum, sed contra illius memoriam, ut per Locat. *post judic. Inquis. q. 3.* Pegn. *p. 3. Schol. 56.* & Farinac. *d. q. 197. n. 122.* Forma sententiæ extat apud Repert. Inquis. *v. sententia.* Zanchin. *cap. 41. nu. 3.* Bajard. *ad Clar. d. §. hæresis n. 57.* Pegn. *p. 3. schol. 56.* & Farinac. *d. q. 197. n. 123.*

Ac demum est observandum, quod defuncti memoria, qui in morte dedit signa pœnitentiæ damnari non potest. Ideoque si in articulo mortis signa contritionis exhibuit, & judicialiter ob temporis angustiam absolvi non potuit, non debet ejus memoria damnari, sed absolvi, ut per Pegn. *p. 2. com. 25.* ex Concilio Taraconensi, Repert. Inquis. *v. Reconciliatio.* Locat. *v. cadavera n. 1.* & *v. filii n. 13.* & *v. Inquisitor n. 25.* Castropal. *d. §. 4. n. 15.* & Farinac. *q. 193. n. 20.* & 21. aliosque apud ipsum. Quod colligitur per argumentum à contrario sensu ex *cit. cap. filii de hæret. in 6.*

Contra igitur memoriam in S. Officio inquisiti, vel relapsi ita proceditur. Citantur ejus consanguinei, & proximiores, qui si protestentur nolle illum defendere, deputantur tres, vel quatuor defensores. Deinde cadaver

cadaver exhumatum una cum ejus statua, & libris, si quos scripserit, traditur Curiae seculari comburendum, citatis tamen prius defensoribus deputatis.

Imagines porro condemnatorum ob crimen laesae Majestatis humanae retineri prohibentur *l. eorum ff. de poen.* Ergo multo magis haereticorum condemnatorum.

CONSULTATIO CLVII.

Qualis defensio Haeretico defuncto competat. Quinam, & quomodo in ea citandi, ubi & Parerga aliquot de haereticorum defensione.

IN hac re distinguendum est inter jus & factum. Jus habet, quod sit haeticus, & ut talis puniendus quicunque verbo, vel pacto asseruerit tanquam verum id, quod est contrarium veritati fidei catholicae, ab Ecclesia decretum. Factum autem est, quod quis verum id asseruerit. Unde, quod aliquis non sit puniendus, ut haeticus ex duplici capite potest probari. Vel quia illius assertio non sit haeretica, etiam si opponatur veritati, ab Ecclesia proposita, ut de fide credenda. Ex hac autem parte nulla haeredibus defuncti competit defensio, immo illi ex hoc essent autores haeresis, immo haeretici, si vellent, quod non sit haeresis punienda sentire oppositum veritati, quae omnibus, ut firma fide credenda, proponitur ab Ecclesia; quamvis ubi res sit adhuc dubia, & nondum declarata ab Ecclesia, non sit haeresis tenere ac defendere eam partem, quae sibi videtur verior, salva semper Ecclesiae declaratione.

Ex altero igitur capite, scilicet in facto potest defendi defunctus, vel negando & probando, quod ille non asseruerit, quod illi imponitur, neque est contra fidem; vel quia cum illud asseruit, non erat sanae mentis, ideoque libere non consentit in errorem contra fidem.

Quomodo autem filii, vel haeredes defunctum de certa haeresi inquisitum defendere possint, ostenditur in *cap. filii de haeret. in 6.* Ex eo enim pro certo sumitur factum verum ac sine ulla dubitatione haeticum, quale est infirmum ab haeticis petere consolationem per eorum manuum impositionem. Ex quo elicitur haec regula. Si defunctus fuerit vita diffamatus, vel suspectus, aut legitime constiterit, quod ille sanae mentis existens, hujusmodi haeticos petierit, ejus filii, vel haeredes non sunt admittendi ad probandum, quod defunctus non fuerit sanae mentis vel quod habuerit memoriam perturbatam, alias dicti filii, vel haeredes admittantur ad id probandum, sed non per uxores, filios, familiares, vel e suis aliquos, sed per testes alios, fide dignos, & specialiter fidei catholicae zelatores.

Pro non dubio etiam sumitur in *d. cap. filii*, factum esse ex parte Fisci probatum, scilicet, quod defunctus hanc consolationem petierit ab haeticis, dubium vero esse, an ille esset sanae mentis, cum illam petierit. Unde Pontifex solum decernit, quando filii, vel haeredes ad hoc probandum admitti debeant. Si ergo filii, vel haeredes negent substantiam facti, & velint probare defunctum hanc consolationem non postulasse, utique id probare possunt. Regulariter enim tam reus, quam actor admittuntur ad probandum, & fundata intentione actoris, licet reo peremptoria probare ita, ut si actor unum posuit, & probavit, possit reus contrarium ponere ac probare per *Glof. in d. cap. filii in 2. praesup.* & ibi *Gemin. n. 11.* & *Anchar. n. 3.*

Quare esto, quod per fiscum sit probatum, quod infirmus petierit consolationem ab haeticis, si tamen filii, vel haeredes velint probare contrarium, admitti debent. Neque id adversatur *d. cap. filii* Quia Pontifex ibi non loquitur de probatione facti secundum

substantiam, sed sumit pro certa & non controversa substantiam actus, solumque statuit de qualitate sanae mentis, & vult, quod in casibus ibi expressis non debeant filii admitti ad probandam non sanitatem mentis. Unde ad excludendam probationem non sanae mentis Pontifex non solum requirit quod factum sit probatum, & non controversum, sed etiam alteram ex hisce tribus conditionibus. Vel quod infirmus esset diffamatus de haeresi, nempe diffamatione proprie dicta, quae fit ex infamia publica, nec rumor ad hoc sufficit, ut per *Archid. in d. cap. filii n. 7.* *Gemin. nu. 7.* & *Farinac. de haeres. q. 182. n. 112.* Vel quod infirmus esset tunc suspectus de haeresi, ad quam suspicionem probandam in hunc effectum sufficiunt leviores suspensiones, quam essent necessariae ad condemnandum, ut etiam advertunt *Archid. n. 7.* *Gemin. n. 8.* & *Farin. d. n. 112.*

Quod autem ad utramque conditionem notandum est, quod haeresis, de qua infirmus ad speciem casus *d. cap. filii*, debet esse infamatus, vel suspectus, debet esse haeresis Catharorum, vel similitum haeticorum admittentium consolationem per manuum impositionem. Nam si infirmus esset diffamatus, vel suspectus de haeresi, talem superstitionem non admittente, potius ex hac diffamatione, aut suspitione oriretur praesumptio contraria. An autem ad hunc effectum excludendae probationis sufficiat suspicio levis, scilicet quae sit ex facto inducente solum levem suspensionem, nego. Durum enim videretur asserere quod ex sola levi suspitione induci possit tanta & talis praesumptio, quae dicenda sit praesumptio juris ac de jure, contra quam admitti non debeat probatio. Quod si ex citatis Autoribus non sufficit rumor, sed necessaria est diffamatio, nec quidem erit sufficiens, quaelibet suspicio, sed erit necessaria talis, quae aequipolleat diffamationi.

Tertia vero conditio est, quod sana mens sit legitime probata. Censetur autem legitime probata, si sit probata ex claris probationibus, vel ex legitimis inditiis, ut per *Gemin. loc. cit. n. 9.* & *Farinac. d. n. 112.* Eodem namque modo debet esse probata diffamatio, vel suspicio haeresis, quia non potest dici, quod in judicio quispiam sit diffamatus, vel suspectus, nisi id fuerit in judicio probatum.

Porro cum non sanam mentem, vel furorem probare spectet ad eum, qui id allegat, ut per *Archid. ibid. n. 10.* & *Franch. n. 3.* quia non sana mens, non praesumitur, nisi probetur, cum haec sit qualitas, quae raro in homine reperitur, ideo, quamvis semel furiosus, semper praesumatur furiosus, nisi oppositum probetur, ut ait *Archid. n. 5.* tamen probandum erit, quod semel fuerit furiosus. Maxime, quia multi sunt, qui ut evadant poenas, furorem simulant. Quando igitur non solum adest praesumptio generalis sanae mentis, sed etiam mentis sanitas legitime est probata, merito Pontifex voluit ex hac probatione oriri praesumptionem juris ac de jure, contra quam non admittitur probatio, ut dicitur in *d. cap. filii*, ac ibi docent *Gloss. v. legitime*, *Archid. n. 9.* *Anchar. d. n. 3.* *Franch. n. item 3.* *Gemin. in sum. Sylvest. v. haeresis 2. n. 16.* *Repert. Inquis. v. defunctus*, *Gundisalv. de haeret. q. 22. n. 9.* *Eymer. p. 3. q. 47.* & *q. 121.* ibique *Pegna sub initio*, & *Farinac. de haeret. d. q. 182. nu. 112.*

Et nihilominus, licet non admittatur in hoc casu directa probatio in contrarium non sanae mentis, admitti tamen debet probatio indirecta, quae tendit ad infirmam probationem sanae mentis, probando illam esse corruptam, vel falsam, aut non concludentem, sive non legitimam, ut per *Jo. Andr. in d. cap. filii, d. v. legitime*, *Anchar. n. 3.* *Gemin. n. 9.* & *seq. Franch. n. 3.* *Repert. Inquis. v. probationes*, *Gundisalv. d. q. 22. n. 10.* *Decian. tr. cr. lib. 5. cap. 57. n. 91.* *Farinac. d. q. 182. n. 114.* & *q. 187. n. 50.* *Pegn. in 2. p. direct. q. 55. com. 30.*

Ceterum ipse arbitror, quod factum de eo, qui haeticalem consolationem petiit, sit in *d. cap. filii de haeret. in 6.* exempli

exempli causa appositum, atque ideo idem dicendum sit de quocunque alio facto, aut dicto hæretico certo, & non æquivoco, vel ambiguo. Formalis quippe decisio ac principalis intentio Legislatoris fuit, ut exceptio non sanæ mentis allata ad defensionem defuncti, ubi constat de dicto, vel facto hæretico non debeat admitti in illis tribus casibus, scilicet si defunctus, dum vivebat, fuit diffamatus de hæresi illa, vel suspectus, vel eum fuisse sanæ mentis, legitime probatum fuerit. Semper tamen adverti debet, quod regula *dicti cap. filii* non procedit de substantia actus, sed de qualitate non sanæ mentis, admissio, quod alias sine controversia constet de facto hæretico. Quo admissio, regula extenditur ad aliam similem qualitatem, ut si allegetur, quod defunctus non ex animo, neque ex mala credulitate, sed solum extrinsecus hæreticum factum commisit. Nam probato, quod defunctus fuit de illa hæresi diffamatus, aut suspectus, aut quoad fieri potest, probata mala intentione illius, quia probatum fuit, quod nec timor, neque alia similis causa adfuerit, ob quam defunctus motus fuerit ad externum actum hæreticum non ex mala & hæretica intentione devenisse, tunc mala intentio violenter præsumitur, & contra violentam præsumptionem non admittitur probatio, Eym. p. 2. q. 55. ibique Pegna *com.* 80. ubi notat, quod violenta præsumptio ex dicto, vel facto contra fidem oritur, quando dictum, vel factum est iudicium indubitatum, quod ad illud trahi nequit, quam ad errorem, quem indicat factum, vel dictum hæreticum.

Est insuper advertendum, quod in his longe alia est ratio de hæretico vivo, qui multis modis potest se defendere, ac per torturam potest suspicionem pravæ intentionis, vel aliam malam qualitatem tollere, vel saltem valde minuere, ut non sit locus pænæ ordinariæ & rigori juris, ac de hæretico defuncto, qui nequit se defendere, præcipue ex eo quod non possunt ejus defensores admitti ad probandum. Quare ad effectum non admittendi probationem non malæ qualitatis necesse est, quod factum hæreticum sit certum, & quod ubi non constat in iudicio, quod defunctus fuerit diffamatus, vel vehementer suspectus de illa hæresi, quam factum hæreticum indicat, si Fiscus velit excludere defensores à probatione directa non malæ qualitatis non sanæ mentis, vel non malæ intentionis, non sufficit, quod sit probatum factum hæreticum; sed necesse est, quod probatio facta per qualitatem probaverit, nempe sanam mentem, vel quod non adsit aliquod signum exterius, ex quo bona intentio colligi possit.

In his ergo casibus Alexander IV. summus Pontifex in *d. cap. filii* noluit filios, vel hæredes admitti ad probandum directe, quod defunctus non esset sanæ mentis, ex quo tamen non exclusit illos à probatione indirecta, per quam auferatur plena probatio facta per Fiscum vel excipiendo, & obijciendo defectum jurisdictionis in iudice, vel probando negativam coarctatam ex parte defuncti, scilicet probando quod tempore, quo dicitur commissum fuisse ab eo factum hæreticale in aliquo loco, ille erat in loco valde ab eo remoto, vel probando negativam coarctatam ex parte testium, quod eo die, quo deponuntur commissum fuisse factum hæreticale à defuncto in tali loco, ipsi existerant in loco valde longinquo. Vel probando actus veræ religionis in defuncto, contrarios crimini ipsi adscripto vel repellendo testes, & excipiendo contra illorum dicta & personas, vel alias. Et pariter excipi potest contra probationes, quibus Fiscus prætendit probatum esse, quod defunctus fuerit de hæresi diffamatus, vel suspectus, de quibus, atque aliis hujusmodi Clar. in p. 52. Simanch. *de cath. milit. tit.* 17. Cantera in q. q. *rim. de reo* q. 12. n. 2. Masin. in *prax.* p. 5. Caren. p. 3. tit. 9. §. 3. & 4. Salel. *lib. 4. cap. 1. regul.* 338. & 405. *suo loco.*

Immo si defunctus accusatus fuisset de delicto, relinquente post se vestigium, ut de fractione imaginis crucifixi in tali Ecclesia existentis, posset falsitas accusationis, & probationis probari per evidentiam facti, ostendendo imaginem non esse neque fuisse aliquando fractam, quia reperitur integra, & intacta. Quamvis difficile sit hoc posse contingere, nisi apud Judicem imperitum, qui confecit processum, non viso prius & non probato corpore delicti.

Si itaque ex hujusmodi defensionibus proberetur innocentia defuncti; vel certe minuat vis probationum Fisci ita, ut ex illis non restet plena probatio, defunctus non potest damnari, sed debet absolvi, quia ex sola suspicionem, aut non plena probatione defunctus damnari nequit.

Similiter si non fuerit plene probatum, quod defunctus, dum petiit consolationem ab hæretico, aut aliud factum hæreticum commisit, erat sanæ mentis, nec tanquam hæreticus, nec tanquam suspectus potest damnari. Quia hæresis est voluntarius ac liber error contra fidem. Non est autem voluntarium, aut liberum ubi homo non est sanæ mentis, & sui compos, ut cum D. Thoma p. 2. q. 6. ar. tradunt Doctores, & Glossa in *d. cap. filii, v. sanæ*, Archid. *nu.* 4. Gemin. *n.* 9. Eym. p. 3. q. 121. ubi Pegna *schol.* 161. Farinac. q. 189. *nu.* 11. Carena p. 2. tit. 4. n. 85.

Censetur autem non sanæ mentis, non solum phreneticus, aut furiosus, sed etiam ille, qui habet memoriam inordinatam, ac indispositam, ut per Gemin. in *d. cap. filii n.* 2. & Franch. *n.* 1. Immo ex verbis illis ejusdem *cap. perditam jam loquelam*, colligitur, non esse certum, quod infirmus, qui jam perdidit loquelam, sit sanæ mentis, & ideo ex particularibus conjecturis probandum erit à Fisco, quod infirmus, qui petiit consolationem ab hæreticis, postquam amiserat loquelam, esset sanæ mentis, ac perfecti iudicii, ad hoc ut filii ac hæredes non possint directe probare, quod defunctus non erat sanæ mentis.

In secunda vero parte regulæ, superius traditæ Pontifex, extra præfatos tres casus, admittens filios & hæredes ad probandum directe, quod defunctus non esset sanæ mentis, vult, quod ad hoc probandum legitimi testes esse non possint defuncti uxor, filii, familiares, vel sui, sed quod aliunde adducantur testes fide digni, & fidei orthodoxæ zelatores. Quod etiam decrevit idem Alexander IV. in constitutione, quæ incipit *ex parte* apud Pegnam, & docent glossa in *d. cap. filii*, Archid. *n.* 13. Jo. Andr. *n.* 1. & 2. Gemin. *n.* 3. Franch. *n.* 2. Eym. p. 3. d. q. 121. ibique Pegna q. 70. *com.* 119. & 170. Simanch. *de cath. instit. tit.* 17. n. 56. Sylvest. *v. hæreticus* 2. n. 16. locat. *v. uxor.* n. 4. Decian. *d. lib. 5. cap. 35. nu.* 37. Mascard. *de prob. lib. 2. concl.* 857. n. 24. Farinac. q. 188. *nu.* 149. Carena p. 3. tit. 5. §. 3. *num.* 71. Castropal. *tr.* 4. disp. 8. *pun.* 16. Salel. p. 1. lib. 2. cap. 2. n. 53.

Probari igitur potest, defunctum, quando aliquid fecit, non fuisse sanæ mentis. Licet enim hæc sit negativa, est tamen negativa qualitatis; quæ probari potest, ut per Archid. *ibid.* *num.* 10. Anchar. *nu.* 2. & Gemin. *nu.* 3. In hac tamen defensione testes esse non possunt uxor, neque filii, sive masculi, sive feminae, sive legitimi, sive illegitimi, & sive sint filii defuncti, sive filiorum per lineam rectam usque in infinitum. Quod est rationi consonum, quia causa patris defuncti est eorum causa. Habent enim in illa, ut alibi diximus, interesse, tum ratione infamiae, quæ in alias redundat, tum ratione pænarum, quæ ad illos extenduntur, tum ratione bonorum quibus privantur, si patris memoria damnetur.

Familiares vero alicujus dicuntur illi, qui intra domum illius deserviunt, ac sunt illius domestici commensales, ut alibi diximus, ubi ad hoc conditiones necessariæ, Rota *decis.* 584. p. 1. *reo.* Non

Non sufficit autem si absens interserviat, ut dixit Rota coram Gregorio XV. *dec.* 166. ad quam Beltramus. Censetur verò servire præsens ille, qui licet dormiat extra domum, tempore tamen sui servitii præsens est. Isti enim dicuntur esse de familia, quia nobilium familia comprehendit etiam interservientes personis domorum. Et proculdubio de hisce familiaribus loquitur *d. cap. filii*, qui etiam in domo vivunt, tanquam sub obedientia domini, ac sub ejus potestate sunt. Et de hujusmodi familiaribus loquitur Concilium Trid. *sess.* 24. *cap.* 11. *de reform.*

Inter familiares, etiam mercenarios domesticos ponit Archid. *in d. cap. filii* *nu.* 12. & Farinac. *d. qu.* 188. *nu.* 149. Sed sumunt mercenarium pro famulo commensali, ut sicque ij, qui ex mercede deserviunt, ut artifices non sunt familiares, atque adeo non prohibentur esse testes ad defensionem defuncti. Existimat tamen Pegna, quod famulus censendus sit familiaris, etiam si gratis interserviat. Sed si famulus interservit sub pacto expensarum, non interservit gratis, licet interserviat sine alio salario, quia pro servitute percipit victum, & vestitum. At si omnino gratis interservit, non potest dici familiaris, quia. ut habetur *ex cap. sicut vobis de verb. signif.* & ex Concilio Trid. *loc. cit.* unum ex substantialibus requisitis ad familiaritatem est continua commensalitas. Qui autem interservit gratis non habet interesse in causa defuncti, quia non potest timere, quod si publicentur bona defuncti, sibi deficiat merces servitutis, quia servit sine mercede. Et ideo Specul. *tit. de teste* §. 1. hunc famulum gratis servientem, inter familiares noluit numerare.

Colonum etiam inter familiares, sive inter illos, qui admitti non debent in hac causa, recenset Pegna *Com.* 119. Et quidem si defunctus inquisitus fuisset cultor agrorum & aluisset plures famulos pro servitio domus & pro agrorum cultura, tunc hic colonus, qui simul fuit famulus defuncti, dicendus esset familiaris illius. At mercenarii, qui ad tempus conducuntur pro colendo agro, vel quibus dantur agri colendi pro certa mercede, sunt mercenarii externi, nec sunt de familia, neque proprie sunt familiares, cum neque intra domum domino interserviant, neque sint ejus perpetui commensales.

Domestici verò non distinguuntur à filiis, & famulis. Unde recte Pegna *d. com.* 119. ait, quod domestici dicuntur omnes illi, quibus ratione potestatis potest imperari, quales sunt qui in domo nostra habitant, nobis servientes. Sicque domesticus est nomen commune omnibus de familia, comprehendens uxorem, filios, famulos, & quoscunque, qui in domo sunt sub patria potestate, vel maritali, vel dominica. Et ideo *d. cap. filii*, ut clarius procederet domesticos non nominat, quia nomen domestici est generale, sed speciatim nominat uxorem, filios, & familiares.

Sub verbis autem illis, *vel de suis aliquos*, quæ leguntur *in d. cap. filii*, comprehenduntur consanguinei. Nam in communi sermone consanguinei dicuntur esse de suis, respectu scilicet illius cujus sunt consanguinei, & ita, quod ad defensionem in causa fidei non debeant admitti consanguinei probat Pegna *d. com.* 119. Simanch. *de cath. instit. tit.* 64. *nu.* 81. & in *Enchir.* *tit.* 35. *nu.* 24. Farinac. *d. qu.* 188. *nu.* 149. Soula *lib.* 2. *aph. cap.* 15. *num.* 1. Carenap. 3. *tit.* 5. §. 3. *nu.* 21. Salel. *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 2. *nu.* 53. Nam & isti habent interesse in absolutione hæretici defuncti, saltem quod ad evitandam infamiam, vel dedecus familiaris, quod consequerentur ex damnata memoria defuncti, Immo Salelles *d. n.* 53. ex eadem ratione id extendit ad affines, Quod tamen intelligo cum Carenap. *ubi supra* *num.* 18. durante affinitate, non autem ea dissoluta per mortem mariti vel uxoris.

Nullum verò est verbum *in d. cap. filii*, sub quo

in proprietate sermonis comprehendantur amici, & ideo isti ex vi *d. cap. filii* non prohibentur esse testes ad defensionem hæretici defuncti, nisi aliunde ex aliqua circumstantia rejici debeant. Nam potest esse, quod sint de eadem hæresi suspecti.

Limitatur tamen dispositio dicti *cap. filii de hæres.* *in 6.* Primo, ut non procedat in familiari præterito, qui jam recessit à servitio antequam examinetur in testem, nisi hoc factum esset in fraudem, quæ præsumitur, si statim post examen iterum ille ad servitium recipitur. Secundo quando veritas pro innocentia rei aliunde haberi non posset, ut per Simanch. *de cath. instit. d. tit.* 19. *num.* 21. quem referunt, & non rejiciunt Farinac. *d. q.* 197. *num.* 150. & *q.* 54. *de testib.* *nu.* 118. & *q.* 55. *nu.* 73. Salel. *d. cap.* 2. *num.* 56. & Castropal. *d. tr.* 4. *disp.* 8. *pnn.* 15. §. 2. *nu.* 9. Tertio domestici & familiares admittuntur in hoc casu in testes, si sint personæ admodum dignæ, ac spectatæ probitatis, ut per Pegnam *d. com.* 119. Malcard. *ibid. concl.* 857. *nu.* 18. Præcipue, si, ut inquit Farinac. *d. qu.* 197. *nu.* 151. cum hoc teste domestico conveniret alius testis omni exceptione major, aut concurrerent aliqua indicia innocentia.

Non obstat textus *in cap. in fidei favorem eod. tit. in 6.* in quo in fidei favorem conceditur admitti in causa fidei testes inhabiles. Nam hic favor consistit, ut tales adhiberi possint, etiam si adsint testes habiles. At *in d. cap. filii* dicitur, quod ad defensionem admittantur solum in subsidium.

Minus obstat *d. cap. filii*. Nam ejus mens est, quod non admittantur, ut reprobatorii testium Fisci, quia testes reprobatorii debent esse omni exceptione majores, *cap.* 1. ibique *Glos. v. Stephanus Papa de except. Specul. tit. de testib. reprob. in princ.* & *n.* 3. Boët. *der.* 40. ac Rota *dec.* 22. *de rescript. in antiq.* Quodque non adhibeantur, nisi ex necessitate. Atque ita pro hac sententia referuntur etiam Gabr. *lib.* 7. *conclus.* 22. *num.* 7. Campegi. *de testib. reg.* 5. *fall.* 9. Malcard. *de prob. lib.* 2. *concl.* 658. *n.* 27. & *seq.*

Advertendum denique est, quod hætenus dicta in hac consultatione non adversantur iis, quæ alibi à nobis dicta sunt. Nam ibi diximus, non solum filios, sed etiam quemlibet admittendum esse ad defensionem causæ defuncti inquisiti de hæresi, hinc verò ab hac defensione arceri videntur etiam filii. At nulla est contrarietas; solum enim in hac consultatione modus defensionis est traditus, & in aliquibus casibus solum prohibiti sunt filii directe probare, quod defunctus non fuerit sanæ mentis, non negata defensione, & facultate, quæ per indirectas probationes haberi potest. In aliis verò casibus, admissa defensione prohibetur, ne defunctum probeatur non fuisse sanæ mentis per testes domesticos, & familiares. Ideo *in d. cap. filii* non est prohibita omnis species defensionis inquisiti de hæresi, & propterea quod disposita in hac speciali defensione, & ex peculiari ratione adducta *in dict. cap. filii*, non debeant extendi ad alias defensiones, tradit Farinac. *d. qu.* 197. *num.* 111. ex Deciano *lib.* 5. *cap.* 27. *num.* 18. quos sequitur Castropal. *d. disp.* 8. *pnn.* 16. *num.* 8. sicque etiam, quod *d. cap. filii* speciale jus continent, inquirunt etiam ibi Archid. *num.* 13. Gemin. *num.* 3. & 4. & Franch. *num.* 2.

Parerga. Reis S. Officii non permittitur, ut suas defensiones faciant extra carceres. 9. Julii 1612. Fuit tamen permissum cuidam Neapolitano illas faciendi extra carceres, quamvis causa esset gravis, & fuit habilitatus à carceribus S. Officii Urbis.

Carcerati S. Officii debent in carceribus secretis defensiones facere.

Reis S. Officii non est danda copia processus offensivi, nisi facta per ipsos obligatione de illa restituenda post expeditionem causæ.

Copiam processus non solvunt Notario Rei S. Officii, si illa mittitur ad Urbem jussu S. Congregationis, secus verò si mittatur, instante ipso reo.

Copiam scripturarum, processuum, sententiarum & aliarum rerum, non solet regulariter S. Officium concedere, & alteri dare. Poterit tamen dari copia sententiæ, non autem processus, nepotibus hæretici, ut illa se in lite juvare possent.

Et copia sententiæ latæ contra patrem poterit concedi filio.

Copia item scripturarum existentium in S. Officio poterit etiam dari ad probandum Titium præsentum maritum habere uxorem superstitem. Poterit quoque dari pro recuperatione bonorum sub fideicommissio.

Copia sententiæ traditi Curia seculari dari poterit illius hæredibus.

Sæpius deneganda, quemadmodum deneganda pars processus fabricati in S. Officio.

Dicitur aliquando fides, sive attestatio, continens vel quod quis maneat sub protestatione S. Officii; vel quod non sit detentus ab causam fidei; vel quod nihil sit in S. Officio, quominus possit obtinere beneficia & dignitates ecclesiasticas; vel quod nihil sit ibi deducum, quod eum impediatur à muneribus, & honoribus suæ Religionis, si is fuerit religiosus. Datur etiam decretum authenticum, quo declaratur, S. Congregationem censuisse aliquem detentum in S. Officio esse absolvendum, uti repertum non culpabilem, ideoque libere dimittendum.

Carceratus S. Officii petens posse suum processum communicari suo fratri, qui ei auxilium præbere poterat in scribendis copiis processus, nihil obtinet. Est enim contra stylum S. Officii 3. Decembris 1604.

Carcerati S. Officii, donec sunt in defensionibus non loquuntur cum aliquo, neque scribunt absque licentia 7. Junii 1567.

Commendationes quarumcunque personarum cuiusvis dignitatis, & præminentia sint, etiam per litteras, scienter Cardinales generales Inquisitores, Consultores, Officiales quicumque, etiam Inquisitores, recipere non possunt pro hæreticis.

Decretum prohibens commendationes reorum, eorumque causarum non comprehendit eorum Advocatos, protectores, & procuratores. Illorum commendationes qui voce ac scripto instant pro expeditione non sunt comprehensæ in prædicto decreto.

Neque commendationes parentum, & amicorum, nullum præjudicium causis inferentes.

Ministri S. Officii hujusmodi commendationes recipientes, à quibus rei possunt consequi auxilium & favorem in suis causis, subijciuntur censuris.

Eis tamen audire non est prohibitum Inquisitoribus, sed tenentur postea illas publicare, quando proponuntur causæ reorum, vel saltem certiore reddere S. Congregationem, quando ad illam transmittuntur processus rei commendati. Quare possunt illas recipere, & sic receptas transmittere Assessorii S. Officii, referendas in fine causæ.

CONSULTATIO CLVIII.

An qui sponte seipsum interficit ob laudem Dei, censendus sit formaliter hæreticus?

HAc in re generalis regula est, neminem posse ullo casu mortem sponte subire, nec ullam circumstantiam dari, quæ necem propriam valeat licitam efficere, sicut ex verbis D. Augustini lib. 1. de civit. Dei cap. 20. & cap. 26. relatis in can. ut non liceat 9. ac D. Hieronymi ut Jonam Prophetam, cap. 1. prope finem in can. non est nostrum 11. q. 1. tractat. 11.

dit omnino videndus Balthasar Gomez de potest in seipsum lib. 1. cap. 8. num. 1. ubi & cap. seq. responder singulis exemplis, quæ adduci possunt, tum ex veteri, tum ex novo testamento, atque ex historiis profanis, quod etiam post D. Thomam 2. 2. q. 64. ar. 5. docent omnes Theologi, & tradunt Covar. var. lib. 1. cap. 2. nu. 8. & 9. Sot. de just. & jur. lib. 5. q. 1. ar. 5. Sananch. de cathol. institut. 18. num. 29. Rationes vide apud ipsos.

Quæ regula ampliatur primo, ut neque liceat se certo mortis periculo exponere per actus positivos, qui directo tendant ad mortem certam, ac illam necessario inferant ex propria natura, puta se precipitare ex alto adeo, ut cesset omnis spes necem evadendi, Covar. d. n. 8. Sot. d. q. 1. ar. 6. ad 1. Aragon. d. 2. 2. q. 64. ar. 5. ad 3. ibique Bannes dub. 1. ad 2. & Salon. contr. 1. ad 5. ac q. 69. ar. 4. contr. ult. concl. 1. Valentia tom. . . . diff. 5. q. 8. pun. 2. ad 2. & 3. argum. Petr. Navar. de restit. lib. 2. cap. 3. num. 64. & 72. Gomez loc. cit. lib. 2. cap. 1. numer. 5.

Ampliatur secundo, quod neque liceat pro Republica se manifestæ morti obicere, illam præeligendo, ut inquit Durand. in 4. sent. d. 17. q. 6. num. 6. & 8. cum seq. ac 11. & post alios Gomez d. lib. 2. cap. 2. in 2. casu, qui articulum ad partem examinat, ac ita concludit a num. 11. ad 16. Quare inquit Bannes d. q. 64. ar. 5. dub. 1. & Gomez d. cap. 2. num. 13. militem non posse, ut hostem precipitet se simul cum illo inter amplexus precipitare, quamvis possit se periculo exponere, ut precipitetur, cum hostem precipitat.

Ampliatur tertio, ut neque pro aliorum salute spirituali liceat mortem certam, & infallibilem præeligendo oppotere ex Petro Navar. d. lib. 2. cap. 3. num. 63. & 66. & aliis, quos refert, & comprobatur Gomez d. lib. 2. cap. 4. num. 2. & seqq. licet num. 5. cum D. Thoma 2. 2. q. 26. ar. 5. & scholasticis subdat, unumquemque teneri se gravi, ac evidenti periculo exponere pro salute constituti in extrema necessitate spirituali.

Itaque duplici modo defendi potest homicidium sui ipsius. Vel cum quis non intendat spontaneam prælectionem mortis necessario, ac certo sequuturæ, cum liceat, etiam pro Republica se mortis periculo, quantumvis maximo, exponere, si adsit aliqua spes evadendi, ac intentio se tuendi, dummodo fieri posset, quamvis inde mors sequatur indirecte, cum dicatur evenire præter dictam intentionem, tanquam effectus consequitivus, ac ipse actus directus ad finem licitum & honestum sit per se actus fortitudinis ex D. Thoma 2. 2. q. 123. ar. 5. & ex aliis congestis à Gomez d. lib. 2. cap. 2. in 3. casu num. 16. animadvertens n. 17. hujus generis fuisse casum Eleazeris, de quo Machab. 1. cap. 6. quia non habuit intentionem moriendi, sed occidendi elephantem, quamvis illo cadente fuerit oppressus, idemque aliis exemplis confirmans. Et ita intelligenda sunt exempla, quibus graves Doctores firmant, posse quempiam pro salute publica ignem injicere in pulverem vitratum ac sulphureum ad evertendam turrim hostilem, etiam quod sciat se momento dissipandum; non enim dici potest, quod proprie se interimat. Quod quis possit se obicere telo, ut corpus Principis vel amici salvet, immo & se offerre occidendo pro amico injuste condemnato ad mortem de quo Less. lib. 2. c. 9. dub. 6. n. 30. & seq. militesque cum hæreticis prælio navali dimicantes, cum jam viderint, navem in potestatem hostium venturam, posse ipsam incendere, ac se in mare dejicere, ne ipsi & navis veniant in hostium potestatem, ut per Lessium de just. & jur. lib. 2. cap. 9. dub. 6. num. 32. cum binis seqq. Laym. theol. moral.

moral. p. 3. sect. 5. tract. 3. cap. 1. numero 3. Bonac. tom. 2. de restit. in part. disp. 2. quest. ult. sect. 1. pun. 5. nu. 8. Diana part. 5. tractat. 4. de homicid. resol. 31. Quod condemnatus ad mortem per famem, possit abstinere à cibo clanculum oblato, Sot. lib. 5. de inst. qu. 6. art. 4. Quod damnato ad mortem non liceat fugere è carcere, cum possit. Quod si duo sint in extrema necessitate constituti, possit alter alteri cedere panem, quem habet, & sinere se mori, & in naufragio potest quis alteri permittere tabulam, etiam à se occupatam, & committere se undis, licet non sit spes evadendi, Victor. de homic. num. 26. habet enim justam causam, nempe officium charitatis in proximum. Quod miles possit, ac teneatur non deserere stationem in periculo communi, etsi cersus sit se occidendum. Quod quis possit servire peste infectis, etsi putet se inficiendum. Justa namque subest causa.

Non enim intendunt sui interitum, sed ne hostis navi cum publico damno potiarur, & ut se ipsi, si qua ratione possint, à morte certissima ab hoste inferenda eripiant. Unde Cajet. tom. 3. opusc. tract. 9. de vinculo obedientia ad 2. ration. ait: Miles pro actu virtutis, scilicet justæ defensionis, aut justæ ultionis, exponit vitam suam periculo, & serviens infectis pro actu virtutis, scilicet religiosi obsequii exponit se periculo mortis. Et in Judic. cap. 16. ita inquit: Non eligitur in hujusmodi casibus mors propria in seipsa, sed per se eligitur mors hostium, & concomitans propria mors toleranda admittitur propter bonum ultionis. Ac cætera, quæ dumtaxat locum habent ubi finis, ac intentio est directa erga salutem publicam, pro qua strenue ac forritur quis exponit se periculo etiam extremo, non quia velit mori, sed quia vult etiam cum propria jactura publicum bonum. Quod admittit Gomez dict. libro secundo, capite primo, numero sexto, dicens numero septimo, id esse conforme etiam doctrinæ D. Thomæ quod exponere se periculo, quamvis evidentissimo mortis pro salute publica, est actus virtuosus, & ad virtutem fortitudinis pertinens. Idque repetit dict. libro secundo, capite secundo, numero decimo sexto, & seq. Et quod ad naturam actus sufficit, non esse adeo certam & infallibilem mortem, ut nec possit adesse aliqua spes evadendi, licet periculum esset gravissimum. Spes autem hæc veluti à natura insita facile suaderi potest, quod non sit omnino exclusa, cum ne quidem ex lapsu præcipiti necessariò sequutura sit mors, ut probatur exemplo Civis Arelatensis, qui cum per annos plurimos decubisset, flagrante per subitum incendium domo, gravi timore perculsus, repente sese erexit, excitatisque corporis viribus è summo ædium præceps ruit absque ulla pœnitentia læsione; immò recuperatis sensu ac motu, quibus in una corporis parte privatus erat, ut referunt Valeriola libro secundo observat. 2. & Schenk. observation. libro primo rubr. de paralyti ver. curatio fortuita. Huc etiam faciunt exempla recensita à Lessio loco citato à Lopez in instruct. conf. capite sexagesimo quinto de homic. ac plenius ab Vvadingo in Annal. Minor. tomo 6. an. 1456. numero 65.

Vel divina revelatione supposita. Nam qui spiritu Dei aguntur, sub lege non sunt. Atque ita procedunt exempla Samsonis, qui seipsum cum hostibus ruina domus oppressit Judic. capite vigesimo sexto cujus meminit Gomez libro primo dict. capite octavo, numero vigesimo octavo. Razix Machab. capite decimo quarto, juxta opinionem Nicolai de Lira, & Ugonis Cardinalis, etsi Divus Augustinus epist. 61. ad Dulcidium, & libro secundo contra 2. epist. Gaudentii capite trigesimo tertio, ac Sixtus Se-

mentis lib. 4. biblioth. Sanctor. in confect. hæres. 11. resp. ad 6. ejus factum non probent, quibus adhæret Gomez dict. capite octavo, numero duodecimo. Adolescentum Christianorum apud Eusebium libro octavo hist. Eccles. cap. 12. Hermanici apud eundem lib. 4. cap. 14. Alictæ monachi apud Nicephorum Callixtum lib. 7. cap. 11. Trecentorum martyrum, quorum meminit Martyrologium Romanum die 24. Augusti, Athanasii Martyris, Maximæ Levitæ & martyris eodem Martyrologio 5. Decem. & 20. Octob. Apolloniæ Alexandrinæ, Pelagiæ Antiochenæ, Sophroniæ, & aliarum Virginum, de quibus Augustinus lib. 1. de civit. cap. 26. ac similia.

Unde displicet Lessius, qui citato lib. 2. cap. 9. dub. 6. numero 33. cum paucis quibusdam censet talem revelationem aut dispensationem, sive, ut Augustinus ait spiritum latenter hoc jubentem, non esse necessariam. Quia non est recurrendum ad superna nobis ignota, sed standum est regulæ, nisi divina iusta evidenter appareant ex circumstantiis actus, personæ, temporis, loci, causæ, & hujusmodi aliis. Er inter reliqua signa, quæ traduntur ad dignoscendum, an mors voluntaria fuerit secuta instincta, sive impulsu divino, unum est, quando inter hostes fidei imminet periculum, sive necessitas, vel utilitas magna fidei christianæ, sive realis propugnatio illius, vel defensio, ut per Castel. de Sancti. Mart. Canoniz. pun. 2. concl. 2. n. 17.

His autem annotatis, ita respondendum censeo ad quæstionem propositam: Occidens sponte se ipsum, extra regulam traditam, ob laudem Dei, est virtualiter hæreticus. Antequam id proberur, notandum est, quod inter alias hæreses, quas enumerat Alphonsus à Castro adversus hæreses v. Martyrum lib. 10. lit. B. illa est, quæ asserit, eos, qui se pro peccato interimunt, debere martyres nuncupari pro eo, quod puniunt in se, quod dolent commisisse. Hujus erroris autor fuit Petilianus Donatista, contra quem extant aliquot Augustini tractatus. Hic error vincitur ex facto Judæ, qui dolens de peccato, quod commiserat, laqueo se suspendit. Judam autem fuisse damnatum, nullus Catholicus dubitat.

Et ibi idè à Castro refert aliam hæresim, quæ adstruit, omnes, qui mortem ultro ei patiuntur, esse martyres dicendos, sive talem mortem ab aliis infligam patiantur, sive eam sibi ipsis infligant. Hujus hæresis autores vocat Augustinus Circumcelliones lib. de hæres. cap. 69. Philaster Circuitores, quos pertinere ad Donatistas, ac sub illis militare ait loco citato Augustinus.

Ex quibus assero primò & simul probo responsionem. Omnis, qui asserit, occidentem sponte seipsum esse martyrem, est hæreticus. Qui autem sponte occidit seipsum ob laudem vel honorem Dei, asserit virtualiter esse martyrem. Nam martyres veri proprio sanguine effuso, nihil aliud intendunt, nisi laudare Deum, & propriam vitam contemnere pro ejus honore tuendo, vel respectu fidei, vel respectu alicujus virtutis infusæ. Atque adeo saltem virtualiter est hæreticus, hæresi Donatistarum, & Circumcellionum.

Confirmatur. Qui negat aliquam propositionem evidenter illatam ex aliqua præmissa revelata, ut est conclusio hæc theologica: *Christus habet voluntatem humanam*, quæ deducitur ex altera revelata, scilicet: *Christus est homo*, & ex altera naturali nempe: *Omnis homo habet voluntatem humanam*, iste censetur virtualiter negare præmissam immediatè revelatam. Nam qui negat conclusionem evidenter, ac necessariò illatam ex præmissis, censetur virtualiter negare antecedens, & præmissas ex quibus inferitur. Cum igitur hæc conclusio theologica: *Christus habet voluntatem* inferatur necessariò ex illa præmissa immediatè revelata: *Christus est homo*, virtualiter negat hanc præmissam; ac

proinde

proinde est verè hæreticus, & ut talis debet puniri in foro externo, ut rectè fasol. in 1. p. D. Thom. qu. 1. ar. 3. Valent. tom. 3. disp. 1. quæst. 11. pun. 1. diff. 3. Canus de loc. theol. lib. 12. capit. 9. Ergo à simili, qui est virtualiter hæreticus non negativus, sive non negans aliquam propositionem de fide, sed virtualiter asserens aliquem errorem contra fidem, ut est in hoc casu, merito in foro externo censendus est, ac puniendus, ut hæreticus.

Assero secundo: Occidens seipsum ob laudem Dei, est formaliter hæreticus. Ad id probandum notat idem à Castro loc. cit. lib. 1. capit. 1. lit. B. quod hæresis est dogma falsum, fidei orthodoxæ repugnans, diciturque dogma falsum omnem enunciationem falsam, sive illam quis dogmatizet, sive illam secum tacitus affirmet. Nam utcumque hæresis esse potest. Et statim: Sola res effecta absque iudicio intellectus definitis, peccatum esse potest, hæresis autem minime. Qui enim furatur, etsi contra Scripturam id fieri vetantem agat, non est hæreticus, nisi credat furtum non esse peccatum. Fornicationem Sacra Scriptura prohibet; atqui fornicatur, nisi hoc impune fieri credat, non est censendus hæreticus. Opus ergo solum sive intellectus errore, hæresis non est; quantumlibet opus sit ex Scriptura prohibitum. Propter quod admonere oportuit, ut cum Simoniam aliquando hæresim appellari audieris, intelligas non opus ipsum, quo Simonia committitur, esse hæresim, sed errorem, quo credit spiritualia esse vendalia. Sic enim vocatur à Gregorio Nazianzeno in fragmento quodam à Gratiano posito quæst. prima, caus. prima, can. qui student, & à Gregorio Romano lib. 4. regist. cap. 95. no. 113. & sequent. & lib. 9. cap. 140.

Et deinceps: Sed obstabit quæpiam; si res acta, intellectum minime circa eam errante, hæresis non est, quare deprehensus in exercitio Iudaicae ceremonie, aut alicujus ritus Sarracenorum, ut puta quia Sabbatum observat, aut agnum paschalem comedit, velut hæreticus puniatur? Quod si ex facto dicas suspitionem oriri, ut id, quod facit, ita esse faciendum credat, cur non eadem ratione fur, aut fornicator ansum suspensionis præstat, ut suspicemur, illum sic facere, quia sibi licere credit? Cui objectioni respondeo, magnum esse inter hæc & illa discrimen. Sunt enim aliqua peccata, ad qua homines sunt natura proclives, ut sunt carnis illecebra, auri sacra fames, honoris appetitus. Hæc ergo cum talia sunt, ut in illa precipites ferantur, etiam, repugnante conscientia, agimus. Sunt alia peccata, qua seculi se habent, ad qua voluntas non fertur, eo quod nihil habent, quo possint allicere voluntatem. Quapropter cum ad illa voluntas indifferens, ac dubia sit, intellectum consulit, ut sciat, quid facto opus sit, neque in his repugnante conscientia aliquid agere tentat.

Nec satis, sed subdit. Est enim intellectus voluntati à consilio. Sæpenumero autem accidit, ut Rex inconsultis omnibus, immo omnium consilio posthabito, in id, ad quod pronus est, præceptis ruat, & quod voluerit, agat, cum tamen sapissime in reliquis consulentibus cedat, & ex eorum consilio fieri omnia præcipiat: In his ergo, ad qua voluntas est prona, nusquam intellectus iudicio spreto, aliquid operatur. Ad ceremonias autem has, vel illas observandas nulla est à natura promissa in voluntate, nisi forte ex consuetudine exequendi eas, qua altera est natura; idcirco vehementis suspicio, ut ibi voluntas regatur ab intellectu, ut quod facit, sic credat esse faciendum. Sic cum Saluator ait: A fructibus eorum cognoscetis eos. Nam, ut Aristot. 3. eth. ait; qualis est unusquisque talis dicit, & operatur. Ex hac sola, ut opinor, ratione simoniacus appellatur hæreticus à Gregorio in regist. dicente: Quisquis per pecuniam ordinatur, ad hoc, ut hæreticus fiat, ordinatur. Nam ex hoc, quod impreciable licetur, verisimile est, cum

male sentire de sanctitate Ecclesie, quasi credat, eam velle spiritualia liceri, quam tamen Ecclesiam credere tenetur sanctam, immaculatam, sine macula, & sine ruga. Ecclesia igitur de his, qua foris patent iudicat, qua, non est dubium, esse mala. An autem intellectus sit concors operi, nec ne, Deus novit, qui intuetur cor, homines autem nesciunt, nisi qua foris patent, quamquam vehemens est suspicio, ut in illis magna sit intellectus ad opus conventio. Et hac de causa puniuntur ex facto istorum, velut hæreticus, qui propter alia opera, quantumlibet per Sacram Scripturam prohibita, minime ut talis puniatur, eo quod ibi suspicari non liceat, ut quod facit, sic credat esse faciendum. Hactenus à Castro.

Ex hac doctrina duo colliguntur. Alterum est, quod si quis crediderit furtum, aut fornicationem non esse peccatum, sed licite fieri posse, censendus sit hæreticus. Quia hæresis non consistit in errore operis, sive in opere intrinsece malo, aliàs omnia peccata mortalia essent hæreses. Quod est falsum, ut alibi probavimus, sed consistit in errore intellectus falsò asserentis, vel credentis furtum, & fornicationem esse licitam. Quod est formaliter oppositum Sacra Scriptura, revelanti furtum & fornicationem esse intrinsece mala, ut constat ex illis præceptis: Ne furaberis: Ne fornicaberis.

Alterum est, quod ut aliquis censeatur hæreticus formaliter ita credere, sicut moraliter operatur, inspicienda sunt peccata ex genere suo. Propterea exercens ritus Iudæorum, censetur ac puniatur, ut hæreticus, quia in huiusmodi opus non est proclivis natura, sicut illecebras carnis, sed ex mero impulsu, ac iudicio practico intellectus censetur perpetratum.

Ex his ita probatur assertio. Qui credit, & aliquo signo externo asserit furtum & fornicationem esse licitam, est formaliter hæreticus. Qui autem se interimit propter gloriam Dei, asserit formaliter occidere seipsum esse licitum ac meritum. Nam idem est hominem posse occidere seipsum esse in honorem Dei, ac dicere occidere seipsum esse licitum, cum solum intrinsece licita, vel indifferentia possint in laudem Dei offerri. Sicut enim qui diceret furtum & fornicationem perpetrare in laudem Dei, assereret evidenter, & ex necessaria consequentia, furtum & fornicationem non esse peccata, & ex doctrina Castri censetur formaliter hæreticus, quia sentiret contra expressum sensum S. Scriptura, prohibentis furtum & fornicationem tanquam intrinsece mala, ac proinde nunquam ex propria voluntate, & ex proprio objecto referri possunt in Deum, qui est intrinsece, ac substantialiter sanctus, ita qui assereret occisionem sui ipsius ex seipso posse referri in laudem Dei, jam diceret occisionem sui ipsius non esse intrinsece malam, & peccatum, sed esse licitam, ac piam. Quod est contra sensum expressum S. Scriptura, prohibentis tanquam intrinsece malam occisionem sui ipsius præcepto illo negativo: Non occides.

Et quidem licet in opere inhonesto, ac mortali, ad quod est proclivis natura, possimus interpretari, quod sit commissum, reclamante conscientia, & non errante iudicio intellectus, ut sunt fornicatio ex carne, furtum ex cupiditate, ut proinde dicantur opera ista commissæ ex concupiscentia, quæ plerumque arguit potius lapsum voluntatis, quam errorem intellectus, secus tamen dicendum est de peccatis, ad quæ natura non est proclivis, ut sunt ritus Iudæorum, & alia huiusmodi. Nam ex istis arguitur error intellectus formaliter, & censetur talia perpetrans formaliter hæreticus, & ut talis puniatur. Et ratio disparitatis est, quia solum ad delectabile natura hominis lapsa proprio pondere fertur, cum delectabile

sit objectum concupiscentiæ, ut docet D. Thom. 1. 2. pluribus in locis, cuiusmodi sunt peccata primi generis, furtum & fornicatio. At peccata secundi generis, scilicet ritus Judæorum, comestio Agni Paschalis, & id genus alia, sunt ex se opera magis abstracta, & formaliter moralia, & propterea censetur intellectus ea moliri, ac formaliter male credere, ac esse formaliter hæreticum. Occidere autem seipsum propter honorem Dei, est peccatum, ad quod non est proclivis natura, sed abhorrens, cum nihil aliud sit magis naturaliter homini insitum ac delectabile, quam vivere, ac diu vivere. Atque adeo autor formalis huius sceleris est error intellectus, cumque hoc scelus sit expresse prohibitum à S. Scriptura, censendus est formaliter hæreticus, quemadmodum Christianus, exercens ritus Judæorum, formaliter censendus est hæreticus.

Non obstat, quod ad constituendum hæreticum formalem, præter errorem intellectus, requiratur pertinacia voluntatis, quæ in homine à seipso interfecto constare non potest, tum propter defectum monitionis Ecclesiæ, tum propter ignorantiam, quæ poterat ab homicida sui ipsius allegari.

Nam, etsi ad constituendum aliquem formaliter hæreticum exigatur voluntatis pertinacia, subdatque Alciatus in capite primo de sum. Trin. & fid. cath. numero tertio ad pertinaciam requiri, quod hæreticus Ecclesiæ monitioni resistat tenendum tamen est cum Becano 2. 2. cap. 14. quæst. 2. concl. 3. nu. 10. ac cum omnibus ferè Theologis, satis pertinacem esse, qui sciens suam opinionem esse contra determinationem Ecclesiæ, spreta nihilominus illius auctoritate, in sua opinione persistit. Quia, ut ait Simanch. de cath. institut. tit. 48. numero 78. Sacra Scriptura, & Ecclesiastica definitio, quibus fides catholica nititur, plus operatur ac potest, quam sexcentæ Iudicis monitiones, ac mille prohibitiones juris humani.

Quæ doctrina non solum procedit in foro interiori, ut ait Aragon. in 2. 2. quæst. 11. art. 1. concl. 2. sed, ut docet Lorca ibid. art. 2. disp. 41. numero 8. etiam in exteriori, alioquin multi se excusarent, quod non fuerint admoniti, ac remanerent impuniti ad Reipublicæ Christianæ excidium. Posset fortassis admitti opinio Alciati in hæretico rudi, vel quando hæreticus esset Curia seculari tradendus, in quo tamen casu pro foro exteriori sufficeret præcessisse monitionem Inquisitoris, vel Episcopi, aut alterius viri docti ab iis deputati, nec ad cuiusvis causæ iudicium congregari debet Concilium, vel supremus Iudex adiri, sed debent esse peculiare Iudices, quorum maturo, ac prudenti iudicio causæ finiantur. Unde per se, atque ex natura rei non est necessaria admonitio, ut aliquis hæreticus sit pertinax. Nam in iis, quæ manifesta sunt, qui errat ex electione, ac deliberatè, etiam si à nullo speciatim admonitus sit, & priusquam admonitus sit, est pertinax, est etiam hæreticus.

Quare non rectè Alciatus, & quidam alii dicunt neminem censendum esse pertinacem, nisi eum, qui admonitus persistit in errore; quia sine speciali admonitione potest esse electio erroris contra Ecclesiam, & si quæ admonitio necessaria est, ipsa notorietate doctrinæ sit, quemadmodum in excommunicatione à jure lex ipsa sufficienter admonet, ut subsit contumacia, quæ ad excommunicationem requiritur. Nec solum in foro animæ, sed etiam in foro externo potest decerni pertinacia sine aliqua monitione prævia, ut per eundem Lorcam loc. cit. nu. 20. p. 4. tom. 7. resol. 36.

Hinc Paramus de orig. Inquis. lib. 1. tit. 2. cap. 4. n. 5. ait, in usu, ac more Ecclesiæ positum esse, eum hæreticum decernere, qui errore imbutus fuerit à se damnato,

quamvis nulla præcefferit commonentis eum vox. Et Paulus Garzia in ord. proced. in S. Officio fol. inquit: Quando el reo confessare haver tenido, y creydo errores, se le ha de preguntar, se sabia, y entendia que la Iglesia catholica Romana tenia lo contrario de lo que el creia, de manera que bastantemente satisfaga a lo que toca a la pertinacia, que es lo que haze herege consumado. Et Simanch. ibid. tit. 38. n. 7. & 8. adnotatu, ait, dignum est, quod quicumque credit aliquam propositionem veram esse, cujus contrariam sciat esse catholicam, hoc solo consumatus hæreticus pertinax est. Nec audiendi quidam, de quorum numero est Alciatus, qui putant, neminem pertinacem esse, qui non habet animum obstinatum, & admonitus non persistit. Nam pertinacia, quæ contumaciam facit hæreticum, non est sola obstinatio, sed quilibet etiam verus consensus contrarius cognitæ veritati Ecclesiæ Catholicæ. Id ipsum docent Merozza in disp. theol. tom. 3. disp. 1. cap. 2. dub. 12. num. 181. Suarez de fide disp. 19. sect. 3. numero 8. ac Ricciol. de jur. person. lib. 5. cap. 2. num. 10. Estque contra Sanctarellum, Alciatum, Menochium, & alios, quorum opinio, ut supra notavimus admitti solum poterit in casu, quo hæreticus esset rudis, vel etiam doctus, & relaxandus esset brachio seculari.

At quoniam, ut advertit Becanus loc. alleg. n. 13. ex superius adductis sequitur, quod non est hæreticus, nisi sit pertinax in suo errore, & non est pertinax, nisi qui advertit se sentire contra Ecclesiam, ac proinde qui hoc ignorat, nec pertinax neque hæreticus est; ideo videndum est, quænam ignorantia excuset ab hæresi; ac per consequens à pertinacia. Porro ignorantia culpabilis, siue voluntaria duplex est. Affectata, quando quis ex industria vult aliquid ignorare. Crassa & supina, quando quis non ex industria, sed ex quadam negligentia ignorat ea, quæ potest ac debet scire. Prima est directè ac virtualiter, utraque tamen vincibilis, & culpabilis. Hoc annotato.

Prima opinio tradit, ignorantiam crassam & supinam non excusare ab hæresi, atque adeo neque à pertinacia. Ita ex Theologis Lorca in 2. 2. D. Thomæ q. 11. art. 2. disp. 41. numero 15. Sotus in 4. dist. 12. q. 2. art. 3. post 3. concl. Sayrus de censur. lib. 1. cap. 14. num. 15. Tolatus lib. 1. sum. cap. 19. num. 2. & ex Canonistis Felinus in cap. 1. de heret. n. 2. Anchar. n. 5. Berous n. 2. Io. Andreas n. item 2. & nonnulli alii. Quia ignorantia culpabilis non excusat ab aliis peccatis. Ergo neque ab hæresi. Nam sicut homicidium semper est peccatum, siue fiat ex scientia, siue ex ignorantia culpabili, ita error circa fidem semper erit peccatum hæresis, siue scienter, siue ignoranter fiat, dummodo ignorantia fuerit culpabilis.

Secunda opinio docet, nullum errorem contra fidem ex ignorantia vincibili, etiam crassa, commissum, esse hæresim. Est Zumel in 1. 2. quæst. 96. art. 4. disp. 1. paulo ante 1. concl. Cani de loc. theolog. lib. 12. cap. 19. Alph. à Castro de iusta heret. puni. lib. 1. cap. 9. & quorundam aliorum, quos citat & sequitur Menozza tom. 1. disp. 1. c. 2. dub. 11. num. 177. Nam de ratione hæresis est, ut quis erret in fide sciens se credere ac opinari contra communem sensum Ecclesiæ. Qui autem habet crassam ignorantiam circa communem sensum Ecclesiæ, non errat, sciens se credere, ac opinari contra communem sensum Ecclesiæ. Atque adeo non est hæreticus.

Tertia opinio, cui, tanquam probabiliori subscribimus, asserit, non solum ignorantiam crassam & supinam, sed etiam affectatam excusare ab hæresi. Hanc tuerentur Azorius, Aragonius, Bannes, Suarez, Coninch, quos adducit, & sequitur Castropal. 1. 1. tract. 4. disp. 3. pun. 2. n. 3. quibus addo Pefantium in 2. 2. q. 11. art. 1. disp. 1. concl. 1. Becanum in dict. cap. 4. num. 16. Sanctarellum de heret. cap. 1. dub. 5. num. 23. Ricciullum dict. lib. 5. cap. 7. numero 13. Ledemann in sum. tom. 2. cap. 6. concl. 4. diff. 2. & Vasquez in 1. 2. disp. 126. capit. 2. Eam tamen sic explico. Etenim ignorantia affectata dupliciter potest contingere. Primo ex tædio addiscendi tantum, ut si quis veller aliquid

aliquid ignorare, quia tædet discere, & hoc modo error in rebus fidei non est hæresis, quia qui sic errat, non lædit auctoritatem Ecclesiæ, tanquam pertinax, & incredulus, licet offendant Deum, tanquam culpabiliter ignorans, ac proinde ejus peccatum non est hæresis, aut pertinacia, sed ignorantia. Secundo modo potest contingere ex falsa opinione contra Ecclesiam, ut si quis putet parvi momenti esse ea, quæ in Ecclesia creduntur, ac proponuntur, & hoc modo est hæreticus; quia ex illa falsa opinione affectaret ignorantiam.

Ad rationem primæ sententiæ respondeo differre hæresim, ab aliis peccatis. Nam de essentia hæresis est pertinacia; nemo autem in rebus fidei est pertinax, nisi sciat, & advertat se sentire contra Ecclesiam. Quare qui hoc ignorat, non est pertinax, & consequenter non est hæreticus. At in aliis peccatis pertinacia non requiritur, & propterea cum committantur non est necessaria in peccante, ut advertat se delinquere contra legem Dei, sed satis est si advertat, vel possit, ac debeat advertere.

Adverto tamen, quod id accipiendum est pro foro interiori. Nam pro foro externo ac judiciali errans in fide, si alleget ex ignorantia errasse, ei non creditur, si error commissus sit in his, quæ quis ex officio scire tenetur, vel quæ passim & communiter ejusdem qualitatis sunt. Unde Sacerdotes, alique viri docti errantes in articulis fidei, ac præceptis Decalogi, præsumuntur errare ex malitia, non ex ignorantia, ut per Soufam in aph. lib. 1. capite duodecimo numero decimo quarto. Castropal. dict. tract. 4. pun. 2. numero quinto ex Menochio, Farinacio, Deciano, & aliis, & per Albertinum de agnosc. prop. questione 30. numero trigesimo septimo ubi sic ait: Si sumus in casu, quo aliquis negaret articulum divulgatum, vel contentum in symbolo, quem teneretur explicite & distincte credere, tunc ex quo est præsumptio violenta contra eum, quod veritatem illius non ignorat, sed quod illum asserit scienter, & non ignoranter; ideo pertinax hæreticus est judicandus, quamvis dicat se paratum corrigi. Unde si Sacerdos sponte se occidat ob laudem Dei, non potest ignorantiam allegare, cum legat saltem quotannis hominiam S. Augustini tract. 51. in Joannem ar. d. Breviarium Romanum in communi unius Martyris super illud Evangelii Joannis 12. Nisi granum frumenti, &c. ubi sic habet. Sed vide, ne tibi subrepat, ut te ipsum velis interimere sic intelligendo, quod debes in hoc mundo odisse animam tuam. Hinc enim quidam maligni (hi sunt Circumcelliones) atque perversi homines, & in semetipsos crudeliores & sceleratiores homicida, flammis se donant, aquis se profocant, præcipitio se collidunt, & percutiunt. Hoc Christus non docuit, immo etiam sibi præcipitum diabolo suggerenti dixit: Vade Sathana scriptum est enim: Non tentabis Dominum Deum tuum. Petro autem dixit significans quia morte clarificaturus esset Deum: Cum esses junior, cingebas te, & ambulabas quod volebas, cum autem senueris alter cinget te & ducet, quod tu non vis. Ubi satis expressit, non à seipso, sed ab alio debere occidi, qui vestigia sequitur Christi.

Ex quo ad convincendum, ejusmodi homicidam esse hæreticum, clare constat, neque administrationem fuisse necessariam, neque ignorantiam ab eo allegari potuisse, sed pertinaciter errasse contra germanum sensum Ecclesiæ, Sacræ Scripturæ, Sanctorum Patrum, communem consensum omnium Theologorum, & proinde contra ipsum procedi poterit, sicut contra hæreticum defunctum procedendum esse alibi tradidimus.

Tom. 11.

CONSULTATIO CLIX.

De Reorum examine in Tribunali S. Inquisitionis.

Modus examinandi reos ab Inquisitoribus docetur ab Eymerico parte tertia direct. numero octuagesimo quinto & sequens. ac ibi à Pegna com. 21. à Carena pars tertia, titulo secundo, paragrapho nono. Expressius autem à Zanardo in direct. theol. part. 3. capite octuagesimo septimo, & à Diana p. 4. tract. 8. resol. 88. qui tradunt examinandos esse primò de genere suo, de parentibus, de natione & patria, de educatione ac disciplina, de bonitate & pravitate vitæ, de societate, & amicitia, deque moribus. An sciat propter quam causam sic comprehensus, an aliquos habeat suspectos, & quinam sint, & qua de causa. Et insistat Inquisitor in omnibus quæ ad negotium fidei faciunt, superflua & aliena omittendo.

Secundo intra primos dies capturæ erunt suspecti de fide benigne admonendi ad dicendam veritatem, & dum examinantur, poterit Inquisitor eis concedere humile sedile, ut magis quietum animum habeant.

Tertio interrogentur ab eis indicia consequentia, catholicæ Religionis, & eorum status, nempe quas devotiones habeant, quando & à quibus confessi sint, si se communicaverint, si Ecclesias frequentaverint, quas preces soleant in præcipuis Ecclesiæ diebus effundere, & similia.

Quarto debet Inquisitor ab interrogatoriis suggestivis juxta textum in leg. prim. paragrapha in causa ff. de questione ibique Godofredum. Quia confessio ipsius rei ex vi similis suggestionis extorta non sufficit ad eum condemnandum, ut firmiter Soufa in aph. lib. 2. cap. 20. numero 60. Farinac. de reo confesso & convicto quest. 83. & 84. Carena loc. cit. n. 51.

Quinto, dum eos interrogat, non debet interrogare extra id, de quo sunt inquisiti, nisi ipsi rei dum respondent, occasionem dederint, ad alia interrogatoria deveniendi, ut advertit Pegna ibidem com. 18. qui etiam notat, quod si reus veritatem fateri cœperit, nullo modo est interrumpendus, nisi ad aliena à causa vagetur. Quod item observat Carena eo loco num. 40. & 52.

Si autem reus petat dilationem ad respondendum, non est illa ei concedenda. Quia dum de facto proprio interrogatur, debet statim respondere, ut per Bald. in leg. cum falsam numero secundo ff. de acquir. hered. Clar. in primo paragrapho fin. quest. 45. numero 7. Carena ubi supra n. 41. & alios, quos ipse adducit.

Nec tenetur Inquisitor antequam reum examiner, ei manifestare, quod legitime eum interroget. Nam licet reus non teneatur respondere, & veritatem dicere, antequam, saltem aliquo modo ei constet, Judicem juste ac legitime interrogare, ut docent Cajet. in 2. 2. q. 69. art. 2. Sot. de just. lib. 5. q. 6. art. 2. Navar. c. 25. n. 3. & quamplures alii, & consequenter, ut reus teneatur veritatem dicere, debet Judex ei statim processus, & quod ipse juridice procedit notificare, attamen id non procedit in causis contra fidem, & ideo non tenentur Inquisitores notum reis facere jus suum, quod habent, eos interrogandi, Peguera in pr. cr. c. 12. §. 5. n. 13. & Diana p. 4. tr. 8. resol. 130.

Non potest tamen licite Inquisitor reo promittere impunitatem, si veritatem sui criminis negatam, fateatur. Nam Inquisitor non potest pœnas à jure taxatas reis remittere, ut tradunt Zanchin. de heret. cap. 19. num. 1. Simanch. de cath. justit. tit. decimo tertio, numero 12. Pegna p. 3. com. 23. num. 106. Scacc. de judic. lib. 1. capit. 87. numer. 25. Potest tamen offerre reis amplam misericordiam & gratiam, si protinus veritatem fateantur. Nam Inquisitores possunt temperare omnes illas pœnas, quæ arbitrio eorum relinquuntur, quales sunt pœnæ pœnitentiales.

M 3 Et

Et in hac promissione in genere loqui debent, non autem promittendo, quæ sine peccato præstare non possunt, ut cum Eymerico tradit Pegna *dist. p. 3. com. 23.* Et gratiam postea faciendo, quantumvis minimam, fidem datam adimplebit. Relapsis verò hæc impunitas, aut gratia promitti non potest, ut norat ibidem Pegna.

Non obstat, quod potest Inquisitor impunitatem reo promittere ad indagandam veritatem exemplo Salomonis. Quia licet aliquando hac de causa aliquid simulare ac fingere, ut in *capit. afferre de presumpt.* Nam responderetur, quod aliud est simulare ac fingere, quod judicando fecit Salomon, aliud mentiri ac decipere, quod fit, cum promittitur impunitas, nec præstatur. Et ideo non militat exemplum Salomonis.

Minus obstat, quod non possint Inquisitores amplam misericordiam & gratiam reis promittere, si veritatem fateantur. Quia hæc Judicis promissio videtur facta dolo, nec rei confessio judicari potest spontanea, sed potius extorta, dum fit ob promissione misericordiae & gratiae, & ideo non sufficit ad condemnationem. Quia responderetur cum Pegna *loco citato* quod, ut ex ea confessione reus condemnari possit, requiritur necessarium, ut ipse illam Iudici ratificet sicut ratificatur illa, quæ fit in tormentis, & tradunt etiam Imol. *conf. 109.* Marfil. in *leg. prim. §. questioni ff. de quest. & fufius in singul. 177. & singul. 201.* ubi plures. Quæ confessionis ratificatio fieri debet, etiam si aliæ essent contra reum conjecturæ. Semper autem erit levius puniendus, & ordinaria criminis pœna temperanda, ne Inquisitor deesse videatur fidei datæ & gratiæ promissæ, cum tunc possit prædictis modis eam facere. Ad illud verò, quod talis confessio non esset spontanea, sed extorta respondeo, quod quando constat, reum esse legitime interrogatum, & injustè negare delictum à se patratum, non videtur illicitum aliqua amphibologia, vel æquivocatione eum decipere, ut aperiat veritatem. Iudex enim jus habet illam extorquendi. Sicut ergo eam potest extorquere per vim tormentorum, cur non poterit per dolum? Dummodo sit dolum iustus, & sine mendacio? Et ita etiam docet Lugo *tomo secundo de iustit. disp. 37. sect. 15. numero 180.*

Inquisitorem, si promiserit reo servare impunitatem si confitendo crimen commissum, non teneri illi servare fidem promissam sentiunt Gemin. & Præposit. in *cap. nos in quenquam 2. questione prima.* Felin. in *cap. accadens 2. ut lit. non contest. & in dist. cap. afferre de presumpt.* Archid. in *can. utilem 22. quest. secunda & Jalon. in leg. si mora numero quarto ff. sol. matrim.* Primo quia promissio de re impossibili est nulla, nec aliquis ad eam se obligare potest, quia illam præstare, non est in ipsius arbitrio, & potestare *leg. impossibilium ff. de re jud.* Non est autem in arbitrio & potestate Iudicis pœnam reis remittere, nec veniam eis concedere *lege prima paragrapho quarto ff. ad S. C. Turpil.* Secundò, quia licet sit aliquis dolum in hac promissione, tamen ad publicam pertinet utilitatem, ut intellecta veritate, reus condemnatur, & delicta non remaneant impunita. Tertiò quia in re promissis, fides non est servanda *capit. in malis de reg. iur. in 6.* Constat autem, promissionem de impunitate delinquentium esse contra publicum bonum, cum delicta remaneant impunita in perniciem Reipublicæ. Quarto quia parum refert, quomodo veritas habeatur, dummodo habeatur *leg. cum servus ff. de verb. oblig.* Quinto, quia cum licitum est Iudici reos torquere, & fame, ac vigiliis afficere ad extorquendam veritatem, multo magis licebit Inquisitori eam exquirere blandis ver-

bis, & fictis promissis.

Dissentiunt Jacob. Belvis. in *pr. cr. rubr. de quest. Dec. & alii in leg. ea est natura ff. de reg. iur.* Imol. *consilio 109.* Fort. Garz. in *leg. conventionem ff. de pact.* Marfil. in *singul. 201. numero quarto & alii bene multi.* Quia fides & promissio, etiam inimicis semper est servanda, cum ejus satisfactio sit jure naturali debita, quod violare non licet *dist. leg. conventionem ff. de pact.* ibique Doctores communiter. Deinde quia juramentum & fides æquiparantur *capit. ad aures de eo, quod met. caus.* Juramentum autem semper est servandum, ubi servari potest sine interitu salutis æternæ, *capit. cum dilectus de eo, quod met. caus. capit. si verò de jurejur.* Postremo quia mendacium saltem est peccatum veniale, quod nullo modo est committendum pro quacunque veritate habenda, & tutius est, facinus impunitum relinquere, quàm per illicitos modos illud investigare ac detegere. Nunquam enim sunt mala facienda, ut inde bona eveniant, illasque cautelas usurpare licet in praxi, quæ sine ulla mendacii specie possunt ad usum revocari.

Proinde libertas, quæ est contrahendi, vel non contrahendi in initio, fide data, & accepta in conventionem transit in necessitatem, ut eam implere oporteat *leg. in commodato paragrapho sicut ff. commod. leg. sicut C. de act.* Ita fidem contractus impleri debere, æquum esse responsum est *leg. sed & addes, lib. 21. paragrapho fin. ff. locat. & placita servanda l. non minorem C. de transact. l. 1. ff. de pact. cum vulgò aliis.* Unde perfidiosum, & nefarium fidem frangere, & qui fidem violat, oppugnat omnium commune præsidium. Tantæ namque est autoritatis fides, ut etiam fœdera cum hostibus jungat, & amicos faciat, non alia ratione, quàm quod jure gentium receptum sit cum hostibus pacta facta valere *d. l. conventionem ff. de pact. pacta hosti servanda leg. 1. ff. de constit. pecun. & malis hominibus privatis, nisi detrimentum patiatur inde Respublica, vel jura repugnent, leg. bona fides ff. de pos. can. in multis 22. q. 4.*

Hæ pugnantes sententiæ conciliari possunt ex Fagundez in *decal. tomo secundo, libro octavo capit. 21. numero 16. & ex Diana p. 11. tract. 7. resol. 16. miscel. 7.* quod vel promittens impunitatem est supremus Princeps & Iudex, qui poterat eam concedere, & teneretur illam præstare. Vel est Iudex interior, & non teneretur. Quia fuit promissa ab eo, qui non poterat eam concedere, & reus sibi imputare debet, quod tali promissioni crediderit. Addit verò Clarus *paragrapho fin. questione 55. versicul. circa secundum*, nunquam hujusmodi reum ex tali confessione ad pœnam ordinariam esse condemnandum, nisi aliis indiciis gravatum, quia per injuriam & contra jus fuit illa confessio extorta. Quod etiam tradunt Gomez. de *delict. capit. 12. numero sexto Less. libro secundo de iust. cap. 29. dub. 18. numero 173.* Imol. *conf. 106.* Remig. de *immunitat. Eccles. fall. 26.* Ex æquitate quidem. Quia si non teneretur impunitatem promissam præstare, neque teneretur ad pœnam extra ordinem. Igitur vel impunitas est reo promissa à supremo Tribunali S. Officii, si ipse veritatem fateatur, & ei præstanda est. Vel ab inferiore Inquisitore, & non est ei concedenda, sed tantum erit mitius, ac benignius ex æquitate puniendus.

Et quamvis Zasius dicat, hanc esse miserorum solutionem, quando distinguimus inter rigorem, si ve strictum jus, & æquitatem ad *l. 2. paragrapho prius de vulg. & pupil. substit.* contra tamen Cupaeus ea distinctione per multas leges in concordiam adduci posse *libro septimo obs. 9.* Eaque dissolvendi ratione

ratione fuit usus aliquoties *lib. 8. obs. 8. & in tr. 8. ad Africanum*, & alibi. Probatum autem hic modis infinitis juris textibus *lib. 18. de legibus l. 20. & seq. & reb. cred. lib. 13. in princ. de lib. & posth. l. gen. ratur §. si quis servo de fideic. libert. lib. 2. paragrapho 5. in fin. de aqua & aqua pl. arc.* Utrum autem rigor, an æquitas debeat præferri, controversa quæstio censetur. Pro rigore pugnat Cujacius *lib. 2. feud. tit. 1. & Vult. de caus. jure const. p. 64. per l. 1. C. de legibus l. 12. ff. qui & a quib. manumis. l. pen. ff. de just. & jur.* Pro æquitate verò Dec. *in l. in omnibus de reg. jur. Donel. lib. 1. com. 13.* Sane non facile à scripto jure recedendum esse statuo, scriptam tamen æquitatem præfero juri stricto per *l. placuit C. de judic. d. l. in omnibus de reg. jur. l. 1. C. de furt. l. si ex duabus paragrapho, sed licet hoc jure contingat, tamen æquitas dicat, de pecul. l. de accessionibus ff. de divers. & temporal. præscript. Videatur Cicero in orat. pro Cecinna, Arnold. Holstein. in tr. de æquitate tit. 9. Stephan. de Fetic. in tr. de interpret. pag. 164. & 185. Cæpol. de interpret. extensiva pag. 36. & seq. Duritiem autem legum mollire, vel temperare non possunt Jurisconsulti, vel alii privati, sed dumtaxat Imperatores *l. 1. C. de legibus Scip. Gentil. lib. 3. de donat. inter jur. & uxor. capit. 3.**

Et sane, ut advertit prudenter Pegna *par. tertia direct. com. 23.* puniendi sunt quidem delicta, & coercendi malefactores, atque adhibenda est omnis diligentia, ut veritatem ab invitis sceleratis Judices extrahant, sed servato juris ordine, nec committendum quidquam, quod æquitas, & justitia non admittat. Quod si ita haberi veritas non possit, nec malefactores puniri, meminerimus verissimi illius Theologi dogmatis: Multa relinquere puniendi judicio divino. Est quidem valde laudanda Iudicum quorundam sollicitudo in investigandis, & coercendis sceleribus, sed magnopere vituperanda, & detestanda consuetudo, illicita quæque committere ad veritatem eruendam. Ita ex Pegna, tanquam ex oraculo.

Qui fatetur in suo examine fecisse fortilegium, sed cum protestatione, non est censendus hæreticus, si constat de protestatione, & ipsa non fuerit contraria factu. Quia protestatio, quæ fit in rebus ad fidem spectantibus, est confessio fidei exterius facta ad ostendendum quid protestans interior de fide sentiat, ut per Albertin. *de agnosc. assert. quæstione 12. numer. 2.* Pegnam in *1. p. direct. com. 26.* Simanch. *de cathol. instit. tit. 55. rubr. de protest. numero tertio.* Et hæc protestatio fidei excusat protestantem, si postea hæresim committat, ne præsumatur commississe scienter & cum pertinacia per textum in *can. dixit Apostolus 24. quæstione tertia* ibique Glossam *u. pertinaci*, & docent Simanch. *ibidem numero quarto* Albertin. *loc. cit. numero sexto* Farinac. *de hæres. quæstione 178. numero 150. alique.* Et ideo dum constat de hac protestatione ille non est censendus hæreticus.

Si verò protestans sciat verba, quæ profert, vel materiam, circa quam operatur, vel actionem ipsam esse superstitionem, & hæreticalem, tunc protestatio non excusat ab hæresi. Quia per factum contrarium protestans recedit à protestatione, ut notat Gloss. in *capit. tua nos, v. mulierem de sponsal. & in capit. Olim causam v. protestatus de censib. & Doctores in l. non solum paragrapho morte ff. de nev. op. nunc. & in capit. cum M. de constit. ac cæteri, quos citat ac sequitur Pegna *par. 1. com. 26.* Unde qui protestatur se credere, ac tenere quod tenet ac credit Ecclesia, & tamen in fortilegio admiscet Ecclesiæ Sacramenta, vel alias res sacras,*

sive Sacramentales, ut aqua sacra, candelæ benedictæ ac similia, vel Evangelii verba, Symboli fidei, Psalmi, & hujusmodi, vel preces nefarias dæmoni fundit, aut ei sacrificat, vel idolis genua flectit, quæ omnia manifestam hæresim sapiunt, tunc protestatio est contraria factu, & protestans non excusatur ab hæresi. Quia factum directe contrariatur protestationi. Lege tractatum Gersonis *de protestat.* circa materiam fidei contra hæreses diversas.

Reus autem, qui ab Inquisitore examinatur, tenetur veritatem fateri ita, ut nequidem possit ad illam occultandam uti amphibologia, dum legitime illum interrogat, alioqui peccaret mortaliter, & à Confessario non esset absolvendus, nisi proponeret suum delictum fateri. Quia talis reus non confitendo, non se pœnitet commissi peccati, immo in eo perseverat, dum est inobediens, & juramentum datum non servat, & consequenter nec veniam, neque absolutionem meretur juxta *capit. peccati venia de reg. jur. in 6.* Porro ad interrogandum legitime reum, hæc requiruntur. Quod Iudex sit competens in causa, ut per Doctores *ad tit. de for. comp.* Quod certissimum est de Inquisitore. Quod delictum sit semiplene probatum, ut per D. Thom. *secundo quæstione 68. ar. 1. Navar. com. 4. de judic. pag. 53. & in sum. capit. 25. numer. 36. Lessium lib. 2. de just. capit. 31. dub. 5.* Semiplena autem probatio habetur vel per unicum testem, omni exceptione majorem, ut per Pegnam *par. tertia com. 110.* Vel per diffamationem rei probatam, ut per Eymer. *d. par. tertia quæstione 61. numer. tertio & quarto.* Vel per indicia aequipollentia similiter probata, ut per eundem Pegnam *loc. cit.* & quod notificetur reo, commissum crimen suum constare in processu, ac esse probatum, ut sciat se teneri obedire ipsius Inquisitoris mandato, ut per D. Thomam & Navarrum *loc. cit.* asserentes proinde Notarium copiam depositionum debere tradere reo sine testium nominibus, ut scilicet agnoscat de suo delicto constare.

Idque, etiam si reus sit morte plectendus. Quia dum Inquisitor juridice, ac legitime reum interrogat est vere illius superior, ac justè præcipit, atque ideo reus tenetur obedire, nec potest occultare veritatem. Nulla enim datur legitima causa, per quam quis possit excusari à peccato mendacii ac perjurii, cum hoc sit intinsecè malum, & per nullam circumstantiam cohonestari possit. Ideoque reus, qui præstito juramento legitime ab Inquisitore interrogatur, tenetur veritatem fateri, etiam si sit morte plectendus, & nulla æquivocatione uti potest, quia juxta mentem Inquisitoris respondere debet, ut per D. Thom. *2. 2. quæstione 69. ar. 1.* ibique Cajetanum, ac per Pitign. in *pr. crim. p. 1. capit. 7. in addit. Sor. lib. 5. de just. quæstione 6. ar. 2. Cordub. in quæstionar. lib. primo quæstione 43. dub. 3. Azor. par. 3. lib. 13. capit. 25. quæstione tertia, Sayr. lib. 12. capit. 16. numero primo* Valent. *to. primo disp. 5. quæstione decima tertia p. prima & Navar. dict. capit. 25. num. 36.*

Non obstant Doctores, quos citat & sequitur Diana *p. prima tr. primo miscel. resol. 27.* asserentes, reum, cujus crimen non est plene probatum, posse Iudici celare veritatem, non solum ad mortem evitandam, sed etiam quando agitur de pœna tritemium, mutilationis, confiscationis omnium bonorum, & alicujus magni dedecoris. Quia est hominibus à natura inditum, ut se defendant, & ab his malis se liberent. Et quamvis plures ex iis oppositam sententiam communiorem, ac probabiliorem esse dicant, hanc tamen probabilem esse fatentur, etsi nonnulli ex discipulis D. Thomæ,

ut M. Ledesma 2. par. sum. tr. 8. capit. 24. concl. 2. diff. 1. non esse probabilem affirmant. Magister verò Serra in 2. 2. questione 69. ar. 1. dub. 1. ob auctoritatem autorum, & argumenta probabilem esse iudicat, in via tamen D. Thomæ improbabilem esse censet.

Nam respondetur, quod lex naturalis concedit defensionem propriæ vitæ, sed cum moderamine inculpatae tutelæ. Quando enim quis inique ab inimico invaditur, potest iuste se defendere, etiam cum damno vitæ alienæ. At Iudex inquirendo veritatem, nullam reo infert violentiam injustam, sicut inimicus aggressor; immo inquirendo veritatem, quærit gloriam Dei, ut docet D. Thom. loc. cit. ex Iosue 7. qui dixit ad Acham. *Fili mi, da gloriam Domino Deo Israël, & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas.* Ac proinde non potest reus prætextu defensionis de jure naturali debita, celare Iudici veritatem, ac mentiri & pejorare quod est intrinsece malum. Eodem modo probari posset, Duci præcipienti, ut miles stationem suam servet, aut aggrediatur hostes, eum non teneri obedire cum vitæ periculo ac dispendio. Quod falsum est. Quando enim legis, aut præcepti, etiam humani observatio necessaria est ad bonum commune Reipublicæ, ad illam homines obligantur, non obstante humana imbecillitate, ac rei difficultate. Maxime autem necessarium est ad commune bonum Reipublicæ, ut reus iudice interrogatus confiteatur delictum, aliàs enim difficile puniri possent delinquentes, & ut ait Sotus lib. 5. de iust. questione 6. ar. 1. Nimis esset stricta via finiendi iudicia. Idque præcipue militat pro Inquisitoribus, qui tuentur causam fidei, ac Religionis & boni publici, aliàs facile eluderetur iustitia Sacri Tribunalis S. Officii, cum major pars gravium delictorum ejus fori puniantur, vel pœna mortis, vel tritimum, aut carceris perpetui, ac etiam in multis locis publicatione bonorum. Vide M. Serram loc. cit. qui omnes rationes contrariæ sententiæ diluit.

Ac ita, ut reus, qui dubitat, an Inquisitor legitime interroget, teneatur illi veritatem fateri, non solum quia Iudex, qui est in possessione judicandi, non est ab ea removendus ob dubium jus rei, sed quia Inquisitor est Iudex in causis fidei, ac Religionis. Unde ob favorem fidei, & ob bonum publicum in dubio semper est pro Inquisitore præsumendum, quod legitime procedit, & interroget, nisi contrarium constet evidenter. Et ideo si reus dubitet, an ille legitime interroget, teneatur juxta ejus mentem respondere, & veritatem fateri.

Ac ita etiam, ut Inquisitor agnoscens reum difficilem ad confitendum suum delictum, debeat illi juramentum imponere, ut veritatem fateatur. Quia praxis omnium Iudicum est deferendi juramentum reis de veritate dicenda, & si adsit periculum perjurii, reo imputandum est. Inquisitor enim utitur jure suo, & licite potest reum cogere omnibus viis ad illam perscrutandam, sicuti ob eandem rationem potest reum cogere per torturam. Juramentum enim, ut ait Panorm. in capit. per tuas de probat. quædam tortura spiritualis est. Si verò Inquisitor juramentum non imponeret, teneretur etiam reus, legitime interrogatus, ei veritatem dicere. Quia Iudex non acquirit jus interrogandi reum per juramentum illi præstitum, sed quia est Iudex competens, ac legitime interroget, ut notat etiam Sayr. lib. 12. cap. 16. num. 7.

Reus tamen, sciens non constare in processu

de corpore sui delicti, non tenetur illud fateri, si suum delictum est de illorum genere, quæ post se relinquunt aliquod vestigium, ut laniarum infanticidium, vel infirmitatis maleficium, vel sacrae imaginis deturpationis, & similia. Quia in his casibus Iudex non procedit, neque reum legitime interrogat, quando ei non constat de corpore delicti, cum hoc sit de substantia iudicii, ut alibi diximus, & tradunt Albertin. cognosc. assert. questione 25. numer. 24. Farinac. de inquis. q. 2. numer. 2. Caren. p. 3. tit. 32. nu. 173.

Verum quia sortilegium & maleficium connumerantur inter delicta, quæ sunt difficilis probationis, cum fieri soleant occulte, ideo pro eorum cognitione non est necessarium, quod delictum constet plene & concludenter per testes, aut per evidentiam facti, sed sufficit in dictæ probationis defectum, quod de corpore delicti constet per indicia. Quia in hujusmodi delictis hæc habentur pro plena probatione, ut docent Doctores allegati; & consequenter quando ita in processu constat de corpore delicti, reus legitime ab Inquisitore interrogatur, & sub mortali ad illius mentem tenetur absque amphibologia respondere, ac veritatem sui delicti fateri.

Porrò in S. Tribunali S. Officii tunc dicitur confessio rei qualificata, quando reus fateatur delictum hæreticale, sed illud qualificat, negando intentionem hæreticalem habuisse: hoc est, quando confessioni suæ addit qualitatem tollentem, vel minuentem delictum. Ut si quis fateatur fecisse sortilegium, vel maleficium, vel sollicitasse in sacra confessione, vel commississe polygamiam, & hujusmodi alia, sed negat habuisse intentionem hæreticam, sed catholicam, asserendo semper credidisse, quod docet sancta mater Ecclesia, illudque crimen patrasse ex avaritia, aut ex libidine, aut ex odio, & non ex prava intentione infidelitatis. In hoc autem casu Inquisitor accipit confessionem delicti, & reo remanet onus probandi qualitatem suæ intentionis, ut per Farinac. de reo confes. & convict. questione octuagesima prima num. 110. Canter. in questione cr. capit. primo de ver. confes. numer. 18. Souf. in aph. lib. secundo capit. vigesimo, numer. vigesimo octavo, Mastril. decis. 246. Carena par. 3. tit. 8. paragrapho primo, numero primo, passimque alii.

Quod si illa qualitas bonæ, & catholice intentionis ex communiter accidentibus est verisimilis, tunc est in arbitrio Inquisitoris vel reum punire pœna extraordinaria, vel illum torquere super intentione, ut sine qualitate respondeat, & fateatur. Tortura autem esse debet non acris sed moderata, ut cum aliis inquit Carena loc. cit. numero octavo. Unde sortilegi confitentes sortilegium hæreticale commississe, sed cum intentione catholica, polygami confitentes delictum polygamie, sed cum exclusionem hæretice intentionis, ac similiter confessarii sollicitantes, blasphemii, ac ceteri, quamvis habeant contra seipsos præsumptionem juris, quia ex facto, ac dicto hæreticali præsumitur etiam intentio hæreticalis, ut ait Simanch. de carb. instit. tit. 50. numero 18. attamen quia à communiter accidentibus rei, non ex errore intellectus, sed ex avaritia, libidine, ira, ut plurimum, moventur ad delictum illud committendum, ideo illa qualitas catholice intentionis, addita confessioni, est verisimilis à communiter accidentibus, & vel puniri debent pœna extraordinaria, ut tenet Abb. in capit. auditis numero 33. de præscript. Farinac. dist. questione 81. numero 157. Cantera in questione de probat. capit. 1. num. 18. Vel sunt torquendi, ut sine ulla conditione fateantur,

fateantur, ac sine dicta qualitate respondeant, ut sentiunt Bald. in l. primo numer. 45. ff. de confes. Boss. dict. tit. de confes. numer. 27. Mascard. de probat. concl. 867. numer. 13. Tortura autem in hoc casu non est inferenda tam gravis; quæ omnia indicia rei torquendi purgare possit, & non sit locus pœnæ extraordinariæ. Si autem reus sit talis conditionis, ut omnem torturam superare posset, melius est, eum puniri absque tortura, pœna extraordinaria, ut cum aliis advertit Carena loco citato numero decimo quinto & seq.

Si verò qualitas illa catholicæ intentionis, addita confessioni, non solum habet præsumptionem juris contra reum, sed à communiter accidentibus est multum inverisimilis, & reus in hoc casu non probat suam intentionem fuisse catholicam, puniendus est pœna ordinaria. Quia si sola allegatio qualitatis, minuens pœnam delicti absque probatione sufficeret, ad evitandam mortem & alias gravissimas pœnas, nullus unquam puniretur pœna ordinaria. Nam solent omnes rei fateri cum circumstantiis diminuentibus delicti gravitatem, ac pœnam. Etenim quod verisimile non est, habet speciem falsitatis, ut tradit Baldus & Jason in l. si extraneus ff. de condit. caus. dat. Dec. cons. 644. numer. sexto Mascard. de probat. concl. 140. numer. 35. Menoch. cons. secundo numero 300. Ideoque nulla habenda est ratio hujusmodi qualitatis ex circumstantiis inverisimilibus, ut per Canter. de heret. capit. primo numer. 58. & Caren. ibid. numer. 5. & seq.

Hinc rei confessio necessariò debet esse individualis, specifica, & certa, nec sufficit dubia, incerta, ambigua, æquivoca, & generalis. Nam Judex incerta judicare non potest, can. si quis 9. paragrapho incerta 30. questione tertia. Et in rebus ambiguis non potest esse absolutum judicium, can. fin. dec. 33. Farinac. dict. questione 81. numero 31. Boss. dict. tit. de confes. numero 43. Peguer. dec. cr. 17. numer. quarto Caren. dict. par. tertia tit. octavo, paragrapho 9. numer. 46. Et ideo si reus sponte nolit se declarare, potest cogi per torturam, quia Judex tenetur diligentiam adhibere, ne judicium reddatur irritum ex defectu in inquirendo, can. judicantem 30. questione tertia Boss. ibid. numer. trigesimo quarto Menoch. lib. 1. de præsumpt. questione 89. numer. 42. Sousa in aph. lib. secundo capit. 20. numer. 12. Carena ubi supra.

Unde confessio surdi, & muti, quæ per se ipsos speciatim exprimi non potest, nisi nutu & signis, uti dubia & incerta, non est sufficiens ad illos condemnandos, nisi per depositiones testium sint convicti, ut per Bald. in lib. primo numero 27. C. de confes. Gomez. var. tom. tertio capit. primo, numer. 69. Farinac. loc. cit. questione 98. numero 162. Simanch. de cath. instit. tit. 13. numero secundo & seq. & alii, quos sequitur Carena ibid. nu. 48.

Requiritur etiam, ut confessio sit specialis, quæ sufficienter hæresim specialem declaret. Si enim quis generaliter fateretur, se hæreticum fuisse, nec declararet peculiarem hæresim, non esset sufficiens ejus confessio, sed exprimere debet, an Lutheranus, an Calvinista, an Arrianus fuerit, ac declarare suum particularem errorem in fide, ut per Simanch. de cath. instit. tit. 13. numer. 3. & 4. & in Enchir. tit. 29. nu. 2. Farinac. & Caren. loc. alleg.

Quod si reus revocet confessionem factam in suo examine, est ab Inquisitore admittenda illius revocatio, si illam revocet incontinenti, & in eadem præsentia Inquisitoris. Nam ex illa confessione condemnari non potest; quia censendum est ex lapsu linguæ, vel ex metu torturæ, vel ex alia causa extrinseca illam fecisse, ut per Royam de heret. par. 2.

num. 260. Farinac. d. q. 81. num. 348. Sousa in aph. lib. 2. cap. 20. num. 55. & Caren. d. tit. 8. §. 11. num. 51. Si verò confessio fuerit cum aliquo temporis intervallo ab Inquisitore, aut à Fiscali accepta, sed cum aliquo errore ipsius rei; & tunc admittenda est erroris probatio, etiam si pro confessione essent mille indicia, & errore probato, valida est revocatio, ita, ut ex prima confessione reus condemnari non potest, per Simanch. d. tit. 13. num. 13. & seq. Farinac. de hæres. questione 188. num. 75. & cit. questione 81. nu. 335. Debet tamen ipse probare, non solum errorem, sed etiam causam, quare sic erraverit. Hoc autem sufficienter probabit, si prober, quod ob metum à Judice, vel ab alio extrinseco illatum confessus fuit, vel si multum temporis præcessit, in quo obli-vio præsumi potest per Farinac. d. q. 81. nu. 344.

Si autem revocatio non sit incontinenti, & antequam reus ab Inquisitoris præsentia discedat, neque error probetur, tunc nullius valoris est confessionis revocatio, sed potest, ac debet Inquisitor reum condemnare. Quia prima illius confessio semper firma consistit, quoties error in ea commissus non probetur. Nam nullus præsumitur contra se dicere testimonium falsum, atque ideo non est admittenda revocatio. Aliàs nullus hæreticus confessus damnari posset, cum omnes ante condemnationem possent confessionem factam revocare, ut per Pacif. de Par. de syndic. v. tortus capit. 8. num. 1. Farinac. de reo confes. d. q. 81. nu. 344. & de hæres. q. 187. num. 75. Sess. dec. 472. nu. 7. tom. 4. Sousa in aph. lib. 2. capit. 48. num. 22. Caren. d. §. 11. num. 55. & seq. Trevis. lib. 2. dec. 31. Royas de hæres. p. 2. assert. 25. num. 265. Diamam p. 4. tr. 7. resol. 22.

Reus autem S. Officii, qui incidenter in suo examine confitetur aliud delictum extra causam principalem, de qua agitur, est de illo puniendus pœna ordinaria, dummodo delictum incidenter confessum ad forum S. Officii pertineat. Quoniam, licet in rigore juris tunc solum hujusmodi delictum puniatur pœna ordinaria, quando tangit delictum causæ principalis per textum in capit. 1. de except. & docet Bartol. in l. 2. §. si publico ff. ad leg. Jul. secus autem quando non tangit causam principalem, quo casu puniendum esse pœna extra ordinem colligitur ex d. cap. 1. & tradunt Farin. d. q. 81. num. 264. Sousa d. cap. 20. num. 38. Cantera de ver. confes. d. cap. 1. nu. 6. Hæc tamen doctrina locum non habet in S. Officio. Quia cum in eo sint remissæ omnes solemnitates, ac rigores juris, intelligitur etiam remissus rigor juris dicti cap. 1. quandoquidem Inquisitores procedunt in crimine hæresis, ejusque incidentibus, & connexis, summarie ac de plano, sine forma & figura judicii per capit. statuta de heret. in 6. & per Constitutionem Alexandri IV. quæ incipit, Cupientes, & Urbani IV. cujus initium, Licet ex omnibus, & per Clement. 2. de verb. signif. ac docent Farin. de hæres. q. 185. num. 14. Sousa in aphor. cap. 1. num. 2. & seq. & Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 1. Ac proinde in S. Officio reus, qui incidenter de alio crimine confitetur, utique ex illa incidenti confessione pœna ordinaria puniri potest per Carenam p. 3. tit. 8. §. 4. num. 29. & 30. ac Bordon. tom. 1. cap. 34. nu. 20.

Rei verò confessio facta per Judicis suggestionem non est sufficiens ad ipsum reum condemnandum. Quia Judex debet reum generaliter interrogare, non autem in specie, estque ei prohiberetur interrogatoriis suggestivis uti per l. 1. §. in causa ff. de questione ut ibi notant Godofred. & tradit Farinac. de reo confes. q. 83. num. 48. Sousa d. lib. 2. cap. 20. numer. 60. Potest quidem Judex ita reum interrogare. An à tanto tempore cum aliquo fuerit rixatus, cum quo, quo loco, quove tempore. An vulnera aliqua fuerint illata, quæ, quotve, & in qua corporis parte, nunquam

nunquam verò dicere; nonne verum est, vel scio, te vulnerasse, vel occidisse Marruphum, vel simile aliud. Idemque servandum est etiam ab Inquisitore in casu ad S. Officium spectante. Nam omnes conveniunt, confessionem extortam suggestivis interrogationibus non obesse reo, Boff. de exam. reor. num. 12. Scacc. de judic. lib. 1. capit. 86. numer. 7. 40. & seq. Farinac. loc. cit. num. 48. Carena p. 3. tit. 8. §. 6. num. 34. Bordon. d. cap. 34. num. 24.

Ac id ipsum servandum est in examine rei in tortura. Tunc enim sufficit, si Judex illum iterum, aut tertio illum moneat, ut veritatem, de qua aliàs interrogatus fuit, liberè fateatur, sinat amplius se fune torqueri, ut per Caren. ibid. num. 37. qui num. seq. subdit, declarandum esse, quod reus generaliter est interrogandus, non in specie, quando Judex extra torturam non habet semiplenam probationem, & in tortura plusquam semiplenam. Quia tunc potest reum interrogare in specie, an tale delictum commiserit, ita tamen, ut primum in genere, ac deinde in specie id faciat per Scacc. d. lib. 1. capit. 86. num. 38. & seq. Farinac. ubi supra num. 97. aliosque apud ipsos.

Quando autem reus in renunciatione defensionum se remittit benignitati, ac misericordiae S. Officii, si hæc remissio fit in judicio coram Iudice, sedente pro tribunali, utique per eam inducitur confessio delicti commissi absque revocatione, nec Judex necessitate coactus est ad illam revocandam ob gratiam & misericordiam ei faciendam. Si vero hæc remissio fit extrajudicialiter, tunc non intelligitur facta delicti confessio, ut per Carenam p. 3. tit. 8. §. 19. num. 95. ubi etiam ait fuisse ita declaratum à S. Congregatione, teste Anna seniore cap. 1. de vasa. decrep. at. numer. 57. Hæc tamen confessio, quoniam non est explicita, sed tacita, non est sufficiens ad reum condemnandum.

Confessionem verò minoris, inquisiti in S. Officio, non esse illi præjudicalem, si fiat sine Curatore, sive talis confessio sit spontanei comparentis, sive inquisiti, sive sit juramento firmata, sive sit ratificatio post torturam, docent Monticel. in pr. cr. reg. 10. num. 17. Royas de heret. p. 2. num. 318. Pegna in direct. p. 3. com. 28. Locat. in pr. Inquis. u. Curator Guazin. to. 2. lib. 1. defens. 30. capit. quarto numer. 21. Diana p. 4. tr. 6. resol. 61. qui omnes firmanz quod in tribunali S. Inquisitionis minori viginti quinque annis inquisito, dandus omnino est Curator, cujus autoritate defendatur, ne vel ob imperitiam, vel ob juvenilem ætatem aliquid taceat, vel dicat, quod si fuisset prolatum, vel non dictum, prodesse ei posset. Et in instructione Inquisitionis Madriliænæ anni 1561. capit. 25. cautum est, ut refert Pegna, Si reus fuerit minor viginti quinque annis, priusquam accusationi respondeat, sibi dabitur Curator, cujus autoritate ratificabit confessiones factas, & formabitur totus processus. Sed Curator non sit ex Officialibus S. Officii, & potest esse advocatus ejus, vel qualibet alia persona gravis, fidelis, & bonæ conscientia.

Si quid verò à minori gestum sit absque hujus Curatoris autoritate, id ipso jure irritum est, per l. clarum C. de auctor. prest. Corn. conf. 198. lib. 4. Afflict. decis. 208. Alex. conf. 115. Gomez. tom. 3. de delict. capit. 1. numer. 64. & Monticel. loc. cit. inquit; si minor sit reus, Judex debet ei dare Curatorem, aliàs processus nullus est, etsi minor confiteretur, etiam sponte sine Curatore, talis confessio ei non noceret. Immo si diceret sine Curatore Judici: Non me torqueatis, quia juro omnia confiteri, talis confessio facta, etiam cum juramento, non præjudicabit ipsi minori. Quod etiam tradunt

alii apud ipsum. Sed in aliquibus locis, ut refert Diana ubi supra, consuetudo est in contrarium, quam non improbat Rosbach. in pr. cr. tit. 5. cap. 21. numer. tertio Regula autem est, quod carcerato in S. Officio dari solet Curator, ut coram illo sua dicta ratificet, nisi consuetudo procedendi sit contraria, ut dixi aliàs.

Non iccirco tamen minor cogi potest in judicio S. Inquisitionis, ut sibi nominet in Curatorem aliquem ex Officialibus Inquisitionis. Quia zelus talis Officialis præjudicare posset minori, ut per Doctores communiter, qui citant instructionem Toletanam anni 1561. capit. 25. Neque minor potest sibi nominare in Curatorem proprium parentem, quia iste propter affectum præsumitur parum sincerus. Quod servatur in praxi, quamvis contrarium sentiat Gomez. lib. 3. var. cap. 1. num. 64.

Lamiæ verò, sive maleficæ primum in prima audientia interrogandæ sunt ab Inquisitore, an sciant, vel præsumant causam sui examinis. Deinde de inimicis, & causis inimicitiarum. Quis fuerit earum confessarius. Quomodo sacra mysteria frequentaverint, ac similia, ut de earum vita & moribus notitiam recipiant. In secunda & aliis audientis, an sciant aliquod sortilegium, & ad quem effectum. An unquam eo usæ fuerint. Si negaverint, possunt eis fieri aliæ interrogationes in genere, paulatim obijciendo ea, quæ constant in processu, suppressis semper nominibus & cognominibus testium ac circumstantiis, ex quibus illæ possent in testium cognitionem venire. Ita Carena p. 2. tit. 12. numer. 212. & Masin. in prax. p. 7. fol. 179. ubi si maleficæ apostasiam fateantur, & quod iverint ad ludos demoniacos, diligenter debet eas Inquisitor interrogare super omnibus circumstantiis, quæ si in judicio veræ fieri possint, curare omnino debet, ut, quoad fieri possit, veræ fiant.

Si lamiæ, vel sortilegus, vel quivis alius confiteatur factum hæreticale, sed neger intentionem, est ab Inquisitore censendus hæreticus, si factum hæreticale fuit spontaneum. Quia satis convincitur de mala intentione convictus de spontaneo facto hæreticali. Factum enim malum ex mala intentione factum esse, supponitur per capit. 1. de præsumpt. Si enim ex negata intentione cessaret negatio hæresis ex verbis, vel factis hæreticalibus, aperta esset via omnibus hæreticis vitandi condemnationem, cum omnes se excusare possent, absque mala intentione verba illa protulisse, & facta gessisse. Quod plane absurdum est, ideoque hæc fallacia iis patrocinari non potest, ut per Royam de heret. par. 1. numer. 276. & numer. 573. Albertin. de agnosc. assert. q. 8. num. 12. q. 32. num. 17. & q. 34. num. 57. Simanch. de cath. instit. tit. 13. num. 16. & in Enchirid. tit. 29. num. 8. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. num. 10. 6. Torrebl. de mag. lib. 3. cap. 5. num. 49.

Tradunt tamen Cantera in quest. crim. rubr. de heret. cap. 1. dub. 6. num. 69. Pegna in direct. p. 2. com. 59. §. quod si non, Lazar. in tr. de blasphem. q. 6. num. 13. Graff. in decis. p. 1. lib. 2. cap. 5. num. 15. quod si reus sive confessus tantum, sive convictus, & confessus de facto hæreticali, intentionem neger, torquendus sit super intentione. Idemque affirmant Royas loc. cit. num. 306. & Albertin. qu. 3. num. 12. qu. 34. num. 52. & seq. & qu. 36. num. 18. si aliquis confiteatur non facta, sed verba hæreticalia dixisse, & neger intentionem, tanquam de hæresi suspectus, potest super intentione torqueri.

Lamiis, ac sortilegis dicentibus fecisse maleficia, vel sortilegia, ignorantes esse contra fidem, non debent Inquisitores credere, neque admittere talem excusationem. Quoniam licet in foro conscientie ignorantia,

tantia, etiam crassa & affectata, quæ sit causa erroris, excuset à peccato hæresis, uti excommunicatio, alique pœnæ sunt impositæ per Azor. p. 1. lib. 1. cap. 14. qu. 9. & lib. 8. capit. 8. quæst. 4. & cap. 9. qu. 8. Aragon. 2. 2. qu. 11. ar. 1. Bennes *ibid.* ar. 2. Coninsx de cens. disp. 18. dub. 7. concl. 4. & 5. Suarez *epd.* tit. 19. sect. tertio numero 9. & 18. Farinac. de hæres. questione 179. numero 29. & seq. Quia cum ignorantia, etiam affectata, quæ sit causa erroris, esse non potest pertinacia contradicendi auctoritati Ecclesiæ, quæ requiritur in peccato hæresis; in foro tamen externo, ac judiciali errans in fide, si alleget ex ignorantia errasse, ei non creditur, si error commissus sit in his, quæ quis ex officio scire tenetur, ac scire nolit, vel quæ passim & communiter omnes illius qualitaris sciunt, ut alibi diximus, & tradunt Souf. in aphor. Inquis. lib. 2. cap. 12. numero 14. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 3. pun. 2. num. 5. Caren. p. 2. tit. 1. §. 11. numero 68. Menoch. conf. 82. num. 75. Farinac. de hæres. quæst. 179. num. 27. & seq. Simanch. de cathol. instit. tit. 27. numer. 13. Pegna in direct. p. 1. quæst. 7. conc. 22. ubi ait: qui errat in his, quæ sunt fidei ignorantia affectata, & præsertim in his, quæ scire debet, aut scire præsumitur, hæreticus est censendus. Nam qui ignorantia affectata errat, ex malitia propria, & animi iniquitate errare putatur. Et post pauca sic addit: Qui errat ex ignorantia crassa, & supina in his, quæ fidei sunt, ac scire debet, nec probabile est ea à fidelibus, vel à suæ conditionis hominibus ignorari, hæreticus etiam censendus est.

Nota dum autem est, ignorantiam affectatam esse illam, qua quis non vult scire, quod scire tenetur, ut liberius, & abique contradictione conscientia operetur; Crassam, sive supinam esse, qua quis ignorat, quod communiter omnes sui ordinis sciunt, & nullam diligentiam adhibet ad illud sciendum, quæ ignorantia dicitur indirecte voluntaria, sicut affectata dicitur directe voluntaria.

Esata. Interrogatoria additionalia ex praxi S. Officii non permittuntur.

Interrogatoria reorum, maxime in criminalibus, debent extendi in processu, ut possit videri, an sint facta super inditiis, an potius suggestiva; & praxis contraria, tanquam iniqua, damnatur.

Curent Iudices seculares, ut scribatur id, quod rei incidenter interrogati dicunt, ad S. Officium spectans, illudque quamprimum Inquisitoribus, vel Ordinariis referant. Quod si rei ex industria dicant habere aliquid deponendum, spectans ad S. Officium, de hoc certiores reddere debent Ordinarios, vel ministros S. Officii, ut secretò illorum examen recipiant.

Nolens jurare de veritate dicenda in suo examine, torquendus est pro habendo juramento.

CONSULTATIO CLX.

De Inditiis, ex quibus Reus torqueri potest in Tribunali S. Inquisitionis.

Indicium ex Sylvestro v. indicium numero primo est medium intelletuale veritatis eliciendæ, insurgens ex aliqua circumstantia singulari per l. indicia C. de rei verit. & per l. fin. C. de prob. Ex Soufa lib. 2. aph. cap. 25. Farinacio de indic. & tort. qu. 36. num. 35. est signum demonstrativum rei gestæ, inducens Iudicem in cognitionem delicti. Ex Carena p. 3. tit. 10. §. 1. num. 4. cum Baldo in l. non hoc C. unde legitimi, est conjectura ex probabilibus, & nonnecessariis orta, à quibus potest veritas abesse, sed non similiter veri, quæ quandoque mentem judicantis ita arctat, & constringit, ut cogat ejus conscientiam se-

cundum eam judicare, idemque Baldus ponit differentiam inter præsumptionem, & indicium, dicens, quod præsumptio est probatio probans, indicia vero sunt probatio probata in præsumptione; unus testis non facit plenam probationem, sed tangit directe factum probandum. Indicia vero & conjectura indirecte tangunt factum, ac proinde minus est indicium, quam præsumptio. Sed quidquid sit de hac conclusione, indicium ex aliis est omne id, ex quo aliquo modo colligi potest quisnam sit criminis autor, ac dici potest, quod sit argumentum quoddam, delicti indicativum, ut ex textu in l. 1. §. idem Cornelio ff. de quæst. satis aperte colligitur, dum sic ait Ulpian. Idem Cornelio Proculo rescripserunt non utique in servi unius quæstione fidem res constituendam, sed argumentis causam examinandam, facitque textus in l. Divus Adrianus §. sed & caput, ibi: non exquisitis argumentis, ff. de custod. reor. Adjungitur delicti indicativum, quoniam argumentum sive indicium est probabile inventum ad faciendam fidem, quo colligitur aliud per aliud, hoc est illud quod certum est deducitur. Et quamvis indicium, præsumptio, conjectura, signum, ac suspicio propriè distinguantur inter se, ut notat Menoch. de præsumpt. lib. 1. præsumpt. 7. numer. 18. singula tamen prædicta sub uno verbo indiciorum continentur. Quo fit, ut ad efficiendum reum, sive ad illum constituendum, sive ad illum torquendum, sive condemnandum parum referat, quo nomine appellemur, quia lex interdum sub uno, vel altero nomine illa nuncupat Brun. in tr. de tortura.

Ita dividitur. Aliud est facti, hoc est, quo Iudex se dirigit ad habendam notitiam facti de illo inquirendo ad sui informationem. Aliud, quo idem Iudex se dirigit in viam juris ad effectum torquendi, vel condemnandi reum, ut notat Boss. in pr. tit. de inquisit. numer. 4. per doctrinam Baldi in l. servus C. de testibus.

Indicia facti sunt illa, quæ factum demonstrant, quibus Iudex se instruit de facto. Ad hæc indicia demonstranda sufficiunt unus testis, ac etiam inimici. Nam etiam inimici dirigunt Iudicem in viam intelligendi in specie propter circumstantias per eos datas, non tamen immediate dirigunt ad inquirendum, ut procedat contra inquisitum, ut idem Boss. loc. cit. num. 4.

Indicium verò juris licet varias de illis Doctores tradant differentias, ad duplicem tamen speciem reduci possunt, nimirum quod alia sint omnibus delictis communia, alia particularia, & delictorum propria.

Quod ad communia pariter distinguuntur in indicia dubia, seu verisimilia, & in indicia indubitata, sive certa. Illa describi possunt, quod sint præsumptiones specialiter moventes animum Iudicis ad aliquid credendum, vel non credendum, sive quod non ita arctant mentem Iudicis, quod non possit inclinare in partem oppositam, ut per Farinac. supra qu. 36. num. 38. Cantera in quæst. crim. 6. num. 1. de prob. Caren. d. tit. 10. §. 2. num. 5. & sunt idem, quod semiplena probatio, Surd. conf. 132. num. 92. Et dicuntur verisimilia, sive probabilia, quia rem veram esse arguunt, l. milites §. oportet C. de quæst.

Indicia verò indubitata sunt illa, quæ ita arctant mentem Iudicis, ut omnino credat, nec possit in contrarium inclinare, Farinac. d. qu. 36. num. 36. quæ etiam plena dicuntur. Hæc dupliciter differunt. Alia sunt indubitata ex seipsis, hoc est, posito indicio probato, resultat certitudo delicti, exempli gratia. Posito, quod certum sit, quod Titius visus fuit cum gladio cruento egredi è domo, in qua repertum fuit cadaver Seii, statim ex isto indicio resultat certitudo, quod idem Titius occiderit Seium illum. Advertendum tamen

tamen est, quod ubicunque possibile est, rem se aliter habere, tunc non dicitur indicium indubitatum.

Alia sunt indicia indubitata resultantia ex cumulatione plurium indiciorum verisimilium, ut per eundem Farinac. *ibid. quest. 86. numero 59. 61. & 62. & 82. & conf. 108. num. 90.* cum hac tamen declaratione. Primo quod prima indicia non sint simpliciter remota, sed gravia, & valde proxima delicto. Secundo, quod cumulentur ad reum condemnandum in pœnam pecuniariam, non autem in pœnam corporalem.

Item aliud est indicium proximum, quod respicit veritatem delicti immediate per proprium sensum visus, vel auditus juxta exigentiam delicti. Exempli gratia. Vidi Titium odorare Idolum, vel auribus meis illum audiui blasphemantem.

Aliud remotum, quod non indicat substantiam delicti, sed circumstantias, ex quibus devenitur in delicti cognitionem. Hujusmodi sunt confessio delinquentis extrajudicialis, facta, dictum socii criminis, vel mandatarii, consuetudo delinquendi, & similia, Farinac. *dict. questione 36. numero 44. Soula dict. lib. 2. cap. 39. num. 16. & Carena ibid. numer. 6. & 7.*

Denique aliud est leve, ex quo raro, & non facile infertur crimen, & à nonnullis dicitur suspicio conjecturalis. Aliud grave, ac urgens, ex quo delictum facile ac frequenter deduci solet. Aliud gravissimum, ex quo fere semper delictum deducitur, quia frequentissime fieri solet. In particulari verò quænam sint indicia levia, quæ gravia, & quæ gravissima, cum tradi non possit certa regula, relinquatur arbitrio Judicis, ut per Farinac. *dict. quest. 36. numero 110. & 118. Soufam dict. lib. 2. cap. 23. à numero 11. Eymer. in digest. p. 2. quest. 55. num. 1. ibique Pegnam com. 80. & p. 3. com. 110. litt. H.*

Probatio autem indiciorum diversa est, sicut diversa sunt indicia. Nam ad probationem indiciorum facti quælibet probatio sufficit, siue illa proveniat à testibus habilibus, siue inhabilibus. Quia motivum inquirendi de delicto sumi potest à quacumque notitia, quoniam ad id, quod est de facto videtur etiam sufficiens testis de facto, & qui aliàs nihil valeat, ut per Bald. *in leg. servos C. de testib. Boss. tit. de inquis. n. 4.* Secus verò quoad probationem indiciorum juris, scilicet ad effectum torquendi, vel puniendi, cum testes dumtaxat idonei, siue habiles recipiendi sint, & in qualibet istorum indiciorum probatione, ut plurimum admittendi sint duo testes per Accurs. *in leg. ult. n. vel indicis C. fam. l. erisc. quam doctrinam sequuti sunt Bartol. in l. ult. num. 7. de quest. Alex. conf. 18. post nu. 6. lib. 1. & alii, quos adducit Mascard. de prob. concl. 895. n. 1.*

Quod declaro hac distinctione. Quando agitur de probando indicio remoto à delicto, verum est, requiri probationem per duos testes, ut declarat Bartol. *in leg. fin. n. 7. ff. de quest. secus quando agitur de probando indicio proximo ad delictum, tunc enim unus testis sufficit, dummodo sit omni exceptione major, ut per Martil. in pr. d. diligenter n. 1. post Bartol. in leg. admonendi num. 36. ff. de jurejur. Quod tamen intelligendum est procedere quoad examinandum reum, siue illum torquendum, non autem quoad illum condemnandum, Farinac. *conf. 65. n. 53. Alex. conf. 89. n. 7. lib. 3.**

Non obstat Bossius *tit. de indic. ante tortur. nu. 18.* inquiens, quod etiam in indicio propinquo, ac proximo delicto requiratur probatio per duos testes. Quod etiam confirmatur à Burlat. *conf. 35. n. 2.* Nam responderetur, quod numerus testium in hoc casu non videtur necessarius necessitate præcisa, sed ut aiunt, ad bene esse. Si enim unus testis omni exceptione major sufficit ad procedendum contra reum inquisitum, eo magis sufficiunt duo ac plures. Verum quidem est, quod numerus testium est tantæ potestatis, quod facit testes aliàs inhabiles, esse habiles, ut norat Crot. *de testib. n. 193.* Quo circa si for-

tate unus testis deponens super indicio proximo non fuerit omni exceptione major, suppletur per alios habiles, ut sufficiens evadat, Farin. *de testib. qu. 62. num. 331.*

Inter autem multiplices effectus probationis indiciorum præcipuus est, ut inquisitus possit examinari, & coram Judice constitui, & post rei examinationem sint apta recipiendi corroborationem à legitimatione ad interendum tormenta, ac etiam punitionem, ac proinde indicia, & eorum probationes non debent esse æquivocæ, sed concludenter probatæ, saltem per duos testes contestes, aliàs nullius essent effectus, Aymon *conf. 6. num. 12. Becc. conf. 85. num. 9. Farinac. quest. 37. n. 6.* Est namque regula, quod sicut plures probationes imperfectæ non junguntur ad faciendum aliquod perfectum l. 1. C. qui num. tutel. ubi dicitur, quod ex pluribus imperfectis in sua specie non resultat aliquod perfectum. Nam si unus testis probaret de veritate, unus de fama, unus de alio indicio, ista probatio non subsisteret, quia non esset in sua specie perfecta, cum unus testis de fama, non probat famam, unus testis de alio indicio, non probat indicium, ut per Bald. *in l. Prator ait in addit. §. quod n. 3. ff. de eden.* Ita interrogetur reus de delicto, hujusmodi interrogatio debet esse clara, & specifica continens omnes qualitates, & circumstantias secundum probationes habitas, ne reo tollantur defensiones, ut per Farinac. *q. 1. n. 11.*

At objicies, quod hæc rectè procedunt ad effectum inferendi torturam, vel aliud tormentum, non autem ad effectum illum simpliciter constituendi, ad quem effectum sufficere planè videtur quælibet suspicio, & quælibet conjectura. Immo potest sine indicis interrogari, ac examinari, ut videtur notare Clarus *qu. 45. vers. scias autem, Chart. in pr. lib. 1. cap. 2. num. 8. Lucatell. de questione indic. inspect. §. num. 185. & seq. ubi refert, quod passim Judices ordinarii Urbis, ac ceteri Ecclesiasticæ ditionis statim reum captum examinant. Quanto igitur magis interrogari posset, dum adsunt præsumptiones?*

Responderetur, quod cum reus sine indicis nec interrogari, neque inter reos poni possit, ut tradit Farinac. *quest. 81. num. 15. & conf. 110. num. 12. Martil. conf. 130. num. 35.* attamen simplex suspicio, seu simplex conjectura non videtur sufficiens sine suis adminiculis ad interrogandum reum, Boss. *tit. de exam. reor. n. 6.* Vel dicendum, quod quatenus interrogari possit, non nisi secundum qualitates indiciorum contra eum resultantium, faciendum est examen illius, Cavalcan. *de brach. reg. 3. n. 189.* Quia cum eo contestari oportet dumtaxat quæ per testes recepta sunt, & non aliàs Farinac. *qu. 1. n. 45. Chartar. d. n. 8.* Ea verò quæ objecta sunt, procedunt de stylo, siue de consuetudine, ut ait *ibid.* Lucatell. de jure autem contrarium servari oportet, ut per Farinac. *d. q. 81. n. 15.*

Porrò quod plura indicia remota per testes plures singulares probata, sufficiant ad torturam videtur asserere Vulpel. *conf. 39. n. 11. & 12.* autoritate Grammatici *dec. 34. n. 35. & conf. 32. num. 10. & Aym. conf. 35.* ubi tradit, quod sufficiant ad torturam propter regulam, si non possunt singula, multa unita juvant. Hanc Vulpelli opinionem sequitur Caball. *cas. 193. n. 2.*

Sed Farinacius *q. 37. n. 38.* ait, quod hæc conclusio diu ancipitem ipsum tenuerit, & quod tandem omnibus hinc inde consideratis, devenerit in hanc sententiam, nimirum, quod id procedere possit quatuor requisitis concurrentibus. Primo quod testes sint omni exceptione majores, & sic idonei. Secundo, quod sint super indicis delicto proximis recepti, non autem super valderemoris. Tercio, quod indicia, super quibus testes singulares deponunt, sint plura, & talia, quæ reddunt animum Judicis, quasi certum, quod reus deliquerit.

Quarto,

Quod, quod prædicta indicia probata per testes singulares tendant ad eundem finem, & conjungantur.

Quod ad primum requisitum, tunc testes sunt omni exceptione majores, quando contra eos nulla exceptio opponi potest, Roland. *conf. 7. num. 13. lib. 1.* Quinimo quod superent omnem frivolam exceptionem adeo, quod eis nihil possit opponi, Grammar. *conf. 59. num. 17.* & faciunt textus in *l. optimum C. de contrah. & commit. stipul. sub fin. Glof. in §. item verborum instit. de inut. stipul.* verba testes omni exceptione majores sunt illi, quorum fides nulla ex causa legitima potest maculari, & qui communi hominum opinione reputantur boni viri, idonei, scilicet bonæ existimationis, atque textus in *l. 42. ff. de verb. signif.* Unde advertunt Roland. à Val. *vol. 3. conf. 2. n. 38.* Bucat. *lib. 1. conf. 37.* Macerat. *var. lib. 3. resol. 44. cas. 4.* quamlibet maculam, ac minimum defectum impedire, ne testis sit omni exceptione major, neve probet indicium esse ad torturam. Quia testis omni exceptione major est ille, cui nihil opponi potest, ut diximus.

Quod ad secundum, videtur, inspecto isto requisito, conclusio proposita de remotis removeri, atque excludi & sic doctrina Farinacii non habere locum in dicta conclusione, in qua quaesitum fuit de testibus singulis deponentibus super indicibus remotis. Ideoque sciendum est, quod indicia remota dupliciter differunt. Quædam sunt remota, sed valde de se inferentia delictum. De horum genere sunt confessio extrajudicialis, & res furata apud aliquem reperta. Quædam sunt remota, sed generalia, non valde inferentia de se delictum, ut sunt inimicitia, fuga, fama. Prima indicia dicuntur remota, ut contradistinguantur ab indicibus, delicto immediate proximis. Nam etiam confessio extrajudicialis dicitur proximum indicium, prout illam appellavit Osasch. *dec. 79. num. 8.* Pegyer. *dec. 17. num. 3.* sed non immediate, & dicitur indicium remotum propter verisimilitudinem, quam desert delicti, ac proinde indiget probatione per duos testes contestes, & non singulares, Bertazol. *conf. 549. nu. 6. lib. 2.* Quod non sequitur in indicibus immediate delicto proximis, quæ unico solo teste probata sufficiunt ad torturam, Farinac. *q. 37. num. 42. & 70.*

Secunda verò indicia dicuntur valde remota, ut contradistinguantur ab indicibus simpliciter proximis, sed remotis per respectum ad indicia immediate proxima. Nam inimicitia, exempli gratia, dicitur indicium valde remotum, quia ex quadam simplici suspitione sufficiens redditur ad cogitandum, quod inimicus offenderit, sed semper cum aliqua formidine, quod alius quam inimicus potuerit offendere, ac proinde inimicitia debet esse probata præcisè, ac debet esse correspondiva ad id, quod fuit sequutum, Farin. *conf. 55. num. 24.* Et hæc indicia debent pariter probari per duos testes.

Quod ad tertium. Hoc requisitum desiderat pluralitatem, quæ duplex est. Altera quæ in duobus comprobari potest arg. *l. ubi numerus ff. de testib.* quocirca duo indicia simpliciter proxima, sed non immediata, videntur sufficere ad torturam, cum faciant semiplenam probationem, ac debent plenè probari. Altera, quæ in multo pluribus potest probari; & scilicet tria, aut quatuor indicia possunt sufficere ad torturam, licet sint probata per testes singulares. Quo in casu videtur comprobari conclusio. Nam, ut ait Farinac. *dict. questione 37. numero 34.* si unus testis dicat, se vidisse Seium in terra prostratum, & interrogatus respondit, vulneratum à Tizio; alter verò dicat, se vidisse Titium sanguine aspersum, & cum evangelico ense fugientem, alius autem deponat, eundem Titium vitasse recto tramite versus nemora eun-

tem, & occultè latitantem, certè hi singuli testes, licet de singulis indicibus singulariter deponant, nemo tamen sanæ mentis negabit, quin facient indicium ad torturam. Ita Farin.

Quod verò ad quartum requisitum, nempe quod prædicta indicia probata per testes singulares conjungantur, quando tendunt ad eundem finem, cum ex pluribus diversis nunquam resultat unum, facit quod notatur in *l. ubi fidejussor ff. de solut.* prout in exemplo supra ex Farinacio allato. Quia cum testes singulares ordinent suum dictum ad unum individuale delictum, non debent diverso jure censi, sed uniri per ea, quæ dicit Bald. in *l. si quis cum in addit. ff. si ex nox. cau. agat.* Advertendum tamen est, quod prædicta indicia debent esse ejusdem generis, non autem diversi. Quia etiam duæ semiplenæ probationes, ad eundem finem tendentes, si sunt diversi generis, non conjunguntur in criminalibus, ut inquit Boss. in *titul. de convictis numero vigesimo tertio, Bald. in l. spadonem §. qui ff. de excus. tut.*

Non obstat, quod Judex non debet alligare animum suum ad unam dumtaxat speciem probationis. Et ideo unus testis de veritate, conjunctus cum alia semiplena probatione alterius formæ ac speciei facit conjecturam sufficientem ad probationem. Unde juramentum in defectum probationis cum uno teste probat, & tamen sunt duo actus diversi ac distincti generis, & formæ, & quoad Judicis motum unus actus infert informationem alterius actus, Bald. in *d. l. spadonem d. §. qui & in l. 2. ff. eod.*

Nam responderetur, quod oblectio procedit in civilibus, in quibus non infertur præjudicium irreparabile, prout sunt irreparabilia præjudicia torturæ ac præjudicium pœnæ, præcipue corporalis, quæ infertur in criminalibus, faciuntque ad id, quæ adducit Centulin. ad Farinac. *conf. 25. litt. M.*

Ex quibus confirmata remanet conclusio, quod scilicet plura indicia remota per plures testes singulares probata, sufficiant ad torturam, dummodo sint indicia simpliciter proxima, sed remota per respectum ad indicia immediate proxima. Et hoc idem videtur sentire Vulpel. *loc. cit.* dum loquitur de confessione extrajudiciali, & sic non videtur voluisse intelligere de indicibus pluribus, etiam per testes singulares probatis, valde remotis. Quoniam absurdum esset, quod unus testis de fuga, unus de fama, unus de inimicitia conjungantur ad torturam inferendam, dum hæc indicia per se sola, etiam plenè probata, non faciunt indicium ad torturam per textum in *l. quæro §. fin. ff. de adul. edict.* ibi: *Si & alia indicia prioris fugæ non deficiunt, & tradunt Bald. in l. fin. C. de probat.* Farinac. *q. 48. Clar. q. 21. num. 1. Ballif. var. lib. 1. q. 5. num. 2.* Præterquam quod fama non potest probari semiplene per unum testem, quia debent esse plures, ut notat Bald. in *l. bonæ fidei num. 19. C. de reb. cred.* Impossibile enim est, quod adsit fama, & plures, quam unus, non sciant illam. Et ad regulam quæ non profunt singula, multa unita juvant, licet valeat ad torquendum, ut ait Farinac. *conf. 59. num. 1.* Immo etiam quod in occultis faciant plenam probationem, ut idem Farinac. *conf. 38. num. 8. & q. 86. n. 4.* in casu tamen hujus conclusionis tenet, non procedere, nisi indicibus simpliciter proximis, & ad eundem finem tendentibus, ut inquit Bald. in *l. si tres tutelas C. qui num. tutel.* ubi docet, quod plura imperfecta non faciunt unum perfectum. Quod verum est, inquit ille, in his, inter quæ remanent termini distincti, quia sunt diversi generis, ac formæ. Sed quando plura tendunt ad eundem finem, tunc procedit regula prædicta *l. instrumenta C. de probat.*

Minus obstat, quod quædam sunt, quæ requirunt certam speciem, & tunc diversæ species imperfectæ nihil operantur, quia ex pluribus concurrentibus non augetur effectus, cum non veniant ad integrationem

unius speciei, sicut ex pluribus testibus singularibus non resultat una plena probatio. Quædam sunt, quæ non requirunt certam speciem; & tunc quod non sunt singula, multa juvant, ut ait Bald. in dict. l. spandorem dict. §. qui ff. de excus. tut.

Respondetur enim, quod obiectio non obrinet, quando ex pluribus indiciis per plures testes singulares probatis, diceremus probari plene, sed solum dicimus, quod resultat semiplena probatio ad torturam sufficiens, prout nunquam tortura infligi potest, nisi ex indiciis resultat semiplena probatio, ut notat Farinac. q. 36. num. 231. Semiplena autem probatio est probatio imperfecta, ac proinde obiectio non afficit. Atque ita cum dicimus ex pluribus indiciis semiplene probatis, posse deveniri ad torturam, intelligimus, quod ex eorum imperfectis probationibus resultet semiplena probatio delicti, aliàs non procederet.

Si autem reus capiatur in flagranti crimine, puta in ipso sortilegio, vel alio crimine, tunc illico constitui potest absque aliis indiciis præcedentibus, ut ait Farinac. quest. 21. num. 148. ubi licet aliàs vulgaris sit conclusio, quod sine indiciis nemo torquendus sit, atque adeo neque examinandus l. in princ. ff. de quest. l. milites §. oportet C. eod. Marfil. conf. 130. num. 34. Farinac. q. 82. num. 15. reus tamen in flagranti captus, potest absque aliis indiciis torqueri, eoque magis examinari juxta communem sententiam, de qua Alban. in l. defensores num. 2. C. de defenf. Civit. & Clar. q. 8. vers. scias autem.

Ut autem id procedat, duo requiruntur. Primum, quod constet de delicto. Secundum, quod reus fuerit captus in prædicto delicto, ut idem Farinac. dict. quest. 21. num. 155. In aliis verò delictis, pro quibus reus fuerit ex intervallo captus, omnino præcedere debent indicia sufficientia, & legitima, aliàs si reus constitueretur, & confiteretur, confessio illa nullius esset momenti, etiam si millies ratam habuerit, & postquam ratam habuerit, supervenissent indicia, ut voluit Baiard. ad Clar. in quest. 55. num. 31. & 37. Immo subiungit idem Farinac. d. q. 21. & d. n. 148. quod si reus in flagranti repertus, non confiteretur, non potest contra eum deveniri ad aliquod rigorosum examen sine processus legitimatione. Quod si reus in flagranti crimine captus, neget delictum confrontantur ei testes, qui eundem in ipso delicto reperiisse testantur, & ipso convicto, & adhuc in negatione persistente, ipsum Judex torturæ subjicit, non ad sciendum delictum, sed ad habendum qualitates, & complices delicti. Concluditque num. 152. his verbis: deprehensio igitur rei in flagranti crimine non operatur, ut possit ipse reus torqueri, ubi aliàs non esset torquendus, sed solum ut torqueatur sine defensionibus quando aliàs torquendus esset. Quod comprobatur ex l. vn. §. ne igitur C. de rapt. virg. ubi licet Justinianus sanciverit, quod raptores in flagranti crimine comprehensi, à parentibus virginum, vel viduarum interfici possint, tamen in §. si autem constituit, quod si ad manus Curiae deventerint post legitimas, & juri cognitatas probationes sine fori præscriptione durissimis pœnis afficiantur, & mortis condemnentur supplicio.

Et quoniam supra diximus de reo, ex intervallo sine indiciis constituto, quod tunc si fateatur, confessio nullius esset momenti, cum ad illius validitatem præcedere debeant indicia, ut per Vermigl. conf. 370. num. 1. ideo sciendum est, quod sicut quis agere sine actione non potest l. si pupilli §. videamus ff. de negot. gest. l. quoties §. item si ff. de administr. tut. ita constitui, & examinari reus sine indiciis non debet. Quia constitutum videtur esse quædam actio, per quam reus expeditur, & in jus vocatur. Quare sicut in jus vocari quis non potest sine actione, ita nec sine indiciis quis constitui potest.

Attamen advertendum est, quod ut quis sine indiciis constituatur, dupliciter intelligi potest. Uno modo, quando nulla spes adsit indiciorum. Altero modo, quando adsit spes aliqua. Primo modo non potest reus constitui. Secundo potest. Et ad hujus secundi modi intelligentiam pariter advertendum est, quod spes duplex est. Prima, quæ habet certam causam, & dicitur spes indubitata l. penul. ff. quib. ad libert. prov. Secunda est sine certa causa, & dicitur spes revocabilis, ut l. gallus §. quod si is, ff. de lib. & posth. Nam quando reus constituitur cum causa, hoc est quod adsit accusatio, & quod delictum verè fuerit patratum, utique adesse spem indiciorum dicimus. Et ideo multi volunt, quod spontanea confessio, etiam sine indiciis, valeat ad condemnandum, dummodo per indicia futura comprobetur, Farinac. q. 81. num. 13. Nam confessio sine causa, hoc est, habita sine ullo motivo præcedente, ad constituendum reum non tenet, Giurb. conf. 16. num. 9. Atque hinc est, quod aliquando reus statim ac fuerit comprehensus, id est celeriter, examinatur, & constituitur, Guaz. defenf. 23. cap. 1. num. 2. etiam sine indiciis. At verò quando reus constituitur sine causa, tunc frustra agitur, etiam si postea superveniat confessio, ex traditis à Baldo in l. de questione num. 3. C. de pact. & à Bosio tit. de exam. reor. num. 6. à Scacc. de judic. cap. 58. & à Farinac. conf. 184. n. 58.

Ut autem hanc rem, quæ suspiciosa est, perspicuam faciamus, discutiendi sunt casus peculiares, ac proprii, ac insuper distinguendum inter delicta occulta, & facilis probationis, & non occulta, quæ facile probari possunt. Item inter Tribunalia supremæ, & Judices inferiores; & inter pœnam mortis, & alias pœnas corporales, ut fustigationis, exilii, tiremium. Si enim loquimur de delictis non occultis, & facilis probationis, non potest reus ob indicia indubitata pœna mortis, neque alia corporali puniri; sed necessario probandum est delictum contra reum. Quia requirantur ad hoc probationes certæ, & luce clariores. Indiciis autem semper subest aliquod dubium, ut per Castr. conf. 299. n. 3. Lopez in l. 26. tit. 1. glof. 4. part. 7. & Caren. p. 2. tit. 12. §. 2. n. 261.

Si verò sermo est de delictis atrocibus, occultis ac difficilis probationis, quale est crimen hæresis, & sortilegii, est iterum distinguendum. Quia vel sermo est de Judicibus supremis, ut est S. Congregatio Romana, & certum est, posse in hoc delicto, ac similibus ex indiciis indubitatis pœna corporali, ac etiam mortis reos punire, ut probat Caren. loc. cit. num. 263. Vel sermo est de Judicibus, & Inquisitoribus inferioribus, & hi non possunt ex indiciis indubitatis sortilegium, vel hæreticum damnare in pœnam ordinariam ultimi supplicii, sed ad torturam, vel ad aliam pœnam extraordinariam, ut per Carenam ibid. n. 264.

Regula quidem est, unicum indicium proximum sufficere ad torturam. Quia, cum indicium sit per sensum visus, vel auditus, ut exigitur ad cognitionem delicti, indicat immediate veritatem, & facit semiplenam probationem ipsius delicti, & ideo, etiam si unicum sit, sufficit ad torturam. Remota autem indicia plura requiruntur ad torturam, quia non indicant immediate veritatem delicti, sed per circumstantias & per istas pervenitur ad delicti noticiam, ut tradit Bartol. in l. fin. n. 6. ff. de quest. quem sequuntur communiter Doctores apud Farinac. de indic. q. 37. numero quadragesimo quinto, & seq. Guazzin. defenf. 30. capite quarto, numero duodecimo Peguer. in prax. cap. 12. §. 9. num. 8.

Sed Clarus quest. 64. numero decimo quarto, sustinet etiam ex unico indicio remoto posse reum torqueri à Judice. Quod limitat Cantera in questione crimin. capite secundo, de probat. per test. questione prima, rubr. de indic. suffic. ad tortur. numero sexagesimo primo, dubio decimo nono, quem sequitur Carena p. 3. titulo decimo, §. 4. numero 18. tunc solum unicum indicium

remotum

remotum sufficere ad torturam, quando facit semiplenam probationem. Quoniam ex Glossa communiter recepta in *leg. si quis ff. ad leg. Jul. majest.* & ex Bartolo in *l. maritus, & in l. fin. ff. de quest. ea*, quæ in civilibus faciunt semiplenam probationem, in criminalibus sufficiunt ad torturam. Vnicum autem indicium remotum non semper facit semiplenam probationem, atque adeo neque semper dare potest Iudici jus ad reum torquendum. Aequitas enim non patitur, ut quis tam gravi tormento semper urgeatur pro indicio remoto, quod, ut plurimum, leve reputatur. Quod etiam tradunt Farinac. *loc. alleg. Freitas in addit. ad tract. de confess. sollic. q.4. num. 25.* Miranda *de ordia. judic. tom. 2. quest. 26. art. 4. concl. 4.* & Diana *p. 4. tr. 6. resol. 4.*

Si autem indicia sunt proxima, illorumque testis est omni exceptione major, sufficit, ut probentur per unicum testem. Si verò sunt remota, debent saltem per duos testes probari, qui sint omni exceptione majores, & contestes in suis indiciis. Quia indicia remota, ut plurimum, sunt levia, neque indicant immediate veritatem delicti, neque delictum ipsum, sed tantum illius circumstantias. Et ideo testes, qui deponunt de hujusmodi indiciis remotis, debent esse plures, vel saltem duo omni exceptione majores, ac deponentes de iis, quæ animum Iudicis suadere possint, reum verè deliquisse, ut per Farinac. *loc. cit. & de heret. quest. 185. num. 146.* Maldon. *conf. 9. num. 6. p. 1.* Giurb. *conf. 87. num. 29.* Caren. *p. 3. tit. 10. §. 6. num. 25.* Cynac. *confr. 106. num. 41.* Dian. *d. p. 4. tr. 6. num. 25.* & Guzz. *d. defens. 30. cap. 31. num. 3.*

Si plura indicia remota sint contra reum, & plures etiam testes, sed omnes singulares, deponentes unus de uno indicio, & alter de altero, & sic de cæteris, tunc Iudex observare debet, an indicia sint inter se diversa, & valde à delicto remota, ut exempli gratia, si delictum sit homicidium Seii, & unus testis deponeret de fama, quod Titius illum occiderit, alter de inimicitia, quæ erat inter ipsos, & alter de fuga Titii, in hoc casu non potest Titius torqueri. Quia testes sunt singulares, & deponunt de indiciis valde à delicto remotis. Quando verò testes singulares sunt omni exceptione majores, & deponunt de indiciis non valde à delicto remotis, ut quemadmodum supra dictum est, si unus deponeret, vidisse Seium vulneratum jacentem in terra, qui asseruit se à Titio vulneratum fuisse, alter deponeret, vidisse Titium cum gladio sanguinolento fugientem, & alter vidisse eundem Titium se abscondentem, utique Iudex posset Titium torqueri. Quia testes, quamvis sint singulares, deponunt tamen de indiciis non valde à delicto remotis, & ad eundem finem tendentibus, ut per Farinac. *de indic. q. 37. num. 38.* & de heret. *d. qu. 185. numero 145.* Giurb. *d. conf. 87. num. 29.* & seq. Soula in *aph. lib. 2. cap. 39. num. 20.* Locat. *post praxim Inquis. q. 31.* Freit. *loc. cit. q. 22. num. 20.* Albertin. *de agnosc. assert. q. 25. num. 20.* Laym. *lib. 3. sect. 5. tract. 6. capit. 4. num. 7.* Caren. *p. 3. tit. 10. §. 6. num. 26.* & Dian. *p. 4. tr. 6. resol. 5.* Qui etiam tradunt, quod cum testes singulares, qui deponunt de indiciis remotis, sint plures quam duo, & omnes omni exceptione majores, & plura sint indicia, poterit reus prudenti Iudicis arbitrio torqueri.

Notatque Carena *ibid. nu. 27.* quod ubi Iudex procedit ad torturam ex pluribus indiciis probatis per plures testes singulares, omni exceptione majores, tunc debet maxime temperare arbitrium suum, ac reum valde moderatè torquere, cum procedat ad actum gravissimi præjudicii ex probatione privilegiata ex pluribus indiciis non plene probatis. Quod patenter tradit Giurb. *conf. 87. num. 30.* Guazzin. *d. defens. 30. cap. 32. num. 1.* addens, facilius posse ad torturam procedere ex hujusmodi indiciis, non plene probatis, Iudi-

ces supremos, quàm alios inferiores.

Depositio verò unius testis, omni exceptione majoris, si reus sit malæ famæ, sufficiens est indicium ad torturam. Communiter enim tradunt Doctores, unum talem testem, etiam in criminalibus, facere semiplenam probationem, atque adeo indicium sufficiens ad torturam, quamvis nulla alia indicia concurrant, ut Eymer. *p. 3. direct. quest. 61. num. 5.* ibique Pegna *com. 110. litt. G. Roman. conf. 451. num. 4.* Clar. in *pr. quest. 21.* Gomez *tom. 3. var. resol. cap. 13. num. 7.* Cantera in *quest. crim. cap. 2. de probat. per test. q. 1. num. 5.* Peguera in *pr. cap. 12. §. 9. num. 7.* & alii, quos sequitur Diana *d. tr. 6. resol. 6.*

Si verò inquietus sit bonæ famæ, vitæque integræ, vel talis qualitatis, ut facile delictum præsumi non possit, ad illum torquendum non sufficit unicus testis, etiam si sit omni exceptione major; sed necesse est, ut alia etiam indicia probentur; quia tortura est pœna gravissima, quæ non est imponenda alicui bonæ famæ, nisi delictum sit plusquam semiplene probatum, ut per Simanch. *de cathol. institut. titul. 65. num. 23.* Sanch. *conf. lib. 6. cap. 3. dub. 15. numer. 3.* Sanctarel. *de heret. cap. 41. dub. 1. num. 1.* Decian. *tom. 1. lib. 5. cap. 36. num. 6.* Souf. in *aph. lib. 2. cap. 39. num. 17.* Pegn. *loc. cit.* Zanard. in *direct. theol. p. 3. cap. 95.* & Dian. *loc. cit.* Contrarium tamen asserit Cabal. in *resol. crim. cent. 1. cas. 84. num. 15.* tendens ad torquendum reum bonæ famæ, etiam unicum testem sufficere, aliàs vix posset aliquem reum torqueri, quia inquit, nullus est tam depravata vir, qui non facile his temporibus reperire posset testes, ejus bonam famam probantes. Ego id prudenti arbitrio Inquisitoris relinquo.

Notat verò ibidem Diana, quod sæpius vocatus consuluerit, posse reum malæ vitæ ex unico teste de visu torqueri, etiam si dictus testis non sit omni exceptione major. Quod etiam affirmant Baiard. *ad Clar. quest. 21. num. 15.* Carer. in *pr. numer. 110.* Menoch. *lib. 1. de præsumpt. quest. 89. cap. 6.* & Farinac. *quest. 37. num. 65.* Et ego adverto cum Simanch. & cum aliis apud ipsum ubi *supra numero 16. & seq.* non statim ac semiplene probatum est delictum, veniendum esse ad torturam, sed reo dandum esse copiam indiciorum, & concedendam dilationem, & appellationem, nisi hæc frivola sit, ut se defendat.

Depositio autem socii criminis cum juramento, & judicialiter facta, est sufficiens indicium ad reum torquendum in crimine excepto, ut in crimine hæresis, maleficii, sortilegii, læsæ majestatis, falsæ monetæ, sodomix, furti famosi ex Cyno in *lult. C. de accus. Panorm. in c. 1. de confess. Lessio lib. 2. de just. c. 30. dub. 5. n. 39.* Cabal. *d. cas. 84. num. 7.* Gomez *var. tom. 3. cap. 12. nu. 18.* Blanch. in *tract. de indic. ad l. fin. de quest. num. 378. & seq.*

In crimine verò non excepto non est indicium sufficiens ad rei torturam ex *leg. fin. C. de accus.* & ex *cap. veniens 20. de testib.* Tum quia hic facile alium nominat, ut illius auxilio, vel privilegio veniam sperare possit; vel quia ex odio cupit, illum eodem supplicio puniri. Et tum etiam quia eo ipso, quod quis est socius criminis, non est testis omni exceptione major, ut requiritur ad semiplenam probationem, & ad faciendum indicium ad torturam. Si verò cum dicto socii criminis concurrat alia præsumptio, vel aliud adminiculum, tunc erit indicium sufficiens ex traditis à Cantera in *quest. crim. cap. 2. de prob. per test. q. 1. num. 57.* Sanch. *loc. cit. num. 7.* Sylvest. *u. indicium num. 5.* Armil. *eod. u. n. 6.* Angel. *eod. etiam u. n. 5.* Tabien. *pariter eod. u. n. 4.* Laym. *lib. 3. sect. 5. tr. 9. cap. 5. nu. 7.* Souf. in *aph. lib. 2. cap. 39. n. 51.* Delr. *lib. 5. magic. q. 1. in append. & Dian. d. p. 4. tr. 6. resol. 7.*

Adminicula autem, quæ requiruntur, ut dictum socii criminis sit indicium ad torturam, multa sunt. Primum est, si cum dicto socii criminis concurrant testes

de auditu. Quia licet testes de auditu non faciant indicium ad torturam, neque probent, *l. testium ff. de testib. l. si arbiter ff. de prob. & cap. licet ex quadam de testib.* cum tamen negari non possit, facere aliqualem præsumptionem, hæc præsumptio addita depositioni socii criminis, æquivaleret depositioni testis omni exceptione majoris.

Secundum est, quando cum dicto socii criminis concurrat fama contra nominatum. Quia fama supplet defectum deponentis.

Tertium, si cum dicta depositione concurrat fuga nominati ob eandem rationem.

Quartum, si concurrat arcta, sive intima familiaritas nominati cum tali socio. Quoniam habere cum improbis amicitiam, non leve reddit indicium ad torturam, immo in crimine hæresis est speciale delictum cum hæretico familiaritatem habere.

Quintum, quando concurrat frequens ac secreta collocutio inter nominatum & socium. Ita colligo ex Soula *dict. lib. 2. cap. 26. num. 24. Caved. de indic. & tort. p. 2. cap. 5. num. 5. Grammat. conf. 6. num. 3. Ant. de Bell. lib. 1. var. quæst. 26. numer. 9. Binsfeld. in com. de malef. & math. leg. 9. de indic. §. 5. Castropal. p. 3. tr. 4. dub. 8. par. 9. num. 7. & Diana loc. alleg. Ego verò cum Menochio de arbitr. lib. 2. cap. 474. nu. 47. Peguera dec. cr. 5. numero 33. existimo qualia hujusmodi adminicula esse debeant, ut dictum socii criminis sit indicium ad torturam, remittendum esse Inquisitorum arbitrio, qui perpendere debent qualitatem personæ nominatæ & nominantis, & modum depositionis ita, ut ex illis certò credatur, depositionem esse veram, & nominatum esse delinquentem, quod rectè colligitur ex *cap. in fidei favorem de heret. in 6.**

Duorum autem sociorum criminum depositio est sufficiens indicium ad torturam, dummodo facta sit cum juramento, & in tortura. Hoc est perspicuum, & constat ex Pegna in *direct. p. 3. dict. com. 110. in append. Menoch. de præsumpt. lib. 1. cap. 91. cap. 91. num. 3. Claro in pr. cr. §. fin. q. 21. Caren. p. 3. tit. 10. §. 8. num. 37. & seq. Peguera dec. cr. 5. num. 37. & 38. Gotofred. in l. fin. C. de accus. Cyriac. contr. 80. num. 3. Ciarlin. contr. cap. 10. num. 129. Diana d. tr. 6. resol. 7. Castropal. dict. diff. 8. pun. 9. num. 7. Delrio dict. lib. 5. magic. sect. 3. & in 2. append. q. 1. concl. 2. & Farinac. d. qu. 185. num. 152. Quoniam illa duplex depositio videtur æquivalere depositioni integri testis.*

Quod si duo criminis socii non sint contestes, sed singulares, ita distinguendum est. Aut hujusmodi socii deponunt contra nominatum super diversis criminibus, ad unum minime tendentibus. Aut super diversis actibus ejusdem criminis. Si primo modo, quamvis Soula in *aph. lib. 2. d. cap. 39. num. 55. Clar. d. quæst. 21. Binsfeld. de confes. malef. & sagar. membr. 2. post concl. 6. & Diana d. tr. 6. resol. 7. num. 5. affirmant, quod duo socii criminis, etiam si sint singulares, indicium faciant ad torturam; tamen subscribo Carenæ p. 3. dict. tit. 10. num. 41. Pegna in *direct. p. 3. dict. com. 110. in append. Dec. conf. 189. num. 8. Natt. conf. 298. num. 9. Petra de fideicom. q. 12. numer. 325. Guazzin. defens. 32. cap. 8. num. 4. qui mordicus tenent, dicta duorum sociorum criminis, si non sint adminiculata, non facere indicium ad torturam nisi ipsi socii sint contestes. Quia testes singulares tantum probant, quantum unus, & tantum unus quantum mille juxta propositam regulam Baldi in *leg. iusjurandi C. de testib. de qua largissime Giurb. conf. cr. 79. num. 24. Idemque docent Farin. de indic. q. 45. num. 45. & Abav. de reat. quæst. 19. num. 102. & seq. Adminicula autem; quæ requiruntur, ut dictum duorum sociorum criminis singularium sufficiat ad torturam, supra signavimus.***

Si secundo modo, & socii criminis deponunt super diversis actibus ejusdem delicti, tunc faciunt indicium ad torturam, quia revera deponunt de eodem delicto, & illi actus diversi idem delictum inferunt. Ideò singularitas depositionis talium sociorum ob stare non potest, quin reus torqueatur, ut per Giurb. *dict. conf. 87. numero 29. Abav. d. qu. 19. n. 53. & Caren. loc. cit. num. 47.*

Ut verò socius criminis faciat indicium ad reum torquendum, requiritur, ut non patiarur alium defectum, nisi societatis delicti ipsius delinquentis. Quoniam si alio delicto sit infamatus, vel sit criminosus, vel perjurus, vel etiam objectus, vel aliàs inhabilis, tunc ejus depositio non faceret indicium ad torturam, etiam si in tortura suam depositionem confirmaret per ea, quæ tradunt Royas *sing. 188. num. 5. Souf. d. lib. 2. cap. 25. num. 25. & dict. cap. 39. num. 53. Gigas de crim. les. majest. lib. 2. quæst. 7. num. 7. Menoch. de arb. dict. cas. 474. num. 54. Ant. de Bell. tract. var. lib. 1. qu. 26. num. 25. Farin. quæst. 62. num. 381. & seq. Malfard. de prob. tomo tertio conclus. 1311. num. 13. & 42. Delr. dict. lib. 5. magic. sect. 3.*

At quid in crimine hæresis? Socium criminis hæresis, qui alios defectus patitur, facere indicium ad torturam, negat Sesse *tom. 4. dec. 477. n. 32.* ubi sic ait; licet in crimine hæresis admittatur socius hoc procedit, quando talis socius non est alio delicto infamatus, & sic non datur contra eum duplex exceptio, & defectus. Nam sicut plura adminicula probant depositionem, sic plures defectus eam destituunt. Cujus sententiæ inhæret Diana cum aliis *dict. tract. 6. resol. 8. num. 1. Alias rationes, & Doctores vide apud Delrium mox citandum.*

Dissentit Delrius *dict. lib. 5. in append. 2. q. 17.* quatenus docet, socium criminis in casu hæresis admittendum esse, etiam si alios defectus patiarur. Primum quia lex criminosos, & infames admittens ad testificandum in criminalibus exceptis, non distinguit inter eum, qui uno, vel pluribus criminibus involutus, aut ratione criminum sæpius infamis notatus est. Deinde quia malefici, exempli gratia, plurimis ac horrendis criminibus, ut plurimum sunt innodati, & si maleficos aliis criminibus carere, necesse esset; nullus unquam esset testis idoneus. Postremo quia crimen maleficii non impedit; quin testis socii contra socium testimonium valeat. Ergo nec alia leviora crimina cum maleficio conjuncta impedimentum afferre possunt. Et ita, inquit Delrius, sentiendum esse, quia Reipublicæ, & justitiæ utilius est, & pro hac sententia citat Bajardum, Clarum, Bossum, at Iosephum Ludovicum, & adversariorum argumenta diluit. Ego tamen utramque sententiam ita concilio, ut admittendi sint hujusmodi testes, sed cum suis plurimis defectibus, ad quorum proportionem habenda est ratio eorum fidei; nam hujusmodi depositiones non sunt annullatæ, sed tantum debilitatæ. Aliudque est diminui aliquid de fide testis, aliud verò testis dictum reprobari *l. 3. ff. de testib. vide notata in pract. Papiensis in form. oppos. contra testes, v. in facto eorum proprio n. 7. Publicè enim interest delicta probari ac puniri l. in vulneratus in fin. ff. ad leg. Aquil. l. si a reo §. ult. ff. de fidejuss. l. Stichum in princ. de solut.*

Depositio autem duorum sociorum criminis contra nominatum bonæ famæ non est indicium sufficiens ad torturam. Quia bona fama talem effectum operatur, ut per eam elidatur illud indicium, quod ex dicto duorum sociorum criminis resultat. Docent id Grammat. *conf. 70. n. 7. Paris. lib. 4. conf. 151. n. 13. Roland. à Valle vol. 1. conf. 16. numer. 24. & seq. Bertazol. lib. 1. conf. 61. num. 19. Peguera dec. crim. 5. numer. 32. Ac ego id remittendum esse arbitrio Inquisitorum censeo.*

Quia

Quia si concurrerent alia adminicula & præsump-
tiones, quæ superarent bonam famam, esset omnino
hic nominatus torturae subjiendus.

Socius tamen criminis, qui nulla præcedente inter-
rogatione, alios complices nominat, facit indicium ad
torturam. Quia licet testis, sponte se offerens examini,
suspectus à jure existimatur, est tamen dispar ratio in
socio criminis, qui sponte alios socios nominat.
Quoniam iste in hoc casu non se subijcit examini
sponte, sed coactè. Quia cum à Judice, dato ei ju-
ramento imponitur, ut veritatem fateatur super fa-
cto, de quo inquiritur, implicite interrogatur de
sociis, qui interveniunt. Sic apud Farinac. loco ci-
tato num. 189. Clar. in pr. lib. 1. quest. 21. Dian. ibidem
Bordon. tom. 1. cap. 35. num. 16. Idemque est dicendum,
quando socius criminis sponte compareret. Quia, ut
exoneret suam conscientiam tenetur complices fateri
ac si in processu ab Inquisitore interrogaretur. Testis
autem sponte se offerens ad id nullo modo tenetur.
Et ideo testis reputatur suspectus, sed non criminis
socius.

Socius verò criminis, si ad suggestionem Iudicis
nominat alium complicem, non facit contra illum
indicium ad torturam. Quia Iudex debet tantum in
genere, non autem in specie reum interrogare de
aliis sociis. Ideoque in hoc casu nominatio illa ni-
hil nominato nocere debet, ut bene notavit Clar. ubi
supra questio. 21. Farin. q. 43. num. 132. Carena p. 3. tit. 10.
§. 8. n. 55.

Ut autem criminis socius fidem faciat contra nomi-
natos, certum est, illum debere suam depositionem
juramento firmare. Quia dum deponit contra alium,
fungitur vice testis, atque adeo non est ipsi adhiben-
da fides, nisi cum juramento. An verò si credendum
sit ob solum juramentum præstitum absque tortura?
Negat Clar. in pr. cr. paragrapho fin. questio. 21. Quia
cum socius criminis ex proprio delicto sit effectus in-
famis, non debet in testem admitti sine tortura. Idem
sentiant Marfil. conf. 109. num. 13. & seqq. Genuen. in pr.
cap. 68. num. 11. Delrius libro quinto magic. sect. 9. Ricc.
p. 3. dec. 298. Turrian. lib. 2. decis. 39. num. 7. Cabed. de
indic. p. 2. cap. 5. num. 10. Narbon. in recopil. p. 2. lib. 8.
tit. 12. leg. 2. gloss. num. 39. & 40. Zanard. in direct.
theol. p. 3. cap. 94. & Carena loc. alleg. n. 38.

At socium criminis fidem facere contra nomi-
natos absque tortura, & solo juramento præstito, &
indicium facere majus, vel minus pro personarum
qualitate, ac criminum circumstantiis assero cum
Simancha de cath. instit. tit. 53. num. 38. Royas de heret.
p. 2. assert. 7. num. 155. Pegn. in direct. p. 3. com. 113. Frei-
ta in addit. novis. ad tr. de confess. sollicit. quest. 4. n. 42.
& seq. Ant. de Bell. lib. 1. var. tract. quest. 26. num. 6.
Diana p. 4. tract. 6. resol. 10. num. 3. Rationes in con-
sultatione de testibus adduxi. Quibus addo & se-
quentes. Tum quia, si ceteri testes, non torquen-
tur in S. Officio pro habenda veritate, ut alias
etiam diximus, cur non ita permittendum est testi
inhabili? Curve socio criminis, qui tanquam testis,
licet inhabilis, habetur, & inducitur contra cor-
reum? Et tum quia socius criminis, maxime quando
contra eum nihil aliud objicitur, nisi quod sit socius
criminis, est idoneus testis, ut tradit Honded. conf.
105. num. 31. ideo, uti testis, non debet torqueri.
Potest tamen, ac debet nonnunquam torqueri. Quod
quando fieri debeat, arbitrio Inquisitoris relinquo.

Ut etiam socii criminis depositio aliis indiciis ad-
miniculata, faciat plenum indicium ad torturam de-
bent Inquisitores primùm animadvertere qualitatem
personæ nominatæ, & ipsius socii criminis nomi-
nantis, ac modum depositionis ita, ut certo cre-
dant nominatum esse delinquentem. Sic tradunt Mas-

card. lib. 1. de prob. concl. 158. num. 3. & lib. 3. concl.
1311. num. 45. Menoch. de arbitr. libro secundo cas. 474.
num. 58. Farinac. questione quadragesima tertia, nu-
mero 177. & Castropal. p. 1. tractat. 4. disp. 8. pun. 9.
numero septimo.

Deinde, an socius criminis cum ab eo nomina-
to inimicitias habeat, & gerat. Quia inimicorum
dictis nulla fides est adhibenda. Facile enim men-
tiuntur, ut fusius alibi monstravimus, & in spe-
cie Giurba, qui plures alios accumulatur conf. cr. 13.
num. 7. Farinac. quest. 87. numero 102. Canter. in
quest. cr. cap. 2. de prob. per test. in rubr. de indic. ad
tortur. num. 16.

Postremo, an socius criminis aliquem nomine
spe gaudendi impunitate concessa vel à lege, vel
speciali Principis edicto. Tunc enim, eum falsa di-
cere, præsumi potest, juxta Farin. dict. quest. 43. n. 192.
Cyriac. tom. 3. contr. 488. num. 47. Giurb. conf. tract.
22. num. 29. Ricc. p. 8. collect. 1562. & Carenam dict.
§. 8. num. 55.

Tum demum, quod sicut dicta sociorum crimi-
nis nominatos modis supradictis afficiunt, ita & eo-
rum criminis remotio multum reis prodesse debet,
ut contra Menochium de arb. cas. 474. n. 13. tradunt
Farin. d. q. 43. num. 12. Albav. q. 19. num. 16. & Carena
loc. citat. num. 57. Quia sicut non tollit, quin Fiscus
pro se socium criminis inducat in testem, ita non tol-
lit, quin correus illius testimonio juvari possit, ut ser-
vetur æqualitas leg. fin. C. de fruct. & lit. expens. Guaz.
defens. 25. cap. 2. num. 5.

Criminis autem socius in causa fidei dicitur primo
qui mandat, sive committit maleficium, vel for-
tilegium, vel aliud crimen ad S. Officium spectans,
ut ex car. ita plane 23. quest. 4. Secundo, qui partici-
pans est ejusdem maleficii, vel sortilegii, vel alteri-
us criminis, ut notat Archid. in cap. quicumque de
heret. in 6. Tertio qui delinquentibus favet per l. quo-
niam liberi C. de testib. ibique Glossam & Salicetum.
Quarto qui est criminis causa, vel occasio, ut qui
aliquem induceret ad maleficium, aut sortilegium fa-
ciendum, quia illi cooperaretur ad illud committen-
dum.

Solam malam famam non esse indicium sufficiens
ad torturam, quia fama popularis stultorum, impro-
borumque consensu excitatur, & vulgus hominum
credulum, facile sequitur dictum unius, & quam-
maxime proni sunt homines ad malum suspicandum
credendum, & publicandum. Quod ratum est apud
omnes, nominatim Gloss. in cap. qualiter v. & fa-
mam de accus. & cap. cum juventute, ubi etiam Gloss.
v. sequitur de purg. can. Panorm. in cap. 1. n. ult. eod.
tit. Bartol. in l. milites C. de quest. Angel. de malef. v.
quod fama numero 41. & prosequuntur Eymer. in di-
rect. quest. 61. num. 8. ibique Pegna com. 110. Clar. §.
fin. quest. 21. Giurb. conf. cr. 43. num. 18. & seq. Caren.
p. 3. tit. 10. §. 10. num. 64. Castropal. d. p. 9. num. 9. &
Diana dict. p. 4. tr. 6. resol. 13. Falsa quippe sæpe est &
mala fama bonorum, quam Deus permittit suscitari in
humiliationem eorumdem can. omnes 6. quest. 1.

Et quidem explorati juris est solam famam, quæ est
contra aliquem, quod delictum commiserit, esse suf-
ficiens indicium ad inquirendum contra eum per tex-
tum in cap. qualiter, idque fatentur omnes, ut inquit
Clar. in prim. §. fin. quest. 6. sub initio, & q. 21. Quia fa-
ma succedit loco accusatoris. Quandoque verò fama
tribuit materiam indicendi purgationem canonicam,
can. presbyter si à plebe 2. q. 7. & cap. accedens de accus.
Aliquando tribuit materiam suspendendi à beneficio
& officio, donec se purgaverit, concurrentibus tamen
requisitis, de quibus per Mar. Socin. in c. nos inter n. 3. de
purg. can. Interdum coadjuvat probationes jam
factas

factas, five alia adminicula, ut *cap. praterea de testib.* gradum tamen probationis non facit, Socin. in *d. cap. qualiter num. 35.* quia in criminalibus probationes debent esse luce clariores, ut *l. sciant cuncti C. de probat. can. sciant 2. q. 8. & can. Epiphanius 5. quest. 6.* ubi probatur, ne semiplenam quidem facere probationem, nisi de crimine civiliter ageretur, & sentit Gloss. in *cap. unicuique 1. v. illorum de testib.* quam ait esse communiter approbatam Ber. in *dict. cap. qualiter num. 78. & Dec. ibi num. 25.* & ita etiam se habere communem praxim affirmat Salic. in *l. ea quidem num. 133. C. de accus. & Bertach. conf. 126. num. 11. lib. 7.* quos sequitur Clar. in *prim. §. fin. dict. quest. 21.* inquit: Fama in criminalibus non probat, neque etiam semiplene. Unde sine adminiculis non est sufficiens indicium ad torturam, & ita tenent communiter Doctores, ut ait Marfil. in *l. de minore §. plurimum n. 30. ff. de qu. & conf. 3. num. 4.* Hanc etiam dicunt communem opinionem Jaf. in *repet. l. admonendi n. 207. ff. de injur. Cravet. consil. 41. num. 6. Blanch. ad leg. fin. numero 312. ff. de quest. Grammat. conf. 42. num. 15.* dicens, ita per accessores observari, Duegnas alios referens, & communem dicens in *reg. 300. in 4. fall. & in reg. 301. in princ. alique apud Farinac. loco citato quest. 47. numero quarto.*

Et quamvis in hoc articulo magna sit controversia inter Doctores, & Jo. Andreas ad Specul. in *titul. de notor. crim. paragrapho fama v. veniens*, quam refert Marfil. in *ind. leg. de minore dict. paragrapho plurimum numero trigesimo & conf. 72. numero decimo sexto* attestetur, contrarium servari de consuetudine, ut scilicet fama sola sit sufficiens ad torturam, prout etiam se vidisse aliquando per Assessores observari, refert Gandin. de *malef. titul. de questione numero trigesimo nono.* Tamen Clarus in *dict. questione vigesima prima.* ait, se fuisse semper sequutum communem opinionem, quam etiam audivit semper observari ab aliis iustis Judicibus, ut scilicet nunquam procedatur ad torturam ex sola fama, nisi cum ea concurrat aliquod aliud adminiculum, & subdit, se credere eam tutiorem ac veriore. Et quamvis ad torquendum videatur sufficere minus quam semiplena probatio, nihilominus cum fama sit indicium à delicto valde remotum, & multum fallax, ut quotidie experientia docet, patet Clarus, Judicem tutius facturum, si nullo alio adminiculo concurrente, reum tormentis non subiciat. In aliis autem quam criminalibus, an fama faciat plenam, vel semiplenam probationem, distingue plures casus, ut plenè per Socin. in *dict. capit. qualiter numero 621. de accus.*

Quare ne sola quidem fama sufficit ad rem constituendum *can. si duo 35. questione sexta capit. inquisitionis paragrapho quævisisti, & dict. capit. qualiter de accus. cap. super eo, qui cog. consang. ux. sua.* Nam ut sæpe diximus, in criminibus luce meridiana clariores esse debent probationes *leg. fin. C. de probat.* Neque Judex, nisi juxta ea, quæ probata fuerint, statuet, *l. illicitas §. veritas ff. de off. Pras.* Postremo vanæ voces populi audiendæ non sunt, nec secundum acclamationes ejus judicandum *dict. leg. fin. C. de probat.* in criminalibus potissimum. Movetur enim facile vulgus ad quancunque sententiam vel pretio, vel gratia, vel odio, vel concepta opinione *can. si ergo 8. questione prima capit. Ofius de elect. docendusque, non sequendus est populus can. docendus d. 62.*

Verumtamen, quæ facta fuisse rumor admonet, à Judice dissimulanda non sunt, sed is ad veritatem perquirendam debet accingi, *cap. cum oporteat de accus.* Est enim rumor quædam species accusationis, vel excusationis, quæ licet interdum soleat esse varia & inutilis, tamen ut plerumque ex verisimili saltem præsumptione, si non vera sit, concitatur, cui opem ferre potest inquisitio, quæ ex

officio Judicis procedit. Postquam tunc re cognita, certa pœna imponenda est, non antea. Ciceronis addam verba, five oraculum pro Cn. Plancio: Si populus judicat, non delectu ducitur semper, aut sapientia, sed impetu nonnunquam, & quadam etiam temeritate. Non est enim Consilium in vulgo, non discrimen, non diligentia, semperque sapientes ea, quæ populus fecisset non ferenda, non semper laudanda duxerunt. Movetur populus plerumque gratia, cedit precibus. Et alibi pro Flacco: Memento dum audietis psephismata, non audire vos testimonia, audire temeritatem vulgi, audire vocem tenuissimi cujusque, audire scriptum imperitorum, audire concionem concitatum levissima nationis. Ideo nec in ejus incerta sententia Judex calculum feret.

Requiritur professio, ut reus ob malam famam torqueri possit, ut sit vilis, & infamatus, & quod mala fama non sit orta à malevolis, aut levibus hominibus, sed ab honestis, ac fide dignis, ac perfectis idoneos probata. Nec satis est, quod testes dicant, hanc esse publicam famam, nisi etiam rationem reddant, qua id necessariò concludant, ut rectè statuunt Simanch. de *cath. institut. titul. 65. numer. 37. Sanch. lib. 6. consil. moral. cap. 3. dub. 15. nu. 19. Sylvest. n. indicium q. 4. & eod. n. Angel. numero quarto, Armil. numero quinto Tabiena numero tertio. Soufa in aph. lib. 2. cap. 39. n. 59. Diana & Pegna loco allegato.*

Malam autem famam vehementem ex se solam non esse sufficiens indicium ad torturam absque aliis adminiculis, existimant Binsfeldius in *com. de malef. & math. leg. 9. de indic. paragrapho 6. & Caball. in resol. cr. cent. 1. cas. 84. num. 14.* At communis sententia docet famam vehementer malam sufficere quidem ad torturam, ut apud Farinac. *quest. 47. n. 28. Menoch. de presumpt. lib. 1. q. 89. n. 12. & conf. 788. n. 27. Mirand. de ord. indic. tom. 2. quest. 26. art. 5. concl. 1. Peguer. dec. 17. num. 16. Aldovin. conf. 26. num. 2. Pegn. d. com. 110. Carenam dd. p. 3. tit. 10. §. 10. numero 75. Giurb. cit. conf. 87. num. 21. & conf. 13. n. 18.*

Ut autem Judex agnoscat, malam famam esse vehementem non solum animadvertere debet, quod rumor de reo per majorem partem Collegii, aut viciniae, vel universitatis, in qua ipse commoratur, sparsus fuerit, sed etiam causam, unde talis fama orta sit. Atque ideò, si fama ortum habuerit à mille personis, & nulla appareat causa, unde talis fama orta sit, non est vehemens, nec habenda est in consideratione ac proinde nec est indicium ad torturam. Nec dicitur vehemens, quando illa ortum habuit à personis inhonestis, & non fide dignis, & numerus aliorum testium bonorum minime supplet illorum inhabilitatem in probatione famæ. Igitur tantum est dicere, famam vehementem facere indicium ad torturam, quantum dicere, famam adminiculatam ad torturam indicium facere. Et sic hæ sententiæ inter se non pugnant. Quod etiam explicant Simanch. de *cath. institut. tit. 65. n. 37. Pegn. d. com. 110. Canter. in qu. crim. cap. 2. de prob. per test. q. 1. n. 2. Bertazol. vol. 1. conf. 213. n. 3. Pitignan. in pr. cr. p. 3. cap. 7. in addit. litt. B. Zarnard. in direct. p. 3. cap. 95. & Diana d. p. 4. tr. 6. resol. 13.*

Mala verò fama illius, qui ob alia crimina est male vitæ ac depravatis moribus imbutus, est indicium sufficiens ad torturam. Qui enim depravatos habet mores, facilius in errores ac hæreses incidunt, quam alii, qui rectam vitam ducunt, & præsertim in illis erroribus, qui oriuntur ex eo vitio, quo sunt implicati. Sic ad venerem multum proclives, facilius inducuntur ad credendum fornicationem simplicem non esse peccatum. Et ideo adversus tales ob solam malam famam legitime probatam, poterit Inquisitor ad torturam procedere juxta Pegnam *d. com. 110. & alios apud ipsum, ac Peguer. d. dec. 17. n. 13. Caren. d. §. 10. n. 78.*

Opinantur Peguera *d. dec. 17. numer. 13. Laurent. decif. Aven.*

Aven. 20. num. 13. bonam famam alicujus in genere tollere malam famam ejusdem in genere, ac præsumptionem ex ea resultantem. Aliter tamen censent *Gilhausen in arb. jud. capit. 6. p. 5. num. 136.* Farinac. *qu. 47. numer. 193.* & *Caren. loc. cit. numer. 78.* & *81.* quatenus tradunt, opinionem magis probatam esse, quod non obstante probatione bonæ famæ in genere, non tolli malam famam in genere, sed aliquantulum tantum diminui. Quod etiam sequitur *Boss. de inquis. num. 35.* Et ideo non est inutilis probatio bonæ famæ, ut reus levius torqueatur, ut *ibid. nu. 192.* admonet Farinacius.

Probata igitur bona fama in genere pro reo ex indicibus sufficientibus, etiam ipse torquendus est, quamvis levius, alias facillime possent rei tormenta evadere. Probatio autem bonæ famæ in genere non tollit indicia specialia quæ existunt contra reum, ut probat *Clar. qu. 60.* Et probatio malæ famæ in genere augeat suspicionem delicti ipsius inquisiti, dummodo sit in eodem genere delicti, ut per *Farinac. num. 199.* *Peguer. loc. cit.* & *Caren. ibid. nu. 82.*

Fama autem mala alicujus criminis, de quo reus aliàs fuit infamatus, est indicium ad torturam. Quia fama præcedens adjuncta posteriori, istam augeat, & dum illa corroboratur novo adminiculo præsentis, facit vehementem præsumptionem adeo, ut torqueri possit ex doctrina *Clari qu. 21. num. 1.* *Delbene to. 1. de offic. S. Inquis. dub. 192. sect. 40. petit. 3. nu. 3.*

Ad hoc autem, ut mala fama sit indicium ad torturam ita probanda est. Primo saltem per duos testes, ut per *Glof. in can. Deus omnipotens 20. qu. 2. & in l. 3. §. ejusdem ff. de testibus Bartol. cum aliis in l. de minore §. plurimum ff. de quest. num. 19.* *Clar. quest. 6. num. 12.* *Farinac. qu. 47. num. 210.* & *Caren. d. tit. 10. num. 66.*

Secundo requiritur, ut dicti duo testes sint omni exceptione majores. Quia cum fama sit indicium valde à crimine remotum, ejus testes, ut fidem faciant, debent esse omni exceptione majores, ut cum Canonistis in *d. capit. qualiter de accus.* tradunt *Mascard. de prob. lib. 2. concl. 749. num. 73.* *Mirand. qu. 26. num. 95.* *Farinac. & Caren. & Diana loc. cit.*

Tertio, quod dicti testes nominent personas, à quibus delictum audierunt. Quia cum fama, ut plurimum, ortum habeat ab incerto autore *cap. vestra de cohab. cler.* necesse est, ut probet, quod nominentur personæ, à quibus fama delicti sparsa audita fuit, *Farinac. dict. qu. 47. num. 229. & 330.* *Mirand. supra num. 98.* *Carena ibid. num. 67.* & *Diana eo loco* qui etiam aiunt, personas nominatas debere esse bonæ opinionis & famæ, qui deponere debent, se audivisse à majori parte vicinæ, vel loci. Quia multiplex rumor populi inducit famam, ut inquit *Glof. in cap. cum in tua 27. ver. de plan. de sponsal.*

Quarto, quod interrogati de quidditate famæ debeant respondere, quid illa sit. Nemo enim potest deponere de eo, quod ignorat. Sufficit tamen rudis cognitio secundum capacitatem testium. Non enim tenentur respondere per terminos juris. De quo *Scacc. de indic. capit. 84. num. 32.* & *Caren. ubi supra num. 72.*

Et secundum Innocentium in *d. cap. qualiter nu. 1. de accus.* ita fama probatur. Testis deponere debet, eum, de quo agitur de tali crimine diffamatum esse, & interrogatus apud quos sit diffamatus, respondere teneretur, apud tales, & nisi eos nominet, non videtur reddere causam sui dicti. Nam aliter sciri non potest, an illi sint viles, & malevoli, an verò fide digni, de quo antea Judici constare debet. Debet ergo dicere apud tales, & tales est suspectus, quia hæc ab eis audivi, vel vidi eos vitare ipsius familiaritatem. Subditque Innocentius, sufficere, si dicatur, à duobus se audivisse, quia *d. cap. qualiter* loquitur in

plurali, ibi *providis & honestis.* Ergo sufficiunt duo *l. ubi numerus ff. de testib.*

Adverte tamen, quod non sufficit, si testis dicat apud duos esse suspectum, quia ex hoc non esset probata fama, ut *cap. inquisitionis de accus.* sed oportet eum addere in suo testimonio, quod hoc ipsum, quod audivit ab illis duobus, clamat major pars vicinæ. Et hoc intendit *dict. capit. qualiter*, dum ait, quod illi providi viri debeant dicere, quod clamor innuit, & diffamatio manifestat, textus in *capit. super eo, de eo, qui cogn. consangu. ux. sua*, & *cap. 2. de purg. can.*

Quidam tamen, ut subjicit *Innoc. ibid. num. 4.* non improbabiler dicunt, satis esse, ut testes etiam nullis personis expressis, dicant, rumor, & infamia est per viciniam. Reservatur enim alteri parti facultas probandi infamiam hanc esse tantum apud viles, aut malevolos, vel ab ipsis ortum habuisse. Quo probato, non procedit inquisitio arg. *can. in cunctis 11. q. 3. & in d. capit. qualiter non cavetur*, ut testis debeat hoc dicere, sed tantum, ut superior non debeat ad inquisitionem procedere, nisi clamorosa insinuatio per bonos & graves ad eum pervenerit. Cum his dictis Innocentii concordant in *d. capit. qualiter* *Jo. Andr. num. 11.* *Anchar. num. 33.* *Abb. num. 1. & 4.* *Cardinal. in §. hunc tamen num. 9.* & communiter Doctores, ut testatur *Alex. conf. 100. post numer. 4. lib. 1.* *Aretin. in cap. cum oporteat num. 58. de accus.* ubi de magis communi, *Gardin. in rubr. quomodo de malefic. cognosc. per Inquisit. post nu. 11.* & alii, quos constipat *Farinac. de indic. & tort. q. 47. num. 227. & 236.*

Mala tamen fama, orta post incarcerationem rei, si id sufficienter probetur, non est indicium sufficiens ad torturam. Quia tunc fama non præsumitur orta ex veritate delicti, sed ex illo actu incarcerationis, quæ sicut non est indicium ad torturam, ita neque fama, quæ ex ipsa orta est, *Giurb. conf. cr. 91. num. 44.* *Caren. d. p. 3. tit. 10. §. 10. nu. 73.*

In delictis verò occultis, ac difficilis probationis, sola fama facit indicium ad torturam, ut discimus ex *Claro qu. 21.* qui testatur, ita passim vidisse observari. Cui subscribunt *Farin. dict. quest. 47. nu. 11.* *Giurb. conf. cr. 13.* ubi alii, *Gilhausen in arb. jud. cap. 6. nu. 27.* *Peguer. dec. 17. num. 17.* & *Caren. ibid. numer. 77.* Observandum tamen est, an fama hæc ortum traxerit à malevolis, quo casu recte ait *Carena num. 68.* quod nihil probat, licet contrarium asserat *Scaccia, d. cap. 84. num. 31.* sed minus consentaneæ ad ea, quæ superius dicta sunt.

Si testis dicat, se audivisse, ita publice dici; vel ita esse publicam vocem & famam, esse admittendam hujusmodi testificationem, ut sufficientem ad torturam tradunt *Peguera dict. dec. 17. numer. 25.* *Paul. Granat. theor. 22. num. 6.* *Bursat. lib. 1. conf. 90. num. 6.* & alii apud *Mascard. de prob. lib. 1. conclus. 496. num. 19. & lib. 2. concl. 749. nu. 4. & 5.*

Hæc tamen sententia intelligenda est, quando testes adducerent causas & conjecturas veritumiles, ex quibus ortum habuit talis fama. Nam alias non probarent famam, dicendo tantum, se ita publice dici audivisse, vel sic esse publicam vocem & famam. Ideoque *Bartol. in l. de minore §. plurimum nu. 12.* ibique *Martil. num. 54. ff. de quest. Navar. in tr. de fama & infamia can. non sunt audiendi 2. qu. 3. num. 13. & seq. Simanch. de cath. instit. tit. 65. num. 37.* *Mirand. de ord. indic. d. tom. 2. qu. 26. ar. 5. concl. 2.* *Farinac. loc. cit.* aliique docent, non satis esse, quod testes dicant, ita esse publicam famam, nisi etiam rationem reddant, quare id necessariò concludant, & testes, etiam non interrogati, dum deponunt super famam, debent exprimere causas, indicia, & conjecturas, ex quibus orta fuit fama, aliter non probant. Quod etiam confirmat *Carena d. §. 10. nu. 67.*

Si autem testes, deponentes super mala fama, essent diversi in nominibus personarum, à quibus illam audiverint, vel in tempore, & loco auditus, ut si unus testis diceret, se audivisse à Titio, & Seio, & alius à Marcello & Caio, & unus diceret se audivisse mense Novembris in platea, alter mense Aprilis in palatio Pisonis, probarent malam famam. Quia eorum testificatio in eundem finem dirigitur. Et quamvis videantur testes singulares, tamen singularitas non obstat probationi famæ, quæ non variatur quoad substantiam, sed tantum quoad circumstantias accidentales; ut colligitur ex *l. ob carmen §. fin. ff. de testibus* & tradunt Bartol. in *d. l. de minore*, *d. §. plurimum num. 24. ff. de quest. Innoc. in d. capit. qualiter v. & famam de accus. Pegn. in direct. d. p. 3. com. 19. Carena ibid. num. 69.*

Similiter si testes non convenient in causa scientiæ; quia videlicet unus dicit: Scio, quia ab illo audiui, vel audiui à talibus. Et alius dicit: quia ab hoc ortum est scandalum in vicinia; tamen quia omnes istæ causæ in eundem finem diriguntur, verè probant famam, aut infamiam. Nam, ut testes probent famam, satis est, si dicant, se audivisse aut à talibus, aut à talibus publice dici, ut per Innocentium, & Pegnam *loc. cit.*

Moneo autem cum Pegna *ibidem*, famam de aliquo in eo loco esse querendam, in quo ille versatur, vel versatus est ad textum in *d. l. de minore*, *§. plurimum ff. de quest.* ubi dicitur: *Cujus existimationis quisque in civitate sua est.* Porro famam, atque rumorem pars altera consensum civitatis, & publicum testimonium vocat; altera sermonem sine ullo certo autore dispersum, cui malignitas initium dederit, incrementum credulitas, quod nulli non etiam innocentissimo posse accidere, fraude inimicorum falsa vulgantium. Exempla utrinque non desunt.

Fama tamen, & unicus testis faciunt indicium ad torturam. Quia, ut inquit Eymer. *p. 3. direct. qu. 61. num. 3.* unus testis & fama dicuntur facere semipleenam probationem, & ideo dum simul concurrunt, plenissimum faciunt indicium ad torturam. Id probatur per textum in *capit. præterea de testibus* & per *Glos. in l. 3. v. corvictus C. ad leg. Jul. majest.* ubi Cynus, Bartolus, ac cæteri, ac prosequitur Gomez. *to. 3. var. cap. 13. num. 7. & 10.* Unde si quis ab uno teste visus fuerit Imagines Sanctorum conculcasse, fregisse, aut delevisse, simulque orta fuerit fama contra eum de hoc delicto, isque coram fidei quæstoribus negaret, proculdubio ex testimonio illius testis, & fama torqueri poterit. Hanc sententiam esse communem, certam ac tutam tenent Eymer. *loc. cit.* & Pegna *com. 110. num. 4.*

Criminis verò confessio extrajudicialis ipsius rei est indicium sufficiens ad torturam, si in ipsa confessione hæ circumstantiæ concurrant. Quod talis confessio sit verisimilis. Quia nemo præsumitur falsò sibi crimen imponere. Si autem verisimilis non sit, non est indicium ad torturam sufficiens; Nam quod inverisimile est, habet speciem falsitatis. Quod confessio non sit generalis, sed specialis criminis commissi cum expressione loci & temporis. Quod non sit facta jocosè, sed seriò, neque calore iracundiæ. Quia hæc nullam habere solet veritatem. Quod sit plene probata à duobus testibus. Quia unus testis deponens de indicii delicti, insufficiens est ad torturam, ut pluribus comprobatur Gomez. *d. to. 3. rubr. de tortur. reor. num. 18.* Clar. in *pr. cr. qu. 22. sub initio*, Menoch. *lib. 1. præsumpt. 89. num. 17. & seq.* Pegna *d. com. 110. Caren. p. 3. tit. 10. §. 9. num. 58. & seq.* ac Diana, & alii apud ipsum *p. 4. tr. 6. resol. 12.* Licet Anton. de Bell. in *tr. var. lib. 1. qu. 13. num. 3.* ac Boss. *tit. de confes. nu. 45.* censeant, confessionem extrajudicialem non requiri, ut sit cum expressione loci &

temporis, ut faciat indicium ad torturam. Quia non videtur verisimile, aliquem extra judicium velle narrare integrum factum commissi criminis cum dictis circumstantiis loci ac temporis. Quod & ego approbo.

Confessionem extrajudicialem commissi criminis, si non probetur per testes, sed per testes singulares, non esse indicium sufficiens ad torturam, tenet Farinacius cum aliis *qu. 82. numer. 45. & qu. 64. num. 145.* Quia utraque illa depositio non æquivaleret probationi concludenti, factæ à duobus testibus.

At Soula in *aph. lib. 2. cap. 21. num. 10.* & Albertin. *de agnosc. qu. 25. numer. 20.* contendunt, in crimine hærelis confessionem extrajudicialem sufficienter probari per testes singulares ita, ut unus testis deponat de una confessione, & alter de altera. Quia, licet unusquisque per se solum non faceret indicium sufficiens, hæ duæ tamen attestaciones simul junctæ, indicium faciunt ad torturam, sicuti, ut ait idem Soula *ibidem cap. 39. num. 55.* duo socii criminis, etiam si sint singulares, indicium faciunt ad torturam.

Ego tamen puto cum Claro in *pr. quest. 21.* & cum Castropalao *d. p. 1. tr. 4. quest. 8. pun. 9. numer. 4.* id admittendum esse, quando testes singulares plures quàm duo concurrerent ad probandum, ipsique essent probatæ vitæ, ac omni exceptione majores. Tunc enim sufficienter ex eorum depositione reus posset torqueri. Nam verisimile non est, tor testes deposuisse talia, nisi reus esset culpabilis. Et cujuslibet testis depositio, licet non concludenter probet indicium, aliquam tamen, saltem levem, facit præsumptionem. Ergo, multiplicatis his depositionibus, ex illis resultare potest major præsumptio, quàm ex concludenti probatione unius tantum indicii.

Reum si revocat confessionem extrajudicialem, non esse torquendum, asserunt Menoch. *de præsumpt. lib. 1. qu. 89. num. 25.* Carrer. in *pr. leg. obser. num. 121.* Marfil. *sing. 310.* Albertin. *dict. qu. 25. num. 22.* & Sanch. *lib. 6. confil. cap. 3. dub. 15. num. 8.* Quoniam est confessio nudi facti.

Contrarium tenendum est cum Clar. *dict. qu. 21. num. 112.* Cabal. *resol. crim. cent. 1. cas. 81. num. 4.* Farinac. *qu. 82. nu. 28.* Boss. *tit. de confes. nu. 55.* Bisfeld. in *com. de malef. leg. 9. de indic. §. 9.* Mirand. *tom. 2. in ordin. indic. qu. 26. ar. 7. concl. 1.* firmantibus, quod si error talis confessionis non probetur, semper ipsa facit indicium ad torturam, & ita testantur de praxi.

Qui factum, vel dictum hæreticale confitetur extrajudicialiter, sed negat intentionem habuisse hæreticandi, ejus confessio est indicium ad torturam. Ob talem enim confessionem potest torqueri, ut suam intentionem declaret, dum actus externus fuit hæreticalis, & consequenter examinandus à Judice, ut tradunt luculenter Albertin. *loc. cit. qu. 36. prope finem*, Simanch. *de cath. instit. tit. 52.* Pegna *p. 3. direct. d. com. 110. in append. ubi ait: Quicumque se jactando, vel gloriando, vel referendo dixit, se commississe aliquid hæreticale, & per testes legitimos constiterit de ejus confessione extrajudiciali, vocari potest à Indice, & interrogari, & ubi expediens erit in carcerem mitti, & si neget, torqueri poterit ob illam confessionem.*

Sunt aliqui Doctores, quos refert Gomez. *d. to. 3. var. cap. 3. num. 8.* tradentes, quando reus in tortura confitetur crimen confessum extrajudicialiter, non requiri postea aliam ratificationem. Quia sufficit illa confessio extrajudicialis, quæ præcessit, ut postea plene probet confessio, quæ sequitur in tormento, ut reus definitive condemnetur sine alia ratificatione, licet hæc alias semper regulariter requiratur.

At hæc sententia non est in praxi observanda. Nullo enim jure nititur. Nam generaliter lex disponit, con-

confessionem factam in tormentis, ratificandam esse; cumque confessio extrajudicialis jam sit operata suum effectum, scilicet, ut ex ea reus torqueri possit, non debet alium effectum operari ita, ut non requiratur ratificatio. Id etiam amplectuntur idem Gomez. *loc. alleg. Pegna dict. com. 110. in append. Becan. in 2. 2. D. Thom. 7. 67. & de injust. Iudic. q. 10. concl. 2. n. 9. Cabal. d. cent. 1. cas. 84. num. 6. Suarez de Paz in pr. 10. 1. p. 5. c. 3. §. 12. nu. 26. & Diana p. 4. tr. 6. resol. 12.*

Sola variatio, vacillatio, vultus mutatio, mendacium rei, dum ipse Iudici interroganti responderet, non sunt indicia, quæ sufficiant ad torturam. Nam sæpe reis hæc obveniunt, vel ob verecundiam, vel ob pænæ timorem, vel ob doloris magnitudinem, vel ob futuræ infamiæ recordationem, vel ob Iudicis severitatem. Ideo non probant indicium ad torturam, neque signum proximum delicti, sed tantum remotum. Ad torturam namque requiritur indicium vehementer, urgens, & Sole clarius. Hanc sententiam ait communem Carrer. *in pr. cr. num. 119. asserens, solam variationem, aut mendacium, aut pallorem, titubationem, trepidationem ac similia, quæ coram Iudice fiunt, non facere indicium ad torturam, sed quandam suspicionem, cum hoc sit indicium remotum. Idemque tradunt Masfil. in pr. cr. §. diligenter, & conf. 51. Grammatic. dec. 34. Pegna d. com. 110. Castropal. d. p. 9. nu. 11. & Diana d. p. 4. tr. 6. resol. 15. apud quem alii.*

Verum si ipsa variatio & mendacium alio indicio adjuvetur, tunc erit sufficiens ad torturam, ut notant Eymer. d. p. 3. qu. 61. nu. 2. Farinac. qu. 52. num. 12. & 29. Carr. in pr. §. fin. qu. 21. Zanard. in direct. p. 3. cap. 93. Less. de just. lib. 2. cap. 29. dub. 17. num. 164. Soula in apb. lib. 2. cap. 39. num. 80. Mirand. d. 10. 2. qu. 26. ar. 12. concl. 1. & Cantera in quæst. cr. cap. 2. de prob. per test. qu. 1. num. 20. At Giurba conf. 87. num. 26. & seq. cum aliis docet, mendacium super facto principali per se solum esse indicium ad torturam. Et multo magis quando plura adsunt mendacia; quia unum ab altero adminiculatur ad torturam.

Ego tamen existimo cum Carena p. 3. d. tit. 10. §. 14. numer. 98. remittendum esse arbitrio Iudicis, an, & quando ex variatione, ac mendaciis rei oriatur indicium ad torturam, perpenſa qualitate rei & mendacii, an scilicet sit circa substantialia, anve circa accidentalia, an reus incontinenti se correxerit, nec ne, & præcipue an adsint alia adminicula.

Minæ autem faciendi maleficium alicui, si sunt plenè probatæ, ac minans sit potens, ac solitus eas exequi, & post eas intra breve tempus maleficium sequutum fuit, faciunt indicium ad torturam; secus vero si huiusmodi minæ non habeant dicta requisita, vel si prolatae sint ex iracundia, vel ex iactantia, aut ex inconsideratione. Tunc enim non sunt indicium ad torturam, dummodo tamen non adsint alia adminicula, quæ indicent maleficium. Nam, si hæc adessent, ex ipsis minis, & ex subsequuto maleficio posset quis torqueri, etiam si non esset solitus ille eas exequi, *arg. l. metum C. quod met. caus. Clar. d. qu. 21. Giurba. conf. 91. num. 34. & seq. Farinac. qu. 50. nu. 7. & 9. & conf. 102. num. 44. Peguera dec. 17. num. 11. Delrius lib. 5. magic. sect. 3. & Carena d. tit. 10. §. 13.*

Limite hanc doctrinam primò, si offensus haberet alios inimicos, præter minantem. Tunc namque debet Iudex esse valde circumſpectus, & advertere, an fortè alius inimicus illum offenderit. Secundo quando delictum non esset subsequutum incontinenti post minas, sed post notabile tempus, quod Iudicis arbitrio est decernendum, qui considerare debet qualitatem personarum, & an antea habuerit opportunitatem delicti committendi. Tertio, si minæ fuerint ambiguae quæ posset indicare vindictam legitimam via juris, ut si dixerit; ulciscar; solves; pœnitebit te;

non sic alibis, & alia huiusmodi, & minator solitus sit, via juris se ulcisci. Verum si consuevit se vindicare via facti, tunc hæc verba essent indicium ad torturam. Quarto animadvertere debet Iudex, an subsequutum crimen fuit specificè juxta ipsas minas. Nam si crimen fuit alterius speciei, nec continetur sub specie comminata, neque est gradus ad illam, ut si minæ sint occidendi, & effectus sequutus sola fuit vulneratio, esset quidem gradus ad minas occidendi; quia vulnera nequeunt ad certam mensuram dari. In hoc sane casu minæ essent indicium ad torturam; secus autem si delictum sequutum, esset alterius speciei, ut si minæ fuerint vulnerandi, & delictum fuit furti. Quinto, si minæ non fuerint absolutæ, sed conditionatæ, nempe faciam tibi hoc, si feceris illud. Tunc nihil operantur minæ, nisi conditione impleta. Sexto debent minæ probari per duos testes concordēs in qualitate minarum, quamvis sint discordēs in loco & tempore; aliàs si essent omnino singulares, vel esset unicus testis, minæ non facerent indicium ad torturam, sed tantum ad inquisitionem faciendam. Septimo, si minæ fuerint revocatæ animo sedato, & revocatio per testes probetur. Octavo sufficerent minæ ad torturam, si persisteret ipsarum causa, nempe honor læsus, odium, utilitas, aut simile, & minans habeat consuetudinem exequendi, secus si causa defecisset. Ita colligo ex Farinacio, atque ex aliis apud ipsum *loc. cit.*

Instrumenta magica, vel libri sortilegia, vel magiam continentēs, si reperiantur apud sortilegum, vel lamiam, sunt indicium ad torturam, ut si reperitur lamia cum unguentis, membris humanis, imaginibus cereis transfixis, ac huiusmodi aliis. Quia sicut si apud quempiam reperirentur instrumenta ad rondendas, vel adulterandas monetas, esset ille sufficienter indiciatus ad torturam, ceu tradit Franch. dec. 440. Ricc. p. 2. dec. 43. Giurb. conf. 85. num. 26. & Novar. in collect. super pragmat. Regni collect. 136. num. 12. ita similiter dicendum est de sortilego, vel malefico, apud quem reperiuntur instrumenta magica, ut per Binsfeld. in l. fin. C. de malef. & mathem. vers. octavum indicium, & Caren. p. 2. tit. 12. §. 21. nu. 177. qui refert, ita fuisse declaratum à S. Romana Inquisitione sub anno 1599. etiam si nulla alia indicia adsint, hoc solum sufficere ad torturam, ut testatur Genuens. in pr. cap. 18. num. 13.

Indicium etiam ad torturam est, si apud aliquem reperiantur libri magici, vel sortilegi, ut clavicula, quæ dicitur Salomonis, Almadel, Centum Regum, Opus mathematicum, opera Petri de Albano, & similes. Ex huiusmodi enim librorum retentione insurgit hæresis suspicio, & si retentores sint malæ vitæ, malæque famæ, aut aliàs de hæresi diffamati, sunt de hæresi vehementer suspecti, ut videre est apud Simanch. de cath. instit. tit. 38. num. 24. Zanchin. tr. de hæret. cap. 7. num. 7. Binsfeld. loc. cit. Albertin. de agnosc. assert. cath. qu. 28. num. 25. & seq. Pegna p. 2. direct. com. 3. Delrium lib. 5. magic. sect. 17. Genuen. ubi supra cap. 68. nu. 28. & Farinac. de hæres. qu. 180. nu. 28.

Advertit autem prudenter de more Pegna *ibidem*, quod in hac librorum retentione habenda est ratio personarum & librorum, & opus est consilio, & iudicio peritorum. Nam fieri aliquando potest, ut absque hæresis suspicionē huiusmodi libri penes aliquem reperiri possint, ut si illos retinens sit omnino imperitus, qui eos nec intelligat, nec legere sciat. Vel si quis cum hæreditate, vel mercibus illos suscepit oclusos nec adhuc exolvit. Vel si libri, licet ab hæreticis sint conscripti, nihil tamen contra fidem continent, sed tantum quæ ad Grammaticam, vel Medicinam, vel ad similes profanas artes spectarent. Vel qui illos retineret, esset probatissimus vir, à quo procul omnis malitia abesse putaretur. Ex quibus verbis

bis perspicue monstratur quod retinens dictos libros, non semper est de hæresi suspectus, nec semper talis retentio est indicium ad torturam.

Si quoque huiusmodi libros retineret Judæus, esset etiam indicium ad torturam. Nam licet talis prohibitio intelligenda sit pro fidelibus baptizatis, quia isti solum sunt Ecclesiæ subjecti, attamen Judæi, qui Christianorum dominio subduntur, dictos libros retinentes, incidunt in easdem Christianorum poenas, & puniri debent ab Inquisitoribus S. Officii juxta Constitutionem Gregorii XIII. editam anno 1581. incipientem, *Antiqua Iudæorum*, ubi inter causas, & casus, in quibus Inquisitores procedere possunt adversus Judæos, recensuit Pontifex quoque retinentes libros prohibitos, ut refert Pegna p. 2. d. com. 3. & tradunt Simanch. de cath. instit. tit. 35. rubr. de Iudæis nu. 11. Farinac. d. q. 180. nu. 10. & Castropal. d. p. 1. tr. 4. disp. 8. dub. 2. nu. 7.

Contumaciam cum subsequuta sententia condemnationis facere indicium ad torturam, quando inquisitus non probat suam innocentiam, censet Giurb. conf. 13. numer. 22. & 24. quem sequitur Bordon. to. 1. cap. 35. numer. 26. Verum dicendum est cum Carena p. 3. tit. 10. §. 17. num. 117. quod contumax, quando cumque venerit, etiam si ejus statua fuerit combusta, est audiendus, & admittendus ad probandam suam innocentiam; sed quamvis concludenter eam probaverit, adhuc tamen ex contumacia sola, & sententia contra eum, juris ordine servato, lata, esset arbitrio judicantium torturæ subijciendus. Quia nimirum ejus contumacia juncta cum sententia sufficienter prober indicium ad torturam. Fuga malefici, aut sortilegi, vel alterius suspecti de hæresi aliquando est indicium ad torturam. Nam si fuga arripitur ante accusationem, vel ante transmissam inquisitionem est indicium ad torturam; quia præsumitur capta ob conscientiam criminis, & ob timorem accusationis, vel inquisitionis, ut tradunt Farinac. de indic. qu. 48. Peguer. dec. 17. num. 31. Giurb. conf. 13. num. 19. Binsfeld. in l. fin. C. de malef. & mathem. vers. septimum fuga, & plerique alii, quos sequitur Carena p. 3. tit. 10. §. 11. num. 83. Similiter fuga est indicium sufficiens ad torturam, si reus visus esset exire fugiens, & pallens ab eo loco, in quo inventus est aliquis maleficiatus, vel res maleficiata, ut firmant Delrius d. lib. 5. magic. sect. 4. Clar. qu. 21. num. 38. & Farinac. de hæres. qu. 65. nu. 48.

Si verò fuga arripitur post accusationem, vel inquisitionem, tunc non est indicium sufficiens ad torturam, nisi comiteretur aliis adminiculis. Quia talis fuga non præsumitur capta ob criminis conscientiam, sed ob timorem molestiarum, & vexationum, quæ ex inquisitione, & carcere oriuntur, ut per Careth. ibid. num. 84. Peguer. d. dec. 17. num. 32. Giurb. supra num. 20. Mastril. dec. 296. num. 230. & seq. Non est pariter indicium sufficiens, quando assignari potest aliqua causa, saltem colorata illius fugæ, ut per eundem Peguer. cit. num. 32. Farin. d. q. 48. numer. 36. & Caren. loc. cit. num. 86.

Fuga verò à carcere, etiam si solum sit attentata, animo non redeundi, neque accedendi ad Superiorem, utique est indicium de delicto sufficiens ad torturam, ut statunt Soula in aph. lib. 2. cap. 26. nu. 34. Farinac. qu. 30. num. 85. & Diana d. p. 4. tr. 6. resol. 14. Secus verò si quis è carcere arriperet fugam cum protestatione adeundi Superiorem, & ad illum vere accederet, etiam si carceres frangeret. Quia non dicitur fugere, qui adit Superiorem. Ille enim dicitur fugitivus, qui malitiose fugit l. fugitivus ff. de verb. signif. Reversus autem ad Superiorem non est vitiosus, cum jura illum concedant, ut fuse Mastril. d. dec. 296. nu. 22. & 29. & Carena d. nu. 86.

Torqueri etiam potest qui quomodocumque fugam

arripuit, etiam post accusationem & inquisitionem, si cum ejus fuga conjungatur aliud indicium, nempe fama, communis suspicio, vel aliqua alia præsumptio, ut per Clar. d. q. 21. nu. 18. Gomez to. 3. var. cap. 13. nu. 10. & Mascard. lib. 2. de prob. concl. 819. nu. 4.

Qui autem fugam arripuit, & citatus comparere, abstergit omnem suspicionem, ut notant iidem Doctores, & multo magis si sponte revertatur. Quia ex spontanea comparitione purgatur præsumptio, ut probat Farinac. ea q. 48. nu. item 48.

Et qui quaritur, ut justè in carcerem tradatur, potest licite fugere, sed non potest vim inferre ministris justitiæ, dum ipsum capere volunt. Quia julte captus, potest fugere. Utitur enim jure suo; at non potest vim inferre captoribus, vel custodibus; quia ex parte ipsorum bellum est justum, & julte officium capturæ exercent, ut per Doctores, quos sequitur Sanchez lib. 6. consil. cap. 4. dub. 7. nu. 6.

Dictum verò dæmonis per exorcismos extortum non facit indicium ad torturam adversus ab eo nominatum. Quia dæmon est pater mendacii. Unde Inquisitores cautissime procedere debent ob assertiones exorcistarum. Nam in his rebus exorcistæ sæpe falluntur, & nisi signum aliquod efficax adducant, non est eis adhibenda fides, ut per Homob. de casib. refer. p. 2. cap. 2. & Caren. p. 2. tit. 12. §. 27. nu. 77. in fine.

Quare ex hac sola dæmonis assertionem huiusmodi nominatus non solum condemnandus non est ad penam mortis, aut exilio sive perpetuo, sive temporali mulctandus, sed neque quæstioni dedendus, ne in dæmonum potestate, & arbitrio ponatur, ut vel optimos quosque Christianos hisce mendaciis oneratos misere torqueant, & perdant, quibus illi tanquam hostes crudelissimi perpetuò insidiantur, neque rursus ut pacatam Rempublicam turbent. Etsi enim non desint magnorum virorum testimonia, qui dæmoniacis, id est dæmonibus ipsis exorcismo coactis fidem adhibendam censeant etiam ad supplicium mortis infligendum, est tamen ea res nimis periculosa exempli, ut Princeps mendacii pro veritatis teste fidissimo habeatur.

Plane si qua veritatis indicia aliunde extarent, aut si persona, quæ accusaretur, jam ante accusationem pro sortilega, & malefica publice habebatur, non esset dubitandum, quin etiam dæmonibus exorcismo compulsis aliquid credendum esset, non ut ad mortis condemnationem ullo casu, sed ut ad quæstionem, & tormenta deveniri posset; tandemque etiam si nihil tormentorum vis exprimeret, ad exilii perpetui poenam irrogandam, maxime si præcedentes inimicitie, ac minæ aliquæ probarentur, scilicet si de ipso maleficii effectu constaret, nec nisi quis maleficii autor fuisset, quæreretur.

Neque depositiones de visu duarum lamiarum, attestantium, se vidisse inquisitam in suo conventu dæmoniaci, faciunt indicium ad torturam. Quia lamiae deponentes de visu, possunt per illusionem diabolicam decipi. Licet enim aliquando verè ad ludum, & conventum corporaliter transferantur à dæmone, negari tamen non potest, quin etiam aliquando decipiantur, & non corporaliter, sed per illusionem ipsius dæmonis in illo loco, sive Conventu se esse opinentur, sicque earum depositio de visu potest esse falsa. Ideoque absurdum esset dicere, quod ex talibus depositionibus oriatur indicium sufficiens ad torturam, cum huiusmodi indicia esse debeant certa, & clara, non autem dubia & æquivoca, & ita monstrant Simanch. de cath. instit. tit. 37. de lamiis nu. 14. Scacc. de judic. lib. 1. cap. 82. nu. 10. Farinac. de hæres. qu. 185. nu. 151. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 16. §. 5. num. 2. Tanner. to. 3. disp. 4. q. 5. dub. 2. Laym. lib. 3. sect. 5. tr. 6. cap. 15. nu. 8. Diana d. p. 4. tr. 6. resol. 30. Caren. d. tit. 12. §. 26. & 27. nu. 226. & seq.

Ab hac sententia non est recedendum, etsi contra censeant Delrius *lib. 5. magic. post sect. 16. append. 2. qu. 8. Rinsfeld. de confes. sagar. membr. 2. post concl. 6. qu. 2. & Valentia to. 3. disp. 6. qu. 13. pun. 4. §. 2. num. 3.* Qui affirmant ex hujusmodi depositionibus Lamiarum oriri urgentissimum indicium ad torturam. Nam illa in praxi servatur in S. Officio, teste Carena, & Farinacio *loc. cit.* qui etiam referunt, ita fuisse decretum à S. Romana, & Suprema Inquisitione. Et Scaccia ibidem attestatur, quendam ignarum Commissarium, qui tormentis subiecit quandam mulierem ex hujusmodi depositionibus ex decreto supremæ Inquisitionis debitas pœnas luisse, additque depositiones dictarum Lamiarum ne sufficere quidem ad inquirendum, & ita fuisse à dicta Suprema Inquisitione declaratum, ut refert etiam Carena *d. numer. 227.* Etenim, ut alias dixi, Sagis dicentibus, se vidisse tales, etiam eos nominando, in diabolicis ludis, non creditur in præjudicium aliorum, ut scriptum fuit Inquisitori Mediolanensi 1. Maii 1593.

Sunt & alia indicia ad torturam contra sortilegos & maleficos, & alios de hæresi suspectos. Primum est, si apud ipsos reperiatur chirographum obligationis inter se & dæmonem, ut notat Zanger. *de quest. & tortur. cap. 2. num. 200. & Carena p. 2. tit. 12. §. 23. num. 198.* Secundum si maleficus tangendo aliquem, vel pomum, vel quid aliud illi exhibendo, statim ille vel moriatur, vel afficiatur aliquo morbo, ut per Fabr. *in Cod. tit. de m. def. & mathem. lib. 9. tit. 12. de fin. 2. vers. sed siquid & Caren. ibid.* Tertium, si saga loquatur cum dæmone, & astantes audiant, sed non videant dæmonem respondentem, ut ait Ghilaufen. *in arb. judic. cr. cap. 6. p. 7. sect. 2. nu. 10. & Caren. nu. 195.* Quartum, si quis se offerat, alios docere incantationes, Gilhausen. *eo loco num. 103. & Caren. num. 197.* Quintum indicium ad torturam inducitur contra Judices, qui negligunt punire maleficos, ad quos puniendum tenentur ex iustitia ratione officii argum. *can. qui potest 23. qu. 3. & can. negligente 2. qu. 7. & tradunt Simanch. in pr. tit. 15. Capyc. dec. 110. num. 69.* Delrius *d. lib. 5. magic. sect. 4. nu. 1.* Sextum est contra habitantes in domo, si in ea reperiatur maleficio læsus, vel occisus aliquis, & constet non potuisse ab alio occidi. Nam delictum in domo factum præsumitur factum ab existentibus in domo, ut notant Novell. *in pr. crim. num. 102. & 108. Farinac. de indic. qu. 50. num. 98. Mirande de ord. judic. qu. 26. num. 174. & Carena p. 3. tit. 10. nu. 18.* Sicut etiam res furto sublata, inventa in domo alicujus hominis malæ famæ, facit indicium ad torturam, nisi ille probet, ab alio talem rem habuisse, ut per Clar. *qu. 21. num. 30.* Septimum, siquis inventus esset non solum cum instrumentis maleficii ac sortilegii, ut diximus, sed etiam in loco delicti, vel valde propinquo, & quasi contiguo. Hoc enim indicium est valde proximum, nec indiget alio adminiculo ad torturam, quia concurrunt duo indicia, nempe instrumentum & locus. Si verò esset inventus sine instrumentis, tunc opus est ad torturam, ut concurrant aliæ præsumptiones, ut per Farinac. *loc. cit. num. 33. & Delrium ibidem.* Octavum, sponte patrocinari maleficis, & contendere non esse credenda ea, quæ de illis certò narrantur, sed vana esse ac levia. Id plane est indicium ad torturam, Delrius eo loco. Nonum defendere errores malefici, vel hæretici, ut Advocati, & Notarii, qui scienter ac sponte & à Judice non deputati, sua defensione Judicis officium impediunt, ut colligitur *ex cap. accusatus §. ult. de heret. in 6.* Decimum hujusmodi reos favere, receptare, abscondere, si scienter id fecerint, vel non vi coacti, ut per Turrecrem. *p. 2. sum. de Eccles. lib. 4. cap. 20. Delrium ubi supra.* Undecimum non denunciare maleficum, vel sortilegum, vel hæreticum, vel de hæresi suspectum Judicibus. Nam qui hoc non

faceret, meritò præsumeretur socius criminis argumento fautorum, & receptatorum, ut per Delrium *loc. alleg.*

Levia verò indicia contra reum non sufficiunt ad illum torquendum. Quia cum tortura sit damnum irreparabile, & grave, non est inferenda, nisi præcedentibus indiciis gravibus, & urgentibus, ac legitime probatis ita, ut sola rei confessio deesse videatur, ut patet *ex l. 1. ff. de quest. & ex l. milites §. oportet, & l. cum cognitionaliter C. cod. & ex Soula in aph. lib. 2. cap. 39. num. 9. Sanctarello de heres. cap. 41. dub. 1. num. 1. Simancha in Enchir. tit. 52. num. 5. Diana p. 4. tr. 6. resol. 2. & ex Pegna p. 3. com. 110. num. 6. ubi ait quod ex levibus indiciis, quemadmodum nemo capiendus est in hoc crimine, nec in carcerem mittendus juxta veriorum sententiam, ita nemo est torquendus. Addo & ego, neque sufficere indicia, probata per indicia. Absurdum enim esset indicia probari per indicia, cum ea ratione daretur progressus in infinitum.*

Nec quidem conversatio cum hominibus infamatis de eodem genere delicti est indicium ad torturam. Nam hujusmodi conversatio est indicium valde generale ac remotum, tendens potius ad diffamationem, quam ut per se sit indicium delicti sufficiens ad torturam, ut recte notat Delrius *loc. cit. num. 11.* Verum si talis conversatio esset cum hæreticis, dicendum est cum Carena *p. 2. tit. 4. §. 7. numer. 68.* quod aliquando est indicium vehemens, ac sufficiens ad torturam contra conversantem, ut etiam advertit Royas *de heret. p. 2. num. 77. Eymer. in direct. p. 2. qu. 56. numer. 8. ibique Pegna com. 81. litt. D. Farinac. de heres. qu. 182. num. 172.* & interdum est indicium leve; & ideo considerata est qualitas personarum, loci, temporis, & aliarum circumstantiarum; ut observant Locat. *in judic. n. credentes num. 2. Simanch. de cath. instit. tit. 11. num. 9. & Farinac. ibidem nu. 166.*

Si quis autem, commisso maleficio, ne sibi imputetur, confestim adiverit Tribunal S. Officii, & sollicitaverit inquire, ac procedi contra delinquentem, cum id non pertineat ad eum sollicitare, daret indicium inquirendi contra se ipsum, non autem ad torturam. Quia hæc ingestio, ac sedulitas instantiæ suspectum illum reddit de patrato maleficio, non verò sufficienter indicium, ut exemplis ostendit Marfil. *in pr. cr. num. 150. §. diligenter, & Novel. in pr. etiam cr. num. 110.*

Consuetudo etiam alicujus peccati est solum indicium ad inquirendum, non ad torturam, ut siquis consueverit frequenter pejorare, vel blasphemare, vel obscenissima verba proferre, aut dæmonem sæpe nominare, & id genus alia. Hoc enim indicium ad malam famam reducitur, ut advertit Delrius *d. sect. 4. n. 10. Binsfeld. com. in l. fin. de malef. & math. vers. undecimum.* Sola autem fama sine aliis adminiculis non facit indicium ad torturam, ut alibi ex communī Doctorum sententia probavimus, quibus adde. Torrebl. *de mag. lib. 3. cap. 17. nu. 4.* Purgaturque mala fama, si reus probet, se per triennium proximum bene vixisse, & fuisse bonæ famæ.

Stultitiam, vel à dæmone se vexatum, per dolum simulans, ne interrogetur de crimine, torqueri potest, probato dolo, qui ex vultu ipsius rei colligi potest; quia per exteriora comprehenduntur interiora, Boër. *qu. 1. n. 30. ex cap. ex studiis de presumpt. cap. 1. de cler. non resid. l. his, qui ff. de tut. & cur. auth. eloquentissimum C. de fid. instr. Vide textum in l. Divus, in illis verbis, nec subest ulla suspicio, matrem ab eo simulatione dementia occisam ff. de offic. Præs. Et ideo debent prudentes Judices, si quando contingat, ut reus vel demens, vel hebetioris ingenii esse dicatur, ut ob hanc causam mitius puniendus videatur, jubere adduci eum in secretam*

eretam Congregationem, ut inspiciatur ex vultu, & ex sermone qualis re vera ille sit, & quanta ejus sermonibus, & dictis fides adhibenda, & an gravior, an mitius puniendus, alioqui non solet fieri hæc exhibitio *l. ult. C. de exhib. vel transm. reis, l. 2. C. de custod. reor.* Tamen si crimen tale sit, cujus probandi gratia quæstionem alioquin de reo haberi non oporteret. Siquidem dici solet, non esse inferendam torturam quoties pro delicto non imponitur pœna corporalis, ne alioqui præparatorium, ut aiunt, gravius sit præparato, *Clar. pr. cr. qu. 64. num. 4.* Id enim favor veritatis elicit, cum & in causa civili, si testis nolit de ea re, de qua constet posse eum, si velit, testimonium dicere, tormentis quoque ad testimonium dicendum adigatur, *tot. tit. de testib. cog. & ibi not.* Et generaliter certum est posse torqueri testem, quoties de falso est suspectus *Clar. loc. cit. qu. 25. nu. 7. & qu. 53. nu. 1. & 15.*

Malum nomen alicujus, & malam illius physiognomiam esse indicium, sed leve alicujus delicti, volunt aliqui, nominatim Carena *p. 2. tit. 12. v. inter indicia.* Quod fuit de mente Baldi *in l. 2. num. 5. C. quor. appel. non recip.* & Par. de Pat. de *induc. §. mandavit.* Quoniam malum nomen ob malos mores non est sufficiens ad probandum speciale aliquod delictum, quod nomen illud significat. Et similiter mala physiognomia; quamvis soleant malefici, ac sortilegi vultum deformem, atque terribilem habere, quia sicut tractantes venenum argenti vivi efficiuntur tremuli ac pallidi, ita tractantes cum daemonibus deformes, ac horribiles, ut notant Eymer. *p. 3. tit. de sign. exter. negrom. Carena. p. 2. tit. 12. §. 21. numer. 181.* Hæc autem indicia dicuntur levia, & non sufficiunt ad torturam, quia sunt inanes præsumptiones, & potius probant, aliquem esse malum hominem in genere, quam maleficum aut sortilegum, ut per Binsfeldium *in com. d. l. fin. numer. 13.* ac Delrium *d. lib. 5. magic. sect. 4.*

Quinimmo Torre *2. 2. quæst. 95. ar. 7. disp. 2.* putat quod in observatione legum justitiæ vindictivæ ac distributivæ attendere præfagia physiognomica esse peccatum mortale injustitiæ. Quia in his non propensiones, sed actus considerari debent, puniri, enim debent malefactores, non autem inclinati ad mala, & à dignitate repelli debent qui non sunt virtute præditi, non verò qui sunt vultu deformes.

Sed licet verum sit, quod physiognomia vel mala, vel bona, se sola nec levissimum quidem indicium faciat vel actualis malitiæ, vel actualis virtutis, maxime cum bonitas morum dependeat ex divina providentia & gratia Dei, nec mali actus esse possint, nisi Deo permittente, negari tamen non potest, quod ex corpore bene, vel male constituto, & inclinationibus naturalibus, adjunctis aliis principiis, mala, vel bona physiognomia non præstet aliquando adminiculum, vel indicium considerandum. Siquidem per se evidens est, animi mores corporis temperamentum sequi, quod traditur à Galeno *in opuscul.* & ab Aristotele *initio libelli de physiognomia*, & à Seneca *lib. 2. de ira cap. 18. & seqq.* Ipectareque eodem potest, quod Pythagoræi, authore Proclo *in Alcibiade 1. Platonis pag. 215.* per signa in corpore constituta conjectabant aptitudinem hominis ad virtutem, & pronitatem ad certos affectus, nempe quia animus corporeæ constitutioni, quam signa illa produnt, solet se accommodare. Unde non male faciunt Judices, aut Superiores, si callent hanc artem, ut naturalem, ex physiognomia attendere inclinationes naturales hominum. Quis enim neget, non esse verisimilius, quod Titius accusatus de adulterio sit verè adulter, si ex physiognomia cognoscatur valde inclinatus ad venerea, quam si cognoscatur esse fri-

gidus, & ad similia non inclinatus. Id autem certum est, artem hanc physiognomiæ per se esse valde incertam, ita, ut ne quidem inclinationes naturales ex ea certò cognosci possint. Frons, facies, oculi saepe mentiuntur. Et illud: nolite judicare ex facie. Ac ideo, quod physiognomia nec etiam certo possit indicare naturalem constitutionem & naturales inclinationes inquit Torre *d. disp. 2. Delrium lib. 4. magic. cap. 3. qu. 4. Sanch. lib. 2. moral. cap. 38. num. 44. Souf. lib. 1. aph. cap. 51. nu. 7.*

Origo similiter ex mala patria, in qua sint multi sortilegi, vel malefici, aut suspecti de hæresi, est indicium leve ac insufficiens ad torturam, quia ex hoc nimis generalis suspicio deducitur, ut per Simanch. *de cath. instit. cap. 30. num. 8. & 9.* ac Delrium *loc. cit. vers. vigesimum secundum.* Leve etiam indicium est, si quis natus sit ex matre malefica, vel ex patre hæretico, licet tales fuerint ejus avia, & avus, vel si ab his parentibus educatus fuerit. Nam, licet hoc indicium sit majus supradicto de patria, quia est periculosius, leve tamen existimatur, ac insufficiens ad torturam, quia est incertum, nisi aliis vehementibus præsumptionibus juvetur, ut recte advertunt Binsfeldius *ibid. num. 15.* Delrium eo loco, & Carena *ubi supra nu. 183.*

At quid de indicio stigmati, seu signi, quod Satan suis mancipiis solet in aliqua parte corporis imprimere?

Negant hæc stigmata novatores, nominatim Godelmannus *lib. 3. de magis cap. 3. num. 28.* ubi explodit hæc stigmata, allegata lege Carolina, quæ infirmulatos magiæ, jubet esse innoxios, eorum verò criminatores subijcit multæ, & Wierus Sagarum patronus *lib. 6. de præfig. cap. 24.* in primis statuit, omnia ista esse ludibria imaginationis violatæ, nec ullum revera ejusmodi stigma aliquando impressum esse à Satana, ut ut fallente imaginatione, aliqui in tormentis, vel apud Judicem, aut etiam extra judicium, fateantur stigma sibi à Satana impressum esse. Quod si omnino evincatur, vel potius evinci supponatur, aliquod tale stigma reperiri in nonnullis, unde constare poterit, eam notam esse demoniacam, & Satana inurente impressam? Quare pro comperto habet Wierus, ac iteratò confirmat, omnia, quæ de stigmate Sagarum jactantur, commenta esse, & illusiones imaginationis depravatæ juxta ea, quæ suffissime disputat *lib. 3. ejusdem operis à capit. 7.* de facili læsione phantasiæ, ac frequentibus erroribus ex vitio imaginationis, præsertim in mulieribus ob imbecillitatem indicii, ut statuit *toro capit. 6.* Pacta porro maleficorum cum Satana, quibus subjungi supponitur impressio stigmati ab eodem Wiero exploduntur, ut commentitia, de quo idem plene *lib. 3. de præfig. cap. 6. 7. & 8.*

Verum, quidquid falso, ac temere fundat Wierus, pro comperto habendum est, dari stigmata demoniaca, impressa Sagis, & Magis à Satana, indefinite saltem loquendo. Agnoscunt has notas Scriptores fere omnes in maleficorum, & Sagarum disquisitione versati, ac præter cæteros Nider *lib. 5. formicarii*, Nicolaus Remigius *lib. 1. demonolatr. cap. 5.* Delrium *lib. 2. magic. qu. 4. §. decimo corporis*, Sebastianus Michaelis *schol. 5. in sententiam Avenionensem*, Henricus Boguetus *disp. de sortiariis cap. 44.* Fontanus *in opusculo, Cressperus de odio Satana discursu 15.* Leloyer *lib. 7. de spectris cap. 3.* Petrus Ancoranus *lib. 2. de instantia demonium discurs. 2.* Torreblanca *lib. 2. demonologia cap. 7. nu. 10.* adducens Tertullianum *lib. de præscript.* Et ex ipsis Novatoribus stigmata magica agnoscunt Lambertus Danaus *dialog. de sortiariis*, Bodinus *lib. 2. demon. cap. 4.* Thomas Erastus *lib. de lamiis pag. 523.* & Sennertus *lib. 6. medic. præf. pag. 9. cap. 5.*

Probatio

Probatio hujus veritatis non est querenda alia, quam quæ ducitur ex frequentissimo experimento. Quotidianum enim est, ut malefici & sagæ, vel suamet confessione, vel participum accusatione, vel diligentia Judicum deprehendantur notati hujusmodi signo, inulto per Satanam, affectantem perversa imitatione exprimere quod à Deo in anima fidelitum fieri perspectum habet. Consignantur enim fideles quemadmodum olim in circumcisione, nunc in baptismo, caractere indelebili, quo transcribuntur in Dei familiam, ejusque æterno obsequio mancipantur. At Satan est verè simius Dei, ut optime assumunt Tertullianus *lib. de præscript. cap. 40. & lib. de coron. milit. cap. 14.* Nyssen. *homil. 14. in Cant.* & plerisque experimentis prolatis Josephus à Costa *lib. 5. hist. novi Urb.* Congerit in hanc rem plurima Henricus à Montecuto in opere inscripto *Demonis mimica.* Ideoque sin minus in anima, quæ ejus viribus non subest, saltem in corpore, ut magis sibi devinciatur, hos suos servos consignat; quibus etiam autor est, ut eluendo Christiano baptismo, de novo baptizentur in nomine Diaboli, & novo donentur nomine; unde plerumque contingit, ut hujusmodi homines sint binomii.

Ex quibus tamen non contendo hujusmodi stigma esse indicium plane certum ad reos prius convictum, & urgendum ad ultimum supplicium, aut etiam subjiciendum tormentis, de quo, salva existentia stigmatum, controversia est inter Doctores. Exiis enim, qui contra Wierum agnoscunt imprimi à Satana stigmata suis hisce mancipiis, plerique nihilominus nolunt Judices admodum inniti huic indicio magiæ, & pacti. Quia neque fortassis est signum universale, cum rumor sit, plerosque magos esse ejus expertes; neque est ejusdem modi in omnibus signatis, nec in eadem parte corporis. In virorum enim corpore sæpe imprimitur sub labiis, sub axillis, in humeris, in brachiis, & in mulieribus etiam in mammis, & aliquando confunditur cum nota genitiva, nec raro post impressionem obliteratur à Satana.

Hinc ergo graves Doctores colligunt, deprehensionem stigmatum in aliquo non esse certum indicium additionis ad Satanæ obsequium, neque defectum stigmatum esse certum indicium innocentiae ab hoc scelere. Ita Binsfeld. *com. ad tit. Cod. de malef. & magic. indic. 14.* Federicus Spee in *caution. crimin. de processib. contra sagas dub. 43.* & Delvius *lib. 5. magic. sect. 4. num. 28.* Nec refragatur Fontanus, qui opusculo vernaculo de his notis Sagarum, testatur, molitorem quendam periclitatum esse judicii capitalis, eo quod à plerisque pro mago haberetur ob notam genitivam ei in humero sinistro impressam in materno utero, cum mater hepar porcinum expetiisset, & ejus imaginem tenero fœtui impressisset. Unde liquet, notam genitivam, aut nævum naturalem cum stigmate magico ob nonnullam similitudinem confundi interdum posse; atque adeo indicium ex tali nota petitum non videri plane evidens, ac indeclinabile etiam ad torquendum.

Alii autem quidam Doctores habent stigma pro indicio magiæ omnium urgentissimo ita, ut personam, in qua stigma sit deprehensum, habeant pro comperta hujus sceleris, & additionis ad Satanæ obsequium. Ita Henricus Boguetus *opuscul. de Sortiariis cap. 50.* & Petrus Ancorani *lib. 2. discurs. 2.*

Ego, tametsi absolute ac simpliciter loquendo, existimo Autores primæ sententiæ admodum prudenter agere, quia hujusmodi stigma incertum est indicium, atque adeo leve, & ad torturam insufficiens, cum indicia ad torturam debeant esse certa, legitima, & à jure probata, ut notat Carena *p. 3. tit. 10. num. 184.* Lubens tamen concusserim, quando constanti ipsorum maleficorum confessione nota deprehenditur, & in Satanam autorem refertur, ac-

ceditque insensibilitas partis notatæ adeo; ut penitus sine transfixa, neque emittat cruorem; neque sensum doloris inferat, argumentum esse moraliter certum ad pronuncjandum impressionem esse dæmoniacam, & reum hoc signo se Satanæ obstrinxisse, strictiore & firmiore nexu, quam alterius generis peccatores: Ut ut verò res habeat quoad vim hujus indicii ad penam malefico decernendam, ipsumque subjiciendum, tormentis, satis in præsentia est, poni extra dubium ab utriusque partis Doctoribus, quod vere dentur stigmata magica, & sicut Deus in anima, ita Satan in corpore habeat signatos suos. Ea quæ contra dicunt Wierus, Pomponatus, & alii quidam quos non puduit & Franciscus stigmata ad imaginationem fortem, tanquam ad physicam causam referre, diluam alibi, cum de magis & sagis disceptaverim. Nec mirum. Nihil enim tam absurde dici potest, quod non dicatur ab aliquo philosophorum.

Causa amoris, aut odii, aut ratio commodi, & utilitatis, quam mulier habuit efficiendi maleficium, est judicium commissi delicti, dummodo prius constet de maleficio, ac de corpore delicti, ac deinde de causa, quæ dicitur illa, propter quam aliquid fit. Si itaque mulier ista de maleficio inquisita, de sui natura inclinatur ad illam causam, ob quam delictum imputatur, nempe in causa amoris, si probetur, eam esse libidinosam, & intemperantem, in causa odii nimis vindicativam, in causa cupiditatis valde pecuniæ avidam, & avaram, tunc id esset commissi delicti, ac maleficii indicium. Eoque magis si alius non imputaretur de tali delicto, vel habuisset causam illud committendi. Ita Socin. *conf. 54. prope finem lib. 3.* Baldus *conf. 427. num. 5. vol. ult.* Cason. *de indic. tr. 2. cap. 3. num. 5. & 11.* & Farinac. *de indic. quest. 52 num. 147.* Causa verò hujus delicti probanda est in specie, non autem in genere. Quia testes deponentes in genere, & non in specie, non probant, ut tradunt Doctores in *cap. Cum oporteat de accus. idemque Cason. loc. cit. cap. 2. num. 5. & 6.* ac Farinac. *ibid. num. 151.* qui etiam inquirunt, ut causa delicti faciat indicium contra reum, debere esse verisimilem, gravem, & non levem; quia nemo præsumitur ex levi causa delictum grave commisisse, ut ait Mascard. *de probat. lib. 2. concl. 904. num. 21.* & requiritur etiam, ut reus sit malæ famæ, vel aliquid aliud converrat, ut notant Farinac. *ex loco num. 153.* Delvius *lib. 5. magic. d. sect. 4. vers. decimum octavum.* & Carena *p. 2. tit. 12. §. 21. num. 185.*

Et quidem quod animi affectus & circa animam corpori adjunctam, ea omnia potest dæmon, quæ ex corporis affectione & externis occasionibus apta sunt proficisci. Itaque & excitare certam cogitationem potest non quidem proxime, & per se ipsum, sic enim illaberetur intellectui, quod sæpissime negant Patres, sed moto ad correspondendum actum interno sensu, quem intellectus quoad simplicem rei apprehensionem subsequitur. Et ita diserte de dæmonum potestate in hoc negotio Marcus Eremita *tr. de baptismo post medium* possunt, & in voluntate eodem modo varios affectus indeliberatos excitare, ut odii, & amoris, teste Porphyrio *lib. 2. de abstinentia.* & Platone in symposio, ut annotat Minutius *num. 45.* & tanquam compertum traditur à Tatiano contra Græcos *num. 29.* Origene in *fine lib. 7. contra Celsum*, Arnobio *lib. 1. num. 21.* & à Philone *lib. de special. legib.* qui hanc magiæ speciem vocat Pharmaciam. Gregoras tamen ad Synesium de insomniis Pharmaciam restringit ad vim magicam nocentem per cibum & potum, quod placuit etiam Suidæ verbo Goletia. Huc spectant quæ habet Psellus tractans illud ex oraculis chaldaicis: *Tuum vas fera terrestres inhabitabunt,* ubi vim affectuum concitandorum tribuit dæmonibus.

Huc etiam spectant, quæ contra Wierium disputat Binsfeldius *com. in tit. de malef. l. 4. quest. 1.* & mirabile sanè est spurcum illum magorum & sagarum patronum, Cornelii Agrippæ archimagi quondam discipulum, nunquam legisse, aut pro fabulis habuisse, quæ de magorum industria, & efficacia ad concitandos amoris & odii affectus habentur apud probatissimos Scriptores. Quale illud, quod de Cypriano, quondam mago, postea fortissimo Christi martyre referunt Nazianz. *orat. 18.* & Eudocia Augusta apud Photium *cod. 184.* passimque historici Sacri. Ejus enim vim in incendiando per magiam amoris affectu in plerisque aliis efficacem, in sola Justina ob fidem & pietatem fuisse irritam, produnt. Illustre etiam in hanc rem illud Basilii cujusdam Magi apud S. Gregorium *lib. 1. dialog. cap. 4.* & alterius Memphisici Magi apud S. Hieronymum *in vita Hilarionis cap. 16.* & Carpocratis hæretici pariter ac Magi apud Eusebium *lib. 4. hist. cap. 7.* & Epiphanium *hæres. 17.* similiterque & hæretici & Magi Marci apud Irenæum *lib. 1. cap. 9.* ut vel hinc appareat non sine causa dictum à Tertulliano *lib. de præscript. cap. 43.* notata esse commercia hæreticorum cum magis quampluribus, ac denique alterius apud Theodoretum *in religiosa historia sect. 13.* quæ Macedonii præclare gesta, describuntur.

De affectu odii est par ratio, breviterque ac bene exponitur, & illustri exemplo declaratur apud Rodericum Sancium *p. 4. hist. Hispan. cap. 14.* De variis quoque affectuum à dæmone excitationibus legendus Gerson. *tr. 8. super Magnificat.* Unde ridicule omnino Abelardus existimavit, has suggestiones, & illecebras peccati excitari in nobis à dæmone interventu lapidum & herbarum, prout vaser ille novit harum rerum diversas vires diversis incitandis, & incendiendis vitiis convenire. Quod quidem frivolum est, universaliter loquendo, vel etiam agendo de ordinariis veteratoris illius in nos machinationibus. Quod tamen aliquas tentationes illis, quasi incentivis adhibitis excitare possit, recte concessit S. Basilii *in cap. 8. Isaia,* & latius Castro *v. Tentatio.*

Sola verò inventio Sagæ in loco infanticidii, vel alterius fortilegii de se non est sufficiens indicium ad torturam, nisi alia concurrant, & præcipue mala fama, quod sit solita similia patrare, aut aliud indicium interveniat. Tunc enim erit indicium ad torturam, aliàs erit solum quedam præsumptio, sufficiens ad inquirendum, & ad capturam, non autem ad torquendum. Ita Blanch. *in pr. tr. de indic. num. 301.* Carrer. *in pr. item cr. tr. 2. ejusdem tit. indic. 13. num. 11.* & 13. Menoch. *de præsumpt. lib. 1. quest. 89. num. 100.* & Farinac. *d. quest. 52. num. 137.* Verum si inveniat in loco delicti, vel loco propinquo cum instrumentis maleficii, poterit torqueri. Quia tunc concurrerent duo indicia, locus & instrumenta, essetque indicium valde proximum, ut ait Delrius *d. sect. 4. vers. Decimum sextum,* & nos *supra.*

Similiter si malefica, vel fortilegus aliufve de hæresi suspectus, sæpe post sui diffamationem, vel complicitis capturam habitationem mutet, non est indicium ad torturam, nisi accedant alia indicia, præcipue si probet justam causam migrandi habuisse de loco ad locum, ut per Delrium *loc. cit. vers. vigesimum sextum,* & Caren. *d. tit. 12. num. 183.*

Idemque dicendum est, si malefica, vel fortilegus utatur quadam sanctitatis ostentatione externa; Licet enim maleficæ ac fortilegi uti soleant qua-

dam singularitate, ac Sanctitatis ostentatione, nimirum vestitu aspero, diurna in Templis mora, & similibus, hoc tamen est indicium valde leve ac remotum, & potius probans hypocrisim, quam maleficium, aut fortilegium, ut diligenter Binsfeld. *in com. d. leg. final. vers. 17.* Carena *loc. cit. num. 184.* ac Delrius *ibid. vers. vigesimum primum.*

Dubitatur, an pro certo habendum sit Magarum, sive Lamiarum indicio, siquæ fœminæ magiæ accusatæ, inque judicium productæ, lachrimas non emitterent?

Affirmat Jacobus Sprengerus *in suo Maleficarum malleo,* quem sequi non dubitavit Joannes Bodinus *in opere, quod demonologiam inscripsit lib. 4. cap. 1.* ubi alia in hoc argumento, ita scribit. *Exploratum illud est, nunquam lachrimari sagas; præsumptio validissima, quia fœmina tempestive, & in tempestive lachrymas, & suspiria jaculatur.* Et postea: Si nihil fateantur, mutandæ vestes, & pilus omnis abradendus, ita ad intertigationem veniendum: sin probationis aliquid, aut violenta præsumptiones habebuntur, adhibendus equuleus, quod olim Domitianus Imperator Apollonio Tyanæo fecisse apud Philostratum Lemnium legitur, eum nudari plane, & abradere jubens. Locus Philostrati est *in lib. 7. de vita Apollonii cap. 14.* ubi tamen de denudatione nihil legitur, sed solum ut Domitianus capillos & barbam ei detonderi, ac præterea illum jussit vinciri. Et statim: Si fateri abnuat, utile erit, persuaderi ipsum à sociis criminis accusatum esse, licet tale nihil fuerit cogitatum. Sic fortasse ulciscendi animo par pari referet. *Hac omnia licent divino, & humano jure, quicquid Augustinus in libro de mendacio, & Aquinas sentiant, in octo mendacii generibus, quæ exponunt copiose, abstinendum esse.* Et cap. 2. *Antiquata majorum norma, reum absolvendum, nisi clara plane, integraque extaret probatio.* Et ibidem: *In criminibus adeo abstrusis præsumptio, & conjecturalis probatio, sufficit, non quidem ad judicium mortis ferendum, sed ad quilibet alias pœnas, exceptâ morte, irrogandas.* Et aliquanto post: *In hoc horrendo, & tam abstruso crimine, ut ad questionem rapiatur reus, sufficit unius testimonium, qui nullius infamia fuerit notatus.* Damnat, & infamis testis ad testimonium dicendum admittitur. *In hac certe causa opus est mulieribus haberi fidem, quamvis sint infames ex facto, aut etiam ignominiose, cujusmodi mulier impudica est.* Et deinceps: *Ab affinis ejusdem criminis sufficienter probari judicatur, nisi capitalis est inimicus, qui dicit testimonium.* Nec multo post: *In tam horrendo crimine nihil necesse est religiose habere quæquam regulis procedendi resellendorum recipiendorumve testium ordinariis.* Et adhuc: *Hic ait, regulis juris constringi non oportere, sed potius legitime ex jure agi, si ordo juris omittatur.* Itaque testis, qui non citatus sese obtulit, ut contra Magum dicat testimonium, audiri debet, licet aliis in causis admitti, non sit legitimus. Nec aliena ab his sunt, quæ dicit cap. 3. & cap. 4. *Dicitur vocem populi negligendam esse, eamque vanam existimari l. decurionum ff. de pœn.* Sed in Magorum causa vix fieri potest, ut vox popularis erret. Ac item: *Hujus execrandi criminis judicium extra ordinem oportet fieri, diversa à criminibus cæteris ratione, in qua si quis ordinem juris, forensisque formulas observare valuerit, jus divinum, & humanum plane pervertit.* Denique eodem cap. 4. *ejusdem libri: Si non flevit Saga, præsumptionem Paulus Grillandus, & Inquisitores illi, quorum opera crimata fuerunt innumera, annotant valentissimam.*

At Bodinus, alii que, ut nonnulla alia, ita etiam & hoc inconsideratè differit. Objectum fletus aliud est

est per se, aliud per accidens. Per se est res tristis, ut obitus conjugis, vel filii dilecti. Per accidens etiam res læta, ut postea exponam. Nec quælibet tristitia lachrymas ciere idonea est. Nam siquid non solum triste sit, sed etiam atrox, sic stupent, rigentque membra, ut nec lachrymula exeat. Notum de Psammenito, Rege Ægyptio, ut cum amicum videret mendicantem, non continuerit lachrymas, licet nullus emisisset, cum magis misera conspiceret in liberis. Cujus ipse hanc causam victori adferebat Cambysi, quod unum miserabile esset, alterum atrox.

Interdum autem hinc est tristitia, inde lætitia. Itaque Seneca *epist. 99. alias 100.* cum egisset de lachrymis ex mœrore mero obortis, subjungit: *Ha lachryma per illusionem cadunt, nolentibus nobis. Alia sunt, quibus exitum damus, cum memoria eorum, quos amissimus, retractatur. Et inest quiddam dulce tristitia, cum occurrunt sermones eorum jucundi, conversatio hilaris, officiosa pietas. Tunc oculi in gaudio relaxantur.* Censeo tamen, tam quoque lachrymas provenire magis ex dolore, quod talem amiseris, quam gaudio ex memoria veteris voluptatis. At simile est, si videas fratrem, vel amicum patriæ & amicis redditum post longam & miseram captivitatem; ubi quin fletus præcipue obtingat ex recordatione prioris fortunæ, ambiguum non est. Et fortasse hoc etiam locum habuit, cum Ptolemæus Philadelphus, ut apud Flavium Josephum *lib. 12. antiq. cap. 2.* legere est, lachrymaret, sacras videns Scripturas, ea redditas lingua, quam ipse, & Græcorum alii intelligerent. Nam cur non potuerit dolere, quod & ipse, & Græci tam diu tanto caruissent thesauro?

Interim etiam ubi merum est gaudium, lachrymæ provocantur. Uti enim tristitia lachrymas ciet, meatibus sic constrictis, ut lachrymæ exprimantur, velut è spongia, sic lachrymæ erumpunt præ gaudio, meatibus ita laxatis, ut intra vasa sua non contineat se humor. Quam rationem adducit Alexander Aphrodis. in *problem. sect. 1. part. 29.*

Causa fletus proprie dicti est receptio speciei animo tristitiam adferentis. Hinc enim illa cordis ac spiritus compressio. Quam rationem etiam adducit B. Basiliius *homil. de gratiar. act.* his verbis: *Lachrymæ excurrunt solent ex impetu quodam, & impressione minus prævisa, ac si illata esset plaga, qua percelleretur anima, & contraheretur, compresso, & coarctato spiritu circa cor.* Ex consensu autem cordis, & cerebri, etiam vasa hujus coarctantur. Vapores igitur, qui fumigantes mœrentis cor obsidebant, in cerebrum delati, frigore ejus, & vasorum compressione in aquam immutantur, quæ cum alias in corporis partes, tum etiam derivantur versus glandulas, angulos oculorum occupantes. Quod idem Basiliius paulo post verba memorata exponit. Hæ glandulæ prius ex oculis distillant humorem, quem habent ex tertie concoctionis excremento. Sed, eo exhausto, imbibunt humorem proximum è cerebro defluentem, ac pariter eundem exudant. Quæ humoris copia est causa, cur tam longo tempore sufficiant homines in lachrymas. Nec tamen existimandum pariter, omnes ad lachrymas esse propensos. Nam quis nescit, facilius flere pueros, fœminas, & his similiores viros? Omnino enim quibus mollior animus, magis dolent, eoque facilius plorant. At aliter animati sunt homines cordati, qui incertum sciunt rerum humanarum. Temperamentum etiam valet plurimum. Nam melancholicis, quia frigidi sunt, ac sicci, sæpe agre adeo lachrymas, quam ex pumice elicias aquam.

Tom. II.

Ex quibus videre est, quam imbecilli argumento Sprengerus, Grillandus, & Bodinus id attulerint. Quasi aliud inde summum colligi possit, quam esse eas temperamentis frigidi, ac sicci. Quam autem misere erit mulieribus, si quæcunque eo fuerint temperamento, propterea existimandæ sint renunciasse Christo & cum Satana habere commercium? Atrox id crimen, & flammis dignum, sed de quo non debeat pronuntiari ex tam fallaci indicio. Ut enim verum esset, omnes Sagas esse melancholicas; non eo quotquot sunt melancholicæ, etiam fuerint Sagæ. Planè, ut dixi, non is sum, qui negem, eas extremo esse afficiendas supplicio, quæ Deo renunciantes pactum inierint cum dæmone, sed istam cum Bodino, si insistamus viam, plures peritura sunt innocentes. Adde, quod fieri queat, ut interdum, etiam non melancholicæ, eaque Dei metuentissimæ, sui, & familiæ honoris studio tam infame mortis genus exhorrescentes, nec lachrymulam unam possint emittere. Nam mala atrociora ejus sunt naturæ, ut sic rigescat homo, & obitupescat, ut flere prorsus nequeat. Quod ex adducto antea Psammeniti exemplo liquet. Et Andromachæ est in Seneca *Froidibus.*

*Levia perpeffa sumus,
Si flenda patimur.*

An autem sanguis, qui emittitur ex cadavere occisi coram malefico homicida, sit sufficiens indicium ad torturam? Affirmant nonnulli, idque ajunt esse indicium magnum, verum, credibile, ac proximum. Probant hoc non quidem ratione aliqua, sed solo experimento, & à communiter accidentibus, quod licet *ex lib. neque natales C. de probat. & ex cap. si Judeos extra de judic.* Referunt enim Paris de Puteo de *Sindicat. v. tortura cap. 3. num. 19.* Marfil. in *pr. §. diligenter num. 181.* Blanch. de *indic. ad l. fin. ff. de quest. num. 408.* Carrer. in *pr. tr. 2. indic. 17. num. 2.* Novel. in *pr. cr. num. 94. & in regul. 184.* Unde certum esse pronunciant, per præsentiam occisoris cadaver vel ex vulnere, vel ex naribus, aut ex ore sanguinem emittere, hancque sanguinis emissionem non provenire ob incantationem, sive sortilegium, sed esse quoddam à natura insitum, de quo ratio reddi non potest, ut ait præcipue Boer. *dec. 166.* Testatur autem Novelles id evenisse in civitate Venetiarum, dum esset Assessor sub anno 1531. Idemque accidisse in multis Italiæ locis. Et Nicolaus Florentinus *serm. 5. tr. 1. cap. 6.* relatus à Gomez. *tom. 3. var. cap. 13. num. 15.* testis etiam est, quod suo tempore cadaver occisi sanguinem emisit coram interfessore, ex quo fuit captus, ac tortus, confessus est delictum, ac definitive condemnatus. Refert quoque Ledesma sub annum 1546. vidisse processum originaliter, in quo duo interfectores coram occiso positi, ex ejus cadavere sanguis effluxit, & torti, ac confessi, fuerunt ad mortis pœnam condemnati. Ex his ergo casibus, & aliis relatis à Neviz. in *sylva nupt. vers. sicut cadaver occisi*, & à Carena *p. 2. tit. 12. §. 22. num. 188.* atque ex Doctorum autoritate probatum id esse existimant.

His accedit autoritas & ratio Platonis *lib. 9. de legib.* ubi consultò, & inconsultò factis homicidiis exiliū necessitatem ponit tantum. Discutit autem causam sic: *Fertur, inquit, interfectum vi hominem, qui libere vixit, interfectori proximo statim post mortem tempore irasci, ac propter violentam mortem terrore,urbationeque plenum, maxime si viderit interfectorem inter suos vivere more solito, interfectorem ipsum, ejusque actiones, vim ad hoc suppeditante memoria cunctis viribus terrere, atque turbare. Quare opus est, ne homicida interfecti hominis gratia, anno integro exulet à patria, omnique ea regione procul vitam ducat.* Hæc Plato. Videtur & huic consentire quod ad Cainum

O 2

num

num Deus ait. *Sanguis fratris tui clamat ad me,* Genes. 4.

Huc pertinet mos ille antiquus servatus, dum ignorabatur autor cædis apud Pollucem lib. 8. relatus, dum præferebatur hasta in funere peremptorum, ac præscripti dies ad hoc statuebantur, ut corpus videret, num vim aliquam quis ei intulisset. Refervescit namque occisi sanguis, & quodammodo concutitur mente occisus, adversario, qui necem intulit, præsentem. Sicuti in submersis per sympathiam, si amici adsint, sanguis floridus emittitur, ut utrumque probatum sæpe à Magistratibus docet Levinus Lemnius lib. 2. de occult. nat. mirac. cap. 7.

Addo & rationem ex iis, quæ scribit Galeotus Martius Narniensis libro de promiscua doctrina cap. 22. in hæc verba. Reliquum est, ut rationem, & causam exquiramus, unde fit, cum homo occisus est, cujus sanguis refrigit, ac fluere desit, comparente occisore rursus fluat. Quod sæpe contingit, & nos quoque plerumque oculis vidimus, & Gracia de Patroclo hoc idem ait, Hectore homicida comparente. Sed hoc ultra spatium decem, aut duodecim horarum, ut plurimum contingit, rarissime ulterius se extendit. Nonnulli ex occisoris, & quidam ex occisi spiritibus hoc accidere arbitrantur, quod absolum est. Nam ad sanguinis jam frigiditatem motum non una pars spirituum satis est, sed utraque concurrat. Cum enim occisor furore ductus hominem aggreditur, cuncti spiritus, qui sui sunt, opus juvantes in occisorem convolant, sicuti de more eorum est; itidemque hominis trucidandi in occisorem tendunt, quo ira corporis sui proficit ita, ut in occisorem volent, ibique vivant. Cum ille occisus est, sanguis jam frigidus fluere desit, sed comparente occisore spiritus utriusque diverso motu agitantur, quilibet suum corpus repetens, motum facit, unde & hominis occisi spiritus redeunt, sedemque suam repetentes, & occisores recedentes, ut ad corpus redeant, faciunt motum ejus rei, quam habitant (habitans autem sanguinem) & hoc pacto sanguis jam frigidior, & ad fluxum ineptus, ab occisoris & occisi spiritibus vi multiplicata agitatus, rursus fluitat, estque illis tantus proprii corporis affectus, ut plerumque latitantem hominem, sed proxime existentem, intra tempus, quod assignavimus, tot enim horis vivunt, recognoverint, ac repetiverint. Hoc autem non in omnibus occisis, sed in plerisque evenit; quoniam quorundam natura ita debilis est, ut eorum spiritus uno momento flavescant. Necessè ergo est, corpora, ubi hæc fieri debent, sint calidiora, quoniam calore spiritus conservantur.

Quod Martius Narniensis de causa spirituum inimicitiarum probavit, etiam P. de Appono in commentariis in Aristotelis problemata in 1. p. problem. 6. jam dixerat. Sed quod addit ultra spatium decem ac duodecim horarum non fieri, experimento compertum est se aliter habere, & post longius spatium fluere, ut potius ad quandam divinam vindictæ reposcendæ rationem, quam ad sanguinis naturam referamus ut in peculiari Consultatione alibi probavimus, sanguine postulante vindictam à Deo Gen. 4. Quemadmodum in Apocalypsi D. Joannis cap. 6. legimus: Post hæc vidi animas interfectorum clamantes ad Deum, & dicentes. Usquequo, Domine, sanctus, & verus non judicas, & non vindicas sanguinem nostrum de his, qui habitant in terris? Boerius etiam cit. dec. 166. num. 1. hæc de se sic scribit: Et in Curia nostra vidi processum, per quem apparebat, puerum à matre interfectum octo diebus post, matre enim inspiciente, sanguinem ex naribus emisisse. Et pariter in alio processu alium mortuum duobus post mensibus exhumatum, sanguinem ex plagis, homicida super eum transeunte, emisisse.

Mirum certe hoc homicidii indicium, sed non tantum, quantum quod Aristoteles ait lib. 3. de part. animal. cap. 10. In Caria Sacerdotis Jovis Hoplosinii caput, autore incerto, detexisse homicidam, & ab

eo sæpe auditum virum super viro, Cercidas occidit, & inquisitum virum Cercidam nomine, falsum, & punitum.

Hinc pendet ratio cujusdam moris antiqui, eorum, qui cæsum à se corporum per insidias maxime, summas partes recidere, & secum sub alis appensas gestare consueverant, sperantes hoc modo, infirmum reddi mortuum ad vindicandum facinus. Innuat & hoc Apollonius Rhodius lib. 4. Argonaut. additque ter sanguinem cædis autores eorum, quos interemissent, lingere consueville. Hujus moris meminit Sophocles in Electra, & ibi Triclinus in Scholiis annotat.

Hicce tamen minime obstantibus assero cum Gomez tom. 3. var. d. cap. 13. Delrio d. lib. 5. magic. q. 5. sect. 4. num. 20. Joanne Zangerio de indic. cap. 2. num. 160. Ludovic. Ghelausen. in aritr. jud. cap. 6. p. 7. de quest. sect. 2. num. 78. & seq. Abavo de reat. q. 19. num. 54. Matthæo Stephano, in centur. 4. quest. 17. Farinacio de indic. d. q. 52. num. 156. & plerisque aliis, verius esse, talem sanguinis effusionem per se tantum non sufficere ad torturam, ac ita in praxi esse servandum. Tum quia hoc indicium est nobis incertissimum, & ex causis nobis incognitis ac valde remotis proveniens. Tum quia tortura est actus gravissimi præjudicii, & stante incertitudine, sanctius est nocentem impunitum relinquere, quam innocentem condemnare, l. absentem ff. de pæn. Et tum etiam quia, licet indicia sint arbitraria, debent tamen nobis esse certa, & à jure approbata. Hoc autem indicium nullo jure, nullave causa juridice concludente, nobis constat. Unde Carena refert p. 2. d. tit. 12. num. 192. ita fuisse consultum ac judicatum in Senatu Mediolanensi 28. Februarii 1636.

Et adverto, quod Marsilius loc. cit. fidem non adhibuit huic indicio, cum nullo jure probetur, sed aliis supervenientibus indiciis, talem reum postea capi fecit, &que tortura illata, confessus fuit. Unde, fama concurrente, minis, inimicitia, aut alio adminiculo, tunc talis sanguinis effusio indicium erit ad torturam. Quod confirmant citati Doctores. Quando igitur in hoc casu urgent alia indicia, poterit profecto Judex contra reum ad torturam devenire, & ut inquit Carena ubi supra num. 193. aliquando etiam pro qualitate indiciorum illum condemnare. Si verò nulla alia urgeant indicia, sanguinis effusio è cadavere solum sufficiens erit ad inquirendum contra reum; nunquam autem erit indicium innocentie, si ad præsentiam præfensi rei sanguis è cadavere non emanaverit.

Siquis verò tenebatur solum ex charitate impedire & non impedivit, neque adest alia conjectura indicans illius cooperationem circa maleficium id non est indicium sufficiens ad torturam. Secus autem si tenebatur ex officio impedire, & non impedivit argum. can. qui potest 23. q. 3. & can. negligere 2. q. 7. & juxta ea, quæ tradunt Simanch. in pr. tit. 15. dec. 130. num. 7. & Delrius d. sect. 4. num. 1.

Certum denique est, indicia debere omnino præcedere torturam in quibuscunque casibus, etiam atrocissimis, ac difficillimæ probationis, ut sæpe diximus, probatque Farinac. q. 37. num. 79. & seq. In aliquibus tamen casibus dari potest tortura non ad eruendam veritatem commissi criminis; nam tunc requiruntur indicia, sed ob aliquam aliam justam causam. Ut si reus non vult respondere Judici interroganti, tunc dari potest tortura ad extorquendam responsionem, ut docet Bald. in l. accusationem n. 11. C. qui accus. non pos. Brun. de indic. quest. 5. num. 4. Caravita tit. 259. num. 14. Mirand. in ord. indic. to. 2. quest. 26. ar. 4. concl. 5. Gomez d. tom. 3. cap. 12. num. 5. Clar. lib. 5. §. fin. quest. 45. Soula in aphor. lib. 2. cap. 39. num. 48. Locat. in pr. v. tortura §. & scias. Carena p. 3. tit. 10. §. 12. num. 119. & alii, quos sectatur Diana p. 4. tr. 6. resol. 34.

Quando reus est assassinus, & aliquem occidit, ac inter ipsum, & occisum nulla aderat inimicitia, neque occisio

occisionis causa, potest torqueri uti mandatarius ad sciendum mandantem, ut per Paulum J. C. in l. *Si certus ff. ad Syllan. Farin. d. q. 37. n. 154. & Carenam ibid. num. 120.*

Bannitus etiam ad mortem damnatus torqueri potest, ut interrogetur in tortura super aliis criminum sociis, ac receptoribus, ut per eundem Carenam n. 121.

Item Custos bonorum torqueri potest super furto bonorum, quorum erat Custos, tradente Farinacio d. *quæst. 87. num. 159. & seq.*

Reus itidem confessus & convictus torqueri potest ad extorquendum complices juxta decretum B. Pii V. sub die 28. Julii anno 1569. his verbis emissum: *Inhaerendo decretis factis per Fel. rec. Paulum IV. Sanctissimus Dominus noster Pius V. decrevit, omnes & quosunque reos convictos, & confessos de heresi pro ulteriori veritate habenda, & super complicitibus fore torquendos arbitrio Judicis.* Quod refert Diana d. tr. 6. *resol. 27.*

At de his pro nostro instituto satis abunde dictum sit. Quandoquidem indicia, quæ sunt sufficientia ad torturam, non licet omnino describere, quia plerique arbitrio Judicis examinantur. Nam, ut ait Cicero 6. Verr. *Est boni Judicis parvis ex rebus conjecturam facere uniuscujusque, & cupiditatis, & continentie præsumptionis, sceleris patrati.* Indicia quippe ab indicando dicta sunt, demonstrativa signa veritatis latentis, ut in l. *instrumenta & l. fin. C. de probat.* signa certissima sceleris Cicero quædam ostendit 3. in *Catilinam*, adde l. *de minore §. tormenta ff. de quæst. Ac mihi quidem, inquit, cum illa certissima visa sunt argumenta, atque inania sceleris, tabella, signa, manus, denique uniuscujusque confessio; tum multo certiora illa, color, oculi, vultus, taciturnitas; sic enim conspuebant, sic enim terram intuebantur, sic furtim inter se non nunquam conspicebant, ut non ab aliis judicari, sed ipsi à se viderentur.* Indicia autem majoris certitudinis sunt, quam præsumptiones simplices, ut ait Glos. 1. in l. *Cum probatio ff. de prob.* Et quædam ad inquirendum contra suspectum inducere possunt Judicem, quæ tamen non sunt idonea ad torquendum suspectum.

Inter autem indicia est conscientia sceleris, quæ cum quibusdam indicibus suadet de occultis contra aliquem inquiri, & exponi eundem quæstioni. Sic Bessus cum occidisset patrem, & nemo præter ipsum sciret, cum iret cenatum, perculam accepit, ut nidum hirundinum deturbaret. Quod cum faceret, cur id faceret interrogatus, respondit, eo, quod nimium diutius mentitæ essent, exprobrantes, quod patrem occidisset. Quo indicio tortus, tandem confessus est crimen, ut ait Plutarchus lib. *de fera Numinis vindicta.* Conscientia propria illi fuit criminis iudex, cum conscientia cogat plura etiam de se suspicari, ac plura dici de se putare, vel detegi, quæ aliter se habent, veluti forex suo indicio perit.

Sic narrat Procopius in historia Gothorum, Theodoricum cum occidisset Symmachum immerito, cum in mensa oblatum ei fuisset caput piscis, sibi persuasisse, se videre caput Symmachi, atque ejus horrore in phrenesim incidisse; unde paulo post obiit:

Sic tua mors pulchre nunc morte rependitur aqua, Symmache, nempe caput vindicat ecce caput.

Detexerunt, & indicarunt præter ordinem rerum grues Ibyci Rhegini ex Italia poëtæ lyrici interfectores. Is enim cum occideretur in solitudine aliqua à latronibus, & supervolarent casu grues, illis dixit, illæ meæ ultrices erunt; at postea ignoto crimine per multum tempus cum latrones latuissent, accidit, ut una in theatro sedentes latrones cum prætervolantes grues vidissent, dixerint: *En Ibyci ultrices.* Quæ verba cum quidam ex adstantibus audivisset, Magistratus indicavit, à quo capti, tortique, crimen confessi sunt, & damnati, Plutarch. in libel. *de furili loquac.* Per somnum etiam caupo homicida socii, so-

Tom. II.

cio in somnio detectus. Scribit enim Valerius Maximus lib. 1. cap. 7. ex duobus sociis Arcadibus unum nocte quadam ad cauponam declinasse, & à caupone trucidatum socio in somniis apparuisse, opem implorasse, tandemque obsecrasse, ut qui vitæ suæ auxilium ferre neglexisset, necis saltem ultionem non denegaret. Corpus enim suum à caupone trucidatum, tum maxime ferri ad portam stercore coopertum; eum autem tam constantibus familiaris sui precibus compulsus, protinus ad portam cucurrisse, & plastrum, quod in quiete demonstratum erat, comprehendisse, cauponemque ad capitale supplicium adduxisse. Per indicium fortium jactatarum deprehensos esse in delicto occulto Jonatham 1. Reg. 14. & Achan. Jos. 7. Prov. 16. & Jonam Jon. cap. 1. docet Mart. Narniens. loc. cit. cap. 21.

Refert Plutarchus, & ex eo Lipsius epist. 44. *centuria 1.* ad Belgas Pyrrhus Rex Epiri iter forte faciens populum videt limiti adstantem. Accedit, querit, audit, videtque canem ibi esse, qui militis interfectori heri sui cadaver adstaret, triduo jam sine cibo. Miratur, & miseretur, illum sepeliri jubet, hunc comitem sibi duci. Post aliquot dies exercitum lustrat, sedet in altiori loco, & spectat sigillatim transeuntes. Canis ad pedes accubat, hætenus quiescit; sed cum percussores Domini transirent, exilivit cum ferocia & invasit, identidem setamen ad Pyrrhum reflectens, & quasi significans, istos esse. Morus ipse, atque alii, capiunt, examinant, convincunt, plectunt.

Simile in Hesiodo, poëta illo nobili, qui à Ganymetoris filiis clam occisus, indicem ac vindicem canem habuit. At minus antiquum, quod Divi Ambrosii fide se probat lib. 6. *hexam. cap. 4.* Antiochiæ miles in publico interfectus jacuit, incerto autore. Canis adstetit, adsternavit, fide, luctuque suo populum traxit. Ecce & percussor se miscuit, quam ille statim agnitum insiluit, mordiens tenuit, & mox de capto, confelloque pœnas exegit.

Aliud etiam recentius, Dirmaro Episcopo scriptum. In palatio Henrici Imperatoris, cognomento Aucupis, in multo populo canis quendam confidentem conspiciatus, clam & tacite accedens, manum ejus dexteram rabido morfu invasit, & abstulit. Tum quasi re bene gesta, capite & cauda plaudens, ad suos rediit. Mirari omnes, ille ultro confiteri divina ultione merenti hoc sibi accidisse. Nam diutius factum, inquit, cum herum hujus invasoris mei dormientem in via reperi, malo Genio atque animo impellente, occidi. Ibi istum impugnantem, insequentem, vix evasi, & nunc cum oblivione sepulta hæc censerem inopinato me invasit, & (Deo ita placitum) punivit. Hæc Episcopus.

Sed omnia dicta, aut alia dicenda fortasse superat, quod in Gallia evenisse verbis, ac fide Julii Cæsaris Scaligeri ponendum est, qui ita narrat: Offensus amici sive potentia, sive perfidia quidam Regis aulicus, eum ex insidiis obruncat, atque in avio agro sepelitur. Venaticus canis ibi tum forte comes hero fuerat, is amore victus, diu sedit in tumulo. Posteaquam famæ pietatem superavit, atque in aulam sine Domino reversus est, rati illius contubernales, bestiam temerè vagari, cibum ei dari jubent. Satur ille ad tumulum redit, it, redit roties, ut primum suspicio invaderet animos incerta quadam, ac fluctuans, mox etiam certi esse sibi viderentur, heri id fieri desiderio. Abeuntem prosequuti, deprehenso telluris tumore, effossum cadaver, atque agnitum afficiunt sepultura. Canis, exequiis peractis, socius fit eorum, quibus fuerat dux ad investigandum. Tandem aliquando in aulam, ubi homicida rediisset, eum canis conspiciatus magnis illico editis latratibus, ægrè ab impetu cohibetur, quo tanquam indice aucta suspicio in multorum animis certa fides evasit. Cæterum bestiarum perseverantia in illius odio atque persecutione, etiam Regem movit, ut juberet hominem causam

causam dicere. Ille negare factum, persistere inficiatione. Canis ejus rationem latratibus, atque assalibus obturbare, ut eam interpellationem pro facinoris exprobratione, quotquot aderant interpretarentur. Eò res deducta est, ut jussu Regis homicida cum provocatore singulari certamine dimicaret. Picta est canis victoria in cœnaculo quodam regio. Pictura vetustate dilutior, atque obscurior facta, Regum mandato semel atque iterum instaurata est. Digna prorsus Gallica magnanimitate, quæ ære fusili assequatur perpetuitatem.

Sunt & alia indicia apud interpretes declarata, quæ prætermitto, ne longior sim, quàm res postulet. Qui illa scire desiderat, legat præ cæteris absolutum in hanc rem opus Farinacii, qui in rebus criminalibus Eudæmon est.

CONSULTATIO CLXI.

De Quæstione, sive Tortura Sortilegi, Saga, Hæretici, ac suspecti de Hæresi, ubi & de ea Parerga.

PER Quæstionem, sive Torturam, aut Tormenta fit etiam occultorum, ac sine testibus gestorum probatio ex præsumptionibus quibusdam, ut tortura videatur esse effectus præsumptionis *l. fin. ff. de quæst.* Quæstio autem generaliter dicitur, inquisitio rei dubiæ, & non tantum tormenta continet, sed omnem inquisitionem ac defensionem mortis *l. 1. §. quæstionem ff. de S. C. Syllan.* Hæc duplex est, civilis & criminalis, hoc est de civilibus negotiis, vel de criminalibus. Quod facile erit distinguere ex his, quæ in disputationem incidunt *cap. intelligentia de verb. signif.* Secundum verò communem tractationem Quæstio de criminibus intelligitur, & Judex quæstionis is, qui cognoscit de crimine publico *l. 1. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* Et quæstor, qui præest indicio capitali, ac tormentis, cogitque fateri reatus. Ac proinde Quæstio in criminalibus dicitur interrogatio, ac responsio per tormenta facta. Et ita per quæstionem intelligere debemus tormenta ipsa, & corporis dolorem ad eruendam veritatem, & malam mansionem, *l. item apud Labeonem §. quæstionis ff. de injur. can. illi, qui §. 9. §.*

Sunt enim tormentorum ad eam rem variæ species, quas norunt quilibet Judices, ut mala mansio, numellæ, taxilli, mantile, pondera & similia, quæ torquendo corpus, doloremque incutiendo, ac tædio cogunt verum occultum tortos fateri. Quare & denegatio victus, inter tormenta est, *d. l. item apud Labeonem, l. 2. §. si quis autem de vi & vi arm. l. nemo carcerem C. de exact. trib.* ferulæ juvenibus adhibitæ ad revelandam veritatem *l. fin. ibique Glos. v. servos*, ac Bartol. *in 1. oppos. & Bald. ff. de iis quib. ut indign. vide l. de minore ff. de quæst.*

De criminibus quæstio habetur, & pro his scrutandi *lib. 1. eod.* Id tamen non semper, neque in omni causa, nec in omni persona, sed cum capitalia, & atrociora maleficia aliter explorari, & investigari non possunt, Paul. *in l. edictum D. August. eod. tit.* Si de crimine majestatis agatur, vel fraudati census, *can. quæstionem 12. quæst. 2. pro veneficio l. 3. C. de quæst. pro supposito partu l. super statu C. eod. pro falsitate testamenti l. Cum testamentum eod. pro rebus ab hæreditate subtrahitis l. fin. C. eod. l. fin. §. licentia C. de jur. delib.* Si testes vacillent tam in causa civili, quàm criminali propter suspicionem falsi, §. *si verò ignoti auct. de testam. l. ex libero, & l. unius §. testes ff. de quæst. cap. litteris de præscript.* Règula autem poni potest, pro criminibus, in quibus pœna capitalis imponitur, tortura statui posse; sed & propter mendacium quis torqueri poterit, Roman. *conf. 8. Bar-*

tol. in l. fin. ff. de quæst. Boër. des. 63. num. 22. & pro furto Bartol. loc. alleg.

Quæstiones statuuntur, non à privatis, sed à Judice idoneo, qui habeat notionem causarum, quæ meri imperii dicuntur. Nam tortura ad pœnam ejus est generis, Bald. *in l. si ea C. de iis, quib. ut indign. per l. defensores C. de defenf. civit.* ut per pedaneos Judices imponi non possit Bartol. *in l. 3. ff. de jurisd. omn. Judic.* Neque temere ad eam perveniendum est, sed ordine constituto, ut non nisi prius certum sit, maleficiū fuisse commissum, ad torturam perveniatur *lib. 1. §. item illud ff. ad S. C. Syllan. Gloss. in cap. dilecti de for. compet. l. si quis §. cæterum ff. ad leg. Corn. de fals. l. 1. §. hac verba ff. ne vis fiat ei.* Quia delictum est veluti præparatio pœnæ *l. aliud est fraus ff. de verb. signif.*

Dehinc aliqua indicia sunt, eaque urgentia, quod qui torquendus est, illud commiserit, *l. 1. §. fin. & l. unius §. in ea ff. de quæst. & l. milites C. eod.* Neque tortus, aut confessus in quæstione exhibita sine indiciiis præcedentibus sibi præjudicat, etsi in confessione perseveraverit, *l. divus, l. maritus, & l. pen. ff. de quæst. d. l. milites C. eod. l. 11. 2. & 3. C. si ex fals. instrum. &c.* paucis exceptis, in quibus suspicio, & præsumptio vehementer est pro indiciiis, ut quando torquentur servi pro criminibus adulterii dominarum, *can. quæstionem 12. quæst. 2.* aut si maritus dicatur uxorem occidisse *l. ult. C. ad Leg. Cornel. de sicar.* Si agatur de occiso domino, ut liquet *ex tit. ad S. C. Syllan.* Si certus sit percussor *l. pen. ad Syllan. & in similibus.*

Alioquin enim per se fallax ista torturæ probatio. Quod ex verbis constat Ciceronis pro P. Syllæ *quæstiones*, inquit, nobis servorum, ac tormenta minuantur, in quibus quanquam nihil periculi suspicamur, tamen illa tormenta gubernat dolor, moderatur natura cujusque tum animi, tum corporis, regit quæstor, flectit libido, corrumpit spes, infirmat metus, ut in tot rebus, & angustis nihil veritati loci relinquatur, &c. Et ideo omnino ei non est fidendum. Nam plerique tanta patientia sunt in tormentis, ut ea contemnant, neque per ea extorqueri ab iis veritas possit. Nota Calani Indi in subeundo igne constantia, sive stulta immobilitas. Omitto taciturnitatem in tormentis Harmodii, & Aristonis, & alterius Theodori apud Livium torti à tyranno. Leges quæ de fortitudine alibi diximus. Alii autem tanta sunt impatientia, ut malint in quovis mentiri, quàm tormenta pati. Habes exemplum apud Val. Maximum *lib. 8. cap. 4. de M. Agrii argentarii servo.* Quo fit, ut neque pertinaces, neque nimium timidi unquam, vel vix, verum fateantur. Et ut quidam, non tantum se, sed etiam alios falso criminantur, *l. 1. §. si quis ultro, & §. quæstioni, & d. l. edictum, d. l. de minore, §. tormenta ff. de quæst.*

Addenda itaque sunt indicia ante torturam, quæ cum ipsius confessione probabunt simul, non autem seorsum tortura; aut indicia etiam sola per se, quia ex præsumptionibus solis nemo damnandus est capitaliter *l. absentem ff. de pœn.* etsi ex indiciiis indubitatis plerumque ad multam pecuniariam fiat damnatio, Alex. *conf. 15. vol. 1. Paul. de Castr. conf. 197.* Et ita puto intelligendum Bartolum *in l. Licet Imperator ff. de legat. 1. cum Saliceto in l. ea, quidem C. de accus. & in l. si quis per illum textum de adult. & in l. 3. ff. ad leg. Jul. majest.* qui dicunt ex indubitatis indiciiis aliquem capitali pœna damnari posse, non ex dubiis, *l. fin. C. famil. ercisc.* Siquidem arbitror neminem capite damnandum, nisi ex lucidis ac indubitatis probationibus *l. fin. C. de prob. & d. l. absentem ff. de pœn.* in qua Trajanus Affiduo Severo rescripsit, reddens rationem: *Satius enim esse impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damnare.* Con victo, vel confesso prius cum illis reo, *l. qui senten-*

sententiam C. de pœn. Sed & illud receptum, ex iudiciis si quædam pro reo, alia contra eundem facere possunt, neminem subijci torturæ, sed potius absolvendum, Hippol. in *pr. v. diligenter num.* 190. Boer. *quæst.* 161. n. 10. ubi ita iudicatum ait. Quia in obscuris, & in pœnis benignior sententia sequenda est, *l. semper ff. de reg. jur. cap. in pœnis eod. in 6.* & una præsumptio aliam tollit, *l. cum de debito ff. de prob. l. divus ff. de in integr. restit.* Ut bona fama elidit indicium contrarium *l. de minore §. plurium ff. de quæst.* cum aliis alibi adductis. Sed & Felinus addit, extortam patris confessionem ex metu, ne torqueretur filius, non ei nocere, in *cap. ad forte de præsumpt. per rationem §. fin. de noxal. ait.* & *l. isti quidem ff. quod met. caus.*

Post indicia verò perpenſa, an legitima sint, & idonea, ad torturam perveniendum est. Jejunos ad illam reus ducendus est, qui saltem non comedere per decem præcedentes horas, Clar. *quæst.* 69. §. *fin. n.* 39. ubi citat Autores. Modus per Judicem definitus, & gradus torturæ sequendus, qui statuit pro modo indiciorum. Nam pro iudiciis non sufficientibus, vel imperfectis, ut puta pro uno teste de visu, non majori omni exceptione, vel pro duobus loquentibus singulariter de diversis separatim iudiciis, non statuet plenam torturam, vel eculeum, sed levem, vel metum torturæ, vel exhibitionem. Putant enim esse gradus torturæ quinque: Primum, minas de torquendo. Secundum, conductionem ad locum tormentorum. Tertium, spoliationem, & ligaturam, nam hæc metum incutiunt, & habentur pro specie torturæ, Bald. in *l. interpositas C. de transfact.* quamvis certe non verè in his sit tortura, & eo metu confessio voluntarie, non metu facta dicatur. Quartum, elevationem in eculeo. Quintum, succussionem per funem, & lapsum. Modus est usitatus, adhibitis ponderibus interdum pedibus rei. Viderur de eo loqui *l. nullus C. ad leg. Jul. majest.* In Ligatura adhibent quidam taxillos, & hoc dicitur moderatio torturæ, quæ non permittitur omnibus Judicibus. E vestigio autem sententiæ torturæ dicta quæstionis instrumenta explicabuntur, juxta reus excrucietur, antequam ad alios actus Judex divertat, nisi forte nox, aut justa quæpiam causa in posterum diem cogat negotium rejiciendum. Interim tamen summo silentio sententia premenda, ne detur reo appellandi, vel responsiones falso texendi occasio.

Torturæ autem qualitas, & quantitas statuetur secundum morem regionum, nullis adhibitis novis tormenti generibus, quæ magis ad carnifices immanes, ad Phalaridem, vel Peryllum, quam ad Christianos Judices pertinent. Varias species tormentorum enumerat Marfil. in *l. 1. n.* 27. de *quæst.* Quare merito rei sunt delicti ac necis, si modum excedant consuetum. Ita enim quæstionem haberi oportet, ut tortus salvus sit vel innocentia, vel supplicio *l. quæstionis ff. de quæstionis* ubi vide quando Judex accusetur vel ex culpa, vel excessu torturæ Bartolum & Bellon. *cons.* 84. n. 12. Clar. ubi *supra* n. 37. subinde actuarius, Judice verbis præeunte, notis mandabit tormenti genus, quantusque illius fuerit impetus, quotiesque inflictus, qua fronte, constantia, duritieve illum sustinuerit; quæ ante cruciatum, in ipso cruciatu, & postea statim responderit, *d. l. de minore §. tormenta ff. de quæst.* Tortura namque peracta, responsa ad indicium reducuntur, num vel ex confessione firmentur indicia, & sufficiant ad condemnationem, an verò negatione purgata censeantur, & sufficiant ad absolutionem, vel totalem, vel à pœna corporali.

Quando quis confessus est in tortura, non statim illa confessio probationem facit, nisi reus rati-

ficer eandem à tortura remotus in juris auditorio Boer. *dec.* 163. n. 18. Panorm. in *cap. Cum in contemplatione n.* 17. de *reg. jur.* & ibi Jo. Andreas, idque expresse apud acta extra carceres, & tormenta. Atque illa ratificatio non statim post torturam fieri debet, aut exquiri, sed post lapsum saltem unius diei, ne metus tormentorum adhuc recens, qui mentem interdum turbat, perseveret. Et in hoc arguendi sunt præcipientes Judices, qui nimia acceleratione cogunt quodammodo, quæ vera non sunt, sæpe fateri. Vide Angel. in *l. 1. C. de custod. reor.* Bartol. in *l. 1. §. Divus Severus ff. de quæst.* n. 3. Quod si in auditorio juris neget, & revocet, quæ falsus est in quæstione, repeti debent tormenta, Bartol. in *l. unius §. reus eod. Boll. de tortur. n.* 34. qui ita in praxi servari ait, & Simanch. de *hæret. cap.* 63. n. 43. tanquam ex indicio confessionis novo, sicuti ex novis iudiciis repeti potest tortura *l. repeti §. d. l. unius §. 1. ff. de quæst. l. & si certus ff. ad Syllan.* Sed si post repetitionem perseveret coram Judice negativa extra tormenta, sine novis iudiciis denuo quæstio repeti nequibit post tertiam torturam secundum aliorum sententiam, secundum autem nostram post secundam, de quo inferius, ne in infinitum procedatur ad tormenta, sed erit absolvendus, si convictus aliunde non sit. Quod si in tormentis constanter neget reus, videtur purgasse indicia, Alber. in *rubr. C. de quæst. n.* 9. & ad *l. 2. num. 2. ff. eod.* Boer. *d. dec.* 163. *num.* 12. & est sub fidejussore saltem relaxandus, Marfil. in *d. l. repeti num. 24. ff. de quæst.* Et hæc est communis praxis, quamvis Gomes *var. de cap.* 13. *num.* 19. dicat definitive absolvendum. Quod pluribus in locis non servatur, sed ibi statuunt Judices, non liquere. Aliquando, etiam si indicia plene purgata non sint, decernuntur pro modo delicti, & indiciorum leviores pœnæ, quam pro crimine probato, debeantur, vel ad remos, vel ad pœnam pecuniariam.

Repetitio fit torturæ, si videatur esse opus Judici ex causa, vel quia leviter tortus primùm fuit, ut iterum sufficienter torqueatur, dummodo in prima tortura sit protestatus Judex, quod eum jubeat à tortura deponi, ut iterum torqueatur, & ita dicat, cum deponitur, Judex se jubere animo repetendi. Si tamen sufficienter semel tortus fuerit, & nihil confessus fuerit, non potest sine novis iudiciis repeti, at tractant Dynus, & alii in *l. repetendi ff. de quæst.* Alber. in *d. rub. C. eod. Alex. cons. §. num. 4. vol. 1.* Bartolus tamen in *d. l. unius §. reus num. 2.* testatur consuetudinem in praxi servari, ut etiam repeti possit hic tortura; sed ego desiderarem judicium hic maturum Judicis, & arbitrium, expensis circumstantiis, ac iudiciis urgentibus criminum, ne temerè fiat repetitio. Et melius fieret, si levi tortura Judices primùm tentarent, num possent extorquere verum à reis; postquam, si contemptu tormentorum videant pertinaciam, aut magis indicia colorari, non alienum erit à justitia durius illos torquere iterum juxta præcedentia indicia, si urgeant valde. Multum autem juvabit Judicem in hac tormentorum quæstione absolvenda, quomodo reus antea vixerit, & in qua opinione habitus fuerit, considerare, *d. l. de minore §. tormenta*, & *l. non omnes §. à barbaris ff. de re milit. l. tutor quoque §. quaritur ff. de suspect. tutor. & cap. cum in juvenute de præsumpt.*

De die verò torturæ inferendæ, in gravioribus sceleribus, quæ notionis accelerationem desiderant, non dubitatur, quin festo quoque fieri possit, in aliis minime *l. 3. C. de quæst.* quomodo autem interrogatio generalis esse debeat non in individuo, docet *l. 1. §. qui quæstionem habiturus ff. de quæstione.*

Et quod incipiat à timidiore *L. 18. eodem.* Et hæc intelligi par est de personis, quæ torqueri possunt.

Porro jure omnes torqueri possunt in casibus, ubi tormenta recte cum sufficientibus indiciis statuuntur, & liberi & servi, viri & mulieres *l. nemo C. de Episcop. aud.* Excipiuntur tamen jure scripto in dignitate aliqua constituti, illustres, & eorum progenies, nepotes, & pronepotes *L. Divo Marco C. de quaest. decuriones*, nisi in crimine Majestatis *l. decuriones & seq. eod.* Innocentes *l. penult. eod. C. Milites l. milites eod.* Doctores, Cyn. *ad l. milites C. de quaest. & in l. 4. C. ad leg. Jul. majest.* & ita servari in Ducatu Mediolanensi, tradit Clar. *lib. 5. §. fin. q. 6. n. 16.* Clerici, nisi infames, Panor. *in d. cap. in contemplatione de reg. jur.* Senes decrepitæ ætatis, Tiraquel. *de pæn. temper. caus. 8. l. 3. §. ignoscitur ff. ad Syllan.* Verendum enim, ne in tortura deficiant, & subtrahantur ita indicio, Servus adversus Dominum, paucis exceptis, de quibus *in l. 1. 6. & 7. C. de quaest. l. 3. & 50. ff. eod.* nec adversus tutores, vel matres domini sui *l. 2. C. eod.* non liberi famuli adversus dominos *l. 1. §. si servus ff. eod.* Nobiles *l. nullus C. ad leg. Jul. majest.* minores quatuordecim annorum, excepto crimine læsæ majestatis *d. l. de minore, l. ex Libero. §. 1. ff. de quaest.* in quo torquentur, in aliis verò loris, vel ferula, vel virgis possunt terri. Item mulier prægnans *l. prægnantis ff. de pæn.* sed & de lactantibus placuit Senatui Mediolanensi quandam fœminam testem, quæ puerum lactabat, non esse torquendam, ut refert Clar. *q. 64. n. 25.* Verum aliquando si maximum sit scelus, num terri, vel exhibitione tormentorum debeant, & si indicia concludant, Judex vir bonus ipse dispiciet. Item excipitur qui de se confessus est, ne in caput aliud torqueretur *l. repeti §. 1. ff. de quaest. l. 4. C. eod.* Sunt & aliæ personæ, jure à tormentorum examine exempti.

Fines torturæ sunt pœna, indagatioque veritatis. Interdum enim tormenta statuuntur ad pœnam criminis, cum in vinculis, vel numellis quis continetur, vel in hypogeis concluditur. Item dum succussioni adducitur, vel si in mala mansione extenditur ob maleficia, aut si ligatur, ut *in l. si hominem ff. depos. d. l. item apud Labeonem §. questionis verbo ff. de injur.* Possimus & ad pœnam referre tormenta fustigationis, verberum, & similia, de quibus in pœnis criminum Doctores; & de hac tortura hic non agitur, sed de ea, quæ irrogatur ad veritatem eruendam in defectum probationum. Nam Judex, qui plenas probationes habet ejus, quod interrogat reum torquendum, peccat mortaliter, si eum subjiciat torturæ. Sed & is, qui instat, temerè accusans, ex cujus accusatione subjicitur reus questioni, si nihil reus in tortura confessus fuerit, actionibus de calumnia conveniri, & accusari potest per absolutum reum. Solent tamen convictum de crimine negantem Judices communi praxi subjicere questioni ad plenissimam probationem, ut ipse suo ore confiteatur, etiam eo colore adhibito, ut de sociis velint eum interrogare. In Italia quoque, quod pluribus Doctorum sententiis probat Clarus *§. fin. lib. 1. in pr. cr. d. q. 64. n. 7.* Et quamvis jure communi quis non debeat interrogari de sociis delicti, nec pro illis detegendis torqueri *l. repeti ff. de quaest. l. fin. C. de accus.* aliud tamen servatur in praxi communi, idque Glossa ait *in l. non ideo minus*, & ibi Bald. *C. de accus.* Quare & qui mandato alterius occidit, potest torqueri super eo, qui mandavit, & fur pro sociis furti, Bartol. *in d. l. repeti ff. de quaest. Arer. conf. 61.* Ratio autem potior torturæ inferendæ, quia interest Reipublicæ delicta manifesta esse ac detegi, ut puniantur *l. eum, qui nocentem ff. de injur. l. ita vulneratus*

ff. ad leg. Aquil. Atque ita more majorum inductum est, ut delicta, quæ clam committuntur, semotis testibus, per tormenta appareant, Cicero *in parti. orat.* Jul. Paul. *lib. 5. recept. sent.* Inventamque tortura in defectum probationum, Andr. de Isern. *ad cap. 1. §. insuper col. 1. de content. inter domin. & fidel. in usibus feud.* Sede est tortura pargationis instar accusato, ut supra diximus.

His, universim, notatis, deveniendum nunc est ad casus speciales. Tortura non est inferenda in Tribunali S. officii priusquam de dicto, aut de facto hæreticali constiterit. Quia non tam inferitur ad investigandum dictum, vel factum quàm ad detegendam veritatem ex ore ipsius delinquentis. Nam delictum constare debet saltem per semiplenam probationem, ac per sufficiens indicium ut tortura infligi possit, ut tradunt Brun. *de indic. p. 2. q. 5. n. 10.* Clar. *in pr. cr. §. fin. q. 64.* Pegna *p. 3. con. 11. in direct.* Ad torturam autem non est deveniendum quando absque illa plene probari potest delictum, quia, ut probat Pegna *loc. cit.* ad illam non devenitur, nisi in defectum probationum. Est enim ipsa subsidium quoddam extremum ad investigandam veritatem. Unde potius in delictis occultis, ac difficilis probationis, quàm in clavis, & manifestis inferitur, ut patet ex *l. ult. C. de quaest.* & ideo cum crimen hæreticale, ut plurimum perpatretur occulte, & consistat in intellectu, in eo frequenter illa locum habet, ut agnoscatur quid reus credat.

Antequam igitur ad illam deveniatur, necessarii indicia sufficientiâ præcedere oportet. Regula enim est, non esse à tortura inchoandum *l. 1. ff. de quaest.* Indicia verò probata esse debent, ac etiam legitima, & à jure recepta, vel saltem à communi Doctorum suffragio, ut docent Eymer. *p. 3. in tertio mod. Fern. proces.* ibique Pegna, Marfil. *in pr. cr. §. diligenter*, & *in l. 1. §. item ff. de quaest. Bartol. in l. fin. n. 7. ff. eod.* ac plene Clar. *d. §. fin. q. 22.*

Nec ita facile ad torquendum reum est deveniendum, quia tormenta non inferuntur, nisi in defectum aliarum probationum. Et ideo prius perquirendæ sunt aliæ probationes, quæ si non reperiuntur, & Episcopus ac Inquisitor probabiliter existiment, denunciatum esse culpabilem, sed metu, vel malitia negare veritatem, tunc utili aliquo & honesto modo, & interdum adhibitis ejus amicis, inducentibus ad veritatem dicendam, studiose procurent, ut veritatem ex ejus ore fateatur. Atque ita pluries monendus est, ac etiam ei summam obijcienda omnia indicia contra eum militantia, & tempore congruenter prorogato, si adhuc perstiterit in negatione veritatis, tunc Episcopus & Inquisitor, facto decreto, ut torqueatur citra præjudicium probatorum, ducendus est reus à lictoribus ad locum tormentorum, ut pro executione decreti torqueatur. Dum autem ligatur, iterum est monendus, ut veritatem dicat, quam si dicere nolit, & in negativa persistat, torquendus est usitatis tormentis, non autem insolitis.

In Tribunalibus S. Officii regulariter inferitur tortura moderata juxta qualitatem delicti, & indiciorum, ac personarum, sine squassis, aut pondere ad pedes, nec unquam ultra spatium horæ, & ad hunc effectum horologium arenarium adhibetur. Neque tormentum vigiliæ in S. Officio, neque in Curia Ecclesiasticis adhibetur, ut decretum octavi Julii 1597. & septimi Martii 1598. Neque tormentum funicellarum, 21. Maji 1609. Et tortura ipsa per unum brachium tantum non datur in S. Officio 23. Martii 1618. & 17. Aprilis ejusdem anni. Dumque reus est in tortura,

tortura, Judices animo sedato non insolenti, neque importuno semel, iterum, ac tertio monere illum debent duabus, vel tribus interrogationibus, ut veritatem, de qua aliàs interrogatus fuit, dicat, neque sinat se amplius tormento cruciari & generaliter, non in specie illum interrogent, nisi extra torturam habeant quasi plenam probationem, & in tortura plusquam semiple-

nam Quia tunc potest reus interrogari in specie, an tale delictum commiserit ita tamen, ut primum in genere, deinde in specie id fiat, ut ait Scaccia de indic. lib. 1. cap. 86. num. 38. & seq. Farinac. de reo confes. q. 83. n. 97. & tradunt Eymer. p. 3. tit. instructio circa questiones reor. n. 153. & seq. ibique Pegna com. 39. Ghilansen. in arb. judic. crim. cap. 6. p. 7. sect. 3. num. 22. Clar. quest. 64. & Carena p. 3. tit. 12. §. 22. num. 164. & seq.

Episcopus autem sine Inquisitore, & Inquisitor sine Episcopo Diocesano nequit reum ad torturam exponere, sed uterque intervenire debet, si commodè esse potest ad illum condemnandum, ut torqueatur per textum in Clem. multorum de hæreticis, ubi in hanc sententiam ita decernitur. *Duro tamen tradere carceri, siue arcto, qui magis ad pœnam, quam ad custodiam videatur, vel tormentis exponere reos, aut ad sententiam procedere contra eos Episcopus sine Inquisitore, aut Inquisitor sine Episcopo Diocesano, aut ejus Officiali, vel, Episcopali sede vacante Capitulo super hoc delegato, si sui ad vicem copiam habere valeant intra octo dierum spatium, postquam se invicem requisiverint, non valebit. Et si secus prescriptum fuerit, nullum sit, & irritum ipso jure.* Hoc igitur non servato, si reus in tortura delictum fateretur, talis confessio ei nocere non debet, etiamsi fuerit ratificata, coram eodem Judice, qui solus torturam imposuit, quia est omnino irrita. Licet non sit nulla, si ratificetur coram utroque Judice, ut per Doctores, quos refert Farinac. d. q. 186. num. 69. 71. & 72.

Hoc tamen intelligitur de tortura reorum, non autem de tortura testium. Hanc enim solus Episcopus, vel solus Inquisitor imponere potest, nec etiam testem fâctum potest punire, non informationibus, pœna ordinaria; sed solum extraordinaria, Anchar. in d. Clem. multorum num. 8. Imol. num. 6. Zabarel. num. 5. Campeg. ad Zanchin. cap. 14. lit. A. Eymer. d. p. 3. q. 73. ibique Pegna com. 102. & 122. Intelligitur verò impossibilis tortura, si reo imponuntur jejunia ad eruendam veritatem, Glos. in d. Clem. v. tormentis, Anchar. n. 3. Imol. num. 6. Vitalin. num. 39. & 40. & Farinac. d. q. 186. num. 70. Quod etiam docent Eymer. d. p. 3. q. 47. & 61. ac Pegna. ibi com. 110. Farinac. de hæres. quest. 186. num. 65. ac Diana p. 4. tr. 6. resol. 17.

In causis verò Lamiarum possunt procedere Inquisitores sine Episcopis diocesanis contra illas ad torturam ex Constitutione Alexandri IV. quam refert Pegna in addit. ad Lucernam Inquis. in tract. de strigib. ubi inter cœtera sic ait Pontifex: *Committimus & mandamus, ut etiam soli, nempe Inquisitores, honesto tamen comitatu, per vos eligendo, associati, contra easdem, scilicet Lamas, utriusque sexus personas, diligenter inquiratis, easque justitia mediante puniatis, & compescatis. Et ut melius commissionem hujusmodi exequi possitis contra illas, vobis plenam, & omnimodam harum serie concedimus facultatem, non obstantibus, &c.* Quotamen loco annotat Pegna tutius quidem esse, ac decensius, ut Inquisitores perinde in causis Lamiarum, ac in causis hæreticorum procedant, & processus conficiant, requisitis diocesanis, secundum juris dispositionem. Et nihilominus si soli velint procedere, id quidem facere possunt, & quod soli procedentes fecerint, ac decreverint siue condemnando, siue absolvendo, id validum erit. Ita Pegna, & Carena p. 2. tit. 12. §. 19. num. 170.

Ego autem cenſeo, ſervandam eſſe, etiam in cau-

ſis Lamiarum, citatam Clementinam, quæ continet decretum irritans, & declarat irritum quod ſecus ſit, eſtque poſterior Conſtitutione Alexandri. Nam Clementis ad Pontificatum aſſumptus fuit anno 1305. Alexander autem anno 1254. ac proinde per hoc decretum irritans inducitur forma, ſine qua actus ipſo jure corruit, ut notant Bald. cons. 351. num. 6. lib. 5. ac Doctores communiter, & Rota in Romana ſocietatis Officii 14. Januarii 1613. Coram Pamphilio. Unde cum actus careat ſua forma, & ſubſtantia, certum eſt, quod non poſſit ſubſiſtere, l. Cum hi §. Prator ait, ff. de tranſact. & cap. tua nos de ſponſal. Quod decretum irritans non ſolum operatur nullitatem actus ſtatim ac ſit juxta ea, quæ tradunt Sarnen. ad regul. de annali quest. 5. in fine, Caſſad. dec. 11. num. 4. de regul. Cancel. Rota. dec. 142. num. 4. p. 2. Sed etiam tollit conſuetudinem aliter faciendi, ſiqua eſſet, ut obſervat Gabr. concl. 3. num. 40. & uberime Gonzal. ad reg. 8. Cancel. glos. 67. n. 50. Idque juxta mentem d. Clementinæ, ut ſcilicet labis hæreticæ indago ſolennius, diligentius, & cautius peragatur.

Post indicia verò perpenſa, an legitima ſint, & idonea ad torturam ſtatuendam, dubitatum eſt, num reo edere teneatur Inquisitor capita indiciorum, expreſſis etiam teſtium nominibus, ut reſpondeat. Et plures ſunt in hac parte ſententiæ, quas refert Clar. §. ſin. q. 64. num. 26. Et reſolvit, opinionem communem eſſe, ſi petantur, ei debere, ſin minus, poſſe ſine editione Judicem ad torturam pervenire. Pluribus tamen in locis antequam ad ſententiam condemnationis torturæ perveniatur, melius ſit, cum reus examinatur à Judice, ut reſpondeat libere quæ voluerit, viſisque reſponſionibus ex ſcripto ſtatuatur, num exceptiones, & indicia contra illum facientia, elidant, ſi probentur; & tunc ad probandum relevantia ante torturæ mentionem admittatur. At, ſi nihil, quod relever, deducatur, vel ſi nihil probetur, remanentibus urgentibus indiſciis, ad ſententiam, & executionem torturæ perveniendum eſt, niſi provocatio fiat, quæ executionem differt, l. 2. de appel. recip. ibique interpretes, Guidop. dec. 74. cum ejus executio non ſit reparabilis, ut merito vetitum ſit ipſis Judicibus inferioribus poſt appellationem, etiam præſentare, ſeu exhibere reis torturam Bald. ad d. l. 2. & ad l. generaliter §. ſed juramento col. 2. ff. eod.

Communis tamen ſententia prævaluit, ideoque dandam eſſe reo etiam hæreſis, copiam indiciorum, antequam torqueatur, doceat præ aliis Symanch. in enchir. tit. 52. num. 8. Genuens. in pr. cap. 68. num. 5. Souſa in aphor. lib. 2. cap. 39. num. 22. Param. de orig. Inquis. lib. 3. quest. 4. num. 53. Diana loc. cit. resol. 28. & Carena p. 3. tit. 10. §. 21. num. 159. Immo dandam eſſe reo hujusmodi copiam, etiamsi ab ipſo non petatur, tradunt Laurent. decis. Avenionſi 15. Farinac. de indic. & tortur. quest. 39. num. 90. & Carena ibid.

Nomina verò teſtium ei danda non ſunt per ea, quæ alibi diximus. Atque ita etiam decrevit S. Congregatio S. Officii, ſub die 14. Maii 1566. per hæc verba: *Illuſtriſſimi Cardinales Inquiſitores generales in Congregatione ordinaria decreverunt, dari nuda teſtium dicta, prout conſue obſervatum fuit abſque nominum publicatione, aliarumque circumſtantiarum, propter quas poſſet deveniri ad ipſorum teſtium notitiam. Et quoad reſponſiones teſtium ſuper rei interrogatoriis pariter decreverunt, non eſſe dandas, ſi ex illarum publicatione deveniretur in notitiam, quinam fuerint teſtes ipſi.* Et hoc idem de non publicandis teſtium nominibus in cauſis fidei ſancitum fuit ab Innocentio IV. ab Urbano IV. in Concilio Biterrenſi cap. 30. & Narbonenſi cap. 22. ac in inſtructione Hiſpalenſi anno 1484. cap. 16. ac demum à Pio IV. in diplom. quod incipit, Cum ſicut, ac notat Pegna p. 3. com. 124. addens, quod ſi reus

reus instaret, postularerque, ut sibi concederetur defensio secundum juris ordinem, & per consequens, ut testium nomina simul cum dictis eorum sibi ederentur, audiendus non esset. Et si ob id gravari se diceret, & appellaret, talis appellatio nullo modo esset admittenda; sed ea non obstante, immo rejecta, tanquam frivola & injusta, ad ulteriora iudicii acta est procedendum.

Admittenda etiam est ab Inquisitoribus rei appellatio à sententia torturæ. Quamvis enim beneficium appellationis denegetur hæreticis, eorumque fautoribus *in cap. ut inquisitionis de hæret. in 6. & in l. Commissi v. Omnes insuper Federici Imperatoris*; quoniam appellatio inducta est, ne innocentes graventur *cap. ad nostram de hæret.* Hæretici autem in causa hæresis innocentes non sunt, immo sunt toti Ecclesiæ nocentes. Atque adeo appellatio eis denegari semper debet, quando ab Ecclesia per sententiam declaratoriam tales judicantur, ut per Doctores communiter, qui etiam docent, pronunciatam sententiam definitivam adversus hæreticum posse statim executioni demandari, nec opus esse expectare terminum decem dierum, à jure concessum ad appellandum, quia non potest ab ipsa appellari, ut per Locat. *in Judic. v. appellatio, & v. sententia num. 3. Royam sing. 179. num. 2. Decian. tr. 4. lib. 5. cap. 20. num. 26.* Sicque appellatio hæreticis non conceditur ab hæresis sententia declaratoria: iis tamen conceditur appellatio à sententiis, & actibus interlocutoriis, ut testantur Eymer. p. 3. *direct. rubr. de appel. num. 121. ibique Pegna com. 31. Farinac. de hæres. quest. 185. num. 232. Param. loc. cit. num. 60. Simanch. de cath. instit. tit. 9. de appel. num. 3. & in Enchir. tit. 65. num. 2. Caren. d. p. 3. tit. 14. §. 1. num. 1. & seq.* Ea quidem ratione, quia hujusmodi actus, ac sententiæ interlocutoria ordinantur ad eruendam veritatem, ut *ex l. 2. C. de appel. recip. & tradunt Pegna loc. cit. Simanch. in Enchir. tit. 52. num. 11. & tit. 65. num. 2. Farinac. ubi supra num. 139. & Clar. d. quest. 64.* Tortura autem datur ad eruendam veritatem, & ideo ab illius decreto potest appellari.

Solum excipiendus est casus, in quo evidenter constet frivolum allegari causam appellationis. Tunc enim rejicienda est appellatio, & ad ipsam torturam procedendum, ut probat textus *in cap. cum appellationibus de appel. in 6. & in d. l. 2. de appel. recip. ac firmant Pegna ibid. & Farinac. d. quest. 185. num. 235.*

Quando autem appellatio dicatur frivola, remittendum hoc esse arbitrio Inquisitorum, censent Sous. *in aph. d. lib. 2. cap. 35. num. 6. Simanch. in enchir. tit. 52. num. 11. & de cath. instit. tit. 65. num. 2. Suarez de Paz in prax. tom. 1. p. 5. cap. 3. §. 12. num. 81. Sanch. in opusc. lib. 9. cap. 3. dub. 15. num. 4. & aliis, quos refert ac sequitur Diana p. 4. tr. 9. resol. 20. ac Pegna p. 3. com. 31. vers. quæ autem.* Sed Farinacius q. 38. num. 71. tradit, tunc appellationem frivolum & calumniosam esse arbitrandam, quando in processu apparent legitima ad torquendum indicia, & illa non fuerunt in termino concessio ad defendendum purgata. Quod etiam prosequitur Scacc. *de indic. tr. 1. lib. 1. cap. 97. num. 85. ac decernitur in instructione Toletana sub anno 1561. num. 50.* In dubio autem, an appellatio sit frivola, & calumniosa, sive dubium sit juris, sive facti, Inquisitores ad executionem torturæ procedere non debent. Quia in dubio super est appellationi deferendum. Ex tortura enim oritur præjudicium irreparabile, ideoque supersedendum est, & expectandum, quod Judex supremus decernat, num sit admittenda, vel ne ipsa appellatio, ne periculo exponatur gravandi injuste innocentem in iis, quæ irreparabilia sunt. Quod etiam docent Farinac. d. q. 38. num. 30. citata Instructio Toletana, & Pegna d.

com. 31. ubi quoque advertit, quod appellatio ab interlocutoriis, sive à gravamine, quo reus se gravari dicit, duo præcipue continere debet. Primum est gravamen, à quo appellatur, cap. cum sit Romana de appel. Alterum est causa per quam gravamen impugnatur, quæ in appellatione exprimi debet, cap. ut debitas, & cap. cum causam eod. tit.

Siquis ergo simpliciter dixerit; appello à tali interlocutoria talis appellatio, non valeret, quia in ea nulla gravaminis causa exprimitur. Similiter si quis appellaverit, causam solum in genere, non in specie proponendo, dicens; appello à tali sententia interlocutoria, quia est injusta, hujusmodi appellatio non esset valida, quia talis expressio propter nimiam generalitatem pro non facta habetur, *arg. l. si in rem ff. de rei vend. & l. Prator dixit ff. de injur.* In appellatione igitur ita exprimenda est causa, ut ex inspectione teneris appellationis concludatur evidenter, appellansem fuisse gravatum, & vera esse quæ in appellatione continentur, ut recte Vitalin. *in Clem. appellanti num. 27. de appel. & Pegna loc. cit.*

Porro ab interlocutoria sententia appellari potest in causis fidei in Italia ad S. Congregationem. Romanæ Inquisitionis. In Hispania ad Inquisitorem generalem. In aliis verò partibus ad summum Pontificem. Si sententia ab Inquisitore solum lata sit, à delegato ad delegantem appellatio est facienda *ex cap. super §. porro de offic. deleg. & l. præcipimus §. huic C. de appel.* Inquisitor autem est Sedis Apostolicæ delegatus. Si vero lata sit sententia interlocutoria ab Episcopo & Inquisitore simul, etiam ad Sedem Apostolicam appellatio facienda est, quia ut delegati Sedis Apostolicæ procedunt.

Quando verò Episcopus ratione sui officii, & ex jure ordinario adversus non exemptos procedit, in eo casu Pegna d. com. 31. & Farinac. d. quest. 185. n. 240. existimant, ad Sedem Apostolicam etiam esse appellandum, cujus est causas graves terminare, qualis est causa, quæ ad fidem spectat. Afferit tamen Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 7. num. 6. non carere probabilitate, in tali casu appellari posse ad Metropolitanum, vel ad Pontificem, sicut in aliis causis *juxta cap. si duobus de appel. can. quoties, & can. ad Romanam 2. q. 6.* Neque obstat textus *in cap. majores de baptisim.* ubi deciditur causas graves, non nisi Pontificis autoritate terminandas esse. Quia judicare de legitima appellatione, & de causa, ubi quæ appellatur non est ita gravis, quæ Pontificis auctoritatem expostulet. Alias neque in prima instantia ab Episcopo judicari, & terminari posset. Si enim controversia esset, an hoc, vel illud de fide sit, hujus questionis terminatio ad Pontificem spectaret, utpote summe Ecclesiæ necessaria. At quando controversia est, an adversus fidem hic deliquerit, quæ potius est quæstio de facto, quam de jure, decisio illius non est ita Ecclesiæ necessaria, quæ non possit ab aliis, præter Pontificem decidi. Verum ista non refragantur. Nam ad solam Sedem Apostolicam spectat in hisce materiis ea peragere, quæ fidei Catholicæ opportuniore, magisque necessaria judicantur, atque adeo ipsa sola debet cognoscere de hac legitima appellatione, deque ejus causa, tanquam de causa gravi, ad hæresim quoquomodo pertinente, & illi accessoria. Ost. *in cap. excommunicamus 1. §. Catholici, ibique Jo. Andr. §. volumus, & cap. ad abolendam prope fin. de hæret.*

Inquisitor autem appellationem à sententia interlocutoria admittens, definit in ea causa esse Judex *cap. Cum appellationibus, §. si verò Judex de appel. in 6. Pegna p. 3. d. com. 31. Dixi in ea causa, quia si appellans fuerit ex alia nova causa denunciatus, in illa Inquisitor remanet Judex*

Judex, prout erat antea, cap. ad hoc de appel. & cum Eymérico tradunt Pegna *ibid.* ac alii. Nam appellatio solum suspendit exercitium jurisdictionis in illa causa, in qua contingit appellatio, non autem in alia, nisi causa appellationis fuerit suspicio iudicii. Tunc enim quia æqualiter in omnibus causis, procedit, non potest Judex reum compellere ad respondendum in aliis causis, nisi fuerint adeo graves, & manifestæ, ut ex ipsamet gravitate, & manifestatione reus condemnatus existat per textum in cap. proposuit de appel. Et si illius punitio omitteretur, populus, aut multi scandalo afficerentur, per Pegna *ubi supra* & Castropal. d. pun. 7. num. 7.

Advertendum autem est, quod sicut à sententia definitiva non appellat reus in S. Tribunali S. Officii, ita nec ejus hæres. à qua nedum appellatio, sed etiam proclamatio est interdicta. Vide Archid. in cap. ut Inquisitionis num. 8. & seq. de hæret. ac ibi Joan. Andr. in v. proclamationibus, Gemin. num. 8. Franch. num. 4. & Eymér. d. p. 3. num. 121. & seqq. Qualis verò debeat esse appellatio ab interlocutoria, & quomodo, & quando Judex illam admittere debeat, quidve debeat facere, quando appellatur lege apud Scaccium in opere de appellat. passimque alios.

Licet in jure communi nonnulli ratione dignitatis privilegium habeant, ne torqueri possint, uti sunt nobiles nobilitate antiqua l. nullus 4. C. ad leg. jul. majest. Idque servatur in Hispania, sed non in Gallia, nec in Italia, ut notat Clar. §. fin. quest. 64. num. 6. Cantera cap. 2. de prob. per test. num. 69. Feudatarii, nisi suis privilegiis renunciaverint, Clar. loc. cit. & Carena p. 3. tit. 10. §. 19. num. 129. Quod servari testatur in Senatu Mediolanensi. Officiales durante officio, nisi ob illud officium acquisivissent dignitatem perpetuam, vel etiam finito officio essent privilegiati, Canter. *ibid.* num. 71. Quered. de indic. & tortur. p. 2. cap. 12. Doctores, Boss. in tit. de indic. num. 3. Clar. *ubi supra*, & Farinac. quest. 41. n. 56. Milites, l. milites C. de q. Intellige de iis, qui hodie appellantur Equites, aut qui sunt Capitanei, ut loquuntur, & ductores militum. Nam privati milites quotidie torquentur. Clar. eo loco num. 18. & Cantera num. 73. quamvis id non servetur in Gallia, teste Dionysio Gothoffr. in d. l. milites, neque in Germania, ut ait Zanger. de quest. & tortur. cap. 2. num. 56. neque in ditione Mediolanensi, ut ostendi Clar. *ibid.* Decuriones, hoc est personæ in dignitate positæ ex l. omnes C. de decur. l. 12. & l. decuriones 16. C. de quest. & Clar. loc. alleg. num. 17. & 20. subiciens tamen contrarium servari de consuetudine. Quæ consuetudo servanda est maxime in causis criminalibus, & in materia torturæ, Clar. d. quest. 64. num. 19. 37. & passim, sique gravitas criminis id exigat, & semiplena probatio proferatur, ut scilicet non tam facile torqueantur, quam ceteri, qui nullum habent privilegium, & qui, ut possint torqueri, sufficit minor quam semiplena probatio secundum Glos. in l. cum probatio de prob. Indiciū enim sufficiens ad torturam illud est, quod plusquam simplex præsumptio est, & minus quam semiplena probatio, Clar. quest. 20. nu. 1. & 4. Quasi sublato per criminis præsumptionem privilegio dignitatis, arg. l. un. C. ubi Senat. vel Claris. Putat tamen Clar. d. quest. 24. num. 16. non valere hanc consuetudinem, quæ admisit, at Doctores, ac personæ positæ in dignitate torqueri possint. Sane ratio illa facere debet, ut tales personæ nec tam facile, nec tam graviter torqueantur. Presbyteri secundum opinionem Bartoli in l. ex libero ff. de quest. cujus tamen opinio communiter reprobata est, ut testatur Clar. g. 25. & d. q. 64. num. 24. ubi tamen addit generaliter. Clericos nec nisi de mandato sui Episcopi torquendos esse, & mitius quam laicos, licet gravius delinquant. Omnes tamen supradicti, & alii quicunque in cau-

sis fidei, & ad Tribunal S. Officii spectantibus hoc privilegio non gaudent. Quia dum cessat in crimine læsæ majestatis humanæ per l. 4. C. ad l. g. jul. majest. multò magis cessare debet in crimine læsæ Majestatis divinæ, cum longe gravius sit divinam, quam humanam offendere majestatem, cap. vergentis de hæret. & monstrant quæ adducunt Pegna p. 3. d. com. 110. Angel. de malef. v. fama publica, Covar. lib. 2. var. cap. 9. n. 4. Paul. Ghirland. de quest. & tortur. quest. 6. prope finem, Gomez. tom. 3. var. cap. 13. num. 3. Royas singul. 209. Simanch. de cath. instit. tit. 95. num. 44. & seq. Carena d. §. 19. num. 136. ac Diana d. p. 4. tr. 6. resol. 29. num. 4. Nobiles verò levius esse torquendos in S. Officio docent Deltius lib. 5. magic. in append. quest. 23. ac Simanch. tit. 65. num. 62. quia magis timent, ac sentiunt tormenta, quam ignobiles.

Minores autem annis quatuordecim in dictis causis potest torqueri, affirmant Sesse tom. 4. dec. 476. num. 20. Villadieg. in polit. cap. 3. num. 322. & seq. Guazzin. t. 2. lib. 1. defens. 30. cap. 9. Castropal. d. dist. 8. pun. n. 14. Cantera in quest. tangentib. reum quest. 9. num. 1. & Carena d. §. 19. num. 140. dummodo proximi sint pubertati, & medicorum judicio periculum non adsit, ut eorum salus periclitetur, & moderate torqueantur. Colligitur ex l. de minore ff. de quest. ubi sic habetur: Exemptionem minoris quatuordecim annis non procedere in crimine læsæ Majestatis, in quo omnes omnino, si ad testimonium provocentur, cum res exegerit, torqueantur. Si ergo torqueri possunt pro testimonio dicendo in crimine læsæ majestatis humanæ, potiori jure torqueri debent ob crimen læsæ majestatis divinæ.

At non esse torquendos minores annis quatuordecim, sed tantum esse terrendos, etiam terrore reali, ut nudando, ligando, ad tormentum adducendo, non tamen ponendo, sed ferula cædendo, asserimus cum Simancha de cath. instit. tit. 65. num. 45. Pegna d. com. 110. p. 3. Delrio d. lib. 5. magic. sect. 9. Suarez. de Paz. in pr. tom. 1. p. 5. cap. 3. §. 12. num. 50. Sanchez lib. 6. consil. cap. 3. dub. 15. num. 12. Miranda in ord. judic. tom. 2. q. 26. ar. 13. concl. 6. Royas sing. 208. num. 5. Guazzin. tom. 2. lib. 1. defens. 30. cap. 9. Cantera in quest. crim. cap. 2. de prob. per test. q. 1. num. 71. Diana d. resol. 29. num. 4. ac probatur ex textu singulari in l. 1. §. impuberi ff. ad S. C. Syllan. ubi dicitur: de impubere nec questio habeatur, & alias solet hoc in usu observari, ut impuberes non torqueantur, terri tantum solent, vel debent, vel ferula cædi, traditque Pegna p. 3. com. 39. Si verò minores ingressi fuerint annum decimum quartum, erunt torquendi, sed mitius, quam majores, ut per Deltium loc. cit.

Ætas senilis, si non decrepita quoque sit, non excusat reum à tormentis Clar. d. q. 64. nu. 22. & Carena d. §. 19. n. 141. sed facit tamen ut moderatior de eo haberi debeat questio arbitrio Inquisitoris, & talis, qualis per ætatem haberi potest, Grammat. dec. 34. col. 1. sunt enim qui post sexagesimum, adeoque septuagesimum annum ferre tormenta facilius possunt, quam alii quadragenarii, aut quinquagenarii. Itaque habitus corporis potius, quam annorum numerus erit inspiciendus. Secus autem si senes sint infirmæ salutis, ac debiles, ut ait Quered. de indic. & tort. d. p. 2. cap. 11. num. 11. Eo tamen casu, quo torqueri senex per ætatem non potest terri eum nihil prohibet, si ita postulare videbitur atrocitas criminis; alioquin parum sane refert, an quis torqueatur, an ei torturæ metus inferatur.

Septuagenarius verò, quod non solum sit senex, sed etiam decrepita ætatis, torqueri non potest, quantifcunque criminis indiciis urgeatur. Ignoscendum enim est ætati l. 3. §. ignoscitur ff. ad S. C. Syllan. Clar. d. n. 22. ubi tamen addit, vidisse se torqueri reum majorem annis 65. eo scilicet modo, quo torqueri poterat, Canter. cap. 2. de prob. p. test. nu. 71. ubi ait quod decrepitas incipit anno septuagesimo quinto. Possunt tamen decrepiti terri, ut terrentur impuberi secundum Farinac. quest.

41. n. 24. Sed quod neque terri possint, nisi ex causa gravi, notat Carena *loc. cit. num. 142.* Unde nec facile injiciendus eis est metus tormentorum, cum sit verissimum, quod dici solet metum ipsum torturam esse. Sunt enim plures gradus torturæ, ut jam diximus, licet Clarus *ea q. 64. num. 31.* subjiciat tres tantum gradus esse. Primum terrere. Secundum elevare, & in suspenso tenere. Tertium, ut ipse ait, squassare. Cum autem dicitur, metum torturæ torturam esse, non de primo modo intelligitur, nisi hoc posteriori sensu primus modus tres priores antea dictos complectitur. Nec minus habere momenti ad extorquendum falsum ab eo, qui per ætatem tam justum metum ferre non possit. Est enim ea ætate vis animi quoque longe infirmior ob corporis infirmitatem. Ego tamen in casibus contingentibus quando senectus excuset à tortura remittendum esse arbitrio Inquisitorum, attenta valetudine, robore, & qualitate delicti, ac delicti, censeo cum Diana *d. p. 4. tract. 6. resol. 29. num. 4.* & Guazzino *to 2. lib. 2. d. defens. 30. cap. 12. num. 3.* cumque aliis, quos sequitur Rosbach. *in pr. crim. tit. cap. 21. num. 12.* Observa tamen non eo minus dici confessionem sponte factam, quod facta sit ab eo, cui Judex minatus est torturam, etiam si eductus ille sit ad funem & locum tormentorum. Dicitur enim levis ille terror, nisi processum sit ad spoliationem & ligaturam, Clar. *d. n. 31.* Nam & ligatura potest esse tortura ipsa, si sit multum atrox, & stricta, ut idem Clarus ibi subjicit. Sanè ex quo reus ad locum torturæ deductus est, modò processum sit ad spoliationem, & ligaturam, non licet ei appellare, potestque sperni impunè appellatio.

Mulieres verò prægnantes nec torqueri, neque terri posse firmat Clar. *d. q. 64. Carena loc. cit. num. 144.* & Zanger. *cap. 1. num. 41. & seq. alique.* An autem sint verè prægnantes, inspiciendæ sunt ab obstetricibus ex mandato Judicis, & ex earum relatione est procedendum ad torturam, & ita servari in S. Officio notant Carena *ibid.* Diana *eo loco,* & Castropal. *d. pun. 9. num. 14.* Post partum neque torquentur, nisi post quadraginta dies, ut sentiunt Cantera *in quest. crim. quest. 10. num. 1.* Ghirland. *de quest. lib. 4. quest. 6. n. 7.* ac Brun. *de indic. p. 2. quest. 4. num. 2.* puto tamen intra dictos dies posse terri, cum jam partus salvus sit, ac liber à periculo.

Energumeni, & à dæmone obsessi minime torqueri possunt ne quidem in Tribunali S. Inquisitionis. Quia dæmon posset pro reo mendacium respondere ac Judici interroganti illudere, ut recte Ruginel. *pract. quest. lib. 11. cap. 38.* & Caren. *ubi supra num. 146.* Unde Saga, si à dæmone obsessa sit, non est super intentione torquenda. Quia potest esse, quod pro ea dæmon respondeat. Quando verò delicta Sagarum, illis, & non dæmoni tribuenda sint, docet Tyreus *in dist. demon. p. 1. cap. 17.* Nec possunt torqueri hujusmodi Sagæ ex eo, quod duæ aliæ deponant, se illam vidisse in Conventu aliarum Sagarum juxta praxim fundatam in decreto S. Inquisitionis, de cujus usu testatur Farin. *de heret. q. 185. num. 153.* Nam esse potest, quod Sagæ illæ per illusionem fuerint deceptæ, & quod illarum præsentia in Conventu non fuerit realis, sed imaginaria. Hinc est, quod depositio cujusvis Sagæ de iis, quæ fiunt in Conventu Sagarum est dubia, & sola non facit indicium ad torturam, ut alibi diximus. Et si aliter dixerint Binsfeld. *de confes. Sagar. num. 2. post 6. concl. dub. 2.* Delrius *lib. 5. magic. in append. 2. q. 8. Valent. 2. 2. dist. 6. quest. 11. pun. 4.*

Laborantes febre quartana torqueri posse leviter ac sine concussione, & non in die febris tradunt Franc. Marc. *dec. 790. Baiard. ad Clar. d. q. 64. n. 73.* Cavalcan. *de brach. reg. p. 3. num. 117.* & Quered. *p. 2. cap. 12. num. 13.* Tutius tamen est quod in hoc casu Inquisitores adhibeant judicium Medicorum. Non esse autem torquen-

dos laborantes morbo gallico, brachio debilitato, vel difficultatem anhelitus patientes, docent Laderch. *cons. 184. Grammat. cons. 40 Decian. resp. 93.* & Guazzin. *d. defens. 30. cap. 16. num. 1. 2.*

Nec minor annis vigintiquinque potest in Tribunali S. Officii torqueri, non dato ei curatore, cujus auctoritate defendatur, an sit torquendus, vel ne, alias illius confessio sive in tortura, sive extra torturam, etiam si sit juramento firmata, vel post torturam ratificata, ei nec nocere, neque præjudicare debet, ut alibi probavimus, ubi etiam diximus, quisnam esse possit ejus curator in hoc Tribunali, & posse quidem esse ejus Advocatus, vel quamlibet aliam personam gravem fidelem, ac bonæ conscientie nemo dubitat, etsi Cantera doceat *d. q. 6. de reo n. 3.* quod Curator esse possit aliquis ex Officialibus S. Officii. At nos neque istum, neque ejus patrem esse posse Curatorem, ibi quoque monstravimus.

Non potest tamen Curator esse præfens, quando minor à Judice interrogatur vel torquetur. Quia quando à Judice interrogatur, respondere debet juxta rei veritatem, & ex propria scientia, & non secundum ea quæ à Curatore subministrari possent. An autem possit Curator esse præfens in minoris tortura, affirmat Roland. *lib. 1. consil. 3. num. 8. ex l. clarum C. de autor. prest.* At consuetudo in Tribunali S. Inquisitionis est in contrarium. Quia in tortura non est necessaria auctoritas Curatoris, cum ad sit præsentia Judicis, ad quem pertinet Officium torquendi, ut tradunt Garzia *in ord. proces. in S. Officio fol. 29.* Anton. de Bell. *in tr. var. lib. 2. q. 31. n. 17.* Villadieg. *in polit. cap. 3. n. 325.* Chartar. *de interrog. reor. lib. 4. cap. 1. n. 49.* & Diana *d. tr. 6. resol. 31.* Nullatenus ergo in minoris tortura requiritur Curatoris præsentia, sed tantum in defensione articuli, an sit, vel ne ipse minor torquendus. Et quando post torturam ratificat quæ fecit, vel dixit in tortura; tunc enim ut talis ratificatio valeat, necesse est, ut fiat, præfente Curatore, alias minor condemnari non posset, saltè ad pœnam ordinariam, ut docent citati Autores locis allegatis, & alii apud ipsos.

Sentiunt Cantera *in quest. crim. q. 11. de reo n. 1.* Diaz. *in pr. cr. cap. 125.* Guazzin. *d. defens. 30. cap. 1. n. 7.* ac Decian. *vol. 4. resp. 124. n. 38.* & alii, quos refert Diana *d. tr. 6. resol. 36.* Clericos, & Religiosos de crimine nondiffamatos non posse torqueri, etiam si multa essent contra ipsos indicia.

At Simanchas *de cathol. instit. tit. 65. n. 48.* Panorm. *in cap. gravis n. 6. de depos. Pegna p. 3. d. com. 110.* Salcedo ad Diaz *cap. 128. vers. Et licet opinio hac,* Farinac. *cons. 38. num. 16. vol. 1.* ac Bordon. *to. 1. cap. 35. n. 60.* & alii, quos sequitur Diana *loc. cit.* docent, quod etsi Clerici ac Religiosi non possint torqueri ob alia crimina, nisi sint diffamati, tamen in crimine ad S. Officium spectante, ad eos torquendos sufficiunt legitima indicia, quia crimen est exceptum, & adest majus periculum in Clericis, & Religiosis delinquentibus, qui possunt magis alios lædere, labeque hæreticali inficere, quàm in laicis. Ac, etiam si ad eos torquendos, infamia esset necessaria, hæc certè sufficienter oritur ex semiplena probatione, aliisque indiciis, quæ eos suspectos, & infamatos reddunt. Et quia modo alio delicta Ecclesiasticorum, ut plurimum remanent impunita, cum soleant esse popularibus occulta: Ac demum quia nullo jure, nullaveratione sufficienti probatur, ad eorum torturam necessariò requiri diffamationem.

Illud tamen verum est, quod quando Clerici, vel Religiosi ab Inquisitoribus torquendi sunt, mitius torquendi sunt, quàm laici, cæteris paribus in eadem qualitate delicti, ac indiciorum ob eorum dignitatem, qua decorantur, ut per Pegn. *d. com. 110.* Maceraten. *var. lib. 3. resol. 44. cas. 4. n. 4.* Mirand. *in ord. indic. to. 2. q. 16. ar. 2. concl. 2.* Salced. ad Diaz. *d. cap. 125. litt. A.* Zanard. *in direct. theol. p. 3. cap. 94.* & Dian. *loc. cit. n. 3.* Secus verò si delicti enormitas & gravitas indiciorum arctiorem torturam infligendam suaderent.

Et adverte, quod indicia ad torquendum Clericum, vel Religiosum non debent esse ordinaria, quæ sufficiunt contra laicum, sed requiruntur graviora, urgentioraque ob præsumptionem bonitatis quam habent Clerici & Religiosi. Quod etiam notant Guazzinus & Diana *loc. alleg. Farinac. q. 41. numero 9. Mirand. d. q. 26. art. 13. concl. 2.*

Confessarius autem non est torquendus ob solam denunciationem unius fœminæ bonæ famæ, quod eam in confessione ad turpia sollicitaverit. Quamvis enim Zanard. *in direct. theol. p. 3. cap. 88.* asserat, confessarium sollicitantem in sacra confessione, posse torqueri super dicto unius optimæ mulieris, non patientis aliquam exceptionem ex voluntariis, cum simus in crimine occulto, attamen hæc sententia non est ita simpliciter admittenda. Tum quia Confessarius minime detrudendus est in carcerem ex unius fœminæ, quantumvis honestæ, denunciatione, ut docent Royas *de heret. p. 2. n. 32.* Simanch. *in enchir. tit. 25. n. 5. & tit. 16. de cath. instit. n. 2.* Carena *p. 2. tit. 6. §. 1. 2. n. 62.* Sous. *de confes. sollic. tr. 2. cap. 21. n. 6.* Ergo multo minus ex tali delatione torquendus est. Unde S. Officiam non procedit contra denunciatum ab una tantum muliere de sollicitatione in confessione, quando non concurrunt alia adminicula, nempe mala fama confessorii, & bona mulieris, de quibus est certior reddenda S. Congregatio, ut fuit in ea declaratum 23. Julii 1625. & omnibus Inquisitoribus scriptum ne ad denunciationem unius mulieris procedant ad incarcerationem denunciati, nisi constiterit de mala fama ipsius, & reddita certiora S. Congregatione 27. Maij 1627. & 8. Junii 1627.

Tum quia mulier nunquam est testis omni exceptione major, ut aiunt Carena *d. §. 12. n. 62.* Diana *d. p. 4. tr. 6. resol. 21.* ac Molfes. *tr. 7. cap. 24. n. 39.* Testimonium enim fœminæ patitur exceptionem sexus. Quare unica fœmina non facit semiplenam probationem. Nam si duæ fœminæ hoc delictum minime probant, ut testatur Sanctarel. *de heres. cap. 44. concl. 4. n. 6.* ubi affatim hoc probat, & declaravit S. Congregatio supremæ Inquisitionis, teste Genuensi *in pr. cap. 66. in nova edit. & cap. 81. in antiqua.* Ad torturam autem deveniri non potest, nisi delictum sit semiplene probatum, ut largiter Pegna. *p. 2. com. 110. litt. G.*

Inquiunt autem Castropalaus *p. 1. tr. 4. disp. 11. n. 4.* ac Delbene *to. 1. disp. 237. sect. 14. n. 22.* quod, si confessorius crimen probatum duobus testibus singularibus negaverit, Inquisitores, si testes verisimilibus indiciis dictum suum comprobaverint, illum, etiam negantem possint condemnare, nisi ipse per exceptionem inimicitiae testes repulerit, eumque abjurare faciant, regulariter tamen illum torturæ subiicere non debent, quia regulariter hoc crimen non subiicitur pœnæ corporali; ideoque pro eruenda veritate, quæstioni subiici non debent.

At verò tenendum est, quoriscunque adsunt indicia sufficientia ad torturam, reum torquendum esse pro eruenda veritate, ut tradit Carena *p. 2. tit. 6. n. 72.* Quod si tortus indicia plenè non evacuaverit, ut sæpe accidit in S. Officio, in quo regulariter non tam gravis tortura infertur, sicut in aliis Tribunalibus, poterit aliqua pœna puniri, ut suspensionis à confessionibus audiendis, maxime mulierum, & pœna exilij à loco delicti. Immo si verba sollicitationis clarè ac directe important sollicitationem, etiamsi reus neget, se habuisse intentionem sollicitandi, ejus excusatio non est admittenda, & tunc super hac intentione non debet torqueri, licet sit bonæ famæ, sed constito per ejus confessionem de verbis sollicitationis, habendus est pro convicto super hac intentione, ut per eundem Carenam *n. 73.* Tum quia talis protestatio intentionis est contraria facto. Tum quia sic facile rei evitarent

pœnas S. Tribunalis. Et tum etiam, quia si in tortura persisteret negando, habuisse intentionem sollicitandi, oriretur præjudicium Fisco S. Officii, qui alias haberet contra reum fundatam suam intentionem. Sed hoc tamen apud me non caret difficultate. Nam in S. Officio qui protulit propositionem manifeste hæreticam, si neget internam credulitatem, torquetur super intentione, & si sustineat, damnatur non ut hæreticeus, sed ut de fide suspectus. Et ita quod in hoc casu reus sit torquendus, voluit Molfes. *d. cap. 24. numero 42.* ab eodem Carena citatus. Est enim certa, & vulgata regula Tribunalis S. Officii, quod confitens factum hæreticale, vel non mere hæreticale, sed potuit cum mentis errore fieri, est super intentione torquendus, ut per Simanch. *de cath. instit. tit. 75. numero 52.* Canter. *in quest. crim. rub. de heret. cap. 1. numero 69. & seq. Gaff. lib. 2. dec. cap. 5. numero 15.* ac Genuens. *in pr. cap. 69. numero 8, in nova edit.* Quod præcipue locum habet, si reus negans intentionem sollicitandi, aliquam causam suæ negationis, ac sui dicti asserat.

Si autem ejus verba solum indirectè ac remote important sollicitationem, quia sunt verba dubia, & ambigua, ut si lauderetur fœminæ pulchritudo, tunc cum verba dubia in hoc casu accipiantur in deceriori significationem, ut notat Acugna *de confes. sollic. q. 5. numero 21.* Peyrin. *to. 2. constit. 4.* Gregorii XV. *§. 6. numero 21.* Carena *p. 2. d. tit. 6. §. 14. numero 73.* Ideo si confessorius sit malæ famæ, potest super ejus intentione torqueri ita, tamen, ut etiamsi in tortura in negativa persistat adhuc suspendatur ad tempus à confessionibus mulierum, ut per Freit. *in addit. ad Acugnam loc. cit. numero 40.* Molfes. *numero 43.* & Caren. *d. tit. 6. numero 73.* Ubi quod ita ex mandato S. Congregationis fuit observatum Neapoli in confessario, qui sollicitaverat tactu ac signis, quæ, ut plurimum solent esse æquivoca. Veruntamen hoc exemplum non rectè concludit; quia fortassis in illo casu tactus, & signa manifestam sollicitationem exprimebant. Si autem reus sit bonæ famæ diligenter interrogandus est, super sua intentione, qua verba illa protulit ut per Sousam *lib. 1. aph. cap. 34. n. 53.* ipsique reo sine tortura esse credendum, censuit Molfes. *loc. cit. n. 42.* sed hoc est Iudicis arbitrio relinquendum, qui accurate in hoc considerare debet omnes circumstantias, & qualitates confessorii, pœnitentis, ac verborum sollicitationis.

Existimat Carena *eo tit. 6. n. 72.* hujusmodi reum interrogandum esse in tortura, an crediderit, licitum esse abuti Sacramento pœnitentiæ, ut medio ad res inhonestas obtinendum. Sed, ut alibi diximus, si attenderetur hæc sola suspicio, omne peccatum mortale esset de fide suspectum, quia omne tale est illicitum. In Constitutione autem Pij IV. contra confessarios sollicitantes non fit fundamentum in hac suspicione, quod scilicet abutens Sacramentis credat id licere, sed quia intrat suspicio, quod male sentiat de fide catholica, nimirum circa Sacramenta ipsa, vel quia illa neget, vel quia digna credat consumptione, vel alium ejusmodi errorem habeat, ex quo postea etiam erret credendo, non esse illicitum illis uti ad inhonestas.

Sortilegus autem, si sit sufficienter indicatus, & neget, torquendus est. Sic etiam ille, apud quem inventa sunt instrumenta faciendi sortilegia, ut sunt pentacula, vel res aptæ ad sortilegium, torquetur super illorum usu. Ex quo enim quis habet apud se res hujusmodi, præsumitur illis usum fuisse. Sic enim Doctorem bonæ famæ jussu S. Congregationis S. Officii fuisse tortum super usu pentaculi penes illum repertum, refert Genuensis & ex eo Carena *d. tit. 12. numero 210.*

Sortilegus, & quivis alius convictus de actu hæreticali, & negans habuisse intentionem contra fidem catholicam non est admittendus ad torturam,

sed puniendus est poena ordinaria, si testes deposuerint non solum de sortilegio hæreticali, sive de aliis factis, vel verbis hæreticalibus, sed etiam de illius intentione contra fidem, ut si testari sint ab illo audivisse, firmiter credere, sortilegium illud non esse peccatum, vel non esse prohibitum. Nam per suam negativam nullo modo infringit dicta testium, neque illi est aliqua ratione credendum. Nam quilibet ad poenam evitandam præsumitur mendax. Nec tortura inventa est ad delictum negandum, sed ut reus cogatur illud fateri. Unde ex eadem causa oriri non debent contrarii effectus *l. meminere C. unde vi, l. quod Labeo, ff. de compens.* Et quod inducitur in favorem iustitiæ contra reum non est retorquendum in favorem rei contra iustitiam.

Si verò testes deposuerint de actu externo tantum hæreticali, & non de intentione, & errore in intellectu, quia nunquam auditus fuit ipse reus, se dixisse aliquam hæresim credere, tunc sine dubio torquendus est. Cum enim in faciem Ecclesiæ per sortilegium redditus sit vel vehementer, vel leviter suspectus, delictumque hæresis, & interioris cultus superstitionis sit occultum, & lateat in mente, per tormentum ejus sacrum Tribunal certificari debet, an male sortilegus de fide senserit. Et ubi sortilegus sit de fide vehementer suspectus, sive etiam de interno cultu superstitionis demoni exhibito, ex quo valde crescit suspicio hæresis, certum est, eum torquendum esse super mala intentione contra fidem, si illam negat. At si solum sit suspectus de levi, potest esse, quod adeo leviter sit suspectus, quod ad tollendam hanc suspensionem sufficiat abjuratio de levi. Immo Genuensis in *pr. d. cap. 68.* quem sequitur Carena *d. tit. 12. numero 253.* ait, quod ex praxi S. Officii suspecti de levi regulariter non torquentur. Quod si reus in negativa persistat, puniendus est, non ut hæreticus formalis, sed ut de hæresi suspectus juxta Farinac. *de tortur. q. 40. numero 16.* Carena *tit. 1. de hæres. §. 15* & Dian. *p. 4. tr. 6. resol. 32.* Præmittenda verò clausula est in tortura decreto, absque præjudicio probatorum. Et in tortura reus non est examinandus super delicto de quo jam constat, sed tantum super intentione, de qua est vehemens suspicio.

Similiter si reus citatus compareat, & hæreticales actus facile fateatur, neget tamen fecisse cum intentione agendi contra fidem, & nullam rationabilem causam adducat hujus negatæ intentionis, torquendus est cum dicta clausula. Et si in negativa perseveret, damnandus est non ut hæreticus, sed ut de hæresi suspectus ex Pegna *p. 2. com. 59.* & Simancha *de cath. instit. cap. 65. numero 52.*

Si verò spontè compareat antequam denunciatus sit, optime tueretur. Quia dum sic se manifestat, præsumitur veritatem integre manifestare. Quia nullam utilitatem ex dimidiata confessione consequi posset, & leviori poena puniretur.

Torquendus etiam est sortilegus super complicibus. Tum quia crimen sortilegii est de exceptis, Binsfeld. *de confes. malef. membr. 2.* Delrius *lib. 5. magic. sect. 3.* & Farinac. *p. 43. numero 67.* Et tum quia sortilegium est delictum laboriosissimæ probationis, in quo veritas haberi non potest, nisi per socios criminis. Farinac. *loc. cit. numero 68.* & Binsfeld. *de cons. fes. sagar. numero 2. cancl. 6.*

Et is casus tantum est, in quo reus, etiam sufficienter convictus, subijcitur quaestioni, nempe ad detegendos socios in atrocioribus criminibus. Tunc enim in favorem fidei catholice & publicæ utilitatis gratia uti semper, & ubique, præsertim in vindicandis criminibus, rationem haberi oportet, *l. ita vulneratus §. ult. ff. ad leg. Aquil. l. Stichum, aut Pamphilum post princ. ff. de solut. l. si à reo §. ult. ff. de fideiussor. cum similibus, de reo habenda quaestio, & quidem*

acerrima, tanquam de cadavere, ut hoc ipsum sciatur, an criminis socios, & quos habuerit, non an crimen ipse admiserit. Itaque quantumcunque pertinax sit in negando, nihil ei proderit ad poenam criminis ordinariam evitandam ob evidentes, quæ aliunde suppetunt criminis probationes, quia non in id torquetur, ut de se fateatur. Propter quam causam sic concipi verba sententiæ hoc casu necesse est: Erit accusatus, sive denunciatus subijciendus quaestioni, ut habeatur veritas de complicibus. Quod tamen nunquam faciendum est, nisi ut detegantur socij criminis, idque cum protestatione, quod id fiat sine præjudicio vel confessi, vel convicti criminis.

Sanè in tortura faciendæ sunt reis aliquæ interrogationes ab Inquisitoribus. Quapropter considerandum est cum Eymerico *p. 3. numero 86.* ibique Pegna *com. 21.* quod sicut non omnium morborum est eadem medicina, sic neque ad omnes hæreticos vel de hæresi delatos idem modus interrogandi, inquirendi, & examinandi est servandus, sed secundum varietatem, ac diversitatem personarum, & errorum varius ac diversus modus interrogandi, & examinandi prudenter est tenendus. Curer igitur prudens, ac industrius Inquisitor occasionem, & modum accipere inquirendi hæreticos ac delatos, sive ex accusantium, vel denunciantium dictis, sive ex testium responsis, sive ex iis, quæ experimentum docuit, sive ex iis, quæ proprii ingenii acumen aperit. Cautè insuper reos in tortura interrogent, ne iis detur occasio mentiendi contra se, & alios. Ideo generaliter, & non speciatim, sive nominatim sunt interrogandi, nempe ut veritatem dicant de omnibus, de quibus sunt accusati, & nullo pacto falsum contra se, vel alios proferant. Nam si peculiariter de re aliqua, vel persona interrogentur, esset potius eos irritare ad falsum, & suggerere, quam inquirere.

Ait Carena *d. tit. 12. numero 225.* sortilegium ad amorem interrogandum esse, an crediderit demonem posse cogere voluntatem alicujus ad amandum, vel si petierit à demone, ut suscitaret mortuum, an crediderit, demonem verè posse mortuum suscitare, & an crediderit licere homini Christiano operam dare hujusmodi sortilegiis. Et sane in secundo casu suspicio illius hæresis urget, at in primo valde raro invenietur Christianus inter Catholicos, qui credat, demonem posse physicè cogere voluntatem, & spectata natura operis ad hoc, ut quis velit uti sortilegio ad amorem, sufficit credere, quod demon possit ita vehementer tentare aliquem, quod illum quodammodo moraliter cogat, & ita quod tentatus, ut plurimum tentationi consentiat. In voluntatem enim alienam quamcunque parum juris habet demon. Suadere quippe, & blanda ac congruè objecti propositione pellicere potest, ac solet, illos ipsos calles terens, quos Deus cum reverentia, ut Sapiens dixit, liberam voluntatem disponens, sectari solet, ut rectè tradit Lactantius *lib. 6. instit. cap. 4. & 7.* Cogere tamen voluntatem, ut se dedat, aut omnino impedire, ne feratur in partem, quæ placuerit, nequaquam potest, quamvis interdum cogere dicatur; quia valde urget quod duntaxat voluit Cyrillus 9. in Joan. cap. 19. cum dixit, *demonem magnam vim habere ad imperandum iis, quos possidet, & cogere ad opus, etiam nolentes;* id est qui nollent, nisi ita arcte premerentur, & urgerentur ad male agendum. Nam simpliciter nolentes, non posset demon cogere. Et eodem modo intelligo Autorem operis imperfecti in Matth. hom. 37. cum ait: *Sicut navis, fracto gubernaculo illuc ducitur, quò tempestas voluerit, sic & hominem divina gratia auxilio per peccatum perduto, agere non quod ipse vult, sed quod vult diabolus.* Quod autem absolute demon adigere alienam voluntatem nequeat, certissimum omnino est, beneque de demone D. Augustinus *serm.*

tempore, Alligatus est, inquit, tanquam canis innexus catenis, & neminem potest mordere, nisi eum, qui se illi mortifera securitate conjunxerit. Iam videte, fratres, quam stultus est homo ille, quem canis in catena positus mordet. Tu te illi per voluntates, & cupiditates secutis noli conjungere, & ille ad de non presumit accedere. Lurare potest, sollicitare potest, mordere omnino non potest, nisi volentem. Non enim cogendo, sed suadendo nocet, nec extorquet à nobis consensum, sed petit. Similia Pelagius apud Augustinum lib. de nat. & grat. cap. 58. Laudatus iccirco quoad hoc ab Augustino, eademque repetuntur in ejusdem Pelagii ad Demetriadem epistola sub finem. Ideo sortilegium ad amorem, nisi aliunde sit qualificatum, non infert vehementem hæresis suspicionem. In tertio autem casu, nisi ex circumstantia aliqua insurgat suspicio hujus hæresis, quod sit licitum uti sortilegiis per se ex solo illicito usu sortilegii, talis suspicio non oritur, nec ratione illius sortilegius est torquendus super intentione, nisi velimus dicere, quod omnes illicita agentes, ex hoc de illa hæresi sint suspecti.

Lamias verò, quæ dicuntur accedere ad nocturnos ludos magicos, & cum dæmone conveniunt ac miscentur, ita interrogandas esse, ait Grillandus q. 7. numero 7. ubi hanc tradit formulam, approbatam à Delrio lib. 5. magic. sect. 9. de tortura. Quid sit illa professio, quam faciunt cum dæmone, & quo modo, ac ordine ad illam accedant, & quibus cæremoniis, & solennitatibus in ea utantur? Ad quid se dæmoni obligent, & sub qua forma verborum fiat ipsa obligatio? Quæ sint ab eis servanda, & ad quæ teneantur? Quæ præmia habeant, & quæ habere sperent à suo Principe dæmone? Ex quibus rebus simplicibus, vel mixtis componant unguenta, quibus liniant corpora sua, dum eunt ad ludos? Cum quibus etiam rebus faciant alia maleficia venefica? Quem ordinem servant, quando accessuræ sunt ad ludos? Sine verum, quod eant corporaliter, vel illa sit illusio, sive visio quædam, vel imago sive species in mente, & intellectu? Et casu quo accedant corporaliter, an ambulent pedibus propriis, vel aliter deferantur, & quomodo ac per quem? Item quomodo, & qualiter celebrent sacrificia, offerant preces, ac munera dæmoni? Quæ sint illis in præcipua observantia in dicta professione? Et alia hujusmodi, quæ Iudici ex præcedenti inquisitione vel denunciatione videbuntur exquirenda. Postea poterint interrogari de singulis, & quando, & cum quibus hæc fuerint. In his perquam utile erit à levioribus, quæ facilius confitentur, ad graviora progredi. Ideoque ultimo demum loco de copula cum dæmone interrogare.

Potè si reus coram Iudice laico factum hæreticale à se commissum, fateretur spontaneè, & absque ullo metu utique non sufficeret talis confessio Inquisitori ad illum condemnandum. Quia licet nulla sit major confessio quam proprii oris, cum nemo præsumi possit sibi falso crimen imponere, ut habetur ex Glossa in cap. significasti de adulter. ac docent Gomez. tom. 3. var. cap. 13. numero 8. & 9. Clar. §. fin. q. 21. vers. confessio extrajudicialis, & Farinac. q. 37. numero 47. Attamen est confessio coram Iudice incompetente, ac proinde insufficiens ad rei condemnationem, ut omnes fatentur in cap. At si Clerici de judic. & tradunt Farinac. de reo confes. & convict. q. 81. numero 188. Soufa lib. 2. aph. cap. 20. numero 36. Cantera cap. 1. de ver. confes. numero 2. & Carena p. 3. tit. 8. §. 3. numero 22. Sufficeret tamen hujusmodi rei confessio ad illum torquendum, quia talis confessio habet vim confessionis extrajudicialis coram Iudice competenti. Confessio autem extrajudicialis est sufficiens ad torturam, ut aliàs probavimus, & ideo sufficit Inquisitori ad eum torquendum, etiam si ipse reus coram Inqui-

sitore talem confessionem revocaret, ut per Boff. de confes. numero 55. Clar. loc. cit. Farinac. ibid. numero 216. Carena. eo loco numero 23. ac Bordon. tom. 1. cap. 34. numero 18.

Confessionem autem rei à Iudice metu tormentorum extortam, si Iudicis terror est propinquus tormento, ut si terror inferatur in loco tormenti, & ibi reus spoliatur ac ligetur prope torturam, ut fateri cogatur commissum delictum, si confiteatur, parem facimus confessioni factæ in tortura, quæ nulla est, nisi postea extra torturam ratificetur. Paria enim sunt confiteri in tormentis, ac metu tormentorum propinquorum, tradente Baldo in l. novissime ff. quod falso tutore, & in l. interposita C. de transact. ibique Cumano, & prosequente Gandino de malef. rub. de quest. vers. quod confessio dicatur facta vi tormentor. Pegna p. 3. com. 39. vers. Illa verò est & Bordon. d. to. 1. cap. 34. numero 31.

Si autem terror, qui reo inferitur est remotus à tormento, & verbis tantum à Iudice injicitur, minante, se miris modis eum excruciatum, nisi fateatur, & reus sic perterritus fateatur, ejus confessio valet, etiamsi non ratificetur, & tanquam spontanea, & sine tormentis facta, censenda est. Nam regula illa, terror & tortura æquiparantur, locum habet in terrore, qui propinquus est tormento, ut annotant Gomez. eo cap. 13. numero 4. Bartol. in l. 1. §. Divus Severus numero 2. ff. de quest. & Gandin. loc. cit. Et ita etiam tradunt Mascard. lib. 2. concl. 357. numero 4. Farinac. q. 81. numero 83. de reo confes. & convict. ac Soufa d. cap. 20. numero 23.

Quod si plures pro eodem crimine torquendi sint, inchoandum est à quo verisimilius est veritatem facile esse dicendam, hoc est ab eo, qui timidior, debiliior, ac deterior sit. Ita monent Binsfeld. in l. si excepta q. 1. concl. 9. C. de malef. & mathem. Simanch. de cath. instit. tit. 65. numero 66. Peguer. in pr. cr. cap. 12. §. 11. numero 5. & alii, quos sectatur Diana p. 4. tr. 6. resol. 26. Unde prius torquendus est qui teneræ est ætatis, quam qui robustioris; prius femina, quam mas; prius uxor, quam maritus; prius filius, quam pater per l. unus facinoris ff. de quest. & l. 1. §. Idem ff. eod. ibique Gothofred. & approbant Ghilaufen. sect. 3. numero 36. & seq. Abavo de reatib. q. 19. numero 64. & 67. & Carena p. 3. tit. 10. §. 21. numero 162. Quando verò plures torquendi essent æquales, præcipue quoad vires, tunc prius torquendus esset magis indicarius, ut advertunt Villadieg. in polit. cap. 3. numero 326. Clar. in pr. lib. 5. §. fin. q. 64. numero 29. aliique apud Dianam loc. cit.

Certum autem est, multos torturam, aliaque tormenta cum taciturnitate ac silentio sustinere, vel quia dolorem non sentiunt, vel quia loqui non possunt, etiamsi dolorem sentiant, vel quia nec quidem dolorem sentiunt; nec loqui possunt, quia profundo somno opprimuntur. Hoc autem evenit singulari opera, artificioque dæmonis multis modis, ac diversis maleficiis, ut per Sprenger. de malef. p. 3. q. 14. & 15. ac Delrium lib. 5. magic. sect. 9. de tortura vers. quoad tertium, qui etiam referunt hoc maleficium componi ex corde, & aliis membris infanti non baptizati, violenter necati & in pulverem redacti, quibus cineribus corpori inspersis, vel occultatis rei hanc vim taciturnitatis ac silentii in tormentis consequuntur. Solet etiam dæmon aliquando corpus ipsum rei sublevare, & funes, quibus ligatur extendere & laxare, vel per res aliquas, habentes naturalem vim obstupesciendi sensus, ut rei aut dolorem non sentiant, vel efficere levior, ac tolerabilior eis videatur. Interdum verò tormenta, quæ corpori infligi videntur, dæmon aliò evertit,

aut vim eorum tollit priusquam corpus contingant, aut interponit inter tormentum & corpus aliquod medium densum ac solidum, quod ab astantibus non aspiciatur, & sic dolor non sentiat. Quæ omnia, Deo permittente, dæmoni ipsi facillima sunt. Quandoque etiam dæmon silentium inducere solet, præclusis faucibus, & ore ipsius rei, ea tamen moderatione, ut non præfocetur, sed loqui nequeat, vel organum auditus sic ei obturat, ut Iudicis interrogantis voces omnino non audiat. Quorum omnium exempla refert Remigius *lib. 3. dæmon. cap. 8.* Nonnunquam etiam reo prope assistit, ac dehortatur à confessione, hortaturque, ut breviter illa tormenta spe vitæ præsentis longioris fortiter ferat & severiora ei tormenta minatur, si fateatur. Alias solet vel magica unguenta reo ministrare, vel membranulas, sive chartulas variis characteribus ac signis inscriptas suppeditare, quæ in locis secretissimis corporis abditæ ex pacto sensum adimunt doloris. Denique, ut ait Sprengerus *loc. cit.* per alia instrumenta rei maleficio afficiuntur, ut nihil fateri possint.

Ad eruendas has dæmoniacas fraudes utilitatis plurimum præstabit primò carceris calamitates, reo proponere, multiplicatas informationes proborum virorum contra eum narrare, & verbis ac rationibus, speque dubia addita, quod forte non damnabitur ad mortem, si veritatem non celet, ac libere fateatur. Ita referunt Sprengerus *in mall. malef. p. 3. q. 14.* ac Deltius *d. sess. 9. vers. Ut his*, per huiusmodi informationes, ac verba maleficam taliter confortatam fuisse ut in terram spuens, quasi in faciem dæmonis dixit: Faciam quod iustum erit, & crimina sua confessa fuit.

Secundo, ut dum ministri se parant ad torquendum, alii interea reum expolient, & si fuerit fœmina à fœminis expolietur, ne aliquid maleficii in vestimentis lateat, & aliis induatur.

Tertio, non solum vestes esse detrahendas, sed etiam omnes capillos capitis, omnesque pilos barbæ, ac totius corporis, etiam in partibus secretioribus eradendos esse. Et si fœminæ sint à fœminis, si mares, à maribus, ut caveatur inhonestas, & inverecundia. Et in hac rasura est observandum, ne maleficium lateat in aliquo corporis foramine. Referunt enim Jodochus *in pr. cr. cap. 37. numero 21.* & Diana *d. p. 4. tr. 6. resol. 37.* quod quædam mulier, quam fucata sanctimonix specie omnes venerabantur, veluti veram Christi Apostolam, quia plurimum matronarum filios & filias quasi supra naturæ vim curabat. Hæc iussa fuit capi, & in carcerem conjici, & ob constantem negationem sui criminis torturæ tradita, sed nec lamentabatur, neque dolebat, immo subridebat, & Iudicibus ipsis insultabat, unde à tortura relaxatur, & iterum in carcerem conditur. Verum postea novis indiciis habitis, torturæ rursus adiudicatur, sed prius omnes corporis pilos, & crines abradi, Iudices curarunt, etiam in pudendis, in quibus reperta fuit pergamenta quædam, in qua inscripta erant aliqua dæmonum nomina, & aliquæ cruces inter se distinctæ. Hæc autem pergamenta Iudicibus exhibita, & illa torturæ tradita, pleque passibilis facta, omnia apertè fatebatur, addens: Nisi à me schedulam istam abstulissetis, nunquam à me quicquam perquirere potuissetis, quia per illam facta eram impassibilis. Rem similem accidisse testatur Ambrosinus *de proces. informat. lib. 4. cap. 7. numero 13.* Ubi admonet in hoc casu rei os, foramina narium, & aurium, anum, aut vulvam,

cauterium, addo & ungues, ac similia inquirenda esse, ne quid superstitiosum in his locis lateat. Exempla aliquot exhibet Ghirlandus *tr. de sortileg.*

Quarto, ne aliqua unctio magica in rei corpore adsit, totum ejus corpus prius aqua calida est abluendum diligenter, & postea aqua benedicta aspergendum, quæ in ejus ore etiam effundatur. Utile quoque erit rei torquendi collo sacras reliquias, vel agnum cereum benedictum appendere, dummodo non adsit periculum. His enim modis dæmonis vires infringi solent, quibus addo exorcisemum.

Quinto devotas ad Deum orationes cum ieiuniis ac bonis operibus indicare debent Inquisitores in hoc casu ad invocandum divinum auxilium in generali, ut contra dæmonum quascunque infestationes, cœli tum auxilia implorentur juxta illud 2. Paralip. 20. *Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros ad Deum dirigamus.*

Qui autem tormenta jam passus tacuit, nec fateri crimen voluit, nonnisi novis accedentibus indiciis, iterum torqueri potest *Clar. d. q. 64. numero 46.* & nos *infra*, novum verò indicium, & quod ad repetendam quæstionem sufficiens sit illud etiam esse creditur, si in ipsis tormentis compertus sit habere chartulas, quibus per sortilegium juvatur, ne quicquam ab eo exprimere tormenta possint. Nam quod dici solet, honestam esse rationem quamlibet redimendi sanguinis *l. 1. ff. de bon. eor. qui mort. sibi consciv.* & notata in *l. transigere C. de transact.* vix est, ut Christiana religio in hoc dæmoniaco remedii genere possit admittere. Peccatum enim mortale est, & contra caput primum primæ tabulæ quoties ad istas artes confugitur, per quas dæmon invocatur. Nec unquam faciendum est malum ut inde eveniat bonum. Nec denique pro salute hujus mortalis vitæ periculum, damnumque animæ unquam incurrendum est. Certe negari non potest, quin hoc ipso valde suspectus fiat, qui tam impiis artibus sibi consulit, ne veritatem prodere compellatur. Cum etiam ob mendacium locus sit torturæ, *Clar. in pr. cr. q. 2. numero 39.* Quid autem si ex chartulæ repertæ sint, & ereptæ reo, priusquam quæstioni dederetur? Novum fortasse indicium non est, quod ante habitam quæstionem emerit. Sed tamen verius est sufficere, quod sententiam de habenda quæstione redditam emerferit. Quia scilicet de eo non potuit cogitari sententiæ tempore, *l. non potest de judic.*

Reus autem sufficienter tortus, si in negativa perstiterit, & postea nova indicia contra illum supervenerint, si nova indicia differant specie à primis, & de se sint sufficientia ad torturam, ut si reus fuit tortus ob indicium famæ, & alia adminicula, & postea superveniat indicium suæ confessionis extrajudicialis cum aliis adminiculis, est iterum torquendus. Quia indicium famæ differt specie quoad substantiam ab indicio confessionis extrajudicialis, & per primam torturam fuit purgatum indicium famæ tantum. Ut ergo purgetur etiam secundum confessionis extrajudicialis cum aliis adminiculis, est iterum torquendus, ut præ cæteris Pegna *p. 3. com. 39. Farinac. de indic. & tort. q. 38. numero 79.* *Clar. d. q. 64. Quered. de indic. p. 2. cap. 7. numero 6.* & Carena, *p. 1. tit. 10. §. 20. numero 148. ac seq.*

Secus autem dicendum est, si nova indicia non differant à primis, ut si reus tortus fuerit pro indicio sumæ, & postea superveniant alii testes, deponentes similiter de fama, non est iterum torquendus. Quia non dicitur novum indicium supervenisse, sed nova probatio prioris indicii, ut notat Clar. loc. cit. Locat. in Indis. Inquis numero tortura, Cabal. resol. crim. to. 1. cent. 2. cas. 195. numero 43. Et quia indicia priora fuerunt per torturam sublata, nec possunt amplius pro indiciiis deservire, ut per Farinac. de inquis. q. 4. numero 19 in addit. post 3. volum. consil. Franch. dec. 577. Guéb. cons. 50. numero 42. & Caren. ibid. numero 150.

Pariter si reus fuerit leviter tortus, & indicia contra eum sint valde urgentia, potest iterum torqueri, etiam si nova indicia non superveniant. Quia tunc non censentur plene purgata priora indicia. Cavendum tamen est, ne quid nimis severum committatur. Sæpe enim contingit ob sævitiam tormentorum multos fateri, quæ non commiserunt. Ut autem intelligatur, quando per torturam indicia sint plene purgata, iudicio prudentis Iudicis committenda est qualitas personæ, & tortura inflicta cum gravitate indiciorum.

Reo autem sufficienter convicto, si torquendus sit super intentione, & complicitibus danda est tortura cum clausula, citra præjudicium probatorum, ne persistendo in negativa, purget probationes, quæ contra se extant. Et dum torquetur, non est interrogandus de delicto principali, de quo est convictus, sed tantum de iis, quæ spectant ad investigandam intentionem suam, & complices. Si namque reus interrogaretur super delicto principali, & persisteret in negatione, purgaret omnes probationes contra se ipsum factas, nec puniri posset, pœna ordinaria, sed tantum extraordinaria. Et tunc protestatio nihil operaretur, quia esset contra facta. Secus verò si reus non interrogaretur, nisi super intentione, & complicitibus. Tunc enim si in negativa persisteret, damnandus esset ad pœnam ordinariam. Quia per dictam protestationem solum redditur Fisco jus illum puniendi, ut per Boët. dec. 163. numero 13. Villagut. in pr. lib. 7. cap. 1. concl. 4. Boss. tit. de indic. ante tortur. numero 150. Decian. cons. 93. numero 20. vol. 2. Pitigian. in pr. cr. p. 3. cap. 6. in addit. lit. B. Binsfeld. in com. de malef. & mathem. leg. 7. q. 1. concl. 3. Souffm in aph. lib. 2. cap. 39. numero 44. & seq. Delium d. lib. 5. sect. 9. §. ceterum si reus, Diam p. 4. tr. 6. resol. 32. & Carenam p. 3. tit. 12. §. 24. aliiq. communiter.

Quoties autem tam apertæ sunt criminis probationes, ut de facti veritate Iudex dubitare nequeat, non solum frustra, sed etiam inique faciet, si reum questionem ac tormentis subiiciendum esse pronunciet, Clar. d. q. 64. numero 7. & 8. Ita enim fiet, ut si nihil ab eo tormenta extorserint, aut absolvi postea debeat, aut saltem mitius puniri, pœna ordinaria in extraordinariam commutanda, idem Clar. ibid. numero 38. tamen si probationum jam naturæ autoritas excepta sit, quod his verbis fieri solet: *sine præjudicio probationum resultantium ex processu*. Non potest enim exceptio illa facere, quin tanta rei patientia & constantia de probationum fide aliquid detrahat, aut commiserationi, quæ sinceræ justitiæ comes est, aliquid adiciat. Et tamen iniquum sit ob id solum aut absolvi, aut mitius puniri reum, quod obstinatam hominis perveraciam tormenta non fregerint, sicut & alia ex parte inhumanum fuerit, reum, cui omnimodo capitale supplicium subeundum est, sive in tormentis

crimen fateatur, sive neget, tormentis quoque subijci nulla veniæ spe recreatum. Ita enim fit, ut ex eodem crimine reus bis condemnari videatur contra l. *sanctio legum* ff. de pœn.

Quamvis autem Salycetus in l. *si sibi* C. de adult. & in l. 3. C. ad leg. Jul. majest. & in l. ea quidem C. de accus. & Gomez to. 3. var. cap. 13. numero 25. teneant, reis pluries tortis, ac negantibus delictum, esse eorum causam indecise relinquendam, Eymericus tamen p. 3. in instruct. circa quæst. reo numero 159. ibique Pegna com. 39. tradunt, quod verior sententia est, in hoc casu, reum esse expediendum, & ejus causam decidendam, ac debito fine terminandam. Quia est vulgaris illa regula, quod actore non probante, reus debet absolvi. l. actor C. de probat. l. quid accusare C. de edendo. Quod latissime probat Gomez. loc. cit. Et ab hac sententia non est recedendum. Unde idem Pegna cum Eymerico ibidem ait, reum sufficienter tortum liberandum esse absque aliis pœnitentiis.

In tormentis autem reus expositus, si volverit detegere veritatem, si requirat Iudices, quod per sententiam expediatur, illam non poterunt ei denegare, & ferenda est, quod de tali crimine, ne quo fuit delatus, meritis processus diligenter discussis, non invenitur probatum aliquid legitime contra eum. Ita Eymericus loc. cit. ubi notat Pegna, quod numero 157. singularis est, ac tutissima, & penitus observanda hæc Eymerici doctrina de non iterandis tormentis, nisi nova indicia superveniant. Eam tamen tradunt communiter Doctores speciatim Bartol. in l. unius §. 1. ff. de quæst. Odofredus, Cynus, & Salycetus in l. fin. C. de quæst. Alex. lib. 1. cons. 5. numero 5. Nova autem indicia dicuntur, quæ à primis differunt specie & substantia.

Si reus in tortura confessus sit delictum, & deinde noluit illud ratificare, sed confessionem factam revocavit, potest iterum torqueri, etiam si alia indicia non superveniant. Nam illa confessio primum facta in tortura, dicitur novum indicium sufficiens ad novam torturam, ut per Bartol. in d. l. unius §. reus, ff. de quæst. & hanc opinionem esse communem ajunt Boss. tit. de tort. & alii, quos sequitur Clar. §. fin. q. 21. & d. q. 64. Alias enim prima tortura esset omnino inutilis, quia omnis reus, ut pœnam evaderet, nunquam delictum ratificaret. Verum in hoc casu vitanda est crudelitas. Immanis enim carnificum sævitia esset, nimis reum in tormentis detinere, quia ratificare noluit.

Si præcedentibus indiciiis ad habendam de reo questionem sufficientibus, quæstio habita sit, quæ criminis confessionem extorserit, etiam extra tormenta, ut fieri solet, repetitam. Hoc etiam omnino necessarium est, alioqui non sufficeret illa confessio ad condemnandum, Clar. d. q. 64. numero 40. secus est in spontanea, idem Clar. q. 65. in princ. quæri interdum solet, an confessus revocare confessionem possit. Et placet non posse. Confessio enim, etsi sola satis non prober, Clar. d. q. 64. numero 44. in fine, & q. 65. per totam, potest tamen fieri, ut præterea cum ejusmodi indiciiis conjuncta sit, quæ indubitate probent veritatem, cum non præcedentibus indiciiis non possit haberi quæstio, Clar. q. 55. numero 14. Itaque nil prodesse potest hoc casu revocatio, nisi reus prober falsam, & erroneam fuisse confessionem, Clar. d. q. 64. numero 44. & q. 55. n. 18. saltem per indicia contraria.

Certum plane est, non esse quenquam de homicidio condemnandum, quantumcunque probationes

urgeant, & indubitata videantur, adeoque licet confessio ipsius concurrat, quin prius constet de corpore mortuo, Clar. q. 55. numero 10. & seq. & d. q. 64. numero 3. junctis iis, quæ idem tractat q. 4. quando dicatur constare de delicto. Quod audiendus non sit perire volens l. non tantum in fin. ff. de appel. l. 1. §. 1. & 5. ff. de quest. l. 1. ff. de S. C. Syllan. Nec desunt exempla multorum post reorum supplicia reverforum, quod falso occisi dicebantur, ut testatur Clar. d. q. 55. numero 10. & 21. sed tamen non debet ea res facere, ut si gravissimis indiciis reus urgeatur, eo minus quaestioni subijciendus sit, quod de corpore mortuo nondum appareat, puta si aliquando appareant aliqua indicia criminis, ut in casu quem refert Clar. d. numero 11. ex Chassaneo super consuet. Burg. & q. 4. numero 4. Et si enim is potissimum habenda quaestiois usus est, ut extra per vim tormentorum confessione rei, sequatur mortis aut naturalis, aut civilis condemnatio; est enim tortura preparatorium ad mortem vel naturalem, vel civilem, vel saltem ad poenam corporalem; alioqui non procedendum ad torturam, Clar. q. 64. numero 4. Tamen fieri potest, ut ea reus in tormentis fateatur, ex quorum cognitione sciri possit, ubinam gentium cadaver extet, ut de corpore mortuo constare queat, nec quicquam desit ad infligendam condemnationem. Idque indubitatum censeo, si de morte ex maleficio, vel assassinio agatur. Nam & quod magis est, sunt qui in hoc scelestis genere admittendum putent, ut quamvis de corpore trucidato non constet, perveniatur tamen ad sententiam condemnatoriam, non solum propter immanitatem flagitii, sed ob id etiam, quod hujusmodi hominum genus curare soleat, quantum potest, ne usquam cadaver reperiri possit, ut in casu illo Chassanei & Julij Clari, & de Sigis extant exempla de cadaveribus elixis ad unguentum demoniacum parandum. Adde Ias. in l. jurisjurandi C. de testib. Boer. q. 164. numero 10. & Alex. conf. 19. lib. 7. Videtur tamen sufficere, ut constet de corpore mortuo per famam, ceu tractat Boerius ex Baldo, quem citat d. numero 10. sed & in iis, quæ sunt valde difficilis probationis sola fama criminis potest facere indicium ad torturam, idem Clar. q. 21. numero 1.

Quod dici solet, melius esse absolvi nocentem quam innocentem demnari l. absentem ff. de poen. facit, ut quoties incertum est, qui ex pluribus reis crimen patriverit, non solum ad ultimi supplicii condemnationem pervenire non oporteat, sed nec ad habendam de hoc, aut illo quaestionem, Marfil. sing. 217. hoc procedit, cum apparet, fieri non posse, ut omnium condemnandorum iusta causa sit. Incertitudo enim facit, ut uterque debeat absolvi, cum poena esset corporalis, secus si esset tantum pecuniaria, quia tunc melius esset utrumque condemnari, ne delicta maneat impunita. Sic distinguit Clar. q. 60. numero 31. nempe cum delictum non potuerit ab omnibus committi. Alioqui si tale crimen proponatur, quod ab omnibus committi potuerit, & cujus presumptione omnes æque urgeantur, habenda erit de omnibus quaestio, si aliud nihil obstat præter incertitudinem, Clar. in §. homicidium numero 37.

Reum, qui bis tortus, bis in tortura confessus est delictum, sed bis etiam suam confessionem revocavit, nolendo illam ratificare, esse tertio torquendum, asserunt Clarus §. fin. q. 21. Gomez 10. 3. var. d. cap. 13. numero 27. Delrius lib. 5. magic. q. 32. alique apud ipsum, & Baiard. ad Clar. loc. cit. numero 140. ubi ait, hoc esse relinquendum arbitrio iudicis, qui considerare debet gravitatem delicti, qualitatem rei, & qualia præcesserint indicia,

quæ omnia esse possunt adeo urgentia, ut ipse iudex recte possit arbitrari, rđum etiam tertio esse torquendum.

At Simanchas de cath. instit. tit. 65. n. 82. Canter. in quest. crim. cap. 2. de prob. per testes q. 1. n. 67. Locat. in pr. Inquis. v. Tortura §. sed pone, Soula in aph. lib. 2. cap. 39. n. 39. Sanchez consil. mor. lib. 6. cap. 3. dub. 15. n. 14. Pegna p. 3. com. 39. Farinac. q. 38. n. 106. Diana p. 4. tr. 6. resol. 24. multique alii docent, non esse tertio torquendum, nisi in uuo tantum casu, quando bis levissime fuerit tortus, & in posteriori tortura nova indicia priori confessioni addiderit. Quia confessio in secunda tortura facta, ex se non addit aliud novum indicium; nam est eadem cum prima confessione, ac proinde non est sufficiens, ut reus tertio torqueatur. Nec ulla assignari potest ratio, cur tertio torqueri possit, & non quarto, & amplius, quicquid dicat Delrius de hac consuetudine, quæ non est generalis, neque ab omnibus approbata.

Si igitur reus, de quo habita quaestio est, extra tormenta confessus, postea, id est sequenti die, confessionem revocaverit, ductus scilicet ad banchum juris ad ratificandum suam confessionem, quomodo loquitur Clar. d. q. 64. numero 43. iterum torquendus est, ac ita ut ne amplius quam semel, ac iterum ex eadem causa torqueatur, ad hoc scilicet, ut in ipsa confessione perseveret, ut ait Clar. ibid. tamen ut tandiu sit torquendus, donec in confessione ipsa perseveret, sed ut possit de novo torqueri, tanquam si novum aliquod indicium supervenisset, quomodo explicat idem Clar. q. 21. numero 36.

At si reus extra tormenta confessus, postea confessionem revocare velit, non est audiendus, sed perinde condemnandus, si non probeat erroneam confessionem, id est ab alio, quam à se admissum delictum fuisse, Clar. d. q. 64. numero 44 & q. 55. numero 18. aut nisi aliqua urgeant indicia pro revocatione. Boer. q. 165. numero 2. & 3. Rationem afferunt, quoniam qui cogi potest, ut confiteatur, multo magis cogendus est, ut in confessione perseveret, Grammar. dec. 34. numero 60. & dec. 72. numero 4. Marthesil. sing. 55.

Extra indicium autem facta criminis confessio, si repetita sit in tormentis, postea retractari sine causa non potest, id est nisi per confitentem probeatur erronea. Nam nec ante torturam posset retractari quod ad hoc, ut evitaretur tortura, ut contra quosdam disputat Clar. q. 21. numero 17. Ideoque potest ex hujusmodi confessione sequi condemnatio, licet alioqui standum non sit confessioni factæ in tormentis, si non extra tormenta quoque perseveret. Neque sola extrajudicialis confessio sufficit ad probandum, sed tantum ad faciendum indicium ut de reo quaestio habeatur.

Ex quo apparet quanto magis verum sit, confessionem factam judicialiter, & extra tormenta, metumque, id est, post habitam quaestionem, si ei confessioni congruat, quæ in tormentis facta est, sufficere ad condemnationem, neque prodesse reo, quod eam revocet ex intervallo, si non aliquas pro se habeat probationes, aut saltem indicia probabilia ad probandum, quod confessio sit erronea. Quod si ex contrario indicia aliqua contra reum faciant, nemo est, qui dubitet, quin cum ipsius confessione juncta sufficiant ad condemnationem. Non enim hoc casu locum habet, quod tractat Boer. q. 165. ult. quod si existent indicia pro & contra, non debet reus condemnari, sed absolvi. Nam confessio rei, non indicium, sed probatio est. Nec quicquam intererit, an in eadem instantia, anve in causa appellationis revocetur confessio, quæ fuit geminata. Appellatio enim extinguit duntaxat judicatum l. 1. §. ult.

ult. ff. ad S. C. Turpil. l. furti §. 1. ff. de his, qui not. infam. non autem confessionis factas in instantia. Devolvit enim litem in suo statu ad Iudicem appellationis.

Illæ autem duæ vices inferendi torturam non nisi de duobus diebus interpolatis, intelligendæ sunt, ita, ut inter singulas quæstiones vigintiquatuor horarum intervallum intercedere oportet, ne tormentorum sentius adhuc durare videatur, ne alioqui eorundem tormentorum potestate nova confessio extorta videretur, Clar. q. 64. n. 41. ubi ait, tormenta tunc debere saltem per unum diem, vel per unam noctem requiescere. Quod etiam tradunt Farinac. d. q. 38. n. 7. Pegna d. p. 3. com. 39. Carena. p. 1. d. tit. 10. §. 20. n. 154. ac Deltrius lib. 5. magic. in 2. append. q. 33. ubi nullius ait meminisse, qui scripserit uno die bis, aut ter, juxta suam sententiam, repeti torturam posse, nisi quod Bajardus ad Clarum videatur insinuare, quod commune illud dictum Pauli Castrensis, & aliorum fallat in atrocioribus. Et quidem limitatio æquitate non caret, & in criminibus ad S. Officium spectantibus non raro foret necessaria. Sic enim in atrocioribus sceleribus plusquam tres ictus in qualibet tortura dari posse docuit Carrer. tr. de indic. & tort. fol. 163. certa enim regula in hujusmodi tradi non potest. Observandum est nihilominus supradictum horarum intervallum, ut scilicet terror, ac dolor præcedens resideat, & novus metus, ac cruciatus gravior, formidabiliorque efficiatur.

In tormentis igitur confessus reus, aut, quod hac parte idem est, in metu ipso tormentorum, metus enim tortura est, si deventum sit ad spoliationem, & ligaturam ex Claro q. 64. n. 3. nonnisi post quatuor & viginti horas repeti debet, ac interrogari, an in eisdem confessionibus & responsionibus persistere velit, Clar. d. q. 64. n. 41. ubi tamen addit, hoc positum esse arbitrio Iudicis, qui secundum qualitatem torturæ illatæ judicabit, quanto temporis spatio præsumatur cessare dolor ac metus tormentorum. Concludit tamen permittendum esse torto, ut solum per unum diem, vel per unam noctem requiescat, ne si ante interrogetur, durare adhuc tormentorum metus videatur, ut dictum est. Sane nec longius tempus ei dandum est, ne intervertendæ veritatis quam confessus fuerat, rationes comminiscatur. Qua de causâ nec ducendus etiam esset ad illos carceres, in quibus sunt alii carcerati, ne ab ijs persuaderetur suam confessionem revocare. Idem est, si quis torqueatur interpolatis diebus, seu vicibus, quod fit cum plura sunt contra reum indicia, & urgentia, Clar. loc. cit. n. 33. quo casu omnes illi actus torturæ habentur pro unica tortura. Sed hoc non solet fieri, nisi in atrocissimis criminibus.

Observanda insuper est in inferenda tortura distinctio personarum, habita ratione conditionis apponendæ in decreto de torquendo, quatenus vires. Unde alia erit ratio de viro, alia de muliere secundum Guid. de Surar. de indic. & tort. n. 19. vers. sed Iudex consideret torquendo, cujus sit fortitudinis, vel debilitatis, cujus valetudinis, cujus ætatis, Roman. in annot. & Bald. de quæst. & torm. cap. 1. n. 7. vers. Item femina, quia instabile cor habet, Ambert. de Antra de quæst. & tort. n. 3. Chartar. in prax. de interrog. rec. lib. 4. cap. 1. n. 210. mulieres enim sunt viris debiliores, & timidiore, Aristot. hist. anim. lib. 9. cap. 1. D. Thom. p. 1. q. 92. ar. 1. ad 2. & 2. q. 165. ar. 2. in concl. ad 1. Bald. in rub. n. 1. de prohib. cohab. Cler. & mulier. Buratt. conf. 146. n. 5. vers. mulieres, quæ non timenda timere solent, ac in levioribus trepidare lib. 4. Boccac. ad Constit. Marth. glos. 8. n. 2. laus Traquel. de leg. connub. l. 9. n. 158. Picc. ad stat. Urb. cap. 1. n. 151. glos. 2. n. 6. & Zach. in quæst. medicoleg. lib. 5. tit. 2. q. 12. n. 26.

Nec ad eandem mensuram ac indistincte quisque torquendus est per textum in l. 3. §. ignoscitur ff. ad S. C. Syllan. & ut arguunt Doctores per l. quæstionis modum 7. & l. de minore 10. §. 1. ff. de quæst. Marfil. in d. l. 7. n. 71. ex mente aliorum inquit, quod Iudex non debet per se arbitrari, sed cum consilio peritorum ex ratione textus in cap. ne innitatis de constit. ibique Barbos. n. 4. ex Rub. dec. 99. relata à Ricc. collect. 977. sub. initio, Fermos. in d. cap. ne innitatis q. 1. n. 10. Unde constare debet de iudicio peritorum, an reus sit torquendus & per quantum temporis spatium.

Torturæ autem efficacia tanta est, quod omnia indicia quomodolibet contra reum prætensa ex quovis capite, non obstante quavis protestatione præservativa Iudicis, penitus purgantur, saltem quoad pœnam ordinariam, & talis protestatio reputatur contraria facto, si fuerit interrogatus ante torturam de omnibus in processu contentis, scilicet an disposuerit dicere veritatem indefinitè ex consilio Caphali 32. n. 18. Bossi. tit. de confes. n. 29. & tit. de indic. ante torturam n. 130. Cavalcan. de brach. reg. p. 3. admittit, posse cum protestatione, quando Iudex habet brachium regium, at secus, ut ibi n. 271. vana esset protestatio, Chartar. loc. cit. lib. 9. cap. 2. n. 68. 70. & seqq. & in tr. de execut. sent. capto hannito cap. 2. n. 70. cum binis seqq. Quia tunc absolute protestatio dicitur contraria facto, & ab ea recessum, Bertaz. conf. 53. n. 24. & 25. in specie protestationis conf. 150. n. 12. ubi censetur veritatem dixisse, & conf. 209. n. 12. ibi, & quod procedit etiam factis protestationibus per Iudices conf. 266. n. 1. 2. & 3. ubi etiam factis protestationibus, & cons. 333. n. 6. & 7. & cons. 408. n. 16. & cons. 427. n. 1. & cons. 528. n. 1. Farinac. conf. 10. n. 18. Lazzarin. sub. eod. conf. n. 39. Arrigon. n. 47. conf. 11. n. 30. & conf. 175. n. 19. & 20. rejecta opinione contraria & in terminis protestationis insufficientis de indic. & tort. q. 40. n. 20. & seqq. Ex quibus sine dubio dici potest, hanc declarationem, uti verissimam communiter esse à Doctoribus receptam, signate n. 25. ibi & id quando Iudex in tortura interrogat, sive monet reum ad dicendam veritatem, Guazzin. tom. 2. defens. 30. cap. 40. n. 6. Scannarel. de carcer. visit. lib. 2. §. 1. cap. 30. n. 9. & 10. §. 6. cap. 3. n. 8. 9. & 10. ibique, declaratio procedit, etiam si Iudex protestetur se procedere ad torturam super una parte indiciorum tantum, quia habetur nihilominus pro illata super omnibus, & per illius sustentationem illa purgata censetur, Ctax. ad reor. defens. discept. 3. n. 53. de Ballis de indic. & quæst. q. 6. numero 7. ubi de magis communi.

Quare definitive reus est absolvendus, cum talis etiam sit virtus, ac efficacia torturæ præter supradicta, ut inserviat pro testimonio veritatis, & facit dictum torti verum juxta theoriam Alberici communiter amplexam in l. edictum n. 2. ff. de quæst. ibique Marfil. n. 2. & in pr. §. quoniam n. 40. & 41. ac fusi- us sing. 226. n. 2. ibi & magis videtur verum illud, quod dicit, & negat cum perseverantia ipse reus, qui melius scit, an deliquerit, quam alius, Iodoc. in pr. cap. 40. n. 3. Boër. dec. 163. n. 14. ubi ait, quod beatus homo, qui se omnino tenere potuit in tormentis, quoniam absolveretur, & melior quam ante accusationem reputabitur ex Jacobo de Bellovisio, quem in his terminis sequitur Grammat. dec. 96. n. 2. & 3. & conf. 64. n. 10. Zuff. de legitim. proces. q. 60. n. 49. quia tortura loco defensionis succedit & loco testium habetur.

Alter torturæ effectus est in casu, in quo agitur ex prætensis delictis, à sociis commissis, quod tortura illata uni ex dictis sociis exonerat ab indicis prætensis alios socios ex ratione textus in l. 1. §. si quis ultro ff. de quæst. juxta Richardi disputationem, quam ibi com-

memorat Bartolus *n. 5*. Ubi firmat in hoc casu tales defensiones prodesse aliis de eodem crimine simul notatis, Marfil. *n. 45*. Olsch. *dec. 70. n. 19. & n. 21*. de communi exemplificans in exculpatione socii criminis, & pro constanti Farinac. *cons. 190. n. 14. & cons. 138. n. 25*. in principio, & hoc idem firmavit Portius *sub eod. cons. numero 32*. idemque Farinac. *cons. 161. n. 1*.

Idque præsertim quando in causa proceditur de voto Com. Cardinalium supremæ Inquisitionis. Tunc enim non poterit Iudex executor inferre torturam socio criminis ex indiciis pro sufficientibus tunc habitis ab eisdem Eminentissimis, & postea enervatis per sustentationem unius socii criminis ex vulgari regula, quæ de novo emergunt &c. de novo proponendus erit articulus pro nova resolutione habenda. Nam licet decretum S. Congregationis fuerit, quod rei torqueantur, attamen illud erat executioni mandandum indiciis tunc præponderatis existentibus per ea, quæ tradunt Doctores ex ratione textus *in d. l. 1. §. fin. ff. de quest. & ad rem Bald. in l. addictos 7. n. 3. C. de episcop. aud. & in l. un. n. 45. vers. dicit Innocentius* quod si post confessionem & condemnationem de innocentia liquet, non debet fieri executio corporalis, ut ipse notat, *C. de confes. Felin. in cap. consanguinei 11. n. 7*. ibi, quod per novam notitiam innocentia rei etiam confessi, & etiam condemnati debet suspendere executionem, *de sent. & re judic. Chartar. de execut. sent. capto bann. in præfat. n. 60*. Eo magis in casu, in quo agitur non de confesso, non de condemnato, non de convicto, sed de eo, contra quem ad summum prætendi poterint indicia remota, & habentia dubitationem.

Porro inter alios ægrotos, qui torqueri nequeunt, recensendi sunt Epileptici, sive qui morbo comitiali afficiuntur, ut per Joseph. Ludovic. *decis. Lucen. 13. n. 52*. Farinac. *de indic. & tort. q. 41. numero 93*. Lucatel. *in comp. lucubr. de tortur. inspect. 4. n. 8*. Late Giurb. *cons. 8. & in specie morbi comitialis Zach. lib. 6. medicoleg. tit. 2. q. 4. n. 8*. Quod constare potest etiam ex attestazione sacerdotum, de quorum integerrima veritatis fide non est dubitandum per textum *in can. 1. d. 41. can. in scripturis de 96. & apertius in can. absit 14. caus. 11. q. 13*. ibi: absit, ut quicquam sinistrum de his arbitremur, qui apostolico gradu succedente Christi corpus sacro ore conficiunt, quamvis fides sint extrajudiciales, cum aliàs Rota unicæ attestationi extrajudiciali personæ religiosæ crediderit coram Mantica *dec. 325. n. 1. & 2. & coram Panzirolo dec. 11. numero 9. p. 7. recent. & coram Merlino dec. 714. numero. 16*. in quibus agebatur de concludenda simulatione, eoque magis in hoc casu, in quo agitur ad defensionem inquisiti.

Signa autem imminentis epilepsiæ sunt nervorum trepidatio, splendores instar iridis, oculis obversantes, odoris fædi sensus, vertigo, venarum sub lingua flavedo. Præsentis verò subitus lapsus, membrorum non proportionata ad materiam, ut vocant faciei contorsio, mugitus, stridor, vel arcta collisio dentium, digitorum stricta constrictio, urinæ, vel facum involuntaria emissio, spuma ovi candido similis, oblitio eorum, quæ præcesserunt, inordinatus linguæ motus, capitis dolor & rotatio, pallor faciei, turbulentiæ insomniorum imagines, tenebræ oculorum. Recte quidem, nam de pallore faciei certi sumus ex aspectu, & pariter de oculis turbulentis. Secundum enim Archid. *in can. nec solo numero 1*. animæ perturbatio, vel hilaritas in oculis apparet, *caus. 32. q. 5. Zaccut. de medic. princip. lib. 2. hist. 113. dub. 64*.

Quod prognosin attinet Epilepsia morbus est diuturnus, contumax, in infantibus, senibusque, ut plurimum letalis existit. Epilepsia hæreditaria im-

medicabilis est, quæ à causis externis, & prava vitæ ratione originem ducit, curationem admittit: Comitiales quippe morbi, quibus ante pubertatem contingunt, depositionem accipiunt, at quibus quintum & vigesimum annum agentibus fiunt, eos fere ad mortem usque comitantur. Priores per ætatis decursum ab his affectibus liberantur, quoniam post pubertatem fulgor emicans nativi caloris producit, qui causas morbificas potenter discutit. Adde, quod tunc in fœminis menstrua erumpant, per quæ impuritates corporis expurgantur. Posteriores autem cum his affectibus commoriantur, quoniam illi, ut plurimum inemendabili vitio cerebri corripuntur.

Vehemens Epilepsia sæpe in paroxismo ægrotantem è medio tollit, vel enim in apoplexiam degenerat, vel propter pravitatem symptomatum, & violentam cerebri concussionem tota illius æconomia evertitur, ut interdum particule illius diffingantur, & aliquando processum mammillarium portiunculæ per nates explodantur. Epilepsia ab humore melancholico oriunda in melancholicam insaniam interdum transit, quando videlicet iste humor à ventriculis cerebri in substantiam illius transmittitur. Etenim idem humor dum cerebrum, ut partem instrumentalem ventriculos obstruendo, aut tunicas eorum divellendo afficit, Epilepsiam efficit; dum vero ipsam cerebri substantiam, quæ functionum principum sedes est, ut simularem partem offendit, naturale ipsius temperamentum vitiando, & animales spiritus corrumpendo delirium melancholicum inducit. Unde Hippocrates *lib. 6. de morb. vulg. sect. 8. aphor. 54*. inquit: *aira bile vexati morbo etiam comitiali corripitur magna ex parte consueverunt; & morbo comitiali Laborantes aira bile vexari*. Illi affectus in se invicem dupliciter degenerant, vel per materiæ morbificæ transpositionem, & sic uno exoriente, alter desinit, vel per materiæ propagationem, & tunc uterque affectus permanet, Epilepsia pituitosa diu perseverans successu temporis in apoplexiam, vel paralyfin desinit.

Insanabilem esse, ait Rota *dec. 236. numero 1. p. 2. recent*. Secundum tamen varias species, de quibus Fernel. *de part. morb. & symptom. lib. 5. cap. 3*. ubi plerunque leviter existit, cuius non tam expressi sunt symptomata; nam vertigini finitima hæc est ut quasi medio ordine inter vertiginem, & Epilepsiam Causa interior traditur humoris pituitosi, aut melancholici ingens copia, quæ repente cerebri ventriculos, meatusque inficiens, efficit, ut æger cohibito animali spiritu, corruat. Concinit Sennert. *instit. med. lib. 2. p. 3. cap. 9. sect. 1. & 2. cap. 6. & medic. pract. lib. 6. p. 1. cap. 5*. Difficilis juxta historiam relatam à Panarolo *obser. medic. pentecost. 4. obser. 47*. Incurabilis apud Tamburin. *de jur. Abbat. tom. 1. disp. 5. q. 21. numero 28*. Conciliantur juxta distinctionem superius traditam.

Requiritur igitur ad hujusmodi ægrotos torquendum judicium peritorum juxta *cap. significasti de homic. ibi: ut peritorum judicio medicorum*, ubi Barbo. *numero 3*. saltem duo, Bertaz. *cons. 33. numero 12*. Franc. Marc. *dec. 70. numero 3. p. 2*. Guazzin. *2. defens. 30. cap. 16. numero 1*. aliique relati à Giurba *d. cons. 8. numero 2*. Medici autem, & non chirurgi, sive Medici vulnerarii, qui non ex diagnosticis intrinsecis, sed extrinsecis tantum arguunt, & in ocularibus morbis, tumoribus, & apostematibus versantur, ut per Mercat. *in instit. ad usum & examen eorum, qui luxatoriam exercent artem, & per Petr. Servium in suis instit. lib. 3. de chirurgia cap. 2. in princ.* quæ manulem operationem significat, quæque complectitur omnia, quæ morbis curandis manus adhibentur.

Tempus quoque torturae mensurandum est, ut si decerneretur tortura per spatium mediae horae circiter, hæc dictio ex subiecta materia & ex sua essentia, semper ad tempus, quamvis non determinatè. Specular. in pr. p. 2. lib. 2. de disput. & alleg. Advoc. §. post hoc numero 9. Barbos. dict. 15. numero 16. & eundem sensum habet dictio circa, quæ in hac re accipienda est continuativè ultra mediam horam, hoc est ad horæ quadrantem, Redohan. de Eccles. non alien. q. 10. numero 16. Grat. dict. 29. numero 2. Romæ gravissima tortura est per spatium horæ ex Constitutione Pauli I. 71. alias 44. rub. de judic. crim. §. 31. sicque peritos Iudices, ac Medicos consuluisse, constat ex Foller. in pr. v. rei indurati numero 16. Ubi raro ultra horam, Chartar. in pr. interrog. reos lib. 4. cap. 1. numero 113. ubi ad summum per integram horam, ut qualitas delicti ac personæ & indiciorum postulat, præcipue si indicia debilitata sint per torturam complicitis, ut per Farinac. de indic. & tort. q. 38. n. 47. & leg. ubi ait, quod ad hanc torturæ speciem nunquam Iudex devenire debet nisi prius indicia sint urgentia, & bene probata, & ob id reus sit suspensissimus, & quod habeat membra robusta, & quod crimen sit atrox, & scandalosum, ut puta si esset furtum magnæ rei, vel sacræ, vel aliud turpe sacrilegium, aut factorum abusus, aut homicidium grave, vel falsitatis litterarum Apostolicarum & similia numero 54. cum verè casus sit ad mensuram secundæ, vel tertiæ gradus juxta notata per eundem Farinac. loc. cit. quod repetit Guazz. d. 10. 2. defens. 50. cap. 22. numero 5. Scannarol. de carc. visit. lib. 2. §. 6. cap. 3. numero 5. Ciarlin. contrav. 10. 2. cap. 181. numero 69.

Unde illa continuatio ultra mediam horam refertur ad excessum, cui si conjungitur & negativa complicitis in tortura, ex qua remanserunt vel extincta, vel debilitata omnia indicia contra reum adeo, ut contra ipsum non videatur esse locum torturæ, ac etiam negativa rei per curriculum semihoræ, & ultra, certè nedum repetitio, sed illa excessiva continuatio videtur sine indicibus illata, & sic si fieret confessio, esset invalida, Foller. in pr. v. etsi confitebantur n. 1. ubi ampliat, etiam si agatur de crimine læsæ majestatis, & Iudex haberet liberum arbitrium n. 32. nec convalidari, etiam si postea supervenissent indicia, Baldas. de Angel. ibi in addit. numero 1. ac etiam si esset ratificata, Farinac. tract. q. 37. n. 100. & à n. 115. præsertim Romæ ex constitutione Pauli III. de qua Scannarola d. lib. 2. §. 7. numero 1. & ante eum Chartar. d. lib. 4. cap. 1. numero 51. & 133. ac fusc. Guazzin. d. defens. 30. cap. 38. ac 39. Nam tortura non infertur ad liquidandum delictum, cum debeat prius de delicto liquere plene & concludenter, sed ad liquidandam personam delinquentis, contra quam urgere debent indicia à Doctoribus ponderata, Brunor. à Sole q. 51. numero 186. Huazzin. cit. defens. 30. cap. 4. numero 26. & Gizzar. qui alios congerit discept. 22. numero 41.

Ex quibus satis liquet, quod in hoc casu non sit locus repetitioni, & quod attendi debeat confessio rei facta in excessu primæ torturæ continuato per ligaturam manuum spatium trium circiter horarum. Unde standum est revocationi primæ in omnibus, ac per omnia, etiam si in repetitione confessus iterum fuerit, & postea non integram confessionem revocaverit, sed illius partem, quia non afficit, attenta injustitia repetitionis, ut in specie Farinac. d. q. 38. numero 78. & 82. & longa carceratione, ut per Giurb. 6. d. cons. 8. per totum.

Quod sane comprobarent rei confessiones inconstantes in tormentis juxta notata per Merend. cons. 91. numero 40. lib. 2. cum satis dicatur de errore confessionis constare quotiescunque viget metus, ut de communi Giurb. cons. 16. numero 12. Quia formi-

do tormentorum semper durare præsumitur, donec non solum tortus, sed territus ab eodem Iudice in cæceribus derinetur, Petr. Calophat. inter cons. crimin. divers. conf. 93. numero 22. & seq. lib. 2. & faciunt quæ ponderat Farinac. q. 43. numero 20. Quare semper urgeret negativa illa rei in prima tortura spatio semihoræ & ultra, neque ratificatio facta in parte confessionis in tortura, indebite repetita, habenda, est in consideratione, ut per Bero. q. 126. ubi ait quod si quis dicat primo se homicidio domi facto intervenisse, postea dicat, illud in Ecclesia factum fuisse, confessio hujusmodi, tanquam non certa, non nocet; nec dicendum est, quod cum simpliciter id, quod ab eo dictum est ratificaverit ipse, confessionem secundam ratificaverit, quia ipse generaliter ratificavit, & confirmavit id, quod semel dixit, & confessus est. Ideo ratificatio, tanquam generalis, & non specifica non debet magis ad ultimam, quam ad primam confessionem referri, etsi ad utramque referretur, esset contraria, & incerta; quo fit, ut nocere non debeat, & quia confessio & probatio dubia non nocet, cum aliis, quos in id refert de Ballis de quest. & torm. q. 24. n. 1. & seqq.

Virtus quoque torturæ est quod qui infamis est, sive juris, sive facti infamia, adeo parum idoneus testis est in criminalibus, ut ne quidem indicium faciat ad habendam de reo quæstionem, quia testis infamis nullam potest fidem facere sine tormentis Clar. q. 25. in princ. Excipe casum l. famosi ad leg. lul. Majest. & cap. in fidei favorem de heret. ut alibi diximus. Cui similis ille est, qui se criminis socium fatetur. Hic enim propriam sibi turpitudinem objicit. Sed tamen si quod extra tormenta testati sunt, in tormentis repetierint, facient indicium, quod antea non fecerant, ut ex iis videre est, quæ tractat Clar. d. q. 35. ubi addit aliud exemplum de teste vario & vacillante, qui firmat dictum suum in tortura. Idem de vili persona, etsi hoc tandem relinquat arbitrio Iudicis. Ideoque licet nihil priori testationi adjecerint, tamen quasi ex nova causa locus erit habendæ de reo quæstioni. Nec novum est, ut testis persona, quæ alioqui minus esset integra, per patientiam tormentorum integra fiat.

Cui verò gratia criminis capitalis facta est à Principe; nec enim dubitatur, quin possit Princeps cujuscunque criminis gratiam facere, Clar. q. 59. per totam, si socios criminis indicare nolit, licet de crimine gravissimo agatur, puta quod ad læsæ majestatis divinæ, aut humanæ causam pertineat, non ideo torqueri potest. Absurdum enim est, & iniquum torqueri pro aliorum delictis eum, qui proprii gratiam meruerit l. sancimus C. de pœn. & l. ult. C. de accusat. nisi tot condemnationis, aut habendæ quæstionis causæ concurrant, ut beneficio Principis indignus videri debeat, ut si obrepserit, vel subrepserit Principi, Clar. ibid. n. 9. Quod cum evenit Principem ante omnia consuli, in eamque rem ad eum rescribi oportet, ut in l. si quis filic. §. quid tamen, ff. injust. rupt.

Quoties autem iuxta aliqua causa est, propter quam Episcopus & Inquisitor putent moderatiorem habendam de reo quæstionem, pro modo scilicet indiciorum, & qualitate criminum, ac personarum, Clar. d. q. 64. numero 33. debent secretiori placito id constituere, non eo ipso, quod reo pronunciandum est, ne alioqui obstinatoris mendacii materiam ea res præbeat reo. Illud sane frequentius est, ut ei, qui quæstionem habiturus est, in secretis mandatis detur, ne severius, & inhumanius reum torqueat, puta modis exquisitis, & non consuetis, quod si quis adhibeat, hoc ipso teneri debet, sicut etsi torquendo modis consuetis excedat modum consuetum ita, ut, si forte reus in tortura moriatur, Iudex teneatur de homicidio, si excesserit dolo malo, aut si culpa, saltem juxta modum

dum culpæ, Clar. d. q. 64. numero 36. & seq. Quemadmodum ex contrario interdum, si criminis probationes, delictique circumstantiæ id exigant, mandari solet, ut reus omnino inhumaniter & tanquam cadaver torqueatur, scilicet cum Iudici constitutum est, reum omnimodo ultimo supplicio afficere, etiam si in tormentis negare perstet, ob evidentes, quæ aliunde suppetunt criminis probationes. Quod tamen nunquam faciendum est, nisi ut detegantur loci criminis, idque cum protestatione, quod id fiat sine præiudicio vel confessi, vel convicti criminis, ut per Clar. d. q. 64. numero 7. & 8. ubi addit, moderate torquendos esse, de quo supra; nullo tamen in eam rem decreto conscrip- to.

Postquam autem Episcopus, & Inquisitor mandaverint, ut à tortura reus deponatur, brachia adaptentur, & reveſtiatur. Mandare etiam debent, ut ad locum suum reportetur cum clausula, illum torturæ iterum subiiciendum, quatenus opus sit, ut advertit Clar. d. q. 64. Gilhausen. sect. 3. numero 51. Chartar. in pr. interrog. reos lib. 4. cap. 1. numero 116. Caren. p. 3. tit. 10. §. 23. numero 173. Deinde si reus confessus sit, ut ad ejus condemnationem procedatur, necessarium est confessionem suam ratificare, ut patet ex Glossa in l. servus C. ad leg. Jul. de vi publ. & tradunt Simanch. de cath. instit. tit. 65. numero 67. Suarez de Paz in pr. to. 1. p. 5. cap. 3. §. 13. numero 23. & seq.

Ratificatio verò delicti commissi, & confessi in tortura, fieri debet extra locum tormentorum, ut notatur à Glossa in l. 2. v. aliquid C. quar. appel. non recip. & in in d. l. servus C. ad leg. Jul. de vi publ. & à Simancha de cath. instit. d. tit. 65. n. 67. Et ut advertit Farinac. de hæres. q. 185. §. 8. numero 150. ad effugiendam suggestionem, non lecta præcedenti confessione, moneatur reus ad repetendum, quod in sua confessione per torturam, vel per quid aliud simile in effectu dixerit. Sicque per ipsum repetita dicta confessione in substantia, legatur postea per extensum eadem confessio, & requiratur ab ipso reo, an ea, quæ ipsi lecta fuerunt sint illa eadem quæ confessus fuit per torturam, vel per quid aliud simile, & an ea tanquam vera confirmare, sive ratificare velit, atque intendat.

Quando autem fieri debeat huiusmodi ratificatio, Bartolus, & alii in l. 1. §. Divus severus ff. de quaest. docent, relinquendum id esse arbitrio Iudicis. Putat tamen Gomez tom. 3. var. d. cap. 13. numero 24. quod transire debeat spatium unius diei naturalis vigintiquatuor horarum. Idemque sentiunt Pegna p. 3. direct. com. 39. numero 158. & Sous. in aph. qui recte subdunt benignius esse, hanc ratificationem fieri post duos, vel tres dies ex tempore, quo inflicta fuit tortura, ne adhuc tormentorum dolor, ac vehemens animi turbatio durare videatur. Et ideo Inquisitores in tertium diem ratificationem rei differre solent, ut notant Simanch. de cath. instit. d. tit. 65. numero 71. ac Miranda in ord. indic. to. 2. q. 26. ar. 17. concl. 5.

Si autem reus confessionem factam in tortura revocaverit, & post revocationem iterum illam confessus fuerit, valet hæc ejus confessio, ut ad pœnam ordinariam possit condemnari, ut per Canter. in quaest. crim. cap. 2. de prob. per test. q. 1. numero 67. cum aliis, quos ipse adducit.

Item si confessio in tortura fuerit extra torturam ratificata, & postea reus allegaverit se errasse in dicta confessione, & illam revocaverit, si errorem probaverit, censenda erit revocata, ut per Clarum, Boffium & alios, quos sequitur Cabal. cent. 2. cas. 36. numero 4. Si autem errorem non probaverit,

non iterum ad torturam deveniendum erit, sed ad condemnationem.

Denique reus tortus, & negativus vel fuit tortus cum semiplena probatione tantum, & fuit negativus, & non est puniendus neque pœna ordinaria, neque extraordinaria, sed est absolvendus, Vel fuit tortus cum plusquam semiplena probatione, si fuit negativus, non purgavit in totum qualitatem delicti, & ideo non est simpliciter absolvendus, sed aliqua pœna arbitraria puniendus. Ita statuit Instructio Toletana anno 1561. numero 54. testaturque Cantera loc. cit. cap. 2. q. 22. de reo, ita communiter servari in S. Officio Inquisitionis Hispanicæ. Idem docent Ricc. p. 1. dec. 73. numero 8. Binsfeldius de malef. leg. 7. q. 1. concl. 16. Boff. tit. de inquis. numero 30. Clar. d. q. 64. numero 38. ac Diana p. 4. tr. 6. resol. 33. Et quamvis Simanchus d. tit. 65. numero affirmet, quod si reus in tortura negativus perseveraverit, purgat omnia præcedentia indicia, tamen accipiendus est sano modo, si nempe indicia arbitrio Inquisitorum erant talia, ut per torturam censeantur purgata, ut notat ibidem ipse Diana, & ita etiam accipiendum est, quod de hac re à nobis dictum est. Igitur quando indicia fuerunt gravia, & valde urgentia non purgantur per torturam quoad pœnam extraordinariam.

Porro sicut in tormentis quoque qui est locus frequentissimus, cum pars altera quæstionem, vera fatendi necessitatem vecet; altera sæpe etiam causam falsa dicendi, quod aliis patientia facile mendacium faciat, aliis infirmitas necessarium. Quid attinet plura de his? Crebra, imo quotidiana sunt exempla. Quædam tamen in hac parte erunt propria cujusque litis. Nam sive de habenda quæstione agatur, plurimum intererit quis, & quem postulet, aut offerat, & in quem, & ex qua causa: sive jam erit habita, quis ei præfuerit, quis, & quomodo sit tortus, an credibilia dixerit, an inter se constantia, perseveraverit in eo, quod cœperat, an aliquid dolore mutaverit, prima parte quæstionis, an procedente cruciatio, quæ utrinque tam infinita sunt, quam ipsa rerum varietas.

Parerga, quoad S. Officium eaque pauca, hæc sunt. Tortura minuit abjuramentum, quæ aliàs fit major, & quandoque inhabilis ad torturam abjurat. Quod secus eveniret, si inferretur ei tortura.

Tortura interdum remittitur ratione dignitatis inquisiti.

Carcerati non debent pro tortura inferenda transferri ad palatium Episcopi; si autem Episcopus vult interesse torturæ, debet accedere ad S. Officium.

Episcopus in inferenda tortura adhibere debet aliquem ex suis Consultoribus Iurisperitum.

Episcopus carceratus interrogatur simpliciter super intentione absque tortura, quæ ratione dignitatis ipsi condonatur.

Inquisitores in causis gravibus non debent devenire ad torturam, & actus irrefragabiles, inconsulta S. Congregatione, nisi rei, ac temporis circumstantiæ aliud permiserint.

Tenetur Inquisitor communicare processum cum ordinario ante torturam. Non tamen tenetur mittere illius originalem ad domum Episcopi, nec contra Episcopus ad domum Inquisitoris, sed communicatio & exhibitio processus debet fieri in loco, in quo est constructus.

CONSULTATIO CLXII.

*De Sententia contra Hæreticos, atque alios in
S. Officio inquisitos cum, aliquot Parergis,
sive effatis.*

Partes Iudicis præcipuæ in judicando consistunt, ideoque postquam materia disposita est, ac instructum plene est iudicium, ac ejus esse jurisdictionem constat, & de litigantium, sive de reorum conditione, editioneque plena omnium facta vel per ipsos, vel per eorum procuratores, vel advocatos negotium ex integro explanatum fuit, non debet morari Iudex sententiam suam.

Sententia Iudicialis est idem, quod iudicium, nempe pronuntiatio ejus, quod bonum, & æquum in proposita controversia Iudici videtur *l. sicuti §. sed si quaratur ff. si serv. vend. l. in proposita ff. pro soc. & l. hac venditio ff. de contrah. empt. absolvendo*, vel condemnando *l. i. ff. de re judic. vel iudicium postremum suspendendo*, quod fit per interlocutoriam sententiam. Sententiam, inquit Iulianus, *dicere estimatur is, qui ea mente id pronunciat, ut secundum hoc discedere eos, qui litigant, à tota controversia velit*, in *l. dicere 23. ff. de recept. arb.* Iudicatum autem est id, de quo sententia lata est, aut decretum est interpositum, ut dicitur *lib. 2. ad Herennium*. Et rursus Cicero clarius *de invent. Iudicatum est res assensione, aut autoritate, aut iudicio alicujus, aut aliquorum comprobata*. Id tribus generibus spectatur, religioso, communi, & approbato. Religiosum est, quod jurati legibus approbarunt. Commune est, quod vulgo omnes approbarunt, & sequenti sunt. Huiusmodi ut majoribus natu assurgamus, ut supplicum misereatur. Approbatum est, quod homines, cum dubium esset, quale haberi oporteret, sua constituerunt autoritate.

Sententia duplex, interlocutoria, & definitiva. Interlocutoria est, quæ non decidit principale, vel in totum non finit negotium, sed quæ ad principalis instructionem pertinet, & improprie sententia dicitur, ac proinde in *tit. C. de sententiis*, & interlocutionibus omnium Iudicum distinguitur à sententia interlocutio. Ad hanc interlocutionem pertinent comminationes, epistolæ, subscriptiones Iudicum *l. 2. 4. 5. 6. C. comminat. vel epistol. &c. rei judic. autoritat. non habet. Quod enim magno consensu sententia decerni solet, ut ait Constantinus Cæsar l. fin. C. eod. & l. fin. C. si per vim, vel alio mod. id paucis litteris temere descriptis, definiri fas. non est. Id ipsum intelliges, si Iudex suadeat litigantibus, ut concordent, non enim tollit ideo illis actionem l. ex stipulatu C. de sent. & interloc. omn. Iudic. & sic in similibus. Tot enim sunt interlocutoriarum sententiarum formulæ, quot sunt occasiones interlocuendi, Felin. in *rubr. de re judic. & Bartol. in l. quod iussit ff. eod.**

Definitiva sententia contra est, quæ totum negotium terminat, & facit absolvendo, vel condemnando *l. i. ff. de re judic. l. 3. C. de sent. & interloc. omn. Iud. l. i. & tot. tit. C. sent. rescind. non pos. & cap. illa de accus.* Et propterea post definitivam sententiam Iudex, qui pronuntiavit, Iudex esse definit ejus negotii, ex quo nullum dubium superesset perfectæ definitione debet in *l. Paulus respondit, & l. Iudex posteaquam ff. de re judic. l. si operis & l. pœnam C. de pœn.* Neque eam emendare potest *l. i. C. de senten. ex pericul. recit. cum tamen diversum statuatur in interlocutoria l. quod iussit ff. de re judic. paucis exceptis, in quibus Iudex non potest etiam interlocutoriam revocare, ut notat Lanfranc. ad*

*cap. quoniam, v. interlocutiones numero 46. ac seq. de prob. Ut ecce primo, si Iudex per interlocutionem designat esse Iudex, veluti si declaret se incompetentem Iudicem l. dicere autem ff. de recep. arb. cap. significationibus do Offic. deleg. Secundo si Iudex ferat sententiam absolutoriam ab observatione iudicii, Angel. in l. i. C. sent. resc. non pos. Tertio quando exequutio sequuta est interlocutionem, ex qua jus quæsitum est alicui, Bartol. in l. post sententiam C. de sent. & interloc. omn. Iud. Sed & quando retractatio interlocutoriarum permittitur, bis tantum licet, *l. nn. junct. rubr. C. ne lic. in una, & ead. caus. ter prov.* Et si causæ sint graviores, & alicujus ponderis, neque semel, nisi causa cognita, *l. à procedente C. de dilat.**

Feruntur istæ sententiæ de contentione in iudicium deductis *l. ut fundus ff. com. divid. l. illicitas §. veritas ff. de Offic. Pres. cap. licet Heli de sim. & à Iudice, uti imposita est judicandi necessitas l. fin. §. judicandi ff. de mun. & hon. & decidendi aliqua sententia lites.* In dubio enim si quidem agatur de facti questione, potest absolvere, nulla, aut aliqua, sed non sufficiente proposita probatione; *l. qui accusare C. de eden.* At in facto, de quo constat, de jure hodie non licet dubitare Iudici, sed bene, aut male, nodum debet dissolvere, aut rumpere *l. cum reis C. de pœn.* alioquin si moras neccat Iudex, appellatur ab eo ob denegationem, ut dicunt, juris, vel justitiæ *juxta §. si verò, ut disse. Iud. in anth. & §. non permittere de mand. Princip. eod.*

Neque hodie admitteretur illa formula judicandi *non liquere*, qua usi sunt antiqui, quando litigantium contentiones paribus constabant calculis, utrinque adductis paribus rationibus, ut Iudex cogeretur pronunciare, *non liquere*, ut si creditor asserens mutuum debitum cum debitore æqualis probitatis dicente solvisse, concurreret. Ut fuit etiam in iudicio & scholis sæpe agitata controversia, & adhuc his ejus sub Iudice, num is, qui jactum retis emit, possit petere siquid pretiosius ipsis piscibus, veluti aurum, captum sit, quæ orta fuit olim inter Ionicos juvenes, qui jactum emerant, & Milesios piscatores, qui post venditionem, tripodem, mensamque auream mari extraxerunt, quæve ex Senatu Milesiorum ad Apollinis iudicium rejecta. Meminit de hac questione, & similibus Val. Max. *lib. 4. cap. 1. Sueton. lib. de illustr. reth. Diogenes Laert. lib. 1. Implexa & involuta fuit etiam ea controversia inter Protagoram, & Evathlum adolescentem, de qua Aul. Gell. lib. 5. cap. 10. & Diog. Laert. in Protagora.* Aliud exemplum veneficæ apud eund. Aul. Gell. *lib. 12. cap. 7.*

Cicero etiam ad Officium Iudicis pertinere ait *3. Offic. & Val. Max. lib. 7. cap. 2. quædam judicare nolle, sicuti Licinius Fimbria, vir consularis, noluit judicare de sponsione facta à Marco Lucatario equite Romano, sane honesto, num vir bonus esset. Sapienter enim Iudex pronuntiavit, se nunquam illam rem judicaturum, ne aut spoliaret fama probatam hominem, si contra judicasset, aut statuisse videretur, virum bonum aliquem esse, cum ea res innumerabilibus Officiis, & laudibus contineretur. Sicque plerunque Iudices coguntur iudicium differre, quod certa sententia non possunt ratione aliqua plene componere. Quare lites quædam remanent diutius sub Iudice, & tempus aliquando quædam postea docet, quæ suspensas lites facilius possunt solvere.*

Studere porro debet, ut quantum industria, & ingenio consequi poterit, id in evolvenda difficultate impendat, allegata & probata primum consideret *d. l. illicitas §. veritas ff. de Offic. Pres. can. judicet 3. q. 7.* Tum in omnibus judiciis præteritam vitam considerare oportet, tum in causis S. Officii maxime, in quibus ipsa vita accusatur; cum non possit facti proba-

probationes ex Officio supplere, quamvis in iure, quæ defunt advocatis & clientibus eorum suppleat, *l. 1. ut qua de advoc. in part. suppl. l. cum, quem temere ff. de jud.* Concipiet litis capita & quæstiones, conferet rationes, & responsiones, dividet separata, & si plures quæstiones concurrant terminandæ, maiorem præferet minori, & prius de maiori, & de criminali, quàm de civili; nisi utraque una sententia possit decidi, puta quod, una in alteram inciderit, *l. pen. & fin. C. de ord. cognit. l. 1. C. de iis, qui accus. non pos.* Præjudiciales præponendæ sunt in decisione quæstiones quoque. Nam & illæ natura aliis priores sunt, veluti prius de conventionem, quam reconventionem *l. 1. C. de iis, qui accus. non poss.* prius de vi & possessione, quàm de proprietate *l. qui catur §. 1. ff. ad leg. Jul. de vi publ.* & sic de similibus, quæ servato ordine debent prius, vel posterius præcedere. Quod autem prudentior debeat esse Iudex in deprehendendo scelere, quàm reus in admittendo, hoc esse in causa puto, quod alter tantum pro se cogitat, alter pro parte utraque.

Nunquam aberrabit Iudex, si secundum leges judicet; nam & secundum leges, ut judicet, habet in mandatis, *l. nemo C. de sent. & interloquit. omn. Judicium.* Cicero pro Cluentio & hoc ipsum & partes alias Iudicis his verbis cedro, atque auro dignis, concludit: *Est sapientis Iudicis meminisse se hominem, cogitare sibi tantum esse permissum, quantum commissum sit, & creditum. Et non solum sibi soli potestatem datam, verum etiam fidem habitam esse, meminisse posse quem oderit, absolvere; quem non oderit, condemnare; & semper non qua velit ipse, sed quid lex, & religio cogat, cogitare. Animadvertere, qua lege reus citetur, de quo reo cognoscat, qua res in quæstione versetur, cum hac sunt videnda; tum illud est hominis magni, Iudicis, atque sapientis, habere in consilio legem, fidem, religionem, aequitatem. Libidinem autem, invidiam, metum, & cupiditates omnes amovere, maxime estimare conscientiam mentis sue, quam à Deo immortalis accepimus, qua à nobis divelli non potest.* Quod postremum idem repetit 3. Officiorum, ita inquit: *Cum Iudici dicenda sententia est, meminerit se Deum habere testem, id est, mentem suam, qua nihil homini dedit ipse Deus divinum.* Cavere & debere ab odio, amore, cupiditate, invidia, errore, spe, idem tradit 2. Orat. pro Plancio, & abduci Iudices ab institutis suis magnitudine pecuniæ in 6. act. in Verrem. Extat & his corrupti iudicium, testimonium in can. quatuor modis 11. q. 13. In summa Iudex omni ex parte incorruptus ex iustitia, quæ virgo incorrupta est, censere ac perpendere debet iudicanda, nec debet esse lege clementior in iis, quæ lex disponit §. oportet in auth. de iudicib. Iudicantes quippe eadem mente præditos esse oportet, qua legislatores. Legem dico civilem & pontificiam, prout materia decidenda patitur. Iudiciorum enim & in eo differentias constitui putamus, ut alia regantur Canonibus, alia legibus, alia utrisque, legibus, & Canonibus, Constant. Harmonopol. lib. 1. prompt. jur. tit. 2. Iudex autem, qui constitutiones Principum neglexerit, lege Cornelia defalsis punitur *l. 1. ff. ad leg. Cornel. de fals.* Lege apologiam Socratis apud Platonem lib. 2. & Platonem ipsum lib. de regno. Qua in re advertendum, quod scriptum sequi calumniatoris est, boni verò Iudicis auctoritatem, voluntatemque defendere. Quæ lex enim, quod senatusconsultum, quod Magistratus Edictum non infirmari, aut convelli potest, si ad verba deflectere voluerimus, consilium autem, qui scripserunt, & rationem, & auctoritatem relinquamus? Non enim ex verbis pendet ius, sed verba serviunt hominum consiliis, & auctoritatibus, nec

verba veniunt in iudicium, sed ea res, cuius causa verba in leges coniecta sunt, ut ait Cicero pro Cecinna.

Quod si de iure dubitat Iudex, debet maiores Iudices consulere, *l. cum, quem temere de iudic.* Interdum etiam Principem, puta si leges sint contrariæ, si rescripta à Principe emanaverint in causa contraria. Nam horum interpretatio ad solum Principem, à quo processerunt, pertinet cap. 1. §. fin. ibique Gloss. in cap. 2. de confirm. util. vel inutil. l. 1. C. de legib. Neque interim potest reus, vel litigator, qui rescriptum impetavit, à sententia, quæ interloquitur Principem consulendum, provocare, cum possit post rescriptum remissum à Principe, si velit, provocare, *l. 1. §. hinc consequenter ff. de appel.*

Laborant aliquando Iudices propter defectum jurisdictionis, qua de causa minores maiores Iudices, & maiores Principem consulunt, *l. si quid, & l. solens §. juncta Glossa de Offic. Proconsul. & leg.*

Interdum negotium aliquod inauditum, ac inusitatum contingit, cum natura novas deproperet edere formas *l. 2. C. de vet. jur. enucl. l. 2. ff. de Praef. Urb. & tunc opus etiam est consilio Principis §. fin. in auth. de iudic.* Exemplo Moysis & Iudicium Exod. 18. & nova lege, quæ tantum à Principe potest constitui *l. fin. C. de legib.* Extra quos casus, & alios similes illis, non est permittum Iudici, referre sibi propositum negotium ad Principem, quod possit ex legum præscripto sine dilatione ius dicere §. 1. in auth. ut Iud. non exp. sacr. iuss. & §. 1. in auth. in med. lit. non fier. sacr. form. Quocirca relationem debet præcedere legitima negotii instructio, diligens, atque accurata consultatio, quæstione plene à litigantibus descripta, ut possit causa relationis iusta concipi *l. 1. 2. & 3. C. de relat. l. fin. ff. quand. appel.*

Consultatio autem fit per auditionem eorum, quæ à litigatoribus dicuntur, & præscribuntur, & per Coniudicum sententiam, & suffragia. Nec gravior, neque audacior injuria, quàm indicta causa quæquam mortalium iudicare, quod calumniator molitur, & ut ait Maximus Tyrius serm. philos. 2. ubi constituto iudicio reus agitur, nimis onerosum utique erit is Iudex qui minime utrique discendi per se locum assignet, in hoc potius Tyrannum, quàm se Iudicem præbens. Consultandi modum tradit etiam Iudicibus Plato lib. 9. de legib. Ut audio negotio à Coniudicibus, senior ex illis quæ dicta sunt omni adhibita diligentia examinet, post eum ceteri omnes conferant. Qui autem nihil sua discussione dignum censeat, alteri examinandam ipsam relinquat. Rogatur & sententiæ plurimum in iudiciis definiendis voce nunc, ut plurimum, adhibito numero assidentium vel Consiliatorum, qui pro interloquutoris, vel definitivis constitutionibus exigitur.

Relatione pendente non potest Iudex definire, vel cognoscere, donec responderit, vel rescripserit Princeps *l. 1. C. de relat. l. jubemus C. de appel.* Postquam autem responsum acceperit, in relatis & rescriptis, & pariter in aliis, mature iudicium ferat ad normam libelli, sine præcipitatione, & cum deliberatione consilii, nisi tam breves, ac leves sint causæ, quæ nec consultationem, neque scripturam requirant, *l. 2. & 3. & auth. nisi breves C. de sent. ex brev. recit. l. 1. C. de exhib. reis.*

In omnibus tamen Deum præ oculis constituet cum iustis legibus, & extra leges per æquitatem cap. fin. de transact. l. quod si Ephesi ff. de eo, quod cert. loc. Bartolom. in l. 1. C. de legib. certam statuet sententiam, vel per se, vel per relationem ad certum §. Curare de act. l. 2. 3. & 4. C. de sent. qua sine cert. quant. l. ait Praetor §. 1. & l. in summa in princ. & l. & §. 1. ff. de re iudic. Detrinch. profert litigato-

Litigatoribus ex scripto per se l. 1. C. de sent. ex brev. recit. l. non distinguemus §. quæsum de recept. ar. tur. cap. ad audientiam de consuet. Ea tamen, quæ summariæ ac de plano ex tempore in auditorio peroratis causis deciduntur, non egent scripto, vel alia pronuntiatione, *auth. generaliter, C. de Episc. & Cler.* quamvis postea quod placuerit ex iudicatis, transcriptum edatur litigantibus. Differt autem sententia à decreto. Nam decretum est considerata provisio iudicis citra absolutionem, vel condemnationem. Sententia verò est pronuntiatio iudicis continens absolutionem, vel condemnationem, ut notant Simoncel. *de decret. in pref. n. 2. & Scacc. de sent. & re judic. glos. 14. q. 2. nu. 47. & seq.*

Atque hæc pro apparatu hujus materiæ satis sint. Cetera enim passim sunt omnibus obvia, idque solum subijcio; maximum bonæ sententiæ præmium est bene iudicasse.

Modus sane ferendi sententiam expresse ac distincte docetur à Pegna ad Eymmer. p. 3. com. 40. & à Diana p. 4. tr. 8. res. l. 106. nempe quod cum ab Inquisitore, & Episcopo, vel ejus Vicario, & Consilio peritorum decretum fuerit, reum confessum, vel convictum esse ad penam condemnandum, & qua die, & hora, & quo loco pronuntianda sit sententia, citandus est reus, & vocandus, ut personaliter sententiam audiat, receptura debitam sui delicti penam. Quam sententiam ferre debent die, non nocte, nisi multitudo negotiorum aliter fieri non permittat, & in publico in scriptis illam proferant, aliter non valeret. Possunt tamen per alium, illam proferre.

Sententia verò condemnatoria ita ferenda est, ut in ea primò errores delinquentis declarentur. Deinde diligens criminum investigatio, citationes, monitiones, confessiones, probationes, legitimæ induciæ, ad pœnitendum competentes, datæ, obduratus ipsius rei animus, ac reliqua, quæ ad justum processum conficiendum enumerantur. Tandem pro qualitate criminis secundum leges, & regulas in hujusmodi criminibus observandas, subjungatur ipsa sententia, ut per eundem Pegnam *loc. cit.* Baunum *de heret. lib. 4. cap. 10.* ac Simanch. *de cath. instit. tit. 60. n. 2.*

In sententia verò absolutoria declarari non debet delatus innocens, & à culpa immunis, sed tantum quod contra illum nihil probatum sit. Nam contingere potest, ut quod nunc in processu probatum non est, postea probetur, & dedecet ut in eodem iudicio diversæ proferantur sententiæ, ut advertunt Eymmer. p. 3. direct. rubr. *de forma absolvendi delatum nu. 143.* ubi etiam Pegna *com. 37.* Scacc. *de judic. cap. 59. nu. 1.* & Farinac. q. 185. n. 172.

Verum, si manifeste probatum fuerit denunciante, vel accusatore ac testes, falsum deposuisse, tunc posset delatus, ut innocens absolvi, ac declarari. Quia tunc non adesset probabile periculum retractandi sententiam absolutoriam, cum constet de iniquitate delatoris ac testium, ac etiam de innocentia delati, ut per Pegnam *loc. cit.* & Farinac. *ib. n. 173.* cum aliis, quos adducit. Si autem delator ac testes dicta sua retractaverint, tunc diligenter observandum est ne forte pretio corrupti id fecerint.

Sententia porro si feratur sine citatione partes condemnandæ, est certè invalida, & nulla. Nam citatio in hoc casu est de jure naturæ, cum sit species defensionis, ut ex *Clem. pastoralis de re judic. & ex Maranta in pr. p. 6. cap. de citat. nu. 3.* atque adeo est de substantia iudicii, nec sine citationis actu subsistere potest sententia contra hæreticum, vel de hæresi suspectum, ut notant Param. *de orig. S. Inquis. lib. 3. q. 4. n. 62.* Soufa *in aph. lib. 2. cap. 27.* Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 5. n. 1. Decian. *lib. 5. cap. 32. n. 1.* Pegna p. 3. direct. com. 104. & Carena p. 3. tit. 2. §. 1. n. 6. Etenim Judex du-

pliciter considerari potest. Uno modo quatenus ex testimoniis remanet instructus, ac informatus de veritate facti. Et hoc modo quoad ipsum non requiritur legitimatio. Alio modo quatenus ex dictis testimoniis intendat judicare, & causam decidere. Et hoc modo requiritur legitimatio, cum partes iudicis sint audire reum, illumque vocare ad deducendum quidquid habet contra dicta testimonia, excipiat, opponat, neget, vel affirmer. Idcirco oportet illum vocari ad eorum receptionem, & ista vocatio est pars substantialis legitimatiois, quæ consistit in citatione, quæ ubi non est, ibi nec reus, nec iudicium, nec ferri sententia potest, Bald. in l. cum fratrem fratrem n. 8. C. de his, quib. uti indign.

Vocandus igitur est reus ad audiendam prolationem sententiæ *cap. cum olim de testib. ut præsentibus sint, quorum interest l. de unoquoque & l. quæsum est ff. de re judic. Vel vocati contumaces pro præsentibus habeantur l. si prolixo iudicio §. fin. ff. de appel. l. 2. C. quomod. & quan. Jud. Vel nisi præsentibus ejus Advocato, vel procuratore l. si fidei alicui ff. de jur. fidei. estque ipso jure, nulla, si iudex non pro tribunali sedendo eam protulerit, *cap. ult. de sent. & re judic. in 6.* In loco quoque publico & majorum suorum eam recitare debet *l. penult. ff. de iust. & jur. l. cum sententiam C. de sent. & interlog. om. Judic.* Quod intellige de iudice ordinario, non autem de delegato; nam delegatus & arbiter locum juris dicendi causa, honestum tamen, eligere potest, *l. si cum die §. si arbiter ff. de arbit. Bartol. & Angel. in d. l. cum sententiam, & l. si ut proponis 2. l. quom. & quan. Jud.* Episcopus tamen in quolibet loco suæ diocesis sententiam dicere potest, *cap. cum Episcopus de offic. Jud. ordin. in 6.* Marant. p. ult. 6. par. princ. act. 1. n. 73. & seq. cum 11. limitationibus, in quibus loco insolito possit ferri sententia.*

Similiter sententia tam absolutoria, quam condemnatoria est invalida, nisi feratur in scriptis, ut constet de ejus iustitia, & ne deinceps ex defectu scripturæ contingat occultari veritatem semel prolatam, & in iudicio definitam, ut per Glos. in *Clem. sape v. in scriptis de verb. signif.* & sic videtur sanxisse Concilium Narbonense *cap. 6.* ut asserit Pegna p. 3. com. 40. n. 165. Farinac. ubi supra n. 166. Souf. d. cap. 36. num. 6. Scac. *de sent. & re jud. glos. 12.* Carena. p. 3. tit. 11. §. 4. nu. 8. Delben. *de offic. Inquis. p. 1. dub. 194. sect. 4.* & Masin. in *prax. S. Offic. p. 10. assert. 184.* Utque in iudicio prober, debet authentica fieri à iudice, vel à Notario, sive actuario *ex l. 2. C. de sent. ex brev. recit.* aliàs neque per testes, qui fuerunt præsentibus, probari posset, ut notat Lanfranc. in *cap. quoniam n. 72. de prob. Veral. p. 2. dec. 90.* Bordon. *tom. 1. cap. 37. n. 4.*

Definitivam igitur sententiam iudex in scriptis ac ore proprio recitare debet, nec nomen sententiæ meretur habere, nec ab ea necesse est appellare *l. 1. 2. & ult. C. de sent. ex brev. recit. & cap. ult. de sent. & re jud. in 6.* Scriptura siquidem, quam prius iudex concipit, & postea in formam redigit, non est sententia, sed quædam prævia dispositio ad sententiam, Oldrad. *conf. 119.* estque textus in *d. l. 2. & seq. C. de sent. ex brev. recit.* Unde licet appareat sententiam manu Notarii publici scriptam esse, si tamen non appareat, quod fuerit lecta, & promulgata, ei minime standum erit. Et ideo videmus in calce sententiarum fere per Notarios adscribi hæc verba, *lecta, lata, & sententia-liter promulgata*, Bald. in *l. fideicommissa §. 1. ac ibi Florian. de S. Retro ff. de legat. 3.* Cum itaque sententia in scriptis proferri debeat, consulunt Doctores, ne iudex hæc verba, *in his scriptis*, proferendo definitivam, omittat, si tamen ea omiserit, sententia nihilominus valebit, Glos. in *cap. ult. illustrum de sent. & re jud. in 6.* Speculat. *tit. de sent. prolat. §. juxta propositionis*

stiones, &c. ubi & hoc notat, quod si sententia verbis primæ personæ concepta sit, præsumi sententiam in scriptis latam esse, nisi contrarium probetur. Si autem verbis secundæ, vel tertiæ personæ præsumi illam non fuisse in scriptis promulgatam, nec sententiam valere, nisi dicatur expresse, in scriptis fuisse latam, Vant. de nullit. ex defect. proces. n. 76.

In sententia sive condemnatoria, sive absolutoria sunt narrandi, ac exprimendi omnes errores, de quibus reus fuit postulatus. Et quoad sententiam condemnatoriam Doctores conveniunt, esse exprimendos in ea omnes errores, quos reus gravatus, convictus, & confessus fuit, ac tempus, in quo in ipsis permansit, ut per Pegna p. 3. com. 40. Souf. in aph. lib. 1. cap. 36. nu. 25. Simanch. de cath. instit. tit. 60. n. 3. Castropal. d. disp. pun. 811. n. 10.

Esse etiam in absolutoria exprimendos omnes errores, de quibus absolvendus imputatus fuit, tenet, ac probat Bordon. eo cap. 37. n. 7. Quia utraque sententia condemnatoria & absolutoria componitur ex condemnatione, vel absolutione alicujus delicti, tanquam ex materia & forma. Est enim quoddam compositum morale. Atqui sententia non potest existere, neque intelligi in ratione sui compositi, neque in seipsa sine suis partibus componentibus.

Ideoque necessariò hæ partes in illa sunt exprimendæ, atque adeo narranda in eo sunt delicta, quibus reus postulatus fuit, ut per condemnationem pœnis debitis plectatur, aut per absolutionem declaretur ab illis immunis.

At hisce minime obstantibus, non esse in sententia absolutoria errores commemorandos, firmant Pegna d. p. 3. com. 37. Farinac. de hæres. q. 185. n. 175. Castropal. loc. cit. n. 8. Masin. in pr. p. 10. assert. 118. Carena p. 3. tit. 11. §. 7. num. 23. & habetur in instructione Madriliana sub anno 1561. cap. 62. Quia nullius utilitatis est talium errorum expressio, cum probati non sint, & potius audientibus possint suspensionem generare contra injustè inquisitum. Notant verò Albertin. de agnosc. assert. q. 25. n. 70. Souf. in aph. lib. 2. cap. 28. num. 18. Carena loc. cit. n. 25. ac Bordon. ibid. num. 8. quod si reus confessus sit homicidium coram Inquisitore, pro quo posset à Judice laico puniri pœna mortis in sententia, quæ contra eum fertur in Tribunali Inquisitionis, non est exprimendum hoc delictum, ne ex illius narrativa Judex laicus possit contra eum agere. Secus autem si causa sit principaliter super homicidii delicto, ut si commissum sit ex maleficio. Tunc enim esset utique exprimendum, ut sententia sit libello conformis.

Hoc autem certum, quod sententiæ publicè legendæ non debent continere seriem facti, nec debent delicta confessa exprimi ad verbum, ne deveniatur in cognitionem facti, neve auditores erudiantur.

An autem sententia condemnatoria, vel absolutoria proferri possit ab Episcopo sine Inquisitore, aut ab Inquisitore sine Episcopo, alibi responsum.

Periti verò sive in Theologia, sive in jure Canonico vel civili, tenentur mandato Inquisitoris, sententiam proferentis consilium præstare ex cap. ut commissi de hæres. in 6. ubi sic statuitur. *Advocandi quoque, prout expedierit, peritos quoslibet, ut nobis assistant, & in hujusmodi sententiis prabeant consilium opportunum, ac eis super his verbis humiliter pareant, in virtute obedientia inungenda.* Idque etiam si ipsis nullum salarium sit assignatum. Quia, ut aliàs diximus, omnes defendere ac procurare sine salario, tenentur. Verum si eis offeratur salarium, possunt illud pro labore impenso, licitè recipere, cum id non sit dissentaneum, neque indecorum, ut per Pegnam p. 2. direct. in d. cap. ut commissi nu. 5. & 6. Simanch. de cath. instit. tit. 41. num. 13. Zanchin. de hæres. cap.

15. num. 3. Decian. lib. 5. cap. 14. nu. 10. & Farinac. de hæres. q. 185. n. 190.

Esse autem iis totum processum hoc est integrum illius summarium communicandum præcipitur in cap. fin. §. jubemus de hæres. in 6. his verbis: *Jurisperitis totum processum super quo deliberandum est, Teritiò manifestari, & integraliter explicari, & ipsorum consilio ad sententiam, vel condemnationem procedi volumus.* Nisi enim intelligerent integrè ac perfectè totam causam, non possent perfectè consulere, neque incorruptum ferre judicium, cum nemo de incognitis rectum judicium ferre possit, ut cum Eymerico advertit Pegna p. 3. com. 128. & Param. de orig. S. Inquis. lib. 3. qu. 4. n. 56.

Nomina verò testium non videtur necessarium illis communicare; nam sine hac nominum publicatione rectè periti consulere possunt. Unde laudabilis est Inquisitorum consuetudo, ut ne Consultoribus quidem nomina testium publicentur, sed absque his nominibus processus eis dantur super quibus consulere debent ex rationibus alibi adductis. Qualitates tamen testium omnino debent peritis manifestari, nempe an testes sint religiosi, an seculares, an probatæ vitæ, an minus probatæ, an periti, graves, ac prudentes, an imperiti, plebei, pauperes, juvenes, & aliæ hujusmodi, ut his qualitatibus cognitis, facilius periti intelligant, quantum singulis testibus sit deferendum, vel detrahendum, ut per Farinac. d. q. 185. nu. 196. ac Pegnam d. p. 3. com. 129.

Quandoque necessarium videtur, ut nomina testium, ac delatorum, sive reorum peritis notificentur. Si enim dubium sit, an testes fuerint cum reo inimici, & periti eos noverint, quod inimici fuerint, tunc Inquisitores possunt, ac debent nomina testium, & delatorum ipsis peritis manifestare. Quia talis manifestatio ad decidendam causam videtur necessaria, vel saltem valde conveniens. Et in hoc casu debent secretum peritis sub juramento indicare, & si opus fuerit sub pœna excommunicationis per textum in cap. statuta de hæres. in 6. ac Pegnam & Farinacium loc. cit.

Quod si periti inter se diversæ sint opinionis, & alter opinetur in favorem rei, alter in favorem fisci, in tali casu probabilius est, teneri Inquisitores sequi opinionem probabiliorē. Sed si utriusque periti opinio sit æque probabilis sive ex parte juris, sive ex parte facti, Inquisitores illam sequi debent, quæ magis favet reo. Tum quia in dubio favorabiliores sunt partes rei. Nemo enim condemnandus est ad pœnam, nisi pro certa causa, ut probant Farinac. de reo confes. & convict. quest. 86. num. 1. & seq. Guazzin. tom. 2. defens. 33. nu. 14. num. 1. & seq. Carena p. 3. tit. 3. §. 1. n. 3. Tum etiam quia in dubio quilibet præsumitur bonus, & delictum non præsumitur, nisi probetur, Dian. p. 4. tr. 8. resol. 106. Delbene p. 1. de offic. S. Inquis. dub. 194. sect. 1. n. 8.

Verum quia cum peritorum ac Consultorum suffragia non sint decisiva, sed tantum consultiva, ut etiam alibi diximus, si Episcopus, & Inquisitor conveniant in opinionem, eorum sententiæ standum est, quamvis Consultores, ac periti numero plures, contrarium sentiant, vel inter se discrepent. Quod tradit Pegna p. 3. direct. com. 127. ubi refert instructionem Madrilianam anni 1561. cap. 66. per hæc verba: *si Inquisitores & Ordinarius fuerint conformes, quamvis consultores discrepent, & sint numero plures, decretum Inquisitorum, & Ordinarii executioni mandetur.*

Sententiam sive absolutoriam, sive condemnatoriā, si ab Inquisitore, & ab Episcopo illa feratur absque peritorum consilio, esse nullum asserunt Morla in tempor. jur. tit. 12. quest. 10. num. 2. & Castropal. d. disp. 8. pun. 11. num. 4. quia in cap. statuta S. jubemus de hæres.

heret. in 6. Inquisitoribus præcipitur advocare peritos his verbis: Jubeamus peritos adduci, & uti eorum consilio, se velle, ut ad sententiam, vel condemnationem procedatur. Idemque statuitur in d. cap. ut commissi de heret. in 6. Hoc autem mandatum videtur inducere formam judicii, ac proinde ejus omissio irritat sententiam. Nam forma deficiente, actus non subsistit, per textum in cap. delecta de rescript. Confirmatur, quia ex cap. novit. de his, que sunt a Præl. & ex cap. cum in veteri de elect. irritatur electio propter omis- sum consilium. Et Glossa in cap. non est de consuet. in 6. ait, quod si sententia proferenda sit cum alterius consilio, & eo non expectato, proferatur, sententia non valeat, neque appellacione opus sit. Ergo similiter sen- tentia Inquisitoris, & Episcopi, sive sit absolutoria, sive condemnatoria, absque peritorum consilio lata, est invalida & nulla.

Et quidem quod quando quis tenetur adhibere aliquos in consilium, teneatur etiam sequi, quod con- sulerint, asserunt per l. Titium in princ. ff. de admin. & peric. tut. 19. Bartol. & in l. 1. §. si plures nu. 7. ff. de exercit. act. Butr. in cap. cum olim de arbit. Panorm. ibid. nu. 5. Franch. in cap. fin. num. 5. de regular. in 6. Gemin. in cap. un. §. ibi vero n. 9. ne sede vacante in 6. Gonzal. in reg. 8. Cancel. gloss. 46. nu. 76. Vant. de nullit. defect. juris. num. 152. Navar. lib. 1. conf. 9. nu. 13. de constit. in 2. edit. Sanchez lib. 5. in decal. cap. 4. num. 65. Rodriguez tom. 3. quest. regul. 17. ar. 7. Sua- rez tom. 3. qu. regul. 17. ar. 7. Suarez to. 3. de relig. lib. 5. cap. 10. num. 19. Lessius lib. 2. de just. & jur. cap. 41. dub. 7. num. 61. Vecch. in prax. novit. disp. 6. dub. 2. n. 5. Sylvest. v. consilium num. 6. & desumitur ex d. cap. novit. de iis, quasunt a Præl.

Ratio autem est, quia quando à lege, vel statuto, vel à superiore conferente jurisdictionem præscribun- tur Consiliarii adhibendi, præscribitur forma jurisdi- ctionis exercendæ, & ipsa jurisdictio coarctatur ad consilium consultorum. Cum igitur non possit vali- de exerceri jurisdictio, nisi secundum mensuram, & formam præscriptam, debet exerceri cum consensu Consiliarium, quia conceditur alligata tali consen- sui, alioquin pereunte forma, perit etiam ipsa jurisdi- ctio, & sicut non potest quis excedere terminos propriæ jurisdictionis sibi concessæ, ita nec etiam formam cum qua præscribitur excedenda, alioquin actus erit nullus, quia pereunte forma perit substantia rei, l. cum hi §. si præter ff. de transact. & l. qui Roma §. Fla- vius ff. de verb. oblig. & notant communiter Docto- res. Unde non est eadem ratio, quando quis debet ex decencia operari cum alterius consilio, ut in sum- mo Pontifice, aut quando consilium præscribitur ab eo, qui non potest jus coarctare, ut si pater præscri- beret filix consilium alicujus pro matrimonio; nam tunc non coarctatur jurisdictio, & ideo non est necesse sequi consilium, ut notant Bero. in rubr. de constit. n. 62. Gloss. in cap. cum in veteri in fin. de elect. Abbas, & alii ibid. Jas. in l. turpia not. 3. ff. de legat. 1. Craver. conf. 1. alique ex cap. cum olim de ar- bitr. ubi Glossa & Doctores.

Accedit etiam, quod si non teneretur sequi consi- lium, frustraretur finis legis ac mens ipsius. Dum enim assignantur consiliarii, & præscribitur ob ipsa exerci- tium jurisdictionis cum consilio ipsorum, intenditur, quod tale exercitium jurisdictionis reguletur secun- dum ipsorum consilium. Si autem posset non sequi, posset habere exercitium jurisdictionis non regulatum consilio,

Nec dici potest, quod consiliarii inserviant, ut ex illis somatur lumen diligendi determinationem. Quia id so- lum non intendit lex, quando præcipit quod aliquid fiat cum consilio, sed vult, quod determinatio regule-

tur consilio. Non erit autem regulata, si determinans non sequatur consilium.

In hoc autem casu quando Inquisitor eligitur & accipit potestatem, lex loquitur, & mandat adhiberi consilium consultorum, & traditur ipsi potestas qua- lificata. Quare tenendum est, actus esse invalidos, si fiant absque consilio consultorum. Quia non exer- cet jurisdictionem secundum formam traditam. Et ideo Rota dec. 282. n. 2. lib. 3. coram Putco in 1. edit. notat, quod, deficiente conditione, deficit actus, ac proinde quando exigitur, quod fiat cum consilio, tanquam cum conditione, erit nullus, si non adhibea- tur consilium.

At hisce non obstantibus, & consentaneè ad alibi dicta, tenendum est, omissionem consilii peritorum non irritare sententiam latam. Quia consilium in hoc casu præsumitur mandari, ut sententia feratur rectè, non autem ut feratur valide. Cum enim præcipitur, aliquid agendum cum alterius consilio habenti juris- dictionem, consilium additum non habet rationem formæ substantialis illius actus, sed per id tantum admonetur Judex, ut alterius consilio utatur, ne sine illo male se gerat. Unde illud præceptum significat monitionem, non autem conditionem actus, ut do- cent Glossa, & cum ea Canonistæ in clem. de offic. de- leg. vers. reperierint, Panormit. in cap. ex parte de con- sult. Sylvest. v. Consilium qu. 2. & 3. Navar. cap. 27. n. 37. & conf. 3. de stat. monach. num. 37. Gloss. in Clem. de sequest. v. nullatenus, & alii. Inquisitores autem an- tequam Pontifex præcepisset adhiberi in sententia pe- ritorum consilium, habebant ab Urbano IV. & à Cle- mente IV. potestatem ferendi sententias absque peri- torum consilio; atque adeò, prætermisso peritorum consilio eorum sententia non est invalida. Atque ita præ aliis sultinent Carena p. 1. tit. 8. §. 9. num. 55. Diana p. 4. tr. 7. resol. 38. Bordon. tom. 1. cap. 37. num. 18. & seq. ac Delben. p. 1. dub. 194. sect. 2. Et confir- matur, quia, ut etiam alibi diximus in d. cap. ut com- missi de heret. in 6. tribuitur facultas Inquisitoribus vocandi peritos, prout expedierit, Ergo tacite insi- nuatur, eos non esse necessario vocandos, si judicatum fuerit, non expedire.

Si quis sit condemnandus, ut hæreticus, Inquisito- res non solum ferre possunt, sed etiam debent, senten- tiam secundum probabilem opinionem peritorum in illius favorem, relicta probabiliori contra eum, ut per Simanch. de cath. instit. tit. 51. num. 11. & in enchir. tit. 34. num. 6. & 7. Pegn. in annot. ad Ambros. de Vigna- re de heret. qu. 11. ar. 2. nu. 146. Param. de orig. §. In- quis. lib. 3. q. 6. num. 83. Farinac. de heres. q. 187. nu. 6. Castrop. d. disp. 8. pun. 10. num. 1. Carena. p. 3. t. 3. §. 1. 2. & 3. Dianam p. 3. resol. 13. in addit. Nam hoc cri- men est gravissimum, & gravissima poena punitur; at- que adeo si in aliis delictis criminalibus probationes esse debent luce meridiana clariiores, ut statuitur in l. sciant cuncti C. de probat. & in can. sciant cuncti 2. qu. ult. ex eod. C. ac probant Farinac. de reo confes. & convict. quest. 86. numer. 1. & Carena. loc. cit. num. 1. potiori ratione in delicto hæresis probatio- nes clarissimæ esse debent. Tales autem non sunt quan- do delictum probatur probabilius, & adeest defensio probabilis in favorem delati.

Non obstat, quod ait cum aliis Clarus in §. hæresis, vers. debet etiam, quod in atrocioribus delictis mino- res probationes sufficere videntur. Nam ut recte not. Cantera in quest. crim. de probat. per test. cap. 2. qu. 1. num. 60. hæc opinio est falsa. Non enim valet hoc argumentum. Aliquis est accusatus de enormi crimi- ne. Ergo vel commisit illud, vel præsumitur commi- sisse. Ibi que reprehendit Judices, præsertim supremos, qui contrarium servant, & inter levia, & atrociora de- licta,

cta, respectu probationum, nullam faciunt differentiam, nisi solum respectu pœnæ. Eorum est hoc belluinum apophtegma: *se non è lupo, è canbigio*. Insigniter enim durum videtur, cum posset Judex absolvere reum, stante opinione probabili in ejus favorem, debere illum ad ultimum supplicium damnare. Quod si opiniones versentur circa factum, omnino dicendum est, Judicem non posse damnare reum secundum opinionem probabiliorē, relicta opinione probabili in ejus favorem, ut cum citatis Doctoribus tradit Diana *loc. allegato*.

Si quis verò sit condemnandus, ut suspectus de hæresi, tunc Inquisitores nullam habere debent rationem, quod in ejus favorem adsit opinio probabilis, & non sequi probabiliorē. Quoniam ad condemnandum reum, tanquam suspectum de hæresi, sufficit nedum opinio probabilior, sed etiam probabilis, cum sit res indubitata, quod etiam suspiciones, ac præsumptiones sufficiunt ad illum reddendum, ut de hæresi suspectum, neque in tali casu ulla ipsi irrogatur injuria, si ut taliter suspectus declaratur, & ut talis puniatur abjuratone ac pœna extraordinaria juxta textum in *cap. accusatus de hæret. in 6*. Et hujus sententiæ sunt Albertin. *tract. de agnosc. asserit. cath. & hæret. qu. 34. nu. 56*. Menoch. *conf. 82. n. 144. lib. 1. Pegn. p. 2. com. 80*. Simanch. *de cath. instit. tit. 50. nu. 21. & tit. 51. nu. 12*. Royas *de hæret. p. 2. n. 304. & seq. Farinac. de hæres. qu. 187. nu. 9. 40. & 42*. Castropal. *d. pun. 10. n. 1. & Carena p. 3. titul. 3. §. 3. num. 13*.

In ferendis autem sententiis posse Inquisitores sibi reservare facultatem augendi, vel minuendi, vel commutandi pœnitentias, reis impositas, ait Pegna in *p. 3. direct. com. 44. n. 194*. Et hoc est nobile Inquisitorum privilegium, ac de eis bene meritum, ut etiam post sententiam pronunciatam jurisdictio eorum in eadem causa non expiret. Quod sancitum fuit in Concilio Narbonensi *cap. 7*. in hæc verba: *Illæ semper retentione cantè adhibita, ut liceat vobis, seu aliis Inquisitoribus, seu quibus hoc Romana Ecclesia, vel illi, cui ex officio competit, duxerit committendum, pro vestro, & illorum arbitrio ac voluntate, in junctis pœnitentiis addere, vel detrabere ex causa rationabili*. Idemque decretum in Concilio Biterrensi *cap. 22*. Unde notat Eymerius, ac Pegna *d. n. 194*. quod Inquisitores in suis sententiis semper addunt: *retinentes nobis ex certa scientia, & expresse, quod possimus libere dictam sententiam, sive pœnitentiam mitigare, aggravare, commutare, &c.* Neque tunc injuste quidquam committitur, quia causa Religionis, ac fidei hoc ita fieri, postulat & suadet. Hæc enim causa cunctis rebus præferenda est, *l. sunt persona ff. de relig. & sumpt. Jun.*

Quinimmo, etiamsi Episcopus, & Inquisitor per oblivionem, vel alias causas hæc potestatem expresse sibi non reservassent, adhuc possent pœnitentias minuere, vel augere, vel mutare, vel tollere. Quia hoc eis de jure competit, ut in *cap. ut commissi de hæret. in 6*. Tutius tamen est, expresse in ipsa sententia hujusmodi facultatem sibi retinere.

Verum hodie non posse Inquisitores in Italia dictas pœnas minuere, neque augere, neque commutare sine Episcopo, neque Episcopum sine Inquisitore ex decreto S. Congregationis jussu Urbani VIII. edito, refert Bariola in *aphorism. lit. P. v. Pœna numer. 13*. & notat Carena *part. 3. titul. 11. §. 6. numer. 21*. & Farinac. *de hæres. quest. 186. numer. 76*. Immo quando rei condemnantur ex mandato S. Congregationis, etiamsi Episcopus ordinarius, & Inquisitor ferant sententiam, facultas augendi, minuendi, & commutandi pœnas, reservanda est S. Congregationi. Et ita ex praxi observatur, teste Carena

loc. cit. §. 7. nu. 30. Qua de re alibi & mox in parengis. Neque in Hispania inferiores Inquisitores habent hanc facultatem absque Generalis Inquisitoris eorum Regnorum, ut per Royam *sing. 155. num. 4. & §. ac de hæret. part. 2. nu. 200. & 382*. Simanch. *de cath. instit. tit. 19. n. 20. & Sousa lib. 3. aphorism. cap. 37. num. 12*.

Causæ verò rationabiles augendi, vel minuendi, vel etiam penitus tollendi pœnitentiam, prudenter considerandæ sunt. Illæ possunt esse infirma valetudo, insignis pœnitentia, humilitas, & vera conversio: Sunt enim qui post lapsum ita commissa scelera detestantur, ut sponte asperissimam agant pœnitentiam, atque etiam majorem, illa quæ illis fuit injuncta.

Produnt se verò hac ratione qui lapsi sunt, & fortius resurgunt, Athletas bonos, ut eleganter tradit S. Ambrosius in *Psalm. 36*. ad illu, *justus cum ceciderit, non colliditur*, in quæ verba sic differit: *Athleta, si lapsus fuerit, non colliditur, etsi ab eo, qui superior sit prematur, manibus tamen se sustinens, jure decertat, nec aufertur brachium, nisi fuerit fusus in ventrem, aut dissentius vinculo lacertorum*. Inde oriuntur crebra certamina, quia multa & incognita plerique sunt genera ruinarum; Gracè enim pœnitentia nuncupantur. Ergo cum stringitur, & urgetur, sepe se voluit, & sic supra, qui inferior habebatur, superioremque dum surgit, elidit. Quod videtur Scriptura significare, cum dicit, *universum stratum versasti in infirmitate ejus*. Itaque de eo dicitur: *cum ceciderit bonus athleta, non conturbabitur*. Plerique enim volunt teneri quo maturius vincant, qui de arte presumunt. Sed etiamsi assignatus, ut ipso verbo utar, & primò, & secundo fuerit, non colliditur, licet ei interdum reparare luctamen, & vincere saepe contingit, cedere eum, qui secunda contentione superaverit. Ita ergo etiam justus, etsi offendiculum incurrit, & ceciderit, non relinquit tamen studium devotionis, & fidei, sobrietatem teneat, pœnitentiam gerat, saepe se separet. His autem poterint minui, vel mutari pœnitentiæ in alias leviores, aut etiam totæ remitti, ut aiunt Eymer. *n. 196*. ac Pegna *loc. cit.*

Contra verò graviore pœnitentiæ imponendæ sunt reo propter suam inhonestam vitam, contentiones, malitiam, quæ ejus mentem, parum pietati, religioni, ac legi divinæ, ac injunctis sibi mandatis obedientem indicant.

Porrò in causis fidei sententiæ nunquam transeunt in rem judicatam, & possunt Inquisitores, si novæ superveniant probationes, de eodem crimine absolutum condemnare, & condemnatum vel absolvere, vel mitius, vel gravius punire juxta decretum B. Pii V. in constitutione, quæ incipit, inter multiplices curas, ut refert Pegna *part. 3. com. 37*. & colligitur ex *dict. cap. ut commissi §. nec non de hæret. in 6*. ac docent Royas *de hæret. part. 2. assert. 49. & de privil. Inquis. num. 449*. Simanch. *de cath. instit. titul. 60. num. 13*. Pegna *ibid.* Farinac. *quest. 197. numer. 28*. Sousa in *aph. lib. 2. cap. 36. numer. 31*. Diana *part. 4. tractat. 8. resol. 10. numer. 3*. Castropal. *dict. disp. 8. pun. 11. num. 10*. Quia favore fidei sententia in hoc crimine nunquam transit in rem judicatam. Unde probationes supervenientes conjungi possunt cum præcedentibus insufficientibus, & ob quarum insufficienciam fuit reus absolutus. Nam, etsi citatio, ac litis contestatio prius facta perit, eo quod perempta instantia, pereant acta ordinatoria, quæ instantiam illam sequuntur per *L. Properandum §. & si quidem de judic. & l. item lite mortua ff. judic. sola*. Tamen non pereunt confessiones, probationes, declarationes testium, ac similia, quæ ad litis decisionem pertinent, ut ex *dict. l. properandum §. ultim. ul. & ex l. jubemus C. de liberal. caus.* traditque Alex. *conf. 58. lib. 1. Pegna in dict. part. 3. com. 92*. Farinac. *de hæres.*

heres. dist. quest. 185. num. 200. ac Simanch. de cath. restit. tit. 18. num. 20. Hinc quemadmodum ex supervenienti probatione innocentiae auferri debet condemnatio, ita ex supervenienti probatione delicti revocatur sententia absolutoria, ut etiam notat Caren. *p. 3. tit. 11. §. 5. n. 15.*

Reus vero condemnatus poena arbitraria ex eo, quod legitimæ criminis probationes non extiterint, superveniente postea convincenti delicti probatione, si poena arbitraria non est executioni demandata, cessat, & punitur poena ordinaria. Quoniam est nova sententia novumque iudicium, & poena non excedit delictum. Si vero priori poena arbitraria reperitur executioni demandata, tunc detrahendum est à poena ordinaria, noviter imponenda, quantum arbitraria importaverat, ne reus pro uno delicto gravius quam meretur, puniatur, nempe poena ordinaria commensurata delicto, & poena alia arbitraria contra textum in *can. cum asseramus 24. quest. 1.* Atque ita docent Royas *de heret. part. 2. assert. 50. num. 391.* Farinac. *dist. quest. 195. num. 199.* & Castropal. *d. pun. 11. nu. 11.*

Sententia autem absolutoria, si pronunciata fuit super facto, & cum declaratione, quod non fuit commissum delictum, seu talem propositionem non esse hereticam, vel talem actionem non esse superstitiosam, tunc sententia absolutoria unius prodest aliis sociis, & complicibus. Si vero sententia non fuit lata super facto, sed super tali persona, exprimendo, talem inquisitum esse absolvendum, quia non commisit delictum, de quo gravatus fuit, tunc sententia hæc lata in favorem unius, non prodest aliis, nisi ipsis requisitis, & auditis. Sic tradunt Menoch. *de arbit. cas. 351. num. 12.* & sequent. Guazz. *defens. 2. cas. 8. num. 12.* Decian. *tractat. 14. lib. 9. cap. 33. num. 7.* Farinac. *de consult. quest. 134. num. 33.* & Carena *part. 3. tit. 9. numer. 101.* qui etiam subiicit *num. 102.* Si mandatarius sit confessus, mandans negativus, hic absolvitur, ille damnatur. Si unus sit præsens, alter absens, contra istum perficitur processus, ille expeditur.

In sententia autem condemnatoria, si unus appellavit, altero non appellante, potest Iudex sententiam non appellantis executioni mandare, sed non poterit contra appellantem, ut patet ex *l. de unoquoque ff. de re jud. & ex l. minoribus C. de his, quibus ut indign.* Et sic appellatio unius non prodest alteri appellanti. Similiter sententia condemnatoria mandantis delictum non præjudicat mandatario. Quia potest mandatarius probare, se gravi metu coactum, illud commississe, & sic saltem in partem liberari à poena, mandanti definita. Ita quoque si mandatarius sit condemnatus, ex ejus condemnatione non intelligitur mandans condemnatus, quia potest probare, se nunquam dedisse illius delicti mandatum.

Crimen vero hæresis, quia punitur, etiam poena omissionis omnium bonorum, condemnatio unius nocet alteri. Nam si pater condemnatur, ut hæreticus, ejus sententia nocet etiam filiis, quia redduntur inhabiles ad beneficium Ecclesiasticum, & ad officium seculare, & ipsi ac omnes alii, qui post hæresis crimen ab eo commissum, aliaque ejus bona acceperunt, sive donatione, sive alio contractu, illis bonis per confiscationem privantur per textum in *l. quisquis §. filii vero C. ad leg. Jul. majest. & in cap. cum secundum leges de heret. in 6. ac probant Gomez tom. 3. var. cap. 1. num. 90.* & Bartol. in *l. cum filius familias ff. de verb. oblig. colum. 2.* Item sententia lata contra servum ob delictum capitale, nocet Domino, dum potest executioni mandari, non audit ipso Domino, & sic de similibus. Licet autem

Tom. II.

sententia lata die dominico, vel aliis diebus festis non valeat *l. 1. l. omnes dies certos C. de fer. l. si feriatis ff. eod. Gail. lib. 3. obs. 54. num. 8.* Marant. *act. 1. num. 88. p. ult. 6. p. princ.* Possunt tamen sententia in causis fidei proferri diebus festis ex speciali privilegio S. Tribunalis S. Officii. Ita enim sub die 26. Julii 1605. decrevit sacra, & suprema eminentiss. Cardinalium congregatio, ut notat Carena *part. 2. tit. 1. §. 33. numer. 191.* Estque valde conveniens, ut ait Jo. Andr. in *dist. cap. ut commissi de heret. in 6.* Quia diebus festis major adest confluentis populi multitudo ad sententiam audiendam, & ad videndos reorum cruciatus ac poenas, ut inde discant timere, & à malo committendo avocentur. Horrendum enim, ac tremendum spectaculum, & quasi imago futuri iudicii est, videre, & audire hujusmodi condemnatorias sententias ferre ac pronunciare. Et ideo diebus festis publicandas esse, docet Pegna *part. 3. com. 45. num. 197.* Carena *loc. cit. Diana part. 4. tract. 8. resol. 98.* ac Bordon. *tom. 1. cap. 37. num. 10.* Idque favore Religionis.

Contra fugitivum autem, vel absentem sententia in causa fidei, ita ferenda est. Si delictum fugitivi, vel absentis non sit plene probatum, ipse citandus est domi, ubi habitat, & Ecclesiæ Cathedrali, ac parochiali suæ domus, ut intra triginta dies ad respondendum compareat sub poena excommunicationis lata sententia. Hæc citatio fit tribus vicibus, & in qualibet illarum idem tempus assignatur, & accusatur ejus contumacia. Vel talis temporis citatio esse debet peremptoria, id est una, pro tribus, ut notat Pegna in *part. 3. com. 39.* in qua citandus est reus ad omnia & singula iudicii acta cum expressione, quod Inquisitores sententiam contra ipsum pronuntiabunt, nisi compareat per textum in *l. ad peremptoriam cum l. sequent. ff. de iudic. & can. de illicita 24. quest. 3.* Hoc termino transacto, declaratur reus in excommunicationem incidisse, & annus integer expectatur, ut compareat, quo elapso, & non comparente, tanquam hæreticus contumax per sententiam declaratur, ut in *cap. cum contumacia de heret. in 6.* & statua cum ejus effigie in publicum producitur, cui titulus affigitur, continens nomen & cognomen absentis contumacis qui condemnatur, & curia seculari traditur comburenda, ejusque bona publicantur, ut per Farinac. *de heres. quest. 190. §. 12. num. 22.*

Si autem rei delictum absentis contumacis sit plene probatum, non expectatur annus ad sententiam in eum proferendam, ut ait Simanch. in *enchir. tit. 46. num. 5.* sed, accusata ejus contumacia in S. Tribunali, publicè condemnatur, admissio tamen ad illius defensionem excusatore, qui allegare possit, reum sic citatum, fuisse legitime impeditum ad comparandum intra terminum signatum. Et pro qualitate excusationis denuo prorogari solet terminus ad comparandum, ut observat Castropal. *d. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 16. §. 3. n. 2.*

Elapso anno, non requiritur contra reum contumacem sententia condemnatoria, sed censetur ipso jure lata, quia lex illum condemnat juxta textum in *auth. Gazaros C. de heret. ubi statuitur: Si sic per annum permanferint, ex tunc omnes, tanquam hæreticos condemnamus.* Elapso itaque anno, ipso jure censetur facta condemnatio. Et ita docent Ostiensis, Joan. Andreas, Anania, Panormitanus, Felinus, alique communiter in *cap. excommunicamus l. §. qui autem de heret. & Franch. in cap. cum contumacia eod. tit. in 6.*

Non obstant verba illa: *Ex tunc velut hæretici condemnentur,* quæ sequuntur in *dist. cap. excommuni-*

Q 3

camus

camus, & d. cap. cum contumacia. Verbum enim illud *condemnentur*, indicat, non latam ipso jure sententiam, sed potius ferendam. Non, inquam, obstant, quia prædicta. *Auth. Gazeros* fuit in hoc crimine approbata, in *cap. Ut Inquisitionis de heret. in 6.*

Et nihiloominus Inquisitores necessariò facere debent sententias declaratorias, elapso anno, contra hujusmodi absentes contumaces, incurrisse penas à lege statutas contra hæreticos contumaces, & coram populo eorum statuas producere, illasque curiæ seculari tradere comburendas, ut per *Eymer. part. 3. dist. num. 216.* ibique *Pegna com. 49.* *Simanch. de cath. instit. tit. 2. num. 8.* *Castropal. part. 1. tract. 4. disput. 8. pun. 16. §. 3. nu. 1.* & *Caren. p. 3. tit. 11. §. 13. num. 56.*

Qui vero per sententiam post annum, velut hæreticus contumax est declaratus, & curiæ seculari tradendus, si postea compareat, est audiendus quantum attinet ad excusandum crimen, ac probandam suam innocentiam, non obstante quocumque tempore ei assignato, jam elapso per *textum in l. annus ff. de requir. reis*, ubi sic constituitur: *sciendum est, nulla temporis præscriptione à causa defensione summoverti eum, qui requirendus, adnotatus est*, & tradunt *Simanch. loc. cit. num. 20.* & *tit. 14. num. 10.* ac *Pegna ibid. num. 214.* Quod vero ad sua bona recuperanda, non auditur, nisi constiterit, vel de ejus innocentia, vel de legitimo impedimento, ut per eosdem Doctores *loc. cit.*

Quod si talis reus profugus & contumax in sacris ordinibus fuerit constitutus, Episcopus pontificalibus indutus cum Inquisitore degradabit eum, non realiter auferendo ab eo personaliter ea, quæ sunt ejus officii, cum non sit præsens, sed verbaliter, & ut mandant canonicæ sanctiones, contra eum sententiam depositionis, ac degradationis ferentes in scriptis, deponentes eum ab omni officio sacerdotali, & à sacris ordinibus, ac etiam à verbi Dei prædicatione, & à confessionibus audiendis. Et si velint Episcopus & Inquisitor possunt eum relinquere per sententiam brachio seculari, & à foro Ecclesiastico ejicere; licet non realiter tradendo, quia non est præsens. Possunt etiam, si velint, mitius se habere, declarando eum impœnitentem hæreticum, sed non eum relinquendo brachio seculari, neque à suo foro expellendo, ut si voluerit pœnitere, possit liberè ac sine quæstione admitti ad misericordiam, ut abjuret. Ita *Eymer. part. 3. num. 215.* ac *Pegna dist. com. 49.* ubi ait, quod iste secundus modus est potius in praxi servandus, ut si degradatus converti voluerit, absque controversia possit ab ipsis Inquisitoribus recipi, ne Judex secularis dicat, se acquisivisse jurisdictionem in illum per hujusmodi fictam traditionem sibi factam.

Hic autem in sacris constitutus contumax, verbaliter degradatus, ac sicte relictus Curia seculari, potest à Judice seculari puniri, ac ultimo supplicio affici, sed tutius est, ac humanius, ut realiter degradetur. Quia jura, quæ de degradatione loquuntur ad effectum, ut aliquis curiæ seculari tradatur, de actuali, & reali videntur loqui, ut *cap. excommunicamus 2. de heret. cap. quoniam de heret. in 6. cap. degradatis de pœn.* Quibus in locis nomine degradationis intelligitur vera, propria & realis degradatio. Depositio autem verbalis vocari solet ficta & impropria, ut advertit *Clar. in pract. crim. §. fin. quæst. 44.* Alioquin populus non sine scandalo suspicaret, Clericum in sacris constitutum, absque actuali degradatione, ultimo supplicio puniri. At de hac degradatione, vide *seq. consult.*

Sententiam in causa fidei, & quomodo esse etiam ferendam contra memoriam defuncti, alibi fuisse probavimus. Si enim defuncti memoria damnanda fuerit de hæresi, ejus statua in publicum producenda est, cui

majoribus characteribus descriptum affigitur nomen illius, & coram illa, ac si defunctus ipse vivus, ac eo præsens esset, recitantur omnes errores hæreticales, qui legitime contra defunctum probati fuerunt, & sic condemnantur, & ejus statua curiæ seculari traditur, quam Judex secularis comburit, ac combussisset defunctum ipsum, si vixisset, ac impœnitens decessisset. Defunctus vero exhumatur, ejusque ossa Ecclesiastica sepultura privantur, ac ejus filii declarantur inhabiles ad officia publica, & beneficia Ecclesiastica *1. cap. quicumque de heretic. in 6.* & Concilium Constantiense *sess. 8.* Atque hæc S. Officii consuetudo pro lege servanda est ad terrorem aliis incutiendum, ut notat *Pegna com. 92.* Hoc enim modo propter immanitatem criminis fertur sententia contra mortuum, *Gloss. in §. interdum autem v. damnata instit. de hered. quæ ab intest.* Et propter eandem immanitatem reus mortuus tradi potest bestiis in cibum, ut per *Gloss. in l. in. ff. arb. furt. cas.* sic sub Paulo V. summo Pontifice visum fuit cadaver Marci Antonii de Dominis olim Archiepiscopi Spalatrensis hæresiarchæ relapsi, in arce S. Angeli vita functi, postea in acie Campi Floræ unà cum illius imagine publice concrematum fuisse. Ob quam immanitatem etiam pecus traditur morti, ut in *can. mulier 15. quæst. 1.* Alia his similia ponit *Ludovic. Romanus consil. 428. numer. 13.* & in *l. si verò §. de viro in 42. fall. ff. sol. matrim.* Quod si defunctus sit absolvendus ab hæresi, ejus sententia absolutoria publicè pronuciari debet. Quia cum edicta contra ipsum publicè proposita fuerint non sine illius famæ detrimento, ut etiam fama eo modo, quo potest, restituatur, publicè pronuciandus est absolutus. Nec ejus statua in publicum producenda est, nec errores, de quibus accusabatur nominandi sunt, cum probati non fuerint, ac ita statuit instructio Madriliana sub anno 1561. *capit. 62.* At si post absolutum defunctum alii testes contra eum supervenirent, iterum causa tractari potest. Quia in hoc crimine favore fidei sententiæ latæ non transeunt in rem judicatam, ut dictum est, & priora testimonia vim suam integram conservabunt, cumque his, quæ supervenerunt conjungi poterunt ad faciendam plenam probationem.

An autem & quatenus ab Inquisitorum sententia detur appellatio, alibi etiam discussum est. Sane ad validitatem sententiæ condemnatoriæ hæretici impœnitentis etiam laici non requiritur præsentia Judicis secularis. Quia præsentia Judicis secularis solum requiritur in prolatione sententiæ, ut executioni statim demandetur. Judex enim secularis in hoc crimine judicando, utpote mere Ecclesiastico, nulla ratione se ingerere potest, ac proinde sine ipsius præsentia sententia valida est. Nec ob ejus valorem, sed ob ejus executionem præsentia Judicis secularis requiritur. Et hoc sensu dicitur in *cap. excommunicamus §. damnati* præsentibus secularibus potestatibus, *de heret.* Expostulatur enim Judicis præsentia non pro sententia, sed pro debita illius executione. Episcopus namque & Inquisitor potestatem habent inquirendi, & condemnandi hos delinquentes ratione officii sibi commissi, atque adeo præsentia Judicis secularis expostulari non potest, ut necessaria validitati sententiæ. Quare si Judex laicus prolationi sententiæ præsens esse non posset, vel nollet, posset Inquisitor in ejus absentia sententiam proferre, ac per Notarium intimare, & condemnatum ejus potestati relinquere, sicuti tradunt *Pegna part. 3. com. 48. num. 210.* *Carena part. 3. tit. 11. §. 7. num. 32.* *Castropal. dist. disp. 8. pun. 11. num. 13.*

Non obstat, quod cognitio causarum hæreticalium ad

ad Magistratum secularem de jure civili pertinet. *l. qui-
cunque*, & *l. cuncti Cod. de heret. §. si vero in auth.
de Sanctis Episcop. ex l. 1. §. fin. Cod. de sum. Trinit.*
Nam de jure Canonico in cap. ut Inquisitionis de ha-
ret. in 6. ad Judices Ecclesiasticos spectare cœpit.
Quia est mere Ecclesiasticum, adeo ut Judex laicus
nec contra laicum possit cognoscere, vel judicare, aut
quoquomodo se ingerere *d. cap. Inquisitionis §. pro-
hibemus de heret. in 6.* Unde in eo Judices seculares
nullum jus habent, *cap. accusatus §. ult. cap. statutum
1. cap. ut officium §. ult. de heret. in 6. Innocent. IV.
constit. 1. & Julius III. constit. 3.* Quoniam ex divi-
nis litteris, sacrisque Canonibus crimen hoc est judi-
candum ut ex forma præscripta à Deo, dum ait Joan.
cap. 13. Si quis non manserit in me, mittetur foras,
ecce excommunicationis pœnam, & arescat ecce per-
severantiam, & colligent eum, & in ignem mittent, &
ardabit, ecce tandem pœnam mortis. Et apud Dom.
Math. *cap. 18. si peccaverit, &c. dic Ecclesia. Si Ec-
clesiam non audiverit, sit tibi tanquam ethnicus & pu-
blicanus.* Ideoque à solis Judicibus Ecclesiasticis co-
gnosci debet, solumque debet Judex laicus sus-
pectos de hæresis retinere, ut eos Judici Ecclesia-
stico tradat, ut præcipit idem Innocentius *d. consti-
tutione 1. §. 4.* Et ita docent Gloss. *indict. cap. ut Inqui-
sitionis not. 2.* ibique Monach. & Archid. *v. prohibemus,*
Joan. Andr. *n. 1. Gemin. n. 3. Franch. numero primo Sa-
licet. in l. Minicheos Cod. de heret. Panorm. in
cap. ad abolendam eod. tit. num. 7. & 12. ibique So-
cin. num. 9. Anan. n. 8. 10. Andr. in cap. excommuni-
catus 2. num. 1. ibique Butr. num. 5. Panorm. num. 1.
Socin. n. item 1. Anan. n. quoque 1. Sylvestr. v. hæreticus
2. num. 8. Peregr. de jur. tit. 4. tit. 5. num. 29. Si-
manchus de cath. instit. tit. 36. num. 1. & in enchir. tit.
6. num. 1. & tit. 66. num. 1 Alph. de Castro lib. 1. cap.
23. Albertin. de agnosc. qu. 25. nu. 43. Zanchin. de heret.
cap. 8. nu. 1. & 2. ibique Campeg. lit. A. Gundisal. qu.
7. nu. 20. & qu. 20. nu. 3. Clar. in pr. §. hæresis num. 4.
Decian. lib. 5. cap. 25. nu. 1. & 2. Scaccia de judic. cap.
15. nu. 2. Param. lib. 3. qu. 7. nu. 30. Farinac. de heres. qu.
186. nu. 152. Sessè de inhib. cap. 30. nu. 2. Imola in em-
por. jur. tom. 1. tit. 1. nu. 136. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8.
p. 14. Carena p. 2. tit. 3. nu. 13. Locat. in judic. Inquis.
v. Judex nu. 57. Angel. in tract. de malef. v. necnon
ad denunciationem num. 24. idem Socin. in cap. cum sit
generale nu. 22. de for. compet. Roland. à Valle conf. 8.
num. 5. lib. 3. Tusch. litt. H. concl. 95. num. 1. Clar. §.
hæresis num. 4. & §. fin. quest. 96. Alciat. in cap. 1. de
offic. Ordin. num. 13. Boss. tit. de heret. num. 10. Car-
ter. eod. tit. num. 65. Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 15. quest.
6. & tom. 2. lib. 3. cap. 3. quest. 2. alique passim, ac
præ cæteris constitutio specialis Julii tertii, licet à di-
veris apud Pegnam perperam reclamante Marsilio Pa-
tavino in defens. pac. part. 2. capit. 10. Non ob-
stantibus appellationibus, sive proclamationibus, dam-
natorum, cum tam de jure pontificio, quam de jure
imperiali beneficium appellationis, sive proclamatio-
nis hæreticis, eorumque credentibus, fautoribus re-
ceptoribus, ac defensoribus sit interdictum, 3. cap.
Inquisitionis §. utque de hæresi ac heret. in 6. ibique Gloss.
in fig. cas. & in §. utque de hæresi, & in v. indilate, Jo. Andr.
num. 1. Archid. num. 13. cum binis sequ. Franch. n. 3.*

Quid vero dicendum de appellatione à sententia
interloquutoria, & an etiam interdicta sit supplica-
tio, sive recursus per viam querelæ, alibi diximus.
Quod si alicubi, ut in Gallia ab Episcopo, vel In-
quisitore provocetur ad Curiam supremam per viam
abusus, si dicatur contra sacras constitutiones, &
jura pontificia, vel constitutiones regias, à Judice
Episcopo, vel Inquisitore, vel eorum officialibus

fuisse processum, vel judicatum, cum Princeps Gallie
ut quilibet alius debeat curare, ne sub prætextu re-
ligionis vel opprimantur innocentes, vel violenter
jura pontificia, id quidem ex privilegio Sedis Apo-
stolicæ sit, ut in pluribus aliis casibus, quos privi-
legiatos appellant.

Idque etiam si agatur de quæstione facti per cit.
cap. ut Inquisitionis §. prohibemus. Quia lex non
distinguit. Et quia ibi sancitur per hæc verba: *Pro-
hibemus quoque distinctius Potestatibus, Dominis tempo-
ralibus, & Rectoribus, eorumque officialibus supradic-
tis, ne ipsi de hoc crimine, cum mere sit Ecclesiasti-
cum, quoquo modo cognoscant & judicent.* Dicitio enim
illa quoquo modo cum sit generalis, omnia compre-
hendens, *l. 1. n. quoquomodo ff. de testam. mil. & no-
tat Ruinus conf. 98. numer. 11. vol. 2.* omnem spe-
ciem cognitionis excludit sub pœna excommunica-
tionis, ipso facto incurrenda, Doctores, quos ci-
tat, & sequitur Santarel. de heres. cap. 60. dub. 4.
num. 21. traduntque Felin. in cap. cum sit de for. com-
pet. Alex. in l. Titia num. 13. ff. solut. matr. Dec. in
cap. 2. num. 24. de judic. Tusch. v. Judex Ecclesiasti-
cus conc. 446. num. 4. Mour. de Ensal. sect. 3. cap. 1.
num. 34. Farinac. de heres. quest. 18. §. 4. numer. 101.
contra Cevall. part. 2. quest. 56. num. 39. Freitas in
3. edit. de confes. sollic. quest. 5. num. 86. & Pereira de
man. reg. p. 2. cap. 29. n. 4. & cap. 43. nu. 4. & cap. 44.
n. 14. & cap. 50. n. 16. & cap. 52. n. 41. & cap. 63. n. 18. &
seq. ubi quamvis pro parte affirmativa multas rationes
adduxerit, quod scilicet quæstio facti criminis hæresis
non sit magis spiritualis, quam quæstio facti aliarum
rerum spiritualium, de quibus Judex secularis de fa-
cto cognoscit, prout est causa beneficalis, matrimo-
nialis &c. si tamen forte, contingat quæstio facti hære-
sis, & Judex secularis in hoc casu velit se immiscere, pos-
sit à Judice Ecclesiastico inhiberi ne procedat.

At licet illi quæstioni, an Judex laicus si contra ali-
quem excipiat, quod sit hæreticus, possit inquirere, &
cognoscere, an hoc sit verum ad effectum videndi, an
exceptionem admittere debeat, respondet Carena p. 2.
tit. 3. n. 15. quod Judex laicus in quæstione facti non
potest inquirere, an aliquis sit hæreticus principaliter
ut illum puniat, sed neque per modum exceptionis, si
inquiri debeat, an aliquis sit, vel ne hæreticus, sive an
aliqua propositio sit, vel ne hæretica. Quia hujusmodi
quæstiones non possunt esse meri facti, sed sunt simul
quæstiones juris. Si verò quæstio facti non sit de eo, an
aliquis sit, vel ne hæreticus, sive an ut hæreticus sit de-
claratus ab Ecclesia, vel condemnatus, potest Judex lai-
cus hoc inquirere, ac de hoc judicare. Quia hæc quæ-
stio est nudi facti, sejuncti ab omni juris controversia,
& est quæstio mere incidens ordinata non ad punien-
dum hæreticum principaliter, sed solum ad ef-
fectum non admittendi eum in judicio, vel ejus
filios ad honores, aut dignitates. Sic enim, licet ex-
communicatio spectet ad forum Ecclesiasticum, si ta-
men contra aliquem excipiat, quod sit excommuni-
catus, etsi non possit Judex laicus cognoscere de jure
excommunicationis, potest tamen cognoscere de nudo
facto, an scilicet sit verum, quod ille verè ab Ecclesia
fuerit excommunicatus, vel ut talis denunciatus, ut per
Franch. in cap. 1. §. si quis igitur, vers. an Judex secula-
ris, de except. in 6. ac per Ricciull. de jur. person. lib.
4. cap. 31. n. 15. & 16.

Nihilominus quod Judex laicus, nec principaliter,
neque incidenter; nec directè, neque indirectè; neque
in quæstione nudi facti possit de crimine hæresis co-
gnosceret ac judicare convincitur ex illo verbo quo-
quomodo *d. cap. Ut Inquisitionis*, ibique advertunt
Glossa, Jo. Andr. *serpe fin. Gemin. n. 4. Simanch. de cath.*

instir. tit. 36. n. 1. Paris. conf. 2. n. 107. lib. 4. Farinac. de hares. qu. 186. n. 154. Delbene dub. 196. nu. 6. Fermos. in cap. vergentis de haret. alleg. 46. n. 8. Unde ipse Carena cognoscens rem hanc esse periculosam, se remittit iudicio S. Congregationis S. Officii, sicque dum Judex laicus format processum contra aliquem de delicto spectante ad suum forum, si incidenter ad ejus notitiam perveniat, aliquem esse hæreticum, vel de hæresi suspectum, non potest contra illum procedere. Hincque fit ut si agenti in foro seculari objiciatur, quod sit excommunicatus, non possit Judex laicus de hoc incidenti excommunicationis cognoscere, sed debet remittere ad Ecclesiasticum, ut per Vincent. in cap. tuam de ord. cogn. qui idem dicit, si objiciatur, quod sit simoniacus, intrusus, vel perjurus, & sequuntur Ost. ibi n. 7. Jo. Andr. n. 10. Abb. n. 9. quicquid contra scripserit Bartol. in l. Tuia n. 5. ff. sol. matr. obstat distinctio Ancharani in cap. ea, quæ in 2. § 3. q. de regul. jur. in 6. quod spiritualia, vel spirituabilibus annexa, quæ per viros Ecclesiasticos conferuntur, & ministrantur, & de quibus ipsi tantummodo sunt capaces active & passive, sunt de foro Ecclesiæ præcisè, etiam incidenter mota, in illis verò spiritualibus, de quibus laici participant, ut sunt matrimonia, juramenta, crimina, & similia, Judex laicus est competens, cum est quæstio super facto. Quam distinctionem sequuntur Albertin. de agnosc. assert. q. 25. n. 54. Farinac. de inquis. q. 8. n. 20. & Carol. de Grass. de effect. cler. effect. 1. nu. 403. ubi alios adducit.

Nam hæc distinctio est velut arista, subtilis, sed fragilis. Non enim subsistit secundum membrum, quod in spiritualibus, quæ cadunt in laicum active, Judex secularis sit competens, cum est quæstio super facto. Nam simonia proculdubio cadit in laicum active *can. reperiuntur 1. q. 1. cap. cum essent de simon.* Est tamen de quæstione facti, an laicus sit simoniacus, Judex secularis non cognoscit etiam incidenter secundum opinionem Vincentii, quam sequuntur omnes in d. cap. tuam de ord. cognit. Et de crimine hæresis fatetur idem Ancharanus. Quare nec super ejus facto Judex secularis est competens, estque textus in cap. secundum Apostolum de haret. in 6. quia est crimen mere Ecclesiasticum, ut ex præallegato §. prohibemus d. cap. ut Inquisit. de haret. in 6. Ratio generalis est, quia de quæstione spirituali Judex laicus ob ejus incapacitatem nec principaliter neque incidenter, nec per reconventionem potest cognoscere, cap. decernimus, & cap. quanto de judic. cap. lator, & cap. causam 1. & 2. qui fil. sin legit. & notant in d. cap. tuam Gloss. ult. Innoc. n. 1. Ost. n. 2. & 7. Abb. antiq. in fin. Jo. Andr. n. 1. Abb. Sicul. n. 3. alitque.

Hinc patet, non esse faciendam vim, an materia cadat in laicum active, vel passive, sed tantummodo, an res, circa quam incidit quæstio facti, sit spiritualis, quia tunc nec de ipsa quidem quæstione facti Judex laicus potest cognoscere, ut alibi probavi ex cap. si Judex de sent. excom. in 6. quod locum habet non solum super quæstione facti, an quis sit Clericus, sed etiam super quæstione, an captus inceserit in habitu & tonsura, sitque remittendus ad Judicem Ecclesiasticum. Quæ minus videntur habere spiritualitatis annexum, & nihilominus de hac quæstione facti non cognoscit, nisi Judex Ecclesiasticus, ut ex communi sententia fuisse probat Covar. pr. quæst. cap. 33. num. 1. & alias censuit S. Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum. Rationem hujus conclusionis est, tum quia ex facto jus oritur l. si ex plagis §. ult. ff. ad leg. Aquil. Dec. in cap. decernimus num. 188. de judic. Unde quæstio juris à quæstione facti separari non potest, ut per Fulgos. consil. 133. Qua ratione id totum deferendum est ad Judicem Ecclesiasticum, quia dignior, cap. quanto de judic. Et tum quia quæstio facti ad quæstionem juris ordinatur, sicque de illa idem,

quod de quæstione juris est judicandum, ut tradit Bartol. in re simili in l. solent nu. 14. ff. de alim. & cib. leg.

Nec obstat responsio a sonis in l. quoties C. n. 7 de judic. quam censet verissimam Ripa in d. decernimus nu. 17. quod licet ex facto jus oriatur, non tamen oritur jus spirituale, de quo contenditur. Et quamvis causa spiritualis sit, de causa tamen facti non disceptatur, sed de ipso facto. Unde apparet, quæstionem facti esse separabilem à quæstione juris, licet quæstio juris à facto separari non possit.

Nam contrarium evincitur ex d. cap. si Judex laicus de stat. excom. in 6. ubi quæstio facti, an quis sit Clericus dicitur esse de re Ecclesiastica, & spirituali, ideoque ad Judicem Ecclesiasticum pertinere, & tamen ibi non disceptatur de causa facti, scilicet de Ordine ipso, sed solum de facto, id est an Ordo fuerit collatus. Ergo quando causa facti est spiritualis, etiam factum ipsum propter connexitatem reputatur spirituale, ac pertinet ad forum Ecclesiasticum.

Minus obstat, quod in causa usurarum Judex laicus sit competens, cum incidit quæstio super facto, ut per Bart. in l. 2. n. 4. ff. de jurisd. omni. jud. Card. in d. cap. tuam n. 5. Buttr. n. 17. Feder. de Sen. conf. 96. n. 2. pluresque alii. Nam responderetur primo, hæc esse arduam quæstionem, in qua sunt variae Doctorum sententiæ, quas examinat Marian. Socin. in cap. cum sit generale à n. 19. de for. comp. & nihil concludit, sed cogitandum relinquit, ac tres principales opiniones prosequitur ibi Felin. n. 1. At demus veriore esse illam opinionem, quod Judex laicus possit procedere ubi quæstio facti est omnino abstracta à quæstione juris, quam dicit communem, & sequitur Abb. in d. cap. cum sit generale nu. 17. Tunc aio, non licere arguere à causa usurarum ad causam hæresis. Quia causa usurarum à plerisque dicitur esse mixti fori, sicuti perjurii, sacrilegii, & adulterii, & propterea in prædictis criminibus Judex laicus est competens, non solum incidenter, sed etiam principaliter, & est locus præventioni, ut notant omnes in d. cap. cum sit generale. At causa hæresis est mere Ecclesiastica, & de foro Ecclesiæ, ac de illa principaliter, neque incidenter, nec quoquomodo atque adeo nec quæstione facti, etiam nudi, Judex laicus potest cognoscere, per dictum textum in cap. ut Inquisitionis §. prohibemus de haret. in 6.

Et quidem ex contraria sententia plures sequerentur absurditates. Nam oporteret coram Judice laico disceptare de quæstionibus, an ad hæresim probandam requiratur vera probatio, an verò sufficiat præsumptæ, & in specie circa intentionem reorum. Item an proponatur confessioni, vel contra, anve testes super his recipiendi debeant esse omni exceptione majores, ut contendunt scriptores profani. Hujusmodi enim articuli non respiciunt quæstionem juris, an hæc vel illa actio, & propositio sit hæreticalis, sed quæstionem facti, an commissum sit crimen hæresis, & ideo si de his testes deponerent, utique oporteret, Judicem laicum cognoscere, an inde resisteret hæresis probatio, & tamen nemo est, qui non videat, quàm sit absurdum, quod hæc, ac similes quæstiones discutiantur, ac terminentur in foro seculari.

Solum igitur Judex laicus in causa hæresis est merus executor, contra hæreticos, facta degradatione, & traditione, ac relicta in executione, ut in d. §. prohibemus, & in cap. cum secundum leges de haret. in 6. & notat. Abb. in cap. ad abolendam nu. 7. & 12. Mar. Socin. n. 9. de haret. ac ita, ut ne quidem possit judicialiter cognoscere, an sententia lata à Judicibus fidei sit iusta, anve injusta, anve sit valida, anve invalida, nec de processu, neque de delicto, nec principaliter, neque incidenter, nec de quæstione juris, neque nudi facti, aut quoquomodo, etiam si damnato imponenda sit poena mortis, sed id omne iusticiæ,

providentiæ Judicum fidei si remissum, nullusque detur recognitioni locus, ut per Panorm. & Anchar. in cap. at si Clerici de judic. Imol. in cap. 1. de offic. ord. Callan. in Conf. Burg. rubr. dos Judices §. 8. num. 14. Albertin. de agnosc. assert. qu. 25. num. 43. Diaz. in pr. cap. 141. Simanch. de cath. instit. tit. 16. num. 5. Clar. in pr. qu. 96. Pegna plures referens cap. 3. com. 85. Farinac. de hares. qu. 186. n. 161. & qu. 97. num. 103. Sanctarel. de hares. cap. 40. dub. 4. num. 24. Cantera quest. crim. cap. 1. num. 59. Castropal. part. 1. tract. 4. disp. 8. pun. 14. num. 6. Catena p. 2. tit. 2. num. 44. & p. 3. tit. 13. num. 11. Delbene dub. 169. num. 11. & alii, quos refert Barbosa in d. cap. Ut Inquisitionis nu. 4. de haret. in 6. Quidquid dicant aliqui legistæ, quorum objectionibus subtiliter, ac copiose respondet Felinus in cap. ad abolendam n. 5. de haret. Bero in cap. at si Clerici num. 79. de judic. Marfil. post alios in tract. de bann. v. Judice num. 129. ac notat Abb. in cap. ea, que num. 14. de stat. Monach. inquit Bartolum in hoc errasse in l. divus ff. de custod. reor.

Ideoque Inquisitor Judici laico processum à se factum ostendere non debet, sed Judex secularis absque mora sententiam Judicis Ecclesiastici debet executioni mandare, quod si absque causa distulerit, poterit ad id ab Inquisitore compelli per censuras Ecclesiasticas. Neque tamen Inquisitor id faciens, exprimere debet pœnam mortis, jubendo expresse Judici laico, ut condemnatum comburat, vel morte afficiat, sed jubendo, ut sententiam à se latam, exequatur. Hic enim modus loquendi habetur in constitutione. Ad audientiam Alexandri IV. & in constitutione Honoris petentium votis Leonis X. Vel jubendo Judici seculari, ut servet leges & constitutiones editas contra hæreticos, quo loquendi modo utitur Innocentius IV. in constitutione Ad extirpanda §. damnatos & absque irregularitatis timore. Quia non debet præcipere Inquisitor, ut Judex laicus pœnam mortis in reum exequatur, sed ut exequatur sententiam à se latam vel melius, ut servet constitutiones ac leges contra hæreticos emanatas, ut diximus. Et sic cum mors directe non petatur, nulla est ratio irregularitatis contrahendæ, ut tradunt Pegna particul. 3. com. 85. Castropal. part. 1. tract. 4. disput. 8. pun. 14. numer. 10. Caren. p. 1. tit. 11. §. 6. num. 31. Diana part. 1. tract. 1. resol. 134. & part. 4. tract. 1. resol. 59. & tract. 8. resol. 26. Camppeg. in addit. ad Zanch. cap. 8. Locat. in pr. Inquis. u. Judex numer. 57. & 66. Simanch. de cath. instit. tit. 66. num. 3. Verum id, quod ad evitandam irregularitatem, non videtur mihi tutum. Unde, ne incurrant in illam Consultores, Inquisitores, alique officiales inservientes S. Officio, decretum est sub die 9. Octobris 1566. & 29. Novembris 1607. Per censuras autem excommunicationis, & alias hujusmodi compellendi sunt Magistratus, si resistant, & si adhuc noluerint obedire, compellendi sunt aliis juris remediis, pœnisque arbitrariis pro qualitate dilationis, & contumaciæ, ut per Pegnam in part. 3. direct. quest. 36. com. 85. & Farinac. dict. quest. 186. numer. 163. Quod tamen, ut maturius fiat, erit significandum supremo Tribunali. Quinimo recusans exequi sententiam à Judice Ecclesiastico latam, vel omittens hæreticis puniendis auxilium præstare, cum fuerit requisitus, redditur suspectus fautoriæ, ac proinde tanquam fautor hæreticorum puniri poterit, ut per eundem Pegn. loc. cit. & Farinac. ibid. num. 164. & Graff. lib. 4. decis. cap. 18. n. 22.

Quod verò dicitur, Magistratum laicum statim sine mora debere damnatos recipere ac punire, id fieri censebitur, si fiat intra quinque vel sex dies, ut habetur ex dict. Constitutione Ad extir-

panda §. damnatos Innocentii IV. & ex constitutione Dilectus filius Innocentii VIII. apud Pegnam com. 85. ubi monet in hoc servandam esse consuetudinem Provinciarum. Quod etiam advertit Farinac. dict. quest. 186. numer. 162. Diaz ibid. quest. 144. n. 2. ac Delben. dict. dub. 196. n. 13.

Quod si Judex, sive Magistratus secularis sciat etiam certò, sententiam contra hæreticum latam esse injustam, quia ex falsis testibus hæresis fuit probata, vel nullam, quia necessarius juris ordo non fuit servatus, non idcirco potest ipse processum discutere, ac de injustitia, vel nullitate sententiæ judicialiter cognoscere. An autem tunc possit, saltem superfedere ab executione sententiæ, ne morti tradat innocentem, affirmat Delbene dub. 197. num. 1. & sequent. Quia tunc non ex autoritate publica, sed privata reus condemnaretur. Quod est iniquum ac intrinsecè malum, ac proinde executor exequi non debet, quia Judex nullam habet auctoritatem in vitam innocentis, cum hæc soli Deo sit subjecta, Decian. lib. 5. cap. 25. num. 3. & 4. Repert. Inquis. v. executor, Conrad. Brun. de haret. part. 4. c. 15. n. 10. & sequent. Gundisalv. eod. argum. quest. 19. numer. 6. & 7. Farinac. de pœn. temper. quest. 97. numer. 77. 82. 92. & sequent. Less. de just. lib. 2. cap. 29. dub. 10. num. 78. Castropal. part. 1. tract. 4. disp. 8. pun. 14. num. 7.

Negat Catena part. 3. tit. 14. numer. 9. etiam si reus dicat se habere secretum communicandum Principi quod concernat ejus salutem.

Hanc sententiam negativam tenendam esse autumo ex pluribus rationibus. Primo quia Judex laicus non est Judex sententiæ Judicis Ecclesiastici, sed merus tantum exequutor & cultos, ideoque tenetur illam custodire ac exequi, & nullam exceptionem in eam admittere debet per textum in cap. pastoralis de offic. & potest. Judic. deleg. ubi ad hanc rem ita decernitur §. quia vero: Quasi, an si ipsam sententiam injustam esse cognoverit, debeat eam executioni mandare, an sit ei potius subsistendum? Attendentes itaque, quod non cognitio, sed executio tantum demandatur eidem, respondemus, quod cum Ordinarius teneatur obsequi delegato, etsi sciat sententiam illam injustam, exequi nihilominus tenetur eandem, nisi apud eum efficere possit, ut ab hoc onere ipsum absolvat. Quibus ex verbis colligitur, quod cum Judici laico solum executio, & nulla cognitio demandetur, efficitur, ut etiam si certò ac evidenter sciat, aut existimet, sententiam latam contra reum esse injustam, aut nullam debere illam exequi, solumque potest, ac debet Inquisitorem rogare, ut ab illo onere se absolvat. Quod si non obtinuerit, obsequatur. Nam fecit, quod debebat.

Quod sane multo magis procedit, si nullitas sententiæ certò ac evidenter non appareat. Tunc enim nec quidem potest, etiam ad effectum superfedendi à sententiæ executione, & causam remittendi Superiori, probationes decipere, ac processum examinare, neque illius acta cognoscere. Nam, licet hoc in aliis delictis fieri possit, quando incontinenti probationes afferuntur, ut docent Navar. in cap. cum contingat in 1. rem. numer. 7. & 8. de rescript. Salzed ad Diaz cap. 154. numer. 14. & Farinac. quest. 97. num. 91. & sequent. in crimine tamen hæresis ob favorem fidei hoc prohibetur dict. constitutione Innocentii VIII. & tradit Simanch. cath. institut. tit. 36. numer. 7. & Farinac. loc. cit. num. 108.

Deinde quia, si Judex ex magis communi sententia quam habet D. Thom. 2. 2. qu. 67. art. 2. & sequuntur Alens. 3. p. 9. 40. memb. 6. ar. 2. Richard in 4. d. 18.

art. 3.

4. d. 18. art. 3. q. 26. Major etiam in 4. d. 33. qu. 4. D. Antonin. 3. p. tit. 9. cap. 2. §. 6. Palud. in 4. d. 18. qu. 6. Petrus à Tarantasia, qui postea Innocentius V. quod lib. 3. qu. 25. Altifiodor. 3. p. sum. tit. in quib. sit obediendum Sylvest. n. Judex cap. 2. §. 5. Abulens. in cap. 23. Exod. qu. 6. Turrecrem. & Archid. in cap. si Sacerdos de offic. ordin. Bartol. in l. illicitas §. veritas ff. de offic. Presid. Jo. Andr. in specul. tit. de allegat. & disput. §. satis nu. 13. Felin. & Imol. in d. cap. pastoralis d. §. Quia vero, ibique Innoc. & in cap. venerabilis de censib. Glossa & Alciatus in cap. 1. de offic. Ordin. Covar. lib. 1. var. c. 1. Navar. in can. si quis de poenit. d. 7. num. 128. alique tam antiqui, quam recentiores, debet judicare contra veritatem, quam certò novit propterea, quæ in contrarium proponuntur. Quia cum non agat nisi, ut persona publica, duo illa, quæ maximè requiruntur in ipso, nempe potestas & scientia debent esse publicæ, ut quemadmodum id tantum debeat agere, quod potestas, publica illi tribuit, ita quoque oporteat judicare juxta ea, quæ per scientiam publicam ipsi constant.

Etenim Judex debet judicare secundum jus divinum & humanum; utroque autem jure tenetur in judicando stare testibus. Jure quidem divino Deuter. 17. Cum accusatus fuerit aliquis adorasse Solem, vel Lunam &c. inquire diligenter, & si verum esse repereris, interficies illum. Et subdit. In ore duorum, vel trium testium peribit omnis, qui interficietur. Ubi cum præmisisset, inquirendam esse veritatem, docet illam veritatem esse sequendam, non quam Judex privatim noverit, sed quæ constiterit ore duorum, vel trium testium. Et cap. 19. hoc idem magis explicatur. Non stabit, inquit, testis unus contra aliquem, quicquid illud peccati, & facinoris fuerit, sed in ore duorum, aut trium testium stabit omne verbum. Quem locum citat Christus Matth. cap. 16. agens de correctione fraterna: Si correctus, inquit, à te non fuerit emendatus, adhibe duos vel tres testes. Cur ita? ut vel ab illis efficacius corrigatur, vel si non corrigatur, deferatur ad Judicem Ecclesiæ, qui illum prius paternè sin minus juridice corripiat de illo delicto & per testes illos judicet, additque hæc verba. Ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quasi dicat: non potest Judex aliter judicare, nisi ex dicto duorum, vel trium testium, quicquid ipse privatim sciat. Quod sanè confirmatur. Nam Deuter. 17. ex quo loco argumentantur adversarii, ita legitur, Ascendes ad Sacerdotes, qui fuerint illo tempore, qui dicent tibi judicii veritatem. Quibus ex verbis hanc efficio, concludoque rationem Judex debet judicare juxta judicii veritatem, Sed veritas sumitur à parte rei, veritas autem judicii ex probatione juridica. Ergo Judex debet judicare secundum probationem juridicam. Major certa est ex illo Deuteronomii loco. Minor patet. Nam ex omnium Doctorum sententia illud dicitur verum in judicio, quod juridice probatur; illud similiter non verum in judicio, quod non probatur juridice, ut habetur l. non novam C. de judic. & l. penult. ff. de probat. & cap. 1. & cap. laudabilem de frigid. Unde Daniel cap. 13. illos falsos testes, licet certò nosset falsos esse, non rejecit, nec liberavit Susannam, quantumvis certissimo ac divina revelatione nosset innocentem, donec juridice ex confessione ipsorum ostenderet, illam esse innocentem.

Jure autem humano idem constat ex d. l. illicitas §. veritas ff. de off. Presid. ubi sic decernitur: Sententiam ferendam esse à Judice ex fide eorum, quæ probantur in judicio. Nec refragatur glossa Culderini, & aliorum, nimirum ex fide eorum, quæ probatur per testes veros. Tum quia si testes veri sint, sive falsi, & quos juridice Judex repellere non potest, faciunt fidem in judicio. Et tum quia si secundum solos testes ve-

ros, eorumque fidem esset judicandum, non posset Judex secundum ipsos judicare, nisi aliàs rei veritatem sciret à parte rei, & testes illos verum dicere, quod est ridiculum. Ac tum quia in d. cap. pastoralis de offic. deleg. d. §. quia verò, præcipit Innocentius III. ut Ordinarius requisitus à delegato, ut exequatur ejus sententiam, illam executioni mandet, cum juridice lata sit, etiamsi privatim sciat esse illam injustam. Sed eodem modo se debet habere Judex in ferenda sententia, sicut executor in illa executioni mandanda. Ergo tenetur etiam Judex judicare secundum quod juridice sibi probatur, etiamsi privatim sciat oppositum esse verum. Ergo multo magis ad id tenetur merus executor.

Postremo, quia si Judex laicus exequi non debeat sententiam Inquisitoris, id quidem est, vel quia cognoscit injustitiam ex actis, vel aliunde. Non ex actis, cum apud ipsum facta non fuerint, neque possit ipse illa examinare. Neque aliunde. Nam, si ea, ut privata persona legit, exinde solum hauriret scientiam privatam. Ex scientia autem privata moveri non potest ad sententiæ executionem super sedendam. Sicuti similiter in sententiæ prolatione Judex moveri non debet ex scientia privata, sed publica. Quod etiam tradit Simanch. dict. tit. 36. num. 6. & sequenti. & en Enchir. tit. 66. numer. 4. & seq. & ad hoc inclinatur Farinac. quest. 67. de poen. temp. num. 107. & sequenti. ac de hæres. quest. 186. à num. 168. alique, qui tenent, quod Judex laicus quantumcunque cognoscat injustitiam, vel nullitatem sententiæ Judicis Ecclesiastici, adhuc tamen teneatur sententiam exequi. Quinimmo Locatus in prax. leg. d. n. Judex numer. 57. & 66. Simanch. de cath. instit. tit. 66. num. 3. Campeg. ad Zanchin. d. cap. 8. Castropal. dict. poen. 14. num. 10. Diana dict. part. 1. tract. 1. resol. 134. & part. 4. tract. 1. resol. 59. & tract. 8. resol. 26. docent, posse Inquisitorem inquirere contra Judicem laicum, tanquam fautorem hæreticorum, etiamsi differat sententiæ executionem sub prætextu, quod sit injusta. Quia nullo modo Judex laicus potest se ingerere in cognitione causarum Tribunalis S. Officii, cujus tantum est merus executor.

Alioquin autem plura sequerentur absurda. Nam cum S. Tribunali, & publica judicia sint ob bonum Reipublicæ, si executor sententiam juridice probatam non teneretur secundum illam exequi, sed secundum suam privatam scientiam, populus, qui non judicat de occultis, meritò perturbaretur, videndo executorem non stare publicæ probationi, ac sententiæ, justèque suspicaretur executorem in illa causæ amore, vel odio duci, ac fingere, quæ dicit, dareturque occasio executoribus relinquendi multos nocentes impunitos, qui verè nocentes essent, illoque supplicio digni hoc prætextu se certo nosse illorum innocentiam.

Tenetur itaque Judex laicus poena mortis punire hæreticum sibi puniendum traditum. Nam hæc poena est adversus illum statuta per leges Imperiales, à summis Pontificibus approbatas, & quia ex d. cap. Ut Inquisitionis d. §. prohibemus de heret. in 6. tenetur statim, & absque ulla dilatione exequi Inquisitorum sententiam, atque ex d. Constitutione Innocentii VIII. dilectus filius, in qua sic legitur: Eisdem officialibus secularibus sub excommunicationis poena, & aliis censuris Ecclesiasticis precipiatis, atque mandatis, ut intra, sex dies, postquam legitime fuerint requisiti, sine aliqua dictorum processuum, per vos agitatorum visione, sententias per vos latas, contra hujusmodi hæreticos promptè exequantur, appellatione remota. Et ita docent Pegna p. 3. q. 36. com. 85. Farinac. d. quest. 97. n. 105. & de hæres. d. q. 186. num. 162. & 165. Diaz. pr. cr. can. cap. 144. n. 2. Castropal. d. pun. 14. n. 6. passim. q. alii.

Hinc Princeps, five Judex secularis non potest condere statuta, quibus præscribatur modus procedendi, vel puniendi crimen hæresis, diversus ab eo, quem Ecclesia præscribit, ac observat per textum in cap. *statutum de hæret. in 6.* & probat Farinac. d. q. 186. n. 155. Nam adversantur jurisdictioni Judicium fidei, idque esset cognoscere de crimine, ac præscribere modum procedendi in crimine hæresis, quod est mere Ecclesiasticum, atque adeo, non ad secularem jurisdictionem pertinens, sed ad Ecclesiasticam, contra quam statuta laicorum nullius sunt momenti, dum à summo Pontifice non approbantur, d. cap. *Inquisitionis sub initio*, & cap. *qua in Ecclesiarum de constit.* ibique Glossa, & Doctores, quos refert Decian. lib. 5. c. 16. n. 4. Boss. tit. de hæret. n. 13. & seq. ac nos alibi sæpe.

Potest tamen potestas laica contra hæreticos alias pœnas, præter eas, quæ jure canonico sunt impositæ, dummodo eis non sint contrariæ, imponere, prosequi, ac exercere, ut proinde Principes seculares possent facere, ut in suis dominiis antiquæ pœnæ in usu revocentur, ac in firma observatione permaneant, ut ex communi tradunt Pegna in p. 3. q. 86. com. 135. Farinac. d. q. 186. n. 167. Carrer. de hæret. n. 64. Decian. d. lib. 5. cap. 35. n. 2. Cardinal. de Lugo tract. de fide disp. 24. Carena p. 2. tit. 3. §. 4. n. 13. Quia hujusmodi statuta sunt favorabilia Ecclesiæ ac ejus jurisdictioni, & in augmentum fidei, Inquisitionibus cum jurisdictione Episcoporum, ac Inquisitorum amplietur, & promoveatur, quod facere debent Principes, ut probat, Contrad. Brun. lib. 3. de hæret. cap. 9. & 10. Ideoque Romani Pontifices Principum secularium leges adversus hæreticos ac de hæresi suspectos prolatas, non reprobant, sed confirmant, ut liquet ex d. cap. ut Inquisitionis de hæret. in 6. ubi Bonifacius VIII. approbat leges civiles in devotionem Ecclesiæ, & hæreticorum excidium latas, quatenus legibus canonicis non obstant. Monet potestates seculares in investigandis, & capiendis hæreticis obedire. Mandat prædictis potestatibus, ut reos condemnatos ab Episcopo, vel ab Inquisitore, sibi relictos puniendos, sine dilatione, appellatone, vel proclamatione, pœnis debitis afficiant. Prohibet, ne de hoc crimine, utpote mere Ecclesiastico, quoquomodo cognoscant, neve reos è carcere liberent, vel condemnatoriam sententiam retardent. Quod si contra facere præsumpserunt, excommunicatione innodentur, & si in illa per annum persistierint, tanquam hæretici condemnentur. Idemque constat ex quamplurimis constitutionibus summorum Pontificum apud Pegnam. Et hoc ipsum planè facerent summi Pontifices, si Principes aliquis, vel Respublica, vel Civitas in suis ditionibus conderent novas leges, quibus novæ hæreses aut nasci impedirentur, aut natæ facilius extirparentur. Unde si Judex Ecclesiasticus omisisset in sententia ponere publicationem bonorum, posset illam Judex laicus addere, Decian. d. cap. 25. n. 2. Et Princeps secularis posset statuere, quod Judæi, aliive infideles in suis dominiis commorantes teneantur hæreticos denunciare, aliaque hujusmodi facere. Atque ideo etiam seculares Magistratus possunt hæreticos capere, in carceres conjicere, ut eos tradant Judici Ecclesiastico, Clar. in p. §. hæresis n. 4. Afflict. in constit. Regni tit. de hæret. n. 33. Farinac. d. q. 186. n. 158. Valereque statuta secularium Principum super publicatione bonorum pro illa parte, quæ illis applicatur de jure Canonico, vel ex consuetudine à sede Apostolica approbata, inquit Farinac. d. q. 186. n. 156. ex Passio conf. 2. n. 14. lib. 4. ac Decian. lib. 5. d. cap. 25. n. 17. censuitque Pegna, recipi posse Principum statuta quibus constituerentur, ut vel omnia bona publicata tribuerentur officio Inquisitionis, vel aliter servatis constitutionibus Apostolicis expendereantur,

Parerga Inquisitores in sententiis ferendis, & in quibus reservatur mitigatio pœnarum, ponant clausulam, *Nobis reservamus.* Quia cum ab ipsis, & Vicariis Episcopalibus promulgentur, mitigatio pœnarum utrique est reservanda. At postea hujusmodi mitigatio ac moderatio reservata fuit Congregationi Em. Cardinalibus supremæ Inquisitionis. Non enim amplius poterunt ipsi ex se illas commutare. Sed demum Inquisitor una cum Episcopo mitigat, & commutat pœnas impositas damnatis à S. Officio in sententiis latis ab Episcopo, & Inquisitore. Ad utrumque enim commutatio spectat. Quod servandum est tam in processu facto in curia Episcopali, quam in S. Officio. Commutare tamen illas non possunt in pœnas pecuniarias inconsulta S. Congregatione, cum absque licentia tales mulctæ imponi non possint.

Inquisitores transmittere debent omnes sententias ad S. Officium, non autem processus, nisi in arduis, sed summarium ante expeditionem, & responsum acceptent.

In sententiis minorum non possunt apponere clausulam citra pœnam relapsus absque speciali commissione S. Congregationis.

Inquisitores debent ipsimet sententias pronunciare in causis, quæ fiunt à suis Vicariis.

Inquisitores possunt ferre sententias contra sponte comparentes, illosque absque Ordinarii interventu expedire. In illis verò causis, in quibus formatur processus, debet servari Clem. I. de hæret.

Inquisitores omnes Italiæ prohibeant, ne sui Vicarii regulares pro sententiis, examine testium, decreto, five actu, aut alio quocunque titulo, vel prætextu aliquid recipiant, sed gratis omnia expediantur. Sacra enim Congregatio quotannis juxta qualitatem laborum exhibet mercedem. Unde generalibus Ordinum præceptum est, ut Inquisitoribus, fratribus notariis, & Vicariis provideant de victu, & aliis rebus necessariis.

CONSULTATIO CLXIII.

De Degradatione, quod ad causam hæresis. Quorumplex ea sit. De qua degradatione loquatur textus in cap. *Quoniam 1. de hæret. in 6.* An in degradatione activa comprehendatur capitulum. Quid de Episcopo confirmato, & consecrato. An Episcopus facultatem degradandi possit delegare? Quid de Prælati regularibus circa suos subditos? Quid de solo Inquisitore? Quid sit de forma & substantia judicis in causa fidei? Abbates, vel Prælati an sint vocandi, ut conjudices. Horumque convocatio an sit de forma degradationis in Tribunali S. Inquisitionis. Quanam persona convocanda, ut assistant degradationi? In quibus casibus fieri debeat degradatio ex causa hæresis? An sit licitum in electione Episcopi Clericum in sacris ex causa hæresis tradere Curia seculari, vel perpetuo carceri? Quanam sint effectus degradationis? Et an aliquis degradari possit sine accusatore procedente Judice per viam Inquisitionis? Ubi alia, præsertim S. Concilii Tridentini decretum super degradatione, ab ejus S. Congregatione explicatum, & Parerga aliquot de degradatione, non vulgaria.

Sandalum grave est, ac dedecus Ecclesiæ habere inre corrigibiles ac sceleratos administratos; unde merito movendi illinc sunt, cap. *qualiter & quando*, ut à villicatione villicus iniquitatis in Evangelio Luc. cap. 16. & hujusmodi pœnam dicimus depositionem. Depositiō autem est, five ex autoratio, de dignitate, gradu vel ordine deturbatio, vel eorum privatio, degradationis nomen vulgò usurpatum à gradu. Verumtamen depositio verbalis proprie remotio est per sententiam; degradatio realis, solennis & cum executione emancipatio

patio Curia seculari facta, adempto clericali. Atque depositio duplex. Alia ab officio, seu beneficio simul *cap. fin. de celebr. miss.* vel separatim, *cap. 2. de pœn. in 6. c. novimus de verb. signif. specul. tit. de accus. §. 2. can. accidens. d. 50.* & à dignitate. Alia ab Ordine, quæ proprie exautoratio, sive degradatio contra Clericum in sacris constitutum, ut in *cap. pen. de purg. can.* Depositio prior verbalis est privatio, vel ademptio beneficii, quæ à solo Episcopo fieri potest, & tamen non sine crimine, vel causa. Nam si quis non potuerit propter supervenientem infirmitatem officio, vel beneficio per se satisfacere, non est deponendus, sed coadjutor ei dandus *can. scripsit cum seq. 7. q. 1. cap. 1. 3. 4. & tot. tit. de Cler. agrot.* Plura exempla depositorum Episcoporum, & postea reconciliatorum pristinae Ecclesiae referuntur à Cyrillo in epistola ad Joannem Antiochenum, quam refert in sua epitome Gratianus in *can. Joannes Chrysostomus d. 50.* Deponitur ab administratione beneficii, non autem à beneficio, propter grave scandalum leprosus *cap. tua de Cler. agrot.* Abbas factus inutilis, qui probe non exercet munus amovetur penitus *can. si quis Abbas 18. q. 2. sicuti & de Judicibus, & administrantibus Republicam, rescripserunt Valentinianus, Theodosius, Arcadius Cæsares l. 3. C. de offic. Praef. prae. Orient. & Illyrici.* Immo verò ipse Imperator inutilis à summo Pontifice loco submovetur, & alius ei surrogatur, vel propter haeresim, si incorrigibilis, si tyrannus, si fatuus, perjurus, paganus, Ecclesiae persecutor, ut in *cap. 2. de sent. & re jud. in 6. cap. venerabilem de elect. & can. alius 15. q. 6. Alexander III. summus Pontifex cap. at si Clerici de judic. Clericos confessos in jure, vel convictos legitima probatione ob crimina, quæ merentur suspensionem, vel depositionem, posse à proprio Episcopo vel suspendi à suis ordinibus, vel altaris ministerio perpetuo removeri, tradit, & penè notat Panorm. in *d. cap. at si Clerici, depositionem esse remotionem perpetuam ab altaris ministerio: Gravissima hæc quidem pœna, & idcirco non imponitur, nisi pro casibus à jure decretis, can. domi §. de his d. 50. can. 1. d. 35. & dec. in d. cap. cap. at si Clerici, aut pro delicto graviore cap. tua de pœn. Panorm. in cap. fin. de celebr. miss. quod enorme dicunt.**

Locum etiam habet jure Canonico dignitatis amissio, *cap. super eo de elect. cap. ex tenore de temp. ordin. item cinguli militaris privatio can. nullus 11. q. 1. cap. 2. de pœnit. & remis.* Atque ideo Felinus in *d. cap. qualiter n. 25. de accus.* notat post antiquiores juris pontificii interpretes, quod ubicunque jure civili imposita est pœna mortis pro aliquo delicto, in locum ipsius intelligatur surrogata depositio, nisi alia pœna imponatur ordinaria pro eo delicto eodem jure pontificio. Bertachinus *tr. de Episcop. p. 8. lib. 4. tit. de caus. mater. degrad. & Ost. in sum. tit. de accus. §. quis sit effectus* colligunt casus, in quibus depositio fieri potest, ideo in illis recensendis non immorabor.

Suspensio ab officio, & beneficio minor est, quam depositio, *cap. inter sollicitudines de purg. can. & depositio minor, quam privatio participationis corporis & sanguinis Domini.* Nam si depositus ab officio celebrat, hac sacrosancta participatione excommunicatione perpetua quandiu vixerit, privatur, dempto viatico sub mortis tempus præbendo, *d. can. accedens d. 50.*

Hic notandum, depositum Clericum non fieri de foro Judicis secularis, probat *cap. cum non ab homine de judic. & cap. at si Clerici eod. tit. & docet Diaz in pr. crim. can. cap. 27. Panorm. post Card. in d. cap. cum non ab homine, ac Innoc. in cap. de homic. in 6. Et ideo ei non traditur puniendus semper, sed pœna canonica per Judices Ecclesiasticos punitur, videlicet detractione in monasterium *d. cap. inter sol-**

licitudines de purg. can. vel aliò. In quo differt à degradatis, qui veluti incorrigibiles relinquuntur pœnae seculari omnibus privilegiis clericalibus exuri. Et quamvis videantur incorrigibiles qui deponuntur, tamen aliquantula est spes resipiscentiae, ac proinde antequam Judici seculari tradantur, suis legibus puniendi, oportet eosdem depositos, non se corrigentes, vel perseverantes in crimine, adhuc Ecclesiastica medicina revocari, si fieri posset ab Episcopo, per excommunicationem, & deinde anathemate, quæ si depositus contemnat, & ita in profundum malorum deciderit, tunc curia seculari relinquitur, Cælest. in *d. cap. cum non ab homine de judic.* Quinimmo nec opus esse degradatione, ut Clericus incorrigibilis possit comprimi à Judice seculari, sed sufficere declarari per Ecclesiasticum Judicem, esse incorrigibilem, tradunt Jo. Andr. Butr. & Arret. in *d. cap. cum non ab homine.* At de hoc nos alibi diximus.

Dubitatum autem fuit aliquando, an qui ordinatus est à summo Pontifice, vel ab eo beneficium, seu Sacerdotium consequutus est, possit ob crimen à suo Episcopo ab iis deponi. Placuit tandem aliquibus, quod à beneficio possit, ab Ordine non possit, nisi per Papam, *collect. in cap. per tuas de major. & obed.* Siculus autem Abbas Panormitanus in *d. cap. per tuas, & in Ordine admittit per Episcopum factam ejus Clerici depositionem, quod Felino placet in d. cap. per tuas.* Vide decisionem Capellæ Tholos. 292. & ibi Aufserium, cum reatus omne privilegium excludat, *can. privilegium 12. q. 3. auct. qua provincia, C. ubi de crim. agi oport.*

Depositio, seu degradatio realis, seu actualis est, quando post sententiam verbalem insignia Ordinum solemniter detrahuntur. Vocant hanc jura depositionem solennem *can. Episcopus 11. q. 3. cap. 2. de pœn. in 6. forma, & solemnitas est d. cap. 2. ut coram Judice seculari, cui tradendus est degradandus, publice superior, qui deponit tondeat rei caput. Radat vitro, vel ferro loca capitis & manuum, in quibus unctio facta est tempore ordinationis. Exuat eum habitu clericali, & induat laicali, & sic Judici laico concedat puniendum. Qui & huic judicio, quando crimen hanc pœnam mereri videbitur, interesse debet, ut postea statim puniat, *§. si tamen de crimin. & §. aliud palam, ut Cler. apud propr. Episcop. & c. collat. 6. tit. 11. in auct.* Idcirco reus antea indutus exhibetur vestibus sui Ordinis, ut si presbyter sacerdotalibus cum calice in manu, ac si celebrare veller. Diaconus ut diaconus. Item subdiaconus, & Episcopus degradandus quilibet suo habitu. Et postea ab extremo usque ad novissimum gradum fit eorum ademptio, ordine, ut presbytero primum adimatur calix, & deinceps alia ordine retrogrado, quo ei data sunt. Sic in Episcopalis ornamentis, & aliorum ordinibus intelligi par est *d. can. Episcopus 11. q. 3.* Si vero agatur de summo Pontifice deponendo, ad Concilium generale recurrendum est in causis, in quibus deponi potest, ut in *can. si Papa 40. Videndus & Petrus de Monte de potest. Concil. quest.* quando Concilium sit supra Papam.*

Extat verò ad rem nostram *cap. quoniam de hæret. in 6. ubi, cum numerus Episcoporum ad degradationem Clericorum à sacris Canonibus instructus, non poterat facile conveniri, Gregorius novus concessit, quod solus Episcopus, congregatis tamen Abbatibus, aliisque Prælatibus, ac religiosis personis, & litteratis suæ diocesis, Clericum sacerdotem, vel in sacris Ordinibus constitutum, cum pro hæresi fuerit Curia seculari tradendus, aut perpetuo carceri mancipandus, possit degradari. Numerus enim constitutus hic erat. Ad degradationem Episcopi, duodecim Episcopi, sex ad degradationem presbyteri, tres ad degradationem diaconi, ut ex Concilio Carthag. 1. & 2. in *can. si timidus, & can. Felix 15. q. 7. Abb.**

Abb. in cap. non potest de re judic. Sylvest. v. degradatio num. 1. Clar. in pr. cr. §. fin. qu. 74. Hic autem numerus erat ad degradationem Clerici in sacris necessarius, præter Episcopum degradantem, *can. si autem, 15. q. 6. Gemin. in d. cap. quoniam num. 8.* post Jo. Andr. & Albertin. *num. 49.* ac *Specul. tit. de accusat. §. 2.* Idemque numerus trium Episcoporum erat necessarius ad depositionem subdiaconi, ex quo ordo subdiaconatus fuit in sacrum Ordinem receptus, *Glof. in d. cap. quoniam v. Canonibus, & in cap. 2. de pœn. cod. v. lib. 2. ibique Jo. Andr. Archid. & Franch. in 2. ac Specul. tit. de accusat. §. 82.*

Hunc igitur numerum Episcoporum convocare, non erat facile. Rem enim difficillimam reddebat & obligatio residendi, quam habent Episcopi, & apparatus equitatum ac suppellectilium ac distantia locorum, maxime ubi dioceses sunt magnæ, ac præsertim ubi ex Insulis maris Episcopi convocandi essent, quicquid iudices ordinarii suis expensis venire deberent ad iudicium degradationis, ut ex Barthol. Brix. ait Turrecr. *in can. si autem is, q. 7.* & ex Archidiacono probat Albertin. *in d. cap. quoniam num. 4.*

Hinc autem notandum est, quod licet id, quod est difficile enuncietur impossibile, hoc tamen non comprobatur de impossibilitate, neque id comprobatur in tali, in quo lex disponit, quia lex non disponit de impossibili. Ideoque lex antiquorum Canonum non erat de impossibili, sed de possibili, etsi non de facili. Sicque possibile, & facile distinguuntur ita, ut non omne possibile sit facile, sed omne facile sit possibile.

Sane degradatio est genus quoddam ad depositionem, ac degradationem actualem, quæ magis proprie dicitur degradatio. Degradatio vero in genere est perpetua separatio Clerici ab altari. Hæc autem distinguitur in verbalem, & actualem, sive solennem *cap. degradatio de pœn. in 6.* ad cuius distinctionis evidentiam distinguitur degradatio in passivam & activam. Passiva est in degradato, & importat esse separatim perpetuò ab altari, & hæc non potest distinguere in verbalem & actualem, nisi extrinsecè ex connotatione degradationis activæ, sed semper est privatio perpetua Ordinum quantum ad executionem illorum, quamvis major ac longe extensior sit hæc privatio, prout infertur ex degradatione solenni. Degradatio vero activa est iudicialis actio, per quam à Iudice Ecclesiastico sententiam ferente, Clericus iuste separatur perpetuò ab altari sine spe restitutionis. Atque hæc est illa quæ dividitur in verbalem, actualem ac solennem, in qua explicanda multi confuse loquuntur.

Sunt enim qui videntur velle, quod consistat in illa solennitate, in qua degradatus publice ac solenniter expoliatur instrumentis, ac indumentis sui Ordinis. Unde aiunt, quod degradatio actualis sit executio degradationis verbalis, ut ex Panorm. *in c. qualiter & quando 2. de accus. tradit Sylvest. v. degradatio n. 1. & sententiam, per quam decernitur, ut aliquis degradetur, distinguunt ab actuali degradatione, illamque sub verbali collocant, ut Albertin. in d. c. quoniam n. 33. & seq.*

At veritas est, quod actualis, & exercita illa expoliatio degradati, facta juxta formam statutam à Bonifacio VIII. *in d. capit. degradatio de pœn. in 6.* est complementum degradationis actualis eo modo, quo executio sententiæ est complementum illius, cum sit illius executio; sed tamen hæc degradatio in recto ac principaliter importat sententiam degradationis. Unde hæc actualis & solennis degradatio est sententia lata à Iudice imponente degradationem solennem, quæ sit executioni demandata. Et sic verbalis degradatio est sententia, per quam decernitur, quod Clericus sit perpetuò ac sine spe restitutionis, separatus ab altari, non autem decernitur, quod sit degradandus solenniter, sed solum, quod in facto sit privatus Ordinum exercitio, & altaris ministerio. Sententia vero, quæ infertur in exercitio solennem degradationem, non sub verbali, sed sub actuali ac solenni degradatione continetur.

Hæc igitur activa degradatio distinguitur in verbalem & actualem, sive solennem, *d. cap. degradatio de pœn.* Verbalis consistit in sententia, per quam Clericus privatur exercitio Ordinum, sive separatur ab altari. Actualis vero est verbalis degradationis executio, Panorm. *in d. c. qualiter & quando de accus. Sylvest. d. v. degradatio num. 1. Specul. d. tit. de accus. §. 2.* Albertin. *d. n. 33.* & juxta formam traditam à Bonifacio VIII. *in d. capit. degradatio fit, quando solenniter Clericus indutus vestimentis sui Ordinis, & habens ejusdem Ordinis instrumenta, illis expoliatur, ut dictum est.*

Verbalis fieri potest dupliciter. Aut per sententiam non inducentem actualem & solennem degradationem, sed solum privantem Clericum ministerio altaris, ac sui Ordinis, & secundum Albertin. *loc. cit. qu. 14.* importat terminum pœnæ, quia per modum

termini importat separationem ab altari, nec ordinatur ulterius vel ad degradationem actualem, vel ad relinquendum reum Curia seculari. Aut per sententiam inducentem etiam degradationem solennem, quia scilicet per eam, non solum decernitur, quod Clericus sit perpetuò separatus ab altari, sed etiam quod solenniter, & actu spolietur instrumentis sui Ordinis, & exuatur habitu, ac privilegio clericali. Et sic prima est degradatio purè verbalis, & est illa, quæ proprie dicitur depositio. Secunda est simul actualis, quia infert actionem, & regulariter sine illa non est, Albertin. *ibid. nu. 34.* ac *Specul. d. §. 2.*

Cum autem *in d. cap. quoniam 1. de heret. in 6.* dicatur quod ad degradationem requiritur ex sacris Canonibus certus numerus Episcoporum, & postea conceditur, quod in causa hæresis solus Episcopus, convocatis Abbatibus, Prælatibus, religiosiis viris, ac literatis, possit degradare, id intelligendum esse de actuali degradatione, volunt Archid. & Gemin. ac Franch. *in d. cap. quoniam, & Jo. Andr. in d. cap. degradatio de pœn. & ex eo Gemin. nu. 6.* sed Albertin. *d. num. 35. & seq.* vult, textum illum intelligendum esse de sola degradatione verbali.

In hac re certum est, antiquos Canones, requirentes certum numerum Episcoporum ad degradandum Clericum, loquutos fuisse etiam de degradatione verbali, nimirum de examine causæ, ac illius definitione. Sic enim *in can. 1. 15. qu. 7.* decernitur, presbyterum & diaconum non deiciendum sine consili examine. Et quod solus Episcopus honorem auferre non potest. Et quod nec ab uno damnari, nec, uno iudicante, poterunt honoris sui privilegia exui, sed præsertim definire oportet synodali iudicio. His consentiunt, quæ habentur *ead. qu. 7. can. fin. & can. si quis tumidus, & can. felix ead.* ubi dicitur causas audiendas esse à vicinis Episcopis. Et consonant quæ decernuntur *caus. 6. qu. 4. per totum ac expresse d. cap. degradatio,* ubi Bonifacius VIII. ad degradationem verbalem dicit ex sacris Canonibus necessarium fuisse certum Episcoporum numerum. Ideoque dicendum est, etiam ad degradationem verbalem fuisse necessarium ex antiquis Canonibus numerum præfixum Episcoporum.

Certum quoque est, quod antiqui illi Canones non distinxerunt inter degradationem verbalem inductivam actualis degradationis, & actualem degradationem. Unica enim completa actio est iudicialis sententia degradationis, & actualis degradatio, quæ non est, nisi executio, & complementum illius sententiæ. Ac sicuti numerus Episcoporum requiritur in examine causæ, ne sententia ex peculiari odio Episcopi, si ipse solus iudicaret, forsan esset injusta *can. 1. & fin. 5. qu. 7.* ita eadem Episcoporum assistentia requirebatur, ut degradatio esset solennis. Loquebantur item Canones illi de degradatione actuali. Tum quia non distinxerunt inter verbalem & actualem. Tum quia intelligi debent de degradatione, effectum sortita, & completa. Et tum quia loquuti sunt de degradatione necessaria ad hoc, ut Clericus in sacris tradatur Curia seculari, quæ est degradatio iudicialis actualiter executioni demandata. Tum quia *in cap. novimus de verb. signif.* ad degradationem, quæ fit ad effectum tradendi Clericum Curia seculari, requiritur præsentia secularis potestatis. Multo magis igitur ad illam erat necessaria præsentia omnium illorum, qui erant in causa Iudices, vel necessarii assessores. Ac tum quia, ut patet ex forma actualis degradationis, hæc habet modum cujusdam iudicialis sententiæ, dicente Episcopo, *Autoritate Dei &c. deponimus, degradamus, spoliamus, &c. d. cap. degradatio de pœn. in 6.* Non ergo conveniebat, hanc degradationem fieri, nisi coram Episcopis, qui in causa erant tunc Iudices.

Non obstat, quod antiqui Canones, loquentes de degradatione actuali, necessaria ad tradendum Clericum Curia seculari, nullam mentionem faciunt de illo Episcoporum numero, ut *can. Clericus 3. q. 4. can. si quis sacerdotum 2. q. 1. cap. ad abolendam in princ. & cap. excommunicamus 1. §. 1. de heret. & cap. ad falsarium de crim. fals. & d. cap. novimus de verb. signif.* Nam, admissio, quod hi textus intelligendi sunt de degradatione actuali, quod est verissimum. Quia loquuntur de degradatione simpliciter, sequitur, quod ubi Canones loquuntur de degradatione, ut est medium ad ulteriorem pœnam, scilicet ad pœnam mortis, vel perpetui curceris, nomine degradationis intelligitur degradatio iudicialis & actualiter executioni demandata. De hac igitur etiam intelligendi sunt alii Canones, ad degradationem certum numerum Episcoporum requirentes. Deinde quia non est dicendum, quod hi canones loquantur de degradatione actuali, ut distincta, & separata à sententia, & à verbali de-

gradatione. Quia judicialis, & juridica degradatio claudit iustam sententiam indicentem degradationem. Si igitur non esset necessarius Episcoporum numerus ex eo, quia hi Canones id non exprimunt, hic numerus non fuisset necessarius ad verbalem degradationem. Quod quidem non admittitur, quia est contrarium Canonibus citatis. Postremo, quia hi Canones, si non exprimunt, non tamen rejiciunt necessitatem dicti numeri Episcoporum, cumque in illis non agatur de forma, & modo degradandi, non fuit necesse, quod hanc solennitatem exprimerent, quæ in numero Episcoporum consistit.

Minus obstat, quod Bonifacius VIII. in d. c. degradatio de pen. in 6. dum loquitur de actuali degradatione solius Episcopi meminit. Quoniam si hæc objectio aliquid probaret, probaret etiam, quod in solenni degradatione, nec Cleri, neque alicujus præsentia esset necessaria, & quod solennis degradatio clandestine fieri deberet, quia ibi Bonifacius VIII. dum exhibet formam degradandi, nullius præsentiam exprimit. Dicendum igitur, quod Pontifex ibi statuit tantum degradandi formam, quæ Episcopus uti debeat, præsentia vero aliorum ad illam formam non pertinet, quia solus Episcopus est, qui degradandum Ecclesiasticis indumentis expoliare debet, ac Ordinum instrumentis privare, & ideo Pontifex solius Episcopi mentionem facit.

Tenendum igitur est, quod antiqua jura, quæ loquuntur de degradatione, ut necessaria ad ulteriorem penam, sive de degradatione, ut actualiter, ac solenniter habita, loquuntur quoque de illa, ut comprehendit verbalem & actualem, de illa vero ut executioni demandata. Nam primus, qui distinxit degradationem in verbalem, & actualem, fuit Bonifacius VIII. in d. c. degradatio, & ideo juxta antiquos canones, etiam ad actualem necessarius erat dictus numerus Episcoporum. Nunc vero antiqua jura quod ad causas fidei correctæ sunt per d. c. quoniam de heret. & universim quoad degradationem Clericorum in sacris per S. Concilium Tridentinum sess. 13. c. 4. de refor. de quo infra, & ita solus Episcopus potest degradare.

An autem idcirco, quod solus Episcopus possit degradare, excludatur Capitulum? Negant Glossa in d. c. quoniam v. solus, ibique Monach. Archid. Jo. Andr. Zencl. & Geminian. n. 8. & Franch. n. 3. Existimant enim, quod Episcopus ad examen causa, & ad sententiam contra degradandum non possit procedere sine Capitulo. Adducunt ad id can. si autem 15. qu. 7. can. Episcopus, & can. nullum 18. q. 2.

At in hoc distinguendum est inter degradationem Clericorum existentium in minoribus Ordinibus, vel inter degradationem purè verbalem, quæ est depositio, & inter degradationem verbalem actualem, perquam Clericus in sacris constitutus actualiter & solenniter degradatur. Ad illas degradationes, etiam de jure antiquo non erat necessarius numerus Episcoporum. Erat tamen necessarium Capitulum, ut probatur ex juribus citatis, & ex can. nullus Episcopus 15. q. 7. & in can. siquid d. 86. & sic in illis solus Episcopus cum Capitulo ad degradationem procedebat, Panorm. in c. non potest de re judic. Specul. d. tit. de accus. §. 2. & notat ex Archidiacono Gemin. in d. c. quoniam qu. 1. Sed in degradatione actuali verbali, qua per sententiam Clericus existens in sacris damnabatur ad solennem degradationem, non erat necessaria assistentia Capituli ad examen cause, & ad verbalem degradationem. Quia, cum esset necessaria assistentia, & præsentia Episcoporum, non erat opus vel consilio, vel judicio, aut suffragio Capituli. Præter Episcopos enim nullius alterius assistentia & auctoritas erat necessaria. Unde cum in præsentibus in casu, in quo de jure antiquo non erat necessaria præsentia Capituli, & Gregorius nonus in d. c. quoniam auferens necessitatem convocandi Episcopos, iurroget eorum loco Abbates, Prælatos, & c. nulla facta mentione Capituli, dici non potest, quod solus Episcopus, etiam excluso Capitulo nequeat Clericum in sacris constitutum, verbaliter degradare, ut late probat Albertin. eo loco nu. 57. & seq. Lex enim corrigens, & limitans legem, loquitur in casu legis correctæ, ac limitatæ, & exceptio est de regula, & in casu regulæ loquitur. Si verò loquamur de pura præsentia, & assistentia necessaria ad solennitatem actualis degradationis, debet hæc fieri ab Episcopo, convocato Clero Ecclesiæ suæ secundum quod ipsi videbitur expedire.

Verum hodie res hæc nullam habet difficultatem. Nam non solum consuetudo, qua Episcopi præscripserunt, ut in causis criminalibus procedant sine Capitulo ad punitionem delinquentium, est rationabilis ac legitima c. 3. de consuet. in 6. Sed etiam extat decretum S. Concilii Trid. sess. 13. c. 4. de refor. per quod Episcopus nedum per se ipsum, sed etiam per suum Vicarium potest procedere ad degradationem, etiam presbyterorum, ut per Suar. de censur. disp. 30. sect. 1. nu. 19. Avil. eod. tit. p. 3. disp. 5. dub. 1. concl. 3. Sayr. eod. argum. lib. 5. c. 20. n. 19. & apud ipsum plures alii. Quod tamen ita intelligi debet, ut ad degradationem verbalem, præparatoriam ad solennem, etiam Vicarius generalis Episcopi, de ipsius Episcopi commissione possit procedere; actualem verò degradationem solus Episcopus

facere possit, ut in d. decreto Conc. llii statuitur.

Solus autem Episcopus consecratus potest ad degradationem, actualem & solennem procedere & Clerici Ordinibus privare, illique ab altari separare, ita ut non possit illam committere Abbatibus presbyteris, ac solenniter benedictis. Quia hæc est actus Ordinis Episcopalis c. degradatio de pen. in 6. & notatur in c. cum non ab homine de judic. Ost. in c. dilectus, & c. irrefragabili de offic. Ordin. ac Doctores in c. cum contingat de form. comp. Quæ autem sunt Ordinis Episcopalis, non possunt Clericis inferioris ordinis, id est non episcopalis, demandari, ut patet ex c. aqua de consecr. Eccles. vel altar. Hinc dicebat Archid. in c. dilecto nu. 1. v. mucrone, de seq. ex. com. in 6. duplex est mucro spiritualis. Alius disciplinans, sive medicinalis, ut excommunicatio, qui non ad punitionem, sed ad correctionem tantum vibratur. Alius eradicans, sive mortalis, ut degradatio, qui non tantum ad correctionem, sed etiam ad punitionem infligitur, & hic est mucro Episcopi specialissimus. Unde nullus non ordinatus in Episcopum potest illum vibrare. Quod dictum sequuntur Jo. Andr. in c. 1. n. 4. v. cum ab omni mucrone, & Anchar. nu. 2. in §. notab. de homicid. in 6.

Nec obstat, si dicatur; hujusmodi Abbatibus potest ab Episcopo committi, ut minores ordines cōferant, ut ex declaratione S. Congregationis Concilii in causa Bononiensi apud Fagnan. in d. c. aqua a n. 8. ubi eam tuetur ab impetu modernorum, & referunt Azor. licet corrupte, instit. mor. p. 1. lib. 12. c. 2. q. 1. Quaranta in sum. Bull. v. Ordo, vers. Abbatibus, & habetur in libris publicis ejusdē S. Congregationis super c. 5. sess. 6. de refor. Ergo videtur etiā eis committi posse, ut ordines auferant per degradationem, quia ejus est deponere, cujus est ordinare, can. nullus Primas 9. q. 3. Ost. in c. cum contingat n. 2. & Jo. Andr. n. 10. de for. comp.

Nam respondetur, in Ordinibus conferendis Abbates benedictos fuisse speciali privilegio affectos a septima Synodo, ut in can. quoniam d. 69. at non fuerunt affecti aliquo privilegio in ordinibus auferendis. Nec licet arguere ab ordinatione ad degradationem. Quia spiritualia facilius cōferuntur, quam destruuntur, ut in hac ipsa materia degradationis ait Glossa in d. c. degradatio v. Canonibus de pen. in 6. Cum tamen contrarium in corporalibus sit, quæ difficilius edificantur, quàm destruantur, c. inter corporalia de translat. Episcop. Unde Episcopus solus ordinem conferre potest, solus auferre non potest, ut inquit textus in can. fin. 15. q. 7. ut in degradatione presbyteri, diaconi, ac subdiaconi diximus ex Cōcilio Agathensi can. 1. d. can. fin. can. siquis, can. felix, & can. si autem ead. caus. & qu. 1. in d. c. quoniam de heret. in 6. & Abb. in c. non potest de re jud. etsi hodie servandum sit decretum S. Concilii Trid. c. 4. sess. 13. & ita quoque sentiunt in d. c. quoniam de heret. in 6. Jo. Andr. quem sequitur Gemin. n. 8. & Franch. n. 3. Panormit. in c. transmissi. de elect. Ad degradationem verò verbalem, etiam præparatoriam ad actualem, potest procedere Episcopus confirmatus, licet nondū consecratus, Albertin. ibid. q. 6. nu. 6. Quia hæc est actus jurisdictionis.

Episcopus verò degradationem verbalem non potest committere, nisi suo Vicario generali ex citato decreto Tridentino. Actualem verò degradationem solum potest delegare alteri Episcopo consecrato. Episcopi enim ea, quæ sunt Ordinis, aliis Episcopis delegant. Et S. Concilium Tridentinum, dum inquit, quod Episcopus per se ipsum solum id faciat, dictio solum excludit quāmcunque alium non Episcopum. Estque sensus, quod Episcopus non potest id facere per suum Vicarium, vel alium non Episcopum, Panorm. in d. c. transmissam de elect.

Prælati autē regulares non possunt degradare suos subditos, nisi hoc illis competat ex privilegio, vel ex consuetudine. Quod est certum de actuali degradatione; quia non potest fieri, nisi ab Episcopo consecrato. Certumque etiam est de degradatione verbali. Quia cum Prælati regulares non possint cognoscere de hæresi, ne quidem ex hac causa possint aliquem Verbaliter degradare. Ubi verò non sit eis prohibitum cognoscere de delicto, pro quo sit imposita degradatio, neque illis erit prohibitum suum subditum regularem de tali delicto, in legitimo judicio convictum, vel confessum, degradare verbaliter.

Supposito autē quod ex Clementina 1. de heret. §. 1. causas fidei nec Episcopus sine Inquisitore, neque Inquisitor sine Episcopo terminare possit, ac per sententiam desinere, sed tamen unus eorum sine alio id facere queat, si alter requisitus, & spatio octo dierum expectatus sui copiam ad hoc facere noluerit, quaritur an hoc casu Inquisitor sine Episcopo possit ad Clerici hæretici degradationem procedere? Est certum, non posse Inquisitorem actualiter degradare, cum id requiratur Episcopum consecratum. Unde solius Episcopi est, clericos actualiter & solenniter degradare d. c. degradatio de pen. in 6. & Concilium Trid. loc. cit. Sed verbaliter degradare, sive sententiā degradationis actualis, causa cognita, proferre, est actus jurisdictionis, quam in causa fidei habet Inquisitor. Atque adeo in casu prædicto solus Inquisitor potest Clericū degradare verbaliter sine Episcopo. Tūc enim vigore d. Clement. 1. ad illud

ad illum solum causa devolvitur. Quod etiam tradit Albertin. in d. cap. quoniam quest. 3. n. 3. ac Pegna in 3. p. com. 63. Quin etiam in hoc casu potest Inquisitor actuale degradationem alicui Episcopo consecrato committere, ut causæ expediantur, ac sententia debitæ executioni demandetur.

An autem sit de forma, & substantia iudicii, quod in causa fidei ad exautorandum Clericum, in sacris constitutum, Inquisitor evocet Abbates, Prælatos, religiosos viros ac litteratos, ut in d. cap. quoniam, decernitur, ac in d. cap. 4. sess. 13. Concilii Tridentini, ubi statuitur, quod Episcopus adhibeat ad hoc munus Abbates, vel alios in dignitate constitutos, ut illi assistant, ita, ut, hoc non servato, processus, & sententia sit ipso jure nulla. Hujus quæstionis hæc affinis est, an Abbates isti, vel Prælati convocandi sint ut Coniudices, anve ut Adseffores, habentes votum decisivum, an potius ut Consilarii, an etiam solum ad actus solennitatem?

Decretum S. Concilii Tridentini est in hæc verba. *Cum vero tam gravia nonnunquam sint delicta, ab Ecclesiasticis commissis personis, ut ob eorum atrocitatem è sacris Ordinibus deponenda, & Caria sint tradenda seculari, in quo secundum sacros Canones certus Episcoporum numerus requiritur, quos si omnes adhibere difficile esset, debita juris executio differretur; si quando autem intervenire possent, eorum residentia intermitteretur; propterea statuit, & decrevit, Episcopo per se, Vicarium in spiritibus, alibus generalem contra Clericum, in sacris etiam presbyteratus, Ordinibus constitutum, etiam ad illius condemnationem, nec non verbalem depositionem, & per se, si etiam ad actuale atque solennem degradationem ab ipsis Ordinibus, & gradibus Ecclesiasticis, in casibus, in quibus aliorum Episcoporum presentia in numero à Canonibus definitorequiratur, etiam absque illis procedere liceat, adhibitis tamen & in hoc sibi assistentibus totidem Abbatibus, usum mitræ & baculi ex privilegio Apostolico habentibus, si in Civitate, aut diocesi reperiri, & commodè interesse possint, alioquin aliis personis in Ecclesiastica dignitate constitutis, quæ atate graves, ac juris scientia commendabiles existant.*

Videtur profecto, quod dicti Abbates convocandi sint, ut Coniudices. Primò quia Episcopi, sine quibus Episcopus loci non poterat aliquem degradare, convocabantur, ut Coniudices. Id patet & can. 1. 15. quest. 7. his verbis. *Nullus nostrum sine consensu examine quemlibet presbyterum, vel diaconum deicere audeat.* Et mox. *Nec uno judicante poterunt honoris sui privilegio exui.* Eadem habentur can. fin. & can. si quis tumidus, & can. felix, ead. caus. & quest. Atque ita, quod isti Episcopi essent Coniudices cum proprio Clerici Episcopo, docuerunt Franch. in d. cap. degradatio num. 2. de pen. in 6. Sylvest. v. degradatio num. 3. Abbates autem isti, ac Prælati sunt surrogati in locum Episcoporum, qui convocandi essent, nisi obstitet d. cap. quoniam, & d. decretum Tridentinum. Atqui surrogatum sapit naturam illius, cui surrogatur ut communiter docent Doctores in l. si cum §. qui iniuriam ff. si quis caut. plen. & notat Gabr. conc. 2. de reg. jur. Surd. conf. 26. num. 5. & conc. 35. n. 9. Quia surrogata res censetur eadem cum principali, & sub eadem dispositione comprehenditur, §. si igitur defunct. vers. Unde consequens, auth. de hered. ab intest. ven. Bald. in l. per diversas num. 21. C. mandati, Decian. conf. 52. n. 53 lib. 1. & Rota coram Merlino dec. 445. num. 2. Ideoque etiam isti Abbates ac Prælati iunt convocandi, ut Coniudices. Quod etiam habetur ex cap. non potest de re judic. in quo ita statuitur. *Non potest quengquam à sacerdotali gradu, nisi iustis ex causis concurs Sacerdotum sententia submovere.* Quare licet in d. cap. quoniam tollatur necessitas convocandi Episcopos, non tamen in hoc corriguntur an-

T. m. II.

triqua jura, quod, ad degradandum Clericum, in sacris constitutum, non sufficiat unus Episcopus, sed plures Coniudices requirantur. Et ita, quod etiam nunc post decretum S. Concilii isti Abbates convocandi sint, ut Coniudices Adseffores, tenent Suarez de censur. disp. 30. sect. 1. num. 20. & Bonacin. pariter de censur. disp. 4. pun. un. num. 13.

Ac proinde hæc convocatio Abbatum ac Prælatorum est substantialis, ac de forma. Tum quia non potest fieri iudicium sine Iudice. In degradatione autem non solus Episcopus, sed simul cum Episcopo sunt Iudices Abbates, ac Prælati. Et ideo sine illis nulla est degradatio.

Deinde quia id colligitur ex d. cap. quoniam, in quo dicitur: *convocatis Abbatibus.* Ablativus enim absolutus importat conditionem, ut tradunt Bartolus, alique in auth. marri & avia C. quando mul. ut. offic. fung. & communiter in l. à testatore ff. de condit. & demonstr. Rota coram Buratto dec. 6. 6. num. 2. & consequenter importat etiam formam juxta ea, quæ tradunt. Bald. in d. auth. Bec. conf. 39. num. 19. ac Surd. conf. 371. num. 69.

In hac quæstione certum est, quod de jure antiquo Episcopi convocandi ad degradationem, erant Coniudices, audiebant causam, illiusque per definitivam sententiam modum ac finem imponebant. Perspicui enim sunt textus citati, nominatim d. cap. non potest, quod est S. Gregorii Papæ. At quod Abbates, ac Prælati, convocandi ad degradationem, debeant esse con- iudices cum Episcopo, incertum aliis videtur, mihi tamen minime dubium, quod non sunt Coniudices. Nam decreto S. Concilii Tridentini, ut declaravit ejus S. Congregatio, corrigitur d. can. si quis tumidus cum duob. seqq. 15. q. 7. & d. cap. degradatio de pen. in 6. & ampliatur d. cap. quoniam de heret. eod. Primò in eo, ut non solum Episcopus ipse per se, sed ejus quoque Vicarius possit ad verbalem degradationem procedere. Deinde ut non solum in casu hæresis, sed etiam in omnibus, in quibus ad actuale degradationem procedendum sit. Declaratur etiam d. cap. quoniam, ut debeant assistere totidem Abbates, usum mitræ & baculi ex privilegio Apostolico habentes, quot Episcopi requirebantur; nam in d. cap. quoniam, numerus non erat præfinitus. Demum ampliatur in eo, ut si commode in civitate, vel diocesi reperiri non possint, sufficiantur viri in eorum locum in Ecclesiastica dignitate constituti. Unde, si essent laici, quantumvis graves, ac juris scientia commendabiles, non possent assistere, qui tamen olim Appellatione autem personarum, in Ecclesiastica dignitate constitutarum, de quibus Concilium loquitur, Prælatos Regulares Mendicantium non comprehendendi, dixit S. Congregatio, cum non habeant nomen dignitatis & Abbates non debere interesse examinationi causæ, vel processus, sed tantum posse solenni, & actuali degradationi assistere ut adseffores, & posse Ordinarium alias personas in dignitate Ecclesiastica constitutas, etiam non diæsanas, scientia Sacræ Theologiæ commendabiles, adhibere. Idque fundatur in verbis S. Concilii, quod distinguit inter verbalem & actuale degradationem, primam tribuens Episcopo ac etiam ejus Vicario generali, ac subdens, quod Episcopus possit per se ipsum ad actuale degradationem procedere, *adhibitis tamen &c.* Hæc autem clausula refertur ad degradationem actuale, de qua parum antea loquebatur, non ad verbalem, Idipsum de mente Concilii tenet Aldret de relig. disciplina tuen. lib. 2. cap. 17. n. 15. volens, quod hujusmodi Abbates ac Prælati solum convocandi sint ad solennitatem.

Spektato etiam d. Cap. quoniam de heret. in 6. non aliud dicendum censeo. Nam illud non requirit, nisi præsentiam horum Abbatum, ac Prælatorum. Textus vero supra citati expresse loquuntur, etiam de degradatione verbali, & volunt, quod hæc causa judicetur à pluribus

R 2

Epis-

Episcopis. Hoc autem ipsum expressisset Pontifex in d. cap. *quoniam* de Abbatibus ac Prælati, si illos, ut Judices, convocandos esse voluisset. Quare cum id in eo non legatur, non potest dici, quod sint surrogati in locum Episcoporum quantum ad causam definiendam, sed solum quantum ad assistentiam personalem præstandam in actuali ac solenni degradatione.

Idque comprobatur, quia designatio Iudicum debet esse determinata, & certa, & ideo ubi antiqui Canones voluerunt, quod plures Episcopi assisterent, ut conjudices Episcopo loci, decreverunt illorum numerum. At Gregorius nonus in d. cap. *quoniam* non solum indefinite, nullo determinato numero, jubet convocari quamplures viros diversæ conditionis, sed etiam, ut habetur ex ejus verbis, *de quibus expedire videbitur* in arbitrio Episcopi ponit convocari, quos judicaverit expedire, ut fateretur idem Albertin. loc. cit. num. 45. Et quod plus est, vult convocari etiam religiosas personas. Immo quod amplius est, etiam litteratos, & quidem etiam laicos, ut notant Gemin. in d. cap. *quoniam* n. 4. & 5. Franch. n. 3. & Albertin. q. 3. Laicos autem repugnant esse Judices in causa Ecclesiastica, quia sunt incapaces jurisdictionis Ecclesiasticæ, neque eis hæc ibi tribuitur. Ex quibus probe conficitur, quod Abbates, ac Prælati alique non sunt convocandi, ut Judices, præsertim in causa hæresis. Quia in causa fidei Judices privative quoad alios, sunt Episcopi, & Inquisitores, ac proinde Abbates, Prælati, & cæteri non surrogantur in locum Episcoporum, qui convocabantur, ut Judices.

Nec quidem surrogantur, ut Consiliarii. Quia non potest dici, quod surrogantur loco Episcoporum, qui non erant Consiliarii, sed Judices, cum iis competat solum, quod dent consilium, non autem quod proferant sententiam, ut ex Jo. Andrea tenet Albertin. d. n. 45. Ideoque non potest dici, quod ii locum servant Episcoporum, cum non sint Judices. Quare quod sint Consiliarii, aliunde probandum est; Hoc enim non probatur ex eo quod sint surrogati in locum Episcoporum.

His accedit cap. *ex commissi de hæret. in 6.* ubi conceditur Inquisitoribus, ut ad definiendas causas fidei eligere sibi possint Consiliarios, qui etiam de jure communi non habent, nisi votum consultivum, ut alibi probavimus. Unde in alio sensu non potest intelligi d. cap. *quoniam*. Quod si in contrarium intelligeretur, esset correctum per d. cap. *ex commissi*. Atque adeo d. cap. *quoniam* non est intelligendum, ut velit Abbates, ac Prælatos esse vel ut conjudices, vel ut consiliarios, sed ut assistentes.

Nec obstat, quod ablativus absolutus importet conditionem, & conditio formam. Quia id non semper est verum, sed comprobatur solum juxta subjectam materiam. In hoc autem casu non potest importare conditionem, ac formam, si dicti Abbates, ac Prælati &c. convocandi sunt tantum ad solennitatem.

Tenendum itaque est, convocationem hujusmodi non esse de forma degradationis, sed tantum de solennitate cum ii non sint convocandi, nisi ad exhibendam præsentiam solennitati degradationis; nec in Tribunali. S. Officii dictos Abbates, ac Prælatos esse convocandos, ut Judices; quia hoc iudicium privative quoad quoscunque pertinet ad Episcopum, & Inquisitorem, ut alias probatum est; neque ut Consiliarios, quia idem Tribunal habet suos Consultores, sed duntaxat convocandos esse pro solennitate actus.

Dubitatur verò in sententia illorum, qui ajunt, Episcopos, sive Abbates, ac Prælatos esse Conjudices, sive Consiliarios cum Episcopo ad degradandum verbaliter Clericum in Sacris, an requiratur omnium consensus, an potius sufficiat major pars illorum. Multi ponderantes verbum illud *concors*, quod exprimitur in d. cap. *non potest de re judic. tenent*, requiri consensum omnium

Conjudicum. Ita præ aliis Panorm. ibi n. 10. & Felin. n. 8. traditq; Bonac. loc. cit. n. 14. & apud illum Alterius, & Tuschus. At non requiri asserimus, & juxta doctrinam Cardinal. in d. cap. *non potest*, dicimus, tunc solum esse necessarium consensum omnium, quando requiritur concors consensus omnium & singulorum; quia qui consentire debent, id faciunt, uti singuli, non autem quando consentiunt, uti Collegium. Quia cum verum sit, quod illud, quod fit à majori parte Collegii censeri debeat, ac si factum sit à toto Collegio, concorditer, ideo sufficit factum à majori parte, per ea, quæ adducit Felin. in d. cap. *non potest* n. 8. Unde idem Panorm. in cap. 1. n. 7. de arbitr. in 6. assertionem suam limitat, ut si de facto Conjudices in hoc casu sint plures, quam sex, aut respective quam tres, sufficiat consensus sex, ubi sex requiruntur, ac trium, ubi requiruntur tres.

Porro personæ convocandæ ab Episcopo ut assistant degradationi ex d. cap. *quoniam*, primò nominantur Abbates, quos esse Prælatos deducitur ex illa dictione & aliis Prælati. Dictio enim *aliis* regulariter significat similitudinem, estque repetitiva similium qualitatum Glos. in l. si fugitivi C. de serv. fugit. ibique Bald. Salicet. & Paul. de Castro. Dum ergo dicitur convocatis Abbatibus, aliis Prælati, sequitur, quod Abbates inter Prælatos numerentur, cap. 1. de anat. & qual. cap. *præsentia de offic. in ord.* 6. Gemin. & Albertin. in d. cap. *quoniam* n. 29. Inter alios verò Prælatos comprehendendi debent, etiam Prælati regulares. Nam & Abbates sunt Prælati regulares, eisque similes sunt alii Prælati regulares, non tamen mendicantium.

Secundo nominantur personæ religiosæ, sub quo nomine non solum veniunt regulares, sed etiam sacerdotes, vel Clerici seculares can. denique d. 4. can. unus itaq; in fine l. q. 1. Jo. Andr. & Gemin. in d. cap. *quoniam*, alibi Albertin. q. 1. præsertim in hoc casu favorabili, in quo sub nomine religiosi veniunt etiam Clerici seculares, si materia illis adaptatur, sicuti adaptatur hæc assistentia, sub nomine tamen Sacerdotum non venire regulares, vult Albertin. d. q. 1. n. 7. Unde si testator relinquat legatum pro missis celebrandis à Sacerdotibus, non possunt, celebrari à Regularibus, idque propter communem usum loquendi. At verum non puto, quod nomen Sacerdotis in communi usu loquendi significet solos Sacerdotes seculares, nec quod in materia adaptabili sub nomine Sacerdotis non veniant Regulares, qui tam proprie sunt Sacerdotes, quam seculares, nec unquam est verisimile, quod testator voluerit excludere regulares Sacerdotes, & quod majorem fiduciam habuerit in missis Sacerdotum secularium, quam regularium.

Tertio nominantur litterati viri in Theologia, vel jure Canonico, sive civili periti, etiam laici, Franch. in d. cap. *Quoniam*, n. 3. ibique Gemin. n. 4. & Albertin. q. 2. Nam & laici, etiam conjugati, in causis Ecclesiasticis, possunt esse Consiliarii, aut assessores, dummodo sint viri probi, & honesti, ac in jure periti, ut per Eymeric. p. 3. direct. q. 77. n. 1. Convocandi verò sunt è diæcesi Episcopi, & quatenus opus sit, etiam è diæcesi aliena, etiam si assumendi sint, ut præbeant consilium. Nec vitaretur actus ex eo, quod personæ istæ non fuissent assumptæ è diæcesi proprii Episcopi, ut per Gemin. ibid. n. 6. & Franch. n. 3.

In terminis verò S. Concilii Tridentini Abbates convocandi debent habere usum mitræ ac baculi, vel esse personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ. Unde non interest, quod istæ personæ sint sæculares vel regulares. Nam & Abbatia dignitas regularis est, & Prælatos regulares habere dignitatem, assumere posse, ut sint delegati Papæ, probant Doctores in cap. *Statutum de rescript. ib. 6.* Excipio Prælatos Mendicantium, ut supra; Cumque S. Concilium Tridentinum loquatur in genere de degradatione, non correxit antiqua jura

jura disponentia in specie de degradatione ex causa hæreticis. Ideoque in degradando Clerico in Sacris Constituto ex causa fidei non est necesse, quod Abbates habeant eum mitræ, & baculi, nec quod personæ adjunctæ sint omnes in dignitate Ecclesiastica constitutæ, sed sufficit quod sint Religiosæ, ac litteratæ. Insuper vel istæ personæ convocandæ sunt, ut dent consilium in causa definienda, & sic quamvis commendabile sit, quod sint in dignitate constitutæ; magis tamen necesse est, ac sufficit, quod sint probæ, honestæ, ac litteratæ, ut dicitur in *cap. ut commissi de hæret. in 6.* Si vero convocandæ sint ad solemnitatem actus, qui eò erit solemnior, quò assistentes erunt digniores, convocandi sunt Abbates, ac Prælati inferiores Episcopo, si adfuerint.

Degradatio autem in causa hæresis fieri debet, quando hæreticus tradendus est Curia seculari, & quando est immurandus, ex *d. cap. Quoniam de hæret. in 6.* Quando igitur Clericus hæreticus constitutus in Sacris tradendus est Curia Seculari, prius est degradandus actualiter, *cap. ad abolendam §. præterea, & cap. excommunicamus 1. & 2. §. damnari eod. tit.* ad quos textus Canonitæ, aliique passim, quos abundè refert Farinac. *de hæres. q. 189. §. 2. n. 12.* Idque est necessarium, ut degradatus ac privatus privilegio Clericali subditus maneat Laicæ potestati, possitque ab ea puniri. An vero Clericus tradendus Curia seculari non constitutus in Sacris degradandus sit actualiter, anve verbaliter, mox dicetur.

Item si Clericus esset immurandus, hoc est perpetuo carceri damnandus. Non distingui enim carcerem à muro, notat Glossa in *d. cap. quoniam not. 1. Eymeric. d. p. 3. q. 94. ex cap. excommunicamus ult. de hæret. & ex d. cap. ut commissi vers. illorum, & cap. accusatus in fin. eod. tit.* Et licet de hac re fuerit antiquitus dubitatum, an scilicet damnati ad perpetuos Carceres prius actualiter degradari debeant, dubium tamen abstulit Urbanus IV. in rescripto, cujus initium: *Consultus: relatum ab Eymerico p. 1. pag. 85. ac ita, quod carceri perpetuo damnandus prius debeat degradari de jure, docuerunt ex d. cap. quoniam Archid. num. 1. Franch. n. 2. Gemin. n. 3. Albertin. n. 27. 28. & 55. Calderin. rubr. de hæret. redeuntibus n. 55. Panorm. in d. cap. excommunicamus 2. n. 2. ibique Anchar. n. 5. Felin. vers. Et quod Clericus Socin. n. 4. Repertor. Inquis. d. v. degradatio, Eymer. d. p. 3. q. 94. Pegna in p. 2. direct. com. 65. Caren. p. 2. tit. 1. §. 32. n. 180 Delbene p. 1. dub. 162. pet. 3. n. 1. & Farinacius alios referens d. q. 189. §. 2. n. 13. Tametsi hodie ex benignitate S. officii hujusmodi damnati ad perpetuos Carceres solum verbaliter soleant degradari, Locat. loc. cit. v. Clericus, & d. v. degradatio, Pegna ad Eymeric. p. 3. com. 61. & 69. Carena ac Delbene ubi supra n. 5. & Farinac. d. q. 189. n. 16. Quia tamen de jure immurandus ex causa hæresis potest actualiter degradari, ideo etiam nunc id fieri posset in casu particulari ex circumstantiis gravissimis. Unde Farinac. d. n. 16. testatur hos aliquando degradatos fuisse actualiter per S. Congregationem S. Officii. Estque speciale in crimine hæresis, ut damnati ad perpetuos Carceres degradentur actualiter, ut ait Franch. in *d. cap. quoniam n. 2.* & licet id locum habere in damnato ad perpetuos Carceres, etiam ex aliis delictis dicat Albertin. in *d. cap. quoniam n. 28.* quem sequitur Farinac. d. q. 189. Vera tamen est sententia Franchi, quam sequitur Delbene d. q. 162. pet. 3. n. 3. Etenim *cap. tua de pen. & Can. si Episcopus d. 50.* intelliguntur de degradatione verbali.*

Damnatos etiam in perpetuum ad triremes, degradando esse actualiter, volunt Campeg. ad Zanchin. *de hæret. cap. 20. litt. G. v. penas, Pegna in p. 3. com. 65. Farinac. q. 189. §. 2. n. 15. ac Delbene d. pet. Fundantur in identitate rationis, quæ est inter istum & damnatum ad perpetuum Carcerem. At immerito, cum*

id non reperiatur in jure expressum, nec Doctores, aut Judices extendere possunt pœnas gravissimas ad casus in Lege non expressos ex sola similitudine, aut identitate rationis. Et idem Farinacius d. n. 16. docet, quod isti damnati ad triremes in perpetuum degradantur verbaliter, quæ pœna connaturalis est damnationi ad triremes in perpetuum, cum omnino separatus sit ab altari Clericus, qui perpetuo debet remigare. Quid autem in hoc servandum, & quomodo hæ sententiæ concilientur, dicam in Parergis.

Hinc duo notanda sunt. Alterum quod ubi in jure imponitur pœna degradationis simpliciter, id juxta regulam in pœnis *de reg. jur. in 6.* accipi debet in mitiorem partem, ac ita, ut intelligatur de degradatione verbali, ut per Albertin. in *d. cap. quoniam n. 23. Salell. lib. 6. reg. 450. n. 92. Delbene d. q. 162. n. 16. Henric. lib. 13. de excom. cap. 55. n. 5. Diaz. in pr. crim. cap. 140. n. 4.* Quod tamen limitant, nisi jura loquantur de degradatione ut ordinata ad ulteriorem pœnam mortis, vel nisi sint jura antiqua, quibus in casibus semper intelligi debent de degradatione actuali.

Alterum est, quod nunc solum quando Clericus damnatur ad mortem, regulariter degradatur actualiter, non vero quando damnatur ad perpetuum carcerem, vel ad triremes, vel quando punitur alia pœna. Quia in his ex consuetudine datur degradatio verbalis, Pegna d. *comm. 65. Farinac. d. q. 189. n. 16. ac Delbene d. pet. 3. n. 5.* Contra vero, quando alicui Clerico imponitur pœna mortis, degradatio à jure imposita, de actuali debet intelligi, Pegna. p. 3. com. 69.

Clerici vero in minoribus ordinati, etiam si tradantur brachio seculari, non degradantur actualiter ac solemniter, sed solum verbaliter, Panorm. in *cap. Clerici 2. de vit. & honest. Cleric. Locat. d. v. degradatio, Reppert. eod. verb. Farinac. d. q. 189. §. 2. n. 17. ac Delbene ea quest. 162. pet. 3. n. 5.*

Verum quia Bonifacius VIII. in *cap. degradationis de pen. in 6.* præscribens pœnam solemnem degradationis, sic ait: *Clericus degradandus vestibus Sacris indutus, in manibus habens librum, vas, vel aliud instrumentum, sive ornamentum ad ordinem suum spectans, ac si deberet in officio solemniter ministrare, ad Episcopi præsentiam adducatur, cui Episcopus publicè singula, sive sint vestes, calix, liber, sive quævis alia, quæ illi juxta morem Ordinandorum Clericorum in sua Ordinatione ab Episcopo fuerint tradita, sive collata, singularitèr auferat, ab illo vestimento sive ornamento, quod datum, vel traditum fuerat ultimo inchoando & descendendo gradatim, degradationem continet usque ad primam vestem, quæ datur in collatione tonsuræ, tuncque radatur caput ejus, sive tondeatur, ne tonsuræ sive Clericatus vestigium remaneat in eodem.*

Ex his verbis ostenditur Clericum, etiam primæ tonsuræ degradandum esse actualiter, cum Curia seculari tradatur, primamque tonsuram esse ordinem. Nam solemnem degradationem nihil aliud est, quam actualis depositio ab Ordinibus Susceptis, ut ibi dicitur, & in Pontificali Romano in rubr. de form. degrad. vers. & talis degradatio, Clericus primæ tonsuræ solemniter degradatur, ut constat ex illis verbis: *Degradationem continet usque ad primam vestem, quæ datur in collatione tonsuræ.* Concordat textus in *can. si quis Episcopus 27. q. 1.* qui loquitur de depositione Psalmistæ, & de solemnem degradationem intelligitur ab Hugone, ut refert Archid. in *d. cap. degradatio n. 4. vers. Clericus cujuscunque gradus, Idemque tenet ibi Jo. Andr. n. 4. v. primam vestem, dicens: Quia in tonsuræ, vel Psalmistæ nihil traditur, videtur aliquibus degradationi locum non esse, sed ista littera probat contrarium.* Sequitur ibi Gemin. col. 4. vers. quæro, an degradatio possit fieri in existente in prima tonsuræ, & Franch. in §. actualis n. 4. in ult. notab. Ergo Clericus primæ tonsuræ actualiter deponitur ab ordine, & consequenter ordinem habet, alias non esset

possibile, ut actus deponeretur ab Ordine, quem non haberet actu, sed tantum potentia & dispositione.

Confirmatur ponderando illa verba: *Exuimus te Ordine, beneficio, & privilegio Clericali*: Quæ non minus sunt referenda ad Clericos primæ tonsuræ, quam aliorum Ordinum, cum textus de omnium degradatione promiscuè loquatur, *cap. majores, vers. ceterum, ex vi litteræ de Baptism.* patetque manifestè ex Pontificali Romano in *tit. de degradatione à primatonsura*, ubi forma degradationis Clerici primæ tonsuræ, ita præscribitur: *Autoritate Dei Omnipotentis &c. tibi auferimus habitum Clericalem, & nudamus te religionis ornatu, atque deponimus, degradamus, spoliamus, & exuimus te omni Ordine, beneficio, & privilegio Clericali &c.* Si igitur tonsuratus spoliatur, & exiit Ordine, necesse est, ut Ordinem habeat, cum privatio præsupponat habitum, *cap. ad dissolvendum de despons. impub. cap. ex parte de rest. spol. l. Deum ff. de verb. oblig.* atque ita in hanc rem arguit Archid. in *can. Subdiaconus in princ.* & ibi etiam Præpos. n. 1. *vers. si enim non imprimeret characterem, non deponeretur d. 77.*

Præterea ab officiis, seu dignitatibus non fit actualis degradatio, sed verbalis tantum depositio, siue privatio per sententiam, ut declarat Pontificale Romanum, in *d. tit. de degradat. form.* in hæc verba *Talis degradatio solemniter depositio vocatur. Propriè tamen loquendo, quis à dignitatibus & honoribus deponitur, sed ab Ordinibus degradatur.* Sed à prima tonsura fit actualis degradatio, ut ostensum est. Ergo prima tonsura non est officium, sed propriè Ordo. Propterea enim in ejus externa ablatione requiritur factum actualis degradationis. Quia sicut in Collatione Sacramenti non sufficit sola voluntas, aut verbum, ut supra diximus, sed opus est facto, idest Consecratione, ita in Sacramenti exteriori ablatione, siue dum ordinis vestigia auferuntur, voluntas aut verbum non sufficit, sed necessaria est actualis degradatio. Nihil enim tam naturale est, quam eo genere quodque dissolvere, quo colligatum est *l. nihil. & l. ferè 2. ff. de reg. Jur.*

Ad hæc. In Sacramento Ordinis materia est illud, per cujus traditionem confertur Ordo, ut definitur in Concilio Florentino in *instruct. Armen. siue in decreto fidei post Sess. 25. in §. Sextum Sacramentum.* Et in actu traditionis instrumenti Character imprimitur, ut in *d. Pontificali Romano in tit. de Episcopo consecrante ibi Moneat ordinandos, ut instrumenta, in quibus Character imprimitur, tangant.* Et docet S. Bonav. in *4. d. 24. p. 2. art. 1. q. 4. n. 58.* In collatione autem Primæ tonsuræ traditur vestis, ut dicitur in *d. cap. degradatio, ibi usq; ad primam vestem, quæ traditur in collatione primæ tonsuræ*: Ergo in eo actu Character imprimitur. Et quamvis Jo. Monach. ibi dicat, traditionem vestis, idest Superpellicii, non esse necessitatis, sed congruitatis, tamen eum refellit Jo. Andr. *ibid. n. 4.*

Et quidem opinionem Jo. Monachi falsam esse convincitur ex materia & forma, quæ in collatione tonsuræ adhibentur, ut in *d. Pontific. tit. de Cleric. fac. ibi*: Pontifex sedet cum mitra, & accipiens in manibus Superpellicium dicit Singulis: *Induat te Deus novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis.* Et mox imponit illud seriatim cuilibet repetendo: *Induat te.* Quod autem spectat ad materiam existimo Characterem imprimi in traditione Superpellicii, quæ videtur res proportionata ad ministerium canendi divinas laudes, non autem in ipsa tonsuratione; Quia in eo actu tantummodo tondentur capilli, & nihil traditur, & sic deest materia, quæ in Sacramento ordinis est illud, per cujus traditionem confertur ordo, ut dictum est; nec Pontificale ibidem habet tonsos pro ordinatis, nisi post traditionem vestis. Quod verò ad formam veriùs videtur, eam contineri sub illis verbis Pontificalis: *Induat te Deus novum hominem &c.* Quæ pronunciantur à Pontifice

sedente cum mitra in ipso actu traditionis vestis, & in singulis ordinandis reperuntur.

Nec difficultatem ingerit, quod ait Abb. antiq. in *cap. cum contingat in princ. de atat. & qual. & Ost. ibid. v. Ecclesia*, videlicet formam in collatione tonsuræ siue Psalmistatus esse illam, quæ habetur in *can. Psalmista d. 23.* idest: *Vide, ut quod ore cantas, corde credas, & quod corde credis, operibus comprobes.* Tum quia Pontificale Romanum *rubr. de offic. Psalmistatus*, elatis verbis *d. Can. Psalmista*, subdit in fine: *Et si Episcopus Clericum ordinans hæc faciat, bene facit.* Quod satis clarè indicant verba illa: *Vide &c. in ordinatione Clerici primæ tonsuræ, non esse necessitatis, sed congruitatis.* Tum quia illius formæ nulla fit mentio in *tit. de Cler. fac.* ubi habetur ritus servandus in collatione tonsuræ; Quod tamen omitti non potuisset, si illa esset forma essentialis; alioquin Ecclesia Romana docuisset ritum non integrum in ordinatione Clerici, quod sine errore affirmari non potest.

Quare, cum certum sit in collatione tonsuræ, formam esse adhibendam, ut apertè probatur in *d. cap. cum contingat*, illis verbis: *juxta formam Ecclesia datam*: portet fateri, formam contineri sub verbis, quibus ex præscripto Pontificalis utitur Pontifex in collatione primæ tonsuræ, videlicet: *Induat te &c.* cum ibi in *tit. de Cleric. fac.* Aliam non habeamus. Nisi fortè dixerimus Pontificale expressisse formam illam; *Vide ut quod ore cantas &c. in tit. de offic. Psalmistatus*, quem posuit paulò ante titulum *de Cleric. fac.* & cum Psalmistatus juxta Pontificale sit officium annexum primæ tonsuræ, & ideo pro tonsura ipsa à Sacris Canonibus, & Canonistis accipiatur, satis fuit, ut Pontificale prædictam formam exprimeret suo loco, ubi in specie egit: de Psalmistatu, licet illam non repetierit in *tit. de Cleric. fac.* Quod ex eo etiam confirmari potest, quia in *tit. de degradatione à prima tonsura*, expressè caveretur, ut Episcopus si velit, dicat Clerico degradando: *Quod ore cantasti, corde non credidisti, nec opere implevisti, ideo officium cantandi in Ecclesia Dei à te amovemus.* Quod necessariò supponit, illa verba fuisse prolata, & potestatem canendi traditam in collatione primæ tonsuræ. Et tenendo hanc opinionem Abbatis antiqui, quæ videtur à Canonistis recepta, non obstant verba, quæ ponuntur in fine rubricæ de officio Psalmistatus. Quoniam in principio ibi dicitur: *Psalmista potest absque licentia Episcopi sola jussione presbyteri officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero: Vide ut quod ore cantas, corde credas &c.* Dum autem postea subjungitur: *Si Episcopus Clericum ordinans hæc faciat, bene facit.* Sensus eorum verborum videtur esse, Psalmista siue Clericus primæ tonsuræ ordinari potest, etiam à Presbytero sine jussione Episcopi, per illa verba: *Vide, ut quod ore cantas, corde credas &c.* Sed si Episcopus ipse Clericum ordinet, pronunciando illa verba *bene facit.* Quo sensu congruentia non refertur ad formam, siue prolationem verborum, sed ad ipsam Ordinationem, licet primus intellectus videatur magis congruere litteræ. Scio tamen, quod aliud censent Theologi de prima tonsura ac præ aliis Vasques in *3. p. D. Thom. tom. 3. disp. 237. c. 2. n. 18.* At hic ego Canonistam ago, alibi Theologum.

Advertendum tamen est quod ad imponendam degradationem attenditur tempus ferendæ sententiæ. Undè pro delicto commisso à Laico, ad Clericatum postea promotum, imponi debet degradatio, antequam ille puniatur pœna mortis, Anchar. in *d. cap. quoniam not. ult.*

Esse autem in electione Episcopi, Clericum in Sacris constitutum, ex causa hæresis tradere Curia Seculari, vel perpetuo carceri, censent Anchar. & Franc. in *d. cap. Quoniam n. 2.* Moventur tùm ex dictione aut disjunctiva, qua ibi utitur Gregorius Nonus inquitens: *fuerit seculari Curia relinquendus, aut perpetuò immurandus leg. si extoto §. 1. ff. de leg. 1. & l. ille aut ille in princ. ff. de leg. 3. nec ponitur nisi inter diversa, ut notant Bartol.*

in l. supra §. officium in fin. ff. de aqu. plu. arc. Alex. in rubr. ff. de vulg. & pupill. num. 4. Bald. conf. 378. num. 9. vol. 5. Tum ex doctrina ejusdem Bartol. in l. quicumque C. de serv. fugit. At nos statuimus, non esse arbitrium Episcopi, vel Inquisitoris, alteram ex dictis pœnis inferre, sed in casu, in quo Clericus de pure damnandus est perpetuo carceri, ad illum damnari debet. Quare doctrina Bartoli huic casui non adaptatur. Quia pœna est decreta à jure, & non est taxata alternativè. Si enim hæreticus est impœnitens, jura præcipiunt, ut tradatur Curiaæ sæculari cap. ad abolendam, & cap. excommunicamus §. damnati de hæret. Similiter si est hæreticus relapsus, tradendus est Curiaæ sæculari, cap. super eo eod. tit. in 6. Si autem hæreticus redit ad fidem, damnatur perpetuo Carceri cap. penult. §. fin. eod. Hinc verba illa d. cap. quoniam enunciativè, non autem dispositivè intelligenda sunt. Quia hæretici altera ex illis pœnis de jure puniuntur, & in diversis casibus secundum quod jura disponunt. Et dictio aut talis est naturæ, ut etiam disjunctivè omnia comprobet, ut per Doctores in l. hac verba ff. de verb. signific. l. Quintus Mutius ff. de aur. & arg. leg. traditque Riminald. sen. conf. 187. num. 15. lib. 1. Decian. conf. 42. num. 10. lib. 1. & Honded. conf. 53. num. 18. & conf. 86. num. 13. vol. 2.

Effectus verò degradationis unus est, generalis & communis tam degradationi verbali, quam actuali, privatio scilicet executionis cujuscumque Ordinis, ad quem Clericus fuit ordinatus, atque adeo privatio perpetua beneficiorum, dignitatum, & officiorum, Sylvestr. d. v. degradatio num. 1. Et hæc depositio distinguitur à suspensione, etiam in perpetuum. Quia suspensio per se ac directè privat solum exercitio ordinum, vel fructibus beneficiorum, vel exercitio officii respectivè juxta illius qualitatem. Sed depositio, quod ad fieri potest, privat radice, & sic privat titulo beneficii, & officii. Et quamvis non privet titulo Ordinis, quia Character Ordinis est indelebilis, privat tamen illo quodam modo virtualiter & importat separationem ab altari, & privationem exercitii Ordinum, à qua nunquam datur liberatio, siue solutio, nequidem spes restitutionis, ac ille qui est depositus ab Ordine non esset ordinatus. Ab officiis verò, vel dignitatibus non fit solemnitas & actualis degradatio, sed verbalis tantum depositio, seu privatio per sententiam, ut disertis verbis declarat Pontificale Romanum in tit. de degradat. form. ibi: *Proprie loquendo quis à dignitatibus, & honoribus deponitur, sed ab Ordinibus degradatur.* Ratio diversitatis est, quia officia, & dignitates, sicut nuda voluntate, ac verbo conferri possunt, ita & auferri, Gloss. in d. cap. aqua de consecrat. Eccles. & alt. v. jurisdictionis, D. Thom. 2. 2. q. 184. art. 6. ad 2. At verò in collatione Sacramentali Ordinis, sola voluntas aut verbum non sufficit, sed opus est facto. Quia sacra Ordinatio verbis & signis exterioribus perficitur, ut in decreto S. Concilii Tridentini Sess. 23. de Sacram. Ordin. cap. 3. Et consequenter etiam in externa ordinis ablatione non sufficit verbalis depositio, sed exigitur factum actualis degradationis, qua miles cœlestis militiae susceptis ordinibus, ac insignibus Clericalibus spoliatur, ut habetur in d. cap. degradatio §. actualis; quia res per quascunque causas nascitur, & per easdem dissolvitur dicit textus in cap. 1. de reg. jur. Bald. conf. 28. num. 1. lib. 3. Unde, ut idem Baldus dicebat in cap. bona memoria 1. num. 3. de postul. Pralat. Si Cardinalis deponitur non retinet dignitatem, tamen retinet Ordinem Sacrum, qui erat impressus, quia mortificari quidem potest, sed non funditus mori, de quo latius per Abbatem post D. Thomam, quem citat in cap. si quis presbyter, num. 6. de Cler. excom. ministr.

Distinguntur etiam degradatio verbalis, & actualis, Nam degradatus pura degradatione verbali; non amittit privilegium Canonis, ac fori, ut per Albertin. in d.

cap. quoniam q. 14. num. 3. Panorm. in cap. tua de pœn. Sylvestr. d. v. degradatio 8. Pegna p. 3. com. 40. §. Postremo Clar. in pr. quest. 36. Menoch. lib. 8. conf. 789. num. 9. Scacc. de judic. p. 1. cap. 11. num. 73. Salzed. ad Diaz. cap. 145. Farinac. p. 1. quest. 8. num. 73. ac Delbene d. q. 162. per. 3. num. 9. & seq. Unde injiciens in eum manum incidit in pœnam Canonis si quis suadente 17. quest. 4. Quia ex ea depositione non censetur traditus Curiaæ sæculari, nisi tamen hic Clericus verbaliter degradatus esset incorrigibilis; Tunc enim ob incorrigibilitatem utrumque privilegium amittit. Angel. v. degradatio num. 1. Sylvestr. eod. v. num. 8. Navar. in Sum. cap. 27. num. 8. Diaz. in pr. crim. cap. 139. ac Delben. loc. cit. num. 11.

Degradatus verò degradatione actuali, amittit omne privilegium Clericale, ita quod illum percutiens non incurrat in pœnam d. can. si quis suadente. Ideo & à Laico judicari potest ut Laicus, ita quod Judex sæcularis absque alia traditione possit illum capere, Panorm. in d. cap. tua num. 2. de pœn. & in cap. ex parte num. 3. de Cler. conjug. Franch. in cap. 2. §. fin. de prab. in 6. Menoch. de arbitr. cas. 115. Carol. de Grass. de effect. Cleric. 1. num. 823. Pegna in direct. p. 3. com. 49. Sylvestr. Diaz. Scaccia loc. alleg. ac Delben. d. per. 3. num. 12. & apud eum Bobadilla, Vivius, Chartarius, & alii, & Farinac. quest. 8. num. 73. Et hinc differunt in restitutione depositus, & degradatus Can. ideo 2. q. 6. Solus tamen Papa potest restituere degradatum & depositum c. 1. & 2. d. 50.

Clericus verò in sacris degradatus verbaliter in absentia ob contumaciam, & sic verbaliter traditus Curiaæ sæculari, fictione juris se habet ac si esset actualiter degradatus, adeo ut Judex sæcularis possit illum capere ac punire etiam pœna mortis sine alia degradatione, quamvis tutius sit, quod actualiter prius degradetur, & quod Judex sæcularis id petere debeat à Judice Ecclesiastico, ut per Delben. d. per. 3. n. 19. Attamen tenendum est cum Pegna d. com. 49. ubi inter alia inquit cum Eymer. p. 3. tit. de 13. mod. form. process. nu. 215. Quod in hoc casu mitius possunt se habere Inquisitores, ut scilicet non expellant reum de suo foro, sed ita declarent illum hæreticum impœnitentem, ut tamen non expellant à suo foro, ea ratione moti, ut si reus sine quæstione vel controversia converti voluerit, possit ab Inquisitoribus recipi, ne Judex sæcularis dicat se acquisivisse super illum jurisdictionem per talem fictam traditionem sibi factam. Idemque ajunt Farinac. quest. 8. num. 109. Scacc. ubi supra, & Carena part. 3. tit. 11. §. 13. num. 56.

Additque Pegna ibidem, quod licet Clericus, verbaliter degradatus, ac fictè Curiaæ sæculari traditus jure possit à Judice sæculari puniri, ac morte affici, tutius tamen est, & humanius, ut prius actualiter degradetur. Quia jura loquentia de degradatione ad effectum tradendi reum Curiaæ sæculari, loquuntur de degradatione actuali. Et quia indecens est, & scandalosum, Clericum in Sacris non degradatum ultimo supplicio affici.

Subditque statim sapienter ac pie idem Pegna quod, quidquid sit de aliis delictis, & casibus, in quibus damnatus in contumaciam, & verbaliter degradatus, ac fictè Curiaæ sæculari traditus, si deveniat ad manus Judicis sæcularis, non audiat, etiamsi pœniteat, & converti velit; tamen non est ita sentiendum in crimine hæresis, quod est occultum ac mentale in damnato. Quia non est tutum, ut absenti contumaci redeunti, etiam degradato denegetur audientia, sed melius est, ut semper admittatur, & ad proponendam excusationem de crimine, & ad misericordiam si humiliter perierit. Et hoc præcipue observandum erit, cum Absens solum per fictas juris præsumptiones fuerit convictus de crimine, ut quia per annum sustinuit excommunicationem ex causa fidei, juxta textum in cap. cum contumacia, de hæret. in 6. Ita Pegna loc. cit. ubi pariter existimat melius esse, quod Judices sæculares, etiam in Laicis prius

prius consulerent, Inquisitores, & ab ipsis audirent, quid esset agendum, quodque melius esset, si Inquisitores, in talibus sententiis ferendis, præciperent Magistratibus sæcularibus, ut quoties hujusmodi sic damnatos invenerint, ac cœperint, id significare debeant.

Postquam autem Clericus propter hæresim fuit degradatus, ac traditus Curiae sæculari, Ecclesia nihil amplius habet quod faciat in illum, *cap. cum non ab homine in fin. de judic.* Ideoque Inquisitores non debent amplius instare ad hujusmodi damnatum seducendum, ut per Zanchin. *de hæret. cap. 18. ibique Campeg. v. Ecclesiasticus, Repert. Inquis. v. Judex, & v. pœna, & Farinac. de hæresi d. quest. 189. num. 18.*

Caterum non posse aliquem degradari sine accusatore, Judice procedente per viam Inquisitionis, tradit Bonacina *de Censur. disp. 4. pun. 1. num. 21. ex cap. dilectus filius de Simon.* Et quia juxta jus Canonicum finis inquisitionis non est degradatio sive depositio. At verò satis est nunc dicere, quod, loquendo de degradatione actuali, de qua loquitur *d. cap. quoniam*, quæ ordinatur ad relinquendum Clericum, in Sacris Constitutum, Curiae Sæculari, sive ad immurandum, hæc quæstio non habet difficultatem, quia degradatio non datur, si non datur traditio Curiae Sæculari, vel immuratio, Alterutram enim de jure præcedit degradatio, quamvis hodiè ex praxi immurationem non præcedat degradatio actualis, sed solum verbalis. Quocumque autem modo Judex procedat, etiam si per viam inquisitionis specialis, ex inquisitione enim generali non proceditur ad has pœnas contra aliquem, si invenit Clericum in sacris hæreticum impenitentem, eum damnare debet, ut prævia degradatione tradatur brachio sæculari.

Parerga. Degradatio actualis aliquando imponitur iis, qui ad trirèmes perpetuas damnantur, & aliquando etiam fuerunt degradati damnati ad tempus.

De praxi tamen magis solent verbaliter, quam actualiter degradari, etiam qui damnantur in perpetuum.

Unde Sanctissimus dixit, non esse in usu, quod rei actualiter degradentur, quamvis agatur de damnato ad trirèmes in perpetuum, sed solum quando puniuntur ultimo supplicio.

Et aliquando ii fuerunt condemnati simpliciter absque aliqua degradatione.

Actualiter degradatis, si contigerit eos degradari extrâ casum mortis, non conceditur licentia celebrandi.

Degradatio reorum S. Officii fit sumptu Camerae Apostolicæ.

Hic tamen notandum, in degradato, etiam actualiter, remanere Characterem Ordinis, ac potestatem, quamvis interdictum sit exercitium. Ac proinde degradatus Presbyter consecrans in forma Ecclesiæ, quamvis valde peccet, quò ad se pertinet, consecrando, ut *in can. accedens 10. d. 50.* tamen verè conficit corpus Christi, ac verum Sacramentum, ut docent Theologi uno sensu *in 4. sent. d. 14. & D. Thomas p. 3. quest. 8. art. 8.* retinereque Ordinis Characterem degradatum docet etiam *Can. quod quidam 1. quest. 1. can. licite 32. quest. 7.* alioquin ex sua malitia reportaret commodum, Sylvest. *d. v. degradatio q. 8. Tabiena eod. v. num. pariter 8. Navar. de orat. cap. 17. & 21. num. 17. Delbene loc. cit. n. 12.* Sic Baptismus non amittitur ab eo, qui postea ab unitate fidei discedit, neque potestas baptizandi ab eo, qui dejicitur, *can. ostenditur, de consecr. d. 4.* Quare contrariæ sententiæ sunt rejiciendæ, de quibus agit Gloss. *fin. ad d. cap. degradatio de pœn. in 6. & in can. acerbus v. Presbyter d. 50.* Sic etiam præter illum remanentem Characterem, degradatus tenetur dicere Officium Ordinis per *cap. dolentes de celebratione missar.* quo præcipitur omnibus ordinatis dicere officium divinum sive precum, hic enim & ordinem degradatus retinet. Non poterit tamen dicere *Dominus vobiscum* & similia, quæ ad dignitatem Ordinis pertinent, ut ait Angel. *in Sum. v. degradatio num. 4.* Ita dignitate omnino adempta alicui, non aboletur in eo

personæ dignitatis omnino memoria, & ei ob eam quædam adhuc privilegia indulgentur, ut in decurione damnato, qui ob ipsum non torquetur. *l. fin. ff. de decur.* Sed & notabile, quod Episcopi degradati, ac dejecti ab Episcopali dignitate possunt iterum restitui, nulla consecratione nova facta, sicut observavit Joannes Gerson. *tract. de auferibilit. Papa Consil. 6.*

CONSULTATIO CLXIV.

De Abjuratione Hæreticorum, ejusque requisitis, cujus Parerga alibi adducta. Ac de Purgatione Canonica. Pauca, sed insigniora.

Abjuratio solennis est detestatio criminum contra fidem cum assertione Catholicæ veritatis, ac promissione, juramento firmata, nunquam incidendi in errores abjuratos, ac permanendi in Catholica fide. Sic habetur *ex can. Ego Berengarius de consecr. d. 2. ex cap. ad abolendam de hæret. & ex cap. Accusatus eod. tit. in 6. & ex pluribus aliis juris Canonici, Conciliorum, & Sanctorum Patrum locis, ut notant Pegna in direct. p. 3. com. 40. alique communiter.*

Est quadruplex. De levi. De vehementi. De violenta. De formali. Nam quisque cui injungitur in S. Officio, aut est de hæresi leviter suspectus, aut vehementer, aut violenter, aut vere ac formaliter hæreticus, ut per Eymer. *d. p. 3. direct. num. 161. ibique Pegna eo com. 40. Soufa in aphor. Inquis. lib. 2. cap. 40. Farinac. de hæres. quest. 188. num. 13. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 7. pun. 1. num. 1. & Catena p. 3. tit. 12. §. 3. num. 4.*

Differunt autem inter se. Nam levis imponitur, quando delatus de hæresi; non convincitur talis, nec dictis, aut factis evidentibus, nec testium productione legitima, nec propria confessione, & contra eum adsunt tantum levia & modica indicia ex quibus leviter, aut rarò infertur crimen suspicatum. Et si post abjurationem in eandem hæresis suspicionem relabatur, non punitur pœna relapsi debita, licet gravius puniatur, quàm si antea non abjurasset, ut *ex d. cap. accusatus de hæret. in 6. tradit Eymer. de quarto modo termin. proces. per abjur. de levi.*

Abjuratio de levi imponitur minori decem & octo annis, qui alias propter delictum debebat abjurare de vehementi 6. Februarii 1602. & abjurati de levi possunt permitti audire sacras confessiones, nisi aliud eis obstitit impedimentum, vel nisi in sententia fuerint suspensi, vel nisi eis fuerit propter crimen in confessione commissum pœna imposita, 12. Maii 1595. Abjuranti autem de levi regulariter non est danda tortura super intentione, quæ per torturam esset sublata.

Abjuratio de hæresi vehementer est, quando quis, licet nec facti evidentia, nec testium productione legitima, nec propria confessione vincatur, quod in hæresim inciderit, adsunt tamen gravia & magna indicia probata, quæ illum reddunt de prædicta hæresi vehementer suspectum, & efficaciter ac frequenter hæresim concludunt, & ideo de vehementi talis dicitur abjurare. Qui si postea relabatur, puniatur pœna relapsi, id est traditur brachio sæculari, ultimo supplicio puniendus juxta *d. cap. accusatus*, atque ita etiam Eymer. *loc. cit. & Pegna p. 2. com. 80. Locat. in judic. Inquis. v. suspicio num. 10. Zecch. in sum. tit. de fide, rubr. de hæres. cap. 11. num. 5. & Castropal. ibid. num. 2.*

Abjurantes autem de vehementi, vel de formali tenere debent in manu candelam accensam. Et qui abjuravit de vehementi, non est hæreticus formalis, cum iterum debeat abjurare de vehementi. Abjuratio de

vehementi

vehementi imposita puero ætatis annorum duodecim, qui sumpsit Eucharistiam ex ignorantia, & timore magistri.

Abjuratio de violenti fit, quando hæresis suspicio ex verbis, aut factis est maxima ita, ut violenter, cogatque Judicem ad credendum sic facientem, vel dicentem esse hæreticum, & ut talem esse damnandum. Quia est præsumptio juris ac de jure, quæ in contrarium probationem directam non admittit, ut constat ex cap. contra Christianos, cap. quicumque, cap. excommunicamus §. qui autem de hæret. in 6. & advertunt Eymer. loc. cit. Pegna d. com. 80. & Farinac. de hæres. quest. 187. num. 46. Admittit tamen probationem indirectam, nempe si inquisitus probare velit, falsos esse testes contra se examinatos, aut indicia, ex quibus violenter præsumptio ducitur, non esse vera, ut per Pegnam eo loco, Simanch. de Cathol. instit. tit. 51. rubr. de prob. num. 13. & Farinac. ubi supra num. 5.

Qui ergo de hæresi violenter suspectus invenitur, prout de hæresi convictus, ut hæreticus habendus est, ac per omnia judicandus ex d. cap. excommunicamus 1. §. qui verò de hæret. in 6. & ex cap. Cum contumacia, & cap. ut Officium eod. tit. & lib. Unde vel fateretur crimen, & voluerit hæresim abjurare, & ad pœnitentiam recipiendus est ex d. cap. ad abolendam de hæret. & ex cap. excommunicamus 2. §. fin. eod. tit. in 6. Vel fateretur crimen, sed noluerit abjurare, & tradendus est Curia seculari puniendus ex d. cap. ad abolendam. Vel noluerit crimen, postquam est convictus, fateri, neque abjurare, & tanquam hæreticus impœnitens est condemnandus per d. cap. ad abolendam, & notant Eymer. loc. cit. num. 16. ac Pegna ibid. com. 80. Hæc tamen abjuratio non est amplius in usu apud S. Officium cujus S. Congregatio sub die 5. Septembris 1597. & 26. Novembris 1598. ita declaravit: Abjuratio de violenti non datur, nisi in casu capitali cum contumacia. Er reducitur ad abjuratorem de vehementi. 22. Octobris 1614. Sed omnes abjurant vel de levi, vel de vehementi, vel de formali, ut etiam testantur Farinac. d. quest. 187. num. 51. Castropal. d. pun. 1. num. 12. & Carena p. 3. tit. 12. §. 3. num. 7.

Abjuratio de formali injungitur hæretico pœnitenti, qui judicialiter confessus, vel convictus fuit de hæresi formali, & manifesta, & vult ad Ecclesiæ gremium redire. Talis enim, etsi multis annis steterit in hæretica pravitate, ac etiam dogmatizaverit, multosque in errores induxerit, si postea cum effectu illas hæreses consenserit abjurare, & satisfactionem congruam arbitrio Episcopi & Inquisitoris exhibere, non est tradendus biachio seculari, ultimo supplicio feriendus, & si est Clericus, non est degradandus, sed ad misericordiam est admittendus per d. cap. ad abolendam §. presenti de hæret. Sed abjurata hæretica pravitate, est in perpetuum carcerem detrudendus ex d. cap. excommunicamus 2. §. si quis. Quia illius conversio, & abjuratio præsumitur esse facta potius metu mortis quam amore veritatis. Et propterea non est libere dimittendus, ne si fidei fuerit conversus, alios corrumpere possit, ut per Concilium Tolosanum cap. 10. Eymer. p. 3. de octavo modo term. proc. num. 188. Pegna com. 44. & com. 46. num. 201. Locat. in judic. v. abjuratio num. 1. Farinac. de hæres. quest. 194. num. 24. & seq.

Abjurantes autem uti hæretici formales non admittuntur ad officia publica & honores, & admissi remouentur, nisi doceant de dispensatione. Debentque deferre habitellum, nisi sint sponte comparentes. Abjurans verò de formali, & postea habilitatus ad beneficia, Canonicatus, & dignitates, an possit obtinere Canonicatum in Cathedrali, non obstante statuto prohibente, ne quis de aliquo crimine suspectus, aut læsæ majestatis, vel aliàs levis opinionis, eligatur in

Canonicum, Sanctissimus dixit, nihil esse respondendum, sed relinquendum decisioni Rotæ. Et quidem in hoc casu in quo adest statutum particulare, ne quis de aliquo crimine suspectus admittatur ad Canonicatum, id esset ex vi statuti, non autem abjuratorem. Qui pluries abjuravit de formali sub ficto nomine ob lucium, est verberibus mulctandus.

Sed quid de hoc casu? Quidam Cretenfis ex parentibus Catholicis natus, mortuo patre, & nupta iterum ejus matre cum Turca, fuit à vitrico aliò translatus, & vocatus Mahumetes. Factus deinde à Græcis captivus unà cum aliis transportatus fuit in Insulam Melitensem, ubi sex annis permansit. Denunciatus ab uno ex concaptivis, quod apostataverit à fide Catholica ad Turcam in ætate sex, vel septem annorum, & ab alio in quinto vel sexto ætatis suæ anno, fuit carceribus mancipatus, & constitutus, falsus est apostasiam, ut supra, sed hortatu, ac minis sui vitrici, nec de fide Catholica aliud sciebat, quam signare se Cruce, & reipsa se signavit; unde cupiebat redire ad rectam ac veram in Christum fidem.

Ego censui, quod, prævia abjuratone de formali, instrueretur, nec ei daretur libertas, inconsulta S. Congregatione. Vel, facta professione fidei, instrueretur absque alia abjuratone.

Ut autem abjuratio rite ac juris ordine fiat, primum necessarium requiritur, ut hæresis suspicio, sive de levi, sive de vehementi, sit plene probata per testes, vel per propriam rei confessionem, ut tradunt Farinac. d. quest. 187. num. 34. Castropal. d. pun. 1. num. 9. & Carena d. p. 3. tit. 12. §. 5. num. 18.

Deinde ut abjurantes non solum damnent, ac detestentur hæresim, quam tenuerunt, sed etiam ejus autores, & autorum libros, can. saluberrimum 1. quest. 7. Simanch. de cath. instit. tit. 1. rubr. de abjur. numero 4. & 6.

Mox, ut non tantum dictam hæresim abjurent, sed etiam cum ipsa abjurare debent omnes & qualescunque alias hæreses generaliter, non solum quando abjuratio est de vehementi, vel de violenti, vel de formali, verum etiam quando est de levi. Neque enim tunc debet omitti generalis detestatio omnium aliarum hæresum. Ita testantur servari in Officio S. Romanæ Inquisitionis Pegna d. p. 3. com. 40. Diana p. 4. tr. 8. resol. 98. Farinac. de hæres. quest. 194. num. 13. Decian. tr. cr. lib. 5. cap. 47. num. 10. Zecch. in sum. p. 1. d. rubr. de hæres. cap. 11. num. 5. Carena d. tit. 12. num. 38.

Item, ut confiteantur, Catholicam fidem veram esse, ut præcipitur in Synodo Ephesina, & probat Simanch. de cath. instit. lib. 1. rubr. de abjurat. numero 4. & 7.

Tum requiritur juramentum detestandi omnem hæresim, & ad illam amplius non redire, & confiteri semper fidem Catholicam, & ad omne Ecclesiæ mandatum obedire, ut in can. quoties 1. q. 7. & in d. can. Ego Berengarius de consecr. d. 2. & notat Royas sing. 1. num. 16. & Farinac. loc. cit. num. 16.

Ad hæc requiritur, ut abjuratio fiat per scripturam scriptam, vel saltem subscriptam manu abjurantis, quæ contineat detestationem præteriti erroris, ac veræ fidei confessionem, ut si forte ipse abjurans relabatur, possit sua propria manu convinci can. si quis noluerit, can. quoties, & can. maximum 1. quest. 7. & d. can. Ego Berengarius, & alibi. Si verò scribere nesciat, tunc Inquisitor, & Notarius se subscribant. Ita Decian. ubi supra num. 6. & 9. Delrius lib. 5. magic. sect. 12. vers. hæc omnia, Farinac. ubi supr. num. 15. ac Pegna p. 3. com. 49.

Præter-

Præterea hæc Scriptura esse debet scripta in lingua vulgari, ut ab omnibus intelligatur, nisi abjuratio sit facienda coram personis Ecclesiasticis tantum, linguam latinam intelligentibus, ut per Eymer. *p. 3. de quinto mod. termin. proc. num. 169. & in rubr. de sexto mod. num. 176. Royas d. sing. 1. num. 16. Zecch. in sum. d. rubr. de hæres. cap. 11. num. 18. & Farinac. de hæres. d. quæst. 194. num. 18.*

Post hæc abjuratio fieri debet cum vestitu pœnitentiæ, duplici cruce signato, ut per Simanch. *de cath. instit. tit. 47. num. 9. & seq. ac Royas d. sing. 1. num. 23. & 24.* ut sic magis humiliantur hæretici. Verùm qui tantum suspecti sunt de hæresi, etiam de vehementi, non est eis injungenda pœnitentia delationis habitus cum Cruce. Quia hujusmodi Cruces sunt insignia hæretici pœnitentis, suspecti autem de hæresi non habentur, ut hæretici, quod notant Eymer. *p. 3. num. 175. ibique Pegna com. 41. litt. F. & Farinac. de hæres. q. 193. num. 92.*

Postremò abjuratio fieri debet publice, & in loco publico, ac etiam, ut plurimum in die festo, ut reus tali rubore ac verecundia suffusus cum pœnis adjunctus, deinceps talia non committat, & multitudo populi facilius congregari possit ad videndum rei pœnas, & cruciatus, ac inde discant omnes timere & hæreticam pravitatem fugere per notata à Farinacio *loc. cit. num. 4. & 5. ex d. cap. ad Abolendam. §. præterea, v. publice de hæret. & Constit. Martini V. edita anno 1418. quæ incipit Interjunctas, relata à Pegna inter litteras Apostolicas.*

Tum demum fieri debet post sententiam laram ab Episcopo & Inquisitore, non antea, ut servatur in generali Inquisitionis Romanæ Officio, testantibus Pegna *d. p. 3. com. 41. Simanch. de cath. instit. tit. 1. rubr. de abjurat. numero 29. & Farinac. loc. cit. numero 17.*

Ultimo de abjuratone facta fieri debet instrumentum publicum juxta decretum Concilii Narbonensis c. 6. ac Pegnam *d. p. 3. com. 40. & Farinac. ibid. numero 20.*

Fieri potest etiam publicè. Primò, quando reus, antequam sit denunciatus, spontè coram Inquisitore comparet, & suum errorem fatetur, paratus corrigi, & pœnitentiam agere. Symanch. *d. tit. de abjur. num. 24. Royas sing. 23. num. 8. Locat. in Judic. v. Ordinarius num. 2. Farinac. ubi supra n. 8. & Carena p. 3. tit. 12. §. 6. num. 23.* Iste enim abjurat tantummodo coram Inquisitore, Ordinario, Notario ac duobus testibus in secreto Auditorio S. Officii.

Secundò quando denunciatus non vocatus compareret, vel denunciatus est nobilis, aut Sacerdos bonæ famæ. Cum istis enim agi potest honestiori abjuratone, ut per Locat. *in 3. cas. Placentia deciso, Roland. lib. 3. consil. 63. num. 7. Farinac. d. quæst. 194. num. 91. Carena. p. 2. tit. 7. §. 13. num. 70. & p. 3. tit. 12. §. 6. num. 26.* ubi ait, in S. Officio Cremonæ hoc arbitrio usi sunt aliquando Inquisitores, dum aliquos nobiles admiserant ad abjuratorem de vehementi in aula Episcopi, & aliquando in aula S. Officii, januis apertis, & aliquando clausis coram Congregatione tantum.

Tertiò non debent Inquisitores in ullo casu cogere. Confessarium, ad venerea sollicitantem, ad abjurandum de vehementi publice, ne seculares ex hoc retrahantur à Sacramento pœnitentiæ, sed talis abjuratio ad summum fieri debet coram Inquisitore, Consultoribus Ecclesiasticis, & aliis Sacerdotibus & Curatis, ut per Carena. *p. 3. tit. 12. §. 6. num. 29. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 9. pun. 11. num. 11. Param. de orig. S. Inquis. lib. 9. quæst. 10. num. 165.*

Abjuraciones, sicut etiam sententiæ in causis fidei sæpe publice fiunt in Ecclesia, & in die festo, ut est praxis Inquisitorum Italiæ; vel publice, & in die festo, sed non in Ecclesia, ut fit in Hispania. Videantur de his Scacc. *de sent. & re jud. Eymer. p. 3. num. 188. & seq. Pegna ibi com. 45. Navar. de orat. & hor. can. cap. 5. Diana p. 4. l. tr. 8. resol. 98. Salzed. ad Diaz cap. 114.* Hac autem occasione, quatenus expedire visum fuerit, convocantur parochi & alii. Quod valde expedire dixit Jo. Andr. *in cap. ut commissi num. 6. de hæret. & Guido Fal. cod. q. 15. Pegna com. 42.* Quando verò abjuraciones, & sententiæ pronuntiantur publicè in aula S. Officii convocari solent, si non totus Clerus, & populus, quamplures personæ, quorum interest, ut sint hujusmodi actibus præsentés.

Quarto abjuratio de levi regulariter non fit publice, sed secreto in domo Episcopi, vel Inquisitoris, Pegna *p. 3. com. 40. Simanch. de Cath. instit. tit. 1. num. 24. Farinac. d. quæst. 194. num. 10. Genuen. in prax. cap. 84. num. 9. Scacc. de judic. cap. 59. num. 10. & Carena. loc. cit. num. 28.* Aliquando tamen ob crimen publicum, & scandalosum etiam fieri debet publice. Quia publicè errantes, publice etiam sunt corrigendi ad aliorum exemplum, ut per Eymer. *d. p. 3. de quarto mod. term. proc. per abjur. de lev. Carena. ubi supra, Royas d. sing. 1. numero 26. Diana p. 4. tr. 8. resol. 81. numero 3.*

Quinto ex causa bene Inquisitoribus visa, abjuratio etiam de vehementi, fieri potest secreto, ut docent Roland. à Val. *lib. 3. consil. 637. Farinac. ibid. num. 9. Carena loc. cit. num. 26. Decian. d. lib. 5. cap. 47. num. 7. & cap. 38. num. 6.* ut si abjuratio indicenda sit patri-familias, habenti filias nobiles, & si publice abjureret, ejus filia ob id matrimonium difficillime contraherent. Tunc adesset rationabilis causa, ob quam possent Inquisitores arbitrari, ut abjuratio secreto fieret. Sous. *in aphor. lib. 4. cap. 13. num. 6. & Carena p. 3. tit. 13. §. 4. num. 61.*

Fuit aliquorum sententia dicentium, abjuratorem esse faciendam secreto, etiam ob hæresim tantum mentalem, ut refert Farinac. *d. quæst. 194. num. 6.* Quia hoc peccatum sola mente consumatur, & credendo quis pertinaciter aliquid contra fidem, est perfecte hæreticus; atque adeo incurrit omnes hæretici pœnas, ideoque abjurare tenetur secreto, dum peccatum secretum.

At vero tenendum est, neminem incurrere pœnas hæresis, nisi aliquo verbo, vel facto hæresim, in mente latitantem explicat. Quia licet hoc crimen verè ac perfecte sola mente consumetur, tamen Ecclesia caret jurisdictione judicandi de actibus internis, & omnino occultis, ac proinde punire nequit eum, qui mente & corde tantum absque ullo exteriori signo hæresim commisit, neque ad abjurandum illum damnare. Quia hæreticus pure mentalis nec reconciliatione, nec Inquisitorum absolutione indiget, sed à quovis confessorio absolvi potest, ut tradunt Simanch. *de cath. instit. tit. 32. num. 17. Covar. reg. peccatum p. 2. num. 7. Farinac. loc. cit. num. 7. Gutier. quæst. can. lib. 1. cap. 13. num. 8. & Sanch. in decal. lib. 2. cap. 8. num. 3.*

Nullus verò pœnitens hæreticus ad misericordiam admittendus est sine abjuratone. Omnes enim hæretici pœnitentes, aut de hæresi suspecti abjurare debent, quia jura de abjuratone loquentia generaliter loquuntur, ac generaliter intelligi debent, l. 1. §. generaliter ff. de legat. præst. Ideoque ab abjuratone nulum privilegium, nullave dignitas excusat, siue sint Reges, siue sint Imperatores, siue sint Prælati, siue Cardinales, si in hæresim incurrerint, abjurare tenentur, ut omnes abjuratorem rubore, quasi quodam vinculo adstricti, in catholica Ecclesiæ unitate permanere cogantur, ut per Eymer. *p. 3. rubr. de quarto mod. termin. proces. ibique Pegna. com. 40. Decian. d. lib. 5.*

lib. 5. cap. 47. numero 4. Zecch. dict. rubr. de hæres. num. 17. & Farinac. dict. quest. 194. num. 24.

Ac ita, ut etiam suspectus vehementer de hæresi, etsi non sit confessus, neque convictus, teneatur abjurare. Quia hæresis suspicio vehemens, quamvis non sufficiat ad condemnandum aliquem, ut hæreticum ad pœnam ordinariam, sufficit tamen ad condemnandum in pœnam extraordinariam, & ad abjurandum. Ad hoc enim minor probatio requiritur in crimine hæresis, ut docent Simanch. de cath. institut. tit. 50. rubr. de præsumpt. num. 21. & tit. 51. num. 12. Locat. in Iudic. v. suspicio numero septimo. Repert. Inquis. v. absolutio, Menoch. de præsumpt. lib. 1. quest. 100. numero 11. Decian. loco citato num. 2. Eymer. p. 2. questio. 55. numer. 12. & p. 3. numer. 166. Caneva in quest. crim. rubr. de hæret. cap. 1. num. 56. & Farinac. de hæres. questio. 187. numero 40. & d. quest. 194. num. 26.

Ex Concilio Tholosano sub annum 1229. celebrato, cap. 11. & ex Concilio Biterensi paucis post annis congregato cap. 31. statutum est, ut masculi à quatuordecimo anno, & feminae à duodecimo & supra, abjurent omnem hæresim. Ita refert Pegna p. 3. direct. com. 40. Unde si quis infra hanc ætatem deliquerit, aliis pœnis erit coercendus, non autem compellendus ad abjuramentum.

Et licet in quadam instructione Vallisolitana edita sub anno 1488. indicari videatur, quod in minori ætate delinquentes, si fuerint soli capaces, abjurare etiam debeant, hanc tamen sententiam non esse admittendam ait Pegna loco citato nisi de malitia pueri, ac de errore illius intellectus, & notitia contrariæ veritatis ac de cæteris, quæ solent crimen hæresis comitari, constiterit. Quoniam abjuratio est gravissima pœna, ad quam se obligat, qui abjurat. Et propterea in tali ætate non est facile imponenda; & quando imponitur in pupillari ætate de levi tantum est iungenda. Quia ætas fragilis, iudicium inconstans, rationalis ignorantia credendorum, & aliæ circumstantiæ multum detrahunt delictis puerorum, ac plurimum etiam minuunt hæresis suspensionem. At si de hæresi formali constaret, nec supradicta excusarent, abjuratio de formali esset facienda. Et ita etiam tradunt Souf. in aph. lib. 2. cap. 40. numero quarto, Farinac. de hæres. dict. questio. 194. numero tertio, & Carena dict. p. 3. tit. 12. §. 9.

Abjuramentum autem esse pœnam inter graves numerandam, & non tantum signum pœnitentiæ abjurantis constat, quia per sententiam iungitur ex praxi supremæ Inquisitionis Romanæ, ut notant Pegna p. 3. com. 41. Simanch. de cath. institut. tit. 1. de abjurat. num. 29. Farinac. dict. quest. 194. num. 17. Souf. in aph. lib. 2. cap. 40. numero septimo. & Carena dict. pag. 3. titulo duodecimo, §. 4. numero 12. Et abjurantes de levi, si sint Regulares, redduntur inhabiles ad officia, & dignitates Religionis ex decreto S. Congregationis, S. Officii annuente Urbano VIII. ut refert Diana p. 4. tract. 8. resolut. 64. & abjurantes de vehementi non admittuntur ad confessiones audiendum, ut ait ibidem Diana & Carena, loc. cit. num. 11. & 14.

Casus porro in iure expressi, in quos incidentes sunt de hæresi vehementer suspecti, ac de vehementi abjurare debent, decem enumerantur ab Eymerico p. 2. direct. q. 56.

Primus est. Quandocunque aliquis vocatur ad respondendum in causa fidei, & non comparet intra terminum competentem assignatum est de hæresi vehementer suspectus, ut ex capit. Cum contumacia de hæret. in 6. & consequenter debet de vehementi abjurare.

Secundus. Quicumque scienter impedit directè,

vel indirectè, aut quovis modo Inquisitionis Officium, ut colligitur ex Constitutione Urbani IV. edita anno 1261. incip. *Pra cunctis nostra amentis.* Et ex ratione. Nam impediens Inquisitionis Officium incurrit excommunicationem in qua si per annum inforduerit, est violenter de hæresi convictus, & ut hæreticus condemnandus ex cap. ut Inquisitionis de hæret. in 6. Violenta autem hæresis suspicio non oritur ex levi suspicione, sed ex vehementi. Atque adeo impediens Inquisitionis officium, antequam annus transeat, est vehementer de hæresi suspectus, & ut talis abjurare debet.

Tertius. Quando quis scienter præstat auxilium, consilium, vel favorem impredientibus Inquisitionis negotium, vehementer de hæresi suspectus habendus est ex d. cap. Vi Inquisitionis §. fin ubi notandum cum Pegna com. 61. quod saltem in iis, qui indirectè impediunt S. Inquisitionis officium, vel impredientibus præstant auxilium, consilium & favorem, considerata est qualitas personarum, & factorum. Nam si quis ratione affectionis erga consanguineos, aut amicissimos impedierit, vel auxilium, consilium, aut favorem dederit in causis ad S. Officium spectantibus, quamvis sit acriter puniendus, non est tamen credendus de hæresi semper vehementer suspectus. Quod præsertim habet locum in illis, qui non adeo callent fidei causas, quales sunt rustici, ac plebei. Quamobrem antequam abjuratio de vehementi talibus imponatur, diligenter est personarum qualitas perpendenda ob periculum relapsus, & traditionis Curia secularis.

Ut autem perfectè, plenèque sciatur, quando, & qualiter sortilegi abjurare debeant, hæc subijcio. Certum est, quod sortilegi, si fateantur hæresim, de qua sunt suspecti, & cum pertinacia in illa non persistent, sed pœniteant, abjurare debent de formali.

Si verò sortilegus hæresim negat, observandum est primò, an factum hæreticale, ratione cuius sunt suspecti de hæresi, sit sufficienter probatum, & de eo plene constet in processu per ejus confessionem, vel quia sortilegus de illo est convictus per rei evidentiam, aut per testes.

Nam si de facto hæreticali non constat plenè, sed solum per præsumptiones, non potest cogi, ut abjuret. Aliàs enim præsumptio ex præsumptione oriretur, scilicet præsumptio hæresis ex præsumptione facti, sapientis hæresim contra regulam l. 2. Cod. de dot. promiss. Rota decis. 800. num. 17. p. 1. div. Menoch. præsumpt. 132. in 8. declarat. & nos sæpè. Quod in hac re notandum esse, advertunt Carena pag. 2. tit. 12. num. 241. & Salell. lib. 6. cap. 5. num. 933.

Constito igitur de facto sapienti hæresim, indicenda est abjuratio. Ut autem videatur qualis abjuratio indici possit, considerandum est, quod ex conditione personæ suspicio hæresis potest augeri, & minui, immo & omnino tolli. Unde non sufficit, quod factum per se ex communi Doctorum sensu sapiat manifestè hæresim, vel inducat vehementem suspensionem hæresis, ut sortilegus cogatur ad abjurandum de vehementi. Quia potest contingere, ut ex conditione personæ minuatur vel tollatur suspicio, ut per Pegnam p. 2. com. 3. & 81. Carena dict. tit. 12. numero 241. & Salell. dict. cap. 5. numero 921. & 936.

Undè si sortilegus putaverit, res adhibitas, esse causas naturalis effectus, & illis usus est, ut causis naturalibus cum intentione excludente omnem demonij invocationem, & auxilium, etiam si in hoc erraverit, non est sortilegus. Pariter in vanis observationibus continentibus sacras orationes, & quæ solum sunt superstitiosæ ex aliqua vana circumstantia, ut ex numero orationum, vel ex tempore, quo fieri

fieri debere asseritur, vel ex alia vana circumstantia, si vanus observator, non nisi in auxilio divino confusus est, & non judicavit, orationes illas habere infallibiliter effectum, sed à Deo speravit effectum, ut obtinendum ex beneplacito divinæ voluntatis, ac ejus misericordiæ, quamvis erraverit in observatione illius vana circumstantiæ, non idcirco est sacrilegus, nec de hæresi suspectus, licet sit superstitiosus, si ignorantia probabilis eum non excuset. Tunc enim illa vana observatio pertinet ad primam speciem superstitionis, in qua cultus imprudens, & vanus tribuitur vero Deo, & regulariter à mulieribus ac simplicibus in hoc sensu, non sapiente hæresim, hujusmodi vana observationes assumuntur, cujus tamen contrarium in viris doctis jure præsumitur. Sic igitur contingere potest, quod ignorantia; etiam crassa, licet non excuset ab aliqua culpa, excuset tamen ab hæresi præsumptione, vel omnino, vel saltem à vehementi: Quod tamen non contingit, ubi vanus observator scit, quod vana observationes non sunt causæ naturalis effectus intenti, & ad illum obtinendum non innititur solo Dei auxilio, ex illius liberalitate obtinendo.

Et ideò, quod etiam ab abjuratone de formali excuset fortilegi simplicitas, annotarunt Carena loco citato, numero 244. & Salell. *ibidem* numero 923. Ut si in fortilegio ad amorem muliercula responderet, se credidisse dæmonem posse cogere voluntatem, non ob id cogenda est ad abjurandum de formali. Quia simplicitas mulieris illam excusat. Adduntque citati Doctores, illam excusari etiam ex eo, quia ejus dictum potest intelligi de quadam coactione morali juxta illud: *trahit sua quemque voluptas*.

Si præterea simus in casu hæresi, quæ est circa articulum quem omnes non tenentur explicitè credere, ignorantia etiam crassa, excludens tamen fraudem, ac dolum, licet coram Deo in foro conscientiæ non excuset à culpa hæresi, potest tamen in foro externo excusare ab externa hæresi, & ab abjuratone de formali. Hinc aliud est, aliquem non excusari ab hæresi. Aliud illum non excusari, quod sit hæreticus, ut optimè D. Thomas in 4. dist. 13. q. 22. Cum enim ad hoc, ut aliquis sit censendus hæreticus, sit necessaria pertinacia, talis non est, qui in iis, quæ non tenentur explicitè scire & credere, si sit paratus credere quotiescumque sibi sufficienter constiterit illa, esse de fide, & ideò talis non debet abjurare, ut hæreticus de formali. Qua de re infra quoque: Quod de jure Canonico certum est, neminem esse hæreticum simpliciter ac perfectè, nisi qui scienter, & cum pertinacia negat aliquem articulum fidei.

Et nihilominus existimat Salell. *Libro 5. capite 5. numero 900. & 905.* Quod fortilegi, habentes pactum expressum cum dæmone regulariter abjurare debent de formali. Verum id ab eo dicitur, quia regulariter hujusmodi pactum non fit, nisi negando baptismum, & adorando dæmonem, sicque pactum hoc est hæreticum ratione rei conveniæ sive adjunctæ hæresi externæ. Si vero non constaret de hac hæresi adjuncta: sed solum illa præsumeretur ex eo, quod pactum non solet esse sine illa, tunc paciscens non esset hæreticus externus, sed præsumeretur talis, & ideò locum non haberet abjuratio de formali.

At verò si fortilegium ex adjuncta hæresi formali non est hæreticum, sed solum est hæreticale, & sapiens hæresim, si sapit illam manifestè, prævia tortura super intentione, si fortilegus præsumptam hæresim negat, abjurat de vehementi, cum remaneat de hæresi vehementer suspectus, ut est in usu, nisi tamen ex circumstantia personæ, ut supra dictum est, suspicio minuat.

Quod si fortilegium non sit qualificatum, & sic non sapiat hæresim manifestè, sed solum levem suspensionem hæresi inducat, indicendum illi esse purgationem Canonica nobilibus, ac probis viris, dixit Leo in thesaur. part. 5. sed Zarnardus existimat, hos fortilegos non esse cogendos ad abjurandum de levi, purgare tamen debent torturâ levem suspensionem.

At decipitur, quia censet, fortilegium, quod dicunt non hæreticale, non esse factum de se hæreticum, neque inducere suspensionem hæresi. Nullum enim datur fortilegium, quod aliquo modo non sit hæreticale. Et dari quidem facta, sive fortilegia, quæ non sapiunt hæresim manifestè, & sic quod non inducant suspensionem vehementem hæresi, sed levem, habetur ex capit. *accusatus sub initio, & §. sanè.* Et quanquam hæc suspicio levis possit purgari per torturam, melius tamen judicatum fuit, illam purgari per abjuratorem de levi, atque ideo ex praxi hujusmodi fortilegi regulariter non torquentur, sed abjurant de levi, ut per Genuen. in pr. cap. 68. & 84. Carena pag. 2. titulo duodecimo numero 251. Salell. libro quinto, capit. 5. numero 913. Immo aliquando nec de levi, sed cum sola correctione, ac pœnitentia salutari dimittuntur, quando apparet quod sit mera simplicitas, sitque levissima suspicio hæresi, Salell. d. cap. 5. numero 920.

Non indicitur verò purgatio Canonica, quia hæc fragilis, fallax, & incerta est, ideoque melius est ad alia remedia, & ad alias pœnas arbitrarias devenire, ut per Pegna p. 2. com. 14. & Farinac. de hæresi quest. 194. numero sexagesimo quarto, ubi testatur purgationem hanc in supremo Tribunali S. Inquisitionis Romanæ jam serè ab aula recessisse, atque Carena dict. tit. 12. numero 249. hoc idem servari in Hispania, ut colligitur ex quadam instructione Madriliana edita sub anno 1561. cap. 47. cujus verba refert Pegna loc. cit. Ac de his modò non plura.

Quartus. Quando quis citatos hæreticos, vel eorum credentes instruit, quod subriceant veritatem, vel ut asserant falsitatem, Is enim de hæresi vehementer suspectus habendus est, ut patet ex cap. *accusatus §. fin. de heret. in 6. & in caus. non inferenda 23. quest. 2.* ubi dicitur cum D. Ambrosio lib. 1. de offic. cap. 30. qui non repellit à socio injuriam, si potest, tam est in vitio, quàm ille, qui facit. Et ideò de vehementi abjurare debet.

Quintus. Quando excommunicatus ex causa fidei citatus, contumaciter discedit, nec comparet, vel captos pro hæretica pravitate liberat, vel fidei negotio se opponit, vel alio quovis modo, excommunicationem per annum animo pertinaci sustinuerit, est ipso jure de hæresi vehementer suspectus, tum quia contumacia in causa fidei inducit suspensionem vehementem de hæresi. Tum quia videtur de sacramentis Ecclesiæ male sentire, ut ait, Ostiens. in sum. tit. de heret. §. qualiter. Et tum quia, ut supra dictum est, antequam annus transeat, est de hæresi vehementer suspectus. Nàm cum annus transierit, non vehementer, sed violenter est ipso jure suspectus, & ut hæreticus condemnandus ex dict. capit. *Ut Inquisitionis.* Quare absque dubio de vehementi debet abjurare.

Sextus. Omnes hæreticorum fautores, defensores, & receptatores debent etiam de vehementi abjurare, quia sunt de hæresi vehementer suspecti, & sunt excommunicati, ut ex cap. *excommunicamus 1. paragraf. credentes de heret.* Quinimodò pro qualitate criminis indicitur iis abjuratio.

abjuratio. Nam si constat, illos esse hæreticos, abjurant de formali. Si verò de hæresi sunt vehementer suspecti, abjurant de vehemēti cum hoc tamen discrimine. Quia si apparet illos favisse alicui hæresi in specie, quia benè sciebant hæreticum tenere illam hæresim, & sic sunt suspecti de illa hæresi, abjurare debent illam, in specie. Sed si non apparet, illos favisse alicui determinatæ hæresi, ut quia sciebant eum cui favorem præstiterunt, esse hæreticum, sed in specie ejus hæresim ignorabant, tunc abjurant omnem hæresim in genere. Regula itaque illa, quod abjuratio generalis non substat, fallit in fautoribus hæreticorum, ut notant Eymer. p. 2. *quæst.* 54. *num.* 4. ibique Pegna *lit. C. Repertor. Inquis. v. fautores Duard. in Bul. Cæn. Can. 1. q. 33. n. 34. & Carena p. 2. tit. 4. n. 89.*

Septimus. Quicumque propter agnitionem hæreticorum familiaritatem est de hæresi infamatus ratione dictæ familiaritatis, vehementer est de hæresi suspectus *ex cap. inter sollicitudines de purg. can.* ubi apparet, quod ratione infamiæ de hæresi fuit cuidam indicta publica abjuratio.

Octavus, quicumque eos, quos scit hæreticos, scienter recepat, deducit, visitat, sive comitatur, ac dona, sive munera eis largitur, sive mittit, sive alios favores impendit, & excusari non possit, quin sint in favorem magis culpæ, quam personæ, suspectus vehementer de hæresi est habendus *ex d. cap. accusatus §. illis quoque de hæret. in 6.* ubi apparet, quod is abjuravit ex suspitione vehemēti. Et notat Pegna *dist. com. 61.* quod hujusmodi receptatores, si ratione sanguinis, & naturalis affectionis, non fidei contemptu, aut hæresis amore id fecerint, putandum est, eos receperasse consanguineos, non tanquam hæreticos, sed tanquam consanguineos, idèdque mirius esse puniendos, non tamen esse ab omni pœna excusandos, quia non sunt omninò immunes à delicto. Unde filius receptans patrem hæreticum, uxor virum, frater fratrem, & è contra, levius puniendi sunt, quam si alios non ita conjunctos receperassent, aut defendissent. Necessè tamen est, ut receptans non participet in crimine cum receptatis. Nam si participes ejusdem criminis fuerint, ordinaria pœna puniendus erit. Idemque aiunt, plerique, dicendum esse de amicis, non de quibuslibet, sed de summis atque intimis per ea, quæ alibi adduximus.

Nonus. Quando quis in causa fidei examinatus judicialiter & convictus, negat, quod antea affirmavit, vel mendacium asseruit, vel perjurium commisit, suspectus fit de hæresi vehementer, ut *in cap. Litteras de præsumpt. & idèdco ad vehementer abjurandum cogendus est.*

Decimus habetur in Concilio Tarraconensi, & refertur ab eodem Eymerico ibidem, quod qui dicit, aut facit aliquid semel contra fidem, suspectus fit leviter de hæresi. Qui autem bis, vel ter, suspectus fit de hæresi vehementer. Qui autem pluries ac frequenter fit suspectus vehementissimè ac proinde abjurare debet similiter de vehemēti.

Præter hos casus sunt & alii benè multi, ex quibus vehemens hæresis suspicio oriri potest, & in quibus abjurandum est de vehemēti, sed ad supradictos reducuntur.

Non denunciante hæreticos Inquisitoribus, vel locorum Ordinariis, abjurare debent de vehemēti, quia sunt de hæresi vehementer suspecti, ac præsumuntur hæreticorum fautores, præcipuè si denunciante sint cruce signati, qui ex officio ac juramento præstito tenentur hæreticos denunciare, ut per Pegna *in direct. p. 2. com. 181. Decian. lib. 5. cap. 51. num. 25. Royas sing. 5. n. 6. & seq. & Zech. dist. rubr. de hæret. cap. 11. n. 5.* Id tamen ut notat Carena, p. 2. *titul. 9. n. 43.* hoc non habet quando nulla adest probabilis causa non reve-

landi, vel si in judicio interrogatus, eos scienter celaret. Quod etiam observant Pegna, & Royas *loc. cit. Zanchin. de hæret. cap. 5. n. 4. & Farinac. de hæres. quæst. 197. num. 48.* Unde si ob metum, cadentem in constantem virum denunciare omitteret, non esset de hæresi suspectus, ut asserunt Sanctarel. *de hæres. cap. 9. num. 16. & Farinac. direct. quæst. 197. num. 53.* essetque tantum de levi suspectus qui omitteret denunciare non in defensionem hæresis, sed ob consanguinitatem, vel amicitiam cum hæretico, ut per Duard. *in Bull. Cæn. lib. 2. can. 1. quæst. 53. concl. 1. n. 17. & Caren. loco citato numero 46.* ubi advertit, quæ dicta sunt procedere in non denunciante hæreticos, secus verò dicendum in omittente denunciare suspectos de hæresi, licet possint isti puniri pœnis in edictis Inquisitorum statutis, Retinentes Libros fortilegos, aut hæreticos. De quibus infra.

Sortilegi verò sub quorum nomine continentur etiam divinatores, malefici, incantatores, magi, arioli, aruspices, alique, ut docent Zanchin. *de hæret. cap. 22. n. 1. & seq.* ibique Campeg. *lit. A. & Farinac. loc. cit. n. 3.* abjurare debent de vehemēti hæresis suspitione primò, quando dæmonibus exhibent cultum patriæ, qui solo Deo debetur, nempe si in sortilegiis dæmonem adoraverint, vel ei sacrificium obtulerint, vel servitutum ac obedientiam promiserint, vel ab eo petierint, quæ à solo Deo fieri possunt, ut mortui resurrectionem, cæci illuminationem, infirmi instantaneam salutem, transformationem hominis in animal brutum, intima cordis alterius scire, ac similia. Qui enim dæmonem invocant ad faciendum, vel indicandum, quæ à solo Deo fieri & indicari possunt tribuit ei honorem divinum, idèdque est vehementer de hæresi suspectus, ut docent Eymeric. *in extravag. Joannis XXII. nu. 12. & p. 2. direct. q. 43.* ibique Pegna, Scacc. *de indic. lib. 1. cap. 12. num. 26. & seq.* Farinac. *de hæres. quæst. 181. num. 5. Delrius lib. 5. magic. sect. 15.* Zanard. *in sum. tom. 2. cap. 64. & Carena p. 2. tit. 12. §. 4. n. 26. & seq.*

Item abjurare debent de vehemēti, qui dæmoni tribuunt cultum dulciæ debitum Angelis, & Sanctis, qui sunt in cælo, nempe qui in sortilegiis invocant dæmonem, ut sanctum, vel venerantur ut gubernatorem mundi, vel in ejus honorem altare erigunt, candelas & lampades accendunt, genua flectunt, humi se prosternunt, preces effundunt, laudes ac hymnos canunt, corpus suum jejuniis macerant, & id genus alia faciunt. Nam hi omnes sunt similiter de hæresi manifestè suspecti, ut per eisdem Doctores, locis allegatis.

Qui ineunt pactum expressum cum dæmone, etiam si sortilegia sint circa ea, quæ dæmonis facultatem non excedunt, abjurare etiam debent de vehemēti. Quia inire pactum cum dæmone species est idololatriæ & apostasiæ à fide, ut ait Simanch. *de cath. instit. tit. 63.* & idèd sunt vehementer de hæresi suspecti, ut firmant Eymer. p. 2. q. 43. *num. 7.* ibique Pegna *com. 68.* Delrius, Zanardus, & Carena *ubi supra.* Genuens. *in pr. cap. 18. num. 11.* & consequenter debent de vehemēti abjurare.

Pariter qui in sortilegiis, divinationibus, maleficiis, & similibus abutuntur sanctissima Eucharistia, vel sacro chrismate, aut oleo sancto, vel sanctorum reliquiis, vel Agnus Dei, vel Aqua sacra, vel candelis benedictis, vel aliis sacramentalibus, vel verbis sacre Scripturæ, vel orationibus S. Ecclesiæ, ut Pater noster, Ave Maria, debent abjurare de vehemēti. Quia præsumitur malè de hisce rebus sentire, ac in eis inesse vim operandi sortilegia, maleficia, & alios nefandos effectus. Quod est manifestè hæreticum, ut notant Binsfeld. *in com. ad leorum C. de malef. & mathem. q. 2. concl. 5.* Suarez *de relig. lib. 2. de superst. c. 9. num. 10.* Graff. *lib. 2. decis. cap. 5. num. 13.* Delrius *ibid.* Farinac. *de hæres. q. 181. n. 19. & seq.* Caten. *loc. cit. n. 23.*

li quoque qui baptisant magnetem, vel animal brutum, vel imaginem cujuslibet materiæ, aut rebaptisant pueros, vel circa eosdem abutuntur sacramento Confirmationis, vel Ordinis, debent abjurare de vehementi ob eandem rationem; ostendunt enim male sentire de his sacramentis; ideoque hoc sortilegium, ut manifestè hæreticale reputatur, sicut statuit Adrianus IV. in *extravag. dudum*, edita anno 1523. relata à Pegna, & tenet Glossa in *cap. accusatus 5. sanc. v. sapient de heret. in 6. Sylvest. v. hereticus 2. nu. 4. Rollella in sum. eod. v. nu. 3.*

Nec non abjurare debent de vehementi, qui sortilegia faciunt ad nocendum hominibus, vel animalibus, vel terræ frugibus. Nam, ut decernitur in Constitutione Innocentii VIII. emissâ sub anno 1481. quæ incipit, *summîs desiderantes affectibus*, & in Constitutione Alexandri VI. Cujus initium, *Cum accepimus*, apud Pegnam, & in *d. l. eorum C. de malef. notantque Decian. in tr. 11. lib. 1. capit. 17. nu. 36. & Farinac. de heres. qu. 181. nu. 31.* sunt de hæresi vehementer suspecti. Pariter qui de hujusmodi sortilegiis maleficos consulunt, aut ea fieri petunt, ut probat Deltrius *d. lib. 5. magic. sect. 16.* quia isti sunt maleficiorum cooperatores, & in easdem incidunt pœnas, in quas ipsi malefici.

Similiter qui dæmonem alligatum in annulo, vel in speculo, aut in phiala, vel in alia qualibet re credunt retinere, quamvis falsum sit, dæmones ab hominibus in his rebus posse alligari; nam simulant se ibi alligatos, ut alios alligent ac despiciant. Qui ergo his modis à dæmone petunt aliquid, & responsum accipiunt, suæque desideria implent, præsumuntur hæretici, cum hujusmodi responsiones haberi non possint, nisi ex fœdere inito cum ipso dæmone, qui certè, nec etiam responderet, nisi per illicitas invocationes, ac venerationes. Ideoque inter magicas, & hæreticales superstitiones hoc sortilegium enumeratur à Joanne XXII. in *extravagante* quæ incipit, *super illius specula*, & ab Eymerico *p. 2. direct. qu. 43. nu. 9.* ibique à Pegna, à Simanch. *de Cath. instit. tit. 63. nu. 29.* à Campegio in *addit. ad Zanchin. de heret. cap. 22. litt. G.* à Farinacio *de heres. qu. 181. nu. 28.* ac per consequens abjurare debent de vehementi.

Præterea, qui tacitè dæmonem invocant figuris, characteribus, verbis, ac signis ignotis, & superstitionis ad aliquid faciendum, similiter de vehementi abjurare debet. Quia hæc, natura sua, nullam habent virtutem. Ergo dæmon per illa operatur. Atque adeo, qui illis utitur, de hæresi vehementer suspectus est, ut tradunt Eymericus, *p. 2. qu. 43. num. 2.* ibique Pegna *com. 68. litt. E. Campegi. loc. cit. litt. E. Azor. p. 1. lib. 9. c. 26. q. 6. Tollet. in sum. lib. 4. Cap. 14. num. 6. & Graffius lib. 2. decis. cap. 5. nu. 10.*

Eodem modo abjurare debet de vehementi, qui à dæmone scire inquit futura, quæ vel absolute pendent à divina voluntate, ut sunt mysteria supernaturalia, gubernationes, ac mutationes Regnorum ac rerum publicarum, vel pendent à Libero hominis arbitrio, vel quæ sunt omnino futura contingentia, & certam ac determinatam causam non habent, vel secreta cordium, eorum cogitationes, & alia quæ sunt penitus occulta, & naturaliter sciri nequeunt, ipsisque dæmonibus sunt ignota, ut per Pegnam *loc. cit. Delrium lib. quarto magic. capite secundo questio. secunda*, Zanchin *de heres. capite vigesimo secundo numero quarto* Binsfeldium *ubi supra not. decima Concl. nona*, & Farinac. *d. quest. 181. numero octavo & sequ.*

Idemque dicendum est de eo, qui, ad invenienda furta, vel ad sciendum aliquid occultum, accipit phialam plenam aqua Lustrali, & ante illam

ponit puerum, vel puellam virginem cum candela benedicta accensa in manu respicientem dictam aquam, & quædam verba dicentem, & tunc aliquando apparere solet in phiala imago Latronis, vel rei ablata, vel loci, ubi est reposita, vel alterius rei, aut negotii occulti, quod quæritur. Ita etiam de eo qui ad id utitur cribro farinaceo forficibus appenso, dicens aliqua verba ignota, & nominando Latrones suspectos, simul ac nominatur verus Latro ex se volvitur. Hæc enim sortilegia manifestam hæresim sapiunt, ut de primo probat Barbat. *lib. 1. conf. 55.* quem sequitur Locat. in *judic. v. divinationes numero quarto* Decian. in *tr. cr. lib. 5. capit. 7. numero quarto*, ac Pegna *p. secunda quest. 43. Com. 68. litt. G.* ubi ait, quod Necromantici solent lucidam ampullam, aut quid simile coram puero, vel puella statuere, in qua dæmonum arte apparent spectra, & simulacra eorum, quæ scire cupiunt, & quæ ipsi videre non possunt, videntur tamen ab innocentibus pueris, & puellis, & ab illis referuntur. Idque ipsum quoque dicendum quando immiscetur aliqua verba sacra, ut Evangelium, Symbolum, Pater noster, Ave Maria, Psalmus, Orationes, aut sacra Scripturæ verba.

Debet itidem abjurare de vehementi qui circulos in terra faciunt, illosque aliquibus signis mununt, & puerum in medio collocant, aut quid simile faciunt, ac dæmonem invocant, quia de hæresi vehementer suspecti sunt, etiam si in tali actu non appareat, quod dæmoni aliquis honor exhibetur. Semper enim in tali sortilegio aliquis honor dæmoni exhibetur ut per Zech. *p. prima de fid. cap. decimo quinto numero quinto* Campegi. in *addit. ad Zanch. de heret. capite vigesimo septimo litt. E.* Farinac. *d. questio. 181. paragrapho secundo numero septimo*, & Carena *p. secunda tit. duodecimo paragrapho 10. numero 56.* Circulus enim est symbolum, hoc est, nota divinitatis.

Sic etiam de vehementi abjurare debet, qui per artes magicas, & sortilegia quærit familiaritatem, & amicitiam, vel auxilium dæmonis, vel ei promittit quancumque rem, ut suum desiderium adimpleat, aut in dæmonis honorem aliquid osculatur, vel defert. Nam hæc sunt species idololatriæ, ut advertit Pegna *p. secunda com. 68.* & fuit definitum à Theologis Parisiensibus anno 1398. ut testatur Gerlon. *tom. primo tr. de error. circa artem magicam.*

Et ut ille, ita iste abjurare debet de vehementi, qui per sortilegia cum dæmonis invocatione, aut cum mixtione rei sacræ, vel sacramentalium curat morbos, sedat tempestates, maleficia tollit, facturas dissolvit, & magica remedia infirmis applicat. Nam etiam qui dæmonem ad bonum effectum consequendum his invocant, suspectus de hæresi vehementer præsumitur. Hujusmodi autem sortilegia eò superstitioniora sunt, quò sanctiores res, quæ in eis miscentur. Res enim Deo debita ac dedicata in sortilegiis adhibita, dæmoni offeruntur. Et ideo jure Canonico, & secundum legem divinam, nunquam licitum est petere dissolutionem maleficii vel aliud aliquid ob bonum finem à malefico, vel sortilego, qui non nisi alio maleficio, vel dæmonis auxilio illud dissolvit, ut tradunt Simanch. *de Cath. instit. tit. sexagesimo secundo numero decimo nono & sequ.* Farinac. *dist. qu. 181. numero trigesimo tertio* ac Pegn. *§. 2. com. 68.* ubi firmat hæreticum esse, uti magicis artibus, vel aliis quibuscumque superstitionibus à Deo, & ab Ecclesia prohibitis ad bonum finem, & maleficia maleficiis expellere. Qua de re aliàs contra Delrium.

Insuper de vehementi abjurare debent Lamia, sive strigis, quæ sive corporaliter transferantur à dæmone ad conventus magicos, ubi aiunt fieri convivia, tripudia, dæmonis adorationes, nefarii concubitus, ac similia, sive dæmon, cum ipsæ Lamia dormiunt, in ipsarum phantasia hæc omnia representat, ac si re ipsa fierent; ita ut sibi persuadeant, se ea omnia re vera egisse, quamvis non egerint, sed somniaverint. Nam etiam illæ, quæ in somno delusæ sunt, puniri debent ob desiderium & conatum faciendi ea, quæ consopitæ sibi facere videntur. Hac enim ratione se ungunt, ac signis magicis signant, ut illa faciant re ipsa, & postea cum putant facta, approbant. Eoque magis, quia, plurimum apostatæ sunt à fide Catholica, Christum negant, dæmoni obedientiam promittunt, ac multa faciunt, quæ hæresim manifestam sapiunt, ut præ cæteris docent Sylvest. v. hæresis 3. numero 10. Locat. in judic. v. Lamia, Royas sing. 98. numero 6. Simanch. de cath. institut. tit. 37. Eymeric. p. 2. direct. quest. 43. numero octavo, Delrius libro quinto, magic. sect. 15. & 16. & Farinac. de hæres. dict. questione 181. numero quadragesimo quinto.

Dæmonem verò invocans in sortilegio ad amorem, vel odium provocandum, si credidit, dæmonem posse cogere tali medio viri, vel mulieris voluntatem ad amandum, vel odio habendum, abjurare debet, non solum de vehementi, sed de formali, quia tractandus est, ut hæreticus, nisi ignorantia illum excusaret, ut per Alphons. à Castro de just. hæret. pun. lib. 1. cap. 15. in fin. Pegna p. 2. com. 68. Binsfeld. in com. l. 4. C. de malef. & mathem. quest. 2. concl. 4. Graff. lib. 2. decis. cap. 5. numero vigesimo secundo, Farinac. de hæres. dict. quest. 181. numero 86. Delrium lib. 3. magic. quest. 3. sect. 5. & Caren. p. 2. tit. 12. numero 51. idè super credulitate ista diligenter examinandus, & interrogandus est, quia dæmones nullius hominis voluntatem ad amandum, vel odio habendum cogere possunt, sed suadere tantum, movendo phantasmata in hominis imaginatione, ut ejus voluntas alliciatur ad desiderium actus venerei, non cum uno potius, quàm cum altero, sed cum aliquo in genere, Vide D. Thom. 1. 2. quest. 80. articulo 3. ibique Cajetanum, ac Medinam, & Theologos communiter; fuitque error quorundam hæreticorum, dicentium, dæmonem sola sua virtute, sine nobis, in nobis causare peccatum, quem Augustinus tribuere videtur Valentino lib. de hæres. cap. 11. inquit de illo, malitiam, non arbitrio tribuit, sed naturæ mundi, id est generi dæmonum, eundem errorem tribuit Armenis, & Albanensibus Castro. v. peccatum hæresis 3. Præteolus ibidem & Scader lib. 7. de visib. monarch. hæres. 118. & 151. ubi tribuit etiam Albigenis, quos cum Albanensibus confundit, & ut rectè advertit Porreßa, fuit etiam hæresis Manichæorum, Armenorum, & Lutheranorum de quo Directorium Inquisitorum, ibique Pegna, Belarminus, Gravina, Alvarez de auxiliis, & alii: facile tamen fieri potest, ut si eo tempore sortilegus amator ad illam mulierem accedat, & instanter eam urgeat, suæ voluntati illa consentiat, ut ex communi sententia norant Delrius, Farinacius, & alii locis allegatis. Appetitus siquidem sensitivus concitatur ad aliquas passiones secundum quendam ordinatum motum cordis, vel spirituum. Unde ad hoc etiam dæmon potest cooperari. Et ex hoc, quod passiones aliquæ concitentur in appetitu sensitivo, sequitur, quod & morum, sive intentionem sensibilem prædicto modo reductam ad principium apprehensivum magis homo percipiat. Quia, ut inquit Aristoteles de somn. & vigil. amantes modica

similitudine in apprehensione rei amatae moventur. Contingit etiam, quando passio est concitata, ut id, quod proponitur imaginationi, judicetur prosequendum, quia ei, qui à passione detinetur, videtur esse bonum id, ad quod per passionem inclinatur, & per hunc modum interius dæmon inducit ad peccandum. At de his alibi.

Si autem sortilegus in intellectu non erraverit, nec crediderit, posse dæmonem cogere hominis voluntatem, sed in sortilegio iniverit pactum expressum cum dæmone, vel verbis deprecativis illum invocaverit, vel miscuerit sacramenta Ecclesiæ, ut hostiam consecratam, vel Oleum sanctum Chrismatis aut extremæ Unctionis, vel verba sacra Scripturæ aut orationes Ecclesiæ, vel particulas hostiarum, & alias sanctorum reliquias, vel sacramentalia, vel frustula indumentorum sacerdotalium, aut sanctorum imagines conculcaverit, vel scædaverit, cruces dejecerit, vel confregerit, in his, ac hujusmodi casibus injungenda est abjuratio de vehementi, quia vehementer est de hæresi suspectus, ut affirmant Eymer. p. 2. direct. quest. 43. ibique Pegna, Simanch. de cath. institut. tit. 21. numero 13. Menoch. de præsumpt. lib. 5. præsumpt. 7. numero 20. & Farinac. dict. quest. 181. num. 85. & ab Inquisitoribus jure puniri potest, ut ex dict. cap. accusatus de hæret. in 6.

Si verò nec errorem quis habuerit in intellectu, neque abusus fuerit Sacramentis, neque rebus sacris, neque Sacramentalibus, neque verbis S. Scripturæ, neque Ecclesiæ orationibus, nec dæmonem verbis deprecativis invocaverit, nec cum eo pactum expressum inierit, & sortilegium ad tentandam mulieris pudicitiam commiserit, non est ei injungenda abjuratio de vehementi. Quia licet gravissimè peccavit, non tamen est, neque fuit de hæresi vehementer suspectus, tum quia nihil hæreticale effecit, tum quia per tale sortilegium petiit à dæmone, ut mulierem tentaret, quod est ipsius proprium. Tentator enim appellatur Math. 4. & tum quia in his sortilegiis, seu philtiris nulla adest vis ad compellendam alterius liberam voluntatem ad amandum, vel odendum, ut tradunt Eymeric. dict. quest. 43. Pegna com. 68. Binsfeld. in d. com. l. 4. C. de malef. & mathem. quest. 2. concl. 3. Scacc. de judic. tom. 1. cap. 12. num. 19. Caren. p. 2. tit. 12. n. 28.

Hinc hæresim non sapit id, quod aliquando fieri solet ab aliquibus mulierculis, quæ credunt hominum amorem provocare cum quibusdam levibus actionibus, aut verbis, non tamen hæreticalibus, nec hæresim sapientibus, ut notat Farin. eo n. 85.

Neque hæresim sapit, quamvis grave sit peccatum, præbere pocula amatoria, quæ naturaliter ad libidinem provocant; Constat enim, ut notat Azor. p. 1. lib. 9. cap. 2. ex testimoniis Aristotelis, Theophrasti, Dioscoridis, Plinii, Galeni & aliorum, qui in simplicem rerum consideratione versati sunt, & tractarunt multas esse herbas, fructus, ac lapides, quibus adhibitis, amoris, & concupiscentiæ flammis homines incendere possunt. Quia amor & concupiscentia est affectio facultatis sentientis, quæ vi spirituum, & humorum excitari, incendi, confirmari, & è contra remitti, minui, & extinguere potest. Et licet nulla sit in rebus naturalibus vis, quæ ex sua natura exciter, ac incendat ad amandum vel odio prosequendum aliquem hominem particularem, naturaliter tamen fieri potest, ut certo populi, aut cibi genere sumpto, generatim amor, vel odium in nobis exciteretur, ut testatur Medina libro primo, de recta in Deum fide cap. 7. & dum in dictis casibus non est manifesta suspicio hæresis, neque injungenda est abjuratio. Regula enim est, quod quando quis committit delictum,

quod inducit vehementis hæresis suspicionem, debet de vehemēti abjurare. Si autem levem inducit suspicionem, de levi emittit abjuratorem. Si verò nulla adsit hæresis suspicio, abjuratio nulla est iungenda, ut observant Locat. *v. suspicio §. suspectus*, Ricciul. *de jur. person. lib. 5. capit. 11. numero 30.* Torreblanc *de magia lib. 3. cap. 20. numero 1.* & Diana *§. 4. tract. 7. resolut. 1. numero 2.* Unde non adhæreo sententiæ Fagundez *lib. 1. in 1. præc. decal. cap. 41. num. 19.* quod hæ naturales proprietates ope dæmonis fuerunt inventæ & patefactæ.

Verum ego, rem hanc demum his paucis absolvo. Est philtum quicquid ad amorem conciliandum adhibetur. Est duplex aliud, quod pharmacum propriè est, ad amorem conciliandum datum, & vulgò poculum amatorium nominatum, de quo Sennert. *lib. 1. præc. p. 2. capite decimo & in instit. lib. 2. p. 3. sect. 2. cap. 4.* Quod quidem Venerem forsan excitare, amorem verò hominis certi conciliare non valet, imò interdum pro amore furorem, ac insaniam inducit, de quo Ovid. *lib. 2. de arte amandi.*

Philtum enim nocent animis vimque furoris habent. Unde à Veneficis, quæ sanguinem menstruum, seu philtum, seu alterius veneni loco exhibent, plerumque alia mala medicamenta admiscuntur. Addo ex Henrico ab Heer, qui se experientia didicisse testatur, calculum ex homine exectum, in pulverem comminutum cum aqua, vel succo nasturtii aquatici, propinatum, philtro potatis, vel amore furentibus multum profuisse diceret hic fortè Fagundez, id esse inventum dæmonis. Hoc tamen negare nolim, interdum etiam dæmon hic concurrere, & quod ipse præstat, philtum ac poculis ejusmodi adscribi.

Aliud est, in quo sunt ceremoniæ quædam, ac veneficia, quæ ad amorem conciliandum, dæmone suadente, adhibentur, de quo Virgilius in pharmacutria.

*Limus ut hic durefcit, & hac ut cera liquefcit
Uno eodemque igni, sic nostro Daphnis amore*
Et: *Terna tibi primum triplici diversa colore
Licia circundo, terque hac altaria circum
Effigiem duco; imaginem scilicet amati.*
Et: *Necte tribus nodis ternos, Amarylli colores,
Necte, Amarylli, modo, & Veneris-
dic vincula necto.*
Et: *Daphnis me malus urit ego hanc in Daphnide
Laurum.*

De quibus omnibus prolixè agit Delrius *lib. 3. magic. p. 1. quæst. 3.* qui ibi videatur: mihi satis est hoc mone- re, talia ad amorem conciliandum nihil facere, sed si quid ex voto sagarum succedit, id omne dæmonem præstare, qui & humores ac spiritus in libidinem accendere, & amariæ, vel amarij imaginem, ut summè pulchram, & amabilem, crebro phantasiæ objicere, ac memoriæ fortiter imprimere potest.

Contrà, si odium excitare vult, rem, quæ etiam pulchra est, ut maximè deformem exhibere valet. Cujus rei exemplum est apud Baptistam Codronchium *lib. 3. de venef. cap. 6.* mulieris scilicet, quæ maritum absentem ardentissimè amabat, qui tamen si appropinquabat, tam deformis, turpis, horrendus, & monstruosus apparebat, ut mortem subire, quàm illum ferre mallet.

Imagines cereas conficiens absque ulla dæmonis invocatione, ut eas pungens, mulierem provocet vel vitam inimici lædat, & cruciet, licet magis videatur esse superstitiosus, quàm hæreticus, ut ait Eymeric. *p. 2. quæst. 43.* semper tamen peccat mortaliter. Et quia effectus sequi non potest, nisi in dæ-

monis invocatione, vel ex ejus pacto expresso, aut tacito, idè talis sortilegus ob dæmonis invocationem vel pactum est de hæresi suspectus, ut tradunt Simanch. *de cath. instit. titul. 21. numero 13.* Menoch. *lib. 5. numero 20.* qui alios refert, & Farinac. *dict. quæst. 181. numero 8.* atque idcirco Inquisitores in eum procedere possunt, & abjurandum de vehemēti compellere.

Invocatio autem dæmonis, five in populo amatorio, five in alio sortilegio, verbis non deprecativis, sed imperativis, quod sapiat hæresim, asserunt Farinac. *de hæres. quæstion. 87. numero 88.* Barthol. Spina *in apolog. 4.* Simanch. *de cath. instit. titul. 30. num. 17.* & Diana *p. 4. tract. 7. resolut. 10.* alios referens. Eorum ratio est quia ridiculum est, dicere quod dæmones invocentur per modum imperii, ex quo non est potestas aliqua super terram, quæ cõparetur ei, dæmonesque, ut fatuos irrideant, atque decipiant, fingunt se cogi, ac timere. Unde in his philtum præsumendum est pactum expressum intervenire per quod hæreticale maleficiū censendum est, etsi non ratione operis, saltem ratione operantis.

At in hac re certum existimo, quod sic invocans gravissimè peccat, atque adeò graviter etiam est puniendus. Verum tamen si invocatio verbis imperativis fiat, non est ad abjurandum cogendus. Nam esset D. Augustinus *lib. 10. de civit. cap. 11.* verissimè dicat, *ridiculum esse invocari dæmones per modum imperii, aut eis comminando præcipere. Non enim est potestas in terra, quæ comparetur eis, ut dicitur lib. 41. neque hominum dominio subduntur;* Nihilominus, quia cùm invocantur, etiam imperativè, hominibus aliquando obediunt, vel obedire fingunt, ut eos decipiant, tunc illos sic invocans, non committit sortilegium hæreticale, quia talis invocatio est sine cultu, ac reverentia, & absque omni cogitatione subjiciendi se dæmoni. Immodò fieri potest cum actu interiori odii erga ipsum, ut notat Cajetanus *2. 2. quæstion. 95. art. 4.* Idèquæ ad abjurandum non est cogendus. Philtum enim, quando dæmon in iis invocatur per modum imperii, non esse hæreticalia, firmant Pegna *in com. ad 2. p. direct. quæstion. 43.* Lit. N. Rinsfeld. *de malef. & math. quæstione 2.* alique apud Farinac. *de hæres. quæst. 87.* quia tunc postulatur dæmonis auxilium ad tentandum, quod est ipsius proprium.

Secus autem est, quando dæmon invocatur verbis deprecativis. Tunc enim ei tribuitur honor, saltem dulciæ, sicuti signum est reverentiæ, ac devotionis sanctos precibus invocare. Idè contra sic invocantem vehemens oritur hæresis suspicio, ut docent Eymeric. *dict. quæst. 43.* Pegn. *com. 68.* Scaccia *de judic. lib. 1. cap. 12. numer. 39.* Suarez *de relig. tom. 1. lib. 2. cap. 19. num. 10.* Binsfeld. *in d. l. 4. c. de malef. & mathem. quæst. 2. concl. 1.* Graff. *p. 1. decis. lib. 2. cap. 5. numero 8.* Zanard. *tom. 2. sum. cap. 64.* Farinac. *de hæres. dict. quæst. 181. numero 11.* & Caren. *p. 2. titul. 11. num. 61. & seq.*

Sed tamen ut dæmonis invocatio per verba imperativa non sit sortilegium hæreticale, requiritur necessariò, ut fiat absque ullo cultu, ac missione rei sacræ, nec invocetur dæmon, ut potens operari, etiam Deo non permittente, vel ut Dei amicus, nec credat hoc non esse grave peccatum, nec ullum ad hoc pactum cum ipso dæmone.

Apud quem autem inventa sunt instrumenta ad conficiendum sortilegia, vel libri sortilegia continentes, præviâ torturâ super usu ac intentione, si nihil resultat, abjurat de levi, Genuen. *in pr. capit. 18. numero 13.* ubi quod hoc fuit decisum à S. Congregatione S. Officii, Salell. *lib. 5. cap. 5. num. 937.* Pegn. *p. 2. com. 3.* Farinac. *de hæres. quæst. 184. num. 28.* Caren. *p. 2. titul. 11. num. 178.*

numero 178. Quod verum est etiam si libri contineant sortilegia qualificata, ut ad amorem, Caren. loc. cit. Hæc verò abjuratio indicitur ratione retentionis instrumentorum, & librorum, de qua constat, non verò ratione usus, qui non est probatus.

Schismaticus verò ita est expediendus. Constare debet de schismate, vel etiam de ejus hæresi, si damnandus sit in pœnam ordinariam schismaticorum, vel etiam hæreticorum, si autem plenè non constet de schismate, sed adsint indicia ad torturam, torquendus est super veritate. Quod si tortus neget, licet maneat inditiatus, & suspectus de schismate, non est undè torqueri debeat super intentione, quia suspicio hæresis non adest, ubi de facto hæreticali non constat, alioquin suspicio deduceretur ex suspicione, quod non licet. Sic ergo reus pœna extraordinaria pro qualitate suspensionis puniendus erit sine abjurazione. Sed si constat de schismate, non autem de hæresi, tunc reus torquendus erit super intentione, & si nihil emergat, regulariter prævia abjurazione de vehementi damnandus erit pro qualitate schismatis. Sed si schismaticus fateatur hæresim, judicandus erit ut hæreticus, prævia abjurazione de formali, vel si sit impœnitens, sine abjurazione tradendus erit Curiae seculari. Duo autem debet abjurare schismaticus, schisma & hæresim, si sit simul hæreticus, vel suspensionem hæresis, si constet de schismate, sed si non constet de schismate, sed de eo sola adsit suspicio, tunc reus non abjurat hæresim, sed abjurat tanquam suspectus de schismate. Ita Simanch. cath. instit. tit. de abjur. num. 15. Royas sing. 1. num. 16. Jacobat de concil. lib. 7. art. 3. Decian. lib. 5. cap. 68. num. 2. Pegn. p. 2. art. qu. 48. com. 73. Farinac. de hæres. qu. 184. num. 35. Duard. in Bul. cen. lib. 2. can. 1. quæst. 56. num. 12. Caren. p. 2. tit. 3. numer. 36. & sequent. & Salell. lib. 5. capit. 5. à num. 123.

Astrologi autem facientes judicia de futuris contingentibus liberis, etiam si dicant, se non ea affirmare, ut certa, subduntur judicio Inquisitorum ex Constitutione Sixti V. quia præsumuntur de jure, illos id affirmare, ut se excusent. Ab Inquisitoribus igitur possunt ac debent interrogari de fide, & si fateantur, se credidisse, astra posse cogere voluntates humanas, vel aliam hæresim, tractantur, ut hæretici. Et si pœniteant, abjurant de formali. Sed si hæreticam intentionem negant, si constet, eos prædixisse futura libera ut certò, & infallibiliter futura, sunt de hæresi vehementer suspecti, & abjurare debent de vehementi. Sed si prædixerint hujusmodi futura absolutè, non specificando, an affirmant illa, ut futura certò, vel solum conjecturaliter, vel conditionatè, quantum sit ex vi scientiæ Astrologiæ, non erunt ex hoc de vehementi suspecti de hæresi, quia prædictio illa suscipit interpretationem excludentem hæresim; Talis tamen modus prædicendi non est immunis à suspicione de levi. Quoniam affirmare absolutè, quod aliquid sit futurum, ex modo loquendi importat majorem certitudinem, quam sit conditionalis, aut conjecturalis. Sed ubi expressè Astrologus dicit, se non prædicere futura libera, nisi ut futura ex ea conjectura, quæ ex sua scientia haberi potest, non est locus suspensioni hæreticæ de levi, nisi præsumptæ ex alia præsumptione, quod scilicet illa expressio sit posita ad occultandum errorem. Sed hæc non sufficit, ut Astrologus cogatur abjurare, ne de levi quidem, ut per Zanard. p. 1. cap. 5. & Caren. p. 2. tit. 12. num. 255.

Blasphemans verò hæreticaliter ex consuetudine, & ex habitu, qui ad omnem levem animi motum, & tam in ludo, quam extra ludum, & tam in ira quam extra iram blasphematur, debet abjurare de vehementi, quia est de hæresi vehementer suspectus, ut per Zanard. in sum. p. 1. cap. 11. Lazar. de Tom. 11.

blasphem. qu. 6. num. 17. Genuens. in pr. cap. 68. num. 8. Farinac. de hæres. quæst. 178. numer. 76. Menoch. lib. 5. præsumpt. 6. num. 29. & multo magis injungenda ei est abjuratio de vehementi, si admonitus, blasphemare non cesset, ut colligitur ex can. qui in Ecclesia 24. q. 3. Et si existimaverit blasphemare non esse peccatum, debet de formali abjurare, quia esset hæreticus, ut notat Afflictus in Constit. Regn. de hæres. rubr. 1. numero 48. & Farinac. loc. cit.

Blasphemans autem hæreticaliter ex consuetudine tantum in ira, cogendus est abjurare tantum de levi, quia leviter est de hæresi suspectus Lazar. & Zanard. loc. alleg. Caren. p. 2. tit. 7. num. 68. Diana p. 4. tract. 7. resol. 3. numero 2. ac Sesse tom. 4. dec. 170. num. 24. ubi refert, blasphemantem, Renego Deum & B. Virginem abjurasse de levi. Et similiter ad abjurandum de levi fuisse coactum quendam, quæ semel, ac iterum hæreticaliter blasphemaverat. Notat verò Diana ibidem numero 3. id esse regulariter intelligendum. Nam interdum ex qualitate blasphemantis, & blasphemarum erit imponenda abjuratio de vehementi, sicque in actu publico in Sicilia sub die 16. Octobris 1633. ipso consulente, duos blasphemos de vehementi abjurasse. Notatque etiam Caren. ubi supranum. 70. cum Eymerico, blasphemantem bis, vel ter in ira cogendum esse ad abjurandum, ut leviter de hæresi suspectum. Zanard. verò ait in sum. p. 1. cap. 11. quod blasphemantes hæreticaliter in ira iterum, aut ter, non solent abjurare, si ira magna fuit, ejusque causa justa, & p. 2. cap. 64. ab omni abjurazione etiam excusat blasphemantes ex ebrietate magna, si illicò acnoverint se deliquisse. Coram præsentibus peccus obrunderint, vel alta voce dixerint: Peccavi, Domine, miserere. At in hoc servandam esse praxim uniuscujusque Tribunalis, censeo cum Caren. Si autem quis semel tantum blasphemiam hæreticalem protulerit in ira, non solet abjurare, sed, gravi objurgatione ei facta, dimitti solet cum pœnitentiis salutaribus; & aliquando si persona sit vilis, cogitur stare præ foribus Ecclesiæ cum candela accensa in manu. Recidivus verò pro prima vice, dum apparet de illius pertinacia & incorrigibilitate, damnatur ad triremes per quinquennium, prævia tortura super intentione, & abjurazione de vehementi. Si quis autem, ut à carceribus Curiae laicalis se liberet, protulerit blasphemias hæreticales, poterit absque ulla abjurazione, præmissis tribus ictibus funis tortorii, ob temerariam loquutionem, & ad exemplum aliorum, remitti ad eosdem carceres laicales, cum præcepto, quod abstineat à similibus sub pœna triremium.

Ille autem dicitur blasphemare ex consuetudine hæreticaliter, qui frequenter hæreticales blasphemias profert. Consuetudo enim oritur ex frequentatis actibus. Quot verò actus requirantur, ut quis dicatur frequenter blasphemare, arbitrio prudentis judicis relinquitur. Quæ namque à lege indefinita sunt judicis arbitrio sunt definienda, l. 1. ff. de jur. delib. cap. de causis de offic. delet. Menoch. de arbitr. cas. 375. & Carena p. 2. tit. 7. §. 5. numero 26. sed Bordonus tom. 1. cap. 26. numero 14. ait, Inquisitorem in hoc sequi posse forum pœnitentiale, judicando, consuetum blasphemum illum, qui probatur septies blasphemasse in diversis diebus. Tunc enim ipse Inquisitor nititur probabili judicio.

Qui autem unico impetu protulit plures blasphemias, semel blasphemasse dicitur propter unitatem temporis continui. Quia censetur dare unitatem moralem numericam illis pluribus blasphemias arg. leg. cum plures ff. de evict. l. cum ejusdem §. adiles auno ff. de adul. edict. Est tamen talis blasphemus

ob multiplicationem blasphemiarum in uno actu acius puniendus, ut notant Caren. *lococitato*, numero 28. cum Bellon. *conf. fin.* numero 18. Azeved. *ad Reg. Constit. lib. 8. tit. 4. leg. 1. numer. 42.* & Covar. *lib. 2. var. cap. 10. num. 7.*

Hanc autem consuetudinem blasphemandi probari per testes singulares, asserit Riminald. *conf. 7. numero 21. & 83.* Negant Alexand. *conf. 72. tom. 1.* Boer. *decif. 301. numero 11.* Decian. *tract. 15. tom. 1. lib. 6. cap. 4. numero 8. & cap. 5. numero 5.* Mascard. *de probat. concl. 194. numero 2. lib. 1. & Farin. de testib. quest. 65. numero 289.* alique & quidem ab hac opinione, communiter recepta, non est recedendum.

Proferentes blasphemias non hæreticales, non sunt de hæresi suspecti, ac proinde nec abjurare tenentur; neque Inquisitores de eis cognoscunt, ut per Eymer. *p. 2. quest. 41. numero 1.* ibique Pegna. *com. 66. litt. A.* hoc autem crimen est mixti fori, & datur locus præventioni inter Judicem Ecclesiasticum & sæcularem *ex cap. 2. de maled.* de quo alibi prolixè.

Blasphemantes autem facto sacras statuas vel sacras imagines, eas vulnerantes, frangentes, deturpantes, lapidibus appetentes regulariter cogendi sunt abjurare de vehementi. Quoniam in omnium sententia sunt de hæresi vehementer suspecti. Simanch. *de Cath. instit. tit. 33. numero 18.* Farin. *de hæres. quest. 178. numero 53.* Zanard. *in sum. cap. 64. Souza in aph. lib. 2. c. 42. n. 14.* Alph. de Castro *de just. hæret. punit. lib. 1. cap. 12. & 15.* Caren. *pag. 2. titul. 7. §. 7. numero 38.* Genuen. *in pr. capit. 18. numero 11.* Hæcenim sine vehementi hæresis suspitione fieri non possunt, cum sit hæresis damnata in septima synodo asserere, imagines non esse veneratione dignas. Et quia præsumuntur malè sentire de cultu sacrarum imaginum, & de canonizatione sanctorum. Graviusque delictum existimatur blasphemare facto, quàm verbis. Facta enim pejora sunt verbis, *l. de pupillo §. meminisse ff. de nov. op. nunc. cap. dilecti de appel.* cum ibi Glossa. Nam verbum præterit, inquinatio permanet. Neque est verisimile, quod is, qui rectam fidem habet, perpetrare audeat hoc facinus, in quo nihil est, quod allicere, aut movere possit voluntatem ad illarum injuriam, nisi pertinax error intellectus, male sentientis de illarum veneratione. Nam peccata illa, quæ ex suo objecto non trahunt voluptatem, verisimile nimis est, quod perpetrentur voluntate mota ab intellectu errante.

Quod si publicè hoc crimen commiserint, sive hæreticalem animum fateantur, sive negent, tradendi sunt curiæ seculari, ultimo supplicio plectendi ob impii facinoris qualitatem. Ac ita servatum fuisse tradunt Anchar. *conf. 15. & Callan. conf. 1. in §. præsup. numero 69. apud Soufam. loc. cit. num. 16.* & Carena *tit. 7. §. 7. numero 42.* ubi refert, quod Bononiæ tres rei, qui pluries imagines sacras conspuerunt, jussu supremi Tribunalis S. Inquisitionis Romanæ fuerunt brachio seculari traditi anno 1623. & debitas tanto sceleris poenas persolverunt. Nec immerito: Nam, ut ait Chrysostomus in oratione apud Simanch. *loc. cit.* qui injuriam infert imagini, eum qui per imaginem representatur, injuria censetur affectisse. Sic qui imaginem Imperatoris violat, non secus ac, si Imperatorem ipsum, violare censetur.

Etenim qui statuas, aut Imagines Imperatoris jam consecratas conflaverint, aliudve quid simile admiserint, legi *Julia Majestatis* tenentur ex responso Venuleii *l. qui statuas ff. ad leg. Jul. majestatis*, qui tamen vetustate confectas reficit, non tenetur secundum Martianum. Et L. Ennius Eques, Romæ Majestatis postulatus, quod effigiem Principis promiscuum ad usum

vertisset, quem tamen inter reos recipi, Atteio Capitone Jurisconsulto contra censente, Tiberius vetuit, ut auctor Tacitus *lib. 3.* Noluerunt Severus, & Antonius teneri majestatis crimine eos, qui lapide jactato incerto, fortuito statuam Principis retigerint. *l. non contrahit ff. ad leg. Jul. majest.* alioquin Modestinus refert *l. famosi ff. eod.* crimen majestatis facto, vel violatis statuis, vel Imaginibus maxime exerceri in milites, & scribit Aelius Spartianus in Anton. Carac. damnatos à Bassiano, aliàs, ab Antonio Caracalla, qui urinam in eo loco fecerant, in quo statua, aut imagines erant Principis, & sub Domitiano mulier, quod exuta fuisset ante statuam, interfecta est, teste Xiphilino ex Dione in Domitiano. Cum à Torila Roma secundo capta fuisset, Rusticiana sive Justiniana mulier nobilis in judicium arrepta, quæ Theodorici Regis statua frangi delerique fecisset in patris Symmachi, & Boetii conjugis ultionem, qui Theodorici jussu fuerant interfecti. Cæterum mulieris pietas & amor in defunctos plus valuit apud Clementem Totilam, quàm regia majestas, ut ait Joannes Magnus Gorhus *lib. 13. hist. Goth. cap. 22.* Cautum ex Senatusconsulto Scævola in *l. Senatusconsulto ff. de min. Callistrat. in l. Capitalium §. ad statuas ff. de pœn.* ne quis imaginem Imperatoris in injuriam, vel invidiam alterius portet. Diodorus Siculus *lib. 13. biblioth.* imaginum contemptum, & offensam ad invidiam trahit eorum, quorum sunt imagines, atque ita sensisse populum Atheniensem tradit, agens de bello, contra siculos decreto. *Iam classe procincta*, inquit, *statua, quæ per urbem dispositæ erant, innumera multitudo, nocte una omnes detruncati capitibus reperta sunt.* Quod tantum facinus populus haudquaquam casu aliquo, eventusque contigisse arbitratus, sed ab iis potius paratum, qui gloria aliqua elati ad solvendum statum popularem invigilarent, odio, iraque scire, atque infrendere capit, ejusque flagitiosos antores investigare intente, atque obnixè, magnis iudicii præmiis propositis. Idipsum & refert Thucydides *lib. 6.*

Comedentes verò carnes diebus prohibitis, absque justa causa, non confitentes sua peccata, nec sacram Eucharistiam sumentes, singulis annis, sunt cogendi ad abjurandum, tanquam de hæresi suspecti. Quoniam, ut tradit Pegna *p. 3. com. 24. cum Zanobio de hæret. cap. 35. numero 2.* ibique Campegio & cum Felino *in cap. ad abolendam numero 2. de hæret.* Ecclesiastica sacramenta non recipere, Ecclesiæ præcepta non servare, quo tempore recipienda & servanda sunt secundum Ecclesiæ leges & consuetudinem, ut non confiteri, non recipere Eucharistiam, non jejunare cum possis, non abstinere ab usu carniùm cum debeas, & similia, sunt signa externa, quæ suspicionem malæ credulitatis pariunt. Quinimò, ut Decian. *tr. cr. lib. 5. cap. 17. num. 35.* hæreticum esse censendum illum, qui singulis annis Eucharistiam non recipit, nec communicandi animum habet. Secus autem si non communicasset ob aliquam causam, & haberet animum quandoque communicandi. Tunc enim, non hæreticus, sed excommunicatus censendus est.

Eadem planè asserit quoad Comestionem carniùm Sanctarellus *de hæres. capit. 41. dub. 3. numero 5.* Voluitque Genuen. *dict. capit. 18. numero 11.* quod ii dicantur vehementer de hæresi suspecti, & Farinac. *de hæres. quest. 178. numero 80.* addit, quod si ii credant, non esse peccatum comedere carnem, diebus prohibitis ab Ecclesiâ, poterint, tanquam hæretici puniri. Nec dissentiant Repert. Inquis. *v. cognoscere, Royas singul. §. numero 6.* Zecch. *in sum. tom. 1. titul. de fidei. capit. 11. numero 5.* ac Diana *part. 4. tract. 8. resol. 38.* Carena verò *pag. 2. titul. 15. §. 3. numero 7. & 8.* postquam dixerat cum aliis, vescentem carnibus

carnibus absque licentia & necessitate, diebus prohibitis, esse suspectum de hæresi vehementer, licet hoc interdum ab ingluvie, ac voracitate prodire possit, adjicit, hoc intelligendum esse, ut procedat, dummodò ultra carentiam licentiæ ac defectum causæ, concurrant etiam quod pluries comederit carnes, quod reprehensus, reprehensionem despexerit, vel protulerit verba illa hæreticorum: *Quod intrat per os, non inquinat animam*, & quod inquisitus sit malæ vitæ, ac famæ, ut potè quod Ecclesiæ Sacramentis non utatur, nec Ecclesias frequentet, &c. Hisce enim concurrentibus, non est dubitandum, quin vehemens oriatur ex dicta commotione verita hæresis suspicio, aliàs levis suspicio tantummodo oriretur. Et consequenter ex his arguitur, quod sit illi injungenda vehemens, vel levis abjuratio secundum vehementem aut levem hæresis suspensionem quod desumitur ex traditis à Pegn. par. 2. com. 80. ubi ait, quod vehemens suspicio hæresis oritur ex signis exterioribus operum, aut verborum, ex quibus capitur argumentum concludens frequenter, quod qui talia facit, est hæreticus.

Ego autem fateor quod omnia supradicta possunt effici sine mentis errore. At ex hoc haud sequitur, quin Inquisitores nequeant procedere contra talia facientes. Itaque eorum arbitrio id committo, penitentiæ circumstantiis, & qualitatibus facti temporis, ac personarum, an ii de levi, anve de vehementi abjurare debeant.

Perseverans in peccato mortali est etiam de hæresi suspectus, & idè contra talem procedere potest Inquisitor. Quia licet hæresis non videatur probari concludenter ex gravissimis criminibus, negari tamen non potest, quin ex illis oriatur contra criminiosum non levis hæresis suspicio, ut per Simanch. de cath. instit. tit. 50. rubr. de præsumpt. numero 30. Repert. Inquis. d. v. cognoscere, Anan. in dict. cap. ad abolendam num. 26. de hæret. Felin. in cap. excommunicamus l. n. 4. eod. tit.

Qui discedit à communi usu fidelium circa cultum divinum, fugit bonorum virorum consortium nunquam agit poenitentiam, nunquam audit divina officia, nunquam Ecclesiæ sacramenta recipit, neque ejus, neque Dei mandata observat, sine dubio de hæresi suspectus redditur, & secundum hanc suspensionem abjurare ab Inquisitoribus cogendus est, Repertor. Inquis. loc. cit. ac Menoch. lib. 5. præsumpt. 6. num. 27.

Porro indicta ab Ecclesia jejunia, ut sunt quadragesimæ, quartæ ac sextæ feriæ, item sabbati & cætera, servanda esse, negant Montanus, qui repudiata una Ecclesia quadragesima, tres introduxit, quasi tres passi sint salvatores, Hieronym. epist. ad Marcellam.

Manichæi contemptis ab Ecclesia mandatis jejunii, die dominica tantum jejunabant, Ambrosius epist. 83.

Eustathius, præscripta ab Ecclesia jejunia avversando, dominicis tantum diebus jejunandum docuit, Socrates lib. 2. cap. 33.

Aërius Ponticus prohibens jejunium quartæ feriæ pro sabbati, & quadragesimæ, si quis verò, inquit, jejunare velit, hoc faciat, sed quando voluerit. Non enim sumus sub lege. Epiphanius, Augustinus, & Damascenus de Aërianis.

Mahumetus quadragesimale jejunium, ut Ecclesia observat, abrogavit, ac in quadragesimam unius lune, quæ quovis anni tempore obveniret, transmutavit.

Vaudenses jejunia ab Ecclesia indicta contemnunt, nec volunt ullius esse meriti. Guido de hæresib.

Flagellantes docebant jejunia per Sacerdotes indicta

non esse observanda, nisi tantum Vigiliam Nativitatis Domini, & Assumptionis B. Mariae, Bernardus Lutzemburgensis.

Erasmus Roterodamus in paraphrasi 2. cap. Marci: *Tristia sunt jejunia, quæ præscribit lex, & ob hoc ingrata Deo, qui diligit hilarem datorem.*

Lutherus de doctrinis hominis vitandis: *Erroneum est, & plenum mendaciis, quod certis temporibus anni vigiliis Apostolorum, & aliorum Sanctorum jejniis necessitatem imponant sub gravi peccato, tanquam Ecclesia decreto, & mandato. Nam jejunia quod ad dies & cibos attinet, libera, & adiaphora in perpetuum esse debent.*

Joannes Calvinus lib. 4. instit. cap. 12. §. 20. ait: *Tunc passim invaluerat superstitiosa quadragesimæ observatio, quia & vulgus eximium aliquod obsequium se præstare Deo in ea existimabat, & Pastores eam commendabant pro sancta Christi imitatione; sed fuit mera cacoëlia, & superstitionis plena, quod titulo ac colore imitationis Christi ornabant.*

Nicolaus Hemmingius, ad cap. 6. postea ad Corinth. *Statutum & ordinarium jejunium est, quod certo tempore anni, mensis, aut septimana est affixum, quale est apud Papistas quadragesimale, quod vocant jejunium, item quatuor temporum, Apostolorum, &c. in quibus nihil sani, sed mera superstitio, multiplex impietas, ab Apostolo damnata, imperium tenet.*

Confessio ministrorum Ecclesiæ in Helvetia, ac Tiguri anno 1568. impressa cap. 24. *Quadragesimale jejunium vetustatis habet testimonia, sed nulla ex litteris Apostolicis. Ergo non potest, nec debet imponi fidelibus.*

Asserunt S. Litteræ. Levitici 23. vers. 27. *decimo die mensis hujus septimi dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus affligetisque animas vestras in eo, & offeretis holocaustum Domino, & 29. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis.*

Zachariæ 8. numero 14. *Hac dicit Dominus exercituum &c. & 19. Jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium septimi, & jejunium decimi erit domui Juda in gaudium & lætitiā, & in solemnitates præclaras. Veritatem tantum & pacem diligite.*

Asserunt etiam Patres Græci. Clemens Romanus sub anno 80. in can. Apostol. 68. *Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel Lector, vel Cantor Sanctam Pascha quadragesimam non jejunat, vel quartum diem, vel pasceven præterquam si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur. Si laicus sic, segregetur.* Idem Constitut. Apostol. lib. 5. cap. 12. & 14. & lib. 7. cap. 24.

S. Ignatius sub anno 100. epist. ad Philippenses: *Festivitates ne dehonestetis. Quadragesimale jejunium ne spernatis. Continet enim exemplum conversationis dominica, &c.* Irenæus sub anno 180. epist. ad Victoriam apud Eusebium lib. 3. hist. cap. 24. & Clemens Alexandrinus sub anno 200. lib. 7. cap. 7. *Strom. Novit fidelis jejunii quoque anigmata horum dierum, quartis, inquam, & sextis. Dicitur autem illa quidem Mercurii, hic verò Veneris. Ecce enim jejunat in vita, & ab avaritia, & à libidine, ex quibus omnia oriuntur vitia.*

Origenes sub anno 230. homil. 10. in Levit. & in Job lib. 1. Dionysius Alexandrinus sub anno 260. epist. ad Basilidem de tempore quo Christus resurrexit, & hora, qua Paschatis jejunium solvere fas sit. Petrus Alexandrinus sub anno 300. can. ult. Eusebius Cæsariensis sub anno 320. Ecclesiast. hist. libro secundo, capite decimo sexto, Synodus Gangrensis sub anno 324. cap. 19. *Si quis eorum, qui in proposito sunt continentia, præter necessitatem corporalem, & superbiens, jejunia communia totius Ecclesiæ putaverit contemnenda*

perfectam in sua scientia vindicans rationem, anathema sit. Concilium Nicenum sub anno 325. cap. 5. Fiant autem Concilia semel quidem ante dies Quadragesima, ut omnibus, si qua sunt similitudinibus amputatis, mundum & solenne Deo munus possit offerri. Secundum vero agatur circa tempus autumnu. Athanasius sub anno 340. Hæc aut sub Pascha in sacra quadragesima acta sunt, per quod tempus jejuniis dediti erant. Concilium Laodicænum sub anno 360. can. 49. non oportet in quadragesima panem offerre, nisi sabbato & solis Dominicis. Et can. 50. Non oportet in quadragesima postrema septimana jejunium solvere, & totam quadragesimam injuria afficere, sed oportet totam quadragesimam jejunare aridis vescentes. Et can. 52. Non oportet in quadragesima nuptias, vel natalitia celebrare. Ephraem sub anno 370. Canticum in laudem & amorem doctrina & sapientie. Basilii Magnus sub anno 370. homil. 2. de laudibus jejunii, & homil. decima quarta in ebrietatem, & luxum, quibus die Pascha populum affectum vidit. Cyrillus Hierosolymitanus sub an. 370. Catech. 4. Valentinianus, Valens, & Gratianus Imperatores sub anno 370. in l. quadraginta C. de fer. Quadraginta diebus, qui auspicio caeremoniarum paschale tempus anticipant, omnis cognitio inhibeat ut criminalium questionum. Nestarius Constantinopolitanus sub anno 380. narratione propter quam causam in primo Sabbato sanctorum jejuniorum celebramus memoriam Theodori martyris capite quarto Gregorius Nazianzenus sub anno 380. orat. 40. quæ est in sanctum baptisma & de silentio, quod jejunii tempore coluit. Epiphanius sub eodem anno 380. hæresi 75. contra Aerianos. Et in compendiarie vera doctrina de fide Catholica & Apostolica Ecclesia. Theophilus Alexandrinus sub anno 390. epist. 1. paschali, & epist. 3. Honorius, & Theodosius Imperatores sub anno 400. in Cod. de fer. Provinciarum Praefides moneantur, ut in questionibus Latronum, & maxime Isaurorum, nullum quadragesimale tempus, nec venerabilem Pascha diem existiment excipiendum. Joannes Chrysostomus sub eodem anno 400. homil. 1. & 11. in Genesim, & ad populum Antiochenum homil. septuagesima tertia de sancta quadragesima jejunio. Palladius monachus sub eodem anno caput. 19. & 20. sect. 17. de duobus Macariis, & caput. 52. sect. 48. Palladius Episcopus Helinopolitanus sub anno 420. in vit. Joannis Chrysostomi, Joannes Cassianus sub eodem tempore collat. vigesimo primo, capite vigesimo quarto, Germanus & caput. 25. Theonas, & caput. 27. & cap. 28. Sozomenus sub anno 430. lib. 7. caput. 19. Socrates eodem anno lib. 5. caput. 21. & lib. 7. caput. 22. Basilii Seleucius sub anno 450. orat. 3. de Lazari exsuscitatione, Victor Antiochenus anno 460. ad cap. 2. & ad caput. 14. Marci, Dorotheus Archimandrita anno 520. de sancto jejunio doctrina 15. Euthymius Eremita anno 540. de S. Saba caput. 51. Joannes Nestor anno 580. in Nomocanone, Gregorius presbyter anno 600. oratione de Sanctis 318. Patribus Nicæna Synodi cap. 8. Leontius de Simeone Salo sub anno 610. Sophronius Hierosolymitanus anno 630. de vita Mariae Aegyptiaca, Synodus Trullensis anno 710. can. 29. & can. 52. & can. 89. Joannes Damascenus sub anno 730. libro de hæresib. Nicephorus Confessor anno 786. caput. 1. Methodius Constantinopolitanus anno 800. de iis, qui abnegarunt per diversos modos, & ætates, Theosterictus anno 820. oratione funebri in S. Nicetam, Anastasius Nicænus anno 850. quaest. 77. Simeon Metaphrastes anno 950. de S. Athanasio Episcopo, & de S. Athanasia, Theodorus Balsamon anno 1130. in Canonem Apost. 69. Manuel Patriarcha Constantinop. anno 1250. interrogat. 2. & respons. 6. Athanasius Patriarcha Constantinopolitanus anno 1300. Georgius Codinus anno 1400. de officialib. Palatii Constantinop. fol. 118. Zaga Zabo Episcopus Æthiopis anno 1536. in

confessione fidei, Joannes Basilii Dux Moscoviae anno 1576. de Theologia Moscovitica cap. 10. Alexander Gaguinus in descriptione Sarmatiae Europæ.

Afferunt etiam Patres Latini. Thelephorus anno 127. epist. ad omnes universaliter capit. 1. Cognoscite à nobis, & à cunctis Episcopis in hac sancta & Apostolica sede congregatis, statutum esse, ut septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes Clerici, in sortem Domini vocati, à carne jejunent, quia sicut discretia esse debet vita Clericorum à laicorum conversatione, ita & in jejunio, debet fieri discretio. Tertullianus anno 200. lib. 2. ad uxorem cap. 4. & lib. contra Psychicos, id est Catholicos scripto caput. 13. ibi: Præter Pascha jejunantes. Alludit ad jejunia Ecclesiæ, Præter, id est, extra Pascha, sive Quadragesimam, & inter cetera ad quatuor Tempora, quæ sub Calixto hoc pene tempore, quo liber hic scriptus est, instituta sunt; semijejunia appellans quartæ, & sextæ Sabbati, utpote in quibus ad horam nonam jejunia solvantur. Calixtus anno 218. epist. ad Benedictum Episcopum caput. 1. Urbanus Papa anno 224. apud Gratianum d. 76. Statuimus, ut jejunia quatuor temporum hoc ordine celebrentur. Primum initio quadragesimæ. Secundum in hebdomade Pentecostes. Tertium vero in Septembri, quartum in Decembri more solito fiat. Cyprianus anno 250. serm. de jejunio & tentationibus Christi, Eusebius Papa anno 309. apud Gratianum de consecrat. d. 5. & apud Ivonem caput. 19. Concilium Elibertinum anno 313. cap. 23. Hilarius anno 350. caput. 15. in Matth. & in hymno jejunantium, Liberius anno 351. in decretis cap. 10. Ambrosius anno 370. serm. 23. & serm. 25. & serm. 36. de quadrag. ac de Elia & jejunio cap. 13. & in hymno de jejunio quadragesimuli ex more docti mystico servemus hoc jejunio &c. Philastrius anno 380. lib. de hæres. hæres. 97. Prudentius eodem anno Cathemerinon hymno jejunantium, Hieronymus anno 390. ad caput. 4. epist. ad Galat. & epist. 7. ad Letam cap. 5. & epist. 54. ad Marcellanum, & ad cap. 58. Esaie. Rufinus eodem anno præfat. in lib. 3. Origenis Periarchon, & epist. ad Paulinum, Concilium Carthaginense quartum can. 63. & can. 64. qui die dominico studiose jejunat, non credatur catholicus, Augustinus anno 400. de hæresib. cap. 53. & epist. 86. ad Casulanum presbyterum, & epist. 118. ad Januarium c. 2. & epist. 119. ad eundem cap. 15. Quadragesima sane jejuniorum habet auctoritatem & in veteribus libris ex jejunio Moysis, & Helie, & ex Evangelio, quia totidem diebus Dominus jejunavit, demonstrans Evangelium non dissentire à lege & Prophetis. In persona quippe Moysis lex, in persona Helie Propheta accipiuntur, & in psal. 110. & serm. 55. & 62. de tempore, Innocentius primus anno 402. epist. 1. caput. 4. Paulinus Nolanus anno 410. epist. 24. Severus Minoricensis Episcopus anno 420. epist. ad Ecclesiam, Maximus Taurinensis anno 430. homil. 3. de jejunio quadragesimæ, & homil. 4. & homil. 3. de Pentecoste, Sixtus Tertius anno 433. de castitate, disputans alia ante, alia sub lege, alia post natum Christum licita, vel illicita piis fuisse, Petrus Chrysologus anno 440. serm. 11. & serm. 166. Leo primus anno 450. serm. 3. de jejun. septimi mensis c. 2. & serm. 1. c. 3. de quadragesima, & serm. 5. c. 3. & serm. 11. c. 1. & serm. 2. de Pentecoste c. 9. Cæsarius Arelatensis anno 470. serm. 8. de eo, quod dicitur: Frange esurienti panem tuum, Constantius presbyter anno 480. Vita S. Germani lib. 1. c. 23. Sidonius anno 480. lib. 7. epist. 1. ad Mamercum. Eugippius Abbas anno 500. Vita S. Severini c. 39. quadragesima tempore una per hebdomadam refectio contentus, aquali vultus hilaritate fulgebat, Concilium Aurelianense primum anno 500. c. 12. Placuit etiam, ut omnes Ecclesiæ filii, exceptis diebus Dominicis, in quadragesima, etiam die sabbato, sacerdotali ordinatione, & distinctionis comminatione jejunent, Concilium Gerundense anno 517. c. 2. & 3. Benedictus anno 550. in Regula c. 49. Cassiodorus anno 540. in psalm. 40. Concilium Aure-

Aurelianense quartum anno 547. c. 2. Hoc etiam de-
cernimus observandum, ut quadragesima ab omnibus
Ecclesiis aequaliter teneatur. Synodus Turonensis se-
cunda c. 18. Fortunatus anno 570. de S. Radegunde
lib. 1. cap. 4. Concilium Bracarense primum anno 572.
cap. 16. & Secundum anno 573. cap. 9. Concilium Ma-
riticonense primum anno 576. cap. 9. Gregorius Turo-
nenfis anno 580. lib. de vitis Patrum cap. de Senoch
Abbate, Gregorius Magnus anno 590. lib. 3. dialog. c. 33.
& homil. 16. in Evangelia, & hymno in jejuniis quadra-
gesimali: Audi, benigne Conditor, Nostras preces cum
precibus &c. Ildorus Hispalensis anno 620. de Eccle-
siast. offic. lib. 1. cap. 36. & 37. & 38. & 39. & 40. de jeju-
nio Kalendarum Novembrium, & Januariarum, &c. 42.
Eligius anno 640. homil. 3. de quadragesima laudibus, &
homil. 8. & homil. 16. Concilium Toletanum quartum
anno 643. c. 7. & Toletanum octavum anno 654. c. 9.
Beda anno 700. ad cap. 4. Luca, & lib. 5. hist. Anglic.
c. 2. & vita S. Cuthberti c. 5. Alcuinus anno 750. lib. de
divin. offic. c. 12. de quadragesima, & c. 28. de quatuor tem-
poribus annis, Carolus Magnus anno 780. lib. 5. legum
c. 86. Concilium Moguntinum an. 813. c. 34. & 35. Quod
siquis indictum jejunium superbiendo contemplerit,
ut observare cum cæteris Christianis noluerit, in Gan-
grensi Concilio præcipitur, ut anathematizetur, nisi
emendare se studeat, Haymo anno 820. Dominica in-
vocavit, Amalcius Treverensis anno 830. de offic. Ec-
cles. lib. 1. c. 4. Rabanus Maurus anno 850. lib. 2. de instit.
Cleric. c. 18. Observatio quadragesime in universo Orbe
in institutione Apostolica observatur circa consinium domi-
nice passionis, &c. 23. Nicolaus primus anno 860. ad
consulta Bulgarorum c. 44. & 45. & 48. Nec uxorem du-
cere, nec convivium facere in quadragesimali tempore
convenire posse ullatenus arbitramur, Joannes diaconus
anno 870. Vita S. Gregorii lib. 1. c. 7. Concilium Tribu-
nense anno 895. cap. 35. Regino Prumiensis anno 920.
lib. 1. de disciplina Ecclesiastica c. 276. Vuitichindus an-
no 950. lib. 3. annalium, Smaragdus Abbas anno 950. ad
cap. 49. regula Benedicti, Otho primus Imperator anno
990. lib. 5. legum Francicarum tit. 3. In nativitate Domi-
ni, in Epiphania, in statutis jejuniorum diebus, & in
diebus Quadragesimalibus judicarios motus exequi
penitus prohibemus, Beruo Angiensis anno 1020. de
rebus, quæ ad missam spectant cap. 7. de jejunio quatuor
temporum, Concilium Saleguntadiense anno 1023.
c. 1. & 2. Humbertus anno 1040. contra Nicetam, Pe-
trus Damianus anno 1050. tract. de ordine Eremitar.
& facultatib. eremifontis Avellani, Joannes Microlo-
gus anno 1060. de Ecclesiast. observat. c. 24. de jejunio
vernali, Petrus Alphonsus anno 1106. tit. 12. Rupertus
Tuitiensis anno 1120. de divin. offic. lib. 3. c. 5. & lib. 4. c. 9.
Honorius Augustodunensis anno 1120. Serm. in Domi-
nica 1. quadragesima, Bernardus anno 1130. in Vigilia S.
Andrea Apostoli, & serm. 1. de quadragesima, & serm.
3. de eadem, Hugo Victorinus 1130. de specialibus
missarum observationibus lib. 3. c. 1. Innocentius Tertius
anno 1200. serm. 1. in die cinerum, Jacobus Vitriacus
anno 1220. Dominica in quadragesima, & in c. Jejunii
ex lib. sapientia, Conradus Urspergensis Abbas anno
1226. in chron. de anno 1124. de Ottone Episcopo Bam-
bergensi, Hugo Cardinalis 1240. ad c. 2. Marci, Vvil-
helmus Durandus anno 1280. in rationali divin. offic.
lib. 6. c. 7. de jejunio, Jacobus Genuensis anno 1280.
Dominica in quadragesima ser. 2. Albertus Patavinus
anno 1300. serm. 3. Durandus à S. Portiano anno 1310.
lib. 4. sent. dist. 15. q. 9. Ludolphus Saxo Carthusianus
anno 1330. Vita Christi p. 1. c. 22. Guido Carmelita anno
1340. de Aerianis, Joannes Bromiardus anno 1400. in
sum. præd. de jejunio, Joannes Gerson anno 1420. opus-
culo tripartito de præcept. decalog. Bernardinus Senen-
sis anno 1440. tom. 1. de sacro jejunio ser. 5. ar. 2. Joan-
nes Capistranus anno 1440. serm. in capite ieiunii, Dio-
nysius Carthusianus anno 1450. serm. 1. in epist. domi-

nica 1. quadragesima, & serm. 3. super Evangel. eiusdem
Dominica, Joannes à Turrecremata anno 1460. tract.
115. super regul. Benedicti, Baptista Mantuanus anno
1500. lib. 2. Fastorum de quadragesima, & Concilium
Moguntinum anno 1549.

Statutis jejuniorum temporibus à certis ciborum
generibus abstinendum esse, negant Nicolaitæ, &
Valentiniani, qui cibos, etiam idolis immolatos, au-
dacter edebant. Irenæus lib. 1. cap. 1. & 27.

Aerius tempore jejuniorum omni genere carni-
um delicatissime utebatur, Epiphanius de Aerianis.

Jovinianus dicebat, à certis cibis abstinendam
non prodesse, nec ullius esse meriti, Hieronymus lib.
1. contra Jovinianum, Augustinus lib. de hæresibus ad
Quodvultdeum hæresi 82.

Faustus Manichæus apud Augustinum lib. 3. c. 3. & 4.
contra eum scripto: si quadragesima, inquit, non super-
stitiose à vobis colitur, sed divina lege quotannis omni
studio per orbem terrarum in conventu catholico ser-
vatur, videte, ne summa dementia sit, hoc à Paulo
dictum putare, quod demoniorum doctrina sit omnis
abstinentia cibi.

Vvaldenses dicunt, quod comedere carnes in
quadragesima, & in diebus jejuniorum non sit pec-
catum, cum eas comedere non prohibuerit Christus,
Guido de Vvaldensibus errore 22.

Lollardi jejunium irridebant, carnibus omni tem-
pore, etiam sexta feria Parasceves vesciebantur, Tri-
themius in Chron. Hirsaugiensi de anno 1315.

Erasmus Roterodamus epistola præposita paraphrasi
prima ad Corinth. Mihi, ait purioris Christianismi vi-
detur, magisque consentaneum Evangelica, & Aposto-
lica doctrina, si nullum certum cibi genus præscribatur,
sed admoneantur omnes, ut quisque pro corporis habitu
vescatur, quæ maxime conducunt bonæ valetudini, non
ad luxum, sed ad sobrietatem cum gratiarum actione,
ac studio bonæ mentis.

Et in paraphrasi cap. 8. prioris ad Corinth. Approbo
quod dicis, esca non commendat nos Deo. Cum enim Deus
universa creaverit ad usus humanos, neque quicquam à
nobis exigat præter vitæ pietatem, quid illius refert pis-
cium, an quadrupedum, an volatilium carnis ves-
camur? Nihil enim pietati quicquam vel addit, vel
adimit horum delectus; superstitiosum facere potest,
pium nequaquam. Christus nullum horum discrimen do-
cuit. Proinde temeritas est, si quis homunculus conetur
quemquam huiusmodi constitutionibus onerare. Pro suo
quisque corporis affectu vescatur quibus velit, modo so-
brie, parceque super omnibus gratias agens Deo.

Epistola ad Episcopum Basiliensem: Paulatim irrepsit
consuetudo, quæ diem Veneris pisculentum nobis reddi-
dit. Deinde ubi hoc successit, adjuncta est & sabbati
dies. Nunc etiam Mercurii periculatur, ob idque genus
observationum videmus homines affligi, & denique
mori, sibi que Christianos videri, cum sint Judæi.

Lutherus serm. de simulachris, & delectu ciborum:
Verum est, nos liberos esse omnique esca sive carnis,
sive piscibus, ovis, aut butyro liberè vesci posse id, quod
nemo inficias ibit. Si quis te vi adigere vellet, ut Papa
in suis Constitutionibus fecit, ut feria sexta à carni-
um esu tibi temperes, & pisces comederes, similiter tempore
jejunii piscibus, non ovis, aut butyro, & id genus aliis
victuaries, hic nullo modo te à libertate, in qua à Deo
positus es, deturbari permittas, sed contra potius, ut ta-
lem male uras, facito, sic ipsi in os offensaendo, dicas:
Ecce tu, quia carnis esum mihi interdixisti, & ex libertate
mea præceptum mihi facere conaris ob eam maxime
rem, ut cibi doleat, iam vescor carne.

Et de doctrinis hominum vitandis: Liberum & con-
cessum est fidelibus, & iis, qui agnoverunt veritatem
vesci lacte, butyro, caseo, carne quolibet die sive Domini-
ca, sive Veneris, sive in quadragesima, sive in Adventu.

Et contra Ambrosium Catharinum: Octava Anti-
christi

christi facies est, delectus ille ciborum, & jejuniorum, qua libera per omnes dies sunt. At hodie sic jejunatur, non ut caro mortificetur, sed quia bonum opus sit, hoc, vel illo cibo abstinuiffe, quo coelum mercantur. quid autem hoc aliud, quam impia facies est?

Huldaricus Zwinglius libro de delectu, & libero ciborum esu: Quovis die, quovis ciborum genere vesci licere asserit.

Joannes Calvinus lib. 4. instit. c. 12. §. 21. Lata sunt impia leges, qua conscientias exitiabilibus vinculis stringunt. Interdictus est carni esus, quasi hominem contaminaret. Addita sunt sacrilega opiniones alia super alias, donec in profundum omnium errorum ventum est.

Asserunt sacrae litterae Genesis c. 1. v. 29. & c. 2. v. 16. & c. 9. v. 3. Levit. 10. v. 8. Numer. 6. v. 2. Judic. 13. v. 3. Jerem. 35. v. 1. Daniel. 1. nu. 8. 12. & 15. & c. 30. v. 2. 1. Machab. 1. v. 65. Matth. 3. v. 4. Luc. 1. v. 13. Act. 15. v. 2. Rom. 14. v. 19. 1. Corinth. 8. v. 13. & 1. Timoth. 5. v. 23.

Asserunt Patres Graeci. Clemens Romanus can. Apostol. 50. & 52. & Constitut. Apostol. lib. 5. c. 17. Hege- sippus lib. 5. de Jacobo Iusto, Irenaeus lib. 1. cap. 1. de here- sib. Valentinianorum, Clemens Alexandrinus lib. 2. pedag. cap. 1. Concilium Ancyranum can. 14. Eusebius Caesariensis lib. 5. hist. cap. 1. Concilium Gangrense can. 2. Athanasius in vita D. Antonii, Basilus Magnus in Constit. monast. cap. 26. & ad Amphilochoium de differ- entia ciborum, Cyrillus Hierosolymitanus catech. 4. Epiphanius heres. 75. & in compendiarie doctrina, Theophilus Alexandrinus epist. 3. paschali, Joannes Chrysostomus homil. 1. in Genesim, & homil. 2. & 3. serm. 1. de jejuniis, & homil. 6. ad popul. Antiochen. Palladius hist. sanct. Patr. cap. 20. de S. Macario, & c. 145. de Can- dida, Nilus Abbas de interemptione Patrum Synae, & c. Cyrillus Alexandrinus lib. 7. contra Iulianum, Socrates lib. 5. cap. 21. loquens de diversis jejunii observationi- bus, Theodoretus epitom. divinarum decret. cap. de ab- stinentia, & in hist. sanct. Patr. cap. 26. de Simeone Sty- lite, Diadochus de perfectione spiritali c. 43. Proco- pius de edific. Iustiniani orat. 1. Antiochus homil. 7. de jejuniis, Georgius presbyter in Vita Theodori Archi- mandrita, Synodus Trullensis can. 56. Joannes Dama- scenus lib. de heresib. & ad Cometam de jejuniis, Theo- phrastus de S. Niceta, Anastasius Nicenus quasi. 77. Simeon Metaphrastes de S. Athanasia capit. 7. Joannes Zonaras in Canonem Apostolorum 51. Theodorus Bal- samon in can. 51. Apostol. Nicetas Coniates lib. 4. annal. de imperio Comneni. Nicephorus Callistus lib. 17. c. 32. Nicephorus Gregoras lib. 7. annal. Joannes Cantacu- zenus apolog. 4. Georgius Codinus de official. palatii Constantinopol. fol. 118. Graeci in Horologio, Zaga Zabo in confess. fid. Aethyopic.

Christiani in Moschovia. Joannes Faber de relig. Moschovitar. Paulus Jovius de legat. Basilii Magni Principis Moscovia ad Clementem VII. Joannes Latis- cius in capit. 10. de theol. Moscovit. Martinus Crusius Turcogracia lib. 3. fol. 273.

Asserunt & Patres Latini, Thelephorus epist. ad om- nes universaliter c. 1. Tertullianus de cultu feminarum c. 9. & de resurrectione carnis c. 8. & de jejuniis c. 1. & 15. Ambrosius lib. 3. de Virginib. Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum c. 10. & lib. 2. c. 6. & c. 9. & c. 11. & epist. 7. ad Latam cap. 5. & epist. 27. cap. 8. in epitaphio Paula, & cap. 10. & in Vita Pauli Eremitae, & in Vita Hilarionis, & ad cap. 10. Danielis, & de viris illustribus in Ievoho, Augustinus lib. 30. contra Faustum Manichaeum cap. 5. & tract. 73. in Evangel. Ioan. & serm. 64. de tempore, Concilium Carthaginense quartum cap. 85. Gaudentius Brixienensis tract. 15. de Machab. Maximus Taurinensis homil. 3. de ieiunio quadragesima, Sixtus Tertius de ma- lis Doctoribus & operibus fidei, Leo primus serm. 4. de jejuniis quadragesimali c. 4. & 5. Prosper de vita contem-

plativa lib. 2. c. 22. Gennadius Massiliensis de Ecclesiast. dogmatib. c. 68. Fulgentius de fide ad Petrum c. 3. & c. 42. Concilium Aurelianense primum c. 29. Concilium Gerundense can. 3. Benedictus Abbas in regula cap. 36. Gordianus Vita S. Placidi c. 52. Fortunatus Vita S. Ra- degundis lib. 1. cap. 7. Gregorius Magnus lib. 1. dialog. c. 1. Isidorus Hispalensis de offic. Ecclesiast. lib. 1. cap. 44. Eligius homil. 9. de vulnerato & Samaritano, & homil. 16. Concilium Toleranum quartum c. 10. Concilium Toleranum octavum cap. 9. Fructuosus Episcopus Bra- carensis apud Smaragdum Abbatem in Regulam Be- nedicti c. 39. & apud Gratianum de consecrat. d. 5. Arbo Frisigenis Vita S. Corbiniani c. 13. Paulus Diaconus de gestis Episcoporum Metensium de S. Arnulpho, & rerum Romanarum lib. 16. anno 19. Concilium Moguntinum c. 34. Leo quartus de consecrat. d. 3. Rabanus Maurus de universo lib. 4. c. 10. & de instit. Cleric. lib. 2. c. 25. Nico- laus Primus ad Consulta Bulgarorum c. 4. & c. 5. Petrus Damianus epist. 1. ad fratres, qui indicta sibi mandata erant transgressi, Gregorius septimus de consecrat. d. 5. Anselmus Cantuariensis ad cap. 4. prioris ad Timoth. Bernardus homil. 66. in Cantic. Otto Frisingensis lib. 7. chron. cap. 35. Adam Victorinus dialog. de instructione anime, Conradus Urspergensis in chron. de anno 1124. Rodericus Toletanus rerum hispanicar. lib. 8. c. 14. Rai- nerus Pisanus in Pantheologia de jejuniis cap. 4. Hugo Pratenfis serm. 3. Ludolphus Saxo Cawhulianus vice Christi p. 2. c. 53. Joannes Gerson in sum. Theologia lib. 4. de jejuniis, Joannes Trithemius homil. 15. & Concilium Moguntinum c. 47. Concilium Tridentinum sess. 25. de reform. c. de delectu cibor. jejunii & c.

Sufficit horum Autorum locos indicasse, quibus haeretici, etiam nostri temporis, confutentur, eos adeant, & Bellarminum, ac alios, qui contra haereti- cos scripserunt, nominatim Joannem Bunderium à Gandavo in compendio concertationum huius seculi de delectu cibor. & jejuniis, tit. 35. art. 1. & seqq. & Zacha- riam Boverium in demonstrat. vera & falsa Religionis lib. 2. exam. 2. art. 24. errore 6.

An autem parvitas materiae excuset comedentem carnes die jejunii, adeo, ut si quis motus haeresi in- terna illas comedat die prohibito in parva quantita- te, sit haeticus externus & abjurare debeat?

Et an comedens carnes frequenter diebus prohi- bitis, sed in parvitate materiae, sit suspectus de ha- resi, ac propterea denunciandus? quove modo abju- rare debeat?

Ad primum tenendum est, dari parvitem mate- riae in comestione carnis excusantem à mortali die- bus jejunii. Sic docent Sanchez lib. 2. in decal. c. 8. nu. 17. Meroll. tom. 1. disp. 2. c. 4. dub. 7. nu. 111. Tanner. disp. 3. in 2. 2. q. 3. dub. 5. nu. 93. Petr. Hurtad. disp. 83. de fid. sect. 3. §. 21. Anton. de Leon in quest. mor. de cochlear. p. 3. nu. 3. Diana p. 1. r. qu. resol. 43. & p. 5. resol. 32. Bonacin. disp. ult. de prac. Eccles. q. 1. pun. 2. num. 2. Trullench. lib. 3. in decal. cap. 2. dub. 2. num. 5. Basseus v. jejuniis 1. num. 8. & Leander p. 3. in precept. Eccles. tr. 5. disp. 2. qu. 11.

Nam in iis, quae habent latitudinem in dissonan- tia ad praeceptum, sive ad rectam rationem, sicut datur magis & minus in ipsa dissonantia, ita etiam datur aliquid minimum fundans minimam dissonantiam, atque adeo non sufficiens ad mortale, ut patet in furto, in quo parvitas rei furatae non con- stituit peccatum mortale. Dissonantia autem ad prae- ceptum & ad rectam rationem comestionis carnis die jejunii habet latitudinem, nec consistit in in- divisibili. Quia praeceptum prohibet carnes ut su- stentativas, & refectivas corporis, seu potius pro- hibet refectorem ex carnibus. Unde quia refe- ctio habet latitudinem, & potest in ratione refe-

fectionis

fectionis esse major, & minor, ita etiam diffinitio, quam dicit, ut refectio ad præceptum, erit major, & minor juxta quantitatem refectio- nis, & aliquando adeo parva, ut non dicat in- tegram malitiam oppositam præcepto, ac proinde sit malitia tantum venialis.

Parvitatem autem materiæ in hac re censendam esse ait Anton. de Leon, ac Diana loc. cit. quan- titatem illam, quæ solent sumere coqui, & pin- cernæ ad prægustandum cibos. Leander vero qu. decima tertia esse vult octavam partem unciz. Ego existimo, quod moraliter pensanda sit ita, ut illa censetur parvitas materiæ, quæ moraliter non suf- ficit, ut quis dicatur refici per talem cibum. Qua- re potest assignari tertia pars unciz circiter, mora- liter ponderata, quia hæc quantitas parum nutri- menti potest asferre.

Atque hinc aio cum Sanchez, Merolla, Hor- tado, ac Diana supra citatis, quod si quis motus hæresi interna comedat carnes die prohibito in hac parva quantitate, non ideo erit hæreticus externus, atque adeo neque incurreret pœnas latas contra hæreticos externos, neque ad abjurandum esset cogendus. Nam ille censetur hæreticus ex- ternus, qui externo signo explicat hæresim inter- nam ita, ut per tale signum possit hæresis in alio- rum cognitionem devenire. Talis autem comestio non explicat internam hæresim, ducendo in co- gnitionem ipsius, quamvis alioquin ex hæresi in-terna procedat, sed potius indicat gulositatis vi- tium. Et cum de se non sit actio externa pecca- minosa mortaliter, non potest esse ea, cui tan- quam hæresi externæ imponuntur pœnæ contra hæreticos, cum istæ imponantur tantum pro pec- cato mortali externo, explicante internum. Ve- rum id arbitrio prudentis Inquisitoris relinquo, at- tentis circumstantiis locorum, ac personarum.

Ad secundum. Videtur negative respondendum. Nam ideo esus carniū censetur contrariari professioni fidei, quia præfert contemptum præ- cepti Ecclesiæ; ex quo inferitur, quod non recte de ipsa sentiat. Stante autem parvitate materiæ oppositum colligitur. Nam ostenditur, quod ma- gni sit præceptum Ecclesiæ. Quia non obstante in- clinatione gulæ, non intenditur graviter ipsi con- trariari, sed tantum leviter, ac proinde potius ar- guitur æstimatio præcepti, licet non tanta, quan- ta deberet esse. Deinde in his omnibus comestioni- bus non intervenit peccatum mortale; ergo ne- que possunt generare suspicionem contra fidem. Quia transgressio præceptorum Ecclesiæ tunc so- lum generat suspicionem contra fidem, quando inducit, depositum fuisse timorem violandi præ- ceptum, quod non contingit, nisi deveniatur ad peccatum mortale.

Ego tamen tutius esse censeo hujusmodi come- dentem esse denunciandum, ac interrogandum su- per intentione, adque abjuratorem admittendum juxta suas responsiones, saltem de levi cum ad- monitionibus. Quia consensus fidelium putat, esum carniū, etiam in parva quantitate, diebus prohibitis adversari fidei professioni, & frequen- ter in die prohibito editas, potest constituere peccatum mortale, quemadmodum qui vult plu- ribus furari summam respectu eorum notabilem, ita ut quid minimum duntaxat à singulis aufer- te intendat, peccat mortaliter ob intentionem il- lam pravam. Quia licet damnum singulis illa- tum, sit exiguum, sufficit, quod omnibus con- junctum illatum, sit grave, illudque à fure in- tendatur. Immo ex probabiliori sententia peccat

mortaliter quoties aliquid, quantumvis exiguum, ex ea intentione surripit. Quia toties intentionem illam mortaliter pravam, renovat.

Sed quid de Idolothytis? Certum est, quod non licet illis vesci, quando hoc videretur qua- dam cooperatio, & consensus in idololatriam. Nam tunc concurrat confessio fidei obligans absti- nere à tali cibo, & proinde manducans, peccat- ret contra ipsam. Ut si à tyranno quis cogeretur vesci in hunc finem. Tunc enim potius mors ap- petenda est, quam manducare. Unde libro tertio Machab. capite sexto, laudatur Eleazarus, quod noluerit carnes porcinas manducare, quia jubeba- tur manducare in contemptum Religionis. Facit can. nolite can. non solum secundo undecim. quæst. tertia & capit. sacris, de his, quæ vi, metuve. Si- militer nec etiam licitum est vesci, quando ob infirmitatem proximi adesset scandalum. Quod sa- tis indicat Apostolus posterioris ad Corinth. cap. 8. Et hoc tantum voluit Augustinus de bono conjugali capit. decimo sexto & refertur in can. sicut satius 31. qu. 4.

Quando autem manducatio Idolothytorum non est contra exteriorem fidei, & non adest scanda- lum pusillorum, licet illa manducare. Ita Glossa in d. can. sicut satius v. Fame, ibique Archid. & Turrecr. Marquard. in tr. de Judæis p. quarta capite quarto numero vigesimo tertio Victoria relect. de temper. numero tertio Vasquez prim. secund. disp. centesima sexagesima secunda capite quinto. Salas disp. undecima de Legib. sect. secunda numero vigesi- mo sexto quamvis solum videatur loqui in extre- ma necessitate, Balth. Gomez de Amescua lib. se- cundo de potest. in se ipsum capit. sext. numero duodecimo & declaratur ab Apostolo posterioris ad Corinth. capit. octavo per hæc verba: Quidam au- tem conscientia usque nunc idoli quasi idolothytum manducant, & conscientia ipsorum, cum sit infirma, polluitur. Esca autem nos non commendat Deo. Ne- que si manducaverimus, abundabimus, neque si non manducaverimus, deficiemus. Videte autem, ne for- te hac licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Per- git ostendere, quod tantum ratione scandali ab- stinendum sit.

At in hoc etiam tutius censeo, hujusmodi come- dentem esse denunciandum, interrogandum ut supra, & cogendum ad abjuratorem juxta sus- picionis gradum & prudenti arbitrio Inquisitoris. Nam licet adhuc cibi instituti sint à Deo pro- pter nostram sustentationem, est tamen ab ip- sis abstinendum propter scandalum, quod exhi- beretur ex quadam extrinseca apparentia consen- sus in venerationem Idoli. Neque id cessat omni- no apud omnes Christianos. Nam, etsi cogno- scant, & profiteantur unum esse verum Deum, non tamen exinde cessat præsumptio talis peccati. Hinc D. Augustinus epist. centesima quinquagesima quarta in fine ait, melius esse, etiam in extrema ne- cessitate famis, idolothytum in Idolo positum respicere. Ob quam causam etiam Leo Papa epist. septuagesi- ma septima ad Nicetam capite primo loquens de captivis, qui apud Gentiles comederant idolothyta ob indigentiam, ait, debere agere pœnitentiam, quia nimirum adhuc vigeat lex Ecclesiastica, id prohi- bens.

Catholicus autem existens in terris hæretico- rum, aut infidelium, potest comedere carnes, quando prohibentur, ut per Azor. p. prima instit. moral. lib. septimo capit. decimo octavo questione septima & lib. octavo capite vigesimo septimo qua- sione tertia. Villalob. p. prima sum. tr. vigesimo tertio diff. quarta numero decimo tertio Fagundez præcept.

præcept. quarto Ecclef. libro primo capit. nono num.

11. Lublin. p. prima sum. v. Jejunium numero 15. & Bossium to. tertio moral. tit. 21. paragrapho primo, numero 97. Nam abstinencia à carnibus est de præcepto Ecclesiastico, quod non obligat cum periculo gravi. Est autem grave periculum in terris hæreticorum, aut infidelium prodere se Catholicum. Nec de se carniū esus est signum infidelitatis, aut hæreticæ professionis, sed est de se indifferens; unde etiam Catholicis est licitus ex causa. Neque apud illas gentes est signum de se protestativam hæresis, aut infidelitatis. Nam licet carnes comedant, quia non sunt Catholici, non tamen comedunt, ut se protestentur hæreticos, aut infideles. Unde non est cibus assumptus in protestationem hæresis, aut infidelitatis, quamvis adhibeatur ex hæresi, aut infidelitate. Catholici autem non reneantur ab his abstinere, sed tantum ab iis, quæ sunt in protestationem falsæ sectæ.

Secus autem si carnes apponerentur comedendæ publica autoritate in protestationem falsæ sectæ, aut in odium vel contemptum Catholicæ Religionis. Tunc enim potius catholicus deberet mori, quam illas comedere, exemplo Eleazari, quia comestio esset contra exteriorem confessionem fidei.

Nec potest catholicus comedere carnes, dum est apud hæreticos, vel infideles ratione loci, quia nimirum ibi locus sit exemptus à lege ecclesiastica, & præceptum non comedendi carnes ibi non habeat vim, quemadmodum contingit quando apud Catholicos aliqua lex ecclesiastica est abrogata. Quoniam jus commune ecclesiasticum non est affixum loco, cum non sit positum pro certa aliqua communitate affixa certo loco determinato, sed pro tota communitate fidelium, sparsa per totum Orbem, & iccirco ejus obligatio non relinquitur, relicto loco, sed sequitur personas. Et in tantum potest recipere aliquam restrictionem quoad aliquod præceptum, in quantum fideles invicem communicant in eadem Ecclesia; & proinde si apud aliquos abrogatum est quoad aliquod præceptum, accedens ad talem locum ratione communicationis cum ipsis in eadem Ecclesia, potest uti tali abrogatione. At Catholicus, apud hæreticos degens, ex una parte affert secum obligationem juris communis, & non communicat cum hæreticis, aut infidelibus, sed remanet in eadem communitate fidelium, atque ideo debet cum fidelibus se conformare, & non cum hæreticis, aut infidelibus in observatione juris communis. Ex quo fit, quod, secluso periculo, tenetur jejunare, & abstinere à carnibus, quando id præcipitur ab Ecclesia, & proinde non poterit in secreto illas comedere, quando prohibeatur, si tamen suppetant alii cibi, alias redditur & ipse suspectus de hæresi, debetque abjurare arbitrio Inquisitorum.

Abjurare debet de vehementi, qui cum hæreticis pertinaciter negaret Sacramenta veteris legis non habuisse eandem virtutem, & efficaciam, quam habent Sacramenta novæ legis. Id enim negat Calvinus lib. quarto instit. capit. decimo quarto paragrapho vigesimo tertio. Hoc, ait, dogma scholasticum, quo tam longum discrimen inter veteris, & novæ legis sacramenta notatur, perinde ac si illa non aliud quam Dei gratiam adumbraverint, hæc verò præsentem conferant, penitus explodendum est, & in antidoto Concilii Tridentini ad can. secund. sess. septima. Vulgare est apud Sophistas dogma Sacramenta legis Mosæica figurasse gratiam, nostra verò exhibere. Nos autem Deum asserimus semper in suis promissis fuisse veracem, nec quicquam si-

gurasse ab initio, quod non Patribus reipsa exhibuerit. Nam sub Moise constabat circumcisionis veritas; Et tunc eandem fuisse escam spiritualem, qua participabant, eundemque potum spiritualem, testis est Paulus.

Martinus Lutherus in captivitate Babilonica capit. de baptismo: Error est Sacramenta nova legis differre à Sacramentis veteris legis penes efficaciam significationis &c. Fieri non potest, ut Sacramenta nova differant ab antiquis Sacramentis.

Asserunt tamen sacræ literæ. Psal. tertio versic. septimo & psal. quinquagesimo versic. decimo octavo Isaia primo versic. undecimo Jeremia undecimo versic. decimo quinto. Amos quinto versic. vigesimo secundo Roman. quarto & prioris Corinth. septimo versic. decimo nono Galat. quarto versic. nono & capit. sexto versic. decimo quinto & Philip. tertio Paulus dicit, se arbitrari detrimentum justitiam, quæ est ex lege. Et hoc aliquoties repetit. Quod certe non diceret, si ex ulla legali caremonia justificatus fuisset. Unde circumcisionem per contemptum concisionem vocat. Videte, inquit, concisionem. Nam, ut exponit Chrysostomus, circumciditur, quod aptè expolitur, resecatis superfluis, conciditur, quod temere, & præter artem conciditur in frustra. Ibidem Apostolus ait, se non habere fiduciam in carne, & per fiduciam in carne exponit ipse fiduciam in circumcissione, alii-que id genus rebus & Colos. 2. versic. 20. Hebr. 7. versic. 18. & cap. 9. & cap. 10. ubi ait, legem umbram habuisse, non ipsam imaginem rerum; nec potuisse accedentes perfectos facere, ac potuisse auferre peccata, & mandare conscientiam. Quod intelligi debet in ordine ad justificationem ex opere operato. Nam alioqui negari non potest, quin & placuerint ex obedientia, & devotione offerentis. Nam vocatur odor suavissimus Domino, Levit. 1.

Probant id Patres græci. Dionysius Areopagita de Ecclef. hierarch. cap. 5. p. 1. Justinus martyr. dialogo cum Tryphone, Irenæus lib. 4. cap. 30. Origenes lib. secundo contra Celsum. & homil. tertia in Genes. Athanasius orat. in illud. Omnia tradita sunt mihi à Patre, Basilii Magnus lib. de Spiritu sancto cap. decimo quarto Epiphanius hæres. octav. qua est Epicureorum, Joannes Chrysostomus homil. vigesima septima in Genes. & homil. trigesima nona & homil. quadragesima & homil. decima quarta in epist. ad Hebr. Cyrillus Alexandrinus lib. decimo in Iulianum, Ildorus Pelusiota lib. secundo epist. centesima decima quinta Theodoretus quæ sexagesima septima in Genesim, Procopius Gazæus ad cap. septimo Genes. Joannes Damascenus orthodox. lib. quarto cap. 26. Theophilactus ad cap. 2. ad Roman. Simeon. Metaphrastes orat. de circumcis. Domini, Oecumenius ad cap. 4. epist. ad Roman.

Probant id etiam Patres Latini. Tertullianus lib. contra Iudeos cap. 2. Cyprianus lib. 1. contra Iudeos cap. 8. & lib. x. epist. 8. ad Fidum. Ambrosius epist. 72. ad Irenæum, & ad cap. 4. ad Roman. & lib. 1. de sacram. 4. & cap. 6. ac de his, qui mysteriis inistantur c. 8. Augustinus ad psal. 73. & epist. 19. ad Hieronymum, & lib. 19. contra Faustum c. 13. Eucherius Lugdunensis sabbato p. S. Dominic. Quadragesima, Laurentius Novariensis homil. de poenit. Avator lib. 2. hist. Apostolic. Beda lib. var. qu. Haymo ad cap. 4. ad Rom. Radulphus Ardens homil. de circumcis. Domin. Petrus Alphonsus tit. 12. Hugo Victorinus ad c. 4. ad Roman. & eruditionis theologiæ lib. 4. p. 6. cap. 3. Petrus Lombardus lib. 4. sent. dist. 1. Godfridus Viterbiensis p. 13. chron. cap. quod non per circumcissionem, sed per baptismum promissa fuit olim remissio peccatorum, Innocentius Tertius epist. ad Archiepiscopum Arelatensem, Jacobus Vitriacus hist. Occid. cap. 35. Thomas Aquinas p. tertia quæst. 61. Sacramenta veteris legis Apostolus ad Galat. quarto vocat ægna

et infirma elementa, quia gratiam non continebant, nec causabant. Nostra autem Sacramenta gratiam continent, et causant. Richardus de Media Villa libro. 4. sentent. distinctione. 1. articulo. 6. quæst. 4. Joannes Scotus lib. 4. sent. dist. 2. q. 1. Hugo Pratenfis de epist. in circumcis. Domin. Franciscus Maronius in lib. 4. sent. dist. 2. Ludolphus Sax. Carthusianus Vita Christi par. 1. cap. 10. Thomas Argentinensis libro 4. dist. 1. quæst. 3. ar. 3. Thomas Vvaldensis tom. 12. de Sacramen. Euchar. capit. 34. Joannes Gerson. tract. quæst. super Magnificat, Eugenius quartus in Concilio Ferrariensi, Nicolaus de Nyse super sentent. iv. 6. p. 3. quæst. 2.

Solum autem potuerant conferre gratiam ex opere operantis excitando ipsum ad aliquem actum, per quem justificaretur, aut acquireret novam gratiam. Parvulis verò fuisse collatam gratiam ad applicationem signi sensibilis, non tanquam instrumenti producentis gratiam, sed tanquam conditionis, ad cuius positionem Deus infunderet gratiam. Et hoc pacto fuisse necessariam etiam fidem profitentium nomine parvulorum. Ita D. Augustinus lib. 2. de nupt. cap. 11. & Innocentius tertius in capit. majoris de baptis. & probatur ex Concilio Tridentino, ex quo Sacramenta novæ legis non differunt solis cæremoniis à Sacramentis veteris legis, ut definit sess. 7. can. 2. sed quia conferunt gratiam ex opere operato, Sacramenta veteris legis non conferebant. Ideoque remedium peccati originalis non erat instrumentum gratiæ, sed tantum conditio. Quia Concilium definit contra hæreticos, qui etiam intelligebant de Sacramento, quod erat remedium originalis.

Remedium autem originalis conferebat gratiam adultis, non ex vi propria, sed secundum fidem & dispositionem suscipientis. Unde ad Rom. 4. Apostolus probat, Abraham non fuisse justificatum per circumcisionem, sed per fidem. Et confirmat ad Roman. 3. in quo habetur, quod nemo justificabatur ex operibus legis. Remedium autem originalis erat opus legis.

Neque circumcisio habuit de se vim justificandi. Apostolus namque ad Galat. 3. arguit, quod si opera legis habuissent vim justificandi, gratis Christus mortuus esset. Et includit etiam circumcisionem, cum sit eadem ratio. Et cap. 6. habet: Neque circumcisio aliquid valet, neque præputium. Et in epist. ad Roman. universaliter ostendit, quod opera legis non habebant vim justificandi, & ad Hebr. 10. habet, quod lex nunquam potuit facere perfectos.

Abjurare etiam debet de vehementi, qui cum hæreticis negat, in administratione Sacramentorum Sacerdotis malam vitam, & doctrinam nihil obesse, si modò juxta institutum, & intentionem Ecclesiæ suo munere fungatur.

Negant id enim Agrippinus apud Augustinum de baptis. lib. 2. cap. 6. & apud Vincentium Lorinensem de hæresib. cap. 9. Id quoque Cyprianus cum multis aliis Africanis Episcopis, Concilio Carthaginiensi celebrato decrevit, baptizatos ab hæreticis esse rebaptizandos. De quo vide ejusdem Cypriani epist. ad Quintum, ad Pompeium, & ad Iubeanum.

Donatistæ volebant, Sacramenta à Catholicis, quos hæreticos putabant, administrata, nullius esse virtutis, & omnes peccatores manifeste arcebant à Sacramentorum administratione. Ambrosius ad cap. 1. prioris ad Corinth. Augustinus contra epistolam

Parmeniani lib. 3. cap. 2. & contra Cresconium lib. 2. cap. 28.

Luciferiani admittebant quidem baptismum collatum ab hæreticis, sed non ordinationem. Hieronymus dialog. contra Luciferianos. 3.

Pseudoapostolici negabant, homines malos posse efficaciter Sacramenta administrare. Bernardus serm. 66. super Cantica. 6.

Vvaldentes dicunt, presbyteros, qui graviter peccant, nec Eucharistiam conficere, nec alios à peccatis absolvere. Quod presbyterum non dignitas, sed vita meritum faceret, & omnis potestas, tam Laicalis, quam clericalis amittatur per peccatum mortale. Thomas Aquinas lib. 4. contra Gentes, Nicolaus Lyranus ad cap. 7. epist. ad Hebr. Guido de Vvaldensib. Æneas Sylvius hist. Bohemica caput. 35. Antonius 4. p. sum. tit. 11. cap. 7. §. 2. & §. 16.

Albigenses dicunt, quod obest subdito, & Sacramento vita mala Prælatorum. Item quod nullus malus potest esse Episcopus. Antoninus loc. cit.

Gerardus Sagarellus, & Dulcinus Novariensis dicunt, quod nullus Papa Romanus potest aliquem absolvere à peccato, nisi sit ita sanctus, sicut fuit B. Petrus Apostolus, vivendo in omnimoda paupertate sine proprio. Nicolaus Eymericus p. 2. quæst. 11.

Joannes Vuiclefus articul. 4. si Episcopus vel Sacerdos est in mortali peccato, non conficit, non ordinat, non baptizat, non consecrat. Et 2. par. serm. Dom. in monte Valde injustus propter indignitatem personæ, pro qua oratur, communiter non additur. Quæ ergo dementia necessitandi Deum ad audiendum sacerdotem reprobum, mediante oratione blasphemata liter deprecantis?

Joannes Hufs. de decimis. Quid ergo miri si ad bonum sensum conceditur, quod nullus existens in peccato mortali est Episcopus, Sacerdos, vel Christianus? Patet verum esse articulum. Si Episcopus, vel Sacerdos existat in peccato mortali, non ordinat, non conficit, non baptizat.

Anabaptistæ docent, Sacramenta non esse efficacia, nisi à probis, & fidelibus administrantur. Martinus Kemnitius p. 2. exam. Concilii Trident. Bullingerus adversus Anabaptistas lib. 3. cap. 7.

Calpar Zuenckfeldius lib. de Sacra Scriptura pag. 22. Ministri, inquit, Ecclesiæ inepti, & non timentes Deum, ministerium suum in docendo verbo, & porrigendis Sacramentis expedire non possunt.

Piccardi responsione edita adversus Lelicenses, dicunt, malum Sacerdotem Sacramenta pollueri. Et in confessione sua dicunt, resistas ministeriales ex se non conferre Sanctitatem, & eas pollui, si ad earum administrationem malus Sacerdos accesserit. Antonius Possévinus in examine sectæ Piccardicæ.

Sed asserunt Sacræ litteræ. Matth. 23. v. 2. Ioan. 1. v. 33. Hic est, qui baptizat in spiritu sancto, Ioan. 11. v. 49. 1. Corinth. 3. v. 7. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.

Asserunt quoque Patres Græci. Eusebius apud Damascenum in paralellis lib. 3. cap. 44. Gregorius Nazianzenus orat. 40. quæ est oratio in Sanctum baptismum, Joannes Chrysostomus in Ioannem homil. 85. & in prioris ad Corinth. homil. 8. & homil. 11. in Epist. ad Theff. Nilus Abbas in quodam fragmento tractatus parænetici, Isidorus Pelusiota lib. 1. epist. 120. & lib. 2. epist. 37. & lib. 3. epist. 340. Theophylactus ad cap. 20. Ioannis, Cathymius ad caput. 11. Ioannis, Nicetas in orationem 40. Nazianzeni, Nicolaus Cabasilas cap. 4. 6. de Sacrificio, Bessarion Nicænus libro de Eucharistia, Hieremias Constantinopolitanus responsio 1. cap. 8.

Et Patres Latini. Cyprianus de baptismo Christi, & manifestatione Trinitatis, & de Cœna Domini, Concilium Arelatenſe primum cap. 8. Concilium Nicænum apud Auguſtinum lib. 2. de baptismo cap. 3. & ſequentibus. Concilium Carthaginenſe primum cap. 1. Ambroſius de iis, qui myſteriis initiantur cap. 5. & lib. 1. de Spiritu ſancto in prologo, Optatus Milevitanus lib. 5. contra Parmenianum, Hieronymus dialogo contra Luciferianos cap. 2. Orthodoxus, Siricius Papa epist. ad Himericum Tarraconenſem Episcopum cap. 1. Innocentius primus epist. 22. ad Episcopos Macedonia. Collatio Carthaginenſis collat. 54. Auguſtinus libro. 1. contra Donatiſtas capit. 10. & libro. 4. capit. 4. & contra Creſconium lib. 4. cap. 20. & tractatu 5. in Evangelium Joannis, Leo Magnus epist. 79. ad Nicetam cap. 7. & epist. 92. cap. 16. Proſper Aquitanus lib. ſententiarum ex Auguſtino cap. 325. Anaſtaſius ſecundus epist. ad Anaſtaſium Imperatorem cap. 7. Aratus lib. 2. Actuum Apoſtolicorum, Gregorius Magnus lib. 9. epist. 61. & cauſa 1. q. 1. can. multi, Iſidorus Hiſpalenſis lib. 6. etymol. cap. 18. & de divinis Officiis lib. 2. cap. 24. Theodorus Cantuarienſis in Penitentiali rubr. 41. Beda ad c. 3. Joannis, Gregorius Tertius epist. ad Bonifacium Zacharias Papa epist. 4. ad Bonifacium, Alcuinus ad cap. 6. Joannis, Rabanus Maurus de Univerſolib. 1. cap. 11. Nicolaus primus ad Conſulta. Bulgarorum cap. 71. Paſchaſius Raſbertus de corpore & ſanguine Domini cap. 12. Odo Cluniacenſis lib. 1. collat. cap. 21. Luitprandus Ticinenſis lib. 1. cap. 8. Berno Argienſis de iis, qua ſpectant ad Miſſam. cap. 2. Petrus Damianus epist. 15. cap. 4. & cap. 9. de baptismo, & Euchariftia, Guitmundus Averſanus lib. 3. de Sacramentis paulo ante finem, Algerus lib. 3. de Sacramento cap. 3. Anſelmus ad cap. 1. prioris ad Corinthios, Ivo Carnotenſis epist. 180. Sigibertus Gemblacenſis in chronicis de anno 1074. Hugo Victorinus in 1. ad Corinth. quaſt. 102. Petrus Lombardus lib. 4. ſent. diſt. 5. Jacobus Vitriacus feria 5. in Cœna Domini, Guilhelmus Alvernus de Sacramento baptiſmi cap. 2. Vincentius Burgundus in ſpeculo hiſtoriali lib. 8. cap. 25. Thomas Aquinas lib. 4. contra Gentiles cap. 77. & 3. par. ſum. quaſt. 64. Bonaventura lib. 4. ſenten. diſt. 5. q. 1. & diſt. 13. q. 2. Guilhelmus Duraneus in rationali divinor. Offic. lib. 4. cap. 1. Joannes Scotus in lib. 4. ſent. diſt. 5. quaſt. 1. Antonius Andreas lib. 4. ſent. diſt. 5. quaſt. 1. Nicolaus Lyranus ad cap. 7. ad Hebraeos, Ludolphus Carthuſianus vita Chriſti p. 1. cap. 23. Guido Carmelita de Vualdenſibus cap. 7. Brigitta lib. 1. revelationum cap. 47. Thomas Argentinenſis in lib. 4. ſent. diſt. 5. q. 1. art. 1. & diſt. 13. q. 1. Catharina Senenſis tract. 3. cap. 115. Joannes Hildeſheimenſis Carmelita epist. ad Notarium Solotienſis oppidi, Thomas Uvaldenſis tom. 2. de ſacram. cap. 1. Joannes Gerson in ſum. theologica lib. 4. de Sacram. Eucharift. Bernardinus Senenſis tom. 1. Serm. 19. Joannes de Turrecrem. in ſum. de Eccleſia lib. 1. cap. 99. Concilium Conſtantiense ſeſſ. 8. Concilium Tridentinum ſeſſ. 7. de Sacramentis in genere can. 12. ſiquis dixerit, miniſtrum in peccato mortali exiſtente, modò omnia eſſentialia, qua ad Sacramentum conſciendum, aut conferendum pertinent, ſervaverit, non conſecrare, aut non conferre, anathema ſit.

Eſt igitur hoc de fide jam deſinitum à Siricio Papa, Innocentio primo, Leone Magno, Anaſtaſio ſecundo, Concilio Nicæno, Concilio Carthaginenſi primo, Arelatenſi primo, Conſtantienſi, ac Tridentino locis allegatis. Et probatur. Nam miniſter non confert ſacramentum in virtute propria, ſed in virtute Dei, ut miniſter Chriſti. Hic eſt qui baptizat. Unde etiam Apoſtolus dicebat, non fuiſſe baptizatos in nomine Pauli. Ergo non deſcendunt à fide ac probitate miniſtri. Quia ſi dependeret, mi-

niſtraret nomine proprio, & ordo Eccleſiaſticus eſſet maxime incertus, ac perturbatus, ut arguit Auguſtinus lib. 1. contra epistoſas Petilian cap. 3.

Neque effectus Sacramenti, nempe gratia, & character dependet à fide, & probitate miniſtri. Quod etiam eſt de fide ex citatis Locis. Nam, poſita validitate Sacramenti, habetur efficacia ipſius, atque adeo producit ſuum effectum, niſi reperiatur obicem, ut deſinit Concilium Tridentinum ſeſſ. 7. de Sacram. in gener.

Abjurare debet de vehementi, & qui negat in aliquibus Sacramentis, ut Baptiſmo, confirmatio- ne, & Ordine, imprimi animæ characterum, ſeu ſignum aliquod ſpirituale, ac indelebile.

Nam illud negant Joannes Uvicleſus lib. 4. tri- logi cap. 15. characterem Sacramentalem affirmat nec Scriptura, nec ratione poſſe probari, Thomas Uvaldenſis tom. 2. de Sacram. cap. 109.

Martinus Lutherus in captivit. Babilonic. cap. de Ordine: Commentum illud characteris indelebile jam olim irriſum eſt. Concedo, ut Papa hunc characterem imprimat, ignorante Chriſto. Ceterum ſi ruat hoc Sacramentum, & commentum aliquando, vix conſiſtet ipſe Papatus cum ſuis characteribus.

Joannes Calvinus contra Synodi Tridentina ſeſſionis 7. can. 9. Quod de characteris indelebili fabulan- tur, veteribus ignotum fuit, & magis conſentaneum eſt incantationibus magicis, quam ſana Evangelica Doctrina.

Aſſerunt verò Sacre Litteræ. Iſaia 64. vers. 18. Ezech. 9. v. 4. 2. Corinth. 1. v. 21. Qui unxit nos Deus, qui & ſignavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris. Ephes. 1. v. 13. In quo & credentes ſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hereditatis noſtræ. Ephes. 4. v. 30. Nolite contriſtare Spiritum Sanctum Dei in quo ſignati eſtis in die redemptionis.

Aſſerunt & Patres Græci. Dionyſius Areopagita de Eccleſiaſt. hierarch. cap. 2. p. 1. & p. 3. Hunc ita accedentem divina Majeſtas in ſui conſortium intus admitit, eique lucem ſuam perinde atque ſignum aliquod tradidit, ſanctum efficiens, & Sanctorum ſortis, ordinis- que participem. Baſilius Magnus exhortatione ad Baptiſmum, Cyrillus Alexandrinus in præfat. catecheſeon anno 370. Magnum ſane eſt propoſitum hoc baptiſma, captivitatis liberatio, peccatorum remiſſio, mors peccati, anima regeneratio, veſtimentum candidum, ſignaculum Sanctum, & indelebile. Et catecheſi 3. 16. & 17. Gregorius Nazianzenus orat. 40. in Sanctum Baſiſma, Epiphanius hæreſi 8. Joannes Chryſoſtomus orat. 2. in epist. ad Ephes. Thodoretus ad cap. 1. poſter. ad Corinth. & ad cap. 1. ad Ephes.

Aſſerunt etiam Patres Latini. Ambroſius de Spiritu ſancto lib. 1. cap. 6. & de iis, qui myſteriis initiantur cap. 7. Auguſtinus de baptismo lib. 6. cap. 1. & contra Creſconium lib. 1. cap. 30. & in Joannem tr. 6. & epist. 50. ad Bonifacium, loquens de hæreſi ad Eccleſiam redeuntibus, & contra Epistolam Parmeniani lib. 2. cap. 13. Primafius ad cap. 1. ad Ephes. & cap. 4. in quo ſignati eſtis. Novum ſignum habere cepiſtis. In die baptiſmi ſignaculum Spiritus ſancti accepisti. Gregorius Magnus lib. 2. epist. 32. & lib. 12. epist. 32. Haymo ad cap. 1. poſter. ad Corinth. & ad cap. 1. ad Ephes. Anſelmus ad cap. 1. ad Ephes. Guilhelmus Alvernus de Sacramento Confirmationis Innocentius III. in cap. majores de baptismo Thomas Aquinas 3. p. 9. 63. ar. 1. Ricardus de Mediavilla lib. 4. ſent. diſt. 5. art. 2. quaſt. 1. Joannes Scot. in reportationibus ſuper 4. ſenten. diſt. 6. q. 8. Nicolaus Lyranus ad cap. 1. poſter. ad Corinth. & ad cap. 4. ad Ephes. Auguſtinus Triumphus de poeſt. Eccles. q. 58. ar. 7. Concilium Horentinum in decreto Eugeniis, Tridentinum ſeſſ. 7. can. 9. de Sacram. in genere, eſtque de fide.

Confirmatur. Hæc Sacramenta non possunt reitari. Ergo cum ipsa quoque conferant gratiam, & gratia possit semper augeri, debent habere aliquam repugnantiam ex parte effectus, quia nimirum conferant aliquid, quod nec augeri, nec multiplicari possit. Hoc autem est character.

Atque hinc colligitur contra Vasquez 3. p. disp. 134. cap. 2. esse de fide, quod character sit aliquid reale in anima. Et etiam contra Durandum in 4. disp. 4. q. 2. num. 11. qui vult esse respectum rationis. Nam Concilium Florentinum, & Tridentinum locis citatis definiunt, quod character imprimatur in anima indelebiter, ac proinde convenit animæ, nemine cogitante, ac permanente. Quod non esset verum, si esset respectus rationis. Sed de his utque huiusmodi aliis jam diximus antea.

De contemptoribus censurarum Ecclesiasticarum alibi dictum est. Aliquando abjurant de levi, aliquando de vehementi secundum gradum suspitionis. Unde ex voto Congregationis Inquisitionis Cremonensis fuit habitus pro suspecto de vehementi de hæresi quoad articulum censurarum & clavium qui dixerat: *Anco li scomunicati mangiano*, & quod, non, obstante censura missam audiebat, teste Carena p. 2. tit. 17. §. 2. num. 5.

Quid autem dicendum sit de infordescensibus per annum in excommunicatione, aliisve censuris Ecclesiasticis, saltem quando essent excommunicati pro crimine hæresis, alibi etiam dixi. Nam licet de jure certum sit quemlibet infordescens in censuris etiam pro causa vili, esse de hæresi suspectum, ut ex S. Concilio Trid. sess. 25. capit. 3. de reformatione. Quod tuentur Doctores, quos sequitur Castropal. tom. 1. tr. 4. disp. 4. pun. 2. num. 5. Carena tit. 8. §. 4. num. 16. Unde Campanilis in diversor. jur. Canon. rubr. 11. cap. 15. num. 31. ait, quod infordescens ex quacunque causa per Episcopos sive Inquisitores citari possunt, tanquam de fide leviter suspecti. Non posse autem condemnari, ut hæreticos, sed cogi posse ad se purgandum, ut suspectos de levi, tradit Sayr. de censur. lib. 2. cap. 10. numer. 10. Ugolin. cod. tit. tab. 1. cap. 14. §. 3. num. 3. Rubeus in repet. cap. per vestras in princ. §. 18. num. 24. de donat. inter vir. & uxor. Gonzal. in regul. Cancel. glos. 15. num. 108. qui ita intelligi ait Tridentinum. Quod si purgare se noluerint, & pertinaciter perseveraverint in excommunicatione, fiunt suspecti vehementer, etsi in eo statu persistant alio anno, declarandi erunt hæretici, tanquam ex violenta præsumptione, Pegna p. 1. direct. q. 47. num. 7. & 8.

De consuetudine tamen contra infordescens in excommunicatione lata ob aliam causam, quam hæresi S. Officium Inquisitionis non procedit. Quomodo autem procedat contra infordescens in censura, lata in causa hæresis, vide integram consultationem nostram 18. tom. 7. 37.

Qui Eucharistiæ sacramentum, quod ad refectio- nem spirituales est institutum, ad corporalem satisfactionem adhiberet, ex hoc facto suspicionem hæreticis saltem de levi, ab Inquisitoribus puniendam præstaret, atque adeo saltem de levi ad abjutandum cogi poterit. Nam ageret quod directe opponitur primario fini hujus Sacramenti, qui est spiritualis nutritio, ut habetur in Concilio Trid. sess. 13. cap. 2. per quod damnatur hæresis Armenorum dicentium, quod cibus Eucharistiæ, soli corporis salutis prodest. Hinc tale factum ab Inquisitione Sicula fuit qualificatum, ut hæreticale, & in publico actu fidei celebrato Panormi sub die 30. Novembris 1638. post abjuracionem de levi, fuit reus verberibus ple- xus, & ad triennalem carcerem damnatus.

Infirmus, qui petit, ac sumit sciens, en scandalum aliis præbeat, hostiam non consecratam, esse de hæresi vehementer suspectum, inquit Albertin. in rubr. de hæres. in 6. q. 13. num. 66. ac seqq. nisi constet, se

hostiam non consecratam sumpsisse ob magnam reverentiam, quam habet in Sacrosanctam Eucharistiam. Repertorium verò Inquisitor. v. hæresis §. 4. ait sapere hæresim manifestam. At Simanchas de cath. instit. tit. 30. rubr. de hæres. num. 19. sentire videtur, hunc infirmum esse de hæresi valde suspectum, cum non sit credendum, catholicum hominem decedere unquam velle, nisi accepto prius illo divinissimo viatico. Igitur puto compellendum esse ad abjurandum de vehementi.

Celebrans Missæ Sacrificium, vel ministrans pœnitentiæ Sacramentum in presbyteratus Ordine non constitutus abjurare debet de vehementi, quia est de hæresi vehementer suspectus. Nam regulariter quicumque Sacramentis abutitur, redditur suspectus vehementer de hæresi, ut patet ex Constitutione Pauli IV. in hæc verba. *Nos in animum inducere nequeunt* &c. Missam celebrans, vel sacramentum pœnitentiæ ministrans, cum Sacerdos non sit, abutitur his Sacramentis, existimans saltem facto ipso, alios præter Sacerdotes, posse illa sacramenta administrare. Ergo est non leviter, sed vehementer de hæresi suspectus, ac de vehementi abjurare cogendus est. Facto enim ipso catholicam veritatem impugnat, ut ait Gregorius XIII. in sua Constitutione, hisce præsertim temporibus, quibus hæretici temerè audent proferre, quod etiam seculares horum Sacramentorum sunt ministri, ut apud Bellarmin. tom. 2. contr. lib. 1. cap. 24. & 25. Atque ita docent Pegna in direct. par. 2. com. 81. Delrius lib. 5. magic. sect. 12. & 15. Ricciul. de jure person. lib. 5. cap. 11. num. 7. Franc. Leon in thes. for. Eccles. p. 3. cap. 37. num. 35. Delrius lib. magic. sect. 15. & lib. 3. p. 1. q. 3. sect. 1. Salel. lib. 5. cap. 5. num. 386. Carena p. 2. tit. 11. §. 1. num. 3. ac servatur in S. Romana Inquisitione.

Hinc cum N. N. inquisitus in S. Officio Mediolanensi, quod celebraverit bis in die, examinatus, falsus fuisset, & antequam discederet spontè deposuisset, Missam celebrasse, cum non esset Sacerdos, unde carceribus mancipatus factusq; diligentis ex Officio, repertum fuit, eundem audivisse etiam confessiones sacramentales, factis defensionibus, fuit declaratus à Smo. sponte comparens, prævia abjuracione de vehementi. Quod verò ad celebrationem bis in die Sanctissimus illum damnavit ad Ergastulum per biennium, non autem nomine S. Officii, cum ad S. Officium non spectet huiusmodi cognitio, nisi in casu, de quo alibi.

At in Hispana Inquisitione huiusmodi rei habentur tantum suspecti de levi, teste Soufa in aphor. lib. 1. cap. 32. num. 14. & Castropalao d. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 16. §. 9. num. 2. Quod etiam servatur in Inquisitione Sicula, ut testatur Diana p. 4. tr. 7. resol. 91. nisi tamen ex qualitate personæ ac circumstantiæ suspicio de vehementi oriretur, ut si reus esset de Provincia infecta hæresi Lutherana. De pœnis in hos delinquentes alibi diximus.

Sed quid si non Sacerdos confessionem audiat, sed absolutionem non impertiat? Rodriguez tom. 2. quest. regul. 28. art. 2. Roderic. à Cugna de confess. sollicit. quest. 13. num. 14. Sanctarel. de hæres. cap. 42. dub. v. num. 5. Barbos. in cap. 1. numer. 7. de Cler. non ord. ministr. Joannes Sanch. in select. disp. 11. numer. 36. Diana p. 4. tr. 7. resol. 11. Carena p. 2. tit. 11. §. 3. num. 14. & Alberghin. in nam. qualific. cap. 25. n. 7. asserunt, Constitutiones Pontificias locum non habere in eo, qui cum presbyter non sit, confessiones audit, nisi simul absolvat. Colligunt id ex illis verbis constitutionis Gregorii XIII. & confessiones audire, & absolutionem impertiri. Requiritur ergo copulativorum concursus. Item ex Constitutione Clementis VIII. in qua fit mentio de Constitutione Pauli IV. & Sixti V. circa eandem materiam. In ea siquidem sic habetur: *Dum sci-*

licet iniquè sibi assumant gradum Sacerdotalem, & auctoritatem absolvendi à peccatis. Probatque id Carena; quia ideo in dictis Constitutionibus horum criminum rei iudicio Inquisitorum subiiciuntur, quia factò catholicam veritatem impugnant, ingereudo se in administrationem Sacramentorum, cum Sacerdotes non sint. At qui non absolvit, nullum administrat, neque administrare intendit Sacramentum. Igitur talis non erit obnoxius pœnis dictarum Constitutionum. Confirmant. Quia huiusmodi Constitutiones sunt maxime pœnales. Ergo potius sunt restringendæ quoad fieri potest.

Existimat tamen Alberghinus *locat. cit. numero 10.* quod licet non Sacerdos audiens confessiones, & non absolvens, non subiiciatur pœnis latis in Constitutionibus Pontificiis, ex alio tamen capite ab Inquisitoribus pœna extraordinaria puniri potest, & ab iis causa cognosci ob injuriam, quam infert Confessionis Sacramento. Quod antea dixerat Joannes Sanch. *eo loco.* Unde observat Carena *titulo 17. §. 2. numero 9.* Quod S. Officio puniri debent qui per jocum confessiones audiunt.

Hiscæ tamen non obstantibus tenendum est cum Sousa *in opusc. de sollic. tr. 2. cap. 9. num. 3. 4. & 7. & in aphor. lib. 1. cap. 33. numero 3.* & cum Freira *de confess. sollic. quest. 13. numero 36.* ac Trimarch. *de confessar. abut. Sacramen. pœnit. disputatione 7. sectione 2. numero 11.* qui tradunt præfatas constitutiones habere locum etiam in audiente confessiones, etsi non absolvat. Nam licet Pontifex Gregorius in sua Constitutione prius utatur illis verbis: *Confessiones audire, & absolutionem impertiri*, postea tamen utitur his verbis: *Confessiones audiunt.* Priora autem verba, quibus connectit confessionem & absolutionem sunt in parte narrativa Constitutionis, posteriora verò in parte decisiva, quæ ostendunt intentionem ac voluntatem Pontificis. Ego autem hanc subjungo rationem. Quia non Sacerdos, audiens confessiones, & non absolvens, factò catholicam veritatem impugnât. Nam censetur, quod nedum credat cum hæreticis, asserentibus, quod etiam seculares sunt Sacramenti pœnitentiæ ministri, sed quod hoc Sacramentum in sola confessione consistat, non in absolutione. Quod est summè hæreticale ac summè injuriosum Sacramento pœnitentiæ, quod formaliter etiam consistit in absolutione, ut forma, & in actibus pœnitentis, ut materia, ut desumitur ex Concilio Trident. *sessio 14. cap. 3.* ac D. Thoma 3. *parte questione 84. articulo 2. & 3. ibique Cajetano.* Et ita tunc tenendum est ex Decreto Urbani VIII. quo declaravit anno 1640. in Constitutione à se edita contra celebrantes, vel confessiones audientes, non existentes Sacerdotes, suam intentionem fuisse ac esse comprehendere, ac comprehensos fuisse, ac esse, non solum illos, qui ad presbyteratum non promoti confessiones Fidelium audiunt, & absolutionem impertiuntur, sed etiam illos, qui confessiones præfatas audiunt absque eo, quod verba absolutionis proferant, & absolvant. Ideoque debent abjurare de vehementi.

Pariter in Hispana Inquisitione in sacris Ordinibus ordinari, ac Regulares professi matrimonium contrahentes abjurant de levi, nisi qualitas personæ, ac circumstantiæ concurrerint, ut esset necesse ad abjurandum de vehementi illos cogere, ut si Clericus in Sacris, vel Religiosus professus esset de regione infecta hæresi Lutherana. Nam tunc redderetur suspectus ratione suæ regionis, ut testatur Simanch. *de cath. inst. tit. 40. n. 6.* & in Enchirid. *tit. 12. n. 6.* Castropal. *p. 1. tr. 4. dis. 8. p. 16. §. 8. n. 2.* ac Diana *p. 4. tr. 7. res. 5. n. 3.* Unde communiter huiusmodi rei non torquē-

tur, ut observat. *Castrop. n. 8.* & puniuntur eadem pœna, qua polygami, & aliquando graviore ob suspicionem Lutheranae hæresis. Ordinarie tamen imponitur eis abjuratio de levi, tanquam de hæresi leviter suspectis.

Verum in Italia, aliisque locis huiusmodi rei abjurare solent de vehementi. Quia male sentire censentur de Ecclesiæ Sacramentis, suntque de hæresi vehementer suspecti, ut per Pegnam, *p. 2. com. 81.* Farinac. *de hæres. q. 178. n. 68.* Carenam *p. 2. tit. 17. §. num. 10.* Simanch. in *Enchir. tit. 12. num. 1.* & Canteram *quest. crim. de her. num. 70. & seq.*

Idem dicendum est de marito, qui uxore vivente, sacros Ordines suscipit, nisi ipsa in monasterium de illius consensu prius ingressa fuerit, & professionem emisit. Nam eadem pœna punitur qui post sacros Ordines susceptos uxorem ducit, ac qui post consummatum matrimonium sacros Ordines recipit, ac proinde debet cogi ad eandem abjuramentum de vehementi. Parum enim refert, an matrimonium Ordines sacros subsequatur, an illos præcedat, cum in utroque casu & Sacramento matrimonii, & Sacrorum Ordinum, & Clericorum cœlibatui par fiat injuria, ut animadvertit Simanch. *de cath. inst. 9. tit. 40. n. 14.* Farinac. *de hæres. q. 183. n. 73.* Carena *loc. cit. n. 12.* & nos alibi, ubi & de Græcis differuimus.

Quid autem sentiendum sit de Clerico in sacris constituto, ac de Religioso professio, in sacris constituto, ac de Religioso professio, qui matrimonium non contrahit, sed tantum sponsalia? *Ricc. in p. var. res. 373.* negat, hoc crimen spectare ad Inquisitores. Quia aliud est matrimonium, aliud promissio matrimonii. Aliud illud contrahere, aliud promissio de illo contrahendo *cap. penult. de elect. in 6.* ubi Glos. *v. exprimendum.* Ac ideo nulla est ei abjuratio injungenda.

In Inquisitione verò Hispana, ubi delictum attentatum de polygamia dubitatur, an pertineat ad Inquisitores, potest esse specialis difficultas. Negat item Sousa *in aphor. l. 1. cap. 33. num. 6.* conjugatum contrahentem sponsalia cum secunda reddi suspectum de fide. Unde Diana *p. 4. tr. 8. resol. 4.* ait, determinationem huius casus poscendam esse à suprema Hispaniarum Inquisitione. Asserit tamen Trasmiera *lib. 2. q. 3. n. 16.* inquit hoc crimen ad Tribunal Inquisitionis pertinere, eodemque fere modo sentiendum esse ait de Religioso professio aut Clerico in sacris constituto, sponsalia celebrante *lib. 3. q. 12. n. 23.* maxime quando reus ita delictum attentaverit, ut omnino id re certò effecisset, nisi forte impeditus esset, vel quia innotuit ejus prava voluntas, vel alia de causa; secus autem si ex se resipiscens desierit hoc scelus perpetrare.

Verior sententia est, ac usu recepta in S. Tribunalis Inquisitionis Romanæ, quod sic contrahens sponsalia, ut suspectus de hæresi subdatur foro & iudicio Inquisitorum, ut per Costam *de remed. subsid. remed. 15. n. 18.* qui alios adducit, Diana *p. 4. tr. 7. resol. 4. n. 10.* Carena *p. 2. tit. 5. §. 6. n. 33.* Nam certum est, quod hic verè voluit uxorem ducere, sicque abuti Sacramento matrimonii. Ex quo abusu oritur suspicio hæresis. Et quævis revera non ducat uxorem, dum contrahit sponsalia, ostendit, quod est dispositus ad illam ducendam. Quod sufficit, ut censetur de hæresi suspectus. Nam crimen hæresis etiam sola mente, ac prava intentione perficitur, ut per Menoch. *de arbitr. cas. 370. num. 7.* cumque sit leviter suspectus de hæresi, quia in eo non intervenit abusus Sacramenti, ex quo oritur vehementis suspicio hæresis, sed tantum prava animi dispositio ad abusum Sacramenti, debet saltem abjurare de levi. Qua de re etiam infra.

Polygamus, qui, vivente prima uxore, aliam duxit, solet in Hispania abjurare de levi. Simanch. *de cath. inst. tit. 40. n. 6.* Gutierrez *l. 1. p. quest. 8. n. 1. & seq.* Carena *p. 2. tit. 5. §. 11. n. 57.* & Trasmiera *de polyg. l. 2. q. 1. n. 29.* Rationem

nem adducunt, quia Hispani solum respiciunt ad libidinem, & concupiscentiam polygami, quæ regulariter solet esse prima causa impulsiva, & origo tale facinus perpetrandi.

Et quidem libido jam olim Hispaniam durissima septem seculorum involvit servitute. Cum Rodericus Rex Cavam, Juliani Comitis filiam virginem, quam neque gratia flectere, neque blanditiis fallere, neque minis frangere poterat, invitam atque reluctantem vitavit. Julianus enim à filia acceptæ injuriæ sensu in furem acta animatus, ut contumeliam suæ familiæ illatam vindicaret, legiones Arabum ac Mahumetanorum ab oris Africæ in Hispaniam accersivit, & ultionem privatam cum patriæ prodicione, & jugo peregrino, quod sub Ferdinando postremo vix tandem excussum est, nefando scelere conjunxit, Joannes Mariana *de reb. Hispan. lib. 6. cap. 21.* Renat. de Lusitania *de Imper. increm. lib. 1. cap.*

3. *num. 5.* Et ne antiquis inhæream, nuper Antonius Prior Cratensis anno 1492. cum in Regno Portugalliæ post tot acceptas clades, publice non amplius esset tutus, in mediis tamen calamitatibus nondum lasciviæ oblitus erat, & matronæ honestæ difficulter contra ipsius libidinem se tuebantur, Conestag. de Portugal. & Castel. conjunct. *libro. 9.* Hanc insatiabilem gentis salacitatem tum alia hodie ostendunt plurima, tum maxime Urbs Valentia, ubi reus illicita tanta licentia dominatur, ut meretricia opera nullibi sit honoratior, atque libido tam habitatione, quam vestitu, ac famulatio præ honestate habeat prærogativam. Et in Lusitania multi, ut quæstum faciant è vernis natis, ancillas tanquam columbas alunt, quarum concubitu adeo non offenduntur, ut etiam admiffariis gaudeant, cum partus ventri cedat.

Aiunt tamen, quod si polygamus originem trahit ex gente Mahumetana, vel è regione hæresi Lutherana vel Calviniana infecta, tunc etiam in Hispana Inquisitione præsumitur, quod sectam sequatur Mahumeti, vel dogma Lutheri, aut Calvinii, Simanch. *d. tit. 40. numer. 4.* & in tali casu vehementer oriretur hæresis suspicio contra hujusmodi reum, ut per Locat. *in Judicial. v. hæreticus n. 22.* & Trasmier. *loc. cit. numer. 4.* qui *num. 31.* subdit, esse etiam de vehementi suspectum in Hispana Inquisitione, qui plures, quam duas eodem tempore contrahit nuptias.

Contra hanc praxim, & contra doctrinam traditam à Trasmiera arguit Carena *par. 2. d. tit. 5. numer. 58.* primò, quod minus consequenter in hac re loquuntur Doctores Hispani, qui cogunt polygamos ad abjurandum tantummodo de levi, & sortilegos, qui abutuntur sacramento Baptismi, imagines scilicet baptizando, abjurare faciant de vehementi, cum par ratio militet in utroque casu.

Secundo, quia si ex simplici, & unica polygamia oritur suspicio levis de hæresi, non poterit ex duplici polygamia resultare vehemens suspicio. Ex duabus enim levibus suspicionibus non confurgit suspicio vehemens, sicuti neque ex duabus vehementibus suspicio violenta, Farinac. *de hæres. q. 195. num. 24.*

Ad primum argumentum respondet nonnemo, quod dispar est ratio. Nam ideo baptizans imaginem est de hæresi vehementer suspectus, quia præferebat aliquid, quod est hæresis manifesta, ut quod illæ imagines sint capaces Sacramenti Baptismi, ut per Pegnam *par. 2. direct. com. 67.* At in polygamia consideratur, quod in delictis, circa carnis fragilitatem versantur, videtur po-

tissimum locum habere depravata voluntas, quæ mentem sæpe excæcare, & consilium obnubilare solet. Præterea sæpe imagines baptizans illis utitur ad sortilegia perpetranda, quæ omnia reddunt operantem de hæresi manifeste suspectum; siquidem nisi is crederet, talia Sacramenta habere virtutem ad maleficiorum operationem, illa non adhibuisset. At in polygamiis non videtur manifeste hæc deordinatio mentis, sed tantum inordinatus affectus voluntatis & concupiscentiæ propter libidinem.

Et ad secundum. Quicquid sit, an ex duabus suspicionibus de levi oriatur una suspicio de vehementi, ut docet Locatus *in Judic. v. abjuratio numer. 1.* quod neque Farinacius *loc. cit.* absolute negat, sed tantum aliis cogitandum relinquit, quia illi durum videtur, nec tamen negat, quin ex duabus vehementibus suspicionibus oriatur suspicio violenta, sed tantum ait Farinacius, eum, qui abjuravit de vehementi, si secundo lapsu non nisi de vehementi suspicione constiterit, non debere dici relapsum. Solum aiunt, quod reiterans illicitas nuptias polygamus redditur de vehementi suspectus de hæresi. Quia magis abutitur sacramento matrimonii, & majorem illius contemptum habere videtur, ac magis depravata voluntas in hujusmodi reo apparet, ad eum plane modum, quo de blasphemantibus hæreticaliter docet Eymeric. *p. 2. direct. quest. 41. numero 5.* & Repert. Inquis. *v. blasphemia*, ubi dicitur, quod qui pluries ac frequenter in ludo, ac extra ludum in tales blasphemias prorumpit, debet cogi ad abjurandum, ut vehementer suspectus juxta *cap. accusatus sub initio de hæres.* Si autem non frequenter, sed raro, tunc videtur abjurare debere, ut leviter suspectus juxta *idem cap. accusatus.* Pari ratione qui unicam committit polygamiam, considerans Inquisitio Hispana carnis fragilitatem, ejusque concupiscentiam ex depravata tantum voluntate, habetur leviter de hæresi suspectus, cum verò quis plures, quam duas contrahit nuptias, erit de vehementi suspectus, quia præter inordinatum affectum voluntatis, magis manifestatur deordinatio mentis, majorque contemptus Sacramenti matrimonii.

Neque absurdum existimari debet interdum ex delicto semel commissio oriri levem suspensionem ex iterato autem vehementem, quod quidem aperte asserit Eymeric. *loc. cit. quest. 56. num. 10.* & probat ex Concilio Tarraconensi, ubi habetur, quod qui dicit, vel facit aliquid contra fidem, & hoc semel, suspectus sit leviter de hæresi. Qui autem bis, vel ter suspectus sit de hæresi vehementer. Qui autem pluries ac frequenter, suspectus sit de hæresi vehementissime. Hæc de praxi Hispanæ Inquisitionis.

At in supremo Tribunali Sanctæ Inquisitionis Romanæ polygamus semper abjurare solet de vehementi, quia præsumitur male sentire de Sacramento matrimonii, ac opinari licitum esse plures uxores simul ducere, prout sentiunt Anabaptistæ, Lutherani, Mahumetani, alique, ut per Farinac. *de hæres. quest. 178. num. 68.* Gerson, *in tr. de potest. consid. 12.* Simanch. *de cath. instit. tit. 50. num. 27.* & Enchir. *tit. 41. num. 3.* Albert. *de hæres. quest. 34. num. 46.* Pegnam *p. 2. com. 80.* Delirium *lib. 5. magic. sect. 12.* Fernandez de Othero. *q. jur. par. 3. quest. 9. num. 4.* Carenam *loc. cit. num. 58.* ubi refert, quatuor polygamos Romæ in Ecclesia S. Mariæ supra Minervam abjurasse de vehementi die 18. Maii 1597. Si enim sortilegus ex amore abutens Sacramento Eucharistiæ, vel Olei consecrati, vel Baptismi, regulariter est suspectus de

vehementi, ita etiam præsumendum est de abutente Sacramento matrimonii, de hæresi esse vehementer suspectum. Atque ita etiam declaravit sæpius S. Congregatio S. Officii, præsertim sub die 7. Martii 1602. Et sub die 4. Septembris 1614.

Rationem autem cur Romana Inquisitio imponat polygamo abjuramentum de vehementi, illam aiunt Doctores Hispani esse, quia observat, infectionem hæresis, Hispana verò libidinem, vel cupiditatem, ut præ cæteris ait Trasmiera *loc. alleg. nu. 1.* quia nimirum apud Inquisitionem Romanam plures inventi sunt, qui ideo polygamiā contraxerint, quia hæresi, aliove errore laborarent, quare merito talis animadversio in illa est inducta. Apud verò Inquisitionem Hispanam, quia, ut plurimum, huiusmodi polygami libidine aut avaritia ducti, quæ miseros homines cogunt *transcendere fines*, ut ait Lucret. *lib. 3.* hoc scelus committunt, propterea majori misericordia tractantur. Vel etiam ex juris præsumptione id provenit, attenta gravitate, ac frequentia huius delicti, & quod Lutherani Italiæ propinqui ex una parte, & Turcæ ex alia, qui admittunt pluralitatem uxorum, merito ac prudenter Summi Pontifices præsumpserunt, hoc delictum ex hæresi Lutherana, vel infidelitate Turcica provenire, & ideo tales delinquentes, ut suspectos de vehementi habendos esse. Quare attendens Romana Inquisitio periculum, quod hæretica labes inducere solet, ubi periculum hæresis est, contra illam præsumit; Hispana verò Inquisitio flammam considerans, quas luxuria excitare solet, ac mentes perturbare, humanæ fragilitati indulgentius compatitur, ut per Tramicram *loc. cit.*

Hoc discrimen, ut tandem aliquando ingenuè loquar, mihi non placet. Nam suspicio hæresis de vehementi in polygamo resultat ex facto ipso, ut probavi in *primo tomo*. Unde licet per torturam intentio purgetur, adhuc tamen remanet abusus Sacramenti, & sacrorum rituum Ecclesiæ, abjuramentum de vehementi coercendus. Cætera per injuriam imponuntur Italis. Nam ut nihil loquar de Christianis novis, quo nomine Lusitanorum bene magna pars veniunt, qui avitam Judaicam religionem à maioribus illorum, mortis, exilii, servitutis, & aliorum periculorum metu, lingua quidem jurantibus, sed mentem injuriam gerentibus desertam, adhuc animo retinent, christianam autem actibus fingunt, servantque, tanquam legibus jussam, non tanquam Deo gratam. Vide de hisce Hier. Conestag. de Portugal. & Cast. conjunct. *lib. 1.* Quis hodie populus tot *Renegatos*, sic appellantur illa hominum portenta, quæ, Christi sacris impie repudiatis, ad diaram vasserrimi imposturis Mahumetis superstitionem desciscunt, quod christianum Imperium tot Christi hostes hodie parturit. Quis putet bonam Hispaniæ partem contagio Mahumetismi laborare? Quis credat in bello illo Africano, quo Sebastianus Rex Portugalliæ, ætate ac prudentia fere puer, funesto prælio occubuit, Molejum Molucum, Mauritaniæ Regem in exercitu suo quindecim circiter millia militum Renegatorum, & eos plerosque ex Andalusia oriundos, habuisse? Nicol. Clenard. *epist. lib. 1. ad Latom.* anno Christi 1578. Conestag. *loc. cit. lib. 2.* Itaque creditu est multo facilius, non amore, neque avaritia, cæterisque pravæ mentis cupidinibus in polygamiā ruere Hispanos, sed abusu sacramenti matrimonii ob suspensionem Mahumetanam, etsi ante, ut ipsi aiunt de Italis, Mahumerem ac Lutherum essent polygami.

At nil mirum, cum Hispanorum jactationes non semel audiantur, quibus homines supra alios scilicet Religionis amantes in invidiam aliorum Regum,

Principumque tam diu gloriati sunt, quod nunquam paci cum hæreticis, quos ipsi vocant, subscripserint, sitque Hispaniæ dominationis lex fundamentalis, ut nonnisi Catholicos ferat subditos, ut ex Concilio Toletano VI.

Hinc Recaredo Regi Hispaniæ ab universo Concilio Toletano tertio sub annum 589. sic acclamatum legimus: *Cui à Deo æternum meritum, nisi vero Catholico Recaredo Regi? Cui à Deo æterna Corona, nisi vero orthodoxo Recaredo Regi? Cui præsens gloria, & æterna, nisi vero amatori Dei Recaredo Regi? Ipse novarum plebium in Ecclesia catholica Conquisitor. Ipse mereatur veraciter Apostolicum meritum, qui Apostolicum implevit Officium. Ipse sit Deus, & hominibus amabilis, qui tam mirabiliter Deum glorificavit in terris.* Nota munus Conquistorum in Regibus Hispaniarum ex hoc Concilio. Idem in Concilio Toletano sub anno 597. *Christianissimus* vocatur, quemadmodum & anno 599. in Concilio Barcinensi.

Similiter autem & Cinthilanus Gothorum in Hispania, Galliaque Rex à Concilio Toletano Sexto cap. 19. *Christianissimi* appellatione ornatur anno 648. Sed & Sisetuthum Regem anno 616. pulsus ex Hispania Judæis, *Christianissimus* cognominatum fuisse gravissimi Scriptores fidem faciunt. Regem Ervigium Leo Papa anno 684. *præcellentissimus*, atque *Christianissimus* Regem appellat. Gregorius quoque septimus Ramirum & Sanctium tertium Aragonorum Reges *Christianissimos* vocat. Quo titulo similiter Alfonso magnus Legionis, & Castellæ Rex à Joanne Papa octavo afficitur.

Carolus Magnus anno Domini 813. in Moguntino Concilio *Christianissimi* appellatione honestari, Papyrius Massonius, homo Gallus, assentientibus aliis historicis, annotavit. Sed is nempe honos, non tanquam Regi, verum ut Imperatori, tum non nisi à provinciali Concilio, delatus fuit. Imperatoribus enim id cognomen ab Ecclesia tribui solere, ex Conciliorum veterum actis, & sanctorum Patrum scriptis apparet. Itaque Caroli Magni posteris, qui non simul Imperatores essent, eum titulum nusquam tribui legimus. Joannes Papa XXII. Clemens V. Bonifacius VIII. & Martinus V. constanter *Illustres* Galliæ Reges, nunquam verò, quod constet, *Christianissimos* appellant. Et Pius secundus in Mantuano Concilio anno 1460. Carolus VII. Galliæ Regem primum fuisse testatur qui ultro sibi adscito *Christianissimi* titulo cæteris se Principibus omnibus præferebat.

Verum quoniam amplius, ac dignius Catholicis, quam Christianissimi nomen videtur, cum qui Catholicus sit, eum jam Christianum esse, omnes intelligant. Quam ob causam Christi Ecclesiam, non Christianam, sed Catholicam in fidei Symbolo Apostolis vocare visum fuit; propterea Ecclesia appellationem suam cum Hispaniæ Regibus honoris causa communicare voluit, ut qui Regem Catholicum nominari audiunt, statim de Hispaniæ Rege sermonem esse sciant.

Alfonsum primum Hispaniæ Regem, Pelagii Regis generum, tumuli ejus inscriptio Catholicum nominat, quod ipsum omnes variarum nationum scriptores faciunt, & Cardinalis Baronius, minime alioquin in Hispanos ambitiosus, duplici titulo id ei cognomen asserit sub anno 704. Primum quia Catholicam propagavit Religionem. Deinde, quoniam successerit Recaredo, cui totius Concilii acclamatio eum honorem prius detulerat. Subinde verò Alfonsi successores eodem cognomine insigniri solitos, tabulis & monumentis publicis, quæ hodieque extant, doceri potest, nominatimque ex Castellæ Regibus Ordinum

nium primum circa annum 827. Sanctium Crassum 930. Alfonsum sextum 1066. Alfonsum Octavum 1160. Joannem primum 1379. Ex Aragoniis verò Petrum primum circa annum 1094. & Petrum secundum 1203. Id etiam hodie Carolo primo Hispaniarum Regi propter veram apud Deum, hominesque gloriam divino munere à tot Regibus ad se propagaram, omnino faciendum esse intelligit.

Et nihilominus utraque praxis hoc S. Congregationes decreto conciliari potest: In crimine polygamiae si Curia secularis prævenerit, Inquisitor debet examinare polygamum in spectantibus ad fidem, & super intentione illum abjurare faciet de levi, vel de vehementi juxta facti qualitatem. Postea sinat, ut Curia secularis, quæ prævenit in carceratione exequatur poenam triremium 14. Maij 1592.

Idque interim advertendum est, quod ibi polygamus habetur solum, ut suspectus de levi, si semel delinquat, non debet haberi, ut suspectus de vehementi ex eo, quod pluries delictum polygamiae committat. Nam doctrina illa Locati eo v. *abjuratio* num. 1. & v. *suspicio* num. 18. quod ex pluribus suspicionibus de levi consurgat suspicio de vehementi, & ex duabus vehementibus suspicio violenta, merito fuit judicata dura à Farinacio de *hæres.* q. 195. n. 24. Et quidem non est in jure fundata, & præcipue quantum ad suspensionem violentam, ex qua reus puniri potest poena ordinaria. Quia hæc non potest locum habere, nisi in casibus in jure expressis, cum solius Principis sit decernere quod & quando ex præsumptione possit reus vel tradi brachio seculari, vel ex rigore poena ordinaria puniri.

Etenim multiplicatio actuum, qui non sunt necessario ex hæresi, sed possunt esse ex multiplici alia causa, si actus tales sunt, quod ex uno non oritur, nisi levis suspicio, idem dicendum est de aliis cæteris paribus, & sic multiplicantur leves suspensiones; sed ex illis disparatis, & quæ non habent inter se connexionem, & rationem partis non consurgit una integra suspicio, quæ sit vehemens, sed unum aggregatum per accidens ex pluribus suspensionibus & multiplicatio individuorum unius speciei non constituit speciem aliam distinctam. Ideoque, licet aliquis ter, quater, & amplius sit polygamus, abjurat tamen in Italia de vehementi, & sicut gravius peccavit, ita gravius punitur poena triremium septennali vel decennali, vel etiam gravius pro qualitate criminis. Unde qui abjurat de vehementi ac deinde cohabitavit cum secunda uxore, non obstante præcepto de non cohabitando, repetit abjuramentum, & damnatur ad triremes.

Potè dicendi sunt ac puniendi, ut polygami primò manifestus polygamus, qui sciens alterum conjugem vivere, contrahit matrimonium per verba de presenti cum alia. Quod est certum. Cum autem in *cap. Dominus de secund. nupt.* & in *cap. in presentia de sponsal.* statutum sit, ne Episcopi permittant matrimonio copulatos ad aliud matrimonium accedere celebrandum, donec certum nuncium recipiat de morte conjugum, ideo secundò ut polygamus punitur, qui ex præfensa morte alterius conjugis non servata forma *d. cap. Dominus, & cap. in presentia* contrahit cum altera. Nam saltem se exponit periculo polygamiae, & ideo ab Inquisitoribus est puniendus. Eiusdem enim speciei est peccatum illius, qui se exponit periculo delinquendi, & ejus, qui delinquit, Caren. p. 2. tit. 5. num. 31. ubi refert ex decreto S. Congregationis, mulierem, quæ, non servata dicta forma, contraxerat Cremonæ, fuisse coactam ad abjurandum de vehementi, & damnatam fuisse ad inserviendum hospitali per sex men-

ses, & Parochus, qui matrimonio interfuit, licet mulierem, quæ tenellæ erat ætatis, credidisset esse virginem, suspensus fuit ab officio per quinquennium, etsi ex benignitate supremi Tribunalis fuerit post sex menses restitutus.

In hoc autem casu inquirendum est, an conjux, qui prætenditur mortuus, fuerit verè mortuus tempore secundi matrimonii, alioquin secundum matrimonium neque irritum, neque validum poterit declarari, & interim conjuges separandi sunt, cum non liceat eis simul habitare *caput. 1. 2. 3. & 4. de spons. duor.* Facta inquisitione, si probetur, quod prior conjux vivat tempore, quo contractum est secundum matrimonium, hoc declarabitur nullum, & contrahens punitur, ut polygamus, sicut verè est polygamus. Nec poterit allegare bonam fidem, cum non bona, sed mala fides ac dolus præsumatur in eo, qui facit, quod non debet. Neque ignorantiam; quia cum hæc sit ignorantia juris, non admittitur in foro externo, nisi pensatis circumstantiis personæ, loci, & facti juxta notata à Doctoribus in *cap. ut animarum q. 7. de constit.* At si, facta disquisitione, constiterit, primam illam conjugem mortuam fuisse tempore secundi matrimonii, adhuc punietur, qui secundum matrimonium contraxit, non servata dicta forma, licet mitius, quia verè non est polygamus. Si verò mors prioris conjugis fuisset notoria & certa, ex eo tamen quod contraxerit secundum matrimonium, non declarata morte illius in foro Ordinarii, ut ex *d. cap. Dominus, & cap. in presentia fieri debet*, non punietur in S. Officio, ut mox dicetur in casu simili.

Cum igitur mors alterius conjugis debeat esse certa, & non sufficiat probabilis *d. cap. in presentia*, hæc certò prius probari debet. Nec sufficit ad mortem probandam unus testis de visu, nisi simul adsint testes, qui probent famam, & vocem publicam mortis, vel nisi ob loci magnam distantiam non possit haberi major probatio, ut per Sanchez lib. 2. de *matrim. disp. 26.* ubi late docet quomodo mors probari debeat, & per Carenam p. 2. tit. 5. §. 4. n. 25. qua de re nos alibi.

Unde presbyteri quidam inquisiti in S. Officio Mantuano de celebratione matrimoniorum plurium polygamorum sine legitimis probationibus, Sanctissimus declaravit, ut prævia interrogatione, an credant, vel crediderint, licere presbytero curam animarum agenti tempore belli, aut pestis, dum itinera sunt clausa, celebrare matrimonia, non factis diligentibus à S. Concilio Tridentino præscriptis. Si resæ responderint, damnentur ad carcerem triennem cum suspensione perpetua à cura animarum, & exilio à locis delictorum. Quod verò ad matrimonia, ut supra celebrata, mandavit verificari mors priorum maritorum, ac interim conjuges moneri, ne insimul cohabitent. Ita sub anno 1632.

Tertio punitur in S. Officio, qui prætextu nullitatis primi matrimonii, illa nullitate non declarata per Ordinarium, contraxit secundum matrimonium. Sed si nullitas prioris matrimonii non sit notoria, Inquisitor debet cognoscere de hac nullitate & in ejus foro est reus puniendus. Quod si, examinata causa, primum matrimonium repertum fuerit validum, punitur, ut polygamus, & secundum matrimonium declaratur nullum. Si verò primum matrimonium fuerit repertum nullum, adhuc ille punitur pro ejus temeritate, Farinac. de *hæres.* q. 178. num. 71. Masin. in *pr. p. 9. ass. 42.* & Caren. d. tit. 5. num. 31.

Et tamen in hoc casu, si primum matrimonium fuerit declaratum nullum, excusandum esse reum ab abjuramentum, vult Transmiera de *polyg. lib. 2. q. 7. num. 19.* Quod non approbat Carena d. n. 31. ea ductus ra-

tione, quia videtur dispositus ad contrahendum secundum, etiam si illud primum sit validum. Verum id non potest recte deduci. Quia ex quo contrahit secundum matrimonium ex eo, quod credit primum esse irritum, potius deducitur, quod non contraheret, se crederet validum. Aliam igitur rationem nos reddimus, quia ille temere contraxit secundum matrimonium, & se exposuit periculo polygamiae. In his enim non licet sequi opinionem probabilem vel probabiliorē, sed jus positivum, ac divinum, quæ, exigunt, ut non contrahatur secundum matrimonium, nisi nullitas primi sit certa, & ideo jura volunt, ut non contrahatur secundum, nisi declarata nullitate primi. Unde saltem ubi nullitas primi non sit indubitata, vel notoria, temere agit, qui secundum contrahit. Si verò nullitas primi matrimonii sit patens tunc si conjux convoler ad secundum, non præmissa declaratione primi, cognoscere de hoc delicto non pertinet ad Inquisitorem, sed ad Ordinarium, & punitur reus juxta dispositionem *cap. Cum in Apostolica de sponsal. Farinac. loc. cit. d. n. 71. Castropal. tr. 4. disp. 8. pun. 16. §. 8. n. 1. & Carena eo n. 31.*

At quid si nullitas primi matrimonii sit certa, sed non patens, quia fuit irritum ex defectu consensus? In hoc casu dicenti se non consensisse in primum matrimonium, non est credendum. Nam ejus assertio est contra ejusdem assertionem, qui in facie Ecclesiæ suum consensum præbuit, ab ea pro vero acceptum, & approbatum, ideoque in foro externo ei non creditur, nisi id probet ut diserte Sanchez *lib. 2. disp. 33. num. 3. & disp. 45. q. 1.* ubi tradit indicia & conjecturas, ex quibus defectus consensus possit probari. Ex hoc igitur defectu non licet conjugi transire ad secundum matrimonium, nisi in judicio Ecclesiæ prius nullitas fuerit declarata, ut firmat idem Sanchez *d. q. 1. num. 13.* Quare, si non probet defectum consensus in primum matrimonium, & contrahat secundum, habebitur pro polygamo, & abjurabit, punieturque juxta delicti qualitatem.

Si quis verò contraxerit matrimonium nullum, nisi nullitas sit patens, ac indubitata, contrahens subijciatur foro S. Officii, ut ex Trasmiera *lib. 2. q. 9. & Carena d. n. 31.* Qui tamen hoc limitant, nisi secundum matrimonium sit nullum ex defectu consensus. At neque hæc limitatio locum habet. Quia si defectus consensus est patens, id comprobatur in omni impedimento dirimente, si latet, jam nullitas non est patens, spectatque ad S. Officium cognoscere de hac nullitate. Si verò contrahens secundum matrimonium protestetur, quod per quæcunque verba non intendit vere consentire, & matrimonium contrahere, ad Inquisitorem etiam spectabit de hac protestatione cognoscere, ejusque valorem examinare, ut per Carena *cod. n. 31.* Quanti autem valeat hæc protestatio fusc ostendit Sanch. *d. disp. 45. q. 2.*

Quarto inter polygamos recenseretur, & in S. Officio punitur attentans polygamiam, qui scilicet proxime attentat contrahere secundum matrimonium, primo existente valido. Unde qui contrahit sponsalia cum secunda est de hæresi suspectus, & in S. Officio punitur. Est contra Riccium superius adductum. Nam in foro externo ex sponsalibus, quæ sunt præparatoria ad matrimonium, satis constat de voluntate contrahendi secundum matrimonium, cum ex præparatoriis ad præparatum deducatur efficax argumentum, Menoch. *conf. 788. num. 13.* sicque ex voluntate contrahendi secundum matrimonium aliqua suspicio hæresis oritur.

Et quamvis leges disponentes de matrimonio regulariter non procedant in sponsalibus de futuro, id tamen non obstat. Quia lex divina prohibens secundum matrimonium, simul prohibet voluntatem illud at-

tentantem, sufficitque in proposito, quod attentatum aliquam hæresis suspensionem inducat. Quare licet hoc attentatum non subijciatur omnibus legibus disponentibus de matrimonio, ac proinde hoc delictum non sit puniendum pœna ordinaria per leges statuta in contrahentes secundum matrimonium per verba de præsentem, puniendum tamen est per Judices, ad quos pertinet punire matrimonium contrahentes, ut per Carena *p. 2. tit. 5. §. 4. num. 33. & §. 7. a. num. 35.* Estque hic attendenda regula illa, quod quando attentatum est delictum punibile, tunc Judex competens delicti consummati est etiam Judex competens attentati. Quod in hoc casu maxime comprobatur, si sponsalia contracta sint coram Parocho, & sint factæ publicationes. Quinimmo in illis partibus, in quibus S. Concilium Tridentinum non obligat, & sponsalia de futuro, sequuta copula, transeunt in matrimonium de præsentem, qui sic sponsalia contraxit, & copulam habuit, puniendus est, ut polygamus, Carena *loc. cit. num. 46.* ubi ex Cantera *quæst. crim. p. 4. num. 29.* tradit, quod in Civitate Murcia quidam Marinus fuit punitus pœna contrahentium binas nuptias, & quod ita fuit judicatum in supremo Tribunali Hispaniarum.

Quoniam vero in hoc casu non datur exterior abusus Sacramenti, quia non contrahitur secundum matrimonium, sed tantum datur præparatio ad illud, ideo id attentans abjurat de levi, Carena *p. 2. tit. 5. §. 4. num. 60. Salell. lib. 5. cap. 5. num. 285.* & declaravit S. Congregatio his verbis: *Qui attentavit ducere secundam uxorem, abjurat de levi, & manet præforibus Ecclesiæ 29. Novembris 1628.* Quidam tamen fuerunt damnati ad tritemes, ut 1634. 1637. ac sæpe aliàs. Ac licet Sousa *lib. 1. aph. cap. 35.* hos attentantes liberat ab omni suspitione, dicens eos puniendos esse à suis Ordinariis, id tamen procul vero est. Nam puniuntur à S. Officio, ut est probatum, & habentur quodammodo suspecti de hæresi. Illud autem verum est, quod ipse Sousa subjungit *num. 7.* quod scilicet contrahens sponsalia cum duabus mulieribus, non est de fide suspectus. Quia ex hoc non attentat duplex matrimonium, cum ipse nullius sit maritus, & si alteram duxerit in uxorem, sponsalia cum altera inita, erunt irrita, nec tenentur, vivente illa, quam duxit, aliam ducere ideoque hic casus non pertinet ad S. Officium. Maritus autem, qui viva sua uxore, nec eum alia contraxit matrimonium, neque sponsalia, sed tantummodo tractavit de alia ducenda, omnia omni abjuratone, debet mitè pœnis arbitrariis puniri ab Inquisitoribus. Quod approbat Carena *ibid. num. 35.*

Quinto ratione polygamiae, puniuntur in S. Officio qui ei cooperantur, nempe qui scienter ducit in uxorem eam, quæ habet virum, vel è contra. Isti enim, maxime pro sua parte, abutuntur Sacramento matrimonii, & sunt socii criminis hæreticalis. Neque excusantur, ut vult Cantera *p. 4. cap. 4. nu. 29.* quod præsumantur id facere calore libidinis. Nam interim cooperantur, ac sunt confocii in crimine polygamiae & non evitant omnem hæresis suspensionem, nisi ignorantia illos excuset, Sousa *lib. 1. aph. cap. 35. num. 9.* & Carena *p. 2. tr. 5. §. 4. num. 47.*

Item mandantes & consulentes, ac procurator, qui nomine sui principalis contrahit secundum matrimonium. Omnes enim isti cooperantur polygamiae, & à S. Officio puniuntur, tanquam de hæresi suspecti. Diana *p. 4. tr. 7. resol. Carena loc. cit. num. 51. Salell. lib. 6. cap. 8. num. 206. & 208. & lib. 5. cap. 5. num. 262.*

Testes in judicio Ordinarii examinati, & falsò disponentes de morte alicujus conjugis, ac de alterius libertate, ut secundum matrimonium contrahere possit

possit. Quamvis enim isti falsum deponant in alio foro, scilicet in foro Ordinarii loci, tamen indicium universale criminis polygamiae, quod spectat ad S. Officium, absorbet iudicium particulare horum testium juxta l. per minorem causam ff. de judic. Proceditque regula certa, quod ubi cooperatio est delictum punibile, cognitio illius pertinet ad Judicem, ad quem pertinet cognoscere de principali delicto. Testes autem deponentes falso de libertate conjugis cooperantur polygamiae, cum sint causa, quod ligato vinculo matrimonii detur ab Ordinario licentia contrahendi secundum matrimonium contra leges. Merito igitur testes isti à S. Officio puniuntur, ut constat ex praxi, & testantur Carena p. 2. tit. 5. num. 67. ac Salell. lib. 6. cap. 8. num. 208.

Si autem hi testes negent, se deposuisse id, quod in processu formato pro illorum examine continetur, & per Notarium fuit scriptum, si deposuerunt coram Judice ad id deputato, ut fieri debet ex instructione S. Officii super probatione status liberi, & decretorum S. Congregationis, vel saltem subscripserunt etiam per solum signum Crucis depositioni, standum est scripturae Notarii, etiam ad effectum puniendi eos criminaliter, ut per Doctores, quos refert, ac sequitur Carena d. tit. 5. num. 68. Si verò eorum depositio fuit subscripta solum à Notario, cum sit incertum, quis sit reus falsitatis, nec testes, neque Notarius potest condemnari, ut Doctores, quos adducit Farinac. de haeresi. q. 158. num. 204. & alii, quos sequitur Carena ibid. numer. 64. ubi numer. 72. ait, quod ne quidem datur locus torturae ex dicto Notarii contra testes, neque ex dicto unius testis contra Notarium, nisi testes sint plures quam duo, vel Notarius sit malae famae, & testes sint alicujus existimationis. Quod si Notarius sit bonae famae, etiam si duo testes sint bonae famae, si non concurrant alia indicia coadjuvantia, non est deveniendum ad torturam. Eadem docet Salell. lib. 6. cap. 8. num. 213. Ideoque in S. Officio, in quo regulariter non solet comprehendi reus, nisi contra illum adsint indicia ad torturam, non datur in hoc casu locus carcerationi, nisi in casibus, in quibus dantur indicia ad torturam. Ex attestationibus tamen duorum similium testium posse Notarium vocari, ac subijci examini, & quatenus etiam non se graver; posse tam ipsum, quam testes sub aliqua fidejussione retineri, ut se praesentent toties quoties, voluit idem Carena eo loco num. 73.

Ut autem crimen polygamiae constet, tria sunt probanda. Duo matrimonia, & quod prior conjux viveret tempore, quo fuit contractum secundum matrimonium. Matrimonia facile probantur ex fidebus Parochorum desumptis è libris matrimoniorum, quae in hac materia plenè probant, matrimonia fuisse contracta, ut per Nicol. à Janua de script. privar. lib. 5. tit. de libr. Plebanor. Ricc. in prax. Episc. tit. de matrim. & Caren. d. p. 2. tit. 5. numer. 52. Probantur etiam per testes, qui esse debent omni exceptione majores, cum tractetur de validitate, vel nullitate matrimonii. Idque maxime verum est, cum non habeatur fides Parochi, & reus est negativus. Quod si secundum matrimonium fuit solum attentatum per sponsalia, utrumque horum probandum est, scilicet existentia primi matrimonii, & sponsalia pro secundo, & haec probantur per testes, ac per instrumenta dotalia, quae sponsalia quodam modo probant, aut per fidem Parochi deponentis de sponsalibus, vel de publicationibus matrimonialibus à se factis. Parochi enim in his, quae spectant ad officium suum, debetur plena fides, Nicol. à Janua loc. cit.

Quod autem viveret alter conjux tempore, quo

contractum fuit secundum matrimonium, vel contracta fuerunt secunda sponsalia, probandum etiam est. Ideo enim secundum matrimonium est illicitum, ac inducit polygamiam, quia conjux contrahens secundum matrimonium, non est solutus vinculo primi matrimonii: ad probandum autem vitam alterius conjugis non sufficit praesumptio, quod quilibet praesumitur vivere centum annis. Quibus modis vita probari possit, latissime tradit Farinac. in fragm. crim. à nu. 308.

Comprobanda etiam est identitas personae, quod nimirum eadem sit persona, quae contraxit utrumque matrimonium. Ea probatur, vel per rei confessionem, vel per testes modo tradito à Scacc. lib. 1. de judic. cap. 82. num. 19.

Polygami autem ita expediendi sunt secundum Albertinum de agnoscend. assert. q. 36. num. 18. Cum quis factum haereticale commiserit, si neget intentionem malam non est torquendus super intentione, sed deveniendum est ad condemnationem, ac punitionem. At hoc adversatur juri & praxi. Distingendum igitur est inter factum haereticum, & haereticale. Factum haereticale immediate indicat malam voluntatem, quae quidem non necessariò ex haeresi, sed ex multiplici alia mala concupiscentia potest oriri. Et iccirco ex facto haereticali, etiam plenissime probato, non deducitur necessariò haeresis, ideoque si reus neget intentionem haeticam, torquendus est super intentione, si suspicio haeresis sit vehemens. Ubi verò dictum, vel factum est formaliter haereticum, quia nimirum tanquam signum ad placitum, ex usu, aut institutione significat internum proferentis, vel agentis conceptum, qui est haereticus, tunc etiam datur locus torturae, si dictum, vel factum sit signum ambiguum, vel si reus alleget ignorantiam, vel dicat se finxisse, ac mentitum fuisse, & adducat sui dicti aliquam causam, ut quia ex metu operatus sit extrinsecus contra suam internam intentionem. Sed quando dictum, vel factum est formaliter haereticum, estque manifestum ac certum, sumusque in materia, quam reus scire potuit, ac expresse credere debuit, nec excusatio ignorantiae admitti debet, non potest reus negare haeticam intentionem, nisi dicendo, quod mentitus est, & finxit. Quod non est credendum in materia tam gravi, nisi adducat causam fictionis, & mendacii. Et ideo tunc ille non est torquendus, sed puniendus. Sufficit tamen, ut non puniatur sine tortura, si qualiscunque causa suae fictionis ab eo allegetur. Polygamia autem non est factum haereticum, sed haereticale, quod plerunque oritur ex libidine, aut avaritia. Et ideo, si polygamus neget intentionem haeticam, torquendus est super intentione. In modo autem torturae servari debet consuetudo locorum, ita tamen, ut non debeat excedere semihorae curriculum, expediturque cum abjuratone de vehementi publica, vel privata, damnatur ad triremes, & ad reficienda damna secundae uxoris, ut saepius decretum est, praecipue sub die 7. Martii 1602. Fuitque monitus quidam Inquisitor, qui quendam polygamum abjurare fecit de levi 4. Septembris 1614.

Quod si reus vel sine tortura, vel cum tortura fateatur intentionem haeticam, & poeniteat, abjurat de formali. Si verò neget, & polygamia sit consummata, ex praxi sacrae ac supremae Inquisitionis Romanae abjurat de vehementi. Quamvis enim Pegna p. 2. com. 81. senserit ex qualitate polygami aliquando oriri solum levem suspicionem, & aliquando nullam, attamen Carena p. 2. tit. 5. num. 59. quem sequitur Salell. lib. 1. cap. 8. num. 248. existimat vix dari posse casum, in quo vehemens suspicio minuatur, & rustici etiam de vehementi abjurant. Quia cum polygamia

mia sit prohibita jure naturæ, vix potest dari probabilis ignorantia malitiæ illius, & in omnibus reperitur abusus Sacramenti, ex quo oritur suspicio vehemens. Verum suspicio in hac parte non minuitur solum ex ignorantia prohibitionis legis, sed ex causa polygamix, aliena ab hæresi, & ideo potest constare, quod polygamia non fuerit, nisi ex libidine, vel ex avaritia, ut saltem minuatur suspicio, etsi non tollatur.

Hanc, tamen assertionem limitant aliqui, ut non procedat, quando coniux habet sufficientem probationem mortis alterius coniugis, vel nullitatis prioris matrimonii, & contrahat secundum, etiam si prima coniux vivat, aut primum matrimonium sit validum, quia non contrahit scienter secundum, & probabiliter putat, se posse valide ac sine fidei offensione contrahere, ut per Soulam *lib. 1. aph. cap. 35. num. 10.* & Farinac. *de hæres. q. 140. §. 2. nu. 42. ubi num. 11.* ait, quod arbitrarium est Judici judicare, quæ sit sufficiens probatio ad excusandum contrahentem secundum matrimonium. Censentq; Covar. *lib. 4. decretal. p. 2. cap. 7. §. 3. n. 3. & 4.* Sanchez *lib. 2. de matr. disp. 46. num. 5.* & Farinac. *loc. cit.* quod requiritur ad hanc excusationem certa, plena & tanta probatio, quanta requiritur ad hoc, ut Ecclesia det facultatem contrahendi. At nos hanc limitationem reiicimus cum Carena *eo tit. 5. n. 29.* ubi refert & quod ex mandato S. Congregationis fuit coacta abiurare de vehementi mulier, quæ cum secundo viro contraxerat, non servata forma *d. cap. Dominus de secund. nupt. de quo alibi.*

Attentantes polygamiam, diximus, abiurare de levi. Idem dicimus de mandantibus, & consulentibus, quod scilicet abiurant de levi, ut per Salell. *lib. 5. cap. 5. nu. 279.* existimat tamen Carena *loc. cit.* quod consulentes polygamiam eisdem pœnis, & eadem abiuratione puniantur ac polygami. Verum regulariter, nisi aliud lex expresse, sub lege, ac pœnis latis contra aliquod delictum non comprehenduntur mandantes, & consulentes, & isti mitius puniuntur. Nec isti committunt polygamiam, sed illius sunt causa moralis, neque est in ipsis tam urgens causa suspicionis, longeque facilius potest contingere quod ex aliquo commodo temporali moveantur ad mandandum, & consulendum.

De procuratore major est difficultas. Quia iste, licet nomine alieno, secundum matrimonium contrahit & abutitur Sacramento. Ideo videtur dicendum, quod abiurare debeat de vehementi.

Testes verò falsi, qui falsum deposuerunt super libertate coniugis, quod non abjurent, ne de levi quidem ex praxi, sibi nota, testatur Salelles *d. lib. 5. cap. 5. nu. 278.* qui de hoc miratur, cur omittatur hæc abjuratio, faterurque se id non capere, cum de fautoria in dictis falsis testibus innotescat, cupitque se doceri, seque, ac omnia sua subicit iudicio S. Congregationis. Augetur & admiratio, quia testes in causa polygamix, falsum deponentes, puniuntur in S. Officio, etiam si sint testes sponte comparentes. At ego id nec affirmo, nec refello. Tantum adverto. Hac in re servandam esse praxim cujusque Tribunalis, & suo pondere pendendas circumstantias criminis ac personarum, & ad illarum proportionem compelli debent ad abiurationem vel de vehementi, vel de levi.

Quod vero ad attentantes polygamiam, vel illam mandantes, aut consulentes, vel ei cooperantes hoc insuper animadvertendum est, quod si pœniteant ante contractam polygamiam, ut si quis contraxerit sponsalia cum secunda in foro exteriori, ex religione recedit à sponsalibus ac promissione facta, illamque irritam velit esse, ac ita se declarat; vel mandans revocet mandatum, vel consulens retrahat

consilium, & oppositum suadeat, tollitur hæresis suspicio, nec debent cogi ad abjurandum. Quia per huiusmodi pœnitentiam purgantur omnem hæresis suspensionem, ut per Salell. *d. lib. 5. cap. 5. nu. 286.* Optimus enim est portus pœnitenti mutatio consilii. Adverto tamen cum Trasmiera, quod si per ipsum non sterit, sed ex aliquo impedimento contigerit, quia sponsalia, inita cum secunda, executioni demandentur, remanet contra illum suspicio de levi, quia non rescidit sponsalia, sed persistit in voluntate quod ad se attinet illa perficiendi, ut supra notavimus.

Pœna autem, qua puniuntur polygami hæc est. Si polygamia est consummata, ejus ordinaria pœna est pœna trirremium in quinquennium, quæ tamen augetur, si polygamia sit multiplex, in septennium, in decennium, in perpetuum. Quinetiam pro enormitate delicti polygamus traditur Curix seculari, si visum fuerit Eminentissimis Cardinalibus generalibus Inquisitoribus ex decreto Urbani VIII. quod incipit, *cum itaque*, editum 20. Junii 1637. Lege Simanch. *de cath. instit. tit. 4. nu. 6.* & in Enchir. *tit. 12. num. 6.* Param. *de orig. Inquis. lib. 2. tit. 3. cap. 11. num. 71.* Farinac. *de hæres. q. 178. num. 73.* Castropal. *p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 16. §. 8. nu. 2.* Sous. *lib. 1. aphor. cap. num. 20.* Carena. *par. 2. tit. 5. §. 4. num. 67.* Salell. *lib. 6. cap. 8. num. 193.* & alios. Pœna etiam augetur, si adhibiti fuerint falsi testes. Tunc enim polygamus damnatur ad triremes in septennium & amplius arbitrio Inquisitorum.

Si verò polygamus sit inhabilis ad triremes, sitque ignobilis ac vilis, arbitrato Eminentissimi Senatus multatur verberibus cum infami mitra, & carcere, vel exilio; sicut ad carceres damnantur nobiles, si visum fuerit, eos non esse ad triremes vel ad exilium damnandos, vel puniuntur pœna pucuniaria, aut aliquorum bonorum publicatione. Pro qualitate vero criminis damnantur ad carceres in longum tempus, etiam in perpetuum, si qualitas delicti hoc requirat, ut habetur ex citato decreto Urbani VIII. Qua de re vide Guttier. *pract. quest. lib. 2. quest. 6.* Ferdinand. *de Ottero q. 9. num. 3. & 4.* & Transmier. *de polyg. lib. 3. q. 8. & seq.* ac alios supra citatos.

Mitiori verò pœna punitur, qui post adhibitam diligentiam, certus moraliter de sua libertate contraxit secundum matrimonium, ut per Dian. *p. 4. tr. 7. resol. 4.* Salell. *d. lib. 6. cap. 8. num. 195.* Ac longe mitiori, qui ex eo solum gravatur, quod vere mortua prima conjuge, contraxerit secundum matrimonium, non servata forma *d. cap. Dominus de secund. nupt.* Sive non declarata prius ejus libertate, & non obtenta licentia ab Ordinario.

Attentantes etiam polygamiam, illa non sequuta, puniuntur mitius, & damnantur ad carcerem per aliquod tempus, vel ad exilium, aut in aliquem locum relegantur, vel si plebei sint, afficiuntur aliqua pœna publica, ut manendi pro valvis Ecclesiæ, vel aliis pœnis Inquisitorum arbitrio. Siquis verò pluries in polygamiam attentatam relapsus fuerit, damnatur etiam ad triremes, Carena *d. tit. 1. num. 64.* & Salell. *d. cap. 8. nu. 198.*

Qui autem cooperantur polygamix, ut si vir ducat eam, quæ est alteri nupta, puniri etiam debent. De hisce Carena *loc. cit. num. 65.* generaliter ait, quod, quæ dicta fuerunt à se antea, locum habent quod ad abjuramentum, ac pœnas in viro, scienter ducente uxorem alterius, & in muliere ducente alterius virum. At non est credendum hos in rigore esse puniendos, ut polygamos, quia non sunt tales in rigore. Sunt tamen puniendi graviter ad arbitrium, quia cooperantur polygamix.

De mandantibus, & Consulentibus ajunt nonnulli eos puniendos esse eisdem pœnis, quibus polygami

polygami. Nam regula communis est quod consulens aliquod delictum, punitur, eadem poena, qua delinquens, ut videre est apud Farinac. *in prax. p. 5. q. 129. n. 23.* Immo aliquando majori, ut notat Albertin. *de agnosc. q. 30. n. 6.* exemplo medici qui dedit filio poculum venenatum, quo patrem per insidias necaret. Igitur consulens alicui polygamiam, multoque magis mandans non sunt minori poena puniendi, Diana *d. p. 4. tr. 7. resol. 4.* ubi ex Moura refert, eadem poena qua filiam polygamam, fuisse punitam matrem, quæ filia dedit consilium de polygamia. Quod sequuntur Carena *p. 2. tit. 5. n. 51.* & Salell. *lib. 6. cap. 81. n. 206.* ubi ex Trasmiera *lib. 3. q. 5. n. 1.* probat, quod non est improbabile, consulentem majori poena esse puniendum. Tum quia in consulente est major præsumptio erroris, cum consilium spectet ad intellectum, in quo residet error. Tum quia circumstantia luxuriæ, aut lucrandi dotem, quæ minuunt suspicionem erroris, non sunt in consulente, sicuti sunt in contrahente secundum matrimonium.

At hæc Salellis rationes non magni apud me sunt momenti. Non prima, quia suspicio erroris non oritur ex potentia intellectiva, sed ex objecto, & in re proposita est ex abusu Sacramenti, & ex eo, quod apud hæreticos ac infideles viget hic error, quod non prohibetur ducere simul plures uxores. Circa hoc autem objectum pejus se habet intellectus polygami, qui iudicat polygamiam esse eligendam, ac illam efficaciter imperat, & executioni mandat, quam intellectus consulentis, qui illam solum consulit, non efficaciter imperat.

Neque secunda. Nam esto in consulente non sit motivum luxuriæ, aut lucrandi dotem, propè innumera tamen alia sunt motiva, ut amicitia, consequendi aliquod commodum ex secundo matrimonio, immo & odium polygami, ut ex polygamia ille puniatur, & alia bene multa, ex quibus, salva fide, potest moveri ad polygamiam suadendam.

Regula verò illa, quod consulentes, ac delinquentes eadem poena puniantur, plurimas patitur exceptiones, tuncque vera est, quando lex personalis prohibens delictum expresse comprehendit etiam mandantes, consulentes, & cooperantes. Ubi autem non exprimuntur adest regula contraria, quod poenæ latae contra delinquentem non extenduntur ad mandantes, & consulentes. Unde, licet puniendi sint, non tamen poena ordinaria puniendi sunt. Et ita probabimus cum communi sententia, quod mandantes & consulentes sollicitationem ad venerea in sacra confessione non subduntur poenis Constitutionis Gregorianæ. Quia non eodem modo delinquit, qui solum moraliter influit in delictum, ac ille, qui physice, ac reapse illud committit. Sicque in casu, quo arbitrio Judicum illi damnandi sunt ad triremes, pro minori tempore damnandi sunt.

Testes quod attinet, qui falsò testimonium dixerunt super libertate alicujus, ut de morte ejus uxoris, ut ille possit aliam ducere, sequuta polygamia, eos puniri poena delinquentis, dixerunt Carena *d. tit. 5. n. 67.* quem & in hoc etiam, ut ferè semper, sequitur Salell. *d. lib. 6. cap. 8. n. 212.* qui hoc etiam ostendit ad inducentes ad testificandum. At verò praxim esse in S. Officio, ut testes falsi damnentur ad triremes, vel si sint inhabiles, ad alias poenas, tradit Farinac. *de hæres. q. 188. n. 39.*

Tum præterea polygami hanc poenam incurrunt, ut, si mortua prima uxore, vel primo marito, veline cum secunda matrimonium contrahere, non possint sine dispensatione Apostolica, quæ tamen passim conceditur.

Cæterum, vivente prima conjuge, qui contraxit cum secunda, cogitur cohabitare cum prima. Quod si renuat, & continuet cohabitare cum secunda, punitur ab Inquisitore. Testatur tamen Carena *p. 2. tit. 5. n. 66.* quod quindecim annis, quibus in S. Officiis fuerat versatus, nunquam viderit procedi contra hujusmodi mulieres, uti de hæresi suspectas, ad abjuratorem, sed solum contra contemptrices præcepti ad alias poenas. Verum hac de re extat decretum S. Congregationis in hæc verba: *Qui abjuravit de vehementi ob polygamiam, & deinde cohabitavit cum secunda uxore, non obstante præcepto de non cohabitando, repetit abjuratorem, & damnatur ad triremes per decennium die.* 1635. Et petenti licentiam conversandæ cum secunda præterita uxore ob periculum vitæ, fuit denegata anno 1631.

Polygamus autem spontè comparens, mitius est puniendus. Quod etiam tradit Castropal. *d. p. tr. 4. disp. 8. pun. 16. §. 8. n. 2.* subdens, quod Compostellæ hujusmodi polygamus non fuit detentus, pendente causa, in carceribus secretis, sed in aliqua domo particulari: Idque approbat Carena *d. tit. 5. n. 66.*

Similitudinarii verò polygami sunt Clerici in sacris constituti, ac Religiosi professi, matrimonium contrahentes. Hi sunt ipso facto excommunicati per Clem. *un. de consang. & affin.* & hanc excommunicationem incurrunt etiam Religiosi societatis Jesu quæ tria vota propria scholarum, vel coadjutorum emiserunt Sanch. *l. 7. de matr. disp. 48. n. 17.* cum sint verè Religiosi. Eam tamen non incurrunt contrahentes clandestine, cum hujusmodi matrimonium post S. Concilium Tridentinum in facie Ecclesiæ non subsistat, sitque manifeste irritum. Neque eam incurrunt mandantes, & consulentes, cum d. Clementina de solis contrahentibus loquatur, ut tradunt etiam Sanchez *loc. cit. disp. 25. & 48.* Carena *p. 2. tit. 17. n. 10.* & Salel. *lib. 6. cap. 8.* Non tamen sufficit ad hanc poenam matrimonium fictè contractum, Sanch. *disp. 31. n. 9. ejusdem lib. 7.*

Notandum primò, quod ista excommunicatio non est absolute reservata, sed ante separationem non possunt absolvi, quia adest occasio proxima, & quia, durante tali conjunctione, durat dicta censura, sed post separationem, si fuerant excommunicati denunciati, solus Episcopus poterit eos absolvere. Si non fuerant denunciati, poterunt etiam absolvi à proprio confessario per Glos. *in d. Clem. v. obtinere.* Unde Farinac. *q. 238. n. 97.* qui dicit, absolutionem Episcopo reservari, & Sanchez *d. disp. 48. n. 1.* Suarez *disp. 23. de cens. sect. 5. a n. 11.* ac Tolet. *lib. 1. cap. 39.* qui aiunt, eam excommunicationem nulli reservari, sunt intelligendi cum prædicta distinctione.

Notandum secundò, quod ad incurrendam hanc censuram, sufficit matrimonium contractum, etsi non consumatum, Suarez *ibid. n. 20.* Sanchez *eo loco n. 6.* licet quoad alias poenas externi fori requiratur matrimonium consumatum.

Notandum tertio, quod dicta constitutio procedit in omni persona religiosa, etiam militari, dummodo sit vere ac proprie religiosa, scilicet per tria vota essentialia, quales sunt milites S. Joannis Hierosolymitani, quorum professio non solum irritat subsequens matrimonium, sed etiam matrimonium ratum non consumatum antecedens, ut Sanch. *de matr. lib. 2. disp. 18. n. 8.* Non autem continentur Religiosi S. Stephani, vel S. Mauricii, aliive, qui uti possunt matrimonio. Quia isti non sunt simpliciter, nec propriè Religiosi, Rota *dec. 228. p. 1. posth.* Farinac.

Ex hac Clementina habes etiam matrimonium à Religioso, vel à Religiosa propriè dictis contractum, vel à Clerico in sacris, esse nullius momenti, ratione

voti sollemnis ordinis, vel voti essentialis Religionis, ut *cap. un. de vot. in 6. & Concilium Trid. sess. 24. c. 9.* Matrimonia autem contracta ab aliis, qui vota habent simplicia castitatis, & non sunt verè ac proprie Religiosi, valida sunt, quamvis contrahentes graviter peccent. Ita *d. cap. un. de vot.*

Ex quibus sequitur, Religiosos militares, aliosve, qui non absolute tria vota emittunt, sed limitata, nimirum castitatis ita, ut uxorem non accipiant sine consensu magni Magistri, vel ut cum una tantum, & virgine, matrimonium non possunt licite contrahere contra votum, sed tamen valide contrahunt, ut per *Dian. p. 2. tr. 2. resol. 30. Suar. de relig. tom. 4. lib. 1. cap. 4. num. 28. & seq.*

Suspensionem etiam incurrere Clericos in sacris matrimonium contrahendo alii aiunt, alii magis probabiliter negant, *Suar. de censur. disp. 49. sect. 5. n. 4. Sanchez d. disp. 85. num. 2. cum seq.*

Irregularitatem autem contrahere Clericum qui in sacris uxorem ducit, est communis sententia, *Sanchez d. disp. 85. n. 10. Suar. loc. cit. disp. 49. sect. 4. n. 6. ex can. quotquot 27. q. 1.* Et aliqui dicunt, esse irregularem ex defectu ob bigamiam similitudinariam, alii ex delicto ob sacrilegium, sed prima est communior, ut *Sanch. d. disp. 85. & Garz. p. 2. de benef. cap. 6. num. 15. Sylvest. u. bigamia n. 3. Angel. eod. u. n. 7. Rosel. num. 3. Amil. num. 7. D. Anton. 3. p. tit. 28. cap. 3. Navar. in sum. cap. 27. n. 195. Salell. lib. 6. cap. 5. n. 220.* Quicquid sit de hac re potest Episcopus super tali irregularitate dispensare post pœnitentiam, ac vitæ emendationem triennalem *Laym. de irreg. lib. 1. cap. 6. num. 6. Suar. d. disp. 49. sect. 6. num. 7.* Moniales quoque contrahentes matrimonium efficiuntur bigamæ, ut non possint obtinere gradus, ad quos admittuntur solæ virgines moniales, ut per *Farinac. d. q. 238. num. 96.*

Privationem item beneficiorum Ecclesiasticorum ipso facto incurrere Clericos, si matrimonium contrahant in sacris Ordinibus constituti, multi aiunt, alii magis communiter negant, ut *Sanch. de matr. disp. 43. num. 4. Filiuc. tr. co. nu. 154. Garz. p. 15. cap. 8. num. 17.* si autem sit Clericus in minoribus, tunc omnes dicunt, eum ipso facto beneficia amittere per matrimonii contractum *Garz. d. cap. 8. num. 1.* similiter & pensiones, *Barbos. in cap. 1. num. 6. de Cler. non resid.* Et tenetur ante omnem sententiam dimittere, *Sanch. d. lib. 7. disp. 42. num. 10.* Quod limitatur, ut non procedat hæc privatio in Clerico in minoribus contrahente sponsalia per verba de futuro, *Burrat. decis. 143. numer. 5.* vocans communem sententiam.

Quod verò ad alias pœnas isti polygami puniuntur sicut polygami proprie dicti, sive delictum sit consummatum, sive sit attentatum. Et quoniam ipsi sunt verè suspecti de hæresi, iccirco potest contra eos procedere Inquisitor, *Simanch. de cath. instit. tit. 40. num. 9. Pegna p. 2. Com. 74. Decian. lib. 5. cap. 22. nu. 40. Menoch. de arb. Cas. 546. num. 49. Azor. p. 1. lib. 8. cap. 21. q. 10. & 11.* quod verum, est etiamsi clam contraxerint, ut fusc probat *Farinac. de hæres. q. 183. num. 73.* ideo abjurant secundum consuetudinem Tribunalium, & ex praxi Universalis Inquisitionis Romanæ abjurant de vehemēti, ut per *Caren. p. 1. tit. 17. num. 10.* & hoc idem dicendum est de Græco, si post susceptos sacros ordines uxorem ducat, vel tenter ducere, *Trasmiera lib. 3. q. 12. num. 14. & Salell. d. cap. 8. num. 223.* quod si hoc fecerint cum errore in intellectu, existimantes id licitum contra definitionem S. Concilii Trid. *sess. 24. c. 9.* tunc crimen hæresis formalis, ejusque pœnas incurrunt *Farinac. ibidem num. 95.* abjurantque de formali.

Idque extenditur ad maritum, qui viva uxore ipsa,

vel ea consentiente, vel non consentiente, Sacros Ordines susceperit, nisi in casu, in quo ejus uxor monasterium sponte ingrediatur, ibique professionem vel quando uxor commiserit adulterium. Iste enim, probatione servata, punitur in S. Officio quemadmodum punitur Religiosus professus, vel Clericus in sacris Constitutus, *Simanch. d. titulo 40. num. 14. Farinac. de hæres. q. 186. num. 74. Caren. d. tit. 17. n. 12. Salell. d. cap. 8. num. 224. Trasm. d. lib. 3. q. 13.* Græcis tamen catholicis permittitur, ut habentes unicam uxorem ac virginem, possint ad Sacros Ordines promoveri absque aliqua pœna.

Cum autem Græci, mortua uxore, cum alia contrahere non possint, dubitat *Caren. d. tit. 17. num. 14.* an etiam, vidua relicta sacerdotis Græci, possit alteri nubere absque dispensatione. Ipse negativam partem magis probat. Ego distinguo: Si uxor consenserit, ut maritus Græcus promoveretur ad Sacros Ordines, eo defuncto, non potest nubere alteri sine dispensatione, secus verò si non consenserit, *D. Thom. in supplem. q. 53. ar. 4. ad 4. Azor. instit. moral. lib. 13. cap. 14. q. 7.* Verum hac in re ita S. Congregatio 7. Januarii 1621. decrevit. Cum muliere Græca, mortuo ejus viro presbytero, dispensatur, ut cum alio contrahere possit, non obstante Græcorum consuetudine, quod relicta presbyteri alteri nubere non possit. Sed quid de sacerdote ritu latini contrahente matrimonium cum muliere ritus Græci? Præviis examine, abjuratone, ac reassumptione habitus clericalis, reconciliatur. Hactenus de Polygamia; quæ præ aliis criminibus frequentissime versatur in S. Tribunali Inquisitionis.

Nunc agemus de Abjuratione confessario, ad venerea sollicitanti indicenda. Certum est ex summorum Pontificum constitutionibus, nominatim Pauli IV. sub die 16. Aprilis 1561. ac Pii IV. sub die 6. Aprilis 1564. ex decretis Clementis VIII. sub die 3. decembris 1592. quæ videntur habere locum solummodo in Hispaniis, & Pauli V. sub die 16. Septembris 1608. & ex generali constitutione Gregorii XV. sub die 30. Augusti 1622. confessarios sollicitantes ad inhonestam in sacra confessione esse de hæresi suspectos. Doctores tamen id non explicant. Sollicitantes itaque ad turpia sunt de hæresi suspecti, quia speciali fini sacramenti pœnitentiæ opponuntur. Cum enim sacramentum pœnitentiæ sit institutum ex sua primaria & formali natura ad remittendum peccata, contra hujus Sacramenti specialem finem operatur, qui eo abutitur ad committendum enormissimum scelus impudicitæ, ideoque suspicionem præbet, quod male sentiat de Sacramento pœnitentiæ; ut desumitur ex verbis illis constitutionis Grægorianæ: *Sacerdotes ad Sacras confessiones audiendas deputati sacrosancto pœnitentiæ Sacramento, sollicitando pœnitentes ad turpia abutuntur, & pro medicina venenum, pro pane aspidem porrigunt.*

Et quia sollicitans causam præbet hæreticis blasphemandi Ecclesiæ Sacramenta speciatim Sacramentum pœnitentiæ, quod nimirum sit apte inventum pro impudicis Sacerdotibus ad suas atque alienas suis lenociniis explendas libidines, ut proinde Calvinus *lib. 3. instit. cap. 4. §. 29.* effutiat confessionem auricularem ex dæmonis officina esse depromptam; & Lutherus monstrum illud cucullatum contra Latomum, nego, inquit, *in totum confessionem esse exigendam.* Sic etiam Philippus Melancthon *in exam. ordin. Zwinglii contra confessionem Lutheri* confessionem Sacramentalem veluti rem pestilentem, & Ecclesiæ multis nominibus noxiam impudentissimè damnant.

Qualis autem suspicio de hæresi oriatur ex sollicitatione, non conveniunt Doctores. Esse hujusmodi sollicitantes solum suspectos de levi asserunt *Selle tom. 4. dec.*

4. dec. 449. num. 3. ac dec. 454. num. 6. Paramus de orig. S. Inquisitionis lib. 3. q. 10. num. 15. Sousa de confess. sollicit. tr. 1. cap. 5. num. 6. Acugna eod. tract. q. 2. num. 20. Cathopal. rom. 1. tr. 4. disp. 9. pun. 6. nu. 1. ac omnes fere Doctores Hispani. Atque hinc est, quod in Hispana Inquisitione hujusmodi rei non torquentur, ut notant Sousa loc. cit. tr. 2. cap. 13. Conclus. 5. num. 11. & in aphor. lib. 1. cap. 34. num. 64. & seq. Cathopal. ibid. pun. 11. num. 4. & Acugna q. 13. n. 14. Ideoque, tanquam leviter de hæresi suspecti abjurant tantum de levi, ut iidem Doctores testantur, quibus adde Dianam p. 4. tr. 7. resol. 7. ac ita observari in Regnis Hispaniarum testis etiam est Caren. p. 2. tit. 6. §. 15. num. 74. Quoniam apud illam nationem sagacissimam, pariter ac salacissimam, censetur, confessarium potius ex libidine, quam ex voluntate abutendi Sacramento pœnitentiæ ad venerea sollicitasse.

Nos autem hanc rem ita perspicue definimus. Sollicitatio tripliciter à Confessario fieri potest. In confessione, vel prætextu confessionis. Paulò ante, vel paulò post confessionem. In confessionario extra actum confessionis. Si primo modo Confessarius sollicitavit, aiunt supra citati Auctores, esse illum de hæresi leviter suspectum.

Ac esse de hæresi vehementer suspectum, firmissime asseveramus cum Pegna p. 2. Com. 81. Bariola in floscul. de Confess. Sollicit. Genuensi in prax. Archiep. cap. 66. num. 2. Modio de Sacram. ordin. cap. 27. nu. 6. Caren. loc. cit. num. 75. Leone in Thesaur. p. 3. cap. 37. nu. 35. ac Fimarchio de Confess. abut. disp. 4. sect. 4. num. 34. estque praxis universalis Inquisitionis Romanæ, de qua testantur Bariola & Caren. Undè quidam Confessarius, qui ob sollicitationis crimen abjuraverat de levi, fuit iterum in civitate Cremonensi ex mandato supremi Tribunalis vocatus, & abjurare de vehementi coactus. Quinimmo si hujusmodi sollicitans, docuerit pœnitentes, non esse peccatum hanc sollicitationem, vel tactus impudicos, & confiteantur se hæreticam credulitatem habuisse, vel docuisse, abjurare debet de formali, tanquam hæreticus. Si autem in tortura hanc credulitatem negaverit, abjurare debet de vehementi, ut etiam notant Carena p. 2. tit. 6. §. 15. num. 76. & §. 17. num. 88. Param. de orig. S. Inquis. lib. 3. cap. 10. num. 165.

Nam tota hæc suspicio, & abjuratio fundatur in abusu Sacramenti pœnitentiæ, ut patet ex constitutione Pauli IV. & Gregorii XV. Non enim ob tale crimen minor injuria fit huic Sacramento, quam cæteris Sacramentis, Eucharistiæ, Baptismi, Matrimonii, ob eorum abusum. Sicut ergo qui abutitur aliis Sacramentis, abjurare debet de vehementi, ita etiam qui abutitur Sacramento pœnitentiæ.

Sollicitans verò paulò ante, vel paulò post auditam confessionem, quod non sit compellendus ad abjurandum censet Sousa tr. 1. de Confess. sollicit. cap. 18. num. 13. quia non videtur de hæresi suspectus. Nam dum potuit sollicitare in actu Confessionis, in quo sollicitandi occasio erat opportunior, muliere peccata carnis manifestante, & in tam opportuna occasione noluit, sed sollicitationem distulit, vel anticipavit, manifeste ostendit, noluisse injuriam Sacramento inferre, ejusque perfectionem maculare.

Tenendum tamen est, hujusmodi sollicitanti esse injungendam abjuratorem de vehementi. Nam Confessarius qui paulò ante, vel paulò post Confessionem sollicitat pœnitentem, dicitur sollicitare in ipsa Confessione. Paria enim sunt aliquid fieri in actu Confessionis, aut parum ante, vel post, ut habetur in Glos. l. Pomponius §. raro ff. de offic. Procons. statuitque Gregorius XV. Confessarios sollicitantes abuti Sacramento, sive in actu confessionis, sive ante, sive post immediate. Verum,

Tom. II.

quia ob dictam Soula rationem majorem injuriam infert Sacramento, magisque de hæresi suspectus est, qui in actu Confessionis sollicitat, quam qui ante, vel post immediate, ideo juxta facti circumstantias poterit aliquando injungi abjuratio de levi.

Confessario autem, qui in confessionario tantum, extra actum Confessionis, ad turpia sollicitat, fingens confessionem audire, quam non audit, non esse injungendam abjuratorem, sustinent Caren. d. §. 15. num. 76. Sousa in aphor. lib. 1. cap. 34. num. 68. & Salell. lib. 5. num. 318. Quia cum in hoc casu cesset abusus Sacramenti, cessare etiam debet hæresis suspicio, & consequenter abjuratio. Unde Caren. §. 16. impugnat Dianam, contrarium tuentem, illiusque rationibus respondere nititur. Docet tamen, Confessarium istum esse puniendum in Tribunali S. Inquisitionis arbitrio Inquisitorum.

Affirmativam tamen Sententiam tenendam esse, autumo cum Diana p. 4. tr. 5. resol. 50. Fagundez in 2. prac. Ecclesie lib. 4. cap. 3. num. 80. Escobar de confess. sollicit. p. 1. q. 1. n. 16. Josepho Januaz. de casibus refer. resol. 55. num. 9. qui docent, suspectos esse de hæresi, non solum Confessarios sollicitantes in Confessione, vel ante, aut post immediate, sed etiam sollicitantes in confessionario, & ibi loquentes turpia, nulla habita, neque simulata Confessione, & ideo abjurare debent. Et hanc esse praxim Romanæ, ac universalis Inquisitionis, ait Diana loc. cit. ac ita etiam sentiendum nonnemo existimat ex praxi Inquisitionis Hispanæ.

Nam licet Gregorius in sua Constitutione non exprimatur sic sollicitantes esse de hæresi suspectos, id tamen supponit ex constitutione Pauli IV. à se confirmata; & quia idem Gregorius enumerat hunc casum cum aliis supradictis absolute, ac sine ulla distinctione, & postea subdit: ut Inquisitores, & Ordinarii super his inquirent & procedant, prout in causis fidei. Ergo summus Pontifex supponit sollicitantes in confessionario esse etiam de fide suspectos. Si enim non essent de hæresi suspecti, nulla posset assignari ratio, cur necessario essent denunciandi ad Tribunal S. Officii, ad quod duntaxat pertinet cognoscere causas fidei, vel habentes connexionem cum fide.

Respondet Carena, quod Gregorius solum committit hoc crimen sollicitationis abutendo confessionario Inquisitoribus puniendum, non tamen ex hoc declarat tales abutentes loco ad Confessiones electo, vel Confessiones simulantes audire, esse de hæresi suspectos, ad eum plane modum, quo in Regno Lusitaniæ ex constitutione Pii IV. & Gregorii XIII. Inquisitores cognoscunt crimen Sodomie, ut refert Soula in aphor. lib. 5. cap. 59. num. 10. quod etiam servatur in Regno Aragoniæ, Valentiniæ & Barcinonæ ex constitutione Clementis VII. ut testatur Castropal. rom. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 12. num. 11. & tamen in tali casu crimen nefandum committentes nullo modo abjurant, ne de levi quidem, ut refert Moura de incarnat. sect. 3. cap. 1. num. 16. & loc. cit. Ergo eodem modo observandum est cum hujusmodi sollicitantibus.

Sed Carena ita non gravatè rescribo. Exi Inquisitores in Regnis Hispaniarum contra sodomitas procedant, crimen tamen Sodomie non mutat suam delicti secularis naturam, licet mutet forum.

Unde Inquisitores puniunt tales reos juxta Leges seculares, & municipalia statuta ex concessione Pii IV. apud Soulam ibid. num. 28. Quod si Gregorius XIII. dedit facultatem Inquisitoribus procedendi in hoc crimine, sicuti in causis fidei, hoc tantum intelligitur quoad modum procedendi, de quo extrat declaratio Urbani VIII. ad Inquisitorem Lusitaniæ sub anno 1622. die S. Martii in Epistola Cardinalis Mellini, quam refert Soula ubi supra num. 11. Quare in his causis solent tradi nomina testium, sicuti in causis secularibus.

V

laribus. Non est igitur par ratio de sollicitatione facta prætextu confessionis, vel abutendo solum Confessionario. Quia hoc crimen committitur Inquisitoribus quoad substantiam delicti, & quoad modum procedendi, sicuti alia crimina sollicitationis ex constitutione Pauli I V. ac proinde tales sollicitantes, uti de hæresi suspecti, debent abjurare sicuti olim abjurabant.

Et quidem Carena, Soufa, & Salelles decepti sunt ex falso principio, scilicet quod abusus Confessionarii, prout est abusus puri loci, & non simulata Confessione non sit casus S. Officii, cujus oppositum probavimus antea, cum de crimine sollicitationis ageremus. Ubi verò adest simulatio confessionis, jam simul adest abusus Sacramenti, atque adeo hæresis suspicio vehemens, sicque talis sollicitans abjurare debet de vehementi, ut docuit Diana *ea resol.* 5. Idemque dicitur de sollicitante extra Confessionarium immediate ante, vel post Confessionem, ac in aliis casibus contentis, & expressis in constitutione Gregorii, nisi ex circumstantiis minuatur suspicio, & sufficiat abjuratio de levi.

Retinentem libros fortilegos vel hæresim continentes, esse hæreticum, ac pro hæretico habendum, docent Archid. in cap. filii sub initio de hæret. in 6. & in can. sane 24. q. 2. in principio, Anan. in cap. si quis Episcopus num. 5. in Glos. fin. de hæret. alique relati à Pegna p. 2. direct. Com. 3. ad Cap. fraternitatis de hæret. & à Farinac. de hæres. q. 108. num. 34.

Contraria tamen sententia probabilior ac verior tenenda est, quod scilicet talis retinens ex eo solum non judicatur hæreticus, licet verissimè sit de hæresi suspectus. Constat ex constitutione Pii I V. quæ incipit cum pro munere apud Pegnam ubi expresse dicitur: *Eamque ob causam in eum, uti de hæresi suspectum inquiri.* Et ita sentiunt Pegna loc. cit. Decian. tr. cr. tom. 1. lib. 5. cap. 46. num. 26. Farinac. d. q. 180. nu. 33. alios referens, Param. de orig. Inquis. lib. 3. q. 9. num. 147. ac seqq. Azeved. ad Reg. Hispan. Constit. lib. c. tit. 7. leg. 27. num. 16. Sanctarel. de hæres. cap. 41. dub. 3. n. 5. Duard. ad Bull. Cœn. lib. 2. Can. 1. q. 51. num. 21. ac seqq. Genuen. in pr. cap. 18. num. 12. Carena tit. 10. §. 3. num. 23. ac Diana p. 4. tr. 7. resol. 6.

Quare licet regula generali in criminibus accusandis probationes debeant esse luce meridiana clariores l. fin. C. de prob. in crimine tamen hæreseos suspicione leviori cum argumento proceditur l. 2. C. de hæret. Hinc Marfil. in pr. cr. §. diligenter num. 92. ait. quod is, apud quem libri hæreticorum reperiuntur, præsumitur hæreticus. Idipsum ait Felin. ad cap. si quis Episcopus de hæret. Verumtamen cum hoc iudicio, & præsumptione concurrere debere tradit alias gravissimas conjecturas, eo quod permissum sit interdum ad refutandas hæreses, & malas doctrinas legere libros, improbata alioquin lectionis in can. legimus d. 38. & ego certe etiam in tanto crimine, quo infici posset bona fama pii ac docti viri, existimarem potius desiderari firmiores, & apertiores probationes ad suspensionem iudiciorum hæreseos. Vidi enim in praxi malitias sæpe, & imposturas hominum, dum prætextu levis suspensionis quidam voluerunt se vindicare de inimicis. Sicque rectius Ostensis in sum. de hæret. §. qualiter, ait neminem suspensione, vel præsumptione etiam probabili de hæresi damnari debere. Si quis tamen fama vulgari suspectus habeatur de hæresi, poterit procedi ad Inquisitionem, ut in aliis criminalibus juxta sententiam Angeli in tr. crim. §. fama publica n. 1. cum binis seqq. estque textus expressus cap. 1. §. sunt huiusmodi de censib. in 6.

Quod tamen limito, nisi quis apud se librum haberet, à se compositum, in quo ex professo hæreses continentur, & Catholicæ veritates ex instituto op-

pugnantur. In hoc enim casu talis retinens, uti hæreticus est habendus, ac condemnandus, ut rectè cum aliis notat Pegna loc. cit. Farinac. ibid. num. 16. Repertor Inquis. n. libri ac Delrius lib. 5. magic. sect. 17. Idipsum etiam sentiendum est, si cum hac retentione aliqua urgentissima conjectura existerent, ut per Farinac. eo loco num. 35. ac Duard. ibi num. 24.

Ex huiusmodi autem retentione Librorum hæreticorum, vel ob hæresim prohibitorum vehementem oriri hæresis suspensionem contra retinentem, ait Zanchin. de hæret. cap. 7. num. 7. Repertor Inquis. d. n. libri. Locat. eod. n. ac Delrius ea sect. 17. Opinatur vero Decian. d. cap. 46. num. 26. levem tantummodo suspensionem oriri. Ego tamen censeo Inquisitorum arbitrio id esse relinquendum: nam si quis inconsiderate fortuito, negligentè retinuerit, vel legerit librum hæreticum, si parùm, si semel, si reprehensus illicò obtemperaverit, si statim ac novit librum esse damnatum Inquisitoribus illum tradiderit, si protinus absolutionem postulaverit, is leviter tantum est suspectus. Si verò libenter, studiosèque penes se librum hæretici, vel pro hæresi damnatum retinuerit, totumque legerit, aut sæpius, si sedulo exquirat, unde tales Libros habere possit, si ex longinquis regionibus sibi deferri curet, tunc præviâ torturâ super credulitate propositionum hæreticarum, & ad sciendum complices, à quibus Libros habuerit, & an hæresim, vel fortilegia docuerit, si in illa seipsum non gravet, ad abjuracionem de vehementi cogendus est, Pegna p. 2. Com. 59. & Farin. de hæres. q. 80. num. 8. & 9. Itaque abjurare debent aliquando de vehementi, quandoque de levi, interdum nullo modo.

Nam si sint expertes doctrinæ, vel legere nesciant, omittenda est abjuratio, quia cessat penitus hæresis suspicio. Similiter si sint bonæ famæ, ac vitæ, nec unquam aliàs de hæresi suspecti, aut diffamati fuerint. Aut si in dictis libris non adsint propositiones hæreticæ, nec directe, neque indirecte ad hæresim pertinentes, sed tantum temerariæ, & scandalosæ, illos retinentes puniendi sunt pœnis arbitrariis, non tamen ad abjurandum cogendi. Quia ubi non est materia hæresis, vel ejus suspicio, nec quidem est locus abjuracioni, Bursat. vol. 4. Conf. 344. num. 18.

Si verò inquisiti ob retentionem dictorum librorum non sint versati in materiis illis, de quibus libri tractant, & interrogati ab Inquisitore, veritatem statim ac sincerè fateantur, tam quoad se ipsos quam quoad complices, tunc abjurare debent de levi; sicuti de levi quoque abjurare debent quando negant illos legisse, vel affirmant ibi appositos fuisse à suis inimicis, si hoc probent. Nam præsumptio militat contra eos, libros illos legisse ex diuturna ipsorum retentione. Neque verisimile est fuisse ab inimicis ibi appositos, nisi probetur.

Scriptores etiam huiusmodi librorum sunt de hæresi suspecti ad eum plane modum, quo retinentes, ut per Rimin. jun. Conf. 414. num. 21. ac seqq. Pegna in direct. p. 2. Com. 17. ubi ait, quod si scienter eos libros transcribunt, uti fautores hæreticorum, puniuntur, Azor. tom. 1. instit. mor. lib. 8. cap. 17. q. 5. Farinac. d. q. 180. num. 18. & Carena loc. cit. §. 5. nu. 28. Item approbantes hæreticorum Libros è provinciis hæreticis ad Catholicas sunt de hæresi suspecti, dummodo sciant, se libros hæreticos deferre, secus vero si illos asportarent in fascies inclusos, nescientes, quid ibi contineatur. Tunc enim omnis hæresis suspicio cessaret, Azor. d. q. 5. Pegna d. com. 17. Farinac. loc. cit. num. 15. & Carena ibid. num. 29.

Nec non corruptentes libros Catholicos, ac inter Catholicas doctrinas dogmata hæretica commiscen-

res eodem modo sunt de hæresi suspecti, Pegna *ubi supra*, & Farinac. num. 14. Carena num. 30.

At similiter impressores librorum hæreticorum, si noverint illos esse hæreticos, eandem suspicionem incurunt, de qua re, ac de pœnis in huiusmodi impressores vide Constitutionem Leonis X. cujus initium, *Domine*, & Constitutionem Pii IV. incip. *Cum pro munere* apud Pegnam ac decretum S. Romanæ Inquisitionis editum anno 1543. relatum ab eodem Pegna. Vide etiam Sanchez lib. 2. decal. cap. 10. num. 57. Farinac. eod. loc. num. 19. & Carenam ibid. num. 31. qui etiam advertit, quod in istis gradus suspicionis observandus est, consideratis circumstantiis, & qualitatibus, ut superius dictum est.

Quam verò iuste in odium hæreticorum, ac impiarum doctrinarum exterminium, etiam retinentes hos libros, anathemati subjiciantur, patet ex eo quod Pontificio jure *Can. sane* 2. 24. q. 2. 15. apud quem talis Liber reperitur, hæreticus est reputandus, Archidiaconus, & alii supra relati Grassius lib. 4. dec. aur. cap. 18. num. 36. Gambarupta, qui id explicat de calib. reservatis. ad cap. 1. Bull. Cœn. num. 35. quod exinde constitutionibus Julii III. cum meditatio, & B. Pii V. *Dominici gregis* confirmatum est. Quamvis, ex mitiori sententia Pegnae Loc. relato Royæ sing. 114. Azotii eo lib. 8. cap. 16. q. 10. Soufæ relat. Bull. Cœn. disput. 16. num. 3. ac Bonacinae to. 3. disp. 1. q. 2. pun. 4. num. 17. probabile existimem tunc tantum retinentem præsumi absolute hæreticum, quando ipse conscripserit, secus; vero circumstantias esse attendendas, ut suspicio firmetur, ut post prædictos docet Farinac. dicta quæst. 180. num. 35. & Duard. lib. 2. com. in Bulla Cœn. ca. 1. q. 51. num. 24. qui cum Farinac. num. 40. inquit, quod in foro externo non est suspectus de hæresi, neque ut hæreticus punitur, qui huiusmodi libros à seipso combusserit, licet non recte agat, cum debeat illos Inquisitoribus deferre, quod intellige quantum ad combustionem à se ipso factam, seu, ex eo, quod Inquisitoribus eos non derulerit. Quia aliàs est suspectus de hæresi, apud quem huiusmodi libros erat reperire, non verò, qui dum combusserit, licet per se ipsum, non habet. Si enim suspicio sit, ab ipso librum fuisse compositum, aut notabili tempore rerentum, ratione huius suspicionis præsumi potest in foro externo hæreticus, & hæreticorum pœnis obnoxius, ac proinde excommunicatus, etiam in Bulla Cœnæ juxta decretum Julii tertii, & aliorum Pontificum.

Furancem Sacram Pyxidem cum particulis consecratis esse vehementer de hæresi suspectum alibi fuisse probavimus. Nunc subijcio in hanc rem hanc Constitutionem: *Innocentius Episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Ad nostri Apostolatus auditum detestanda quorundam iniquitatis filiorum pervenit audacia, qui omnis impietatis terminos supergressi, manus sacrilegas ne à Sancto quidem Sanctorum, augustissimo scilicet Eucharistia Sacramento, quod transiit de hoc mundo ad Patrem Salvator, & Dominus noster Jesus Christus in memoriam cruenti illius Sacrificii, quo se ipsum pro generis humani redemptione in ara Crucis Deo Patri immolavit, ineffabili divini amoris sui largitate Corpus suum in cibum, & Sanguinem in potum nobis tribuendo instituit continere tanti, tamque tremendi formidine misterii compelluntur. Quocirca ad reprimendam horrendam ejusmodi impietatem, qua animam nostrum ipsa sui immanitate confudit in nomine ejusdem Domini Jesu Christi exurgentes motu proprio, non ad alicujus, super hoc oblata petitionis, instantiam, sed ex mera scientia, & deliberatione nostris, deque Apostolica potestatis plenitudine, ac de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium in tota Republica Christiana, adversus hæreticam pravitatem gener-*
Tom. II.

ralium Inquisitorum, à Sancta Sede Apostolica specialiter deputatorum Consilio, hac nostra perpetuò valitura consuetudine autoritate Apostolica statuimus, & decernimus, ut deinceps omnes, & singuli utriusque sexus, qui de furto hostia consecrata, sive unius, vel plurium particularum consecratarum cum sacra pyxide, vel sine illa per legitima indicia judicialiter juxta Sancti Officii Inquisitionis contra hæreticam pravitatem, autoritate Apostolica instituti, regulas, & praxim confessi, aut convicti fuerint, quive propria malitia, vel de alterius ordine, seu mandato hostiam, sive unam, vel plures particulas consecratas prædictas apud se retinuerint, vel aliò transferre, seu asportare præsumpserint condignis pœnis, & animadversionibus pro facinoris atrocitate puniantur; & nisi constiterit non fuisse ad malum finem, etiam pro prima vice Curia seculari tradantur, non obstante minori etate, dummodo vigesimum attingant annum, quibus pœnis etiam mandantes subjaceant. Porro omnimodam cognitionem causarum furti hostia consecrata, sive unius, vel plurium particularum consecratarum huiusmodi cum pyxide, vel sine illa tanquam delicti hæresim, vel vehementem hæresis suspicionem continentis ad Judices Ecclesiasticos, & ad Sancta Inquisitionis Officium prædictum privative spectare, eadem autoritate harum serie, & motu simili declaramus, decernentes præsentis nostras luterar, & in eis contenta quacunque &c. Datum Roma apud S. Petrum anno Incarnationis Dominice 1676. quarto Idus Martii, Pontificatus nostri anno primo. Sicque huiusmodi furripientes abjurare debent, vel de formali, vel de vehementi secundum facti gravitatem ac illorum intentionem.

An autem in ea comprehendantur Clerici, & Regulares? Affirmative respondeo juxta ea, quæ alibi dixi tom. 6. Consult. 66. & quatenus non comprehendantur & clare, ac explicite sint exprimendi, cenfeo id potius faciendum esse per Constitutionem, quam per Decretum. Constitutio enim generalis alia Constitutione generali confirmari, ampliari ac declarari fere semper solet, decretum decreto. Sic decretum Pauli V. de conceptione Beatæ Mariæ Virginis ampliatum, ac declaratum fuit à Gregorio X V. decreto suo, in generali Congregatione Inquisitionis edito, sub anno 1622. die 24. Maij. Sic Constitutio Pauli IV. de confessar. sollicit. fuit confirmata, ampliata, & declarata per alias Constitutiones Clementis VIII. & Gregorii XV. Sic etiam ampliationem Constitutionis ejusdem Clementis VIII. Contra non promotos ad sacrum presbyteratus ordinem, sacramentales Confessiones audientes, vel Missam celebrantes, & Constitutionem Sixti V. contra exercentes artem Astrologiæ judiciariæ Urbanus VIII. suis Constitutionibus ampliavit declaravitque.

Perpicue quoque id constat ex constitutione Gregorii XV. innovantis ac extendentis Constitutionem Clementis VIII. contra hæreticos in locis Italiæ, ac Insularum adjacentium quovis prætextu commorantes, in qua sub initio ita legitur - *Romani Pontificis &c. munus exigit, ut pro incumbente Dominici Gregis cura & sollicitudine prædecessorum suorum constitutiones, eas præsertim, quæ ad sanctæ fidei Catholica conservationem pertinent, quò suum perpetuum sortiantur effectum, & inviolabiliter observentur, innovet, & extendat, prout, rerum, ac temporum qualitatibus, debite compensatis, conspiciit in Domino salubriter expedire.* Et sane id observandum fuit à B. Pia V. in sua Constitutione si de protegendis in cuius §. 2. post distinctionem illam generalem, voluit pro majori claritate, & ad tollendum omnes difficultates in §. 5. nominatim exprimere, non solum Clericos, & Regulares, sed etiam Episcopos.

Cæterum examinandum propono, an expediat comprehendere in adducta constitutione casum furri

sacra pyxidis, non cum surreptione, sed cum projectione particularum consecratarum? Hic casus saepius contigit, & non pridem in civitate Neapolitana cum ingenti praedictio jurisdictionis S. Officii, de quo dixi tom. 8. Consult. 86. ubi retuli, Proreges ipsos Neapolitanos pluries postulasse à Sancta Sede, quod hic casus cognoscatur à S. Officio privative quoad alios: quare affirmative respondeo.

Qualis vero suspicio oriatur contra poenitentem, & Ecclesiae reconciliatum, injuncta sibi poenitentia, si eam non adimpleat, variant Doctores, oriri ex hoc non levem fidei suspensionem, ait Diana p. 4. tr. 7. res. sol. 14. vehementem asserit Carena, sive inobservatio consistat in omittendo, sive in committendo. violentam, contendit Repertor Inquis. v. Carcer. At ego existimo, quod hac suspicio ex circumstantiis personae, & qualitate contemptus erit judicanda levis, aut vehemens.

Dubitatur, an Regularium Superiores, non denunciantes suos subditos de haeresi suspectos, sive impediens quoquomodo, vel retardantes Religiosos, sibi subditos, nè hujusmodi de haeresi suspectos denunciant, sint suspecti de haeresi?

In hac re certum est, quod omittens haereticos denunciare, cum teneatur, praeter alias poenas, suspectus etiam est de haeresi, fautorque idcirco haereticorum dicitur, ut per Repertorium v. fautores, Decian. lib. 5. cap. 51. num. 25. Pegn. in direct. p. 2. com. 68. Duard. ad Bull. Cen. lib. 2. Can. 1. q. 32. num. 19. Farinac. de haeresi. q. 197. §. 2. num. 38. Sanctarel. eod. argum. Cap. 9. num. 19. qui alios refert, ac per Carenam p. 2. tit. 9. §. 8. num. 26. ubi notat cum Farinacio, id maxime locum habere in cruce signatis, ad quos ex officio, atque ex proprio juramento hujusmodi munus pertinet, de quo etiam nos alias.

Par autem ratio militare videtur in hoc casu: Nam Paulus V. in sua Constitutione, quae incipit *Romanus Pontifex* edita anno 1606. praecipit Regularium Superioribus, ut quasi ex officio debeant suos subditos haereticos, vel de haeresi suspectos revelare Inquisitoribus, & hinc est, quod excommunicatio, in dicta Constitutione contenta, solum contra Superiores lata est, ut observat Bonacina tom. 3. de Censur. in parte disp. 2. q. 9. pun. 7. n. 6. Quod sane nulli dubium est, procedere in omittente denunciare haereticos formales. Sed difficultas est de Superioribus non revelantibus suspectos de haeresi, vel de iis qui aliqua ratione impedire vel retardare audent personas hujusmodi denunciandas.

Carena p. 2. tit. 9. §. 8. n. 40. Loquens universim de omittentibus denunciare suspectos de haeresi, ait, quod tales non denunciantes non sunt de haeresi suspecti, licet puniri possint poenis in edictis Inquisitorum statutis. Moveretur ex eo quod alioquin contra omnes regulas juris praesumptio oriretur ex praesumptione, & suspicio ex suspitione. Ex qua regula idem dici posset de Superioribus, omittentibus denunciare suos subditos de haeresi suspectos.

Tenendum nihilominus est cum Filiuccio tom. 1. tr. 15. cap. 8. num. 196. ubi ait, Superiores Regularium, qui Religiosos suos de haeresi suspectos non denunciaverint Inquisitoribus, vel ordinariis locorum vicinioribus esse de haeresi suspectos. Quae sententia ex eo mihi comprobatur, quia praebatus Paulus V. in dicta Constitutione §. 3. expresse loquitur de Regularibus non revelantibus suos subditos de haeresi suspectos, vel audientibus impedire, vel retardare hujusmodi personas suspectas denunciandas. Quod si contra praedicta deliquerint, eos omnes incurrere in poenas, contra fautores

haereticorum, & impediens Inquisitionis Officium statutas. Fautores autem haereticorum, & impediens S. Officium sunt de haeresi suspecti. Ergo & Regularium Superiores suos subditos non revelantes, non solum poenis statutis in edictis Inquisitorum sunt puniendi, sed etiam erunt de haeresi suspecti, ut pote fautores haereticorum & impediens S. Officium, atque adeo debent abjurare vel de vehementi, ut supra dictum est, vel juxta gradum suspicionis.

Ex quibus respondeo Carenae, hanc haeresis suspensionem non oriri ex suspitione, sed ex fautoria, quae re vera crimen est, unde ab Ecclesia punitur excommunicatione summo Pontifici reservata, ut in dicta Constitutione Pauli V.

Id tamen adverto, quod, ut incuratur excommunicatio per actionem impediendi, requiritur audacia, sive praesumptio: Nam in citata Constitutione dicitur: quomodo id impedire, vel retardare audeant, vel praesumant. Quare et eadem ratione videtur requiri eadem audacia ad incurrandam haeresis suspensionem, ac poenam fautoriae. Evaditque superior regularis excommunicationis poenam, & haeresis suspensionem, si per se ipsum non denunciant Religiosum subditum, quem de haeresi suspectum esse audivit, sed curat eum denunciari ab eo à quo audivit: Nam satisfacit fini, ac intentioni Legis, dummodo tamen denuntiatio Superioris per se majorem notitiam & cognitionem non pariat, quam per alium, à quo audivit.

Qui abjuravit de vehementi non potest amplius admitti ad Sacras Confessiones audiendas. Ita declaravit S. Congregatio S. Officii, & referunt Locat. in fine praxis Inquis. Genuens. in prax. cap. 45. num. 2. Ricc. p. 2. dec. 218. Dian. tom. 5. tr. 10. ref. 83. Alph. de Leon. de offic. & potest. Confess. p. 2. recol. 1. n. 211.

De iis vero qui de levi tantum abjurant, refert idem Genuensis, fuisse dubitatum in Curia Archiepiscopali, an quidam Sacerdos, qui abjuraverat haesim de levi, esset admittendus ad audiendas fidelium Confessiones, & relata re ad S. Congregationem generalis Inquisitionis S. Officii, fuit rescriptum die 6. Martii 1596. dictum Sacerdotem non esse impeditum exercere Ordines & Sacramenta ministrare, ac etiam fidelium secularium Confessiones audire, quamvis abjurasset de levi. Quod etiam ait Diana loc. cit. Ego autem hanc adduco declarationem: abjurantes de levi possunt permitti ad audiendum Confessiones, nisi aliud eis obstitit impedimentum, vel nisi in sententia fuerint suspensi, vel fuerint propter delictum in Confessione commissum poenitentiati; ita in Literis datis Inquisitori Januensi die 12. Maji 1695.

Regulares autem de levi abjurantes non reddi inhabiles ad gradus, & dignitates Religionis, etiam si abjurassent de vehementi, aiunt Acugna in tr. de Confess. sollicit. q. 24. num. 22. ibique Freitas in addit. num. 70. Soula eod. tit. tr. 2. cap. 16. num. 6. Henriq. lib. 13. cap. 56. §. 1. in Glos. lit. K. & Garz. tom. 2. de benef. p. 11. cap. 10. num. 87. alique apud ipsos, asserentes, Confessarium, sive convictum, sive confessum de sollicitatione ad venerea, non manere inhabilem ad gradus & dignitates Ecclesiasticas, quia nullus est textus, neque Doctor, qui per abjuramentum de levi inducat inhabilitatem ad dignitates & officia.

At Nunc extat in contrarium decretum Urbani VIII. editum die 1. Octobris 1626. quod referunt Pegrinis in Const. 9. Pauli V. §. 2. num. 29. & Carena. p. 3. tit. 12. §. 4. num. 14. quodque &

nos integrum aliàs retulimus cum suis declarationibus.

Suspectum vehementer de hæresi post abjuratorem de vehementi, incurrere irregularitatem, aut saltem tanquam irregularem habendum esse, docet Azor. *p. 1. lib. 8. cap. 21. q. 8.* Communis tamen Sententia est, nullam incurrere irregularitatem. Quia non damnatur, ut hæreticus, neque imponitur ei aliqua pœna ob hæresim, sed ob ea gesta, ex quibus hæresis suspicio orta est, à qua se purgat per abjuratorem. In jure autem imponitur pœna irregularitatis hæreticis, non vero abjurantibus, ut suspectis de hæresi. Atque ita Farinac. *de hæres. q. 192. §. 5. nu. 80.* Navar. *lib. 5. de hæret. Conf. 16. num. 1.* Postel. *in addit. ad dub. regul. u. irregularitas num. 20.* Sanchez *in decal. lib. 2. cap. 25. num. 12.* Henriq. *lib. 13. cap. 56. numer. 1.* Souza *in aph. lib. 3. cap. 5. num. 80.* passimque alii; Ac posse Clericum post pœnitentiam, & abjuratorem exercere susceptos Ordines, tradunt Avila *de Censur. p. 7. disp. 4. dub. 2. Sayr. eod. tr. Lib. item 7. cap. 12. num. 16.* & Diana *p. 4. tr. 2. resol. 48. & tr. 4. resol. 38.* & declaravit Sacra Congregatio his verbis = *abjuratio de levi, vel de vehementi non declarat aliquem hæreticum, neque impedit consequi Dignitates. 22.* Augusti 1613. *neque reddit abjurantem inhabilem ad beneficia, nec efficit eum irregularem 3. Julii 1624.*

Id autem notandum est, quod indicia, quæ sufficiunt ad torturam, non semper sufficiunt ad abjuratorem de vehementi. Aliquando enim possunt Inquisitores torquere reum, non autem compellere ad abjuratorem, ut per Pegnam *p. 3. Com. 39.* & Diana *p. 4. tr. 8. resol. 110.* Nam abjuratio est pœna gravior torturæ ob periculum relapsus. Ideoque indicia sufficientia ad torturam infligendam non semper sufficiunt ad imponendam abjuratorem. Notandum item, quod licet reus fuerit tortus, potest tamen ei abjuratio de levi tantum imponi. Quod etiam aiunt Diana *loc. cit.* & Canez *in quest. crim. cap. 1. de hæret. num. 95.* ac Genues. *in pr. cap. 18. numer. 13. & cap. 68. numer. 12.*

Sola verò infamia est quidem sufficiens ad inquirendum, ac procedendum contra suspectum de hæresi, ut docent Zanchin. *de hæret. cap. 11. num. 3.* Locat. *in pr. u. accusatio §. ponamus,* ibique Mandos. *in addit. lit. O.* de quo alibi. Est etiam sufficiens ad purgationem Canonicam indicendam, dummodo publica vox & fama clamer contra hujusmodi suspectos, vel de ipsorum diffamatione apud bonos & graves viros coram Inquisitore, vel Episcopo legitimè constiterit, ut cum Eymerico advertit Pegna *p. 2. com. 82. litt. A.* qui etiam subdit *litt. C.* quod diffamatio, aut infamia de hæresi perfecte probatur per duos testes probos & graves ex Concilio Tholosano, *C. 16. §. illos autem.* Quod si duo testes fuerint viles, vel infames, vel malevoli, aut inimici, quamvis sufficiant, ut ad inquirendum procedatur, non tamen sufficiunt, ut ad inquirendum procedatur, non tamen sufficiunt, ut diffamatio pœna ordinaria imponatur, sed mitius erit tractandus; nec ad purgationem erit cogendus, nisi plenior probatio accedat, vel alia indicia, & adminicula simul cum diffamatione concurrant. Nam duo testes minus idonei solum in causis, in quibus ad testificandum admittuntur, nunquam sufficiunt ad hoc, ut ex eorum dictis reo pœna ordinaria imponatur. Igitur purgatio tantum diffamatis injungitur.

Si vero, præter infamiam, alia suspicionum hæresis adessent indicia, erit quoque abjuratio im-

ponenda, ut docent Eymer. *p. 3. in tertio mod. term. fid. proc. Pegna ibique,* ac Diana *p. 4. tr. 8. resol. 82.* Idque juxta gradum suspicionum.

Si qui autem abjurare noluerit de formali, si sit confessus vel convictus, aut in hæresi manifeste deprehensus, dicitur pertinax hæreticus, habetur pro convicto, & Curia seculari tradendus est, ut in Constitutione Martini V. quæ incipit *Inter cunctas* edita anno 1418. & ex cap. *ad abolendam §. presentis vero de hæret. in 6.* & tradunt Eymeric. *p. 2. direct. q. 55. num. 15.* ibique Pegna *Com. 80.* Simanch. *de Cath. instit. tit. 1. num. 25.* Param. *de orig. S. Inquis. lib. 3. q. 4. num. 23.* & Farinac. *de hæres. q. 194. n. 35.* & plures alii, quos ipse citat.

Si verò non sit confessus, neque convictus, neque in hæresi deprehensus, sed de hæresi vehementer suspectus, tunc non statim tradendus est Curia seculari, sed prius excommunicandus est, & si in excommunicatione ob causam fidei lata, per annum persistit tanquam hæreticus impœnitens erit condemnandus, & brachio seculari tradendus, cap. *excommunicamus §. qui vero de hæres. in 6.* Doctores modò citati, ac Delrius *lib. 5. magic. sect. 12.* Locat. *in judic. u. suspicio num. 8.* & Carena *p. 3. tit. 12. §. 11. num. 47.*

Si autem sit leviter de hæresi suspectus, ac de levi abjurare recusaverit, est etiam excommunicandus, & si per annum integrum in excommunicatione perseveraverit, velut hæreticus est condemnandus, ut per Ostiens. *in d. cap. excommunicamus,* Eymericum *p. 2. q. 55. nu. 9.* & alios.

Fuit aliquorum sententia, & præ aliis Campegi ad Zanchinum, ut refert Pegna *p. 3. com. 97.* posse solum Inquisitorem, vel solum Episcopum abjuratorem de hæresi pœnitentibus, vel suspectis indicere. Quia hæc abjuratorem sententia non videtur contra illos, sed pro illis, cum absolvantur à censuris, concilientur Ecclesiae, illique restituantur in gratiam.

At nihilominus, etsi summo jure hæc sententia defendi possit, contraria tamen tutior est, ac usæ recepta. Nam abjuratorem sententia non potest proprie dici absolutoria, immo magis participat de condemnatoriis. Quia hujusmodi rei verè non absolvantur, neque liberantur omnino, sed per abjuratorem obligantur ad pœnas relapsis debitas, & ipsa abjuratio pœna quædam est, & condemnatio. Ad condemnandum enim uterque requiritur. Ideo non solum in sententiis ferendis circa hæreticos, qui brachio seculari traduntur, verum etiam in abjuratorem quibuscunque ac purgationibus Canonicis etiam indicendis, omnino Episcopus & Inquisitor simul intervenire debent. Quod insinuas videtur Innocentius IV. in rescripto, cujus initium est: *Tunc potissime §. si vero aliqui,* relato à Pegna *inter litteras Apostolicas.* Et hanc sententiam sequuntur Pegna *loc. cit.* Comensis *in lucern. Inquis. u. absolvere num. 2.* Simanch. *tit. 1. num. 26.* & in addit. ad Zanchin. *cap. 1. Zanardus in direct. p. 2. cap. 6. q. 15.* Azor. *p. 1. lib. 8. cap. 18. num. 16.* & omnino docet Farinac. *de hæres. q. 186. num. 79.* Castropal. *tr. 4. disp. 8. pun. 13. num. 17.* Carena *p. 1. tit. 4. num. 14.* ac Delben. *dub. 195. num. 1.* & seqq. Cum enim abjuratio non inducatur, neque indici possit, nisi dependenter à sententia, quia non potest quis cogi ad abjurandum in judicio, nisi in judicio constet, quod sit hæreticus, vel suspectus de hæresi, & ut talis sit condemnandus, ideo nec Episcopus sine Inquisitore, nec Inquisitor sine Episcopo potest aliquem cogere ad abjurandum, juxta Clem. 1. *de hæret.*

An autem id verum etiam sit in sponte conspicientibus

tibus, admittendis ad abjuracionem, alibi etiam dictum est.

Si autem solus Episcopus, vel solus Inquisitor ad abjuracionem reum admitteret, eam validam esse videtur. Quia licet ex supradictis censeatur prohibita talis abjuratio, est tamen de illis prohibitionibus, quæ si fiant facta tenent. Etenim nullus extat textus qui illam irritat. Præterea olim antequam destinati fuissent Inquisitores, coram solo Episcopo abjuratio fiebat, & ab ipso tantum injungebatur. A veteri autem jure non est recedendum, nisi correctum reperiatur, §. *fin. Auth. de non alien. reb. Eccles.* & *Glos. in Clem. 1. verb. contra eos, de heret.* Et quod non mutatur stare non prohibetur, l. *sancimus C. de testam.* Ergo abjuratio facta ob decretum solius Episcopi, vel solius Inquisitoris altero non contradicente, neque appellante, valida est, Pegna & Zanard. *loc. cit. Farinac. de heres. q. 186. num. 79. Diana p. 4. tr. 8. resol. 40.* Qui etiam docent sic abjurantem esse subiectum pœnæ relapsus.

At nos consequenter ad modò, & alibi dicta censemus hujusmodi abjuracionem irritam esse. Quia ex nostra sententia Episcopus solus, vel solus Inquisitor non potest reum ad abjuracionem admittere. In casibus autem prohibitis, si alter sine altero procedat, acta sunt ipso jure irrita per d. *Clem. 1. §. propter de heret. ubi Glos. u. ipso jure*, Imol. *num. 13. Vitalin. num. 57. & 60. Zabarel. num. 1. in §. notab. locat. u. tortura.*

Suspecto vehementer de una tantum hæresi, est injungenda abjuratio, non solum de illa, in quam deliquit, sed de omnibus aliis generaliter per *cap. Accusatus de heret. in 6. cap. inter sollicitudines de purg. can. & cap. litteras de præsumpt. & tradunt Eymeric. p. 2. q. 55. num. 12. & p. 3. nu. 184. ibique Pegna, aliique communiter.*

Illis verò, qui leviter tantum de hæresi suspecti reperti sunt, non esse imponendam generalem de omni alia hæresi abjuracionem, ait Eymer. *num. 184.* sed sufficere, quod singulariter hæresim, de qua habitus est suspectus, abjuret ac ita, ut si prolabatur in aliam speciem hæresis, pœna relapsus debita non punietur ratione abjuracionis. Et ita quoque docent Pegna ibi *com. 43. Gloss. in d. cap. Accusatus §. eum verò, Calderin. de heret. p. 2. cap. 20. num. 1. Locat. in Inquisit. formul. tit. formul. abjuracionis leviter suspecti.*

Ad Diana *p. 4. tr. 8. resol. 68.* cum aliis, quos allegat, constanter propugnat, posse Inquisitores compellere, ut abjurantes de levi abjurent generaliter omnem hæresim, & ita servari in Tribunali S. Romanæ Inquisitionis, ac in Hispaniarum Regnis. Quare id ego arbitrio Inquisitorum relinquo.

Hæresis autem suspecto non potest simul injungi abjuratio, & purgatio canonica. Tum quia justum non est pro eodem crimine reum duabus pœnis puniri. Non enim consurget duplex tribulatio, neque vindicabit Dominus bis in idipsum, Nau. *cap. 1. & habetur in can. sceleratior, & can. sunt plures de pœnit. d. 3. & can. presbyter d. 81.* Et tum quia per canonicam purgationem tollitur hæresis suspicio, atque adeo non est amplius imponenda abjuratio. Et ita etiam docent Pegna *p. 2. com. 14. Panorm. in d. cap. inter sollicitudines num. 3. Simanch. de cath. instit. tit. 56. num. 18. ac seq.*

Et licet Campegius ad Zanchin. *cap. 11.* existimet posse simul imponi purgationem & abjuracionem, quia purgatio imponitur ratione infamiæ, & abjuratio ratione suspicionis, hæc tamen sententia improbat ob dictas rationes à Pegna *loc. cit.* Et qui-

æm purgatio canonica est offensio innocentia de crimine objecto, & consequenter tollit omnem criminis illius suspicionem, ut notant Sylvest. *v. purgatio*, Astens. *p. 2. lib. 6. tit. 17. num. 2. Sayr. de censur. lib. 7. cap. 11. num. 17.* similiter ei, qui suspicionem hæresis per torturam sufficienter purgavit, non est alia purgatio imponenda, ut notat Farinac. *de heres. q. 194. num. 58.*

Porro purgatio canonica, cum sit criminis oppositi liberatio, ac innocentia offensio, indicenda est quando quis infamia publica laborat, & de hæresi est vehementer suspectus, aut grave scandalum in causa fidei dedit, & non potest de illo crimine convinci, ut colligitur ex *cap. ad abolendam §. qui vero de heret. in 6. & ex d. cap. inter sollicitudines*, ac docent quamplures, quos sequitur Pegna *p. 2. com. 14.* Alma enim mater Ecclesia respiciens quàm grave ac periculosum sit, hac hæresis infamia laborare, varios modos excogitavit ad illam excludendam, inter quos est canonica purgatio, quæ in S. Inquisitionis Tribunali sæpius servatur, quamvis in aliis Tribunalibus ob alia crimina illius usus fere extinctus sit.

Igitur, comparet personaliter purgandus cum suis compurgatoribus, eidem in certo numero generaliter concessis, qui eum, ejusque vitam ac mores noverint, & stabunt coram Episcopo & Inquisitore, in loco tamen ubi purgandus ipse nocitur de illa hæresi infamatus, & ponetur liber Evangeliorum coram eis, ipseque diffamatus ponet manus super eum, sic dicens: Ego juro super ista quatuor Evangelia Sacrosancta, quod talem hæresim (exprimendo eam) de qua sum diffamatus, nunquam tenui, neque credidi, neque docui, neque teneo, neque credo, negabitque cum juramento illud, de quo est diffamatus, quidquid illud sit. Quo facto omnes compurgatores ponent manum super librum Evangeliorum, & quilibet dicit. Ego juro super ista quatuor Dei Evangelia, quod credo, ipsum verum jurasse, & tunc canonice est purgatus. Ita Eymeric. *p. 3. direct. nu. 182.*

Notat in hunc locum Pegna *com. 38. in purgatione injungenda*, Episcopum & Inquisitorem simul convenire debere, non solum in pronuncianda sententia, sed etiam in toto purgationis actu exercendo. Et hoc videtur tutius. Insuper ipsis compurgatoribus distincte, & clare legendus est summarie processus, ac indicia, & delicta sunt illis exprimenda, eoque purgandus ipse comprehensus est, & compellus canonicam subire purgationem: Nam si hæc non intelligant, non poterunt jure ac debite ipsum purgare.

Item notandum, quod si quis publicè de hæresi diffamatus est, publice quoque purgare se debet. Tum ut eis publice satisfaciatur se purgando, quos publice per odorem infamiæ offendit, & tum etiam in sui favorem, ut per publicam purgationem ipsi honor, & fama restituantur. Quod si publice non fuerit diffamatus, tunc private canonicam purgationem adhibebit.

Ad inducendam verò hanc purgationem requiritur, ut diffamatio non sit levis, sed vehemens, ac publica ex *dict. capit. inter sollicitudines de purg. canon.* Dicitur autem infamia gravis, ac vehemens, quando quis apud bonos viros pluries noratur infamia, vel à bonorum virorum consortio repellitur, vel suspensiones, & indicia, quæ infamiam hæresis augment, accedunt, vel post aliquod commissum delictum, statim adversus aliquem oritur infamia, & hujusmodi alia. Dicitur etiam publica, quando non solum apud multos & graves viros, sed etiam apud majorem partem virorum parochia, aut vicinia, aut saltem illorum, ad quos spectat de ea re scire, non ignoratur,

ignoratur, & originem traxit ex justa causa, & à virtus fide dignis.

Diffamatio autem ut sit sufficiens ad inducendam purgationem, probanda est per testes idoneos ex Concilio Tholosano apud Pegnam *par. 2. com. 82.* Sed si testes inhabiles essent plures quam duo, & deponebant verisimilia, etiam sufficerent ad purgationem indicendam, ut notat idem Pegna *p. 3. com. 19.* & Farinac. *de heres. q. 187. num. 64.*

Si verò purgandus non invenit compurgatores, volentes de eo bonam fidem facere, tunc habendus est pro convicto, Eymeric. *p. 3. nu. 147.* Sed si compurgatores non invenit, quia pauper, vel extraneus est, tunc illi subveniendum est arbitrio Judicis, considerata qualitate personæ, criminis, & infamiæ, ut tradit Locat. *in Judic. v. purgatio num. 8.* atque Decianus *lib. 5. cap. 48. num. 26.* quod si purgandus est advena, & peregrinus, qui non potest dare compurgatores notam habentes ejus vitam, tunc standum est ejus simplici juramento. Et *nu. 15.* similiter tradit, quod si purgandi essent viles ac tales, qui verisimiliter non possunt dare compurgatores idoneos, tunc esse recipiendos mediocres, & quos dare potest arbitrio Judicis, ne defensionis facultas ei denegetur.

Compurgatores autem esse debent probatæ vitæ, ejusdem status & conditionis compurgando, & qui eum bene, & antiquo tempore noverint, Sousa *in aph. lib. 2. cap. 38. num. 4.* Pegna *p. 2. com. 14.* Zarnard. *in sum. p. 2. cap. 132.* Eymeric. *p. 2. num. 146.*

Purgationis indictio, & modus eam indicendi Judicis arbitrio remittitur juxta personarum qualitatem, & gravitatem suspicionum, ut per Simanch. *de cath. instit. tit. 56. num. 8.* Peg. *p. 2. d. com. 14.* Decian. *d. cap. 48. num. 9.* Delrium *lib. 5. magic. sect. 83.* Non potest tamen Judex purgationem indicare, quando scit, aliquem esse de hæresi suspectum, non ex processu, sed secreto, & ex sua conscientia, ut ait Farinac. *de heres. q. 194. nu. 62.*

A decreto autem purgationis indictæ, & à termino ad se purgandum præfixo potest quis appellare, ut tradunt Pegna *p. 3. com. 38.* & Farinac. *loc. cit. n. 63.*

Qui graviter, ac vehementer de aliqua hæresi est diffamatus, si post illius purgationem reincidat in eandem heresim, puniendus est uti relapsus, Curia seculari tradendus, *cap. ad abolendam §. illos quoque de heret. in 6.* Eymer. & Pegna *p. 3. com. 38.* ac Ostiens. *in cap. excommunicamus §. qui autem de heret.* Sed si leviter diffamatus existit, si post purgationem relabatur in eandem hæresim, tractandus est sicut qui leviter abjuravit. Et ita intelligendum est, quod ait Eymeric. *p. 3. de form. purgat. can. num. 150.*

Unde pariter, æqualiterque procedunt abjurans de vehementi, & purgatus canonice uti vehementer suspectus, si in hæresim relabantur, hoc tantum discrimine, quod qui abjuravit de vehementi, si reincidat in aliam hæresim, de qua fuit inquisitus, & confessus, puniendus est uti relapsus, cum hujusmodi reus abjurer, non solum eam hæresim, de qua fuit vehementer suspectus, sed omnem aliam hæresim. Qui verò se canonicè purgavit de aliqua hæresi uti vehementer suspectus, si incidat in aliam hæresim, non est condemnandus uti relapsus, cum de illa solum, & non de omnibus hæresibus se purgaverit.

Qui autem se purgare noluerit, excommunicandus erit, & si in excommunicatione per annum animo indurato inforduerit, ut hæreticus condemnatur juxta *d. cap. Excommunicamus. §. qui autem de heret.* & Eymeric. *d. p. 3. num. 147.*

Quando reus non est confessus, nec plene convictus, sed tantum indiciatus, ait Diana *p. 4. tr. 6.*

resol. 1. & 18. non deesse Doctores, qui affirmant, esse in arbitrio Inquisitorum illi indicare purgationem, vel abjuracionem, vel torturam. At verò cum purgatio, & abjuratio non sint tam aptæ, neque inducæ ad veritatem indagandam quàm ad suspicionem, & infamiam hæresis deluendam; cumque tortura sit magis apta, ut per eam veritas ex ore ipsius delinquentis indagetur, ideo in hoc casu nec purgatio indicenda est, neque abjuratio, sed tortura, ut melius veritas habeatur, ac securius procedi possit, vel ad injungendam debitam pœnam, vel ad impertiendam absolutionem.

Christiani transeuntes ad sectas, seu ritus Turcarum, Paganorum, vel Judæorum, si sponte redeant, & reconciliationem cum Ecclesia petant, vel fateantur, se fidem abnegasse, abjurare debent de hæresi formali, tanquam veri hæretici, & apostatæ & gravis pœnitentia eis imponenda est, maxime si sponte, aut absque metu incusso, fidem catholicam atnegarunt, & hæreticalia commiserunt.

Si verò fateantur, se non negasse fidem, nec unquam credidisse, ita faciendum esse, sed catholicam fidem semper in corde retinuisse, tunc abjurant, ut vehementer de hæresi suspecti, & pœnitentiæ salutare eis injunguntur. Si verò sint pueri, abjurare solent de levi.

Si autem non compareant sponte, sed accusati, vel denunciati, & confiteantur, vel sint convicti facta hæreticalia commisisse, sed pravam intentionem non habuisse, nec fidem abnegasse, tunc torquendi sunt super intentione, ut intelligatur an revera ita crediderint necne. Etsi in tortura in negativa perstiterint, dicentes non habuisse pravam intentionem, abjurare debent de vehementi, ut vehementer suspecti. Si verò pravam intentionem, ac mentis errorem confiteantur, tunc tanquam hæretici formales abjurare compellendi sunt, ut ad veritatem Ecclesiæ revertantur, & de jure ad perpetuum carcerem sunt condemnandi ex *cap. excommunicamus 2. §. si qui autem de heret.* & notat Pegna *p. 2. com. 59.* Sesse *tom. 4. dec. 444. num. 9.* & Diana *p. 4. tr. 7. resol. 3.*

Sed hic locus aliquid habet dubitationis. Si namque in tortura ex ore delinquentis veritas indagatur, quare igitur si quis in tortura constanter confessus fuerit, se nunquam fidem catholicam negasse, adhuc tanquam de hæresi vehementer suspectus, de vehementi abjurare cogendus sit?

Respondeo. Nam quilibet judicatur hæreticus verbis, & factis. Verbis, quando confessione propria dicit, se credere erroribus hæreticorum. Factis, quando facta hæreticalia committit. Quia ex factis præsumitur de affectu, *arg. can. qui viderit 32. quest. 5. l. dolum. C. de dol. & cap. nuper de bigam.* Qui ergo in tortura voluntatem suam verbis exprimit, non satisfacit factis. Immo plus est facto, quàm verbo aliquid facere, *arg. capit. dilecti de appel. & magis standum est factis, quàm verbis, ut docuit Christus Matth. 21.* Igitur qui ex factis est de hæresi vehementer suspectus, & convictus, quamvis in tortura constanter fateatur, se nunquam aliquid contra fidem credidisse, quia tamen factis vere illam negavit, ideo juste cogitur ad abjurandum de vehementi omnem hæresim.

Estque prima regula textus in *cap. contra Christianos de heret.* in quo Bonifacius VIII. statuit, quod contra Christianos, qui ad ritum Judæorum transierint, vel redierint, etiam si hujusmodi redeuntes, dum erant infantes, vel etiam mortis metu, dummodo absolute, & præcise coacti non fuerint baptizati, tanquam contra hæreticos procedendum est, si de hoc fuerint confessi, vel per testes Christianos,

aut Judæos fuerint convicti.

In qua re certum quidem est, Judæos, Saracenos, & alios infideles, qui baptismum non susceperunt, esse quidem infideles, sed non esse hæreticos nec subdi per se Jurisdictioni Ecclesiæ, nec posse ad fidem suscipiendam compelli, ut cum D. Thom. 2. 2. *quest. 10. ar. 8.* docent communiter Theologi & Canonistæ.

At si isti semel susceperint Sacramentum Baptismi, & fidem Christianam professi fuerint, compelli possunt, ut adimpleant, quod promiserunt, ac retineant, quod receperunt. Et ideo Christiani, qui ad Judaïsmum, vel ad aliam sectam infidelium, vel transeunt, vel redeunt, vere sunt hæretici, seu magis proprie loquendo, sunt apostatæ à fide, de quibus alibi, & per Ecclesiam etiam pœnis corporalibus coercendi sunt, ut ad fidem redeant, & si sint impœniterentes, tanquam hæretici, sive apostatæ ultimo etiam supplicio puniendi, ut docet D. Thom. *loc. cit.* & decernitur in *d. cap. contra Christianos*, fuitque etiam sancitum à Nicolao IV. in Constitutione incipiente: *Turbato corde* apud Eym. *p. 2. quest. 44.* & à Paulo tertio in constitutione *cupientes* apud Pegnam, & l. 1. *C. de Sacr. baptism.* traduntque Glos. in *d. cap. contra Christianos v. redierint*, & Archid. in *princ. Jo. Andr. num. 1. Gemin. num. 6. Franch. num. 2. & Doctores*, quos plena manu adducit Farinac. *de hæres. quest. 178. num. 136. 137. & 139.*

Neque excipiuntur ab hac regula infantes, qui ante usum rationis baptismum susceperunt. Per baptismum enim professi sunt fidem. Et sicut non obstante, quod sint incapaces actus humani & voluntatis, sufficit, quod voluntate parentum, vel aliorum, qui illos baptizandos obtulerunt, baptismum suscipiant ad hoc, ut recipiant gratiam justificantem, libertatem à peccato, & à morte æterna, characterem, aliosque baptismi effectus, ita id sufficit ad hoc, ut fiant Christioves, & incorporentur Ecclesiæ, subdantur jurisdictioni summi Pontificis ac Prælatorum, utque sint obligati ad Legem Christi, & ut ad illam servandam possint compelli, Glos. in *d. cap. contra Christianos in figurat. cas. 10. Monach. numer. 1. & 2. Prob. num. 2. Archid. v. infantes*, Gemin. *numer. 1. Franch. num. etiam 1. Sylvest. v. hæreticus §. 2. num. 4. & Pegna parte 2. Com. 69.* ubi quod isti mitius sunt puniendi, si à fide defecerint, redeundo ad Judaïsmum, Farinac. *d. q. 178. numer. 140.* Et hæc vera sunt, etiamsi infans baptizatus fuerit à nutrice sine solemnitate, insciis ejus parentibus. Iste enim, tanquam vere baptizatus, non restituitur suis parentibus. Immo, licet filii Judeorum non possint, invitis parentibus, baptizari, si tamen baptisentur, baptismus est validus, & apud Christianos sunt alendi.

Neque excipiuntur, qui per metum, etiam cadentem in constantem virum, etiam mortis baptismum susceperunt. Metus enim non facit hominem involuntarium simpliciter, ut docet D. Thom. *p. 2. q. 6. ar. 7.* Et ideo sicut qui per metum suscipit baptismum, validè baptizatur, ita Ecclesiæ, & Christi militiæ adscribitur, à qua non nisi per summum nefas recedit, & si recedit, compelli potest, ut redeat, & si renuit redire, tanquam fidei desertor, hæreticus, vel apostata punitur.

Excipiuntur tantum, qui absolute, ac præcise coacti suscipiunt baptismum, hoc est, qui retinentes, inviti, & reclamantes feruntur ad fontem baptismatis, ij scilicet, qui in baptismum non consentiunt sua voluntate, nec baptismum intendunt suscipere, licet renitentes, & inviti aqua intingantur. Isti enim nec baptismi characterem, neque alios illius effectus recipiunt, neque re vera Christo dant nomen, aut ejus fidem profitentur. Ideo ubi de coactione constiterit,

nec habendi sunt, ut Christiani, & si fidem Christi negent, non sunt, neque habendi sunt, ut hæretici, sicut *ex d. cap. contra Christianos* tradunt citati Doctores.

Testatur Royas *de hæret. p. 1. num. 108.* relatum sibi fuisse à Saracenis, Christianos ab eis non compelli suam fidem abnegare, nisi sint pueri. Et iccirco si puer per metum fidem abnegavit, & postea ad fidem christianam revertitur, est prius in fide instruendus, ac deinde cogendus est abjurare de levi. Etate vero majores, non præsumendum per vim, ac metum fidem abnegasse. Quia Ecclesia non judicat de occultis. In foro autem exteriori asserentes, Christum negasse, redduntur de hæresi vehementer suspecti, maxime si, cessante metu, in fidei negatione perseveraverint. Nam diuturna continuatio demonstrat actum, ex corde processisse. Idemque dicendum si persona sit gravis, nempe Theologus, Religiosus, Prælatus, vel alius vir doctus ac prudens. Vel si metus non fuerit mortis, sed verberationis, carceris, exilii, famis, vel hujusmodi, non cadentis in constantem virum. In his casibus suspicio hæresis est ita vehemens, ut merito indicenda sit abjuratio de vehementi. Si verò fidem abnegaverint personæ, quæ verisimiliter scire non poterant, quam immane delictum hoc sit, ut sunt pueri, fœminæ, rustici, ac similes, de levi tantum abjurare debent, Ricciul. *de jur. pers. lib. 6. cap. 5. nu. 7. & seq. Diana p. 4. tr. 7. resol. 3. & 4. Pegna p. 1. com. 24.*

Sed quid de illo, qui vere non est baptizatus, & tamen se baptizatum judicans per aliquod tempus sub Christo militavit, & postea recedens, transiit, vel rediit ad Judaïsmum, aut ad aliam infidelitatis sectam? hunc habendum, ut hæreticum, aiunt Simanch. *de Cath. instit. tit. 31. num. 3. Gabriel. in 4. d. 13. quest. 2. ar. 1. Castro lib. 1. cap. 8. Azor. p. 1. lib. 8. cap. 9. q. 3. Farinac. de hæres. quest. 148. num. Delbene dub. 207. num. 6.* Quod sane procedit in foro exteriori, & donec constiterit eum vere non fuisse baptizatum, quando præsumi potest, illum fuisse verè baptizatum. Alias verò, licet punitione sit dignus, eo, quod non obstante, quod crederet se baptizatum, à baptismi lege recesserit, & in hoc casu coram Deo vere crimen hæresis, sive apostasiæ commiserit, quia tamen verè non est baptizatus, nec vere est hæreticus, neque apostata, neque ut talis puniri potest pœnis hæreticorum, vel apostatarum. Quod si se baptizatum finxit pro hac fictione est puniendus. Sed si non recesserit à fide, nisi constiro sibi, quod non esset baptizatus, ob id puniri potest. Fides enim est voluntaria, & non baptizati nequeunt ad fidem compelli, ut cum D. Thoma 2. 2. *quest. 10. ar. 8.* docent Theologi.

Et quid etiam de Cathecumeno? Hunc, si transeat, vel redeat ad Judaïsmum, vel ad aliam sectam infidelium, cum nondum sit baptizatus, non esse habendum ac puniendum, ut hæreticum, statuunt Azor. *d. lib. 8. cap. 9. q. 3. Simanch. loc. cit. tit. 35. num. 6. Bagnes 2. 2. q. 11. art. 1. Castro eo cap. 8. Sanchez lib. 2. decal. cap. 27. num. 34. Farinac. d. q. 178. num. 131. & 135.* Verum cathecumenus per baptismum in voto & contritionem ita justificatur, ut recipiat fidem, gratiam & charitatem, & quamvis non simpliciter, fit tamen aliquo modo membrum Christi, & Ecclesiæ, ut docent D. Thom. in 4. *dist. 4. dist. 4. quest. 2. ar. 2. quest. 5. Turrecrem. in cam. ad hoc q. 1. de consecr. d. 4.* Unde est particeps suffragiorum publicorum Ecclesiæ, & potest pro ipso offerri sacrificium ad impetrationem bonorum & ad satisfactionem quam Sacerdos potest satisfactionem missæ quæ sibi correspondet, illi applicare, ut docent Henriq. *lib. 9. sum. cap. 15. num. 5. Lajman, lib. 5. tr. 5. cap. 2. nu. 8.* qui

qui alios citat, Alter. tom. 1. de censur. lib. 5. disput. 11. cap. 4. Immo etiam quoad satisfactionem ex opere operato, ut notant Navar. de indulg. not. 31. num. 48. & Azor. p. 1. lib. 10. cap. 22. quest. 2. Ergo poterit haberi, ac puniri, ut hæreticus, cum sufficiat, quod aliquo modo sit membrum Christi, & Ecclesiæ.

Et quidem negari non potest, quin hoc in casu catechumenus inferat injuriam Ecclesiæ, cui promissit se suscepturum baptismum, si à promissis recedat, & iccirco ratione delicti sit ei quodammodo subditus, & possit ab ea puniri, prudenter tamen, ne videatur cogi ad capeſſendam fidem.

Reditus autem vel transitus, ad Judaïsmum consistit in eo, quod rediens interius credat veram esse Judeorum religionem, & secundum illam vivere velit, ac vivat, eorum ritus, solennitates, ac leges observando. Si quis autem existimaret, verum esse Evangelium, ac simul veram esse Religionem Judeorum, & utrumque observandum esse, adhuc judaizaret, ut inquit Archid. in dict. capit. contra Christianos num. 2. Sed impossibile est, quod quis simul dicat Evangelium verum esse, quod trinitatem prædicat, Christi divinitatem affirmat, baptismi necessitatem doceat, & quod simul credat, veram esse Judeorum doctrinam, quæ adversatur Evangelio. Quomodo autem recipiantur transeuntes, vel redeuntes ad Judaïsmum, enarrat Eymer. p. 2. q. 44. n. 6.

Signa vero, ex quibus cognosci possunt judaizantes sunt. Raro Ecclesias ingrediuntur Feria sexta & sabbato comedunt carnes, utuntur nomine, quo antea in Judaïsmo appellabantur, relicto illo, quod fuit ipsis in baptismo impositum, frequenter apud Judeos commorantur, ac permanent, cum ipsis se associant, edunt, bibuntque; eorum festivitates celebrant, ritus secretò servant, errores tuentur, usuras exercent, negotia tractant. Ad remotas regiones sine litteris testimonialibus Episcoporum transeunt, & maxime si cum tota familia ad loca, ubi plures Judæi morantur, transeunt, & transeundo occultè incedunt per vias insolitas, fugiendo civitates, & oppida Christianorum, & id genus alia operantur. Præsertim si libros hæbreos prohibitos apud se retineant, in quibus orationes non approbatæ continentur, easque recitant prope Synagogam. Quod sæpè fieri vidi à catechumeno, qui comprehensus uti suspectus, convictus fuit judaizans. Signa vero certiora sunt, si quis natus ex Catholicis inveniatur circumcisis, vel si sit ex natione illorum, qui ad Judaïsmum redierunt. Legantur Repertorium Inquisit. v. Cognoscuntur, & v. Commissio, & v. Judaizantes Decianus lib. 5. cap. 15. num. 5. Menochius de arb. cas. 547. Pegnap. 2. com. 69. & Farinac. de hæres. q. 178. num. 138.

Judaizantium autem receptatores, fautores, ac defensores sunt hæreticorum receptatores, fautores, ac defensores. Quia Judaizantes sunt hæretici, immo apostatæ, si tamen is, cui faver, Judeus sit, existimat Pegna d. com. 69. quod non sit proprie fautor hæreticorum. Quia ipse non est hæreticus: Sed ad fauorem hæreticorum, propriè dictum, non est necesse, quod fautor sit hæreticus, sed sufficit, si hæreticus sit ille, cui faver. Et ideo si is, cui sit favor, sit hæreticus, qui faver sit Judæus, sive Saracenus, sive ----- est proprie fautor hæretici, & pœnis fautorum hæreticorum est puniendus. Aut tamen Squillac. de fid. cap. 46. num. 2. quod isti pœna arbitraria puniendi sunt. Zanchin. verò de hæret. cap. 36. num. 4. Repertor. Inquis. v. Judæus, Sylvest. eod. v. quest. 5. & Pegn. loc. cit. quatuor pœnas enumerant. Privationem communionis cum Christianis, pecuniariam, carceres, verbera: idque colligetur ex cap. ita quorundam de Judæis cap. postulasti eod. tit. cap. in Archiepiscopatu de rapr. & can. sæpè 23. quest. 1. cum isti verè sint fautores hæreticorum, quamvis excommuni-

catione non innodentur, quia hæc pœna solos Christianos afficit qui directè subijciuntur jurisdictioni Ecclesiæ, aliis tamen pœnis fautorum hæreticorum, quibus sunt capaces, puniendi sunt.

Cum igitur isti judaizantes habendi sint, ut hæretici, si non sint de hoc confessi, vel convicti, sed solum suspecti, si adsunt contra eos indicia ad torturam, torquentur, & ubi nihil insurgat, pro modo suspicionis, abjurant, & ut suspecti de fide pœnis arbitrariis puniuntur. Sed si sunt impœnitentes, traduntur brachio sæculari, & eorum bona publicantur, Gloss. in d. cap. contra Christianos v. procedendum de hæret. ibique Anchar. n. 3. & 10.

In eorum autem punitione, nec solus Episcopus, sine Inquisitore, nec solus Inquisitor sine Episcopo procedere potest, sed uterque procedit juxta praxim S. Tribunalis, ut per Pegn. d. com. 69. Farinac. d. q. 178. num. 147. Caren. p. 2. tit. 14. numer. 44. ac Delben. dub. 207. num. 7.

Et hæc, quæ hætenus dicta sunt de transeuntibus, vel redeuntibus ad Judaïsmum, dicta etiam sunt de transeuntibus ac redeuntibus ad Turcismum, vel Paganismum, cum eadem sit in iis ratio. Nam quæmadmodum qui transeunt, vel redeunt è Christianis ad Judæos à fide, & religione Christi deficiunt, ac proinde tanquam hæretici, & apostatæ puniuntur, ita etiam verè sunt hæretici, & apostatæ, qui è Christiana fide transeunt, vel redeunt ad Saracenicam perfidiam, & impietatem, taliumque receptatores, fautores, vel defensores puniri oportet, tanquam receptatores, fautores, ac defensores hæreticorum; & hoc locum habet tum in his, qui, cum Christiani sint, consilium, auxilium, favoremve præstant prædictis hominibus, tum etiam in iis Saracenis, qui cum inter Christianos commercantur, & vivant, prædictum consilium, auxilium, vel favorem dare solent, ut habetur in quadam constitutione pontificia Gregorii II. quæ incipit, Admodum dolentes relata in Direct. par. 2. q. 45.

Ex Turcis, qui Christianam fidem susceperunt, si ad terras Turcarum fugam arripiunt, & in itinere capiuntur, ex eorum fuga, & ex aliis circumstantiis, quæ cum tali fuga concurrere solent, arguitur violenta præsumptio redeundi ad Turcarum sectas, ideoque subduntur Inquisitorum judicio, ac torquendi sunt super intentione; & si negent noluisse, nec velle à Catholica fide Christi apostatare, abjurare debent de vehementi, & ad triremes, saltem in triennium damnari. Quod etiam sentit Diana p. 4. tr. 7. resol. 3. num. 6.

Christianus, fingens se Judæum, vel infidelem ac petens iterum baptizari, ut eleemosinas obtineat, videtur quod non sit cogendus ad abjurandum. Quia cum abjuratio sit detestatio hæresis, idè quis abjurare debet, quia est vel hæreticus, vel de hæresi suspectus: in hoc autem casu nulla est de hæresi suspicio. Quia, non petit baptismum, credens posse reiterari, sed ut medium ad obtinendum eleemosinas. Cum igitur declarat suam intentionem, evacuata manet omnis suspicio.

Contrarium tamen tenendum est. Quod ex facto ipso, & ex ipsa reiteratione baptismi est de hæresi suspectus. Quando autem factum est hæreticum, vel hæreticale, aut de hæresi suspectum, non purgatur talis suspicio ipsius rei Confessione, sive judiciali, sive extrajudiciali ex eo, quod non habuit malam credulitatem, sed reiteravit baptismum propter eleemosinam obtinendam. Quia ex abusu sacramenti re vera est de hæresi suspectus, ideoque cogendus est abjurare, sicuti Polygami, & confessarii sollicitantes, qui licet dicant, non habuisse errorem in intellectu, & credidisse omnes fidei

fidei catholicæ articulos, quia tamen ex facto ipso, & ex abusu sacramenti redduntur vehementer suspecti de hæresi, abjurant de vehementi.

Et quidem de hujusmodi sacrilegis multa extant exempla, & meo tempore quidam Turca, qui baptismum Romæ suscepit in Basilica Lateranensi ab Illmo. Gallio tunc Vicegerente Eminentissimi Cardinalis Vicarii, postea Cardinalis, discedens ab Urbe, Neapoli iterum baptizatus est, tertio Panormi. Sed mirum extat exemplum apud historiam tripartitam lib. 10. cap. 14. hisce verbis enarratum. Ea tempestate Judæus quidam seductor, ficta Christianitate, crebro baptizatur, & hac arte pecunias congregabat. Cumque multis hæresibus illulisset Arrianorum, atque Macedonianorum, postremo ad Ecclesiam venit orthodoxam, cui dum tempus jejuniorum fuisset impositum, multisque adhuc diebus occuparetur, cœpit festinare, ut quasi in ferventi studio baptismatis bona perciperet, præparantur baptismi, & vestigia congrua baptismatis. Cumque fons fuisset impletus, deducitur Judæus ad baptizandum. Tunc Dei quædam invisibilis virtus aquam disparere præcepit. Cumque præsentem, non cogitantes Dei virtutem, aquam per cuniculum proprium defluisse suspicarentur, diligenter undique clausum, rursus impleverunt fontem, & denuo, deducto Judæo, aqua disparuit. Tunc Sacerdos: quid mali, inquit, fecisti homo? An certe, nesciens, baptismum jam petitus es? hanc rem cum diversi concurrerent, quidam Judæus recognovit quem baptizatum ab Attico Episcopo ipse suscepit. Et hoc modo illius fraus universis apparuit. Ita ibi.

Judæis, Turcis, aliisque infidelibus, sortilegia, vel alia facta hæreticalia committentibus, est à sacris Inquisitoribus, & Episcopis indicenda abjuratio. Nam in iis omnibus, quæ sunt nostræ, ac eorum fidei communia, possunt Inquisitores, & Episcopi eis abjuratorem indicere, ac illos punire. Sanxit enim Gregorius XIII. in sua Constitutione edita anno 1581. in quibusdam casibus quos alibi adduxi posse Inquisitores contra Judæos, & alios infideles procedere. Quod tradunt communiter Doctores, nominatim Ricciol. *de jure person. lib. 1. cap. 52. numer. 7.* Sousa in *aph. lib. 1. cap. 37. à num. 18.* Scortia in *Bulla Pontif. theor. 347.* Azor. *p. 1. lib. 8. cap. 22. p. 12.* Camp. *in addit. ad Zanchin. cap. 36. lit. B.* Simanch. *tit. 35. Canter. in quest. crim. cap. 1. de hæret. numer. 72.* Diana *p. 4. tr. resol. 1.*

Forma autem abjuratorem istorum hæc est: *Ego N. Sacrosancta Dei lege posita coram me, & meis manibus tacta, juro, me credere corde, & ore profiteor illam veritatem ac fidem, quam lex Dei Sacrosancta docet, ac imprimis Deum esse invocandum, solumque adorandum. Et per consequens detestor errorem, qui dicit damones esse adorandos, eisq; divinos honores tribuendos.* Aut similia qualiter errorum, quos adversus fidem admisit. Non enim in his casibus abjurant super Evangelia, quibus non credunt, neque abjurant hæresim, quæ in ipsos cadit.

CONSULTATIO CLXV.

De Relapsis in hæresim eorumque Pœnis.

EX cap. *accusatus de hæret. in 6.* tres species Relapsorum in hæresim distinguuntur. Primo est eorum, qui post abjuratam hæresim de vehementi, relabuntur in hæresim. Secunda est illorum, qui accusati de hæresi in certo articulo, & abjurata de formali, vel de vehementi hæresi simpliciter, vel ge-

neraliter, in hæresim alterius speciei labuntur. Tertia eorum, qui abjurata hæresi de formali, postea hæreticos receptant, ducunt, visitant, associant, aut dona, sive munera mittunt, vel eis favent. Distinguuntur autem relapsi in veros, & præsumptos, sive in veros, & fictos, ut ex *Glos. in d. c. accusatus v. fictione, & Eym. p. 2. q. 58. ac Pegn. schol. 64. sive com. 9. Farin. q. 157. num. 2. & 3.* Immo distinguuntur in veros & similitudinarios: Nam ex novis Juribus aliqui hæretici, etiam non relapsi, puniendi sunt ac si essent relapsi: Ideo diligenter inquirendum est, quinam sint isti relapsi.

Vere autem relapsi sunt illi, qui postquam hæretici pœnitentes hæresim abjurarunt in eandem iterum labuntur: isti enim relapsi dicuntur, quasi iterum lapsi, & vere sunt relapsi, quia in eandem hæresim abjuratam relabuntur, cap. *ad abolendam §. illos quoque* Locat. *v. relapsus*, Simanch. *de cath. instit. tit. 57. nu. 1.* Eym. *p. 2. quest. 58. ibique Pegn. com. 83. & Caren. p. 2. tit. 2. §. 5. num. 28.* Inde etiam si millies quis in hæresim, à qua per veram cordis pœnitentiam recessit, relabatur, relapsus non habetur, nisi eam hæresim coram judice abjurerit, hoc est jurejurando damnaverit & execratus fuerit.

Ad verum relapsum primo requiritur, quod fuerit vere hæreticus, & quod fuerit deprehensus in hæresi, vel per rei evidentiam, vel per propriam confessionem, vel per legitimos testes *d. cap. ad abolendam*, ibique *Glos. v. deprehensus*. Secundo requiritur, quod de hæresi pœniverit, illamque abjurerit solemniter juxta ritum S. Tribunalis. Non enim sufficit abjuratio in foro conscientie, sed requiritur abjuratio judicialis, ac ita declaravit sacra Congregatio S. Officii in hæc verba: Relapsi in hæreses dicuntur ii, qui post abjuratorem factam in foro exteriori coram Jūdice, Notario, ac testibus, in hæreses reincident, & isti nisi ex speciali mandato Sanctissimi, & S. Congregationis non possunt absolvi 31. Martii 1610. & 18. Decembris ejusdem anni, & 7. Martii 1613. Quare tales non dicuntur, qui in hæreses reincident, post illas abjuratas in foro Conscientie. Tertio requiritur quod post pœnitentiam & abjuratorem iterum in hæresim abjuratam labatur & quod hoc in judicio, ac Tribunali S. Officii constet. Non enim sufficit, quod hæreticus occulte in eandem hæresim relabatur Sylvest. *u. hæreticus 1. nu. 19.* Eym. *p. 2. q. 58. Menoch. conf. 82. num. 177.* Farin. *de hæres. q. 195. num. 48.* Sous. *lib. 2. aph. cap. 45.* Caren. *p. 2. tit. 2. num. 28.* Delben. *dub. 162. num. 20. & Salell. lib. 5. cap. 4. num. 49.*

Hinc notandum, quod licet dicatur sufficere quod de lapsu tam primo, quam secundo constet per evidentiam facti, & sic sufficiat, quod lapsus in hæresim sit notorius, non tamen sufficit notorium facti sed requiritur notorium juris, ita scilicet quod constet in judicio de hæresi, quando hæresis non est judici notoria: judici enim debet constare de relapsu, ad hoc ut damnet hæreticum, tanquam relapsum.

Ex quibus colligitur quod perseverantia in hæresi per plures actus hæreticales, vel etiam longa successio mutationis ex una ad aliam hæresim, non facit relapsum, si hæreticus non pœniverit, ac hæresim non abjurerit, & in abjuratam hæresim non fuerit relapsus, Repert. inquis. *v. relapsus*, Locat. *u. abjurare*, Simanch. *de Cath. instit. tit. 57. num. 2. & 3.* Pegn. *ad p. 2. direct. q. 58. Schol. 64. sive com. 83.* Farinac. *d. q. 195. num. 49.*

Qui verò, abjuratâ una hæresi, labitur in aliam, videtur quod propriè dici possit verus relapsus, quia in abjuratam hæresim relabitur. Quando enim quis abjurat hæresim simpliciter, generaliter omnem hæresim

resim abjurat, & ideo in quamcunque hæresim labatur, in abjuratam hæresim labitur. At dicendum est, quod hic non est verus relapsus, sed præsumptus, & ideo ab Alexandro IV. iste inter præsumptos relapsos positus est in d. cap. accusatus §. cum qui. Nam abjurans hæresim in communi solum tacite ac præsumptive abjurat hanc, vel illam in particulari, & ideo talis si labatur in aliam hæresim ab illa quam expresse abjuravit, non est, nisi præsumptus relapsus in eam hæresim, quam abjuravit.

Isti, si carceribus mancipati, pœniteant, licet tradantur curiæ seculari, admittuntur tamen ad Sacramenta pœnitentiæ, & Eucharistiæ per textum in cap. super eo de hæret. in 6. ut in Litteris anni 1588. 13. Februarii datis Inquisitori Vicentino, & 29. Septembris 1615. Non datur tamen illis extrema unctio, ut ibi notant Glof. nor. 1. Gemin. num. 6. Franch. nu. 1. Farinac. de hæres. q. 193. & Azor. p. 1. lib. 8. cap. 14. q. 7. At de hoc alibi.

Nec relapsis pœnitentibus datur sepultura, ut tradunt Gemin. loc. cit. num. 6. & Franch. ibid. nu. 1. Quia istorum corpora post eorum ultimum Supplicium comburuntur, & cineres projiciuntur. Licet enim relapsi pœnitentes sint Deo reconciliati ac iterum incorporati Ecclesiæ per fidem & charitatem, non sunt tamen Ecclesiæ perfecte reconciliati.

Fertur in Hispania, consuetudinem esse, ut relapsis non detur Sacramentum Eucharistiæ. Hanc consuetudinem, si alicubi vigeat, non esse servandam, asserit Delben. p. 1. de S. Tribun. dub. 193. num. fin. Quia est contraria juri ac præcepto de sumendo Viatico. At ego non ita facile rejicio consuetudines à vitis doctis ac probis, servatas.

Ut autem relapsi ad Sacramenta pœnitentiæ, & Eucharistiæ admittantur, necessarium est, quod ipsi Sacramenta petant, Gemin. in d. cap. super eo num. 3. Franch. num. 1. & manifesta signa pœnitentiæ ostendant. Hoc enim requiritur, ut nedum coram Deo, sed etiam coram Ecclesia, & hominibus pœnitentes appareant.

Præsumpti autem relapsi dicuntur illi, de quibus in judicio non constat, quod essent hæretici, dum primò abjurarunt, vel quod post abjuratorem in hæresim lapsi sint, sed id præsumitur à jure, & ideo isti dicuntur hæretici ficti fictione juris.

Sed statuamus hanc regulam ex d. cap. accusatus sub initio; Accusatus de hæresi, vel suspectus, contra quem de hoc crimine magna, & vehementis suspicio orta erat, si hæresim in judicio abjuravit, & postea committit in ipsa, censi debet quadam juris fictione relapsus, licet ante abjuratorem suam crimen hæresis plenè contra ipsum probatum non fuerit.

Tria igitur ad hanc speciem relapsus sunt necessaria suspicio vehemens hæresis, abjuratio lapsus in eandem hæresim. Ex primo habetur, quod suspectus, qui abjuravit hæresim de levi, si in hæresim eandem labatur, non est relapsus; Glof. in sum. d. cap. accusatus, ibique Jo. Monach. num. 2. Franch. & Gemin. in sum. Calder. de hæret. n. 2. Sylvest. n. hæreticus 1. n. 15. Tabiena eod. n. n. 16. Repert. Inquis. n. relapsus Locat. n. abjurare n. 1. Simanch. de Cath. instit. tit. 1. n. 19. & 29. Eymer. p. 2. q. 58. n. 3. ibique Scholiastes Schol. sue com. 83. & p. 3. com. 40. Decian. lib. 5. cap. 43. nu. 6. & cap. 56. num. 6. Farinac. de hæres. q. 185. num. 20. plures alios referens, Soufa lib. 2. cap. 38. num. 16. Castrop. tr. 4. p. 2. num. 8. Salell. lib. 5. cap. 4. nu. 45. & Carena p. 2. tit. 2. num. 33.

Limitant verò aliqui hanc doctrinam, ut non procedat, si post deprehensionem in lapsum hæresis, constet de illo crimine, de quo erat leviter suspectus. Quia scilicet constat, tunc illum fuisse vere hæreticum, cum abjuravit de levi, ut Anchar. in d. cap. ac-

cusatus nor. 6. Afflict. in constit. Sicil. tit. 1. Squilla de fide cap. 31. num. 2. Decian. d. lib. 5. cap. 35. num. 20. Carena p. 2. tit. 1. num. 33. Delbene dub. 161. num. 3. & dub. 162. nu. 17. Nam si post levem abjuratorem inquirunt, hæreticus deprehenditur, relapsorum pœna plectendus erit. Sed hæc opinio falsa est, neque usquam est decreta, neque usu recepta, & misericordiam excludit à Sacro Tribunali, & nullum in hoc casu admittit discrimen inter abjuratorem de levi ac de vehementi, quod apertissime videtur adversari d. cap. accusatus §. 1. de hæret. in 6. Quamobrem merito illam rejiciunt Pegna com. 83. Royas in sing. 11. n. 26. Simanch. de Cath. instit. tit. 1. num. 19. & 20. eamque profiteor apertissime Eymeric. à qua nullo pacto esse recedendum ait Pegna loc. cit.

Et quidem in d. cap. accusatus dicitur, quod si levis & modica suspicio illa fuerit, quanquam ex hoc suspectus gravius sit puniendus, si in hæresim illam labatur, non tamen puniendus est, ut relapsus, sed requiritur etiam quod contra hujusmodi reum fuerit in judicio suspicio vehemens de illius hæresi, antequam abjuraret.

Nec alicujus roboris est ratio Carenae eo n. 33. quia scilicet apparet, eum in prima abjuratorem fuisse impœnitentem, nec voluisse fateri. Nam primo non debet hic fieri transitus, ac deduci consequentia ab hæretico impœnitente ad relapsum, eo magis quod relapsus, etiam si pœniteat, non evadit pœnam mortis, quam evadit hæreticus non relapsus, si de impœnitente fiat pœnitens. Secundo, quia ex illo argumento non deducitur, nisi quod ille tunc fuerit impœnitens, ac in hæresi perseverans. Quod si in impœnitentia permansit, donec deprehensus est formalis hæreticus, semel dici debet in hæresi perseverans, non relapsus, cum alias abjuratio de levi ex decreto expresso d. cap. accusatus non sufficiat ad dicendum aliquem relapsum. Sicque si ille in impœnitentia perseverat, damnandus erit ut impœnitens, sed si pœniteat, recipiendus erit ad misericordiam, & non damnandus pœna mortis. Tertio quia in d. Capite accusatus sermo est de relapso, qui non est talis, nisi fictione juris; nullibi autem jus fingit, quod, qui abjuravit de levi, si labatur in hæresim, quam abjuravit, sit relapsus. Nec fuit causa, unde id faceret. Quia rarissime, ac fere unquam eveniet, ut suspectus de levi sit vere hæreticus, cum de levi abjurat. De iis autem, quæ raro accidunt, non dantur leges.

Deinde requiritur ad hoc, ut hæreticus sit relapsus, abjuratio de vehementi. Qua in re iterum adverto, esse necessarium, quod hæc abjuratio sit rite ac recte judicialiter facta, aliter enim non sufficeret, ut lapsus in hæresim abjuratam, sit relapsus.

Postremo requiritur, quod qui abjuravit de hæresi, labatur in eandem hæresim, & quod de hoc constet in judicio.

Ex quo sequitur primo, non esse censendum hæreticum relapsum, qui post abjuratorem de vehementi unius hæresis, labitur in aliam. Requirit enim textus, in d. cap. accusatus, quod hujusmodi reus committat in ipsa, scilicet in ea hæresi, quam abjuravit, ut per Eymeric. p. 3. num. 150. Param. de orig. S. Inquis. lib. 3. q. 4. num. 5. Farin. de hæres. quest. 195. num. 46. Sous. lib. 2. cap. 45. num. 8. Castrop. d. p. 2. num. 13. Salell. lib. 5. cap. 4. num. 51. Quare autem, qui abjuravit, sit relapsus, non autem qui se purgavit, aliàs diximus.

Secundo sequitur, non esse relapsum, qui post abjuratorem, de vehementi, iterum sit de vehementi suspectus. Quia necesse est, ut qui abjuravit aliquam hæresim committat in ipsa, ut dicatur relapsus, & si necesse est, quod in judicio de lapsu in eandem hæresim constet, vel per evidentiam facti, vel

vel per confessionem Lapsi, vel per legitimas probationes, Joannes Andr. in d. cap. accusatus numer. 1. ibique Gemin. in §. ille num. 3. & Franch. not. 1. traduntque Simanch. de Cath. instit. tit. 57. Pegna ad Eym. p. 2. quest. 58. com. 83. Locat. in Judic. v. vehemens suspicio, ubi quod idipsum declaravit B. Pius V. in congregatione S. Officii ac prosequuntur Sanctarel. de hæresi cap. 42. nu. 11. Carena p. 2. tr. 2. n. 34. & seq. Salell. lib. 5. cap. 4. num. 49. ac Delben. dub. 162. num. 24.

Qua in re Anchar. in d. cap. accusatus not. 1. Gemin. numer. 2. & Franch. nu. item. 2. expendentes verba illa textus, non plene probatum, recte advertunt, quod suspicionibus, ac præsumptionibus non plene probantur delicta. Ideoque ex eo, quod aliquis post abjuramentum de vehementi, iterum fiat de vehementi suspectus, non idcirco plene probatur, quod sit hæreticus, vel in hæresim lapsus: Et quamvis Locat. d. v. vehemens suspicio vellet, quod ex ista duplici suspitione de vehementi oriatur suspicio violenta: Immo quod duæ leves suspiciones faciant vehementem, quod nimis durum videtur Farinacio d. quest. 195. num. 24. etsi duas suspiciones de vehementi admittat num. 22. & 25. cum Menochio de præsumpt. lib. 1. quest. 100. num. 14. estque certum in casibus tantum in jure expressis, ut cap. super eo de hæret. in 6.

Nihilominus verò, nec qui abjuravit de vehementi ex superveniente suspitione violenta potest damnari, ut relapsus; quia violenter suspectus de hæresi, non est hæreticus, nisi præsumptus, ut tradit idem Farinac. de hæres. quest. 187. num. 52. ex Locato v. suspicio num. 30. & ex Menochio loc. cit. num. 15. & ideo hujusmodi violenter suspectus abjurat de vehementi ex praxi supremi Tribunalis, ac universalis Inquisitionis, ut per Farinac. d. quest. 187. nu. 51. Castrop. tr. 4. disput. 7. pun. 1. num. 12. Carena p. 3. tit. 12. num. 6. Ad hoc autem, ut aliquis condemnatur, ut relapsus, saltem debet constare de uno lapsu, vel per rei evidentiam, vel per confessionem inquisiti de hæresi, vel per legitimas probationes, Sylvest. v. hæreticus 1. num. 19. Menoch. conf. 82. n. 177. Farinac. d. q. 195. num. 48. Salell. lib. 5. cap. 4. num. 40. Carena p. 2. tit. 2. nu. 34. ac Delbene dub. 162. num. 24. & propterea quod ille, qui pluries abjuravit de vehementi non sit relapsus, inquit Jo. Andr. in d. cap. accusatus v. constat, ibique Franch. in 1. not. Repert. Inquis. v. relapsus num. 2. & v. abjuratio, Locat. v. relapsi numer. 6. Pegna in p. 2. d. com. 83. Farinac. d. quest. 195. num. 22. ubi alii Sanctarel. supra cap. 42. num. 11. Delbene p. 1. dub. 162. num. 27. & Carena p. 2. tit. 2. numer. 35. ubi quod id declaravit Beat. Pius V.

Et hæc multo magis procedunt in abjuracione de levi adeo, ut nec qui pluries, nec qui prius abjuravit de levi, & postea sit vehementer suspectus, vel è contra, haberi possit pro relapso, licet sit gravius puniendus, ut docent Eym. p. 2. q. 58. num. 3. Pegna par. 2. d. com. 83. Farinac. loc. cit. num. 24. Sanctarel. de hæres. cap. 42. num. 11. Locat. d. v. abjuratio num. 1.

Secunda species relapsorum continetur in d. cap. accusatus §. cum, qui de hæret. in 6. estque illorum, qui, abjurata de formali hæresi, ac simul omnibus hæresibus in genere, labitur in aliam hæresim, diversam ab illa, quam prius abjuraverat. Quare necesse est ad hanc speciem relapsus, quod quis post abjuratam hæresim generaliter, labatur in aliam hæresim, & quod de hoc legitimè constet.

At, quid de eo, qui abjurata una tantum specie hæresis, non verò generatim ac universè abjurata hæresi, labatur in hæresim alterius speciei? Joannes

Monachus in d. cap. accusatus num. 3. & binis seq. ibique Archid. post. num. 2. Gemin. nu. 4. & Franch. num. 2. putant, hunc esse relapsus. Quod probabilius censent; Castrop. d. tr. 4. disp. 6. pun. 2. numer. 8. ac Delbene dub. 162. nu. 2. Quia hæreses sunt connexæ, ac proinde, qui unam abjurat, abjurat omnes; Et qui in uno offendit, factus est omnium reus.

Verum hæc sententia est contra textum d. cap. accusatus, qui in hoc casu ad relapsus requirit, quod hæresis abjurata fuerit explicitè, atque expresse in genere aliàs, ubi agitur de pœna mortis non est eadem ratio expliciti & impliciti. Ideo hunc, qui expresse non abjuravit hæresim in genere, non esse relapsus, si labatur in aliam hæresim, docent Gloss. in d. cap. accusatus v. simpliciter, Eym. p. 2. q. 40. n. 5. Suarez. de fid. disp. 23. Decian. lib. 5. cap. 56. num. 2. Pegna com. 65. & p. 3. com. 34. subdens, quod si quis pluries relabatur in aliam hæresim, poterit fortasse puniri, ut relapsus. Id, quod non arbitror esse verum, quia est contra d. cap. accusatus. At hodiè cessat hæc quæstio; quia, ut notant Farinac. d. q. 195. num. 45. Carena p. 2. tr. 2. num. 31. Castrop. loc. cit. num. 12. ac Delben. ibid. num. 10. ex praxi qui abjurant unam hæresim, abjurant simul hæresim simpliciter ac generatim.

Aliam speciem relapsi constituunt nonnulli, quando scilicet quis primò de formali abjuravit hæresim, & post abjuramentum incidit in vehementem ejusdem hæresis suspitionem probant hoc, primò ex d. cap. accusatus §. ille, ubi judicatur relapsus, qui post abjuramentum hæresis faveret hæreticis ejusdem hæresis. Secundo quia, ut aliquis sit relapsus, satis est, si de vero lapsu constet, & quod vehemens suspicio, vel præcedat lapsus, vel sequatur. Ita Zanchin. de hæretic. cap. 16. num. 3. Alphons. de Castro lib. 2. de iusta hæret. punit. cap. 2. Bursat. conf. 7. num. 15. lib. 1. Menoch. conf. 83. numer. 148. lib. 1. Cantera quest. crim. cap. 1. num. 58. Carena p. 2. tit. 2. num. 27. & 31. Castrop. d. tr. 4. disp. 6. pun. 2. num. 9. Salell. lib. 5. cap. 4. num. 48. & cap. 5. num. 13. Quod Delbene existimat probabilius dub. 161. num. 4. & dub. 162. num. 25.

At hujus sententiæ rationes fuitiles planè sunt. Nam secunda petit manifestè principium, assumitque tanquam certum id, de quo disputatur, quod scilicet ad relapsus sufficit, quod constet de uno lapsu in hæresim, sive priori, sive posteriori. Id enim disceptatur, an nimirum satis sit, quod constet de uno lapsu in hæresim, qui sit prior, cui succedat vehemens suspicio. Quod merito negatur, quia non constat de relapsu in hæresim, cum lapsus posterior non constet esse in hæresim, sed solum in suspitionem hæresis; ideoque talis est suspectus de relapsu, non autem constat de relapsu, in casu autem præcedenti verè constat de relapsu in hæresim abjuratam, & quamvis non constet de primo lapsu, lex tamen vult, quod habeatur pro lapsu, ex quo postea manifestè lapsus fuit in hæresim.

Prima verò ratio non solum non probat, sed etiam retorquetur. Non probat, quia ille est casus particularis in lege, expresse definitus, ex quo non licet affirmative arguere ad universalem. Retorquetur. Quia si Pontifex voluisset universaliter, quod ad constituendum relapsus sufficeret suspicio vehemens incurta post hæresis abjuramentum, id sane expressisset, eoque expressio non fuisset opus exprimere casum illum particularem, ex quo igitur in particulari expressit, quod haberi debeat, ut relapsus, qui post abjuratam hæresim incidit in suspitionem ejusdem hæresis, quæ oritur ex fautoria, constat, quod de mente Pontificis in aliis casibus non sufficit hæc posterior suspicio ad constituendum relapsus.

sum, quia de sola suspicione, ex fautoria orta, id statutum fuit, & si de omni comprobaretur, de omni statutum fuisset, fuissetque supervacaneum id de ista exprimere.

Tenendum igitur est, non esse censendum relapsum in hæresim, qui post abjuratam hæresim de formali, incidit in suspensionem vehementem ejusdem hæresis. Quia hæc species non est verè relapsi, sed relapsi fictione juris. Nullibi enim Lex expressit, hunc habendum esse pro relapso: *Et in d. cap. accusatus*, in quo omnes relapsorum modi, sive ficti, sive præsumpti expresse recensentur, non habetur, quod sit habendus pro relapso, qui post abjuratam hæresim incidit in ejusdem hæresis suspensionem. Hanc sententiam approbant Royas *de hæres. p. 2. num. 333*. Suarez *de fide disp. 24. sect. 2*. Vincent. Ferre *eod. argum. tr. 2. q. 14. §. 1. num. 10.* & probabile ait Delbene *dub. 162. num. 25.* ac ita in praxi servari ab Inquisitoribus Italis tradit Farinac. *d. q. 159. num. 18.* ac Soula *lib. 2. cap. 45. num. 3.* ubi quod hoc idem servatur in Inquisitione Lusitana, eique favet *cap. litteras de præsumpt.*

Tertia verò species ficti relapsi, seu præsumpti, dubia quidem, quæ fere coincidit cum prima, est quando quis, postquam se purgavit de hæresi, de qua fuit vehementer suspectus, iterum labitur in eandem hæresim, ut habetur *in cap. ad abolendam §. illos de hæret. ubi Glof. in figur. cas. & Panoim. num. 1.* & *in cap. excommunicamus 1. §. adjicimus* ubi etiam Glof. *num. relapsi*, Host. *n. 2.* Henric. *num. 7.* & *in d. cap. super eo eod. tit. in 6.* & tradunt Sylvest. *n. hæreticus 1. num. 15.* & 19. Locat. *n. suspicio num. 7.* Eymer. *p. 3. num. 150.* & 148. Pegna *com. 38.* Param. *lib. 3. q. 4. n. 5.* Farinac. *d. q. 195. num. 27.* Carena *p. 2. tit. 2. num. 32.* Salell. *lib. 5. cap. 4. n. 55.* ac Delbene *d. dub. 162. n. 14.*

At verò quod jura citata non loquantur clarè ac propterea dubium sit, an in hoc casu qui relabitur in hæresim, de qua se purgavit, sit tradendus, ut relapsus, Curia seculari, ait Eymericus *p. 2. q. 56. num. 7.* & *p. 3. num. 18. 4.* quamvis dicat, quod videtur, quod sit damnandus. Campegius verò ad Zachinum inquit, hoc non esse plene resolutum, & consulendam esse sedem Apostolicam. Quod & voluit Eymer. *d. q. 58.* Crediderunt forsan Doctores isti quod dicta jura possint intelligi, de eo qui simul & abjuravit, & se purgavit, seu de purgatione, quæ fit per abjuracionem. Ideoque Pegna *d. p. 3. com. 38.* sentit, quod hæc quæstio sit valde difficilis. Possetque difficultas augeri quod in *de cap. accusatus*, in quo enumerantur species relapsi ficti, sive præsumpti, nulla sit mentio ejus, qui relabitur in hæresim, de qua se purgavit.

Verumtamen cum *in d. cap. ad abolendum §. illos* Pontifex loquens disjunctive per particulam *Vel*, cujus natura est distinguere ac separare, distinguit abjuracionem à purgatione, & significat casus ejus, qui se ab hæresi purgavit, esse distinctum ab eo, qui hæresim abjuravit, & in utroque casu velit, quod qui relabitur in eandem hæresim damnetur, ut relapsus. Idemque supponitur *in d. cap. super eo*, propterea communiter Doctores duos casus distinguunt, & in utroque casu docent hæreticum hujusmodi, habendum esse, ut relapsum, Estque dignum animadversione, quod, licet sub initio illius legis *Lucius Tertius* conditori d. *Decretalis ad abolendam*, loquatur disjunctive per particulam *Vel*, tamen in determinando relapsum loquitur solum de illo, qui in abjuratam hæresim lapsus fuit, ibi *deprehensus fuerit in abjuratam hæresim recidisse, seculari judicio &c.* Videtur igitur, quod ex mente illius textus, qui solum labitur in abjuratam hæresim sit damnandus, ut relapsus. Sicque videtur, quod lex illa quod ad illum qui sine abjuracione se purgavit, sit dubia &

Tom. 11.

requirat sedis Apostolicæ declarationem. Verum hac de re jam alibi diximus, ubi an & quomodo recidens in hæresim, de qua se purgavit, sit, ut relapsus puniendus: Et quodnam sit discrimen inter hujusmodi abjuracionem & purgationem.

Conveniunt omnes, quod non sit habendus, ut relapsus qui abjuravit de levi, vel de levi suspicione se purgavit. Item, quod non sit habendus, ut relapsus, qui labitur in hæresim diversam ab ea, de qua se purgavit. Nam *de cap. accusatus* requirit relapsum in hæresim abjuratam, ut hæreticus damnetur, ut relapsus.

Quarta species relapsi ficti, sive præsumpti est illius, de cujus lapsu in hæresim ante abjuracionem constiterat, vel nunc constat, si post abjuracionem hæreticos receperet, deducat, visitet, sive associet vel dona, aut munera eis largiatur, vel mittat, seu favorem eis impendat, & ab his actibus excusari non possit, etiam sine abjuracione. Hic enim debet judicari, ut relapsus, & relapsi pœna puniendus cum eum ex approbati à se prius erroris consequentia non sit dubium id fecisse, ut decernitur in *de cap. accusatus*, & docent communiter Doctores. Etenim per hanc secundam deprehensionem expressam, declaratur animus illius, quod prima vice fuit in mala opinione contra fidem Christi, in qua præsumitur semper continuasse, dum apparet, quod in prima abjuracione fuit impœnitens, nec voluit veritatem fateri, ut per Anchar. *in d. cap. accusatus not. 2.* Gril-land, *in tr. de hæret. q. 10. num. 1.* Pegna *p. 2. com. 83.* Sanctarel. *de hæresi cap. 42. num. 6.* & Caren. *p. 2. tit. 2. num. 33.*

Hanc verò speciem relapsi continere duas differentias, liquet ex regula *d. cap. accusatus* jam relata, & ex Constitutione Alexandri I V. incipiente *Quod super* apud Pegnam post Direct. §. *quæsvistis*, & advertit Eymeric. *p. 2. q. 58.* ejusque Scholiales *com. 83.*

Prima differentia est illius hæretici, qui, priusquam abjurasset, convictus fuit de hæresi, & sic abjuravit de formali. Et postea hæreticos ejusdem sectæ, vel hæresis recepat, deducit &c. sicque in hoc primo casu non sufficit, quod hæreticus abjuraverit de vehemēti, sed necesse est, quod abjuraverit de formali, ut per Simanch. *de cath. instit. tit. 57. num. 5.* & *in Enchir. tit. 60. num. 3.* Pegna *p. 2. com. 81.* Alph. à Castro *lib. 2. cap. 3.* Param. *de orig. Inquis. lib. 4. q. 9. num. 159.* Azor. *p. 1. lib. 8. cap. 14. q. 3.* Farin. *d. q. 195. num. 33.* Caren. *p. 2. tit. 2. num. 22.* Castropal. *d. tr. 4. disp. 6. pun. 2. num. 10.* Salell. *lib. 5. cap. 4. num. 50.* Et quanquam Eymericus *p. 2. q. 55.* & 56. videatur tenere contrarium, intelligi tamen debet de casu sequenti, ut satis colligitur ex *quæst. 58.* Alias enim non sufficeret abjuratio de vehemēti, nisi in sequenti casu.

Secunda differentia est illius hæretici de cujus hæresi nondum constiterat ante abjuracionem, ideoque ille non abjuravit etiam de formali, sed de vehemēti. At post abjuracionem constitit de hæresi, ac insuper ille hæreticos ejusdem sectæ recepat, deduxit, &c.

Hanc secundam differentiam, sive casum subnotare traditam fuisse ab Eymerico *d. q. 58.* ait Pegna *d. com. 83.* At ipse, Farinacius *q. 185. num. 34.* alii-que perobscure illum explicarunt, quem dilucidius expresserat Eymericus. Notandum itaque est, quod licet in hoc casu non constet de hæresi, nisi post abjuracionem, hæresis tamen ista debet præcedere abjuracionem, quamvis de illa non constiterit, nisi postea. Et hoc est de forma & substantia hujus casus. Nam si hæresis ista oriretur post abjuracionem, contineretur in prima specie relapsi præsumpti modo explicata, quando scilicet qui abjuravit de vehemēti, postea deprehenditur,

X

prehenditur, lapsum fuisse in hæresim, nec esset opus ad probandum, quod hic relapsus hæreticos receptasset, deduxisset &c. Sed ex solo subsequuto lapsum hæresim damnandus esset, ut relapsus. At in hoc secundo casu contra eum, qui abjuravit non militat novus lapsus in hæresim, sed solum novus lapsus in fautoriam hæreticorum ejusdem sectæ; & nihilominus Pontifex vult, quod si post abjuracionem constet, quod si favens hæreticis ante abjuracionem erat hæreticus, damnandus sit, ut relapsus; quia præsumi debet, quod fautoria sit hæreticalis, & sit novus lapsus in hæresim, sive in actum hæreticalem, proveniente ex hæresi ante abjuracionem existente, & postea durante. Quæ præsumptio ex *d. cap. accusatus* est juris ac de jure, contra quam non datur probatio, ut aiunt Pegna, & Eymericus, *loc. cit.* & Farinac. *eo num. 34.* Quodque paucis expresse rat Eymer. *d. q. 58. num. 5.* his verbis: *Quia abjuraverat, ut suspectus vehementer, & post constituit, quod ante abjuracionem lapsus fuit.* Clarius Alexander IV. in citata Constitutione, quod super §. *quæsiuistis*, in qua hæc habentur. *Et quidem si legitime constituit, & nunc constaret quod tales ante (non autem post, ut corrupte legitur apud Delbene d. dub. 162. num. 13.) hujusmodi abjuracionem in hæresi commississent, non est dubium eos per hoc fuisse relapsos.* Idemque est sensus *d. cap. accusatus*, ibi: *De cuius lapsu in hæresim ante abjuracionem constiterat, vel nunc constat.* Dictio enim ante jungi debet cum lapsu in hæresim ante abjuracionem, de quo sive tunc constiterit, sive postea, sufficit in hoc casu ad constituendum relapsum. Et hic etiam est sensus Pegnæ, Farinacii, & aliorum, quamvis potuerit ab aliquibus clarius explicari.

Dubium autem est, num in hoc casu necesse sit, quod hæreticus abjuraverit de vehementi, an potius sufficiat quod abjuraverit de levi? Et sane sufficere videtur abjuratio de levi. Tum quia textus in *ad cap. accusatus* loquitur de abjuracione simpliciter, atque adeo generatim nullo abjuracionis modo expresso. Et tum quia ratio, cur iste damnetur, ut relapsus, comperito quod ante abjuracionem erat hæreticus, ea est, quia præsumitur, quod ex illa hæresi nunc faverit hæreticis. Hoc autem generatim verum est, etiamsi iste verè hæreticus abjuraverit, ut leviter suspectus. Et ita hæc præsumptio non fundatur in modo abjuracionis, sed in essentia hæresis ante abjuracionem.

Sed tamen Doctores fere omnes hunc casum expli- cant de suspecto vehementer, sive de illo, qui abjuravit de vehementi, ut præ cæteris Eymer. *d. q. 58. p. 2. ibique Scholias Schol. 64. sive com. 83.* Farinac. *q. 195. num. 34.* & Soufa *lib. 2. aph. cap. 45.* Nec obstant rationes adductæ. Non quidem prima: Nam cum ille textus in principio, ac in prima specie relapsi expresse rat abjuracionem de vehementi, verisimile plane videtur, quod etiam in hoc casu de ea loquatur, licet id non exprimat. Neque secunda. Quoniam de intrinseca ratione relapsus ad hoc, ut relapsus debeatur pœna mortis, est, quod labatur post abjuracionem. Nam, præcisa abjuracione, fautoria potius infert perseverantiam in priori hæresi, quam novum lapsum in hæresim, ideoque novus lapsus, sive relapsus in hæresim fundatur in abjuracione, per quam hæreticus censetur pœnituisse, atque adeo iterum labi in hæresim, si post abjuracionem pœniteat. Ut autem hic relapsus puniatur pœna mortis, non exprimunt jura, quod sufficiat abjuratio de levi, sed requirunt vel abjuracionem de formali, vel de vehementi. Quare non debet hoc extendi ad abjuracionem de levi, nisi in jure id exprimat.

Valde item dubitandum censet Farinac. *d. q. 195. num. 35.* an si in hoc casu hæreticus, qui abjuravit, faveat hæreticis alterius sectæ, ac speciei, censendus

sit relapsus? Et profectò, quod ille, qui generatim abjuravit hæresim, si postea receptet hæreticos alterius speciei, sit relapsus, probat Decian. *l. b. 5. cap. 56. num. 14.* Consentit Cantera in *quæst. crim. cap. 1. num. 58.* ac tenet Delbene *dub. 162. num. 29.* Fundantur maxime in *d. cap. accusatus*, §. *eum, qui, de heret. in 6.*

Verum hæc consequentia, ex illo textu deumpta, nullius est momenti. Nam textus ibi expresse loquitur de eo, qui ante & post abjuracionem simpliciter, vel universim factam, convictus est, esse hæreticum formalem, Unde non licet ex hoc arguere, quod idem dicendum sit de illo, qui post abjuracionem convincitur solum esse suspectum de hæresi. Ac semper viget ratio, qua utitur idem Decianus *loc. cit. num. 13.* quod nimirum in criminalibus ex solis præsumptionibus nunquam potest aliquis damnari ad mortem, nisi aliter id expresse in jure cautum sit, ut notant Doctores in *cap. quia verisimile*, & *cap. afferre de præsumpt.* Ubi late Panormitanus. Hinc licet violenta præsumptio sufficiat ad damnandum hæreticum, non sufficit tamen ad eum damnandum, ut relapsus, nisi in casibus à jure expressis. Nam ubi agitur de eo, qui non potest dici relapsus verus, sed fictus fictione juris ac præsumptus, non potest damnari, ut relapsus, nisi ubi jus fingit expresse, sive præsumit eum habendum esse, ut relapsum. In nullo autem jure cautum est, quod qui abjuravit generatim omnem hæresim, censendus sit relapsus, si post abjuracionem committat in alia specie hæresis, aut sectæ. Quinimmo ex *d. cap. accusatus* colligitur contrarium. Nam ex eo, quod quispiam abjuravit hæresim generatim, quia fuit deprehensus in hæresi Calviniana, si postea faveat hæresi Zvinglianæ, quæ contraria est Calvinianæ, non potest consequenter deduci, quod favor procedat ex priori hæresi, ut deducit textus *d. cap. accusatus*, fundans præsumptionem in hac consequentia, sed potius deducitur oppositum.

Nec suffragatur, quod ait Decian. *d. num. 14.* quod talis sit natura peccati, ut abyssus abyssum invocet *psal. 41.* & ad peccatum consequatur peccatum. Nam hoc nimis generale est, neque generaliter peccatores inclinatione voluntatis propendent in peccata propriis affectibus contraria. Ideoque dicendum est, non esse damnandum, ut relapsum ex fautoria, qui, abjurata una hæresi, postea convincitur, receptasse hæreticos alterius hæresis, aut sectæ sequaces. Quod etiam tradunt Alphons. Castrius *lib. 2. de justa heret. pœnit. cap. 2.* Menoch. *conf. 2. num. 148. & 156.* Azor *p. 1. lib. 8. cap. 14. q. 4.* Simanch. *de cath. instit. tit. 57. num. 6.* Pegna *p. 3. com. 34.*

Dubitant etiam nonnulli, an sit dicendus relapsus ac puniendus, ut talis, qui, abjurata fautoria, post abjuracionem in eandem fautoriam relabitur? Affirmat Eymericus *p. 2. q. 58. num. 7.* ex Concilio Tarraconensi, subditque tamen quod in hoc jura non loquuntur perspicue. Quod etiam ait Campeg. ad Zanchin. *de heret. cap. 17.* Quare vult, consulendum esse summum Pontificem. At Pegna *p. 2. com. 8.* censet, quod si bis, vel pluries quis relapsus sit in abjuratam fautoriam, vel in alias, tradendus sit absque misericordia brachio seculari. Submittit se tamen hac in re cujuslibet viri docti, & catholici judicio. Et hujus quoque sententiæ est Farinac. *d. q. 195. num. 39.* Alii absolute asserunt, hunc non esse propriè relapsum, neque eum puniendum esse pœna mortis, si pœniteat. Ita Concilium Tarraconense, relatum ab Eymerico. Quod, licet hunc vocet relapsum, idque verum sit, apto nomine relapsi in communiori significatione, attamen, ut advertit Pegna *d. com. 8.* illud tradit, pœnas pœnitentiales ei esse imponendas. Quod certe non dixisset, si judicasset illum tradendum esse Curie seculari. Hoc idem sentit Calder. *de heret.*

heret. rubr. de pœna receptatorum num. 3. & rubr. de execut. sent. num. 6. Decian. lib. 5. cap. 56. num. 16. idem Pegna d. com. 83. præcisa tamen ea limitatione, Delbene d. dub. 162. num. 30. ac tenent omnes ii, qui volunt, nullum esse relapsum, si non constet de vero lapsu in hæresim formalem, prout etiam comprobant Alph. à Castro d. cap. 2. & Simanch. de cath. instit. tit. 57. num. 5.

Et quidem ita est asserendum. Nam in ad cap. accusatus, in quo agitur de relapsu ex causa fautoria, requiritur omnino, quod ante, vel postea constet de lapsu in hæresim formalem ante abjuratorem. Neque in cap. ad abolendam de heret. in 6. neque in d. cap. accusatus, neque alibi requiritur, cautum, quod quisque ut relapsus tradatur Curia seculari, nisi constet, illum verè fuisse hæreticum formalem ante, vel post ipsam abjuratorem, recteque docet Decianus, quod ex solis suspicionibus nemo est pœna capitali damnandus.

Neque dicatur, quod quis ex pluribus fautoribus post abjuratam hæresim, incurrat suspicionem violentam, ex qua suspectus potest damnari. Nam, quicquid de hoc sit, eoque etiam admissio, nihil tamen ex illo probatur. Aliud enim est hæreticum damnari. Aliud illum pœnitentem damnari, ut relapsum. Hoc autem est, quod negatur. Nam vel relapsus est vere relapsus, qui non est, nisi qui verè fuit hæreticus ante abjuratorem, & postea in hæresim fuit relapsus; vel est relapsus fictus, qui non est, nisi ille, de quo jus decernit, habendum esse, ut relapsum. Nullum autem jus decernit, aliquem tradendum esse Curia seculari, ut hæreticum, nisi illum, de quo constet, quod ante, vel post abjuratorem fuit hæreticus. Egregiè tamen advertit Calderinus, quod ubi quis pluries relabitur in fautoriam, potest Judex præter juratoriam alias cautiones exigere de amplius non recedendo. Quod vero dicitur de recurso ad summum Pontificem, hoc generatim verum est, ut mox dicemus. Cæterum id in hoc casu statuimus, non esse arbitrio commissum damnare ultimo supplicio relapsum, etiam pluries, in fautoriam, si sit pœnitens. Quia talis non est proprie, ac juridice relapsus, ideoque nec pœna relapsorum est ordinariè puniendus; sicut nec qui relabitur in plures suspensiones vehementes, ut supra probavimus.

In hoc autem casu fautoria datur excusatio ita, ut solum favens hæreticis damnari debeat, si favor excusari non possit, sicuti expresse cavetur, in d. cap. accusatus §. ille. Excusat in primis ignorantia, si favens, nesciebat eum, cui favit, esse hæreticum, Glof. ibi non possit, Carena p. 2. tit. 2. num. 31. addens ex Cantera, quod Glossa, quæ vult, hunc excusari ex fame, saltem si sit violenta, non fuit in facto recepta in supremo Consilio Inquisitionis Hispanæ, in quo fuit relaxatus Curia seculari quidam è genere Maurorum, qui post abjuratorem fuit ad alios ejusdem generis, & se excusabat, dicens fuisse apud eos ob famem. At dici potest in eo casu famis necessitatem forsan non fuisse probatam, vel ex probationibus constituisse, quod non præcise ob illam fuerit ad Mauros ejusdem generis. Hinc cum textus in ad cap. accusatus se fundet in hac consequentia, quod scilicet ex fautoria, quæ non potest excusari, deducitur, quod illa ex priori errore proveniat, ideo si afferatur causa excusans fautoriam, & ostendens, illam processisse ex alia causa, & sic non posse deduci quod ex priori hæresi proveniat, tollitur relapsus, saltem punibilis pœna mortis. Proinde omnes illæ causæ, quæ excusant fautores hæreticorum vel omnino, vel saltem ut non possint damnari in pœnam ordinariam, contra fautores latam, excusabunt etiam in hoc

Tom. II.

casu saltem, ne fautores isti, tanquam relapsi, tradantur Curia seculari. Solum enim ob fautoriam, quæ non admittit justam atque idoneam excusationem, potest in hoc casu fautor damnari, ut hæreticus, ceu constat ex ad cap. accusatus, & ex Constitutione Urbani IV. incip. Consultus apud Eymericum p. 2. & ex constitutione Quod super Alexandri IV. apud Pegnam, estque id ad mentem Glossæ, Jo. Monachi, Archidiaconi, Joannis Andreæ, atque aliorum in d. cap. accusatus v. non possit.

Ad condemnandum verò hunc fautorem tanquam relapsum, sufficit, si semel absque ulla excusatione post hæresim abjuratam hæreticos receptaverit vel alio ex modis, in dict. cap. accusatus recensitis, illis faverit, ut per Carena p. 2. tit. 2. numero 31. sed fortassis hoc per se verum est.

Aliam speciem relapsi invenerunt aliqui, asserentes, quod hæreticus fugiens è carcere, sibi tradito in pœnitentiam, sit relapsus, utque talis damnandus sit pœnâ mortis. Itaque Jo. Andr. Archid. Gemin. in cap. ut commissi §. nec nos, ac alii quos refert Farinac. de heres. quest. 193. num. 134. Sed hanc opinionem falsam, & crudelem vocat Simanch. de cath. instit. tit. 16. numero vigesimo quarto, cui consentiunt Pegna p. 3. ad questionem nonagesimam septimam. Eymerici Schol. 144. Locat. vers. abjurare numero sexto, Repert. v. sententia, Riminald. consil. 150. Farinac. dict. questione 193. numero 135. aliique apud ipsum, & Carena p. 2. dict. titulo secundo, numero decimo octavo, ubi testatur, hanc esse praxim supremæ ac universalis Inquisitionis Romanæ.

Ratio autem est, quia fuga è carceribus est signum potius impœnitentiæ, quàm novæ hæresis, atque ideo talis habendus est tanquam impœnitens. Si tamen redeat, aut capiat, & pœniteat, pro tali haberi debet ac pro fuga damnatur pœna arbitraria. Si verò fugit & se occultat, potest juxta formam cap. cum contumacia de heret. in 6. citari & tandem Curia seculari etiam tradi. Aliam rationem reddit Pegna loco citato, quia scilicet Judices fidei neminem fingere debent relapsum, quem lex nominatim relapsum non decernit. Unde regula tutissima est, ut ob nulla indicia, aut conjecturas, aut culpas quispiam judicetur relapsus, si illa non sunt expresse à jure approbata, & judicata sufficientia ad convincendum aliquem de relapsu.

Idemque dicendum est de non implente pœnitentiam sibi injunctam. Nisi enim aliunde judicandus sit relapsus in casibus à jure approbatis, non est censendus hæreticus. Et quamvis possit haberi ut impœnitens, si constet, quod non ex infirmitate, aut justa causa, sed ex malitia scienter negligat implere pœnitentiam, non tamen potest puniri, ut relapsus. Sed si pœniteat, admitti debet ad misericordiam, & non tradi brachio seculari. Iraque si iste, non implendo pœnitentiam, delinquat omittendo, siue committendo, nisi aliàs committat agendo aliquid, ob quod jure censeretur relapsus, ut si in hæresim relabatur in terminis in dict. cap. accusatus sub initio, & §. eum, vel post hæresim abjuratam faveat hæreticis in terminis §. Ille quibus in casibus damnari debet, ut relapsus, si nihil horum committat, & ex malitia contemnat implere pœnitentiam, habendus est, non ut relapsus, sed ut impœnitens, & ideo si tandem pœniteat, admitti debet ad misericordiam ita, ut pœna mortis non sit puniendus. Quod etiam tradunt Simanch. de cath. instit. tit. 16. quadragesimo septimo, numero septuagesimo septimo, Pegna p. 3. com. 146. & Carena dict. titulo secundo, numero vigesimo secundo, & sequente.

X 2

ubi

ubi addit, quod nemo sub pœna relapsus potest se obligare ad pœnitentiam implendam. Et quatenus aliquis ad id se obstrinxerit, intelligendum id esset juxta juris regulas, & in casibus, in quibus ille de jure esset relapsus, non autem in aliis. Quia non est dominus vitæ suæ. Quod antea docuerat Pegna d. Schol. 144.

Sunt & relapsi, qui ex variis Pontificum Constitutionibus nec sunt veri relapsi neque præsumpti, sed statim ac in hæresim labuntur, habendi sunt ac si essent relapsi, & pœnis relapsorum puniuntur. Ii dici possunt relapsi similitudinarii, quia puniuntur ad similitudinem relapsorum.

Et primo damnatur ut relapsi, etiam in primo lapsu illi hæretici, qui negant Trinitatem, aut Christi divinitatem, sive conceptionem de Spiritu sancto, sive mortem, ut nos liberaret, aut B. Mariæ Dei Matris perpetuam Virginitatem. Ita definit Paulus IV. *constit. 4. cum quorundam 7. Augusti 1555.* quam confirmavit Clemens VIII. Constitutione Dominici 97. volens, quod ne ignorantia quidem dictæ Constitutionis Pauli IV. excusari possint, ut per Soulam *libro secundo, capite quadragesimo quarto, numero decimo tertio*, Dianam, *p. 4. tract. 7. resol. 24.* Delben. *dub. 162. numero decimo septimo*, Scortiam *in select. epit. 67.* Campanil. *in divers. jur. rubr. 1. num. 47.* Salell. *lib. 6. capite 7. numero 51.* & Carena *dist. p. 2. tit. 2. numero 19.* ubi quod hoc fuerit Romæ observatum *die 18. Maii 1597.* Adverto tamen quod nec Paulus IV. neque Clemens VIII. mandant hujusmodi hæreticos tradi Curiae seculari, ac si ipsi essent relapsi, sed solum decernunt, id posse fieri. Quare de jure hoc est Judici arbitrium.

Secundo Magistratus, ac Domini, tam Ecclesiastici quam seculares, Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, Primates, Cardinales, & quicumque Legati, Comites, Barones, Marchiones, Duces, Principes, Reges, Imperatores, si deficiant à fide, & incidant in hæresim, sive incurrant schisma, vel excitent, aut committant, etiam semel, privantur ipso facto, ac sine alio juris & facti ministerio, si sint Ecclesiastici Ordinibus, Ecclesiis, Cardinalatus honore, & cujusvis Legationis munere, voce activa, & passiva, omnique autoritate, monasteriis, & beneficiis quibuscumque ac officiis, nec non fructibus, redditibus ac proventibus annuis super fructibus similibus, redditibus, aut proventibus. Seculares verò pariter privantur Comitibus, Baroniis, Marchionatibus, Ducatibus, Principatibus, Regnis, Imperio in totum ac perpetuo, & ita, ut ad illa de cætero sint inhabiles, & incapaces, & ulterius omnes præfecti haberi debent, ut relapsi, nec ad officia, aut dignitates præfatas, aut honores restitui, aut rehabilitari possunt, sed relinqui debent arbitrio secularis potestatis animadversione debita puniendi. Ita etiam decrevit Paulus IV. *Constit. 19. cum ex Apostolatus 15. Kal. Martii 1559. §. 3.* & notant Salell. *dist. capite septimo, numero 53.* Diana loco citato Carena *dist. titulo secundo num. 10. & tit. 3. numero quinquagesimo, & p. 3. titulo primo.* Delbene *dist. dub. 62. numero 18.* & Scortia *theor. 183.* Verum hæc quoque pœna est arbitraria summo Pontifici, cum decretum Pauli IV. sit cum hac conditione: Nisi apparentibus in eis veræ pœnitentiæ indicis, & condignæ pœnitentiæ fructibus ex ipsius Sedis benignitate, & clementia in aliquo Monasterio, aut regulari loco ad peragendum perpetuam pœnitentiam retrudendi fuerint. Pœnis tamen dictæ Constitutionis subduntur schismatici, etiam si non sint hæretici.

Tertio, ut relapsi puniendi sunt, & Curiae seculari tradendi, qui cum non sint sacerdotes Missam celebrant, vel confessiones peccatorum audiunt. Hos enim tanquam de hæresi suspectos, puniendos esse in S. Officio, decrevit Gregorius XIII. *Constit. Officii*, Clemens VIII. *Constit. Et si alius* & Urbanus VIII. *Constit. Apostolatus.*

Hunc igitur non ordinatum Sacerdotem, si missam celebret, vel confessiones audiat, etiam semel tantum, tradendum esse brachio seculari decreverant antea Paulus IV. & Sixtus V. quorum Constitutiones confirmarunt Clemens VIII. & Urbanus VIII. in citatis Constitutionibus, qui statuit quod hujusmodi delinquens tradatur brachio seculari, etiam si sit minor 25. annis, dummodo compleverit annum vigesimum ætatis. Quibus Constitutionibus ac pœnis per eas latis subduntur Regulares, etiam si à suis Superioribus præsentati sint S. Officio.

At quid si hujusmodi delicta non sint consummata, sed attentata dumtaxat, sive inchoata? Variant Doctores: Nam de audiente confessiones, si solum audiat confessionem generalem, nempe confiteor, quod recitatur in principio, censent aliqui non esse tradendum brachio seculari, sed si peccatum aliquod in specie audiat, etiam si non absolvat, eum illi tradendum esse. Ita Souza *lib. 2. aph. cap. 33. num. 3. & de sollic. cap. 9. numero tertio, & septimo.* Roderiq. *tomo secundo, questione vigesima octava, articulo secundo.* Roderiq. à Cugna *de confes. sollic. quest. 13. numero 14.* Salell. *libro sexto, capite septimo, numero 44. & sequent.* Quia tunc dicitur propriè audire confessiones.

Sed hunc non esse puniendum pœna mortis, atque adeo non esse tradendum Curiae seculari, ajunt Sanctarell. *de hæres. capite quadragesimo secundo, numero quinto*, Barb. *in capite primo, numero septimo, de Cleric. non ord. ministr.* & Carena *p. 2. tit. 11.* Quia in Constitutionibus Gregorii XIII. & Clementis VIII. solum fit sermo de absolventibus vel assumentibus auctoritatem absolvendi. Et quia qui non absolvit, nullum sacramentum administrat.

Nec obstat, quod non sacerdos absolvens, etiam si velit, Sacramentum non perfecit ex defectu potestatis absolvendi. Quia si verbo absolvit, abutitur sacramento in sua essentiali parte, quæ est absolutio, & in non absolvente abest animus administrandi sacramentum, & sic cum istæ Constitutiones sint maximè pœnales, sunt restringendæ quod ad fieri potest.

De celebrante autem Missam, admittunt aliqui eum, qui in sacrario induit se sacris vestibus pro celebratione, sed postea non accessit ad altare, neque Missam incepit, non esse Curiae seculari tradendum. Secus tamen de illo, qui Missam incepit, licet verba consecrationis non protulerit. Hunc enim damnandum pœna mortis, asserunt Souf. *libro secundo, capite trigesimo secundo, numero quinto & sexto.* Diana *p. 4. tract. 7. resol. 15.* Carena *p. 2. titulo undecimo, numero decimo quinto, & Salell. libro sexto, capite septimo, numero quadragesimo.* Quia iste sic Missam incipiens propriè celebrat, & ideo comprehenditur sub pœna Constitutionum. Inquit verò Salell. *numero quadragesimo primo*, quod occurrente hoc casu, expediret consulere S. Congregationem S. Officii Urbis. Et quidem in his casibus dubiis judico & ego consulendam esse hanc S. Congregationem, sed nunc consideranda sunt, quæ ad arbitrium rectè ferendum, sunt utilia.

Et primo diligenter ponderanda sunt verba Constitutionis Clementis VIII. *m. §. 2.* Iis enim attentè

perpensis, videntur posse colligi, pœnam impositam. §. 3. latam fuisse contra hæc duo delicta consummata per consecrationem, & absolutionem. Quia per celebrationem eorum, quæ antecedunt consecrationem, nec celebrans dici potest, vel præsumi Idololatra, neque occasio, idololatræ. Nam hæc idololatria consistit in adoratione panis, & vini, tanquam species, sub quibus contineatur Christus, sive adoretur Christus, tanquam contentus sub speciebus illius panis & vini, sub quibus verè non continetur, dum panis & vinum ab eo non consecrantur ab habente legitimam potestatem consecrandi. Nec celebrans, neque auscultantes adorant hostiam, aut calicem ante consecrationem. Nulla igitur tunc est idololatria, atque adeo nec ulla pœna esse potest. Nam principale motivum, consideratum à Pontifice, ut statueret contra huiusmodi celebrantes, non ordinatos sacerdotes, pœnam mortis, fuit idololatria.

Pariter ubi constat, audientem confessiones non absolvere pœnitentem, cessat hæc præcipua deceptio, per quam pœnitens credat se absolutum, cum non sit absolutus. Et præterea qui pœnitentem non absolvit, non usurpat sibi auctoritatem absolvendi. Quæ sunt illa, ob quæ Pontifex pœnam imposuit. Videtur itaque de mente Pontificis esse, quod celebratio missæ sit completa, saltem per consecrationem eucharistiæ, & Confessionis cognitio per absolutionem, ut sit locus traditioni Curia seculari.

Considerandum attamen est, quod sufficit complementum extrinsecum, & in facie Ecclesiæ, præsumptum. Quare, quicquid sit, an celebrans missam verè proferat verba consecrationis, vel alia, vel nulla, & an audiens confessiones proferat verba absolutionis, an ne, sufficit, quod in facie exteriori Ecclesiæ ita se gerat, ut rationabiliter appareat illum consecrasse, vel absolvisse, quod ex citatæ Constitutionis verbis hisce deducitur: *Non solum actus idololatriæ saltem extrinsecæ, & per externa, & visibilia signa.* Cum enim verba consecrationis secreto proferantur, Ecclesia hæc secreta non attendit, sed actionem exteriorem consecrandi, & absolvendi, quatenus est visibilis. Nam & hæc actio consecrandi, & absolvendi, ut est visibilis, est vel exterior idololatria, vel occasio idololatræ, vel causa deceptionis pœnitentis, & sic sufficit, quod consecrans exterius se habeat, ut consecrans, & ut adorans Christum in pane & vino, vere non consecrato, sacramentaliter non existentem, ac si sub eorum speciebus existeret. Sive quod extrinsecus se habeat, ut Sacerdos absolvens sacramentaliter à peccatis. Sic enim talis in facie Ecclesiæ est vel idololatra, & causa idololatriæ materialis, vel sibi usurpat potestatem absolvendi.

Nec esset propterea admittenda excusatio huius delinquentis, si diceret, non protulisse verba consecrationis, vel absolutionis. Si enim hæc excusatio sufficeret, facile illuderetur legi ad evitandam pœnam. Siquidem falsi sacerdotes dicerent, se vere non consecrasse, dum ad pœnam incurrendam sufficit consecratio extrinsecus apparens, & rationabiliter præsumpta. Unde Urbanus VIII. declaravit, suæ intentionis esse in sua Constitutione comprehendere etiam illos, qui, cum non sint Sacerdotes, audiunt confessiones, licet verba absolutionis non proferant nec absolvant, ut alibi retulimus. Quod absque dubio procedit in eo, qui apparenter absolvit, etsi verba absolutionis non proferat.

Et quamvis ad integritatem Sacrificii Missæ intrinsece pertineat captio panis ac vini consecrati, ad incurrendam tamen pœnam huius legis sufficit, si falsus sacerdos, missam celebrando se consecrare ex-

trinsecus demonstret. Quia in hoc actu completur deformitas delicti, quam lex præcipue punire intendit. Per hoc enim committitur illa extrinseca idololatria, & datur illa occasio idololatræ, quam lex vitare jubet. Et quia in hoc actu consecrationis committitur essentialis abusus Sacramenti, ac enormissimum sacrilegium usurpationis potestatis consecrandi, & sic consumatur delictum à lege punitum.

Immo, si iste non sacerdos, prætermittis occasionibus ac caeremoniis Missæ, quæ antecedunt consecrationem, apparenter consecraret hostiam, illamque populo adorandam ostenderet, pœna huius legis esset puniendus. Quia Missam essentialiter celebraret, & solum, quæ sunt de solennitate, omitteret. Quin dato etiam, quod materiam à se consecratam, non sumeret, & sic nec quoad substantiam Missam perficeret, tamen huius legis pœnam non effugeret. Quia lex principaliter respicit consecrationem falsam, in qua consistit extrinseca idololatria, & occasio idololatræ fidelibus.

At verò è contra, si constet extrinsecus in facie Ecclesiæ, quod improbus Sacerdos non consecravit, vel non absolvit pœnitentem, quia ante tempus consecrationis, vel absolutionis ab altari, vel à confessionario discessit, in hoc casu dubium est, an falsus iste Sacerdos debeat tradi Curia seculari. Id autem in hoc est notandum, quod in hoc casu per se major est abusus audientis confessionem, quam celebrantis Missam. Quia ille nedum peccat contra religionem, sed etiam contra iustitiam, quia sibi arrogat in essentialibus Sacramenti Pœnitentiæ auctoritatem fori pœnitentialis. De essentia enim Sacramenti Pœnitentiæ est, quod pœnitens confiteatur peccata sua, quodque illa Confessor audiat. Et ita falsus Sacerdos audiens peccata pœnitentis exercet id, quod est essentialiale Sacramento Pœnitentiæ, ac infert irreverentiam Sacramento in iis, quæ sunt illi intrinseca. Sed qui celebrat Missam, & non consecrat, & ante ab altari discedit, non peccat contra iustitiam, neque committit aliquid, quod ex lege divina est de substantia Sacrificii Missæ, sed quod solus spectat ad solennitatem illius ex statuto Ecclesiæ. Unde, si verum esset non ex nostra, sed ex aliorum opinione, quod qui audit confessiones, & apparenter non absolvit, non subiceretur pœnæ ordinariæ huius legis, quamvis sit graviter puniendus; majori ratione hoc dicendum erit de eo, qui nec apparenter consecrat. Neque verum est, quod qui incipit Missam, sed postea non consecrat, manifeste ac propriè celebret Missam. Quia Missa essentialiter consistit in consecratione, & consumatione Sacrificii. Qui autem Missam incipit, & non perficit, celebrare incipit, vel attentat, sed non celebrat. Ideoque istos non esse relaxandos Curia seculari, sustinet Bordon. in S. Trib. cap. 22. num. 16. At ego definitionem summi Pontificis & in hoc dubio expecto.

Siquis item non Sacerdos totam Missæ celebrationem perficeret, sed manifestum esset audientibus, quod illam, non ut consecraret, sed ex irrisione, ac simulatione celebraret, puniendus quidem esset gravissime, & fortassis pœna mortis, non tamen ex vi huius legis, quia per eam puniuntur solum, qui simulant se vere celebrare. Nam isti soli sunt, qui audientes decipiunt, illisque causam idololatræ exhibent. Si verò adesset inter audientes Missam aliquis, cui non esset manifesta hæc simulatio non Sacerdotis, ejusque intentio non celebrandi Missam, sed irridendi Sacrificio Missæ, ille pœna mortis ex hac lege esset plectendus.

Quod si non Sacerdos nec ad irrisionem sacrificii,

neque simulando se vere celebrare Missam, sed ad repræsentandum sacrificium Missæ, & non profere-
 rendo verba consecrationis ex intentione consecran-
 di, sed solius gratia repræsentationis, non com-
 prehenderetur sub hac lege: possetque esse, quod
 nec aliqua pœna dignus esset, quia ex objecto
 non est malum, & ex causa iusta potest esse lici-
 tum, ac honestum. At vide, quæ tibi diximus de
 Missa nautica, sive sicca. Idemque dicitur de eo,
 qui solum repræsentative audiret confessiones. Sed
 si non Sacerdos ex joco confessionem alicujus au-
 dierit, graviter puniri deberet, quia maximam inju-
 riam irrogaret Sacramento, ut advertunt Carena
 p. 2. tit. 17 § 2. num. 9. & ex eo Salel. lib. 5. cap. 5.
 num. 399. de quo nos etiam alibi.

Ut autem hic non sacerdos Missam celebrans, vel
 audiens confessiones tradatur Cuiusæ seculari, constare
 debet de corpore delicti. Quare constare debet de
 celebratione habita ab inquisito de hoc crimine in ta-
 li loco, & tali tempore. Addunt verò aliqui, hoc
 posse probari per testes singulares, ut Bordon. loc. cit.
 num. 21. Alii ex doctrina Panormitani conf. 42. num. 2.
 & 3. lib. 1. ita distinguunt. Si testes non deponunt de
 facto individuo, ut si deponant de pluribus Missis, &
 unus deponat, quod talis celebravit tali die, & alius
 alio die, isti sunt testes singulares, & non probant.
 Sed si testes deponant de eodem actu individuo, ut
 quia unus deponit quod Titius non sacerdos tali die,
 in tali Ecclesia existens, in altari paratus vestibus sa-
 cris more Sacerdotis legit Epistolam, & alius depo-
 nit, quod legit Evangelium, alius, quod elevavit
 hostiam, ii censentur testes, ut post Felin. in cap.
 licet ex quadam num. 2. de testib. Panorm. ibid. nu. 11.
 tradunt Farinac. q. 65. num. 86. Carena d. p. 2. tit. 11.
 num. 17. & Salel. d. cap. 5. num. 378. Ubi ait non obsta-
 re, quod possit esse quod reus inceperit, & non
 perfecit Missam, quia sufficit, quod testificatio tes-
 tis concludat à communiter accidentibus.

Verum quod testis concludat à communiter acci-
 dentibus absurde dicitur à Salelles, ut in plerisque
 aliis, quia hæc non est, nisi probatio præsumptiva.
 Nam præsumitur factum esse, quod communiter fit.
 Et ideo, quia communiter, qui incipiunt celebrare
 missam, illam totam celebrant, præsumitur, quod,
 si testes deponant de aliquibus actibus Missæ, quod
 celebrans integre eam celebraverit. At vero, ubi præ-
 sertim agitur de pœna gravi, & maxime de pœna
 mortis, non sufficit probatio præsumptiva. Nemo
 enim ex præsumptionibus damnatur ad mortem, nisi
 in casibus à jure expressis. Nec talis est mens Panor-
 mitani in d. cap. licet 2. num. 11. de testib. qui bene ad
 hoc, ut per testes singulares id totum probetur, re-
 quirat, quod sint probati omnes actus, ex quibus to-
 tum resultat, quamvis id fiat per testes singulares. In
 hoc autem casu satis esset, si probata recitatione Epi-
 stolæ, & Evangelii simul adesset testis, qui deponer-
 et de consecratione, ac elevatione hostiæ. Quia in
 hoc actu celebratio Missæ habita à non sacerdote,
 completur in ratione delicti punibilis ex hac lege
 pœna mortis. Ideoque, licet præsumi etiam possit,
 quod talis Missam compleverit, hoc tamen non est
 necessarium, quia ex sola celebratione usque ad
 consecrationem, & elevationem hostiæ, potest pœ-
 na ordinaria puniri.

Ad effectum tamen damnandi hunc reum pœna
 extraordinaria, puta tritemium, sufficere testes sin-
 gulares, qui deponant de duabus Missis distinctis
 ab eo celebratis, arbitratur idem Carena loc. cit. nu-
 mer. 19. post Tuschum tom. 6. concl. 236. num. 33. &
 tom. 2. conclus. 171. num. 45. Idque confirmat ex de-
 cisione Senatus Sabaudicæ, in Cod. Fabriano lib. 9.
 tit. 10. de fisco. definit. 8. quod contra assassinum

procedatur, licet non constet de corpore delicti.
 Verum, id in jure habet difficultatem: Nam de ju-
 re non solum ante condemnationem, sed ante de-
 trusionem in carceres constare debet de corpore de-
 licti, ut per Doctores congestos à Farinacio in p.
 q. 2. Corpus autem delicti non probatur per tes-
 tes singulares l. 1. §. item illud, ff. ad Syllan. &
 docent Felic. alleg. 155. numer. 2. p. 2. & Giurib.
 dec. crim. 37. num. 46. Quare non solum tutius est,
 in hac re prius probare corpus delicti, sed etiam
 est necessarium, nisi essemus in casu, in quo lex
 sit contenta genere probationis possibilis, ut si reus
 celebravit in partibus longinquis. Videantur Do-
 ctiores tractantes de necessitate requisita in com-
 probando corpore delicti.

Dubium aliud movet Carena ibid. num. 21. de reo,
 apud quem repertæ sunt de Sacerdotio litteræ testi-
 moniales falsæ, illo nihilominus dicente, se esse sa-
 cerdotem. Hunc primò asserit, esse vehementer sus-
 pectum, quod celebraverit sine sacris Ordinibus,
 eoque præcipue, quod negativa Clericatus censetur
 probata favore filii ex hoc ipso, quod reus non
 probat contrarium, ut per Carol. de Grass. de effect.
 Clericat. in proem. num. 193. Quia qualitas Clerica-
 tus non inest homini à natura. Hinc deducit se-
 cundo confessionem qualificatam huius rei confi-
 tentis, se celebrasse, sed dicentis, se esse sacer-
 dotem, esse dividendam, & rejecta qualitate Sa-
 cerdotii, esse acceptandam à S. Officio. Addit ter-
 tio, hunc non esse damnandum in pœnam ordi-
 nariam, quia ex confessione qualificata nemo puni-
 tur pœna ordinaria, Panorm. in cap. auditis de
 præscr. Farinac. q. 81. num. 157. Mastril. dec. 246. La-
 derch. conf. 192. num. 2. Et quia ex indiciis violentis
 nemo damnatur in pœnam ordinariam, Innoc. in
 cap. quia verisimile de præsumpt. Denique subdit,
 hunc reum vel condemnandum in pœnam extraor-
 dinariam, vel torquendum, ut confiteatur sine qua-
 litate juxta doctrinam Baldi in l. 1. nu. 45. de confes-
 sione etiam Bordonus d. cap. 22. num. 25. & sequens
 quod probare qualitatem Sacerdotii spectat ad que-
 relatum, hanc tamen sufficienter probari asserit, per
 veras litteras testimoniales Sacerdotii, & v. 27. vult,
 quod reus possit puniri pœna ordinaria, si apud eum
 repertæ sunt falsæ litteræ testimoniales Sacerdotii.

Sed tamen in hac re notandum est, regulam illam,
 quod negativa Clericatus censetur probata favore
 filii ex eo ipso, quod reus non probat contrarium,
 esse, veram in privilegiis in Clericatu fundatis con-
 tra intentionem filii, non tamen procedere in pœ-
 nis ac delictis super Clericatu, vel non fundatis in
 Clericatu. Nam in istis fisco volens punire reum,
 hanc suam intentionem probare tenetur. Tum ex
 regula generali, quod allegans tenetur probare.
 Tum quia pœna non debet infligi, nisi constato de
 delicto. Et ideo fisco debet prius probare deli-
 ctum, ut per Doctores, quos affatim allegat Farin-
 ac. d. q. 2. Si ergo delictum fundatur in non Clerica-
 tu, sufficit reo dicere, se esse Clericum, & fisco
 incumbit onus probandi non Clericatum. Quia te-
 netur probare delictum, quod non est, nec esse po-
 test in Clerico, ut supponimus in hoc casu, in quo
 delictum non est, si celebrans sit Sacerdos. Sufficit
 itaque, quod ipse dicat, se esse Sacerdotem. Quia
 ipse non est actor, sed reus, & ipse non intendit
 probare, nec ejus est probare, sed fisco est, qui in-
 tendit probare, illum deliquisse celebrando sine Sa-
 cerdotio. Fisco igitur intentionem suam probare
 debet, & sic probare debet, quod reus non sit Sa-
 cerdos.

Non autem iccirco negatur, quod falsitas litte-
 rarum testimonialium de sacerdotio non inducat suspi-

suspicionem, quod accusatus non sit Sacerdos, & tali debet prohiberi celebratio, ac puniri, tanquam falsarius. Et si constiterit, quod celebraverit, est etiam vehementer suspectus, quod celebraverit, licet non sit Sacerdos. Quia non est verisimile, si esset Sacerdos verus, quod non haberet verum testimonium de Sacerdotio sibi collato. Nam huiusmodi testimonium ex praxi datur omnibus, qui ad illud ordinantur. Nihilominus poterit contingere, quod verum testimonium amiserit, & de falso sibi providerit.

Si tamen hic confiteatur se celebrasse confessione qualificata, & dicat: celebravi, sed sum Sacerdos, non putarem confessionem hanc posse dividi, & acceptari pro prima parte, non autem pro secunda: Nam regula, quod confessio qualificata, etiam incipiens ab affirmativa potest dividi, non habet locum in iis, quæ ex natura sua non sunt prohibita. Vide Farinac. q. 81. num. 149. & à num. 168. Sic Doctores exhibent exemplum de illo, qui confitetur, & dicit: Expendi hanc monetam, sed nesciebam, illam esse falsam, & inquit, hanc confessionem non posse dividi. Quod multo magis procedit in hoc casu: Nam celebrare non est ex natura sua malum, aut prohibitum, neque de se est delictum. Delictum verò est, non sacerdotem celebrare. Ex quo ergo in hoc casu reus dicat: Ego celebravi, nullum delictum confitetur, ex quo possit damnari; sed ratio delicti consistit in qualitate non Sacerdotii, quam ipse negat. Quid ergo vult Iudex dividere? Pro simplici celebratione non potest illum punire. Et hoc est, quod reus fatetur. Sed quod celebraverit, cum non esset Sacerdos, hoc esset delictum, ad hoc ipse negat. Quando ergo substantia actionis non est mala ex sua natura, sed est mala solum ratione qualitatis deficientis, si reus fateatur substantiam actionis, sed neget ejus qualitatem, confessio non potest dividi, sed reus pro negante haberi debet. In hoc igitur casu non solum reus damnari non posset in pœnam ordinariam, sed ne quidem in extraordinariam, si purget suspicionem illam, quæ ex falsis testimonialibus, vel ex aliis indiciis contra se urget.

Non est tamen dubitandum, quin huiusmodi reus posset torqueri, non quidem proprie, ut fateretur de sine qualitate confiteretur juxta doctrinam Baldi, sed ut confiteretur delictum principale, de quo esset sufficienter indiciatus, nisi per defensiones abstulisset indicia, quæ ad torturam sufficerent.

An verò sub relatis constitutionibus comprehendatur Sacerdos verus, qui verè non consecrat, sed panem non consecratum dispensat, vel adorandum proponit, vel sine jurisdictione absolvit pœnitentes?

Respondeo, non comprehendi. Quia constitutiones illæ loquuntur de non ordinatis ad Sacerdotium. Sane crimen Sacerdotis absolventis sine jurisdictione non pertinet ad S. Officium, quia constitutiones superius adductæ loquuntur expresse de non ordinatis ad Sacerdotium, qui absolvent, non autem de veris Sacerdotibus, Roderiq. tom. 2. q. 28. ar. 2. Roderic. à Cugna de confes. sollic. q. 13. nu. 15. Sanctarell. de heres. cap. 42. num. 5. De bene dub. 162. num. 12. & Carena p. 2. tit. 2. num. 15. Idemque dicendum de Sacerdote approbato ad confessiones, sed suspensio, si confessionem audiat, & absolvat, Souf. lib. 1. aph. cap. 32. num. 6. & de sollic. tr. 1. cap. 9. num. 5. De Sacerdote autem bis in die celebrante, de celebrante non jejuno, de revelante confessionem, & quatenus puniatur à S. Officio, alibi diximus. Nec laicus seipsum vel alium communicans, neque laicus in articulo mortis absolvens ab excom-

municatione, etiam si credat, se id facere posse, punitur à S. Officio. Quia non est de fide, quod id facere nequeat. Immo nonnulli Doctores, id etiam licite fieri posse, inquit apud Dianam resol. 7. de excom. ac Bordon. In Tribun. d. cap. 22. numero 44.

Sed si verus sacerdos non consecrat, cum ipse sit idololatra extrinsece, præbendo cultum materiæ non consecratæ ac præbendo adstantibus causam idololatræ, est de fide suspectus, ideoque ejus delictum cognoscitur à S. Officio. Atque Diana p. 4. tr. 7. resol. 12. Sacerdotem, qui ob conscientiam peccati mortalis non profert verba consecrationis super hostiam non consecratam, quam populo adorandam proponit, sed super particula consecrata extracta à tabernaculo, Inquisitionis Officium cognoscere, idque fuisse declaratum à Congregatione S. Officii Mediolanensis 30. Aprilis 1627. Credit tamen Salelles lib. 5. cap. 5. num. 398. hunc Sacerdotem expediendum esse sine abjuratone cum acriter reprehensione ac suspensione à celebratione ad tempus. Quia excusatur à suspicionem erroris in omfione consecrationis super hostia, si in casu peccati mortalis eam non posse proferre, judicaret. Sed an, & quando ignorantia excuset ab abjuratone alibi disceptavimus, interim notandum, quod in hoc casu Sacerdos dupliciter errat. Et quia hostiam non consecravit, illamque non consecratam populo adorandam exhibet. Et quia hostiam, sive particulam consecratam iterum consecrat proferendo super illam verba consecrationis. Suspectum autem de hæresi esse verum Sacerdotem, si cum sit malæ vitæ, de quo constet, quotidie celebrat, & nunquam visus est confiteri, existimat Bordon. d. cap. 22. num. 46. Sed si ex eo, quod aliquis male agit, oriatur suspicio, quod ille non credat non esse prohibitum id agere, omnis peccator esset de fide suspectus. Quod est absurdissimum, ut alibi probavimus. Præterea esset etiam necessarium, quod constaret de non confessione, ad quod probandum, probari deberet, neminem vidisse illum confiteri ex iis, qui id videre potuerint, & adhuc id haud omnino sufficeret. Quia sæpius confessio fit secretò, nulloque vidente, ac sine testibus, & arbitris.

Denique circa præfatas Pontificum constitutiones advertendum est, quod ex illis non est concessa facultas Inquisitoribus procedendi contra non Sacerdotes, qui aliud Sacerdotum munus usurpant, quàm celebrationem Missarum, & auscultationem confessionum. Vult tamen Soufa lib. 1. aph. cap. 32. num. 4. & 16. quod hoc delictum non committatur Inquisitoribus privative quoad Ordinarios, sed cumulative. Ast de hoc nos aliàs.

Qualiter autem expediri debeant isti non Sacerdotes celebrantes, si sponte compareant, speciali consideratione dignum est. Fertur enim eos suspendi ab exercitio Ordinum, & inhabilitari ad alios suscipiendos.

Qui Missam sine Ordine presbyteratus celebrant, prævia actuali degradatione Ordinum susceptorum, traduntur passim Curia seculari, etiam pro prima vice.

Qui Missam sine Ordinibus celebravit, stante minori ætate, & quia fuit à suis superioribus consignatus S. Officio, damnatur ad triremes in perpetuum.

Qui non ordinatus celebravit ob minoritatem, ac nobilitatem familiæ, & quia fuit à suis superioribus præsentatus, damnatur ad triremes in perpetuum, & huiusmodi pœna commutatur in carcerem perpetuum.

Regularis, qui celebravit sine presbyteratu, ex gratia decernitur, quod Religio deducat quidquid

ad favorem rei potest deducere. Legitur memoriale Procuratoris generalis, qui tam suo, quam nomine suæ Religionis supplicat, ut Sanctitas sua moderetur rigorem pœnæ contentæ in adductis constitutionibus contra minores viginti annis, non promotos celebrantes, quam incurrit dictus Regularis non Sacerdos, Sanctissimus auditis precibus Religionis, & habita consideratione, quod dictus Regularis procuraverit absolutionem, sed non fuit bene informatus, ut gaudere posset privilegio sponte comparentium, quodque in processu probatum fuerit, cum non esse omnino mentis compotem, esseque annorum viginti, ac trium mensium, aliisque iustis de causis, moderatus fuit rigorem dictæ pœnæ ac decretum, dictum Regularem esse torquendum pro ulteriori veritate, ac super intentione; si nihil emergat, damnandum ad abjurandum de vehementi, & postea ad triremes in perpetuum.

Regulari sponte comparenti, qui celebravit non promotus, Sanctissimus mandavit notum fieri, quod est suspensus ab Ordinibus susceptis, & inhabilis ad alios suscipiendos, & mediantibus suis superioribus alibi assignari de familia extra locum, in quo deliquit.

Qui celebravit non promotus, stante ejus minori ætate viginti annorum, & quia non subintrat pœna ordinata, fuit damnatus ad triremes in perpetuum.

Quidam Lusitanus subdiaconus qui Missam celebravit, inquisitus, & condemnatus in S. Officio Vallisoletano, Sanctissimus cum eo dispensavit, ut in Ordinibus susceptis ministrare, nec non ad Diaconatum & Presbyteratum promoveri possit, dummodo non celebret in loco commissi delicti.

Quidam Regularis inquisitus in S. Officio Mediolanensi, quod celebraverit bis in die, examinatus, falsus est. Sed antequam discederet sponte deposuit, Missam celebrasse cum non esset Sacerdos. Deinde carceratus, ob diligentias factas ex officio, reperiunt fuit eum audivisse etiam confessiones Sacramentales. Factis defensionibus, fuit declaratus à Sanctissimo sponte comparens, prævia abjuratio de vehementi. Quod vero ad celebrationem bis in die Sanctissimus illum damnavit ad ergastulum per biennium, non autem nomine S. Officii, cum ad sacrum Officium non spectet hujusmodi delicti cognitio.

Hac occasione Sanctissimus iussit significari Generalibus Religionum quod moneant superiores ut in admittendis Sacerdotibus ad celebrationem Missarum, sibi ostendi faciant litteras collationis Ordinum, & presbyteratus.

Sanctissimus decrevit, quod Regulares omnes non promoti, celebrantes, aut Sacramentum pœnitentiæ ministrantes, inquisiti in S. Officio, vel in aliquo Tribunali Ecclesiastico, incurrant in pœnas Constitutionum ac Decretorum, quæ hac in re sunt emanata, licet ab eorum superioribus præsentati fuerint S. Officio, quorum præsentationis nullam rationem haberi voluit, nisi facta fuerit ab eorum Generalibus. Ita Urbanus VIII. sub anno 1635.

Irregularitatem contractam ab eo, qui cantavit Evangelium, non existens ordinatus, cognoscit Ordinarius.

Quarto damnandi sunt pœna mortis, ac si essent relapsi, illi, qui abutuntur Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento. Ita namque decrevit Paulus I V. in S. Congregatione 17. Februarii anno 1559. quod refert Diana p. 4. post tr. 8. inter alias constitutiones, & decreta Pontificia, quæ ad S. Officium pertinent, ac Delben. in fine 2. tom. Abusus autem hujus Sacramenti hac pœna puniendus esset; si quis sacram hostiam conculcaret, vel in partibus pudendis pone-

ret, aut si eam in fortilegiis adhiberet, Salelli. lib. 6. cap. 7. num. 42. de quo etiam extat decretum in fine judicialis Inquisitorum, & tradunt Genuensis in pr. cap. 68. num. 10. Moura de incant. opusc. 1. sect. 3. cap. 5. num. 29. quos sequitur Delbene dub. 230. sect. 8. n. 2. Vel si hostiam, vel unam, aut plures particulas consecratas surriperet ex Constitutione Innocentii XI.

Quinto jure civili pœna mortis puniendus est tanquam relapsus, qui Imaginem Christi, Deiparæ, vel Sanctorum, data opera, percutit, vulnerat, deturpat, Angel. in l. ex Senatus Consulto ff. ad L. Cornel. de sicar. Boer. dec. 301. num. 18. Farinac. p. 1. q. 20. n. 68. ubi alii. Non tamen desunt, qui dicant, hoc delictum non esse hæreticale, nec ejus cognitionem pertinere ad Inquisitores, licet gravissimum sit. Ita enim sentiunt Ghirland. de fortit. q. 10. num. 10. & Torrebl. de mag. lib. 3. cap. 8. num. 17. At hæc opinio est plusquam falsa, eamque alibi rejecimus. Non enim negari potest, quin hoc delictum præferat suspicionem de hæresi, præcipue Lutheranorum, reprobantium imagines Sanctorum, ut proinde asserat Soufa lib. 2. aph. cap. 42. n. 14. quod hic delinquens violentam habeat hæresis suspicionem, & quod hujusmodi delictum sapiat manifestam hæresim. Id, quod etiam tradunt Raph. de Turre 2. 2. quest. 95. ar. 4. dub. 2. Farinac. d. q. 20. num. 68. Diana p. 4. tr. 7. resol. 9. & apud ipsum Bellochius, Sesse, & Carrerus, ac prosequuntur Delrius lib. 5. magic. sect. 16. §. Sacerdotes, Salelles lib. 6. cap. 7. num. 55. Castrius de just. hæret. punit. cap. 15. & Simanch. de cath. instit. tit. 33. num. 19. Ideoque est mere Ecclesiasticum, ejusque cognitio ad Quasitores fidei, privative quoad alios, pertinet, Genuens. loc. cit. num. 12. Lazar. de blasphem. quest. 6. num. 14. aliique alibi à nobis adducti.

De jure autem Canonico hoc delictum puniunt pœna arbitraria docent Clar. q. 66. n. 19. Menoch. de arb. cas. 376. Simanch. d. tit. 33. numer. 19. Farinac. ea quest. 20. num. 68. ac de hæres. quest. 181. §. 1. num. 43. Soufa d. cap. 42. num. 13. Genuensis, ac Diana loc. cit. Salell. d. cap. 7. num. 56. & colligitur ex cap. Canonici de offic. ordin. in 6. Licet Soufa ibidem velit, quod si delictum sit publicum, delinquens, etiam si non habeat animum hæreticalem, tradendus sit brachio seculari. Et n. 17. subdat, quod si iste animum hæreticalem fateatur, ac pœniteat, adhuc Curia seculari sit tradendus, postquam Ecclesiæ fuerit reconciliatus. Quod non improbant Diana, & Salelles ubi supra, etsi hic dicat nu. 58. tutius esse consulere S. Congregationem. Et ita procul dubio fieri debere censeo. Hunc tamen delinquentem ob qualiter criminis aliquando traditum fuisse Curia seculari ex Ancharano, & Cassaneo referunt Farinac. d. quest. 20. num. 71. & d. q. 181. num. 44. Menoch. d. cas. 376. nu. 4. Soufa & Salelles loc. alleg. & nos alibi.

Sexto inter puniendos pœna mortis ad modum relapsorum, numerantur hæresiarchæ. Dicitur autem ac est hæresiarcha, non solum qui hæresim invenit, suscitavit, vel se hæreticis caput, aut dux exhibuit, sed etiam, qui, veluti ex officio, aut consuetudine inventos errores docet, vel publice, aut occultè eos prædicat. Verum magis proprie loquendo distinguuntur hæresiarchæ & dogmatistæ. Nam hæresiarcha est veluti hæreticorum princeps, ut advertit Eymeric. p. 2. quest. 39. ideoque ille est, qui hæresim invenit, & eam à se inventam disseminat, & docet verbo, vel scripto. Is verò qui hæresim ab alio inventam prædicat, & docet, magis proprie dicitur dogmatista. Sed quia dogmatistæ sunt magistri errorum, iccirco etiam sub nomine hæresiarchæ comprehenduntur, quamvis, in secundo loco

can. quia aliorum 24. quæst. 3. Albertin. de agnosc. af-
fert q. 29. num. 23. & quæst. 30. Param. de orig. Inquis.
lib. 3. quæst. 9. num. 134. Carena p. 2. tit. 1. num. 148.
& Zanard. in sum. divin. praecept. tit. de fide §. 14.

Ut tamen aliquis dicatur hæresiarcha, vel dogma-
tista non sufficit, quod ex pravo, & privato affectu
suos consanguineos, vel alios doceat, sed necesse
est, ut id faciat veluti ex officio & consuetudine
publice, vel occulte proprios, vel alienos errores
doceat, aut prædicet pluribus, sive simul, sive sin-
gulis in particulari, Suarez de fide disp. 23. sect. 2. nu.
11. Salell. lib. 6. cap. 7. nu. 27. & Soula lib. 1. aph.
cap. 9. num. 4. subdens num. 5. illum etiam esse hæ-
resiarcham, qui hæreticos in errore confirmat, sive
id verbo faciat, sive scripto, & qui hæreticorum
errores defendit. Quod ex d. can. qui aliorum 24.
quæst. 3. & nu. 6. ait, hæresiarcham esse, qui hæreses,
quasi ex officio, & consuetudine docet ac prædi-
cat per alios, sive verbo, sive scripto, ac insuper
qui libros hæreticos componit, & promulgat. Quia
hæc importat magisterium erroris.

Hujusmodi igitur hæresiarchas puniendos esse
pœna mortis, & tradendos Curia seculari volunt
Repert. Inquis. v. ducere, Simanch. de cathol. instit. tit.
47. num. 50. Royas de hæret. p. 2. num. 339. assert. 43.
Suar. loc. cit. num. 10. Fermos. in alleg. fiscal. 39. num.
26. Et ita factum aliquando fuisse, Rege Gallia Sa-
baudiam occupante ex Gotofredo Abavo refert Ca-
rena d. p. 2. tit. 1. n. 186. ac desumitur ex l. cum ser-
vum C. d. hæret. l. quicumque C. eod. l. 2. C. ne sa-
crum baptisma. Quibus legibus standum est, cum ni-
hil in contrarium sit dispositum in jure canonico,
nec sit insolens, quod in pœnis imponendis jus ca-
nonicum per civile suppleatur, estque id conforme
juri divino. Nam Deuter. 13. de dogmatizante falsa
dicitur, statim interficiatur. Ideoque in jure cano-
nico nullibi sancitum reperitur, quod isti recipian-
tur. Generalis autem definitio, quod hæretici pœ-
nites recipiantur, non sufficit ad corrigenda di-
cta jura civilia, neque ad comprehendendum dog-
matizantes. Quia lex generalis de aliquo delicto
non comprehendit delictum specialiter qualificatum
quod ad indulgentiam aliquam, ut docent jurista.
Eoque magis, quia dogmatista non est pure hæreti-
cus, sed plus quam hæreticus; & quia in dogma-
tizantibus præsumitur maxima pertinacia, valde-
que timeri debet de illorum conversione; & ideo
magnum animarum periculum timendum est, si
recipiantur.

Contra, alii asserunt, non esse quidem facile cre-
dendum hæresiarchis, & dogmatizantibus, quod
verè convertantur, præcipue si non sponte vene-
rint, aut si post multum tempus misericordiam pe-
tant, attamen si vere pœniteant, recipiendi sunt, &
non relaxandi Curia seculari. Ita Eymer. p. 2. q. 39.
& p. 3. num. 188. ibique Scholiast. p. 2. com. 64. Farinac.
q. 193. num. 2. & seq. Decian. lib. 5. cap. 54. n.
47. Cantera quæst. crim. rubr. de hæret. cap. 1. nu. 76.
Castropal. tr. 4. disp. 7. pun. 2. num. 17. Salell. lib. 6.
cap. 7. nu. 30. Carena p. 2. tit. 1. num. 186. Soula lib.
1. aph. cap. 44. num. 43. Delben. sub. 163. num. 3.
Fermos. tr. iv. ad cap. Excommunicamus 15 de hæret.
num. 5. & 6.

Hæc sententia verior est, quæ non solum habetur
ex Concilio Biterrensi, & Tarraconensi apud Pe-
gnam d. com. 64. sed ex cap. ad abolendam de hæret.
in 6. ponderatis verbis illis. *Aliiter sentire, aut do-
cere non metuent, quibus comprehenduntur etiam
doctores hæreses, qui sunt hæresiarchæ, aut dogma-
tizantes. Cum igitur ibi decernatur, hæreticos pœ-
nites esse ad misericordiam recipiendos, id non
potest intelligi solum de iis, qui male sentiunt, sed*

etiam de illis, qui hæreses docent. Atque ita serva-
tum fuit in Berengario hæresiarcha reconciliato, &
ab Ecclesia recepto ad misericordiam, ut constat ex
can. Ego Berengarius de consecr. d. 2. sufficitque,
quod in jure canonico nullus extet textus, in quo
sancitum sit, hujusmodi hæresiarchas, & dogmati-
stas non esse admittendos ad misericordiam, sed esse
Curia seculari tradendos.

Neque obstant superius adducta. Ad primum
enim dicimus, quod cum erimen hæresis sit mere
Ecclesiasticum, leges civiles non obligant Eccle-
siasticos Judices, ut teneantur juxta illas judicare.
Quod maxime verum est, ubi, (prout in hoc casu)
ex jure canonico colligitur oppositum. Illæ tamen
leges civiles non ideo sunt inanes, quia servandæ
sunt à Magistratibus secularibus, quando Ecclesia illis
relinquit hæreticos pœna mortis puniendos, hoc est
si sint impœnites. Ita enim illæ leges intelligi
debent, per quas non potuit claudi gremium Eccle-
sia, ut vere pœnites non admittat, ubi, & quan-
do id convenire judicaverit. Ad secundum. Prophe-
tam falsum, & inducentem ad idololatriam, inter-
ficiendum esse, jussit Deus Deuter. 13. Sed lex ve-
tus, quæ terroris lex fuit, ac severitatis, abrogata
est per legem gratia. Proinde pia mater Ecclesia
hos falsa dogmatizantes, si sint impœnites, tradit
Curia seculari, à qua jubentur interfici, at si sint
pœnites, cessetque periculum animarum, & scan-
dalum, illos punit intra gremium suum. Ad tertium.
Illud non probat, nisi, quod hisce dogmatistis non
sit facile credendum. Scio enim quid de Manichæis
scribit Augustinus 3. confess. cap. 6. Incidi, ait, in ho-
mines superbe delirantes, & carnales nimis, & loquaces,
in quorum ore laquei diaboli, & viscum confectum
commixtione syllabarum nominis tui; sed & nominis Je-
su Christi, & Paracleti Consolatoris Spiritus Sancti. Hæc
enim omnia non recedebant de ore eorum, sed sono tenus,
& strepitu lingua. Cæterum cor inane veri, & dice-
bant veritatem, & multi eam dicebant mihi, &
nusquam erat in eis, sed falsa loquebantur. Esse au-
tem hunc perpetuum morem hæreticorum omnium,
S. Irenæus, allegato anteriore quodam Patre, scite,
dixit lib. 3. contra hæres. cap. 19. dicens, hoc esse la-
cti gypsum immittere, ut securius noceat. Scio, quod
observatum semper fuerit, hæresiarchas aut esse Ma-
gos, aut hæresibus magicas artes successisse. Talis enim
fuit Simon Magus. Menander quoque habuit dæ-
monem familiarem, ut Eusebius affirmat lib. 4. hist.
c. 26. Idemque de Marco Valeriano Priscillianista, &
Carpocrate, Irenæus lib. 4. contra hæreses. De Her-
mogene Hieronymus epist. contra Pelag. ad Thesiph.
ac Sulpicius Severus lib. 2. hist. At huic periculo oc-
curritur, quod soli in carceribus detinentur.

Tres tamen esse casus, in quibus si hæresiarchæ
tradendi sunt Curia seculari, aiunt Doctores.
Primus est illius, qui magnam pertinaciam osten-
dit, & non nisi post multiplices monitiones, & post
longum tempus jam brachio seculari tradendus, de-
dit signa pœnitentiæ. Secundus illorum, qui præ-
ceptis, comminationibus, ac pœnis, sive contra,
præmiis, promissionibus juratis, aliisve exquisitis
modis conati sunt, ut aliquem à fide avertant, si-
ve ut hæresim suadeant. Tertius illorum est, qui
Regem, vel Principem, aut alias personas regias
procurarunt aliquo modo pervertere. In his enim
casibus hæresiarchas, sive dogmatistas tradendos esse
Curia seculari docent Pegna d. com. 64. Farinac. q.
193. num. 7. & seqq. Zechius, Zanardus, & Marinus,
quos refert, ac sequitur Carena p. 2. tit. 1. num. 186.
Salell. lib. 6. cap. 7. nu. 33. & seqq. Delbene dub. 163.
num. 16. & 11.

Nimis verò rigorosum est, quod ex Soula lib. 1.
aphor.

aphor. cap. 9. num. 14. asserit Delben. *loc. cit. n. 9.* quod scilicet non sit ad reconciliationem admittendus dogmatista, qui postquam ab Inquisitoribus comprehensus fuit, statim non est conversus, sed errorem suum defendit. Sed, ut alii Doctores tradunt, si solum magnam pertinaciam ostendit, & non nisi post longum tempus, quando jam est brachio seculari tradendus, signa pœnitentiæ ostendit, Curia seculari est relaxandus; essetque sanè tradendus Curia seculari, ubi simul comprehensus non convertatur: si tamen Ecclesiæ non constet de vera pœnitentia, sed præsumi possit ac debeat quod pœnitentia sit ficta, & timore mortis, vel alia de causa, & non ex vero animo oriat. In tertio autem casu specialis adest ratio, quia scilicet delicto hæresis jungitur crimen læsæ majestatis. Nam qui Principes depravare, aut corrumpere tentat, in totam Rempubicam machinatur.

Atque ex his, ita mihi concludendum videtur. Tradere hæresiarchas, aut dogmatistas Curia seculari, est arbitrium. Nam, licet regulariter, si delictum non est intra suam speciem speciali qualitate gravatum, isti recipiendi sunt ad reconciliationem, in arbitrio tamen Judicum est, observare, an isti sint verè pœnitentes, qua in re prudentissime se gerere debent Inquisitores, quia majori ex parte fictæ ac fraudulentæ solent esse eorum conversiones, superbia, & inani gloria hoc hominis genus agitante, ut iccirco in *cap. ut officium de heret. in 6.* admoneantur Inquisitores, ut provideant, ne hæretici, simulata conversione redeant, ideoque longiori tempore ac multiplicatis experimentis tentari debent, ut appareat, an vere, anve fiste conversi sint, Simanch. *de cath. instit. tit. 47. num. 72.* Pegna *d. com. 64.* Farin. *d. q. 193. nu. 12.* alique apud ipsum. Estque item arbitrium discernere, an delictum dogmatizationis sit ita qualificatum, ut recedendum sit à communi regula. Licet enim interdum ob immanitatem facinorum à communibus juris regulis discedere, ut per Jonnoc. in *cap. 1. de constit. ibique Ostiensis, & Archid. in can. qui bona 17. q. 1. ac Pegna d. com. 64.*

Cæterum, si dogmatistæ, & hæresiarchæ non traduntur Curia seculari, gravissimis pœnis sunt puniendi, ac perpetuo carceri mancipandi, nec pœnæ mitigandæ, ac præcipue non liberandi è carceribus, nisi forsan post longissimum tempus, & post manifestissima pœnitentiæ signa, ut ex Concilio Biterrensi colligit Pegna *d. com. 46.* Iis enim non ita facile credendum, quod verè sint conversi. Si verò traduntur Curia seculari, etiam si pœniteant, illis sic pœnitentibus ministrari debent Sacramenta pœnitentiæ, & Eucharistiæ, ut de relapsis jam dictum est per textum in *d. cap. super eo de heret. in 6.* & ex traditis à Suarez *de fid. disp. 23. sect. 2. nu. 12.* Simanch. *de cath. instit. tit. 63. num. 7.* Sous. *lib. 1. aph. capit. 10. n. 18.* ac Delben. *d. dub. 163. n. fin.* Si verò hæresiarchæ ac dogmatistæ, qui nullo modo præventi sunt inquisitione, vel indiciis, si intra tempus gratiæ se præbuerint Inquisitoribus, ostendentes veræ conversionis signa, frui possunt beneficio gratiæ, secus verò, si veræ conversionis, ac veræ pœnitentiæ signa non appareant, Pegna *de temp. grat. cap. 12. cas. 4.* Sous. *l. 4. cap. 10. nu. 1. & 2.* Dogmatistis verò, si relapsi sunt, raro, vel nunquam concedendum est beneficium temporis gratiæ, Sous. *loc. cit. nu. 3.*

Sexto ex Constitutione Gregorii XV. quæ incipit *Omnipotentis, Dei*, data sub die 20. Martii 1623. Lamiæ, sive striges, aut qui pactum cum dæmone fecerint, & à fide apostatando maleficiis, vel sortilegiis unam, aut plures personas ita læserint, ut ex maleficio, vel sortilegio mors sequuta sit, etiam pro primo lapsu, Curia seculari traduntur, debitis pœnis puniendi. Vigore igitur hujus Constitutionis ad hoc, ut sit locus pœnæ ordinariæ necesse est primo, quod sortilegus inierit pactum cum dæmone. Deinde, quod

à fide apostataverit. Postremo, quod maleficio ad mortem, sive mortale contra aliquem exercuerit. Præterea, quod ex vi maleficii mors sequuta fuerit. Itaque si unum ex his deficiat, sortilegus ex vi hujus Constitutionis non est tradendus Curia seculari. Dictio enim *et*, quæ conjungit, requirit concursus conjunctorum, Decian. *conf. 44. n. 58. lib. 4.* & Rota *dec. 308. n. 7. coram Ludovisio.*

Hinc notandum, quod hæc Constitutio non comprehendit mandantem, neque eum, qui ad maleficio utitur operâ sortilegi. Nam loquitur de sortilego faciente pactum cum dæmone & apostatante à fide, atque adeo de maleficio causante mortem alicujus. Mandans autem non inquit pactum cum dæmone, neque est apostata à fide. Nec hujusmodi pœnam incurreret, qui mediante pacto implicito læderet aliquem sortilegio. Quia hic non apostata à fide, neque inquit pactum cum dæmone, sed solum utitur illo sortilegio. Minusque ad illas incurrendas sufficit delictum attentatum, sed requiritur consummatum ita, ut ex maleficio mors sequuta fuerit. Quare deficiente vel pacto, vel apostasia à fide, vel læsione, ac morte maleficiati, hostile maleficio mandans puniendus est pœnis juris communis, de quibus Sousa in *aph. lib. 1. cap. 58.* Diana *p. 4. tr. 7. resol. 10.* Torrebl. *lib. 3. cap. 13.* & Carena *p. 2. tit. 12. nu. 271.*

Septimo traduntur brachio seculari, tanquam relapsi, ex Constitutione 113. Urbani VIII. cujus initium, *Inscrutabilis judiciorum Dei*, Astrologi, qui fecerunt judicia de spectantibus ad statum Reipublicæ christianæ, ac de vita & morte Pontificis, ejusque consanguineorum, nec non Hæretici impœnitentes, de quibus suis in locis.

Porro antiquitus relapsi, etiam pœnitentes, ac penitentes veniam, non tradebantur Curia seculari, sed captivi in carcerem perpetuo condebantur, vel in arctum monasterium ad pœnitentiam agendum, Reperit. Inquis. *v. relapsus*, Eymer. in *direct. p. 2. q. 58.* Calderin. *de heret. rubr. de redeunt. n. 7.* Farinac. *q. 191. nu. 5.* Salell. *lib. 5. cap. 5. n. 14.* Delben. *dub. 162. n. 33.* Sed nunc relapsi, etiam si pœniteant, traduntur brachio seculari ex decreto in *d. cap. ad abolendam de heret. in 6.* & in *d. cap. super eo eod. tit. & lib.* Quod etiam docet D. Thom. *2. 2. q. 11. ar. 4.* & cum eo Theologi & Canonistæ. Qui etenim in hæresim relabitur, non præsumitur rediisse ad fidem, non ex animo, sed fiste, aut simulate, præbetque aliis exemplum, ut in abjuratas hæreses redeant, nec sine periculo, quod alios inficiant. Eorum etiam bona publicantur, ut per Carena. *p. 2. tit. 2. num. 43.*

Et quamvis juxta statutum in *cap. novimus de verb. signif.* Quæstiones fidei in fine sententiæ, qua tradunt relapsum Curia seculari, rogent efficaciter illam, quod in reum traditam citra sanguinis effusionem, ac mortis periculum sententiam suam moderetur, Judices tamen seculares hujusmodi relapsum, etiam pœnitentem, pœna mortis punire debent absque ulla recognitione processus absque ulla mora, ut statuitur in *cap. ut Inquisitionis de heret. in 6.* ac docent ibi communiter Doctores. Pœna verò, qua puniri debet est combustio, cum hoc tamen discrimine, quod pœnitens prius admittitur ad sacramenta Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, postea strangulatur. Impœnitens vivus comburitur, ut per Simanch. *de cath. instit. tit. 57. num. 16.* & seq. Azeved. *ad Reg. Hisp. constit. lib. 8. tit. 3. l. 1. nu. 172.* & Carena. *p. 2. tit. 2. n. 39.*

Ante tamen sententiam plura servanda sunt. Primum formandus est processus contra relapsum. Aliquos tamen sensisse quod relapsus sine alio processu statim tradi debeat Curia seculari, ait Salelles *libro 5. capit. 6. numer. 142.* ac refert pro hac sententia Decianum *libro 5. capit. 55. numer. 15.* At ibi Decianus non loquitur in specie de relapso, sed de hæreti-

heretico sapius monito, ac pertinaciter resistente, & hunc, cum sit notoriè pertinax, damnari posse sine processu, asserit. Et tamen adhuc vult, pronuncian- dum esse, quod tradatur Curia seculari. Verum quod, ne in casu quidem notorii, possit hæreticus damnari sine aliquo processu, in quo Judici constet de noto- rietate delicti, ex eodem Deciano lib. 5. cap. 38. nu. 1. & cap. 13. nu. 5. & 6. probat Farinac. qu. 185. nu. 75. Sicque etiam contra relapsum formari debet proces- sus etiam in casu notorii, licet in eo procedatur summarie, non servatis iis omnibus, quæ in casu non notorii sunt servanda.

Secundo necesse est, quod relapsus citetur. Aliqui verò aiunt, relapsum non debere citari, sed tamen si neget, se esse relapsum, citari debere, ut Farinac. qu. 185. nu. 149. & Soufa lib. 2. aph. cap. 27. nu. 13. At isti minus apte ac convenienter id asserunt. Nam ex d. cap. ad abolendam & cap. super eo, de heret. in 6. ab ipsis citatis, relapso non negatur audientia. Rectius loquutus est Simanch. de cath. instit. tit. 57. numer. 23. dicens, quod, licet relapso convicto ne- getur audientia, tamen antequam constet, illum esse relapsum, audiendus est. Id ipsum docuit Gundisal. de heret. qu. 11. numer. 2. estque in citatis iuribus san- ctum. Ibi enim dicitur, quod deprehensus relapsus sine audientia tradatur Curia seculari. Necesse igitur est, ut prius in iudicio constet de relapsu an- tequam sine audientia relapsus tradatur Curia se- culari. Non est autem deprehensus relapsus in ju- dicio, nisi postquam citatus in iudicio fuerit audi- tus, & aut confessus fuerit hoc delictum, aut de eo fuerit convictus.

Cumque reus per se tria possit allegare. Vel quod factum, de quo inquiritur, non sit delictum. Vel quod ipse, factum, quod est delictum, non commi- serit. Vel quod de delicto commissio non constet in processu, certum est, quod, si reus velit allegare, quod id, quod ab Ecclesia est definitum, ut factum hære- ticale, non sit hæreticale, non est audiendus, immo in hoc magis se gravat, & se esse hæreticum sua ipsa allegatione convincitur, ut per Pegn. p. 2. com. 10. Farinac. de heret. qu. 197. nu. 70. Souf. lib. 2. aph. cap. 29. nu. 10. & Caren. p. 3. tit. 9. n. 2. Ex hoc tamen non potest simpliciter deduci, quod relapsus non sit citandus, & audiendus. Quoniam in omni causa criminali non est audiendus reus allegans, quod factum illud non sit delictum, quod manifeste à jure habetur pro de- licto, & tamen adhuc simpliciter reus in causis cri- minalibus est citandus. Quod magis procedit in cri- mine relapsus, in quo multi sunt casus dubii, an sint, vel ne relapsus. Atque ita ex duplici capite relapsus est audiendus. Ex parte juris, quia in casu dubio po- test probare, quod de jure ex facto, de quo est con- victus, non sit iudicandus relapsus, & ex parte facti; Quia potest negare, se commisisse factum, ex quo iudicaretur relapsus. Omnino igitur est citandus. So- lus autem postquam prætenso relapsus est in iudicio confessus, vel convictus de relapsu, non est amplius audiendus iudice; at id non est proprium relapsi, sed cuiusvis delinquentis, nisi delinquens appeller. Et tamen absolute verum est, quod rei sunt citandi. Eo magis quod licet rei in pluribus causis, si appel- lent, sint audiendi, non tamen sunt citandi specia- liter ad appellandum. Et ita ex quo jus nolit, quod aliquis reus appellans, audiatur, non potest inferri, quod non debeat ante sententiam citari ad omnes & singulos actus, ad quos rei sunt citandi.

Duplex verò audientia de jure negatur convictis de relapsu. Altera juridica, quod si appeller, non au- diatur, ut mox dicitur. Altera gratuita, quod sine misericordia tradantur omnino Curia seculari.

Tertiò relapsis concedendæ sunt defensiones, ut si forte sit innocens, suam innocentiam defendere

possit, & allegare omnia illa, per quæ vel appareat innocens, vel non appareat delinquens, vel effugiat poenam omnino, vel minui debeat de jure, Reperr. Inquis. v. citatio, Gundisal. de heret. qu. 11. nu. 2. Si- manch. de cath. instit. cap. 57. nu. 23. Royas sing. 23. nu. 6. Decian. tr. cr. lib. 5. cap. 32. nu. 2. & cap. 56. nu. 9. Soufa lib. 2. aph. cap. 29. nu. 2. & seqq. Farinac. de heret. qu. 185. nu. 217. Carena p. 3. tit. 9. nu. 6. & Salell. lib. 5. cap. 6. nu. 144.

Quartò ad effectum puniendi relapsum in rigore juris, sive poena ordinaria, constare debet de relapsu, ac de specie illa relapsus, pro qua illa poena est im- posita. Solis enim suspicionibus, ac præsumptionibus non probantur plene delicta, ut aliàs diximus, & advertunt Anchar. in cap. accusatus not. 1. de heret. in 6. ibique Gemin. nu. 2. Franch. nu. 2. & Barbat. nu. 4. Et ideo, ut relapsus puniatur poena ordinaria, & tra- datur Curia seculari, necesse est, quod delictum re- lapsus sit plene probatum ita, ut de illo constet vel per facti evidentiam, vel per rei confessionem, vel per testes, Sylvest. v. heresis 1. nu. 19. Menoch. conf. 82. nu. 177. Farinac. qu. 195. n. 48. Salell. lib. 5. c. 4. n. 49. ac Delben. dub. 162. nu. 24. & habetur ex d. cap. ad abolendam, & d. c. super eo, in quibus requiritur, quod quis depre- hensus sit, relapsus esse, ut sine audientia tradatur Curia seculari. Non autem potest quis dici depre- hensus in relapsu, nisi constet de relapsu.

Quinto sequitur actus miserationis erga relapsum, sive impœnitens, sive pœnitens ipse sit. Si enim sit impœnitens, curandum est quàm maxime fieri potest, ut pœniteat, ac hæresim detestetur. Idcirco Inquisitor ipse, vel per se, vel per alios viros eruditos pios, & in S. Theologia, sacrarumque Scripturarum peritia doctos, pluries atque pluries tentet, periclitetur, ex- periat, conetur omnia opportune, importune, ut illum ad veram fidem, & Ecclesiae obedientiam de- ducat, rationes, ob quas hæresim sectatur, diluat, ejusque errorem ex Scripturis confutet, abstergat. Et sic non statim tradendus est Curia seculari, sed in carceribus retineatur per sex menses, vel per annum, nec tradatur Curia, nisi his aliisque remediis adhibi- tis, ac illo sæpe monito. Quod si adhuc persistit in sua pertinacia, tradendus tandem erit Curia seculari, ut vivus comburatur.

At si relapsus est pœnitens, nec ante, neque post sententiam præsentandus est personaliter coram In- quisitore, sed ad illum mitti debent Consoladores viri pii, docti, prudentes, qui illi denuncient, quod est morte plectendus, illumque piis sermonibus con- solentur, ad patientiam hortentur, simulque ad sa- cram confessionem faciendam, & ad sacram Eucha- ristiam suscipiendam inducant. Quibus Sacramentis susceptis, post biduum, vel triduum sententia contra illum promulgetur, quibus tamen diebus adsint Con- soladores, qui relapsum confirment, ac robovent, ne à semitis justitiæ recedat. Vide Eymer. p. 3. nu. 201. ac ibi Scholiast. schol. 64. Campeg. ad Zanchin. de heret. c. 16. lit. A. Farinac. qu. 195. nu. 52. Simanch. de cath. instit. tit. 46. nu. 49. & tit. 45. nu. 42. Soufa lib. 2. aph. c. 46. nu. 4. & 5. Fermos. in d. c. ad abolendam nu. 27. Cum tamen huiusmodi relapsi, etiam pœniteres, tradendi sint brachio seculari, non indicitur iis abjuratio, ut per Caren. p. 2. tit. 2. nu. 43. & Salell. lib. 5. cap. 5. nu. 17.

Quod si relapsus sit in sacris Ordinibus constitu- tus, aut clericali, sive religiosa professione insignitus, prius secundum alibi dicta, degradandus est, quàm Curia seculari tradatur.

Non obstat l. ult. C. de sum. Trinit. & fid. cash. ubi aperte dicitur: *Gremium suum redeuntibus nunquam claudit Ecclesia.* Item in can. duo 23. quest. 4. habetur, *peccatores nunquam deferendos, quia homines sunt, per- sequendum in eis propriam iniquitatem, sed miseran- dam, & sublevandam communem naturam.*

Nam responderet Glossa in d. cap. super eo de heret. in 6.

in 6. Ecclesiam gremium suum redeuntibus non claudere. Quia quamvis illis bona & vitam eripiat, non tamen denegat sacramenta Pœnitentiæ & Eucharistiæ. Sed certe in his duobus locis productis insinuari videtur, Ecclesiam redeuntibus parcere, præsertim in vita, cum dicatur, communem naturam sublevandam, nec unquam peccatores deferendo, quia homines sunt. Respondeo, esse quidem naturam sublevandam, subsidiis ad salutem animæ necessariis. Vel dicendum est legem supracitatam tunc temporis editam fuisse, quando omnes in universum hæreticos ad sanio rem mentem revertsos excipiebat Ecclesia. Et eodem modo respondetur ad *d. can. duo 23. qu. 4.* Postea verò longo experimento didicit Ecclesia à relapsu iure spem omnem veniæ hæreticis præcidi oportere, ne qui relabuntur in hæresim, alios inficiant, & corrumpant. Item, ne alii facilius in hæresim jam abjuratam recidant. Præterea quia relapsus in hæresim ex magna in fide, ac religione inconstantia, & levitate nasci & proficisci solet.

A sententia verò definitiva, per quam relapsus traditur Curix seculari, non potest appellare, & si appelleret, non est audiendus. Et hoc est, quod sancitur in *d. cap. ad abolendam*, & in *d. cap. super eo*, ubi deprehensio in crimine relapsus, denegatur audientia. Quod etiam docent Glos. in *d. cap. ad abolendam in fig. cas. & v. Item lapsus in hæresim*, & Farinac. *d. qu. 185. num. 31.* Et universaliter in causa hæresis à sententia definitiva non admittitur appellatio, ut decernitur in *capit. ut Inquisitionis de hæret. in 6.* Multo minus igitur admitti debet à sententia definitiva prolata contra relapsum in hæresim.

Nonnulli tamen sunt casus, in quibus relapsi non traduntur Curix seculari. Primus est relapsi sponte comparentis. Qui casus trinus est: Nam relapsus vel potest esse sponte comparens in primo lapsu, sed non in relapsu. Vel contra, potest esse sponte in relapsu, sed non in primo lapsu. Vel potest esse sponte comparens in utroque, sive in omni lapsu. In primo casu Carena *p. 2. tit. 2. nu. 36.* referens Turreblancam de delict. lib. 3. c. 23. num. 10. videtur tenere, quod qui in primo lapsu sponte comparuit, non sit tradendus Curix seculari; ipse tamen hoc admittit, si hæreticus, quando primum sponte comparuit, erat minor viginti quinque annis; nam ipse ibi ac *d. p. 2. tit. 18. nu. 12.* existimat, hæreticum sponte comparentem, si sit minor, recipi cum clausula *citra pœnam relapsus*, secus autem si hæreticus, quando sponte comparuit non erat minor viginti quinque annis. Tunc enim iste non est recipiendus cum dicta clausula, & ideo si relabatur in hæresim, est relapsorum pœna puniendus.

Sed ego, salvo tamen meliori iudicio, puto ex *d. capit. accusatus de hæret. in 6.* eum, qui sponte comparuit in primo lapsu, ex eo quod deprehensus fuit, iterum in eandem hæresim incidisse, si pœniteat, non esse tradendum Curix seculari. Nam ad constituendum relapsum non sufficit, quod prius abjuraverit de formali, sed quod abjuraverit, accusatus vel in iudicio vehementer de hæresi suspectus, ut colligitur ex textu ibi: *accusatus de hæresi, vel suspectus, contra quem de hoc crimine magna, & vehemens suspicio orta erat. & ex dicto cap. ad abolendam eodem tit. pariter in 6.* requiritur, quod ii manifeste sint in hæresi deprehensi. Non autem in iudicio constat de hæresi sponte comparentis, vel quia fuit accusatus, vel denunciatus, vel manifeste deprehensus, ut hæreticus, sed ex propria ipsius comparentis confessione.

In secundo autem casu de relapso sponte comparente in relapsu, quamvis Simanchus de cath. instit. tit. quinquagesimo septimo numero decimo octavo anceps maneat, & utramque partem dispectione di-

gnam putet, communis tamen sententia est, quod hic, tanquam sponte comparens, sit recipiendus ac proinde non sit Curix seculari relaxandus. Qui in crimine relapsus est verè sponte comparens. Atque ita sentiunt Alph. de Castro lib. secundo cap. secundo Repert. Inquis. vers. relapsus, Locat. in Indic. vers. abjurare num. 4. & vers. hæreticus num. 39. Roy. de hæret. parte secund. num. 333. Menoch. conf. 82. numero 368. Albertin. de agnosc. quæst. 25. numero 25. Eymer. p. tertiâ numero 47. ibique Pegna com. 12. Decian. lib. quinto capit. 56. numero 12. Param. de orig. S. Inquis. lib. tertio quæst. quarta numero 12. Farinac. 195. numero 50. Soufa lib. secundo aph. cap. 45. num. 16. Carena. p. secunda tit. 18. numero 13. Castropal. in quarto disp. sexta p. secunda numero septimo Salell. lib. sexto capit. septimo numero 27. ac Delbene dnb. 160. numero tertio. Tum quia in huiusmodi relapso cessat illa suspicio, qua relapsi putantur fictè conversi, cum se ipsum pœnitentem Iudici præsentet, & veniam postulet. Tum quia is non censetur incorrigibilis, dum sponte crimen suum fateatur, & veniam deprecatur. Tum quia nullus vere dici potest relapsus, nisi bis de hæresi convictus sit. Qui autem sponte crimen suum fateatur, non videtur bis convictus. Et tum tandem quia Concilium Biturrense cap. secundo statuit, ut sponte comparentibus impunitas mortis concedatur. Ac meritò quidem. Quia mitius est agendum cum sponte confessis, quam cum convictis, ut habetur in can. presbyterum d. 50. & tradit Glos. in cap. de hoc, vers. in iure, de simon. ubi etiam Ostiensis ac Panormitanus num. 6.

Verum tamen Inquisitores valde cauti ac providi esse debent, ac studiose observare, an relapsus sponte redeat, vel potius, quia sciens aliquem paratum esse ad eum accusandum, vel quod de hoc esset rumor, & prævidens, contingere posse, ut probationibus vincatur, ex metu, & non sponte se defert. Nam in hoc casu non esset recipiendus, tanquam sponte comparens, ad misericordiam, ut per Decian. d. lib. 5. cap. 59. numer. 12. post Castrium, traduntque Param. loc. cit. Farinac. qu. 193. numer. 37. Carena p. secunda tit. 18. numero 15. & communiter Doctores in d. capit. ad abolendam de hæret. in sext. Et ideo Pegna, Paramus, Farinacius, & Castropalaus requirunt, quod delictum sit penitus occultum; nam si sit publicum, semper fere oritur præsumptio, quod non ex animo, sed probationum metu relapsus redeat, suumque crimen fateatur.

In tertio autem casu de sponte comparente in primo, vel secundo, sive in omni lapsu, advertit Pegna p. 3. com. 12. quem sequitur Salell. lib. 2. capit. 8. num. 51. privilegium sponte comparentium non competere illis, quibus jam hæc gratia facta fuit. Probat id ex Concilio Biterrensi. At frustra. Nam hoc Concilium loquitur de tempore gratiæ. Ideoque dicendum est, quod ubi sit manifestè spontanea comparitio, non habet locum pœna mortis, ut constat ex litteris S. Congregationis, nisi tor, ac tantis vicibus relapsus esset, ut supremum Tribunal, eum non esse gratia dignum multis jam argumentis iudicant.

Secundus casus est de recenter converso, sed nondum sufficienter instructo. Hic si interim labatur in hæresim, non habetur pro relapso perfecto, & ideo non est tradendus Curix seculari, sed eum reconciliare possunt Inquisitores, si constet esse verè pœnitentem. Sic enim concessum fuisse Inquisitoribus Hispaniæ à sede Apostolica ex Castro refert Simanchus de cath. instit. tit. à 31. nu. 7. Soufa lib. 1. aph. cap. 30. num. 7. At saltem in Italia, & aliis partibus isti non sunt relaxandi Curix seculari, nisi consulta S. Congregatione Romanæ ac universali Inquisitionis.

Tertius casus est de minori. Ratione enim minoris ætatis, etiam relapsi mitius puniuntur, si pœniteant. Siquidem

Siquidem minorem in delictis mitius puniri asserunt Doctores in l. prima paragrapho impubes, ibi: *atque excusationem meretur*. Et ideo etiam in causa hæresis hæreticus ratione ætatis levius punitur, Simanch. de cath. instit. tit. 29. numero 56. & 58. Decian. lib. tertio capit. 12. numero vigesimo quinto & lib. quinto capite trigesimo septimo, numero quinquagesimo sexto, Farinac. quest. nonagesima secunda numero 180. & de hæres. quest. 194. numero trigesimo secundo. Soufia lib. tertio aph. capite trigesimo secundo, numero trigesimo primo. Non tamen attendi debet minoritas tempore, quo quis lapsus, vel relapsus fuit in hæresim. Nam si continuatur hæresis durat post maiorem ætatem, jam hæreticus post maiorem ætatem delinquit, estque puniendus, Farinac. de hæres. quest. 197. numero 10. Ideoque ad puniendum relapsum poena ordinaria, sufficit, quod sit major, ac relapsus, dum capitur. Souf. d. capit. 32. numero 8. Farinac. quest. 194. numero 32. & Caren. p. 3. tit. 9. num. 27. Quod si relapsus sit etiam impœnitens, non ei imputatur minor ætas, sed si est doli capax, poena ordinaria puniendus est, ut per Caren. d. tit. nono numero 24.

Tandem animadvertendum est, quod cum agatur de poena mortis, non debent Inquisitores aliquem relapsum tradere Curia seculari, nisi prius consulto supremo Senatu S. Inquisitionis Romanæ, ut post Molin. de just. tr. 5. disp. 8. numero 14. notat Delbene dub. 16. numero 7. Et si relapsi poenitentes sint, siue impœnitentes, torquendi sunt super complicibus, ut etiam notat Farinac. de hæres. quest. 185. num. 133. Carena p. 2. tit. 2. num. 42. ac Delbene d. cit. num. 8.

Ex quibus patet, quid dicendum sit de sortilego, qui primo abjuravit, ob dæmonum invocationem in sortilegio agendo, & postea de eadem invocatione est convictus, vel confessus. Si enim in prima, vel secunda vice abjuravit, ut hæreticus formalis, quia credidit dæmonem posse licite venerari, vel ipsum posse cogere liberam hominum voluntatem, vel similia, tunc habendus est pro relapso. Secus verò si tam in prima, quam in secunda vice abjuravit de vehementi, Simanch. de cath. instit. tit. 29. num. 9. & in Enchir. tit. 60. numer. 4. Caren. p. 2. tit. secundo numero trigesimo & Farinac. quest. 195. de hæres. num. 9.

CONSULTATIO CLXVI.

1. De Reis contumacibus S. Officii, deque modo in eos procedendi. 2. Qualis debeat esse contumacia, ut contumax in causa hæresis damnari possit? 3. Qualiter absens suspectus de hæresi, & contumax sit damnandus? 4. Et an contumax in causa hæresis, non solum intra annum, sed anno elapso, immo postquam fuit damnatus, ac ejus statua combusta in Tribunali S. Officii audiatur?

Ad primum Alexander IV. summus Pontifex in cap. cum contumacia de hæret. in 6. non solum tradit modum procedendi contra contumaces in S. Officio Inquisitionis, sed etiam reddit causam suæ Constitutionis, cujus hæc est regula. Suspectus de fide ab Inquisitore, siue fidei Judice vocatus, ut de fide respondeat, & ex quo parere subterfugit, aut contumaciter se absentat, fuerit ab eodem Inquisitore excommunicatus, si per annum animo pertinaci substineat excommunicationem, veluti hæreticus condemnatur.

Tom. II.

Hujus regulæ ratio illa est, quia dato etiam, quod prima suspicio hæresis esset levis, contumacia tamen addit suspicioni præsumptionem vehementem, cui alia superadditur præsumptio ex pertinaci perpeffione excommunicationis. Quibus consideratis meritisimò decrevit Pontifex, quod in hoc casu adsit præsumptio violenta per capit. afferte, capit. litteras, capit. cum in juventute de præsumpt. capit. in sua diacefi de usur. capit. de hoc de simon. cap. 2. de confes. lib. primo C. ad leg. Cornel. de sicar. & l. qui adulteri C. ad l. Jul. de adult. Ideoque communis Doctorum assertio est, quod ex præsumptione violenta possit deveniri ad sententiam definitivam contra præsumptum, ut per Glos. in d. cap. cum contumacia v. vehementem, Anchar. numero primo Gemin. numero tertio & 12. Franch. numero 3. Panorm. in capit. excommunicamus paragrapho credentes de hæret. Malcard. de probat. cenc. 228. Farinac. quest. 36. à num. 85. & quest. 89. à num. 52. Fermos. in alleg. ult. p. 2. alleg. 9. numer. 80. & apud istos aliâ quamplures. Quod verò hæc præsumptio violenta non habeat locum, nisi in casibus in jure expressis, mox dicemus.

Ut ergo contumax in causa hæresis damnari possit, primò requiritur, quod citatus, ut respondeat de fide, sit verè de hæresi suspectus. De suspecto enim de hæresi loquitur Pontifex. Unde si nulla suspicione de hæresi præcedente quis fuerit à Judice in causa fidei vocatus, & ex eo, quod in termino non comparuerit, fuerit excommunicatus, hic nec verè est contumax, neque tanquam contumax damnari potest, ut hæreticus, Archid. in d. capit. cum contumacia numero primo Jo. Andr. num. item 1. Gemin. num. 3. Qui etiam subdunt, non sufficere ad id quamlibet suspensionem, sed exigi probabilem. Nam communis suspicio potius repellenda est, quam admittenda, Gundisal. de hæret. quest. 12. numer. quarto Farinac. de hæres. quest. 192. num. 6. Delbene p. 2. dub. 211. sect. 1. numer. 20. ac seq. Fermos. in alleg. p. 2. alleg. 9. numero 87. & 88. & Castropal. tr. quarto disp. quarta pun. 2.

Deinde requiritur, quod de fide suspectus sit legitime citatus. Ex multiplici autem capite citatio potest esse non legitima, & multiplex citatio præmitti debet, antequam hujusmodi absens haberi possit, ut contumax. Nam primo debet citari, ut respondeat de fide. Secundo ut dicat, quare non debeat declarari contumax, & excommunicari. Et tertio citari debet ad excusandam infortescientiam in excommunicatione per annum, siue ad se defendendum, ne tandem declaretur contumax punibilis, ut hæreticus.

Primo igitur suspectus de fide, citari debet de fide responsurus. Cum enim sine personali citatione non possit aliquis excommunicari, multò minus poterit condemnari, ut hæreticus. Quod absque dubio procedit, quando absens potest reperiri Simanch. in enchir. tit. 45. num. 7. & 8. Scacc. lib. 1. de judic. cap. 49. numer. 35. Farinac. de hæres. quest. 185. numer. 116. Fermos. p. 2. alleg. 9. numer. 86. quanquam si suspectus de fide fugiat, siue latitet, possit citari vel domi suæ solita habitationis cap. causam, de dol. & contum. & tradit Carena p. 3. tit. 2. num. 15. nisi ubi alia esset consuetudo Tribunalis, vel per edictum ad valvas Ecclesiæ cathedralis, Scac. d. cap. 98. num. 32. Farinac. eo nu. 116. Latitare autem reus dicitur ubi in domo, in qua uxor, & filii habitant, non invenitur, Caren. d. tit. 2. num. 16.

Debet secundo hæc citatio continere expresse causam, ob quam suspectus citatur, expressam per clausulam in d. cap. cum contumacia positam, scilicet, *responsurus de fide compareas*. Quicquid enim sit,

Y

lit,

sit, an quando de levioribus criminibus agatur, vel cum reus facile capi possit, in quibus casibus admitti potest sententia, Simanch. *de cath. instit. tit. 44. numero 12.* Pegnae p. 3. *schol. 44. in princ.* Parami *de orig. S. Inquis. lib. 3. quest. 4. numero 34.* Castropalai d. tr. 4. disp. 8. pun. 5. numero 2. Carenae p. 3. tit. 2. numero 7. dicentium, non debere exprimi causam, ne detur occasio captandi fugam. Ubi tamen agitur de damnando contumaci ex vi ac in poenam d. cap. *Cum contumacia*, necessarium omnino est, quod in citatione exprimaturs causa per clausulam *compareat responsurus de fide*, aliter non poterit contumax damnari, ut haereticus, Glos. *ibi v. respondeat*, Archid. numero 6. Gemin. numero 4. § 12. Franch. numero 4. Boich. in capit. *excommunicamus primo numero 3.* Angel. in sum. v. *haereticus numero primo* Decian. lib. 5. cap. 32. numero 8. Farinac. d. qu. 185. nu. 112. Scac. d. lib. 1. cap. 47. numero 9. Diana p. 4. tr. 8. resol. 42. Soufa lib. 2. aph. cap. 27. numero 5. Carena loc. cit. numero 8. Castropal. d. numero 2. ac Delbene dub. 185. numero 2. Ubi tamen timetur de fuga, suspectus de fide debet capi, & in carcerem conjici, sicque cessat processus in absentem, l. nullus C. de exhib. reis § l. fin. C. de custod. reor. Et ita intelligenda sunt quae alibi tradidi.

In hac quoque citatione, in qua suspectus de fide citatur, ut compareat responsurus de fide, sive ad se purgandum, debet assignari terminus temporis competens, spectatis personis, tempore, loco, aliisque circumstantiis, ac ita, ut nec sufficiat citatio sine assignatione termini, nec assignatio termini sine citatione, Ostiens. in d. cap. *Excommunicamus numero 9.* § 10. ibique Jo. Andr. numer. 5. Boich numer. 3. Butr. numer. 15. Farinac. qu. 192. numero 27. Castropal. d. tr. 4. disp. 4. pun. 2. num. 27. ac Delbene disp. 211. sect. 1. nu. 22.

Et non semel, sed iterum, ac tertio citari debet. Pro prima enim contumacia nemo damnatur, Archid. in d. cap. *cum contumacia numer. 5.* & ideo triplex citatio requiritur, l. *consentaneum C. quomodo* § *quando iudex*, l. *contumacia paragrapho primo ff. de re jud. Roias sing. 29.* Simanch. *de cath. instit. tit. 14. numer. 6.* § *in ench. tit. 45. numer. 3.* Param. lib. 3. qu. 4. numer. 65. Farinac. d. qu. 185. numer. 117. Soufa lib. 2. aph. cap. 27. numer. 10. Castropal. d. tr. 4. disp. 8. pun. 1. numer. 2. Diana p. 4. tr. 8. resol. 42. Carena p. 3. tit. 2. numer. 12. ac Delbene d. dub. 185. numer. 4. Quamvis etiam sufficiat una peremptoria, in qua assignetur triplex terminus. Ex dicto enim cap. *Cum contumacia* non praecipitur trina citatio, sicut nec alibi id cautum reperitur. Et in S. Officio proceditur summarie. Ubi autem summarie proceditur, sufficit una citatio peremptoria, & ita in forma citandi suspectum in terminis d. c. *cum contumacia* supponunt Eymeric. p. 3. numer. 213. ibique Scholiast. *schol. 69. five com. 49.* Carena d. p. 3. tit. 11. numer. 55. Salell. lib. 5. c. 7. numer. 182. Farin. d. qu. 185. num. 118. ac Delbene d. dub. 185. numer. 4. Recteque monet Carena d. p. 3. tit. 2. numer. 13. hac in re praxis unicuique Tribunali diligenter servanda est; ubi tamen rite praecesserit citatio unica peremptoria cum assignatione triplicis termini, processus sustineri debet.

Hic vero animadvertendum est, quod ubi lex, vel statutum jubet, quod contumax habeatur pro convicto, vel confesso, nihilominus Iudex non potest procedere ad sententiam contra illum, ac punire poenis debitis delicto, de quo dicitur ex contumacia convictus, vel confessus, nisi judicialiter declarata contumacia, alias quod ex contumacia sequitur, nihil valebit, ut ex Baldo in l. *transigere C. de transact.* & ex Glos. in l. 2. *paragrapho quod si auctor C. de juram. calumn. probat* Decian. lib. 5. capit. 32.

numer. 2. ubi quod contumax ante sententiam declaratoriam contumaciae, etiam post lapsum citationis terminum, audiendus est, additque, quod Iudices debent esse cauti, ut, quando procedunt contra talem aliquem, debeant prius declarare eum esse talem. Non enim in iudicio quis potest dici talis, nisi sit pronunciatus talis, Socin. *conf. 101. Specul. tit. de edit. instrum. paragrapho restat*, Anchar. *conf. 141.* Et ideo cum ad damnandum, tanquam haereticum, suspectum de haeresi contumacem, duplex praerequiratur contumacia; scilicet contumacia in comparando in iudicio, ob quam excommunicatur, & contumacia, sive pertinacia in sustinenda excommunicatione per annum, qua posita, habetur, ut haereticus, & ut talis damnatur, utraque haec contumacia postulat sententiam declaratoriam, & contumax forsan valide poterit ab utraque se defendere, ideo citandus est, ut ab utraque contumacia se defendat; a priori, ne propter illam excommunicetur, vel declaretur excommunicatus; a posteriori, ne ex illa habeatur, ac denunciatur, ut haereticus, Fermos. *alleg. 9. num. 75. p. 2.*

Faremur tamen quod aliquando inquisitus in prima citatione citatur simul ad omnes actus, & ad totam causam, & tunc non est necessaria alia citatio. Hinc Pegna ad Eymericum *super 13. modo term. priv. com. 40.* dum dat formam citandi inquisitum, quia jam est vel legitime convictus, vel confessus haereticum, sed, quia est absens, debet citari, moneri, ut in citatione peremptoria, una pro tribus, citandus sit reus ad omnes, & singulos iudicii actus. In forma vero citationis suspecti de haeresi, sed absentis, nihil habet de illa citatione ad omnes actus; & nihilominus, quia haec citatio ad totam causam de jure admittitur, ut per Doctores in c. *cum, qui de dol. & cont. in 6.* si citatus compareat, debet iterum citari ad singulos actus. Nam si hujusmodi citatio ad totam causam admittitur, quando citandus est valde remotus a loco iudicii, ut per eosdem Doctores, eadem plane, ac majori ratione admitti potest, quando citandus fugit, & latitat.

Est tamen considerandum, an expediat, per pensis circumstantiis, quod per unam citationem peremptoriam fiat tantum praedictum ei, qui citatur, maxime in criminalibus, & ubi agitur de damnando haeretico, deque illo tradendo brachio seculari. In casu autem, quo prima citatio non fuerit ad totam causam, sed solum ad comparandum ac respondendum de fide, citatus iterum citari debet ad alios actus; maxime quod regulariter contumax in uno actu, debet citari ad alios actus, cap. *olim. de test. Glos. in d. cap. cum, qui, v. non tenent*, ibique Barb. numer. 6. Et ita si contumax pronuncietur contumax non citatus ad defensionem ac sententiam, pronuntiatio est nulla, & nulla poena exinde sequuta.

Ad haec requiritur, quod suspectus de fide contumax excommunicetur. Potest quidem esse, quod hujusmodi suspectus de haeresi sit de facto excommunicatus a jure, ut si sit haereticus occultus, vel defensor, receptor, vel fautor haereticus. Immo potest esse, quod sit notorius excommunicatus, ut si sit notorius haereticus defensor, aut fautor; & nihilominus, ut suspectus ex contumacia & pertinacia persistendi in excommunicatione per annum, damnatur, ut haereticus, necesse est, ut ipse sit excommunicatus ab homine, vel saltem declaratus excommunicatus. Quia non est talis in iudicio ad effectum ut damnetur, ut talis, nisi in iudicio sit pronunciatus, Farin. q. 192. numer. 29. Carena p. 2. tit. 3. num. 5. ac Delbene dub. 211. sect. 1. nu. 5.

Praeterea requiritur, quod hujusmodi suspectus per-

persistat in excommunicatione per annum integrum. Hunc autem annum enumerandum esse, non à die incurse excommunicationis, si forte suspectus esset excommunicatus à jure, sed à die, quo suspectus fuit vel excommunicatus, vel declaratus excommunicatus, cum ex illa die incipiat rumor contumaciæ, & contemptus clavium Ecclesiæ, docent Albertin. in rubr. de heret. in 6. quæst. 13. num. 35. Farinac. d. qu. 192. num. 29. Ricc. in pr. var. resol. p. 3. resol. 216. Sanctarel de heret. capit. 4. numer. sexto Caren. p. 2. tit. octavo numer. quinto ac Delbene dub. 211. sect. 1. numer. 4. Quod tamen limitant Albertinus & Farinacius, ut non procedat in casu notorii. Quia tunc annus incipit à die notoriæ excommunicationis incurse. Id verò displicet Delbenæ, ac nonnullis aliis. Quia non sufficit excommunicatione, sed requiritur persistentia in excommunicatione per annum. Potest enim contingere, quod notorius excommunicatus intra annum absolutionem petierit, & sic quod contumacia integro anno duret, non potest constare, nisi annus incipiat à sententia lata ab homine, & suspectus contra hanc sententiam sit contumax. Verum hæc difficultas tollitur ex hisce verbis ejusdem cap. cum contumacia: *Excommunicationis vinculo per vos fuerit innodatus.* Hæc enim important excommunicationem ab homine per sententiam latam, aut saltem declarantem. Neque in his potest notorium habere locum. Minusque sufficere potest notorium puri facti. Nam est necesse, quod in judicio constet de excommunicatione, ac de persistentia in illa, & sic requiritur notorium juris, quod habetur per Judicis pronuntiationem, per quam pronunciat suspectum excommunicatum, & postea in excommunicatione pertinacem. Incipit ergo hic annus à die latæ, vel declaratæ excommunicationis, à Judice in causa heresis.

Debet autem hic annus esse integer atque continuus. Dictio enim, *per*, continuitatem importat, dum dicitur aliquid fieri per annum, Archid. in d. capit. cum contumacia numero septimo Gemin. numer. 10. Franch. num. 2. Rota dec. 195. post d. 2. vol. consil. Farinacii, ubi, quod ita declaraverit S. Congregatio Concilii in Bononiensi infordecentiæ apud Seraph. dec. 1285. numero quinto Ricciul. de jur. person. lib. quarto capit. octavo num. 1. Carena p. 2. tit. 8. numer. 3. ubi ex Cardinali Bellarmino, quod S. Congregatio declaraverit, non posse procedi contra illum, qui excommunicatus ab Auditore Camere Apostolicæ per triennium persistit in ea, ita tamen, quod singulis annis in Festo Paschatis ab eodem Auditore absolutionem obtinuerat, Castropal. d. tr. quarto disp. 8. par. 16. paragrapho 2. numer. 3. ac Delben. d. dub. 211. sect. 1. num. 6. & 24. Non continuatur igitur hic annus per absolutionem ad reincidentiam obrentam intra annum, & in hac materia tempora non conjunguntur.

At nunquid non continuetur hic annus, si intra ipsum excommunicatus absolvatur in foro conscientie? Carena p. 2. tit. 8. numer. 26. existimat, quod de juris rigore absolutio in foro conscientie non sejungat annum hunc. Quia absolutio in foro conscientie non suffragatur in foro externo, neque impedit, quia Judex possit punire delicta absoluta in foro penitentiali, capit. de his de accus. ibique Doctores, sed ex æquitate ac cessante partis oppositione, aut, hanc absolutionem operari posse, quod Judices non debeant declarare hujusmodi absolutum incurrisse infordecentiam, ejusque pœnas. At verò cum certum sit, quod absolutio in foro conscientie di-

recte non suffragetur in foro exteriori, neque liberet ab ejusdem pœnis, tamen auferendo indirecte materiam, super qua fundantur pœnæ, potest quidem à pœna liberare. Ablato enim sufficienter delicto, etiam in futurum, & ut non duret, & ut non perficiatur, non remanet, unde infligatur pœna, cessante etiam in foro exteriori delicto. Cum igitur in hoc casu pœna non debeat, nisi pertinaciæ duranti per annum, si tollatur pertinacia, tollitur pœna. Non enim potest dici pertinax in persistendo in excommunicatione, qui absolutionem petiit in foro conscientie, ac obtinuit, & de illa in foro exteriori constet. Nec quod hic non obtineat statim absolutionem ab excommunicatione in foro exteriori, potest tribui pertinaciæ, claviumque contemptui, sed alicui alteri causæ, ex qua pro jure suo tuendo impeditur, ne statim in foro exteriori absolvi possit. In hac enim re quamlibet causam, etiam injustam, excusare pertinaciam, inquit idem Carena d. tit. 8. numer. 8. ex Rota dec. 196. num. 3. post d. 2. vol. Farinacii, ac ipse Farinac. quæst. 192. num. 20. Eoque magis, quod quæ vult esse pertinax contra Judicem in foro exteriori, clavesque Ecclesiæ contemnere, non est dignus, ut absolvatur in foro conscientie.

Non tamen hunc annum seiungit absolutio data in rescriptis per illam clausulam, *Teque absolventes* &c. Tum quia illa absolutio datur tantum ad effectum, ut rescriptum non sit nullum. Tum quia datur etiam, si pœniteat. Unde non potest operari, quod pertinacia desit. Et tum quia non tollit excommunicationem, sed solum suspendit impedimentum, proveniens ab excommunicatione, donec gratia suum sortiatur effectum, ut per Carenam d. p. 2. tit. 8. numero trigesimo quinto Puteum decif. 128. & Garziam de benef. p. septima capit. decimo tertio, numero sexagesimo primo & nos alibi. Neque admittenda limitatio Delbenæ d. dub. 211. sect. septimâ numero 2. sed, etiam si Pontifex sciverit hunc per annum in excommunicatione persistere, illa clausula non dividit, neque seiungit annum.

Postremo requiritur pertinacia, ut scilicet persistentia in excommunicatione per annum fuerit ex pertinacia, ut habetur ex verbis d. capit. cum contumacia: *Ex animo pertinaci* ubi Gemin. numero undecimo & Franch. numero secundo adnotatque Rota dec. 196. numero secundo post d. 2. vol. Farinacii, & dec. 132. numero septimo p. 1. rec. Et hæc pertinacia probari debet, ut advertit Carena d. tit. octavo Ex quo deducitur, quod ignorantia excommunicationis excusat, quia non adest contemptus, & pertinacia contra excommunicationem, ubi non adest scientia excommunicationis, Rota dec. 181. numero secundo post d. 2. vol. Farinacii, Carena d. tit. octavo numero septimo Fermos. p. 2. alleg. nona numero septuagesimo quinto At si ita est, videtur, quod annus hic persistentie in excommunicatione incipere debeat à notitia excommunicationis latæ, aut declaratæ; quia requiritur persistentia pertinax per annum continuum. Si autem persistentia non est pertinax, ubi non est scientia, sequitur, quod antequam habeatur notitia excommunicationis, non potest esse pertinacia, illudque tempus non potest includi in anno pertinaciæ.

Verum considerari oportet, quod pertinax non damnatur præcise, ac præcipue, ut hæreticus, quia intra annum non petierit absolutionem ab excommunicatione, sed quia in S. Officio ad respondendum de fide, ad quod fuit citatus, non solum non comparuit intra terminum cita-

respondendum de fide, ad quod fuit citatus, non solum non comparuit intra terminum citationis, sed neque intra annum excommunicationis contra se lata ob non comparitionem in termino, quam suspectus de fide, sufficienter citatus, præsumitur scire. Et sicut habetur ex contumacia non comparendi, etiam neglecta excommunicatione, pro convicto, aut confesso, & damnabili in penam ordinariam delicti, ita quoque habetur pro sciente. Nam & scire potest ac debet, quod Judex, qui citavit illum ad comparendum in termino sub pena excommunicationis, transacto termino, illum excommunicabit, aut declarabit excommunicatum, & finito anno à die pronuntiatae excommunicationis, procedet ad sententiam.

Hic forsitan quispiam distinguet inter excommunicationem latam ad tollendum contumaciam in non obediendo præcepto Judicis, ac inter excommunicationem juris, latam ob peccatum ac delictum præteritum à jure, & solum declaratam ab homine, & dicet, quod in hac excommunicatione juris potest habere locum illud requisitum scientiæ, quodque tunc annus pertinaciæ incipiat à notitia declarationis excommunicationis. Quia hic non consideratur principaliter alia pertinacia, quam in non petenda absolutione ab Ecclesia, & in contempta excommunicatione, quam non contemnit qui se ignorat declaratum excommunicatum.

Sed neque hoc admittitur. Quia non declaratur aliquis excommunicatus, nisi citatus, dato termino sufficienti ac legali ad se defendendum, & cum solitis clausulis, quod, eo non comparente, ac non se defendente, declarabitur excommunicatus. Unde si non comparer, & est contumax, de jure habetur, ut convictus, sive confessus, & declaratur excommunicatus. Et sic de jure præsumitur, quod sciat, se declaratum fuisse excommunicatum peremptorio termino, sibi dato, jam transacto. Quod procul dubio procedit, ubi sub pena excommunicationis à Judice præcipitur alicui, ut aliquid faciat, assignato termino peremptorio, & ipse id non facit, & ulterius per annum, contempta excommunicatione, perseverat in contumacia. Hic enim à jure præsumitur sciens excommunicationem. Unde suspectus de fide, qui fugit, & latitat, facile prætextu ignorantiae illuderet Ecclesiam, & fugeret, ne damnaretur, ut hæreticus.

At nihilominus, quia negari non potest, quin ignorantia excommunicationis tollat pertinaciam persistendi in excommunicatione, ideo dicendum videtur, quod annus persistentiæ pertinacis in excommunicatione præsumptivè incipit à die latae sententiæ excommunicationis, vel declarationis excommunicationis, nec sufficit quod excommunicatus alleget ignorantiam illius sententiæ. Si tamen ignorantiam illiusque causam rationabilem probaverit, excusabitur à pertinacia. Potest namque dari causa, ob quam contumax præsumere possit rationabiliter, sententiam illam non fuisse latam saltem illico post elapsum terminum ad comparendum.

Tolli autem pertinaciam, nonnulli aiunt, si excommunicatus intra annum petierit absolutionem, vel, si certè non fuerit negligens in illa petenda, Rota *decisione ducentesima secunda apud Farinacium loco citato*, & ex Ricciullo tradit

Carena *dict. titulo octavo, numero item octavo*. Sed licet hoc improbandum non sit, ubi solum agitur de excommunicatione, lata à jure, ac per Judicem declarata, cum ad tollendam pertinaciam talis excommunicati, sufficiat si ille petat absolutionem, & sic claves non contemnat; ubi tamen agitur de excommunicatione lata contra non obtemperantem præcepto Judicis, non sufficit petere absolutionem, quinimmo hæc non debet dari, nisi ille pareat juxta jus, & jussum Judicis. Itaque suspectus de hæresi, citatus, & ut contumax excommunicatus, comparere debet, atque in hoc satisfacere Ecclesiæ, neque illi valet petere absolutionem; quoniam hæc vix debet concedi, nisi satisfaciatur præcepto de comparendo secundum Judicis mandatum, qui vel poterit differre terminum ad comparendum, vel tollere præceptum constituta sibi de inquisiti innocentia.

Id igitur, quod pertinaciam remover, est impedimentum, quo excommunicatus impeditur, ne Ecclesiæ obediat in termino sibi præfixo. Non enim ex contemptu, aut pertinacia negligit obedire, qui obedire est impeditus, & quia impeditus non facit, quod aliàs non impeditus faceret, Jo. Andr. *in d. cap. cum contumacia versic. pertinacia*, ibique Gemin. *numero undecimo*, Franch. *numero secundo*, Rota *dict. decisione centesima nonagesima sexta, numero tertio* & coram Seraph. *decisione millesima ducentesima octuagesima quinta, numero tertio*, Ricciul. *var. resol. p. tertia resol. 214. Locat. versiculo contumax numero tertio*, Repert. Inquis. *versiculo pertinax*, Farinac. *questione centesima nonagesima secunda, numero vigesimo primo, & sequens*. Simanch. *de cath. instit. tit. 14. numero decimo*, Scacc. *de judic. p. 1. capite nonagesimo octavo, numero vigesimo septimo*, Menoch. *de arb. libro secundo, cas. 416. numero sexagesimo octavo*, Carena *p. secunda, titulo octavo, numero octavo*, Castropal. *dict. tractat. 4. disp. 8. pun. 2. numero tertio*. Et sufficit quælibet causa, etiam injusta. Nam qui ex alia causa, quam ex contemptu non facit, quod sibi præcipitur, non potest dici pertinax. Quod verum est, etiam si hæc causa ad persistentiam in excommunicatione aliquo modo concomitanter se habuerit. Nam etiam sine illa contumax persistisset in excommunicatione. Quia non est contemptus ubi qui persistit in excommunicatione id facit ex alia causa, quam ex contemptu. Nec puniatur aliquis pena ordinaria ex eo, quod fecisset, sed ex eo quod fecit. Pertinax tamen esset, etiam ex contemptu, si persisteret in excommunicatione, licet faceret id, etiam ex alia causa.

In dubio autem, pertinaciam præsumi, nisi oppositum probetur, inquiunt Gemin. *in dict. capite cum contumacia numero undecimo*, & Franch. *numero secundo*. Sed tamen, quod, si suspectus de fide citatus, qui in termino non comparuit, condemnatur, & postea captus probet se fuisse legitime impeditum, omnem effugiat penam, tradit Farinac. *dict. numero vigesimo secundo*. Et ideo, quod transacto termino, antequam citatus declaratur contumax in non comparendo, vel pertinax in persistendo in excommunicatione, debeat iterum citari ad se purgandum, antequam judicetur contumax, aut pertinax, docent Anchar. *in dict. capite cum contumacia numero primo*, Delbene *dict. dubio ducentesimo undecimo, sect. prima, numero vigesimo quarto*, Rota & Seraphinus *loco citato*, Marefcot. *var. resol. lib. 2. capite 35. num. 60. & ex Ricciullo Carena dict. num. 8. Fermos. p. 2. dict. alleg. 9. numer. 75*. Quod tamen in casu, in quo agitur de

de fugitivo, aut latitante, non habet locum, ut jam diximus, si in prima citatione peremptoria citatus fuerit ad omnes, & singulos actus, & ad totam causam.

Tum demum requiritur sententia declaratoria contumaciæ, ac infortescenciæ, ut in judicio quis verè contumax, aut infortescens in excommunicatione dici possit, atque ut talis puniri, Ricciul. *de jur. person. libro quarto, capite octavo, numero tertio*, Carena *dict. numero octavo*. Et processus iste, sive sententia fieri debet coram Inquisitore hæreticæ pravitatis, ut locis allegatis advertunt Rota, Seraphinus, Mariscottus, ac Ricciullus *numero 13.* & Carena *n. 8. & 9.*

Atque ex his habetur, quod contumax, qui potest ac debet damnari, ut hæreticus, est ille, qui suspectus de fide in competenti termino non comparuit, & ob id excommunicatus, per annum integrum, & continuum à die latæ, vel declarata excommunicationis, modo superius explicato, numerandum, animo pertinaci in excommunicatione perseveravit & ideo contumax, & pertinaciter infortescens in excommunicatione fuit declaratus.

Ad secundum. Inquisitores hæreticæ pravitatis posse procedere contra absentes, etiam extra Provinciam, aut diocesium existentes, illosque ad judicium citare, jam alibi diximus ex *capite ut commissi de heret. in 6.* & tradunt in hunc locum Jo. Monach. *numero primo, & secundo*, Archid. *numero tertio*, Jo. Andr. *numero tertio, & septimo* Gemin. *numero primo, & secundo*, & sequitur Farinac. *de heret. questione decima octava, numero centesimo quarto, & centesimo quinto*, ubi addit, quod statuta, aut Constitutiones Principum secularium, quibus aliquid decernitur contra contumaces delinquentes, sive in procedendo contra illos, sive in puniendo, locum non habeant in crimine hæresis ex allegatis per Scacc. *de judic. p. 1. capite nonagesimo secundo, numero trigesimo septimo*, ubi id ipsum dicit de constitutionibus & statutis editis ab Ecclesiasticis, nisi in illis fiat expressa mentio causarum hæreticalium. Unde Constitutiones Pontificum, in quibus statuitur, ut contumaces post aliquod determinatum tempus non audiantur, locum non habent in causis hæreticalibus. Juxta igitur proprias constitutiones, ac privilegia, si hæretici, aut de hæresi suspecti fugiant, & latitent, etiam extra provinciam suam, possunt Inquisitores hujusmodi reos ad se citare, contra illos procedere, & si non compareant, illos, tanquam contumaces punire.

Triplicem casum distinguit Eymericus in *direct. p. 3. numero centesimo duodecimo*. Primus est hæretici, in judicio de hæresi vel per evidentiam facti, vel per idoneos testes convicti, aut proprio ore confessi, qui fugit, & latitavit, & citatus comparere noluit. Secundus est suspecti de hæresi, qui juxta formam *dict. capitis* cum contumacia citatus, ut respondeat de fide, quia non comparuit in termino, fuit excommunicatus, & pertinax in excommunicatione per annum perseverat. Tertius est illius, qui impedivit Sanctum Officium, vel ad hoc dedit consilium, auxilium, vel favorem & abscessit, & contumax non comparuit. Hic autem est excommunicatus, & si pertinax persistit in excommunicatione per annum, ut hæreticus damnandus est ex *capite ut Inquisitionis, §. prohibemus de heret. in 6.*

Tom. I I.

Isti ergo si abscedant, citandi sunt, ut compareant, & quidem personaliter, si fieri potest, sin minus domi, vel per edictum, cum hoc tamen discrimine. Hæretici etiam convicti, vel confessi citantur, ut se defendant, & ad sententiam. Suspecti verò de hæresi, qui non sunt convicti neque confessi, citantur ad respondendum de fide, & postea ad se defendendum, ne ex contumacia excommunicentur, vel declarentur excommunicati, & si non compareant, & per annum pertinaciter in excommunicatione perseverent, citantur ad se defendendum, ne damnentur ut hæretici, & ad sententiam contra illos proferendam. Hæc autem omnia in prima citatione continentur, sive illa sit trina, sive sit una peremptoria pro tribus, si fiat juxta formam hujus citationis, quæ extat apud Eymer. *dict. p. 3. numero ducentesimo decimo tertio*. ubi Pegna *com. 49.* & apud Locat. post Judic. Inquis. in 1. & 3. form. ac Repert. Inquis. v. citatio, & vers. suspectus, & tradunt Scacc. p. 1. capite quadragesimo tertio, numero nono, & decimo, & capite quadragesimo septimo, numero primo, & seqq. & capite nonagesimo octavo, post numer. 4. Salell. lib. 5. capit. 7. numero decimo octavo. Debet tamen citatio esse subscripta ab Inquisitore, & in ea servari debent, quæ servavit Joannes XXII. in sua Constitutione, cujus initium *Dudum* apud Pegnam post *direct. in append. Bullar.* Citationem verò executam, Nuncius medio suo juramento debet in actis facere fidem, in quo ei plenè creditur, ut alias diximus de teste etiam Lictore, Carena. p. 3. titulo secundo, numero decimo septimo, Nuncio tamen dicenti, citatum dixisse, se nolle comparere, non creditur, ut ex Bobadilla notat idem Carena. Quod in prima peremptoria hujusmodi fugiens non est citatus ad omnes actus & ad totam causam, debet ad singulos alios actus citari, & præcipue ut se purget, ac defendat, Sylvest. *vers. hæreticus* 1. n. 1. Angel. *nu. 1.* Tabiena *nu. 2.* ac Delbene *dub. 211. sect. 6. num. 5.*

Citato autem, in termino non comparente, Promotor Fiscalis S. Officii contumaciam citati accusat, & ubi agitur de suspecto infortescente in excommunicatione, hæc contumacia semel, ac iterum accusatur à Fiscali. Primo quando citatus non comparuit, & propter hoc debet excommunicari. Secundo quando infortescit in excommunicatione per annum, & debet damnari, ut hæreticus. In omnibus verò citationis terminis Fiscalis accusare debet contumaciam non comparentis in termino, Pegna *dict. com. 49.* ubi ponit formam libelli, quem tradit Fiscalis accusando contumaciam, de qua etiam accusatione Locat. post Judic. Inquis. & Simanch. *de cath. institut. titulo quadragesimo quinto, numero quarto.*

Hisque præmissis proceditur ad sententiam cum hac distinctione. Si contumax est in judicio de hæresi legitime convictus, vel confessus, citatur, sed eo non comparente in termino, non expectatur annus, ut videatur, an infortescat in excommunicatione, quia iste, cum non citetur, nisi ad defensionem, & ad sententiam, non citatur sub pena excommunicationis, & sic non expectato anno, & non præcedente excommunicatione, proceditur contra eum ad sententiam, quodocunque processus ritè ac rectè fuerit absolutus, Simanch. *de cath. institut. tit. 45. numero 4.* Scacc. *dict. p. 1. capit. 98. num. 4.* Castropal. *dict. disp. 8. pun. 16. §. 3.* & Fermolin. *p. 2. alleg. 9.*

Y 3

num.

numero 77. Si quis verò fuerit inquisitus, quia de fide suspectus, non tamen convictus, aut confessus, tunc citatur, & si in termino non compareat, excommunicatur, & si per annum infordeat in excommunicatione, damnatur, ut hæreticus formalis, Pegna *dict. com.* 49. Farinac. *de hæres.* q. 185. à numero 90. Param. *de orig. S. Inquis.* libro tertio, questione quarta, à numero sexagesimo primo. Castropal. *dict. pun.* 16. §. 3. numero primo, Carena p. 3. titul. 11. à numero 55. Fermos. *dict. alleg.* 9. numero 78. Locat. in *Iudis. Inquis. v. citatio*, & Souza lib. 2. aph. capit. 49. numero secundo. Damnatur autem ut verus hæreticus in omnes hæreticorum pœnas, & ejus statua traditur Curiae seculari comburenda, quamquam Inquisitor mirius se geret, & aliquando id convenit, si statim non tradat hunc reum convictum Curiae seculari, sed tunc declarat illum contumacem, ut sic non traditus Curiae seculari, quoties reverti voluerit, possit ad miserationem admitti, moneant ex Eymerico Pegna *eo com.* 49. Souza loco citato numero octavo, & Salelles libro quinto, capite septimo, vers. 177. At melius sentiunt alii hunc contumacem tradendum esse brachio seculari. Nam & traditus ad eam miserationem admittitur, cujus est capax, ut mox dicemus.

At si contumax non est in judicio convictus, vel confessus, adhuc damnandus est, ut hæreticus, si in terminis *dict. cap. cum contumacia* citatus per annum inforduerit in excommunicatione. Nam & in aliis causis contumax habetur pro convicto, vel confesso, Gloss. ibi *v. confesso*, Anchar. numero tertio, Gemin. numero 6. & 12. Franch. numero 2. & 4. & ita potest contra illum ferri sententia, Archid. *ad dict. cap. nos.* 3. & Franch. numero 2. Multo magis in hoc casu, in quo simul junguntur contumacia, non comparandi coram Judice in termino citationis, ac pertinacia in excommunicatione per annum integrum & continuum. Quare est plus quam contumax & non modo vehementer, sed violenter suspectus de hæresi; unde damnari potest, ut hæreticus, ceu dicitur in *dict. cap. contumacia*; & ibi tradunt Glossa, Archidiaconus, Joannes Andreas, ac reliqui, & Farinac. questione centesima octuagesima secunda, num. 14. Menoch. *de arb. cas.* 416. Eymer. p. 3. numero ducentesimo duodecimo, ibique ejus Scholastes *dict. com.* 49. Souza *eo capite quadragesimo nono*, numero tertio, Decian. libro quinto, capite decimo septimo, numero trigesimo quarto, Salzed. *ad Diaz capite centesimo decimo sexto*, concl. 3. Castropal. *tracl.* 4. disp. 4. pun. 2. numero octavo, Sanctarell. *de hæres. capite quarto*, dubio quinto, Scacc. p. 1. capite nonagesimo octavo, numero trigesimo sexto, Carena p. 2. titulo octavo, numero decimo nono, Delbene *dub.* 215. sect. 1. numero primo, Clar. in *prim. §. hæresis*, Royas *sing.* 60. numero tertio, Simanch. *de cath. instit. titulo secundo*, numero 9. & tit. 14. numero 2. Et probatur non modo ex *dict. cap.* ut Inquisitionis, verum etiam ex *dict. cap. excommunicamus* 1. *de hæret.* ubi Ostien. num. 2. Butr. num. 2. & 12. Anan. num. 6. Anchar. numer. 4. Jo. Andr. numero 3. Et advertit Ostiensis, quod ex hac contumacia oritur præsumptio juris ac de jure, per quam hæresis probatur.

Debet tamen, ut iterum moneamus, præcedere citatio ad omnes, & singulos actus, & præcipue quia potest esse, quod revera non sit contumax vel pertinax, ideoque debet citari, ut se purget, ac defendat, Salzed. *ad Diaz cap.* 118. Sanctarell. *dict. capite quarto*, numero secundo, Farinac. questione 192. numero vigesimo septimo, & Carena *dict. titulo octavo*, numero vigesimo primo. De-

betque Fiscalis accusare contumaciam in non comparando in termino, ac pertinaciam, sive infordeat in excommunicatione.

Idque adeo verum est, ut multi dicant, quod hujusmodi contumax, & infordescens habendus sit ut hæreticus, neque sit ad hoc necessaria sententia ex auth. Gazzaros *de hæret.* his verbis: *Ita quod si sic per annum permanserint, & tunc eos sicut hæreticos condemnamus.* Quam legem esse ab Ecclesia approbatam firmant in *dict. capit. excommunicamus* Ostien. numero septimo Jo. Andr. numero quarto, Butr. numero decimo septimo Anan. numero sexto, Panorm. numero undecimo, Socin. numero decimo quarto & asserunt Sanctarell. *dict. capite quarto*, Carena *dict. titulo octavo*, numero vigesimo. ac Delbene *dub.* 211. sect. 6. numero tertio. Qui tamen aiunt, esse necessariam sententiam declaratoriam contumaciae ac infordecentiae, quibus adde Scacc. *dict. capite nonagesimo octavo*, numero decimo, & ad id citatur à Carena etiam Pegna *eo com.* 49. qui tamen solum ait, quod hujusmodi contumax damnandus est, ut hæreticus. Quod clarè in *dict. sap. cum contumacia* exprimitur, ibi: *Et tunc velut hæreticus condemnatur*, & ita loquuntur communiter Doctores. Quod verò sit necessaria hujusmodi sententia condemnatoria, docet ad eundem textum Franch. numero secundo. Et sanè ita fieri necesse est, cum omnino requiratur hunc reum, tanquam hæreticum per sententiam tradere Curiae seculari, & in alias pœnas hæreticorum damnare.

Alii verò existimant, hunc contumacem habendum esse, ac damnandum, ut verum hæreticum. Nam dictio *velut* non similitudinem, sed veritatem importat, Archid. in *dict. capit. cum contumacia* numero octavo. & ex Jo. Andr. Franch. numero secundo. At certo hæc dictio ita nota similitudinis, ideoque hic suspectus ita verè habendus est, ut hæreticus, ut licet possit esse, quod revera non sit hæreticus, damnandus tamen sit, ut hæreticus, talis de jure præsumptus, & ut talis habendus, Eymer. p. 2. questione quadragesima septima, Pegna *dict. com.* 49. Salell. libro quinto, capite septimo, numero 187. Carena p. 2. titulo sexagesimo nono, numero vigesimo secundo, & Farinac. q. 192. n. 19.

Et nihilominus, quamvis hujusmodi contumaces damnati, ut hæretici, non sint, nisi hæretici præsumpti, ac esse possit quod reipsa non sint hæretici, atque adeo quod tantum sint hæretici fictione ac præsumptione juris, sententia tamen contra eos lata nocet etiam eorum filiis adeo, ut sint inhabiles ad beneficia & infames, ac si eorum patres verè essent hæretici. Nam quicquid sit, an reapse coram Deo sint hæretici, in judicio Ecclesiae contumaces pro hæreticis habentur, & condemnantur. Unde *dict. capit. excommunicamus* 1. §. *qui autem*, & *dict. capit. cum contumacia* volunt quod habeantur, ac si vere essent hæretici, ut propterea puniantur etiam in filiis, quemadmodum puniuntur hæretici, pœna infamiae, inhabilitatis, aliisque. Et, licet ubi condemnatio respicit privatam utilitatem, condemnatio unius ad faciendam executionem in personam alterius, alteri non præjudicet l. 1. C. *ad leg. Cornel. Bartol. in l. cum filius familias ff. de verb. obligat.* at tamen ut idem Bartolus ibi docet, ubi condemnatio est contra principalem, ac respicit utilitatem publicam, illi etiam præjudicat, ad quem ex consequentia devenit, leg. 1. *Codic. ubi caus. fiscal.* Cum igitur condemnatio hæretici respiciat publicam utilitatem,

utilitatem, ideo sententia lata contra aliquem contumacem, ut hæreticum, præjudicat etiam ejus filiis, Pegna p.3. ad q. 115. Eymer. Schol. 157. Sanctarel. de hæres. capit. 34. Sanchez in sum. lib. 2. capit. 27. num. 19. Decian. libro septimo, capit. 41. num. 51. Molin. de just. tom. 3. tr. 2. disp. 658. numero decimo nono, Gigas de crim. les. majest. libro tertio, titul. de pœn. quas fil. injur. q. 18. Fermos. p.2. alleg.9. num. 14. § 44. ac seq.

Probabilius tamen docent Gigas loco citato, numero tertio, Farina c. questione 116. numero 150. & questione 191. numero 69. alique distinguendum esse. Nam vel pater contumax fuit condemnatus, præcedentibus plenius, & concludentibus probationibus, in hæresim incidisse, & ejus filii ac nepotes utique inhabiles sunt ad omnia beneficia, & subduntur omnibus pœnis filiorum hæretici. Sed si non procedunt dictæ probationes delicti, ob solam patris contumaciam non reddi ejus filios, ac nepotes ad beneficia inhabiles, nec pœnis filiorum hæretici affici. Quia licet contumax habeatur pro confesso, & convicto, attamen talis confessio dicitur ficta, dum non egreditur ab ipsa persona contumaci, & ideo non nocet filiis ac nepotibus. Contumax enim habetur pro confesso in sui tantum præjudicium, non autem in damnum hæredum, ut constat ex l. ejus qui 29. ff. de jur. fidei. & docent Bartol. in dict. l. cum filius familias, & Bald. l. 2. n. 23. C. de edend. Idque comprobatur. Quia sententia in contumaciam lata, nunquam transit in rem judicatam quoad pœnam corporalem. Quocunque enim tempore contumax compareret, est audiendus, l. annus 4. ff. de requir. reis. Quod verum est, etiam si contumacis statua combusta sit, nec ipse se præsentet, sed invitatus capiatur, Simanch. de cath. instr. titulo secundo, numero vigesimo, Pegna p.3. com. 49. Chartar. de exec. sent. contum. capite primo numero 286. Soccc. de judic. lib. 1. cap. 98. numero 25. Neque sententia contumaciæ infamat, ut probant Surd. conf. 173. numero centesimo. vol. 2. Roland. conf. 29. num. 21. & sequent. volum. 3. Ergo sententia lata ob contumaciam patris, non nocet filiis, neque idcirco redduntur inhabiles ad beneficia, nec privantur obtentis.

Nos verò, ut non pro vanis hæc scripsimus, ita neque habemus pro confessis. Tantum dicimus, quod in terminis dict. cap. cum contumacia, filii, vel nepotes patris, qui contumax noluit comparere ad respondendum in causa suæ hæresis, in foro Ecclesiæ subjiuntur omnibus pœnis, quibus filii, ac nepotes illius, qui condemnatur, ut hæreticus, subjiuntur.

Hancque conclusionem extendimus etiam ad quoscunque alios, qui ex causa fidei sunt excommunicati, vel ut tales denunciati, si per annum pertinaciter permanferint in excommunicatione. Nam & isti, ut hæretici sunt damnandi, ubi de illorum pertinacia constiterit, & sic defensores, receptatores, & fautores hæreticorum, quique S. Officium impediunt, si excommunicentur, vel declarentur excommunicati, & in excommunicatione per annum pertinaciter persistant, ut hæretici sunt damnandi, Eymer. q. 47. num. 3. Et ii ex hac pertinacia non solum sunt infames, neque ad publica officia admittuntur. ant. credentes C. de hæres. Frider. Imper. in Constit. Catharos v. statuentes Innoc. IV. in constit. noverit, Universitas, edita anno 1254. apud Pegnam, & Nicolaus III. in constitutione ejusdem initii noverit emanata anno 1281. quam refert ibidem Pegna, Calder. de hæres. numero primo, Angel. v. hæreticus numero vigesimo primo, Sylvest. eodem versiculo primo, numero decimo sexto, Tabien. numero vigesimo primo, Locat. versic. excommunicatus numero 3. & vers. pana numero undecimo. Sed etiam si eodem

modo persistenter in excommunicatione debent damnari, ut hæretici per dict. capit. ut in Inquisitionis officium de hæret. in 6. ibique Glossa in fig. cas. Jo. Monach. in princ. Gemin. §. si vero numero tertio, & per Constit. Julii III. quæ incipit, licet à diversis sub anno 1551. apud eundem Pegnam, Locat. vers. fautores numero secundo & vers. suspicio numero 11. Repert. Inquil. v. excommunicati, & v. impediens, Farinac. q. 182. num. 72. alique communiter.

Idem tamen Eymericus p. 3. quest. 123. distinguit inter fautores hæreticorum, & illos, qui impediunt S. Officium. In illis, si non impediunt S. Officium, vult, quod, elapso anno, non incurrant alias pœnas, quàm excommunicationem, nisi publicetur excommunicat. In impediens autem S. Officium, vel in dantibus ad id auxilium, consilium, aut favorem, non requirit, quod sint publicati excommunicati, sed cum sint ipso jure excommunicati, si per annum permanferint in excommunicatione, ait, eos condemnandos esse, ut hæreticos. Et id probabile putat Pegna dict. com. 49. At cum in dict. cap. cum contumacia necesse sit, ut hujusmodi suspecti excommunicentur, & sic quod saltem publicentur, excommunicati de jure, ideo verum id etiam est de illis, qui impediunt S. Officium.

Et quidem communis Doctorum sententia est, patetque ex hætenus adductis, in omnibus ejusmodi suspectis duo esse necessaria, ut locum habeat condemnatio eorum in pœnas hæreticorum. Primum est, quod sint excommunicati in foro externo S. Officii, unde non sufficit, quod sint excommunicati in foro conscientie coram Deo, & idcirco requiritur, quod vel excommunicentur, vel declarentur excommunicati. Secundum est, quod in excommunicatione per annum integrum, & continuum pertinaciter persistant. Ideoque quoad istos excommunicatos à jure, id etiam est necessarium, ut prius cognoscatur de delicto fautorie, vel impedimenti præstiti S. Officio, & citandi sunt ut de hac suspicione, aut delicto respondeant; & si non compareant, recensendi sunt inter illos contumaces, qui, elapso, termino, excommunicantur. Si verò veniunt vocati, examinatur eorum delictum, & si se purgant non habentur, ut excommunicati, etiam si forsan coram Deo excommunicati sint. Sed si convincuntur, vel fatentur fautoriam vel præstitum impedimentum, tunc declarentur excommunicati, vel saltem declarentur fautores. Quod satis est, ut haberi debeant ut excommunicati. Et tunc si postea per annum in excommunicatione persistant animo pertinaci, damnandi sunt, ut hæretici.

Explero autem anno, tunc statim inquisitores procedere possunt ad declarandam pertinaciam in excommunicatione, & ad damnandum hujusmodi pertinaces, ut hæreticos, nec tenentur expectare longius tempus. Nam verba d. cap. cum contumacia ex tunc id planè important, quod elapso anno, contumax, & pertinax damnandus sit, ut hæreticus, Eymer. p. 2. q. 47. Salzed. ad Diaz cap. 116. Menoc. de arb. cas. 416. n. 65. Castropal. tract. 4. dis. 4. pun. 1. num. 1. Farinac. q. 192. n. 22. ac Delbene dub. 211. sect. 2. n. 1. Qui omnes addunt, optimè se gerere Judicem, si elapso anno, iterum citet contumacem ad allegandum quare tanto tempore inforduerit in excommunicatione.

Notandum tamen est, quod si infordescens ad hanc defensionem antea citatus non fuerat, necessario citari debet, cumque hanc infordescenciam Fiscalis non nisi post annum accusare possit, ac reus suspectus, qui inforduit, declarari debeat infordescens, quod fieri nequit, nisi eo citato, ut se defendat, utique, elapso anno, ille citari debet. At ubi agitur de fugitivo, & absente, si ille antea citatus fuerat ad totam causam

causam, elapso anno non est necesse, illum amplius citare, & cum ignoretur ubi sit, ut citari possit, poterit statim declarari inforDESCENS, ac puniri. Est tamen arbitrium Iudici illum iterum citare, si id expedire viderit. Quod tanquam supervacaneum non cenfeo admittendum.

Quæ autem dicta sunt de inforDESCENTE in excommunicatione ex causa fidei lata, non omnino communia sunt inforDESCENTIBUS in excommunicatione ex alia causa. Quamvis enim & ii suspecti de fide sint, ut per S. Concilium Trident. *sessio vigesima quinta capite tertio, de reformat.* Etiam si excommunicati sint ex causa civili, ita ut de jure Inquisitores possint contra eos procedere, eosque citare ad respondendum de fide, etsi ista suspicio sit levis, ideòque reus regulariter non est torquendus super intentione, abjuratque de levi ac expeditur impositis pœnitentiis salutariis, attamen consuetudo Tribunalis S. Officii est, ut contra istos non procedat, ideòque S. Congregatio, ut refert Carena p. 2. *titulo 8. numero 18.* rescripsit Vicario Placentino 30. Septembris 1606. ut contra hujusmodi inforDESCENTES non procederet nomine S. Officii, & anno 1627. rescripsit Inquisitori Cremonensi, ne contra eos procederet, inconsulta eadem S. Congregatione in singulis casibus particularibus. Aliquando tamen in Tribunali S. Officii hujusmodi inforDESCENTES requisitos fuisse, consulto prius supremo Urbis Tribunali, refert idem Carena. Itaque ex regula S. Officii contra hos inforDESCENTES non solet procedere, ut per Scacc. *de judic. p. 1. dict. cap. 98. num. 36.* Soufa *lib. 1. aph. capit. 27. nu. 6.* Zech. p. 1. *de fid. tit. de heret. cap. 11. num. 13.* Graff. *lib. 4. decis. cap. 14. num. 4.* Lazar. *de monu. sect. 4. q. 8. num. 20.* & seq. Castropal. *dict. disp. 4. pun. 2. numer. 6.* ac Delbene *d. dub. 211. sect. 1. num. 15.* ubi *num. 17.* ait, quod hæc etiam sit consuetudo Inquisitionis hispanæ. Vide nostram consultationem de hac re, ubi disquiritur an, & quatenus contra inforDESCENTES præter causam hæresis, procedere possit S. Officium.

Displicet autem quod docet Carena *dict. titulo octavo, numero decimo tertio*, ex Concilio Triburiensi *capite tertio*, quod scilicet hujusmodi inforDESCENTES in excommunicatione lata non ex causa fidei possit punire Iudex laicus. Nam cum causa excommunicationis sit merè spiritualis, & Ecclesiastica, illudque Concilium sit provinciale, non habet Iudex laicus, unde cognoscat de hac causa. Rectè tamen idem Carena monet *ibidem numero quadragesimo tertio*, hos inforDESCENTES, si verè malè sentiant de clavibus Ecclesiæ, esse excommunicatos etiam per Bullam Cœnæ. Si verò non sentiant malè de clavibus, tunc à sola excommunicatione, in qua inforDUEUNT per annum erunt absolventi, nisi ex causa fidei excommunicati, ac pertinaces damnati fuerint, ut hæretici.

Quod verò ad tertium, advertendum est, quod impœnitens non est audiendus, sed vel damnandus, si non est damnatus, vel sententia jam lata executioni est demandanda, Burlat. *conf. 7. num. 19. lib. 1.* Scacc. *dict. cap. 98. num. 26.* & seqq. Farinac. q. 185. n. 103. Fermol. *d. alleg. 9. n. 17.* Solum ergo de pœnitentibus, & misericordiam postulantibus videndum est, an & quomodo audiri debeant, nemini enim legitimæ defensiones ante sententiam negari debent.

Tria tempora distinguuntur, in quibus contumax sponte comparens potest petere audientiam à Quæsitore fidei. Primum est post contumaciam, sed intra annum, ex quo fuit tantum excommunicatus. Secundum est post hunc annum, sed antequam ob ejus pertinaciam sit damnatus, ut hæreticus. Tertium est postquam legitimè fuit

damnatus, & ejus statua tradita Curia seculari, à qua fuit combusta. In triplici hoc tempore, sive casu contumax semper auditur, sed diversimodè: Nam & distinguere debet, an spontè veniat, an coactus, anve captus, sicut etiam distinguere debet, num in actis sit de hæresi convictus, nam confessus, num potius sit vehementer, vel leviter suspectus, & tunc an causa suspicionis in actis sit plenè probata, an ne. Ulterius attendi debet, an contumax sit, vel ne pœnitens.

Sit prima regula generalis. Licet innocentiam propriam absens non possit defendere, aut probare, aut se purgare, nisi compareat, & ad hunc effectum non possit admitti procurator, qui pro absente agat, potest tamen per procuratorem excusare suam absentiam & contumaciam, causasque absentia allegare, vel etiam dilatorias exceptiones opponere, quæ ante litem contestatam opponi solent. Nam primò in criminalibus non admittitur procurator *l. penul. §. id crimen ff. de publ. judic. l. Deos C. eod. capit. veniens de accus.* Clar. *§. fin questione trigesima secunda §. hac autem*, Cantera *quæst. crim. 3. de accusat.* & Doctores in *capite primo, de judic. in 6.* ubi latè explicant; quomodo in criminalibus non admittatur ad plenam defensionem procurator, nisi in aliquibus casibus, cum nec possit satisfacere de executione sententiæ, & veritas aliunde haberi non possit, quam ex ore rei inquisiti.

Ideoque in crimine hæresis ad plenam defensionem absents non debet, neque potest admitti procurator, extatque hac de re etiam specialis constitutio Martini V. *§. volumus insuper*, data sub anno 1418. incip. *Inter cunctas* apud Pegnam, & tradit Locat. in *Judic. v. procurator*, Simanch. *de cath. instit. tit. 5. numer. 1.* & in enchir. *titulo quadragesimo tertio, numero primo*, Royas *sing. 170. numero primo*, Pegna in 3. p. *schol. 48.* Farinac. *dict. questione 185. numero 98.* Carena p. 3. *titulo undecimo, numero quinquagesimo quinto.*

Neque id modo verum est, si hæresis sit in processu probata, non autem si sit dubia, & reus solum sit de hæresi suspectus, ut volunt Pegna *loco citato*, & Farinac. *ibidem numero centesimo.* Nam lex de non admittendo procuratore ad plenam defensionem absents inquisiti non patitur limitationem, sive ex parte modi procedendi per denunciationem, aut inquisitionem, sive ex parte culpæ levioris, sive ex parte minoris pœnæ, ut in *dict. cap. 1. de judic. in 6.* iidem Doctores probant; sed ratio universim militat, quia procurator in causa criminali non potest satisfacere de judicato solvendo. Non enim procurator debet vel tradi Curia seculari comburendus, aut damnari ad triremes, vel alia pœna corporali puniri nomine principalis absents. Sicque frustra ageretur absents causa in præjudicium justitiæ, & delicta, etiam in judicio probata, impunita gliscerent ac grassarentur. Et idcirco rei confessio haberi debet, si potest. Quare nequit Fiscus melius doceri de negotio, quam ex ore rei. Itaque in nulla causa hæresis, etiam pro solo suspecto de fide, admitti debet procurator ad totam causam, & præcipuè ad contestationem litis, ad torturam, ad sententiam, ubi reus personali pœna puniri debet.

Quinimmo ne admitti quidem posse defensorem innocentia, nisi reo in carceribus constituto, asserit Carena p. 3. *titul. 11. num. 51.* Quod planè falsum est, si propriè loquamur de puro instructore, ac defensore justitiæ, qui accedat ad Iudicem non acturus in judicio, aut facturus processum, testes producendo, aut citando accusatorem, vel fiscum, sed tanquam merus instructor veritatis, ut deregat, quod lateret. Cum enim Iudex ex officio sit custos justitiæ, debet,

debet, quod ad se attinet, id agere, quod necesse videbitur, ut manifestetur injuria, quæ fit reo. Ideoque si quis adiret Inquisitorem, ac diceret, reum esse, verè innocentem, idque constare posset, si examinarentur isti, vel illi testes, aut si testes de isto, vel de illo interrogentur, cessante suspitione fraudis, tenebitur Inquisitor veritatem inquirere. Nunquam verò ad actus, qui exigunt personam rei admitti potest procurator. Quare ubi est necessaria tortura, vel super facto, vel super intentione præsentis inquisiti, procurator non admittitur. Ex parte poenæ autem, ubi poena, licet personalis, potest infligi in absentem, ut sunt poenæ privationis officiorum, aut beneficiorum, non repugnat, quod admittatur procurator innocentiae in judicio: Nam in hoc casu non est necessaria præsentia rei.

Est autem proculdubio, quod admitti possit procurator ad excusandam contumaciam, allegando infirmitatem, vel aliam absentiae causam, vel etiam ad opponendas exceptiones dilatorias, quæ opponi possunt ante litis contestationem, ut per Simanch. de cath. institut. tit. 52. num. 4. Decian. lib. 5. cap. 51. num. 16. & cap. 37. num. 50. Pegna dict. schol. 48. Farinac. dict. quest. 185. numero 101. Soula lib. 2. aph. capit. 49. numero 11. Castropal. tractat. 4. disp. 8. pun. 16. §. 2. numero 3. Carena dict. tit. 11. numero 43. Et ita procurator pro reo absente potest allegare incompetentiam Judicis, vel exceptionem calumnie inquisitionis, quamvis in Tribunali S. Officii exceptiones contra accusatorem, ejusque inhabilitatem non recipiuntur, quia in hoc sacro Tribunali inquisitiones formantur, non solum ad instantiam accusatoris, sed etiam ex officio, Farinac. in prax. q. 99. num. 22. Ideoque diximus, non admitti procuratorem ad totam causam, ac plenam decisionem. Nam ad multos actus, qui non sunt personales, potest procurator admitti, si reus sit in carceribus Judicis detentus. Actus verò personales sunt contestatio litis, responsio ad positiones, & ad Judicem, tortura & sententia, licet, præsentem reo, citato ad sententiam, si compareat procurator protestans, & pro reo respondens, admittatur, Farinac. d. q. 99. n. 142.

Secunda regula generalis est. Si reus compareat, & sufficienter excuset contumaciam, sive pertinaciam, ut quia reus fuit eo tempore infirmus, vel apud hostes, vel alibi carceribus mancipatus &c. tunc nulla est habenda ratio contumaciæ, aut infortescen-
tia. Quia non est contumax qui est impeditus ne
pareat, ut probavimus supra, ideò nullam meretur
poenam; Farinac. quest. 192. num. 22. Carena p. 2.
tit. 11. numero 39. & 43. Bellarmin. in not. ad Concil.
Trid. sess. 25. de reform. cap. 3. num. 12. Et hoc idem
dicendum de illo contumaci etiam condemnato, qui
à ministris S. Officii captus fuit, si impedimentum
prober, Lopez in addit. ad Diaz cap. 116. numer. 12.
ac Delbene dub. 211. sect. 2.

Tertiam regulam ita constituimus. Si citatus com-
paret intra terminum citationis, jam contra illum
proceditur, tanquam contra præsentem, non autem
contra contumacem. At si contumax est, quia in
termino citationis non comparuit, fuit propterea
excommunicatus, sed tamen comparet intra annum à
denunciata excommunicatione, si plenè de hæresi,
aut de hæresis suspitione se purgat, absolvendus
erit. Et dato, quod in contumaciam condemnatus
fuerit, sicut potuit condemnari, si erat convictus
de hæresi, vel confessus recuperat nihilominus bona
etiam confiscata, si de hæresi se purgat Simanch.
de cath. institut. tit. 2. numero 20. & 21. & in enchir.
tit. 45. num. 16. & 17. Farinac. dict. quest. 185. num. 107.
Sed, si auditus, adhuc remaneat de hæresi convictus
vel confessus, tunc damnandus est, ut hæreticus,

sive poenitens sit, sive impoenitens, vel si prius fue-
rat damnatus, sententia executioni demandanda est.
Si verò nec plenè purgatus, neque de hæresi convi-
ctus, vel confessus remaneat, sed solum de fide suspe-
ctus, juxta qualitatem suspitionis abjurare debet. Hic
autem non est suspectus de fide ob infortescen-
tiam in excommunicatione, quia intra annum comparuit.
Idemque etiam est, si intra annum capiatur, ratione
contumaciæ, ex quo non comparuit in termino ci-
tationis. Quia hæc contumacia non fert secum spe-
cialem suspitionem de hæresi, sed confirmat, & auget
suspitionem, ex qua fuit citatus. Contumax enim
refugiens judicium, facit præsumere, quod diffidat
de justitia suæ causæ, can. Christianis 11. q. 1. & can. de-
cernimus 3. q. 4. & cap. nullas de præsumpt. Archid. in d.
cap. cum contumacia n. 6. de heret. in 6.

Et tamen, quia de jure canonico præsertim ex dict.
cap. cum contumacia, in suspecto de hæresi sola con-
tumacia in non comparendo, non facit illum de inter-
na hæresi convictum, adeo ut possit damnari in poenam
ordinariam, iccirco debet absolvi ab excommunica-
tione, si ob contumaciam fuit excommunicatus, &
aliquando gravius puniri, cap. quod vult de judic. l.
sancimus Cod. eod. tit. Vel certè non mitius puniri, &
in expensis damnari, Archid. d. n. 6. Hinc est quod iste
aliam hæresim in specie abjurare non tenetur, nisi il-
lam, ex cujus suspitione damnatur.

Quod si contumax intra annum moriatur, ejus hæ-
resi nondum plenè probata, & sic moritur solum de
fide suspectus, ad nullam condemnationem contra il-
lum est deveniendum. Quia suspicio morte extingui-
tur, Castropal. d. disp. 8. pun. 16. §. 3. n. 4. & nos alibi.

Sit quarta regula. Contumax & infortescens, etiam
exacto anno, etiam postquam fuit damnatus, ut hæreti-
cus, & statua ejus combusta, si compareat, vel capiatur,
& petat audiri, audiendus est quod ad suam perso-
nam vel ad probandam suam innocentiam, vel ad se
purgandum de hæresi, Simanch. de cath. institut. tit. 2.
num. 20. & tit. 14. n. 10. & in Enchir. tit. 45. num. 16. & 17.
Royas sing. 145. n. 5. Eymer. p. 3. post n. 213. & 216. Pegna
in p. 3. schol. 69. sive com. 4. Scacc. dict. cap. 98. numer. 25.
Chartar. de execut. sent. cap. 1. n. 280. Sanchez in sum.
lib. 2. cap. 27. num. 18. Glos. in dict. cap. excommunica-
mus 1. vers. condemnatur de heret. Farinac. dict. quest. 185.
numero 106. Sanctarel. de heret. cap. 4. num. 2. Salzed. ad
Diaz dict. cap. 188. num. 12. Alter. de censur. tom. 1. lib. 2.
disp. 8. cap. 3. Carena p. 2. tit. 8. n. 23. & seq. Castropal. tr. 4.
disp. 4. pun. 2. n. 4. Decian lib. 5. cap. 33. num. 13. Salell. lib. 5.
cap. 7. num. 198. Fernos. d. alleg. 9. num. 79. ac Delbene
p. 2. dict. disp. 211. sect. 6. num. 8. & 9. Ratio autem est,
quia confessio, quæ præsumitur ex contumacia, &
pertinacia, est confessio ficta, & à jure præsumpra, cui
præsumptioni potest subesse falsum, & præterea de-
bet dari locus veritati, ut se manifestet, vincatque
præsumptionem, depellendo falsitatem. Producit qui-
dem hæc præsumptio hunc effectum, quod liberat
accusatorem, vel Fiscum ab onere probandi delictum
quod ex contumacia, & pertinacia præsumitur con-
fessum, sed tamen non adimit facultatem contumaci,
ut possit se defendere & purgare.

Neque his obstat can. rursus 11. questione tertia.
Nam intelligi debet in eo casu, in quo delinquens
pluries citatus, ac monitus fuit, ut se purget, & id
facere noluit.

Cum autem ex dict. cap. cum contumacia, ex cap. af-
ferre de præsumpt. ex cap. literas, ex cap. cum in juveni-
te, ex cap. cum tua de usur. & ex cap. de hoc de simon.
atque ex l. cum, qui C. de Episc. & Cler. Doctores col-
ligant, quod ex præsumptione violenta fertur senten-
tia definitiva, Gemin. in dict. cap. cum contumacia
num. 3. Franch. cod. numer. 3. Menoch. de præsumpt.
l. 1. præf. 9. num. 7. & de arb. cas. 270. à numero 3.
Malcard,

Mascard. *de prob. concl.* 1228. Farinac. *in pr. quest.* 36. numero 85. & *questione* 89. num. 52. Cumque hæc præsumptio, quæ est juris ac de jure, non admit- tat probationem in contrarium, Locat. *in judic. v. suspicio*, Simanch. *de cath. instit. titulo* 50. Pegna *p.1. ad questionem* 55. idèò neque in crimine hæresis contra hanc præsumptionem violentam, ob quam contumax damnatur, ut hæreticus, admittitur di- recta probatio, sed tantum indirecta, ut si damna- tus velit, probare testes contra se examinatos, vel indicia esse falsa, Farinac. *q.188. §.3. de hæres.* Soula *libro secundo aph. cap.19.* Caltropal. *dist. disp.8.p.15. §.5.* Carena *p.3. tit.3. numero* 12. Fermos. *p.2. alleg.9. n.83.* de qua & nos alibi.

Ad majorem autem hujus rei claritatem, aliqui sunt modò explicandi. Primo inquiri debet, quinam sit hæreticus exterior, quinam solum de hæresi suspectus. Cum enim hæresis sit crimen interius, quod consumatur in mente, quæ autem mentalia sunt nobis non innotescant nisi per exteriora signa sensi- bilia; solius enim Dei, & ipsius operantis est secre- ta cordium cognoscere; idèò hæreticus exterior per sensibilia signa significat, se credere, vel sentire id, quod est veræ fidei contrarium. Hic autem est, qui per voces, nutus, vel facta, significantia ad placi- tum, & ex humana institutione tanquam verba, se hæreticè sentire significat.

Nulla verò actio exterior, quatenus est signum merè naturale, significat interiorem hæresim intelle- ctus clarè, determinatè, immediatè, & certò saltem quantum est ex parte signorum, & significatio- nis. Et quanquam actus exteriores aliquando natu- raliter significant aliquod vitium voluntatis, ut voluntaria & privata occisio hominis naturaliter si- gnificat voluntatem injustam; & intellectum im- prudentem in judicando, attamen vitia ista vo- luntaria non sunt necessariò ex hæresi, sed ex alia causa esse possunt, etiam si sit desperatio, & odium Dei, ut patet in dæmonibus, in quibus non est in- fidelitas, & tamen est desperatio, ac Dei odium.

Est nihilominus una species actus voluntatis, quæ per se necessariò est ex infidelitate, scilicet actus in- terior idololatriæ, qui est actus interior voluntatis, terminatus ad objectum falsò, & contra fidem ju- dicatum, esse Deum. Sed nullus est actus interior qui, ut signum merè naturale, significet interiorem idololatriam, sed sacrificium, alique actus idolola- triæ exteriores, interiorem idololatriam significant determinatè ex usu, & institutione, ex qua habent ut interiorem cultum idolorum determinatè signifi- cent, & ex hoc formaliter sunt etiam exteriores actus infidelitatis.

Horum autem ratio est, quia cum interior hæresis consistat in interiori iudicio intellectus, falsò qui- dem, & contra fidem. Iudicium autem hoc, sicut & alia iudicia intellectus, consistat in interiori ver- bo mentis, quod est in genere signi; Verbum enim est species expressa repræsentativa objecti; idèò ex- terius iudicium mentis, quod est interior loquutio, connaturaliter significatur per exteriorem loquutio- nem, quæ ex signis ad placitum constat, & ex usu, ac institutione habet determinatam, & cla- ram significationem interioris loquutionis, ac con- ceptionis ipsius loquentis, quæ interior loquutio, quatenus est contra fidem non habet necessariam ac determinatam connexionem cum aliquo sensibili signo, aut actione exteriori, nisi in quantum ex insti- tutione, aut usu illo exteriora signa instituta sunt. Nullus enim datur exterior actus, qui ex sui na- tura, præcisa omni institutione, aut usu, per se sit ab infidelitate, & non possit esse in homine absque infidelitate.

Unus tamen est actus exterior, qui sit elicitus à fide, & hic est confessio fidei. Alii verò actus à fide, mediis aliis virtutibus imperantur, ut docet divinus Magister 2. 2. *questione tertia, articulo pri- mo, ad 1. & ad 3.* Sic ergo & unus est actus eli- citus infidelitatis, qui est exterior loquutio, directè ac per se opposita confessioni fidei. Et quamvis ex- terior loquutio contra fidem possit esse sine inte- riori infidelitate, hoc tamen non est per se, sed per accidens, & quatenus loquens mentiatur, unum sentiens interius, aliud exterius significans. Un- de nec præsumitur, neque præsumi debet recta fides in eo, qui exterius clarè ac determinatè in- fideliter, vel hæreticè loquitur, ad eumque perti- net probare interiorem rectam fidem, si exterius cla- rè ac determinatè infideliter loquitur. Exterior enim loquutio, quod ad se pertinet, clarè, determinatè, ac certò significat interiorem loquutionem, & idèò in foro exteriori habetur pro signo certo interioris assertionis. Quare per se loquendo talis hæreticè loquens, habetur tanquam formalis infidelis, aut hæreticus, si sit baptizatus.

Hæresis igitur exterior est exterior loquutio Christiani quæ est contra fidem, & quæ propterea per se ac directò est contra fidei confessionem. Non enim interest, an hæc loquutio fiat per voces, aut per nutus, aut per facta, dummodo nutus, & facta sint verba, sicut sacrificium ad mo- dum verbi, & tanquam verbum significat interio- rem idololatriam, ut docet idem D. Thom. 2. 2. *questione nonagesima quarta, articulo secundo*, & simul consignificat interiorem infidelitatem, sed facta hanc significationem non habent, nisi ex institutione, ac usu. Itaque exterior hæreticus est, qui scienter ac voluntariè, clarè ac deter- minatè loquitur contra fidem, vel asseren- do, quod fides negat; vel negando, quod fides asserit.

Atque hinc deducitur, quinam sit exterior sus- pectus de fide, & non possit dici hæreticus for- malis. Cum enim loquutio exterior non sit sem- per clara, sed interdum ambigua, & æquivo- ca, idcirco ex hac loquutione de se habente plu- res sensus, quorum aliquis non est hæreticus, sic loquens non habetur, ut hæreticus formalis, sed ut suspectus de hæresi.

Distinguuntur itidem facta. Nam alia sunt hæreti- calia formaliter, & hæc sunt, quæ tanquam verba & signa ad placitum significant clare ac determinate in- teriorem hæresim, ut dictum est, de sacrificio facto in cultum idoli, & hæc faciunt hæreticum formalem. Alia sunt hæreticalia, & hæc sunt quæ vel naturaliter, vel ex usu significant aliquem actum interiorem, qui non est per se necessariò ex hæresi, sed potest esse, im- mò sæpe est ex hæresi, vel sine illa non est, aut rationabilis est suspicio, quod non sit absque illa. Et per huiusmodi facta agens non redditur formaliter hæreticus, sed de hæresi suspectus. Sic igitur exterior hæresis suspicio est exterior loquutio, vel actio sapiens interiorem hæresim, illam tamen vel clare, vel determinate, vel certò non signifi- cans, sed illius aliquam suspensionem rationa- biliter ingerens, ac de hæresi suspectus est, qui tali loquutione, & actione operatur ex- trinsecus.

Deinde investigandum est diligentius, quinam dici debeat convictus in iudicio, vel de hæresi, tanquam de fide suspectus. Ille autem dicitur convictus in iudicio, quod sit hæreticus formalis, de quo per legitimam probationem plene probatum fuit, quod per aliquam loquutionem verbo, vel facto significantem per modum verbi asseruerit aliquid

aliquid fidei doctrinæ contrarium, & sic actum exterioris infidelitatis exercuit, confessioni fidei directè contrarium.

Neque obstat, quod hæc exterior assertio, confessioni fidei contraria possit esse cum interiori fide, ac proinde ex illa sola non constet de hæresi, atque adeò neque quod sic asserens sit hæreticus.

Nam id non probat, nisi quod hæresis exterior non est necessariò conjuncta hæresi interiori, quia exterius loquens potest mentiri, & aliter loqui, quàm sentit in mente, quod est per accidens. Cæterum assertio exterior clarè ac determinatè significaris exteriorem hæresim, certa est ex parte assertionis. Et sicut extrinsecus est loquutio opposita confessioni fidei, unde vel est actus hæresis, vel alterius infidelitatis, ita extrinsecus constituit infidelem, vel hæreticum formalem. Atque adeò Christianus de tali assertionem convictus, est convictus de exteriori hæresi. Tunc verò est convictus de sola suspitione, quando de dicto, vel facto non hæretico, sed hæreticali, est convictus.

Porrò convictus de exteriori hæresi, est simul convictus quodammodo de interiori hæresi, quæ in illo præsumitur. Et sic tam est hæreticus fictione juris convictus etiam de hæresi interiori. Quia cum illa non possit ab Ecclesia cognosci, nisi per exteriora signa, ubi dantur hæc signa certa, & in sui ratione indubitata, clara & determinata interioris hæresis, Ecclesia nequit illam non præsumere. Verùm ramen est, quod convictus de exteriori hæresi non potest dici convictus de interiori, nisi sit auditus. Quia potest esse quod ex aliqua causa propositionem hæreticam asseruerit simulando, vel mentiendo, retenta interius vera fide. At ubi auditus non probat simulationem, probando, quod ex timore, vel alia causa finxit, se hæreticum esse, falsitatem hæreticam asserendo, si persistat in negativa malæ intentionis ac fidei, & dicat, se semper credidisse fidei veritatem, quam verbis denegavit, non excusatur, sed habetur pro hæretico, negativo, & tanquam convictus etiam de interiori hæresi, & ut talis punitur. Quæ non procedunt in eo, qui solum est convictus, ut suspectus de fide. Quia cum factum, de quo est convictus, non interat necessariò malam fidem interiorem, sed solum suspitionem illius, hæc purgari potest per torturam. Et ex eadem ratione nec suspicio sufficit, ut quis habeatur, ut convictus de hæresi interiori, & quod sit hæreticus interior.

Considerari tamen debet, quod, etsi non possit aliquis dici verè convictus de interiori hæresi, nisi quatenus hoc fundatur in aliqua præsumptione; quia interior hæresis sensibus non cognoscitur, sed exterius nobis per verba significatur, quæ à loquente possunt etiam fictè, aut simulatè proferri. Ac ita, quod etiam si aliquis assertiones hæreticas protulisse sit convictus, idque ipse fateatur, dicatque amplius, se credidisse interius illas assertiones, attamen metaphysice loquendo id totum potest esse, & fictum & simulatum, sed moraliter non est tale. Quia esse tale, merito non præsumitur. Sicque de hæresi exteriori non constat, nec aliquis potest convinci, ut hæreticus, nisi ex aliqua præsumptione.

At nihilominus distinctio inter verè ac fictè fictione juris convictum de interiori hæresi, satis habet similitudinis, & stabilitatis. Nam dictum, vel factum hæreticum, aut hæreticale cadit sub sensibus, & de eo potest quis esse convictus ex rei quidem evidentia. Quare iste convictus de hæresi exteriori, si confiteatur interiorem hæresim

vel auditus non prober, se, non obstante mala extrinseca intentione, veram fidem conservasse, habetur tanquam verè convictus de hæresi. Fictè verò convictus fictione juris est ille, qui vel neque est convictus de aliquo dicto, vel facto hæretico, aut hæreticali, nisi quantum sufficit, ut citetur. Quia tamen citatus non compareret ad respondendum de fide, fingitur ex contumacia convictus etiam de hæresi, de qua in iudicio non erat, nisi suspectus. Hic autem fictione juris dicitur de hæresi convictus, quia jus præsumit, quod iste citatus ex conscientia hæresis, de qua est suspectus, & inquisitus, nolit comparere. Jus quippe canonicum in causa hæresis vult, quod ad condemnandum aliquem tanquam convictum de hæresi in pœnam ordinariam, sufficiat contumacia non comparendi in S. Officio, si ille alias est convictus de hæresi exteriori; sed si solum sit convictus de facto suspecto, non vult quod sufficiat contumacia non comparendi in termino citationis, sed ulterius requirit, quod ille ob contumaciam fuerit excommunicatus, quodque cum pertinacia perseveraverit in excommunicatione per annum, & tunc solum habeatur ut convictus de hæresi illa, de qua fuit suspectus, ac inquisitus.

Hinc hæreticus vel suspectus de hæresi, qui citatus non comparuit in termino citationis, unde excommunicatus inforruit per annum in excommunicatione, atque ut pertinax fuit damnatus, & traditus Curia seculari, fuitque sententia executioni demandata & ejus statua combusta, debet probare innocentiam suam, & legitimè excusare contumaciam & pertinaciam. Qua in re tria sunt distinguenda. Dictum, vel factum exterius contra fidem, ex quo fuit inquisitus. Præsumptio hæresis interioris, quæ oritur ex tali facto. Præsumptio hæresis, quæ vel confirmatur per contumaciam in non comparendo in termino, vel etiam nova oritur ex pertinacia inforrescentiæ in excommunicatione.

Quod ad primum, ille sic damnatus potest probare, dictum, vel factum sibi imputatum non esse verum probatione indirecta, probando vel negativam coarctatam, quod non fuerit tunc in loco illo, cum dicitur ibi deliquisse, vel probando eandem negativam quoad testes, ut advertit Carena p. 3. tit. 9. num. 10. & 11. Vel excipiendo contra testes, tam quoad dicta, quàm quod ad personas; vel probando, quod vixerit, tanquam catholicus, quodque haberit actus catholicos contrarios actibus sibi oppositis, sicque vel penitus tollere vim probationis contra se factæ, vel illam ita minuere, ut non sufficiat ad plenam facti probationem.

Quod verò ad secundum, potest indirectè probare, quod dictum, vel factum suum fuerit tale, ex quo, spectatis circumstantiis, vel nulla oritur interioris hæresis suspicio, ut quia dixit, ac fecit ex causa, tollente omnem suspensionem interioris hæresis, & sic quod ille vel fuit coactus mentiri, & aliter loqui, quàm ipse sentiret; Vel quod à se factum poterat fieri ex causa excludente hæresim, sicque factum fuerit, vel saltem post minuere illam suspensionem, probando dictum, vel factum fuisse talibus circumstantiis stipatum, ut ex eo non oriatur, nisi levis suspicio interioris hæresis. Nam & potest esse, quod dictum illud, vel factum ex natura sua, non ingerat nisi levem interioris hæresis suspensionem.

Quod tandem ad tertium, potest excusare suam contumaciam & pertinaciam probando impedimentum, ob quod non potuit antea comparere. Quod potest contingere probando impedimentum,

tam respectu non comparitionis in terminis citationis, quam intra annum, postquam fuit excommunicatus, vel probando hoc impedimentum, saltem quoad contumaciam, vel quoad infordeſcentiam.

Quæ quidem omnia consideranda sunt, ac distinguenda, tam respectu abjuratiſonis, quam respectu pœnæ ad quam fuit damnatus. Et quoad abjuratiſonem advertendum est, quod infordeſcentia de se non inducit, nisi levem suspiciſonem propriæ hæreſis, quod scilicet infordeſcens hæreticè ſentiat de excommunicatione, & clavibus Eccleſiæ; contumacia verò in non comparendo in termino citationis, non inducit suspiciſonem propriæ alicujus hæreſis; utraque tamen confirmat suspiciſonem illius hæreſis, quam inducit dictum, vel factum, propter quod huiusmodi contumax fuit inquisitus, ac ita, ut etiamſi hæc suspiciſio ex vi dicti, vel facti fuiſſet ſolum levis, ex contumacia tamen fit vehemens, & ex infordeſcentia fit violenta, ut notat Gloſ. in dict. capite. *Cum contumacia verſic. vehementem de hæret. in 6.*

Quod autem contumacia in non comparendo in termino citationis augeat suspiciſonem, & faciat, ut suspiciſio levis tranſeat in vehementem ait, *ex d.c. cum contumacia EymERIC. p. 2. quæſtione quinquageſima ſexta numero primo*, & dictam Gloſſam approbavit Carena *p. 2. titulo octavo, numero decimo nono*. Quod verò ad abjuratiſonem suspiciſio violenta reducit ad vehementem: nam, ut alibi diximus, amplius non ſolet in S. Officio dari abjuratio de violenta suspiciſione, ſed omnes abjurant vel de formali, vel de vehemente juxta praxim ſupremæ Inquiſitionis, de qua Farinac. *quæſt. 187. numero quinquageſimo primo*, & Soula *lib. 2. aph. capite 42. numero 8.*

Ex quibus aſſerimus, quod ſi iſte inquisitus de hæreſi contumax in non comparendo intra annum, postquam ob contumaciam fuit excommunicatus, vel compareat, vel capiatuſ poſt annum, & petat audiri, & audituſ nec probeſ innocentiam à delicto, ob quod fuit citatuſ, neque excuſet ſufficienter contumaciam, & infordeſcentiam, ſi non eſt damnatuſ, damnatur, ut hæreticuſ; ſi eſt damnatuſ, ſententia datur executioni, ut decernitur in dict. cap. *cum contumacia*, & docent communiter Doctores; ita quod ſi ſit hæreticuſ impœnitens, vel relapſuſ tradenduſ ſit Curiæ ſeculari, Farinac. *dict. quæſtione 185. numero 103*. Carena *dict. titulo octavo, numero 44*. Si verò pœniteat, abjurare debet de formali ſecunduſ Farinac. loco citato, ſed ſufficit, ſi abjuret de vehemente, ut ait Scacc. *dict. cap. 98. numero 30*. Primum eſt verum, ſi reuſ remaneat convictuſ vel confeſſuſ de hæreſi formali. Secundum procedit, ſi ſolum remaneat convictuſ, vel confeſſuſ de facto inducente ſolam ſuspiciſonem hæreſis, qui tamen ratione contumaciæ & infordeſcentiæ damnaſi debet, quoad pœnas, ut hæreticuſ. Quoniam verò in dict. cap. *cum contumacia*, non decernitur, quod iſte tradatur Curiæ ſeculari, etiamſi pœniteat; ſed ſolum quod damnetuſ, ut hæreticuſ, ideò ſi pœniteat & petat miſericordiam, non erit damnanduſ, niſi ut hæreticuſ pœnitens juxta ſuperius tradita.

Si verò probeſ innocentiam ſuam, & excuſet contumaciam & infordeſcentiam, abſolvenduſ eſt. Quia in judicio conſtat de illiuſ innocentia, quod non fuit verè contumax, & infordeſcens, Pegna *p. 3. dict. com. 49*. alique jam relati.

Si autem, non probata innocentia, reuſ excuſet tam contumaciam, quam infordeſcentiam, quia tam contumacia, quam infordeſcentia non adeſt, ceſſant illaruſ effectuſ, & cauſa redit ad ſimplicem

itatuſ ſuum; ideòque expedienduſ eſt juxta probata in proceſſu, nimirum ut hæreticuſ, ſi de hæreſi eſt convictuſ, vel confeſſuſ, vel ut de hæreſi ſuſpectuſ, vel vehementer, vel leviter.

Sed, ſi, non probata innocentia, excuſatur infordeſcentia, non verò contumacia, ceſſant effectuſ infordeſcentiæ, & ſic ceſſat ſuſpiciſio ſpecialiſ circa claveſ Eccleſiæ, ſimulque ceſſat obligatio damnan-di hunc reuſ, ut hæreticuſ. Ex ſola enim contumacia ſuſpectuſ de hæreſi non damnatuſ, ut hæreticuſ, ut patet ex dict. cap. *cum contumacia*. Ratione tamen contumaciæ poteſt graviuſ puniri, & haberi, ut convictuſ de facto hæreticali, de quo fuit accuſatuſ, ſed non poteſt haberi, ut convictuſ, vel confeſſuſ de interiori hæreſi, ut tamquam hæreticuſ damnetuſ, mitiuſ tamen non erit punienduſ, ſed ſecunduſ gravitatem delicti probati in proceſſu, ut etiam diximus. Non poteſt verò ſimpliciter excuſare contumaciam, non excuſata infordeſcentia. Quia licet fuerit impedituſ compareſ intra terminuſ citationis, ſi ceſſavit impedimentuſ, debebat compareſ intra annum poſt declaratam priorem contumaciam, & Judici obedire. Quod ſi non fecerit, fuit contumax.

At ſi, probata innocentia circa delictuſ, ob quod fuit citatuſ, non excuſatur contumacia & infordeſcentia, talem cogenduſ eſſe ad abjuranduſ de vehemente, prævia tortura, inquit Carena *p. 2. tituluſ 8. n. 40*. ubi tamen ſubdit, quod hæc ſuspiciſio ob infordeſcentiam aliquando poteſt eſſe leviſ. Verum conſideranduſ cenſeo, quod iſte duplici de cauſa eſt ſuſpectuſ de fide, ſive de duplici hæreſi. De hæreſi quidem, quam inducit factuſ, pro quo reuſ fuit citatuſ, & hæc in hoc caſu ceſſat; quia probata eſt innocentia, cum non adſit delictuſ, ſuper quo hæc ſuspiciſio fundari poſſit. Et de ſuspiciſione ſpecialiſ hæreſis circa claveſ Eccleſiæ, quam inducit infordeſcentia, quæ de ſe leviſ eſt, niſi ex circumſtantiis facta ſit vehemens. Quod verò ad pœnas, hic non poteſt damnaſi, ut hæreticuſ aliqua pœna corporali, quia inventuſ eſt innocenſ à delicto, & ſic ſolum ratione contumaciæ infordeſcentiæ poteſt condemnari pœna arbitraria.

Si demum probata ſit innocentia ſolum ſecunduſ quid, ita, quod non maneat probata hæreſiſ, probatuſ tamen factuſ hæreticale inducenſ hæreſiſ ſuſpiciſionem, tunc reuſ, prævia tortura, abjurare debet de vehemente, ut poſt Scacc. *dict. cap. 98. numero 28*; & Zanard. *tom. 1. cap. 5*. Carena *dict. tit. 8. numero 41*. Quod verò ad pœnam, puniſtuſ juxta qualitatem delicti, de quo manet convictuſ, vel confeſſuſ. Non enim poteſt puniri, ut hæreticuſ, cum ſolum de fide ſuſpectuſ appareat, cap. *accuſatuſ* §. *perro de hæret. in 6*. Zanchin. *de hæret. cap. 25*. ac Delbene *d. dub. 211. ſect. 3. numero 3*. & habenda etiam eſt ratio contumaciæ ac infordeſcentiæ.

Quinta regula ſit. Contumax, ſponte comparenſ poſt annum, immò poſtquam eſt condemnatuſ, audituſ etiam quoad bona, illaque recuperat, ſi ab hæreſi ſe purgat, vel impedimentuſ comparendi probat, Scacc. *lib. 5. de judic. dict. cap. 98. num. 34*. Farinac. *dict. quæſt. 185. num. 109*. qui reſtatuſ de praxi ſupremi Urbis Tribunaliſ, Scacc. loco citato, ubi quod hæreticuſ condemnatuſ in contumaciam, etiamſi poſt annum compareat, recuperat bona conſiſcata, etiamſi non docuerit de innocentia, Carena *ad quæſtionem ſextam*, Fulcodii *numero ſepſimo* §. *p. 2. titulo octavo, numero vigefimo quarto*, Fermof. *dict. allegat. 9. numero 91*. Vide Sanch. *libro ſecundo mor. cap. 20. numero 27*. Param. *de orig. Inquiſ. libro tertio, quæſt. 4. num. 47*. Ubi quod in Hiſpania huiuſmodi contumaceſ condemnati, ſi compareant, non audiuntur

audiuntur quoad bona. Et nihilominus quod isti audiantur quoad bona, si doceant de innocentia, & impedimento, ajunt Simanch. *de cath. instit. tit. 2. n. 20. & seq. Rub. de absent. num. 16. & 17. Pegna in 3. p. Schel. 69. ac Lopez ad Diaz cap. 116. num. 12.*

Sed quid de filiis, aut hæredibus, si contumax pater fuit damnatus, ejusque statua combusta, & postea mortem obiit, nunquid illius filii, vel hæredes possint, ac debeant audiri, petentes, ac intendentes patris defensionem?

Distinguendum esse censeo inter hæreticum confessum, live convictum legitimis probationibus, qui nec quidem tergiversationibus nequit delictum suum excusare, ut pote notorium, & inter damnatum ex suspicionibus; illum si appeller, vel recursum habeat, non debere audiri, assero; sed damnatus ex suspicionibus, appellans debet audiri, & etiam ejus hæredes.

Ubi autem quis ex suspitione hæresis citatus, fuit postea in contumaciam damnatus, ejusque statua combusta, sicut ipse, si vivens peteret audiri, deberet audiri, ita audiri debent, illo mortuo, ejus filii, vel hæredes, volentes probare illius innocentiam. Quia potuit esse, quod non fuerit verè contumax, sed ex impedimento non comparuerit. Et ideo non ita constat de contumacia, quod audiri non debeant, qui, reum non fuisse contumacem, probare intendunt. Præterea multum interest hæredum, ut appareat, damnatum non fuisse hæreticum verè, quia ex suspitione hæresis patris non privantur filii hæreditate, Locat. *v. filii n. 4. Repert. Inquis. eod. v. Zuchin. cap. 28. nu. 3. Farinac. q. 91. n. 38. Decian. lib. 5. cap. 4. n. 5.* Et quia contumax, ut dictum est, non ex hoc est verè hæreticus, neque damnatur, ut talis, sed est hæreticus violenter præsumptus, ideoque ejus hæredes in hoc habent causam, ut, si possint, ostendant, illum non fuisse verè hæreticum, sed præsumptum, ad quod sufficit, quod ostendant, illum non fuisse contumacem, si aliunde non constet, illum fuisse verè hæreticum impœnitentem, vel relapsum.

Confirmatur. Nam in S. Officio sententiæ non transeunt in judicatum, ut declaravit B. Pius V. *in sua constit. Inter multiplices, & tradunt Farinac. quest. 197. num. 28. Scacc. de re judic. glos. 14. cap. 7. num. 162. Carena p. 3. tit. 11. §. 5. Diana p. 4. tr. 8. resol. 10. & nos suo loco.* Quod verum esse, asserunt, non modò in absolutoriis, sed etiam in condemnatoriis, ut si superveniat probatio innocentiae, tollatur condemnatio, Castropal. *tr. 4. disp. 8. pun. 11. num. 10.* Et tandem quia contumaces condemnati audiantur, etiam quoad bona, si compareant. Unde provenit, ut ajunt Simanch. *de cath. instit. tit. 2. num. 10. & tit. 14. in fine, Pegna p. 3. com. 49. concl. 3. Char. de execut. sent. contra contum. cap. 1. numer. 278. Scacc. de judic. lib. 1. cap. 28. num. 25.* quod, quando statua parentum comburuntur, eo, quod vocati non comparuerint, ut se defenderent ab hæresi, de qua delati fuerunt, tunc filios eorum non incurere pœnas, quas ceteroquin incurerent, si illorum patres verè in persona essent combusti, & sic videtur, ut possint filii patris in statua combusti, recuperare bona. Extantque apud Fernos. *d. alleg. 9. an. 63.* exempla similium causarum, in quibus reclamantibus hæredibus, etiam aliquando post septuaginta annos in Tribunali Inquisitionis Hispanæ causæ istæ recognitæ fuerunt, & ad favorem prius damnatorum decretæ.

Quæ autem dicta sunt de contumacibus, sponte comparuentibus, comprobantur etiam de captis, tamen conjecturæ magis urgeant contra caprum, ut Scaccia *d. cap. 98. num. 33.* advertit Carena p. 2. Tom. II.

tit. 8. numer. 46. Et si audiuntur hæredes, videtur, quod audiendi sint etiam ipsi damnati, licet capti. Bona vero publicantur in pœnam delicti. Unde si hujusmodi capti audiuntur ad probandam innocentiam à delicto, si hanc probant, videtur, quod etiam recuperent bona.

Denique adverti debet, Inquisitores inferiores non debere, inconconsulta S. Congregatione Universalis Inquisitionis, procedere ad damnandum aliquem in contumaciam ad hoc, ut tradatur brachio seculari, cum pœna ista gravissima sit, præcipue si causa instruat contra solum suspectum de fide. Sed raro potest adesse necessitas, sic procedendi, cum hujusmodi delinquentes in omni diœcesi capi possint per Quæsitores fidei, vel remitti ad illum Inquisitorem, in cujus districtu deliquerunt, vel ibi puniri, cap. *ut commissi de heret. in 6.* Fertur tamen quod S. Officium non solet procedere contra reos in contumaciam ad pœnam ordinariam, nisi sint hæresiarchæ. Sed hoc est arbitrium Sacro Tribunali.

CONSULTATIO CLXVII.

De judicio, ac pœnis sortilegi, hæretici, aliorumque delinquentium contra fidem, ubi quæ in hæreticorum judiciis perpendenda, deque cautionibus contra hæreticos, aliisque hujusmodi.

Quoniam qui dolo, hostili animo, ac pertinaci ausu fidem catholicam turbant, & populum commovent, deportatione digni sunt, ut Valentinianus ait, Theodosius, & Arcadius *lib. 3. C. de iis, qui sup. relig. cont. l. 16. tit. 4. Cod. Theodos.* Et qui dereligionem contendunt, ut seditionis autores, pacisque Ecclesiæ turbatæ Majestatis capite ac sanguine sunt supplicia laturi ut prædicti Cæsares scribunt *in l. 1. eod. tit.* seque gravius peccatum hæresi adducitur, *can. quid in omnibus 32. quest. 7. can. quid autem 24. quest. 4.* quodque crimen publicum est, cap. *in nonnullis de judic.* Idcirco inter reos Majestatis divinæ primum hæretici ponuntur, auth. Gazaros *C. d. heret. cap. vergentis eod. tit. in 6.* ibi divinam offendere Majestatem.

Porrò in tractatione hac nomen hæretici latè, ac proprie ponitur. Latè hæreticus dicitur omnis, qui in fide dubitat *cap. 1. de heret.* vel dubiose est, scilicet qui firmiter & constanter non credit quæ catholice & orthodoxæ fidei sunt, quando scilicet in tali dubitatione habet firmitatem animi, & pertinaciam, propter quam perseverat in illa dubitatione, non aliter, ut notat Jo. Andr. *ad d. cap. 1. de heret.* quem alii sequuntur, sicque intelligenda verba Gratiani, Valentiniani, & Theodosii Cæsarium *in l. 2. §. fin. C. de heret.* Item & ille propriè, qui fidem amplexus christianam, postea aliter sentit, quàm eadem catholica Ecclesia, & errorem pertinaciter defendit. Itaq; apposita singula in finitione, concurrere debent ad hæreticum distinguendum.

Primum qui hujusmodi dicitur, fidem professus esse debet & nomen suum Christi cultui dedisse. Sic enim D. Joannes ait *epist. 1. cap. 2. Quod ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Si enim ex nobis fuissent, utique nobiscum permanissent.* Dum enim divina purgatur area, seipsos separant superbe ab Ecclesiæ simplicitate, ut Capharnaitæ, alique Domini discipuli D. Joannes in Evangelium ab autore vitæ, & à vera vita præsentis, & ab Apostolis, & D. Paulo ejus discipuli Phigillus, Hermogenes, Philotus, & Hymeneus, ut ait Tertullianus *de præscr. har.* Hæretici, & sectatores dicuntur, quod communem dimiserint

sententiam Ecclesiæ universalis proprio judicio condemnati: sic enim scribit D. Paulus ad Titum cap. 3. *Hæreticum hominem post unam, & secundam correctionem devota, sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus.*

Quamobrem Judæi, hæretici non sunt, qui fidem Christianam non sunt professi, ut non mirum si illi ferantur inter Catholicos, reiciantur autem hæretici. Permiseruntque jura pontificia, & civilia interdum Judæis, antiquas habere synagogas, etsi novas ædificare inhibuerint cap. *Judæi, cap. 3. de Judæis.* Neque invitos baptizandos, ac fidem nostram suscipere cogendos, vel rebus suis spoliandos Judæos quod placuit cap. *sicut Judæi q. de hæret.* Nemo enim eorum, qui fidem nunquam acceperunt, ad eam suscipiendam, vel servandam cogendus est *can. ad fidem 23. quest. 5. can. de Judæis d. 45.* Voluntarios, & spontaneos Deus exigit discipulos. Accedit etiam, ut qui coguntur vi, dum primum offertur occasio, sacra misteria contaminent, ac dedecorent, sicut Vrspergensis Abbas in *chron. in Leone 3. Ilauro Imperatore* tradit, Judæos, & Montanos hæreticos vi christianismum suscipere coactos ab Imperatore, chrismatis unctionem iterum abuisse, & fidem contaminasse circa annum 719. Et Ratisbonenses Judæi inviti baptizati tandem Imperatoris permissione ad Judaismum relapsi sunt, teste Krantio lib. 5. cap. 14. circa annum 1086.

Eadem ratione inter hæreticos non sunt annumerandi gentiles, sive idololatæ, neque ii fidem amplecti coguntur. Veruntamen utrique sæpe pulsi à societate Christianorum, cum nollent fieri Christiani, & ritus ac cultus illorum publice proscriptus. Refert Eutropius lib. 6. in *Justiniano*, Judæos, & Samaritanos caput contra Imperatorem erigentes Julianum quendam regem constituisse, & victos mox à Justiniano passim trucidatos circa annum Domini 536. Eutropius quoque narrat lib. 17. anno septimo Phocæ Judæos in Christianos sævientes oppressos, quod accidit circa annum Domini 611. Hispania circa annum 1493. teste Sabellico, centum viginti millia Judæorum ejecti sunt, ut antea, teste Polydoro Virgilio cap. 17. *hist. Anglic.* circa annum 1295. publico edicto Anglia ejecti sunt. Refertur à Suetonio in Claudio de Judæis his verbis: *Claudius Cesar Judæos, impulsore Christo tumultuantes assidue Roma expulit. Druidarum religionem, dira apud Gallos immunitatis & tantum civibus sub Augusto interdictam, penitus abolevit.* Sifibutius Rex Gothorum in Hispania regnum capiens anno Domini 595. Judæos, qui his temporibus Hispaniam incolebant, compulsi metu suppliciorum ad Christi fidem recipiendam, Franc. Taraph. de *Regib. Hispania in Sisebutio.*

Retenti autem alicubi non approbandæ superstitionis, aut impietatis causa, sed in majorem fidem nostræ christianæ legis, ut usque in finem seculi appareat cunctis regionibus; quæ ad lucem Evangelii ex paganismo quotidie accedunt, & accessuræ sunt, Judæos fuisse primum dilectum Dei populum, eique ab initio mundi fidem, & cognitionem veri Dei datam & Messiam, quem venientem respuerunt, & morti ingratiissimi homines tradiderunt, unde tamen redemptum est genus humanum à servitute dæmonis, & morte æterna pretio sanguinis Domini nostri Jesu Christi, qui verè Messias fuit verus Dei filius secundum divinitatem Patri consubstantialis, & assumptione carnis verus Virginis Mariæ filius, verus quoque homo. Superfunt itaque ejus testes Judæi, ne conficta putent Ethnici, quæ vere

extiterunt, & impii testantur aliquando, ut reliquæ Israelis sub finem seculi ad sanam mentem revocandi. At de his, alii que hujusmodi nos etiam alibi fufius.

De Gentilibus porro, quos paganos vulgus olim vocabat l. *ne Donatista C. de iis, qui cont. relig.* statutum, ut aboleretur eorum superstirio, & sacrificiorum infamia l. 2. & 4. & 6. *ac seq. C. de pagan.* imminente alioquin gladio. Verum propria autoritate Christianis veritum in paganos irruere, bonaque eorum diripere. l. *Christianis eod. tit.*

Sicut & de Agarenis in Concilio Viennensi in Clem. 1. de Judæis Principibus Christianis mandatum, ne permittant inter sibi subditos professionem nominis Mahumetici, & peregrinationes, quas faciebant Mahumetici ad sepulchrum Mahumetis. Prohibitum etiam ad eos arma, annonam, equos, ferrum, vel alias merces deferre, vel mittere, indicta poena iis, qui fecissent, infamiae, excommunicationis, servitutis, & ut intestabiles sint Clem. 5. in *extravag. 1. de Judæis.* Caterum neque dicemus Agarenos inter hæreticos, sed tantum illos, qui initiatu misterii fidei nostræ in fide errant. Ita Valentinianus, Theodosius, & Honorius l. *hæreticorum, C. de iis, qui contr. de fid. l. 2. eod. tit. C. Justin. Hæreticorum*, inquit, *vocabulo continentur, & latius adversus eos sanctionibus debent succumbere qui, vel argumento à judicio catholica religionis, & tramite detecti fuerint deviare.*

Annumeramus quodammodo inter hæreticos, desertores fidei, qui apostatæ à fide sunt l. 2. *C. de apost. dicuntur prævaricatores fidei in can. 24. non potest. 2. quest. 7.* Qui vel ex fide ad ritus Judæorum transferunt, & isti habentur etiam inter hæreticos in *cap. contra Christianos 13. de hæret.* Vel sanctum Baptisma hæretica superstitione profanarunt, sic loquitur l. 3. *C. de apost. & l. fin. C. eod. & cap. 4. de apost. stat.* Vel in paganismum desciverunt, ut Julianus Imperator *can. 94. Julianus 11. quest. 3.* ejus generis apostasie censentur, qui futilibus ethnicorum credunt observationibus, auguriis, Kalendis, sortilegiis, somniis, *can. non observetis 16. can. non licet 26. quest. 7.* Qui negat etiam Christum, ponitur inter hæreticos *Apostolorum 61. declaratur in can. existimant 11. quest. 1.* nisi suppliciis victus, ore quidem neget, corde vero credat, prout explicatur in *can. potest fieri dist. 1. can. non solum 1. quest. 3.* quamvis mortaliter peccent, Calderin. *conf. 4. de hæret.* solent tamen hujusmodi reconciliari Ecclesiæ per Episcopum, *Clar. lib. 5. sent. 5. hæresis num. 3.* Vide *can. Glos. fin. ad can. existimant 84.* juncto textu *11. qu. 3. can. Apostol. 61.* Qui per sortilegarum consilia, injuriam Sacramento baptismatis faciunt, se rebaptizantes salutatis causa, *cap. 4. de apostat.* Sunt & quædam alia sortilegia, & divinationes, quæ etiam continent hæresim manifestam, quare & cognitionis Inquisitorum hæreticæ pravitate censentur, *cap. accusantur 5. sanè de hæret. in 6.* ubi Glossa notat, hujusmodi divinationes, & sortilegia, quæ idololatriam continent, veluti circa aras idolorum nefarias preces fundere, sacrificia eis offerre, dæmones consulere, & eorum responsa recipere, *can. hi, qui 26. quest. 2. can. igitur 29. quest. 4.* sociare sibi ad sortes exercendas hæreticos, vel sortilegia exercere cum abutu corporis & sanguinis dominici, vel ideo puerum rebaptizare. Idem puto si aliis Sacramentis ad idem quis abutatur.

Conveniunt cum infidelibus; quia, ut illi nunquam fuerunt, sic hæretici membra Ecclesiæ esse desinunt. Justinianus §. 1. v. hæreticos autem censentur.

novel. 109. tit. de privi. dot. heret. mul. non prest. l. C. sum. Trinit. hereticos dicimus omnes, qui non sunt membrum Sanctæ Dei catholice, & Apostolica. Valentinianus & Martianus Cæsares hereticos dicunt in l. quicumque C. de heret. l. 2. C. de sum. Trinit. qui non credunt, quæ in Synodis Nicena, Constantinopolitana, Ephesina, Chalcedonenſi decreta sunt, quæve credebant Athanasius, Theophilus, & Cyrillus Episcopi Alexandrinæ Civitatis. Et qui aliter scripturam intelligit Scripturam, quàm sensus Spiritus Sancti flagitet, can. heresi 24. quest. 3. can. quamvis 4. 38. falsas, novasque sequitur, ac defendit in fide opinioniones can. hereticus 24. quest. 3. Qui aliter de articulis fidei credit, quàm statuit Romana Ecclesia, can. hec est fides, & can. quoniam 24. q. 1. cuius fides annuntiatur in universo mundo ad Rom. cap. 1. quive de sacramentis Ecclesiæ male sentit cap. ad abolendam de heret.

Dicitur ultimo in finitione, errorem pertinaciter defendentem, esse hereticum. Non enim qui errat, sed qui errorem pertinaciter defendit, hereticus est, can. qui in Ecclesia, & can. dixit 24. quest. 3. Clem. 1. §. porro de sum. Trin. Sic pertinacia, non error in his, quæ fidei sunt, hereticum facit, inquit D. Augustinus lib. 18. de civit. cap. 51. & ep. 162. Cæsares obstinatioſis animi dementiam, dicunt heresim lib. 2. C. de sum. Trinit. Claudianus quoque Mamercus, Episcopus Viennensis lib. 1. de stat. anima c. 1. Illud, inquit, multo maximum periculosum est crimen, quod catholica sanitate opiniones inimicas sulte concipiunt, vanè proferunt, superbe adstruunt, cum temeritate scribunt, cum intentione defendunt. Et quoniam humanitus per imprudentiam lapsi sunt, eligunt audacia culpam pervicaci obstinatione defendere ne videantur potuisse peccare.

Tria igitur concurrant oportet in heresi perfecta, antequam quis puniatur, ut hereticus. Primum, quod falsum dogma tueatur, & ita erret in articulis fidei, & contra Ecclesiæ decreta, cap. ad abolendam de heret. Secundum quod scienter erret, & ita perversæ sit voluntatis. Tertium quod pertinaciter defendat, nec sit corrigi paratus. Nam qui paratus est corrigi non est dicendus hereticus, ut docet D. Augustinus lib. 18. de civit. cap. 5. & can. 31. qui in Ecclesia, can. schisma 34. & can. 14. hac est fides 24. quest. 1. cap. damnamus v. pertinaciter de sum. Trinit. Neque potest de heresi puniri secundum Iasonem ad rubr. C. de sum. Trinit. Sufficiuntque hæc duo, nempe error in intellectu, qui est hærescos principium, & pertinacia, quæ in voluntate est, quæ est hæreseos complementum. Hæreticos autem gravi scelere implicari apud Deum, nisi resipiscant, damnationemque sibi quaſiſſe satis notum est, cap. firmiter de heret. Indicant & illorum synonyma, quibus ad eos, prodendos, ac notandos usæ sunt sacræ Scripturæ. Vocant namque eos organa diaboli, vasa iræ ad Rom. 8. fures & latrones Ioan. 10. quia verbum Dei furantur, & adulterant, ut ait Origenes in epist. ad Rom. lib. 2. cap. 2. lupi rapaces Matth. 7. antichristi Ioan. ep. 1. cap. 2. pseudopropheta Ioan. d. epist. 1. cap. 4. seductores Ioan. d. ep. 1. cap. 1. pseudoapostoli 2. ad Corinth. 11. Vide Rainaudum in erotem. de malis ac bonis libris part. 1. erot. 9. ubi à num. 141. exhibet spicula S. Scripturæ ac Sanctorum Patrum in hæreticos, & alphabetum bestialitatis hæreticæ ex Patrum symbolis, de quibus nos etiam alibi.

Quia plures aberrandi viæ, una autem solum veritatis assequendæ, plures & errorum, & hæresium species sunt, quas enumerare ad præsens institutum non pertinet, cum eas plerique in unum conje-

rint, & explicaverint, veluti can. quidam autem heretici 24. quest. 3. cap. 3. de heret. in Clem. anth. Gazaros C. eod. Theodosius, & Valentinianus Cæsar in l. hereticorum 56. de iis, qui sup. relig. contend. lib. 16. C. Theodos. tit. 4. Alii in l. Arriani 5. de heret. lib. 1. Cod. Iustin. Ex professo de diversis hereticorum dogmatibus tractant Augustinus, Philastrius Brixienſis lib. de omnibus ab exordio creaturarum erroribus, Epiphanius de hæresibus, Bernardus de Lutembergo lib. qui inscribitur, Catalogus hereticorum omnium, Prateolus, Fevardentius, alijque non pauci. Evangelicorum verò sectæ, & opiniones fidei, legibusque ecclesiasticis repugnantes à Lutheri temporibus ad hunc fere diem, ducentæ & septuaginta, & amplius numerantur, & quantum quæque audendo, fingendo, mentiendo, blasphemando Christum, & Ecclesiam persequendo, valeat, describuntur à Stanislao Rescio de atheismis Evangelicorum cap. 9. Quem Lutherum præceptorem suum Virtembergenses philauton, philonicum, eristicum, hyperbolicum somniatorem, & id genus vocitant. Erasmus Orestes infaniorum, odio lymphatum, philautia temulentum appellat. Bucerus imperiosæ & acerbæ dicacitatis accusat. Tigurini pertinacem, insolentem, maligno spiritu plenum affirmant. Calvinus ait, inconsiderato, & minus excusabili zelo laborasse, ei, ac reliquis Lutheristis tribuit, quod nec Dei, nec Angelorum iudicium curent, diabolica superbia, canina improbitate, cæca temulentia laborent. Cyclopes præterea, Gigantes, latratores phreneticos appellat. Hæc sunt Evangelicorum Magistrorum, & Ministrorum de Evangelicis Magistris ac Ministris mutua iudicia, & testimonia, quorum specimen alibi exhibeo.

Circa autem hæreses evellendas triplex est cura adhibenda. Prima reductionis hereticorum in ovile. Altera ad iudicia pertinet, ac pœnas. Tertia cautionem habet, ne novæ hæreses reviviscant, ut ait Conradus Brunus lib. 3. de heres. cap. 2. Prior cura, ut si fieri possit, resipiscant, & suum agnoscant errorem, & ejurent. Gremium enim nemini claudit Ecclesia, & gaudium est in cœlo ob unum peccatorem ad pœnitentiam redeuntem. Luc. cap. 15. & quos pœnitet cum omni mansuetudine recipiendi sunt, ut etiam leges civiles docent in hac proposita hereticorum redeuntium ad fidem hypothesi, l. fin. §. nos enim C. de sum. Trinit. l. licet crimina 31. C. de iis, qui sup. relig. cont. Et Theodosius, & Valentinianus in l. Manichæos 53. C. eod. per conversionem eorum viginti dierum condonarunt inducias, intra quos ad communionis redirent impune unitatem. Neque neganda reconciliatio iis, qui tempore necessitatis implorant, can. his, qui tempore. 26. quest. 6. Dicit enim Dei spiritus per Ezechielem prophetam cap. 18. cum conversus ingemuerit, tunc salvus erit. Et ad pœnitentiam Deus peccatores expectat can. diaconi d. 93. nec eam unquam spernit, quamvis quis ad summum malorum pervenerit cap. talis §. ecce de pœnit. d. 3. statuit & septima Synodus act. 1. cap. 15. si quis presbyter eum, qui à peccato revertitur, non recipit, sed reuicit, deponitor. Et D. Dionysius Areopagita acerrime arguit Demophilum in epistola ad eum scripta, quod pœnitentem ad genua ejus provolutum calce rejecisset. In quem errorem contra fidei catholicæ decreta incidit Novatus, qui lapsos noluit ad pœnitentiam recipere. Vide Euseb. Emisſen. lib. 6. Cyprianum in can. convenientibus 1. q. 7.

Verum modus adhibitus est, can. saluberrimum, can. convenientibus, can. quoties, can. si qui voluerint 1. quest. septima. can. Ego Berengarius de consecratione secunda can. his, qui tem-

pore 26. *quest. 6.* quo recipiantur redeunt ad fidem hæretici, ut scripto negent hæresim, & profiteantur libello fidem catholicam publice porrecto, & in Concilio *can. si quis Episcopus 1. quest. 7. can. de eo d. 50.* autoritate Episcopi interveniente *can. fin. 26. q. 6.* qui imponit pœnitentiam, & in gremium Ecclesiæ recipit, absolvitque.

Quod si sponte hæretici noluerint resipiscere, cogendos esse ad fidem, quam omiserint, recipiendam placuit, & per rerum suarum subtractionem *can. post me, & can. quo iure d. 3. can. ipsa pietas 23. quest. 4. & can. qui peccat ibid. & corporalem animadversionem, can. nimium, can. displicet, & seq. 23. quest. 4. can. 1. 2. 3. 23. quest. 5.* sunt enim hi ex numero eorum, quos Deus per vias, & sepes iussit compelli in Regnum Dei intrare *Luc. 14.* Sic D. Augustinus *epist. 48. & 50.* non tantum mansuetudine, sed & severitate reducendos putat. Nec aliena debet videri severitas ab officio pastoralis, si ut salvas conservet animas Deo, flagellis ad ovile redire invitas cogat errantes, paratus ulcisci omnem inobedientiam, ut ait D. Paulus *2. ad Corinth. 10.* Ab illius enim manu exquirendæ sunt oves, quæ perierint, à Deo *Ezech. cap. 34.* Neque autem verbis *Eccles. 33.* solis emendabitur servus durus. Si enim intellexerit, non obediet, ideo baculo non parcendum. *Qui diligit filium suum, assidue ei flagella, Eccl. 30. Tu percutis quidem illum virga, Proverb. 23. sed animam ejus liberat à morte.* Et multa flagella peccatoris *Psal. 31.* Mala voluntas suæ permittendæ non est libertati, dum obviam iri potuit. Nec volenti se occidere, vel furioso gladius suus, quantum velit, restituendus *l. bona fides ff. de pos.* Quemadmodum parvi facit medicus phrenetici voluntatem, & hydropici, ut eos à morbo liberet. Beneficium quippe impertit medicus phrenetico, illum ligando, & pater filium indisciplinatum castigando, etsi inviti faciant *can. ipsa pietas 23. quest. 4. can. non omnis, & seq. 5.*

Neque existimandum est, jam sibi in errore placentes, armis fidentes, posse à veritatis ratione simplici, ac verbis de sententia dejici, injuriis, & calumniis taxandi peritos humiles exaudire. Proinde Deus in conversione D. Pauli non sermonibus priusquam prosterneret, & cæcum eum redderet, usus est, *Act. cap. 9.* Neque auditur perire volens *l. non tantum ff. de appel.* Itaque exemplo Agar verberatæ à Domina Sara *Genes. 16.* cogi debent hæretici redire ad dominam, & veram matrem Ecclesiam, ut etiam eodem exemplo firmat D. Augustinus in *Joan. can. quando ult. 23. q. 4.*

Neque ad rem facere mihi videntur argumenta, quibus quidam hæretici & disciplinæ Ecclesiasticæ fræna laxarunt, & impunitate concessa incendio fere inextinguibili, Germaniam, Poloniam, Gallias utraque depopulati sunt, non esse ad fidem hæreticos cogendos, quæ & refert Brunus *lib. 3. de heret. cap. 3.* quæ ego luculentius solvam consultatione peculiari.

Mansuetudine verò, ac indulgentia vitæ interdum hæretici tolerantur, dum expectantur, ut resipiscant. Dehinc quibusdam veluti duris stimulis, ac pœnis levioribus admonentur. Postremo si pertinaces perseverent, tolluntur. In hoc autem judicio consideranda in universum tria: res, persona, actio. In re dogma, quod defenditur ab hæretico assertum, & crimen. In persona venit dispicienda persona rei, & persona Judicis, num is, qui deliquit, Episcopus sit, de quo non judicat Inquisitor, sed monet summum Pontificem *cap. Inquisitores de heret. in 6.* an verò alius sit, qui sui est fori. In actione qualitas assertionis, vel criminis, & modus, quo hæresis palam facta est, electio, assertio, favor hæreticis impen-

receptatio, defensio, prædicatio, aliaque hujusmodi, cum tumultu, armis aut sine his coierint hæretici. Quod materiam dat huic judicio, est dogma, num catholica doctrina sit, in quo perpenderit Judex, an ea fuerit legitimis Conciliis Ecclesiasticis damnata, vel à sede Apostolica, ut tunc hæreticam judicet; an nova, ut tunc ejus decisionem ad eandem Sedem, vel Concilia referat *can. quoties 24. q. 1.* In persona quoque rei consideratur, num Ecclesiastica persona, & cujus ordinis, an verò laicus ob exauthorationem. Nam hæreticum prope est laico prædicare, quod officio ecclesiastico nihilominus adhæret videtur *cap. Cum ex inuncto, & cap. si quis in uno corpore de heret.*

Hæreticorum autem quod pertinet ad pœnam duæ species potissimum considerantur. Una eorum, qui suspecti, vel accusati de hæresi, hæresim abjurant. Alia eorum, qui gravius puniuntur, qui relapsi appellantur post abjuramentum in aliam hæresim incidentes. Quod explicat *cap. accusatus in princip. & §. 1. de heret. in 6.* Et hoc verum si quis antea generaliter abjuraverit hæresim, alioquin enim si specialiter aliquam speciem abjuraverit, & in aliam postea lapsus fuerit, non dicitur relapsus, ut ibi notat Glossa ad verbum *simpliciter.* Et tamen consuetudo ut suspectus de uno articulo, cogatur generaliter omnem hæresim abjurare, ut alibi diximus. Quia hæreses habent caudas alligatas, *cap. excommunicamus 1. & 2. de heret.* Vel post abjuramentum hæreticos receptantes, visitantes, sociantes, vel eis faventes *d. cap. accusatus §. ille quoque etiam sine adoratione, ut loquebantur hæretici.* Sic sequitur *d. §. ille quoque.* De adoratione hæreticorum; modus adorationis erat more hæreticorum, dum qui volebant in eorum numerum transire, genibus flexis coram hæresiarcha petebant hæreticari, & is hæresiarcha annuens imponebat capitibus manum, vel volumen Evangelii. Sic enim factum fuisse temporibus hæreticorum Albigensium didici ex Inquisitionibus, illius temporis.

Eorum crimen, ac illis viventibus, & post mortem in judicium venit. Sic post mortem in illos inquiritur, reprobandur, & excommunicantur *in can. fin. 24. q. 2.* bonaque eorum post mortem publicantur *d. cap. accusatus §. in eo verò de heret. l. Manich. 4. §. in mortem C. de heret. Armenopolus lib. 6.* Procheirus X I. quemadmodum in crimine læsæ majestatis Principis accidit, in quo & in mortuos inquiritur, *l. fin. C. ad leg. Jul. majest.* Gravius autem est divinam, quam humanam offendere majestatem, *auth. Gazaros C. de heret.* Neque quicquam viventibus hæreticis, & ad Ecclesiam Dei non redeuntibus proficiunt ad obtinendum regnum cælorum, bona opera, immo ne pro Christo quidem pati *can. fin. de pœnit. d. 1. can. solet de de consecr. d. 4. cap. 2. de heret. can. Vide quantum bonum 1. q. 1.*

Pœna multiplex, de qua plene tractant præf. Cæcerii *de heret. nu. 132.* & Simanich. *cod. tit. Etenim excommunicantur, & anathematizantur cap. ad abolendam 9. cap. excommunicamus 13. & cap. pen. de heret.* Loco excommunicationis jure civili per seculares potestates ab urbibus, & provinciis expelluntur, & illis congregationes, & conventiones interdiciuntur *l. 2. §. 1. & fin. C. de sum. trinit. & fid. cath. l. 3. C. de heret. & Novel. 37. de Eccles. constit. in Africa, l. Arriani, l. Manichæos, C. de heret.* Et ad suum redeunt errorem proscribuntur, & in exilium perpetuum relegantur *in §. sed et si qui Novell. 144. de Samarit.* Et quia excommunicati sunt hæretici, qui eos non evitat sciens, excommunicatione quoque percellitur, *capit. excommunicamus paragrapho credentes de heret. can. qui excommunicaverit 11. quest. 3. capit. quod in dubiis de sentent. excommunicationis*

prohibitum etiam jure civili, ne hæreticis ad conveniendum locus detur, cautumque de locis illorum confiscandis, ac destruendis & puniendis illis, qui loca præbuerint l. 2. §. fin. C. de sum. Trinit. l. cuncti. 3. C. de heret. l. omnia 5. C. de pagan. & sacrif. eor. §. nulla Novel. 43. & §. at si orthodoxus Novel. 31. & Novel. 132.

Societas, & communio cum iis vetita, ut proxime diximus, & can. omnis, qui recedit 24. & can. 26. quæ dignior domus 24. q. 1. can. clericus, can. cum quibus 24. q. 3. can. nullus eorum, can. si quis infidelis, & can. sæpe malorum 18. q. 1. Scribit & D. Joannes ep. 2. cap. 1. si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite recipere eum in domum, nec ei dixeritis ave. Qui enim dixerit & ei ave communicat ejus operibus. Quod & ipse Apostolus facto suo firmavit. Dum enim in balneo reperisset Cherintum hæreticum, subito recessit. Idipsum & ejus discipulus Policarpus in persona Macedonis hæretici observavit. Vide Irenæum lib. 3. cap. 1. Eusebium lib. 4. cap. 14. Docuit & D. Matth. cap. 19. si non audiverit Ecclesiam, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus. Juber & D. Paulus vitari hæreticos ad Titum cap. 3. v. 20. ad Roman. cap. 6. v. 17. & ad Timotheum cap. 2. v. 17. & cap. 3. v. 5. & 2. ad Thessal. cap. 3. v. 14. D. Matth. cap. 7. v. 15. l. Deo nobis 42. §. his ita dispositis C. de Episc. & Cler.

Consilia eorum, & congregationis illicita concilia habita, can. Clericus 24. q. 3.

Prohibetur advocatis, notariis patrocinari, vel adesse hæreticis, & eorum fautoribus sub pœna infamiae cap. si adversus 11. de heret. videlicet si constaret, clientem esse hæreticum, non autem si advocatus vellet ostendere, eum talem non esse. Nam tunc deberet Inquisitor dare facultatem advocandi pro eo, Clar. lib. 5. §. hæresis num. 9.

Non sunt vocandi hæretici ad consilia, & officia publica, can. cum quibus 24. q. 3. cap. excommunicamus §. credentes de heret. cap. 2. §. hæretici eod. tit. in 6. Ideo nec ad officia publica vocandi, vel admittendi l. probatorias 9. C. de divers. offic. l. Archigerontes 5. l. nemo, l. jubemus C. de Episc. aud. l. fin. C. de postul. In Laetii Cherubini Bullario referuntur transcriptæ constitutiones de pœnis hæreticorum, inter ceteras est Gregorii IX. per quam hæretici privantur cum infamia testimonii jure, actionibus legitimis, advocacione, sepultura, beneficiis, & filii quoque eorum, & prohibetur, ne illis dentur officia, aut beneficia. Idem statutum in Constitutione 2. Innocentii III. incip. Iis, in constit. Innocentii IV. incip. Extirpanda, & in constit. Cum adversus, in Constit. Honorii IV. Exhibita nobis, in constit. Pauli IV. Cum ex Apostolatus, & Gregorii XIII. Constit. 68. in Ecclesiis.

Reprobantur sacrificia hæreticorum, can. odi, & can. didicimus §. sacrificia 24. q. 1. Quia ita ministrare non possunt, ut quod gerant ratum habeatur secundum explicationem can. sic populus 61. & seq. usque ad 74. l. 1. q. 1. Sacramenta tamen Ecclesiæ in forma Ecclesiastica, ab Ordinariis tradita, bona sunt, quia non humana, sed divina sunt 13. qu. 4. Attamen Catholici non debent scienter ab hæreticis Sacramenta recipere, etiam in necessitate, can. si quem forte, can. si quis, & can. cepit Ermenegildus 24. q. 1.

Denegatur illis actio cap. fin. cap. excommunicamus §. credentes de heret.

Acta illorum rescinduntur cap. 1. de schism. Prælati tamen schismatici, vel hæretici effectus, non amittit characterem. Vide can. Novatianus 7. q. 1. D. Thomam. 2. 2. q. 29. Quamvis hæretici non habeant salutem in se, nec potestatem in alios, can. quicumque, & can. ubi 24. q. 1. nec excommunicare, aut condemnare possunt catholicum can. ait cum duobus seqq. 24. q. 1. Possunt autem hæreticum, can. minamur ead. 24. q. 1.

Tom. I L

Damnatisque eorum libris, & eorum sententiæ damnatæ censentur, cap. fraternitatis de heret. can. nullus anathematizatorum 3. q. 4. can. canones d. 16. can. in. primis §. Montanus d. 15. lib. damnato §. nec vero, l. quicumque §. nulli C. de heret. l. 2. §. 2. C. de sum. trinit. §. sit itaq. Novel. 42. de depositione Anthymii Severi. Quare hujusmodi libri, & alii improbatæ lectionis sunt comburendi publice ante oculos Episcoporum l. Mathematicos C. de Episcop. aud. ut factum Actor. capit. 19. v. 18. & memorat Livius lib. 29. statutum olim de libris novæ Religionis Romæ, de quo late in peculiari Consultatione.

Credentes, receptatores, defensores, fautores hæreticorum excommunicati, si satisfacere intra annum neglexerint, ex tunc ipso jure sunt infames, d. cap. excommunicamus d. §. credentes de heret. & similes pœnæ etiam reperiuntur contra hæreticos in extravaganti Gregorii IX. incip. Excommunicamus, & in l. Friderici incip. Catharos, & in litteris Apostolicis post Directorium Inquisitorum. Excommunicati enim notoriè infames sunt, can. infames 6. q. 1. Hæreticos autem esse excommunicatos ante docuimus, ac mox fusius docebimus.

Nec ad eligendum aliquos, neque ad testimonium neque ad accusandum admittuntur d. cap. excommunicamus §. credentes, can. definivimus 4. q. 1. Distinguit autem Iustinianus Novel. 45. ut non liberentur curiali fortuna Jude & c. §. fin. num inter orthodoxos testimonium perhibendum sit, ut tunc hæretici non possint testimonium præbere, an autem inter catholicum & hæreticum sit lis, & tunc possit pro catholico contra hæreticum dicere, non autem pro hæretico contra catholicum. Aut sit quæstio inter hæreticos, pro illis testari. Relatum & idipsum in can. si hæreticus 2. q. 7. ubi Glossa videnda. Idem in l. quoniam nulli Judices C. de heret. Ubi tamen excipiuntur Manichæi, Barbatæ, Pagani, Samaritæ, Montani, quibus ob reatum omnis legitimus actus, & omnino testimonium interdicitur. Hæreticum etiam non posse accusare catholicum dictum in can. pagani 2. q. 7.

Sunt intestabiles, nec testandi habent facultatem, d. §. credentes. Sic in Novel. 145. Iustiniani §. 1. inhibitur illi hæreticis testari, vel legare, & negotiatio cum illis prohibita cap. sicut de heret. Item in l. Manichæos §. præterea C. de heret. emendi, vendendi, donandi, & contrahendi. De hæresi Manichæorum convicto adimitur potestas, improbantur & ibidem testamenta, & codicilli eorumdem. Intestabiles vocari possunt hæretici, indigni omni fide, & consortio hominum, & omnium actuum, qui ex fide hominum geruntur, detestabiles, execrandi, ut notat Porphirio ad Satyr. 3. lib. 2. serm. & apud Nonnium Marcellum intestatus, qui sine testamento perit, & is, cujus verbis fides non habetur. Et in d. §. credentes, intestabiles, ut hic explicantur, qui nec testantur, neque ex testamento capere possunt, ut in l. cum lege ff. de testam. explicat latius Ulpianus in l. 15. cui ff. fin. eod. tit. juncta l. lex Cornelia §. si quis librum de iniur. & l. ob carmen ff. de testib.

Nec testandi habent facultatem, id est sunt incapaces ultimarum voluntatum, nec ulli succedere possunt, nec possunt institui cap. si quis Episcopus, & cap. in alios de heret. De Manichæis hoc idem jure civili expresse cautum l. Manichæis C. de heret. & de aliis in l. Arriani §. si quis ipsos eod. tit. & Novell. 144. §. 1. lib. 3. C. de apostat. Hæretici ita non succedunt ab intestato etiam parentibus, Orthodoxi autem succedunt, etiam parentibus hæreticis, l. cognovimus C. de heret. §. enim vero cum seqq. Novell. 115. & §. hac autem communia Nov. 118. & in §. 1. Novell. 144. Sed & qui hæreticis testamento successiones relinquunt, etiam post mortem anathemate puniuntur, de cap. si quis Episcopus de heret.

Z 3

Nec

Nec ad hereditatis successionem accedunt, ut dictum, & habetur eo §. *credentes*, & cap. *excommunicamus de heret.*

Nec in Judicium convenire, illi autem conveniri possunt, d. §. *credentes*.

Judicis heretici sententia non valet, nec causa ad audientiam ejus deferri debent, quemadmodum de excommunicato Judice explicat Panormit. ad cap. *post Cessionem de prob.* Glossa cum textu in cap. *ad probandum de sent.* & re judic. ad v. *innodatus*, si modo sit verè probatus hereticus, alioquin, si pro Catholico haberetur, acta tenent, argumento l. *Barbarius ff. de Offic. Prator. l. 1. C. de testam. cap. Infamis §. tria 3. q. 7.* Publici autem excommunicati acta procul dubio non erunt valida d. cap. *ad probandum*, & cap. *exceptione de except.* ubi de hoc.

Heretico advocato adimitur patrocinandi licentia d. §. *credentes*, & l. *fin. C. de postul. ac l. nemo C. de Episcop. aud.*

Tabellio authenticam facere nequit scripturam & instrumenta, autore damnato, damnantur, eodem §. *credentes*.

Clericus ab omni officio, ac beneficio deponendus, d. §. *credentes* neque debent aliquid Ecclesie possidere, qui præter Ecclesie Catholice communionem nomen sibi Christiani in vanum usurpant, can. *quo jure §. legantur decisione 8. Alberic. in rep. rubr. heret. §. de questione*, tradit, hereticum privati ipso jure beneficiis, quod firmat pluribus Diaz. in *pr. Or cap. 106.* & Nicol. de Mil. in *repert. v. hereti.* quorum dicta intelligenda sunt de heretico convicto, & condemnato secundum ea, quæ tradit Franch. ad cap. *ut commissi de heret. in 6.* expressè privatio beneficiorum, & inhabilitas inducitur ex hæresi, non solum in hereticis, sed etiam in filiis eorum, & fautoribus in cap. 2. §. *heretici*, & §. *ad hac de heret. in 6.*

Non exhibentur Sacramenta hereticis à Clericis d. §. *credentes v. sanè Clerici, can. ne quisquam 24. q. 2. cap. excommunicamus de heret.* Sic & excommunicatio excludit hominem à Sacramentis Ecclesie c. *Engeltrudam 3. q. 4.* nisi pœniteat, cap. *super eo de her.*

Heretici non sunt tradendi Ecclesiastica sepultura d. §. *credentes*, facit can. *Ecclesiam 27. & seq. de Consecrat. d. 1.* Non sunt sepeliendi heretici sepultura ecclesiastica in cœmeterio consecrato, nisi absolvantur, quia, cum quibus vivis non communicamus, non debemus communicare mortuis cap. *ex parte in fine*, & cap. *sacris de sepult. can. 1. & 2. 24. q. 1.* Et si defacto hereticus fuerit sepultus in cœmeterio debet exhumari, d. cap. *sacris*, & pollutum cœmeterium reconciliari, cap. *consulnisti de consecrat. Eccles. vel altar.* Si tamen Schismatici aliquos tempore Schismatis, alioquin bonos, sepelierint, non sunt ideo exhumandi, capit. 2. *de Sacram. non iter.* Nec tamen habemus rationem ejus quod legitur in Nomocanone cap. 12. tit. 2. hereticos, ut cæteros legitimo modo sepeliendos, ex Martiani Cæsaris lege. Nam etsi humanitatis prætextum, & fucum fecerit, tamen aliena est à Sanctionibus Ecclesiasticis, & sic Nomocanonis verba non admittuntur, nisi ibi addas negativam, quod plures faciendum putant, & ego probo.

Oblationes, & Eleemosynæ ab illis factæ ab Ecclesia rejiciuntur, d. §. *credentes*, sic de raptorum oblationibus, qui excommunicati sunt, rescriptum cap. 1. 2. & 3. *de rapt. in cap. 3. de usur.* sunt & alii plures casus, in quibus Ecclesia reiicit Oblationes Offerentium, quos notat Glossa in can. *oblationes 2. ad v. dona d. 90. & can. miror 17. q. 4.*

Privilegiati heretici privilegia amittunt d. §. *credentes*, & cap. *decrev. de heret. in 6. leg. 1. eod. heret. No. vel. 109. & 45.*

Non habent liberos in potestate cap. 2. §. *fin. de heret. in 6.*

Bona eorum confiscantur, nec filiis eorum, etiam Orthodoxis reservantur, cap. *vergentis de heret.* ubi rationes afferuntur exemplo maximè criminis læsæ majestatis humanæ, in quo hoc servatur, & liquet ex can. *quero §. verum*, & can. *si quis cum mulieribus 6. quest. 1. l. quisquis C. ad leg. Int. majest. anth. de heret. l. 1. Eod. de Apost.* Quod & suasit enormitas criminis, cum alioquin in confiscationibus ob alia crimina habeatur ratio liberorum damnatorum eod. tit. cod. cap. *fili de heret. in 6.*

Confiscatio autem bonorum heretici laici jure Pontificio Fisco. Principis temporalis adjudicatur, Clerici verò Ecclesie, à qua hereticus stipendia perceperit cap. *excommunicamus*, §. *damnati de heret.* Felinus tamen ad cap. *irrefragabili §. ceterum nu. 5. de Offic. Ordin. ait*, talem constitutionem sublatam fuisse per quasdam Extravagantes Pontificias, statuentes bona confiscata hereticorum dividi debere æquis portionibus inter Romanam Ecclesiam, Episcopum, & Inquisitorem. Verum neque id hodiè servatur in praxi etiam in Hispania, sed tantum bona applicantur Fisco regio, ut tradit Covar. lib. 2. var. cap. 9. num. 2. in Gallia illud ipsum observatur. Solebant tamen Inquisitores Tholosani quasdam adjudicare Capellæ Inquisitionis, vel Episcopi ex bonis damnati, idque ut essent in promptu pecuniæ, ex quibus negotia fidei expediri possent. In Ducatu Mediolanensi dividi inter fiscum ducalem, Episcopum, & Inquisitorem ex consuetudine, tradit Clar. lib. 5. §. *hæresis num. 13.*

Aliæ tamen sunt sententiæ interpretum in adjudicatione bonorum confiscatorum Hereticorum Episcopo, & Ecclesie, ubi habuerunt Clerici heretici stipendia, quas vide apud Diaz. in *prax. cri. 6. capit. 106.* Alexander IV. *constit. 22. in Bullario Collecto à Cherubino*, statuit bona hereticorum, credentium, & fautorum confiscata, & vendita, eorumque pretium ad opus Romanæ Ecclesie conservari, de quo & sancivit Innocentius IV. *constit. 3. incip. Teneatur in eod. Bullario.*

Porro in persecutione, vel vindicta hereticorum non ad res, sed ad salutem eorum respiciendum est. Quare sunt compellendi, & cogendi ad fidem, quam reliquerant, recipiendam can. *nimirum*, & seqq. 23. q. 4. per rerum temporalium spoliationem can. *quo jure d. 8. can. qui peccat, & can. ipsa pietas 23. quest. 4.* & per corporalem punitionem can. *displicet*, & seq. 23. quest. 4. can. 1. 2. & 3. 32. q. 5. Divina autem providentia hereticos diverſi erroris plures esse permittit can. *fin. 2. quest. 3.* ex D. Augustino contra *Manich. lib. 1. cap. 1.* Ut dum instant Nobis, vel interrogant quæ nescimus, sic vel excutiamus pigritiam, & divinas Scripturas noscere cupiamus. Propterea & Apostolus ait 1. ad *Corinth. cap. 11.* Oportet hæreses esse, ut probati manifesti fiant inter vos, videretur beneficium Dei, dum permittit manifestos esse hereticos: Nam Ecclesia ab hostibus occultis, ab hypocritis majorem cladem accipit, quàm ab aliis.

Mali enim, & pessimi dicuntur Christiani hypocritæ, qui & vulgo politici dicuntur, nec frigidi, nec calidi in fide, sed tepidi sunt & hi hypocritæ, qui propter gloriam humanam vel ut fallant aliquos, velint haberi, ac videri boni, ut ait D. Gregorius 3. *moral. Gloss. ad cap. 5. D. Matth.* quos reprehendit Dominus Matth. 23. & Iob cap. 13. Græcis hypocrita est alienæ personæ & actionis simulator, histrio, ludio, ut ait Lucianus lib. *de Saltatione*, non simulare insaniam, sed insanire. Similes hypocritas sepulchris dealbatis dixit Deus, quæ hominibus foris

apparent speciosa, intus autem sint plena ossibus mortuorum Matth. cap. 23. & D. Gregorius 34. Moral. cap. 9. & 10. in cap. 41. Job similes esse ait hypocritas rebus deauratis, quod est relatum in can. citius 44. de penit. d. 2. sunt hypocritæ falsi fratres, de quibus D. Paulus conqueritur, ab Spiritu sancto alieni, & separati, quemadmodum hæretici, can. de illis 24. q. 3. Et malum quidem est, cadere à proposito fidei, sed pejus est simulare propositum, can. certe ego sum 12. q. 1. Hypocrita namque dicitur Isaia cap. 9. nu. 17. Verum Deus permittit regnare hypocritam propter peccata populi Iob 30. 34. v. 30. 3. Reg. v. 24. Plus longè nocet falsus Catholicus, quàm si verus appareat hæreticus, D. Bernardus super Cantic.

At quid? flosculos tantum pœnarum contra hæreticos decerpisti, atque delibavi. Cum verò sit campus in quo exultare possit oratio, cur eam in tantas angustias compellimus? Liceat igitur in eo vagari liberè, nullum enim nobis leges tùm divinæ, cùm humanæ ampliorem campum dederunt, in quo excurrere pœnæ, ac enormitas criminis hæresis cognosci possint.

Sortilegi, hæreticalia sortilegia committentes, quæ manifestè hæresim sapiunt, tanquam hæretici sunt puniendi. Ita statuitur in Extravag. Ioannis XXII. relata ab Eymerico in direct. p. 2. quæst. 43. Ii autem sunt, qui fœdus, sive pactum ineunt cum Dæmone, vel illi sacrificia immolant, vel cultum latriæ, aut dulciæ tribuunt, vel quovis modo adorant, vel annulum, aut speculum, aut phialam, aut aliam quamcumque rem ad dæmones alligandos confidunt, aut retinent, & ab ipso Dæmone responsa petunt, pro adimplendis eorum pravis desideriis, vel auxilia postulant. Hi enim puniendi sunt omnibus, & singulis pœnis, quibus hæretici puniuntur, excepta bonorum publicatione, ut expressè habetur in citata Extravaganti, & tradunt Zanchin. de hæret. c. 22. nu. 18. ibiq; Campeg. litt. C. v. Inquisitor. Eymeric. loc. cit. Delrius lib. 5. magic. sect. 16.

Similiter ut hæretici puniuntur Malefici, & Sagæ, sive Lamia, etiam si damnum aliquod alicui non intulerint, sed tantum fateantur fuisse in conventu cum dæmone, nocturnas ejus congregationes frequentasse, aliaque prava crimina exercuisse, quæ ibi fieri solent, ut per Binsfeldium in com. ad l. nemo C. de malefic. & mathem. quæst. 1. concl. 1. & Farinac. de hæres. quæst. 181. num. 4.

Hæreticorum pœnis etiam subduntur Sortilegi, divinatores, incantatores, idololatræ, magi arioli, atuspices, alique quos enumerat Zanchin. d. cap. 22. num. 1. & 2. qui exquirunt, vel petunt à dæmone notitiam futurorum, quæ naturaliter sciri non possunt, & quæ à mero ac libero hominis arbitrio pendent, vel sunt secreta cordis, vel solum à divina pendent voluntate, vel sunt futura contingentia, quæ nullam habent certam & determinatam causam, nec à dæmone præsciri possunt, neque ab illo fieri, ut petere mortui resurrectionem, vel se transformari in aliam speciem, ac similia, ut notant Anan. in rubr. de hæret. n. 8. Locat. in judic. v. Apostata numer. 5. & 6. Simanch. de cath. instit. tit. 21. num. 4. & 5. ac tit. 63. rub. de superst. num. 10. & tit. 62. de Sortil. n. 1. & 2. Zanchin. eod. cap. 22. n. 24. ac ibi Campegius.

Tanquam hæretici quoque puniuntur Sortilegi abutentes Eucharistiæ Sacramento, ut statuit Adrianus VI. in sua extravag. edita anno 1513. incip. Dudum relata à Pegna, vel surripientes hostiam, vel unam aut plures particulas consecratas ex constitutione Innocentii XI. de qua aliàs.

Item rebaptizantes pueros, vel baptizantes hominis cadaver, vel imagines intensatas, vel aliquod

irrationale animal. Immiscentes in sortilegiis sacrum Chrisma, vel oleum sanctum, credentes in eis esse potestatem explendi suos pravos affectus, ut per Doctores communiter apud Farinac. d. quæst. 181. §. 1.

Pœnæ autem spirituales, temporales, & corporales à jure contra hæreticos impositæ sunt hujusmodi. Primò pœna spiritualis est excommunicationis sententia, ut statuitur in cap. cum Christus, cap. sicut ait, capit. quicumque, cap. ad abolendam, cap. excommunicamus 1. de hæret. in 6. cap. novit de sent. excom. & can. Achatius 24. quæst. 1. ex Bulla Cœnæ can. 1. est reservata.

Immo excommunicatio in hæreticos lata videtur esse antiquissima omnium excommunicationum, quæ jure canonico sunt constitutæ, ut insinuat in can. Achatius, & can. audivimus 24. quæst. 1. Et ex quo in Ecclesia Concilia celebrari cœperunt ad extirpandas hæreses, introductus est mos hæreticos excommunicandi, quæ pœnâ à Sacramentis arcebantur, & communibus Ecclesiæ suffragiis, & officiis privabantur, repellebanturque ab omnifidelium, ac priorum hominum consortio. Olim tamen non erat hæc excommunicatio Romano Pontifici reservata, attamen per eas Pontificias Constitutiones, quæ quotannis in die Cœnæ Domini publico & solemni more in Romana Curia promulgantur, cœpit Summo Pontifici reservari, & notat Cajet. in sum. v. excommunicatio. 1. Sanchez in decal. lib. 2. cap. 3. num. 2. Navar. cap. 27. nu. 52. & conf. 1. d. constit. nu. 41. q. 4.

Sunt verò, qui existimant jure divino hæreticum esse omninò in rebus divinis evitandum, hoc est, excommunicationem in hæreticos constitutam, esse juris divini. Probant ex historia S. Ermenegildi Martyris, quam scripsit D. Gregorius lib. 3. decal. cap. 31. & refertur in can. capit. 24. quæst. 1. qui cum esset à patre Rege Hispaniæ Arriano detrusus in carcerem ob fidem Catholicam, noluit percipere in Paschate Eucharistiam, sibi ministratam ab Episcopo Arriano ad eum missa à Patre ejus rei gratia, & propterea jussu Patris est occisus, quem tanquam verum Christi Martyrem colit, ac veneratur Ecclesia. Secundò, quia etiam instante mortis tempore nemini licet, ut habetur can. Arrianos 1. q. 1. & docet D. Thomas p. 3. q. 82. art. 7. ad 2. sacramenta ab hæreticis ministrata suscipere, nisi baptisma, quod est ad salutem simpliciter necessarium, & ideo quisque jure potest, dum imminet mortis periculum, à quolibet recipere, etiam Judæo, vel pagano. Sic sentit Latomus in assert. determinationis datæ contra Lutherum ab Academia Lovaniensi. Sic etiam Echius in Enchir. locor. com. contra Lutherum, & tenent Almain. in 4. sent. d. 18. Gabr. ibid. q. 3. art. 3. dub. 4. Alph. de Cast. de just. hæret. punit. lib. 2. capit. 18. Decian. d. lib. 5. cap. 41. num. 1. Pegna ad Eymer. com. 12. vers. nec putandum. Ducuntur etiam ex D. Paulo ad Tit. cap. 3. ibi = hæreticum hominem post primam, vel secundam correctionem devota. ex Jo. cap. 1. Venientes ad vos sine hac doctrina nolite recipere, nec dixeritis ei ave.

Alii negant hæreticum jure divino esse vitandum, sed tantum canonico, quo solo jure est vinculo excommunicationis obstrictus, quæ sententia longe probabilior, ac verior mihi apparet, ut alibi tom. 1. probavi.

Et licet omnes conveniant, quod quantum ad facultatem excommunicandi in genere sit in Ecclesia de jure divino, quod tamen ad excommunicationes speciales, etiam in casu hæresis, sunt de

jure Ecclesiastico positivo, ut censent Sot. in 4. dist. 22. q. 1. art. 1. Abb. in cap. cum desideres nu. 3. de Sent. excom. Azor. lib. 8. cap. 10. q. 2. Subdens hanc esse communem Theologorum sententiam, Sayr. de censur. lib. 1. cap. 4. num. 8. Sanch. in decal. lib. 1. cap. 9. num. 2. Suar. eod. argum. disp. 2. sect. 1. assert. 1. ubi testatur de communi, ac Duard. in Bulla Cœna lib. 2. q. 18. Nam censura non dicitur instituta, nisi quando est præscriptus modus particularis pœnæ, sive privationis, quia tunc dicitur in formam redacta. At iste modus est præscriptus ab Ecclesia virtute facultatis, sibi à Christo traditæ d. cap. cum Christus Atque adeò debet dici de jure Ecclesiastico, non autem divino, non obstante, quod prima causa sit facultas concessa de jure divino.

Non obstant, quæ in contrarium adduximus. Non enim rectè arguitur, Apostoli nos docent hæreticorum consuetudinem esse vitandam, ergo excommunicatio, propter hæresim contracta, est de jure divino. Siquidem non omnia, quæ Apostoli nos docuerunt, important præceptum, à Christo datum, sed plura tradiderunt tanquam Ecclesiæ Doctores, ut colligitur ex can. sicut Apostoli 11. q. 3. Neque rectè consequitur, non licet nobis, accipere sacramenta ab hæretico. Ergo hæreticus est excommunicatus jure divino. Quia neque licet accipere illa ab Excommunicato, can. sanctis quippè, & d. can. sicut Apostoli, Turrecr. in can. superveniente concl. 3. 1. q. 1. Et tamen evitatio Excommunicati, tam in divinis, quam in humanis actibus, non est de jure divino, sed Ecclesiastico, ut, præ cæteris, docet Suar. de censur. disp. 15. ass. 4. & Ricciul. de jur. person. lib. 4. cap. 42. contra Covarruviam, malè distinguentem in cap. alma mater p. 1. §. 1. num. 2. Undè deducitur, posse Ecclesiam, si ita expediret, concedere, ut sui fideles Sacramenta ab excommunicato suscipere possint, nec non & cæteros effectus hujus excommunicationis adimere, & pro sua voluntate & prudentia adimere, Alter. de censur. lib. 1. disp. 3. cap. 2. Vide Suarez p. 3. tom. 3. q. 65. ar. 4. & de censur. disp. 18. sect. 1. conclus. 5.

Illam incurritur ipso jure, sive hæresis occulta sit, dummodo sit exterior, sive manifesta, eo enim ipso, quod hæreticus talis est, jurisdictioni, ac potestati Ecclesiæ subjicitur. Quoniam non est per se occulta, qualis est hæresis mentalis interna, sed ex accidenti tantum, nempe quia desunt testes, quibus probari potest, Titium hæresim protulisse, Ostien. in d. cap. cum Christus in princ. ibique Zabarel. num. 2. Innoc. in d. cap. sicut ait v. defensoris, Goffred. in sum. tit. de heret. num. 2. Boich. in d. cap. ad abolendam nu. 20. Anchar. in d. cap. excommunicamus num. 3. Simanch. de cath. instit. tit. 29. nu. 1. & seqq. Zanchin. de heret. cap. 17. num. 1. Eymer. in direct. p. 3. q. 122. num. 1. ibique Pegna com. 71. Gomez de delict. cap. 2. num. 1. Decian. tract. crim. lib. 1. cap. 41. num. 2. & Cantera qq. crim. rubr. de heret. cap. 1. num. 7. Secus verò, si sit merè mentalis clem. 1. §. pen. ubi Gloss. v. ipso jure, ibique Card. de heret. Gloss. in clem. 1. §. fin. de usur. & in can. 1. 24. q. 2. Afflict. in consil. In consuetilem in 4. not. cum aliis à Deciano deductis lib. 5. cap. 41. num. 2. & notant Pegna p. 3. com. 71. Farin. de heret. q. 192. num. 4. & seqq. & Sanctarell. eod. tit. cap. 3. dub. 1. num. 5. Nam de pœnis. d. 1. can. cogitationis dicitur: cogitationis nemo pœnam meretur, aut patitur, cap. sicut tuis, & cap. tua nos de Simon. traditur, Ecclesiam de occultis non judicare, sed tantum de manifestis can. consulisti 2. q. 5. Occulta & incognita illi soli relinquuntur, qui solus novit corda hominum. Idem colligitur ex can. erubescant d. 32. ex can. ult. 32. q. 2. & ratio id manifestè ac certò concludit. Nam actus mentis interni solum Deo patent,

nec Ecclesia potest de eis judicium ferre, cum sint hominibus naturâ suâ penitus ignota. Quidquid dixerit Archid. in cap. cum quis de sent. excom. in 6. Felin. in cap. ult. de heret. alique plures; Torque hæreticus excommunicationes contrahit, quot hæreses, ut post alios probat Ugol. de cens. p. 2. §. 4. num. 11. & Farin. de heret. quest. 192.

Ab hac excommunicatione in foro judiciali tantum possunt Episcopi & Inquisitores hæreticos pœnitentes, absolvere, & Ecclesiæ reconciliare, & hæc absolutio prodest etiam in foro interiori. Ita probat textus in cap. ut Officium sub initio de heret. in 6. ibique Jo: Andr. num. 1. Gemin. num. 2. Franch. num. 2. Gloss. in cap. excommunicamus 1. v. Apostolica de heret. ubi Ostien. num. 24. Anan. num. 4. Felin. num. 3. Cardin. num. 6. Squillac. de fid. cath. cap. 27. num. 3. Eymer. p. 2. q. 92. Zanchin. de heret. cap. 24. Simanch. de cath. instit. tit. 3. num. 1. quibus adstipulatur Farinac. de heret. q. 192. §. 4. nu. 52. Genuen. in prax. cap. 67. num. 10. Gratian. tom. 3. discept. 414. n. 24. Sanctarell. de heret. cap. 5. n. ... Et nos sæpè alibi. Licet contrarium, quod hæc absolutio in foro judiciali nunc impendi nequeat, ni à sede Apostolica, censetur Zech. in sum. p. 1. tit. de fid. rubr. de heret. cap. 11. num. 18. ea tantum ratione suffultus, quod per bullam Cœnæ à tempore Pii V. absolutio ab hæresi est solum sedi Apostolicæ reservata, ac proinde sit inferioribus ablata. Quia quod superiori reservatur, censetur inferioribus interdictum cap. ut debitis de appell.

At, hoc non obstante, recedendum non est à priori opinione, quæ, ut vides, est juri consona, & à Doctoribus communiter recepta. Nec refert, quod ex Bulla Cœnæ sit hodie reservata facultas absolvendi soli sedi Apostolicæ. Quia Bulla loquitur de facultate absolvendi in foro interiori, ut post alios tradit Farinac. d. q. 192. num. 52. quæ qualitas manifestè demonstrat, Pontifices facultatem absolvendi in foro judiciali reliquisse dispositioni juris communis. Tum quia procedit derogando, quo casu dispositio accipitur stricte; ita ut, tantum censeatur derogatum, quantum in verbis est comprehensum, cap. cum dilectus de consuet. l. commodissime, & utrobique Doctores ff. de lib. & posth.

Tum etiam quia privilegium absolvendi in foro judiciali est insertum in corpore juris, nempe in d. cap. ut Officium, cui propterea per subsequentem Bullam, loquentem generaliter, non censetur derogatum. Immo lex generalis recipit limitationem ab ea l. 3. ubi Gloss. cod. de silent. Gloss. in cap. ut circa §. 1. v. corporali de elect. lib. 6. Salicet. in l. apud hostes nu. 9. C. de legit. hered. Dec. in cap. 1. num. 9. de rescript. & Neviz. conf. 1. num. 3.

Et tum quia, cum ex dispositione juris permittatur Episcopis, & Inquisitoribus, ut valeant in foro exteriori hæreticos pœnitentes recipere, illosque Ecclesiæ reconciliare, ut in d. cap. ut Officium, per necessarium antecedens debet eis censeris permissum, ut possint impartiri absolutionem ab excommunicatione, sine qua non potest Ecclesiæ reconciliari, argum. cap. fin. de cler. excom. Ministr. & L. Orat. ff. de sponsal. ac proinde mirum videri non debet, si summi Pontifices per Bullam Cœnæ coarctarunt revocationem ad facultatem absolvendi in foro conscientie. Quia considerant quod si tolleretur facultas Episcopis, & Inquisitoribus, absolvendi simpliciter, & sic etiam in foro judiciali, remaneret quodammodo otiosa in eis facultas recipiendi hæreticos pœnitentes, ac redeunt.

An rem facultas concessa Episcopis à Conc. Tridentino cap. 6. sess. 24. de reformat. adhuc dubitaret, an verò sit sublata non immerito dubitatur. Quod

Quod autem non sit sublata, sed adhuc manere, censent Navar. in man. cap. cap. 27. num. 260. & cas. 11. q. 1. de Privil. Eman. Sa. v. Episcopus num. 37. Angiel. in flor. p. 1. tit. de confess. q. 41. art. 5. diffic. 6. Vega tom. 2. sum. cap. 125. cas. 11. Guttier. can. quest. lib. 1. cap. 13. Cordub. in sum. q. 8. pun. 1. Anton. Gomez. in Bullam. Cruciatam claus. 10. num. 44. Henric. in sum. lib. 6. cap. 14. num. 7. Ledesm. in sum. p. 2. tr. 1. cap. 6. post 10. concl. diffic. 7. Bannes 2. 2. q. 11. art. 4. ab. 1. ibique Arag. art. 3.

Movetur primò, quia in Bulla Cœnæ non fit expressa mentio Concilii Tridentini, quod quidem est necessarium, ut censetur illi derogatum. Quia constitutioni, sive decreto Conciliari propter ejus gravitatem non intelligitur derogatum, nisi de eo fiat mentio specialis, cap. ex parte de Capel. Monach. ubi & Gloss. v. nulla mentio, cap. nonnulli ubi etiam Gloss. fecerunt mentionem de rescript. ac Felin. nu. 7. Bald. in l. humanum not. 7. cod. de legib. Dec. in rubr. de constit. num. 7. in 2. lect. Prob. ad Monach. cap. cum in tua num. 23. & seqq. de consuet. Rip. in cap. 1. num. 8. de Judic. Rota apud Cæsarem de Grass. dec. 3. num. 12. de rescript. & apud Veral. dec. 268. nu. 3. p. 1. & apud Mohedan. dec. 7. locati, ac plenè in Valentina decimatum 9. Decembris 1602. coram Pegna.

Deindè quia mens Pontificum in Bulla Cœnæ magis videtur esse, ut velint tollere indulta, Personis particularibus concessa, quorum vigore poterant absolvi à casibus comprehensis in Bulla Cœnæ. Concilium verò non concedit indulta particularibus, sed potestatem Episcopis absolvendi, ut satis declarant verba illa = *liceat Episcopis* = quæ tribuunt facultatem activam absolvendi, non autem indulgentiam, ut possint absolvi.

Præterea, quia si diceremus Episcopis esse ablata facultatem absolvendi, id ipsum cogeremur dicere de Inquisitoribus, qui in hac materia simul cum Episcopis pari gressu ambulant, cap. ut officium, de heret. Clem. 1. eod. tit. At Inquisitores hodiè funguntur hac potestate, d. cap. ut Officium vers. si verò. Ergo eadem debent fungi & Episcopi.

Postremò, quia non desunt Episcopi, qui hac potestate hoc tempore pluribus in locis utantur sola Concilii autoritate: Quod sanè non facerent, si facultas eis per Bullam Cœnæ esset ablata.

Hiscæ tamen minimè obstantibus, contrariam opinionem, quod huic facultati sit per subsequentem Bullam Cœnæ à tempore B. Pii V. derogatum, adeo ut hodie nequeant Episcopi & Inquisitores vigore S. Concilii absolvere ab hæresi occulta, neque ab aliis casibus in Bulla Cœnæ comprehensis, teneat Maiol. de irreg. lib. 5. cap. 46. num. 6. Ugolin. p. 2. cap. 2. §. 4. Molin. de just. & jur. tr. 3. disp. 64. num. 8. & tr. 5. disp. 18. num. 2. Vivald. in can. delabr. p. 4. tit. 11. de absol. num. 13. in ult. edit. sub anno 1602. ubi maturior recessit ab eo, quod in prima editione dixerat, Tolet. in sum. & in declar. Bull. Cœn. excom. 14. Param. de Orig. Inquis. lib. 3. q. 9. num. 191. Sayr. dec. 16. tit. de sent. excom. quorum magna pars, ac ferè omnes testantur sic fuisse in S. Congregatione Cardinalium Interpretum S. Concilii, ac per summos Pontifices Gregorium XIII. & Clem. VIII. declaratum, ac, eandem opinionem sequendo, sic etiam servatam in sacro generalis Inquisitionis Tribunali, testantur Pegna in direct. comm. 141. Fusch. de visit. lib. 2. cap. 31. num. 5. & cap. 23. num. 4. Azor. instit. moral. p. 1. lib. 8. cap. 19. q. 3. & cap. 10. q. 10. Suar. tom. 4. disp. 30. sect. 2. num. 11. & tom. 5. disp. 21. sect. 3. n. 5. Sanch. in decal. lib. 2. cap. 11. num. 26. Zech. in sum. p. 1. d. tit. de fid. rubr. de heret. cap. 11. nu. 18. Farinac. de heret. q. 192. §. 4. num. 53. Philarch. de Offic. Sacerd. tom. 1. p. 2. lib. 2. cap. 25. Genuen. in pr. cap. 66.

num. 10. Garz. de benef. p. 11. cap. 10. à num. 115. Alter. de censur. lib. 5. disp. 22. cap. 2. Campanil. in divers. jur. can. rubr. 11. cap. 26. num. 55. Gratian. tom. 3. discept. 414. num. 22. Bleda in defens. fid. in causa Morischorum p. 1. cap. 13. Costa de Andrada q. 58. Duard. in Bulla Cœn. lib. 3. §. 2. q. 11. num. 43. Carena p. 2. tit. 1. num. 132. Et nos etiam alibi fusè. Et hæc opinio, tanquam receptissima, ac certissima tenenda est, à qua propter summorum Pontificum, ac tantorum Tribunalium declarationes fas non est recedere.

Ejus fundamentum satis apertè desumitur ex verbis dictæ Bullæ can. 22. in quibus exprimuntur casus, summo Pontifici reservati, ac decernitur, quod ab eis nemo per alium, quam per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus, absolvi possit, etiam prætextu quarumcumque facultatum, ac Indulorum quibuscumque personis etiam Episcopali, vel alia majori dignitate præditis, ac cujuscumque Concilii, decretorum verbo, litteris, aut alia quacumque scriptura in genere vel in specie concessorum vel innovatorum. In his etenim verbis dum reservatur potestas Romano tantum Pontifici, satis videtur ea inferioribus auferri, cap. ut debitus, cum ibi traditis de appell. & dum prohibetur, ne ullus possit absolvi, non solum tollit facultatem, ne possit vigore alicujus indulti recipi absolutionem, sed simul ac semel ne possit dari, quia prohibitum in uno ex correlativis censetur prohibitum in alio, Bartol. in auth. qui semel Cod. quomodo & quando Jud. Felin. in proem. decret. §. Gregorius num. 4. & dum Bulla revocat indulta & facultates, etiam à Conciliis concessas, satis declarat se velle revocare, non modo indulta, concessa personis particularibus, sed etiam per viam legis generalis, ac decreti conciliaris; cum non soleant Concilia concedere particularia privilegia, sed procedant generatim, omnibus æqualiter proficiendo can. erit autem lex d. 4. l. fin. ad leg. ful. de annon.

Neque obstant argumenta contraria. Non primum, quia licet regulariter ad derogationem decreti Conciliarii requiratur derogatio specifica, nihilominus pro derogatione decretorum S. Concilii Tridentini sufficit clausula generalis, non obstantibus constitutionibus Apostolicis propter decretum appositum in cap. ult. sess. 25. ut in omnibus decretis sit semper salva Sedis Apostolicæ autoritas, sicut per suum motum proprium declaravit B. Pius V. 23. Decembris anno 1570. in cujus obsequium hoc idem respondit S. Congregatio Concilii in Abulensi anno 1593. ut per Garz. de Benef. p. 5. cap. 8. num. 87. Rot. in causa S. Angelipensionis 16. Decembris 1594. coram Pamphil. & in Bononiens. Prioratus 9. Junii 1606. coram Manzanedo.

Secundum argumentum remanet sublatum ex dictis in confirmatione nostræ sententiæ.

Tertium retorquetur. Quia licet Inquisitores hæreticæ pravitatis habere facultatem absolvendi ab hæresi in foro interiori, asserant Campeg. ad Zanchin. de heret. cap. 34. Roderiq. in Bull. Cruciat. §. 9. nu. 7. Tolet. in sum. lib. 4. cap. 4. nu. 5. Gutier. qq. can. lib. 1. cap. 13. nu. 7. Param. de Orig. Inquis. lib. 3. q. 9. nu. 190. Bannes 22. q. 11. ar. 4. dub. 2. Henric. de pœnit. cap. 7. num. 3. Grass. dec. p. 1. lib. 2. cap. 9. num. 5. qui nituntur tantum in constitutione Clementis VII. quæ incipit, cum sicut = §. Nobis, relata à Pegna, cujus autoritate conceditur facultas Inquisitoribus, ac eorum Commissariis absolvendi ab excommunicatione, ac dispensandi ab irregularitate contracta propter hæresim, præcedente tamen hæresis abjuratone, ac promissione quod in futurum ab hujusmodi hæresi abstinuerit.

Hæc tamen constitutio, si rectè perpendatur, ad rem

rem nostram non facit, quia, intelligi debet de absolute in foro judiciali, facta confessione coram Notario, ut probat Pegna *d. p. 3. com. 13. in addit. num. 61*. Et quia hæc Constitutio fuit indultum quoddam personale concessum Paulo Butigellæ Vicario generali ordinis Prædicatorum, Inquisitori in diocesis Ferrariensi & Mutinensi, & propterea non transivit ad successores, sed remansit extinctum per ejus obitum *leg. 5. ff. de legit. §. sed quod Principi, instit. de jur. natur.*

Quare hac constitutione sublata, certum est Inquisitores non habere facultatem absolvendi in solo foro conscientie, prout etiam censent Suar. *tom. 5. disp. 43. sect. 1. num. 5*. Sanchez *in decal. lib. 2. cap. 12. num. 3*. & *seqq.* & Garz. *de Benef. p. 11. num. 120*. Primum quia Inquisitores sunt Judices in solo foro externo constituti, ut ait Eymer. *p. 3. num. 59*. nec alicubi legitur, quod habeant auctoritatem in solo foro interiori. Secundo quia, quatenus diceremus, Inquisitores eam aliquando habuisse, compertum est hodie, illi fuisse derogatum per Bullam Cænæ *can. 22. ex iam traditis*.

Nec sunt audiendi Graffius *d. cap. 9. Victorel. in addit. ad Virvald. p. 1. tit. 11. de absolut. nu. 13*. & Bleda *loc. cit.* contendentes per Bullam Cænæ non fuisse sublatam Inquisitoribus hanc facultatem absolvendi. Nam, si loquuntur de absolute in foro judiciali, & externo, præcedente legitima confessione coram Notario non inficiamur, si vero loquuntur in solo conscientie foro, Bulla Cænæ reservat potestatem absolvendi soli sedi Apostolicæ, eam auferendo quibuscumque personis, siue Episcopali, siue majori dignitate præditis, sub quibus verbis satis dicuntur comprehensi Inquisitores, qui non sunt majores Episcopis, *Clement. 1. §. propter, & §. verum de hæret.* Alias rationes alibi adduximus, præcipue *tom. 1.*

Ultimum argumentum, tanquam desumptum à quorundam errore, non indiget responsione, stante præsertim, usu Doctiorum Episcoporum, qui abstinere ab hac facultate, quorum usus est laudabilis. Quia cum tot summi Pontifices, ac suprema Tribunalia rem hanc declaraverint, non possunt inferiores, absque peccato, amplius de hac re dubitare *l. 4. C. de sum. trinit. & fid. cath.*

Neque ab hac excommunicatione absolvere possunt Prælati Regulares virtute privilegiorum. Unde licet alicui concessa sit facultas absolvendi à censuris Bullæ Cænæ, non censetur tamen concessa facultas absolvendi ab hæresi, etiam occulta, nisi id fuerit expressum, Carena *ibid. nu. 174*. Idque propter specialem pravitatis rationem, quam habet hæresis, quod est sty'lo, & consuetudini Romanæ Curie conforme, quidquid esset dicendum de jure, & ita tandem fuit declaratum à B. Pio V. sub anno 1572. & à Gregorio XIII. anno 1576. In articulo verò mortis quilibet sacerdos potest ab hæresi etiam manifesta, hæreticum pœnitentem absolvere. Quia tunc nulla datur casuum reservatio, ut habetur ex Concilio Tridentino sess. 14. cap. 7. §. *hanc autem*. Qui tamen sic absolvitur, postea si mortis discrimen evaserit, debet præsentem se exhibere ei, cui hæresis absolutio erat reservata; alioquin, nisi id fecerit, in excommunicationem relabitur, ut colligitur ex *cap. eos. qui de sentent. excom. in. 6*. Et Confessarius ejus confessionem excipiens, eumque absolvens, debet de hoc ipsum admonere.

Quando autem alicui datur expressè facultas absolvendi hæreticum vi Pontificiæ constitutionis, aut privilegii, intelligitur tantummodo concessum in foro interiori conscientie. Sic Sorus, Covarruvias, Navarrus, & Simanchas, a Ledesma *4. p. 2. q. 26. art. 1*. Nam hujusmodi facultates concedi solent ob

spiritualem tantummodo animarum salutem, ut quis in foro pœnitentie possit ritè sua crimina confiteri, & alia Ecclesiæ sacramenta percipere. Non igitur conceduntur cum jactura & detrimento Ecclesiasticæ disciplinæ, ac proinde in foro exteriori vim non habent, ne ecclesiastica censura enerventur, & Judicium mandata, & sententiæ contemnantur. Hinc est ut quamvis hæreticus vi ejusmodi facultatis expressim data absolvatur in foro conscientie, in foro tamen Ecclesiæ exteriori adhuc possit accusari, denunciari, citari, capi, torqueri, ac puniri, Gloss. in *cap. gaudemus de divort. v. poterit & in cap. de schism.* Abb. Cardin. & Gloss. in *cap. de his, de accus.* Item in foro conscientie absolvitur quis, ut particeps fieri possit suffragiorum communium Ecclesiæ, & ut occultè, ubi & quando ejus crimen & excommunicatio comperta non sunt, aut ubi nulla existit aliorum offensio, possit cum cæteris Catholicis sermones, & commercia habere, ad sacramenta, & cætera divina accedere; At eo ipso quod non est in foro exteriori absolutus, debet publicè, aut ubi nota sunt ejus excommunicatio, & crimen, se se gerere tanquam excommunicatum ab aliorum consortio & à sacramentis ac divinis abstinere; alioqui si Presbyter sit, & publice Missæ Sacrificium faciat, & offerat, irregularis habebitur, & tanquam irregularis jure ac merito punietur.

Quod autem superius dictum est, quod quilibet sacerdos possit in articulo mortis hæreticum pœnitentem absolvere, declaratur ut non procedat quando non adest copia Superioris habentis potestatem absolvendi. Tunc enim potest absolutio dari à simplici sacerdote, secus si Superior adsit, ut, pluribus relatis, probat Zambran. *de casib. in art. mort. cap. 4. dub. 4. num. 3*. Sor. in *4. dist. 18. q. 4. art. 4*. Sanchez *loc. cit. num. 6*. & 7. Ugol. *ibid. cap. 4. §. 2. n. 2*. Azor. *d. lib. 8. cap. 19. q. 5*. Benzon. *de fuga Episc. lib. 1. disp. 1. q. 6*. Simanch. in *enchir. tit. 31. num. 6*. Param. *de orig. Inquis. lib. 3. q. 8. num. 109*. aliique. Et si contrarium, quod scilicet simplex Sacerdos in mortis articulo possit absolvere, etiam præsentem Superiore, tradant Navarr. *conf. 15. num. 2*. & 3. & *conf. 23. num. 1*. & *seqq. de pœnit. & remiss. v. absolutio nu. 4*. Petr. Ledesma in *sum. tit. de pœnit. cap. 14. num. 3*. Corrad. *resp. tom. 1. q. 12*. Vega in *sum. tom. 1. cap. 6. cas. 16*. Sayr. *dec. 21. tit. de pœnit.*

At prior opinio est receptior, tutior, ac verior. Tum quia, ut in articulo mortis nulla sit casuum reservatio, atque adeo ut omnes sacerdotes possint absolvere, est inductum propter necessitatem, ne aliquis pereat, ut in eodem decreto Concilii habetur. Ubi autem conceduntur ratione necessitatis, cessante ipsa necessitate, cessat concessio *cap. 2. de custod. euchar. can. de Syracusana d. 28. can. quoniam d. 48. & can. quod pro remedio 1. q. 7*. Tum etiam quia absolutus ratione imminentis necessitatis aut periculi, cessante necessitate, periculo, vel impedimento, tenetur se præsentare Superiori, cui erat absolutio reservata, & ab eo iterum absolutionem petere, aliàs non suffragatur, *cap. eos, qui de sent. excom. in. 6*. Ergo multo magis quando adest copia Superioris tenetur illum adire, & absolutionem petere. Unde meritò secundum hanc sententiam respondet Gregorius XIII. prout refert Molina *de just. & jur. tom. 4. disp. 63. num. 2*. Idemque dicendum de Parocho, præsentem Episcopo, de quo Sanch. *d. lib. 2. cap. 13. num. 9*.

Nec procedit, quando difficilis esset accessus ad summum Pontificem, veluti quia versaremur in partibus remotioribus, aut adesset aliud legitimum impedimentum. Tunc enim posset absolvi sub promissione de accedendo ad Pontificem, impedimento cessante, ut probari videtur in *d. cap. eos, qui de sent. excom. in. 6*.

in cap. mulieres, cap. ea noscitur, cap. quamvis, in cap. de catero de sent. excom. & firmat Alter. de censur. disp. 22. lib. 5. cap. 2.

Veram hæc opinio redditur dubia ex Concilii Tridentini cap. 7. sess. 14. de pœnit. ubi loquendo de casibus reservatis sic decernit: *extra mortis articulum facientes cum nihil possint in casibus reservatis, idcirco pœnitentibus persuadere nitantur, ut ad superiores & legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedant*; ex quibus verbis satis potestatem absolvendi à casibus reservatis coarctasse videtur ad solum mortis articulum. Idcirco existimo, quod in casibus reservatis, non comprehensis in Bulla Cœnæ, potest ex causa necessitatis, difficilis accessus, & impedimenti impendi absolutio, servata forma d. cap. eos, qui cum illis allegatis, quæ credendum non est S. Concilium unico verbo corrigere voluisse, non obstantibus verbis illis: *extra quem articulum*, quæ videntur habere naturam taxativæ. Quia non ideo præsumitur, quod corrigere voluerit, Glos. in auth. de hered. ab intest. sub initio, v. vacantibus, & in l. non tantum v. nec ulla exceptio ff. de petit. hered. cum aliis per Roman. conf. 32.2. num. 2. secus autem censeo in absolutione ab hæresi, & à cæteris casibus comprehensis in Bulla Cœnæ, etiam ex causa difficilis accessus, necessitatis, aut alterius impedimenti, prout etiam visum est Sylvestro v. absolutio 4. §. 4. Quia casus in Bulla Cœnæ comprehensi sunt majoris gravitatis, ideoque cautius agendum est, ne sub impedimenti, aut necessitatis prætextu eludatur Ecclesiastica disciplina ex d. cap. eos, qui, §. decernimus.

Atque hæc opinio indubie nunc servari debet in Italia, stante decreto promulgato à sacra Congregatione Cardinalium super negotiis Episcoporum & Regularium jussu Clementis VIII. sub die 9. Januarii 1601. nequis sub prætextu quorumvis privilegiorum auderet ex quacunque causa, etiam necessitatis, vel impedimenti, nisi in mortis articulo, à casibus sedi Apostolicæ reservatis, beneficium absolutionis impendere. Quod quidem decretum ratione fuit ad Italiam coarctatum. Tum quia in illa non ita facile considerari potest impedimentum accedendi ad sedem Apostolicam, & consequenter facilius posset fraus parari. Tum etiam quia extra Italiam cum casus necessitatis, & impedimenti possint frequentius ac probabilius contingere, noluit S. Congregatio rationabilem juris interpretationem excludere, præsertim in patibus, in quibus hæreses gravantur, ubi sedes Apostolica consuevit benignius agere.

Et nihilominus Episcopos extra Italiam constitutos hortor atque rogo, ne sola necessitate subnixi, hac utantur potestate, sed si viderint casus similes frequentius in suis diocesis contingere, perant ab Apostolica sede indultum absolvendi à casibus in Bulla Cœnæ comprehensis, quia dari solet, saltem, ut suffragetur causa necessitatis, vel impedimento durante.

An verò facultas absolvendi à reservatis in Bulla Cœnæ, se extendat ad hæresim, quando in specie non exprimitur casus hæresis externæ, propter quam contrahitur excommunicatio reservata in Bulla Cœnæ, dissident sententiæ. Prima asserit, facultatem generalem absolvendi à reservatis in Bulla Cœnæ se extendere etiam ad hæresim. Est Soti in 4. dist. 22. q. 2. ar. 3. concl. 5. cas. 1. Vivaldi in candelabr. in explic. Bul. Com. cas. 20. §. quod si forte n. 141. & tit. de absol. num. 13. & 16. Cordubæ in sum. q. 8. in fine, Zerolæ p. 2. prax. Episc. v. absolutio q. 9. dist. 4. & 5. & in prax. de pœnit. cap. 15. q. 20. & cap. 22. q. 4. Pegnæ p. 2. direct. com. 25. Anton. Albertin. p. 3. sum. sacram. cap. 11. num. 9. apud Fagundez mox citandum, Filiuc. tr. 8. cap. 10. num. 265. Polach. de jubil. sect. 42. n. 61.

Sanctarel. eod. tit. cap. 7. dub. 3. Leon p. 3. de jubil. nu. 41. limit. 1. Angel. v. absolutio n. 17. Sylvest. v. excommunicatio 7. cas. 2. Graff. p. 1. decis. lib. 4. cap. 15. n. 25. Anton. in cateches. Neap. lib. 4. cap. 19. Reginald. lib. 8. prax. for. pœnit. cap. 5. sect. 1. num. 53. Fagundez prax. 2. Eccles. lib. 8. cap. 8. num. 38. Molphei. p. 1. sum. tract. 7. cap. 21. n. 62. Lorca 2. 2. q. 11. ar. 4. dist. 45. num. 3. Boss. sect. 1. de Jubil. cas. 8. num. 3. Gobat. eod. arg. cap. 33. num. 248. Peyrin. de privil. const. 4. Sixti IV. §. 5. n. 20. & refert Filiuccius, ita declaratum fuisse in S. Pœnitentia sub anno 1607. ac ita servari in praxi.

Probari potest. Quia cum Pontifices sciant hanc controversiam agitari inter Doctores, quando nolunt concedere facultatem, excipiunt hæresim. Ergo quando non excipiunt, signum est, quod concedant.

Deinde, quia finis, ob quem conceditur facultas absolvendi à reservatis, etiam in Bulla Cœnæ, exigit etiam, ut concedatur facultas absolvendi ab hæresi.

Postremo, quia, licet quæ speciali nota digna sunt, & indigent speciali expressione, non veniant in generali loquutione, veniunt tamen, quando agitur de favore personarum, quibus conceditur. Unde, licet nomine Clericorum non veniant Episcopi, & Cardinales, quia speciali nota digni sunt, veniunt tamen in favorabilibus. Atque adeo cum in præfenti agatur de favore animarum in concessione absolvendi à reservatis in Bulla Cœnæ, veniet etiam hæresis, licet speciali nota digna.

Secunda verò sententia tenet, non intelligi concessam facultatem absolvendi ab hæresi, etiam occulta, dum generaliter conceditur facultas absolvendi à casibus Bullæ Cœnæ. Ita sentiunt Covar. in d. cap. alma mater p. 1. §. 11. num. 15. Navar. d. cap. 27. nu. 175. Gutier. lib. 1. can. 99. d. cap. 13. nu. 36. Henriq. d. lib. 6. sum. cap. 16. nu. 2. & lib. 7. cap. 15. num. 1. Simanch. de cath. instit. tit. 3. num. 2. Vega p. 1. sum. cap. 125. cas. 12. & p. 2. cap. 27. cas. 1. Rodriq. in Bull. Cruc. §. 9. num. 67. Philarc. to. 1. de offic. sacerdot. lib. 3. cap. 27. Ugolin. de censur. tab. 1. cap. 10. §. 4. num. 13. Azor p. 1. lib. 8. cap. 10. q. 12. Campan. in divers. jur. can. rubr. 11. cap. 26. num. 54. Alter. to. 1. de censur. lib. 4. dist. 4. cap. 2. Suar. dist. 7. de censur. sect. 6. num. 12. Farinac. de hæres. d. q. 192. §. 4. num. 63. Sanch. in decal. lib. 2. cap. 12. num. 10. Ceval. to. 3. com. opin. q. 802. n. 67. Royas de hæret. assert. 39. num. 321. & de privil. Inquis. 416. Aragon. 2. 2. q. 11. ar. 3. Lopez p. 1. instruct. cap. 8. Sorb. in comp. privil. v. absolutio, Benzoni. lib. 1. de fuga disp. 1. q. 6. Ledesma p. 2. sum. tr. 1. cap. 6. concl. 19. & 20. diff. ult. Avil. de censur. p. 2. cap. 7. disp. 1. dub. 7. Garz. de benef. p. 11. cap. 10. nu. 109. qui citat Acoftam in Bul. Cruc. q. 59. supra citati, quibus accedunt Bonac. disp. 1. de cens. q. 3. pun. 1. nu. 13. Floron. de casib. refer. p. 1. cap. 5. §. 22. num. 6. Homob. p. 1. exam. tr. 5. cap. 6. q. 35. Fernand. p. 3. exam. theol. mor. cap. 7. §. 11. num. 1. Labor. p. 2. de jubil. cap. 28. num. 24. Barbof. p. 2. de potest. Episc. allegat. 40. num. 31. qui alios citat, Duard. in Bul. Cœn. lib. 3. §. 2. q. 80. num. 5. & seq. Angles in florib. q. 4. de confes. ar. 5. Medin. lib. 1. instr. cap. 10. §. 1. Palat. in 4. d. 20. q. 3. Bannes 2. 2. q. 31. ar. 4. Mandos. in pr. v. crimen hæresis, Perez lib. 8. ordinam. tit. 4. lib. 3. Ludovic. à Cruce disp. 1. in Bul. Cruc. cap. 3. dub. 6. n. 4. Torreblanch. lib. 4. de mag. cap. 6. num. 3. Portel. in dub. regul. v. hæresis in addit. num. 26. Sylvius 2. 2. q. 11. ar. 3. Rague in lucern. paroch. q. 125. num. 5. Novar. in singul. concl. 3. num. 8. Diana p. 1. tr. 5. resol. 1. in fine, Valquez opusc. de excom. dub. 19. nu. 5. Faust. lib. 9. de jubil. q. 105. Castropal. p. 1. oper. mor. tract. 4. disp. 4. pun. 3. §. 4. num. 2. Trullench. in Bul. Cruc. lib. 1. §. 7. cap. 2. dub. 7. num. 9. Mazuchel. disp. 1. de cas.

cas. refer. q. 4. diffic. §. num. u. aliique quampulures.

Pro qua sententia afferuntur citata declarationes B. Pii V. sub anno 1572. Gregorii XIII. sub anno 1576. cujus motum proprium refert Rodriq. in addit. ad Bul. Cruc. §. 9. num. 66. Et cum Sixtus V. anno 1589. ac Clemens VIII. anno 1594. concessissent facultatem generalem absolvendi à casibus Bullæ Cœnæ, concesserunt etiam in specie crimen hæresis. Quod satis judicat, non venire in generali concessione. Adducitur etiam praxis pro hac sententia, & tradit Covarruvias Inquisitores procedere contra Confessarios, qui virtute Jubilæi absolvunt ab hæresi. Et quanquam Doctores opposita sententia dicant, quod praxis ista fundatur in hac sententia, adhuc tamen ostendit, quod nolunt oppositam sententiam in praxim deduci; immo declarat, quod in concessione talis facultatis non comprehendatur facultas absolvendi ab hæresi; nam observatio subsequuta declarat jus, & privilegia cap. cum venissent de instit. & cap. cum dilectus de consuet. l. sed Julianus §. porro, ff. ad Senatus cons. Maced. & declarat Castil. lib. 7. contr. cap. 93. §. 7. Afferitur denique ratio, quia in generali concessione non veniunt, quæ quis in specie non esset verisimiliter concessurus, qualis est hæresis, quæ habet strictissimam reservationem.

Et quidem hæc sententia omnino tenenda est, quæ, præter adducta ita etiam probatur. Crimen hæresis est specialiter delegatum Inquisitoribus adeo, ut pro ipso institutum sit speciale Tribunal, in quo sit examinandum, & impendenda absolutio. Et licet non possint Inquisitores absolvere ab hæresi in foro conscientia, adhuc tamen absolutio in foro conscientia est reservata huic Tribunali. Nam est reservata summo Pontifici, ut supremo Capiti hujus Tribunalis. Et ideo quando conceditur generalis facultas absolvendi à reservatis in Bulla Cœnæ, non conceditur facultas absolvendi ab hæresi, nisi in specie exprimatur. Quia concessio talis facultatis est universalis delegatio in ordine ad absolutionem à reservatis Sedi Apostolicæ. Hæc autem universalis delegatio non derogat speciali delegationi de crimine hæresis jam factæ ipsum reducenti ad speciale Tribunal. Immo hæc specialis delegatio derogat illi universali, quia generi per speciem derogatur l. in toto jure ff. de reg. jur. & cap. 1. cap. pastoralis de rescript. quod præcipue verum est in crimine hæresis, cujus delegatio est facta privative quoad ceteros.

Unde existente lege aliqua speciali per generalem constitutionem contrariam non abrogatur, sed ipsa derogat generali cap. 1. de constit. in 6. Et generale mandatum non derogat speciali, sed hoc derogat generali cap. 1. de rescript. & notant Bald. conf. 88. sub init. lib. 2. Cæphal. conf. 393. num. 19. lib. 3. Mant. lib. 9. de conject. n. ult. vol. tit. 6. nu. 22. Valasch. conf. 72. 2. Et legatum generale non derogat speciali, sed hoc illi derogat, ut tradunt Abb. conf. 4. num. 5. lib. 2. Bald. conf. 253. num. 3. lib. 5. Cravet. conf. 86. num. 4. Ruin. conf. 90. num. 9. ac Surd. lib. 2. de alim. q. 15. num. 130.

Ac præterea, quando in jubileo conceditur facultas absolvendi ab hæresi, non solum conceditur in specie, sed etiam cum dictione *Etiā*. Ideoque non venit in generali concessione. Nam hæc dictio stat augmentativè, & extendit dispositionem ad id, quod prius sub ipsa non includebatur, Clem. 1. §. fin. de re jud. & tradunt Paris. conf. 46. nu. 30. vol. 4. Ruin. conf. 43. num. 19. lib. 2. Menoch. conf. 331. n. 7. Saraph. dec. 561. num. 1. & Rota dec. 193. num. 3. & 4. p. 7. recent.

Ad primam verò rationem contrariæ sententiæ respondetur, quod licet Pontifices non excipiant hæ-

retum, remanet tamen excepta ex natura suæ reservationis, ut constat ex jam dictis. Quando autem excipiunt, id faciunt declarationis gratia.

Ad secundam responderetur, eundem finem militare, etiam quando excipitur hæresis expressè. Unde si ut tunc volunt Pontifices, quod tali crimine infecti, recurrant ad remedium ordinarium, ita etiam quando non excipiunt, neque in specie concedunt. Et ideo ex fine jubilei non licet arguere, quod talis casus sit concessus.

Ad tertiam. Quæ speciali nota digna sunt veniunt quidem in generali loquutione in favorabilibus, quando non obstat specialis provisio, quæ deroget generali. In hoc autem casu, licet simus in favorabilibus, obstat tamen specialis provisio circa hæresim, quæ derogat generali dispositioni, ac loquutioni, ut etiam constat ex adductis.

Quod autem ad declarationem relatum à Filiuccio, cum non sit autoritativa, quia non est facta ab eo, ad quem spectat, sed doctrinalis, non excedit auctoritatem Doctoris docentis.

Quinetiam tenendum est, quod sive non excipiat, sive excipiat in jubileo, non potest absolvi hæreticus, etiam occultus pœnitens, sed est necessarium, quod in specie concedatur absolutio ab hæresi. Nam hæresis, licet occulta, & emendata, est reservata in Bulla Cœnæ, in qua generaliter reservatur hæresis. Atque adeo militat eadem ratio, quæ militat, si hæresis esset publica. Quoniam adhuc ipsa est ille casus, qui est delegatus speciali Tribunali.

Nec sufficit, quod exclusio aliquid amplius operetur, quam operetur exclusio quoad hæreticos declaratos, sed debet accipi secundum totam suam latitudinem. Unde cum nomine hæresis in omni sua proprietate veniat etiam occulta, dum excluditur hæresis, excluditur etiam occulta, præsertim cum remaneat exclusa eo ipso, quod non conceditur.

Atque ex his colligitur, non posse absolvi virtute jubilei apostatas à fide, quando non adest facultas absolvendi ab hæresi. Nam hi revera hæretici sunt, cum amplectantur sectam damnatam, quæ stare non potest cum fide catholica, quæ docet, quænam religio colenda sit. Immo in totum fidem catholicam deferunt.

Sed quid de receptatoribus, fautoribus &c. hæreticorum, de legentibus, retinentibus, imprimentibus libros hæreticos, de schismaticis, aliisque, qui continentur in edictis Inquisitorum, an scilicet quando in jubileo excipitur hæresis, possint iidem absolvi.

Hos non posse absolvi, quando non adest facultas absolvendi ab hæresi, afferunt Rodriq. in Bul. Cruc. §. 9. n. 67. Vega p. 1. cap. 6. in fin. Turrian. 2. 2. to. 1. disp. 56. dub. 2. Alter. re. 1. de cens. lib. 5. disp. 3. cap. 9. dub. 2. Azor p. 1. lib. 8. cap. 19. q. 9. Fernand. p. 3. exam. cap. 9. §. 16. sect. 1. num. 1. Ratio esse potest, quia hi casus concernunt hæresim, ut ipsi quoque sunt specialiter delegati Inquisitoribus, & pro ipsis est erectum speciale Tribunal. Unde militat eadem ratio, quæ in hæresi.

Docent tamen alii, quod concessa facultas absolvendi à reservatis in Bulla Cœnæ, etiam si excipiat hæresis, se extendat ad omnes casus, præterquam ad hæresim formalem. Ita Henriq. lib. 6. sum. cap. 16. num. 2. Sanch. in decal. lib. 6. cap. 12. num. 12. Acosta in Bull. Cruc. q. 63. concl. 4. Suar. de fid. disp. 24. sect. 1. num. 12. Farinac. de hæres. q. 180. nu. 8. Protel. in dub. regul. v. libri prohibiti in addit. nu. 14. Duard. lib. 3. in Bul. Cœn. §. 2. q. 8. num. 8. & q. 11. num. 47. Leon. p. 2. de jubil. n. 44. Trullench in Bul. Cruc. lib. 1. §. 7.

§. 7. cap. 2. dub. 7. Bossi. sect. 1. de jubil. cas. 8. numero 4. Ludov. à Cruce in Bul. cruc. disp. 1. cap. 3. dub. 3. nu. 2. qui citat Salas in Bul. Cruc. q. 9. Faust. lib. 4. de jubil. q. 105. in fine.

Cum hac sententia tenendum pariter est, quod quando in facultate concessa per Jubileum excipitur hæresis, intelligitur de hæresi formali, & ideo facultas se extendit ad omnes alios casus reservatos in Bulla Cœnæ. Idque debet intelligi supposito, quod in cæteris casibus non sit admixta hæresis, sive error aliquis in intellectu contra fidem. Quod ita probatur. Nomine hæresis, ac hæretici, spectata tùm naturali, tùm civili significatione venit tantum error contra fidem in intellectu, & habens talem errorem. Cum igitur exceptio hæresis restringat facultatem absolvendi concessam in jubileo, non debet fieri extensio, præsertim ultra naturalem ac civilem significationem. Nam facultas tanquam favorabilis non est perstringenda, sed amplianda, præcipue quia seclusa hæresi, qui talia delicta commiserunt, sunt vere fideles, & catholici.

Hinc oppositæ rationi responderetur, hos casus non esse per se primo delegatos Inquisitoribus, quasi pro ipsis sit constitutum speciale Tribunal, sicuti est institutum pro hæresi, sed ex suppositione talis Tribunalis extensa est jurisdictio ad hæc quoque delicta, tanquam aliquo modo concernentia ad fidem. Unde non habent illam specialem delegationem, quam habet hæresis, nec quoad specialem istam delegationem militat in ipsis eadem ratio, quæ militat in hæresi.

Atque ex his colligitur, schismaticos posse absolvi virtute jubilei, quando conceduntur casus Bullæ Cœnæ, si sint purè schismatici ita, ut non habeant hæresim admixtam. Nam non peccant contra fidem, & ideo non sunt hæretici. Excommunicatio autem lata contra schismaticos non habet specialem reservationem, sicut habet casus hæresis. Est tamen advertendum cum D. Thoma 2. 2. quest. 39. ar. 1. ad 3. schisma regulariter esse conjunctum cum aliqua hæresi, ac proinde in foro externo præsumuntur hæretici. Et ideo si casus contingat, diligenter examinandi sunt, an etiam aliqua hæresi inficiantur. Quoniam verò non omnes confessarii ab Ordinario approbati, sunt theologi, & apti ad discernendum hæreses à schismate, ideo debent hujusmodi pœnitentes vel ad Inquisitores remittere, vel ad confessarium, qui valeat discernere, an cum schismate sit hæresis conjuncta.

Neque huic doctrinæ obstat Constitutio Pauli IV. de qua Rodriq. in addit. ad Bul. Cruciatæ §. 9. num. 66. in qua præcipit in virtute sanctæ obedientiæ confessariis omnibus sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ut diligenter inquirent à pœnitentibus, numq. habeant, vel legant libros hæreticos, vel damnatos ab Ecclesia, aut imprimant, aut de ipsis aliquam notitiam habeant, nec prius absolvant, quàm hæc omnia Inquisitoribus denuncient. Nam id consuetudine abrogatum est. Constat enim ex praxi, quod confessariis non adhibent hanc inquisitionem, sed si casus contingat, servant dispositionem Bullæ Cœnæ. Et dato, quod id esset in suo robore, procederet tantum extra tempus Jubilei, ac sufficeret, quod libri hæretici traderentur Inquisitoribus.

Scite quoque dubitatur, an quando in jubileo concedantur casus Bullæ Cœnæ, excepta hæresi, possint absolvi, qui exterius tantum negant si-

Tom. II.

dem, fingendo transire ad paganismum, &c. Quod autem exterius fidem abnegantes præsumantur in foro externo hæretici, ac ut tales puniri possint, certum est. Unde quando eos pœnitent sui peccati contra exteriorem confessionem fidei, recurrere debent ad Inquisitores, ut sibi etiam pro foro externo consulant.

Tenendum autem est, posse hujusmodi abnegantes absolvi virtute jubilei, immò etiam extra Jubileum. Ita Navar. in man. cap. 11. numero 17. Sor. in 4. dist. 22. quest. 2. ar. 3. Sylvest. v. hæresis quest. 2. Suar. de cens. disp. 4. sect. 2. numero 32. & disp. 21. sect. 2. numero 3. Tolet. lib. 4. sum. cap. 4. numero 6. Ludov. à Cruce in Bul. Cruc. disp. 1. cap. 3. dub. 7. numero 5. Sayr. lib. 4. clav. reg. cap. 4. numero 11. Less. de just. lib. 2. cap. 42. dub. 2. num. 11. Bannes 2. 2. quest. 11. ar. 4. dub. 2. concl. 3. Azor. p. 1. lib. 8. cap. 9. quest. 9. Avila p. 1. de cent. dub. 11. Sanch. in decal. lib. 2. cap. 7. numero 6. Valent. tom. 3. disp. 1. quest. 12. pun. 1. Fagund. præcept. 2. Eccles. lib. 8. cap. 8. numero 39. Sylvius 2. 2. quest. 11. ar. 3. concl. 2. Homobon. p. 1. exam. tr. 7. cap. 1. quest. 4. Valer. in differ. utriusque fori v. hæresis diff. 2. numero 1. Gypsius de casib. refer. cap. 6. cas. 4. numero 83. Zanard. p. 1. direct. præcept. 1. cap. 11. Mercer. de Sacram. quest. 66. ar. 9. num. 4. Granad. 2. 2. contr. 1. tr. 15. disp. 13. numero 11. & ex nostris Simanch. de cath. instit. tit. 31. num. 3.

Probatum. Exterior negatio fidei absque errore in intellectu, non includit hæresim, sed est tantum peccatum contra præceptum confessionis fidei. Atque adeo non habet locum excommunicatio lata contra hæreticos. Quia in hoc casu non intervenit hæresis, quæ consistit in errore intellectus contra fidem, sine quo non est hæresis. Ac proinde ubi non est delictum, pro quo ponitur excommunicatio, nec etiam habet locum excommunicatio, præsertim quia pœna requirit delictum consummatum.

Nec obstat Caietanus 2. 2. quest. 12. ar. 1. in fine, dicens, quod Ecclesia non judicat de internis, neque pœna afficit, ac proinde excommunicatio contra hæreticos est ratione actus hæretici externi. Sic occidens absque animo occidendi, & solo metu, irregularis est, ac excommunicatus, si occisus sit clericus.

Nam responderetur, non judicare de internis per se, sed tantum de ipsis judicat, ut manifestatis per actus externos, & hoc pacto punit hæresim. Quando autem non adest hæresis interna, actus externus non subicitur pœnis, quia non est vera hæresis. Nec est eadem ratio de homicidio, Nam hoc consistit in solo actu externo, in quo habet suum esse consummatum, & actus internus non est formaliter homicidium, sed causa homicidii. Et qui metu occidit, adhuc peccat, & actus est simpliciter voluntarius, licet secundum quid involuntarius.

Unde colligitur, quod si quis se fingat hæreticum animo favendi hæreticis, quatenus tales sunt, si tamen non contrahat errorem in intellectu, non erit hæreticus, sed fautor hæreticorum, ut notant Navar. cap. 11. manual. numero 27. Sanch. lib. 2. in decal. cap. 7. numero 8. & Ludovic. à Cruce in Bul. Cruc. disp. 1. cap. 3. dub. 3. numero 7. sicque non contraheret excommunicationem Bullæ Cœnæ contra hæreticos, sed contra fautores hæreticorum. Et ideo virtute jubilei poterit absolvi, quando excluditur sola hæresis.

Δ Δ

At quid

At quid de dubio in fide? Num scilicet, quando excluditur hæresis, possit absolvi virtute jubilei? Solutio hujus difficultatis pender, an dubius in fide sit hæreticus. Quod autem sit hæreticus, ac proinde non possit absolvi, nisi adsit specialis facultas circa hæresim, tradunt Jo. Andr. in cap. 1. numero 1. de hæret. ibique Abb. numero 1. alique Canonistæ, Caietan. 2. 2. quæst. 11. ar. 2. nos. 1. Aragon. dub. 2. Gabr. in 4. dist. 13. quæst. 2. an. 1. not. 3. ac cæteri, quos refert Sanch. d. cap. 7. numero 11. Nam in d. cap. 1. de hæret. dubius in fide dicitur infidelis. Et talis perdit assensum certum fidei. Non perditur autem, nisi per hæresim. Et quia habet certa pro dubiis, quod est errare in fide.

Quod verò non sit hæreticus, si pure sit dubius ita, ut neque in unam, neque in alteram partem præbeat assensum, asserit Canus lib. 12. de loc. theol. cap. 9. Sa. v. hæresis num. 1. & Sanch. eo cap. 7. num. 12. qui tamen advertunt, quod cum dubio de rebus fidei solet esse annexum judicium, quod res fidei non sint omnino certæ, in quo consistit hæresis.

In hac re tenendum est, dubium in fide non esse verè hæreticum, si sistat in sola ratione dubii, ac proinde posse absolvi à quocunque confessario, etiam extra tempus jubilei, quia nullam contrahit censuram. Nam hæresis est essentialiter electio pertinax alicujus erroris contra veritatem fidei, ut docent Augustinus lib. de util. cred. cap. 1. relatus in can. hæreticis 24. quæst. 3. & Hieronymus in cap. 5. ad Galat. & in cap. 3. ad sit. relatus ibidem in can. hæresis, & communiter Theologi cum D. Thoma 2. 2. quæst. 11. ar. 2. ad 3. quare de ratione hæresis est pertinacia in aliquo errore circa fidem. Qui autem dubius est, neutram partem eligit, sed suspensus manet. Unde multo minus habet pertinaciam. Quod ita confirmatur. Qui dubius est, non dissentit à rebus fidei. Hæresis autem dicit dissensum.

Ad primam verò rationem contrariam respondetur, dubium in fide dici infidelem, tum quia præsumptive in foro externo talis est, tum quia est talis privative quoad actum, non autem positive per actum contrarium.

Ad secundam, assensum fidei amitti non solum per actum contrarium positivum, qui requiritur ad hæresim, sed etiam, per ipsum dubium. Sicut etiam in naturalibus certitudo perditur, non solum per actum contrarium positivum, sed etiam per dubium, quod est medium inter fidem & hæresim, quando agitur de revelatis.

Ad tertiam. Qui haberet res fidei certas pro dubiis, non esset dubius in fide, sed haberet assensum contrarium fidei, & ideo erraret in fide, ac esset hæreticus. At si dubius in fide reflecteret supra suum dubium, & non assentiretur, quod res fidei essent dubiæ, sed tantum dubitaret de earum certitudine, adhuc remaneret intra rationem dubii, & non esset hæreticus. Et hoc pacto puto, ut plurimum contingere in iis, qui dubitant in fide ac reflectunt supra suum dubium, non autem quod positivè assentiantur, quod res fidei sint dubiæ.

Ex quo habetur, quod quando pœnitens, qui fuit dubius in fide, nescit explicare, an consenserit, quod res fidei sint dubiæ, an verò tantum dubitaverit, quod præcipue in rudibus contingere potest, poterit à confessario absolvi, quia non apparet de consensu, in quo fundatur hære-

sis, atque adeo nec de reservatione, ac proinde præsumendum est, non adesse materiam reservationem, ideoque nec excommunicationem. Quia in pœnis facienda est benigna interpretatio cap. ex literis de constit. & cap. in pœn. de reg. jur. in 6. Unde quando agitur de damnando aliquo, tanquam excommunicato, debet delictum esse certum, ob quod est imposita excommunicatio.

Quando autem quis dicatur in articulo mortis constitutus, alibi explicavimus; Atque ex hoc Durard. lib. 3. in Bull. Cænæ d. §. 2. quæst. 2. numero 1. vult quod simplex sacerdos possit absolvere traditum brachio sæculari: Sed cautè in hoc agendum esse, ac totum referendum supremo Tribunali, monet Carena p. 2. tit. 2. num. 62.

Si verò hæretici, postquam fuerint pronunciati excommunicati, per annum in excommunicatione infortuerint, ex hoc sunt infames ipso jure, neque ad publica officia admittuntur, Auth. Credentes C. de hæret. cap. excommunicamus §. Credentes eod. tit. & apud Pegnam post direct. Fridericus Imperator in constit. Catharos §. statuentes, Innocentius IV. in constit. quæ incipit. Noverit Universitas, edita anno 1254. Nicolaus III. in Constit. ejusdem initii, emanata anno 1381. Martinus V. in constit. lata sub anno 1418. Paulus IV. in constit. cum ex Apostolatus emissâ sub anno 1558. Quod si isti fautores fuerint clerici, & per annum infortuerint in excommunicatione, post annum omni Officio, & Beneficio privandi sunt.

Secunda pœna est irregularitas, cap. 2. de hæret. in 6. & can. nos d. §. 1. & §. idem Daniel 2. q. ubi dicitur hæreticos ad nullum officium Ecclesiasticum admittendos, & irritum decernitur quod in contrarium actum fuerit; Et expressius in Epistola 22. Innocentii primi C. I. ad Episcopos Macedoniæ, ubi etiam revertentes ad fidem Catholicam ab hæresi remanent irregulares, ut promoveri nequeant can. presbyter de pœnit. d. §. Estque communis sententia, de qua vide Sanchez. d. lib. 2. cap. 25. num. 2. Layman. de irregul. cap. 4. nu. 11. Quinimmo Suar. de cens. disp. 43. sect. 2. num. 8. & Sanchez loc. cit. num. 8. & Farinac. ibidem illam extendunt ad suspectos de hæresi, quando suspicio oritur ex aliqua cooperatione ad hæresim, non vero ex aliis causis.

Ac etiam si hæreticus sit occultus. Quia ipsa irregularitas per se est annexa hæresi, ut probat Sanchez loc. cit. num. 2. & Farinac. d. q. 192. num. 68. Duratque, ut dixi, quamvis hæreticus conversus, & admissus ad gremium Ecclesiæ, pœnitentiam peregerit, ut etiam colligitur ex can. convenientibus, 1. quæst. 7. & ex cap. inter sollicitudines de purg. canon. & docet Pegna p. 3. com. 162. Quamvis diversæ olim fuerint antiquorum canonum sententiæ. Nam Concilium Nicenum c. 8. relatus in can. si qui voluerint, & in can. convenientibus 1. quæst. 7. censuit Novatianos redeuntes, in clero remanere, ac ordinem retinere posse, dummodo ante omnia per publicam scripturam fateantur, se cum omni consensu Ecclesiæ Catholicæ statuta observaturos. Concilium verò Elibertinum can. §. 1. eos neque recipi in clerum, neque ordinari posse, neque in clero manere, neque ordinem servare decrevit, cum quo concordat Auctoritas D. Cypriani in can. 1. q. 7. satis enim, inquit, habent, quod ad pacem admittuntur, qui hostes pacis extiterunt, nec debent illi revertentes ea apud nos ordina-

ordinationis, & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellaverunt. Oportet enim Sacerdotes, ac Ministros, qui altari, & Sacrificiis deferunt, integros, atque immaculatos esse, cum Dominus in Levitico loquatur, homo, in quo fuerit macula, & vitium, non accedat offerre Dei Deo. Idcirco satis est, talibus veniam dari, nec debet in domo fidei perfidia promoveri. Nam quid bonis, re innocentibus, atque ab Ecclesia non recedentibus, reservamus, si eos, qui à nobis recesserint, & contra Ecclesiam steterint, honoramus?

In hac Canonum diversitate Ecclesia experta aliquorum fictas pœnitentias, servat irregularitatem, etiam post pœnitentiam manere, ut in *can. illud quoque d. 50. Gloss. in can. nos consuetudinem d. 12. Specul. in tit. de disp. s. iusta Felin. in cap. eam te num. 12. de rescript. D. Anton. in sum. p. 3. tit. 28. cap. 6. Maiol. de irreg. lib. 5. cap. 46. num. 1. Decian. lib. 5. cap. 54. num. 17. & seqq. Navar. in sum. cap. 27. num. 205. Pegna in direct. p. 3. q. 113. com. 162. Sanchez, qui alios refert lib. 2. in decal. cap. 25. num. 2.*

Quod tamen intelligi debet non propter desperationem indulgentiæ, sed rigore disciplinæ, ut majori medicina humilitatis adhibita, redeuntis salus tutius muniretur, *can. ut constitueretur d. 50. Nam si pœnitentia peracta redeuntis laudabiliter se gesserint, consuevit cum eis misericorditer dispensare glossa, Felinus, Maiolus, ac reliqui supra citati. In qua parte Concilii Niceni misericordiam Ecclesia imitatur, quod non juris rigore, sed ex pietate & dispensatione censuit, Novatianos esse recipiendos, ut Gratianus animadvertit in summa d. can. si qui voluerint s. quest. 7.*

Quæ misericordia, ut proficiat, non unica largitione consuevit effundi, sed gradatim, ac maxima adhibita circumspectione. Quandoque enim dispensat, ut possint tantum in ordinibus susceptis ministrare, non autem ut ad superiores ascendant, *can. si quis hæretica & can. omnis 1. quest. 1. can. saluberrimum 1. q. 7. Quod si nulum Ordinem habent remanent prorsus incapaces; adeo ut ne ad primam quidem tonsuram valeant promoveri, ut per D. Antonin. de censur. cap. 100. Sylvest. v. irregularitas q. 5. Maiol. de irregul. lib. 5. cap. 46. num. 3. Pegna d. p. 3. com. 163. Quandoque ut in Episcopatu persistere possit, non autem Primas effici, ut in *can. nos consuetudinem, ubi Gloss. v. prohibemus d. 12.**

Aliquandò etiam talium revertentium tantus virtutum splendor emicuit, ut ad omnes dignitates cum eis fuerit dispensatum, *can. ipsa pietas 23. quest. 4. Gloss. in d. can. Nos consuetudinem, idque non semel novimus temporibus nostris in hominibus antea hæresi infectis, qui summa Christi spe adeò concoaluerunt, ut quasi mundi Luminaria resplendentes ad summus Ecclesiæ gradus apostolica indulgentia pervenerint. Quod tum maximè factum legimus, cum id Ecclesiæ necessitas, vel utilitas exposulabat, Augustinus epist. 50. d. can. convenientibus 1. q. 7. Corrad. Bru. de hæret. lib. 3. cap. 7.*

Et licet magis cum jure congruere aliis quibusdam videatur, in hanc pœnam tantummodo incurtere hæreticum notorium, qui sit manifestus, vel per evidentiam facti, vel per Judicis sententiam, vel per propriam in judicio confessionem. Talis enim hæreticus etiam ad fidem catholicam re-

versus, & ab omni excommunicatione solutus, ac liber, absque legitima dispensatione nequit ad ordines promoveri, attamen reverà magis cum jure convenit id, quod jam diximus, ut colligitur ex *can. Saluberrimum 1. q. 7. Quod ratio confirmat, cum hæreticus reconciliatus Ecclesiæ, abjurata hæresi, ad laicam communionem admittatur, can. 1. q. 6. Cæterum dispensatione permittitur in ordinibus ante hæresim susceptis ministrare can. si quis hæretica 1. quest. 1. Nonnunquam dispensatione conceditur, ut possit sacris ordinibus initiari, & creari Sacerdos *can. convenientibus 1. q. 7. Et si hoc multi limitent, ut reversus ad fidem Catholicam non sit irregularis, si hæresis non fuit notoria, ut de communi testatur Layman. loc. cit. Sayr. lib. 7. cap. 12. num. 16. Garz. de benef. p. 11. cap. 10. num. 83. cum seq. Item aliqui limitant, ut non procedat in conversis etiam ab hæresi notoria in regionibus palam infectis, ubi hæreses impunè grassantur Navar. d. consil. 1. de constit. quest. 14. numer. 42. Layman. cit. cap. 4. num. ult. & lib. 4. tr. de fid. cap. 16. nu. ult. §. 6. Sanchez lib. 2. cap. 9. num. 9.**

Ab hac autem irregularitate neque Episcopus, neque Inquisitor, sed solus Romanus Pontifex dispensare potest, ut per Eymer. p. 126. Zanchin. de hæret. cap. 38. Pegna loc. cit. Sanch. d. cap. 25. num. 5. & 6. Farinac. d. quest. 192. numero 75. Carena ubi supra num. 140. cum hæretico autem occulto converso, an possit Episcopus in irregularitate dispensare vigore S. Concilii Trid. d. sess. 24. cap. 6. de reform. affirmant Sanchez d. cap. 25. numero 15. Farinac. d. quest. 192. num. 79. Sanctarell. de hæres. cap. 25. numero 7. & 8. Castropal. p. 6. de censur. disp. 6. pun. 19. Negant Suarez de censur. disp. 43. sect. 1. numero 15. & de fide disp. 21. sect. 5. numero 2. ac Ricciul. d. lib. 5. cap. 16. Bonac. eod. tract. numero 12. Tolet. lib. 1. cap. 46. Filiuc. tr. 20. numero 231. Quibus & ego adstipulor, malè reclamantibus Henriquez lib. 14. de irreg. cap. 18. numero 2. & Zech. in sum. tr. de fid. cap. 11. numero 16. Nam si nequit absolvere ab excommunicatione, ob hæresim occultam contracta multo minus ab irregularitate.

Vera enim est illa regula, quæ colligitur ex *cap. cum illorum de sent. excom.* quod ubi alicui denegatur facultas absolvendi, quæ est minor, multò magis denegatur facultas dispensandi, quæ est major, ut ibi notat Abb. num. 2. Socin. num. 6. ac Felin. num. 1. Quidquid dicat Sanchez in decal. lib. 2. cap. 25. cujus rationes sunt satis leves. Cum igitur Episcopus non possit absolvere ab hæresi etiam occulta, nec potest dispensare super irregularitate, ex hæresi orta; Nec Inquisitoribus suffragatur constitutio, *cum sicut §. vobis Clementis VII. Quia, ut advertit Pegna com. 175. hæc videtur revocata per sequentes Pontificum constitutiones. Quod multò magis procedit, si agatur de dispensatione quò ad usum sacerdoti in altaris ministerio; Nam cum hæc sit res gravissima, est summo Pontifici reservata, Sylvest. v. irregularitas q. 5. Maiol. de irreg. lib. 5. cap. 46. num. 16. Zanchin. de hæret. cap. 28. Pegna p. 3. com. 161. Navar. d. cap. 27. num. 205. Suar. loc. cit. nu. 5. Sanch. d. cap. 25. nu. 14. Et ideo B. Pius V. sub anno 1567. die 6. Septembris Pontificatus sui anno secundo scripsit Didaco de Spinola generali Inquisitori Hispaniæ, & inhibuit, nè posset hujusmodi homines ad aliqua beneficia, aut si Clerici forent, ut ad superiores Ordines ascenderent, habilitare, aut cum Presbyteris dispensare, ut in altaris ministerio*

deservierit. Pro parte tamen hæc irregularitas est dispensabilis ab Episcopo, ut Clerici in susce-
ptis ordinibus possint ministrare, præterquam in
exercitio altaris, ut per Sanch. *lib. 2. in decal. cap.*
25. num. 14. Suar. *de censur. disp. 43. sect. 2. num. 6.*
Farinac. *de hæres. q. 192. num. 18.* dummodo sit se-
quuta abjuratio, ac pœnitentia, & citra usum
sacerdotis in altaris ministerio, & audiendi con-
fessiones. Additque Carena *p. 2. tit. 1. nu. 143.* Quod
nec possunt dispensari ad exercitium sacramenti pœ-
nitentiæ, ubi ex Genuen. *in prax. cap. 53. num. 3.*
refert, quod in Curia Archiep. Neapol. qui abju-
rarunt de vehementi non solent admitti ad audien-
das confessiones, & Ricc. *vol. 2. collect. 567.* refert
de hoc decisionem supremi Tribunalis. Præsertim
personarum sæcularium, quia quæcumque gratia,
etiam per sedem Apostolicam facta hæretico, nun-
quam includit, ut possit audire confessiones, nisi
specialiter exprimat, ut pluribus probant Judi-
ciale Inquis. decreto 8. Maiol. *de irreg. d. lib. 5. cap.*
46. num. 6. Idemque Carena subdit, quod nec
Medici, nec Ludimagistri, qui abjurarunt de ve-
hementi, ad primæva munera habilitari sine spe-
ciali indulto Pontificis, ac ita decisum fuisse in li-
teris Cardinalis Pisani 28. Aprilis 1571. *qua misericor-*
dia. &c.

Tertia pœna est infamia, nobilitatis amissio,
ac inhabilitas ad omnes honores, & dignitates, est-
que infamia juris *ex can. alieni 2. q. 7. can. infames*
6. q. 1. ex constitutione Alexandri IV. edita anno
1258. incip. *quod super*, Honorii IV. sub anno 1280.
incip. *exhibita*, & Martini V. sub anno 1418. cu-
jus initium *Inter cunctas*, & habetur *ex auth. Ga-*
zaros C. de hæres. & in l. cunctos populos C. de sum.
Trinit. & in Constitut. Catharos Friderici Impera-
toris, & in Constit. *exurge, Domine* Leonis X.
apud directorium, & tradunt Sanch. *d. lib. 2. cap.*
26. à num. 1. Farin. *de hæres. q. 189. num. 56.* & tan-
quam infames privantur privilegiis *l. 1. C. de hæres.*
Quinimò sunt infames facto & jure, Pegna *p. 1.*
com. 4. Farinac. *de hæres. q. 189. num. 55.* Unde nec
Judex, nec Testis, neque actor, neque Tabellio,
nec quid simile, ob hæresim quis esse potest. Quia
hæc omnia infamibus prohibita sunt, ut habetur
in cap. infamibus de regul. jur. in 6. & in l. 2. cod.
de dignit. & in l. quoniam C. de hæres. & in cap. ex-
communicamus 1. de hæres. in 6. de quo mox eti-
am.

Hæc autem pœna incurritur ipso facto, & ante
Judicis sententiam, ut probant Pegna *p. 1. com. 4.*
Alphonf. *de Castr. lib. 2. cap. 9. de justa hæres.*
punit. Farinac. *de hæres. quest. 186. num. 55.* Requi-
ritur tamen declaratoria criminis, ut tanquam ta-
lis tractari debeat, ut per & antè omnes probat
Bursat. *conf. 14. numer. 18. & 23. lib. 1.* Farinac.
loc. cit. num. 56. & Sanchez *d. lib. 2. cap. 26. nu-*
mero 1.

Et licet Carthus *lib. 2. de justa hæres. punit.*
cap. 9. dicat hujusmodi infamiam contrahi ab hæ-
retico ante condemnationem criminis, & Judi-
cis sententiam, quia est ipso jure irrogata. Dein-
dè, quia hæc pœna in privatione, non autem in
actione consistit, sed pœnæ, quæ privationem
tantum, non actionem continent, ipso facto, an-
te ullam Judicis sententiam contrahuntur. Demum
quia eadem est ratio de infamiæ pœna, quæ de
privatione bonorum, sed Hæreticus ante condemna-
tionem criminis, amittit suorum bonorum domi-
nium. Ergo pariter infamiam incurrit.

Verius tamen, hæreticum hæc pœna non affici,

nam post sententiam Judicis; Nam infamia juris
nunquam contrahitur, nisi post condemnationem
criminis, ut colligitur *ex l. 1. ff. de his qui not.*
infam. Idque apertè docent Dyn. *in cap. infami-*
bus de regul. jur. in 6. Abb. *in cap. testimonium de*
testib. & cap. exceptionem de except. Nec obstat
quod sint infames ipso jure, siquidem infamia
est juris, ergo ipso jure contrahitur. Responde-
tur infamiam juris dici, quia statim ut per Ju-
dicis sententiam crimen est declaratum, reus est
infamis, nec enim opus est, ut Judex condem-
net reum, ut infamem, sed tantum ut crimen
declaret. Sicut bona hæreticorum ipso quidem ju-
re sunt confiscata, sed requiritur Judicis senten-
tia, qua crimen declaretur. Verùm animadverten-
dum est si crimen hæresis fuerit notorium per evi-
dentiæ facti, hæreticus infamiam etiam contrahit
facti, non juris, quæ infamia facti per contra-
rium factum aboletur.

Ex quibus deducitur primo, eos repelli ab om-
nibus honoribus, & dignitatibus *l. qua Samari-*
tis C. de hæres. cap. ut commissi §. privandi de hæres.
in 6. Boich. *in cap. ad abolendam num. 20. cod.* Fe-
lin. *in cap. excommunicamus 1. numer. 3. cod. tit.*
Afflict. *in constit. Regni de hæres. post num. 29.* Ca-
rer. *de hæres. num. 145.* Royas *sing. 81.* Decian. *in*
tr. iv. lib. 5. cap. 43. num. 8. Cantera *rubr. de hæres.*
cap. 1. num. 10. & pari ratione repelluntur à pu-
blicis officiis, *auth. credentes. C. de hæres. c. 2. §.*
hæretici autem, d. cap. ut commissi §. eod. Ostien.
in cap. si adversus post num. 2. de hæres. ibique Car-
dinal. num. 1. Soccin. *in d. cap. excommunicamus num.*
34. Royas *sing. 86.* Decian. *loc. cit. nu. 3.* & Farinac.
de hæres. q. 189. num. 44.

Et ideo non possunt creari civitatum defenso-
res, *l. jubemus*, ubi Salic. *C. de Episcop. aud.* Ne-
que vocari ad Concilia *d. auth. credentes, d. cap.*
excommunicamus §. credentes, l. Manichei 1. C.
de hæres. Neque possunt esse Judices *d. auth. cre-*
dentes cum aliis supra citatis, Albertin. in rubr.
C. ejusdem tit. num. 6. Ostien. *in d. cap. si adversus*
eod. num. 2. ibique Jo. Andr. *num. 3.* Socin. *num.*
39. & Avan. *numer. 10.* ac probatur pluribus Con-
stitutionibus relatis à Pegna post Eymer, & à Fa-
rinacio *de hæres. q. 181. num. 49.*

Unde processus coram Judice hæretico agita-
tus, est irritus ipso jure, Clem. 1. *§. fin. ubi Car-*
dinal. de usur. specul. tit. de advoc. §. 1. Marant.
in specul. p. 4. dist. 16. num. 77. Royas *sing. 88. nu.*
3. sicuti etiam nulla est ipso jure sententia ab hæ-
retico lata, etiamsi sit lata inter ignorantes, ut
præter Doctores supra deductos, scribit Cardin.
in d. cap. si adversus num. 4. Calderin. *in tr. de*
hæres. rubr. de pœn. num. 2. & §. qua pœna nu. 14.
Decian. *d. lib. 5. cap. 43. numer. 3. & cap. 51. nu-*
mer. 79.

Deducitur secundò, quod neque possunt esse
arbitri, vel arbitratores, cum arbitria sint instar
judiciorum, ut pluribus probat Jo. Bapt. de S. Se-
ver. *de arb. lib. 4. cap. 9. & Royas sing. 20.*

Tertiò deducitur, quod neque possint advoca-
tionis munere fungi *d. l. qua declamantis & d. auth.*
credentes C. eod. d. cap. excommunicamus d. §. creden-
tes, Vital. in rubr. de crim. hæres. num. 9. Carer. *de*
hæres. num. 151. Royas 105. Simanch. *de cath. instit.*
tit. 46. nu. 61. Decian. *d. cap. 43. num. 4. & d. cap. 51.*
nu. 79. & extat constitutio Innocentii IV. quæ incipit
ad extirpandas, Pauli IV. incip. *cum ex Apostolatus*
officio, aliæque plures apud Pegnam. Nam advocati
officium est honorificum *l. advocati C. de advoc. di-*
ver. jud. l. sancimus in princ. C. eod.

Deducitur

Deducitur quartò, quod neque possunt adipisci gradum Doctoratus, quia Doctoratus est dignitas, cap. quanto, ubi Doctores de magistr. l. providendum sub initio, C. de postul. Bartol. in l. omnes C. de decur. lib. 10. Et in l. generaliter §. fin. ff. cod. Abb. in cap. proposuisti n. 15. de prob. Alex. conf. 94. n. 2. lib. 1. Rebut. in l. Curialis n. 1. Et 2. C. de decur. Royas sing. 105. num. 2.

Quinto deducitur, quod hæreticis, eisque credentibus, ac eorum fautoribus, ac receptatoribus nulla prorsus fides adhibetur ita, ut, etiamsi publici tabelliones existant, eorum instrumenta nullam prorsus faciant fidem d. auth. credentes v. si tabellio, d. cap. excommunicamus §. credentes, ibique Abb. antiq. num. 2. Ostien. num. 19. Jo. Andr. nu. 15. Boich. n. 11. Anchar. nu. 3. Socin. nu. 39. & extant Constitutiones Pontificiæ superius relatæ apud Pegnam. Versatur siquidem tabellionatus officium circa fidem veritatis, nec potest erga homines esse fidelis, qui Deo extitit infidelis can. nulla officia d. 54. can. non potest 2. q. 7. Quod est intelligendum de instrumentis post hæresim confectis, Abb. antiq. loc. cit. Petr. de Unfola in pr. notat. num. 25. Royas sing. 89. num. 2. Scacc. de judic. cap. 98. num. 19. An autem post pœnitentiam, & reconciliationem cum Ecclesia possit notariatus officium exercere, extat consultatio Riminaldi junioris conf. 185. lib. 2. qui expensis utriusque partis argumentis, tandem concludit pro affirmativa.

Sexto deducitur, quod hæretici, eisque credentes, eorumque receptatores, fautores, ac defensores repelluntur etiam à ferendo testimonio d. auth. credentes, d. cap. excommunicamus §. credentes, can. hæreticus, & can. pagani 2. q. 7. l. quoniam de hæret. Tum quia non est credendum iis, qui à se fidem veritatis abjecerunt d. can. non potest 2. q. 7. Tum etiam quia facultas ferendi testimonium est generosæ dignitatis can. preceptum in fine 32. quest. 5. Archid. in cap. accusatus §. licet in 1. not. de hæret. lib. 6.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus hæreticorum testimonium speciali quadam ratione admittitur, quos copiose congerit Farinac. de testib. q. 55. num. 211. Et seqq. inter quos cum constituatur, hæreticos repelli à testimonio tantum in judicialibus, non autem in contractibus, vel in testamentis ex l. quoniam multi C. de hæret. ideo nonnulla circa illius legis intelligentiam sunt advertenda.

Primo igitur animadvertendum est, quod textus in d. l. quoniam plures enumerat hæreticorum sectas, quibus omnis legitima conversatio interdicta est, & penitus ab omni & quocunque testimonio dicendo repelluntur, cujusmodi sunt Manichæi, Borbonitæ, Samaritæ, Montanistæ, & alii qui ibi connumerantur. Aliis verò hæreticis permittitur, ut possint ferre testimonium in contractibus, ac testamentis tantum. Hujus distinctionis ratio ex eodem textu colligitur, nempe quia Manichæis, Borbonitis, & aliis in textu enumeratis pro reatus similitudine omnis legitimus actus interdictus est. Unde mens illius textus fuit, hæreticis declaratis, sive dogmatizantibus interdiceret omnem actum, & conversationem legitimam, & sic facultatem ferendi testimonium, sive in judicio, sive in contractibus, vel testamentis. Reliqui verò hæretici, quibus permittitur testimonia in testamentis, & in contractibus sint illi, qui non profitentur explicite aliquod dogma declaratum, sed ex argumentis reperiuntur à iudicio catholicæ Religionis deviare juxta textum in l. 3. §. hæreticorum C. de hæret.

Deinde animadversione dignum est, quod textus in d. l. quoniam, dum quibusdam hæreticis per-

mittit testimonium ferre in ultimis voluntatibus, & in contractibus non permittit simpliciter, sed propter causam, nempe propter utilitatem necessariis usus, ne probationum facultas angustietur. Quæ quidem causa restringit dispositionem ad ipsam causam l. cum pater §. dulcissimis ff. de leg. 2. Aret. conf. 161. col. 3. Dec. conf. 379. num. 5. Et conf. 64. num. 6. Et propterea casus, in quibus recipiuntur testimonia hæreticorum, sive Judæorum inter catholicos, sunt intelligendi, quando alii non adfunt testes catholici, qui contractui, vel testamento interesse possint. Quia tunc verè adest necessitas, & coarctatur facultas probationis, ad quod facit textus in cap. in fidei favorem §. præsertim de hæret. in 6. & in l. consensu §. super plagis C. de repud. Et in l. non omnes §. à barbaris ff. de re milit. Et in l. Divus, vers. Et si aliter veritas ff. de quest. cap. veniens 2. ubi Doctores, & cap. fin. ibique Abb. in 2. not. de testib. Cæphal. conf. 227. num. 32.

Postremo est advertendum, quod in casibus, in quibus testes hæretici admittuntur, operantur, ut actus gestus subsistat, non autem possunt de illo actu testificari in judicio, Afflic. dec. 234. in fine post Alex. conf. 35. sub fin. Et conf. 78. pariter sub fin. lib. 1. & post alios, quos allegat.

Cum verò ab initio cognosci facile non possit, an versemur in casu, in quo hæreticorum testimonium admittitur, si quando probanda sunt facta, quæ non possunt probari, nisi per hæreticos, ideo in praxi prudentissimi Judices in partibus, in quibus viget hæreticorum multitudo, decernere debent remissorias cum facultate recipiendi testes, etiam hæretica labe infectos, salvis tamen exceptionibus ad hoc, ut probationibus factis, ac meritis negotii perpensis, possit pars suas exceptiones producere, & Judex pro sua prudentia decernere quanta fides sit eis adhibenda juxta textum in l. 3. sub initio §. ideoque ff. de testib.

Deducitur autem septimo, quod hæretici nequeunt interpretari processus in judicium productos, vel producendos, sive illos de una ad aliam linguam transferre. Tum quia isti interpretes habentur loco testium l. 1. ubi Doctores ff. de ventr. inspic. Alex. conf. 179. num. 10. lib. 2. Tum etiam quia in hac interpretatione requiritur veritas l. 1. §. fin. ff. de verb. oblig. quæ sane veritas in hæretico non reperitur, can. hæreticus, & can. non potest 2. quest. 7.

Ex quo patet, non esse probandam doctrinam Angeli in auth. ut preponatur nomen Imperatoris nu. 2. dum ait, quod dum agitur de interpretatione, vel significatione litterarum græcarum, vel hæbrearum, aut aliarum similium statur declarationi unius, etiamsi sit hæbreus, ideoque Alex. d. conf. 179. num. 9. ait, dictum Angeli procedere, vel quando hæbreus est electus de communi patrum consensu, vel quando nullus alius est, qui litteras valeat interpretari juxta communem doctrinam Bartoli, & aliorum in d. l. 1. §. fin. ff. de verb. oblig.

Octavo deducitur, quod hæretici non possunt aspirare ad aliquam militiam l. quicunque §. nullam, l. Manichæos 1. Et l. quæ Samaritis C. de hæret. Decian. tr. cr. lib. 6. cap. 43. num. 4.

Ultimo deducitur, quod hæretici privantur omnibus ac quibuscunque privilegiis, sive illa competant intuitu Religionis, ut in l. 1. C. de hæret. sive intuitu Reipublicæ, ut in Auth. item privilegium C. eodem sive contemplatione

personæ, ut in *l. Curiales C. eod.* ne videamur hominibus execrandis contumelioso ambitu immunitatis beneficium præstitisse, ad quod facit textus in *l. fin. C. de eod. tit.*

Ideo rescripta, etiam specialiter ab hæreticis impetrata, firmitatis robore carent, quia præsumuntur per fraudem extorta *l. 2. ubi Glossa & Doctores C. de sum. trin.* adeo, ut ex eorum manibus arrepta ad Principem cassanda, & laceranda debeant referri *l. sicut C. de pagan. & sacrif. eor. l. fin. C. si contra jus, vel util. publ.* Florian. in *l. 1. §. sed etsi quis num. 1. ff. fin. regund.* Simanch. *de cath. instit. tit. 45. n. 44.* Quod procedit, etiam si in rescripto sit derogatum legibus in contrarium facientibus, Cyn. *jud. l. fin. C. si contra jus, & util. publ.* Castr. in *l. 2. num. 3. C. de Sacros. Eccles.* Conrad. Brun. *de hæret. lib. 5. cap. 7.*

An autem Inquisitores possint super hac infamia dispensare, ac hæreticos honoribus restituere, vide Pegnam ad Eymet. *p. 1. com. 4. sub finem Zanchin. de hæret. cap. 38.* Paul. Ghirland. in *tr. de relax. carcer. tit. de benef. & indult. Princip. q. 1. & 2. & in tr. de hæret. q. 6. n. 2.*

Quare quarta pœna est privatio officiorum publicorum, ac dignitatum laicalium, & inhabilitatem ad hujusmodi consequenda, *l. infamiam C. de decur. cap. ut commissi §. privandi de hæret. in 6. l. qua de Samaritis C. de hæret. Constit. Exhibita Innocentii IV. anno 1286. Constit. inter cunctas Martini V. anno 1418. & constit. Hisque ad ampliandam fidem Innocentii III. apud Pegnam, & cap. ut commissi de hæret. in 6. Sanchez in decal. d. lib. 2. cap. 26. n. 6.* Unde hæretici non possunt exercere ulla officia publica *cap. quicumque §. hæretici de hæret. in 6. & d. cap. ut commissi eod. tit. & lib. ac d. leg. qua de Samaritis, C. de hæret. Acta per eos sunt nulla, non possunt agere in judicio leg. credentes §. nullus C. de hæret. & in constit. ad extirpanda §. Quicumque Innocentii IV. & constit. Noverit universitas Nicolai III. & constit. Catharos Frederici Imperatoris apud Pegnam, Non possunt esse Judices Constit. ad extirpanda §. quicumque Innocentii IV. & Clementis IV. Constit. Noverit Universitas Innocentii IV. & Nicolai III. Constit. Cum ex Apostolatus Pauli IV. d. Constit. Catharos Frederici Imperatoris apud Pegnam Anth. Credentes §. quod si forte de hæret. Neque Notarii ex d. constit. Noverit Universitas Innocentii IV. & Nicolai III. & cum ex Apostolatus Pauli IV. Neque Advocati *cap. excommunicamus 1. §. credentes eod. tit. & in Constit. ad extirpanda Innocentii IV. & Clementis IV. & in Catharos Frederici Imperat. Et incurrunt privationem omnium Officiorum, & beneficiorum Ecclesiasticorum can. Miramur. 24. q. 1. cap. ad abolendam §. 1. de hæret. Sanchez d. lib. 2. cap. 26. num. 6. Suarez de fide disp. 21. sect. 5. num. 20.* Et inhabilitatem ad omnia illa & similia. Quod multi limitant ut procedat in hæresi publica tantum Sanch. d. cap. 6. Garz. d. p. 11. cap. 10. n. 81. de quo infra.*

An autem hæretici sint ipso jure privati beneficiis Ecclesiasticis, anve sint privandi per sententiam?

Censeo respondendum esse ipso jure privatos. Primo per *d. cap. ad abolendam de hæret.* ponderando illa verba, & sic omni officio, & beneficio Ecclesiastico, secularis relinquatur arbitrio potestatis. Nam verbum *spoliatus* executionem importat, & sic denotat privationem ipso jure, ut notat Butr. in *cap. fin. nu. 15. de postul. ubi etiam per cap. conquere de rest. spol. dat* generalem theoricam, quod ubicunque aliquis utitur verbis, *præcipimus spoliari, vel spoliatur*, licet sit verbum futuri temporis, tamen supponit privationem ipso jure, & denotat solam amotionem manua-

lem, & quoad facti possessionem. Et sic refert fuisse allegatum in facto, *cumque sequitur Felin. in cap. 2. num. 3. & in cap. Rodolphus num. 25. de rescript. & in cap. insinuat sub initio de Simon.* Ad quod vide textum in *cap. ex tua de cler. non resid. juncta* expositione Ostiensis, & Joannis Andreæ ibi *v. spoliari.*

Nec refragatur, quod hæc inductio tollatur ex verbis præcedentibus, ibi: *totius Ecclesiastici ordinis prerogativa nudetur.* Quæ verba videntur importare privationem per sententiam faciendam ex notatis à Felino in *d. cap. Rodolphus*, non autem privationem ipso jure. Nam responderetur, illud quoque verbum *nudetur* similiter referri ad manuales executionem, cum idem importet, quod *spoliatur*, ut in *cap. 1. §. Illud autem in fin. ibique Archid. v. jam nudatus, id est spoliatus, de rest. spol. in 6.* ac proinde subintrat alia similis theoricæ Raphaelis in *l. providendum C. de postul. per Gloss. ibi positam in v. foro*, & ab Angelo ibi approbatam, quod verbum futuri temporis importat latam à lege sententiam, quando est verbum executivum, quam theoricam sequitur Andr. sicul. in *cap. Sacerdos de Offic. Ordin. relatus à Felino in d. cap. Rodolphus n. 25. de rescript.*

Secundò pro hac conclusione est textus in *cap. cum secundum leges de hæret. in 6.* per quod patet bona hæreticorum esse publicata ipso jure ita, ut eorum dominium hæretici eo ipso amittant, nec aliud requiratur, nisi pronuntiatio Judicis Ecclesiastici super crimine. Bonorum autem appellatione etiam beneficia Ecclesiastica continentur *cap. 1. de prob. & l. bonorum ff. de verb. signif. ibique Rebus. & in prax. benef. tit. de simon. in resignat. nu. 31.* Et quamvis in beneficiis non intret confiscatio, cum non sint transitoria ad fiscum, intrat tamen privatio; Et ita illum textum intelligit Rota apud Achil. de Gras. *dec. 345. alias 1. numero 5. de heres.*

Tertiò, idem probatur in *cap. ut commissi §. privandi de hæret. in 6.* ad quem non advertunt Doctores in *cap. 1. de paroch.* Nam ibi fuit substitutus alius Episcopus in locum Episcopi hæretici, nec apparet contra hæreticum fuisse latam sententiam privationis, ipseque ad unitatem Ecclesiæ reversus restituitur dispensative, & fit divisio inter eum & Episcopum substitutum juxta formam in textu præscriptam, ut ibi notant Innoc. Ost. & Jo. Andr. & sic supponitur ipso jure privatus Episcopatu. Et quod Episcopo hæretico, ad catholicam fidem redeunti, non restituatur Episcopatus, nisi ex misericordia, probant *can. ipsa pietas 23. quest. 4. & can. quod autem 1. quest. 7. can. convenientibus ibid. & per hæc jura notat Glossa in cap. urgentis v. misereri de hæret. ibique etiam Ostien. num. 1. & Socic. in 3. not.*

Quare hanc opinionem probarunt in *cap. ut commissi Jo. Andr. Gemin. Franch. & communiter Doctores*, dum exponunt illa verba, *vel privatos nunciandi*, ut dictio *vel* stet expositive pro *idest*, Abb. in *cap. jure dilectos n. 11. de excess. prel. Prob. in addit. ad Monach. in cap. alma mater n. 8. de sens. excom. in 6. Mill. in repert. v. hæreticus*, Covar. *var. resol. cap. 8. num. 4. Rebus. in pr. benef. p. 7. tit. de mod. amis. benef. nu. 3. & de pacif. posses. n. 196. Diaz. in pr. cr. can. cap. 114. nu. 2. Navar. conf. 6. & conf. 16. num. 2. de hæret. Menoch. de arb. lib. 2. cent. 5. cas. 416. num. 61. Pegna in direct. p. 3. q. 113. schol. 162. eamque alias probavit Rota apud Cassad. *dec. 14. super regul. num. 1. & 4.* quæ de hoc dicit, esse textum in *can. quo jure*, ibique Gloss. Gemin. & Præpos. d. 8. & eandem supponit *dec. 707. nu. 4. p. 3. div. licet Domini**

Domini non fuerint concordēs, an beneficia hæretici vacaverint in partibus, ubi crimen hæresis fuit commissum, an verò in Curia, ubi lata fuit sententia declaratoria.

Fateor, non deesse, qui sentiant, hæreticos non esse privatos beneficiis ipso jure, sed privandos per sententiam, ut Alph. à Castro *de just. hæret. punit. cap. 9.* Simanch. *de cath. instit. tit. 46. num. 72.* Zerol. *in pr. Episc. p. 1. v. privatio sub initio*, aliique apud Sanchez *in decal. lib. 2. cap. 26. à num. 5.* ea ratione, quia privatio ipso jure nunquam inducitur, nisi expresse id jure cautum reperiatur, *Glos. 2. in capit. fin. de jurepatr.*

At quicquid dicant, non est recedendum à prima opinione. Tum quia communis est. Tum quia probatur in allegatis juribus. Et tum quia hoc est disertis verbis expressum in Constitutione 2. Nicolai III. quæ incipit *Noverit Universitas in Bullar. tom. 1.* ubi sic legitur: *Hæretici autem, & receptores, defensores, fautores eorum ipsorumque filii usque ad secundam generationem ad nullum Ecclesiasticum beneficium, sive officium admittantur. Quod si secus actum fuerit, decernimus irritum, & inane. Nos enim prædictos ex nunc privamus beneficiis acquisitis, volentes ut tales & habitus perpetuo careant, & ad alia similia nequaquam in posterum admittantur. Quid luculentius? Porro hæc Constitutio, sicut & aliæ contra hæreticam pravitatem à Romanis Pontificibus editæ, quæ decretalibus libri sexti non obviant, præservantur in capit. ult. in fin. de hæret. in 6. ut notat Glossa in proemio sexti Decretal. v. reservantur.*

Hanc sententiam semel, atque iterum non obscure probavit S. Congregatio Cardinalium, Concilii Tridentini Interpretum. Aliquando enim censuit, Episcopo existente notoriè hæretico, facultatem concedendi dimissorias spectare ad Capitulum Cathedralis Ecclesiæ. Non enim S. Congregatio mota fuit ex eo, quod Sedes Episcopalis propter hæresim Prælati vacet interpretative, secundum ea, quæ adnotavit Ost. *in sum. tit. ne sede vac. §. quot modis dicat. Sedes vacare num. 2. & ex illo Pavin. de offic. & potest. Capit. sed. vac. præf. 7. & ult. num. 13.* Si quidem propter vacationem interpretativam jurisdictionis ad Capitulum non devolvitur, *cap. 1. ibique Glos. v. ipsius, & ante eam Ost. ibid. num. 8. de offic. lib. 6.* sed mota fuit, quia propter hæresim notoriam Prælati, sedes Episcopalis vacat vere, & ideo jurisdictionis, & consequenter facultas concedendi dimissorias transit in Capitulum, sede vacante, *ut capit. his, quæ, & capit. cum olim de major. & obed.*

Et aliàs censuit matrimonium celebratum coram parochio publico hæretico esse invalidum, si in parochia decretum *cap. 1. sess. 24. de reform. matr. publicatum fuerat ante triginta dies post matrimonium contractum.* Hæc enim declaratio non fundatur in eo, quod parochus hæreticus sit excommunicatus, *ut in d. cap. ad abolendam, & in cap. 1. & 2. de hæret.* Quandoquidem validum est matrimonium contractum coram parochio excommunicato, etiam denunciato, ut eadem S. Congregatio respondit, re diligenter examinata. Quia excommunicatus retinet beneficia prius obtenta, licet non possit acquirere de novo, *cap. cum bona memoria de atat. & qual. cap. postulastis de Cler. excom. ministr.* sed fundamentum prædictæ declarationis fuit, quia parochus publicus hæreticus definit esse parochus, cum sit ipso jure privatus beneficio parochiali, merito invalidum est matrimonium coram eo celebratum ob non servatam formam à Concilio præscriptam in dicto *cap. 1.*

Cæterum advertite, quod, etsi hæreticus à die per-

petrati delicti sit ipso jure privatus beneficiis antea obtentis, ideoque beneficia hujusmodi, tanquam vacantia, impetrari possint etiam ante sententiam declaratoriam, ut notat Prob. ad Monach. *in dec. capit. alma mater num. 8. de sent. excom. in 6.* ac Rebus. *in pr. benef. loc. cit. num. 5.* non tamen potest à possessione amoveri, nisi prius sententia declaratoria contra ipsum promulgetur super facto, id est cum incidisset in crimen hæresis, ut aperte probatur in *cap. cum secundum leges de hæret. in 6.* ubi postquam textus dixit, bona hæretici esse confiscata ipso jure, immediate subjungit: *Confiscationis tamen executio, vel bonorum ipsorum occupatio fieri non debet per Principes, vel alios dominos temporales, antequam per Episcopum, vel aliam Ecclesiasticam personam, quæ super hoc habet potestatem, sententia super eo crimine fuerit promulgata.* Et in hunc sensum accipi possunt Doctores, qui scripserunt, crimen hæresis non privare beneficiatum suo beneficio ante sententiam secundum Menoch. *loc. cit. num. 64.* inter quos allegatur Innoc. *in capit. cum nostris de conces. præb.* Compostel. *in cap. consideravimus de elect. & Anchar. conf. 293. numer. 4.* quos sequutus est Alciat. *in cap. 1. num. 37. de judic.* Alia vide in consulti. de pœna privationis benefic. & offic.

Quinta pœna est, ut sint intestabiles L. Manichæos & auth. *Credentes C. de hæret. cap. excommunicamus 1. §. Credentes eod. tit. in 6. & citatæ constitutiones Innocentii IV. Clementis IV. Nicolai III. & in d. Constit. Catharos d. §. credentes.*

Sexta pœna est, ut non sint capaces bonorum sibi ex aliorum donatione, vel testamento, hæreditate, legato, aut fideicommissio obvenientium à die, quo in crimen hæresis incurrerint, nihilque posse ab eo die sibi acquirere l. divinam C. de hæret. d. l. Manichæos, & l. Ariani, & d. l. qua Samaritis, & auth. *credentes de hæret. d. cap. excommunicamus 1. eod. tit. in 6. & supracitatæ Constit. Innocentii IV. Clementis IV. Nicolai III. & Constit. Friderici.*

Alii distinguunt, Aut hæreditas, sive quæcumque alia donatio sit per ignorantiam hæretico relicta, cum is, qui reliquit hæresim penitus nesciverit, aut scienter. Si per ignorantiam ad fiscum non pertinet, sed hæredi legitimo tanquam debita defertur. Si scienter, Fiscus ob pœnam ejus, qui donavit, aut reliquit, sibi vindicat. Idem juris est de legatis & fideicommissis, Simanch. *de cath. instit. tit. 46. num. 56.* ex Baldo, Ancharano, Imola, Anania, Felino, Bruno, quos ille refert, ac sequitur. Est tamen usus introductum, ne Juspatronatus transferatur ad fiscum, sed ut Ecclesia sui juris libertatem acquirat, sicut liberantur cæteri, qui aliquo juris vinculo hæreticis erant obstricti Simanch. *d. tit. 9. numer. 96.* Lambert. *lib. 3. de jurep. q. 8. num. 8.*

Septima pœna est, quod non admittantur ad testimonium ferendum, ex citata Constitutione Innocentii IV. & Nicolai III.

Octava pœna est, quod sint privati omni actu legitimo, ex prædicto *cap. excommunicamus 1. eod. §. & ex constit. Leonis X. Exurge, Domine, sub anno 1520.*

Nona pœna est quod eorum bona omnia, jura, & actiones, ipso jure confiscantur, ut dicetur in peculiari Consultatione.

Decima pœna est, quod privantur jure patriæ potestatis in suos filios, & sic filii ipso jure sunt emancipati, & sui juris effecti *cap. 2. §. fin. de hæret. in 6.* Uxor, aut vir liberatur à subjectione debiti matrimonialis, & si judicio Ecclesiæ talis fuerit separatus, tunc etiam marito, vel uxore ad fidem catholicam reverso, non tenebitur reddere debitum conjugum innocens, si Religionem ingredi malit *cap. ult. de*

convers. conjug. Sanchez d. lib. 2. cap. 24. nu. 6. Layman lib. 4. tr. de fid. cap. 16. numer. 4. §. 6. Similiter servi liberi fiunt, & subditi solvuntur juramento fidei-tatis, & jure subjectionis, Sanchez d. cap. 24. num. 13.

Limita, quod præfata pœnæ temporales non procedant contra hæreticos regionum palam infectarum, ut per Navar. *conf. 12. num. 10. & 12. de heret. Henric. lib. 14. cap. 5. num. 4. Layman d. cap. 16. §. sexta est, & de irregul. cap. 4. in fine.*

Undecima pœna est, quod privantur immunitate Ecclesiastica loci sacri ex Constitutione Gregorii XIV.

Duodecima pœna est, quod semper remanet inhabilis ad confessiones secularium audiendas Sacerdos, qui semel publice, vel secreto abjuravit de hæresi formali, etiam si ei fiat generalis abolitio, si ve gratia ex decreto Pauli IV. relato à Majolo *lib. 5. de irregul. cap. 46. num. 3. & 6.*

Tertiadecima pœna est, quod si quis fuerit deprehensus semel in schismate, vel hæresi, vel confessus, vel convictus de iis, talis in Pontificem Romanum nunquam eligi potest, aliàs electio esset nulla, neque tractu temporis, aut longa possessione revalidabitur, & quilibet quandocunque apparuerit hoc crimen, ab ejus obediencia discedere potest, nulla super his declaratoria expectata ex constit. Pauli IV. Cum ex Apostolatus. Estque una exceptio, quæ potest opponi contra electionem Papæ, licet regulariter nulla obijci possit. Quæ de re vide Azorium *lib. 4. cap. 5. §. 7. p. 2.*

Decimaquarta pœna est quod si sint impœnitentes ac negativi traduntur Curia seculari, & vivi comburuntur, ut ex cap. *eum secundum de heret. in 6. & d. l. Ariani C. eod. & notant Cantera in quest. cr. de heres. cap. 2. num. 49. Farin. de heres. q. 189. num. 3. Sousa lib. 3. aph. cap. 6. num. 1. Castropal. tom. 1. tr. 4. disp. 6. pun. 2. & Carena p. 3. tit. 13. §. 1. num. 7. qui probant etiam hanc pœnam ignis originem duxisse ex veteri, ac novo Testamento. Quia crimen hæresis cum sit gravissimum, gravissima pœna ignis & mortis puniri debere Sacrosanctæ leges statuerunt. Combustio enim inter pœnas mortis primum locum tenet. Unde Præses Abavo ait in *theor. cr. §. her. n. 21.* Si pœna aliqua esset combustione atrocior, utique ea esset hæreticis imponenda. *l. quicumq; §. eos C. eod. ubi tamen loquitur de docentibus hæresim, l. ubicunque & l. Manichæi C. eod. ubi in specie de Manich. Constit. Friderici Imper. incip. Inconsutilem apud Pegnam post Directorium.* Et sic isti de jure canonico traduntur Curia seculari *cap. ad abolendam §. præterea & §. laici, cap. excommunicamus 1. §. damnati, cap. excommunicamus 2. eod. tit. in 6. Innocentius IV. & Nicolaus III. in constit. Noverit Universitas.* Quamvis Ecclesia tradens hæreticum impœnitentem brachio seculari intercedat pro eo, ne morti tradatur *can. reus 23. quest. 5. cap. novimus §. 1. de verb. signif. Et per hoc excusatur Judex Ecclesiasticus ab irregularitate, de qua alibi.**

Si verò hæreticus sit clericus degradatur, ut fuisse alibi diximus, & patet ex Constit. *Noverit Universitas* Innocentii IV. & Clementis IV. & Constit. *Inter cunctas* Martini V. Si verò sint pœnitentes sed relapsi, prius strangulantur, & postea mortui concremantur, ut ex cap. *ad abolendam, §. illos quoque de heret. in 6.* Nam isti recipiuntur ad pœni etiam, non ad misericordiam, id est recipiuntur ad gremium & unitatem Ecclesiæ, & ad participationem Sacramentorum, sed non ad condonationem pœnæ temporalis, ac mortis.

Decimaquinta pœna, qua puniri solent hæretici, malefici, divinatores, & sortilegi, quando non sunt

tradendi Curia seculari, ultimo supplicio puniendi, est vel pœna trirremium perpetua, vel ad tempus, ut probant Campeg. in *addit. ad Zanchin. de heret. cap. 20. litt. G. v. pœnas, Royas sing. 1. num. 25. & in tr. de heret. p. 2. nu. 2. 9. Cantera loc. cit. cap. 1. nu. 57. Carena d. tit. 13. §. 3. num. 45. Vel pœna carceris similiter perpetua, aut ad tempus, ut colligitur ex Concilio Tholosano c. 10. §. *hæretici autem*, Narbonensi c. 9. & Biterrensi, ut late notant Farinac. *de heres. q. 193. num. 102. & seq. Carena p. 2. tit. 1. §. 32. num. 174. & 175. aliique communiter.* Vel pœna relegationis, aut exilii, ut testantur Clarus in *pr. §. fin. q. 71. Sousa in aph. lib. 3. cap. 26. num. 5. Farinac. ibid. num. 80. Carena p. 3. tit. 13. §. 5. & 6. Vel pœna fustigationis, & verberationis, ut tradunt Clar. *loc. cit. q. 70. Decian. tr. cr. lib. 5. cap. 42. num. 10. Farinac. num. 90. Carena §. 4. num. 56. Vel pœna pecuniaria, ut aiunt Glossa in *elem. 2. v. illicitis de heret. ibique Zabarel. in §. Inquisitoribus num. 20. Eymer. p. 3. q. 103. ubi Scholiales com. 152. Decian. loc. cit. cap. 44. num. 7. Farinac. ibid. num. 108. & seq. Vel pœna habitus pœnitentiæ, quæ est vestis signata crucibus, de qua Eymeric. in *sexto modo termin. proc. num. 175. ibique Pegna com. 42. Cantera de heret. cap. 1. num. 56. Farinac. eo loco num. 91. Castropal. d. tr. 4. disp. 6. pun. 3. Vel pœna, quod die festo maneat præ foribus Ecclesiæ genibus flexis cum candelâ accensa in manu, dum missarum solennia celebrantur, pallium, & calceamenta non habentes, & corrigia in collum ligata *juxta cap. Statuimus 2. de maled. & notant Cantera ibid. cap. 3. num. 4. Carena ubi supra §. 10. nu. 87. Campeg. ad Zanchin. cap. 20. Farinac. q. 193. num. 84. Vel pœna privationis officii, dignitatis, & honoris, ut ex relatis Constitutionibus Alexandri IV. Honorii IV. & Martini V. Et si fuerint Clerici pœna privationis beneficiorum, & suspensionis Ordinum, ut supra ex dictis constitutionibus.******

Si verò fuerint Regulares, pœna privationis vocis activæ, ac muneris concionandi, & audiendi confessiones, & quod in choro, & Refectorio, aliisque locis ultimam sedem habeant, & quod suorum criminum sententia præsentibus omnibus Religiosis pluries legatur, ut illis sit exemplo, & delinquentibus confusio. Vel pœnitentiis salutaribus, nempe jejuniis, orationibus, elemosinis, & Sacramentorum frequentia.

Denique hæreticus moriens privatur Ecclesiastica sepultura *cap. 1. de heret. statutum est in Concilio Lateranensi, ne hæretici inter christianos accipiant sepulturam, & in cap. 2. de heret. in 6. qui supradictos scienter præsumpserit Ecclesiasticæ tradere sepulturæ usque ad satisfactionem idoneam excommunicationis sententiæ se noverit subiacere, nec absolutionis beneficium mereatur, nisi propriis manibus publice extumulet, & proiciat corpora damnatorum, & locus ille perpetuò careat sepultura.* Adde, quod Ecclesia, sive cæmeterium per sepulturam talium remanent polluta. Siquidem Ecclesia polluitur homicidio, vel injuriosa sanguinis, vel libidinosa feminis effusione, vel sepultura excommunicati vitandi, vel infidelis, scilicet non baptizati, vel ob consecrationem ejusdem Ecclesiæ ab Episcopo excommunicato vitando factam, *cap. proposuisti de consecr. Eccles. & cap. un. eod. tit. in 6. & Canonistæ utrobique.*

An autem *d. cap. 1. de heret.* procedat in hæreticis, vel eos credentibus, eorumque receptatoribus, defensoribus, vel fautoribus, etiam non denunciatis nominatim? Verius videtur sufficere, sit sit ipsum crimen notorium. Ita Avila *de censur. p. 2. cap. 6. disp. 10. dub. 1. concl. 3. Filiuc. tr. 22. num. 229. Pegna in direct. lib. 3. §. 10. Sanchez d. lib. 2. in direct. cal.*

cal. cap. 9. num. 7. qui aiunt, non incurri hanc censuram tanquam ob communicationem cum excommunicato, sed ob violationem præcepti facti sub pœna hujus censuræ. Quamvis multi in contrarium teneant, requiri, quod fuerint eorum prædicta crimina, vel excommunicatio nominatim declarata propter Extravag. Martini V. & tenent Simanch. de cath. instit. tit. 18. num. 9. Navar. conf. 10. de heres. quest. 4. Suarez de censur. disp. 12. sect. 4. numer. 11. Laym. lib. 8. cap. 13. q. 6. p. 1.

Aliis etiam pœnis arbitrariis puniuntur, ut per Menoch. de arb. cas. 548. num. 1. & 2. Decian. d. lib. 5. cap. 52. num. 47. & Farinac. de heres. q. 182. nu. 54. De jure civili, si per annum in excommunicatione permanserint, pœna exilii puniri debent, ut per Constit. Friderici primi Imper. quæ incipit *Paterorum*, quam pœnam confirmatâ fuisse per Innocentium IV. & Clementem IV. ait Decian. d. lib. 5. cap. 51. nu. 64.

Postquam autem Pontifex in cap. ut officium 2. de heret. in 6. primum mandavit Inquisitoribus, ut procedant contra hæreticos, credentes, & alios hæreticorum fautores, & eos juxta sanctiones canonicas puniant, secundo mandat, ut eosdem, si pœniteant absolvant, à vinculo scilicet excommunicationis, & sanctæ Ecclesiæ reconcilient. Aliis etiam pœnis, quæ pœnitentibus competunt, puniri debent, non autem absolvi, nisi cum nihil contra eos probatum fuerit. Quamvis autem regulariter rei S. Officii, etiamsi nihil contra eos probatum fuerit, non absolvantur, tanquam innocentes, sed solum ob non probatam hæresim, aut ab instantia judicii, nihilominus si ex falsitate testium, aut aliâ constet, reum esse innocentem, ut innocens pronunciari debet, Pegna p. 1. com. 37. Farinac. de heres. q. 185. num. 172. & Soufa lib. 2. aph. cap. 37. num. 3.

CONSULTATIO CLXVIII.

De Pœnis contra hæreticorum receptatores, defensores, fautores, eisque credentes.

Contra hujusmodi fautores mandat Urbanus IV. in cap. ut officium, de heret. in 6. ut Inquisitores procedant, eosque juxta sanctiones canonicas puniant. His igitur captis, instruitur contra eos processus, & in tortura interrogatur de causa favoris præstiti, ac de complicitibus, ut per Farinac. de heres. q. 182. num. 69. & Caren. p. 2. tit. 4. nu. 47. & pro qualitate eorum criminis, indicitur illis abjuratio, de qua alibi.

Si omnes excommunicationem majorem incurrunt, latam in cap. excommunicamus 1. §. credentes de heret. & cap. noverit de sent. excom. nunc reservatam in Bulla cœnæ can. 1. Et ad hanc censuram incurrendam non est cecesse, quod principalis, id est hæreticus, sit denunciatus nominatim, quia hæ actiones secundariæ per se primò puniuntur, Sanchez in decal. l. 2. cap. 10. n. 6. Suar. de fide disp. 24. sect. 2. n. 7.

Id limitatur, ut procedat, si dictæ actiones fiant ob causam hæresis formaliter, secus si ob consanguinitatem, vel amicitiam, vel misericordiam, Sanchez ibid. num. 4. cum communi, nisi talis favor, si communicatio redundaret in favorem hæresis, Sac. loc. cit. sect. 1. num. 9. Farinac. q. 182. n. 132.

Receptatores item, fautores, ac defensores hæreticorum, si communicent cum illis, nominatim denunciatis, incurrunt excommunicationem aliam majorem, etiam in Bulla Cœnæ, ratione participii in crimine, si communicent cum eis in causa hæresis, si ve ob hæresim, cap. nuper de sent. excom. Item incurrunt ratione dictæ communicationis ultra excom-

municationem majorem supradictam, etiam excommunicationem minorem per can. excommunicamus, can. Apostoli, can. qui communicaverit 11. quest. 3. Quia istæ duæ causæ, & excommunicationes sunt separatæ ab illa primo loco recensita, & non sunt sublata, vel transfusa per d. can. 1. Bullæ Cœnæ. Ita Filiucc. tr. 16. num. 39.

Incurrunt etiam eo ipso irregularitatem, cap. 2. de heret. in 6. Sanch. d. lib. 2. cap. 25. num. 7. Suarez de censur. disp. 43. sect. 1. nu. 5. Nam in hoc æquiparantur hæreticis, Navar. cap. 27. num. 205. Ledesma p. 2. q. 26. ar. 2. Valentia tom. 4. disp. 7. q. 19. pun. 3. Majol. de irreg. cap. 46. nu. 4. Farinac. de heres. q. 192. num. 74.

Si per annum inforDESCANT in præfata excommunicatione, eo ipso sunt infames infamia juris d. cap. excommunicamus §. credentes, & constit. Friderici Imper. extravag. 1. §. auth. credentes de heret. Suar. de fide d. disp. 24. sect. 1. num. 15. Et habetur ex pluribus Constitutionibus Pontificum apud Pegnam, nimirum ex Constitutione ad extirpanda §. quicumque Innocentii IV. sub anno 1252. ex constit. Clementis IV. sub anno 1265. & ex constit. cum ex Apostolatus Pauli IV. sub anno 1558. Multi tamen dicunt ad hanc pœnam requiri declaratoriam inforDESCENTIA præfata, Azor. p. 1. lib. 8. cap. 13. q. 8. Sanchez d. lib. 2. cap. 26. num. 1. & seqq. Farinac. de heres. quest. 189. num. 56. & Caputaq. dec. 90. p. 2. v. infamia.

Cumque prædicti delinquentes ex prædicta inforDESCENTIA infames effecti fuerint, fiunt inhabiles ad omnes actus legitimos, Glos. in d. §. credentes. Unde non admittuntur ad publica consilia, neque ad vocem activam, aut passivam, neque ad testimonium, nisi cum tortura, & nisi in criminibus exceptis, neque ad agendum in judicio, neque ad postulandum, neque ad officium tabellionis, neque ad querelam inofficiosi testamenti, cap. quicumque §. hæretici de heret. in 6. & cap. ut commissi eod. tit. & lib. ac l. qua de Samaritis C. eod. Et ideo clerici fautores hæreticorum privantur beneficiis, & sunt inhabiles ad nova beneficia obrinenda cap. statutum de heret. in 6. & d. cap. ut commissi, & ex sæpe citatis Constit. Innocentii IV. Nicolai IV. & Pauli IV. Non tamen censentur privati ipso jure, Pegna p. 3. com. 162. Farinac. quest. 189. num. 81. & latius suo loco.

Neque prædicti credentes, fautores, defensores, receptatores gaudent immunitate Ecclesiastica loci sacri, sed extrahi possunt juxta Constitutionem Gregorii XIV. ubi excipit à tali privilegio hæresis reos. Inter hæresis autem reos numerantur etiam dicti cooperantes, & omnes suspecti vehementer de hæresi, Farinac. de immun. num. 175. Bonac. eod. tr. nu. 21. §. 4. Diana p. 1. tr. 1. resol. 58.

Pœna vero publicationis omnium bonorum in receptatoribus, fautoribus, ac defensoribus hæreticorum non habet locum, nisi simul sint hæretici, & hæresis sit concludenter probata, non verò si solum sint inventi suspecti de hæresi, Repert. Inquis. v. accusatio, & v. confiscatio, & verb. credentes, Decian. lib. 5. cap. 51. num. 67. Cantero in quest. crim. rubr. de heret. cap. 1. num. 55. & Farinac. q. 182. de heres. num. 52.

Contra scienter præsumentes receptare, vel defendere, vel favere personæ, vel credere, vel dogmatizare dogmata alicujus hæretici deprehensi, vel confessi, vel convicti, si hæreticus iste sit Episcopus, vel Cardinalis, vel Legatus, aut Comes, vel Baro, vel Dux, vel Imperator, incurrunt excommunicationem latæ sententiæ, & juris infamiam, & sunt intestabiles, & si sint Clerici, incurrunt eo ipso privationem Ecclesiarum, beneficiorum, dignitatum, & Officiorum, & tam ipsi, quàm laici incurrunt privationem.

vationem dominiorum suorum, ac bonorum omnium, & bona ista primo occupanti catholico conceduntur ex Constit. 19. Pauli IV. §. 5. quæ, licet non reperiatur ibi publicata, fuit tamen publicata ex Constitutione D. Pii V. 22. §. 3. in qua fuit confirmata, ut notat Cherubinus in *apostilla ad d. Const. Pauli IV.*

Puniuntur quoque aliis pœnis arbitrariis, Menoch. *de arb. cas.* 548. num. 1. & 2. Decian. *lib. 5. cap. 52. num. 47.* & Farinac. *quest.* 182. num. 54. & si permanserint per annum in excommunicatione puniuntur etiam ex jure civili pœna exilii per Const. Frederici primi, incip. *Paterorum*, confirmatam ab Innocentio IV. & Clemente IV. ut per Decian. *d. lib. 5. cap. 51. num. 64.*

CONSULTATIO CLXIX.

De Pœnis, in filiis, ac nepotibus hæreticorum, eisque credentium, fautorum, receptatorum, aut defensorum, & quid de hæresi suspectis? Ac de Prælati Regulæ in causis. ad S. Officium spectantibus.

Filii istorum sunt infames infamia juris secundum multorum sententiam. Quia idem in filiis reorum læsæ Majestatis humanæ ex l. *quisquis C. ad leg. Jul. Majest.* Ergo à fortiori in filiis reorum læsæ Majestatis divinæ ex cap. *quicumque* & cap. *statutum* 1. de hæret. in 6. repelluntur ab omnibus officiis publicis, ac redduntur inhabiles ad illa obtinenda cap. 2. §. *hæretici de hæret. in 6. cap. ut commissi* §. *privandi*, & d. cap. *statutum* 1. de hæret. in 6. ibique Doctores, & constit. Innocentii IV. edita anno 1254. incip. *Noverit Universitas* apud Pegnam, & tradunt Simanch. *de cath. instit. tit. 29. numer. 13.* Alph. de Castro, Covarruvias, Molina, Grassius, Locatus, & alii apud Sanchez. *d. lib. 2. cap. 28. num. 4.* & cap. 27. num. 1. Avil. *de censur. p. 7. disp. 4. dub. 3.* Et hanc infamiam neque Episcopus, neque Inquisitor tollere potest, sed summus Pontifex tantum, ut probant Zanchin. in *tr. de relax. carcer. tit. de benef. & indulg.* Princip. ac Pegna *d. p. 1. com. 4.*

Contraria tamen opinio videtur probabilior: Quia nullibi in eos est statuta hæc pœna, neque in pœnalibus arguendum est à majoritate rationis. Ac ita tenent Menoch. *conf.* 808. num. 44. Suarez *de censur. 48. sect. 3. num. 2.* Sanchez *ibid. num. 5.* Sanctarel. *de hæres. cap. 25. num. 12.* & cap. 34. num. 8. Unde constat eos posse testimonium ferre in judicio, ut per Sanchez *ibid. cap. 27.*

Prædictorum filii usque ad secundam generationem per lineam paternam, & usque ad primam per lineam maternam sunt irregulares, ut promoveri non possint ad ordines, dummodo parentes ipsi defuncti fuerint impœnitentes, cap. *quicumque* §. *hæretici de hæret. in 6. capit. statutum* 2. eod. tit. & lib. Sanchez. *dec. lib. 2. cap. 28. num. 7.* Maiol. *lib. 5. cap. 46. numer. 4.* Suar. *de fid. disp. 24. sect. 1.* & hanc irregularitatem ex delicto vocat Tolet. *lib. 1. cap. 69. §. tertio in fine*, de quo fusi in *Consult. de irregularitate.*

Limitatur, ut possint ministrare in susceptis ante paternam hæresim, Sanch. *cap. 28. num. 10.* & latius in *consult. de irregularit.* Immo quod geniti ante hæresim nullo modo sint irregulares, ait Sanch. *cap. 27. numer. 13.* & 14. & Layman *de irreg. cap. 4. num. 11.* at de hoc *infra.*

Limitatur etiam, ut non procedat de filiis istorum in regionibus, in quibus palam, & impune hæreses grassantur, Henriq. *lib. 4. cap. 5. n. 4.* Sanch. *lib. 2. d. cap. 27. & cap. 28. nu. 28.* Em. Sa. *v. hæresis*

num. 4. Filiucc. *tract. 27. num. 228.* & Laym. *d. cap. 4. §. notat vero.* Nam ad incurrendum dictam irregularitatem requiritur parentum infamia, ex hæresi contracta. In his autem regionibus parentes decedentes hæretici non reputantur infames ob hæresim. Atque adeo neque eorum filii catholici irregularitatem incurrunt.

Item limitatur, ut solum procedat, si delictum paternum sit notorium jure, vel facto, Sanch. *d. cap. 27. num. 28.* cum pluribus aliis.

Privantur quoque paterna hæreditate ipso jure, quia ipso jure bona sunt devoluta fisco, etiam quoad legitimam, cap. *vergentis de hæret. cap. cum secundum eod. tit. in 6.* Sanch. *d. lib. 2. cap. 16. num. 25.* & seq. Id tamen multas habet limitationes, quas vide apud Sanchez *d. cap. 16.* Farinac. *quest. 190. §. 1. de hæres. & alios.*

Emancipatio filiorum, quorum parentes deteguntur esse hæretici ante emancipationem, est nulla, quia statim ac pater est hæreticus, filii sunt sui juris, nec indigent emancipatione, cap. *quicumque* §. *illorum de hæret. in 6.* Itaque hæretici patris filii liberantur à patria potestate & sui juris fiunt, Glos. in d. cap. *quicumque v. desierit*, Direct. *p. 3. quest. 116.* ibique Pegna *schol. 158.* & *p. 4. quest. 116.* Repert. Inquis. *v. pœna*, ubi Mandos. in *addit. l. 7.* Simanch. *de cath. instit. tit. 46.* Rub. *de pœn. num. 74.* Royas *singul. 152.* Molina *de just. tom. 1. disp. 9.* & 229. Azor. *p. 2. lib. 2. cap. 22. quest. 6.* Less. *de just. lib. 2. cap. 3. dub. 5. num. 23.* Sanch. *d. lib. 2. cap. 24. num. 5.* & 6. Farinac. *quest. 197. num. 29.* Sayr. in *clav. reg. lib. 3. cap. 9. num. 3.* & lib. 9. cap. 7. n. 7. Sanctarel. *de hæret. cap. 37. num. 9.* & Salell. *lib. 6. cap. 4. reg. 46. num. 339.*

Addunt verò Farinacius, & Sanchez *loc. cit.* quod, ut filii ex paterna hæresi liberentur à patria potestate non requiritur sententia declaratoria. Quod etiam voluit Glos. *d. v. desierit*, ac Pegna *p. 3. d. 9. 116. schol. 158.* Molina *loc. cit. disp. 229.* Azor. *par. 2. lib. 2. cap. 22. quest. 6.* ac Delbene *disp. 150. num. 1.* Sed non dubito, quin pater statim ac labitur in hæresim, amittat jus patriæ potestatis ita, quod ubi declaratus fuerit hæreticus, retrorahatur privatio patriæ potestatis ad tempus delicti, sicut in confiscatione bonorum, & aliis pœnis ipso jure latis, exceptis censuris, quæ statim incurruntur. Quia tamen *textus in d. cap. quicumque* requirit, quod appareat hæresis, ibi: apparuerit ante ipsam à via veritatis &c. ideonisi de illa constet in judicio, non video, quomodo pater possessione patriæ potestatis privari possit.

Hanc autem exemptionem à patria potestate esse gravem pœnam, & inter alia privare patrem facultate substituendi pupillariter filio impuberi, advertit Pegna *loc. cit.* ubi etiam contra Eymericum in *direct.* admonet, quod hæc pœna non se extendit, nisi ad hæreticos, non verò ad defensores, fautores, &c. si non sint hæretici, Sanchez *d. lib. 2. cap. 14. n. 5.* Farinac. *ubi supra* & Delben. *d. 9. 150. nu. 11.* subditque Salelles, quod filius liberatur à patria potestate, si fiat hæreticus, *arg. textus in §. cum autem 15. instit. quib. mod.* Sed pœnæ non extenduntur, nisi sit in jure expressum. Non est autem in jure expressum, quod pater privetur patriæ potestate ex hæresi filii, & quod filius exemptionem à paterna potestate acquirat ex eo, quod ipse graviter delinquat, fiatque hæreticus.

Quatenus autem sententia contra contumacem ut hæreticum, præjudicet filiis alibi dictum est.

In cap. *statutum* 2. de hæret. in 6. Bonifacius VIII. jus antiquum ab Innocentio III. & Alexandro IV. quo decernebatur, ne hæretici, credentes, rece-

pratores, defensores, & fautores eorum, ipsorumque filii usque ad secundam generationem ad aliquod beneficium Ecclesiasticum, sive publicum officium admittantur, quod si secus factum fuerit, sit irritum, & inane, reduxit adhuc duo.

Unum est, quod præfata prohibitio comprehendat primum, & secundum gradum per lineam paternam, & per lineam maternam non se extendat, nisi ad primum gradum, ut per *Glos. ibi in fig. cas. Jo. Andr. in princ. Gemin. num. 2. Franch. in sum. 3. num. 1. Calder. de heret. nu. 4. Guadifalv. quest. 23. num. 1. Zanchin. de heret. cap. 28. n. 10. Simanch. de cath. instit. tit. 29. num. 15. Decian. lib. 5. cap. 20. v. 4. § cap. 45. num. 4. Pegna p. 3. com. 194. Sylvest. v. hereticus 1. num. 14. Angel. eod. v. num. 7. Rosell. eod. etiam v. num. 28. Armil. eod. item v. n. 7. Tabiena eod. pariter v. n. 6. Locatus v. filii, Suarez de censur. disp. 43. num. 3. Azor. p. 2. lib. 8. cap. 13. quest. 8. Sanch. d. lib. 2. cap. 27. num. 2. 3. § 4. Farinac. quest. 191. num. 51. alique communiter.*

Alterum quod statutum illud non habeat locum in filiis hæreticorum, credentium, fautorum, receptatorum &c. si hæretici, credentes, fautores &c. reversi sint ad fidem, & emendati sint, & Ecclesiæ reconciliati, ac poenitentiam receperunt, & illius perfectioni insistant, vel parati sunt illam recipere, *Glos. in d. cap. statutum v. reincorporatos, § v. parati, Gemin. num. 2. Franch. num. 2. Calder. in rubr. de heret. num. 241. Zanchin. cap. 28. num. 3. Pegna p. 3. com. 162. Sanch. lib. 2. cap. 27. num. 26. & Farin. d. quest. 191. num. 64. At quid de filiis, ac nepotibus relapsorum, qui sine misericordia traduntur Curia seculari, sed dolent, ac resipiscunt, & catholici usque ad obitum perseverant, afficianturne prædictis poenis? Hanc questionem movet in direct. *Inquisit. p. 3. quest. 115. Pegna com. 164. & refert duas sententias, unam, quæ negat, quam sequitur Gemin. & alii, quos ille citat. Alteram, quæ affirmat, quam tenet. Jo. Andr. Franch. Simanch. & alii, quos ibidem refert, ac sequitur, & hæc videtur probabilior. Quia relapsi, quamvis per poenitentiam resipiscant, non habentur pro reconciliatis, eo quod Curia seculari traduntur.**

An autem hujusmodi, quam diximus poena, afficiantur filii hæreticorum, vel aliorum, quos commemoravimus, qui tales sunt occulte, vel tales occultè decesserunt? Minime, quia in eo cap. statutum aperte dicitur, *qui tales esse, vel tales etiam decessisse probantur.* Ad eam vero poenam contrahendam sufficit, si sint filii eorum, quos tales esse constituit, sive per evidentiam facti, sive per sententiam Judicis, sive per propriam confessionem in judicio. Item factis esse, si eos tales esse manifestum sit in iis locis, in quibus eos vivere, aut vixisse, constar.

Suspecti verò vehementer de hæresi non gaudent immunitate Ecclesiastica loci sacri, ut jam diximus, nullam tamen incurrunt censuram regulariter loquendo, ob solam suspicionem vehementem, neque cogendi sunt petere absolutionem ab excommunicatione ob hæresim, si verè non habuerunt talem errorem. Suspecti autem violenter censentur in foro externo indigere excommunicationis absolutione, *Pegna in direct. fol. 436. Locat. v. suspicio Portel. respons. p. 1. cap. 28. num. 9.*

Incurrunt autem poenas aliquas suspecti de hæresi, si fuerint poenitentiati, vel si abjurare coacti fuerint. Unde irregulares sunt poenitentiati à S. Officio ob hæresim formalem confessam in judicio, vel extra. Quia semel hæreticus, etiam post reconciliationem remanet irregularis, ut etiam dictum est. Secus autem est in poenitentiatis ob suspicionem, etiam vehementem de hæresi; quia post purgationem, et si

fuerint publice poenitentiati, non remanent irregulares; nam per purgationem tollitur hæresis præsumptio, sive suspicio, ac præsumpta juris infamia ut per *Simanch. de cath. instit. tit. 55. num. 3. Zanchin. de heret. cap. 20. num. 6. ac Genuens. in pr. cap. 45. num. 5. cum allegatis.*

Inhabilis remanet perpetuo ad confessionis secularium audiendas quicumque semel abjuravit ob hæresim formalem, non ob solam suspicionem, etiam vehementem ex decreto Pauli IV. referente *Majolo lib. 5. cap. 48. num. 6. ac Genuen. d. cap. 45. num. 2. § 3.*

De inhabilitate Regularium ad omnia officia & gradus suæ Religionis, quibus pro delictis ad S. Officium pertinentibus poenitentia genus aliquod impositum fuerit, exceptis poenitentiis salutaribus à nobis dictum pariter est.

Ex constitutione Pauli V. quæ incipit *Romanus Pontifex* edita anno 1606. primò revocata sunt omnes facultates Prælati Regularium concessæ cognoscendi causas ad S. Officium pertinentes, & mandatum, ut Religiosi hæretici, vel suspecti de hæresi denuncientur Inquisitoribus, vel locorum ordinariis vicinioribus, & præceptum est superioribus regularibus illorum, ne tales denunciationes retardent; immo ipsi eos denuncient, quos hæreticos, vel suspectos noverint absque alia consultatione, Inquisitoribus, vel vicinioribus locorum ordinariis, ut supra.

Quod si superiores præfati Regularium, tam Generales, quam alii huic constitutioni non paruerint, incurrant poenas ipso facto privationis dignitatum, & officiorum suorum ordinum, & vocis activæ & passivæ, & inhabilitatem perpetuam ad hujusmodi, & omnes censuras, & poenas, latas contra fautores hæreticorum, & impediunt S. Officium, & in specie incurrant excommunicationem in dicta constitutione latam, Pontifici summo reservatam, & adduntur ibi clausulæ derogatoriæ plenissimæ.

CONSULTATIO CLXX.

An Poena vivicomburii, Vox est Tertulliani in l.

1. de anima cap. 1. & cap. 33. sit hæreticis impoentibus infligenda, & poena mortis, & combustionis cadaveris hæretici relapsi, vel negativi, sed poenitentis; ubi de aliis hujusmodi, nempe de poena ignis, capitis, & aliorum membrorum, oculorum erutionis, suspensionis, & crucifixionis, lapidationis, submersionis, Bestiarum, Ferarumque laniatus, excoiationis, Sectionis per ferram, aliorumve mortis suppliciorum. Vbi etiam respondetur iis omnibus, quæ contra ab hæreticis afferuntur, ac præcipue quaritur, sintne ex jure Casareo hæretici ultimo supplicio afficiendi? Et quid ex jure Canonico? ac quinam ij sint, qui igne, vel ultimo supplicio affici debeant?

A It Ecclesiasticus cap. 39. Ignem, grandinem, famem, & mortem ad vindictam creatas esse. Sed & invenimus aliam, sed graviolem poenam divinam, mortem scilicet pro peccatis hominibus impositam, eamque triplicem, hanc scilicet naturalem, qua omnes tandem aliquando plectimur. Item eam, qua adhuc acceleratur naturalis, dicta violenta, & tertiam omnium majorem, æternam. De illis Alii, Nos de morte violenta pauca dicemus. Hæc non ex corruptione

ruptione corporis, sed extrinsecus in pœnam malefactorum imponitur à Deo in lege Mosaica, atque Nemo, qui eam legerit, dubitat, sæpè ob graviora facinora, quibus vix castigatio proficit, vel in detestationem criminis, vel ad exemplum impositam mortem Exod. 11. 19. 21. Levit. 20. Num. 35. 4. Reg. 8. Et in lege Evangelica invenimus mendacium vindictarum morte, Dei iudicio A&. 5. sicut & in Apocal. 13. Occidentibus mortis supplicium imponitur.

Receptum jure Pontificio pœnas illas legales mortis hodie intelligi de excommunicatione *cap. per venerabilem*, ibique Panor. *qui filii sint legit*. Et jure eodem, atque divino concluditur à morte culpæ, ad mortem gehennæ, sive ad æternam perveniri *can. fin. de pœnit. dec. 7.* Et ita explicant illud, quod scribit Zacharias *cap. 11. Quod moritur*, scilicet morte culpæ, *moriatur*, scilicet morte Gehennæ, & *quod succiditur, succidatur*. Ac si dictum esset, qui in sordibus est, sordescat adhuc, *can. quantumlibet dec. 47.* Apocal. 22. Et proinde hodie in foro Ecclesiastico nulla mortis corporalis pœna inflicta est, & hoc est, quod dicimus, Ecclesiam sanguinis iudicium non proferre, neque Clericis in sacris ordinibus existentibus, vel Prælati licere hujusmodi sententias dictare, scribere, proferre, suadere, alioquin deponuntur ut irregulares *cap. Clericus, & cap. sententiam ne Cleric. vel Monach. cap. ex litteris de excess. Præl. cap. in Archiepiscopatu de rapt. & can. illud 23. q. 4.* Per alios tamen viros laicos Prælati, qui jurisdictionem habent temporalem, possunt, quæ sanguinis notionem habent, decidere, Gloss. *in d. cap. Clericus v. judicent*, quæ ipsi per se nequeunt. Sic enim imitantur Domini nostri Jesu Christi benignitatem, qui venit vocare peccatores ad pœnitentiam Matth. cap. 9. *Nec desiderat mortem peccatoris, sed ut magis convertatur, & vivat.* Ezechiel. 3. Et admonuit hac de re Discipulos Jacobum & Joannem, cum eum quidam non reciperent, & dixissent = Domine, vis dicamus, ut ignis descendat de celo, & consumat eos? increpavitque illos, dicens = Nescitis cuius spiritus estis, filius hominis non venit animas perdere, sed salvare Luc. 10 v. 54. & Joan 3. vers. 17. *cap. 12. vers. 47.* Facto etiam comprobavit, dum adulteram, secundum legem antiquam lapidandam, noluit condemnare, sed absolvit, dicens = vale, & noli amplius peccare = Joan. cap. 8. & D. Paulus dixit, novi testamenti Mediatorem Iesum Christum per sanguinis asperisionem melius clamare, quam clamaverit sanguis Abelis ad Hebr. cap. 12. *cujus vox fratris homicidæ vindictam à Deo postulabat*, Genes. cap. 4. Atque ideo Ecclesia, quæ incorrigibiles habet clericos, non occidit, sed vel carcere perpetuo afficit *cap. quamvis de pœn. in 6.* vel de gradu dejectos Curie sæculari relinquit puniendos, erga quam etiam intercedit, ne morte plectantur, sed alia leviori pœna *cap. nominis de verb. signif. can. 1. 23. quest. 5.*

Cæterum mors corporis quidem una est, tamen ad mortem pervenitur diversis viis. Unde mortis supplicium varium est, & in iure divino, ac politico, seu civili. Et idcirco de pœnis, quæ mortem afferunt, paulò latius dicendum. Callimachus itaque Jurisconsultus in *l. capitalium ff. de pœn.* gradus capitalium pœnarum constituens, refert vivi concremationem. Marcellus addit *l. respiciendum. §. fin. eod. tit. de fustis oblici.*

Sunt mortis pœnæ pro gravissimis criminibus impositæ aliquandò quibusdam provinciis, & gentibus invisæ, postea autem evehente malitia, & contemptu legum, opportuit ad eas se transferre. Satis tunc erat visum vinculum validum legis simpliciter prohibentis pudor, qui tunc erat hominum, hodie nequaquam, ut ait Livus *lib. 1. primi* ab Urbe con-

data, quibus & id etiam aliquandò additum est, immo communi juris observatione receptum ad pœnam exacerbendam, & in exemplum aliorum, de corpora, sive cadavera punitorum sepeliantur, nisi expressè petita sit à Principe, vel ab iis, qui ejus imperium exercent, qui petentibus tamen facillè concedunt, interdum in pœnis exemplaribus negant, ut in crimine læsæ majestatis *l. 1. 2. §. 3. ff. de cadav. punit. l. obnoxios C. de relig. & sumpt. fun.* Exemplumque patet in sacra pagina de Josepho, qui petiit, & obtinuit à Pilato, corpus Jesu, ut sepeliret, Joann. cap. 19.

Ad mortis tamen pœnam inferendam, quò ad fieri potest, tardiores esse debent Judices, & nisi necessitas, vel atrocitas coactos impellat cum lege, vix accedere debent, non secus ac Nero ab initio, qui Buro præfecto exigenti ab eo, in quos, & ex qua causa animadverti veller, differebat, & dum illi chartam protulisset, traderetque invitatus invito, exclamavit = *Vellem nescire litteras*, Senec. *in princ. lib. de clem.* Vespasianus Imperator, neque eadè unquam lætaturus, iustis suppliciis illacrymans, etiam ingemuit, Sueton. *in Vespas. cap. 15.* Quamobrem & jure civili non conceditur etiam Præsidibus permittere liberam mortis electionem, Ulpian. *l. aut damnatum §. proinde ff. de pœn. D. Ambrosius* reconcilians Theodosium Cæsarem Ecclesiæ, pœnitentiam eum agere coegit de Thellonicensium præcipiti nece, atque eum sanctionem edere de non statim puniendis, quos ipse jussisset, nisi post triginta dies, quibus custodia traderentur, Niceph. Callist. *lib. 12. cap. 40.* Theodoret. *lib. 9. hist. trip. cap. 30.* Extat & hodie ejus constitutio in *l. si vindicari C. de pœn.* Nunc ad quæstionem.

Pro negativa probari poterit primò ex imbecillitate *l. 1. C. de sum. Trinit. & fid. cath.* in qua Imperatores Gratianus, Valentinianus, & Theodosius legem sic sanxerunt = *Cunctos populos, quos Clementia nostra regit Imperium. in tali volumus versari religione, quam dicunt Petrum Apostolum tradidisse Romanis, Religio usque adhuc ab ipso insinuata declarat, quamque Pontificem Damasum sequi, claret. Hanc legem sequentes, Christianorum Catholicorum nomen jubemus amplecti, reliquos dementes, & vesanos judicamus, & heretici dogmatis infamiam volumus sustinere, divina primum vindicta, post etiam nostra ultione plectendos.* In qua duo reperiuntur præcipua. Primum, quicumque versantur in tali religione, quam D. Petrum Apostolum tradidisse Romanis, Religio usque ad tempus istius legislationis ab ipso insinuata declarat, & quam Pontificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandria Episcopum, virum Apostolicæ sanctitatis, hoc est, ut secundum Apostolicam disciplinam, Evangelicamque doctrinam Patris, & Filii, & Spiritus sancti, unam Deitatem sub pari majestare, & sub pia Trinitate credant, christianorum nomen amplecti debent, idest nominari debent Christiani Catholici.

Secundum est. Quicumque ab illa Religione in diversum abeunt, ii dementes, velanique judicari, sustineant infamiam heretici dogmatis, divina prius vindicta, post etiam motus Imperatorum, quem ii ex cœlesti arbitrio sumplerint, ultione plectendi.

Ex his constat, hæreticos illos, qui eam Religionem, quam D. Petrus Romanos docuit, non sequuntur in eo, quod sanctissimam Trinitatem impugnent, huc enim præcipue tota ea lex spectat, & infames esse & plectendos, tum divina vindicta, tum ultione Imperatoria. Solum igitur lex ista locum habet contra eos, qui Religionem illam non sequuntur in eo, quod sanctissimam Trinitatem impugnent. Aiontque Imperatores in *d. l. 1. Post etiam motus nostri* (sic enim habent manuscripti & Codex Theodosianus)

fianus) quem ex caelesti arbitrio sumpserimus ultione plectendi. Non igitur ex arbitrio Inquisitorum, neque morte, aut vivicomburio. Plures enim sunt modi ultionis, ut ex indefinito illo non liceat certam speciem concludere. Ultioni enim Imperatoriae satisfacere possent multa pecuniaria, nota infamiae, proscriptio, & bonorum publicatio, quæ & jure Iustiniano pro qualitate circumstantiarum usurpabantur.

Accedamus jam ad alterum testimonium, è quo aliqui demonstrant, hæreticos ultimo supplicio afficiendos esse, quod est l. 3. §. decere C. de sum. Trinitate & fid. cath. quæ quidem in vetustioribus excusa non extat, sed edita est ab Antonio Contio Jurisconsulto, tum abbreviata, tum integra, atque inde in subsequentes editiones recepta est. Idem Contius utramque vertit in sermonem Latinum. Partem quoque ejus edidit Leonclavius in paratitlis Gregoriorum lib. 2. tit. 1. Ejus Proœmium ex versione Contiana sic habet = Decere arbitramur nostrum Imperium subditos nostros de religione commonefacere. Ita enim & pleniorum acquiri Dei, ac Salvatoris nostri Iesu Christi benignitatem possib. esse existimamus, si quando & pro viribus ipsi placere studuerimus, & nostros subditos ad eam rem instituerimus. Proœmium certe Christianissimum, ac Principibus christianis dignissimum.

Hiscæ tamen sequitur: Quicumque debet populum de pietate, religione, & vero Dei cultu admonere, is etiam debet contraria amoliri, & impietatem prophanarum hæresum profligare. Atqui Princeps pius debet populum de pietate, religione, ac vero Dei cultu admonere. Ergo Princeps pius, quique Dei gratiam sibi conservari cupit, debet etiam hæreseon impietatem profligare. Hoc ipsum autem præcipue debet efficere legum sanctione, non remediis violentis, non immanitate pœnarum, non suppliciorum dirissimorum crudelitate.

Non obstat quod Principes gladii potestatem à Deo habent, ut malum exterminent. Nam gladii vocabulum aliquando propriè accipitur, ut cum quis per sententiam damnatur, ut gladio in ipsum animadvertatur: tunc enim gladio animadverti oportet, non securi, vel telo, vel fuste, vel laqueo, vel quo alio modo l. aut damnatum §. vita i. ff. de pœn. ubi & Gothofred. ad verbum securi notat illud vulgo notum Antonini Caracallæ dictum in Papiniani percussorem: Gladio exequi te oportuit iussu meum. Aliquando per metonymiam angustiorum significat merum imperium, & omnem graviores coërcitionem significationis suæ ambitu complectitur, ut l. 3. ff. de iurisd. l. solet 6. in princip. ff. de offic. Procons. & legat. l. nemo potest gladii 70. ff. de div. reg. jur. aut. quod & jus gladii dicitur. l. illicitas 6. §. qui universas ff. de offic. Procons. quod pluribus explicatur à Brissonio de verb. signif. lib. 7. in verbo gladio, & in d. l. nemo potest gladii. Aliquando per latiorum metonymiam & populariter quidem significat quemcumque Magistratum, ut in illo Lampadii in Alexandro: Honores juris gladii nunquam vendi passus est, dicens: necesse est, ut qui emit, vendat. Ego non patiar mercatores potestatum, quos si patiar, damnare non possim. Erubescio enim punire eum hominem, qui emit, & vendit. Ipsa Alexandri verba ostendunt in genere mercaturam potestatum damnatam, quam in urbanis etiam Magistratibus damnatam à bono Principe oportet, in quo etiam ludebat Imperator Iulianus Apostata. Nam, ut Rufinus lib. 1. histor. Eccle. cap. 1. narrat, Procuratorem provinciarum, jurisque dicendi Christianis statuit non debere committi, ut pote quibus etiam lex propria gladio uti vetuisset. Quod utrumque notavit Brissonius eodem loco.

Tom. I L

Quomodo etiam D. Paulus ad Roman. 13. v. 4. gladium gestare dicit Magistratum. Loquitur enim in genere de omni Magistratu, sive de toto Magistratu, & loquitur de tota, sive universa puniendi potestate, quæ non modo in mero imperio consistit, sed mixtum quoque imperium continet, quo etiam Magistratus eo frequentius utitur, quod crebriores sunt causæ civiles, quàm criminales. Sic eodem cap. 13. v. 7. Apostolus jubet Magistratui solvi tributum, vectigal, timorem, honorem. Quod utique in genere ac universim Magistratui competit, utcumque alii magis, alii minus, alii plura, alii pauciora præstanda sint, & propterea dicit, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem, cum præmisisset, reddite igitur omnibus, quod debetur. Cumque in toto cap. 12. ad Roman. Apostolus in genere egerit de omni virtute christiana, & cap. 13. à v. 8. usque ad finem de tota tabula secunda Decalogi, in quam qui peccant, ii male agunt, his autem omnibus, qui male agunt, terrori sunt Principes, & Magistratus v. 3. propter potestatem gladii, quem Magistratus gestant, utique in genere quoque agit de officio, & potestate Magistratus, qui peccatis pœnas æquales imponit.

Nec quicumque malum, ac hæresim exterminat, is exterminat eam violentis remediis, igni, rota, gladio, aliis, & violentis remediis religionem cogit. Legitur enim Apostolos & orthodoxos Ecclesiæ Doctores, hæreses multas exterminasse, violentis remediis usos non legitur. Docuerunt Religionem christianam, prædicato de Domino, ac Redemptore nostro Iesu Christo Evangelio, neminem autem suppliciorum immanitate credere coegerunt. Et in l. 2. C. de sum. Trinit. & fid. cath. legitur, hæreticum furorem ab urbium mœnibus exterminatum propelli, quo certe vitæ ademptio non significatur, sed urbium prohibitio, à quo non multum abscedit l. nemo 4. C. eod. Ut proinde perquam inepte à potestate gladii ad atrociorum quamvis animadversionem progrediar objectio.

In dicta l. 3. C. de sum. Trinit. §. 2. ita legitur: Præterea sancimus, ut quos affectant impiam Nestorii opinionem, vel nefariam ejus doctrinam sectantur, si Episcopi, aut Clerici sunt, ab Ecclesia eiiciantur, si laici, anathematizentur secundum ea, quæ jam à divinitate nostra sunt constituta. Ergo non ultimo supplicio puniendi. Et concedatur id, quod est tamen ex hac lege minime concedendum: Omnes Nestoriani sunt ultimo supplicio afficiendi. Ergo non alii hæretici, qui Nestoriani non sunt, quique nihil habent cum Nestorianismo commune.

Sequitur in d. §. 2. l. 3. Licentiam habituris orthodoxis quicumque voluerint secundum nostram legislationem absque metu, & damno ipsos propalare, & accusare. Hic versiculus facit orthodoxis copiam Nestorianos quasi publico judicio accusandi, absque metu tamen & damno, non tamen cogit, sed permittit uniuscujusque arbitrio. Quia vero, eum, qui alium hæreseos velit convincere, nosse oportet mysteria Religionis christianæ, & verò accusare non sit satis, sed convincere etiam oportet, necesse est, ut si cur promiscue omnibus permittitur accusare, ita etiam à quibusvis tacitè exigi, ut christianæ Religionis mysteria pernoverit.

Quod verò dicitur absque metu & damno, id eum habere sensum videtur, qui hæreticum accusare velit, eum posse sine metu calumniæ ac Senatusconsulti Turpiliani accusare, neque incursum ullum vel talionis, vel impensarum perdendarum periculum, ut ex accusatione incurrat damnum, idque sive crimen probaverit, sive non. Quod sum-

B b

ptus

peas, forte ex fisco refundendi sint, quasi quisque Religionis, & pietatis amore præsumatur accusare, non privata vindicta, aut odii singularis gratia. Alias sane qui accusat metu calumniae, & Senatus consulti Turpiliani coërcetur, incurrit etiam damnum impenfarum à se factarum, quas perdit, & ab accusato factarum, quas ei restituere compellendus est, subscriptionis etiam vinculo talionis damno afficitur. Possint tamen etiam illa verba eo modo accipi, qui ut quivis ex populo accuset crimen quasi publicum, quod publicum non est, is & metu subscriptionis, & Senatusconsulti Turpiliani coërcetur, ut in damnum ob temerariam accusationem incidat, quo periculo ex legislatione hac liberatur quicumque hæreseos aliquem accusaturus est, quæ verisimilior videtur explicatio. Nam pœnam calumniae & Senatusconsulti Turpiliani tollere, id fenestram variis calumniis aperturum esset.

Illud possit alicui videri durius, quod iis, qui Nestorianos habent libros, & legunt, ultimo sint afficiendi supplicio, ut ex græco textu distæ legis 3. §. 3. & ex versione Conriana, & apud Leonclavium *paratitla Græcorum lib. 1. tit. 1. constit. 3.* Constat enim ex hac ipsa lege 3. §. 2. quod ii, qui cum zelo addicti sunt heresi Nestorianæ, si Episcopi, aut alii Clerici sint ab Ecclesiis debent eiici, si verò sint laici, quod debeant excommunicari, quem admodum in §. 4. *d. l. 3.* Irenæus, qui tamen pluribus ex causis accusari poterat, tantum eam pœnam patitur, quod ejectus de sede Episcopali, in patria privatus cogatur vivere. Neque alia pœna est Anthimi Severi, qui tamen non modo hæreticus fuit, sed libros etiam hæreticos scripsit, & evulgavit, Petri Zoaræ, & aliorum in *Novell. 42.* Non videtur autem ratio esse, cur ipsi hæretici leviori pœna afficiantur, quam ii, qui christiani non hæretici, & libros tantum habent Nestorianos. Gravius enim videtur, esse hæreticum quam habere librum, quo hæresis contineatur.

Ex qua causa etiam videri possit in hoc §. 3. non esse illico ad ultimum supplicium deveniendum, sed ultimam vindictam, scilicet ecclesiasticam. Ecclesiastica enim vindicta ulterius non progreditur, quam ad Episcopi, vel Clerici depositionem, & ex Ecclesia ejectionem, vel ad laici excommunicationem, quamvis vindicta civilis longius progrediatur, ut scilicet bonorum proscriptionem patiatur, qui aut habet, aut legit, aut describit libros Nestorianos hæresi infectos *l. damnato 6. §. nec vero impios 1. C. de her. & Manich. & Samar.* Quod & Græcorum paratitla eodem titulo agnoscunt, quæ interprete Leonclavio hanc *d. legem damnato 6.* præbent epitomen. Nestoriani vocantur Simoniani, nec licet ea, quæ ab ipsis adversus Ephesinam Synodum scripta sunt, habere, vel legere, vel adscribere, sed comburuntur. Cum etiam de fide quæritur, nulla ipforum est facienda mentio, nec in quocunque loco suo quisquam eos excipere debet. Qui legem violat, bonorum publicatione punitur. Idem Nestoriani non appellantur Christiani. Item jus civile deportationem minatur iis, qui libros Eutycheris insaniam continentes habent *l. quicumque §. nulli C. eod.* quod itidem agnoscunt Græcorum paratitla ejus loci his verbis ex versione Leonclavii. *Nemini licet adversus Chalcedonense Concilium aliquid scribere, vel legere, vel distare, vel aliorum habere scripta; perpetua namque deportatione damnantur.*

Hæc pœnarum varietas, quia non omnes hæretici eadem autoritate plectendi sunt, ut sentiunt, & loquuntur Imperatores Theodosius & Valentinianus in *l. pen. C. Theodos. de heret.* Et proinde quæ in *d. l. 3. §. 3.* pœna statuitur in eos, qui libros Ne-

storianos hæresi pollutos habent ac legunt, si vel maximè mortis pœnam contineret, nam non Contrarius modò, sed etiam Leonclavius in Græcorum paratitlis ultimum supplicium vertit, non est tamen temerè extendenda ad quovis libros hæreticos, neque extra casum *dec. §. 3.* proferendum, sed præcise requirendum, ut quis & habeat & legat libros Nestorianos. Utrumque enim exigit *d. l. 3. §. 3.*

Nos verò inter gravioris istius pœnæ rationes, illam quoque annotandam putamus, quod cum Scriptura perpetuò maneat, & librorum lectio sapius, & à diversis repeti possit, majus libris sit periculum, quam à voce, quæ prætervolat, & facile evanescit, ut propterea major pœna potuerit à Legislatore constitui in eos, qui ejusmodi libros habent, & legunt, quam qui voce sola hæresim conantur propagare, de quibus *§. 2. & v. ult. §. 3. in d. l. 3.* agunt. Putamus, & illam considerandam esse rationem, quod illi, qui post legis prohibitionem libros Nestorianos, & habent & legunt, non ideo duntaxat pœnam mereantur, quia hujusmodi libros & habent & legunt, verum etiam quia legem contempserunt, quæ tamen est communis Reipublicæ sponsio, ut ait Papinianus in *l. 1.* & Marcianus ex Demosthene in *l. 1. ff. de legib.* Et quia post legem delinquentes in legis pœnam consensisse, eique se subiecisse intelligi debent. Utcunque enim forte sit, Christianus, qui ejusmodi libros & habet & legit, quod Imperator Iustinianus in *Novell. 42. c. 1. §. 2. v. & sicut non licet,* innuit, tamen non hæreticorum modò fautor, & hæreticæ pravitatis conservator, sed & legis & legislatoris Majestatis contemptor, & prope religionis est proditor, qui cum periculo capitis & vitæ contra legislatares severam prohibitionem libros illos hæreticos salvos, & integros & habere, & legendo in iis se oblectare voluit. Ut enim aliqua miseratione digni sunt, qui nocenti meditatione decepti credunt de fonte veritatis mendacia, ut de Arianis, Macedonianis, & Apollinarianis loquuntur Imperatores Theodosius & Valentinianus Augusti in *l. pen. Cod. Theodos. de heret.* ita severiori pœna plectendi sunt Christiani, qui nefariam illam impietatem scientes, illa tamen oblectantur, & libros ejusmodi habent, & legunt *d. l. penul. de heret.*

Alias sane, si absque illa *Novell. 42. cap. 5. §. 2. v. & sicut non licet,* esset facile dici §. 3. *d. legis 3.* agere non de quocunque, qui libros Nestorianæ hæresis habeat, & legat, sed de eo, qui & hæreticus sit Nestorianus, & in eadem sit Zelotes, qui magno studio eam affectetur, & simul doctrinas conscribat, atque edat ambiguas, & non perfecte cum Concilio Niceno, & Ephesino consentientes, id quod peculiare est, & præcipuum hæresiarchis. De ejusmodi enim objecto loquitur principium *d. §. 3.* ad quod subiectum si restringatur ejusdem §. 3. *v. his, qui talia,* severioris pœnæ justa apparebit ratio. Plus enim est esse zelotem hæreseos Nestorianæ, & simul Nestorianæ impietatis libros habere ac legere, quam libros nullos tales habere, aut legere, sed esse tantum Nestorianum Zelotem, maxime si ipse eosdem libros etiam scripserit, & si iisdem libri etiam crimine falsi sint corrupti, ut sub nomine ac titulo orthodoxæ fidei Concilio pio ex sacris litteris demonstratæ evulgentur. Ubi sane si ejusmodi crimina concurrant primum hæresis Nestoriana. Secundum zelus in hæresi. Tertium doctrinas ambiguas, & adulteratas conscripsisse, & edidisse. Quartum facultas in titulo præscripto. Quintum librorum ejusmodi perniciolorum assertatio. Sextum lectioque, nemo jure severioris pœnæ gravitatem, quæ ad ultimum supplicium progrediatur, accusaverit. Quod si non concurrant hæc omnia, tum leviori pœnæ, sive tantum

rum Ecclesiastica locus sit. Ut si quis tantum sit hæreticus Nestorianus, & libros pro illa hæresi conscripserit, non autem asserverit, & legat, tum sufficiant pœnæ Ecclesiasticæ, ut in d. lib. 3. §. 2. 3. vers. ult. & §. 4. Novel. 42. capit. 1. 2. 3. Siquis verò habeat tantum, aut legat, aut describat eos, publicationem bonorum patiatur l. damnato §. nec verò impios C. de hæret. & Manich. & Samar. Si quis etiam post Novel. 42. describat, ut manus scriptori amputetur d. Novel. 42. cap. 1. §. 2. in fine; paratitla Græcorum lib. 3. tit. 5. ita habent: *Qui ea (scripta Severi) transcribunt, manum dextram amittunt* ex versione Leonclavii; illis verò scriptis Severi & Nestorianismus, & Eutychianismus simul continebatur d. Novel. 42. cap. 1. §. 1. De Eutychianorum libris autem ita sancitum est l. quicunque §. nulli C. de hæret. & Manich. & Samar. ut perpetua deportatione damnetur, qui pro Eutychetis infamia aliquid contra Synodum Chalcedonensem vel dictaverit, vel scripserit, vel ediderit, atque emisit, cujus ipse autor sit, aut aliorum scripta, aut dicta super eadem re protulerit, aut libros ejusmodi habuerit, & sacrilega scriptorum monumenta ausus fuerit servare. Ipsa tamen Novel. 42. c. 1. §. 2. non loquitur de eo, qui habet & legit, sed de eo, qui habet, ut proinde periculum, de quo loquitur, non sit præcisè ad hanc l. 3. §. 3. his, qui talia, & necessario referendum, sed possit etiam referri ad d. l. damnato §. nec verò impios & ad l. quicunque §. nulli C. de hæret. & Manich. & Sam. Ex hoc verò ipso loco videtur argumentum quod clam pro pœna mortis & vivicomburii erui posse. Si enim qui habet ejusmodi libros Nestorianos, eosque legit, ultimo supplicio afficiendus est, quamvis sit christianus, quid ni, qui Nestorianus est, cui etiam christiani nomen denegatur ex d. l. damnato C. de hæret. & Manich. & Sam. & expresse notant paratitla Græcorum, ultimum quoque subeat supplicium? Videtur argumentatio talis posse institui. Ob cujus hærescos libros quis ultimum supplicium pati cogitur, ob eam hæresim multo magis quis ultimum supplicium pati debet. Sed ob Nestorianos, sive generalius loquendo, ob hæreticos libros, ultimum quis supplicium pati cogitur. Ergo ob Nestorianam, & generalius, ob hæreticam pravitatem quis multo magis ultimum supplicium subire cogetur. Majoris ratio videtur manifesta propter hæresin libri hæretici damnationem adferunt. Ergo multo magis ipsa hæresis damnationem adferet, cum propter quod unumquodque tale, id ipsum magis sit tale. Et quia gravius crimen videtur esse hæreticum, quam habere librum hæreticum, cum hoc Christianismus non expellat, ut illud.

Verum quicquid dicatur, conclusio illa tota falsa, & absurda convincitur ex illa ipsa l. 3. §. 2. & 4. & aliis supra expositis. Cum autem conclusio falsa sit & absurda, minor autem vera sit, quod ob Nestorianos libros quis incurere possit pœnam ultimi supplicii per d. l. 3. §. 2. necesse est majorem propositionem falsam & absurdam esse, quæ neque allatis istis ratiunculis stabilitur, cum jam ante etiam reddita sit ratio, cur gravior pœna locum habere possit in homine christiano libros Nestorianos habente, ac legente, quam in homine Nestoriana hæresi decepto.

Præter istud vitium, alterum quoque eodem in argumento hæret, quod videlicet non liceat ita concludere. Quicquid in crimine hærescos Nestorianæ constitutum est, illud in cujusvis alterius hæresis crimine constitutum intelligitur. Nam & hoc

Tom. II.

falsum esse ex superioribus apparet; quod non omnes pari austeritate sint plectendi, & quod diversis etiam hæresibus diversæ sint pœnæ constitutæ, quarum aliæ graviores, aliæ leviores.

Sequitur in dec. lib. 3. §. 4. de sum. Trinit. & fide cath. *Ut autem omnes revera discant, quantum nostra divinitas aversetur eos, qui impiam Nestorii fidem affectant, precipimus, Irenæum dudum ob hanc causam nostræ indignationi suppositum, & postea, nescimus quomodo, post binas nuptias, ut didicimus, præter Apostolicos Canones Tyriorum Civitatis Episcopum factum, ex Tyriorum quidem Ecclesia deiici; in sua autem duntaxat patria degere, quiescentem omnimodo, & schemate, atque nomine Sacerdotis exutum.* Hic §. 4. exemplum nobis proponit pœnæ in §. 2. hujus legis 3. expositæ, quousque scilicet pœna illa progrediatur, cum Episcopus & Clericus ex Ecclesia deiicitur; quod nimirum dignitas & nomen, & habitus Episcopi & clerici exuatur, ipse autem ut privatus vivat in patria, oneribus patriæ suæ subjectus. Non est igitur simplicis Nestorianismi ex ista leg. tertia pœna ultimum supplicium.

Eadem pœna etiam reperitur in Novel. 42. capit. 1. ubi depositio Anthimi à Sede Constantinopolitana ab Episcopis & Clericis facta, confirmatur à Justiniano, simulque Anthimo interdicitur urbe regia, ejusque districtu, ut & alia quavis insigni Civitate. Iubetur etiam quiescere, & eos diligere, quibus ipsemet se supposuit, & nemini communicare, nec quemquam imbuere in perditione interdictorum dogmatum. Sic eadem Novella 42. cap. 1. §. 1. 2. 3. Severus Ecclesiasticorum sententiis excommunicatus, sub illo anathemate esse jubetur ab Imperatore Justiniano, & dejectus ab Ecclesia Theopolitana, id est Anthiochena, & interdicitur ei regiam civitatem ingredi, aut districtum ejus, aut aliam insignem quancunque civitatem, sed jubetur in aliqua solitudine, & in silentio sedere, & non corrumpere ceteros, neque in blasphemiam alios adducere, neque aliquid novi contra vera dogmata invenire.

Sic eadem Novella 42. cap. 2. Petrus Episcopus Apamæ & depositus, & sub anathemate factus esse jubetur, prohibeturque eodem modo habitare urbem regiam, & ejus districtum, & quancunque aliam insignem urbem, sed quorum sequutus est errorem, eorum imitari diartam jubetur, quam longissime abscedens, & occultans seipsum. Nam talibus occultari quam videri utilius est. Ignori enim existentes se ipsos lædunt solos, publicantes verò sua dogmata, multis ex simplicioribus occasionem perditionis præbent. Quod nullo modo fieri in christiano ovili Dei, & orthodoxo populo justum est.

Sic eadem Novella 42. cap. 3. Zoaras anathematis subjectus, & ex Ecclesia ejectus, abiicitur de regia urbe, ejusque districtu, & aliis civitatibus, ut cum illis solis habiter, qui similia blasphemantes similiter in exilio ponuntur.

Paratitla quoque Græcorum à Leonclavio edita lib. 1. ad tit. 3. numero 1. ex hac ipsa l. 3. hanc proponunt Epitomen: Episcopus, vel Clericus, qui Nestorianus est, ex Ecclesia eiicitur. Et in l. 5. §. 2. Cod. de sum. Trinit. & fide cath. Imperator Justinianus anathemate damnat & Nestorium, & Eutychen, & Apollinarem, quique eorum errores sequuntur, ubi in fine additur & hæc sententia, *Si aliqui post hanc nostram*

B b 2

nostram commonitionem certo & liquido id cognoscen-
tibus, & comperientibus locorum Episcopis, Deo ama-
rissimis, inventi fuerint posthac in contraria his, qua
de fide catholica recte exposita sunt, opinione esse, hi
nullius indulgentia expectent veniam. Jubeamus enim
tales, tanquam confessos haereticos, competenti animad-
versioni subiungari. Unde intelligere est, siqui inventi
fuerint haeretici ante Imperatoriam istam praemoni-
tionem, illis adhuc spem veniae fuisse, qua scilicet
poena haereticis destinata remittebatur, quae spes isto
loco absconditur.

Ita quoque in l. 6. §. 2. 3. & 4. C. eod. tit. Impera-
tor anathemate damnat & Nestorium, & Eutyche-
tem, & Apollinarem, quique cum iis sentiunt. Et in l.
7. §. pauci quidam, & §. nullus itaque C. eod. idem
Imperator anathemate damnat haereticos damnatos
in Concilio Niceno, Constantinopolitano, Ephe-
sino, & Chalcedonensi, neque ulterius quidem istae
leges progrediuntur.

Eodem modo ipsa etiam Concilia contenta sunt
anathematismo, quo percelluntur haeretici, neque
alias poenas imponunt, ut d. l. 7. §. 4. & d. Novel.
42. pref. & cap. 1. 2. 3. ad quam etiam Novell. Cu-
jacijs, duo sunt, inquit, genera poenarum Ecclesia-
sticarum, excommunicatio, qua plectuntur plebei,
& monachi, & degradatio, sive ordine motio,
quae Episcoporum, & clericorum propria, quam etiam
sequuntur Imperatores, ut ex modo dictis constar.
Monet tamen Imperator Justinianus, siqui ab or-
dine Ecclesiastico condemnati, Imperatoria quoque
ultione ea poena sint afflicti, postea prohibitum quid
perpetraverint, quod in graviores poenas incidant
secundum leges, quae eos, qui minores poenas de-
clinant, sive contemnunt, majoribus affligunt d.
Novel. 42. cap. 3. l. relegati. 4. §. inter & §. quisquis
l. capitalium §. in exilibus, §. ita ff. de poen. l. 12. ff. de
interd. & releg. & dep. l. 1. C. de plus petit. l. si ad ma-
gistratum C. de decur. l. si filius C. d. pat. pot. l. quicun-
que C. de Episc. & Cler. Novel. 123. cap. 11. & capit.
42. in fin. & can. 6. Siquis Episcopus, & cap. 7. si-
quis Episcopus 11. q. 3.

Et si quoscunque haereticos ultimo supplicio af-
ficiendos Imperatores Christiani statuisent, frustra-
neum fuisset jubere, ut haeretici dogmatis infamiam
sustineant l. 1. C. de sum. Trin. & ut denotentur, id
est infames sint. Sic enim paratitla non denotentur ex-
plicant apud Leonclavium lib. 1. notator. ad paratil.
Gracor. num. 1. Et quidem apertis suis criminibus,
id est, cum haerescos fuerint convicti l. 2. §. qui ve-
ro, C. eod. nomen ab haereseos autore ferentes d. l.
1. d. l. 2. §. qui vero, & d. l. damnato C. de haeret. &
Manich. & Samar. Et ut ipsis interdiceretur urbs
regia, ejusque districtus, & quavis alia urbs in-
signis, & ut quieti vivant in locis solitariis, ut ne-
minem ulterius infamia sua contaminent, ut ament
eos, quibus jam suppositi sunt, sive subiecti pro-
pter haeresim demonstratam, ut d. Novel. 42. in pref.
cap. cap. 1. 2. 3. & d. §. d. l. 3. C. de sum. Trin. Quid
opus esset omni loco ipsis ad faciendas congrega-
tiones, sive profana sua sacra peragenda interdice-
re? lib. 2. sub princ. C. eod. l. nulli §. ad hoc, l. Ar-
riani, d. l. damnato §. nec vero, l. quicunque §. uni-
versi l. siquis C. de haeret. Manich. & Samar. Cur di-
versis muneribus subiici eos, & constringi oportere-
ret? l. 1. C. eod. Novel. 45. in pref. Cur Curiales om-
nium Civitatum onerosis, quinetiam militiae, seu
diversis Officiis facultatum, & personalium mune-
rum obligatos suis ordinibus cujuscunque sectae fue-
rint, inherere oporteret, ne hominibus execrandis
contumelioso ambitu immunitatis beneficium pra-

itium videatur? l. Curiales C. eod. Quid opus esset
haereticis, denegari omnia privilegia? l. haeretici C.
eod. Novel. 45. in pref. etiam dotalia; Novel. 109. Et
praecipue quidem ea; quae religionis favore indulta
sunt l. 1. l. Curiales l. haeretici C. de haeret. & Manich.
Cur prohiberentur admitti ad ullam dignitatem, vel
correctorum officiales, Cujac. ad l. 1. C. de cohort.
princip. Cujusmodi plura in haereticorum poenis oc-
currunt otiosa, & superflua, si omnes haeretici ul-
timo supplicio sunt illico afficiendi, & absumendi.

Possumus vero ex hoc etiam §. 4. d. l. 3. C. de sum.
Trin. discere, quamam sit illa ultio motus Impera-
torii in l. 1. §. 1. C. d. sum. Trin. quem Imperatores
ex caelesti arbitrio sumpturi sunt, nimirum quod
sine indulgentia, & remissione poenae velint eos
damnatos poenis à lege definitis perpetuo subja-
cere. Quam enim poenam Imperatores in d. §. 4. d. l. 3.
proposuerent, ea contenti quoque fuerunt in Ire-
nao, Tyrionum Episcopo.

Accedamus ad l. Manichaeos, C. d. haeret. & Mani-
ch. & Samar. in qua videndum est, quid in jure civili
significet ultimum supplicium. Ultimum autem suppli-
cium esse mortem solam, interpretamur l. 21. ff. de
poen. Dicitur etiam summum supplicium l. capitalium
28. in pr. & §. ita, & l. siquis aliquid §. qui abortivus
ff. de poen. l. 1. §. ult. ff. de extraord. crim. l. ult. ff. de
sepule. viol. l. quicunque ff. ad leg. Cornel. de fals. cum
servus ff. can. dat. can. non sec. Paul. recept. sent. 24.
v. ult. & lib. 5. sent. 3. v. ult. & tit. 4. v. 14. & tit. 17.
v. 2. & tit. 20. v. ult. Hoc summum supplicium est
ad furcam damnatio, sive, ut hodie, suspendium,
vivicrematio, sive, ut Tertullianus, vocat vivicom-
burium l. 1. de anima cap. 1. in fine, & cap. 33. & ca-
pitis amputatio, l. capitalium ff. de poen. Damnatio
ab bestias, l. qui ultimo ff. eod.

Haec tamen lex non ferit omnes haereticos; lo-
quitur enim de solis Manichaeis, & Donatistis, quo-
rum errores, & furores nihil prorsus commune cum
aliis habent; neque enim omnium haereticorum
eadem est poena, ut ostendit lectio earum Constit-
utionum, quae leguntur in tit. C. de haeret. & Manich.
& Samar. Et Imperatores Theodosius, & Valen-
tinianus in l. haereticorum Cod. Theodos. de haeret. lib.
16. tit. 15. diserte aiunt, non omnes eadem auste-
ritate plectendos esse, & mirius agendum cum illis,
qui nocenti meditatione decepti, credunt de veri-
tatis fonte mendacia. Verba autem d. l. 4. in pr. C.
de haeret. & Manich. & Samar. haec sunt: Manichaei,
seu Manichaeas, vel Donatistas; meritisissima severitate
persequimur. Huic itaque hominum generi nihil ex mo-
ribus, nihil ex legibus commune sit cum ceteris. In
Cod. Theod. ita legimus: Quid de Donatistis sentire-
mus, nuper ostendimus, praecipue tamen Manichaeos,
vel Frygas, sive Priscilli anistas meritisissima severita-
te persequimur. Huic itaque hominum generi nihil ex
moribus, nihil ex legibus sit commune cum ceteris.
4. Cod. Theod. de haeret.

Est autem haec lex Manichaeos 4. desumpta ex d.
40. eorundemque utraque est auctorum, nimirum Gra-
tiani, Valentiniani, & Theodosii Augustorum, sive
potius est eadem lex, nonnihil tamen interpolata.
Nihil vero est in d. l. 4. principio, quod abnuamus.
Facile enim concedimus Manichaeos, & Donatistas
meritisissimam severitatem experiri, & de Manichaeis
quidem Theodosius & Valentinianus Imperatores te-
stantur in l. Arriani §. C. eod. quod ad imam usque
scelerum nequitiam pervenerint; quod omne etiam
extat in l. 65. haereticorum C. Theod. de haeret. Et in
Constitutione quadam Diocletiani, & Maximiani,
quae habetur in C. Gregoriano lib. 12. tit. ult. &
in collat. leg. Mosai, & Rom. tit. 5. dicuntur Mani-
chaei

chæi nova & inopinata prodigia in hunc mundum, scilicet Romanum, de Persica adversaria nobis, id est Romanis, gente, progressa, vel orta esse, & multa facinora ibi committere, populos namque quietos perturbare, nec non & civitatibus maxima detrimenta inferre. Quo ex loco suspicari licet Manichæos à Persis, Romanorum hostibus oriundos, consilia sua & factiones convertisse magis ad rem Persicam promovendam, quam Romanam, ideoque eosdem Imperatoribus Romanis non injuria præ aliis fuisse exosos, & ob turbationem Reipublicæ majoribus pœnis subjectos. Respiciunt ad istam Diocletiani, & Maximiani Constitutionem etiam Christiani Imperatores Theodosius & Valentinianus in Novel. Valentiniani tit. 2. cum Manichæorum hæresin dicunt superstitionem paganis quoque damnatam temporibus, inimicam publicæ disciplinæ, & hostem fidei christianæ, quos execrabiles, & toto orbe terrarum pellendos, omnium retro Principum statuta judicant, quorum crimina detecta dissimulationem non patiantur. Quæ enim & quam dictu, audituque obscena in judicio beatissimi Papæ Leonis coram Senatu amplissimo manifesta ipsorum confessione patefacta sunt? Adeo ut eorum quoque qui diceretur Episcopus, & voce propria proderet, & omnia scelerum suorum secreta perscriberet. Mox vocant detestandam divinitatis injuriam, & scelus, quo non solum corpora deceptorum, sed etiam animæ inexpiabiliter polluantur. Et tandem ita finiunt: *neque enim aliquid nimium in eos videtur posse decerni, quorum incesta perversas religionis nomine lupanari bus quoque ignota vel pudenda committit.*

De Donatistis idem constat ex Augustino, nihil non suppliciorum eos meritos, ut seditiosos, ut sicarios, & Christianorum homicidas. Legatur ejus epistola 63. & epistola 48. & epistola 50. Perstringuntur etiam Donatistarum seditiosi & prædatorii conatus, & latrocinia ab Augustino lib. 3. contra Julianum cap. 1. Sic Imperatores Gratianus, Valentinianus & Theodosius in l. nemo Manichæum de heret. Nemo Manichæum, nemo Donatistam, qui præcipue, ut comperimus, furere non desistunt &c. Et propterea. Arcadius, Honorius, & Theodosius in l. adversarios in fin. C. ne Sancti bapt. iter. Magistratus etiam, & eorum officia pœnis subiiciunt, si iis præsentibus catholice Ecclesiæ vis fuerit illata, à Donatistis scilicet, de quibus solis d. l. adversarios agit.

Unde apparet justas esse causas, cur Imperatores christiani severius animadverti voluerint in Manichæos & Donatistas, ut proinde quod de Manichæis, & Donatistis constitutum est, non illico in omnes hæreticos constitutum intelligi possit. Immo si in Manichæis & Donatistis peculiare est, quod in d. l. Manichæos 4. C. de heret. & Manich. & Samar. contra eos statuitur, de cæteris hæreticis id prædicari non debet. Et si non est peculiare, sed commune cum omnibus hæreticis, (quod tamen jure Justiniano falsum est,) quod in d. l. Manichæos 4. contra Manichæos & Donatistas constituitur, sine magna ratione illud tanquam singulare proponitur. Et dum lex ait, *huic hominum generi, nihil ex moribus, nihil ex legibus commune sit cum cæteris*, hoc hominum genus discernit à cæteris, sive ii sint catholici, sive hæretici.

Et hæc ipsa tamen Manichæorum, & Donatistarum pœna non est ultimum supplicium, sed alia minor. Nam qui ultimo supplicio afficiuntur, desinunt esse homines. Non est igitur opus, ut ii prohibeantur à juris communione cum cæteris. Et plane ridiculus sit, qui mortuis interdicit hominum

Tom. II.

commercio. Quibus autem opus est interdici hominum commercio, iis vivendi facultatem relinqui oportet. At Manichæis & Donatistis, etiam condemnatis, & cum pœnam subierunt, commercio, & jure cum cæteris hominibus communi opus est interdici. Manichæis igitur, & Donatistis, etiam condemnatis, & cum pœnam subierunt, facultatem vivendi relictam olim oportuit. Neque video, quid aliquid iis verbis adimatur, quam jus civile, quod & moribus & legibus continetur, & quicquid illi mores & leges illæ concedunt civi Romano, in d. l. Manichæos 4. pr. adimit, non omnibus hæreticis, sed in specie Manichæis, & Donatistis. Alibi dici videtur pœna peregrinorum mutandæ conditionis l. Eunomianis C. de heret. ubi pœna ista Eunomianis remittitur; atque ita etiam Imperatores Gratianus, Valentinianus, & Theodosius in l. si quis Manichæus C. de heret. iisdem Manichæis sub perpetua justa infamia notis, testandi, ac vivendi jure Romano omnem protinus eripimus facultatem. Sic iidem Imperatores in l. 18. C. eodem. Quicumque sub nomine Manichæorum mundum sollicitant, ex omni quidem orbe terrarum, sed quam maxime de hac urbe pellantur sub interminatione judicii. Voluntates autem eorundem, quinimo ipse etiam facultates populo publicata, nec vim testamentorum teneant, nec derelinqui per eos, aut iisdem fas sit. Nihil ad summum his sit commune cum mundo, nimirum adimitur Manichæis jus commune, quod civibus Romanis commune est, dum nihil his commune cum mundo esse debere dicitur.

Eodem modo iidem Imperatores de Eunomianis loquuntur in l. Eunomiani C. eod. nihil ad summum habeant commune cum reliquis. Sic in l. Donatistas C. eod. Imperatores Honorius & Theodosius ita sanciunt: *Donatistas atque hæreticos, quos patientia clementia nostra nunc usque servavit, competenti constitutionis auctoritate percelli, quatenus evidenti præceptione se agnoscant & instabiles, & nullam potestatem alicujus ineundi (muneris, aut honoris) habere, sed perpetua iniustus infamia à cæteris honestis, & à conventu publico segregandos.* Sic Eunomianiani utriusque juris (acquirendi ex donatione, vel ultima voluntate) in totum communione priventur l. manentibus C. de heret. Sic ab omni contractu, & propemodum Romana conversatione submoveri dicuntur in l. Montanistas C. eod. Sic Apostatae sint absque jure Romano l. 2. C. de apostat. Sic Episcopi Apollinarianorum, cæterorumque hæreticorum, nomine, scilicet Episcopi, destituti, appellationem huius dignitatis amittant, adeant loca, quæ hos potissimum, quasi vallo quodammodo ab humana communione secludant l. Apollinarianos C. de heret. Augustinus quoque in epist. ad Bonifacium testatur, supplicium capitale in Donatistas constitutum non fuisse. *Iam enim lex fuerat promulgata, ut tanta immanitatis hæresis Donatistarum, cui crudelius parci videbatur, quam ipsa seviebat, non tantum violenta esse, sed omnino esse non sineretur impune, non tamen supplicio capitali, propter servandam etiam circa indignos mansuetudinem christianam, sed pecuniariis damnis propositis & in Episcopos, vel ministros eorum exilio constituto.* Pertinet huc etiam locus Augustini in epist. 48. ad Vincentium, quem lege.

Vidimus hæcenus, quam sit alienum à jure civili Codicis Justiniani ultimum supplicium hæreticis omnibus infligendum; nunc videamus quid ex jure Imperatoris Frederici secundi possit accedere. Verba ejus hæc sunt, *Gazaros, Patarenos, Leonitas, Speronistas, Circumcisos, & omnes hæreticos utriusque sexus, quocumque nomine censeantur, perpetua damnamus infamia, diffidamus,*

Bb 3

atque

atque bannimus, censentes, ut omnia bona talium confiscantur, nec ad eos ulterius revertantur, ita, quod filii eorum ad successionem eorum pervenire non possint, cum longe gravius sit aeternam, quam temporalem offendere Majestatem.

Hæc authentica excepta est ex Constitutione quadam, quæ Frederico secundo tribuitur, cujus primus Imperii annus secundum Abbatem Urspergensensem incidit in annum Christi 1219. Imperavit annis 32. lata vero est sub Honorio Tertio Papa, qui ad Papatum pervenit circa annum Christi 1216. & undecim annos sedit, eo tempore, quo imperiale diadema à manu Pontificis Imperator accepit, ut est in præfatione dictæ Constitutionis, id est anno Christi 1220. teste Urspergensi in Chronico; & in fine ejus Constitutionis, ubi legitur ab Honorio Papa confirmata.

Verum enim verò si etiam detur in archivis Imperii extare illam Constitutionem Fiderici, Secundi, & latam esse consilio & consensu Procerum Germanorum, & ex publica illa sponfione legis vigorem habere, tamen illi ipsi authenticæ hæreticos non placuit ultimo supplicio affici, sed diffidari eos, atque banniri, & ab Imperio proscribi, & bona ipsorum confiscari, neque liberos orthodoxos ad bona illa admitti.

Atque hætenus ex jure civili, nunc autem ex rationibus id probandum est. Et primò. Nemo ad bonum est cogendus, sed quisque suo arbitrio relinquendus.

Secundo, nunquam Deus ac Dominus noster Jesus Christus, vel ejus Apostoli coegerunt quenquam credere, vel fidem recipere, quinimmo & discipulis liberam abeundi dedit potestatem, dicens, *Nunquid & vos vultis abire?*

Tertio, expedit hæreses esse 1. Corinth. 11.

Quartò Christus Dominus Petro dixit: *Si Ecclesiam non audiverit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.*

Quinto. Christus Matth. 13. in parabola de zizania & tritico vetuit zizania eradicari, ne simul & triticum evelleretur, & tandem subjecit, *sinite utraque crescere usque ad messem.* Ubi per zizania, intelliguntur hæretici; per triticum, catholici; per messem, dies judicii; per messores, Angeli. Unde Chrysostomus in dictum Matthæi locum asserit, hæreticos non esse occidendos, sed tolerandos, Eius enim in parabola de tritico & zizania hæc sunt verba: *Non prohibet Dominus conciliabula hæreticorum dissipare, ora obstruere, libertatem loquendi praecludere; verum prohibet eos interficere, & trucidare.* Euthymius quoque & Theophilactus Chrysostomum sequuti, aperte inquirunt, non permisisse Dominum hæreticos necari. Hieronymus item, & Augustinus zizaniorum vocabulo, quæ non finit Dominus evelli, intelligunt hæreticos, ac, ut refert Sulpicius lib. 11. *Sacra historia* prope finem S. Martinus apud Treviros constitutus, assidue increpabat Ithacium, ut ab accusatione in Priscillianum, & alios hæreticos desisteret, & Maximum Imperatorem vehementer orabat, ut sanguine hæreticorum abstinere, sufficereque ajebat, ut Episcopali sententia judicati, Ecclesiis pellerentur. Et quandiu Martinus Treviris fuit, dilata cognitio est, & mox discessurus, à Maximo sponfione elicit, nihil cruentum in hæreticos constituendum. Qui cum postea didicisset sententia Judicum Priscillianum & alios capite damnatos fuisse, nolebat sermones, & commercia habere cum iis Episcopis, qui Priscillianum, & alios hæreticos morte damnandos curaverant.

Sexto. Quia Isaia cap. 11. v. 9. legitur: *Non occident in universo monte sancto meo, id est in Ecclesia.*

Septimo. Scriptura pluribus in locis, Matth. 18. 2. ad Timoth. 3. ad Titum 3. præcipit quidem vitari eos, qui Ecclesiam audire nolunt, aut post unam, & alteram correptionem non resipiscunt, non autem interfici.

Octavo. Christus Lucæ cap. 9. v. 54. reprehendit Apostolos, qui volebant Samaritanos igne consumi, eo quod non reciperent Christum. *Domine, vis dicimus, inquit sacer textus, ut ignis descendat de caelo, & consumat illos? Et conversus increpavit eos, dicens: nescitis cujus spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare, quasi insinuans Spiritum Evangelicum non consistere in severitate, sed in mansuetudine.*

Nono. Habetur ex usu primitivæ Ecclesiæ, in qua non puniebantur hæretici pœna corporali.

Decimo. Ithacius & alii Episcopi, qui apud Maximum Imperatorem effecerant, ut Priscillianus heresiarcha interficeretur, graviter à reliquis Ecclesiæ Patribus reprehensi fuerunt, immo ab eorum communione, tanquam irregularium, & excommunicatorum abhorruerunt.

Undecimo. Hæretici non sunt membra Ecclesiæ; atque adeo non possunt ab ea puniri, dicente Apostolo 1. Corinth. 5. *Quid mihi de his, qui foris sunt?*

Duodecimo. Assensus fidei est liber, atque adeo nemo ad illum est cogendus.

His tamen minime obstantibus, statuendum est adversus Donatistas, teste Augustino ep. 50. & postea Joannem Hus, ut patet ex Concilio Constantiensi sess. 15. ar. 14. denique Lutherum, ac ejus discipulos, ut videre est apud Rosenstem art. 33. posse hæreticos puniri pœna capitis, ac vivicomburii propter hæresim, etiam ex jure civili. Pro cujus plena intelligentia hujus materiæ primò notandum est, triplicem distingui debere hæresim. Unam mentalem, quæ fines cogitationis non excedit. Alteram occultam & secretam, quia licet signo aliquo externo prodatur, est tamen occulta, nulloque testimonio probari potest, ut si quis mentaliter hæreticus solus in cubiculo, nemine prorsus eum audiente, suam hæresim ore exprimat, & profiteatur. Tertia est externa, & notoria, quæ videlicet per signum exterius protestativum hæreseos, aliis manifesta est, atque explorata.

Et si autem nonnulli Theologi nominatim Adrianus, Rosella, & Medina putent mentalem hæreticum pœnis Ecclesiasticis esse obnoxium, & Ecclesiam jure posse in eum animadvertere; nihilominus contraria communis est inter Doctores catholicos, loquendo de facto, quicquid sit de possibili, an nimirum potuisset Christus, si voluisset, potestatem supra actus internos Ecclesiæ conferre. Ratio autem est, quia Ecclesia non potest aliquem punire propter crimen, quod illi incognitum est. Internum autem crimen hæresis est incognitum Ecclesiæ. Atque adeo non potest aliquem punire propter internum crimen hæresis. Confirmatur. Quia ad puniendum requiritur jurisdictio. At Ecclesia non habet jurisdictionem in suos subditos quoad actus interiores, ut patet ex jure Canonico. Nam can. *cogitationis d. 1. de pœnit.* dicitur: *Cogitationis pœnam nemo patitur.* Et can. *erubescant d. 32. De manifestis loquimur.* Secretorum autem & cognitor & judex est Deus. & cap. sicut tuis litteris de Simon. *Ecclesia non judicat de occultis.* Et ibidem cap. tua nos: *Nobis datum est de manifestis tantummodo judicare.*

Dices primò Ecclesia sæpe exercet jurisdictionem in actus internos. Absolvit enim peccata interna. Dispensat vota, etiam mentalia. Præcipit contritionem, dilectionem, attentionem orationis, ac similes actus interiores.

Deinde,

Deinde. Siquis hæreticus internus interrogaretur ab Inquisitore, an aliquando credidisset contra fidem catholicam, & ipse fateretur, se credidisse, sine dubio puniretur. Ergo jurisdictio Inquisitoris extendit se ad internum actum credendi.

Postremo. Interna hæresis refutatur ab Ecclesia. Ergo ab eadem puniri potest.

Ad primum respondeo. Duplex est jurisdictio Ecclesiastica, interna, & externa. Nos hic loquimur de externa, quæ exercetur in foro contentioso, non de interna, quæ in foro conscientiae. Ecclesia tamen neutram exercet in actus internos, nisi quatenus per externos manifestantur. Non enim absolvit peccata, nec dispensat vota, nisi per actum exteriorem subiciantur ipsius clavibus sive jurisditioni. Similiter non præcipit actus interiores, nisi quatenus præcipit exteriores, qui naturali, aut divino jure non possunt recte fieri sine interioribus. Quanquam de dispensatione voti est aliqua difficultas.

Ad secundum respondeo. Si fateretur, se aliquando consensisse in hæresim, & nunc non consentire, non puniretur, ut hæreticus. Si autem fateretur, se etiam de facto consentire in hæresim, iuste puniri posset, ut hæreticus. Jam enim non esset hæresis ipsius interna tantum, sed etiam externo signo prodita.

Et ad tertium respondeo. Negatur antecedens. Quia hæresis non reservatur, nisi in Bulla Cœnæ Domini. Ibi autem solum reservatur ratione annexæ excommunicationis, quæ non comprehendit hæreticum pure internum, & mentalem.

Quod verò ad hæresim occultam & secretam. Hæreticus, qui externo signo prodit suam hæresim, potest ab Ecclesia puniri. Est communis sententia, & probatur. Quia Ecclesia habet jus puniendi peccata suorum subditorum, cum hoc jus necessarium sit ad conservationem totius Communitatis. Peccatum autem hæresis est gravissimum, & maxime perturbat Ecclesiam, ac proinde Ecclesia potest illud punire.

Non obstat, quod hæreticus, qui exterius prodit hæresim, desinit esse subditus Ecclesiæ, quia non est amplius in Ecclesia, sed extra. Ideoque non potest puniri ab Ecclesia. Nam est extra Ecclesiam quoad internam unionem, quæ fit per fidem, itemque quoad externam participationem sacramentorum; nihilominus quoad jurisditionem manet subditus Ecclesiæ ratione baptismi. Patet in simili. Nam Respublica non privatur jurisditione in subditum propter ipsius flagitia, & injurias, etiamsi fugiat extra patriam.

Unde hæreticus, qui quidem externo signo prodit suam hæresim, sed tamen ita occulte, ut in iudicio accusari, ac testibus convinci non possit, puniri potest, & facto punitur pœna excommunicationis, ut patet ex cap. cum Christus, & cap. sicut ait, & cap. ad abolendam, & cap. excommunicamus de heret. Ratio est. Quia externa hæresis, quantumvis occulta, hoc ipso quod occulta est, incipit esse sub jurisditione Ecclesiæ & per accidens est, quod in iudicio probari non possit. Ergo potest puniri ab Ecclesia, non quidem tali pœna, quæ requirit accusationem judicialem, sed tali, quæ extra iudicium ipsa lege lata, infligi potest, cujusmodi est pœna excommunicationis, amissionis, sive confiscationis bonorum temporalium, ac similes.

Censendus autem est aliquis externus hæreticus, quando hæc duo adsunt. Primum quando hæresim internam sufficienter exprimit per aliquem externum actum, sive id fiat verbo, sive facto. Secundum, quando externus ille actus ita procedit ab interna hæresi, ut moraliter participet illius malitiam, alio-

qui non erit hæresis exterior. Hinc sequitur, si quis internam hæresim confiteatur sacerdoti, aut alicui alteri aperiat consilii accipiendi causa, non ideo esse externum hæreticum, qui ab Ecclesia puniri possit. Quia nemo est externus hæreticus, nisi à peccato exterioris hæresis. At illa confessio, aut patefactio, de qua loquimur, non est peccatum exterioris hæresis, sed est actus bonus, qui imperatur, vel à pœnitentia, vel à religione, vel ab aliqua alia virtute; atque adeo qui hoc modo confitetur, aut patefacit suam internam hæresim, non est exterior hæreticus, qui ab Ecclesia puniri possit. At dices, cur ergo punitur à confessario per injunctam pœnitentiam? Respondeo. Non loquimur de pœna, quæ imponitur in foro conscientiae, sed de ea, quæ infligitur in foro exteriori.

Secundo notandum est, pœnarum, quibus hæretici afficiuntur, duplex esse genus. Unum pœnarum spiritualium, nempe excommunicationis majoris, & aliarum ei annexarum, ut quod priventur activa & passiva communicatione Sacramentorum, sintque suspensi à divinis, nec non Ecclesiastica sepultura privati, item quod sint irregulares ita, ut, quamvis hæresim abjuraverint, non possint citra summi Pontificis dispensationem ad Ordines promoveri. Ad idem genus pertinet privatio omnis jurisditionis spiritualis, quam antequam in hæresim laberentur, habebant, nec non privatio beneficiorum, item pœna infamiae, & prohibitionis, atque exustionis librorum ab illis editorum.

Alterum genus est pœnarum corporearum, quarum præcipuæ sunt amissio bonorum, carcer perpetuus, quando hæretici non sponte sua, sed vel accusati, aut convicti resipiscunt, exilium, ac denique extremum supplicium.

Notandum est tertio, nullum esse decretum Ecclesiasticum, quo præcipiatur, hæreticis morte afficere. Pœnæ enim Ecclesiasticæ sunt potius beneficia, quam supplicia, in omnibus mansuetudinem, & lenitatem Christi sponsi sui redolentia, qui de animabus potius, quam de corporibus sollicitus erat. Quo fit, ut pœna mortis in hæreticos tantum sit de jure civili. Contendit tamen Ecclesia, pœnam hanc esse iustissimam. Cum enim duo spectari possint in hæresi. Primo, quod sit peccatum, & hoc illi commune est cum omnibus aliis peccatis. Secundo, quod perturbet pacem, & tranquillitatem, quod non est illi commune cum omnibus, sed tantum cum aliquibus, ut cum homicidio, furto, rapina, adulterio, rebellionem, ac similibus, licet priori modo hæresis non puniatur à Principe, vel Magistratu pœna capitalis, posteriori tamen iuste punitur æque ac furta, homicidia, adulteria, cæteraque hujusmodi. *Clamate, inquit Augustinus lib. 2. contra duas Epistolas Gaudentii Donatistæ, si audetis, puniantur homicidia, puniantur adulteria, sola sacrilegia volumus à Regnantium legibus impunita. Hæc cum dicitis, quid aliud dicitis, nisi nulla hominum potestas contradicat, & obstrepat libero arbitrio, quando injuriam facimus Deo?*

Denique observandum est, rationem puniendi hæreticos pro diversitate temporum diversam quoque fuisse in Ecclesia. Hæc enim illico ad extremum supplicium, sive mortis pœnam hæreticis infligendam non pervenit. Sed cum in primitiva Ecclesia temporaliter in eos sæviri non posset, ut late probat D. Augustinus *Epist. 50. ad Bonifacium*, vel quod Imperatores ac Reges nondum Christum colerent, & consequenter Ecclesiam, tanquam matrem suam, ejus defensores essent, nondum agnoscerent; vel quia tunc id expedire propter varia scandala, quæ inde poterant suboriri, non judicabat Ecclesia, tunc spiritualibus duntaxat usa est pœnis vel excommuni-

cationis, vel suspensionis, vel depositionis. Verum cum impunitas ipsa multorum malorum causa esset, coacti sunt Patres ad remedia acerbiora recurrere. *Cogunt enim*, ait Augustinus *Epist. 33. ad Bonifacium novas invenire medicinas novorum exempla malorum*. Propterea tempore Constantini poena exilii hæreticis decreta est, ut apparet ex proemio Concilii Niceni, & ex Sozomeno *lib. 1. hist. cap. 20.* cujus usus in Ecclesia viguit usque ad tempora Anastasii primi, ut constat ex ejus Epistola ad Episcopos Germaniæ. At cum exilium parvifacerent, addicta est multa pecuniaria Theodosii Imperatoris tempore, videlicet decem librarum auri, ut habetur *23. quest. 3. can. ipsa pietas*. Cumque hæc duæ poenæ ad compescendos hæreticos satis adhuc non essent, Honorius, ac Theodosius Imperatores poenam mortis decreverunt in Anabaptistas, ut patet ex *l. si quis C. ne Sanct. bapt. reit.* Marcianus autem, & Valentinianus poenam Capitalementem in omnes, ut habetur in *l. quicumque C. de heret.* Demum statutum est, ut pertinaces, & relapsi, post semel abjuratam hæresim, traderentur brachio seculari extremo supplicio afficiendi *cap. ad abolendam de heret. iisque subiecti sint poenis*, quæ ipso jure huic generi imponuntur *cap. excommunicamus 13. quest. 15. cap. urgentis de heret. cap. cum secundum, eod. quam omnem cognoscendi, & judicandi potestatem Ecclesia suam ad forum traxit d. cap. ad abolendam, cap. ut commissi, cap. per hoc cap. ut inquisitionis de heret. in 6. Clem. 1. eod. Clarus lib. 5. sent. §. hæresis*, præcisa omni appellandi facultate *d. cap. ut inquisitionis* Magistratibus secularibus nulla hujus rei cognitione, sed tantum executione post imploratum à sententia brachium seculare relicta *d. cap. ad abolendam, & passim de heret.* Quod olim usitatum fuit *l. 4. C. de heret. §. l. 1. C. de sum. Trinit.* Nam Constantinus causam Arrii primum in legitima Synodo Nicena cognosci, se præsentem tantum, sed præsidente Delegato Apostolico, passus est, reque idoneè cognita, & consentientibus Episcoporum, qui Ecclesiam præsentabant, suffragiis, ad normam sacre Scripturæ congruentibus hæreseos damnatum, & in ea pertinaciter resistentem exilio multavit.

Etenim, ut jam diximus, sicut in prima Ecclesia cum ope & auxilio Magistratus Episcopi destituerentur, excommunicatione tantum, quod unum poterant, hæreticos profligabant *Tit. 3. 1. Corinth. 5.* ita deinceps sub Augustis Christianis hæreticos, ab Ecclesia damnati, à Principe relegabantur *l. 2. in fin. C. de sum. Trinit. l. ult. C. ne Sanct. bapt. it.* aut deportabantur *l. quicumque C. de heret.* aut plectebantur arbitrarie *d. l. 1. C. de sum. Trinit.* ubi tamen Bald. *num. 7.* vult poenam hæresis ex *l. ordinariam* esse quoad inferiores Magistratus, arbitriam verò quoad Principem, cui poenæ sunt omnes arbitrarie, sicut judicia ipsa universa, Menoch. *conf. 2. num. 159. cum seq.* ut quos spiritualis disciplina non corrigit, eos poena temporalis debito modo corripit *d. cap. urgentis de heret.*

Porro, quod dicitur *l. 4. C. de heret. contra Manichæos* inquisitionem in mortem extendi, fateor id non ad supplicium capitis, sed ultimarum voluntatum cassationem, item ad hoc, ut mortuus accusari, & memoria ejus damnari possit, spectare, ut ut ipse textus ostendit, & *Glos. d. l. 4. v. subire, l. 2. C. de apostat. §. l. 1. C. de sum. Trinit.* nisi dicamus, singulare fuisse in Manichæis ac similibus, ut aliis hæreticis pertinacibus ac impœnitentibus, vel relapsis de quibus nos loquimur, qui ad imam usque scelerum nequitiam pervenerant *l. 5. C. de heret.* ut ultimo supplicio jure traderentur *l. 5. cl. l.*

quicumque de heret. §. l. 2. ne sanct. bapt. it. Et licet has constitutiones aliqui interpretentur non de amissione vitæ, sed de deportatione, quæ & ipsa ultimum ac capitale supplicium dicitur, *l. ult. C. de execut. §. exact.* quanquam Juris consultus improprie in *l. ultimum 21. de poenis* loqui videatur, cum hæc jungantur in *d. l. 4. §. l. quicumque de heret.* attamen Glossatores in *l. 1. ubi Azo nem. luc. sig. salvat.* & Canonistæ in *d. cap. vergentis, §. in d. cap. ad abolendam*, poenam hanc non modo de amissione vitæ interpretantur, ut Zasius *conf. 23. lib. 1. Coras. lib. 3. miscel. cap. 8. numero 5.* sed ad ignis etiam cruciatus extendunt. Quod consuetudo sequitur, ut volunt Covar. *var. resol. lib. 2. cap. 10. numero 10.* Panorm. *ad d. cap. ad abolendam numero 13.* Giel. *de heret. quest. 3. numero 3.* Gundisal. *eod. tit. quest. 15. numero 4.* Carer. *in pr. cap. hæresis*, Clar. *d. §. hæresis numero 7. §. 8. Gomez tom. 3. var. resol. cap. 2. num. 1.* Laur. *Correr. in prat. §. cur. lib. 1. §. 3. cap. 5. de heret. num. 12.* Et si hoc genus supplicii nunquam decerni debeat, nisi cum lege diserte est expressum *l. un. ubi Silius C. de agger. Nili rump. l. capitalium §. 1. §. igni cremantur, l. aut damnum §. hosti, l. si quis §. 1. de poen.* Gundisal. *d. quest. 15. numero 4.* Quare Zasio *d. conf. 23.* magis placet gladii poena, ut cum Imperator Arrianos, aliosque ejus generis hæreticos ea tantum poena plecti jusserit *l. Arriani C. de heret.* Verum cum ea, quæ longa consuetudine comprobata sunt, ac per annos plurimos observata, non minus quam ea, quæ scripta sunt, ut Hermodenes ait, servari oporteat *l. sed ea ff. de legib.* neque temere ab eo recedendum sit, quod diu æquum visum est, tolerabiliaque ea sint quæ vetus consuetudo comprobavit *l. Imperatores ff. de pollicit.* nos hæc omnia Ecclesiæ judicio rata habemus. Sane olim Romæ Principes tanta sævitia Christianos homines insectabantur, ut non solum convitiis, & maledictis eos exagitarent, sed etiam ad stipitem dimidii assis revinctos, sarmentis additis plerumque concremarent, ob idque ridiculo nomine Semissios, & Sarmentarios appellabant, ut ex Pamphilo, Eusebio, & Augustino refert Petrus Crinit. *lib. 1. cap. 13.* Licet enim in atrocioribus poenam legis transgredi, ut per Bald. in *l. observandum q. 10. ff. de offic. Præsid.* Innoc. in *cap. 1. de constit.* Etiam in delicto hæresis, ut Majestatis, Menoch. *conf. 100. num. 65. §. seq.* Sed in summis tantum Principibus permittitur, ut dextre restringit Jaf. in *l. qui jurisdictionis n. 4. §. de jurisd. Omn. Jud.* Nec eadem inferiorum potestas est, Bald. in *auth. hodie C. de judic.* Alii enim aliis gravius ac pejus errant. Discipuli etiam pecunia, atque minus quam Doctores & corruptores puniuntur, *l. quicumque in fine de heret.* ut non videatur certa poena, sed arbitraria potius esse statuenda *l. 1. in fin. §. l. ult. C. de sum. Trinit.* Etiam Glossa & Doctores certam esse velint, & ordinariam *d. l. 1. in fin.* respectu scilicet inferiorum à Principe, Bald. *ind. l. 1. num. 7.*

Unde non obstant, quæ ex jure civili supra produximus. Sufficit enim, quod sint hæretici, quocumque nomine appellentur, maxime verò pertinaces impœnitentes, vel relapsi. Siquidem hæretici aliquando dici videntur quicumque veram, sinceramque & orthodoxam religionem Christianam non amplectuntur, sive nomine Christiani sint, sive Judæi, sive Pagani, sive Samaritæ per *l. 2. C. ne Christianorum mancip.* ubi legitur particula *alius*, cujus naturale est, prioribus similia subijcere Ut plurimum verò hæretici dicuntur, qui assumpto nomine

nomine Christiani, in quibusdam Religionis articulis à veritate desciverint, ut passim in Cod. & Novel. Justiniani. Definiuntur autem hæretici in l. 2. §. ult. C. de hæret. Manich. & Samar. qui vel levi argumento à iudicio Catholicæ Religionis, & tramite deviare detecti sunt, quæ etiam leguntur in l. 28. C. Theod. de hæret. ubi tamen ambiguum est, an verba illa levi argumento pertineant ad verbum detecti, an ad verbum deviare. Quia verò absurdum est, quenquam gravissimi criminis condemnari levi argumento, & quod levi argumento deregitur, id magis conatu, quam effectu deregitur, ideo probabilius videtur, ad verbum deviare ea referre, ut specifica differentia hæretici eo contineatur, quod levi argumento deviet à vero. Omne enim hæretici argumentum, quantumvis plausibile, & maximæ dignationis, iudicio humanæ rationis in corruptionis suæ terminis adhuc consistentis videatur, tamen pondere sui, & ad auctoritatem sacrarum litterarum comparatum, leve est.

Aliàs hæreticus dicitur omnis non orthodoxus l. Manichæi 12. pr. l. qua de Samaritis v. ceteri C. de hæret. Manich. & Samar. l. 2. C. ne Christian. mancip. hæret. vel jud. vel pagan. hab. vel pos. vel circ. Novel. 109. in præf. hæretici dicuntur, qui alicujus cujuscunque tandem fuerit hæreseos, & in fine præfationis qui nomen quidem Christianorum sibi imposituerint, à vera tamen Christianorum fide, & communione seipfos separantes seipfos iudicio Dei subicere deprehenduntur. Item paulò ante finem in eodem præf. Qui non sunt membrum Sanctæ Dei Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ, in qua omnes concorditer Sanctissimi Episcopi Apostolicam prædicant fidem, atque traditionem. Item sacram communionem in Catholica Ecclesia non percipientes à Deo amabilibus sacerdotibus. Sic Novel. 115. c. 3. §. 14. hæreticus definitur, qui non est catholicæ fidei, nec in sacrosancta Ecclesia communicat, in qua omnes beatissimi Patriarchæ, una conspiratione & concordia fidem rectissimam prædicant, & sanctas quatuor Synodos, Nicenam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, & Chalcedonensem amplecti & recitare, sive commemorare nescuntur. Ita definitur jure Cæsareo, sive civili Justiniano. Ex quibus apparet & illud, Ecclesiam Catholicam esse, quæ habet fidem & Religionem Catholicam; catholicam autem fidem, sive Religionem esse rectissimam, & Apostolicam fidem, & traditionem, ut indissolubili vinculo connexa sint Ecclesia Catholica, Religio Catholica, fides rectissima, & doctrina Apostolica ita, ut inde ipsi etiam Episcopi dicantur Sacrosancti, Sanctissimi, Deo amabiles, quod nulli eorum competit epitheton, qui commentis ingeniorum suorum doctrinam celestem adulterant.

Illis etiam adjicimus locum Isidori lib. 8. etymologion cap. 3. hæresis græcè ab electione vocatur, quod scilicet unusquisque id sibi eligat, quod sibi melius esse videtur, ut philosophi Peripatetici, Academici, Epicurei, & Stoici. Vel sicut alii, qui diversum dogma cogitantes arbitrio suo ab Ecclesia recesserunt. Inde ergo hæresis dicta græca voce ex interpretatione Electionis, qua quisque arbitrio suo ad instituenda, sive ad suscipienda quælibet, ipse sibi eligit. Nobis verò nihil nostro ex arbitrio inducere licet, sed ne eligere, quod alii qui de arbitrio suo induxerint. Apostolos autem Dei habemus auctores, qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio, quod inducerent, elegerunt, sed acceptam à Christo disciplinam fideliter nationibus assigna-

runt. Itaque etiam Angelus de cœlis aliter evangelizaverit, anathema vocabitur. Hæc Isidorus. Idem eodem libro 3. cap. 5. in fine ait: Sed & quicunque aliter Scripturam sacram intelligit, quam sensus Spiritus sancti flagitat, à quo conscripta est, licet de Ecclesia non recesserit, tamen hæreticus potest appellari. Quod etiam habetur in decreto can. quidam autem 24. quest. 3. similia sunt in can. hæresis ead. caus. & q. ex Hieronymo cap. 4. ad Galat.

Augustini autem libro de utilitate credendi cap. 1. hæreticus est, qui alicujus temporalis commodi, & maximè gloriæ, principatusque sui gratia falsas, ac novas opiniones, vel gignit, vel sequitur. Ille autem, qui hujusmodi hominibus credit, homo est imaginatione quadam veritatis ac pietatis illusos can. hæreticus est 24. quest. 3. Distinguendum ergo putat inter seductos, & seductores, qui in Novel. 24. in præf. dicuntur auctores impiorum dogmatum, & in c. 1. §. 1. hæresarchæ. Sic Augustinus contra Manich. Qui in Ecclesia Christi morbidum aliquid, pravumque sapiunt, si correpti, ut sanum, rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suæque pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici fiunt, can. qui in Ecclesia 24. quest. 3. Idemque Augustinus Epist. 162. Glario, Eleusio & aliis. Dixit Apostolus ad Tit. 3. v. 10. 11. hæreticum hominem post primam & secundam correptionem devota, sciens, quia subversus est hujusmodi, & peccat, & est à semetipso damnatus; sed qui sententiam suam, quamvis falsam, ac perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed à seductis, & in errorem prolapsis parentibus acceperunt, quærun autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt in hæreticos deputandi.

Tertullianus contra Marcionem lib. 1. cap. 1. destinari hæreticus potest, qui deserto, quod prius fuerat; id postea sibi eligerit, quod retrò non erat. In tantum enim hæresis deputabitur, quod postea inducitur, in quantum veritas habebitur, quod retrò, & à primordio traditum est. Et de præscript. adversus hæreticos cap. 37. si hæretici sunt, Christiani esse non possunt, non à Christo habendo, quod de sua electione sectati, hæreticorum nomine admittunt. Et post, unde extranei, & inimici Apostolis hæretici, nisi ex diversitate doctrinæ, quam unusquisque de suo arbitrio adversus Apostolos aut protulit, aut recepit.

Quoties igitur hac via quispiam à primo & vero, & Apostolorum scriptis doctrinisque recessisse ostenditur, hæreticus est. Atque adeo pœnis in jure statutis plectendus. Unde hoc efformari possit generale effatum ex d. l. 1. C. de summ. Trinit. & fid. Cath. Quicunque defecerunt de Religione, quam D. Petrus Romanos docuit, illi sunt hæretici, & tum divina ultione, tam imperatoria plectendi, atque adeo pœna mortis, vel vivi comburii si pertinaces sint, & impœnitentes, vel relapsi, & ut aiunt Imperatores in d. l. 1. Post etiam motus nostri, quem ex cœlesti arbitrio sumpserimus ultione plectendi, hoc est regulis divinarum litterarum consentaneis. Non ignoramus loqui solitos Christianos Imperatores de sese immoderate, si aptare eorum verba quis velit. Licet tamen nobis eorum verba ita interpretari, quod velint voluntatem suam divinæ Majestatis voluntati omnimodo esse conformem, Hyperbolæ istæ passim occurrunt, ut nostrum Numen in l. jubemus, C. de app. & conf. l. 2. C. de tem. & rep. appel. l. ult. C. de bon. qua lib. l. quidam §. sed alii C. de neces. serv. hered. instit. l. neminem C. de sacros. Eccles. l. Imperialis §. Itaque C. de nupt. l. neminem C. de remil. l. 1. C. ut nemo ad summ. patrociniū suscip. rustic. vel

vel vic. l. cum antea C. de recept. arb. Quod interpretari possumus nostrum nutum, & voluntatem, cum Imperator sit Dei Vicarius quoad terrena, qui quaecunque sancit, ea iusta esse, ac voluntati divinae consentanea vult, aut velle sane debet. Et hoc loquendi genere saepe blanditur Imperatoribus Symmachus, ut notat etiam Brissionius in *Lexic. jur. verbo Numen*. Ejusmodi excessus quoque est, Apices caelestes l. 5. C. de aquaeduct. Caeleste oraculum §. illud proprium instit. de adopt. l. ult. C. de defenf. civit. Sacri affatus l. sacri affatus C. de div. rescript. l. per hanc §. quicquid C. de adv. div. judic. Divini affectus l. ult. C. de defenf. civ. l. Imperialis §. itaque C. de nupt. l. ult. C. de crim. sacril. l. omnis C. de aquaed. Divina delegatio l. si quando C. de app. & cons. Divina constitutio §. ult. Instit. de usu cap. Divina sanctio l. per hanc C. de temp. & repar. app. Divina pragmatica sanctio l. jubemus nullam C. de Sacros. Eccles. Divina indulgentia l. Imperialis §. itaque, & §. sed si à scenica C. de nupt. Quod etiam occurrit in l. 3. ff. de constit. Princip. Divini apices l. ult. C. de aquaed. Divinitas nostra l. neminem C. de re mil. Divina Augusta l. ult. C. de quadrienn. praescript. Divinae possessiones & domus l. milites C. de re mil. rubr. C. de fund. rei priv. & salt. divina domus, l. ult. tum in inscriptione, tum in contextu ipso C. de quadrienn. praeser. Quae omnia & similia, nisi eo fine sint recepta, ut Principes ipso vocabulo admoneantur, se in constitutionibus suis praecipuam divinae voluntatis curam habere debere, in Christianis Imperatoribus excusari vix possint, cum etiam qui ex gentilibus moderatores fuere Imperatores, ab isto plusquam Persico verborum adulandi palpo & luxu abstinerint.

Ut igitur in pauca contrahamus totum ex d. l. C. de sum. trinit. & fid. cath. hoc consequitur. Quicumque doctrinam à D. Petro, hoc est ab Apostolica, & Romana Ecclesia, traditam non sequuntur &c. ij dementes, vesanique judicandi, haeretici dogmatis infamiam sustineant, divina primum vindicta, post etiam motus Imperatoris quem imperator ex caelesti arbitrio sumpserit, ultione plectendi, atque adeo, si opus sit, etiam ultimo supplicio.

Ex l. 3. C. de sum. Trinit. solum colligimus, quod quamvis, ut ante dictum, omnis Magistratus gladii potestatem habeat, & proinde possit etiam haeresim, ut quodvis aliud malum, prohibere, ac prohibendo exterminare, non tamen illico vi armata, & gladio exterminare haeresim debet, non cadibus hominum, & ultimo supplicio, sed si jus civile sequi vult, reperiet jure civili remedia longe leviora ac mitiora prodita esse, ac experienda, ut ex d. l. 3. ex aliis constet. Unde vitiosum esset consequens ab isto indefinito, ac generali enunciato: *Omnis Magistratus omnem haeresim debet exterminare*, concludere velle. Ergo *omnis Magistratus omnem haeresim omni tempore, sine omni conditione, omni modo debet exterminare*. Nam non quovis modo id facere debet, sed hoc praecipue, ut prius fideles Evangelii Doctores constituat, qui docendo, & orando haeresim evelant ex eorum animis qui sunt isto aliquo malo infecti. Deinde ut imperet veram Religionem, & prohibeat haeresim. Tertio, ut si moniti nolint ab ea desistere poenas eas minetur, quae seductis relinquant convertendi se se occasionem, verbi gratia, ad dignitates, & honores eos ascendere non permittat. Quarto parte aliqua commerciorum, & civilis conversationis libertate eos multet. Quinto bonorum publicatione feriat. Sexto deportari jubeat. Tandem ultimo supplicio afficiat, si haereseos crimen alia crimina aggravent, ut totum hoc

ex circumstantiarum diversitate & gravitate temperandum.

Ex l. Manichaeos §. ac primum C. de haeret. Manich. & Samar. sic habetur: Ac primum quidem volumus, esse publicum crimen. Quia quod in Religionem divinam committitur, in omnium fertur injuriam: Eadem habentur in l. quid de Donatistis C. Theod. de haeret. Ex qua hoc enunciatum accipimus. Haeresis, qua haeresis, est crimen publicum. Non enim aliud erit ejus subjectum statuendum, quam haeresis, qua haeresis, atque adeo de omnibus haeticis loquitur. Quod constat ex l. quid de Donatistis C. Theod. de haeret. in qua fit mentio etiam Frigarum, & Priscillianistarum, de quibus etiam in l. Arriani C. de haeret. & Manich. & Samar. Quod ideo factum, quia & illi haetici erant. Ergo in genere damnatas haeresis, id est omnis haeresis. Nam, ut Aristoteles lib. de interpr. cap. 7. docet, istiusmodi verba rem universam significant, quamvis oratio universalis non sit, ac proinde haeresis, sive omnis haeresis esse debet crimen publicum.

Ex quo ita urgeo, istius generalis enunciati rationem. Quod in Religionem divinam committitur, in omnium fertur injuriam d. l. Manichaeos 4. d. §. ac primum C. de haeret. & Manich. & Samar. d. l. quid de Donatistis C. Theod. de haeret. Unde haec argumentatio procedere videtur. Quicquid in omnium fertur injuriam, id est crimen publicum. At quicquid in Religionem divinam committitur, id in omnium fertur injuriam. Ergo quicquid in Religionem divinam committitur, id est crimen publicum, ac per consequens, resumpta conclusione: quicquid in Religionem divinam committitur, illud est crimen publicum. Omnis haeresis in divinam Religionem committitur. Ergo omnis haeresis est crimen publicum. Ex quibus apparet, rationem reddi, non cur Manichaeorum & Donatistarum haeresis sit, esse crimen publicum, sed quia haeresis est, ideo voluit esse crimen publicum. Notantur autem duo juris civilis principia, autoritas, & voluntas Legislatoris, & ratio probabilis, neutra sola ad jus civile constituendum sufficit. Ratio enim probabilis eo ipso, quod necessaria non est, jus certum constituere non potest. At si is, qui Legislatoris Majestate fulget, sine ratione probabili jus constituere velit, jus in injuriam transformabitur. At quando ratio probabilis cum voluntate & autoritate legislatoriae Majestatis concurrat, jam lex aequa, & bona constitui potest. Ita in hoc §. ac primum d. l. Manichaeos, voluntas, & autoritas legislatoriae Majestatis extat in illis verbis: *Volumus esse crimen publicum*. Probabilis autem ratio in istis: *Quia quod in Religionem divinam committitur, in omnium fertur injuriam*.

Sequitur §. in mortem d. l. Manichaeos 4. C. de haeret. & Manich. & Samar. cujus haec sunt verba: *In mortem quoque inquisitio extendatur. Nam si in criminibus Majestatis, licet memoriam accusare defuncti, non immerito & hic debet subire tale judicium*. Quae verba ita aliqui interpretantur. Inquisitio haeticorum eum in finem instituitur, ut ad mortem haetici rapiantur. Deinde istud inde eruere argumentum possent. Quod in crimine Majestatis obtinet, idem quoque in haesi obtinet. At verò ultimum supplicium obtinet in crimine Majestatis, ut reus ultimo supplicio afficiatur. Ergo ultimum quoque supplicium in haesi obtinet, ut reus ultimo supplicio afficiatur.

Id etiam desumitur ex l. quicumque 8. C. de haeret. & Manich. & Samarit. quod his verbis in ea proponunt Valentinianus & Martianus: *Ultimo etiam supplicio coerce-*

corceantur, qui illicita docere tentaverint. Equum namque est, ut immanissima sacrilegia par pœna magnitudo percellat. Idem disponitur in l. oracula, & l. fiant Cod. Theod. de heret. ubi plectendi dicuntur pœna proscriptiois, & sanguinis. Quod saltem successively intelligendum est, ut primum plectantur proscriptio, quam pœnam, si contempserint, deinde plectantur pœna sanguinis, ut juris est communis. Et l. 2. C. de heret. Manich. & Samar. Nemo ulterius conetur, qua repererit profana precepta vel docere, vel discere. Quæ verba desumpta sunt ex l. omnes vetita §. & l. hereticorum dementiam 24. C. Theod. de heret. Generalis regula est in l. culpa similis est, tam prohibita discere, quam docere, C. de malef. & mathem. Particula etiam in d. l. quicumque §. ult. potest insinuare, si ei tribuatur vis implicative, ut juris Interpretes loquuntur, & hunc pariat sensum, qui illicita docere tentaverint præter leviores pœnas, etiam ultimum supplicium sustinebunt, ut non semper ultimo supplicio afficiantur, sed exigente id pertinacia, dum insistent hæresi, motu pestiferæ perseverationis l. 2. C. Theod. de his, qui de rel. cont. Quod nos de pertinacibus impœnitentibus, ac relapsis asserimus.

Excusamus nunc & eos locos, ubi mentio fit ultimi supplicii, inter quos primo succurrit l. Arriani §. C. de heret. Manich. & Samar. ibi: Et ultimo supplicio tradendis. Ex quibus verbis non aliter judicabitur, nisi ordine commemorato observato, qui ordo etiam observandus in l. 11. & l. 12. C. eod. ubi & is, qui ex Manichæo factus est orthodoxus, & deinde facit ea quæ pristini sunt erroris, vel cum iisdem degit, ac conversatur, nec confestim prodit, videatur prodidisse, aut prodere voluisse Catholicam Ecclesiam furori Manichaico, aut certe pœnam deportationis elusisse. Quod delictum, ut gravius, graviolem deportationem pœnam admittit, ut ejusmodi Manichaicus proditor, aut refuga, ultimo supplicio puniri mereatur. Quod & nos de relapsis autumamus. In l. 2. C. ne Sancti. Bapt. iter. peculiaris quoque est cœsus, in quo, ut atrocius delictum, sic major pœna esse potest. Ibi enim Anabaptista, quicumque ille fuerit, rebaptizavit Clericum, sive aliquem de ministris Catholicæ sectæ, sive, ut in l. 6. nullus C. Theod. eod. l. de mysteriis, quod eodem recidit ad hujus ipsius l. quicumque §. Ideoque. Majus autem crimen est, si quis ausit Clericum seducere, à quo ipse potius reduci debuit, quam si seducat plebeium & simplicem hominem, & male credulum, ut cum l. adversarios C. eod. loquamur. Major quoque crimen est, si rebaptizetur Clericus, qui ejusmodi profanationem baptismatis refutare debebat, quam si idiota aliquis in id vitium incurrat. Potuit igitur eo casu major pœna, & ultimum supplicium constitui, quanquam in d. l. nullus ultimi supplicii pœna statuta non sit, sed dicitur ibi reus statuti prioris supplicio percellendus. Prius autem statutum Anabaptistas non puniebat morte, sed confiscatione bonorum l. 2. d. l. adversarios, l. ne divinam C. eod. neque tamen ideo cum Julio Pacio in method. ejus tituli exculpanda est ex d. l. 2. C. ne Sancti. Bapt. iter. vox ultimo, quasi ex falso glossemate in contextum irreperit. Potuit enim pœna à Justiniano exasperari, & ita lex illa interpolari. Græcorum sane paratitla apud Leoncl. lib. 1. hujus tituli id verbum agnoscunt. Interim & manuscripti Codices, & editiones emendatiores eam quoque vocem ultimo in d. l. 2. exhibent, quæ typographorum proculdubio in curia excidit ex editione Lugdunensi anni 1590.

l. de quibus l. ult. C. Theod. de sum. Trin. & fid. cath.

& l. 1. C. de his, qui de rel. cont. statuit, merito capite & sanguine supplicia luant. In l. quisquis C. de heret. summo supplicio, & inexpiabili pœna jubentur affligi ij, quos Encratitas prodigali appellatione cognominant, &c. In l. Eunomiana C. de heret. ordo & gradatio pœnarum observetur, tandem capite sunt plectendi. In l. Eunomianis pœnam C. Theod. de heret. summo supplicio feritur procurator fundi, &c. si in fundo, aut domo patiat profana mysteria celebrari, &c.

Ex jure Imperatoris Friderici secundi in auth. Gazaros, C. de heret. Manich. & Samar. hæretici in genere diffidantur, & bannuntur, omniaque eorum bona confiscantur, &c. quam pœnam ipse etiam Fridericus expertus est. Nam hujus ipsius constitutionis suæ beneficia excidit regno Sicilia, tanquam hæreticus, ut ex Baldo notat Gothofr. ad auth. si vero dominus C. de heret. quæ desumpta est ex eadem Friderici secundi constitutione, ex qua etiam petita est auth. Gazaros, quam idem Fridericus Papæ Honorii laudatione, approbatione, & confirmatione muniri voluit, cum ea omnia, quæ in illa continentur juri quidem Canonico sunt consentanea. Nam desumpta est ex cap. excommunicamus 15. & ex cap. excommunicamus 13. §. qui autem de heret. & auth. si vero dominus de heret. & Manich. & Samar. desumpta est ex d. cap. excommunicamus 13. §. credentes. Ideoque constitutio illa Friderici secundi, quæ ab autoritate juris Canonici vim & auctoritatem accepit, ut juri, & æquitati conveniat, justa, & æqua est.

Qui verò sint illi Gazari, Patareni, vel Leonistæ, vel Speronistæ, vel Arnoldistæ, vel Circumcisi, vel alii hæretici, qui apud Petrum de Vineis lib. 1. Epist. c. 27. commemorantur, veluti Arrianistæ, Passagini, Joseppini, Carracenses, Albanenses, Comincelli, Bannaroli, Comistæ, Waldenses, Būrgari, Francisci, Barrini, & Otrolevi, & cum illis de Aquanigra, id satis obscurum est. Nos ex illis, quæ Julius Pacius in methodic. Cod. Justiniani tit. de heret. & Manich. & Samar. annotavit, quædam paucis huc transferemus.

Gazaros dictos putant eos, qui in cap. penult. de heret. dicuntur Cathari, sive Novatiani. At in cap. sicut de heret. Gazari & Patareni sunt iidem, qui & aliis nominibus appellantur, qui & Albigenes dicti sunt.

Patarenos eosdem esse putant cum Gazaris in d. cap. sicut, & ex Concilio Lateranensi tom. 2. Concil. Horum etiam fit mentio in d. cap. pen. & in Epist. Petri de Vineis d. lib. 1. cap. 26. ubi dicitur, quod Patarenos se nominent velut expositos passioni, & quod ab ipsis absit sancta credulitas divinitatis æternæ.

Leonistæ creduntur esse pauperes de Lugduno qui hæretici à Papa judicati sunt in multis, quæ sacris litteris dissentanea docuerunt contra Papatum, & videntur esse species superiorum sive Albigenium.

Speronistarum fit quoque mentio in d. cap. pen. de heret. sed qui sint, non explicatur.

Arnoldistarum quoque meminit d. cap. penult. De his pacius loc. cit. §. 27. sic habet: Nominati ita sunt ab Arnoldo Brixienti, cujus Ortho Frisingensis, Guntherus, & Sabellicus meminerunt. Romæ combustus fuit. Sigonius autem lib. 2. de regno Italia cum ut hæreticum notat, quod neque clericos aliquid proprii, neque Episcopos regalia, neque Monachos, possessiones habere debere, sed ea omnia Principum esse, atque ab eorum benignitate in unum tantummodo laicorum suppeditari oportere docuerit. Vixit sub Conrado secundo circa annum Domini 1139.

Ex hac igitur *auth. Gazaro C. de heret. hereticus* impune occidi potest in terris, ubi Catholici non vivunt permixti cum hereticis, & non fruuntur libertate conscientiae. Nam in illa sancitur, quod hereticus sit diffidatus. Idemque habetur in Constitutione Clementis IV. *ad extirpanda*, & in constitutione Leonis X. *Exurge Domine*, ac Friderici Imperatoris ubi id etiam extenditur ad credentes, receptatores, fautores, ac defensores hereticorum, & probant praeter alios Pegna in *Direct. Inquis. p. 3. tit. de form. denunci. com. 36.* & Scacc. *de judic. cap. 79. nu. 2.* Ergo potest impune occidi Pegna & Scaccia loc. cit. ac etiam Soccin. in *cap. excommunicamus 1. de heret. num. 12.* Jo. Monach. & Jo. Andr. in *cap. Praefidentes de heret. in 6. Gundisal. de heret. quest. 24. Carer. eod. tit. num. 184. Graff. lib. 2. decis. cap. 11. numero 15.*

Quod quidem fieri debet, non autoritate propria, & privata, sed autoritate publica ex justis, magnisque causis, volente, ac jubente Principe, vel Magistratu, qui in hac sententia ferenda rationem habere debet ad bonum publicum, Religionem Christianam, & honorem Dei, & quotiescunque hereticus sua venenata & pestifera doctrina alios inficeret, & nullum aliud remedium facile adhiberi posset, ut per Archid. in *cap. praefidentes num. 1. de heret. in 6. ibique Gemin. num. 7. Joan. Andr. num. 2. & Franch. num. 3. Bonif. de Vital. in rubr. de crim. heres. num. 17. Royas singul. 3. num. 31. Ost. in sum. de heret. §. qualiter num. 8. alii*, quos sequitur Decian. in *tr. cr. lib. 5. cap. 42. num. 2.*

Nec nisi fuerit iudice hereticus declaratus ita, ut non sufficiat, si tantum fuerit probatus, ut per Gemin. & Franch. *ibid.* ac Repert. *Inquis. v. executio*, ac nisi quando hereticus Magistratui volenti illum capere resistantiam inferret, ut docent Pegna & Scaccia *ubi supra*, idque adhuc prudenter & non leviter fieri debet, sed necessitate sic exigente, cumque aliis circumstantiis ex jure civili, & Canonico requisitis. Caeterum addunt Carer. *de heret. d. n. 148. & Decian. d. lib. 5. cap. 41. num. 12. & d. cap. 42. nu. 2.* quod qui percutit clericum hereticum non sit excommunicatus, cum propter haeresim clericus, ut inquit ipsi, Canonis privilegium amittat. Quod sane intelligendum est postquam ob crimen haeresis fuerit degradatus.

His itaque ex jure civili constitutis, sit prima conclusio. Heretici, qui palam, & publice haeresim, quam animo conceperunt, profitentur, ab Ecclesia jure puniri possunt. Est certissimum, pertinensque ad fidem, loquendo de poenis in universum, siue abstrahendo à corporeis & spiritualibus. Fundatur in variis S. Scripturae locis, Matth. 18. *si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus, & publicanus.* 2. ad Timoth. 3. num. 5. ubi Apostolus primum descriptis hereticorum moribus, mox ait: *Et hos devota.* Et ad tit. cap. 3. v. 10. *Hereticum hominem post unam & secundam correptionem devota.* Sic enim legitur hic locus non modo jam in omnibus exemplaribus graecis & latinis, sed etiam ab Athanasio orat. 5. contra Arrianos, & in Epist. ad Serapionem, & à Chrysostomo, & à Theodoro, & Hieronymo, & Primasio in eundem locum, & à S. Leone in ser. contra haeresim Euthychetis, quamvis alii quidam ex veteribus citant hunc locum sine illa particula, *secundam*, ut Irenaeus lib. 3. cap. 3. & Tertullianus in lib. de praescript. & Cyprianus lib. 3. ad Quirinum cap. 78. & Ambrosii commentarius. Item 2. Joannis v. 10. *si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non offert, nolite recipere eum in domum, nec ave ei dixeritis.* Act. 13. ubi D. Paulus acriter in eos, qui veritatem cognitam impugnabant, & alios ab ea amplectenda

avocabant, saviit, cecitateque percussit Pseudo-prophetam, qui Sergium Paulum à fide conabatur adducere. Praecipue verò fundatur hæc potestas in verbis illis Christi Domini Joann. 15. v. 6. ex quibus mansuetudine ac indulgentia vitæ interdum heretici tolerantur, dum expectantur, ut resipiscant. Deinde quibusdam veluti duris stimulis, ac poenis levioribus admonentur; postremo, si pertinaces perseverent, tolluntur ex forma ab eo praescripta, dum ait: *si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes*, ecce excommunicationis poenam; & *arescet*, ecce perseverantiam & pertinaciam; & *colligent eum*, vide ibi iudicium, quod sequitur, & *in ignem mittent*, & *ardet*, ecce tandem poenam mortis. Quapropter saltem erroneum esset, hanc Ecclesiae potestatem denegare, ut definitum fuit à Bonifacio VIII. in extravag. *Unam Sanctam de major. & obed.* & ab Innocentio IV. in *cap. ad Apostolica de sent. & re judic. in 6. & in cap. 1. de homic. in 6. & probant Bellarm. lib. 3. de laicis cap. 21. & seq. Valentia to. 3. disp. 1. quest. 11. pun. 3. Simanch. de cath. instit. tit. 46. à num. 44. Covar. lib. 2. var. cap. 10. num. 10. Suarez de fid. disp. 20. sect. 3. num. 18. & 19. & disp. 23. tota sect. 1. Clarus lib. 5. §. haeresis, Decian. lib. 5. cap. 55. Pegna p. 2. direct. q. 40. com. 65. Farinac. de heres. q. 196. §. 1. num. 4. Souf. lib. 2. aphor. cap. 46. num. 6. Instructio Toletana an. 1561. num. 43.*

Ex quibus primum Ecclesia hereticos spiritualibus poenis, potissimum excommunicatione, coepit afficere. Etsi enim plures graves Doctores Jodocus Cleotoveus, Jacobus Latomus, Joannes Echius citati ab Andrea Duvallio *tr. de fid. quest. 7.* existiment, hereticos jure divino, & non tantum Ecclesiastico esse excommunicatos, melius tamen praefatus auctor docet, Ecclesiam quidem recte, ac juri divino valde consentaneae, hereticos excommunicando, se gerere, non tamen jure divino latam esse de facto hanc excommunicationem, de qua suo loco.

Sit secunda conclusio. Licite ac justè possunt heretici ob solam haeresim, in qua pertinaces sunt, vel in eam sunt relapsi, poena capitis puniri. Hæc conclusio est pariter certissima, ac pertinens ad fidem, definita in Concilio Constantensi. sess. 15. ubi contrarium errorem Joannis Hus damnavit, & in Bulla damnationis articulorum Lutheri per Leonem. X.

Praecipui Scripturae loci, unde id desumitur, sunt sequentes. In veteri Testamento poena mortis affecti sunt idololatrae, falsi prophetae, blasphemi, inobedientes, & qui similia crimina perpetrassent, idque justè ac legitime factum est. Nam Exod. 32. v. 27. ubi Moyses jussit occidi multa millia Israelitarum eo, quod adorassent idolum vituli. Levit. 24. v. 2. *si quis dederit de semine suo Moloch, morte moriatur.* Et cap. 24. v. 16. *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.* Num. 25. v. 5. *Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor.* Deuter 13. id genus hominum lex Moysi lapidibus adobruit, v. 6. *si tibi voluerit persuadere frater tuus, ut servias Diis alienis, statim interficies eum.* & cap. 17. v. 12. *Qui superbiert nolens obedire Sacerdotis imperio, & decreto judicis, moriatur homo ille.* Lib. 3. Reg. cap. 18. ubi Dei zelo Elias 450. pseudopphetas occidi jubet. & capitali supplicio in Sacerdotes Baal, similesque fanaticos animadversum à piis Regibus olim lib. 4. cap. 10. ubi Jehu omnes Sacerdotes Baal callide convocatos occidit. & cap. 23. Josias delevit aruspices, quos posuerant Reges Juda ad sacrificandum. Denique lib. 1. Machab. caput 2. ubi Mathathias trucidavit quendam

quendam Iudæum sacrificantem Idolis haud dubiè divino instinctu. Ac extat censura in pseudo-prophetas catholica propriè spectans, & directa in regnum Christi Zach. 13. v. 3. *Non vives, quia mendacium loquutus es in nomine Iehova.* Sic enim in veteri Testamento non solum usitata fuit, sed etiam à Deo præcepta hæc pœna capitis. Ergò meritò nunc etiam occiduntur hæretici, cum etiam à recta fide recedant, tantò culpabilius, quanto nunc fidei veritas est illustrior. Nam & hac ipsa consequentia utitur planè S. Cyprianus mox citandus.

Testimonia novi Testamenti sunt illa, quibus non alio loco habentur hæretici, quàm lupi capaces, & fures, & latrones, Matthæi 7. v. 15. Ioannis 10. v. 8. & Act. 20. v. 29. qui propterea iustè ac licitè interfici possunt, ne noceant.

Id ipsum docuerunt S. Patres. Cyprianus *lib. de exhort. ad marty. cap. 5.* ubi commemoratis præfatis ex Veteri Testamento præceptis, mox subdit: *Si ante adventum Christi circa Deum colendum, & idola spernenda, hæc præcepta servata sunt, quanto magis post adventum Christi sunt servanda, quando ille veniens non verbis tantum nos hortatus sit, sed & factis.* Hieronymus in illud ad Galat. 5. *modicum fermentum totam massam corrumpit*, ubi non modò asserit hæreticos morte multandos esse, verum etiam accommodatissimis exemplis confirmat. Omnium subtilissimè Augustinus *ep. 48. ad Vincentium. 50. ad Bonifacium, 146. ad Donatistas, lib. 2. contra duas epistolas Gaudentii, cap. 17. & 26. tr. 9. in Ioan. lib. 1. contra litteras Parmeniani cap. 7. & lib. 2. contra litteras, Petilianæ cap. 83.* ubi ex instituto probat, Magistratum auctoritatem habere animadvertendi gladio in hæreticos juxta illud Apostoli ad Roman. 1. *Non enim sine causa gladium portat.* Cumque aliquando sensisset, non esse ullam vim hæreticis inferendam, ut patet *lib. 1. contra partem Donati*, illud retractavit *lib. 2. retract. cap. 5.* docens utilissimum esse, ut ipsi pœnis temporalibus, & corporalibus afficiuntur. Sunt enim in Ecclesia sicut Agar in domo Abraham. Ut enim illa afflixit Saram, ita illi Ecclesiam; & ut in Agar fuit animadversum, ita & in hæreticos est animadvertendum. Item Dioscorus Episcopus Alexandrinus in Concilio Chalcedonensi act. 2. *Si Eutyches, inquit, præter dogma Ecclesie sapit, non solum pœna dignus est, sed & igne.* Et Priscillianus hæreticus occisus est ab Imperatore Maximo, teste D. Hieronymo *in libro de vir. illustr.* Idem asserit S. Leo *ep. 91. sive 93. ad Turibium*, nec non Bernardus *hom. 66. in Cantica*, & D. Thomas 2. 2. q. 11. Et Athenienses, quos impietatis damnabant, lapidibus obtruebant, *Ælian. lib. 5. var. histor.*

Accedunt leges Christianorum Principum, ac Imperatorum, ut Valentiniæ & Marciani *in l. quicunque C. de heret. ac in aliis supra deductis*, & Michaelis Imperatoris apud Paulum Diaconum *cap. 24.* quibus pœnam mortis hæreticis decreverunt, aliasque pœnas corporales, ob quas tanquam religiosissimi semper habiti, & commendati præ cæteris fuerunt. Unde Optatus Milevitanus meritò reprehendit Donatum hæreticum, quod diceret, nihil esse Imperatori commune cum Ecclesia. *Est enim*, ut ipse luculenter ostendit, *Regum & Principum Ecclesiam ab hæreticorum damnis, & incurfionibus liberare, eamque ab erroribus, ne latius serpent, temporalibus pœnis appropositis præservare.* Sic præter superius citatos Childebertus, Galliæ Rex Eutychianos in Civitate Augustodinenfî exortos, & suæ pestilentis doctrinæ venenum disseminare incipientes ad ultimum Sanctorum Audæni, & Egidii ex toto Galliæ Regno exulare coegit. Quod idem fecere contra suorum temporum

Tom. II.

hæreticos Carolus Magnus, Ludovicus primus, Henricus Secundus, Carolus Nonus, & Henricus tertius Galliæ Reges Christianissimi, ut testatur Andreas Duvallius *in tr. de fid. q. 7. art. 3.* & nostris temporibus Ludovicus decimus quartus, qui uno anno decem centena millia hæreticos, Hugonistas appellatos, sine Reipublicæ perturbatione è Galliis ejecit. Idipsum de Regibus Hispaniæ prius Christianissimis, & postea, ob debellatas hæreses, Catholicis, cuique exploratissimum est, ex quorum omnium exemplis unum nunc proferam, quod nunquam habuit primum, neque habiturum est secundum. Is est Philippus Secundus. Qui verò ejus zelus in rectam fidem? In Religione enim novitates, & sectarum molimina semper aversatus est, ferro & igne nascentes hæreses sustulit, & expugnavit, Censoribus ordinatis, qui de fide inquirerent. At ingens est gloria Principis Rempublicam magis amare, quàm filios. Philippus ita amavit. Erat illi filius unus, & unicus Carolus ex Maria Lusitanæ Augusta prima conjuge. Jam adultus, cum Arausiensi Principe Belga, Caspare Castilloneo, rei maritimæ apud Gallos præfecto, aliisque Novatorum antesignanis, in Religione nihil patrium, aut avitum sapere insimularetur, Legi censoriæ de fide suppositum, patrem Philippum habuit, qualem juvenis Romanus Torquatum. Nam ut ille sævus securi dixit, *I, lictor, deliga ad palum*, iste S. Inquisitionis Senatui facinus filii deregit, & ab eo exquirat, quomodo sit in illum animadvertendum, sciens ex naturæ lege se plus filium, quam semetipsum diligere, ex lege vero Dei salutem populi filio, & publicam charitatem privatæ antehabere, ac simul quærens num illæsa conscientia filio criminum gratiam facere, nec tamen miseriarum, quas fortè clementia sua in Republica creaturus esset, accusari queat. Theologis ad hanc inopinam quæstionem nutantibus, & invitis, quamvis dicentibus, salutem populi filii incolumitati præponendam, multaue ingeniis donanda; sed donanda vitia non portenta esse, Rex omninò illis Carolum submisit, & ita præscripsit, ut in negotii totius disceptatione regiam auctoritatem suam non plus æstimarent, quàm subditorum vilissimum, & filium Carolum non aliter atque si ipse Rex esset, respicerent, donec criminis enormitas talem respectum non rejiciat, & præcipuè animo memori peterent; ipsos gerere imaginem Judicis illius, qui Angelos judicaverit, & olim sine discrimine Reges terrarum, & Regum filios, uti alios homines, sic judicaturus. Ita tamen Inquisitionis Senatus judicavit, mortisque sententiam dixit, & Philippus pater subscripsit. Deus bone! Quos conflictus sustinuit, dum sententiam signavit, & affectus paternos carnis justitiæ ligavit? Dum semetipsum in sententia de filii capite lata condemnatum sensit? Pater erat. Nunquam hi affectus in tantum vincuntur odio, ut non ad naturam suam tandem revertantur. Sed debuit patrem exuere, ut verus ac justus Rex esset. Ita Sol novus, quem Grandes Hispaniæ jam adorabant, cum totius Europæ stupore in ætatis Oriente occidit, plurimis ad istud Bonæ spei caput naufragium facientibus anno Christiano 1568. quem vates prædixit isto versiculo.

FILIVS ante DIEM patros InqVIRIt
In annos.

Hos autem omnes Principes fugillare, aut reprehendere, tanquam injustos, ob editas in hæreticos leges coactivas, etiam uique ad ultimum supplicium, propriis filiis minimè parentes, nullus nisi

C c

perfricata

perfricatæ frontis audebit. Et tu Philippe vives in memoria hominum, fama rerum, æternitate temporum.

At quid mirum? Nam ut *tom. 7.* Reges Hispaniarum originem ducunt à Recaredo, qui non minus Rex fuit, sed & Apostolus. Huic ab universo Concilio Toletano tertio anno 589. Sic acclamatum legimus: *Cui à Deo æternum meritum, nisi vero Catholico Recaredo Regi, cui à Deo æterna corona, nisi vero Orthodoxo Recaredo Regi? Cui præsens gloria & æterna, nisi vero amatori Dei Recaredo Regi? Ipse novarum plebium in Ecclesia catholica conquisitor. Ipse mereatur veraciter Apostolicum meritum, qui Apostolicum implevit officium. Ipse sit Deo, & hominibus amabilis, qui tam mirabiliter Deum glorificavit in terris.* Idem Concilio Cæsaraugustino secundo *Gloriosus, & Sanctissimus Rex* vocatur anno 592. In Concilio vero Toletano anno 597. *Christianissimus* quemadmodum & anno 599. in Concilio Barcinonensi. Similiter autem & Cinthilanus Gothorum in Hispania, Galliaque Rex à Concilio Toletano sexto *capite decimo nono*, Christianissimi appellatione ornatur anno 638. Sed & Sisebutum Regem anno 616. pulsis ex Hispania Judæis Christianissimum cognominatum fuisse, gravissimi Scriptores fidem faciunt, Regem Ervigium Leo Papa anno 684. *Præcellentissimum, atque Christianissimum Regem* appellat. Gregorius quoque septimus Ramirum, & Sanctium tertium Aragonum Reges *Christianissimos* vocat, quo titulo similiter Alfonso Magnus Legionis, & Castellæ Rex à Joanne Papa Octavo afficitur.

Carolus Magnus anno demum 813. in Maguntino Concilio *Christianissimi* appellatione honestari Papyrius Massonius, homo Gallus, assentientibus aliis historicis, annotavit. Sedis nempe honos non tanquam Regi, verum ut Imperatori, tum non nisi à provinciali Concilio delatus fuit. Imperatoribus enim id cognomen ab Ecclesia tribui solere ex Conciliorum veterum actis, & Sanctorum Patrum scriptis apparet. Itaque Caroli Magni posteris, qui non simul Imperatores essent, eum titulum nusquam tribui legimus. Joannes Papa XXII. Clemens V. Bonifacius VIII. & Martinus V. constanter Illustræ Gallæ Reges, nunquam verò, quod constet, Christianissimos appellant. Et Pius II. in Mantuano Concilio anno 1460. Carolus VII. Gallæ Regem primum fuisse testatur, qui ultrò sibi adscito Christianissimi titulo cæteris se Principibus omnibus præruerit.

Verum quoniam amplius, ac dignius Catholici, quam Christianissimi nomen videtur, cum qui Catholicus sit, eum jam Christianum esse omnes intelligant, quam ob causam Christi Ecclesiam non Christianam, sed Catholicam in fidei symbolo Apostolis vocare visum fuit; propterea Ecclesia appellationem suam cum Hispaniæ Regibus honoris causa communicare voluit, ut qui Regem Catholicum nominari audiunt, statim de Hispaniæ Rege sermonem esse sciant. Alphonsus primum Hispaniæ Regem Pelagii Regis generum tumuli ejus inscriptio Catholicum nominat, quod ipsum omnes variarum nationum Scriptores faciunt, & Cardinalis Baronius, minimè alioquin in Hispanos ambitiosus, duplici titulo id ei cognomen asserit, primum quia Catholicam propagavit religionem, deinde, quoniam successerit Recaredo, cui totius Concilii acclamatio eum honorem prius detulerat. Subindè verò Alfonsi successores eodem cognomine insigniri solitos tabulis, & monumentis publicis, quæ hodieque extant, doceri potest, nomina-

timque ex Castellæ Regibus Ordonium primum circa annum 827. Sanctium Crassum 930. Alfonso VI. 1066. Alfonso VIII. 1160. Joannem Primum 1379. Ex Aragoniis verò Petrum primum circa annum 1094. & Petrum secundum 1203. Hinc Reges Hispaniarum, hoc sibi vindicant in Orthodoxæ religionis integritate, ait Baronius *ad annum 566.* ut non ab erroribus tantum, sed à suspicionibus suos semper volunt esse immunes.

Et profectò ne ullum desit huic veritati testimonium, ipsi hæretici docent, hæreticos jure optimo puniri. Nam Calvinus, postquam Servetum extremo supplicio, tanquam hæreticum affici curasset, & apud nonnullos ob id malè audiret, libellum edidit, in quo probat, licitum esse gladio in hæreticos animadvertere. Idem prolixius ostendit Beza *lib. de hæreticis à Magistratu puniendis.* Et Benedictus Aretius in *historia de supplicio Valentini Gentilis*, eundem Gentilem ob hæresim jure occisum à Bernensi Magistratu demonstrat. Unde gladio alicubi necantur in Flandria, & aliis inferioris Germaniæ locis capitis obtruncatione puniri testatur Alphonsus Castrius *libro secundæ, de just. hæret. punit. capite duodecimo.* Alibi ligatis pedibus & manibus projiciuntur in flumen, ut absorpti & aquis obruti pereant, quomodo in Geldria multos interiisse, tradit idem Castrius. Per Italiam, Galliam, & Hispaniam igni exuruntur.

Novas enim Religiones inducere capitale fuit apud antiquos, & olim capitis poenam peregrinæ Religionis Persas irrogasse, testis est Josephus *contra Appionem. Sapè etate avorum*, inquit Livius *libro trigesimo nono, datum est negotium Magistratibus, ut sacra externa fieri vetarent.* Lexque illa decemviralis apud Ciceronem 2. *de legib. nemo separatim Deos habessit novos, sive alienigenos. Idem confusio facit Religionum.* Et ut dicebat Meccenas ad Octavium Cæsarem Dio Cass. *lib. 52. hist. Qui nova Numina introducunt, multos ad utendum peregrinis legibus pelliciunt, unde conjurationes, cotiones, & conciliabula existunt, minime commoda res unius Principatus.* Plurima & mala in licentia vagandi circa Religionem inesse notat Livius *decad. 3. libro quinto, & decad. 4. libro decimo.* Placuit & Ptolomæo Regi, cum coram eo quæstio inter Judæos & Samaritanos de antiquitate Religionis agigaretur, ut in judicio partium utrinque advocati, nonnisi cum capitis periculo de controversia dicerent, neque ullis aliis, quam ex lege Mosaica sumptis uterentur argumentis, tandemque Sabeum, & Theodosium advocatos Samaritanorum obtinente Andronico pro Judæis, morti addixit, Joseph. *libro decimo tertio, antiq. capite decimo sexto.*

Fieri non potest, ut qui in duas Religiones claudicat, verus sit Christianus. Si enim Deus est Deus, sequendus. Et si Deus Baal, is sequendus. Non autem in duas partes declinandum, ut dicebat Helias 3. *Reg. cap. 18.* Non possumus duobus contrariis Dominis servire, *Matth. cap. 6.* Et qui utramque vult contrariam retinere, certè is in neutram credit. Nam alteram violare erubesceret. Et fieri quidem potest apud Paganos diversas sectas, ut apud Turcas, & religiones fuisse. Non enim aliqua illarum vera, & sapè errores plures se compatiuntur. At nunquam error cum veritate quadrabit, ut nec vera uxor cum concubina, etsi plures concubinae extra uxorem se foveant, quamvis ægrè. Nec passus est Deus diutius populum suum pacificè vivere cum gentibus

gentibus, sed statim iram in communicantes cum illis exercuit 1. *Machab.* 1. sub Tiberio, ut ait Tacitus lib. 2. *annal. actum* & de sacris *Aegyptiis*, *Iudaicisque pellendis, factumque Patrum consultum, ut quatuor millia Libertini generis ea superstitione infecta, quæ idonea ætas, in insulam Sardiniam venerentur, coercendis ibi latrocinis, & si ob gravitatem cæli intersissent, vile damnum, ceteri cederent Italiam, nisi certam ante diem profanos ritus exissent.* Firmat Suetonius in *Tiberio capite trigesimo nono*, & externas cæremonias, *Aegyptios, Iudaicosque ritus compescuisse Tiberium, coactis, qui superstitione ea tenebantur, religiosas vestes cum omni instrumento comburere. Fuerant & multis ante annis, ut scribit Tertullianus in apolog. cap. 6. Aegyptii Ixi Capitolio pulsi.*

Denique probatur id ratione. Nam ad commune bonum cujunque Reipublicæ spectat, ut flagitiosi, qui cæteris perniciosi sunt, de medio tollantur, sicut ex corpore abscinduntur membra putrida, ne totum pereat. Sed hæretici in sua hæresi pertinaces, vel relapsi, maxime suo vel exemplo, vel consilio, & cohortatione aliis nocent, cum totis viribus Religionem corrumpant, in qua est salus animæ. Non esset ergo rectè instituta Ecclesia, nisi possent hæretici extremo supplicio affici ubi relapsi, aut pertinaces inveniuntur. Non enim posset rebelles, & inobedientes coercere, ac eorum delicta vindicare. Nec mirum est, si tam graviter in ejusmodi hæreticos animadvertatur, cum adulteratores moneræ, & perditionis rei capitis pœnam sustineant l. 1. 2. & 3. *de fals. monet. & leg. quicunque, & leg. lege Cornel. ff. ad leg. Cornel. de fals. & leg. lex ff. ad leg. Jul. Majest.* Et si lex justa est, quia furta, homicidia, adulteria, & similia delicta Reipublicæ nociva morte puniuntur, quidni æquissima erit illa, qua idem in hæreticos decernitur, ut rectè docet Augustinus loco *superius citato ex lib. 2. contra duas epistolas Gudentii Donatista.* Quod ad id verum est, luminique naturali conforme, ut ab omnibus ferè gentibus usurpatum fuerit, ut qui Religionem, quam veram putabant, violarent, acerbissimis suppliciis mulctarent, quemadmodum, præter dicta, videre est apud Platonem libro *decimo, de legibus.*

Non solet autem Ecclesia hanc mortis pœnam per Judices ac ministros Ecclesiasticos exequi, sed per laicos, & media illorum potestate juxta *cap. ad abolendam §. præerea de hæret. in 6.* Quia id videtur decentius, & pietati Ecclesiæ conformius, sicque judicatur potestatem fori secularis esse inferiorem, ac subditam spirituali potestati, & foro Ecclesiastico. Atque ideo ubi à Judicibus fidei delinquens, sive sit hostilis maleficus, sive sortilegus hæreticalis, sive quilibet alius hæreticus, brachio seculari puniendus traditur, & debet Judex laicus pœnam statim exequi, nec in illius potestate est, illam remissioem facere juxta *cap. Vi officium de hæret. in 6.* Aliàs, ut fautor hæreticorum puniri potest.

Porro pœnam, qua hæretici in Christiana Reipublica igni exurantur, Ostiensis, Io. Andreas, & Abbas in *cap. ad abolendam de hæret.* docent colligi ex jam citatis verbis Christi Ioannis cap. 15. *Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmet, & arefcet; & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.* Sed quia nonnemo fortassis diceret, ibi nec Dominum loqui de hujus sæculi igne, sed de igne inferorum æterno, nec loqui tantum de hæreticis, verum de peccatoribus in universum, qui excidentes à gratia & charitate in Deo non manent. Quare hæc pœna usu, ac more perantiquo

primum est introducta, deinde usu etiam est confirmata, & tandem jure quoque scripto comprobata Nicephorus certè libro *decimo octavo, capite quarto*, prodir Anatolium quendam una cum suis populatibus idola coluisse, & cum Anatolii socios captos, Judices ostracismo, hoc est quinquenniali, vel decenniali exilio puniendos, non jugulandos censuissent, plebs Constantinopolitana divino ardore succensa, eos raptos, & piscatoriis navibus impositos, igni vivos combussit, Anatolius verò postea bestiis objectus, & in crucem actus est, quem deinde è cruce sublatum lupi devoravit. Gregorius etiam refert libro *primo, dialog. capite quarto.* Basilium Magum Romæ zelo Christiani populi exardescere fuisse concrematum. Et Zonaras in vita Alexii Comneni scribit, Basilium hæreticum communi suffragio Iudicum fuisse combustum, testantur, item autores Antonin. p. 3. *titulo 21. c. 8. §. 4. Blond. lib. 4. decad. 2. Platin. in vit. Clementis V. Emil. lib. 8. de gest. Francor.* Templarios ob impiam disciplinam fuisse per Galliam igni exustos. Sub Innocentio Tertio fuerunt combusti centum & octoginta hæretici Albigenes, ut refert idem Antoninus loco *citato*, & in Concilio Constantiensi concremati sunt Joannes Huss, & Hieronymus de Praga. Denique Numer. *capite decimo sexto*, in seditione contra Moysen, Core, Datan, & Abiron una cum suis tentoriis, & universa substantia vivos terra devoravit, sed & ignis divinitus immissus ducentos quinquaginta viros, qui ipsorum partes sectati incensum offerebant exussit, sicque consumpti periere, tanquam schismatici, qui à suo capite desciverant. Hac autem pœna ignis, ut sæpe diximus, puniuntur hæretici relapsi, pertinaces, & ii, quos suæ hæresis non pœnitet; nam alii omnes hæretici Ecclesiæ gremio recipiuntur juncta pœnitentia salutaris.

Et quidem Deus sæpe vindicavit scelera igne de cælo missò, ut quando septem civitates Sodomiticæ consumpsit *Genes. 19.* Quando inferentes extraneum ignem in Sanctuarium Sacerdotes Nadab, & Abiu combussit *Levit. 10.* & dum ad preces Helix quinquagenarii duo Regis Ochosiæ igne cælesti devorati sunt, 4. *Reg. 1.* Exustionis & pœna in jure divino scripto statuta est contra pleraque delicta. Contra viduas scortantes *Genes. 18.* Contra anathematis participes *Ios. 7.* In eum, qui filiam, vel matrem uxorem duxerit *Levit. 20.* In filiam sacerdotis in stupro deprehensam *Levit. 21.* Jure civili comburantur vivi sacrilegi l. *sacrilegii pœnam ff. ad leg. Jul. de pecul.* Iudæus Iudæum ad fidem se convertentem persequens l. 2. *Cod. de Iudæis.* Servus dominæ concubens l. 1. *Codic. de mul. qua se prop. ser. misc.* Servus raptum mulieris committens, vel rapientium socius auxiliarius l. *un. §. pœn. C. de rapt.* Falsum immunitatis instrumentum conscribens l. 1. *Cod. de immun. nem. conced.* Qui adulteram monetam Principis cuderit l. *fin. & l. 2. C. de fals. mon.* Haruspex, sive divinus l. 3. *C. de malef. & math.* Ex libri eorum l. *mathematicos C. de Episc. aud.* Aggeres Nili rumpens, aut ejus ripas, vel aquas ultra constitutum terminum, ac modum usurpans l. *un. de Nili agger. non rump.* Qui hostibus præstandi viam aperuit, vel cum illis prædam divisit l. *si quis à barbaris C. de remil.* Incendiarius, qui ædes, acervumve frumenti juxta ædes posuit incenderit dolosè l. *qui ædes ff. de incend. ruin. & naufr.* Transfugæ, & qui hostibus detegunt consilia Principis l. *aut damnum §. hostes & l. si quis aliquid §. ff. de pœn.* Servus salutis domini insidiatus, nonnunquam liberi,

at humiles personæ *l. Capitalium §. igni cremantur ff. de pœn.* Actor rerum privatarum, vel procurator Cælaris, si quem hoc prætextu injuria affecerit *l. universi C. ubi caus. fiscal.* Hæretici docentes alios, sive ut dicimus, dogmatizantes, & eorum libri *leg. quicumque 8. §. ult.* etiam ultimo supplicio, & *§. seq. C. de hæret. l. damnato Cod. eod.*

Capitis verò & aliorum membrorum amputatio communis quoque est in jure divino, & humano. Mors quidem cita, quam interdum aliorum membrorum amputatio præcedit, ut durior sit. Fuit hujus exemplum in supplicio illius Idoli Dagon, in cujus templum cum Philistini arcam Dei à populo Dei ereptam deposuissent, inventus est Dagon jacens super faciem suam in terra, abscissis capite, & duabus palmis, manus super limen *1. Reg. capite quinto, Ioseph. libro sexto, antiq. lud. capite primo.* Uitatamque pœnam hanc fuisse in Israelitica politia constat ex Bibliorum lectione *4. Reg. 6. Matth. 14. & Marci 6.* Et si crimen tam impium esset, quod pœna exemplaris esse deberet, cum capitis truncatione alia membra quoque concidebantur, vel mortuis, vel vivis reis. Sic Judas Machabæus, princeps Iudæorum, victoria potitus ope Dei adversus blasphemum Nicanorem præcepit caput Nicanoris, & ejus manum cum humero abscindi, & Hierosolymam deferri, ubi suspendit caput in summa arce & linguam blasphemam ejus præcisam jussit particulatim avibus dari, manum autem contra Templum suspendi. Machab. *capite decimo quinto.* Porro pœna amputationis membri est de *jur. auth.* neque est facile imponenda, nisi in casibus, quos enumerat Farinac. *questione decima nona, numero vigesimo quarto, & questione decima sexta, numero vigesimo sexto.* Neque hodie in usu est pœna amputationis aurium, & narium.

Jure civili capitis ademptio etiam pœna frequens *l. capitalium ff. de pœn.* Nam & antiquitus securis imperii summi, potestativè in vitam facinosorum inigne erat, diciturque gladii potestas *l. imperium ff. de jurisd. omni. l. iudic.* Tullius *1. Act. in Verrem: agunt eum præcipitem pœna Romanorum, quos partim securi percussit, partim in vinculis necavit.* Livius *lib. 3. dec. 1.* decemviros cum fascibus duodenis subito, prodiisse tradit, & centum viginti Lictores forum implevisse, & cum fascibus secures illigatas protulisse, nec attinuisse demi securim, cum sine provocatione creati essent. Capite punitur explorationem in militia fraudans, fossam instantibus hostibus relinquens *l. 3. §. 15, qui exploratorem, ff. de re milit. transfuga d. l. 3. §. 15 qui ad hostem, seditionem militum excitans atrocem.* Est & in aliis disciplinæ militaris pœnis frequens *d. l. 3. per totam.*

Amputatio membrorum capitalem pœnam habet, ut præcipuè partis, & nobilioris hominis *l. cum in diversis ff. de relig. & sumpt. fun.* capitis scilicet. Eaque semper lethalis & mortis est propter nervorum paria & jugationes, quæ ex capite in corpus hominis universum diffunduntur, & propter sedem animæ præcipuam quæ in eo est. Sunt & aliæ membrorum decisiones in pœnam etiam impositæ & jure divino, & humano. Cum enim talio recepta utroque esset, dentem pro dente, & manum pro manu, & pedem pro pede abscindi consequens fuit. Item quia in eo, quo quis deliquit, & per ea, quæ peccavit, torquendus est, pœna membris, ut delicti potioribus instrumentis imposita est. Sic manus Je-

reboamo, quam extenderat jubendo virum & prophetam Dei capi exaruit Dei vindicta, donec oratione prophetæ sanitati restituta *3. Reg. 13.* Manus Nicanori, qua bellaverat injustè in Judæos, amputata, & lingua, qua blasphemias in Deum protulerat, conscissa volantibus cæli, exposita *2. Machab. 15.*

Zacharias, qui lingua dubitare se ostenderat de pollicitis à Deo, lingua obmutuit in præscriptum usque nativitatis D. Joannis Baptistæ tempus *Luc. capite primo, Extat Lex in Deuter. capite vigesimo quinto. Si habuerint inter se jurgium viri duo, & unus contra alium jurgari cæperit, volensque uxor eruere virum suum de manu fortioris, miserit manum, & apprehenderit verenda ejus, abscidas manus illius, nec fletis super eam ulla misericordia.*

Apud Ethnicos Sergius Galba apud Suet. *in Galba capite nono*, nummulario non ex fide pecuniam tractanti manus amputavit, mensaque ejus affixit. In summa novo jure, si criminis qualitas exigat membri alicujus abscissionem alterius quàm manus pro eo abscinditur, *§. fin. incip. quia verò nos, auth. ut vuln. l. d. l. hab. loc. & auth. Sed novo jure Cod. de ser. fug. l. si fugitivi Codic. eod.* Et major pœna pedis, quàm manus amputatio, ut major amputatio pedis, quàm effossio oculi secundum Baldum *l. binas ades ff. de ser. urb. præd.*

Oculorum fuit erutio aliquibus quoque in pœnam, ut apud Longobardos, Wisigothos, Loenses. De crudelitate Syllæ loquens D. Augustinus *de civit. capite vigesimo octavo*, scribit, jussu ejus aliquos oculis effossis, & particulatim membris amputatis, in tantis cruciatibus diu vixisse, vel potius diu mori coactos esse.

In pœnam etiam majorem ad ultimum supplicium raptis, & ductis ora obturabantur ex historia Esther *capite septimo:* Et ut Suidas ait, iis, qui ad supplicium ducebantur, potu & cibo plenis tria dicere, quæ vellent, deinde ore obturato ad necem adducebantur. Siqui autem scientia, arte, aut disciplina aliqua excellere, iis membrorum omnium, exceptis quibus ad exercendas suas artes uterentur, extremitates amputatæ fuerunt. Nares furibus apud Longobardos, crurium fractio, sive, ut ait, Apulejus, *libro nono, asin. aur.* crurifragium inter supplicia inventum; nam & Latronibus suspensis D. Joannes *cap. 19.* crura fracta scribit, ut scilicet citius morerentur.

De suspensione verò, & crucifixione scriptum est Sapient. *14. Benedictum lignum, per quod fit justitia,* ratione scilicet justæ vindictæ. Verum ratione ejus, qui ligno suspenditur ob maleficia dictum est in *Deuter. capite vigesimo primo. Maledictus à Deo, qui pendet in ligno.* Ejusque mors turpissima habita. Et proinde de Domino nostro Jesu Christo, qui pro redemptione salutis mundi pependit in Cruce *Matth. 23. vers. 26. & Marc. 27. vers. 25. Luc. 23. Joan. 19. Hebr. 6.* prædictum erat, futurum improborum Judicum hunc sermonem, morte turpissima condemnemus eum, *Sap. 2. Servile enim & crudele habitum est supplicium Crucis Lact. libro quarto capite vigesimo sexto.* A cruciatu Crux, *can. nulli 3. questione prima.* Vel à Cruce cruciatus melius. Hac pœna affecit Josue principes Idololatrarum *capit. 8. & 19.* Et David septem natos ex genere Saulis, qui occiderant Gabaonitas

Gabaonitas contra fœdus ad placandum Dominum
2. Reg. 21. Clavis suffligebantur Cruci corpora ex
Plauto in Mostellar. Meminit & Plinius libro vige-
simo octavo, capite quarto, de clavo Crucis: Item
in Quartanis, inquit, fragmentum clavi à Cruce, in-
voluntum lana collo subnectunt. Mos erat aliquando
suspensorum in cruce frangi crura, ut mors accele-
raretur eorum Joan. capite decimo. Usi hac pœna
Egyptii suspensionis in Cruce Genes. 40. & 41. &
Persæ ac Medi, Esther. 5. 8. & 9. & 1. Esdræ cap. 6.
punitus proditor Judas, à seipso suspendio, quo cre-
puit medius Matth. 27. & Act. 1. Apud Jurisconsultum
summum supplicium ad furcas dicitur damnatio
dict. leg. Capitalium ff. de pœn. Quo pœnæ genere
puniuntur tamosi latrones dict. leg. Capitalium §. fa-
mosos. Romani ante adventum Domini nostri Jesu
Christi, & ante ejus fidem agnitam Crucis patibu-
lo usi sunt pro summo & horribili supplicio, ut
meminit Juvenalis satyr. 13. Nunc suppliciis adem-
pta Crux, quia coli ac venerari digna in memoriam
salutis ejus instrumento humano generi elargitæ à
summo Deo per unigeniti filii sui redemptionem, &
adorandam passionem, l. decernimus C. de Ep. & Cler. §. 1.
de Monach. in Auth. Sustulitq; ex usu pœnarum Con-
stantinus Magnus, inventa dominica, & Maxentio vir-
tute Crucis superato. Atq; Cæsares neq; Crucis signum
depingi, vel iculpi humi patiuntur, ne pedibus concul-
care instrumentum salutis videamur l. uni. C. nem. lic. sign.
Salv. Nunc fureis bicornibus, vel triangularis stipiti-
bus, vel arboribus suspenduntur scelerati, neque Cruci,
ut olim, affliguntur membra, sed laqueo suffocan-
tur, quæ fuit pœna Judæ, qui laqueo se suspendit.

De lapidatione autem quæ alia est pœna mortis
legis divinæ, & quæ imposita fuit filiabus in domo
patris virginitatem maculantibus, & adulteris.
Deuter. 22. blasphemis Levit. 24. 3. ac Reg. 21. &
Act. 7. & aliis impiis. Extat in Exodo capite decimo
nono. pœna, qua mandantur affici, qui montem, in
quem Dominus Moyse collocaturus descenderat,
contigisset, nempe ut aut lapidibus opprimerentur
aut confoderentur jaculis. Meminit quoque sacra
pagina de mortis pœna præcipitii, quando ex supe-
riori loco quis, ut moriatur deturbatur. Qua pœna
affecta impia Iesabel jussu Iehu 4. Reg. 9. Amasias
etiam, cum vicisset filios Seyri in valle Salviarum
decem millia captivorum adduxit in præruptum
petræ, & jussit præcipitari de summo in præ-
ceps, qui universi crepuerunt, Paralip. capite vi-
gesimo quinto. Lex duodecim tabularum quoque de
tallo teste, sic ait: Falsus testis Tarpeio dejector,
vulgareque supplicium apud Romanos testatur
Dionysius Halicarnas. libro octavo, quod ducti in
eminentem in foro tumulum, ibi vasta rupe de-
jiciebantur, cujus erat altitudo etiam securè as-
picientibus, horrenda meminit Seneca 3. de cla.
libro primo, Sacrilegos sic ex alto dejectos, tradit
Eusebius libro octavo, de præp. Evang. Modestinus
tamen jurisconsultus tradit leg. si duntino §. fin. ff. de
pœn. non posse aliquem damnari, ut de saxo præ-
cipitetur, & Constantinus Imperator in leg. prima,
Codic. de emend. serv. tetram jussionem, & veri-
tam ait, mandatum, ut quis præcipitetur.

Alia pœna subversionis est, quæ maxima &
generalis fuit tempore diluvii Genes. 7. v. 8. Octavius
Cæsar apud Suet. in Oct. pedagogum, ministros-
que Cæii filii per occasionem valetudinis, mortis-
que ejus superbe, avareque in provincia gras-
santes, oneratos gravi pondere cervicibus præ-
cipitavit in flumen. Trajanus omnes delato-
res navibus sine velis, ac remis impositos fluctuum

Tom. II.

misericiordiæ exponi jussit, Plin. in Panegy. ad
Traianum.

Alia etiam pœna mortis à Deo aliquando
in sacra Scriptura appositæ est, bestiarum, fe-
rarumque laniatu necati, ac devorari. Eam pœ-
nam protulit propheta ille, qui legatione fun-
ctus Dei ad Hieroboam, non est sequutus man-
datum Dei, sed bibit, & comedit in via le-
gationis contra id, quod interdictum erat, at-
que idcirco juxta verbum Domini à Leone in
itinere occisus est 3. Reg. 13. Sic coloniæ trans-
latæ de Assyriorum regno in Samariam, à qua
Rex Salmanasar expulerat Iudæos, cum illæ non
timerent Dominum à Leonibus à Deo immixtis
devorabantur, 4. Reg. 17. Atque cum maledi-
xisset in nomine Domini Helisæus pueris par-
vis, egressis de civitate Bethel, per quam
viam faciebat, dicentibus, Ascende, calve,
ascende, calve, exilientes de saltu duo ursi la-
ceraverunt ex ipsis quadraginta duos pueros,
4. Reg. 2. Deus, cum murmuraret populus in
deserto terræ Eden adversus eum & Moysen
misit in eum ignitos serpentes, qui lethales in-
ferrent plagas, Num. capite vigesimo primo,
can. Quia sancta §. verum dict. 63. Sic in summa
Deus minatur populo contumaci pœnam hanc:
dentes bestiarum immittam cum furore serpentium
Deuter. 32. & per Ezechiel. capite quinto, in-
ter alias gravissimas pœnas, quas Deus popu-
lo rebeli ac impio minatur, addit & fa-
mem: Congregabo super vos, & conteram ba-
culum panis, immittam in vos famem & be-
stias pessimas usque ad internecionem. Et pesti-
lencia & sanguis transibunt per te, & gladium
inducam super te, ego Dominus loquutus sum.
Et rursus Ezechiel. 35. in adulteros, & homi-
cidas, ut contra inter benedictiones obedienti
populo & Deus pollicetur Levit. 26. Auferam
malas bestias, & gladius non transibit per
vos. Et iterum: Cessare faciam bestias pessimas
de terra, & qui habitant in deserto securi
dormient in saltibus Ezechiel. 34. Meminit &
sacra pagina Darium regem Persarum, & Me-
dorum, pœnam aliquando statuisse in Deos
alienigenos adorantes, ut bestiis & Leoni-
bus lacu nutritis devorandi objicerentur Daniel.
6. & 14.

Jure civili damnatio ad bestias etiam re-
cepta erat Paul. leg. ad bestias ff. de pœn. quæ
vitam quoque adimit leg. si quis filio paragrapho
irritum ff. de injust. rup. Paul. leg. qui ultimo
supplicio ff. de pœn. Subjici dicuntur bestiis etiam
qui laniandi illis præbentur à Modestino leg. pœ-
na ff. ad Leg. Pomp. de parricid. & à Marcel-
lo lege tertia, ff. ad leg. Cornel. de sicar. Ob-
jectio bestiarum erat sine pugna, expositio ho-
minis, ut laniaretur à bestiis, quod ut
aliquando facilius fieret objiciebatur reus li-
gatus, vel furca suspensus. Quod non fit,
cum ad bestias dantur rei, eaque etiam mi-
nor pœna & liberorum, quam obijci feris
dicitur, minorque ultimo supplicio, ab Ul-
piano in leg. quicumque ff. ad leg. Cornel. de fals.
Nam & si quis venationi, vel pugnæ ferarum
addictus fuisset, & certationis discrimine pœ-
nam luisset, culpæ vacuus, & alterius pœnæ
erat. Non ita si quis objectus feris fuisset. Siquidem
qui vel aliqua arte, vel fortuna intractus à fe-
ris remanisset, alia pœna vita privabatur, sicuti
legimus apud Tacitum lib. 18. annal. Maricum
C c 3 quendam

quendam è plebe Boiorum, qui rebellionem Galliarum juxta Aduos, manu parva collecta hominum concitaverat, captum & mox feris objectum jussu Vitellii, quia non violabatur, & ideò à vulgo stolido inviolabilis credebatur, spectante Vitellio, interfectum. Norunt enim Physici quædam contra ferarum impetum amuleta, quibus se præmunire poterant objecti. Veluti si citrium malum comedissent, ut refert Athenæus libro tertio, dict. capite quinto, experientia certissimum probatum, vel si calcantho Urforum ora, & Leonum in arena aspersissent. Tanta enim ei est vis adstringendi, ut non queant mordere, ut docet Plinius libro trigésimo quarto, capite duodecimo.

Refertur & alia pœna mortis in S. Scriptura, excoiationis, dum Antiochus iratus in Judæos, septem unius matris filios, & legis divinæ ac patriæ fidelibus martyribus, jussit amputari linguam, manuum ac pedum summitates, & cutem capiti detrahi, & sartagine vivos torreri 2. Machab. cap. 7. Hoc supplicium frequens fuisse, crudele & abominabile, Micheas docet, capite tertio, Plures Christianos ob fidem Dei excoiatis sub Persarum rege Barrane, testatur Nicephorus Callistus libro decimo quarto, hist. Eccles. capite decimo nono. Manes à quo Manichæi, excoiatus jussu regis Persarum lege Persica, & corpus reliquum bestiis devorandum traditum, cutem verò, qua tanta illius improbitas continebatur tanquam utrem ante portas suspendi curavit. Cum enim ægrotasset regis Persarum filius, & medicorum turba adesset, Manes promittebat per orationem, tanquam pius, curaturum, recedentibus tamen medicis, recessit & vita à filio, ille autem fugiens, captus ita necatus est, Cyril. Hierosol. cathec. 6.

Alia mortis pœna, ferra secari ligni in modum. Scribit enim D. Paulus ad Hebr. capite undecimo, ex fidelibus legem Dei servantibus, alios sectos. Et D. Athanasius in questionibus questione centesima sexta, refert Isaiam prophetam ferra lignea morte affectum ac divitum per Manassem regem. Et Cyrillus Hierosolymitanus Cathec. 2. id ipsum notat. Talem pœnam in reos statuisse Caligulam, auctor Suetonius in Calig. capite vigesimo septimo, atque ferra medios disseculisse.

Interdicta est jure civili Romano pœna, qua quis veneno necabatur l. aut damnum §. penult. ff. de pœn. Quamquam & hac D. Joannes Evangelista damnatus est à Domitiano priusquam in insulam Parthmon relegaretur. Antiquis, potissimum Græcis frequens, veluti & apud Athenienses Socrates hac pœna affectus, ebibito cum cicuta infecto poculo.

Membratim vi aliquando & jussibus in contraria tendentibus, discepti sunt pœna atroci homines, ut Metius Suffertius Albanorum Dux, defectionis, & prodicionis reus damnatus. Is enim flagris scædè laceratus biggis admotis ad alteras ex brachiis, ad alteras ex pedibus, loris longis revinctus est, deinde aurigis in diversa agentibus, humi raptatus, moxque à nitentibus in contraria, disceptus est, ut auctor Dionysius Halicarnas. libro tertio, antiq. Rom. ac Plinius de vit. illust. in Tullo. Justinianus tamen Imperator videtur prohibuisse hanc pœnam, & reliquas, quibus articuli dissolvuntur, quod membrorum dissolutio gravior censeatur utriusque membri abscissione §. quia verò, auth. ut nul. jud. collat. 9. titulo nono. Quæ tamen constitutio pertinet ad pœnas leviorum criminum potius quam ad exemplares & atrociorum criminum.

Servitus in pœnam quoque infligi solita. Servitutis pœna à delicto sumpsit exordium imposita à

Noacho. Evigilans enim à vino, cum didicisset, quæ fecerat ei filius suus minor, ait: Maledictus puer Chanaan, servus servorum erit fratribus suis Genes. capite nono, can. 6. d. 35. Fiunt quidem jure civili, servi pœnæ, in quam ob crimen damnantur, veluti in metallum, & in opus metalli damnati, Marc. in l. quidam ff. de pœn. l. aut damnum §. Est pœna eod. l. in metallum C. de bon. præscript. §. pœna, quib. mod. jus patr. pot. sol.

Pœnæ etiam loco habitum, sepultura post mortem privari, ut Romanorum legibus sæpè cautum reperitur, veluti illa: Parentes in calamitatibus relinquentes, insepulti abjiciantur. Deus in prophetam contra præceptum ei datum revertentem, & manducantem, statuit, quod non inferretur ejus cadaver in sepulchrum patrum ejus 3. Reg. 13. Et in more fuit, ut ait D. Ambrosius in psal. 118. ser. 20. quibuscumque gentibus, ut facinorosum corpora non quidam in totum sepultura privarent, sed abscisso capite, reliqui corporis truncum sepelirent. Ea nimirum ratione, quod justum sit, ut qui turpi, vel scelesti reatu belluinæ obscœnitatis illuviem, vel bestialis immunitatis horrorem commisisse detecti sunt, tanquam ii, qui propolito humanæ moderationis exciderint, formam quoque humanæ conditionis jubeantur exuere, & qui sapientiæ non potuerunt tenere rationem, etiam post mortem sapientiæ arce, quod est caput, fraudati, sine decore suo sepeliantur. Et caput ita præcipua pars est in sepultura, quæ religiosum locum facit, l. cum in diversis ff. de relig. & sumpt. fun. Pœnæ conjuratorum Germaniæ Vespasianus addendum censuit, ut insepulti projicerentur in Vespas. capite secundo. At de pœna mortis non plura.

Restat modò, ut argumenta, quæ in contrarium adduximus, respondeamus. Ad primum. Ea ratio certe spurcissima, & omni ex parte homine indigna est, quæ suo tenore, si vera esset, universam mundi politiam, ac leges divinas, & humanas subverteret. Quorum enim latæ leges sunt, quam ut ad bonum cogant vel præmio, vel pœna? l. i. ff. de just. & jur. Atque si demus quenquam pro voluntate vivere, & appetitu proprio regi, quid quæso inter homines, & bruta, rationis expertia intererit? Quid justitia opus erit? Quæ societas civilis integrat? Est quidem voluntas homini libera, nec cogi potest invita, ut aliud velit. Verum malum cogi dicimus, ut in bonum muretur, si metu respiscat, sicut à bono nimia sui intellectus pravi fiducia decidit, vel si perseveret, pertinax tollatur à societate hominum, ne alios inficiat. Errant omnino, qui arbitrium liberum eligendi mala, libertatem veram dicunt, cum libertas ibi sit tantum, ubi spiritus Domini 2. Corinth. 3. cap. Joannes, cap. licet de reg. jur. can. dua 19. questione secunda. Et lex perfectæ libertatis sit, Dei mandata audire, & facere 2. ad Timoth. 4. dicere nemini consenseris, hæc persuasio non ex eo, qui vocat vos, scilicet ex Deo, inquit D. Paulus ad Galat. 5. Quorsum illa verba etiam Apostoli ad pastorem, Argue, obsecra, infla opportune, importune? Cur etiam doctissimus & optimus Theologus D. Petrus litteris consignavit ep. 2. Magistratus ad vindictam malefactorum, & laudem bonorum datos? Cur dictum potestatem à Deo ad Roman. capite decimo tertio, Reges, Magistratus non sine causa gladium portare? Cur item D. Paulus ad Galat. 5. Vinam abscindantur, qui vos conturbant? Si liceat cuique impunè quod velimus malum agere, & pro arbitrio cultum divinum polluerè, immutare, subvertere. Hoc esset certè potius libertate abuti, quàm uti, & spiritus libertatem ad

carnis

carnis voluptatem, & animarum perniciem transferre.

Ad secundum. Illud non fecerit. Nam eadem responsione elidi potest, qua proximum argumentum. Sed ultra ex eo, quod ab exemplo uno universalis negativa non potest colligi. Nec ideo, quod Deus dixit, *nunquid & vos vultis abire?* Sequitur, quod dederit omnibus abeundi impunitatem. Nam apud D. Lucam cap. 14. dictum est, *compelle eos intrare.* Atque longè interest inter illa tempora, & nostra. Tunc enim non erat redemptio facta, non fides plene cognita, nondum exaltatus filius hominis, nondum consummata mysteria, nondum velamen Templi scissum, nondum umbræ abrogatæ, nondum dictum: *Nisi quis crediderit & baptizatus fuerit, non salvabitur*, ut postea. Denique aliud est loqui de cogendis ad fidem, qui nunquam fidem amplexi sunt, quales Judæi, Gentiles, Agareni. Hi enim cogi non debent. Aliud de reducendis ad fidem, qui fidem professi sunt. Quia in extraneos, qui domestici fidei non sunt, nulla Christianis jurisdictio, & qui sine lege christiana vivunt, sine lege hac judicabuntur alia ad Rom. 2. In Christianos autem perfidos, schismaticos, & hæreticos, pastoris est jurisdictio, & ad pastorem pertinet cognitio, monitio, & castigatio eorumdem.

Ad tertium, non pugnat, quod dictum sit, expedire hæreses esse 1. Corinth. 11. Nam non propter hæreses expedit eas esse, sed ad bonorum gloriam, ut qui probati sunt, manifesti fiant. Neque sequitur ideo illas tolerandas. Unum enim jubet Apostolus nos omnes sapere ad Philipp. 2. quod hæreses non sinunt. Sic Deus necesse esse dixit, ut veniant scandala, sed mox subjicit, verum tamen vix per quem scandalum venit, Matth. 18. Necesse secundum quid, non autem absolute, vel in gratiam scandalizantium. Nam quæ scandalizant, jubet vindicari, & abscindi, quamvis oculus, manus, pesve noster sit.

Ad quartum. Ibi tantummodo fuit Christo Domino sermo de pœna, quam potest Ecclesia delinquentibus irrogare.

Ad quintum. Ex parabolis non semper argumentum efficax sumitur. Præterea per zizania non soli hæretici, sed omnes mali intelliguntur, sicut per triticum, vel bonum semen intelliguntur omnes boni, ut explicat Christus, cum ait: *Bonum semen sunt filii Regni, zizania autem filii nequam.* Certum est enim non solos hæreticos, sed omnes malos filios esse nequam. Quare hæc duo valde distinguuntur. Primo non licet nobis in hac vita eradicare zizania. Secundo non licet nobis in hac vita occidere hæreticos, fures, homicidas, adulteros. Istud enim licet. Illud autem non licet. Ratio est, quia Reges & Principes acceperunt à Deo jus gladii, ut puniant malefactores, quos constat tales esse Rom. 13. Hoc autem potest illis constare. At nemo accipit à Deo jus, siue potestatem excludendi eos ab aliorum cœtu, qui morituri sunt in statu peccati, indeque mittendi in caminum ignis. Nemini enim constat, quinam sint illi. Quapropter cum eradicare zizania nihil aliud sit hoc loco, quàm judicare universaliter, qui sint mali, & damnandi, & ex tali judicio eos à cœtu bonorum excludere, ac separare, hoc est, quod prohibet Christus, ne erremus. Sicut etiam Apostolus 1. Corinth. 4. vers. 5. *Nolite ante tempus judicare quodvis usque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Non autem quod hæretici justè puniri non possunt.

Et admissio etiam gratis, quod per zizania intelligantur hæretici, minimè significatur, eos, ubi expedit, morte puniri non debere, sed tantum justè nonnunquam tolerari posse, ut nunc in Germania, &

in Polonia tolerantur, sinendo eos crescere usque ad messem, idest relinquendo eos usque ad obitum suum, quo tempore à Deo, & Angelis ejus demerentur. Quando nempe absque evidenti Catholicorum dispendio deleri nequeant, ita, ut si Princeps eos exterminare vellet, bellis & tumultibus omnia repleantur, atque ita simul eradicaretur & triticum.

Neque ex illa parabola prohibet Christus malos corrigi, aut hæreticos tolli, sed cautionem docet in puniendis adhibendam, ut ne odio malorum etiam cum illis bonos eradicemus. Toleratur ad tempus malus, sed non ideo impunitas ei datur. Quare dictum, *finite ea crescere*, donec videlicet distinguatur zizania à tritico plenè, & expectat, ut diximus, semper ad pœnitentiam peccatores Deus ad Roman. 2. Datur redeundi tempus, nec hæretici plectuntur, nisi perseverantes, relapsi, & pertinaces, lentoque gradu procedit vindicta Dei, sed tarditatem supplicii gravitate compensat.

Patres verò in contrarium citati non negant per zizania intelligi omnes malos, sed quia inter omnes malos præcipui sunt hæretici, ideo potius hæreticorum mentionem faciunt aliqui quod præter hæreticos intelligant etiam malefactores, patet ex ipso Augustino ser. 39. de sanctis, ubi explicans parabolam zizaniorum sic habet: *zizania peccatores nempe sunt, & serm. 233. de temp. capite secundo.* Eosque demum id solum docuisse, apertè colligitur ex eorum in Matthæum Commentariis, quod hæretici non sint interimendi; cum inde bella, & cædes hominum ac Reipublicæ, pacisque perturbatio oriuntur. Et hoc est, inquiunt, quod Dominus jussit.

De Augustino ingenue fatemur, eum prius in ea fuisse sententia, ut hæretici nec punirentur, nec cogerentur. Quam sententiam ipse postea mutavit. Sic enim scribit epist. 48. ad Vincentium: *Mea primitus sententia erat neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fideles catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noveramus. Sed hac opinio mea non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primum mihi opponebatur civitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad unitatem catholicam timore legum imperialium conversa est, & alia multa, quæ mihi nominatim commemorabantur.* Et in epist. 50. ad Bonifacium ita scribit: *Verumtamen antequam ista leges (Imperiales scilicet, quarum paulò ante meministi) quibus ad convivium sanctum coguntur intrare in Africam mitterentur; nonnullis fratribus videbatur, in quibus & ego etiam quamvis Donatistarum rabies usque quaque saeviret, non esse petendum ab Imperatoribus, ut ipsam hæresim juberent omnino non esse, pœnam constituendo eis, qui in illa esse voluissent, sed hoc potius constituerent, ut eorum furiosas violentias non paterentur, qui veritatem catholicam vel predicarent loquendo, vel legerent constituendo.*

Ex quibus intelligitur, D. Augustinum primum sensisse, hæreticos pœnis nec esse puniendos, neque cogendos. Postea verò cum legisset Catholicorum Imperatorum leges, quibus hæretici pœna pecuniaria, & exilio plectebantur, mutata sententia censuit, eas pœnas æquissimo jure esse in hæreticos constitutas, sed non esse capitali supplicio hæreticos damnandos, ut servent Imperatores, & Principes catholici, etiam circa indignos, christianam mansuetudinem, non quod injustam eam pœnam existimaret, sed quod ea nondum ab Imperatoribus irrogata esset hæreticis, & quod non videretur lenitati Christianæ congruere, quam tamen etiam postea perspexit,

perspexit, & tradidit esse justam, ut videre est apud ipsum *lib. 3. contra Epist. Parmeniani capite secundo.*

Ad illud verò Severi Sulpitii de Martino, respondetur, tria fuisse, quæ S. Martino minimè probabantur. Primum, quia novum, & insolitum erat, ut causam Ecclesiæ Judex seculi cognosceret, ac judicaret. Deinde nondum noverat legibus Imperatorum pœnam capitis esse in hæreticos constitutam. Demum minimè probabat, quod vulgo ferebatur Ithacium, & locios accusationem contra Priscillianum, & alios hæreticos persequi magis vindictæ causa, quàm Ecclesiæ ac veritatis tuendæ, & quod verosimiliter ex ea damnatione Reipublicæ Christianæ pax, & tranquillitas perturbanda credebatur.

Ad sextum. Ibi Propheta solum prædicat, doctrinam Evangelii non esse propagandam cæde & more Turcico, non autem, quod in Ecclesia non quidem ex feritate, & barbarie, sed ex zelo fidei & justitiæ Christianæ non possint coerceri, & si opus sit interfici hæretici utriusque pacis Ecclesiasticæ & politicæ perturbatores. Alioqui etiam obstaret, quominus possint coerceri, ac interfici homicidæ, fures, adulteri, qui justitiam & tranquillitatem Reipublicæ duntaxat perturbant.

Ad septimum. Locis citatis non jubetur quidem hæreticos occidi, non tamen prohibetur, dum dicuntur vitandi: non enim dicuntur solum vitandi, sed illud post declaratam ab Ecclesia ipsorum in hæresi pertinaciam potestati Principum, & Magistratuum relinquitur. Sicut, licet nullibi in novo Testamento præcipiatur, maleficos homines occidere, non tamen propterea sequitur, eos justè non posse à Magistratibus morti adjudicari. Ideò autem præfatis locis notanter dicitur, devitandos, non verò occidendos esse hæreticos. quia in illis non habetur sermo ad Principes politicos, qui gladio corporali, sed ad Ecclesiam, ejusque Prælatos qui gladio spiritali, id est, excommunicatione, aliisque pœnis illis annexis, debeant uti.

Ad octavum. Christus ibi non loquitur universaliter de Spiritu Evangelico, quasi ille excludat omnem severitatem, sed loquitur speciatim de eo spiritu, vel ratione, quam ipse servari volebat, cum primum alicui Genti proponitur Evangelium, id nimirum fieri non debere vi, aut per externam violentiam, sicut tyranni solent occupare nova regna, sed per mansuetudinem, doctrinam, & miracula, ut communiter docent Theologi. Inde enim non sequitur, quod Evangelium, postquam semel promulgatum, & acceptum est, non possit, aut debeat spiritu severitatis defendi, & conservari, suavisque ratio, & mansuetudo, quam oportet Christi Ecclesiam tenere, satis servatur erga hæreticos, cum nonnisi prius sufficienter admoniti, atque adeò pertinaces, vel relapsi extremo supplicio afficiantur. Et ubi Christus Dominus Joannis *cap. 18.* jubet Petrum, *mittere gladium in vaginam*, nihil contra hoc docet, sed tantummodo prohibet studium inordinatum vindictæ, id est privata autoritate.

Ad nonum. Talis tunc usus fuit, non quod Ecclesia non posset absolūtè id facere, vel judicaret non expedire propter mala, quæ facile tunc ea ratione orta fuissent; sed quia tunc non permittebat rerum Ecclesiæ status. Unde pro diversitate earum, nec non temporum diversa quoque fuit in Ecclesia ratio puniendi hæreticos, ut supra notavimus.

Ad decimum, præter jam dicta, respondetur in illa occasione Priscilliani Catholicos fuisse inter se communicatione divisos: alii enim stabant à

partibus Ithacii, qui Priscillianum tanquam maleficum & nefarium hæreticum, cum Encrocia matrona Burdigalensi, errorum ejus consortem, à Maximo tyranno occidi præ cæteris aliis Episcopis curaverat, alii verò ipsum, cæterosque Episcopos ejus rei conscios averfabantur, quod sanguini se immiscuissent, & mansuetudinem Christi non essent imitati. Cum enim in hoc damnari potuerit, & excusari Ithacius excusari quidem, si tantum imploraverit auxilium Maximi, qui se pro Imperatore tunc gerebat, adversus Priscillianum, ut eum comprimeret, & zelo justitiæ, non autem vindictæ, sed id facere esset protestatus, nempe se citra sanguinem ejus punitionem postulare, damnari autem, si non præmiserit ullam protestationem & ad occisionem ipsius Priscilliani positivè, ac formaliter Maximum induxerit. Hinc factum, quod suos habuerit defensores, nempe illos, qui existimaverunt, eum primo se gessisse modo, contrarios verò & æmulos, qui secundo, non autem, quod crederent illicitam esse hæreticorum punitionem, sive Episcopos justè non posse hæreticos pertinaces, & à se excommunicatos, tradere Principi seculari, ut ab eo interficiantur.

Ad undecimum. Hæretici non sunt quidem membra Ecclesiæ defectu fidei, sunt tamen illi propter characterem, & professionem baptismi verè subiecti, atque ideò punitioni ejus obnoxii. Et si enim character baptismi semel impressus, non sit nota, vel signum unionis præsentis, & actualis hæreticorum cum Christo, est tamen præteritæ cognoscunturque ex illo esse militiæ Christi desertores, quos proinde Ecclesia, tanquam tales, si non relapsant, justè punire potest, quemadmodum animadvertit Imperator in militem profugam, & Pastor in ovem errantem, quamvis non amplius in castris, aut in caulis contineantur. Unde ad auctoritatem Apostoli dicitur, eum fuisse loquutum de iis, qui sunt omninò foris, id est, qui nunquam ad Ecclesiam pertinuerunt, aut ei se subjecerunt, quos propterea rectè Augustinus *epist. 50. ad Bonifacium*, ait, significari per illos, qui similiter absque ulla vi à famulis patrisfamilias vocati sunt ad nuptias, hæreticos autem esse illos alios, qui jussi sunt per vim adduci, & compelli intrare, quia cum antea intus essent, fecerunt sibi vias, & sepes, hoc est, suas opiniones pravæ sequuti sunt, aberrantes à recta fidei via quæ unica est, ac simplex.

Ad duodecimum respondetur, credere, seu assentiri Deo revelanti esse actum omninò liberum, & in hominis potestate unà cum auxilio divino situm; unde si non credat, in culpa est, non minus quàm adulter, aut homicida, qui liberè ab adulterio, & homicidio abstinere potuerunt, ideòque tantum abest, ut ex libertate credendi inferri possit, hæreticos non esse puniendos, quin potius ex ea jus eos legitime puniendi maxime consequitur, ut præclare docet Augustinus, huic eidem Donatistarum objectioni respondens dicta *epist. 50. ad Bonifacium*: *Cur, inquit, cum datum sit homini liberum arbitrium, adulteria legibus puniuntur, & sacrilegia permittantur. An levius est, fidem non servare animam Deo, quam feminam viro? Et præterea: Cur ergo non cogeret Ecclesia perditos filios, ut redirent, si perditii filii cogerunt alios, ut perirent? Idem ait *lib. 3. contra Cresconium cap. 51.* ubi subdit: *Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem, sed nec bonam, nec infructuosam,**

bonam infructuosam, nec malam voluit esse impu-

nitam.

Quod si dicatur, actum credendi actu extor-

rum, non esse liberum, sed coactum. Respon-

detur actum internum fidei nunquam posse esse coa-

ctum, aliàs cogereetur voluntas in suis actibus in-

gesto quinto. Eymer. p. 2. questione trigesima quarta,

numero secundo & tertio, ac ibi Pegna numero quin-

quagesimo nono. Suarez ubi supra numero quinto, &

Farinac. quest. 178.

Tertio confitentes diminuti, & negativi in cau-

sis fidei, qui non fatentur omnia crimina & for-

Quinto

Quinto Curiae seculari tradendus est, ac mortis poena puniendus haereticus, sive sortilegus relapsus qui prius abjuraverat haeresim, vel demonis invocationem, & deinde iterum de eadem haeresi, vel demonis invocatione est confessus, aut convictus, etiamsi prius abjuraverit, non tanquam confessus, vel convictus, sed de vehemēti. Quia praesumitur fictē converti, ac esse incorrigibilem, ut habetur in *cap. ad abolendam paragraf. illos de haeret. ubi Glossa*, & prosequuntur Simanch. *de cath. instit. titul. 87. numero 9. & in Enchir. titul. 60. nu. 4. Pegna p. 3. com. 26. & Farinac. dist. quest. 196. num. 9. ac 10.* Dummodò sortilegium sit haereticale manifestē; secus verò si haeresim non sapiat. Tunc enim relapsus non traditur Curiae seculari, ut docet Pegna loco citato, Tabien. in *sum. v. Inquisitor §. 12. num. 19. Farinac. ibidem numero 12.* Ac etiam requiritur, ut demonis invocatio fiat cum mentis errore, adeò ut sortilegus credat, daemones ex sua propria potestate posse facere id, ad quod invocantur. Quia tunc tribuitur creaturae, quod est proprium Creatoris.

Si verò sortilegus sponte, & à nemine praeventus manifestaret se in sortilegium haereticale abjuratum, & in pristinam haeresim incidisse ac poenitentiam exposculet, poenam mortis evaderet. Quia dum à nullo praeventus, à seipso poenitentiam petit, clarum signum exhibet verae conversionis, & consequenter condonanda ei est poena mortis, nec tradendus Curiae seculari, ut docent Pegna *p. 3. com. 12. Menoch. consil. 82. numero 168. Decian. dist. lib. 5. capit. 56. numer. 12. Farinac. questione 193. numero 39. Alph. de Castro lib. 2. de just. haeret. pun. cap. 1.* Qui etiam inquirunt, advertendum esse, an hic reus relapsus ad suum crimen fatendum accedat metu alterius denunciationis, & probationum contra se instantium. Tunc enim non videtur facile poenam mortis esse evasurum. Esse tamen illam evasurum, etiamsi captus fateatur haeresim, de qua in actis constabat. Quia tunc non praesumitur fictē, sed verē converti.

Qui autem de primo in haeresim lapsu, sive de primo haereticali sortilegio non fuit plenē convictus, sed abjuravit de vehemēti, & in secundo lapsu est plenē convictus, censi debet quadam fictione relapsus, ut habetur in *cap. accusatus de haeret. in 6. ibique Doctores.* Si verò solum de levi prius abjuravit, in eodem textu dicitur, quod quanquam ex hoc sit gravius puniendus, non tamen debet relapsorum poena puniri.

Insuper qui primo abjuravit haeresim, & postea incidit in illius vehementem suspicionem, poena relapsi puniri potest. Nam, ut quis fictione juris reputetur relapsus, sufficit, si de uno lapsu plenē ac evidenter constet, & de alio sit vehemens suspicio. Quod autem lapsus praesumptus antecedit, vel subsequatur lapsum certum, ex accidenti esse videtur, ac levis considerationis, ut probant Menoch. *lib. 1. consil. 82. numero 148. Alphons. de Castr. loco citato, capite secundo, Zanchin. tractat. de haeret. cap. 16. numero 3. Farinac. questione 195. numero 17.* Contrarium tamen sentiendum est cum Royas *de haeret. cap. 2. num. 333.* per textum in *cap. litteras de praesumpt.* Unde Farinacius *num. 18.* testatur, hanc contrariam sententiam regulariter in praxi servari ab Inquisitoribus Italiae.

Et haec doctrina extendenda est, ut notat idem Farinac. *ibidem numero 32.* ad eum, qui primo haeresim abjuravit, & postea haereticis favet. Hic namque judicandus est, ut relapsus ex *cap. accusatus*

de haeret. in 6. ubi Doctores. Neque hoc est intelligendum, ut aliqui opinantur, quando quis favet haereticis, profitentibus eandem haeresim, quam ipse prius abjuraverat, secus verò si diversam. Nam abjurans haeresim expressē, vel tacitē omnes haereses abjurat, & promittit, nunquam recessurum à divina revelatione per Ecclesiam proposita, & saltem tacitē promittit ab Ecclesia non discessurus. Ac proinde si in evidentem haeresis suspicionem incidit, ut relapsus judicari debet, quemadmodum tradunt Decian. *dist. lib. 5. cap. 56. num. 2. & 13. Canter. qq. crim. rubr. de haeret. cap. 1. num. 58. & Pegnap. 2. com. 65.*

Sextò, Curiae seculari, mortis poena est afficiendus impius sortilegus, qui in sortilegio, vel quovis alio modo abutitur sacratissima Eucharistia, sive id faciat cum mentis errore, & malè sentiens de hoc sacramento, sive credat, hoc esse malum, & gravissimum sacrilegium, & id faciat ad placendum demoni. Quamvis enim male utens hostia consecrata sine intellectus errore, non sit haereticus, ut aiunt Graff. *lib. 2. cap. 8. rubr. de haeret. nu. 2. & lib. 4. cap. 18. numero 11. & 12. Farinac. de haeret. questione 181. numero 43. Param. de orig. S. Inquis. lib. 3. quest. 3. num. 10.* quoniam tamen est gravissimum, & horrendum delictum, poena mortis est puniendum. Res enim sacrae quae in sortilegiis adhibentur, demoni asseruntur, ut cum aliis notat Carena *p. 2. tit. 12. numero 33.* Quid ergo dicto sortilegio horribilius? Ideò tale delictum committens tradendus est Curiae seculari, ac poena mortis puniendus ex decreto S. Congregationis, ut refert Carena *p. 3. titul. 13. §. 1. num. 24. Locat. in rubr. contra abut. sacram. Farinac. ubi supra numero 44. Genuensis in pr. cap. 68. num. 10. Moura de incant. opuscul. 1. sect. 13. cap. 1. num. 29. Diana p. 4. tractat. 7. ref. 10. numero 14.* de quo decreto S. Congregationis, sive potius Pauli IV. de surripiente hostiam, vel unam aut plures particulas, vel pyxidem, ac de abusu Eucharistiae alibi dictum est.

Septimò, sortilegus non sacerdos, sive quilibet alius similiter non sacerdos, Missam celebrans, traditur etiam Curiae seculari, ultimo supplicio afficiendus juxta Constitutiones Pauli I V. editam 20. Maii 1557. & aliam 17. Februarii 1559. Gregorii XIII. quae incipit, *Officii nostri partes*, emanatam 1574. Clementis VIII. cujus initium, *Esse alias*, emissam 1601. & Urbani VIII. incip. *Apostolatus officium*, & per Epistolam Cardinalis Mellini ad Inquisitorem generalem Lusitaniae die 5. Martii 1622. de quibus etiam alibi. In Inquisitione tamen Hispana dictae Constitutiones non sunt usu receptae quoad relaxationem Curiae seculari ob dictum crimen, & ideo regulariter punitur poena arbitraria, ut referunt Castropal. *p. 1. tract. 4. disp. 8. pun. 16. §. 9. num. 2. Acugna de confess. sollicit. quest. 13. num. 10. & Diana loc. cit.* Qui pariter non est sacerdos, & audit confessionem sacramentalem traditur Curiae seculari ex Bulla Clementis VIII. incip. *Esse alias* & utroque procedit, etiamsi delinquens sit minor 25. annis, major tamen 20. ex dicta Constitutione Urbani VIII. de quo alibi.

Octavo haereticus, vel sortilegus, qui negavit Trinitatem in divinis, vel divinitatem Christi Domini, vel ejus corruptionem de Spiritu Sancto, vel ejus mortem, ut nos redimeret, vel B. Matris Mariae virginitatem, seculari brachio est relaxandus, ac ultimo supplicio plectendus, etiam pro primo lapsu ex Constitutione Clementis Octavi edita die 3. Februarii 1603. & tradunt Sousa *lib. 2. aph.*

aph. cap. 44. numero 6. Caren. p. 3. tit. 13. §. 1. nu. 20. ac Diana p. 4. tract. 7. ref. 24. num. 2.

Nono, sortilegi rebaptizantes puerum, vel baptizantes magnetem, aut hominis mortui cadaver, aut imagines cereas, vel quavis materia compositas, vel libros magicos. Refert enim Delrius *lib. 5. magic. sect. 15.* quod quidam magi curant benedici per Sacerdotes, habendam stollam collo, & cereum benedictum in manu suos libros positos sub mappa altaris, qui illos aqua benedicta aspergit, dicens: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, credentes sic libros illos vim magicam accipere. Alii etiam, ut referunt Binsfeldius *in com. ad l. multi C. de malef. & math. quest. 3. Graff. lib. 2. cap. 5. de superst. numero 12. Toletus in sum. lib. 4. cap. 16. nu. 4. & Farinacius de hares. quest. 181. num. 25.* conficiunt quasdam imagines certis temporibus, ac ritibus observatis, & illas nomine Belzebub, Principis demoniorum baptizant, & postea ad ignem applicant, & à dæmone petunt infirmitates, aut alia mala, quæ in persona, cujus imaginem confecerunt, evenire optant. Et quandoque etiam acubus, aut aliis aculeis ferreis perforant, aut pungunt illius imaginis caput, aut pectus, aut fœmora, aut aliam corporis partem, in qua cupiunt malum aliquod oriri in persona illius, cui nocere intendunt, & illa graviter torquetur in eadem parte corporis, quam in imagine pungunt, vel transfigunt. Hi omnes sortilegium hæreticale committunt, & vel sunt hæretici malè credentes de sacramento baptismi, & Curia seculari sunt tradendi, ac pœna mortis puniendi. Vel si errorem in intellectu non habent, sunt vehementer de hæresi suspecti, & ab Inquisitoribus graviter plectendi, ut per Pegnam *p. 2. com. 67. Farinacium, Delrium, locis citatis, & alios quos ipsi citant, Carenam p. 2. tit. 12. numer. 25.* In dubio autem præsumendum est, has imagines baptizantem habere errorem in intellectu, & malè sentire de sacramento baptismi, licet ex natura rei talis non sit iudicandus hæreticus, nisi inquiratur de causa, & de suo errore circa fidem. Quia fortassis non malè sentit de illa, sed id fecit, ut facilius à Dæmone suum desiderium consequeretur, ut per Farinacium *ibidem n. 27.*

Decimo sortilegi, qui hostili maleficio fuerunt alicui causa mortis, brachio seculari tradendi sunt, ac ultimo supplicio etiam plectendi. Nam Gregorius XV. in sua Constitutione, incipiente, *Omnipotens Dei*, edita sub die 20. Martii 1623. ita decrevit: *Motu proprio, & ex certa scientia, ac matura deliberatione nostri, deque Apostolica potestatis plenitudine tenore præsentium decernimus, præcipimus, & mandamus, ut, constituto, quod aliquis pactum cum diabolo fecerit, & à fide apostatando, maleficiis, sive sortilegiis unam, seu plures personas ita laeserit, ut ex maleficio, vel sortilegio mors sequuta sit, etiam pro primo lapsu, Curia seculari tradatur debitis pœnis puniendus.* Quod notant Peyrin. *tomo secundo, in Constit. 9. Pauli V. numero vigesimo sexto, Carena p. tertia, titulo decimo tertio, numero vigesimo primo, & Diana dict. p. 4. tr. 7. resol. 10.*

Verum sortilegus, sive maleficus, hæreticus, etiam Ecclesiasticus, si fateatur, se in sortilegiis vel maleficiis homicidium commisisse, & pœniteat, paratulusque sit corrigi, non est ab Inquisitoribus Curia seculari tradendus, sed ad reconciliationem est admittendus, ut docent Sousa *in aph. lib. 1. cap. 58. Menoch. de arb. cas. 388. Farinac. de hares. questione vigesima, numero centesimo quinto, & questione centesima nonagesima tertia, numero 13.*

Diana dict. resol. 10. Si autem Judex secularis illum S. Officio consignavit, suspensa aliorum criminum punitione, tunc expedita causa hæresis, Officium S. Inquisitionis eidem Judici seculari illum restituere debet, ac solet Constitutionem B. Pii V. apud Pegnam, referente Delbene *p. secunda, de offic. S. Inquis. dub. 206. sect. 6. numero secundo*, de quo nos alibi.

Undecimo, sortilegi omnes, qui dæmones invocant, ut notat Eymeric. *p. secunda, questione 43. numero secundo*, & eis sacrificant, vel eas adorant, vel eis orationes execrabiles effundunt, vel se devotent, obedientiam promittendo, vel se facturos aliquid pro illis asserunt, vel per dæmonem jurant, vel per nomen alicujus dæmonis superioris dæmonem inferiorem adjurant, vel laudes, aut tantus in ejus reverentia promunt, vel genuflectendo aliquid ab eo postulant, vel pro dæmonis reverentia, aut præcepto & monito castitatem observant, vel jejunant, aut carnem suam macerant, aut vestibus nigris, vel albis induunt, vel per characteres, & signa, & ignota nomina obsecrant, luminaria accendunt, aromatibus subfumigant, animalia immolant, sanguinem proprium ex se emittendo, offerunt, vel alia nefaria à dæmonibus consultata, & concupita faciunt in quibus omnibus honor Patriæ, iis exhibetur, vel nomina dæmonum inter nomina beatorum, & Sanctorum in suis nefariis orationibus miscant, cereos accendunt, & Deum per eorum nomina, vel merita obsecrant, vel multis aliis execrabilibus modis honorem duliæ dæmonibus exhibent. Isti omnes, si sint judicialiter convicti, vel confessi, ut hæretici judicio Ecclesiæ habendi sunt, & per consequens, si resipiscant, hæresi prius abjurata, sunt, ut pœnitentes hæretici perpetuò immurandi. Si autem voluerint desistere, vel si dixerint, se velle desistere, ac pœnitere, sed nolle abjurare, vel si abjurerint, & postea in eundem errorem inciderint, Curia seculari sunt relinquendi, ac ultimo supplicio puniendi. Ita Eymericus *loc. cit. ibique Pegna com. 68.*

Non possunt tamen Inquisitores aliquem Curia seculari tradere, inconsulto supremo Tribunali, etiam si suffragia Ordinarii, Inquisitoris, & Consultorum omninò consentiant. Nam hæc traditio inter causas gravissimas computatur. Quod etiam docent Molina *de just. tract. 5. disp. 28. nu. 14. Diana p. 4. tract. 8. ref. 121. & Carena p. 5. tit. 13. §. 1. n. 25.*

Porro quando constat de maleficio ac febre maligna subsequente, & postea de morte, mors non est tribuenda maleficio, neque maleficus Curia seculari tradendus, nisi evidenter constet, febrem malignam ortum habuisse ex maleficio. Nam in dicto casu mors tribuenda est febre, quæ est causa proximior mortis, non autem maleficio, quod est causa remotior. Quotiescunque enim duæ esse possunt causæ mortis, una præcedens & remotior, altera subsequens, & proximior præsumendum est, mortem ex causa proximiori, & subsequenti ortum habuisse per textum *in leg. huic Scriptura paragrapho, si servus ad leg. Aquil.* Cum igitur mors, ut plurimum sequi soleat ex febre, & non probetur causam febris fuisse maleficio, mors potius est tribuenda febre, quàm maleficio, Carena *p. secunda, titulo duodecimo, §. trigesimo primo, numero ducentesimo quinquagesimo septimo.*

Quamvis autem in delictis non occultis, & facilis probationis non possit aliquis puniri pœna mortis ex indicis, etiam indubitatis, ut docent Castr. *consilio ducentesimo nonagesimo nono, numero tertio, Lopez in lege vigesima sexta, titulo primo, glos. 4. pars. 7.*

part. 7. alique, in delictis tamen atrocibus occultis, ac difficilis probationis, quale est crimen hæresis, maleficii, ac sortilegii distinguit Carena *dist. titulo duodecimo, paragrapho 32. num. ducentesimo sexagesimo tertio*, quod vel loquimur de Iudicibus superioribus & de sacro ac supremo Inquisitionis Tribunali, vel de Iudicibus inferioribus. Si primo modo, certum est in dictis criminibus, & aliis similibus ad hæresim spectantibus, posse ex indiciis indubitatis sacrum ac supremum Tribunal hæreticum, maleficum sive sortilegum homicidam brachio seculari tradere, ut mortis pœna puniatur. Sic enim etiam in aliis Tribunalibus servari solet. Nam per Sacrum Concilium Neapolitanum, ut cum Taffono *in pragmat. de antef. observat. secunda, numero secundo*, refert idem Carena sub anno 1606. quædam mulier imputata de homicidio viri, ob indicia indubitata fuit ad mortem damnata. Et sub anno 1621. Cardinalis Zapata per pragmaticam specialem decrevit, posse Iudices ex indiciis indubitatis reos ad mortem damnare. Similiter Senatus Mediolanensis sub die 16. Novembris 1628. damnavit ad mortem quendam Paulum de Villa Mutinensem, qui solis indiciis indubitatis de homicidio urgebatur, ut refert Stephanus Garon *in titul. Constitut. Mediolani de jur. Fisci articulo trigesimo sexto, numero decimo quinto*. Ac de generali observantia ejusdem Senatus in pœnam mortis reos condemnandi ex indiciis indubitatis, testatur Bellon. Papiens. *libro secundo, de his, quæ sunt in continenti capite centesimo decimo quinto, numero decimo*. Idemque in aliis Tribunalibus servari, probat Carena *loc. cit.*

Si verò loquamur de Iudicibus in S. Officio inferioribus, ipse Carena arbitratur *nu. ducentesimo sexagesimo quarto*, non posse eos ex indiciis indubitatis damnare hæreticum, nec quemlibet alium, sive maleficum, sive sortilegum ad pœnam mortis ordinariam virtute Constitutionis Gregorii XV. sed posse illos torquere, vel ad aliam pœnam extraordinariam condemnare.

At Didacus Cantera *in quest. crim. capit. 2. de probat. per testes questione prima, numero 60. & quest. 6. num. 2. Simanch. de cath. instit. cap. 49. numero 3. Diana p. 4. tract. 8. resol. 116.* absque ulla distinctione absoluti docent, in crimine hæresis, probato facto, ex quo resultat indubitatum indicium, Inquisitores posse punire reum pœna ordinaria, & consequenter posse tradere Curia seculari hæreticum, & maleficum, sive sortilegum, qui maleficio commisit infanticidium, vel homicidium, ut ultimo supplicio puniantur. Ego id totum arbitrio Inquisitorum relinquo. Id autem notandum est, indicia indubitata illa dici, quæ animum Iudicis movent necessariò ad credendum maleficum tale delictum commisisse, nec posse aliter credere, ut per Canteram *dist. capit. 2. quest. 6. num. 1.* ubi alios allegat, de quo & nos suo loco egimus.

Si maleficus sola sua cogitatione pertentavit alicui mortem, quamvis mortale crimen commiserit, non est tamen pœna ordinaria, neque extraordinaria puniendus. Nam, ut inquit Ulpianus *in l. 18. ff. de pœn. cogitationis pœnam nemo patitur*. Et ita etiam docent Theologi cum D. Thoma 1. 2. *quest. 96. art. 4.* ut notat Vasquez *disp. 160. cap. 2.* Becan. *tract. 3. cap. 6. qu. 5.* & Suarez *de legib. lib. 3. cap. 13.* Si verò ultra cogitationem adfuit tractatus, & maleficus non pervenit ad actum proximum mortalis maleficii emittendi, sed tantum ad actum remotum, tunc pœna extraordinaria tantum est puniendus, ut docent Cantera *in dictis quest. crim. capite septimo de homicid. nu. 26.* Farinac. *qu. crim. 124. n. 8.* Giurba *conf. crim. 46. n. 37.* & Carena *p. 2. tit. 12. §. 34. n. 281.*

At quid si maleficus devenerit ad actum proximum, & consumaverit delictum, præbendo maleficium ad mortem, & mors non fuerit sequuta, an hoc casu tradendus sit Curia seculari ac ultimo supplicio puniendus juxta Constitutionem Gregorii XV.

Affirmativè videtur respondendum. Quia in delictis atrocibus, quale est dictum maleficium, ita in aliis Tribunalibus observatur. In Senatu enim Mediolanensi mandatarius, qui ad actum proximum homicidii devenit, etiam morte offensi non sequuta, in furcas suspenditur ex constitutione illius Ditionis *tit. de pœn. §. mandantes*. In Senatu Sabaudienfi quidam fuit in furcas suspensus, quod noctu ingressus est in domum cujusdam, ut eum occideret, quamvis effectus non fuerit sequutus, ut refert Præses Abavo *in pr. crim. §. coronatus nu. 16.* Sic etiam servatum fuisse in Regno Neapolitano, testatur Afflictus *in Constitut. Regni libro primo, rubr. 12. numero undecimo*, & Capyc. *decisione centesima quinquagesima quinta*, ac similiter in aliis Tribunalibus, ut refert Carena *loco citato*. Siquidem quod plerique jactitant in atrocioribus delictis affectum puniri, etiam quem effectus non sequatur, ita verum est, si delinquens ad actum proximum, & ut aiunt, immediatum advenisse proponatur, Grammatic. *consilio trigesimo sexto, numero 19.* Alioquin arbitrio Iudicis statuenda pœna relinquitur, Jul. Clar. *lib. sent. §. fin. qu. 92.*

Hic tamen minimè obstantibus, tenendum est, maleficum, qui maleficium alicui ad mortem intulit, & mors non est sequuta; non esse pœna ordinaria puniendum, atque adeò nec tradendum Curia seculari; sed pœna extra ordinem. Nam Gregorius XV. in dicta sua Constitutione expressè decrevit: *Ut constito quod aliquis pactum cum diabolo fecerit, & maleficiis, sive sortilegiis unam, vel plures personas ita leserit, ut ex maleficio, vel sortilegio mors sequuta sit, etiam pro primo lapsu, Curia seculari tradatur, debitis pœnis puniendus*. Dum ergo in prædicto casu supponitur ex maleficio mortuum non esse maleficiatum, sequitur maleficum non esse Curia seculari tradendum, ut mortis pœna puniatur. Ita notat Menoch. *de arb. cas. 360. n. 96.* & Carena *ubi supra n. 290.* Erit tamen alia pœna puniendus, sicut ibidem statuit Pontifex, & nos suo loco dicemus.

Quando autem pœna mortis sit remittenda hæreticis, sortilegis, & hujusmodi aliis diximus, dum egimus de spontè comparentibus, ac de spontè in carcere confitentibus.

CONSULTATIO CLXXI.

Cur apud Catholicos Judæi tolerantur, Hæretici comburantur?

DE hac re graviter expostulant Sectarii, quibus ita respondeo. Miror profecto, Sectariis nostri ævi adeò parum cum Judæis convenire, ut eorum oderint tranquillitatem. Morum similitudo mutui peccatoris vicissitudinem plerumque conciliat, ipsi verò sunt Judæis quàm simillimi. Quid enim? Templum nec Sectarii, nec Judæi habent. Sacerdote, & Vate sacro, & Sacerdotio ambo carent. Sunt sæpenumero quidem & Sectariis filii Sacerdotum Monachorum, & Monialium, quibus utique inter nos Catholicos haud licuisset esse tam fecundis; sed hoc eis non suffragatur, quia successionem consecrationis quærimus, non autem successionem fornicationis. Judæi Sanctorum icones nullas

nes nullas colunt, Sectarum iconomachiam profitentur, quam Leo Isaacus, primus ejus impietatis autor, à Judæis didicerat. Merum in Paschate panem Judæi, & merum panem Sectarum in cœna sua edunt, nihilominus accepturi ambo ex officina pistoris, vel ex molendino. Judæi non adeo coluerunt virginitatem perpetuam, eamque ideo filia Iephre lamentata est flebiliter moritura. Sectarum eandem furiose exterminant ex Orbe Christiano, tanquam id agunt impudentia, ut Theodorus Beza, hoc est sus lota in volutabro luti, utriusque libidinis, ausus fuerit ostrum immundissimum inferre in ipsam Mariæ Deiparæ Virginis ac revocare in dubium; an post Dei puerperium Virgo perseveraverit in *præf. novi Testam.* Judæi ad solam Scripturam provocant, Sectarum perpetuo Scripturam, Scripturam clamant. Judæi ex eadem Scriptura Sacra veteri evaserunt multa quibus Christi aut divinitas, aut passio, aut redemptio generis humani evidentissimis Prophetarum vaticiniis assererebatur. Sectarum temerario ausu Scripturam & veterem & novam pluribus in locis depravarunt, quo in hunc modum stabilirent sacrilegos errores suos. Cum sint itaque tam similes, miror sane utrisque non convenire.

Ut autem respondeam Sectarum, qui ægre ferunt Judæos inter Catholicos tolerari, quamvis Christum Dominum appellent seductorem, scire eos velim, à Theologis & à viris doctissimis hoc neutiquam improbari. Confirmant enim Judæi Religionem nostram, dum sine civitate, sine patria, sine lare, tot jam seculis perseverant, & perpetuo servire coguntur. Quod tamen alteri Nationi, domitæ armis Populi Romani, nunquam evenit, ut dubitari non possit de ipsorum punitione divina. Sunt infamia æterna notati, nec promoveuntur ad honores ullos, aut Magistratum. Reiciuntur ab ipsa militia Romanæque ac passim alibi nequeunt bona stabilia possidere. Sed & natura ipsa videtur conspirare in eorum punitionem, quorum utique corporibus inest semper gravis quidam odor, ut propterea nomen foetentium promeruerint, nec aliter ipsos appellet Ammianus Marcellinus.

Sunt insuper Judæi Religionis nostræ utiles ex alio eo capite, quia Scripturas Sacras nobis exhibent minus corruptas, quam hæretici, Judæis multo nequiores. *Quid aliud est hodie*, inquit Eucherius, *gens ipsa Judæorum*, nisi quædam scriniaria Christianorum fidelium bajulans leges, & Prophetas, ad testimonium assertionis Ecclesiæ, ut nos haberemus per Sacramentum, quod nuntiat illa per litteram? Idemque habet Augustinus à nobis alibi adductus.

Ceterum est circa eos, etiam Romæ major quædam disciplina. Nam habitant ædibus coactis intra limites præfinitos, clauduntur noctu septa eorum, & sunt propositiæ pœnæ graves, si qui audeant egredi, aut divagari. Ut à Christianis quoque interdum possint distingui atque internosci, non aliter prodire possunt, quam colore croceo petasari. Quavis item hebdomada die Sabbati venire numero satis magno ad Christianam concionem debent, & si pauciores adsint, exsolvent multam gravem. Neque hoc sine fructu fieri solet, quia quotannis sunt, qui ad castra Ecclesiæ aggregant se, & Christo Domino nomen, atque animam consecrant. Est autem frequentior numerus eorum, qui fonte lustrali eluuntur, si contingat aliquem præcipuum è Synagoga eorum converti, quo pacto initio Pontificatus B. Pii V. cum Elia Synagoga Præfecto Judæi amplius trecenti Christianis ritibus initiati fuerunt. Idemque factitatum sub Gregorio XIII. ac postea sæpe. Porro ii, qui Religionem nostram amplectuntur, tum ex multa, de qua modo memini, tum ex pia fundatione aluntur in domo Catechumenorum, donec in-

structi in his, quæ ad fidem catholicam spectant, conditionem inveniunt, aut exerceant opificium aliquod honestum.

An hæc merito reprehendant Sectarum? Vel cur id exprobrant Romano Pontifici ac Principibus, & Rebus publicis Catholicis, si liberæ civitates, etiam Augustanæ Confessionis, & professionis Calvinianæ ludæos passim admittunt, nec iis tamen legibus eos regunt, aut ad fidem pertrahere conantur? Ubi procurandæ salutis alienæ studium? Ubi est ministrorum zelus evangelicus? Nimirum stertit, quia uxorius est, & divisus, immo penitus abscessus à Deo.

Quamquam irritus labor eorum esset; nec enim Judæi tales Ecclesiastes audirent, cum agnoscant veram christianæ Religionis caput esse Romanum Pontificem, & sciant Lutheri, & Calvinii assecclas hæreticos ac schismaticos esse. Quod aperte profitentur, quoties interrogantur, mallentque nostras, an eorum partes sequi, si aliquando Religionem mutarent. D. Augustinus de Donatianis, & Rogatianis agens, & eorum paucitatem contemnens, si cum Ecclesiæ Catholicæ partibus comparentur, (ex quo partem Rogati ex Donati parte abscessam, appellavit brevissimum frustum de frusto majore præcisum) ut ostendat eos nulla ratione posse dici Catholicos, seu universales, hæc subdit in rem præsentem *ep. 48. ad Vincentium. Plane & Judæi & Pagani, si tam paucos putarent esse Christianos, quam pauci vos estis, qui solos vos Christianos esse perhibetis, nec blasphemare vos dignarentur, sed & nunquam videre cessarent. Non timetis, ne vobis dicant Judæi: Ubi est, quod Paulus vester Ecclesiam vestram intelligit, ubi dictum est, Latere, sterilis, quæ non parit, erumpe, & exclama, quæ non parturit, quoniam multi filii desertæ magis, quam ejus, quæ habet virum, proponens multitudinem Christianorum multitudini Judæorum, si Christi Ecclesia est paucitas vestra?*

Cur autem Judæi magis, quam hæretici tolerantur, causa est, quoniam à Judæis perinde atque ab hæreticis infectionem Ecclesia non metuit. Et profecto ita est. Nam utrosque dum comparo, Judæos verum esse triticum judico, antiquum tamen, morbidum, tabidumque; & quod ætatem amplius non ferat. Fuit enim ipsorum olim vera & sola Religio. Hæretici contra sunt lolium, quod zizania Græci appellant. Sunt, inquam, lolium, hoc est morbus frugum, segetis contagium ac pestis, quod ex divini consilii præscripto, relinqui tantum in agro usque ad messem debet *Matth. 13.* quando periculum est, ne simul triticum eradicetur. Uti videlicet contingit in Regionibus, & civitatibus in quibus jure ac prudenter metuitur numerus, seu potentia hæreticorum. Secus eradicandi sunt, neque est expectanda messis. Atque hæc est vera Evangelii expositio, quam communiter Theologi atque Interpretes sacri tradunt.

Ne autem adscribatur injuriæ Judæis hæreticos à me postputari, patrocinium quæram ex D. Hieronymo, qui in *Isai. 7.* ait, neminem esse tam impium, quem hæreticus impietate non vincat. Quippe fidem evertit, quæ fundamentum spiritualis ædificii, principium vitæ, ac veluti cor est. Quod si, ut verbis Augustini utar, *domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur*, quantum adfert detrimenti hæresis, quæ illud ipsum fundamentum subruere, atque evertere conatur? Id causæ nimirum fuit, cur olim quando adversus Ecclesiam Tyranni sæviebant, Christiani tempestatem expectaverint domi, nec patriam, aut lares, aut commoda propria deseruerint. At quotiescunque hæresis nova ingruerat, extemplo, perinde ac si classicum audiretur, centeni ac centeni Episcopi ex remotissima quavis regione, relictis aris, templis, ac sedibus suis, ad Concilia Oecumenica venerint, quo hæresim eandem propularent, qui tamen ad alia vitia tollenda de statione sua non recedebant.

D d

Nec

Nec apud Catholicos ob primam hæresim supplicio extremo aliquis punitur, nisi hæresiarcha fuerit, sed corripitur duntaxat, & dimittitur, hæresi tamen prius abjurata. Soli vero relapsi in eandem hæresim morti adjudicantur, nec vivi comburuntur tamen, sed strangulantur prius, & mox incendium patiuntur, quando sententia acerbitatem ejus nequeunt, si resipiscant, & errorem abiiciant monituri. Quod si obstinati fuerint, tunc vivi exuruntur, neque hoc fit studio exercendæ sævitiae, sed spe potius excoquendæ ipsorum pertinaciæ, si quomodo ex pœnæ magnitudine salutem adduci possint ad professionem fidei Orthodoxæ, ut sæpe diximus.

Neque est cur Sectarii exprobrent sævitiam contra Catholicas Inquisitiones. Multo enim clementius in eis hæreticis, quam in Regno magnæ Britanniae & in Provinciis Hollandiæ catholicis, præsertim Sacerdotes, tractantur, quibus fauces laqueo interstringunt, pectus secant, cor & præcordia extrahunt, abscissis quoque humanis membris.

Et, ut constat, in Tribunalibus Ecclesiæ videri non debere ultra crimen esse pœnam illam, qua in hæreticos animadverti solet, jam diximus à Constantino Magno propositam fuisse pœnam capitis contra eos, qui Atrii damnatos codices domi suæ attinerent, & ideo multo magis æquam existimari debere pœnam capitis, latam in eos, qui ipsam hæresim profitentur. Et nihilominus id adhuc sectarii execrantur. Nec mirum. Quis enim unquam reus vincula, vel quis fur restum & patibulum laudavit?

Omnia juris tamen humani, ac divini obliviscuntur sectarii, cum damnaverint supplicio extremo mira confessione Lex civilis, lex Canonica, & lex divina eandem hæresim, ut aperte superius probatum est, & aperte docent Gomez *var. resol. p. 3. cap. 2. Covar. eod. tit. lib. 2. cap. 10. nu. 10.* alique jurisconsulti, atque adeo ejusmodi pœnam debere infligi per ignem, esseque id receptum consuetudine omnium provinciarum, atque regnorum Europæ, immo totius orbis Christiani, allebant Carrer. *tr. de heres. nu. 182. Afflict. in constit. reg. de heret. rubr. 1. nu. 29. & 41. Menoch. de arbitr. ludi. cas. 374. Delrius lib. 5. magic. sect. 16. & Covar. loc. cit.* Extantque præterea de eadem Constitutiones duæ, altera Friderici Imperatoris apud Peggam *in direct. Inquis. altera Caroli quinti apud Damhauderium in prax. crim.* Idemque sancitum est à catholicis Hispanis, & Neapolitanis Regibus, & peculiariter etiam à Regibus Christianissimis Francisco Primo, Henrico secundo, Francisco secundo, & Carolo nono.

Si id ignorant sectarii, saltem ignorare non debent, quid Lutherus, quid Calvinus, quid Beza censuerint. Lutherus, qui Papam, & Papistas hæreticos putavit, postquam Decretales, & Bullam Pontificiam exulserat, solum eum esse dixit, & majus quidam reliquum videri, nempe ut ipse Pontifex, ac Sedes Romana cum omnibus ejus abominationibus incendio consumeretur, ut legitur apud Gaspar. Ulemberg. *in vita Lutheri ad ann. 1520.* Calvinus libros, & tractatus integros de cremandis hæreticis scripsit, qui etiam Michaëlem Servetum curavit Geneva comburi, tanquam hæreticum, Spondan. *in auctuar. ad an. 1553.* Et Beza non dubitare se ait *epist. 4.* quia Magistratus optimo jure in Anabaptistas gladium intulerunt.

Libet jam, præter alias adductos D. Augustini locos, ex sequenti etiam ejus *epist. 50. ad Bonifacium* expendere accuratius, an laudabile sit, ac liceat vi, ac pœnis uti adversus eos, qui Religionem aliam profitentur ab illa, quam veram, & catholicam hauserant à parentibus suis. Quod ad vim attinet, *Vbi est, inquit, quod isti clamare consueverunt, liberum est credere, vel non credere? Cui vim Christus intulit? Quem coegit? Ecce habent Paulum Apostolum. Agnoscat in eo prius cogentem Christum, & postea docentem, prius ferientem, & postea consolantem.* De quo S. Paulo hæc habet ibidem: *Cum Petrum & alios Apostolos solo verbo vocasset, Paulum, prius Saulum, Ecclesiæ suæ postea magnum edificatorem, sed horrendam antea vastatorem, non sola voce compescuerit, verum etiam potestate prostravit, atque infidelitatis tenebris sævientem ad desiderandum lumen cordis, ut surgeret, prius corporis cæcitate percussit. Si pœna illa non esset, non ab ea postmodum sanaretur.* Adducit deinde rationes alias plures. Usus deinde parabola, in qua Dominus ad magnam Cœnam suam prius iussit adduci convivas, & postea cogi, fatetur, se, ac plures alios Episcopos Catholicos existimasse, quamvis Donatistarum rabies unedequaque laviret,

non fuisse petendum ab Imperatoribus, ut juberent eorum hæresim non esse, pœnamque constituerent adversum eos, qui illam sectarentur; sed tum in hac, tum in altera epistola 48. ad Vincentium de hæreticis vi corrigendis, sententiam meliorem postea iniit, propositis exemplis, quibus hoc fuisse consultius, experientia ipsa demonstravit. Indeque profertur hanc eandem utilitatem, quam ex iis Imperialibus legibus plurimi perceperant. Neque peculiarium hominum, sed civitatum multarum erat ea utilitas, & illud gaudium. Cum hæc scribebat ad Vincentium, scribens ad Bonifacium *ep. 50.* agit perinde de simili eorum, qui ad veram Religionem fuerant hac felici necessitate compulsi. Demum postquam narrasset horrendam, & ferme incredibilem cædem illatam Maximiano Episcopo Catholicæ Ecclesiæ Vagiensis, legem refert, quæ tunc adversus hæreticos fuerat promulgata. Addit verò sævitum in eam non fuisse supplicio capitali *propter servandam, inquit, etiam circa indignos mansuetudinem Christianam, sed pecuniariis damnis propositis & in Episcopos, vel ministros eorum exilio constituto.*

Atque hoc est, quod jam fit interdum à Catholicis Principibus in regionibus, provinciis, urbibusque, in quibus interest boni communis, agrum Domini à tam pernicioso lolio repurgari. Abstinere perinde, ut dixi, Ecclesia in puniendâ primâ hæresi à supplicio capitali: Sed cum fidem catholicam, iterum receptam, iterum quis deserit, tunc is pœna capitis crimen luit, & experitur severitatem legis, quandoquidem ei clementia ejusdem legis nullatenus profuerat.

Hoc citra iniuriam ab Ecclesia, & à Catholicis Principibus fieri, fatebuntur quoque Sectarii, si perpenderit, quantum sit scelus à Religione avita desciscere; sin minus hoc fateri voluerint, venient ad iudicium contra ipsos unus Imperator Ethnicus, & unus Arrianus Rex, qui propter hujusmodi impiam, & sacrilegam inconstantiam in Christianos, & Catholicos aliquando graviter animadverterunt. Ex enim Constantinus Chlorus, cum accessisset domesticis, quotquot erant Christiani, optionem dedisset, ut vel Deus immolarent, & sic obtinerent in aula pristinos honores, vel si renuerent, honoribus atque aula confestim abirent; pertentato in eum modum animo ipsorum, auxit gloria illos, qui fuerant constantes in fide, erasitque alios ex familiæ albo, existimans fidos sibi nunquam futuros eos, qui Deo fidē violaverant. Theodoricus Rex Gothorum ita usus est Catholicis, ut indigne ferret, si quis promerendi causa ipsius animum fieret Arrianus. Atque id causa fecit, cur vita privaverit unum, quem ceteroquin habuerat in amore præcipuo, dicens: Quoniam pacto mihi homini fidem & conscientiam sanam præstabis, si Deo illam negasti?

Utinam Reges ac Principes hoc intelligerent. Tranquillissima enim verò Regna possiderent, quia mutata Religione semper solet status Republicæ mutari atque convelli, cum toror hæreseos sit rebellio. Hispania est pacata, quia est Catholica, & in provinciis suis nullas patitur sectas. Gallia est tranquillior hæresi in universo regno vel factis domita, vel expulsa. Germania, Anglia, turbinibus leviss colliduntur, & quassantur, quia hæresis in eis fuit jam solutis habenis, atque omnino negant illa, quæ sunt Cæsaribus, Cæsari, & illa quæ sunt Dei Deo.

Jeroboam, post decem Tribuum defectionem, in corde suo dixit 3. Reg. 12. *Nunc reverteretur regnum ad domum David, si ascenderit populus iste, & faciat sacrificia in domo Domini in Ierusalem, & convertetur cor populi hujus ad Dominum suum.* Roboam Regem Iudæ, interficientemque me, & revertentem ad eum. Et excogitans consilio fecit duos vitulos aureos & dixit eis: Noli ultra ascendere in Ierusalem: Ecce Dominus, Istra-

quite eduxerunt de Terra Egypti. Posuitque unum in Bethel, & alterum in Dan, & factum est verbum hoc in peccatum. En hæresis & rebellio, veluti sorores de stirpe Eumenidum, & veluti gemellæ simul nascuntur, simul nocent, nisi dum adhuc parvulæ sunt, statim allidantur ad petram Psal. 136.

At negant sectarii, sororem rebellionis hæresim esse. Secula omnia, & nostra in primis ætas, penè obruta seditionibus hæreticorum, clamant, eos splendide mentiri. Hoc verò est adeo certum, ut pœna capitis non puniatur hæresis tantum, quia noxa, seu peccatum est, sed quia etiam turbat pacem, & tranquillitatem Reipublicæ. Sic perturbantur Arriani universum Orientem, Græciam, Macedoniam, Africam Donatistæ, ac Circumcelliones, Iconomachi, atque Albigenes Imperium Romanum, Hussitæ Bohemiam, Angliam, Galliam, Belgium, Poloniam, Calvinistæ, & Lutherani Germaniam. Ne multis, est inter sectarios ipsos ea quæstio, num videlicet punire hæreticos liceat pœna capitis? Affirmant Calvinistæ, Lutherani autem negant, sed immerito, ut hætenus probatum est,

CONSULTATIO CLXXII.

Iterum, sed Pauca, de Pœna excommunicationis contra hæreticos, multa verò de excommunicatione contra maleficos, & alios sortilegos.

Primam & antiquissimam pœnam contra hæreticos esse excommunicationem, jam diximus, ut insinuat in can. Achatius, in can. audivimus 24. q. 1. esseque latam ipso jure & facto à Lucio tertio habetur in cap. ad abolendam de hæretico. & ab Innocentio tertio in cap. excommunicamus eod. tit. Quæ etiam excommunicatio repetitur à summis Pontificibus in Bulla Cœnæ Domini singulis annis. Cum autem tempore S. Thomæ jam existeret excommunicatio illa juris lata à Lucio tertio, & ab Innocentio tertio, tanquam ipso facto incurrenda, mirum videri potest quod D. Thomas 2. 2. q. 11. ar. 4. affirmet, Ecclesiæ benignitate, & spe conversionis illorum fieri, ut nonnisi post unam, aut alteram admonitionem excommunicentur, & tradantur brachio seculari morte afficiendi, quando nimirum spes non sepe restet resipiscentiæ illorum.

Sed solet ad hoc responderi, alterutro modo S. Thomam hoc loco intelligendum. Primo, ut explicet tantum Ecclesiæ primitivæ morem, in qua hæretici ipso facto non erant excommunicari, sed excommunicabantur post admonitionem secundum illud Pauli ad Titum 3. hæreticum hominem post unam, & secundam correctionem devita. Secundo, quod mens D. Thomæ non sit, post admonitionem hæreticos primum esse excommunicandos, sed eorum pertinaciam publice prodendam, & tradendos brachio seculari.

Dices. Ex verbis D. Pauli modò citatis colligitur, hæreticum non debere vitari, & excommunicari ipso facto, sed prævia monitione.

Respondeo. Duplex est excommunicatio. Altera ab homine. Altera à jure. Prior requirit præviam monitionem cap. in presentia, & cap. sacro de sent. excom. Posterior non requirit: Nam ipsa lex, qua statuitur talis excommunicatio, est instar præviæ monitionis. Igitur Apostolus loquitur de priori, nos hic agimus de posteriori.

Pœna autem excommunicationis hæreticos jure ac merito plecti, patet primo ex his S. Scripturæ testimoniis. Matth. 18. Si Ecclesiam non audierit, sit

Tom. II.

tibi sicut ethnicus, & publicanus. Ad Roman 16. Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinam, quam didicistis, faciunt, & declinate ab eis: Nam per dulces sermones, & benedictione seducunt corda innocentium.

Ad Timoth. 2. Profana, & inaniloquia devita. Multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum, ut cancer serpit. & ad Timoth. 3. Hos devita. & ad Titum 3. hæreticum hominem &c. & 2. Joan. 1. Siquis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite recipere in domum, neque ei ave dixeritis.

Ex his testimoniis sunt qui velint, excommunicationem in hæreticos constitutam, esse juris divini, atque adeo esse evitandos jure divino, non humano solum. Probant ex historia S. Herminigildi martyris, quam scripsit D. Gregorius lib. 3. dialog. cap. 31. & refertur can. caput. 24. quæst. 1. & alibi retuli. Et quia etiam instante mortis tempore nemini licet Sacramenta ab hæreticis ministrata suscipere, nisi baptisma, quod est ad salutem simpliciter necessarium. Ita Jo. Eckius in Enchir. alique nonnulli, quos refellit in cit. loc. D. Thomæ Dominicus Bannes,

Et quidem ex iis id non sequitur. Nam testimonia illa, vel non continent præceptum, sed admonitionem, & consilium de hæreticis vitandis, vel certe non prohibent talem & tam severam communicationem cum hæreticis, atque prohibet censura excommunicationis Ecclesiasticæ; sed tamen sequitur omnino ex hujusmodi Scripturæ testimoniis, recte Ecclesiam facere, quod hæreticos excommunicat. Quandoquidem Scriptura adeo graviter admonet, hæreticos esse vitandos.

Advertendum tamen est, hæreticum in divinis, & sacris jure divino esse vitandum in his, quæ sequuntur. Primo si ex hujusmodi cum hæreticis sermonis & rerum communicatione aliorum oriatur offensio. Secundo, si periculum nobis immineat nostri spiritualis exitii, & interitus, videlicet perfidiæ & christianæ religionis contemptus. Tertio, si ex hoc, quod cum hæretico sermonem, & consuetudinem habemus, suspicio nascitur, quod verbo, signo, vel facto hæreticorum ritus, mores, aut dogmata profiteamur. Quarto, si cum hæretico sit nobis commercium criminis, & impietatis, ob quam ipse est excommunicationis sententiæ constrictus. Extra hos casus jure tantum canonico, non divino debet in rebus sacris hæreticus vitari. Ex quo efficitur, ut Romani Pontificis auctoritate concedi queat, ut ab hæretico extra casus supra memoratos, suscipere Sacramenta possimus. Nam licet jurisdictione ecclesiastica hæreticus careat, eo quod sit segregatus ab Ecclesia, potest tamen eam habere si id Romanus Pontifex, sive Ecclesia permittat, aut concedat, Reliqua vide apud Theologos morales.

Quod verò ad sortilegos, cum ii sæpissime in maleficiis, divinationibus, ac cæteris sortilegiis admiscere soleant, quæ hæresim sapiunt manifestè, ut cum dæmoni tribuant adorationem latræ, vel dulæ, Deo soli, ac ejus Sanctis debitam, vel abutuntur Sacramentis; aut Sacramentabilis, aliisque rebus, aut verbis sacris, vel petunt à Dæmone, quæ soli Deo reservata sunt, vel pactum expressum cum dæmone ineunt, vel in ludis diabolicis conveniunt, vel dæmonem in annulo, aut alia in re ligatum retinent, & alia hujusmodi, utique in excommunicationem ipso facto incidunt. Quia vel sunt hæretici, vel saltem, ut hæretici præsumuntur. Hæreticus autem ipso facto excommunicatus est. Et illa societas, quam isti habent cum dæmone involvit multa, quæ sunt veræ fidei contraria, & ita docent Tabiena v. excommunicatio 1. cas. 4. Suarez tom. 1. de religione. libro secundo cap. 19.

P d 2 num.

num. 8. Delrius lib. 4. *magic. cap. 2. quest. 7. sect. 4.* Farinac. *de heres. q. 192. n. 2. & 12.* Graff. lib. 4. *dec. cap. 18. n. 8.* & statuitur in extravag. Joannis XXII. *incip: super illius specula penes Eymer. in direct. p. 2. q. 43. n. 9.*

Si verò maleficia, divinationes, magiæ ac cetera sortilegia non habent hæresim adjunctam, illa committentes non sunt ipso facto excommunicati, sed excommunicandi. Quia nullus canon, legitime receptus, decernit, hos sortilegos esse ipso jure excommunicatos, ut tradunt Alens. *p. 2. quest. 164. n. 5.* Sylvest. *v. superstitio q. ult.* Suarez *loc. cit. nu. 3. & seq.* Filiuc. *tr. 14. cap. 6. quest. 11. numer. 97.* Farinac. *ubi supra, Azor. p. 1. lib. 9. cap. 26. qu. 3.* Sanchez *in decal. lib. 2. cap. 38. num. 90. & seq.* Carena *p. 2. tit. 12. num. 304.* Delbene *tom. 2. de offic. Inquis. dub. 228. sect. 28. num. 10.*

In foro autem conscientie non incurritur excommunicatio, quando in sortilegio est magna hæresis suspicio, sed non manifesta. Quia ibi veritas spectanda est, non suspicio, sive præsumptio. In foro autem exteriori spectanda est qualitas suspicionis. Si enim hæresis suspicio est vehemens, judicandum est sortilegum incurrisse excommunicationis pœnam, secus verò si suspicio sit levis, ut per Suarez *ibi. cap. 18. num. 9.*

Si verò sortilegus sit omnino occultus hæreticus hæreticus, quia in corde suo tantum in hæresim incidit, neque illam per verba, aut actus exteriores patefecit, non est excommunicatus. Quoniam etsi peccatum hæresis tale sit, ut interius in mente consumetur, attamen excommunicatio propter hæresim pure mentalem non contrahitur. Quia nullus actus purè internus est materia censuræ. Regimen enim illius est visibile, & circa objecta visibilia versari debet, ut alibi docuimus.

Si autem sortilegus sit hæreticus occultus, quia vulgaris ignorat, illum esse talem, vel hæreticalia sortilegia ita secrete committit, ut nullo modo de ipsis convinci possit, iste quamvis in foro exteriori non existimetur, neque puniatur, ut hæreticus, quia nemo de delicto damnatur, nisi fuerit convictus, aut confessus, in foro tamen interiori utique est excommunicatus. Nam ad incurrendam excommunicationem satis est hæresim verbis, signo, vel facto, quantumvis occulto ac nemine præsentem manifestare. Quia tunc hæresis est per se verè externa, solumque per accidens occulta, ut etiam alibi diximus, & docent Zanchin. *de heret. cap. 18. num. 1.* Albertin. *de agnosc. assert. cath. quest. 33.* Royas *de heret. p. 1. num. 246. & seq.* Farinac. *d. quest. 192. num. 4.* alique apud ipsos, estque communis sententia.

Qui sortilegium committit, manifeste hæresim sapiens, sed errorem circa fidem in intellectu non habet, incurrit pœnam excommunicationis. Quia talis sortilegus, quamvis in foro interiori non sit verè hæreticus, nec male sentiat de fide, tamen excommunicatio contra sortilegos non fulminatur, neque afficit tantum in fide errantes, sed omnes sortilegia hæreticalia committentes. Ideo, etiam si nullum habeant errorem in intellectu circa fidem, excommunicationem incurrunt, dum hæreticale committunt sortilegium. Unde qui sola passione amoris, vel odii, vel ut lucrum faciat, vel ad alterius preces maleficium, sive sortilegium facit, in dictam pœnam incidit.

Ut tamen sortilegus in excommunicationem incidat, non sufficit quod sortilegium incipiat, quamvis id sufficiat ad incurrendam culpam mortalem, sed requiritur, ut illud consumet, ac perficiat. Quia pœna non incurritur, nisi ob delictum omnino completum, ac sequuto ejus effectu. Sic pœna mortis lata contra homicidam non debetur percutienti ali-

quem, nisi sequatur illius mors. Similiter qui conatus est percutere Clericum, sed vere illum non percussit, quia impeditus fuit, vel ex alio accidenti percutere non potuit, non incurrit excommunicationem *can. Siquis suadente.* Cum enim odia sint restringenda, lex imponens pœnam, stricte accipienda est. Ergo etiam ut sortilegus excommunicationem incurrat, non sufficit, quod sortilegium incipiat, præparando ad illud perficiendum necessaria, vel promittendo illud efficere; sed requiritur, ut re ipsa illud efficiat. Ita colligo ex iis, quæ docent Suarez *de censur. disp. 4. sect. 3. num. 4. eod. tr. p. 2. cap. 5. disp. 3. dub. 5.* Sanchez *de matr. lib. 3. disp. 2. num. 5.* ac Dian. *p. 5. tr. 9. resol. 56.*

In dubio autem, an excommunicatio sit lata ipso facto, vel sit ferenda, sortilegus non est evitandus, ut excommunicatus. Quamvis enim Azor. *p. 1. lib. 2. cap. 10. quest. 10. & 11.* Sayr. *lib. 1. cap. 13. num. 23. & seq.* alique doceant, censendum esse excommunicatum in dubio facti, secus verò in dubio juris, probabilius tamen est, quod tam in dubio facti, quam in dubio juris, neminem esse censendum excommunicatum, atque adeo neque vitandum. Nam in dubio melior est conditio possidentis. Cum ergo sortilegus possideat communicationem cum cæteris fidelibus, non est in dubio hac possessione privandus, neque ab aliis vitandus. Quod etiam docent Sanch. *in decal. lib. 1. cap. 10. num. 55.* Laym. *lib. 2. tr. 5. cap. 5. §. 4. num. 38.* Hurtad. *disp. 2. de excom. diff. 3. num. 7.* ac Diana *p. 4. tr. 3. ref. 33.*

Quamvis mandans, & mandatarius sint correlativi, & inter eos unicum sit delictum, ut probat Mastril. *ad indultum Cathol. Reg. cap. 32. num. 14. & seq.* Et mandans, vel consulens fieri maleficium, vel sortilegium, cui est annexa excommunicatio, sit participes criminis illud committentis. Quamvis etiam Delrius *lib. 5. magic. sect. 16.* asserat, quod qui consulunt divinatores, vel remedia illicita petunt à maleficis, in easdem incidant pœnas ecclesiasticas, in quas & ipsi malefici, aut divinatores, ac sint ipso facto excommunicati, excommunicatione tamen nulli reservata, idemque plures alii sentiant.

Nihilominus tamen dicendum est, quod mandans, vel consulens non innodatur excommunicatione, in quam incidit maleficus, aut sortilegus. Quia censura lata contra committentem aliquod delictum non ligat mandantem, vel consulentem, vel aliter consensum præstantem, nisi in canone, censuram ferente, id exprimatur. Ita docent Caiet. *in sum. v. excommunicatio, Armilla eod. v. num. 2.* Tabiena *eodem etiam. n. cas. 49. v. ult.* Navar. *in sum. cap. 27. num. 51.* Medina *lib. 1. sum. cap. 11. §. 2.* Enriq. *de excom. lib. 13. cap. 17. num. 2. & cap. 21. num. 1.* Farinac. *de consul. & mand. quest. 135. num. 97.* qui quamplures allegat, Carena *p. 2. tit. 12. §. 33.* ac Diana *p. 5. tr. 9. ref. 57.* Nam excommunicatio, cum sit pœna, non extenditur de casu ad casum. Mandans autem fieri maleficium, aut sortilegium non dicitur vere ac physice illud facere, sed interpretative ac moraliter. Gregorius XV. autem in citata sua Constitutione ait: *Constito, quod quis pactum cum dæmone fecerit. & infra: sortilegium, vel maleficium commiserit.* Atque adeo pœna ineuntis pactum cum dæmone, ac sortilegium, & maleficium committentis non est extendenda ad mandantem & consulentem, qui neque pactum cum dæmone iniit, neque sortilegium, aut maleficium committit, dum contra eum hæc pœna expressè non decernitur.

Sic qui committit homicidium proditorium, non gaudet immunitate Ecclesiæ *capit. inter alia de immunit. Eccl.* id Gregorius XIV. in Constit. ejusdem argumenti. Et qui mutilat, vel occidit in Ecclesiâ privatur eadem

eadem immunitate, c. *proposuisti*, & c. *ult. de cons. Eccl.* & cap. *un. eod. tit. in 6.* idemque Gregorius in *citata Constitutione*. Et tamen illud mandans vel consulens gaudet Ecclesiae immunitate, quia mandans vel consulens non dicitur vere committere delictum, sed fide, ac interpretative, ut tradunt *Clar. lib. 5. §. fin. q. 82. Sanchez lib. 6. consil. cap. 1. dub. 9. num. 3. Carena p. 2. tit. 12. §. 33. num. 268. Reginald. in prax. tom. 1. lib. 9. cap. 12. nu. 214.* Nec privatur Ecclesiae immunitate mandans, vel consulens mutilationem, vel homicidium in Ecclesia, sive hoc mandatum, vel consilium det intra Ecclesiam, sive extra ipsam *Farinac. de immunit. Eccles. cap. 16. num. 131. Bonac. de legib. disp. 3. q. 7. §. 4. nu. 11. Megalla p. 3. lib. 4. cap. 1. quæst. 1. num. 13. Diana p. 1. tr. 1. resol. 10.*

Item Confessarius pœnitentem ad turpia sollicitans in sacramentali confessione, in officio S. Inquisitionis necessarius est denunciandus ex Constitutione Gregorii XV. quæ incipit, *Universi domini gregis curam*. At mandans Confessario, ut pro se sollicitet pœnitentem in confessione, aut in confessionario, non est denunciandus S. Officio. Quia tam dicta Constitutio, quam quælibet alia, quæ de huiusmodi sollicitatione loquitur, dirigitur tantum ad Confessarios, nec quoad pœnas comprehendit mandantes, cum de iis non loquatur. Et sicut femina confessarium sollicitans in sacramentali confessione non comprehenditur in dicta Constitutione, nec in alia, quia de ea non loquitur, ita neque comprehenditur mandans qui mandando non tantum infert iniuriam Sacramento pœnitentiæ, sicut femina Confessarium sollicitando. Quia verba legis pœnalis sunt formaliter ac proprie accipienda, nec ad alium casum extendenda. Et ita statuunt *Trullench. in decal. tom. 1. lib. 1. cap. 3. dub. 18. nu. 48. Leander de Sacram. tom. 1. tr. 51. disp. 13. quæst. 36. Excobar de confes. sollic. p. 1. quæst. 2. numer. 36. Diana d. p. 1. tr. 4. resol. 22. & p. 10. tr. 14. miscel. 4. resol. 44. alias 42. & Carena p. 2. tit. 6. §. 6. num. 38.*

Sic pariter de mandante & consulente falsificationem litterarum Apostolicarum, & supplicationum, eique auxilium impendente, quod non excommunicatur in Bulla Cœnæ, cap. 6. fert communis sententia, quam sequendam ducimus, & docent *in d. Bul. Graff. num. 95. Alter. cap. 4. col. 1. & 2. Ugolin. §. 2. num. 3. Duard. quæst. 3. & q. 10. nu. 13. Garbarup. sub num. 7. Filiuc. num. 187. Scott. col. 2. in fin. Sous. disp. 45. Suar. num. 48. Bonac. pun. 3. nu. 8.* Suadet autem hæc sententia ex eo, quod mandantes falsificationem non dicuntur proprie falsificare. Quod si aliquando qui mandat, dicitur committere crimen, cum qui per alium facit, per se videatur facere, est id ex legum interpretatione, & attributione, non quod in rigore, cui in pœnalibus standum est, mandans exequatur crimen. Est autem usus sacrorum canonum, & Constitutionis, præsertim Bullæ Cœnæ mandantes exprimere, cum damnatos excommunicatione vult, ut *in can. 11. 12. & aliis. Quare & cap. ad falsariorum* diserte eos recenset per clausulam *qui per se, vel per alios*. Eademque est ratio de ratam habente suo etiam nomine factam falsificationem.

Affirmativa tamen pars videtur adstrui à Sayro in *d. Bull. Cœnæ num. 7. & 10. Rodriguez ad Bull. Cruc. §. quæst. num. 82.* alios citante, & in eam inclinat *Reginald. num. 289.* Quia in Bulla Gregorii XIII. extendebatur cap. *ad falsariorum* cum omnibus pœnis in eo contentis, ad falsarios supplicationum. Capitulum autem illud, etiam mandantes exprimit. Saltem igitur quoad falsum circa supplicationes

Tom. 11.

comprehenduntur mandantes. Ex quo arguitur à verisimili, & mente Pontificis, mandantes etiam circa litteras debere esse comprehensos, cum non sit major ratio de illis, ac de his. Tum quia ipsi etiam mandantes usitata appellatione, cui vel in odio, & pœnalibus standum est ex Butrio, & Panormitano in cap. *Nam d. Rex & verb. signif.* Felino in *poerm. decretal. num. 14.* proprie, non interpretative duntaxat, dicuntur falsarii, & puniuntur pœna falsi, arg. *vulg. cap. mulieres §. illi vero de sent. excom.* ubi dicitur, is committere vere, cujus auctoritate, vel mandato delictum committitur. Est autem sermo de percussione Clerici.

At respondetur, à tempore Sixti V. ablatam esse extensionem illam, ideo ante ipsum forte potuisse dici comprehensos mandantes, non verò deinceps, & tunc quidem solos mandantes falsum circa supplicationes. Quia in ea extensione idj exprimebatur, non autem circa litteras. Nec in pœnalibus facile est arguendum à verisimilitudine, & conjecturis quibuslibet. Negamus etiam communem appellationem nuncupare mandantes Falsarios in sensu proprio, ut supra diximus, sed magis late sumpto vocabulo, quomodo omnes falsi, quomodocunque reos, falsarios dicit. Et quidem non falsat proprie, qui litteris manus non apponit. Nec obstat cap. *mulieres*, cum aliunde habeamus, mandantes interpretative, & attributive tantum dici committere juxta communem doctrinam ex Glossa receptissimam in l. 1. §. *deieciisse v. videor ff. de vi & vi arm.* facitque cap. *ut fama de sent. excom.* ubi dicitur, videri facere, qui mandat, non quod proprie faciat, & ita loquitur regula juris, qui per alium lib. 6. Quare in eo cap. *mulieres* per verba *verè committit*, non intelligitur, quod vere percutiat, qui mandat. Hoc enim est per se notum, quod non percutit proprie, sed vere committit delictum, id est vere delinquit in percussione, ut exponit *Navar. cit. cap. 27. n. 51.*

Ex quo patet, quid sit dicendum de consulentibus, scilicet multò minus esse innodandos, cum minus quàm mandantes ad delictum concurrant. E numero quorum excipio eos, qui ita auxiliantur, ut sint etiam cooperatores, ac socii criminis, & principaliter ad maleficium concurrentes, non autem simplices auxiliares, & fautores, quia Constitutio citata Gregorii XV. horum non meminit, & in pœnalibus cavenda est omnis extensio. Hinc, quando lex vult punire, non solum facientem, sed mandantem, & consulentem id explicat, ut *in d. cap. Mulieres de sent. excom.* extenditur excommunicatio contra mandantes iniicere manus violentas in Clericos. Et in constitutione Gregorii XIII. adversus consulentes duellum, & in cap. *ult. de homic.* extenditur, irregularitas etiam in mandantem alium occidi.

Si verò in edictis Episcoporum, & Inquisitorum, etiam in mandantes, & consulentes maleficium, sive sortilegium extenderetur excommunicatio, nulli dubium est, quin etiam mandatum, vel consilium efficax dantes in excommunicationem inciderent. Edicta enim Episcoporum & Inquisitorum non habent minorem vim, quàm leges Canonicae: Nam feruntur auctoritate Apostolica, ut probat *Delbene de offic. S. Inquis. tom. 2. dub. 237. sect. 13. pun. 4. num. 8.*

Quod autem mandans, & consulens sit participes criminis maleficii ac sortilegii, verum est quoad culpam, non quoad pœnam excommunicationis. Uterque enim mortaliter peccat, & ad restitutionem damni, suo mandato, vel consilio illati, tenetur. Et quia unicum censetur delictum mandantis & mandatarii, iccirco mandans hostile maleficium

D d 3

se.

sequuto effectu, punitur eisdem pœnis corporali-
bus, ac ipse maleficus, ut probat Torrebl. *de mag.*
lib. 3. cap. 13. cum aliis, quos ipse citat, Soufa *in*
aph. lib. 1. cap. 18. num. 14. & seq. Carena p. 2. tit. 12.
§. 33. num. 271.

Mandans autem maleficium, sive sortilegium pu-
niendus est à Tribunali S. Inquisitionis. Tum quia
mandans sortitur forum mandatarii in delictis *l. ab-*
sentem ff. de pœn. l. heres. ff. de pœn. l. heres ff. de ju-
dic. l. si ut proponitur ff. de fideius. Tum quia uni-
cum est delictum mandantis & mandatarii, ut pro-
bat Mastril. *loc. cit. cap. 29. num. 14.* Ergo unus ac
idem debet esse Judex. Tum etiam quia ita obser-
vatur in aliis casibus ad Tribunal S. Officii spectan-
tibus, ut in consulente polygamiam, & in mandan-
te Confessario, ut pro se pœnitentem sollicitet in
sacramentali confessione. Accessorium enim sequitur
suum principale. Et tum quia crimen mandantis
præcipue constat ex depositione mandatarii. Si er-
go ipse mandans non puniretur à Tribunali S. Of-
ficii, remaneret utique impunitus. Nam hoc S. Tri-
bunal probationes, aliaque acta contra reum ali-
quem non ostendit, aut exhibet alteri Tribunali.
Ut igitur mandans possit debita pœna puniri, di-
cendum est, à dicto Tribunali S. Officii esse pu-
niendum. Quod tradit etiam Carena p. 2. tit. 6. §.
6. num. 40. & seq.

Sortilegus ob sortilegium hæreticale excommu-
nicatus, si per annum in excommunicatione infor-
descit, est veluti hæreticus condemnandus, si cita-
tus ad respondendum, per annum contumax non
comparuerit, ut expresse statuitur *in cap. Cum con-*
tumacia in cap. ut inquisitionis officium in fin. & cap.
excommunicamus de heret. in 6. ibique Glossa, ubi
dicitur, quod in hoc casu adest hæresis præsumptio
nedum violenta, sed violentissima. Et ideo potest,
ut hæreticus condemnari, sicut notarunt Ostiensis,
& alii, quos citat & sequitur Farinac. *de heres. d.*
g. 192. num. 14. & 17. Qui etiam docent, quod in
excommunicatione per annum permanens ex causa
hæresis ipso iure, & absque Judicis sententia præ-
sumitur hæreticus. Requiritur tamen sententia de-
claratoria, quamvis non requiratur condemnato-
ria.

Et notandum, quod sortilegus ob sortilegium
hæreticale excommunicatus, ac per annum inforde-
scens, est veluti hæreticus puniendus, sed non ic-
circo est verè hæreticus. Nam dictio illa *velut* si-
gnificat quandam similitudinem, non identitatem
ac proprietatem, ut cum aliis observat etiam Fa-
rinac. *loc. cit. n. 19.* Pegna p. 3. com. 49. sub litt. A. &
Carena p. 2. tit. 8. §. 5. num. 22.

Excusatur autem infordescens in excommunica-
tione per annum, si ex aliqua justa causa compa-
re non potuerit, ut docet Simanch. *de cash. instit. tit.*
14. nu. 10. ubi etiam ait, quod qualiscunque impedi-
menti causa excusat à contumacia. Unde prius ci-
tandus est ad allegandum suam innocentiam, &
causam, quare non debeat, veluti hæreticus con-
demnari, ut tradit Menoch. *de arb. cas. 416. num.*
68. Navar. *conf. 7. num. 4. de heret. lib. 1.* Pegna p.
3. com. 174. Farinac. *ibid. n. 22.* & Carena *ubi supra*
n. 23. Nam si institerit pro absolutione, vel obru-
lerit satisfactionem, ac similia, non erit veluti hæ-
reticus declarandus, ut per Locat. *in judic. Inquis.*
v. catholica cap. 25. num. 2. Jo. And. *in d. cap. cum*
contumacia, & Farinac. *ibid. num. 21.* Annus autem
persistentiæ in excommunicatione currere incipit,
non à die incurfus in excommunicationem, sed à
die, in quo fuit declaratus excommunicatus; quia
tunc incipit contumacia & contemptus clavium, ut
per Albertin. *in rubr. de heret. in 6. g. 13. num. 35.*

& seq. & Farinac. *loc. cit. num. 29.*

Qui verò, elapso excommunicationis anno, com-
paret, & vult excusare suum crimen, ac probare
suam innocentiam, admittendus est ad iudicium,
non solum antequam sit declaratus hæreticus, ut
docent Scaccia *de judic. lib. 1. cap. 28. num. 95.* [Pe-
gna par. 3. com. 49. numer. 214. & com. 174. Sancta-
rell. *de heres. cap. 4. dub. 5. concl. 1. nu. 3.* sed etiam
si compareat postquam fuit hæreticus declaratus, &
ejus statua combusta, ut per Pegnam *d. com. 49. n.*
224. Sanctarel. *loc. cit. & Caren. p. 2. tit. 8. §. 5. n. 24.*

Jam diximus alibi, quod excommunicatus non
ex causa fidei, sed ob aliam causam, etiam civilem
& per annum in excommunicatione infordescens red-
ditur suspectus de hæresi, & contra eum procedere
potest Tribunal S. Officii juxta decretam S. Con-
cilii Trid. *sess. 25. cap. 3. ref.* & tradunt Royas *sum.*
60. num. 2. Simanch. *tit. 27. num. 4.* Sayr. *de censur.*
lib. 2. cap. 10. num. 10. Quia contumax est in omni
excommunicatione uniformis, hæc tamen suspicio
hæresis est levis, non sufficiens ad condemnandum,
ut hæreticum, neque ad torturam, sed tantum ad in-
dicendam purgationem, & cogendum excommuni-
catum ad respondendum, ut per Eymer. *p. 2. g. 47.*
num. 7. ibique Pegna *com. 72.* Zech. *in sum. p. 1. tit.*
de fid. rubr. de heres. cap. 11. num. 13. Unde Inquisi-
tores, licet possint adversus hujusmodi excommunica-
tam infordescens procedere, ex consuetudine ta-
men non procedunt, nisi contra excommunicatum
ob causam fidei, ut testatur Scacc. *loc. cit. cap. 98.*
num. 36. Graff. *p. 1. lib. 4. cap. 14. num. 4.* Pegna, &
Zechius *ubi supra,* Soufa *lib. 1. aph. cap. 17. num. 6.*
& Farinac. *de heres. d. quest. 192. num. 25.*

Talisque sortilegus excommunicatus, per annum
infordescens, condemnatur de illo crimine, pro quo
fuit excommunicatus. Quia habetur pro convicto,
& confessio, ut tradunt Glossa *in d. cap. cum con-*
tumacia v. hæreticus de heret. in 6. Repert. *Inquis.*
contumacia, Paul. Ghirland. *in tr. de heret. quest. 8.*
num. 4. & Farinac. *loc. cit.* Et quoniam est de hæ-
si leviter suspectus, sufficit, ut de levi abjuret, &
purgatio canonica ei imponatur, quam si exequi
noluerit, veluti hæreticus condemnari poterit, ut fir-
mant Farinac. *d. quest. 192. num. 16.* Salzed. *ad Diaz*
cap. 118. num. 12. Sanctarel. *d. cap. 4. num. 5.* At hæc
doctrina procedit de jure. Secus enim est ex con-
suetudine, ut notat Carena *d. §. 5. nu. 25. in fine.*

Siquis autem sortilegus, antequam sit elapsus an-
nus infordescentiæ in excommunicatione, obtineat
Bullam Apostolicam alicujus gratiæ cum clausula
Teque absolventes &c. si quibus quomodolibet inductum
existis. &c. non interruptitur dictus annus inforde-
scentiæ, ita, ut dici non possit per annum in excom-
municatione infordescens. Nam hæc clausula non
valet, nisi ad consequendum effectum illius gratiæ
tantum. Sic namque in ea semper exprimitur: *Ad*
effectum presentium duntaxat consequendum. Actus
autem non operatur ultra intentionem agentis, ut
præter alios & ob alias rationes alibi citatos, sen-
tinuit Felin. *in cap. Apostolica de except. in 6.* Navar.
in sum. cap. 27. num. 22. Boer. *dec. 290. n. 3.* Rebuff.
in pr. p. 3. tit. forma nov. provis. vers. Teque absolventes
num. 10. Henriq. *lib. 13. cap. 13. §. 3.* Sayr. *de censur.*
lib. 2. cap. 5. dub. 2. concl. 4. & Carena p. 2. tit. 8. §. 7.
num. 39. & seq.

CONSULTATIO CLXXIII.

De Pœna irregularitatis ob sortilegia hæreticalia, deque pœnis temporalibus in sortilegos, in divinos, & mathematicos, inque eorum filios. Vbi, an liceat maleficium malificio tollere? Delit, aliorumque in hoc hallucinatio, & ad id plura graviter, sanè, probè.

Censent Doctores aliqui, hæreticum tantum notorium, non autem occultum, esse irregularem. Quia irregularitas non contrahitur, nisi in casibus in jure expressis. Jura autem, ex quibus colligitur hæc irregularitas, non loquuntur, nisi de hæretico notorio, ut cap. ad abolendam de hæret. cap. 2. §. hæretici eod. tit. in 6. can. saluberrimum 1. q. 7. can. nos §. ita Daniel 2. q. 7. & can. presbyter de pœnit. d. 5. Atque adeo nisi sortilegus sit hæreticus notorius non dicitur irregularis, quemadmodum de hæreticis quibuscunque opinantur Henric. lib. 14. cap. 4. num. 6. & cap. 5. num. 2. Sayr. de censur. lib. 7. cap. 12. nu. 16. Avila eod. tr. p. 7. disp. 4. dub. 2. Philarch. lib. 4. cap. 15. Garz. de benef. p. 11. cap. 10. num. 83. & seq. Perez lib. 8. ordinat. tit. 4. lib. 3. p. 1. tract. de hæres.

At verò, licet indubitatum sit, sortilegum hæreticum notorium esse irregularem, communiter tamen existimatur, idem dicendum de occulto ex can. si qui presbyteri, d. can. saluberrimum, can. convenientibus 1. q. 7. & can. nos consuetudinem d. 12. ubi Clerici ob crimen contra fidem prohibentur ad ulteriorem gradum ascendere, & in cap. 2. & 11. de hæret. in 6. redduntur inhabiles ad beneficia Ecclesiastica, & officia publica, & proinde sunt irregulares, eo, quod irregularitas non minus est annexa crimini hæresis, quam excommunicatio. Atque ideo sicuti ob crimen hæresis, sive notorium, sive occultum, quilibet in excommunicationem incurrit, ita etiam incurrit in irregularitatem.

Et quidem ad incurrendam hanc irregularitatem non requiritur sententia declaratoria criminis, ut cum aliis docet ac probat Suarez de censur. disp. 43. sect. 1. num. 4. Ergo neque ad eam incurrendam requiritur notorietas facti. Nam quando ipso jure incurritur pœna ob delictum, non est necessaria illa probatio, vel notitia, nisi tantum exterior delicti commissio. Accedit, quod hæretici, ante sententiam super crimine, sunt ipso facto infames, ut cum Alph. de Castro lib. 2. cap. 9. de just. hæret. punit. atque aliis probant Pegna p. 1. com. 4. ac Suar. loc. cit. Quia, si hæreticorum complices ipso jure sunt infames cap. excommunicamus 1. §. credentes, multo magis infames erunt hæretici. Infames autem sive juris, sive facti sunt irregulares, ut tradunt Navar. cap. 27. num. 204. Suar. ibid. disp. 48. sect. 2. Avil. d. disp. 4. dub. 5. Coninch de censur. disp. 18. dub. 7. & colligitur ex can. infames 6. q. 1. & ex regula Infamibus de reg. jur. in 6. Atque adeo sortilegi hæretici, tanquam infames, sunt irregulares. Præterea in constitutione Clementis VII. quæ incipit, cum sicut, ac refertur à Pegna, conceditur Inquisitoribus, quod possint dispensare in irregularitate contracta ob hæresim occultam. Ergo supponitur, quod contrahitur irregularitas, etiam ob crimen hæresis occultum. Atque ita sentiunt Pegna in direct. p. 3. com. 162. & com. 175. Navar. d. cap. 27. num. 205. Sylvest. v. irregularitas q. 5. Tolet. lib. 1. cap. 64. Suar. de censur. disp. 43. sect. 1. nu. 3. & de fide disp. 21. sect. 5. num. 1. & 2. Sanchez lib. 2. in decal. cap. 25. num. 2. Farinac. de hæres. q. 189. num. 43. & d. quæst. 192. num. 67. Filiuc. tr. 20. cap. 9.

n. 117. & Carena p. 2. tit. 1. §. 26. n. 137.

Hoc autem intelligendum est de sortilego hæretico occulto, qui signo aliquo externo ostendit fidem abnegare. Nam qui sola mente fidem negat, sicut non incidit in excommunicationem, ita neque in irregularitatem per rationes alibi adductas. Et ita expresse tradunt Navar. d. cap. 27. num. 249. Suar. loc. cit. sect. 1. num. 3. Philarch. de offic. sacerdot. tom. 1. p. 1. lib. 4. cap. 15. Sanch. in decal. lib. 2. cap. 25. n. 4. aliique communiter.

Sortilegus etiam, qui fidem exterius, sed non interius abnegat, sit irregularis, sive sponte, sive metu gravi, sive fide fidem abnegat, etsi verè hæreticus non sit. Quod docent Suar. d. sect. 2. num. 2. Sanch. ibid. nu. 6. Maiol. de irreg. lib. 5. cap. 34. nu. 2. Vivald. in candel. de irregul. num. 8. Nam in can. presbyteros d. 50. dicitur: *Immolantes Idolis ex gravi timore arcendos esse ab ordinibus. Secus autem eum, qui clamantem se Christianum esse, vi præcipit cogitur immolare.* Solum igitur excluduntur ab irregularitatis pœna, qui coacte dæmoni immolant, & in ea comprehenduntur qui fide, quique etiam ob timorem fidem abnegant. Quia revera cum non vi præcipi, sed solo timore compelluntur, non sunt à culpa immunes, atque adeo neque à dicta pœna.

Hæc sententia, licet probabilior sit, probabilitate tamen non caret sententia, qua trado cum Azor. p. 1. lib. 8. cap. 11. q. ult. & cap. 21. q. 8. Navar. lib. 5. conf. tit. de hæret. conf. 3. in 1. edit. & in 2. conf. 9. Castropal. p. 6. de censur. disp. 6. pun. 19. §. 1. num. 4. Bonac. eod. tit. disp. 7. q. 3. pun. 7. num. 2. Diana p. 4. tr. 2. resol. 49. Filiuc. to. 1. tr. 20. cap. 9. num. 230. non incurri irregularitatem, si crimen sit occultum: Nam qui tantum exterius fidem negat, & interius illam in corde retinet, non est verè hæreticus, & consequenter, sicut non est excommunicatus, ita neque irregularis. Nec in d. can. presbyteros neque alibi continetur pœna irregularitatis contra fide negantem fidem occultè. Nam qui in dicto canone timore ductus à fide apostatavit, ibi non dicitur, quod fide fidem negavit. Potuit enim timore duci, & etiam ex animo fidem abnegare. Deinde casu, quo canon ille loqueretur de fide negante, solum comprehendit publice delinquentes. Nam in conclusione dicitur: *Eos, quorum crimina manifesta sunt, ante, vel post ordinationem à sacris ordinibus deiciendos esse; quorum tamen peccata secreta sunt, secreta satis factione secundum sacerdotis edictum in propriis Ordinibus remanere posse.* Ex quibus verbis patet d. can. presbyteros loqui non de occulto, sed de notorio ac publico contra fidem operante, qui, etsi fide ac sine interiori animo fidem negaret, incurreret utique irregularitatem ex infamia, ob crimen notorium, dignum ea pœna, quæ in jure canonico dicitur depositio, qua Clericus ab officio amovetur. Nam hoc peccatum est crimen, dignum ejusmodi Ecclesiastica pœna, quamvis interno fidei errore careat, & propterea cum manifestum, & publicum est, eo ipso irregularitate suam autorem afficit, non tamen incurreret irregularitatem peculiarem, quæ afficitur eum, qui est hæreticus, cum nullo in fide mentis errore sit lapsus, quæve non videtur inflicta contra tales occultos in aliquo canone.

Quod verò ad fautores, ac defensores sortilegi hæretici, eos affici irregularitate, docent Suarez, Sanchez, Coninch, & Bonacina locis allegatis, ac Farinac. d. q. 192. num. 74. & Carena p. 2. tit. 1. §. 26. num. 139. Quia in cap. 2. §. hæretici de hæret. in 6. prohibentur isti, ne ad Ecclesiasticum beneficium, aut officium publicum admittantur. Sub officii autem nomine comprehenditur ordo.

At Henriquez lib. 14. cap. 4. num. 6. Eman. Sa v.

irregularitas ex defectu animæ num. 2. Castropal. p. 6. de censur. disp. 6. pun. 19. §. 1. num. 5. probabile esse tradunt eummodi fautores, ac defensores non incurri in irregularitatem, cum nec à d. can. presbyteros, neque ex alio colligitur, eos hac de causa fieri irregulares. Nam quando excluduntur ab officio publico, nomine officii publici non est intelligendum officium Ordinis, sed jurisdictionis, nempe Magistratus, Prætoratus, Tabellionatus, & hujusmodi, ut reipsa Glossa intelligit ex cap. Felicitis §. quod si quis de pœn. in 6. Nam illud vocatur officium publicum, quod ad publicam utilitatem ac regimen populorum ordinatur, etsi Officium publicum non id solum accipiendum sit, quod in administratione reipublicæ solum consistit, & juxta §. munus publicum l. honor municipalis ff. de muner. §. 1. 2. ff. de iis, quib. ut indign. in privatum usum non cadit, uti est magistratus, & id genus aliæ functiones, verum etiam quod propter publicam utilitatem est introductum. Unde Pomponius in l. pupillus §. munus de verb. signif. scribit, munus publicum esse officium privati hominis, ex quo commodum ad singulos, universosque cives pertineat. Itaque qui officium publicum à civili distare putant, non meminisse videntur verborum Arcadii, qui in l. fin. d. tit. de muner. & honor. Hec omnia, inquit, munera, quæ trifariam divisimus, una significatione comprehenduntur. Nam & personalia, & patrimoniorum, & mixta munera civilia, seu publica appellantur.

Sortilegi quoque ac omnes alii de hæresi tantum suspecti sunt irregulares, si delictum sit notorium ratione infamiae ac indecentiae. Dicuntur autem irregulares secundum quid, hoc est, donec purgaverint hæresis suspicionem; illa enim purgata, sine dispensatione poterunt ad Ordines promoveri. Unde qui propter vehementem suspicionem hæresis coactus fuit ab Inquisitoribus de vehementi abjurare, facta abjuratone, non manet irregularis, neque inhabilis ad beneficia, & officia publica, quia non fuit tanquam hæreticus damnatus, sed tanquam de hæresi suspectus, quam suspicionem abjuratone illa facta, se nunquam in hæresim incurrisse, neque unquam incursum, sufficienter purgat, ac proinde neque infamis, neque inhabilis ad beneficia, vel officia manet, neque ejus beneficia vacare debent, ut docent Navar. d. lib. 5. consil. tit. de hæret. conf. 5. & 6. aliàs 8. & 19. Paris. de resignat. lib. 4. q. 3. num. 17. Henric. lib. 13. cap. 56. num. 1. & lib. 14. cap. 4. num. 6. Suarez de censur. disp. 43. sect. 2. num. 9. & 10. Sanch. lib. 2. in decal. cap. 25. num. 12. Castropal. d. p. 6. disp. 6. pun. 19. §. 1. n. 9. Farinac. d. q. 192. n. 81. & Coninch. disp. 18. de censur. dub. 7. nu. 55.

Filios vero, ac nepotes sortilegi hæretici opinatur Tolet. in sum. lib. 1. cap. 25. n. 8. & Sayr. lib. 6. de censur. cap. 10. nu. 40. non subiacere irregularitati, quia nullibi adversus illos statuta est.

At illos esse irregulares, si per lineam masculinam descendant, si verò per lineam femininam filios tantum, non autem nepotes, fert communis sententia, & colligitur ex cap. 2. §. hæretici de hæret. in 6. ubi idem canonicum impedimentum, quod imponitur hæreticis & fautoribus eorum, ad illorum filios usque ad secundam generationem extenditur. Quod etiam declaratur in cap. statutum 2. eod. tit. quoad nepotes, ut solum habeat locum in filiis per lineam paternam, per maternam verò quoad filios tantum. Idque ideo fortasse factum, quia filius magis videtur patrem repræsentare, vel imitari, quàm matrem. Unde si mater fuerit sortilega, sive maga hæretica, ejus filii, non autem nepotes sunt irregulares. Si autem pater fuerit sortilegus hæreticus, ejus filii ac nepotes irregulares fiunt. Filia verò, quia non est capax

irregularitatis, neque etiam ejus filii irregularitatem incurrunt; quia descendunt ab hæretico per lineam maternam, & ita docent Eymer. p. 3. q. 114. & 151. ibique Pegna com. 164. & seq. Gomez lib. 3. var. cap. 2. num. 4. Navar. d. cap. 27. num. 207. Maiol. de irregul. lib. 5. cap. 46. Simanch. de cath. instit. tit. 9. n. 14. Suarez de censur. disp. 43. sect. 3. nu. 1. Valentia disp. 7. q. 19. pun. 3. Sanch. in decal. lib. 2. cap. 28. nu. 7. Bonacin. de censur. disp. 7. de irregul. q. 3. pun. 7. num. 9. Castropal. tom. 6. d. disp. 6. pun. 19. sect. 2. n. 1. passimque alii, qui etiam extendunt hanc irregularitatem ad filios illegitimos ac spurios. Quia nulla est ratio ob quam isti speciali privilegio, quo filii legitimi gaudere debeant, dum textus in d. cap. 2. de hæret. in 6. generaliter loquitur.

Filios autem natos antequam parentes in hæresim sive in sortilegium hæreticale inciderint, non esse censendos irregulares, censent Navar. conf. 27. de hæret. Simanch. loc. cit. tit. 23. Henric. lib. 14. cap. 5. n. 4. Less. lib. 2. de just. cap. 34. n. 121. Coninch. d. disp. 18. dub. 7. n. 53. Sanchez ibid. cap. 27. nu. 14. aliique cum Bonacina ubi supra n. 10. Quia isti non sunt formaliter filii hæreticorum, sed potius catholicorum, dum à parentibus catholicis concepti, & nati sint. Neque credendum est, velle Ecclesiam privare in hoc casu filios jure acquisito ad Ordines suscipiendos.

Verum probabilior, ac usu receptior sententia est, quæ tradit, hos filios censendos esse irregulares, ut probat Pegna p. 3. com. 114. cum Albertino & Saliceto in l. quisquis C. ad leg. Jul. Majest. Glossa in can. quis cum militibus 6. q. 1. v. filii, Covar. lib. 2. var. cap. 8. nu. 5. Gomez 10. 3. var. cap. 2. num. 16. Gundisal. in tr. de hæret. q. 23. n. 5. Alph. de Castr. de potest. leg. pœnal. lib. 1. cap. 7. & de just. hæret. pun. lib. 2. cap. ult. Repertor. Inquis. 11. filii, aliisque ab eo relatis. Nam pœna, quæ ob crimen parentis descendit in filios, ideo imposita est, ut parentes à perpetrando crimina avertantur, ac cæteris timor incuriantur, ut præ aliis tradit Glos. Extravag. Joannis XXII. de pœn. §. filii ejus, & Alph. de Castro loc. cit. corol. 1. Hæc autem ratio procedit tam in filiis natis, & procreatis ante quam post crimen commissum; cum utroque parentes æqualiter diligant. Et quia in cap. statutum 2. de hæret. in 6. aperte caveretur, quod filii ac nepotes illorum hæreticorum in supradictis pœnis comprehendantur, quorum parentes hæreticos esse, & tales etiam decessisse probentur. Ergo etiam filii nati ante hæresim, qui per paternum delictum censendi sunt irregulares.

Filii verò parentis sortilegi hæretici pœnitentis non subiacent pœna irregularitatis, si parentes sint verè emendati, & Ecclesiæ reincorporati, ut loquitur, ac decernit textus in cap. Statutum 2. his verbis. Primum & secundum gradum per paternam lineam comprehendere declaramus, per maternam verò ad primum duntaxat volumus hæc extendi. Hoc sane de filiis, & nepotibus hæreticorum, credentium, & aliorum hujusmodi, qui tales esse, vel tales etiam discessisse probantur, intelligendum esse, videtur, non autem illorum, quos emendatos esse constiterit, & reincorporatos Ecclesiæ unitati, & pro culpa hujusmodi ad mandatum Ecclesiæ, pœnitentiam recepisse, vel paratos esse ad eam recipiendam. Ubi notandum est, quod rextus loquitur de hæreticis pœnitentibus, solenniter absolutis; quia requiritur absolutio juridica, ut ab Ecclesiæ judicetur, decedere sibi reconciliati & incorporati.

De filiis autem parentis sortilegi hæretici relapsi, qui ob crimen repetitum damnatur ad combustionem, & ne comburatur, præbet signa pœnitentiae discrepant opiniones, Gemin. in d. cap. statutum §. hoc sane, Repertor. Inquis. d. v. filii §. nunc videtur.

dum, Montalu. lib. 2. tit. 25. p. 7. vers. Est ergo conclusio, ac Decanus Segovienfis in tr. de heret. cap. 18. negant filios relapsorum pœnitentium fieri irregulares. Qui d. cap. statutum irregularitatem filiis hæreticorum indicens, exigit, ut in hæresi parentes decedant. Relapsi autem pœnites non decedunt in hæresi, quinimmo ad Sacramenta pœnitentiæ & Eucharistiæ admittuntur.

Contrarium asserunt Jo. Andr. in d. cap. statutum ibique Franch. Simanch. in enchir. tit. 63. num. 7. & de cath. instit. tit. 29. nu. 17. Royas de heret. p. 2. assert. 42. n. 337. & seq. Pegna p. 3. com. 64. Suarez de censur. disp. 43. sect. 3. num. 4. Azor. p. 1. lib. 8. cap. 13. post q. 8. Molin. to. 3. disp. 658. nu. 19. pluresque alii, quos citat & sequitur Sanch. in decal. lib. 1. cap. 27. a n. 22. Estque communis sententia. Quia relapsi, ita pœnites, præsumuntur fictè conversi, & potius formidine pœnæ, ne vivi comburantur, quam fidei amore. Et quamvis ad Sacramenta admittantur, non tamen absolvuntur solenniter, quæ solennis, ac juridica absolutio videtur requiri, ut judicentur Ecclesiæ reconciliati. Atque ideo in praxi observatur, filios parentum relapsorum sic pœnitentium, in irregularitate damnari, quia eorum parentes sic conversi, præsumuntur in hæresi decedere. Hoc ipsum dicendum est de filiis illorum, qui in absentia condemnantur, eorumque statum comburantur. Quia eorum contumacia hæresim comprobatur, ut ex cap. cum contumacia de heret. in 6. & notat Pegna cum plerisque aliis loco allegato.

Filii verò denunciante Inquisitoribus parentes magos, aut sortilegos hæreticos, evadunt pœnam irregularitatis. Quia filii denunciante parentem hæreticum, liberantur à pœnis in hæreticorum filios à jure statutis, arg. l. quisquis §. ult. C. ad leg. Jul. Majest. & cæteris copiose adductis probat Alph. Castrius lib. 2. de just. heret. punit. Quod in praxi observari testantur Pegna p. 2. com. 15. Sanch. lib. 2. in decal. cap. 27. nu. 30. Simanch. de cath. instit. tit. 29. num. 47. Royas singul. 12. n. 1. & Fatinac. de heres. q. 191. numero 37.

Ut autem filii sortilegi hæretici pœnam irregularitatis incurrant, non requiritur, ut parentes sint per Judicis sententiam damnati, sed sufficit quod ipsi parentes in judicio fuerint convicti, vel confessi, vel quod res sit satis publica, & omnibus probata, vel constet, eos esse hæreticos, vel hæreticorum fautores aut defensores, vel receptatores. Id namque important verba illa d. cap. statutum 2. de heret. in 6. Quia tales esse, vel tales etiam decessisse probantur. Sufficit igitur, quod paterna hæresis quomodocunque constet, vel probetur, sive per evidentiam facti, sive per propriam in judicio confessionem, sive per Inquisitorum sententiam. Et ita etiam docent Suarez de censur. disp. 43. sect. 3. n. 2. Sayr. eod. tr. lib. 6. cap. 10. n. 40. Azor p. 1. lib. 8. cap. 13. q. 8. Sanchez in decal. d. lib. 2. cap. 27. num. 28. cum Eymerico p. 2. direct. q. 15.

Filii verò ac nepotes sortilegorum hæreticorum, ad Ordines promoti antequam eorum pater in hæresim incideret, vel ante hæresis declarationem, aut notorietatem, non privantur usu Ordinum susceptorum. Nemo enim absque sua propria culpa privari potest jure jam acquisito, ut notat Glossa in can. satis perversum d. 56. At si dicti filii non suscepissent omnes Ordines, non possent ad superiores ascendere, sed tantum in solis susceptis ministrare. Quia licet defectus superveniens non priveret jure acquisito, impedit tamen novam acquisitionem, ut ex cap. 2. §. hæretici de heret. in 6. ubi non præcipitur, hos filios ab officiis adeptis suspendi, sed ne ad ea in posterum admittantur. Quod etiam tradunt Maiol. de irregul.

cap. 47. n. 6. Suarez d. disp. 43. sect. 3. nu. 2. & Sanchez d. cap. 27. n. 10.

At quid de filiis ac nepotibus Christianis Judæorum, ac paganorum? Isti vel sunt baptizati à nativitate, aut ante usum rationis, vel in adulta ætate, & post usum rationis. Baptizati à nativitate, aut ante usum rationis non sunt irregulares, atque adeo possunt ad Ordines suscipiendum admitti, sive sint nati post baptizatos parentes, sive antea, sive etiam eorum parentes baptizati non sint. Nam jura solum hæreticorum filios hac irregularitatis pœna afficiunt. Ecclesia enim Judæos & Paganos non punit ob eorum legem, ut punit hæreticos propter hæresim. Ideoque filii hæreticorum ob delictum patris sunt irregulares, non autem filii Judæorum & Paganorum. Id docent Navar. in sum. d. cap. 27. n. 105. Covar. to. 1. p. 1. relect. §. 2. n. 7. Suarez d. sect. 3. n. 8. Sanchez d. lib. 2. in decal. cap. 28. nu. 19. Salced. ad Diaz in pr. cap. 2. n. 8. Avila de censur. p. 2. disp. 4. dub. 4. Quod sane intelligendum est de jure communi, ac nisi statutis aliquarum Ecclesiarum, à sede Apostolica confirmatis, aliud decretum sit.

Filii verò Judæorum, vel Paganorum baptizati in adulta ætate, vel sunt neophyti, hoc est recens baptizati, & in fide adhuc non bene instructi, & dicuntur irregulares. Quia non admittuntur ad Ordines suscipiendum, ut scribit D. Gregorius lib. 8. Epist. 23. ad Fortunatum Episcopum Neapolitanum, & statuitur in can. Monasteriis 19. q. 3. & in Concilio Arelatenfi 2. sub Sylvestro primo, in Concilio Leodicensi sub Liberio can. 3. & in Neocesariensi c. 12. Vel non sunt amplius neophyti. Quia diu legem Christianam professi sunt, in eaque sunt egregie instructi, & non dicuntur irregulares, nec comprehenduntur in hac prohibitione, possuntque ab Episcopo ad Ordines & beneficia promoveri, dummodo ei visum fuerit, illos esse moribus, & Christiana disciplina satis instructos ita, ut veterani Christi milites juste censeri possint, ut in can. 1. d. 57. & tradunt Felin. in cap. cum sit de Judæis, Covar. loc. cit. §. 2. n. 7. Suar. d. disp. 43. de censur. sect. 3. nu. 6. ac 7. Avil. d. tr. p. 7. disp. 4. dub. 4. & Sanch. d. cap. 28. nu. 12.

Hinc descendentes ex genere maculato Hebræorum, Saracenorum, &c. non sunt neophyti, nec tales vocari possunt, nisi per injuriam. Neophytus enim dicitur, quasi novum germen, & planta in fide ac religione Christiana, habeturque Neophytus, qui ad Christi fidem est recens conversus eo, quod sit nuper insitus Christo, non autem qui à multo tempore, vel ab infantia est Christianus, Turrecr. in sum. d. 48. num. 2. Navar. d. cap. 27. nu. 205. Sanch. d. cap. 28. n. 11. Miranda in man. to. 1. q. 19. ar. 2.

Unde statuere tempus, pro quo censendi sunt dicti filii in fide bene instructi, arbitrio Episcopi relinquitur, ut notant Suarez loc. cit. Sayr. lib. 6. de censur. cap. 13. nu. 10. Coninch. d. disp. 18. dub. 7. nu. 55. ac Bonac. de irregular. disp. 7. q. 2. pun. 1. n. 6. Quare si intra biennium, vel triennium à baptismo suscepto, sufficienter probata fidei ac religionis specimen dederint ad Episcopi arbitrium, poterunt absque ulla dispensatione ad Ordines promoveri, ut per Coninch. loc. cit. & Castropal. tom. 6. de censur. disp. 6. priv. 19. §. 3. n. 2. Divus etenim Gregorius ad eundem Fortunatum scribit: Ad religionem conversum ante biennium neminem debere tonsurari.

Et quamvis neophytus videatur jure divino ab Ordinibus prohiberi, scribente D. Paulo ad Timoth. 3. Oportet Episcopum non esse Neophytum; verius tamen est, Neophytum jure tantum Canonico ad Ordines ineptum esse, can. Neophytus d. 61. & can. quoniam, & can. sicut. Neophytus d. 48. ac proinde ad beneficium promoveri non posse. Quod si Apostolus prædicto loco

loco vetat, neophytum Episcopum creari, non id jure divino, hoc est ex Christi præcepto, sed tanquam Ecclesiæ doctor, & pastor interdixit. Hinc quoniam jus divinum quidam juris pontificii consulti latè vocant quicquid in sacris litteris vel præcipitur, vel prohibetur, ideo quidam, neophytum ab ordinibus, ac beneficiis jure divino rejectum esse, tradunt. Et quamvis de Episcopo tantum loquatur, Canones tamen, & Doctores comprehendunt omnes clericos. Quo fit, ut Romani Pontificis autoritate neophytus possit ab ea lege Apostoli solvi, non tamen id facile indulgere toler, nisi quando videlicet bona & magna de aliquo spes concipitur, cum alii non desint nostræ hujus ætatis temporibus aptiores, & magis idonei. At post biennium aut triennium, si bonæ ac probatæ vitæ fuerit, alioqui idoneus Romani Pontificis indulgentia potest ad Ordines ac beneficia promoveri, tametsi ejus parentes fuerint à fide ac religione Christiana alieni. Sic Mandos. in prax. signat. grat. v. dispensatio cum neophytis. Immo sic ibi ait: Signatura cum neophytis, seu Marranis dispensat ad omnes Ordines, & beneficia, quando ipsi semper vixerunt, ut Catholici, licet eorum parentes fuerint combusti arg. textus in l. cap. cum te in fine de rescript. Et de Judæis conversis fundata est Ecclesia can. in novo d. 21. can. recurat 32. q. 4. Staphyl. super Signat. Hæc ille. Qui in Christiana religione est veteranus miles, potest ad Ordines, & beneficia promoveri, Felin. loc. cit. Roman. singul. 416. Dec. in d. cap. cum te, ubi etiam Franchus, & Ripa, & Rota in Ulyssipponen. Quartenariæ coram Coccino, immo etiam ad Episcopatum, prout contigit cum D. Ambrosio.

Idque comprobatur praxi summorum Pontificum. Etenim Clemens VIII. ad Episcopatum Foroliviensem assumpsit Alexandrum de Franciscis, vulgo Hebraicum nuncupatum, in hebraismo natum, postea tamen ad fidem conversum, & Dominicanam Religionem professum. In Catholica Hispania, quæ præ cæteris hebraicam detestatur perfidiam, Julianus Pomerius ad Archiepiscopatum Toletanum, Paulus de Carthagera, Burgensis dictus, ad Episcopatum Burgensem, Alphonsus etiam de Carthagera ejusdem Pauli filius, etiam ad Burgensem, Gonsalvus, pariter de Carthagera, alter Pauli filius, ad Placentinum, Franciscus ad Caurientem ascenderunt.

Hinc plures, gravesque autores asserunt, quod leges, sive statuta, quæ prohibent, ne tales ad dignitates Ecclesiasticas promoveantur, sint invalida, ut Turrecrem. in can. constituit 17. q. 4. Abulensis in Levit. cap. 19. q. 32. Henric. Mouroi in apolog. contra Archiepiscopum Toletanum, Covar. in Clem. si furiosus p. 1. §. 2. Concl. 6.

Non obstat d. can. Constituit 17. q. 4. ex Concilio Toletano 4. desumptus, ubi sacrilegi vocantur ij, qui Judæis, aut ex Judæis descendentibus publica officia committunt. Nam Canon iste, vel intelligitur de Judæis, aut descendentibus eorum, qui ritus, & observationes legis Mosæicæ servabant, ut putat Anton. Fuertes canon. lect. lib. 1. cap. 4. quo etiam sensu explicatur à Nicolao V. in Constitutione, quæ incipit, *humani generis*, quam ex Joanne Mariana de reb. hispan. lib. 22. cap. 8. refert Bzovius tom. 17. Annal. ad an. 1449. nu. 6. Vel quod attinet ad descendentes ex Judæis intelligitur de illis, qui nuper ad fidem ex Judaismo sunt conversi, ut ex aliis autumant Suarez de censur. d. disp. 43. sect. 3. n. 9. Sanchez loc. cit. n. 15. quibus favet Glos. in d. can. constituit v. qui ex Judæis.

Nec pariter obstat constitutio Clementis VIII. edita 18. Octobris 1600. in qua prohibetur, ne descendentes ex Hebræorum genere per lineam paternam, vel maternam usque ad septimam generatio-

nem aliqua collatio, seu provisio fiat de Canonicatibus, præbendis, ac dignitatibus Ecclesiarum, parochiis, Vicariis perpetuis, cæterisque Ecclesiasticis beneficiis, curam animarum habentibus in Regnis Portugalliæ vacantibus. Quod postea ampliavit Paulus V. 17. Januarii 1612. ad Vicarias amovibiles, & ad Ecclesias curam animarum habentes.

Quoniam, cum in his constitutionibus non sit sermo de Episcopatibus, sed de inferioribus dignitatibus, vel beneficiis, & tantum restringantur ad Regna Portugalliæ, sintque in materia odiosa, & exorbitante à jure communi, quod talem exceptionem non admittit, ut d. cap. eam te de rescript. cap. ad decorem de instit. nam, ut ibi dicitur, in omni gente qui facit justitiam acceptus est Deo. Et quia quoad collationem ac provisionem beneficiorum non est attendenda exceptio personarum, Rot. dec. 24. n. 2. apud Farinac. in 1. collect. aliàs p. 4. div. Massobr. in pr. habendi concurs. prel. 7. dub. 21. n. 37. Extravag. 2. de Jud. & Concil. Basil. sess. 19. ubi de Judæis ac neophytis ad fidem conversis, ait: Quoniam per gratiam baptismi cives Sanctorum & domestici Dei efficiuntur, longeque dignius sit regenerari spiritu, quam nasci carne, hac edictali lege statuimus, ut civitatum, & locorum, in quibus sacro baptismo regenerantur, privilegiis, libertatibus, & immunitatibus gaudeant, quæ ratione duntaxat natiuitatis, & originis alii consequuntur, Constit. 8. Pauli III. incip. Illius vices sub anno 1535. tom. 1. Bullar. approbantis constitutionem Clementis VII. in qua Christianos novos Regni Portugalliæ, & Algarbrorum, eorumque successores ad dignitates habilitavit & indultis aliorum Christianorum gaudere decrevit. Quibus concinit S. Scriptura Exod. 21. v. 48. Levit. 19. v. 33. & seq. ad Roman. 2. v. 10. & 11. & cap. 3. v. 22. & cap. 10. his verbis: Non est distinctio, apud Deum, & Ecclesiam, Judæi & Græci. ad Galat. 6. v. 15. Act. cap. 10. v. 3. & 4. ac ex Patribus Hieron. ep. ad Celantiam, Ambrosius de Noë cap. 4. Augustinus lib. de bono conjugii cap. 16. relatus in can. undecunque d. 56. & in Matth. Chrysostomus relatus in can. nunquam ead. d. 56. & homil. 3. & 20. in Matth. & Gregorius lib. 10. Epist. 8. ad Columbanum, quæ refertur in can. satis ea d. 56.

Minus quoque obstat, quod jura præsumunt filios incitari mores parentum l. quisquis §. filii C. ad leg. Jul. Majest. his verbis: paterno enim debent perire supplicio, in quibus, hoc est hereditarii criminis exempla metuantur. Quod probant Tiraquel. lib. 7. ad leg. cornub. p. 7. glos. 1. Cassan. in cathal. glor. Mundi p. 11. confid. 25. Sanch. in decal. lib. 2. cap. 27. num. 7. & S. Cordub. quest. 54. concl. 3. August. Salut. cap. 1. in discurs. Cutell. ad leg. Feder. cap. 36. not. 73. nu. 5. D. Chrysost. in cap. 25. Matth. homil. 45. inquit: Natura regula dicit, quia non potest fieri, ut de bonis parentibus malinascantur, aut de malis boni, sed quales fuerunt parentes, tales erunt & nati.

Accedit & illud D. Pauli non semel dictum 1. Corinth. 6. omnia mihi licent, sed non omnia expediunt, & 1. Corinth. 10. omnia mihi licent, sed non omnia edificant. Et si enim jure communi ac diplomatibus Pontificum liceat neophytos ad dignitates, etiam Episcopalem promovere, nihilominus, attentis circumstantiis, non expedit. Nam licet res hæc inter lege non prohibitas censeatur, & tamen ex illis, quæ non ædificant, ut apposite ait Clemens Alexandrinus lib. 3. Stromat. post inirium: Qui faciunt quicquid licet, facile dilabuntur, ut faciant quod non licet. Quod fufius explicavit D. Bernardus lib. 3. de confiderat. ad Eugenium, alibi adductus.

Licet quidem neophytis, Christianam religionem professis, communibus uti Ecclesiæ favoribus, sed hoc libertatem largientis denotat, non necessitatem,

in l. diem proferre §. si plures ff. de arb. l. 1. ff. de interrog. act. & advertant Menoch. conf. 381. nu. 23. ac Cavall. com. opin. q. 750. & 757. Nec expedit, minusque ædificat id facere, imputentque hoc qui à Judæis rescindunt suis progenitoribus, dicentibus Matth. 27. sanguis ejus super nos, & filios nostros, quoad pœnam scilicet, qualis hæc est. Nam, ut prædixit David psal. 77. percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis, & Daniel cap. 9. Usque ad consumationem & finem perseverabit desolatio, & propter eandem imprecationem dicitur: sanguis ejus super nos, & super filios nostros. Unde aliqui apud Hugonem Cardinalem in psal. 77. volunt hoc opprobrium sempiternum pati Judæos, ut hæmorrhoides, sive fluxum sanguinis habeant, ideoque palleant. Et S. Vincentius in ser. de parasceve. refert, quod, quando eorum masculi nascuntur, habeant manum dextram sanguine plenam, capiti innixam, exemplo Zaram, qui natus est filo rubro ad digitum alligato. Adduntque alii solere pati ipso die parasceves sanguinis fluxum, totosque pallefcere. Nec mirum si hoc statuerit Deus ille, qui Exod. 20. dixit: Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam, & quartam generationem cornu, qui oderunt me.

At quoniam Deus misericors est, cujus miserationis non est finis Ezech. 18. quasi retractans hanc rigidam sententiam contra Judæos prolaram, dixit: Quid est, quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israel, dicens: Patres comederunt uvam acerbam & dentes filiorum obstupescunt? Vivo ego dicit Dominus Deus, si erit ultra vobis parabola hæc in proverbium in Israel, ideoque hanc piissimam Dei dispensationem audientes, dicant cum psalmo 84. Non in aeternum irasceris nobis.

Quare limitandum est quod objecimus primo, ut suspicio ista, quæ oritur ex progenie Judaica temporis cursu purgetur, sive purgata intelligatur. Et quidem ex jure Canonico ultra secundum gradum per lineam paternam, & ultra primum per lineam maternam purgata censetur, cap. quicumque 2. §. hæretici, & cap. statutum 2. §. hoc sane de hæret. in 6.

Secundo, ut hæc mala suspicio ex actibus positivis contrariis quæ sanam, & Catholicam doctrinam palam ostendant, purgetur, ut probat textus in can. Laici 6. d. 33. & faciunt l. desertorem 3. §. is qui, ff. de re milit. ibi: inspecto vita ejus præcedenti tempore, l. non omnes 5. §. à barbaris ff. eod. & l. famosi ff. ad leg. Jul. majest. Nam & personam spectandum esse an potuerit facere, & ante quid fecerit. Et in simili de hæreticis Farinac. de hæres. q. 187. §. 1. nu. 20. post Simancham, Pegnam, & alios, & in hac specie Corduba q. 54. ubi loquens de hujusmodi suspitione, sic ait: purificari igitur, vel auferri potest, non solum per durationem temporis, sed etiam per id omne, per quod habilitas, sive idoneitas, & illustratio personæ ac generis secundum leges acquiri potest, puta per excellentes litteras, per heroica gesta ad utilitatem Reipublicæ, per notabilem fidei, vel morum profectum ex tali persona proveniente, per quæ, & per alia hujusmodi persona, aliàs vilis, cum sua etiam posteritate secundum leges, & rectam rationem in mundo apud homines illustris, aptusque homo ille, ac genus ejus ad talem dignitatem, societatem, sive munus obeundum efficeretur.

Quatenus etiam talis adesset suspicio, ac præsumptio, ea tam rationalis ac prudens esse deberet, ut nullam pateretur exceptionem. Etenim, ut prudenter animadvertit Suarez d. disp. 43. de censur. sect. 3. n. 8. hoc suspicionis genus, quod alicubi generale est in opinione vulgi per se non sufficit ad reddendas irregulares particulares personas, licet possit sufficere, ut inter-

veniente Pontificis autoritate possint condi statuta, quibus excludantur. Et mox: Oportet tamen ut suspicio sit rationalis, ac prudens, & in individuo de tali persona, alioquin injuria illi fiet.

Notandum autem est, quod irregularitas, quæ ad dictos neophytos pertinet, non est aliis irregularitatibus similis. Nam propter illam non est expectanda summi Pontificis dispensatio, sed tantum est arbitrio Episcopi considerandum, an ex eorum probitate, ac plena legis Evangelicæ instructione, dicendus sit veteranus Christi miles. Et Covarruvias observat loc. cit. multos olim fuisse ad Ordines sacros, & ad Ecclesiasticas dignitates admissos, qui à Judaica, vel Gentilium lege fidem Christi susceperunt ob vitæ ac morum probitatem, & quod jam diu Christianæ disciplinæ institutis edocti fuerant, & nomen neophytorum amiserant. De neophytis satis.

Porro non sicut punitur filius ob hæresim patris ita punitur pater ob hæresim filii: Etenim in crimine quoque læsæ majestatis humanæ punitur quidem filius ob delictum patris, dum illius bonis privatur, sed non punitur pater pro delicto filii, ut probat Gigas de crim. læs. Majest. lib. 3. rubr. de pœn. quas filii incurrunt q. 12. Salic. in d. l. quisquis n. 8. C. ad leg. Jul. majest. Decian. tr. iv. lib. 7. cap. 41. nu. 16. sicque arguit idem Decian. lib. 5. cap. 45. nu. 9. & Farinac. de hæres. q. 191. nu. 41.

Cum sortilegis autem hæreticis conversis, & ad fidem redeuntibus solus Pontifex dispensare potest in irregularitate, tam ut possint ad Ordines promoveri, quam ad superiores ascendere, ut cum aliis tradit Suarez de censur. d. disp. 43. sect. 1. nu. 6. Sanch. d. lib. 2. in decal. cap. 25. num. 13. & 14. ac Bonacina eod. tr. disp. 7. pun. 7. q. 3. nu. 12.

Similiter cum eorum filiis, ac nepotibus apud Pontificem tantum est in eadem irregularitate potestas dispensandi. Nam, ut supra diximus, hæc irregularitas non provenit ex delicto occulto, sed ex indecentia, quam filii contrahunt ob parentum delictum: Verum in susceptis Ordinibus, antequam delictum paternum declararetur, ac notorium fiat, possunt hujusmodi filii ministrare, nulla dispensatione requisita. Propter enim delictum paternum non privantur jure quæsito, ut etiam diximus.

Eum, qui post susceptos Ordines in hæresim incidit ad pœnitentiam deinde conversus, putant Caspar Hurtadus disp. 2. de irregul. diffic. 3. in fine, & alii, quos tacito nomine refert Coninch. d. disp. 18. dub. 7. num. 52. non indigere dispensatione, sed libere posse Ordines susceptos exercere. Quia in d. can. saluberrimum 1. q. 7. & d. can. nos consuetudinem d. 22. id videtur permissum.

Rectius tamen ipse Coninch. loc. cit. Suarez d. disp. 43. sect. 1. num. 6. Sanchez d. lib. 2. in decal. cap. 25. n. 14. alique docent, indigere dispensatione Episcopi, ut colligitur ex can. presbyteros d. 50. & ex d. can. saluberrimum. Immo iidem Doctores ac Bonacina d. disp. 7. q. 3. nu. 13. sustinent ne quidem Episcopum dispensare posse quoad sacerdotii exercitium, sed solum Pontificem summum. Et Pegna p. 3. com. 175. refert B. Pium V. die 6. Septembris anni 1567. id inhibuisse Didaco de Spinosa generali Hispaniarum Inquisitori, ut alibi adnotavi. Probantque Maiol. lib. 5. de irregul. cap. 46. & Navar. in man. d. cap. 27. num. 205. solum Papam dispensare posse in irregularitatibus provenientes ex defectu animæ. Eymericus etiam & Pegna p. 3. q. 126. asserunt, ne Inquisitorem quidem posse cum talibus in irregularitate dispensare.

An autem in irregularitate ob hæresim occultam contracta, possit Episcopus virtute S. Concilii Tridentini sess. 24. cap. 6. de reform. dispensare, alibi differuimus.

Pœna verò suspensionis, vel depositionis ab Ordinibus sacris imponi solet in S. Tribunali S. Officii clericis, & sacerdotibus fortilegis, si clericus, vel sacerdos ex simplicitate, & bono zelo, & absque dolo fortilegium non hæreticale commiserit, suspenditur à divinis, & à ministerio altaris per annum, & ultra, Inquisitorum arbitrio; & termino elapso absque dispensatione, ipso jure ad primam administrationem revertitur, ut probat textus in *cap. 2. de fortil.* ubi per annum suspensus fuit ab altaris ministerio Clericus, qui ex simplicitate, & absque dolo fortilegium non hæreticale commiserat pro inveniendis bonis Ecclesiæ, furto sublati. Et ita etiam tradunt *Glos. in d. cap. 2. v. visum*, & *Abb. n. 4. in fine*, *Ghirland. de fortil. quest. 11. num. 2. & 8. Menoch. de arb. cent. 4. cas. 388. num. 8. & 9. & Farinac. de delict. & pœn. quest. 20. num. 91.*

Si vero non ex simplicitate, neque bono animo, sed malo, & ex dolo fortilegium non hæreticale commiserit, deponitur ab ordine sacro, privatur omnibus beneficiis, & perpetuo in monasterio includitur ex *can. si quis Episcopus 26. q. 5. ibique Glossa*, & tradit *Panorm. in d. cap. 2. de fortil. Ghirland. loc. cit. num. 3. 8. & 10. Menoch. ibid. num. 10. Farin. ubi supra num. 92. ubi notat, quod talis fortilegus efficitur infamis can. quisquis 2. quest. 8. & antequam deponatur, tonsuratur, & decalvatur in modum stultorum, & ejus vestes ante ac retro scinduntur juxta *can. de benedicto 32. q. 1.* Et in hoc casu degradatur verbaliter, non realiter, ut in *can. admoneant 26. q. 7.* Ac numero 94. etiam notat, quod hodie tam de jure civili, quam canonico pœna fortilegorum non hæreticalium est arbitraria, tam in laicis, quam in Clericis, ut ait *Abb. in d. cap. 2. de fortileg. & colligitur ex l. hodie, l. aut facta ff. de pœn. & l. quid ergo §. pœna gravior ff. de his, qui not. infam. & can. non asseramus 24. q. 1.* Idcirco pœnam fortilegis, ac etiam eorum consulentibus, & participantibus imponendam, potest Judex ad suum arbitrium augere, ac minuere juxta qualitatem facti conditionem personarum, animum delinquentis, & scandalum inde exortum. Verum hiæ fortilegis non est minuenda pœna, statuta à sacris Canonibus, nisi adsit justa causa, ut docent etiam *Ghirland. quest. 17. numero 4. & 5. Menoch. d. cas. 388. numero 11. Diaz in pr. cr. can. cap. 10. & Cuch. in instit. Canon. lib. 4. tit. 9. rubr. de div. delict. qua de re alibi fusè.**

Clericus quoque fortilegium exercens ad bonum finem est etiam puniendus pœna depositionis, ac privationis beneficiorum, ut si fortilegium exerceret ad sanandum ægros maleficiautos, ad solvendas aliorum fortilegorum facturas, ad incantandum imbres, ne noceant segetibus, arboribus, animalibus, & ad hujusmodi alia, jure Canonico puniendus est pœna depositionis, ac privationis beneficiorum. Quia Ecclesia summo pere abhorret hæc remedia fortilega, etiam si fiant ad effectum recuperandæ sanitatis. Non enim licet invocare auxilium dæmonis, ne quidem pro mille corporum sanitatibus. Quia minus malum est quod pereant mille corpora, quam quod pereat una anima, ut probatur in *can. admoneant 26. q. 7. in can. mirum §. ad hoc autem 26. quest. 5. à D. Augustino lib. 10. de civit. & à D. Thoma 2. 2. q. 95. ar. 3. Qua de re suo loco.*

Ut autem plenius cognoscatur, quænam pœnæ impositæ sint pro fortilegis, sciendum est, quod sicut fortilegi non sunt omnes ejusdem rationis, sed fortilegiorum alia sunt gravissima, alia graviora, alia gravia, alia levia, ita non est in ju-

re statuta certa pœna pro omnibus, sed solum pro aliquibus; unde multoties hæc pœna est Inquisitoribus arbitraria, ita tamen, ut eorum arbitrium regulis juris dirigi debeat, ut per *Farinac. in prax. quest. 20. numero 49. Sousa lib. 1. aphor. cap. 58. num. 17.* ut pro modo culpæ, & qualitate suspensionis & infamiæ abjuratio, ac pœnæ imponantur, *Pegna p. 2. com. 67.*

Hinc fortilegi coerceri possunt excommunicatione, dignitatum privatione, verberibus, exilio, carcere, aliisque pœnis, ac censuris, spectata personarum qualitate, *can. illud 26. q. 2. d. can. admoneant 26. quest. 7. Simanch. de Cath. instit. tit. 2. numero 15. & secundum Panormitanum in cap. 1. numero 2. de fortil.* ultra pœnam juris, possunt fortilegi cum mitra infami in publicum produci, aut scalis alligati prope fores Ecclesiæ constitui, & à diacessi expelli, *can. Episcopi 26. q. 5.*

Cum verò pœnarum aliæ sint spirituales; corporales aliæ, nulla contra fortilegos in communi, ac universim extat imposita pœna spiritualis, quæ sit latæ sententiæ. Ac licet dubium esse possit de pœna excommunicationis in *can. non oportet*, qui est Concilii Laodicensis, in *can. aliquanti Concilii Agathensis, can. si quis Clericus Concilii Aurelianiensis, can. augurii Concilii Carthaginensis 4. & habentur 26. q. 5.* In his tamen Canonibus sola excommunicatio ferendæ sententiæ continetur. Videtur verò, quod in *can. si quis ariolos*, qui est primus ejusdem *q. 5.* contineatur sententia lata, illeque Canon desumptus est ex Concilio Romano sub Gregorio secundo, ubi dicitur, quod si quis ariolos, aruspices, & incantatores observaverit, ac phylacteriis usus fuerit, anathema sit. At quicquid sit, an in eo Canone clausula anathema sit, latam excommunicationis sententiam contineat, de quo dubitant multi apud *Suarez tom. 1. de relig. tr. 2. lib. 2. cap. 19. & admissio*, quod illam contineat, consuetudo tamen contraria vel legem illam interpretata est de sententia ferenda, vel illam abrogavit. Constitutio verò Joannis XXII. quæ incipit, *super illius specula*, relata ab *Eymeric. p. 2. q. 43.* quæ nec est reposita inter extravagantes ejusdem Pontificis, neque in Bullario Romano, non videtur publicata, neque ad hunc effectum usu recepta. Unde ex his non satis colligitur, quod fortilegi universim sint, & haberi debeant, ut excommunicati, Sylvest. in *sum. v. superstitio q. ult. Navar. cap. 17. numero 12. Suarez d. cap. 19. numero 5. & 6. Less. de just. & jur. lib. 2. cap. 45. dub. 5. num. 19. Azor. p. 1. lib. 9. cap. 16. q. 3. Delbene p. 2. dub. 228. sect. 2. numero 2. & sect. 38. numero 9. & 10. Bordon. in Tribun. cap. 21. num. 2.* Et sane Doctores, qui tractant de excommunicatione, ac recensent omnes excommunicationes, quæ ex jure sunt latæ sententiæ, nullam hujus mentionem faciunt. Neque in praxi fortilegi, nisi in casibus particularibus in jure exceptis, declarantur excommunicati, vel absolventur ab excommunicatione.

Quod verò ad pœnas temporales, istæ pro multis casibus in particulari sunt determinatæ, & puniuntur etiam pœna mortis. Primus casus est, si fortilegium sit hæreticum, eo quod adjunctam habeat formalem hæresim externam, ut quia fortilegus sit apostata à fide, vel abneget baptismum, vel alium fidei articulum. Et in hoc casu fortilegus punitur pœnis hæreticorum, etiam pœna mortis, si sit impœnitens, vel relapsus.

Secundus casus est, si fortilegus in fortilegio abutatur Sacramento Eucharistiæ. Talis enim ex decreto Pauli IV. edito in S. Congregatione S. Officii anno 1559. relatum

relatum à Diana, & ab aliis, tradendus est Curia seculari. De quo in *consult. de abusu Sacramentorum*.

Tertius casus est, si fortilegus in fortilegio concuclaverit Crucem, vel Imaginem Christi, aut Deiparae, vel Sanctorum, aut eam, data operâ, percusserit, deturpaverit. Quamvis enim ex jure Canonico pro hoc scelere non sit imposita determinata poena, ideoque sit arbitraria, id tamen arbitrium etiam ad poenam mortis extendi potest, sicque aliquando hujusmodi delinquentes fuisse Curia seculari traditos, referunt Farinac. p. 1. *quest. 10. num. 71. § 9. 181. de haeres. num. 44. Menoch. de arb. cas. 370. Soufa lib. 2. aph. cap. 42. Salell. lib. 6. cap. 7. num. 56. Certe hic fortilegus severissime puniri debet, etiam si non constiterit eum esse haeticum.*

Quartus casus est maleficii, qui dividitur bifariam, in illum, quem sequitur mors, & in illum, quem mors non sequitur, sed aliud danum. Pro hoc crimine in utroque casu statuta est poena à Gregorio XV. in constitutione, quae incipit, *Omnipotens Dei*. In primo casu mortis imposita est pro eo maleficio poena mortis, ut scilicet hujusmodi fortilegus tradatur Curia seculari, etiam pro primo lapsu. Tres tamen conditiones sunt necessariae ad hanc poenam incurrendam, pactum expressum cum dæmone, apostasia à fide, mors sequuta ex maleficio. Quare huic poenae non subiicitur, qui solum in iis habuit pactum implicitum, vel fortilegium mandavit, vel fortilegio usus fuit, vel dæmonem non adoravit, vel fortilegium sine effectu mortis attentavit, aut mors aliunde, quam ex maleficio sequuta fuit. Unde si mors maleficiati ex aliqua causa proxima fuerit causata, ut ex febre, nisi ex maleficio causata sit, non est locus huic poenae, Carena p. 2. tit. 12. à nu. 268. ac Delben. *dub. 228. sect. 28. Salell. lib. 5. cap. 8. num. 500.*

Si verò ex maleficio mors sequuta fuerit, sed maleficus non iniverit pactum cum dæmone, aut dæmonem non adoraverit, ut qui usus fuerit fortilegio sibi ab alio tradito, hunc nihilominus tradendum esse brachio seculari vult Delrius lib. 5. *magic. sect. 16. Quia plus est occidere hominem veneno, sive maleficio, quam ferro l. 1. C. de malef. At verò ex jure Canonico hic fortilegus homicidæ extra casum Constitutionis Gregorianae non traditur Curia seculari; si poeniteat, & paratus sit corrigi, Farinac. *quest. 20. num. 105. Menoch. de arb. cas. 388. Diana. p. 4. tr. 7. resol. 10. Salell. lib. 6. cap. 8. n. 499. Possent tamen esse tales circumstantiae hujus maleficii, ut ex supremi Tribunalis S. Officii arbitrio hic fortilegus homicida tradendus esset Curia seculari. Similiter, etsi mandans hujusmodi fortilegium mortiferum fieri, non comprehendatur sub poena d. Constitutionis, puniri tamen debet poenis juris communis canonici, Carena d. tit. 12. numer. 271. Salell. 6. cap. 8. num. 526. cum Torrebl. de mag. lib. cap. 13. Diana d. p. 4. tr. 7. res. 10. Soufa lib. 1. aph. cap. 58. à nu. 14.**

In casu etiam Constitutionis Gregorianae, quod fortilegus homicida non possit per Judices inferiores tradi brachio seculari ex indicibus indubitatis, si plene non constet de delicto, sed hoc tantum sit arbitrium supremo Tribunali S. Officii, dixerunt Carena d. tit. 12. num. 264. & Salell. lib. 9. cap. 8. num. 10. qui etiam adducunt exempla Tribunalium supremorum, quae ex indicibus indubitatis in delictis atrocibus reos in poenam ordinariam damnarunt.

Si verò ex maleficio non sequatur mors, sed tamen sequantur infirmitas, divortia, impotentia generandi, sive animalibus, frugibus vel aliis fructibus danum

Tom. II.

notabile, & pariter fortilegus pactum fecerit cum dæmone, & à fide apostataverit, debet in custodias muro includi, aut perpetuo carcere in S. Officio detineri ex ejusdem Gregorii XV. Constitutione, ut per Carenam d. tit. 12. num. 257. Salell. d. cap. 8. num. 516. Ast ubi maleficus pactum expressum cum dæmone non fecerit, vel non apostataverit à fide, non subditur poenae illius Constitutionis, sed prout aliàs de jure puniendus est. Non excusatur verò ab omni poena ille, qui deceptus à dæmone, ab eo accepit vel pulverem, vel aliud simile, sed inutile, ad maleficium, & illo usus fuerit ac si esset utile, sed puniri debet; nam ipse, quod ad se, maleficium attentavit.

Quodammodo etiam, uti homicida tenetur fortilegus, qui viris, aut mulieribus naturalem vim generandi impedit, aut efficit, ne mulier concipere possit, aut gravida parere, vel ut lac deficiat, aliave hujusmodi maleficia intra, vel extra corpus conficit, cap. *etsi quis*, ibique Doctores de homicid. l. *si quis aliquid, §. abortionis, ff. de poen.* Farinac. q. 20. num. 102. Salell. d. cap. 8. num. 498.

Quintus casus est Astrologorum, qui faciunt judicia de statu Reipublicae Christianae, vel Sedis Apostolicae, vel de vita, & morte summi Pontificis, aut ejus consanguineorum usque ad tertium gradum. Hi enim pluribus poenis, ac etiam poena mortis puniuntur in terminis Constitutionis Urbani VIII. quae incipit, *Inscrutabilis*, exceptis Episcopis, ac Praelatis superioribus. Omnes vero sunt excommunicati ac privati dignitatibus, & officiis, ut *alibi diximus*.

Generaliter autem de fortilegiis loquendo, poena illis debita est arbitraria. Distinguendum tamen est inter fortilegia qualificata, quae sapiunt haesim manifeste, ac fortilegia simplicia. Quod autem ad prima Ghirlandus de fortilegiis *quest. 11. existimat*, quod fortilegi hujusmodi puniendi sint, ut haetici. Quod omnino est contrarium communi sensui Doctorum, & praxi, cum isti nisi fateantur tenuisse haesim, quam sapiunt, non ut haetici, sed, ut suspecti de haesi, puniri debent.

Ex praxi verò S. Officii fortilegi haeticales, si sint personae ignobiles, damnantur ad triremes in quinquennium; vel septennium, Zanard. in *sum. p. 1. cap. 5. Diana p. 4. tr. 7. resol. 10. Carena p. 2. tit. 12. num. 257. Genuen. in pr. cap. 68. num. 8. Salell. d. lib. 6. cap. 8. num. 8. Et ita in his fortilegiis arbitrium regulari debet vel ex majori, vel ex minori damno sequuto ex fortilegio, vel ex majori, ac peiori abusu rerum sacrarum, vel ex conditione personarum. Observandum etiam est, an fortilegi sint relapsi in fortilegia, anve admoniti noluerint emendari. Nam, ut habetur in *can. cum Idolorum 26. qu. 5. ex D. Gregorio lib. 7. epist. 66. ad Januarium*, isti si servi sint, verberibus, cruciatibusque, quibus ad emendationem pervenire valeant, castigari; si verò sint liberi, inclusione digna, districtaque esse in poenitentiam redigendos. Et in *can. Episcopi ead. caus. §. qu. ex Concilio Ancirano, Episcopi &c. si aliquem virum, aut mulierem hujusmodi sceleris sectatorem invenerit, turpiter dehonestatum de parochiis suis ejiciant*.*

Mulieres verò flagellis mulctari debent, idque pluries, & ne, si relegentur, detur illis occasio exercendi maleficia, potius ad carceres damnandae sunt, vel perpetuo, vel ad tempus. Vel, si expediat illas ejicere à diœcesi, ablegandae sunt, & in ea loca producendae, in quibus est Tribunal S. Officii, cum onere, ut semel in mense coram Inquisitore se sistant. Lamiae verò, quae in ludis dæmoniacis apostatarunt, aliaque nefanda scelera perpetrarunt,

E e

runt;

runt, pœnis apostatarum puniuntur. An autem istæ damnandæ sint, ut relapsæ Castropal. *tr. 4. disp. 8. pun. 16. §. 7. num. 3.* ex instructione Madriliana edita anno 1613. censet eas pluries, tertio, & quarto admittendas esse ad reconciliationem. Sed Carena *eo tit. 12. nu. 257.* iudicat, consulendum esse supremum Tribunal S. Congregationis. Quod & nos non abnuimus.

Si verò sortilegi sint Ecclesiastici gravius puniuntur. Sic Sacerdotes, qui doloris causâ spoliant aras, & extinguunt luminaria consueta, vel quid simile faciunt, honore ac dignitate privantur, ac ita efficiuntur infames, *can. quicumque 26. qu. 5. ex Concilio Toletano 15.* Similiter si sacerdos, sumpta veste lugubri missas defunctorum celebrat pro viventibus, ut moriantur, à proprio gradu ordinis dejicitur, & perpetuò relegatur unâ cum consulente & mandante *d. can. quicumque, Ghilrand. de sortileg. d. q. 11. Menoch. de arb. d. cas. 388. Farinac. qu. 20. num. 106. & seq. Sousa lib. 1. aph. cap. 58. num. 12.* Et pariter Sacerdos, qui celebrat missam scienter super rebus apertis ad sortilegia, vel qui vestibus, aut vasibus sacris in sortilegiis abutitur, aut qui in celebratione missarum nefandas preces effundit, deponitur, beneficiis privatur, & in perpetuum carcerem detruditur, *Ghilrand. d. q. 11. Menoch. ibi. num. 12. & 14. Farinac. d. qu. 20. numer. 107. ac seq. Sous. d. cap. 58. num. 13.* In his tamen multum deferendum est arbitrio Judicis. Nam quæ à Gratiano referuntur *ea causa 26. q. 5.* ex Conciliis provincialibus, non habent vim legis extra illas provincias, totam Ecclesiam obligantis, quamvis magni facienda sint, & vim directivam contineant, observandumque in his est, quod habet D. Gregorius *d. epist. 66. ad Ianuariam*, & refertur *eadem quest. 26. d. can. Cum Idololum*, ut scilicet si huiusmodi sortilegi pœniteant, nec sint pertinaces, mitius puniantur, severius verò si admoniti ac mitius jam puniti, iterum in facinore persistant.

Si autem sortilegia sint simplicia, nec sapiant hæresim manifeste, ut plurimum puniuntur pœnitentiis salutaribus; sed tamen pro qualitate delicti aliquando puniuntur etiam vel pœna pecuniaria, vel pœna carceris in menses, vel pœnitentia publica levi, ut quod stent præ foribus Ecclesiæ die festo, ut per Zanard. *p. 2. cap. 134. & Caren. d. num. 358.* Attamen Sousa *d. cap. 58. num. 15. post Menochium d. cas. 388. Suarez d. cap. 19. num. 13. & Farinac. d. q. 20. num. 93.* ait, huiusmodi sortilegos, sit sint laici pro prima vice excommunicari, & ab Ecclesia arceri, & si in eisdem sortilegiis perseverent, si sint personæ viles, verberibus plectuntur, ac intami mitra dehonestari. Si verò sint personæ honestiores, relegari, vel perpetuo carceri mancipari. At profecto excommunicatio, proprie dicta, ut est censura, non fertur pro delicto præterito, maxime contra pœnitentem. Aliæ verò pœnæ locum plane habere possunt ad arbitrium, spectata qualitate criminis, ac pertinaciæ. Nam si sortilegium hoc simplex sit maleficium, considerari debet qualitas damni illati, & ad illius rationem pœna imponi, etiam pro primo lapsu, quæ augeri postea debet, si sortilegus relabatur. Potest etiam, si visum fuerit necessarium, præcipi sortilego sub pœna excommunicationis, ut abstineat in futurum.

Si verò sortilegus, iste sit Clericus, & uti homo simplex committat sortilegium non qualificatum, suspendi debere per annum à divinis, & à ministerio altaris, ita tamen ut, elapso anno, ad pristinam administrationem ipso facto revertatur, quia

d. cap. 2. de sortil. ita punitus fuit clericus, qui ad inveniendum furtum rei Ecclesiæ usus fuerat astro-labio, tradunt Menoch. *d. cas. 388. Farinac. q. 1. & q. 181. de hæres. num. 51. Sous. d. cap. 58. num. 10.* Sed si dolo malo aliquod ex his sortilegiis faciat, deponendum esse ab Ordine sacro, & privandum beneficiis, ac perpetuò includendum in monasterio, & verbaliter degradandum, ac effici infamem, docent iidem autores.

At certè nimis durum, nec veri simile est, quod pro sortilegio non continente, nisi levem suspicionem de fide, nec inferente grave damnum, puniatur Clericus ea pœna, qua puniretur, si esset hæreticus formalis, nimirum depositione, carcere perpetuo, ac verbali degradatione. Nec Doctores, qui citantur à Farinacio, vel ab aliis, loquuntur absolute de sortilegio simplici ac præsertim Suarez *d. cap. 19. num. 11.* non est illius sententiæ. Ibi enim ait, quod Clericus sortilegus regulariter punitur aliqua suspensione, & ex Panorm. *in d. cap. 2. 2. nu. 3. de sortil.* advertit, quod pro sortilegio aliquando imponitur levior pœna, aliquando gravior juxta qualitatem delicti, & propterea quod possit privari beneficio. Cumque Butrius *in cap. at si Clerici de iudic. senserit*, Clericum propter hoc crimen deponi, & tradi brachio seculari, allegans ad id *can. admoncant 26. q. 5.* observat idem Suarez, quod Gratianus refert illum canonem ex Augustino, apud quem non invenitur. Et licet habeatur in Concilio Turonensi. *3. c. 42.* attamen, ut notatur etiam in novis codicibus Gratiani, in Concilio illo non leguntur verba illa quæ pœnam illam constituent, nempe: *Et si quis hac exercuerit, Clericus deponatur, laicus anathematizetur.* Ideoque sententia illa Butrii merito rejicitur à Panorm. *in d. cap. at si Clerici num. 37.* & communiter exploditur, cum in eo *can. admoncant* nulla fiat mentio de actuali degradatione, sive traditione Curiae seculari.

Verum quidem est, quod in Toletano Concilio *4. c. 18.* dicitur, quod Episcopus, vel Clericus consulens aruspices, ariolos &c. deponatur, & non dicitur, quod sit suspensus, ut refert Gratianus, ac idem Suarez advertit, & additur etiam pœna perpetuæ pœnitentiæ in monasterio. At semper advertendum est, leges Conciliorum provincialium non obligare Ecclesiam universalem, etiam si sint insertæ in decreto Gratiani secundum doctrinam Butrii *in cap. 1. §. sane de constit.* ac plures alios, quos adducit Barbosa *in proem. decreti num. 4.* Decreta enim Conciliorum, decretales, ac leges civiles à Gratiano volumini suo insertæ, non aliam habent auctoritatem, quam leges ipsæ, decreta, vel decretales, ut notant Jo. Andreas, & alii post eum *in cap. 1. de rescript. & in addit. ad Specul. tit. de apell. §. in quibus*, ac proinde si inserat in volumine leges correctas, vel contrarias, non censentur approbatæ, nec canonizata, ut notat Glossa *in cap. novit de iudic. in cap. 1. de reb. Eccles. non alim. l. 6. & in can. in primis 2. q. 1.* Illæquæ tantum leges censentur canonizata, quæ à Papa canonibus insensuntur, ut in *d. can. in primis*, & tradit Præpos. *in proem. decreti nu. 2.* post Archid. *in can. quicumque 11. q. 1.*

Etenim Concilia provincialia non habent jurisdictionem ferendi leges universalem Ecclesiam obligantes, quas solus Pontifex ferre potest, *Caiet. opus. de potest. Papa tom. 1. opus. c. 1. tr. 1. cap. 12.* Unde leges Conciliorum provincialium, etiam confirmatæ à Pontifice, non obligant extra suas provincias, quia confirmatio legem non extendit, Fagnan. *in capit. Canonum statuta numer. 15. de constit.* post Bald. *in l. 1. Cod. si adversus rem iudicat. Paul. de Castro conf. 187. libr. secundo. decis. 175. numero. 8. par.*

p. 5. rec. & dec. 58. num. 30. p. 6. & dec. 267. num. 1. curam Gregorio XV.

Nec dici potest, quod leges Conciliorum provincialium sint leges universales ex eo, quod sunt insertæ in decreto Gratiani, quod fuit approbatum à Gregorio XIII. in Constit. *Cum pro munere*, ipsi Decreto præmissa, & quod Gratiani Decretum est pars corporis juris Canonici, & quod tandem contenta in illo Decreto veniunt sub nomine sacrorum Canonum. Nam potius ex Constitutione illa Gregoriana probatur oppositum. Distinguenda enim est illa Constitutio in partem narrativam, & in dispositivam. In dispositiva summus Pontifex solum prohibet, ne decretum Gratiani cum Decretalibus, Sexto Clementinis, & Extravagantibus imprimatur per decennium, nisi Romæ in officina impressoria Populi Romani, nihilque penitus habet, quo contenta in Decreto Gratiani eleventur, ut sint leges universales catholicam Ecclesiam obstringentes. In narrativa verò refert datam fuisse operam ex zelo veritatis ac fidei, adque evitandum errores, fidei contrarios, ut Decretum, alique libri juris Canonici emendarentur, expunctis perfidorum annotationibus, & quod Decretum, librique alii juris Canonici fuerunt emendati, & approbati à nonnullis doctri-
na, & pietate insignibus viris. Constat igitur, quod emendatio fuit ab erroribus, & approbatio fuit doctrinalis, ut scilicet libri nihil contineant contra fidem, ac bonos mores, sanamque doctrinam. Quæ approbatio nullam vim habet constituendi approbata in leges & alligandi Ecclesiam universalem, si id aliunde non habent. Dicitur verò Decretum pars corporis juris Canonici, & ut tale à Pontifice nuncupatur, non quod omnia contenta in illo sunt leges Ecclesiasticæ universales. Certum enim est, leges Civiles in Decreto insertas, non esse, neque haberi pro legibus Ecclesiasticis. Sed quia in Decreto continentur innumerae Leges Pontificum, & Conciliorum generalium, quæ totam obligant Ecclesiam. Alia verò quæ vel è Sanctis Patribus, vel è Conciliis provincialibus decerpta sunt, maxime juvare possunt ad explicandum jura, & ad dirigendum arbitrium Prælatorum, ac Judicum, & ad fidelium instructionem. Ideoque dicuntur Canones Sacri in lata quidem significatione, & tum quia decreta Conciliorum provincialium sunt leges Ecclesiasticæ in suis provinciis obligantes. Et quia verbum canon maximè convenit regulis doctrinalibus. Unde in Concilio Tridentino regulæ fidei Canones appellantur. Proinde Judices fidei optime quidem facient, si leges Conciliorum Provincialium in Decreto insertas venerentur, ac illis se regant, non tamen illis alligantur adeo, ut nequant, si justum existimaverint, aliter arbitrari. Præcipue verò cum illæ leges latæ fuerint, consideratis locorum qualitatibus, ac circumstantiis Provincialium, illorumque temporum in quibus editæ fuerunt, præsentium autem temporum conditio, aliorumque locorum circumstantiæ sæpe aliud exigant. Eoque magis, quod pleraque decreta Gratiani, vel non inveniuntur in locis citatis, vel non sunt ex illis fideliter relata, quamvis id non evenierit culpa, vel causa Gratiani, sed Codicum quibus Gratianus usus est.

Itaque non negamus, quod crimen sortilegii est gravius in Clerico, quam in laico, immo faciemur, quod urgentior est suspicio hæresis in sortilegio commissio à Clerico, quia majorem notitiam tenetur, ac præsumitur habere quod sortilegia sunt opera demoniaca, ideoque Clericus sortilegus gravius puniri debet. Sed tantum asserimus, qualitatem pœnæ esse arbitrariam, ut ex Panormitano, & Suarez dictum est, esseque posse, quod etiam pro sortile-

Tom. II.

gio simplici possit Clericus privari beneficio ac deponi, attenta sortilegii qualitate. Nam, ut notat Panormit. in d. cap. 2. de sortil. pœna suspensionis ibi posita non est ordinaria, sed extraordinaria, & data intuitu simplicitatis ac boni zeli illius Clerici. Pro simplici tamen sortilegio regulariter sufficit suspensio ab officio ad tempus arbitrio Judicis.

De jure verò Civili contra sortilegos statuta est pœna mortis, ut fere toto tit. C. de malef. & mathem. Sed Leges hujusmodi punire videntur damna, quæ malefici Reipublicæ, ac privatis hominibus inferre solent. Circa quas leges cavendum est, quod in illis continetur, non esse dignos supplicio eos, qui sortilegiis utuntur ad medendum corporibus, & impedienda nocumenta frugibus. Siquidem Christiani Imperatores concessisse videntur, ut à magis contra morbos veneficos auxilia petantur, ut patet ex l. eorum C. de malef. & math. ubi incantationes contra imbres, grandines, ventos probantur. Et in leg. partit. Hispan. Leg. ult. tit. 23. par. 7. Quod & Canonistæ quidam, Ostiensis, Panormitanus, Goffredus, Humbertinus, & alii docent, ut & Scotus lib. 4. dist. 34. ubi scribit, superstitionis esse, si quis statuatur non esse maleficium superstitione depellendum. Et ex Sprengero in malleo maleficar. referunt; Episcopum quendam in Germania ægotantem, cum è vetula saga cognovisset, se ex maleficio ægotare, nec aliam recuperandæ valetudinis viam esse quam ut eadem saga veneficio periret, quæ ipsum veneficio affecerat consulisse virum doctum, qui respondit ex duobus malis fugiatur majus. Sagam dixisse, cum Episcopo placeat se illud effecturam. Sic media nocte restitutum fuisse Episcopum, sagam verò, quæ eum fascinaverat, in morbum, ex quo obiit, incidisse.

Verum error in fide est asserere, quod liceat sortilegium per aliud sortilegium tollere. Quia dæmonis invocatio de se illicita est, & virtuti religionis contraria, ideoque de fide certum est, non licere uti sortilegio ad tollendum maleficium, vel aliud sortilegium; sed illæ leges permissionem, sive non punitionem continent. Quod aliquando Legislatores faciunt intuitu boni communis, quando delicta non sunt contra justitiam, nec contra publicam pacem. Et in hoc sensu intellexerunt leges illas Bartolus, & Salicetus in d. lib. eorum, ac Lopez in d. leg. ult.

Unde saniores, ac prudentiores istam curam plane improbant, & ut docti viri annotarunt legem illam Constantini lege recentiore sustulit Leo Imperator constit. 35. de incantator. pœn. Etenim cum sagæ mediis illis, quæ adhibent, nihil præstent, sed dæmon illa omnia efficiat, in curatione eodem modo se res habet, ne ipsæ Sagæ aliquid præstant, sed dæmon. Ideoque qui sagarum, sive sortilegorum, ac veneficorum opem hîc implorat, ipsius dæmonis opem implorat. Non verò dæmonis opem implorandam esse, jam antea probatum, nec facienda mala, ut eveniant bona, sed potius mors homini christiano subeunda, quam vita ligaturis redimenda ex Chrysostomo homil. 8. in epist. ad Colos. Unde tam severe Deus Levit. 20. v. prohibuit Magos consulere, anima, inquit Dominus, qua declinaverit ad Magos, ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, excindam eam de medio populi mei.

Itaque, ut suo loco, cum de magia tractabimus, dicitur, si remedia naturalia non profint, ab uno Deo auxilium petendum, qui, si vult, semper juvare potest, si non vult, in ejus auxilio acquiescendum. Et licet interdum media, quæ à dæmone adhibentur illicita non videantur, quia tamen à dæmone proveniunt, nullo modo usurpanda. Ita refert autor Sagar. demonom. lib. 3. capit. 5. quan-

Ee 2

dant

dam Barbaram Doream confessam esse, se iis, quos fascinaverat, medicinam fecisse discissa columba & ægrotantis stomacho imposita cum his verbis: In nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti, D. S. Antonii, & D. S. Michaelis Angeli curari possis ab hoc malo, & mandavisse, ut novem diebus missam in templo vici illius curarent celebrari. Verum cum eadem fassa sit, se remedium istud à Satana didicisse, omnino ut superstitiosum & blasphemum reiiciendum. Et licet Sagæ Satanæ ope ægros curent, serio tamen nunquam Satanæ hominibus prodest, vel prodesse cupit, sed etiam cum bene facere videtur, alio modo iis nocet. Tollit nimirum morbum ab hoc, & immittit alii. Sanat corpus, ut animam sibi devinciat, ac perdat. Sanat unum, ut plures eidem impietati ac superstitioni implicet. Id, quod etiam in curatione Episcopi illius, cujus modò mentio facta est, accidit. Cum enim antea solum illa Saga, quæ Episcopum fascinaverat, sceleris illius rea esset, postea factum est, ut & Episcopus vir ille consultor & Saga, quæ morbum in primam Sagam immisit, ejusdem sceleris participes facti sint. Interim Saga illa, quæ mortua est, nunquam resipuit, sed ad extremum vitæ halitum se recuperandæ valetudinis gratia dæmoni commendavit. Et omnino certum est veneficas, dum morbos tales depellere volunt dæmonem venerari, vultuque in terram dimisso ejus opem expresse implorare, ut aliquot historiis probat idem autor *lib. 3. cap. 5. Summa*. Cum Sagæ ac fortilegi, quicquid faciunt, dæmonis ope præstent, non fas est, alium ad peccandum vel persuadere, vel cogere, nec dæmonis opem, seu immediate, seu per alios implorare. *Nunquid enim non est Deus in Israël, ut ad Belzebul eatis* inquit Dominus? 2. Reg. 1.

Verum distinguunt hic quidam, & putant, non licere, ut venefica, vel fortilegi precibus flectantur, ut tollant veneficia, fas verò esse, ut minis, verberibus, & violentia adigantur, ut morbum, quem intulerunt, depellant. De qua re pluribus agit Nicol. Remigius *lib. 3. demonol. cap. 3.* ubi statuit, multum interesse, an vi, an precario aliquid à venefico auferas, & consequare. Illud enim contemptum ac dedignationem, hoc admirationem, obtemperacionem, animumque se suppliciter deicientem ac dimittentem significare. Additque porro, potius ipsam mortem ferendam esse, quam ad tam horrendum sacrilegium adduci nos sinamus, ut quasi supplices, venerabundique à dæmone opem imploremus, cum Deus solus sit colendus atque oblectandus, urque is sit Zelotes, qui non patitur quicquam de gloria sua decerpi, delibarique, quod alteri adscribatur. At quod venefica adigi possit, ut morbum, quem induxit, auferat, aliquot historiis probat, idque licere existimat. Neque enim hic ulla blanditias, & preces, ac venerationem accedere, neque sagam, verberibus pulsata, habere quo gloriatur, ipsumque dæmonem, quasi obtorto collo à noxa retractum, amissa præda, in fugam versum, derisum, spretumque, ac nihil pensum se agnoscere. Et rem perinde se habere putat, ac si quis furto sibi ablata rem à fure per vim auferat, aut ab hoste arcem occupatam armis recuperet. Tandemque concludit, si quis fidenter, atque intrepide, uti hominem nullius malæ rei conscius, & Dei nixum præsidio decet, Satanam, & maleficam mulierem adoriatur vi, minisque cogat, ut ab injuria, ac maleficio temperet, lædere cesset, atque absterneat, corpore facessat, cum nihil illiciti facere.

At ipse Remigius plane negare non potest, eum, qui ita morborum liberationem à maleficis per vim extorquere conatur, non omnino culpa vacare, quia illorum opera, ministeriumque intercedit, quæ causam aliquam impietatis habere videntur. Etsi verò culpam istam ita extenuat, ut eum expertem esse putet illius, quæ Deum hominibus adeo infestum reddit, pactionis cum dæmonibus; tamen ea culpa non ita levis videtur. Nam & hic, & dum vi adiguntur Sagæ, ut morbum tollant, à dæmone auxilium sperant. Etenim sicut morbi tales à sagis non inducuntur, sed omnia, quæ ipsæ agunt, vana & futilia sunt, dæmon verò omnis mali autor est, ita ipsæ morbum tollere non valent, sed dæmon illum tollit. Interim Sagæ coguntur, ut dæmonem honorent, & ejus auxilium implorent. Immo ipse, qui Sagam cogit, dæmonem honorat, quia credit, ipsum posse morbum hunc curare, cum optimè norit, sagam hoc non præstare, nec media ab ea adhibita. Ideoque dæmoni hic honor gratissimus est, & non tam injuriis, quæ mancipiis suis inferuntur, offenditur, quam hoc honore delectatur, & proinde qui hoc modo sanari cupit, implicito pacto cum dæmone se committet, cum cogat veneficum ista facere vi pacti, quod cum diabolo iniit. Et propterea dæmon non coactus id facit, cum nulla potestas sit in terra, quæ dæmonem cogere possit, quod Deus ipse de eo *Jobi cap. 41. v. 24.* sub nomine Leviathan testatur.

Hinc experientia constat, quod dæmon non cedit, neque juvat, nisi cum putat, se plus nocere posse. Id, quod ipse Remigius negare non potest, dum eodem loco scribit, nunquam esse solidam gratiam, aut plenum, intentumque beneficium, quod conferunt dæmones, sed statim vel aequali, vel graviore aliqua injuria, atque incommodo luendum esse ei, qui impetravit, & unius salutem alterius interitu constare. Id, quod non solum de beneficio, si ita recte appellari potest, sed etiam vi impetrato verum est. Sicut & id confitetur, nihil ad curationem conferre, quæ Sagæ, etiam vi ac verberibus coactæ, exterius adhibent morbis à se immisissis remedia, sed vel ea prætexi quali integumenta veneficii, quod veritæ legum severitatem, occultant, ut cum herbas, balnea, unguenta, aliaque, quæ in usu quotidiano habent homines, quibusque, quæ videntur, vires certæ nullæ sunt, adhibent, vel excogitari ad infestandos superstitione mortalium animos, veluti cum ad votivas peregrinationes, vel donaria adducunt, vel denique adhiberi ad convellendam, labefactandamque spem, ac fiduciam, quam in uno Deo defixam nobis esse oportuit. Summa: qui etiam sagas vi cogendo à morbo liberari cupit, auxilium non à Deo; sed à dæmone quærit & sperat. Neque est, ut quis sibi persuadeat, non esse alia remedia. Dantur enim alia, de quibus alibi. Est Deus dæmone potentior. Et si nulla spes superesset, præstaret tamen mori, quam per peccata sanari, cum salus animæ corporis salutis præferenda, Deique gloria, quæ hic negligitur, omnibus anteponenda sit. Et qui amat animam suam plus, quam Deum, perdit eam. Et longe alia est ratio, si quis rem furto ablatam furi abripiat. Vis enim ea jure concessa, ac in hominis potestate est. At maleficium maleficio sanare, & dæmonis ope sanari velle, illicitum. Tandem plus peccat, qui cogit invitum, quam qui orat parentem.

In quibus omnibus, etsi non consentiat Martinus Delrius, tandem tamen nonnihil à veritate declinare videtur, dum *libro sexto disquisit. magic. cap.*

cap. 2. sect. 1. q. 2. conclus. 4. scribit, quod possit maleficus induci, ut per modum aliquem licitum tollat maleficium. Et conclus. 5. quod liceat à maleficio petere, ut illum minis ac levioribus verberibus cogere, ut maleficium tollat, quandocunque probabiliter credo, illum sine maleficio, modo aliquo licito id facere posse, sive quandocunque non sum moraliter certus, quod utetur modo illicito. Et sententiam hanc communem esse dicit Henrici, Scoti, Cajetani, & aliorum, quos ibi citat. Verum talia tentare, periculo non vacare, differri non potest; ideoque addit cautelam ex Cajetano, ut quis expresse protestetur, se nihil commercii cum dæmone habere velle. Siquis tamen ab ipso, qui nocuit, medelam petat, fortassis, absolute loquendo, non esse necessarium, addere illamprotestationem, existimat, sed sufficere, absolute petere, ut nocere desinat. Quia res, quæ petitur, bona & iusta est, nempe non nocere proximo, & potest, ac tenetur maleficus id licito modo facere, nempe per medium aliquod naturale, vel per signi destructionem.

Verumenimvero, si in potestate malefici absolute esset, amplius non nocere, liceret id ab eo petere, sed cum maleficus nihil egerit, sed dæmon morbum intulerit, etiam in malefici potestate non est, morbum auferre, sed necessarium est, ut id à dæmone impetret. Itaque protestatio est contraria facto, cum qui à malefico id petit, à dæmone petat. A dæmone verò, ut amico, nihil petere possumus, cum omnis cum eo familiaritas à Christo nobis interdicta sit. Neque etiam per modum imperii id obtinere possumus, cum dæmon non nobis, sed soli Deo subiectus sit. Præterea quis certum me reddere potest, maleficum, seu qui morbum intulit, seu alium, mediis naturalibus, & licitis usurum? Et si sperem eum mediis naturalibus usurum, cur non ab aliis, de magia non suspectis, & quibus rerum naturalium vires rectius, quam sagis, perspectæ sunt, eadem auxilia petuntur? Alia suo loco.

Tandem advertendum, quod si quis non joco, aut per modum iactantiæ, sed serio se iactet, commisisse aliquod sortilegium, talis fortasse habendus esset pro confesso extrajudicialiter, essetque inditatus ad torturam, ut per Pegn. p. 3. com. 110. & Caren. d. tit. 12. num. 359. ac in omni casu arbitrio Iudicis puniri debet pro iactantia, cap. quam sit grave de excess. Pralat. Menoch. de arb. cas. 331. & Caren. d. num. 359.

Restat, modò, ut producamus leges, & exempla gentium, non solum in puniendis maleficis, sed etiam divinis, & mathematicis.

Apud Scythas falsorum vatum pœnæ, eorum, quos sua lingua vocant *Enaries* per virgas divinantium sunt, ut pedibus implicatis, manibusque post terga revinctis, atque ore obstructo, eos extendant in medium sarmentorum, quibus plaustrum concameratum refercerunt, deinde igne supposito comburant, trahentibus plaustrum bobus, Herodot. lib. 4.

Inter Indos Sophistæ sunt, seu Sapientes, nudi, qui vaticinantur. Aliis enim non licet de rebus publicis, non de privatis, ut de temporibus anni, & si qua publica calamitas immineat. Quicumque verò ter divinando à vero erraverit, huic nihil aliud pœnæ loco infligitur, quam quod ei deinceps silentium indicitur, nequam cuique licet ei, cui silentium imperatum fuerit, ad loquendum cogere, Attian. libel. rerum Indicar.

Athalaricus Gothorum Rex in edicto: *Maleficos, inquit, vel eos, qui ab eorum nefariis actibus aliquid crediderint expetendum, legum severitas in-*

Tom. II.

quatur, quia impium est, vos illis esse remissos, quos cœlestis pietas non patitur impunitos. Qualis enim fatuitas est, Creatorem vitæ relinquere, & sequi potius mortis autorem? Cassiodor. lib. 9. var. cap. 18. Philimerus item Rex Gothorum, qui confederunt ad Meotides paludes, cum auspiciis sui Imperii à morum reformatione sumeret, magas mulieres patrio sermone *Adelrunas*, de maleficio convictas, vel suspectas, in remotas Scythiæ solitudines abire coëgit, ne earum commercio reliqua gens contaminata in nefarias operationes procliva collaberetur, Ioan. Magn. Goth. lib. 8. hist. Gothor. cap. 24.

Mathematicos ab Urbis Romæ aspectu exterminari præceperunt Theodosius, & Valentinianus, ut nec præsentis criminorum contagione alii fœderentur in l. *Manichæos de iis, qui contend. de relig. Cod. Theodos.*

Platonis autem lex lib. 6. de legib. quæ omnes species veneficiorum, & maleficiorum continet, quæ in Græcis exemplaribus extat, sic statuit. *Quisquis aliquem veneno læserit, si non lethaliter, neque eum ipsum, neque quemquam de ejus familia, sed vel pecus, vel alvearia, seu neci dederit, seu aliter affecerit, quam morte; si medicus sit, & veneficii fuerit convictus, extremo supplicio pœnam luto, sin inscius sit, Iudices quod ipsum aut pati, aut solvere par sit æstimanto. si quis autem viaculis, aut illectamentis, aut incantationibus, aut hujusmodi quibuscunque veneficiis nocenti similis judicatus fuerit, si vatis sit, aut prodigiorum Consultor, moriatur, sin earum artium expertus, illud veneficium fecisse pronuntiatus sit, de hoc quoque consilium Iudicum, num multa, vel morte afficiendus sit, censeto.*

Mecænas, eques Romanus nobilissimus, instituens de Republica Octavium Cæsarem & hoc præceptum adiecit: *Neque contemptorem Dei, neque præstigiatorum ullum tolerabis. Neque magi ferendi sunt omnino, qui cum se penumero etiam vera dicant, tamen frequentius mentiuntur, & novarum rerum tentandarum causam hominibus præbent, Dio Cass. lib. 52. hist.*

Carolus Magnus in Capitularibus c. 25. de pace, ait *De incantatoribus, auguribus, vel divinatoribus, qui tempestates, vel alia maleficia faciunt, placuit in Sacro Concilio, ut ubicunque deprehensi fuerint, videat Archipresbyter diæcesis illius, ut diligentissima examinatione constringantur, si forte constentur malorum quæ gesserint, sed tali moderatione fiat eadem distinctio, ne vitam perdant, sed ut serventur in carcere afflicti usque dum, Deo inspirante, spondeant emendationem peccatorum, & ut nullatenus per aliqua præmia à Comitibus, vel Centenariis absque distincta examinatione remittantur.*

Sisenna Statillio, & L. Strabonio Consulibus facta Senatusconsulta de Mathematicis, Magisque Italia pellendis, quorum è numero L. Pituanus saxo est dejectus; in Publium Martium Consules extra portam Exquilinam cum classicum canere jussisset, more prisco animadvertere. Pulsi autem Mathematici ob Libonem Drusum, qui infernas umbras elicit, Corn. Tacit. lib. 2. Annal. Suetonius quoque in Tiberio c. 32. Tiberium expulisse Mathematicos tradit, sed deprecantibus, ac se artem relicturos pollicentibus, veniam dedisse.

Columella de re rust. lib. 1. capit. 8. in præceptis rusticis, *haruspices, sagasque quæ utraque superstitione rudes animos ad impensas, ac deinceps ad flagitia compellant, ne admiserit colonus.*

Scipio scorta & haruspices castris expulit, quibus milites rebus adversis territi utebantur, Suid. in v. *ἐταυρα*. Iulius Paulus lib. 5. recept. sent. *Qui de salute, inquit, Principis, vel de summa Reipublica mathe-*

E e 3

mathicos

maticos, ariolos, haruspices, vaticinatores consuluit, cum eo, qui responderit, capite punitur. Idem etiam alibi eod. lib. tit. ad leg. Cornel. de sicar. magicæ artis conscios summo supplicio affici, hoc est, aut bestiis subiici, aut cruci suffigi; ipsos autem magos vivos exuri; libros item magicæ artis apud se neminem habere licere, & eos penes quoscunque reperti sint, bonis adeptis, combustisque his publice, in insulam deportari, humiliores capite puniri. Et non tantum, inquit, professio hujus artis, sed etiam scientia punita est. Hoc prætextu, quod magam criminarentur Angli, & ut veneficam, Joanna puella virgo, quæ auxilio fuerat Carolo Regi Francorum, in Compendii civitate capta, viva jussu Semsereten-sis ducis exusta est, Polyd. Virgil. l. 23. *hisor. Angl.*

Mitiores leges secundum hæc tempora videntur, quæ olim inter Salicos, & Ripuarios contra maleficos positæ erant, graviores certè tunc, cum audiendi facultas tanta, ut nunc est, non erat, & plus reverebantur homines pecuniarias pœnas, quam nunc capitales. Proinde in Salica lege tit. de malefic. §. 2. hæc: *siqua mulier alteri, ut infantem habere non possit, maleficium fecerit, duorum M. denariorum, qui faciunt solidos 62. cum dimidio culpabilis judicetur.* Et rursum in §. fin. eod. tit. *siquis alteri aliquod maleficium superiactaverit, sive cum ligaturis in aliquo loco miserit, duorum millium denariorum, qui faciunt solidos 62. cum dimidio culpabilis judicetur.* Et in legibus Ripuariæ tit. 81. §. 1. de malefic. *siquis vir, seu siqua mulier Ripuaria per venenum, seu per aliquod veneficium aliquem perdiderit, Virgild componat.* Et rursum §. 2. eod. tit. *Si non mortuus fuerit inde, sed debilitatus 100. solidos solvat.*

In Codice legum Unifigothorum sic etiam scriptum est: Ut sive ingenuus, sive servus utriusque sexus, qui in hominibus, vel brutis animalibus, omnique generi, quod mobile esse potest, seu in agris, seu in vineis, diversisque arboribus, maleficium, aut diversa ligamenta, aut etiam scripta in contrarietatem alterius excogitaverit facere, aut expleverit, per quod alium lædere, vel mortificare, aut obmutescere velit, aut damnum, tam in corporibus, quam in universis rebus fecisse reperiatur, ducentis flagellis publice verberetur, bona confiscentur, recludatur &c. lib. 4. §. 1. & 3. de malefic. lib. 6. Cod. *Uvisigoth. tit. 2.*

Tiberius Cæsar, etsi Thrasillo astrologo peritissimo quotidie uteretur, ac singulis diebus vaticinia acciperet, tamen re accurate considerata, cum aliquando per somnium visus fuisset cuidam pecuniam dare, hominem interemit, quod intelligeret sibi per magicam artem dæmonem immisum fuisse, reliquosque omnes astrologos, magos, aut quicumque, alio auxilio divinationes exercerent, exteros necavit, cives, quos prius Augusti neglexerant, extorres fecit, Dio Cass. lib. 57. Augustus enim Octavianus anno 764. interdixerat vatibus, ne absentibus arbitris, vel coram aliis de morte prædicerent, idem lib. 56. Soranus, quod usus artibus magicis diceretur opera filiarum suarum, factis Nerone ægrotante sacrificiis, occisus est, Dio in Nerone.

Addamus & pœnas, non solum ex legibus tantum humani juris, sed etiam divini. Lex divina in primis jubet omnes maleficos, & incantatores interfici Levit. 20. verbis superius relatis. Et iterum: *Vir, vel mulier, in quibus spiritus Phytonicus fuerit in eis, inquit Dominus ponam faciem meam contra eam, & interficiam eam de medio populi mei, vel divinus fuerit, moriatur, lapidibus obruent eos.* Et Deuteron. 18. v. 11. *Non sit maleficus, nec incantator, nec qui Phytones consulat, nec divinos, &c. omnia enim hæc abominantur Dominus, & propter istiusmodi scelus delebit eos.*

Saul erat, dum probe imperabat, magos & ariolos, & phytonissas de terra, mortique adjudicavit 1. Reg. 28. licet postea ipse improbus phytonissam consuluerit. Quod ut ad mortem ejus, & in signum translationis regni in Davidem notat Sacra Scriptura 1. Paralip. 10. Quemadmodum ob consultos divinos, & ariolos mortuum fuisse alium Regem Ochosiam narrat 4. Reg. 1. Minatur Deus in Apocalypsi cap. 9. divino regno se expulsum veneficos, & alibi per D. Paulum ad Galat. 3.

Jure Civili Constantinus Imperator aruspices, Sacerdotes divinos, & eos, qui eis ministrant, jubet ab omnibus domibus excludi, aliter concremari, & eos, qui advocaverint suasionibus, vel præmiis, bonis exutos deportari, l. nullus C. de malef. & math. Et in Chaldaeos, magos, aliosque maleficos, aruspices, mathematicos, divinationis curiosos gladii supplicium decernit l. nemo aruspice eod. tit. Et pro confessione & si convincantur, equuleum, ungulas sulcantes latera, aliaque tormenta statuit, l. & si excepta C. eod. tit. nulla dignitatis habita ratione. Ex lege Cornelia de Sicariis tenetur qui magicis suis usus fuerit §. item lex Cornelia de Sicar. de public. judic. apud Just. Sicut qui mala sacrificia fecerit, habueritve, ut ait Modestinus l. ex Senatusconsulto ff. ad leg. Cornel. de sicar. cujus pœna mors, aut deportatio l. 3. & l. pen. eod. Morte etiam dignus qui se paganorum sacrificiis polluerit l. 2. 3. & 4. C. de pagan. & sacrif. eor. Quemadmodum & isti divini & sortilegi faciunt & magi qui adhuc eo sunt detestabiliores, quod sæpe sanguine humano impiissima, & execranda sua peragunt sacrificia, quemadmodum Didius Iulianus Imperator à militibus Romanorum pretii additione factus, plures pueros occidit causa magicarum artium, ut si forte quod futurum erat præcognovisset, posset avertere Xiphil. ex Dione in Didio Iuliano. Nam si veneno, vel pharmaco, vel alio modo necem conciliaverint, homicidarum pœnis puniendi sunt, de quibus in criminibus de veneficis, & legis Iuliarum de sicariis, & alibi differunt Doctores, & in singulis speciebus postea istius vanitatis pœnas aliquas usurpatas, annuente Deo, dicemus.

Canonico, quia Ecclesiastica disciplina non infert pœnam mortis temporalis, seu, ut dicunt sanguinis cap. in Archiepiscopatu de raptor. can. *unum solum 23. quest. 5.* aliæ constitutæ sunt pœnæ. Nam Clericis consentientibus sortilegis, Magis, pœna imponitur pœnitentiæ quinquennalis, suspensio Ordinum, & privatio beneficiorum cap. 1. & fin. de sortil. can. *non licet cum tribus sequentibus 26. quest. 5.* si autem malefici esse convincantur, remittuntur ab Ecclesiastico Judice ad Curiam secularem condemnandi, & puniendi, ut de hæretico pertinaci statutum est, cap. super eo de hæret. in 6. Novit enim jus canonicum ex jure divino sacrificantes diis alienis esse morte tollendos can. *si audieris 23. quest. 5.* cuiusmodi sunt Lamiæ, quæ dæmonibus obsequium præbent. Atque si ita impius reperiatur presbyter, qui inventus sit cum abusu Sacramentorum sortilegio operam præbere, gravissimis existimamus dignum pœnis, ut pote gravissime peccans, vel irreverenter sacramenta pertractando, vel aliud immiscendo, illis alienum cap. de homine de celeb. missar. can. *nihil in Sacrificiis de consecr. d. 2.* Veluti si super characteres, aut supra maleficia Missas celebret, cum alioquin & qui Sacra profanat, etiam ignoranter, ut si palla, quæ in altari fuerit, mortuum involvat, vel eam negligenter habuerit, si diaconus sit, triennio, sexque mensibus à Dominico remouetur altari, gravi percussus anathemate; presbyter decem annis & sex mensibus excommunicatur can. *nemo per ignorantiam de consecr.*

erat. d. 1. Sacerdos etiam inimicitiae fauciatus, si missam pro reo defuncto: um promulgatam, fallaci voto pio vivis studet celebrari, ut mortis incurrant periculum, tam ipse sacerdos depositus ordini sui gradu, quam ille qui ad talia peragenda eum incitasse constiterit, exilii perpetui ergastulo relegari debent. *can. quicumq.* 26. *quest.* 5. Jure ex Concilio Toletano 11. c. 7. adde l. *nulli magicis C. de malef. & mathem.* cui junge item l. *Cornelia de publ. judic. apud Justin.* Qui etiam aliquid fecerit, vel ad potandum alicui dederit explendæ libidinis causa vel odii meditatione, ut non posset generare, aut concipere, aut ei nasci soboles, ut homicida puniendus erit. *cap. si aliquis de homic.* Ejus veneris sunt maleficia, quæ steriles, & arctas mulieres faciant, & viros ad coitum impotentes, ut in *can. si per fortitias* 13. *quest.* Jure civili pudicos animos in libidinem delectantes magicis severissima sententia puniuntur l. *eorum est C. de malef. & mathem.* Qui mala sacrificia fecerit, vel habuerit, pœna legis Corneliae, quoque de sicariis l. *ex Senatus consulto ad leg. Cornel. de fcar.* De sacris vasibus quoque, & aliis rebus, Dei cultui consecratis non profanandis, jura sanciant aperte *can. altaris, can. vestimenta, can. in Sancta, can. ad nuptiarum de consecr. d. 1.* Et Deus docuit, quantum irascendum sit in hæc profanantes ex ultione, quam sumpsit de Balthasare Daniel. *cap. 5.*

Narrat historia Gallica *au Rosier histor. fol. 120. p. 2. vol. 2.* in pago quodam apud Sueffones, fuisse presbyterum quendam, qui vindictam cum quæreret inimicorum, sortilegam consuluit ea de re, illam autem ei persuasisse, ut bufonem more christiani hominis baptizaret, eique inter baptizandum Joannis nomen imponeret, dehinc ut hostiam consecraret, & eidem edendam porrigeret. Quod ut factum, illa eum bufonem membratim discerpit, & sortilegium additis verbis, confecit, quod jussit deferri in domum inimicorum presbyteri, unde accidit eosdem interiisse. Eo autem scelere detecto, flammis veneficam consumptam anno Domini 1460.

In legibus Vvisigothorum hæc lex est iisdem verbis l. 3. *de malef. lib. 6. C. Vvisigoth. tit. 2. Malefici, & immissores tempestatum, qui quibusdam incantationibus grandinem in vineas, mensesque immittere perhibentur, & ii, qui per invocationes demonum mentes hominum conturbant, seu qui nocturna sacra demonibus celebrant, eosque per invocationes nefarias nequiter invocant, ubicunque à iudice, vel auctore, vel procuratore loci reperti fuerint, vel dejecti, ducentis flagellis publice verberentur, & decalvati deformiter decem convicinas possessiones circuire cogantur inviti, ut eorum alii corrigantur exemplis. Quos tamen iudex, ne ulterius evagantes talia facere permittantur, aut in retrusione faciat esse, ut ibi accepta veste, atque substantia, ita vivant, ne viventibus nocendi aditum habent, aut regia presentia dirigat, ut quod de illis sibi placitum fuerit, evidenter statuat. Si autem, qui tales consuluisset repertiuntur, in populi conventu ducentorum ictus accipiant flagellorum, ut impuniti non remaneant, quos culpa reatus similes accusat.*

Et iterum alia lege d. *lib. 6. tit. 2. l. fin.* divinos, & consulentes eosdem quinquagenis verberibus coerceri jubetur. Vult & alia lex l. 1. *eod. tit.* hos, & qui respondent, & consulunt de morte, vel vita alterius, ingenuos flagellis cæsos, & in servitutem redigi, bonis omnibus fisco delatis, servos diverso genere pœnarum afflictos, in transmarinas partes transferendos vendi.

Omitto hic recensere judicia Dei de his hominibus quotidie apparentia. Vix enim est auditum, neque unquam vidi ullum hominem istis scelestis artibus deditum, quin misere vel vivens dis cruciaretur, vel

misere & summo cum horrore perierit adstantium. Tandem enim dæmon eos, quibus inservit, improviso casu tollit, ne si cogitandi mora illis præbeatur, à laqueis effugiant. Sic Excectus Phocensium tyrannus, duos gestans incantatos annulos, ex quorum elisione mutua, & ex sonitu tempus gerendarum rerum commodum captabat, interfectus est dolo, etiam si ei prius illud significasset Ionitus, ut ait Aristoteles in republ. Phocens. & refert Clemens Alexandrinus *lib. 1. Stromat.* Blanditur primum iis, quos decipere vult Satan, & linit mortis poculum dulcedine quadam ambitionis, vel voluptatis, pollicetur superbis & gloriæ avidis mille modis se effecturum, ut à Magnatibus, & Principibus impetrent quæ velint; veneriis mulierum decipiendarum ostentat artes; curiosis divinandi artem; crudelibus roboris & contra arma adversariorum plura amuleta. In summa, singulis ratione affectionis propria, & accommoda se posse mentitur. Interim autem subjicit impietatem, & involutis artibus clavis adamantinis figit gressus in scelere. Atque ubi jam quæ molitus erat effecit, miseri homines, dum norunt se jam captos, desperatione quadam acti, contemplantes postea, quæ impie gesserunt, tristes semper & pavidum degunt, & propria conscientia sceleris, & à dæmonis imperio torti, sibi nunquam satisfaciunt.

CONSULTATIO CLXXIV.

De Pœna carceris, hæreticis, maleficis, sortilegis, aliisque debita, ubi effata de carceribus, & carceratis S. Officii.

Pœna carceris primò imponitur hæreticis pœnitentibus & maleficis, sive sortilegis hæreticilibus. Isti enim dum ad agendam pœnitentiam redire volunt, impuniti esse non debent, & ne iterum in hæresim, aut in hæreticalia sortilegia incidunt, vel ne alios inficiant, ad perpetuos carceres damnandi sunt juxta Constitutionem Innocentii IV. Edita anno 1254. quæ incipit, *Noverit Universitas, & Constitutionem Fiderici Imperatoris incip. Commissi*, relata à Pegna, & juxta *cap. excommunicamus 2. §. fin. de hæret.* ubi dicitur: *siquis autem de prædictis, postquam fuerint deprehensi, redire voluerint ad agendam condignam pœnitentiam, in perpetuo carcere damnetur.* Et tradunt Doctores, quos refert ac sequitur Farinac. *de hæres. q. 193. nu. 101.*

Secundo imponitur illis, qui maleficia, vel sortilegia commiserunt, ex quibus, licet mors sequuta non sit, infirmitas tamen, divortia, impotentia generandi, aut animalibus, frugibus, vel aliis fructibus damnum notabile provenit. Istos enim muro claudi, sive perpetuis carceribus in S. Officio Inquisitionis mancipari, decrevit Gregorius XV. quæ incipit Omnipotentis Dei emanata 20. Martii 1623.

Malefici vero ac sortilegi de criminibus atrocissimis confessi, vel convicti, possunt detineri in compedibus, manicis, cippis, in carcere ita obscuro, ac retro, ut intra paucos dies moriantur juxta doctrinam Delrii *lib. 5. magicar. sect. 7. sub initio.* Quod intelligendum est postquam crimen confessi, vel convicti, & damnati de crimine, mortem merentur. Idem confirmat Farinac. *d. q. 193. num. 10.* his verbis: *Hæretici quoad pœnam possunt poni in duro, & arcto carcere, dummodo id fiat ab Inquisitore de consensu Episcopi, vel è contra, ut aperte probare videtur textus in Clem. 1. §. propter de hæres.* in illis verbis: *Duro tamen tradere carceri, sive arcto, qui magis ad pœnam, quam ad custodiam videatur, ubi Canonistæ,*

nonistæ, nomination Vitalin. num. 34. qui duri, & arcti carceris exemplum ponit in carcere existente in loco infimo, & subterraneo, in quo non videtur claritas solis, neque lunæ, & ad rem Delrius loc. cit. inquit, hæreticos confessos vel convictos, & ad mortem damnatos, posse retineri in carcere obscuro, & retro, in quo intra paucos dies moriantur.

Regulariter tamen carcer perpetuus hæretico pœnitenti, hæreticali malefico, aut sortilego assignandus, non debet esse ita arctus, ut abbreviet dies incarcerationi. Sufficit enim, ut ille vivat pane tristitiæ, & aqua doloris. Immo qui in tales carceres abbreviantes vitam, reos pœnitentes deponeret, non evaderet irregularitatem juxta Glos. in cap. ut commissi de heret. in 6. in figurat. cas. vers. Unde iste carcer, Henric. Boich. in cap. novimus num. 4. de verb. signif. ibique Butr. num. 7. & tradunt Royas sing. 49. num. 1. & seq. Campeg. in addit. ad Zanchin. de heret. cap. 20. litt. G. Decian. tr. cr. lib. 5. cap. 42. num. 14. & Farinac. loc. cit. num. 106.

Ii vero hæretici, malefici, sive sortilegi hæretici pœnitentes ad perpetuum carcerem condemnari non debent, qui sponte ad S. Officium comparent, & sua delicta fatentur, antequam accusati, vel denunciati sint, etiamsi metu imminentium probationum, ac testium ad Inquisitores veniant.

Item neque ii, qui statim postquam capti sunt, tam de se, quam de aliis, qui complices delicti fuerunt, plene, ac integre confitentur.

Neque pariter iis, qui puro corde confitentur, priusquam dicta testium publicentur, secus autem eis, qui post dicta testium publicata. Quia tunc jam videntur convicti, & jure optimo in perpetuum carcerem condemnandi sunt, ut per Pegnam p. 3. com. 142. Simanch. de cath. instit. tit. 47. nu. 29. Royas de heret. p. 2. num. 197. Farinac. d. q. 193. nu. 103.

Similiter ad perpetuum carcerem damnari non potest, qui solum est de hæresi suspectus per textum in cap. excommunicamus 2. de heret. in 6. & docent Reppert. Inquis. v. Carcer, & alii, quos sectatur Farinac. loc. cit.

Post publicationem itidem testium, si aliquis rationabilis causa urgeat, possunt Inquisitores cum Episcopis perpetuum carcerem ad tempus reducere, vel etiam omnino condonare, & in alias pœnas extraordinarias commutare secundum potestatem eis traditam in cap. ut commissi de hereticis in 6. ubi Doctores cum Glossa, & Pegna p. 3. com. 145. Clar. in pr. §. hæresis num. 7. Simanch. de cath. instit. tit. 16. n. 5. & Farinac. ibid. num. 104.

Ac demum non est imponenda pœna carceris perpetui, sed solum ad tempus, prout Inquisitoribus visum fuerit, reis, qui de levi, vel de vehementi, non autem de formali abjurant, ut per Locat. in Judic. Inquis. v. suspicio nu. 31. Eymer d. p. 3. de quinto modo termin. proc. num. 172. ibique Pegna, & per Royam sing. 1. num. 21. & Farinac. d. q. 193. numero 103.

Mulier autem maga, quæ est nupta, & meretur carcerem perpetuum, si pœnitens ad misericordiam recipiatur, non est ad carcerem perpetuum condemnanda, sed consulto supremo Inquisitionis Tribunali, loco carceris assignanda ei est domus mariti, Pegn. d. p. 3. com. 142. Zech. in sum. p. 1. tit. de fide, rubr. de heres. cap. 11. nu. 8. & Farinac. ubi supra numero 105.

Sacerdos verò celebrans super rebus aptis ad sortilegia, ut sunt hostia non consecrata, circumscripta certis notis, ac litteris sanguineis, vel cuticula, sive pellicula; qua infantis nascentis caput est involutum, vel panis incoctus, sive massa cruda, aut panis coctus in placenta, vel calamita, hisque similia; vel

abutens vasibus, aut vestibus sacris pallio altaris, calice, patena, purificatorio, tabernaculo eucharistico, & hujusmodi, vel in Missæ sacrificio. preces, quæ non tendunt ad Dei cultum, & animarum salutem, sed potius in peccatum, obrulerit, beneficiis est privandus, & in carcerem perpetuum detrudendus, ut per Diaz pr. cr. cap. 19. Ghirland. de sortil. q. 14. & 16. Menoch. de arb. cas. 188. num. 12. Delrium lib. 5. magic. sect. 16. Delbene de offic. S. Inquis. p. 2. dub. 229. sect. 9. num. 7. & Soufam in aph. lib. 1. cap. 58. num. 10. & seq.

In sacris verò constitutus Ordinibus, condemnatus ad perpetuum carcerem est degradandus juxta cap. quoniam Episcoporum de heret. in 6. ac recriptum Urbani IV. cujus initium Consultus §. questioni, relatum à Pegna. p. 3. com. 46. ubi sic ait Pontifex: questioni verò, qua queritur, utrum constitutus in sacris, deprehensus in hæresim, ac propter hoc immurandus perpetuo, prius sit ab Ordinibus à suo Episcopo degradandus, antequam tradatur hujusmodi pœnitentia, respondemus, quod talis, qui est perpetuo immurandus prius debet à suis Ordinibus degradari, ac notat Eymer. p. 3. direct. q. 94. nullam esse differentiam inter carcerem & murum; nam pro eodem sumitur in cap. excommunicamus ult. & in cap. ut commissi, & in cap. accusatus in fin. de heret. in 6. Et Pegna loc. cit. inquit, supradicta verba accipienda esse de degradatione reali, & actuali, non autem de suspensione ab Ordinum executione. Idemque dicendum est de illo, qui in perpetuum ad tiremes damnatur, cum par sit ubique ratio Quia damnatus in perpetuum ad carcerem vel ad tiremes æquiparatur damnato ad mortem, ut ait Innoc. in cap. qualiter & quando 2. de accusat.

Quæ quidem de jure vera sunt; ac regulariter ex benignitate S. Tribunalis inductum est, ut qui in perpetuum carcerem, vel in perpetuum ad tiremes condemnantur, non soleant actualiter degradari, sed tantum suspendi ab Ordinum executione, ut notat Pegna d. p. 3. com. 46. de quibus plura in consili. de degradatione, ac alibi.

Sortilegis autem deprehensis in hæretica pravitate, ac pœnitentibus, est imponenda cum pœna carceris alia pœnitentia. Nam, ut advertit Eymer p. 3. q. 95. consuevit S. Inquisitionis Tribunal iis injungi, quod Cruces deferant ante ac retro, stent in valvis Ecclesiæ certis diebus Dominicis, & quod jejurent, ut per has pœnitentias satisfaciant debito, quod per culpam contraxerunt, & appareat, an sint verè pœnitentes, & cum eas peragunt, recordentur delicti contra fidem commissi, ac illud detestentur, & defleant. In his verò pœnitentiis imponendis observari debet personarum qualitas, & gravitas major, vel minor culpæ, ac etiam ut verisimiliter eredant Judices fidei à pœnitentibus fore peragendas, & non deferendas can. pœnitentes d. 50.

Potest tamen pœna perpetui carceris mitigari, & in aliam commutari ex justa causa ab Inquisitoribus, & Ordinariis juxta d. cap. ut commissi de heret. in 6. ibi: Et illorum, qui vestris mandatis obedientes humiliter stant, propter hæresim in carcere, vel muro reclusi pœnam una cum Prælati, quorum jurisdictioni subsum, mitigandi, vel mutandi, cum videritis expedire. Et tradunt quamplures, quos sequitur Farinac. d. quest. 193. num. 104.

Hæc autem commutatio perpetui carceris admitenda est, quando sortilegus, vel maleficus, vel alius hæreticus non fuit notorie in hæresi deprehensus, & timor non adest, quod alios corrumpat, ut advertit Locat. in Judic. Inquis. v. hereticus num. 34. Tempus verò carceris, in quo commutari potest carcer perpetuus, reo impositus, relictum est arbitrio Inquisitorum, ut colligitur ex d. cap. ut commissi, & notant

norant Pegna p. 3. com. 108. Farinac. d. num. 104. Re-
perror. Inquis. v. Carcer, qui cum aliis, etiam do-
cent, quod Inquisitores, etiam post sententiam
possunt pœnitenti, ad perpetuos carceres condem-
nato, pœnam commutare, & abbreviare eorum
arbitrio. Regulariter tamen cum condemnato ad
carcerem perpetuum non dispensatur, nisi post an-
nos tres. Cum condemnato autem ad carcerem per-
petuum irremissibilem, non dispensatur, nisi post an-
nos octo.

Possunt quoque, ut notat Farinac. supra, loco car-
ceris imponere alias pœnas pœnitentiales, ut jejuna-
re, Sanctorum limina visitare, errorem publice de-
testari, & his similia. Probatque Simanch. de cath.
instit. tit. 16. num. 5. & 6. posse Inquisitores pœniten-
tibus pro carcere assignare Monasteria, hospitalia,
vel alias domos religiosas. In Hispania verò ex spe-
ciali privilegio sedis Apostolicæ perpetui carceris dis-
pensatio, vel ad tempus relaxatio, sicut & vestis
crucibus signatæ depositio, solum spectat ad Inqui-
sitorem generalem, ut per Royam sing. 155. num. 5. Si-
manch. ibid. num. 20. ac Pegn. & Farinac. loc. cit.

Verum, licet commutatio pœnarum, quæ im-
ponuntur damnatis pro S. Officio in sententiis latis ab
Episcopo, & Inquisitore, ad utrumque pertinent,
quod observandum, est tam in processu constructo in
Curia episcopali, quam in S. Officio, in causis ta-
men gravibus, de quibus fuit certiorata S. Congre-
gatio generalis Inquisitionis, ipsa inconsulta non
commutantur, nec mitigantur, sicuti nec absque
ipsius licentia potest ullo casu fieri commutatio in
multam pecuniariam, cum tales multæ, etiam sine
expressa licentia imponi non possint. Atque ita scrip-
tum Inquisitori. Papiensi 18. Maij 1627. Qua de re
alibi plura.

Quamvis autem carcer sit inventus ad reorum
custodiam, attamen Clerici, sive Ecclesiasticæ per-
sonæ possunt in pœnam damnari ad carcerem perpe-
tuum, vel ad tempus per cap. quamvis 3. de pœn. ibi-
que Glossa, & Doctores, Menoch. de arb. q. 79.
n. 10. Sayr. in clav. reg. lib. 1. cap. 18. n. 6. Aldret. de
discipl. tuen. lib. 2. cap. 27. n. 14. & Rodriq. p. 2. quest.
22. n. 4. Ac merito quidem per jus Canonicum est ap-
probata pœna perpetui carceris, quam non admit-
tit jus civile, unde non est in usu apud laicos, ut ait
Clar. §. ult. q. 70. Quia jus Canonicum in reis præ-
cipue intendit pœnitentiam delictorum. Deus enim
non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur, &
vivat, ad quod maxime conducit pœna carceris, quæ
aliàs est gravior, quam laborare in agro, vel in alio
opere publico, ut ait Glossa in l. in servorum ff. de
pœn. Et ut Farinacius inquit in pr. q. 27. n. 2. Carcer
est sepultura vivorum, consumatio bonorum, conso-
latio inimicorum, experimentum amicorum. Ad-
dunt Ancharanus, & ex eo Franchus in d. cap. quam-
vis, quod ubi imponitur pœna carceris ad tempus
indeterminatum quod hoc intelligitur ad decem an-
nos per textum in l. five ff. de pœn. Sed melius dicitur,
quod hoc sit arbitrium, & quod pœna saltem ul-
tra decem annos non debeat extendi.

Sed quid de frangente carceres S. Officii, & au-
fugiente? Vel loquimur de detento in carcere in cu-
stodiam pendente processu, vel de ibi detento in sui
criminis pœnitentiam. Si primo modo, sunt qui opi-
nantur, quod frangens carcerem, & ab eo fugiens,
vel fugere, & carcerem frangere tentans, habendus
sit pro convicto, & tanquam hæreticus damnari
possit, secus verò si aufugerit e carcere, ostio aper-
to. Tunc enim non habetur pro convicto, sed ex-
communicatur, si in termino sibi assignato ad carce-
rem non reddit, & si per annum excommunicatio-
nem sustinuerit, tanquam hæreticus punitur. Ita Lo-

cat. v. carcer n. 16. Zanchin. in tr. de heret. cap. 10. n.
4. ibique Campeg. lit. P. Mascard. de prob. co. 2. concl.
820. Farinac. ea q. 193. n. 137. alique.

At reum, carcerem frangentem, ac fugientem non
esse habendum pro convicto, neque tanquam hære-
ticum puniendum, docent Simanch. in annot. ad Zan-
chin. cap. 8. & de cathol. instit. tit. 16. n. 23. Royas
de heret. p. 2. assert. 15. Pegna p. 3. com. 35. Param.
lib. 3. q. 4. num. 72. & seq. Diana p. 4. tr. 7. ref. 15.
Nam in hoc casu præsumendum est, fugisse carce-
ris tædio, aut metu falsorum testium, vel tormen-
torum, non autem quod haberet circa fidem erro-
rem in intellectu. Non debet tamen ob dictam fugam
impunitus evadere, sed pœna arbitraria est punien-
dus, & si est nobilis, aut doctor, aut religiosus, vel
alius honorabilis civis, custodiendus est arctius, &
puniendus est durius. Si verò sit vilis, verberibus est
publice flagellandus, & causa hæresis in suo statu per-
manet, & tractatur, aliisque pœnis arbitrariis puniri
potest, ac mitius agendum est cum illo, qui ex ne-
gligentia custodis e carcere aufugit. Resultat etiam
ex ipsa fuga contra ipsum indicium ad torturam, &
si citatus non compareat, potest condemnari, ut ait
Selle tom. 4. dec. 471. num. 8. sed de his infra in Effa-
tis.

Qui vero e carcere assignato ad adimplendas pœ-
nitentias aufugit, illumque fregit, si statim se præ-
sentat coram Inquisitore, vel supremo Tribunali,
nulla pœna est afficiendus. Nam qui superiorem adiit,
non dicitur frangere carcerem, ut probant Aviles in
com. ad leg. Prætor. cap. 18. Jacob. à S. Georg. in l. 1.
num. 9. C. de serv. fugit Giurba dec. 69. num. 19. &
Carena p. 2. tit. 17. nu. 77.

Si autem e carcere sine justa excusatione aufugiat,
& arrepta fuga se occultat, & postea pœnitens fugæ,
spontè se præsentet, & misericordiam petat, seque
offerat de novo pariturum, recipiendus est, injuncta
ei pœnitentia arbitrio Inquisitoris.

Si verò captus fuit, & paratus sit Ecclesiæ satisfacere,
injungenda est ei major, sed non sine miseri-
cordia pœna propter fugam, ut ait Pegna p. 3. com.
146. Sed si fugiens non permittit se capi, tunc contra
ipsum proceditur, sicut contra contumacem, quia
ex ejus fuga non modicum oritur impœnitentiæ si-
gnum. Reputatur enim fecte conversus, & tanquam
impœnitens contumax condemnari debet. Ideo ci-
tandus est per edictum, ut accedat intra certum tem-
pus præfixum, & si non accesserit intra illud tem-
pus, pronunciandus est excommunicatus, in qua
excommunicatione, si per annum animo pertinaci
perseveraverit, illo completo, tanquam hæreticus
est damnandus ex cap. cum contumacia de heret. in 6.
Eymer. p. 3. num. 112. Pegn. d. p. 3. com. 33. 49. & 91. &
nos aliàs.

Pœna verò carceris ad tempus in S. Tribunali im-
poni solet omnibus de hæresi tantum suspectis, qui
de levi, vel de vehementi abjurant, quales sunt sor-
tilegi hæreticalia sortilegia committentes, confessa-
rii sollicitantes ad turpia in sacra Confessione, vel in
Confessionario, blasphemantes hæreticaliter, confu-
purgantes, vel conculcantes Sanctorum imagines,
mulieres, quæ vivente primo viro, transeunt ad se-
cundas nuptias, Astrologi, & divinatores, qui de
futuris contingentibus, & à libera hominum volun-
tate pendentibus, aliquid eventurum esse affirmant;
& ejusmodi alii de hæresi suspecti, ut in cap. excom-
municamus 2. de heret. in 6. ac docent etiam Doctores
communiter.

An autem damnatus ad perpetuos carceres sit inte-
stabilis active, & passive, affirmat Capyc. conf. 6.
à num. 187. allegans pro hac opinione Imolam in l. 2.
num. 3. ff. de publ. judic. Bartol. in l. 2. ff. de iis, qui pro
non

non scripti. hab. Bald. in l. 1. C. qui non pos. ad lib. perven. & cons. 448. vol. 1. Marfil. sing. 565. Abb. in rubr. de testam. num. 4. Covar. in d. rubr. num. 27. cum aliis multis. Moventur, quia damnati ad perpetuos carceres comparantur damnatis ad metalla, & pœna perpetui carceris morti æquiparatur, succeditque loco pœnæ mortis, & sic damnatus est morti proximus, ut per Innoc. incant. qualiter & quando sub num. 6. de accus.

Quod autem damnati ad metallum sint incapaces successione active & passive est textus in *l. si quis mihi bona §. 1. ff. de acquir. hered. l. 3. ff. de iis, qui pro non scripti. hab. l. quidam de pœn. & in l. in metalla de jur. fisci. Id quod etiam militat deportato per l. C. de hered. instit. licet non amittat libertatem, nec ea, quæ sunt juris naturalis, sed Civitas, & ea, quæ sunt juris civilis, ut in *d. l. si quis mihi bona, & d. l. quidam.**

Negant alii de clerico ad perpetuos carceres damnato. Nam, ut advertit Abb. in *d. rubr. de testam. num. 4. jus Canonicum non imponit perpetuum carcerem in pœnam, sed in pœnitentiam, ut in cap. novimus de verb. signif. in cap. penul. de heret. §. si qui autem, & in cap. quamvis de pœn. in 6. subditque idem Abbas loc. cit. hanc esse opinionem mitiorem, alteram veriore. Pro hac negativa militat Albertin. in *l. aut. damnatum §. servus num. 1. ff. de pœn. ubi ait, quod liber damnatus ad perpetuos carceres non efficitur servus. Idem sentit Bald. in lib. 1. C. de sacros. Eccles. Abb. in cap. tua num. 6. de pœn. Anchar. in *d. cap. quamvis eod. tit. sub n. 3. quem ibi sequitur Franch. n. 2. & Covar. in 2. tr. de testam. p. 3. nn. 27. Comprobantque hanc sententiam §. quod autem auth. de nupt. Ex qua sumpta est auth. sed hodie C. de donat. inter vir. & ux. ubi sancitum fuit, quod nullus hodie bene natus ex supplicio, nec si fuerit damnatus, efficiatur servus pœnæ. Cum verò Innocentius loc. cit. æquiparet pœnam perpetui carceris pœnæ damnationis ad metallum, vel deportationis, hoc displicet Ancharano in *d. cap. quamvis de pœn. n. 3. & Francho n. 2. quia non habet locum perfecta æqualitas. Nam neque huiusmodi pœna carceris perpetui per se reddit aliquem intestabilem, sive inhabilem ad testimonium præstandum, neque inducit confiscationem bonorum, cum satis sit, quod operetur effectum, ad quem fuit indulta, nisi ex genere delicti, propter quod imponitur, aliud inducatur.****

Porro quod damnati ad carceres perpetuos sint capaces legati alimentorum, nequit controversi per textum in *d. l. quidam ff. de pœn. & in d. l. 3. ff. de iis, qui pro non scripti. hab. juncta Glossa v. alimentorum, l. 15, cui annua de alim. & cib. leg. ubi etiam Glossa v. precedentium, & firmant Cordub. de Lar. in *l. si quis à liberis §. unum n. 4. & §. ff. de liber. agnosc. Anton. Quexad. div. quest. jur. cap. 22. n. 8. Surd. de alim. tit. 8. privil. 7. n. 4. Castill. quotid. contrav. lib. 8. de alim. cap. 5. n. 3. & seqq. & Sanchez in decal. tom. 1. lib. 2. cap. 24. n. 41. ubi ait, quod licet hæreticus sit incapax aliorum legatorum, est tamen capax legati alimentorum, allegatque Specul. tit. de execut. sent. §. sequitur videre n. 11. Surd. loc. cit. tit. ij. q. 33. num. 8. ac Molina de just. & jur. tom. 1. disp. 154. col. 2. vers. de jure civili.**

Cum in cap. ut Inquisitionis de heret. in 6. præcipitur Magistratibus secularibus, ut reos S. Officii ducant, vel duci faciant, ubi per viros catholicos ab Episcopis, sive Inquisitoribus deputatos secure custodiantur, hinc sequitur hoc esse verum etiam de carceratis in foro seculari pro quocunque enormi delicto, & quod isti etiam ad Tribunal S. Officii remitti debent quandocunque ob negotium fidei petantur. Quod & statuit B. Pius V. in decreto, cujus initium, Sanctissimus, cujusque meminere Simanch. de cath.

instut. Pegna in addit. ad tr. de strig. Jo. de Senc de inhib. cap. 30. n. 52. Quomodo autem Judex fidei, terminata fidei causa, teneatur reum remittere in hoc casu ad Judicem laicum, ut illum in causa sibi propria judicet, alibi diximus.

Estque advertendum, quod *d. textus in cap. Ut Inquisitionis* dicit, hos in S. Officio reos esse custodiendos caute ac diligenter per viros Catholicos, quia in hoc Judæi, Saraceni, alique infideles, tanquam suspecti, & inhabiles ad hanc custodiam habendi sunt. Habeturque etiam ex dicto textu, quod S. Officium proprios carceres habere potest, ut notat ibi Gemin. num. 3. Idemque habetur ex Clem. 1. §. sane, & §. porro, ubi Canonistæ, ac docent Eymer. p. 3. n. 76. ibique Pegna com. 18. Simanch. de cath. instut. tit. 16. Zanch. cap. 8. n. 4. Sylvest. v. hæreticus n. 9. Locat. & Repertor. v. Carcer, alique relati à Farin. de heres. q. 185. n. 8.

Ceterum carceres virorum ac mulierum debent esse distincti, Glossa in *d. cap. quamvis, v. expedire de pœn. l. 3. C. de custod. reor.*

Quoniam autem aliquantum jura civilia à Pontificali in pœnæ carceris definitione differunt, cogor, præter alibi dicta, paulo altius hujus materiæ incubula repetere, tum etiam quia carcerum frequentissimus usus est. Varro lib. 4. de lingua lat. carcerem à coercendo dici tradit, quod inclusi exire prohibentur. In hoc pars, quæ sub terra, Tullianum ideo, quod additum à Tullio Romanorum Rege. Siraculis custodiæ illæ infimæ vocantur Latomix, nomine de latomia translatio, quod inibi quoque aliæ lapidicinæ fuissent. Et paulo post Varro, in circo, inquit, primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres. Novius oppidum appellat. Carceres dicti, quod coercerentur equi, ne inde exeant antequam Magistratus misit, oppidum, quod à muri parte, pinneis, muribusque carceres fuerunt. Proinde & carcer dicitur non absurdolocus omnis, in quo coercetur quis; unde & privati, & publici carceres, autoritate privatorum, seu melius temeritate instituti, & publica l. uni C. de privat. carc. Atque domus propria pro carcere esse potest, dum interdicat aliquando Magistratus alicui, ne à domo sua procedat, Ulpian. in *l. fin. ff. de interd. Permittit & jus marito retinere in propria, veluti carcere, adulterum cum uxore compertum, testandæ rei causa, per viginti horas l. capite quinto ff. ad leg. Jul. de adult.*

Palam idcirco est, carceres non ad pœnam, sed ad custodiam esse adinventos l. aut damnatum. §. solent ff. de pœn. ut dum in suspensio est animus judicantium, interim rei delati sub tuta custodia retineantur, sine pœna tamen. Nam innocentibus id esset miserum, nocentibus autem non satis severum, l. 1. C. de custod. reor. Atque custodia hæc publica sine vinculis sua natura est Verum & inquit Ulpianus l. verum est ff. de verb. signif. in carcere clausum non videri, neque vinctum, neque in vinculis esse, nisi corpori ejus sint vincula adhibita. Quamvis publica custodia ea quoque sit, quæ vinculis etiam retinet. Venul. in *d. l. verum est de de verb. signif.* Nam sicuti custodiæ carcerum non concluduntur, de quorum fuga non dubitatur, quive fidejussores dare sistenti arbitrio Judicis parati sunt, quive ea crimina commisisse non dicuntur, quæ eam arguant futuram, Ulpian. in *l. 1. & in l. Divus Pius de custod. reor.* siqui in custodia carceris sunt, si is tutus sit, beneque munitus, excubiæ, militesve sufficientes sint, & crimina atrociora non sint, & de iis adhuc non fuerit reus convictus, nec catenæ, neque manicæ, neque dura mansio adduntur. Contra, ut tuta sit reorum dignotio, & facilior judicati, & pœnarum executio, placuit addi, si de fuga, vel de evasione periculum imminet.

immineat l. 1. § 2. C. de custod. reor.

In gravioribus causis itaque, dicunt ut plerunque rei causam ex vinculis, numellæque, seu manicæ & compedes injiciuntur, considerata personæ rei qualitate ac dignitate, fama bona, vel mala, paupertate ac divitiis, l. 2. ff. eod. l. lege Cornelia §. præterea ff. ad S. C. Syllanian.

Est in jure & mala mansio, de qua meminit late apud Labeonem, § is in l. 15. §. quæstionem ff. de injur. Ulpian. in l. si hominem ff. deposit. Numellæ mala mansio dici possunt, quamobrem verba illa esse in mala mansione, explicant in ecloga 12. Basilicorum lib. 31. § lib. 60. Prudentius extensionem mansionis innuit his verbis ligno plantas inserit divaricatis cruribus. Meminit de hoc supplicio Lucianus in Toxaci, apud Basilium, Plutarchum, & in actis Apostolorum cap. 16. num. 24. Soleas ligneas Cicero vocasse videtur l. Rhetor. ad Heren. dum de quodam judicato, quod matrem necasset, agit. Mosque is apud Helvetios, ut indicat Julius Cæsar lib. 1. de bello gallico, ea, inquit, res ut est Helvetiis per indicium enunciata moribus suis Orgentorigem ex vinculis causam dicere coegerunt. Aliter Romæ factitatum in causis Lelii Scipionis. Is enim damnatus à Marco Minutio Augurino tribuno plebis cum judicata pecuniæ de residuis satisfisdare non posset, jussus est duci in vincula. Publius autem Scipio Africanus fratris sui nomine Tribunorum collegium appellavit, atque secundum eum judicatum refert Livius lib. 8. decad. 4. & Valerius Maximus lib. 4. cap. 1. ac Gellius lib. 7. cap. 19. sic in causa Cæsonis Quintii, Lucii Quintii Cincianati filii, ad populum lætæ Majestatis rei facti, placuit in illius judicio pecuniis satisfidari, corpus autem esse liberum, ut autor Dionysius Halicarnassensis lib. 10.

Cæterum, quamvis hæc sit præcipua ratio carceris, custodia, hæc tamen custodia, quia sceleratorum est, & interdum diuturna, esse non potest sine pœna aliqua, quia sine miseria, pedore, & penuria vix esse potest. Et justus metus rescissionis promissi, carceris horror injectus est, Paul. l. qui in carcerem, ibique Bartol. ff. de eo, quod mer. caus. Et carcerem sic quis poterit definire, ut sit locus tutus, horribilis, delinquentium, vel debitorum custodiæ deputatus. Horridus locus, tum ratione squaloris, & miseria, quas ibi conclusi pariuntur, tum ratione societatis hominum perniciosorum, ut furum, larronum, homicidarum, & similibus, qui ibi asservantur, cum quibus innocentia vitæ facile corrumpitur, & mali peiores fiunt. Et accedit ad servitutem, quæ morti comparatur, non posse à loco discedere, Ulpian. l. 2. ff. de lib. hom. exhib. sic idem Ulpianus ait, interdum aliquem carceris pœnam sustinere debere in l. Divus ff. de custod. reor. Idipsum & Cæsares tradunt, quibusdam pœnam carceris, & vincula adesse debere l. 2. C. eod. & mala mansio dicitur carcer d. l. apud Labeonem ff. de injur. esseque in carcere per se miserissimum, scribit Leo ad Alphonsum lib. 10. Epist. 2. Quocirca tempus, quo quis post damnationem in exilium detentus fuit carcere, computatur in minutionem pœnæ exilii, & si in carcere exilio deputatum tempus fuerit omnino elapsum solvuntur inde rei liberi ab eo. Esse enim satis debet, ut aiunt Honorius, & Theodosius Cæsares in l. omnes C. de pœn. immensorum cruciatuum semel fuisse supplicia, ne ii, qui diu privati sunt auræ communis haustu, & lucis aspectu, non intra breve spatium catenarum ponderibus prægravati, etiam exilii pœna sustinere iterum compellantur. Quod ego arbitror & obtinere debere in iis, qui ad tempus in remos damnantur.

Carceres itaque omnes, quantumvis speciosi sint, pœnam sua natura habent, & libertatem minuunt, &

consequenter tristem animum reddunt, non secus ac aves quædam liberæ, cavea inclusa, canendi voluptatem amittunt, ut non mirer, quod ait Livius in i. carcerem interiorum ad terrorem crescentis audaciæ media in Urbe ædificatum, & foro junctum, cui Servius Tullius subterraneum addidit, de quo Salustius, ad majorem scilicet terrorem, vinculaque adjecta, & loca horrida substructa, à quibus tamen abstinere debent Christiani Judices, quibus etiam cura & humanitas erga carceratos jure Civili jubetur l. Judices C. de Episcop. aud. Et Constantius Augustus ait in l. 1. C. de custod. reor. nec sedis intima tenebras pati debet inclusus, sed usurpata luce vegetari, ac sublevari, & ubi nox geminaverit custodia, in vestibulis carcerum, & salubribus locis recipi.

Fuit & aliquando jure civili Romanorum ea ratione, quod non ad puniendos homines carcer haberi debeat, sed ad custodiendos, interdictum, Ulpian. l. aut damnatum §. solent ff. eod. ne præfides damnarent in carcere continendos, vel in vinculis contineri. Verum enimvero non hoc jure perpetuò usà Roma est. Nam & Cicero carcerem dixit 3. Catil. vindicem manifestorum scelerum, & nefariorum, Meminit & idem de perpetuis carceribus in pœnam statutis, eamque morte graviolem ex sententia C. Julii Cæsaris 4. Catil. Intelligit, inquit Cæsar, mortem à Deo immortalis non esse supplicii causa constitutam. Itaque eam sapientes nunquam inviti, fortes sæpe etiam appetiverunt. Vincula verò, & ea sempiterna, certe ad singularem pœnam nefarii sceleris inventa sunt. Et Paulo post: Bona præterea publicari jubet, vitam solam relinquit nefaris hominibus, quam si ademisset, multas uno dolore & animi & corporis omnes scelerum pœnas ademisset. Refert. Val. Maximus lib. 6. cap. 3. C. Vatinium alii legunt Vectienum, quod sinistra manus digitos sibi, ne militaret bello Italico, amputasset, publicatis omnibus bonis, à Senatu æternis vinculis puniendum adjudicatum. Tempore Amulii Latinorum regis, qui præcessit Romulum, carcerem fuisse in pœnam perpetuum colligitur quoque ex Dionysio Halicarnassense in 1. antiq. qui de Ilia scribens, ait: Sunt qui confestim eam necatam puellam tradant, nec desunt, qui malint coniectam in occultum carcerem, eumque perpetuum. Unde necatam esse vulgò traditum est. Tempore Marii, non vita, sed mors in beneficio erat posita, Val. Maxim. lib. 6. cap. 8. dum agit de quodam servo Caii Marii, eratque vita morte acerbior, Apollonius Tyaneus apud Phil. lib. 1. de vita Apollonii, consultus à rege Babiloniæ de pœna imponenda eunucho, qui deprehensus fuerat unà cum regis pellicibus cubans, nihil statuendum amplius censuit, quàm ut viveret, nec veniæ causa, sed supplicii, quod ipsum si vixisset, comitaretur. Si enim, inquit, in vita permanserit, ô Rex, difficilia, & tolerata aspera multa feret, nec cibo, nec potu utens, nec spectaculis quæ te tuosque delectant, fruens. Salvo insuper in eo tori frequenter, è somno excitabitur. Quis igitur sic viventi mortuus non aderit? Quæve pestis viscera non laniabit? Quod si non nimium vise amator sit, ipse te sapius rogabit, ô Rex, ut se interficiat, aut sibi ipse mortem consciscat, præsentem diem deplorans, quod non statim sibi mori contigerit. Severianus cum tanquam suspectus, jussus fuisset ab Adriano Imperatore occidi, priusquam jugularetur, ignem poposcit, atque incenso thure. Vos, inquit, ô Dii testor, me nihil mali commisisse. Adriano tantum hoc imprecor, ut cum mori cupiet, non possit. Et ita contigit pro gravissima pœna, Xiphil. ex Dione in Adriano. Sic Nero se occidendo, latitans cum nolisset eum libertus rogatus occidere, mæstissimus dixit: Ergo ego nec amicum, neque inimicum habeo? Idem in Nerone. Hoc & conquestus quod non posset mori Mithridates, Dio Cass.

Call. lib. 37. *hist. Rom.* præ senectute non valens sibi vulnus lethale fingere, nec veneno posset offendi, cum perpetuò fuisset antidotis nutritus.

Inter pœnas Julius Pollux lib. 8. *onomast.* annumerat & carceres, & stigmata, & columnam. Et Emanuel. Comnenus Orientis Cæsar, lib. 1. *Orient. jur. in 8. Constit. de homicid. voluntariis*, eum, qui homicidium spontè ac præmeditate perpetraverit, custodiæ perpetuæ adjudicat. Fuisse & speluncam, in quam conjiciebantur malefici apud Spartiatis, testatur Thucydides lib. 1. ubi ait scholiastes, Cædas esse locum quendam apud Lacedemonios, in quem solebant fontes conjicere, & ubi secundum Alex. ab Alexandro lib. 3. *genial. diæ. cap. 5.* damnati cogebantur mortem oppetere. Meminit & Pausanias in Misseniæ, sicut & legimus Athenis Cædas fuisse barathron, & Suidas testatur Cædas apud Lacones, & Siculos fuisse regiam custodiam. Apud Persas autem domicilium cineribus plenum, & in Cædam conjectos maleficos. Et Athenis barathrum locus profundissimus angusti oris, & fundo lato & carnosio Cal. Rhod. lib. 9. tit. 34. in quem deturbabant fontes, morti addictos. Certe locus supplicii verè potius, quàm carceris, nisi & ibi vita miserior morte, quibusdam alimentorum subsidiis, ad mala patienda prorogaretur, donec paulatim tabe resolveretur. Similes his Romæ Scalæ Gemoniæ, ad quas corpora damnatorum, impacto unco, trahebantur.

Erant & alia genera carcerum, & loca diversa illorum, quæ explicat idem Rhodiginus lib. 17. cap. 8. & 9. Latomiæ erant etiam Siracusani carceres, opus ingens, ut ait Cicero in *pratura urbana act. ult.* magnificum Regum, ac Tyrannorum ex saxo in mirandam altitudinem depressum, & multorum operis penitus excisum. Nihil tam septum undique, nihil tam tutum ad custodias nec fieri, nec cogitari potest. Isti carceres hypogea, seu loca subterranea erant, ex quibus excissi erant lapides, vel eruta terra. Erant & saxifodiæ. Possumus & talia dicere loca, Infernus, id est inferiora loca, qualia & fuisse Romæ quoque colligere licet ex Jurisconsultorum responsis, qui de illis meminerunt *l. succurritur ff. ex quibus caus. mai. l. 1. §. fin. ff. de alea lusu, & aleat.* Decas erat etiam apud Lacedæmones in carcere locus, in quo morte damnatos strangulare consuetudo fuit, ut auctor Plutarchus in *vit. Aegid.*

Ex his autem omnibus necessarium est colligamus distinctionem Carcerum secundum Platonis sententiam lib. 10. *de legib. prope finem*, alios esse detentionem tantum, alios ad castigationem, alios ad supplicium. Verba ejus sunt: *Delati Magistratibus, & condemnati rei omnes carceribus contineantur. Tres verò sint in civitate carceres. Unus pluribus communis in foro rerum venalium, ut multi, ne fugiant, custodian- tur. Alter ubi cætus eorum sit, qui nocte congregantur, correctionis nomine appellatus. Tertius in media regione, ubi quàm maxime desertus, sylvestrisque locus est, supplicii nomine notatus.* Ad custodiam solum deputati leviori custodia & molestia feruntur, hisque solent debitores contumaces concludi, qui pedes habent pulverosos, ut dicitur, quos licet ea ratione creditoribus apprehendere propria autoritate ac retinere *l. ait prator §. si debitorem, ff. qua in fraud. cred.* & in carcerem trudere, donec exolvant usque ad novissimum quadrantem. Quod & juris antiqui judicium esse videtur ex his, quæ apud D. Matthæum scribuntur cap. 18. & ex lege duodecim Tabularum, Gellius lib. 20. cap. 1.

Si contumaces autem non sunt, nec malæ fidei, non licet in carcerem ducere, ob æsque, aut debitum etiam fiscale, personæ molestiam inferre jure civili, quo utimur, *l. nemo carcerem, C. de exact.*

trib. Idipsum & apud Athenienses obtinuit, ut ex Plutarcho liquet in *vita decem orat.* Et maxime vera in mulieribus, quæ pro nulla causa pecuniaria carcere concludi possunt, *auth. hodie C. de custod. reor. auth. sed hodie C. de offic. div. jud. §. necessarium ut nul. lic. hab. loc. serv.* pro crimine verò tantum possunt, tamen in loco separato à carcere virorum, ut dictum est.

In hoc carcere quoque capti ob crimen, antequam peragantur rei, possunt concludi, sed postmodum si criminis aliqua videatur suboriri probatio, in alium carcerem transferuntur tutiorem, vel duriorum inter reos custodiendi, injectis, si opus est, vinculis. Vulgò enim diffamatus, ut tradit Angel. in *l. si longius, §. si filius ff. de judic.* de crimine, incarcerari potest, antequam processus inquisitionis instruat, & post captionem plenior sit inquisitio. Communis hæc reorum habitatio, nisi si de sociis sceleris unius fuerit suspicio, quo casu custodia horum separatur, ne colludendo inter se aliquas fallacias, falsasque rationes excusandi delicti commentari, machinarive possint, atque ideo separandos jussit Carolus V. Imperator in *constit. de capital. caus. edita art. 11.* quam ex sermone germanico in latinum vertit Justinus Gobletus.

Carcer castigationis, sive admonitionis levior est, in quem detruduntur temporali quadam pœna leviorum criminum rei ut respiscant. Hujusmodi carceres profundi, obscuri, ibi vincula, nervi, compedes, in quos aleatores Ulpian. in *l. 1. §. fin. ff. de al. us. & aleat.* blasphemæ, contumaces parentibus, & his similes solent mitti, jejuniæ ad modicum tempus sociati, vel pane solo caseario, & aqua præbitis. Hunc carcerem primus ad terrorem ædificavit Romæ Ancus Martius, quartus Rex Romanorum, ut scribunt Livius in 1. & Plinius de *vir. illustr.* Tribuit hoc tamen Tarquinio Superbo inventum Eutropius lib. 1. de *gest. Roman.* sicuti & inventionem fustium, vinculorum, Latomiarum, catenarum, exilii, ac metalli. Jus & potestas istius carceris, qui ad pœnam est, imperii est, ut notant Alexander, & Bartolus in *l. 3. ff. de jurisd. omn. jud.* Ideo non conceditur civilibus Magistratibus *l. ea qua ff. ad munic. §. nullum auth. de defen. civit.* cum tamen, si ad custodiam sint tantum carceres, minoribus quoque concedantur, quia jurisdictionis sunt *§. & judicare auth. eod.* Inde non modicum beneficium existimarunt antiqui, pietatis ac religionis causa, solvere vinclos à carcere, & veluti pœnam eis illam levare, ac remittere, si graviorum criminum rei non sint, in die Paschatis *l. nemo C. de Episc. aud.* quo Dominus noster Jesus Christus resurrexit, solutis mortis vinculis. Quemadmodum & apud Judæos in memoriam liberationis captivitatis Egyptiæ, tempore, quo suum Phasce celebrabant, solvebant ex reis, etiam maximis, unum à carcere, & pœnam eidem remittebant, Joan. cap. 18. & Matth. 27. Et apud Thessalos die festo, quem Pelorum dicebant, vinclos de carcere dimittebantur, & in convivium admittebantur ob memoriam beneficii à Peloro quodam recepti, sicut narrat Athenæus lib. 14. *dipnosoph. c. 17.* post Bathonem Sinopæum in *orat. de Thessal.* solent & hodie in die Paschatis quoque, vel feria sexta parasceves à Principe indulgentiæ, & abolitiones criminum reis concedi. Et dum is etiam aliquas perlustrat civitates carcere detentis pro jucundo ejus adventu veniam delictorum impartitur. Atque Licinius Rufinus jurisconsultus respondit, si victum, aut stratum inferri in carcerem quis judicato non patiatur, utilem in eum pœnalem actionem dandam esse, vel secundum alios injuriarum actionem in eum dari posse, *l. si victum ff. de re judic.*

Carceres quoque in supplicium dati sunt jure Civilis pontificio, in quo & perperui. Nam receptum est, servum pœna perpetuorum vinculorum damnari Romano

Romano jure posse, *l. servus ff. de pœn.* Liberos autem minime, *l. incredibile, C. eod.* Callistratus in *l. mandatis ff. eod. tit.* Jure pontificio & perpetuus, & temporalis ob scelera in Ecclesiastici fori homines, concessus carcer, *cap. quamvis de pœn. in 6. cap. in. eod. in extravag. com. Felin. in cap. qualiter 2. §. fin. num. 20. de accus.* Quia semper Ecclesia sperat conversionem & pœnitentiam delinquentium, nec vult cum Principe suo Deo mortem peccatoris, sed ut magis convertatur & vivat, *Ezech. cap. 18. can. hi, qui 3. q. 4. can. hi, quibus 23. quæst. 8. §. ut non luxur. con. natur. anth. coll. 6.* Neque supplicium mortis temporalis Ecclesia infligit, neque judicium infert sanguinis *cap. in Archiepiscopatu de rapt. cap. Clericis, & cap. sententiam, ac Cler. vel monach. sec. neg. se imm.* Ideo grave scelus perpetuo carcere plectit ad agendam pœnitentiam reum includendo, ut commissæ defleat, & deslenda ulterius non committat *cap. novimus, cap. 27. §. fin. de verb. signif.* Notant & Interpretes Innoc. in *d. cap. qualiter de accus. col. penul.* hanc pœnam carceris perpetui pœnæ damnationis in metallum, impositæ à jure civili æquari, & Panormitanus tradit in *cap. tue de pœn.* quod ubi pro delicto imponitur pœna mortis jure civili, tunc jure pontificio depositus detruditur in carcerem perpetuum. Vide pugnancia apud Diaz in *pr. cr. can. cap. 129.* Nam in hoc vitæ parcitur. Et ideo carcer ille non debet esse ita horridus, ut intra paucos dies, vel aëris defectu, vel pedore, sive cœno, vel cibi defectu coniectus moriatur, Panorm. in *cap. à nobis de apost.* alioquin Episcopus vel Judex ralem decernens, fit irregularis, Bald. in *l. pen. C. ad leg. Aquil. Cardinal. in Clem. 1. de pœnit. & remiss. q. 7. Felin. in d. cap. qualiter §. fin. num. 25. de accus.* Quamvis enim hæc pœna similis sit morti, tamen mortis naturalis non est, sed civilis, ut nec qui ea damnantur testari, neque capere ex testamento possint per Bald. *conf. 448. vol. 1. de quo tamen supra.*

Eisata autem de carceribus, & carceratis S. Officii adduximus in 6. tomo. Illum adi.

CONSULTATIO CLXXV.

De Detrusione in Monasterium, ac de stigmatum inustione.

Præfata Ecclesiasticarum personarum habentium jurisdictionem cura in eo versatur, ut omnibus modis, quibus fieri possit, contendant delinquentes à scelere revocare, & pertinaces, sive contumaces in iter, à quo aberrarunt, reducere; mortemque naturalem nunquam infligunt, expectantes, ut aliquando resipiscant. Proinde & Monasteriorum, & carcerum perpetuorum pœnam adinvenierunt, vel usurparunt, expectantes, si has inter moras vivendi, inclusos peccasse pœniteret.

Monasteria per se loca referunt solitaria, semota ab omni hominum secularium societate, & ab his, quæ mentem à Dei contemplatione avocare possunt *can. Luminoso, 18. q. 2.* sicut & Monachi nomen solitarium, tristemve significat, *can. placuit, & can. si cupis 16. q. 1.* Vitæ austeritas, quæ in monasteriis olim esse solebat, facile ibi additos pertrahere poterat ad vitam meliorem. Regulare olim erat, ut Episcopus assignaret Clerico, quem deposuisset, monasterium, ubi sua peccata lugeret, & amplius delinquendi submoveretur occasio, *can. sacerdos d. 81. cap. Clerici, cap. 4. de excess. Præl. cap. tue discretioni, cap. fin. de pœn. can. de lapsis 16. quæst. 6.* solebantque vel in quinquennium, vel septennium ibi concludi *cap. sicut di-*

Tom. II.

gnum §. clericos de homic. Jure civili quoque hæc pœna conclusionis monasterii recepta est, ut ex pœna adulteræ constat *anth. sed hodie C. ad leg. Jul. de adult.* Et ex pœna exauthorati Episcopi ingredientis contra prohibitionem Civitatem, à qua fuerit pulsus in *l. quicumque, & anth. si quis Episcopus de Episc. & Cler. & in l. Theodosius §. si quis autem de sanctis. Episc. novel. 123.* Item ex pœna ejus Clerici, qui contra prohibitionem legis tabulis lusit, vel spectaculis interfuit in *anth. interdicimus C. de Episc. & Cler. §. Interdicimus eod. tit. in anth.* Attamen non ideo, quod in pœnam monasterio quis includitur, monachus fit, etsi tondeatur, & habitum suscipiat, ut notat ex sententia Joannis Accursius *Glof. in d. anth. sed hodie v. habitum C. ad leg. Jul. de adult.*

Stigmata verò notæ sunt, quæ inuruntur delinquentibus, ut constet per signa ea reos fuisse criminum. Stigmata namque per se signum referunt, quæ nec perpetuè ob crimina, sed & ob alia indicanda inurebantur. Horum exempla exhibere supervacaneum puto. Sicut autem facinorosis quibusdam, hodie inuritur dorsum, ita olim in plerisque nequam idem servatum, nisi quod olim frequens erat reorum inscriptio in facie, quod pridem lege Constantini Magni abrogatum est. Noluit enim optimus Princeps partem humani corporis ad cœlestis, ut ait, pulchritudinis similitudinem figuratam, dehonestari ea deformatione. Decretum hoc Constantini habetur *l. si quis in metallum C. de pœn.* Alias ergo quorundam reorum inscriptiones nunc usurpant christiani Judices.

Sacrilegos notari stigmate mandabat his verbis *Plato lib. 8. de legib.* si quis sacrilegium commiserit, siquidem servus, aut hospes fuerit, in facie, manibusque crimen inscriptus, & flagellatus extra fines patrios projicitor.

Eminent inter sacrilegos blasphemi, & in perjuriam temere proclives, quales multi juratores assidui. Eos S. Ludovicus Rex Francorum stigmate inuri voluit, ut scribit Jonvillæus in *actis Sancti Regis cap. 83.* & plenius Gaufridus à Bello loco Regis Confessarius in ea descriptione vitæ ejus, quam Gregorii X. jussu edidit, componens illum cum piissimo Rege Josia. Ibi n. 31. sic habet: Plurimum anxietate, & comparietate cor ejus super pestem illam, quæ ab antiquo noxia, occupaverat specialiter regnum suum, videlicet vitium jurationum turpium, & blasphemiarum in Dominum, & in Sanctos ipsius. Zelo igitur divino permotus, & solerter cogitans qualiter hæc execrabilis noxa posset ad honorem Dei de regno suo radicitus extirpari, habito prius consilio diligenti cum D. Simone S. Cecilie presbytero Cardinali, tunc Apostolicæ Sedis Legato in Francia, auctoritate ipsius Legati, & sua convocati sunt Parisiis Majores de Regno tam Principes, quam Prælati, ut super hoc damnabili vitio refrenando, vel potius destruendo, apponeretur consilium, & remedium salutare. Igitur à D. Legato, facto super hac materia sermone solenni, plurimum efficace, Rex catholicus zelo sancto succensus, ore proprio fecit super hoc exhortationem devoram, & rationibus validis, & apertis subnixam. Igitur de communi consilio & assensu edidit pius Rex generale statutum, quod per totum regnum servari, & promulgari voluit. Pergit Gaufridus. Igitur post edictum hujusmodi publicatum, quidam civis Parisiensis, conditionis mediocris, inhoneste valde jurando, blasphemavit in Deum. Quem Rex justus absque misericordia cauterizari præcepit in labiis ferro candenti in peccati sui memoriam sempiternam, & ad aliorum exemplum. Super quo cum multi secundum seculum sapientes propter hoc contra Regem, verbis maledicis

F f

murm-

murmurarent, audiens sæpe Rex magnus, & sciens esse scriptum, *Beati eritis, cum maledixerint vobis homines juxta illud maledicent illi, & tu benedices*, dixit verbum catholicum, videlicet, quod desiderabat potius simile cauterium sibi in labiis esse factum, & quoad viveret talem indecentiam sustinere, dummodo hujusmodi perniciosum virium de regno suo penitus tolleretur. Hactenus Gaufridus.

Admittit & jus pontificium hanc pœnam, atque Clericis adulterantibus sigillum regium, iis ab Ordinibus dejectis, inuri characterem aliquem statuit in signum maleficii *cap. ad audientiam de crim. fals.* nempe per Judicem temporalis jurisdictionis, Glossa in d. *cap. cum Ecclesia non inferat judicium sanguinis*, ut sæpe monui. Eam inscriptionem characteris Pavinius *de visit. p. 1. q. 6. num. 30. ex d. l. si quis in metallum. C. de pœn.* ait non esse faciendam in facie. Quod concedendum. Addit vero in alia parte stigma debere ita inuri, ut sola cutis superficies deformatur citra sanguinis effusionem, ut ait notari in d. *cap. ad audientiam*. Pontifex tamen nihil tale ibi decernit, sed tantum, ut punitio sit citra mortem. Et quoniam hæc pœna non potest non esse pœna sanguinis, iccirco est Clerico infligenda per Judicem temporalis jurisdictionis post sententiam tamen declaratoriam Judicis Ecclesiastici.

Præ cæteris autem inustum Novioduni Calvinii dorsum, constat. Cum enim ob nefandas spurcicias vivicomburio fuisset addendus per lenitatem toti Ecclesiæ damnosam, & erga hæreticos, maxime verò erga Hæresiarcharum capita semper improbandam, ut ait Hieronymus *epist. ad Theophilum*, multatus duntaxat est impressione liliorum è candente ferro in dorso ejus facta, ut ex illius ævi historicis, & ex actis publicis confirmat Lessius *disputatione de hoc argumento, subiecta Consultationi de religione capeffenda*, ubi fraude fratrum reformatorum hoc auctoris, & ducis sui propudium horrescentium, labem factam in Archivo Noviodunensi, convincit. Videndus etiam in hanc rem in appendice de Calvino ad calcem tractatus de Antichristo, ubi propugnat quod priori loco scripserat. Aliunde item liliatum Calvinii dorsum confirmat Nicolaus Romæus in *Calvini confessione ar. 6.* Fuere hæc Calvinii lilia, non alba, sed nigra, ut scite lulsit Petrus Alois *centur. 3. sic canens.*

*Veris honos rosa, nativo qua purpurat ostro,
Autore exeruit, te Cytherea, comas.*

*Æmulus & conjux tibi Cypria, Mulciber idem
Auctor & ipse novi germinis esse cupit.*

*Hinc dextra ignipotens, ferrum molitus & ignem
Lilia Calvinii tergo nigra dedit.*

Fides sit penes Athorem.

CONSULTATIO CLXXVI.

De Pœna Triremium, verberum, fustigationis, flagellorum, & hujusmodi, quibus ea, & à quibus imponenda.

Damnatio ad triremes successit in locum damnationis in metallum, vel deportationis, ut per Foller. *p. 2. prax. cap. 9. n. 9.* Diaz in *pr. cap. 146. n. 3.* Salzed. *ad Diaz cap. 140. §. sic equidem, Capic. dec. 1513.* Farin. *q. 19. n. 14.* ad quas damnatus remanet infamis, etiam à triremibus postea liberatus, peracto scilicet tempore *per l. ad tempus C. ex quibus caus. infam. irrogat.* Unde Urbanus VIII. in S. Congregatione S. Officii 4. Januarii 1635. decrevit, quod in posterum tam presbyteri seculares, quam cujusvis Ordinis Regulares damnati ad triremes perpetuò, vel ad tempus, & cum effectu transmissi, finito tempore pœnæ, vel

habita gratia residui pœnæ, nunquam habilitentur ad executionem Ordinum. Putarem gratiam fieri per Principem facile posse damnatis in perpetuum ad remos, ut post decennium, vel si inutiles labori sint, revocari rescripto possint: non nisi enim à supremo Principe hæc pœna remitti, & condonari potest, *l. relegati, & l. ad bestias §. ex provincia ff. de pœn.* Thesaur. *dec. 21. num. 1.* Peregrin. *de jur. fjc. lib. 5. tit. 2. num. 2.* Adeo ut nec Barones hanc auctoritatem habeant, Olasch. *dec. 102. num. 1.* Farinac. *q. 6. num. 2. & seqq.* Videndum tamen, ne horum liberatio in perniciem Reipublicæ recidat, si ejus generis sint remiges, qui soluti nocere possint. Genus pœnæ est, qua homines perdit, nefarii, condemnantur ad vincula, ut vocant, nautica, aut Triremes.

Hæc pœna aliquando est perpetua, aliquando temporalis. Ista non minor septennio in ditione Ecclesiastica, non minorem esse apud suos exennio, testatur Jodoc. in *pr. cr. cap. 151. num. 6. & seq.* Alias non possunt duces navium breviori tempore refarcire damnum ac sumptus, quos ferre debent pro advehendis, & eyehendis, ac instruendis condemnatis, ut refert idem Jodoc. *loc. cit. nu. 7.* Ubi ait, quod si delicta sint talia, ut non sit imponenda pœna triremium per tot annos, tunc imponenda sit alia pœna corporalis inferioris qualitaris, Adeoque gravis est atque exosa illam perferentibus, ut plerunque decollationem Ergastulis nauticis præferant, quod illis levior videatur ob moriendi necessitatem mors quævis subita, quam illa tam diuturna, torque suppliciiis assiduus excarnificans, Jodoc. *d. cap. 151. num. 68.* ubi de remigum amictu, victu, somno, exercitiis, castigationibus, aliisque innumeris pœnis. De hac re luculentum edidit tractatum Lazar. Bozil. *de re naval.* quem composuit ad *l. 2. ff. de capt. & postlim. revers.* & Antonii de Guevara *de muniis, laborib. & privil. trirem.*

Si in triremibus adsint remiges, qui tempus expleverint, vel alii, qui sive ab initio sint, sive post transmissionem reddantur inhabiles, isti reconducendi sunt ad carceres, & aram visitoribus inhabilium referenda sunt remigum impedimenta, presentibus Medico, & Chirurgo, qui attestantur de eorum inhabilitate, fiuntque decreta pro illorum relaxatione juxta qualitatem delictorum ac personarum. Si enim hujusmodi condemnati detegantur statim à condemnatione, & antequam fuerint ad triremes transmissi inhabiles, sintque capaces alterius pœnæ, ut puta fustigationis, non dimittuntur impune, pœna triremium commutatur in fustigationem. Quod si non sint capaces alterius pœnæ, commutatur pœna triremium perpetuarum in exilium sub pœna ultimi supplicii, licet hæc pœna non ita rigoroſe infligatur in casu contraventionis, immo nunquam pro prima vice. Quod si condemnatio triremium sit ad tempus, commutatur in exilium, sed sub alia pœna, quam ultimi supplicii, sub pœna scilicet fustigationis, si sit adæquata delicto, ac personæ, vel alia congruenti. Si imberbis, vel valde gracilis, commutatur pœna in fustigationem, si tale sit delictum, pro quo soleat infligi hujusmodi pœna.

Infirmities verò, quæ homines reddunt inhabiles, sunt quamplures. Valerudinarii, si multum debiles sint, & tenuis corporis constitutionis, quamvis non notabili morbo affecti, & maxime qui ex non aspernabili febre, aut acuto aliquo morbo adhuc non perfecte convaluerint, transmittendi non sunt ad triremes, nisi postquam optime convaluerint, qui verò chronicis morbis quibusdam, ut hydrope, chachexia, febribus longis, etiam levioribus, morbo gallico, arthritide, apoplexia, paralyti,

paralyfi, epilepsia, melancholia cum delirio, affectionibus oculorum, nempe cæcitate, ophthalmia, & characta, sive suffusione, surditate, defectu dentium, hemicrania confirmata, morbis pectoris, pituiti, empyemate, sputo sanguinis ex partibus spiritalibus, fluxione à capite ad pectus falsa, & continua, angustia pectoris, asthma, schirro epatis, & lienis, epate male affecto, fluxu epatico, ventriculo non bene concoquente, dysenteria, & henteria, dolore colico, nephritico, iliaco, omnibus herniis, ischiade, podagra, & omni morbo, articulari, pedibus male affectis, tam vulneribus, quam contusionibus, debilitate partium ex causa interna producta, sive ex instrumentis incidentibus, sive ex casu ab alto, sive ex sclopetis, ex quibus, in quacunque parte actio fuerit vel depravata, vel imminuta, vel abolita, ex quibus læsionibus ea non possit uti ad remigandum, polypo in naribus, & ulcere, lapide in vesica, fluxu hemorrhoidarum continuo, & ulceribus ani, dissolutione, & fractura ossium, fistulis, lepra, à trireme excluduntur.

Et sane conveniens est, fieri hujusmodi visitationem inhabilium; triremes namque fortes ac robustos homines ad remigandum requirunt, & ideo, si ad eas damnati sint infirmi, non sunt transmittendi, & transmissi dimittendi sunt l. 2. §. corporis ff. de vac. mun. ubi Doctores, Paris de Put. de syndic. v. condemnatio, ac Thom. Actius de infirmis. p. 2. v. triremes. Sunt præterea impedimento aliis. Hisque infirmis æquiparantur debilitati, aut mutilati, qui huic muneri incumbere nequeunt, cap. si qui testium de test. §. cap. 2. de Cler. agrot. Menoch. de arb. cas. 60. numero 17. Actius loc. cit. p. 1. cap. 18. ex numero 8. Impossibile enim nulla obligatio l. si stipuler ff. de verb. oblig. Medic. de casib. fortun. q. 4. p. 1. Decian. resp. 14. num. 38. lib. 3. Cyriac. contr. 103. numero 52. Et impossibile dicitur, quod propter infirmitatem expleri non potest, Ludovic. dec. Lucen. 13. num. 32. ubi ait, quod torqueri non potest, Actius d. p. 1. cap. 9. numero 15. & seqq. Qua ratione infirmitas quoque in causa criminali excusat l. questum ff. de re judic. Gabr. de malef. concl. 9. num. 69. Farin. quest. 99. num. 122. & Guaz. def. 12. cap. 1. numero 22.

Interque inhabiles computandi sunt imberbes, non solum propter virium debilitatem, sed etiam ad evitanda scandala, quo casu commutatur pœna in aliam, arbitrio Judicis. Quare Judices abstinere debent à condemnando in pœnam triremium hujusmodi inhabiles, & ante condemnationem certiorare debent de inhabilitate supremum Inquisitionis Tribunal, ut possit impertiri facultatem in aliam pœnam condemnandi.

Interdum autem illi, qui ex gratia fuerunt ab ultimo supplicio liberati, commutata eis pœna in triremes perpetuas, apparent etiam inhabiles ad hujusmodi pœnæ satisfaciendum. In quo casu caute procedendum est in consulendo Principem pro nova commutatione. Nam licet concessum ex gratia, non debeat revocari, sed postquam est facta, ex justitia suum sortiri debeat effectum, Rot. dec. 33. num. 16. de prob. solet tamen Princeps respondere, si reus non est gratiæ sibi factæ capax, fiat illi justitia, sicque laqueo suspenditur. Consultius itaque est, ut qui habent hujusmodi gratias, non allegent inhabilitatem, sed potius patiantur se transmitti ad triremes, ubi aliquando etiam ii, qui creduntur inhabiles, apparent habiles. Cognita vero eorum inhabilitate, liberantur, & commutatur eis pœna.

Cum autem damnati ad triremes sint personæ miserabiles, & ut plurimum in gravi necessitate spi-

ritualium auxiliorum, admonendi sunt Episcopi, qui habent triremes sub sua jurisdictione, ut ad eos mittant confessarios, ac prædicatores, eosque sæpe visitari faciant à parochis. Habent enim in mare, suæ diocesi adherenti jurisdictionem per centum milliaria, Bertaz. de Episcop. lib. 4. p. 6. quest. 34. Felin. in cap. Rodolphus de rescript. Et possunt visitare capellanos triremium, nisi obstant privilegia, Navar. cons. 4. de for. compet. Genuen. in man. pastor. cap. 79. num. 12. & seq.

Hac pœna triremium soliti sunt puniri ab Ordinariis & Inquisitoribus, hæretici pœnitentes, qui puniri merentur carcere perpetuo. Isti enim damnari solent in quinquennium ad triremes, ut testatur Royas p. 2. de hæret. num. 203. & Carena p. 3. tit. 13. §. 3. num. 33.

Sortilegi hæreticalia sortilegia, & proximi læsiva patrantes, ut ait Zanard. p. 3. sum. cap. 64. vers. Ideo animadvertere, & Cantera de sortileg. cap. 6. num. 6. Et sic ad triremes fuisse damnatum quendam sortilegum per septennium ob abusum Sacramenti baptismi, & quendam subdiaconum, qui pluries confessiones exceperat, refert Carena loc. cit. num. 45. & seq.

Polygami regulariter damnari solent ad triremes per quinquennium, vel septennium, si semel tantum, vivente prima uxore, aliam duxerint. Nam si ultetius matrimonium contraxerint, gravius puniendi sunt, & longiori tempore in triremibus damnandi, arbitrio Inquisitorum, ut per Carenam cum aliis p. 2. tit. 5. §. 12. num. 61. & 62. qui etiam notat cum Farinac. de hæres. quest. 178. num. 73. in Hispania hos polygamos damnari ad pœnam triremium per decennium.

Testes, qui in foro Episcopali, ut quis possit transire ad secundum matrimonium, deponunt, esse mortuam primam conjugem, cum sit viva, regulariter una cum polygamis ad triremes per quinquennium, vel etiam ad septennium, juxta eorum culpam, arbitrio Inquisitorum damnantur, Carena ubi supra §. 13. num. 67. Et eadem pœna esse puniendos testes alios, falsum deponentes in S. Tribunali, vel falsum denunciante, affirmant Sousa lib. 2. aph. cap. 8. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 16. §. 6. nu. 9. ac Diana p. 4. tr. 7. resol. 16.

Eadem pœna triremium damnandi sunt, qui, cum sint in sacris Ordinibus constituti, matrimonium contrahunt, Diana d. tr. 7. resol. 5. & Castrop. d. pun. 16. §. 8. num. 4.

Confessarii ad turpia in sacra confessione sollicitantes, ad triremes damnantur, Freitas de confess. sollicit. quest. 24. num. 115. Castropal. loc. cit. disp. 9. pun. 11. num. 2. Sousa in aph. lib. 2. cap. 34. num. 67. ac Diana d. resol. 7. num. 4. testatur fuisse quendam confessarium ad triremes per septennium ob sollicitationem damnatum. Et ita generaliter servari in praxi Inquisitionis Romanæ affirmat Bariola de confess. sollicit. post flores Inquisit. ac Freitas loc. cit.

Blasphemi hæreticales ex consuetudine, si non sint nobiles, ad triremes, alii damnantur per triennium, alii per quinquennium, alii per decennium. Eademque pœna puniuntur conspurcantes vel conculcantes Crucem, vel Sanctorum Imagines, ut tradit Carena d. p. 3. tit. 13. §. 3. num. 41. & seq. Genuen. in pr. cap. 18. n. 12. Royas de hæres. p. 2. n. 176. Pœna in direct. p. 2. comm. 66. ac Diana ibidem resol. 8. n. 4.

Non sacerdotes missam celebrantes, vel confessiones audientes ex decreto Clementis VIII. traduntur brachio seculari; sed in Hispania damnari solent ad triremes, ut inquiunt Sousa lib. 1. aph. cap. 32. numero 12. ac Diana ubi supra resol. 11. & seqq. A nostris Inquisitoribus idipsum servatur, quando vel delictum non est ita plene probatum, vel adfuit aliquæ

causæ de jure delictum minuente, ut cum reus esset infra vigesimum annum, ut per Caren. d. §. 3. num. 44.

Qui Officium Inquisitionis usurpavit, ut aliquos terreret, vel pecunias extorqueret, aut alia crimina committeret, pœna fustigationis & trirremium est afficiendus pro qualitate delicti, Simanch. de cath. instit. tit. 46. col. ult. & in Enchir. cap. ult. n. 15. Clar. lib. 5. recept. sent. tit. ad leg. Cornel. testament. Castropol. d. pun. 16. §. 7. n. 4. & Carena ibid. n. 52.

Qui testes, vel denunciante ob eorum testificationem, vel denunciationem contra delinquentem, percurit, si percussio sit gravis, etiamsi mors non sequatur, ultimo supplicio à S. Tribunali damnari solet. Si autem sit levis, & facta baculo, mittitur ad triremes ex Constitutione B. Pii V. si de protegendis; & notat etiam Carena eo loco n. 45.

Possunt etiam Inquisitores hæreticis pœnitentibus pœnam trirremium, non solum ad tempus, sed perpetuo imponere, ut cum Campegio, & aliis docet Farinac. de hæres. q. 192. num. 88.

Miscentes in fortilegiis Oleum sanctum, sive sacrum chrisma, vel sacramentalia, vel orationes, aut verba sacra, & negantes se credere, quod prædicta vim habeant ad cogendum arbitrium, aut ad alios turpes effectus, abjurare debent de vehementi, & possunt, spectata personarum qualitate, induti mitra infami, in publicum produci, vel cum vituperatione prope fores Ecclesiæ constitui, ut tradunt Simanch. de cath. instit. tit. 21. n. 22. Pegna d. p. 2. com. 67. Sesse tom. 4. dec. 466. n. 13. Verum de stylo S. Romanæ Inquisitionis solent ad triremes condemnari, ut per Genuens. in pr. cap. 68. n. 3. Delrium lib. 5. magic. sect. 16. Dianam p. 4. tr. 7. ref. 16. ac Soulam in aph. lib. 1. cap. 58. nu. 10.

Testes falsi, ut supra dictum est, ex inveterata consuetudine damnantur ad triremes, & aliquando mitra infami etiam fustigantur, ut ait Soula lib. 2. aph. cap. 8. n. 27. Et eadem pœna puniuntur, si pro defensione inquisiti falsum deposuerunt, & abjurant, tanquam fautores hæreticorum, ut docent Castropol. d. p. 1. tr. 4. disp. 8. pun. 15. §. 6. n. 9. & 10. Simanch. de cath. instit. tit. 64. n. 90. ac Diana p. 4. tr. 7. resol. 16. nu. 3.

Qui precibus, vel minis, vel pecunia testem corrumpt, ut falsò contra aliquem in S. Tribunali deponat, plectendus est eisdem pœnis, quibus plectuntur falsi testes. Plus enim delinquit qui testi mandat vel suadet, ut falsum testimonium dicat, quam testis ipse quia nocendi animum habet, & alium ad falsum testandum inducit, ut notant Pegna p. 3. com. 122. Simanch. loc. cit. nu. 96. ac Diana ubi supra n. 5. refert, quendam, qui in S. Tribunali alios ad testificandum falsum corruerat, damnatum fuisse ad triremes per decennium cum aliis pœnis.

Qui è trireribus aufugit, si ibi erat ad tempus damnatus, punitur duplicatione temporis, quod ibi manere debebat. Si autem damnatus erat ad decennium, punitur ad triremes perpetuò. Et si ibi perpetuò damnatus erat, punitur pœna mortis. Ita Clar. in pr. §. fin. q. 71. vers. quaro & Carena d. p. 3. tit. 13. §. 9. numero 76.

Verberum autem pœna à jure divino infligitur. Sic enim scriptum in eo est Deuter. 25. *Judices impium condemnabunt impietatis; si autem eum, qui peccavit, dignum viderint plagis, prosternent, & coram se facient verberari. Pro mensura peccati, erit & plagarum modus, ita duntaxat, ut quadragenarium numerum non excedant, ne fæde laceratus ante oculos pereat frater tuus.*

Verber dicitur & instrumentum, quo quis cæditur, & plaga ex eo inflicta. Estque veluti virga longa exilis. Quare & eo nomine continentur virga, baculus, fustis, lora, flagellum, ferula, arundo, ac his similia,

Valla lib. 6. eleg. cap. 47. Atque in jure omnis verberatio, percussio, sive plagæ cujuslibet inflictio, vel afflicto, verberatio dicitur, & contra. Unde percussio corporalis, & spiritualis passio quædam ad castigationem dicitur inflicta cap. 1. de Cler. agrot. can. cum beatus d. 45. Prov. 23. can. cum percussio 7. q. 1. l. 3. §. si magister ff. ad leg. Aquil.

Hæc pœna verberum in foro Ecclesiastico infligitur quandoque licitè, cap. in Archiepiscopatu de rapt. can. fraternitas 12. q. 2. can. illi, qui, juncta Glossa v. religiosus 5. q. 5. dummodo Judices caveant, ne verbera sanguinem fundant, can. his, à quibus, & ibi Glossa v. precipiant, 23. q. 8. & ne verbera inferantur Clericis per laicos. Etenim Judices per laicos, etiam disciplinæ causa, clericos jubentes verberari, excommunicati sunt, cap. universitatis de sent. excom. Nec potest etiam Episcopus sua manu delinquentem verberare, can. non liceat d. 86.

Solent autem verbera iis adhiberi, de quorum emendatione speratur, non secus quam apud patentes, & dominos hoc genus pœnæ ad emendationem familiare est, can. circumcelliones 23. q. 5. can. cum B. Paulus, & seq. d. 45. can. displicet 23. q. 4. Claud. l. aur. facta §. causa ff. de pœn. l. 1. C. de emend. propin. Adhibentur & in foro pœnitentia verbera quandoque, quæ pœnitens voluntate propria exequitur juxta illud D. Pauli, castigo corpus meum, & in servitutem redigo 1. ad Corinth. 8.

Pœna hæc verberum ad mortem etiam jure civili porrigenda non est, nec ea pœna quidem Ulpianus damnari aliquem oportere respondit, ut verberibus necetur, vel virgis interimatur in l. aut damnus §. hostes ff. de pœn. Quia ad castigationem inflicta.

Juris civilis Romanorum etiam Nomothetæ inter pœnas coercitionis corporalis, fustium ponunt admonitiones, & flagellorum castigationes, & vinculorum verberationes, autore Callistrato in l. veluti fustium ff. eod. Quibus verbis verberandi tres modos exprimit. Fustium admonitio forsan est, quod nos Itali dicimus bastonate, fustuarium. Vocat Cicero hanc pœnam & fustuarium. Nam, inquit 3. Philip. si Antonius Consul, fustuarium meruerunt legiones, quæ eum reliquerunt.

Ictus autem fustium per se non infamat, sed causa, ob quam pœna hæc infligitur, si infamiam habet, notat, l. nullam C. ex quib. caus. infam. irrog. Marcell. in l. ictus fustium ff. de iis, qui not. infam. l. in servorum §. fin. ff. de pœn. sic non facit martyrem pœna, sed causa, D. August. ep. 61. ac Cyprian. de unit. Eccles. Nec pudorem, aut ignominiam conciliat carcer, sed carceris causa. Quamobrem & per præconem, dum infamia sequitur, sicut placuit Gordiano Cæsari l. fustibus, & l. verbum precibus C. ex quib. caus. infam. irrog. additur causa ictibus fustium.

Verum tamen est, fustium ictum graviorem esse pœnam, quam pecuniariam damnationem, Marcell. in l. in servorum §. fin. ff. de pœn. Cæterum si corporalis hæc, vel alia pecuniaria ob inopiam damnati imponatur, non infamare placuit, licet actio sit famosa d. l. in servorum §. fin. & l. quod ergo §. pœna gravior ff. de iis, qui not. infam. Nam gravior pœna corporalis subrogata supplet pecuniariæ infamiam. Regula enim est, ut qui majori pœna, quam legibus constituta est, afficitur, infamis non fiat d. l. in servorum §. fin.

Hæc pœna successit stigmati, & propter gravem, quam irrogat, infamiam, cum nonnisi pro turpibus, ac ignominiosis delictis infligi soleat, arg. textus in l. ictus fustium ff. de his qui not. infam.

fam. respectu existimationis, refertur inter capitales *l. capitalium ff. de pœn.* & gravis reputatur secundum Menoch. *de arb. lib. 1. quæst. 80. numero 54.* & seq. qui eam morti æquiparat *numero 40. & 41.* quem sequitur Farin. *quæst. 19. numero 29.* Licet autem Menochius loquatur solum in pœna mitræ, tamen, idem est in pœna fustigationis, de qua Joseph. Ludovic. *dec. Luc. 1. num. 24. & seqq. p. 1.* Clar. §. *fin. q. 10. num. 2. & 8.* Immo majorem dicit pœnam mitræ ac berlinæ Farin. *d. quæst. 19. nu. 29.* cum imponatur infamibus ac vilibus personis. Fustigatio fit sæpe publicè, interdum per aulam carceris, & aliquando extraneis exclusis. Quod fieri solet impuberibus, ac illis, quibus indulgendum videtur ratione ignominie, quæ incurritur ob publicam fustigationem.

Flagellorum pœna est, cum quis & virgis, & flagris, vel mastige cæditur. Pœna acerbior forensis, quàm fustigatio, non alia de causa, ut opinor, quàm quod flagra, & flagella cui admoventur, & nudantur corpora, fustes autem vestitis inferantur, eruaturque sanguis ictibus flagrorum & vibices, cute incisa, durius ferantur. In fustium percussione ratò sanguis funditur, §. *siquis aliquem de pac. tenen. lib. 2. feud.* sic & majorem pœnam arbitratur Accursius in *l. veluti ff. de pœn.* flagellorum pœnam, quàm sit fustium. Nam & Marcellus *d. l. in servorum ff. de pœn.* existimavit ex quibus causis liber fustibus cæditur, ex eisdem servum flagellis cædendum, ac domino reddendum. Idemque statuit Paulus in *l. Pedius ff. de incendi. ruin. & naufr.* Atque ut mitior pœna post comminationem est fustium castigatio, ita postea flagellis cæsis *l. levius ff. de accus. l. 1. §. cum patronus ff. de offic. Præf. Urb. l. fin. ff. de offic. Præf. vigil.*

Ferulæ etiam cutem plagent, sed levius, unde & impuberum sunt castigationes *l. 1. §. impuberi ff. ad S. C. Syllan.* Compinguntur & mastiges loris, id est corrigis coriaceis. His, ut plerumque captivi & servi hoc modo verberari solebant, ut conditionis suæ reminiscerentur, nempe quod capti loris vincti fuissent, & vile ducitur loris affici ac servile. Opinor Callistratum jurisconsultum hoc genus flagelli vocasse vincula, dum ait in *d. l. veluti ff. de pœn.* vinculorum verberationem pœnam esse. Plagæ eorum duriores illis, quæ loris solebant & funicularis mastigibus addi à tyrannis. Nam & erat scutica, habens in summitate glandes plumbeas, erant & lora hamata. Unde & scorpiones flagella illa dicta, quia veluti scorpiones caudis lædunt, sic in flagellorum extremitatibus, & apicibus lævi addebantur appendices, quibus cutis misere laniabatur. Fuit autem tormenti scorpionis inventum Cretarum, ut ait Plinius *lib. 7. c. 56.*

Hac itaque pœna fustigationis, ac verberationis primò puniendæ sunt mulieres fortilegæ, & quæ, vivente primo viro, secundum matrimonium contrahunt, Soufa *lib. 5. aph. cap. 35. n. 20. Salzed. ad Diaz cap. 8. litt. B. Diana p. 4. tr. 7. resol. 4. n. 6. Carena p. 3. tit. 13. §. 4. n. 55. & seq.*

Secundo consulens binas nuptias, primo viro vivente, ut observat ibidem Diana *n. 8. cum Moura de incant. opusc. 1. sect. 3. cap. 6. n. 11.* ubi refert eadem pœna fuisse damnatam, matrem consulentem filiam, ut secundo nuberet, non mortuo primo conjugè, ac ipsam filiam. Quia non minor suspicio male sentiendi de sacramento matrimonii adest contra matrè, quàm contra filiam.

Tertio fortilegus, ac poligamus, qui non est habilis ad remigandum, non tantum semel, sed pluries fustigari solet, ut testatur Carena *loc. cit. n. 57. & 60.*

Quarto fustigantur testes falsi ultra pœnam trirremium, Soufa *lib. 2. aph. cap. 8. n. 27. & Caren. eo loc. n. 58.* qui *n. 60.* ait etiam, quod quando testes falsi sunt mulieres, quæ damnari non possunt ad triremes, semel, vel pluries juxta qualitatem delicti fustigari solent.

Tom. I I.

Quinto idem Carena *n. 59.* refert sæpe usitatum fuisse, præsertim in Hispania, Religiosos in suo Monasterio virgis cædi ab aliis Religiosis, præsentè Notario S. Officii ob sollicitationem ad turpia in confessione.

Sexto qui de vehementi abjurant, fustigari possunt, & ad carcerem, vel ad triremes damnari juxta qualitatem personæ ac delicti, Zanard. *in direct. p. 3. cap. 134. Genuens. in pr. cap. 68. num. 8.*

Septimo qui abjurant de levi condemnari possunt, non modò ad aliquam pœnitentiam, & ad pœnam pecuniariam, vel ad carcerem, & ad triremes pro aliquo tempore, sed etiam ad pœnam fustigationis arbitrio Inquisitorum, considerata similiter qualitate personæ, & gravitate delicti, Castropal. *p. 1. tr. 4. diff. 7. pun. 1. n. 9. Diana p. 4. tr. 7. de resol. 4. n. 1.*

Octavo quandoque etiam hæretici puniuntur pœna fustigationis, ut ait Farinac. *de hæres. q. 193. n. 90. & Decian. tr. cr. lib. 5. cap. 42. n. 11.*

Notandum autem est hanc pœnam imponendam esse citra sanguinem, ut cum aliis firmant Decianus & Farinacius *loc. cit. & nos supra,* nec esse ad illam damnandas mulieres habentes virum, vel filias nobiles, ne maritofiant exosæ in odium sacramenti matrimonii, ac ne filiae nobiles ob id cogantur carere matrimonio, Soufa *lib. 4. aph. cap. 13. n. 6. & Carena loc. cit. n. 61.* Idemque dicendum est de patre, nobiles habente filias.

CONSULTATIO CLXXVII.

De Pœna exilii, relegationis, ac deportationis. Quibus reis S. officii imponenda? quanam inter exilium, deportationem, ac relegationem differentia? Et quanam sit illa exilii pœna, quam exprimit l. quicumque 8. §. idcirco, C. de hæret. Manich. & Samar. Difficilis planè quæstio.

Pœna exilii imposita est primo homini à Deo. Nam postquam deliquit, ejecit eum de paradiso, sive loco voluptatis, ut terram coleret. Itaque peregrinus & exul factus à patria, ejusque posterì Genes. *cap. 3. can. Adam de pœnit. d. 1. can. in capite d. 50.* Et proinde omnes Patres antiqui & Christiani se peregrinari in hac vita & peregrinos esse professi sunt Genes. 23. Psal. 38. Hier. 35. ad Hebr. 11. 1. Petr. c. 2. Peregrinamur namque verè à Domino 2. ad Corinth. *cap. 5.* Nam patria nostra est illa civitas cælestis, quam D. Joannes descripsit Apocal. c. 21.

Hanc peregrinationem universorum hominum sequuta est alia particularis peregrinatio, quando à loco nativitatis quis in aliam transit patriam vel civitatem, vel coloniam, peregrinque dicuntur omnes extranei alienigenæ §. 1. *de non elig. nupt. in auth. §. fin. de hered. instit. apud Justin.* Proinde peregrinatio alia est voluntaria, & sine ignominia. Alia ob crimen coacta. Voluntarias peregrinationes plures obierunt, vel ut vitæ necessaria sibi pararent, alios docerent, vel ut discerent, & ut laboribus suis peccatorum pœnitentiam agerent. Peregrinatus Loth, Abraham Genes. 12. Isaac, Jacob, alique patres Hebræorum. Peragrarunt fere universum Orbem D. Petrus & D. Paulus, ut constat ex historia Act. Apost. & ex libris recognitionum D. Clementis. Idipsum fecerunt & cæteri Apostoli, ac discipuli Domini, disseminandi Evangelii causa, ut in historiarum monumentis legimus. Discendi causa præstantes quidam viri orbis perlustrarunt magnam partem, hosque Fridericus Cæsar, dignos miseratione, & favore arbitrat, Constit. habita, ne filius pro patre *lib. 4. C. tit. 13.*

Ex hoc exilii genere peregrinationes temporales introductæ sunt, quibus pœnæ loco plura peregrinantes patiuntur, vel visitandi sacra loca gratia, aut Sanctorum basilicas *can. siquis Romipetas 23. quæst. 1.* quarum conventus qui contempserit per su-

F f 3 perbiam

perbiam, anathema dicitur *can. si quis d. 30. ex Concilio Gangrensi*. Tales peregrini sunt in tutela summi Pontificis, seu Ecclesie *cap. innovamus de tregu. & pac. cap. v. de peregr.* atque qui eos spoliaverunt, excommunicantur *d. can. si quis Romipetas cum duobus seqq.* Et ita sunt de foro Ecclesiastico, *Specul. in tit. de compend. judic. §. 1. vers. 28.* quamvis & Imperator eos quoque tueatur, *l. omnes peregrini C. commun. de succes.* Frequens erat olim modus in pœnis imponendis in foro Ecclesiastico peregrinatio, ut presbyter, qui revelat exomologesim sibi commissam jure antiquo debebat deponi, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinari *can. sacerdos de pœnit. d. 6.*

Coacta peregrinatio, quæ criminis causa imposita fuit, dicitur deportatio, qui deportantur, inquit T. Aelius Antoninus *l. 1. C. de her. instit. si heredes scribantur, tanquam peregrini capere non possunt*. Per eam enim deportationem quis civitatem amisit *l. inter pœnas ff. de interd. & relegat. l. amissione ff. de capit. minutis*. Proinde ad peregrinitatem redactus dicitur ab Ulpiano *l. 2. 4. de pœn. & l. 3. ff. ad leg. Jul. pecul. & per consequens erat ejus juris aquæ & ignis interdictio, in cujus locum successit deportatio l. sed si, §. liberos ff. de in jus voc.* Et hi propriè deportati exules, cæteri relegati. Attamen exilii nomen peregrinationem hanc complectitur, & alias. Quia exul, si Nonio Marcello ac Festo credamus, dicitur, qui extra solum proprium positus est, id est, sine eo, vel extra solum seu locum. Et Seneca *de consolat. Exilium, ait, loci commutatio est*. Et Thiliscus apud Dionem Cassium *lib. 38. hist. Rom. Exilium est peregrinatio quadam cum ignominia conjuncta*.

Marcellus exilium triplex constituit *in l. exilium ff. de interd. & relegat. Aut est, inquit, certorum locorum interdictio, aut lata fuga, ut omnia loca interdiciantur, præter certum locum, aut insula vinculum, id est relegatio in Insulam*. Exilium quidem semper in pœnam non utique impositum est, verum illud contendo, si in pœnam non sit, tamen ob pœnam evitandam frequentius esse inventum solum venire ac mutare. Proinde in malam partem perpetuè exilii nomen accipiendum, cum tamen peregrinatio sæpius laudabilis dicatur.

Exilium igitur aliud est voluntarium ob pœnam merum, Aliud ex judicio in pœnam decretum. Utrumque & perpetuum, aut temporale esse potest. De voluntario primum invenio profugum & exulantem Cainum, qui, postquam Abelem fratrem suum occidit, egressus à facie Domini, factus est profugus ad orientalem plagam Edem, *Genes. 4. Jone 20.* Qui non præmeditate, sed casu occiderant in lege antiqua proximum, fuga mortis periculum evitabant, Deuter. 4. in civitatibus refugii exulando; lex enim erat à Deo constituta. *Num. cap. 35.* Debebat autem exul in urbe usque ad mortem Pontificis residere. Hoc ipsum inter Ethnicos & alios populos observatum est, ut ex Tulio pro Aulo Cecinna, ex Philostrato *lib. 6. de vita Apollonii c. 3.* ex Xenophonte *lib. 4. de Cyri minoris expedit.* & ex *l. aut facta ff. de pœn.*

Exilium involuntarium, & in pœnam inflatum propriè ac impropiè dicitur. Propriè deportatio est, quæ erat perpetua in exilium, seu in Insulam commutatio, quæ pœna, quia adimebat civitatem *l. inter pœnas ff. de interd. & relegat.* erat gravissima, & capitalium criminum, ut eam non liceret præsidibus provinciarum, inconsulto Principe, aut sine ejus consensu imponere, etsi Præfecto Urbis liceret, *d. l. inter pœnas*. Deportati cum

civitatem amitterent, & bona, nec manumittere poterant *l. 3. ff. de interd. & releg. nec testari l. 1. §. hi ff. de leg. 3.* non ab intestato filiis hereditatem relinquere *lib. 2. ff. de interd. & relegat.* nec potestatem in eos habere *§. cum autem, quibus modis jus patr. potest. sol. non legatum accipere l. si deportati servi §. 1. ff. de leg. 3.* Omnia quippe bona deportati fisco applicabantur, *l. deportatorum C. de pœn.* cum similibus. Proxima morti est in Insulam deportatio. *l. capitalium ff. de pœn.* Nam apolides omnibus juris civilis privilegiis exuti, retinent tantum quæ juris gentium sunt, Marci *in l. quidam sunt ff. de pœn. l. fin. §. 1. ff. de leg. 3. l. consilio §. pen. C. de curat. furios. l. legatum de cap. minur.* Et in summa deportatio rerum omnium spoliatio est, sicut restitutio deportati indicat, quæ honorum, ac dignitatis uno nomine amissorum est recuperatio, utrumque Constant. *in l. fin. C. de sent. pass. & restit. & l. fin. eod.* Ita amissis bonis, civitate relicta, nudus exulat, ut ait Paulus jurisconsultus, *l. tales §. fin. ff. de capit. minur.* Philo *lib. de Abrahamo* tradit secundam ab extrema capitali pœnam atrocissimorum criminum convictis imponi à jurisperitis exilium, suo autem judicio, ultimo eam esse supplicio graviolem. Siquidem mors calamitatum finis est, exilium verò non finis, sed malorum novorum initium, dum evitata una sensu carente, innumeræ mortes sentiuntur.

Formam habet deportationis relegatio, quæ in perpetuum, vel ad tempus fit; verum non ita severum habet judicium, vel exilium. Nam in deportatione locus certus deputatus ac definitus pœnæ causa, ex quo excedere non licet, ut in Pathmon insulam deportatus fuit D. Joannes Evangelista. Vocaretur idioma tritum *confinatos* deportatos, quasi intra fines conclusos. Hoc ipsum in relegatione, sed ejus mitior causa. Nam relegati in potestate liberos suos retinent, & omnia alia jura sua & bona, præter ea, quæ eis per sententiam multæ nomine erepta sunt. Sicuti potest adimi iis, qui in perpetuum exilium relegati sunt, Marcianus omnia hæc *in l. relegati ff. de interd. & releg.* etsi iis quoque insulam designatam egredi non liceat *l. relegati, & l. exilium ff. eod.* At deportatione in perpetuum quis insulæ vinculum subit, relegatione ad tempus, & in perpetuum, sed cum retentione bonorum suorum, & factionis testamenti activæ & passivæ ac civitatis, *l. relegatorum §. hac est differentia, & §. seq. ff. de interd. & relegat. l. capitalium ff. de pœn.*

Recepta etiam exilii deportatio jure pontificio, postquam quis verberibus publicè castigatus Clericus, primum ordine privatur *cap. 1. de calumn. can. hi, qui 3. qu. 4.* Barbat. *in cap. Cum non ab homine de jud.* Vide Præpos. *in can. in primis 2. qu. 2.* Facit & *cap. 1. de rapt.* ut possit latam fugam reo Episcopus imponere.

Alia relegatio est, quæ non habet assignationem loci, intra quem quis se debeat continere, ut præcedens, immò contra habet liberarum nationes, & vagandi, dempro uno loco, qui interdicitur, licentiam. Et ita relegatio ab illo loco, vel exulatio dicitur *l. exilium ff. de interd. & releg. l. relegatorum §. solent ff. eod.* & interdictio. Sic in exilium damnatus Cicerò à Crasso, Cæsare & Pompeio. Facultates tamen ejus publicatæ, ædesque ejus, tanquam hostis, solo æquatæ, & earum area templo libertatis consecrata fuit, jussus abesse Romæ 468. millia passuum, prætereaque edictum, ut si intra eos fines venisset, & ipse, & qui eum suscepissent, impune à quovis occidi possent, Dio Cassius *d. lib. 8. hist. Rom.*

Interdictio etiam aliquando continet, ne quis certum locum egrediatur, vel domum suam *l. fin. ff. de*

de interd. & relegat. vel alterius. Si autem quis in certo loco concludatur ad tempus, vel in perpetuum, tunc non erit interdictio simplex, sed potius carcer, custodiave publica. Et generaliter interdiceret nihil aliud est, quam prohibere, ac denunciare §. sunt tamen de interd. apud Iustin. Unde & interdiceret patria l. nulli C. de sent. & interl. omn. jud. dicimus interdictum hoc, exulare, quod generale est, vel particulare. Generale est lata fuga dictum l. exilium ff. de interd. & relegat. quando universorum locorum fit interdictio, ut quis pubeat fines regni, vel provinciae excedere. Particulare certorum locorum ac personarum, quæ ex censura ecclesiastica pendent, de quibus alibi.

In exilibus autem gradus pœnarum sunt, ideo si quis ad tempus relegatus est simpliciter, ante redeat, in insulam relegatur. Si is, qui relegatus est in insulam, eam excesserit, deportatur. Qui deportatus evaserit, capite punitur, Marc. in l. relegati, & Cal. ostr. in l. capitalium ff. de pœn. Non enim licebat excedere præscriptos exilii fines, ne pœna & iudicia illudantur. Et disputant nunc Doctores, num hodie id liceat, Bartolus, Baldus, Paulus Castrensis in lib. 1. C. de sum. Trinit. Alber de Rosat. in l. servus C. de his, qui ad Eccles. confug. & ex præscripto consuetudinis rati quidam sunt, & licere propria autoritate. Melioribus tamen id non placet, sed capi quidem posse arbitrantur, & non nisi Judices auctoritate necandos. Nam & in deportato iudicis pronunciationem, ut capitali sententia mulctetur, exigit Marcianus lib. 4. ff. de pœn. Nec est singulis concedendum, quod per Magistratus fieri potest, l. non est singulis ff. de reg. jur. Iccirco iudiciorum vigor est, ne quisquam sibi valeat indulgere vindictam, l. nullus C. de juda. etiam si quis scelestissimus dicatur, ne prætextu zeli Reipublicæ quis vindictas exerceat privatas l. fin. C. de malef. & Mathem. Et inauditum, & aliquando ante necaverit, quam examinaverit, cum tamen indicta causa nemo damnari debeat, l. 2. ff. de sicar. Quod & Senatusconsulto est Romæ sancitum, teste Tacito Annal. l. 18.

Verum tamen observandum est, damnatos in exilium temporale, si post sententiam retineantur carcere, tempus illud carceris computari pro tempore exilii. Et si pendente custodia lapsum sit tempus, non posse in exilium mitti, sed solvi à carcere liberos, ac si impleverint exilium l. omnes Cod. de pœn. Veluti & qui vere exulerunt, tempore impleto, in carcerem conici ex priori delicto, vel loco interdicto antea arceri nequeunt l. pœn. C. de pœn. Quæ notabilia sunt in favorem reorum, qui damnati ad remos sunt, & in similibus, quos vocant bannitos.

Hic verò magna & non facilis explicatu oritur quaestio, quænam sit illa exilii pœna, quam exprimit l. quicumque §. Idcirco C. de heret. Manich. & Samar. Sitne relegatio, an verò deportatio. Nam in l. exilii ff. de interd. & releg. triplex dicitur exilium, aut certorum locorum interdictio, ut dictum est, quando certis tantum locis interdicitur alicui, ut in reliquis omnibus, præter loca interdicta liceat morari relegato, seu exuli, aut lata fuga, ut omnium locorum (agnosce Græcismum omnium locorum pro omnibus locis) interdicitur, præter certum locum, ut lata fuga videatur, quia longe, lateque loca omnia fugere oportet, excepto certo loco, aut insulæ vinculum, id est relegatio in insulam. Præter has exilii species, est etiam quarta; Exilium, quo civitas amittitur. Nam in l. sed & si quis ff. si quis caut. in jud. sist. cau. facit. non obi. rei capitalis condemnatum accipere debemus, qui morte, exiliove coercitus est, dixerit aliquis, quò ergo hæc exceptio damnato, qui bona omnia amisit, neque creditoribus amplius re-

netur; sed respondebimus, fideicessoribus ejus esse necessariam; aut si forte in exilium, salva civitate abiit, ubi defensori ejus exceptio ista proderit.

Est igitur ibi exilium duplex. Aliud, quo civitas amittitur, aliud, quo salva civitate contingit. Sic in lib. 2. ff. de publ. judic. capitalia iudicia dicuntur esse ea, ex quibus pœna mors, aut exilium. Exilium verò dicitur aquæ & ignis interdictio. Post additur, per has enim pœnas eximitur caput de civitate. Nam cætera non exilia, sed relegationes propriè dicuntur. Tunc enim civitas retinetur. Aquæ igitur, & ignis interdictio est quarta species exilii. Et ad hanc speciem exilii pertinet deportatio, quæ successit in locum aquæ & ignis interdictionis l. 2. §. 1. ff. de pœn. l. 3. ff. ad leg. Jul. pecul. l. res. C. de donat. inter vir. & uxor. Unde in l. qui cum major, §. 15. de m. ff. de bon. libert. dicitur exilium, quod sit vice deportationis, ubi civitas amittitur, & l. placet in fin. C. de sacros. Eccles. Exilium deportationis perpetuum. & l. 2. C. de iis, qui ex publ. rat. mur. pec. accep. perpetua deportationis exilium. & lib. 1. C. Theod. ad leg. Jul. de amb. deportationis exilio multari. Et l. 1. Cod. Theod. de his, qui cum dispens. contrax. perpetua deportationis exilio subdi. Unde fit, ut exules & deportati inter se commutentur l. generalis, ibi: Exulibus, seu deportatis, C. de sent. pass. & restit. Et deportatio dicatur tale exilium in l. sed si mors, §. proinde ff. de donat. inter vir. & uxor. Atque hinc adeo in l. capitalium §. in exilibus ff. de pœn. exilium species sunt ad tempus relegati, in insulam relegati, ac deportati, atque exulare de deportato dicatur, l. tutelæ, §. ult. ff. ult. ff. de capite minut. ubi civitas amissa est, & damnatus dicitur exulare, amissis bonis, & civitate relicta. Et deportationem significat vox exilii in l. cum quis sibi, ff. de solut. & lib. quia ejus, qui ibi in exilium ivit, status non mansit, sed mutatus est.

Et si verò sæpe exilium significet deportationem, tamen ea significatio perpetua non est, sed æquæ sæpe, si non sæpius, exilii verbum significat relegationem, ut in l. relegati, ff. de interd. & relegat. Nam ibi relegatorum species sunt, in perpetuum exilium dati, vel relegati. Et in l. multus, §. 1. ff. de jur. dot. ibi: ut in exilium, in insulam relegati. Et in l. relegati ff. de pœn. ubi perpetuum exilium responderet, & convenit in perpetuum relegato. Et in l. si quis forte §. ult. ff. eod. ubi exilium, ut distincta species opponitur pœnis, illis, quæ aut vitam adimunt, aut servitutem injungunt, aut civitatem auferunt, aut coercionem corporis continent. Sic in l. capitalium §. in exilibus ff. eod. exilium species sunt, ad tempus relegati, in insulam relegati & deportati. Sic in l. 1. C. de fid. & mand. exulare iussus, adempta parte bonorum, relegatus est, non deportatus, cum deportatus omnia bona amittat, exulare verò iussus ibi partem tantum bonorum amittat. Sic in l. 2. C. de pœn. exilii pœna significat relegationem. Loquitur enim de ea pœna, quam Procurator Cæsaris, si Vice Præsidis functus fuisset, irrogare potuisset, & quam proinde irrogare etiam potuisset ipse Præses, qui tamen deportare non potest l. inter §. deportandi ff. de interd. & relegat. Sic in l. 3. C. si pend. appel. mors intern. in exilium datus, bonis ademptis, relegatus, non deportatus est, quia capitali sententia damnatus non est, sed ex speciali sententia Præsidis bona auferuntur. Sic in l. sine hærede §. ult. ff. de admin. & peric. tut. qui in exilium datus est tutor, relegatus tantum est, quia tutela finita nondum est eo exilio. Sic & in l. plenè ff. de accusat. perpetuum exilium non est deportatio, sed relegatio, quia tutor se potest excusare, cum excusatio in deportato locum non habeat. Sic in l. lex Julia de re-

petund. §. ult. ff. de leg. lul. repetund. exilio puniri, & capite plecti, & in insulam deportari, inter se distinguuntur, ut exilio puniri non possit aliud esse quam relegari. Sic juvenes, qui in *l. capitalium §. solent ff. de pæn.* exilio puniendi sunt, illi relegantur apud Harmenop. lib. 6. T. 6. exulare enim Græcis communiter est relegari, & relegatio. Sic exilii verbum in *l. si magnum C. de his, qui accus. non poss.* Cuiacius lib. 6. Basilicon vertit, tum in textu Basilicon, tum in Glossa interpretis græci, per relegationem. Et Labbæus in emend. & obser. synopses Basilicon testatur in græco esse, relegationi subjacet. Et quod in *l. injuriarum ff. de injur. & fam. lib. 5. recept. sent. Pauli v. 11.* dicitur, *exilium, aut relegationem, aut ordinis amotionem patiatur*, ita, ut Græci ista duo verba, exilium, aut relegationem uno relegationis verbo expresse- rint, & exilium pro relegationis quadam specie acceperint, cum tamen istorum separatim ac distinctio suadere videatur, ut relegationis verbo quamcumque relegationis speciem, exilii vero verbo deportationem significari putemus.

Et Græcorum tamen interpretatio æquitatem habet, ut honestiores quidem ordinis amotionem patiantur, humiliores relegationem. Ubi enim in personis honestis sufficit ordinis amotio, ibi in humilioribus videtur sufficere relegatio. Et Cuiacius ad sent. recept. Pauli lib. 5. t. 4. v. 11. relegationem interpretatur insulæ vinculum, exilium latam fugam, aut loco circumscriptum, quod salva civitate contingit *l. exilii ff. de interd. & relegat.* Sic accipiendum *d. lib. 5. recept. sent. tit. 13. v. 5.* qui falsò, vel variè testimonia dixerunt, vel utrique parti prodiderunt, aut in exilium aguntur, aut in insulam relegantur, aut cura submoventur. Sic quæ mulier dicitur exulare iussa in *l. vim §. mulierem ff. ad leg. lul. de adult.* ea in versione Basiliconum Cuiaciana dicitur, *relegata.*

Neque absurdum videtur in *l. un. C. de ratioc. oper. publ. & de patrib. civ.* perpetuo exilio damnatos, interpretari perpetuò relegatos. Eodemque modo in *l. si provincialium C. vellig. nova instit. non posse.* Sic perpetuum exilium in *l. qui cum uno §. temporarium ff. de re milit.* nihil videtur esse aliud, quam perpetua relegatio, ut ei, qui in temporarium exilium missus ultro se dederit militiæ temporarium istud exilium, sive potius violatio temporarii istius exilii, voluntario isti militi, insulæ relegationem adsignet; si verò, qui cum ad militiam legeretur, dissimulavit se ad tempus relegatum esse, dissimulatio ista, lecto isti militi perpetuum tantum exilium adsignet. Minor pœna est perpetuum exilium, quam insulæ relegatio. Sic minus est peccatum, cum quis in militiam lectus dissimulavit se in tempus relegatum esse, quam cum ultro se militiæ obtulit. Exilium quoque de relegatione videtur accipiendum in *l. inter virum & uxorem ff. de donat. inter vir. & uxor.* Et si enim certum est, deportationis causa factam inter virum & uxorem donationem valere *l. sed si mors §. proinde ff. eod.* tamen inde nemo effecerit, relegationis causa factam donationem non valere. Valde igitur incertum est, quænam pœna exilii intelligenda sit in *d. lege quicumque §. idcirco C. de hæret. manich. & Samar.*

Eademque incertitudo occurrit & in aliis juris locis, veluti apud Paulum lib. 5. recept. sent. tit. 4. v. 8. in directarios extra ordinem animadvertitur ita, ut prius ingruentis (vim ac impetum facientis) consilium pro modo commentæ fraudis pœna vindicetur exilii, aut metalli, aut operis publici. De iisdem dicitur in *l. sacularii ff. de extraord. crim.* quod aut ad tempus in opus dantur publicum, aut fustibus castigantur, quæ sunt minimæ pœnæ. Et in *l. 1. §.*

2. ff. de effract. & expil. quod directarii simili modo puniuntur, ut expilatores. Expilatores verò ex *d. l. 1. §. 1. in opus*, vel perpetuum, vel temporarium dari solent, honestiores autem ordine ad tempus moveri, vel fines patriæ juberi excedere. Sic in *l. si quis aliquid ff. de pæn.* si quis aliquid ex metallo Principis, vel ex moneta sacra furatus sit, pœna metalli, & exilii punitur. Et *l. sacrilegii pœnam §. ult. ff. ad leg. lul. pec. & de sacrileg. & de resid.* si quis ex metallis Cæsaris aurum, argentumve furatus fuerit, ex edicto D. Pii exilio, vel metallo, prout dignitas personæ, punitur. Et si enim vicinitas pœnarum faciat, ut verosimilius videri possit, exilium ibi deportationem significare, non relegationem, quia deportatio vicinior est metalli pœnæ, quam relegatio, tamen conjecturam tantum probet, non scientiam. Sic in *d. l. si quis aliquid, §. qui nondum ff. de pæn.* qui nondum viri potentes virgines corrumpunt, humiliores in metallum damnantur, honestiores in insulam relegantur, vel in exilium mittuntur, ubi quid sit missio in exilium, æquè est obscurum, sitne missio in perpetuum exilium, quæ pœna levior, quam sit in insula relegatio, an verò deportatio, quæ gravior est, quam in insulam relegatio.

Et si quidem pœnarum vicinitatem, & sequelam intueamur, cum in insulam relegatio sit gravissima ex relegationibus, honestiores si mitius punientur, in insulam relegabuntur; si durius, mittentur in exilium, id est, deportabuntur; & tanto magis exilii voce significabitur deportatio, quia exilium opponitur relegationi in insulam. Sic in *d. l. si quis aliquid §. 10. & apud Paulum lib. 5. recept. sent. tit. 28. v. 1.* Judices pedanei, si pecunia corrupti dicantur, plerumque à Præsede, aut Curia submoventur, aut in exilium mittuntur, aut ad tempus relegantur, ubi itidem satis expeditum non est, quid sit in exilium mitti; sed ex vicinitate pœnarum perpetuum exilium potest intelligi, ut minima pœna sit Curia, major ad tempus relegari, maxima in perpetuum exilium mitti. Vix enim est, ut gravior pœna in istius modi delicto, aut crimine statuatur, si conferamus cum *l. 2. C. de pæn. lud. qui male judic.* aliisque ad eam quæstionem pertinentibus locis. Et quod attinet *l. lex Julia repetund. §. ult. ff. de leg. lul. repet.* exilium ibi relegationem perpetuam, vel in insulam significat. Opponitur enim exilio mors, vel deportatio, si Judices ob hominem necandum pecuniam acceperint, vel etiam si pecuniam quidem non acceperint, calore tamen inducti interfecerint, vel innocentem, vel quem punire non debuerunt. Hoc enim tale est facinus, quod durius, quam exilio puniri meretur. Eodem fortassis modo exilii pœna intelligenda apud Afcon. Pedian. in 2. Verr. ad verba *l. astimata sit.* Eodem modo qui falsis instrumentis, actis, epistolis, rescriptis, sciens dolo malo usus fuerit, pœna falsi coërcetur; ideoque humiliores in metallum damnantur, honestiores in insulam deportantur, Paul. lib. 5. recept. sent. tit. 25. v. 9.

Neque sanè inconcinnum videtur, ut cum pro qualitate personarum variæ pœnæ constitutæ sunt, gradatio quædam sine saltu observetur, ut à leviori pœna damnatio iusto ordine ad graviores ascendat, aut à graviori pœna gradatim, & sine interruptione ad leviores descendat, non à remotiori ad remotiorem, mediis omissis, transfiliat, ut scilicet à pœna capitis eatur ad pœnam metalli, ab hac ad deportationem, ab ista ad relegationem in insulam, inde ad relegationem perpetuam, & deinceps ab ista ad relegationem temporalem, & sic deinceps ad leviores aliquam interdictionis pœnam, aut vice versa à levissima ascenditur gradatim ad severiores, velut in *l. sacrilegii pœnam ff. ad leg. lul. pecul.* ubi

bejus five humilior pœnam metalli coërcendus est, aut si honestiori loco natus sit, deportandus in insulam est. Et in *l. si quis aliquid, §. qui vivi, ff. de pœn.* ubi itidem humiliores in metallum dantur, honestiores in insulam deportantur, quod extat apud Paul. *d. lib. 5. recept. sent. tit. 25. num. 6.* Sic in eadem *l. si quis aliquid §. Instrumenta* prout personæ conditio est, aut in metallum damnatur, aut in insulam deportatur. Sic apud Paulum *loc. cit. tit. 19. num. 1.* qui per diem leve aliquid de templo abstulerint, vel deportantur honestiores, vel humiliores in metallum damnantur, cui simile est, quod habet Ulpianus in *l. sacrilegii v. ceterum ff. ad leg. Jul. pecul.* Sic fures, vel raptores balnearum plerunque in metallum, aut in opus publicum damnantur, Paul. *recept. sent. d. lib. 5. tit. 3. num. 5.* Opus enim publicum perpetuum civitatem adimit *l. sunt quidam §. 1. ff. de pœn. non libertatem l. capitalium §. Divus ff. eod. l. 1. C. eod.*

Eodemque modo se se subsequuntur pœnæ, pro delicti tamen varietate, ut graviolem pœnam, quæ est deportatio, subsequatur levior in insulam relegatio *l. relegati, l. Metrodorum ff. de pœn.* sic cum liber fustibus cæditur, servus flagellis cædi debet, & cum liber fustibus cæsus in opus publicum damnatur, servus sub pœna vinculorum ad ejus temporis spacium flagellis cæsus domino redditur *l. in servorum ff. de pœn.* Sic injuriarum extra ordinem damnati, servi flagellis cæsi dominis restituntur, liberi humilioris loci fustibus subiciuntur, cæteri, vel exilio temporario, vel interdictione certæ rei coërcentur *l. ult. ff. de injur. & fam. lib.* Sic ab opere publico temporario ad duplicatum tempus, ab opere decennii ad opus perpetuum, vel ad transmissionem in metallum fit transitus *l. aut damnatum §. si quis, ff. de pœn.* Sic transitur à temporaria relegatione ad perpetuam, à perpetua ad relegationem in insulam, ab hac ad deportationem, à deportatione ad capitis supplicium *l. relegati, l. capitalium §. in exilibus, ff. eod.* ubi tamen à deportatione ad capitis supplicium saltus quidam fit. Translitur enim damnatio in metallum, & in opus metalli, quæ utraque pœna levior est ultimo, five capitis supplicio. Quia dampnato vitam relinquit, gravior verò est deportatio, quia libertatem adimit *d. l. capitalium, l. aut damnatum §. est pœna §. in monasterium, l. sunt quidam, l. in metallum ff. de pœn.* Inter pœnam verò metalli, & operis metallici differentia tantum est in vinculis, quod in opere metallico leviora sunt vincula, in metallo graviora *d. l. aut damnatum §. inter eos.* Sic in custodiis, qui in opus publicum damnati refugiunt, damnantur in opus perpetuum. Qui refugiunt ab opere perpetuo, ji damnantur in metallum. In metallum damnati, si id admittunt, summo supplicio afficiuntur *d. l. capitalium §. ita.* Sic apud Paulum *d. lib. 5. recept. sent. tit. 21. num. 1.* honestiores in insulam deportantur, humiliores aut in metallum damnantur, aut in crucem tolluntur; servi autem post admissum, manumissi, capite puniuntur.

Nulla tamen necessaria concludendi ratio ab illa non interrupta gradatione desumi potest. Quia illa ipsa gradatio sæpe negligitur, & fit saltus à remotiori pœna ad remotiorem, omissa intermedia, quemadmodum modò notavimus, omissa damnatione in metallum, aut opus metalli, à deportatione saltum fieri ad capitis supplicium *l. relegati, l. capitalium §. in exilibus ff. de pœn.* Ita venenarii capite puniendi sunt, aut si dignitatis respectum agi oporteat, deportandi sunt *d. leg. capitalium, §. venenarii.* Sic actores, five potius auctores seditionis, & tumultus, aut bestiis obiciuntur, aut in insulam deportantur *l. si quis aliquid §. actores ff. de pœn.* Paulus *lib. 5. recept. sent. tit. 21. n. 1.* Sic apud Paulum *eod.*

in *loco tit. 25. num. 2.* qui ob falsum testimonium &c. humiliores capite puniuntur, honestiores, publicatis bonis, cum ipso Judice in insulam deportantur. Et *n. 11.* qui insignibus altioris ordinis utuntur, militiamque confingunt, quò quem terreant, vel concutiant, humiliores capite puniuntur, honestiores in insulam deportantur, quibus in locis à capitis supplicio descenditur ad deportationem, omiffa damnatione in metallum. Sic apud eundem Paulum *d. lib. 5. tit. 26. num. 1.* pœna legis Juliæ de vi publica in humiliores est capitis, honestiores insulæ deportatione coërcentur. Immo quod plus est apud Paulum, *d. tit. 25. v. ult.* si qui de Judicis amicitiiis, vel familiaritate mentientes, eventus sententiarum ejus vendunt, quidve obrentu nominis ejus agunt, convicti pro modo delicti, aut relegantur, aut capite puniuntur, ut ita à relegationis pœna ascendat ad pœnam capitis, præterita tum deportatione, tum damnatione in metallum.

At verò in *l. capitalium §. grassatores ff. de pœn.* grassatores, qui prædæ causa id faciunt, proximi latronibus habentur, & si cum ferro aggredi & spoliare instituerunt, capite puniuntur, utique si sæpius, atque in itineribus hoc admiserunt, cæteri autem in metallum dantur, vel in insulas relegantur, ubi, deportatione præterita transitus à pœna metalli fit ad relegationem in insulas. Sic in *l. si quis aliquid §. qui nondum ff. de pœn.* qui nondum viri potentes virgines corrumpunt, humiliores in metallum damnantur, honestiores in insulam relegantur, vel in exilium (forè perpetuum, siquidem pœna descendit, secus enim fuerit, si quis pœnam ascendere putet) mittuntur. Sic in *d. l. si quis aliquid §. qui abortionis,* qui abortionis, vel amatorium poculum dant, humiliores in metallum dantur, honestiores in insulam, amiffa parte bonorum, relegantur. Quod extat etiam in Pauli *recept. sent. lib. 5. tit. 23. num. 8.* Sic in *d. l. si quis aliquid §. si quis, & d. lib. 5. recept. sent. Pauli tit. 25. num. 7.* qui instrumentum litis suæ, à procuratore proditum adversario convicerit, procurator, si humilior sit, in metallum damnatur, si honestior, adempta parte bonorum dimidia, in perpetuum relegatur. Sic pœna stellionatus in plebeis opus metalli egredi non debet, in his, qui sunt in honore aliquo positi, ad tempus relegatio, vel ab ordine morio locum habet *l. penul. ff. stellion.* quamvis hoc loco vi ipsa, & tacite videatur contineri deportatio. Sic qui ob falsum testimonium perhibendum, vel verum non perhibendum, pecuniam acceperit, dederit, Judicemve, ut sententiam ferat, vel non ferat, corruperit, corrumpendumve curaverit, humiliores capite puniuntur, honestiores, publicatis bonis, cum ipso Judice in insulam deportantur, Paul. *d. lib. 5. tit. 25. num. 2.* Sic quicunque alteri instrumenta penes se deposita, altero absente, reddiderit, vel adversario prodiderit, pro personæ ejus conditione, aut in metallum damnatur, aut in insulam relegatur, quo tamen in casu ex jure Pandectarum locum habet deportatio *l. si quis aliquid §. instrumenta ff. de pœn.* Siqui casam, aut villam inimicitiarum gratia incenderunt, humiliores in metallum, aut in opus publicum damnantur, honestiores in insulam relegantur, Paulus *d. lib. 5. tit. 20. num. 2.* apud Cuiacium *lib. 21. obser. tit. in collat leg. Mosaic. & Roman. tit. 12. de incendiariis.* Sic qui per dolum incendunt messes, vineas, olivas in metallum humiliores damnantur, aut honestiores in insulam relegantur, Paul. *d. tit. 20. num. 5.* apud Cuiacium *d. cap. 21. & in collat. d. tit. 12.* Sic apud Paulum *d. lib. 5. tit. 23. ad leg. Cornel. de sicar. & venef. in collat. leg. Mosaic. & Roman. tit. 1. de sicar. & homicidis casu, vel voluntate, qui hominem, v. quod si in rixa percussus homo fuerit, quoniam*

niam ictus quoque ipsos contra unumquemque contemplari oportet, ideo humiliores in ludum, aut metallum damnantur, honestiores, dimidia parte bonorum multati, relegantur. Et huiusmodi plura in utramque partem observari, colligique possunt, ut proinde ab illa pœnarum vicinitate & consequentia certa significatio vocabulo exilii nequeat adstrui.

Frustra quoque tentabimus certam exilii significationem eruere ex oppositione exilii, & relegationis. Nam oppositio ista in *d. l. quicumque §. idcirco C. de heret. Manich. & Samar.* non apparet. Deinde in illa ipsa quoque oppositione exilii verbo relegatio quædam significatur, ut apud Paulum *lib. 5. recept. sent. tit. 17. num. 2.* ubi inter minimas pœnas recenset relegationem, exilium, opus publicum, vincula, cum prius inter mediocrium delictorum pœnas recensuisset metallum, ludum, deportationem. Exilium igitur illo loco non potest significare deportationem, aliàs deportatio esset minima pœna, quod falsum. Et hinc factum arbitrari licet, quod Græci in *l. qui injuriam ff. de injur. & fam. lib.* relegationem & exilium uno verbo, quo relegationem communiter exprimunt, comprehenderint. Quod ipsum quoque dicendum de verbis Pauli *d. l. 5. recept. sent. tit. 4. nu. 11. & tit. 15. num. 5.* Eadem oppositio exilii, & relegationis occurrit in *l. si quis aliquid, §. qui nondum, & §. judices ff. de pœn.*

Quod si eam adhibeamus, regulam, verborum proprietatem significationi improprie præferendam, neque à propria significatione recedendum, nisi altera significatio probetur, *l. non aliter ff. de leg. & fid.* Ejus exemplum est in *l. Titia §. Cajus Sejus ff. d. leg. & fid. 2.* si testator dixerit, nullam pecuniam esse penes uxorem, nisi mulier demonstret, pecuniæ verbo alias quæque res, & corpora contineri, propria verbi significatio servabitur, quæ solam pecuniam numeratam complectitur *lib. 3. §. is autem, l. item, §. mutui ff. de S. C. Macedon.* Sic cum testator scripsit, quicquid mihi L. Titium dare facere oportet, præsens tantum debitum significatur. At si scripsit, quicquid mihi L. Titium dare facere præsens, in diemve oportet, tum significatur etiam id, cujus dies nondum venit *l. si scripisset ff. de leg. & fid. 2.* At verò exilium proprie significat capitis minutionem, qua civitas amittitur, salva libertate per notata supra. In dubio igitur verborum proprietati serviendum.

Verum hæc etiam ratio conjecturam quidem movere, scientiam verò non adfert. Nam primò major propositio non est necessariò vera, & multas patitur limitationes. Quia cum plerumque abusive loquantur, nec propriis nominibus ac vocabulis semper utantur, non est semper veniendum ad definitionem *d. l. non aliter §. 1. ff. de leg. & fid. 3.* & optimum est, non propriam verborum significationem scrutari, sed quid demonstrari quis voluerit *l. cum delationis §. item cacabos, ff. de instruct. vel instrum. leg. l. Labeo §. ult. ff. de supel. leg.* Et propterea inquirendum, quo sensu quisque hoc, aut illo vocabulo utatur. Quæ inquisitio, nisi certam significationem evicerit, probabiliter tantum verum est, propriam verbi significationem alteri præferendam esse.

Deinde assumptio non est satis certa. Nam in *l. 2. 2. ff. de publ. judic.* non dicitur, quod exilium proprie significet civitatis amissionem, sed quod ea exilia, quæ capiti minutionem, & civitatis amissionem non continent, proprie dicantur relegationes. Ex qua sententia nulla arte effeceris, exilium proprie dici, quo civitas amittitur. Ad hæc verbum pro-

prie omonimon est, aliquando enim opponitur significationi improprie, & locutioni abusive, aliquando opponitur ei, quod communiter, sive generaliter dicitur. Sic accipitur in *l. 1. §. 1. ff. de commod. vel. cont.* Cum enim Labeo inter utendum datum, & commodatum tantum interesse diceret, quantum inter genus & speciem, quasi res mobilis tantum commodari possit, non etiam soli, ostendit Ulpianus, etiam rem soli proprie ac in specie commodari, ut tamen maneat inter utendum datum, & commodatum ratio generis, ac speciei, quod inde apparet, quod & precariò datum, sit datum utendum, & locatum conductum aliquod datur utendum, neque tamen est commodatum. Quod si in commodati verbo est abusiva & impropria significatio, illa notari potest, cum mutui dati significationem comprehendit, ut *l. 2. C. de his, qui ex publ. rationib. mut. pec. acc. l. 2. C. Theod.* quod jussu, & apud Ciceronem pro Cælio *sect. 32. 33.* Et errat certè Lambinus, qui aurum commodatum interpretatur ex contractu commodati utendum datum, non autem mutuo sumptum. Utrumque enim *sect. 30.* dicitur aurum sumptum à Claudia, & *sect. 31.* aurum opus fuit, sumpsit à Clodia, sumpsit sine teste, habuit quandiu voluit. Et *sect. 31.* auri, quod sumptum à Clodia dicitur, tamen ex *d. sect. 31.* intelligi mutuum potest. Quia, ut ibi dicitur, aurum sumpsit (Cælius) quod L. Lucceii servis daret, per quos Alexandrinus Dio, qui tum apud Luccium habitabat, necaretur. Ergo aurum sumptum est, ut daretur iis, qui Alexandrinum Dionem occisuri essent, sive ut homicidium quasi emeretur, sive ut emerentur sicarii. Quod & *sect. 52. 53.* repetitur. Non potuit igitur commodato in eam rem sumi, sed mutuo. Neque potuit agi, ut restitueretur ipsa species, sive ipsa numerorum corpora, sed agendum fuit, ut in genere restitueretur tantundem, quod mutui est, non commodati. Et de mutuo quoque simplex auri sumendi verbum facilius ac frequentius accipitur, quàm de commodato.

Sic vocula proprie significat idem, quod in specie, ut *l. si rem alienam §. proprie ff. de pign. act.* Sic proprium nomen, id est speciale nomen *l. 1. ff. de præscr. verb. & in fact. act.* Sic proprius contractus, id est specialis *l. rogasti ff. eod.* Sic proprium jus, id est speciale *lib. 1. ff. de oblig. & act.* Sic propria nomina, id est specialia, quibus commune, id est, generale nomen opponitur *lib. 2. §. his legibus ff. de orig. jur.* Sic proprium jus civile, id est in specie dictum jus civile nomine generali ad speciem certam inflexo *d. l. 2. ff. de donat. id est speciali, sive ea, qua speciem significamus, ut donatio ibi dicatur non in genere donatio quæcunque, sed donatio in specie, quam simplicem dicimus. Sic in *d. lib. 1.* hæc proprie donatio appellatur, id est, certa species generali & nudo nomine significatur. Sunt enim donationes complures *d. lib. 1.* Sic ibidem non proprie donatio appellabitur, id est non erit illa propria & specialis donatio, quæ simplex dicitur. Et ibidem non proprie donatio dicitur, id est non significatur illa specialis donatio simplex & pura, & tamen utraque illa donatio, quæ non proprie est donatio, est donatio, *ibid.* ut scilicet donationis genere comprehendatur, & generali nomine sit donatio. Et *dec. lib. 1. §. 1.* contrarium non dicimus, id est non negamus donationem esse, sed donationem fieri dicimus. Sic *lib. 2. ff. de vacat. & excus. mun.* nihil proprie in patria ser-*

vetur, id est nihil in specie. Sic in lib. 2. §. pen. ff. de admin. rer. ad civit. pert. propriè expressum, id est in specie. Sic l. Lucius Titius §. ult. ff. ad munic. propriam legem, id est specialem, sive specialiter expressam legem. Sic igitur in d. lib. 2. ff. de publ. iudic. propriè, id est, in specie dicuntur relegationes, cum civitas retinetur.

Sunt igitur exilia in genere sumpto exilii verbo, & sunt exilii tanquam generis species. Non igitur ex d. lib. 2. ut neque ex ulla alia, potest affirmari, exilia propriè dici ea, quibus caput eximitur à civitate, nisi ubi generis verbum ad illam unam speciem adhiberi constat; tum enim exilii verbum non in genere, sed propriè & in specie usurpatur. At verò in d. l. quicumque §. idcirco C. de heret. Manich. & Samar. nondum constat illo exilii verbo notari in specie, & propriè illud exilium, quo civitas amittitur, sed potest adhuc notari propriè, & in specie tale exilium, quo civitas retinetur, quæ proprio, ac speciali vocabulo dicitur relegatio, quo altera species exilii in iure civili nunquam usurpatur. Et ita propter ambiguitatem terminorum, ex hac quoque ratione, quæ sumitur à proprietate sermonis, nihil quoque certi concluditur.

Frustrà quis etiam tentaverit, certam significationem eruere ex ista divisione, qua exilium aliud perpetuum, aliud temporale constituitur, ut l. qui cum uno §. temporarium ff. de re milit. de quo supra, & l. ad cognitionem, ibi: nam & exilio temporario puniri, si defensor non existat, bona veneant, ff. quibus ex caus. in posses. eatur. l. relegati, ibi: perpetuum exilium, l. Cicero, ibi: temporali exilio, ff. de pæn. leg. relegati, ibi in perpetuum exilium dati, ff. de interd. & relegat. lib. 1. ibi: in exilium temporale dari, ff. de iurepatr. l. tutor, §. ult. ad tempus exulare iussum, & ibi: per tempus exilii, & l. plane, ibi: Si in perpetuum (scilicet exilium) datus est, ff. de excusat. l. ult. ibi: exilio temporali, ff. de injur. & fam. lib. 1. bona fisco, ibi: pœnam exilii perpetuam, ff. de iur. fisco. l. ad tempus, ibi: ad tempus autem exulare iussum, ff. de decur. & fil. cor. l. provincialis ibi: perpetuo exilio, C. vectig. nov. inst. non posse, l. un. ibi: exilio damnati perpetuo, C. de ratioc. publ. & de patrib. civit. lib. 2. ibi: ad tempus exulare decurio iussum, C. de his, qui in exil. dati, vel ab ordine moti sunt. l. nemo, ibi: stylium proscriptionis, ac perpetui exilii sustinebit, & ibi: partis bonorum dimidiæ proscriptionem, & pœnam exilii per quinquennium sustinebit, Cod. de Episc. aud. & l. ult. C. de postul. ubi eadem verba leguntur ultima. Sic in l. Judai, bonorum proscriptione, & perpetuo exilio damnabuntur, C. de Judais, & Caelio. l. nemo C. de pag. & Sacr. & temp. l. nullus, ibi: Fabricensibus verò gravissimè coërcitis post facultatum suarum amissionem, perpetua exilii pœna, & animadversione retinendis, C. de fabricens. l. sancimus, ibi: non solum cinguli, & bonorum suorum amissionem, verum etiam perpetui exilii supplicium subituris, Cod. de executor. & exact. l. iubemus, §. his tabellionibus, ibi: Irrevocabilis exilii animadversione plectendis, C. de Sacros. Eccles.

Utunque enim deportatio omnis sit exilium perpetuum, tamen non omne exilium perpetuum est deportatio; cum omnis relegatio perpetua sit perpetuum quoque exilium. Nam &

ipsa relegatio, quæ propriè, & in specie exilio deportationis opponitur, distinguitur in relegationem perpetuam, & temporalem, sive temporariam l. relegati, ibi: in perpetuum exilium dati, aut relegati, l. relegatorum paragrapho 2. hæc est differentia inter deportatos & relegatos, quod in insulam relegari, & ad tempus, & in perpetuum quis potest. paragrapho tertio sive ad tempus, sive in perpetuum quis fuerit relegatus, paragrapho quarto ad tempus relegatis, & ibi: qui ad tempus relegatis, leg. 18. ibi: sive ad tempus, sive in perpetuum relegatus sit, paragrapho primo deportatio autem ad tempus non est, ff. de interd. & releg. leg. qui duobus ff. de leg. Cornel. de fals. ac de S. Cod. lib. ibi: ut ad tempus relegentur, leg. secunda sub initio, & paragrapho restitutus 1. ff. de decur. ibi: ad tempus relegatus, leg. siquis aliquid, paragrapho siquis, ibi: in perpetuum relegatur, paragrapho Idcirco, ibi: ut ad tempus relegantur ff. de pæn. leg. ult. paragrapho unusquisque: ibi perpetuò relegetur, C. de delator.

Cum igitur legimus temporarium exilium, certi sumus de relegatione temporaria. At cum legimus exilium perpetuum, tum incerti hæremus, sitne exilium deportationis, an verò perpetua relegatio. Et propterea perpetuum exilium est quidem deportationi omni proprium per notata supra. Sed non soli deportationi, cum in hoc ipso exiliorum genere id ipsi commune sit cum relegatione perpetua. Et illud ipsum quoque epitheton perpetui non extat in d. l. quicumque §. idcirco C. de heret. Manich. & Samar.

Fortius argumentum depromi poterit ex eo, quod in d. leg. quicumque §. idcirco exilii pœna conjunctam habeat bonorum amissionem. Certum enim est, quod relegato ad tempus regulariter nulla bona soleant adimi, leg. relegatorum paragrapho 4. ad tempus relegatis, neque rota bona, neque partem adimi debere, rescriptis quibusdam manifestatur, reprehensæque sunt sententiæ eorum, qui ad tempus relegato ademerint partem bonorum, aut bona, sic tamen, ut non infirmarentur sententiæ, quæ ita sunt prolatae ff. de pæn. l. qui duobus, ibi: remissius puniri solent, ut ad tempus relegentur, nec bona illis auferantur. ff. de leg. Cornel. de fals. & de S. Cod. & leg. un. in pr. ibi: sine ademptione bonorum relegatus, ff. si pend. app. mors interven. Et propterea relegationis in perpetuum, ut & relegationis in insulam proprium est, ut relegatis pars bonorum adimatur, leg. relegati 4. ibi: Et bona quoque sua omnia retinent [relegati in insulam] præter ea, si qua eis adempta sunt. Nam eorum, qui in perpetuum exilium dati sunt, vel relegati, potest quis sententia partem bonorum adimere, ff. de interd. & relegat. leg. siquis aliquid §. qui abortionis, ibi: in insulam, amissa parte bonorum, relegantur paragrapho, siquis, ibi: adempta parte bonorum domicilia, in perpetuum relegatur, ff. de pæn. leg. nemo in fine, ibi: partis bonorum dimidiæ proscriptionem, & pœnam exilii per quinquennium sustinebit. Cod. de Episcopi aud. leg. ult. ibi: partis bonorum dimidiæ proscriptionem, & pœnam exilii (scilicet in insulam relegationis) sustinebit, C. de postul.

Similia apud Paulum lib. 3. recept. sententiæ tit. 25. numer. 7. & tit. 26. numer. 12. 13. apud Cujacium lib. 12. observ. 17. Ex qua observatio-

ne scire possumus, temporalem relegationem, vel temporale exilium, citra vinculum insulae, admitti non posse, ubi cum relegatione, vel exilio simplici convenit partis bonorum amissio, ut *in leg. in ratione paragrapho tertio*: Cum quidam, parte dimidia bonorum adempta, fuisset relegatus, idemque provocatione interposita, testamento postea facto, obiisset, ff. *ad leg. Falc. & in leg. ultim.* ibi: si autem relegationis poenam sustinuit, & in parte bonorum damnatus, appellatione usus sit. Et ibi: utrum valeat, nec ne particularis publicatio, C. *si reus, vel accus. mort. fuer.* Et *leg. qui cum uno, paragrapho qui filium*, ibi: Exilio, & bonorum parte mulctandus est, ff. *de multat. libro primo* ibi: adempta parte bonorum exulare iustus, *de fidei. & mandan. leg. Donatistas, Cod. Theod. de heret.* Spoliati omnibus facultatibus ad singulas quasque insulas, atque provincias exulandi gratia dirigantur, & *lib. tertio Cod. si pendet. appellat. interum.* cuius verba haec sunt. *Si is, qui ademptis bonis*, (id est parte bonorum) *in exilium datus est* [id est relegatus in perpetuum, vel in insulam] *appellaverit, ac pendente provocatione defunctus sit, quamvis crimen in persona ejus evanuerit, tamen causam bonorum agi oportet.* Nam multum interest, utrum capitalis poena irrogata, bona reo quoque adimat, quo casu morte ejus extincto crimine, nulla quaestio superesse potest; an vero non ex damnatione capitis, sed speciali Praesidis sententia, bona auferantur. Tunc enim subducto reo, sola capitis causa perimitur, bonorum remanente quaestione. Sic *in leg. un. in pr.* ibi: *Si ademptis bonis* (id est parte bonorum) *relegatur, provocatione interposita decesserit, & ibi: quamvis pendente appellatione morte rei crimen extinctum sit, data tamen etiam de parte bonorum ejus, sententia proponitur, ff. si pend. appell. mors interu.*

Possint vero alicui in isto loco importuna, ideoque extruenda videri verba illa: *vel in insulam deportatus, vel in metallum datus.* Tum quod rescriptum Imperatoris Alexandri ibidem subiectum, tantum loquatur de eo, cui pars bonorum adempta est, quae poena locum tantum habet in relegato in perpetuum, vel in insulam, non in deportato, multoque minus in damnato in metallum. Tum quod in sententia deportationis, vel in metallum damnationis, ipso jure insit publicatio bonorum, utcunque de publicandis bonis nihil illa sententia contineat. Et sic deportationis sententia aufert ea, quae ad fiscum perveniunt. *leg. ea sola ff. de div. reg. jur.* aufert civitatem Romanam & bona. *leg. inter in pr. l. 14. paragrapho primo ff. de interd. & relegat.* cum relegatio neutrum auferat, nisi specialiter bona publicentur. *d. lib. 14. paragrapho primo* ut deportatus neque manumittere possit, *lib. 2. ff. eod.* Sic *lib. 3. deportatorum in insulam ab eo,* cui id faciendi jus erat bona fisco vindicantur, relegatorum autem non, nisi sententia specialiter adempta fuerint, *Cod. de poen.* Adeoque ipsum per se deportationis nomen rerum omnium spoliatio est. *leg. ult. Cod. de sentent. pas. & restit.* Et sententiam, scilicet capitalem deportationis, damnationis in metallum &c. sequitur bonorum ademptio *lib. 3. Cod. eod.* facitque, ut etiam postea acquisita bona publicentur, *lib. secundo C. de bon. proscript. seu damnation.* Et propterea neque solet in deportationis, vel similis damnationis sententia, specialis bonorum ademptio adji-

ci *l. 3. C. si pend. appell. mors interu.*

Ad quam difficultatem tollendam, si dixerimus, bonorum quaestionem superesse, quotiescumque condemnatio sequuta est *leg. ex iudiciorum ff. de accus. & inscr.* nec post appellationem morte rei, eam quaestionem perimi, tum constituemus contrarietatem, quae in concordiam redigi non posset, inter *d. lib. tertio Cod. si pend. appell. mors interu.* & inter *d. leg. un. in pr. ff. eod.* Illa enim expresse dicit, nullam crimine extincto morte rei post appellationem superesse quaestionem, neque de crimine, neque de bonis: de his enim duobus ibi quaestio vertitur. Haec vero in deportato, & in metallum dato bonorum quaestionem asserit manere. Cuius in paratitlorum Codicis libello ita conciliare nititur, ut in deportato & in metallum dato, tum demum bonorum quaestio superfit, si specialiter de bonis adimendis sententia loquatur; quia multum interfit, tacite quid insit an expresse dicatur. Sublato enim uno expresse, non tolli alterum expresse, tolli tamen id, quod tacite inest, qua uti licebit componendi ratione, dum melius quid doceatur. Praesuppositum tamen illius rationis videtur negari *in dec. lib. 3. Cod. si pend. appell. mors intru.* quasi in deportationis & simili sententia non comprehendatur quicquam de adimendis bonis, contra quam in relegationis sententia, quod & *leg. ult. Cod. si pend. appell. mors interum,* ac ceterae leges paulo ante allegatae asserunt. Tum dubitare licet, cur id, quod adicitur praeter morem & consuetudinem iudiciorum, ideoque pene injustum est, plus operetur, quam id, quod a lege inest, ideoque prorsus legitimum est. Tertiò sententia illa se ipsam videtur conficere. Nam sententiae deportationis inest a lege bonorum publicatio, quam juris formam Iudex mutare non potest. Ergo, deportationis sententia extincta, extincta quoque est bonorum quaestio. Atque ita eadem bonorum quaestio, quae ob expressionem non est extincta, extincta erit, ex eo, quod tacite insit in ipsa capitali sententia, etiam tum, cum Iudex id, quod tacite inest, sermone quoque protulit. Potestas enim juris non & in arbitratu Iudicis *lib. 1. paragrapho quorum ff. ad S. Cod. Turpil.* ubi & istud dicitur: *pena persecutionem, non Iudicis voluntati mandari, sed legis auctoritati reservari.* Cogitent igitur docti ulterius de istius difficultatis tractatione, & utrum levis mutatio potius admitti debeat, ut legatur *in d. l. un. hoc modo: Nam si ademptis bonis relegatus, non in insulam deportatus, vel in metallum datus,* an vero, quia etiam quaestio bonorum, scelere quaesitorum crimine extin-

extincto, superest *l. Lucius Titius in fin. ff. de jur. fisc.* leg. cum ratio §. praterea ff. de bon. damn. leg. cum ff. de leg. Cornel. de fals. §. de S. C. Lib. l. Gaus. Sejus ff. de S. C. Sil. & Claud. l. cum hic status §. ult. ff. de donat. inter vir. & ux. l. in heredem in pr. ff. de calumniat. dicemus verba illa, *Vel in insulam deportatus, vel in metallum datus* ita tolerari posse, ut referantur ad bonorum scelere quaestorum quaestionem, & verba illa, *ademptis bonis* pertineant tantum ad primum membrum & verbum *relegatus*, non etiam ad sequentia. Quo respectu etiam in sententia deportationis, aut alterius damnationis capitalis adjici possit sententia specialis de bonis adimendis scelere quaestis, & cum Cujacii quoque explicatio facilius retineri poterit.

Ut verò hinc in viam redeamus, constat ex haecenus dictis cum relegatione temporali simplici non esse conjunctam ullam bonorum publicationem; cum relegatione in perpetuum, vel in insulam conjungi posse particularem bonorum publicationem, ut quidem appellatur in leg. ultim. Codic. si reus vel accus. mort. fuer. cum deportatione, aut alia capitali sententia conjunctam esse omnium bonorum publicationem, idque ipso jure, nulla etiam facta ejus publicationis mentione in sententia.

Jam verò in dict. leg. quicunque paragrapho idcirco Codic. de haeret. Manich. & Samar. bonorum amissio cum exilio conjungitur. Exilium igitur illud est deportationis, sive ut clarius proponamus. Quodcumque exilium cum omnium bonorum publicatione conjungitur, illud est deportationis exilium. At verò istud exilium, de quo agitur, in dict. quicunque §. idcirco est exilium conjunctum cum omnium bonorum amissione, sive publicatione. Ergo exilium, de quo agitur in dict. leg. quicunque paragrapho idcirco est exilium deportationis. Major propositio tum ex ante dictis est manifesta. Tum multis locis confirmari potest, ubi expressè deportatio, & omnium bonorum publicatio, vel ademptio est, & omnium bonorum publicatio vel ademptio conjungitur leg. prim. paragrapho ultim. 4. de leg. Corn. de fals. §. S. C. Lib. ibi deportatio est & omnium bonorum publicatio, in paragrapho item lex Cornelia de fals. simpliciter dicitur deportatio leg. 3. paragrapho legis, ff. ad leg. Corn. de sicar. & venef. insulae deportatio est, & omnium bonorum ademptio, leg. un. Codic. si quis eam, cujus tut. fuer. corrup. ibi: deportationi subjugetur, atque universae ejus facultates fisci juribus vindicantur leg. si quis in fin. C. ad leg. Jul. de vi publ. & priv. & leg. 3. Cod. Theod. in insulam deportetur bonis omnibus abrogatis, lege secunda, Codic. de his, qui ex publ. ration. ibi: ablati bonis omnibus, perpetuae deportationis subderetur exilio. Quae itidem extant in lege secunda, Codic. de his, qui contrax. cum dispensat. leg. un. Cod. de his, qui se def. ibi: Exurus omni patrimonio suo, & fisco vindicato in insulam deportetur, leg. ult. C. de condit. in horr. publ. ibi ut deportationis poenae subiectus totius substantiae cogatur subire jacturam, leg. Ennomianis poenam Codic. Theod. de haeret. ibi: deportentur, omnibus bonis ablati.

Minorem quod attinet, constat ea ex lectione dict. leg. quicunque paragrapho idcirco de haeret. Manich. & Samar. Et ne quis hic tergiversetur quod in dict. l. quicunque paragrapho idcirco non adjiciatur

Tom. II.

nota universitatis, ut dicatur omnium bonorum, vel simile quid, sciendum, vocabulum bonorum rem universam significare, utcumque non ostendatur universaliter praedicatum de subiecto enunciari, ut docet Aristotel. perihermenias cap. 7. par. 1. & 3. Quod faciunt etiam leg. nam quod parapracho ult. l. cogi ff. ad S. C. Treb. Et quod in bonorum possessione, quae est successio praetoria, bona ita sint accipienda, ut sint universitas l. 3. in pr. de bon. poss. l. bonorum appellatio ff. de verb. signif. Et sic universorum bonorum socius dicitur etiam simpliciter bonorum socius l. cum duobus §. ult. ff. pro soc. Ubi qui prius dicitur socius omnium bonorum, post etiam dicitur socius bonorum, leg. Titium §. altero ff. de adm. & peric. tut. & curat. Sic omnia bona intelliguntur, cum dicitur bonorum emptio, & venditio in rubr. & pr. Instit. de success. subl. qua si per bon. vend. & cum bona dicuntur addici in rubr. & tot. tit. Instit. de eo, cui lib. confer. & cum quis dicitur bonis cedere tot. tit. ff. & C. de cess. bonor. & cum dicitur usufructus bonorum l. quotiens §. ult. §. de usufr.

Quod tanto facilius hic admittendum, quia publicatio bonorum successionem fisci continet leg. 2. Codic. ad leg. Jul. de vi publ. Et quia natura sermonis id exigit. Aliud enim est bona amittere, aliud partem bonorum amittere. Quae duo sibi invicem solent opponi, ut l. relegatorum, §. ad tempus, ibi: ademerunt partem bonorum, vel bona, ff. de interd. & relegat. Et res ipsa evincit. Nam partis bonorum ademptio in parte sola subsistit; bonorum autem ademptio rem universam absorbere potest. Et quia frequentissimum est in jure, ut in poenis etiam vocabula ejusmodi rem universam significant omnia licet universitatis nota, ut l. 1. C. de pagan. & sacrif. & templ. ibi: facultates etiam preempti fisco decernimus vindicari. Ubi capitalis inflicta sententia particularem bonorum publicationem excludit, universam exigit. Idemque est in lege prima, Codic. qua res ven. non pos. sic in l. cum C. de apost. ibi: cum dispendio fortunarum capite puniendum. Sic eorum, qui ad ferrum, vel bestias damnantur, bona publicantur leg. ejus §. ult. ff. qui testam. fac. poss. Quod & referendum videtur, quod est in leg. Eunomiana Cod. Theod. de haeret. ademptis bonis ultima animadversione plectantur. Sic in poena deportationis, vel damnationis in metallum usu venit, ut omnia bona intelligantur per simplex & nudum verbum bonorum, ut in leg. si ademptis bonis Cod. de sent. pas. & rest. lib. 4. in metallum damnatus poenae servus efficitur, & ideo ejusmodi sententiam passi, bona vindicantur rationibus fisci C. de bonor. proscript. seu damn. leg. deportatorum Codic. de poen. Sic apud Paulum libro quinto, recept. sent. titulo vigesimo quinto, versiculo secundo, publicatis bonis deportari. Sic ejus cui aqua interdictum est, bona, quae tunc habuit, cum damnetur, publicantur leg. ejus paragrapho si cui, ff. qui testam. fac. poss. Et in metallum damnari bona publicantur, dict. leg. ejus, paragrapho ult. sic in leg. 4. paragrapho ult. sic in leg. 4. paragrapho ult. ff. ad leg. Corn. de sicar. bona eorum fisco vindicari, universa intelliguntur bona, cum illic poena legis Corneliae locum habeat, quae olim fuit deportatio, & omnium bonorum ademptio, postea ultimum supplicium lege tertia, paragrapho leges, ff. cod. Sic l. 1. Codic. Theod. de malef. mathem. & c. ibi: post ademptionem bonorum in insulam detrudendo. Et lege prima, Codic. Theod. ad leg. Jul. de amb. ibi: amissis bonis, & fisco nostro protinus vindicatis, deportationis multetur exilio. Et leg. Donatistas Codic. Theod. de haeret. ibi: quisquis hos (Clericos administratos) fugientes

G g

propositam

propositam ultionem, occultandi causa suscepit, sciat & patrimonium suum fisci nostri compendiis adgregandum, & se pœnam, quæ his proposita est, subiturum. Ea verò est deportatio, ut constat ex eadem leg. v. itaut Episcopi. Sic leg. 14. §. 1. ff. de interd. & releg. deportatio civitatem, & bona adimit. Sic bona à fisco occupata, sunt ejus, qui in metallum damnatus est l. 2. C. de sent. pass. & rest. sic in l. 3. Cod. eod. ad minimum deportationis est ea sententia, quam ademptio bonorum sequuta est. Restituitur enim ibi damnatus civitati Romanæ. Et in l. si ademptis C. de sent. pass. & rest. publicata bona sunt deportati. Sic patrimonio suo fisco sociato pœnam se deportationis noverit subiturum, l. Marcharidus Codic. Theod. de bon. proscr. Idemque evenit in publicatione bonorum, quæ sine deportatione, aliave graviore pœna infligitur, ut bonorum publicationem intelligere debeamus universorum, leg. cuncta C. Theod. de his, qui de relig. contend. ibi: privati cingulo bonorum proscriptione multentur, leg. iubemus, §. hoc videlicet, C. de erog. mil. annon. ibi: Non solum se se cinguli amissionem, verum etiam facultatum suarum publicationem pro tanto subituros flagitio, l. nullus, C. de adfess. & domest. famæ nota cum bonorum publicatione plectatur l. ex omnibus C. de decur. ibi: occultatoribus talium, præter jacturam existimationis, etiam rerum discrimen incumbat, leg. 1. de desert. ibi: patrimonii, atque existimationis damno subijciatur. Et cum omni mentione cinguli, & existimationis omiſſa bona publicari dicuntur, ut l. 1. C. de apostat. facultates dominio fisci iubemus vindicari. l. 2. C. de petit. bon. sublim. ibi: bonorum subscriptione puniri decernimus. l. 1. C. ut nemo ad suum patroc. ibi: bonorum proscriptione plectendus, & ibi facultatum suarum amissione plectentur: leg. 3. Codic. de offi. quæstion. ibi: publicatione bonorum suorum multando. leg. 4. defunctorum in desertione bona confiscari, C. de re milit. leg. si ut proponis Codic. de bon. proscr. bona sententiam passi ad fiscum sunt devoluta, leg. si mandavero paragrapho is, cujus ff. mand. ibi: cujus bona publicata sunt, & ibi: bonis publicatis, qui tamen locus de deportato loqui videtur, leg. ult. in fine Codic. Theod. de heret. publicatione bonorum esse coercendum leg. quid C. Theod. eod. quos bonorum etiam publicatione persequimur. Et ut modò bonorum præscriptio occurrit, sic occurrunt etiam bona proscriptorum in rubr. Codic. de bon. proscr. & in simili rubr. Cod. Theod. & in leg. si quis, Codic. Theod. eod. bona proscriptionis nomine vindicata ficalibus sociati corporibus, leg. ne quis proscriptorum Cod. Theod. eod. bona proscriptorum, vel eorum, qui publicam videntur excepiſſe sententiam. Sic indagatio bonorum ejus, qui stylum proscriptionis incurrit. leg. si quis intra C. de bon. proscr. l. si quis intra Codic. de bon. proscr. leg. si quis intra Cod. Theod. eod. Sic proscriptorum facultates, leg. quidam Cod. Theod. eod. Sic proscriptorum facultatumque fortunas arario nostro iubemus accedere, l. 20. C. Theod. eod.

Etſi verò in hoc argumento plus roboris inſit, quàm in reliquis, attramen non omni caret scrupulo. Nam d. l. quicumque paragrapho Idcirco Codic. de heret. Manich. & Samar. non dicit expreſſe cum omnium bonorum amissione. Id ſi diceret, facile concluderemus, ibi agi de exilio deportationis. Nullum enim aliud exilium habet bonorum omnium amissionem conjunctam

& quod exilium bonorum omnium amissionem continet, id facile concedimus eſſe exilium deportationis. Quod verò ibi intelligenda ſit bonorum omnium amiſſio, id non ſatis certo concluditur. Utcumque enim ſolum verbum bonorum pluribus in locis ſignificet univerſa bona, ut loca hætenus annotata oſtendunt, quamvis quædam diligentius examen admittant, tamen non omnibus in locis id obtinet, ut in leg. deportatorum Codic. de pœn. ubi licet in priori membro, dum ait deportatorum bona fisco vindicantur, neceſſario omnia bona intelligantur, tamen in poſteriori membro, ubi repeti quodammodo illa verba oportet, hoc ſenſu, relegatorum autem bona fisco non vindicantur, niſi ſententia ſpecialiter adempta ſint, ubi verbum bona neceſſario accipiendum eſt non de bonis omnibus, ſed de parte bonorum, quæ tamen pars bonorum & ipſa univerſitas quædam eſt, niſi contra juris regulam velimus dicere, concurrere univerſorum bonorum ademptionem, idque ex jure ipſo. Quod ſanè perquam abſurdum, vel imperitia Judicis relegato adempta eſſe omnia bona. Quæ ſententia, etſi reprehendatur, non tamen infirmatur, l. relegatorum, §. ad tempus, ff. de interd. & relegat.

Cur enim diſt. leg. deportatorum ſanctio ad eum caſum reſtringenda ſit, ratio nulla eſt, neque legis eſt Judicum confirmare, & augere imperitiam. Sic in leg. chirographis §. 1. ff. de adm. & peric. tut. qui ſententia Præſidis bonis ademptis relegatus erat, nonniſi partis bonorum ademptionem ſuſtinere potuit propter eam cauſam, quod relegatus fuerat. Sic in l. cum ratio §. ult. ff. de bonor. damnat. quod ex græco verum eſt, ſi is, cujus bona publicata ſunt, relegatus ſit, eandem ob cauſam bona pro parte tantum publicata accipienda ſunt. Sic quod itidem ex græco acceptum in lege octava, paragrapho tertio, ff. eod. bona relegati non publicantur, niſi ex ſententia ſpecialiter, ita exaudiendum, ut pars tantum bonorum publicetur. Sic quod itidem ex græco, translatus, dicitur in leg. 14. paragrapho primo, ff. de interd. & relegat. Relegatio autem neutrum, id eſt neque civitatem, neque bona, tollit, niſi ſpecialiter bona publicentur, de parte bonorum neceſſario accipi debet. Sic in l. un. ſub initio ff. ſi pend. appel. mors inter. ademptis bonis relegatus alius non eſt, niſi cui pars bonorum adempta eſt, ut ibidem poſt ſequitur, data tamen etiam de parte bonorum ejus ſententia proponitur.

Eodem modo in leg. 3. Cod. eod. bonis ademptis, explicandum eſt, parte bonorum adempta. Quod explicatum ſupra. Qui locus tanto majorem meretur obſervationem, quanto majorem habet afinitatem cum propoſita noſtra leg. quicumque & idcirco C. de heret. Manich. & Samar. ubi hæc habentur verba: pœnam exilii cum facultatum ſuarum amiſſione ſubituras, cum in diſt. leg. 3. hæc legatur, bonis ademptis in exilium datus eſt.

Si igitur minoris propoſitio illa, quæ maxime contraria opinio nritur, vera eſt, quod ſcilicet quotieſcumque cum verbo exilii concurrat amiſſio facultatum, vel ademptio bonorum, neque enim in effectu differunt, tum exilii verbo ſignificatur exilium deportationis, utriusque in diſt. leg. 3. exilii quoque verbum ſignificabit exilium deportationis, cum ibi cum exilii verbo, bonorum ademptio concurrat. At abſurdum

est in *dist. leg. 3.* illis verbis, bonis ademptis in exilium datus est, verbo exilii significari exilium deportationis. Nam cum pendente appellatione deportatus decedit; tum in persona ejus, & crimen evanescit, & nulla de bonis ademptis superesse potest quæstio, ut ostensum etiam supra. At verò in *dist. leg. 3.* qui bonis ademptis in exilium datus est, is mortuus est quidem pendente provocatione, & crimen in persona ejus extinctum; quæstio tamen bonorum ejus superest, quia non ipso jure erat in exilio illo bonorum ademptio, sed speciali Præsidis sententia erat irroganda. Et solus ille locus *dist. leg. 3.* evinceret ad ostendendum, neque exilii verbum semper exilium deportationis significare, cum ei additur bonorum ademptio. Quia bonorum ademptio non est semper bonorum ademptio, sed partis bonorum ademptio, est etiam aliqua bonorum ademptio. Neque bonorum verbum semper omnia bona significat, quando concurrit cum verbo exilii, eam ob causam, quia exilium non semper significat exilium deportationis, sed significare potest & simplicem relegationem temporalem, & relegationem in perpetuum, & relegationem in insulam. Siquis verò istis locis alterum ex altero vellet concludere, nimirum exilii verbum significare deportationem ob verbum bonorum, & bonorum verbum significare universa bona ob verbum exilii, is in circulum ageretur inertiae vertigine.

Pro deportatione illud quoque proferri potest. Quorum poena aliàs semper est deportatio, in iis exilii verbum pro deportatione accipiendum. Atqui hæreticorum poena aliàs semper est deportatio. Ergo in hæreticis exilii verbum pro deportatione accipiendum. Assumptio probatur *l. hæretici §. Montanista C. de hæret. Manich. & Samar. & l. Ariani vers. Manichæis, l. ubicunque, l. Manichæi undique C. eod. l. Eunomiana, l. Eunomianis poenam, l. quid, l. Iovinianum, l. Montanista, l. domus C. Theod. de hæret. Quomodo etiam intelligere licebit l. defensorum, l. cassatis, l. Iovinianum, l. Donatistas, l. Montanista, l. hæreticorum C. Theod. eod. & l. Ariani C. de hæret. Manich. & Samar.*

Parique modò cum aliàs quoque hæretici omnium bonorum amissione mulcentur, ut *l. Eunomianis poenam, l. cassatis, l. Donatistas, l. Eunomiani C. Theod. l. Manichæos §. ac primum, §. sed nec filios, l. Manichæi liberos C. de hæret. Manich. & Samar.* utique & in *dist. leg. quicunque §. Idcirco, C. eod.* bonorum verbum omnium bonorum significationem habebit.

Sed facilè repellitur istud argumentum, negata assumptione, quæ ex istis locis non probatur. Neque enim ii loci de nostro subjecto loquuntur, sed de specialibus casibus. Nam quod aiunt primo ad *l. Manichæi liberos* apertum est, eam loqui de Manichæis, & eorum omnibus bonis, dum ait: *Omnimodò ipsorum substantia ad fiscalem reditura rationem.* Sed ab iis ad omnes hæreticos, vel etiam in specie ad Eutychianistas, & Apollinaristas progredi ita non licet. Secundò eodem modo de Manichæis solis agit *Manichæos* qua de supra.

Tertiò Eunomiani spadones *C. Theod. de hered.* neque in genere de hæreticis omnibus, neque de Eutychianistis, & Apollinaristis, sed de Eunomianis. Neque etiam de Eunomianis omnibus, & in genere, sed in specie de Eunomianis spadonibus,

Tom. II.

qui procul dubio & fictitiæ pietatis studio se vel ipsos castrarunt, vel castrandos aliis probaverunt. De his solis ibi dicitur, omnia, quæ talium esse vel futura esse constiterit, ut cadauca fisci nostri viribus vindicentur, quæ tamen ipsa verba caducam potius hæreditatem notant, quamvis & vivorum istorum spadonum Eunomianorum bona fisco videntur obnoxia. Quia illis neque possidendi, neque petendi licentia relinquitur salva. De aliis Eunomianis ita severè non agitur, ut ostendit *leg. 13. Codic. Theod. eod.* Eunomianos ne caperent aliquid, vel relinquerent testamento, legem dudum credidimus esse promulgandam, quam quidem nunc consilio pleniore revocamus. Vivant jure communi. Scribant pariter, ac scribantur hæredes. Et quamvis *dist. leg. Eunomianis* abrogetur per *l. omnes poenas C. Theod. eod.* iis verbis: Eunomianorum verò perfidam mentem, & nequissimam sectam speciali commemoratione damnamus, statuimusque omnia, quæ contra illorum vesaniam decreta sunt illibata custodiri. Illud addimus, nequis memoratæ sectæ militandi, aut testandi, vel ex testamento sumendi habeat facultatem, ut sit omnibus commune damnum, quibus etiam communis est religionis furor, cessante videlicet, si quid à patre nostro quibusdam fuerat super testandi jure beneficio speciali concessum; tamen restituitur per *l. 27. conficiendorum testamentorum dari Eunomianis præcipimus potestatem, & concedi id, quod divi genitoris nostri data nuper præceptio continebat, C. Theod. eod. & l. 36. Cod. Theod. eod.* Eunomianis poenam adimendi testamenti factionis, peregrinorumque mutandæ conditionis, patimur eos & donandi è suis facultatibus, ut velint, & dono rursus ab aliis accipiendi habeant liberam potestatem &c.

Sic *l. Manichæos C. Theod.* quamvis in futurum donandi jus, & testamenti ipsis adimatur, tamen præterita non revocantur, bona etiam ipsis relinquuntur, ut de eorum etiam successione agatur. Sic in *l. domus §8. C. eod. & in l. omnis 61. C. Theod.* cohortalini militiæ sunt obnoxii. Et bona igitur ipsis relinquuntur. Sic in *l. hæreticorum 68. C. Theod. eod.* Igitur *d. l. Eunomiani spadones* valde est singularis, aut si omnes fortè Eunomiani ibi vocantur spadones, quod eorum animus sit castratus, & callus veritatis, tamen poenæ illæ, & mutatæ sæpius sunt, & in *Codic. Theod.* bona ipsorum confiscata ob solam hæresim non repetitur.

Quartò quod verò ad *l. Donatistas*, agit illa quidem initio de Donatistis, atque hæreticis, sed ut ex contextu reliquo apparet, loquitur tantum de Donatistis. Sic enim ait in *v. hujusmodi autem conditionibus Senator &c.* Inventus in grege Donatistarum, ut verba illa Donatistas, atque hæreticos, quos &c. Sic explicare liceat, *Donatistas, ut hæreticos, quos patientia Clementia nostra nunc usque servavit.* Hanc enim vim ea particula quandoque habere notatur. Et verò verba illa, *spoliati omnibus facultatibus* tantum pertinent ad Episcopos, presbyteros, omnesque Antistites eorum, & ministros, qui spoliati omnibus facultatibus ad singulas qualque insulas, & provincias exulandi gratia dirigantur. Cateri levius puniuntur. Et quidem qui in Proconsulari, aut Vicariano, aut Comitativæ primi ordinis fuerit honore succinctus &c. ducentas argenti libras cogatur fisco solvere &c.

G 2

Senator

Senator centum. Sacerdotales tantundem. Decem primi Curiales libras argenti decem, quæ ibi pluribus exponuntur.

Quintò *l. Cassatis* loquitur itidem de Donatistis, quorum quæ fuerit crudelitas habes apud Augustinum *epist. 68. & ep. 48. & epist. 50.* Perstringuntur etiam Donatistarum seditiosi, ac prædatorii conatus & latrocinia ab Augustino *lib. 3. contra Julianum cap. 1.* quorum variè referuntur pœnæ non ideò, quod sint Donatistæ, sed si ea, quæ sacrilegè catholicis defscivere, vel eripuerunt, atque invaserunt, non reddiderint, tunc Illustres fisco inferant auri pondo 50. Spectabiles auri pondo 40. Senatores auri pondo 30. Principales auri pondo 20. Decuriones, negotiatores & plebei auri pondo 5. Circumcelliones argenti pondo 10. &c. Tandem nisi eos illata damna correxerint, facultatum omnium publicatio subsequetur.

Sexto *l. Eunomianis* pœnam cum jubet deportari eos, bonis omnibus ablatis, loquitur de ministris sceleris, quos falso nomine suo Antistites, vocant, neque simpliciter de iis loquitur, sed si in collectione aliqua fuerint comprehensi. Itaque in *dict. l. quicumque paragrapho Idcirco C. de heret. Manich. & Samar.* utcumque agatur de Episcopis, Presbyteris, & Clericis, tamen reliquæ circumstantiæ deficiunt, ut proinde ab iis locis ad alios progredi satis tutum non sit, neque possit illico ubivis eadem pœna introduci. Et quamvis suspicio quædam ex ejusmodi locis moveatur, tamen nulla inde oritur certitudo, nisi hanc eruere velimus ex *d. §. Idcirco*, ubi Valentinianus, & Marcianus Augusti sic aiunt: *Idcirco Apollinaristas, hoc est Euthichianistas (quibus etsi est in appellatione diversitas, tamen est in heresis pravitate conjunctio, & dispar quidem nomen, sed idem sacrilegium &c.)*

Excutiamus modò locos, qui deportationem hæreticis imponunt: Et primò quidem *l. hæretici 20. §. Montanista 2.* loquitur de Episcopis & Clericis eorum, eosque jubet expelli ex Vrbe Constantinopoli. Quod certè longissimè abest à deportatione.

Secundo *l. Ariani §. v. Manichæis, & l. ubicunque 11. & l. Manichæi undique 12.* manifestò loquuntur de Manichæis.

Tertiò *l. Eunomiana 34.* loquitur de Eunomianis & Montanistis clericis, quos primò urbibus expellit. Quod rursus longè abest à deportatione. Deinde si ruri agentes; aut populos congregent, aut ineant conventus, perpetuo deportentur.

Quartò *l. Eunomianis pœnam 26.* Eunomianorum ministri, si in collectione fuerint comprehensi, deportentur, bonis omnibus ablatis.

Quintò *l. quid 40.* agit de Manichæis, & de Frigis, & Priscillianistis, qui Manichæis, tanquam pares junguntur. Et illa ipsa, ubi deportationem minatur, loquitur de conductore, qui Manichæis ad ineundos conventus prædium præbuit. Sic enim colligere licet, locus enim planè mendosus in editione Lugdunensi. Et tum demum deportationi subjicit, cum is idoneus non est, scilicet ut bonorum amissione puniatur. Et sic ibi legendum videtur, idoneus non est; nisi quis velit eò extendere si idoneus, & locuples sit, deportetur, si pauper, ultimo supplicio afficiatur, ut in *l. quidem §. C. Theod. proscr.* Quod tamen durius videri possit, neque interpreti in

legis defectum ejusmodi pœnæ asperitatem interpretatione inducere licet. Fortè tamen ista *l. pro idoneus* legendum est *ingenuus*, cujus consideratio in hac quæstione non infrequens est.

Sextò in *l. Iovianum 53.* sacrilegi conventus acti sunt extra muros Urbis sanctissimæ, idest, ut videretur, in suburbanis prædiis, ubi interdictum fuit conventus agere, & sic deportantur machinator, & Clerici, atque ministri hæretici.

Septimò, præcipuè verò cum *d. l. quicumque paragrapho. Idcirco de heret. Manich. & Samar.* convenit *leg. Montanista 57.* quæ eos stylium deportationis vult excipere, qui ut Clerici Montanistis Episcopos, Presbyteros, vel Diaconos, si ve in genere Clericos creare tentaverint, quique creati acquieverint. Verum ut hoc isto casu in legislatoris fuit arbitrio, ita id ex loco ita speciali ad æquè specialem, ac diversum profectum, non licet interpreti, ubi lex ipsa obscurius, aut confusius loquuta est; non quicquid potest Legislator, idem permissum est interpreti, siue Doctori.

Octavò *leg. domus 58.* relegationis pœnam definit illi, qui se ultro, atque spontè sua passus fuerit deduci ad secundum baptisma, & geminata semel indultæ fidei; (nam ut eadem *l. præterquam* eleganter ait, baptisma in modum semel nati hominis, semel à Deo conceditur,) mysteria imbui (quod verbum delendum videtur: Turbat enim sensum,) temere, vel perperam devocari. Deinde par pœna deportationis statuitur in Eunomianos Clericos, si conventus exerceant, vel in inclita urbe Constantinopoli, vel in provinciis, civitatibus, ac territoriis, vel cum ausi fuerint clericos pestiferi dogmatis, vel errari. Quod rursus habet similitudinem cum dicta nostra *leg. quicumque §. Idcirco.* Et hæc de iis locis, in quibus deportationis fit expressa mentio, ubi duo posteriora magis, ut indicatum est, accedunt ad nostram *leg. quicumque paragrapho. Idcirco.* Sed illam certam, ac necessariam conclusionem non faciunt.

Reliquos locos, qui per interpretationem videntur de deportatione accipiendi, videamus. Primo *l. defensorem 45.* loquitur de iis, qui contra prohibitionem illicitas coitiones instituunt, & ibi audent disputare ea, & adserere, quæ institutio divina condemnat, quos Clericos ita coeuntes, ac disputantes, atque adstruentes ea, quæ institutio divina condemnat, lex illa præscriptos in exilium detrudi jubet. Hæ circumstantiæ verò in *dict. leg. quicumque paragrapho. Idcirco in fine*, non exstant. Et adhuc sub Judicè lis est, an qui proscripti in exilium detruduntur, sint illicò deportati.

Secundò *leg. cassatis 52.* non loquitur de iis, qui hæreticos Episcopos aut Clericos creant, aut se creati passi fuerint, sed de Donatistis, & quidem de iis, qui ea, quæ catholicis sacrilegè eripuerunt, non reddiderint, de hisce Clericis deinde ait: *Clerici verò, ministrique eorum, & perniciosissimi sacerdotes, ablatis de Africana (quod ritu sacrilego polluerunt, in exilium virum ad singulas quasque regiones, sub idonea persecutione, mittantur;* neque tamen certo constituitur in exilium ad diversas regiones, esse deportari. Nam hoc etiam convenit relegationi, ut cum apud Paulum *libro quinto, recept. sent. tit. de adulteriis 26.* legimus *versicul. 12.* Adulterii con-

viſtas mulieres dimidia parte doris, & tertia parte bonorum, ac relegatione in inſulam placuit coerceri v. 13. Adulteris verò viris pari in inſulam relegatione, dimidiam partem bonorum auferri, dummodò in diverſas inſulas relegentur, quas ſententias & complures alias reſtituit Cujacius libro vigefimo primo, obſer. 17.

Tertiò l. Iovianum 53. ait, illum contuſum plumbo cum cæteris ſuis partiſcipulis & miniſtris exilio coercendum. Ea verò lex poſtea verbum exilii explicat, ut ipſum Iovianum machinatorem, in inſulam Boam ſeſtina celeritate deduci oporteat, cæteris prout libuerit, (dummodò ſuperſtitioſa conjuratio exilii ipſius diſcretionem ſolvatur) ſolitariis, & longo ſpacio inter ſe poſitis inſulis in perpetuum deportatis. Quod igitur prius dixit, partiſcipes, & miniſtros exilio coercendos, id poſtea dicit, ſolitariis, & longo inter ſe ſpacio poſitis inſulis in perpetuum deportandos. Quod ſi partiſcipes, & miniſtri deportantur, deportandus quoque erit ipſe machinator, aut tali exilio coercendus, quod ſit deportatio in inſulam. Eadem explicatio exilii ſi eſſet in dict. leg. quicunque §. Idcirco nemo contradiceret, verbum exilii ita explicandum; at quia abeſt, meritò quaerimus, non an poſſit ita explicari, ſed an oporteat.

Quartò l. Donatiſtas 54. loquitur manifeſtè de Donatiſtis, & quidem de eorum Clericis, iſta ſunt verba manifeſta: *Episcopi, presbyteri, omnesque Antistites eorum, & miniſtris, ſpoliati omnibus facultatibus ad ſingulas quaſque inſulas, atque provincias exulandi gratia dirigantur.* Ubi certè exilium deportationem eſſe diciamus. Quia continet bonorum omnium ademptionem, quod deportationi quidem omni nulli relegationi convenit, cujuſmodi argumentum nullum in dict. l. quicunque §. Idcirco occurrit.

Quintò l. Montaniſta 37. ubi certè Montaniſtarum Clerici, & Episcopi, ſive Presbyteri & Diaconi, ſi nefaria conventicula inierint, vel clericos creare auſi fuerint, vel etiam creati acquieverint, ſtylum deportationis excipiant. Hi verò, qui ad celebrandos interdictos conventus eos ſuſceperint, ea ipſa re, in qua hac fieri conſeſſerint, & execrabilia myſteria celebrare, procul dubio intelligant ſpoliandos, ſive domus ea fuerit, ſive poſſeſſio, ſive procuratoribus ignorantibus dominis ſuſceperint, in exilium ſe vehementer coercitos non ambigens ablegandos. Vbi exilii verbum, vel ideo deportationem non continet, quia procuratores ablegantur, id eſt relegantur in exilium. Magis enim, ut ablegandi per relegandi verbum interpretemur, cum quo majorem habet agnationem, quàm per deportandi, & multò magis, ſi retineas ſcripturam vulgatam, ut ſub iſta ablegatione in exilium contineantur ipſi etiam domini, de quibus in v. hi verò ablegatio in exilium erit relegatio, quia tantum illius domus, ſive poſſeſſionis, in qua paſſi ſunt Montaniſta clericus convenire, & execrabilia myſteria celebrare, conſiſcatio in iſta lege ſancitur, non omnium bonorum publicatio.

Sextò denique in l. hæreticorum 65. & l. Ariani 5. uſque de procuratore, procurator, qui neſciente domino, paſſus eſt hæreticorum conventicula in prædiis ſibi commiſſis agitari, ſi ingenuus ſit, ſubire vel decem librarum auri mulctam, vel exilium. Sed eo loco exilium non poſſet ſignificare deportationem. Quia tantum decem librarum auri mulctæ

Tom. II.

opponitur. Et ſolutis decem auri libris, poſſit evitari. Quod nullo prorsus modo quadrat in deportatione.

Ex quibus omnibus conſtat, ſi exilii verbum ſignificat deportationem, id fieri vel in aliis & gravioribus delictis, vel ſignificationem erui ex certis circumſtantiis, quæ tamen in dict. l. quicunque §. Idcirco Codic. de hæret. Manich. & Samar. deficiunt, vel à ſeparatis ad ſeparata, perperam fieri illationem. Nonnunquam etiam exilii verbum repudiare ſignificationem deportationis, & propterea licet inde per conjecturam dici poſſit exilii verbum in dict. paragrapho idcirco ſignificare deportationem, tamen ea res nullam habet certitudinem.

Nihilominus opinari quis poſſit, cum in ſimilibus quibuſdam cauſis ſit pœna deportatio à legiſlatore conſtituta, cur in dict. leg. quicunque §. Idcirco à ſimili non admittatur interpretatio? Verùm nos quidem eam interpretationem ſoli legiſlatori convenire aſſerimus l. ultim. paragrapho 1. ff. de legib. & conſtit. Princip. neque dubitamus, ſi Imperatores voluerint deportationis pœnam & omnium bonorum amiſſionem intelligi in dict. paragrapho. Idcirco, quin uno adjecto verbulo id potuerint, cum non fecerint, noſtrum non eſt mentem Imperatorum divinando indagare, ſed ſequimur potius auream iſtam juris regulam Interpretatione legum pœna mollienda ſunt potius, quàm aſperanda l. pœn. ff. de pœn. Et in pœnalibus benigniorem interpretationem ſequi non minus juſtum eſt, quàm tutius l. ea, quæ in partes paragrapho 1. ff. eod. & ſemper in dubiis benigniora præferenda ſunt leg. 56. ff. eodem & in ambiguis rebus humaniorem ſententiam ſequi oportet. Sic Imperator ipſe humaniorem interpretationem ſequitur leg. 3. in fine ff. de his, quæ in teſt. del. Sic in ſententiis ſequimur legem mitiorem leg. ſi præſes ff. de pœn. l. ha enim paragrapho quid ergo ff. de ſuſp. cur. & curat.

Et quidem Græci interpretes Baſilicon dict. l. pœn. ff. de pœn. ita interpretantur, cum fortè lex dicit, ille capitaliter puniatur, quia capitaliter ſignificat & gladii pœnam, & metalli, & deportationem, id benignius interpretabimur. Nam in dubio benignitas præfertur. Ergo eodem quoque modo & nos dicemus, cum lex exilii pœnam irrogat, illa verò vel ſit deportatio, quæ graviffima eſt, vel relegatio in inſulam, vel relegatio in perpetuum, vel relegatio ſimplex temporaria, hanc potius, tanquam leniorem & benigniorem interpretabimur.

Quia verò in dict. l. quicunque paragrapho Idcirco cum pœna exilii concurret bonorum amiſſio, dicemus, ibi non intelligendam ſimplicem temporariam relegationem, ſed ejuſmodi relegationem, cum qua amiſſio quædam bonorum poſſet concurrere, qualis eſt relegatio in perpetuum & relegatio in inſulam, ut ſuperius expoſitum. Neque hic prætereundum, quod Baſiliconum interpres notat ab Iſæo Rhetore dictum: ſeveras quidem leges poni oportet, latius verò quam ea præcipiunt, coercere. Et quod dicitur in l. 200. ff. de div. reg. jur. quoties nihil ſine captionem inveſtigari poſſet, eligendum eſt quod minimum habet iniquitatis. Et quod traditur in l. 9. ff. eod. ſemper in obſcuris quod minimum eſt, ſequimur. Licet ergo & nobis ſequi mitiorem, & clementiorem ſententiam in iſto ambiguo ac dubio exilii genere. Et ſi qua hic captio, ſi quis error, tamen minus eſt iniquitatis in pœna leniori, quàm in aſperiori. Nam &

G g 3 Leniores

Leniores istæ pœnæ satis sunt acerbæ iis, qui eas sustinent. Sunt, inquam, ut postea ait, *Marti, Venerisque timenda*. Hoc enim de pœnis legis Juliæ, de adulteriis, Satyricus pronunciat. Erant verò istæ pœnæ cum amissione bonorum relegationes in diversas insulas, ut supra ex Pauli sententiis receptis retulimus.

Tantò verò clementiorem interpretationem sequimur, quod legamus pios, ac Christianos Imperatores magis ad terrorem, quam ad executionem leges severiores promulgasse. Atque ita Sozomenus libro septimo, capite duodecimo, de Theodosio majore testatur; *Imperatorem lege edixisse, ut heterodoxæ neque Ecclesias colligerent, neque de fide docerent neque Episcopos aut alios ordinarent, & alii civitatibus & agris pellerentur, alii honoribus privarentur, nec eadem cum aliis politia uterentur, ac legibus illis gravia quidem supplicia adjecisse, verum non esse illa executum. Neque enim punire subditos, sed metu coercere satagisse, quò illos in dogmate sibi de divinitate Christi concordēs redderet. Nam eos demum landasse, qui spontè & ex animo convertebantur*. Et lib. 2. cap. 32. Constantinum Magnum contra Novatianos pœnam executum non esse, testatur, dum ait: *Etenim, ut opinor, connivebat illis Imperator haud invitus, hoc tantum agens, ut perterrefaceret subditos, non ut perderet*. Ejus quoque Clementiæ videmus exempla in l. 3. §. 4. *C. de summ. Trinit. & fid. cath. & N. 42.* quam etiam Ecclesia vetus probavit, teste B. Augustino lib. 3. contra Crescon. gram. cap. 50. tom. 7. col. 271.

Quod verò in dict. §. Idcirco d. l. quicumque C. de heret. Manich. & Samar. occurrit, istud est. Cum Ecclesiæ Antistitum nota est orthodoxia, tum qui ab illis dissentiant, non injuria pro hæreticis habentur. Quod ipsum elicitur ex l. 1. C. de sum. Trinit. & fid. cath. ubi Damasus Romanus Pontifex, & Petrus Alexandrinus Episcopus ab orthodoxia commendantur. Et ex dict. l. quicumque in pr. ubi Patres 318. Niceæ, & Patres 150. Constantinopoli congregati, & Athanasius & Theophilus, & Cyrillus Alexandria Episcopi eodem modo ab eadem fidei sinceritate commendantur, ut & Procerius in d. §. Idcirco itidem Alexandria Episcopus, alii de quibus alibi, ubi & istud indicatum, hanc Ecclesiæ orthodoxiam esse quandam fidei regulam, quia horum confessio, & orthodoxia prius ex sacris litteris, ac traditionibus demonstranda est, ut quæ principaliter examinari solent ex sacrarum litterarum assensu, ac deinde ex communium symbolorum acceptione prompta, maximè ubi de articulis controversis certi publico consensu sunt constituti aphorismi, sive Canones, qui veritatem ex divinis litteris erutam compendio proponant, ut fuit definitio Concilii Niceni contra Arium pro divinitate Filii, & Constantinopolitani contra Macedonium pro divinitate Spiritus Sancti, & Ephesini contra Nestorium pro asserenda unione personali duarum naturarum, divinæ & humanæ in Christo, & vera communicatione idiomatum, ex qua Verbum veraciter dicitur natum & passum, & Maria Virgo & vera dicitur Theotocos, Deipara, & caro vivifica, & adorabilis una adoratione cum Verbo.

Pœna igitur exilii, vel relegationis reis S. Officii primò imponenda est tam viris, quam mulieribus sortilegis post fustigationem, quando damnari non debent pœnis gravioribus: Nam expedit hisce maleficis civitatem, vel provinciam purgare, ut dicitur in l. 1. de Offic. Præsid. Et ita fuisse multoties servatum, testatur Carena p. 3. tit. 13. §. 6. n. 71.

Hinc referente Fabro in suo Codice tit. de malef. & mathem. def. 1. mulierem, sortilegii ream, quæ non imprecationibus, aut veneficiis, sunt enim qui magicis artibus usi elementa turbare, vitam infantium

labefactare non dubitant, & manibus accitis audent ventilare, ut quisque suos conficiat malis artibus inimicos, ut loquuntur Imperatores in l. multi S. C. eod. tit. junde l. 3. in pr. & §. 1. ff. de sicar.) sed verbis, & minis, nonnunquam etiam vulgari pane exhibitio, plures fascinasse, subinde eisdem artibus fascinasse probabatur. Quod apud Christianos æquè diabolicum, & distinctè prohibitum est, non putavit Senatus aut summo supplicio afficiendam quæ pœna est maleficiorum tanquam qui credendi sint humani generis inimici d. l. multi, & l. seq. C. eod. aut cum omnia negaret, quæstioni, tormentisque subjiendum. Hoc enim genus hominum si accusentur, nec appetè convincantur, tormentis, & quæstioni subjiendum esse, constat, & quidem ita, ut non sint excipienda corpora honoribus præditorum, quæ tamen aliàs solent excipi, præterquam in quibusdam criminibus leg. etsi 7. leg. ult. Codic. eodem tit. propterea quod superstitionibus muliebribus & anilibus potius, quàm sortilegiis incubuisse videntur. Etsi nec impunitum esse debet superstitiones inducere quibus leves hominum animi moveantur leg. siquid aliquid 30. ff. de pœn. Nec deerant, qui putarent, sequendum hac in re exemplum Senatus Parisiensis, apud quem, cum similis quæstio tractaretur, duabusque inferiorum Iudicum sententiis condemnata mulier, ferendisque tormentis addicta provocasset, tandem absolutam eam fuisse, proditum est, relata etiam victoria omnium litis expensarum, ut refert Io. Imbertus in instrum. forens. Sed tamen justius visum est, exilio perpetuo mulctandam esse, quod communi popularium voce & fama, quasi fascinatrix laboraret, malorumque ferè omnium, quæ ab annis aliquot municipio acciderent, causa in eam detorqueretur. Etsi enim vanas populi voces parum curare bonus Judex debeat; publicè tamen interest purgari provinciam eis personis, quarum conversatio, & fama scandalum aliis adferat, l. 3. in fine, l. congruit 13. in princ. ff. de off. præsid.

At ego nihilominus tutius esse cenleo, hujusmodi personas in determinatum locum relegari, ut possint diligentius observari, & ne alienæ civitates, & loca ab eis inficiantur; quod sequitur Canter. de heret. cap. 1. n. 55. Abav. in pr. §. sortilegium num. 98. & Carena loc. cit. Quare strigæ & maleficæ, ut alibi dixi, non solent puniri exilio, ne in regiones, in quibus non cognoscantur, errent, sed aliquo in loco includuntur, ut observari possint. Quod scriptum fuit Inquisitori Placentino 23. Martii 1596.

De Sortilegis, & maleficis quid credendum sit, quid statuendum, & quibus probationibus crimen hoc detegi, ac pro vero haberi possit, ut etiam ultimo supplicio afficiantur, sunt qui volunt, mulierem ex hac causa virgis cædendam, suspensam etiam ad dorsum fasciculo ligneo, ut omnes intelligerent si paulò certiores probationes criminis habuisset Judex, cremari eam debuisse. Quia & plus est, hominem extinguere veneno & hujusmodi magicis artibus, quàm gladio l. 1. C. de malef. & math. ac illi, quos nonnisi ob facinorum magnitudinem maleficos vulgus appellat, ut ait l. nemo 5. C. eod. tit. hac maxima omnium pœna digni visi sunt quam vivi cremationem dicit Callistratus in l. capitalium 28. in pr. ff. de pœn.

At cum de tota hac re alii aliter sentiant, & nonnulli fascinantium artes, tanquam meras nugas rideant, quod vulgò credantur multa posse facere, quæ sacrosancta Religio nostra, ne credamus etiam à diabolo fieri posse prohibet can. Episcopus d. 16. alii nimis faciles ad credendum inhumanas in hujus criminis

trininis reos sententias proferant, nos mediam sententiam sequendam putamus, ut neque temerè quascunque probationes admittamus, neque omnes etiam rejiciamus, unde illud etiam fit, ut in statuenda pœna mediocritatem quoque sequamur, & pro qualitate personarum, probationumque gravitate nunc graviorem, nunc leviozem pœnam decernendam esse arbitremur. Raro tamen contigerit, ut ex hac causa summo Supplicio affici quenkum S. Officium præcepisset, defectu nimirum probationum, quæ sanè perdifficiles semper, & obscuræ sunt, cum tamen in criminalibus debeant esse luce meridiana clariores *l. ult. Codic. de probat.*

Verum, si latius hæc generis humani pestis grassetur, passimque emergant mala gravissima, quorum causa ad maleficos istos, & sortilegos referatur, quo casu exacerbari oportet supplicia maleficorum, cum multis personis grassantibus exemplo opus sit *l. aut facta 16. §. ult. ff. de pœn. ad eam sententiam deveniendum est, ut eos strangulari primum, deinde flammis voveri oporteret, eos præsertim, qui diabolicas istas synagogas frequentasse, ibique cum diabolo duxisse choreas, saltasse, manducasse, bibisse, scæminas etiam cum eo concubuisse, fidem denique & homagium ei præstitisse, ac in necessarium sive antecedens, sive consequens baptismo, & sacrosanctæ fidei renunciasse, ab eoque varias, mirasque nocendi artes didicisse, easdemque magno multorum malo, nunc in hos, nunc in illos nominatim designatos exercuisse fatentur. Quæ confessio contra eos fidem facit, alioqui frustra quæstioni dederentur, si eorum confessioni standum non esset, leg. etsi 7. leg. ultim. Codic. de malefic. & mathem.*

Cum præterea ipsorum confessionibus non tantum vox, & fama publica congrueret, quæ illos pro sortilegiis, & maleficis vulgo habitos esse prædicat; calumniam enim pati vir bonus, & innocens quilibet potest, at publica omnium voce & fama laborare non potest, sed etiam effectus rei responderet multis conquerentibus, & illis ipsis, quos ii nominaverant, quod ea ipsa damna, & ab iis & per eadem media, quæ ii detexerant, perpessi fuissent. Vix enim posset fieri, ut omnia ista congruerent in adstruendo mendacio. Nam quemadmodum periculosum esset ultimi supplicii pœnam iis interrogare, qui delictum ultrò faterentur, de quo tamen non aliter, quam ex ipsorum confessione constaret *l. 1. §. Divus Severus juncto §. 1. ff. de quæstio. ita si aliunde constet de sortilegiis, & maleficiis ex evidentia morborum, quorum scilicet naturalis causa, nec per peritissimos medicos proferri ulla possit, nec nisi de sortilegii, & maleficii autore dubitetur, absurdum sanè est alias certiores criminis probationes requirere, quam ex ejus, qui fecisse dicitur, publicaque infamia urgetur, confessione *l. si is, cum quo ff. de confess. tameti quibus articulis, & mediis damnum illatum sit, nesciatur. Tanto enim clarius est arte diabolica factum esse, quod naturaliter fieri non potuit, unde est, quod isti etiam tanquam hæretici puniendi sunt, & tanquam apostatæ, fideique abnegatores.**

Sed si, quod plerumque evenit, vel panem, vel pomum, vel quid aliud à malefico exhibitum fuisse appareat, quo accepto confestim ac derepentè damnum emergerit, minorem dubitationem res habet, quin sortilegii, ac maleficii reus haberi debeat. Nec enim naturaliter fieri potest talis, tantæque mutatio in instanti, cum natura operetur in tempore, ut aiunt Philosophi. Vide *l. multi 6. & alias C. de malef. & math. & can. non mirum §. magi 26. q. 5.*

Tom. 11.

qui se saltem & ipse confessus esse, & ab aliis vulgò haberi passus est.

Secundò mulctantur exilio à locis, in quibus deliquerunt, Confessarii sollicitantes in sacra confessione, ut præcipitur in Constitutione Gregorii XV. *de confess. sollic. & tradit Sousa de confess. sollic. tract. 2. c. 15. n. 13.*

Tertiò blasphemi nedum nobiles, sed etiam plebei ac viles post abjuratorem de levi, mittuntur in exilium, ut testatur Sesse *tom. 4. dec. 270. nu. 24.* Viles autem aliquando post fustigationem, ut notat Simanch. *de cath. institut. tit. 8. n. 10. Salzed. ad Diaz cap. 110. sub lit. A.*

Quartò, Sacerdos, qui Missas defunctorum celebrat pro viventibus, ut moriantur, exilio perpetuo punitur, Sousa *in aph. lib. 1. c. 58. n. 12. Menoch. de arb. cas. 388. n. 5.*

Quintò, Sacerdos, qui sortilegè celebravit super rebus aptis ad maleficia in plures annos relegatus fuit cum conditione quod singulis mensibus se præsentaret Inquisitori illius Civitatis, ut testatur Carena *d. p. 3. tit. 13. §. 5. n. 66.*

Sextò, qui habens uxorem sponsalia contrahit cum alia, vel ad alium actum proximum contrahendi aliud matrimonium devenit, ut si dotem stipulet, vel determinet, vel publicationes in Ecclesia fieri mandet, vel similia, abjurat de levi, & in exilium, vel in carcerem mittitur, vel aliis pœnis arbitrariis punitur, Souf. *dict. lib. 1. aph. cap. 35. n. 6. Diana p. 4. tr. 7. resol. 4. n. 10.*

Septimò, vir nobilis, qui nulliter contraxit primum matrimonium, & antequam illius nullitas ab Ecclesia declararetur, contrahit secundum, in Italia pœna arbitraria punitur, & abjurat de vehemèti, ut testatur Pegna *in direct. p. 2. com. 81. Farinac. de hæres. qu. 178. n. 68.* in Hispania verò abjurat de levi, & exilio, ac pœna pecuniaria mulctatur. At si plebeius sit, flagellis cæditur, & ad triremes in quinquennium damnatur, ut per Simanch. *de cath. institut. tit. 40. n. 5. Farinac. loc. cit. n. 174. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 8. p. 8. num. 2.* qui ait, idem esse dicendum de eo, qui aliqua apparenti ratione ductus, de morte prioris conjugis, cum secunda contrahit. Quod procedit, tam in viro ducente uxorem, quàm in uxore ducente virum, ut notant Simanchus *ibidem* & Farinac. *ubi supra n. 173.*

Mulieres verò nobiles, quæ non mortuo primo viro secundum duxerunt, relegantur, ut inquit Sousa *dict. capit. 35. numer. 20. Carena dict. tit. 13. §. 5. num. 65.*

Octavò, Astrologi Genethliaci, qui de futuris contingentibus, & à libera hominum voluntate pendentibus, frequenter aliquid futurum affirmant, & maxime cum aliorum damno, merentur in actu publico abjurare de levi, & in exilium, ac pœnam pecuniariam damnari, ut per Dianam *dict. p. 4. tract. 7. resol. 17. numero 2. Carena dict. tit. 13. §. 6. num. 72.*

Nonò retinentes libros hæreticorum, vel alia scripta continentia sortilegia hæreticalia, si exteri sunt, expelluntur à diocesi, in qua deliquerunt, ut testatur Genuens. *in pr. cap. 84. num. 12. in priori edit. Carena eo tit. 13. n. 73.*

Decimo relegantur à S. Officio, qui concionando, vel discurrendo propositiones dixerint scandalosas, & qui inciderint in Constitutiones Pauli V. & Gregorii XV. in materia Conceptionis B. Mariæ Virginis, ut per Caren. *loco citato, paragrapho 6. num. 74.*

Undecimo qui à loco, ubi relegatus fuit in tempus aufugit, vel exilium frangit, ei duplicatur tempus relegationis, vel exilii, ut ex *l. relegati ff.*

Gg 4

de

de pœn. Si autem relegatus, vel exiliatus erat in decennium, punitur relegatione, vel exilio in perpetuum; Et si relegatio, vel exilium erat perpetuum, punitur pœna mortis, ut per *Clar. in pr. §. fin. q. 71.* Qua de re *Giurba cons. crim. 47. numero vigesimo primo & sequent.* ubi plures casus distinguit ac definit.

Duodecimo fautores, defensores, ac receptatores hæreticorum relegantur in perpetuum, & bona publicata amittunt, ut videntur statuisse Innocentius IV. & Clemens IV. ac etiam Fridericus Imperator, relati à Pegna *p. 2. direct. com. 76.* & tradunt Zanchin. *de hæret. cap. 17. num. 4.* Simanch. *de cath. instit. tit. 15. numer. 14.* Sed mitius puniuntur, si sint uxores, patres, fratres, filii, alique hujusmodi, quia, ut ait Pegna *ibidem & com. 81.* ratione sanguinis, & naturalis affectionis non fidei contemptu, aut hæresis amore id fecisse videntur.

CONSULTATIO CLXXVIII.

De Pœna Habitus pœnitentialis. Quanam sit, & quare ac quibus in S. Officio imponatur, & cum qua obligatione? & multa in transgressores?

HÆC pœna est quædam delatio vestis, sive sacci benedicti, in cujus superiori parte sunt duæ cruces crocei, sive rubei coloris, longitudinis duorum palmorum ac din idii, latitudinis duorum; unam in pectore, aliam inter scapulas. Ea deferenda est aperte, ut qui publicè detestati sunt catholicam fidem, manifestò etiam signum conversionis, ac detestationis erroris commissi deferant. Hujus autem signi delatio est pœna propter infamiam, quam irrogat, palam ostendens eum, qui illam deferit, fuisse hæreticum. Id statutum fuit in Conciliis Tarraconensi, Tholosano, & Biterrensi, ut tradit Pegna *p. 3. direct. com. 42.* fuitque per totum Orbem usu receptum, ut testantur Farinac. *de hæres. qu. 193. num. 91.* & Castropal. *p. 1. tract. 4. dis. 6. pun. 3. num. 1.* ac injungitur hæreticis pœnitentibus reconciliatis & non relapsis ex relatis Conciliis, atque ex Eymérico *in direct. in 6. modo term. proc. nu. 175.* ac Pegna *d. com. 42.* & imponitur aliquando ad tempus in perpetuum, ut cum aliis notat Farinac. *loc. cit.* ubi etiam docet cum Simanch. *de cath. institut. titulo 47. numero undecimo*, quod Inquisitores non possunt præfinitum tempus deferendi hunc habitum moderari aut remittere sine mandato supremæ Inquisitionis.

Qui autem hunc habitum occultaverit, vel abjecerit potest ab Inquisitoribus puniri, tanquam de hæresi suspectus, & ut impœnitens. Quia non levem suspicionem ingerit suam conversionem ad fidem catholicam fuisse fictam, suumque errorem non ex animo detestatum fuisse, dum satisfactionem, ac pœnitentiam parvipendit, vel omittit. Quod etiam tradunt Eymer. *p. 3. questione nonagesima septima* ibique Scholiast. *com. 146.* Simanch. *ibidem titul. 48. num. 29. & seq.* & Farinac. *dist. question. 193. num. 123.*

Et hoc casu esse, tanquam impœnitentem, ac relapsum condemnandum, & Curia seculari tradendum, asserunt Locat. *in Judicial. Inquis. v. carcer. num. 16.* Zanchin. *de hæret. cap. 10. numer. 4.* & 5. ibique Campeg. *lit. C. v. detrusus.* Nam ut dictum est, omittens sine causa pœnitentiam sibi injunctam

exequi præsumitur fide esse conversum, ac in errore pristino perseverare, atque adeo quod sit relapsus, dum in errorem reprobaturum perseverat.

Probabilior tamen sententia est, hunc violentam injunctam sibi pœnitentiam, esse impœnitentem, non autem relapsum, ac proinde contra illum, tanquam contra impœnitentem procedi posse, dum in illo statu perseverat. Unde, si à contumacia recedat, & misericordiam postulet, admitendus est, ac nullo modo Curia seculari tradendus. Debet tamen pro crimine violatæ pœnitentia absque causa arbitrio Inquisitorum puniri, vel pœna pecuniaria, vel fustigatione, vel jejuniis, pensata qualitate personæ, & gravitate criminis Pegn. *loc. cit.* Royas *de hæret. p. 2. assert. 41. num. 335.* Simanch. *de cath. instit. tit. 16. num. 24. & seq.* Farinac. *d. dist. quest. 193. num. 136. & 146.* Zech. *p. 1. sum. tit. de fide rubr. de hæres. capite undecimo, numero decimo nono*, Castropal. *dist. pun. 3. numer. 4.* alique apud ipsos.

Et hæc sententia extendenda est, ut procedat, etiam si hæreticus pœnitens sub juramento, ac pœna relapsi se obligasset ad pœnitentiæ executionem. Nam obligatio cujusque metienda est juxta juris regulas, quibus censendus est quilibet se velle obligare *l. si duo ff. de acq. vel omit. hæred. §. l. nemo potest. ff. de legat.* Regula autem juris non præcipit, hunc violatorem, ut relapsum puniri. Atque adeo hanc pœnam ex sua obligatione subire non debet, ut per Riminald. *cons. 150. num. 6. & 7.* Menoch. *cons. 82. numer. 113. & sequent.* Pegnam *supra*, Farinac. *ibidem numero 242.* & Castropal. *eo loco numero quinto.*

Non est tamen hæc pœnitentia delationis habitus injungenda pœnitentibus, & conversis abjurantibus, ut suspectis de hæresi, ac etiam de vehementi. Nam hujusmodi Cruces sunt insignia hæreticorum impœnitentis. Suspecti autem de hæresi, etiam de vehementi, non sunt verè hæretici, ac proinde non sunt cruce signandi, Eymeric. *p. 3. de 6. modo term. proc. n. 175.* ibique Pegna *com. 42. versicul. Quoniam verò.*

CONSULTATIO CLXXIX.

De Pœna sive Pœnitentia pecuniaria in sortilegos, ac de hæresi suspectos atque alios. A quibus imponi ac commutari possit. In quos usus applicanda. Quidve hodie hac in re servandum sit.

POSSE Inquisitorem ex jure communi imponere pœnam pecuniariam, habetur ex Constitutione Alexandri IV. incip. *super extirpatione*, relata post Direct. *Glof. in Clem. 2. illicitis de hæret.* ubi Zabarel. *§. Inquisitoribus num. 20.* Imol. *num. 6.* Vitalin. *n. 57. & sequent.* ac tradunt Eymer. *p. 3. q. 103.* ibique Pegna *com. 152.* Soufa *lib. 3. aph. cap. 28.* & alii, quos sequitur Farinac. *de hæres. q. 193. num. 108.* Carena *p. 3. tit. 13. paragrapho 8. num. 80.* Quod Simanch. *de cath. instit. tit. 46. num. 76.* declarat hanc pœnam esse injungendam vehementer suspectis, qui propter infirmitatem aut propter senectutem, aut ob aliam justam causam torqueri non possunt. Tunc enim post abjuramentum pecuniaria pœna mulctantur.

Cessante

Cessante autem impedimento, pœna pecuniaria non puniuntur, sed torquentur. Idipsum firmant Pegna *loc. cit.* & Roias *sing. l. n. 22.*

Possuntque hac pœna multari fautores, ac defensores hæreticorum non hæretici, ut docent idem Zabarel. *loc. cit. versic. de fautoribus*, Imol. *ibidem* n. 6. & Calderin. *de hæret. rubr. de execut. sententia* n. 3. Proferentes per jocum, aut ex ira, aut ex ignorantia verba hæreticalia, ut per Eymer. *d. g. 103.* & Pegn. *d. com. 152.* Decian. *in tract. cr. lib. 5. cap. 44. post nu. 7.* Farinac. *eo loco* num. 113. Carena *ubi supra* num. 8. Nobiles blasphemii, ut testantur Salzed. *ad Diaz cap. 110. litt. A*, Sousa *lib. 1. aph. cap. 19. num. 20.* Cantera *de blasphem. cap. 3. numero 4.* Sortilegi avari, qui hanc pœnam pecuniariam magis timeant, ac vehementius dolere solent de pecunia solvenda, quàm de pœna corporali, ut asserunt Zanchin. *de hæret. cap. 19. num. 3.* Pegna *d. com. 152.* Carena & Farinacius *loc. cit. ille d. n. 80. hic n. 115. & 116.*

Quod si condemnatus ad pœnam pecuniariam non posset, vel nollet illam solvere, possunt illam Inquisitores non modo ante, sed etiam post sententiam commutare in pœnam corporalem juxta regulam: Qui non potest solvere luat in corpore, ut per Mandos. *in addit. ad Repert. Inquis. v. pœna litt. R.* Gundisal. *in tract. de hæret. qu. 17. num. 6.* Tutius tamen aliqui existimant, ut fiat in eadem sententia, dicendo: Condemnamus te in tantam pecuniam, quam nisi solveris intra tantum terminum, mandamus, quod patiaris talem pœnam corporalem. At Pegna *d. com. 152.* hanc praxim minimè admittendam esse in S. Officio tradit. Nam antequam quis condemnetur in pecunia, videndum est, an eam solvere possit. Non negat tamen posse post sententiam corporalem pœnam imponi ob defectum pecuniariæ. Quod etiam sequuntur alii apud Farinacium *ibidem* n. 114.

Verum ubi contigerit imponi pœnam pecuniariam, vel eleemosynam, potest Inquisitor petere fidejussorem, & si non comparuit reus, tunc pœnam à fidejussore exigere, de quo extat Constitutio Innocentii IV. quæ incipit, *Cum venerabilis* apud Pegnam post Directorium & d. Constitutio Alexandri IV. & asserunt Zanchin. *de hæres. qu. 16. num. 9.* & Farinac. *d. quæst. 193. num. 124.* ac supponitur in *cap. accusatus §. si verò de hæret.* Quod Inquisitor damnaverit quendam ut aliquam eleemosynam erogaret de bonis suis, ad quod obligaverit sua bona. In quo tamen textu expressè advertitur, quod ille reus non erat hæreticus, sed fautor; quod factum fuit, quia de publicatione bonorum faciendâ hæreticis, etiam post mortem longè alia est ratio, ut patet ex §. *In eo verò ejusdem cap. accusatus.* Ex quo etiam colligunt Glossa & Geminianus *ibi n. 1.* fautores hæreticorum ex hoc non esse hæreticos, nisi hæreticorum dogmata credant, licet sint suspecti de hæresi.

Unde duplex regula traditur in *dict. cap. accusatus.* Prima est quod ubi aliqui non hæretico, sed fautori hæresis imposita est pœna exigenda ex bonis ipsius rei, qui ad hoc sua bona obligavit, & hæc pœna respicit salutem animæ illius, hæredes, si reus principalis obierit, non impleta pœnitentia, tenentur illam implere, & Inquisitor potest ad hoc illos compellere. Habet igitur locum hæc regula in fautore hæreticorum non hæretico, sed suspecto de hæresi, & sic locum habet in quocumque de hæresi suspecto. Exempli enim gratia in textu positus est casus fautoris hæreticorum non hæretici, ut ex hac intelligamus regulam communem esse ad omnes suspectos de hæresi.

Ut verò hæc regula comprobetur, primò requiri-

tur, quod pœna lata non sit personalis, sed realis, scilicet cum obligatione bonorum ipsius rei. Sic enim hæres non tenetur ad implendum pœnas personales sui auctoris, sicuti sunt orationes, jejunia, peregrinationes, aliæque pœnæ spirituales, quæ personales sunt, Quinimò ne corporales quidem pœnas, etiam pecuniarias tenetur hæres solvere, si sint personales, ut quia ad dictam pœnam obligata fuisset persona, & non illius bona. Ideoque in *dicto cap. accusatus* requiritur, quod damnati bona fuerint obligata.

Secundò requiritur, quod impositio pœnitentiæ sit in salutem animæ rei damnati, & obligati ad illam, ut ædificatio hospitalis, vel ejus reparatio, eleemosyna pauperibus eroganda, talisque censeretur debet quotiescunque pœnitentia ordinata est ad utilitatem Ecclesiæ alicujus, aut alterius loci pii, aut pauperum, aut divini cultus.

Tertiò requiritur, quod ante mortem damnati pœnitentia fuerit injuncta, & sic quod per sententiam ille fuerit ad illam damnatus.

His itaque constitutis, possunt Imperatores compellere hæredes, ut de bonis defuncti adimpleant pœnitentiam; immò ne solum quidem hæredes, sed successores quoscunque qui in bonis defuncti successerunt, cum ad illam pœnam bona defuncti fuerint ante mortem illius obligata, nec illa potuerint in aliquem transire, nisi cum illa obligatione, ceu docent Jo. Monachus, Archidiaconus, Ancharanus, Geminianus, & Franchus in *d. cap. accusatus d. §. qui verò Eymer. p. 3. q. 120.* ibique Pegna *com. 169.* Decian. *lib. 5. cap. 45. n. 13.* Simanch. *de cath. instit. tit. 34. num. 31.* Farinac. *dict. quæst. 193. numer. 125. & sequent.* Sousa *lib. 3. aph. capit. 29. num. 14.* & Sylvest. *vers. hæreticus 2. num. 16.*

Secunda regula est, quod, si hujusmodi pœnitentia non fuerat reo ante mortem imposita, non possunt Inquisitores illam post mortem vel imponere, vel exequi facere. Nam quoad hoc crimen fautoris morte extinctum fuit, ut ex *d. cap. accusatus* tradunt idem Doctores. Non implens verò pœnitentiam injunctam puniri quidem debet, sed pœna arbitraria, ut per Carenam ad Fulcodium *q. 13. n. 10.* Et in dubio allegans se illam adimplevisse, id probare debet, Caren. *p. 2. tit. 2. num. 25.* At verius puto, illius esse id onus probandi, qui in non adimplemento vel implemento suam intentionem fundat.

Hanc autem pœnam pecuniariam possunt Inquisitores imponere etiam reo Clerico beneficiato qui patrimonium non habet, dummodo recipiat fructus beneficiorum in proprios usus, Pegna *p. 3. com. 152. & com. 161.* ubi ait, Clericis possunt imponi pecuniariæ, si ipsi in fructibus beneficiorum habeant dominium. Contrarium adstruit Repert. *v. Clericus §. an Clerici.* Sed certum existimo, si proprium habeant patrimonium, posse iis dictam pœnam injungere. Et ita quoque firmant Zanchin. *de hæret. c. 19. num. 5.* Diaz in *pr. cr. can. cap. 134.* & Pegna *d. com. 152.*

Pœnæ autem pecuniariæ non sunt applicandæ in proprios particulares usus ipsorum Inquisitorum. In omnibus enim Judicibus vehementer reprehendenda, & evitanda est avaritiæ, & cupiditatis suspicio, multoque magis ab Inquisitoribus fidei, quos integerrimos esse oportet hæc labes abesse debet. Sed applicandæ sunt vel pro expensis, ac necessitatibus S. Inquisitionis Officio, vel ad Ecclesias ædificandum, vel ad pauperes alendum, vel ad dotandum inopes virgines, vel ad alios hujusmodi usus, ut per Eymericum, Pegnam & Farinacium *loc. alleg. Locatum in Indic. v. multa.* Simanch. *de cath. instit. tit. 46. n. 36.* Decian. *dict. lib. 5. cap. 44. num. 7.*

Atque

Atque hæc quidem de jure Communi, nunc verò servandum est perquam religiosè decretum sub Urbano VIII. anno 1632. hac de re editum, quod est hujusmodi. *Ad retinendam existimationem, majestatem, atque integritatem S. Officii, quod sicuti aliis Tribunalibus auctoritate, respectu rerum, qua in eo tractantur, antecellit, ita etiam præter animarum salutem ab omni alio mundano interesse alienum debet esse, aliisque iustis de causis animum suum moventibus, innovando in primis, & confirmando decreta aliàs facta de non imponendo reis multas pecuniarias, inconsulta S. Congregatione, decrevit, & mandavit, ne de cætero, tam eminentissimi, quàm alii Inquisitores pro tempore possint sub quovis prætextu, causa, & occasione, etiam consulendi necessitatibus S. Officii, reis imponere multas pecuniarias, nec minus pœnas corporales eisdem reis impositas, in multas pecuniarias commutare, nisi factò verbo, & habito consensu sanctitatis suæ. Qui insuper revocavit, & pro revocata declaravit, ac esse voluit facultatem aliàs Inquisitoribus, præcipuè Mediolani & Cremonæ, multas hujusmodi imponendi, ac pœnas corporis inflictivas in pecuniarias commutandi concessam. Et pro inviolabili præmissorum observantia jussit de omnibus ac singulis in præsentì decreto contentis, certiores reddere omnes Inquisitores, nec non in proxima Congregatione coram Sanctitate sua habenda fieri verbum de facultate, ut supra Inquisitoribus Mediolani, & Cremonæ concessa.*

Scriptum autem Inquisitori Mediolani, quod uratur facultate, sibi aliàs, concessa imponendi multas pecuniarias, sed certiorẽ reddat S. Congregationem, prout ei alias fuit demandatum. Nonnunquam tamen fuit ei sublata hujusmodi facultas, ut eodem anno 1632. Unde scriptum eidem Inquisitori anno 1633. non placuisse S. Congregationi permutationem pœnæ carceris in pecuniariam, inconsulta S. Congregatione, atque iccirco illius executionem non permittat in posterum, nec contraveniri decreto de hac re emanato. Tandem aliquando Eminentissimi Patres anno 1636. concesserunt eidem Inquisitori Mediolanensi facultatem secundum rerum eventum, ac discrimen imponendi multas pecuniarias, nec non commutandi pœnas corporales in pecuniarias, consulto tamen prius Eminentissimo Cardinali Montio, Archiepiscopo, & quod postmodum teneatur S. Congregationem certiorẽ reddere. Denegatur hæc facultas imponendi, & commutandi multas pecuniarias etiam pro subventionibus S. Officii.

Et sanè has multas pecuniarias raro imponit S. Officium, & impositas ferè semper erogavit locis piis, voluitque sæpius exhiberi fides erogationis, sæpiusque declaravit non posse pro commutatione pœnarum imponi tales pœnæ absque licentia S. Congregationis. Fueruntque interdum distributæ modò locis piis, modò pauperibus ejusdem Civitatis, vel loci.

Hodie igitur Inquisitores ex speciali decreto S. Congregationis supremæ Inquisitionis non possunt pœnis pecuniariis sortilegos, vel alios de hæresi suspectos damnare, inconsulta eadem S. Congregatione in quocumque casu particulari. Unde non est audiendus Carena p. 3. tit. 13. paragrapho 8. numero 83. ubi ait, quod etiam, stante hac prohibitione possint Inquisitores damnare reum ad pœnam pecuniariam solvendum pro eleemosyna alicui loco pio. Quia inquit in hoc casu cessat ratio prohibitionis *lin omni ff. de adopt. ibique Bartol. & Surd. 375. num. 34.* Nam non solum id prohibetur in peculiaribus decretis jam diu emanatis, sed in specie in decreto generali sub Urbano VIII. jam relato in quo prohibetur imponi has pœnas pecuniarias sub

quovis prætextu, causa, & occasione, etiam consulendi necessitatibus S. Officii, quod certè, inter loca pia, piissimum censendum est, nisi fortassis Carena loquatur de Inquisitore Cremonensi; at huic etiam sublata fuit in dicto decreto generali hujusmodi facultas, nec lego fuisse ei restitutam. Undè ratio decreti non cessat, sed comprehendit etiam hunc casum, ut de lege comprehensiva alibi.

CONSULTATIO CLXXX.

De Pœna Publicationis bonorum, qua hæretici afficiuntur, ubi multa, non abs re disceptantur.

Utuntur Judices tum Ecclesiastici, tum temporales confiscatione bonorum, siue publicatione in pœnarum impositione. Publicatio bonorum est in publicum reductio, adimere scilicet bona privatis, & ad usum, utilitatemque publicam transferre. Ea quoque publicatio, confiscatio dicitur, quasi in fiscum seu ærarium publicum reductio. Fiscus vas capacius quoddam, sacculi instar est, à ferendo nomen ductum, sicuti & Marcus Terentius Varro lib. 4. de lingua latina fiscinam à ferendo quoque declinat, cum qua & fiscus affinitatem habere videtur. Cumque antiquis temporibus pecunia publica eo genere vasorum deferretur, & contineretur, usurpavit Cicero in 1. Ver. fiscos Sicilienses pro pecunia publica Siciliensium, & apud Tacitum lib. 1. annal. fisci rapti Imperatoris dicuntur id est arcæ quibus deferrebantur pecuniæ Principis. Et Suetonius in Octav. c. 101. dixit, Augustum habuisse confiscatam, repositamque pecuniam. Neque de significatione nominis hujus video valde dubitatum, cum & fiscalia ad publicum dicantur à Justiniano jus pertinere in §. oportet in auth. de Mand. Princip. tit. 4. eo excepto, quod quidam putant, ærarium fuisse propriæ pecuniæ publicæ, fiscum autem pecuniæ patrimonialis Principis, adducti Pliniana auctoritate in paneg. ad Trajanum. Fortasse, inquit, non eadem severitate fiscum, qua ærarium cohibes, immotantimajore, quanto plus licere de tuo, quàm de publico credis. Huicque sententiæ non levis auctoritatis viri se subscribunt.

Verum quomodò potius propriè Principis patrimonium fiscus, quàm sit Reipublicæ ærarium non explicant, nec satisfaciunt. Legimus quippe hæc confundi, & ad ærarium deferri idem esse, quod in publicum, & fiscum apud Paulum jurisconsultum l. 3. ff. de jure fisci. Antea enim modica erant fisci compendia, idèò fisci, & sacculi continebantur. Postquam autem creverunt, arcas, & ærarium oportuit institui, Glof. in l. 4. v. fiscales, C. de numer. & actuar. Remanet itaque natura eadem compendii, sed diversa nomina ratione quantitatis illata.

Confiscationis meminit & bonorum, & corporis Suetonius in Caligula cap. 41. & in Tiberio Cæsare cap. 49. ac in Octavio c. 15.

Confiscare autem Princeps propriè dicitur, vel alii ejus permissione, & jus fisci Principis. Neque Civitates, vel alii, quibus permissum est habere corpus, vel arcam communem l. 1. §. quibus ff. quod cuiusque civitas, jus hoc habent sine speciali privilegio, ut notant Bald. in l. 1. n. 3. ff. de hered. vel act. vend. & Bartol. in leg. cum veniunt §. ait Senatus ff. de pet. hered. Nam & Civitates propriè publica bona non dicuntur habere, & quæ communia eis sunt, vel in commune reducuntur, pro privatis habentur, Cajo jurisconsulto teste l. cum qui ff. de verb. signif. cum publicum jus sit, quod ad statum rei Romanæ conservandum, id est imperii, vel Regni pertinet, l. 1. §. hujus studii eod. apud Instin. Nisi forsitan sint Civitates liberæ, quæ suo jure vivunt.

vivant, & rempublicam constituent, ut idem Bartolus explicat in dict. §. ait Senatus.

Ecclesiastici quoque Antistites, in his, in quibus non habent superiorem, fiscum habere dicuntur, Glossa in cap. quia diversitatem v. prater ejus de concess. prob. Negavit tamen Baldus in rubr. C. de jure fisci, Episcopum fiscum habere, quem tamen & affectas Buzonarius, Imola, Panormitanus, alique interpretes in dict. cap. quia diversitatem, & Felinus in cap. irrefragabili §. ceterum num. 1. de lud. ordin. rejiciunt, qua de re & nos alibi fusè.

Ratione porro concessionis juris ejus inferioribus, & aliis quam Principi competentem, nempe & universalem, & privatum, Baldus in cap. 1. §. ad hoc de pac. jur. firm. in us. feud. Universalis propriè fiscus, & absolute dicitur, qui Principis, seu Regis est vel Imperatoris, ac summi Pontificis, ad quem, nisi aliud speciale privilegium refrageretur, fiscalia pertinent l. 1. C. de bon. vacan. Marcan. Jurisc. in leg. simile ff. ad municip.

Privatus fiscus est, veluti Episcoporum, ac dominorum temporalium locorum, ad quos confiscationes bonorum subditorum, etiam aliorum Judicum sententia damnatorum, pertinent. Et ita quilibet, habens merum imperium, fiscum habet, Chass. in §. 1. de confisc. in consuet. Burgund. Guido Pap. dec. 76. Baldus in l. 1. C. de hered. vel act. vend. Etiam in crimine hæreseos, Guido Pap. loc. cit. ac textus expressus in cap. cum secundum leges de heret. in 6. ibique Jo. Andr. & Anch. Vide Henric. Boic in cap. vergentis de heret. §. in cap. super quibusdam de pœn. exceptis criminibus, quæ majestatis sunt, & aliis privilegiatis, quibus, sicuti Principis versatur injuria, & ita ejus est delinquentium confiscatio, si bonorum ulla fiat publicatio l. quisquis §. 1. fin. C. ad leg. Jul. majest. l. donationes ff. de donat. Guido Pap. questione trecentesima trigesima secunda, & facit leg. si finita paragrapho si de vectigalibus ff. de damn. infect. ac notata in c. postulasti de for. comp. Bart. in l. cunctos populos in fine de sum. Trinit.

Jure civili cum confiscatio una sit ordinaria, alia extraordinaria, hoc est in casibus in quibus jus non imponit confiscationem, nemo præter Principem, & præter eos, qui habent supremam jurisdictionem confiscare potest, Jo. Faber, Angelus, Salicetus in leg. un. ff. de fine jus. Princ. licet. Ind. confisc. lason. conf. 46. nu. 1. vol. 3. At ordinaria, quæ est in casibus à jure expressis, vel statuto, vel consuetudine permitti, omnibus Judicibus, merum, ut aiunt, imperium, vel altam jurisdictionem habentibus, ratione territorii: non aliis conceditur, Alberic. in 3. p. stat. q. 28. Boer. latè d. dec. 264. nu. 1. §. 2. Quamvis ex confiscatione ad eos compendia perveniant, & quanquam multas suo fisco addicendas rectè irrogent, sine publicatione tamen bonorum.

Ceterum ex bonis publicatis bona immobilia debent applicari fisco ejus, in cujus territorio sita sunt leg. quicunque §. universi C. de heret. mobilia, quæ sunt alibi applicantur communitati Judicis condemnantis cap. 1. §. si Index de pac. jur. firm. in us. feud. Chass. §. 3. tit. de confiscat. in cons. Burg. Quod si plures diverso jure domini sint ejus loci, qui fortius jus habet, confiscationes colligit, Chass. in d. §. 3. Num autem mutatis dominis post contractum crimen, & ante condemnationem, vel mutatis conductoribus fructuum jurisdictionum confiscationes pertineant ad eum, qui erat tempore commissi criminis, vel ad eum, qui erat tempore condemnationis, disputatur à Guliel. de Benedict. quem videre oportet in repet. cap. Raynucius ad verba cetera bona num. 38. & sequens. sed

quæ veniant in publicationem bonorum breviter discutiamus.

Sitque in primis regula generalis aliquibus in Regnis, ut in Gallia, ex consuetudine Regni communi confiscato corpore, confiscari & bona, Chass. in §. 1. de confisc. Sic jure Pandectarum qui ad ferrum, aut in metallum, aut ad bestias damnantur, libertatem perdunt, bonaque eorum publicantur leg. eius §. ii verò ff. de test. l. 1. ff. de bon. damn. Et idem jure Codicis, si damnati pœna mortis liberis careant, leg. fin. Cod. de bon. proscript. Sic Callistratus supplicii, inquit, leg. 1. ff. de bon. damnat. damnatione bona publicantur, cum aut vita adimitur, aut civitas, aut civilis conditio irrogatur. Nam si fuerint damnatis liberi nati, vel posthumi, vel nepotes, interdum ex æquitate omnia bona patrum illis relinqui, si plures fuissent, placuit Cæsaribus. Interdum quasdam portiones, ut mediam partem, si pauciores l. 1. §. 1. & l. cum ratio ff. de bon. damn. l. fin. C. de bon. proscr. Non tamen de bonis damnatæ matris filiis relinqui quicquam voluerunt §. 1. de inust. nupt. auth. coll. 2. tit. 6.

Jure autem Novellarum variatum est. Nam principio admittitur publicatio bonorum damnatorum, si liberos non haberent ex inculpato matrimonio incestas nuptias contrahentes. Et deinde visum est damnatis reis, etiam si liberos non haberent, bona fisco non esse adjudicanda, sed proximioribus relinquenda, quod res non sint, quæ delinquant, sed qui eas possident, nec recipiendum esse ordinem, nempe eos, qui digni pœna sunt, relinquere, illorum autem auferre res, & ita alios punire infontes, qui ad successionem reorum veniebant §. oportet autem in 2. de mand. Princip. coll. 3. tit. 4. auth. Ad extremum alia Constitutione placuit §. fin. ut nul. Ind. lic. hab. loc. ser coll. 9. tit. 9. auth. bona damnat. C. de bon. proscr. eo bona damnatorum, quæ olim fisco deferebantur, ascendentibus, & descendentibus, & collateralibus usque ad tertium tantum gradum, si superessent, reservanda, uxoribus dorem, & donationem propter nuptias, & si sine dore sint, data de substantia viri parte, si filios habeat, si non. Nemine autem illorum prædictorum damnatorum existente, bona fisco, socianda, excepto crimine majestatis, in quo filii privantur etiam bonis patris, de eo crimine damnati, relictis alimentis filiabus leg. quisquis C. ad leg. Jul. Majest.

Notat Boerius §. 10. de jurisd. omn. Ind. in consuet. Biturig. singulare, ex variis interpretum locis collectum, quod si is, qui ex crimine, qui confiscationem habet, damnetur, habitator sit ejus loci, qui non admittat confiscationem, bona ejus non solum ejus loci, sed & aliorum, in quibus confiscatio locum habet, eximuntur à confiscatione, ut contra, si quis incolat locum, ubi cum confiscationi locus sit, non solum ejus ibi sita bona confiscantur, sed & alia, quæ sunt in locis, ubi non habet locum confiscatio. Sic ergo delictorum compendium ad fiscum pervenit, Guid. Pap. dec. 159. num. 2. per l. in heredes ff. de calumn. l. Papinianus §. meminisse ff. de inoff. test. unde lieni fiscus comparatur, qui humores melancholicos ex hepate per vas venosum ad se attrahit, quorum partem tenuissimam in alimentum convertit, reliquam per proprium quendam meatum, quem stomachum vocant medici, in ventriculum eructat, Galen. lib. 4. de us. part. estque atræ bilis receptaculum lien, Galen. lib. 2. de nat. facult.

Corpus & bona confiscantur, in quibus quis morte afficitur, aut fit ademptio civitatis, aut libertatis *l. i. ff. de bon. damn. leg. bona ff. de jur. fisc.* ut in crimine læsæ Majestatis *dict. leg. quisquis C. ad leg. Jul. Majest. & leg. fin. C. de bon. proscript.* falsæ monetæ *l. si quis C. de fals. monet. de ficiis leg. 3. §. legis Cornelia ad leg. Cornel. de ficiis. hæreseos leg. Manichæos Codic. de hæret. dict. cap. cum secundum leges eod. tit. in 6. divinationis leg. nullus C. de malef. & math. ac similibus.* Bona autem sine corporis pœna infinitis prope casibus fisco deferri comperimus, ut thesauros illicitis artibus investigatos *leg. 1. Cod. de thesaur.* bona ab indigno extorta, & ab eo, qui de bonis restituendis contra legis sanctiones fidem accommodavit testatori *leg. eum, qui ff. de iis, quib. ut indign.* bona eorum, qui monopolium committunt *leg. un. C. de monop.* Omnia sceleratè quæsitæ *l. Lucius de jur. fisc.* Ea, quæ exportantur, vel importantur contra prohibitionem Constitutionum Regni, vel locorum, latè Boer. *dec. 178. num. 18. & seqq. Vide l. cotem 11. in princ. ff. de pub. & leg. 2. C. quæ res export. non deb.* Refert & Callistratus sexdecim casus, in quibus bona ad fiscum deferantur *in leg. 1. ff. de jur. fisc.* quos explicant inibi Glossa, & Interpretes, ut non opus sit hic transcribere.

Quod verò speciatim atinet ad hæreticos, inter alias pœnas in eos statutas, est ademptio omnium bonorum mobilium, immobilium, ac semoventium, jurium quoque & actionum quæ dicuntur bona incorporalia, quæ omnia ipso jure publicantur, ut *in l. Manichæos §. 1. Cod. de hæret. ibique Salic. Auth. Gazaros C. eod. cap. vergentis §. 1. de hæret. ubi Glossa cap. excommunicamus 1. §. damnati eod. tit. cap. si adversus eod. cap. cum secundum leges eod. tit. in 6. clem. 2. eod. & tradunt Suarez de fid. disp. 22. sect. 2. Sanchez dict. cap. 22. num. 7. De qua pœna Eymet. p. 3. quest. 109. ac seq. ibique Scholiast. schol. 151. Simanch. de cath. instit. tit. 9. Zanchin. de hæret. cap. 25. Alphons. de Castro lib. 2. de just. hæret. pun. cap. 5. Brun. lib. 5. de hæret. ep. 6. Gomez. tom. 3. var. resol. c. 14. ac Doctores communiter. Unde Ostiensis *in sum. rubr. de hæret. §. qualiter*, ait, hæreticis omnia bona esse adiudicanda, non solum de jure civili, & canonico, sed etiam de jure naturali ac divino. Idemque confirmant Goffred. *in sum. de hæret. num. 2. ac 3. Simanch. dict. titulo nono, numero primo, & secundo. Locat. in iudic. versic. bona numero primo, ac ceteri, quos sequitur Farinac. de hæres. q. 190. num. 1.**

Hæc autem pœna incurritur ipso jure à die commissæ hæresis. Et quamvis Panorm. *in capite vergentis de hæret. not. 2.* affirmet bona hæreticorum non esse ipso facto confiscata, sed confiscanda, ejus tamen doctrina intelligitur de tempore, ante quam fuisset decretum *in dict. capite cum secundum leges*, in quo expressè statutum fuit, ut ipso jure, seu ipso facto bona hæreticorum sint confiscata. Et ita docent Pegna *p. tertia, direct. com. 158.* & Farinac. *de delict. ac pœn. questione vigesima quinta, numero 13.* ubi ait in hæresis crimine bona confiscantur ipso jure, & statim à die commissi delicti eorum dominium transit in fiscum, & reus administrationem suorum bonorum omittit *ex dict. capite cum secundum leges ibique Gloss. & communiter Doctores.* Idemque tradit *in tract. de hæres. dict. questione centesima nonagesima numero tertio.* Qui etiam docent, quod licet in fiscum ipso jure transeat dominium bonorum hæretici, non ta-

men transit eorum possessio, per regulam, quod in illis casibus, in quibus transit possessio, nisi expressè dicatur, ut *in leg. cum hæredes ff. de acqu. possess.*

Quare de hac re nec satis verè & constanter videtur Bannes differere *in 2. 2. questione duodecima, articulo secundo D. Thoma.* Nam negat amitti ipso facto per hæresim dominium bonorum, & tamen verè cum Cajetano concedit incurri ipso facto eas pœnas juris, quæ possunt per se incurri, sine aliqua rerum excusatione, ut excommunicatio & non animadvertens hujus planè generis esse quoque pœnam illam privationis dominii bonorum. Desinit enim aliquis esse Dominus sine ulla etiam executione, aut actione, neque ad id requiritur etiam, ut tradat quis ea bona fisco. Quod quidem non tenetur facere ante Judicis sententiam.

Nec valet argumentum Bannis, quod scilicet si hæreticus non est Dominus eorum bonorum, sed fiscus, teneretur hæreticus fisco statim ea tradere. Non enim id sequitur: nam non tenetur nisi cum illa circumstantia id facere, nempe ut sententia præcedat, ut nec tenetur quis restituere alienum, nisi pro opportunitate. At de hoc leges inferius veram sententiam.

Porro servi, & ancillæ, & animalia cum ceteris bonis fisco deferuntur. Immo si aliqua ex contractu conditionali debeantur reis, ad fiscum quoque pertinent subsecuta conditione, & jus ipsum conditionis implendæ ad fiscum transit, si modò fiscus commodè conditioni parere possit. Hinc si uxor criminosa sit, omnia ejus bona dotalia, & paraphernalia, & donata & accepta propter nuptias, quæ alicubi dicuntur Arrhæ, & omnia lucra, quæ constante matrimonio alicubi Constitutionibus Principum, ac statutis Populorum ad uxorem pertinent, publicantur.

Eum qui in hæresim incidit, antequam à Judice condemnetur, teneri in foro conscientie omnia bona sua, quæ ob commissum hæresis crimen amisit, fisco offerre; ita ut si ei illa non tradat, mortaliter peccat, asserunt Panorm. ac Felin. *in capite primo, de Constit. & Alph. de Castr. libro tertio, capite decimo, de leg. pœnal. ac libro secundo, capite sexto, de just. hæret. puni.*

At contraria sententia verior, benignior, ac rutilior est. Quia nemo obligatur ad pœnam erga se ipsum exequendam, neque cogitur ut se ipsum in publicum prodatur, per text. *in can. quis aliquando de pœnit. dist. 1.* gravisque ac importabilis obligatio esset, si quis in foro conscientie teneretur ad privationis omnium bonorum suorum erga se ipsum exequendam. Quod sentiunt Contrad. *de contr. questione septima. concl. 2. Sylvest. v. hæresis 1. q. 8. Simanch. de cath. inst. tit. 9. num. 157. & seqq. & alii, quos citat ac sequitur Pegna p. 3. direct. com. 158.*

Quare eum esse hæreticum ipso jure, antequam in judicio sui delicti condemnationem suorum bonorum dominio in foro conscientie privatum, tanquam probabilius affirmat Azor *p. 1. libro quinto, capite septimo, questione secunda*, ubi etiam questione prima & tertia, eam sententiam magis probat, quæ negat ullo jure aut lege eum ipso facto debere in conscientie foro bona sua fisco tradere ante sui criminis condemnationem statim

statim in foro conscientiae debere sua bona fisco reddere: antequam ea fisco sibi vendicet, & capiat. Estque probabilius, eum lege adstringi ad crimen confitendum, quoties fuerit de eo rogatus legitime, alioqui, si ipsi talis animus non sit, peccatorum absolutio denegari debet, nec tamen interim eum ullo jure compellit, ad sua bona fisco reddenda. Quod si nunquam iterum de crimine rogetur, nec lege adstringitur ad id, quod antea dixit, revocandum, neque ad bona relinquenda fisco, eique imputari amplius non debet, si crimen suum non prodat. Si quidem nunquam amplius de eo legitime à Judice rogetur.

Requiritur itaque declaratoria, & quod executio publicationis non fiat, donec per Ecclesiasticam sententiam fuerit deliberata, Sylvest. *versic. haresis* 1. numero duodecimo, Simanch. *loc. citat. num. 126. Locat. ibid.* pluresque alii, quos sectatur Farinac. *num. 5.*

Si verò hæresis esset notoria, non desunt Doctores, qui sentiunt, tunc non esse necessariam declaratoriam sententiam, esse tamen necessariam assignationem termini ad excusandum crimen, quo elapso executionem fieri posse, ut per Navar. *libro quinto, de hæret. consilio vigesimo, numero quinto, & seqq.* Pacian. *consilio decimo nono, numero decimo sexto, & decimo septimo*, ac alii, quos citat Sanchez *d. libro secundo, in decal. capite vigesimo secundo, numero decimo quarto*, qui hanc sententiam impugnat, & probat requiri necessariò sententiam criminis declaratoriam. Quia falsum est, illam exigi solum, ut constet de crimine, sed exigitur, ut per Judicem, tanquam per causam particularem, auditis delinquentis defensionibus, poena legis universalis applicetur huic casui, quo suum effectum sortiatur, ut per Doctores, quos ipse adducit.

Communi omnium consensu receptum est, ut exemplo ejus, qui crimen læsæ majestatis humanæ patravit, à die commissi criminis bona hæretici omnia publicentur post declarationem delicti in judicio factam. Sic interpretes omnes Archid. Jo. Andr. Imol. in *dict. cap. cum secundum leges de hæret. in 6.* ac etiam juris civilis interpretes in *leg. ult. ac leg. quisquis C. ad leg. Iul. majest.* Ex quo efficitur, ut donationes ab hæretico, quamvis occulto, factæ, à die commissi delicti post sententiam Judicis, & condemnationem criminis rescindantur. Immo dotes etiam filiabus datæ, à fisco vendicantur, quamvis ad onera matrimonii sublevanda dentur, ut per Simanch. *dict. titul. 9. numer. 23.* Dotes pariter à parentibus sanctimonialibus datæ, ut vitam monasticam profiteantur, fisco similiter deferuntur, Simanch. *loc. citat. numer. 24.* Omnes denique quarumlibet rerum alienationis à die criminis admissi factæ, post sententiam Judicis & condemnationem delicti rescinduntur, ut colligitur ex eadem *leg. quisquis & l. ult. Codic. ad leg. Iul. Majest.*

Quod verò ad servos, si ii catholici fuerint, vel eorum Dominis in hæresim prolapsis, ad fidem catholicam se se contulerint, dominorum impietatem detestati, ac fortassis etiam si cathecumeni sint, aut infideles quidem, sed qui dominorum hæresim studio, & amore catholice religionis ad Inquisitores detulerint, jure communi civili libertatem acquirere, ac sui juris fieri, habetur ex *d. l. manicheos §. ult. Codic. de hæret.* ubi dicitur: *servos quoque extra noxam esse volumus*, id est, ut interpretatur Accursius, liberos fieri volumus, si dominum sacrilegum evitantes ad Ecclesiam catholicam servitio fideliori transferint. Et in *direct. Inquis. Pegna comm. suprac.* ait esse ita constitutum per instructionem quandam

Hispalensem anno Domini 1434. cap. 24. ubi sic habetur: *Domini Rex & Regina humanitate & clementia utentes, voluerunt servos quorumcumque hæreticorum libertate donari, si in eorum potestate existentes christiani essent.* Hoc idem docet Simanch. *de cath. institut. tit. 61. n. 8.*

Quod igitur servi hæreticorum christiani libertate donentur, cum domini labuntur in hæresim, benigna est Principum humanitas, alioqui enim ad fiscum unà cum aliis bonis devenissent. Servus enim quædam est possessio domini. Ex hoc autem fit, ut ceteri servi à fide, ac religione catholica alieni, sui juris minimè efficiantur, ac proinde unà cum aliis bonis publicari debeant, & ad fiscum pertineant. Unde in *leg. ult. C. ad leg. Iul. majest.* statuitur, manumissiones à die commissi criminis nullius esse momenti. Quoniam si servi Christiani fuerint, sui juris effecti sunt, libertate acquisita. Si Christiani non fuerint à fisco unà cum aliis bonis post sententiam Judicis, & condemnationem criminis vendicantur, Alph. de Castr. *lib. 2. cap. 7.* generatim docet, servos statim atque eorum domini sunt in hæresim prolapsi, sui juris fieri ac libertatem acquirere, eo quod *cap. ult. de hæret.* servi ob hæresim dominorum eximuntur ab omni servitutis vinculo, quo dominis tenebantur. Sed ex eo capite solum colligitur, servos non amplius suis dominis obligari, non autem sui juris fieri. Immo universim docent Jo. Andr. Gemin. Franch. & alii in *cap. quicumque §. ult. in 6.* Anan. & Socin. in *cap. ult. de hæret.* servos hæreticorum, sicut & alia bona ad fiscum transire. Siquidem servi numerantur, & habentur in patrimonio ac bonis dominorum *l. rem in bonis ff. de acquir. rer. domin. & leg. ult. §. ult. C. de verb. signif.*

Feudum autem, quod erat penes hæreticum, unà cum ceteris bonis, ob hæresim non publicatur, ita ut ad fiscum transeat, sed ad catholicum dominum redit, ut colligitur ex *d. capit. excommunicamus §. moneantur de hæret.* & tradit Simanch. *dict. loco n. 20. sed de confiscatione hac feudorum sunt aliæ valde implicatæ tractationes, quas extricat Boer. decis. 264. num. 7. & seqq.*

Quod verò ad emphiteusim, an scilicet unà cum ceteris bonis ob emphiteutæ hæresim à fisco vendicetur, ita respondeo. Si res emphiteutica sit hominis privati, in rem fisci cedit cum ceteris bonis emphiteutæ, sed integrum jus ei, qui directum habet dominium conservatur, Simanch. *loc. cit. n. 97.*

Quæstio autem est, quando emphiteutis est Ecclesiastica, an ob hæresim emphiteutæ ad fiscum quoque transferatur? Hæc controversia pendet ex alia, num res Ecclesiæ in emphiteusim data, possit ad hæredes extraneos transire? Nam si non possit, neque ad fiscum perveniet, qui extraneus successor est.

Multorum opinio est, quos refert Covar. *lib. 2. var. capite decimo septimo, numero quinto.* & Simanch. *ibidem numer. 99. & seqq.* ad hæredes extraneos transire non posse. Contra alii censent, posse pervenire. Verior est opinio dicentium rem Ecclesiæ in perpetuam emphiteusim datam, servatis omnibus necessariis juris solennibus formulis, ad alienationem rerum Ecclesiasticarum requisitis, posse transire ad extraneos, sin minus non posse. Hanc opinionem dicit esse communem Simanch. *eo loco numero centesimo primo.* Quo fit, ut possit quoque ad fiscum devenire, sed optio datur Ecclesiæ, ut intra biennium deliberet, an velit habere fiscum in emphiteutam, an verò rem suam recuperare malit, quam in emphiteusim dederat, Simanch. *numero centesimo quinto.* Sed dubiæ quæstionis est, an Ecclesia recuperaret rem suam emphiteuticam unà cum emolumentis in ea factis ab hæretico

ita, ut nihil solvere debeat. Respondeo: Si Emphiteuta rem Ecclesiæ meliorem fecit antequam incideret in hæresim, Ecclesia recuperat omnia emolumenta, non tamen si fecit meliorem postquam est in hæresim lapsus.

Res quoque censui obligata & subjecta publicatur & fisco defertur, sed integrum jus, quod in ea dominus census habet, ipsi conservatur. Nam res, sicut ad hæredes cum suis oneribus transit, sic etiam ad fiscum.

Bona verò primigeniorum ob hæresim primogeniti ea possidentis generatim non publicantur, sed ad successorem transeunt, ut ait Castr. d. lib. 2. de just. hæret. pun. cap. 7. At distinguendum est cum Simanch. d. ut. 9. n. 253. Nam hujusmodi bona possunt tripliciter constitui. Primò concessu & privilegio Principis, ut cum Rex concedit alicui, ut ejus bona perpetuò ad primogenitos successores pertineant, ceteris exclusis. Secundò, legis beneficio, & autoritate, sicut cum lege Principis decretum est, ut possit quisque de suis bonis statuere, uti perpetuò ad primogenitos successores perveniant. Terriò jure successionis, ut cum in bonis perpetuo primogeniti succedunt ab antiquo tempore, cujus initii memoria non extat.

Ex his duæ sunt opiniones. Prima ita distinguit. Si primigenia concessu, & privilegio Principis constituta sint, bona primigeniorum ob hæresim, vel crimen læsæ majestatis publicantur, & ad fiscum spectant, etiam si Regis privilegium clausulam contineat, ne ob talia crimina à fisco vendicentur. Et idem juris est de bonis primigeniorum, quæ vel legis autoritate, & decreto, vel jure successionis alicui deferuntur ita, ut etiam si fuerit de ejusmodi bonis clausula, ne ob hæresim, vel crimen majestatis offensæ publicari queant, sed eo ipso ad propinquiorem cognatum devolvantur, nihilominus tamen à fisco vendicentur.

Secunda opinio tradit, bona primigeniorum nequaquam publicari ob hæresim, vel crimen læsæ majestatis, quando sunt constituta vel legis autoritate, vel jure successionis ab antiquo tempore, vel beneficio Principis cum expressa clausula, ne publicari queant. Id probant primò, quia quisque potest de suis bonis constituere, uti ea propinquiore cognato deferantur ob flagitium & indignitatem possidentis. Deinde quia interdum primigeniorum bona ad aliquem transeunt per contractum, nempe ob matrimonium initum. Sed si ejusmodi rationes, siue oppositæ plus ponderis, & virium habeant, hoc certum est, magis esse usum receptum, ut hujusmodi bona primigeniorum ob hæresim, vel crimen læsæ majestatis fisco vindicentur.

Porro id certum quoque est, posse Inquisitores publicare bona primigeniorum, siue Majoratus, ac fideicommissi, quando institutor est ille idem, qui in hæresim incidit. Quia à die delicti erant illa bona fisco obligata, cui juri acquisito, nequit institutor præjudicare, ut docent Vasquez 1. 2. questione 96. articul. 5. disp. 169. num. 39. Sanchez in decal. dict. lib. 2. cap. 18. num. 60. Azor. p. 1. lib. 8. capit. 12. quest. 13. Simanch. de cath. instit. tit. 13. numer. 252. & seq. Publicantur autem dicta bona in perpetuum, quando majoratus, vel fideicommissum fuit institutum post hæresis crimen commissum, vel in testamento, aut codicillo, vel donatione causa mortis. Tum ob dictam rationem, & tum quia cum ea bona tunc temporis nondum erant alicui obligata, Judex illa adimens, nemini præjudicat, ut per Molin. lib. 4. de primog. cap. ultim. nu. 20. & 21. alter Molin. som. 3. de justit. disp. 659. numero 2. & Sanch. ibidem

numero 63. Publicantur verò ad tempus, & durante vita delinquentis, quando sua vita durante tantum gaudere poterat illorum bonorum fructibus, & post ejus mortem majoratus, vel fideicommissi dominium transire debet ad alios in illo vocatos, & successores. Quod accidit quando institutor non est is, qui deliquit.

Similiter non publicantur in perpetuum quando majoratus, aut fideicommissum fuit ab institutore fundatum, contractu irrevocabili ante ipsius delictum, & donatio illa fuit accepta. Quia tunc sicut institutor nequit illa bona contractu aliquo alienare, ita neque ob sequens ejus delictum possunt publicari. Quemadmodum etiam donationes alie ante delictum factæ, nequeunt à fisco rescindi, nisi in ejus fraudem factæ sint l. post contractum 15. ff. de donat. Molina lib. 4. de primog. d. capit. ult. num. 18. Sarmient. lib. 3. select. cap. 4. numero 5. Gomez lib. 40. Tauri numero 91. col. 3. Vasquez dict. question. 96. art. 5. disp. 196. numero 39. & disp. 171. numer. 17. Simanch. ubi supra numero 59. & Sanch. ibidem numero 64.

Si verò majoratus institutus sit contractu revocabili inter vivos, nec quidem publicari poterit in perpetuum, sed tantum vita durante ipsius institutoris. Quia cum talis contractus sit perfectus, ac validus, etsi revocabilis ab ipso institutore, jus tamen est acquisitum successoribus, illudque jus revocandi non transit ad fiscum, siue ad Inquisitorem, quia est personale, ut tradunt uterque Molina, Gomez & Sanchez locis allegatis. Immo si tempore, quo institutor in hæresim incidit, non possideret majoratum, vel fideicommissum, sed successori tradidisset, neque ad tempus, & durante vita ipsius institutoris publicari posset. Quia ejus delictum nequit præjudicare successoribus, qui jam verus dominus erat majoratus, vel fideicommissi. Et revera hujusmodi bona non erant amplius inter bona delinquentis, ut ipsemet Sanchez notat ibidem num. 65.

Si autem institutor majoratus, vel fideicommissi non fuerit ipse delinquens, sed aliquis ex ejus antenatis, tunc observanda est forma institutionis, ac regii privilegii. Nam si in ejus institutione, vel privilegio adest clausula, ut eo ipso, quod possessor statuerit, vel tractaverit committere crimen læsæ Majestatis divinæ, vel humanæ amittat majoratum, vel fideicommissum, & ad sequentem vocatum transeat cum omnibus suis fructibus, tunc neque majoratum, aut fideicommissum, neque illorum fructus in perpetuum, vel ad tempus publicari possunt, sed à die perpetrati criminis ad sequentem vocatum transeunt. Quia hujusmodi clausula non est apposta in fraudem fisci, neque in utilitatem possessoris delinquentis, sed in commodum, & favorem familiæ, & testator, siue institutor, qui non deliquit, potest hoc onus suis bonis adjudicare aliumque fisco præferre. Neque videtur dolo id fieri, dum quis utitur jure suo.

Atque ita docent Gomez dict. leg. quadragesima, Taur. numero nonagesimo primo, col. penult. uterque Molina, Jurista dict. libro quarto, de primog. capit. ult. numero decimo sexto, Theologus dict. tom. 3. de justit. disp. sexcentesima quinquagesima sexta, num. ultim. Sanchez dict. libro secundo, in decal. capit. decimo octavo, numero decimo tertio, Diana dict. p. quarta, tractat. 8. resol. sexagesima, Peregrin. de jur. fisc. libro quinto, titulo primo, numero centesimo tertio, & seq. Cantera in qq. crim. tit. de pun. de del. cap. 1.

cap. 1. numero 51. Menoch. conf. 91. numero 6. vol. 1. & Farinac. tit. de delict. & pœn. q. 25. num. item 25. ac seq.

At vero si in institutione, ac privilegio adest clausula, ut à die commissi sceleris læsæ Majestatis divina, vel humanæ bona majoratus, vel fidei commissi transeant in fiscum, tunc in perpetuum publicantur. Quia à die commissi criminis illorum bonorum dominium in fiscum transfertur, quamvis executio, vel bonorum ipsorum adeptio fieri non debeat, nisi sententia super hæresis crimine fuerit pronunciata, ut præcipitur in cit. capit. secundum leges de hæret. in 6. & tradunt Lopez lib. 6. questione secunda, tit. 11. p. 6. Gomez eo v. 91. col. 4. & ult. Cantera dict. capite primo, numero quinquagesimo secundo, alter Molina disp. 582. numero primo, & disp. 657. numer. 2. de justit. & alter lib. 2. de primog. capite secundo, numero decimo, & capite duodecimo, numero quinquagesimo septimo, & dict. lib. 4. cap. ult. num. 63.

Advertendum est, bona Ecclesiæ, qualia sunt prædia, domus, possessiones, & similia non publicari cum bonis Clerici hæretici, sed Ecclesiæ, cujus sunt bona, restitui per Clem. 2. de hæret. in 180. præcipitur Inquisitoribus, & tam ipsorum, quam Episcoporum, seu Capitulorum, sede vacante super hoc deputatis Commissariis quibuscumque, ne scilicet attentent Ecclesiæ bona ob Clericorum delicta, prædicti occasione officii, Fitco, etiam Ecclesiæ applicare. Quod si secus fecerint, excommunicationis sententiæ eos subiacere decernit ipso facto, à qua non possint absolvi, præterquam in articulo mortis, donec illis, à quibus extorserint plenè satisfecerint, nullis privilegiis, aut remissionibus super hoc valituris. Atque ita dictam Clementinam etiam contra Inquisitores procedere intelligunt Doctores communiter, licet in textu illo hodie non reperiantur expressi, ut per Suar. de censur. disp. 23. sect. 5. num. 24. Filiuc. tract. 15. num. 207. Sanchez in decal. libro secundo, capite vigesimo, numero quarto, Eymer. in direct. p. tertia, questione centesima duodecima, ibique Scholiast. com. 161. Repert. Inquis. v. confiscatio §. an bona, Simanch. dict. titulo nono, numero octuagesimo octavo. Sot. libro decimo, de just. questione quarta, articulo tertio, & Farinac. de hæres. questione centesima nonagesima, numero centesimo sexagesimo secundo. Quia delictum ministrorum præjudicare non debet Ecclesiæ. Nec æquum est, ut ejus bona minuantur propter eorum flagitia.

An autem fisco deferantur fructus, quos Clericus hæreticus ex beneficio Ecclesiastico acquisivit? Nam videntur esse bona illius, cujus est beneficium. Ancharanus, Felinus, & alii censent, Ecclesiæ deberi hujusmodi fructus. Citat eos Simanch. loco citato, ipse tamen responder, non deberi illi Ecclesiæ, sed unà cum cæteris bonis Clerici à fisco, præsertim in Hispania, vendicari. Quia licet in opinione Doctorum situm sit, an beneficiarii hujusmodi fructuum dominium, aut quasi dominium acquirant, an verò solum usum & administrationem habeant, est tamen receptum consuetudine in Hispania, uti Clerici simplices de hujusmodi fructibus testari queant tanquam de suis bonis. Ergo cum cæteris bonis patrimonialibus, aut quasi patrimonialibus connumerantur. Verum in hac re, id servandum est, quod fuerit usu receptum, ut ait Eymer. & Pegna loc. cit. addens, quod ubi non est usu receptum, ut Clerici ex fructibus beneficiorum testentur, neque de fructibus, quos perceperat Episcopus, vel alius dignitatem habens nusquam testetur, si ii fructus pertinent ad portionem debitam Clerico, sive Episcopo, publicari

Tom. 11.

possunt. Quod planè displicet. Nam ii fructus omnes, tanquam spolia Clericorum ad Cameram Apostolicam pertinent, ut alibi dictum.

Regularis etiam hæretici, qui S. Francisci institutum fuerit professus, supellex, libri scilicet, vestes ac cætera hujusmodi, quæ in bonis habet, non monasterio deferuntur, sed publicari debent. Quia ad monasterium nequaquam horum bonorum dominium pertinet, ut per Simanch. loc. cit. n. 88.

Quando verò paterfamilias est hæreticus, & per sententiam condemnatur, non publicatur ususfructus, quem habet in bonis adventitiis filii, sed ad filium unà cum proprietate pertinet, quia filius factus est sui juris ex cap. 2. §. ult. de hæret. in 6. cum primum pater hæresim admisit. Quare cum ex eo tempore fuerit patria potestate solutus, ad eum pertinet ususfructus unà cum proprietate. Quod si filiusfamilias hæreticus damnetur, publicari debet ususfructus, quem pater habet in bonis adventitiis ejus, & ideo unà cum proprietate ad fiscum transeunt, ut opinatur Simanch. loco superius citato, numero 18. Sed probabilius videtur, non publicari, quia filii crimen non potest nocere juri patris ante acquisito.

Ex quibus perspicitur, quænam bona penes reum criminis inventa non publicentur. Publicatis enim viri bonis, dos integra restituitur uxori. Bona item paraphernalia, & extera, quorum proprietas, & dominium est uxoris, cujusmodi sunt accepta propter nuptias, & pars lucrorum, constante matrimonio acquisita, & dona accepta ab aliis, præterquam à viro, Simanch. dict. tit. 9. num. 67. & seq. de quibus etiam infra. Publicatis bonis filiisfamilias, non publicatur portio illa legitima, quæ ipsi post patris obitum debetur, nec publicatur item peculium profectitium, quia ejus proprietas pertinet ad patrem. Præterea generaliter publicatis facinorosi bonis, non publicantur bona futura, hoc est, quæ postea acquiruntur, sed tantum ea, quæ ipse reus criminis habet, cum delicti damnatur. Unde jura conditionalia, ex ultima voluntate pendentia, si conditio impleta fuerit post condemnationem criminis, ad fiscum non transeunt, ipsa quoque debita non publicantur. Item si quid alienum reperiatur inter nocentis bona, utpotè depositum, commodatum, conductum, pignori datum, id omne domino restitui debet, sicque creditoribus criminosi, qui ante crimen erant, debet fisco satisfacere ex bonis publicatis. Nam id bonorum cujusque esse intelligitur, quod, deducto ære alieno superest.

Pecunia verò mutuo data hæretico occulto ante criminis condemnationem, si data fuerit ad ejus inopiam sublevandam, non publicatur. Item si criminis reus pecuniam mutuo acceptam converterit in rem aliquam, ut si horreum necessarium, vel quippiam simile ædificaverit, si aliquid jamjam ruiturum refecerit, si oliveta pene absumpta, renovaverit, si vites propagaverit, arbuta coluerit, seminaria fecerit, flumina congestis aggeribus averterit, aut si in valetudinem suam, vel familiæ, aut in funus suum, & suorum impenderit, tantumdem debet restituere. Idemque dicendum est, quando pecunia mutuo accepta in res necessarias, aut utiles versa fuerit, quamvis postea res ipsæ casu perierint.

Si autem hæreticus occultus ante condemnationem criminis vendiderit aliquid, ex communi sententia civilis & Canonici juris Interpretum pretium emptori non est restituendum. Quia res vendita est ea conditione ut venditio rescindi posset à fisco. Nec refert, si bona fide emptor cum reo ipso contraxerit. Quoniam rem, vitium habentem emit

H h 2

perinde

perinde ac si qui bona fide rem furtivam pretio, comparavit. Si tamen pretium ab emptore solutum, vel aliud loco pretii esset in bonis ipsius nocentis, id restitui debet emptori, ut docent Jo. Andr. Archid. Gemin. Anch. r. Decius in *dist. cap. cum secundum leges de heret. in 6.* Hoc idem quoque dicendum, si non totum pretium, sed pars ejus in bonis hæretici sit. Ea sine dubio est emptori reddenda. Nam quod juris est de toto, est etiam de parte.

Qui ante sententiam, & antequam fiscus apprehendat possessionem bonorum, sincero corde hæresim abjurando, ad fidem catholicam revertitur, illius bona non transeunt ad fiscum, sed ipsi integrè remanent, quia redeundo ad unitatem Ecclesiæ debet etiam redire ad exercitium jurium suorum bonorum, ut per Abb. in *cap. quia diligenti de elect. Squillac. in tractat. de fideic. cath. cap. in fine*, Farinac. d. q. 25.

Qui vero postquam per sententiam traditus est Curiae seculari, etiamsi per poenitentiam ad misericordiam admittatur, bona sua amittit, nec illa recuperat, nisi domini temporales voluerint ei sua bona condonare, Pegna d. com. 158. addens, non esse faciendam talem condonationem illi, qui postquam traditus est Curiae seculari, convertitur. Quia indignus omnino est tanta benignitate, nec videtur iustum, ut duo tam insignia, & ingentia privilegia, vitæ scilicet, ac condonationis bonorum conferantur indignissimo, ac perditissimo homini. Quare in S. Tribunali Inquisitionis Hispanæ nulli hæretico fit bonorum condonatio, nisi tantum sponte comparenti, qui nullo metu probationis, ac restitutionis ductus, ad Inquisitores accedit, hæresimque suam manifestando, misericordiam postulat, ut ex Instruct. Toletana sub anno 1561. num. 41.

Nequit tamen hæc pœna publicationis exigi ante Episcopi, & Inquisitoris sententiam, in qua declaratur, reum hæreticum esse impœnitentem, vel relapsum, ac illam incurrisse. Ita enim statuitur in *cap. v. Inquisitionis §. prohibemus & d. cap. cum secundum leges §. fin. de heret. in 6.* his verbis: *Consecrationis tamen huiusmodi executio, vel bonorum ipsorum occupatio fieri non debet per Principes, aut alios dominos temporales antequam per Episcopum loci, vel aliam personam Ecclesiasticam, qua super hoc habeat potestatem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata.* Idque prosequuntur Zanchin. de heret. c. 24. num. 2. Pegna d. p. 3. com. 158. Farinac. de heres. qu. 190. num. 5. pluresque alii, quos ipse refert. Qui etiam docent, possessionem dictorum bonorum à Judice Ecclesiastico accipiendam esse. Et hæc sententia declaratoria requiritur etiam de jure civili, etiamsi hæresis crimen sit notorium, & in judicio confessum. Ac propterea, si ante hanc declaratoriam sententiam hæretici bona publicarentur, essent restituenda, ut per Farinac. ibidem & Sanchez in *decal. libro secundo, capite vigesimo secundo, numero decimo quinto, & seq.* qui multos alios adducit.

In dicto autem *cap. secundum leges* Bonifacius VIII. duas regulas constituit. Primo enim, recensitis nonnullis criminibus, pro quibus ipso jure amittantur bona temporalia, cum hæresis crimen sit multo gravius, decernit, quod hæreticorum bona sint ipso jure publicata. Quod Doctores omnes sequuntur, & comprobat praxis. Unde videtur, quod Pontifex velit, ut per confiscationem ipso jure laram is, cujus bona ipso facto sunt publicata, statim ac commissum est crimen, amittat eorum proprietatem ac dominium, & hoc transeat in fiscum. Id non pauci Doctores tradunt, quod

tamen negant Simanch. *cath. institut. titulo nono, numero 173. & 187. & alii*, quos refert Barbosa in *dist. capit. Cum secundum leges numero quarto*, Farinac. de heres. questione 190. numero tertio, & Sanchez in *decal. libro secundo, capite quadragesimo secundo, numero secundo.*

At ratum habeo, quod aliàs dixi, hoc est, bona hæreticorum revera non publicantur, neque actu apprehendi possunt, nisi sequuta sententia Judicis Ecclesiastici, uti fit in crimine læsæ Majestatis humanæ *leg. quisquis, & leg. fin. in princ. C. ad leg. lul. Majest. & in auth. ut nulli Iudices paragrapho si facit, lege prima & secunda, & leg. fin. C. de sent. pass. & rest. leg. Ariannus C. de heret. & d. cap. cum secundum leges in fine.* Ex quo sequitur, quod dominium bonorum hæreticorum non pertinet ad fiscum, neque ad Ecclesiam, nisi sequuta damnatione criminis, quam fert Judex Ecclesiasticus, cujus condemnationis effectus retrahitur à die commissi delicti. Unde publicatio bonorum, quæ fit ipso jure contra hæreticum nil aliud operatur, quam prohibitionem alienandi, cum nullum dominium transferat, nisi sequuta sententia per textum in *leg. fin. Codic. ad leg. lul. Majest.* Hinc inferitur, quod à die commissi delicti interdicatur hæreticis administratio suorum bonorum, ut in *cap. vergentis de heret. & in dist. cap. cum secundum leges eod. tit. in 6.* Et accusatione pendente interdicatur etiam hæreticis eadem administratio, ut per Repert. Inquis. v. administratio, ubi allegat *can. nonne 8. quest. 4.* Vide Sanctarel. de heres. capite decimo sexto, dubio secundo, & Salell. *tomo tertio, fol. 291. n. 440. & seq.*

Secundo statuitur, quod huiusmodi publicationis executio fieri non debeat, nisi post promulgatam sententiam, ut modò dictum est, ac explicant in *dist. cap. cum secundum leges* Glossa, Jo. Monachus, aliique apud Farinac. *dist. quest. 190. numero quinto.* Et sic quandiu hæreticus non privatur suis bonis quoad executionem, habet jus utendi ac fruendi illis, etiam ad donandum, & ad hæredes constituendum. Quæ omnia erunt rata, donec per sententiam rescindantur. Vide quæ de hac re docet Becan. in *tr. de legib. cap. 7. de lege pœnali q. 4. 5. & 6.*

Bona verò fautorum hæreticorum, eorumque defensorum, credentium, & receptatorum non sunt confiscanda sicut bona hæreticorum ex jure canonico, secus autem ex jure civili. Quia ex jure canonico non confiscantur, nisi plenè & concludenter hæresis probata sit, aut per testes idoneos, aut per eorum confessionem, non autem per solam suspicionem, ut tradunt Tabiena in *sum. vers. hæreticus numero primo*, Repert. Inquis. v. confiscatio, Locat. in *Iudic. versic. bona hæreticorum numero primo, in fine* Zanchin. de heret. capite vigesimo quinto, numero 1. & capite vigesimo octavo, numero septimo, & Farinac. *dist. quest. 190. numero vigesimo sexto.* Fautores autem, defensores, ac receptatores hæreticorum, ac similes, ut tales sunt tantum de hæresi suspecti, ut probant Repert. loc. cit. Decian. *tr. cr. libro quinto, capite 51. numero sexagesimo septimo*, Cantera in *qq. crim. rubr. de heret. & capite primo, numero quinquagesimo quinto, in fin.* Farinac. de heres. quest. 182. numero quinquagesimo secundo. Atque adeò ex jure canonico eorum bona non sunt confiscanda, nisi verè constiterit illos esse hæreticos, ac defendant potius eorum errores, quàm personas.

Secus autem ex jure civili. Extat enim Constitutio Friderici Imperatoris, cujus initium est, Patarenorum, relata à Pegna inter

inter litteras Apostolicas, in qua receptatoribus, & fautoribus hæreticorum imponitur pœna publicationis bonorum cum perpetua relegatione, ac ita sentiunt Zanchin. *de hæret. capite decimo septimo, numero quarto*. Pegna *p.2. direct. com.76. & 77. in fine*, Allicet. *in Constit. Regni de hæret. rubr. 2. n.25*. Decian. *loco citato, numer. 79. & Farinac. ea quæst. 182. num. 51. & 53.*

Post mortem etiam hæretici potest ab Inquisitoribus declarari, illum fuisse hæreticum, ut ejus bona publicentur: Quia crimen hæresis quoad publicationem bonorum non extinguitur morte ipsius hæretici, ut probat Gemin. *in cap. accusatus §. in eo verò de hæret. in 6.* facitque Glossa *v. mortuos cap. A nobis 2. de sent. excom. & firmant Panorm. in d. c. vergentis de hæret. not. 2.* Glossa communi consensu recepta *in l. 3. §. quod autem ff. quod quisque juris, & hanc esse communem sententiam, testatur Covar. in epit. p. 2. cap. 6. §. 8. num. 6.* Quia cum bona hæreticorum sint publicata ipso jure à die commissi delicti, ut diximus; sequitur, quod etiam post ipsorum mortem possunt declarari esse publicata.

Norat verò Glossa *in dict. cap. accusatus*, id esse intelligendum usque ad quadraginta annos, si filii vel nepotes fuerint catholici, & bona fide bona patrum hæreticorum possederunt. Quia *in capite secundo, §. 2. de præscript. in 6.* sancitur, bona hæreticorum defunctorum præscribi per filios, vel hæredes catholicos spatio quadraginta annorum, dummodo ea possederint bona fide. Tunc autem bona fide censendum est, possedisse, quando tempore mortis, & toto quadraginta annorum spatio crediderint, ac intellexerint, defunctum decessisse catholicum. Nam intra hos quadraginta annos quandoque intellexerint, defunctum, hæreticum decessisse, cum jam incœperint esse in mala fide non amplius præscribere potuerunt, cum ad præscriptionem inter cætera, saltem de jure Canonico, requiratur per omne tempus bona fides *capit. fin. de præscript.* Idèoque si dicti filii, vel hæredes mala fide possederint, Fiscus S. Officii hujusmodi bona, etiam post quadraginta annos, adimere potest: ut per Zanchin. *de hæret. capit. 24. & 25.* Simanch. *de cathol. instit. tit. 18. num. 1. & seq.* Reppert. *Inquis. v. bona, §. sed an sint*, Squillacen. *de fid. cathol. capit. 34.* Royas *sing. 50.* Pegnam *p. 3. com. 92.* & Covar. *loc. cit.* communem sententiam sequutum qui tamen addit, bona alterius criminosi posse hæredem legitimo tempore usu capere, etiam cum mala fide, hoc est, etiamsi noverit eum fuisse criminofum.

Non desunt autem Doctores, qui affirmant, teneri Inquisitores legitimam, & alimenta præstare hæreticorum filiis catholicis ex hujusmodi bonis publicatis. Ii sunt Torrebl. *lib. 3. de mag. cap. 11. n. 46. & 47.* Surd. *conf. 386. num. 8.* Plot. *inter conf. crim.* Ziletti *lib. 1. conf. 130. num. 83.* Soccin. *lib. 1. conf. 30. nu. 3.* Royas *sing. 47. & 95.* alique. Sed hoc procedere potest, ut notat Farinac. *de hæres. quæst. 191. num. 4. de jure civili juxta textum in l. Manichæos, & in l. cognovimus Codic. de hæret.* De jure enim civili hæreticorum filii catholici non privantur hæreditate paterna, ut probat idem Farinac. *loc. cit. num. 29.*

De jure autem canonico certum est, non teneri Inquisitores dictis filiis præstare legitimam, neque alimenta. Quia propter paternam hæresim filii, etiam catholici privantur hæreditate paterna, ut expresse statuitur *in dict. cap. vergentis de hæret. in 6.* Nam si in crimine læsæ Majestatis humanæ filii paterna hæreditate privantur, multo magis privari debent in crimine læsæ Majestatis divinæ, quod majus delictum

est, ut argumentatur Bonifacius VIII. *in dict. capit. cum secundum leges eod. tit. pariter in 6.* Etenim parentes, quamvis jure naturali adstringantur ad alendos filios, possunt tamen omnia eorum bona alicui hypothecare per contractum, & ob id sæpè à Creditoribus omnia eorum bona adimuntur, non deductis filiorum alimentis, nec legitima. Igitur à fortiori ob hæresis atrocissimum crimen id justissime fit propter bonum publicum, & ut parentes propter hanc pœnam arceantur à commissione hujus criminis. Atque ita docent Glossa *in dict. cap. vergentis* ibique Ostien. *numer. 9.* Sylvest. *v. hæreticus §. 1. num. 14.* Simanch. *de cat. instit. d. tit. 9. numero 4. & sequent. & tit. 20. num. 1. & 2.* Farinac. *de hæres. quæstione centesima nonagesima prima, numero 1. & sequent.* Sanch. *in decal. dict. lib. 2. cap. 16. num. 26.* Ricciul. *de jur. person. lib. 5. cap. 40. numero 1.* Diana *p. 4. tract. 8. resol. 45.* ac præ cæteris Eymeric. *in direct. p. secunda, capite decimo*, alique communiter.

Adverto tamen cum Pegna *dict. p. 2. com. 9.* Quod Inquisitores pueris, ac puellis hæreticorum damnatorum pauperibus relictis, providere debeant ex misericordia, habita ratione sexus, & ætatis. Nam masculos jam corpore validos, aliqui arti mechanicæ jubebunt addici; fœminas aliquibus honestis matronis tradent, ut eis famulentur, & in fide instruantur. Cæteris verò, quibus per ætatem aut incommodam valetudinem laborare non licet, tenuia alimenta ex paternis bonis ex sola misericordia subministrabunt, deprecantes interdum Principes, tam Ecclesiasticos, quàm seculares, ut in hujusmodi filios damnatorum aliquam exercent liberalitatem. Quæ res ad eos pertinet, ad quos damnatorum bona ex publicatione pervenerunt. Quod etiam statuitur *in cap. 22. Instruct. Hispalens. sub anno 1484.* Sique magni alicujus Principis ob hoc crimen bona publicata fuerint, isque filias habuerit, honorificè ab eo, cui bona obvenierunt, erunt dotandæ, exemplo Ferdinandi, Regis Neapolitani, qui filias Principis Rossani, qui Majestatis crimen admiserat, & iccirco bona amiserat, ex eisdem bonis ditissime dotavit, ut memoriæ prodidit Gigas *in tract. de crim. læsæ Majest. lib. 3. tit. de pœn. q. 15. n. 2.*

Propter autem mariti hæresim non possunt Inquisitores publicare dotem ac alia bona uxoris catholicæ, nisi mulier scienter matrimonium contraxerit cum hæretico. Tunc enim in pœnam sui delicti ob mariti hæresim, ejus quoque dos publicatur, ut decernitur *in cap. decrevit de hæret. in 6.* per hæc verba: *Decrevit felix recordationis Innocentius Papa IV. quod propter hæresim maritorum uxorum catholicarum dotes non debeant confiscari, nisi fortè mulieres ipsæ cum viris matrimonia contraxissent, quos hæreticos tunc sciebant.* Quod ibi adnotant Glossa, Jo. Andr. *n. 1.* Gemin. *num. 2. & 3.* Sylvest. *v. hæreticus §. 1. num. 13. & 14.* Eymer. *p. 1. q. 101.* ibique Pegna *com. 160.* & Farinac. cum aliis quos ipse citat *d. quæst. 190. numer. 43. & 49.* Quia mulier scienter nubens cum viro hæretico, est de hæresi suspecta, & censetur hæreticorum faulrix, ejusque errori consentire videtur, atque hæretica putatur.

Si verò uxor à principio nescivit virum, cui nuba-
bat, esse hæreticum, etiamsi postea talem esse sciat, dummodo illius peccato non consentiat, dotem non amittit. Quia initium respicitur, *Glos. loc. cit.* alique communiter. Præsumitur autem ignorantia, nisi probe-
tur scivisse; ut *ex l. verius ff. de probat.* Neque dotem uxor amittit, si S. Officio non revelat, maritum esse hæreticum. Quia ex revelationis omissione non contrahitur hæresis, sed suspicio hæresis.

Pœna autem publicationis bonorum, non infligitur ob solam hæresis suspensionem, sed ob hæresim formalem, ut colligitur ex *dict. cap. decrevit*. Minusque dotem amittit, quia receptat hæreticum: Nam potius affectu maritali, quam affectu illius criminis id facere videtur, ut notant Gigas de *crim. laesa Majest. libro tertio, titul. de pœn. questione vigesima, numero secundo*, ac Pegna loco citato.

Quod si fiscus mulieris dotem ademerit cum aliis bonis viri, potest illa suam dotem repetere *leg. 1. cum ibi notatis Cod. de repud. & docent Baptista à S. Blas. tract. de privil. dot. privil. 146. Gampeg. de dot. p. 3. questione vigesima tertia, Gigas dict. libro tertio titul. de pœn. quas filii incur. questione decima octava, numero sexto, Pegna p. 3. com. 160.* Restituenda tamen ei est illa dos, quam verè ejus maritus acceperat, non illam, quam in instrumentis dotalibus maritus se habuisse affirmavit juxta *leg. si quis posthac C. de bon. proscript.* ubi dicitur; *dos etiam non qua aliquoties inahiter dotalium instrumentorum tenore conscribitur, sed quam se corporaliter tradidisse docuerit, representetur.*

Parique modo restituenda sunt uxori omnia paraphernalia, aliaque ejusdem propria quocumque titulo illa habebat, etiamsi scienter cum hæretico contraxerit. Quia in *dict. cap. decrevit de hæret. in 6.* Pontifex solum de bonis dotalibus mentionem fecit, & si voluisset, ut ob contractum matrimonium scienter cum hæretico, uxor amitteret omnia bona sua, id expressisset, & non se restrinxisset ad dotem. Pœnæ enim non sunt extendendæ. Ac ita sentiunt Sanch. *dict. libro secundo in decal. capite decimo septimo, numero vigesimo secundo*, Sanctarel. *de hæres. capite decimo nono, dubio tertio numero decimo quarto*, ac Diana *p. 4. eod. tract. 8. resol. 62.*

Hinc ea, quæ mulier ante nuptias à viro titulo donationis acceperat, & alia munuscula, quæ ei data fuerant cum primum copularentur, non publicantur. Quia pudicitia præmio cedunt, ut ex *dict. leg. si quis posthac C. de bon. proscript.* Neque propter hæresim mariti publicantur uxori quæ dono ipsa accepit à consanguineis ejusdem, nisi nominatim ab eo, qui ei donavit dictum sit, ut marito acquirantur. Quia hujusmodi donationes non intuitu viri, sed uxoris factæ videntur, & eò magis si res donatæ sint tales, ut potius uxori, quam viro competant, ut firmant Palac. *Rub. in rubr. de donat. inter vir. & uxor. §. 45. Simanch. de cath. institut. dict. titul. 9. num. septuagesimo sexto, Pegna ibidem.* Qui etiam sentiunt non esse publicanda ob mariti hæresim, quæ uxor, constante matrimonio acquisiverit. Quia non est rationi consonum, ut bona lucrata ex parte uxoris, non committentis delictum, fisco cedant, *l. ob maritorum C. ne uxor pro marito.*

Quæ autem bona publicari possunt Clericis hæreticis, & quibus illa applicanda, nunc explicemus. Bona quæ à Clericis possidentur in triplici sunt genere. Patrimonialia, quæ à parentibus, consanguineis, & amicis, aut ex propria industria comparantur. Ecclesiastica, quorum fructus, ac redditus ab ipsis Clericis percipiuntur. Beneficialia, quæ ex beneficiis Ecclesiasticis ad Clericos perveniunt.

Inquisitores igitur Clericis hæreticis publicare possunt bona patrimonialia, & quæ ex eorum industria, vel ratione alicujus ministerii Ecclesiastici, ut ex celebratione Missarum, vel ex concionibus, docendo, sepeliendo defunctos, & hujusmodi aliis acquisiverunt. Quia in his bonis Clerici habent ve-

rum dominium, & sicut ad eorum libitum ea possunt alienare, ita ab Inquisitoribus ob eorum hæresim possunt publicari, ut docent Oldrad. *conf. 17. Paul. Castrensi. conf. 154. Covar. lib. 2. var. resol. c. 9. n. 12. Repert. Inquis. v. confiscatio §. bona Clericorum, Simanch. de cath. institut. dict. tit. 9. num. 92. Pegna p. 3. com. 161. & Farinac. de hæres. d. q. 190. n. 154.*

Hæc autem bona applicanda esse fisco Ecclesiæ, & Episcopi in usus pios distribuenda, si ipse Clericus non habebat stipendia ab aliqua alia Ecclesia, censent Felin. *in cap. vergentis numero 1. & allegati ab eo, Anchar. in cap. excommunicamus 1. numero 4.* alique quos citat ac sequitur Farinac. loco citato, num. 158.

Alii putant, quod bona clericorum patrimonialia immobilia ob hæresim ab Inquisitoribus publicata applicari debent fisco Regio, ut Oldrad. *conf. 17. Repert. Inquis. d. v. confiscatio*, Gulielm. de Benedict. *in repet. cap. Raynucius v. & uxorem nu. 242. & seq. de testam. & ita servari in Regnis Hispaniæ & Franciæ testatur Cantera in quest. crim. rubr. de hæret. apost. cap. 1. num. 41.*

Sunt qui docent, hujusmodi esse applicanda Sancto Inquisitionis Officio, ut Zech. *in sum. p. 1. titul. de fid. rubr. de hæres. cap. 11. num. 16. Simanch. dict. titul. 9. num. 90. & seq.* At in hac opinionum varietate, standum esse locorum consuetudini mor dicemus.

Si verò clericus bona feudalìa habeat, ea non publicantur ob ejus hæresim, sed ad directos dominos transeunt, ut docent Ostien. *in dict. cap. excommunicamus §. moneantur*, Albertinus *in libr. de statut. p. 3. q. 7. Gigas de crim. laesa Majest. q. 5. Pegna de com. 161.* Idemque dicendum est de bonis restitutioni subjectis. Ea enim non publicantur ob hæresim possidentium, sed restituenda sunt quibus restituenda erant, ut notant Simanch. *ubi supra num. 93. Pegna ibidem & Quemada in comp. quest. de bon. confisc. q. 17.*

Bona, quæ sunt alicujus Ecclesiæ, quorum fructus à Clericis percipiuntur, ob eorum hæresim non queunt confiscari, ut supra dictum est.

De bonis verò, quæ proveniunt ex beneficiis Ecclesiasticis, ita distinguimus. Aut Clerici possident beneficia curam animarum habentia, aut simplicia, & non habentia curam animarum. Si primo modo, cum fructus talium beneficiorum non omnes spectent ad Clericos beneficiarios, sed sint distribuendi in cultum divinum & Ecclesiæ ornatum, in usus pauperum, ac in necessitates ipsorum Clericorum, idè ipsi super his beneficiis dominium totale non habent, ut docet D. Thomas *2. 2. q. 185. art. 7. & Sotus lib. 10. de justit. & jur. qu. 4. art. 3.* sed tantum dominium habent in illa portione quæ per canones est deputata ad suam & suorum sustentationem *can. de reddit. 12. q. 2.* sequitur, quod in hac tantum portione fieri potest publicatio. Quia de hac portione idem videtur dicendum, ac de fructibus perceptis à non habentibus curam animarum, ut tradunt Pegna *d. com. 161. & Farinac. d. q. 190. n. 160.*

Si secundo modo, fructus, ac redditus publicari possunt. Quia beneficiarii verum illorum dominium nanciscuntur, ut docent Major *in 4. sent. d. 24. q. 20. Gabr. dist. 15. q. 8. Sylvest. v. Clericus 4. Corneus conf. 314. lib. 3. Covar. in cap. cum in officiis de testam. Sot. de just. lib. 10. q. 4. art. 3. & istorum beneficiorum fructus ob hæresim possidentium, applicari possunt non Ecclesiis, à quibus stipendia habuerunt, sed Inquisitionis Officio, ut placuit Simanch. *d. tit. 9. n. 90. & Pegna d. com. 161. ac Farinacio dict. questione centesima nonagesima, numero centesimo sexagesimo.**

Idemque dicendum de bonis à Clericis acquisitis ex quotidianis distributionibus Ecclesiasticis. Quia in his etiam bonis verum dominium ipsi habent.

Sicuti

Sicuti enim in illis succederent eorum hæredes, ita si committant hæresis crimen videtur posse succedere S. Officium Inquisitionis, quando ab Inquisitoribus bona cujuscumque eis publicantur, ut per Pegnam *dict. com. 161.* & Simanch. *ibidem.* Sed Farinacius *ubi supra* cum Pegna inquit, quoad applicationem horum fructuum, ac bonorum, ex illis acquisitorum, vel attendendam esse consuetudinem loci, vel consulendam supremum S. Inquisitionis Romanæ Senatorem.

Non possunt tamen Inquisitores fortilegis, & magis, aliisque de hæresi suspectis imponere pœnam publicationis bonorum, ut docent Zanchin. *de heret. cap. 19. numero secundo, & capite vigesimo, nu. 2.* Decian. *lib. 5. tract. cr. capit. 44. numer. 7.* Repert. *Inquis. vers. confiscatio, v. an autem veniant, Clar. in pr. v. hæresis numero 23. in fine, Binsfeld. de confess. malef. pralud. 14.* Farinac. *de heres. quest. 181. num. 4.* & 53. & quest. 193. num. 120. Quoniam in Extravag. Joannis XXII. contra magos, magicasque superstitiones facientes, relata ab Eymerico *p. 2. direct. quest. 47. num. 9.* statuitur quod fortilegi ineuntes fœdus, pactumque facientes cum dæmone, vel illi immolantes, aut illum adorantes, vel annulum, speculum, phialam, vel aliam quancunque rem ad dæmonem alligandum conficientes, & ab eo petentes responsa, vel pro implendis eorum pravis desideriiis auxilia postulantes, in his omnibus casibus puniri debeant omnibus & singulis pœnis, quibus hæretici puniuntur, excepta bonorum confiscatione. Et ideo talis pœna jure canonico in fortilegis locum non habet. Hinc S. Congregatio non solet inquisitis de magia imponere confiscationem bonorum, ut rescriptum anno 1638.

De jure verò civili fortilegi cujuscumque generis sint, & quomodocumque committant fortilegia, puniuntur pœna mortis naturalis, & bonorum publicatione *ex l. nemo, l. multi, ac l. etsi excepta, § l. eorum Cod. de malef. & mathem.* & tradunt Paul. Ghirland. *de fortil. quest. 2. num. 10.* & quest. 11. num. 5. 7. 11 & 12. ac 27. Menoch. *de arb. lib. 2. cent. 4. cas. 388. num. 5.* Clar. *in pr. §. fin. q. 68.* Farinac. *de delict. & pœn. questio. 20. numer. 88.* qui n. seq. subdit, quod, quidquid sit de jure, de consuetudine tamen hæc pœna mortis naturalis, & confiscationis bonorum non servatur tam rigorosè. Nam fortilegi, conficientes fortilegia non hæreticalia, vel furtigantur, vel mittantur publicè, ac deinde banniuntur, vel alia pœna arbitraria plectuntur.

Quod tandem ad applicationem hujusmodi bonorum Summi Pontifices in suis constitutionibus diversimodè statuerunt. Nam primò Innocentius Tertius anno 1199. sive 1200. statuit, ut bona hæreticis publicata in terris Ecclesiæ applicarentur fisco Ecclesiæ. In terris verò Imperii fisco Iudicis secularis, idque observari præcepit, etiam si hæretici filios haberent catholicos, quia succedere non debent in bonis paternis, ut *in dict. cap. vergentis de heret. in 6.*

Innocentius verò quartus anno 1252. in constit. ad extirpanda, Alexander item quartus anno 1249. & Clemens pariter Quartus anno 1265. statuerunt ut omnia bona hæreticorum, quæ per dictos officiales fuerint occupata, sive inventa, & condemnationes pro his exactæ, dividantur hoc modo, ut una pars deveniat in commune Civitatis, vel loci, secunda in favorem, & expeditionem Officii detur Officialibus, qui tunc negotia ipsa peregerint, tertia ponatur in aliquo tuto loco secundum quod dictis Dicesano, & Inquisitoribus videbitur, reservanda, & expendenda per con-

silium eorundem in favorem fidei, & ad hæreticos extirpandum.

Notat autem Comensis *in Lucer. Inquis. v. bona hæreticorum num. 2.* quod Communitas Civitatis, vel loci juxta prædictam Constitutionem tunc tenebatur solvere & dare certam pecuniam quolibet die Officialibus S. Inquisitionis, quando exhibant è Civitate, vel loco pro S. Officio exequendo. Et quia nunc Communitates & loca id non servant, ideo amplius dari non solet aliqua pars ipsis Communitatibus & locis dictorum bonorum.

Notat etiam Farinacius *de heres. d. q. 190. num. 181.* supradictam tripartitam divisionem bonorum fuisse sublatam per Apostolica rescripta, ex quibus declaratur, Romanam Ecclesiam velle dimidiam dictorum bonorum tradi suæ Camera Apostolicæ, & aliam dimidiam remanere Officio S. Inquisitionis pro subventionem illius necessitatis. Et ita etiam tradunt Repertorium *Inquis. v. divisio*, Zanchin. *de heret. cap. 19. num. 5. & cap. 26. numer. 1. & 2.* Tabien. *in sum. v. hereticus num. 7.* Locat. *in Iudic. Inquis. eod. v. n. itidem 7.* Tusch. *eod. pariter v. concl. 102. numer. 16.* Quia hæretici cum sua hæresi Ecclesiam offendunt, satisfaciendum est præsertim eidem Ecclesiæ offensæ, ut notat Felin. *in dict. cap. vergentis de heret.* & confirmatur ex Jacobo Buttrigario *in l. quicumque Cod. de heret.* dicente, quod ubicumque delictum est Ecclesiasticum, bona confiscata Ecclesiæ applicari debent.

Quamplures docent, bona hæreticorum applicanda esse, nec Camera Apostolicæ, nec Imperiali, nec Communitatibus, aut Officialibus, nec fisco, seculari, aut Ecclesiastico, sed tantum Sancto Inquisitionis Officio, & Inquisitoribus. Quia nec Domini, neque Communitates, neque Officiales, sed Inquisitores prospiciunt carceribus, & carcera- tis, aliisque necessariis impensis S. Tribunalis, *Glof. in d. l. quicumque v. fisco*, ibique Buttrigar. Alberic. *p. 3. statut. q. 18. n. 9.* Felin. *in cap. cum nobis post n. 12.* Comensis *in Lucer. d. v. bona hæreticorum n. 6.* Navar. *conf. 20. num. 2. lib. 5.* Locat. *in Iudic. v. fisco* ac ceteri, quos citat Farinac. *d. q. 190. n. 185.* ac Pegna *com. 158.*

In ditione Mediolanensi bona hæreticorum confiscata dividuntur in tres partes æquales. Una traditur Fisco Ducali. Altera Episcopo. Tertia Inquisitori, ut referunt Clar. *in pr. cr. v. hæresis num. 11.* Tusch. *eod. v. concl. 102. n. 16.* & Farinac. *de heres. d. q. 190. n. 191.*

Pro Sabaudia in speciali concessione Gregorii XIII. sub die 28. Septembris 1584. hac de re emanata sic legitur. *Si bonorum valor ad scuta mille ascenderit, & usque ad illum valorem pro medietate Camera & fisco Ducali, pro altera verò medietate officio S. Inquisitionis applicentur. Si verò dicta bona exceperint valorem mille scutorum, omnia applicentur eidem Camera & fisco Ducali, sed dicti Ducis ministri pro qualibet confiscatione realiter, & cum effectu ac sine ulla mora S. Inquisitionis Officio scuta quingenta omnino solvere teneantur.* Ita refert Farinacius *loc. cit. n. 193.*

In Placentia & Mantua hujusmodi bona dividuntur in duas partes. Altera applicatur fisco Principis, qui brachium suum S. Inquisitionis Officio confert. Altera ipsi S. Officio, testibus Locato *in Iudic. v. fisco num. 1.* Bursatto *conf. 43. n. 45. lib. 1.* & Farinacio *ibidem n. 189. & seq.*

Multi denique volunt, servandas esse consuetudines locorum, dummodo sint rationabiles, legitime præscriptæ, & Pontificiis Constitutionibus conformes juxta caput *fin. de consuet.* Atque ita sentiunt Bursat. *consilio quadragesimo tertio, numero quinquagesimo primo, & sequent.* Clar. *in pr. cr. §. hæresis numero undecimo, Mandol. in addit. ad Repert. Inquis.*

d. v. divisio lit. A. Martin. Laudens. *conf. crim. div.* 58. *ante numer. 1. lib. 1.* & Farinac. *dict. quæstion.* 190. *numer. 187.* Hanc sententiam hodie tenendam esse autumo, quam confirmo rescripto S. Congregationis. Cum enim Inquisitor Alexandriae consulisset S. Congregationem an debeat tertiam partem bonorum confiscatorum consignare foro seculari, aliam tertiam partem mensæ Episcopali, & aliam tertiam S. Officio, quemadmodum censet Farinacius. Decretum, ut circa hoc servet solitum, ut alias ei scriptum fuit sub anno 1631. Unde ab Inquisitoribus nihil est innovandum, inconsulta S. Congregatione.

Confiscationes vero S. Officii Mantuani distribui debent juxta Breve Apostolicum datum sub die 11. Julii 1569. Rescriptum pariter sub anno 1633. quod Inquisitor Salutarum non debet aliquid prætere de circa confiscationem bonorum hæreticorum. Solent aliquando applicari per decretum Summi Pontificis Camerae Apostolicæ, licet in sententia publicè lecta fuerint applicata S. Officio.

Cur autem in Hispania bona hæreticorum omnia publicata ex concessione Sedis Apostolicæ Regio fisco applicentur, ea ratio est, quia Augustissimus Rex Catholicus non solum curam habet constituendi sapientissimum Senatum, qui omnes causas ad hæresis punitionem pertinentes, agit, sed etiam Inquisitoribus ad extirpandum hæreticæ pravitate labem expensas abundè suppetit, ac omnia, quæ necessaria sunt ad conservationem S. Inquisitionis ex suo patrimonio subministrat, ut constat, & testantur Pegna *p. 3. d. comm.* 158. Covar. *lib. 2. var. cap. 9. num. 12.* Sanctarel. *de hæres. cap. 23. dub. 1. n. 3.* Simanch. *de cath. instit. dict. tit. 9. num. 132.* Diana *p. 4. tract. 8. resol. 43.* Quare licet, attento jure Canonico bona Clericorum publicata, tradenda sint fisco Ecclesiæ, ut probat Covar. *d. cap. 9. num. 12.* tamen in Hispania, etiam bona Clericorum, sive mobilia, sive immobilia, quæ ob ipsorum hæresim publicantur, adimit à Regio fisco propter eandem rationem, ut testes sunt Sanchez *in decal. lib. 2. cap. 20. numer. 26.* Hieronym. Rodriq. *in compend. quæst. regul. resol. 73. numero decimo quarto,* Lorca *in 2. 2. quæstione undecima, articulo 4. disp. 46. membr. 1. num. 6.* & Covar. *loc. cit.*

Hæc autem bona confiscata interdum expendi, & applicari possunt ad alios pios usus, ut ad sumptus belli sacri contra infideles, aut alios similes ac Reipublicæ Christianæ utiles, sicut tempore Catholicorum Regum Hispaniæ Ferdinandi & Isabellæ magna eorum pars applicata fuit bello contra Saracenos, & Granatenses, quod tunc gerebatur, testantibus Repertorio Inquil. *d. v. divisio*, ac Pegna *p. 3. d. comm.* 158.

Ordinarius vero, sive diocesanus nil penitus consequi debet ex parte hujusmodi bonorum, applicata officio Inquisitionis, quamvis & ipse in Inquisitionis Officio procedat, sed debet illud propriis explere stipendiis ex redditibus suis cum sit Ordinarius, ut in Extravag. Benedicti XI. edita anno 1303. quæ incipit, *ex eo, quod,* & in Glossa *v. providebit Clem. I. de hæret.* Nec Inquisitores tenentur reddere rationem ipsis diocesanis de bonis habitis ex officio Inquisitionis. Quia sic dictus Pontifex in citata Extravaganti præcipit in hæc verba: *rationem autem eadem Diocesanis proventuum obvenientium ex Inquisitionis Officio, non obstante aliqua Constitutione, consuetudine, vel mandato contrariis, non exposcant, sed eam Camera nostra, vel alii, cui nos, vel successores nostri Romani Pontifices mandabimus reddendam,*

reddamus, quæ generaliter observari jubemus. Hodie hanc rationem Inquisitores reddunt S. Congregationi supremæ ac generalis Inquisitionis Romanæ.

CONSULTATIO CLXXXI.

An Hæretici priventur dominio, ac jurisdictione temporali, hoc est, an ipsi propter hæresim, aut apostasiam à fide priventur suis Regnis, Imperiis, ac dominiis, quæ antea legitime habebant ita, ut subditi eorum non teneantur amplius præstare ipsis obsequium, ac fidelitatem? Vbi de Pontificis summi potestate in Principes hæreticos ex sacris Bibliis, Conciliis, Patribus, historicis, atque ex praxi Ecclesiæ, cum Apologia pro plurimis Pontificibus, & paranesi ad Episcopos.

Hanc quæstionem quatuor assertionibus definimus. Prima est. Solo jure naturali ac divino non privatur aliquis dominio, ac jurisdictione in subditos propter peccatum hæresis, vel apostasie à fide. Ita docent D. Thom. 2. 2. *quæstione duodecima, articulo secundo,* alique Theologi communiter. Nam fundamentum domini, & jurisdictionis non est fides Christiana, sed alijs titulus politicus, robur habens ex jure gentium, vel successionis hæreditariæ, vel electionis, vel justæ acquisitionis per justum bellum. Qui tituli possunt etiam manere sine fide. Neque usquam extat jus aliquod divinum, quo ejusmodi tituli enerventur propter defectionem à fide.

Immo contrarium ex veteri, ac novo Testamento colligitur. Nam ex veteri constat, Pharaonem, Nabuchodonosorem, Jeroboam, Achab, Antiochum, & plures alios habuisse regna temporalia, & tamen fuisse infideles, vel apostatas. Idem ex novo Testamento constat de Tiberio, Herode, Claudio, Lysia, Felice, Festo, & aliis de quibus Apostolus ad Titum 3. *v. Admones illos Principibus, & potestatibus subditos esse, dicens obedire.* Et I. Petri 2. *v. 13. subjecti igitur estote omni humane creature propter Deum, sive Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, quia sic est voluntas Dei.* & ibid. *v. 18. nontantum bonis, & modestis, sed etiam discolis.* Quare D. Augustinus *in psal. 124.* affirmat Julianum Imperatorem, etiam tum cum erat à fide apostata, fuisse verum dominum, ac superiorem, cui meritò milites obtemperaverint.

Secunda est. De Jure Ecclesiastico, atque adeo per Summi Pontificis autoritatem, atque sententiam potest quis omni dominio, ac jurisdictione erga subditos privari propter crimen hæresis, & multo magis propter apologiam à fide. Ita quoque D. Thomas *loc. cit.*

Probatum illis omnibus argumentis, quibus supra convicimus, posse hæreticos, & apostatas à fide privari, etiam ipsa vita per Ecclesiæ autoritatem. Nam si vita possunt privari, multo magis omnibus alijs bonis, atque adeo etiam dominio, & jurisdictione in alios, cum omnibus ejusmodi bonis temporalibus vita præponderet, & ea sublata, reliqua omnia tollantur.

Probatum item ex Scriptura veteris Testamenti, dato argumento ab autoritate, quam tunc habuerunt Summi

Summi Sacerdotes. Non enim habent modò Summi Ecclesiæ Pontifices minorem auctoritatem in eos, qui fidem professi sunt, quam habebant tunc Synagogæ Pontifices. Nam illa Ecclesia vetus erat, tanquam umbra, & figura, hæc autem est, tanquam corpus & veritas I. Cor. 10. ad Hebr. 10. & alibi. Non est autem plus vigor in umbra, & figura, quam in corpore, & veritate. Et illustriora multo argumenta, & testimonia habet Ecclesia de benevolentia, & providentia Dei erga se, quam olim habebat Synagoga, ut velex unico illo testimonio Apostoli abunde patet: *Nunc autem melius sortitum est ministerium, quanto & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est*, ad Hebr. 8. Illi autem tum præditi erant auctoritate ad privandum dominio & jurisdictione eos, qui à fide recederent. Nam 2. Paral. 23. Jojada Summus Sacerdos, & vita & regno expoliavit Reginam Athalias, non solum quia tyrannicè occupaverat Regnum, sed ideo maxime, quod idololatia addicta erat, traditurque ibi causa hujus facti, scilicet ut apostasia à fide coerceretur, & stabiliretur rectus cultus divinus. Ex quo liquet manifestè, habuisse tunc Pontificem summam auctoritatem extirpandi impium regimen illius populi, ac de eo disponendi, prout expediebat ad finem spiritualem, & ad rectam rationem colendi Deum.

Atque ex 2. Paral. 26. Ozias rex Judæ, alioqui legitimus, ac diù optimus adeò, ut *direxerit eum Dominus*, sicut ibi dicitur, & auxiliaretur ei, & corroboraret eum, tamen quia postea, bona licet intentione colendi Deum, erravit circa cultus rationem, volens ipse nimirum in templo Domini adolere incensum super altare, & ideo lepra divinitus percussus, ab Azaria Pontifice, atque Sacerdotibus à templo expulsus est, & habitare iussus in domo separata, succedente ei in Regno Joathan filio ejus, per auctoritatem videlicet Summi Sacerdotis, de qua Levit. 13. sic legimus: *Quicumque maculatus fuerit lepra, & separatus est ad arbitrium Sacerdotis, solus habitabit extra castra*. Est igitur & nunc multo magis in potestate Summi Pontificis propter spirituales lepram hæresis, impium Principem separare à communione fidelium, & privare etiam regno.

Ex novo pariter Testamento, Matth. 16. & Ioan. 22. & 2. Cor. 5. & 2. ad Thessal. 3. Nam Matth. 16. Dominus promisit, *adificaturum se Ecclesiam suam* super Petrum & successores ejus. Alioqui non satis aptè ac perfectè Dominus super Petrum, & successores ejus Ecclesiam suam edificasset. At unus modus maximè necessarius stabilendi, & conservandi bonum, & incolumitatem Ecclesiæ est, ut Princeps impius, & hæreticus expolietur sua auctoritate, ne vel exemplo suo, ut fit, vel etiam aperta vi noceat subditis fidelibus. Igitur confitendum est, Pontificem summum, successorem Petri, præditum esse potestate hoc faciendi.

Idipsum patet ex illo Ioan. 22. Nam ibi Dominus Petro, & ejus successoribus plenam potestatem regendi Ecclesiam universam tradidit illis verbis: *Pasce oves meas*. Quemadmodum igitur ad munus Pastoris pertinet non modò eas pecudes, quæ de grege sunt, quando aliis pecoribus petulanter nocent, coercere, sed etiam lupos, qui de grege non sunt, arcere, ac prohibere modis omnibus, ne gregem dilanient, & perdant; ita ad munus Summi Ecclesiæ Pastoris spectabit non modò in ipsos fideles, quando malè se gerunt convenienti modo animadvertere, sed etiam

hæreticos quoscumque, qui lupi ac prædones animarum sunt, quibuscumque modis prohibere, & arcere ne noceant spirituali animarum gregi, atque adeò etiam hunc ad finem eos privare omni dominio, ac potestate, quam in subditos habent.

Ex 2. autem Cor. 5. Apostolus inquit: *Anferite malum ex vobis ipsis*. Quo loco, ut Augustinus notavit *quest. 39. in Deuter.* non ait hoc malignum. Vult igitur esse fugiendum ac vitandum decreto Ecclesiastico quandoque criminofum aliquem, atque adeo ei minimè obediendum, quo ipso amittit is certè jus, & auctoritatem aliis imperandi. Siquidem ii non tenentur ipsi obedire, & connivere. Et eodem pertinet quod ait 2. Thessal. 3. *Siquis non obedit verbo nostro, per epistolam hanc notate, & ne commisceamini cum illo*.

His adstipulantur Sancti Patres, qui variis modis indicarunt potestatem Ecclesiasticam ita esse superiorem quacunque politica potestate, ut exerceri ab Ecclesia queat, non solum ordinariè quoad spiritualia, sed etiam extraordinariè quoad temporalia, si nimirum quo casu ad Ecclesiæ bonum expediat, aliquid circa temporalia quoque statui per Ecclesiasticam potestatem, præsertim summam, qualis est Christi Vicarii.

Etenim S. Cyprianus in *lib. de unit. Eccles.* generatim affirmat, quoscumque hæreticos pertinaces, tanquam lupos per Ecclesiasticam potestatem separandos & arcendos à cœtu fidelium, ut etiam nequeant cum eis versari communi convictu, quo ipso certè privatur quis auctoritate aliis imperandi, ut quæ exerceri nequit communi convictu. *Quid facit*, inquit, *in pectore christiano luporum feritas? Et canum rabies? Et venenum lethale serpentum? Et sævitia bestiarum? Gratulandum est, cum tales de Ecclesia separantur, ne columbas, ne oves Christi venenata sua contagione prædentur*.

S. Ambrosius, teste Theodoretò *lib. 5. capit. 17.* non modo Theodosium Imperatorem excommunicavit propter eadem factam Thessalonica, sed ipsius politicæ auctoritati modum quandam præscripsit. Jussit enim, ut legem sanciret, ne de cætero sententiæ capitis, aut expoliationis bonorum robur haberent, nisi post dies triginta à die, quo essent latæ, ut interea scilicet revocari possent, si temere forsitan ferrentur ex aliqua iracundia. Idemque Ambrosius *lib. 1. de pœnit. cap. 14.* ita scribit: *Sequestrari oportet graviter lapsum, ne modicum fermentum totam massam corrumpat*. Et *serm. 11. in Psal. 118.* *Scriptum est*, ait, *in Cantico Canticorum; prehendite mibi vulpes pusillas, exterminantes vineas, & vinea nostra floreat. Quo ostenditur quod vel Dominus Iesus, vel Ecclesia fraudulentorum hæreticorum dolos à vineis suis exterminandos esse præcipiant*.

Item S. Augustinus in *lib. contra Donatistas post collationem cap. 4. & 20.* similiter agnoscit in Ecclesia potestatem separandi impios à cœtu & conversatione fidelium, *juxta præceptum*, inquit, *Apostoli qui dixit: Siquis autem non obedit verbo nostro, per epistolam hanc notate, & nolite commisceri cum eo* 2. ad Thessal. 3.

S. Gregorius Nazianzenus in *orat. ad Cives Nazianzenos, timore percussos, & Principem irascentem*, Ecclesiasticam potestatem agnoscit esse superiorem politica, etiam ut politica est, atque adeo de politica, ut politica est, posse statuere ad suum finem, nempe spirituales. Sic enim Principem secularem alloquitur. *Vos quoque potestati meæ, meisque subfellis lex Christi subjicit. Imperium enim ipsi quoque gerimus, adde etiam præstantius, ac perfectius, nisi verò æquum est, spiritum carni facies submittere, & cælestia terrenis cedere*.

Quo

Quo loco tribus modis indicat Nazianzenus subjectam esse potestatem politicam potestati Ecclesiasticæ, ut hæc de illa cum autoritate statuere possit, quod expediat ad spirituale bonum Ecclesiæ, quæ est finis Ecclesiasticæ potestatis. Primum cum dicit, Principes quoque esse potestati Ecclesiasticæ subiectos. Non enim solum significare vult, eos esse subiectos Ecclesiasticæ potestati, ut sunt fideles, atque adeo spirituale ipsorum salutem. Hoc enim per se notum erat, neque oportuisset cum tanta emphasi à Nazianzeno dici; sed significat, esse etiam subiectos Ecclesiasticæ potestati, tanquam Principes, atque adeo secundum politiam ipsorum potestatem, ut de hac etiam possit Ecclesia in certis casibus statuere, quod propter bonum spirituale expediat. Secundo idem agnoscit Nazianzenus, cum imperium Ecclesiasticum, & imperium politicum ita comparat, ut Ecclesiasticum dicat esse præstantius, & perfectius politico. Tertio, cum eam censet comparisonem esse potestatis Ecclesiasticæ, & potestatis politicæ, quæ est spiritus & carnis. Certum enim est, spiritum, hoc est, rationem & voluntatem in homine, esse superiorem carni, hoc est sensui & ei secundum ea quoque, quæ sunt carnis propria, debere imperare ac præscribere, siue eam cohibendo, ne quædam usurpet, quæ obsunt spiritui, siue iubendo, ut quædam amplectatur, etiam sensui contraria, propter emolumentum spiritus, ut jejunia, & alia corporis incommoda, imo etiam mortem ipsam quibusdam incommoda imo etiam mortem ipsam quibusdam in casibus, sicut eam oppetiverunt Martyres.

Sanctus quoque Chrysostomus *hom. 4. de verbis Isaia* in eandem sententiam dicit: *Major est Sacerdotis, quam Regis principatus.*

Similiter D. Gregorius Magnus *lib. 12. registri post epist. 31.* in privilegio, quod concessit, Gairaldo, Abbati Monasterii S. Medardi, planè agnoscit, se habuisse autoritatem, etiam Reges privandi propter aliqua crimina, regia dignitate. Ita enim ait: *Signis Regum, Antistitum, Iudicum, vel quarumcumque secularium personarum huius Apostolica autoritatis, & nostra præceptionis decreta violaverit, &c. cuiuscumque dignitatis, vel honoris sit, honore suo privetur.*

Divus etiam Bernardus *lib. 4. de consideratione ad Eugenium* asserit, Ecclesiasticam potestatem, non solum spiritualis, sed etiam temporalis gladii jus habere, in eos scilicet, qui non possint, nisi temporali quoque animadversione prohiberi, ne noceant fidelibus, tametsi gladius hic temporalis non sit exercendus immediatè per ipsos Prælatos Ecclesiasticos, sed per manum laicorum Magistratum, qui Ecclesiæ subsidium ferant. Sic enim cum Eugenio Papa loquitur ibi Bernardus: *Quid tu denuò usurpare gladium tentas (immediatè scilicet) quem semel iussus es ponere in vaginam? Quem tamen, qui tuum negat, non satis mihi videtur attendere ad verbum Domini dicentis: Converterte gladium tuum in vaginam. Tuus ergo & ipse, tuo forsitan nutu, & si non tua manu evaginandus. Alioquin si nullo modo ad te pertinet & is, dicentibus Apostolis: Ecce gladii duo hic, non respondisset Dominus, satis est, sed nimis est, &c.* Atque idem ferè totidem verbis scribit Bonifacius VIII. in Extravaganti Vnam Sanctam de major. & obed.

Accedit his omnibus usus ipse Ecclesiæ. Nam sæpe Pontifices Romani exautorarunt seculares Principes, nemine Catholicorum reprehendente, id eorum factum, tanquam excedens limites Pontificiæ autoritatis, ut fusè prosequitur Sixtus Senensis *lib. 6. Bibliotheca sancta annot. 72.* & Bellarminus *lib. 5. de Romano Pontifice cap. 8.* Nam Zacharias Pontifex deposuit Childe-ricum, Galliæ Regem, tanquam regno ineptum,

narrat Cedrenus in vita Leonis Isauri, & Paulus Diaconus *lib. 6. hist. Longobard. cap. 5.* Item Gregorius VII. deposuit Imperatorem Henricum IV. idque jure optimo, ut constat ex Mariano Scoto in Chron. anno 1075. & Dodechino in addit. ad id Chronicon anno 1090. & anno 1093. & 1106. Innocentius III. deposuit Imperatorem Othonem IV. ut refert Blondus decade 2. *lib. 6.* Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi deposuit Imperatorem Fridericum II. ut patet ex cap. ad Apostolica de sent. & re judic. *lib. 6.* Clemens VI. deposuit Imperatorem Ludovicum VI. ut narrat Robertus Arboricensis *tom. 2. theorem. 7.* & Pighius Campensis *lib. 6. de Ecclesiast. hierarch. cap. 14. & 15.* & tandem B. Pius V. Elisabetham Angliæ Reginam suo diplomate, quod in fine hujus Consultationis referam exautoravit.

Atque etiam aliis modis Pontifices Summi autoritatem suam circa temporalem administrationem Principum exercuerunt. Nam Gregorius II. prohibuit solvi vestigalia Leoni Imperatori Iconomacho, ut patet ex Cedreno, & Zonara in vita Leonis Isauri. Leo III. Pontifex transtulit Imperium à Græcis ad Germanos, ut patet ex cap. per venerabilem de elect. & ex Zonard. & Cedreno in vita Irenæ, & ex aliis historicis qui de illo tempore scripserunt, ut ostendit accuratè Bellarminus in libro peculiari de translatione Imperii. Gregorius V. statuit, ut Imperator eligeretur per septem illos Germaniæ Principes, qui & hodie sunt Electores, ut enarrat Blondus *lib. 3. decad. 2. lib. 3.* & Nauclet. *generat. 34.* & Platina in vita Gregorii V. Innocentius IV. adjunxit Regi Lusitanæ Coadjutorem in administratione, ut liquet ex capit. grandi de suppl. neglig. Prælat. *lib. 6. decretalium.*

Nec deest ratio: Nam si potestas Ecclesiastica est superior potestate politica, etiam ut politica est, consequens est, ut possit Ecclesia statuere circa politicæ potestatis subiecta, vel usum, quod ad spirituale bonum Christianæ Reipublicæ judicaverit conducibile, nempe uni eam potestatem detrahendo, & alteri dando, vel modum illi aliquem præscribendo.

Id probatur tum ex fine potestatis Ecclesiasticæ. Nam cum potestatis finis est superior fine alterius potestatis, ea quoque potestas superior est quam altera, ut potest intelligi ex Philosopho 1. *Eth. capite primo.* Habent enim potestates, & facultates omnes vim, atque dignitatem suam ex fine. Est autem finis Ecclesiasticæ potestatis superior fine potestatis politicæ; nam est ipsa salus spiritualis fidelium, ad quam referri, & ordinari debet temporalis tranquillitas, & commoditas Rerumpublicarum, quæ est finis politicæ potestatis.

Tum ex proprio fine potestatis politicæ. Nam is non est humanæ vitæ ultimus, siquidem est temporalis & ideo debet omnis actio potestatis politicæ, ut recta, & prudentiæ consentanea sit, in ulteriorem quoque aliquem finem referri, scilicet in salutem spiritualem animæ & æternam beatitudinem. Quos fines cum potestas Ecclesiastica suapte vi, institutioneque respiciat, ipsam esse oportet superiorem, atque directricem potestatis politicæ. Unde non potest rectus esse status politicus, nisi ejus actiones, tanquam fundamento, nitantur recto ordine ad ultimum finem, qui est salus animarum spiritualis, & beatitudo æterna. Qui ordo, sublata fide, ac religione erga Deum, funditus evertitur.

Et tum ex ordine, quem oportet esse inter utramque potestatem, scilicet Ecclesiasticam, & politicam.

politicam. Nam utraq̃ue potestas est unius & ejusdem corporis Ecclesiæ. *Sumus enim*, ut ait Apostolus ad Rom. *unum corpus in Christo*. Itaque aliquam necesse est esse subordinationem inter has duas potestates. Nec tamen ea potest talis esse, ut Ecclesiastica potestas subiecta sit potestati politicæ. Nam, ut S. Gregorium Nazianzenum dicentem audivimus, *minime æquum est, spiritum carni fasces submittere, & cœlestia terrenis cedere*. Quare reliquum est, ut potestas politica potestati Ecclesiasticæ sublit. Quod cum ita sit, poterit certè Ecclesiæ propter hæresim, & apostasiam à fide privare Principem politicæ potestate. Unde non est à facto ad jus arguere, & virtutes antiquas novis vel le flogitiis emendare, ut teme effutiunt hæretici, qui semper nugas blaterant.

Affertio tercia est. Hanc privationem politicæ potestatis de facto etiam incurrunt ii, qui propter hæresim, seu apostasiam à fide nominatim excommunicantur per sententiam Judicis Ecclesiastici. Ita etiam docet D. Thomas eodem loco art. 2. Cajetanus, Bannes, & alii passim, ac probatur primo ex Gregorio VII. in can. *nos Sanctorum* 15. quest. 6. & ex Urbano II. ibi in can. *juratos*, qui etiam absolvent subditos juratos, ne teneantur dominis suis excommunicatis obsequium præstare, & prohibent etiam, ne præstent, si nimirum negare obsequium dominis suis possint absque notabili suo detrimento. Ita enim hoc est intelligendum, siut rectè notavit Bannes.

Deinde probatur ex Extravag. Martini V. quæ incipit, *Ad evitanda*, ubi habetur, debere vitari à fidelibus eos, qui sint nominatim excommunicati.

Postremo ex ipsa ratione excommunicationis. Nam hoc ipso, quod alicui inhihetur communicatio cum aliis, privatur is jure, & facultate communicandi, atque adeo imperandi aliis, & consequenter dominio ac jurisdictione in alios.

Notant autem rectè hoc loco Cajetanus & Bannes, non esse opus ad effectum incurrendi hanc pœnam, declarari ipsum quoque per sententiam Judicis, sed sufficere, si per sententiam declaretur censura Ecclesiastica, puta excommunicatio, vel crimen ipsum, cui ea censura, & pœna sunt annexæ.

Sit quarta assertio. Si crimen hæresis, sive apostasie à fide ita sit notorium, ut nulla possit tergiversatione celari, etiam ante Judicis sententiam incurritur ex parte prædicta pœna, nimirum eatenus, ut subditi quidem licitè possint negare obsequium domino hæretico, aut apostatæ à fide, non tamen ita, ut etiam teneantur id ei negare. Ita docent Cajetanus, & Bannes ad eundem locum D. Thomæ. Quod etiam quoad primam partem assertionis docet Panorm. in cap. *cum non ab homine de indic.* & Felin. in cap. *Rudolphus de rescript.* Nam de eo, qui ita est notoriè hæreticus, & apostata à fide certò constat, quod sit excommunicatus, per censuram scilicet excommunicationis, quam tales incurrunt ipso jure. Excommunicati autem vi ipsius excommunicationis privantur quoque autoritate, & jure aliis imperandi, ut ante dictum est. Ac proinde alii non tenentur talibus manifestè excommunicatis obsequium præstare. Secus autem si crimen hæresis non esset ita notorium, quin aliquo modo celari posset. Nam tunc in re dubia tenerentur subditi obtemperare domino, tanquam existenti in possessione, donec sufficienter constaret de crimine, atque adeò de annexa excommunicatione.

Posterior autem pars assertionis statuitur ibidem à Cajetano contra Panormitanum, & Felinum locis allegatis. Et probatur primo ex prædicto Extravaganti. Ad evitanda, per quam juxta interpretationem communis saltem praxis Ecclesiæ, in duobus tantum casibus tenentur alii vitare excommunicatum, nempe si quis nominatim sit excommunicatus, juxta tertiam assertionem, vel notorius percussor Clerici ita, ut nulla possit tergiversatione celari hoc crimen. Sed neuter casus habet locum in nostro proposito. Ergo adeo non tenebuntur subditi evitare dominum hæreticum, & apostatam à fide, atque adeò neque ei obsequium negare.

Secundo probatur argumento Cajetani. Nam non est rationi consentaneum, ut iis, quos Ecclesiæ, quæ omnium superior est, ita tolerat, ut nolit in eos nominatim sententiam ferre, teneantur subditi obsequium negare, atque adeo nominatim eos habere pro excommunicatis.

Id autem observandum est, pœnam hanc privationis autoritatis in subditos incurrere per excommunicationem, non solum ob hæresim, & apostasiam à fide, sed etiam ob quamcumque aliam causam, ut patet ex dictis Canonibus, *nos Sanctorum*, & *juratos*, in quibus ea pœna generatim decernitur quibuscunque excommunicatis excommunicatione majori, quamvis peculiari quadam ratione, ut notat in eundem locum Cajetanus, censentur à Theologis ea pœna digni, qui excommunicantur ob hæresim. Qui enim negat fidem Deo, dignus est, cui negetur fides à subditis. Et, ut notat etiam Bannes, hoc est discrimen inter alios excommunicatos & excommunicatos propter hæresim, & apostasiam à fide, quod hi absolute amittunt autoritatem in subditos, & ideò si resipiscant, indigent novo consensu Ecclesiæ expresso, vel tacito, ut eam autoritatem recuperent, ut constat ex Ecclesiæ praxi. Alii autem excommunicati non amittunt autoritatem in subditos, nisi quandiu non resipiscunt juxta tenorem illorum duorum canonum, quos citavimus, in quibus excommunicati exautorantur *quoad resipiscant*.

Et quidem quod illæ Romanæ eloquentiæ princeps dixit, *nihil esse difficilius, quàm à consuetudine oculorum aciem mentis abducere*, & rem quamque à suis propriis momentis æstimare, id cum multis in controversiis sit verum, tum in hac re longè est verissimum. Ita enim Reges plerique auro fulgent ac ostro, tot habent majestatis gloriosa insignia, ut vulgus hominum existimet sub cœlo nihil esse regio nomine divinius. Huc accedit Christi, & Apostolorum, ac Christianorum consensus, qui jubet *Christianos Casari dare, quæ sunt Cesaris*, Matth. 2. v. 21. honorare Regem 1. Petri 2. v. 13. & 17. *Impium esse majestatem contemnere, omnem animam potestatibus sublimioribus debere esse subiectam*. 2. Petr. 10. ad Rom. 13. 1. & alia hujus generis multa, quibus Apostoli hortabantur sui temporis Christianos, ut fideliter parerent Romanis Imperatoribus, etiamsi pagani, more tamen tum Reipublicæ Romanæ probato, Imperium Romanum administrantibus. Quæ omnia sicuti quisque christianus probat, eaque in paganos quidem Reges aprè, in christianos autem multo plenius, ac perfectius convenire judicat, ita illud unà cavendum est, ne isto externo splendore oculos nobis ita perstringi patiamur, ut non etiam mentis aciem ad verum Regis officium, officiique limites expendendos convertamus, ne quæ generaliter de Regibus dicuntur, ea de

de singulis Regibus semper & quocunque modo se gerant erga suos, & in Ecclesiam, ac in Rempublicam peccant interpretentur. Hoc enim, ut nimis injuriosum est omnibus Rebuspublicis tum paganis, tum christianis, ita magis injuriosum esset Ecclesiae, in qua eminet tradita à Christo potestas, regali longè excellentior, & in qua Ecclesia Christiani perpetuo crediderunt, potentiam Regis, si quando is in officio excedendo fidei christianae graviter noceret, correctioni Ecclesiasticae esse obnoxiam.

Hanc autem æquitatem tribuendi Ecclesiae quod suum, & Regi quod suum est, ita religiosè tenuerunt veteres christiani, ut quandiu Reges sua regalia tractarent, Dei autem Sacerdotibus, quæ Dei erant relinquerent, nihil erat christianis humilior, nihil ad maximos honores Regibus præstandos paratius. Ita nimirum christiana disciplina requirebat, postulabat fides, confirmavitque laudatissima christianorum omnis temporis vita, & consuetudo.

Cùm verò Reges regressi septa, quæ illis christiana Religio præscriperat, aliquid moliebantur, quod Christi honorem minueret, ejus fidem læderet, Ecclesiae ejus jura infringeret, Christianos à recta ad cælum via in obliquos hæresum, vel schismaticum, vel etiam in gravium flagitiorum tramites averteret, quia hæc talia erant, ad quæ regia potestas se non porrigebat, & in quibus Scriptura Regibus non parere, sed resistere jubet, his temporibus nihil erat Christianis ad Reges coarguendos liberius, nihil optimis Episcopis animosius qui quo erant perfecta in Deum pietate flagrantiores, eo Reges in officio suo contra Deum, ejusque fidem delinquentes increpabant acrius, & contemnebant securius.

Hujus rei valde illustria exempla suppeditant & Scripturæ sacræ de variis Prophetis, Summisque Pontificibus acriter invecitis in impios sui temporis Principes, & Ecclesiasticæ historiæ de Episcopis summa libertate insectantibus suæ tempestatis hæreticos Reges, atque Imperatores.

Vide enim ut moderatissimus ille vir & Galliarum lumen Hilarius Pictaviensis Episcopus Imperatorem Constantium alloquitur in librum contra Constantium Augustum: *Proclamo*, inquit, *tibi Constanti*, quod *Neroni loquutus fuisset*, quod *ex me Decius, & Maximinus audirent*. *Contra Deum pugnas, contra Ecclesiam savis, sanctos persequeris, predicatorum Christi odis, Religionem tollis, tyrannus non jam humanorum, sed divinorum. Hac tibi cum multis communia sunt, at verò nunc propria tua accipe. Christianum te mentiris, Christi novus hostis es, Antichristum prævenis, & arcanorum ejus mysteria operaris, &c.* Ad hunc modum integro illo libro contra hæreticum illum Imperatorem Hilarius detonat.

Et D. Chrysostomus Babylam martyrem propterea summis laudibus celebrat lib. 5. contra Gentiles, quod *Decium Imperatorem multarum Civitatum, multarum gentium, immensi exercitus Dominum, quasi vilem quoddam & nullius pretis mancipium, sic impacta in pectus dextera è templo exegit, immensamque famulorum circumstantium turbam, satellites hastatos, milites scutatos, Praefides civitatum, nobiles alios præcuntes, alios sequentes, seque denso numero vicissim urgentes, ipsumque in medio Imperatorem, tanquam semideum, auro, gemisque rutilantem contempnit, huncque universum fastum non magis æstimavit, quam depictam in pariete imaginem.*

Idemque Chrysostomus in historia Azaria Pontificis Oziam Regem sacerdotale munus invadentem è templo expellentis omnium bonorum Episcoporum officium, & fortitudinem erga Reges impios

delatans hom. 5. de verb. Isai. sic ait: *Azarias sacerdos post Regem in templum ingressus est, non ut Regem, sed ut profugum, & ingratum famulum ejecit. Non aspiciebat principatus fastum, non audiebat illud Salomonis, mina Regis sicut ira Leonis, sed sublevis oculis ad verum Regem cælorum, & illud tribunal considerans, impetum fecit in tyrannum. Novas enim, quod comminatio Regis similis sit ira Leonis duntaxat iis, qui terram spectarent. Verum homini, qui cælum haberet pra oculis, quique sic induxerat animum, ut citius vitam deponeret, quam sacras leges conspiceret violari quovis cane vilior erat Rex ille. Nihil enim imbecillius eo, qui divinas contulcat leges, & qui committit peccatum, servus est peccati, etsi decem millia coronarum habeat in capite.*

Divus ipse Chrysostomus à tota Ecclesia mirifice prædicatur, quod non minori constantia Eudoxie Imperatrici, ejusque conjugi Arcadio se opposuerit. Ambrosius, quod Justinæ, ac Valentiniani obstinatam voluntatem tua Episcopali fortitudine fregisset, & Theodosium ob eandem Thessalonicensem extra Ecclesiam projecerit, & post diuturnam octo mensium pœnitentiam deprecanti culpam, & in Ecclesia admitteretur supplicanti agrè concesserit. Nec minori fiducia se se opponebant Constantio Imperatori magnus ac mitis Athanasius, Osius Cordubensis, Leontius martyr, & Lucifer Sardiniae Episcopus.

Athanasius enim in epist. ad solitar. vit. agen. ita inquit: *Constantius iste idem facit, quod Antichristum facere decuit. Novus est Achab, & nostris temporibus secundus Balthasar, & qui alter Pharaon magis avertitur, eo magis obdurefcit, verus Antichristus, qui in gratiam hæresis suæ Sautem immanitate sequitur, &c.*

Lucifer verò reliquorum causam agens cum eorum omnium approbatione docet, uti prius Babylonas ille martyr, cùm Christi fides, & honor in quaestionem vocatur, totam illam magnificentiam Regum nihil aliud esse, quam depictam in pariete imaginem, illum ambitiosum fastum Imperatorem esse meram pupam & larvam, quam planè detrahere oportet, & hoc tempore Imperatori maximo non magis, quam minimo christiano parcere. Is enim cùm ea, quæ superius libavimus contra Constantium exposuisset, ipse sibi proponens hanc communem omnium objectionem de Regibus honorandis, ita eam dissolvit, ut multò fortius Reges omnes constringat, & eos Ecclesiasticæ censuræ subditos esse optimè demonstret. Sic enim ille lib. de non parcendo in Deum delinquenti fol. 297. Videtur [Imperator] te veritate superatum esse, dicere es solutus: *Sacra Scriptura præcipiunt Regibus, & omnibus in sublimitate constitutis homines esse subditos, & audes tanta & talia mihi ingerere Lucifer?*

Quid verò ille contra? *Hac conspicis, huiusmodi, quæ te jubent honorare intelligis; quæ vero litteræ sacræ te jubent facere, illa fingis non esse illa, in quibus monet te Dominus Sacerdotibus obedire, illa, quæ urgent unum te exhibere ex omnibus conservis tuis oportere, nec cuiquam [Episcopo] si velis Dei inveniri servus superiorem dicere.* Hac inquit Tito 2. versic. 15. beatus Apostolus, loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat. Si Christianus es, quia & tu unus ex illis, propter quos Apostolus dixit: *Hac loquere & argue cum omni imperio, nemo te contemnat, utique me cum omni imperio te corripientem audire debes, non contemnere, si tamen Christianus es. Quod si contempseris, jam Christianus non es; quia si fuisset Christianus*

Christianus, non contempsisses eum, quem Deus ordinavit ad instruendum plebem suam & cui Apostolus dixit: Hæc argue cum omni imperio, & nemo te contemnat.

Est ergo, Apostolo Paulo teste, in Ecclesia imperium sacerdotale super imperium civile, utque Imperator in suo imperio civili jure postulat à subditis obedientiam, ita Sacerdos in imperio Ecclesiastico pari, vel potius meliori jure exigit obedientiam ab Imperatore, qui si Christianus est, Episcopo subiectus est, & quem humiliter audire debet cum omni imperio arguentem. Et hac potissimum defensione nititur quoque Athanasius loco citato.

Ratio quoque & alia est, cur Reges, ac Principes reprehendere possimus, atque iis etiam, si vim faciant, resistere. Cum enim finita sit eorum potestas, ut quæ circa certam rerum civilium materiam per se versatur, ad divina autem non pertingit, nisi quatenus Ecclesiæ subservit, & opitulatur, ut alibi tufius declaratum est, si quando extra terminos sibi præscriptos, evagari vult, quia jam, non ut Rex agit, sed ut tyrannus, hic gloriosum est, regem coarguere, eique non verbo solum, sed re quoque obistere. Id, quod idem Lucifer admonet lib. 1. pro S. Athanasio fol. 55. Retineo quidem, inquit ille, sacris libris scriptum esse; noli superbire coram Rege, & si intra terminos tuæ potestatis esse voluisses, & tum superbus extitisses contrate, revera, ipse me, ut pravaricatore legis condemnasset. Nunc verò quia homicida tibi, & sacrilego vera dicimus, non utique tanquam superbi puniri meremur, sed magis pramissis afficiemur cælestibus, quod tibi erranti non pepercerimus. Scriptum est enim, flagellum equo, & stimulum asino, virgam autem genti insipienti, prov. 16. v. 3. Cum autem sic aberrat Princeps, & ab Episcopo suo vel acerrime reprehenditur, ne dicat, ut idem vir alibi de non parendo in Deum delinquenti fol. 298. fait mihi injuriam Lucifer, sed dicat, Dei Sacerdos commonet, atque hortatur secundum sacra legis præcepta, ut possim ducere vitam Deo acceptissimam.

Hoc potissimum clypeo suam loquendi libertatem tuetur Hilarius eodem in libro contra Constantium: Pugnamus, inquit, contra persecutorem fallentem, contra hostem blandientem, contra Constantium Antichristum &c. qui Christum conficitur, ut neget, Ecclesiæ tecta struit, ut fidem destruat, &c. Atqui diceret adulator aliquis, hoc est calumniari, ac mentiri, hæc est contra Cæsaris majestatem contumelia. Imò verò, inquit Hilarius, sileant ista ineptia, cesset maledictorum opinio, & mendacii suspicio. Veritatis enim ministros decet vera proferre. Si falsa dicimus, infamis sit sermo maledictus; si verò universa hac manifesta esse ostendimus, apostolica libertas jubet, ut Constantium Antichristum dicam, & sic eum alloquar, ut Joannes Herodem, ut Machabæi Antiochum, ut primi Christiani Neronem, Decium, & Maximinum.

Quod si totam utriusque Testamenti historiam perlutremus, comperiemus viros Sanctissimos ex eo præcipuè maximam laudem consecutos, quod Reges regio munere abutentes, ac Dei gloriæ adversantes, singulari quodam modo abjicerent. Quinmò prophetica dignitas magna ex parte in id cernitur versari, quemadmodum enim Isaias suam prophetiam auspicatur? Audite verbum Domini, principes Sodomorum. Percipite auribus legem Dei nostri populus Gomorraha c. 8. Quemadmodum ad prædicandum mittitur Jeremias? Ecce, inquit Deus, dedi verba mea in ore tuo. Ecce constitui te super gentes, & super regna, ut evellas, & disperdas, & dissipēs, & plan-

tes, cap. 1. Quid Ezechiel cap. 2. ? Mitto ego te, ait Deus, ad filios Israël, ad gentes apostatrices, quæ recesserunt à me.

Cum consilio Prophetæ indigerent 4. reg. 3. descenderunt ad Eliseum, Ioram Rex Israel, schismaticus, Josaphat Rex Juda fidelis, & Meza Rex Moabitarum Gentilis, quibus ejus domum ingressis, ita Regem schismaticum excepit Prophetæ: Quid mihi & tibi est. Vade ad Prophetas patris tui Achab, & matris tuæ Jezabel. Sed interponente petitionem suam Josaphato, ita pergit Ioram alloqui Eliseus: Vivit Dominus exercituum, in cujus conspectu sto, quod si non vultum Josaphat Regis Juda erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexissem, pariter ostendens qualis catholicis Regibus conveniat reverentia, & unà schismaticos, hæreticosque Reges, atque apostatas ita despici oportere, ut eos non alloquio, imò neque vultu familiari dignemur.

Venerat in Betel, primariam synagogam Samariæ, vir Dei è Juda, ibique contra Regis Ieroboami sacrilegia magna fiducia prædicaverat. Ieroboam, quanquam tyrannus, non tamen mortem intentavit, aut injecit vincula, sed contra potius ut placeret, & blandiendo silentium imponeret, amicissime eum affatus est: Veni mecum domum, ut prandeas, & dabo tibi munera 3. reg. 13. At quid ille, ad Regem? Si dederis, inquit, mihi mediam partem domus tuæ, non veniam tecum, nec comedam, nec bibam in loco isto, ibid. v. 7. ubi tam nefanda hæresi nomen Dei blasphematur.

Denique hoc eodem prophetico zelo clarissimus ille Mathathias, Iudæ Machabæi pater, cum, reliquosque liberos ad bellum invicto animo gerendum contra Antiochum, tum temporis Iudææ tyrannicè, quia contra religionem Dei, imperantem, excuscat; Majorum, inquit, vestrorum Josue, Phinees, Davidis, Elia fortia facta, & exempla imitmini, & à verbis viri peccatoris, Antiochi, ne timueritis, quia gloria ejus & regalis majestas, atque amplitudo Dei legi pervertendæ intenta stercus, & vermis est; hodie extollitur, & cras non invenietur, conversatus est in terram suam, & cogitatio ejus perit. Vos ergo, filii, confortamini, & contra tyrannum istum viriliter agite in lege, quia in ipsa gloriosi eritis, 1. Machab. cap. 3. v. 62.

Quæ omnia eò pertinent, non ut regum dominatum improbemus, aut etiam populum Christianum ad spernendum Principes incitemus, quod est impium, & Anabaptisticum, sed ut Deum Principi præferamus, ut æternam Christi fidem fluxo, & caduco regum nitore sciamus præcellere, & quemadmodum D. Chrysostomus ait de verb. Mai. hom. 4. ut intelligamus Sacerdotium regno majus esse, & esse principatum ipso regno venerabiliorem; ideoque Deus ipsum regale caput subjecit manibus Sacerdotis, nos erudiens, quod hic princeps est illo major.

Abfit autem, ut quisquam Christianus suspicetur synagogam Judæorum rectius fuisse ordinatam, ideoque ea ex parte præferendam Ecclesiæ Christi. Conferamus ergo illam cum ista. In Lege Mosæ habemus neminem potuisse Iudæis designari Regem, qui non esset origine & religione Iudæus. Habemus expressam legis vocem, non posse aliquem eligi Regem, qui non sit frater Judæorum. Habemus Pontificem in quæstionibus de lege supremum Iudicem, cui cum Senatu suo de illis decidente ab omnibus ita erat obtemperandum, ut si quis superbi-ret, nolens obedire Sacerdotis imperio, mors illi refractario fuerit inferenda, & à corpore Israelis tam impium membrum abscindendum. Providentissime cavebat lex illa, ne Princeps legibus se proponeret, neve quicquam præter Pontificis, & So-

natus Levitici sententiam faceret, Malach. 2. 7. Sanctissime præscribebat, petendum esse Regi exemplar legis à Sacerdotibus Levitis, à quibus etiam interpretatio legis erat sumenda, in eaque meditando omnibus diebus vitæ, nec unquam poterat Rex quocunque prætextu populum ad alias Dei colendi cæremonias abducere, Deuter. 13. v. 6. Quare Deus Pontificem, & cum eo Senatum certum Hierosolymis omnium de lege quæstionum Judicem supremum designaverat, hisque schismaticis in sua causa non magis, quàm homicidis, & latronibus in sua credendum erat, unde ex decreto Judicis omnes illi ultima internecione erant delendi quascunque interim pro se nugas, & cavillationes contingerent.

Atque in hoc Concilio, quod ex Pontifice summo, & septuaginta assessoribus constabat, tota majestas Reipublicæ Judaicæ, maxime quoad religionem erat posita. In hoc Concilio expressa erat imago sceptri per spiritum sanctum Judæ promissi, nec usque ad adventum Messiae auferendi, Genes. 49. 10. Ideoque hoc Concilium & ante Reges maxime, & sub Regibus, & post Reges usque ad Herodis tempora, quanquam aliquando Regum crudelitate, vel infelicitate temporum intermissum, oppressum, vel imminutum viguit, ut est omnium Hebræorum, & è Judæis doctissimorum legis interpretum sententia, Joseph. lib. 14. cap. 17. Petrus Galatin. de arcan. cathol. verit. lib. 4. cap. 5. Quod expresse confirmavit Rex Josaphat, cum causas civiles, vel regias à causis legalibus segregans, statuit juxta antiquam Moysis ordinationem 2. Paralip. cap. 19. v. 10. & 11. ut Levitæ & Sacerdotes & principes familiarum judicarent causam Domini ubicunque quæstio erat de lege, de mandato, de cæremoniis, & justificationibus, præsidente Anania Sacerdote & Pontifice. Zabadias autem ea tractaret, quæ ad Regis Officium pertinebant. Et generalem Reipublicæ Judaicæ consuetudinem optime exponens Josephus contra Appionem lib. 2. pag. 888. Sacerdotes, inquit, nostri semper colunt Deum, quos semper regit qui genere primus est, qui quidem ante alios Sacerdotes Deo sacrificat leges custodit, dijudicat controversias, convictos delicti punit, cui qui non obedit, is pœnas luit, tanquam in Deum impius. Et rursus eodem loco. Sacerdotes omnium inspectores, & controversiarum Judices, & damnatorum punitores constituti sunt à Moysè. Qui autem principatus fieri possit hoc sanctior, aut quis honos Deo convenientior. Ubi & plebs universa est ad pietatem bene comparata, & Sacerdotibus concredita rerum maximarum cura præcipua.

Hoc igitur stabilito per Deum ipsum tribunali, quod in Republica Judaica summum erat, omnibusque aliis in Judæa civitatibus, & magistratibus imperabat, eratque illius Reipublicæ tanquam vita, & quo per Herodem sublato, desit vera Reipublicæ Judaicæ forma, & terminata est lex, venitque Messias novam in Orbe universo Ecclesiam inchoaturus, hoc, inquam pontificali judicio posito quadringentis postea annis creati sunt Reges, populo intemperanter contra Samuelis, Deique voluntatem eos flagitante 1. Reg. 8. quos tamen & populi jura, & Dei item legitima conculcaturus Deus prævidit, ac prædixit 4. Reg. 17. quod in plerisque omnibus consequentibus Regibus nimis verum fuisse, historia Testamenti veteris declarat. Nam præter omnes Israelis Reges à primo Jeroboamo ad ultimum usque Oseam vel schismaticos, vel plane idololatrias, è Judæis quoque plu-

rimi, illis idololatriis, ac divinæ legis hostibus apertis nihilo fuerunt meliores. Qui quoniam tyrannica potentia debitam illis divina lege pœnam erant declinaturi, Deus pro sua infinita bonitate ac misericordia, illo ipso regni institutionis tempore intermortuam jamdiu à Moysis temporibus Prophetarum vocationem renovavit, qui divino Spiritu pleni, Regibus bonis perpetuo assistentes, ut Natham Davidi, Isaias Ezechia, Ananias Josaphato, Regesque malos acriter coarguentes, ut Samuel Saulem, Ahias Jeroboam, Elias Achabum, Zacharias Joam, & bonos in officio suo, legisque obedientia continerent, & malos constanter monerent, quod essent supplicium juxta legem promeriti, illudque extraordinariè & terribiliori forma velle Deum illis imponere, quando tyrannice viribus suis ordinarias & à Deo in lege præstitutas pœnas negligerent, 1. Reg. 13. 3. Reg. 14. & 18. 2. Paralip. 24.

Ita Saul, quod Sacerdotale Officium usurpasset, per Samuelem regni jure privatus, aliusque ab eodem Samuele Rex ungitur 1. Reg. 13. Et quamquam Saul aliquot annis contra divinam ordinationem pro Rege se gessit, ibid. cap. 16. verumque Regem Davidem successorem ei divinitus institutum à regno administrando repulit, tandem tamen in eam miseriam decidit, ut ipse à se ipso pœnas exigeret, & seipse miserrime interficeret 1. Reg. 31.

Propter idololatriam Salomonis divisum est regnum Iudææ, & longe major pars è duodecim nimirum Tribubus decem datae sunt Iereboamo, qui statim cum regni divisione schisma quoque religionis conjunxit, & primus in veteri Testamento autor fuit spiritualis illius in Ecclesia primatus, quem in Testamento novo ad ejus exemplum olim Ariani Reges, & nuper Angliæ instaurarunt, eaque autoritate novum Sacerdotium, novamque religionem idololatricam, veræ Hebræorum fidei contrariam in regnum suum induxit.

Et quoniam longè majorem Iudææ partem suæ ditioni habebat subjectam, verumque Sacerdotium funditus sustulerat, & quod adulterinum ministerium ejus loco substituerat, totum à sua voluntate pendebat, idcirco legis de se judicium severe contemnebat. Sed Deus per Prophetam denuntiat se cumulate executurum quod lex decreverat, & propter Regis potentiam nemo juxta legem exequi poterat. Ecce, inquit Dominus, ego inducam mala super domum Jeroboam, & percutiam de Jeroboam mingentem ad parietem, & clausum, & novissimum in Israel. Qui mortui fuerint de Jeroboam in civitate, comedent eos canes, qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aves cæli. 3. Reg. 14. 10. Id, quod paulò post implevit Baasa, qui percussit omnem domum Jeroboam, non dimittit, ne unam quidem animam, de semine ejus, ibid. cap. 15. v. 29. Cum autem Baasa, adeptus solum Ieroboam, ab ejus impietate nequaquam discederet, sed schisma, ab eo cœptum, continuaret, Propheta propterea eundem cum Ieroboamo interitum ei, & suis omnibus prædixit, quem & successor Baasæ Amri intulit, qui percussit omnem domum Baasæ, & propinquos & amicos ejus, & non reliquit ex eo, canem, mingentem ad parietem 13. Reg. 16. v. 11.

Verum, ut alias hujus generis historias multas præteream, & in una celebratissima insitam, nihil ad jus hoc, quod inquirimus, declarandum aptius est eo, quod de Eliseo, & Achabo in eisdem sacris libris

libris perscribitur. Achab siquidem cum uxore Jezabel eisdem majorum suorum vestigiis ingressi, ad eorum impietatem hoc insuper adjecerunt, ut effuso sanctorum hominum sanguine, novo hoc scelere supra alios gravissimo sese commacularent. Et certè rarum est aliquem esse vehementem hæresis alicujus defensores, qui non sanctissimos viros tali apostasiæ adversantes crudeliter trucidet, ut olim apud Judæos sub Herode, apud Romanos in illis decem cruentissimis persecutionibus, & nuper apud Anglos sub illa Jezabele Anglicana, Deus itaque ad nefarium illum tyrannum cum sua Jezabele extirpandum monet Isaiam, ut vadat in *Damascum* & ungat Hazael regem super Syriam, & Jehu regem super Israel, & Eliseum ungat prophetam 3. Reg. 19. v. 15. & 17. adjiciens, quod *quicumque fugerit gladium Hazael, occidet eum Jehu, & quicumque fugerit gladium Jehu, interficiet eum Eliseus*. Quod nihil est aliud quam generalem quandam occisionem omnibus Achabitis denunciare. Atque ita, quod supplicium, si ex lege Moysis juxta pontificalis Synodi sententiam fuisset inflatum, in unica Regis ipsius morte, vel forsitan abdicatione defuisset, ut in Ozia liquet, id, quoniam Reges isti legis divinæ, & Pontificum judicio se noluerunt submittere, Deo ipso jubente, & contemptum legis suæ ad exemplum aliorum longè severius ulciscente, ad omnem regiam posteritatem, & cognationem, & amicos, notosque extenditur.

In novo autem Testamento, quod non temporarium, sed æternum est, ubi Pontificatus Judaicus in Christianum, & cathedra Moysis in cathedram Petri transfertur, quanto magis necesse est per Christum Jesum omnia esse ad æternam stabilitatem quamaptissime ordinata? Quanto magis hic necesse est sanciri subditorum obedientiam erga supremos Ecclesiæ pastores, quando non de umbris ac figuris, ut olim, sed de rerum olim significatarum veritate, de Dei gratia, de æterna beatitudine, de sempiternis inferorum suppliciis agitur, ubi Christus postulat tantam Ecclesiæ suæ rectoribus exhiberi subjectionem, ubi si quis eorum imperium spreverit, is Dei imperium eadem opera rejicit, dicente Salvatore Luc. 10. v. 16. *Qui vos spernit, me spernit, & qui me spernit, spernit eum, qui me misit*. Hoc enim Testamentum in melioribus repromissionibus sancitum est, Hebr. cap. 8. v. 6. Ideoque quæcunque illic ad Testamenti veteris diuturnitatem constituta fuerunt, par est hic in testamento novo multò vigere firmitus, & coli religiosius. Idque Christus abundantissime providit, qui Ecclesiæ suæ pastorem summum ea instruxit collata divinitus gratia, ut super eum novi Testamenti Ecclesiam ædificaret, cui & fundamento, & Ecclesiæ eam tribuit firmitatem, atque robur, ut ad eam evertendam omnes & tyrannorum furores, & hæreticorum fraudes, ac inferi vires inanes essent, atque irritæ, Matth. 16.

Quamquam enim Petrus, cujus humeris Christus hoc divinum, & longè gravissimum onus imposuit, homo esset ejusdem cum cæteris mortalibus fragilitatis & conditionis, tamen participatione quadam à primaria illa Petra Christo Jesu eam accepit soliditatem, ac firmitudinem, ut quemadmodum à Christo Petra, & Cepha, hic Petra & Petrus ac Cephas dictus est, Joan. 1. v. 42. Basil. lib. de penit. sic item à Christo eam habuit communicatam virtutem, ut in sanis, & Christianis religionis dogmatis ejus fides ab ipsissima veritatis regula nunquam deficeret, ejus cathedra à Spiritu Sancto nunquam defereretur. Luc. 22. v. 32. Et

Tom. II.

quemadmodum Christus à Patre, sic iste à Christo missus, universalis ejus Ecclesiæ toto orbe diffusæ præpositus est, omnesque agnos, & oves, quas Christus suo sanguine redemit, eas pascendas, & regendas Petro huic supremo Christiani gregis Pastori commisit.

Quæ certa veritas in Scripturis sacris luculenter posita, & ex eisdem scripturis inter se comparatis multo luculentius deducta, sic est communi sensu primitivæ Ecclesiæ, & omnium in ea doctissimorum Patrum, & Episcoporum, Tertulliani de præscript. Originis hom. 5. in Exod. Cypriani de unit. Eccles. & epist. 73. Basilii lib. 2. in Eunom. Cyrilli in Joan. lib. 2. cap. 2. & 12. Augustini serm. 15. 16. 26. 29. de Sanct. de verb. Domini secundum Joan. 49. Annot. in Job. cap. 30. in psal. contra partem Donati, & in psal. 69. Epiphani in Ancor. Hieronymi in Jovin. in cap. 2. Isai. & cap. 16. Hierem. Ambrosii ser. 47. Leonis ser. 2. de anniv. & epist. 89. Hilarii in Matth. cap. 16. Prosperi de vocat. gent. lib. 2. cap. 28. Chrysostomi in Matth. homil. 55. & in psal. 50. hom. 2. Gregorii lib. 4. cap. 32. & 76. confirmata testimoniis, etiam adeo perspicuis ipsorum hæreticorum, qui doctiores sunt, & in antiquorum monumentis mediocriter versati roborata confessionibus, quas ipsa rei notissimæ manifesta veritas expressit, ut hoc uno nihil sit in Christiana theologia clarius, nihil magis munitum, & invictum, Magdaburg. cent. 3. cap. 4. centur. 4. cap. 7. centur. 5. cap. 4.

Quoniam autem huic Pontifici tam difficilem, & immensam provinciam administraturo largissima necessariò tribuenda erat autoritas, ideo Christus, ne quid tanto muneri optime perfungendo deesset, claves regni cælorum illi tradidit, unico verbulo potestatem, quanta maxima cogitari potest, designans, tum eam, qua Ecclesia cæleste Christi in terra regnum gubernetur, tum etiam eam, qua eadem Ecclesia ad æternum cælorum regnum perducatur, quam etiam, ut omnis præcideretur cavillandi occasio, uberius explicavit cum adjecit, ita Deum in cælis perpetuò Pastoris hujus in terra prolatam sententiam firmaturum, ut quodcunque ligaret in terra, id Deus item astringeret in cælis, & rursus, quodcunque is solveret in terra, id quoque Deus solutum haberet in cælis.

Quibus verbis manifeste continetur, quidquid ad bonum Ecclesiæ regimen requiritur, quidquid ad fidem stabiliendam est necessarium, quidquid ad disciplinam sancendam est commodum, quidquid ad profligandos ab ovili Christiano hæreticos, est utile, sive severitate opus sit ad restringendum, sive lenitate & clementia ad relaxandum, quoad ista enim omnia quodcunque in terris solvitur, vel ligatur, idem in cælis quoque laxatur, vel astringitur, utque D. Chrysostomus in hæc verba Christi scribit hom. 5. de verb. Isai. *A terra judicandi principalem autoritatem sumit cælum. Nam Judex sedet in terra, Dominus sequitur servum, & quidquid hic inferioribus judicavit, hoc ille in supernis comprobavit*.

Huic item spectat extremum illud Christi è mundo ad cælos ascensuri præceptum, quo Petrus oves, agnosque suos pascere atque regere jubetur, Joan. 21. Id enim totum vox Christi manifeste comprehendit. Pascendi autem & regendi Officium quid flagitet, communis vitæ consuetudo, communis civitatum, & rerum publicarum gubernatio, facile declarat. Certe bonas leges ferre, malas tollere, artes honestas alere, inhonestas prohibere, à quorum commerciis abstinendum sit, ad quæ studia incumbendum, qui amandi, ut cives, qui cavendi, ut proditores, quando contra inimicos pugnandum, quando ut

Li 2

in

in altissima pace quiescendum, hæc omnia civibus suis civitatis rectorem debere præscribere, tam est manifestum, quam evidens est pastoris officium requirere, ut à sanis ovibus morbosas arceat, ut salutaria eis pascua provideat, ut ovile contra lupos probe sepiat, ut eos à caulis suis baculo pastoralis arceat, vel etiam si quando ad mactandum oves irruant, gladio pastoralis jugulet.

Hæc autem potestas, etiamsi singulari modo in Petro, Apostolorum Principe, excellat, quia tamen certo quodam modo est cum Apostolis & Pastoribus omnibus communicata, ejus usum & praxim in Apostolicæ Ecclesiæ moribus si contueamur, statim admirabimur Dei in servis suis potentiam, & suspiciemus, nobisque ipsis imitandam proponemus egregiam primorum Christianorum erga pastores suos reverentiam atque subjectionem. Siquis enim hæresim docebat, nec monitus velle ab ea discedere tradebatur Satana, ut disceret non blasphemare 1. Timoth. 1. 30. quem aliquando Satanas visibili quadam ratione ita invadebat, & miserrime vexabat, ut hæreticus ille jam tum pœnas quasdam inferni perferensceret, semper autem à Christianis certo credebatur adeò funeste Christi præsidio orbat, & à dæmone obsessus, ut eum non aliter, quam verum diaboli membrum exhorrescerent, ideoque sæpe luctu & mœnore vir ille ad desperationem pene adigebatur, Chrysost. in 1. Corinth. cap. 5. homil. 15. & in 1. ad Timoth. hom. 5. 2. Corinth. 2. v. 6. Act. 5. & 13. Nonnunquam cæcitatem, aut similem vexationem inferebant. Interdum etiam præsentem mortem pledebant, semper quoties Christianum aliquem, sive ob hæreticam fidem, sive ob nefariam vitam communione Ecclesiastica privabant, Christianos reliquos ita instituebant, ut cum eo vel cibum capere, vel in domo eadem manere, vel familiariter colloqui, vel prætereuntem salutare, vel ullum civile Officium exercere nefas ducerent. Ut autem Apostoli hac à Christo potestate præditi, non gloriose, sed verè illud de se prædicant: Si Angelos judicabimus, quanto magis sæcularia? 1. Cor. 3. v. 3. & 2. Cor. 10. v. 4. habere se arma militia potentia Deo ad destructionem munitionum, arma quibus destruant consilia, & omnem altitudinem extollentem se adversum scientiam Dei, & ulciscantur omnem inobedientiam, utque comminatur Corinthiis Apostolus 1. Cor. 4. v. 21. vultis in virga veniam ad vos, suam eos corrigendi & castigandi potentiam significans, ita in Christianis aliis nihil magis idem Apostolus commendabat, quam summam erga suos pastores humilitatem, & reverentiam, quam in Romanis potissimum extollit, & generaliter omnibus Christianis præcipit, Rom. 16. 19. obedite, inquit, præpositis vestris, & subjacete illis: Ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri.

Ac his quidem regendi, parendique moribus inchoata & perfecta Ecclesia Christi, à Hierosolymis incipiens, in omnes Asiæ, Africæ & Europæ provincias sese effudit, doctissimosque philosophos, oratores omnium scientiarum peritissimos sibi subjecit Philip. 2. 12. Heb. 13. 17. Et tandem etiam Orbis terrarum Imperatores juxta Prophetarum varicinia sibi subjugavit. Sic enim perspicue de ea prædixerat Isaia 60. 10. & edificabunt filii peregrinorum muros tuos, & Reges eorum ministrabunt tibi. Aperientur porta tua jugiter, ut afferatur ad te fortitudo Gentium, & Reges earum adducantur. Gens enim & regnum, quod non servierit tibi, peribit. Ita nimirum admiranda Dei providentia factum est, ut quemadmodum in veteri Testamento post sacerdotium ordinatum, leges-

que, & cœremonias, & sacrificia descripta, quibus synagoga constabat, multa secula interjecta sunt priusquam regium nomen apud Judæos auditum sit, quo tempore toto nihil ad sui perfectionem desideravit Synagoga, & post item deletis Regibus, Synagogæ status nihil propterea imminutus, aut immutatus est, sed antiquam suam formam retinuit, donec adventante Messia, ejus item exitus à Deo præstitutus advenerat; non aliter in novo Testamento Ecclesia Christi perfecta, suisque omnibus numeris absoluta pleraque omnes cogniti terrarum Orbis provincias complexa est, & tanquam fructuosa arbor, altis defixa radicibus, à parvis initiis exorsa amplissime dilatavit ramos suos, trecentis annis, priusquam Imperator, aut Rex aliquis publice in ejus se communionem adscripserit, imò cum Imperatores, ac Reges omnes regnorum, & imperiorum suorum nervos intenderent, ut quibuscunque possent artibus ac viribus arborem hanc stirpitibus excinderent, cumque deinceps Imperium in varias est partes divisum, nunc in Oriente, nunc in Occidente, aliquando inter duos, quandoque inter tres, nonnunquam etiam inter triginta Reges, vel tyrannos potius, ut sub Augustulo dilaceratum, nunquam tamen propterea Ecclesiasticæ politicæ quidquam vel accessit, vel decessit, sed vel sub uno Imperatore, vel sub multis, vel etiam sub nullis, aut cum Imperatores hostes essent, eodem semper tenore progressa est Ecclesia, ea denique semper tenuit gubernandi formam, ut Pontifices præessent, alii quocunque nomine appellati subessent, illi essent pastores, hi oves.

Ex quo item est evidens perpetuam, & immutabilem Ecclesiæ politiam Imperatoris baptismo nihil fuisse variatam, ideoque necesse fuit cum Imperatores, Regesque, veritatis Christianæ constantia convicti in Ecclesiæ corpus per baptismi sacramentum inscribantur, in ovium, & subditorum numerum fuisse susceptos. Id, quod etiam Isaia clare designat, cum ait cap. 60. Reges ministrabunt Ecclesiæ. Regnum, quod tibi non servierit, peribit. Venient ad te curvi filii eorum, Imperatorum, qui prius, persequendo, humiliaverunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum. Ex quo item est consequens, id nos non minus quam alios ea omnia Christi, & Apostolorum præcepta convenire.

Quare si Rex jam Catholicæ & Christianæ Ecclesiæ membrum effectus per baptismum, Ecclesiæ non audierit, sit Christianis reliquis tanquam Ethnicus, & publicanus. Si Rex apostata, vel hæreticus evadat, tradatur Satana in interitum carnis, ut discat non blasphemare. Si Rex sit hæreticus, abstineatur ab ejus consortio, congressu, salutatione, subjaceat Rex, & obediat præposito suo, qui pro ejus anima vigilat, rationem Deo redditurus. Habet pastor virgam, habet baculum, quo hunc Regem, ovem Christiani gregis castiget. Episcopus est apostolica autoritate præditus, qua & Angelos judicabit, quanto magis Regem secularem, quoad ea, in quibus contra Ecclesiam Christi, & Christianam pietatem offenderit. Et de hac consequentia quis dubitare potest, qui Christiana doctrina vel leviter tinctus est? Gregis enim mei ovis es, ait ad Imperatorem suum Gregorius Nazianzenus, & quid Imperatori honorificentius est, quam ut dicatur filius Ecclesiæ? inquit ad Valentinianum Ambrosius, & usque adeo Episcopo subiectus est Imperator, ut si ab eo excommunicatus, vel ingredi Ecclesiæ limen audeat, statim eo facto ex Imperatore iusto degenerat

in impium tyrannum, inquit ad eundem Theodosium idem Ambrosius.

Neque ex variis titulis, quos ex præclarissimis victoriis multos, omnesque gloriosos adeptus est Carolus ille Gallorum Imperator, nomine Magnus, sed re Maximus, ullus fuit illustrior, quam quod se Catholicæ Ecclesiæ *humilem adiutorem* vocavit, vel, ut alias, *filium, & defensorem sanctæ Dei Ecclesiæ* in litteris ad Archiepiscopum Toletanum *tom. 3. Concil. pag. 247.* Estque hoc longè excellentissimum beneficium Regibus paganis ad Christum conversis per Christi fidem, & doctrinam collatum, quod cum prius eorum regnum, etiam cum optime gereretur, erat mere politicum, mundanum, profanum, carnale, & à vera sanctitate alienum, jam per Christianam professionem, qua ipsi in filios Dei, & Ecclesiæ mutati sunt, eorum quoque sceptrum, sacrum, religiosum, Ecclesiasticum, spirituale, & sacerdotale quodammodo effectum est, quia ad eandem Christi Ecclesiam cum sacerdotibus suo modo regendam, admittuntur, & roborandis Spiritus sancti, divinis sanctionibus editis per eos, quos *Spiritus ille posuit regere Ecclesiam sanguine Christi acquisitam*, eorum sceptrum inserviunt, id, quod ipsissimum est Regum ministerium tantis antea seculis à Prophetis prædictum, & in eo præcipue vertitur regis potestatis natura, quando in hominem Christianum incidit.

Etsi enim Regum, quatenus reges sunt, officium est leges civiles ferre, tamen cum Christianus homo commissum sibi à Deo regimen quodcumque accipit, primo loco Christiana fides est attendenda, ac diligentissime providendum, ut omnes de civili regimine leges cum legibus Christianis conveniant, & si quando in præjudicium, damnumve Religionis ex leges cedunt, in regali officio graviter peccat, nisi leges eas corrigat, & ita formet, atque immutet, ut ne professioni Christianæ noceant. Et quemadmodum apud paganos Principes in particularibus legibus scribendis suprema, & generalis regula, qua sua omnia cogitata, consulta, responsa, inventa dirigebantur, erat illud, *Salus populi suprema lex esto*, Cicero *de legib. lib. 2.* ita apud Christianos quorum regna Christo subiciuntur, quorum imperia ad salutem animarum, ac felicitatem æternam tendunt, quæ sola Christi fide comparatur: hanc sibi fidem Principes in omnibus particularibus statutis perpetuò proponere debent, illudque ut firmum & indubitatum tenere: *Salus animarum*, æterna beatitudo, catholica fides, Christi *suprema lex esto*, qua omnes aliæ Reipublicæ leges dirigantur, cum quibus pugnantes Regum, vel populorum decreta non magis Christianæ leges censendæ sunt, quam illa tyrannorum iussa vocandæ sunt leges civiles, quæ ad unius tyranni privatum commodum spectantia, totius Reipublicæ utilitatem evertunt. Atque hunc fuisse sensum ac sententiam omnium veterum Imperatorum, omniumque bonorum Regum historici demonstrant idemque convincit particulares singulorum Europæ Regum cum Reges creantur, inauguratio, ex quo vere Christiano fundamento fluxit illa in plurimis regionibus praxis, ut populi nonnisi Ecclesiastica auctoritate Principes ac Reges sibi voluerint præficere.

Quamvis enim, ut supra docuimus, regia potestas, non à fide, sed à natura, suam duxerit originem, omnesque legitimæ hominum societates eam habeant vim à natura ipsis insitam, ut ad commune bonum tuendum & publica detrimenta arcenda Magistratus sibi possint, quos velint asciscere, tamen

Tom. II.

post Romani Imperii inclinationem, quod à Julio Cæsare inchoatum, Saracenorum viribus ita est fractum, ut ducentis post Mahumetem annis plane videatur corruisse, aut certe in summas quoad Occidentem angustias reductum, quæ Regna, & Imperia emerferunt inter Christianos, pleraque non tam populorum voluntate, quam Ecclesiastica potestate, populis tamen idem ipsum volentibus, & ut fieret exoptantibus instituta sunt. Quia etsi publicæ rerum terrenarum commoditas populari prudentia, & acumine discerni poterat, eaque naturali sagacitate provideri, an regnum, vel alter principatus cujuscunque generis tali societati futurus esset commodior, tamen quia idem Christiani sciebant regionem suam fuisse generalis corporis Reipublicæ christianæ membrum particulare, cujus privato bono sic erat consulendum, ut prius ad commune bonum totius attenderetur, idcirco eundem Regem postulabant à generali Christianorum Pontifice, quem Christus Ecclesiæ totius quasi in *sublimi arce speculatorem* posuit, ut inquit Augustinus *contra Epist. Pelag. lib. 1. cap. 1.* quo ille simul animadvertet, & quemadmodum cum universalis Ecclesiæ bono particularis illius provincie utilitas consisteret.

Ita cum in Hispania, Insulisque maris mediterranei nimis auferentur Saracenorum opes adeo, ut bonam etiam Galliarum partem occuparent, per Italiam autem omnia effuse popularentur Longobardi, nec afflictis miserabilem in modum provinciis aliquam opem præstarent Impetatores Græci, partim in hæresim lapsi, partim de Republica non ita ut par erat, solliciti, Italiæ, Galliæ ac Germaniæ Christiani communi quodam desiderio separandum ab Oriente Occidentem censuerunt, & novo Imperatori Occidentem committendum, eam tamen curam in Pontificem Leonem tertium rejecerunt, qui cum Christianorum eo tempore miras difficultates mature expenderet, videretque Imperii Græci onus in imbecillis scæminæ, nec Cæsareo sanguine ortæ, humero refedisse, quæ ad Europam contra Barbaros defendendam nihil omnino poterat, simulque egregiam Francorum pietatem, & in bellis gerendis mirabilem fortitudinem, ac præclarissimas victorias à Deo contra infideles Saracenos, Germanos, Saxones, Bavaros, Hungaros, & Longobardos illis datas perspiceret, communi prudentissimorum Romæ, Italiæque Senatorum consilio, in eam sententiam concessit, *Italiam nunquam fore quietam, nisi Carolus Urbis Romana Consul, & Tribunus perpetuus præsens in Italia operam daret, ne quid illa detrimenti caperet, & sua auctoritate Reipublica statum componeret*, Paul. Æmil. lib. 3. & Aventin. in *Annal. lib. 4.* Quamobrem Carolo paulo post Romam adventanti ad aram D. Petri diadema imperatorium imponit, *ingenti assensu procerum, qui undique in Urbem admiratione Caroli, Francorumque convenerant.* Eumque sacro oleo perfundit, populo universo acclamante, *Carolo Augusto, à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum, vita & victoria;* moxque ab omnibus adstantibus, *Augustus Imperator* est appellatus, Paul. Æmil. *loc. cit. Regino lib. 2.* eodemque tempore idem Pontifex Leo filium item Caroli Pipinum inunxit, eumque solenni decreto Italiæ Regem pronuntiavit; Platina in Leone tertio.

Nec quisquam alicujus nominis, vel in Occidente, vel in Oriente tunc temporis, nec postea ad nostram usque ætatem dubitavit, quin hoc tanquam plenissimo jure Carolus ad Imperium sit iuste elatus; Ipsa quidem Græcorum Imperatrix Irene, & paulo post

Nicephorus Imperator, missis statim in Italiam legatis cum Carolo pacem & fœdus statuerunt, Imperiumque his terminis diviserunt, ut alter Orientis, alter Occidentis Augusti, fratresque essent, ac dicerentur. Ea pars Italiae, quæ hinc à Neapoli, illinc à Siponto incipiens supero, inferoque mari clauditur versus Austrum, à Græco, reliqua pars à Franco jura peteret, exceptis iis, quæ erant Ecclesiasticæ ditionis. Inter duo Imperia medius cardo Venetiæ utriusque Imperii maiestatem piè conservarent, Plat. *ibid.* & Paul. Emil. *eo lib. 3.*, ita ut præter mediam Italiam, & Germaniam, quæ est inter Danubium, & Savum flumina, totam Galliam, Saxoniam item, utramque Pannoniam, Istriam, Aquitaniam, Gasconiam magnamque partem Hispaniæ, istud Caroli, & Francorum imperium complecteretur. A maritimis autem Dalmatiæ Imperatorum Constantinopolitanorum incipiebat. Quam item divisionem Michael Curopalates, vel Ragabis, & alii, qui deinde secuti sunt in Græcorum Imperio comprobant.

Et quanquam deinceps Caroli posteris hæc Imperialis dignitas hæreditaria Ecclesiastico decreto facta est, ea tamen conditio adjecta est, ut nec sine Pontificis assensu honor ille tribueretur, ac penes eundem Pontificem remaneret libera judicandi facultas, utrum is, qui sanguinis successione proximus erat, ingenio item ac prudentia valebat officium imperatorum administrare. Nam quid absurdius erat quàm potentiam institutam ad Christiani populi salutem, tali homini tradere, qui vel præ stupiditate nesciebat ea recte uti, vel præ malitia eam volebat ad Christiani populi perniciem convertere?

Diù itaque retenta est ea consuetudo, ut Pontifices ipsi Romani Imperatorem inungerent, eique de sua manu Augustæ Maiestatis insignia traderent, ut Stephanus Pontifex Ludovico Pio, qui filium Lotharium, natu majorem Imperii socium diligens, & Italiæ Regem declarans, eundem ad Pontificem misit, à quo in Basilica S. Petri inungitur, & Augustus declaratur. Cùm autem Lotharius postea filium suum Ludovicum Imperatorem creati, eique Romanos jurare voluisset, Eugenius Secundus, optimus Pontifex, ex simplici presbytero propter singularem sanctimoniam Pontificatum summum adeptus, quia eum gerendo Imperio ineptum prævidebat, liberè restitit, & ut patri quidem sacramentum fiat *permittit*, inquit, *at ut Ludovico filio hoc tribuatur, nec ego, nec omnis Romana nobilitas consentit*, Historia Eccles. Remens. *lib. 2. cap. 18.* Aimon. *lib. 4. cap. III.* & 104. & *lib. 5. cap. 28.* Platina in *Paschali primo*, & in *Eugenio secundo*.

Mansit itaque Imperium hoc modo ad aliquot annos in Caroli posteritate, tandem verò, ut est continua Imperiorum vicissitudo, divulsa in varios Principatus Germania, Gallia, Italiaque, Caroli que posteris à majorum pietate, ac fortitudine multum degenerantibus, conversisque ad rapinas, & spoliationes templorum, quæ Carolus Magnus magnis sumptibus extruxerat, & multis ornamentis, opibusque locupletaverat, cùm propter varios tyrannos undique emergentes res turbatissimæ essent in Italia, Germaniæque, de Imperio rursus instaurando Christiani proceres cœperunt cogitare. Quo tempore magnum erat in Germania Othonis nomen, & propter pietatem, & propter fortitudinem bellicam, qui ex Italia Saracenos, Græcosque illis adhærentes profligans, Romanæque Ecclesiæ, post magnam tempestatem magnam tranquillitatem restituens, omnium Germanorum Principum primus Im-

periali corona donatur à Romano Pontifice Joanne, ejusque benedictione, atque consecratione, ut aiunt historici, primus Imperator factus est, Genebr. *in chron. an. 995.* Baptista Egnat. *Rom. Princ. lib. 3. in Arnulpho* & in Othone, Lambert. Schafnaburg. *de reb. Germ. an. 962.* Sigibert. *an. 963.* Paul. Emil. *hif. lib. 3. in Rege 33.*

Licet enim majores Othonis Magni Principes essent, rebusque præclare gestis egregium fecerant honorem, & famæ celebritatem adepti, tamen post imperium iusta sobole, & agnatione Caroli Magni ablatum, primus hic Otho iustus, legitimusque Cæsar numeratur, eo quod Conradus, Henricusque majores ejus, qui magnum sibi nomen comparaverant, Pontificis autoritate, benedictioneque caverunt, Emil. *ibid.* Neque verò reliqui Christiani Principes fremuerunt, aut ipsi Franci, quorum maxime interrerat, tumultus aliquos concitarunt, quasi magna aliqua ipsis injuria fuisset illata, quod à Caroli Magni progenie ad Othonis stirpem suprema illa in Orbe Christiano maiestas fuisset translata, sed contra ut primum Otho à Pontifice Romano coronatus in Germaniam reversus est, ad eum concursus totius orbis terrarum fiebat. E Francia Francus Rex cum fratre Carolo, & matre, & magister equorum Hugo Capetus, postea Rex, gratulandi causa affluere. Duces nobilissimi genere, factisque comitabantur. Totius Latini nominis proceres aderant, & summi Græcorum viri, quod Nicephorus Græcorum Augustus Theophaniam filiam Othonis filio per oratores deponebat. Festi, celebresque dies cum omni magnificentia, & hilaritate acti. Nunquam Francicum nomen junctius Germanico fuit adeo, ut quotquot in orbe terrarum fuerunt Christiani Principes, ipsique qui præ reliquis majorem habebant expostulandi causam Franci & Græci, publica gratulatione testificati sunt Pontificis judicium summa ratione nixum, sibi nequaquam displicuisse, Emil. *loc. cit.*

Sed cùm hoc Pontificis novum Imperatorem eligentis factum præsentibus tantum malis mederetur, futuris autem non occurreret, nec stabilem aliquam vel diuturnam quietem promitteret, & vere proclivis erat lapsus Reipublicæ Christianæ in pristinas calamitates, nisi certus ordo iniretur, eos deinceps præcludendi ab imperio, qui pueri, infantes, posthumi simplices, stupidi, & effæminati essent, quales erant Francorum nonnulli, & ex quo priores omnes miseriæ emanaverant, illa considerans Gregorius quintus, magna sapientia Pontifex, ut deinceps certa, & stabilis esset Imperatorum deligendi ratio, nec patris indulgentia in multas partes rursus dilaceraretur Imperium, sed ei præficeretur ille solus, qui & propter catholicam religionem quod in primis erat Christiano Imperatori necessarium, & etiam propter heroicas virtutes, quæ proximo loco erant requirendæ, Imperio gerendo esset idoneus, has ob causas cum Christianorum Principum assensu legem tum posuit, qua Germanorum nobilitati, qui hoc tempore de re Christiana non minus præclare, quàm superiori seculo Franci erant promeriti, Imperialem dignitatem perpetuam assignavit, quæ lex ad hodiernum usque diem viger, qua tribus Archiepiscopis, Maguntino, Treverensi, Colonienli, & totidem laicis Germaniæ Principibus, Saxonæ Duci, Palatino Comiti, & Brandaburgensi Marchioni, & si quando horum in diversis Imperatoribus eligendis suffragia essent paria, Duci Bohemiæ, Imperatoris electio attribuitur, ita nimirum, ut quem illi designarent, *is diceretur Cæsar, & electus*, & quem à Romano Pontifice confirmatus esset, & corona-

tus, tunc haberetur *Imperator Augustus*, Plat. in *Gregor. V. Pantal. de vir. illustr. Germ. p. 2. in Gregorio V. & Orhon. III.*

Et quanquam de hoc instituto dissentiant aliquantulum historici, quod hoc nonnulli ad posteriora tempora, & Gregorium alium, non quintum, sed decimum revocant, tamen quoniam major historicorum pars, & major rationum ad veritatem proxime accedentium copia Gregorio quinto hoc adscribit, & utcumque ponatur, ad summam conclusionis nostræ nihil interest, quando utrique à summo Ecclesiæ christianæ Pastore id factum concedunt, non puto operæ pretium prolixius vel in reconciliandis scriptoribus, vel in veritate subtiliter indaganda persistere. Videatur *Genebrard in chron. an. 995. Onuphr. in chron. & cap. Venerabilem de elect. lib. 1. tit. 6. decret. ac Bellarminus superius citatus.*

Eodem fere tempore Hungaria ad fidem Christi conversa est singulari Stephani Principis studio ac diligentia, quem egregia populi Hungarici benevolentia, & consensus regali maiestate iudicavit dignissimum qui propter magnam pietatem post mortem in Sanctorum numerum relatus, dignitatem oblatam noluit suscipere priusquam consultus per Legatos Pontifex, eum sibi honorem Apostolicæ Sedis decreto assignasset, *Cromer. lib. 3. de reb. Polonia, Genebrard. an. 984.*

Rogerus quoque, Sicilia Comes cum bello Romanum Pontificem Innocentium Secundum, & Cardinales cepisset, moxque, mira modestia usus, liberos fecisset, eamque ob causam facile quæ volebat pleraque à Pontifice obtineret, Regni tamen titulum, quem maximis præmiis & pollicitationibus impetrare contendebat, assequi non potuit, *Platina in Innocentio II. Ejus autem hæres Gulielmus, qui armis magnam Apuliæ, Calabriaeque partem occupaverat, ab Adriano IV. utriusque Regni & Siculi, & Neapolitani titulos obrinuit, etsi Constantinopolitani Imperatoris orator, Beneventum ad Pontificem veniens, id ne fieret vehementer intercederet, Platina in Adriano IV.*

Alphonfus quoque Portugalliæ Dux, etiam si cum quinque simul Saracenorum Regibus bellum committens, eosque profligans, ab universo exercitu Rex salutaretur, postea tamen quadraginta sex annos in principatu honoratissime degens, Regem se vocari passus non est, donec ab Alexandro Tertio regium nomen & diadema fuisset consequutus, *Genebrard. in chron. an. 1116. & 1180.*

Alia multa sunt hujus generis in christianis Regnis exempla, quæ verum christiani Regis, & Regni naturam in religione vel maxime positam esse demonstrant. Utque olim ante annos fere mille fortissimus, idemque valde religiosus Hispaniarum Rex Bamba prohibuit se Regem appellari, antequam per Archiepiscopum Toletanum esset solenniter unctus, & coronatus, *Jo. Magn. Gothic. hist. lib. 5. cap. 22. Quod etiam de Henrico V. Anglorum Rege produnt annales Anglicani, in qua unctione, & coronatione semper continetur obligatio ad defendendum Ecclesiam catholicam, sic eadem cæremonia, cum in Testamento novo tantum sit sacerdotalis, non regalis, & à Sacerdote Summo cum plebique omnibus Europæ Regibus communicata, convincit eorum Regna ad Sacerdotium christianum, & fidem catholicam tuendam esse comparata, ideoque legitime Reges christianos dici non posse, qui non sinunt se à Sacerdotibus in Reges inungi eum in finem, ut admoneantur per præsentem illam sanctæ unctionis infusionem Spiritus paracleti benedictionem eis infundi, ut infideles expugnent, justitiam colant, bene, vel malè meritos remunerent, sed*

inprimis ac potissimum, ut Ecclesiam sanctam, & fidem christianam defendant ad decus, & laudem Christi, qui Rex Regum est, & à Patre oleo exulta, tionis unctus præ participibus suis. Quod nisi credant, & opere complere laborent, neque verè sub Christo Rege Reges sunt, neque cum Christo, id est uncto, aliquam habent unctionis participationem, neque jure christiano christianos in baptismo unctos regere possunt, quocumque jure, & modo, & à quibuscunque electi in regali fastigio sint collocati.

Verum ista prima Regum ordinatio minoris est ponderis, & fieri potest, ut aliquando sine expresso Pontificum suffragio christiani Reges efficiantur. Sic enim & in Hispania evenisse legimus, ubi à Saracenis oppressi Christiani, Reges sibi contra eorum furorem Pelagium, Hispaniæ Regum, qui deinceps ad hodiernum usque diem regnarunt, fontem, eodemque tempore Garziam, Navarræ, & Aragoniæ Regum autorem, Reges suos fecerunt, *Genebrard. in chron. an. 714. Jo. Vaseus in chron. Hispan. cap. 17. Et aliquot postea seculis, ille, quem Pontifex Romanus sacrarat Imperatorem Germaniæ Otho tertius, Principem Poloniæ tum Imperio Germanico subiectum, ab obedientia Imperatorum deinceps absolutum, ad regiam dignitatem extulit, Guagnin. rer. Polonic. to. 1. in Boleslao. I. Munster. cosmogr. univ. lib. 4. an. 1000. Genebrard. in chron. an. 1080. & 998. Nec diù post Uratislaus eo tempore Bohemiæ Dux, ab Henrico Imperatore Maguntiae in comitiis Imperialibus Rex declaratus est, missusque cum eo Pragam in Bohemiam Trevirorum Archiepiscopus, qui eum coram provincialibus Regem inungeret, & regalibus adornaret insignibus. Aeneas sylv. in hist. Bohem. cap. 22. & quin alii Duces, Principesque eodem modo talibus honoribus amplificati fuerint, non est valde controversum.*

At verò, ut omnes illi quocumque modo honores eos adipiscantur, si christiani sunt, summo Ecclesiæ Pastori ita subsint, ut ab eo possint corrigi, adeoque excommunicari ac deponi, si in hæresim incidant, vel contra Reipublicæ christianæ generale bonum graviter delinquant, hoc adedò certum est, quàm certum est eundem Regem esse christianum, esse christiani gregis ovem, quàm certum est, eum esse Ecclesiæ christianæ filium, esse in Ecclesia Christi baptizatum, esse Ecclesiæ Christi disciplinæ subiectum, eique præesse in Ecclesia catholica Episcopum, qui pro ejus anima Christo supremo Judici rationem est redditurus. Est enim hoc non humani juris, sed divini, non mutabile, sed æternum, non in cuiusque vel Regis, vel populi libera voluntate positum, sed expresse à Christo, & Apostolis mandatum.

Neque verò alicuius rei praxis fuit omnibus seculis in orbe christiano magis clara & illustris. Et hoc propriè erat initium Imperii Græcis eripendi, & conferendi Francis. Neque enim Imperium Constantinopolitanum à Pontifice institutum est, sed postquam in Constantino Magno christianum effectum est, perpetuò imperatorium honorem vel successione, vel militari electione collatum retinuit, eosque Ecclesia tota, ut legitimos Imperatores venerabatur. Cum tamen Philippicus, Constantinopolis Patriarcha catholico in exilium acto, hæresim archam suffecisset, ejusque dogmata Romam misisset, mandans, ut omnium consensu approbarentur, & antegressis sex generalibus Conciliis se se hostem declarasset, Pontifex Romanus non modo Imperatoris edicto decreta contraria promulgavit, verum etiam præterea constituit, ne Imperatoris hæretici nomen publicis scriptis, aut privatis in ære, argento, plumbove reciperetur, *Paul. Diacon. lib. 8.*

Platin. in *Constantino*, Sigibert. in *chron. an. 712*. Regin. *chron. lib. 1*. Márian. Scot. *eod. an. 712*. Nec multò post cum Leo Isauricus odio Pontificis Romani omnes in Imperio Romano Sanctorum imagines, picturasque deleri præcepisset, Gregorius Secundus Pontifex Romanus huic impietati modò non obtemperavit, verùm etiam omnes catholicos admonuit, ne in tantum errorem vel timore, vel edicto Principis ullo modo laberentur. Qua cohortatione adeo animati sunt Italiæ populi, ut parum abfuerit, quin sibi alterum Imperatorem deligerent. Sed quominus id fieret, Pontifex autoritate sua obstitit. Simul tamen, ut sanctissimum virum decuit, per litteras Imperatorem monuit, ut hoc, aliisque impiorum erroribus omissis, veram fidem amplecteretur, Platin. in *Gregorio II*. Qui cum monitoris impatiens multò, quàm antea furiosius in amentia progrediretur, Christianosque unà cum ipso bellum imaginibus sacris non inferentes caperet, & tyrannicè obtruncaret, amotoque catholico Constantinopolitano Patriarcha, hæreticum ejus loco imposeret, successor Gregorii III. cum Cleri Romani consensu Imperatorem illum simul Imperio, & communione fidelium privavit, post quam sententiam Italia, Occidentisque totus ab ejus obedientia recessit, nec deinceps vectigalia ei voluit persolvere, Platin. in *Gregorio III*. Sigibert. *an. 727*. Paul. Diacon. *lib. 21. rer. Roman.* Cumque proximi Imperatores Constantinus Copronimus, ejusque filius Leo in eodem furore pergerent, nec moniti ad sanam mentem redirent, neque Christiani Ecclesiæ Occidentalis sub eorum dominatum redire voluerunt, sed de alio Imperatore sibi providerunt. Atque hanc fuisse veram causam, cur Italia, & Occidentis Imperium ab Orientis Imperatore avulsam sit & Latini, & Græci fatentur, Glycas in *annal. p. 4*. Zonaras *tom. 3. in Leone Isauro*.

In proximo autem Francorum Imperio quanta fuerit Pontificis autoritas, non quando Francis præsidebat hæreticus: neminem enim aliquando vel ex Merovingiis, vel ex Carolingiis, vel ex Capetingiis Regem Francorum hæreticum ad nostram usque memoriam ulla secula viderunt, sed quando Gallorum Imperio præerat vir ignavus, ut Reipublicæ christianæ incommodus, omnes historiæ loquuntur. Postea verò cum Philippus primus, legitima uxore repudiata, nobilem quandam Andegavensis Comitissæ uxorem nefario matrimonio sibi adiungeret, Urbanus Secundus, summus Pontifex, natione Gallus, aqua & igni regi interdixit, & ne diadema regium ei imponeretur præcepit, illudque anathema Pontificis amplissimo assensu generalis Concilii Claramontani in ipsa Gallia coacti, in quod plusquam trecenti Episcopi ex orbe christiano convenerunt, comprobatum est; Naviler. *generat. 37*. Paul. Æmil. *hist. lib. 3. in Rege 38*. Pappir. Masson. in *annal. lib. 3*.

Valdeque dignum est animadversione, quod ex optimorum Galliæ Episcoporum sententia S. Ivo Pontificem Romanum hortatur, ne ullo modo Regem absolvat, donec is plene se correxisset, & adulteram à se repulisset, etiamsi Rex interim valde tumultuaretur, & ingentes minas ederet, se *schismatica separatione* totum Galliarum Regnum à Romani Pontificis obedientia avulsurum, nisi illi adulterinas eas nuptias approbaret, vel saltem permitteret. Sic enim S. Ivo *ep. 82*. *Qui ad vos venturi sunt in calliditate ingenio sui, & venustate lingua impunitatem flagitiis se impetraturos Regi à Sede Apostolica permiserunt, hac ratione ex parte usuri, Regem cum Regno ab obedientia discessum, nisi Coronam restitueris, cumque ab anathemate absolvas.* Quid verò

Pontifici in hoc in loco faciendum censet doctissimus Episcopus? Num connivendum? Num dissimulandum, Regisque furori indulgendum? Nihil minus. *Non est meum*, inquit, *instruere vestram prudentiam, cujus potissimum interest delinquentium errata non fovere, se deferire. Si tamen aliquid subdole evidenter ab unitate matris sue Ecclesiæ discedunt, qui jam pridè mente discesserunt, consoletur Sanctitatem vestram divinum responsum: Reliqui mihi septem millia virorum I. Reg. 19. & illud Apostoli 1. Corinth. 11. Oportet hæreses esse.* Cumque hac via tanquam leonis pelle Rex ille nihil proficeret, ideoque mox vulpinam assumens Romam se profecturum summa cum humilitate ad impetrandam absolutionem in vulgus emitteret, S. Ivo ea de re ad Pontificem summum scribens *epist. 49*. *Notum*, inquit, *facio Sanctitati vestre, quod Francorum Rex Romam se in proximo venturum dicit, quod tamen non credimus. Sed seu veniat, seu mittat, cavete & vobis & nobis, ut semper clavibus & catenis Petri fortiter teneatur, & si forte absolutus fuerit, & ad vomitum, sicut jam contigit, reversus fuerit, à vestigio eisdem clavibus recludatur, eisdem catenis religetur, & hoc litteris vestris omnibus Ecclesiis manifestetur.* Quo sic Christiani omnes cognoscant, quemadmodum erga eum se se gerere debeant, nimirum non ut erga Regem catholicum, & christianissimum, Ecclesiæ catholicæ filium primogenitum, sed tanquam schismaticum, vel excommunicatum, & ab ejusdem Ecclesiæ unitate, omniumque Christianorum communione præcisum. Quo tempore toto, quandiu nimirum Philippus iste mansit excommunicatus, in communibus & publicis scriptis, ubi de more Regis nomen solebat interferi, regnante Philippo hoc omissum est, ejusque loco positum, regnante Christo, Paul. Æmil. *lib. 3. in Rege 38*. Vide Ivonis *epist. 134*.

Et quamvis post mortem Urbani Pontificis Regis fautores cristas nonnihil cœperunt erigere, & quidam etiam Ecclesiastici eidem adulari, summam tamen in Gallicanis Episcopis universis constantiam & fortitudinem ostendit, quod memorant historiæ, *valde tunc laudatum fuisse magnitudinem animi Joannis Legati Romani, quod abstinerit à communione Philippi Regis, & vituperatos quosdam Belgarum Episcopos, qui contra interdictum summi Pontificis coronam Regi imposuerint, quasi mortua fuerit justitia, cum mortuus fuit Urbanus justitia præco*, Paul. Æmil. *ibid.*

Ex qua historia perspicitur in excommunicatione ad Reges stringendos quanta sit vis, optimosque ejus ætatis Gallicanos Episcopos ita propter eandem à Regis consuetudine cavisse, ut cum coronari vellet, mortuo Urbano, qui eum excommunicaverat, ab aliquo Gallicano Episcopo eum honorem impetrare non potuerit, sed ad Belgas, & Semigallos confugere sit coactus. Et tamen num majus fuit peccatum Philippo illi repudiare legitimam uxorem, & meretrici adhærescere, quam Regi aliqui catholicam Ecclesiam reiicere, & cum Synagoga Satanæ per incestam hæresis suæ libidinem copulari? Aut non eadem est hodierna die Summi Pontificis, & Conciliorum potestas, quæ tum fuit Urbani Pontificis, & Concilii Claramontani? Et qualis est Theologia quorundam, qui contendunt Regem à nemine mortalium posse excommunicari? Sic enim nuper quidam Androgyni catholici Calvinistæ prædicare cœperunt, quo Regem suum omnibus & Pontificibus, & Conciliis faciant superiores, Apolog. cathol. *p. 2. pag. 164. & seq.* Et quis verò christianus concipere potest hujus theologiæ fundamentum? Illud nimirum, opinor, dicent Regem suum hominem christianum non esse, ovem

ovem Christi non esse, in Ecclesia Christi & ovili ejus non contineri, nec esse Christi sanguine redemptum. Hoc certe dicant, opus est, & ut eum vel Angelum, vel demonem, vel saltem pagani, aut Turcam, non autem christianum faciant, necesse est; siquidem eum ab Ecclesiæ disciplina, & Pastoris summi subjectione volunt abstrahere. Sin vero Christianus est, etiam si hæreticus, subiectus est præposito, & curatori animæ suæ; si ovis habet pastorem, cui obediat, sit in Ecclesia, habet Episcopum, à quo regatur, à quo corrigatur, à quo ligetur, & solvatur, à quo, cælorum claves gerente, cælum ei aperiatur, vel claudatur, & à quo, si Ecclesiam contempserit, tanquam ethnicus, & publicanus à Christianis cavendus esse demandatur. Denique si sanguine Christi redemptus est, revereri debet Petri Successorem, tanquam præsidem suum, utpote cui Christus eum pascendum commisit, & qui, ut divine scripsit Chrysostomus lib. 2. de Sacerdotio sub initium, sanguinem suum effudit, ut eas pecudes acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri successoribus committeret.

Sed ut ad historiam revertamur, is, qui ea ætate & doctissimus, & sanctissimus fuit in Gallicana Ecclesia Carnotensis Episcopus Ivo propter admirabilem pietatem Sanctis post mortem annumeratus, cum post hoc Pontificis anathema à Rege in aulam accerferetur, & simul moneretur, ut milites quosdam Regi contra hostes in auxilium submitteret, utrique ita respondit, ut egregium, & vere Apostolicum Galliæ ac totius Orbis christiani Episcopis universis obedientiæ erga Deum magis, quam erga Regem exemplum præbuerit. *Ad vos ne veniam, inquit epist. 105. magna, & multa causa me prohibent. Nam & Papa Romanus interdixit vobis autoritate Apostolica thorum mulieris, quam pro uxore habetis, & interdicit etiam omnibus Episcopis, ne capiti illius mulieris coronam imponant. Parcens igitur majestati vestra vestram dissimulo adire præsentiam, ne Sedis Apostolica jussione compulsus, cui vice Christi parere me oportet, quod nunc dico in aure, cogar in vestris, & multarum auribus publicare.* Vide Belforestum lib. 3. cap. 25. Id nimirum veri & Apostolici est Episcopi, à Regis aula, & præsentia, quem Summus Pastor ecclesiastica communione ob manifesta scelera privavit abstinere, nisi forte vel capitis sui periculo, ut Joannes Baptista, Babylas martyr, D. Chrysostomus, D. Thom. Cantuariensis, ac similes divinæ constantiæ ac libertatis viri, velit Reges impios non aliter, quam ethnicos, uti monet Christus, libere de suis sceleribus, & palam coarguere. *Milites autem, inquit, mei, quos idem Episcopus, quia erat simul Comes Carnotensis debebat suppeditare, pene omnes vel absunt, vel propate Ecclesia violata sunt excommunicati, quos sine satisfactione reconciliare non valeo, & excommunicatos in hostem mittere non debeo.* Ita Regem juste Apostolica sententia, fidelium communione privatum à veris Christianis, nec in pace, neque in bello regio honore afficiendum esse egregiè declaravit.

Id, quod item in Anglia erga Joannem Regem Episcopi, Proceresque ejus regni præstiterunt. Is enim cum propter indigna & nimis atrocita Ecclesiæ spolia, atque sacrilegia, per Innocentium Tertium Romanum Pontificem excommunicatus, & regali in subditos jure privatus esset, proptereaque Episcopi omnes, vix uno & altero excepto, eum desertissent, & ex Anglia in Galliam demigrassent, mox cives, ac milites, & militum tribuni, arciumque præfecti magno numero ab ejus aula & obedientia discesserunt, alii in Galliam, alii in alias Insulæ partes. Cumque Joannes, conscripto exerci-

tu contra Scotorum Regem profecturus esset, proceres regni se se eum comituros negarunt, causamque postulanti responderunt, *eam cuius esse perspicuam, quoniam videlicet scirent à Pontifice excommunicatum, proptereaque non poterat ullam à subditis suis expectare subjectionem, quandiu ipse maneret rebellis Christo, & Ecclesiæ, quibus ex christiana disciplina primò tenebantur obedire, Polidor. in hist. Anglic. lib. 15. & Annal. Anglic. in Joanne.* Qua necessitate permotus, quod etiam sciret Gallorum Regem Philippum Augustum magnos ad regnum ejus invadendum facere terra, marique apparatus, Rex enim Galliæ justam & piam belli causam duxit, ut Episcopos extorres sedibus suis restitueret, omnesque Franci contra Anglum excommunicatum se ituros ingenti assensu profitebantur, *Æmil. lib. 6. in Philippo Augusto Rege 41.* Pontifici se submisit, & Episcopos revocavit, illisque ac aliis proceribus se satisfacturum, summa religione juravit, & quàm fuit in rebus prosperis ferox, ac insolens, tam in adversis fractus, atque abjectus ad Legati Romani pedes regia insignia posuit, privatusque & quis se tandem maneret exilus, quinque dies egit, sexto ut ingens munus & prope desperatum beneficium à Romano accepit diadema, se beneficiarium, Angliamque, ac Hiberniam vectigalem sacrosancta potestatis professus, Polidor. ibid.

Ut autem quæ Episcopis, Proceribus, totique regno promiserat, sincere itidem præstaret, nec post sublatum interdictum ad veterem tyrannidem rediret, proceres gentis jurejurando adacti sunt, si qua parte à fide decederet, se eum quacunque ratione coacturos, ut conventa præstaret, id, quod factum est, Polid. loc. cit. Cum enim promissa minus fideliter exolveret, universum contra se regnum concitavit, & post ærumnosam vitam in civilibus bellis, misere exactam, longè miserius obiit. Scoti item, etsi in rebus politicis æterno fere dissidio ab Anglis divisi, in hac tamen christianæ disciplinæ erga Reges praxi, cum Anglis fuerunt conjunctissimi. Id, quod ante annos mille in Frecardo Rege monstrarunt, qui quod valde esset & in homines crudelis, & in Deum impius adeo, ut uxorem jugularet, & stupraret filias, propter quæ scelera ab Episcopis Christianorum communione ejectus est, mox proceres ad eum puniendum copias contraxerunt, quos etsi Episcopus Colmannus cohibuit, prædicens brevi adfuturam divinam ultionem, quæ eos tanta molestia liberaret, juxta cujus vaticinium paucis post diebus pediculari morbo consumptus est, exclamans, merito sibi hoc evenire, qui Episcopum illum benè monentem spreverat, tamen Episcopum retardasse procere ab hoc bello, non tanquam illicito, sed tanquam minus necessario, quoniam ultio mox futura immineret divinitus, patuit ex avo istius altero Rege ejusdem nominis, qui cum sceleratissimus esset, & nominatim reus hæresis Pelagianæ, & contemptus baptisimi, & aliorum Sacramentorum, propter hæc à nobilibus suis captus est, & in carcerem conjectus, ubi ipse sibi violentas manus intulit, Bucanan. hist. Scot. lib. 1. pag. 153. & 252.

Longe minora fuerunt scelera Sanctii secundi, Regis Portugalliæ, propter quæ tamen & Clerus, & Nobilitas magna ex parte, & in primis optimus, prudentissimusque ille Romanæ Sedis Pontifex Innocentius IV. in Concilio generali Lugdunensi eum censuit abdicandum, vel ita saltem coërcendum, ut eo honorifice quodammodo privatam vitam agente, penes curatorem maneret regni illius administratio. Scelera autem ejus fuerunt, quod animo erat remisso & ignavo; quod ad uxoris nutum res gravissimas disponderet; quod aulici quidam Regis facilitate ac negligentia elati, populum gravibus tributis

butis opprimerent; quod ad Ecclesiarum, orphanorum viduarumque defensionem, non ea, qua Regem decebat cura, & generosa magnanimitate incumberet. Has ob causas bona pars nobilitatis, & Cleri fratrem ejus Alphonsum Comitem Boloniensem vicarium, ut ita dicam, Regem elegit, Duard. Nonius in *hist. Reg. Portugal. & in censura lib. de vera Reg. Portugal. genealog.* Hancque electionem comprobans clarissimus ille Pontifex; missis litteris ad universos Portugalliae proceres: *Mandamus*, inquit, *cap. 2. de suppl. negl. Pralat. quatenus delectum filium virum nobilem Comitem Boloniensem, cum ad curam & administrationem generalem, & liberam regni ejusdem jam sit adsumptus, ubi ad vos advenerit, in civitatibus, castris, villis, & munitionibus Regni cum omnibus suis recipere, ac ejus dispositioni, ordinationi & mandatis universaliter singuli, & singulariter universi per omnia & in omnibus intendere absque difficultate qualibet procuretis, impendentes illi contra quoslibet repugantes, ac etiam violentos auxilium, consilium, & favorem.*

Neque verò est, cur quispiam vetera aliqua promissa, aut juramenta Regni Sanctio facta obiciat, & iis se impediri queratur, ne Sanctio derelicto, Alphonso se potestati subiiciat. Nam cum populi salus, & Ecclesiae Christi defensio hanc status in illo regno mutationem deposcat, ineptum est hoc loco, hisque temporibus juramentum prætendere, ne Reipublicae simul, & Ecclesiae ruinam jam nunc imminanti succurratur, idoque, *mandamus*, inquit Pontifex, *haec à nobis praestari, fidelitate, homagio, juramento, seu pacto, si aliquibus forte praefato Regi, vel cuicunque alii persona tenemini, aut etiam ipsius Regis prohibitione nequaquam obstantibus.* Atque ita universus populus, paucis admodum exceptis, amoto Sanctio, ad Alphonso se dominatum, & auctoritatem contulit.

Neque Polonia, Germaniaeque illustribus caret exemplis hujus christiani & in Episcopis, & in Regibus officii. Boleslaum enim Poloniae Regem quod infami esset libidine, & nimia crudelitate, nec ex æquo jus diceret, ac subditos intolerabilibus actionibus opprimeret, admonuit constanter Stanislaus Episcopus Cracoviensis, nec indigne ferenti & minas intentanti pepercit, quominus quod Episcopalis erat muneris, eum subinde suorum gravissimorum scelerum argueret. Cumque verbis nihil proficeret, Rexque ei mortem minaretur, ipse Regem sacris tota urbe Cracoviensi interdixit. Id, quod ita Regem offendit, ut captata opportunitate, dum extra urbem Episcopatus in sacello quodam divinisimum Sacrificium peragit, irruens in eum cum suis satellitibus profanus Rex, Episcopi ad altare stantis caput abscinderet, ejusque cerebro parietes conspergeret, cujus corpus mox in minutas partes à satellitibus est dissectum, &jectum canibus. Quam ob causam Pontifex Romanus Gregorius VII. liberavit ab ejus obedientia omnes Principes, Barones, & vasallos, Regemque Boleslaum anathematizavit, totamque interdixit Poloniam, cui etiam Corona regalis conferenda jus abstulit, ne de cetero quispiam Principum absque speciali consensu Sedis Apostolica coronaretur. Cromer. de reb. Polon. lib. 4. Grantzus Valdal. lib. 3. cap. 13. & seq. Munster. Cosmog. lib. 4. Boleslaus autem à suis expulsus, fugit in Hungariam, ubi proximo anno, Deo vindicante, in amentiam incidit, & ipse sibi mortem conscivit. Quo ita interempto, Poloni ejus fratrem Ducem Uladislauum, Regem suum constituunt. Qui quanquam usurparet regium titulum, non tamen fuit coronatus, horrentibus Episcopis Apostolici mandati prævagationem, Munster. *ibid.* Post

hujus autem mortem depositum est nomen regale, nec ducentis deinceps annis usque ad Premislaum secundum cuiquam Polono attributum. Hic verò primus ab Archiepiscopo Gnesnensi, veteri more repetito, unctus, & coronatus est, assentiente Romano Pontifice, qui ordinavit, ut in posterum ad honorandam Stanislai Episcopi Cracoviensis memoriam, Rex Polonus in Cracoviensi Ecclesia coronaretur. Quod jus deinceps Cracoviensi Ecclesiae Pontificiis diplomatis perpetuum factum est, Cromer. lib. 11. & Munster. *loc. alleg.*

In Germania autem, ut Ludovicum quartum, Othonem, item quartum, & Henricum tertium jam relatos, prætream, à sui temporis Pontificibus Alexandro III. Joanne XXII. Innocentio III. & Gregorio VI. exautoratos, unica Frederici II. historia satis manifeste docet & quæ sit Pontificum erga Imperatores auctoritas, & quæ fuerit Orbis christiani de tali Pontificum auctoritate fides. Excommunicaverat illum primo Honorius tertius, & deinde Gregorius nonus. Cum tamen potentia, & vi imperium retineret, & in Germania, Italiaque multi propterea cruentissimi tumultus nascerentur, obeunte Gregorio, Innocentius quartus in generali Concilio Lugdunensi, missis oibis Christiani nomine Legatis Fridericum ad pacem invitavit, pollicitus quæcunque optari possent ad faciendam Ecclesiae concordiam. Et si quidem Fridericus diceret, quod in nullo contra justitiam laeserat Ecclesiam, aut quod vel Pontifex defunctus, vel Innocentius contra justitiam eum laesissent, parati eramus, inquit Pontifex in cap. ad Apostolicam de sent. & re judic. in 6. vocare Reges, Praelatos, & Principes, tam Ecclesiasticos, quam seculares ad aliquem tutum locum, ubi Fridericus vel per se, vel per solennes nuncios conveniret, eratque parata Ecclesia de consilio Concilii satisfacere illi, si eum laesisset in aliquo, &c. Cum verò Imperator omnem istiusmodi pacificationem respuerit, & obstinate inceptos tumultus tota Germania, Italiaque foveret, pacemque inter Ecclesiam, & Imperium stabilitam infringeret, & ob gravem hæresis suspicionem, & ob sacrilegia, & quia ecclesiastica jura sibi usurpavit, & quia contra fas, jusque bello Pontificiam vexabat ditionem, & quia sua insigni simulatione expeditionem in Orientem contra Saracenos cum magna christianorum clade impedivit, & quia Episcopos à Gregorio Romam ad Concilium generale vocatos, Cardinalesque varios, obsessis itineribus cepit, & in vincula conjecit, qua ex re Gregorius tantum dolorem cepit, ut non diu supervixerit, Paul. Langii *chron. Citizens. an. 1219. & 1227. & 1229. Platin. in Gregorio IX. Crantz. Saxon. lib. 8. cap. 8. & quia Episcopatus, & monasteria quadraginta in odium summi Pontificis expoliavit, multosque Sacerdotes, ablatis eorum bonis, suspendit, ob hos, & ob alios ejus nefandos excessus, nos cum patribus nostris, ait Innocentius Pontifex in Concilio Lugdunensi, relato in d. cap. ad Apostolicam, & Sancto Concilio post diligentem deliberationem, ea auctoritate, quam Christus Jesus in B. Petri persona Pontificibus tradidit, memoratum Principem, qui se Imperio, & Regni, omnique honore & dignitate reddidit tam indignum, omni honore, ac dignitate privatum, à Domino ordinamus, denunciamus, & simul sententiando privamus omnes, qui ei fidelitatis juramento tenentur adstricti, ab hujusmodi juramento absolventes, auctoritate Apostolica firmiter inhibendo, ne quisquam deinceps ei, tanquam Imperatori, vel Regi, pareat, decernendo quoslibet, qui ei deinceps, velut Imperatori, vel Regi consilium, auxiliumve praestiterint, seu favorem, ipso facto excommunicationis sententia subjacere. Sic Pontifex.*

Neque

Neque tum fuit aliquis in Orbe christiano Princeps, vel Respublica, quæ Pontificis sententiam improbavit, si eos excipias, quos armis, militibusque Fridericus sibi habebat alligatos. Electores quidem Principes successorem ei dederunt Henricum Lantgravium Turingiæ, Divæ Elisabethæ filium, eoque defuncto, Gulielmum Comitem Hollandiæ. Galliæ Rex Ludovicus Sanctus omnibus viribus Pontificis iudicium roboravit, & ipse Fridericus paulò post cum immenso exercitu sexaginta milium, partim Germanorum, partim Turcarum, & Saracenorum, quos longe quàm Christianos, habebat cariores, fovebatque magis, à multo minoribus Pontificis copiis profligatus, fugit in Apuliam, ubi à Manfredò filio spurio, injecto ori pulvino, dum dormiret, suffocatus est, Genebrard. *in chron. an. 1254.* Belforest. *in annal. lib. 4. cap. 9.* Nauclet. *generat. 42.* Neque verò opus est exquirere singulorum Principum suffragia, quando in Concilio Lugdunensi habemus generalem omnium Christianorum, saltem Occidentis consensum. Quin & ipsi Imperatores Græci dum in his inter Fridericos patrem & filium, Romanosque Pontifices tumultibus, suos Romam mittunt Oratores, ut vel favore, vel præmiis, vel subministratis contra schismaticos Germanos auxiliis, Imperialem dignitatem à Pontifice sibi procurarent, tanquam postliminio reddi, quando eadem jam superebat ejus Germanis, eripiendæ, & Græcis iterum tradendæ causa, quæ prius Pontifices impulerat, ut Græcis ablatam ad Francos, Carolumque Magnum transferrent, Græci, inquam, hoc factò suo satis clarè demonstrarunt nec ipsos dubitasse, quin in Pontifice Romano iusta fuerit huius honoris dandi, & auferendi potestas.

Hic siquidem tempestate Emanuel Imperator Græcus Legatos ad Pontificem misit, qui ei pollicerentur & magnas copias in Fridericum & mentem omnium Græcorum cum Ecclesia Romana convenientem, ut Occidentalis & Orientalis eadem fieret, si pateretur Imperium Romanum antea divisum, in unum corpus redigi, Platina *in Alexandro tertio*, & Nauclet. *generat. 39.* Sed renuit Pontifex, & re infecta, dimissi Legati. Cum verò deinde Fridericus atrocius Alexandrum persequeretur, & Roma à militibus suis Germanis capta, in Apuliam fugere compulisset, eo jam in majoribus angustiis posito, misit rursus Emanuel alios Oratores, qui majora pollicerentur, si Pontifex in suam sententiam descenderet, & coronam Occidentalis Imperii, qua Fridericus iuste, ac debite privatus videbatur, Constantinopolitano redderet, Nauclet. *ibid.* Verum ille, habito consilio Cardinalium maxima gravitate & constantia, non tam quid sibi in præsens, quàm quid in posteritatem, ac universe rebus christianis utile futurum esset, considerans, respondit, se nolle id in unum conjungere, quod olim de industria majores sui disjunctissent. Unde rursus spe sua frustrati Oratores domum redierunt, ita tamen, ut certum argumentum relinquerent, eam fuisse Ecclesiæ Græcæ hoc tempore fidem, quòd Pontifex Romanus iustis de causis, ea, quam à Christo derivatam habebat potestate, Imperium Occidentis & Orientis vel disjunctum colligare, vel colligatum potuerit disjungere, eademque ratione duo Imperia in unum contrahere, qua majores ejus unum in duo separaverant.

Nec verò est, quod hæretici more suo obganniant, hæc facta esse à Pontificibus impiis, ambiciosiis, furori, vindictæ & gloriæ suæ indulgentibus. Si enim his perturbationibus occupati à recta ratione averfi fuissent, nunquam Alexander hanc

tam præclaram occasionem se de inimico ulciscendi, tam opportunè oblatam, eamque adeo probabile & specioso prætextu fundatam, quid enim erat in speciem gloriosius, quàm distractas Orientis, & Occidentis vires in unum redigeret? prætermisisset. Sed qui noverit, quàm ignave, seditiose, sacrilegè, ac hæreticè hac ætate Imperium Græcum fuerit administratum, ut Patriarcha Constantinopolitanus vir sanctissimus Reipublicæ miseriam deplorans loco cesserit, in cuius locum ab avaro Imperatore Alexio *suffectus est Spado, simplici vir ingenio, & dignus, qui in angulo magis, quàm in clarissima Orientis Ecclesia degeret.* Glycas *in annal. p. 4.* & Joan. Comnen. *in continuat. Glyca annal. pag. 470. & 479.* Quo tamen post triennium deturbato, ad sublimem illam cathedram evectus est Nicolaus Grammaticus, quæ Ecclesiastici & Episcopalis honoris ad sordidos homines traductio, ruentis Ecclesiæ certum est præfagium, qui meminerit, ut iidem Græci cum suis Imperatoribus Christianos Germaniæ & Galliæ hoc seculo in Asiam Turcis debellandis maximo numero commeantes, nequissime contra fidem datam oppugnaverint, quos per insidias arctis, & opportunis locis collocatos interimebant, clausis portis urbium ingressu arcebant, & si quid christiani emergere vellent funibus de muro attrahenda pecunia causa demissis, pro ea minimum commeatus, prout Græcis ipsis placuit, subministrabant, saepe perparcè, saepe nihil penitus, aliquando calcem farina miscentes, panem corrumpendo exercitui pestiferum efficiebant, Imperatoris jussu de argento minime probo pecuniam cudebant, qua vendituris aliquid ex exercitu Alemanico daretur, idemque Imperator missis luteris Turcas hortatus est, & edocuit quemadmodum cum Latinis illis bellum gerere debebant. Vide Græcorum nequitiam in Paulo Æmilio *lib. 5. in Ludovico juniore Rege 40.*

Hæc qui recordatur ab ipsis Græcis historicis scripta, & memoriæ mandata perspiciet Pontificem Romanum divino potius, quàm humano consilio, nec perturbatione animi, sed maturimo iudicio adductum fuisse, ne populo adeo mirabili, inconstanti, religionem negligenti & ad Turcas magis, quàm ad Christianos juvandos propenso, Imperium rursus tradendum censeret. Illis autem reliquis Pontificibus, qui in Imperio transferendo, vel Regibus, & Imperatoribus excommunicandis, deponendis, mutandis ita infracto animo laborarunt, nihil unquam Respublica christiana ea tempestate vidit sanctius, nihil prudentius nihil religiosius, quemadmodum & in veteri Testamento illis Prophetis, Pontificibusque, qui contra suæ tempestatis tyrannicos Reges eadem fecerunt, nihil fuit suo tempore magis divinum & heroicum.

Gregorius etenim secundus, qui, excommunicato Philippico, prima jecit fundamenta Imperii Græci ad Latinos transferendi, vir græcæ, latinæque doctissimus, propter summam liberalitatem in reparandis publicis ædificiis, mœnibus, templis, propter castitatem, sapientiam, Sanctitatem, in primis propter summam mansuetudinem, & pacem inter Principes procurandam ita laudatur, ut eum proponant tanquam singulare harum virtutum Episcopali exemplar, cuius certe in hoc ipso transferendi Imperii negotio mira eluxit moderatio. Nam cum Itali detestantes dominatum Imperatoris græci, Ecclesias spoliantis, suos quisque duces magistratusque ipsi creassent, Pontificemque rogassent, ut Italici generis Cæsarem designaret, is illud se facturum abnuvit, quod compertum haberet Leonis tantum, & assentatorum scelus illud fuisse, non Græcorum omnium, ideoque tum sanctione sua tantummodo

modo veruit vestigal illi pendi, Platina, Genebrardus, & Marianus Scorus.

Gregorius verò tertius, & Zacharias, qui quod Gregorius secundus inchoverat, perfecerunt, cum alter fuerit Syrus, alter Græcus, uterque græci Imperii alumnus, Leo item tertius nunquam in cæptis Gregorii secundi perseverassent, sed Græcos potius, quam Francos Imperiali honore frui voluissent, nisi maximæ rationes, ipsa nimirum religionis christianæ veritas, & Ecclesiæ tuendæ necessitas aliud suavisset. Nam erant isti nihilo quoad perfectam virtutum omnium complexionem Gregorio secundo inferiores. Hic enim tertius vir singularis doctrinæ, & humanitatis præcipuæ, græce, latineque doctus, mentem divinæ Scripturæ ita calebat, ut nemo prædicatione, atque interpretatione rerum abditarum eum vinceret; ita autem sanctè vivebat, ut judicare difficile esset utrum promptior lingua, an opere habendus esset, tantæ denique humanitatis, ac beneficentiæ fuit erga pauperes captivos, ære alieno nexos, viduas, & pupillos, ut fere omnium parens, ac pastor meritò vocaretur. Platina in *Gregorio tertio*, Genebrard. in *eodem Gregorio*, Nauclet *generat.* 23.

Zacharias autem natione Græcus, optimus Pontifex, ut ait Platina, Genebrardus, & Naucletus ibidem, vir fuit mitissimi ingenii, mira suavitatis, & gratia, omni virtute præditus, ad iram tardus, ad misericordiam, & clementiam promptissimus. nulli malum pro malo, sed pro malo bonum reddens, ut quos ante Pontificatum habuerit inimicos, & emulos, eos, inito Pontificatu, premiis, & honoribus affecerit, ipsis hostibus adeo amabilis, ut Longobardorum Rex, antiquus Pontificum Romanorum hostis, huic tamen magnas, & præclaras urbes dono dederit.

Leo tertius, nec horum nemini quicquam concessit. Ab ineunte ætate optimè educatus, vir castus, integer, facundus, virorum doctorum magnus amator, cui agrotos visere, eosque ad patientiam adhortari, elemosynas indigentibus præbere, desperatos consolari, errantes in viam reducere, prædicando, admonendo, quibus plurimum ob doctrinam, & eloquentiam valebat, peculiare fuit. Homo certe ita mitis ingenii, ut omnes diligeret, neminem odio haberet, tardus ad iram, ad misericordiam promptus, insignis pietate, sed una fortissimus rerum Ecclesiasticarum honorisque divini procurator, ac defensor. Et isti Pontifices Græcos Imperatores propter hæresim Imperio, ut diximus, Occidentis exuerunt. Et quis non statim cogit viros doctissimos, & sanctissimos, eisdemque Græcos, & cum aliis virtutibus insignes, tum maxime ob pietatem, humanitatem, clementiam, animum à vindicandis injuriis alienissimum, adeo celebres, ut hostibus, etiam suis, non solum injurias condonaverint, sed eos quoque beneficiis cumulaverint, ita voluisse non modò Regum, & Imperatorum, sed patriæ quoque suæ honorem minuere, &, ut videri poterat, labefactare potentiam, nisi fides Christi, ac Reipublicæ christianæ necessitas, quam omnibus privatis commodis, & affectionibus antepondere debebant, eos ad hæc facienda pertraxisset.

Reliqui autem Pontifices, qui eadem autoritate contra Galliæ, Angliæ, Poloniæ, Germaniæque Reges usi sunt, Urbanus secundus, Innocentius tertius, & quartus, Gregorius septimus, omnes ab historicis describuntur fuisse præstantissimi, ac veræ fidei, divini honoris, Ecclesiæque tuendæ, etiam cum capitum suorum discrimine, studiosissimi, id quod vel ex operibus eorum quivis statim animadvertat. Aliàs enim cur, ut alii multi Romæ oriosi non confederunt? Cur maximorum Regum odium, & hostilem inimicitiam susceperunt? Cur Urbanus

Gallus Gallorum Regem potius laceffere, quam placare voluit, cum naturali inclinatione magis Galliam amaverit, quàm Zacharias Græcus, qui tamen ereptum Græcis suis Imperatorum diadema Gallis attribuit? Sed zelus Dei, ac defensio Religionis, quam istis præcipue commiserat Christus, eos in hanc cum Regibus, & Imperatoribus palæstram impulit, à qua aliàs in umbra, & musæis, & monasteriis educati erant abhorrentes. Urbanus enim antea monachus, egregia erat doctrina & sanctitate, cujus tota vita, resque in Pontificatu ad reformandum Clerum, & tollendam simoniam magna & constantia, & moderatione gestæ, declarant, eum fuisse eo supremo Magistratu dignissimum. Innocentius autem quartus doctissimus vel Theologus, vel Jurisconsultus, quam vehementer pacem & concordiam cum Friderico expetiverit ex iis, quæ in Concilio Lugdunensi gessit, ac superius commemorata sunt manifesto perspicui potest. Gregoriumque septimum, quem pauci aulici, parafiti, & schismatici carpunt, ita plurimi fideles historici, virique Christiani Orbis judicio Sancti habiti, mirificis laudibus extollunt, ut nihil eo fuerit admirabilius, qui, ut ait Platina in *Gregorio VII. in gremio sanctæ matris Ecclesiæ à teneris annis nutritus, tam eximie, tamque apostolice vitam instituebat, ut nec minimam sinistri rumoris maculam conversationis ejus sublimitas admitteret, signaque & prodigia, quæ per orationes ejus fiebant frequentius, & zelus ejus ferventissimus pro Deo, & ecclesiasticis legibus, satis eum contra venenatas detractorum linguas communibant, cujus innocentia divinitus est approbata, qui inter omnes sacerdotes, & Romanos Pontifices præcipui zeli, & autoritatis fuit, qui justis clamoribus, & querimoniis Catholicorum moeni, & zelo Dei accensus, Henricum Regem excommunicavit. Vir certe timens Deum, Deoque gratus, religiosus, justitiæ & equitatis amator, prudens, clemens, pauperum &c. patronus, atque unicus Ecclesiæ Romanæ fortissimus defensor contra hæreticorum improbitatem, & malorum Principum potentiam, res ecclesiasticas per vim occupare conantium, & qui propter Deum in his, quæ ad justitiam pertinebant, nihil timuisset perficere.*

Hæc & similia de his Pontificibus scribunt historici fidelissimi, multoque plura & pro istis, & contra eos Reges, quos privarunt fidelium communionem ac Regno scripserunt Sanctissimi eorum temporum viri Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus ep. 8. & lib. de azimo sub initio, & alter Lucensis ep. apud Abbatem Urspergensem, ipse Urspergensis anno 1068. Leo Ostiensis lib. 3. hist. Casin. Guilmund. de sacram. lib. 1. & 3. Genebr. an. 1087. Stephanus Episcopus Halberstatensis Lambertus Schafnab. de reb. Germ. an. 1077. alique, permulti ejus seculi scriptores egregii, extatque ad ejus tumultum hæc inscriptio.

Gregorius septimus, olim Ildebrandus, Etruscus,
Non is est, cujus famam obruat
Sepulchrale hoc marmor.
Vivet in sinu memoria, in memoria temporum.
Jactatus semper, immotus semper,
A palæstra fortior,
Cujus pectoris firmitudinem arena probavit, & pugna
A Cincio æque natalibus, ac secleribus inclito
Compingitur in carcerem,
Cujus tenebras non Pontificia Tiara fulgor,
Quàm ignis ille magni pectoris dispulit.
Fractis verò à Populo Romano clavis,
Publicæ luci, splendorique Majestatis restituitur,
Cincio fuga dilapso,

Quem

Quem summo Sacerdoti, suaeque ira, seu victi-
mam immolassent.

Incubuit tamen in ades Civium, incendit-
que

Cum Henrico Casare,

Ne venates Sacrorum Insulas faceret auti sacra
fames,

Supercilio primum agit Gregorius,
ostenditque, non deesse arcuata fronti sua
rela,

Qua ille dum negligit,

Visa in Augustam, intentamque rapinis Aquila-
lam

Exarsisse fulmina.

Exuta namque Imperii facibus in Henrico au-
dacia,

In Imperatore tyrannis;

Addito ad corollarium anathemate,

Exautoratisque, qui à Casare erant,

Gilberio, Vgone, Sigefrido

Tricipiti nempe, qui Pontificem admordebat,
Cerbero.

Henricus è Casare jam nihil

Trux intus, foris pius

Oculis simul manantibus, simul minantibus
Exuto etiam ad penititudinis imitamentum pe-
de,

Veniam poscit, & impetrat.

Sed redit mox ingenio mendax splendi-
dus,

Dum pronus ad Pontificis pedes accidit,

Contumaciores sumit spiritus altatu terra

Augustus hic Anthaus.

Inspersa lachryma,

Acrius exarsit flamma diripetoris,

A nudo illo pede vehementius impetit Sacrorum
Regem.

Eo furente expilata, impiata Tempia,

Ab immani bellua conculcata sacra.

Hinc repetita in Henricum fulmina,

Ademptoque iterum Imperio,

Qua remanserat, umbram Casaris,

Stricto iterum Petri gladio, exagitat Gregorius,
Illaque, inaugurato Rodulpho Saxone, seu Sa-
xo petit

Recreduit hinc Henricus.

Arma in Rodulphum movet, in Gregorium
Acheronta

Gilbertum Pontificem pronunciat Clementis
nomine,

Quid inclementius?

A Rodulpho armis victus, à Gregorio vincitur
patientia.

Vnà cum Henrico filio, digna patre sobole,

E Germania sacram Urbem petit sacrilegus

Dehonestato Petri Solio,

Pseudo-Pontificem in eo collocat,

Mirante Laterano, coronari monstrum, ac tantumscelus

Obsessum interim Adriana in mole Gregorium,

Robertus Giscardus, fugato Henrico, triumphato Ca-
pitolio,

Tom. II.

In libertatem asserit, Salernum ducit,
Ubi infractus Pontifex dat fato manus;
Romanae libertatis custos,
Pauperum condus, & promus,
Virtutis miraculum.
Nulla huic, nisi in sepulcro quies.

Neque tamen solum urgeo Pontificem probita-
tem & excellentiam, sed etiam Orbis christia-
ni consensum, Ecclesiae Graecae, Latinaeque judi-
cium, Christianorum in illis Regnis, ubi Reges
excommunicati erant fidem, eamque & Scripturis
divinis, & omnium aetatum, tum apud Christianos,
tum apud Judaeos praxi perspicue testatam adeo,
ut haec veritas fuerit & olim inter Christianos ma-
xime certa, atque indubitata, & jam post eandem
tribus daemenicis Conciliis, Claromontano, Lug-
dunensi, & Lateranensi firmatam, multoque ma-
gis sine omni quaestione à christianis recipienda,
ut verè christianus haberi non possit, si quis Ec-
clesiae sententiam agnoscens, de ea in posterum dis-
putare, aut litigare voluerit. Sic autem est in Con-
cilio Lateranensi cap. 3. decretum: Si Dominus tem-
poralis requisitus, & monitus ab Ecclesia, terram
suam purgare neglexerit ab haeretica fœditate, per
Metropolitanum, & Comprovinciales Episcopos ex-
communicationis vinculo innodetur. Et si satisfacere
contempserit intra annum, significetur hoc Summo
Pontifici, ut ex tunc ipse vassallos ab ejus fidelita-
te denunciaret absolutos, & terram exponat Catholicis
occupandam, qui eam, exterminatis haeticis, sine
ulla contradictione possideant. Sic Concilium illud
ex omnibus, quae ab annis mille in orbe christia-
no coacta sunt, amplissimum, in quod, praeter
Innocentium tertium Pontificem Laudatissimum,
praeter Legatos Imperatoris Romani & Graeci, Re-
gumque Jerusalem, Galliae, Hispaniae, Angliae,
Cypri, & aliarum Rerumpublicarum, Archiepisco-
pi Graeci & Latini septuaginta, Episcopi quadrin-
genti ac duodecim, Praelati alii octingenti, praeter
doctissimos viros plurimos ex omnibus Christianis
Regnis conveniunt.

Atque hoc etiam decretum Episcopos omnes ex-
citare debet, ut recordentur ad quem locum in Ec-
clesia & Republica christiana divina providentia
vocati sunt, se speculatores esse domus Israel, &
pastores populorum, quorum negligentia si chris-
tiani in haereses abducantur, eorum sanguinem de
Episcoporum manibus Deus jam olim praenuncia-
vit se repetiturum, Ezech. 3. v. 18. Meminerint,
non esse tempus adulandi, & gratificandi, sed
arguendi, & increpandi opportune, importune,
non consuendi pulvillos, & supponendi cubitis
haeticorum, sed virga disciplinae eos castigandi,
sed lancinandi eorum ulcera, eaque sale & aceto
perfricandi. Reminscantur ex ea lentitudine quae
barbaries plusquam Turcica grassata sit in Anglia,
quae vastitas, & depopulatio facta sit in Belgio,
& quam propterea mercedem haetici, si quando
rerum potiantur, illis, nisi penitus apostatae velint
evadere, sint reposituri, utriusque regionis lamen-
tabili exemplo considerent. Sumant sibi spiritus,
loco, quem & divinitus, ac humanitus ordinatio-
ne Christi & Reipublicae tenent respondentes. Deus
enim tales se pastores excisurum minatur, nisi Ec-
clesiae, in qua eos posuit Episcopos tuendae, & à
lupis inhiantibus liberandae, diligentem, fortem-
que navent operam. Caveant, & horreant, quod
est in Concilio Lateranensi sub Martino primo
pag. 788. sapientissime dictum, negligere cum
possis deturbare perversos, nihil est aliud, quam
fove-

fovere. Nec caret scrupulo societatis occulta, qui manifestis facinorosi desinit obviare.

At quid Episcopis faciendum est? Ut cum Principibus, quos habent catholicos contra Pseudo-Reges, ac Principes, quos habituri sunt hæreticos, cum proceribus, ac Civitatibus Christianis & Catholicis contra illos suas operas jungant, sua consilia conferant, & suis armis spiritualibus eorum arma temporalia corroborent. Quod eò facient alacrius, & animosius, si primò auctoritatem, sibi à Deo commissam serio reputent, si cum Coepiscopo suo Gregorio Nazianzeno perpendant omnes christianos Principes, ac Reges quocunque se titulo commendent, sui esse gregis oves, quos Episcoporum imperio, & throno lex Christi subiicit. Imperium enim Episcopi quoque gerunt, idque præstantius, ac perfectius. Hoc cum animis infixum, atque insculptum habuerint, se pari cum D. Nazianzeno, cum D. Ambrosio, cum aliis Hispaniæ, Germaniæ, Poloniæ, veteribusque Galliæ Episcopis, à Christo esse instructos, tum suorum majorum fortes animos ad memoriam revocent. Ambrosius & Nazianzenus in causa religionis non reveriti sunt potentissimos Orbis terrarum Monarchas. Hispaniæ Episcopi consonam promulgarunt jam olim, Deoque placitum sententiam, nequis regiam sedem conscendat, nisi prius de religione Catholica in Regno suo facta tecta tuenda iurjurandum sanctissimum emittat. *Cujus promissi, si Rex ipse temerator extiterit, sit anathema marenatha in conspectu æterni Dei, & pabulum efficiatur ignis æterni. Similiter & christiani omnes, qui cum eo consenserint. Cur hanc consonam, Deoque sine quaestione placitum sententiam Episcopi omnes contra Reges hæreticos, & omnes, qui cum eo consenserint, non promulgabunt? Cur non denuntiabunt gregi suo Regem hæreticum esse anathema marenatha in conspectu æterni Dei, hoc est, creaturam cælo, terræque invisam, quem propter hæresin omnes christiani fugere, atque abominari tenentur? Cur quod pauci Episcopi Hispani fecerunt, id multo plures Episcopi, & Archiepiscopi totius Orbis christiani facere reformidant?*

Henricus quartus, etsi legitime fuisset electus, & à Romano Pontifice Patchali coronatus, tamen quòd postea evaderet simoniacus nefandissimus, investituræ Episcoporum, & alia beneficia ecclesiastica pro pecunia conferens, pro arbitrio denique Episcopos constituens, ac deponens, Chronicon Citizense Pauli Langii an. 1057. Episcopi Germani hoc modo disputabant, & suos docuerunt disputare apud Stephanum Episcopum Halberstat. in append. ad chron. Mariani Scoti: *Omnis, qui dignitates spirituales vendit, hæreticus est. Henricus autem, quem Regem dicunt, Episcopatus, & Abbatias vendit, ut Constantiensem, Bambergensem, Maguntinensem, & plures alias pro pecunia, Ratisbonensem, Augustensem, Starburgensem pro gladio, Abbatiam Fuldensem pro adulterio, &c. quorum omnium testis est cælum, testis est terra, nec nisi impudentissime negari possunt. Ex istis quid efficitur? Omnes nimirum, etiam à furco redemptes scisci concludunt: Ergo Dominus Henricus hæreticus est, & pro istis nefandis malis ab Apostolica sede excommunicatus, nec Regnum, nec potestatem aliquam super nos, quia catholici sumus, potest obtinere. Idem Episcop. Halberstat. loc. cit.*

Hoc uno argumento suæ fidei commissos Christianos Episcopi Germaniæ instruebant, ut Imperatori hæretico excommunicato parendum non esse scirent. Cui & alterum hoc adjecerunt ex sacris litteris petitum apud eundem autorem. *Abstine, ut dicamus Henricum inter fratres, aut Christianos reputari, qui toties Ecclesiam corripientem non audiens, sicut Ethnicus, & publicanus habetur, cuius odium pro magno sacrificio Dei offerimus, dicentes cum Psalmista: Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi.*

Præfuit Polonis ante annos quadringentos Miecislus, quem historici Monarcham Poloniæ vocant. Is, cum copiosam sobolem haberet, filiasque suas Bohemiæ, Saxoniam, Pomeraniæ, aliisque vicinis Principibus magnis in matrimonium dedisset ideoque contra suos se firmis præfidiis munitum putaret, ita superbe dominari cœpit, ut subditorum, sive Procerum, sive Præsulum, sed istorum maxime, bona licentiose, & admodum tyrannice prædaretur. Quare ab Archiepiscopo Gnesnensi, & Gedeone Episcopo Cracoviensi Monarchatu dejectus est, in Casimirum Ducem Sandomiriensem ejus fratrem natu minorem translato Principatu, Cromer hist. polon. lib. 3. & Stanisł. Oricho. in chumara. fol. 55. & 56. Licet enim Rex quinque haberet filios, præter filias plures, illis tamen reiectis Poloni ad fratrem regios honores detulerunt, & unà Archiepiscopus Gnesnensis cum Episcopis Cracoviensi, & Uladislaviensi, cæterisque omnibus, pontificalibus indutus decretum hoc communi sententia factum adstante Casimiro Monarcha, & Baronum multitudine pronuntiavit: *Qui bona Pontificum, aut Ecclesiasticarum personarum rapuerit, occupaverit, distraxerit, etiamsi persona sit illustris, & Regali, Ducali, aut quacunque alia præfulgeat dignitate, anathema sit, Munster. in cosmogr. lib. 4.*

Quod si aliis exemplis delectantur, ut S. Ivo-nem, Episcopum Carnotensem omittam, pulchre tamen ostendentem, quemadmodum erga Regem excommunicatum se gerere debeant, quod illustius signum, tanquam alteram Cynosuram, qua in turbulentis his fluctibus dirigantur, & quò referant oculos, poterunt exoptare quàm magnum illum ac divinum Remigium, Archiepiscopum Rhemensem, totius Galliæ Primate, ad quem in omnibus, istiusmodi difficultatibus Ecclesiæ Gallicanæ ordo eos jubet respicere? Historia Eccles. Rhemens. lib. primo capit. 23. Ille autem ut vivens nihil ab hac communi Episcoporum christianorum de Regibus excommunicandis fide dissentit, ita moriens hanc suam quasi ultimam voluntatem & Regibus, & Episcopis Galliæ commendavit. Si, inquit, Dominus meus Iesus Christus vocem orationis meæ, quam quotidie pro charissimo filio meo Rege, in conspectu divine majestatis specialiter fundo, audire dignatus fuerit, ut, sicut à me accepit, ita in dispositione, & ordinatione, Sanctæ Dei Ecclesiæ perseveret, benedictiones, quas Spiritus sanctus per manum meam peccatricem super caput ejus infudit, plurima super caput illius per eundem Spiritum sanctum superaddantur, & ex ipso Reges, & Imperatores procedant, qui & in presenti, & in futuro juxta voluntatem Domini ad augmentum sanctæ sue Ecclesiæ virtute ejusdem judicio, & iustitia confirmati Regnum obtinere, atque augere valeant, &c.

Hoc

Hoc Regibus Galliae, filiis suis charissimis, magnus ille Galloorum Apostolus precatur. Nec dubium est, quin has benedictiones per manus Episcoporum Spiritus Sanctus illis infundat, qui sicut à B. Remigio acceperunt, ita in dispositione & ordinatione Sanctæ Dei Ecclesiæ perseverant, & qui juxta voluntatem Domini ad augmentum Sanctæ Ecclesiæ se à Deo christianis hominibus præpositos esse norunt. At cum benedictionem S. Remigii Reges hæretici percipere non possint, quid aliud superest, nisi ut maledictio, & anathema ejusdem S. Remigii in eos jaciatur, uti Sanctus ipse his verbis præcipit loco citato? *Si Regium genus, quod ad honorem S. Ecclesiæ, & defensionem pauperum unâ cum fratribus meis, & coepiscopis omnibus Germania, Gallia, atque Neustria, in regia Majestatis cūmen perpetuo regnaturum statuens elegi, baptizavi, à fonte sacro suscepti, donoque sepiusformis Spiritus consignavi, & per ejusdem sacri chrismatis unctionem ordinavi in Regem. Si, inquam, aliquando genus illud regum per benedictionem meam totus Domino consecratum mala pro bonis reddens, Ecclesiarum Dei perverfor, destructor, depopulator, gravis, aut contrarius existere voluerit, convocatis Rhemorum Episcopis, primum moneatur, & deinde Ecclesiæ Rhemenfis adjuncta sibi sorore Ecclesiæ Trevirensi iterum eum conveniat. Tertio vero Archiepiscopis Galliarum tantummodo tribus, aut quatuor convocatis, Princeps ille, quicumque fuerit admonetur. Quod si deinceps incorrigibilis contumaciæ spiritum non deposuerit, & se per omnia Deo subdens, benedictionibus Ecclesiæ participare noluerit, elogiū segregationis à Christi corpore ei ab omnibus porrigatur, totumque ei, quod in persona Judæ traditoris Domini nosse Jesu Christi decantare solet Ecclesiæ: *Fiantque dies ejus pauci, & principatum ejus accipiat alter.* Hoc vobis, ô Episcopi omnes præcipit S. Remigius, & ita præcipit, ut si ea facere neglexeritis, ea Sanctus ipse vobis imprecatur, quæ Reges hæretici sua sacrilega contumacia sunt promeriti. Doceantur, in vestra potestate esse eos à corpore Christi Ecclesiæ christiana segregare, ut deinceps Reges christianorum magis effici non possint, quàm Judas traditor. Docentur cum S. Remigio precari Deum, ut fiant dies eorum pauci, & decernite eum sequentes, æquissimum jus esse, ut principatum eorum accipiant alteri.*

Orbis enim Christiani fides catholica est, posse à Pontificibus, qui sunt generales Ecclesiæ Pastores, omnes ejusdem Ecclesiæ christianos, tanquam oves christiani gregis, sive Reges vocentur, sive Imperatores, modò tamen christiani, à suis Pastoribus corrigi, & quando opus est excommunicari, suoque in christianos dominatu privari. Hoc Evangelium Christi docet. Hoc fides christiana semper tenuit. Hoc praxis Christiani Orbis in Oriente, in Occidente, in Græcia, in Gallia, in Italia, in Germania, in Polonia, in Anglia, in Hispania, in quocunque christiano Regno confirmavit. Hoc Concilia generalia suis canonibus fecerunt ratum. Hoc christiani subditi suis moribus docuerunt se unâ cum christianæ disciplinæ lacte à matribus ita luxisse, ut pauci admodum, & quod scio, nullus aliquando Rex propter hæresim à Sede Apostolica regio jure privatus sit, quin subditi statim ejus obedientiam deseruerint, nisi tyrannico metu, tanquam armata manu com-

primebantur, ne possent exequi quod maxime cupiebant. Atque huic veritati omnis ratio, omnes leges humanæ, divinæque, & communis naturæ jura suffragantur.

Siquidem longe arctiori nexu jus humanum, sive naturale sive etiam divinum respiciamus, mariti uxorebus, vel uxores maritis, liberi parentibus, & mancipia dominis obligantur, quàm subditi certo alicui Regi. Hæc enim mera civilis stipulatio est, eaque multis conditionibus temperata. Hæresis autem & uxorem ab obsequio maritali facit immunem, & parentum irritam facit in filiis emancipandis actionem; quia dignum est propter tanti atrocitatem delicti, ut filii esse in parentem potestate deserint, & servi quod absolvantur à debito fidelitatis, domini, totiusque obsequii, si lapsis manifeste in hæresim aliquo pacto, quacunque firmitate vallato, tenebantur adstricti, capit. absolutos de hæret. capit. quicumque eod. tit. in 6. ac leg. Manicheos C. de hæret. Et quid hos à naturali obligatione, & obedientia dico solutos, cùm Scriptura divina tam expresse & maritos in uxorem, & parentes in filiorum, & servos in dominorum eadem armat, hocque ut Sacrificium Deo gratissimum prædicat, si illi à vera Dei religione ad hæresim, & idololatriam desciscant? Exod. cap. 32. v. 27.

Atque hoc totum, posse nimirum Principem hæreticum & ab Ecclesiæ totius Pastore generali, & à suæ quoque Provinciæ Episcopis, principatu exui, evidens ratio ex ipsius naturæ visceribus deducta abunde docet. Quis enim est adeo brutus, ut manum cancro correptam non potius velit amputare, quàm permittere manum magis magisque ad reliqui corporis perniciem computrescere? Qualis ergo est illa Respublica, quæ justa caret autoritate, vel etiam voluntate pestilentissimum membrum à reliqua populi totius societate segregandi? Quod autem ab hæretico Principe virus in universum Reipublicæ corpus permaneat, ecquis christianus ita stupidus est, qui non sentiat, ita improbus, ut dissimulet? Si christiana aliqua Respublica Turcam sibi Regem velit assumere, quis dubitet Pastorem supremum, cui à Deo Ecclesiæ procuratio commissæ est, eam electionem Christianis sub anathematis censura posse interdiceret? At hæreticus christianæ fidei hostis est Turca longe capitalior. Nam & in Turcia sub crudelissimis Turcarum Tyrannis securius degunt catholici, & hodie viget illic magis, semperque magis viguit catholica fides, quàm in Scoria, in Anglia, in Hollandia. Et sub hæretico Rege quemadmodum regnum gubernabitur? Catholicè, an hæreticè, aut vero centaurice, ut ita dicam, hoc est partim humanè, partim belluinè, ita nimirum, ut aliæ provinciæ sint catholicæ, aliæ hæreticæ? At primum quemadmodum vel fingi potest, ut hæreticus regat catholicè, improbitas præsit honeste, ministri Satanæ se gerant Angelice, infidelitas hæretica catholicam fidem funditus evertens, patiat, illam cum impedire potest, viventem & vigentem? Si hæreticè, quales illi catholici dicendi sunt, qui scientes volentes, ferre possunt suam religionem eripi sibi, & hæreticos catholicæ religioni pro sua libidine imperare? Imo si hoc tolerare jam antea cogitant, nequaquam certe catholici, sed vel hæretici, vel potius athei, ac infideles sunt. Sin verò, quod probabile est, partes aliæ catholicæ, aliæ hæreticæ sint futuræ, quàm citò corruet, ac minutè dilacerabitur Regnum? Omne siquidem regnum in se divi-

sum vastatum iri Salvator prædicit Matth. capit. 12. v. 25. Et qui crimini dabit Catholicis, si Hispanos, si Allobroges, si Burgundos, si Italos, si vel ab extremis Scythiæ, Asiæque finibus Moscovitam, aut Indum ad suum auxilium accersant? Quando magis honestum est & laudabile, quemcunque vel remotissimum Africæ, Americæ incolam Canibalem, modò catholicum, Christianis Regem dare, quàm hæreticum quemcunque.

Et verò sine controversia legibus christianis majus Americano catholico jus in regnum convenit, quàm hæretico qualicunque, etiamsi proximo sanguinis gradu regiam familiam attingat. Multò enim, & infinitè multò majus est impedimentum in hæresi, quàm in peregrinitate, & peregrinus catholicus lege sceussionis regis conjunctior est catholicis Regibus, quàm hæreticus, etiamsi fortasse recta serie naturalis generationis ad eos suæ stirpis originem referret. Unde justissima, & christianissima contra Navarræum, hæreticum Calvinistam fuit Ecclesiæ censura, ac sententia, qua ille declaratus fuit à Sixto V. Summo Pontifice ipso jure privatus, & incapax, ac inhabilis ad succedendum in quibuscunque ducatus, principatibus, dominiis, & regnis, ac specialiter in regno Francia, in quos tot atrocitas & nefaria crimina patravit.

Restat modò, ut eam, quam promissimus B. Pii V. sententiam in Anglicanam Jezabelem, exhibeamus. Ea est hujusmodi. Pius Episcopus, Servus Servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Regnans in excelsis, cui data est omnis in Cælo & in Terra potestas unam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam extra quam nulla est salus, uni soli in Terris videlicet Apostolorum Principi Petro, Petrique successori Romano Pontifici in potestatis plenitudine tradidit gubernandam. Hunc unum super omnes Gentes, & omnia Regna Principem constituit, qui evellat, destruat, dissipet, disperdat, plantet, & adificet, ut fidelem populum mutua charitatis nexu constrictum in unitate spiritus contineat, saluumque & incolumem suo exhibeat Salvatori.

Quo quidem in munere obeundo nos ad prædictam Ecclesiam gubernacula Dei benignitate vocati, nullum laborem intermittimus omni opera contendentes, ut ipsa unitas, & catholica Religio, quam illius autor ad probandam suorum fidem, & correctionem nostram tantis procellis consistari permisit, integra conservetur; sed impiorum numerus tantum potentia invaluit, ut nullus jam in Urbe locus sit relictus, quem illi pessimis doctrinis corrumpere non tentarint, admittente inter cæteros flagitiorum serva Elisabetha prætensa Anglia Regina, ad quam veluti ad asylum omnium infestissimi profugium invenerint. Hac eadem Regno occupato supremi Ecclesiæ locum Capituli in omni Anglia, ejusque præcipuam auctoritatem, atque jurisdictionem monstruose sibi usurpans, Regnum ipsum jam tum ad fidem catholicam, & bonam frugem reductum, rursus in miserum exitium revocavit.

Usum namque vera Religionis, quam ab illius desertore Henrico VIII. olim eversam clara memoria Maria Regina legitima hujus Sedis presidio reparaverat, potenti manu inhibito, sequutisque, & amplexis hæreticorum erroribus, Regium Consilium ex Anglica nobilitate confectum diremit, illudque obsecris hominibus hæreticis complevit, catholica fidei cultores oppressit, impios concionatores, atque impietatum administratos reposuit, Missæ sacrificium, preces, jejunia, ciborum delectum, cælibatum, ritusque catholicos abolevit, libros, manifestam heresim continentes, toto Regno proponi, impia mysteria, & insti-

tuta ad Calvinii præscriptum, à se suscepta, & observata etiam à subditis servari mandavit, Episcopos, Ecclesiarum Rectores, & alios sacerdotes catholicos suis Ecclesiis, & beneficiis eicere, ac de illis, & aliis rebus ecclesiasticis in hæreticos homines disponere, deque Ecclesiæ causis decernere ausa, Prælati, Clero, & populo, ne Romanam Ecclesiam agnoscerent, neve ejus præceptis, sanctionibusque Canonicis obtemperarent, interdixit, plerosque in nefarias leges suas venire, & Romani Pontificis auctoritatem, atque obedientiam abjurare, seque solam in temporalibus & spiritualibus Dominam agnoscere jurejurando coegit, penas, & supplicia in eos, qui dicto non essent audientes imposuit, easdemque ab iis, qui in unitatem fidei & prædictam obedientiam perseverarunt, exegit. Catholicos Antistites, & Ecclesiarum Rectores in vincula coniecit, ubi multi diuturno languore, & tristitia confecti extremum ante diem misere finiverunt. Quæ omnia cum apud omnes nationes perspicua, & notoria sunt, & gravissimo quàm plurimorum testimonio ita comprobata, ut nullus omnino locus excusationis, defensionis, aut tergiversationis relinquatur.

Nos multiplicantibus aliis, atque aliis super aliam impietatibus, & facinoribus, & præterea fidelium persecutione, Religionisque afflictione, impulsu, & opera dicta Elisabetha quotidie magis ingravescente, quoniam illius animum ita obfirmatum, atque induratum intelligimus, ut non modo pias Catholicorum Principum de sanitate, & conversione præcei, monitionesque contempserit, sed ne hujus quidem Sedis ad ipsam hac de causa Nuncios in Angliam trajicere permiserit, ad arma justitiæ contra eam de necessitate conversi dolorem lenire non possumus, quod adducamur in eam animadvertere, cujus majores de Republica christiana tantopere merere.

Illius itaque auctoritate suffulti, qui nos in hoc supremo justitiæ throno, licet tanto oneri impari, voluit collocare, de Apostolica potestatis plenitudine declaramus prædictam Elisabetham hæreticam, & hæreticorum fauricem, eique adherentes in prædicti anathematis sententiam incurrisse, esseque à Christi corporis unitate præciosos. Quin etiam ipsam prætenso Regni prædicti jure, nec non omni & quocunque dominio, dignitate, privilegioque privaram. Ac item Proceres, subditos, & populos dicti Regni, ac cæteros, qui illi quomodocunque juraverunt, a juramento hujusmodi, ac omni prorsus dominii, fidelitatis, & obsequii debito perpetuò absolutos, prout nos illos præsentium auctoritate absolvimus, & privamus eandem Elisabetham prætenso jure Regni, aliisque omnibus supradictis, præcipimus, & interdiciamus universis & singulis Proceribus, subditis, populis, & aliis prædictis, ne illi, ejusve monitis, mandatis, & legibus audeant obedire. Qui secus egerint, eos simili anathematis sententia innodamus.

Quia verò difficile nimis esset præsentibus quocunque illis opus erit proferre, volumus, ut earum exempla Notarii publici manu, & Prælati ecclesiastici, ejusve Curie sigillo obfirmata, eandem illam prorsus fidem in judicio, & extra illud ubique gentium faciant, quam ipsa præsentibus facerent, si essent exhibitæ, vel ostensæ. Datum Roma apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1570. 5. Kal. Maii Pontificatus nostri anno quinto.

Divinitus contigit, ut exemplum quoddam hujus declaratoriarum sententiæ in Angliam ad Joannem Peltonum deferretur, virum & generis nobilitate satis clarum, & animi fortitudine multò clariorem. Is enim catholicæ fidei studio, zeloque adductus, cum pene desperatam patriæ suæ valetudinem, nonnisi acerbi-

bissima aliqua medicina restitui posse animadverteret, noluit committere, ut hæc sententia Summi Pastoris frustra iret. Itaque eo ipso anno in ipso Corporis Christi festo, eam in civitate Londinensi ad fores Episcopii juxta Summum Templum publice affixit. Manserunt litteræ in loco publico sub clara luce pene ad usque horam octavam sequentis diei, & à plurimis visæ, à multis lætæ, à nonnullis etiam transcriptæ fuerunt. Et alius quidem, qui Feltono eas litteras affigenti astabat, cum ex Insula profugeret, admonuit Feltonum, ut sibi quoque per fugam confuleret. At Feltonus recusavit id facere, contestatus, se in omnem eventum per Dei gratiam paratum fore. Cum vero de hac re diligentissime quæreretur, Joannes Feltonus tandem comprehensus, dignum se Jesu Christi, & Primatus ab eo constituti testem exhibuit. Interrogatus enim, quid sibi videretur de his litteris, paululum cunctatus tandem respondit: Si vere Pii V. Pontificis Maximi litteræ essent, merito sibi eas venerandas videri, se enim agnoscere illum esse Jesu Christi Vicarium in terris. Qua confessione facta, primum in vincula dejectus, ac deinde in iudicium duodecim virale productus est, ubi de litterarum ejusmodi affixione palam interrogatus: Ego, inquit, libero vos omni ulteriori sollicitudine & labore, meque fateor hisce litteris affigendis operam dedisse. Mox ubi acclamatum esset, Feltonum esse insignem proditorem, omnium iudicum sententiis condemnatur. Die igitur octava Augusti ad supplicium trahendus, in ipso carceris vestibulo vestem holosericam, qua induebatur exuens, ad populum adstantem dixit, se propter fidem catholicam mori, eo quod Summi Pontificis Primatum confiteretur, negaret verò, prætenfam Reginam Summum Ecclesiæ caput esse. Moxque in cratem coniectus extulit oculos in cælum, & psalmos pœnitentiales intentissimo studio recitavit.

Ubi ad locum supplicii ventum est, è crate levatur, cumque pavorem mortis aliquem sibi obrepere sentiret, seipsum alloquutus: Quid hoc est, inquit, Felton? An mortem times? Moxque scalam jussus conscendere, illam januam in conspectu habuit, in qua sententiam Pii Quinti affixerat, & manu ad illam extenta: Verè ibi, inquit, litteræ Pontificis Maximi contra prætenfam Reginam propositæ fuerunt, & nunc pro fide catholica mori paratus sum. Interpellarunt eum qui aderant, & admonuerunt, ut veniam à Regina peteret, quibus ille ait: Non læsi eam, sed si quem læsi, ab illo, inquit, atque adeo ab omni mundo veniam peto. Ita cum oculos ad cælum levaret, ac in Dei manus animam fidelem commendaret, torque in collum injecto, de scala dejectus est, ubi cum aliquantulum pependisset, funis præscindi jubetur, ut vivus adhuc reliqua tormenta subiret. Cui verò id officii commissum erat, nonnihil moratus dicitur, ut pœnæ hominis parceret. Verum, urgente Magistratu, vivus in terram demittitur. Ibi amputantur virilia & in ignem propositum coniciuntur. Tum autem venter aperitur, viscera eruuntur, ipsum cor effoditur, ac neque adhuc finis. Nam & caput præscinditur, & membra in quatuor partes dissecantur. Quo spectaculo, ac præsertim tanta nobilis viri constantia sic animi hominum commoti sunt, ut nulla res æque aut fidem catholicam promovere, aut prætenfam Reginæ causam lædere potuerit. Sanderus l. 7. de Monarch. Eccles. 6.

Et quidem, si Dominus temporalis monitus, & requisitus ab Ecclesia, terram suam ab hæretica neglexerit purgare sceleratè, per Metropolitanos, & cæteros Comprovinciales Episcopos excommunica-

tionis vinculo coerceri debet, & si satisfacere intra annum contempserit, significari debet Summo Pontifici, ut ex tunc ipse vasallos ab ejus fidelitate denunciaret esse absolutos per textum *in cap. excommunicamus de heret. in 6. cap. fin. de eod. tit. cap. per venerabilem de elect.* multò magis quando Princeps ipse manifeste lapsus est in hæresim. Nam nulla reconciliatione facta ejus cum Ecclesia, alioquin contra, censentur fidelitates ei & dominia adempta, non minus quàm si per sententiam vasalli fuissent ab ejus fidelitate absoluti, *arg. cap. de illa de divor. & sic resolvit Ostien. in d. cap. fin. ac ibi Panorm. de heret. nisi absolutio à fidelitate fuisset lata ad tempus, & sub conditione, puta quandiu Principes hæreticos sustinerent, vel quandiu in errore essent, tandiu absolvi à fidelitate eorum subditos, ut in cap. penul. & fin. 5. quest. 6. Sic in §. 1. tit. hic finitur lex lib. 2. feud. tit. 28.* Obertus & Girardus dicunt, quod vasallus dominum excommunicatum, vel bannitum à Rege, non teneretur adjuvare, vel ei servire, & interim sit solutus ab ejus jramento fidelitatis, nisi ab Ecclesia, vel Rege fuerit restitutus.

Ejusque terra exponitur catholicis occupanda ex prædictis juribus, & reperitur in Constit. Frederici Imperatoris *de statut. & consuet. §. si verò dominus temporalis in usib. feud. transcripta in auth. si vero dominus C. de heret. facitque novella Justin. 115. de privil. dot. hæreticis mulier. non præst.* & quo Leo & Justinus statuerunt, ne hæretici cum ulla participarent militia, *l. probatorias 9. C. de divers. offic.* Tollitur Principatus & datur occupanti catholico Principi, quando christianus Princeps hæreticus factus est, nec admonitus resipiscere vult, vel sub se patitur hæreticos vivere subditos, factus ita erroris particeps. Quare ante moneri debere statuit. *d. cap. excommunicamus §. moneantur de heret. in 6.* Dehinc excommunicari, nec excommunicatio etiam valeret, nisi præcedente monitione, *cap. sacro approbante Concilio de sent. excom.* Rursus post excommunicationem jus exigit Principum contumaciam non satisfaciendi per annum, antequam terra illorum occupantibus exponatur. Deinde occupationem non quibuscunque permittit, sed eis tantum, qui occuparam ab hæresibus expurgent.

Refert Guicciardin. lib. 11. histor. Julium secundum, Summum Pontificem, edictum in Ludovicum XII. Regem Galliarum pronunciasse, quo eum, & quotquot illi studerent, omnibus & schismaticorum, & hæreticorum, pœnis subiiciebat, facta cuique potestate fortunas, regna, resque illorum invadendi, ex quo sequuta fuerit Regni Navarræ occupatio. Vide Joannem Tillium in chron. Galliar. & Paulum Jovium lib. 4. B. Pius V. quoque regnum Angliæ proscripsit, prædæque exposuit ob hæresim anno Domini 1569. cujus sententiam postea anno sequenti Feltonius Londini ad fores Episcopii affixit, ut superius dictum est. Et hæc dicta sint de Potestate Summi Pontificis in Principes hæreticos.

Cæterum, cogor sæpius repetere, quod alibi dixi. Quod scilicet valde metuenda sit hæc regnorum censura, & in qua gravissima, & ut quod sentio dicam, immedicabiles præcedere debeant hæreses, vel aliæ causæ, quæ non solum Principes, sed etiam populum inficiant, alioquin si ex sola causa, vel delicto, ut contumacia Principis, tanta maledictione prædæ cuiusque populus exponatur, medicina, tantum abest, ut proficiat, quin contra aditum infinitis & irreparabilibus malis dabit, cum mutatio Rerum publicarum, & Principatuum soleat turbare ita statum publicum ac privatum, ut antequam

consistere possit, & quiescere, ac in tranquillum pervenire statum, bonicum malis pereant, & mali deteriores reddantur, & ita in furem, furor in desperationem, contumacia in hæresim, & schisma, schisma in atheismum transeat. Omitto exempla plura, sufficiet ipsa Anglia, maxime antea catholica, quæ ob crimen adulterii Regis Henrici VIII. primum ob repudiatam legitimam uxorem, non concessa secunda, lapsa ob Regem contumacem in schisma contra Summum Pontificem; deinde ob excommunicationem, & interdictum in hæresim, & post expositionem ejus in prædam, in tantam sævitiam, ut crudelior persecutio christianorum fere nunquam extiterit. Extant hac de re historia & Pontificum excusæ censuræ, quas, ut cognitas, pertranseo, ut ea, quæ in aliis expositionibus Regnorum acciderint. Sunt etiam Summi Pontifices in hac re vigilantissimi, qui & prævidere debent Reges impiissimos etiam habere gladium, & socios impietatis, quibus hostiliter aggressi ab extremeis, quibus terra illorum exponitur, & cogunt bonos in defensionem patriæ armari, unde tot cædes bonorum cum malis, tot viduarum, orphanorum, & incendiolorum, oppressionum, cadaverum reliquæ luctuosissimæ. Mihi repetenda est oraculi D. Pauli, jam alibi explicata recordatio, quæ in sanis consiliis renovata non modò delectat, sed juvat: *Omnia mihi licent*, ait Apostolus ad Corinth. 1. v. 22. & 23. *Sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed non omnia adificant.* Hinc D. Bernardus lib. 3. de consid. ad Eugen. ait: *Spiritualis homo omne opus suum trina consideratione praveniet. Primo, an liceat, deinde an deceat, postremo an expediat. Nam, etsi constat in christiana utique philosophia non decere, nisi qua licent non expedire, nisi qua decent, & licent, non continuo tamen omne, quod licet decere, aut expedire consequens erit.*

CONSULTATIO CLXXXI.

De Pœna Iejunii & abstinentiæ à cibis.

INter alias pœnas divinas connumeratur jejunium, & abstinentia ciborum. Scio jejuniorum vires plures esse, de quibus alibi, verum & illa est pro peccatis eluendis, sicut ex D. Ambrosio *serm. de Helia & jejuniis* cap. 3. conjicimus. *Quid est*, inquit, *jejunium*, nisi substantia, & imago cœlestis, refectio anime, cibus mentis. *Iejunium* vita est Angelorum, culpa mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentum castitatis. Omittimus reliquas vires ejus, tantum illud, quod institutum est, persequamur, in pœnam Iejunia indicta, ut solvatur delictum, & reconciliatio fieret cum Deo, qui inimicus erat ob peccatum. Nam in aliis copiose demonstrandis laborarunt & antiqui & recentiores Patres, ut D. Basilii *de jejuniis*, D. Ambrosii *loc. cit.* & *ser. 40. de jejuniis*. Niniuit. D. Chrysostomus *de jejuniis*. & *tentat. Christi*, D. Bernardus *serm. 4. in initio jejunii*, & alii Iejunium quidem magnum, & optimum est abstinere à peccatis, & illecebris voluptatum, *can. jejunium de consecrat. d. 5.* & sine quo corporis jejunium parum prodest, *can. nihil prodest ead. d. 5. can. auctoritatem 15. q. 6.*

Verum & hoc, quod à cibis est, corpus affligit & divexat, ut melius spiritali jejuniis obsequatur D. Chrysost. *to. 1. hom. 8. in Genes.* & jam immixtas elevat antidoto sordes. Sicut initio abstinentiæ, & jejunium signi vitæ indictum, ne incideret homo in peccatum, *can. sexto die d. 35.* Ergo ad pœnam quoque pertinere jejunium docemur ex S. Scriptura, & Patribus. Etenim per Iohelem Deus sic loquitur *cap.*

2. *Convertimini ad me in jejuniis, fletu, & planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra.* Audita Prophetæ comminatione, jejunavit Achab Rex Samariæ, & dormivit in sacco 1. Reg. 23. & Iudith 3. dicebat: *Si jejuniis & orationibus permanferitis coram Domino, exaudiet preces vestras.* In pœnam esse & docet David psal. 34. *Humiliabam in jejuniis animam meam, & oratio mea in sinu convertetur.* Et Moyses in Numerorum libro cap. 30. *Si mulier juramento, & voto se constrinxerit, ut per jejunium, & ceterarum rerum abstinentiam affligat animam suam in arbitrio viri erit, si faciat, &c.* solentque oratione & jejuniis dæmones, qui corpora obsident & mentes, edomari Marc. 9. *sicut in visceribus puerorum*, inquit D. Basilii, *sermon. de jejuniis. vermes acutis medicinis expelluntur, sic peccatum in animo radicum, jejunium interficit.* Idipsum tradit Ambrosius *ibid.* & Athanasius *lib. de virginis.* cum per id jejunium Dei gratia ad miserendum flectatur, jejunium delinquentia vulnera curat, curatos sanctificat, *can. sint tibi jejunia de consecr. d. 5.* satisfacit pro commissis *can. igitur d. 76.* non tantum viventium, sed & eorum, qui jam hinc emigrarunt *can. anima defunctorum 13. quest. 2.*

Neque soli populi, qui Dei veri cognitionem habuerunt, jejunia ad expianda delicta valere, & ad purgandas animas existimarunt, sed & inter ethnicos ii, qui seriò philosophari sunt. Atque Clemens Alexandrinus *orat. adhort. ad Gent.* mytheriorum Eleusinorum signum fuisse hæc verba tradit: *Jejunavi, potum confectum bibi, ex cista accepi, postquam feci, deposui in calathum, & ex calatho in cistam.* Porphirius testatur *lib. 2. de abstinent. animal.* ubi de his plura, Theologos Gentilium jubere suis sacrificiis, antequam sacrificarent, purgare animum jejuniis, ac præcipue animalium abstinentia. Exillimant namque, inquit, sanctam animi puritatem symbolum esse, characteremque divinum, quo custodiaris adeo, ut nihil patiaris ab spiritibus dæmonum.

Quamobrem quia in pœnam delicti & jejunia inflicta, quia omnibus temporibus anni peccatur, omnibus quoque statuta quædam jejunia *can.* hujus observantiæ *d. 76.* quædam etiam indicta, & repetitiva vel à nobis ipsis, vel à superioribus. Stata sunt in temporibus decretis, prout refert Gratianus per totam distinctionem 76. ubi & Patrum leges adfert. Et Innocentius III. *in cap. 1. & 2. de obser. jejuniis.* & alii. Adicio tantum Acrium, hæreticum fuisse olim judicatum, quod tempora præstitui jejuniis non debere dixerit, teste Epiphano. Indictum jejunium est, quod extratempora decreta jejuniis ob placandam iram Dei indicitur, vel ob aliam causam, quod nisi quis servaverit legitime indictum Concilio Maguntino anathematizatur *c. 35.* Sic filii Israel contra Philistæos pugnaturi indixerunt jejunium, jejunaverunt, clamantes dixerunt Deo, *Tibi peccavimus, Domine* 1. Reg. 7. Et David propter infirmitatem filii sui sibi indicxit jejunium 2. Reg. 3. Et Judith 4. tempore indictum populo metu Holophernis; Et cum tradenda esset Judæorum gens ab Assuero, invidia. Amanitis, per Esther indictum jejunium, est. *c. 14.* & tempore Johelis 14. & Jonæ inter Ninivitas *cap. 3.*

Gradus abstinentiæ plures sunt in jejuniis statuto, vel indicto. Nam aliis licet aliquibus temporibus lactinia edere, aliis non licet. Aliquando oleribus tantum & vino uti, aliquando pane & aqua solum. Quæ omnia vel lege, vel consuetudine recepta sunt, vel proprio statuto. Unde jejunium aliud alio levius & gravius ratione rerum, personarum, temporis, & criminis, ut licet observare ex canonibus pœnitentialibus *can. hac or-*

nia d. 72. cap. accepisti de spons. duor. can. admonere 33. q. 2. cap. accusasti de accus. can. quicumque 16. q. 1. can. qui compulsus 22. q. 5. can. si quis convictus ced. can. demon. 22. q. 2. cap. licet de pœnit. & remiss.

CONSULTATIO CLXXXII.

De Redargutione, ac Reprehensione.

Inter etiam pœnas utriusque Testamenti est & verborum flagellatio, nec contemnitur, sed salubris habetur. Peccantes, ait ad D. Paulus, 1. Timoth. 5. coram omnibus argue, ut ceteri timorem habeant. Et in Levitico 19. lex statuit, non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum. Et alibi Prov. 24. Qui audiunt, laudabuntur, & super eis veniet benedictio. Et iterum 2. ad Timoth. 4. Argue, obsecra in omni timore & doctrina, & argue cum omni imperio ad Tit. 2.

Et hoc munus potissimum est eorum, qui palam verbum Dei annunciant, quibus annunciare populo scelera ejus convenit Isaia 58. Qui instare debent delinquentibus opportune & importune 2. ad Timoth. 4. Deservit ira Dei in populum, cum Ecclesiastici viri palpant, nec reprehendunt vitia can. sed illud d. 45. Deceperunt, inquit Ezechiel cap. 13. populum meum Prophetae, dicentes, pax, pax, & non est pax; & ipse edificabat parietem, illi autem lineabant luto absque paleis, &c. Va, qui consunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite ad capiendas animas, id est, assentationibus, & delinquentibus, deceperunt peccatores, illos non reprehendentes can. sunt nonnulli d. 46.

Reprehensio autem hæc publica debet esse, si crimen publicum, vel monitus non respuerit. Et ita accusatio publica recipitur in foro conscientiae d. can. sed illud, D. Matth. cap. 18. sic D. Ioannes Baptista, palam delinquentem Herodem arguit Marc. 6. & Dominus noster Iesus Christus palam reprehendit Pharisæorum justitiam & mores Matth. 23. Hoc enim & confundit, & pudore afficit delinquentes gravius, & ad resipiscentiam stimulat 2. ad Thessalon. 3. qui plus de huius seculi fama solliciti sunt, quam de salute. Facitque ad exemplum aliorum ut ceteri timorem habeant 1. ad Timot. 5. Quod si peccata sint occulta, vel secreta, privatim argui delinquentes debent can. plerumque 2. q. 7. Vide cap. novit, ac ibi Panorm. de judic. Forlan enim hac privata admonitione lucrabitur quis animam fratris. Comminari dicunt Iurisperiti pro reprehensione l. 1. §. cum patronus ff. de offic. Praef. Urb. Comminationes autem istæ, etiam à Iudice factæ, non infamant, l. interlocutio Praesidis C. ex quibus caus. infam. irrog. 2.

CONSULTATIO CLXXXIII.

De Pœnis in Iure Pontificio usurpatis.

Iure pontificio impositæ sunt pœnæ, partim à jure divino, partim à jure civili Romanorum, & aliarum gentium translatae, partim illi peculiare. Utitur namque in spiritualibus increpatione, sive reprehensione, vel monitione, infamia, depositione, degradatione, sive exautoratione, censura, sive excommunicatione, interdicto, suspensione, anathemate, & aliis quoque corporalibus abstinentia, jejunio, verberibus, publicatione bonorum, detractione in monasterium, interdictione loci, peregrinatione, carcere perpetuo, ex quibus quædam jam tractata

sunt, quædam supersunt explicanda, & primum agemus de infamia.

Non possumus autem satis commode Infamiam describere, vel definire, nisi prius quid fama sit intelligamus. Fama itaque est frequens, ac vulgaris de aliqua re sermo. Et cum sermones aliqua de re in bonam & malam proferri possint partem, & ad laudem & ignominiam consequens est recte famam & bonam & malam constituere. Æschines contra Timarchum scribit, famam efferre in vulgus privata cujusque studia, multa quoque divinare, quæ futura sunt, & Cicero ad fin. topic. fama vulgi, multitudinis est quoddam testimonium. Sic Demosthenes in proëm. 21. alias 51. Actiones, inquit, in ejusdem potestate sunt, à quo geruntur; ac existimationi, quæ actiones sequitur, nemo tantus est, qui dominetur, sed qualemque tandem res gesta excitaverit, talis de autoribus fama spargitur à populo. Providendum igitur, & danda opera, ut eæ justæ videantur.

Falsa quippe sæpe est & mala fama bonorum, quam Deus permittit suscitari in humiliationem eorundem can. omnes 6. q. 1. ut in timore operentur suam salutem. Bonam famam existimationem vocant Iurisperiti l. pen. §. 1. ff. de var. & extraordin. cogn. eaque dicitur dignitatis illæ status legibus & moribus comprobatus, qui auctoritate legum ex delicto aliquo aut consumitur, aut minuitur. Sic contra, infamia erit diminutio ejus existimationis & status. Et in summa quot erunt diminutiones, tot erunt infamiæ species. Idcirco contra, mala fama, quæ, ut plerumque infamia dicitur, pœnæ loco est, cum nomen bonum, & fama bona alicujus notatur. Unde omnes dignitatum gradus infamibus utroque jure prohibentur, l. 1. C. de infam. Neque enim inquit Lex 2. C. de dignit. famosis, & notatis, & quos scelus, aut vitæ turpitudine inquinat, & quos infamia ab honestorum cœtu segregat, dignitatis porta patebunt. Ex quibus verbis etiam colliguntur infamiæ variae species. Alia enim juris, alia facti est. Iuris vel pontificii, vel civilis, quando ab aliquo, vel utroque horum jure ob aliquod factum, vel scelus inuritur nota, vel ipso facto, vel interveniente ludicis sententia, seu ex genere delicti, vel pœnæ, vel modo, quo condemnatio fit can. infames §. porro 3. quest. 7. ubi Glossa notabilis, quæ hæc distinguit ac probat.

Infamia in jure pontificio irrogatur vel ex peccato mortali can. illi, qui 6. q. 1. vel ex sententia excommunicationis can. infames, & d. can. illi qui ibid. Infamia peccati quod ad culpam aboletur sacerdotali absolutione, dum Ecclesiæ satisficit, d. can. illi, qui, can. preceptum 32. q. 5. can. si duo 15. q. 6. Et si clericus majori infamia notetur, aboletur à summo Pontifice can. Euphemium §. 1. 2. q. 3. Infames sic declarantur jure pontificio can. constituimus 3. q. 6. can. infames 6. q. 2. homicidæ, malefici, fures, sacrilegi, raptores, adulteri, incestuosi, venefici, perjuri, falsi testes, alique iis similes, & ideo repulsi merito à testimonio dicendo, ut prævaricatores fidei Christianæ, hæretici can. alieni 2. q. 7. histriones can. definimus 4. q. 1. Ecclesiasticorum bonorum directores can. attendendum 17. q. 4. superiores calumniantes can. consanguineorum 3. q. 4. Simoniacus can. sane 15. q. 3. & l. si quæquam C. de Episc. & cler. sua culpa irregularis factus clericus can. omnes 6. q. 1. qui adversus Sacerdotes ex malitia armantur can. Sacerdotes 6. q. 1.

Iure civili non omnis damnatus ob crimen, fit infamis, sed si damnetur crimine publico, vel privati furti vi bonorum raptorum, injuriarum, ut ait Marcellus l. infamem 7. ff. de publ. judic. & sic de similibus privatis, quando civilis actio ex his prodita infamat, & de dolo damni ac tutela, mandati, depositi, directæ, non contrariæ, pro socio §. Ex quibusdam

inst. de pœn. rem. litig. l. 1. §. qui not. ff. de his, qui not. infam. l. 4. §. fin. l. 5. & 6. eod. tit. l. 5. 8. 10. 22. C. eod. Jure civili multis ex causis vel directo, vel sententia quoque quis notatur infamia, prout late explicant Iustinianus, Gajus, Ulpianus, Paulus, & alii Iuriconsulti ac Cæsares propriis titulis l. 1. 2. 3. 4. & tot. tit. ff. de his, qui not. infam. & tot. tit. C. ex quib. caus. infam. irrog.

Sunt autem aliquando quidam infames utroque jure, pontificio, & civili, aliquando altero tantum. Nam non omnis, qui infamis jure civili est, jure pontificio talis est *d. can. Ephemium, & can. proximo 2. q. 3. cap. pen. de secund. nupt. l. 1. C. eod.* Regulari tamen jure, qui jure civili infamis dicitur, & jure pontificio infamis est *can. omnes verò 6. q. 1.* ut non possit ad ordines factos conscendere.

Infamia facti quando juris dispositione quidem expresse quis non notatur, sed tantum per se probum & ignominiam inter bonos, & graves habet, sitque famæ aggravatio, ut *in l. 1. ff. de obseq. à liber. vel ego.* Turpitudine vitæ infamia ejus est *l. 2. C. de dign.* & probra quædam natura sunt turpia, ut puta furtum, adulterium, quædam tantum opprobria & turpia civiliter, & quasi more civitatis improbata, ut damnari turelæ, teste Ulpiano *l. probum ff. de signif. verb.* Est infamia facti, à patre serio filium malo nomine notari, etsi juris non sit *l. ea, quæ C. ex quibus caus. infam. irrog.* Idem in his, quæ Iudex interloquendo causa non cognita, in litigantes infamantia refert, statuendum est *l. verbum, & l. interlocutio C. eod.* Dicta enim censentur à Iudice, ut ad meliorem frugem redeant, non infamiæ causa. Est & facti ignominia celare scortum, ut, ut eo abutatur celans *l. verum est ff. de furt.* Infamia, quæ oritur à crimine, & turpitudine pœnam habet. Primum, ut infamis non terat testimonium *can. constituimus 3. q. 9. can. infames 6. q. 1. cap. licet de testib. lib. 3. §. lege Julia ff. de testib.* secundo non sit advocatus, nec procurator secundum jus pontificium *can. infames 3. q. 7. l. 1. §. ait Prætor ff. de postul.* Procuratores tamen esse jure civili possunt, quia vile hoc jure putatur esse munus *§. fin. instit. de excep. apud Justin.* Item infamis ab omni dignitate arceatur generaliter *l. ne quis C. de decur. l. 1. C. de infam. l. nec famosis C. de dignit. l. cum Præter ff. de judic. l. 1. ff. ad leg. Jul. de vi publ. cap. infamibus de reg. jur. in 6. cap. licet de testib. cap. inter dilectos de excep. Prælat.* Tertiò arbitri esse nequeunt infames *l. Pedius ff. de arbitr.* Quatto à locis, in quibus Princeps degit, infames ejiciuntur *l. 2. §. ignominia ff. de iis, qui not. infam. l. 3. C. de re milit.* Quinto repelluntur ab Ordinibus Ecclesiasticis *cap. omnipotens de accus. can. tantis d. 81.* Sexto, promoti etiam suspenduntur secundum Innocentium *in cap. de postul. Prælat. cap. super eo de elect. & cap. nisi cum primum de renunciat.* Septimo infamis hæres institutus, & turpis persona facit, ut frater, qui alioquin repellitur ab inofficiosi querela contra testamentum fratris, possit admitti *l. fratris C. de inof. testam. l. 1. ff. eod.* Octavo, sicuti miles damnatus de crimine, quod infamiam habet, solvitur sacramento militari, ita & ab Ecclesiastico *l. 2. §. miles, & ibi Glof. in v. sacramento ff. de iis, qui not. infam.* Atque Panormitanus existimat collationem beneficii factam infami, ipso jure nullam esse, quanquam supervenientem infamiam dicat non privare beneficio, etsi privet dignitate tituli, quia non invenit textum hanc pœnam statuentem, *in cap. querelam de jurejur. Angel. de Claval. in sum. v. infamia. §. sed nunquid.*

Ceterum observandum est, infamiam evitari, ac tolli posse. Evitatur, si is, qui in judicio arcessitur, ex quo condemnatio infamiam irroget, litem componat ante sententiam, *arg. l. si reus ff. de proc.* Vel si

litem persequatur procuratorio nomine, eo nomine procuratorio condemnatus, infamis non est ex sententia *l. furti §. si quis alieno*, ac ibi Glossa Bartolus, & Doctores *ff. de iis, qui not. infam.* Vel si à judicio provocaverit *d. l. furti §. si quis.* Facti infamia aboletur contrario facto, Panorm. *in cap. ex diligenti de simon.* Item si derogat Princeps, vel remittat. Tunc enim, etsi infamia sit, tamen effectum caret, idem Panorm. *in cap. cum te de sent. & re judic.* Possit etiam id fieri per Senatum, tradit Glof. *in can. omnes 6. q. 1. per can. fin. §. notandum 2. q. 3. & per l. 1. §. de qua ff. de postul.* Unde Iudex sæpe uritur hac clausula, sine nota infamiæ, dum condemnat. Aboletur & pœna, vel effectus infamiæ facti purgatione jurata præstata *can. de crimine 15. q. 5. cap. 1. 3. §. & 6. ac fere tot. tit. de purg. can. & can. 1. 2. q. 1. can. omnes 6. q. 1.* quando scilicet fama probationem veram, seu certam non habet, sed rumor vagus, incertulve circumfertur, quempiam hoc, vel illud crimen admisisse, suspicionibus & præsumptionibus quibusdam excitatus, concurrente in contrarium de ejus bonitate, ac fide præsumptione, alioquin si crimen, de quo quis infamatur, haberet probationem, non admitteretur purgatio *cap. si quis de purg. can.* Infamia à jure canonico irrogata ob peccatum mortale tollitur per penitentiam impletam *can. illi, qui 6. q. 1.* Verum apud bonos & graves, & in negotiis feriis non sufficit nunc non esse infamem, sed requiritur aliquando non fuisse infamem, ut si de accusando alio, vel de probatione ejus, qui infamis fuit, agatur, si modo ex criminibus damnatus fuerit, *can. qui crimen 6. q. 1.* vide ibi distinctionem Glossæ, & Glossam *in d. can. omnes 6. q. 1.* Infamia excommunicationis tollitur per absolutionem *can. 1. 4. q. 1.* Infamia autem, ex impositione pœnæ orta, tollitur post subitam, & impletam pœnam, ut in relegationis impleto tempore statuitur *l. 1. 4. & 6. C. ex quib. caus. infam. irrog. l. 1. & 2. C. de iis, qui in exil. dati sunt, Papin. l. falsi nominis §. 1. ff. ad leg. Cornel. de fals. Quod Paulus in l. ordine ff. ad munic. existimat verum, si damnatus delinquens sit durioribus pœnis, quam legitimis, non autem si minoribus, quam leges permittant, subiciatur, quo casu putat infamiam etiam præstata fama, ut minori, non aboleri. Unde & isti tanquam famosi à dignitatibus in posterum repelluntur, illi minime, ut respondit etiam Iulianus *in l. interdum §. 1. ff. de furt.* Papinianus *l. ad tempus ff. de decur. & Marcellus l. in servorum §. fin. ff. de pœn.* Quia non plene eluitur minoribus delicto pœnis scelus, nec in potestate Iudicis residet juris autoritas *d. l. ordine, & minoribus impositis videtur de infamia transactum, Ulpian. l. quid ergo §. pœna ff. de iis, qui not. infam.* Proinde indulgentia Principis, quos liberat à pœna, notat infamia, ad quam diluendam propria indulgentiæ natura non extenditur, *l. fin. C. de gene. abolit.* sicuti etsi delicti condemnatio perpetuam habeat infamiam, alia pœna temporalis impleta cum infamia imposita non eluit infamiam, Arrian. Iuricons. *in l. qui cum uno §. ad tempus ff. de re milit.**

CONSULTATIO CLXXXIV.

Speciatim de pœna Privationis Beneficiorum, & Officiorum, quibus hæretici, ac sortilegi hæreticales privantur, ubi fuse, lateque de pœna lata sententia, tanquam de re utilissima in explicandis pœnis canonicis de quibus passim Canones, & Constitutiones Apostolica.

Clericus hæreticus, vel hæreticale sortilegium committens incurrit ipso jure, sive ipso facto à die

die commissi criminis in pœnam privationis beneficiorum ante Iudicis sententiam, & ad alia obtinenda redditur inhabilis ex cap. ad abolendam §. si clericus de heret. ubi Geminianus ponderat verbum spoliatus, quod executionem ipso jure importat, traditque Covar. var. resol. lib. 2. cap. 8. num. 4. ubi ait, hoc probari ex can. quo jure d. 8. Locat. post Iudic. Inquis. fol. 473. ubi refert decretum Pauli IV. editum in Congregatione S. Officii, quod hæreticorum beneficia vacent à die commissi criminis Lopez in addit. ad Diaz cap. 114. lit. A. Sanchez in decal. lib. 2. cap. 26. num. 6. Farinac. de heresi q. 189. nu. 73. & 77. Pegna p. 3. com. 162. Extatque rescriptum B. Pii V. quod incipit, Cum ex Apostolatus relatum à Pegna, in quo universa beneficia, cujuscunque generis fuerint ob hæresis crimen, Sedi Apostolicæ reservavit. Unde apertissime supponit, ipso jure illa ob crimen hæresis commissum vacare, illisque privati, & inhabiles ad alia reddi. Atque ita etiam declaravit S. Congregatio S. Officii sub die 18. Junii 1556. & 29. Septembris 1559. per hæc verba: *Hæreticorum beneficia vacant ipso jure à die commissi criminis, & eorum collatio est reservata summo Pontifici, ac resignationes, ab ipsis hæreticis factæ, sunt nullæ, nec Ordinarii possunt talia beneficia conferre.*

Non obstant Alphonfus de Castro lib. 2. cap. 4. de justit. heret. punit. Simanchas de cath. instir. tit. 46. nu. 72. aliique opinantes, requiri ad hanc privationem Iudicis sententiam ex eo, quod in cap. ut commissi §. privandi de heret. in 6. dicatur: *privandi præterea, vel privatos nunciandi, dignitatibus, & aliis beneficiis Ecclesiasticis.* Verum enim illud *privandi* significat non latam à lege sententiam, sed à Iudice ferendam.

Nam respondetur, quod hæc verba non sunt intelligenda disjunctive, sed expositive ita, ut sensus sit *privandi*, id est *privatos denunciandi*. Vel illud verbum *privandi* refertur ad hæreticorum fautores, receptatores, ac defensores, verba verò *privatos denunciandi* ad hæresis crimen committentes, ut etiam docent Covarruvias, Pegna & Sanchez locis citatis.

Requiritur tamen sententia declaratoria quod Clericus commiserit hæresis crimen, sive sortilegium manifeste hæreticale, ut beneficium ante tale crimen adeptum, dimittere teneatur. Quia communis sententia docet, privatos ipso jure beneficiis, non teneat ea dimittere ante sententiam criminis declaratoriam. Etenim quamvis à die commissi criminis titulo beneficii hæreticus, ac sortilegus hæreticalis careat, possessionem tamen retinet, quæ sufficit, ut illud retinere valeat. Et ita sentiunt Menoch. de arb. cas. 416. num. 62. & seq. Salzed ad Diaz d. cap. 114. Azor p. 1. lib. 8. cap. 13. q. 8. Enriq. lib. 14. de irreg. cap. 4. nu. 6. & lib. 13. de excom. cap. 56. num. 2. Sanch. loc. cit. num. 7. Farinac. de heresi q. 189. num. 80. aliique.

Nec talis clericus declaratus, quod crimen hæresis commiserit, tenetur se beneficiis spoliare. Nam etiam dum quis privatur ipso jure beneficio, præter sententiam declaratoriam, requiritur sententiæ executio, ut docent Covar. in 4. decretal. p. 2. cap. 6. §. 8. num. 8. Enriquez d. lib. 13. de excom. cap. 56. num. 3. Azor d. p. 1. lib. 5. cap. 8. q. 4. & Sanch. ubi supra numero 8.

Porro pœna latæ sententiæ est, quæ effectum suum sortitur, & afficit ex ipso jure, seu canone disponente, id est ex sola ipsius præcepti potestate, seu ipso facto absque ministerio Iudicis, hoc est absque alia sententia condemnatoria, vel executoria, quam requirit pœna sententiæ ferendæ, nam ipsa trahit secum executionem. Sic Abb. in cap. 1. de re jud. Bar-

tol. in l. 1. in fin. de compens. Felin. in cap. Rodolphus n. 24. de rescript. Tiraquel. in l. si unquam v. revertatur num. 5. C. de revoc. donat. Sayr. in clav. reg. lib. 3. cap. 8. num. 24. ac de censur. lib. 1. cap. 11. num. 4. Salas de legib. disp. 15. sect. 3. num. 41. & Suarez de legib. lib. 5. cap. 7. num. 1.

Cognoscitur autem pœna latæ sententiæ ex eo, quod profertur verbis directis, quæ scilicet non requirunt ex natura sua factum, sive opem hominis. Pœna verò sententiæ ferendæ cognoscitur, quia profertur verbis obliquis, quæ requirunt manum hominis. Et quamvis pœna latæ sententiæ interdum proferatur verbis obliquis, vel communibus, id tamen contingit, quia ex aliis additis verba communia, vel obliqua determinantur ad sensum directum, ut per Tiraquel. loc. cit. num. 36. & seq. ac Felin. ibid. nu. 24. Quæ autem in particulari sint verba directa, quæve obliqua, vel communia, declarat Bartol. in l. centurio a n. 23. ff. de vulg. & pupil. Felin. eo loco, Tiraquel. à num. 21. Sayrus, Salas, & Suarez ubi supra. Illud tamen prætereundum non est, quod verbum *incurrere*, etiamsi in infinitivo, vel futuro exprimitur, est verbum directum. Quia ex natura sua excludit factum hominis, ut per Rot. Cassador. dec. 1. nu. 4. & 5. de simon. & de magis communi testatur Tiraquel. loc. cit. num. 147. estque textus in extravag. 2. de simon. Quando verò est dubium, aliquod verbum, sive canon sit latæ sententiæ, vel ferendæ, ut contingit in verbis communibus, debet intelligi esse ferendæ, ut in partem benigniorem in pœnali materia fiat interpretatio, Glos. in cap. in pœnis de reg. jur. in 6. Abb. & Butr. in cap. si diligenti de for. comp. Felin. in d. cap. Rodolphus, v. cadat, ubi ponit exemplum in v. cadat. Et nullum crimen privat ipso jure, nisi in casibus à jure expressis, Felin. in cap. 2. num. 3. de rescript. cum Innoc. Gemin. & aliis, & in cap. querelam num. 2. de jurejur.

Pœna item latæ sententiæ formaliter est aliqua privatio moralis, & non physica. Quia cum trahat secum executionem absque facto hominis, non potest sola efficere privationem physicam. Lex enim per se non potest sola efficere actum physicum, sed moralem, ideoque non potest privare actu re corporea, seu illius possessione, sed re morali tantum, seu jure aliquo, verbi gratia dominio, habilitate, fama, &c. ut per Suarez de legib. lib. 5. cap. 7. num. 1. quamvis in consequentiam moralis privationis sequi etiam possit obligatio ad privationem physicam, ut mox dicitur.

Certum item est, quod præceptum Ecclesiasticum sub pœna gravi, sive temporali, sive spiritali latæ sententiæ, censetur obligare sub peccato mortali ad rem præceptam, & continere materiam gravem. Nam alias præceptum foret iniquum, imponendo pœnam gravem pro levi culpa, ut per Sayr. lib. 3. clav. Reg. cap. 7. num. 25. cum communi sententia, & Sanch. in decal. lib. 6. cap. 4. num. 64. Et quamvis nonnulli, ut Caietanus, Navarrus, Driedo, & Valentia relati à Sayro ibidem, teneant, quod præceptum, etiam sub gravi pœna comminatoria, seu ferendæ sententiæ, non significet obligationem sub mortali ad rem præceptam, tamen etiam ipsi secus dicunt in pœnis latæ sententiæ.

Quamvis verò Canonistæ communiter dicant, pœnam latæ sententiæ inferri posse, & afficere etiam pro peccato omnino occulto, scilicet pro actu pure interno, pœnam autem ferendæ sententiæ solum pro actu externo inferri posse, ut constat ex allegatis à Sanchez lib. 2. in decal. cap. 8. num. 1. ac tenet etiam Tiraquel. in d. l. si unquam v. revertatur n. 295. Tamen vera, & communis sententia Theologorum, & multorum etiam Canonistarum, quos citat & sequitur Sanch.

Sanch. *ibid.* num. 2. Salas *de legib. disp.* 9. *sect.* 2. nu. 3. & 6. tenet neque pœnam latæ sententiæ pro actu merè interno inferri posse, quia Ecclesia non iudicat de omnino occultis, sed ea soli Deo reservantur, *can. consulisti* 2. *quest.* 5. *can. erubescant* d. 32. ibique Glossa.

Qui autem dicendus sit actus externus, declarant Sanch. *ibid.* num. 7. Suarez *10. 1. de relig. tr.* 3. lib. 1. cap. 6. num. 11. & cap. 4. num. 2. ac de *fid. disp.* 21. *sect.* 2. num. 9. Laym. lib. 2. *tr. de fid. cap.* 14. Et dicunt sufficere, ac requiri quod sit signum sensibile moraliter significativum in ordine ad alium actus interni, id est, ut sit intelligibile ab alio homine, si adesset, saltem in aliqua circumstantia loci, etiamsi actu nullus adsit.

Lex verò humana, præsertim Ecclesiastica, potest ferre pœnas ipso facto incurrendas pro actu interno, non ut in interno, sed quatenus refertur ad externum, & cum eo componit unum in genere moris, seu quatenus actum externum informat, afficit, corrumpit & depravat. Et procedit, etiamsi actus externus aliàs esset bonus, vel indifferens ex objecto, & fine operis, seu ex objecto immediato, quia potest reddi malus ex objecto & fine operantis, seu ex objecto remoto, seu ab actu imperante, seu intentione mala agentis, ut ait D. Thomas p. 2. q. 20. ar. 2. ibique Theologi communiter. Idque etiamsi illa mala intentio, seu internus actus nullo modo prodeat exterius, nulloque signo se manifestet. Et ideo hanc sententiam docent Sayr. lib. 3. *clav. reg. cap.* 6. in *fin.* Salas *de legib. disp.* 9. *sect.* 1. num. 7. 10. & 12. asserens esse probabiliorē ac tutiorē, Azor. p. 1. lib. 5. cap. 10. §. In hoc itaque, dicens esse compertum ac certum, posse legem humanam prohibere, seu punire, ut supra, actum externum, ut ex aliqua mala intentione interna proveniente, & hanc esse communem sententiam Juristarum, & Theologorum, constat ex iis quæ de Inquisitoribus statuitur in *Clem. 1. §. verum de hæret.* in qua incurrunt illius pœnas etiam ob actum internum, id est odii, vel amoris, vel quia lex potest punire, & punit actum externum de se malum gestum cum tali intentione mala, ut Suar. *de censur. disp.* 4. *sect.* 2. num. 21. quamvis alii putent, legem humanam, etiam Ecclesiasticam, non posse punire actum externum ratione actus interni mali, nisi vel ille actus externus sit de substantia actus externi, ita ut sine illo actus externus muret speciem, vel nisi actus internus, verbi gratia mala intentio, prodeat exterius aliquo signo. Secus autem fore dicunt, si actus externus sit de se bonus, vel indifferens, licet malus fiat à malitia actus interni, quæ illi accidat, ut à circumstantia tantum extrinseca, & accidentaria, ut ab actu imperante, seu intentione mala, ut tenent Navar. in *cap. mandato* n. 20. de *simon.* Vasquez 1. 2. *disp.* 160. Suar. *loc. cit.* n. 19. & *seqq.* Illud verò certum est apud omnes, posse à lege puniri actum externum ratione malæ alicujus intentionis, aut ratione defectus actus interni, quando id fiat per modum legis, seu pœnæ conventionalis, scilicet quia aliàs legislator non publica bona alicui conferri, nisi cesset, vel adsit talis intentio, ut per Azor. *loc. cit.*

Pœna autem latæ sententiæ quatenus est merè privativa, scilicet non requirens factum hominis, seu actum positivum physicum ad sui consumationem, seu executionem totalem, ut inhabilitas, vel privatio tituli, seu totius domini civilis, privatio vocis activæ, vel passivæ &c. obligat in conscientia ipso facto, etiam in occultis ante omnem declaratoriam sententiam. Quatenus autem non sit mere privativa, sed requirens ad sui consumationem actum positivum physicum, ut privatio bonorum corporaliū patrimonialium, vel beneficiorum, aut Officiorum,

aut pœna banni, licet non requirat sententiam condemnatoriam, regulariter tamen requirit sententiam declaratoriam, ut per Felin. in *cap. cum ab homine* n. 10. de *judic.* Gemin. in *cap. felicitis de pœn.* in 6. num. 8. & alios, quos allegat Farinac. q. 116. num. 20. & tradunt plures apud Tiraquellum, qui testatur de magis communi, & veriori in d. l. si unquam v. revertatur n. 400. ac multi Theologi, quos refert Sayr. in *clav. reg. lib.* 3. cap. 9. num. 25. & tenet Suarez *de legib. lib.* 5. cap. 8. num. 5. & communem ait Laym. lib. 1. *tr.* 4. cap. 15. num. 5.

Idque ampliatur, etiam si lex dicat, pœnam amissionis bonorum, vel beneficii, seu rei possessæ incurrat ipso facto ante omnem sententiam declaratoriam. Intelligi enim id debet de declaratoria juris, & non facti, id est, ut non requiratur declaratoria pœnæ incurssæ, sed tamen requiratur declaratoria criminis. Ita Em. Sa v. *pœna* num. 1. Sanch. lib. 9. de *matr. disp.* 30. num. 2. Filiuc. *tr.* 44. cap. 6. ac Less. *de just. lib.* 2. cap. 29. num. 63.

Ampliatur item quod pœna privans delinquentem re sua corporali jam possessa, non obligat ad executionem, nisi post sententiam declaratoriam accedat executio facta à Judice. Ita usu receptum ait Less. *loc. cit.* Suarez *de fid. disp.* 22. *sect.* 3. nu. 5. ac tener Molin. 10. 1. *disp.* 96. Sanchez lib. 2. in *decal. cap.* 22. num. 8. Azor. p. 1. lib. 5. cap. 7. *quest.* 5. & p. 3. lib. 4. cap. 16. *quest.* 9.

Limitatur tamen id primo, quod satis probabilis sententia est, pœnas etiam purè privativas, si sint valde graves, privantes scilicet jure quæsito, vel naturali, vel civili, vel Ecclesiastico magni momenti, non obligare pro foro conscientie ante declaratoriam, ut pœna infamiae, inhabilitas ad beneficia, vel Officia, vel privatio vocis activæ, vel passivæ. Ita Navar. de *dat. & promiss.* num. 32. & 44. Molin. d. *disp.* 96. Sanch. de *matrim. ea disp.* 30. num. 1. & d. lib. 2. in *decal. cap.* 39. num. ult. & lib. 2. *opuscul.* cap. 1. dub. 52. n. 11. & 13. & alibi, Filiuc. *tr.* 10. num. 264. Tanner. 10. 3. *disp.* 5. *quest.* 8. num. 97. Souf. *super Bull. Clem. VIII. de largit.* §. 9. Castellin. de *elect. can. pralud.* 1. §. 6. num. 26. Malder. p. 2. q. 96. ar. 4. *membr.* 4.

Sed hæc sententia nullo modo intelligitur procedere in censuris, & irregularitate. Quia ex antiquissima Ecclesiæ universalis consuetudine semper obligarunt absque alia declaratoria, ut Tiraquel. *loc. cit.* n. 401. Sayr. *ubi supra* num. 30. Salas *de legib. disp.* 15. *sect.* 2. *sub initio*, Suar. *de censur. disp.* 3. *sect.* 2. Sanchez *de matr. lib.* 9. *disp.* 30. Nec procedit secundum aliquos, si reus fuit legitime interrogatus à Judice super delicto, & negavit, unde non potuit procedi ad declarationem. Tunc enim aiunt, obligari ad pœnam in foro conscientie, ut per Sot. lib. 1. de *just.* q. 6. ar. 6. col. 1. Cordub. lib. 1. q. 35. & q. 36. Rodriq. *qq. regul.* 10. 2. q. 57. ar. 1. in *fine* & Sanch. in *opuscul.* *loc. cit.* dub. 52. num. 14.

Secundo limitatur, quod etiam pœna requirens factum hominis, si sit moderata, & non valde gravis, potest ipso jure imponi cum obligatione, ut reus per se exequi debeat ante declaratoriam, ut per Sanchez, & Molinam, & alios supra citatos, ac eos quos citat ac sequitur Garz. p. 11. cap. 10. nu. 19.

Primus autem effectus pœnæ latæ sententiæ est, quod hæc pœna, sequuta sententia declaratoria, retrahitur, etiam in iis casibus, in quibus dictum est, pœnam latæ sententiæ non ligare ante sententiam declaratoriam; unde adhuc pro eo tempore intermedio pœna hujusmodi non caret effectu. Nam primò declaratoria sequens retrahitur ad diem pœnæ incurssæ, seu commissi delicti ita, ut actus medio tempore gesti irriti censeantur. Unde si declaratur aliquis hodie hæreticus, vel majestatis læsæ reus,

eo ipso cassantur alienationes factæ à die criminis commissi, & fructus ab ea die publicantur. Est cetera, & communis sententia tam eorum, qui dicunt dominium à momento criminis commissi transiisse in Fiscum, quam eorum, qui aiunt transire solum à momento declaratoriae, ut per Farinac. q. 116. num. 20. & seqq. cum multis aliis, & Sanch. in decal. lib. 2. cap. 22. num. 2. 3. 5. & 33.

Secundus effectus quod juxta magis communem sententiam statim pœna incursa, ante declaratoriam, alienationes à reo factæ, sunt invalidæ ac illicitæ. Quia licet non amiserit possessionem, atque ideo uti possit bonis ad suam sustentationem, tamen dominium amisit, ideoque alienare non potest. Atque ita tenent multi quos citat Sanch. d. cap. 22. num. 48. ac Tiraquel. in d. l. si unquam v. revertatur num. 324. & communem inquit Farinac. loc. cit. num. 72. Ac similiter incurta pœna privationis beneficii, resignatio secundum magis communem non tenet, etiam ante declaratoriam, ut per Gonzal. ad regul. Concl. gloss. 15. num. 146. Farinac. de heres. q. 189. num. 79. & Paris. de resignat. lib. 3. q. 1. num. 21. Quamvis contra, quod immo pro eo medio tempore possit etiam licet alienare bona, etsi per declaratoriam alienatio sit rescindenda, dummodo non adsit præjudicium recipientis, ut si alienetur titulo oneroso, tenent Sanchez loc. alleg. num. 50. & 52. aliique apud Farinac. ibid. num. 72. ac Suarez de fid. disp. 22. sect. 4. num. 3. Quia, inquit, à momento criminis ante declaratoriam reum amisisse dominium directum, seu de subtilitate juris, non autem utile, vel de æquitate. Et similiter probabile est valere resignationem medio tempore factam, donec ex vi declaratoriae cassetur, ut Sanch. d. lib. 2. in decal. cap. 26. num. 9. & Azor. p. 1. lib. 8. cap. 13. q. 8. At prima sententia tenenda est, quia est conformior decreto S. Congregationis S. Officii superius relato.

Primus autem effectus limitatur, ut procedat in actibus privatæ potestatis, non autem in actibus publicis, seu jurisdictionis. Nam etsi quis inciderit in pœnam privationis Officii publici, vel dignitatis latæ sententiæ, quandiu delictum maneat occultum, acta per eum sunt valida, neque cassantur per declaratoriam subsequutam, quia retinuit possessionem, & titulum coloratum. Probatur id ex l. Barbarius, ibique Doctores ff. de Offic. Presb. ac docent Felin. in d. cap. Rodolphus num. 43. post med. de rescript. cum Innocentio, Abbate ac aliis, Garz. de benef. p. 5. cap. 4. num. 328. ac seqq. ac late Sanchez de matr. lib. 3. disp. 22. num. 56. Quod etiam procedit in jurisdictione interni fori, ut per Sanch. ibid. ac in potestate conferendi beneficia, vel confirmandi, quia hoc dicitur publicum Officium, non autem quoad potestatem eligendi, quia dicitur Officium privatum, ut per Innoc. in cap. cum dilectus num. 5. de consuet. Abb. in cap. si vere num. 9. de sent. excom. Felinum & Garziam loc. cit.

Id ampliatur, ut valeant gesta ratione publicæ potestatis, quamvis crimen, propter quod ipso jure privatur quis Officiis publicis, esset delatum ad forum, ut si Episcopus, vel Prælati jam fuisset accusatus. Nam, etsi ex accusatione resulet infamia facti, si nondum est causa finita, & sequuta absolutoria, cap. omnipotens de accus. ac Doctores in l. qui à latronibus ff. de testam. Seraph. dec. 393. num. 2. Molin. tr. 4. disp. 7. num. 6. in fine, saltem concurrente communi populi, seu parochiæ, seu vicinæ opinione, ut per Genuen. in prax. cap. 27. num. 10. cum Abbate & aliis, tamen quandiu toleratur, & factum non est notorium, remanet in possessione, ac titulo colorato, & acta sunt valida, Garz. ibidem num. 333. cum ab eo citatis contra Baldum, Gabrielem, & Mascaram.

Ampliatur etiam, ut procedat etiam si lata esset declaratoria criminis, vel privationis, sed reus appellaverit. Pendente liquidem appellatione, remanet titulus coloratus. Secus si non appellaverit, vel alias sententia transiverit in rem judicatam, Gloss. in cap. sape v. rata de appell. ibique Abb. num. 15. qui testatur de communi, & Garz. loc. cit. num. 338.

An autem pœna latæ sententiæ possit, ac debeat executioni demandari ante declaratoriam ab iis, ad quos pertinet, variæ sunt sententiæ. In qua questione non est sermo de Principibus supremis, seu jus supremum habentibus, aut exercentibus. His namque eorumque Officialibus quandiu sunt in pacifica possessione, seu quandiu de facto principatum retinent, subditi tenentur parere, & ad eorum tribunaia recurrere possunt, ut per Marfil. in rubr. de constit. num. 67. Laym. lib. 2. tr. 3. cap. 13. num. 7. & alios apud ipsos.

Respondeo igitur primò. Quoad pœnam privationis jurium, & actionum dissident Doctores. Afferit enim prima sententia, debitores ejusmodi rei non teneri illi solvere, quia putant hanc pœnam latæ sententiæ ligare statim, etiam in foro conscientiæ ante declaratoriam, & quia hæc pœna non indiget facto hominis positivo ad sui consumationem, sed est pure privativa, quo casu obligat statim secundum magis communem, ut supra dictum est, ac ita tenent Innoc. in cap. fin. de heret. Tiraquel. in d. l. si unquam d. v. revertatur n. 365. Alph. de Castro lib. 2. de just. heret. punit. cap. 7. post initium, Farinac. q. 189. §. 5. num. 63. Et quod talis reus in foro conscientiæ non possit exigere, etiam stante delicto occulto, ait Felinus in d. cap. fin. in princ. & Farinac. ibid. numero 67.

Secunda sententia tradit, non posse debitorem denegare debitum ante declaratoriam. Eam tenent Sanch. lib. 2. in decal. cap. 24. num. 8. Azor. p. 1. lib. 8. cap. 13. q. 2. Anchar. in cap. cum secundum de heret. in 6. not. 2. Burfat. lib. 1. conf. 14. nu. 18. & Sanctarel. de heres. cap. 37. num. 4.

Tertia docet, non teneri debitores illi solvere, quando delictum est manifestum, seu tale, ut probari possit. Ita Canonistæ communiter in d. cap. fin. de heret. Abb. Socin. Butr. & Cardinal. ac Summistæ, quos allegat Farinac. eo loco num. 66. Et hæc est magis communis, ac verior sententia, ut scilicet per exceptionem debitor repellere possit creditorem, si sit certus de delicto, & probare possit. Et tunc etiam pro foro conscientiæ posset retinere probaturus, si contra eum agatur.

Secundo respondeo, quod Fiscus, seu alius, cui bona per pœnam privationis ipso facto applicantur, non potest per se ante declaratoriam occupare. Est communis sententia, quam tenent Sayr. lib. 3. clar. reg. cap. 9. num. 30. in fine, Innoc. in d. cap. fin. de heret. Sanch. d. lib. 2. in decal. cap. 22. num. 14. ac seqq. & Farinac. q. 190. §. 1. num. 5. ubi plurimos congerit, quamvis aliqui velint sufficere, crimen esse notorium, ut Navar. cons. 20. num. 4. de heret. & alii apud Tiraquel. in d. l. si unquam v. revertatur n. 401. Et quod in casu privationis beneficii, vel Officii, aut dignitatis ipso jure incurta, si crimen sit notorium, aut inexcusabile, fieri possit executio, omissa declaratoria, probat Martha de jurisd. p. 3. cap. 21. num. 12. Ait tamen Tiraquell. ibid. num. 403. quod si executio fiat, etiam in non notoriis sine sententia declaratoria, valet, si nihil opponatur. Quod etiam tenent alii apud Martham eo loco.

Respondeo tertio. Quoad pœnam privationis jurium superioritatis, etiam dissentiunt Doctores. Aiunt enim alii, quod si quis Prælati, vel Dominus incurrat pœnam privationis Officiorum, seu dignitatis

tatis, possunt ac debent illico ante declaratoriam subditi ab ejus obedientia se subtrahere. Est Anania, Lapi, ac Bartoli quos allegat, & sequitur Tiraquel. in saepe citata *l. si unquam d. v. revertatur C. de rev. donat. num. 366. ac num. 354. & seqq.* ubi ait, quod agens repellere potest exceptione exclusiva juris agentis, etiam ante declaratoriam, & multos allegat. Alii verò generaliter dicunt, requiri declaratoriam, ut generaliter de omni subiecto, & obligato docent Azor, & Simanchas apud Sanchez *d. lib. 2. cap. 24. in decal. num. 6. & 8.* ac tenent Filiuc. *tr. 22. nu. 233. ac seq. ac ij,* quos allegat Farinac. *q. 189. num. 61. & de Prælatiis firmat Jo. Valer. differ. utr. for. 20. num. 4. & Dian. p. 1. tr. 3. misc. resol. 67. ac de omni subiecto, exceptis filiis, quando ipso jure emancipantur ex delicto patris, ait Sanchez d. num. 8.*

Tenendum tamen est, quod, manente reo in possessione sui juris, seu bonorum cum titulo colorato, non possint subditi jura denegare, vel obedientiam, nisi vel delictum, & commissio pœnæ sint notoria, vel si sint occulta, saltem probari possint, & ipse excipiens ac denegans jura id faciat cum intentione recurrendi, & probandi coram Judice competente. Quamvis si velint, possint jura reddere usque ad declaratoriam, post declaratoriam autem non poterunt subditi parere, nisi quando ob nimiam potentiam Superioris cogerentur, non in contemptum clavium Ecclesiæ. Et ita docent Sylvest. *v. hæresis 1. num. 14. Bannes, Valeria, & alii, quos allegat Farinac. loc. cit. num. 66.* Ex quibus conciliantur Doctores.

Denique respondeo. Quoad censuras Ecclesiasticas, si sint nominatim denunciata, quilibet tenetur reum vitare. Si autem non sunt denunciata, potest, sed non tenetur evitare, nisi in casu excommunicationis incursum ob percussorem notoriam Clerici propter Extravag. *Ad evitanda*, ut alibi diximus.

Est tamen advertendum, quod si aliquis sit denunciatus, vel notorius Clerici percussor in uno loco, vel diæcesi, sed in aliis locis res sit occulta, sed nos ibi existentes sciamus censuræ denunciationem, seu notorietatem percussoris, tunc secundum multorum sententiam tenemur eum ubique vitare privam ac publice, etiam si probare non possimus censuram. Ita Innoc. in cap. *Inquisitioni num. 2. de sent. excom. & de communi testantur Covar. in cap. alma mater p. 1. §. 3. num. 2. & alii apud Sayr. lib. 2. de censur. cap. 11. n. 25. ac tenet Bonac. eod. tit. disp. 2. q. 2. pun. 6. §. 2. num. 28.* Secundum alios autem Doctores non tenemur illum vitare publice, sed occulte in loco, ubi censura manet occulta. Quod tradunt Paludanus, Armilla, & alii apud Avilam de censur. p. 2. cap. 6. disp. 11. dub. 12. Em. Sa *v. excommunicatio num. 34.* Sanch. in decal. d. lib. 2. cap. 11. nu. 20. Filiuc. *tr. 13. num. 49.* Laym. *lib. 1. tr. de excom. cap. 4. num. 3.* & communem recentiorum vocat Avila *ibid.* Alii autem asserunt, quod si probare possimus, tenemur eum publice vitare ubique, aliis solum occulte, ubi res est occulta. Sic Covarruvias, & alii, quos sequitur Sayrus *ibid. loc. cit.* Hæ omnes sententia probabiles sunt.

Pœna verò lata sententiæ requirit actum consummatum, idque ampliatur, etiam si in atrocioribus sufficiat conatus delicto proximus ad pœnam sententiæ ferendæ *l. si quis non dicam*, ibique Glos. & Doctores *C. de Episc. & cler.* Tamen ad incurrendam pœnam. Lata sententiæ non sufficit, sed requiritur actus consummatus cap. *cum in cunctis §. Clerici de elect. cap. perpetua eod. tit. in 6. & communem esse opinionem ostendit Tiraquel. in d. l. si unquam v. revertatur num. 354. & Marfil. in cap. ac si clerici num. 56. de judic.*

Id verò limitatur, nisi aliter sit in jure expressum, v. g. in crimine læsæ majestatis omnis conatus puniatur eadem pœna, ac si effectus esset consummatus, ut per Farinac. *q. 116. num. 148.* ubi testatur de communi per *l. 1. ff. ad Leg. Jul. majest. & l. 3. C. eod.*

Quamvis autem pœna ferendæ sententiæ nonnunquam extendi possit ex identitate rationis de casu ad casum, pœna tamen lata sententiæ non extenditur, Jo. Andr. in cap. *odia de reg. jur. in 6. Abb. in cap. ult. de jurepatr. Dec. in cap. translato lect. 1. col. ul. de constit. Tiraquel. ibid. num. 303.* qui num. seq. ampliat procedere etiam in exæquatis, & num. 305. ampliat, ut nova constitutio juris antiqui declaratoria addens novam pœnam lata sententiæ non extendatur respectu pœnæ ad præterita, quicquid sit in pœna sententiæ ferendæ.

Præterea observandum est, in hoc esse differentiam inter pœnas sententiæ ferendæ, & latæ, quia pœnæ sententiæ ferendæ in jure statuta contra facientem, seu committentem crimen, procedunt eodem modo contra cooperantes, sive causas minus principales, ut mediatores, auxilium dantes, consentientes, mandantes, aut aliter ope, vel auxilio juvantes, quotiescunque fuerunt causa proxima delicti, ut aiunt Juristæ, id est quando efficaciter in talem effectum influxerunt. Tunc enim omnes aiunt, puniri pœna ordinaria. Si autem ipsorum concursus non influxit, seu non causavit effectum, sed remota tantum cooperati sunt, scilicet quando etiam sine illorum cooperatione eodem modo esset sequutus effectus, tunc dicunt, puniendos esse pœna minori, id est extraordinaria, ut per Salic. in *l. 1. num. 24. C. de rapt. virg. Clar. q. 90. §. fin.* ubi ait communem, & fuisse Farinac. *q. 130. nu. 4.* ubi etiam communem appellat & num. 42. ubi hæc declarat. Probatur ex *l. nihil interest ff. ad leg. Cornel. de fscar. & ex cap. 1. ubi Doctores de Off. de leg.*

At quod attinet ad pœnas latæ sententiæ, seu ipso jure committendas, communis sententia docet, cooperatores, etiam si proxime, sive efficaciter concurrant, & influant, non incurrere in pœnas latas contra facientem aliquid, nisi verbis legis tacite, vel expresse comprehendantur, Caiet. in sum. *v. excommunicatio cap. 47. not. 3.* Sylvest. *eod. v. 10. dub. 4.* Tabien. *eod. pariter v. 5. cas. 49.* Sanch. de matr. lib. 7. disp. 48. num. 3. Vitalin. in clem. 1. num. 34. de consangu. & communem dicit Navar. in man. cap. 27. num. 51. Avila de censur. p. 2. cap. 5. disp. 3. dub. 2. qui omnes loquuntur de pœna excommunicationis latæ sententiæ, in qua jura aliis solent latiore facere interpretationem pro majori conscientia securitate; ut Cardinal. in cap. *sacris de his, qua vi*, sed & generaliter de omnibus aliis pœnis latæ sententiæ tenent Navar. conf. 94. nu. 2. de simon. Ugolin. de simon. tab. 4. cap. 8. nu. 4. Sanch. lib. 2. opuscul. cap. 3. nu. 104. Et quod diximus de pœna lata contra facientem, procedit etiam de pœna lata contra committentem aliquid crimen, ut per Suar. de censur. disp. 4. sect. 3. num. 5. & Navar. conf. 98. n. 2. de simon.

Idque ampliatur quod etiam si mediator, seu proxeneta quoad pœnas ferendæ sententiæ dicatur ipse facere, seu committere ad quod mediator exilit, ut cap. 1. de testib. ibique Gemin. Franch. Anchar. num. 1. secus tamen quoad pœnas latæ sententiæ, ut per Sanchez, & Navarrum loc. alleg. Ratio autem hujus differentia est, quia in pœnis latæ sententiæ fit strictissima interpretatio, ut non fiat extensio, etiam ex identitate rationis, ut dictum est supra.

Limite tamen hanc conclusionem primo, ut non procedat, ut etiam diximus, quando ex verbis legis pœnalis aliud colligitur, ut si appositæ sit illa clausula: *si quis*

siquis causa fuerit, vel siquis directe vel indirecte, mediate, vel immediate tale quid fecerit, vel siquis de tali delicto culpabilis extiterit, vel siquis auxilium, consilium, vel favorem præstiterit. Idem, si dictum sit, tale delictum procurantes, ut in *extravag. 2. de simon.*

Secundo, ut non procedat in excommunicatione ob percussione Clerici vel monachi, quia jura expresse extenderunt *can. siquis suadente*, ut patet ex *cap. quanta de sent. excom.* Est tamen verum, quod in actu absolutionis minor est poenitentia injungenda causis secundariis proportionaliter juxta eorum concurrentium, ut ex *cap. sicut dignum de homic.* ubi agitur de complicibus necis, seu martyrio S. Thomæ Cantuariensis.

Tertio, ut non procedat in poena infamiae juris, resultante ex sententia condemnatoria, vel ex transactione in causa famosa. Quia hæc poena est in consequentiam poenae ferendae sententiae. Ideoque procedit etiam contra causas minus principales, si fuerint condemnati, vel si pacti fuerint. Et in hoc sensu recte dixit Glossa, & Baldus in *l. Imperator ff. de postul.* quod infamia non est proprie poena, sed est aliquid consecutivum ad poenam.

Quarto, ut non procedat in irregularitate ex homicidio, vel abortu. Quia omnis, quomodocunque cooperans, seu influens in illud, est irregularis, scilicet si sine illius auxilio principalis illud non patraisset, vel non tam facile, vel non tam citò, ut per Canonistas communiter in *d. cap. sicut dignum §. qui verò.* Unde Covar. in *Clem. si furiosus p. 1. §. 2. num. 2. ait:* Et si ad poenam sententiae ferendae probabilis sit sententia, quod non puniatur poena ordinaria, qui non concurrit ad actum proximum homicidii, tamen quoad irregularitatem sufficit, ut influxerit modo prædicto, scilicet in totum, vel ex parte. Et de communi omnium Canonistarum testatur Farinac. *q. 131. n. 10. & Suar. de censur. d. disp. 4. sect. 3. n. 8.* ubi affert rationem diversitatis. Quia, inquit, irregularitas ex homicidio non imponitur principaliter per modum poenae, sed per modum inhabilitatis ob significationem, & indecentiam, ideo militat, non solum in homicida, sed etiam in dante causam homicidio.

Pœna verò latae sententiae commissa ante declarationem transit in hæredes passivè, vel active. Quamvis enim aliàs crimen extinguatur morte delinquentis ita, ut integro statu decedere censeatur, qui nondum condemnatus decessit *l. is, qui in reatu ff. ad leg. Jul. Majest. l. 1. C. ne ex delict. defunct. l. 1. ff. de priv. delict.* & tradit Simanch. *de cath. instit. tit. 18. an. 1.* Poena tamen bonorum ipso jure incurta transit contra hæredes defuncti, Cyn. in *l. 2. C. qui test. fac. pos. Bald. in rubr. C. si pendente appel. mors inter.* & communem dicit Tiraquel. in *d. l. si unquam v. revertatur n. 296. & 298. per. d. l. si is, qui in reatu, & l. Gains ff. ad Syllan. & l. commissa ff. de public. & vectig.* ubi ratio assignatur, quia quod commissum est, statim definit ejus esse, qui crimen commisit.

Quod limitatur, ut non procedat in poena, quæ non incurritur, nisi post declarationem partis, cujus interest, ut in caducitate emphyteusis ob non solum Canonem, de qua re Clarus *§. emphyteusis q. 9.* Nam si non fuit declarata à domino directo, non ignorante caducitatem in vita emphyteutæ, non poterit contra illius hæredes declarari, secus in caducitate ipso jure incurta, ut in casu alienatæ rei, & tradita domino irrequisito, vel incurta caducitate ipso facto vi pacti appoliti. Tunc enim poena caducitatis transit contra hæredes, Rota coram Buratto *dec. 617. num. 9.* ubi plures allegat. Idemque dicendum est de caducitate feud. Nam si incuratur ob felloniam, non poterit de-

Tom. II.

clarari contra hæredes defuncti. Quia privatio non inducitur ipso facto, nisi post declarationem domini directi. Secus autem ubi ipso jure inducitur, ut in casu alienati feudi, & traditi, vel ex pacto, Clar. *§. feudum q. 65.* ubi testatur de communi, juncta *q. 65.*

Pœna verò indigens declaratione creditoris non potest declarari ab hæredibus creditoris, qui sciens poenam commissam non declaravit vivens. Quia tunc præsumitur condonata, nisi ex conjecturis contrarium appareret de animo illius. Poena autem ipso jure commissæ, non indigens declaratione creditoris, potest exigi per hæredes defuncti creditoris, ut de communi testatur idem Clar. *§. feudum quest. 64.* cum allegatis, & Gabr. *com. concl. lib. 3. tit. de jur. emphyt.* cum Ruino & aliis. Quicquid in contrarium velit Tiraquel. *loc. cit. nu. 300. ac 301.* dicens protestandi jus ad hunc effectum ad hæredes transire. Et pro dicta communi sententia facit, quod hæres pensionarii non potest declarare, beneficiatum debitorem incurrisse excommunicationem ob non solutam pensionem, si pensionarius ipse vivens non declaravit, ut per Castropal. *tom. 2. de relig. tr. 13. de benef. disp. 1. pun. 7. num. 2.* cum Suarez contra Navarrum.

Regula autem est, quod poena latae sententiae legis novæ diversa, tolli, ac cessare facit poenam legis antiquæ pro eodem delicto, si nondum erat commissæ, Gomez *lib. 3. var. cap. 1. nu. 38. Boff. tit. de Offic. corrup. num. 10.* Clar. *lib. 5. §. fin. q. 85.* ubi ait esse magis communem, & plurimos allegat, & ait, quod ita totus mundus observat. Quod procedit, etiam si utraque sit poena latae sententiae. Quia eadem est ratio, ne quis duplici poena puniatur, & quod poenæ sunt potius restringendæ quàm exasperandæ, & augendæ. Ita Henric. *lib. 13. cap. 38. num. 2. Sayr. de censur. lib. 3. cap. 15. num. 10.* Suarez pariter *de censur. disp. 12. sect. 4. numero 13.*

Quamvis alii Doctores contrarium probabiliter teneant, nempe quod licet poena nova ferendæ sententiae cessare faciat antiquam, secus tamen in poena latae sententiae. Ita Anan. in *cap. fin. de collus. in fin. Navar. conf. 1. de poen. & conf. 10. de constit. Sanch. de matr. lib. 3. disp. 48. num. 8.* Alter. *de censur. tom. 2. disp. 11. cap. 5. col. 6. & 7.* Alii tradunt, quod potest concurrere poena latae sententiae à jure cum poena sententiae ferendæ ab homine, ut Bartol. in *l. nemo, C. de Sacr. Eccles.* Aliique amplius universaliter aiunt, poenam legis novæ non tollere poenam legis antiquæ, quos adducit Clar. *loc. cit. & Suarez de Paz com. opin. v. poena num. 152.* eamque tenet ac communem testatur Miranda in man. Præfat. *p. 2. quest. 25. ar. 26. concl. 13.*

Limitatur autem secundum omnes, quod regula supradicta procedit de poenis ejusdem fori, non autem diversi. Nam ubi pro uno crimine jus Canonicum unam poenam imponit, & jus Civile aliam, delictum est mixtum, & utriusque fori, & ambæ poenæ concurrunt, ut tamen sit locus præventioni, Canonistæ in *cap. cum sit generale de for. comp. Carrer. in pr. tit. de heret. §. nunc de recept. nu. 16.* Item poena injuncta pro foro poenitentiali, seu animæ non tollit poenam impositam pro foro externo, cum habeant diversos fines, & à diversa potestate proveniant, ut per Abb. in *cap. de his n. 3. d. accus. Menoch. de arb. cas. 539. n. 32.* & mox dicemus.

Limitatur item ut non procedat, quando altera poena esset in casu speciali. Sic suspensio quæ incurritur in *Clem. 1. de reb. Eccles. non alien. non censetur sublata per extravag. Ambrosiæ ejusd. tit.* Quia d. Clementina loquitur in casu particulari, & genus non derogat speciei, & lex generaliter loquens posterior non derogat legi antiquæ,

L I

antiqua, loquente in casu particulari, Fulgos. *conf.* 215. & 135. Angel. *conf.* 60. Alex. *conf.* 170. lib. 3. Bartol. *conf.* 100. num. 7. lib. 1. Imol. *conf.* 140. num. 3. Et ita in terminis tenet Rodriq. *q. reg.* 27. ar. 13. tom. 1. & supponit Suarez *de censur.* disp. 31. sect. 6. num. 8. Coninch. *disp.* 15. num. 53. Filiuc. *tr.* 17. nu. 167. Verum multo magis procedit in locis ac personis, in quibus non militat *d. extravag. Ambitiosa.*

Id quoque observandum est, quod in pœnis latæ sententiæ non admittitur moræ purgatio, ex *l. si is, cui*, ibique Bart. *ff. de leg.* 2. late Tiraquel. *in d. l. si unquam v. revertatur* num. 310. Et facit, quia pœna latæ sententiæ habet vim rei judicatæ, Glos. & Bartol. *in l. furti §. 1. ff. de his, qui not. infam.* Aretin. *in l. qui à latronibus §. si quis in capitali ff. de testam.*

Quod limitatur, ut procedat solum, quando pœna ipso jure imposita est absolute, & incurfa, secus si indigeat declaratione creditoris, ad cujus favorem est imposita, ut commissæ censetur. Tunc enim ante factam declarationem admittitur purgatio moræ, Gemin. *in cap. licet Canon, vers. is etiam de elect.* in 6. Tiraquel. *ibid.* num. 311. Exemplum est in Emphyteuta Ecclesiæ, qui per non solutionem canonis tempore debito non incidit in commissum, nisi post declarationem domini directi, & antea admittitur purgatio moræ, *cap. potuit de locat.* Rota coram Seraph. *dec.* 793. num. 16. Mantica. *de tacit. & ambig.* lib. 22. tit. 27. num. 35. Et idem est in pœna caducitatis ob felloniam vassalli, ut diximus, & tradit Clar. *§. feudum q. 62.* ac Imol. *in cap. ult. col. 7. de donat.*

Pœnitentia verò imposita ac peracta, sive in foro pœnitentiæ, id est sacramentali, sive in foro conscientiæ, seu quasi pœnitentiæ, etiam si sit publica, non tollit, neque minuit pœnas latæ sententiæ, seu ipso jure commissas, ut per Menoch. *de arb. cas.* 539. num. 43. & seq. an autem pœnitentia tollat pœnam sententiæ ferendæ, quidam aiunt, quod si sit pœnitentia publica, eam tollit. Alii verius negant, ut Abb. *in cap. de his* num. 3. *de accus.* Menoch. *ibid.* num. 31. & 32. Sed si à Judice Ecclesiastico imposita fuisset talis pœnitentia, qui illum pro foro contentioso punire poterat, tunc remissa censetur in totum pœna sententiæ ferendæ. Quia tunc pœnitentia, seu pœna spiritalis censetur surrogata in locum temporalis, Menoch. *loc. cit.* num. 41. cum Ostien. *in cap. tue de procur.* Barr. Imol. & Anan. *in de cap. de his, de accus.* & Marfil. *sing.* 639. v. *absolutus.*

Neque spontanea confessio, facta coram Judice non metu tormentorum, excusat à pœna latæ sententiæ, quamvis sit causa minuendi pœnas sententiæ ferendæ, Tiraquel. *de pœn. temper. caus.* 30. num. 14. cum illi alleg. Simanch. *de cath. instit. cap.* 47. num. 1. & 2. Inmo in foro S. Inquisitionis deprecatio, seu spontanea comparitio, & confessio criminis cum signis pœnitentiæ excusat ab omni pœna sententiæ ferendæ, Simanch. *loc. cit.* nu. 4.

Pœna item latæ sententiæ, quæ à jure est imposita non parenti intra certum tempus, non incurritur, nisi toto tempore, seu termino elapso, etiam si ante finem illius sit certum, eum non posse adimplere, etiam ex culpa sua. Secus autem est in pœna imposita ab homine, sive sit conventionalis, sive judicialis. Nam hæc committitur, quando certum est, non posse rem præceptam implere, scilicet ex ejus culpa; quia antea in tempore assignato implere potuit. Quo casu pœnam quidem incurrit, sed executio, seu exactio pœnæ non habebit locum, nisi post tempus, seu terminum assignatum, nisi pœna à Judice imposita, esset ipso facto incurrenda, ut si præceptum

fuit sub pœna excommunicationis, seu alterius censuræ ipso facto incurrendæ. Quia talis pœna trahit secum executionem eo ipso, & sic non expectatur finis termini. Hæc doctrina est Glossæ *in l. cum stipulatus v. commissæ ff. de verb. oblig.* ibique Bartol. num. 4. Caltr. nu. 4. & 5. Jas. n. 7. & seq. utrobique dicens esse communiter receptam, & Alex. nu. 9. Rationem afferunt, quia mitius agitur cum lege, quam cum homine.

Quod autem dictum est de pœna à jure, seu legali, multo magis procedit, si pœna esset latæ sententiæ. Quia non incurritur ante finem termini, etiam si quis ex sua culpa se nimium arctaverit, ut implere non possit. Quia pœna latæ sententiæ requirit actum consummatum. Ita Bald. *in l. 1. quæst. ult. C. si pendens. appel. mors. int.* quem sequitur Aretin. *in d. l. cum stipulatus* num. 3. ac tenet Glos. *in cap. commissæ v. elapsus de elect.* in 6. & communem testatur Paris. *de resignat. lib. 3. quæst. 2. à nu. 8.* ubi multa citat jura & exempla.

Limitatur tamen id, ut non procedat, quando jus imponit pœnam latæ sententiæ delinquenti, nisi intra certum tempus emendaverit, seu satisfecerit.

Quia tunc ex quo se nimium arctavit, ut non possit parere, eo ipso pœnas incurrit.

An autem ignorantia juris excuset à pœnis latæ sententiæ? Respondeo primo. Si ignorantia juris sit probabilis, scilicet penitus inculcata, certum est, excusare ab omni pœna pro utroque foro, ut cum quis ignorat inculpabiliter legem prohibentem ac punientem actionem aliàs non damnatam. Ita Suarez *de legib. lib. 5. cap. 12. num. 8.* Sanch. *de marr. lib. 9. diff.* 32. à num. 29. Laym. *lib. 1. tr. de legib. cap. 20. num. 1.* Castropal. *tom. 1. tr. 2. disp. 1. pun. 17. num. 1.* Sayr. *in clav. reg. lib. 2. cap. 9. num. 24.* Salas *de legib. disp.* 15. sect. 9. num. 110. Baldel. *ro. 1. lib. 5. disp. 45. num. 2.* Canonistæ communiter *in cap. 2. de constit. & in cap. 2. eod. tit. in 6.* ac per eosdem textus Rota coram Buratto *dec.* 182. à num. 1. ubi decisum, ignarum prohibitionis testatoris, si alienet, non incurtere pœnam privationis statutam à testatore. & num. 3. ait, emphyteutam, & vassallum non incurtere caducitatem alienando sine consensu domini, si ignorent rem esse emphyteuticam, vel feudalem & num. 4. asserit, esse generale in omnibus casibus, in quibus quis in pœnam cadit à jure suo.

Deinde respondeo. Si ignorantia juris sit leviter tantum culpabilis venialiter, non ob imperfectionem actus, sed ex objecto, magis communis sententia tenet, excusare ab omni pœna gravi, vel, ut alii dicunt, ab omni pœna, excepta excommunicatione minori, quæ propter veniale peccatum communicationis in humanis incurritur. Si autem sit venialis ob imperfectionem actus, tunc ab omni pœna, etiam levi excusare, Suar. *loc. cit.* num. 26. Salas *d. sect. 9. num. 110.* Baldel. *ibid.* num. 4. & Sanch. *ubi supra* nu. 29. & seq. qui ait procedere, etiam quoad pœnam irregularitatis ex delicto & suspensione, quamvis aliqui, per eum citati dissentiant.

Respondeo præterea. Siquis delinquat sciens, sive reputans talem actionem esse graviter malam, sive prohibitam jure naturali, vel divino, sed ignoret esse à lege humana specialiter prohibitam, nihilominus incurrit in pœnas dictæ legis humanæ, sive Ecclesiasticæ, sive civilis. Quia hæc ignorantia juris habet admixtam gravem culpam, & lex intendit punire illam actionem, quatenus est de se mala. Est magis communis sententia, & in praxi recepta, quam sequitur Clarus *§. fin. quæst.* 60. & esse communem Legistarum ostendit Gabr. *com. concl. lib. 5. tit. de reg. jur. concl. 6. num. 34.* atque ita decisum ait Franch. *dec.* 521. & magis

magis communem Theologorum esse constat ex allegatis à Sanchez *loc. cit. num. 7. ac 16.* & tenent Salas *ibid. num. 110. & 113.* Suarez *supra num. 7.* Azor *p. 1. lib. 1. cap. 15. quest. 2.* Baldel. *d. disp. 45. num. 7. ac seqq.* etsi contra hanc conclusionem teneant alii, quos allegat, & sequitur Sanch. *d. lib. 9. de matr. disp. 32. num. 17.* & communem testatur Grat. *conf. 49. num. 35. lib. 2.* ac tenent multi Canonistæ *in d. cap. 2. de const. in 6.* Id tamen limito, ut non procedat quoad censuras incurrendas, ut infra dicetur.

Postremo respondeo. Siquis sciat, talem actionem à lege humana prohibitam esse, sed ignoret pœnam per illam legem inflictam, non excusatur à tali pœna sive latæ, sive ferendæ sententiæ, regulariter loquendo. Probat ex modò dictis, & quia potest, ac intendit Legislator delinquentem obligare ad pœnam etiam invitum. Ergo etiam à fortiori, etiam ignorantem per regulam *l. qui potest invitis ff. de reg. jur.* Estque verior & communior opinio, ac in praxi recepta, ut constat ex allegatis à Gabriele *loc. cit.* & communem Theologorum testantur Suarez *ibid. num. 9. & 10. ac 12.* & Laym. *d. cap. 20. num. 6.* ac probabilior ait Sanch. *ubi supra num. 21.* ac sequitur Baldel. *cit. disp. 45. num. 11.* Quamvis Canonistæ contrarium teneant *in d. cap. 2. de const. in 6.* Felin. *in d. cap. 2. de const. num. 6.* ac Genuen. *prædicab. quest. 766.* existimantes ignorantiam pœnæ excusare à pœna quacunque etiam scientem juris positivi prohibitionem. Ac idem tenent plures Theologi, quos adducit Sanchez *ibid. num. 21.* qui eam probabilem dicit.

Alii verò distinguunt, dicentes ignorantiam solius pœnæ excusare à pœna latæ sententiæ, sed non à pœna sententiæ ferendæ, ut Jo. de Lignan. *in d. cap. 2. de const.* quem sequitur Imola *ibi col. 4.* & tenet Castropal. *loc. cit. num. 5.* qui alios allegat.

Illud tamen certum est, etiam stando in hac sententia, quod non requiritur scientia distincta, & specifica pœnæ illius, sed sufficit siquis existimet in confuso, ac in genere adesse aliquam pœnam contra talem transgressorem, ut per Reginald. *lib. 13. num. 273. per can. ult. d. 37.* quæ notitia nunquam deesse solet in delincente.

Hanc postremam conclusionem amplio, ut procedat, etiam in dubitantem de juris positivi prohibitionem, & nihilominus agentem cum conscientia dubia. Quia tunc dicitur ignorantia crassa, seu supina, quæ non excusat à pœnis, ut pater *ex d. cap. 2. de const. in 6. & de can. ult. d. 37.* & docent Suarez *ibid. cap. 18. num. 8.* & Baldel. *loc. cit. num. 1.* nisi quando lex pœnas statuit contra agentes aliquid scienter, vel audacter, seu ex præsumptione. Quia tunc excusat juris ignorantia, etiam crassa, & supina, non tamen affectata, vel crassissima, ut per Sanch. *eo loco num. 36. & 37.* ac Suarez *ibid. num. 14.* & communem testantur Laym. *ubi supra num. 1.* & Baldel. *num. 3.*

Item amplio, ut procedat, etiam quoad pœnam irregularitatis ex delicto, ut ex violatione censurarum. Quia etiam hæc secundum magis communem incurritur ab ignorante hanc pœnam impositam esse pro tali actione, si tamen norit actionem à jure graviter esse prohibitam. Ratio autem est, quia vel irregularitas tunc est propriè pœna, & sic locum habet conclusio. Vel secundum alios non imponitur à jure propriè loquendo, ac formaliter, ut pœna, sed ut impedimentum Canonicum ob indecentiam, ideo incurritur facilius ab ignorante illam subesse. Ita Suarez *de*

Tom. 11.

censur. disp. 40. sect. 5. numero 10. Salas *de legib. disp. 15. sect. 9. numero 13.* Filiuc. *tr. 11. nu. 158.* Avila *p. 2. cap. 5. disp. 5. dub. 10. concl. 2.* Azor *p. 1. lib. 1. cap. 15. quest. 7.* & plures Canonistæ ac Theologi, quos citat Sanchez *lib. 9. de matr. disp. 32. numero 16. & 21.* ac sequitur Baldel. *cit. lib. 5. disp. 45. num. 7. & 8.* satisque probabile ait Diana *p. 2. tr. 5. miscel. resol. 67.* qui alios adducit, quique putant ob violationem censurarum non incurri irregularitatem ab ignorante hoc genus pœnæ subesse violationi.

Amplio etiam, & à fortiori, ut procedat in casus reservatione. Nam si reservatio sit facta ob bonam gubernationem, ut edicto Ordinarii, non est pœna, sed est reservatio causæ, & jurisdictionis ademptio; unde ligat ignorantem, reservationem, si tamen non sit immunis à casu, scilicet à culpa gravi, quod etiam concedit Sanch. *loc. cit. disp. 32. num. 18.* Si autem reservatio fiat in consequentiam pœnæ latæ sententiæ, ut excommunicationis, &c. tunc certum est, quod si incurrit in censuram, incurrit etiam in reservationem absolutionis, quia hæc non est pœna, sed consequitivum ad pœnam. Idemque dicendum, quando lex canonica vetat aliquem absolvi ante factam restitutionem; quia hæc non est in pœnam, sed pro justitiæ reparatione, quamvis Sanchez *num. 18.* cum Molina quos sequitur Castropal. *d. 10. 1. tr. 2. disp. 1. pun. 17. nu. 8.* putent, quod ignorans talem legem prohibitivam etiam actus aliàs damnati, non incurrat in casus reservationem, quia supponunt, neque incurere in pœnas talis legis, cujus contrarium supra asseruimus.

Limito autem dictam conclusionem, ut non procedat in censuris secundum magis communem. Quia cum sint pœnæ medicinales ad contumaciam amovendam, non incuruntur etiam à sciente legis prohibitionem, si nesciat invincibiliter talem pœnam annexam per *d. cap. 2. de const. in 6.* Ita Sanch. *d. disp. 32. nu. 17.* cum allegatis per eum, & Castropal. *ibid. num. 5. 6. & 7.* cum Suarez, Coninch, Bonacina & Parisio, ac sequitur Baldel. *supra n. 9. & 11.* quamvis nonnulli contradicant, quos citat Sanchez *loc. cit. n. 16.*

Ignorantia autem facti, sive delicti, si sit inculcata quoad talem speciem facti, excusat ab omni illius pœna latæ sententiæ, etiam si aliàs quis daret operam rei illicitæ, seu facto aliàs damnato, ut si cogitans percutere Titium laicum, errans invincibiliter circa personam, percutiat Caium clericum. Non enim incurrit in pœnas percutientis clericum, sed solum percutientis hominem, excepta tamen pœna irregularitatis ex homicidio casuali. Quia dans operam rei illicitæ, ac periculosa mortis inferendæ, etiam adhibita omni diligentia, sit irregularis, morte, vel mutilatione inde sequuta *ex cap. fin. de homic. in 6.* Est communis sententia apud Sanchez *de matr. d. lib. 9. disp. 32. n. 22.* cum binis sequentibus. Si autem ignorantia facti sit culpabilis, scilicet crassa, vel supina circa illam speciem facti à lege punitam, non evadet pœnas juris, nisi quando lex punit operantes scienter, sive ex præsumptione, *d. cap. 2. de const. in 6.* & late Sanchez *loc. cit. num. 31. 36. ac seqq.* cum ibi allegatis.

In casibus vero, in quibus dictum est, ignorantiam non excusare à pœnis, etsi circa pœnas ferendæ sententiæ probabilius sit esse justam causam illas minuendi, cum ignorantia sit causa intrinseca minuens culpam, ut per Sor. *de just. lib. 5. q. 1. ar. in fin.* Suarez *de legib. lib. 5. cap. 12. nu. 16.* Laym. *lib. 1. tr. de legib. cap. 20. numero 3.* Tiraquel. *in proëm. de misig. pœnis numero 24.* Tamen quoad pœnas latæ sententiæ

L 1 2

certum

certum est ipso jure non minuire. Quia cum eas lex interat ipso facto, & absolute, semper eodem modo locum habent. Ita Abb. *conf.* 22. *num.* 2. *lib.* 1. Suarez *loc. cit.* *num.* 10. Salas *de legib. disp.* 5. *sect.* 9. *num.* 3. ac Tiraquel. *d. num.* 24. Estque probabilius, ne quidem esse in potestate Judicis pœnas latæ sententiæ commissas, tunc minuire, etiamsi requirant declaratoriam Judicis, vel executionem. Nam ex quo Judex declaravit crimen commissum, pœna illa adstringit independentem à sententia Judicis, neque potest ipse gratiam facere super pœna ipso jure commissâ, sed Princeps. Hanc sententiam tenet Bald. *in l. fin. num.* 8. *C. de prob. Molin. tr.* 4. *de just. disp.* 9. *num.* 20. cum Lopez, ac veriore, & in praxi receptam, ait Suarez *d. cap.* 12. *num.* 10. etsi contrarium alii teneant, scilicet, quod si pœna indigeat declaratoria, vel executoria, possit Judex illam minuire indirecte, vel utiliter, hoc est attemperando declarationem, sive executionem propter ignorantiam, vel aliam similem causam minuentem culpam, & hanc tenet Abb. *in cap. sacris nu.* 10. *de his, quæ vi,* Salas *d. num.* 3. ac Tiraquel. *eo num.* 24. Illud verum est in uno casu, quia Judex potest saltem indirecte remittere pœnam infamiæ juris, quando confurgit ex condemnatione in causâ famosa

Dubitans verò, se incidisse in pœnas latæ sententiæ, an excusetur ab illarum observatione, si facta diligentia dubium superare, & in veritatis cognitionem pervenire non possit? Nec loquor hic de reatu quoad culpam tantum, id est pro foro sacramentali. Quia tam in dubio facti, quam juris omnes conveniunt, quod dubitans teneatur peccatum mortale dubium confiteri sub dubio, sive conditione, ut per Suarez *de pœnit. disp.* 18. *sect.* 1. *nu.* 12. & *disp.* 22. *sect.* 9. ac plures alios, quos citat & sequitur Sanchez *in decal. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 66. Nam ex Concilio Trid. *sess.* . . . *cap.* . . . tenemur confiteri peccatum prout est in conscientia.

Respondeo igitur primo. Si dubium est juris, quia scilicet dubitat, an pro tali casu, vel culpa à se commissâ, sit imposita à jure talis pœna, tunc in dubio pro sua libertate judicare potest per textum *in cap. cum sunt partium de reg. jur. in* 6. Suarez *de censur. disp.* 40. *sect.* 5. *num.* 15. Sanchez *lib.* 2. *de matr. cap.* 41. *quæst.* 3. & alii multi, quos sequitur Garz. *de benef. p.* 7. *cap.* 1. *num.* 14. Et procedit, etiam in dubio juris de irregularitate quacunque, Suarez *ibid. num.* 4. & 15. Sanch. *in decal. d. lib.* 1. *cap.* 10. *numero* 42. Sayr. *de censur. lib.* 6. *cap.* 2. *num.* 16. ac plurimi quos sequuntur Bonac. *tr. de irreg. quæst.* 1. *pun.* 5. *num.* 2. *in fine*, & Garz. *loc. cit. num.* 21. Proceditque etiam in dubio juris de excommunicatione, aliisque censuris quibuscunque, Sanchez *in decal. loc. cit. num.* 55. & 62. Azor. *p.* 1. *lib.* 2. *cap.* 19. *q.* 10. & 11. Sayr. *in clav. reg. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 23. & 24. contra alios, quos allegat Sanchez *ibid. num.* 50.

Si verò dubium sit facti, tunc, licet quoad pœnas sententiæ ferendæ in totum non excusetur, quia non punitur reus pœna ordinaria, sed extraordinaria, sive arbitraria, ut per Bald. *in l. fin. num.* 8. *C. de prob. Capic. dec.* 126. *num.* 14. & 15. Sanch. *in decal. d. cap.* 10. *num.* 45. Tamen quoad pœnas latæ sententiæ excusatur in totum. Quia pœna ista non accipiunt augmentum, neque diminutionem, cum sint à lege limitatæ, Bald. *in d. l. fin. num.* 8. Carrer. *in pr. v. argumentis convictus nu.* 4. Et pœna imposita, tanquam pro delicto certo, non habet locum pro casu dubio, Sanchez *d. cap.* 10. *num.* 45. ac tenet Rota *coram Buratto dec.* 182. *num.* ult. Alban. *conf.* 91. *nu.* 41. & Honded. *conf.* 58. *nu.* 43. *lib.* 1. qui lo-

quantur de pœna privationis ipso facto incurrenda.

Limitatur id tamen primo in irregularitate. Quia in dubio facti de incuria irregularitate, sive ex homicidio, sive ex alio delicto, vel facto, censendus est irregularis. Nam irregularitas non imponitur principaliter per modum pœnæ, sed inhabilitatis, ut de communi testatur Garz. *d. p.* 7. *cap.* 1. *num.* 19. ubi plures, tametsi alii probabiliter teneant solum procedere hanc limitationem in dubio facti de homicidio, ut Sanch. *ibid. num.* 48. cum Suarez, Salas & alii, quos sequitur Bonac. *d. tr. de irreg. q.* 1. *pun.* 5. *n.* 3. qui ait, hanc probabilior, & sequitur Diana *p.* 2. *tr.* 5. *resol.* 72. Imo aliqui ex iis dicunt, solum procedere de homicidio injusto, non autem de justo, scilicet quoad irregularitatem ex defectu lenitatis, ut Sanch. *ibid. num.* 49. *in fin.* §. *rursus*, alii, que apud ipsum, & multi, quos sequitur Diana *loc. cit.* & Tanner. *lo.* 4. *disp.* 6. *quæst.* 10. *n.* 220. Item aliqui, ut Sanchez *ibid. num.* 49. & quos allegant, & sequuntur Bonacina & Diana *loc. cit.* inquirunt dictam limitationem solum procedere in irregularitate ex homicidio, non ex mutilatione, etiam injusta. Alii tamen contra tenent apud eosdem.

Limitatur secundo in excommunicatione, & aliis censuris, quia in dubio facti debet quis petere absolutionem, saltem sub conditione, quæ est communis sententia, ut patet per relatos à Sanchez *ibid. d. num.* 50. Et hanc tenet Suarez *de censur. disp.* 4. *sect.* 3. *num.* 8. Quia, inquit, in dubio facti de censura incurta pro foro conscientia, eligenda est pars tutior, etsi contrarium teneant Sanch. *ubi supra num.* 55. & 62. ac Bonac. *de excom. q.* 2. *pun.* 6. §. 2. *n.* 49. & 51.

Prædicta autem conclusio, ac limitationes assignatæ de dubio facti procedunt primo quando dubium est proprie dictum, scilicet cum æquali animi suspensione, quia ob solam suspicionem nemo puniri potest *l. absentem ff. de pœn.* Bald. *in l. fin. num.* 8. *C. de prob.* Item non habent locum in dubio positivo, quando scilicet adsunt præsumptiones prævalentes pro alterutra parte. Etenim primò in dubio facti de homicidio, vel abortu, si quis applicavit media fallibilia ad procurandum abortum, vel homicidium, v.g. si solum mandavit, vel consuluit, vel si prægnanti fecit venæ sectione sanguinem emitti, & postea non potest certior reddi, an res habuerit effectum, tunc in dubio non est censendus irregularis. Quia non proceditur contra quemdam ad pœnas, nisi constet de corpore delicti *l. i. §. item illud ff. ad Syllan. Ofach. decis.* 42. Menoch. *de arb. cas.* 452. *n.* 20. Et procedit tam pro foro externo, quam interno, Sanch. *loc. cit. in decal. d. cap.* 10. *num.* 44. *lib.* 1. Navar. *conf.* 47. *de homic.* Quaranta *in sum. Bullar. v. abortus* §. *nota*. Si autem applicata fuerunt media efficacia, & communiter effectum trahentia, debet judicari & irregularitatem, & alias pœnas juris incurrisse, ut per Navar. *ibid.* Quia licet facta in dubio non præsumantur, fallit tamen, quando sunt solita fieri, ut *l. ult. C. de fid. instrum.* Mascard. *conclus.* 732. *n.* 5. & 7.

Secundo. Si constat de corpore, seu materiali delicti, sive dubitat quis an habuerit sufficientem advertentiam, tunc in dubio censi debet pœnas juris incurrisse. Quia licet in actibus internis facile præsumi possit subreptio, & inadvertentia, non tamen in actibus externis graviter malis. Quia actus externi ex natura sua, cum sint valde sensibiles, & non momentanei, solent excitare mentem ad sui considerationem. Et quia membra externa non moventur, nisi per rationem superiorem, ut per Less. *lib.* 2. *cap.* 7. *nu.* 29. cum D. Thoma.

Tertio. Siquis consilium, vel mandatum dedit ad delictum, ut ad homicidium, abortum, vel Clerici percussionem &c. & constat de corpore delicti, seu effectu sequuto

sequuto, sed dubitat, an ille motus sit à sua coope-
ratione, sive consilio, vel mandato, an verò aliàs
id principalis esset facturus, tunc in dubio præ-
sumptio est contra ipsum, & censetur pœnas in-
currere, ut per Sanchez *d. lib. 1. cap. 10. num. 44.*
Farinac. *q. 129. n. 140.* Sayr. *d. lib. 7. de censur. cap.*
3. num. 2. Imo etiam si executor dicat, se aliàs fuis-
se facturum, non est ei facile credendum, ut Fa-
rinac. *ibid. num. 152.* nisi adsint aliæ conjecturæ in-
fringentes talem præsumptionem, ut gravis inimi-
citia præcedens, vel si protestatus jam fuerat se fa-
cturum, aut se jam præparaverat ad illud, Farinac.
eo loco num. 129. cum multis Doctoribus, & *num.*
143. cum seqq. Aliqui tamen dicunt stari posse dicto
illius, si sit persona alioqui fide digna, & non ad-
sint aliæ conjecturæ contrariæ, ut Henric. *lib. 14.*
cap. 16. num. 3. Sayr. *d. lib. 1. de censur. cap. 3. num.*
2. Sanch. *ibid. num. 4.* Avil. *p. 7. disp. 6. sect. 2.*
dub. 3. concl. 5. & conjectura bona erit credendi illi
dicenti, se alias fuisse facturum, si longo post tem-
pore id fecit, ut per supra citatos Doctores.

Respondeo secundo. Ex decreto S. Congrega-
tionis super Episcopis & Regularibus jussu Cle-
mentis VIII. Editum sub anno 1601. die 9. Janua-
rii statutum est, ut nemo, etiam privilegiatus ab-
solvere possit à casibus clarè, vel dubie in Bulla
cœnæ Domini contentis. Quod est intelligendum
de dubio juris proprie dicto, id est negativo, seu
cum æquali suspensione pro utraque parte, non
autem de dubio positivo, quando essent hinc in-
de probabiles sententiæ, ut per Graff. *lib. 1. de ca-*
sib. refer. num. 51.

Quod verò ad pueros, & minores tenendum est
primò, infantes, qui scilicet septennium non ex-
cesserunt, & impuberes infantia proximi, id est,
qui decimum annum cum dimidio non excessere,
non incurrunt pœnas juris, etiam si sint doli capa-
ces, quia præsumptione juris & de jure non cen-
sentur delinquere, ut per Gomez var. *lib. 3. cap. 1.*
num. 57. & alios, quos sequitur Barbosa, *in cap. 1.*
num. 2. de delict. puer. ac tenet Laym. *lib. 1. tr. de le-*
gib. cap. 10. num. 5.

Id verò limitatur primo, quod isti nihilominus,
si sint doli capaces & delinquant pro foro conscien-
tiæ, ex delicto obligantur ad restitutionem pro eo,
quod interest offensi. Quia hæc non est pœna, sed
æqualitas in justitia commutativa, & probatur ex
l. impubes ff. de furt.

Limitatur secundo, quod impubes, infantia
proximus, doli capax, irregularitatem incurrere
potest ex delicto, ut homicidio secundum commu-
nem sententiam ex Clem. *si furiosus de homic.* Sylvest.
ut homicidium 3. quest. 2. Ugolin. *de irreg. cap. 27.*
num. 3. Sanchez *lib. 1. in decal. cap. 12. num. 8.* Avil.
p. 7. disp. 7. sect. 1. dub. 13. Laym. *cit. num. 5.* Quia
irregularitas, ut diximus, formaliter non est pœna,
quidquid in contrarium dicat Diana *p. 2. tr. miscel.*
resol. 88. Excipe solum irregularitates, quæ conse-
quuntur ex infamia juris, quia impubes, infantia
proximus, infamiae pœnam non incurrat ex
regula supra posita, cum sit propriè pœna juris.
At infans, etsi doli capax existat, secundum verio-
rem sententiam, excusatur ab irregularitate ex de-
licto nascente, ut per Laym. *loc. cit.* cum Henric. &
Avila, & tenent Sayr. *lib. 6. de censur. cap. 17. n. 30.*
& alii apud Dianam *ibidem.* Quamvis alii dicant,
non excusari infantem doli capacem, ut Covar. *in*
d. Clem. si furiosus p. 3. num. 5. & Rodriq. *p. 1. sum.*
tr. de irreg. cap. 176. concl. 1.

Limitatur tertio in excommunicatione, aliis-
que censuris ipso jure latis, vel ex edictis gene-
ralibus per modum juris pro futuris culpis. Quia

Tom. II.

impubes, infantia proximus, eas potest incur-
rere, si doli sit capax, Henric. *lib. 8. cap. 41. in*
sine in comm. Navar. *in man. lib. 8. cap. 27. num. 76.*
Sanch. *d. cap. 12. n. 8.* Suar. *de censur. disp. 5. sect. 1. n. 19.*
Laym. *eod. n. 5.* & Sancius *select. disp. 26. n. 18.* Interdi-
ctum autem generale ligat etiam infantes quoscunque,
ut per Bonac. *de censur. disp. 1. q. 1. pun. 4. n. 9.* cum per
eum allegatis. Censuris verò specialibus, scilicet ab
homine latis, vel etiam per edicta generalia pro præte-
ritis culpis, impuberes quicunque nondum proximi
pubertati, etiam majores septennio, juste quidem li-
gari non possunt, sed tamen valide ligantur, dummo-
do doli capaces existant, Suar. *d. disp. 5. sect. 1. n. 19.* Co-
ninch *disp. 13. n. 45.* Rodriq. *quest. regul. 60. ar. 2. 10. 2.*
Bonac. *ibid.* & Sanch. *loc. cit. n. 8.* Verum tamen quod
non censeantur impuberes, si non sint proximi puber-
tati, comprehensi in sententiis istis generalibus pro
præteritis culpis, nisi exprimantur, tenent Doctores,
quos allegat Sanchez *d. cap. 12. n. 7.* & sequitur Diana
d. p. 2. tr. 4. resol. 120. & citata *resol. 88.* & Laym.
ibid. num. 6.

Secundo tenendum est, minores vigintiquinque
annis, puberes etiam impubertati proximos, & im-
puberes proximos pubertati ex suo delicto, quamvis
pœnis sententiæ ferendæ sint mitius puniendi, ut
non teneantur pœna ordinaria ratione teneræ ætatis,
tanquam ex causa minuente culpam, Gomez *d. lib. 3.*
cap. 1. n. 58. 59. & 62. Tiraquel. *de mitig. pœn. caus. 7.*
n. 1. Sanchez *loc. cit. n. 7.* Covar. *in d. Clem. si furiosus*
p. 3. in princ. n. 5. Clar. *in pr. q. 60. n. 1.* Menoch. *de*
arb. cas. 329. Thesaur. *dec. 161. per totam.* Attamen pœ-
na lata sententiæ ipso jure, regulariter loquendo in-
currere eodem modo, sicut majores, Glos. *in l. pen. C.*
ex quib. caus. infam. irrog. ibique Bald. & Salic. Abb.
conf. 21. n. 2. lib. 1. Molina *de just. tr. 4. disp. 9. n. 20.*
cum Lopez. Unde minor incurrat pœnam infamiae
ipso jure latam pro tali delicto, etiam si non puniatur
aliis pœnis ordinariis illius delicti ferendæ sententiæ.
Intelligitur autem de infamia, quæ incurritur ipso fa-
cto, & non expectatâ sententia condemnatoria, ut per
Abbatem, Molinam, & Lopez *loc. cit.* Sic etiam mi-
nor, qui incidit in commissum, & caducitatem in-
currit ex sua culpa, vel dolo, quamvis, si dolus non
intercessit, sit restituendus in integrum, ut habetur
in l. si ex causa §. si in commissum ff. de minor. & apud
Seraph. *dec. 313. n. 6.* Sic etiam minor, impugnans
voluntatem defuncti, ipso jure perdit relictum ab eo-
dem defuncto, quamvis restituendus sit adversus
lucrum amissionem, si non dolo egit, *l. post legatum §.*
atate ff. de his, quib. ut indign. Bartol. *in l. tutorem ff.*
eod. Glos. in l. Polla C. eod. & Aretin. *conf. 67. nu-*
mero 9.

Excipitur tamen primo, ut minor non incurrat pœ-
nam infamiae latam ipso jure contra exercentes ar-
tem ludicram *l. pen. C. ex quib. caus. infam. irrog.* ibi-
que Glos. Bald. & Salic. & consequenter neque sit irre-
gularis ex tali exercitio, Bald. *ibidem.* Secundo, ut
non incurrat pœnas ipso jure latas in venientes contra
pacta jurata *ex l. si quis major C. de transf.* & notat Se-
raph. *de dec. 313. n. 7.* Tertio, ut non incurrat pœnam
non petentis tutorem *l. fin. C. si advers. delict.* Alias
etiam exceptiones habes apud Angel. *de malef. tit.*
de pœn. reor. num. 30. sed illam addo, quod minor
impubes, pubertati proximus, non incurrat ju-
ris pœnas proprie dictas, si delinquat in omit-
tendo, ut de communi testatur Clar. *§. fin. q. 60. in*
princ.

Sed quid de compulsio meru gravi, delictum com-
mittente? Neque hic est questio de vi absoluta, quæ
scilicet tollit omnem libertatem. Nam cum omnē cul-
pam excludat, etiam à pœnis præservat pro utroque fo-
ro, sive sint latæ, sive ferendæ sententiæ *l. fadissimam,*

ac ibi Glos. & Doctores *C. ad leg. Jul. de adult. l. 1. §. remouet ff. de postul. Farinac. q. 148. cum ibi allatis, & Sanch. de matr. disp. 31. nu. 1. lib. 3. & textus in cap. discretionem de eo, qui cognov.*

Circa igitur metum gravem, siue cadentem in constantem virum, certum est, quod quoad pœnas sententiae ferendae, quoties metus non excludit omnem culpam, ut cum actio est intrinsece mala, non excusat ab omni pœna, sed minuit, ut non ordinariae, sed arbitariae, siue extraordinariae sit locus, ut per Sanch. *loc. cit. num. 4. Abb. in cap. sacris num. 2. de his, quae vi, & conf. 4. nu. 4. lib. 4. Tiraquel. de pœn. mitig. caus. 36. num. 3. Farinac. q. 97. nu. 23. Clar. §. fin. q. 60.* Ut si quis metu gravi coactus à viro potente aliquem innocentem occidat, ut per Clar. *ibid.* Vel si mulier gravi metu adulterium committat, Abb. *loc. cit.*

Quoad pœnas verò latae sententiae duae sunt praecipuae sententiae. Prima asserit, quod etiam si metus non excuset à culpa mortali, ut quia res erat intrinsece mala, si tamen excusabat in tali casu à præcepto, quatenus erat juris positivi, scilicet quia non agebatur de gravi publico damno, ut Principis, vel Patriae, vel Christianae Reipublicae, vel Religionis Christianae, vel Ecclesiae contemptu, pro quibus causis privatus homo vitam exponere tenentur, excusabit à censuris, & pœnis latae sententiae, à jure impositis, alias secus. Ita tenent Navar. *in man. cap. 27. num. 63. Henriq. lib. 13. cap. 21. num. 3. Avil. p. 7. disp. 2. dub. 7. concl. 5. Suar. de censur. disp. 5. sect. 3. num. 14. Coninch. de censur. disp. 13. num. 101. & seqq.*

Secunda tamen sententia, quam probabilior, ac tutior existimo, asserit, quod ubi metus non excusat à culpa, ut quia actio erat intrinsece mala, & non de se indifferens, non excusat à pœnis latae sententiae, illi culpae proportionatis. Ita Richard. Sylvest. Astens. Rosel. & Graff, quos sequitur Sanch. *d. lib. 9. de matr. disp. 31. num. 4.* ubi ponunt exemplum de pœna privationis juris petendi debitum ob incestum, siue copulam commissam ab uxore cum consanguineo viri metu gravi, ac tenent Durand. *in 4. dist. 8. quest. 5. ad 3. Caiet. 1. 2. quest. 96. ar. 4. Vitalin. in Clem. 1. num. 25. de consangu.* qui loquuntur de pœna censuræ, ut incurratur, ubi non excusat metus à culpa; & de omni pœna latae sententiae, siue ipso jure inflictæ, quod metus non excuset, tradit Abb. *in d. cap. sacris, de his, quae vi num. 2.* ubi communicans cum excommunicato metu gravi in casibus in quibus non licet jure communicare, non excusatur totaliter à culpa, & ideo neque ab excommunicatione ob comminationem, vel participium. Et ita absolute *d. cap. sacris communiter* intelligunt Canonistae, ut testatur Sanch. *loc. cit.* At praesertim procedit hæc sententia in pœnis latae sententiae individuis, ut censuris, inhabilitatibus, privationibus Officiorum, infamia, & similibus, ut per Anan. *in d. cap. sacris num. 1. & Anchar. num. 3. notab. 6.* qui putant dividas minui ex parte. Proceditque etiam præcipue de jure Canonico, & in pœnis latis à lege Ecclesiastica, quæ potest punire omne peccatum mortale, & nullum peccatum permittit; *cap. novit de judic. cap. 1. de Offic. Ordin. Navar. conf. 7. de Offic. Ordin. & Abb. in d. cap. sacris numero 5.* ubi ait, quod metus gravis non excusat delinquentem à pœnis de jure Canonico, quia propter nullum metum quis potest peccare mortaliter.

Licet autem ipso jure ob metum gravem talis pœna incurratur, tamen Judex debere habere respectum ad metum, & in executione pœnam minuire, scilicet quando est pœna indigens facto hominis ad illius executionem, ut per Abb. *in d. cap. sacris num. 2.* Incontrarium verò est doctri-

na Bald. *in l. fin. num. 8. C. de prob. communiter recepta*, quod ubi est pœna certa, & determinata à jure, non potest Judex illam minuire. Qua de re dictum est *supra*.

An autem metus gravis excuset à reservatione casus, facta ab Ordinario in ordine ad forum sacramentale? Affirmat Graf. *de casib. refer. lib. 1. cap. 13. numero 33.* etiam quando non excusat à culpa. At contrarium verius est. Quia non est pœna, sed provida reservatio jurisdictionis, ut quoque dictum est. Et quia ubi non excusatur quis ob metum à culpa, non excusatur à pœna proportionata delicto. Secus tamen est de reservatione pœnali facta à summo Pontifice, *v. g. absolutionis censuræ*, quia metu compulsus poterit absolvi ab inferiore, Anan. *in d. cap. sacris num. 5. de his, quae vi, ibique Imol. num. 5. per cap. sacris de sent. excom. v. voluntarius.*

Hoc autem limitatur, quod tunc metus gravis excusat à censura, vel pœna latae sententiae, quando lata est contra scienter, vel præsumptione delinquentes, aut alias ubicunque dolus puniatur, ut per Glos. *in d. cap. sacris d. v. voluntarius de sent. excom.* Suar. *de censur. disp. 4. sect. 3. num. 12.* estque communis sententia.

Quod verò ad furorem, vel dementiam, quamvis furor superveniens post delictum commissum excuset à pœnis sententiae ferendae corporalibus, ut de veriori, & magis communi testatur Menoch. *de arb. cas. 325. num. 13.* & per ea, quæ Ceval. *commun. contra commun. quest. 33. tom. 1.* Tamen quoad pœnas latae sententiae, jam commissas, nunquam excusat, quia jam sententia accepit ipso facto executionem. Et quia sicut pœna sententiae ferendae inferri possunt contra eum, qui post delictum furiosus effectus est, si non sint pœnae corporales, sed pecuniariae, ut confiscatio bonorum, Menoch. & Ceval. *loc. cit.* ac censuræ, ut per Sayr. *de censur. lib. 1. cap. 8. num. 3. Suarez eod. tit. disp. 5. sect. 1. num. 20. ac 21.* Ita pœnae latae sententiae ex ipso jure, cum nunquam sint corporales, semper locum habere possunt.

Furor item superveniens post causam culpabilem datam delicto, non excusat à pœna latae sententiae, si effectus fuerit consumatus in statu furoris, seu dementiae, quia jam sufficienter deliquit in causa, & hic effectus quoad pœnas juris incurrendas componit moraliter cum illa causa, & sufficit influxus physicus ab illa causa peccaminosa, & tempore causae datæ contrahitur obligatio ad pœnam sub conditione eventus, etiam si culpa esset per pœnitentiam retractata medio tempore, ut per Less. *de just. lib. 2. cap. 13. num. 17.* Atque ita in terminis docent Sayrus, & Suarez *loc. cit.* Addit tamen Suarez, quod si furor censeretur futurus perpetuus, deberet furiosus absolvi à censuris incuris. Quia cessaret finis censuræ, quæ est medicina ad resipiscendum. At de his satis. Reliqua cum de absolutionibus, ac dispensationibus agemus.

Clericus, lata sententia, quod hæresim, vel sortilegium hæreticale commiserit, privatur non solum in posterum beneficio, sed etiam fructibus perceptis à die commissi criminis. Quia pœna amissionis ipso facto beneficii, hoc operatur, ut delinquens, cum fuerit lata sententia declaratoria ipsius criminis, privetur beneficio & fructibus perceptis à die criminis patrati. Sic Diaz *in pr. can. cap. 131. num. 5. Covar. in 4. decretal. p. 2. cap. 6. §. 8. num. 8. Molina de just. 10. 1. disp. 96. in fin. Henriq. lib. 13. de excom. cap. 56. numero 1. & Sanch.*

& Sanch. in decal. lib. 2. cap. 26. numero 10.

Quod si Clericus post patratam hæresim, vel commissum sortilegium manifeste hæreticale, suum beneficium alteri Clerico resignat, illius resignatio est irrita. Quia, licet talis resignatio non sit nullius momenti; nam ille cui resignatur, acquirit jus percipiendi fructus illius beneficii, donec declaratur, Clericum resignantem hæresim, vel sortilegium manifeste hæresim sapiens, commississe; nihilominus, facta hac declaratione, retrahitur sententia ad diem commissi delicti & renunciatio beneficii rescinditur, ac si non fuisset, ut per eundem Diaz loc. cit. cap. 14. num. 2. ibique Salzed. Pegn. p. 3. comm. 162. Sanch. ubi supra num. 9. & declaravit S. Congregatio S. Officii superius relata.

Qui etiam docent, idem dicendum esse de permutatione beneficiorum. Si enim Clericus, qui hæresis crimen commisit, commutavit suum beneficium cum beneficio alterius Clerici, qui ejusmodi crimen non commisit, talis permutatio rescinditur, ut nulliter facta, cum hac tamen differentia, quod dum Clericus innocens spoliatur beneficio, habito à Clerico de hæresi reo, potest ad suum beneficium, quod illi dederat, redire. Quia non absolute suum beneficium resignavit, sed via permutationis, ac ea lege, ut permutatio omnino teneret, suumque haberet effectum. Ita Flam. Parif. de resign. benef. lib. 1. q. 14. à n. 6. & Sanch. d. cap. 26. num. 9.

Immo beneficium Clerici, qui in hæresim incidit, potest ante illius sententiam declaratoriam ab alio impetrari, sed beneficii possessio alteri conferri nequit, illo non vocato. Nam id fieri potest quoties beneficium ipso jure amittitur, ut colligo ex cap. licet Episcopus de preb. in 6. ibique Gloss. v. te non vocato, & tradunt Franch. ac Gemin. in fine, Parif. loc. cit. lib. 3. q. 1. num. 37. Lambertin. de jurepatr. p. 1. lib. 2. q. 6. ar. 9. & 10. Azor. p. 1. lib. 5. cap. 8. q. 3. Decian. in pr. lib. 5. cap. 44. num. 26. & Sanch. ibid. num. 12.

Et quamvis Eymericus existimet p. 3. q. 113. in fine pœnam privationis beneficiorum non habere locum in hæreticis pœnitentibus, id tamen intelligendum est de sponte comparentibus, qui, ut ibi notat Pegna com. 162. si Religiosi, aut Clerici sponte compauerint, mitissime tractari debent & facilius possunt ad sua restitui beneficia. Quod si post deprehensionem tardius, & post multas admonitiones reverterantur, ad officia, & beneficia non tam facile debent restitui. Immo verbaliter degradati, in monasterium conjiciuntur ad agendum condignam pœnitentiam, nec facile debent habilitari in posterum ad aliqua beneficia obtinendum. Idemque docent Sanch. d. cap. 26. n. 13. Simanch. in Enchir. tit. 58. n. 4. Nam cum eo ipso, quod quis in hæresim incidit, sit verus hæreticus, amittit statim beneficium, sicut & alia bona. Sicut igitur non recuperat alia bona, ita nec beneficium.

Nec possunt Inquisitores non spoliare beneficiis prædictos Clericos, vel illis spoliatos eisdem propria autoritate restituere. Nam extat motus proprius B. Pii V. incipiens, Cum ex Apostolatus, ubi beneficia, quacunque sint, ob hæresim vacantia, Sedis Apostolicæ dispositioni reservavit. Atque ideo, cum ex jam dictis constet beneficia ob hæresim ipso jure vacare, solus summus Pontifex de illis disponit, ut per Pegnam loc. cit. Azor. d. lib. 8. cap. 13. quest. 8. Zerola in pr. Episc. p. 2. v. beneficium, & Sanchez in decal. d. lib. 2. cap. 26. num. 13.

Clericus verò suspectus tantum de hæresi non est beneficiis ipso jure privatus, sed juxta suspicionis qualitatem est beneficiis privandus. Nam pœna, quæ debetur Clerico ipso jure de hæresi convicto, vel

confesso, non extenditur ad de hæresi tantum suspectum, ut docent Pegna loc. cit. Sanchez ibid. n. 14. & Farinac. de hæres. q. 189. n. 86. Unde talis Clericus, de hæresi tantum suspectus, potest ante sententiam beneficii alteri renunciare, & renunciatio, sequuta contra eum sententia, non rescinditur. Refertque Farinacius d. n. 86. ita fuisse decisum in Rota coram Comitulo in Gadicensi Canonicius 20. Junii 1587. Et Sanchez ubi supra cap. 25. num. 12. ait, quod ejusmodi beneficia non vacant virtute dicti motus proprii, quia suspectus de hæresi, non est vere hæreticus. Quod notant etiam Navar. lib. 5. consil. tit. de hæret. in 1. edit. cons. 5. & 6. & in 2. edit. cons. 18. ac 19. Parif. de resign. lib. 4. q. 3. n. 16. Henriq. d. lib. 13. de excom. cap. 56. n. 1. Em. Sa in sum. v. hæresis nu. 5.

Receptatores autem, defensores, & fautores hæretici, non sunt beneficiis ipso jure privati, sed per sententiam privandi juxta cap. Excommunicamus 1. §. credentes de hæret. Nam isti sunt tantum de hæresi suspecti. Suspecti autem de hæresi, ut diximus, non sunt ipso jure beneficiis privati, sed privandi, ut etiam tradunt Covar. lib. 2. var. cap. 8. n. 4. Pegna p. 3. com. 162. Sanchez d. cap. 26. n. 15. & Farinac. d. q. 189. nu. 81. Unde valide possunt beneficia renunciare in alterius favorem, antequam de illis per sententiam priventur, & talis renunciatio per latam sententiam non rescinditur, sed suum robur retinet, etiamsi aliquis à Pontifice in eventum vacationis ea obrinuerit. Quia privandus per sententiam beneficio, potest adhuc, lite pendente, ante sententiam in favorem tertii illud renunciare. Nam, donec illo privetur, est suum, ut multis citatis docet Parif. d. lib. 5. de resign. q. 16. n. 8. Henriq. d. lib. 13. de excom. cap. 36. nu. 4. & Sanch. d. lib. 2. in decal. cap. 26. n. 16. & de matr. lib. 7. disput. 42. nu. 2.

Clerico verò filii hæreticorum sunt ipso jure beneficiis privati, & inhabiles ad alia obtinenda. Nam quod ob hæresim paternam Clerici priventur ipso jure Ecclesiasticis beneficiis, probatur ex cap. ut commissi §. privandi de hæret. in 6. & ex constit. Alexandri IV. edita sub anno 1258. quæ incipit, quod super relata, & ex alia ejusdem Pontificis edita sub anno 1259. cujus initium, Ad extirpanda, & ex alia Honorii IV. emanata sub anno 1286. incipiente exhibita, relata à Pegna post Directorium. Et tradunt Doctores, quos sequitur Farinac. de hæres. q. 191. num. 44. & 46. Covar. var. lib. 2. cap. 8. nu. 4. ubi, aliis relatis, testatur de communi, Sanch. d. lib. 2. in decal. cap. 27. n. 27. & seq. Quod certum est, procedere in beneficiis Ecclesiasticis à filiis acquisitis postquam eorum pater in hæresim incidit. Tunc enim ipso jure illis privantur. Quid autem de beneficiis acquisitis ante delictum patris dicendum sit, mox dicemus.

Quod autem sint inhabiles hujusmodi Clerici ad alia beneficia obtinenda, probatur ex cap. quicumque §. hæretici de hæret. in 6. ubi Gloss. & Doctores, & ex cap. statutum 1. eod. tit. pariter in 6. ubi etiam Glossa, & alii. Extat etiam Constitutio Nicolai tertii edita anno 1281. quæ incipit, Noverit Universitas, relata à Pegna, & confirmant communiter Doctores, relati à Farinacio loc. cit. num. 48.

Idemque dicendum est de nepotibus, ac descendens usque ad secundum gradum. Etenim & isti privati sunt Ecclesiasticis beneficiis, & ad alia obtinenda inhabiles sunt, ut habetur in cap. ut commissi, in d. cap. statutum, & in d. cap. quicumque de hæret. in 6. ubi Canonistæ, Extatque Constitutio Innocentii IV. emissa sub anno 1254. ejusdem initii, Noverit Universitas, quam refert Pegna, & tenent Covar. lib. 2. cap. 8. n. 2. & Farinac. ubi supra n. 50. ubi alii, testantes de communi.

Hoc tamen intelligendum est de nepotibus ac

descendentibus ex linea paterna, & masculina. Quoniam descendentes ex linea materna, & foemina non privantur beneficiis, nec ad obtinenda sunt inhabiles, nisi usque ad primam generationem. Habetur expresse in d. cap. statutum 1. de heret. in 6. his verbis alibi relatis: *Primum & secundum gradum per paternam lineam comprehendere declaramus. Per maternam vero ad primam duntaxat volumus extendi*, ibique notat Glossa, quod nepotes haeretici ex filia, & nepotes ex muliere haeretica non comprehenduntur sub dicta poena, quia filii magis patrem, quam matrem repraesentant. Et sicut nobilitas familiae descendit in posteros magis ex patre, quam ex matre, ita maiorem iacturam ex haerese paterna, quam ex materna eos pari, iustissimum est, ut per Eymer. p. 3. direct. quest. 115. Pegna ibi com. 164. Gomez tom. 3. var. cap. 2. numero 4. & alios, quos sequitur Sanchez in decal. d. lib. 2. cap. 27. numero 2. & Farinac. de haeresi q. 191. num. 51.

Id ipsum quoque dicendum est de filiis haereticorum, credentium, receptorum, & fautorum, qui inhabiles etiam sunt ad beneficia Ecclesiastica instar eorum parentum per lineam paternam usque ad primam & secundam generationem, & per lineam maternam ad primam tantum ex d. cap. ut commissi, ex cap. credentium, ex cap. quicumque, & ex cap. statutum de heret. in 6. ubi communitur Canonistae, Farinac. & Sanchez loc. alleg.

Clerici item illegitimi, aut spurii privantur beneficiis Ecclesiasticis, & ad illa obtinenda sunt inhabiles propter haesim paternam, alioquin esset melior conditio illegitimorum, quam legitimorum. Immo huiusmodi filii duplici ex capite sunt inhabiles & irregulares ad beneficia. Primo propter haesim paternam. Secundo, quia sunt illegitimi, vel spurii, vel geniti ex coitu damnato, dummodo certum sit, eos esse illegitimos, vel spurios, vel haeretici filios, Zanchin. in tr. de heret. cap. 28. num. 13. Repert. Inquis. v. filii, Covar. var. lib. 2. cap. 8. num. 3. Simanch. de cath. instit. tit. 29. numero 16. ac Pegna d. p. 3. comm. 163.

At quid de filiis genitis ac natis ante paternam haesim? Prima sententia tradit, illos esse beneficiis obtentis privatos, & ad alia inhabiles. Quia haec poena ideo imposita est, ut parentes haesim non committant, ne eorum filii illam patiantur. Parentes autem aequaliter diligunt filios, tam genitos, & natos ante suam haesim, quam postea. Nec textus loquentes de hac poena id distinguunt. Ita Salic. in l. quisquis C. ad leg. Jul. Majest. ibique Albertinus, Glossa in can. si quis cum militibus 6. quest. 1. v. filii, Gomez d. to. 3. var. cap. 2. num. 16. Caltrius lib. 1. cap. 7. de potest. leg. poenal. & lib. 2. cap. ult. de iusta haeret. punit.

Secunda sententia est, non esse privatos, nec privandos beneficiis obtentis ante paternam haesim, sed solum postea obtinendis. Hanc asserunt Calderin. conf. 3. de heret. Cyn. in d. l. quisquis, Praepositus in can. quo jure d. 8. Simanch. de cath. instit. tit. 29. num. 23. & seq. Pegna p. 3. d. com. 163. Covar. d. cap. 8. num. 5. Bald. in l. 2. C. de libert. & cor. lib. Farinac. de haeresi q. 191. nu. 57. Decian. tr. cr. lib. 5. cap. 45. n. 5. Surd. conf. 386. n. 5. Menoch. conf. 805. num. 33. & conf. 808. n. 26. Azor. p. 1. lib. 8. cap. 13. q. 8. Sanch. d. lib. 2. in decal. cap. 27. num. 14. & cap. 28. nu. 28. aliique apud ipsos. Et haec sententia benignior est, usuque magis recepta. Probat, quia in cap. 2. §. haeretici de heret. in 6. filii ac nepotes ob paternam haesim solum redduntur inhabiles ad beneficia, vel Officia publica obtinenda, quae inhabilitas non pri-

vat obtentis, ut tradunt Glossa in Clem. 1. v. obtinenda de poen. ibique Cardin. Imol. & Vital. numero 54. & ut refert Covar. eo numero 5. ait Glossa in can. jam itaque v. reatum 1. quest. 4. reatum patris transire in filium postea natum, non in eum, qui antea natus fuerat, observatque idem Covar. loc. cit. num. 4. quod quamvis jure Canonico haereticus effectus inhabilis ad obtinenda beneficia Ecclesiastica, etiam obtentis privetur, non tamen est idem in ejus filiis quoad beneficia, quae isti obtinuerunt ante parentis crimen. Hi enim ob alterius culpam inhabiles efficiuntur ad Ecclesiastica beneficia acquirenda, non tamen bonis propriis privantur, & ideo poterunt etiam retinere beneficia obtenta.

Præcipue vero hæc sententia probatur ex eo, quod nullibi expressum est, filios obtentis beneficiis privari ob scelus paternum. Qui enim inhabilis efficitur ad illa obtinendum, regulariter obtentis non privatur. Sic, licet infamis infamia facti inhabilis sit ad obtinenda beneficia Ecclesiastica, ut ex Glossa in cap. omnipotens de accus. ibique Abb. Aretin. & alii, & ex cap. inter dilectos de excess. Prælati obtentis tamen dignitatibus, beneficiis, & honoribus non privatur, ut docent Panorm. in cap. per inquisitionem col. 3. de elect. Doctores in d. cap. omnipotens, & in l. 2. §. ult. ff. de poen. Glossa in cap. cum non liceat de præscript. l. 1. §. integer ff. nil novar. appel. pend. l. furti §. 1. ff. de his qui not. infam. aliisque autoritatibus, & rationibus hanc sententiam probat Sanchez loc. cit. cap. 28. num. 30. addens, quod filii ob paternam haesim neque per sententiam privandi sunt beneficiis, jam antea obtentis, quia solum ad beneficia obtinenda redduntur inhabiles. Quod etiam docent Covarruvias, Clarus, Simanchas, Salzedo, Suarez, Ledesma, & Pegna ab eo citati.

Porro filii ac nepotes sicut ob paternam haesim sunt inhabiles ad beneficia in posterum obtinenda, sic etiam sunt inhabiles ad acquirendum pensiones. Nam, etiam appellatione beneficii non veniat pensio, cum longe inter se differant, & poena strictissime interpretanda sit, attamen textus in d. cap. ut commissi de heret. in 6. privans prædictos filios beneficiis, utitur verbis generalibus, nempe quibuscumque beneficiis. Et in cap. 2. §. haeretici cod. utitur illa negativa generali nullum beneficium, atque ideo continet etiam pensiones. Cumque textus dicat, prædictos filios ad nullum beneficium esse admittendos, Glossa ibi, ac Gemin. num. 2. aiunt, beneficium sumi late. Sub lata autem beneficii significatione comprehenditur etiam pensio, ut fuisse probat Gigas de pens. tota quest. 18. Arque adeo qui est incapax beneficii, est etiam incapax pensionis. Et sane cum pensio sit fructus, est beneficio accessoria, & proinde sequitur naturam sui principalis, atque adeo sub privatione beneficii includitur etiam privatio pensionis. Ita Gigas loc. cit. & quest. 94. num. 7. & conf. 142. num. 7. Glossa in Clem. 2. v. quodcumque de vit. & honest. Cler. Farinac. de haeresi d. q. 191. num. 60. & Sanchez d. lib. 2. in decal. cap. 28. num. 36. ubi refert extare hæc de re multas Rotæ decisiones, aliique apud ipsos.

Filii vero patris poenitentis, qui in haeresi crimen incidit, non sunt inhabiles ad alia beneficia obtinenda, etiam si pater ante peractam poenitentiam, obierit, dummodo illam vel inceperit, vel eam recipere paratus sit. Habetur in cap. statutum 1. de heret. in 6. per hæc verba: *Non autem illorum, quos emendatos esse constitaverit, ac reincorporatos Ecclesia veritati, ad quem textum Glossa v. reincorporatos, & v. parati, Gemin. in sum. sub initio, &*

in §. Hoc sane nu. 2. De quo etiam extat Constitutio Honoris IV. edita anno 1286. incipiens *Exhibita*, & Alexandri IV. sub anno 1298. quæ incipit, *Quod super*, & tradunt Calder. de heret. rubr. de pœn. heret. num. 4. Zanchin. de heret. cap. 28. nu. 3. & 4. Pegna d. p. 3. com. 162. Sanch. d. lib. 2. in decal. cap. 27. numero 26. & 28. ac Suarez tom. 5. in 3. p. disp. 43. sect. 3. num. 1. Et in hoc voluit lex constituere differentiam inter patrem, qui crimen hæresis commisit, ac ejus filios. Nam ille, quamvis Ecclesiæ reconcilietur, adhuc manet irregularis, donec cum eo dispensetur, filii verò non indigent dispensatione post parentis reconciliationem. Quia licet ob criminis gravitatem ac infamiam potuerint parentes, etiam in filiis puniri, ut ipsi parentes facilius converterentur, attamen gravius puniendi sunt parentes in tali casu, quam filii, ac iuste imposita est illis delinquentibus pœna, quam istis.

Quod verò ad filios ac nepotes relapsi, qui sui criminis pœnitens, Ecclesiæ reconciliatur, sed brachio seculari traditur puniendus, putant Gemin. in d. cap. statutum §. hoc sane de heret. in 6. Repertor. Inquisit. d. v. filii, §. nunc videndum, Montalu. l. 2. tit. 25. par. 7. alique non fieri ad beneficia inhabiles. Quia istorum parentes non videntur hæretici discessisse, cum pœniteant, & ad sacramenta Pœnitentiæ & Eucharistiæ admittantur per textum in cap. super eo de heret. in 6. & dum hæc sacramenta recipiunt, incorporati videntur Ecclesiæ. Ad incurrendum autem filios hanc pœnam, requiritur in d. cap. statutum, ut parentes in hæresim discessisse probentur.

At, licet hæc sententia mitior sit, verior tamen est ea, quæ docet, filios relapsorum infames, ac inhabiles fieri ad Officia, & beneficia, quamvis eorum parentes convertantur, & admittantur ad Ecclesiastica sacramenta. Primò, quia relapsi pœnitentes non dicuntur propriè Ecclesiæ incorporati in sensu, de quo loquitur textus d. cap. statutum. Ibi enim non est sermo de his, qui per sacramenta pœnitentiæ tantum incorporantur Ecclesiæ, & postea Curia seculari traduntur puniendi, sed de reincorporatione per absolutionem solennem, & juridicam, quando ab Inquisitoribus absoluti, & ad gremium Ecclesiæ reducti, admittuntur, ut injustam pœnitentiam peragant. Quod etiam tradit Gemin. in cap. accusatus, §. si verò num. 5. de heret. in 6. ac Pegna d. p. 3. com. 164. & Sanch. in decal. d. lib. 2. cap. 27. num. 23.

Secundo quia in d. cap. statutum duo requiruntur, ut filii eorum, qui revertuntur ad Ecclesiæ gremium, juris pœnas in eos latas effugiant. Alterum est, ut emendantur. Alterum, ut Ecclesiæ reincorporentur. Relapsi autem pœnitentes nec solenniter Ecclesiæ incorporantur, ut diximus, nec dici possunt emendati, dum sunt relapsi, & in illud crimen reinciderunt, quod solenniter abjuraverant, & ad quod non reversuros juramento se obligaverant. Omnino itaque dicendum est, dictos filios inhabiles esse ad beneficia, & Officia, etiam si eorum pater relapsus convertatur, dum brachio seculari puniendus traditur, tanquam fideus pœnitens. Et hanc sententiam præter citatos Doctores, tenet Glossa in eodem cap. Statutum v. reincorporato, ac ibi Jo. Andr. & Franch. & tradunt Simanch. in Enchir. tit. 63. numero 7. Royas de heret. p. 2. numero 337. Decian. in pr. lib. 5. cap. 45. num. 3. & alii, quos sequitur Sanch. loc. cit. qui num. 24. etiam docet, idipsum dicendum esse de filiis ac nepotibus eorum, qui, licet relapsi non sint, & ad fidem redeant, tradun-

tur tamen brachio seculari puniendi. Quia cum ij similiter non admittantur ad solennem reincorporationem cum Ecclesiâ, militat eadem ratio in eis, ac in illis.

Quoniam autem in d. cap. ut commissi de heret. in 6. Bonifacius VIII. concedit Inquisitoribus ut private possint, vel privatos denunciare dignitatibus, ac beneficiis de Consilio Episcopi, aut ejus Vicarii, ac omnibus Officiis publicis, & honoribus quoscunque hæreticos, credentes, receptatores, aut defensores ipsorum, eorumque filios ac nepotes, idcirco exquirendum est, quomodo Inquisitores, vel soli, vel cum Episcopis possint id facere.

Et quidem ad privandum beneficiis Ecclesiasticis non sunt requirendi Episcopi, si legitime constet, quod illi scienter hujusmodi personis beneficia contulerint. Tunc enim illi non sunt requirendi, sed à suis Judicibus puniendi. Hoc idem habetur in constitutionibus, quæ incipiunt *Pro cunctis Urbani I V. & Clementis I V.* apud Eymerium p. 2. direct. & in Constitutione quod super Alexandri I V. apud Pegnam post direct. quibus concinit Glos. in figura casus in d. cap. ut commissi, Jo. Monach. num. 3. Archid. & Jo. Andr. num. item 3. Gemin. num. 2. §. 6. Franch. num. 2. & tradunt Rosel. v. hæreticus nu. 44. Tabiena num. 16. Eymer. p. 3. q. 113. & seq. ibique Pegna com. 162. & seqq. Simanch. de cath. instit. tit. 46. num. 71. Zanchin. de heret. cap. 18. num. 6. & Farinac. de heres. quest. 186. num. 77. & seq.

Notandum autem primo est, quod ex quo hæretici sunt ipso jure privati beneficiis, ideo dictionem vel in d. cap. ut commissi appositam privandi vel privatos nunciandi intelligendam esse expositive, at idem significet ac dictio idest volunt Jo. Andr. ibid. num. 4. Gemin. eod. num. Franch. num. 2. Pegna d. com. 162. & Farinac. d. num. 77. At vero nulla est necessitas impropiandi significationem disjunctivam dictionis vel. Nam, ut accipiat in propria, & solita ejus significatione disjunctiva sufficit, quod inter personas in textu nominatas aliqua sint, quæ non sint ipso jure privatae beneficiis. Tunc enim clarus sensus est, Inquisitores posse privare beneficiis illos, qui de jure non sunt privati, sed privandi, vel illos privatos nunciare, qui de jure sunt privati. Receptatores enim, fautores, ac defensores hæreticorum non sunt ipso jure beneficiis privati, sed privandi, cap. excommunicamus 1. §. credentes Covar. lib. 2. var. d. cap. 8. nu. 4. Pegna d. com. 162.

Secundò notandum est, quod disputant Doctores, an ut Inquisitores privent, vel privatos beneficiis nuncient Clericos, sit necessarius consensus Episcopi, an sufficiat ejus consilium inquirere? Affirmat Archid. in d. cap. ut commissi num. 20. & Gemin. nu. 6. sed nixi levi fundamento, quia scilicet ubi jura dicunt aliquid fieri debere de consilio alicujus sit necessarius ejusdem consensus. Negant igitur alii, & recte, quia textus solum requirit consilium Episcopi, non consensum, Pegna loc. cit. Pariter quando agitur de privandis Clericis suis dignitatibus ac beneficiis requirendum esse Episcopi consilium, patet ex d. cap. ut commissi, at ubi agitur de privandis hæreticis suis Officiis, ac honoribus secularibus non esse necessarium, quod Inquisitores requirant consilium Episcopi, colligitur ex eodem textu, & advertit Glos. v. honoribus Farinac. & alii apud ipsum d. q. 186. n. 7. 8. Verum hodie cessant istæ difficultates ex Clem. 1. de heret. in qua decernitur, quod ad sententiam contra hæreticos, fautores eorum &c. nec Episcopi sine inquisitore, nec Inquisitores sine Episcopo procedere possint. Nunc igitur in utroque casu utriusque consensus requiritur.

In uno tamen casu, non obstante d. Clementina 1. solus Inquisitor potest Clericos privare beneficiis, si Episcopus

Episcopus scienter Clerico hæretico contulerit beneficium. Quo in casu necesse est, quod constet de scientia, nec scientia præsumitur, nisi probetur, *Glos. ibid. v. scientia, & Archid. num. 22.* Episcopos autem conferentes scienter hæreticis beneficia, esse fautores hæreticorum, & ut tales esse puniendos, docent *Archid. in d. cap. ut commissi nu. 23. Gemin. nu. 6. Franch. n. 4. ac Pegna d. com. 162.* qui hoc extendit etiam ad illos, quæ hæreticos præsentant ad beneficia, *Farinac. de hæres. q. 189. num. 75.* Estque certum si Episcopus id faciat intuitu favendi hæresi, vel si collatio ipsa, spectatis persona, & aliis circumstantiis favoreat hæresi, quemadmodum favere dicendum est, si beneficium collatum sit parochiale. Sed etiam si beneficium sit simplex, adhuc conferentes erunt de hæresi suspecti.

A quonam autem puniendus sit Episcopus, scienter conferens beneficium hæretico, variant Doctores. *Archidiaconus d. n. 23. & post eum Jo. Andr. illum puniendum esse, inquit à Metropolitano, in Concilio existente. Geminianus vero n. 6. & Franchus aiunt esse puniendum à Metropolitano, etiam extra Concilium, si non sit ex hoc de hæresi suspectus, secus autem si sit suspectus de fide. Quia in eo casu quoad cognitionem ac punitionem dicitur Metropolitanus ejus Judex in Concilio. Dicendum tamen est, quod cum Episcopus ex hujusmodi collatione reddatur vehementer de hæresi suspectus, ideo illum punire pertinet ad summum Pontificem, ad quem causam remittere debent Episcopi, & Metropolitanus juxta cap. Inquisitores in fine de hæret. Immo in Extravag. Pii IV. quæ incipit Romanus Pontifex apud Pegnam Cardinales S. Congregationis S. Officii possunt procedere contra Episcopos, ac Prælatos hæreticos.*

An autem id verum sit, etiam in hæreticis pœnitentibus, dissident etiam Doctores. Non habere locum, sed quod hæreticus, paratus corrigi, non sit deponendus, nec suis dignitatibus privari debeat docent *Archid. in d. cap. ut commissi n. 21. & cum eo Jo. Andreas, Eymer. p. 3. q. 113. alique plures, quos refert Farinac. d. q. 186. n. 86.* Distingunt alii inter hæreticum, qui pœnitet ante sententiam, & qui post sententiam. Illum aiunt, non esse privandum beneficiis, sed illa recuperare, hunc illa non recuperare, nisi ex dispensatione. Ita *Gemin. ibid. n. 4. & 6. Franch. n. 4. & 7. alique plures quos citat Farinac. d. q. 189. n. 84.* At verò cum causæ Episcoporum, ac Prælatorum majorum Episcopis cognoscat solus Pontifex, aut S. Congregatio S. Officii, ut dictum est, eorum erit videre quando expediat tales restituere ad suas pristinas dignitates, quas ob hæresim ipso facto omiserunt.

Inferiores verò Prælati, aut Rectores, curam animarum habentes, si sibi subditos, aut alios infecerint, etiam si ante sententiam pœnituerint ac humiliter conversi fuerint, non sunt ad suas dignitates & beneficia restituendi. Si autem nemini nocuerint, ac seipsum detulerint, mitius cum ipsis est agendum. Qua in re Inquisitores inferiores supremum Tribunal consulere debent. Quod est tutius. Si vero sunt simplices Clerici ac Religiosi, nullamque alicui noxam intulerint, & sponte reversi fuerint, mitissime tractari debent, faciliusque possunt ad beneficia restitui, & si Episcopo & Inquisitori videbitur, poterit eis ad tempus suspendi ordinum exercitium. Quod si post deprehensionem tardius, & post multas admonitiones revertantur, non tam facile debent restitui, immo verbaliter degradati conjiciantur in Monasterium ad agendam condignam pœnitentiam.

Ceterum necessariò hic distinguendum est inter hæreticos, sive illos, quorum beneficia ipso jure vacant, & sunt inhabiles ad nova beneficia obtinenda, & inter solos suspectos de hæresi. Nam istorum beneficia

non vacant ipso jure, illis tamen, spectata criminis qualitate privari possunt, ac debent, ut notat *Pegna eo com. 162.* Si verò sunt hæretici, vel tales, quod sunt ineligibiles, ac inhabiles ad valide beneficia obtinendum, quales sunt credentes, receptatores, fautores ac defensores hæreticorum, horumque ac hæreticorum filii, de quibus supra, de istis inhabilibus loquendo, cum collatio, & obtentio beneficiorum illis facta, sit ipso jure irrita *cap. quicumque §. hæretici de hæret. in 6.* certum est, quod non sunt in beneficiis manutenendi, etiam si pœniteant, & sponte se ipsos deferant, cum nulliter, ac invalide beneficia possideant, neque in hoc, nisi à summo Pontifice dispensari cum eis potest. Si verò loquamur de beneficiis, quæ hæretici, aut credentes ante hæresim juste possidebant, quia ista nedum ipso jure vacant, sed sunt reservata dispositioni summi Pontificis, ad eum solum pertinet, hæreticos ad hujusmodi beneficia restituere. Solum igitur in casibus, in quibus beneficia ipso jure non vacant, poterunt Inquisitores, inspectis qualitate criminis, & qualitate pœnitentis, ac spontanea delatione, & confessione erroris, aliisque circumstantiis, judicare, an sint privandi beneficiis. Et tamen tutius erit, & convenientius, si agatur de beneficiis curatis, consulere supremum Tribunal Congregationis S. Officii.

CONSULTATIO CLXXXV.

De pœna privationis vocis activæ & passivæ, ac Officiorum Regularium ob causam ad S. Officium Inquisitionis pertinentem.

Nullam exigi sententiam ad incurrendam privationem vocis activæ & passivæ, ac etiam regularium Officiorum, quando ipso jure, sive ipso facto & absque alia declaratione imponitur, asserunt in motu proprio B. Pii V. *nu. 31. & seq. Rodriguez. Sorbus in comp. privil. Mendic. v. ingressus Monasteriorum Monialium num. 10. Azor p. 1. lib. 5. cap. 7. q. 6.* Nam, alias nihil operarentur illa verba, absque alia declaratione, si reus hanc privationem non incurreret ante Judicis declaratoriam sententiam.

Contrarium tamen probabilius docent *Covar. lib. 4. decretal. p. 2. cap. 6. num. 10. Lopez p. 1. instruct. cap. 296. Graff. p. 1. dec. lib. 2. cap. 11. nu. 41. Hentig. lib. 13. de excom. cap. 56. nu. 3. Sor. lib. 1. de just. q. 6. ar. 6. Simanch. de cath. instit. tit. 9. nu. 229. Sauch. in decal. lib. 2. cap. 22. num. 20. Peyrin. tom. 1. q. 2. cap. 2. §. 11. Diana p. 1. tr. 10. resol. 24. n. 2. Ledesma in sum. q. 19. ar. 2. Molina de just. tom. 1. tr. 2. disp. 96. nu. 8. ac Lezana to. 2. v. pœna Ecclesiastica n. 8.* Nam privatio vocis activæ, & passivæ, etiam si imposta sit, ut ipso jure, & absque alia declaratione incuratur, non incurritur, neque obligatur delinquens in conscientia ad illius executionem ante Judicis declaratoriam sententiam criminis ita, ut probari debeat, coram Judice, tale delictum à tali fuisse commissum. Quia nullus delinquens tenetur pœnam contra seipsum exequi, Judice eandem minime exequente, ut docent *D. Thom. 2. 2. q. 62. ar. 3. ac ibi Caiet. & alii, statuitque Romanus Pontifex in cap. cum secundum de hæret. jub. declarationem Judicis requiri in pœnis, etiam ipso jure incuris, ut eorum executio juste fieri possit. Et in Extravag. Ambrosiæ de reb. Eccles. non alien. decernitur contra alienantes bona Ecclesie absque debitis solennitatibus, quod ipso facto beneficiis privati existant, illaque absque declaratione aliqua vacare censeantur ac libere conferri possint; & tamen Doctores citati firmant, ad incurrendum hanc pœnam requiri declaratoriam sententiam criminis.*

Ergo

Ergo similiter requiritur in aliis casibus, docetque D. Thomas *loc. cit.* pœnam in foro conscientiae non deberi, donec reus sit condemnatus. Siquis enim relinqueret Officia, vel desisteret à suffragiis ferendis, seipsum infamaret, manifestando aliquod delictum se commisisse, propter quod existeret talibus privatum. Præceptum autem de tuenda fama est naturale. Atque ita in praxi servatur. Non enim qui incidunt in pœnam privationis Officiorum, & vocis activæ & passivæ statim renunciant Officia, & à dandis suffragiis abstinere. Consuetudo autem est optima legum interpret, *cap. cum dilectus de consuet.*

Neque obstat ratio, quam contra adduximus. Quia illa verba, abique alia declaratione intelligi debent de sola declaratione pœnæ, & quod non excludant criminis commissi declarationem. Neque dici possunt superflua, quia adduntur, ut magis pœna ipsa exprimat, ut in simili docent Covar. *lib. 3. var. cap. ult. num. 3.* Vasquez *1. 2. quæst. 96. ar. 5. disp. 170. cap. 4. num. 14. & 15.* & Sanchez *loc. cit.* de qua resupra cum suis ampliationibus, ac limitationibus.

Regulares autem cognoscentes suorum subditorum causas ad S. Officium pertinentes, vel non denunciante S. Tribunali illos de hæresi infectos, aut suspectos, incurrunt pœnas Constitutionis Pauli V. editæ Kal. Septembris 1606. incip. *Romanus Pontifex*, ubi ita decernitur: *Præterea ipsis Generalibus, Superioribus ac Prælati pari auctoritate præcipimus, atque mandamus, ut omnes processus, & acta causarum huiusmodi Inquisitoribus, seu Ordinariis prædictis respective remittant & consignent; nec non professores, fratres, & religiosos supradictos quos hæresis labe infectos, vel suspectos, etiam in visitatione esse noverint, absque alia consultatione cum propriis superioribus faciendâ, eisdem Inquisitoribus, vel Ordinariis locorum vicinioribus respective denuncient. Quod si Generales, aliique prædicti, presentibus litteris non paruerint, eos omnes privationis quarumcunque dignitatum, seu Prælaturarum, vel Officiorum suorum Ordinum, ac vocis activæ & passivæ, perpetuæque inhabilitatis ad easdem, nec non contra fautores hereticorum, & impedidores Officii statuas, & inflicta pœnas, aliasque censuras ecclesiasticas, etiam excommunicationis majoris lata sententia, à qua non nisi à nobis, vel à Romano Pontifice pro tempore existente, præterquam in mortis articulo, absolutionis beneficium valeant obtinere, eo ipso incurrisse. Quod etiam declaravit S. Congregatio S. Officii sub die 11. Januarii 1607.*

Hæc tamen Constitutio non impedit quin Prælati Regulares jurisdictionem quasi Episcopalem habentes possint contra suos subditos, tam seculares, quam Regulares procedere. Intellige tamen de illis Prælati, qui habent territorium separatum, & exemptum à jurisdictione Episcoporum, ut declaravit Sanctissimus sub die 13. Decembris 1618. Quoad Regulares verò post receptas denunciations tenentur certiorum reddere S. Congregationem sub pœnis, ac censuris in dicta Constitutione contentis. Alii verò Superiores Regularium contra suos subditos morantes in locis, in quibus hæreses impune grassantur, & in quibus non exercetur per Ordinarium per Inquisitorem S. Officium, procedere possunt, ut declaratum 11. Januarii 1607.

Idem quoque Regulares incurrunt pœnas in casibus expressis ab Urbano VIII. in Constit. quæ incipit *Inscrutabilis emanata* Kal. Aprilis 1621. in qua præcipitur his pœnis subiacere: *Omnes eos, qui de statu Reipublicæ Christianæ, vel Sedis Apostolicæ, sive de vita, aut morte Romani Pontificis pro tempore existentis, ejusque usque ad tertium gradum inclusive consanguineorum, ma-*

thematicos, ariolos, aruspices, vaticinatoresque nuncupatos, vel alios astrologiam judiciariam exercentes, seu alias quomodolibet proficientes de cætero consuluerint, sive de super eorum judicia, prognostica, prædictiones, seu præcognitiones, etiam sibi oblatas receperint, illisque quomodolibet usi fuerint, vel illius penes se scienter retinuerint, aut alicui ostenderint, Nec non mathematicos, ariolos, aruspices, vaticinatores, seu alios astrologiam judiciariam, seu quamlibet artem divinatoriam quomodolibet proficientes, qui judicia, prognostica, seu præcognitiones, & prædictiones super præmissis, etiam si id non certo se affirmare protestentur, fecerint, sive à se vel ab aliis jam facta, seu factas in posterum penes se similiter retinuerint, vel alicui dederint, seu ostenderint, aut de eis quovis modo, etiam improbando scripto vel verbis tractaverint, nedum excommunicationem majorem lata sententia, & alias pœnas, sed etiam incurrere privationem beneficiorum, dignitatum, & Officiorum Ecclesiasticorum, & aliorum quoruncunque & inhabilitatis perpetuæ ad illa in posterum obtinenda.

Item Regularis qui pro suo delicto ad pœnam aliquam temporalem à S. Officio damnatus fuit, expleto hoc tempore, non potest promoveri ad gradus, & Officia sui Ordinis. Nam Urbanus VIII. in S. Congregatione universalis Inquisitionis habita sub die 1. Octobris 1626. hoc edidit decretum, alibi à nobis relatum, in quo aliæ pœnæ statuuntur. Sanctissimus D. N. iustis de causis animum suum moventibus decrevit & statuit, ut in posterum Regulares omnes cujuscunque Ordinis, Religionis, Societatis, & Instituti, quibus pro delictis ad S. Inquisitionis Officium spectantibus, pœnitentiis exceptis, eo ipso ad omnes Religionis suæ gradus, & Officia inhabiles censeantur, & deinceps, etiam si pœnitentia tempus expleverint, nullatenus possint, nisi prius obtenta à Sanctissimo D. N. vel ab hac S. Congregatione, coram Sanctissimo habenda, speciali, & expressa rehabilitationis gratia, alias promotio qualibet nulla sit, & promoventes ipsi privationem suorum Officiorum, ac præterea vocis activæ & passivæ ipso facto incurrant, ad qua restitui, nisi ab eodem Sanctissimo D. N. vel ab eadem S. Congregatione, coram Sanctissimo habenda, non possint. Præsens autem decretum omnibus Religiosis superioribus intimari mandavit idem Sanctissimus D. N. Ita refertur hoc decretum à pluribus, nominatim à Diana p. 4. in fine. Fuit tamen declaratum, ut alibi etiam dixi, in hoc decreto non comprehendi pœnitentiatos ante illius promulgationem 30. Junii 1627. & 7. Junii 1628. neque expeditus cum monitione ac pœnitentiis salutaribus tantum ut 14. Junii 1628.

Regularis etiam, qui fuit privatus voce activæ & passivæ, & inhabilitatus ad Officia, si semel postea ad ea habilitatur, manet in posterum ad alia habilitatus, nisi talis rehabilitatio concessa sit cum expressione pro illa vice tantum. Siquidem quando non exprimitur hæc limitatio, intelligitur absolute generaliter, ac indefinite rehabilitatus. Sicut si cum ligato voto castitatis, vel religionis dispensatur, ut possit matrimonium contrahere, soluto primo matrimonio, potest ad secundas nuptias absque nova dispensatione transire. Quando enim id non intenditur, in dispensatione exprimitur, dumque absolute conceditur ad matrimonium ineundum, absolute etiam tollitur vinculum obstand, ac voti impedimentum, ut per Sanch. *de matr. lib. 8. disp. 31. num. 11.* Similiter quando cum illegitimo dispensatur ad beneficium obtinendum absque aliqua restrictione, intelligitur dispensatio absolute, nec coarctatur ad primum tantum, sed extenditur successive ad aliud, ut tradunt Jo. Andr. in cap. 1. de fil. præbit. in 6. & in cap. non potest num. 5. eod. tit. Angel. v. beneficium num. 24.

Armil.

Armil. eod. v. num. 29. Sylvest. pariter. v. beneficium 3. q. 11. num. 14. Tabiena v. item beneficium 2. q. 17. n. 19. Quia dispensatio illa, reddens illegitimum capacem beneficii, non respicit ipsum beneficium, sed personam.

Si in aliqua Constitutione Apostolica inferatur pœna privationis vocis absque expressione vocis activæ & passivæ, putat Lessius lib. 2. de iust. cap. 34. dub. 19. num. 105. utramque vocem esse comprehensam ita, ut nec eligere, neque eligi possit. Quia ubi juxta non distinguit, neque nos distinguere debemus.

Probabilius tamen censeo cum Garzia p. 3. de benef. cap. 4. n. 15. Castropalao p. 2. tr. 13. disp. 5. pun. 6. n. 15. ac Diana p. 5. tr. 13. miscel. 1. resol. 91. pœnam in hoc casu debere intelligi de sola voce activæ. Quia pœnæ non sunt extendendæ, & vox activæ proprie & absolute vox dicitur, & verba absolute prolata accipienda sunt in sua propria significatione.

Nomine verò privationis graduum, Officiorum & dignitatum propriè intelligitur gradus honorificus cum superioritate, quæ habeat administrationem cum jurisdictione tam in foro interno, quam externo, cujusmodi sunt Generales, Provinciales, Visitatores, Abbates, Præpositi, Priores, Guardiani, Commissarii generales, Vicarii tam Religiosorum, quam Monialium, ac similes, qui cum administratione jurisdictionem habent. Quare non comprehenduntur Consultores, definitores, magistri novitiorum, Ministri, Admonitores, Concionatores, Lectores, Confessarii, Præfecti, alique hujusmodi, qui nec superioritatem, neque jurisdictionem habent, Sanchez in decal. to. 2. lib. 6. cap. 15. n. 66. & cap. 18. num. 25. Rodriq. in expos. motus proprii Pij V. n. 21. Bonac. to. 1. de largit. mun. disp. 3. pun. 5. n. 2. Filiuc. to. 2. tr. 34. cap. 3. n. 77. ac Diana p. 4. tr. 4. resol. 224.

Pœnam item privationis Officiorum, & vocis activæ ac passivæ incurrunt Regulares, non observantes decretum S. Congregationis S. Officii, jussu Urbani VIII. editum sub die 14. Aprilis 1633. legendi litteras Apostolicas ad dictum S. Officium pertinentes. In illo autem Pontifex mandat, ut omnes Superiores cujusvis Ordinis Congregationis, societatis, etiam de necessitate exprimenda, Regulares, aut cujusvis alterius Instituti, quantumvis etiam exempti, & privilegiati, teneantur sub pœna privationis Officii, ac vocis activæ & passivæ, ipso facto incurrenda, aliisque arbitrio Sanctitatis sue infligendis in perpetuum, semel saltem in anno, id est feria 6. post Octavam Assumptionis B. Mariæ Virginis in publica mensa, vel in Capitulo, ad hoc specialiter convocato. Et insuper in quocunque generali, ac provinciali Capitulo, Conventu, dicta, vel alio quovis nomine nuncupato, capitulari congressu suos subditos ac Religiosos commonere de injuncta omnibus observantia, & executione earundem Apostolicarum Constitutionum, & decretorum ad S. Officium Inquisitionis adversus hæreticam pravitatem continentium, &c. ac mox: Et insuper iidem Superiores teneantur curare & efficere, ut hujus decreti exempla aliquo in loco apud eos publico affigantur, & affixa conserventur ita, ut ab eisdem subditis Religiosis omnibus videri, ac legi commode queant, deque hujusmodi commonitione publico documento statim certorem facere Congregationem supremæ Inquisitionis in Urbe. Et ita mandat, ac præcipit Sanctitas sua. Sufficit tamen, ut fides publicationis hujusmodi præsentent Inquisitori, cui subsunt. Tenentur verò illud publicare in Capitulis generalibus & provincialibus, non autem particularibus & declaratione S. Congregationis sub anno 1638. Et quod sit satis, si fidem publicationis ultra Montes exhibeant Nunciis Apostolicis, sufficitque subscriptio superioris Conventus,

ac duorum testium ex eadem S. Congregatione eodem anno, & hujusmodi fides possunt exhibere Inquisitoribus, ex eadem S. Congregatione anno 1640.

Tempus verò præfixum in supradicto decreto potest aliquantulum anticipari, vel postponi. Et quoad anticipationem nulli dubium est, fieri posse. Quia plus solvit qui anticipate solvit. Quoad dilationem vero S. Congregatio S. Officii 11. Februarii 1638. declaravit ad petitionem Canonicorum regularium S. Augustini, Tempus faciendi dictam commonitionem extendi per totum mensem Augusti, & hanc extensionem suffragari omnibus Religiosis. Et eadem S. Congregatio die 16. Aprilis ejusdem anni decrevit, ut in posterum dictas ordinationes perlegi facere possint vel in die in ipsis ordinationibus præscripta, vel intra terminum unius mensis immediatè subsequens.

Non autem Prælati regularis tenentur, ut dictum decretum legatur per extensum, sed sufficit si verbis, vel per schedulam publice lectam suos subditos de illius observatione commoneat. Nam in eo Superioribus præcipitur suos subditos commonere, ut notat Pelliz. tom. 2. tr. 7. cap. 6. sect. 2. num. 38. Verum ad evitandum scrupulos puto, quod expediat, ut publice legatur integrum, live per extensum.

Si autem in aliquo monasterio adesset Generalis, vel Provincialis cum Superiore locali, & in die præscripta non commonerentur subditi de hujus decreti observatione, solus Superior localis subiceretur pœnis in illo infligendis. Quia ipse habet specialem, ac immediatam administrationem Monasterii, ejusque onus est commonere suos subditos ad dicti decreti observationem, Generalis autem & Provincialis illius monasterii curam habent generalem, ac mediatam. Ideoque Superior localis dictam pœnam incurrat, non autem illi. Et quia lex respicit communiter contingentia. Communiter autem ommissio hujus lectionis sive commonitionis accidit ex defectu Superioris localis, qui in suo monasterio semper degit, non autem Generalis, vel Provincialis, qui modò ad hoc, modò ad illud monasterium adeunt. Idemque dicendum est, si tempore faciendi hanc commonitionem superior localis abesset à Monasterio, & ejus Vicarius omitteret illam facere. Tunc enim ipse Vicarius pœnam incurreret, quamvis in Monasterio tunc adesset Generalis, vel Provincialis. Quia sicut eo tempore Vicarius succedit in Superioris jurisdictionem, ac Monasterii regimen, ita ad ipsum pertinet talem commonitionem facere, & si illam omittat, ipse pœnam incurrat.

Ignorantia verò, sive negligentia, vel oblitio exequendi die præfixo supradictum decretum excusat Superiores ab illius pœna. Quia cum pœna privationis non sit statuta ad favorem diei, sed solum ad inducendam obligationem lectionis dictarum Constitutionum, nec ullo unquam tempore in oblivionem, aut desuetudinem abeant, quod est præcipuum consilium, atque propositum dictæ lectionis, dicendum est, quod qui ex ignorantia, sive negligentia, vel oblitioe dictas Constitutiones diebus præfixis non curaverit legi, non incurrat dictam pœnam, si alio tempore, post mensem scilicet termini præfixi, legi faciat, & legere fecisset in termino statuto, si meminisset. Ubi namque quis sine culpa omittit facere, quod lex præcipit, vel facit, quod prohibet, pœnam non meretur. Ignorantia autem, inconsideratio, ac negligentia non crassa, quæ est causa, cur non impleatur

impleatur præceptum, excusat à culpa omnino, vel multum illam minuit juxta D. Thomam. 1. 2. q. 76. ar. 3. & 4. Ergo etiam à gravissima privationis pœna. Quod in simili docent Ledesma tom. 2. sum. tr. 1. cap. 8. concl. 10. dub. 3. Navar. lib. 2. conf. de jur. rejur. 11. num. 1. Filiuc. tom. 3. tr. 41. cap. 6. num. 10. Azor. p. 2. lib. 7. cap. 2. quest. 5. Scortia in select. Bull. theor. 207. & Sanchez in decal. lib. 2. cap. 5. nu. 5. Et in specie tradit Peyrin. to. 2. in Constit. Urbani VIII. cap. 8. num. 4. quem sequitur Diana p. 5. tr. 14. miscel. 2. resol. 15. qui etiam ait, hoc idem dicendum esse de alia constitutione Urbani VIII. edita sub die 14. Aprilis 1643. de observantia Constitutionum, pertinentium ad S. Officium. Et quidem cum secundum communem Doctorum sententiam oblivio inculpabilis, & naturalis inadvertentia, sive actualis inconsideratio inculcata æquivalet ignorantia invincibilis, ut præ cæteris docent Caiet. in sum. v. Inconsideratio, Sylvester v. naufragium in fin. Vasquez 1. 2. disp. 107. cap. 3. Et ignorantia invincibilis excuset ab incurfu censurarum & à culpa, excusabit etiam oblivio inculpabilis, & naturalis inadvertentia, sive inconsideratio inculcata à pœna, quæ nunquam debetur, nisi ob culpam.

Hujusmodi autem ignorantia, vel inadvertentia aut oblivio, ut excuset à supradicta pœna, probari potest medio juramento. In dubio enim standum est juramento. Neque obstat, quod contra superiorem adest præsumptio juris, quia jus præsumit illum non ignorasse, quæ tenebatur scire pertinentia ad suum officium. Nam responderetur, quod etiam præsumptio juris eliditur per juramentum in contrarium, cap. cum in tua qui matrim. accus. pos. ubi Glos. & tradunt Navar. lib. 1. tit. de constit. conf. 1. quest. 2. num. 6. & 7. Diana p. 5. tr. 14. miscel. 2. resol. 24. ac Portel. p. 1. resp. regul. cas. 27. n. 3.

Superior igitur excusatur à supradicta pœna, non solum ob ignorantiam invincibilem, tam juris, quàm facti, quæ reddit actum simpliciter, non voluntarium, sed etiam ob ignorantiam moraliter vincibilem, dummodo non sit crassa, seu supina. Quia supradictas pœnas incurrunt Superiores ratione contemptus. Contemptus autem adesse non dicitur, quando ignorantia non est crassa, vel supina. Atque adeo neque ob ignorantiam vincibilem superiores has pœnas incurrunt. Nec omisio hujusmodi Lectionis, sive commonitionis est imputanda ad culpam, nisi voluntaria sit. Voluntaria autem dici non potest, dum cogitatio dictæ obligationis in mentem non venit. Unde cessante culpa, cessare debet etiam pœna, quæ est effectus culpæ. Atque ita, quod ignorant, etiam vincibilis, sed non crassa, neque supina, excuset à censuris ac pœnis, tradit Sanch. tom. 3. lib. 9. de matr. disp. 32. num. 31. Portel. in addit. ad dub. regul. v. ignorantia num. 25. Bonac. de censur. disp. 1. quest. 2. pun. 1. n. 10. ac Diana p. 5. tr. 5. resol. 13. & tr. 9. resol. 17.

Ignorantia verò crassa & supina illa est, quæ procedit ex lata culpa in adimplenda diligentia, ut colligitur ex cap. questum de pœnit. & remis. & docent Glos. in cap. 2. de constit. in 6. v. supina, ibique Anchar. num. 3. Franch. num. 9. & prosequuntur D. Antonin. p. 3. tit. 24. capit. 75. Angl. v. excommunicatio 7. cas ult. num. 8. Sylvest. v. ignorantia §. 5. & Sanch. loc. cit. num. 32. Lata autem culpa est, quæ vel ex nimia negligentia, vel ex malitia, sive dolo procedit, ut per Graff. p. 1. dec. lib. 4. cap. 8. num. 20. Portel. d. num. 25. Sanch. eod. Tom. II.

loc. nu. 33. & Diana p. 3. tr. 5. miscel. 1. ref. 13. De qua re infra, & sæpe alibi.

Præterea subditus tenetur sub mortali monere Superiorem de hujusmodi decretis legendis, sive commonendis, ut notat Peyrin. tom. 2. in addit. ad Constit. Urbani VIII. cap. 8. num. 4. ubi ait, quod subditus scienter omittens monere Prælatum suum, ut die statuta legi faciat dicta decreta, mortaliter peccat propter grave damnum, quod ex sua omisione malitiosa Prælato suo infert, unde potest, ac debet à Superiore puniri.

CONSULTATIO CLXXXVI.

De Pœnitentiis salutaribus reorum in S. Officio pœnitentium.

Hujusmodi Pœnitentiæ sunt jejunia, orationes, Eleemosynæ, peregrinationes, frequentia Sacramentorum Confessionis, & Eucharistiæ, permanere certis diebus solennibus ante fores Ecclesiæ, vel circa altare dum missarum solennia celebrantur cum candela accensa in manibus, se præsentare coram Inquisitore semel in mense, vel in hebdomada, & id genus alia Inquisitoris arbitrio, de quibus Zanchin. de heret. cap. 21. nu. 1. & 2. ibique Campeg. Eymer. p. 3. direct. qu. 95. & qu. 103. Farinac. de heres. qu. 193. num. 8. aliique passim. Dicuntur autem pœnitentiæ salutaris, quia sunt medicinæ contra peccati venenum, ordinatæ ad animæ salutem: Magnam enim vim habent ad vitanda peccata, & ad catholicam fidem præservandam.

Tamque in injungendis hisce pœnitentiis, quàm aliis pœnis arbitrariis uti debent Inquisitores misericordia cum justitia, ut Proverb. 3. ait Salom. Misericordia, & veritas te non deferant. Considerare etiam debent gravitatem, & circumstantias delicti, an illud fuerit completum, an solum attentatum. Quo loco, & quo tempore fuerit commissum: Locus enim & tempus aliquando illud augent, aliquando minuunt, l. aut facta, ff. de pœn. l. Prætor ff. de injur. l. 3. §. ult. ff. de re milit. Attendere quoque debent substantiam hæresis, sive maleficii, ac sortilegii. Quia unum altero gravius est, scandalum inde exortum, ad cujus mensuram pœna modò major, modò minor debetur. Item personæ delinquentis qualitatem. Gravius enim puniendus est reus diffamatus, quàm integræ famæ, qui pluries, quàm qui semel deliquit, l. capitalium ff. de pœn. qui consulto, quàm qui ignoranter l. respiciendum ff. eod. qui ex mala voluntate, quàm qui ex magna ira, orta ex causa justa, major, quàm minor, doctus, quàm indoctus, ac rudis, vir, quàm mulier.

In hac item pœnitentiarum injungitione considerare debent Inquisitores, an pœnitens statim reversus fuerit, vel post longum tempus, quia mitius agendum est cum iis, qui statim ac in hæresi prehensi sunt, pœnitentes misericordiam petunt, quàm cum illis, qui pertinaciter in errore persistunt, & non nisi post longum tempus convertuntur. Advertere etiam debent, an sponte comparuerint, an verò vocati, an sit clericus, anve laicus, an senex, anve juvenis, an Prælatus, anve subditus. Habenda est etiam ratio contritionis, quæ aliquando tanta esse potest, ut omnis pœnitentia remitti possit, vel saltem levissima sit iungenda. In his insuper pœnitentiis imponendis observandum est, ut talis

M m

lit

fit pœnitentia, quam verisimiliter credant Inquisitores à pœnitentibus esse peragendam *can. pœnitentes d. 50.*

Denique sicut Deus naturalis filii sui pater simul est ac mater, ut scitè dixit Synerius hymnum Deo pangens 1. & 3. idemque mundi, quem regit Pater simul ac mater à Clemente Alexandrino *lib. 5. Strom.* nominatus habetur, ita Inquisitor in Dei imitationem intentus, pater simul ac mater esse debet eorum, quos habet in Christo reos pœnitentes, sicque suavitatis ac fortitudinis mixturam assequetur. Utramque commistam & contemperatam præfert Patris appellatio. In quam rem egregiè ad rem nostram præter ceteros differit Philippus Abbas *lib. de obed. cap. 41.* Exhibeo partem longioris disputationis circa illud Apostoli ad Ephes. 6. *Patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros*, quibus verbis effrœnatam filiorum licentiam, & Patrum potestatem repressam, ne ultra paternam, id est benignitate commistam auctoritatem sæviant, arbitratur. Itaque perinde id esse ait, ac si dixisset Apostolus, nolite eis iræ venenum infundere, quos grato unctionis oleo deberis perfundere. Nolite ad aliquod eos vitium provocare, quos ab omni deberis vitio revocare. Nolite filiis passu tenero ad Dei festinantibus visionem, occursum pestifero importunam inferre læsionem, ne qui debent affectu filiali vestris iussibus obedire, impulsu fero compellantur ab eadem obedientia resilire. Bonus enim pater, non elatus collatæ sibi fastigio præfecturæ, sed volvens, & revolvens onus impositæ sibi curæ, non spirat minas in cervicibus tremulas subditorum, sed vix respirat, dum frequenter suspirat, gravi sollicitudine filiorum. Bonus pater filiis non parat laqueum, non ruinam, sed eis salutarem, non tam verbis, quàm moribus dat doctrinam, ut serpentis astutiæ jungat mansuetudinem columbinam. Illa prudenter corrigit proserpentem fortitudinem vitiorum, ista sibi clementer allicit pronam teneritudinem animorum. Corrigit, inquam, ne effluant, vel forte pereffluant nullo repagulo cohibente; allicit verò, ne deficient & è via resiliant, sævitia intolerabiliter perstrepen- te. Per illam ffilis pater ingerit reverentiam, & timorem, per istam verò suggerit patientiam & amorem, ne vel amor sine timore efficiat negligentes, vel timor sine amore quod est gravius, odienter. Unde Paulus cum Philippenses instruens diceret. *Quæcunque sancta*, statim subjunxit, *quæcunque amabilia, hæc cogitate*, sic acquirendam, vel tenendam innuens sanctitatem, ut ei necessario copulandam astrueret charitatem; Et, ne hoc videretur ceteros præmonere, quod ipse vel non posset, vel nollet forsitan adimplere, consequenter adjecit: *Quæ & didicistis. & vidistis, & audistis in me.* Super quo etiam Thessalonicenses 9. loquens, Prælatos breviter instruens dicit: *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes.* Quibus verbis dat aperte intelligi, quod non sufficienter operetur in subditis correptio sanctitatem, nisi in eis etiam ædificet consolatio charitatem, cum sub fasce correptionis pusillus animus defatiscat, nisi grato consolationis beneficio reviviscat. Non vult ergo Apostolus, ut pater à filiis solummodo timeatur, ne timor ad odium devolvatur, sed sic eum vult timeri, ut etiam amplius diligatur. Sic Philippus Abbas.

Idipsum sub aliis verbis Dorotheum admonebat S. Idorus Pelusiota *lib. 5. epist. 251.* variisque sacris symbolis, quæ juvat adducere, illustrat Hugo Victorinus *tom. 3. lib. 4. mis. 11.* Curandum, inquit, est, ut rectorem subditis, & matrem pietas, & patrem, exhibeat disciplina, & inter hæc sollicita circumspe-

ctione providendum, ne aut districtio rigida, aut pietas sit remissa, ut insit & juste consulens misericordia, & piè sæviens disciplina. Hinc semivivo vinum, & oleum adhibetur, ut per vinum mordeantur vulnera, per oleum foveantur, & sit in vino morsus severitatis, & in oleo mollities pietatis, fiatque ex utroque temperamentum quoddam, quo videlicet nec multa asperitate exulcerentur subditi, nec nimia lenitate solvantur. Unde in arca fœderis cum tabulis virga simul, & manna est, quia cum Scripturæ sacre scientia in arca pectoris sicut est virga districtio, sic & manna dulcedinis. Hinc David, *Virga tua & baculus tuum, ipsam consolata sunt.* Virga enim percutiatur, baculo sustentamur. Sit ergo districtio virgæ, quæ feriat, sit & consolatio baculi, quæ sustentet. Sit amor, sed non emolliens, sit rigor, sed non exasperans, sit zelus non immoderate sæviens, & pietas non plusquam expediat parcens. Eadem fere apud S. Gregorium *lib. 6. in 1. Reg. cap. & in pastoralis*, ac ceteros Patres in hanc rem proferuntur.

Porro damnatis ad carcerem, vel ad similem pœnam, debent Inquisitores pœnitentias salutes injungere, Eymer. *p. 3. q. 95.* ibique Pegna *com. 144.* ubi ait: hæreticis redeuntibus, præter carceris perpetui pœnam, injungendas esse alias pœnitentias salutes, quæ injunguntur, tum, ut per eas satisfaciant debito, quod per culpam contraxerunt, tum, ut appareat, an sint verè pœnitentes, an fiste conversi, & cum eas peragunt, recordentur delicti contra fidem commissi, ac illud detestentur & desineant. Idem ait Farinac. *de hæres. qu. 193. num. 102.*

Quod si pœnitentia salutaris sit injuncta personæ, & in ejus bonis distribuendis pietatis operibus, ipso moriente, possunt compelli hæredes ad illam implendam. Quia illius bona ad ejus hæredes pervenerunt cum onere. Unde sicut ipse vivens compelli poterat ad illud opus pium implendum, ita etiam post ejus mortem compelli possunt hæredes. Quod etiam tradunt Zanchin. *de hæret. cap. 28. num. 6.* Repertor. Inquis. *v. filii §. nunc subsequenter, & v. obligatio §. quod signis*, & luculenter Concilium Bitrense *cap. 10.* relatum à Pegna *par. 3. com. 169.* & colligitur ex *cap. accusatus de hæret. in 6.*

Possunt autem Inquisitores has pœnitentias aggravare, mitigare, & commutare. Nam in ipsa sententia hanc facultatem sibi reservare solent per hæc verba. *Reservantes nobis ex certa scientia, & expresse, quod possimus liberè dictam sententiam, seu pœnitentiam mitigare, aggravare, commutare, tollere totaliter vel in parte, & quando, & prout nobis, & toties, quoties videbitur faciendum.* Et tradit Eymer. *p. 3. direct. tit. forma sententia &c. num. 194.* ibique Pegna *com. 44.* qui etiam notat, ita decretum fuisse in Concilio Narbonensi *capit. 7.* & in d. Concilio Biterrensi *cap. 22.* & hoc esse insigne Inquisitorum privilegium, ut etiam post sententiam pronunciatam eorum jurisdictio in eadem causa non expiret, ut copiose docet Guido Fulcodius in *consult. ad Inquis. quest. 13.* quem sequitur Archid. in *cap. ut commissi de hæret. in 6.*

Idque Inquisitores facere possunt, etiamsi ex oblivione, vel ex alia causa hanc potestatem sibi non reservaverint, ut asserunt Eymer. & Pegna *loc. cit.* estque de jure *ex d. cap. commissi.* Nam aliàs delinquentes, vel exiguitate pœnitentiæ injunctæ elacti, ac indevoti effecti, faciliè relaberentur, vel illius asperitati eam non adimplerent, aut in desperationem inciderent

Causæ autem rationabiles, ob quas Inquisitores augere, vel minuere, aut remittere debent injunctas pœnitentias, pendent ex eorum prudentia, qui, perpensa delicti, ac delinquentis qualitate, illiusque conversione & humilitate, vel illius impietate, & malitia, quid expedire videbitur, judicabunt. Sic etiam detrahere poterunt injunctis pœnitentiis, easque minuere, vel remittere ob pœnitentis infirmam valetudinem, vel ob insignem humilitatem ac religionem & veram conversionem. E contra illas augere ob conversi impietatem, malitiam, contentionem, ac similia, quæ illius animum ac voluntatem parum Dei legi, ac injunctis sibi mandatis obedientem indicant. Itaque, cum materia, circa quam versetur pœnitentia, sint peccata, secundum quorum circumstantias, & rei pœnitentis contritionem, pœnitentiæ modus injungitur *cap. 3. & cap. Deus 18. de pœnit. & remis. can. consideret de pœnit. d. 6. tota 26. quest. 7. usque ad cap. 10.* quemadmodum jus civile considerat in *l. aut facta ff. de pœn.* nempe delictorum animadversa qualitate, & quantitate *can. 1. consideret de pœnit. d. 5. cap. sicut dignum 6. de homic. sicuti quædam crimina ob sui gravitatem, & circumstantias perseverantes, quæ dicuntur irremissibilia, ut quæ contra Spiritum Sanctum committi dicuntur, non quidem ex parte Dei, qui omnipotens est, facileque operatur, quæ hominibus videntur impossibilia Marc. 19. sed quia ita disponunt illa peccata hominem, ut agant, quæ contraria sunt remissioni. Etate *can. illud. 15. quest. 1. cap. 1. & 2. de delict. puer.* Scientia, veluti num amens, seu furiosus, vel mentis compos deliquerit *can. indicat 3. quest. 9. can. si quis insanians 15. quest. 1.* vel num putaret se delinquere, vel non, ut in *l. fin. ff. de rit. nupt. sexu can. indignantur 32. quest. 6.* & conditione delinquentis *can. qui compulsus 22. quest. 1. can. aut facta de pœnit. d. 1.* observato modo, tempore, loco delinquendi, voluntate, proposito, eventu, cæterisque quæ ut variant delicta, sic quoque & pœnas, ac pœnitentias delinquentium *d. can. aut facta, & d. l. aut facta ff. de pœn.* Vide & *l. Prætor edixit §. actorem cum duabus seqq. ff. de injur.* Vide & *Glos. in princ. de pœnit. d. 1. ad verbum verum, ex Toletano Concilio c. 2. relato in can. unum oratorium 25. can. 1. & can. Apostolus d. 81.**

Qui verò ex legitima causa impeditus pœnitentias injunctas non adimplet, non peccat mortaliter. Secus autem si absque legitima causa illas omitteret. Quia quando abjuravit, juramento se adstringit adimplendi pœnitentias sibi injunctas, vel injungendas, nec in aliquo contravenire. Unde ut impœnitens, nisi resipiscat, puniendus est graviorebus pœnitentiis, ut ait textus in *cap. ad abolendam §. presenti de heret. in 6.*

Sunt autem hæ pœnitentiæ salutare injungendæ primo sponte comparentibus, si sint pœnitentes hæretici, si sint fortilegi, si quomodolibet de hæresi suspecti. Quia, ut decretum fuit in d. Concilio Biterensi c. 2. sponte venientes, pœnitentes, ac dicentes plenam de se, ac de aliis veritatem, habent impunitatem mortis, immurationis, exilii, & confiscationis bonorum, ac benigne Inquisitorum arbitrio tractantur, ut elemosynas aliquas erogent, vel charitatis opera præstent, jejunent, orent, ac hujusmodi alias pœnitentias salutare agant, ut etiam notant Symanch. *de cath. instit. tit. 44. n. 3. & Instructio Hispalensis 1. cap. 3. & 7. ac Pegna p. 3. comm. 12.* Secundo, hæ pœnitentiæ imponuntur suspectis leviter de hæresi, contra quos levissima sunt indicia, ut tradunt Repertor. Inquis. v. testes, Decian. tr. cr. l. §. cap. 38. num. 7. Farinac. *de heres. quest. 187. n. 33.* Tertio damnatis ad carceres, vel ad exilium, & ad similes pœnas ob rationes supradictas, ut per Eymmer.

Tom. II.

p. 3. q. 95. ibique Pegna com. 144. & Farinac. *de heres. qu. 193. num. 102.*

CONSULTATIO CLXXXVII.

De Pœna Talionis.

DE hac re nonnulla diximus alibi, quibus hæc subdimus. Accusator non probans alterius crimen, ad quod probandum in Tribunali S. Inquisitionis se obligaverat, est puniendus arbitrio Inquisitorum, sed non pœna talionis. Non quidem quia tali pœna dignus non sit, sed quia Ecclesia vult cum illo misericordiam, & non rigorosam justitiam exercere. Ideoque hæc pœna est jam per desuetudinem abrogata. Nam si accusatoribus infligeretur, difficile reperirentur, qui vellent aliquem accusare, & sic crimina remanerent impunita in maximum Reipublicæ christianæ detrimentum. Id, quod testatur etiam Jo. Andr. in addit. ad specul. tit. qui accus. non pos. Gandin. *de malefic. eod. tit. n. 38.* Salicet. in l. qui crimen num. 4. C. eod. Covar. lib. 2. var. cap. 9. num. 1. Bartol. in l. sicut de accus. Royas sing. 9. Simanch. *de cath. instit. tit. 64. n. 93.* Pegna p. 3. direct. com. 14. ac Delben. *de offic. inquis. 181. petit. 1. num. 1.*

Idque etiam si accusator se inscribat ad pœnam talionis, & in criminis probatione deficiat, ne puniendus quidem est pœna talionis, *l. in pravitate ff. ad Turpil. Gloss. in cap. tua v. effectum de procurat. & docent Covarruvias, Royas, & Pegna loc. alleg. & Farinac. de heres. q. 185. nu. 37.* Unde licet ad pœnam talionis se obligavit, & in probatione defecit, non est tamen tradendus Curie seculari, si formalem hæresim objecisset, nec probasset per textum in c. super his de accus. Nec unquam in S. Tribunali accusator pœna talionis punitus fuit, ut ibidem testatur Pegna. Erit igitur arbitrio Inquisitorum puniendus, si se inscribat ad pœnam talionis, si non inscribat ex cap. super his de accus.

Nec qui sciens aliquem innocentem, & falsò illum Tribunali Inquisitionis accusat, puniendus est pœna talionis, sed multo acrius ac supradictus, qui solum in probatione defecit. Docentque Simanch. *de cath. instit. tit. 4. n. 7.* Decian. tr. cr. l. §. 28. n. 12. Royas sing. 8. Farin. loc. cit. hunc accusatorem esse puniendum pœna calumniatoris. Scaccia verò de jud. c. 57. post n. 6. & seq. Pegna p. 3. direct. com. 40. existimant, quod falsus accusator punitur eadem pœna, qua punitur falsus testis. Quia in crimine hæresis accusator est etiam testis, ut tradunt Royas sing. 7. Farinac. d. quest. 185. num. 32. Sousa in aph. lib. 2. cap. num. 8. Carena par. 3. tit. 1. §. 1. numer. 10. Testis autem falsus punitur gravius in tali crimine, quam in aliis. Quia multo gravius delictum est, falsum deponere in crimine hæresis, quam in cæteris, ut notant Simanch. ibid. tit. 64. num. 48. & seq. & in Enchir. tit. 38. nu. 2. Pegna in d. p. 3. com. 122. Farinac. q. 188. n. 36. de quo mox. At, quod calumniatores, ultra pœnas corporis afflictivas damnentur in S. Officio ad reficiendum damna, expensæ & interesse diximus alibi ex declaratione S. Congregationis 30. Maii 1601. Et calumniantes aliquem ut hæreticum puniuntur in S. Officio, si instante tamen calumniato, ut etiam diximus cum eadem S. Congregatione 20. Martii 1613.

Similiter denunciator, si convincatur, falsum denunciaffe, est ut calumniator, & falsus testis puniendus. Quia denunciator ex generali consuetudine S. Inquisitionis assumitur, ut testis. Quod notant Repert. Inquis. vers. accusatio, & vers. testis, Simanch. *de cath. institut. tit. 19. nu. 17.* & Farinacius. dec. quest. 188. numero 45. Si enim testis, qui citatus & vocatus ad se, examinandum, & falsum deponens, acriter puni-

M. m 2

nitur,

nitur, multo magis acriter puniendus est denunciator, qui sponte alium falso denunciat. Quod, si ex sola ipsa denunciatione falsa gravissime læditur denunciatus, merito denunciator, tanquam calumniator puniri debet, ut per Doctores, quos citat & sequitur Pegna *in d. p. 3. comm. 4.* Et in constitutione B. Pii V. generaliter statuitur, ut in omni crimine denunciante per calumniam pœna talionis puniantur. Ac licet hæc pœna regulariter hodie non imponatur, ex hac tamen Constitutione clarè pater, falsum denunciatores esse gravissime puniendum.

Nec falsus accusator, vel denunciator desistere volens ab accusatione, vel denunciatione, ante inquisiti sententiam est audiendus ab Inquisitoribus, ut pœnam evadat. Quia hoc crimen gravissimum est, multumque interest S. Tribunalis, ac totius Reipublicæ, ut puniatur. Unde Imperatores etiam optime sanxerunt *in l. ult. in fin. C. de abol.* ut Judex non minus accusatorem ad probandum, quæ detulit, quam reum ad purgandum, quæ negat, urgere debeat. Et hoc idem servandum est in eo, qui denunciat. Hic enim si dixerit falso denunciassè non est facile audiendus, tradente Pegna *in d. p. 3. comm. 14.* Farinac. *d. q. 185. n. 36.* & Jo. Andrea *in c. excommunicamus. 2. de heret.*

Et tamen aliqua ratio, ob quam excusari possit ut ei minuatur pœna, si accusator in probatione contra inquisitum deficiat. Nam excusari potest vel producendo unum testem in confirmationem suæ accusationis, vel si docuerit de eo crimine publicam fuisse famam, aut audivisse illud crimen ab amicis, vel consanguineis inquisiti, vel ab aliis fide dignis, Bartol. *in l. fin. ff. de her. instit. Marfil. sing. 47.* ac Pegna *ib.*

Quod vero ad testem falsum non desunt Doctores, qui censeant, hunc in S. Tribunali puniri posse pœna talionis, & tradi Curie seculari una cum publicatione bonorum. Nam Leo X. in suo diplomate, dato Adriano Cardinali, generali Inquisitori Hispaniarum anno 1518. quod incipit, *Intelleximus* apud Pegnam, facultatem dedit illis Inquisitoribus tradendi falsum testem Curie seculari, si ipsis visum fuerit, sicque videretur arbitrariam pœnam posse extendi ad mortem, ut tenent Simanch. *de cath. instit. tit. 64. n. 86.* & 90. & in *enchir. tit. 38. n. 2.* & 3. Royas *de heret. p. 2. assert. 8. n. 156.* & seq. Gomez *in l. Tauri 33. nu. 8. in fin.* Lopez *ad Diaz in pr. cr. can. cap. 93. lit. B.* Zech. *in sum. p. 1. tit. de fide, rubr. de heres. cap. 11. num. 14.*

Verum, etsi de jure sustineri possit, testem deponentem falsum in causa hæresis contra aliquem, posse puniri pœna talionis, & eadem, qua puniretur inquisitus, si testis verum dixisset. Jure enim pati deberet, quod proximo suo facere cogitavit. Ac licet verum sit, quod ex rescripto Leonis X. habetur, attamen in Supremo S. Inquisitionis Tribunali ex regula falsi testes non puniuntur pœna mortis, sed vel pœna fugationis, vel triremium, vel ad utranque condemnantur, ut testatur Farinac. *de heres. qu. 188. nu. 39.* aitque Eymer. *p. 3. direct. n. 209. in rubr. de forma pun. & condemn. fals. test.* falsum testem ad perpetuum carcerem esse condemnandum, in quo sub vinculis ferreis in pane doloris, & aqua angustiae quandiu vixerit, agat pœnitentiam, solam vitam ei de misericordia relinquentes, & quod ponatur in tali porta Ecclesiæ, in qua stet ligatis manibus, & capite discoperto, & in camisia spoliatus usque ad horam prandii. Verba sunt Eymerici.

Puniendus pariter est testis, qui in S. Tribunali veritatem occultat. Probat ex *cap. 1. de crim. fals.* ubi hæc leguntur: *Uterque reus est & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit. Quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat.* Ac docent Simanch. *de cath. instit. tit. 64. n. 89.* Pegna *d. p. 3. comm. 122.* Farinac.

d. q. 188. num. 42. ac Zech. *loc. cit. cap. 11. nu. 14.* Qui norant falsum esse testem, qui refert quidem verba ipsa illius contra quem testificatur, sed in alio sensu quam prolata fuerunt, ut si dicat verba hæreticalia fuisse prolata affirmative, cum tamen, aut recitando, ac referendo, aut interrogative fuerunt dicta.

Testis verò, qui sua falsa testificatione hæreticum, vel sortilegum à pœna ei debita liberavit plectendus est eadem gravissima pœna. Quia Deo, & ejus Ecclesiæ gravissimam intulit injuriam. Nam ille, qui ejus pernicioso mendacio liberatur, à pristino errore non corrigitur, & in eo perseverans, etiam alios conatur sua inficere pravitate. Unde Leo X. in citato Diplomate ait: *Nos igitur scelestum hoc hominum genus, qui in nefandi criminis causa vel injusta absolutionis, vel iniqua condemnationis autores existunt, acriori longe supplicio, quam ceteri falsidici testes plecti solent, dignum censentes, &c. tradendi, vel relaxandi Curie seculari plenam, & liberam concedimus facultatem. Non obstantibus &c.* Ita etiam Pegna *d. com. 122.* & Farinac. *loc. cit. num. 50.*

Hinc quando sententia contra reum ex falsis testibus lata fuit, ac executioni demandata, est ipsis falsis testibus pœna talionis imponenda ita, ut si reus fuerit ad triremes, vel ad mortem damnatus, etiam falsi testes ad triremes vel mortem damnari debent; ut per Farinac. *d. q. 188. n. 46.* & 51. Zanard. *in sum. divin. precept. p. 2. rubr. de testib. in caus. fid. §. sed notandum,* Carena *p. 2. tit. 17. §. 15. nu. 55.* Et colligitur ex dicto diplomate Leonis X. ac ibi notat Pegna. Nec ullo modo est eis parcendum, quia in hoc casu eos gravissime nocuisse, plusquam manifestum est. Siverò sententia contra reum non fuerit lata, neque executioni tradita, tunc falsi testes non sunt pœna talionis puniendi, sed alia extraordinaria, nempe fugationis, & triremium. ut iidem Doctores docent, ac Simanch. *de cath. instit. tit. 64. nu. 91.* Quod servatur in praxi.

Is etiam, qui prece, vel pretio, aut minis, ac terroribus testem corripit, vel alicui mandavit, ut illum corrumperet ad falsum deponendum, incurrit eandem pœnam, quam ipse falsus testis, quia illius criminis auctor est, immo gravius delinquit, quia peccat ipse & alium ad peccandum inducit. Probat etiam ex eo diplomate Leonis, ubi ait: *Qui ad talia committenda minis aliquem cogunt, aut pecunia alliciunt.* Et paulo post: *aut alium ad falsum deponendum, aut verum non dicendum inducunt, sint Curie seculari tradendi;* ac tenent Simanch. *d. tit. 64. n. 8.* Pegna *ibidem,* Lopez *ad Diaz cap. 93. litt. B.* ac Zech. *in sum. p. 1. tit. de fide rubr. de her. c. 11. num. 14.*

Idemque dicendum est de eo, qui mandavit alicui ut testem aliquem prædictis modis corrumperet *l. 15. damnum. dat. ff. de reg. jur.* ibique Doctores, & tradit Simanch. *ubi supra num. 96.* ac Pegna *loc. cit.* verum in his casibus res est deferenda ad supremum Inquisitionis Tribunal, ejusque expectandum decretum.

Testis verò, qui falsum in S. Tribunali deposuit, admittitur ad pœnitentiam, si pœnitens suum crimen Inquisitoribus fateatur, & sponte se ipsum detulerit, falsum dixisse antequam reus testibus sit convictus, & re integra libere suum crimen fateatur, præsertim si alios ejusdem conjurationis socios indicaverit, tunc mitius erit puniendus, ut pluribus juribus, & exemplis probant Simanch. *loc. alleg. nu. 94.* & seq. & in *Enchir. tit. 48. num. 6.* & 7. Royas *de heret. p. 2. assert. 8. num. 156.* & 158. Pegna *d. com. 122.* & Farinac. *ea quest. 188. numer. 43.* Si verò sponte se non detulerit, licet antequam inquisitus condemnatur, pœnitentia ductus, veniam petat, gra-

gravissima tamen est ei pœna injungenda, perpetui scilicet carceris, aut tritemium, ut per eosdem Doctores, ac Eymericum p. 3. *direct. in 12. modo term. proces. num. 209.*

Quinimmo, licet depositio falsi testis ob aliquem defectum sit invalida, nec inquisito nocuit, ipse tamen testis, uti falsus est puniendus. Quia per se non stetit, quin noceret, ac suum delictum jam consumavit, Bartol. in l. si quis legatum ff. ad l. Cornel. de test. Panorm. in cap. 1. de crim. fals. Salic. in l. 1. C. de sepulchr. viol. & Clar. in §. falsum, vers. tu scis.

Testis autem falsi sententia est ab Inquisitoribus publicè pronuncianda. In publicum enim spectaculum producendus est, & coram populo suum nefarium, ac detestabile scelus detegendum, & cur puniatur ratio est reddenda, ut ejus pœna omnibus innotescat, ejusque exemplo discant ceteri tantum scelus vitare. Et hac ratione etiam pœna publicè executioni mandatur ac producitur cum infami mitra, fustibus cœditur, & ad triremes mittitur, vel alia extraordinaria pœna plectitur, ut per Simanch. d. tit. 64. num. 91. Zanchin. de heret. Pegna in *direct. p. 3. d. com. 122.* ubi notat, quod falsi testes neque per solum Episcopum, neque per solum Inquisitorem puniri possunt, sed per utrumque. At de his alibi sæpe dictum est.

CONSULTATIO CLXXXVIII.

De Pœna in Apostatas à Fide Christiana, & in schismaticos.

Apostata à fide christiana is est, qui ab illa recedit in totum, convertendo se ad aliquam falsam religionem. Unde apostasia dicit formaliter hæresim & connotat terminum, ad quem convertitur, positivum falsæ religionis, ut per Suarez de fide disp. 16. sect. 5. num. 8. & Sanchez in decal. lib. 2. cap. 7. num. 16. Et ideo contra hujusmodi apostatas eodem modo procedendum est ab Inquisitoribus, sicut contra hæreticos, ut statuit Bonifacius VIII. in cap. contra de heret. in 6. & tradit Menoch. de ar. cas. 546. num. 6. & seq. Cum autem apostasia addat supra malitiam hæresis speciem incompletam, seu differentiam gradualem, sequitur secundum probabilior sententiam, eam esse exprimendam in confessione, scilicet terminum istum, seu falsam religionem, ad quam quis se convertit, explicando, ut per Suarez ibid. num. 10. & Sanchez d. n. 16. cum aliis.

Pœnæ autem apostatæ à fide christiana sunt excommunicatio, infamia, irregularitas, privatio omnium bonorum, & jurium, aliæque pœnæ contra hæreticos statutæ, ut de communi testantur Sanch. d. cap. 7. num. 18. ac Menoch. loc. cit. num. 6. & tradunt Canonistæ in cap. prima de apostat. Quare licet disputari soleat, an hæc apostasia sit species infidelitatis distincta ab hæresi, Judaismo, & Paganismo, Divusque Thomas q. 12. ar. 1. ad 3. putet, non esse peculiarem speciem infidelitatis, sed quandam circumstantiam aggravantem, alii verò aliter sentiant, hoc tamen certum eandem esse pœnam hæreticorum & apostatarum, ac proinde, moraliter loquendo, apostasiam ad hæresim posse revocari.

Siquis autem fidem omnino reliquerit, factus apostata, ex Christiano Judæus, vel paganus, bona ejus fisco quærantur l. 1. C. de apost. l. fin. C. Theod. eod. tit. cum accusatio fuerit approbata, fiuntque ex eo die, quo fidem reliquerunt, intestabiles, & incapaces testandi, vel donandi, crimine illo publico irretiti l. apostatarum C. de apost. l. 1. eod. tit. C. Theod. exuti omnibus privilegiis, quæ solent christianis irro-

Tom. II.

gari l. hi, qui sanctum C. eod. Et si quis coegerit liberum apostatare, vel persuaserit, capite plectitur l. pen. C. de apost. Theod. Tamque grave hoc scelus est, ut desertæ, atque violatæ religionis accusatio possit institui post mortem usque in quinquennium l. 2. C. de apost. ut. Neque ita à fide decedentibus datur pœnitendi locus secundum leges civiles; lapsis enim, & errantibus subvenitur, non autem perditis l. 1. eod. Quamvis aliquando legamus metu tormentorum christianos, qui ejurarent fidem, & immolassent vi idolis, pœnitentia acta, ab Ecclesia receptos, etsi Novatiani reclamarent.

Notandum autem est, quod pro foro conscientie non incidit in pœnas istas apostata secundum externum actum tantum sine assensu, aut errore intellectus, & non continetur in cap. 1. Bulla in Coena Domini; unde ab hac posse eum absolvi à proprio confessario, tametsi gravissima culpa, ait Diana p. 2. tr. 4. resol. 143. cum Homobono. Sacra tamen Pœnitentia solet tales adigere, ut prius abjurent coram Sancto Officio. Qui autem proprie sit hæreticus alibi diximus, ubi & parerga de hæreticis.

Schisma verò est scissio, vel separatio ab unitate Ecclesiæ catholicæ, quatenus hæc est corpus mysticum & morale ex Romano Pontifice, ut capite, & ex universis fidelibus, ut membris constans, ut per D. Thom. 2. 2. q. 39. ar. 1. Sanch. in decal. d. lib. 2. cap. 36. num. 1. ac Suar. de fide disp. 12. sect. 1. nu. 1. Quareschisma aliud est purum, seu simplex, quod in sola malitia voluntatis consistit, nolentis recognoscere Summum Pontificem, tanquam suum caput aut nolentis cum aliis membris Ecclesiæ catholicæ communicare, licet non habeat errorem in intellectu, nempe quia credit, Papam esse verè caput Ecclesiæ, & credit unam Sanctam Ecclesiam catholicam. Ita D. Thomas ibidem. Et præcipue fit, cum quis electus est à minori parte Cardinalium, aut aliàs non canonicè in Papam. Nam & ipse, ac eum sequentes sunt puri schismatici, ut per Suar. de censur. disp. 21. sect. 2. n. 12. & disp. 23. sect. 3. n. 2. Sayr. lib. 3. cap. 32. nu. 4. Purus igitur schismaticus incurrit pœnas tantum schismaticorum.

Aliud est schisma conjunctum cum hæresi, seu cum errore intellectus, quia non credit, Papam esse caput Ecclesiæ, vel non credit esse unam Sanctam Ecclesiam catholicam, & tales sunt, ut plurimum, schismatici nostri temporis, scilicet extra causam electionis Antipapæ, ut de Græcis ait Pegna in *direct. lib. 2. schol. 34. n. 1.* & generaliter docet id S. Hieronymus relatus in can. inter hæresim 24. q. 3. & sequitur D. Thomas loc. cit. ar. 1. ad 3. assignans etiam illam rationem, quia schisma est via ad hæresim. Tales ergo schismatici incurrit pœnas non solum schismatis, de quibus infra, sed etiam hæresis, de quibus alibi. Excusantur autem à censuris qui sunt tantum materialiter schismatici, id est errore probabili excusati. Nam sæpe accidit, ut quæstio sit omnino dubia. Ita Abb. in cap. licet de elect. Sayr. decens. l. 3. cap. 5. n. 19. Sanch. d. cap. 36. num. 3.

Hos autem esse suspectos de levi, licet, si perseverent in schismate vehementem suspicionem incurere possint, ait Sousa lib. 1. aphor. cap. 20. nu. 13. subditque num. 14. quod schismatici, qui majorum suorum auctoritati credunt, à suspicionem hæresis ob ignorantiam excusantur. Pegna verò *quest. 184. nu. 14.* inquit eos esse aliquando suspectos de levi, aliquando de vehementi, quod non displicet Farinacio de hæres. *quest. 184. num. 14.* Id tamen certum est, quod regulariter ac per se loquendo sunt suspecti de vehementi, habentque aliquam hæresim, per accidens verò ignorantia potest tollere rationem schismatis ita, ut ubi illa non sit talis, quæ excuset à schismate, poterit esse talis, & minuat suspicio-

M m 3

nem;

nem; sed per se ac regulariter habendi sunt, ut suspecti vehementer, Simanch. *de cath. inst. tit. 58. n. 8.* Menoch. *de presumpt. lib. 5. presumpt. 6. numer. 24.* Castropal. *tom. 1. tr. 6. disp. 4. pun. 6. num. 19.* Carren. *p. 2. tit. 3. n. 36.* Schisma enim semper, aut plerumque est conjunctum cum hæresi *can. inter hæresim 24. quest. 3.* Navar. *in man. cap. 27. nu. 57.* Valentia *2. 2. disp. 3. quest. 15. pun. 1.* Suar. *de censur. disp. 21. sect. 2. num. 12.* Azor. *p. 1. lib. 8. cap. 20. quest. 1.* Unde schisma, & hæresim esse sorores ait Lopez ad Diaz *cap. 112.* Simanch. *loc. cit. & incan. denique 7. q. 1. & c. firmissime de her.* schismatici & hæretici æquiparantur, ut notant ibi Ost. *n. 1.* Butr. *n. 5.* Panor. *n. 2.* Jo. Andr. *nu. 1.* & Felin. *sub initio* Ubi verò schisma est antiquum, inducit vehementissimam hæresis suspensionem, *extravag. ad certitudinem de sent. excom. & in minoribus*, qui in fide majorum vivunt, non semper ignorantia est invincibilis, vel probabilis, ideoque nec isti semper excusantur à suspicionem hæresis, vel vehementi, vel levi, sicut nec excusantur ab hæresi, si credant oppositum ejus, quod credere debent, & quod catholice fideles alii credunt, & in istis illi non possunt licite assentiri majorum suorum placitis. Quare ubi constat, quod summus Pontifex à quo majores se separant pertinaciter, ac rebellant, est verus Pontifex, satis apertum est, illicitum hoc esse, ac idcirco simplicitatem non excusare à crimine schismatis, quia unusquisque tenetur scire, quod divisio ab Ecclesia Romana est magnum crimen, ut *ex can. schisma 24. q. 1.* probant Decian. *lib. 5. cap. 37. num. 11.* Farinac. *quest. 179. num. 17.* ubi quod nec regulariter excuset ignorantia *can. qui & humanis 12. q. 2. can. quod dicit. d. 16. & can. si de creta d. 20.* Et ita solum aliquando potest contingere, quod simplices, ac imperiti in his excusentur, in quo sensu verum est, quod ait Pegna *d. com. 73.*

Quibus autem poenis puniantur schismatici, controvertitur, an ex jure antiquo sint ipso jure excommunicati, quod affirmant Innoc. *in cap. 1. de schism.* ibique Panorm. & sequuntur Sylvestr. *v. schisma num. 3.* Negant verò Azor. *p. 1. lib. 8. ca. 20. quest. 6.* & Sayr. *de censur. lib. 4. cap. 5. num. 19.* Quia excommunicatio lata *in d. cap. 1. de schism.* est pro casu particulari, præterquam quod schismatici, de quibus est sermo in dicto capitulo erant hæretici, & *in can. nulli d. 19. & in cap. de Liguribus* continentur excommunicatio ferenda, non lata.

At, quidquid de hoc sit, hoc certum quod excommunicationem incurrunt schismatici quicumque latam, & Papæ reservatam in Bulla Cænæ *can. 1.* ibi: *Nec non schismaticos, & eos, quise à nostra, & à Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter subtrahunt, vel recedunt.* Quo loco continentur, non solum schismatici per scissuram à capite, sed etiam à membris, ut *supra.* Et ita Ugolin *in eundem can. 1. Bulla num. 9.* Sanctarel. *de hæres. cap. 43. num. 3.*

Et advertendum est, quod ibi per illam particulam *schismaticos* intelliguntur schismatici per antonomasiam, id est quando præter verum Pontificem alius eligitur, eique obeditur. Per secundum verò ibi: *Et eos, qui*, intelliguntur schismatici alio modo, scilicet contumaciter recedendo à totali obedientia Papæ, ut Papa est. Quia dicunt Doctores, tunc etiam esse verum, & purum schisma ut per Sayr. *d. lib. 3. cap. 5. num. 21.* Suar. *loc. cit. disp. 21. sect. 2. num. 12.* Ugolin. *ibid. num. 9.* Sanch. *d. lib. 2. in decal. eo cap. 36. num. 12.* Duard. *in d. can. 1. Bul. num. 16.* Et hæc est verior, ac communior, quamvis alii intelligant per primam particulam contineri proprie schismaticos, per secundam au-

tem contineri eos, qui contumaciter alicui mandato Papæ nolunt obedire, qui tamen non sunt schismatici, si in aliis illi contentiant obedire, ut per Toler. *lib. 1. cap. 19.* Sed communiter reiicitur. Quia nolens in aliquo casu particulari obedire, etiam in despectum Papæ, non continetur in hoc casu, ut per Sayrum, Suarez, Sanchez *loc. alleg.*

Et etiam lata excommunicatio contra schismaticos per electionem Antipapæ & eos, qui illi adherent, aut illum defendunt à Nicolao secundo in Concilio Lateranensi, ut habetur *in can. in nomine Domini d. 23. in d. cap. licet de elect. & in Constitutione Gregorii VX. de electione Papæ*, & continet tam ipsum electum sese ingerentem, quam alios fautores, & sectatores, at non est reservata hæc excommunicatio *ex d. can. in nomine Domini neque cap. licet*, hodie tamen est reservata ex Bulla Cænæ, & ex dicta Constitutione Gregorii XV. Item generaliter contra schismaticorum Episcoporum, Cardinalium, Legatorum, & Dominorum temporalium sectatores quosunque lata est excommunicatio ex Constitutione 19. Pauli IV. quæ incipit, *Cum ex Apostolatus*, sed non est ibi reservata, ut tamen dixi, hodie reservata est in Bulla Cænæ, & in dicta Constitutione Gregorii.

Est que autem discrimen inter hæreticos, & schismaticos, quod hæreticus non excommunicatur, nisi simul habeat hæresim in intellectu, quia crimen hæresis est in sui substantia mentale, & sic non est excommunicatus hæreticus pure mentalis, quia Ecclesia de purè mentalibus non judicat, neque hæreticus pure externus, quia hic non est hæreticus in rei veritate, sed solum apparet hæreticus. At schisma non consistit essentialiter in errore intellectus, sed in exteriori actu voluntario, scilicet in voluntaria separatione à capite, & membris Ecclesiæ, ideoque manet excommunicatus, qui, licet interius non erret in fide, exterius tamen se ab Ecclesia separavit, ut per Farinac. *de hæres. d. quest. 184. n. 4.* Sanchez *lib. 2. in decal. c. 36.* Suarez *de censur. disp. 21. sect. 2. n. 13.* Soula *lib. 1. aphor. cap. 20. num. 16.* Alterius, Bonacinam, Filucium, quos sequitur Carrena *p. 2. tit. 3. num. 46.* Salel. *lib. 6. cap. 4. num. 33.* In quo quidem erravit Farinac. *d. quest. 184. n. 59.* volens, schismaticos non esse excommunicatos, nisi sint hæretici, ea motus ratione, quia puri schismatici non sunt proprie, sed large schismatici. Quod est omnino falsum. Nam ideo quis est proprie schismaticus, quia se separat ab Ecclesia, non quia est hæreticus: Et licet hæretici sint etiam schismatici, id tamen est, quia hæretici formaliter ut hæretici sunt schismatici, sed quia hæretici se separant ab unitate Ecclesiæ. Itaque licet schismaticus non sit hæreticus, est tamen proprie schismaticus, ac poenis schismaticorum obnoxius.

Irregularitatem etiam incurrere schismaticos, si sunt hæretici, certum est, etsi schismaticos non hæreticos esse irregulares dicant Pegna *p. 2. com. 73.* Maiol. *de irreg. lib. 5. cap. 46. num. 4.* Azor. *p. 1. lib. 8. cap. 90. quest. 8.* Duard. *in Bull. cænab. 2. q. 56. num. 5.* Verum Summistæ antiqui nullam de hac irregularitate faciunt mentionem, & in jure non habetur, neque ex eo colligitur. Non quidem *ex cap. 1. de schism.* Nam ibi solum habetur suspensio à potestate ordinandi, & à collatione beneficiorum, & administratione Ecclesiarum. Neque *ex can. qui contra 24. quest. 1.* Nam poenæ illæ sunt sententiæ ferendæ & *in can. in nomine Domini d. 23.* nulla fit mentio irregularitatis. In *d. capit. licet de elect.* electus in Papam à tertia parte, vel à minori duabus partibus, si sibi nomen Papæ usurpaverit, excommunicatur ipso facto, & totius ordinis pri-

vatione mulctatur simul cum illis, qui illum receperunt. Nullibi igitur in jure statutum est universaliter, ut schismatici sint irregulares. Quod etiam observant Suar. *de censur. disp.* 43. *sect.* 2. n. 7. Sanch. *d. cap.* 26. *num.* 20. Sayr. *ubi supra lib.* 7. *cap.* 12. *num.* 10. ad Delben. *de S. Officio. dub.* 235. *sect.* 8.

Neque obstat, quod nedum illa totius ordinis privatio, qua puniuntur electi à minori parte duabus, & qui illum sequuntur, videtur quædam irregularitas, quia tales sunt privati cujuscunque Ordinis exercitio, multoque magis sunt impediti, ne ad alios Ordines promoveantur, sed etiam per Constitutionem præfatam Pauli IV. omnes schismatici suis ordinibus sunt privati ipso facto. Quod non intelligitur, nisi quia suorum Ordinum exercitio, ac ministerio privati sint, ac proinde sint etiam inhabiles, ut ad Ordines promoveantur. Sicque videtur, quod schismatici sint irregulares. Quia irregularitas impedit, ne ordines suscipiantur, neve ordinarius utatur ordinibus susceptis.

Nam responderetur, quod privatio ista per quam schismatici suis ordinibus sunt privati, est suspensio ab ordinibus, non autem irregularitas. Directe enim schismatici privati sunt usu Ordinum, licet indirecte sint etiam impediti, ne ad minores ordines promoveantur. Hunc enim effectum etiam habet suspensio ab ordine, ut docet Suarez *de cons. disp.* 26. *sect.* 3. *num.* 11. Quare schismatici privantur ordinibus directe, quatenus ordines sunt quædam officia Ecclesiastica, privantur enim ordinibus, & aliis officiis. Privatio autem ab Ordinibus, ut sunt officia Ecclesiastica, Suspendio est, & suspensio ab officio simpliciter, est etiam suspensio ab ordine, ut tradit idem Suarez *d. disp.* 26. *sect.* 1. *nu.* 3. Schismatici igitur, quamvis non sint irregulares, sunt tamen suspensi ab omnibus ordinibus.

Infamiam verò, ac irregularitatem planè incurrunr schismatici, si crimen schismatis sit notorium, quia est crimen enorme, depositione dignum, quod notorium inducit juris infamiam ipso facto, & consequenter irregularitatem secundum magis communem Canonistarum sententiam, ut testantur Azor. *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 20. *quest.* 8. & Sayr. *lib.* 7. *de censur. cap.* 12. *num.* 15. ac 16. Immo alii ajunt, etiam si sit occultum crimen, induci irregularitatem, ut tenet Azor *ibid.* cum Speculatore, & Raymundo, ac plures apud Sayrum *ibid.* *num.* 16. sed communiter reicitur, ut per Sayrum *num.* 17. & Sanchez *ubi supra.*

Item contra multi recentiores asserunt, schismaticum occultum nullo modo esse infamem, vel irregularem. Si autem sit notorium crimen, esse infamem & irregularem improprie ob infamiam facti, quæ per poenitentiam diluitur. Ita Sanchez *d. cap.* 36. *num.* 20. Sanctarel. *de heres. cap.* 43. *nu.* 13. & Suarez *de irreg. disp.* 43. *sect.* 2. *nu.* 7. Verum à prima sententia communi non est recedendum. Immo ex Constitutione Pauli IV. supra citata, si Cardinales, Episcopi, Legati, ac Domini temporales in schisma incurrisse deprehensi aut confessi, aut convicti, incurrunr ipso facto privationum omnium dignitatum, Ecclesiarum, beneficiorum, officiorum Ecclesiasticorum, & vocis activæ ac passivæ, ac dominiorum publicorum temporalium. Eorum autem sectatores, seu fautores sunt eo ipso ineligiblees active & passive, & intestabiles, hereditatum, & successionum incapaces, & omni actione judiciali, & omnibus beneficiis & Ecclesiis privati, omnibusque dominiis publicis, vel privatis, & primo occupanti bona istorum temporalia conceduntur. Quod minus recte *ex cap. ad succidendos de schism.* in 6. deducit Farinac. *d. q.* 184. *num.* 41. Simanch.

de cath. inst. tit. 58. *num.* 7. & Decian. *lib.* 5. *cap.* 67. *num.* 6. Nam Bonifacius VIII. in *d. cap. ad succidendos* statuit hanc poenam contra schismaticos illos, quos ibi in casu particulari damnat. Et quamvis postea in fine decretalis loquens in futurum de schismaticis decernat, quod similes excessus, & culpæ poenis similibus in posterum puniantur, ex vi tamen hujus textus schismatici non sunt ipso facto privati, sed tanquam infames omnibus beneficiis, officiis, dignitatibus, ac honoribus sunt privandi. Unde solum ex citata Constitutione Pauli IV. schismatici, tam Clerici, quam laici respective sunt privati perpetuo omni officio, Prælatura, dignitate etiam Cardinalitia, Comitatus, Marchionatibus, Ducatibus, Regnis, Imperio, immo voce activa & passiva, & perceptione pensionum.

Dicuntur autem deprehensi in schismate qui in flagranti, ac per evidentiam facti in eo crimine reperiuntur, vel probato crimine, vel confesso condemnati, *Glos. in cap. ad abolendam §. præterea v. deprehensi*, ibique *Ostiens. num.* 4. *Butr. num.* 19. *de heret. Glos. in cap. ex litterarum, v. deprehensam de eo, qui duxit.*

Id tamen limitatur, ut non propterea licitum sit Catholicis auferre à Græcis, mercatoribus bonorum, etiam si schismatici esse dicantur, seu Ecclesiæ schismaticorum, ut per Rot. *decis.* 48. *num.* 4. *p. 1. posthum.* Farinac. Quia Ecclesia Catholica eos tolerat, ut per Archid. *in can. magnum* 11. *quest.* 1. quia ipsi seculares sæpe laborant ignorantia invincibili schismatis. Unde requireretur monitio facta à Sede Apostolica.

Ineligibilis autem est ad Papatum Episcopus, aut eo major Prælatus, etiam Cardinalis, aut Legatus, schismaticus semel existens ita, ut si ullo unquam tempore, etiam post electionem in Romanum Pontificem, etiam in concordia, apparuerit, talem schisma incurrisse, sive excitasse, electio censenda sit ipso jure nulla, nulla expectata declaratoria, non suffragante ei possessione, coronatione, aliove actu & licitum est omnibus ab ejus obedientia impune quandocunque discedere ex citata Constitutione Pauli IV. *§. 6. & 7.* Et quamvis hæc Constitutio non reperiatur publicata, ut ibi notat Cherubinus, sufficit tamen, quod confirmata fuerit à B. Pio V. *constit.* 22. *incip. Inter multiplices §. 3.* quæ fuit publicata. Unde apparet, quod in hac re est derogatum dicto *cap. licet de elect.* ubi nulla exceptio electo in concordia in Papam obiici poterat. Constitutio autem Gregorii XV. de electione Papæ solum statuit, nullam censuram obiici posse. Unde hoc impedimentum schismatis ac hæresis ex dicta Constitutione Pauli IV. in suo vigore remanere videtur.

Hinc deducitur privatio Ecclesiasticæ potestatis, sive jurisdictionis, quam schismatici incurrunr ipso facto, ac ita, ut habeat locum etiam in schismatico non denunciato, ut volunt Azor *d. lib.* 8. *cap.* 20. *quest.* 9. Valent 2. 2. *disp.* 3. *qm.* 15. *pun.* 3. At quod hæc poena non habeat locum, nisi in schismatico denunciato, tradunt Sor. *in 4. d.* 12. *quest.* 1. *ar.* 4. Tolet. *lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 2. Duard. *in Bul. Cæne. d. lib.* 2. *q.* 56. *num.* 13. Carena *p. 2. tit.* 3. *n.* 43. & Sall. *lib.* 6. *cap.* 8. *num.* 79. Quod autem isti sint privati omni jurisdictione, tenent etiam Sanchez *d. lib.* 2. *in decal. cap.* 36. *num.* 10. Suarez *de charit. disp.* 12. *sect.* 2. 3. qui omnes fundantur *in can. didicimus* 24. *quest.* 1.

Sed considerandum, quod *d. can. didicimus* est Sancti Cypriani, unde non continet legem Ecclesiasticam obligantem. Et amplius ipse loquitur de omnino hæretico, & schismatico. Hæretici autem

schismatici absque dubio sunt privati dignitatibus, Officiis, &c. Immo loquitur de schismatico sine legitima electione intruso in Papatum, qualis fuit Novatianus. Est enim certum, quod intrusus est privatus jurisdictione, immo nullam habet, vel habuit jurisdictionem ex vi illegitimæ electionis, ac intrusionis. Quare hanc jurisdictionis privationem incurrunt ex dicta Constitutione Pauli VI. Tum quia etiam pœnas statutas à Sanctis Patribus contra schismaticos idem Pontifex approbavit, & vim habere voluit, & sic canon ille *didicimus* continet in hac parte legem canonicam universalem. Tum quia idem Pontifex expresse voluit schismaticos confessos, vel convictos, & ut tales deprehensos, perpetuo esse privatos ipso facto omni autoritate, officio, dominio, ac potestate. Ad hanc tamen pœnam incurrendam necesse est, quod in iudicio sint confessi, vel convicti, aut deprehensi. Atque ita licet statim ac aliquis in iudicio sit deprehensus schismaticus, ipso facto hanc, & alias pœnas in dicta Constitutione contentas, incurrant ante sententiam, nihilominus ex communi sententia, ut pœnæ istæ secum plenarium obtrineant effectum, utque schismaticus revera privetur possessione officiorum, jurisdictionis &c. saltem requiritur sententia declaratoria.

Nec potest schismaticus eligi ad beneficia, Prælaturas dignitates, &c. Hac autem pœna ita afficitur schismaticus, ut etiam, abjurato schismate, ac eo ad communionem recepto, non possit canonicè, & valide eligi, & si eligatur, sit nulla electio, ut docent ex Butrio, ac Imola Pegna *d.com.* 73. Jacobar. *de concil. lib.* 7. *cap.* 4. *col.* 2. Decian. *lib.* 5. *cap.* 66. *num.* 7. & Farinac. *d. q.* 184. *numer.* 35. ubi quod licet schismaticus restituatur ad communionem, non restituitur tamen ad honores, ut per Sanch. *d. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 18. Suar. *de censur. disp.* 43. *sect.* 2. *num.* 7. Carenam *d. p.* 2. *tit.* 3. *num.* 48. & Salell. *l. 6. cap.* 8. *n.* 81. ubi quod schismaticus non potest promoveri ad Ordines. Quod multo magis tenent, qui putant, schismaticum esse irregularem. Ad id autem probandum Farinacius allegat *can. nos consuetudinem d.* 21. qui est S. Gregorii Papæ, & *can. convenientibus l. q.* 7. qui est septimæ Synodi. Verum in his canonibus agitur de hæreticis, nec in iis est verbum aliquod de schismaticis, aut de irregularitate. Allegatur item cum satis firmo fundamento *cap. quia diligentia de elect.* ubi Alexander III. dispensative permittit confirmari electionem unius schismatici, qui abjuraverat schisma. Ex hoc enim colligitur, quod electio illa non poterat confirmari, nisi Papa dispensasset. Quare dicunt, non posse ab hac inhabilitate Episcopum dispensare, nisi de hæcto existente occulto in terminis concessionis S. Concilii Tridentini *sess.* 24. *de ref. cap.* 6. At ego censeo, quod Episcopi nequeant dispensare in hac inhabilitate, incurta ob hæresim, vel schisma, etiam in casu occulto. Quod est plane certum ex adducta Constitutione Pauli IV. in qua schismatici, ut supra deprehensi, fiunt ipso facto perpetuo incapaces, ac inhabiles ad Officia, Prælaturas, dominia, Regna, Imperium, vocem activam & passivam, ac ita, ut ad illa nec reponi, neque reintegrari possint. An autem & quomodo intelligatur, quod si post promotionem ad Episcopatum, & Papatum apparuerit, promotum fuisse hæreticum, vel schismaticum, ejus promotio habenda sit pro irrita, explicat Passerinus in *tr. de elect. Papa.*

Privantur quoque schismatici perpetuo beneficiis, Glof. in *cap. 1. de schism.* Simanch. *d. tit.* 58. *n.* 7. Paris. *de resign. lib.* 3. *q.* 1. *num.* 36. Pegna *d.com.* 73. Sanch. *lib.* 2. in *decal. d. cap.* 36. Farinac. *d. qu.* 84. *num.* 42. Carena *d. num.* 48. Sanctarell. *de har.*

cap. 43. *dub.* 1. *num.* 12. Salel. *lib.* 6. *cap.* 8. *num.* 80. Rebut. in *prax. benef. rubr. de modo amitt. benef. num.* 29. exque iis plerique existimant, schismaticos esse ipso facto privatos, nedum beneficiis post schisma, acquisitis, sed etiam antea obtentis. Sanchez vero, Carena, & Salelles, quibus consentit Bonacina in *decal. lib.* 3. *disp.* 6. *pun.* 5. putant, schismaticos ipso jure non esse privatos beneficiis antea obtentis. At ego non reperio in jure veteri, quod puri schismatici, qui non sunt hæretici, sint privati beneficiis, nisi in *d. cap. ad succidendos de schism.* in 6. unde Farinacius solum hunc textum allegat, in quo duo Cardinales, tanquam schismatici, fuerunt perpetuo privati beneficiis. Et sane textus loquitur etiam de obtentis ante schisma, cum Pontifex illos privet perpetuo omnibus beneficiis, & postea discernat alios schismaticos eadem pœna esse puniendos. Ex citata verò Constitutione Pauli IV. hæretici, vel schismatici, si sint deprehensi vel confessi, aut convicti, sunt ipso facto privati omnibus beneficiis, etiam ante schisma quomodolibet ita, ut sint privati etiam jure ad beneficia, ac ita, ut etiam sint privati pensionibus iis reservatis, & concessis. Vacare & censetur beneficium per adhæSIONem Antipapæ, ut per adhæSIONem hæreticorum, *cap. olim de accus. Jacobin. in tr. feud. v. adhærentibus*, & solet Summus Pontifex, non vocatis etiam illis, quando manifesta est adhæSIO, eorum beneficia aliis conferre brevi manu, ut aiunt.

Incurrunt item schismatici pœnam depositionis. Sic enim in *d. cap. ad succidendos* duo Cardinales à Cardinalatu depositi, fuerunt. Allegatur etiam ad id *can. in nomine Domini d. nu.* 13. Sed ibi sermo de Antipapa, qui jubetur deponi ab omni Ecclesiastico gradu, in quo prius erat. Citatur quoque *can. si quis inquit l. quest.* 1. At ibi nihil agitur de depositione. Veruntamen quod schismatici sint deponendi, docent Sylvest. *v. schisma num.* 4. Armil. *cod. v. & vers. Rosella v. hæreticus num.* 22. Royas *de heret. p.* 2. *num.* 532. Decian. *lib.* 5. *cap.* 67. *num.* 2. Farinac. *d. q.* 184. *num.* 50. Sed hæc pœna fere coincidit cum præcedentibus. Cum enim schismatici perpetuo sint privati Ordinibus, eo quidem modo, quo illis privati possunt, ac sint privati officiis, dignitatibus, beneficiis, &c. ex hoc sunt etiam depositi. Quia nihil amplius importat depositio, quam perpetuam suspensionem ab ordine, ac privationem omnium officiorum ecclesiasticorum, nisi depositio importat pœnam irremissibilem. At hæc ratio irremissibilitatis habetur contra hæreticos, & schismaticos in dicta Constitutione Pauli IV. per hæc verba: *Nec ullouquam tempore ad eorum pristinum statum, aut Cathedrales &c. seu vocem activam, & passivam, aut autoritatem &c. Comitatus, Baronias &c. restitui, reponi, aut reintegrari, aut rehabilitari possint.* Sic itaque schismatici deponi possunt ab omni Ecclesiastico gradu, aut seculari dominio. Quare si sunt nobiles laici, ac Principes, eorum loca publicanda, & sunt ignobiles, pœnisque corporalibus afficiendi per Principes seculares, *can. qui contra, d. can. de Liguriis, can. denique 7. qu. 1. can. nos vos 23. qu. 5.*

Alia pœna est in schismaticos, quod collationes beneficiorum, alienationes rerum Ecclesiasticarum, & cætera per eos acta sunt irrita *ex can. ordinationes 9. qu. 1. ex cap. 1. de schism.* & tradunt ibi Glof. & Doctores, & Valentia 2. 2. D. Thom. 9. 39. *ar.* 3. & 4. Sylvest. *v. schism. num.* 3. Tabiena *cod. v. &c.* Angel. *codem etiam v. num.* 2. Armil. *cod. pariter v. num.* 4. Azor. *d. lib.* 8. *cap.* 20. *quest.* 11. Decian. *lib.* 5. *cap.* 67. *num.* 8. Farinac. *d. q.* 184. *num.* 43. & seq. Rota coram Seraph. *decis.* 112. & in Valentia *num.* 2. Julii, 1606. coram Covino, Franc. March. *qu.* 197.

197. *num.* 1. Aldrovand. *conf.* 1. *num.* 50. Salell. *d. lib.* 6. *cap.* 8. *num.* 88. Nam, ut docet D. Thomas 2.2. *d. q.* 39. *ar.* 3. schismatici, licet non sint privati potestate ordinis secundum substantiam, sunt tamen privati potestate jurisdictionis, & ideo sunt etiam privati legitimo usu potestatis ordinis, atque adeo non possunt absolvere, vel damnare, neque excommunicare, neque indulgentias concedere, neque conferre beneficia, neque res Ecclesiae alienare, neque alia similia facere, & si facient, facta sunt irrita. Quare licet ordinationes ab iis factae sint validae, quia sunt actus potestatis ordinis, quae schismatici non privantur, unde confertur ordinato character Ordinis, ordinatus tamen à schismatico est suspensus ab usu Ordinis, nisi cum illo fuerit legitime dispensatum *d. cap.* 1. *de schism.* Irritæ igitur ordinationes sunt, quoad executionem ordinum acceptorum, ut explicat Glos. *ad d. cap.* 1. *de schism. v. irritas.* Nisi ordinatus probasset, se ignorasse schismaticum eum, qui illum ordinavit *d. can. ordinationes*, & facit *can. si quis à simoniacis* 1. *q.* 1. Quod etiam alienationes rerum ecclesiasticarum à schismaticis factae non valent, docet *can. alienationes* 12. *qu.* 2. Quia & Ecclesia, quae habet pastorem schismaticum, vacare dicitur *c. 1. de praescript.* quare ab eo facta, rata non sunt in praedictum Ecclesiae *can. si qua de reb.* 11. *q.* 2.

Itaque schismatici sunt privati spiritali potestate, sicut haeretici, unde potestate ordinis non privantur, & stando in jure divino neque potestate jurisdictionis, aut beneficiis ecclesiasticis, ut à fortiori patet de poenis haeticorum, tamen de jure positivo ipso jure privantur dignitatibus, beneficiis, atque adeo bonis Ecclesiasticis *in can. nulli d.* 19. & hoc modo inquit Glos. *in d. cap.* 1. *de schism. Ecclesiam, quae habet Episcopum haeticum, aut schismaticum vacare intelligitur.* Quod effatum Turrecremata *lib.* 2. *cap.* 102. extendit ad Summum Pontificem. Sed, quicquid sit de Papa haeretico, de quo Suarez *de fide d. sp.* 10. *sect.* 6. de puro tamen schismatico id omnino est falsum. Quia extra casum haereticis nullus unquam dixit ipso jure divino Papam privati sua dignitate. Immo & in casu haereticis illud falsum est. Jure autem humano privari non potest extra eum casum, ut ipse Turrecremata docet *lib.* 2. *capit.* 93. Quare certum sit, Papam nullam ex his poenis incurrere, quia neque ipse potest se excommunicare, neque Ecclesia potest illum punire, quamvis jure defensionis possit illius conatibus resistere, ut late idem Turrecr. *eo cap.* 102. Caiet. *de auth. Pap.* *Can.* *cap.* 12. & Alph. de Castro *de just. haeret. pun.* 1. *cap.* 2.

Præterea schismatici incurrunt poenam confiscationis bonorum *ex can. de liguribus* 23. *qu.* 2. & *in d. c. ad succidendos* hæc poena imposita fuit, ubi Glos. *in figur. cas.* Simanch. *de cath. instit. tit.* 58. *num.* 7. Decian. *d. lib.* 5. *cap.* 67. *num.* 5. & 14. Farinac. *ea q.* 184. *num.* 47. Præcipue verò privari debent bonis Ecclesiasticis, ut ex D. Augustino relato *in can. quo jure d.* 8.

Ultima poena, quam incurrunt, est poena mortis, seu traditionis Curiae seculari, ut per Ananiam *in rubr. de schism. num.* 6. Baldum *in tit. de gac. jur. firm.* §. *injuria col.* 3. Albertin. *in rubr. de haeret. in* 6. *qu.* 11. *nu.* 2. Diaz *in pr. cap.* 112. *num.* 1. Decian. 1. *cap.* 67. *num.* 19. Jo. Andr. *in cap. cum non ab homine de judic.* Valent. 2. *q.* 39. *ar.* 3. & 4. Farinac. *d. q.* 184. *num.* 51. Carena *d. p.* 2. *tit.* 3. *num.* 49. & habetur expressa in saepe citata Constitutione Pauli IV. quæ quoad personas comprehendit omnes, etiam Cardinales, Reges, & Imperatores.

Porro hic notandum primo est, quod Carena *p.* 2. *tit.* 3. *num.* 50. quem sequitur Salelles *d. lib.* 6. *cap.*

8. *numer.* 92. asserit, hanc poenam ex dicta Constitutione Pauli IV. incurrere, etiam pro primo lapsu ita, ut schismatici tanquam vere relapsi ea mulctentur. At contrarium habetur ex his verbis dictae Constitutionis: *Nisi apparentibus in eis vera poenitentia indicis, & condigna poenitentia fructibus ex ipsius sedis benignitate, & clementia in aliquo Monasterio, aut alio regulari loco ad peragendam perpetuam in pane doloris & aqua mastutiae poenitentiam retrudendi visi fuerint.* Ergo & in his locum habet jus commune recipiendi tam haeticos, quam schismaticos ad communionem, ac misericordiam, eosque pro primo lapsu non tradi Curiae seculari. Nec obstant illa verba Constitutionis: *Habeanturque pro relapsis, & subversis in omnibus, & per omnia perinde ac si prius hujusmodi in judicio publice abjurassent.* Nam hæc per subsequencia verba modo citata explicantur, & limitantur, cumque illa Constitutio præcipue sit contra haeticos, nihilominus praxis Sacri Tribunalis est, quod pro primo lapsu haetici recipiantur ad poenitentiam, nec puniantur, ut relapsi. Atque ideo, quod si schismaticus poeniteat, recipiatur ad poenitentiam, sicut haeticus, jam docuerant Anchar. *in cap. firmissime num.* 3. *de haeret.* ubi & Anan. *num.* 2. Socin. *in rubr. de schism. num.* 9. Monach. *in d. cap. ad succidendos num.* 1. ibique Prob. *de schism. in* 6. Archid. *in cap. inter schismaticos* 2.24. *quæst.* 3. Sylvest. *v. schism. num.* 6. Simanch. *de cath. instit. tit.* 58. *num.* 8. Jacobar. *de Concil. lib.* 7. *ar.* 4. Decian. *lib.* 5. *cap.* 66. *num.* 6. & Farinac. *d. q.* 184. *numer.* 34. qui duo scripserunt post dictam Constitutionem.

Notandum est secundo, quod Anania loco citato, quamvis videatur dubitare, an hujusmodi schismatici puniri possint per Judicem Secularem, etiam sine degradatione, & Decianus *d. lib.* 5. *cap.* 68. *nu.* 5. non censeat inconueniens, quod schismaticus duplici poena puniatur, à Judice nempe seculari, & ab Ecclesiastico. Quod confirmatur ex Pelagio Papa *in d. can. nos verò, & d. can. de Liguribus* 23. *q.* 5. & ex D. Augustino *in can. non asseramus*, atque ex Beda *in can. omnis, qui recedit* 24. *quæst.* 3. Tenendum tamen, quod per se loquendo seculares Judices non possunt punire schismaticos poena mortis, nisi ab Ecclesia degradatos & ab illa eisdem traditos, neque aliis poenis, nisi ipsi Judices seculares sint ab Ecclesia requisiti, cum hoc crimen sit merè Ecclesiasticum, ut per Jo. Andr. *in cap. cum non ab homine de judic.* Simanch. *d. tit.* 58. *num.* 9. Decian. *eo lib.* 5. *c.* 64. *num.* 1. & Farinac. *d. q.* 184. *num.* 52. Per accidens verò, si Prælati Ecclesiae fuerint negligentes, vel non possint procedere contra schismaticos, tunc, prout in dictis juribus habetur, possunt contra schismaticos procedere, tanquam requisiti à jure. Et tunc etiam ad secularem potestatem pertineret, compellere schismaticos ad dimittendum schisma, & si pertinaces essent, illos tradere deberent Ecclesiae ab ea judicandos, si fieri possit. Cæterum & seculares quod ad fieri possunt, persequi debent haeticos, & schismaticos, illosque vi compellere, ut redeant ad Ecclesiam, vel si sint pertinaces, illos exterminare & via facti, justique belli illos conterere, de quo alibi.

Tertiò autem notandum est, quod verba illa, *d. cap. ad succidendos, tanquam contra haeticos* schismatici puniendi sunt, ut haetici, Gemin. *ibid. nu.* 4. & Franch. *n.* 2. Quod verum puto, si schismatici sunt haetici, at si non sunt haetici, puniendi sunt poenis in schismaticos latis. In Constitutione tamen Pauli IV. pluries citata, schismatici æquiparantur haeticis, & ideo poenis latis in ea Constitutione subduntur schismatici. Vide Farinac. *d. q.* 184.

184. num. 53. & seqq. Souf. lib. 1. aph. cap. 20. num. 12. Carena. p. 2. tit. 3. num. 34. Salell. lib. 5. cap. 5. n. 124. & lib. 6. cap. 8. num. 62.

Quarto denique notandum, quod sub clausula generali cuiuscunque dignitatis, aut præminentie non veniunt Cardinales, nisi exprimantur, Glos. in d. cap. ad succidendos, v. Cardinales, itaque Monach. & Franch. num. 2. & Barbosa alios referens. Certum tamen est, quod quando materia est etiam illis adaptabilis, comprehenduntur sub lege pœnali, etiamsi non exprimantur, ut in can. si quis suadente 17. quest. ubi Glos. v. Cardinales, Gemin. d. numer. 4. Sed placet distinctio Farinacis ibid. num. 3. quod in sententia sub illa generalitate verborum non veniant Cardinales, qui sunt Patres conscripti in diademate Papæ, ac pars ejus corporis, licet sub ea clausula comprehendantur Episcopi, sed in Constitutione, seu lege, etiam Cardinales comprehenduntur, licet non exprimantur.

Aliæ sunt pœnæ, quibus schismatici puniri possunt, scilicet pecuniaria, carcer, exilium, relegatio, deportatio, tiremes, ut per Decian. d. lib. 5. cap. 67. Farinac. d. quest. 184. numer. 49. Sylvest. d. v. schisma. num. 4. per textum in can. quod autem 23. quest. 7. prosequuntur Soufa lib. 3. aphor. cap. 27. num. 7. Castropal. p. 1. tr. 6. disp. 4. §. 6. num. 20. Carena p. 2. tit. 3. numer. 51. & Salell. lib. 6. cap. 8. numer. 93. Verum si constiterit de schismate, pœnis superius recensitis puniri debent. Ubi verò non habet locum pœna ordinaria, pœnis huius minoribus arbitrio Inquisitorum puniri possunt.

Fautores autem, qui schismaticos, in schismate deprehensos, aut confessos, aut convictos, scienter quomodolibet receperint, vel defenderint, aut eis favere, vel credere, five eorum dogmata dogmatizare præsumpserint, sunt ipso jure excommunicati, ac infames, & voce activa & passiva privati, nec per se, neque per alium admitti possunt ad publica, vel privata officia, vel consilia, seu Synodum, aut Concilium generale, vel provinciale, neque ad conclave Cardinalium, seu electionem alicuius, aut ad testimonium dicendum. Item sunt interitabiles, nec ad aliquam successionem hæreditatis accedere possunt, nec aliquis potest cogi eis in aliquo negotio respondere. Et si fuerint Judices, eorum sententiæ nullam habent firmitatem, nec aliquæ causæ ad eorum audientiam possunt deduci. Sique fuerint Advocati, eorum patrocinium non debet admiti, si verò notarii extiterint, eorum instrumenta nullius sunt roboris ac momenti. Clerici verò quicunque, & qualitercunque qualificati ipso facto privati sunt omnibus, ac singulis Ecclesiis, etiam patriarchalibus, aut primitiis, dignitatibus, monasteriis, beneficiis, & officiis ecclesiasticis per eos quomodolibet obtentis. Ac insuper tam ipsi Clerici, quàm laici ipso facto privati sunt Regnis, Ducatibus, dominiis, feudis, ac bonis temporalibus per eos possessis, & per quemcunque manentem sub veri Pontificis obedientia possunt occupari, & fiunt primi occupantis. Ita statuit Paulus V. in adducta Constitutione.

Advertendum tamen est, quod, ut incurrant has pœnas, necesse est, quod favor sit præstitus scienter illis hæreticis, vel schismaticis, qui, ut tales fuerint deprehensi, confessi, vel convicti in iudicio, ut constat ex his verbis: *Et insuper qui ipsos sic deprehensos, aut confessos, vel convictos scienter quomodolibet recipere &c.* Excommunicatio autem contra huiusmodi fautores, lata à Paulo IV. non continet aliquam reservationem. In dicto tamen cap. ad succidendos fauto-

res duorum Cardinalium schismaticorum fuerunt puniti pœna excommunicationis reservata Pontifici, ac privatione officiorum, & beneficiorum. Unde ex hoc aliorum schismaticorum fautores eisdem pœnis puniri possunt.

Hæ autem schismaticorum pœnæ extenduntur ad eorum filios. Nam dum bona schismaticorum publicantur, redundat hoc in pœnam filiorum, qui hæreditate patrum privantur. Farinacius etiam d. quest. 184. numer. 58. citans Decianum d. lib. 5. capit. 67. num. 3. ait, quod filii, ac descendentes schismaticorum, tam per lineam masculinam, quàm femininam, sunt indigni officiis & beneficiis usque ad quartam generationem. Movetur ex d. capit. ad succidendos paragrapho contra natos. Sed advertendum esse diximus quod dictum cap. continet sententiam latam contra particulares, ac determinatas personas, & in casu particulari. Quia tamen in fine decernitur, quod similes culpæ eisdem pœnis puniantur, ideo, licet filii schismaticorum non sint ipso facto inhabiles ad officia, & beneficia, possunt nihilominus hac pœna puniri. Immo nedum usque ad quartam generationem, sed etiam in perpetuum possunt puniri inhabilitate ad Cardinalatum, & ad beneficia in Civitate, vel Curia Romana.

Quod verò ad causæ schismaticorum expeditionem, certum est, quod debet constare de schismate, vel etiam de eorum hæresi, si damnandi sint in pœnam ordinariam schismaticorum, vel etiam hæreticorum. Si autem plene non constet de schismate, sed adsint indicia ad torturam, torquendi sunt super veritate. Quod si torti negent, quamvis maneant inditiari, ac suspecti de schismate, non est tamen unde torqueri debeant super intentione. Quia suspicio hæresis non adest ubi de facto hæreticali non constat, alioquin suspicio deduceretur ex suspitione, quod non licet, ut alibi probavimus. Sic ergo reus pœna extra ordinem pro qualitate suspitionis puniendus erit, sine abjuratone. Sed si constat de schismate, non autem de hæresi, tunc reus torquendus erit super intentione, & si nihil emergat, regulariter, prævia abjuratone de vehementi, dammandus erit pro qualitate schismatis. Si verò schismaticus fateatur hæresim, judicandus erit, ut hæreticus, prævia abjuratone de formali, vel si sit impœnitens; sine abjuratone tradendus erit Curia seculari. Duo autem debet abjurare schismaticus, schisma, & hæresim, si sit simul hæreticus, vel suspitionem hæresis, si constet de schismate; Sed si non constet de schismate, solumque de illo adsit suspicio, tunc reus non abjurat hæresim, sed abjurat tanquam suspectus de schismate. Ita Simanch. de cath. instit. tit. de abjurat. num. 15. Royas sing. 1. num. 16. Jacobat. de Concil. lib. 7. ar. 3. Decian. lib. 5. cap. 68. numer. 2. Pegna p. 2. ad quest. 48. com. 73. Farinac. d. quest. 184. num. 35. Duard. in Bull. Can. lib. 2. can. 1. quest. 56. num. 12. Carena p. 3. tit. 3. num. 36. & seqq. Salell. lib. 5. cap. 5. à nu. 123.

CONSULTATIO CLXXXIX.

De Pœnis in Blasphemos generatim.

ET si Blasphemantes hæreticaliter saltem sint de fide suspecti. Nam spectatis blasphemis hæreticis, isti potius dicendi essent hæretici externi, quia hæ blasphemix ut antea diximus ex D. Thoma 2. 2. quest. 13. ar. 1. sunt contra confessionem fidei

fidei, suntque hæreses externæ, quia hæresim significant, nihilominus, quia, etiam blasphemia hæreticalis potest esse sine hæresi, ac sæpissime accidit, quod blasphemi moveantur ex ira, vel alia passione ad blasphemandum, retenta interius vera fide, immò aliquando sensus blasphemiae est ambiguus, ut ibi etiam diximus, ideo blasphemi saltem sunt de hæresi suspecti.

Triplex tamen casus ponitur, in quo sunt vehementer suspecti. Primus est blasphemi consuetudinarii, qui tam in ludo, quam extra ludum ex omni levi animi motu blasphemant. Secundus est illius, qui in ira blasphemant ex habitu, etiam si pluries fuerit correctus. Tertius est illius, qui frequenter ex habitu blasphemant ita, ut sola consuetudo blasphemandi inducat vehementem hæresis suspicionem. Ita colligitur ex Eymerico *p. 2. quest. 41. ibique Pegna com. 66. Locato v. blasphemia num. 5. Carena p. 2. tit. 7. num. 19.* Sed si blasphemia habet certam significationem ac determinationem hæreticam est etiam suspectus de vehemente, qui semel seriò, non autem ex metu, vel perturbatione animi blasphemant, nisi illum ignorantia excuset, quia de isto nequit præsumi, quod ex alia causa blasphemet, nisi quia sentiret id, quod loquitur.

Suspectus verò de levi est, qui rarò, & solum vel in ludo, vel in ira, vel in aliqua animi perturbatione blasphemant. Et quamvis ira, amor, aut animi perturbatio possit minuere suspicionem falsæ credulitatis, illamque reddere levem, si desit frequentia blasphemandi, non tollit tamen culpam, nisi tollat usum rationis. Nec valet hæc excusatio ad fugiendum omnino præsumptionem, vel suspicionem hæresis, ut fuscè probat Eymericus *d. q. 41.*

Ad hoc autem, ut quis dicatur blasphemus consuetudinarius, Sousa *lib. 1. aph. cap. 19.* ex Albertino *de agnosc. assert. q. 6. nu. 20.* requirit plures quàm tres actuum reiterationes. Lazarius *de blasph. qu. 8.* requirit saltem quinque actus interpolatos, Bordonus *septem de S. Trib. cap. 26. nu. 14.* Zanardus saltem decem. At hoc esse iudici arbitrium, censeo cum Menochio *de arb. cas. 375.* & Carena *d. tit. 7. num. 26.* Idque certum, quod non sufficiunt duo actus, ut per Farinac. *quest. 10. numer. 43.* & Sanctarel. *de blasph. qu. 6. num. 5.* Certumque etiam est, quod actus isti debent esse interpolati. Ita qui uno impetu plures blasphemias profert, in ordine ad forum iudiciale semel blasphemare dicitur, Farinac. *d. num. 43.* Lazar, *loc. cit. 23.* Ob multitudinem tamen blasphemiarum gravius punitur blasphemus, Carena *d. tit. 7. num. 28.* Hæc verò consuetudo non probatur sufficienter per testes singulares, ut tradunt Decian, *lib. 6. cap. 4. num. 8. & cap. 5. num. 5.* Mascard. *de prob. concl. 194. num. 2. lib. 1.* Farin. *de testib. qu. 65. num. 289.* & Carena *d. tit. 7. n. 27.*

Atque ex his habetur qualiter blasphemi torqueri debeant. Non solum enim si negant se blasphemasse, debent, præcedentibus sufficientibus indiciis torqueri super veritate, sed etiam super intentione, si negant intentionem malam, de qua sunt vehementer suspecti. Quamvis enim pro veritate habenda torqueri possit reus, etiam leviter suspectus, si hæc suspicio est levis solum comparative, ac contra ipsum sunt indicia sufficientia ad torturam, unde in Hispania confessarius sollicitans in confessione, & polygami censentur suspecti leviter de fide, ac torquentur pro veritate habenda, quia de delicto, seu facto non sunt leviter suspecti, sed graviter; nihilominus leviter suspecti de fide regulariter non torquentur super intentione; quia hanc suspicionem sufficienter pugnat abjuratio, si tamen suspicio intra genus levis non habeat infimum gradum, posse

reum torqueri leviter super intentione, ac ulterius cogi ad abjurandum, vult Carena *d. tit. 7. nu. 66.* Et propterea Genuensis *in pr. cap. 84. in antiq. num. 8.* ait, quod non universaliter, sed quod regulariter suspectis de levi non datur tortura.

Blasphemus verò in suis defensionibus potest excipere contra testes, ac eos repellere, & quamvis oppositum sentiant Galiard. *de blasph. num. 125.* & Viscont. *v. blasphemia*, verior tamen est opinio Clari *§. blasphemia*, Boër. *dec. 302. nu. 12.* Ludov. Gilbausen *cap. 2. tit. de blasph. num. 17.* Borel. *in sum. dec. tom. 2. tit. 15. num. 79.* & Carena *p. 2. d. tit. 7. nu. 65.* Idque præcipue in S. Tribunali S. Officii, in quo nomina testium supprimuntur, sicque si in uno restringuntur defensiones reorum, in alio sunt ampliandæ. At hoc est efficax motivum, quia hæc est una ex illis opinionibus, quæ non indigent probatione, sed sufficit, si non probetur contraria. Jus enim defensionis non debet restringi à Doctoribus, nisi restringatur à lege, neque in his valet argumentum à simili.

Si verò blasphemi sunt de fide vehementer suspecti, abjurant de vehemente, & hæc abjuratio publice fieri solet, vel in Ecclesia, vel in S. Officio coram Congregatione arbitrio Inquisitorum. Suspecti verò de levi abjurant de levi. Si quis autem semel tantum blasphemavit in ira, non solet abjurare, sed dimittitur cum poenitentis salutaribus, vel si sit vilis, aliquando jubetur stare præ foribus Ecclesiæ. Qui verò pluries blasphemavit, etiam in ira, abjurare debet de jure, ut per Eymer. *d. p. 2. ea q. 41.* nihilominus Zanard. *in sum. p. 1. cap. 11.* ait, quod blasphemi in ira, semel, iterum ac tertio non solent abjurare. Quare in his consuetudo Tribunalium servanda est. Idemque Zanardus *loc. cit. p. 2. cap. 64.* ab omni abjuracione excusat blasphemantes ex magna ebrietate, atque ex ira iustissima, magnaue, si illico ac noverint se deliquisse coram præsentibus peccatus obtunderint, vel alta voce dixerint; peccavi, Domine, miserere. Jure divino spiritus blasphemiae, & cum quis ex malitia potissimum, & consuetudine, vel corruptela blasphemata effutit, vix veniam vel in alio seculo obtinet Matth. *cap. 12.* nisi scilicet recte poenituerit blasphemus *can. corium d. 10. cap. 1. §. penult. de sum. Trinit.* Et in Levitico *cap. 24.* Lex, ut qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur, lapidibus opprimat eum multitudo populi &c. Dixit Heli filiis suis: *si peccaverit quis in verum, placari illi potest Dominus. Si autem in Dominum, quis orabit pro eo?* 1. Reg. *cap. 2.* Lingua Nicænoris, eo mortuo, misere excissa, qua templum Dei maledixerat, & templo affixa, manusque quæ minatus templo blasphematus, & qua in Iudeos pugnaverant, amputata, Machab. *2. cap. 15. & 1. cap. 7.* Et vir Dei dixit ad Regem Achab Israelis 3. Reg. *20.* Quia dixerunt Syri Deus montium ipse est dominus eorum, & non est Deus vallium, dabo hanc multitudinem grandem in manu tua. Displicuerunt Deo blasphemiae, quas dixerunt servi Scenafcherio regis Assyriorum. Quamobrem & percussit ex eis Angelus Domini centum octuaginta quinque millia tempore Ezechiae 4. Reg. *19.* Non audebant etiam blasphemi.

Jure civili ad blasphemiam pertinet Dei jurare per capillos, per caput Dei, & iis similia. Deus enim Spiritus & ei membra tribuere, habet summam blasphemiam, quam Iustinianus ultimo supplicio vindicari jubet *§. præterea, ut non luxur. contra natur. in auth. co. 6.* Iudicibusque curam castigandi severe mandat propria Novella, & alia de ludo publicata sanctione *l. fin. §. fin. C. d. relig. & sump. fun.* Sed hanc poenam abiisse in defuetudinem, tradunt

dunt Lucas de Pegna in l. omnes Judices. C. de delat. Menoch. de arb. cas. 375. num. 26. Sayr. in clan. reg. lib. 6. cap. 13. nu. 12. Azor. p. 1. lib. 9. quest. 28. Carena d. tit. 7. num. 91. ac Delbene dub. 218. Sect. 22. num. 5. & in hoc diversorum Tribunalium diversæ sunt consuetudines. In atrocissimis verò aliquando puniuntur pœna triremium ad quinquennium, vel triennium, ut per Clar. d. §. blasphemia.

Jure autem canonico Pius Summus Pontifex in can. si quis per capillos 22. quest. 1. Huic alia conjuncta, ut laici septem diebus dominicis præ foribus Ecclesiæ in conspectu populi recumbentes, ultimo illorum dierum dominico sine pallio, & calceamentis, laqueo, seu loro collo involuto ac pendente, sedentes non antea Ecclesiam ingredi paterentur, quam sex feriis in pane & aqua jejunassent, & pauperes simul singulis diebus aliquos refecissent, ut antea jurantem per capillum, vel caput Dei dejerantem, vel alio modo blasphemantem, Clericum deponi vult, laicum anathematizari. At per alias creaturas jurantem, digna castigatione affici. in c. statuimus 2. de maled. Lex tamen ista in laicos lata fuit, ut per Panorm. ibid. num. 8. Simanch. de cath. instit. tit. 8. num. 12. Quod intelligitur de blasphemis consuetudinariis, & incorrigibilibus, Sayr. d. cap. 13. num. 14. Azor. eod. cap. 28. quest. 6. & tamen hæc pœna abiit quoque in consuetudinem, Luc. de Pen. in d. l. omnes Judices. Menoch. d. cas. 175. nu. 16. Azor. d. quest. 6. Delben. d. sect. 22. num. 10. In Concilio autem Lateranensi sub Leone X. sess. 19. si ve in Constitutione ejusdem Pontificis §. ad abolendam clerici pro prima vice privantur omnium beneficiorum fructibus unius anni, secunda vice privantur beneficiis, & redduntur ad illa inhabiles. Id, quod non intelligitur pro prima vice blasphemix, sed pro prima vice punitionis, Lopez ad Diaz c. 3. Graff. lib. 1. de cas. refer. num. 21. & 55. & in simili Panorm. in cap. cum non ab homine num. 28. de judic. ac Delben. d. sect. 22. num. 15. Laici verò puniuntur pœna triremium, vel carceris, ac pœna pecuniaria. Et graviter puniuntur Iudices, qui non puniunt blasphemos. In Constitutione verò Iulii III. quæ incipit in multis, blasphemus habetur tanquam infamis, & inhabilis ad quæcunque beneficia, honores, ac dignitates, & quod non possit esse restis. Quod sanè intelligitur si blasphemus semel fuerit in judicio condemnatus, Azor. loc. cit. quest. 19. Delben. ibid. num. 20. In Constitutione, tandem B. Pii V. Cum primum Apostolatus non modo confirmantur decreta Concilii Lateranensis sub Leone X. sed etiam præcipitur, quod blasphemii puniuntur pœnis gravissimis. Sed quod hæc jura canonica non sint hodie usu recepta, tradunt Sayr. ubi supra nu. 10. Azor. d. quest. 6. Hinc est, quod pœnæ hujusmodi sunt arbitrariæ, Menoch. d. cas. 375. num. 39. ac Folter. in pr. cr. in fragm. num. 11.

Distinguendum igitur est inter blasphemos consuetudinarios, & de fide vehementer suspectos. Isti enim damnantur vel ad triremes per triennium, vel si sunt honestæ conditionis gravi pœna pecuniaria; si vilis, ad verbera; si nobiles, ad carceres. Videantur hæc de re Zanard. d. p. 1. sum. cap. 11. Salzed. ad Diaz cap. 113. Greg. Lopez lib. 2. tit. 28. p. 3. glos. 5. Royas de heret. p. 2. num. 176. & Carena d. p. 2. tit. 7. numer. 72. ubi recte notat, quod in hoc crimine nobilitas auget delictum, ac pœnam. At si blasphemii sunt tantum de levi suspecti, puniuntur levi pœna pecuniaria & dimittuntur cum pœnitentiis salutaribus, quæ regulariter omnibus blasphemis imponun-

tur, Lazar. de blasphem. quest. 6. num. 22. & Carena d. tit. 7. num. 72.

Et quanquam nobiles gravius mereantur puniri, eis tamen condonantur pœnæ, quæ illis irrogant infamiam, & illarum loco aliis pœnis plectuntur. Unde pœna, ut die dominico maneant præ foribus Ecclesiæ, genibus flexis, & cum candela accensa, quæ est conformis illi quæ imponitur in d. cap. 2. de maled. non imponitur nobiles, neque Clericis, de quibus ibi non est sermo, quoniam id esset indecens ordinis clericalis, ac in malum exemplum laicorum.

Minor autem ætas non excusat ab abjurazione, si minor sit pubes, & doli capax. Quod verò ad alias pœnas mitius punitur, Farinac. de heres. qu. 194. num. 12. Sous. lib. 3. aph. cap. 32. num. 18. & Carena d. tit. 7. num. 84. Non sic tamen excusat consuetudo vel blasphemantis, vel loci in quo degit, qui blasphemar. In iis enim, quæ ex sua natura sunt mala, & contra legem divinam, aut naturalem, consuetudo quo est major, ac diuturnior, eo magis gravat, ac pejor est. Unde ad eam extirpandam potius pœnæ augeri debent, Clar. in d. §. blasphemia, Menoch. d. cas. 375. numer. 34. Albertin. de agnosc. assert. quest. 6. num. 26. & alii, quos sequitur Farinac. in pr. quest. 20. num. 44. Sanctarel. de heres. lib. 3. cap. 6. dub. 5. Lazar. loc. cit. quest. num. 21. Carena d. tit. 7. num. 56. ac Delben. d. sect. 22. num. 23.

Ira vero pœnam minuit, sed non eodem modo si sit ex injusta causa, qualis regulariter est, quæ oritur ex ludo illicito. Qua in re considerari etiam debet, an ira sit talis, quæ tollat omnino usum rationis in primo impetu, anve illum minuat, sicque valde minuat rationem voluntarii. Ubi verò adest consuetudo blasphemandi, & blasphemus occasionem negligit relinquere, consuetudo illa malitiam auget, & blasphemantem venia reddit indignum.

Sic quoque ebrietas penitus non excusat. Si enim ebrietas tollat prorsus usum rationis, excusat omnino. Sed consuetudinarius, vel qui scit, se in ebrietate blasphemare, & nihilominus non vult abstinere ab ebrietate, neque in foro interno excusatur à culpa, neque in externo à pœna, maxime si correctus non emendatur. Et istis qui vel in ludo ex ira, vel in ebrietate blasphemant, prohibendus est ludus, ac ebrietas sub gravi pœna. Quoniam verò non est facile cognoscere, an ebrietas abstulerit revera usum rationis, ideo tutissima sententia est, ut semper imponatur blasphemanti aliqua pœna, si blasphemaverit per ebrietatem, per infamiam, calorem iracundiæ, furorem, etiam dormiendo arg. can. excommunicatorum 23. quest. 5. Quod sanè verum est indubio, ac ubi non constat de facto, quod facile constare potest in fatuo, & in dormiente. Cæterum hujusmodi blasphemii ex regula mitius sunt puniendi, etiam si non fuerint penitus privati usu rationis cum blasphemaverint, semper tamen habita consideratione consuetudinis, ac potestatis vitandi ludos, ebrietatem, ac mentis alienationem. Nam aliàs non teneretur quis non dormire, cum somnus sit necessarius ad vitam conservandam.

Qui vero ex lubrico linguæ, vel ex joco blasphemant sunt puniendi. Quia in his non minuitur voluntarium; immo in eo, qui ex joco blasphemar, augetur, estque inferre Deo contumeliam

ex joco, ac velle ludere in Dei dedecus, Pegna p. 3. com. 17. lit. B. Lazar. dict. quest. 6. numero 11. Salzed. ad Diaz cap. 113. Farin. quest. 179. numer. 45. Sanctarel. de heresi. lib. 3. cap. 8. num. 3. Simanch. de cath. institut. tit. 17. num. 23. Reperr. Inquis. v. hereticus, Locutus v. dolus num. 6. & v. fautores nu. 8. ac punitio n. item 8. Carena dict. tit. 7. numer. 33. ac Delbene dub. 218. sect. 15. in corol. num. 6. Hos tamen non esse puniendos, ut hereticos, sed levius, quia non concurrunt necessaria ad heresim, scilicet error in intellectu, ac pertinacia in voluntate, rectè annotavit Pegna loc. cit. ubi quod isti puniuntur pœna pecuniaria, vel aliqua saluari, & quod pœna augenda est juxta qualitatem personæ jocantis, personarum astantium, & offensionis datæ. Et quod modus dicendi hujusmodi jocos, dictæria sales, dicacitates, argutias, & qualitas personæ, multum valent ad minuendam pœnam, ut si repertè ac subitò, celeriter, inconsideratè, ac sine deliberatione verba blasphemia prolata sint; si quis natura sua, & facie magis, quàm facetiis ridiculus sit. Non tamen ideo sunt hæc impunita relinquenda, maximè in Theologis, doctis, ac religiosis viris. Debet quoque diligenter adverti genus facietiarum, quia gravius puniendus est, qui facietias hereticas profert, quàm qui scandalosas, vel erroneas.

Facilius etiam qui profert ex joco blasphemias excusari potest ab abjuratone, vel ab ejus qualitate, cum isti, ut diximus cum Pegna, non sint puniendi, ut heretici, quia deest error in intellectu & pertinacia in voluntate. Pertinet tamen ad sic se excusantem probare quod ex lubrico linguæ, vel joco blasphemiam protulerit. Quare possunt Judices contra tales procedere. Quod in blasphemias hereticis spectat ad Quæstiores fidei, ut per Pegnam d. com. 17. num. 35. Farinac. quest. 179. num. 48. Sanctarel. dict. cap. 8. dub. 2. Carena dict. tit. 7. n. 34. ac Delbene dict. sect. 15. in corol. num. 8. ac nos alibi. Quicquid in contrarium sine fundamento dixerint Gundisal. questione prima, numero octavo. ac Decian. libro quinto, capite trigésimo septimo. Et probato adhuc joco, non sunt exempti à pœna, sed puniri debent arbitrio Inquisitorum, Pegna loc. cit. Albertin. de agnosc. assert. questione trigésima sexta, numero undecimo. Roias de heret. p. prima, numero quadragesimo quinto, & sexagesimo sexto. ac Delbene ubi supra. si tamen illico se correxerint, minori pœna sunt puniendi, vel cum gravi reprehensione dimittendi, Pegna eo loco, Farinac. ibidem num. 46. & Simanch. d. tit. 17. n. 19.

Blasphemi autem hereticæ non gaudent immunitate Ecclesiæ, quia sunt suspecti de fide. Unde à ministris S. Officii extrahi possunt ab Ecclesia, & carceribus mancipari, ut per Carenam d. tit. 7. n. 56. ac Peregrin. de immun. cap. 12. & nos alibi quoque. Nec modò Christiani, sed Judæi etiam, & Saraceni, si blasphemias, aut vocem impiam, ac nefariam in Deum, Superosve mitterint, vel jactarent, puniendi sunt etiam à Judice Ecclesiastico & ab Inquisitore, si blasphemias sunt hereticæ, vel in contemptum fidei christianæ prolatae, ut alibi probavimus.

Porro blasphemia maledictio est, & execratio, atque sacrilega detractio ac probrosa & calumniosa quæ diversa est, ac diversam pœnam habet pro modo ejus, cui inferitur. Ut erga Deum major in eo consistens, cum probrosè Deo tribuitur, quod non convenit, vel detrahitur, quod ei convenit. Sic in Sanctorum, & Religionis causa quoque perpendendum. Sicut enim in Principem quam in ejus Magistrum majus crimen majestatis, sic in Deum ipsum major blasphemia quàm in Sanctos. Tanta autem

Tom. 11.

hujus criminis existimatur atrocitas, ut Justinianus dixerit in §. præterea, ut non luxurientur contra naturam in auth. coll. 6. inultum Deum hoc non relinquere, & per hoc pestem, famem, & terræ motus, aliasque plagas à Deo hominibus immitti. Et commentator pragmaticæ sanctionis gloss. in §. quibus, v. excoluerunt in proem. refert Robertum Regem Galliarum, filium Capeti, orantem pro pace Regni, responsum à crucifixi imagine accepisse, non futuram eam, donec notoriè crimina, & blasphemias extirpasset. Sic qui errant, & in errorem mittunt, discunt blasphemare can. apostolica 24. questione tertia, can. qui peccat 23. questione quarta. Decem species blasphemias collegit Lucas de Penia in leg. omnes Indices C. de delat. quas tamen ad tres contraxit Angelus Clavarius in sum. 2. blasphemias numero 3. ex D. Ambrosio, & ex D. Thoma, nempe tribuere Deo, quod ei non convenit, detrahere, quæ ejus sunt, tribuere creaturæ, quæ conveniunt Creatori.

Hinc ne audebant quidem blasphemiam nominare antiqui, sed per ironiam benedictionem dicebant, ut in calumniâ Naboth legimus: *Benedixit Naboth Deum, & regem: educite eum, & lapidate sicque moriatur* 3. Reg. cap. 21. Judæi, qui Deum verum colebant, valde hoc crimen execrabantur, ut dum blasphemias intelligerent, obturarent aures, & scinderent vestimenta sua, ut ex lectione sacre Scripturæ passim observatum est, Matth. 26. veluti ob res luctuosas, & maximè displicentes soliti erant facere Num. 14. Iosue 7. Judic. 11. 4. Reg. 2. & 5. & 29. Hester 4. Minatur Deus ob blasphemias Moabitum filiorum Amon interitum, qualem Gomorræ, & Sodomæ, Sophon. cap. 4. Legem tulit Nabuchodonosor, ut qui Deum Sidraci, Abdenagi, Azariæ, & Mizaëlis blasphemassent, occiderentur, & domus eorum destruerentur Daniel. 3. can. non invenitur 23. q. 4.

Nec mirum videri debet, si severa animadversio indicta sit blasphemis. Nam si fures, & latrones, reliquique id genus morte puniuntur, aut plagis, quanto magis impii, qui Deum membratim discerpunt, & blasphemant, Judæis deteriores, Oltiens. in sum. tit. de excess. Pralat. §. Clericus, qui non comminuerunt Domini, ne minimum quidem os? Isti autem consultò per membra, & frustra verbo, quia re non possunt, discernere annuntur. Atque si convitia in homines mortales dicta puniuntur, nonne æquum est, impune non abire, qui divinam offendunt tam scelestè Majestatem auth. Gazaros C. de heret. Atque hinc sumpsit occasionem necis Naboth Jesabel. Nam calumniam confinxit, eum blasphemasse Deum, & Regem 3. Reg. 21.

Exemplum ultionis blasphemias refert Nicephorus lib. 18. hist. Eccles. cap. 33. quod contigit tempore Marci Cæsaris. Cum enim quidam Græci, & Gentiles convivantes, post prandium blasphemias plures in Virginem, Dei genitricem jactassent, cum impietas illa innotuit, illi quidem debitas pœnas dedere. Adium autem, in quibus blasphemias dictæ fuerunt, Dominus à sacris nostris non alienus, tum quidem, quia casus ita tulit, periculum effugit. Non multum verò post ei dormienti in somniis Dei genitrix adstitit, cui diligentius ecquid quænam esset percunctanti postquam ipse se eam nosse professus est, illa ei indignitatem contumeliarum in mentem revocavit. Tum ille miser, supplex illi esse, veniamque delicti petere cœpit. Illa daturam se hoc ei, neque in præsentia ipsum ita morte pœnas luiturum promittere. Vimine autem, quod manu gestare videbatur, genua ipsius circumcirca veluti exarans circumscribere.

N n

Id

Id ubi factum, postea avolans, non apparuit. At ille somno discusso membra illa, quæ vimine notata fuerant, statim à reliquo corpore dirupta invenit, recenti sanguine profluente, & in publicum productus, iustum omnibus iudicium promulgavit. Aliud exemplum pueri ob blasphemias à dæmonibus rapti, narrat D. Gregorius libro quarto, *Dialog.* Vide & alia apud Vincentium in *speculo historiali*.

Divus autem Chrysostomus tom. 5. oper. hom. 1. ad popul. *Antioch.* non modò publicæ potestati, sed cuivis privato punitionem ejus aliquam committit. Cum enim præmisset sicut divinæ laudationi, & glorificationi nullum est par bonum, ita blasphemia nihil esse pejus, contraponitur enim laudationi & glorificationi blasphemia, sicut honoris delationi contumelia, & convicium, quid faciendum sit de istis blasphemis, sic expressit. *Quia de blasphemia dictum est, unam vos omnes petere volo retributionem pro concione hac, atque sermone, ut in civitate blasphemantes mihi castigetis, & si quengquam in bivio, vel foro Deum blasphemantem audieris, accede, increpa, & si verbera infligere oporteat, ne recuses, ipsius faciem alapa percutere, contere os ipsius, percussione manum tuam sanctifica. Et si ulli accusaverint, & in carcerem duxerint, sequere, & si pœnas Iudex pro tribunali reposcerit, dic cum libertate, quod regem Angelorum blasphemavit. Si enim regem terra blasphemantem puniri oportet, multo magis illum contumelia afficientes. Commune crimen est publica iniuria, cuique licet accusare volenti.*

Nemo hæc à Chrysostomo in blasphemiam statui mirabitur, qui audiverit Philonem lib. 3. de vita *Mosis*, longè severius statuentem. *Siquis*, inquit, *non dico blasphemaverit hominum, Deorumque Dominum sed ausus fuerit vel nomen ejus intempestivè promovere, noxam luat capite. Quandoquidem ne mortaliū quidam parentum nomina proferunt, ii quibus cordi est pietas, sed omissis propriis, honoris gratia utuntur naturalibus, patrem appellantes, matremque atque ita proficiuntur accepta immensa beneficia, simulque suam gratitudinem. Quomodo igitur merentur veniam, qui temerè abutuntur sanctissimo Dei nomine, tantum ad explendum sermonem, non aliter quàm profanis vocibus? Armat etiam omnes Theodoretus in blasphemos orat. 1. de provid. ipso initio, ubi post illustrationem divinæ erga nos beneficentiæ, ac eminentissimæ dignitatis Deum exornantis, infert quàm detestanda cuivis sit blasphemia. Et ut argumentatur Augustinus lib. 2. civit. cap. 9. in fine: Cum probrum jacitur in Principem patriæ bonum, atque utilem, nonne tantò est indignius, quanto à veritate remotius, & à vita illius alienius. Quæ igitur supplicia sufficiunt, cum Deo sit ista tam nefaria, tam insignis iniuria?*

Carolus V. & Maximilianus in Constitutione politica, edita in Comitibus Vindeliciorum anno 1548. titulo primo, capite primo, secundo, tertio, & quarto, acriter blasphemos puniri jubent, & audientes, nec accusantes, & Iudices vindictam conniventes.

Philippus secundus Rex Galliarum apud Guagnin. in ejus vita, statuit, ut si quis impietatis blasphemix reus esset, in fluvium, vel paludem citra mortem demergeretur, excepto reo usque ad subuculam nudato cavea cancellata magna ferrea, trina merione ita illum castigantes.

Philippus Sextus Valesius blasphemos in Deum, Virginem Mariam, & Divos constitutione sua primum ad torquem, seu numellas versatiles

publicè adjudicari voluit à prima hora usque ad nonam per mensem. Quod si iterato in crimen incidisset, ad easdem numellas versatiles retracto statuit die nundinarum coram frequenti populo suprema labra findi ferro candente, ut dentes appareant. Tertia vice labium inferius. Quarta abscindi utrumque labium. Quinta linguam, ut per eam, per quam peccavit, torqueatur.

Idem statuit, paucis immutatis, Carolus VII. & Franciscus I. & Henricus II. alique Reges, ut ex eorum constitutionibus de blasphemia apparet, quas collegit Nicolaus Boerius *decisione ducentesima prima, numero decimo quinto, & sequent.*

Divus Ludovicus, Rex Galliarum etiam, si quis numinis, divorumque nomen nefariè, aut jurejurando, aut execrando usurpabant, eorum fronti candenti lamina notam inuri voluit, ut refert Paulus Æmilius libro septimo, *hist. Franc. in ejus vita.* Fuerunt aliæ constitutiones regiar, quæ antequam ad pœnam corporalem perveniant, prius per multas non valdè execrabiles bestemias tentant emendare. Graves tamen, quæ hæresim continent, mortis pœnam expertæ sunt sæpè in ipsa Gallia, quandiu valuit in ea jus, ut placita supremorum Ordinum, ac Senatuum ea de re habita docent apud Papon. libro primo, *rapso. Arest. tit. 2. art. 1.*

Supereft, ut iterum moneam in hoc crimine considerandum esse, num perjuriis istis, & execrationibus quis assiduus fuerit, ut severius veluti pertinax, corrigatur. Item num iracundia nimia, quæ ad dementia accedit, an dementia blasphemias pronunciaverit, ut tunc evius puniatur, arg. can. *siquis iratus 2. questione tertia l. si non convitii C. de injur.* castigetur tamen. Quia quod iracundia pronunciatur in execrationibus, ira solet originem habere. Dementia autem excusare rectè quidam putant l. *infans ff. ad leg. Cornel. de sicar. cum similibus*, non iram, Oltiens. in sum. tit. de maled. vers. hoc autem, Luc. de Penna in dict. leg. omnes Indices C. de delat. Videndi Diaz in prim. crimin. can. capite centesimo tertio. Jodoc. Damhond. in pr. & enchir. Nicol. Jacob. de Monte Alban. conf. 48. & Buttrigar. in capite secundo, de maledic. Sicut nec ebrietatem, Luc. de Pen. loc. cit. Nam etsi mitior pœna interdum delicto commissio per ebrietatem imponitur l. *omne delictum §. per vinum ff. de re milit. can. sanè, & can. inebriaverunt 22. questione quarta*, in aliis tamen executio ebrietatis culpam non minuit, sed auget: Vitium ebrietas est, & vix permittit Ecclesia orare pro iis, qui in ebrietate moriuntur capite primo, de reliq. & vener. sanct. ut nec pro iis, qui se ipsos occidunt can. placuit, & can. *si non licet 23. questione prima.*

In summa si probe de hoc crimine, ut de aliis velis judicare, considera res ipsas, videlicet Blasphemias ipsas, num atroces levioresve sint. Subinde personas, quæ sint, num erronee, perdit homines integræ vitæ hæretici &c. Postremò negotium, qua mente dictæ, prolatave sint, in qua causa, in ludo, in contentione, in ira, in furore, consultò, per jocum &c. Dejeratio verò ad blasphemiam leviolem pertinet, quæ est consuetudo pessima pro levissimis, aut nihili rebus invocandi in testimonium Deum, aut Divos, aut jorare per cælum, per terram, & alia, quæ Deus prohibet, in specie D. Math. cap. 5. D. Jacob. capitem 5. & nè nomen Dei in vanum sumatur, Exod. cap. 20

Quod

Quod si virus blasphemiae execratione cumuletur, nihil deerit ad atrocitatis cumulum, meritoque Philo lib. 3. de vita Moysi, qui eò usque pertingit, nihil sibi reliquum ad malignitatis consumationem facere ait: Et expendens sceleris illius malitiam, ac virus miratur, quomodo ad tam nefariam vocem aliquando prolatam, lingua loquentis non sit tacta paralyti, & aures audituri non sint obstructæ. Meritissimò igitur hæc & omnis alia blasphemia jure humano exquisitè punitur, ut videre est apud Covar. in cap. quavis pactum p. 2. §. 7. à nu. 10. Borel. lib. 3. de magistrat. cap. 2. & Simanch. in cath. instit. tit. 10. De hac re vide Consult. 143. tom. 8. ubi etiam effata.

Atque has tantùm pœnas contra impios delibavi. Verùm reorum alii sunt tam sanabiles, ut facile virgis gratiæ emendari queant, alii verò tam insanabiles, ut nonnisi securibus iræ decollari debeant. Quid? quod incrementibus delictis, exasperantur supplicia. Utinam autem omnia cujusvis Christianæ Reipublicæ membra essent tam pia & honesta, ut multis carceribus, lictoribus, carnificibus, compedibus equuleis, pegmatibus, culleis, fascibus, ensibus, trochleis, patibulis, funibus, rotis, ignibus, cauteriis, forcipibus opus non esset; Vah immane Christiani populi dedecus!

At effutiet nonnemo. Quorsum ista? Ad quid tot pœnarum genera. Experientia enim satis edocui sumus, ferium, flammam, exilia, proscriptiones irritasse potius, quàm sanasse morbum menti inherentem, ad quem proinde curandum, non iis, quæ in corpus tantùm penetrant, sed doctrina & sedula institutione, quæ in animum leniter instillata descendit, opus esse. Alia quippe omnia pro arbitrio civilis Magistratus, atque adeo Principis fanciuntur, sola religio non imperatur, sed ex percepta veritatis opinione accedente divini Numinis gratia, bene præparatis mentibus infunditur. Ad eam cruciatus nihil valent, quin obfirmant potius animos, quàm frangunt, aut persuadent. Nam ubi quis religione ducitur, in eo nullum habent momentum vexatio, & dolor & quicquid aliud incommodi est, virtute, quæ ab illa percepta opinione ingeneratur, obruitur. Nihil illi eorum, quæ ferenda sunt, displicet. Quicquid cadere in hominem potest, in se cecidisse non queritur. Vires suas novit, dumque se Dei gratia fretum putat, oneri ferendo se quoque patrem futurum confidit. Stet illic, licet carnifex, licet tortor ferrum & flammam admoveat, perseverabit; nec quid passurus, sed quid facturus sit cogitabit. Felicitas illi quippe domestica est, & si quid extrinsecus intervenit, leve est, & summam tantum autem stringit.

Nec putamus minores animo fuisse, qui centum & quinquaginta ab hinc annis ob religionis causam diversis suppliciis perierunt, aut porro futuros, si in iis perseveraretur. Audire est operæ pretium quid unus ex iis dixerit, feceritque, cum igni cremandus ad palum alligaretur. Ibi genibus flexis canere capit hymnum, quem fumus, & ignis vix interruptit. Et cum carnifex ignem post tergum, ne conspiceretur, immittere velleret: Huc, inquit, accede, & ante oculos accende ignem. Si enim illum timuisses, nunquam ad hunc locum, quem fugere licuit, accessisses.

Itaque non cruciatibus repressus ardor res novas in religionis causa molientium, sed potius obdurati animi ad majora patienda, sive audenda. Nam ubi ex cineribus aliorum alii enati sunt, & numerus crevit, patientia in furorem evasit, nec

jam simplices, ut antea, sed importuni expostulatores, & flagitatores esse cœperunt, & qui supplicia prius fugiebant, ultrò etiam arma intulerunt. Id jam quadraginta totos annos in Gallia, paulo minus in Belgio visum est, resque eo tandem devenit, ut non unius, aut alterius pœna, quod fortasse ab initio licuit, malum, ne latius serperet, refecari potuit, sed cum totos populos, totas nationes atque adeò maximam Europæ partem pervaserit, non jam Magistratus ferro, sed gladio Dominico opus est. Nam doceri, & moderata ratione ad colloquia, & amicas collationes invitari debent, qui cogi non possunt.

Fecit hoc B. Augustinus ad Proculianum, partis Donatianæ sectarium, scribens, qui etiam pro iis rogabat Donatum Africæ procos, ne occiderentur. Decere quippe veræ religionis cultores, ut à perpetuo proposito non recedant vincendi in bono malum, & quod alibi ad Cœcilianum præsidem scribit, ut tumor sacrilegæ vanitatis terrendo potius sanetur, quàm ulciscendo resecuratur. Itaque in luculenta illa ad Bonifacium epistola idem subdit, in hujusmodi causis, ubi per graves dissensionum scissuras, non hujus, aut illius hominis est periculum, sed populorum strages jacent, detrahendum esse aliquid severitati, & majoribus malis sanandis caritate subveniendum. Quod adeò in Ecclesia obrinuit, ut ea sententia semel atque iterum in Gratiani decretum transcripta sit. Quippe ita censebat vir pio, ac miti ingenio, ea mala non asperè, duriter, aut imperiosè tollenda esse magisque docendo, quàm jubendo, magis monendo, quàm minando profici. Sicque cum multitudine peccantium agendum. Severitatem autem exercendam esse in peccata paucorum, ac si quando minæ ab iis, qui præsent, adhibeantur, id cum dolore fieri oportere, ultionisque metum ex Scripturis intentari debere, ne ipsi in sua potestate, sed Deus in eorum sermone timeatur, sicuti in epistola ad Aurelium Episcopum ait.

Et certè, si verum amamus in sacræ antiquitatis vetustis omnibus monumentis nullum supplicii de sectariis sumpti, ac probati exemplum extare fateamur, necesse est, Ecclesiamque priscam à cruore fundendo semper abhorruisse. Quod si quando accidit, id pii verè Episcopi detestati sunt, ut in Priscilliano patuit, qui exitiabilis doctrinæ autor, cum per Galliæ Ecclesias, ac præcipuè in Aquitania, perfidiæ suæ semina sparsisset, à Maximo, qui occiso Lugduni Gratiano, imperium usurpaverat, alioqui bono Principe, Augustæ Trevirorum cum sectatoribus suis capitali supplicio affectus est circa annum Christi 383. Licet B. Martinus ab Imperatore sponsonem eliciisset, nihil cruentum contra reos constitutum iri, & Itacium Episcopum, aliosque instigatores sedulo monuisset, ut ab accusatione desisterent. Nam & id ceteri Episcopi, tanquam inique factum improbaverunt. Et quanquam Itacius callido jam scelere perfecto invidiam verens frustra se subtraxisset, tamen postea à Theognisto damnatus est, vixque B. Martinus, ac nisi extrema necessitate cogente cum illa Itacianæ partis communione misceri voluit. Ipse B. Ambrosius à Valentiniano Imperatore puero Gratiani interfecti fratre ad Maximum sub id missus, in relatione sua testatur, cum Teviris esset, abstinuisset se ab iis Episcopis, qui Itacio communicabant, & à fide devios ad necem petebant. Cum verò ex furialium illorum

Episcoporum sententia Maximus postea decrevisset Tribunos summa potestate armatos ad Hispanias mittere, qui hæreticos inquirerent, deprehensis vitam & bona adimerent, idem B. Martinus apud eum tenuit, ut decretum revocaretur. Erat quippe viro pio sollicitudo, ut non solum Christianos, qui sub illa erant occasione vexandi, sed etiam ipsos hæreticos liberaret, & animo prævidebat tempestatem illam, nisi averteretur, maximam Sanctorum turbam depopulaturam esse, parvo tunc inter hominum genera discrimine, cum quisque solis oculis dijudicaretur, & pallore potius, aut veste, quam fide hæreticus æstimaretur.

Priscilliano autem occiso, non solum non coercita est hæresis, quæ, illo autore, proruperat, sed confirmata, ac latius propagata est, & Sectatores ejus, qui illum, ut Sanctum prius honoraverant, postea, ut Martyrem colere cœperunt, corporibus peremptorum in Hispaniam relatis, & magnis exequiis celebrato eorum funere. Quin & eò provecta est adsectantium superstitio, ut per Priscillianum jurare summa religio haberetur, ex eoque inter Gallicanæ Ecclesiæ Episcopos perpetuum discordiarum bellum exarserit, quod totos quindecim annos agitatum vix diu sopiri diu post potuit, plebe Dei interim, & optimis quibusque ad probrum, & ludibrium expositis. Quæ verba apud Sulpitium Severum, qui res illius ævi pari elegantia ac fide scripsit leguntur. A B. Martini temporibus deinceps mitius cum deviis à fide in Ecclesia actum est, tantumque aut loco pulsæ, aut pecunia multati sunt, sanguini semper parcatum fuit, cumque anno salutis 1060. quidam ex Berengarii Archidiaconi sectatoribus illius doctrinam in Eburonibus, Atuatibus, & aliis Belgii populis disseminarent, Bruno Trevirorum Archiepiscopus eos diocesi sua expellere satis habuit, cœterum cruore abstinuit, nec severius ii deinceps ab Ecclesia habiti, donec ad Vualdensium tempora ventum est, contra quos cum exquisita supplicia parum proficerent, & remedio, quod intempestivè adhibitum fuerat, malum exacerbaretur, numerusque eorum in dies cresceret, justi tandem exercitus conscripti sunt, nec minoris molis bellum, quam quod antea nostri adversus Saracenos gesserant, contra eosdem decretum est, cujus is exitus fuit, ut potius cæsi, fugati bonis, ac dignitatibus ubique spoliati, atque huc illuc dissipati sint, quam erroris convicti resipuerint. Itaque qui armis victi in Provinciam apud Gallos, & Gallicæ ditionis Alpes vicinas confugerunt, latebrasque vitæ, ac doctrinæ suæ iis in locis repperunt; pars in Calabriam concessit, in eaque diu, atque adeò usque ad Pii IV. Pontificatum se continuit; pars in Germaniam transit, atque apud Boemos, in Polonia, & Livonia larem fixit. Alii ad occidentem versi in Britannia perfugium habuerunt. Nam ab eorum reliquiis ortus Joannes Vuiclevus putatur, qui diu Oxoniæ docuit, & ante tercentimos annos post varias de Religione concertationes morte fatali decessit. In mortuum enim tantum à Magistratu animadversum fuit, ossibus ejus diu, postquam obiit, publicè crematis.

Hinc alii, atque alii secuti sunt usque ad nostram ætatem, qua post infeliciter tentatam suppliciorum severitatem, res à disputationibus

ad aperta bella, & totas populorum defectiones in Germania, Anglia, & Gallia devenit, incertum, majore publicæ tranquillitatis, an religionis ipsius detrimento, scissura inde facta, ac confirmata, & ab iis, qui poterant, & debebant diu neglecta.

Quæ non tam dicuntur ad retractandam toties de sectariis supplicio afficiendis vexatam quaestionem. Neque enim id tempori convenit, quam ut ostendatur prudentissimè, & ex instituto veteris Ecclesiæ Principes eos fecisse, qui bella ob religionem exorta potius vel cum iniquissimis conditionibus amicè componi, quam armorum vi confici debere censuerunt.

Id vidit Ferdinandus sapientissimus Princeps, qui bellis longè maximis, ac periculosissimis sub Carolo V. fratre in Germania exercitatus, cum experientia didicisset, cœpta armis adversus Protestantem hætenus male cessisse, postquam felicitus auspiciis imperium inivit, religionis pacem solemnè decreto sanxit, quam repetitis vicibus semper postea confirmavit. Et cum videret melius per amica colloquia religionis negotium procedere, ejusque rei aliquoties sub fratre indictis Ratisponæ, & Vormatiæ olim conventiis, periculum fecisset, paulo ante mortem post peractum Tridenti Concilium Protestantibus, qui ad illud non venerunt, satisfacere cupiens, novum rursus cum iis colloquium ex Maximiliani filii prudentissimi Principis consilio instituere voluit, ad idque Georgium Cassandrum, virum doctum, & moderatum delegit, qui cum adversæ partis Pastoribus controversa Augustanæ confessionis capita amicè retractaret, sed adversa viri optimi valetudo, & utriusque accelerata mors fructum ex eo speratum Germaniæ invidit. Idem Germanorum exemplo postea Poloni optimates in sua Republica statuerunt.

Emanuel autem Philibertus, Sabaudia Dux, postquam pacis cum Gallis factæ beneficio in antiquam ditionis amissæ, possessionem restitutus est, cum sive ad excitandam sui in Italia famam, sive ut aliis, vel cum periculo suo, gratificaretur, damno se adversus convallentes bello temerè implicuisset, matura penitentia errorem emendavit, permixta innocentibus aliis populis religionis libertate, pacemque cum iis factam deinceps religiosè servavit.

Quid de Gallia? Quid de Belgio? Protestantes quippe qui per pacem numero & auctoritate in dies minuebantur, inter arma, ac dissensiones semper crevisse, & sive præpostero religionis ardore, sive ambitione, ac rerum novandarum studio, longè perniciosissimo errore peccatum esse, qui bellum internecinum contra Protestantem sapius susceptum, ac compositum toties infauftis auspiciis magno religionis ipsius periculo renovarunt. Quid verbis opus? Res clamat ipsa. Quod nè accideret veritus multo ante Franciscus Balduinus Atrebas clari nominis Jurisconsultus consilium dederat Belgii Proceribus, ut libello supplicii porrecto libertatem Protestantibus, qui tunc ubique exagitabantur, à Philippo impetrarent, suppliciorum, & in suspectos inquirendi intermissa severitate, eaque de re librum gallicè conscripserat, quo demonstrabat, colloquiis, & æquabili

& æquabili jure inter dissentientes constituto, religionis per controversias jactatæ negotium melius, quam vi, & armorum via confici posse, in qua si pergeretur, fore prævidebat, ut protestantium vires, tunc exiguæ, & huc illuc sparsæ per factiones jungerentur, & à concertationibus verborum ad arma, & defensiones olim deveniretur. Quod factum. Nam eorum furore urbes direptæ, templa, quibus primorum motuum rabies pepercerat, à fundamentis everfa, desolata provincia, & renovata odia, quæ pace sopita fuerant, suspiciones auctæ, & arma posita, ut acrius reassumerentur.

Sed quid de modo judicandi? Ad id optimè facit quod inquit Lactantius lib. 5. divin. Instit. à principio. Timebant enim Christiani, de quorum sceleribus, tam alte Opinio Gentilium animis infixæ fuit, ut si excusantes se, aut rationem fidei reddentes, audirent, inexpiabili scelere contaminari, atque adstringi se se putarent, solumque nomen Christiani ad probandas criminationes illis impictas, satis esse crederent. Timebant enim, (ait eloquentissimus Pater,) ne à nobis revicti, manus dare aliquando, clamante ipsa veritate, cogantur. Obstreperunt igitur, & intercedunt, ne audiant, & oculos suos opprimunt, ne lumen videant, quod offerimus. Quo planè ipsi diffidentiam suæ perditæ rationis ostendunt, cum neque cognoscere, neque congruere audent, quia sciunt se facile superari. Et idcirco disceptatione sublata, pellitur à medio sapientia, ut geritur res, ut ait Ennius. Et quia student damnare, tanquam nocentes quos utique sciunt innocentes, constare de ipsa innocentia nolunt. Quasi verò major iniquitas sit, probatam innocentiam damnasse, quam inanditam, sed, ut dixi, verentur, ne si audierint damnare non possint. Et idcirco cultores Dei Summi, hoc est justos homines torquent, interficiunt exterminant, nec causas odiorum reddere ipsi possunt, qui tam vehementer oderunt, quia ipsi errant, irascuntur iis, qui veram viam sequuntur, & cum corrigere se possint, errores suos insuper crudelibus factis coacervant, innocentium cruore maculantur, & dicatas, Deo mentes evisceratis corporibus extorquent. Hæc Lactantius. Atqui si privatis etiam, ac profanis in rebus dari tempus, edi crimina, quamvis invisos ac nocentes more tamen audiendos censent æqui rerum Iudices, ait Tacitus 2. hist. id multò magis in Religionis negotio faciendum fuerit, omninoque intercipere scripta, & publicatam velle subire lectionem, non est Religionem defendere, sed veritatis testificationem timere, inquit Arnobius adversus gentes libro tertio, Et revera quidem, ut sub malis olim Principibus, majestatis crimen, ita hæc Inquisitio vinculum est, ac necessitas silendi, Tacit. 3. annal. bonorum Catholicorum judicio in id potissimum inventa, ut everfis ista ratione omnium fortunis, liberis capitibus periculum creetur, Thuanus histor. libro secundo, apud quem Neapolitani tumultus eam ob causam.

Legisti, mi Lector, non rationes, non Theologiam Christianam, sed impia quadam audacia offucias, & sapientiam stoicam. Epicurus enim ipse ab aliis Philosophis tanquam impurior notatus de suo sapiente ait, eum si in Phalaridis tauro peruratur, exclamaturum, dulce est, & ad me nihil pertinet. Tota igitur hæc ratio est inventa fallaciis, aut ad quæstum, aut ad errorem, fraudeque ac mendaciis tota constat. Nos Machinas, & præstigijs superiùs ex sacra Scriptura, ex Conciliis, ex Principum Constitutionibus, ex usu Ecclesiæ & rationibus explosimus, approbante ipso Augu-

Tom. II.

stino, qui suam in hoc sententiam, experientia ductus, mutavit; adeò ut nihil opus nunc est addere ad earum confutationem. Quod verò ad modum procedendi legis Consultationem de reorum defensione, & aliis &c. & fateberis, quam permaximè, ac immanè abhorreat S. Officium ab hisce calumniis.

CONSULTATIO CXI.

De Impedientibus Sanctum Inquisitionis Officium. Quibus modis impediatur. An & quatenus sint hæreticorum fautores? Pœna in eos statuta. Quæ actiones prohibeantur, quæve incurrantur pœna? Vbi distinctè, explicatè, & abundanter disceptatur de omnibus pene dixerim casibus, qui hac de re contingere possint, etiam remissivè, adducuntur paresque aliquot de Bullis Pontificiis & clausulis quibusdam ad S. Officium pertinentibus, de Cruce signatis rebusque aliis.

IN cap. ut Inquisitionis de hæret. in 6. Primò præcipitur Potestatibus secularibus, ac Dominis temporalibus, ut Episcopis diocesanis, & Inquisitoribus contra hæreticam pravitatem à Sede Apostolica deputatis præ defensione fidei pareant, & intendant in investigandis, capiendis, ac diligenter custodiendis, vel ad carceres S. Officii deducendis per suum territorium sine mora, & in potestatem S. Officii tradendis hæreticis, eorumque fautoribus, receptatoribus, & defensoribus, quando ab Episcopis, & Inquisitoribus prædictis fuerint requisiti.

Secundo præcipitur eisdem, ut ab Episcopo, vel Inquisitore de hæresi condemnatos, & sibi tanquam Curia seculari puniendos relictos, statim recipiant, indilatè supplicio debito puniendos, non obstante appellatione quacunque.

Tertio, ne cognoscant, vel indicent quoquo modo de crimine hæresis, cum sit crimen Ecclesiasticum, neque carceratos pro eodem crimine, sive captos liberent sine licentia, sine mandato Episcopi, vel Inquisitoris.

Quartò, ne aliàs Diocesanos, vel Inquisitorum Iudicum sententiam, sive processum directè, vel indirectè impedire præsumant, vel se eis opponere. Quod si contra prædicta fecerint, ipsi & ii, qui scienter in tali contraventione dederint auxilium, consilium, vel favorem, excommunicationis noverint se mucrone percussos, quæ est latæ sententiæ, ut notant Tiraquel. in l. si unquam num. 72. v. revertatur, C. de revoc. donat. & si per annum eam excommunicationem animo sustinuerint indurato, ex tunc velut hæretici condemnentur.

Similia habentur in Constitut. Innocentii IV. Tunc potissimè, & in alia, & commissis, & Urbani IV. Licet ex omnibus, & Alexandri IV. Deus ad studium, & Martini V. Inter cunctas in Bullario Pegnæ post Directorium, & in capit. ad abolendam, & capit. excommunicamus 1. paragrapho, moveantur. Et advertunt Glossa in dict. cap. ut Inquisitionis in figurat. casus, Gemin. numero secundo, Franch. numer. 4. Sylvest. in sum. v. hæreticus 2. nu. 8. Eymer. p. 2. qu. 53. ibique Pegna com. 78.

N n 3

lit. D.

lit. D. Locat. v. *Iudex numer. 57.* Repert. Inquis. vers. *brachium seculare*, Simanch. de cath. institut. titulo vigesimo tertio, numero nono, & in enchir. viol. relig. titulo sexagesimo sexto, numero secundo, Zanchin. de heret. capite octavo, numero secundo, Decian. d. lib. 5. capite vigesimo quinto, numero primo, Carena p. secunda, titulo quarto, numero quinto, Carter. de heret. numero 56. Azeved. lib. 15. numero 7. titulo 2. lib. 4. nova recopil. Farinac. quest. 186. numer. 160. ac Delbene dub. 196. num. 14. & 15.

De hac re vide Carrer. in prax. titul. de heret. §. circa secundum num. 56. Simanch. de cath. institut. titul. 23. numero 9. Sayrum lib. 3. capit. 34. num. 29. Filiuc. tract. 14. numer. 159. & Barbosa in dict. capit. ut Inquisitionis numer. 7. ubi ampliat, ut neque incidenter possint Iudices seculares de hæresi cognoscere propter illam particulam *quoquomodo*.

Ampliatur etiam, quod non excusatur Iudex, volens cognoscere de causa hæresis, vel differens animadvertere in reum sibi traditum à S. Officio, per protestationem, quam facit Inquisitor, dicens: *Ut Iudex laicus misericorditer se cum eo gerat.* Quia Ecclesia protestationem facit sui affectus, id est, si fieri possit, & nisi aliter conveniret, Lorca in 2. 2. qu. 11. art. 4. disp. 49. num. 9.

Limitatur verò, quod hæc censura non est reservata quatenus ex vi hujus Constitutionis.

Ex decreto autem B. Pii V. quod incipit: Sanctissimus Dominus apud Cherubinum *Constit. i.* ejusdem Pontificis, fertur excommunicatio contra omnes Magistratus, & Officiales Barifellos, & alios ministros fori secularis ubique locorum christianæ Reipublicæ, si non obediunt Cardinalibus Inquisitoribus generalibus in his, quæ pertinent ad S. Officium.

Limitatur, quod non procedit excommunicatio ista contra Dominos temporales locorum v. gr. Principes, vel Barones, quia eos ibi ad parendum rogat, non autem præcepto illo pœnali adstringit, ut notat Bocina de censur. in part. disp. 2. q. 10. pun. 9. in fin.

Limitatur etiam, quod hæc censura non est Papæ reservata, quatenus manat ex hoc decreto. An autem aliunde sit reservata, infra patebit.

Iudices laici cognoscentes de crimine hæresis, incurrunt in excommunicationem latam in Bulla Cœnæ can. 14. ubi excommunicantur Iudices laici se irerponentes in causarum spiritualium, aut illis annexarum cognitione. Iudices verò laici impediētes executionem decretorum Inquisitoris, & partes ad hunc effectum recurrentes ad eosdem Iudices laicos, incurrunt excommunicationem reservatam in d. Bulla Cœnæ can. 13.

Ex dicto cap. ut Inquisitionis pleraque alia eruuntur. Primum, leges quædam Friderici Secundi Imperatoris, quas tunc edidit, cum persistebat in devotione S. Romanæ Ecclesiæ, quatenus Dei & Ecclesiæ suæ honorem promovent, & hæreticorum exterminium prosequuntur, statuisque canonicis non obsistunt, tanquam approbatæ à Sede Apostolica observandæ sunt.

Quoniam verò ex una parte Constitutiones Imperiales in materia fidei, ac hæresis non habent vim obligandi, ut notat in d. cap. ut Inquisitionis Gemin. num. 2. & advertunt Glossa & Doctores in capit. quæ in Ecclesiæ de Constit. Decian. lib. 5. cap. 26. nu. 4. ac Delbene dub. 196. numer. 9. Et ex alia parte Constitutiones contra hæreticos, quas promulgavit dictus Fridericus plura continent, quæ honorem fidei promovent, & exterminium hæreticorum prosequuntur, pluraque habent, quæ concernunt ea, quæ in d. cap. ut Inquisitionis decernuntur, ideo Bonifacius VIII. hujusmodi leges Friderici prius

approbat, & postea sic approbatas observari jubet. Quod etiam antea fecerant Innocentius IV. in Constit. Cum adversus, Urbanus IV. in Constit. Licet ex omnibus, & Alexander IV. in Constit. Cum adversus, quæ habentur apud Pegnam post Directorium.

Quænam autem sint hujusmodi leges non exprimit d. cap. ut Inquisitionis. Suspiciatur Glossa, quod Bonifacius VIII. intellexerit de quibusdam authenticis ejusdem Friderici II. nimirum de auth. statumimus C. de Episc. aud. & Codic. de heret. & Manich. l. iubemus auth. credentes, auth. si verò Dominus, & auth. Gazaros. Sed in memoratis Constitutionibus Innocentii IV. & Alexandri IV. habentur incertæ leges Friderici, quas approbant, & præcipiunt observari, quæ datæ fuerunt Patavii 22. Februarii Indictione 13. Prima incipit, *Commissi nobis celsus.* Secunda *Inconsutilem.* Tertia, *Paterenorum.* Quarta, *Catharos.* Et ex mandato sacræ, & Universalis Inquisitionis fuerunt impressæ à Pegna post Directorium Inquisitorum.

Hujusmodi autem leges servari debent, & Magistratus seculares per Inquisitores cogi possunt ad hoc, ut jurent servare, nedum illas, sed & omnia alia statuta, tam Ecclesiastica, quam secularia, quæ ad favorem fidei emanarunt, ut habetur ex Constitutione Innocentii IV. incip. *Orthodoxæ fidei.* Hujus juramenti formam ponit Eymer. p. 3. num. 3. & explicat Pegna com. 3.

Et quamvis, ut advertit Franchus in dict. cap. ut Inquisitionis num. 5. ex Bartolo in l. Aurelius §. item ff. de lib. ex Baldo in l. i. C. ut quæ defuncti, & ex Doctoribus in cap. olim, de censib. Legislator degradatur, quemadmodum degradatus fuit hic Fridericus II. Imperator, leges tamen ejus per eum conditæ, validæ permanent. Sicut etiam ex quo Pontifex approbat leges Friderici, quatenus favent fidei, & non aliter, quicquid sit, an in alia materia possit quis acceptare id, quod facit pro se, & respondere quod contra, in materia tamen legum, & maxime in materia fidei superior potest inferioris leges approbare solum quatenus sunt rectæ rationi consentaneæ, ut per Franchum loc. cit.

Secundum est. Licet in d. cap. ut Inquisitionis expressè sit sermo de investigatione, & captura hæreticorum, fautorum &c. Attamen verum est, quod universaliter Magistratus seculares tenentur requisiti auxilium ferre Episcopis, & Inquisitoribus in iis, quæ opus sunt ad negotium fidei prolequendum, & perficiendum, hæreses extirpandas, & hæreticos puniendos, d. cap. excommunicamus d. §. Moneantur, d. l. Catharos, Constitutio Martini V. cum aliis supracitatis, traduntque in d. cap. excommunicamus d. §. Moneantur Innocentius numero 1. Jo. Andr. num. 8. & Mar. Socin. num. 29. Jo. de Anan. in §. credentes num. 14. Otiens. num. 6. Sylvester d. v. hæreticus 1. n. 15. Rosel. eod. v. n. 11. Angel. eod. pariter v. n. 24. Locat. v. Domini temporales n. 1. & 2. Repert. v. Dominus feudi, Simanch. tit. 23. n. 1. Eymer. p. 2. q. 182. num. 5. alios referens, Suarez de fide disp. 24. sect. 1. num. 6. Sanctarel. cap. 11. n. 6. de heret. & Carena loco citato, numero 6. Hos autem non obediētes, & negligentes hæc facere, & auxilium impertiri in prædictis, esse fautores hæreticorum, ac de hæresi suspectos, alibi diximus. Quomodo autem debeant Carceratos tradere Judicibus fidei, si circa fidem delinquerint; quomodo item carcerati sint custodiendi, & an S. Officium habeat proprios carceres alibi etiā diximus.

Tertium est. Præfati Potestates, & Domini temporales, sive Doctores, vel eorum Officiales, sive Nuncii damnatos de hæresi à diocesano Episcopo

copo sibi relictos statim recipiant, & indilate animadversione debita puniant, non obstantibus appellationibus, sive proclamationibus eorundem damnatorum, cum tam de jure Pontificio, quam de jure Imperiali beneficium appellationis, sive proclamationis hæreticis, & eorum credentibus, fautoribus, receptatoribus, & defensoribus sit interdictum, *Glos. in d. cap. ut Inquis. in fig. cap. & in §. utque de hæresi, & in v. indilate*, ibique Jo. Andr. *num. 1. Archid. n. 13. & seqq. Franch. numer. 3. & Farinac. questione 97. numero 103. & questione 186. num. 161.*

Quare Judex laicus in causa hæresis est merus executor nec potest judiciis liter cognoscere, an sententia lata à Judicibus fidei sit justa, an injusta, valida, an invalida, nec de processu, neque de delicto, etiam si damnato imponenda sit pœna mortis, sed id totum justitiæ ac providentiæ Judicum fidei est remissum, nec datur revisioni aliquis locus, ut per Panorm. & Anchar. *in cap. at si Clerici de judic. Imol. in cap. 1. de offic. Ordin. Cassan. in consuet. Duc. Burg. rubr. dos Indices §. 8. num. 14. Albertin. de agnosc. assert. questione 25. numero 43. Diaz in pr. capit. 141. Simanch. de cath. instit. tit. 16. numero 5. Clarus in pr. questione nonagesima sexta, Pegna post alios in p. 3. com. 85. versic. sed Canonista, Farinac. dict. quest. 186. n. 161. & quest. 97. num. 103. Sanctarell. de hæres. cap. 40. dub. 4. num. 24. Cantera quest. crim. capit. 1. num. 59. Castropal. tract. 4. disp. 8. pun. 14. num. 6. Carena d. p. 2. tit. 2. numer. 44. & p. 3. tit. 13. num. 11. ac Delbene dub. 169. num. 11. alique plures, quos refert Barbosa in d. cap. ut Inquisitionis n. 4.*

Ideo Inquisitor Judici laico processum à se factum ostendere non debet, sed Judex secularis indilate, ac sine mora sententiam Judicis Ecclesiastici debet executioni mandare, & si sine causa differat, potest ad id ab Inquisitore compelli per censuras Ecclesiasticas. Neque tamen Inquisitor hoc faciendo exprimere debet pœnam mortis, jubendo expressè Judici laico, ut condemnatum comburat, vel morte afficiat, sed jubendo, ut sententiam à se latam exequatur. Hic enim modus loquendi habetur in Constitutione, Ad audientiam Alexandri IV. & in Constit. *Honestas petentium Leonis X.* Vel jubendo Judici seculari, ut servet leges, & constitutiones editas contra hæreticos. Quo loquendi modo utitur Innocentius IV. in constit. *ad extirpanda §. damnatos.* Per censuram verò excommunicationis, & alias censuras hujusmodi Magistratus, si resistant, compellendi sunt. Et si adhuc noluerint obedire per alia juris remedia. Quod tamen, ut maturius fiat, erit significandum supremo S. Inquisitionis Tribunali, ut etiam advertit Pegna *com. 85.*

Id verò fieri censetur, sine mora, & indilate, si fiat intra quinque, vel sex dies, ut habetur ex Constitut. *ad extirpanda §. damnatos Innocentii IV. & ex Constit. Dilectus filius Innocentii VIII.* apud Pegnam *dict. com. 85.* ubi etiam monet, servandam in hoc esse consuetudinem Provinciarum. Quod approbant Farinac. *d. quest. 186. numero 162. Diaz in pr. capit. 144. numer. 2. ac Delbene d. dub. 196. num. 13.*

Si verò Magistratus secularis sciat sententiam contra hæreticum latam, esse injustam, quia ex falsis testimoniis hæresis fuit probata, vel nullam, quia necessarius juris ordo non fuit servatus, non idè potest ipse processum cognoscere, & de injustitia, vel nullitate sententiæ judicialiter judicare. An autem tunc possit saltem supersedere ab executione sententiæ, ne morti tradat innocentem, affirmat Delbene *dub. 197. numero primo, &*

seqq. Negat Carena p. 3. titulo decimo quarto, n. 9. Etiam si reus dicat, se habere secretum communicandum Principi, quod concernit ejus salutem. Ego tamen puto servandum, quod statutum est in *cap. pastoralis, & in cap. quia verò de offic. & potest. Judic. deleg.*

Exequi verò debent Judices laici sententiam latam à Judicibus fidei contra hæreticos, eorumque fautores, nulla obstante appellatione. Nam à sententia definitiva contra istos lata non admittitur appellatio, *dict. cap. ut Inquisitionis, & d. l. Commissi, v. omnes Friderici.* Quare sententia in causa hæresis mandatur executioni intra decem dies datos pro termino ad appellandum. Ab interlocutoria tamen sententia, & decreto torturæ datur appellatio. Sicut autem à definitiva non appellat reus in Sacro Tribunali, ita nec illius hæres. Et non modo appellatio, sed etiam proclamatio est interdicta. Vide Archid. *in dict. cap. ut Inquisitionis n. 8. & seqq. ibique Jo. Andr. versic. proclamationibus, Gemin. num. 8. Franch. num. 4. & docent Eymer. p. 3. num. 121. & seqq. ibique Pegna com. 21. & qu. 117. ubi etiam Pegna com. 166. Sylvest. d. v. hæreticus numero quarto, Locat. v. appellare numero 1. & v. hæreticus, & v. pœna, & v. sententia, Campeg. ad Zanchin. capite octavo, litt. A. Decian. dict. lib. 5. capite vigesimo, numero vigesimo sexto, & quinquagesimo octavo, Param. lib. 3. cap. 4. Farinac. quest. 185. num. 227. & seqq. ubi alii Simancha de cath. instit. tit. 6. numero 2. Soufa in aph. lib. 2. cap. 35. Carena p. 3. titulo 14. numero 129.* Qualis verò debeat esse appellatio ab interlocutoria, & quomodo & quando Judex admittere debeat, appellationem, & quid agere oporteat, quando appellatur, late explicant Doctores in *tit. de appellat. & nos aliqua suo loco, dum de sententia egimus.*

Advertendum tamen est, quod clausula, *appellatione remota*, non tollit, quin possit dici de nullitate sententiæ. Sicut nec interdicta est supplicatio. Idè quod non sit interdictus recursus per viam querelæ in causa hæresis, voluit Castropal. *d. tract. 4. disp. 8. pun. 7. numero tertio*, quamvis neget Diana *p. 4. tract. 8. resol. 32.* At Carena loco citato, *numero septimo*, ait, quod si esset Inquisitor, superfederet, habita scientia, quod hæreticus recursus habuerit ad S. Congregationem. Sed etiam quando injustitia sententiæ est notoria, non tolli appellationem ex Lancelloto, & aliis advertit Passavinus in *tract. de elect. capite trigesimo quarto, numero sexagesimo.* Immo quod etiam, non obstante interdicto appellationis possit appellari à definitiva ex justa causa expressa in appellatione, tradunt nonnulli in *cap. Romana §. si autem de appel.* Verùm hæc doctrina in causa fidei summa cum cautione est admittenda.

In casu autem in quo sit licita appellatio in causa hæresis, proculdubio à sententia Judicum fidei ad Summum Judicem, scilicet ad Sedem Apostolicam, est appellandum. Quod verum est etiam ubi Episcopus in causa hæresis sententiam protulit contra subditum. Tunc enim non ad Metropolitanum, sed ad Summum Pontificem appellari debet, cum causa hæresis sit gravissima, & Summi Pontificis propria ad quem pertinet de fide respondere, & causas fidei decernere, & ejus accessoria judicare. Ostiens. in *cap. excommunicamus 1. §. catholici*, ibique Jo. Andr. *§. volumus, & capit. ad abolendam prope finem de hæret. in 6. Pegna in 3. p. com. 31. vers. hac postrema*, Farinac. *questione centesima octuagesima quinta, numero ducentesimo quadragésimo*, Castropal. *dict. tract. 4. disp. 8. pun. 7. numero sexto,*

& Carena *dict. p. 3. titulo decimo quarto, numero tertio.* In Hispania verò ab Inquisitoribus appellatur ad generalem illorum Regnorum Inquisitorem, ut notat Pegna *loc. cit.* Sed etiam ab hoc ad Papam in casibus licitis appellari potest.

Posse etiam Inquisitores, sive Episcopos in causa hæresis recusari, tanquam suspectos, non ex quacunque causa, sed solum ex gravi inimicitia, aut conspiratione in reos, aut alia simili, ut ex gravi æmulatione, inquit Pegna *d. p. 3. com. 30.* Ex quo conciliari possunt sententiæ contrariæ, ut sententia, quæ negat, Inquisitorem posse recusari, quam tenuerant Archid. *in cap. quia plerique de offic. ordin. in 6.* Menoch. *de arb. lib. 1. questione 37. numer. 40.* Royas *sing. 100.* Lucerna Inquis. *v. recusatio num. 1.* Scacc. *de judic. capite 67. numero 7.* intelligatur, si recusatio fiat ex causis levibus, licet aliàs sufficientibus ad recusandum Iudicem in alia causa. Sententia verò, quæ asserit, Inquisitores posse recusari, quam tenent Eymer. *dict. p. 3. numer. 120.* Tabiena *v. Inquisitus §. 4. num. 5.* Simanch. *titul. 17. numer. 16.* Locat. *v. Inquisitus numero 2.* intelligatur de recusatone facta ex causa gravi, & allegata in recusatione, & ita intellexerunt Pegna *loc. cit.* Simanch. *ibidem num. 5.* Jacob. Laur. *tract. de judic. susp. capit. 2. nu. 9.* Paramus *lib. 3. quest. 4. numero 56.* & Farinac. *d. quest. 185. num. 138.*

In casu autem recusationis non esse eligendos arbitros sed iudicium remittendum esse ad supremum Tribunal ex instructione Madriliæ sub anno 1561. *cap. 52.* annotavit Pegna *d. com. 30.* & Farinac. *dict. quest. 185. numero 239.* Quod & decentius, ac tutius, cum in hac causa ne quidem admittatur appellatio, nisi ad supremum Tribunal. Sed quod etiam electio arbitratorum recesserit ab aula in Urbe, ac in ditione Ecclesiastica, tradunt recentiores *in cap. si contra unum de offic. Iudic. deleg. in 6.*

Quantum est. Magistratus laici, sive Domini, aut Iudices laici non possunt cognoscere de crimine hæresis, etiam contra laicos: quia illud est merè Ecclesiasticum, sive in solo foro Ecclesiastico puniatur, *Glos. in fig. cas. §. not. 2. & v. ut Inquisitionis, Monach. & Archid. in v. prohibemus, Jo. Andr. numero primo Gemin. numer. 3.* Franch. *numer. 1.* Salicet. *in l. manichæos Codic. de heret. Panorm. in dict. c. ad abolendam numero 7. §. 12.* Socin. *numer. 9.* Anan. *numero 8.* Jo. Andr. *in cap. excommunicamus 2. numero 1.* ibique Butt. *num. 5.* Parnorm. *numer. 1.* Socin. *numer. 1.* Anan. *numer. 1.* Sylvest. *vers. hereticus 2. numer. 8.* Peregr. *de jur. fig. lib. 4. titul. 5. numer. 29.* Simanch. *titul. 36. num. 1.* & *in enchir. tit. 6. numero 1. §. titul. 66. numero 1.* Alph. de Castr. *lib. 1. de just. har. pun. capit. 23.* Albertin. *de agnosc. propos. questione vigesima quinta, numero quadragésimo tertio, Zanchin. de heret. cap. 8. numero primo, & sequent. ibique Campeg. lit. A.* Carrer. *de heret. num. 61. & 64.* Clar. *in pr. §. hæresis num. 4.* Decian. *lib. 5. capit. 25. numero 1. §. 2.* Scacc. *de judic. capite decimo quinto, numero secundo, Paramus libro tertio, questione septima, numero trigésimo, Farinac. quest. 186. num. 152.* Sesse *de inhib. capit. 30. numero secundo, Imol. in empor. jur. tom. 1. titul. 1. numer. 136.* Castropal. *dict. tract. 4. disp. 8. pun. 14.* & Carena *p. 2. tit. 3. numer. 13.* alique pene innumeri, extat Constitutio Julii III. quæ incipit, *Licet à diversis* apud Pegnam *post Direct.*

Hoc autem ita intelligitur, ut Iudex laicus, non principaliter neque incidenter possit de hoc crimine hæresis cognoscere, & judicare. Hoc enim, ut dixi, excluditur per illud verbum *d. cap. ut Inquisitionis,* quoquomodo, ac ibi advertunt Glossa Jo. Andr.

Geminus, & tradunt Simanch. *titul. 36. num. 1.* Paris. *conf. 2. numer. 107. lib. 4.* Farinac. *questio. 186. numer. 154.* Delbene *dub. 196. num. 6.* ac Fermosin. *in cap. vergentis de heret. alleg. 46. num. 8.* Dum itaque Iudex laicus format processum contra aliquem de delicto spectante ad suum forum, si incidenter ad ejus notitiam perveniat aliquem esse hæreticum, vel de hæresi suspectum, non potest contra illum procedere. An autem Iudex laicus, si contra aliquem excipiat, quod sit hæreticus, possit inquirere, & cognoscere, an hoc sit verum, ad effectum videndi, an exceptionem admittere debeat? Respondet Carena *p. 2. tit. 3. num. 15.* quod Iudex laicus in questione facti non potest inquirere, an aliquis sit hæreticus principaliter ad effectum illum puniendi, sed neque per modum exceptionis, si inquirere debeat, an aliquis sit, an ne hæreticus, sive an aliqua propositio sit, an ne hæretica. Nam hujusmodi quæstiones non possunt esse meri facti, sed sunt simul quæstiones juris. Si verò quæstio facti non sit de eo, an aliquis sit, an ne hæreticus, sive an ut hæreticus sit declaratus ab Ecclesia, vel condemnatus, potest Iudex laicus hoc inquirere, ac de hoc judicare. Quia hæc quæstio est nudi facti sejuncti ab omni juris controversia, & est quæstio merè incidens ordinata non ad puniendum hæreticum principaliter, sed solum ad effectum non admittendi eum in iudicio vel ejus filios ad aliquos honores, aut dignitates. Sic etiam licet excommunicatio pertineat ad forum Ecclesiasticum, si tamen contra aliquem excipiat, quod sit excommunicatus, etsi non possit Iudex laicus cognoscere de jure excommunicationis, potest tamen cognoscere de nudo facto, an scilicet verum sit, quod ille ab Ecclesia fuerit excommunicatus, vel ut talis denunciatus, ut per Franch. *in cap. 1. §. si quis, de except. in 6. vers. an Iudex secularis, & per Ricciul. de jure person. lib. 4. capit. 31. numero 15. & 16.* At verò, quia res hæc est periculosa, se remittit ad iudicium S. Congregationis S. Officio.

Quod etiam Princeps laicus nihil possit statuere in concernentibus crimen hæresis, tam quoad processum, quam quoad punitionem, probat Farinac. *q. 186. num. 155.* At Pegna *p. 3. com. 135. vers. de Principibus* distinguunt inter statuta, quæ adveniuntur jurisdictioni Iudicum fidei, & hæc fieri non possunt, ut habetur *ex cap. statutum, & cap. accusatus §. Sacerdotes de heret. in 6.* Et statuta favorabilia Ecclesiæ, ac ejus jurisdictioni, & in augmentum fidei, & hujusmodi statuta à Principibus secularibus fieri possunt. Quia per ea jurisdictio Episcoporum, & Inquisitorum ampliat, & promovetur. Quod facere debent seculares Principes, ut probat Conradus Brun. *lib. 3. de heret. cap. 9. & 10.* Et quia Romani Pontifices Principum secularium leges adversus hæreticos, ac suspectos de hæresi latas, non solum non reprobarunt, sed confirmarunt, ut patet *ex d. cap. ut Inquisitionis, & ex* quampluribus Constitutionibus Pontificiis, quæ habentur apud Pegnam *post Directorium.* Et hoc idem facturi essent, si aliqua insignis Respublica, vel Civitas, vel minores Principes in suis ditionibus concederent novas, leges, quibus novæ hæreses, aut oriri impedirentur, aut ortæ, facilius extirparentur. Ideo Principes seculares posse novas pœnas imponere contra hæreticos, præter pœnas impositas à jure Canonico, dummodo istis illæ non advenirent, vel posse facere, ut in suis ditionibus antiquæ pœnæ observentur cum eodem Pegna tradunt Carrer. *n. 64.* Farin. *q. 186. n. 157.* Decian. *lib. 5. cap. 25. n. 2.* ubi, quod si Iudex Ecclesiasticus omisisset in sententia ponere confiscationem bonorum, posset illam addere Iudex laicus. Pariter idem Pegna vult *loc. cit.* vult, quod Principes seculares possunt statuere, quod Iudæi, vel alii infideles in suis ditionibus

ditionibus commorantes teneantur hæreticos denunciare, & alia hujusmodi plura.

Quare seculares Magistratus possunt hæreticos capere, & carceribus mancipare ad effectum eos tradendi Iudici Ecclesiastico, ut per Clar. in pr. §. hæresis n. 4. Afflict. in Constit. Regni tit. de hæreticis n. 33. & Farinac. d. q. 186. n. 158.

Valent etiam statuta secularium Principum super confiscatione bonorum pro illa parte, quæ illis applicatur de jure Canonico, vel ex consuetudine à Sede Apostolica approbata, ut per Farinac. d. q. 186. num. 156. ex Parisio conf. 1. num. 114. lib. 4. & Deciano lib. 5. cap. 25. num. 17. Censuitque Pegna in 3. p. com. 158. recipi posse Principum statuta, quibus constituerent, ut vel omnia bona confiscata tribuerentur Officio Inquisitionis, vel aliter, servatis Constitutionibus Pontificiis distribuantur.

Quintum est. Præcipitur Magistratibus secularibus in dict. cap. ut Inquisitionis, ne aliquem nomine S. Officii carceratum liberent à carceribus sine mandato Episcopi, vel Inquisitoris, aut alterius ex ipsis, & ne executionem pro hujusmodi crimine hæresis ab eisdem injunctam promptè adimplere detraherent, & ne Episcoporum, aut Inquisitorum judicium, sententiam, sive processum directè, vel indirectè impedire præsumant. De hac etiam re sunt Constitutiones Innocentii IV. Malitia hujus temporis, Urbani IV. Licet ex omnibus Calisti III. Injunctum nobis, Iulii III. licet à diversis, B. Pii V. Si de protegendis.

Impeditur autem S. Officium omittendo, & committendo. Omittendo, quando Magistratus, & alii, sive seculares, sive Clerici, requisiti ab Inquisitoribus non præstant eis auxilium, ut in causis fidei procedere possint hæreticos capere, contra illos processum formare, illosque punire.

Committendo verò impeditur S. Officium factis vel verbis, & utroque modo directè vel indirectè. Directè quis dicitur agere, ac impedire, quando non per circuitum, vel per aliud medium, sed immediatè ac principaliter impeditur, ne fiat. Indirectè vero impeditur, qui insinuatione utitur, aut alio medio nititur id facere, unde in consequentibus oritur impedimentum, Eymer. p. 2. q. 54. ibique Pegna com. 79. Glossa & Doctores in d. cap. de statutum de hæret. in 6.

Factis igitur, ac directè impediunt S. Officium, qui impediunt, ne Inquisitores inquirent contra hæreticos, vel suspectos de hæresi, ne eos capiant, aut carceri tradant, qui vinculum extrahunt, sive emittunt, vel captum eripiunt, recipiunt, occultant, vel facultatem fugiendi dant, aut id fieri jubent, sive hæc cum armis, sive sine armis præstent, qui impediunt, ne aliquis eos denunciaret Iudicibus fidei, aut ne in causa fidei testes sint, vel ne sententiæ, aut mandata Inquisitorum executioni demandentur, vel ne quodcumque aliud simile fiat, quod ad causam fidei promovendam pertineat, ut per Eymericum & Pegnam loc. cit. Farinac. q. 182. num. 75. & 79. & latius n. 95. ac seq. Anan. in cap. ad abolendam num. 12. & in cap. excommunicamus §. credentes num. 3. de hæret. in 6. ubi etiam Archid. n. 3. & 4. Io. Andr. num. 9. Calder. in rub. de hæret. num. 17. & tradunt Sylvest. v. hæreticus 1. num. 10. Angelus eod. v. 2. 24. Locat. v. faventes num. 3. & v. occultans numer. 1. & v. receptatio num. 4. Simanch. in enchir. tit. 6. num. 1. Zanchin. de hæret. cap. 4. num. 1. & 5. Decian. d. lib. 5. cap. 51. num. 10. & seq. Azor. p. 1. lib. 8. cap. 15. q. 2. Carena p. 2. tit. 4. numer. 22. & 25. Soula libro primo, aphor. capite vigesimo octavo, numer. 1. & Salelles lib. 1. cap. 20. num. 70. & seq.

Verbis autem ac directè S. Officium impedire dicuntur Magistratus seculares, vel alii, qui condunt statuta, ut nemo de crimine hæresis cognoscere possit, nisi ipsi, vel de crimine hæresis acculari, nisi

coram ipsis, ut per Doctores in dict. cap. statutum de hæret. in 6. Item qui precibus impediunt ne contra hæreticos, aut de hæresi suspectos inquiretur, vel qui consulunt reos, eosque docent quomodo capti veritatem negent, vel ut fugiant dict. cap. accusatus §. sacerdotes, ibique Monach. numer. 12. & seq. Gemin. in sum. Franch. in §. eo verò, Calder. in rub. de pæn. hæret. numer. 5. Sylvest. d. v. hæreticus 2. num. 16. Locat. v. Clericus num. 9. & v. fautores num. 7. Eymer. p. 2. questione 55. num. 3. ibique Pegna com. 81. Decian. d. lib. 5. cap. 51. numer. 56. & alii quos sequitur Farinac. quest. 182. num. 8. & Carena d. tit. 4. n. 28.

Factis verò indirectè impediunt S. Officium, qui Inquisitores, Advocatos, Procuratores, Notarios, aliosque S. Officii ministros, testes, accusatores, denunciatores occidunt, verberant, dejiciunt, sive perterrefaciunt. Qui eorum Ecclesias, ædes, aliasve res, sive publicas, sive privatas, expugnant, invadunt, incendunt, expilant. Qui libros, literas, autoritates, regesta, protocolia, exemplaria, scripturas, aliave instrumenta, sive documenta sive publica, sive privata comburunt, diripiunt, sive intervertunt. Qui prohibent, ne personæ præfatæ, sive res serventur, vel defendantur, B. Pius V. in d. constit. si de protegendis, Simanch. de cath. instit. tit. 34. num. 38. Zanchin. cap. 35. num. 1. & seq. ibique Campeg. Farinac. q. 182. num. 79. Sanctarel. de hæres. cap. 11. num. 14. Scortia theor. 278. Carena d. p. 2. tit. 4. num. 22. Salell. lib. 1. cap. 20. num. 50.

Qua in re advertendum est, quod isti duplici ex capite ab Inquisitoribus puniri debent. Primo quatenus impediunt S. Officium. Secundo, quia etiam dato, quod non impedirent, offendunt tamen Majestatem Sacri Tribunalis, illique injuriam inferunt Clem. 2. §. fin. de hæret. ubi Vitalin. Zabarella, Imola & alii, Farinac. dict. questione centesima octogesima secunda, num. 89. Carena eo tit. 4. num. 24. & Salelles dict. lib. 1. cap. 20. num. 20.

Possunt autem Inquisitores habere familiam armatam per textum in Clem. nolentes §. porro de hæret. & per Constitutionem Ioannis XXII. quæ incipit Exigit Ordinis vestri, Eymer. p. 3. questione 56. ibique Pegna com. 105. ubi hoc extendit ad scribentes contra hæreses, ut & illis Inquisitores usum armorum concedere possint, si alias sint catholici, & non scelerati homines, Gundisal. Repert. Inquis. alique relati à Farinacio loc. cit. num. 89. & seqq. Licet enim usus armorum sit prohibitus de jure civili, hoc tamen jure non obstante, ac non obstantibus statutis quibuslibet municipalibus, Inquisitores usum armorum concedere possunt nedum Cruce signatis sive familiaribus, sed ministris omnibus necessariis, ut Advocatis, Notariis, Consultoribus, carcerum Custodibus, & aliis, Simanch. de cath. institut. tit. 34. num. 23. & 41. Campeg. ad Zanchin. cap. 9. lit. A. Royas sing. 21. nu. 8. quæ competere etiam Episcopis probat Pegna d. com. 105.

Quod verò inquit Soula lib. 1. aphor. cap. 28. n. 6. Si nimirum Inquisitores abutantur licentia concedendi usum armorum, vel ministris non necessariis, vel non inservientibus S. Officio, vel si ministri abutantur armis, tunc Domini temporales puniendi non sunt, si usum armorum impediunt, nullatenus admitti debet. Quamvis enim puniendi sint tales Inquisitores, aut Ministri hac facultate abutentes, ut advertit Carena dict. numero vigesimo quarto, non tamen est jurisdictionis laicalis cognoscere de hoc abusu, cum contineat delictum ad causas fidei perlinens. Et ideo si ministri abutantur armis, puniri debent ab Inquisitoribus, & si delinquant Inquisitores puniuntur à Pontifice, vel à suprema Inquisitione,

Inquisitione. Imò Carena ex Bobadilla *dict. tit. 4. num. 26.* extendit hanc facultatem etiam ad prohibitionem armorum, ut scilicet Inquisitores possint prohibere, ne hæretici, vel de hæresi suspecti arma deferant. Quamnam autem armorum genera deferre possint, & alia pleraque in hanc rem, vide in nostris tomis, ubi fufius.

Verbis autem indirectè impediunt S. Officium, qui statua edunt prohibentes Ministris S. Officii usum armorum, vel quodcunque aliud, ex quo oriatur aliquod impedimentum, vel afficientes injuria Inquisitores, vel S. Officii Ministros, Farinac. *qu. 182. num. 79.* Carena *dict. tit. 4. num. 22.* Salelles *d. cap. 20. n. 50.* Item qui se fingit, & asserit esse hæreticum, quem Curia quærit, & sic verum hæreticum liberat, ut ex Constitutione Innocentii IV & Clementis IV. *ad extinguenda*, Pegna *p. 2. com. 7.* Farinac. *d. qu. 182. nu. 98.* Soufa *d. cap. 24. num. 15.* Qui secretum S. Officii revelat illi, qui potest S. Officium impedire, Pegna *p. 3. com. 129.* Salelles *dict. cap. 20. num. 52.* Soufa *dict. cap. 28. num. 52.* Qui minis perterrefacit Inquisitores vel S. Officii Ministros, Eymer *p. 2. quæst. 54.* ac ibi Pegna *com. 7.* Farinac. *dict. quæst. 182. num. 84.* Salelles *loc. cit. num. 52.* Carena *dict. tit. 4. num. 23.* ac Soufa *d. cap. 28 n. 2.*

Denique impediunt S. Officium, qui illud impediuntibus præbent auxilium, consilium, vel favorem, Campeg. ad Zanchin. *cap. 20. lit. A v. suspecti*, Eymer. *p. 2. q. 54.* ubi & Pegna *com. 79.* Farinac. *d. q. 182. nu. 83.* & Soufa *ibidem n. 10.*

Isti igitur omnes, quoquo modo impediunt S. Officium, ut hæreticorum fautores, ac de hæresi suspecti habendi sunt, ut tradunt Doctores, quos referunt, ac sequuntur Farinac. *d. qu. 182. num. 69.* & 70. Carena *dict. tit. 4. num. 31.* Salelles *d. cap. 20. nu. 57.* Soufa *d. cap. 28. num. 13.* Sunt autem habendi, ut suspecti vel de vehementi, vel de levi, attenta qualitate personarum, aut impediendi modo, vel causa ob quam impediverunt, Pegna *d. com. 79. lit. B.* Et iccirco interrogandi sunt de hac causa, etiam si opus sit per torturam, Pegna *ibidem*, Farinac. *dict. quæst. 182. num. 70.* & 85. Carena *dict. tit. 4. num. 35.* Salelles *lib. 1. dict. cap. 20. num. 58.* & Soufa *dict. capit. 28. num. 18.* Sicque juxta qualitatem suspicionis abjurare debent. In quo ex Pegna *dict. com. 79.* advertendum est, quod si, attenta fautoria hujusmodi, ac circumstantiis, impediens S. Officium est suspectus de aliqua hæresi determinata, scilicet de illa, vel illis, quas habet hæreticus, cui præstitum fuit auxilium, illam, vel illas in specie abjurare debet; sed si non habetur, nisi suspicio hæresis in genere, sufficit si hæreses in communi abjurer.

Sextum est. Pœnæ latæ contra inobedientes. Si quis igitur ex præfatis potestatibus, Dominis temporalibus, Rectoribus, vel eorum Officialibus, sive Balivis contra statuta *in d. cap. ut Inquisitionis* fecerit, & in negotio fidei Ordinarius, vel Inquisitoribus se opponere præsumpserit, vel aliquatenus impedire, vel in prædictis dederit auxilium, consilium, aut favorem sit excommunicatus. Quod si per annum in excommunicatione ista infortuerit, ex tunc velut hæreticus condemnatur. Verum quia contra offendentes, vel impediunt S. Officium per Summos Pontifices Innocentium IV. Urbanum IV. Calixtum III. Leonem X. Paulum III. Julium III. & B. Pium V. aliæ quoque pœnæ latæ sunt, ideo de illis omnibus hic sermo haberi debet. Constitutiones autem istæ leguntur apud Pegnam post Directorium.

Differunt tamen hæ Constitutiones in pluribus. Et primo quoad actiones prohibitas: Nam *in d. cap. ut Inquisitionis* prohibetur, ac punitur inobedientia in non præbendo auxilium Inquisitoribus in captura

& custodia reorum, & in non exequendo sententias ab eis latas contra hæreticos, vel de hæresi suspectos, & in cognoscendo de causis fidei, ac universim in obstando, vel impediendo eodem Inquisitores in ejusdem fidei negotio. In Constitutione verò Innocentii IV. quæ incipit, *Multa hujus temporis* & Urbani IV. *Licet ex omnibus*, & Calixti III. *Injunctum nobis* puniuntur non præstantes auxilium Inquisitoribus, & eorum officium impediunt, sed non imponitur pœna particularis, sed in genere, puniuntur pœnis fautorum hæreticorum: Constitutio verò Leonis X. Intelleximus edita fuit contra inducentes testes ad falsum deponendum, ac verum tacendum, & contra occidentes, aut membro mutilantes aut bonis omnibus, vel majori parte spoliantes, vel spoliari facientes, sive atrocissima injuria afficientes, testes ob perhibitum veritatis testimonium, aut propter falsum attestatum. Julius autem III. in Constit. *Licet à diversis*, pœna excommunicationis punit impediunt S. Officium, vel qui causas ad illud spectantes cognoscunt, & qui in his præbent auxilium, imò & Episcopos, ac Inquisitores, si permiserint, quod laici secum de crimine hæresis cognoscant. Paulus III. in Constit. *in Apostolici culminis* punit impediunt Inquisitores, & prædicantes propositiones hæreticas, suspectas, scandalosas, errorem continentes, ac hæresim sapientes, sive per se, sive per alium, sive directè, sive indirectè impedimentum præstiterint. At B. Pius V. in Constit. *Si de protegendis* punit offendentes S. Officium vel in persona Judicum fidei, vel ministrorum, vel accusatorum, denuntiatorum, & testium, vel in expugnatione, invasione, incendio, & expilatione Ecclesiarum, ac rerum tam publicarum, quam privatarum, vel in combustione, disruptione, sive conflagratione, aut exportatione scripturarum, vel in eo, quod horum causa fuerit, vel eas servari, aut defendere prohibuerit, vel in effractione carcerum, & victorum extractione, vel carceratorum ereptione, receptione, aut occultatione, vel in concedendo facultatem, vel jubendo, ut hæc fiant, vel in faciendi cœtum, vel concursum, vel ad hæc faciendi homines accommodando, sive aliàs auxilium, consilium, aut favorem præstando publicè, vel occultè in quolibet prædictorum, licet nemo occisus, nemo verberatus, nemo extractus, emissus, vel ereptus fuerit, nihil oppugnatum, nihil effractum, succensum, disruptum, nullumque damnum reipia sit secutum,

Est etiam discrimen in pœnis. Nam excommunicatione lata *in dict. capit. ut Inquisitionis*, licet sit latæ sententiæ, ut ibi notant Glossa & Doctores, non est tamen reservata Summo Pontifici, nec ulla alia pœna in eo imponitur. In Constitutionibus verò Innocentii IV. Urbani IV. & Calixti III. imponuntur in genere pœnæ debitæ fautoribus hæreticorum. Leo X. offendentes testes imposuit pœnam arbitrariam, etiam relaxationis brachio seculari, si opus fuerit. Paulus III. impediuntibus S. Officium in casu ibi expresso protulit in Ordinarios pœnam interdicti ab ingressu Ecclesiæ, privationis regiminis, & administrationis suarum Ecclesiarum, Civitatum autem Dominis, Gubernatoribus, Rectoribus, & aliis quibuscumque pœnam excommunicationis latæ sententiæ, ac privationis bonorum. Et quamvis excommunicatio non sit reservata, imponuntur tamen in genere pœnæ debitæ fautoribus hæreticorum. In Constitutione verò B. Pii V. imponuntur pœnæ debitæ lædentibus Majestatem in primo capite, scilicet pœnæ mortis, & quoad laicos privationis feudorum, honorum, dominii, dignitatum, & cujusunque beneficii temporalis, confiscationis bonorum, & respectu filiorum infamiz

infamiae patris, privatione cujuscunque hereditatis, & donationis, & inhabilitate ad quatumque dignitates. Quod verò ad Clericos sive Regulares privatione beneficiorum, & officiorum, degradatione, traditione brachio seculari, & poenis præfatis more laicorum puniuntur.

Statuit igitur B. Pius V. ut supradicti incurrant eo ipso, primo excommunicationem per illa verba: Sit anathemate præsentis Canonis autoritate ligatus. Quæ significant excommunicationem majorem, ut cap. cum Ecclesia, ubi Glossa, v. anathematis de immuni. Eccles. Sayr. de censur. lib. 1. cap. 2. num. 5. & 6. Suarez eod. tit. disp. 8. sect. 2. num. 4. & 5. Et est lata sententiæ per particulam illam: Sit ligatus ut per Tiraquel. in l. si unquam v. revertatur num. 184. & in hac specie Sayrus lib. 3. cap. 31. num. 7. Secundo reatum læsæ Majestatis, & privationem omnis domini, feudi, dignitatis & omnium bonorum, nec non omnium officiorum, & beneficiorum Ecclesiasticorum, & infamiam juris incurrunt. Tertio filii istorum paternæ infamiae sint subjecti, & privati, omni successione, donatione, legato, sive propinquorum, sive extraneorum, ejusque portæ nunquam pateant dignitatum. Quarto ut nullus dictorum reorum, qui prædicta in contemptum, & odium S. Officii commiserint admitti possit ad excipiendum, vel se purgandum, sive defendendum, nisi per claras tantum probationes. Quinto, ut qui pro talibus reis veniam petere, aut alias intercedere tentaverint, incurrant in poenas, in quas incidunt fautores hæreticorum. Sexto, ut absolutio, dispensatio, & rehabilitatio in prædictis casibus sint Papæ reservata; imò, ut etiam à Papa concessa intelligatur nulla, & invalida, nisi fuerit concessa semel post assumptionem ad Pontificatum, precibus venificatis apud supremum Romanæ Inquisitionis Officium ex certa Papæ scientia, & propriæ ipsius manus signatura. Et notandum, quod absolutio ab excommunicatione d. Bullæ si de protegendis non est reservata Summo Pontifici. Poenas verò in illa contentas non potest Inquisitor remittere.

Differentia item est quoad personas. Nam textus in d. cap. ut Inquisitionis non se extendit ad personas privatas, sed solum ad Magistratus, Dominos temporales, Iudices, & eorum ministros, sive balivos; at Julii III. Constitutio etiam ad personas privatas, seculares tamen, extenditur, Constitutio verò Innocentii IV. Urbani IV. Calixti III. Leonis X. & Pauli III. generatim comprehendunt omnes personas sine aliqua limitatione. Quod clarius exprimitur in Constitutione B. Pii V. quæ se extendit ad omnes tam publicas, quam privatas personas, Civitates, ac populos, sive Dominos, Comites, Marchiones, sive potiori titulo illustres Magistratus, Iudices, sive Ecclesiasticos, sive seculares, sive Regulares, etiam ad Episcopos, & majori dignitate præditos, & quocunque privilegio suffultos. Et quantum Imperatores, ac Reges in ea non sint expressi, illos tamen comprehendit, quia dictio universalis in causa fidei comprehendit etiam Imperatores, ac Reges, ait Carena p. 2. tit. 9. num. 26. & tit. 13. num. 84. Acta Constitutio B. Pii V. universaliter comprehendit omnes tam Ecclesiasticos quam seculares, ut per Sayram in select. constit. theor. 278. Bonac. de censur. in part. disp. 2. q. 2. p. 13. num. 5.

Itaque quicumque committendo, vel omittendo S. Officium impediverit, vel in hoc exilium, consilium, aut favorem præstiterit, est excommunicatus, Glossa in d. cap. ut Inquisitionis, Gemin. & Franchus in v. prohiberi. & v. Signis, Jo. And. num. 1. Sylvest. d. v. beatus 2. numero 8. Eymer. p. 2. q. 54. ibique Pegna

Farinac. d. q. 182. numero 71. Quæ excommunicatio extenditur ad dantes auxilium, consilium, & favorem, Calderin. in rubr. de his, quæ pertinent ad execut. officii. num. 5. Campeg. ad Zanchin. cap. 10. lit. A. v. suspecti, Eymer. p. 2. quest. 47. num. 2. & quest. 54. num. 1. Farinac. dict. quest. 182. num. 83. Et qui persistenter per annum in hac excommunicatione, tanquam hæretici sunt puniendi, Glossa. ibid. in fig. cas. Gemin. & Franch. inibi, Locat. in v. fautores, & in v. suspecti, Repert. v. impediens, Calder. num. 6. Eymer. p. 2. c. 47. num. 2. & q. 54. num. 2. & 3. & p. 3. q. 123. ubi Pegna com. 172.

Sed an hæc censura se extendat ad omnem casum impediti? Videtur, quod præfatæ Constitutiones vel non se extendant ad omnes personas, vel non ad omnem casum, sed dumtaxat ad casus in illis expressos. Erunt igitur considerandi casus in particulari, ac in inspiciendum, an in aliqua Constitutione imponente excommunicationem sint comprehensi.

Quod autem ad alias personas advertendum est, quod impedire Inquisitores in suo officio, absolute sumptum, est quid communius, quam sunt casus expressi in Constitutionibus relatis, ideoque omnes illos comprehendit, & alios. Certum namque est, quod est quidam favor hæresis, ac hæreticorum, Unde impediens S. Officium puniendi sunt, tanquam fautores hæreticorum, ac de hæresi suspecti, Vitalin. in Clem. 1. de hæret. num. 160. Calder. tit. de poen. hæret. num. 9. Locat. v. fautores numero 2. Repert. v. impediens. Eymer. p. 2. q. 54. num. 5. ibique Pegna com. 79. Farinac. q. 182. num. 69. Sousa lib. 1. aphor. cap. 28. num. 19. Et ideo absolute ac generatim loquendo, poenæ imponendæ pro hujusmodi delicto sunt arbitrariæ Pegna dict. com. 79. Simanch. de cath. instit. tit. 15. nu. 10. Zanchin. d. cap. 31. num. 7. Farinac. q. 182. num. 73. Sousa cap. 28. num. 20. In casibus verò expressis in adductis Constitutionibus puniendi sunt poenis in illis statutis.

Quæritur primo, quæ qualesve actiones sint comprehensæ ac prohibitæ in Constitutione, si de protegendis B. Pii V. Multæ. Prima est, aliquem ex Inquisitoribus Advocatis, Procuratoribus, Notariis, aliisque ministris S. Officii, sive aliquem ex Episcopis ad munus obeuntibus in sua diœcesi, sive aliquem ex accusatoribus, denunciatoribus, aut testibus, occidere. In hac igitur Constitutione puniuntur, qui præfatas personas occidunt, quocunque modo id fiat, ferro, laqueo, veneno, dummodo id fiat voluntariè, & culpabiliter. Non autem occidit qui vulnerat, nisi ex vulnere sequatur mors, neque est necesse, quod mors sequatur statim, sed sufficit, quod sequatur etiam post longum tempus, dummodo tamen sequatur ex vi vulneris, vel percussione, & non ex alia causa positiva culpabili, aut casuali. Sufficeret tamen ad homicidium, si mors sequatur ex vulnere, adjuncta causa privativa, ut quia non potuit reperiri chirurgus, aut medicamentum, aut quia vulneratus erat senex, viribus destitutus, vel debilis, sive male affectus. Non est tamen homicida ex eo quod quis vulneraverit animo, occidendi, si vulneratus non est mortuus ex vulnere. Erit vero homicida si vulneratus ex vulnere obiit, licet vulnerans non habuerit intentionem occideri. At de his lege Doctores ad can. 9. Bullæ Cæna, & Clarum in pr. §. homicidium, & Farinac. q. 119. & seqq.

Observandum tamen est, non esse in hoc casu admittendam extensionem de persona ad personam. Quare non comprehenduntur in hac Constitutione, nisi personæ in illa expressæ. Non enim admittitur in poenalibus extensio de persona ad personam, leg. si quis ita §. penult. ff. de testament. tutel. Farinac. in fragm. crim. vers. extensio numero ducentesimo septuagesimo septimo, Carena p. 2. tit. 13. num. 5. præcipue quando lex

lex auget pœnam juris communis, sicut auget hæc Constitutio, Tuscus *lit. B. concl. 2. numer. 8.* Farinac. *in fragm. v. Bannimenta num. 8.* Ricc. *dec. 74. p. 1.* ubi ait, in Curia Neapolitana fuisse decisum, hanc Constitutionem non comprehendere mulierem, quæ percussit Clericum, qui judicaverat Curatori S. Officii ubinam esset ejus mater, aliàs de hæreticis superstitionibus inquisita ex eo, quod Clericus ille nec erat accusator, neque denunciator, neque testis.

Secunda actio est verberatio alicujus ex nominatis personis. Verberatio autem aliquando desumitur à verbo neque verberare dicitur, qui verbis injuriis. Nam, ut testatur Nonius, non solum *verberare à verberibus dictum, sed à verbis.* Placet *in Aulul. Nam cur me miseram verberas?* Et in *Trucul. Me illis hæc verberat verbis.* Cicero *epist. 266. Verberavi te cogitationis tacito convicio.* Sed hæc est impropria significatio. Propriè autem verberare fit à verberare quomodo à fustis fustigo, ut idem sit verberare ac verberare cadere, percutere. *Verber* autem ex Valla est instrumentum longum, & exile, qualis est virga, baculus, fustis, lora, flagellum, ferula, arundo, & si quid est simile. Ac ita verberare est percutere aliquem aliquo ex præfatis instrumentis. Italicè est, *battere, bastonare, dar delle botte, dar delle mazzate, delle frustate.*

An autem verberare comprehendatur percutere ferro, sclopo, vel alio instrumento, dubium est. Pro negativa est quod verberare propriè significat percutere baculo, flagello, vel alio simili instrumento longo & exili. Tale autem instrumentum non est ensis, vel pugio, aut ferrum, aut sclopus, quod non nocet, nisi pungendo, & penetrando corpus istu penetrante. Pro affirmativa verò facit, quod inverissimile est, Summum Pontificem sub censura & pœnis hujus Constitutionis inclusisse percussione baculi, arundinis, aut flagelli, inclusisse dejectionem, quæ multo minor est, & non prohibuisse percussione ferri, aut sclopi, cum hæc percussio sit longè gravior, & plerunque mortalis.

Tertia actio est deicere, quæ importat ex alto emitte, vel in terram prosternere. Et hæc quoque respicit prænominatas personas.

Quarta est, aliquam ex præfatis personis perterrefacere. Est autem sermo de perterrefactione incutiente timorem gravem & cadentem in constantem virum, Zanard. *in sum. tom. 1. cap. 5.* Carena *p. 2. tit. 13. num. 63.* Nam in jure solus metus, cadens in constantem virum absolute, ac simpliciter censetur metus, cujusmodi non est terror incutiens levem metum *leg. nec timorem ff. de eo, quod metus caus.* Vitalin. *in Clem. 1. numero tertio, de for. comp.* Sic etiam *in capit. un. de iis, quæ vi in 6.* Excommunicatio dicitur exorta per metum, si sit incursus metus cadens in constantem virum.

Distinguunt aliqui inter perterrefacere, comminari & incutere; nam lege tanquam distincta ponuntur *in can. 13. Bulla Cœna*, ut perterrefacere sit factis timorem incutere argum. *leg. ut impuberi, ff. ad S. C. Syllan.* Comminari sit incutere timorem verbis argument. *leg. nequicquam §. planè ff. de Offic. Proconsul.* Concussio verò sit metus incussus ad extorquendam pecuniam, *l. 1. & 2. ff. de concuss.* ex hac distinctione inquirunt, in hac Constitutione comprehendendi solam incussione timoris, quæ fit factis, ut per Alter. *de censur. tom. 1. lib. 5. disp. 14. cap. 3.* Carena *dict. tit. 13. num. 65.* Nam hæc Constitutio est correctoria juris communis, & ab eo multum exorbitans, & quando Pontifex voluit comprehendere incussione timoris, factam ver-

bis, id expressit, ut *in d. can. 13. Bulla Cœna.* Neque obstat, quod in hac Constitutione Pontifex prius recenset facta, & postea subdat perterrefactionem. Nam id facit media dictione *seu*, quæ est declarativa juxta *Glos. in capit. bona de postulat. Pral. Tusc. lit. D. concl. 372. num. 4.* Natura autem dictionis declarativæ est non inducere novam dispositionem, *l. hæres palam §. siquid post factum ff. de testam. Tusch. d. lit. D. conclus. 86.* Et quamvis dictio *seu* aliquando sumatur augmentativè, id tamen non sibi vendicat locum in lege pœnali, & exorbitante, ut per Rom. & Alex. quos refert idem Carena *loc. cit.* ac per Tuschum *d. concl. 372. numero duodecimo.*

Verum licet dictio *seu* sit declarativa quando stat inter dictiones idem significantes; quia tunc exponit præcedentia, ne inducatur superfluitas; vel quando ponitur inter genus, & speciem, ut cum statutum decernit, quod fiat commissum inter conjunctos, qui sunt de eadem parentela, ubi tamen ponitur inter diversa stat augmentativè, ut per Doctores quos refert Barbosa *dict. 359. num. 6.* In quo casu quod disjungat, & ampliet, docent ii, quos citat *ibidem* Barbosa *num. 5.* Longè autem diversa sunt occidere, verberare, deicere, ac perterrefacere. Quod vero in hac Constitutione dictio *seu* debeat sumi, ut ampliet, & augmentet ex eo colligitur, quod cum Pontifex solum tria facta præposuerit, nempe occidere, verberare, ac deicere, si dictio *seu* numeretur solum declarativè, sequeretur nec comprehendendi in Constitutione, nisi solam perterrefactionem, quæ per tria illa facta fieret, atque adeo non comprehenderetur, si quis per alia facta, ut si per spoliationem bonorum perterrefaceret. Et ideo, quod etiam comprehendat incussione timoris per minas, & verba ex hoc probatur, quod hæc comminatio est propriè perterrefactio. Vix enim est discrimen inter ista, ut advertit Pueron. *ad d. can. 13. Bulla Cœna num. 102.* Perterrefactio autem propriè est timoris incussio, & discrimen inter perterrefactionem, & comminationem est potius verbale, nec habetur in jure.

Neque nisi per errorem citatur *leg. ut impuberi.* Nullibi enim extat hæc lex, sed *l. cum aliter i. §. impuberi*, in qua ita legitur: *Et alias solet hoc in usu observari, ut impuberes non torquantur, terreri tantum solent, & habena, vel ferula cadi.* Quibus in verbis terreri ponitur, ut quid distinctum ab eo, quod est cadi habena vel ferula, & potius significat incutere timorem verbis per comminationem torturæ, non vero timorem incutere per ipsam torturam, vel per aliquod factum pœnale; nam id esset torquere, non autem terrere, sive solum timorem incutere. Citatur etiam *leg. nec quicquam paragrapho de plano de offic. Proconsul.* ubi dicitur, quod Proconsul comminari, ac terrere filios discolorum potest, sibi à parentibus oblatos. Ubi comminari, ac terrere vel idem significant, vel ad summum terrere importat proximam comminationem pœnæ, ut si Proconsul juberet filium cadi flagello, vel fuste. Nam aliàs facto filios torquere ita exprimitur *§. seq. Poterit de plano similiter & libertum non obsequenter emendare, aut verbis, aut fustium castigatione.* Ubi amplius annotatur, quod cum emendare per verba, & per facta distinguatur, ideo Jurisconsultus disjunctivè loquens, unum vel alterum posse fieri dixit. At quoniam comminari, ac terrere idem sunt, non usus est disjunctiva, *vel*, dicens Proconsulem posse libertis comminari, vel illos terrere, sed usus est copulativa, *Et*, solumque ad majorem expressionem utrumque simul posuit.

Et

Et quidem ratio dicat, ut detur verbum, quod significet timorem incutere absolute, quoquo modo id fiat. Hoc autem est verbum terrere. Magis enim timorem incutiunt Principis alicujus minæ verbales, quam factum alicujus inferioris. Quare tutum non est excludere ab hac Constitutione, atque adeo ab ejus pœnis eximere, incutientem verbis timorem gravem, & cadentem in constantem virum.

Id autem certum est, in hac Constitutione non puniri attentantem incussionem timoris, atque adeo perterrefacientem testem, vel aliam ex præfatis personis, non sequuto effectu, non incurrere illius pœnas, ut etiam annotat Carena *d. tit. 13. nu. 66*. Quia dictio *per* denotat consumationem, ac perfectionem actus, cui adjicitur, *l. Urbana familia §. pernoctare ff. de verb. signif.* ac Doctores apud Barbosa *dict. 201. n. 3*. Et quia ubi Pontifex in hac Constitutione voluit punire attentatum, sive conatum, id expresse illis verbis: *Licet nemo occisus &c.* Perterrefaciens vero, licet non sequuto effectu, punitur aliis pœnis, quemadmodum pluries observatum fuisse, testatur Carena loco citato.

Oportet etiam animadvertere, quod dari potest perterrefactio palliata, & fraudulenta, ut in casu, quem refert Carena *ibidem n. 100*. de eo, qui omnes testes contra se examinatos, objectis illis variis delictis, & damnis ab eis, ac illorum animalibus suis prædiis illatis, conjicere fecerat in carceres per Judicem secularem. Si enim iste calumniose ac falso illos testes accusavit, perterrefecisse censetur. Licet enim merus accusationis incussus non sit formalis perterrefactio *l. accusationes, C. de his, qua vi*, hoc tamen verum est, si accusatio non sit calumniosa, falsa, & injusta. Ideoque non modò puniendus est, ut accusator, & ut sumptibus suis liberet carceratos, sed ut perterrefactor.

Ex eo igitur quod punitur perterrefaciens non solum verbis, sed factis, sequitur, quod sub hac actione comprehendatur qualibet corporalis Offensio, & ita comprehenditur etiam vulneratio, aliæque similes actiones, timorem incutientes. Sed quia timorem incutere respicit malum futurum, ac imminens, quia timor non est præsentis mali, sed illius dolor, aut tristitia, ideo dubitatur, an sub hac constitutione comprehendatur vulnerans, vel aliter offendens aliquam ex præfatis personis non ad effectum incutiendi timorem, & ut ex timore, vel non accusent, aut non denuncient, aut in causa fidei non procedant, vel ut ab aliquo actu futuro, pertinente ad causam fidei abstineant, sed potius in vindictam præteriti actus, ut quia aliquis accusavit, denunciavit, testimonium tulit, aut processit in causa, vel aliquem conjici in carcerem fecit, vel alium similem actum. Isti enim non agunt ad incutiendum timorem mali futuri, sed malum de præfatis inferunt in vindictam præteriti actus.

At dicendum est, omnes hujusmodi actiones comprehendendi sub perterrefactione, quia ex natura illarum inducunt timorem de futuro malo, & habent vim impediendi alios consimiles futuros actus, & ut timore novæ ac forsan majoris offensionis abstineat deinceps à similibus actibus, ad causam fidei spectantibus. Jam diximus, non esse necessariam in his actionibus formalem intentionem agentis, sed sufficere intentionem operis intrinsecam operi, quando opus ex natura sua inducit effectum aliquem, à lege prohibitum. Vulneratio autem, vel alia offensio illata Ministro S. Officii ex eo, quod aliquid fecit spectans ad suum Ministerium, ex natura sua incutit illi timorem futuri, ac etiam majoris nocimenti, si contra intentionem offenden-

tis ad ultiores actus procedere velit.

Ex hac tamen causa, ut dictum est, non habet locum pœna ordinaria, si timor non fuerit incussus, & ex timore non fuerit sequutus effectus, si v. gr. testis, non obstante perterrefactione, testimonium perhibuerit, denunciator denunciaverit, Minister S. Officii ad ulteriora processerit. Quamvis etiam in hoc casu perterrefaciens aliis puniendus sit pœnis. Ad incurrendum itaque pœnam ordinariam non sufficit, quod reipsa incussus fuerit timor, sed requiritur, quod offensus ex incusso timore cesserit ab actu ad se pertinente, ut quod testis non testetur, denunciator non denunciaret. Hoc enim necessarium est, ut perterrefactio sit completa.

Quinta, sexta, septima, & octava actio respiciunt Ecclesias, ædes, aliasque res, sive publicas, sive privatas. Est autem sermo de rebus ad S. Officium spectantibus, & istæ sunt res publicæ, cum pertineant ad publicum S. Officium, ac Tribunal S. Inquisitionis. Sed quia comprehenduntur etiam res privatae, hæc dicendæ sunt illæ, quæ pertinent ad dominium privatum Inquisitorum, aliarumque personarum, quæ in §. 2. Constitutionis exprimuntur. Quinta igitur actio est hujusmodi res expugnare. Sexta est eas invadere. Septima illas incendere. Octava illas expilare. Invadere importat aliquid aggredi cum imperu. Expilare est furto auferre, ac etiam diripere, seu vi abripere.

Aliæ actiones respiciunt libros, literas, autoritates, exemplaria, regesta, protocolia, exempla, scripturas, aliave instrumenta, sive publica, sive privata, ubicunque posita. Nomine verò instrumentorum videtur accipiendas esse scripturas, quæ instrumenta dicuntur, quia in hac parte Constitutio de scripturis loquitur. Instrumenta verò ad agendum, ut sunt arma, aliaque similia fuerunt comprehensa sub nomine rerum in præcedenti particula. Comprehenduntur autem hujusmodi instrumenta, sive publica, sive privata sint. Quod intelligi debet etiam de libris, vel scripturis. Omnia enim hæc ad ea singula, quæ enumerata sunt, extendi debent. Nona igitur actio est, præfatas res comburere. Decima eas diripere, sive intervertere, hoc est callide subripere, & cum astutia auferre, & ita comprehenditur etiam, rem commodatam, aut creditam sibi vindicare, & dolo, aut astu ne restituatur efficere.

Undecima respicit tam res, quam libros, & est, præfatas res ex incendio, aut direptione, aut alio quocunque modo exportare.

Actio Duodecima respicit, quoque tam Ecclesias, ædes, ac res alias, quam libros, scripturas, &c. Consistitque in eo, quod quis, etiam inermis in conflagratione, expugnatione, aut direptione fuerit causa illas capiendi, sive supprimendi, hoc est, abscondendi. Unde in ea comprehenduntur præfata actiones, scilicet incendere, expugnare, diripere ita, ut pœnis Constitutionis subiaceat, qui in illis actionibus causa fuerit capiendi, comburendi, vel supprimendi. Quare non videtur comprehendendi qui in implici invasione fuerit causa, quod aliquid fuerit captum, combustum, vel suppressum. Neque accipitur direptio solum, ut significat tollere per vim, sed quocunque modo res præfatas tollere, invito domino, etiam per furtum occultum. Nam suppressum est occulte agere, atque abscondere, & punitur, qui etiam fuit causa suppressi.

Tertiadecima actio respicit, non modo res, sed etiam personas prænominate in §. 2. Estque prohibere,

prohibere, ne præfata res, aut personæ defendantur.

Carceres verò, ac reos respiciunt actiones decima quarta, quæ est carceres, vel aliam custodiam publicam, sive privatam effringere, seu frangere. Decima quinta, vinctum trahere, sive emittere. Decima sexta, capiendum prohibere. Decima septima, captum eripere. Decima octava, captum recipere. Decima nona captum occultare Vigesima dare capto facultatem effugiendi. Vigesima prima jubere, ut detur facultas capto effugiendi.

Vigesima secunda, & vigesima tertia respiciunt omnes actiones supra prohibitas; nempe ne ad aliquod prædictorum fiat cætus, vel concursus, aut homines accommodentur.

Vigesima quarta continet actiones accessorias, nimirum auxilium, consilium, & favorem præbere.

Quæritur secundo, an ut locum habeat pœna ordinaria, lata in dicta Constitutione, Si de protegendis, vel in aliis, sit necesse, quod actio in illis prohibita, sit facta in contemptum, & odium S. Officii. Ratio dubitandi sumitur ex illis verbis dictæ Constitutionis, si de protegendis: *Nemo autem expurgationem habere, aut causam ullam proponere, vel pretendere possit, qui tantum nefas in contemptum, & odium hujus Officii admiserit, nisi contrarium per certas probationes docuerit se fecisse.* Ex his enim verbis, eum, qui non in odium S. Officii, sed ex causa, & inimicitia privata offendit aliquem Ministrum S. Officii, non incurrere pœnam ordinariam dictæ Constitutionis, si de protegendis, censent Farinac. *d. q. 182. nu. 80.* Carena *p. 2. tit. 13. n. 23.* Nam, etsi offendentes Officialem Principis committant crimen læsæ Majestatis; id tamen intelligitur, si id fiat contemplatione Officii, secus ex odio privato. At Scortia in *select. theor. 278.* existimat, hanc sententiam non colligi ex relatis verbis dictæ Constitutionis, quæ intendit, neminem excusandum, nisi probata contraria actione, non autem probata solum contraria intentione.

Id tamen hac in re certum videtur, quod ad excusandum à pœna ordinaria transgressorem citatæ Constitutionis, sive offendentes ministros S. Officii, aut committentes aliud pertinens ad S. Officium, non sufficit defectus intentionis formalis, quia scilicet non ex odio formali, & formali intentione offendendi si Officiarium occidit, mutilat, &c. Nam in his finis operis, ac ipsa operis intentio, & conditio attendi debet. Quia opus simpliciter est in contemptum, & odium S. Officii, si per se infert illi injuriam, & damnum. Per se enim contemnit, ac odio habet, qui voluntarie injuria quempiam afficit, illique damnum infert, quicquid sit, an id faciat ex formali odio, ac intentione nocendi.

Cum verò in hoc casu actio possit esse in contemptum S. Officii, vel ex parte personæ duntaxat, ut cum quis ex causa, non pertinente ad S. Officium, offendit Ministrum S. Officii, vel testem, vel denunciato-rem. Vel tam ex parte personæ, quam ex parte causæ, cum scilicet aliquis offendit personam S. Officii ex eo, quod illa aliquid fecit, pertinens ad S. Officium, ut quia denunciavit aliquem in S. Officio, vel contra illum testimonium dixit, vel ne illa persona aliquid faciat ad suum Officium pertinens, vel concernens negotium fidei. Certum autem est, subjici pœnæ ordinariæ Constitutionis B. Pii V. qui agit in contemptum S. Officii, tam ex parte personæ offensæ, quam ex parte causæ offensionis. At si delictum offensionis sit in contemptum S. Officii solum ex parte personæ, aut rei offensæ, non verò ex parte causæ, quia siquidem qui offendit morus fuit ex causa non pertinente ad S. Officium, sed quia v. gr. persona illa ad S. Officium, pertinens, occidit, vel vulneravit patrem, vel fratrem offendentis, adhuc certum est, puniri debere in S. Officio, ut constat ex jam dictis, & ex tradi-

tis à Simancha *de cath. instit. tit. 41. nu. item 41.* ubi ait, vulnerantes, sive occidentes Officialem S. Officii, puniri debere per S. Officium, etiam pœna relaxationis brachio seculari, si crimen fuerit dignum morte, idque ex Constitutione Leonis X. Hoc ipsum tradit Farinac. *d. q. 182. n. 80.* Non indicat tamen Simancha, quænam sit hæc Leonis Constitutio.

At verò, quia hic contemptus non est contemptus S. Officii directe, sed per consequentiam, & in ratione contemptus S. Officii est sane quid imperfectum, quia offensio non est ex causa pertinente ad S. Officium, illiusque intuitu; ideo benignior est communis sententia, quæ docet, talem puniendum esse mitius pœna extraordinaria, non autem ordinaria. Quod quidem ex contextu dictæ Constitutionis colligitur. Nam vult, quod reus non excusetur, nisi per probationes certas docuerit se ex alia causa offendisse. Ubi enim agitur de substantia delicti ad excusandum reum in omni jure sufficit, quod contra illum non probetur delictum, quia, Fisco, vel actore illud non probante, reus absolvitur. Ubi ergo lex requirit, quod reus probet, non loquitur de substantia delicti, sed de qualitate. In hoc autem casu qualitas personæ offensæ est manifesta, quia scilicet est minuter S. Officii, vel res pertinens ad S. Officium. Imo quatenus id esset dubium, spectaret ad Fiscum, qui in hoc fundat suam intentionem, probare, quod persona offensæ, vel res pertineret ad S. Officium; & sic questio de qualitate offensæ, nempe de causa, qua quis motus est ad offendendum. Quod si reus se excuset, & allegat se offendisse ex alia causa, ad eum pertinet id probare, qui in hoc intentionem suam fundat. Unde merito hæc Constitutio id expressit, & voluit, quod excusatio rei non admittatur, nisi per certas probationes probet, se offendisse personam, aut rem ad S. Officium pertinentem ex alia causa, quam ex causa pertinente ad S. Officium.

Atque ex his solvitur dubium propositum à Carena *d. tit. 13. n. 22.* An scilicet in dubio præsumendum sit offensam factam personæ, vel rei ad S. Officium pertinenti, fuisse factam in odium S. Officii, an potius ex causa privata? Ille ita distinguit. Vel offendens aliàs in S. Officio est inditiatus, aut denunciatus, vel punitus in se, vel aliquo consanguineo, sive affine. Et in hoc casu præsumitur offensam fuisse factam in odium S. Officii, & offendentis est probare, quod ex alia causa offenderit. Idipsum dicendum putat, si offendens aliàs sit, vel esse probetur vehementer de hæresi suspectus, aut violenter, aut hæreticus. Nam cum nemo præsumatur agere ac delinquere sine causa, & ex una parte adsit qualitas malæ vitæ in offendente, ex alia Ministri S. Officii soleant ab improbis hominibus ordo haberi, probabilissime judicatur, quod offensa sit facta in odium S. Officii. Et ita locum habet hæc Constitutio.

Vel offendens est bonæ vitæ ac famæ in materia fidei, & aliàs nec in se, neque in suis sit inditiatus, nec denunciatus, neque unquam punitus, si iste talis aliquem denunciantem in S. Officio, vel aliquem inferiorem Ministrum offendar, existimat, cessare debere præsumptionem Constitutionis. Et quod in hoc casu, si Inquisitor prætendat, talem offensorem punire, ac esse de foro suo, ad ipsum pertineat probare offensam factam fuisse in contemptum S. Officii juxta vulgarem Doctorum traditionem, quod qualitas tribuens jurisdictionem probanda est saltem summarie, ut per Panorm. Butr. ac Felin. in *cap. si clericus de for. comp.* quo in casu sufficeret hanc qualitatē probare per conjecturas, Farinac. *de crim. læsæ Majest. q. 112. nu. 154.*

Verum hanc Carenæ distinctionem, qualis illa sit, omnino rejicimus. Etenim ex eo, quod jurisdictio

Judicis

Judicis fundatur in qualitate, atque adeo prius, saltem summarie probanda sit qualitas, nil aliud sequitur, nisi quod ubi jurisdictio Inquisitoris fundaretur in sola qualitate offensæ, ut irrogata in contemptum S. Officii, illam probare, saltem summarie ac per conjecturas pertineret ad Fiscum S. Officii. At cur sola qualitas personæ offensæ non funder in Inquisitore hanc jurisditionem? Certum plane est, quod sit injuria S. Tribunali, & ex hoc offensio illata ejus ministro, redundat ad ejus contemptum, ac per se infertur mora impedimentum negotio S. Officii incurritur timor ejus ministro damnumque aliquod sequitur. Neque in hac re sunt distinguendi superiores Ministri ab inferioribus. Nam in omnibus suis Ministris Majestas Tribunalis fidei summa veneratione honorari debet.

Licet igitur qualitas offensionis, an sit facta in contemptum S. Officii debeat considerari, ut cognoscatur, qua pœna reus sit puniendus, & præsertim an puniendus sit pœna ordinaria Constitutionis B. Pii V. super illa tamen sola non fundatur jurisdictio Inquisitoris; nam ad id sufficit qualitas personæ offensæ, quæ pertinet ad S. Officium, alioquin sequeretur, quod Inquisitores non possent procedere contra offendentes personas S. Officii, nisi per accidens, si nimirum offendens alia de causa esset de fide saltem suspectus, vel nisi Inquisitor prius probaret offensionem factam fuisse non ex causa privata, sed in contemptum S. Officii. Quod est contra praxim, & communem sensum Doctorum. Nam S. Officium nedum procedit contra offendentes Inquisitores, ac suos Ministros, sed etiam contra offendentes suos familiares. Quare absolute dicendum est, quod, etiamsi offendens aliàs sit bonæ vitæ, ac famæ in rebus fidei, talis tamen non est, neque præsumi debet ex quo injuste occidit, aut vulneravit, aut affecit injuria Inquisitorem, vel ministros S. Officii, & quod ad ipsum pertinet probare, id fecisse ex causa privata, non autem in contemptum S. Officii.

Tertiò quæritur, an jura, quæ puniunt eos, qui offendunt Inquisitores, & alios Ministros S. Officii, præcipue Constitutio B. Pii V. comprehendat etiam illos, qui jam non sunt Inquisitores, aut Ministri S. Officii, sed fuerunt? Id certum est, quod, si offensio facta fuerit Inquisitori, vel Ministro ex causa, pertinente ad S. Officium, & in vindictam, & odium muneris Inquisitoris, ejus cognitio pertinet ad Tribunal S. Officii, & comprehenditur in Constitutione B. Pii. Colligitur ex ejus verbis. Nam denunciatus, postquam S. Officio manifestavit hæresim Titii, jam functus est munere suo quemadmodum & testis, qui contra illum deposuit, & tamen offendens denunciante, aut testem comprehenditur expresse in dicta Constitutione. Pontifex enim præcipue respexit libertatem, ac securitatem Tribunalis, cavereque voluit, ne illius causa Ministri, ac denunciante, testes, & advocati, alique ad ipsum pertinentes, detrimentum acciperent, ideoque voluit, quod hujusmodi personæ perpetuò manerent securæ, ac immunes à violentiis in sua Constitutione expressis. Ex vi igitur dictæ Constitutionis Inquisitores, alique Ministri, tamen si functi fuerint suis muneribus, securi tamen permanent, in tuto sunt, ac periculo vacui & in Sanctæ sedis Apostolicæ tutela, ne ob eorum munia quæ obiverunt tanquam Officiales S. Officii impune occidi, aut vulnerari possint. Nullaque hic sit extensio casus ad casum.

Non obstat, quod tempore acceptæ offensionis non erat amplius S. Officii Minister, aut Inquisitor. Nam regula illa, quod nomina addicta verbo intelligi debeant secundum tempus verbi, l. quod constitutum ff. de milit. testam. ex qua videtur deduci, quod prohibens sub pœna, ne quis occidat Inquisitorem, intelligi debeat de illo, qui est Inquisitor tempore occisionis. Re-

Tom. II.

gula inquam illa non est universim vera, sed nomina juxta exigentiam materiæ, ac mentem legislatoris accipi debent. In præsentem autem sub eadem structura verborum imponitur pœna occidenti Inquisitorem, ac occidenti denunciante, ac testem. Sicut ergo nomen denunciante in hac Constitutione non accipitur, ut importat solum denunciante in actu, sed ut significat denunciante absolute, sive tunc denunciet, sive antea denunciaverit, ita nomen Inquisitor significat Inquisitorem absolute, sive tunc Inquisitor sit, cum occidatur, sive antea fuerit. Et ita etiam tradunt Carena d. tr. 13. & Salelles lib. 6. cap. 8. num. 160.

Neque ex hoc sequitur, quod in Constitutione B. Pii comprehendantur etiam casus, in quibus quis ex causa privata, & non ex causa pertinente ad S. Officium, occideret illum, qui jam fuit Inquisitor, aut Minister S. Officii, si verbum Inquisitor, vel Minister intelligi debeat absolute de eo, qui est, vel fuit. Hoc autem est contra Romanum in l. si quis ff. ad S. C. Sylvanianum, & contra alios, quos in hac specie sequuntur Carena & Salelles loc. cit.

Nam responderetur, quod perpetuitas securitatis, quam intendit hæc Constitutio ad favorem Ministrorum, respicit offensiones, quæ sunt contra S. Officium, ejusque personas, etiam ex parte causæ, ne scilicet ratione functi muneris in S. Officio, ejus personæ damnum capiant. Estque ideo discrimen inter actuale Inquisitorem, aut Ministrum, & illum, qui fuit. Ille ex duplici causa reverentiam meretur. Ex majestate Tribunalis, & ex delegatione, quia sedem Apostolicam repræsentat. Quæ ratio non habet locum, nisi in actuali Inquisitore, aut Ministro. Iste ex libertate, sanctitate, ac securitate Tribunalis, ut negotium fidei, sancte, libere, ac tute possit tractari. Et hæc causa perpetuitatem securitatis involvit, ac postulat, ut nunquam in perpetuum Ministri sacri Tribunalis, ratione gestorum in illo, jacturam faciant. Quod perdurat etiam in iis, qui fuerunt Ministri S. Officii, licet amplius non sint.

Offensio igitur facta Inquisitori, aut Ministro actuali, etiam ex causa privata, pertinet ad S. Officium ratione personæ offensæ, ac injuriæ factæ summo Pontifici, cujus vires Inquisitor gerit, & id non obtinet, nisi in actuali Inquisitore. At ubi offensio est contra sacrum Tribunal ratione causæ, quæ perpetuitatem involvat, offensio ista est contra S. Officium quocunque tempore fiat. Et ita etiam in hoc casu est distinctio inter Inquisitores, aut Ministros S. Officii, & accusatores ac testes. Nam horum offensio pertinet ad S. Officium non ex parte personæ, sed ex parte causæ. Ideo non est causa pertinens ad S. Officium, si quis illos offendat ex causa privata, & non pertinente ad S. Officium. Quod ex ipsa Constitutione B. Pii liquet; verbis illis: *Aut testem in causa fidei quomodocunque productum, vel evocatum*. Ex quibus significatur, puniendum esse in S. Officio offendente testem, si offendatur, quod testimonium dixerit in S. Officio in causa fidei. Id ipsum habetur ex Constitutione Leonis X. Superius relata.

Quartò quæritur, an sub hujusmodi Constitutionibus, præcipue sub illa B. Pii V. comprehendantur Ministri electi, puta Inquisitor per literas summi Pontificis, aut S. Congregationis institutus, qui nondum præsentavit literas illas Regi, vel Principi loci; Capitulo majoris Ecclesiæ, vel Magistratui civitatis, sicut teneretur præsentare, ut docet Simanch. de cath. instut. tit. 44. n. 1. ac Pegna in p. 5. com. 1?

Respondet Carena d. p. 2. tit. 13. numero 22. quem sequitur Salelles lib. 6. cap. 8. numero 152. non comprehendendi. Quia ex Baldo privilegium concessum ratione Officii, requirit Officium in actu, & non sufficit, quod habeatur in habitu. Tales autem Ministri, solum in habitu, sunt

O o 2

ministra

ministri; & tum quia ante præsentationem literarum non cognoscitur, quod electus sit Inquisitor, & sic non potest dici offensus Inquisitor. Et tum quia in simili hoc fuit decisum in Regio Consilio Neapolitano juxta doctrinam Franc. Caltall. & Mastrilli.

At in hac re ita primò dicendum est. Potest contingere, quod Inquisitor electus occidatur causa Officii, ne scilicet sit Inquisitor; vel quia Dominus loci nolit illum habere; vel quia non nemo timeat ejus integritatem, ac Zelum. In hoc autem casu certum est, quod offenditur Inquisitor ratione Officii, & consequenter offendens comprehenditur in Constitutione B. Pii. Deinde quia, ut advertit Salelles, non est generatim verum, quod Inquisitor electus ante præsentationem literarum sit solum Inquisitor in habitu. Illa enim literarum præsentatio non est ubique in usu, & ubi est in usu non est necessaria ad valorem jurisdictionis Inquisitoris. Solum autem est necessaria, ut agnoscatur, Inquisitorem datum esse in Judicem fidei, ut advertit Pegna *loc. cit.* ne scilicet prætextu ignorantiae populi illi nolint obedire, non autem quod ille nequeat statuere, & mandare, sicque doctrina Baldi huic casui non applicatur. Et postremo quia aliud est, quod in offendente electum Inquisitorem possit, ac debeat præsumi ignorantia, & ex hac ille possit excusari à pœnis; aliud, quod actus ipse atque offensio non sit offensio S. Tribunalis, & quod in sciente, offensum esse Inquisitorem electum, talis offensio non debeat puniri pœnis offendentium Inquisitores. Id enim secundum non probatur. Quia in electo jam lucet Majestas Sedis Apostolicæ ac Tribunalis fidei, cui sit injuria in persona electi, & quam scienter offendit, qui scienter Inquisitorem occidit. Estque manifestum, quod offendens Officialem regium ratione Officii, offendit regiam Majestatem. Sicut enim, an qui illum occiderit, id fecerit ex ignorantia, anve ex causa privata, pertinet cognoscere ad illud Tribunal, cujus est Majestatem Principis in suis Officialibus tueri, ita quoque, an qui occidit Inquisitorem electum, id fecerit ex ignorantia, an ex causa privata, anve ratione muneris Inquisitoris pertinet ad S. Tribunal S. Officii, in quo juxta qualitatem delicti puniri debet.

Quæritur quinto, an omittens occurrere actionibus à Constitutione B. Pii V. prohibitis, incurrat pœnas illius? Respondetur hujusmodi omittentem solum includi, si non merè negative se habeat, sed positive, aut physice, aut moraliter ad illas concurrat. Si enim positive concurrat, jam comprehenditur in illis verbis *sive alias auxilium, aut favorem, publice, vel occulte in quolibet prædictorum scienter præstiterit*. Auxilium enim & favorem præstat, qui positive ad illas actiones concurrat. Ideo, si quis ex Officio, vel justitia tenetur aliquem ex præfatis impedire, & id præstare non est legitime impeditus, si omittat, subditur pœnis dictæ Constitutionis. Nam qui potest, & tenetur impedire, si non impedit actionem illam, censetur esse illius causa moralis. Idque etiam tradit Carena *d. tit. 13. n. 39. & 44. Salelles lib. 6. cap. 8.* Quod autem sufficiat causalitas moralis, colligitur ex Constitutione, quæ prohibet dare in quavis actione ab illa prohibita, auxilium, consilium, aut favorem. Consilium enim causalitatem moralem importat, & videtur colligi ex illis verbis ejusdem Constitutionis: *Etiam inermis, sive capiendi, sive comburendi, sive supprimendi causa fuerit*. Per verbum enim illud *inermis* videtur innui, non esse necessarium influxum positivum physicum, sed sufficere morale. Animadvertitur idem quod qui potest, ac tenetur impedire, ne quisquam aliquid faciat, si non impediatur, illi favet, atque ita inter fautores ad illud agendum enumeratur. At qui merè se habet negative & impedire, non tenetur, improprie favere dicitur, nec agit

quod est prohibitum, neque agenti favet, ideoque pœnas, in dicta Constitutione decretas, non incurrit, ut per Carena *loc. cit. n. 36. & 45. & Salelles d. cap. 8.*

Sexto quæritur. Quid dicendum sit de mandante, consulente, aut de ratum habente? De mandante non fit in Constitutione B. Pii expressa mentio. Fit solum in §. 3. expressa mentio de illo, *qui in conflagrante, expugnatione, aut direptione, etiam inermis, sive capiendi, sive comburendi, sive supprimendi causa fuerit*. Cum enim sit causa actionis mandata, sub hac clausula continetur etiam mandans. At in illo §. 3. est sermo duntaxat de damno illato rebus, aut scripturis; non autem personis. Unde generaliter ex vi dictæ clausulæ non comprehenditur mandans. Verum in §. 4. comprehenditur etiam, *qui jusserit fieri*. Sed ibi non est sermo, nisi de carcerum effractione, carceratorum emissionem, aut ereptionem, sive liberationem, capiendi prohibitionem, &c. Unde neque vigore dictæ clausulæ comprehenditur universim mandans. Sic quoque in §. 2. ubi sermo est de occisione, verberatione, dejectione sive perterrefactione, nulla fit mentio mandantis. Dicitur tamen, in hac Constitutione comprehendendi mandantem ex eo, quod in jure actio tribuitur mandanti, cuius nomine mandatarius agit. Et quia mandans comprehenditur sub dante auxilium, vel favorem ad quamlibet ex actionibus in Constitutione prohibitis. Quod expressim in §. 4. est prohibitum.

Ex eo igitur, quod in Constitutione B. Pii V. comprehendantur etiam mandantes fieri aliquam ex actionibus in illa prohibitis, dubitatur primo, an mandans, auxilium, & favorem præbens subjiciantur excommunicationi ac pœnis dictæ Constitutionis, etiam effectu non secuto? Et sane videtur affirmative respondendum. Quia expresse in illa dicitur: *Licet nemo occisus, nemo verberatus, nemo extractus, emissus, vel ereptus, nihil extractum succensum, direptum, nullumque damnum re ipsa sit sequutum*. Quibus ex verbis colligi videtur, quod in Constitutione non tantum accessorie, sed æque principaliter comprehenduntur, & puniuntur, auxilium, consilium, & favorem dantes, ac occidentes, verberantes, incendentes, captum eripientes, res incendentes &c. ut in simili tradunt Doctores in *cap. pro humanis de homic.* Unde mens Pontificis est, punire non modò effectum, sed affectum, conatumque ad illum obrinendum. Quod etiam fit in aliis atrocissimis delictis, ut videre est apud Farinac. *quest. 116. num. 147.*

At nihilominus, quod hic solus, ac purus interior affectus non puniatur sine aliqua externa actione, certè apertum, & manifestum est. Nam Ecclesia de occultis non judicat & ita, ut ne quidem hæreticus mere mentalis est excommunicatus. Unde asserunt nonnulli, necessarium esse aliquem actum exteriorum, ut affectus, sive conatus subjiciatur pœnis Constitutionis B. Pii V. Cumque timus in dispositione odiosa, & pœnali, actus ipse debet esse proximus delicto. Quare in hoc casu non sufficit, quod mandans dederit mandatum, vel consulens consilium, nisi devenerit ad aliquem actum exteriorum, delicto mandato proximum; nec pœna ordinaria, sed extra ordinem puniendus est mandans ex solo dato mandato, sicut de aliis delictis atrocissimis tradunt communiter Doctores, quos abunde refert Farinac. *quest. 129. n. 90. & in hac specie firmat Carena d. p. 2. tract. 13. num. 52. & 59. & Salelles lib. 6. cap. 8. numero 164.*

Observandum autem est, quod alius est conatus ad delictum in genere sumptus, alius per actionem expresse, ac æque principaliter à lege prohibitam. In genere in delictis atrocissimis, ut in crimine lætæ majestatis, conatus

conatus punitur, sed pœna extraordinaria, nisi pervenerit ad actum proximum delicto, ut per *l. quisquis, C. ad l. Jul. Majest. § l. si quis. C. ad leg. Corn. cap. quisquis de pœn. d. 1.* ac per Doctores, quos congerit Menoch. *de arb. cas. 160. n. 24. Farinac. q. 113. n. 152. § 154.* Unde quotiescunque lex mentionem facit de conatu, ac de attentato in genere intelligitur de conatu & attentato proximo ad actum, nisi expresse prohibeatur etiam conatus remotus, ut explicat idem Menoch. *loc. cit. num. 147. § seqq.*

At ubi conatus fit per actionem specificam æque principaliter prohibitam, sicut in Constitutione B. Pii V. prohibetur præbere auxilium, consilium, & favorem, & quidem verbis negativis expresse, quod hujusmodi præbens auxilium, consilium, seu favorem, puniatur, etiam si nemo sit occisus, sufficit, quod actio specifica æque principaliter prohibita, & ratione sui sit in sua specie exterius completa. Sicque in hac re sufficit, quod aliquis ad actiones in dicta Constitutione prohibitas, auxilium, consilium, aut favorem præstiterit, ut per Menoch. *d. cas. 160. n. 115.* ubi ait, regulam datam, quod scilicet non punitur conatus pœna ordinaria, nisi devenerit ad actum delicto proximum, non procedere, quando in statuto exprimitur conatus, ut si in statuto expresse prohibitus sit conatus de aliquo delicto patrando. *§ n. 122.* id ipsum asserit dicendum, si in statuto exprimitur quod puniatur v. gr. qui mulierem in terram projecerit, licet hic actus respectu fornicationis sit remotus. Cum igitur in Constitutione B. Pii prohibeatur præbere auxilium, consilium, & favorem, etiam non sequuto effectu, dicendum videtur, quod ad incurrendam pœnam dictæ Constitutionis, sufficiat datum auxilium, aut consilium, aut favor, etiam si non deveniatur ad aliquem actum proximum delicto.

Sed quoniã pœna sæpius citatæ Constitutionis est gravissima, cum sit pœna excommunicationis, infamiæ, confiscationis, ultimi supplicii, afficiens etiam in patre filios, mitior. Sententia tanquam conformior æquitati, ac pietati S. Tribunalis tenenda est. Ideoque dicendum, quod dantes auxilium, consilium, aut favorem, ex hoc tantum non sunt puniendi pœna ordinaria. Quod profecto fundatur in eadem Constitutione. Nam in illa quoad aliquos actus expressos sic punitur conatus, ut tamen non excludantur, nisi delicta præcipue prohibita, & consummata, nempe, etiam si nemo occisus, &c. Si ergo voluisset, quod pœnæ ordinariæ subiceretur solus conatus, sive auxilium, consilium, & favor, etiam si, non devenerit ad aliquem alium actum, delicto proximum, id quoque expressisset. Neque admittendum est, quod hæc sint prohibita æque principaliter. Quoniam non sunt prohibita, nisi ut talia, qualia sunt, & tanquam accessoria, sive ut media, ordinata ad delicta, præsertim prohibita.

In verbis tamen Constitutionis, *sive aliàs auxilium*, advertenda sunt hæc verba: *In quolibet prædictorum.* Ex his enim habetur hæc prohiberi in ordine ad certos actus, nimirum ad actus in dicta Constitutione maxime prohibitos, nempe ad occidendum, verberandum &c. atque adeo puniri auxilium, consilium, favorem ad delinquendum, sive in commissione, & executione ipsius delicti, non vero ad alios actus, vel post commissum delictum, ut per Farinac. *q. 132. n. 41. § seq. Caren. loc. cit. n. 49.* Advertenda item dictio *scienter*, unde ignorantia excusat, etiam si sit crassa, & consequens, non tamen dolosa.

An autem ad evitandum pœnas Constitutionis, sufficiat revocare mandatum, consilium, auxilium, & favorem. Respondeo, sufficere ad evitandum pœnam ordinariam, si re integra fuerint revocata, & revocatio nota facta fuerit mandatario. Et quoad mandatum suffi-

cit etiam revocatio tacita, & implicita, ut si mandans, occioli Pomponium, in gratiam cum eo redierit, vel illi tradiderit suam filiam in uxorem, Menoch. *loc. cit. cas. 252. n. 7. Farinac. q. 135. n. 174. § seq. Gomez var. resol. cap. de homic. num. 40. Carena eo tit. 13. n. 54. § 55. Suarez de censur. disp. 44. sect. 3. passimque alii.*

Quid autem, si, revocato mandato, aut consilio, nihilominus ille, cui datum fuit mandatum, aut consilium, non vult desistere à delicto? Respondeo. Sufficit mandanti, si revocaverit mandatum, non verò sufficit consulenti, si revocaverit consilium, sed hic tenetur monere illum, in cujus necem consilium fuit præstitum, ut possit mortem evitare. Ita Gomez *loc. cit. n. 44. & Farinac. q. 129. n. 92.* Quia mandatum vim habet ex voluntate mandantis, qua cessante, cessat omnino virtus mandati; sed consilium datur accipientis gratia, qui si semel in animo concipit committere delictum, difficillime desistit, quinimo per revocationem consilii non revocatur influxus consilii, qui in ipsa re cognita, consulta, manifesta, & approbata consistit, etsi Navarrus *in man. cap. 27. n. 233.* quod probabile putat Pueron. *ad Bull. Cœn. cap. 11. n. 54.* non adhibet aliam differentiam inter mandantem & consulentem, nisi quod non sufficit consulenti revocare consilium datum, nisi etiam conetur persuadere contrarium, non verò asserit, esse necessarium, quod consulens moneat eum, contra quem fuit datum consilium; dixitque Innoc. *in cap. ad audientiam de homic. consulentem homicidium semper debere hortari contrarium, & plus etiam facere, si hoc dicat conscientia, caute tamen.* Advertendum etenim est, quamplures Doctores loqui in materia irregularitatis, quæ ex homicidio incurritur, etiam sine culpa. Unde non valet argumentum ab irregularitate ad excommunicationem, & alias pœnas, præcipue ad pœnam ultimi supplicii, & publicationem bonorum.

Est item advertendum, quod consilium ad malum, non est, nisi de vero malo, per speciem bono, quod vim non habet ad excitandam voluntatem ejus, cui datur, nisi quatenus sit conforme illius voluntati, illi qui proponat aliquod bonum utile ac delectabile, sicque constantia voluntatis in executione consilii non est ex vi dantis consilium, sed ex vi objecti propositi, & pravæ voluntatis illius, cui datum est Consilium.

Quare in hac re advertendum etiam est, an consulens manifestaverit aliquid, quod aliàs non fuisset consideratum, vel cognitum ab eo, cui datum fuit consilium, an solum proposuit, quod illi erat jam notum, vel fuisset facile ab eo ex seipso consideratum. Hinc valde durum est asserere, quod ad vitandam pœnam ordinariam non sufficiat, revocare consilium, & persuadere contrarium. Nam tunc perseverantia in mala voluntate non est ex consulente, sed ex commodo, & malitia illius qui à consilio iniquo non vult recedere, & bonum accipere. Et quatenus etiam opus sit monere eum, contra quem datum fuit consilium, advertendum est ex Sylvestro *v. homicidium q. 8. n. 6.* quod arbitrio boni viri relinquitur, inspicere, an sufficiat monere illum in genere, an in specie de malo, quod illi imminet.

Sed nunquid necessarium sit, quod mandans revocet mandatum, si mandatarius illud non acceperit? Affirmat Suarez *de censur. disp. 44. sect. 3. n. 9.* ubi censet, irregularem esse mandantem, si mandatarius primo non acceptavit mandatum, & postea mutata voluntate juxta mandatum occidit mandantis inimicum, eo inscio, imo fortasse contra ejus voluntatem. Mandatum enim hoc ex non acceptance non fuit extinctum. Quia non est hic sermo de mandato, ut inducente

inducente obligationem justitiæ, quæ in hoc casu cadere non potest, sed est sermo de mandato, ut importat petitionem aut significationem voluntatis, quæ alium ad agendum inducat. Hæc autem semper manet ex vi prioris mandati non revocati. Quia licet, aliter non acceptaverit, semper tamen retinet hanc æstimationem, quod qui mandavit, ab ipso id vult, ac desiderat; & sic mandatum ita remanet vivum, ut ex eo mandatarius moveatur ad agendum.

At verò tenendum est, quod hoc mandatum non manet, nisi in præsumptione, ac æstimatione perseverantiæ mandantis, quæ fallax est. Et ideo tenendum est in hoc casu, quemadmodum in eo, qui sine mandato occidit inimicum Pauli ex illius præsumpta voluntate, & obsequio. Quare, quicquid sit de incurfu in irregularitatem, id non sufficit ad incursum excommunicationis, aut alterius pænæ latæ contra mandantem, neque est necesse, quod mandans revocet mandatum. Quoniam ex absoluta recusatione illius, mandans meritò habet illud pro extincto, nam habet illud pro non suscepto.

Quid verò dicendum, si mandans, vel consulens non possit revocare mandatum, & consilium, aut monere illum, cui ex mandato vel consilio imminet malum, extraque omnem culpam, & causam hæc facere omittat? Aliqui asserunt, quod etiam si mandans revocaverit mandatum, si revocationem notam non fecerit mandatario, sit excommunicatus, si mandatarius clericum occidat. Quod clarius exprimit Bonacina de *cenfur. disp. 7. q. 4. pun. 8. n. 15.* ubi tradit mandantem esse irregularem, etiam si mandans omnia tentaverit, ut revocatio expressa, vel tacita ad mandatarium perveniret. Imò id comprobatur, etiam si mandans pœnituerit mandati, illudque confessus fuerit, si post pœnitentiam occisio sequuta fuerit. Quia hujusmodi effectus est mandanti voluntarius in sua causa, ideoque ad culpam imputatur. Citat sed falso, pro hac sententia Suarez de *cenfur. dicta disp. 4. q. 4. sect. 3. n. 5. qui tantum n. 8.* docet, quod, si post revocationem mandati, notam factam mandatario, constet mandanti, quod adhuc mandatarii voluntas persistat in exequendo mandatum, teneatur mandans nedum ex charitate, sed etiam ex justitia monere illum, contra quem est mandatum vel in genere, vel in particulari, ut impediatur mandati effectus; quia mandans tenetur ex justitia impedire damna, quæ ex mandato, tanquam ex priori injuria, & injustitia sequi possunt, & quæ mandans sufficienter non impedit ex sola revocatione mandati.

Contra verò Carena existimat, quod sufficiat, mandantem revocasse mandatum ad hoc, ut non incurrat excommunicationem dictæ Constitutionis B. Pii V. etiam si ex negligentia notam non fecerit mandatario mandati revocationem. Quia ad contrahendam excommunicationem requiritur dolus, qui cessat ex revocatione mandati. Adducit ad id Farinac. *q. 135. n. 181.* Duardum, Alterium, ac Innoc. in *cap. mulieres de sent. excom.* At Innocentius ibi loquitur in casu, in quo mandans sero pœnituit, & non potuit revocationem notam facere mandatario. Cæterum vult, mandantem incurrere censuram, si potuit prohibere effectum, & non prohibuit.

In hoc certum est, esse necessarium, quod mandans notam faciat mandatario revocationem mandati, si fieri potest; sed excusatur à censura, & consequenter à pœna ordinaria si fecit, quod potuit; nam ad impossibile nemo tenetur. Ita innoc. in *d. cap. mulieres prope finem*, Glos. in *cap. cum quis v. mandato de sent. excom.* in 6. perperam citata ab Ugolino, Alterio, & Duardo pro contraria sententia, traduntque Avila de *cenfur. p. 2. cap. 5. disp. 3. dub. 7.* & Pueron. *d. cap. 11. n. 80.* ubi recte distinguit inter mandatum ad lites, & negotia extra delictum, & mandatum de re turpi, ac delicto, quod

mandatarius non suspicere, nec exequi potest, ideoque non est necesse subicere mandantem censuræ ob utile mandatarii. Et, quicquid sit, an in hoc casu mandans incurrat irregularitatem, id mihi satis est, non valere argumentum ab irregularitate ad excommunicationem, quæ non incurritur à non contumaci. Non est autem contumax mandans, qui revocavit mandatum, & non fuit ex culpa negligens in faciendo notam revocationem mandati mandatario. Unde excusatur à censura mandans, qui revocavit mandatum, etiam si notam non fecerit revocationem, vel quia sine culpa non adverterit, vel oblitus fuerit, aut judicaverit moraliter impossibile, quod posset certiore facere mandatarium. Quia nulla intercedit contumacia, nullaque culpa.

Idemque dicendum, si mandans sero pœnituerit, & mandatum revocaverit, sed non habuerit tempus notam faciendi revocationem, sive pœnitentiam mandatario, qui in hoc casu, licet sit in culpa, & puniri possit, non tamen incurrat censuram, quia deficit dolus contumax, ut ait Innocentius in *d. cap. mulieres*, sed data revocatione, esto quod intercedat aliqua negligentia non dolosa in notam faciendi revocationem, etsi mandans non excusetur à censura, quia vere intercedit negligentia culpabilis, excusari tamen poterit à rigore aliarum pœnarum, nempe ultimi supplicii, & publicationis bonorum. Et in hoc poterit locum habere sententia Carenae. Quia hæc negligentia in faciendo notam revocationem non est tanta culpa, ut cum rigore omnium pœnarum punienda sit. Estque dissimilis ratio excommunicationis, quia est pœna medicinalis, quæ etiam in foro interiori incurritur ob culpam; at pœna ultimi supplicii, & publicationis bonorum privant hominem vita, & bonis quæ extenditur etiam ad filios, & ideo diminuta culpa, diminuendæ sunt pœnæ. Est quidem manifestum minui delictum ex revocatione mandati.

Si verò mandans ante executionem mandati moriatur, ejus mandatum morte expirat per textum in *l. inter causas, l. si quis alium ff. mandati, l. mandatum C. eod. cap. relatum, & cap. licet de Offic. deleg.* ubi Glos. *v. re integra*, & Canonistæ. Quare mandatarius, cognita morte mandantis, debet judicare extinctum esse mandatum, & si illud exequitur, ipsi imputandum est delictum. Si verò mandatum fuit impletum post mortem mandantis, sed ante notitiam mortis, mandantem non esse excommunicatum, sed subijci pluribus excommunicationis effectibus, tenent nonnulli, qui hoc temperant, ut non procedat, si mandans revocaverit mandatum, vel pœnituerit, & in Sacramento pœnitentiæ fuerit absolutus. Sed absolute tenendum est, non esse excommunicatum, neque alicui effectui excommunicationis subiectum, prout docent Glosa in *d. cap. mulieres v. mandato*, ibique Innoc. ac sequuntur Sayr. de *cenfur. lib. 1. cap. 8. nu. 12.* Scortia *theor. 420.* Quia morte mandantis expiravit mandatum, & post mortem mandans non est capax excommunicationis. Tunc autem aliqui effectus excommunicationis afficiunt mortuum, quando ille fuit excommunicatus vivens, & non reconciliatus Ecclesiæ, decessit. Unde judicandum est de tali mandante, sicut de aliis peccatoribus, qui sine signis pœnitentiæ moriuntur, si talia signa non exhibuit. In casu autem dictæ Constitutionis B. Pii V. si mandans ex solo mandato esset excommunicatus, ut talis habendus esset, si non pœnituisset ratione mandati, traditi in vita, non autem ratione executionis mandati, factæ post ejus mortem, quia ejus morte mandatum expiravit. Et quidem juxta benigniorem sententiam, quæ vult, quod solus conatus, aut mandatum non puniatur in citata Constitutione, nisi processerit ad aliquem actum, delicto proximum,

si hoc

si hoc non fuerit factum in vita mandantis, ille non subijcitur excommunicationi, aliisque pœnis dictæ Constitutionis.

Quando autem mandans revocavit mandatum, & sufficienter notam fecit revocationem mandatario, si ille pertinaciter persistit in voluntate exequendi mandatum non teneri mandantem ex iustitia monere illum, contra quem commissum est mandatum, tenent communiter Doctores, idque ad differentiam consulentis. Neque urget contraria ratio Suarez superius adducta. Quia mandans omnino abstulit quoad se injuriam, quam intulit dando mandatum. Quod si mandatarius exequatur mandatum, id non proveniet ex voluntate profecta ex mandato, & à mandante, sed ex perseverantia dictæ voluntatis, cujus nulla causa est mandans; imo dicenda potius est nova voluntas, quæ non movetur ex voluntate mandantis, si tamen mandans sine dolo, & fraude, sincere, ac plene revocaverit mandatum ita, ut mandatarii voluntas non moveatur à mandante in exequendo mandatum ex eo, quia id foret ei gratum.

Quin etiam advertendum est, quod hæc monitio faciendæ illi, contra quem fuit datum mandatum, aut consilium, est valde anceps, præcipue si admonitus possit suspicari personas mandantis, aut consulentis, & mandatarii, aut ejus cui datum fuit consilium. Nam timendum est, ne ex hoc in eo excitetur odium, ac ultionis desiderium, neve scandala eveniant. Ideo etiam in mandante, qui non potuit notam facere mandati revocationem mandatario, ac de quo Doctores aiunt, eum teneri monere illum, contra quem est datum mandatum, ut sibi caveat, existima cum Puerono *d. cap. 11. n. 83.* mandantem non teneri id facere, si timeat quod monitus contra se, vel contra mandatarium aliquid mali suspicetur. Quia non est necesse, ut se manifestet, vel præbeat occasionem manifestationis cum tanto præjudicio, ac periculo, quod probabiliter ex hoc potest imminere.

Hæc eadem cum proportionem dicenda sunt de consulente in casibus, in quibus tenetur monere illum, contra quem datum fuit consilium, ut sibi caveat. Eadem pariter dicenda sunt de auxiliante, aut favente qui tenentur remove auxiliium datum, & favorem ut si quis dederit arma, tenetur, si potest, illa repetere. Et quatenus non possit, tenetur monere modo jam dicto eum, contra quem datum fuit auxiliium, ut sibi caveat. In his enim intercedit saltem obligatio charitatis, qua proximus malum imminens proximo tenetur, quoad fieri potest impedire.

Si verò mandatarius exequutus est mandatum per alium, si mandans id non prohibuerit, sed absolute mandaverit, nec mandatarius censetur excessisse fines mandati, mandans à delicto, & à pœna delicti non excusatur. At si expresse mandaverit, ut mandatarius per seipsum, & non per alium exequeretur, existimat Ugolinus *p. 2. cap. 11. §. 2. n. 5.* mandatarium excessisse fines mandati, & mandantem non teneri. Id tamen limitat Pueron. *d. cap. 11. n. 85.* & vult, quod si mandans prohibuerit, ne mandatarius per alium exequeretur, solum ex aliquo timore, ut quoniam alium non credebatur idoneum, aut timebat mandatum evulgari, cum tamen aliàs executionem prorsus quovis modo intenderet, quod ex comprobatione cognosci potest, tunc mandatarius non excessit fines mandati, nisi quoad circumstantiam accidentalem, non autem circa actionem, atque adeo incidit in excommunicationem.

Quod si mandatarius ex ignorantia, vel errore offendat alium ab illo, quem voluit mandans, ut si offendat Caium ministrum S. Officii, cum tamen mandans iussisset offendi Lelium, mandatarius pœnas incurrit, non autem mandans. Quia licet Caius offensus sit occasione mandati, talis tamen offensio non est

ex mandato, sed ex errore mandatarii, Socin. *in cap. pervenit n. 44. de sent. excom.* Azor *p. 3. lib. 2. cap. 8.* Alter. *in can. 11. Bul. Cœn. cap. 6.* ibique Duard. *q. 14. ac 22. n. 77.* In ea tamen sententia, quod in hac Constitutione B. Pii V. præcipue prohibitum sit mandatum adeo, ut solum mandatum subijciatur pœnis Constitutionis, jam mandans ratione mandati esset excommunicatus, aliisque pœnis subiectus, quicquid sit, an per mandatarium, an per alium executio mandati effecta fuerit.

Est denique advertendum, quod nomine mandati non solum venit contractus initus inter mandantem, & mandatarium, sed etiam iussio Superioris præcipientis, imo & precatio postulantis aliquid fieri. In his enim voluntas committentis, jubentis, ac postulantis est causa propriæ actionis, & mandatarius, ut voluntati mandantis obsequatur, agit. Ideo, si voluntas ista fuerit revocata, & revocatio innotuerit mandatario, cessat delictum mandantis, sufficitque, ut quovis modo hujus voluntatis revocatio innotescat mandatario, etiam si mandans id per seipsum non manifestaverit. Sufficit etiam, quod innotescat revocatio implicita, ut quod mandans pacem fecerit cum illo, quem offendi mandaverat. Quod si mandatarius aliquem offendat, non ut exequutor mandati, sed alia de causa, tunc mandans non subijcitur pœnæ, nisi simul ex multiplici causa, etiam, ut mandati exequutor, alium offenderit.

Id ipsum dicendum est de auxiliium dante, ac de favente. Consilium autem consistit in doctrina, & instructione suadente, nec movet ratione voluntatis consulentis, sed ratione argumentorum, quæ consulens docuit. Et ita, qui agit ex consilio, non est minister alterius, sed est causa, & agens præcipuus. Interdum verò simul jungi possunt consilium, & mandatum, ut si mandans postulet offensionem alicujus, nedum in sui gratiam, sed quia interfit mandatarii, atque id suadeat. Quod si in mandatario mandatum, vel Consilium mere concomitanter se habeat, quia mandatarius nihilominus offenderet sine mandato, ac sine consilio, tunc mandatum, aut consilium non est causa efficax offensionis, nisi offendat ex utraque causa. Sed tunc mandatum non se habet concomitanter, sed antecederet.

Loquendo autem de ratam habente offensionem factam ministro S. Officii, advertendum est, quod hæc ratihabitio non prohibetur expresse in Constitutione B. Pii V. Ubi autem in lege fertur pœna contra mandantem, & non exprimitur, quod locum habeat in ratum habente, non afficit illum, ut ex congestis Doctoribus probat Farinac. *q. 135. n. 71.* Neque admittimus id, quod sentit Delbene *dub. 208. corol. 2. n. 4.* nimirum dictam Constitutionem B. Pii, tanquam favorabilem, latam interpretationem accipere. Omnis quippe lex, si solus ejus finis præcipuus attendatur, est favorabilis. Id enim est de ratione legis, ut teratur favore boni communis; sed an lex sit censenda favorabilis, an ne, anve strictam accipere debeat interpretationem, id colligi debet ex materia statuta. Ideoque lex pœnalis non censetur favorabilis, præsertim si augeat pœnas juris communis, quemadmodum facit hæc Constitutio B. Pii V. Unde, quod ejus verba sint proprie intelligenda, & quod in ea non comprehendatur ratum habens, tradunt Carena *d. p. 2. tit. 13. n. 42.* Farinac. *d. q. 136. n. 128.* & Salelles *d. lib. 6. cap. 8.* Et generatim, quod rati habitio delicti non puniatur unà cum delicto, nisi in casibus à jure expressis, probat Suarez *de censur. disp. 4. sect. 3. n. 24.* post Glossam *in can. si quis viduam d. 5. & in can. si quis vivente 31. q. 1.* Covar. *in Clem. si furiosus p. 2. §. 1. n. 4.* Tabien. *v. irregularitas 2. n. 7.* Armilla *cod. v. n. 22.* Archid. *in can. omnes d. 17. q. 4.* Nec ratihabitio æquiparatur mandato in pœnis fori exterioris, nisi

nisi sit virtuale mandatum, quale est, si ante offensio-
nem, aut patratum delictum aliquis declaret sibi gra-
tum esse, si talis, vel talis offendatur.

Ceterum qui post patratum delictum ratum haber,
patratum etiam nomine suo, cum hæc ratihabitio sit
post commissum delictum, nullo modo est illius
causa, ideoque non debet attribui ratum habenti,
nec ille subjici debet pœnis latis contra delictum, nisi
lex ipsa ex eo, quod judicet ratihabitionem esse pu-
niendam, & mandato æquiparandam, expresse ra-
tum habentem includat, ut factum est in *cap. cum
quis de sent. excom. in 6.* Et ita, quod excommunica-
tio lata in *can. 9. Bullæ Cœnæ* contra occidentem per
se, vel per alium venientes ad sedem Apostolicam
non habeat locum in ratum habentibus, trad. Duard.
in *d. Bull. can. 16. q. 7. & Pueron. cap. 9. num. 29.*

Dubium autem est, quomodo hujusmodi delin-
quentes vigore hujus Constitutionis sint puniendi?
Pœnæ in ea statutæ sunt, excommunicatio lata sen-
tentia, & pœnæ debitæ reo læsæ Majestatis, &c.
Hæc in re id est observandum, hujusmodi causas non
esse definiendas ab inquisitoribus, inconsulto supre-
mo Tribunali, nullumque arbitrium iis competere
in illis moderandis, ut per Caren. *d. tit. 13. num. 95.*
& 100. Salell. *lib. 6. cap. 8. num. 171.* ac Delben. *dub.*
208. corol. 2. num. 6. Pertinet igitur ad summum Ponti-
ficem, & ad S. Congregationem S. Officii cognos-
cere, an quispiam in casu aliquem hujus Constitu-
tionis inciderit, ac decernere qua pœna puniri debeat.
Eadem autem S. Congregatio in his sæpe æquitatem
potius, quam juris rigorem amplectitur.

Itaque si vulnus non est lethale, reum damnari ad
triremes, vel perpetuo, vel ad decennium, advertit
Carena *eo num. 100.* ubi refert, id servatum Cremo-
næ in verberante baculo testem. Perterrefacientes verò
aliquem testem, non sequuto effectu, nonnunquam
fuisse dimissos cum objurgatione, ac intimatione
Constitutionis ex Monaldo, refert idem Carena *ibidem.*

Excusari autem possunt hujusmodi offendentes per-
sonas, & res S. Officii, tum ex minori ætate. Mino-
res enim, etiam in atrocissimis, mitius puniri solent,
Menoch. *de arbit. cas. 356. nu. 43.* Farinac. *q. 62. nu.*
108. Carena *d. tit. 13. num. 86.* Salell. *d. lib. cap. 8. nu.*
168. Sic enim, etiam in crimine hæresis, minores,
abjurata hæresi, non puniuntur pœna ordinaria, Si-
manch. *de carb. instit. tit. 29. num. 56.* & Pegna *p. 1.*
in direct. com. 13.

Excusat etiam ignorantia, si illa sit facti, ut si
offendens ignorabat, personam offensum esse mini-
strum S. Officii. Hæc enim ignorantia facilius præsu-
mi potest, maxime spectatis qualitatibus personarum
& locorum. Sive sit juris probabilis. Hæc tamen ar-
bitrio S. Congregationis excusare potest, ut pœna
minuatur, Carena *loc. cit. n. 93.* & Salell. *ibid. num.*
171. In S. Officio ad excludendum hanc ignorantiam
in expeditione reorum solet intimari hæc B. Pii V.
Constitutio, & quando opus est, coguntur rei ad
dandam fidejussionem de non offendendo accusato-
rem, denunciatores, testes.

Excusat etiam causa offensiois, si offendens ex
causa privata, & ex privato odio, etiam non plene
probato, vel ex causa amoris alicujus mulieris, ex
quo solere minui pœnas, probat Farin. *q. 98. n. 77. 81.*
& 83. Carena *ubi supra n. 86. & seq.* Exque aliis cau-
sis de quibus Farinac. *q. 98. & Zanard. tom. 2. in fine.*
Pœna quoque ordinaria, imo nec pœna admodum
gravi, esse puniendum filium, qui patrem eripuit è
manibus satellitum S. Officii, asserit idem Carena *eo*
loco n. 38. Offendens eum, à quo temere suspicatur, se
delatum esse ad S. Officiu, non comprehenditur in
Constitutione, si de protegendis, ideoque reus puni-
endus est pœna extraordinaria, videlicet tribus ictibus
funis publicè cum inscriptione, & cum exilio à loco

delicti, habita pace ab offenso, ac refectis ei damnis, &
intimata dicta Constitutione.

Quod verò ad torturam super intentione, & quoad
abjuracionem, dicendum est, utramque posse habere
locum, ubi offendentes S. Officiu per actiones pro-
hibitas in dicta Constitutione sunt suspecti de hæresi.
Sed quoniam plerumque res in illa prohibita non com-
mittuntur in contemptum Sacri Tribunalis, ac fidei,
neque ex intentione favendi hæresi, sed ex amore,
aut odio privato, iccirco hujusmodi rei regulariter
non abjurant juxta doctrinam Ugolini in *Clem. 1. nu.*
160. de hæret. ibique Zabarel. *§. Verum 2. nu. 7. & Fa-*
rinac. q. 182. nu. 81.

De hac Constitutione, si de protegendis B. Pii V.
lege, quæ in aliis tomis sparsim scripsimus in quibus
omnes ferè casus, ad eam spectantes, discutuntur.
Ceterum Bullas concernentes S. Officiu, nisi data
sit certa forma, potest publicare Ordinarius, vel In-
quisitor.

Bulla Pauli quæ incipit, *Romanus Pontifex*, pro-
hibens Superioribus Regularium procedere contra
suos subditos in causis S. Officii, non impedit, quin
Prælati regulares, jurisdictionem, quasi Episcopalem
habentes, possint contra suos subditos, tam seculares,
quàm regulares procedere. Quod intelligendum est
de illis Prælati, qui habent territorium separatum, &
exemptum à jurisdictione Episcoporum. Eadem exten-
ditur ad partes ultra montes.

Bulla Cruciatæ, cujus vigore duellantes præten-
dunt absolvi posse in foro conscientia, ipsis non suffra-
gatur in foro exteriori, quin propter hujusmodi deli-
ctum puniri possint. Et hæc Bulla in Ditione Medio-
lanensi non est in usu.

Bullæ editæ super articulo fidei, reddunt contra-
venientes suspectos de fide.

Committens homicidium in personam testis exa-
minati in S. Officio contra seipsum, vel suos, tra-
dendus est Curia seculari.

Temere suspicans, se delatum fuisse ad S. Officiu,
ut propterea delatorem suspectu offenderit, vel offen-
di mandaverit, non comprehenditur in Bulla, si de pro-
tegendis; puniendus tamen pœna extraordinaria, scili-
cet tribus ictibus funis publice cum inscriptione, &
exilio à loco delicti, habita pace cum offenso, refectis
que ei damnis, & intimata Bulla.

Propinans venenum complici in causa fidei, ne deve-
niat in potestatem S. Officii, si in loco delicti fuerit
publicata dicta Bulla, si de protegendis, incidit in
ejus pœnas.

Bullæ, literæ Apostolicæ, decreta, & expeditiones
quæcunque pro S. Officio expediuntur gratis.

Clausula *citra penam relapsus* in sententiis mino-
rum 20. annis extra Urbem non debet apponi ab inqui-
sitoribus, nisi consulta S. Congregatione.

Clausula, quæ ponitur in facultatibus, ut videlicet
utantur in partibus, in quibus nullus est Episcopus, re-
spicit tantum facultates, quæ præjudicant jurisdictioni
Ordinarius, scilicet deputandi concionatores, &
dispensandi in gradibus prohibitis.

Clausula *ad effectum hæreses redarguendi*, apponi so-
lita in literis patentibus licentiarum legendi libros
prohibitos, non obligat ad actualem confutationem
hæresum.

Clausula, à quibusvis excommunicationis, suspen-
sionis, &c. absolventes, in Brevis apponi solita, non
importat absolutionem ab hæresi.

Clausula solita in facultatibus absolvendi ab hæresi,
videlicet, *non tamen Italos vel Hispanos, aut alios apud
quos viget S. Inquisitionis Officiu*, debet intelligi de
hæreticis fugitivis à suis patriis, non autem de apostat-
is à fide, licet hi largo modo sint hæretici.

Ideo possunt Nuncii Apostolici recipere omnes
Apostatas fugientes à Turcis, qui apud illos actus

apostaticos fecerunt, & eos juxta qualitatem eorum confessionis expedire. Quod etiam facere potest Ordinarius in foro exteriori, non autem in foro conscientiae vigore Bullæ in Cæna Domini.

Quod autem ad Crucesignatos, hi præstant juramentum juxta formam transmissam ad Inquisitores Ditionis Mediolanensis, & Ecclesiasticæ. Et quoad gestandam Crucem rubeam servant solitum.

Possumt ex privilegio sermel absolvi a casibus reservatis, non obstante decreto S. Congregationis super Episcopis & Regularibus.

Crucesignatorum Oratoria visitant Ordinarii, illisque unâ cum Inquisitoribus confratres reddunt rationem administrationis.

CONSULTATIO CXCI.

An Libri hæretici, athei, magici, sortilegi, superstitiosi, astrologici fatiariorum, sive mathematici, genethliaci, Onirotitici, chiromantici, & quomodolibet divinatorii, Thalmudici, Kabalistici, Rabbinici, & hujusmodi alii, justè ab Ecclesia damnentur?

ET quidem justè ab Ecclesia prohibentur, ac etiam comburantur libri ab hæreticis editi. Est certissimum ac pertinens ad fidem. Hujusce pænæ exemplum habetur *Act. cap. 19.* ubi dicitur: *Multi autem ex iis, qui fuerant curiosi sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus & computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.* Quod postea sequuta Synodus Nicæna prima statuit, ut libri Arianorum comburerentur, teste Nicephoro *lib. 8. cap. 18.* Tum Synodus Ephesina, quæ Nestorii libros curavit ubique flammis addici per Theodosium Imperatorem, datis ad eum Synodicis litteris, quæ tom. 1. Concilii Ephesini *cap. 22.* & apud S. Cyrillum leguntur. Idem actum in Concilio Calcedonensi ubi in quinta Synodo generali Constantinopolitana secunda immediatè ante *can. 1.* ita sancitur adversus hæreticorum libros. *In memoria tenentes promissiones de Sancta Ecclesia factas, & qui dixit, quod porta inferi non prævalebit adversus eam, id est hæreticorum mortifera lingua, recordantes autem, & quæ per Oseum de ea prophetata sunt, in quibus dicit, & sponsabo te mihi in fide, & cognosces dominum, hæreticorum quidem effrenatas linguas, & eorum impiissima conscripta, & eosdem ipsos hæreticos, qui usque ad mortem in sua impietate permanserunt, patri mendacii Diabolo connumerante illis dicemus: Ecce vos omnes ignem accendistis, & convalescere facitis flammam ignis, ambulabitis in lumine ignis vestri, & per flammam, quam accendistis.* Septima Synodus generalis Nicæna 2. *can. 9.* jubet deponi Episcopos, Presbyteros, & Diaconos, qui libros adversus Sacras Imagines editos legunt, vel apud se reservant, Ceteros autem excommunicari. In Concilio Constantiensi *sess. 8.* Libri Joannis Vuiclef, & Joannis Hus severissimè prohibiti sunt, nec non omnium hæreticorum in Concilio Lateranensi sub Leone X. ac demùm in Concilio Tridentino, cujus etiam jussu Index librorum ad calcem ipsius est editus, ut omnes scirent, qui libri cavendi sint ignique tradendi. Undè & de hac re D. Clemens *lib. 1. Constit. cap. 7.* refert Apostolorum Sanctiones. In Bulla verò Cænæ soli Hæreticorum libri nunc exprimuntur, non eorum, qui de hæresi suspecti sunt, cum in Constitutione B. Pii V. etiam libri magicæ artis comprehenderentur, quia simul cum hæreticis etiam in magos excommunicatio ferebatur, tanquàm suspectos de hæresi juxta Navar. *in man. cap. 27. Vivald. p. 2. [Candelabr. in explic. Bul. Cænæ cas. 1. nu.*

13. Alter. tom 1. de censur. lib. 5. disp. 2. cap. 6. in fin. Sous in relect. Bul. Cæn. disp. 13. num. 5.

Ex summis Pontificibus S. Leo primus Manichæorum Codices omnes incendit, ut refert S. Prosper *in Chron. ad an. 446.* Prætereaque *ep. 93. cap. 15. & 16.* vetat plerosque libros ab Hæreticis conscriptos, atque Episcopos, qui eos sinunt in domibus fidelium, nec procurant ab iis auferri, habendos esse pro hæreticis. Gelasium Papam summo studio conatum fuisse, ut libris hæreticorum Ecclesiam purgaret, non solum prodit decretum ejus in Concilio Romano, relatum à Gratiano *in Can. Sancta Romana*, verùm etiam, quod concremati ab eo fuerint ante S. Mariæ ædem libri Manichæorum, teste Anastasio Bibliothecario. Id quod æque à Symmacho Papa ad Constantinianæ Basilicæ valvas præstitum, tradit liber *de Romanis Pontificibus*. Et cum denuò Stirps infausta sub Hormisda Papa pulularet, succisam ab eo fuisse apostolica animadversione, crematis, præter cætera, codicibus, scribit idem Anastasius. Nec non etiam *in Adriano secundo, & præfat. ad Octavam Synodum*, librum actorum Photii adversus Nicolaum Papam, ipsiusmet Photii factum, prius per legatos S. Ignatii Patriarchæ, & Basilii Macedonis pedibus conculcatum, gladioque perfoctum, ab Adriano in Synodo Romana apud S. Petrum, reperito in Photium autorem anathemate fuisse combustum, cælo ipso suffragante. Nam superveniente subito pluvie alluvione, non modo ignis non restinctus fuit, verùm etiam incensus vehementius, picco focare ex incendio scetentissimi voluminis uberrimè inhalato. Jussu quoque ejusdem Pontificis cautum esse, ut eodem modo, quæ Romæ impia Photii scripta Constantinopoli flammis injicerentur, ibidem narratur, & ita factum esse patet ex Octava Synodo *act. 8.* ubi in Epistola ad Basilium Augustum, Adrianus ita vult: *Omnia exemplaria cremari igne, contemplantibus cunctis, ut ne unus quidem apex, aut iota inde supersit.*

Nicolaus Papa secundus in Concilio Romano coram 113. Episcopis jussit ipsummet Berengarium ignem succendere, & in eum conjicere librum hæreticum, ut scribit Lanfrancus initio confutationis Berengarii. Liber autem ille hæreticus, quem Berengarius suæ hæreseos fontem habuerat, & quem propterea adactus est ipsemet in ignem projicere, erat liber cujusdam Joannis Scori, ut habetur in fragmento historiæ Aquitanie.

Similiter Innocentius Secundus *ep. 16. apud Abelardum*, postulatis Concilii Remensis annuens, libros errorum Petri Abelardi, & Arnaldi de Brixia incendio damnavit, idque de Abelardo Gaufridus Claravallensis *lib. 1.* eorum quos de S. Bernardi vita scripsit *cap. 5.* expresse asserit, & jam ante factum Suestionem à Legato Romanæ Ecclesiæ testatur S. Bernardus *epist. 193. ad Ivonem Cardinalem, & 191. ad Innocentium secundum* nomine Concilii Remensis, ubi liber Abelardi de Trinitate, igne examinatus dicitur, quia inventa est in eo iniquitas.

Hanc ipsam librorum hæreticorum prohibitionem, & exustionem, quidquid in contrarium dicant hæretici, ac præsertim Oecolampadius, tanquàm justissimam, & approbarunt, & docuerunt, ac servarunt Sancti ac veteres Patres, qui si allocutiones hæreticorum severè damnavunt, ut Cyprianus *ep. 40. & 55. Leo serm. 18. de passione*, & alii, multò magis & scriptiōnem, ut ponderabitur infra in rationibus. Clemens Alexandrinus *lib. 5. Stromatum* id insigni schemate expressit. *Sed nec omnibus, inquit, qui impudenter, ac temere dicunt, & scribunt, oportet aures præbere; nam calices quoque, qui à multis sumuntur per aures, hoc est ansas, aures quidem amittunt, præterea autem etiam ipsi excidentibus confringuntur. Eodem modo ii quoque, qui multis nugis fidei castam incestant auditionem, ad veritatem*

veritatem jam tandem obsurdescentes & inutiles fiunt, & in terram decidunt. Non ergo temere pueris precipimus, auribus eos apprehendentes, ut osculentur eos, qui ad ipsos attinent. Hoc nisque tacite significantes, ingenerari per auditum sensum dilectionis. De hoc autem osculandi more, cuius meminit Clemens, late agit Lilius Gyraldus *dialog.* 8. osculum sic infixum vocans Florentinum, nec non Gulielmus Canterus *lib. novar. Lect. cap. 25.*

S. Alexander, Episcopus Alexandrinus sub finem illius insignis Epistolæ adversus Arium, quam refert Theodoretus *lib. 1. hist. cap. 4.* omnia Arii, & Achilæ, ac complicum scripta proscribi vult, eo quod veritatem loqui nolint. Eodemque seculo S. Pachomius ex sensu tunc orthodoxorum Patrum, ac totius Ecclesiæ quanto odio averfaretur libros hæreticorum, ostendit, qui, ut legitur *in ejus vita cap. 27.* speciatim Origenis, quem hæreticum habebat, execratus est volumina, & universos fratres sollicitius admonuit, ut non solum ipsi Origenis libros refugerent, sed nec legentibus quidem aures præberent; cumque aliquando volumen ejus reperisset, aquis illud confestim misit, & aliis monachis, ut idem præstarent, autor fuit, ut *ibidem cap. 45.* proditur, additurque *cap. 53.* morientem quoque id injunxisse. Ac ut autor est Gregorius Nazianzenus, *orat. 19.* S. Cyprianus libros magicos palam exussit, & teste Athanasio *lib. 6. de incarn. Verbi.* ad Christianam religionem conversi impiæ vanitatis libros incendiis tradebant.

Divus Joannes Chrysostomus, qui sequenti vixit seculo, omnem diligentiam adhibuit, & suffragante Theodosio Imperatore perfecit, ut pulsus ex urbibus Montanistis, & Eunomianis eorum codices comburerentur, eique deberetur Lex Theodosii adversus hæreticos illos, & eorum scripta. Joannes Moschus, alias Eviratus, Prati spiritualis ad Sanctum Sophronium Episcopum Hierosolymitanum scripti *cap. 46.* refert quendam Abbatem Cyriacum à Beatissima Virgine fuisse increpatum, quod libros Nestorii aliquandiu apud se, etiam rei nescius, depositos habuisset. Et Socrates *lib. 1. cap. 14.* scribit Marcellum Ancyranum fuisse damnatum, quod libros suos erroribus refertos, flammis tradere recu- sasset.

Sacræ autoritati accedit secularis Principum, ac Imperatorum Christianorum, qui securè interdixerunt librorum hæreticorum lectionem, eosque etiam comburi jussunt. Primumque Eusebius *lib. 3. de vita Constantini cap. 64.* refert in hanc rem legem ipsius adversus veteres hæreticos, & eorum libros. Extat & alia ejusdem apud Socratem *lib. 1. cap. 6.* de comburendis Arianorum libris. In ea Imperator, gregis nostri, ait Theodoretus, Zorobabel, eandem Ario quam Porphyrio, ignominie notam inustam vult, ut quemadmodum capitalis ille christianæ Religionis hostis conscriptos in eam suos nefarios libros igni adjudicatos viderat, sic Arii libri impietate nihilo minores, eadem sorte essent, & nulum ejusdem monumentum relinqueretur ad posteritatem. Quod si quis librum ab Ario compositum occultasse deprehensus esset, nec illum statim in medium productum injecisset in flammis, eum mox, ut esset comprehensus, capite mulctandum edixit Imperator piissimus. Capitale enim esse voluit Sotadeas Cinædias, & impietates hoc est Thaliæ, quam Arius impurissimus hæresiarcha ad similitudinem Sotadæ Egyptii in lucem ediderat, aliasque ejus impietates publicare. Quod utinam omnem suam vim nostra hac ætate obtineret.

Memorant legem illam, & ad Nestorii, ac Nestorianorum libros extendunt Theodosius, & Valentinianus Augusti *in l. damnato C. de hæretic.* Unde laudan-

tur à Pelagio Papa in *Epist. ad Episcopos Istria.* Valentinianus quoque & Marcianus *in l. quicumque C. eod. & in l. quoniam C. de Episcop. & Cler.* non minori zelo adversus Eutychianorum, & Apollinaristarum libros, & sacrilega, ut vocant, scriptorum monumenta armati, ea quisquis haberet, aut servaret perpetua deportatione damnarunt, ipsos vero libros ignibus tradi, & flammis obliterari perversitatem, sanxerunt. Cujus etiam edicti meminit Justinianus ea lege, qua Anthimi hæretici in quinta Synodo *act. 1. damnati*, & severi secundum nomen suum Acephali, impios libros ignibus addidit, pœna truncationis manuum, immo & capitis ex Nicephoro *lib. 17. cap. 9.* iis intentata, qui tale quicquam scripissent, exscripissentque.

Extat Novella 42. de veritis Manichæorum, & Montanistarum libris sub pœna capitis, cuius meminit Petrus Siculus in historia de Manichæis, laudans eam ob causam Christianos Imperatores. Aymonius vero *lib. 3. de reb. Franc. cap. 77.* & autor appendicis ad historiam Francorum Gregorii Turonensis *nu. 8.* referunt edicto Recaredi Regis ex Arianis Catholici, libris omnibus hæreticorum subjectum fuisse ignem. Mandato Tiberii Imperatoris librum Eutychii Constantinopolitani hæreseos materialis convicti, crematum esse, scribit S. Gregorius Papa *lib. 14. moral. cap. 32.* Habetur etiam edictum Caroli Magni adversus libros hæreticos *lib. 1. capitul. cap. 28.* nec non apud Cochlaeum *lib. de actis Lutheri anno 1540.* illud Caroli V. Imperatoris de libris hæreticorum igne cremandis.

Nec solum catholici, & Christiani, sed etiam Ethnici libros noxios, & contra receptam religionem editos, damnare consueverunt. Plato enim poetarum libros, qui de Diis suis parum modestè, ac religiose loqui videbantur, repudiandos, exterminandos, & explodendos censuit *lib. 7. de legib.* Athenienses Prothagoræ libros, in quibus de Diis male sentiebat, eo quod dubitaverit, utrum Dii essent, in foro combusserunt, & præconis voce à singulis, qui illos haberent, sibi exhiberi mandarunt, teste Tullio *lib. 1. de natur. Deor.* Romæ cautio Ædiliū erat provide, ne quid in vulgus ederetur turpe, vel impium quod religioni officeret. Id ex Tacito *annal. lib. 4.* perspicuum est in damnatione Cremutii Cordi, viri sapientis, & docti, quem Tyberius Cæsar ad mortem compulit, & ejus libros incendi jussit. Egressus dein Senatu, inquit, vitam abstinentia finivit, libros per Ædiles cremandos censuere Patres, sed manserunt occulti, & abditi. Augustus Cæsar supra duo millia fatidicorum librorum græcè, & latine conscripta, cremavit, & Livius *lib. 39. quoties*, inquit, *hoc patrum, avorumque ætate negotium est Magistratibus datum, ut vaticinos libros conquirerent, atque comburerent?* Idem *lib. 25.* tradit, edixisse Senatui, ut quicumque libros vaticinos, precationesve, aut artem novo, & externo ritu sacrificandi conscriptam, haberet, eos libros omnes, litterasque ad se referret, scribitque Valerius Maximus *lib. 1. cap. 1.* quod cum Romæ reperti fuissent libri quidam, qui non nihil videbantur solvere religionem, Prætor Urbanus ex autoritate Senatus in conspectu populi eos cremavit. Unde sapenumero miratus sum Senecam *lib. 10. contrav.* scripisse excogitatum fuisse novam & insuetam pœnam adversus Labienum, supplicia de studiis sumendi, nimirum ut ejus libri incenderentur. *Bono hercle publico*, inquit, *ista in pœnas ingeniosa crudelitas post Ciceronem inventa est. Quid enim futurum fuisset, si ingenium Ciceronis Triumviris libuisset proscribere?* Et cum vehementius, & iracundius invecus esset in istum morem, & ejus autores, qui ingenium, quod natura maxime subduxit à patientia, perduxerunt ad corporis mala, hæc addit, quæ visum est hic inferere, quia sunt

sunt elegantia, scitu digna, & ad rem nostram: Facem studiis subdere, & in monumenta disciplinarum animadvertere, quanta, & quam non contenta certa materia scivitia est? Dii melius, quod eo seculo ista ingeniorum supplicia coeperunt, quo & ingenia deserunt. Eius, qui hanc in scripta Labieni sententiam dixerat, postea viventis adhuc scripta combusta sunt, jam non malo exemplo, quia suo. Non tulit hanc Labienus contumeliam, nec superstes esse ingenio suo voluit, sed in monumenta se majorum suorum ferri iussit, atque ita includi, veritus scilicet, ne ignis, qui nomini suo subiectus erat, corpori negaretur. Non finivit tantum se ipse, sed etiam sepelivit. Illo tempore, quo libri Labieni & S. C. urebantur, Cissii Severi hominis Labieno junctissimi, belle dicta res ferebatur. Nunc me vivum uri oportet inquit, qui illum edidici. Succenset sine causa Stoicus. Quaecunque enim calumniose, ac impie, & perniciose scripta sunt, haud merentur aliam lucem, quam flammaram ultricium. Rex quoque Antiochus Epiphanes ratus veteris Testamenti libros esse noxios suae superstitioni, ac impietati, edicto omnes ab eorum lectione prohibuit, ejusque milites inventos libros igni combusserunt, Machab. lib. 1. cap. 1. Pari impietate, ac errore mentis Diocletianus imbutus, nefariis edictis imperavit, ut sacra omnia volumina igni mandarentur, Euseb. lib. 8. cap. 2. ac Nicephor. lib. 7. hist. cap. 3. Et Ulpianus in l. 4. §. tantundem ff. famul. ercisc. apertissimis verbis asserit libros improbatæ lectionis protinus esse corrumptos. Eos etiam assimilat malis medicamentis, pro quibus Judex Officium suum interponere non debet. Paulus etiam Jurisconsultus lib. 5. recept. sent. tit. ad leg. Cornel. de scar. libros, inquit, magicæ artis apud se nemini habere licet, ac penes quoscunque reperti sint, bonis ademptis, ambustisque eis publicè, in insulam deportentur.

Demum id probatur ex studio, quo semper nisi sunt hæretici tum antiqui, tum recentiores, quos in hac re, licet sint nostri inimici, tanquam Judicis adduco, ut libri Catholicorum, qui ipsis habentur hæretici, exterminantur. Qua in re licet graviter peccarint, judicium tamen eorum, quo hæreticos libros comburendos esse judicarunt, malum, & à ratione alienum non fuit.

Rationes multæ sunt, hæ autem præcipuæ. Primum, quia periculum hæresis amant, qui hæreticorum errores dispersim in eorum libris satos, curiosa indagatione scrutantur.

Deinde quia si jure, ac merito hæretici, eorumque colloquia & sermones, tanquam pestilentes vitantur, ex D. Paulo ad Tit. 3. certe consequitur etiam rectissime vitari, prohiberi, atque comburi ipsorum libros. Plus namque libri mali, quam mali sermones nocent. Nam diuturniores sunt, & ad plura loca adque plurimum manus perveniunt, & magis quæ leguntur, quam quæ audiuntur in animo hærent, ac facilius etiam persuadent, cum sint meditate & accuratius composita. Idque confirmat experientia. Joannes enim Viclefus viva voce paucissimos pervertit. Docuit namque solum in Anglia, ibique fere nullos reliquit sui erroris hæredes. At per libros totam Bohemiâ pervertit, ut videre est apud Cochlaeum in hist. Hussitarum. Unde non reperitur prodigium magis monstrosius, quam liber hæreticus, qui nulli parcitur ætati, nulli hominum generi. Eodem tempore plures provincias corrumpit, & insidiis appetit etiam nondum natos. Et si enim viva vox pro instanti ipsius disputationis, & colloquii, interdum magis afficiat, & ut ait Hieronymus, de præceptoris ore in auditoris animum vox transfusa fortius sonet, postea tamen citò ex memoria excidit, ubi libri, in quibus sistitur anima ipsa & malignitas hæreticorum, pulchrè sane dicente Themistio orat. 13. Animam ego sapientis hominis, illius sapientiam esse

arbitror ac mentem, atque sermonem, sepulchra vero ejusmodi animarum libros ac scripta, in quibus tanquam in monumentis recondita eorum reliquia servantur, quique semper ad manus habentur, semper etiam se menti ac memoriæ ingerunt, eoque periculosius, quo pigmentis, seu flosculis artis rethoricæ errores suos describunt, falsisque vera, & malis bona tanto artificio assuunt, ut omnia vera & bona incauti, ac imperiti facile sibi persuadeant, immo & docti viri inde multoties decipiantur, cujus varia non desunt exempla. Olim enim Ruffinus, Amonius, Palladius & alii ex lectione librorum Origenis, hoc autem ævo Claudius Spenceus, aliàs insignis Doctor Parisiensis, lectione tamen librorum prohibitorum, ut se à Cardinali Pelveo accepisse testatur Andreas Duvalius tract. de fid. q. 7. ar. 3. in nonnullos errores lapsus est, sicut & Albertus Pighius ex lectione librorum Calvinii apud Ruardum Taperum art. 8. Ferdinandus Vellofillus in advertentiis ad 9. tom. D. Hieronymi quas. 9. refert rationem hujus præcepti Sanctissimi, nec non etiam revocandi omnes licentias antea concessas legendi libros hæreticorum, quod in Concilio Tridentino, cui ipse præfens erat, quidam Doctor, cum disputatio versaretur circa verum sacrificium & propitiatorium, quod in Missa offertur, adeo fuit adductus in sententiam hæreticorum, quorum scripta legerat, ut à maxima Patrum parte publice acclamatum fuerit, hic Lutheranismum sapit. Ex ego, subdit, expertus sum Doctorem Ægidium, & magistrum Constantinum, ambos Canonicos Magistrales Ecclesiæ Hispalensis, ab Inquisitoribus, ut hæreticos merito damnatos, quorum causa perditionis fuit lectio librorum hæreticorum.

Ad hæc, si expedit Rempubicam malis hominibus expurgari, ut illa pace, ac tranquillitate lætetur l. congruit ff. de Offic. Præsid. eo magis expedit expurgari improbis libris, qui sunt magis apti ad dissensiones, ac tumultus excitandum.

Præterea libri hæreticorum comburuntur non solum propter falsam doctrinam, quæ in eis continetur, sed etiam ne remaneant facinorosa perversitatis vestigia d. l. damnato §. nec vero C. de hæret. & d. l. quicumque §. omnes vero C. eod. Hinc nomina, atque insignia hæreticorum in lapidibus, vel alibi sculpta abraduntur & abolentur, Albertin. de hæret. q. 12. Pegna in direct. p. 2. com. 4. Memoria autem ex libris conservatur. Idque confirmant tradita per Bartol. per textum in l. cum filius §. repetendorum ff. de leg. 2. ubi damnata memoria defuncti, testamentum ejus declaratur irritum.

Insuper, quia præfatæ leges maxime conducunt ad hæreticorum famam penitus delendam. Quippe cum nihil aliud, quam vanam hominum gloriam captare, ac sui nominis memoriam ad posteros transmittere studeant, id melius impediri non potest, quam eorum libros, non solum interdicens, verum etiam comburendo; Quod cum ab Ecclesia olim præstitum fuerit, causa est, cur nulli amplius ferè extent veterum hæresiarcharum libri.

Postremo libelli in injuriam privati hominis conscripti, & eorum Authores capitali pœna coercentur l. un. C. de famos. libel. l. lex. Cornelia §. si quis librum ff. de injur. l. ob carmen ff. de testib. l. cum leges §. is cui, & l. fin. ff. de testam. traditque Clar. in §. fin. vers. libelli famosi. Ergo multo magis supprimi, & comburi debent libri conscripti in contumeliam Christi ac ejus Ecclesiæ.

Non obstat quod libri hæreticorum contineant multa vera & utilia, ideoque non debent prohiberi, stultum enim est propter aliqua falsa & inutilia, privare se etiam veris, & utilibus. Hinc Apostolus 1. Thess. 5. num. 2. ait: Omnia probate. Quod bonum

bonum est tenet. Alioquin multorum Patrum scripta essent prohibenda. Exemplum extat in *cap. 2. de sum. Trin. & fid.* ubi quamvis fuerit damnatus tractatus, quem Abbas Joachin edidit contra Petrum Lombardum de unitate seu essentia Trinitatis, tamen non fuerunt damnata Instituta Florentis Monasterii, quia continebant salutaria in Institutionem & conservationem regularem.

Nam responderetur hinc potius sequi non debere legi hæreticorum libros, eo quod vera falsis, & bona malis permisceant. Sic enim decipiunt lectorem. Nam si sola falsa & mala dicerent, statim ab omnibus rejicerentur. Si sola vera & bona hæretici non essent. Itaque de industria omnia miscent, ut ex malis bona inficiant, & per bona, mala sua abscondant. Unde Hieronimus *ep. 7. ad Latam. Veneranda*, inquit, *non dantur, nisi melle circumlita*. Deinde si bona & vera volumus cognoscere, facilius & securius ex catholicorum, quam hæreticorum libris cognoscemus, juxta illud ejusdem Hieronimi *ep. 10. ad Furiam*: Eorum dumtaxat tractatus lege, quorum fides nota est. Non necesse habes aurum in luto querere.

Cum autem finis, propter quem Hæretici aliquid boni, aut veri in suis libris permiscant, nihil aliud est nisi ut facilius valeant legentibus falsa propinari, Beda *apud Marc. cap. 1. & in act. Apost. cap. 16.* Chrysost. *in Matth. homil. 47.* Turrecrem. *in Can. Sancta Romana d. 15.* Catar. *in Specul. hæret. confid. 10.* ac Brunus *de hæret. lib. 6.* ideo Nullatenus potest dici bonum, vel verum, quod est ordinatum ad suadendum malum, & falsum, quia finis est ille, qui in rebus attenditur *l. receptum ff. commun. l. cum furiosus ff. de judic. l. non intelligitur §. quando autem ff. de jur. fisci. §. sufficit instit. de ingen.* Et hæc est ratio ob quam viri sancti existimant, Christum prohibuisse Diabolo, ne fateretur veritatem *Luc. cap. 24.* Sic testis in parte falsus rejicitur in omnibus, nec fidem meretur quo ad vera, Bald. *in l. fin. nu. 18. Cod. de edict. D. Adrian. Innocen. in cap. fraternitatis nu. 1.* ibique Ostien. *num. 6.* Anan. *num. 4.* Felin. *num. 21. de hæret. Alex. conf. 27. num. 3. lib. 2.* ubi de communi *Parif. conf. 74. num. 21. lib. 1.* & fusc. Farinac. *de Testib. q. 67. num. 111.* Nec ratio, propter quam Hæreticorum libri damnantur, est tantum falsitas doctrinæ, sed etiam ut ipsorum memoria pereat. Ideoque etiam si in veris cessaret ratio falsæ doctrinæ, prout non cessare ostendimus, non cessarent utique aliæ rationes, quæ sufficiunt, ut remanere debeat eadem dispositio *l. liberorum §. primo ff. de his, qui not. infam. l. si vero lex ff. de hered.* Cum similibus, & docent Bartolus & Albericus *in l. si quis ad exhibendum ff. de except. rei jud. §. in bonis*, Sylvan. *conf. 25. num. 29. lib. 1.* Caphal. *conf. 151. numero 27. lib. 2.* & Sarnen. *in reg. de infirm. questione 21.*

Illud autem Apostoli significat, omnia, quæ dubia & incerta sunt, debere examinari non ab omnibus & singulis, sed ab iis qui possunt & quibus ex officio incumbit: sicut enim non est omnium, sed medicorum explorare, qui morbi sint contagiosi, & qui non sint, ita non est omnium, sed paucorum examinare quid sit hæreticum, & quid non sit. Unde Hieronymus *d. ep. 7. ad Latam* rectè ait, *grandis est prudentia aurum in luto querere*. Quando autem facto examine quædam approbata, & quædam rejecta sunt, tunc non opus est iterum examinare, sed standum est examini, ac sententiæ semel factæ. Eodem modo quando libri hæreticorum semel ab Ecclesia examinati, & dñati sunt, tunc non debet qui-libet, eos iterum examinare, nisi fortè ad refellendum, si hoc alicui speciatim imponeretur à Prælati Ecclesiæ.

Quinimmo Apostolus ibi non agit de lectione librorum hæreticorum, sed de multis revelationibus, quibus in primitiva Ecclesia plerique donabantur, inter quas cum aliquæ à dæmone, transfigurante se in Angelum Lucis immitteren-

tur, propterea dixit, *omnia probate. Quod bonum est tenete*. Non vult tamen probationem hanc revelationum seu spirituum, esse immediate cujuslibet fidelis, sed Prælatorum Ecclesiæ à quibus populus probationem, & judicium debet expectare. Ex quo si ad lectionem librorum hæreticorum hoc testimonium traducatur, non debet unusquisque de populo eos per se legere, & examinare, sed potius per suos Prælatos, illos refutantes.

Quod verò ad Abbatem Joachimum ille non fuit damnatus. Nam, ut dicitur *in §. fin. d. cap. 2. de sum. Trin. & fid. cath.* ille semper eam fidem tenere professus est, quam proficitur S. Romana Ecclesia, à qua paratum se exhibuit corrigi, & ideo non potuit tanquam hæreticus reprobari, quamvis erraverit in fide, *can. aperit 24. questione 1. can. hæc est 1. questione 3.* Imol. *in rubr. de sum. Trin. numero 11. questione 10.* sed fuit tantum damnatus libellus, seu tractatus. Et ideo cum autoris persona non fuerit in fide suspecta, meritò ab uno tractatu damnato non infertur ad alium, ex vulgari *l. Papinianus ff. de minor.* Unde ad rem non facit exemplum aliorum Patrum, qui in suis libris in aliquo errarunt. Licet enim illa sint errata, non tamen, sunt apra ad nocendum, quia non habent pertinaciam, sed animi promptitudinem ad se corrigendum quoties aliter fuerit ab Ecclesia definitum. Secus est in hæreticis qui habent mentem Christianæ veritati repugnantem, an corrigi sunt parati. In illis Ecclesia consuevit quidem corrigere libros, sed personas illas conservare. In istis errores simul cum personis damnare. Unde *in d. cap. 2. sub initio, & §. fin.* error Abbatis Joachimi corrigitur, Almarici vero errores propter ejus pertinaciam simul cum persona damnati sunt.

Quare si sermo sit de libris quorundam nonnisi materialiter hæreticorum, hoc est, quorundam Patrum, quos ante definitam ab Ecclesia veritatem aliquam, contigit aliqua veritati Catholice contraria docere, quales fuere Irenæus, qui materialiter impegit in Millenariorum assertionem, Cyprianus, qui hæreticorum anabaptismum defendit, Cassianus, & Faustus Rhegiensis, alique plures, certum est in illis multa esse bona, & utilia fructuoseque posse legi, quamvis cautio, ne quis impingat, adhibita jam olim sit à Gelasio Papa *in can. Sancta Romana d. 15.* Immo idem dicendum est de aliis libris ac autoribus non materialiter tantum, sed etiam formaliter hæreticis conscriptis, quales sunt libri priscorum hæreticorum, quorum hæreses cum prorsus exoleverint, non videtur impendere ab illis periculum ullum, sed potius fructus sperari potest non tenuis, quatenus inter docendum quæ Ecclesiæ scitis non consentiunt, alia plura tradunt, quibus veritates Catholice ex prisco Ecclesiæ usu firmari, ac stabiliri possunt. Hujusmodi sunt, ut alia omitam libri Origenis, Eusebii, Pelagii, & Tertulliani libri de pudicitia, de jejuniis, de fuga in persecutione, de monogamia, & exhortatione castitatis, quos adversus Ecclesiam scripsit, & in quibus tamen quam multa ad Christianos usus, & dogmata contra sectarios peropportuna suppeditant. Unde non immerito ab Ecclesia tolerantur præsertim Tertulliani. Nam ipse docuit cum Montano, illicitum esse secundum matrimonium, & duas, aut tres quadagesimas esse observandas. At nostri temporis Novatores ne unam quidem servant quadagesimam, & non solum ad secundas, sed etiam ad tertias, & quartas nuptias procedunt, & pro scelus etiam vivente prima, & secunda uxore, ut metuendum non sit, ne iterum excitentur errores Tertulliani. Secus autem libri modernorum hæreticorum, ex quibus talis utilitas haberi non potest, sed multa potius mala, si legantur, oriri. Siquæ aliqua continent bona, non sunt talia, quæ sive loquentiam potius, quam eloquentiam sive materiam consideres, non habeantur melius in Catholicorum libris

libris, ut late ostendit Castrinus lib. 2. de inst. heret. punit. capit. 16. & ut aliquid ignorandum esset absque huiusmodi libris, præstaret illud ignorare, quod sit ista ignorantia tutior. Quod D. Augustinus ser. 31. de verb. Apost. dixit de hæresibus.

Si verò sermo sit de libris hæreticorum, in quibus non materiæ fidei, sed aliæ indifferentes tractantur, nonnulla quidem esse in illis bona, ideoque ab Ecclesia tolerantur. Verum, cum adhuc non sint talia, quin pro maiori parte meliora, & melius à Catholicis scribuntur, ut satis pater ex aviditate, qua hæretici eorum libros typis mandant; quæ intus & apud nos habemus, foris non sunt exquirenda.

Nec obstant nonnulla Sanctorum exempla, Dionysii nempe Episcopi Alexandrini, & Martyris divinitus admoniti, ut hæreticorum libros redarguendi causa legeret, quantumvis, sibi videretur ad horam pollui, cuius verba hæc sunt in epistola ad Philemonem Romanum presbyterum apud Eusebium lib. 7. cap. 6. *Ego verò etiam hæreticorum commentarios, & traditiones legis parumper quidem animum meum impurissimis illorum cogitationibus commaculans, verum id utilitatis inde capiens, ut eas apud meipsum redarguam, & multo amplius abominer. Et cum à fratre quodam presbytero prohiberer, qui vereretur, ne malitia illorum scriptorum cæno involverer, unde anima mea perderetur, qui, ut sensi, verum dicebat, visio quadam divinitus oblata est, qua me confortaret, & sermo ad me factus perspicue præcepit dicens, lege omnia, quæ in manus tuas veniunt, valebis omnia expendere, & probare, & hinc data est tibi initio fidei occasio. Acceperavi visionem hanc tanquam Apostolica voci conformem ad potentiores dicenti, sitis probati dispensatores 1. Petri 1.*

Theophyli item ejusdem Ecclesiæ Alexandrinæ Episcopi, cum in Synodo Ebdomiana unâ cum cæteris Episcopis, qui aderant, universa Origenis volumina damnaasset, ac editis etiam scriptis publicè confutasset, nunquam tamen lectionem ipsorum intermisit, cumque ab amicis interrogaretur, cur libros illos iterum complecteretur, quos ante rejecisset, Socrates lib. hist. Eccles. cap. 17. refert, eum hunc in modum respondisse: *Origenis libri similes sunt prato omnis generis floribus ornato. Itaque siquid boni in illis reperio, illud excerpo, si verò spinosum quid visum fuerit, hoc tanquam aculeatum prætereo.* Id ipsum legitur de D. Hieronimo, qui in epist. ad Minerium, & Alexandrum fatetur se legisse libros hæreticorum, ut bona inde excerpere, etiam si sciat aliquos propterea de se murmurare.

Minus obstat, quod Zacharia Papa decreto suo vetuerit, quod Synodus Romana jussisset, cremari libros Adalberti infani hæretici. Nam hæc obiectio non est idonea, Zacharias enim in ea epistola, qua habetur 138. inter epistolas S. Bonifacii, tali prohibitione nequaquam consuluit incolumitati librorum hæreticorum, quasi jussu non possint prohiberi, & cremari, sed tantum voluit unum præfati Adalberti, & ejus sectatorum, librorum exemplar servari in scriniis Romanæ Ecclesiæ. Cum enim iis à plebisque haberetur, ut Sanctus, intererat Ecclesiæ ejus libros impietatis crassissimis, & apertissimis refertos non prorsus perdi, ut si quando res ferrer, ex operibus probaretur iniquitas auctoris.

Denique non obstat, quod Ecclesia toleret libros Gentilium, Judæorum, Turcarum, & quorundam etiam veterum hæreticorum, ut Origenis, Tertulliani, Eusebii, & Pelagii. Ergo eadem ratione potest tolerare libros aliorum hæreticorum.

Respondetur primo. Libri Gentilium ideo tolerantur, quia non nocent. Nam errores, qui in illis continentur, jam mortui, & extincti sunt,

Tom. II.

nec habent allos amplius propugnatores. Quod si inter christianos aliqui essent, qui Gentilium dogmata propugnarent, tunc meritò prohiberentur ipsorum libri, ut factum est tempore Apostolorum ex Clemente lib. 1. Constit. Apostolic. cap. 6.

Respondetur secundo. Libri Turcarum, & Judæorum sunt melioris conditionis, quàm hæreticorum. Quia illi sunt aperti hostes christianorum, nec fallunt sub nomine christiano, ut faciunt hæretici. Loquimur autem de libris Turcarum, & Judæorum, qui non continent blasphemias in Christum, & qui judicantur non esse perniciosi christianis, alioqui etiam prohibentur in Indice à Clemente Octavo edito, & nominatim Talmud Judæorum, de quo infra, & de libris Rabinorum Port. Imola cons. 4.

Idque extenditur, ut procedat, si libri contineant falsam doctrinam contra Religionem, siue contra bonos mores. Nam est istos etiam à Republica esse eliminandos, docet Aristoteles 7. possit cap. ult. Unde idem in poet. cap. 1. tacite reprehendit Hermogenem, & Nicocharem, quod hominum corruptos mores carmine expressissent. Et Scaliger lib. 3. poet. cap. 126. quæ vel umbram, inquit, præ se ferunt obscenitatis abs te scribi, neque ab aliis scripta legi jubeo. Quid enim sis aliud, quàm is, cuius lectione delectaris. Et in appendice: genus, ait, epigrammatis, in quo fæditas inest, hoc non solum à Republica Platonis, sed toto orbe terrarum, & ipsum, & ejus auctores exulare jubeo.

Atque ex his vana convincitur prima causa suspicionis falsitatis adversus Romanam Ecclesiam, qua angustiebat Marcus Antonius de Dominis in præfatione sui libri, cui titulus de Republica Ecclesiastica, illam his verbis explicans. *Quam mihi suspiciamem augebat tam exacta, tamque rigorosa, & domestica, & Romana diligentia, qua caveri oculatissime perspiciebam, ne libri Romana doctrine contrarii, à quoquam nostrum teneantur, vel perlegantur.* Quis enim tam præclari quæstoris ingenium non stupeat? Hæreticorum libri exacta, rigorosaque Romanæ religionis diligentia ab Orbe catholico expelluntur. Ergo adversus Romanam religionem falsitatis suspicio augenda est. Si ita arguere liceat, id quoque ipsi concludendum erit, primævam Ecclesiam tempore Apostolorum apud eum iusta suspitione non carere, qui magorum, ac hæreticorum libros publico igne comburi jusserant, ut legitur Act. 19. & sub eadem suspicionis nota comprehenditur Synodus Nicæna prima, & secunda can. 9. ac Imperialis edita Constantini magni, Justiniani Novella constit. 42. qui de Severi hæretici libris ita imperat: *Ne maneat Severi scripta penes aliquem christianum, sed sint profana, & aliena ab Ecclesia catholica, igne comburantur à possidentibus, Theodosii, ac Justiniani, quæ habentur in 5. Synodo generali collat. 5. ubi de hæreticorum libris id statuitur: Nemo eos codices au-deat legere, possidere, aut scribere, quos oportet omni cum diligentia inquiri, & ubicunque inventos publice coram omnibus comburi.* Alterius quoque Theodosii qui de Nestorii libris præscribit epist. ad Isid. Præf. Præf. *Decernimus præterea, ne quis impios nefarii, sacrilegique Nestorius libros in posterum teneat, aut legat, aut transcribat, quos etiam omni studio, ac diligentia undecunque conquisitos publice incendi volumus.* Idem quoque decretum in Synodo Chalcedonensi act. 3. & in l. quicunque de heret. ac alibi supra,

Additque postremam suæ suspensionis causam, quam eam esse affirmat, quod Romana Ecclesia in suppressendis hæreticorum libris ita laboret, ut de ejus doctrinæ sufficientia, ac veritate jure meritoque dubitetur. In quibus, ait, abscondendis, suppressendis, perdendis

P p

adeo

adeo laboratur, ut hoc ipso latere aliquid in illis liceat suspicari cui convellendo doctrina nostra non sufficiat. Si à pharmacopolis perquiratur, cur ex Magistratus edicto venena publice non vendantur, mox ab iis ea causa redderetur, quod ea tantum publice exponi debent, quæ ad hominum utilitatem, non perniciem vergunt. Et hæc quidem iusta causa est. At si id à Marco Antonio de Dominis quærat, quid responsum putares? Non aliud sanè, quàm quod venena idcirco à Magistratu publice exponi prohibentur, quod aliquid in venenis lateat, quod Magistratus impotentiam, aut legitimam potestatem accuset. Quid hæreticorum libri, nisi venena sunt, teste Nazianzeno *orat. 1. de fide*? Cur autem venenata hæreticorum scripta ex Ecclesiæ lege publice legenda non exponantur, si orthodoxos Ecclesiæ Doctores, si Concilia, si antiquas Ecclesiæ consuetudines, quæ nuper attulimus repellit, respondeant vel ipsi pharmacopolæ, eam iustam causam esse, quod ii tantam libri publice in Ecclesia permitti debeant, qui ad publicam Ecclesiæ utilitatem conferant. Quare potius non suspicandum, sed certò asserendum est in hæreticorum libris non vim aliquam, aut invictum doctrinæ robur, sed venenum latere, quod Romana Ecclesia pia diligentia, ac materna cura à filiis arcere studet.

Inquirendum autem est, quo jure prohibita sit Lectio librorum hæreticorum. Et quidem certum est jure naturali ac divino in uno casu prohibitam esse, nempe quando esset periculum defectionis à fide.

Jure autem humano lectio librorum hæreticorum prohibita est diversis locis, ac temporibus, & hæc prohibitio duplex est. Una specialis, qua certi tantum libri; altera generalis, qua omnes prohibentur. Generalem prohibitionem puto cœpisse sub Julio Tertio Summo Pontifice. Nam si spectemus leges civiles, quæ antea latæ sunt, in illis certorum tantum hæreticorum libri prohibentur, ut Arii, aut Eunomii, aut Porphyrii, aut Eutychianistarum, & Apollinariistarum, aut Nestorii, aut Severi, Manichæorum, Origenis, ac similium. Similiter si spectemus decreta Ecclesiastica, ea vel profecta sunt à Conciliis provincialibus, vel à generalibus, vel à Summis Pontificibus. Decreta primi generis non obligant omnes christianos. Reliqua non prohibent omnes libros hæreticos, sed tantum certos, verbi gratia Synodus septima prohibet tantum libros Iconoclastarum, Concilium Constantiense libros Vuiclefi, Gelasius Pontifex eos tantum, quos in suo decreto nominat. Leo decimus, & Paulus tertius libros tantum Lutheranos. Primus ergo fuit Julius tertius, qui tulit generalem legem, qua sine ullo discrimine omnibus prohibetur lectio quorumcunque librorum hæreticorum, idque sub pœna temporali & spiritali, quæ in hæreticos constituta est. Post Julium idem fecerunt Paulus quartus, Pius quartus, ac cæteri subsequentes Pontifices in Bulla Cœnæ Domini.

Generalis verò prohibitio librorum hæreticorum hoc tempore duplex est. Una continetur in Bulla Cœnæ cum adiuncta excommunicatione, reservata Pontifici. Hinc sequitur, posse aliquem incidere in excommunicationem Judicis ita, ut non incidat in excommunicationem Bullæ, si nimirum legat libros, qui prohibiti sunt in Indice, non tamen prohibiti sunt in Bulla, cujusmodi sunt illi, qui continent aliquos errores, tamen non hæreticos, aut errorum suspicionem, ut notat Tolerus in explicatione Bullæ.

CONSULTATIO CXCI.

De Libris atheis, & magicis.

Libris hæreticis adiungo atheos: nam sedimentum hæreseos est atheismus, ut dixit Clemens

Alexandrinus. Loquor enim de iis atheorum libris, quibus existentia Numinis expresse ac directe impetitur. Quin potius, ut Theodoretus *init. serm. de provid.* egregie disputat, par esset, omnes plane mortales, immo & omnes res creatas armari in ultionem tantæ atrocitatis, & Deo pro innumeris nominibus, quibus illi omnes obstringuntur, stipendiarium hoc obsequium pendere. S. Gregorius Thaumaturgus in *Origenis laudatione*, omnium ab eo, præterquam hujusmodi librorum lectionem probatam, ait verbis illis: *Philosophari nos itaque jubebat, ut omnia quotquot extant, veterum tum philosophorum, tum poetarum scripta colligentes, nihil omnino reticeremus, nihilque repudiaremus, necdum vim habere judicandi poteramus, præter ea, quæ atheorum essent, qui à communi hominum sensu discedentes, & Deum, aut providentiam esse negant, Hæc enim ne digna quidem esse, quæ legantur, ne qua forte re inquinaretur nobis animus, cui cum pietatem colere debeat, sermones audiat divino cultui repugnantes. Neque enim ii, qui templa adveniunt, religiosum putant quidquam omnino profanum contrectare. Horum itaque libros iis, qui pietatem profiteantur, nullo in numero esse debere.*

Convenit aptè his libris, quod speciatim delibris Theodori Mopuesteni blasphemiarum, & atheismorum plenis, dixit quinta Synodus *collat. 8.* Cum in medium prolata sunt blasphemie codicibus inserta, mirati sumus Dei in his potentiam, quod non divino igni statim incensa est lingua, & mens, quæ hæc eruditavit, & nunquam concessissemus procedere lectorem prædictarum blasphemiarum pro sola memoria illarum, indignationem Dei timentes, ut pote una quaque blasphemiam magnitudine impietatis antecedentem superante, & mentem auditoris funditus permovente, nisi eos, qui talibus blasphemis gloriabantur, videremus indigere confusione per manifestationem earum eis inferenda, ut nos omnes zelo blasphemiarum contra eum expositarum incensi, & in medio lectionis, & post ipsam, inclamationes, & anathematismos contra Theodorum, ut viventem, & præsentem faceremus. Propius sis Domine, dicentes, nec demones ausi sunt talia contra te loqui. O intolerabilem linguam illam! O pravitatem! O altam illam manum, quam ostendit contra Creatorem suum. Scripturas scire miser ille pollicitus, non meminit Osea propheta dicentis. *Va illi, quoniam exilierunt à me, famosi facti sunt, qui impii fuerunt in me, iniqua locuti sunt adversum me, & adversum me excogitantes, loquuti sunt pessima.* Ideo cadent in framea, propter improbitatem linguæ suæ. Hic contemptus eorum in sinu eorum, quia transferunt testamentum meum, & adversus legem meam impie egerunt.

Qua in re præverant Christianis Ethnici. Prothagoram namque Abderitem, quod in dubium revocasset, essetne aliqua divinitas, seque professus esset dubium ea in re, Athenienses è suis finibus expulerunt, & libros ejus, quibus hæc continebantur, in concione exusserunt, ut auctor est Lactantius *lib. de ira Dei cap. 9.* Libros Tullii de natura Deorum, quod multitudine Numinum abroganda, atheismum inducere censerentur à nonnullis quidem ob verborum luculentiam reventos, à plerisque tamen prorsus repudiatos, & dignos visos, qui publico edicto abolerentur, testatur Arnobius *l. 3. n. 5.* Hi, ut subdit Arnobius, tamen errore ducti, tamen intercipere scripta, & publicatam submergere lectionem, rebantur iustissimum, quippe pertinet ad defensionem divinitatis. Senatusconsultum adversus libros atheos, & improbatæ religionis recitat Livius *dec. 3. lib. 5.* quæ eadem ex causa Senatus cremandos edixit libros quosdam à traiciente aratrum ad Numæ sepulchrum reper-

reptos, qui si vulgati fuissent, receptam religionem, ac cultum Numinum violari viderentur. Rem ex Varrone refert Lactantius *lib. 1. instit. cap. 22.* & S. Augustinus *7. Civit. cap. 34. & 35.* Testatur item Justinus in *apol. ad Antoninum*, decretam apud Ethnicos fuisse mortem, contra eos, qui Hystaspis, & Sybillæ, & Prophetarum libros legerent, quod inde everti ritus patrios & induci atheismum criminarentur. Alexander Vates apud Lucianum in *Pseudomante* librum Epicuri, tanquam atheismi fermentum, medio in foro combussit lignis ficulneis, & cineres abiecit in mare. Edicto publico antiquos eam ob causam libros Epicuri addixisse flammis, testatur Cleomedes *lib. 2. Cyclicorum theorematum.* Exterminari libros poetarum de Deo indigna scribentium, mandat Plato *lib. 2. de republ.* quod scilicet hæc sit ad atheismum lata, & expeditissima via.

Ac leges sanè quasque ethnicorum Principum, quibus Christianorum libris perditio sæpe est indicta, spectasse ad hanc librorum atheorum prohibitionem, ob inducendi per eos atheismi metum, certum est. Nihil enim apud priscos fidei christianæ propugnatores, Justinum, Athenagoram, Arnobium, Lactantium, aliosque frequentius, quam Christianos atheos, christianam religionem atheismum audire. Ac proinde libri christianorum in quos plurima sunt lata Ethnicorum Principum edicta, nominatim verò Diocletiani, ut autor est Eusebius *lib. 8. hist. cap. 3.* eo nomine ad incendium tanto ardore vestigabantur ab Ethnicis, quod atheismum tradere infimularentur. In quam rem multa tradit Balduinus *ad lib. 1. Optati.* Verius ea criminatio Manichæos appetiisse, quorum item libris Diocletianus ignem subici mandavit, dato ea de re ad Julianum Africæ Proconsulem rescripto, quod extat in collatione Mosaicarum, & manarum legum antiqui scriptoris à Pithæo in lucem redditi *tit. 15.*

Grassatum tamen æque esse idcirco incendium Diocletiani iussu in libros christianos, atque Catholicos, tanquam atheismo refertos, & qui christiani sacros libros ad incendium tradiderunt, dictos traditores, magnaue illa infamia flagrasse, quæ Cæciliano falso impacta, schismaticis Donatistarum fecit initium, fuisse referunt Optatus, & D. Augustinus, agentes contra Donatistas. Et de hoc per Diocletianum excitato librorum sacrorum incendio, agit Arnobius, cum ait *ad calcem 4. lib. questus de ethnicis atheismum in libris christianis perverse damnantibus*, quo scatebant universi Ethnicorum libri. Ipsi privati Ethnici quanto ardore corripentur ad stragem librorum, quibus Christianismus propugnaretur, vel polytheismus impugnaretur, quippe quos atheismi patrocinium continere interpretabantur, intelligitur ex Lactantio in *ipso initio lib. 5. instit.*

Sunt tamen alii quidam athei non plane formales, de quorum libris non una est omnibus sententia, pauci enim sunt, qui ita sint effrontes, ut Deum esse aperte diffiteantur. Immo ii ipsi, qui nullum esse Numen impia apud semetipsos mentis agitatione persuasi sunt, omni ope annuntur, ut infamem hunc sensum occultent, sive malignitate nefarii dogmatis latebras amante, sive formidine poenarum, aut subiti imperus multitudinis, quæ tantæ blasphemiae atrocitati, non expectata legum severitate, lapidationem, aut lacerationem rependeret. Qui autem clam profiteantur atheismum, reperiuntur non rari. Pomponium Latum, Domitium Calderinum, Angelum Politianum eam vixisse vitam, quæ homines mente plane corruptos saperet, & atheismi suspicionem non levem infingeret, sunt qui aiunt, Ita enim legere est apud Vi-

vem *lib. 2. de verit. fidei cap. 7.* & agud Puterbaum *lib. 1. de tollend. mal. libr.* quam multos huiusmodi clancularios atheos recentes hæretici intulerint orbi, legitur apud Lindanum in *Dubitantio dial. 2. cap. 9.* & ita diserte testantur, ut Hedio *epist. ad Melanethonem*, & Viretus *lib. 2. de ministr. verb.*

In hoc hominum ordine ii primo sunt censendi, quibus Religio ludus est, & sine rubore, ac sine scrupulo conscientiae faceros agunt, vel potius scurras in rebus quoque sanctissimis, ita, ut quamvis aperte Religionem, aut cultum Numinis non proscindunt, tamen scommatibus, ac jocis ita depræterent, ut nullo apud se loco esse, satis prodant.

Secundo in eundem ordinem referendi sunt, qui tam etsi de Deo sileant, quædam tamen dogmata convellunt, sine quibus constare non potest dignitas, & majestas Numinis, ut providentiæ divinæ, iudicii extremi, immortalitatis animarum, æternæ vitæ, vel mortis assertio. Qui enim Deum improvidum statuit, Deum negat, quia vel amore operum suorum, vel potestate illis prospiciendi, vel cognitione indigentiae eorum, privare Deum censendus est, ei curam adimens rerum, quas condidisse fateatur. Aut eas certe non ab illo, sed ab alio quopiam editas, vel ex seipsis sine causæ ullius beneficio enatas, arbitretur necesse est, quorum unumquodque compendiarium est ad atheismum via. Qui autem iudicium extremum, vel animarum immortalitatem, vel vitæ alterius statum non agnoscit, is providentiam aperte evertit. Nam cum in hac vita boni fere luctentur cum incommodis, si alius nullus superest status, in quo ad veritatem expendantur uniuscuiusque merita, & tributur cuilibet, quod iustum est, Deum improvidum agnoscere, atque adeo revolvi in atheismum, necesse erit.

Tertio aggregandi eidem ordini sunt, qui animarum immortalitatem ac religionem cultus divini eatenus probandos, ac retinendos censent, quatenus ad continendos populos in civili disciplina, & obedientia politica possunt conducere, cæteroque eas neque curantes, neque probantes. Unde prout firmandi, vel amplificandi principatus oportunitas tulerit, retineri, vel abici Religionem edicunt, utentes ea tanquam persona super scenam, Et ejusmodi esse qui Politici vocantur; notat Vasquez *1. p. disp. 20. ex Lindano, & aliis.* Sive eos coloribus expressit Lensæus ad finem operis de christiana libertate. Peripatericos in hanc hominum coluviam coniicit Origines *lib. 7. contra Celsum*, aiens illos ad oculum, & gratiam hominum Religionis externam formam probasse. Inter quos non postremum locum obtinet Pomponatius in *libris de immortalitate animæ.*

In his libri quoque eorum continentur, qui impiè faceti sunt. Platonis libri, quibus Socrates Numinum irrisor plerunque inducitur, notati olim sunt. Eodemque nomine Socratem Atticum scurram vocat Minutius *num. 72.* In Gallia pessime apud omnes bonos semper audivit Franciscus Rabeleus, vere Rabula, & scriptor vel Calvinii iudicio, ut est apud Fabricium in *apolog. contra Beza* plane atheus, cui mysteria quæque augustissima jocosum argumentum fuere, ut etiam mox animam efflaturus de Sacramento Unionis extremæ, quod, ut consuetudini serviret, exceperat, ea jocans, & cachinnans effutiverit, quæ absque lacrymis referre, pollutio fuerit. Vixerat aliquando inter Fratres Minores, sed ad primum buccinæ lutheranæ clangorem, apostatavit, verus Lucianus. Redolent autores genium, facere atheum, scripta ejus omnia, quibus plerique dum jocos captant, & remittere ingenium quærunt, atheismi virus sensim combibunt, & res sacras nausi habere, ac sacra quæque jocos ducere, commonentur.

Nicolaus Macchiavellus pater moriturus & ipse ac monitus suscipere sacram illam extremam unctionem, respondit: *Ocreas imo ungendas iter facturo*, Alber. Gentil. *de actorib. fabul. cap. 22.* An Lucianus in religionem suam joculari potuisset acerbius? An irrisisset petulantius? Id ipsum dixisse fertur Aretinus, ut proinde Scaliger *poetices lib. 3. cap. 16.* appelleret Italos, Dei contemptores.

Locum sibi suum in hac classe scurrarum vendicat Desiderius Erasmus; qui de rebus sanctissimis tam jocularia, & ridicula chartis commisit, ut alter Lucianus audiret homo ad concitandum risum factus. Quare gravissime ac merito quoad Erasmus de hoc exposulavit Albertus Pius, & in *Antapologia pro Pio Genesius Spulcrea*, retundens diligenter, quæ Erasmus in Moria, itemque in libris colloquiorum impiis illis locis scatentium, ad suam qualemcunque purgationem protulerat.

Invehitur quoque Petrus Canisius *lib. 5. de Deipara cap. 10.* in Erasmus, dum in rebus sacris Momum agit, magnam simul fenestram Luthero & aliis erroribus aperuisse ad religionem universam innovandam, eosque tumultus concitandos, quibus christiana Religio misere conscissa est. Non enim aliud ferè Lutherus habuit, cujus exemplo ad audendum moveretur, quàm Erasmi licentiam joculari, nisi quod Erasmus callidè duntaxat, non aperte, & ita, ut jocos potius captare videretur, rem christianam appetivit, Lutherus, ut erat projectissimæ audaciæ, abjecta persona, qua Erasmus nequitiam tegebat, manifeste, ac palam grassatus est. Itaque quod Kilianum Leib. Priorem Rubdorsensem dicere facere solitum, scribit Conradus Brunus *lib. 1. de heret. c. 10.* *Ubi Erasmus innuit, Lutherus irruit.* Alii, *Eras mum dubitare, Lutherum affirmare.* Nonnulli, *fovisse Erasmus ova, Lutherum exclusisse*, dixerunt.

Quæ ad immanes hujusce muris arrosiones, & fidei & Sanctorum Patrum spectant, legatur Alanus Copus *dial. 3. cap. 17.* Cromerus *lib. 3. colloq. de Relig.* Bellarminus *in prefat. ad libr. de Christo*, Posselinus *lib. de atheism. heret. ac lib. de provoc. novor. Arianor. ad Erasmus, & in apparatu sacro, v. Desiderius Erasmus*, Valentia *lib. 1. de Trinit. cap. 9. & cap. 24.* Canisius *lib. 3. Marialis cap. ult.* Catharinus *in cap. 3. Genes. & lib. 2. de certa Sanct. glor. §. de adoratione ad Imag. Ferreolus Loerius lib. 1. Maria Augst. cap. 4.* Henricus Vicus *in opere de commun. Sanctor. Molan. lib. 2. de Imag. cap. 54. & seq.* Albertus Pighius *lib. 2. hierarch. Eccles. cap. 8.* Michael Medina *lib. 6. paræ. passim & lib. 4. de sacror. hom. contin. contr. 1. capit. 2.* Hieronymus à Rua *quest. 4. positiva, Castro verb. cibus, & lib. 3. de just. heret. punt. cap. 8.* Natalis Beda, & Richardus Cenomanus *justis in Erasmus opusculis*, Marianus Victorius *in schol. ad Hieronymum*, Tortensis *in prelud. ad confes. Augustan.* Jacobus Billius *lib. 1. observat. Sacrar. cap. 9.* & alii, quos in Erasmus infurrexisse, notat Franciscus Floridus Sabinus *lib. 3. l. subs. cap. 4.*

Ad classem secundam atheorum clanculariorum spectant libri Pomponatii, Cardani, & hujusmodi alii, quibus animæ immortalitatem sustulerunt. Quanquam prior non absolute, ac simpliciter mortalem animam censuisse videtur, sed duntaxat si ratio nuda consideretur, ut liquet ex opere Contareni Cardinalis de immortalitate, conscripto adversus Pomponatium, ipsius quondam Contareni in philosophicis magistrum. Nec aliud censendum est voluisse illos ejusdem ævi philosophatros, damnatos à Lateranensi Concilio sub Leone X. & alios longe ante à Stephano Parisiensi Episcopo anno 1277. vel potius 1227. in rescripto, quod extat tom.

5. *Bibl. Margarini pag. 1319.* æque damnatos, quod assererent, animam rationalem, secundum fidem esse immortalem, at secundum philosophiam esse mortalem. Certe hi non philosophi, sed, ut alia occasione dixit Valdensis frivophili habendi fuissent, si animam simul mortalem ex philosophia, & immortalem ex fide pronunciasent. Quomodo enim esse, & non esse de eodem subjecto affirmari possit, absolute & simpliciter, etiam si penes diversa capita? Animam ergo absolute videntur agnovisse immortalem, quod ita aperte ferant fidei scita, quamvis nisi de animæ rationalis immortalitate fide doceremur, solaque naturali ratione consulta, negaturi fuissent immortalitatem. De quo vide consultationem nostram 152. tom. 8. in qua quaeritur quæ pœna puniendus christianus negans animæ immortalitatis

Quod tamen ingeniis effrænibus ea negatio animæ, spectatis naturalibus principiis, aditus esse videatur ad negandam funditus immortalitatem, jure libri eo doctrinæ reprobæ fermento vitati, damnari sunt, ipseque Pomponatius, mutata mente, opus suum de eo argumento improbasse dicitur, variantibus sententiis, an id amicorum precibus dederit, an famæ suæ, ac nomini caverit, an ex animo audierit Ecclesiam, & palinodiam cecinerit, ut conscientie suæ satisfaceret. Venetos illud opus addixisse ignibus, nec de immortalitate, sed de mortalitate animæ fuisse inscribendum, tradit Sylvester *lib. 5. de strigim. cap. 5.* exposulans, quod à se approbatum eum librum dixisset Pomponatius, quod negat se unquam cogitasse, scripsit contra Pomponatium Augustinus Niphus & Javellus & nuper Sirmundus. Idem Pomponatius, judice Mirandolano *lib. 6. evers. singul.* certum in opere de incantationibus nec philosophum se bonum, nec bonum christianum exhibuit, cum effectus omnes mirificos cœlorum influxibus adscribat adeo, ut velit & religiones, & leges, earumque latores ab iis dependere. Quare opus illud in Tridentivo Indice proscriptum est, & dilatem tandiù fuisse proscriptionem, miratur Delrius *lib. 1. magic. cap. 3.* In opere de fato idem Pomponatius multus est in evertenda cooperatione Dei nobiscum qui exploratus error. Quæ omnia suspensionem illam aliquorum de Pomponatis occulto atheismo utcunque confirmant.

De Cardano alia est ratio, si verum est, quod nonnulli referunt, inter quos Delrius *lib. 2. magic. quest. 26.* nempe aperte eum mortalitatem animæ scripto ea de re libro affirmasse, nec se unquam retractasse, tamen de premendo illo opere metu infamiae, vel etiam suppliciorum sollicitus fuerit.

In reliquis verò ejusdem Cardani libris fere omnibus magna omnino apparet doctrinæ corruptio perspersis identidem qua atheismis, qua exploratis hæresibus, qua magicæ impietatis propudiis. Nam *lib. de supplem. Almanach. capit. 22.* statuit legem Judaicam à Saturno esse, Christianam à Jove & Mercurio, Mahumetanam à Sole & Marte ex æquo dominantibus, quorum alter justitiam, alter favitiam infundit, Idololatriam à Luna, & Marte Idem in opere de genituris in octava ait christianam legem foveri ab igneo trigono, Mahumetanam ab aqueo. Et genitura undecima Lutheri sectam ait invaluisse propter spicam Virginis, quam quia Martem admixtum habet, & caudam, infusa capita reddere asserit. Vim supernaturalem, sive gratiam gratis datam Gallæ Regibus ad curandum strumarum morbum Cardanus *lib. contradicendum medicar.* ad usum longum aromatum retulit, tendendus potius, an defendendus, ambigit Brodæus l. 8. miscel.

miscellan. cap. 10. Esse enim citra omne dubium gratiam gratis datam, apertissime evincit Laurent. l. 1. *de strum.* Sed deteriora sunt, quæ de Christo ipso vomuit Cardanus. Christum enim ipsum fato subjecit, & quod tali astrorum positura editus esset, oportuisse eum in cruce mori, non erubuit scribere, verecundante, ut pium est arbitrari, charta, & ipso atramento, ut de Juliano S. Augustinus quæsit, in minium verso, ad tantam impietatis atrocitatem à S. Augustino tanto ante confossam tract. 104. in *Joan.* ad illud, *Pater, venit hora.* Mundum æternum esse, impie affirmavit, ex maris falso supposita æternitate, argumentatur. Hominem primo è putri genitum, sicut mures, aut ranas, effutivit. Energumenos ab atra bile cieri, non ab habitante in eis spiritu agitari, commentus est. In opere *de subtilit. lib. de demonib.* ea de domestica magia, & patris sui paredro, scriptis prodidit, quæ suspicionem de ejus furva magia valde infigunt. In summa tam multis, tam terribilibus, horrendisque propositionibus omnes fere libros suos incestavit Cardanus, ut damnari meritisimo debeat, tanquam homo nullius religionis, ac fidei, & inter occultos atheos secundum ordinis, ævo suo facile princeps.

Tertiæ classis inter clancularios atheos ductor est Macchiavellus Libris *Discursuum*, ac de Principe usque eo tetris, ac projectæ in religionem, & sancta omnia audaciæ, ut ipsi quoque sectarii in eum calamos strinxerint, & omni studio libros ejus terminandos esse, sint professi. Hoc item alii & fortissime ac diligentissime monstrarunt, ac præter cæteros Thomas Bosius variis in Macchiavellum lucubrationibus, de vera fortitudine, de Imperiorum dependentia à veris virtutibus, & aliis nonnullis. Item Molanus *lib. 1. de fide heret. servand. c. 3.* Catharinus *opuscul. de elim. libr. 10.* Petrus Ribadeneira in *oper. de Princip.* Thomas Firchebertius *lib. de infelicit. Princip. Macchiavelliani*, Hieronymus Osorius in *Regis inst. & de Christian. nobilit. l. 3.* Possevin. *lib. 16. biblioth. cap. 5.* Menoch. in *Hierop. Sepulveda in oper. de milit. discipl.* Adam Gontzen in *polit. passim*, Petr. Gregor. *lib. 13. de republ. cap. 12. à num. 21.* Henricus Vvangnerech *lib. 2. & 3. vindic. politic. contra Scioppium*, Albergatus in *opere pecuarii.*

Docet Macchiavellus illis libris, satis esse pietatem, religionem, humilitatem simulatione præferre. Quo flaverint venti, et obvertenda esse navem. Cum necessitas tulerit, intrepide peccandum esse. Principes probare debere falsa miracula in populo ad populum quò res feret excitandum, & in eundem finem revelationes falsas, tanquam à Deo derivatas, confingendas esse, & spargendas in vulgus. Fato agi, & regi omnia. Belli justitiam in ea, quam sibi quisque statuit necessitate, consistere. Principi ut omnem spem pacis præcidat, violandos esse insignibus injuriis adversarios. Speciosum prætextum iis, quos Princeps punire velit, esse obtinendum. Factiones esse alendas inter subditos. Prævis moribus implendam esse civitatem, aut provinciam, quam sine bello ulcisci velit. Data fidei habendam esse rationem quandiu commodum est. Humanam animam eadem cum anima bruti mortalitate cadere, & perire censebat, idque non occulte musabat, sed spargebat in vulgus, ut Catharinus supra notat, recte addens, has esse diaboli fistulas, per quas loquitur, & improvidos plerosque dementat. At exitus impiissimi nebulonis metuendus est ejus æmulatoribus. Nam blasphemans evomit reprobum spiritum.

Sunt ejusdem genii quotquot omnes religionem habent veluti indifferentem, nec ipsi tantum justum

Dei judicium sint experti, sed eadem sorte sint eorum libri, hoc est pereant ipsi quoque ita, ut nihil tam exitialis, tam detestandæ doctrinæ uspiam sit reliquum.

Sunt nihilominus quædam apud certos autores tam impie scripta, ut expiatorio ferro, & igne, si viverent, illis opus foret. Malum est illud Plinii l. 2. cap. 7. *Quisquis est Deus, si modò est alius*, vel ut alii legunt, *si mundo est alius &c.* Tum paulò post: *Irridendum verò agere curam rerum humanarum istud quidquid est summum. Anne tam tristi, & multiplici ministerio non pollui credamus, dubitemusque?* Cornelius Tacitus *lib. 6. annal.* quando historiarum serie interrupta, & pro more statuens de singulis velut arbiter, post suas in utramque partem disceptationes, quærit, dubitatque *fato neres mortalium, & necessitate immutabili, an sorte volvantur.* Idem alio loco differens de cladibus, quibus afflicta est Italia sub excessum Neronis, Deos crudelitatis, & invidiæ in hominum genus politicus terribissimus acculat. *Nunquam atrocioribus*, ait *lib. 1. hist. populi Romani cladibus magisve justis indiciis approbatum est, non esse cura Dii securitatem nostram, esse ultionem.* Impium est hoc carmen.

Marmoreo Lucinus tumulo tegitur, Cato parvo, Pompejus nullo. Credimus esse Deos?

Affine est istud Claudiani *lib. 1. in Russ.* si voluntaria fuit ejus dubitatio, quod facile censuerim. Fuit enim, teste Augustino *lib. 5. de civit. cap. 16.* paganus, & quidem, referente Orosio *lib. 7. hist. cap. 35.* pervicacissimus.

*Sæpe mihi dubiam traxit sententia mentem
Curarent Superi terras, &c.*

Talis est Lucretii de Deo querimonia

*fulmina mittat, & ades
Ipse suas disturbet, & in deserta recedens
Seviat, exercens tecum quod sæpe nocentes
Præterit, exanimatque indignos, inque nocentes.*

Ejusdem epicurei porci grunnitus expressus est *lib. 5.* contra Dei providentiam, & divinam mentem in hujus orbis molitione. Tales sunt denique quotquot negant justitiam Dei coherere cum ipsius providentia, & quicumque eximunt res creatas providentiæ divinæ quotquot aliquid seu vitii, seu indigentia Deo affingunt, aut volentes de his rebus & divinis perfectionibus ambigunt. Quotquot, inquam, de Deo male sentiunt impii sunt, & athei.

Quare de istorum hominum libris sic paucis definio. Si ex instituto id pugnant, ut extinguant lumen divini vultus, quod signatum est super nos, proscribantur longissime à Republica christiana, præsertim si horum detestabilium operum artifices inter christianos degant. Bellum enim, quod cum Deo gerunt, tanto exitiabilius est humano genere, quo propiores sunt, & aërem illum, quem haurimus tetro, & pestilenti suo spiritu recentius corruerunt.

De antiquis autoribus mitius statuo, quia minus est ab iis periculi, utpote multorum jam seculorum judicio damnatis, atque tam fœde irretitis multis aliis erroribus, ut eorum dicta fidei sint quamminimæ. Cautio tamen erit locis, quos exempli causa indicavimus, aliisque qui legenti occurrent, apponere ad marginem quædam velut stigmata, ex quibus lector intelligat vel prætereundum locum infamem, vel cautè, & animo christiano percurrendum. Sic geminum illum locum Taciti quem retulimus, Justus Lipsius compunxit nota plusquam Threicia. Alterum quidem apposita hac voce *Epi-*

curizat. Alterum impia sententia & Jacobus Dalecampius in cap. 7. lib. 2. in posteriore Plinii atheismo retractans dictum illud Plinii impium de providentia, hoc appinxit, hic sibi caveant veri, ac pii christiani.

Quod verò ad libros de magia, distinguendum est. Aliqui enim spectant ad Magiam naturalem, aliqui ad panurgicam, quæ est distinctio Magiæ in qua aperienda fulus est Calasiris lib. 6. hist. Æthiop. Heliodori, & Joannes Picus init. apolog.

Priores, si non prætergrediantur fines suos, possunt permitti. Sunt enim rerum naturalium vires multæ, vulgo abditæ, quas viri, istiusmodi rerum studiosi, longa cura scrutati, usive edocti chartis committunt citra periculum ullum, immo cum fructu non modico, & cum laude. Et ita recte statuit Victoria relect. de magia num. 7. & 8. Medina paran. 2. cap. 7. Perer. lib. de magia cap. 3. Franciscus Picus lib. 7. de prenot. cap. 7. Sixtus Senensis lib. 2. bibl. or. v. curiosarum artium libri, Pineda lib. 3. de Salomone cap. 123. multosque antiquos adducit Langius lib. 1. epist. medic. in 72. & lib. 2. epist. 46. Veram quidem illam magiam, inquit Philo lib. de special. leg. hoc est, perspicuam scientiam, per quam natura opera cernuntur clarius, ut honestam, expetendamque, non plebei solum sectantur, sed etiam Reges Regum maximi, præsertim Persici, tam curiosi harum artium, ut regnare non liceat, nisi cum Magis versato familiariter. De hac magia naturali agunt Proclus lib. de sacrif. & magia, D. Augustinus lib. 21. civit. cap. 4. & 5. Albertus lib. 2. mineral. tract. 3. cap. 1. Nihil tamen proclivius, quam ut ementito naturalis Magiæ nomine obtegantur quæ spectant ad panurgicam, quo nomine Joannis Baptistæ à Porta Magiam ob abditum plerisque locis fermentum non bonum cavendam esse, observat Deltius lib. 1. magic. capit. 3. de aliis plerisque ejusdem argumenti operibus pronuncians; Idemque facit Francus Picus loc. cit. cap. 2. Unde etsi magiæ naturalis inscriptionem præferant, non sine maxima cautione admittendi sunt, quia non rarò certissima venena specioso titulo contegunt.

Magici verò libri panurgici, qui scilicet doctrinam continent patrandi miracula, & insolito interventu pacti taciti, vel expliciti cum dæmone initi, comburi debent, sive ad Theurgiam, sive ad Goetiam pertineant, juxta divisionem à D. Augustino traditam lib. 10. Civit. cap. 9. & denique ex quocunque genere sint doctrinarum illarum, quæ pertinent ad consultationes, & pacta quedam significationum cum demonibus placita, atque foederata, verba sunt ejusdem Augustini lib. 2. de doctr. christian. cap. 20. & cap. 23.

Idque cautum est jure perantiquo. Nam inter ipsos Ethnicos cautum fuit, ne libri istius futuri ad hæredes transmitterentur, vel retinerentur, sed ignibus tradantur l. cætera ff. familia eriscunda. Et sanctissime ab Ecclesia catholica in mores receptum, nequis magus in eam cooptetur, nisi suos de magia libro prius cremaverit. Quod de Cypriano testatur Athanasius de incarnat. Verbi, Augustinus in psal. 61. & Nazianzenus orat. in Cyprian. & de Theuda Damascenus in hist. Bart. & Josaf. capit. 32. Datum sæpe Magistratibus negotium apud Romanos, ut hujusmodi libros conquirerent, eosque cremarent, qui autem illos apud se haberent, plecterentur jam diximus supra cum Livio, ut videas, recte dixisse D. Augustinum lib. 1. de consens. Evang. cap. 9. Scripta magica, non solum disciplinam christianam, sed ipsam terrena Reipublicæ administrationem jure condemnare. Eodem modo contra magicam doctrinam ab Origene, cujus verba refert, approbatam,

insurgit ex legalibus seculi decretis Theophil. Alexand. lib. 2. Pasch. Nimirum, tamen penes Christianos duntaxat liquido perspecta est magiæ virulentia, atque malignitas, ideoque disciplina Christiana eam severissime proscripserit, tamen filii quoque hujus seculi, quorum non prorsus obturatus est oculus, ab ea abhorruerunt. Judicium est Tertuliani lib. de anima cap. 57. his verbis expressum. Quid ergo dicemus magiam, quam omnes pene fallaciam? sed ratio fallacia solos non fugit Christianos, qui spiritalia nequitia non quidem socia conscientia, sed imitativa scientia novimus, nec imitativa, operatione, sed expugnatoria dominatione tractamus, multiformem hanc lucem mentis humane, totius erroris artificem, salutis pariter animæque vastatricem. Verbum ab Ethnicis quoque comprobatur de his libris magicis poetæ Phocylidis est: Abstine à magicis libris. Quare longe consultius foret Ephesinorum exemplo tales libros flammis tradere. Fuerant Ephesini magicis artibus infames Apollonio Thianæo eas ibi proficiente tanto plausu, ut non solum statua donatus sit, verum etiam cultu religionis. Philostrat. lib. 4. Suidas in lexic. Plutarch. in Sympos. lib. 7. cap. 4. & 5. Hinc Ephesinæ voces & notula, quas qui sibi adhibebant in medio conflictu armorum manebant illæsi. Hinc nata paræmia litteræ Ephesinæ. Tamen incitati divinitus Ephesini, & Apostoli Pauli præcepto animati, ac generosa animi inductione collatam in publicum horum librorum multitudinem, quæ quinquaginta millibus denariorum aestimari poterat, hoc est, ut interpretatur Budæus, novem millibus librarum monetæ Franciæ, flammis combusserunt.

Inter Christianos ab initio nascentis Ecclesiæ servatum scimus, ut libri magici ignibus adjudicarentur. Huc enim spectat quod habet S. Lucas Act. 19. superius relatum post narratam plurimorum conversionem ad prædicationem S. Pauli, ubi tanquam perspicuum veræ conversionis signum refertur, quod libros curiosarum artium incendissent, qui illis fuerant addicti. Curiosas porro artes non alias ibi accipiunt D. Chrysostomus ac Beda, passimque alii, quam Magias panurgicas. Vocem græcam, quam Lucas adhibuit sonare curiositatem in magica studia impensam, Henricus, Stephanus lib. 2. schedism. capit. 28. demonstrat ex Herodiano & Platone, & eodem modo Latinam curiosi vocem usurpasse Hæc cum ostendit. Itaque haud dubie libri curiosi, de quibus Lucas agebat, magiæ præsertim erant. Hermogenem magum jussu esse à S. Jacobo libros magicos in mare abiicere, scribit Abdias in Jacobo. De S. Cypriano antea mago, postea verò deprehensis irritis magicis præstigiis in S. Justinam christianam, & ipso christiano, ac dæmonum & superstitionis Ethnicæ ejuratore, ita scribit Nazianzenus orat. 18. Mutationis perspicuum argumentum dedit; magicos enim libros publice proponit, deque pravi thesauri imbecillitate triumphum agit, amentiam prædicat, ingentem ex illis flammam excitat, & diuturnam imposturam, quæ ne uni quidem carnis flammæ opem asserre poterat, igne absumis. Eadem ex Eudocia Regina opere metrico de laudibus S. Cypriani exhibet Photius cod. 184. Parisiis suo tempore librum magicum ignibus datum publice fuisse, scribit Gerso lib. de laud. scriptor. consid. 10. Similiter ignibus tradidit magicum librum S. Antoninus, Florentinorum Archiepiscopus, ut in ejus vita prodidit Vincentius Meinardus narrans quo incommodo filii cujusdam Petri tonforis exagitarentur, quandiu improvidus pater librum illum apud se habuit, ac lectitavit.

Non defuere scriptores jam ab antiquis temporibus, qui protulerint in lucem rem dignam perpetuis tartari tenebris, & quod longe teterrimum est, quosdam sanctissimos viros Adamum, Enochum, Abra-

Abrahamum, Paulum, Albertum magnum inendaciter & impie autores faciunt, horumque omnium primum doctorem Pazielem Angelum, Adami præsidem. Salomoni quoque nescio quam claviculam, & annulum affingunt, & alterum ingens volumen in septem partes distinctum, quod, ut autor est Delrius, Judæi & Arabes in Hispania suis posteris relinquebant jure hæreditario, cujus ope res insolitas, & prodigiosas edebant. Ei abutendo sedulam operam Inquisitores navarunt. De Salomone vide Pinedam *de reb. Salomon.* Contra hanc claviculam docte ac pie Baptista Segnius *lib. de vero studio christiano cap. 7.* Cornelii Agrippæ, magi superiori seculo notissimi quatuor libros, ac attributam Trichemio Steganographiam periculi, ac superstitionis plenissimam, aliosque ejus disciplinæ codices quam longissime arcendos ab Ecclesia christiana edico.

Nec est, quod quisquam suæ curiositati, vel impietati causam prætexens, contendat, magiæ, etiam tartaræ libros nequaquam ejiciendos esse, quandoquidem ejus cognitio haud absolute mala est, & ejus studium non solum tolerabile videri potest, verum etiam laudabile, alioqui nec dæmonis præstigias detegere, nec impias superstitiones confutare, nec à nefando ejus usu homines deterrere queas, nisi perfecta, & explorata tibi sit magorum disciplina, ac nisi eorum libros teras. Quod ne quis temere dictum putet, audiri potest Tertullianus de hoc ipso studio verbis superius relatis *capit. 27.* de anima, & Joannes Picus Mirandulanus, *Quo quis est magia peritior*, inquit, *eo clarius cernit quantum inter magorum, & Christi, atque Sanctorum miracula intersit.* Ex quibus hoc recte inferitur, nec ejus artis libros proscribendos esse, cujus cognitio, & studium laudabile est, immo & necessarium.

Ad id evertendum juvat egregiam Magiæ impugnationem à Theophilo adhibitam de libris ejus doctrinam continentibus merito perdendis, adducere. Sic igitur habet: *Confundatur Origenes inter cætera flagitiorum genera, quæ constringit, magicis quoque artibus patrocinium tribuens, qui in tractatibus suis his loquutus est verbis. Ars magica non mihi videtur alienius rei subsistentis vocabulum; sed etsi sit, non est operis mali, nec quod haberi possit contemptui. Hæc dicens, utique fautorem se esse demonstrat Elima magi, qui Apostolis repugnavit, & Janna, atque Mambra, qui Moyse magicis artibus resistere. Sed nullas Origenis patrocinium habebit vires, quia Christus magorum præstigias suo deleuit adventu. Respondeat nova impietatis assertor, immo aperte audiat, si non est malum ars magica, non erit malum & idololatria, quæ artis magica viribus nititur. Quod si malum est idololatria, malum erit & ars magica, ex qua subsistit idololatria. Cum autem idololatria Christi majestate deleta sit, indicat & parentem suam artem magicam secum pariter dissolutam, Prophetæ super hoc liquido proclamante: Ita nunc incantationibus tuis, & multis veneficiis tuis, quæ didicisti ab adolescentia tua, si potuerint prodesse tibi. Cum igitur hæc Prophetarum scripta testentur, & nullus unquam ausus sit memoria prodere, magorum artes inter optima quæque numerandas. Leges quoque publicæ magos & maleficos puniant scire non possum, quæ ratione impulsus Origenes, qui Christianorum se jactat, Sedechiæ pseudopropheta emulator existens, cornua sibi ferrea fecerit, quibus contra dogmata veritatis armatus incedat, nec sapiat quicquam de cælesti Hierusalem, neque imitetur Moysen, & Danielelem, Petrumque, & alios Sanctos, qui contra magos, & incantatores, quasi in acie stantes, indefesso dimicant. Sic ille adversus Origenem, tanquam magorum patronum, cujus tamen lucu-*

lenta adversus magos, & acceptam ab eis notitiam legi apud eum potest *homil. 16. in Numer.*

Et nihilominus non negaverim expedire interdum Reipublicæ christianæ certis hominibus cognitum esse infandas illas artes ea mente & consilio, quod dixit Tertullianus, nimirum ut ejus inanitatem prodant, & impium usum aboleant, at neque habere debent ejusmodi codices, nisi prius facta potestate ab eo, penes quem dandæ jus est, neque unquam in publicis locis exponendi sunt, unde quisvis legere eos possit, solo ut plurimum desiderio explendæ inanis cupiditatis sciendi, atque haud levi periculo humanæ imbecillitatis suapte jam sponte fraudibus satis obnoxia. Porro ut nihil est exitialius ejusmodi librorum magicorum lectione, ita nihil esse ad legendum illecebrosius, ipsæ voces *Curiositas*, aut *curiosa artes*, quibus magia appellatur, satis innuunt. Videndum super hac re eruditum *cap. 36.* Laurentii Ramires de Prado in *pentecontarcho.*

Et sanè si in christianos falsò magiæ accusatos, ab ipsismet Ethnicis igne sævitum est, quid facere Christianos par est libris illis, qui ab ipsis hominibus vano Numinum cultu imbutis sunt damnati? Sunt enim fontes omnis maleficii, immo etiam & impiæ superstitionis. Nam vix quemquam reperias magicis artibus irretitum, quin se quoque addicat impio, & sacrilego cultui, etiamsi fuerit Salomone sapientior, de quo sic Georgius Venetus *problem. 136.* *Ideo se subiecit ad potestates illis idolis servientes, illum inebriatum desiderio sapientiæ humane coluisse idola.* Idemque alio loco *probl. 78.* explicatius ait, *illum inebriatum desiderio sapientiæ humane coluisse idola.* Consentaneæ Apostolus *1. Gal. 5. v. 20.* idolorum servitutem cum veneficiis conjungit. Itaque si illud studium appellatur à Plinio, homine Ethnico *lib. de anim. cap. ult. vanitates magica, & fraudulentissima artium, ars instabilis, irrita, inanis*, à Tertulliano *Enervis, & otiosa curiositas*, in jure *ars damnable*, à Q. Curtio, & omni sapientium cœtu, *vanissimi cujusque ludibrium*, omnino longissime relegandi sunt, immo penitus abolendi ejus facultatis libri, eoque id præstandum diligentius, quo plus in ea periculi est, utique, ut loquitur Plinius, *artium omnium imperiosissima.* Ad hunc locum pertinet quod Delrius refert *lib. 2. magic. quest. 29.* unde alieno periculo quisvis discat quàm funesta, & feralis sit librorum magicorum lectio, etiam illi, qui eos animi gratia duntaxat evolvisset, non autem exercendæ tartaræ illius artis studio, sic habet: Cornelius Agrippa aliquò profecturus, uxori claves sui Musæi tradidit, addita prohibitionem, ne quem ingredi sinneret. Inconsultus quidam adolescens, quem magus habebat convictorem, importunis precibus impetravit à muliercula, ut se ingredi sinneret. Ingressus incedit in librum conjurationum. Legit, en illi pulsatio ad januam, turbatur, sed pergit legere; pulsatio iterum nescio quis, & nihil respondente rudi harum rerum juvene, dæmon ingreditur; quærit cur vocatus? quid fieri jubeat? Isti metus vocem intercludit, fauces dæmon; sic miser luit pœnam nefariæ curiositatis. Redit interea domum Archimagus, videt exultantes super eam dæmones, utitur solitis artibus, adsunt vocati, narrant rem, ut gesta est. Ille homicidam jubet cadaver ingredi, & per forum Lovaniensè, ubi cæteri studiosi solebant frequentius convenire, aliquoties obambulare, tandemque corpus deferere. Ambulavit ille ter, quaterve, tum corpus concidit, diffugiente eo, qui regebat. Creditum diu hunc subita correptum morte expirasse, sed indicia initio rem suspectam fecere, postea tempus omnia aperuit.

I nunc & talia volumina in Musæo tuo habe, si
Pp 4 habere

habere desideras laqueos, quibus incauti à malo dæmone strangulantur. Verum quid ex ea lectioni emolumentum? Divitias sibi comparant? Nihil enim vero minus. Idque satis testatur inopia & sordes mancipiorum dæmonis; Grilland. *tr. de sortil. cap. 3. numer. 9.* & Delrius *lib. 2. magic. quæst. 12.* Rerum admirabilium scientiam inde hauriunt, ac velut aquilæ noctuas visu, sic isti intelligentia sapientibus hominibus antecellunt? Quam vereor, ut qui hac infandæ curiositatis lectione sperant se consecuturos sublimem aliquam scientiam, atque aquilarum perspicacitatem duplo obtusiores fiant, quàm essent antea. Vis hujus rei exemplum? Lucius Apuleius Patrensis, sophista satis notus, scripsit, se magiæ flagrantem studio, Thessaliam petiisse ibique dum se in avem verti cuperet, in asinum à Palæstra ancilla, virtute unguenti, nescio cujus transformatum, atque ita in asinina illa effigie, humano tamen sensu & mente retenta, multa, eaque gravissima se perpeffum, donec gustatis rosis in pristinum Lucium reformaretur. Hic lusus ejusdem, & Apulei de asino aureo. Beroald. *in Apul.* Si opes, & potentiam? Perditi imperii, vitæ, & animæ Juliano causa fuit magia, cujus fuerat studiosissimus. Valeriano item fraudi fuit. Nam captus à Sapore, Persarum Rege, & cavea ferrea inclusus, orbis ludibrio patuit.

Constat igitur, impiam hanc peritiam per se sordere, ejusque proinde libros flammis subjectis merito exterminari, ut taceam ex alio quoque capite jure cremandos esse, nempe quod magicis hisce libris hæreses ferè contineantur. Nihil enim familiarius est mago, & hæretico, ut probat Stapletonius *orat. 1. academ.* & Alphonsus de Castro *lib. 1. de just. hæret. punit cap. 14.* Idem dixerat jam olim Tertullianus *lib. de præscript. capit. 43.* verbis illis: *notata sunt commercia hæreticorum cum magis compluribus.* Pulcherrimè idem tradidit Theophil. Alexand. *lib. 2. Pasch.* hinc præter cætera magiæ probra demonstrans.

Quò ergo me loco, nequeo continere, quin detester impia eorum ingenia, qui hisce quoque temporibus ita duro sunt ore, ac mente perversa, talia ut audeant scribere, & christianorum nomine censerì velint. Quanto istius hosce Veneris, Cupidinisque cultores appellem, quam ipsos simulacrorum, idolorumque cultores? Per similes enim horum, & quadam ex parte pejor est causa, quàm statuarii Idola pingentis, & tamen de ejusmodi opifice clamat gravissime Tertullianus: *Colis non spiritu vilissimi nidoris, sed tuo proprio; nec anima pecudis impensa, sed anima tua. Illis ingenium tuum immolas, illis sudorem tuum libas, illis prudentiam accendis.* O stuporem, o nequitiam, o imprudentiam incredibilem! Christianum te profiteris, id est discipulum pietatis, & magister es impietatis? Tu generis humani Salvatorem veneraris, qui eos is perditum, quorum ille salutem sua habuit vita potiore? Quod si tantus amor exitii est, solus perito. Quid alios trahis? Si juvat perire cum multis, an non satis est vicinos perdere? Vel si tanta immunitate es, ut nullas urbes, nullas nationes, nullum genus hominum à tua peste immune velis esse, ut orbem terræ omnem funditus eversum velis, nonne satis est eos, qui jam in hanc luem venere homines appetere? Quid etiam paras venena non natis?

Animadvertite per Deum, lectores, num tale unquam prodigium uspiam extiterit, quod nulli hominum generi parceret, quod unum eodem tempore varias provincias devastaret, quod calamitatem iis quoque, qui necdum nati essent, afferret, præter librorum autores pestiferorum, monstrum ejusmodi nullum reperietis.

Multa vel in historiis, vel in fabulis humano generi infestissima olim fuisse prodigia memoantur. Venefici, ac malefici reterrimi, latrones importunissimi, Tyranni efferatissimi, belluæ portentissimæ. Sed nullæ unquam diræ adeo Circes, aut Medæ, nulli Mezentii, Proculæ, Cyclopes, nullæ Sphinges, hydra, Harpyæ fuerunt, quarum seu vera, seu ficta mala cum veris istorum stragibus conferri queant. Nam aliqua tandem regione contentus, aliquo circumscriptus tempore fuit illorum furor; nec nisi præsentibus, nec nisi nocuere corporibus, cum isti & animos miserrime divexent, & absentes corripiant, & nondum genitos, quasi in insidiis, opperiantur, denique nullis terminis nec locorum, nec temporum claudantur. Dicam amplius, nulla ex tartaris furis tam funesta, & exitialis est, quam unus libellus. Nam nec illæ tam multos simul mortales, nec multis in locis eodem oppugnant tempore. At hic ita serpit, ita multiplicatur, & spargitur, ut eodem momento, longissimo inter se se distitas intervallo regiones ac gentes pervagetur, ac perdat. O monstrum, portentumque inauditum!

Et hujusmodi monstra eorum, qui christiani censerì volunt, ingenia pariunt, multis laboribus, diuturnoque studio, ac multo sudore educunt, armant, efferunt. Durus ille fuit, qui sevisse draconis dentes fingitur. Nam quæ expectari messis ex semine poterat? Sed isti multo immaniores qui dedita opera hydras seminant prope immortales, quas norunt non contra se ad mutuam cladem, sed ad animarum perniciem rabiem, ac venena versuras: illud enim verò certum, fixumque est, nisi seriò resipiscant, nisi, quæ moliri sunt, destruant, lacerentque & obruant pestiferos partus, & omni ope, quos texuere laqueos amoliantur, quod ardui, immensisque negotii est, certum, inquam, atque exploratum est, actum de ipsis in sempiternum esse.

CONSULTATIO CXLIII.

De Libris Thalmudicis, Kabalisticis, Rabinicis.

DE Thalmude aliqua diximus alibi. Præter enim sacra Hæbræorum volumina, extant eorum commentaria, & explicationes in eadem lingua excusa per magistros, seu Rabbinos Hæbræorum, antiquos, & neothericos, quorum insigniores sunt *Valkoa rabba*, *Berefcit rabba*, *Berefcit Katova*, explicatio major, & minor Geneseos, *Midras thelim*, expositio Psalmorum, *Midras cohelet*, expositio Ecclesiastis, *Tanhuma*, ubi magna ex parte est Numerorum expositio, *Hulcot melachim*, sententiæ Regum, *Sepher Kibutzim*, collectio sententiarum sapientum, *Igeris baso doth*, epistola secretorum, composita à Rabbino Nehumas Hicanæ filio, *Gale razeia*, revelatio secretorum, Rabbini Hakados, Liber more.

Suntque alii libri, quibus Hæbræi explicationes sua lingua, seu commentaria, & paraphrases ediderunt, vel omnia Thalmudica, vel Kabalistica. Inter Thalmudicos, & Kabalisticos interpretes ea vel est notata differentia, quod Thalmudistæ circa interpretationem legis versantur, dicti Interpretores, seu Interpretes, quasi in victa activa degentes. Sic & Thalmul, ut ait Paulus Israclita *in præm. præcept. Judæorum* dicitur disciplinatio, quæ legis intellectum plane allegoricum, aut multiplici varietate circum rectum explicat. Kabalistæ autem in contemplativa quasi vita, & futurorum, & quæ Dei sunt, versantur, dicti ideo viri speculationis ex magistris legis, ut ait Revelinus *lib. 1. de arte Kabalist.* Thalmud & Thal-

Thalmud & Thalmudistæ veniunt à radice *Lamud* discere, ut Kabala & Kabalistæ à *Kabal*, accipere, unde Kabala traditio, de qua postea, utrique legi divinæ antiquæ, ut illis videtur, inhaerent. Illi mentem ex littera. Isti ex traditionibus majorum, ut dicunt, & ut verum dicam, utrique, ut plerumque ex somniis propriis, & inanibus supputationibus divinant vel confingunt legis divinæ explanationes. Sufficiet autem nobis indicasse, aliquos ex libris utriusque sectæ.

Et de Thalmudicis in primis ex Galatino lib. 1. *adversus Judæos cap. 5.* Is enim accuratè colligit ex Rabbiorum voluminibus Thalmudicorum originem, & sectionem, ac nomina librorum. Addeamus & aliorum testimonia. Anno ergo 120. ab incendio secundi Templi Rabbi Jehuda Simonis filius, dictus sanctus ob doctrinam, omnia scripta tam doctorum, quam interpretationes Judæorum ante & post Christum in unum opus collegit, quod nuncupavit *Misnah*, idest iteratam Legem, vel prælectionem repetitam. Anno autem ab ejusdem Templi vastatione circiter 300. Rabbini Jochanam, assumptis secum Rab, & Samuele collegis, *Misnâ*, & alia scripta in unum colligens, confecit Thalmud Hierosolymitanum. Appellatur autem Thalmud Hierosolymitanus, quia in ruinis Urbis Hierosolymitanæ scriptus est, inquit Senensis lib. 2. *bibl.* Quod arguit Serarius falsitatis lib. 1. *Rabbin. cap. 14.* & nominis rationem ipse dat, partim quod in Academia, non Babylonica, sed Israelitica, cui Rabbini, ille Jochanam totos præfixit annos 80. conflatus sit; partim quod lingua exaratus Hierosolymitana, quæ illis temporibus erat inquinatissima, utpote quæ, ut ait Elias, è variarum gentium, quæ Judæos hæcenus domuissent & attrivissent, Babylonicorum, Persarum, Græcorum, Romanorum confusis, permistisque idiomatibus constaret. Anno autem 426. ab eadem destructione Rab Asse & Rabbi Hammai habitantes in Babylone Ægypti, quæ nunc Cayrum dicitur, omnes Superiorum scripturas in unum redigentes, construxerunt novum corpus multorum voluminum, quod nuncupatur Thalmud Babylonicus. Atque hunc Babylonicum fere solum norant, tenentque Judæi, & Hierosolymitano non paulò est minor; tamen Asse morte prævento, perfecit hoc opus filius ejus Mor unâ cum Maremar. Ferunt enim Ezram ab exilio reversum, academiam Hierosolymis instituisse omni genere disciplinarum refertam, ex qua prodierunt insignes viri seorsum scribæ, & pharisæi, & legis periti, qui multa ediderunt suis temporibus in legem volumina, ex quibus conflatum est utrumque Thalmud Babylonicum, & Hierosolymitanum, de quibus Rabbi Mose in præfationibus. Majemonim Scripsit tandem in Hispania sub mundi anno 4860. Christi 1100. Rab. Isaac, filius Jacob filii Alphesi parvum quasi Thalmudem, ita ut tres Thalmudes distinguere liceat.

Breviter Lælius Bisciola *horar. subsec. tom. 2. lib. 17. cap. 1.* Thalmud cæptus est condi anno à Domino Jesu 100. & ad umbilicum perductus anno ejusdem 400. Sed ben Majemon in compendium redegit Thalmud, & scripsit anno 1150. & habetur secundo loco post Biblia, & tantæ est autoritatis ac Thalmud.

Alii, ut Genebrardus lib. 3. *chronographia* refert ex chronico Hebræorum, ajunt, Thalmul Hierosolymitanum absolutum à Judæis anno Domini 469. & quod Rabbini Johanam operi præfuit, qui illam doctrinam toridem fere librorum inscriptionibus, quot Babylonica continetur, libris tamen multo contractionibus, construxit. Et quod anno Domini 505. Thalmud Babylonicum absolutum est à Mar fi-

lio, & discipulus Rab Asse, nempe ea pars, quam appellant *Ghemara*, centum circiter annis post Thalmud Hierosolymitanum. Ex quibus constat non uno tempore, sed diversis absolutum, & cæptum opus Thalmud, & per partes suas perfectum, ut & ait Rabbi Elias in Tisbi anno Christi 188. absoluta fuit tantum illa pars, quæ in Thalmud inscribitur *Misnâ*. *Misnâ* autem Sapientum primus fuit Simeon Justus, qui Christum excepit ulnis, postremus Rabbini hakkados, Antonino Cæsari charus. Nomine autem Thalmud, Sixtus Senensis l. 2. *bibl. sac.* ait, significari ingens, ac vastum opus Judaicarum traditionum, in quo collecta sunt decreta omnia Rabbiorum, Sammai, Hillel, Akibâ, Joseph, & filiorum Asamonæi, unâ cum aliis innumeris aliorum Magistrorum statutis, sententiis, & tam divinarum, quam humanarum legum expositionibus, quibus nunc tota Judæorum natio regitur.

Distinctius. Thalmud si generatim accipiatur, doctrinam significat, universæ sumptam. Si speciatim, certum aliquod doctrinæ genus voluminibus quibusdam comprehensum, quæ idcirco idem nomen habent. Sunt autem plurima & vastissima; & quia omnia ferè Judæorum instituta, ritus, ac leges continent, ab aliis vocantur Jus Judaicum, tam civile, quam Canonicum, doctrinale etiam ac Pandectæ, & digesta. Observat autem Nicolaus Serarius libello *priore de Rabbini cap. 14.* quod est de Thalmudicis, eadem Thalmuditis voce aliquando unam tantum librorum partem, aliquando totum ipsum opus designari.

In his igitur libris Thalmudicis continetur totum jus pontificium Judæorum scriptum, ut in Kabalistis non scriptum. Feruntur & ab Ezra instituti scribæ, ut suo exemplo legem ad litteram explicarent, & legis difficultates, librosque ejus intactos conservarent, ne denuo corrumperebantur, ut antea quam à Synodo collecta emendata essent. Vocantur isti in Evangelio Legisperiti & Scribæ.

Dividunt autem Judæi suum Thalmud in sex partes, quas vocant *Sedarim*, id est ordines, seu directiones, & rursus singulas partes in libros & libros in capita. Vocant libros *M. sciôt* id est tractatus, capita verò *perekim* vocant, id est sectiones.

Prima igitur pars dicta est *seder zeragmin*, id est ordo senum. Habet undecim *mascoth*, seu undecim tractatus, vel libros.

Primus *heracot*, seu benedictionum, novem habens *perachaim*, seu capita, vel sectiones, ibi agitur de benedictionibus, de divinis laudibus, & rationibus.

Secundus *peah*, id est tractatus anguli, habens decem capita, & ibi agitur de parte angulari segetum relinquenda pauperibus.

Tertius *demas*, id est tractatus dubitationis, de quibus sint solvendæ decimæ & habet decem capita,

Quartus *therumoth*, id est tractatus duorum & centum, habens undecim capita, ubi agitur de duorum separatione ex unoquoque centenatio ad dandum Sacerdoti.

Quintus *schevigiorh*, id est tractatus septimi, habens decem capita, ubi agitur de non seminando terram septimo anno.

Sextus *chelaim*, id est commixtionum, habens novem capita, ubi tractatur de rebus, quæ commisceri prohibentur.

Septimus *rischon*, id est decimationis, ubi agitur de primis decimis, quas Levitæ impartiebantur sacerdotibus, & habet capita novem.

Octavus *magnascer sceni* decimationis secundæ, quæ

quæ post decimas Levitis exhibendus extrahi debent, & in Hierusalem comedi, & consumi, & habet quinque capita.

Nonus *halla*, placenta, quæ ex massa pastæ semper desumpta debebat dari Sacerdotibus, habens quatuor capita.

Decimus *gnorla*, clausura, ubi de clausura arborum plantatarum, in signum ne intra triennium ex fructibus earum comederetur, habens tria capita.

Undecimus *biccurim*, primitiarum, ubi agitur de primitiis in Templo offerendis, quæ erant tantum ex septem rebus, nempe de frumento, hordeo, uvis, ficis, malis punicis, olivis, dactylis, habens quatuor capita.

Secunda pars Thalmud dicitur *seder mognet*, id est ordo festorum, & habet mascetoth, seu tractatus vel libros duodecim.

Primus *scabat*, de prohibitis, & permissis Sabbatho, habens viginti capita.

Secundus *generunim*, id est conversationum, quæ licita erant Judæis in Sabbatho, habens capita decem.

Tertius *peffachim*, qui duas habet partes; una de his, quæ præparanda erant pro solennitate paschæ; secunda de agno paschali, habentes decem capita.

Quartus *Seckalim*, id est fidorum, ubi agitur de fidorum moneta viginti obolorum, & de exactione ad comparandos duos agnos, qui quotidie in sacrificio offerebantur, unus mane, alius vespere in redemptionem animarum, habens octo capita.

Quintus *joma*, dierum, ubi agitur de die propitiationum, & quid in eo agendum, habens octo capita.

Sextus *Saca*, id est casulæ, vel tabernaculi tractatus, ubi agitur de festo tabernaculorum, habens quinque capita.

Septimus *jom tol*, id est diei boni tractatus, ubi agitur de iis, quæ prohibita sunt quolibet die sextro, præterquam in Sabbatho, & die propitiationis, habens quinque capita.

Octavus *rosch hascanah* de capite anni, ubi agitur de omnibus solennitatibus Calendarii illorum, habens capita quinque.

Nonus *tagnanith*, id est jejunii tractatus, ubi agitur de jejuniis quaternis in anno, & aliis jejuniis, habens quatuor capita.

Decimus *megila*, id est historiæ tractatus, ubi agitur de historia Esther, & de adeam solennitatem pertinentibus, habens quatuor capita.

Undecimus *mognod Katon*, id est, festi parvi tractatus, ubi agitur de minoribus festis inter primum & ultimum diem paschæ, & tabernaculorum minus solenni primo & ultimo habens tria capita.

Duodecimus *bagigà*, id est solennitatis tractatus, ubi agitur de præcepto, quo ter in anno in Hierusalem ire tenebantur masculi, nempe in festis paschæ, pentecostes, & tabernaculorum, habens tria capita.

Tertia pars Thalmud dicta *Seder nascim*, ordo mulierum, & habet septem tractatus.

Primus *jebamot*, id est fratriarum, ubi agitur de accipienda uxore fratris defuncti sine liberis, ad suscitandam prolem, habens sexdecim capita.

Secundus *ceruboth*, id est contractuum, ubi agitur de contractibus, seu scripturis, & obligationibus viri, & uxoris pro dote, habens tredecim capita.

Tertius *nedarim*, id est votorum mulierum, habens undecim capita.

Quartus *nazir*, id est Nazaræi tractatus ubi agitur de voto Nazaræorum, à mundo separatorum, quibus durante voto non licebat vinum hiberi, nec ex vire productum gustare, non capillum tondere, non mortuum tangere, habens novem capita.

Quintus est divortii tractatus, ubi de divortio mariti, & uxoris, habens capita novem.

Sextus *gutin*, id est libellorum repudii, ac divortii, habens & capita novem.

Septimus *Kiduscin*, id est sponsalitorum, ubi de his, quæ ad sponsalia pertinent habens quatuor capita.

Quarta pars Thalmud *Seder nezikin*, id est ordo damnatorum, seu nocumentorum, & habet etiam septem mascetoth, seu tractatus.

Primus *bannà camà*, id est positio prima, ubi agitur de omnibus damnis, & nocumentis tam hominum, quam brutorum, habens decem capita.

Secundus *bannà matzignà*, id est positio media, ubi agitur de litibus, usuris, juribus, locationibus, continens decem capita.

Tertius *bannà bathrà*, id est positio postrema, ubi agitur de venditionibus, emptionibus, societatibus, & hæredibus instituendis, habens decem capita.

Secundus tractatus quartæ partis Thalmud dicitur *Sanedrin*, iudicium ordinarium, & agit de his, quæ pertinent ad judicia, & de his, quæ partem in seculo futuro habent, & de *Mesjak* porissimum in *perek helek* in cap. quod incipit *helek*, id est pars, habens quatuordecim capita.

Tertius *seebugnoth*, id est juramentorum tractatus, ubi de juramentis, & rerum custodiis, habens octo capita.

Quartus *gnedniot*, id est testificationem, ubi de determinationibus, & majorum scriptis continens quatuor capita.

Quintus *gnaboda zarà*, id est servitutis alienæ, ubi agitur de idololatria, & in quibus non debeant Judæi convenire cum gentibus, habens quinque capita.

Sextus *abot*, id est patrum tractatus, ubi agitur de patribus, qui à Mose usque ad Simeonem justum floruerunt, & habet 54. capita.

Septimus *horaiot*, id est sententiarum scilicet tractatus, ubi agitur de pœnis, & sententiis Iudicum Sanedriorum ordinariarum habens tria capita.

Octavus *maccor*, id est percussione, ubi agitur de percussione, quibus in reos animadvertendum erat.

Quinta pars Thalmud dicitur *hedascin*, id est sanctificationum, & habet undecim *mascot*, seu tractatus.

Primus *Zenachim*, id est de immolationibus sacrificiorum, de modo ac loco sacrificandi, habens quatuordecim capita.

Secundus *cholim* occisionum, ubi de occidendis animalibus mundis ad communem usum, non ad immolandum, habens duodecim capita.

Tertius *menachot*, ubi de farinis frumenti in Templum Sacerdotibus offerendis, habens tredecim capita.

Quartus *beccoroth*, id est primogenitorum tractatus, ubi agitur de animalibus primogenitis offerendis, ac redimendis, habens novem capita.

Quintus

Quintus *gnerachin*, pretiorum tractatus, ubi de pretiis rerum, quas quis Deo pollicetur, habens novem capita.

Sextus *hemura*, id est permutationis tractatus, ubi agitur de non facienda permutatione in sacrificiis, continens septem capita.

Septimus *megnilah*, transgressionis tractatus, ubi agitur de transgressionibus illorum, qui rei non licite Sacrificio usi fuerint, habens sex capita.

Octavus *charethot*, id est perditionum, ubi de animarum perditione, & propter quæ peccata damnantur, habens sex capita.

Nonus *thamid*, id est continui scilicet Sacrificii tractatus, ubi de continuo sacrificio duorum agnorum, quod quotidie fiebat, habens sex capita.

Decimus *middot*, id est dimensionum, ubi de mensuris Templi, habens quinque capita.

Undecimus *Kinnin*, id est nidorum tractatus, ubi de oblationibus pullorum, columbarum, & turturum pauperum, habens quinque capita.

Sexta pars dicitur *sefer thaaroth*, id est ordo purificationum, & habet *mascetot*, seu tractatus duodecim.

Primus *chelim*, id est vasorum, de purificatione eorum, & vestimentorum, habet capita triginta.

Secundus *ahaloth*, id est habitationum, ubi agitur de domorum, & aliarum rerum munditia, pollutatum à cadavere mortui, habens viginti duo capita.

Tertius *negavim*, id est plagarum, seu percussio- num tractatus, ubi agitur de purificatione lepræ, & aliarum rerum ex percussione, habens quatuordecim capita.

Quartus *parah*, id est vitulæ, ubi de cineribus vaccae rubræ, & de ejus aspersione ad purificationem iniquationis, habens duodecim capita.

Quintus *thearoth*, id est purificationum, ubi de purificatione iniquationis aliunde, quam à cadavere contingens, & habet decem capita.

Sextus *mikvot*, id est congregationum aquarum, quo loci agunt de fonte, ubi baptizabantur homines utriusque sexus, ut ab immundiciis spiritualibus purificarentur, habens decem capita.

Septimus *niddah*, id est menstruatæ tractatus, ubi de mulierum purificatione ab immundiciis partus, & menstruorum, habens decem capita.

Octavus *zabin*, id est spermatum, ubi de purificatione hominum ex fœtore spermatis, habens decem capita.

Nonus *maskin*, id est irrigationum, ubi agitur de irrigatorum purificatione ab immunditia per contaminationem facta, habens sex capita.

Decimus *tebul jom*, id est baptizati diei tractatus, ubi de munere offerendo à baptizato sequenti die, ut perfecte purificaretur, & habet quatuor capita.

Undecimus *jadaim*, id est manuum tractatus, ubi de lavandis manibus sacra contingentibus, & de vase, & aquis, quibus id fiebat habens capita quatuor.

Duodecimus *gnokazin*, tractatus pedunculorum fructuum, quando fructus ex pedunculis contaminari dicebantur.

In toto Thalmud ita sunt in summa sex partes, libri, sive tractatus sexaginta, capita 532. in quibus etiam plures sunt *gamaroth*, id est traditiones conclusæ, & multa traduntur de Messia, & alia bona quædam, quæ recipiuntur, non quia thalmudi-

ca, sed quia per se admittenda sunt, maxime quæ contra ipsorum Judæorum obstinationem faciunt, de quibus & dici potest, quod traditur apud illos in tractatu, vel libro *hagigah*, post multa comedat *dašlylos*, & proinde duritiam eorum foras.

Extra thalmudicos tractatus præcedentes sunt alii libri apud Judæos circa legis divinæ explicationem abstrusiores, quam non scriptam, & non vulgarem, & cabalisticam dicunt, quorum aliquos, qui in manus venerunt, referam, & quæ in primis fuerunt septuaginta volumina Ezræ, quæ jussit aliquando exscribi Picus Mirandulanus.

Est & liber de creatione, quem aliqui tribuunt Abrahamo magno, alii magistro Akibâ, habens commentaria.

Liber de splendore, qui est Simeonis filii Johai, quem librum latuisse inspecu tradunt viginti quatuor annis.

Liber de splendore, aliquibus dictus Lucidarius. Sunt alii Libri de Kabala Abrahami Alaphia, & insignes commentarii Rambani. Extat Mnachen Racanâ super secreta Rambani.

Liber portæ justitiæ Rabbini Josephi Castilien- sis Hispani.

Liber de crudelitibus Rabbini Saadiæ Afid.

Liber de mysterio, seu secreto legis Rabbini Abraham aben Ezrâ, liber Rabbini Hamai Haninâ, dictus eloquentissimorum caput in cabala, & ejusdem liber speculationum.

Liber commentarium sanctitatis Rabbini Azarielis.

Liber de nominibus.

Liber explanationum alphabeti Rabbini Haki- bâ.

Liber de reconditis psalmi deciminoi Rabbini Amâ.

Liber singularis de unione, & collectione

Liber mysteriorum.

Liber questionum abstrusarum.

Libellus Kabalæ Azarielis, vel Orielis Genuen- sis.

Liber de fide & explanatione.

Liber radicum Rabbini Davidis Josephi Albò, cui & titulus Kabala. Alius elegantissimus Alkazel more arabico Rabbino Juda Levi aurore.

Liber magistri Jacobi Cochen, & in eundem compositio Rabbini Isaac inscripta, explanatio nominis sancti.

Alius de decem numerationibus Rabbini Theda- cileni.

Liber Salomoni sub nomine Razielis inscriptum, ubi fictio magna.

Liber ortus nucis Rabbini Joseph, bar Abraham Castilienensis.

Fuerunt à neotericis Judæis & alii libri additi, quorum tamen magna pars obduratorum invidia in Christianos in sua obstinatione, nihil, aut parum sanæ doctrinæ sacræ, ejusque puritatis continent, & proinde ab Ecclesia catholica cum suis thalmudicis compositionibus rejiciuntur propter blasphemias, quas inculcarunt suis scriptis in Christum, & Virginem Deiparam. Horumque impietatis accessit, quod sacra volumina hebræa non tantum suis tenebrosis, & malitiosis emendationibus in quibus suæ obstinationi repugnant, & in aliis corrumpere nisi sunt, verum & ultra grammaticalibus suis inventis punctis, & aliis futilibus observationibus totam sacram linguam conspurcaverunt, ad litteram, ut stolidam mentem sunt, & litte- ralem

ralem explanationem transferentes.

Convenerunt quippe massoretæ, seu grammatici Hebræorum ad Tyberiadem Palestinæ, ut narrat Elias Thesbite s, ut ex uno legis *pasutz* multos versus conficerent, accentibus partim distinguuntibus, partim continuantibus universam Scripturam, quo tempore veterem extinxerunt grammaticam, vocales, pronuntiationem, iudicium, diligentiam, atque studium, quod convincit Guebrardus in *præfat. in psalm.* Nam, inquit, exempli causa, antiqui nescierunt Hebræi *p. durum*, ut ait Hieronymus in *Danielem cap. 11.* Item tres tantum constituerunt vocales quas vocant *sepher jetzirah*, prolutionis matres.

Contemnendæ illorum masoretarum punctuationes, quibus Sacra Biblia ad suam pertinaciam contorquent, & mens potius, quam puncta illorum fictilia sequenda. Aliud enim est grammaticæ legem explicare, aliud vim ejus interpretari. Quemadmodum & apud Judæos ipsos Rabbi Kimxi negligitur, & tantum habetur pro *medador*, id est grammatico. Punctorum inventiones, ac distinctiones, Judæorum masoretarum sunt inventa ex iudicio quodam proprio conficta grammaticulorum, qui nihil non audent temeritatis suæ superbia. Nam constat ex Hebræorum historia, tempore Hieronymi, Origenis, & septuaginta Interpretum legem Dei sine punctis fuisse datam, quicquid delirer in contrarium Cevallerius, gener cujusdam Judæi. In cujus etiam testimonium quando Judæi in Synagogis solenniter legem ostentant, eam sine punctis, ut nihil humani admixtum habeat, è suo armario, quod *hocal* vocant, proferrunt. Liqueat etiam ex eadem historia Hebræorum, quo anno Templi per Vespasianos eversti 436. id est Christi 476. vel 478. administrante Zenone Orientis imperium, & sedem Apostolicam Simplicio, puncta inventa post multa à lege data secula. Sed neque etiam tunc illi, qui puncta addiderunt, & diviserunt legem, non memorarunt camerz, atuph, hirich, Katon, Kibuth, in quibus hodie explicandis magnam canonum partem consumunt.

Miscuerunt, & confuderunt masoretæ versus, ut etiam omnis veterum metrica ratio perierit. Et proinde recte ab illis non esse veritatem legis mutandam proculdubio patet. Aliud etiam mentem legis sanctæ, aliud verba scrutari. Littera enim occidit, spiritus autem est, qui vivificat 2. ad Corinth. c. 3. Neque ipsi etiam masoretæ inter se conveniunt. Quia non theologi, sed grammatici sunt. Simili modo & arguuntur illorum rixum sophil, id est correctiones, seu aptationes scribarum, in quibus suppositio nomine Ezræ falsificavit, vel depravarunt Judæi Sacram Scripturam triplici modo. Vel mutando litteras, vel punctatione diversa, vel adiciendo in margine aliud pro alio legendum.

Fuerunt ex secta Samaritanorum Anan, & Saul ejus filius Satei, quorum Anan, quia non potuerat consequi gradus thalmodici doctoratus, id est, esse Gaon, docuit multis libris fabulam esse quicquid Thalmodici dicerent, multoque fabulosius doctores suas traditiones, & ritus deduxisse per ordinem è prophetis, & sanctis viris, ut ait Rabbi Abraham in Kabala historica.

Iustinianus in *novel.* 146. ut liceat Hebræis secundum traditam legem sacras Scripturas latinè, vel græcè, vel alia lingua legere, &c. interdicat omnimodo in *cap. 1.* Hebræis, sive Judæis interpretationem legis divinæ, quam ipsi, inquit, dicunt secundum legem, illud est Misna, & Thalmud, ut pote sacris non conjunctam libris, neque traditam de prophetis, sed inventionem virorum sola loquentium terrena, & divinum habentium nihil.

Autoritas porro Thalmudis apud Judæos summa est. Siquidem ut Sacras litteras, ita & Thalmudem appellant *michthebè hakkodesch*, id est scripta sanctitatis, seu scripturas sanctas. Et illum inquit Rabad, *super se acceperunt, & multorum opera Sapientum docuerunt omnes ex ordine generationes, & consenserunt in illum Israelita omnes, eique quicumque vel addere, vel demere nefas.* In præfatione autem totius Thalmudis sic scribitur: *Siquis negaverit libros thalmodicos, in quibus scripta continentur prædicta, sanctissima præcepta, Deum ipsum negat.*

At theologia fabularis, de qua tom. 5. quam Thalmud complectitur à christianis tanti fit quanti par est figmenta rabbinica, ocioforum somnia, nugæ delirantium.

Et quidem Thalmudes, sive Hierosolymitanus, sive Babylonicus quoad omnia, quæ continet, exigua esse potest apud Christianos autoritatis. Primo quia, demptis etiam ineptiis, figmentis & blasphemiiis, scripta sunt Iudeorum pervicacium, odio in Christum, & christianos capitali flagrantium. Secundo. Pleraque in Thalmude scripta tacite, & aperte christianæ fidei mysteria obscurant, vel evertere nituntur, & ad superstitionem ducere. Tertio. Perissologiis, naniis, & innumerabilibus nugis scripta omnia Rabbinica, & in primis Thalmul sceter.

Unde Thalmudes uterque sæpe ab Ecclesia catholica jussus est comburi, idque aliquoties justissime factum, ut per Anton. Possevin. in *appar. sac.* Causam dat Sixtus Senensis *lib. 2. bibliot. eccl. & ex eo Serarius lib. 1. Rabbin. cap. 33.* quia plurimis, gravissimisque contra Christum Dominum, divinamque majestatem, & hujus administratos, & amicos, Angelos, & Testamenti veteris divos, beatissimam Virginem Mariam, christianosque omnes, immo & contra Mosis legem, jus gentium, atque omnem naturæ legem, & rectam rationem erroribus, mendaciis, contumeliis, ac blasphemiiis abundat, de quibus Legendus Hadrianus Finus *contra Judæos l. 9. cap. 5.*

Quocirca, ut refert Bernardus Luxemburgius in *catal. her. lib. 2.* Gregorius novus Pontifex Maximus omnia thalmodica volumina flammis adjudicavit anno 1230. Quod fecit in Galliis S. Ludovicus Rex Francorum anno 1240. & pontificum decretum instauravit Innocentius quartus anno 1244. Cum autem eadem volumina à Judæis pristino nitore restituta fuissent, & artis typographica præsidia in infinitum prope numerum propagata, Julius Papa tertius novo edicto promulgato inquiri jussit, & anno 1553. cum festa tabernaculorum à Judæis Septembris mense celebrarentur, per omnes Italiæ urbes exuri præcepit, impositis pœnis habentibus libros quæ apostatantibus à fide imponuntur. Postea Paulus Papa quartus unà cum Sacrosanctæ Inquisitionis Senatu anno 1559. idem fieri imperavit, & thalmodicos libros inter scripta ab Ecclesia catholica damnata connumerari voluit, ut scribit Senensis. Extat etiam ea de re B. Pii Pinti decretum anni 1566. Et tandem Clementis Octavi contra impia scripta, ut loquitur Constitutio anni 1593. & libros Hebræorum thalmodisticos, Kabalisticos alios, opera, tractatus, volumina, & scripta quæcunque, tam lingua hebraica, quam quavis alia lingua conscripta, aut versa, edita, impressa, ac in posterum conservanda, aut vertenda, edenda, vel imprimenda, continentia, seu continentes tacite, vel expresse hæreses, vel errores contra sacras veteris legis scripturas, nec non contumelias, impietates, blasphemias contra Deum, Sanctissimam Trinitatem Salvæ

Salvatorem nostrum, Beatissimam Virginem, beatos Angelos, Patriarchas, Prophetas, Apostolos, aliosque Sanctos Dei, sacratissimam Crucem, sacramenta novæ legis, sacras Imagines, sanctam catholicam Ecclesiam, sedem Apostolicam, ac contra Christi fideles, præsertim Episcopos, Sacerdotes, & alias Ecclesiasticas personas, atque etiam contra neophytos, & aliàs contra catholicam religionem, vel in quibus impudicæ, & obscenæ narrationes habentur, etiam sub prætextu, quod expurgata fuerint, vel donec expurgentur. Item impia thalmodici, Kabalistici, alique nefarii hebræorum libri omnino damnati, & prohibiti maneant, & censeantur.

Ad hæc scribit Ernestus Fernandus Hessus *lib. 1. sigel. Iudaor. fol. 46.* se vidisse forte cum Iudæis adhuc esset, Iudæorum libros præter Biblia, Gregorii XII. iussu comburi. Refert etiam Sixtus Senensis ex opulentissima Bibliotheca Iudeorum Cremonensium, mandante Inquisitione Romana, duodecim thalmodicorum Codicum millia exusta fuisse anno 1559.

Memoratu dignum est, quod narrat Thomas Cantipratensis accidisse, cum thalmodicam theologiam S. Ludovicus imperasset comburi anno 1239. Erat Archiepiscopus, qui, pecunia à Iudæis accepta, obtinuit, ne res executioni mandaretur. *Redditis ergo libris*, verba sunt historici, *lib. 1. de apib. capit. 7.* *Judei solennem diem agi instituunt omni anno, sed in vanum, aliud Spiritu Dei ordinante. Revolutio enim anno, die certo & ipso loco, quo libri execrabiles red- diti sunt Iudæis, hoc est in Vicennis propè Parisios, dictus Archiepiscopus in consultationem Regis ve- niens, diro viscerum dolore correptus est, & eadem die cum ejulatu maximo vita finem accepit. Et quo- niam Rex Archiepiscopi intercessione rem distulerat, fugit de loco cum tota familia, ne cum Archiepiscopo divinitas feriretur. Atque haud multo post, instigan- te, ut prius, fratre Henrico, dicto de Colonia, Iu- daorum libri congregati sunt sub mortis pœna, & in maxima multitudine combusti. Ita Cantipratensis, qui libros thalmodicos Iudæis Orientalibus abomi- nationi fuisse prodit usque adeo, ut hæreticos, & excommunicatos reputarent Iudæos Occidentales, qui contra legem Moïsi, ac Prophetas, thal- modicos libros recipiunt, & exscribunt. Reucliu- num, quod apud Maximilianum Cæsarem egisset, ut libri thalmodici ab igne eximerentur, pessime audisse, & ægre nomen indemne servasse, testatur Conradus Brunus *lib. 6. de hæret. cap. item 6.**

Et nihilominus in ea multi sunt opinione, hæreses, hæreticorumque vanissima commenta, non exiguum Dei providentia, omnia ad salutem suorum destinantis adferre utilitatem, in quo genere collocant thalmodicas fabulas, Kabalistarum fig- menta, traditionum Iudaicarum narrationes, denique Hebræorum fabularem theologiam omnem, quam fructuosam sibi, & Ecclesiæ Dei universæ facit Christianus theologus, cui confert ad multos usus.

Primo ea uritur ad Iudæos convincendos. Magnam illi habent de Religione sua, jam non amplius religione, sed superstitione, opinionem. Aestimant Rabbiorum suorum scripta, ut oracula, Thalmu- dem suspiciunt, ut Scripturam divinam. A tanto er- rore commodius liberari non possunt quam si ex iis libris adferantur aniles fabulæ, quibus pleni sunt, & contra legem Dei, ac Naturæ errores gravissimi.

Nec desunt istiusmodi Iudæorum ad Christum

Tom. II.

conversiones, quæ documento sint, non inutiliter fabulas hoc fine consuli. Unam do, quæ contigit anno Domini 1592. Calissæ in Polonia, quam sic nar- rat Ioannes Franciscus Carettonius. Princeps quidam, insignis divitiis atque scientia, cum egregiè calleret hebræa atque apprimè versatus es- set in Thalmudis doctrina, & Rabbiorum, Deo tollente velamen, inspicere cœpit quàm luteis fun- damentis hebræa expectatio niteretur, quàm soli- diores essent, quæ adventu Messiae à Sacerdote So- cietatis Iesu proponerentur. Sex totos menses, quos ad deliberandum sumpserat, consumpsit in atten- tissima meditatione illius veritatis, eam diligentis- simè ad Hebræorum scripta, atque doctrinam examinavit. Ut, neque ab iis, neque à Seniori- bus, & legis peritis, quos sedulò consuluit, nihil contra eam adferri vidit, nisi perfidiam, odium, tenebras, quæ gemmulæ sunt thalmodicorum Co- dicum, clam uxore hebræa, & suis omnibus venit ad Collegium, confessus, dare se manus veritati, cujus splendorem amplius negare non posset, im- butus catechismo diebus quindecim, ablatus fonte sacro, magna gratulatione totius civitatis, magno mœnore Iudæorum.

Secundo. Usus est theologiæ Iudaicæ fabularis, ut Christianis persuadeatur, quid de perfida illi- gentis dogmatibus sentire debeant, & pateat animus nefariorum hominum in religionem sacrosan- ctam. Hunc finem producendi nonnulla ex Thal- mude habebat Sixtus Senensis, qui ita mentem suam aperit *d. lib. secundo Biblioth. Deceveram pro- fectò, nullam talium librorum habere mentionem, & omnem doctrinam huius memoriam, quantum fie- ri potuisset, silentio abolere. Sed quoniam me præteri- torum temporum experientia docuit, huiusmodi volu- mina toties extincta, iterum, instar hydra capita reviviscere, permittente id Principum christianorum avaritia, qui quovis parvo pretio inducti, faculta- tem instaurandi hos libros Iudæis vendunt, ideo me opera pretium facturum existimans, si turpitudines, impietates, & blasphemias nonnullas thalmodicis vo- luminibus comprehensas aliqua ex parte manifestarem, annotatis nominatim libris, ubi hæc habeantur, ut si quando hæc nefaria scripta, quibus adhuc abun- dant Asia, Africa, Græcia, & Germania apud nos revocentur in lucem, habeant pietatis christiana propugnatores indicem, quo veluti manuducantur ad inveniendos, ac detegendos particulares huius operis libros, ac locos, in quibus prædicta blasphe- mia scriptæ sunt, & his detectis, Christianos Prin- cipes iterum adversus renascentis hydra colla inflam- ment.*

Tertiò eliciuntur nonnulla ex theologia fabulari Iudæorum. Nam non omnia, quæ in ea conti- nentur sunt meræ fabulæ, quæ ad Christianorum mysteriorum, & sacrorum rituum confirmationem contra adversarios faciunt. Quem fructum ex Thalmude, & similibus scriptis decerpi posse do- cuit egregiè Petrus Galatinus, è D. Francisci fa- milia, artium, & theologiæ doctor, hebraicæ lin- guæ peritus, opere de arcanis catholicæ veritatis ad- versus Iudæos, in quo tum ex factis litteris, tum ex dictis Thalmudis, & Kabalistarum monstratur veri- tas catholicæ fidei.

Quarto ad Scripturæ divinæ interpretationem, & antiquitatis Iudaicæ notitiam, quæ theologo christiano est pernecessaria, conducit fabularis eadem Hebræorum scientia. Continentur enim in ea multa, quæ veteris Synagogæ statum, politiam, & varias religionis cœremonias ponunt

ponunt ob oculos, quæque loquendi modos & receptas in foro, sacrisque locis formulas declarant. Quod adprime ad Bibliorum litteralem sensum investigandum confert.

Ob quam causam antiqui in Ecclesia Doctores versabant illos Rabbiorum libros, in quibus non veræ solum, sed & fictitiæ, fabulosæque expositiones habebantur. Seligebant autem quod ad rem facere existimabant, & veritatis confirmationem, reliquis figmentis hostes ipsos oppugnabant, vel ridendos exponebant.

Audiat Hieronymus, qui operam dederat Rabbino Barhanæ, ab eoque arcana theologiæ Judaicæ, ut ea uteretur ad fidelium commodum, didicerat: *Testis est mihi Dominus*, inquit, *me omnia, quæ secundum hebraicum dissero, non de proprio sensu loqui, quod arguitur in pseudopropheta, sed Hebræorum sequi expositionem, a quibus non modico tempore eruditus, debeo meis simpliciter indicare, quæ didici.* Et lib. 1. contra Rufinum: idem eruditissimus Doctor, accusanti, quod viros hebræos, suos magistros nominaret Hieronymus, ita responderet apolog. 1. in Rufinum: *Ipsæ Origenes, & Clemens, & Eusebius, atque alii complures quando de Scripturis aliqua disputant, & volunt approbare, quod dicunt, sic solent scribere: Referebat mihi hebræus, & audiui ab hebræo, & Hebræorum ista sententia est. Certè etiam Origenes Patriarcham Huillum, qui temporibus ejus fuit, nominat, & trigessimum Tomum in Isaiam, in cuius fine edisserit: Væ tibi Ariel, quam expugnavit David, illius expositionem concludit, ut cum aliter prius sensisse se dicat, doctum ab illo, id, quod verius est, confiteatur. Octogesimum quoque nonum psalmum, qui inscribitur, Oratio Moïsis hominis Dei, & reliquos undecim, qui non habent titulos secundum Huilli expositionem, ejusdem Moïsis putat, nec dedignatur hebræam Scripturam interpretans, per singula loca, quid Hebræis videatur, inserere.*

Veterum vestigiis insunt recentiores, & Sacræ Scripturæ Interpretes ac scholæ magistri. Certè S. Thomas Aquinas, qui fabulis nunquam se delectatum satis ubique demonstrat, rigori scholastico semper deditus, fabularem Judæorum theologiam pervolvit non indiligenter, ut ex ejus scriptis constat, in quibus ex Rabbis ducuntur nonnunquam sententiæ, & nominatim citatur Rabbi Moïses Ægyptius, magni nominis inter Judæos autor. Nicolaus Lyranus, Paulus Burgenis, Andreas Masius, Episcopus Abulensis, Hieronymus Oleaster eruditus suis Commentariis in sacros libros passim Rabbiorum dicta proferunt, iisque utitur non rarò Testatus. Fabulas quoque tum hi, tum alii ex iisdem produciunt, ut quantum à solidis inaniam, vera à falsis differant, oppositione contrariorum innotescat.

Et quamvis negare videatur Paulus Apostolus fas esse theologo christiano Judaicæ theologiæ fabulari operam dare, Theologum instituens, tribus potissimum locis 1. ad Timoth. 1. v. 4. ubi monet Episcopum, ut denunciaret fidelibus Doctoribus, ne intendant fabulis, quod de Judæorum fabulis Augustinus, aliique explicant. 1. ad eandem Timoth. quarto versic. septimo ubi præceptum continetur Theologis commune: *ineptas, & aniles fabulas evita.* Quod ad Judaica figmenta referri Interpretes opinantur. Ad Titum 1. quem cum Cretenfibus dedisset Episcopum, hortatur, ut suos increpet dure, ut sani sint in fide: *Non intendentes*

Judaicis fabulis. Itaque sunt nonnulli, qui eam partem Theologiæ Judæorum penitus abolendam censent, nullique cujus tandem sit sortis, & eruditionis permittendam, libros ad unum omnes flammis absumendos, nec sine piaculo legi posse.

Plerique contaminari se, atque scelere adstringi putant, inquit Joannes Mariana in opusculo de edit. vulgat. capit. vigesimo septimo. si Rabbiorum Commentarios aut legant patienter, aut audiant, religiosi nimium inhaerentes persuasioni vulgari, hostes esse nominis Christiani, *Le hale venenum in iis libris contineri, utilitatis parum, grave periculum ex ea lectione incautis hominibus imminere, neque minus esse fugiendos, quàm hereticorum libros.* Alii, quorum major eruditio est, & linguarum cognitio major, hebraica, atque græca, contra tenent, negantes eorum librorum lectione arcendos esse Theologos, unde magna comoda veniunt, periculi parum, aut nihil.

Attamen respondent, theologiam fabularem, quæ libris thalmudicis, aliisve ejus generis, continetur, non videri planè proscibendam ita, ut ejus lectio Theologis non permittatur. Ducuntur primo, quia, ut loquitur D. Augustinus lib. secundo de doct. christ. capit. secundo. *Latina lingua homines duabus aliis ad Scripturarum divinarum cognitionem habent opus, hebraea scilicet, & græca, ut ad exemplaria præcedentia recurratur, signam dubitationem attulerit Latinorum Interpretum infinita varietas.* Cum itaque concedantur latinæ istudiosæ libri ab Ethnicis conscripti propter sermonis elegantiam, & proprietatem reg. septimo Indic. lib. prohib. quamvis convicia in Religionem christianam calumnias, & mendacia quàmplurima habeant, res etiam obscenas tractent, narrent, aut doceant, cur aboleantur omnino scripta Rabbini, licet fabulosa, cum ex iis linguæ hebraicæ peritia, Theologo utilis in paucis hauriatur? Quis excutiat è manibus Christianorum Tacitum, quia lib. 15. Religionem nostram *exitialem superstitionem* vocat, Christianos *per flagitia invisos*? Fabulas quoque idem de Moïse, Hebræorum duce, comminiscitur, uti & Justinus, qui figmenta anilia de Moïse commemorat. An Suetonius proscibitur, quia Christianos dicit esse genus hominum superstitionis novæ ac maleficæ in Neron. capit. 16.

Huc facit, quod in Clement. de magistr. sancitum est, ut in omnibus scholis publicè professores linguæ Hebrææ, & Chaldaicæ constituantur, vestigiali de publico designato. Immo additur, ut ex iis linguis transferantur in idioma latinum, hoc ait Pontifex Clemens, sacro approbante Concilio, Viennensi, *scholas subscriptarum linguarum generibus, ubicunque locorum Romanam Curiam residere contingeret, nec non in Parisiensi, & Oxoniensi, Bononiensi, & Salamantino studiis providimus erigendas, statuentes, ut in quolibet ipsorum teneantur viri catholici, sufficientem habentes hebraica, græca, arabica, & chaldaica linguarum notitiam, duo videlicet cujuscuque linguæ periti, qui scholas regant inibi, & libros de linguis ipsis in latinum fideliter transferentes, alios ipsas linguas fideliter doceant, earumque peritiam studiosa in illos instructione transfundant, ut instructi, & edocti sufficienter in linguis ejusmodi, fructum speratum possint, Deo auctore, producere, fidem propugnaturi salubriter in ipsos populos infideles.* Ubi illud prudenter observat Nicolaus Serarius lib. 1. de Rabbis.

Rabbin. capit. 33. Pontifici Maximo propositum fuisse curare, ut viri hisce linguis instructi possint cum infideles alios, tum Hebræos ipsos eorum armis expugnare, Christique Domini obsequio addicere.

Nec obstat, Pontificium decretum intelligendum solum esse de grammaticæ rudimentis, dictionariis, & lexicis, nullum autem inde patrocinium adfiscisci posse pro fabulari theologia Rabbinica in Thalmude præsertim comprehensa. Ita sanè Sixtus Senensis *lib. 2. Bibl.* qui incitator in Galatinum, non possum, inquit, non magnopere mirari inane studium Petri Galatini ex Ordine Minorum, qui cum in primo de Arcanis catholica veritatis libro, defensionem thalmudicorum voluminum suscepisset, in eam vanitatem devenit, ut non solum affirmaverit thalmudica opera in latinum verti oportere, & publice in scholis Christianorum explicari, sed hoc ipsum quoque conatus fuerit adstruere autoritate Clementis Pape V. qui in Concilio Viennensi, eadem sancta Synodo approbante, statuit, ut in scholis Christianorum essent præceptores hebrae, & chaldaica lingua periti, qui libros Iudeorum in latinum transferrent, & ipsorum linguam publice docerent. Hoc quidem Clementis decretum, inquit Galatinus, cum intelligi nequeat de hebraicis Scripturæ divinæ libris, quia jam toties traducti fuerant, consentaneum est, ipsius verba intelligenda de thalmudicis Iudeorum operibus nondum latinè versis. Lepidum sane argumentum, subdit Senensis, & defensore tali dignum, qui non animadverterit, Clementis Canonem loqui de primis rudimentis, & institutionibus linguarum hebraicæ, & chaldaicæ, quæ magis petenda sunt ab iis, qui inter Iudeos grammaticas traditiones, & hebraicæ, atque chaldaicæ dictionaria conscripserunt, quàm ab eis, qui thalmudica scripta collegerunt. Approbat Senensis censuram Antonius Possevinus in apparat. v. Thalmud, & v. Petrus Galatinus, & scribit, Galatinum Clementis V. decretum male intellectum de prælegendis rudimentis hebraicis in scholis detorsisse ad Thalmud prælegendum, & id merito Senensem improbasse.

Nam respondent primo, quod Pontifex non loquitur tantummodo de grammaticalibus initiis, sed linguarum, dogmatumque illa notitia, quæ satis sit ad convincendum perveritas, eosque convertendos. Hæc autem è dictionariis, lexicisque haberi non potest. Quocirca dum librorum translationem præscribit, non potuit designare grammaticas solum traditiones, & linguarum rudimenta. Fabulas ergo Judaicas intelligit, & Rabbinorum deliramenta, quæ scire Theologum expedit, ut refellantur. Sententiæ hujus aditipulatorem nomino Nicolaum Serarium in Rabbinico priore capit. trigesimo tertio & Ioannem Marianum opuscul. pro edition. vulgar. qui hoc adjungit: Ex dictionariis absolutam alicujus linguæ cognitionem non contingere, nisi aliorum librorum multa, & assidua lectio accesserit, diligensque observatio.

Item hæc quoque commoda, quæ ex iis libris proveniunt levia profecto non sunt. Linguæ hebraicæ phrasæ, unde nisi ex Rabbinorum libris? Num ex dictionariis? At qui ex dictionario sapit, parum in linguis omnibus sapit. Neque omnia possunt Lexicis comprehendi, & frequenti potius variorum librorum lectione linguarum peritia comparatur. Vocum hebraicarum reconditas significationes ex Rabbinorum libris eruimus, quæ

Tom. II.

passim huic sententiæ favent. Ritus Iudaicos & mores, quorum magna pars in veteris Testamenti libris comprehenditur, unde commodius, quam ex ea gente haurias, atque eorum libris? Quemadmodum Græcorum ex græcis autoribus eruimus, Romanorum ex Romanis. Quid de mensuris, & ponderibus, & numismatis Hebræorum commemorem, quatum rerum inscitia passim laboramus? Scimus in veteribus Patrum libris id genus quædam tradi, sed pauca, nempe in confirmanda religione magis, quam id genus rebus explicandis districti erant.

Addunt, Galatinum dictis suis cautionem adhibuisse, quæ sinceram viri mentem prodit. Sic enim scribit: Luce meridiana clarius constat Thalmud ipsum à Christianis recipiendum esse, non tamen in omnibus, nisi in iis tantum, quæ bona sunt. Qui ita de scdissimis Ethnicorum libris, eorumque commentariis loqueretur, an reprehendi merito posset? Lucianus legitur, Religionis nostræ sacra subsannans, Zosimus Christianorum virulentus infectator, & Constantini nominatim, Ammonius gentilitiæ superstitionis patronus, & eapropter christianitatis ubique hostis manifestus. Plura autem commoda Theologus ex fabulari Iudaicæ perscrutatione quàm antiquarius recens, ex illorum lectione Gentilium educit.

Deinde utile est, ut in Ecclesia sint viri docti, qui reconditas artes, librosque perspectos habeant, tum ad ferendum de iis in prudentum confesso, & comitiis sincerum judicium, tum ad refellendum ea, quæ aliena à Religione, ac veritate invecta fuerunt à perniciosiis hominibus, & incautis, curiosisque instillata. Quo studio, vel ipsas magicas artes nosse velle, ut confutentur, & reprobenentur, licitum esse docent Theologi, præcipuè S. Thomas in questionibus quodlibet. quodlib. 4. quest. II. ar. decimo sexto quo quærit, utrum homo possit si e peccato appetere scire scientias magicas? ita docet, artes magicas, & similes esse prohibitas quantum ad suum usum, quod si etiam prohiberetur alicui earum studium ob periculum utendi, tunc fore studium quoque malum, quia prohibitum.

Leges in ultima editione Disquisitionum magicarum ab Horatio Cardonio concinnata, ultimis autem curis ab Autore recognitarum, auctarum, & castigatarum, Delrii disputationem, seu epistolam apologeticam contra cujusdam suggestionem ad Congregationem Inquisitionis generalis sacrae fidei Romanæ. Scripserat Thomas Malvenda in operis de Antichristo auctario pagina quarta addit. ad pagina tricentesima decima nona colona secunda. Martinus Delrio tribus integris tomis magicarum Disquisitionum curiosissime, ac uberrime de tota in universum magia, ejusque generibus disseruit. In quibus etsi multa insint scitu cum digna, tum utilia, at vellemus expendi, num tutius Religioni christiana esset, ne ejusmodi commentaria passim, & promiscuè manus omnium vulgo subirent, ne in multis parum piis hominibus illex esse possint, novas, & reprobata curiositates perscrutandi, ac experiendi, ne dum noxia vitare docentur, venenum potius, quam antidotum bibant. His latus suum peti, inquit Delrius, non ense stricto, sed dolone clanculum, eodemque colore omnem vim exeruisse quosdam, ut Romæ, ac Pinciæ opus tanto applausu à Catholicis, etiam fidei Quæstoribus receptum, prohiberetur. Quæ autem eruditissimus ille vir ad sui defensionem affert, ad hoc firmandum responsum conducunt.

Qq 2

Robur

Robur hæc accipiunt ex sententia Hieronymi, quam profert scribens in capit. i. *Danielis*, & habetur dist. 37. *can. qui si de mensa*, quamvis mutatis quibusdam. Sic autem inquit ipse. Si Daniel & tres ejus socii, qui cibis regiis, ne polluerentur, vesci noluerunt, in vitio esse, & contra religionem, nosse doctrinam Chaldaeorum, & libros eorum legere existimassent, nunquam id facere sustinuisent. Ea igitur didicerunt illi, non ut sequerentur, sed ut ea vanitatis, & falsitatis, atque impietatis convincerent, & damnarent. Nam si quis adversus mathematicorum, quos genethliacos vocant, dogmata disputaret, matheos eorum ignarus, risui omnium pateret.

Itaque tres illi pueri Sapientiam Chaldaeorum ea mente didicerunt, qua Moses doctrinas Egyptiorum didicerat. Et alioqui quomodo ejus exemplo Theologi Egyptios spoliabunt auro, argento, veste pretiosa, nisi eorum thesauris contrectatis? Consonant his Oecumenius act. 7. ubi in laude Moses ponitur, quod profanis disciplinis eruditus fuerit, & Cassiodorus in *exposit. psalt.* nec dissidet Ambrosius in *capit. secundo epist. ad Colos.* quamvis dubitantis adverbio prudenter utatur. *Neque*, inquit, *Moses, neque Ananias, aut Daniel peregrinam didicerunt eruditionem, nisi necessitate, atque coactione dominorum. In nulla etenim ea nisi sunt, nisi forte quis dicat, quod bonum sit eas discere, ad evertendas illorum fraudes.* Justinus quoque *quæst. vigesima quinta ad Orthodoxos* ait, laudari Moysen, non propter usum sapientiæ fabularis Egyptiorum, sed propter scientiam. Quam sententiam etiam habet Beda lib. *secundo Reg. capit. 9.* citatur in decreto dist. 37.

Postremo ita rem plane conficit Concilium Tridentinum, sive Pontificia concessio, quæ sic habet: *Thalmud Hebraorum, ejusque Glossa, annotationes, interpretationes, & expositiones omnes, si tamen prodierint sine nomine Thalmud, & sine injuriis, & calumniis in Religionem christianam, tolerabuntur.* Verba sunt Indicis Romani librorum prohibitorum autoritate, & constitutione Clementis VIII. editi anno 1595. Non enim putavit Concilium omnino Thalmudica abolenda, cum multa in iis sint, ex quibus & fides nostra, & religio juvari possit, & multa, quæ adversus Judaicam obdurationem prodesse christianis possunt, ut liquet ex his, quæ dicta sunt.

Ego autem ita judico. Noxia est aliquibus notitia omnis theologiæ fabularis Judaicæ, & omnibus aliqua. Unde sit prima assertio. Quamvis Theologi promiscue, & linguæ hebraicæ professores, aliique viri docti à theologia fabulari Judæorum arceri non debeant, meritò tamen cavetur, ne in scholis eadem prælegatur, aut vulgo exponatur. Nam nulla inde sperari potest utilitas, periculum crearetur curiosis, nec satis in fide, & religione firmatis ingeniis. Majus certe malum, quam bonum ex promiscua lectione fabulorum commentorum existeret. Itaque providi est Magistratus Ecclesiastici, cum id expedire judicaverit, Librorum istiusmodi usum quibusdam interdiceret, ipsamque illam theologiam certis è locis proscribere.

Secunda assertio. Nulli fas est intendere theologiæ fabulari Judæorum. Hoc D. Pauli enunciatum est & sensum habet: Non licere animum adijcere, non credere, ut res veras, non magni facere, fabulis intendere, sive attendere, dicuntur ii, inquit recte Gulielmus Estius in *epist. ad Timoth. cap.*

1. qui eas studiose, & seriò vel narrant, vel audiunt, velut rem alicujus momenti, & quæ ad pietatem faciat.

Assertio tertia. Dedecorosum fore, ac minimè ferendum in theologo christiano, si ita deditus esset theologiæ fabulari Hebræorum, ut idcirco minus æstimaret veram, divinamque theologiam Apostolorum, & Patrum; si ex cænosis illius lacunis hauriret putidas sacræ Scripturæ interpretationes, iisque, ut pestilentibus undis florentem Ecclesiæ hortum inficeret; si fabulatoris Rabbini nomen autoritatemque pluris quam Concilii sacrosancti, aut scholastici doctoris faceret; si lethale superstitionum venenum inde hauriret, & incautis auditoribus, lectoribusque propinaret; si perverfas de religione opiniones ex eisdem fabulis induceret, firmaret; si Judaicis rebus, & placitis idcirco plus æquo faveret, veterum Ecclesiæ Doctorum sententiam contemneret, majorum dicta convelleret, cum literæ Codicis sacri inhærendum esset, ad allegoricos explicatus ex Rabbiorum præscripto confugeret; qui perniciem, arrogantiam, pervicaciamque sibi ex theologia illa compararet. Denique qui immoderate fabulis Judaicis, Kabalisticis argutiis, commentis Rabbincis uteretur. Quod in quibusdam non tam theologis scholasticis quam vulgaribus concionatoribus, & Sacræ Scripturæ minus solidis interpretibus reprehenditur, qui eapropter hebraizantes appellari solent, & plus quam oporteret fabulari theologiæ Judæorum tribuunt. Quo vitio maxime laborant inter Sectatores Scioli Novatores, qui à suis etiam doceri possent, quantum deferre debeant fabulis Judaicis, & quam sobrie illis uti.

Certè Josephus Scaliger *Elench. pag. 40.* ut hominem nullius inter eruditos notæ exprimat: *Judaum*, inquit, *agnoscas, sive impudentiam, sive inscitiam spectes.* Alibi lib. 3. *Urag. pag. 117. & 216.* vocat *Thalmudistas fabulatores, Asinates hyphantiarum Thalmudicarum.* Fatetur Lutherus *præf. in Bibl. & se & Santem Pagninum, & Munsterum* crebrò in sua ex hebræo translatione errasse, cujus rei causam dat, quod Rabbiorum glossis nimium crediderit. Junius, & Tremellius, Novatores ambo, *Rabbinos audaces fabularum auctores* vocant.

Lubet audire Joannem Forsterum, quem Beza hebraicæ linguæ professorem longe doctissimum vocat in *Joan. capit. tertio* Is ita dictionario suo præludit: *Vidi multis jam annis post instantam Evangelii doctrinam, non minus regnare in scholis Christianorum commenta Rabbiorum, cum in versione, tum etiam enarratione Scripturæ sacræ, quam in ipsis Judæorum Synagogis, atque ipsorum Peruschim, quasi sacrosancta mysteria Dei, ab omnibus summa reverentia, ac religione coli, & adorari. Hinc factum est, ut certum sensum nequaquam assequi poteris.* Et mox, quæ frequenter occinanda essent Novatoribus: *Sape vehementer admirans sum Nostratium, Lutheranorum, & Calvinistarum, ut pace ipsorum dicam, socordiam, quæ absque ullo judicio commentaria Judæorum, in quibus nulla lux, nulla notitia Dei, nullus spiritus, nulla ullius discipline seu artis vera, ac solida scientia, nulla linguarum, ac ne quidem hebræe linguæ est cognitio, amplecti maluerunt, quam ut ipsi considerarent voces, ac earum significationes. Quid, obsecro, Iudæi intelligerent, quorum cordibus, ut Paulus Apostolus noster testatur, velamen Moysi*

in lectione veteris Testamenti usque ad diem hodiernam impositum manet, sensusque eorum obsecati sunt, ut in finem legis intendere non possint? Qui verò finem legis, Filium Dei, natum secundum carnem ex Virgine, verum Messiam, Mediatorem, Victimam, & Liberatorem humani generis non cernunt, neque agnoscunt, eumque subjectum, & scopum universa Scriptura esse ignorant. Insuper regnum ipsius tantum externum, corporale, & temporaneum somniant, non spirituale, nec aeternum esse credunt, neque inter promissiones legis, & Evangelii de gratuita remissione peccatorum, propter Mediatorem Christum discernunt, quid, & quomodo doceant alios Moysen, & Prophetas?

Ac subdit: Quare rectè Christus vocavit cæcos, & duces cæcorum, ut interim taceam virulentiam ipsorum, & odium, quo fligrant in Christum, ut pauca invenias de Christo vaticinia, quorum vel verba aliqua, vel integram sententiam non scelerrime depravarint. Nihil igitur profecerunt, nisi quod velut Bibliothecarii libros tantum sacros, quos Biblia vocamus, ac aliquot grammaticos nobis christianis suppeditarunt. At, quod ad Sacra Scriptura intelligentiam, ut jam dixi, atque etiam hebrae lingua cognitionem attinet, præstuerunt, quod laudem mereatur, omnino nihil. Nam dictionaria, & Commentaria ipsorum plus obscuritatis, & erroris in Ecclesiam Christi invexerunt, quam lucis, & veritatis.

Sicque prosequitur: Id, quod in nostratium, Lutheranorum, & Calvinistarum, commentariis videre licet, cum, ut ipsis videtur, vox aliqua ambigua, aut obscurior sententia occurrit, allegant aliquos Rabbinos, & ut ipsi variè exposuerunt, raro enim, aut nunquam inter ipsos convenit, ita referunt, postea lectorem dubium relinquunt. Quis verò ipsorum rectè senserit, & quem sequi oporteat, minime indicant, aut, si indicant, quia vim vocabulorum ignorant, facile falsum pro verò amplectuntur, ut non ipsi tantum errent, & fallantur, verum etiam lectorem fallant, & ita Christi dictum accidat: Cæcus li cæco dux fuerit, ambo in foveam cadunt. Commemorare plus mille themata, quorum significationem veram, ac genuinam nec dictionaria nec commentaria ipsorum ostendunt, quin potius studiosum ejus lingua miserè à veritate abducunt. Hæc Lutheranus suæ sectæ magis, quam orthodoxos Theologos perstringens.

Eo tamen nomine male à quibusdam audit Andreas Masius, quem acriter reprehendit Leo Castrius lib. quarto Apologetici, illudque in primis carpit, quod sepositis Sanctis Patribus, quos nunquam ferè citare putatur, nisi cum eos est vituperaturus, nominet Rabbinos, nec nominet tantum, sed citandis iis se jactet, atque operum suorum marginibus adscribat eorum nomina, quibus in locis Patrum, qui citabantur nomina solebant adscribi. Quocirca Inquisitionis in Hispania Theologi è Masii commentariis eradi nonnulla jusserunt, quæ, ut loquitur Possevinus lib. secundo bibl. capit. octavo non tam Rabbiniſmum, quam hæreses sapiunt. Sed idoneum, propriumque nominis sui patronum nactus est Masius Nicolaum Serarium, qui non semel eum ab hæresis suspitione eximit in Iosue tom. 1. & tom. 2. capit. 20. Monet autem prudenter Possevinus hac in re sobrios esse oportere, qui sese lectioni Rabbiorum addicunt, quibus id præcipuè cordi fuit, inquit, ut à fide in Christum, atque ab

Tom. II.

ejus adventu ac redemptione generis humani hominis averterent.

Itaque viro sapienti non displicebit, quod hisce subjectis legibus, ubi de sacrarum litterarum Interpreti præscribunt, lancitur: Siquid sit in Hebraeorum Rabbinis, quod vel pro latina editione vulgata, vel pro catholicis dogmatibus utiliter possit adferri, id ita adferat, ut iis propterea non conciliet auctoritatem, ne ad eos aliqui afficiantur, præsertim, si fuerint ex iis, qui post Christi Domini tempora scripserunt.

In cæteris Rabbiorum rebus conquiendis, aut etiam erroribus exagitandis, nisi valde celebres sint, non laboret. Idem, ne servet in legendis quibusdam Christianis interpretibus, qui plus nimio Rabbinos sequuti sunt.

Sed, ut extremum habeat aliquid hæc nostra Consultatio, concludam, servanda esse severa Summorum Pontificum de Thalmudicis scriptis judicia, quibus hæc Italicè subjico, pro instructione tum Inquisitorum, tum Principum.

La licenza e la libertà, che in alcuni luoghi della Cristianità hanno i Giudei intorno a' loro empi libri, particolarmente del Talmud, che ivi pubblicamente si legge nelle loro sinagoghe, e in esso si dottorano i loro Rabbini, sì come è cosa gravissima per lo manifesto pericolo d' infettione, nella quale incorre la purità della Religione cristiana, così è necessario per ovviare a tanto male di persuaderne il rimedio a chi forse non conoscendo, o non credendo il danno, che di ciò può seguirne, importunato da essi Ebrei, gli volesse difendere, e non già per iscaldar punto gli animi de' Principi, i quali non ricevono, se non dagli spiriti della propria pietà gli stimoli di tener purgati loro Stati e domini da sì pestifera contagione.

Doveranno adunque i Principi dare esecuzione alla Bolla di Clemente Ottavo sopra detti libri già pubblicata. Onde sarà necessario di attendere prima con tutto studio alla suppressione del Talmud, i volumi del quale sono molti, sì come anche furono molti i Rabbini, che in diversi tempi lo composero. E quantunque secondo l'opinione d'alcuni, vi fosse fra i primi Autori chi scrivesse dottrina buona, e consentanea a' misteri della nostra cristiana Religione, nondimeno coloro, che poi scrissero, la corrupero, e continuando altri a scrivere; hanno in maniera depravata e guasta ogni cosa, che in ciascheduno di essi volumi si contengono non solo ingiurie, e bestemmie esecrabili contro a Cristo, Salvatore nostro, favole, e menzogne in depravatione del vero senso della sagra Scrittura, ma ancora precetti, e ordini contro alla legge stessa di Moise, contro ad ogni ragione delle genti, e contro ad ogni legge di Natura, la quale essi ancora, come huomini, sono tenuti ad osservare.

Quindi molti Sommi Pontefici hanno interdetto l'uso e la lectione di così pernicioſa dottrina a tutti gli Ebrei, sì come han fatto ancora molti Principi christiani ne' loro Dominii, e hanno ordinato, che tutti i libri Thalmudici si raccogliessero da ogni parte della cristianità, e si dessero al fuoco. Così han fatto Gregorio nono nell'anno 1230. Innocentio quarto nell'anno 1244. Clemente quarto, Onorio quarto, e Giovanni vigesimo secondo. Ma di poi essendo di nuovo rannovata questa detestabile opera col beneficio delle stampe sparsa per tutto il mondo in numero quasi infinito, piacque a Giulio terzo con nuovo editto ordinare, che si dovesse inquirere contro a chi gli tenesse, e leggesse, e comandò nell'anno 1553. che ne' giorni, ne' quali essi Ebrei celebravano la festa de' Tabernacoli, si bruciassero per tutte le città d'Italia, sì come fu eseguito.

Paolo quarto col parere del supremo Tribunale della santa Inquisizione fe l'istesso, e dichiarò, che tali volumi s'intendessero senz' altro compresi fra i dannati dalla Chiesa Cattolica. E perche udissi, che in Cremona havevano gli Ebrei una gran libreria, e in essi molti volumi Talmudici, fu di ordine del Santo Tribunale sudetto visitata, & essi volumi buciati nel numero di dodici mila, e altri dieci mila in Recanati con mille Commentarii d'un Manahel nel Pentateuco, pieni d'empietà Talmudiche.

Gregorio decimo terzo parimente ordinò, che dagli Inquisitori si procedesse contro a gli Ebrei, che tenevano detti volumi. Ma rinascendo tutta via i capi di questa Idra, Clemente Ottavo con la severità ben necessaria della sua Costituzione provide con molto frutto a tanto disordine, interdicensi la lettione, e retentione di essi volumi, non ammettendogli nè anche sotto pretesto, che siano purgati, ma dannandogli assolutamente alle fiamme, qual Costituzione si come nell' Italia è in osservanza così se fosse fuori ancora per tutti luoghi, non haverebbono questi perfidi machinar tanto in pregiudicio della Religione cristiana e de' buoni costumi.

De' Principi cristiani poi si fa il pio rigore di Ferdinando e d'Isabella contro alle persone, e a' libri Talmudici degli Ebrei, e molto avanti quel, che ne ordinò Lingio anche Re della Spagna, e ciò che fe Carlo quinto ancor giovane, rifiutando con generosa pietà quella gran somma d'oro, che gli offerfero gli Ebrei.

Nell' anno 1553. nel dominio Vinetiano per ordine di Benedetto Valerio, di Marco Centano, e di Francesco Longo Senatori e Giudici contro a' bestemmatori ne furono dati al fuoco innumerabili volumi.

Nel 1230. il Cancelliere di Parigi, e i Dottori in Theologia per ordine di Gregorio nono, favorendo, e ajutando l'esecutione il Re, ne furono nella publica piazza bruciati quanti con esquisita diligenza ne furono ritrovati.

Nel 1239. San Ludovico Re di Francia ne fe d'infiniti altri un publico incendio. Anzi la novella Costituzione di Giustiniano Imperatore contro a' Giudei, e loro scritti, è intesa dal Baronio, e da tutti, non d'altri libri, che de' Talmudici.

Nell' anno 1628. havendo Monsignor Nunzio Apostolico appresso il Re di Polonia havuto notizia, che gli Ebrei havevano in Lullino stampati molti libri Talmudici, ne fe risentimento con sua Maestà, e con altri Ufficiali del Regno, accioche non solo fossero proibite dette stampe, e libri, ma gastigarli ancora gli stessi Ebrei, sì come fu eseguito per la buona disposizione, e intentione, che trovò il Nunzio nel Re, e ne di lui Ufficiali.

Ora che regnano Principi di singolar pietà e zelo, si dee sperare, che debban fare non solamente il medesimo, imitando l'esempio di tanti Principi, e forse loro maggiori stessi, ma di vantaggio a beneficio della Cristianità, & estirpare in modo le radici, che ne' loro stati non possano più a riprodurre così venenati germogli.

E se taluno con l'esposizione di Pietro Galatino volesse affermare di essere utile il Talmud, e di esser convenevole, che si ponga in lingua latina, e leggerlo nelle scuole de' Cristiani, adducendo egli l'autorità di Clemente quinto, che nel Concilio Vienneſe ordinò, che in dette scuole vi fossero maestri della lingua Ebraica e Caldea, i quali trasferissero in latino i libri degli Ebrei, e insegnassero la loro lingua, donde, dice il Galatino, si deduce, che non potendosi intender tal ordine di libri Ebrei della divina scrittura, essendo stati questi tante volte in latino tradotti, si ha necessariamente da intendere de' volumi Talmudici non ancora

in latino tradotti. Si doverà rispondere, che la Costituzione di Clemente parla solamente de' primi rudimenti, e della institutione della lingua Ebraica e Caldea, la quale si dee apprendere più tosto da quei, che fragli Ebrei hanno scritto; documenti grammaticali, e dictionarii ebraici, e Caldei, che da quei, che hanno raccolto i libri Talmudici, ove non sono tante empietà, e bestemmie. Nè dee si prestare orecchio a chi proponeſse di espurgarli; imperocche sono tutti artifici di Ebrei, ben conosciuti da Clemente Ottavo, il quale perciò vi aggiunse la clausola, che non si potessero leggere, e tenere, etiamdico sub pretextu, quod expurgati fuerint, vel donec expurgentur, e con le pruove, che in altri tempi sene sono fatte a questo fine, sono stati sempre giudicati tali volumi inespurgabili, tanto sono in ogni parte pieni d'errori, e menzogne perniciosissime, e così anche fu risposto d'ordine di Urbano Ottavo al Vescovo di Cracovia intorno al Talmud stampato dagli Ebrei di quella Città, il quale ne ricercava la permissione con presupporre, che fosse espurgato, e con addurre l'autorità del Galatino.

E per certo la speranza ha insegnato, che questi volumi tante volte dannati, e quasi estinti, sogliono riforgere per l'avaritia de' ministri de' Principi, i quali vendono la licenza e la facoltà di poterli stampare, non guardando gli Ebrei in ciò a spesa veruna, per lo che ne abbonda grandemente l'Asia, e l'Africa, ove sono di grandissimo impedimento alla conversione de' popoli, come anche nella Grecia, e in molti luoghi della Germania, fomentando in quella lo scisma, e in questa aprendo la strada ad un mostruoso composto di eresie nuove, e antiche, sì come han fatto nella Transilvania con tanto seguito, e i Sabbatari, e gli Ebioniti; e in Lituania i Saducei.

Ma certamente se tali ministri mirassero più alla conservatione della Religione Cristiana, che al mantenimento temporale, e politico delle persone, e degli Stati de' loro Principi, e all' interesse proprio, non sarebbero senza dubbio sì favorevoli a questa perfida nazione, massimamente nella materia de' libri Talmudici. Imperocche fra l'altre innumerabili esecrationi, e imprecationi, che in essi sono, vi si commanda, che ogni Ebreo tre volte il giorno bestemmii la legge Cristiana, e prieghi Dio, che la confonda, & estermi con i Re, e co' Principi suoi, e che facciano questo principalmente i loro sacerdoti nelle Sinagoghe in odio di Gesù Nazareno. E benchè questi loro prieghi, come fatti da chi non ha la vera fede, non sono esaudibili, sono però manifesto inditio della malignità del loro animo, andante all' estermio de' Principi cristiani, l'imperio de' quali secondo le leggi del Talmud, hanno per più esecrabile, e stimano peccato molto più leggiero il servire ad un Principe gentile, che ad un cristiano, quantunque assolutamente secondo la medesima dottrina Talmudica hanno per massima, che non si debba ubridire ad alcun Principe mortale, ma fare ogni sforzo per scuoterli dal collo il giogo dell' imperio d' ogni Re e d' ogni Principe, come anche d'usare ogni industria, e tentare ogni via per toglier la roba e la vita a' Cristiani, che secondo il precetto Talmudico sono obligati di tenere per animali bruti, e trattargli come tali, e tanto non fanno, quanto non ponno.

Dalla qualità adunque di questi Libri, e da quello che hanno decretato i Sommi Pontifici, & eseguito i Principi Cristiani, si vede chiaramente che non si debbono ammettere in modo alcuno le istanze, e le importunità degli Ebrei per le stampe di essi, nè permettere che si tengano, nè leggano in publico, nè in privato; ma con somma diligenza cercargli, e dar loro quella pena di fuoco, che essi libri commandano che si dia a' Sacrosanti nostri Vangeli, da essi chiamati iniquità rivelata e peccato manifesto, qual pena vogliono, che si eseguisca

esegnisca, ancor che ne' Vangeli si contenesse il gran nome di Dio, tenuto da essi in somma veneratione, essendo molto maggiore l'odio, che essi portano a' Vangeli, che la riverenza, che professano a sì gran nome.

In quanto poi agli altri libri de' Rabini altre volte ancora si è risposto, che dalla lettione de' medemi libri si ha da giudicare, se sono de' compresi nella proibitione di Clemente Ottavo, senza essersi voluto mandar catalogo de' permessi, o de' proibiti, non potendosi assicurare, nè anche de' loro libri, che contengono il Testamento vecchio, nè di quei, che contengono le loro orationi, potendovi esser molte cose mali. Gli altri libri poi de' Rabini, benchè pare, che habbiano qualche derivatione dal Talmud, contenendo essi qualche cosa degna di correctione, si usa nondimeno indulgenza, che si espurgano, e correggano, e così espurgati, e corretti gli ritengano secondo un Breve fatto da esso Clemente Ottavo a loro favore doppo la publicatione di detta sua Costituzione. E ancorche nell'Indice de' libri proibiti nella seconda classe si proibiscano i Commentarii de' loro Rabini, vi è però un decreto della S. Congregatione del S. Officio nell'anno 1596. nel quale si dichiara, che s'intendono proibiti solamente quelli che sono stati depravati dagli Eretici, e particolarmente da Corrado, e Paolo Faggio, purchè nel resto siano espurgati, e corretti secondo il temore di detta Costituzione, nella quale è necessario d'insister sempre, e servirsene di regola certa.

Intorno poi alla correctione si dee avvertire, che sì come l'empietà, e le bestemmie sono in modo nascoste ne' detti libri, che difficilmente si ponno surgere de' chi non è più che versato nella lingua Ebraica, e non ha più che mediocre cognitione della loro sottilissima malitia, così non ha voluto mai il S. Officio deputar loro Correttore alcuno, ancorche ne habbiano fatto speffe volte istanza, ma vuole, che essi stessi gli emendino, e cancellino in modo che non si possano leggere, nè penetrare. E quando si ha indizio della loro inobedienza, suole il S. Officio far perquirere diligentemente nelle case loro, e nelle loro Sinagoghe, e parendo per relatione de' periti, che i libri in esse ritrovati siano corretti, & espurgati secondo la Costituzione di Clemente, gli si fanno loro restituire con ritenerne nota, e con dichiarazione espressa che non s'intendano per tal restitutione approvati, potendosi per la gran malvagità loro dubitare, che non siano corretti a bastanza, il che poi scoprendosi, non gioverebbe loro detta restitutione, ma si procederebbe contro di essi, come è di ragione quando contravengono alla detta Costituzione.

Nec librorum quidem Judæorum expurgationem Sanctum Inquisitionis Officium voluit unquam amplecti, nec aliquem deputare ad illos expurgandum, sed quod ipsi Hebræi illos expurgent, & corrigant, aliàs graviter puniendi. Quinimmo semper Inquisitoribus fuit prohibitum accipere hujusmodi onus corrigendi, & si aliquando acceperint, fuerunt reprehensi. Tales enim libri sunt omnino prohibiti, nec eorum correctio per Constitutionem Clementis VIII. contra libros Hebræorum editam, admittitur, licet per regulam 4. Indicis hoc videatur concessum. Idemque dicitur de libris Macchiavelli, ac de Republica Bodini, de quibus suo loco. Unde scriptum Episcopo Cracoviensi 13. Septembris 1630. quod libri Thalmudici sunt omnino prohibendi, etiamsi allegetur, quod sunt expurgati juxta Constitutionem Clementis VIII.

Ex quibus evincitur falsa quorundam sententia, nominatim Turriani lib. de sola leg. lect. Ind. permit. qua libros Thalmudicos quoad Christianos negat hoc tempore videri configendos, & Pontifices, qui hos libros ignibus addixerunt Judæos ipsos spectasse, quorum erat tunc temporis numerosior cætus, &

non pauci christianissimum facilius cogitassent, nisi ea lectione obfirmati fuissent in errore; Sed cum Sixto Senensi tenendum stirpitus illos esse eradicandos, tam quoad Hebræos, quàm quoad Christianos.

Consulendi qui contra Judæos, & Mahumetanos scripserunt. Contra illos Sancti Patres Chrysostomus, Cyprianus, Tertullianus, Julianus Pomerius, Rabbi Samuel, qui duo habentur tom. 4. Biblioth. Patrum, Gregentius, Hieronymus à S. Fide, Paulus Burgenfis, Hadrianus Finus, Porchetus, Petrus Galatinus. Contra Mahumetanos Dionysius Carthusianus, Joannes de Turrecremata, Balthasar Chavafius in notis, Novatores aliqui, qui temeritatem suorum castigant, & alii.

Quod verò ad Kabalam. Est Judæorum communis opinio, duplicem à Deo Mosi legem esse traditam, & à Mosi Josue, ab hoc aliis posterioribus, ut agnoscunt Origenes hom. 5. in Num. ad illud Rom. 3. credita sunt illis eloquia Dei, ubi eloquia secernit à Scripturis. Itemque Anatolius christianus doctor apud Eusebium lib. 7. hist. capit. 28. & S. Hilarius in psal. 2. Unam, quæ scripta est, & à quibusdam dicitur Thora Biehtab. Alteram, quæ absque scriptura ore tradita sit. Hæc à nonnullis vocatur Thora Schebalpè. Quo ferè modo Justinianus Imperator lib. 1. Institutionum, legum partitionem instituens, inquit: Legum alia sunt scripta, alia non scripta. Porro priorem Legem Rabini aiunt esse simplicem, ac litteralem, eamque appellant peschat, ut explicat in Thisbi Elias. Posteriores, mysticam, & spirituaalem. Ex hoc autem Legum discrimine exorta sunt Masoroth, & Kabala.

Dilucide Picus Mirandula in Apologiae suæ quest. 5. ex sententia Rabbi Mosi Aegyptii, Cum, inquit, Moses montem Sina conscendisset, duplicem à Deo legem accepit. Unam litteralem, quam ipse litteris exaratam ex præcepto Dei omnibus Judæis divulgavit. Alteram spirituaalem, quam, ita iubente Deo, non scripsit, sed solis septuaginta Sapientibus, quos ipse sibi ad custodiam legis delegerat, occulte communicavit, eisque itidem præcepit, ne eam scripto proderent, sed successoribus suis viva voce revelarent, tum & illi posteris suis, eodem in perpetuum servato ordine, aperirent.

Pluribus hæc ex Rabbinorum libris deducit Nicolaus Serarius tom. 1. in Josue cap. 10. quest. 2. in quo docet ex Judæorum sensu, Kabalam à Mose ad Josue fuisse translata, ab hoc ad septuaginta Seniores pervenisse. Cæterum si nomen spectes Kabala idem est, quod Acceptio. Masorach verò, quod illi respondet valet Datio, sive Traditio. Et, ut Simon Judæus exponit apud Revelinum lib. 1. de arte Kabalistica Kabala hebraicè dicitur receptio, & subdit: Est enim Kabala divinæ revelationis ad salutiferam Dei, & formarum separatarum contemplationem tradita symbolica receptio, quam qui cœlesti sortiuntur afflatu, recto nomine Kabalici dicuntur, eorum verò discipulos cognomento Kabalæos appellabimus, & qui alioquin eos imitari conantur Kabalistæ nominandi sunt, perinde atque circa editos illorum sermones quotidiano labore desudantes.

Kabala autem duplex est. Altera proba, veram vocat Sixtus Senensis lib. 2. Bibl. Alteram improbam, falsam appellat ille. Proba, piaque est, quæ arcana sacrae legis mysteria juxta Anagogen elucidat, quam necessariam esse ad Scripturæ Sacrae interpretationem docet Senensis lib. 3. Bibl. Et est admodum probabile, si non omnino certum, præter illa, quæ in Pentateucho sunt scripta, multa alia cognovisse Mo- sen, cum familiarius cum Deo ageret, quæ libris tam exiguis satis explicare non potuit. Nec dubium

est, latere in iis, quæ scripto consignavit, eximia quædam mysteria, quorum notitiam proxime Josue, ut ministro fideli, ac discipulo instillavit, à Josue accepisse eadem populi magistros. Hæc autem tam *Kabala*, quam *Masora*, quum Deum, ut sapientiæ datorem respiciant, improbari nequit. Quare non est æstimandum, hanc ab Ecclesia fuisse damnatam. Legendus Philo Hebræus in *Allegoric*. Gregorius Nazianzenus lib. de stat. Episcop. & lib. 1. theolog. Picus Mirand. in *Apolog. princip.* § 9. 5.

Improba, falsa, ac impia Kabala est ementitum quoddam, ac superstitiosum Judaicæ traditionis genus, quod nefarii aliquot Rabbini à Mose, & Patribus usque ad ipsos emanasse fingunt, innumeris figmentis, fabulis, vanitate, ac falsitate multiplici refertum, nihil, aut parum à *Necromantia*, distans, quæ est censura Senensis, qui causam addit. Nam explicat secreta quædam Dei nomina, ipsorumque virtutes occultas, quibus ad ligandos dæmones, & ad præstigias faciendas Necromantici nonnulli apud Iudæos utuntur, asserentes Christum Dominum hujus artis ope omnia sua miracula edidisse.

Ob hanc fabulosam disciplinam male audit absque discrimine bonæ, malæ Kabalæ, & Kabalistæ. Graviter & severè illam insectatur Genebrardus lib. 2. *chronol.* his verbis: Rabbi Simeon Ben Iohai, auctor libri *Zoar*, quo posuit fundamenta stultæ & vanæ artis illius Kabalisticæ, quæ languet circa litterarum apices, numeros, transpositiones, anagrammatismos, vocum inversiones, allusiones, amphibologias, homonymias. Nam ejus vanitatis mysteria tribus præcipuè constant, nempe *Geometria*, sic imperitè confundunt Geometriam cum *Arithmetica*, quando litteræ expenditur numerus. *Noteriacon*, quando littera ponitur pro integra dictione. Sic autem barbare dicitur à Notariorum apicibus. Inventas à Tullio hujusmodi notas, sunt, qui aiunt, eoque nomine liber de notis Ciceronis, perperam S. Cypriano adscriptus, habetur. Seneca ep. 90. hæc *signa verborum*, ut vocat Symmachus lib. 3. ep. 17. & S. Hieronymus ep. de suspecto concub. quæ ep. 44. ad Principiam, signorum compendia vocat, vilissimis mancipiis inventoribus attribuit. Tyronem verò Tullii libertum notas excogitasse, quibus non jam unum verbum, sed integræ sententiæ exhiberentur, scribit Eusebius in *chron.* De variis circa has notas antiquis artificiis, deque multiplici alia significatione Notariæ videndi qui ad id plurima congerunt, Lelius Bisciola tom. 2. subsec. lib. 2. capit. 12. ac Iuretus ad lib. 10. Symmach. ep. 38. nec non Lipsius cent. 1. ad Belgas ep. 27. & supra omnes Blasius Vigenete de notis. *Temura*, quasi permutatio elementorum, cum una littera pro altera substruitur. E duobus primis vocabulis, quorum unum est græcum, alterum semilatinum, intelligis, quo tempore tam inepta ars excogitata fuerit, nihilque minus esse, quam Kabalam, id est scientiam, quæ à majoribus per manum recepta sit.

Præter istiusmodi ineptias, continet multa impia, & ex omnium hæresum fursure conflata. Constituit decem *Sephiroth*, sive numérationes pro suo fundamento, quas sive statuunt esse essentiam Dei, sive aliquid aliud extra Dei essentiam, impiè introductas, ex eo apparet, quod in Deo numerum, & multitudinem realem ponat. Tale erat negotium, vel potius ocium Marini, & Colorbasii discipulorum Valentini, qui cuncta suæ Religionis mysteria è litteris alphabeti græci probare conati sunt, de quo Irenæus lib. 1. capit. 9. & 10.

Reuclinum Capnionem tribus libris harum nugarum gustum mundo præbuisse sine refutatione, Paulumque Ricjum, & Picum Mirandulanum se ea-

rum patronum constituisse equidem miror. Neque enim est Kabala ab eruditis Patribus laudata, quæ partim historica est, partim nominatur *Lex ore percepta*. Hæc enim legis scriptæ pura est interpret, & simplices Synagogæ traditiones, consuetudines, ritus, majorum explanationes continet. Hæc Genebrardus.

Plura de eadem habet Cornelius Agrippa libro de vanit. scient. capit. 47. in quo, postquam recentium Kabalistarum figmenta recensuit, subjungit: Ego Deum Mosi, cæterisque Prophetis multa, quæ continentur sub cortice verborum legis, profano vulgo non communicanda mysteria retexuisse, ut non dubito, sic hanc, quam jactant Hebræi Kabalæ artem, quam ego multo labore aliquando scrutatus sum, non nisi meram superstitionis rapsodiam, aut Theurgicam quandam magiam agnosco. Et post nonnulla.

Est itaque nihil aliud hæc Iudæorum Kabala, quam perniciosissima quædam superstitio eorum, qui verba & nomina, & litteras sparsim in Scriptura positas pro arbitrio suo colligunt, dividunt, transferunt, & alterum ex altero facientes, solvunt membra veritatis, sermones, inductiones, & parabolas hinc inde ex propriis fictionibus construunt, aptare illis volunt eloquia Dei, infamantes Scripturas, & dicentes sua figmenta ex illis constare, calumniantur legem Dei per impudenter exortas supputationes dictionum, syllabarum, litterarum, numerorum, tentat violentas, & blasphemias perfidiæ suæ inferere probationes.

Præterea his nugis inflati ineffabilia Dei mysteria, & quæ sunt supra Scripturam, arcana sese invenire, & scire jactant, per quæ etiam prophetare, & virtutes ac miracula sese perficere sine rubore, magnaue audacia mentiri non erubescunt. Sed accidit illis quod cani Æsopico, qui pane relicto, & in umbram ejus inhians, perdidit escam. Sic perfidum hoc, & duræ cervicis hominum genus semper umbris Scripturæ occupatum, & circa illas vanitates sua artificiosa, sed superstitiosa Kabala impetum faciens, amittit panem vitæ æternæ, & inanibus nominibus depastum, perdit verbum veritatis.

Ex hoc autem Kabalisticæ superstitionis Iudaico fermento orta est *Alphabetaria*, & *Arithmantica Theologia* Orphitarum, Gnosticorum, & Valentinianorum, qui ipsi quoque cum discipulis suis græcam quandam Kabalam commenti sunt, omnia christiannæ fidei mysteria pervertentes, & hæretica pravitate ad græcas litteras, & numeros protrahentes, ex illis construunt corpus, quod vocant Veritatis, docentes absque illis litterarum, & numerorum mysteriis, non posse in Evangelicis litteris inveniri veritatem.

Martinus Delrius lib. 4. magic. capit. 2. quæst. 7. sect. 3. enumerans sortium superstitiosorum genera: Decimum, inquit, dicebatur Arithmantia, quæ fuit duplex. Una Græcorum, valorem litterarum considerantium, & futurum victorem augurantium, cuius nomen majores numeros contineret. Ideoque Hectorem ab Achille superatum, ut habet Terentianus Maurus opinat. in Accii Astianacten. Altera fuit Chaldæorum, qui alphabetum distribuunt in tres decades, quibusdam litteris repetitis, & nomina potentium resoluta, commutant in numeros, & singulos numeros suis planetis attribuunt. Huc referenda recentium Iudæorum Kabala.

Julius Scaliger exercitatione 351. in Cardanum, Mauritaniæ Tingitanæ, ait, Magi, ea videntur uti scientia, quæ à Iudæis Kabala nuncupatur, ab ipsis *Zairagia*, cujus præscriptionibus verissima respondendo, summam Prophetarum opinionem, etiam apud

apud Sapientes consequuntur. Cæterum haud ex divinis nominibus, sed ex quadam, quæ litterarum complexu conflatur, coordinatione, quasi miscella Planetarum, Lunæ mansionum, Signorum situm, motus, conventus, solitudines, discessus, diffidia, & consensiones notant, & tum alia, tum anni universi commoda, atque incommoda denunciant ex tempestatibus.

Partes autem artificiosæ Kabalæ tres communiter numerantur, sed in plures fieri potest partitio. Prima docet ex littera integram dictionem colligere, vel litteram pro dictione ponere. Exemplum est in S. Hieronymo in lib. 3. Reg. Examinans verba Davidis morientis ad Salomonem, quæ recitantur cap. 2. v. 8. *Habes quoque apud te Semei, filium Gera, filium Jemini de Raburim, qui maledixit mihi maledictione pessima.* Exponit vim execrandæ illius maledictionis, demonstrans convicia, quæ maledicus Semei concessit in Davidem ex litteris, quæ sunt in dictione *Pessima*, quæ Hebraicè scribitur *nimrezeth*, & his quinque litteris constat *Nun, Mem, Resc, Tjadè, Thau.* In *Nun* significabatur Noeph, id est adulter, & alienæ uxoris raptor, quo exprobrabat, quod se adulterio Uriæ uxoris fœdasset.

In *Mem* latebat nomen Moabitæ, qua voce conviator obiciebat stirpis ignobilitatem, nempe ex infideli Moabitarum semine propagatus.

In *Resc* denotabatur *Rozeha*, id est, homicida, nimirum qui Uriam dolo malo interfici curarat, amici, famulique fidelis potius interfecto, quam hostis ipse.

In *Tjadè* occultabatur *Zaruah*, leprosus, quia ab omnibus hominibus à Regno ejiciebatur, ad similitudinem hominis leprosi, quem lex jubebat ex urbibus, & hominum consortio pelli.

In *Thau* insinuabatur *Thohevach*, Abominatus, non solum ab hominibus, sed etiam à Deo, qui illum, tanquam virum impium prorsus abjecisset.

Aliud exemplum desumitur ex psalmo 3. ubi pro eo, quod nos habemus versu 2. *Multi insurgunt adversus me*, in hebræo est *Rabbim*, quæ vox significat *Multi*, & scribitur quatuor litteris *Resc, Beth, Iod, Mem.* Itaque Kabalistæ, ut declarent qui sint hi *Rabbim*, resolvunt litteras in dictiones ita, ut per *Resc* significentur *Romani*, per *Beth*, *Babylonii*, per *Iod*, *Iones*, seu *Græci*, per *Mem*, *Medi*.

Tertium exemplum suggerit locus Exodi 17. ubi in Epinicio carmine filiorum Israel legitur: *Quis similis tui in fortibus Domine?* Quod in hebræo est quatuor dictionibus istis, à quarum initialibus litteris Judas Machabeus signa sua militaria inscripsisse dicitur, nempe *Mem, Caph, Beth, Iod.* quæ cum alii in unam vocem conflarent, legerunt Machabai, indeque ortum Machabeorum nomen, ut scribit Rabbi Isaac Ben-idà. Quomodo ex initialibus elementis in carmine acrostático Sybillæ Erythræ formares *ΙΧΘΥΣ*, quo nomine Mundi Salvatorem significares. Nam si ex iis dictiones fiant, consurget hæc verborum complexio *Ιησους Χριστος Θεος Υιός Σωτήρ.*

Quartum exemplum dabit nomen *ADAM*, cujus etymon dum examinat Augustinus tract. 9. super Ioan. & ante illum Cyprianus comment. de Sion & Sina, ac post utrumque Beda in comment. super Ioan. arbitrantur primum hominem sic appellatum, quia terra illa, ex qua factus est, à Deo sumpta esset ex quatuor mundi cardinibus, qui quatuor litteris ejusdem nominis comprehenduntur. Nam *A*, *Ανατολήν*, id est Orientem. *D*, *Δύσην*, Occasum. Aliud *A*, *Αρπών*, Septentrionem. *M*, *Μεσημβρίαν*, Meridiem

significat. Quam litterarum resolutionem indicavit Sibylla in 2. *Oraculor. lib.*

Secunda pars Kabalisticæ tradit, quomodo littera ponatur pro littera, ac una alteri substituat per alphabeticam quandam resolutionem; quæ dici solet *Atheasch*. Exemplum hujus partis construunt Kabalistæ ex capit. 25. *Jeremie*, in quo habetur vaticinium adversus Regem Babylonis. Quo loco Propheta, ut Judæorum plerique commentantur, ne contra se Regem concitaret, nomen *Babel* commutatis elementis artificiose transformavit in *Sesach*. Sic enim loquitur: *Et Rex Sesach bibet post eos*, nempe calicem iræ Dei. Quasi vocabulo *Sesach* secundum hanc regulam intelligi debeat *Babel*.

Tertia pars ostendit dictionem pro dictione ponere per litterarum metathesim, sive litterarum artificiosam commutationem. Exemplum dat Joannes Picus Mirandulanus in Heptaplo, exponens illam primam Genesis sacræ dictionem: *In principio*, hebraicè *Berefcith*. Ipsum adeat quisque curiosus.

Quarta pars elicit dictionem ex dictione per æqualem numerum. Æqualitas numerorum spectatur in illo Apocalypsis 10. 11. 18. *Qui habet intellectum, computet numerum Bestiæ. Numerum enim hominis est, & numerus ejus sexcenti sexaginta sex.* Sed omnium hætenus ingenia in nomine illo erundo frustra fortasse desudarunt, inquit Delrius. Illud omnium insinuat, nomen, quo se Antichristus appellabit, componi ex litteris numeralibus, continentibus numerum 666. Hinc ingeniorum lusus.

Secundum Irenæum, & Hyppolitum nomen tale est *Teitan*, id est Gigas. Notæ numerales istæ.

T	300
E	5
I	10
T	300
A	1
N	50

Summa 666

Secundum Ticonium nomen est *ΛΑΜΙΕΤΙΣ*

Λ	30
Α	1
Μ	40
Π	80
Ε	5
Τ	300
Ι	10
Σ	200

Summa 666

Secundum Aretham nomen concipitur *ΔΑΤΕΙΣ ΝΟΕ*, Latinus. Numerus ita colligitur.

Δ	30
Α	1
Τ	300
Ε	5
Ι	10
Ν	50
Ο	70
Σ	200

Summa 666

Secund

Secundum Primasium est ANTEMOS, Contrarius. Elementa numerorum ista.

A	1
N	50
T	300
E	5
M	40
O	70
Σ	200

Summa 666

Plurima alia hujus generis nomina excogitata sunt, quæ eundem reddunt numerum. Hyppolitus Martyr orat. de consummat. mundi ponit ἀπρῶται, id est Nego. Multa sunt apud Arethum. Haymo, & Rupertus proferunt Genfericus, quod est nomen Gothicum, & Dic-Lux, quod facit numerum 666. si Latino usu accipiat D pro quingentis, I pro uno, C pro centum, L pro quinquaginta, V pro quinque, X pro decem.

Gulielmus Lindanus lib. 3. Dubitantis observat Martin Lauter reddere numerum 666. si litteræ latinæ accipiantur pro numeris more græcarum, & hebraicarum hunc in modum. A 1. B 2. C 3. D 4. E 5. F 6. G 7. H 8. I 9. K 10. L 20. M 30. N 40. O 50. P 60. Q 70. R 80. S 90. T 100. V 200. X 300. Y 400. Z 500.

Gilbertus Genebrardus lib. ult. chronolog. notat nomen Lutheri, hebraicè numerum illum efficere.

Robertus Bellarminus lib. 3. de Pontifice Romano capit. decim. quia David Chytræus scripserat imperitè nomen Antichristi esse hebraicè Romanus, in gratiam tum novi Calculatoris, tum Lutheri adjungit hæc nomina David Chytræus, & σαζόνειος, eundem numerum exprimere.

Consule Interpretes Apocalypsis Franciscum Riberam, Blasium Vregas, Ludovicum Alcasarium, Nicolaum Sanderum de Antichristo, Franciscum Bevaudentium in Irenæum lib. quinto Franciscum Suarez lib. quinto contra errores Anglicanos, Leonardum Lessium disp. de Antichristo demonstrat. undecima & fusissime de hac re agentem Floremundum Remundum de Antichristo à capit. vigesimo ad 25. qui tamen Arithmantix nonnihil amplius, quam par erat, detulisse putatur ex Platoniorum commentis.

Ad hanc Kabalæ parrem spectat, quod est in lib. 1. carmin. Sybillinor. numerum nominis Christi venturi fore 888. Huc quoque pertinet, quod D. Augustinus tract. in Joan. decimo exponens illud ex Evangelio Joannis, quadraginta & sex annis ædificatum est Templum hoc, scribit, numerum 46. annorum ædificationis Templi significare ædificationem templi corporei, quod sibi Christus ædificavit ex carne Adam, cujus nomen ADAM apud Græcos componitur ex litteris numerum 46. complectentibus. Siquidem A significat unum, Δ quatuor, A unum, M quadraginta. Qui numeri juncti faciunt 46. tot enim diebus Christi corpus in utero Mariæ absolutum est.

Quinta pars educit è dictionibus singulis orationes integras. Exemplum habemus Danielis 5. in dictionibus tribus, quas prodigiosa illa manus scripsit in pariete Mane, Thecel, Phares, id est, Numeratum, Ponderatum, Divisum. Quæ Daniel per tres integras orationes exponens, sic interpretatus est: Mane; Numeravit Deus regnum tuum, & com-

plevit illud. Thecel; Appensus es in statera, & inventus es minus habens. Phares; Divisum est regnum tuum, & datum Medis, & Persis. De quo præter Interpretes Danielis Pererium, & Cornelium, lege Gulielmum Alabastrum, Apparatum revelat. Jesu Christi capit. decimo ubi plane Kabalisticè Scripturæ illius sensus, & abdita mysteria evoivere conatur.

Sexta pars Kabalæ præcipit, ut circa litterarum figuras, apices, ac puncta diligens fiat perscrutatio. Exemplum producit Petrus Brutus Episcopus Catarensis in suo adversus Iudeos volumine, in cuius capit. quarto edisserens vaticinium illud Isaie de Messia, Multiplicabitur ejus imperium, quaerit, cur littera Mem, posita in media dictione Lemarbi, id est multiplicabitur, sit clausa præter naturam suam. Nam nunquam in tota Scriptura divina in media dictione reperitur clausula, sed semper aperta.

Respondet autem ipse ex sententia Rabbi Hammay in libro Sanedrin, quod Isaías voluerit per hanc litteram Mem clausam significare occulto quodam calculationis artificio numerum annorum à tempore suo usque ad tempus Messiae. Quam quidem calculationem idem Rabbi Hammay ita instituebat. Siquis tempus Messiae scire voluerit, accipiat numerum litteræ Thau, qui est 400. deinde sumat numeros singulos singularum litterarum ab Aleph usque ad Mem clausam, quarum summa est 185. & conjungat eam cum numero 400. habebit annos 585. qui secundum supputationem Hebreorum complent spatium totius temporis à diebus Isaie usque ad adventum Messiae Salvatoris nostri.

Quæ calculatio innotescet magis, si animadvertatur litterarum hebraicarum numerales significationes, quæ sunt istæ. Aleph 1. Beth 2. Ghimel 3. Daleth 4. He 5. Vau 6. Zain 7. Cheth 8. Teth 9. Jod 10. Caph 20. Lamed 30. Mem clausum 40. & sic ordine multiplicando. Tandem Thau 400.

Hac eadem notatiuncula litteræ Mem Zacharias Boverius in demonstrationibus Symbolorum vera & falsa religionis demonstrat. 1. general. art. 7. adversus Hebræos comprobat Eternitatem Imperii Messiae, de quo etiam agit Hadrianus Finus simili probationis genere lib. secundo flagelli contra Iudeos capit. septimo & Galatinus lib. septimo arcanor. cap. decimo tertio ex sententia Rab. Haccados, summat apud Hebræos autoritatis. Idem Boverius art. decimo Virginitatem Deiparæ, ut Messiae Mariæ eodem exemplo confirmari docet ex Haccados sensu in libro Galè Razeja, id est Revelator Secretorum.

Superstitiosam recentium Kabalam dividunt in Theomantean, quæ blasphemias scatet, & Arithantean, quæ vanissima est, à qua non abit longe Platonis arithmeticum vaticinium lib. 8. de republ. reprehensum ab Aristotele lib. 5. Politic.

Ex his igitur Kabalis illa solum legibus Ecclesiasticis vetita est, quæ est falsa, improba, ac superstitionibus referta. Et quoniam talis ferè est omnis, quæ voluminibus Rabbiorum continetur, Romanæ Inquisitionis decreto libri ad Kabalam pertinentes damnati sunt. Certe Kabala etiam illa olim purior, ac sincerior per posteriores Rabbios non solum vanè aucta fuit, verum etiam nugis, fabulamentis, ac erroribus depravata, ut probat Serarius in capit. decimo Josua Primo ex iis, quæ de miraculis per certos characteres, & voces, ac

æ litteras faciendis docent Kabalistæ apud Capnionem *libro tertio Kabala*. Secundo ex septuaginta duobus Angelis ab ipsis ideo effictis, quia quinquaginta sunt portæ sapientiæ, ut ajunt, & viginti duo hebraici Alphabeti elementa, è quorum conjunctione nascuntur septuaginta duo. Tertio ex aliis item Angelis, qui Adami & aliorum præceptores fuerant. Quarto ex lege in globo igneo scripta, ejusque litteris variè postea confusis, & permutatis. Quædam præterea occulta Dei nomina apud se extare mentiuntur, quorum ad præstigias, & ad ligandos dæmones, aliaque, de quibus Delirius *lib. primo magic. capit. quarto quest. tertia* usum esse illustrem, celebrant. Et de hac accipiendum est illud Apostoli: *Ineptas & aniles fabulas evita* 1. ad Timoth. 4. v. 7. Ex quo conficit Benedictus Justinianus: Non sunt igitur Thalmudicæ fabulæ ullo modo probandæ, aut Kabalistarum somnia, aut denique Poëtarum ludibria, vel hæreticorum commenta, quæ nihil valent ad mores componendos & pietati ac religioni repugnant. Carpit ibidem Serarius Calviniani Plessæi novitatem, scribentis *lib. de verit. relig. c. 16*. Magiam apud Plinium *lib. trigésimo capit. primo* à Mose ortam dici, & Kabalam.

Quare, demptis ex Kabala Rabbiorum hodierna erroribus, ac fabulis, quæ cum Dei verbo, Ecclesiasticis Canonibus, & christianis dogmatibus pugnant, reliqua usum habere possunt, nec repudianda videntur. Sunt enim vera, vel verosimilia, certè à veritate non aliena. Nonnulla quoque antiqua, jucunda, ingeniosa. Pro antiquitate adducitur illud *lib. quarto Esdra capit. decimo quarto v. quadragesimo sexto* Altissimus ait: *Priora, quæ scripsisti in palam pone, & legant digni, & indigni: novissimos autem septuaginta conservabis, ut tradas eos Sapientibus de populo tuo. In his enim est vena intellectus, & Sapientia fons, & scientia lumen.*

CONSULTATIO CXCV.

De Libris Astrologicis, genebliacis, onirocriticis, chiromanticis, & quoquo modo divinatoriis.

Comes Magiæ est Astrologia, ut Nazianzenus affirmat *orat. tertiâ* Immo per Astrologiam facile devenitur ad Atheismum legitur apud Franciscum Picum *libro tertio de pranot. capit. septimo* Itaque cum de libris magicis sit dictum, dicendum nunc est de Astrologicis, qui ex eo numero sunt, quorum doctrina libertatem humanam astrorum, aut fati in astris expressi efficacia vincit, ac spoat indifferentia, vel certè ex eorum sunt numero, à quibus prædictiones per astra describuntur, utrique damnati.

Nam qui à cœlesti fato libertatem tollunt, vel impediunt, hæresi fordent, & fœda confusione, quantum in illis est, universum genus humanum pessundant. Quinimmo si Isidoro Pelusioræ *libro tertio epist. centesimâ nonagesimâ primâ* credimus, atheismum apertè inducunt. Sic enim de iis scribit: *Si Deus est, fatum non est. Si autem fatum, non dicam, cum eo pugnat, vertatur enim in eorum capita, qui, ut hoc dicatur, procurant, hæc blasphemiam.*

Autores horum librorum à Valentiniano Augusto *append. octavo ad Cod. Theod.* dicuntur in astra peccantes, quos negat debere absolvi in Paschate, quamvis demptis perpaucis aliis criminosisimis,

cœteros in ea communi omnium celebritate, sic enim Pascha vocat, veli absolvi. Plurima in hujusmodi scriptores ac libros, justissimamque damnationem exhibet Eusebius *libro sexto de prepar. Evang.* quo Ethnicos quoque adversus hujusmodi Scriptorum genus, sedulo annitos, ait quantoque studio in libros divinatorios exterminandos incubuerit Valens, docet Ammianus *lib. vigesimo octavo*. indeque multis philosophis, & nominatim Maximo illatam necem, testatur. Inter Christianos idem ab omni ævo servatum est. Multè enim severissimè de Mathematicis edixerunt Imperatores Constantius, & Honorius, ille capitis pœnam in eos constituit *l. 5. C. de malef.* Ille eos è civitatibus pelli jussit, *l. 6. C. de pagan. l. 12. C. de malef.* Quorum Imperatorum edicta præcellerat jam olim atrox, ut loquitur Tacitus *annal. l. 12*. Senatusconsultum, imperante Claudio de Mathematicis Italia pellendis. His amplius quiddam statutum sanxerunt Honorius, & Theodosius *l. mathematicos C. de Episcop. aud.* ut libri Mathematicorum in oculis Episcoporum flammis traderentur, cui legi D. Augustinus reipsa aliquando *bonum factum* adscripsit. Nam traductum ad Christi disciplinam quendam Mathematicum, qui suis illis artibus corraferat à Christianis multas pecunias produxit in mediam concionem, ut quotquot fuerant testes nequitiae istius hominis, forent & pœnitentia, tum hæc addidit, *lib. 2. de doct. Christ. cap. 24. portat secum codices incendendos, per quos fuerat incendendus, ut ipsis in ignem missis, ipse in refrigerium transeat.* Idem S. Doctor Genethliacorum, & Mathematicorum artes *nugatorias* appellat, *noxia, & pestifera curiositatis, cruciantis sollicitudinis, & mortifera servitutis.* De illis, licet haud ita severè S. Ambrosius pronuntiet *lib. 2. de Abrab. capit. undecimo* tamen eas inanium disciplinarum, & contemnendarum vanitatum loco habet: *Nec cubos geometrica, inquit, nec tetragonum numerum Philosophia, quaternionem, ut aiunt, Pythagoricum, nec semper virgines, ut appellant, hebdomadis numeros, cura discutimus inani, nec solem radio formamus, nec cælum in pulvere scribimus, nec intra angustos abacos orbem concludimus, sed vera aperimus mysteria.*

Mathematicum ex hoc ordine describit his verbis D. Augustinus in fine psalmi 61. *Seductus ab inimico, cum esset fidelis, diu mathematicus fuit, seductus seducens, deceptus decipiens, illexit, fefellit, multa mendacia loquutus est contra Deum, qui dedit hominibus potestatem faciendi quod bonum est, & non faciendi, quod malum. Ille dicebat, quia adulterium non faciebat voluntas propria, sed Venus, & homicidium non faciebat voluntas propria, sed Mars, & justum non faciebat Deus, sed Inpuer, & alia multa sacrilega non parva.*

Ex quibus, multisque aliis, quæ contra mathematicos dici possent, quispiam conficiet, exigendos esse longè à Christianorum Republica eos libros, qui ab Imperatoribus damnati sunt flammis addicti, & quorum autores proscripti, atque ultimo supplicio affecti.

Si verò libri astrologici, qui, illæsa libertate, prænunciationes aliquas futurarum rerum describunt circa rem rusticam, vel nauticam, vel medicam, permitti possunt. Quoad has namque materias locus est non quidem scientiæ certæ, sed aliquali conjecturæ, ob imperfectam vim cœlestis influxus qui multipliciter impediri potest, tamen nullo modo ad rem medicam conducere posse alio-

astrologicas prænotiones latissimè disputet. Thomas Erastus *toto lib. primo & secundo epistolar.* De aliis materiis quippiam prænuntiare ex astris velle, factum est, nec uno peccato sordet, ut latè prosequitur Picus integro *lib. quinto de prænot.* post patrum suum *lib. duodecimo in astrolog.* & Delrius *lib. quarto magic. capit. tertio quæstion. primâ* Ac proinde libri de eo argumento ignibus sunt tradendi, tam qui nativitates, ut vocant, quam qui alias quasvis judiciariæ hujus Astrologiæ propagines complectuntur, ut egregiè prosequitur Origenes *sub finem homil. tertia in Ieremiam.* Nimirum quia hæc est idololatriæ portio, ut habet etiam Hesychius *lib. quinto in Levit. pagina trecentesima quinquagesima.*

Apud aliquos tamen Ethnicorum usus erat librorum, in quibus etiam minuta negotia notabantur ita, ut nihil propè aggredi auderent quin prius consulissent hujusmodi codices circa eventum rei susceptæ. Quò respexit Ammianus dicto *lib. vigesimo octavo* cum Romanorum corruptissimos mores describens, ait præter cætera: *Nec in publico produnt, nec prandent, nec lavari arbitrantur se cæsius posse, antequam Ephemeride scrupulose sciscitata didicerint, ubi sit verbi gratia signum Mercurii, vel quotam Cancris syderis partem polum discurrere obtineat Luna, ex regulis nempe astrologicis quid tali syderum posito suscipiendum, dimittendumve esset, statuendum putabant, cujus fatuitatis meminit Augustinus in capit. quarto ad Galat. in illud: Dies observatis, & menses, & annos, & tempora.* Hos dies Egyptiacos vocant, quos nonnisi duos fuisse quolibet mense, scribit Lilius Giralduus *lib. de annis, mensibus, atque diebus.*

Quæ autem spectant ad vanitatem Genethliacorum diligenter prosequitur autor Commentarii adscripti Origeni in Jobum *ad cap. trigessimum octavum* & S. Ambrosius *lib. quarto hexam. capit. item quarto* Ex recentioribus Castro *lib. primo de vatic. capit. decimo* Ioannes Picus *contra Astrolog.* Franciscus ejus nepos *de prænot.* & Alexander de Angelis agens contra Astrologos. Passimque Mathematicos à Jurisconsultis in tituli rubrica *C. de manich. & malefic.* à Ulpiano *l. tertio ff. de offic. Procons.* ponuntur in jure pro solis Genethliacis, quam vocem eodem sensu usurpatam docent Suetonius, Tacitus, & Ammianus, ac plerique alii. Quæ ars, si tamen ars est, meritò proscribitur, cum sit plena futilitatis, & levitatis, atque inane mortalium ludibrium, quod à prudentibus semper accusabitur, & semper tamen patronos habeat, quemadmodum dixit post Tacitum Mariana, agens de Alphonso.

Pulsam secundò ex Ecclesia Aquilam hac de causa, scribit S. Epiphanius *lib. de ponder. & mensur.* Et ad hanc genethliacam vanitatem pertinuisse Catacrianos illos libros, quos ab Adriano conscriptos autor est Spartianus, sunt qui asserant. De qua voce Lilius Giralduus *dial. tertio hist. poet.* & apud eum Hermolaus Barbarus, & Alciatus, Scaliger ex Caufabono, Janus Parrusius, qui omnes ariolantur. Verissimilius Rosuveidus *tabul. septimâ* pro Baronio, quod qui sub Ariete nascuntur, ab Astrologis dicuntur *criani*, *catacrianos* existimat dictos libros, qui de genituris natorum sub Ariete differerent, cujusmodi fuit Antinous, Adriani deliciae, ut ex nummo Antinoi genefim exhibente, proditum est. Origenis *homil. duodecima in Num.* hunc præter cæteros ait, esse agrum, & vineam Seon Regis iniquorum, id est Satane, quem fideles non subeunt, & S. Athanasius *lib. primo in hexam. sub initio*, mathematicam vocat conjectura-

lem, ac vanam, Bernardus alogorum stultilogiam Tertullianus falsa hæc, & ut Sydonius inquit *lib. septimo epist. undecima* ideoque fallentia, professos, atque adeo etiam libros de hujusmodi rebus conscriptos eliminat prorsus è christiana Ecclesia, sic scribens *lib. de idololatria capit. nono.* Cum magia puniatur, cujus est species Astrologia, utique & species in genere damnatur. Post Evangelium nusquam invenies aut Sophistas, aut Chaldaeos, aut incantatores, aut conjectores, aut magos, nisi plane punitos. Vbi literator, ubi conquistor hujus ævi? Nonne insatnavit Deus sapientiam hujus seculi? Nihil scis mathematicè, si nesciebas, te futurum christianum. Si sciebas, hoc quoque scire debueras, nihil tibi futurum cum ista professione. Ipsa te de periculo suo instrueret, quæ aliorum climacterica prædicavit. Non est tibi pars neque fors in ista ratione. Non potest regna Cælorum sperare, cujus dignus, aut radius abutitur Cælo.

Ipsi quoque Gentiles libros hujusmodi censuerunt abolendos. Nam hi sunt ex parte libri illi improbatæ lectionis, quos Ulpianus *l. ad Labeonem ff. de injur.* commemorat, quosque Livius de bachanalibus loquens, narrat ex Senatusconsulto conquistos, ut ignibus traderentur. Sed & Augustum supra duo millia librorum fatidicorum, ex hoc genere maximè, græcè & latinè conscripta, ignibus commisisse, scribit Suetonius *cap. 31.* & Dio Cassius *lib. 54.*

Et quidem hic ego tacere non possum, hoc genus hominum, qui intemperantiam sciendi suam adversus bonorum obtrectationes, astris tanquam clypeis tuentur, ac tegunt. Invasit planè seculum, tenetque mordicus, ut cum maximè, curiositas omnium indagatrix. Cælum ipsum, & capita syderum infamavimus, præpostere speculando, eorum cædio, quæ ante pedes jacent, remotissima fatigamus, odioque præsentium, venari etiam futura quælibet via usque adeo non pudet, ut non modò in hæc infima dominantes cæli faces, quod ferri posset, sed etiam, quod sanctissimis legibus vetitum est, humanæ libertatis arbitras, moderatricesque faciamus. Velis, nolis certa mathematicis genefis tua, quibus arcanos temporis angulos superstitione rimantibus, necesse habes ante notus esse, quam natus.

Itane verò piget homines humanitatis suæ, ut divini, quoniam esse non possunt, certè, quod proximum est videri velint? Certè non desunt apud nos, qui hominum ingenia, fortunam, omnia, quæ sunt, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur ab exploratricibus cæli facibus in aurem sibi tacite insusurrari velint, seque tanquam ritu Deorum non nisi cælesti lingua res infimas edoceri. Uno siquidem aspectu, & quasi nutu, renutuque siderum admoniti, quæ longè sunt futura pronuntiant, ac repræsentant certius, quam ungues digitosque suos. Quin etiam intra manum, quasi genios familiares, alstra describunt, parumque ducunt semper in oculis habere cælum, etiam dextera gerere, pugnoque uno concludere superbe juxta, ac vanè gloriantur. Perinde quasi humana, liberaque negotia, de cælo velut habena quadam vincta temperentur, nec nisi ducentibus, & augurantibus stellis, vitæ spacia homines decurrant. Nimirum hinc exitus maximarum rerum definire, conversiones regnorum adornare, fortunæ legem dicere, alios attollere, deprimere alios, & quod ultimum est scientiæ, potentiæque, in necesse quoque Principum argutari, summis, infimis imperia partiti, natio virorum falsane dicam, an fallax? Certè splendide mendax, quandoquidem innocente siderum luce

luce ad tenebras animis inducendis abutitur. Atqui mors, & vita in manu Dei, & furtum divinitatis est, accita malis artibus divinatio. Procul à regno sapientiæ genus hominum, qui aures verbis divitant alienas, suas ut auro locupletent domos. Abeant nocturni vintilatores astrorum, à quibus diu, multumque per ærem jactis nihil, nisi puras nugarum paleas denique subducunt.

Quamquam quid ego nugas appello? Non exigua censeferi debent in rebus maximis qualiacunque deliria, & maculae solis, etiam si minimæ videantur, amplissimæ sunt, atque ubi non coercetur animus improvide vagus, ruina respondet audaciæ, omnia pertentanti, atque exitus inveniendi longe alios, quam principia pollicentur. Ut enim qui supervacaneo præparandi per artem auri, conficiendique studio conficiuntur ipsi prius, quam aliquid efficiant, planeque ad ignem decoquunt, cum susceperint ac deposuerint irritum conatu, pleraque unâ cum oleo, pleraque perdiderint, eo denique laboris evadunt, uti pecunias adulterentur, ac pro veris legitimisque factas, fictasque subjiciant, ad extremum falsi nomine, verissimo laqueo pendeant, veluti vorum deæ Monetæ triumviri monetales. Ita qui nescio quam siderum velut alchimiam exercent, nimiaque se macerant cura, suspectuque coelestium signorum, à quibus etiam multo plus repetunt, quam aut eorum natura præstare possit, aut humanæ libertatis imperium patiat, enimvero in ea sæpe rerum deliramenta sensum desinunt, ut sanctissimæ Fidei veritatem, & tanquam aurum optimum egregiè mentiantur, ac pro religione mendacia venditent, digna supplicio.

Quid enim? An non reperti aliquando sunt homines, cæteroqui non male literati, qui ignorantiam imperitorum vanitate vicerunt? Ufque adeo devoti sideribus, juratique, ut iis non modo summa Regum capita, ne dicam infima, supponi vellent, sed regem Regum ac siderum, cujus umbra sol est, cum magis lucet, ac splendet, ipsum inquam terrarum, cœlique moderatorem, ac vindicem, atque hominum reparatorem, cœlo, atque operi manuum suarum temere subjecerunt. Dei inter mortales genituram, naturæ constitutionem, vitam, necem, mutis, & haud dubie detestaturis, si sensum haberent, cœli facibus, non impiè minus, quam confidenter, adscriberent, perinde quasi salutem humano generi non importasset Deus, nisi sideribus placuisset. O voces alia dignas flamma, quam siderum! Templum illud non manu factum, illam corporis temperiem humana majorem, indolem animi ac majestatem, faciem, inquam, illam, spiraculum vitæ, ac digito Dei vultum expressum, dicam amplius arcana divinitatis consilia, non stellæ modo rescierint, exploraverint, intellexerint, sed etiam adornarint, jusserint, procurarint? Quod si opus humanæ salutis absconditum intra mentis adita sempiternæ, si divinæ benevolentiae thesauros, si Dei potentiam ultimam, Jovi nimirum, atque Mercurio, Venerique confidenter acceptam referunt vanissimi siderum mystagogi, quid verò nobiscum agent homuncionibus? Quam temere nos cœli mancipia ubique prædicent? Quam misere nostros plane animos, naturam, libertatem, omnia, renuentibus & tam execrandum imperium abrogantibus astrorum radiis, quasi spiraculis lancinabunt?

Faceat ars, mentita Philosophiam, verè nulli, us disciplinæ concepta fundo, nullius emissâ, sed fusa sui que plane juris, si quod tamen jus habet, cerrè cum sapientia, ac bonis artibus, sæpe etiam cum religione, ullum habet. Pellebatur illa quondam ex

urbibus infami Deorum cultu contaminatis, & tanquam perniciofa civium perditorum bono, vel ab improbis sæpe Principibus explodebatur, nos in hac luce sacrorum, in hoc disciplinæ candore, in oculis innocentiae, in triumpho pietatis retinebimus Philosophiæ turpissimum obortivum, superstitionum omnium fontem, ut Varro, doctissimus Romanorum appellat, ut Lactantius, Tartarei prædonis inventum, quo sese in hominum facile societatem insinuet?

Et verò quoties hoc uno artificio, quod sine lacrymis dici nequit, quoties inquam, illicito futuri præsentem sese fatetur palam præstigiator infernus, hominique se devover, alligatque qui terre non potuit Deum? Quæ primis ille coitionibus promover pollicitationum lenocinia? Quæ irritamenta scientiæ? Quæ cognitionis lumina? Quas futurorum evocationes? Quæ miracula prædictionum? Quæ deinde morum dedecora? Quas clades animorum? Quæ bella pudicitiae? Quæ divinæ imaginis, ac formæ ludibria? Quam dura, quam fœda palam imperia jam tortor salutis, jam carnifex integritatis, jam fidei proditor, ac tyrannus exercet? O nostram non ferendam, id si terimus, patientiam! Nascente, ut aiunt, Christo Domino, Deorum oracula siluere, nos in regno Sanctimoniae adulto jam, perfectoque in hominibus Christo, utinam in aliquibus non senescente, turpissimum dæmonum vulgus in nostram ipsi perniciem revocabimus, ac nescio quæ nobis oracula faciemus? nempe, ut ille quondam cœli desertor, & transfuga splendoris regnum invadat, quod aliquando non potuit, juvantibusque, & quasi succollantibus nobis fraterculis gigantum in Dei astra conscendat, ibi se transfiguret, si unquam verius, in angelum lucis princeps tenebrarum, è folio siderum jura hominibus dicit, prædicatque, ac divinatione saltem, sin minus divinitate, similis videatur Altissimo?

Alii divinatorii libri sunt Onirocritici, & chiromantici. Onirocritici ex antiquis extant Artemidorus, Achmetes, Astrampsyclus, Synesius, in quem hac de causa multis agit Picus *lib. 6. prænot. cap. 8.* & Nicephorus Synesii interpres. Alios adducit Tertullianus *lib. de anim. cap. 46.* De his autem statuendum est cum Serario *ad cap. 11. Esther. quæst. 5.* & cum Sanchez, qui alios adducit *lib. 2. in decal. cap. 38. numero 4.* si supra meram conjectationem eorum, quæ ad temperiem pertinent, porrigantur vanos & abolendos esse. Nam ex somniis aliquam conjecturam duci posse de humore prædominante, ratum est apud Physicos & Medicos, beneque à Pineda exponitur *lib. 3. de Salm. cap. 18. num. 4.*

Atqui ex somniis naturalibus futura contingentia prædicere audent, vel occulta rimari, plane delirant, nec absque Dei offensa. Sunt quidem somnia nonnulla divina, quorum non est vana fides, de quibus nos alibi. Quò pertinent quæ diffuse, & accurate sunt scripta à Pererio *lib. 1. in Daniel. & lib. 2. de Magia cap. 3. q. 6.* & à Fernandio *prælud. 7. ad visiones, Caltro variis locis operis de vatic. & à Loyerio lib. 4. de spectris cap. 22. & 26.* Alia verò somnia, quæ naturalia sunt, nihil possunt portendere. Audiendum itaque est divinum Oraculum per Siracidem *cap. 34. Nisi ab Altissimo fuerit missa visitatio, non des in somniis cor inum.* Ac proinde etiam libros de somniis relinquendi somniatoribus, de quorum nugis multa Bulengerus *toto lib. 5. de divinat.* Aliquorum tamen usum horum librorum

aperit Pineda lib. 3. de Salom. cap. 18. nu. 4. & 5. De somniorum superstitione nos suo loco.

Nec dissimile iudicium ferendum est de libris chiro-manticis, ut prosequitur Franciscus Picus lib. 6. de pranot. cap. 1. Nam Divinatio, quam tradunt, præterquam ad aliquam temperamenti, & illud consequentium notitiam, est omnino vana, & damnata. Itaque tamen hoc genus conjectationis cum Pythagoras in probandis discipulorum ingeniis adhibuit, teste Jamblico in eius vita cap. 17. tam Indi sapientes in uxoribus ducendis ex Nicostrato apud Stobæum serm. 189. Tamen fere inane est, & libri quoque, in quibus ea mensura transcenditur, damnantur. Veteres libros per corporum signa, pandentes interna, vocat Ammianus lib. 15. Zopyri, Loxi, Palæmonis de huiusmodi nugis scriptiones memorat Origenes lib. 1. contra Celsum, quarum aliqua etiamnum extant. Non est porro verum vanitatem illam vanissimam, qua coluvies hominum latè descripta, & exagitata à Crespurio lib. de odio Satana discurs. 12. & à Delrio lib. 4. magic. cap. 3. q. 5. nec non à Tarquinio Gallucio ad lib. 1. eth. Arist. cap. 1. q. 7. de qua nos etiam alibi, Italis Ægyptios, sive Zingaros, se mentiuntur, ex vola manus & ejus lineis prænunciat actus liberos eventuros, approbari à Jobo verbis illis cap. 37. qui in manu omnium signat, ut norint omnes opera sua. Non enim id ad lineas manuum pertinet, sed ad notitiam imbecillitatis nostræ, quam inde capimus, quod toties à Deo vetemur agere per aëris vicissitudines, quod alioqui operarentur manus nostræ.

Et quanquam sint innumera alia divinationum species, de quibus sigillatim suo loco, quas etiam fulsissime recensent Picus in opere de pranot. Bulengerus de divinat. & Petrus Ancoranus in tract. ejusdem tituli, ac proinde de illis quoque possunt conscribi libri improbatæ lectionis, tamen infrequentius occurrant libri de illis aliis divinationibus conscripti, ideoque universè pronuntiandum est, si præter propositos, aliqui præterea sint alii divinatorii libri, ex quacunque dæmoniaca doctrina omnes abolendos esse juxta dictum ab Origene homil. 16. in Num. *Hæc omnia, id est sive auguratio, sive extispicium, sive qualibet immolatio, sive etiam sortitio, aut quicunque motus avium, vel pecudum, & inspectio quacunque fibrarum, ut aliquid de futuris videantur ostendere, in operatione demonum fieri non dubito, dirigentium vel avium, vel pecudum, vel fibrarum motus, aut sortium secundum ea signa, qua docuerunt iidem demones observari ab iis, quibus artis hujus scientiam tradiderunt, à quibus omnibus, is, qui homo Dei est, & in portione Dei numeratur, penitus esse debet alienus, nec in iis aliquid habere commune, qua occultè machinis demones operantur, ne forte rursus per hæc demonibus societur, atque eorum spiritu & virtute repleatur, & ad idolorum cultum denuo reparetur. Hæc enim omnia religio nostra divina, & cælestis abjurat.*

Et inferius adducta ventriloquæ de Paulo testificatione Act. 16. sic ait: *Si Paulus testimonium sibi eum dare non patitur, sed dolet super hoc, quanto magis dolere debemus, si quando decipi videmus animas ab iis, qui velut divino alicui spiritui pythonis, aut ventriloquo aut divino, aut auguri, vel aliis quibuscunque huiusmodi demonibus credunt? Propter hoc ergo, non eris, inquit, auguratio in Jacob, neque divinatio in Israel. Sed quid iis additur? In tempore, inquit, dicetur Jacob, & Israeli, quod perficiet Deus. Quid est in tempore dicetur? Cum oportet, & cum expedit, hoc est in tempore. Si ergo expedit, prænoscere nos futura, dicentur à Deo per Prophetam*

Dei, per Spiritum Sanctum. Si verò non dicuntur, neque denunciantur, scito, quia non nobis expedit ventura prænoscere. Quod si idcirco non dicuntur nobis, quia nobis ea scire non expedit, qui diversis artibus, & demonum invocationibus gestiunt futura prænoscere, nihil aliud faciunt, nisi quod cupiunt ea discere, quæ sibi scire non expedit.

Tandem hom. 5. in Josue ad finem: *Est & illud opprobrium Ægypti, quod si neglexeris, etiam post Jordanis transitum, & post baptismi secundam circumcisionem vetusta consuetudinis inustione suggeritur, observare auguria, requirere stellarum cursus, & eventus ex iis futurorum rimari, servare somnia, cæterisque huiusmodi superstitionibus implicari, Idolatria namque mater est Ægyptus, ex qua certum huiusmodi opprobria pullulare, quæ si transitio jam Jordane susceperis, & iis te rursus laqueis illigaveris, tecum sine dubio opprobria Ægypti trahis. Sed si quando te talis curiositas interpellat, & de corde tuo huiusmodi hostis erumpit, dic ei, quia Jesum ducem sequor in cujus potestate sunt, quæ futura sunt. Quid, mihi scire, quæ futura sunt? Quacunque ille vult, hæc futura sunt. Ideo ergo, ut in nobis vere secunda circumcisio compleatur, per quam vetera Ægypti opprobria deponamus, ab his omnibus segregati prorsus esse debemus.*

CONSULTATIO CXCV.

De Pænis contra legentes, retinentes, impimentes, transcribentes, vel asportantes aliunde libros hæreticos, magicos, supersticiosos, & huiusmodi alios.

JAm probavimus supra, non rationibus duntaxat fortissimis, sed etiam praxi perpetua Christianitatis, utroque brachio & Ecclesiastico, & laico armata in libros hæreticorum, perspicuum esse, eam pestem esse quam diligentissime averlandam, meritoque libros huiusmodi ab iis, quorum interest, proscribi, ac Principum etiam legibus hæc nequitia instrumenta ignibus esse addenda. Sancimus, inquit Imperator in l. 3. §. sancimus l. C. de sum. Trinit. & fid. cath. ut omnia, quæ Porphyrius sua pulsus insania, contra religiosum Christianorum cultum conscripsit, apud quemcunque inventa sunt, igni mancipientur. Omnia enim Deum ad iracundiam provocantia scripta, & pias mentes offendentia, ne ad aures quidem hominum pervenire volumus. Illud autem jus præcipiendi præcipuum est summi Pontificis, ejusque Sedis Apostolicæ, compertit etiam Imperatoris Majestati, ac omni Legislatori ex eo, quod custos est utriusque Tabulæ Decalogi. Itaque operam dare debet, ut quæcunque pugnant contra primam Tabulam Decalogi, avertat, quod fieri potest, exemplo sacrarum litterarum Act. 19. v. 19.

Qua in re ita distinguendum est. Si hæresis est jam detecta, & damnata, ut sunt hæreses Arii, Nestorii, Calvini, Lutheri, & aliorum, & tunc librorum damnatio, & abolitio fieri potest, & laudabiliter fit, non solum ab Ecclesia, sed etiam à Principibus laicis per textum in l. damnato §. nec verò C. de hæret. ubi Theodosius, & Valentinianus Imperatores libros Nestorii, conquirit, & comburi iusserunt. Idipsum sanxerunt Valentinianus, & Marcianus Cæsares de Eutychetis, & Apollinaris libris in l. quicunque §. nulli. C. eod. quarum legum meminerunt Evagrius hist. lib. 1. cap. 2. & Socrates lib. 1. cap. 6.

cap. 6. Si verò hæresis non est adhuc detecta & damnata ab Ecclesia, & tunc aut Princeps secularis vult damnare libros tanquam continentes doctrinam contra publicum Reipublicæ bonum, veluti quia secreta status sive imperii produnt, vel seditionis præcepta continent, poterit Princeps in hoc etiam casu tales codices à sua Republica abigere, non secus ac improbos, & seditiosos homines, *l. congruit ff. de offic. Præsid.* Quod à laicis Principibus sæpe factum est. Aut illos vult damnare, tanquam continentes hæreses, ab Ecclesia adhuc non damnatas, & hoc facere nullatenus potest. Nam præferret iudicium de hæresi, quod est mere Ecclesiasticum, *cap. ut Inquisitionis, §. prohibentes de hæret. in 6.* Convenit etiam eadem prohibitio rectæ rationi in hominibus ab Ecclesia Christiana alienis. Nam & libros improbatæ lectionis, magicos forte, vel his similes, corrumpendos esse, ne Ulpianus quidem, licet ethnicus, & Christianis infensus, ignoravit *l. 4. §. mala ff. famil. ercisc. Paul lib. 5. sent. recept. tit. 21. v. 4. non tantum divinatione quis, sed & ipsa scientia, ejusque libris melius fuerit abstinere, & tit. 23. v. 12. Libros magicæ artis apud se neminem habere licet, & si penes quoscunque reperti sint, bonis ademptis, ambustisque publice in insulam deportantur, humiliores capite puniuntur.* Et in collat. legum Mosaic. & Roman. *tit. 15.* Est Constitutio Diocletiani, & Maximiani ex Cod. Gregor. *lib. 7. de malef. & manich.* ubi inter alia: *Jubemus nanque autores quidem ac principes Manicheorum, una cum abominandis Scripturis eorum severiori pœna subijci, ita, ut flammis ignibus exurantur.* Et *l. mathematicos 10. C. de Episc. aud.* Codices errorum mathematicorum, sive genethliacorum, & aruspicum vult sub oculis Episcoporum incendio concremari. Omnes enim malum averfamur, & quantum in nobis est fugimus. Ideoque hæc librorum hæreticorum abolitio non modo in *d. §. sancimus* proponitur, verum etiam repetitur inferius *eadem l. 3. §. 3. & in l. damnato 6. §. nec verò 1. & l. quicunque 8. §. nulli insuper 5. l. ex Manichæo 16. §. ult. C. de hæret. & Manich. & Samarit. Novel. 42. c. 1. §. sit itaque 2.*

Latus ac severius id habetur in *d. §. 3. d. l. 3.* his verbis: *Quoniam verò pervenit ad pias nostras aures, quod quidam doctrinas quasdam conscripserunt, & ediderunt ambiguas, ac non per omnia, ac præesse congruentes exposita orthodoxæ fidei, &c. jubemus facta hujusmodi scripta &c. comburi, & perfectissimo interitui mancipari ita, ut in nullius cognitionem venire possint, his, qui talia scripta habere, aut legere sustinuerint, ultimum supplicium experturis.*

Sequitur *d. l. quicunque 8. C. de hæret. & Manich. & Samar.* in qua ita decernitur: *Omnes vero hujusmodi chartæ, ac libri, qui funestum Eutychetis scilicet, & Apollinaris complexi fuerint dogma, incendio concrementur, ut facinorosa perversitatis vestigia flammis combusta depereant.* Equum namque est, ut immanissima sacrilegia par pœna magnitudo percellat. Hic de ipsis Eutychianorum, seu Apollinarianorum libris comburendis cavetur, ut de libris Nestorianis in *d. l. damnato 6. §. 1. C. de hæret. & Manich. & Samar. & l. ult. Cod. Theod. de hæret.* his verbis: *Ne verò impios libros nefandi & sacrilegi Nestorii adversus venerabilem orthodoxam sectam, decretaque sanctissimi cœtus Antistitum Ephesi habiti, scriptos, habere, aut legere, aut describere quisquam audeat, quos diligenti studio requiri, ac publice comburi decernimus.* Ubi deinde additur, violatorem istius legis bonorum publicatione esse coercendum. Quæ pœna minor est quàm sit ea, quam definit hæc lex quicunque *§. ult.* ubi deportatio irrogatur. Est autem bonorum publicatione longe gravior deportatio, cum hæc præter exilium, etiam bonorum confiscationem, seu publicationem comprehendat. Sic in *l. ex Tom. 11.*

Manichæo 16. §. ult. C. de hæret. & Manich. & Samar. Qui habet libros Manichaicos, & non manifestat eos, ut comburantur, punitur. Idem de scriptis Porphyrianis constitutum in *d. l. 3. §. 1. C. de sum. Trin. & fid. Cath.* Ubi & ratio illa universalis est: Omnia provocantia Deum ad iracundiam scripta, & pias aures offendentia, ne ad aures quidem hominum venire volumus. Sic de Eunomianis, & Montanisticis libris sancitum fuit in *l. Eunomianæ C. Theod. de hæret. Codices, scelerum omnium doctrinam, ac materiam continentes, summa sagacitate mox quari, ac prodi, exercita auctoritate mandamus sub adspicientibus judicantem incendio mox cremandos.* Ex quibus si qui forte aliquid qualibet occasione, vel fraude occultasse, nec prodidisse convincitur, sciat se velut noxiarum codicum & maleficii crimine conscriptorum retentorum capite esse plebendum.

Cum igitur in libris hæreticis sit virus hæreticum iidem tanquam malefici libri sunt comburendi, de quibus in *l. 14. C. de Episc. aud. & l. ult. C. de malef. & math. Mathematicos, nisi parati sint, Codicibus erroris proprii sub oculis Episcoporum incendio concrematis, catholica Religionis cultui fidem tradere, nunquam ad errorem primum redituri, non solum in Urbe Roma, sed etiam omnibus civitatibus depelli decernimus.* Quod si hoc non fecerint, & contra clementia nostra salubre constitutum in civitatibus fuerint comprehensi, vel secreta erroris sui, & professionis insinnaverint, deportationis pœnam excipiant.

Ratio autem generalis cur hæreticorum libri sint comburendi, hæc redditur: Equum namque est, ut immanissima sacrilegia par pœna magnitudo percellat. Conclusio sic videtur procedere. Immanissimum sacrilegium persequatur gravissima pœna. At verò libri hæreticorum immanissima sunt sacrilegia. Ergo libros illos gravissima pœna persequatur. Major propositio talis est, ut legillatori sufficiat, tanquam probabilis ratio ad certam pœnam definiendam. Necessaria tamen non est. Et propterea ubi legislator illam pœnam non constituit, ibi vi solius istius rationis illa obtinere non meretur. Ac proinde à libris ad homines non est producenda ejus ratio. Quia librorum hæreticorum tanta ratio non est habenda, neque merentur illi emendationem, sed perfectum interitum. Nam si boni quid in illis, id rectius ex sacris ipsis litteris, & orthodoxorum libris divinæ scripturæ consentaneis, peti potest. Plerumque etiam ita res comparata est, ut è libris hæreticis aboleri sacrilegium non possit, nisi ipsi libri hæretici aboleantur. Qua ratione immanissimum sacrilegium hoc etiam loco videri potest, quod aufertur sine subjecti interitu non potest. Et iccirco immanissima etiam sacrilegia ista flammis vindicibus percellantur; at hominum animis eximi possunt pestiferæ opiniones monstrosarum hæresum, si rectius informantur, & docendi adhibeatur diligentia. Quod si obtinuerimus, jam magna commoda, & gaudia Ecclesiæ catholicæ procurantur.

At prosequamur pœnas Canonicas in libros hæreticos. Sic enim decernitur in Constitutione Joannis XXII. contra Magos, magicasque superstitiones, quæ refertur ab Eymérico *p. 2. direct. quæst. 43.* his verbis: *Præcipimus, & mandamus, quod nullus eorum libellos, scripturas quasque de præfatis damnatis erroribus, id est magicis superstitionibus, quidquam continentes, habere, aut tenere, vel in ipsis studere præsumat; quin potius volumus, & in virtute sancta obedientia cunctis præcipimus, quod*

quicumque de scripturis præfatis, vel libellis quidquam habuerit, intra octo dierum spatium, ab huiusmodi edicti nostri notitia computandum, totum, & in toto, & in qualibet sui parte abolere, & comburere teneatur. Alioquin volumus, quod incurrat sententiam excommunicationis ipso facto, processum contra contemptores huiusmodi, cum constiterit, ad pœnas graviores.

In Indice etiam librorum prohibitorum habetur: Libri omnes, & scripta Geomantiæ, Hydromantiæ, Acromantiæ, Pyromantiæ, Onomantiæ, Chiromantiæ, Oromantiæ, sive in quibus continentur sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, incantationes, artes magicæ prorsus rejiciantur. Et Pius I V. in Constitutione approbationis dicti Judicis edita 24. Martii 1564. quæ incipit, *Dominici gregis*, statuit quod libros hæreticorum, vel cujusvis autoris scripta propter hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem damnata, atque prohibita legerit, habueritve, ipso jure in excommunicationis pœnam incidat, sic etiam in can. 1. *Bulla Cœne* disponitur: *Ac eorundem libros, hæresim continentes, vel de Religione tractantes, sine autoritate nostra & sedis Apostolica, scienter legentes.* Unde ex quatuor simul junctis integratur quod ad incurrendam ipso facto censuram dicti Can. est necessarium scientia, Autore, materia libri, & defectu pontificiæ facultatis ad illos legendum. Et scientia quidem in particula *scienter* in d. can. appositæ, exprimitur ita, ut ignorans non innodetur sive alterutrum horum ignoret, quod scilicet liber sit autoris hæretici, aut quod hæresim contineat, seu de Religione tractet, sive utrumque, ut per Ugolin. *de censur. Pontif. refer. p. 2. cap. 12. §. 1. Souf. in relect. Bull. Cœn. disp. 13. num. 8. Sanch. in præcept. decal. lib. 2. cap. 10. num. 39. & Bonac. tom. 3. disp. 1. q. 2. pun. 4. nu. 8.* Quamobrem non incurrit, qui legit, ut cognoscat, an liber hæresim contineat, nisi tamen forte sit quasi certus moraliter, quod contineat.

Ea enim dicitur ingens temeritas, quæ validissimam suspicionem habet adjunctam, & non excusat, Sanch. *loc. cit. n. 38. Duard. in Bull. Cœn. lib. 2. can. 1. q. 36. num. 18. & Bonac. ibid. num. 9.*

Hæc autem ignorantia excusat, etiam si sit crassa, & culpabilis, ut late Duard. *d. q. 36. v. n. 3.* hoc est excusat ab hac excommunicatione, non solum ignorantia invincibilis, & probabilis, sed etiam vincibilis, crassa, & supina, & ex lata culpa; nisi adeo crassa sit, ut sit ingens temeritas. Idque probatur tum ex l. *igitur ff. de liberal. caus. & l. si quis ff. de jurisd. omn. jud. ac ex Glos. in l. actionibus de in lit. jur. v. non etiam.* Tum quia Bulla Cœnæ petit *scienter* hac fieri. Quando autem scientia petitur, quævis ignorantia excusat, nisi, ut diximus, ingens sit temeritas. Nam ubi intervenit ignorantia, deficit voluntas delinquendi. Et tum quia quando lex postulat scienter aliquid fieri, petit manifeste dolum. Ignorantia autem, etiam crassa, & supina, sed non temeraria, excludit dolum. Atque adeo qui non scienter, sed cum hac ignorantia Codicem damnatum legit, vel retinet, excommunicationem non incurrit. Et ita etiam docent Sanch. *lib. 2. in decal. cap. 10. nu. 38. Duard. in Bul. Cœn. lib. 2. q. 36. n. 3. Bonac. tom. 1. de excom. disp. 2. q. 5. pun. 4. n. 8. & 9. Castropal. tom. 1. tr. 4. disp. 3. pun. 2. n. 3. Pelant. in 2. 2. q. 11. ar. 1. disp. 1. concl. 1. Becanus tom. 3. in 2. 2. cap. 14. q. 2. n. 16. Sanctarel. de hæres. cap. 1. dub. 5. n. 23. Vasquez in 2. 2. disp. 126. cap. 2. & Diana p. 4. tr. 7. resol. 36. n. 9.* Vel etiam si sit concomitans, qualis est in eo, qui ignorans librum esse hæreticum, eo tamen animo legit, ut adhuc velit legere, si hæreticus esset, Duard. *q. 38. n. 6.* Quandoquidem si liber non reperiatur hæreticus, cum non fuerit lectio hæretica, non potest inde excommunicatio induci. Si verò dum legitur, reperiatur hæresim continere, aut de Religione tractare, cognito, quod autor sit hæ-

reticus, statim desistendum, secus censura contrahitur. Quia tunc definit esse ignorantia, quæ excusabat.

An autem excuset ignorantia affectata, negat Valentia *tom. 3. disp. 1. q. 11. pun. 1. diff. 4. ad 1. & Zemel in 2. 2. q. 76. ar. 4. disp. 1.* Quia ignorantia affectata sicut non excusat à mortali, ita neque ab excommunicatione. At oppositum docent citati Doctores, dummodo tamen non sit conjuncta cum ingenti temeritate. Quod accidit, quando habetur magna suspicio pravitate libri. Tunc enim censetur adesse scientia. Quandoquidem dispar est ratio de hæresi, & aliis peccatis. Nam de ratione hæresis est pertinacia, quæ non est de ratione alterius peccati. Et ideo ignorantia, quæ non excusat à cæteris peccatis, excusat à peccato hæresis, & ab illius excommunicatione. Nemo enim contra res fidei dicitur pertinax, nisi sciat, & advertat, se sentire contra fidem. Addit Sanchez *supra*, & sequitur Duard. *q. 27. ac Bonac. nu. 9.* excusare ignorantiam affectatam, etiam eam, quæ ad finem liberius errandi est voluta. Quod licet de ea affectatione, quæ ex desidia, aut negligentia provenit, admittendum sit, non videtur tamen de ea, quæ ad finem errandi. Hæc enim crimen potius aggravat, quàm excusat, ut est communis doctrina Glos. in clem. *nu. v. scienter de consangu. & aff. Suarez de censur. disp. 4. sect. 10. num. 3. ipsius Sanchez de matrim. lib. 9. disp. 32. nu. 4. & in fraudem posset quisque velle ignorare, ut impune legeret. Quod est absurdum.*

Hæc autem omnia intelligenda sunt quoad forū interiore: Nam in foro exteriori sic errans legendo, vel retinendo libros hæresim continentes, & allegans ignorantiam ei non creditur, quia tenebatur scire quæ passim & communiter suæ qualitatibus personæ sciunt. Unde præsumitur errasse non ex ignorantia, sed ex malitia, ut aiunt Sousa in *aphor. lib. 1. cap. 12. nu. 14. Castropal. loc. cit. num. 5. & apud ipsum Menochius, Farinacius, & Decianus.*

Autor verò libri debet esse propriè hæreticus juxta sensum à nobis suo loco explicatum. Ex particula enim *eorundem d. can. 1.* Damnantur authores, qui in superioribus anathemate fuerant percussi. Relativa enim est antecedentium. Quare codices Infidelium ac eorum, qui adhuc Lavacro baptismatis abluti non fuere, non comprehenduntur, Ugolin. *loc. allegat. Sanch. d. lib. 2. cap. 10. numero 22. Duard. quest. 35. conclus. 12. Souf. numero 8. Suar. de fid. disp. 20. sect. 2. numero 11. Farinac. quest. 180. numero 10. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 2. pun. 10. §. 1. numero 1. & Caren. p. 2. tit. 10. §. 1. numero 1.* Quia Bulla loquitur de libris Hæreticorum. Infideles autem non sunt hæretici, Ecclesiæ subiecti, in quorum detestationem, ac punitionem hæc prohibitio habetur: Quod verum est, etiam si fuerint Cathecumeni & à fide recesserint, contra eos, qui arbitantes Cathecumenum esse verum hæreticum, asserunt in præfenti libros etiam eorum interdicti.

Sive autem hæreticus sit notorius, & denunciatus, vel damnatus, sive non, parum refert quid contra censeat Graff. *lib. 4. decis. in explicat. Bulla Cœnæ num. 4. & 43.* asserens, debere esse damnatum. Nam absolute dicitur, *libros hæreticorum.* Unde advertens in legendo hæresim, ignorato authore, videtur teneri desistere. Nam licet ignorantia excuset, tunc tamen non est ignorantia authoris, sed authoris certi, ac damnati nisi forte probabile sit authorem, aliàs Catholicum, ex ignorantia, vel inadvertentia apposuisse hæresim. Tunc si quidem non contrahitur, Ugolin. *§. 1. n. 2. Sanch. n. 24. Filiuc. tom. 1. tr. 6. de censur. cap. 2. nu. 41. & Scartia in Bullas select. theor. 410.*

Porro, damnato libro, tanquam hæretico non intelligitur authorem etiam esse hæreticum

ut recte Duard. *dicta questione 35. concl. 3.* Quare ex lectione ejus libri hæc excommunicatio non contrahitur. Idemque est, si damnetur author, tanquam suspectus de hæresi, quemadmodum Magi, & Necromantiæ operam dantes condemnari solent. Quia si revera author libri hæreticus non sit, legentes in hoc Canone non comprehenduntur, contra Duard. *numero 16.* asserentem libros Necromantum, qui tanquam hæretici fuere damnati, esse in eo comprehensos, & legi non posse, nisi aliundè compertum sit, eos non habuisse in intellectu errorem. Si enim libri contineant hæresim, & ob eam authores etiam fuerint damnati, veri hæretici habendi sunt; ac proinde vera est in hac parte sententia Duardi. Quia non est necesse, quod constet illum in intellectu habuisse errorem, cum constare non possit quod est internum. Quod si constaret alicui in particulari, hæresim non esse conscriptam ex interno errore, sed vel ex ignorantia, vel alia de causa, posset hic legere, etiamsi ob eam author damnatus, ut hæreticus fuisset. Quia non est hæreticus, qui internum errorem non habet. Quod autem multi ab Ecclesia damnentur, ut suspecti de hæresi, seu etiam ut vere hæretici, non tamen indè fiunt tales, ut alibi adnotavimus. Sunt tamen qui asserunt, quod, si autor libri, hæresim continentis non sit damnatus, illum legens, vel retinens incurrit excommunicationem. Quia in Bulla non solum fit mentio de libris Hæreticorum, qui damnati sunt tanquam hæretici, sed de aliis quibuscumque hæresim continentibus, vel de religione tractantibus. Nec condemnatio constituit hominem hæreticum, sed talem illum declarat ejus doctrinâ, & ideo ante condemnationem erat verè hæreticus. Ut igitur in excommunicationem legens vel retinens incidat, sufficit, ut liber hæresim contineat, etiamsi author, ut hæreticus non sit damnatus, ut per Sanch. *lib. 2. decal. cap. 10. nu. 24.* Carenam *p. 2. tit. 10. numero 4.* & Bornom. *tom. 1. c. 14. numero 59.*

Damnato autem libri authore, tanquam hæretico, censetur damnatus ejus liber, ita ut in excommunicationem incidat illum legens, vel retinens. Quia plus nocent libri hæreticorum, quam authores ipsi, ut supra probavimus. Quod servandum est, etiamsi in hæretici damnatione, nihil de ejus libris nominatim caveatur, & multa utilia contineant; Quia periculum est non leve, ne inter utilia hæreses latitent, ut annotat D. Gregor. *lib. 5. moral. cap. 10.* Et ideo indistinctè hæreticorum libri sunt damnati, ac prohibiti sub excommunicationis pœna in Constit. Julii III. incip. *Cum meditatio Cordis.* & Pii IV. cujus initium *Dominici gregis*, ac in Bulla Cœnæ, & notant etiam Doctores in *cap. damnamus, de sum. Trinit.* & in *cap. fraternitatis de hæret.* ac Pegna *cum aliis p. 2. direct. com. 3.*

Quinimmo Ricciul. *de jur. person. lib. 5. cap. 23. num. 4.* id ampliat, si libri sint boni, si mali, quia authore damnato, semper libri intelliguntur damnati, nisi sint expresse approbati, ut per Ost. in *cap. damnato, num. 14. de sum. trinit.* Butr. in *cap. fraternitatis sub num. 3. de hæret.* Licet enim, inquit, in tali casu non militet ratio falsæ doctrinæ, tamen militat aliæ rationes ab eo deductæ. Oppositum cenfeo cum Cardinali in *cap. damnamus sub num. 6.* Imol. *num. 12. de sum. Trinit.* & cum dicta Bulla Cœnæ, in qua solum damnantur libri hæreticorum, hæresim continentes, vel de religione tractantes.

Damnato autem authore, censentur damnati li-

Tom. II.

bri, quod ad hoc, ut scilicet non valeant allegari, tanquam authoritativi, nempe ut eorum testimonium nullam judicii habeat authoritatem, sed possint recipi uti rationabiles, & si quando boni sint, possint allegari tanquam rationes, ut per Ost. in *d. cap. damnato num. 20.* Jo. Andr. *num. 44. in fin.* Card. *sub num. 5. not. 30.* Imol. *num. 12.* Butr. *num. 31.* Abb. *nu. 5.* Albertin. *de hæret. q. 12. num. 13.* Alph. de Castr. *lib. 2. de just. hæret. punit. cap. 17.* contrarium tamen censet Pegna in *direct. p. 2. comm. 3.*

Hac in re ita distinguendum puto, si agatur de convincendo errores hæreticorum, sive Gentilium, vel aliorum, in hoc casu authoritas hæreticorum aliquid valet. Id desumitur ex *can. si quid veri d. 37.* qui est D. Augustini, & ex *can. legimus ead. d. ubi Glossa, & tradit Ost. in cap. damnamus, num. 21. de sum. Trinit.* allegans Innocentium in *cap. inter de purg.*

Si verò agatur de convincendo abusu Catholicorum, vel de fidei veritate elucidanda, in hoc etiam casu licet hæreticorum, & Gentilium exemplis uti, quemadmodum utitur summus Pontifex in *can. submittitur, §. quod non solum dist. 21.* & in *can. Sacerdotibus 13. q. 2.* ubi D. Gregorius ad convincendum abusum Catholicorum Principum, qui Sacerdotes non honorant, inquit. *Ante eum quippe Pagani in republica Principes fuerunt, & verum Deum nescientes, Deos ligneos, & lapideos colebant, & tamen eorum Sacerdotibus honorem maximum tribuebant.* Simile habetur in *can. Quæstio & can. non estimamus 13. q. 2.* Idque fulcitur autoritate D. Pauli, quem suis Epistolis aliquos versus Poëtarum inseruisse, constat ex *can. turbat in fin. d. 37.* ubi Glossa locos designat, & hoc etiam vult Ost. in *d. cap. damnato num. 21. de sum. Trinit.*

Si verò agatur de re indifferenti probanda, quæ convinci potest ex ratione, in libris hæreticorum adducta, qui est verè casus, de quo loquuntur Doctores in *d. cap. damnamus*, nempe quod liceat allegare dictum, uti rationabile, non autem uti autoritativum, nempe allegare rationem, ut illa in sua rationabilitate consistit, non autem ut recipit robur ab Autore. Nam veritas semper est eadem, nec immutatur ex eo, quod eam quandoque hæreticus fateatur.

Quod ita temperandum est, ut quories dictum hæretici non allegatur ad hæreticorum perfidiam, vel Catholicorum abusum convincendum, sed allegatur tantum in terminis, de quibus agitur, videlicet in re indifferenti, ut dictum rationabile, tunc semper reticeatur nomen Authoris, ut probat textus in *d. can. turbat d. 37.* & in *l. damnato C. de hæret.* ibi — *ita ut nemo in religionis disputatione aliquam supradicti nominis faciat mentionem*, est in *cap. Episcopus eod. tit.*

Unde laudandus est mos, ut si quando libri damnati Authoris videantur utiles Reipublicæ, typis mandentur sub nomine alterius probati Authoris, ut bonum remaneat, tanquam è manibus injusti possessoris recuperatum. In quam rem maximè facit exemplum apud Gell. *lib. 18. cap. 3.* & Plutarch. in *apoph. ac de civil. instit.* cujus meminere Simanch. *de Cathol. instit. tit. 38. num. 22.* Brunus *de hæret. lib. 6. cap. 6.* ac Tiraquel. *de legib. connub. lib. 11. cap. 6.*

Si verò libri de Religione tractent, videndum est an Authores, ut verè hæretici, seu potius instar hæreticorum, sive ut suspecti de hæresi condemnati fuerint. In his enim est discrimen & priorum Codices in hoc Canone inhibentur,

ut alia cognitione non habita innocentia illorum, eos legens sit excommunicatus, non vero posteriorum. Immo si quis, ut verus hæreticus, condemnatus fuerit, & pro tali ab omnibus habitus sit, legens in hac existimatione libros, non est reputandus excommunicatus, si deinde Authoris innocentia innotescat. Quia liber revera non erat hæretici, at ex solo animo excommunicatio non contrahitur, ut est communis doctrina.

Nec multum refert, si Author sit expressus in codice, vel potius incertus, aut suppresso nomine, vel ficto, Ugolin. *verb. eorumdem numero 1.* Sanchez *numero 39.* Duard. *d. quest. 35. numero 27.* Dummodo enim non ignoretur, librum esse hæretici, adest malitia, contra quam Canon procedit. Facit ad id *can. 1. d. 16.* ubi regulæ ab hæreticis sub ficto Apostolorum nomine conscriptæ, damnantur, etiamsi aliqua utilia contineant. Quandoquidem subdole hæretici vera falsis, ac bona malis permiscunt, ut venena non dentur, nisi melle circumlinita, ait Hieronymus *ep. 7. ad Lætam.* In quo tamen advertendum, aliquos esse hæreticorum libros de religione tractantes, qui sub alieno nomine ab Ecclesia permittuntur, ut ex *can. sancta d. 15.* & Duard *questione 40. numero 5.*

Is autem, cujus esse dicitur liber, debet esse hæreticus, alias enim non contrahitur poena, ut si errores hæreticorum cuncti ad verbum in Catholicorum libris referantur. Licet enim sint hæreticorum errores, tamen liber non est hæretici, Suarez *de censur. disp. 21. sect. 1. numero 10.* Souf. *numero 7.* Scott. *cit. theor. 410.* Et quamvis, ut refellantur, sint relati, tamen tutò legit, qui ex sola etiam curiositate legit, Ugolin. *d. numero 1.* Navar. *cap. 27. numero 56.* Sayr. *lib. 3. thesaur. cap. 5. numero 13.* Azor. *instit. moral. tom. 1. lib. 8. cap. 16. quest. 2.* Rodriq. *in Bull. cæn. §. 9. num. 78.* Sanch. *numero 23.* Alter. *in Bull. Cæn. col. 5.* Duard. *quest. 43. numero 5.* & Bonac. *numero 21.* qui subdit, hoc verum esse, etiamsi legat animo imbibendi errores. Hoc tamen casu poterit innodari tanquam credens. Similiter si scholia, & adnotationes sint hæretici, Adhuc enim liber est à Canone, Vivald. *in d. Bull. Cæn. numero 12.* Graff. *numero 42.* Navarrus, Soufa, Suarez, Scottia, Rodriquez, & Sanchez locis citatis. Qua in re jure excipiunt Alterius, & Suarez *numero 11.* nisi forte hæc adeo crescant, ut volumen ex ipsis potius constet, quam ex doctrina Catholica. Nam licet ex communi usu liber retineat nomen Catholici, eique adscribatur, revera tamen magis ex majori parte sumenda esset denominatio. Nec standum est rigori verborum, ubi viget legis intentio, eò præsertim, quod hæretici in fraudem commentaria in catholicos Authores conscribere possent, ut legerentur. Unde non erat, cur Sanchez, Soufa, Bonacina, & Duardus hanc exceptionem rejicerent. Idemque dicendum est de libris, in quibus authores nihil ferè de proprio apponunt, ut sunt Polyantheæ, Florilegia, & cætera hujusmodi emendata. Legi enim possunt, cum non sit hæreticorum talis doctrina, Duardus, & Soufa *numero 10.* Secus vero si ex Authoribus hæreticis fieret compilatio, Duard. *questione 45.*

An autem libri hæresim continent, ante baptismum editi, si post Baptismum Author labatur in hæresim censendi sint libri hæreticorum in hoc Canone prohibiti; dubitari potest, sicut etiam de libris de religione tractantibus ante baptismum, vel etiam post, ante lapsum in hæresim

conscripitis. Butrius in *cap. damnamus de sum. Trinit.* Pegna in *direct. p. 2. com. 3.* & Ricciul. *de jur. person. lib. 5. cap. 23. num. 8.* asserunt damnato autore hæretico, censerì damnatos etiam libros, ante damnationem editos, aut conscriptos arg. *l. cum filius §. repetendorum ff. de legat. 2.* ubi damnato autore, damnatur etiam testamentum antea factum. Id tamen procedit, quantum ad excommunicationes Judicis, quæ expressè de hoc statuunt, & quoad alios effectus ex autoritate librorum pendentes, de quibus ibi Ricciullus. Atamen probabile est, eos etiam in Bulla Cænæ damnari, Quia sunt libri ejus, qui tunc erat hæreticus. Quod satis est, ut verba Bullæ eos comprehendant. Et quamvis tunc, cum hæreticus fuit autor libri, non esset talis, ex quo tamen factus est hæreticus, militat idem periculum, & odium, ac si post lapsum conscripisset, ac proinde etiam viget intentio Bullæ contra Soufam *num. 11.* & Bonacinam *num. 21.* qui soli ex commentatoribus Bullæ Cænæ de hoc dubio verbum faciunt.

Materia verò libri debet esse disjunctiva, vel hæresis, vel religio. Id enim indicat particula *Vel*, quæ est alternativa. Tractantes autem de sola religione damnantur, licet errorem non contineant; quia materia religionis ab hæretico est lubrica. Et quia licet periculum non adsit hæresis offendendæ, periculum tamen est, ut surrepat animis erga hæreticum affectus, & fides ut etiam in erroribus facile sit, ei assensum præstari.

Discrimen autem inter materiam hæresis, & religionis est attendendum. Nam quantum ad hæresim, quia dicitur *hæresim continent*, licet intentio auctoris non sit hæresim tractare, damnantur, etiamsi aliquas, aut etiam unicam habeant interpositam, Suar. *ibid. numero 10.* Scott. *d. theor. 410.* arg. *l. fideicommissa, §. si quis ff. de jurejur.*

Quantum verò ad religionem, quia dicitur *de religione tractantes*, oportet, ut in libris ex professo & intentione proposita de religione sit sermo. Unde non satis est, si quædam obiter de religione commisceantur. Neque ex altera parte necessarium est, argumentum libri esse religionem. Sufficit enim, si ex professo de religione tractetur. Dum enim propositos argumenti limites transfiliens autor, de religione amplius, quàm par sit, aut argumentum requirat, edisserit, præsumitur subdole aliud argumentum assumpsisse. Et hoc discrimen adnotarunt Sanchez *loc. cit. num. 34.* Azor. *ibid. q. 5.* Duard. *q. 39. num. 2.* Bonac. *num. 22.* Gambart. *in Bull. Cæn. num. 31.* Filiuc. *ibid. num. 45.* Rodriq. *ubi supra.* Alter. *col. 2. contra Sayrum num. 12.* Soufam *disp. 13. concl. 2.* & Graffum *num. 40.* & 42. asserentes, non comprehendi librum tractantem alia cum admixtione hæresis. Et quidem si aliquæ tantum hæreses admixtæ sint, & etiam si una, ut diximus, semper adest periculum ad eas offendendi, & interim lectione ita afficitur animus, ut hæresis facile insinuetur, tanquam probabilis.

Fundamentum autem Soufæ illud est, quod hæreticorum libri, hæresim continent, omnino damnantur in secunda Indicis regula. At in octava eorundem libri, erroribus expurgati, permittuntur. Igitur qui unam, aut alteram hæresim continent, sunt expurgabiles, ac proinde non omnino damnati. Damnati ergo prorsus censendi illi tantum, qui ex professo hæreticam doctrinam tradunt.

At hoc argumentum multa falsa involvit. Illud autem ad rem præsentem, quod in secunda Regula expressè agatur tantum de libris tractantibus ex professo de religione, & ii sunt, qui damnantur, at non in specie de hæresim continentibus. Nec in octava agitur

agitur de libris hæreticorum, sed de reliquis cœterorum, quorum principale argumentum bonum est, in quibus tamen aliqua sunt, quæ licet non aperte hæretica, ad hæresim tamen, sive impietatem, divinationem ac superstitionem spectant.

Religionis verò materia, de qua libri tractantes condemnantur, sufficienter comprehendit ea, quæ in theologia expositiva, scholastica, & morali non tantum quoad conscientiam casus, sed etiam quoad ritus, & christianam politiam continentur, ut per Ugolin. v. *Vel de religione sub initio*, Suar. num. 10. Sanch. num. 21. Duard. q. 42. Sanctarel. de hæres. cap. 14. dub. un. num. 10. Ac dicuntur omnes illi, qui ad fidei expositionem pertinent, qui divinam Scripturam, vel aliquam ejus partem exponunt, & qui tractant vel de lege Canonica, vel de statu Ecclesiæ, vel de vitis Sanctorum, ac de his similibus, etiamsi hæresim non contineant. Quia tractant de religione, & Bulla alternative excommunicat legentes libros hæreticorum hæresim continentes, vel de religione tractantes.

Quapropter si materia attendatur, damnantur etiam libri continentes ritus Armenorum, & Græcorum, quia de religione sunt, quamvis hujusmodi ritus ab Ecclesia Romana tolerentur. An verò absolute in dicto Canone sint inclusi, pendet ab eo, an Armeni, & Græci in schismate ab Ecclesia Latina, sint verè hæretici nec ne. Et quidem affirmant Suarez de fid. disp. 20. sect. 2. num. 10. & Sanctarel. loc. cit. num. 17. Tum quia plures habent errores de Trinitate, de purgatorio, de visione beata, de primatu summi Pontificis. Tum quia ita suis ritibus adhærent, ut eos, quibus Romana Ecclesia utitur, omnino improbent. Quod est hæreticum. Eos tamen excusant probabilius Azor. d. cap. 16. quest. 8. Sanchez num. 27. & Duard. q. 50. Et sane quo modo propositiones, quæ nobis videntur hæreticæ, explicant, ostendit fuse Duardus; licet verò in aliquibus errarent, aut nimium propriis ritibus adhærent, fortè accidit sine pertinacia, quia existimant ita eos esse legitimos, ut non cognoscant se contra Ecclesiam errare, licet contrarium doceant Sousa lib. 1. aphor. cap. 21. num. 20. & Carena d. lib. 2. tit. 10. num. 5. quia, inquit, hodie Græci & Armeni, ut plurimum, sunt hæretici.

Si autem hæresis una, vel altera, quæ continebatur in libro, penitus inveniatur abraza, aut ea folia detracta, dicendum est, ex ejus lectione non contrahi excommunicationem. Quia tunc liber revera non continet hæresim, neque adest reperiendi periculum, quidquid contra sentiant Suarez & Alterius loc. cit. Bonac. num. 22. & Duard. q. 39. num. 9. Unde non consequenter videntur loquuti qui ex pluribus ejusdem operis voluminibus, alterum, in quo hæresis non reperitur, legi posse concedunt cum communi ex Ugolino, Sanchez, Bonacina, & Duard. loc. alleg. Nec tamen si liber unius voluminis in duo redigatur, alterum illorum, in quo non sit hæresis, legi posse. Nam aut attenditur periculum hæresis, & æque bene effugitur in utroque casu, aut odium hæreticorum, eorumque doctrinæ, & in neutro declinatur.

Subdit Sanchez, si volumen in plures libros, aut tractatus sit dissectum, non posse legi alterum tractatum, in quo non est hæresis. Quia volumen verè continet hæresim. At si duo tomæ, natura discreti, per accidens in unum volumen conglutinentur, legi posse illum, qui discretus non continebat hæresim, ac proinde non erat damnatus. A quo tamen in hoc ultimo dissentio. Quia codex hujusmodi est liber hæretici continens hæresim. Quod juxta Bullæ verba fat est ad censuram incurrendam. Nec minus

urget periculum ad hæresim offendendi, si duo sint tomæ in eodem codice, aut duo tantum libri, seu tractatus, præsertim cum divisio in tomos vel tractatus sit ad libitum, & in discrimine valde accidentalibus.

Quod si liber hæresim contineat, & simul ex professo agat de religione, & neutrum lareat, dicendum est, duplicem contrahi excommunicationem, licet id non adnotarint Doctores. Nam alterutrum per se ad excommunicationem sufficit. Ergo utrumque ad duas, cum non sit æque puniendus, qui duplicatam habet in transgressionem malitiam, & qui simplicem, arg. l. nunquam plura ff. de privat. delict.

An autem & quæ parvitas materiæ excuset legentes hujusmodi libros, non una est opinio. Negant siquidem Toletus lib. 1. instruct. cap. 20. num. 16. & Ugolinus, addens, incipientem legere, & pœnitentem non effugere excommunicationem.

Affirmant communiter alii, Graffius in d. Bull. Cœn. num. 45. & lib. 4. dec. 18. Sayrus num. 14. Suarez de fid. disp. 20. sect. 2. num. 12. Azor. loc. cit. quest. 3. Vivald. num. 11. Rodriq. in addit. ad Bul. Cruc. §. 6. num. 68. Sa in sum. v. excommunicatio in Bul. Cœn. num. 2. Sanch. ibid. num. 31. Reginald. in prax. pœnit. tom. 1. lib. 9. cap. 14. sect. 3. num. 254. Filiuc. num. 45. Sousa disp. 13. concl. 4. Becan. de fide cap. 15. quest. 8. Duard. quest. 46. Gambarupt. num. 32. Alter. col. 7. Bonac. pun. 4. num. 4. Sanctarel. de hæres. cap. 11. numero 1. Carena p. 2. tit. 10. num. 10. Diana p. 5. tr. 5. resol. 43. Fagundez lib. 1. in decal. cap. 14. num. 33. Bordonas tom. 1. cap. 14. num. 71. Quorum communis est ratio. Quod sicut parvitas materiæ in furto, aliisque rebus excusat à mortali, non est, cur in hac quoque non excuset, & consequenter excusat etiam ab excommunicatione.

Verum, quia nonnulli parvitatem materiæ nimis extendunt; Nam Reginaldus & Graffius, relati à Bonacina loc. cit. num. 13. aiunt legentem tres, vel quatuor lineas excusari à dicta pœna, Sayrus lib. 3. de excom. cap. 1. num. 13. legentem decem lineas, Sanchez d. cap. 10. num. 31. Duardus d. questione. 46. num. 4. Portellus v. libri num. 7. & Bordonus eo num. 71. legentem unam paginam, etiam majoris voluminis, quia ob tam modicam lectionem non est inferenda tam gravis culpa, nec tam gravis pœna.

Ideo dicendum est, non excusare, nisi sit notabiliter minima. Tum quia & in parva potest esse periculum, & viget ratio odii, quod intendit Bulla. Eo præsertim, quod etiam retinere inhibitum est, & aliàs facile per plures vices integrum volumen legi posset. Quamvis enim vulgatum sit, parva non curari, in rebus tamen, in quibus urget periculum, etiam minima attenduntur arg. l. 1. ubi Baldus, & alii, C. qua res export. non deb. Inhibetur siquidem ibi vinum ad barbaros, etiam gustus gratia, deferri, ne ejus illecti dulcedine Romanum aggrediantur Imperium. Nobiscum sentire videntur Azorius, qui parvitatem materiæ ait esse pauca verba, quæ adhuc dijudicanda esse intelligo à notabili periculo, cui se legens exponit. Immo Duardus, licet materiam parvam nimis extendat, ait tamen non excusari eum, qui in minima sciret reperiri hæresim. Quia facit aperte contra finem legis, legitque eam partem, propter quam prohibetur liber. Unde non subscribimus Sayro, qui hoc extendit ad decem lineas, Vivaldo, qui ad pagellam, & cæteri communiter ad paginam, multoque minus opinioni Sanchez, qui paginam in majori volumine non esse sufficientem ad excommunicationem inducendam, asserit. Quia in pagina nimis periculum viget. Quod vero liber sit parvi, aut magni voluminis, nihil refert quod ad periculum. Nam si

volumen attendatur, parvitas materiæ non est de-
sumenda secundum se, sed in ordine ad aliud, quod
est inconveniens. Quia in parvis voluminibus pagi-
na erit nimia, in maximis autem plura folia non suffi-
cient.

Et quidem quis sanæ mentis vellet venenum degu-
stare? Quis securus dormiat, si se sciat habere viperam
in cubiculo, nedum in sinu? At Tertullianus *lib. de*
baptism. cap. 1. libros hæreticorum viperam venenatis-
simam appellat. Quis libenter inspiciet basiliscum,
qui, ut ait Matthiol. *in Dioscoridem lib. 6. cap. 55.*
tantæ perniciosi animalis est, ut solo oculorum intuitu,
alii sibilo tantum, alii halitu, homines statim interi-
mat? Tales sunt hæreticorum libri. Unde & idem
Tertullianus *in Scorpion. cap. 27.* ait: *horreo plane*
spurcum blasphemia ad statum de hæretico libro feren-
tem. Et basilisci appellantur à S. Ignatio *Epist. ad*
Antiochen. Aspidem ab Epiphano *heres. 30.* & scor-
piones ab eodem Tertulliano *d. cap. 27.* ab Epipha-
nio *her. 31.* & 58. ab Anselmo *in cap. 9. Apocal.* ac vi-
peræ ab Epiphano *her. 28.* à Chrysostomo *hom. 45. in*
Matth. à Hieronymo *in Paula laudib.* & à Fulgentio
lib. 1. de remis. peccat. cap. 16.

Itaque ratione periculi, immo & odii, quod ad-
versus hæreticos hac inhibitione intenditur, conve-
nit inter omnes nec in ea parte, ubi scitur hæresim
non esse, neque de religione tractari, posse legi. Idem
Sanchez *num. 35.* Suar. *de censur. disp. 21. sect. 2. nu. 10.*
Farinac. *de heres. quest. 180. §. 1. num. 26.* Ugolin. *loc.*
cit. Duard. *quest. 39. num. 5.* Bonac. *num. 22.* Nald.
in sum. v. Bulla Cæn. num. 7. Sanctarel. *ibid. num. 12.*
Quia qui librum prohibet, singulas etiam partes pro-
hibere censetur, arg. *cap. in toto de reg. jur. in 6. §. l.*
Julianus ff. de leg. 3. Potiori jure nec fas erit, legere
Indicem, præludia, operis intentionem, Epistolam
ad Lectores, & his similia. Quia in his summam Au-
tores ea, de quibus fufius agunt, proponunt, ac
insinuant. Quibus addo & titulum. Quia in eo for-
mam totius operis inspicitur. Et quia inibi solet opus
celebrari, & periculum est curiositatis concipi-
endæ.

Quapropter non erat, cur Sanchez excluderet
libellos, tractatus non integros, ac librorum folia,
& fragmenta, ut *num. 29.* excludit ex eo, quod
hæc, & alia hujusmodi non sunt libri. Nam in-
tentio Bullæ benè viget, & fragmenta, & folia
sunt partes libri. Unde sicuti in libro legi ne-
queunt, ita nec extra. Eo præsertim, quod in
fragmento reperiri potest illa sola hæresis, ob
quam liber erat damnatus. Nec rigori verborum
standum est, quoties viget intentio legis. Solos
quippe libros exprimit Bulla, quia eorum fre-
quentior est usus. At nominatis iis, quorum fre-
quentior usus, censentur expressa alia, quæ ad
hæc reducuntur, argum. *l. 1. C. de rapt. vir-*
gin.

Folia similiter adhuc in librum non congesta in-
hibentur. Quia etiam non adhuc conglutinata,
usitato more loquendi ab appellatione librorum
non excluduntur per textum *in l. librorum ff. de*
leg. 3. Souf. *disp. 13. num. 5.* Ugolin. Naldus, & Fi-
liucius *loc. cit.* Valde enim accidentarium est, quod
doctrina illa sit collecta in unum, aut soluta,
dum æque viget periculum, & aliàs in fraudem
per folia in volumen non redacta tutò legi possent
hæreses, ac per consequens disseminari.

Nec libri intelliguntur soli impressi, verum &
manuscripti, quia sunt verè libri, adestque eadem
ratio periculi, nequis hæresis labe inficiatur, Ugo-
lin. *eo num. 1.* Naldus *num. 7.* Sanchez *num. 28.*
Farinac. *d. quest. 180. num. 30.* Suarez *de fid. disp.*
20. sect. 2. num. 10. Soufa *loc. cit.* Bonac. *d. pun. 4.*

num. 2. Ricciul. *ibid. cap. 23. num. 6.* Duard. *q. 35.*
num. 32. Et in Bulla Pii IV. incip. *Dominici gregis,*
edita 24. Maij 1564. contra legentes ac retinentes
libros ob hæresim, vel ob hæresis suspicionem pro-
hibitos, habetur: *Siquis autem adversus eas regu-*
las, prohibitionemque fecerit, is quidem, qui hæ-
reticorum libros vel cuiusvis auctoris scripta propter
hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem damnata,
atque prohibita legerit, habueritve, ipso jure in
excommunicationis poenam incidat, eamque ob causam
in eum, tanquam de hæresi suspectum inquiri, &
procedi liceat, præter alias poenas super hoc ab Apo-
stolica sede, sacrisque Canonibus constitutas. Et Six-
tus V. in Constitutione incipiente, *Cæli, & terra*
Creator, emanata anno 1585. decrevit, prohibentes
omnes, & singulos libros, opera & tractatus hujus-
modi judicaria Astrologia, Geomantia, &c. aut
in quibus sortilegia, veneficia, &c. Et nihilominus
eadem auctoritate statuimus, & mandamus, ut con-
tra scienter legentes, aut retinentes libros, & scrip-
ta hujusmodi, seu in quibus talia continentur, &c. Ex
quibus patet, etiam scripta, quæ hæresim, vel sor-
tilegia continent esse sub dictis censuris & poenis
prohibita. Et consequenter comprehendimus etiam
pauca folia, & Epistolas manuscriptas, Apologias,
& id genus alia. Quod immeritò respuunt San-
chez *num. 29.* Soufa *loc. alleg.* & Duard. *quest. 44.*
dicentes, non comprehendere chartas in voluminis,
aut tractatus formam non redactas. Quia hæc se-
cundum communem loquendi modum non sunt
libri. At nostram sententiam sequuti sunt Ugoli-
nus *ibid. num. 2.* Suar. *d. num. 10.* & Sanctarel. *nu.*
13. Quia vigente fine legis, robur habet & disposi-
tio, arg. *l. illorum ff. ad leg. Aquil.* Alias difficile
erit assignare, quænam foliorum quantitas librum
constituat, præcipue cum aliquando Epistolæ adeo
crescant, ut volumen possint efficere.

Nulla verò excusat in legendo quantumvis bo-
na intentio, ut detestandi, aut refellendi, etiam in
locis, ubi refellere est necesse, ac catholici cum hæ-
reticis promiscue degunt. Quia cum refellere non sit
omnium, facultas præcipitur expetenda, Becan.
lib. 5. controuv. cap. 12. Tolet. *num. 16.* Gambarup.
num. 33. Alter. *col. 6.* Qui enim dicunt, licere le-
ctionem ad refellendum, non sunt intelligendi,
quod cuilibet sine licentia, sed quod licitum est id
permittere, immo & necessarium aliquando. Un-
de quamvis aliqui opinati sint, legentem hos libros
absque periculo perversionis, & ad eos confutan-
dum, non incidere in excommunicationem. Tum
quia iste non est suspectus de hæresi. Non enim il-
lam faciet, sed potius destruit, dum eam confu-
tat. Tum etiam quia cessante legis fine in aliquo
particulari, cessat in illo particulari legis obligatio.
At finis legis prohibentis lectionem, ac retentionem
librorum prohibitorum est, ut caveatur periculum
perversionis. Ita tenent Decian. *d. lib. 5. cap. 35. nu.*
21. & *cap. 46. num. 26.* & 27. Mascard. *de prob. lib. 2.*
concl. 862. num. 14. Caramuel *in theol. fundam. fun-*
dam. 17. q. 2. num. 434.

Hanc tamen sententiam rejicimus, asserimusque le-
gentem, vel retinentem absque licentia libros vetitos
sub poena excommunicationis in ipsam excommuni-
cationem incidere, quocumque fine illos legat, vel reti-
neat, etiam ut illorum errores confutet, & non ad sit
perversionis periculum. Ac ita etiam docent Pegna *p.*
2. com. 3. Ugolin. *de censur. in Glos. aut pertinentes,* Tolet.
lib. 1. sum. cap. 19. num. 9. Sanchez *lib. 2. cap. 10.*
num. 53. Farinac. *de heres. quest. 180. num. 39.* & 42.
Suar. *de fid. disp. 20. sect. 2. num. 21.* Duard. *in d.*
can. 1. Bul. Cæn. quest. 33. num. 28. Ricciul. *de jur.*
præfin. d. lib. 4. cap. 25. nu. 5. Diana *p. 11. tr. 3. miscel. 1.*
resol. 1.

resol. 1. Oviedus de fide contr. 12. pun. 3. m. 42. Castropal. p. 1. tr. 4. disp. 2. pun. 10. §. 2. num. 9. Carena p. 2. tit. 10. §. 5. n. 30. Quia lex prohibet lectionem, ac retentionem horum librorum absolute, nec curat, qua intentione fiat, sed sub excommunicationis pœna præcipit omnibus, ne sine speciali Papæ facultate huiusmodi libri retineantur, nec legantur. Et superbium, ac temerarium est, quempiam suo iudicio in hac re fidere, ac præsumere ab omni periculo se esse alienum in materia ex se gravissima multumque lubrica, ingentique periculo exposita. Quod fugere Ecclesia hac prohibitionem intendit, & ideo præcipit, aliquem non posse sub quovis prætextu dictos libros legere, vel retinere.

Ac ita, ut ne quidem excusetur ille idem, qui librum composuit, etiam si ad detestandum, & retractandum errores legat, aut si statim post ipsam scriptiorem percurrat. Tunc enim & ut hæreticus & ut lector hæretici duplici anathemate perstringitur, Graff. num. 36. Ugolin. loc. cit. Duard. q. 35. num. 28. Bonac. num. 22. Sanch. num. 37. Suar. d. disp. 20. sect. 2. num. 26. Sanctarel. nu. 13. Scott. d. theor. 410. col. 9. Et multo minus excusat curiositas, ut præter citatos Azor. quest. 6. Bonac. d. pun. 4. num. 7. Et universim nullus omnino finis, Suar. ibid. num. 21. Ricciul. cap. 25. num. 5. Decian. in tr. cr. lib. 5. cap. 17. num. 3. & Sanctarel. num. 7. Quia Bulla Cœnæ in detestationem horum librorum intendit penitus prohibere eorum lectionem.

Contingit aliquando sensum libri à legente non percipi, quo casu dubitatur, an ea sit vera lectio, & quæ excommunicationem inducat. Nos ita distinguimus. Vel enim ex difficultate materiæ id provenit aut ex modica animi applicatione, & contrahitur censura. Quia dummodo aliquantulum libri sensus percipi possit, per accidens est, quod ea vice non percipiatur, & si provenit ex incapacitate, possunt per alium intermedium difficultates enodari. Vel percipere penitus sit impossibile, ut quia cognitis characteribus, omnino tamen ignoretur idioma illius libri, quanquam non improbable sit cum Naldo num. 10. Gambarupta num. 32. citante Ancharanum in cap. appellatio de appel. in 6. & Bonac. num. 13. asserere, tunc etiam contrahi. Quia juxta rigorem verborum iste legit, & quia Bulla non videtur curare de perceptione sensus, cujus signum est, quod etiam solum retinentes innodantur, probabilius tamen censeo oppositum cum Suarez loc. cit. num. 18. Sanch. num. 51. Sanctarello num. 2. Duardo num. 47. Ratio desumitur ex eo, quod lectio illa est lectio duntaxat materialis, nullam ei, qui legit, significationem detegens. Quamobrem dicitur ea proferre, ut pſittacus. Tum quia cessat primaria intentio Bullæ, cum nullum adsit periculum hæresis inveniendæ. Et licet sit actus humanus deliberatus, habeatque malitiâ inobedientiæ, non tamen habet malitiâ, contra quam primariò procedit Bulla, consistens in periculo hæresis, aut concipiendi erga hæreticos affectum. Quamvis ergo iste in rigore legat, tamen à verbis recedendum est, quando de mente legis constat, l. non aliter ff. de leg. 3. & late Bald. in l. scire debes ff. de legib. Quod autem etiam retentio sit inhibita, non arguit lectionem materiale tantum excommunicatione puniri, sed quod iste effugiens tanquam lector, incidat tanquam retinens. Quod non inficior.

Dicitur etiam lectio, quæ inspectione tantum, ac percurrendo mente sine verborum prolatione fit. Nam vere non solum legere dicitur, qui lingua exprimit ea, quæ legit, sed etiam qui oculis tantum percurrit, nihil exprimendo. Quamvis enim aliqui velint in rigore hanc non esse lectionem, æquivalere ei tamen, quia legere est col-

ligere verba, quod iste mente tantum, legens verò per prolationem verborum mente & voce efficit, arg. l. 2. §. inspectio ff. quemadmodum testam. & l. ff. de iis, quæ in testam. delend. ubi Glossa, Angelus, & Baldus, & subscribunt Ugolin. loc. cit. numero 2. Graff. numero 45. Alterius col. 5. in fine, Sanchez numero 41. Naldus numero 13. Suarez numero 18. Duardus d. quest. 25. numero 31. Scottia col. 9. Sanctarel. numero 6. Soufa disp. 13. numero 5. Bonacina numero 12. & Gambarupta numero 32. Estque tam letale venenum hæresis, ut etiam oculis haustum, enecet.

Gravior est difficultas, an excommunicentur audientes legentem. Negant plerique, etiam si causa sit, ut alius sibi audienti legat. Quia Bulla loquitur de legente, non de audiente, qui non dicitur proprie legere, sicut legere non dicitur qui memoriter recitat. Ille verò, qui jussu, vel suasionem alterius legit, utique excommunicationem incurrit. Quia licet ex mandato alterius legat, revera tamen scienter librum sub pœna excommunicationis veritum, legit. Excusaretur autem, si ex gravi metu illum legeret, & metus non esset ei incussus in contemptum fidei, vel Ecclesiæ. Atque ita docent Ugolin. de censur. Papæ refer. p. 2. cap. 1. §. 1. numero 4. Duard. in d. Bul. Cœn. lib. 2. quest. 48. Filiuc. tr. 22. cap. 7. numero 207. Bonac. tom. 1. de excom. disp. 2. quest. 5. pun. 4. numero 11. Sanch. lib. 2. in decal. cap. 10. numero 50. Reginald. lib. 9. numero 251. Fagund. in decal. tom. 1. lib. 1. cap. 14. numero 27. & Diana p. 12. tr. 2. resol. 14. numero 3. Vivald. in Bul. Cœn. numero 12. & ut probabilius sequitur Soufa in d. Bul. disp. 14. concl. 2.

Et quamvis Azorius d. p. 1. lib. 8. cap. 16. quest. 4. Sayrus tom. 1. lib. 3. cap. 5. numero 14. Graffius p. 1. lib. 4. cap. 18. numero 45. opinentur dictam doctrinam esse veram, quando audiens non est causa illius lectionis. Qui enim nec legi curavit, nec consuluit, neque ex sua auditione alter ad legendum inducitur, excommunicationem non incurrit. Quia nullatenus legere dicitur. Secus verò ille audiens, qui est legendi causa. Iste enim in excommunicationem incidit. Quia dum talem lectionem præcipit, vel consulit, vel suadet, moraliter legere dicitur. Nam quamvis per se ipsum non legat, legit tamen per famulum, vel alium, cujus ministerio in ipsa lectione utitur.

Nihilominus, hoc non obstante, Ugolinus loc. cit. Sanchez ibid. numero 48. Portellus v. libri numero 11. Bordon. tom. 1. cap. 14. numero 74. aliique ex citatis auctoribus tradunt, ne huiusmodi quidem audientem, qui legendi dictum librum est causa, excommunicationem contrahit. Quia excommunicatio, cum sit pœna, non debet extendi de casu ad casum, & de legente ad audientem, cum iste tantum improprie, ac metaphorice dicatur legere. Et sicut censura lata contra aliquid facientem, non comprehendit mandantes & consulentes, nisi speciatim exprimantur, quamvis hi improprie, ac per alium dicantur facere, ut tradunt Caiet. in sum. v. Excommunicatio, Armil. eod. v. num. 2. Tabien. eodem pariter verbo 5. cap. 49. numero ult. Navar. cap. 27. numero 51. Suarez de censur. disp. 25. sect. 2. numero 14. Medina lib. 1. sum. cap. 11. §. 2. ac Ledesma p. 2. q. 26. numero 2. ita excommunicatio lata contra legentes non comprehendit audientes, qui mandant, vel suadent, ac consulunt, ut alter prohibitos libros legat, ut ipsi audiant, quamvis improprie per alium legere dicantur.

At ego affirmo. Quia sunt magni nominis Doctores, qui

qui asserunt, etiam legem pœnalem extendendam esse ad alium casum, quando militat eadem ratio per textum in l. 2. §. si curatores ff. ad Tertul. & in cap. si postquam cum Glos. de elect. in 6. docetque Modit. in §. lex est, instit. de jur. gent. dub. 54. num. 1. Ubi enim est eadem ratio, & omnimoda similitudo, debet esse eadem juris dispositio, etiam in pœnalibus. Quia tunc non dicitur fieri extensio, sed quædam declaratio, ut notat Glos. in cap. 1. v. Italia de temp. ordin. in 6. quam pro singulari commendat Panormit. in cap. nihil. col. antep. de elect. & in cap. fin. col. 2. de rescript. ac firmat Guttier. pract. quest. lib. 3. q. 17. nu. 83. probans, quod in quacunque materia versetur, ubi habet locum ratio legis, ibi quoque locum habere debet ipsa lex per textum in l. illud ff. ad leg. Aquil. l. à Turio cum similibus ff. de verb. oblig. Mantic. de conject. ult. vol. lib. 2. cap. 11. numero 20. Tiraquel. de caus. cessant. p. 1. numero 151. Becc. conf. 89. numero 10. Decian. conf. 76. numero 10. lib. 2. Mascard. de probat. concl. 1162. numero 4. & concl. 312. num. 9. & Barbat. conf. 10. num. 11. 12. ac 19. lib. 2.

Hinc est, quod in iis, quæ per rationem legis comprehenduntur, non dicitur fieri interpretatio extensiva, sed comprehensiva, ut per Roland. à Val. conf. 27. numero 6. & seqq. lib. 1. Molin. lib. 1. de primoque cap. 5. numero 12. Unde in hoc casu non dicitur lex extendi, sed includi ille casus sub ejusdem legis dispositione, ut late Cravet. de antiq. temp. p. 4. principal. sub initio num. 91. cum seqq. & Paris. conf. 32. num. 20. lib. 2. Anton. Francus in pastor. Regul. p. 2. q. 10. num. 52.

Quare cum his pateat, exi dentitate rationis legem pœnalem esse extendendam, dicendum est, dictum canonem primum Bullæ Cœnæ contra legentes libros hæreticorum extendendum esse ad audientes legere. Quia in hoc casu militat eadem ratio finalis. Quando enim lex habet rationem generalem, licet sit specialis, efficitur generalis l. regula §. si quis ff. de jur. & fact. ignor. ibique Bartol. alique. Quia cum ratio sit anima legis, eam extendit l. si postulaverit §. 2. ff. ad leg. Jul. de adult. & S. Paulinus Ep. 38. inter alios notat Surd. de alim. tit. 1. quest. 44. numero 15. & dec. 226. numero 8. Nec dicta Bulla est odiosa, sed favorabilis, quia primario respicit favorem fidei, cum prospiciat ejus indemnitati, ac animarum salutem, ne à labe hæresum inficiantur. Quo casu, etiam si contineat odium alterius, lex est favorabilis, ut docent Glos. in cap. si propter v. primi anni de rescript. in 6. Jo. Andr. Gemin. in cap. sciant cuncti de elect. in 6. Bartol. in l. qui exceptionem numero 2. ff. de condit. indeb. Covar. lib. 1. var. cap. 11. numero 5. alios citans, & Paris. de resign. lib. 12. quest. 2. num. 23.

Quare de B. Pachomio hæc ad rem hanc Dionysius Exiguus p. 1. vit. SS. Patr. & Metaphr. in Pachom. vit. cap. 27. Universos fratres sollicitus admonebat, ut non solum ipsius Origenis monumenta non legerent, sed ne legentibus quidem aurem penitus admovent. Et Imperatoria sanctio in l. 3. §. sancimus 1. C. de sum. Trin. & fid. cath. ita jubet: Omnia enim Deum ad iracundiam provocantia scripta, & pias mentes offendentia, ne ad aures quidem hominum pervenire volumus. & §. 3. d. l. 3. ita. jubemus facta hujusmodi scripta &c. comburi, &c. ita ut in nullius cognitionem venire possint. Cognitio autem per auditum. Unde sicut fides ex auditu, ut ait Apostolus, ita & infidelitas. Hos itaque libros, ait ultra Ulyssis astutiam cauti, non auribus tantum, sed & oculis obseratis, & animo quasi navigio prætervolan-

te fugiamus, ne sollicitati delectatione letifera in criminum saxa rapiamur, & scopulo mortis, affixi, naufragium salutis obeamus. Horum autem auditio quam fœda sit habetur apud D. Chrysostomum hom. 38. in Matth. S. item Asterius de œconomio iniquitatis, singulorum sensuum uibus cautiones suas præfigens, cum statuisset, præstare oculos abjicere, quam iis in animæ conspurcationem abuti, subdit de auribus: Sed & auribus sua leges, sua cautiones. Ad sanos enim, sanctosque sermones inclinare, & patrefacere eas oportet, ac per ipsas quasi tubos ad animum bona dicta transmittere. At si quis vitiorum affecla, pestilensque & perniciosus homo propius accedit, ut peccati cœnum per aures infundat, vitandus ille, & fugiendus non aliter, quam genus illud ferarum, quæ toxicum ejaculantur.

Et quidem auditionis quædam veluti species est lectio. Audit enim libri autorem qui legit, ut de divinis libris dixerat S. Chrysostomus hom. 8. in 2. ad Thessal. & hom. 30. ad Rom. S. Hieronymus Ep. 41. & S. Ambros. 1. Offic. cap. 20.

Verum quia in materia censurarum rejici videtur communiter à Doctoribus argumentum à simili, ut notat Amicus in curs. theol. tom. 7. disp. 31. sect. 3. numero 58. immo & à fortiori, unde verba intelligenda sunt, ut jacent, ac sonant. Quia pœnæ non sunt extendendæ ad alios casus, sed restringendæ, l. factum cuique §. in pœnalibus ff. de regul. jur. cap. in pœnis eod. tit. in 6. & docent Surd. de alim. tit. 1. q. 51. numero 12. ac Burgos de Paz conf. 8. numero 2. etiam si extensio efficeretur ex similitudine rationis, ut docet Girona de priv. explicat. numero 540. Duegn. reg. 281. cum aliis communiter. Ideo tutius est in hac quæstione ita distinguere.

Vel enim audiens est causa lectionis, ut quia præceperit, aut quia consuluerit, suaserit ad hunc effectum librum dederit, aut attentione sua ad legendum induxerit, & tum incurrit. Quia moraliter censetur per seipsum legere, arg. cap. qui per alium de reg. jur. in 6. & l. hoc jure ff. eod. Quapropter licet pœnæ sint restringendæ, & excommunicatio lata in perpetrantes, regulariter non comprehendat mandantes, tamen id probat, non comprehendendi absolute mandantem lectionem, quod nos non negamus. At qui mandat lectionem haberi sibi, perinde est, ac si ipse legeret quantum ad effectum. Alias enim facile eluderetur canon, si impunè lectio suppleretur per alium, cum etiam sine incidentia legentis, si nimirum puer arripiatur, possit id præstari. Vel audiens simpliciter, ut auditor se habet, & tunc non incurrit. Quia nullo modo legit. Nec talis auscultatio subdole fit in fraudem legis. Atque ita etiam distinguunt Graff. d. numero 45. Azor cit. cap. 16. quest. 4. Sayr. supra numero 14. Alter. col. 5. Reginald. num. 251. & Nald. num. 14.

Legens verò jussu alterius non excusatur, nisi ex vi, vel metu valido incusso, ut in similibus sæpe diximus, & tradunt Azor, Sanchez, Alterius, Bonac. loc. cit. ac Duard. num. 11. & Sanctarel. num. 9.

Quod si legens ad nutum alterius, facultatem legendi habeat, impellens est excusandus, si Souse ibidem assentiamur. Quia non est causa lectionis illicitæ. Valde tamen probabile videtur etiam oppositum. Quia etsi lectio de se non sit illicita, ex circumstantiis tamen fit talis, quatenus dicitur tunc legere idem ipse, qui audit, licet per alium.

Secus

Secus hoc pacto contra intentionem Canonis, omnes ad doctrinas impias audiendas poterunt ad facultatem habentes recurrere. Dum verò ipse impellens facultatem habet, non incurrit, non quidem ut legens. Quia legere potest, nec ut mandans lectionem ei, cui est inhibita; quia mandantes non exprimuntur. Is verò, qui legit, innodatur; quia facultas imperantis non est cum venia impertiendi eam alteri.

Recitans autem ex memoria, quæ de libris hæreticorum deprompsit, non innodatur. Quia facile recitatio hæc evenire potest in familiari locutione, dum quis refert aliàs per lecta. Et quia revera hic nullo modo legit, ut per Ugolin. §. 1. numero 4. Souf. d. numero 20. Sayr. numero 13. Sanch. numero 47. Reginald. numero 252. Duard. q. 49. Sanctarel. num. 8. Suar. de fid. d. disp. 20. sect. 2. numero 12. contra Graffium numero 45. Neque admitto limitationem Sayri, dummodo scilicet, non contineantur in recitatis blasphemias, & malo aliquo fine recitentur. Nam nullatenus recitare est legere. Malus autem finis aliunde potest excommunicationem inducere, puta si inde præstetur hæresi favor, non autem ex parte lectionis.

Is autem, qui excommunicatione Bullæ Cænæ non afficeretur, potest adhuc excommunicationi Indicis librorum prohibitorum, commissione S. Concilii Tridentini editi, & à Pio IV. Constitutione *Dominici gregis* approbati, fieri obnoxius. In eo enim juxta *ver. ad extremum* excommunicatione impetuntur, non tamen reservata, in primis legentes, aut habentes omnes hæresiarcharum libros, quamvis hæresim non contineant, nec de religione tractent, ut in reg. 2. Sunt autem hæresiarchæ, qui hæresim incurrerunt, suscitaverunt, vel se hæreticis capita, ac duces exhibere, ut ibidem dicitur.

Deinde legentes, aut habentes aliorum hæreticorum libros, de religione non tractantes, nisi per catholicos Theologos, jussu Episcoporum, aut Inquisitorum examinati, correcti, aut probati, fuerint permixti, *ead. reg. 2.*

Idem est de eo, qui ante lapsum scripsisset aut in lapsu, cum tamen ad gremium Ecclesiæ redierit. Quia liber non desinit esse hæretici, *Filiuc. num. 43.* & communiter alii. Licet Ugolinus *v. eorundem* §. 1. d. Bullæ hos solum mortalis peccati, & arbitrarie Episcoporum, aut Inquisitorum pænæ reos faciat juxta *reg. 2.*

Demum ii, qui cujuscvis autoris, etiam Catholici, libros, aut scripta ob hæresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem damnata, legerint, vel habuerint.

Porro quia versiones sacrorum Bibliorum, & annotationes ad ea, itemque lexica, apophthegmata, & his similes libri, opera hæreticorum editi, ac conscripti, non appellantur in rigore libri autorum hæreticorum, ideo qui tales libros, emendatione expurgandos, non adhuc ab Inquisitoribus, vel Episcopis permixtos, legunt, aut retinent, non excommunicantur, sed mortifere peccant, & arbitrio Episcopi relinquuntur puniendi, ut in *cit. ver. ad extremum* juxta *reg. 3. & 5.* Quod si hujusmodi versiones, & annotationes ob hæresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem damnatæ fuerint, probabile est ex earum lectione, aut retentione excommunicationem induci. Nam, licet opus, & liber non dicatur esse illius, qui versionem, aut annotationes fecit, dicitur tamen in Indice *libros & scripta ob hæresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem damnata.* Id, quod versionibus, & annotationibus

accomodatur. Quæ licet non faciant librum esse interpretis, aut annotatoris, sunt tamen scripta illius, ut per Ugolin. *loc. cit.* Reginald. *num. 155.* & Bonac. *pun. 4. num. 6.*

Legens tandem, ac retinens libros, alio nomine interdictos, præter mortalis peccati reatum, quo afficitur, severæ Episcoporum animadversioni subditur, ut in fine Indicis habetur. Unde impemittit Duard. q. 35. num. 14. Bonac. *loc. cit. numero 4.* excommunicationi subjiciunt legentes libros Necromantiæ, pyromantiæ &c. aut alios astrologiæ judiciariæ in reg. 9. interdictos. Si enim non accedat, quod fuerint interdicti ob hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem, non potest ex Indice conjici sub excommunicatione vetari.

Hic rejicienda est singularis Becani sententia in *tr. de fid. cap. 15. quæst. 8. numero 4.* qui cum in reg. 2. Indicis excommunicentur legentes libros omnes hæresiarcharum, & libros hæreticorum ex professo de religione tractantes, opinatur offendentes in Bullam Cænæ ex lectione interdicta, in illa duplici innodari vinculo, ex Bulla scilicet, & ex Indice. Siquidem crimen est unicum, nec ex aliquo conjicitur Pontifices ex Bulla, & Indice diversas in idem voluisse ferre sententias. Non enim multiplicatur censura in idem crimen ob juris, & Bullæ latam sententiam ex Navar. in *cap. ita quorundam notab. 11. num. 26. de Judæis*, Sylvest. *v. excommunicatio 7. cas. 2. notab. 4. Palud. in 4. d. 18. quæst. 2. ar. 4. Sayro lib. 1. thes. cap. 10. num. 11. Ugol. ad d. Bul. pæn. p. 1. q. 7. Graffio loc. cit. num. 5. Reginaldo ubi supra, Alterio cap. 4. col. fin. Filiucio num. 13. Soufa disp. 2. Suar. disp. 11. sect. 1. numero 3. Scottia in *Bul. select. theor. 409.* Nam, ut denuo in idem feratur censura, requiritur aut nova contumacia ex parte delinquentis *arg. cap. cum non ab homine de judic. aut novus excommunicator* (lex sit, sive homo) sive aliquis nova potestate pollens, qui sententiam, tanquam suam, ac distinctam proferat, ac talem proferre, indicat ita, ut non sit nova ejusdem evulgatio, sive alia loco ejusdem editio. Secus enim, non intercedente multiplici malitia, non concedet vincula multiplicare, ac proinde nec tale censetur intentum Ecclesiæ. Excommunicator autem iterans, si diversa polleat autoritate, cum æque ac primus, ferre valide possit sententias, non est, cur suæ etiam non obstringant, si velit. Unde ait Navarrus, Episcopum ferentem excommunicationem in deferentes arma infidelibus, non obstante censura Bullæ Cænæ nova innodare, ac distincta, si tamen tanquam suam proferat. Quia non apparet Bullæ mentem esse, alicujus potestati derogare, & Episcopus non instat sententia, tanquam ea, quæ sit lata à Bulla. Tunc enim novam non induceret, sed tanquam sua de novo à se constituta per potestatem, quam habet ab autore Bullæ distinctam. At juris & Bullæ utraque sententia non punit contumaciam, sed crimen in eodem statu. Nec est unde colligatur, mentem esse Pontificum novas ferre excommunicationes à jure diversas, ut velint non sufficere, si una excommunicatione offendens ad Bullam, innoderetur. Siquidem reservatio, quam absolutioni adjunxerunt, ad id non est satis. Quia speciem, & substantiam excommunicationis non mutat, sed est quid tantum pertinens ad negotium absolutionis. Nec potestas censetur diversa. Quia licet autor juris & Bullæ sit in persona discretus, non est tamen in potestate, Igitur cum aliud non expresserint Pontifices, tacite censentur, unam & eandem excommunicationem non diversam inducere.*

Cumque

Cumque alii libri damnandi essent, præter contentos in Bulla, generalis edita est lex, ne deteriores viderentur indemnati, & ut firmum esset aliquod statutum, si contingeret per aliquem Pontificem lectores à Bulla substolli. Ad hæc, ut sede vacante aliqua vigeret censura, cum tempore Pii I V. qui Judicem edidit, Bulla Cœnæ expiraret morte Pontificis.

Adjunxit prædicto Judici Clemens VIII. Constit. cum *Hæreticorum* anno 1593. sub excommunicatione similiter non reservata, legentes, aut retinentes libros Thalmud, Magazor, & alios varios, & nefarios Kabalisticos Autores prohibitos, & quæcumque opera, & scripta, tam lingua hebræa, quam alia quacunque, tacite, vel expresse hæreses, vel errores contra sacras Scripturas continentes, aut contumelias, & impietates in Deum Sanctissimam Trinitatem, Christum, B. Virginem, Angelos, Patriarchas, Prophetas & alios Sanctos, Sacramenta, Crucem, Imagines, Ecclesiam, Sedem Apostolicam, Christi fideles, præsertim Episcopos, Sacerdotes, & alios Ecclesiasticos, atque neophytos, nuper ad fidem conversos, vel in quibus sunt obcœnæ narrationes, & sub eadem censura vetuit, hos libros edi, emi, vendi, donari, commutari, aut quoquomodo distrahi. Quinimmo subicit omnibus pœnis in fautores Apollatarum à fide, & hæreticorum latis, eos, qui opem, auxilium, consilium, aut favorem præstant Hebræis, pro habendis, Scribendis, afferendis, aut pro eorundem legendorum impertranda licentia. Tales enim libri cum sint infidelium, non verò hæreticorum, in Bulla Cœnæ, aut in Indice non continebantur, unde speciali prohibitione indiguerant. Quinam vero Talmudi, & quæ Kabala inhihentur præter à nobis superius dicta, vide apud Scortiam *theor.* 394. Babylonicus nempe & Hierosolymitanus. Kabala verò ea, quæ vana, conficta, vel superstitiosa est, de qua Delrius *lib. 1. magic. cap. 4. quest. 3.* & nos etiam *supra*.

Catholici autem, qui in Anglia, Germania, Polonia, Gallia, legunt, vel retinent libros hæresim, vel hæreticalia sortilegia continentes, aut de religione tractantes non incidunt in hanc excommunicationem, si in illis Provinciis, ac Regnis Bulla Cœnæ non sit promulgata, neque usu recepta. Quia lex non obligat, nisi promulgetur, ac usu recipiatur, ut docent Becanus *p. 2. sum. cap. 15. num. 6.* Fagund. *lib. 1. in decal. cap. 14. num. 24.* Carena *p. 2. d. tit. 10. §. 5. num. 3.* secus verò in illis locis, in quibus Bulla Cœnæ est usu recepta. Ibi enim legentes, vel retinentes libros hæresim continentes, vel de religione tractantes, incidunt in excommunicationem, etiam si legerint ad confutandos eorum errores. Quia hoc non excusat sine Romani Pontificis licentia, cui Bulla id reservat, ut per Sanch. *d. lib. 2. in decal. cap. 10. num. 42.* Azor. *p. 1. lib. 8. cap. 16. quest. 6.* Fagund. & Caren. *loc. alleg.*

Unde hæc duplex regula in hac re servanda est. Una ubicunque Bulla, & Index obligant, ibi Catholici incurrunt excommunicationem, si legant libros sine speciali facultate. Altera ubicunque lex, vel constitutio Pontificis usu recepta est, ibi obligat, ubi recepta non est, non obligat, tametsi peccent mortaliter, si eos legant cum periculo erroris, aut deceptionis. Quin ex decreto S. Congregationis S. Officii sub prima Aprilis 1598. Legens libros prohibitos in partibus ultramontanis incurrat in censuras Indicis librorum prohibitorum. Dicitur autem usu recepta, quando à majori parte communitalis recipitur, & observatur.

Legens, vel retinens hujusmodi libros est de hæresi suspectus, ut patet ex Constit. Pii I V. in hæc verba: *Legerit, habueritve, ipso jure in excommunicationis pœnam incidat, eamque ob causam in eum, tanquam de hæresi suspectum inquiri, ac procedi liceat.* An verò hæc suspicio sit levis, an vehemens considerari oportet qualitas personæ, ac librorum. Nam fieri potest, ut absque ulla hæresis suspicionem libri damnati apud aliquem reperiantur. Si enim illos retinens sit penitus imperitus, qui eos nec intelligat, nec legere sciat, vel sit vir probatissimus, à quo procul omnis malitia abesse putaretur, & ignoranter illos retinuisse, vel libri prohibiti nihil contra fidem continerent, tunc vel censendus non esset de hæresi suspectus, vel saltem de levi, ut docet Pegna *p. 2. com. 3.* secus vero si scienter legerit, ac retineret, vel si omnes libros prohibitos passim legeret, vel reprehensus nec facile, nec statim ac fuit admonitus, obdiderit, neque illos Episcopo, vel Inquisitori deferre voluerit, vel si inquirat, unde illos habere possit, aut curet sibi asportari, vel si non esse præsentandos, aut comburendos contendat, vel si ab illis absolutionem despiciat, vel similia contumacis sui animi signa dederit, tunc magnam, ac vehementem hæresis suspicionem contrahit, ut docent Pegna *ibid.* & Simanch. *de cath. instit. tit. 38. num. 21.* Zanchin. *de hæres. cap. 7. num. 7.* Albertin. *de agnosc. assert. quest. 28. num. 1.* Farinac. *de hæres. quest. 180. num. 33.* Carena *p. 2. tit. 10. num. 33.* Bordon. *tom. 1. cap. 14. num. 48.* & nos alibi.

Ad incurrendam autem hanc excommunicationem sufficit lectio, vel retentio, vel asportatio unius tantum libri, vel ejus partis, nec aliter, quam si plures hos libros legisset, vel retinuisse, vel asportasset, & tam si liber sit magnus, quam si parvus. Quia non differunt specie. Et quamvis Bulla Cœnæ plurali numero utatur, id tamen facit, habito respectu ad plures legentes, vel retinentes, quos necesse est, plures legisse, vel retinuisse libros, non autem quoad librorum numerum, ut notant etiam Ugolin. *de cens. lib. 2. in glos. eorundem num. 1.* & Farinac. *d. quest. 180. num. 29.* Nec ab excommunicatione excusatur retinens partem hujus libri. Quia iste dicitur etiam retinere librum prohibitum, quomodo dicitur legere librum, qui partem illius legit, ut per Sanch. *d. lib. 2. in decal. cap. 10. num. 54.* Ugolin. *cod. v. num. 3.* Pelliz. *tom. 1. tr. 6. cap. 5. num. 14.* Qui *n. 19.* etiam affirmat, legentem præfationem, Epistolam ad lectorem, indicem libri prohibiti non effugere excommunicationem. Quia verè sunt partes libri, & consequenter, prohibito libro ipsæ quoque partes sunt prohibita, idque sive illæ sint simul injunctæ, sive sejunctæ. Unde retinentes litteras, sive Epistolas, aut alias chartulas, hæreticalia sortilegia continentes, eadem excommunicatione afficiuntur, ut notant etiam Farinac. *num. 31.* & Bordon. *num. 61.* & seq.

Legens verò vel retinens librum catholici, in quo sint ad verbum inserti errores alicujus hæretici, non afficitur excommunicatione, si illum legat ad agnoscendum illos errores. Quia hic liber non est hæretici, sed catholici. Et quamvis aliquis illum legat eo tantum animo, ut sciat hæreticorum falsa dogmata, & argumenta, non contrahit tamen excommunicationem. Quia hæc pœna non propter solum affectum & studium illa sciendi, contrahitur, sed ob factum legendi, vel retinendi libros hæreticorum. Hujusmodi autem liber talis non censetur. Et ita docent Azor. *d. lib. 8. cap. 16. quest. 2.* Navar. *cap. 27. numero 56.* Suar. *de censur. disp. 21. sect. 2. num. 10.*

num. 10. Ugolin. loc. cit. eod. v. ac eorundem §. 1. nu. 1. Sayr etiam de censur. lib. 3. cap. 5. numer. 13. Idemque dicendum si in libro auctoris catholici sint aliquæ hæreses, quas ipse ob ignorantiam scripsit. Adhuc enim non est liber hæretici, ut per Ugolin. loc. cit. Graff. p. 1. dec. lib. 4. cap. 18. numer. 40. & 43. Sanchez ubi supra num. 24. Et similiter neque incurrit excommunicationem tenens, vel imprimens libros catholici, in quibus sunt annotationes, & scholia hæreticorum, etiamsi illa legat. Quia hic liber verè non est hæretici, sed catholici, ut ajunt Navarius, Graffius, Suarez & Sanchez locis allegatis.

Neque legens, vel retinens, aut imprimens, ac etiam defendens librum hæretici, hæresim non continentem, neque de religione tractantem incurrit excommunicationem. Quoniam una ex conditionibus requisitis ad incurrendam excommunicationem Bullæ Cœnæ est, ut liber vel hæresim contineat, vel de religione tractet. Dum igitur liber neutrum continet, illum legens, retinens, imprimens, ac defendens excommunicationem non contrahit. Ita Ugolin. loc. cit. Sanchez ibid. numer. 53. Farinac. d. qu. 180. num. 22. Filiuc. tom. 2. ir. 22. cap. 7. num. 204. Sous. in expos. Bul. Cœn. disp. 3. capit. 2. concl. 2. Carena d. tit. 10. §. 1. num. 7. Duard. in can. 1. d. Bul. quæstion. 39. & 40. & Suar. cit. disp. 21. sect. 2. num. 10.

Si verò unam tantum hæresim liber contineat, totus est prohibitus, nec, illo etiam delero errore, licebit librum legere, vel retinere, quia absolute prohibitus est. Bulla enim dicit: *libros hæresim continentes*. Quod planè comprobatur, si unam duntaxat hæresim contineat. Nam sicut qui in uno deliquit, factus est omnium reus, ita liber ob unam hæresim factus est totus prohibitus. Ideo si quis legat illius partem non continentem hæresim, excommunicationem incurrit. Quia legit librum hæretici, hæresim continentem. Quod solum Bulla requirit.

Libri autem de humanis litteris, de philosophia de medecina, de lege civili, de profanis historiis, & hujusmodi alii, nisi in illis aliqua hæresis inferatur, non sunt prohibiti, licet eorum auctores sint hæretici. Quia dum hæresim non continent, neque de religione tractant, non comprehenduntur in prohibitione Bullæ.

Libri verò, qui non sunt prohibiti ob hæresim, aut ob religionis tractatum, sed ob aliam causam, quia exempli gratia continent turpia, suntque contra bonos mores, prohibentur sub pœna peccati mortalis, & aliis pœnis arbitrio Episcoporum, non autem sub pœna dictæ excommunicationis. Atque ita colligitur ex Indice librorum prohibitorum, & ex citata Constitutione Pii IV. *Dominici gregis*, ubi habetur: *Qui hæreticorum libros legerit, &c. Qui autem libros alia de causa prohibitos legerit, habueritve, præter peccati mortalis reatum, Episcoporum arbitrio severe se noverit puniendum*.

Quid etiam legens, vel retinens libros propter obscenitates prohibitos, potest ab Inquisitoribus puniri. Nam licet in dicta Constitutione Pii IV. dicatur Episcoporum arbitrio severe se noverit puniendum, Suprema tamen S. Inquisitionis Congregatio sub die 6. Februarii 1627. teste Carena d. tit. 10. §. 2. num. 19. decrevit, Inquisitores esse Judices, etiam contra retinentes libros prohibitos ob res lascivas, & contra bonos mores. Quod etiam tradunt Sousa d. capit. 21. num. 36. & 45. ac Turrian. in select. disp. p. 1. in censur. propos. cent. 4. dub. 17. Hinc licentia legendi, ac retinendi, etiam ad effectum corrigendi Adonem Joannis Baptistæ Marini, à S. Officio denegatur. Conceditur tamen, sed raro, pro una vice

Tom. II.

tantum perpenſa prius personarum qualitate. Nec licentia legendi libros prohibitos contra bonos mores conceditur. Hi enim omnino configendi & exterminandi sunt. Hoc ipsi Gentiles, hoc Christiani jam olim edixerunt. De iis expostulat Colvenerius ad lib. 2. Cantipratani cap. 49. contestans non minus ab his libris, quàm ab hæreticis imminere damnum. Cardanus lib. 4. de sapientia hos libros addicit flammis, & Georgius Fabricius, tametsi Lutheranus, graviter disserit de illis exterminandis in præfat. ad suam poetarum christianorum collectionem, Plato lib. 10. de republ. Nam liber obscenas eas cogitationes legentis animo infigit, quæ turpium motuum sint seminarium. Aristoteles in hos libros concitatur 7. polit. cap. ult. & in poet. cap. 1. Valer. lib. 6. capit. 3. Diodor. lib. 12. Herod. lib. 1. apud quos interdicta ac leges contra hujusmodi libros.

Hoc idem in hos spurcos, animorum pestem, libros perpetuò egerunt Sancti Patres. S. Athanasius exprobrans impurissimi Arii Thaliæ. S. Basilii orat. de Libris Gentilium, S. Hieronymus ep. 14. has esse iniquas filiquas porcorum, S. Augustinus lib. 1. confes. cap. 16. hos esse ait flumen tartareum, S. Paulinus ep. 38. perniciosam inquit istam inanum dulcedinem litterarum, illecebras cupiditatum, blandimenta vitiorum in specie lenocinium, in gustu venenum, Isidorus Pelusiota ep. ad Thalelæum monachum, S. Cyrillus lib. 3. de adorat. in fin. hos statuit esse pennas upupæ, luto semper, ac sordibus pastæ, Rupertus, carmina obscena poetarum ait, esse ranas Ægyptias. Espencæus longa ad Heroidas sacras præfatione hoc argumentum versans, multa in eandem sententiam ex Patribus, & Conciliis profert, & ex opusculo, quod Tripartitum inscribitur, estque prius Conciliorum tomis insertum.

Qui autem, antequam liber prohibeatur, illum in compendium redegit, non potest, post ejus prohibitionem, compendium illud manuscriptum legere, vel retinere absque excommunicatione. Nam periculum infectionis, ob quod liber prohibitus est, locum habet tam in lectione libri, quàm in illius compendio, eandem doctrinam continente. Neque excusat, compendium esse manuscriptum. Quia liber manuscriptus verè liber est, idem periculum infectionis continens.

Quod verò ad retinentes hæreticorum libros, ea, quæ de lectione in superioribus diximus in rem præsentem accommodanda sunt, cum is, qui legere nequit, nec retinere valeat libros hujusmodi, & regulariter excommunicatio lata in legentes etiam retinentes invadat. Quam verò juste in odium hæreticorum, & impiarum doctrinarum exterminium, etiam retinentes hos libros anathemati subijciantur, ac hæretici sint reputandi, alibi docuimus.

Retentio autem, cum Bulla nihil distinguat, excommunicationem inducit, quocunque modo fiat, sive proprio, sive alieno nomine, sive in loco suo, sive in alieno, ut per Ugolin. de censur. Sum. Pontif. refer. p. 2. capit. 1. v. retinentes nu. 3. Sayr. de censur. lib. 3. capit. 5. numer. 16. Graff. lib. 4. dec. capit. 18. num. 48. Suar. de fide disp. 20. sect. 2. num. 21. Sanch. in decal. lib. 2. capit. 10. numer. 52. Sanctarel. de hæres. cap. 13. dub. un. num. 16. Item si sub nomine custodiæ, aut depositi arg. l. officium ff. de reuer. Duard. lib. 2. in Bul. Cœn. cap. 1. qu. 51. numer. 8. Alter. to. 1. de censur. lib. 5. disp. 2. cap. 7. col. 2. & Sousa in relect. Bul. Cœn. disp. 16. numer. tertio Et in deposito tam deponens, quàm depositarius incurrit. Quod immerito negatur à Duardo loc. cit. numer. 26. dicente, eum, cujus nomine liber ab alio possidetur, esse immunem, quia non tener, cum tenere dicat factum, non solum jus. At satis est juxta communem existimationem hominum,

Si

num, eum dici tenere, qui rem in suo habet arbitrio, licet apud se non habeat, sed apud alium, ipso domino ita consentiente, ut latè Doctores, & fateatur ipsemet Duardus *num.* 28. dum parvitatem temporis, quo liber retinetur supponens excusare, ut est concedendum, ait tamen non excusare, si ille, qui parvo tempore retinuit, alteri tradidit suo nomine custodiendum. Quare animadvertendum, an ipso domino sciente & consentiente liber apud alterum seruetur.

Sub nomine autem custodiæ rectè condemnat idem Duard. *num.* 11. nautas, cauponas, & stabularios hospitem, & peregrinantium libros scienter recipientes. Eo enim ipso quod recipiunt, eorum custodes sese constituisse censentur, atque *l. fin. ff. de nam. camp. & stab.*

Pariter innodatur qui titulo commodati, conductionis, aut pignoris retinent. Hi siquidem verè retinere dicuntur, *l. officium ff. de rei vendic.* Duard. *num.* 12. Scortia ad *Bul. select. theor.* 410. col. 12.

Similiter qui ad conglutinandum suscipiunt, Ugol. *loc. cit. & Sanch. num.* 35.

Pari modo excommunicationem incurrunt retinentes libros, aut scripturas sortilegia hæreticalia continentes ex Constitutione Joannis XXII. relata in *Direct. Inquis. p. 2. qu. 43. num.* 9. ac etiam retinentes libros astrologiæ judiciariæ, chiromantiæ, necromantiæ, & similium magicæ artis ex *Constit. Pii IV. Clementis VII. & Sixti V.* ut notant Farinac. *de hæres. d. qu. 180. num.* 28. Deltrius *lib. 5. magic. sect.* 17. Azor. *p. 1. lib. 9. cap. 26. qu. 5.*

Deferentes item hos libros ex Germania, vel Gallia, vel ex aliis hæreticorum provinciis in terras fidelium, præter excommunicationem, bonorum etiam confiscatione puniuntur, & aliis pœnis Inquisitorum arbitrio. Quia fautores hæreticorum proculdubio censerì debent, ut docent Pegna *p. 2. com.* 17. Farinac. *d. qu. 180. num.* 15. Azor *d. lib. 8. cap. 17. qu. ult.* Si autem catholicus, existens in terris hæreticorum, emat aliquem ex his libris prohibitis, ut illum transmittat ad eum, qui licentiam habet legendi, non incurrit excommunicationem, nec peccatum. Quia cui conceditur licentia legendi, ac retinendi illum, conceditur etiam medium necessarium ad illum obtinendum, arg. *l. 1. p. fin. ff. de eo, cui mand. est juris d. l. artibus ff. de leg. 3. l. 2. ff. de juris d. omn. iud. & cap. præterea de offic. deleg.*

Sic quoque excusatur à dicta excommunicatione, servus, qui retinet librum veritum jussu Domini, habentis licentiam illum legendi, ut firmant Doctores, quos sequitur Oviedus 2. 2. *contr.* 12. *nu.* 22. Idemque dicendum est de confutore, sive conglutinatore librorum, qui retinet librum, ut illum compingat domino habenti licentiam legendi. Quia talis retentio consideratur in ordine ad illum, cujus est liber, & cui conceditur hæc licentia legendi, ac retinendi librum, conceduntur etiam media necessaria ad illum legendum ex textibus allegatis.

Tandem qui sine animo legendi vel ex curiositate, vel ad ornatum Bibliothecæ, Sanch. *ibidem*, aut etiam ad vile aliquod officium, ut lanii, & aromatarii ad res venales involvendas, ut post Sanchez & Ugolinum Filiucius *to. 1. tr. 16. capit. 3. numer.* 45. Duardus *num.* 7. Nald. in *sum. v. Bulla Cœnæ num.* 15. & Scortia *loc. alleg.* perperam contradicente Delbene *to. 1. de offic. S. Inquis. dub.* 40. *pet.* 6. Neque adversatur Gambarupta *de casib. refer. ad capit. 1. Bul. Cœn. num.* 36. qui excusat idiotam, ac imperitum. Id enim intelligi debet de eo, qui ex imperitia nescit cognoscere, librum esse damnatum, non de eo, qui cognoscens, imperitus est ad eum percipiendum. Tum quia Bulla absolutè damnat retinentes nec distin-

guit qua mente retineantur. Tum quia in odium ac exterminium prohibet. Tum tandem quia periculum est, ne in aliorum manus deveniant. Incurrunt igitur, dummodo scientes libros esse prohibitos sub excommunicationis pœna, illos retineant, etiamsi nunquam illos legant. Quia hi omnes verè retinentes sunt, & retentio hæc non exigit libri intelligentiam, eo, quod Pontificum, & canonum prohibitio ordinatur ad eos libros penitus exterminandum. Unde licet supra excusaverimus eos, qui ignoti idiomatis libros legerent, non tamen hîc qui retinerent, excusandi sunt.

Ipse quoque qui composuit, innodatur, si aliquo notabili tempore à compositione retineat. Et quidem dupliciter, ut hæreticus, & ut retinens librum suimet hæretici, Duard. *ubi supra num.* 4. Immo tripliciter si etiam legat.

Licet autem permutatione, aut venditione quis librum à se ejiciens, nomen retinentis effugiat, non tamen intentio permutandi, vel vendendi excusat. Quapropter retinens notabili aliquo tempore, ut hanc occasionem expectet, non effugit excommunicationem, Ugolin. *d. v. retinentes numer.* 2. Sanch. *nu.* 53. & Duard. *nu.* 14.

Excusantur verò ratione parvitatæ materiæ retinentes dictos libros ad breve tempus. Quia sicut in aliis rebus prohibitis retinere excusat parva temporis mora, ita etiam in retinentibus dictis libris. Unde Sanchez *loc. cit. num.* 55. existimat, quod excusatur ab excommunicatione retinens librum prohibitum per unam, vel alteram diem, etiamsi habeat commodam occasionem illum præsentandi Inquisitoribus. Quia una, vel altera dies est modica dilatio, & ideo non censetur sufficiens ad contrahendum tam gravem pœnam, sicuti accidet in restitutione rei alienæ, quæ jure naturali obligat. Quod etiam docent Duard. in *Bul. Cœn. lib. 2. can. 1. quasi.* 52. Reginald. in *prax. tom. 1. lib. 9. capit. 14. numer.* 256. Castropal. *p. 2. tr. 4. disp. 2. pun. 10. §. 2. num.* 11. Gordon. in *sum. to. 2. lib. 2. qu. 13. cap. 8. §. 3. num.* 81. ac Diana *p. 5. tr. 5. resol.* 43.

Si verò aliquis habeat intentionem tradendi Inquisitori librum, sed non habeat commoditatem præsentaneam, non incurrit dictam censuram. Quia non dicitur verè retinere contra Ecclesiæ prohibitionem, qui opportunum tradendi tempus expectat. Sicut nec dicitur rem alienam, invito domino retinere, expectans restituendi commodè occasionem. Quo in casu mora, etiam notabilis, non inducit censuram, ut rectè Sanchez *nu.* 35. & Duard. *num.* 32. Nam obligatio deferendi non censetur ad statim cum incommodo deferendum, arg. *l. qui solvendo ff. de solut.* Nacta igitur occasione, vel quando semper adest, à se librum auferendi, notabilis cunctatio non excusat, licet parva excuset ex communi doctrina de parvitate temporis, aut materiæ.

Ex prisco autem, ac piissimo usu, ut libri hujusmodi penitus aboleantur, comburendi sunt. Quod & præcipiunt Pontificum, ac Imperatorum Constitutiones. An autem excusetur ab excommunicatione qui cum primum agnoscit, librum esse prohibitum, illum non tradit Ordinario, nec Inquisitori, sed comburit? Et quidem excusatur ab excommunicatione Bullæ Cœnæ, quia in illa non præcipitur, ut liber deferatur ad Ordinarium, vel ad loci Inquisitorem, & ne comburatur, sed ne legatur, neque retineatur, ut notant Suar. *de fid. disp. 20. sect. secundum numer.* 23. Sanchez *lib. 2. in decal. capit. 10. numer.* 56. Portel. *u. libri numer.* 13. Farinac. *de hæres. d. qu. 180. num.* 41. ac Delbene *to. 1. de offic. S. Inq. dub.* 40. *pet.* 3.

At non excusatur ab excommunicatione lata in d. Constit. Julii III. *Cum meditatio* edita anno 1550. quam refert Pegna, ubi habetur: *Omnes, & singulos libros, &c. à nobis, & dicta Sede quomodolibet reprobatos penes se eos ex quavis causa etiam mercatura, &c. existentes, Inquisitoribus hæretica pravitatis in civitatibus, in quibus libri hujusmodi existunt, consignare debeant realiter, & cum effect. Et contra inobedientes imponit pœnam excommunicationis, & alias adversus hæreticos latus. Quod tradunt Doctores modò citati, ac Pegna p. 2. com. 3. Azor d. lib. 8. capit. 16. quest. 11. Ugolin. in prim. clausul. Bul. cœn. d. u. retinentes numer. 4. Delrius d. lib. 5. magic. sect. 17. & Duard. d. lib. 2. can. 1. quest. 51. & confirmavit Pius IV. in Constit. edita anno 1564. incip. *Lecum pro manere*, & prohibetur in reg. Indicis libr. prohib. Finis autem hujus mandati est, ut autor libri agnoscat & errores, qui in eo sunt melius emendantur, ac Inquisitores, cum ad eos liber deferatur, interrogare possint deferentem, unde habuerit, à quo acceperit, & hujusmodi alia. Notant etiam dicti Doctores, hanc excommunicationem non esse reservatam.*

Sed his non obstantibus, Sanchez d. capit. 10. numer. 56. existimat, comburentem propria autoritate non incurrere hanc censuram. Quia verè librum non retinet. Et Filiucius 10. 2. tr. 22. capit. primo numer. 208. similiter ait, ad Inquisitores esse quidem deferendos ex Bulla Julii III. quamvis si quis propria autoritate combureret, vel donaret habenti facultatem eos retinendi, non incurreret. Excommunicationem. Fagundez quoque in decal. lib. 1. capit. 14. numer. tertio inquit: Video tamen multos Doctores dicentes absolute, libros vel Inquisitoribus, vel igni tradendos, ut habet Repertorium Inquis. v. libri Idem tradit Zanchin. de hæret. capit. septimo Campeg. in schol. Repertor. loc. cit. Jo. Andr. in capit. secundo de hæret. ibique Gemin. Albertin. de agnosc. assert. qu. 28. numer. 14. Decian. tr. cr. lib. quinto capit. decimo octavo numer. vigesimo quinto & capit. trigesimo quinto numer. vigesimo primo & capit. quinquagesimo quarto numer. vigesimo octavo alique, quos ipse Fagundez adducit, censentque satis probabile Diana p. prima 11. resol. 37. ac Delbene d. dub. quarto petit. non à numer. quinto Quia censura proposita in Constitutione Julii III. sunt contra habentem hujusmodi libros, nisi intra sexaginta dies Inquisitoribus eos consignando, dimittat. Unde censura non afficiunt actionem comburendi, sed librorum retentionem. Ideo si comburantur, censura non habent locum. Unde cum dictis Doctoribus dicendum videtur, tutius esse, libros de hæresi suspectos, deferendos esse Inquisitoribus, sed qui eos combureret, non incurrere pœnam excommunicationis.

Verum hanc sententiam alibi explosimus: Nam adversatur Constitutionibus Julii III. Pauli IV. Pii IV. Gregorii XV. *Apostolatus officium*, & Urbani VIII. ejusdem initii. In Constitutione enim Julii *Cum meditatio* libri dicuntur Inquisitoribus deferendi, & contrafacientes pœnis ac censuris contra hæreticos latis subduntur, & publicari queunt tanquam hæretici, ac læsæ majestatis rei juxta Constitutiones 35. & 37. Leonis X. in legentes scripta Lutheri, & aliorum hæreticorum. Et Constitutione Pauli IV. *Cum in futurorum*, excommunicatione Pontifici reservata, vel Inquisitori generali, excommunicantur absolventes eos, qui libros prohibitos habent, nisi prius cum effectu Inquisitoribus tradiderint, atque in novissima Urbani VIII. Constitut. *Apostolatus officium* habetur, ii, qui li-

Tom. II.

bro hujusmodi habuerint, eos ad Episcopum, seu Inquisitorem, qui illos quantocius comburere debent, deferre teneantur. Ideo à seipso comburere nullo modo esse licitum assero cum supracitatis, & Graffio numer. quadragesimo octavo Campegio ad Zanch. capit. septimo Ricciullo de jur. person. lib. quinto cap. 24. numer. 3. Scottia theor. 196. & Sousa disp. 15. concl. 3. Hæc repetita juvant.

Qua in re in primis dicendum existimo, excusatum, non solum qui bona fide à seipso combureret, quam in utroque foro excusat Ricciullus loc. cit. & de quo vix dubium esse potest, cum peccatum sine voluntate non contrahatur, can. 1. 20. quest. 5. & can. sicut enim 32. quest. quinta, Sed etiam qui metu pœnæ, aut quia ipse librum composuerit, aut quia sine facultate legerit, vel retinuerit, à se ipso combureret. Nam aliàs & finis legis habetur, quod scilicet liber supprimitur, & ad simplicem actum obedientiæ non videtur cum tanto suo discrimine iste obligandus. Neque hæ Constitutiones Pontificum obsunt, cum loquantur de illis, qui ex licentiis, quas revocant, libros habebant, aut legebant, ut est animadvertere.

Exinde asserendum, nullam censuram revera contrahi ex eo, quamvis quacunque de causa à seipso incendat. Et quidem quoad censuram Bullæ Cœnæ expressè tenent Suarez & alii superius adducti, eo, quia cum satis sit juxta tenorem illius non retinere, nec aliud requiratur, abijciens à se combustionem, non retinet. Sed nec obstant Julii, aut Pauli Constitutiones. Nam pœnæ in contrafacientes in Constitutione Julii non sunt referendæ, nisi ad illos, qui, post revocationem licentiæ, retinuerint, seu in eos, qui recusant deferre Inquisitoribus ita tamen, ut sibi retineant. Hi enim censentur contravenire intentioni legis, quæ est, ne prætextu licentiarum libri legantur, & eorum exterminationi obvietur. Quod verò ad Constitutionem Pauli IV. absolutio vetatur impendi ei, qui habens librum ad Inquisitores non deferit. Porro si non habeat quacunque ex causa, non potest deferri, & per consequens dispositio Constitutionis tunc locum non habet. Quomodo autem hic sit suspectus de hæresi, alibi diximus.

Non autem effugit excommunicationem habens libros prohibitos, si illos tradat alicui, facultatem habenti eos retinendi, donec licentiam legendi obtineat. Nam, sicut supra dictum est, retinens, sive retineat apud se, sive apud alios libros vetitos, semper est illorum librorum verus retentor. Quod communiter tradunt Doctores, nominatim Ugolin. d. v. retinentes numer. tertio Duard. d. can. 1. quest. 51. numer. octavo & seq. Graff. p. 1. dec. lib. quarto cap. 18. numer. 48. Sayr. d. lib. tertio cap. 5. numer. 16. Fagund. in 1. præc. decal. lib. primo capit. 14. numer. 31. Sanch. d. lib. secundo in decal. capit. decimo numer. quinquagesimo secundo Souf. in Bul. Cœn. disp. decimo quarto numer. secundo Bonac. disp. 1. de censur. in part. qu. 2. pun. 4. num. 15.

Ex quibus, ut ex superius dictis non censeo probabile, quod nonnulli probabile putant, retinentem apud alios hujusmodi libros non incurrere excommunicationem. Nam aliud, inquit, est, retinere realiter, & aliud civiliter possidere. Retinere enim importat factum; possidere civiliter refertur ad jus, non ad factum, l. possessio paragrapho primo ff. de acq. posses. & l. stipulatio paragrapho hac quaque ff. de verb. oblig. Bulla autem cum loquatur de retinentibus, videtur loqui de retinentibus corporaliter, & de facto. Ita Naidus in sum. v. liber. numer. quinto ac Delbene d. dub. quadragesimo petit. quinto numer. sexto Etenim præter dicta, Bulla loquitur

Si 2

genera-

generatim, atque adeo comprehendit retentionem, & possessionem. Et saepe retinere accipitur pro possidere, ut in *l. iusto paragra. ult. ff. de usur. & usuc.* & possidere pro detinere *l. 2. paragra. primo ff. pro herede.*

Habens autem librum prohibitum, non potest tuta conscientia aliquas paginas ab eo auferre, antequam ad Inquisitorem illum deferat, ne ipsi liber ille usui esse possit. Quia finis, ob quem precipitur talis librorum delatio est, ut Inquisitor examinet quæcunque in eis scripta reperiuntur contra fidem, & bonos mores. Hoc autem fieri non posset, si aliqua pagina ab eis auferantur. Et quia quod est dispositum de toto, dispositum censeretur de partibus, atque adeo, dum totus liber est Inquisitori deferendus, nulla ejus pars auferri potest.

Excommunicantur ulterius dicto *cap. 1. Bullæ Cæne* impressores. Horum enim ope impia hæreticorum dogmata disseminantur, aut certe vivunt. Quapropter in hos, tanquam in fautores, procedi posse, ac pœna Judicis arbitraria mulctari, docent Pegna in *direct. ad cap. noverit de sent. excom.* & Menoch. de arb. lib. 2. cent. 6. cas. 549. sub initio. Caveaturque de his in Concilio Lateranensi *ses. 10. sub Leone X.* in edicto S. Congregationis S. Officii anno 1543. in rescripto Pii IV. *Cum pro munere* de quibus idem Pegna in *sine direct. & in S. Concilio Trid. sess. 4. de cr. de edit. & usu libr.* ubi excommunicationi subduntur, qui libros de rebus sacris sine nomine auctoris imprimunt, per Episcopum, aut Inquisitorem non examinatos, Azor *instit. moral. d. lib. 8. cap. 17. quest. 1.* qui plura ad rem præsentem, & Alter. *tom. 1. de cens. lib. 5. disp. 2. cap. 8. in principio*, qui ampliat, licet Concilium de solis libris, sacra tractantibus loquatur, ad cæteros etiam, qui sacra non tractant, extendendum esse. Egisse verò de illis nominatim, quoniam majus erat ibi periculum. Quoniam autem in aliis idem incommodum inveniri potest, propterea idem statuendum, arg. *l. illud ff. ad leg. Aquil.* Quæ tamen sententia ab aliis fortè non recipitur, cum leges pœnales ultra verborum rigorem rarò soleant protendi.

Recolenda autem sunt, quæ de lectione diximus. Quæ enim de autore, scientia, forma libri, ac ejus partibus ibidem statuimus, hic accommodanda sunt. Eadem enim est dispositio, ideoque pauca subjungimus.

Imprimentes dicuntur omnes ii, qui proxime ad effectum impressionis concurrunt, Graff. *lib. 4. dec. in explic. Bul. Cæn. nu. 50.* Ugolin. de cens. Pontif. resc. par. 2. capit. 1. vers. *Imprimentes numer. 1. & 2.* Sayr. *lib. 3. de cens. cap. 5. numer. 17.* Suar. de fid. disp. 20. sect. 2. numer. 24. Gambarupt. de cas. refer. ad cap. 1. *Bul. Cæn. numer. 38.* Alter. d. disp. 2. cap. 28. col. 3. Soufa in relect. *Bul. Cæn. disp. 17.* Sanch. d. lib. 2. in decal. cap. 10. nu. 57. & Sanctarel. de hæret. cap. 13. dub. un. num. 18.

Ac in primis qui physice imprimunt, ut ii, qui litteras simul, componunt, tingunt, subiiciunt prælo, premunt, typos ordinant ac similes, de quibus prædicti autores, inter quos Sayrus, Sanchez, Soufa, & Bonacina *tom. 3. disp. 1. quest. 2. pun. 4. numer. 19.* addunt eos, qui chartam madefaciunt, aut madefactam subiiciunt prælo. Nam hi omnes ad impressionem concurrunt, & vere dicuntur imprimentes.

Deinde iis, qui moraliter imprimere, seu impressioni cooperari dicuntur, ut sunt domini Officinæ, curantes impressionem, tradentes libros, ut imprimuntur, dictantes in compositione typorum, conducentes famulos, & operas ad imprimendum necessarias, ut per Ugolinum, Graffium, Suarez, Gambaruptam, Alterium, & Sanchez *loc. cit.* Fi-

huc. *tom. 1. tr. 16. capit. 2. numer. 46.* & aperte colligitur ex Concilio Tridentino supra citato, ubi sub impressorum nomine comprehenduntur tam ii, qui per se, quam qui per alios excudunt. Suadetque ratio, petita tum ex intentione Bullæ Cænæ, tum ex eo quod si ministri impressionis instrumentaliter veluti se se habentes, innodantur, quanto magis ii, quibus tanquam causæ principaliori, adscribitur impressio, quique negotium impressionis assumunt, & expediunt?

Quamobrem non erat cur Ugolinus de autoribus librorum remaneret anceps, Quandoquidem si ipsi curent, & insistant impressioni, absolute comprehendendi, dicendum est. Si verò non curent, nec mandent impressionem, sunt excusandi, etiam si alius nomine illorum, seu putans eis obsequium exhibere, imprimendos curaret. Quia tunc nullo modo, aut nonnisi improprie, causa impressionis dicuntur.

Dubitatur vero de illo, qui impressionis expensas facit. Et à censura eum eximunt Suarez, Sanctarellus, Sanchez, & Alterius suis locis, licet hic non loquatur proprie de faciente expensas, sed tantum de eo, qui mutuatur pecunias ad hunc effectum. Quia hic nullo modo videtur posse impressor nuncupari. Probant, quia hic non dicitur imprimere. Bulla autem solum loquitur de imprimementibus, non de cooperantibus ad imprimendum, & pœnæ sunt intra vocabuli significationem continendæ. Aptius tamen condemnatur ab aliis, Graffio scilicet, Ugolino, Sayro, Filiucio, Gambarupta, & Soufa. Quia non minus impressioni cooperatur ac quilibet ex enumeratis, eademque rationes locum habent. Et licet usitato loquendi more hic non appelletur impressor, satis est tamen si proxime effectus impressionis ei adscribatur, ut sub verbis Bullæ dicatur contineri.

Correctores etiam librorum incurrunt hanc excommunicationem, non quia corrigunt; nam ut tales non sunt impressores, sed ejus rei, quæ jam impressa est inspectores; sed quia, dum corrigunt, notabilem libri partem legunt, & toties excommunicationem incurrunt, quoties partem dicti libri legunt.

Subjungit verò Ugolinus *numer. 3. invenientem* corrigendo hæresim, & tacentem, correctionemque prosequentem, incidere tanquam fautorem. Quod absolute acceptum nonnemo inficiatur. Nam quoad accusationem ex omissione illius, privata persona non contrahit. Quare si corrector ex Officio, aut juramento non ad hoc adstringitur, tacendo non favet. Prosequendo autem correctionem incurrat, si in gratiam hæresis, ut typis manderetur, ac disseminetur, id faciat. Quanquam non censeam aliquantulum improbabile in hoc casu eodem modo esse philosophandum, ac in causa hæresis ira, ut si cut incurrat, qui præstat favorem in causa hæresis, etiam si non reduplicatione ob hæresim, ita etiam hic, qui directe ad impressionem corrigit, incidat, etiam si hæresim non amet. Quia, qui ita corrigit, vult, ut liber hæreseos imprimatur. Impressio autem est maximus ipsius hæresis favor, licet non personæ hæreticæ materialiter sumptæ. Unde ille favet hæresi directe. Ex altera parte cooperatur rei illicitæ, nimirum impressioni, quæ est expresse vetita. In quo discriminatur favor extra causam hæresis, qui directe non est prohibitus. Hi tandem prosequendo, tanquam legentes, sine dubio incurrunt.

Diximus proxime cooperantes impressioni excommunicari, quia remote tantum concurrentes non possunt

possunt imprimentes appellari, ac proinde nec contrahunt censuram. Hujusmodi sunt qui vendunt impressionibus.

Ejundem generis communiter censentur, qui notulas illas plumbeas, sive characteres effingunt, quos eximit à censura Alterius. Sed de his potius distinguendum videtur inter eos, qui alias faciunt, & vendunt, & qui tunc ad impressionem libri in Bulla prohibiti, exciderent. Hi enim physice, & quidem cæteris principalius, impressionis sunt causa, cum in characteribus impressionis ars, & summa ex plurimo consistat.

Qua in re, ut in similibus, necessaria est, ac sufficit scientia, quod scilicet non lateat ad illum effectum litteras efformari: neque necesse est, quod reduplicative fiant, ut liber prodeat, & disseminetur, & multo minus ob amorem hæresis. Quia id esset innodari ex favore, non autem ex impressione, quæ tamen distincte punitur. Unde, ut quis, qui tanquam solus imprimens innodetur, sufficit, si sciens cooperetur impressioni, secus enim alterutrum ignoratum; vel quod liber sit hæretici, vel quod hæresim contineat, aut de religione traçter, excusat. Siquidem particula *scilicet* in *d. can. 1. Bullæ Cænæ* ante verbum *legentes* apposita, ad omnes subsequeutes extenditur.

Quæ tamen ignorantia diversimode præsumitur in bibliopola, ac in ministris. In illum enim vix cadere potest, cum ex defectu subscriptionum Episcopi, ut Inquisitoris, cum ex autore, aliisque circumstantiis, facile possit de qualitatibus libri, ut teneatur, cognoscere. Ministri autem, ut plurimum, ignoranter ac bona fide imprimunt. Si tamen etiam in bibliopola adsit, utcumque ignorantia, etiam crassa, excusandus est juxta superius notata, contra Alterium *col. secund.* qui etiam videtur decipi, dum ait, quod si impressor absque Ordinarii, & Inquisitoris licentia librum hæreticum imprimat, quem tamen ignoret esse talem, si sciat licentiam prædictam exigi, in excommunicationem incidere, utpote crassa, & culpabili laborantem ignorantia. Videtur, inquam deceptus; quia, dummodo non sit affectata ad finem liberrius errandi omnis alia excusat in iis, in quibus lex requirit scientiam impressoribus papyrum, atramentum, & reliqua instrumenta ad impressionem necessaria. Hi enim hac excommunicatione non innodantur. Quia nec imprimere dicuntur, neque ad impressionem libri, tanquam socii, proxime concurrunt. Ait tamen Duardus *numer. nono* quod si tales scirent ad hunc effectum ista emi, peccarent mortaliter. Possunt tamen illa innodari, si ministeria illa exhibeant, ut hæresi faveant. Tunc enim in illam incidunt, non tanquam impressores, sed tanquam hæresum fautores. Quod attendendum est ex animo favendi.

Unicè in hac re opinatus est Duardus *com. in Bul. Cæn. d. lib. secundo capit. primo quest. quinquagesimâ quartâ* qui nullum ex his, qui moraliter impressioni cooperantur, innodat, & ex physice agentibus eos tantum, qui litteras simul componunt, ac prælo committunt. Id pluribus persequitur, quorum summa hæc est, quod hi in rigore duntaxat imprimentes sunt, non cæteri. Siquidem curantes, aut mandantes impressionem, mandantes sunt, qui in pœnalibus non sunt includendi, cum non sint expressi, ut est fere communis doctrina.

At, si imprimentes ita expressè accipiantur, plures erunt excusandi, qui usitato modo loquendi,

Tom. II.

in interpretatione legum maxime attendendo, impressores dicuntur, non solum ex iis, qui moraliter, sed etiam ex iis, qui physice concurrunt. Communi enim usu nullus magis dicitur impressor, quam bibliopola, & dominus officinæ typographicae, & in numero imprimentium nos etiam eos, qui litteras tingunt, intelligimus, sicuti & reliquos operarios in impressione laborantes. Quod si rigoroſe accipit Duardus hoc nomen, cum imprimere sit à premere, eos tantum, qui torcolare verunt, innodatos censere debebat, non autem compositores characterum, quia nihil premunt. Unde Pontificum Constitutiones in impressores latas, non est dubium, comprehendere dominos typographicae, cum ab iis maxime sit in hoc negotio cavendum, qui impressionis sunt causa. Alias eæ, sicuti & Bulla non comprehendendo curantes, & mandantes, paterent fraudibus, & nihil prospicerent. Si enim juxta Bullam, nec curantes impressionem, nec domini Officinæ, eam mandantes, punirentur, cum ex altera parte mercenarios plerunque excuset ignorantia, & bona fides; immo & metu incusso, aut vi cogi possint ad impressionem sine censura, manifeste constat, excommunicationem Bullæ Cænæ ad exterminium hæresis quoad hanc rem parum conferre. Quare imprimentes non in nudo rigore accipiendi sunt, sed ut comprehendant etiam eos, quibus moraliter impressio adscribitur, quique licet sint in rigore mandantes, ex intentione tamen legis possunt conjici comprehensi, etiam si sub nomine mandantium non expressi.

Cum eodem tamen Duardo *numer. vigesimo* ac Bonacina *numer. decimo nono* excuso eos, qui transcribunt melioribus characteribus ad effectum imprimendi. Est contra Filiucium *numer. quadragesimo sexto* & Soufam *loc. cit. concl. secundo* Quia vel non eis convenit imprimentium nota, vel nimis improprie, ac remote. Unde id arbitror verum, etiam si intentione, ut possit impressio sequi, fiat transcriptio. Probabile tamen est, excommunicationem contrahi, tanquam à fautore. Hac in re itaque animadvertendum, plures, qui tanquam impressores non comprehenduntur, contingere posse, incidere, tanquam fautores.

Transcribentes verò generaliter hujusmodi libros, ex quorum transcriptione sequatur librorum propagatio, ac disseminatio, ab aliquibus subijciuntur huic censuræ, ut ab Alterio *capit. octavo col. primâ* & Scottia *col. decimâ tertiâ* tanquam imprimentes. Quia transcriptio impressioni æquivaleret, loco cujus suffecta est. Ob id enim olim à Justiniano damnati scriptores hujusmodi Novel. *quadragesimo secundo* de depositione Anthimi, & ex *capit. noverit. de sent. excom.* ubi Scriptores statutorum Ecclesiasticæ libertati adversantium excommunicantur. Innodantur nunc ex omnium sententia impressores. A Soufa verò tanquam fautores condemnantur.

Ego tamen nego, tanquam impressores comprehendendi. Quia lex hæc est pœnalis, è rigore verborum non abducenda. Et quamvis idem sit transcriptionis effectus, nunc tamen ordinarie, scriptione omiſsa, impressione propagantur libri. Sufficit autem, si lex puniat ea, quæ ordinariè fiunt, arg. *l. nam ad ea, ff. de legib.* Neque Alterio suffragatur *capit. noverit.* Tum quia Scriptoris nomen etiam impressori convenit. Hic siquidem typis scribi, non è converso, qui scribit, dici potest imprimere, ut etiam notavit Soufa *numer. tertio*. Tum quia dictat ratio, attendendam esse dispositionem

d. capit. ad impressionem. Siquidem impressio usitator, ac facilius scriptione facta est; ac non est contra legem impressionis ad scripturam dictat esse extendendam. Quia scriptio iam parum est in usu, *eod. arg. l. nam ad ea, ff. de legib.*

Tanquam fautores verò probabiliter innodari censeo, etiam si non scribant reduplicatione quo diffundatur hæresis. Tunc enim nullum est dubium. Quia favor est in negotio hæresis, æquivalens ei, qui est in causa, directeque ex scriptura sequitur, quod obvietur hæresum exterminatio.

Illud est sine controversia, omnes quomodo-cunque scriptores huic subdi excommunicationi ratione retentionis, ac lectionis. Et in foro externo saltem tanquam fautores præsumptos, ac de hæresi suspectos, censeri excommunicatos, & puniri ad arbitrium Iudicis, ut per Menoch. *d. cas. 549.* Azor. *d. capit. decimo septimo quest. quinta* Pegnam ad *d. capit. noverit. de sent. excom.* & Farinac. *de hæres. d. quest. centesimo octingentesimo paragrapho primo num. decimo octavo.*

Eademque est ratio de asportantibus libros huiusmodi, in quos etiam est specialis lata excommunicatio de qua Pegna, Farinacius, & Azor. *loc. cit.*

His addo hæc effata. Librorum impressorum, ac imprimendorum autographa debent remanere apud Inquisitores juxta regulas Indicis, & non apud Episcopum, eaque tuto in Archivo custodiri curent.

Librorum recognitio non pertinet ad Dominos temporales. Quare possunt ii sub censuris ecclesiasticis inhiberi, ne audeant se ingerere in rebus spectantibus ad S. Officium.

Librorum & aliarum scripturarum imprimendarum licentia in Urbe primo subscribuntur à Vicegerente Eminentissimi Cardinalis Vicarii, deinde à magistro S. Palatii Apostolici.

Episcopus potest impressoribus præcipere, ne aliquid imprimant neve manuscripta divulgent absque sua licentia.

Libri imprimendi semper recognosci debent, nisi fuerint notissimi. Et circa eorum licentias & approbationes Inquisitores tenentur observare regulas Indicis, videlicet, ut apponatur tenor approbationis, nomen atque cognomen illius, qui librum recognovit & approbavit, ac ejus, qui licentiam imprimendi concedit. Nec sufficiunt verba consueverunt, nempe, de licentia Superiorum. Quæ licentia debet in libris imprimendis apponi.

Librorum imprimendorum licentias primum subscribit Episcopus, deinde Inquisitor. Deficiente verò Episcopo, Inquisitor primum, deinde Vicarius Episcopi.

Prohibitum est de hominibus mortuis cum fama Sanctitatis libros imprimi, continentes gesta, miracula, vel revelationes sine recognitione, atque approbatione Ordinarii super iis recognoscendis ex Bulla Urbani VIII. quæ incipit Sanctissimus sub die 13. Martii 1625.

Libri non debent importari, ac exportari absque licentia Inquisitoris, quam in rem Ordinarii non debent se ingerere. Vel saltem Episcopus, & Inquisitor in suis edictis apponere debent clausulam alternativam, scilicet de licentia Episcopi, & Inquisitoris, vel contra.

Bibliothecæ visitentur ab Episcopis, libri tamen prohibiti, in eis reperti, asserventur apud Inquisitores.

Inquisitor potest bibliopolis præcipere, ut sibi tradant indicem librorum venalium, ut eum sub-

scribat, utque in ejus manibus juramento promittant fideliter suum munus exercere.

Libri prohibiti absolute, non autem suspensi, donec corrigantur, debent ad S. Officium deferri. Et prohibiti, qui secundum regulas Indicis corrigi non possunt, publice debent comburi, ut eorum domini, qui illos tradiderunt, id sciant.

Libri suspensi donec corrigantur, possunt per Inquisitores cum solitis clausulis permitti. Sicut etiam permitti possunt libri humanitatis, in quibus sunt apostillæ hæreticorum, deletis tamen eorum nominibus.

Libri non possunt inferri in civitatem cum sola licentia Ordinarii, sed requiritur etiam licentia Inquisitoris.

Libros prohibitos colligunt Episcopi, & eorum Vicarii, sed collectos, & colligendos tenentur tradere Inquisitoribus, ut illos corrigi, vel comburi faciant.

Libros prohibitos Vicario Episcopi tradens, satisfacit edicto S. Officii de dictis libris tradendis. Non tamen potest Episcopus, vel ejus Vicarius illos habere, vel legere.

Librorum prohibitiones notæ fieri debent omnibus Inquisitoribus, ut executiones sint consentaneæ.

Ex Concilio Lateranensi sub Leone X. *sess. 10.* decreto 3. ejusdem Pontificis, quod habetur etiam in Bullario Cherubini Constit. 12. Leonis X. quæ incipit, *Inter sollicitudines*, tantum est, nequis præsumat librum, aut scripturam quamcunque imprimere, aut imprimi facere, nisi in Urbe Roma cum approbatione Vicarii Urbis, & Magistri S. Palatii. In aliis autem diæcesibus cum approbatione Episcopi, & Inquisitoris loci, ubi fit impressio, examine eorundem, aut alterius ab ipsis deputati præcedente. Quæ approbatio præstanda in scriptis propriæ manus subscriptione gratis, ac sine dilatione. Siquis autem sine tali approbatione libros imprimere, aut imprimi facere præsumpserit, incurrit ipso facto pœnam excommunicationis, & amissionis librorum, qui etiam publice comburendi sunt, & pœnam centum ducatorum fabricæ S. Petri applicandam, & suspensionem annalem ab exercitio typographi.

Qua in re notandum est, quod hæc constitutio Leonis cum suis pœnis non fuit à principio usque recepta, ut ait Suarez *de censur. disp. vigesima tertia sect. septima* cum Caietano *in sum. vers. Excommunicatio in fine*, Navarro *capit. vigesimo septimo numer. centesimo undecimo* & *centesimo quadragesimo octavo* ac Tolet. *lib. primo capit. quadragesimo in fine*, fuit tamen ex parte innovata à S. Concilio Tridentino *Sess. 4.* decreto de editione librorum, & in totum innovata quoad prædicta in regula Indicis 10. sub Clemente VIII.

Notandum item, quod hæc excommunicatio non est reservata, Suar. *ibid.* Tolet. *supra capit. quadragesimo primo paragrapho primo.* Aliæ pœnæ non obligant, ante declaratoriam sententiam. De hac etiam Constitutione ac pœnis tractat Azor *tom. 1. lib. 8. cap. 17. quest. 2.*

Urbanus verò VIII. in Constit. 50. sive decreto incip. *Sanctissimus* edito 18. Septembris 1625. decrevit, ne quis degens in statu Sedi Apostolicæ mediate, vel immediate subiecto, libros de quavis materia tractantes, & ubicunque à se compositos, aut deat aliò deferre, vel mittere imprimendos, nisi cum expressa in scriptis approbatione Eminentissimi Cardinalis Vicarii, & Magistri S. Palatii, si in Urbe Roma. Si verò extra Urbem existat, cum Ordinarii, & Inquisitoris loci illius, sive ab iis deputatorum

facultate, ac licentia operi præfigenda, & libros, quos aliter imprimi contigerit, ipso facto absque alia declaratione prohibitos esse decrevit, non obstantibus, &c.

In quo est etiam notandum, quod Pontifex loquitur de degentibus in ditione Ecclesiæ Romanæ, non autem obiter, seu per transitum, seu ad breve tempus ibi existentibus. Quia degere significat habitare, ut *paragrapho pen. instit. de us. & habit.* ibique Doctores communiter. Unde si ibi sit animo permanendi ad aliquod tempus notabile, ut saltem ad maiorem partem anni, dicitur degere *ibidem, l. milites decimo quinto C. de testam. milit.* & dicitur habitare, ut late Sanchez *de matrim. lib. 3. disp. 23. num. 12.*

In dicta regula 10. Indicis qui libros manuscriptos evulgant, nisi antea examinati, probatique fuerint, iisdem pœnis subiiciuntur, quibus subiiciuntur imprimentes, de quibus modò dictum est. Unde excommunicationem incurrunt prædictum ipso facto ex Concilio Lateranensi, ut per Suar. *de censur. d. sect. septima numer. tertio Filiuc. tr. decimo sexto num. 83.*

Quod intelligendum est de divulgatione, sive communicatione publica, sive editione, quæ æquivalet impressioni, non autem de communicatione privata, seu ad privatum usum per manus, quomodo communicantur passim lectiones theologiæ, aut conciones. Quia diversa diligentia adhibenda in editione publica, atque in communicatione privata. Ita Suarez *d. numer. 3. Filiuc. numer. 83. Azor d. capit. 17. quest. 4. Sorbus de privil. Mendic. vers. imprimere*, & Roderic. *quest. regul. 104. ar. 1. tom. 2.* Neque hæc excommunicatio est reservata, ut patet ex textu.

Libros de rebus sacris sine nomine auctoris, aut sine examine, & approbatione imprimentes, retinentes, scripto communicantes, aut divulgantes incurrunt in excommunicationem, ac pœnam pecuniariam latæ sententiæ novissimo decreto S. Concilii Tridentini *loc. cit.* ubi additur, ut Regularium libri, ultra examen, & approbationem Ordinarii, habere debeant licentiam, & recognitionem eorundem Regularium superiorum. Hæc tamen excommunicatio non est reservata, ut per Tolet. *lib. primo capit. quadragesimo primo Suar. d. sect. septima numer. primo.* Nec dicitur liber sine nomine auctoris, si edatur sub nomine Universitatis, aut Collegii, Conimbricensis, vel sub nomine Præfati, seu Rectoris talis Academiæ, Azor *tom. d. cap. 17. question. tertia.*

Libri prohibiti non possunt legi sine incurfu censurarum. Quare scribendum Nunciis Apostolicis, atque Episcopis, ut etiam per Confessarios, & Concionatores curent populos id docere.

Inquisitores naves accedentes ad portus visitare debent, ut videant, an importent libros prohibitos, & hæreticorum, invocato etiam brachio seculari. Veneri tamen deputant ipsimet personam secularem, ut dictas naves visitet.

Librorum prohibitorum Index publicari potest, tam ab Inquisitore, quam ab Ordinario. Uterque enim potest illos recipere, & recognosci facere, si corrigi possint, ac illos sic correctos permittere. Alios verò hæreticorum, & qui omnino expurgari non possunt, uterque etiam potest recipere, sed Episcopus, ejusque officiales debent illos Inquisitori tradere, ut cum eorum scientia ab Inquisitoribus comburantur.

Libri controversiarum inter hæreticos, & catholicos sunt secundum Indicem prohibiti, nec possunt imprimi. In Germania tamen toleratur eorum im-

pressio, ac venditio, fuitque in ea publicatus Index librorum prohibitorum.

Contra importantes libros hæreticos in Italiam, illosque disseminantes edenda Constitutio cum pœnis carceris, tiremium, ac etiam traditionis Curiae seculari, arbitrio Eminentissimi Senatus S. Tribunalis.

Magister S. Palatii debet libros prohibitos, qui ad suas manus occasione perquisitionis perveniunt, tradere S. Officio, ut publice comburantur.

Recognitio librorum profanorum pertinet ad Ordinarium.

Inquisitores omnes singulari vigilantia ac diligentia dent operam, ne libri prohibiti in suas dioceses advehantur, iisque repertis, unum illorum exemplar ad S. Congregationem S. Officii mittant.

Ubi constat de consuetudine non imprimendi Scripturas sine Inquisitoris subscriptione, Episcopus debet illam observare.

Jesuitæ possunt in Hispania, & Lusitania imprimere libros absque eo, quod mittantur recognoscendi ad Urbem, dummodo non sint super materia efficaciæ gratiæ, & aliis materiis controversis de jurisdictione ecclesiastica, & dummodo non adversentur doctrinæ D. Thomæ, vel etiam sit dubium, an sint secundum doctrinam D. Thomæ ex decreto S. Officii 29. Aprilis 1604.

In Indice librorum prohibitorum, & expurgatorum jam pridem ab Hispanis edito, nonnulla consideratione digna esse visum est.

Primo, quod Romanum Indicem minime sint amplexi, prout factum est tunc à Lovaniensibus, tum à Lusitanis, adjecta ipsi Indici appendice, in quam autores retulerunt in Indice Romano minime contentos.

Secundo, quod in lucem prodierit antequam à Summo Pontifice visus, aut approbatus fuerit. Quod in re tam gravi omnino decens esse videbatur. Maxime cum prædictus Index non ab una tantum Provincia, sed à multis Regnis sit recipiendus.

Tertio contra secundam regulam Romani Indicis videtur permitti Bezae opusculum, qui ab ipsis inter novos Hæresiarchas fuit connumeratus, quorum cujuscunque facultatis opera omnino prohibentur, ut in dicta regula.

Quarto, licet per Breve Pauli V. detur facultas Generali Inquisitori Hispaniarum damnandi quoscunque libros hæreticorum, ad nullum tamen, nisi ad Romanum Pontificem spectare posse videtur declaratio, quis sit Hæresiarcha. Ut enim si quis semel ex scriptis, vel factis hæreticus declaratus fuerit, semper & ubique, & apud omnes hæreticus censendus est, sic etiam semel declaratus Hæresiarcha, ne schisma inter fideles oriatur, ubique semper & apud omnes uti talis habendus est. Quod assequi, nisi Summi Pontificis autoritate fiat, difficile erit. Hinc fortasse factum est, quod cum in Hispania olim Cardinalis Quiroga septuaginta septem Hæresiarchas enumeraverit in Indice tunc temporis edito, nunc decem & octo tantummodo in novo excipiantur. Aliud quoque incommodum hinc accidit, ut idem modò Hæresiarcha videatur, modo non, & ejusdem opera quandoque permittantur, quandoque permitti nequeant apud eosdem Hispanos. Præterquamquod aliæ nationes Romanum Indicem sectantes pro hæreticis, & non pro Hæresiarchis nunc habent quamplures autores ex descriptis in Indice in Hispania edito.

Negari tamen non potest, quin in prædicto Indice conficiendo multa sit diligentia, multusque labor adhibitus, maxime in expurgatione librorum.

Regulæ secundæ Romani Indicis de Hæresiarchis addit Hispanus, non prohiberi ob id libros Catholicorum, quibus inferuntur tractatus Hæresiarcharum, contra quos scribunt, ut Joannis Rossensis &c.

Huic regulæ secundæ inferit prohibitionem Thalmud, nulla facta mentione Constitutionis Clementis VIII. pridie Kal. Martii 1592.

Cum in regula tertia Indicis Romani permittantur Isidori Clari Biblia, dummodo prologus, & prolegomena præcidantur. Hispanus Index præter hæc duo, expungi debere ait & alia, quæ sunt viginti quinque loci.

In regula quarta Romani Indicis prohibitio, quæ tantum Bibliorum vulgaris idiomatis, ab Hispano extenditur ad summaria, & compendia etiam historialia Sacræ Scripturæ ejusdem idiomatis.

Octavæ regulæ additur ab Hispano, quod prohibentur libri orationum continentium summaria, rubricas supersticiosas, ac promissiones vanas.

In nona regula, quæ est contra Astrologos, additur ab Hispano, etiam si affirmant hæc certo non eventura. Et subditur, indicia nativitatum permitti, quæ sine affirmatione conjecturis investigare doceant inclinationes, & qualitates corporales uniuscujusque, dummodo non descendant ad futuros eventus, à libero arbitrio dependentes.

Index Hispanus non ponit nostram regulam decimam, quamvis alias recenset. Nam cum noster Index decem regulis sit contentus, Hispanus tredecim adhibet.

Hæc de Indice Hispano cursim.

Biblia omnia vulgari idiomate, sive Germanico, sive Gallico, Hispanico, Italico, Belgico, &c. conscripta, nullatenus imprimi, legi, aut teneri possunt absque licentia S. Officii Romanæ Inquisitionis. Nec possunt Episcopi, & Inquisitores concedere, nisi Epistolas, & Evangelia vulgaria sine ullo errore conscripta, & cum scholiis alicujus docti, & catholici viri iis, quos putaverint ex eorum lectione in pietate proficere posse, non verò ullas alias Sacræ Scripturæ partes in vulgarem linguam traductas, ut decretum 5. Septembris 1571. & 7. Augusti 1606.

Permittitur in Dalmatia Biblia Illytica, quæ hactenus fuit in usu, & fertur esse D. Hieronymi, non tamen alia nova translatio admittenda, ut 19. Julii 1597. Permittitur, cum sit antiquissima, & apud Dalmatas semper fuerit in usu, ac post S. Concilium Tridentinum per B. Pium V. & ejus successores tolerata. Non tamen est aliquo modo adulteranda, vel nova alia translatio introducenda.

In regionibus, in quibus impune hæretici versantur cum catholicis permittenda S. Biblia in eorum vulgari lingua, procurando, quod fidelem, & catholicam habeat versionem. Quod jam apud Belgas per Lovanienses factum fuit, & pro Anglis Cardinalis Alanus præstitit, & Polonis à Gregorio XIII. concessum fuit, ejusque exemplar ad Vaticanam Bibliothecam unâ cum scholiis necessariis transmittendum, ut ex approbatione, & jussu Sanctissimi ad Universitates, & Apostolicæ Sedis Nuncios pro hujusmodi executione scribi possit, & prodire queat juxta regulam quartam Indicis, à Catholicis legenda.

A tempore, quo primum prodit Index librorum prohibitorum, desiderata est correctio librorum, qui non sunt prohibiti absolute, sed donec corrigantur. Pauci enim sunt, qui aliquos ejusmodi libros non habeant, & proinde qui in excommunicationem non incidunt, aut saltem in peccatum mortale juxta Constitutionem Pii IV. neque ab excommunicatione, aut peccato liberari possint, nisi libros expurgandos tradant S. Officio, aut Magistro S. Palatii. Id autem facere detestant, quia longa experientia didicerunt, libros sic traditos, aut non expurgari, aut non restitui.

Ad hoc magnum & universale periculum animarum tollendum non sufficiunt regulæ Indicis Pii IV. Quia solum docent, libros expurgatos ab aliqua Universitate, vel ab universali Inquisitione posse teneri, & aliquos etiam posse legi, si nihil erroris contineant.

Tempore Gregorii XIII. ac Sixti V. duo remedia excogitata fuerunt. Unum, ut distribuerentur libri expurgandi Universitatibus publicis, ac Ordinibus Regularium, qui habent Theologos & philosophos, & Casistas multos. Alterum, ut Romæ instituerentur multæ classes hominum doctorum, & uni darentur expurgandi libri theologici, alteri libri legales, alteri libri medici, &c. Sed hæc remedia vix inchoata, dimissa sunt.

Tempore Clementis VIII. alia fuit proposita ratio, ut scilicet daretur potestas omnibus Episcopis, & Inquisitoribus, ut per tres viros doctos corrigerent libros suæ diæceseos, & sic correctos permitterent suis subditis, ut patet ex regulis Indicis Clementis VIII. sed neque hoc remedium profuit, ut notum est. Serio igitur cogitandum est de remedio, quod Superiorum sapientissimo judicio relinquo.

Tandem adducam declarationes Regularum Indicis librorum prohibitorum publicati jussu Clementis VIII. quæ observari debent in ditione Seren. Reipublicæ Venetæ, editæ à Cardinali Priulo, Patriarcha Venero, & ab Episcopo Amerino, Nuntio Apostolico ex mandato ipsius Clementis VIII. ut constat ex litteris Cardinalis S. Georgii sub die 24. Augusti 1596.

I libri sospesi dal nuovo Indice, e che si debbono correggere, si potranno vendere ancora prima dell' emendatione a coloro, che haveranno licenza dall' ordinaro, ovvero dall' Inquisitore di poterli tenere.

Se gli stampatori vorranno ristampare i sudetti libri sospesi, e faranno istanza per la correctione, si correranno speditamente in Vinetia, e nell' altre Città dello Stato senza mandarli a Roma, havendo sufficiente facoltà per lo nuovo Indice i Vescovi insieme con gli Inquisitori, e ristampandosi corretti, si venderanno liberamente a tutti.

Vseranno diligenza gli Stampatori per conservare nel miglior modo, che potranno l'originale manoscritto de' libri, che nuovamente anderanno alle stampe, e poi lo doveranno consignare al Segretario de' Clarissimi Signori Riformatori dello Studio, accioche sia riposto in una Cassa sicura nella Cancellaria Ducale, per servirsene quando sarà bisogno, nella qual Cassa si tenga un inventario di libri, che vi si riporranno, e ciò s'intenda solamente de' libri nuovi, e ancora de' libri sospesi, che si correggeranno, e ristamperanno. Nelle Città poi dello Stato gli originali predetti si consegneranno al Cancelliero del Clarissimo Capitano, accioche gli tenga nel modo sudetto, e si consegnino successivamente con l'inventario da Cancelliero a Cancelliero.

Nello stampar de' libri s'imprimi a tergo del primo foglio la licenza solita del Magistrato, nella quale siano espressi i nomi di coloro, che haveranno rivisto, e approvato detti libri, sì come è disposto per le leggi.

Avertiranno gli Stampatori, che ne' libri nuovi, che stamperanno, o ne' vecchi, che ristampassero, non vi usino figure, che rappresentino atti disonesti, non essendo però proibite le figure profane, che non contenessero disonestà.

I librari doveranno far l' inventario di tutti libri, che si ritrovano per purgare in questo principio le librerie da' libri espressamente proibiti nel nuovo Indice, e presentarlo al P. Inquisitore, e questo s'intenda per una volta solamente.

Intorno alla libertà, che vien concessa a Vescovi, e agli Inquisitori di poter proibire altri libri non espressi nell' Indice, si dichiara, che s'intenda de' libri

contra

contrarii alla Religione forastieri, o con false, e finte licenze stampati, e rarissime volte si darà il caso, nè si fara senza giustissima causa, e con partecipazione del S. Officio, e con intervento de' Clarissimi Signori Assistenti tanto in Vinetia, come nello Stato.

La regola del giuramento da darsi a' librari, e agli Stampatori non si eseguisca in questo Serenissimo Dominio.

Tutti gli eredi doveranno dar nota al P. Inquisitore de' libri proibiti, e sospesi, che ritrovassero nell'eredità, e quegli eredi, che non fossero habili a discernarli, doveranno essi, o i loro Curatori chiamar persone intelligenti, che visitino tutta la libreria per cavarne nota de' proibiti, e sospesi, e presentarla come di sopra, nel termine di tre mesi, doppo che gli haveranno havuti in lor potere, e fra tanto non possano usare, nè in qualunque modo alienare i libri proibiti, o sospesi, e ciò sotto le pene, e censure statuite.

Per fede, e corroborazione di tutto ciò; sudetti Illustri Signori Cardinal Patriarca, e Nuntio, insieme col R. P. Inquisitore di Vinetia sottoscriveranno le presenti, e le fermeranno co' loro proprii sigilli, commettendo per l'autorità data loro da sua Beatitudine, che inviolabilmente si debbano osservare le predette dichiarazioni tanto in Vinetia, quanto in tutte l'altre Città, e luoghi soggetti al detto Serenissimo Dominio. In quorum fidem, datum ex Palatio Patriarchali Venetiarum die 14. Septembris 1596.

Lorenzo Cardinal Priuli Patriarca di man propria.

Ant. Mar. Vescovo d'Amelia Nuntio.

Fr. Vincentius Brixienfis Inquisitor Venetus.

Quod demum ad defendentes aliqua diximus alibi de defendentibus doctrinam hæreticorum, hoc tamen loco est quid speciale de defendentibus libros, id est doctrinam, prout est exarata scriptis, aut typis, seu prout est in libro, qui hæreticum habet autorem. Cum autem defendere, sit viribus, potentia, arte, ac ingenio propugnare, ideo innodatur in dicto can. 1. Bullæ Cœnæ qui libros ad exterminium expetitos, talibus modis tuetur, ab oppositis vindicat, aut quod non facile exterminari, aut opprimi possint, enititur.

Qua in re advertendum, quod cum distincte librorum defensores à defensoribus hæreticorum excommunicantur, potest quis ex hac parte censuram incurrere, etiam si hæresi ipsi, aut hæretico favorem exhibere, non sit mens, sed tantum incolumitati librorum hæreticorum intendere, ut sic. Quod etiam innuit particula, ex quacunque causa, in dicto Canone apposita.

Defendit igitur hæreticorum libros, qui eos hæresim continentes, vel de religione tractantes quomodolibet tutatur, ac curat, ne ad manus Inquisitorum deveniant, vel comburantur. Idemque est iudicium de iis, qui affirmarent tantum, eos non debere comburi, aut exterminari, quique consulerent, aut inducerent ad non deferendos Inquisitoribus, aut de Combustione quererentur.

Alio insuper pacto defensio fit, nimirum disputatione, scriptis, apologiis, vindiciis, immo sola laudatione, quæ, pro re in se detestanda, in defensionem cedit, & multo magis armis, ut per Duard. d. cor. in Bul. Cœna lib. secundo capit. primo quæst. quinquagesimo quinto numer. quarto qui tamen numer. quinto non recte includit eum, qui alterum ad legendum inducit. In hoc siquidem nulla defensionis ratio reperitur, nisi forte ad id suaderetur lectione, ad Inquisitorem liber deferretur? Tunc enim liber, ne opprimatur, defenditur. Quod

verò aliqui dicunt, excusari videlicet eum, qui non adhuc defenderet, diceret tamen, se velle defendere, accipiendum est, quatenus iste adhuc libri defensor non est, licet Sousa ex particula quomodolibet vereatur assentiri. Quod tamen tuto permitti potest. Quia nullo modo exhibetur libri defensio. Potest tamen hic, quatenus fautor hæresis innodari.

Non tamen volunt excusari eum, qui armis, aut argumentis accinctus, descenderet propugnaturus, aliosque provocans. Quia quantum est de se, hic eo actu librum tutatus est, & sola hæc ostentatio edit in libri salutem, licet per accidens defectu adversarii, ad pugnam non deveniatur. Quod verissimum est, et si mihi non proberetur Ugolini sententia quod laudans apud se, ullo audiente, non contrahat. Nam, licet hæc occulta laudatio non constituat eam defensionem, ex qua potest oriri, quod liber non deferatur, aut non comburatur, constituit tamen eam, qua liber secundum se protegitur, cuiusmodi est ea defensio, quæ fit disputatione, aut scriptis, quæ facit incurrere, etiam si liber non exquiratur ad exterminationem. Unde sicuti inter omnes convenit, scribentem in favorem hæresis incurrere, etiam si non promulgentur scripta, ut expresse asserunt Sanch. in decal. d. lib. secundo capit. decimo numer. quinquagesimo octavo & Duard. numer. tertio, ita idem de laudante est affirmandum. Quod etiam manifestum videtur ex illa clausula publice, vel occulte in d. can. 1. expressa.

Hanc tamen defensionem intellige semper ratione hæresis. Nam aliàs autoris ingenium, labor, stylus, ac alia sana doctrina laudari, ac propugnari potest. Ubi differentia annotanda inter librum habentem doctrinam hæreticam & tractantem de religione, quod posterior ratione doctrinæ defendi potest, ut ex ejus defensione non inducatur censura, nisi fiat quatenus liber est hæretici. Ex defensione verò posterioris contrahi potest, etiam ex defensione libri, quatenus hæresim continet. Quod consideravit etiam Ugolinius in d. can. primo Bullæ u. aut de religione tractantes numer. tertio. Quare non erat cur ipse cit. versic. & cum eo Alterius de censur. tom. primo lib. quinta disp. secundo capit. octavo col. fin. Sayrus eod. tit. lib. tertio capit. quinto numer. decimo octavo & Sousa in relect. d. Bul. disp. decimo septimo numer. quarto innodarent eum, qui diceret, permittendum esse librum ob stylum, vel doctrinam aliàs sanam, & elegantiam. Quia sensus talium verborum est, librum aliàs potuisse tolerari, nisi admixtas haberet hæreses, aut esset hæretici, & ita nobiscum Sanchez numer. quinquagesimo octavo ac Bonacina tom. tertio disp. secundo quæst. secundo pun. quarto numer. vigesimo.

Si tamen prædicti Doctores ita velint intelligi, ut dum liber ad oppressionem per Inquisitores expetitur, sit ab ea vindicandus per hoc, quod dicatur permittendus ob styli elegantiam, præstantiamque doctrinæ, non malè sentiunt. Etenim si quis laudatione hac, aut defensione intenderet impedire damnationem libri, aut conqueri de damnatione jam sequuta, esset defensor in vero sensu. Quandoquidem, ut modo annotavimus, non est necesse, defensionem fieri ob hæresim, vel autorem hæreticum. Aliud tamen est celebrare stylum, ut sic, aliud celebratione styli defendere totum librum, ne prohibeatur, aut comburatur. Quia illud nihil habet illiciti. Hoc vero expresse vetatur per clausulam ex quavis causa, vel quovis colore, quæ in dicto can. primo legitur.

De minuta hac exaggeratione quomodolibet, ex quavis causa, publice, vel occulte, quovis ingenio, vel colore, non una est Doctorum interpretatio. Tolerus lib. primo sum. capit. decimo numer. vigesimo octavo universim ait, has particulas referendas esse ad omnes superiores, legentes scilicet, imprimentes, & retinentes. Idem sentire videntur Rebus. in pr. benef. in explic. Bul. Cœn. ar. 1. & Suarez. de censur. disp. 21. sect. 2. num. 10. Immo extendunt etiam ad omnes in toto canone comprehensos, cum dicat Rebuffus per clausulam publice vel occulte, comprehendi hæreticos occultos, eorumque occultos receptatores, fautores, &c. Duardus num. 2. & Bonacina d. pun. 4. num. 7. iis videatur subscribere, licet solum de extensione ad legentes, retinentes, & imprimentes, mentionem faciant.

Res quidem est parvi momenti, attamen tenore Bullæ, ac proprietate verborum considerata, non videtur clausula ultra defensores librorum esse pro-tendenda. Nam particula quomodolibet ad imprimentes non potest referri. Quia nonnisi uno modo impressio fit. Illud verò publice, vel occulte non est quid conferat ad particulam legentes, & longe improbabilius est referri ad hæreticos, fautores, &c. ut dicebat Suarez. Quia, cum talis clausula sit inter alias, quæ huiusmodi personis convenire non possunt, sicuti est clausula, quovis ingenio, quæ hæreticis non potest aptari, signum est, neque illam ad hæreticos, receptatores, &c. esse extendendam. Denique clausula quovis ingenio vel colore ægre ad legentes, retinentes, & imprimentes refertur. Quia in his actionibus non militat ingenium, prout significat particularem industriam, & prætextum.

Quapropter magis propriè loquemur, si omnes has particulas ad solos librorum defensores referamus. Et ita Sayrus loc. cit. Sousa numer. quinto Alterius ibidem, licet etiam extensionem non improbet. Nam hæc defensio in gratia librorum quod vivant, nec exterminentur, sub nullo prætextu licita est, siue gratia exercitationis in disputando, siue ad evitandum malum ex exterminio sequuturum, siue ut impietas superstit, quò cognosci, ac refelli possit, de quibus Ugolin. loc. cit. numer. secundo Sanchez d. numer. quinquagesimo octavo Duard. num. 6. & Bonac. num. 20.

Qui tamen scriptis, aut voce, non libros, ut sic, quin exterminentur, sed doctrinam hæreticam disputationibus defenderent, si id facerent causa exercitii in disputando, aut studio veritatis detegendæ, aut inquirendi rationes, quibus hæresis convincatur, aut quò dubitationes, si quæ sunt, tollantur, excusandi sunt, nisi forte id falsò assumant in prætextum, aut colorem, licet id videantur non permittere Ugolinus numer. tertio & Sousa numer. sexto Quia huiusmodi exercitium de se non est malum, nec assumitur in veram libri, aut doctrinæ defensionem. Quod si doctrina libri, quæ propugnatur, credatur etiam vera ex triplici capite contrahitur excommunicatio, nimirum ex hæresi, ex favore hæresis, & ex defensione libri, in quem quatenus eam doctrinam continet, redundat defensio.

CONSULTATIO CXCVI.

An, & quibus liceat hæreticorum libros legere ac retinere, & à quibus hæc licentia sit concedenda? Vbi ad rem effata. Et quis absolvere possit legentes, retinentes, imprimentes hu-

jusmodi libros ab excommunicatione contra eos prolata?

Constat, non solum licere aliquando legere, sed etiam esse necessarium, præsertim quando errores hæreticorum refutandi sunt, qui aliunde quam ex eorum libris integre ac certò cognosci non possunt. Unde in Concilio Carthaginensi quarto capit. decimo sexto admonentur Episcopi ut pro necessitate ac tempore legant huiusmodi libros. Et Eusebius lib. septimo hist. capit. sexto refert, Dionysium Alexandrinum ad eos legendum divina visione fuisse adductum. Quare utilissimum est, quod aliquibus doctrina & pietate præstantibus viris, fiat facultas huiusmodi libros, ut etiam censer Godofr. in l. damnato C. de hæret. Simanch. de cathol. instit. tit. 38. num. 20.

Etenim meritò laudamus librorum hæreticorum habendorum, atque legendorum copiam, quoad fieri potest, christianis præcidi, atque impediti. Quod ipsum, quamvis optare omnes sinceri Christiani debeant, tamen hoc seculo obtineri, immo an sperari possit, justam habet dubitationem. Tanta enim hæreticorum quoque est potentia, & tam late extendunt ditiones suas, ita etiam permixti habitant hinc inde diversæ religionis populi, ut libros veritati divinæ adversantes prohibere vere christiani & catholici Principes nequeant eo effectu, ut non importentur, venum exponantur, ac distrahantur, & si publice id non liceat, clam tamen absque difficultate perpetretur, vel eo maxime prætextu, quod in nullo adhuc generali Concilio hi, vel illi sint condemnati. Quæ enim sit hæreticorum de Concilio Tridentino sententia, notissimum est. Quanquam ubi sunt pii, ac fideles, & industrii Ecclesiæ Doctores, qui sint apti ad docendum prioris Timoth. quarto versic. secundo & secund. ep. secund. versic. vigesimo quarto qui possint cum mansuetudine erudire eos, qui obstant poster. Timoth. secundo versic. vigesimo quinto contradicentes convincere, Tit. primo versic. nono & os eis obturare d. capit. primo versic. undecimo ibi non sit valde metuendum à falsariorum & hæreticorum libris. Omnino enim eos tollere vix est virium humanarum, cum & hæreses esse oporteat prioris Corinth. undecimo vers. decimo nono dum in tanta hominum securitate, hominibus dormientibus, inimicus seminat zizania, Matth. decimo tertio vers. vigesimo quinto, vigesimo octavo, vigesimo nono maxime si excubitores illi, quibus docendi provincia commissa est, altum stertant, & ranchos ducant, neque de religionis fundamentis concredidit sibi populum erudiant ita, ut vel primum assultu hostium repellere sciant. Testatur etiam experientia, prohibitiones huiusmodi & variis calumniis ansam præbere, & quia nitimur in vetitum semper, cupimusque negata, prohibitio illa tæpe facit, ut avidius expetantur, & diligentius quærantur. Sæpe etiam facit, ut sinistras opiniones de prohibitis impotens plebecula concipiat, quæ animis deinceps eximantur ægerrime. Si quam tamen hæc negligentia culpam Ecclesiasticus, & secularis magistratus, ac ministri Verbi Dei contrahant, de ea ratione reddituri sunt Deo, Ezech. cap. 33. v. 6. & seqq.

Cum igitur vix effici possit, ut, quavis diligentia adhibita, aliqui diabolica suggestionem ducti, subdole hos libros non detineant, opus ideo est viris doctrina, & pietate eximiis, qui improborum hæreticorum fallacias detegant, & nequitiam infringant. Susceperunt olim hoc munus quamplurimi scientiæ, & sanctitatis præstantes viri, nominatim Augustinus contra Faustum, & libros contra Julianum Pelagianum, &

& contra varios Donatistas, Gregorius Nyssenus, & Basilus contra Eunomium, Epiphanius contra hæreses, Cyrillus contra Julianum Apostatam, & alii, quorum etiam meminit Eusebius *loc. citat.* & Nicephorus *lib. sexto capit. octavo & nono* ac nostro seculo in hoc munere plurimi egregie insudarunt, præcipue Cardinalis Bellarminus, fortissimus Catholicorum Athleta, quicquid effusiant blaterones aliqui, eum arguentes supinitatis, quod elumbi disputandi modo utatur, unde Amesius, Calvinistarum in Hollandia magister, in Bellarminum scripsit controversiarum volumen hoc titulo *Bellarminus enervatus*. Quod causam hæreticorum juverit, deque eorum Ecclesiis reformatis optime meritum, quod illarum theologiam miro ordine digesserit, quod fortiora argumenta proferat, quam extent apud eorum autores, quod ab ejus lectione aliquid mali timerent Catholici, quia argumentis validissimis debiliores dabat solutiones. Et hunc etiam fuisse sensum Cardinalis Perronii, refert Cardinalis Bentivolus *libro*, quem inscripsit *Memorie pagina centesima*. Chamierus, Calvinistarum mordacissimus, & ut dixit Gretserus, canina eloquentiæ ejus aliquot loca notat ex Sanctis Patribus non sincere citata, idque ex inadvertentia quæ sine dubio potuit diligentissimo, ac veracissimo in opere prope infinito obrepere.

Verum, quod ii illi vitio vertunt, summe ceteri omnes laudant, nempe sinceritatem illam & bonam fidem, qua hæresim impugnat, ut si quas habeat vires, non dissimulet, & hoc ipsum mirantur & ipsi hæretici, ac ejus solutiones reddunt illis acceptiores, quod videant emanare à pectore verè candido, & christiano. Ejus modestiam, prudentiam, ac eruditionem, qua non argumenta hæreticorum soluta ab ipso fuerunt, sed plane contrita. In quo adverto, mysteria fidei hoc habere, quod cum superent captum rationis humanæ, faciliora sunt sensui argumenta, quæ impugnant, quam responsa, quæ defendunt. Ea que sunt in scribendo Bellarmini decora, ut vel hostibus, quorum malleus dici potest, fuerint admirationi. Eruditio, rerum varietas, perspicuitas, methodus, in hoste insequendo constantia, ita quidem, ut gloriari possit catholica Ecclesia, sibi defensorum contigisse se dignum, id est non minus strenuum, quam sincerum, non minus veracem quam doctum. Et quamvis in illum plerique plena manu laudes congerant, plures etiam addi vellem, quia majorem omni laude puto. Sed præ omnibus dotibus, quibus magis eminet, quam purpura, minor gravitatem, & modestiam, qua causam fidei defendit. De Cardinalis Perronii sensu, teste Bentivolo, vehementer addubito propter ipsius Bentivoli æmulationem in Famianum Stradam qui de bello Belgico scripsit historiam, qua Bentivoli historiam ejusdem argumenti non parum obscuravit. Cæterum calumniosum de Bellarmini controversiis judicium Cardinalis Perronius copiose ac valide deterfit, ut refertur in ipsius Bellarmini vita *lib. secundo capit. septimo*.

Clautulam illam, ut *de licentia Sedis Apostolicæ*, sine qua libri ex Bulla Cænæ prohibiti, legi non possunt, primus apposuit Julius Tertius, cum antea in Constitutione, *Cum meditatio* anno 1550. revocasset aliorum licentias, hætenus concessas, & facultates concedendi. Solus igitur Pontifex, aut alius de mandato, vel privilegio ipsius, adhuc vigente, licentiam potest impertiri.

Nullum autem de facto vigere privilegium, quo Episcopi possint præbere facultatem hujusmodi libros legendi, est apud omnes in confesso ex Constit. Pii IV. *Cum inter crimina*, & tradunt Pegna *p. secunda, direct. cap. quarto com. tertio* Ugolin. *de cens. Pontif. refer. numer. primo* Alter. *tom. primo de cens. lib. quinto disp. secunda col. sexta* Navar. *lib. primo consil. tit. de constit. cons. primo quest. 36.* Graff. *lib. quarto dec. in expl. Bul. Cæn. numer. 46.* Duard. *in d. Bul. quest. 51.* Sanch. *in decal. lib. secundo capit. 10. numer. 43.* Azor *tom. primo lib. octavo capit. 16. qu. septimo* Rodriq. *in addit. ad Bul. Cruc. §. quest. num. 68.* Delrius *lib. 5. magic. sect. 17.* Einsfeldius *in l. culpa C. de malef. & mathem.*

Nec solum Episcopi, ac sublimioris cujuscunque dignitatis viri facultatem legendi libros ex Bulla Cænæ prohibitos non elargiri, sed nec ipsi legere queunt, ut ex citata Constit. Julii Tertii, Pauli IV. *Cum in futurorum*, & Pii IV. *Can. pro munere*, quas refert Pegna *in fine direct. & censent communiter Doctores*, Ugolin. *loc. cit. Suar. de fid. disp. 20. sect. secunda, numer. vigesimo sexto* Sanch. *numer. quadragesimo quinto* Soulan. *disp. decima quinta concl. secunda* Azor *quest. decima tertia* Farinac. *d. qu. 180. §. 1. alii que.*

Quinimmo ne ipsi quidem Inquisitores possunt libros damnatos legere, nisi eis ab Apostolica sede, sive per S. Congregationem S. Officii fiat eis facultas ex dicta Constit. Julii Tertii, quæ expresse revocat omnes, & quascunque facultates legendi libros damnatos, concessas quibusvis personis cujuscunque status, ordinis, & conditionis, etiam si Episcopali, vel Archiepiscopali, vel alia majori dignitate Ecclesiastica, vel seculari præeminentia fulgeant, cum qua concordat Paulus IV. *d. constit. Quia in futurorum* & Pius IV. *Constit. IV. Cum pro munere.*

Ex quibus minus probabilis redditur sententia Albertini *de heret. quest. 38. à numer. 4.* dum pluribus ostendere nititur, quod lectio librorum prohibitorum non interdicitur absolute, sed pro temporis necessitate Episcopis licere libros hæreticorum legere ad illos redarguendum. Hoc enim hodie potest procedere in libris adhuc non damnatis, secus in illis, qui damnationis sententiam meruerunt.

Quoniam autem ex tenore dictarum Constitutionum habetur, Inquisitorum, & Commissariorum à Sede Apostolica super hæretica pravitate deputatorum officio durante, facultatem in hoc non comprehendendi, ideo merito his lectionem non adhuc esse interdictam, asseverant Graff. *ibid. numer. 45.* Pegna. *in direct. ad capit. fraternitatis de heret. Souf. loc. cit. Farinac. d. §. primo numer. 43.* Alter. *capit. sexto col. 3.*

Negant tamen Sanchez, Ricciullus *de jur. pers. lib. 5. capit. 25.* & Suarez *numer. 18.* quia, inquiunt, in prædictis Constitutionibus nihil conceditur, sed supponitur, adesse privilegium pro Inquisitoribus. Quod tamen non adest.

At occurritur in primis ex tenore Constitutionum apud Azorium *cit. quest. 13.* & Scortiam. *theor. 63.* non supponi licentiam legendi adesse, sed tantum dici Inquisitores, & Commissarios, ut supra excipi à dispositione talis revocationis licentiarum. Unde si prius licite legebant, ut patet credere, nihil eis obsunt prædictæ Constitutiones. Præterea si Pontifex horum facultates reservat, optimum est signum, eas adesse, cum non entium non sit dispositio, nec qualitas. Immo ex tali reservatione sufficienter inducerentur, etiam si non adessent. Nam si Pontifex vult Commissarios à Sede Apostolica specialiter in causa hæresis deputandos, frui tali facultate, cumque his æqui-

æquiparet Inquisitores ordinarios, manifeste liquet, velle hos etiam frui. Verba enim enunciativa important aliquando dispositionem, præsertim si proferantur ab eo, qui potest disponere, ut exemplum communiter afferunt Doctores si testator dicat, *sciant hæredes mei, me vestes libertis meis donasse.* Iis enim verbis indubie legatum inducitur.

Adduntque Pegna, Graffius, & Soufa extendi hanc facultatem etiam ad Commissarios, ab ipsis Inquisitoribus institutos, commissione durante, cum ex privilegiis S. Inquisitionis institutus ab Inquisitore censeatur institutus à Sede Apostolica. Quod licet vereatur concedere Bonacina, & renuet expresse Alterius, quia facultas conceditur Inquisitoribus, & deputatis à Sede Apostolica. Inquisitor autem non est Sedes Apostolica. Si tamen talia sunt Officii Inquisitionis privilegia, aut praxis, ut ab Inquisitoribus instituti ita se habeant ac à S. Sede, subscribendum est, de quo etiam mox in effatis.

Verum, quicquid hi Autores asserant, Gregorius, XV. in sua Constit. edita anno 1623. incip. *Apostolatus officium*, & Urbanus VIII. in sua Constit. emanata 2. Aprilis anno 1631. ejusdem initii sic statuunt: *Motu proprio, & ex certa scientia, ac matura deliberatione nostra, deque Apostolica potestatis plenitudine, omnes & singulas licentias legendi, & habendi libros quoscunque ob hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem, seu per Constitutiones Apostolicas, etiam ratione Astrologia judiciaria, vel alias quomodolibet prohibitos quibuscunque personis laicis, & ecclesiasticis, tam secularibus, quam regularibus cujuscunque Ordinis, Societatis, & Instituti existentibus, ac quacunque dignitate, etiam Ecclesiastica fulgentibus cujuscunque status, gradus, conditionis, qualitatis, & præminentie, etiam speciali nota, & mentione dignis, ac per litteras Apostolicas ad tempus, seu ad vitam & aliter quomodocunque à prædecessoribus Romanis Pontificibus, seu à quibuscunque aliis ab ipso, vel ab eis facultatem, & auctoritatem habentibus, non tamen à nobis & ipsis per litteras Apostolicas, etiam in forma Brevis, seu chirographum, manu nostra signatum, concessas, earum tenores præsentibus pro expressis, & insertis habentes, hac nostra perpetuò valitura Constitutione revocamus, cassamus, & annullamus, ac pro revocatis, cassis, & annullatis haberi, nullique suffragari. Quinimmo libros per licentias hujusmodi permisos legentes, aut habentes penas in Sacris Canonibus, Constitutionibus Apostolicis, & Indice librorum prohibitorum contentas incurrere volumus, & declaramus.* Et post alia hæc subdit: *Neque de cætero similes licentia, nisi à Congregatione S. Officii, dum singulis hebdomadis coram nobis habetur, vel ab aliis per nos etiam in eadem Congregatione specialiter deputandis concedantur.*

Atque ex his patet esse, revocatas omnes licentias legendi libros prohibitos à quibuscunque & quomodocunque concessas, præter licentias ab ipso Urbano VIII. per Breve, vel per chirographum propria manu signatum concessas. Quia nimis excessiva erat dictos libros hæreticorum legendi copia. Quod erat magnum inconveniens & ita intelligenda sunt, quæ alibi dixi. Id tamen aliqui limitandum esse putant in Rēgnis Hispaniarum, ubi solum Inquisitor generalis habet potestatem legendi libros hæreticorum, & cui ipse committerit, non alius. Constat ex Bulla Pauli V. appositæ in principio Expurgatorii, & censent Castropal. tom. quarto disp. secund. pun. decimo paragrapho tertio

numero quarto Diana p. quarta tr. octavo resol. 46. Quod quidem nec affirmo, nec refello. De Inquisitoribus vero, eorumque Commissariis mox quoque in effatis.

Hinc quamvis olim propter Constitutionem Sixti IV. Pii IV. & Gregorii XIII. ut referunt Rodriquez tom. secundo quest. reg. 82. ar. tertio Peregrin. in comp. privil. tit. libri prohibiti, compendium privilegiorum Societatis Jesu eod. n. §. 1. in cujus Indulto adest clausula, *non obstantibus Bullis Cœna Domini, quotannis publicari solitis* poterant Prælati Regulares suis subditis licentiam legendi libros prohibitos concedere, nunc tamen minimè possunt. Quia quoad libros hæreticorum, hæresim continentes, vel de religione tractantes hujusmodi facultates, & privilegia revocantur per Bullam Cœna Domini. Quod vero ad alios libros prohibitos, videntur revocatæ dictæ facultates ex dictis Constitutionibus Gregorii XV. & Urbani VIII. Et docent Lezana tom. 1. capit. 18. numer. 96. & tom. 2. v. libri num. 30. Portel. in dub. reg. v. librorum prohibitio v. & seqq. Diana p. quinta tr. decimo tertio miscel. prim. resol. 49. & p. quarta tr. octavo resol. nonagesima nona numer. secundo Bordon. tom. primo capit. decimo quarto numer. trigesimo quarto ac Delbene tom. primo de offic. S. Inquis. dub. quadagesimo sexto petit. vigesima tertia num. 15.

Quare frustra Peyrinis tom. 2. in Const. 9. Pauli V. numer. 10. opinatur ex contextu Constitutionis Gregorii XV. sermonem esse tantum de licentiis concessis particularibus, nullam autem fieri derogationem privilegiorum Ordinibus generaliter concessis. Unde cum Urbani VIII. ejusdem ferè sit tenoris, & nihil quoad rem præsertim discrepet, idem ferendum iudicium, nisi aliud in contrarium obftet. Quam opinionationem probabilem speculative existimant Lezana d. numer. 96. Pellizzar. to. 1. tr. 6. c. 5. num. 37.

Sed illam minus probabilem, minusque securam esse, tenendum est, atque asserendum in Constitutione Urbana non modo licentias, sed privilegia quoque revocata fuisse, & ita in praxi esse consulendum. Quia nomine licentiæ continetur etiam privilegium. Licentia enim nihil aliud est, quam facultas faciendi aliquid, quod prius non licebat. Et similiter privilegium nil aliud est, quam posse per ipsum agere, quod antea non erat concessum, arg. capit. in iis de privil. Et ideo ibi privilegium celebrandi cum altari portatili vocatur licentia.

Et quia in dicta Constitutione revocantur privilegia Episcopis, & Inquisitoribus concedendi hujusmodi licentias. Ergo multo magis omnibus Regularibus. Id enim colligitur ex illis verbis: *Omnes, & singulas licentias quibuscunque personis cujuscunque gradus, & conditionis existentibus, etiam per litteras Apostolicas ad tempus, seu ad vitam, & aliter quomodocunque & ex quacunque causa &c.* Et perspicue idem ostendunt verba illa: *Utque de cætero similes licentia, nisi à Congregatione S. Officii, dum singulis hebdomadis coram nobis habetur, vel ab aliis per nos, etiam in eadem Congregatione specialiter deputandis, concedatur.* Cum ergo Summus Pontifex hanc facultatem sibi & S. Congregationi reservaverit, & quæ speciatim ipse sibi reservaverit, intelligantur esse omnibus denegata juxta doctrinam Glossæ communiter receptam in capitulo excommunicamus, v. Apostolica, de hæret. in sexto rectè sequitur, ne virtute quidem privilegiorum posse

posse Generales Regularium suis subditis licentiam legendi huiusmodi libros prohibitos concedere, quia ipsis etiam censetur denegata.

Quod verò ad ceteros libros non hæreticos, conceditur in dictis privilegiis, ut in compendio societatis *loc. 6. §. 2.* posse Provinciales suis subditis permittere eos etiam qui habent adnotationes, & scholia hæreticorum. Autorum item, qui licet pravi sint, ad stabilienda tamen hæretica dogmata eos non scribere, deleti nomine Autoris, & erroribus, propter quos sunt prohibiti. Item ut iidem subditi per se ipsos libros suspensos emendent, & peragant omnia, quæ in decreto S. Romanæ Inquisitionis præcipiuntur ad effectum, ut tales libri legi, ac retineri possint.

Difficultas est de Collegio Cardinalium, Sede vacante. Et posse eos hanc licentiam concedere, affirmat Ugolinus *cit. §. 2. num. 1.* Quia Capitulum, Sede vacante, iurisdictione utitur Prælati demortui, *cap. his, quæ, & cap. cum olim de major. Et obed. de quo plura Ostiensis relatus à Glossa in cap. un. de schism. in 6. v. Sede vacante.* Et favet textus dicti *cap. un.* dum expresse quædam inhibentur Cardinalibus, Sede vacante, quasi aliis non essent inhibita. Cujus tamen doctrinæ immemor Ugolinus in 3. p. dicta d. Bull. Cœna *cap. 1.* negat, posse Cardinales, Sede vacante, absolvere ab illius censuris.

Negant D. Antonin. 3. p. tit. 21. *cap. 2. §. 4. & 10. Sylvest. in sum. v. electio 3. questione 3.* Sanch. d. lib. 2. in decal. *cap. 10. numero 44. ex cap. ubi periculum*, ibique Glossa, & communiter Doctores de elect. in 6. Dicitur enim, Cardinales acceleranda provisioni sic vacent, nisi forsitan necessitas adeo urgens concurreret, quod omnibus & singulis Cardinalibus præsentibus concorditer videretur, illi celeriter occurrendum. Et Clem. ne Romani de elect. decernitur irritum, vel inane fore quicquid potestatis, aut iurisdictionis, præter quam in casibus necessitatis juxta d. *cap. ubi periculum*, sibi assumpserint exercendum. Cur autem minora Collegia, Prælati mortui, iurisdictionem ejus subeant, non vero Collegium Cardinalium, Respondet Glossa in d. *cap. un. de schism. in 6.* Quia ob accelerandam provisionem Ecclesiæ, in cujus retardatione imminet gravius periculum, speciale quid statui debuit. Et hac in opinione optime advertit Glossa ob verba omnibus, & singulis d. *cap. ubi periculum*, quod licet regulariter ea, quæ fiunt à majori parte Capituli, dicantur facta à toto Capitulo *can. Apostolica d. 66. cap. cum inter Canonicos de elect.* tamen hic, casu necessitatis accedente, oportet omnes, nemine excepto, esse concordantes.

Hæc posterior sententia tutior est, & amplectenda, eamque confirmo ex d. Bulla Cœna *cit. can. 1. & d. Constitutione Julii III. Cum meditatio*, ex d. Constit. Pii IV. *Cum pro munere*, & ex dictis Constitutionibus Gregorii XV. & Urbani VIII. in quibus revocantur omnes facultates Episcopis, Archiepiscopis, Primatibus, Patriarchis, Cardinalibus, & aliis quibuscunque personis concessas.

Licentia legendi libros Macchiavelli, ac Reipublicæ Bodini admodum rarò conceditur, ac nisi viris doctis ac piis ad effectum illos confutandi. & ad sex menses, quibus etiam injungitur, ut finito semestri, mittant, quod scripserint. Ut plurimum tamen fereque semper denegatur. Et in licentia legendi historias Macchiavelli injungitur, ut deleatur discursus de Papa, de religione, ac sacrificiis antiquis.

Tom. II.

Libri Caroli Molinei speciali decreto cum suo autore damnantur.

Licentia legendi libros prohibitos non conceduntur in Regnis Hispaniarum, & Lusitaniæ. Immo revocantur omnes per Breve, & exequutor Brevis deputatur Inquisitor major Hispaniarum.

Licentiæ imprimendi Indulgentias, vel earum summaria, & Brevia Apostolica concedunt Ordinarii, non autem Inquisitores.

Licentiæ legendi libros prohibitos, & facultas illam aliis concedendi, revocantur per Constitutionem Gregorii XV. prohibentis huiusmodi licentias concedi, nisi à S. Congregatione S. Officii. Excipiuntur tamen Cardinales, & Inquisitores, ac Commissarii hæreticæ pravitatis à Sede Apostolica deputati, nec non consultores. S. Officii Urbis. Magistro S. Palatii permittitur, ut, dicta Constitutione non obstante, possit in Urbe concedere licentiam, dummodo libri non sint primæ classis Indicis librorum prohibitorum & ex professo de religione non tractent.

Constitutio Gregoriana innovata fuit ab Urbano VIII. ut supra dictum est, qui etiam voluit, libros de astrologia tractantes nullo modo concedi, sicuti nec libros Molinei, & Macchiavelli.

In licentiis librorum prohibitorum Urbanus VIII. mandavit, ut apponatur clausula, quod nota librorum detur Ordinariis, aut Inquisitoribus, & expleto tempore concessionis, libri tradantur eorum alteri, prohibuitque dari licentias librorum prohibitorum contra bonos mores die 20. Januarii 1628.

Vicarii Episcoporum non possunt legere libros prohibitos sine licentia, sed tantum illos recipere.

Consultores S. Officii non habent facultatem legendi libros prohibitos, etiam occasione processus, qui in dies construuntur contra eos, qui libros huiusmodi retinent.

Mulieribus conceditur nonnunquam licentia legendi Bibliam vulgarem pro una vice tantum.

Licentia legendi Alcoranum, & alios libros Turcicos non sæpe conceditur.

Porrò si loquamur de scienter legentibus, vel habentibus, aut imprimentibus, aut defendentibus libros hæresim continentes, vel de religione tractantes, eorum excommunicationis absolutio est summo Pontifici reservata, nec dari potest, nisi ab ipso summo Pontifice, hanc facultatem habente. Quia hæc est una ex excommunicationibus in Bulla Cœna contentis.

Si verò loquamur de scienter legentibus, ac retinentibus libros continentes divinationes, sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, magicas incantationes, ac similia, contenta in Indice, ac in Constitutione Pii IV. de approbatione Iudicis edita anno 1564. quæ incipit, *Dominici gregis*, hi omnes incurrunt quidem excommunicationem ipso jure, sed hujus excommunicationis absolutio non est summo Pontifici reservata. Et ita etiam docent Azor. d. p. lib. 8. *cap. 16. quest. 1. & 5. Farinac. de hæres. d. quest. 180. num. 6. Filiuc. to. 1. tr. 16. cap. 2. num. 42. Bonac. to. 1. de excom. disp. 2. quest. 5. num. 19. Bordon. to. 1. cap. 14. numero 79. Carena p. 2. tit. 10. §. 10. numero 53. Homobon. in exam. Eccles. to. 1. tr. 7. cap. 2. quest. 9. §. his ergo, Pasqualig. in obser. ad Laurentum p. 1. numero 147. aliiqne. Sed quamvis hæc excommunicatio non sit summo Pontifici reservata, reservari tamen illam sibi solent Episcopi & Inquisitores.*

T t

Confessarius

Confessarius autem absque speciali facultate absolvens legentem, vel habentem, vel retinentem libros hæresis continentes, vel de religione tractantes, incurrit pœnam excommunicationis, & alias expressas in Bulla Cœnæ prope finem per hæc verba: *Illos autem, qui contra tenorem præsentium, talibus, vel eorum alicui, seu aliquibus absolutionis beneficium impendere de facto præsumperint, excommunicationis & anathematizationis sententia innodamus, eisque predicationis, lectionis, administrationis sacramentorum, & audiendi confessiones Officia interdiciamus, denunciante eisdem, & declarante aperte, nos gravius contra eos spiritualiter, & temporaliter, prout expedire cognovimus, processuri.* Et nihilominus quicquid egerint absolvendo, vel alias nullius sit roboris, vel momenti. Ita Doctores omnes, præcipue Pegna p. 2. *direct. com.* 3. Delrius lib. 5. *magic. sect.* 17. Azor d. cap. 16. *quest.* 1. & 5. & Farinac. d. *quest.* 180. num. 6.

Legentes, vel habentes libros hæreticos, negant posse absolvi in Jubilæo, si excipiantur hæresis Rodriq. in *Bul. Cruc.* §. 9. numero 67. Vega p. 1. *sum. cap.* 125. *cas.* 12. Ledesma p. 2. *sum. tr.* 1. cap. 6. in *fin.* & Azor d. lib. 8. cap. 19. *quest.* 9. Quia hi casus concernunt hæresim, ac de illis sunt specialiter delegati Inquisitores S. Officii.

At probabilius affirmant Henriq. lib. 6. *sum. cap.* 16. num. 2. Sanchez in *decal. lib.* 2. cap. 12. n. 12. Acosta in *Bul. Cruc.* q. 63. *concl.* 4. Suar. de *fid. disp.* 24. *sect.* 1. num. 12. Portel. in *dub. reg. v. libri prohibiti in addit. num.* 14. Duard. lib. 3. in *Bul. Cœn.* §. 2. *quest.* 8. num. 8. & q. 11. nu. 47. Leon. p. 2. de *jubil. nu.* 44. Trullench in *Bul. Cruc. lib.* 1. §. 7. cap. 2. *dub.* 7. ac Bossi. de *jubil. sect.* 1. *cas.* 8. num. 4. asserentes, quod concessio facultatis absolvendi tempore Jubilæi à reservatis in Bulla Cœnæ, etiam si excipiantur hæresis, se extendit ad omnes casus, præterquam ad hæresim formalem, ac proinde ad prædictos legentes, vel retinentes, vel imprimentes libros hæreticos dummodo non erraverint in intellectu contra fidem. Quia nomine hæresis, & hæretici venit tantus error contra fidem in intellectu, & habens talem errorem. Cum igitur exceptio hæresis restringat facultatem absolvendi, concessam in Jubilæo, non debet extendi ultra naturalem ac civilem significationem ipsius hæresis. Et quamvis eorum crimen concernat aliquo modo hæresim, cum tamen ipsi revera hæresim non commiserint in foro conscientie, non est eis tempore Jubilæi absolutio deneganda. Vide quæ alibi hac de re diximus.

Regulares verò legentes, vel habentes libros continentes sortilegia hæreticalia, vel alios prohibitos, subjacent non solum pœnæ excommunicationis, sed etiam privationis officiorum, & vocis activæ & passivæ. Nam in regula nona Indicis librorum prohibitorum autoritate S. Concilii Tridentini numerantur prohibiti omnes libri, & scripta Geomantiæ, Chyromantiæ, Necromantiæ, sive alia, in quibus continentur sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, & incantationes artis magicæ, & Pii IV. in dicta sua Constitutione *Dominici gregis* decrevit, ut legentes, vel retinentes hujusmodi libros prohibitos, non solum in excommunicationis pœnam incurrant, sed etiam Episcoporum arbitrio puniantur. Nam, etsi legens, vel retinens dictos libros verè coram Deo non sit hæreticus, in foro tamen exteriori hæreticus reputatur. Quia ex hoc oritur contra eum vehemens hæresis suspicio, ut tradunt Delrius d. lib. 5. *magic. sect.* 17. Farinac. d. *questione* 180. num. 8. Simanchas, Campegius, Zanchinus, Pegna, Navarrus, & Azor ab ipsis

relati. Nam hujusmodi libri præscribunt cultum dæmoni exhibendum, ac docent alia multa flagitia, tanquam media ad obtinendum id, quod desideratur à dæmone. Immo Carena p. 2. *tit.* 10. §. 9. numero 49. existimat, tales Regulares non solum privari posse officiis, ac voce activa & passiva, sed etiam suspendi à divinis, & à muneribus legendi, concionandi, &c. Verum Doctores alii sustinent, ipsos esse condemnandos, ac puniendos Inquisitorum arbitrio, qui pro qualitate personarum, & circumstantiarum, aliquando de vehementi, nonnunquam de levi hæresis suspicione eos condemnabunt, ut per Param. de *orig.* 5. *Inquis. lib.* 31. *quest.* 9. numero 147. Mascardum *to.* 2. *concl.* 862. numero 7. & Farinac. *loc. cit.*

Extatque decretum, emanatum 19. Septembris 1591. quo fratres Ordinis minorum de observantia retinentes scripta sortilegia damnantur ad triremes ad decennium, privantur voce activa, & passiva, & abjurant juxta facti qualitatem. Quod decretum ita intelligitur, ut ad talem pœnam inclusive damnari possint plus, minusve juxta delictorum, personarum, ac temporum, scandalique resultantis, & aliarum circumstantiarum qualitatem, dummodo talis pœna non excedatur, ut 25. Maji 1593. Fratres tamen dicti Ordinis Provinciæ Romanæ ex gratia obtinent, ut inter ipsos non legatur dictum decretum, nisi tempore visitationis, semotis novitiis ut 25. Septembris 1597. & 30. Maji 1601. fuit decretum, ut publicaretur in quolibet Conventu singulis annis, & 28. Augusti 1602. fuit extensum etiam ad Reformatos. Et sub die 15. Junii 1605. scriptum Inquisitori Januensi, ut procedat contra Jesuitam, nolentem consignare librum prohibitum prætextu, quod haberet facultatem per Breve Pii V. Jesuitis concessum, quod sibi exhibere faciat.

CONSULTATIO CXC VII.

An, & quæ Ignorantia speciatim excuset à pœnis, contra hæreticos, ac sortilegos, aliosque reos S. Officii decretis? Hoc est, an datur aliqua ignorantia, quæ, licet sit consequens, ac vincibilis, excuset ab hæresi, ac proinde à pœnis contra hæreticos latis? Vbi an errans ex ignorantia, si moveatur ab Episcopo, vel Inquisitore, vel à viris doctis de suo errore, teneatur credere? Et an protestatio excludat pertinaciam?

ET sane certum omninò est, ignorantiam invincibilem, & antecedentem eorum, quæ sunt fidei, excusare à culpa hæresis, & à pœnis latis contra hæreticos, ut per Sor. in 4. d. 22. *quest.* 2. ar. 2. post 5. *concl.* *cas.* 1. Pegna. p. 1. *direct. quest.* 7. Calstrum de *justa hæret. pœnit. lib.* 1. cap. 9. Ricciul. de *jur. person. lib.* 5. cap. 7. numero 6. Sanctarel. de *hæres. cap.* 1. *dub.* 5. numero 20. Farinac. *eod. tit. questione* 179. numero 23. 25. ac seq. Souf. lib. 1. *aphor. cap.* 12. numero 7. & 11. Carena. p. 2. *tit.* 1. §. 11. numero 63. Sillet. *to.* 3. lib. 5. cap. 3. *reg.* 386. numero 23. & Cardinal. de Lugo de *fid. disp.* 20. *sect.* 6. nu. 171.

Censetur autem esse in aliquo ignorantia invincibilis, sive probabilis non modò si quis nihil profusus audivivit de fide, vel quod audivit, fuit intusiciens motivum ad hoc, ut necessitaret illum ad credendum, vel quia non habuit à quo fidem addisceret, sed

sed etiam si quis falsò edoctus fuit ab eo, cui tenebatur credere, ut ignarus à doctore, discipulus à magistro, filius à patre, parochianus à parochio, vel ab Episcopo, ut per Salel. *loc. cit.* ubi quod hæc ignorantia excusat, tam in foro exteriori, quàm in interiori, & non solum ab hæresi, sed à suspitione hæresis, & coniequenter ab omni abjuratone.

Quod tamen intelligendum puto, si qui docent, nimirum doctor, pater, parochus habentur, ut fideles, & catholici, Romanæ & universalis Ecclesiæ communionem habentes. Aliter enim non posset in eo, qui docetur, admitti bona fides, & probabilis, si rationabilis ignorantia, si adesset, vel adesse deberet probabile dubium de fidelitate docentis. Sed nec semper hæc probabilis ignorantia præsumitur in eo, qui errat in fide. De qua ignorantia præsumptione inferius erit sermo.

Nunc verò satis est, quod ubi ignorantia rerum fidei sit probabilis, & de illa constet in foro exteriori, talis ignorantia excusat, tam coram Deo, quàm coram hominibus. Id probatur manifeste ex illo Joan. 15. *Si non venissem, & loquutus eis non fuissim, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo.* Quod de peccato infidelitatis intelligit D. Augustinus *lib. 3. ad Bonifac. cap. 3. & Epist. 50. in fin. & tract. 89. in Joan.* ad quem locum etiam D. Thomas, Caietanus, & alii. Hinc enim, tanquam indubitata veritas colligitur, quod si fidem ignorant, quia quæ fidei sunt, non audierunt, excusantur à peccato infidelitatis.

De ignorantia vero crassa pugnant inter se sententia. Prima universim negat, ignorantiam crassam, seu vincibilem, ac consequentem excusare à culpa hæresis, & ab excommunicatione lata contra hæreticos: Nam ignorantia consequens, ac voluntaria, siue crassa non excusat à peccato.

Probatur primò, quia aliàs vix dari posset peccatum hæresis. Nam quis est ex hæreticis, qui non erraret per ignorantiam? Et quis non crederet, si sciret, & non ignoraret, Deum esse, qui res credendas revelavit, & veram Ecclesiam illas revelasse? Hæretici namque hæc ignorant, ac ita hæretici non essent, si ignorantia crassa excusaret ab hæresi.

Secundo, quia voluntarium indirectum sufficit ad peccandum contra virtutem. Igitur sufficit in baptizato ad peccandum peccato hæresis. Est enim evidens, quod peccans ex ignorantia crassa contra justitiam peccat peccato injustitiæ. Et ejusdem rationis, ac speciei est adulterium scienter, vel ex ignorantia crassa commissum. Atque adeo etiam error in directe voluntarius ex ignorantia, si in homine baptizato repariatur, est hæresis, sicuti hæresis est error directe voluntarius.

Tertio, quia ut quis peccet peccato infidelitatis paganismi, aut judaismi sufficit, quod quis erraret in fide ex ignorantia crassa, ut est per se manifestum. Igitur hoc idem sufficeret, ut baptizatus peccet peccato hæresis.

Quarto, quia in baptizato error circa res fidei indirecte voluntarius verè opponitur fidei, ac illam tollit, sicut peccatum contra materiam charitatis verè opponitur charitati, illamque tollit. Est igitur peccatum infidelitatis, quod in baptizato est hæresis.

Ideo quod ignorantia crassa, siue consequens non excuset ab hæresi, aiunt Sor. *loc. cit.* Lopez *p. 1. instruct. cap. 20. tit. de excom. refer. in Bul. Cæn. can. 1. Palac. in 3. d. 15. disp. 7. concl. 4. & 5.* Quod ad ignorantiam nimis crassam restringunt Valentia *10. 3. disp. 1. quest. 11. pun. 4.* licet id absolute non affirmet, quod postea absolute voluit Say-
Tom. II.

rus *de censur. lib. 3. cap. 4. numero 15.* Et hoc magis alii limitant, dicentes solam ignorantiam affectatam non excusare ab hæresi, ut Canus *lib. 12. de loc. cap. 9. & seq. Navarra lib. 2. de restit. p. 2. dub. 8. numero 200. in prima edit.* in quam partem inclinat Corduba *lib. 1. quest. 17. §. 17.* ac Iourensis *de Trinit. quest. 32. ar. 4. in 2. p. com.* Nam ignorantia affectata voluntarium non minuit, ut habet D. Thomas *p. 2. quest. 76. ar. 4.* & cum eo Theologi communiter. Idque alii magis limitant, ut sola ignorantia affectata tunc non excuset, cum ignorantia affectatur ex falsa opinione contra Ecclesiam, quasi parvi momenti sit Ecclesiæ propositio, vel ad finem liberius errandi in fine, ut per Sanchez *lib. 2. in decal. cap. 7. num. 23.* quem alii sequuntur.

Secunda sententia est, quod, nedum ignorantia crassa, & affectata excuset ab hæresi, sed quod ad hæresim non sufficiat, etiam scienter errare contra fidem, nisi error sit pertinax, & contumax, & non obstante monitione, durans, ut sic ad hæresim sit necessaria incorrigibilitas, & non possit peccare quis peccato hæresis statim, sed requiratur, quod per aliquod tempus monitus perseveret contumax in errore. Hæc sententia solet tribui Archidiacono, & Sylvestro *v. hæresis. l. 1. q. 2. numero 5.* Glossæ in *Clem. un. de sum. Trinit. v. pertinaciter*, ac præcipue Alciato in *l. 1. C. eod.* At Doctores isti non loquuntur de hæresi in foro conscientia, sed in foro exteriori, ac de hæresi præsumpta. Viderur verò probari ex illo Pauli ad *Tit. 3. Hæreticum hominem post unam, & secundam correptionem devota.*

Tertia sententia est, quod ignorantia crassa, immo & affectata, excusat ab hæresi ita, quod ad hæresim sit necessaria scientia, & voluntarium directum, non tamen sit necessaria obstinatio, & exercita perseverantia in errore, sed sufficiat, quod quis scienter erraret contra fidem. Ita sentiunt Caiet. *2. 2. quest. 11. ar. 2. ad 3.* ibique Bannes, & Aragona, Vasquez *p. 2. quest. 76. ar. 3. disp. 126. cap. 2.* Durand. in *4. d. 13. quest. 5. numero 6.* Palud. *ibid. questione 3. ar. 1. numero 4.* Suarez *de fid. disp. 19. sect. 3. numero 8.* Sanchez in *decal. d. lib. 2. cap. 7. numero 20.* Salelles *lib. 5. cap. 3. reg. 386. numero 25.* Sylvest. *d. v. hæresis l. sub initio*, Armil. *eod. v. numero 2.* Angel. *v. hæreticus in princ. Navar. cap. 11. numero 22.* Canonistæ ad *cap. firmiter de sum. Trin. Covar. lib. 3. var. cap. 5.* Simanch. *tit. 31. numero 10. & toto tit. 38.* Pegna *p. 2. direct. com. 1.* Tolet. *lib. 6. cap. 3. numero 7.* Caltr. *de just. hæret. punis. lib. 1. cap. 9. & lib. 2. cap. 17.* Ricciul. & Sanctarel. *apud. Carenam p. 2. tit. 1. §. 11. numero 66.* Castropal. *tr. 4. disp. 3. pun. 2. numero 3.* Card. de Lugo *de pœnit. sect. 4. §. 6. ac de fid. disp. 17. sect. 4. & disp. 20. sect. 6. numero 174. ac seq.* & apud eum Hurtado, ac Diana *p. 4. tr. 7. resol. 36.* apudque istos quamplures alii.

Quidam tamen distinguunt, ac dicunt hoc procedere in foro conscientia. Nam in foro exteriori circa ea, quæ unusquisque tenetur credere, vel quæ quis tenetur scire ex Officio, vel quæ passim, & communiter omnes illius qualitates sciunt, ignorantia non creditur, neque præsumitur. Ita Menoch. *conf. 8. num. 175.* Farinac. *de hæres. questione 176. num. 27. & 28.* Simanch. *tit. 27. numero 13.* Decian. in *tr. 10. lib. 5. cap. 37. numero 15.* Pegn. *d. p. 1. quest. 7. com. 22. in 2. reg. Castropal. d. pun. 2. num. 5.* Diana *d. ref. 36. & Caren. d. tit. 1. §. 11. num. 68.*

Quod autem saltem in foro conscientiae ignorantia quaelibet excuset ab haeresi, probatur primum, quia ubi non est scientia, ibi non est pertinacia. Non enim pertinax dici potest, qui ignoranter negat id, quod est fidei, paratus se emendare. Haeresis autem est error cum pertinacia ex D. Thoma 2. 2. q. 11. ar. 2. ad 3. D. Augustin. Ep. 102. can. dixit Apostolus 2. 4. q. 3. cap. qui in Ecclesiam, cap. damnamus de sum. Trin. & extravag. vas electionis de haeret. Atque ita ad d. cap. damnamus docent Glos. v. corrigenda, Abb. antiq. num. 3. Ost. num. 18. Jo. Andr. & Bellanier. in princ. Panor. mit. n. 5. Fagnanus ac communiter Doctores.

Deinde, quia non est formaliter haereticus, qui non recedit ab objecto formali fidei, quod est veritas divina, proposita per Ecclesiam. Qui autem ex ignorantia errat in fide, paratus credere quandocunque sibi constiterit Ecclesiam id docere, non recedit a formali objecto fidei. Atque adeo non est formaliter haereticus.

Sed distinguendum hic est inter haesim, & haereticum, ut distinxit Caiet. p. 1. q. 32. ar. 4. & inter forum conscientiae, at quod ad culpam coram Deo, & forum contentiosum, & quod ad poenas a jure positivo statutas, & inter errorem oppositum illis, quae quis explicitè scire & credere tenetur, & errorem circa ea, quae sufficit credere implicitè. Nam in foro conscientiae & coram Deo ignorantia crassa non excusat a peccato haeresis, si quis errat circa ea, quae expresse tenetur credere, quamvis in foro exteriori, & quod ad plures poenas in haereticos decretas, sit necesse, quod quis sit haereticus scienter, sive etiam respectu pertinax. Quae ita explico ac proba.

Certum est, dari distinctionem veritatum fidei. Nam aliquae sunt, quas errans tenetur explicitè scire, & credere. Aliae verò sunt, quas errans non tenetur explicitè scire & credere, sed sufficit, quod explicitè credat in fide Ecclesiae, credendo scilicet quicquid credit Ecclesia, vel si eas credit Ecclesia. Nam earum veritatum, quas non est necesse, quod aliquis explicitè, ac expresse credat, ignorantia, etiam aliquo modo voluntaria, potest excusare ab haeresi. Quia non est contra fidem, neque alia species infidelitatis, non credere explicitè, quod fides non obligat ad explicitè credendum, sed solum ad credendum implicitè in aliorum fide, scilicet in fide Ecclesiae. Qui autem ex ignorantia voluntaria errat circa aliquam fidei veritatem, quam adhuc non tenetur credere explicitè, ac expresse & ceteroqui firmiter credit quicquid credit Ecclesia, cujus iudicio se submittit, non peccat contra fidem. Quia implicitè credit, & quidem firmitissime, illam veritatem, quam ignorans negat explicitè; & ad satisfaciendum praecepto fidei, quod ad hoc, sufficit implicita fides, errorque in isto non est ex absoluta voluntate, sed ex conditionata, nec error ille est impossibilis cum fide; quia assensus conditionatus hac conditione, si aliud fides non doceat, solum materialiter, & secundum quid opponitur fidei, simpliciter verò potest esse simul in eodem subjecto cum fide.

Aliam item distinctionem oportet attendere. Vel enim veritas, circa quam aliquis errat, ipsi erranti fuit sufficienter proposita, ut veritas fidei a Deo revelata, & ab Ecclesia proposita, ut credenda, vel saltem, ut probabiliter dubitare teneatur, quod sit veritas fidei vel non est sufficienter proposita. Si non est sufficienter proposita, ut nec obliget ad ejus fidem explicitam, nec ingerere possit rationabile dubium, quod sit veritas de fide, errans circa illam, non laborat ignorantia crassa, vel culpabili, sed ignorantia invincibili, vel certe probabili. Nam respectu veritatum, quas aliquis non tenetur explicitè credere, non tenetur eas scire explicitè, vel adhibere diligentiam, ut illas sciat. Et ita respectu earum, negligentia

sciendi, immo affectatio non sciendi per se non est culpabilis contra fidem, cum ad talem explicitam scientiam habendam non teneatur; quamvis haec negligentia sciendi aliunde possit esse culpabilis, tanquam contra propriam charitatem, ex qua proprias perfectiones, maxime intellectuales, tenetur quis sibi comparare, cum facile id possit assequi; at ex vi praecepti fidei non tenetur homo explicitè scire, quod non tenetur explicitè credere. Ideo negligentia id sciendi non est culpabilis, sed probabilis; quia est ignorantia illius rei, quam ignorans non tenetur scire.

Hinc non est ignorantia crassa, vel affectata in rustico, vel muliere, vel mercatore, vel milite, vel hujusmodi alio, qui non modo negligit, sed scienter non vult directè esse Theologus, neque vult scire omnes propositiones de fide. Quia non tenetur ad hanc explicitam, notitiam. Nec interest, quod si hoc ignoret, videtur esse in periculo errandi in fide. Quia cessat omne periculum erroris formaliter, si firmiter credit quicquid credit Ecclesia. Error autem materialis non est contra fidem, quem etiam potest vitare; nihil temere affirmando circa materiam gravem, quae ad fidem pertinere possit, & ut rationabiliter possit suspicari aliquid esse, vel non esse de fide, suspendendo iudicium, ac se fidei Ecclesiae remittendo.

At si veritas fidei, quaecunque illa sit ita est alicui sufficienter proposita, ut prudenter non possit homo illi dissentire, tunc vel non habet locum ignorantia, quia adest scientia, vel, si ignorantia est crassa, vel non probabilis, non excusat ab haeresi. Est enim animadvertendum, quod hic non agimus de praecepto fidei praecepto, ut est affirmativum, & ut obligat ad exercitium credendi, sed ut est etiam negativum, & ut obligat ad non negandam veritatem fidei, vel ad non dissentiendum ei veritati, quam fides docet. At ulterius notandum, quod ad hunc effectum sufficit, quod veritas fidei sit sufficienter proposita saltem, ut obliget ad dubitandum, an veritas sit, vel ne de fide. Haec enim scientia, & notitia, licet dubia, sufficit, ut homo teneatur suspendere iudicium, & assensum, ac ut non possit absolute negare, seu dissentire illi veritati, de qua dubitat, an sit una ex revelatis a Deo, & ex propositis ab Ecclesia. In hoc itaque casu, vel non habet locum ignorantia, vel illa est probabilis, vel non excusat ab haeresi.

Nec habet locum ignorantia, si is, cui fides est sufficienter proposita, apprehendit, propositam veritatem esse unam ex illis, quae credi debent, vel saltem de hoc dubitat. Potest autem esse in hac parte ignorantia actualis, quae est oblivio, vel inconsideratio, quae si sit naturalis, seu probabilis excusat, quia non est voluntaria, nec imputatur ad culpam. Potest etiam esse ignorantia, si is, cui sufficienter proposita est veritas solum, ut possit dubitare, interim negligat scire determinate veritatem, ac dubium suum tollere; sed respectu veritatum, quas non tenetur quis explicitè credere, illa ignorantia, & negligentia non erit culpabilis ex vi praecepti fidei, cum illud non obliget ad illam scientiam.

Quandocunque verò, & quotiescunque quis potest, ac tenetur explicitè scire, vel non dissentire explicitè veritati fidei ex eo, quod sibi sit sufficienter proposita, ut obliget ad assentiendum, vel saltem ad non dissentiendum, si quis dissentiat ex ignorantia, quae tunc sit crassa, vel non probabilis, non excusat eum ab infidelitate, & ab haeresi. Atque ita dicitur universaliter, quod ignorantia crassa, vel non probabilis non excusat errantem contra fidem ab infidelitate, & ab haeresi, si errans sit baptizatus. Quia tunc negat veritatem fidei, cum possit, ac teneatur non negare.

Probatur autem id primo autoritate D. Thomae, hoc

hoc est summi sacrae Theologiae Dictatoris, p. 1. q. 42. ar. 4. ibi: *Et circa hæc opinari falsum, hoc ipso inducit hæresim, maxime si pertinacia adjungitur.* Ubi recte Caietanus ponderat verbum illud *maxime*, ex quo aperte habetur, quod, licet tunc præcipue inducatur hæresis, cum error est pertinax, sine tamen hujusmodi pertinacia, proprie ac rigoro sumpta hæresi, est error voluntarius contra fidem, à qua scilicet errans tenetur explicite non dissentire.

Idemque probatur ex eodem D. Thoma quod lib. 3. ar. 10. in hæc verba: *In his verò, quæ pertinent ad fidem, & bonos mores, nullus excusatur, si sequatur erroneam opinionem alicujus magistri. In talibus enim ignorantia non excusat; alioquin immunes, à peccato fuissent, qui sequuti sunt opinionem Arii, Nestorii, & aliorum hæresiarcharum, nec potest excusationem habere propter simplicitatem auditorum, si in talibus erroneam opinionem sequatur. In rebus enim dubiis non est facile præstandus assensus, quinimo, ut Augustinus dicit in libro 3. de doctr. Christ. consilere debet quis regulam fidei, quam de Scripturarum planioribus locis, & Ecclesie auctoritate percepit. Qui ergo assentit opinioni alicujus magistri contra manifestum Scripturae testimonium, sive contra id, quod publice tenetur secundum Ecclesie auctoritatem, non potest ab erroris vitio excusari.* Ex quibus aperte docemur, quod in rebus fidei ignorantia non excusat, & quod in dubiis non debet quis temere unum, vel alterum oppositum asserere, sed inquirere ac consilire, & interim nihil determinate asserere, quod possit veritati fidei repugnare.

Idipsum idem D. Thomas docet q. 8. de malo ar. 1. in 7. arg. & in ad illud respons. Est enim hoc septimum argumentum: *Præterea hæresis est quoddam vitium. Sed in eo, qui incurrit hæresim ex pura ignorantia, non causatur hæresis ex aliquo prædictorum vitiorum. Ergo aliquod vitium est, quod non oritur ex præmissis, & sic insufficienter assignantur septem vitia.*

Huic argumento ita respondet: *Ad septimum dicendum, quod quatuor videntur ad defectum cognitionis pertinere; scilicet nescientia, ignorantia, error, & hæresis, inter quæ nescientia est communius, quia importat simplicem carentiam scientiæ, unde & in Angelis Dionysius quandam nescientiam ponit, ut patet in 6. cap. Eccles. hierarch. Ignorantia vero est quadam nescientia eorum, scilicet quæ homo natus est scire & debet. Error verò supra ignorantiam addit applicationem mentis ad contrarium veritatis. Sed hæresis supra errorem addit aliquid & ex parte materia, quia est error eorum, quæ ad finem pertinent, & ex parte errantis, quia importat pertinaciam, quæ sola facit hæreticum, quæ quidem pertinacia ex superbia oritur. Magna enim superbia est, ut homo sensum suum præferat veritati divinitus revelata. Hæresis ergo ex simplici ignorantia proveniens, si sit peccatum, ex aliquo prædictorum vitiorum oritur. Imputatur enim homini ad peccatum, si non curat addiscere ea, quæ scire tenetur. Videtur autem hoc ex avidia provenire, ad quam pertinet refugere spirituale bonum in quantum est impeditivum boni temporalis. Admittit igitur D. Thomas dari hæresim, quæ ex simplici ignorantia proveniat, & quæ sit peccatum, quia imputatur ad peccatum homini, si non curat scire, quod scire tenetur, & hoc ex avidia provenire videtur.*

Hoc idem probant, quæ tradit in 4. d. 13. q. 2. ar. 1. ad 6. his verbis: *Ad sextam dicendum quod in fide sunt aliqua, ad quæ explicite cognoscenda omnis homo tenetur. Unde si in his aliquis errat, infidelis reputatur, & hæreticus, si pertinaciam adjungat. Si autem sunt aliqua, ad quæ explicite credenda, homo non tenetur, non efficitur hæreticus in his errans, ut si aliquis simplex credat Jacob patrem fuisse Abrahæ, quod est con-*

tra veritatem Scripturæ, quam fides profitetur, quousque hoc sibi innotescat, quod fides Ecclesie contrarium habet, quia non discedit per se loquendo à fide Ecclesie, nisi ille, qui scit hoc, à quo recedit de fide Ecclesie esse. Et quia quedam sunt, quæ in fide Ecclesie implicite continentur, ut conclusiones in principiis, ideo in his diversæ opiniones sustinentur quousque per Ecclesiam determinetur, quod aliquid eorum contra fidem Ecclesie est; quia ex eo sequitur aliquid contrarium fidei directe. Distinguit D. Thomas inter infidelem & hæreticum, & eum, qui errat circa explicite credenda, vocat infidelem, ac etiam hæreticum, si adjungatur pertinacia, sic docens expresse, quod talis contra fidem peccat, licet non dicatur hæreticus, nisi pertinaciam habeat.

Secundo probatur rationibus, quas pro se adducit prima sententia. Prima, quia nimirum paucissimi essent, qui coram Deo essent hæretici, seu peccarent peccato hæresis, si ab ea ignorantia crassa excusati, quia paucissimi sunt, qui scienter veritati, à Deo revelatæ, resistent. Nec vim hujus argumenti tollit Cardinalis de Lugo disp. 20. de fid. sect. 6. num. 194. quod plurimi sunt, qui ab hæresi non excusantur, quia illis Ecclesie catholice auctoritas est sufficienter proposita, ut illam credere teneantur, & qui ab ea sibi nota recedunt, vel ex carnis illecebris, vel vitæ licentia, vel divitiarum, aut dignitatis mundanæ affectu. Cujus signum est, quod multi in morte Ecclesie fidem recognoscunt. Verum quis non videat, quod si non sunt censendi coram Deo hæretici, nisi qui in morte ab hæresi recedunt, hi sunt paucissimi? Et tamen aliàs paucissimi etiam essent, ac fere nulli, qui in morte fidem Ecclesie non profiterentur, si sci- rent fidem, quam in vita professi sunt, esse falsam.

At responsio non distinguit inter scibile, & scire. Ex sufficienti enim propositione rerum fidei sequitur scibilitas. Quia nimirum ab eo, cui fidei veritas est sufficienter proposita, credibilitas propositæ veritatis sciri potest, ac debet. Ex sufficienti autem hac propositione non potest deduci actualis scientia. Quia potest esse, & sæpe contingit in hæreticis, quod vel ex ruditate ingenii, vel ex motivis contrariis, vel etiam ex prava aliqua affectione, mentem excæcante, is, cui proponitur fides, vim propositionis veritatis non percipiat, & in propria sectæ credulitate persistat, quia ita persistendum esse credat, & se in hoc præstare obsequium Deo existimet, sicut existimant hæretici, non ex scientia, sed ex crassa ignorantia ab Ecclesie magisterio recedentes. Nam certum est, quod Judæis à Christo veritas fidei Christi fuit sufficienter proposita, & tamen eorum error fuit ex ignorantia crassa ex D. Petro *Att. cap. 3.*

Magis urget secunda ratio. Quia scilicet species peccatorum desumitur ab objecto. Unde voluntarium indirectum, ac directum non differunt specie. Sic enim ejusdem speciei est homicidium voluntarium, & casu ignoranter probatum. Id autem quod ait Hurtado, quod peccatum ex scientia est magis voluntarium, & quod error ex ignorantia habet pro objecto negationem studii ac diligentiae, error verò ex scientia habet pro objecto negationem auctoritatis Ecclesie, & qui ex ignorantia errat, negat solum objectum revelatum, & non vult scire propositionem Ecclesie, hæreticus verò negat objectum revelatum, & Ecclesie auctoritatem, quam jam cognoscit sibi adversari, & ideo isti duo errores specie distinguuntur, id inquam sic dictum, valde utile est. Primum, quia ex quo peccatum ex scientia sit magis voluntarium, non probat, nisi quod intra eandem speciem sit intensius, & gravius, ubi aliàs ex objecto nulla est differentia. Deinde falsum est, quod qui errat ex ignorantia crassa, non offendat auctoritatem Ecclesie, ac eam non neget, sive ab ea non

dissentiat, cum libere non credat, quod Ecclesia credendum proponit ac præcipit, stante in hoc distinctione, quod in errante ex ignorantia contemptus est voluntarius interpretative ac indirecte, in errante vero scienter est voluntarius directe. Et dato, quod, qui errat ex ignorantia crassa, non neget omnem veritatem, quam negat, qui errat ex scientia, id tamen non sufficit ad distinctionem specificam. Nam ejusdem speciei est hæresis illius, qui negat totum symbolum fidei, ac ejus, qui unum ejus articulum non credit. Quia hæc est materialis differentia, & individualis, non specifica, cum non sit in ordine ad diversum objectum formale. Sunt igitur ejusdem speciei contra fidem error ex crassa ignorantia, & ex scientia.

Id verò quod ait Cardinalis de Lugo *ea disp.* 20. *num.* 180. & *seq.* ut rationem hanc refellat, nempe hos errores ex crassa ignorantia, & scientia esse ejusdem speciei, sed secundum esse gravius primo, ac puniri ab Ecclesia, & hunc solum venire sub nomine hæresis formalis, reducit quæstionem ad nomen, & ad forum exteriorem; & nihilominus etiam id non est satis. Quoniam Ecclesia, ubi sibi constet de ignorantia crassa errantis in fide, punit errantem, licet non illis pœnis, quæ in jure contra scienter errantes sunt decretæ.

Ac idem probat alia ratio ex hoc desumpta, quod in aliis duabus speciebus infidelitatis, qui errat ex ignorantia crassa, committit peccatum paganismi, vel judaismi. Quod si dicatur ex Suarez *de fid. disp.* 19. *sect.* 3. *num.* 25. dari posse infidelitatem privativam sine pertinacia, infidelitas tamen positiva & contraria, qualis est hæresis, non potest esse sine aliqua fidei notitia, saltem per sufficientem propositionem; Unde merito instatur, quia & dari potest in baptizato ommissio fidei, & vis rationis allata in hoc consistit, quod error pagani, vel Judæi, si est ex ignorantia, & solum indirecte voluntarius, est peccatum contra fidem, ac est in specie paganismi, aut judaismi. Atque adeo in baptizato error ex ignorantia crassa est voluntarius indirecte, ac est contra fidem, & in specie hæresis.

Nec sufficit dicere cum Cardinali de Lugo *num.* 187. Quod in omnibus illis speciebus infidelitatis est eadem ratio, quia nulla ex illis est proprie infidelitas cum solo peccato ex ignorantia, quia per nullam ex illis expelleretur habitus fidei infusus, si error esset solum ex ignorantia culpabili, & fides non esset sufficienter proposita.

Nam supponitur falsum. Quia supponitur dari ignorantiam culpabilem fidei, si fides non sit sufficienter proposita. Quod est manifeste falsum, cum nemo teneatur, ne leviter quidem credere sine sufficiente motivo. Immo credere leviter est imprudentia. Unde qui fidem vel ignorat, vel negat, cum non est sibi sufficiens proposita, invincibiliter ignorat, aut errat, & tunc solum culpabiliter ignorat, aut errat, si fidei sufficienter propositæ mysteria ex ignorantia ignorat, vel negat. Immo, ut antea dicebatur, fidelis respectu eorum, quæ non teneantur explicite credere, potest absque eo, quod peccet contra fidem eorum explicitam, velle directe ignorantiam, contentus se illa credere implicite in fide Ecclesiæ. Manet igitur inconcussa hæc ratio. Et quia sicut negari non potest, quin verè peccet peccato judaismi qui ex ignorantia crassa errat, fidem Judæorum amplectendo, ita negari non potest, quin sit proprie peccatum hæresis, si quis baptizatus ex ignorantia crassa erret in fide.

Sic etiam maxime urget quarta ratio. Quia videlicet qui errat in fide ex ignorantia crassa, peccat contra fidem; atque adeo peccat peccato infide-

litis, & non peccato paganismi, vel judaismi, ac proinde hæresis. Nec satis est cum Cardinali de Lugo *num.* 182. negare primum antecedens. Nam & ipse fateretur, quod hujusmodi error est vera infidelitas, & quidem talis, quæ in genere infidelitatis est individuum completum. Quod vero, reducta quæstione ad quæstionem de nomine, asserat nomine specierum infidelitatis proprie non dici, nisi de errore contra fidem, qui sit ex scientia, id non probatur. Nec valet arguere à nomine concreto hæretici ad nomen abstractum hæresis, ut mox dicemus.

Cum itaque ignorantia crassa in materia fidei supponat talem sufficientem fidei propositionem, ut saltem inducat in audiente rationabile dubium veritatis rei propositæ, hoc semper est considerandum, an fidei veritas ei, qui errat circa fidem, fuerit sufficienter proposita.

Potest verò in hoc esse dubium, an errans ex ignorantia, si moneatur ab Episcopo, vel ab Inquisitore, vel ab aliis viris doctis de suo errore, teneatur credere, & si perseveret in errore, sit censendus errare voluntarie circa fidem. Negant aliqui: Nam sola Ecclesia est certa regula veritatis. Episcopi autem, Inquisitores, alique viri docti falli, & fallere possunt. Ita Sanch. *in decal. d. lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 26. & Sayr. *d. lib.* 3. *de cens. cap.* 4. *num.* 17. ubi ait, quod iste peccat contra fidem obligantem ad mutandam sententiam, sed non sit hæreticus. Quia non est verè pertinax. Citat pro se Canum *lib.* 12. *de loc. cap.* 9. Valent. *tom.* 3. *disp.* 1. *quest.* 11. *pun.* 1. *diffic.* 4. Stantque pro eadem sententia Torres, Salas, alique apud Dianam *p.* 4. *tr.* 7. *ref.* 36. Plures verò distinguunt, atque asserunt, hunc in foro interiori non esse hæreticum, esse tamen talem in foro exteriori. Sic Diana *loc. cit.* adducens Merollam, Vasquez, Suarez, & Lorcam. At hunc esse in utroque foro hæreticum, vult Castropal. *to.* 1. *tr.* 4. *disp.* 3. *pun.* 2. *num.* 6.

Ego verò ita distinguo. Aut sumus in casu veritatis, nondum definitæ ab Ecclesia, nec expresse, nec virtualiter, & per necessariam consequentiam, & in hoc casu non tenetur quis viris doctis credere, nec Episcopo, neque Inquisitori. Quia veritas non est adhuc certa de fide, neque per necessariam consequentiam ex veritate de fide deducitur. Unde veritas nondum est proposita ab Ecclesia, ut tenenda & credenda. Aut sumus in casu veritatis jam definitæ ab Ecclesia, & ab ea propositæ, ut credenda, & in hoc casu ita censeo cum Suarez *d. disp.* 19. *sect.* 3. *num.* 21. quem Diana minus recte pro se refert. Si modus admonitionis sit ita sufficiens, ut faciat evidentiam credibilitatis sufficientem ad obligandum ignorantem ad hoc, ut judicet, veritatem illam esse de illis, quæ sunt ab Ecclesia propositæ, ut credendæ, in hoc casu ille est in utroque foro hæreticus, si non credat, & dissentiat. Alioquin nullus esset hæreticus, quia nullus ferè est, qui erret in fide, quia credat Deum, aut veram Ecclesiam revelasse falsum, sed quia, cum veritas sit sibi proposita, ut revelata à Deo, sive ut ab Ecclesia verè proposita, ut credenda, hoc ille non vult credere. Ad hæresim igitur sufficit, quod quis nolit credere id, quod sibi, ut revelatum à Deo, & ab Ecclesia est propositum ita sufficienter, & ex talibus motivis, ut prudenter non possit judicare, nisi quod vere illud sit credibile.

Atque hoc modo, moraliter loquendo, sufficienter proponi censetur, quod proponitur ab Episcopo, vel ab Inquisitore, qui sunt Ministri fidei ab Ecclesia ad id deputati, ut fidem doceant, & de eorum ore fideles fidem veram percipiant. Ideoque hæreticus in utroque foro est, qui, non obstante monitione Episcopi, vel Inquisitoris proponentis veritatem,

tem, ut definitam ab Ecclesia, in suo adhuc errore persistit. Nec ratio contrariæ sententiæ premit. Quia hic non tenetur credere Episcopo, vel Inquisitori, sed Ecclesiæ per Episcopum, & Inquisitorem docenti. Idque ex eo verius apparet, quod vix possibile est, quod propositio Episcopi, aut Inquisitoris, aut viri docti, ac pii non inducat rationabile dubium de veritatis propositione ab Ecclesia, quando isti veritatem proponunt, ut definitam ab Ecclesia, vel ut consequentem per necessariam consequentiam ex doctrina Ecclesiæ. Esto igitur, quod tunc qui errat in fide, possit suspendere actum, si nolit illis fidei ministris credere, quia possunt ipsi eum decipere, & sic detur locus, quod potest aliquando dari, non habendi actum fidei pro tunc, præcepto fidei, ut est affirmativum, tunc non obligante, tenetur tamen non dissentire, quia ad id obligat præceptum fidei, ut est negativum. Non enim licet in dubio absolute negare, quod indicatur posse verum esse de fide.

Quapropter communis sententia Jurisperitorum asserit, habendum esse, ut hæreticum illum, qui per Episcopum, aut Inquisitorem, aut doctos viros ab eis missos admonitus de suo errore contra fidem, in eo perseverat, ut docent Cardin. in d. Clem. 1. de sum. Trinit. Bartol. in l. tutor §. tutores num. 1. ff. de susp. tut. & alii, quos referunt, ac sequuntur Pegna d. p. 1. com. 26. ad quæst. 12. Farinac. de hæres. quæst. 169. à num. 10. Ugolinus, ac Rebuffus apud Castropal. loc. cit. Simanchas & Albertinus apud Dianam d. resol. 36. Quod quia non fundatur in præsumptione, sed quia verè, qui ignorat fidem, tenetur credere Ecclesiæ ministris, fidem docentibus, ac sufficienti motivo demonstrantibus credibilitatem alicujus veritatis, ideo doctrina illa Jurisperitorum vera est in utroque foro.

Si verò admonitio facta à viris doctis, vel fortasse in aliquo casu ab Episcopo, vel ab Inquisitore sit insufficientis, & talis, cui prudenter potest resisti, in eo casu non esset hæreticus in ullo foro. Quia veritas fidei non esset ei sufficienter proposita, & sic adhuc laboraret ignorantia invincibili, vel probabili. Sed raro contingere poterit, quod in his casibus admonitio non sit sufficientis.

Advertit tamen Castropal. & Sanchez loc. alleg. & Farinac. quæst. 179. §. 2. num. 14. facilius judicandum esse pertinacem virum doctum, quam hominem rusticum, qui non est adeo capax, ut sciat regulas fidei, ac motiva credulitatis percipiat. Quare potest contingere, quod monitio sit sufficientis respectu viri docti, & non respectu rustici. Id nos admittimus, sed etiam considerari debet, quod cum sumus in casu veritatis definitæ ab Ecclesia, si ignoranti demonstretur Ecclesiæ definitio, contenta vel in Concilio, vel in aliqua Constitutione Apostolica, sufficeret, ut obliget ad credendum, ac ut ignorantia non excuset.

Atque ex his etiam solvi potest quæstio, an protestatio pertinaciam excludat? Si namque sumus in casu veritatis, nondum definitæ ab Ecclesia, & quæ ex definitis adhuc non deducitur per consequentiam certam, sed dubiam, & adhuc, salva fide, opinabilem, protestatio maxime valet ad liberandum, non modò ab hæresi, sed etiam ab omni hæresis præsumptione, ut habetur ex d. can. dixit Apostolus 24. q. 3. & in hoc casu locum habet doctrina Pegnæ p. 1. quæst. 12. com. 26. & Farinacii de hæres. quæst. 178. num. 150. & aliorum apud ipsos. At ubi veritas de fide sit certa, protestatio erit contra factum, & inutilis, nisi veritas sit talis, cujus præsumi non possit notitia in protestante, ut per Castropal. d. pun. 2. num. 7. Nisi enim probabilis ignorantia in eo præsumi possit,

protestatio non excusat ab errore, qui de facto est vera hæresis, à qua non excusat ignorantia, nisi sit invincibilis, aut probabilis.

Verum, ut prædiximus, distinguere & hic debet inter hæresim, & hæreticum, ac ita, ut non omnis errans contra fidem proprie dicatur hæreticus. Distingui etiam debet hæresis theologice à canonicè sumpta quod ad pœnas legis positivæ, sive hæresis imperfecta in genere voluntarii, & perfecta, à qua sola errans in fide simpliciter dicatur hæreticus ex usu, ac institutione nominis hæretici. Id explicat perspicue more suo D. Thomas in 4. d. 13. quæst. 2. ar. 1. cujus hæc sunt aurea verba: *Dicendum, quod nomen hæresis græcum est, & electionem importat secundum Isidorum. Unde & hæretica divisiva dicuntur. Et quia in electione fit divisio unius ab altero, electio pro hæresi dicitur, ut patet 9. Metaph. Divisio autem contingit alicui parti per recessum à toto. Prima autem Congregatio, qua est in hominibus est per viam cognitionis, quia ex hac omnes alia oriuntur. Unde & hæresis consistit in singulari opinione, præter communem opinionem. Unde & Philosophi, qui quasdam positiones habebant, præter communem sententiam aliorum, sectas, vel hæreses proprias constituiebant. Sed quia nullus denominatur ab eo, quod inest sibi imperfecte, sed solum quando confirmatur in illo, sicut non dicitur iracundus, cui inest passio ira, sed qui passibilis est de facili ab ea, neque qui habet dispositionem dicitur sanus, ideo neque hæreticus nominatur, nisi qui in singulari opinione firmam habet stabilitatem, unde etiam compescit ei nomen hæresis secundum quod in electionem sonat, quia quod in electione fit, quasi ex habitu firmato procedit. Compescit etiam & nomen hæresis secundum quod Latinum est ab habendo dictum, quia sua opinioni vehementer inhaeret. Et quia congregatio corporis mystici per unitatem vera fidei primo constituitur, ideo hæreticus secundum nos dicitur, qui à communi fide, quæ catholica dicitur, discedit, contraria opinioni vehementer inhaerens per electionem. Exinde autem est, quod hoc nomen hæreticus ex usu, & communi significatione significat eum, qui scienter à communi Christi fide recedit; nam qui recedit ignoranter, non recedit, tanquam vehementer inhaerens errori ex electione.*

Neque obstat, si dicatur, quod qui casu ex ignorantia crassa interficit hominem, dicitur homicida. Igitur & qui ignoranter errat in fide dicitur hæreticus. Nam primo non est eadem ratio. Tum quia homicida ex usu nominis dicitur, qui injuste occidit hominem; hæreticus verò dicitur, qui pertinaciter errat in fide. Et tum quia ex peccatis alia sunt, quæ habent extrinsecus effectum irrevocabilem, qui in pristinum statum restitui non potest, sicut est homicidium. Alia verò sunt, quæ vel nullum effectum extra producant, sed in actu immanenti, facile mutabili, consumantur, vel inducunt effectum, facile variabilem, ac emendabilem, sicut est hæresis exterior, quæ in verbis consistit, & quæ facile potest retractari. In iis autem quæ habent irrevocabilem effectum, quia denominatio pendet maxime ab effectu, peccator facilius denominatur à quocunque actu, etiam per ignorantiam habito. Quia actus ille, etiam si ex passione, aut ignorantia proveniat, firmitatem habet ex effectus immutabilitate, & irreparabili damno, ac si scienter, & ex malitia habitus fuisset, & tale peccatum est homicidium. Sed in iis, quorum damnum est facile reparabile, si aliàs etiam peccandi actus proveniat vel ex passione, vel ex ignorantia, facilius usus induxit, ut à similibus peccatis peccans non denominetur simpliciter talis, nisi scienter, & sic firmiter peccet.

Deinde responderetur retorquendo objectionem. Quia quod ad complures effectus legis positivæ non censetur homicida, qui casualiter, aut ex ignorantia, etiam crassa, occidit aliquem, sed simpliciter homicida dicitur, quando homicidium est directè voluntarium, ut est illud, quod fit per industriam. Unde ex Concilio Tridentino *sess. 24. cap. 6.* Episcopi dispensare non possunt in irregularitate ex homicidio voluntario, etiam occulto, contracta. Et in genere homicidii imperfectum est homicidium, quod non est scienter ex industria patratum, & hoc quod ad plures legis effectus ac pœnas, non denominat hominem homicidam.

Sed ad rem nostram distingui etiam debet forus interior ab exteriori. Nam in foro interiori coram Deo, & quod ad pœnam æternam, hæreticus est quicumque voluntarie, sive directè, sive indirectè errat in fide. At forus exterior, qui interioris mentis dispositionem non percipit, nisi ex effectibus sensibilibus ducatur, ac præsumptionibus inhæreat, aliquando pro hæretico non habet eum, qui verè est talis; quia extrinsecus talis præsumi non potest. Quamobrem in foro exteriori hæc regula præsertim attenditur, ut non admittatur ignorantia excusans ab errore contra ea, quæ aliquis tenetur explicite credere, qualia sunt, quæ continentur in Symbolo Apostolorum, sive quæ ab hominibus similis conditionis communiter sciuntur, sive quæ ex officio sciri debent. Quia in his non potest præsumi ignorantia, nisi crassa, vel improbabilis, quæ ab hæresi non excusat. Et ideo errans in his habetur pro hæretico, neque excusatio ignorantie admittitur. Quæ tamen admittitur respectu eorum, quæ errans non tenebatur explicite credere, sed solum implicite. Nam quod ad hæc facile potest esse ignorantia invincibilis, vel probabilis, cum errans non teneatur illa explicite scire ac credere, ut ex Pegna *d. p. 1. quest. 7. num. 22.* & *p. 2. ad cap. 1. de heret. com. 22.* Azor. *d. lib. 8. cap. 6. quest. 7.* Simanch. *tit. 26. num. 5.* Farinac. *d. quest. 179. §. 3. num. 34.* Souf. *lib. aphor. cap. 12. num. 13.* & seq. ac notat Salel. *lib. 5. cap. 3. reg. 386. num. 34.*

Ex quo idem Soufa *num. 18.* Simanch. *num. 8.* Farinac. *n. 36.* Salel. *n. 35.* rectè deducunt, quod errans in fide per ignorantiam, si ipsa non sit invincibilis, seu probabilis, abjurare debet pure ac simpliciter absque conditione pro qualitate culpæ, aut suspicionis de errore formali, majoris, vel minoris, vehementis, vel levis arbitrio Inquisitoris.

Et ad eliciendam præsumptionem qualitatis erroris ejus, qui errat in fide, consideranda est primò qualitas personæ, an sit vir, an mulier, perita morum, an rustica, pubes, an impubes, an perspicax, an notitiam habeat credendorum, & qualem, an orta ex catholicis, an ex hæreticis & in qua civitate, suspecta ne, an fideli, ac inter quos fuerit educata. Deinde expendenda est qualitas articuli, circa quem persona inquisita errat, an sit ex articulis, quos credere tenetur explicite, an solum ex illis, quos credere sufficit implicite, ac solis viris doctis sunt manifesti. Præterea est attendendum, à quibus errans seductus fuerit, an à parentibus, an à parochis, an à superioribus, quibus credere tenebatur, an ab aliis, quibus non est obligatio credendi. Postremo animadverti debet, an errans statim ac monitus fuit, resipuerit. Hæc enim, ac hujusmodi alia ponderanda esse, tradunt etiam Pegna *d. p. 1. direct. com. 22. reg. 2. & 4. & p. 3. com. 40.* Farinac. *d. quest. 179. num. 33.* ac seq. Catena *p. 3. tit. 12. §. 9.* Soula *lib. 1. aphor. cap. 12. num. 14.* Salel. *d. reg. 386. n. 23.* & 24. Azor *d. p. 1. lib. 8. cap. 6. q. 9. alique.*

Nam ex prædictorum consideratione Ecclesia poterit colligere, an errans ex scientia, an ex ignoran-

tia culpabili, an ex ignorantia probabili erraverit, atque ideo an sit censendus hæreticus, an de hæresi suspectus, & qualiter, quæve pœna sit puniendus. Quod si constiterit, errantem errasse ex ignorantia voluntaria, quia ignoravit, quod poterat, & debuerat scire, licet non sit habendus, ut hæreticus quod ad illas pœnas, quæ in jure latæ sunt contra scienter errantes, non erit tamen excusandus à tota pœna, & præcipue ab abjurazione pro qualitate culpæ, aut suspicionis, ut dictum est.

E quibus primum argumentum diluitur. Illud enim aliud non probat, nisi quod non censetur hæreticus quod ad pœnas omnes juris, nisi qui est in errore pertinax. Sed expendendi sunt distincte canones adducti. Nam Augustinus *ep. 162. relata in d. can. dixit.* Apostolus *24. q. 3.* excusat ab hæresi eum, qui sententiam falsam prava animositate non defendit, si quærit cauta sollicitudine veritatem. Hic autem non laborat ignorantia crassa, neque interim absolute dissensit iis, quæ sunt fidei, sed veritatem quærit. Loquitur igitur Augustinus de eo, cui non est adhuc proposita veritas fidei, ut prudenter obligetur ad credendum. Quia iste superflue ac imprudenti sollicitudine quæreret veritatem, quam ante oculos haberet, sed loquitur de eo, cui veritas in ratione credibilis, non est sufficienter manifestata, nisi ut de suæ sententiæ falsitate dubitet, & ut hunc excludat ab hæresi, exigit, ut ille solcite veritatem quærat, suspendendo interim iudicium. Hic verò non laborat ignorantia crassa, vel non probabili.

Cæterum, ut habetur *ex can. hæresis 27. ead. caus. & quest.* hæresim habet quicumque male sentit de fide. Et Augustinus *lib. de util. cred. cap. 2.* ut legitur in *can. hæreticus ibid.* probe distinguit inter hæreticum, & illusum, ut hæreticus sit, qui ob malum finem falsas opiniones scienter gignit, aut sequitur, illusum verò, qui ab altero decipitur, & sic ex ignorantia errat. Et ita praxis obtinuit, ut hæreticus simpliciter dicatur qui scienter errat in fide, sicque non excusetur ab hæresi, neque sit imperfecte hæreticus qui ex ignorantia crassa in fide errat. *Ex illo autem cap. damnamus de sum. Trin. & cap. 1. eod. tit. in 6. ac Clem. 1. eod. etiam tit. aliisque Canonibus citatis* solum habetur, quod hæreticus dicitur, qui præsumit, sive pertinaciter adhæret errori. Quod verum est ad incurrendum sacrorum Canonum pœnas; quia in jure Canonico non habetur pro hæretico simpliciter, nisi qui scienter, ac pertinaciter errat in fide, non autem quod si quis non credat quod credere potest, ac tenetur, non sit hæreticus coram Deo, sive non peccet peccato hæresis.

Secundum argumentum infirmum est. Negatur enim, quod universaliter omnis, qui contra fidem errat ex ignorantia, non recedat ab objecto formali fidei. Immo ex hoc retorquetur argumentum, quod, per se loquendo, qui errat contra fidem sibi sufficienter propositam ex ignorantia voluntaria & culpabili, recedit à fidei objecto formali. Non enim est discrimen inter errantem ex scientia, & ignorantia in hoc, quod est voluntarium negare, esse verum, quod Ecclesia proposuit, ut revelatum à Deo, sed in hoc, quod id in ignorante est voluntarium indirectè, in sciente autem est voluntarium directè. Voluntarium autem indirectè, & voluntarium directè non mutant speciem, ut palam est.

Tenendum igitur, quod in hac re vel ignorantia erit invincibilis, vel probabilis, & sic moraliter involuntaria. Vel si articulus fidei ignoratus non sit sufficienter propositus, vel sit de illis, ad quæ credendum explicite ignorans non teneatur habere scientiam expressam, illius ignorantia, etiamsi esset affectata, non est culpabilis per se ex eo, quod sit contra præceptum fidei, ideo est probabilis, & censetur involuntaria. Non itaque mirum si in tali ignorante omisso actus

actus fidei, vel etiam error non sit contra objectum formale fidei, & si ita errans non amittit fidem, cum talis error non censetur voluntarius. Sed si ignorantia est crassa, & culpabilis, sicque voluntaria, voluntas de presenti, licet indirecta, tollit totam illam virtutem & efficaciam, quam possit præbere voluntas illa virtualis, quæ aliàs adesset, & censeretur adesse ex eo, quod ignorans si non ignoraret, sed sciret, crederet, quod ignoranter negat, & negare non debet, cum illud sit ex illis, quæ explicite credere debet, ac sibi est sufficienter propositum, & sic ille voluntarie non credit. Et ita sicut homicidium ex ignorantia crassa commissum, licet tantum indirecte volitum, est formaliter contra formale objectum iustitiæ, & fornicatio ignoranter hoc modo habita, licet indirecte volita, est contra objectum formale castitatis, non obstante, quod homicida, vel fornicator non occidisset, aut non fuisset fornicatus, ita qui sic ignoranter negat, quod credere debet, voluntarie recedit ab objecto formali fidei, non obstante, quod crederet, si sciret.

CONSULTATIO CXCVIII.

An & quatenus Hæretici resipiscentes sint ab Ecclesia recipiendi? Et, an quatenusve relapso per Sedem Apostolicam sit concedenda absolutio, ac reabilitatio ad honores, & dignitates?

AD 1. Respondeo. Hæretici vel sunt relapsi in hæresim, vel non sunt relapsi. Illi autem dicuntur relapsi in iure Canonico, qui postquam hæresim publice coram Iudice abjuraverunt, id est iurejurando damnarunt, & execrati sunt, in eam iterum incurrunt. Ita Archidiaconus, Joannes Andreas, Geminianus, & alii in cap. accusatus de hæret. in 6. Unde etiam si quis millies in hæresim, à qua per veram cordis poenitentiam recessit, relabatur, non habetur relapsus in iure, nisi hæresim coram Iudice abjuraverit, ut etiam alibi fufius diximus.

Hi autem hæretici relapsi, tametsi recipiantur ad sacramenta, non tamen permittuntur vivere, sed sine ulla spe veniæ ac miserationis traduntur brachio seculari, ut morte puniantur, ut alibi etiam diximus. Quia Ecclesia non potest sperare, ut tales sint futuri constantes in fide, & ideo iudicat expedire, ut tollantur è medio, ne aliis noceant.

Non obstat l. ultima C. de sum. Trin. ubi in residuo Epistolæ Joannis Papæ ad Justinianum Imperatorem habentur hæc verba: *Sed quia gremium suum nunquam redeuntibus claudit Ecclesia*, &c. Nam respondet Glossa in cap. super eo de hæret. Ecclesiam non claudere gremium redeuntibus, quia admittit omnes, qui resipiscunt, ad Sacramenta poenitentiae, & Eucharistiæ, licet non omnibus concedat vitam.

Minus obstat, quod ex can. duo 23. q. 4. videtur etiam vitam omnibus concedere. Ibi enim leguntur hæc verba: *Persequamur in eis propriam iniquitatem, misereamur communem naturam*. Quasi dicat, in hæreticis duo spectanda sunt, nempe peccatum hæresis, & humana natura. Hæresim debemus odisse ac persequi, non autem humanam naturam. Unde colligitur, hæreticos, etiamsi rei lapsi sint, non esse interficiendos, modo resipiscant.

Respondeo. Iste Canon generatim loquitur de homine peccatore, & inter alia dicit: *Ita nulli homini claudenda est misericordia, sicut nulli peccatori impunitas relaxanda est*. Et postea subdit: *Non ergo suscipiamus peccatores propter hoc quod sunt peccatores, sed tamen eos ipsos, quia & homines sunt, humana consideratione tractemus. Persequamur in eis propriam ini-*

quitatem, misereamur communem naturam. Si hoc ad hæreticos accommodemus, erit hic sensus: Nulli, quatenus hæreticus est, relaxetur impunitas: vel sic: Persequamur in hæreticis propriam iniquitatem, infligendo poenas in iure constitutas. Misereamur communem naturam, recipiendo ad fructum, & participationem sacramentorum.

Hæretici verò non relapsi modo jam dicto, si resipiscant, recipiuntur benigne ab Ecclesia. Quia cum Deus paratus sit recipere omnes peccatores, poenitentiam agentes, & velit illos salvos fieri, non debet Ecclesia negare illis ea præsidia, quibus salvari possint, cuiusmodi sunt Sacramenta poenitentiae & Eucharistiæ, ac vita etiam temporalis cum Canonicis poenitentibus, ac poenis etiam Imperialibus.

Non igitur isti, si non sint relapsi iure Canonico, statim feralibus flammis absumendi sunt, quod ultimum suppliciorum videtur penè atrocissimum; sed id agendum, ut in viam reducantur, & resipiscant. Quod Imperatores etiam poenarum terroribus quasi-verunt l. si quis Manichæus 7. C. Theod. de hæret. Eos, scilicet Manichæos, qui etiam post legem primitus latam, nequaquam ab illicitis, & profanis coitionibus refranari divina saltem monitione potuerint, tanquam in ipsius depicta legis injuriam, veluti sacrilegii reos tenemus, severitatem præsentium statutorum non jam (sic videtur legendum pro tam) ad constituenda, sed ad ulciscenda legis sanximus exemplum, ubi prioribus legibus emendationem quaesiverunt, posterioribus autem priores muniunt, earumque contemptum vindicant.

Sic in novel. Theod. & Valent. tit. 3. de Judæis, Samar. hæret. & pagan. ibi: *quos non promulgatarum legum mille terrores compescunt, ut si emendari non possint, mole saltem criminum, & illuvie victimarum discerent abstinere*. Loquuntur autem Imperatores de poenis paganorum, si sacrificia pagana, sive ethnica peragant, idque non clam, sed publicè. Sic enim aiunt: *Hinc prospicit nostra clementia paganorum quoque, & gentilis immanitatis vigiliam nos debere fortiri, qui naturali vesania & licentia pertinaci vera religionis tramite dissidentes, nefarios sacrificiorum ritus, & funesta superstitionis errores, occultis exercere quodammodo solitudinibus dedignantur, nisi scelera professionis genere publicentur*. Horum ipsorum emendationem cum Imperatores quarant, necesse est eos non interim, servari, ut sint qui emendari possint.

Et propterea non in omnium omnino fortunas, & sanguinem ira Imperatoria consurgit, sed in quosdam scelerum videlicet architectos, in ipso sacrificio pagano comprehensos, ut horum poena ceteri pagani terreantur, sitque unius, aut paucorum poena metus multorum, ut ait l. 1. C. ad leg. Jul. repet. l. 3. C. Theod. eod. Id enim facinus est severiter expiandum, ut, qui id faciunt, gladio ultore sternantur l. 1. C. de pagan. & sacrif. & templ. & ultimum supplicium subeant tum ipsi sacrificantes, tum ministri eorum l. nemo venerandi 7. C. eod. Alias esse pagani est immanissimum sacrilegium, & propterea maxima quoque poena puniendum. Unde Imperatores ibidem dicunt, quanquam paganorum dementia cunctorum suppliciorum acerbitates exposcat. Verum hic etiam Imperatores lenitatis sibi innatæ memores non jubent omnes omnino paganos interfici, sed contenti sunt animadvertere in eos, qui in sacrificio gentili comprehenduntur. Sic in eadem novella, quamvis Judæi superbiæ Majestati, & Romanis legibus inimici sint, atque ita immanissimum committant sacrilegium, tamen tum demum capite puniuntur, cum vel invitum aliquem, vel suasionem plectenda ex cultu Christianæ religionis in nefandam sectam suam, ritumve traduxerint, & perversa doctrina fidem alterius perverterint l. ult. C. de Judæis & calic.

Eandem

Eandem emendationem, qua mens in melius mutetur, exprimunt Imperatores in *l. omnes hereses C. Theod. de heret.* sacrilegæ superstitionis auctores, participes, confocii proserptione plectendi, ut ab errore perfidiae, si ratione retrahi nequeant, saltem terrore revocentur. Et in *l. Manichæos, hæreticos, 64. C. Theod. eod. Omnes personas infausi erroris jubemus excludi, nisi his emendatio matura subveniat.* & in *l. Manichæos, hæreticos, schismaticos 62. C. Theod. eod. circa hos maxime exercenda commonitio (alias urgenda commonitio) est, qui pravis suasionibus à venerabilis Papa sese communione suspendunt, quorum schismate plebs etiam reliqua vitatur. His conventionem (forte condemnationem) præmissa, viginti dierum condonavimus inducias, intra quos, nisi ad communionem redierint unitatem, expulsi usque ad centesimum lapidem solitudine, quam eligunt, macerentur, *l. cassatis 52. C. Theod. eod. Eos enim, quos neque illata damna correxerint, facultatum omnium publicatio subsequetur, Servos etiam dominorum admonitio, vel colonos urbium crebrior ictus, à prava religione revocabit, ni malint ipsi ad prædicta dispendia, etiam si sint Catholici, retineri l. Donatistas C. Theod. eod. si quinquies eundem constituerit multatum esse, (hoc multatum esse, aut simile quid sententia videtur exigere) nec damnis ab errore revocari, tunc ad nostram clementiam referatur, ut de solida ejus substantia, ac de statu acerbius judicatur l. adversarios C. Theod. ne sanct. bapt. iter. nisi prave mentis errorem reverendo adversus fidem (forte ad veram fidem, consilio emendatio correxerit.**

Hanc emendationis spem in pertinacissima quoque Judæorum gente non desperavit Justinianus Imperator in *Novel. 146. c. 2.* cum eos, qui propolitas illic blasphemias effari ausi fuerint, ultimo supplicio subdit, ut illorum exemplo emendet Judæorum gentem ab errore superinducto. Et *cap. 3.* ubi eos monet, ne solas considerent litteras, sed res ipsas gustent, & tandem discant, quod melius est & cessent aliquando errare, & peccare circa hoc ipsum, quod præcipuum est, dicimus autem spem in Deum. Et statim subdit: *Et propterea omnes eis linguam aperuimus ad sacrorum librorum lectionem, ut omnes deinceps eorum accipientes notitiam dociliores fiant ad meliora, cum in rebus confessis hoc sit eum multò esse aptiorem ad dijudicandum sive discretionem, & ad melioris electionem, qui sacris sit innutritus libris, & cui parum desit ad emendationem, quam is, qui eorum nihil sciat, &c.* Qui verò præter legem, & concessionem fecerint, eos primum corporalibus pœnis subjici vult, & exulare, ac de bonis auferens, ut non simul & contra Deum, & contra imperium insurgant. Quod si in Judæis spes est emendationis, qui tamen Christi nomen abominantur, multò magis erit bene de iis sperandum, qui Christiani dici volunt, à vero tamen, & perfecto Christi cultu aberraverunt, repetendumque hinc illud est *Sidonii lib. 6. Epist. 11. Neminem nos decet ex asse damnabilem pronunciare, dum vivit, in spe enim adhuc absolutionis est, cui suppetit posse converti.* Maxime cum tot occurrant loca, quæ hæreticis vitam non auferunt, ut sunt omnia ea, quibus deportari, in exilium mitti, urbibus expelli, pecunia multari jubentur, cumque alia illis tribuuntur, quæ in mortuos, vel ultimo supplicio absumptos non cadunt, de quibus antea suo loco.

Sic Irenæus Tyriorum Episcopus, qui & Nestorianus erat, & malo more ad Episcopum irrepierat, deponitur, & jubetur in patria degere, ac omnino quiescere, & schemate, atque nomine sacerdotis exutus esse *l. 3. §. pen. C. de sum. Trinir. & fid. cath.* Sic *l. si quis Manichæus 7. Cod. Theod. de heret.* ipsis etiam Manichæis, qui omnium sunt deterrimi, non vivendi, sed Romano jure vivendi facultas eripitur, & *l. quisquis 9. Cod. Theod. eod. vivat intestabilis, vivus impendat.* Et *l. Eunomiani, Macedoniani 13. Cod. Theod. eod. in*

aliis locis vivant, & l. Eunomiani 23. Cod. Theod. eod. vivant jure communi. Cum & pœnæ majoris, si temporis diuturnitatem, ac pœnæ durationem, & mortus animi hac in vita spectes, videatur, veisari inter homines, & hominum carere suffragiis *l. 3. C. de apostat. l. 4. Cod. Theod. eod.* in quam sententiam & Julius Cæsar disseruit, cum de puniendis Catilinae conjurationis sociis ageretur apud Salustium *de conjur. Catilin.* Quod ipsum pœnæ mitioris genus in Clericos hæreticos usurpatum est ab Imperatore Justiniano *Novel. 42.*

Hæreticos igitur per veram pœnitentiam redeuntes benignè excipit suo gremio Ecclesia, si relapsi non fuerint, & salutarem eis pœnitentiam injungit. Pertinaces verò, qui renuunt ad saniozem mentem converti, hæresim exuere ac deponere, primum monet, ut resipiscant, & hæresim abjurent, deinde lata sententia, qua declarantur hæretici pertinaces, Judici seculari relinquuntur, qui confestim eos juttis, ac debitis pœnis condemnare debet. Relapsis verò, quamvis acta pœnitentiæ, spes omnis veniæ denegatur, ac deinde eos Judici seculari tradit Ecclesia, ut in eos secundum leges animadvertat. De quibus etiam suo loco dictum à nobis est. Longo enim experimento didicit Ecclesia à relapsu jure spem omnem veniæ hæreticis præcidi oportere, ne, qui relabuntur in hæresim, alios inficiant, & corrumpant. Item ne alii facilius in hæresim jam abjuratam recidant. Præterea, quia relapsus in hæresim ex magna in fide, ac Religione inconstantia, & levitate nasci ac proficisci solet. De modo autè, quo recipiatur redeuntes ad fidem hæretici, diximus etiam alibi.

Ad secundum. Affero primum, hæreticum, utcumque relapsum, posse à summo Pontifice, nedum absolvi, ac unitati Ecclesiæ restitui, *cap. super eo de heret. in 6.* sed etiam ad honores, ac dignitates rehabilitari. Tum quia multis exemplis id factum esse, constat. Tum quia constitutio, *ad abolendam de heret.* jubens eos sine ulla pœnitentia audientia seculari judicio esse relinquendos, est juris positivi, quippe à Lucio tertio condita fuit. Quod notat Innoc. in *cap. cum ad monasterium n. 3. de stat. Monach.* Unde omnis pœna relapsi quoad Papam est arbitraria, ut late Arnald, in *cap. quoniam 9. 12. n. 9. de heret. in 6.*

Secundo assero, absolutionem posse concedi pœnitenti, denegari impenitenti. Prima pars probatur vulgaris sacræ scripturæ locis. Ecclesia nunquam claudit gremium redeunti: *Peccator in quacunque hora conversus fuerit, & ingemuerit, omnium iniquitatum ejus non recordabor amplius. Cum conversus fueris, & ingemueris, tunc salvus eris,* aliisque similibus, quorum passim meminere sancti Patres nominatim Chrysostomus *Ep. 5. ad Theodorum lapsus*, ubi rem pluribus illustrat exemplis. Idemque habetur diversis Gratiani locis *can. penderet d. 50. can. cognovimus §. Ecce, can. 15. 26. q. 6. can. quia ead. d. ubi habetur ibi dari misericordiam, ubi post peccatum est sequuta pœnitentia.* Nec enim debet despici in eo, quo fuit, quia jam incipit esse, quod non fuit. Quæ habere locum in relapso, constat ex textu in *d. cap. super eo ubi Archid. Jo. Andr. ac ceteri Doctores, & D. Thomas 2. 2. q. 11. ar. 4.*

Secunda pars probatur ex *can. legatur 24. q. 2. in quo habentur hæc verba Gelasii Papæ: Legatur ex quo est Religio Christiana, vel certe detur exemplum in Ecclesia Dei à quibuslibet Pontificibus, aut ab ipsis Apostolis, aut ab ipso denique Salvatore veniam, nisi corrigentibus se, fuisse concessum.* Idem habetur in *can. pœnuentes d. 50.* Quod si in quolibet peccatore id observandum est, ut non absolvatur, nisi pœnituerit, id certe exactius observari oportet in relapso, qui cum redierit semel ad hæresim abjuratam, jam se ostendit in fide Catholica inconstantem, ut iccirco prudenter Alexander quartus in *d. cap. super eo de heret. in 6.* expresse statuit, ne relapsus ad sacramenta pœnitentiæ, & Eucharistiæ recipiantur, nisi manifesta dederit inditia pœnitentiæ.

Atque

Atque, his ita constitutis, patet solutionem dubitationis circa absolutionem pendere ex facto, nimirum ex eo, an relapsus dederit manifesta signa pœnitentiæ, necne. Nam si dederit, poterit absolvi, alioquin erit deneganda absolutio.

Signa verò pœnitentiæ hæc vulgo in viro præsertim Principe, considerantur. Primo, quod speciales nuncios ad Sedem Apostolicam miserit, ut absolutionem obtineret, eisque repulsis nihil commotus, aut indignatus fuerit, neque ullum paulò asperius in Sedem Apostolicam, aut summum Pontificem verbum ex ejus ore exciderit, quin etiam propositum petendi absolutionem post repulsam constanter retinuerit. Quod in ipso videtur non leve pœnitentiæ indicium. Ea enim est pœnitentium natura, un nisi honorificentissime tractentur, se contemptos, injuriæ affectos existiment. Si igitur reversi, re infecta, qui ablegati fuerant, nihilominus se præstiterit in sedem Apostolicam obsequentem, & adhuc firmiter in sua conversione permaneat. pergatque humiliter petere absolutionem, magnam quidem præ se fert antea actæ vitæ pœnitentiam. Nam, ut habetur in *can. perfecta de pœnit. d. 3.* perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter perferre.

Secundo, consideratur, an Ecclesias frequentet, Missas devotè audiat, peccata confiteatur, Sacramentum eucharistiæ sumat, veteribus delictis illacrymetur, plurimas elemosynas erogat. Longe enim minora signa pœnitentiæ videntur sufficere in relapso ad Ecclesiæ communionem admittendo. Nam Archid. in *d. cap. super eo n. 4.* pro signis numerat petitionem absolutionis, ac pectoris percussione, ibidemque Franchus videtur exigere ea signa, quæ traduntur ab Host. n. 1. & Jo. Andr. n. 2. in *cap. à nobis 2. de sent. excom.* qui non alia signa ibi requirunt ad internoscendum animum excommunicati pœnitentis, quam elevationem oculorum ad Cælum, gemitum, suspiria, pectoris, vel oris percussione, petitionem absolutionis, & tamen *textus d. cap. à nobis* utitur eisdem verbis in excommunicato, quibus utitur *d. cap. super eo*, videlicet, si pœnitentiæ signa ostenderit manifesta.

Signa verò impœnitentiæ hæc esse possunt. Si relapsus plures collationes beneficiorum, factas à Sede Apostolica, irritas esse decreverit. Si concubinam nuptam habeat, cum qua notorie adulteratur. Quod licet non sit delictum ad hæresim pertinens, illum tamen constat carnis illecebris demeritum, nec quoad alia peccata longe diversa esse vere pœnitentem, *can. fin. de pœnit. d. 5.* ubi Innocentius Secundus admonens fratres suos, ne falsis pœnitentiis laicorum animas decipi patiantur, declarat, eam falsam esse pœnitentiam, cum spretis pluribus, de uno solo pœnitentia agitur, aut cum sic agitur de uno, non discedatur ab alio. Et Ambrosius in *can. sunt plures de pœnit. d. 3.* sunt plures, inquit, quos pœnitet peccasse, sed non omnino, reservantes sibi quedam, in quibus delectantur, non animadvertentes Dominum simul surdum & mutum à damonio liberasse, per hoc docens, nos nunquam, nisi de omnibus sanari. Si enim vellet ex parte peccata reservari, habenti septem damonia, manente uno, proficere potuerat, sex expulsi. Expulsi autem septem, ut omnia crimina simul ejicienda doceret. Et infra: *Quomodo ergo qui crimen reservat, de alio recipiet veniam?* Et paulo post: *Quedam impietas infidelitatis est ab illo, qui iustus, & iustitia est, dimidiam sperare veniam. Quem ergo pœnitet, omnino pœniteat.* Ad id est *textus in cap. majores §. sed ad hoc de baptis.* cum aliis, de quibus ibi per Glossam.

Si edictum contra libertatem conscientie promulgaverit. Hoc enim non est hominis ad fidem Catholicam redire volentis, neque in re tam gravi, & intrinsece mala excusari debet, *cap. litteras de restit. spol. cap. inquisitioni de sent. excom.* Neque defendi poterit relapsus, quod summus Pontifex hoc, atque alia

sæpe in Principibus catholicis toleraverit. Nam tolerantia non excusat à peccato, multaque permittuntur, quæ non sine peccato, multaque permittuntur, quæ non sine peccato committuntur *cap. cum jam dudum de præb. cap. super eo de cognat. spir. & cap. mulieri de jurejur.*

Si hæretici apud relapsum gratia, & autoritate, honoribus, & dignitatibus honestantur. Quo nullum majus videtur esse impœnitentiæ signum in relapso ex his, quæ habentur in *cap. accusatus §. ille quoque de hæret. in 6.*

Si Iudex secularis in aliquem presbyterum mortis sententiam tulerit, eo quod dixerit ipsum relapsum omni potestate, ac jurisdictione nudatum esse, & antequam à Sede Apostolica admitteretur, iussit eundem presbyterum propositionem illam, tanquam hæreticam abjurare. Qua in re duo præcipue maxima delicta idem Iudex commisit. Alterum, quod se dogmatum fidei Catholicæ Judicem constituit, *cap. ut Inquisitionis §. prohibemus de hæret. in 6.* Alterum quod catholicam propositionem, tanquam hæreticam abjurari mandavit.

Neque dicatur, hoc Judicis esse delictum, ideoque non imputando eidem viro Principi relapso, qui ei causam delegavit, *can. si quis à Catholica 23. q. 4. glos. 1. in cap. 2. de constit.* Quasi Iudex aliquid in re tam gravi ausus esset absque conscientia, & voluntate delegantis, aut hæc delicta non sint ipsi relapso tribuenda, qui illis poterat obviare, *can. qui potest 23. q. 3. can. negligere 2. q. 7. can. error d. 38.* Quippe crimen qui potest emendat & non corrigit, ipse committit, *can. facientis d. 86.*

Si relapsus fuerit à summo Pontifice declaratus excommunicatus, cum jam esset excommunicatus à jure, *can. 1. 24. q. 1. cap. excommunicamus 1. de hæret. & Constitutione*, quæ in die Cænæ Domini legi consuevit. Qui fit, ut valde peccet, seque impœnitentem ostendat, cum adeat Ecclesiæ, Missasque audiat, ac divinis intersit, nondum à Sede Apostolica obtenta absolutione, *cap. quod in te de pœnit. & remis.*

Si igitur ex utraque parte conjecturæ concurrant, sed quæ impœnitentiam ostendant videantur longe validiores, relapsus non est absolvendus. Nam, ut quis verè pœnitens censeatur, non sufficit docere de bonis operibus, nisi etiam appareat eum abstinere à malis. Nam, ut ait Augustinus relatus in *can. pœnitentia de pœnit. dist. 3.* pœnitentia est mala præterita plangere, & plangendo iterum non committere. Ut enim dicitur in *can. pœnitentiam quippe ibid.* qui sic alia deplorat, ut iterum alia committat, adhuc pœnitentiam agere aut ignorat, aut dissimulat. Quod etiam habetur in *can. ille, ead. d. & in can. pœnitentes, & can. irrisor seqq.* ubi appellatur irrisor, non pœnitens, qui adhuc agens quod pœnitet, non videtur Deum polcere subditus, sed subannare superbus. Nec signa elemosynarum, aut lacrymarum profunt ubi peccata non deferuntur, *can. qui admissa, can. qui vult, can. nihil. prodest ead. d. 3.* Verbo. Non sufficiunt ad pœnitentiam signa bonorum operum, quæ sint criminibus ac peccatis, præsertim gravibus, involuta.

Verum quatenus etiam relata bonorum operum signa essent magis attendenda, quam signa malorum, negari tamen non potest, quin illa longe infirmiora, & obscuriora reddantur ob signa contraria, & ita non sint evidentia, sive manifesta, qualia requiruntur in relapso ad obtinendam absolutionem, *d. cap. super eo de hæret. in 6.*

At dicit aliquis, multos esse pœnitentiæ, gradus, quemadmodum & peccatorum, satisque esse, ut nunc incipiat modice pœnitere eorum, quæ gessit. *Jam enim futurum*, ait Chrysostomus Epist. 5. ad Theodor. lapsum, *ut ubiores, & ampliores vera pœnitentia fructus*

fructus ferantur, Deumque brevem illam, & exiguam poenitentiam non abnuere, sed magna pensare mercede, immo vehementer corruptos non impellere magna vi ad virtutem, sed mansuete, & sensim promovere, immo plerumque portare, ne immanior scissura fiat, aut error productior.

Sed responderetur, levem quidem poenitentiam non spernendam, sed eam tamen non sufficere relapso ad obtinendam absolutionem, antequam perfectior fiat, ejusque habeamus signa eydentia & perspicua juxta textum in d. cap. super eo de heret.

Nec obstat, quod ob publicam causam, & gravia pericula evitanda summus Pontifex debeat juris vincula laxare, relapsusque admittere, ut post D. Thomam sentit Augustinus Triumphus de potest. Eccles. q. 28. Nam absolutio alicujus periculi vitandi causa non est concedenda non poenitenti juxta d. can. Legatur 24. quest. 2. Sed quando verè poeniteret, & ita absolveretur, tunc ad pericula vitanda jure deberet concedi postea rehabilitatio ad honores, & dignitates. Quia in hoc cadit consideratio periculi vitandi, non autem in absolutione, quæ nullo modo danda est ei, quem non poenitet.

CONSULTATIO CXCI.

De Absolutionibus, ac dispensationibus in S. Officio usitatis, & sapientissimo arbitrio Summi Pontificis concedendis summam ac per effata, sive Canones, quæ ad formandum judicium de abjuratationibus, de rebus, de poenis, ac censuris ad S. Officium spectantibus maximopere conducunt ex variis casibus, ac ferè omnibus excogitatis, ac probatis authoribus summo studio conquisita; Vbi etiam breviter differitur, in quibus differant, vel convenient dispensatio, & absolutio à poenis Ecclesiasticis lata sententia.

Filii illius, qui traditus fuit Curia seculari, penes reddi habiles, ac restitui ad pristinum statum, tanquam si eorum pater non deliquisset, nihil solent obtinere.

Filii ac nepotes hæretici, traditi Curia seculari possunt reddi aliquando habiles ad gradus Religionis, præterquam ad Generalatum & Officia Visitationis, & Definitoris.

Is, cujus paterna statua combusta fuit ob hæresim, poterit reddi habilis simul cum suis filiis, ad aliorum successionem, ac testamenti factionem.

Cum Nepotibus hæretici relapsi, & traditi Curia seculari poterit dispensari ad Ordines, ac beneficia simplicia.

Ille, cujus avia, uti judaizans, fuit tradita Curia seculari poterit reddi habilis ad Ordines tantum, non autem ad beneficia in illis Ecclesiis, in quibus obstant earum statuta.

Regularis, cujus avus fuit traditus Curia seculari, poterit reddi habilis ad professionem, ad Officia Religionis, & ad sacros Ordines.

Filius relapsi, traditi Curia seculari poterit reddi habilis ad honores, ac dignitates, non tamen Majores, tam in Religione, quam in Ecclesiis cathedralibus.

Is, cujus avus fuit traditus Curia seculari poterit reddi habilis ad munia Religionis in provincia, præterquam ad provincialatum.

Dispensationes cum Hispanis possunt remitti arbitrio Inquisitoris Majoris Hispaniarum.

Si presbyter, cujus avus, tanquam impœnitens, fuit traditus Curia seculari non obtenta prius dispensatione, se ad omnes Ordines promovere fecerit, nesciens se inhabilem, poterit cum eo dispensari ad executionem Ordinum, & ad beneficia curata tantum.

Cum poenitentiato in S. Officio Hispaniarum, poterit dispensari ad audiendas confessiones, donec manserit in Italia.

Ille, qui abjuravit de vehementi in S. Officio poterit concedi Breve habilitationis ad honores, & gradus, & abolitionis cujuscunque maculæ, ex dicta abjuratatione provenientis.

Si ille, cujus pater fuit poenitentiatus in S. Officio, & mater, uti impœnitens, fuit tradita Curia seculari, promoveatur ad ordines, ac provideatur absque apostolica dispensatione de beneficio, & pensionibus poterit cum eo dispensari ad cautelam, ut obtinere possit beneficia & pensiones.

Si Regularis abjuraverit de vehementi, poterit cum eo dispensari, ut in habitu presbyteri secularis manere possit.

Siquis Regularis abjuraverit de vehementi poterit cum eo dispensari, ut in habitu Ordinis S. Antonii manere possit, ac reddi habilis ad gradus & honores, nec non ad pensiones.

Cum eo, cujus avus paternus fuit, uti hæreticus relapsus combustus, poterit dispensari ad executionem Ordinum sine autoritate Apostolica susceptorum, & ad beneficium simplex, & parochialem obtentam retinendū cum condonatione fructuum ex iis perceptorum.

Cum trahente originem ex descenditibus à poenitentiatis in S. Officio Hispaniarum ultra quartum gradum, qui sub mentito nomine habitum regularem suscipit, ac professionem emisit munusque Concionatoris, & S. Theologiae lectoris obivit, ac deinde in foro conscientia à summo Pontifice dispensatus, Officia & dignitates laudabiliter exercuit, absoluto prius, poterit dispensari ad quæcunque munera, Officia, & dignitates in Religione obtinenda, etiam in utroque foro.

Cum moniali poterit dispensari ad omnes gradus, honores, ac dignitates Religionis, non obstante, quod ejus avus paternus fuerit, uti hæreticus à S. Officio condemnatus.

Cum eo, cujus avus fuit traditus ob hæresim Curia seculari, poterit dispensari ad obtinendum quæcunque beneficia Ecclesiastica, etiam curata.

Cum illo, cujus parentes ob Judaismum fuerunt ultimo supplicio affecti, poterit dispensari ad Ordines etiam sacros, & ad presbyteratum, & ad beneficia, non tamen curata, neque ad Canonicatus in Cathedralibus, vel dignitates in Collegiatis.

Cum eo, cujus pater, uti judaizans, fuit combustus post suam professionem in religione, si petierit reddi habilis ad gradus, & dignitates suæ Religionis, non poterit facile dispensari.

Qui, antequam fidem catholicam amplecteretur, pactus fuit dare certam quantitatem pecuniarum cuidam Canonico, si ad suum favorem Canonicatum resignaret, si petierit absolvi, ac dispensari cum retentione dicti Canonicatus, absolvi poterit, à summo Pontifice, prævia judiciali hæresim abjuratatione, ac impositis gravibus poenitentiis salutaribus, & cum eo dispensari ad retinendum Canonicatum.

Cum nominato ad Episcopatum poterit dispensari ad illum obtinendum, non obstante, quod ejus pater fuerit hæreticus.

Cum electo Archiepiscopo poterit dispensari super defectu natalium ex parentibus hæreticis.

Cum nato in hæresibus, qui in illis usque ad vigesimum annum vixit, poterit dispensari ad Episcopatum obtinendum.

Cum nato ex parentibus hæreticis poterit dispensari ad Episcopatum.

Cum nato ex parentibus hæreticis poterit dispensari ad Coadjutoriam Episcopalem, ad quam fuit electus.

Cum eo, cujus mater obiit in hæresi poterit dispensari ad Episcopatum, & ad retinendum beneficia jam obtenta.

Poterit reddi habilis per Breve Apostolicum, ut ad Episcopatum promoveri possit, qui fuit hæreticus, dummodo hæreses abjuret, saltem in foro conscientia, vel sit alumnus Collegii Germanici Urbis.

Cum

Cum nato ex parentibus hæreticis, & habente uxorem, cujus matrimonium ex causa impotentiae fuit dissolutum poterit dispensari ad Episcopatum.

Cum nato ex parentibus hæreticis, ac educato in hæretibus, quas abjuravit, poterit dispensari ad quasunque Ecclesias Cathedrales, ac Metropolitanas, & Patriarchales, ad quas nominari, vel canonicè eligi contigerit, prædictis non obstantibus.

Cum nato ex patre hæretico, & ad omnes Ordines etiam sacros ante ætatem legitimam sine dispensatione promotus, si petierit in utroque foro absolvi, ac dispensari, ut in Ordinibus ministrare ac beneficia Ecclesiastica cujusvis generis obtinere possit; poterit à Summo Pontifice absolvi, & dispensari, ut in Ordinibus susceptis ministrare, ac beneficia simplicia tantum obtinere possit.

Cum Monachis Anglis poterit dispensari ob labem hæresis, tam ex persona propria, quam suorum parentum ad omnia beneficia, & dignitates suæ Religionis, præterquam ad officium Præsidentis generalis.

Cum eo, qui studuit in Academia hæretica dispensari ad canonicatum obtinendum, non obstante consuetudine illius provinciae, quod nemo possit obtinere Canonicatum, nisi ad triennium studuerit in Academia Catholica.

Cum nato ex hæreticis, qui contra Turcas militavit, aliquot eorum occidit, judiciis militaribus, in quibus veniebat imponenda poena corporis, vel sanguinis, interfuit, ac suffragium dedit poterit dispensari super irregularitate, ac etiam, ut possit sine titulo beneficii, aut patrimonii ad sacros Ordines promoveri sine litteris dimissoriis, aut cõmendatitiis, & extra tempora.

Cum hæretico nato, ac in hæresibus educato, qui matrimonium cum vidua contraxit, & postea, illa mortua, hæreses abjuravit, ac sine dispensatione se promovere fecit ad omnes Ordines, si petierit absolvi, & ad Ordines ac beneficia dispensari, poterit absolvi, ac dispensari, præterquam ad dignitates in Cathedralibus, capta prius cognitione personæ.

Qui, abjuratis hæresibus, se promovere fecit ad Ordines minores, ac litteris dimissoriis omisissis, petiit itari suo juramento super susceptione dictorum Ordinum, si petierit dispensari ad alios Ordines suscipiendos, & ad beneficia, poterit itari ejus juramento quoad Ordines susceptos, dispensatio verò committenda est ejus Episcopo.

Cum nato ex parentibus hæreticis, qui nunquam hæresibus adhaesit, & citra dispensationem duo beneficia simplicia obtinuit, & sacrum Subdiaconatus Ordinem suscepit, poterit dispensari ad retinendum prædicta beneficia cum condonatione fructuum perceptorum & ad alia beneficia, & dignitates majores obtinendum, necnon ad Ordines etiam sacros.

Cum Canonico, nato ex parentibus hæreticis, poterit dispensari ad retinendum Canonicatû, & ad Ordines, atque ad alia beneficia, & dignitates Ecclesiasticas.

Cum nato in hæresibus, & ad fidem catholicam converso, patente defectum natalium, prævia hæretum abjuratiõ poterit dispensari ad sacros Ordines, & ad parochialem sibi oblatam.

Cum nato ex parentibus hæreticis qui hæreses postea abjuravit, si petierit secum dispensari ad Ordines sacros suscipiendum, etiam sine litteris dimissoriis sui Ordinarii & ad beneficia obtinendum, poterit committi ejus Ordinario, in cujus diocesi moratur, ut prævio examine, & abjuratiõne, illum absolvat, & arbitrio suo dispenset ad Ordines, & beneficia.

Cum nato in hæresibus, quas abjuraverat, & habilitato ad Ordines, ac beneficia simplicia, obtinuit deinde absq; dispensatione Apostolica parochialem, quam postea resignavit cum pensione, si petierit secum dispensari ex nunc, prout ex tunc, quando parochialem

Tom. II.

obtineat ad effectum validitatis pensionis, poterit annui, ut supplicatio signetur.

Cum hæretico, nato ex soluto, & soluta poterit dispensari ad Ordines, & beneficia Ecclesiastica, etiam curata, & ad dignitates in Collegiatis, non tamen principales, obtinendum.

Cum nato ex parentibus hæreticis, qui, nulla obtenta dispensatione, ad Ordines promotus, Canonicatum etiam in Ecclesia Cathedrali obtinuit, si petierit secum dispensari, poterit committi suo Ordinario, vel Nuntio, Apostolico, ut arbitrio suo dispenset super irregularitate, & ad retinendum Canonicatum ad quinquennium cum condonatione fructuum malè perceptorum.

Cum nato ex parentibus hæreticis, & in hæresibus educato, quas tam ipse, quam ejus parentes abjuraverant, poterit dispensari ad Ordines, & beneficia non obstante etiam, quod esset natus ex matrimonio contracto ab ejus patre cum muliere sibi conjuncta in secundo consanguinitatis gradu, nulla obtenta dispensatione.

Cum eo, qui fuit hæreticus, ac minister hæreticorum, & mortua prima uxore, secundam duxit, si petierit secum dispensari, non est dispensandum.

Cum nato ex parentibus hæreticis poterit dispensari ad Ordines cum clausula, dummodo non cohabitaret cum parentibus.

Cum nato ex parentibus hæreticis, catholicè tamen educato, poterit dispensari ad Ordines suscipiendum absque litteris dimissoriis sui Ordinarii extra tempora, & non servatis interstitiis ad titulum paupertatis, dummodo sit constans in fide catholica, ut possit sacras confessiones aulicorum Principis Catholici audire, & concionari in castris. Nuntius tamen, & Episcopus curent provideri de aliquo beneficio.

Cum nato ex hæretico soluto, & catholica soluta poterit dispensari ad Ordines sacros suscipiendum, & ad beneficia.

Cum nato in civitate hæretica, & in hæresibus ac in illis educato, degente in Civitate Catholica poterit dispensari ad omnes gradus, munera, honores, ac jura nobilitatis, & ad beneficia simplicia.

Cum puero annorum octo, vel circiter filio conversi ad fidem Catholicam poterit dispensari à Summo Pontifice, ut, non obstante defectu ætatis, & quod ejus pater fuerit hæreticus, beneficium simplex, ad quod fuit præsentatus obtinere possit, & patri condonari fructus male perceptos ex dicto, & alio beneficio, quod habuit, dum erat hæreticus.

Cum ministro hæretico, qui uxorem viduam, & hæreticam duxit, ac tam ipse, quam ejus uxor Catholici effecti, mortua uxore, poterit dispensari ad omnes Ordines, etiam sacros, & ad beneficia simplicia tantum non obstante, quod fuerit hæreticus, & mulierem viduam hæreticam duxerit.

Cum nato ex hæretico conjugato, & soluta, & educato in fide Catholica poterit dispensari arbitrio Ordinarii ad Ordines & beneficia, non tamen curata, aut Canonicatus in Cathedralibus, vel dignitates in Collegiatis.

Hæretici, & hæreticorum filii, recepti in aliqua Religione Regularium, & ad gradus Religionis promoti poterint absolvi in utroque foro, tam ipsi, quam receptores, qui moneri debent, ut in posterum abstineant: & cum ipsis hæreticis poterit dispensari, ut possint Ordines suscipere, & in susceptis ministrare.

Cum eo, qui hæreses abjuravit, poterit dispensari ad ingressum Religionis, non obstante decreto ipsius Religionis contrario.

Cum eo, cujus avus fuit hæreticus, ac ingressu Religionem Ordines etiam sacros, & doctoratum suscepit absq; dispensatione, poterit dispensari super irregularitate & ad omnes gradus suæ Religionis, præterquam ad Generalatum.

V u

Cum

Cum eo, cuius pater, & avus fuerunt hæretici, poterit dispensari ad suscipiendum habitum Equitum Religionis Hierosolymitanæ, non tamen ad dignitates dictæ Religionis.

Cum nato ex parentibus hæreticis poterit dispensari ad dignitatem Abbatis sui Monasterii.

Cum nato ex parentibus hæreticis nobilibus, qui, hæresi abjurata, professionem in Religione emisit, nulla obtenta dispensatione, munera suæ Religionis obtinuit, & exercuit, poterit dispensari ad omnes, & quascunque dignitates, gradus, & honores, ac munera in dicta Religione obtinendum, & quatenus opus sit ab omnibus censuris, quas forsan incurrit, absolvi.

Cum presbytero, qui presbyteratum ante ætatem legitimam suscepit, ac Missam celebravit, semelque, hostiam non consecratam cuidam pœnitenti dedit, poterit dispensari ad executionem Ordinum, & ad beneficia simplicia. Manere tamen suspensus ad triennium.

Cum presbytero, qui post presbyteratum in hæresim incidit, & postea resipuit, ac abjuravit, repetita abjurazione formali, poterit dispensari ad executionem suorum Ordinum, dummodo remaneat suspensus ad tempus arbitrio sui Ordinarii, qui cum eo poterit dispensare ad beneficia simplicia tantum.

Presbyter, qui ab hæreticis coactus uxorem juxta eorum ritum duxit, ac pluribus annis cum ea vixit, eaque mortua, ad statum Sacerdotalem rediit, missamque celebravit, si petierit absolvi, ac secum dispensari, poterit absolvi, prævia abjurazione, & quoad dispensationem executionis suorum Ordinum, poterit committi Ordinario, qui arbitrio suo dispenseret.

Presbyter, qui non existens parochus, absque licentia in matrimonium conjunxit hæreticum cum catholica, qui erant inter se quarto consanguinitatis gradu conjuncti, poterit absolvi, & cum eo dispensari ad altaris ministerium.

Presbyter, qui uxorem duxit, atque ex ea prolem suscepit, deinde, ea defuncta, ad bellum profectus est, neminem tamen occidit, si petierit absolvi, & secum dispensari ad Ordines, & beneficia, poterit committi Ordinario, ut illum absolvat, manente suspensione, prævio examine, & facta abjurazione, saltem de vehementi.

Episcopus in regionibus longinquis, si petierit absolvi, quia in unica ordinatione duos sacros Ordines cuidam ob necessitatem contulit, sique petierit facultatem Ordines ita conferendi, poterit absolvi, & cum sic ordinato dispensari, & Episcopo dari facultatem ordinandi extra tempora, & in tribus diebus festis.

Casus illius, qui se fingit subdiaconum, ac Missis solenniter celebratis ministrat, ac deinde ab alieno Episcopo se ad Ordines sacros promovere fecit, unde à suo Ordinario fuit declaratus irregularis, & ab executione suorum Ordinum suspensus, non puto spectare ad S. Officium.

Ordinatus ad presbyteratum ante legitimam ætatem, & postea in hæreses lapsus, poterit absolvi, ac secum dispensari ad ministrandum in Ordinibus susceptis, & ad beneficia.

Cum eo qui abjuravit de formali, & commisit homicidium in personam cujusdam hæretici, poterit dispensari ad Missæ celebrationem.

Cum eo, qui, vivente prima uxore, in Monasterio inclusa in pœnam commissi adulterii, secundam uxorem duxit, quia falsò audivit, primam esse mortuam. Unde coram Ordinario introducta causa, fuit declaratum secundum matrimonium nullum, ipseque

punitus, si petierit super bigamia secum dispensari, ut ad Ordines promoveri possit, cum dicta ejus prima uxor fieri velit Monialis, poterit dispensari ad Ordines suscipiendum, emissa tamen prius per uxorem professione.

Cum Diacono, qui uxorem duxit, ex qua plures filios suscepit, si casus sit occultus, poterit dispensari, & committi suo Ordinario, ut, prævia abjurazione, cum illo dispenseret in foro conscientiæ, dummodo de novo contrahat.

Cum eo, qui nullius Ordinis initiatus, Missam celebravit & postea se ad Ordines promovere fecit, si petierit dispensari, & absolvi, poterit dispensari ad executionem Ordinum, ac reddi habilis ad beneficia simplicia.

Cum Sacerdote Armeno, qui post obitum primæ uxoris, quam virginem duxerat, cum secundâ matrimonium contraxit, si petierit absolvi, ac secum dispensari ut Missam celebrare possit ritu latino, poterit dispensari, ut celebrare possit ritu armeno, dummodo prius abjuret de vehementi.

Sacerdos, qui hæreticos absolvit, nullam habens auctoritatem, ignorans esse casum reservatum, poterit absolvi, ac secum dispensari, ut Missam celebrare possit.

Qui existens tantum Diaconus audivit sacras confessiones, & baptismum ministravit, ac postea se ad presbyteratum promovere fecit, si petierit absolvi, ac dispensari, poterit committi Ordinario, qui illum, prævia abjurazione absolvat cum suspensione executionis Ordinum ad tempus ejus arbitrio.

Ordinatus ad presbyteratum ab Episcopo schismatico ante legitimam ætatem poterit absolvi, & cum eo dispensari ad executionem Ordinum.

Cum Anglo, qui pluribus annis commoratus est in Italia, poterit dispensari, ut sine dimissoriis sui Ordinarii ad Ordines promoveri possit, examinatis testibus circa natalia, vitam, & mores, & non inveniendis testibus, sufficiat suum juramentum, quod sit ex legitimo matrimonio procreatus.

Episcopus consecratus ab Archiepiscopo falso, professione fidei emissa, poterit absolvi, & cum eo dispensari ad ministerium altaris.

Episcopus in Angliâ lapsus in hæreses, poterit absolvi ab aliquo Religioso in utroque foro, prævia abjurazione, ac promissione abstinendi in posterum à recognitione Regis Angliæ, & cum eo poterit dispensari ad executionem Ordinum, & Pontificalium certis temporibus ei præscribendis, nec non super fructibus Ecclesiæ malè perceptis.

Presbyter, qui cum muliere deprehensus, illam metu mortis desponsavit, quique à parentibus mulieris assidue custoditur, ne aufugiat, si petierit secum dispensari, ut Ecclesiâ ingredi, & sacramenta suscipere possit, donec sibi offeratur commoditas discedendi, poterit Ecclesiâ ingredi, Sacramentum tamen Confessionis obire, & Eucharistiâ sumere non poterit, donec cum prætenâ uxore habitaverit.

Cum eo, qui abjuravit de vehementi, poterit dispensari ad beneficia curata.

Presbyter, qui ad hæreticos transivit, & uxorem duxit, prævia abjurazione, poterit absolvi, non autem secum dispensari, nisi post aliquod tempus.

Siquis Regularis [quod absit] dimisso habitu, ac post susceptum Ordinem Diaconatus uxorem duxerit, fiatque hæreticus, si redierit ad fidem catholicam, poterit dispensari ad presbyteratum suscipiendum, & ad beneficia curata.

Diaconus, qui à paracho requisitus sacras confessiones audivit, & absolutionem dedit, unde ab Ordinario fuit pœnitentiatus, & ad presbyteratum suscipiendum

suscipiendum declaratus inhabilis, si petierit absolvi in utroque foro, & cum eo dispensari, ac committi ejus Ordinario, ut prævio examine super intentione, & abjurazione, saltem de vehementi illum absolvat, & suo arbitrio dispenfet ad presbyteratum suscipiendum.

Subdiaconus, qui in uxorem clandestinè duxit mulierem viduam, si ea mortua, petierit absolvi, & secum dispensari ad executionem suorum Ordinum, & alios suscipiendum, & secum dispensari ad beneficia, poterit committi Ordinario, ut, prævia judiciali hæresum abjurazione, illum absolvat, & cum eo arbitrio suo dispenfet.

Cum eo, qui ante legitimam ætatem promotus fuit ad omnes, etiam sacros Ordines, & ad presbyteratum, poterit dispensari in irregularitate, & ad executionem Ordinum, cum pervenerit ad legitimam ætatem.

Cum presbytero, qui ad hæreticos diverit, & matrimonium cum moniali contraxit, ad eos reversus, hæreses abjuravit, ac opes inter hæreticos acquisitas renunciavit, si petierit secum dispensari, poterit dispensari ad executionem Ordinum minorum tantum, & ad beneficia simplicia.

Siquis petierit dispensari, ut, non obstante matrimonio ab ipso contrahendo, possit retinere Canonicatum, ne ad manus hæreticorum veniat, & cum conditione distribuendi fructus, non debet cum eo dispensari.

Catholici, qui obtinuerunt Canonicatus ab hæreticis cum promissione vivendi in eorum secta, licet nunquam à fide catholica defecerint, si petierint secum dispensari ad retinendum dictos Canonicatus, poterit cum eis dispensari ad conferendum præfatos Canonicatus, facta prius ab eis abjurazione de vehementi. Quod, si ipsi dixerint non posse provisionem Apostolicam acceptare, nisi cum eis conniveatur, posse frequentare ad biennium scholas hæreticorum, quemadmodum Magistratui promiserunt, non est annuendum.

Cum catholico proviso de Canonicatu ob resignationem sibi factam à suo fratre & asserente, quod nisi resignatio fiat in manibus Capituli, cujus major pars est hæretica, ipse non poterit adipisci Canonicatum, sed à dictis Canonicis hæreticis conferretur alicui eorum sectæ, poterit dispensari, ut dicta resignatio ad ipsius favorem fiat in manibus dicti Capituli, dummodo potest adeptam possessionem petat provisionem à Sede Apostolica, & in expeditione nartetur nullitas tituli obtenti à Capitulo ex causis, de quibus fiat mentio, & id concedatur pro foro conscientiae tantum.

Siquis presbyter, quod Deus avertat, cum moniali matrimonium contraxerit & ea mortua, cum alia muliere, si petierit absolvi, ac secum dispensari, poterit committi Ordinario, ut arbitrio suo cum eo dispenfet, ut in Ordinibus susceptis ministrare valeat, & beneficia Ecclesiastica obtineat, non tamen curata, & canonicatus in Cathedralibus, & dignitas in collegiatis & remaneat suspensus ab administratione Sacramenti pœnitentiae.

Regularis, qui abjuravit de vehementi, non indiget dispensatione pro executione suorum Ordinum & officiis suæ Religionis.

Qui post contractum matrimonium per verba de futuro, illudque consumatum, jussu parentis Ordines minores, & Subdiaconatum suscepit, postea uxore, & ejus patre instigantibus decreto Curiae secularis fuit damnatus ad illam ducendam in uxorem, prout duxit, declarata nulla susceptione Ordinum ab Episcopo, deinde, uxore mortua, ad alios Ordines se promovere fecit, & Canonicatum obtinuit, si petierit secum dis-

pensari poterit committi Ordinario, ut prævia judiciali abjurazione, saltem de vehementi, cum eo dispenfet reddatque habilem.

Cum nato ex presbytero, & muliere soluta poterit dispensari, ut, ad Ordines, etiam sacros, & presbyteratum promoveri ac beneficia obtinere possit.

Cum eo, qui post susceptum Diaconatum in hæresim lapsus est, & postea, hæresi abjurata, ad presbyteratum, nulla dispensatione obtenta, se promovere fecit, poterit dispensari mediante Ordinario, prævia abjurazione judiciali, & absolutione, ad exemptionem Ordinum, & ad reddendum habilem ad beneficia, non tamen curata, aut dignitates in collegiatis, vel Canonicatus in Cathedralibus, citra habilitationem ad sacramentum pœnitentiae.

Presbyter, qui cum esset Subdiaconus, uxorem duxit, & absolutus in foro conscientiae, nulla obtenta dispensatione super irregularitate, reliquos Ordines suscepit, & parochialem obtinuit, si petierit secum dispensari, poterit committi Ordinario, qui prævia judiciali abjurazione, eum absolvat, & arbitrio suo cum illo dispenfet, ut in Ordinibus susceptis ministrare valeat, reddatque habilem ad beneficia obtenta retinendum.

Cum eo, qui in partibus infidelium degit, poterit dispensari, ut eum attigerit vigesimum tertium annum possit ad presbyteratum promoveri.

Cum nato ex soluto Ordinis Equestris, & matre captiva poterit dispensari ad quaecumque beneficia obtinendum.

Cum Diacono qui ad hæreticos diverit, ministerque illorum fuit, rediens ad fidem catholicam poterit dispensari ad presbyteratum suscipiendum, ad ingrediendum Religionem, & ad beneficia regularia, ad honores, ac dignitates ejusdem Religionis, professione emissa.

Episcopus, qui pro Episcopatu pactus est solvere pensionem hæretico, prout eam solvit, & Episcopatum pluribus annis retinuit, si petierit absolvi, & in fructibus male perceptis secum dispensari, & habilis reddi ad quodcumque beneficium, & dignitatem, poterit committi ejus absolutio Episcopo in partibus.

Episcopus in hæreses lapsus, & à Rege hæretico ad Episcopatum promotus, poterit absolvi citra tamen aliquam dispensationem, etiam quoad executionem Ordinum.

Qui fuit excommunicatus ab Episcopo, quia matrimonio conjunxit hæreticos sub promissione, quod quamprimum hæreses abjurarent, poterit, prævio examine, absolvi, & cum eo dispensari.

Confessarius, qui non monuit mulierem pœnitentem teneri ad denunciandum confessarium, à quo fuit sollicitata, poterit absolvi ab excommunicatione ad cautelam, dummodo illam moneat.

Qui in minoribus Ordinibus constitutus, à suo Episcopo diversis vicibus litteras dimissorias pro suscipiendis Ordinibus Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus obtinuit, & putans se illarum vigore esse ordinatum, pluries missam celebravit, si petierit absolvi, & secum dispensari, poterit supplicatio signari, & jure absolvi, prævio examine, & abjurazione, & cum perpetua inhabilitate ad dictos Ordines suscipiendum.

Catholicus, qui pluries regionem hæreticam se contulit, ubi uxorem duxit, illa mortua, si petierit absolvi, & secum dispensari, ut in Ordinibus susceptis ministrare & Religionem ingredi valeat, poterit, prævia abjurazione cum eo dispensari ad ingressum Religionis cum suspensione ab executione Ordinum.

Bibliopola, qui vendidit, ac imprimi fecit multos libros prohibitos, si petierit absolvi in foro exteriori secreto coram Notario, ac testibus, & dixerit se non posse promittere, ne in posterum vendat, neve imprimat libros prohibitos, non poterit absolvi, nisi promittat in posterum abstinere, & concurrentibus aliis requisitis.

Qui, dum erat Superior cujusdam Conventus, multa fecit in præjudicium S. Officii, si petierit absolvi, & secum dispensari super irregularitate, debet comparere in S. Officio.

Qui coactus à patre, ordinem Subdiaconatus ante legitimam ætatem suscepit, ac deinde uxorem duxit, ex qua plures filios genuit, si spontè comparuerit, ac petierit absolvi & secum dispensari ad executionem Ordinum susceptorum & ad alios suscipiendum poterit abjurare de vehementi, & absolvi, ac declarari perpetuò suspensus ab executione Ordinum susceptorum, & inhabilis ad alios suscipiendum.

Qui per vim ac metum patris Subdiaconatum suscepit, timensque posse etiam cogi ad Diaconatum, ac Presbyteratum suscipiendum, aufugit, & uxorem duxit, cum eaque pluribus annis permansit, si spontè compareat, & postquam abjuravit, petat, posse in Ordinibus susceptis ministrare, & ad alios suscipiendum habilis reddi, poterit committi Ordinatio, qui arbitrio suo cum eo dispense, & habilem reddat, dummodo maneat in loco, ubi deliquit.

Subdiaconus, qui matrimonium de facto, & clandestinè cum vidua contraxit, & cum ea plurimis mensibus cohabitavit, qua mortua, si petat secum dispensari ad executionem Ordinum susceptorum, & habilis reddi ad beneficia, poterit committi Ordinatio, ut prævia abjuratone judiciali, cum eo arbitrio suo dispense, & habilem reddat ad beneficia Ecclesiastica, non tamen ad Canonicatus, & dignitates in Cathedralibus.

Qui nomine S. Officii citatus ad ferendum testimonium in causa cujusdam rei, & recusans comparere, fuit excommunicatus, ac deinde absolutus sub conditione, ut satisfaceret S. Officio, quod tamen non fecit, si petat iterum absolvi, ex eo quod veritas aliunde fuit habita, & reus condemnatus, poterit absolvi in foro conscientie.

Qui metu parentis ad Ordinem Subdiaconatus ante legitimam ætatem se promovere fecit, ac deinde matrimonium contraxit, credens id sibi licere, quia nulliter illum susceperat, si petierit committi suo Episcopo, ut eum super præmissis audiat, & suspensionem Ordinis nullam declaret, eumque absolvat, ac prolem legitimam declaret, poterit rescribi quod adeat suum Ordinarium, & utatur juribus suis.

Qui ordinatus ad Subdiaconatum in vigesimo primo anno & ad Diaconatum in vigesimo secundo, quique antequam Subdiaconatum susceperet, illum publicè, ac solenniter exercuit, si petat absolvi, ac secum dispensari ad dictorum Ordinum executionem, ac reddi habilis ad presbyteratum, rescribendum, id non spectare ad S. Officium.

Regularis professus, qui ab Ordinario fuit suspensus ab executione suorum Ordinum, & damnatus ad carcerem per annum, quia hæreticum cum muliere catholica matrimonio conjunxit, si petat absolvi, ac sibi dictas pœnas condonari, poterit committi Ordinatio, qui, parito per eum judicato, eum absolvat.

Qui infantem inadvertenter baptizavit, licet fuerit prius ab obstetrice baptizatus, si petat secum dispensari super irregularitate, poterit committi Ordinatio, ut prævio examine, & quatenus factum ita se habeat, eum absolvat, & cum eo dispense.

Siquis Regularis in S. Officio processus & fugitivus hæreticos adierit, si petierit sibi commutari pœnas corporales propter sua crimina sibi debitas in pœnitentias salutare, debet comparere in S. Officio, sique compareat, ac delicta fateatur, poterit ei assignari Conventus loco carceris, privari voce activa & passiva, auscultatione sacrarum confessionum, & executione Ordinum.

Qui matrimonium cujusdam Subdiaconi celebravit metu consanguineorum mulieris, unde fuit condemnatus per annum ad carcerem, & ad jejunandum, nec non suspensus ab executione suorum Ordinum, appellavit à sententia, sed appellatione non prosequuta, se in divinis immiscuit, ac celebravit, si petat secum dispensari, & habilis reddi, poterit supplicatio signari cum clausula: Parito judicato.

Militans in castris hæreticorum, si petierit secum dispensari ad ingrediendum Religionem, non obstante, quod tres habuerit uxores, & ultima supervivat, debet obtinere decretum à suo Ordinario, quo prius provideatur, ut mulier ingrediatur aliquem locum pium, ubi caste vivere possit, deinde statuetur de dispensatione super bigamia.

Qui, non suscepto sacramento confirmationis, ad omnes, etiam sacros Ordines fuit promotus, & iustus quadam vice celebrare, non habens hostiam, chartam in formam hostiæ adaptavit, & prolati super ea verbis consecrationis, illam sumpsit, si petat absolvi, ac secum dispensari super irregularitate, committi poterit Ordinatio, ut eum interroget, an crediderit dictam chartam consecrasse, & ex ea confecisse corpus Christi, & mittat ad S. Officium depositionem.

Qui non promotus ad presbyteratum, missam celebravit, ac deinde, non obtenta absolutione, ac dispensatione, ad presbyteratum se promovere fecit, si petat absolvi, ac secum dispensari, poterit committi Ordinatio, ut prævio examine super credulitate, & intentione, & abjuratone de vehementi, si se non gravaverit, illum dimittat, pro suo arbitrio cum eo dispense, ac reddat habilem ad executionem suorum Ordinum.

Qui diu gestans habitum regularem, nullam professionem solennem emisit, & in dicto habitu sine licentia Superiorum plurimis annis mansit in paribus hæreticorum, curamque animarum extra claustra exercuit, bene se gerens pro religione catholica, si petat, se declarari Religiosum professum, poterit cum eo dispensari, ut, factis tribus mensibus Novitiatus, professionem emittere possit.

Cum eo, cujus mater fuit Monialis professa, & habitu dimisso, fuit & hæretica, & hæretico nupsit, poterit dispensari ad Ordines, & beneficium, vel Præposituram obtinendum.

Græcus qui non susceptis Ordinibus minoribus, se ad Subdiaconatum promovere fecit, si petat absolvi, ac secum dispensari, ut in Subdiaconatu ministrare, & alios Ordines suscipere valeat, poterit remitti Ordinatio, ut cum eo dispense, ac interroget dictum Græcum, an in schisma, vel in hæresim consenserit.

Episcopus græcus, si petat posse dispensare super matrimoniis contractis inter latinos, & græcos, etiam quando proles remaneret apud parentes, qui sunt ritus græci, poterit concedi, ut dispense cum Catholicis tantum.

Italogræcus, qui Ordines Subdiaconatus, & Diaconatus suscepit ab Episcopo schismatico, si petat absolvi, & habilis reddi ad presbyteratum, poterit examinari in S. Officio.

Sacerdos ritus latini, qui matrimonium cum muliere ritus græci contraxit, prævio examine, abjuratone, &

& resumptione habitus clericalis, poterit reconciliari.

Diaconus ritus græci poterit reddi habilis ad suscipiendum presbyteratus Ordinem ritu latino, dummodo amplius non redeat ad ritum græcum.

Siquis petierit, secum dispensari ad servanda jejunia ritus græci, licet ipse sit latinus, non est audiendus. Non est tamen ei prohibitum per Bullam B. Pii V. quin præcipiat Græcis, ut servant suas caeremonias, & ritus.

Cum alumno Collegii Græcorum poterit dispensari, ut in Ordinibus Subdiaconatus, & Diaconatus ministrare possit, non obstante, quod illos suscepit ab Archiepiscopo schismatico, & ante legitimam ætatem.

Poterit dispensari cum Episcopo, qui abjuravit hæreses, & errores Græcorum, ut in suis Ordinibus ministrare possit, non obstante, quod fuerit hæreticus schismaticus, & ab Archiepiscopo schismatico ad omnes Ordines promotus.

Poterit dispensari cum græco Regulari ab observantia jejuniorum, quæ à Græcis observantur, donec in Conventibus suæ Religionis in Italia existentibus morabitur.

Cum græco, qui prima tonsura, more latino suscepta, uxorem virginem duxit, si petat secum dispensari, ut ad omnes sacros, & presbyteratus Ordines, ritu græco promoveri possit, poterit cum eo dispensari, ut non obstante, quod primam tonsuram more latino suscepit, promoveatur ad omnes Ordines, etiam sacros, & presbyteratum ritu græco.

Si mulier græca, mortuo ejus viro presbytero, petat secum dispensari, ut cum alio contrahere possit, poterit cum ea dispensari, non obstante consuetudine, quod relicta presbyteri alteri nubere non possit.

Cum presbytero græco, qui contraxit matrimonium cum muliere sibi in quarto consanguinitatis gradu conjuncta, ignorans impedimentum, poterit dispensari, ut in matrimonio prædicto manere possit, præmissis non obstantibus.

Vide plura de Græcis, quæ alibi adduximus.

Cum trahentibus originem ab Hebræis poterit dispensari ad Ordines, & beneficia, arbitrio Ordinarii, quibus id committendum est.

Regularis, ex genere Hebræorum natus, si petat secum dispensari ad gradus suæ Religionis, poterit committi Generali ejus Ordini qui arbitrio suo cum eo dispenseret ad munera, & gradus suæ Religionis obtinendum, non tamen Generalatum.

Cum trahente originem ab Hebræis, qui absque dispensatione omnes, etiam sacros & presbyteratus Ordines suscepit, & in illis ministravit, poterit dispensari ad eorum executionem, & ad beneficia quæcunque, etiam curata, ac dignitates, etiam majores, Canonicatus, & præbendas in Cathedralibus, & dignitates in Collegiatis.

Cum puella, originem trahente ab Hebræis, poterit dispensari, ut monasterium aliquod ingredi, ac professionem emittere possit, dummodo ibi non extet constitutio, vel consuetudo contraria, & executio committi poterit arbitrio Ordinarii.

Poterit etiam remitti arbitrio Ordinarii, & Superiorum Ordinis, quem natus ex neophito, olim Judæo ingredi intendit, quod, si ipsi videbitur, cum eo dispenseret, ut ordines, etiam sacros, & presbyteratum suscipere possit, atque habiliter ad munera, & dignitates ejusdem Religionis, si, & postquam in ea professionem emisit.

Siquis Religiosus, quod Deus non solum avertat, sed detestetur, apostatavit ad Sectam Mahumetanam, & deinde sponte compareat, poterit expediri cum pœnitentiis salutaribus, ac reddi inhabilis ad dignitates in sua Religione.

Tom. II.

Apostata à fide, & à Religione poterit recipi ad abjuratorem, & absolvi ab excommunicatione, nec non dari ei licentia transeundi ad aliam Religionem, etiam Monachorum, si inveniatur benevolos receptores, ac interim manendi in seculo in habitu clericali, & suspendatur ab executione suorum Ordinum ad septennium ita, ut illos sine licentia expressa exercere non possit.

Siquis monialem è monasterio extraxerit, & ad partes hæreticorum duxerit à quo Deus eripiat, cumque ea matrimonium contraxerit ac hæreticè vixerit, si mortua jam moniali, voluerit ad fidem catholicam redire, ac petierit saluum conductum, non est ei annuendum, sed poterit certior reddi, quod sponte compareat in S. Officio in quo benignè hujusmodi rei expediuntur.

Siquis Jesuita apostataverit à fide, & conversus petierit dispensari, poterit cum eo dispensari super votis simplicibus Societatis, ab ipso emissis.

Cum apostatis à fide, & à Religione poterit dispensari, ut in habitu presbyteri secularis manere possint, præsertim quando adsit periculum relapsus.

Siquis semel, ac iterum, dimisso habitu ad hæreticos confugerit hæresesque professus fuerit poterit obtinere, quod committatur suo Generali, ut eum absolvat in utroque foro, ac cum eo dispenseret in executione Ordinum.

Siquis Religiosus apostataverit à fide ad Turcas, & apud ipsos matrimonium contraxerit, si petat licentiam manendi in habitu presbyteri secularis propter imminens periculum Turcarum, rescribi ac suaderi poterit reditus, & ut reassumat habitum, utque compareat in S. Officio, in quo benignè hi rei tractantur.

Apostata à fide, & à Religione, redeunte ad fidem poterit absolvi, & cum eo dispensari, ut possit remanere extra claustra in habitu regulari sub obedientia Ordinarii, in cujus diocesi morabitur, donec à suis superioribus ad Religionem revocetur, quæ quidem clausula potius apponitur ex stylo, quàm aliquid operetur. Unde aliquando rescribitur, cum ejusmodi reis simpliciter, absq; dicta clausula dispenseretur.

Apostata à fide, qui semel abjuravit de formali, ac iterum relapsus fuit in hæreses, poterit committi Ordinarii, ut eum absolvat, & non obliget ad pœnam relapsus.

Qui ante finitum annum probationis professionem emisit in quodam monasterio, ubi pluribus annis mansit, deinde prætendens professionem esse nullam à Monasterio egressus, Minister hæreticorum factus, publicè pluribus annis docuit, & uxorem duxit, si petat absolvi, poterit committi illius absolutio citra dispensationem, reassumpto prius habitu regulari, & obtenta declaratione nullitatis professionis, & facta abjuratone.

Siquis, relicto habitu regulari, ad hæreticos transiverit, si redierit ad fidem catholicam, poterit dispensari ad executionem Ordinum, & ut remanere possit in habitu presbyteri secularis sub obedientia Ordinarii, & beneficia Ecclesiastica, etiam curata in sua diocesi obtinere.

Si quis Religiosus, habitu dimisso, ad hæreticos diverterit, sectæque ipsorum adhæserit, & à suis fratribus denunciatus, pœnitens commissi erroris, post paucos dies redierit, ac publicè è suggestu errorem suum agnoverit, poterit suaderi, ut accedat; & sponte compareat in S. Officio, poterit benignè expediri, & concedi licentia transeundi ad Religionem laxiorem.

Apostata à fide ad partes hæreticorum profecti, si petant absolvi in foro fori, & à quibusvis casibus à suis confessariis, liberari à votis Religionis, ac subjici Ordinarii, ut in habitu presbyteri secularis vivere possint, non sunt audiendi, & hujusmodi

paſſa rejicienda ſunt, poterint tamen certiōres fieri, ut compareant in S. Officio, in quo benignè recipiuntur, & remittitur aliquando pœna temporalis

Monachus profeſſus habitu dimiſſo, arma ſumſit, pluribus conflictibus interfuit, nonnullos vulneravit, & forſan etiam occidit, hæreticorum cautiones & contubernia frequentavit, licet eorum hæreſibus non adhæſerit, ſi petat abſolvi, & habilis reddi ad ordines, & beneficia ſuæ Religionis obtinendum, poterit ſupplicatio ſignari cum clauſula, præviis examine, & abjuratione, quatenus illi locus ſit, & reaſſumpto habitu Religionis, & quoad abſolutionem tantum.

Regularis laicus profeſſus, qui bis dimiſſus à ſuis ſuperioribus credidit ſe liberum, & propterea uxorem duxit, cum eaque pluribus annis cohabitavit, ſi petat abſolvi in utroque foro, non eſt audiendus, ſed comparere debet in S. Officio.

Apoſtata à fide, & à Religione, qui hæreſes ſectatus eſt, & matrimonium contraxit, ſi petat abſolvi, poterit, quatenus non eſſet præventus, ubi ſpontè comparens expediri ac recipi à ſua Religione cum perpetua ſuſpenſione ab executione ſuorum Ordinum.

Apoſtata à Religione, qui ante legitimam ætatem, & cum dimiſſoriis falſis, ſe ad Ordines ſacros promoveri fecit, & ad hæreticos ſe contulit, eorum more vivendo, ſi petierit abſolvi, ac ſecum diſpenſari, ut in Ordinibus ſuſceptis miniſtrare, & in habitu præbyteri ſecularis manere poſſit, poterit mandari Nuntio Apoſtolico, vel Ordinario, ut eum abſolvat, prævia judiciali abjuratione, citra aliquam habilitationem, & ipſe redeat ad ſuam Religionem.

Qui ante legitimam ætatem Religionem ingreſſus, profeſſionem in ea nulliter emiſit, & ad Ordines ſacros fuit promotus, deinde ſemel, ac iterum in hæreſes relapſus, & in foro conſcientiæ abſolutus, in Ordinibus ſuſceptis miniſtravit, non obtenta diſpenſatione, ac poſtmodum profeſſionem nullam declarari obtinuit, ſi petat abſolvi, ac diſpenſari ad executionem Ordinum, & habilis reddi ad beneficia, poterit committi Ordinario, ut prævio examine, & abjuratione judiciali, illum abſolvat, & conſtituo ſibi, quod profeſſio legitimè declarata fuerit nulla cum eo diſpenſet ſuo arbitrio, illumque habitum reddat ad beneficia.

Apoſtata à Religione, ſi petierit ſecum diſpenſari, ut in habitu præbyteri ſecularis manere poſſit, vel ut cauſam nullitatis ſuæ profeſſionis Nuntio committatur, poterit mandari Nuntio, ut curet ei ſuadere, ut reaſſumat habitum regularem. Quod ſi reſuſcaverit, cauſam nullitatis profeſſionis cognoscat, prævia judiciali abjuratione, & interim cum eo diſpenſet, ut in habitu præbyteri ſecularis manere poſſit.

Qui juſſu patris in Religione profeſſionem emiſit, è qua egreſſus nullitatem illius intentavit, quam tamen ab ipſo impeditus, proſequi non potuit, & propterea id ægrè & graviter ferens, ad hæreticos ſe contulit, & uxorem, cum qua pluribus annis cohabitavit, duxit, ſi petierit abſolvi, ac ſecum diſpenſari, ut in habitu religioſo S. Antonii manere poſſit, vel cum eo diſpenſari in foro conſcientiæ, ac prævia abjuratione, ut ad Ordinem laxiorem tranſire poſſit, vel ad Religionem Equitum S. Joannis Hieroſolymitani, ita tamen, ut exactè regulam ſervare teneatur, vel ut in habitu præbyteri ſecularis maneat ſub obedientia Ordinarii, ad Sacramentum pœnitentiæ adminiſtrandum, & ad beneficia quæcunque obti-

nenſa, etiam curata dummodo diſtet à prætenſa muliere ſaltem 40. milliaribus.

Si quæ monialis profeſſa, è monaſterio egreſſa apoſtataverit à fide, & virum duxerit, ſpontè compareat, prævia abjuratione de formali, poterit ei reſtitui locus, & gradus ſuæ profeſſionis factæ in Monaſterio, & vox activa & paſſiva.

Si quæ monialis profeſſa, & è monaſterio egreſſa apud ſuos parentes ſe receperit, & in hæreſim lapſa, ita pluribus annis vixerit, ſi convertatur ad fidem catholicam petat abſolvi, ac ſecum diſpenſari, poterit abſolvi, & cum ea diſpenſare, ut retento habitu honeſto remanere poſſit in ſeculo, & loco horarum canonicarum recitare valeat horas à monialibus recitari ſolitas.

Si quæ monialis profeſſa pluribus annis in monaſterio permanſerit, & poſtea ex illo egreſſa per plura hæreticorum loca vagata fuerit, liberis etiam ſuſceptis, timeat redire ad Monaſterium, poterit cum ea diſpenſari, ut in habitu ſeculari manere poſſit, prævia abjuratione, quatenus illi locus eſſet.

Si quæ monialis poſt profeſſionem emiſſam ad hæreticos auſugerit, & hæretico nupſerit & petierit ſecum diſpenſari, poterit, prævia abjuratione, in foro conſcientiæ cum ea diſpenſari, ut in prædicto prætenſo matrimonio remanere poſſit ſub ſpe convertendi ad fidem catholicam maritum, ac prolem, quibus converſis, ſi petierit ſecum diſpenſari etiam in foro exteriori poterit committi alicui Ordinario illarum partium, vel Nuntio, qui comprobatis narratis, & prævia abjuratione, eam abſolvat, & cum ea diſpenſet circa dictum matrimonium, etiam in foro exteriori, faciendo illam non monacham, non tamen redeat ad habitandum ubi deliquit.

Si quæ monialis contraxerit matrimonium, prætenſens ſe emiſſiſſe profeſſionem per vim & metum, & petierit ſecum diſpenſari, ut in matrimonio manere poſſit, poterit committi Ordinario, ut reaſſumpto per eam habitu regulari, & facta abjuratione de vehementi illam abſolvat, & cum interventu ſuperioris ejus Monaſterii illum audiat ſuper prætenſa nullitate dictæ profeſſionis, non obſtante lapſu quinquennii, ſi prius dederit ſumum, quod propter vim & metum profeſſionem emiſerit.

Si monialis profeſſa petierit licentiam, ſe confeſſendi ad domum parentum infirmitatis curandæ gratia, poterit committi Ordinario, ut poſſit cum ea diſpenſare ad aliud Monaſterium in civitate, vel diœceſi pro recuperanda ſanitate.

Cum Comite canonico, relatis prius litteris Ordinarii, ac Nuntii Apoſtolici, poterit diſpenſari, ut, non obſtante Subdiaconatus Ordine, matrimonium contrahere poſſit, pro quo expeditur Breve.

Si Subdiaconus, extinctis ejus fratribus, ne bona feudalialia ad hæreticos tranſeant, petierit ſecum diſpenſari ad matrimonium contrahendum, & certior redditus, diſpenſationem ſibi propediem mittendam, bona fide matrimonium contraxerit more catholico, poſtea intelligens, gratiam non eſſe expeditam, petierit diſpenſari cum uxorem nobilem, quam duxit, non poſſit ſine amicorum offeſſione dimittere, poterit mandari Ordinario, vel Nuntio, ut conditionibus expreſſis exiſtentibus veris, cum eo diſpenſet, ut cum jam nupta matrimonium contrahat.

Quidam nobilis, inductus à fratribus majoribus, Ordinem Subdiaconatus ante legitimam ætatem ſuſcepit, Canonicatum acceptavit, deinde Canonicatum reſipuerit, & poſt aliquot annos uxorem duxit, ac liberos ſuſcepit, ſi, rediens ad fidem catholicam, petierit

petierit secum dispensari, poterit committi Nuntio, ut comprobatis narratis, ac prævia abjuratone, cum eo dispenser, ac denuò matrimonium contrahat, prolemque legitimam declaret, vel ut probationes recipiat, illatque mittat ad Urbem, ac doceat, an beatos in Subdiaconatu ministraverit. Nam hoc casu difficilior redditur dispensatio.

Subdiaconus, qui uxorem duxit, & illa mortua, secundam accepit, ex eaque plures filios genuit, si petat secum dispensari, ut matrimonium de novo contrahere possit, remittendus est ad S. Pœnitentiarium, si factum est secretum.

Subdiaconus, qui de facto matrimonium contraxit, fuit insimul cum præsentia uxore à suo Ordinario punitus. At si petierit secum dispensari ad matrimonium de novo contrahendum, remittitur eorum petitio Ordinario, qui prævio examine super intentione ejusdem Subdiaconi, illum abjurare faciat, deinde cum eis dispenser, ut de novo contrahere possint. Et si mulier moriatur, ipse remaneat in perpetuo cœlibatu.

Diaconus, qui duxit uxorem, ex qua plures filios suscepit; si casus sit occultus, poterit obtinere commissionem ad suum Ordinarium, ut prævia abjuratone, cum eo dispenser in foro conscientiae, dummodo de novo contrahat.

Cum Subdiacono, qui cum nobili per verba de futuro matrimonium contraxit sequuta copula, & probe suscepta, poterit dispensari ad matrimonium in facie Ecclesiae contrahendum, comprobatis coram Ordinario, vel Nuncio narratis, præviisque ejus examine, & abjuratone.

Canonicus, ex nobili genere natus, linguae latinae ignarus, ac utroque pede claudus, qui nulla obrenta dispensatione, ac non servata forma S. Concilii Tridentini, ad Subdiaconatus Ordinem se promovere fecit, in Ordine tamen non ministravit, & multis ab hinc annis matrimonium contraxit, filiosque suscepit, si petierit secum dispensari ad matrimonium contrahendum, poterit mandari Nuntio Apostolico informatio, & maxime ut doceat qualitatem bonorum, in quibus succederent hæretici, ipso sine filiis decedente, & an feuda sint jurisdictionis.

Si Canonicus, & Diaconus petierit secum dispensari ad matrimonium contrahendum, ne sua bona devolvantur ad hæreticos, & maxime si voluerit contrahere cum nobili, ex cujus connubio sex pagos consequetur, & ad fidem catholicam reducet, poterit scribi Nuntio pro informatione.

Siquis, post Subdiaconatum susceptum, matrimonium contraxerit, ac petierit secum dispensari, ut in eo à quampluribus annis contracto permanere possit, poterit remitti Nuntio, & Ordinario, ut eis constito, quod ex separatione matrimonii oritura sint scandala, & homicidia, cum eo disputant sua prudentia, & arbitrio, prævia illius abjuratone. Subdiaconus & Canonicus, si supplicaverit Sanctissimo secum dispensari ad matrimonium contrahendum, ne feuda suæ familiae ad hæreticos devolvantur, ac ut suffragium in Comitibus acquiratur catholicis, poterit committi Nuntio Apostolico, ut constito sibi quod præmissa vera sint, cum eo dispenser.

Is, qui, dum erat annorum quindecim à patre coactus, Ordinem Subdiaconatus suscepit, ac deinde ad bellum profectus, uxorem duxit, si petierit committi Ordinario causam nullitatis suspensionis dicti Ordinis, & ut eum absolvat, ac cum illo dispenser, ut in matrimonio contracto manere possit,

poterit, quoad causam nullitatis rescribi, ut adeat suum Ordinarium, cui committendum est, ut præviis examine, & abjuratone illum absolvat, citra tamen dispensationem.

Qui habens Ordinem Subdiaconatus, in eo publicè ministravit, ac publicè pro Subdiacono existimatus fuit, poterit scribi Inquisitori majori Hispaniarum, ut prædictis non obstantibus concedat ei licentiam contrahendi matrimonium cum quadam juvene, quam defloraverat sub spe ac fide futuri matrimonii, injunctis gravibus pœnitentiis salutaribus.

Cum Diacono, & Canonico poterit dispensari ad matrimonium contrahendum, si sit ultimus de sua familia, & ipso, uxorem non ducente, subsit periculum ne ejus dominia & feuda occupentur ab hæreticis, & vasalli fiant hæretici.

Qui post susceptum Subdiaconatus Ordinem per vim & metum uxorem duxit, cum qua pluribus annis permansit, si petierit declarari validum dictum matrimonium ac prolem legitimam, poterit committi Ordinario, ut præviis Oratoris examine, & abjuratone de vehementi, illum absolvat, deinde, eo ab uxore separato causam præsentis nullitatis suspensionis Ordinum cognoscat pro justitia.

Cum Canonico & Subdiacono poterit dispensari ad matrimonium contrahendum, cum decreto, quod si uxor prædecesserit, maneat in cœlibatu. Si mortua uxore, petierit secum dispensari, ut cum alia, quam ad fidem catholicam reduxit, sub spe illam in uxorem ducendi, contrahere possit, poterit id remitti arbitrio Nuntii Apostolici, qui, si narrata vera sint, ac sibi expedire videbitur, concedat licentiam petitam.

Cum Subdiacono, & Canonico, qui matrimonium contraxit cum muliere hæretica, quam ad fidem catholicam reduxit, poterit dispensari, ut in matrimonio contracto manere possit, prævia prius abjuratone mulieris de formali, & Canonici Subdiaconi saltem de vehementi.

Qui post susceptum Subdiaconatus Ordinem per vim ac metum hæresim professus est, & matrimonium hæreticorum more contraxit, pluresque filios suscepit, si petierit absolvi, & nullitatem Ordinum validitatemque matrimonii Ordinario committi poterit committi Ordinario, qui prævia judiciali abjuratone, prout de jure, Oratorem absolvat, & servatis servandis, causam præsentis nullitatis Ordinis Subdiaconatus, & validitatem matrimonii, prout de jure cognoscat, prolemque susceptam, & suscipiendam legitimam declaret, dummodo mulier non sit hæretica.

Cum Archiduce Austriae Leopoldo fuit sub 18. Decembris 1625. dispensatum, ut depositis Episcopatibus, aliisque dignitatibus Ecclesiasticis, matrimonium contrahere posset, non obstante Ordine Subdiaconatus.

Cum Equite Teutonico in Germania, non obstantibus votis Religionis poterit dispensari à Summo Pontifice ad matrimonium contrahendum cum quadam virgine, quam carnaliter cognoverat, prolemque susceperat, si adsint urgentissimæ causæ rixarum, & inimicitiarum.

Si Eques professus Ordinis S. Joannis Hierosolymitani petierit secum dispensari, ut ad secularia vota transire valeat, quia ipso sine liberis decedente, dominia, & feuda suæ domus ad hæreticos devolventur, poterit committi Nuntio Apostolico, ut comprobatis plene ac concludenter narratis cum oratore dispenser, ut ad secularia vota transire valeat, & post dispensationem exemplum

actorum mittat ad S. Officium Urbis.

Qui juvenili ætate cum virgine clandestinè coram duobus vel tribus tantum testibus, insciis utriusque parentibus, matrimonium contraxit, sed ante ejus consumationem metu, ac inductione patris cum alia in facie Ecclesiæ contraxit, prolemque ex ea genuit, si petierit ad evitandum cædes, & exitia, nec non scandala inter Catholicos cum irrisione hæreticorum, secum dispensari in primo matrimonio rato ad favorem secundi consummati, poterit committi Ordinario, qui, constituto sibi canonicè ac legitime de narratis, cum eo dispense super matrimonio rato ad favorem secundi consummati.

Apostolica Sedes cum hæreticis volentibus inter se matrimonium contrahere in gradibus prohibitis, non solet dispensare, nisi hæreses abjurent, licet alter sit catholicus, nec datur dispensatio, nisi hæresis per hæreticum abjurata.

Cum hæretico, qui in hæresi Subdiaconatus Ordinem suscepit, & postea hæreticam uxorem duxit, poterit dispensare ad matrimonium de novo contrahendum cum legitimatione prolis, si ambo fidem catholicam amplectantur.

Cum illo, qui matrimonium cum sorore germana uxoris prædefunctæ contraxit, cum qua pluribus annis cohabitavit, & ex ea multos liberos suscepit, si petierit secum dispensari in matrimonio contracto, poterit committi Ordinario, ut cum eis dispense, quatenus filii sint Catholici, & ipsi hæreses abjurerint.

Vovens in periculo castitatem, & cultui divino se dedicare, solus de sua familia contraxit sponsalia cum hæretica sibi in tertio & quarto consanguinitatis gradu conjuncta, quæ fidem catholicam amplecti desiderabat, si petierit secum dispensari ad matrimonium contrahendum, poterit cum eo dispensari, abjuratis tamen prius per sponsam hæresibus.

Hæretica, quæ à marito hæretico propter impotentiam separata fuit, ad fidem catholicam reversa, alium virum duxit, audiens primum maritum aliam duxisse, si ob id petierit secum dispensari, poterit committi Nuntio, vel Ordinario, ut se instruat, & pro justitia provideat, quia ubi agitur de dirimendo matrimonio ex causa impotentiae non requiritur dispensatio.

Siquis petierit secum dispensari, ut matrimonium contrahere possit cum sorore suæ primæ uxoris defunctæ, cum subsit periculum, ne ipsa alicui hæretico nubat, & sic ipsa cum suis subditis hæretica evadat, poterit committi Nuntio, qui cognoscat, an ista reperiat alium virum catholicum paræ conditionis in illis partibus, an nuptura sit, hæretico, an adsit periculum quod ipsa, & ejus subditi deserant fidem catholicam, nec non cognitionem capiat de amplitudine feudorum, ubi sita sunt, ac de numero subditorum, & an ipsa catholicè, an hæreticè vivat.

Cum hæretico communicanti sub utraque specie poterit dispensari, ut cum muliere ejusdem sectæ sibi in secundo consanguinitatis gradu conjuncta contrahere possit, dummodo ambo emittant fidei professionem, & ipse vir sit persona insignis, & ex hujusmodi dispensatione magnum commodum Religionis catholicæ obventurum sit, scribendumque Ordinario, ut eos doceat de communione sub utraque specie juxta formam Brevis Pii IV.

Siquis petierit secum dispensari, ut matrimonium cum sorore suæ uxoris prædefunctæ contrahere valeat, cum sub spe contrahendi, illam ad

fidem reduxerit, & converteretur, etiam tota ejus familia, poterit cum eo dispensari in foro conscientiae, si proficiscantur in partes, ubi notitia hujus rei non habeatur, & non transeat in exemplum, vel committi Nuntio, ut cum eo dispense arbitrio suo in foro conscientiae tantum, ut matrimonium contrahere possit cum uxoris defunctæ sorore, dummodo contrahant in loco, ubi factum est occultum, non adsit scandalum, & hujusmodi dispensatio non trahatur in exemplum.

Cum muliere, quæ, vivente primo marito hæretico, cum quo matrimonium non consumavit ob impotentiam mariti ex maleficio proveniente, & propterea per Magistratum hæreticum ab eo separata fuit, nupsit alteri Catholico, à quo prolem suscepit, & cum filiis catholicè vivit, poterit dispensari in foro conscientiae, ut in dicto secundo matrimonio manere possit, dummodo primum non consumaverit, & narrata vera sint.

Siquis nobilis petierit secum dispensari ad matrimonium contrahendum cum sorore germana uxoris suæ prædefunctæ, adducendo copulam carnalem, & prolem ex ea susceptam, periculum inimicitiarum inter consanguineos utriusque partis, læsionem æstimationis ipsius fœminæ, periculum, ne ipsa ad hæreticos diverteret, hæreticoque nubat, quo casu si frater ipsius obierit, diversa feuda ad hæreticos devolverentur, poterit, committi Nuntio Apostolico, qui, his omnibus coram se probatis, cum eis dispense, ut matrimonium inter se contrahere possint, non obstante impedimento primi gradus affinitatis, prolemque susceptam, & suscipiendam legitimam declaret, mandarique expediri Breve, in quo dictæ causæ exprimantur.

Qui, vivente primo marito mulieris, cum ipsa contraxit matrimonium, ac etiam de ipsius mulieris consensu falsos testes super obitu primi viri examinavit, si petierit secum dispensari, verè secuta morte primi mariti, neutro machinante, ad denuo contrahendum, poterit committi Ordinario, ut prævio examine super intentione, & abjuratone de vehementi cum eis dispense, dummodo non sint inditiis præventi.

Qui conjuncti in quarto consanguinitatis gradu se carnaliter cognoverint, ac deinde examinatis testibus super morte primi mariti, matrimonium in facie Ecclesiæ contraxerint, ac detecta superviventia ipsius primi mariti, & declarato nullo matrimonio, pluribus annis in eadem copula, non obstante inhibitione, permanserunt, prolemque susceperunt, si, mortuo dicto primo marito, nullo ipsorum machinante, nullaque sibi invicem data fide de matrimonio contrahendo, post illius obitum, petierint secum dispensari ad denuo contrahendum, poterit committi Ordinario, ut examinatis oratoribus super narratis, & intentione, ac præmissa & abjuratone quatenus opus sit, illos absolvat, ac cum eis dispense. Vel rescribendum, ut compareant in S. Officio, & postea quoad dispensationem statuetur.

Qui cum muliere, cujus primus maritus credebatur mortuus contraxit, sed post triennium comparuit, eisque dixit, ut in pace maneat, quia & ipse quoque cum alia contraxerat, quare in matrimonio pluribus annis permanserunt, data sibi invicem fide de iterum contrahendo post illius obitum, & licet per Ordinarium fuerint separati, attamen insimul biennio cohabitarunt. Unde, si, mortuo dicto primo, petierint secum dispensari, poterit committi Ordinario, ut cum eis dispense

dispenset cum clausula, quod prævio eorum examine super matrimonio contracto, vivente primo viro, ac super credulitate, illos abjurare faciat judicialiter juxta gravitatem resultantem ex eorum depositionibus.

Cum Sacerdotibus in regionibus, in quibus eorum penuria est poterit dispensari, ut his in die celebrare possint, non sumpta ablutione.

Cum Regulari postquam abjuravit de levi, poterit dispensari, ut possit transire ad Religionem S. Joannis Hierosolymitani, dummodo recipiatur inter Capellanos strictæ observantiae, degentes in Conventu, in quo etiam vivat.

Cum Regulari Capucino poterit dispensari, ut simul cum uno, duobus aut tribus sociis, à Superioribus assignandis, sine habitu regulari incedere possit, equitare, pecuniam habere, ac retinere, nec non jeunia à Constitutionibus suæ Religionis indicta non servare, concurrente necessitate.

Poterit dispensari cum Regulari, ut curam animarum extra claustra exercere possit, ut subveniat pauperi sui patris, qui cogitur cum filiis vivere apud consanguineos hæreticos, si aliàs provideri non possit.

Cum eo, qui post Subdiaconatus ordinem, uxorem duxit hæreticam, quam Catholicam reddidit, & ex ea plures filios catholicè educatos suscepit, si petierit secum dispensari, ut in dicto matrimonio manere possit, poterit absolvi, & cum eo dispensari in foro conscientiae prævia abjuratone verbali in actu sacramentalis penitentiae, & dummodo, si mulier præmoriatur, maneat in perpetuo cœlibatu, ac suspensus ab executione suorum Ordinum.

Et hæc exempli gratia sufficiant.

Porro dispensatio, & absolutio à pœnis Ecclesiasticis latæ sententiæ differunt primo, quod absolutio significat actum justitiæ, in quo causa aliqua, siue judicium terminatur in favorem rei, ut per Suarez de censur. disp. 41. sect. 1. nu. 4. Dispensatio autem est actus gratiæ, siue misericordiæ, ut inquit Glos. in can. ut constitueretur, v. detrahendum d. 50. ibique Archid. numero 2. Bald. in addit. ad specul. tit. de dispensat. v. 1. qua aliquid relaxatur à communi lege in favorem alicujus, Suarez loc. citat. Unde absolutio est secundum jus commune, dispensatio est præter jus, Glos. in capit. cupientes v. suspensos de elect. in 6. Abb. in capit. tam litteris numero 3. de testib. Suar. tomo quarto, de relig. lib. 9. capite secundo, numero 48. & de censur. disp. 29. sect. 1. nu. 17.

Secundo differunt, quia propriè loquendo absolutio non habet locum, nisi in pœnis medicinalibus, quæ scilicet ob contumaciam amovendam inferuntur ut sunt omnes censuræ Ecclesiasticæ. Unde ex sua natura non possunt esse perpetuæ: Dispensatio verò solum habet locum in pœnis de sua natura immobilibus, siue sint perpetuæ, siue ad certum tempus Felin. in cap. Apostolica in princ. de except. D. Antonin. p. 3. tit. 28. de susp. cap. 4. Sayr. lib. 4. de censur. cap. 17. nu. 1. Suar. d. n. 17. de censur. & d. cap. 2. de relig. num. 46. 48. & seq.

Differunt tertio, quod absolutio, ut concedatur, non indiget alia causa præter dispositionem, siue non repugnantiam ex parte absolvendi, ut scilicet cessaverit à contumacia. Dispensatio autem requirit aliquam causam justam, & rationabilem, ut inferior dispensare valeat super pœnis statutis à Superiore, Suar. de relig. loc. cit. num. 49. Et quò casus est gravior, vel pœna magis rationalis, & fundata in validiori jure, tanto gravior causa requiritur ad dispensandum. Unde ex facultatibus, & stylo S. Penitentiariæ potest dispensari super homicidio casuali, quando ex magna nobilitate personæ, ac doctrina existimatur

magna utilitas Ecclesiæ consecutura. At verò super voluntario homicidio injusto, vel abortu dispensare non licet, nisi ex graviore causa, nempe ob necessitatem, ut scandali, vel necis gravi periculo subsistente. Quia hæc irregularitas est statuta ex canone Apostolico, & imitatione juris divini, Henric. libro decimo quarto, capite decimo septimo, numero 5. Avil. p. 7. de censur. disp. 10. dub. 1.

Quarto differunt, quod absolutio à censuris, siue pœnis medicinalibus non potest sine injustitia reo penitenti, ac petenti denegari, scilicet satisfactione præstita, vel si per eum non ster, quominus satisfaciatur. Est communis sententia Theologorum & Canonistarum, & textus in cap. qua fronte de appell. & cap. ex litteris de constit. Dispensatio verò quantumvis disposito, ac penitenti per se loquendo, citra injuriam denegari potest, Archid. in d. can. ut constitueretur numero 2. d. 50. Salas de legib. disp. 20. sect. 7. num. 70. cum Abbate ac Rosfella. Unde inquit Sales, quod Superior denegans dispensationem, non semper peccat, etiam existente causa ad dispensandum. Peccat autem quando dispensatio est debita ex charitate, vel ex justitia, ut quando adest gravis necessitas publica, vel privata, ut vitandæ mortis, vel scandali gravis, vel saltem quando dispensare longè utilius est Ecclesiæ seu bono publico, Salas num. 37. & 74. Vel quando superior commisit alicui, ut dispenset, si vera sunt narrata, Archid. loc. citat. & Salas ibid. n. 71. Addit Henriquez supra num. 5. dispensationes sobriè concedendas, etiam causa dispensationis subsistente. Nam aliàs enervaretur lex communis & Ecclesiastica disciplina.

Quintò differunt, quod is, cui absolutio à censura denegatur injustè, potest adire superiorem mediatum per viam querelæ, ut per Felin. in cap. pastoralis num. 6. de offic. Ord. & latè Sanchez opusc. lib. 3. cap. un. dub. 35. num. 8. At verò si cui denegatur dispensatio à pœna latæ sententiæ incurfa, non potest recurrere ad Superiorem mediatum, Sanchez lib. 7. opusc. cap. 1. dub. 55. num. 21. cum Bartolo & Felino, nisi in casibus, quibus, ut dictum est, dispensatio illi sit debita, & tunc poterit Judex, ad quem dispensare, Genuens. in prax. cap. 70. num. 4.

Sexto differunt, quod Episcopus à pœnis Canonum medicinalibus potest absolvere quoties non reperitur prohibitum, dispensare autem non potest, nisi ubi reperitur & concessum.

Differunt septimò, quod facultas absolvendi à censuris continetur in generali mandato jurisdictionis, Gutier. lib. 1. can. quæst. cap. 5. num. 1. Barbof. in cap. nuper num. 11. de sent. excom. Sbroz. de offic. Vicar. lib. 2. q. 179. non autem facultas dispensandi à pœnis. Quia in mandato generali non veniunt, nisi ea, quæ sunt juris communis, siue justitiæ, non autem quæ sunt juris specialis siue gratiæ, Calder. conf. 3. de offic. Vicar. Felin. in cap. at si Clerici §. de adult. num. 21. de judic. Sanchez de matr. lib. 3. disp. 40. nu. 12. & lib. 9. disp. 24. num. 14. & 18. Immo neque ex speciali mandato ad dispensandum potest Vicarius generalis dispensare super pœnis latæ sententiæ, nisi fuerit in individuo expressum. Quia hæc dispensatio est majoris momenti, Sbroz. d. lib. 2. q. 37. num. 10.

Octavò differunt, quod absolutio semel validè absolutè concessa, non potest revocari. Quia vinculum est formaliter, & radicaliter sublatum. Sed dispensatio semel concessa, secundum probabiliorum potest à Prælato, qui ex potestate ordinaria dispensavit, revocari, quia radicaliter in ipsa lege vinculum perseverat, Sanchez libro octavo de matr. disp. 33. num. 12. Secundum probabiliorum.

Novo

Nono differunt, quod absolutio concessa propter aliquam causam absolutè, non cessat, cessante illa causa, ut si quis sit absolutus ab Episcopo ab excommunicatione Papæ reservata propter impedimentum perpetuum adeundi Sedem Apostolicam, ut ob cæcitatem; si miraculosè curaretur à tali impedimento, non teneretur Romam ire, neque reincideret in censuram, ut per Sanch. *in decal. lib. 2. cap. 13. num. 30.* At secus de dispensatione jam concessa, & applicata cuius usus habet tractum successivum, qualis est dispensatio super irregularitate cum Sacerdote ad celebrandum. Cessante enim causa finali, sive adæquata talis dispensationis, multi Doctores aiunt dispensationem evanescere, ac cessare, quos allegat, & sequitur Sanchez *d. lib. 8. de matr. disp. 30. num. 14.* Quamvis contrarium teneant alii multi, quos allegat idem Sanchez *ibidem num. 13.* ac sequuntur Pontius *de matrim. lib. item 8. cap. 20. num. 4.* Salas *de legib. disp. 20. sect. 5. num. 64.* Granado *in 1. 2. contr. 7. tract. 3. p. 2. disp. 17. sect. 4. num. 36.* Guttier. *de matr. cap. 126. num. 2.* Suarez *de legib. lib. 6. cap. 20. num. 15.*

Décimo differunt, quod Prælatus potest dispensare cum subditis subiectione propriè, ac strictè sumpta tantum, idest ratione domicilii, non autem ratione quasi domicilii, vel originis secundum probabilitatem, & communem sententiam, Suarez *de pœnit. disp. 30. sect. 2. num. 3.* Filiuc. *tract. 10. nu. 271.* & Garz. *de benef. p. 11. cap. 10. nu. 139. in fine*, alique apud ipsos & ita declaravit S. Congregatio apud Barbosa *alleg. 39. num. 5.* Licet Sanchez *lib. 3. de matr. disp. 23. num. 12. in fine* cum Sa, & Henriquez teneat sufficere quasi domicilium. At verò absolutiones à censuris, etiam pro foro externo, prout de jure communi, concedere potest subditis, etiam ratione quasi domicilii, vel ratione vagationis. Quia hoc sufficit ad sortiendum forum pastorale quoad omnia, excepto sacramento Ordinis Sanchez *loc. cit. §. tertio probatur.* Et ita in terminis docet Suarez *de censur. disp. 7. sect. 4. n. 7. & 8.* Quod etiam habet locum quoad facultatem Episcopis concessam à S. Concilio Trident. *sess. 24. cap. 6. de ref.* absolvendi subditos suos à censuris, Papæ reservatis in casibus occultis. Nam Suarez, Filiucius, Garzia, Em. Sa, v. *Episcopus num. 36.* alique communiter, & S. Congregatio apud Garziam inquirunt, sufficere subiectionem ratione quasi domicilii, vel vagationis. Et idem est de absolutione à reservatis propter impedimentum adeundi Sedem Apostolicam, ut per Navar. *conf. 6. num. 6. de sent. excom.* Immo quoad absolutionem à censuris in ordine ad ministrandum Sacramentum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, quæ scilicet impediunt illorum receptionem, ut sunt excommunicatio, vel interdictum personale, sufficere subiectionem ratione peregrinationis, ut per Suar. *d. disp. 30.* & Filiuc. *ibidem* propter decretum Eugenii Quarti. Quod est intelligendum, dummodo peregrinatio non sit assumpta in fraudem ad hunc effectum mutandi fori, ut Suarez *de pœnit. disp. 25. sect. 2. num. 9. in fine.* Quod non procedit, quoad eos, qui facultatem habent à Papa absolvendi à censuris quoscumque sine restrictione ad sibi subditos, quia Papa est Ordinarius singulorum, *cap. antiqua de privil.* ibique Glos. & *cap. fin.* ubi etiam Glossa v. *compelli de for. compet.* & Papæ territorium in spiritualibus est universus Orbis, ut Abb. *in d. cap. fin. num. 45. per can. cuncta per mundum q. 9. 3.* & Leon. *in thesaur. for. Eccles. p. 1. cap. 1. num. 4.*

Conveniunt autem primo, quod per se loquendo sunt actus jurisdictionis voluntariæ, & ideo exerceri possunt extra territorium exercentis in personas sibi subditas. Sunt autem jurisdictionis contentiosæ, quando adest legitimus contradictor, & tunc extra territorium ejusdem Judicis exerceri non possunt. Ita de dis-

penatione docent Innocent. *in cap. per venerabilem num. 3. qui fil. sint legit.* ibique Abb. *num. 23.* Bartol. *in l. legitimos col. 1. vers. quero an istud ff. de leg. int.* Decian. *conf. 207. num. 6. & 8.* Suar. *de censur. disp. 41. sect. 2. n. 10.* Similiter de absolutione tractant, & docent Glossa, & Innoc. *in cap. novit. de offic. leg.* ibique Abb. *num. 3.* & Sayr. *lib. 1. de censur. cap. 14. num. 6.* Quod ampliatur ut procedat hæc doctrina, non solum, si sit jurisdictio ordinaria, sed etiam si delegata. Nam exerceri potest extra territorium delegantis in personas subditas deleganti secundum magis communem, ac probabiliorem, ut per Sanch. *de matr. lib. 3. disp. 24. num. 2.* & Garz. *de benef. p. 5. cap. 8. n. 129.*

An autem possit Episcopus, vel Prælatus dispensare, vel absolvere suum subditum in Curia Romana, Papa ibi præfente. Respondeo, quod Episcopi, ac Prælati de rigore quidem juris possunt exercere voluntariam jurisdictionem, etiam in Curia, Papa præfente, secundum magis communem. De stylo iamen Curie multi aiunt, non posse, sed debere Urbe egredi, ut extra muros illam exercent, quos allegat, & sequitur Covar. *var. lib. 3. cap. 20. num. 9.* Gomez *in reg. de non jud. juxta for. supp. q. 3.* Sed hoc non procedit, quando absolutio, vel dispensatio daretur pro foro conscientie. Quia sicut manus appositio Papæ non ligat manus Ordinariorum quoad forum conscientie, Gonzal. *glos. 52. num. 60.* ita neque ejus præsentia in Curia. Et ita S. Congregatio declaratione relata à Garzia *de benef. p. 11. cap. 10. num. 139.* Sed etsi non valeret data absolutio, vel dispensatio pro foro externo, existimo eam pro foro interno profecturam ex regula, si non valet, quod ago, ut ago, valet, ut valere potest, dum non est defectus in forma substantiali, & adest consensus partium, ut *l. si stipuler 35. §. fin. ff. de verb. oblig. l. si tam angustii ff. de servit. & l. sancimus in fin. C. de donat. cap. utile 37. de reg. jur. in 6.* Bartol. & Doctores *in leg. 1. §. penul. ff. de verb. oblig.* Præsertim cum adsit favor animarum per ea, quæ tradit Jason *in l. fin. ff. de jurisd. num. 11.* ubi ait absolutè favore animarum posse concedi absolutionem à censuris extra territorium absolventis.

Quis autem, & ex quibus causis dispensare possit super irregularitatibus, ac suspensionibus pœnalibus, aliisque pœnis Ecclesiasticis latæ sententiæ, & quis absolvere possit à censuris Ecclesiasticis, etiam latæ sententiæ alibi dicemus.

CONSULTATIO CC.

Miscellanea per Effata, sive aphorismos, coronidis vice, ne quid omnino deesse videatur.

Qui loram ex maceratis aqua vinacii, vulgò *acquatum* pro sacrificio Missæ dedit, poterit expediti cum monitione.

Carceratus, qui commisit homicidium in personam cujusdam examinati in S. Officio contra ejus patrem, tradendus est Curie seculari.

Blasphemus, qui, evaginato gladio, imaginem Crucifixi, & B. Virginis percussit, manere poterit, lingua prius perforata, præ foribus majorum Ecclesiarum per quinque dies festos, & mitti ad perpetuas triremes.

Qui attentat liberationem carcerati S. Officii, poterit abjurare de vehementi fautoriam in S. Officio.

Contra eum, qui inhibet Episcopo, ne procedat contra inquisitum de esu carniū diebus vetitis, poterit expediti monitorium ad personaliter comprehendendum.

Non

Non possunt apponi in valvis, aut alio loco Ecclesiarum Tabellæ, in quibus dicatur: Hodie liberatur anima à purgatorio. Potest tamen inscribi: Altare privilegium.

Secularis, qui inductus superpellico, interfuit celebrationi cujusdam matrimonii, tanquam parochus, poterit puniri in S. Officio.

Testes falsi, puniti in S. Officio, non possunt pro eadem causa molestari à Curia seculari; unde possunt, ac debent Inquisitores inhibere Judici seculari.

Possunt Inquisitores autoritate propria erigere Societates Crucesignatorum in suis diocesibus.

Non possunt Vicarii foranei sumere informationes in causis S. Officii.

Inquisitores cum prudentia inhibere debent Curia seculari, ne molester pro blasphemias, jam in S. Officio expeditum.

Quando indicia sufficiunt ad inquirendum, licet non sufficiant ad torturam, vel tormentis purgantur, possunt Officiales in expeditionibus causarum accipere honoraria juxta formam taxæ.

Hæretici existentes in Civitatibus catholicis, suaderi debent ad comparandum in S. Officio, in quo secretò expedientur. Et quatenus renuant, poterit concedi facultas illos absolvendi in foro conscientia.

Causa illius, qui familiarem S. Officii occidit, cognoscenda est in S. Officio.

Qui negat Virginitatem B. Mariæ Virginis in loco ubi est publicata Constitutio Pauli IV. abjurare debet publicè de formali, & damnari ad triremes ad septennium, & absolvi à centuris.

Confessarius ob sollicitationem in confessione sacramentali damnari poterit ad triremes ad quinquennium, vel ad septennium, vel ad decennium arbitrio Inquisitorum, prævia abjurazione de vehementi, & actuali degradatione, facienda præsentibus Clero, & omnibus Confessariis.

Milites, qui inserviunt Regi hæretico, puniuntur in S. Officio, & abjurant fautorium. Quod si spontè compareant, recipiuntur, & absolvuntur, ac suadentur ad sponte comparandum.

Inquisitores inhibere possunt Judicibus secularibus & Ecclesiasticis, ne procedant in causa bonorum hæretici carcerati in S. Officio, ad quod spectat illius cognitio, ac resolutio.

Qui pro hæreticis militavit, si sponte compareat, uti talis, poterit absolvi cum abjurazione in utroque foro, licet esset inditiis præventus in S. Officio.

Causa eorum, qui percutiunt Custodem S. Officii, cognoscenda est in S. Officio.

Apostata, sponte comparens, existens in triremibus, & petens libertatem, non liberatur, sed solum reconciliatur.

Spontè comparens, qui ante legitimam ætatem ordinatus Missam celebravit non consecrando, & particulis non consecratis aliis ministravit, poterit abjurare de levi, vel de vehementi, ac suspendi ab executione suorum Ordinum, & inhabilis reddi ad alios suscipiendum.

Judæi, qui infantem christianum circumcidunt, severe puniri debent à S. Officio.

Episcopus, qui fuit apud hæreticos, rediens, & sponte comparens, abjurare poterit, & absolvi, habilitari, ac restitui in pristinum.

Qui tempore bacchanalium Ecclesiam tempore, quo celebrantur missæ larvati ingrediuntur, seclusa mala intentione, poterunt expediti cum monitione, ac pœnitentiis salutaribus, & contra tales procedunt Inquisitores.

Parochus, qui distulit per biennium denunciare hæreticum contra edicta S. Officii, poterit absolvi, ac

dispensari ad retinendum parochialem.

Damnatus in Curia Episcopali ex causa S. Officii, poterit committi Nuntio, vel Episcopo, ut tradat officialibus triremium Principis laici, recepta obligatione de illum dimittendo, finito tempore.

Minor decem & octo annorum delinquens abjurat de levi, licet propter delictum abjurare deberet de vehementi.

Relapso fugitivo à carceribus, & volenti sponte comparere, poterit promitti remissio pœnæ relapsus, & quod benignè tractabitur.

Diaconus, qui Missam sæpius celebravit, & confessiones sacras audivit, spontè comparens, poterit reddi inhabilis ad Ordinem presbyteratus suscipiendum, & suspendi perpetuò ab executione suorum Ordinum.

Matrimonium contrahens cum commatre punitur in S. Officio.

Polygamus expeditur cum abjurazione publica de vehementi, ac pœnitentiis salutaribus, & restituitur Curia seculari, quæ prævenit in captura, & eum condemnavit ad triremes in perpetuum. Debet tamen moneri Judex secularis, pœnam hujusmodi esse excessivam.

Qui fingit se infirmum ad mortem, & liberatum miraculo B. Virginis Mariæ, vel alterius Sancti, poterit expediti cum monitione, ac pœnitentiis salutaribus simul cum conscio simulationis.

Qui post susceptam Sanctissimæ Eucharistiæ particulam, illam ex ore extraxerat, & in sudario posuit, asserens id fecisse ob stomachi debilitatem, poterit moderatè torqueri super intentione, & si nihil resultet, poterit dimitti cum monitione, ac pœnitentiis salutaribus.

Confessarius cognoscens filiam suam spiritualem, non punitur in S. Officio, nisi confessione, vel confessionario fuerit abusus.

Monialis poterit transferri ex uno monasterio ad aliud, ut commodius in causa S. Officii examinari possit.

Qui carceratus in S. Officio negavit omnia, de quibus erat imputatus, etiam in tortura, unde impunis evasit, si petierit admitti ad exonandam suam conscientiam, poterit comparere, ac expediti uti sponte comparens.

Fugitivus à carceribus S. Officii poterit suaderi, ut compareat in S. Officio, ubi benignè tractari poterit ac ei commutari pœna.

Procuratores ad lites, ac etiam Notarii, qui in interrogatoriis coram Judice exhibitis interrogant testes an sint præstigiatores, dæmonum obedientiam exhibuerint, symbolum Apostolorum negaverint, vel hujusmodi alia, debent graviter ab Inquisitoribus moneri.

Qui Missam antequam esset promotus ad presbyteratum celebravit, de quo fuit processatus in S. Officio, & dimissus, quia delictum probari non potuit, si liberatus petierit absolvi, poterit comparere in S. Officio, & si factum ita se habet, poterit expediti uti sponte comparens. Idemque poterit servari cum Polygamo.

Poterit cogi sciens aliquid spectans ad S. Officium sub sigillo secreti naturalis ad integrè veritatem fatendum.

Hispanus spontè comparens in S. Officio Urbis, licet præventus in S. Officio Hispaniarum, poterit prævia abjurazione de vehementi, vel de formali juxta delicti qualitatem, absolvi, ac suspendi ab audiendis sacris Confessionibus, eique prohiberi reditus in Hispaniam. Quod si petierit licentiam redeundi, poterit certiore reddi,

reddi, quod absolutio sibi impertita, non suffragatur in Hispania.

Siquis petierit sibi permitti, ut tuta conscientia consequi possit ab hæreticis, cum aliqua pecunia aliquod beneficium sive officium, non est super hoc rescribendum, sed per conniventiam poterit tolerari ad redimendum vexationes.

Siquis sponte comparuerit in S. Officio, in quo erat oretenus tantum denunciatus ab uno, qui judicialiter deponere recusavit, poterit recipi, & absolvi uti sponte comparens.

Sacerdos, qui existens in triremibus, ad quas à suis superioribus erat in perpetuum damnatus, consecravit panem, poterit transferri ad S. Officium, & prævia actuali degradatione remitti ad triremes in perpetuum, comminata ei pœna ultimi supplicii in casu reincidentiæ. Quod si dum ducitur ad triremes, iterum panem consecraret, cum esset actualiter degradatus, non est amplius de foro Ecclesiastico.

Siquis annorum quatuordecim sponte comparuerit, & fateatur quod dum esset annorum novem apud Turcas, fidem catholicam abnegavit, credens in ea posse salvari, poterit abjurare de formali.

Siquis annorum sexdecim, sponte compareat, & fateatur se in ætate annorum septem circiter ad diabolicos ludos ductum fuisse, multosque actus apostaticos & hæreticales commisisse, poterit abjurare, de vehementi, & absolvi cum pœnitentiis salutaribus.

Contra eum, qui, habens uxorem, se promovere fecit ad Ordinem Subdiaconatus, proceditur in S. Officio.

Qui habet uxorem, & promittit aliam ducere propter timorem domini, cui inservit, poterit expediri cum pœnitentiis salutaribus.

Contra meretricem christianam habitantem cum Judæis poterit procedere Inquisitor unâ cum Ordinario.

Qui ad confingendum partum suppositum curat baptizari infantem, aliâs baptizatum, poterit torqueri super intentione, abjurare de levi, & manere præ foribus Ecclesiæ cum candela accensa, & inscripione.

Qui coactus est abesse à residentia sui beneficii propter persecutiones, quod deposuerit quosdam in S. Officio poterit scribi Ordinario, ut ei restituere faciat omnes fructus, ac distributiones decursus à tempore, quo abest.

Si catholicus nomine hæretici infantem catholicum à sacro fonte levaverit, poterit expediri cum monitione, ac pœnitentiis salutaribus.

Siquis filiam propriam cognoverit, ei dicendo, non esse peccatum, sed teneri exequi voluntatem patris, ipseque crediderit illam non peccare, poterit abjurare de formali & damnari ad triremes in perpetuum sine spe gratiæ.

Inserviens celebranti non sacerdoti, quem scit talem esse, poterit torqueri super intentione, abjurare de vehementi, & damnari ad triremes ad quinquennium, & suspendi perpetuo à munere inserviendi Missæ.

Profecturis ad bellum, quod Rex Catholicus Hispaniarum parat contra infideles, poterit concedi Indulgentia plenaria, & ut possint absolvi à Confessariis à casibus reservatis in Bulla Cœnæ Domini juxta confessionem factam anno 1574. à Gregorio XIII. & 31. Januarii 1619.

Siquis, postquam fuerit in S. Officio, petierit absolvi à censuris contentis in Bulla, si de protegendis, quia percuti fecit testes contra se examinatos, poterit mandari, ut absolvatur à pœnitentiis

rio, ita tamen, ut absolutio nullatenus ei suffragetur in foro exteriori.

Professus, qui uxorem duxit, expeditur cum abjuratone de vehementi ac pœna triremium ad quinquennium. Et si post expeditionem scribat litteras mulieri, cum qua contraxerat, appellando illam uxorem, & asserendo semper velle illam habere pro uxore legitima, repetit abjuratorem de vehementi, & augetur pœna triremium ad septennium.

Hæreticus, qui in S. Officio diversarum Civitatum sponte comparet, poterit abjurare de formali, & damnari ad pœnas triremium ad decennium.

Mulier persuasa ad tentandum Confessarium de actu carnali in sacra Confessione, poterit expediri cum monitione, ac pœnitentiis salutaribus, & illa, quæ persuasit poterit verberibus plecti cum exilio à loco delicti.

Si lineæ, & capellitii longioris in medio capitis gestatio, sandalique ac cineris odoriferi in fronte usus apud Brachmanes sint nobilitatis insignia, permitti eis poterit, secus autem si sint signa protestativa falsæ eorum religionis.

Traditio facta à S. Officio Curia seculari, importat pœnam mortis, & ideo traditos Curia seculari à S. Officio, hac pœna Judices seculares punire debent.

Convicti, seu confessi de crimine nefando, contra quos pluribus in locis ex Bulla B. Pii V. proceditur eo modo, quo contra hæreticos, non debent in primo lapsu tradi Curia seculari, aut eis condonari pœna mortis, prout fit cum hæreticis. Nam id intelligitur de modo procedendi; pœna verò hujus criminis remanet in puris terminis juris communis.

Poterit impertiri absolutio sacramentalis aegrotis qui coram uno, vel altero teste signa contritionis exhibet, & deinde superveniente Confessario, nullo exteriori signo confitendi voluntatem ostendit, constat tamen Confessario ex relatione internuntii, aegrotum ostendisse signa contritionis, & confitendi voluntatem. Neque id repugnat decreto Clementis VIII. cum diversam contineat rationem.

Fautores hæretici pertinacis puniuntur pœna triremium ad decennium, si in loco commissi delicti non sit publicata Constitutio si de protegendis B. Pii V.

Contra memoriam hæretici, in S. Officio processati, ac relapsi proceditur. Citantur ejus consanguinei, & proximiores. Quod si compareant, & protestentur, nolle illam defendere, deputantur tres, vel quatuor defensores. Ejus cadaver exhumatum unâ cum ejus statua & libris Curia seculari comburendum traditur, citatis tamen prius defensoribus deputatis.

Omnes ac singulæ personæ Ordinis Cisterciensis cujuscunque Congregationis, quæ ex aliis Regnis intuitu missionis, aut quovis alio prætextu in Hiberniam accedunt, quandiu ibi permanerint, visitationi, correctioni, & jurisdictioni superioris principalis Congregationis prædicti Regni, & Ordinis in eodem Regno pro tempore existentis subjiuntur ex decreto Urbani VIII. mense Novembris 1624.

Qui concionem Rabini audit, etiam si in ea de rebus fidei non tractatur, poterit expediri cum monitione, ac præcepto, ut in posterum abstineat, & insuper dari poterit facultas ejus confessario, illum absolvendi à censuris, in quas ea de causa forsan incurrerit.

Bulla suspensionis facultatum absolvendi à casibus reservatis in Bulla Cœnæ Domini emanata anno Jubilæi, non comprehendit facultates absolvendi ab hæresi à Sancta universalis Inquisitione, & à summo Pontifice per Breve particularibus personis concessas.

Negantes Sanctissimam Trinitatem, Virginitatem B. Virginis, & divinitatem Christi, traduntur Curia seculari, etiam in primo lapsu.

Si quis compareat in S. Officio metu inditorum, poterit expediri uti sponte comparens.

Qui de formali abjuravit, & postea è carceribus aufugit, & comprehensus confitetur in carceribus scripsisse sortilegia ad amorem cum nominibus dæmonum, & abusu verborum Sacrae Scripturae, & se dæmoni, à se invocato obtulisse, ei promittendo esse suum, & nunquam velle abjurare, poterit tradi Curia seculari, uti relapsus.

Qui damnatur ad trimeses ad decennium, degradatur, non solum verbaliter in sententia, sed etiam actualiter.

Qui per saltum promotus pluribus annis celebravit, torqueri poterit super intentione, & si nihil resulet, remittitur ad suum Superiorem, ut ab eo castigetur, & suæ conscientia consulat.

Vicarius Episcopalis acriter reprehendi debet, si officialem S. Officii in carceres conjiciat absque licentia S. Congregationis, vel saltem Inquisitoris, cum Officiales, & familiares S. Officii non modò à tribunalibus laicis, sed etiam Ecclesiasticis honorari debeant.

Causa Equitis Hierosolymitani, qui Inquisitoris Secretarium habentem juramentum pro scribendis litteris S. Officii, alapa percussit, ac injuriis affecit, cognoscitur in S. Officio.

Si Rex faciat nonnullas concessiones hæreticis, nimirum, ut in Villis possint recipere prædicantes, causas decimarum posse cognosci à secularibus, & hujusmodi, Summus Pontifex poterit illas declarare esse nullas, & mandare scribi, episcopis ut manifestum faciant, non fuisse factas de ipsorum consensu, ac ipse scribere Regi, ut illas revocet.

Canonicus Theologus Cathedralis, qui propter sollicitationem abjurat de levi, cogi poterit decreto Summi Pontificis ad resignandum Canonicatum & præbendam theologalem intra certum tempus, quo elapso, non sequuta resignatione, vacet.

Poterit Episcopis concedi, ut possint per aliam personam facere exequi ea, quæ sibi à S. Congregatione S. Officii committuntur ob locorum distantiam, & itinerum pericula.

Regularis, qui utus fuit notitia, in sacris confessionibus habita ad corrigendos excessus suorum fratrum subditorum, monebatur, ut servet decretum Clementis VIII.

Contra eos, qui tempore bacchanalium incedunt larvati in habitu Regulari, poterit procedere Ordinarius.

Hæretici contumacis, & non comparentis comburitur statua.

Si Inquisitores Siciliae scriberent Episcopo Lipariensi, ut pro servitio S. Officii repeteret testes, poterit Episcopus eis respondere, quod si scribant sibi litteras requisitorias, non autem præceptivas, testes repetet.

Propinans venenum testi contra se in S. Officio examinato, traditur Curia seculari.

Qui contra aliquem falsum deponit in S. Officio, & postea exhibet supplicem libellum, in quo revocat, tanquam falsa ea, quæ denunciaverat, poterit retineri, ut examinetur.

Diaconus, qui joco mulieris confessionem audi-

Tom. II.

vit, poterit expediri cum monitione, & damnari ad carcerem formalem, ac suspendi ab executione suorum Ordinum.

Notarius catholicus, si se rogaverit de testamento hæretici, declarari debet suspensus ab Officio Notariatus.

Casus illius, qui ossa vendit, sive distribuit, asserendo falsò esse reliquias Sanctorum, punitur in S. Officio.

Poligamus potuit expediri in S. Officio, uti sponte comparens, licet de poligamia fuerit præventus in foro seculari.

Contra medium, qui infirmo sanitatis causa fornicationem consuluit, poterit procedere Ordinarius.

Qui falsum in S. Officio deponit, poterit damnari ad trimeses in perpetuum, privari beneficio ecclesiastico, quod conferri poterit proximiori denunciati, qui obiit, & damnari ad reficiendum damna hæredibus.

Qui fiscalem S. Officii verberat ob causas non spectantes ad S. Officiu, punitur in S. Officio, & imponitur ei exilium à loco delicti.

Judæus, qui à lege hebraica deficit & mahumetismum amplectitur, damnatur ad redeundum, ac detestandum sectam Turcicam juxta formulam præscriptam, damnatur item ad carceres ad tempus arbitrio Inquisitorum, & interim benignè suadetur ad suscipiendum baptisma.

Chaldæi Sacerdotes post presbyteratum uxores accipere non possunt, nec defuncta prima uxore aliam ducere.

Pœnitentes, qui contra aliquem in S. Officio deposuerunt, vel examinati veritatem tacuerunt, ne inquisitis damnum inferrent, non possunt à Confessariis absolvi in foro conscientia, sed ab eis suaderi debent ad deponendum in S. Officio, à quo in utroque foro absolvuntur.

In summaris processuum poni debent vera nomina & cognomina reorum & testium, non autem ficta.

Poterit Episcopo in partibus concedi licentia administrandi Sacramentum Confirmationis sine mitra.

Sacerdoti dementi in nosocomio stultorum, qui se jactabat velle consecrare panem, & vinum, poterit dari panis hordeaceus, & aqua aceto mixta.

Reis S. Officii non dantur defensiones, nisi maneant in carceribus.

Qui aperit, ac publicat litteras directas Inquisitori, continentes denunciationem contra aliquem, poterit puniri tribus ictibus funis publice, cum exilio à loco delicti ad tempus, & absolvitur à censuris.

Nolens jurare de veritate dicenda, poterit pro juramento habendo torqueri.

Casus illius, qui offendit aliquem, à quo temere suspicatus est, se delatum fuisse in S. Officio non est ex comprehensis in Constitutione, si de protegendis, & propterea reus puniendus est pœna extraordinaria, videlicet tribus ictibus funis publice cum inscriptione, & cum exilio à loco delicti, habita pace ab offenso, vel relictis ei damnis, ac intimata Bulla, si de protegendis.

Tam presbyteri seculares, quàm cujuscunque Ordinis Regulares, damnati ad trimeses perpetuo, vel ad tempus, & cum effectu transmissi, finito tempore pœnæ, vel habita gratia residui pœnæ, nunquam habilitentur ad executionem Ordinum ex decreto Urbani VIII. sub die 4. Januarii 1635.

Circulator, qui se jactat astrologum, poterit puniri tribus ictibus funis.

Inquisitus in S. Officio, quod habens uxorem, se promovere fecit ad Ordinem subdiaconatus, prætextu, quod esset sibi conjuncta in quarto confanguinitatis gradu, quo comprobato post contractum & consummatum matrimonium, poterit illud declarari irritum, & ei concedi licentia suscipiendi Diaconatum ac presbyteratum.

Percutiens, & offendens aliquam prætextu, quod sit malefica, puniri poterit in S. Officio.

Ob falsitatem litterarum patentium S. Officii deferendi arma, poterit quis damnari ad triremes ad septennium.

Causa remigis, qui postea liberatus celebravit, si non fuit cognita in S. Officio & ab eo condemnatus non fuit, non spectat ad S. Officium.

Vicarius Episcopi, si male sententiam tulerit super dissolutione matrimonii, ex quo succedit polygamia, poterit privari munere judicandi in quibuscunque causis tam Ecclesiasticis, quam secularibus, eique imponi exilium à loco delicti in perpetuum.

CONSULTATIO CCI.

Varia, & miscellanea, sive Paralipomena per effata, & aphorismos, quasi confusaneam doctrinam conquirens.

Siquis sub falso prætextu S. Officii quempiam retinuerit in carceribus, suspendi debet à suo munere, reficere damna, estque absolvendus à censuris, quas forsan incurrit, & graviter arguendus.

Siquis sub ficto nomine ministri, vel Officialis S. Officii duceret secum satellites, ne ab aliquo molesteretur, damnandus est ad triremes per decennium.

Qui se jactaret Commissarium S. Officii, & construendo processus, pecunias extorqueret, damnandus est ad triremes, saltem per decennium.

Falsificans literas parentes S. Officii, ut deferat arma, damnandus est ad triremes per septennium.

Contra affectantem Sanctitatem debet formari sententia, quæ legi debet publicè. Reus ipse exauctorandus est, ac diffamandus.

Prohibitum est Confessariis perhibere testimonium Sanctitatis suorum poenitentium ex notitia sacre confessionis.

Alienationes honorum Ecclesiasticorum factas hæreticis, etiam ob justam causam, vel quia sunt ab ipsis devastata vel pro majori parte occupata, non solet Sedes Apostolica confirmare.

Angli Catholici & Scoti, in Anglia commorantes prohibentur per Breve Pauli V. præstare juramentum fidelitatis prætensum à Rege Anglorum, cum in illo negetur recognitio Summi Pontificis, & Primatus Sedis Apostolicæ. Qui verò hujusmodi juramentum præstat, est excommunicatus.

Tale juramentum præstare non possunt, etiam cum protestatione præstandi solum obedientiam temporalem.

Hoc juramentum præstantes non possunt absolvi à Confessariis, quia sunt excommunicati. Conceditur tamen aliquando Archipresbytero Angliæ facultas illos absolvendi.

Non licet iis conciones hæreticorum audire, neque eorum ritibus, ac cæremoniis interesse.

In Anglia an sit eligendus Episcopus, sæpe est dubitatum. Renuit Paulus V. Episcopos in illa creare, eique semper displicuit. Mandatum tamen scribi Nunciis Flandriæ, & Galliarum, ut se de volun-

tate Catholicorum cognitionem caperent, censuitque non expedire, Episcopos in illis partibus creare.

Anglis catholicis, petentibus concedi à Sede Apostolica facultatem, & literas commendatitias faciendi collectas ad sublevandum pauperum Anglorum inopias, non est annuendum, sed ipsi collectas petant. Quinimo ne ipsis quidem Catholicis id expedit.

Monachi Angli Congregationis Hispanicæ possunt ad gradus doctoratus promoveri absolute tempore studii statuto in Breve Clementis VIII. sub 19. Septembris 1597. ac de licentia, & cum approbatione suorum Superiorum quando diutius vacarunt studiis in Religione, quam in seminario, in quo casu non erit necessaria Rectorum seminariorum licentia.

Angli hæretici mercatores, accedentes ad portus Catholicorum, prohibentur palam, ac præsentibus Catholicis, & cum scandalo temporibus vetitis vesci carnibus. Nec prætextu mercaturæ inibi diu morari permittuntur. Difficultas est in executione, pro qua opus est prudentia, & dexteritate.

Episcopus Chalcedonensis in Anglia non est Angliæ Ordinarius, sed habet facultates limitatas ad nutum Sedis Apostolicæ, nec illi suffragatur Concilium Tridentinum, aut Bulla B. Pii V. Unde Missionarii Sedis Apostolicæ in Anglia non tenentur petere ab illo approbationem, cum mittantur causa cognita, & præsentibus temporibus non est id ab eo prætendendum, etiam si esset Ordinarius.

Archivum est separatim conficiendum pro conservandis processibus, aliisque scripturis pertinentibus ad S. Officium.

Arma, vel annonam deferens infidelibus contra fideles, committunt crimen sacrilegii contra christianam Rempublicam, ac etiam si illa ad hostes fidei deferantur non ex intentione nocendi christianis, est tamen crimen prodicioni proximum, quia indirecte, ac interpretative vult hoc nocumentum, l. 2. C. quæ res expost. non deb.

Bona delinquentium publicanda sunt per eorum Principes seculares, & ipsi fiunt servi capientium.

Justum olim sub 1. Decembris 1611. sub 22. Martii 1612. ac sub 15. Julii ejusdem anni, ne locorum Ordinarii, Nuncii Apostolici, & Superiores Regularium permittant aliquid imprimi in materia de auxiliis divinæ gratiæ, & si quid de illis scribatur, mittendum est ad S. Congregationem S. Officii antequam imprimatur. Impressum verò non impeditur denuò imprimi, nec conclusiones super eadem materia disputari, dummodo de illis censuram non feratur, neque noteatur contraria sententia.

De auxiliis vide Bullam Urbani VIII. sub die 6. Martii 1641. in qua etiam agitur de prohibitione libri Cornelii Jansenii, Episcopi Iprensis, cui titulus Augustinus, & de controversia in materia de auxiliis.

Contra exhumentem cadaver mulieris, & cum eo rem carnalem habentem, non proceditur in S. Officio.

Ubi Kalendarium Gregorianum non est usu receptum possunt Religiosi Ordinis Minorum Observantiæ recitare Officium juxta formam Calendarii antiqui.

Kalendario veteri utuntur ex licentia Sedis Apostolicæ sub 24. Januarii 1602. ac 26. Septembris 1619. Latini diocesis Tini, & Miconis ad evitandam confusionem cum iis, qui sunt ritus græci. Et Christianis in Hungaria sub Episcopatu quinque Ecclesiarum, subditis Turcæ, conniveretur, ut veteri Kalendario utantur 18. Julii 1613. & 14. Decembris 1616. Kalen-

Kalendarium Gregorianum debet servari à Christianis, etiam Constantinopoli, quoad fieri potest, sin minus, utantur antiquo. Permittitur tamen aliquando Kalendarium vetus per modum conniventiae mulieribus Latinis degentibus Constantinopoli, & nuptis viris Græcis, sicut etiam paucis aliis famulis, degentibus in aliqua Civitate, ubi reliqui christiani sunt græci, ut convenient cum aliis in celebratione festorum.

Non fuit receptum in regionibus Rhætorum, licet id fuerit sapius procuratum.

Cambia vulgò della Riscoffa, introducta Januæ, non sunt approbanda.

Chaldæi sacerdotes post presbyteratum non possunt uxores ducere, neque, defuncta prima uxore, aliam suscipere.

Denunciations Capucinatorum non recipiuntur ab Inquisitoribus, nisi prius certiore reddita S. Congregatione, præterquam in rebus gravioribus, quæ moram non patiuntur, ne occasione denunciandi subterfugiant disciplinam regularem.

Capucini superiores non possunt concedere suis subditis lectionem librorum Tauleri, Arphii, ac similibus absque licentia Generalis, vel Provincialis, ubi aderint.

In materia reservationis casuum observare debent decretum Clementis VIII. editum 26. Maii 1593. ab omnibus aliis Regularibus observandum.

Prohibentur Capucini in partibus Germaniæ recipere hæreticos sponte comparentes publice in forma judiciali. Non tamen impediuntur hæretici ab eis reconciliati in foro conscientiæ, ne publicam hæresum detestationem faciant, neve declarent se catholicos.

Cardinalium causæ pertinentes ad S. Officium solent committi à Summo Pontifice quatuor ex Cardinalibus generalibus Inquisitoribus, qui unà cum P. Commissario vice Sanctissimi audiunt, cognoscunt, examini interfunt, procedunt ad conclusionem usque, & merita referunt Sanctitati suæ.

In processibus non potest apponi aliquid particulare, tangens Cardinalium personam, nisi ex mandato Pontificis, quamvis rei sponte illud deponant. Quod si Judex multa interrogatoria circa eorum personam fecerit, privandus est officio suo, & facultate iudicandi ubique locorum, & in quibuscvis causis.

Ipsorum famuli denunciati in S. Officio, comprehendendi debent extra Palatium, deinde faciendum verbum cum suis dominis.

Cardinales S. Inquisitionis non possunt Inquisitoribus concedere licentiam permutandi, vel alienandi bona Inquisitionum.

Generales Inquisitores possunt contra Episcopos, Archiepiscopos, Patriarchas, & Cardinales, ac alios Præfules inquirere, testes examinare, aliasque probationes recipere, processus integre usque ad sententiam exclusive formare, & concludere.

Possunt etiam procedere per Edictum, quando non adest tutus accessus.

Subscribunt sententias contra quoscunque, non tamen contra Episcopos, latas, ac si decretum definitivum factum fuerit coram Summo Pontifice. Ita quoque decreta facta coram Pontifice eduntur ipsorum nomine.

Item potest unus ex eisdem, quando periculum est in mora, consulti illis, quos iudicavit esse consulendos, mandare capturam alicujus, & in proxima Congregatione tenetur aliis communicare, quod actum fuerit.

Episcopi monendi sunt, ne in casibus reservatis blasphemiarum, sortilegiorum, ac esus carniū die-

bus ab Ecclesia vetitis, facultatem absolvendi concedant, quando blasphemiae sunt hæreticales, sortilegia cum invocatione dæmonum & abusu Sacramentorum, & esus carniū cum mala opinione. Sed in his casibus, quando pœnitentes præparari, ac induci non possunt ad comparandum judicialiter pro facultate illos absolvendi in foro conscientiæ, consulant S. Congregationem. Inquisitores verò non possunt hanc facultatem concedere, sed hujusmodi pœnitentes Episcopis remittere debent.

Catholici, qui contraxerunt matrimonium cum hæreticis, & in illo persistunt, non sunt admittendi ad Ecclesiæ Sacramenta.

Non possunt præsentare hæreticos ad beneficia Ecclesiastica jurispatronatus.

Doctores Catholici nequeunt in causis Ecclesiasticis consilium dare officialibus hæreticis, illud petentibus. Est enim contra sacros Canones.

Catholicis in carcerem coniectis propter violationem legis Principis hæretici de accedendo ad templa hæreticorum diebus festis, ubi administrantur sacramenta juxta commissionem Principis, non licet fateri, se agnoscere violationem dictæ legis.

Neque ipsis licet pro sua liberatione à carceribus exhibere libellum supplicem, ac in illo instare pro animi submissione, quod facientes, debent postea quandam professionem emitte, in qua hæreses continentur.

In partibus Turcarum adhibentes Turcas, & schismaticos pro patris, moneri debent, ut abstineant. Quod si absque periculo, aut sine scandalo id facere nequeant, poterit eis conniveri.

Petentes sibi permitti, ut tuta conscientia possint pecunia consequi ab hæreticis aliquod beneficium, sive officium, quamvis super hoc non soleat rescribi, per conniventiam tamen tolerantur ad redimendam vexationes.

Qui nomine hæreticorum infantem Catholicum è sacro fonte levant, expediuntur cum monitione, ac pœnitentiis salutaribus.

Profecturis ad bellum contra infideles solet concedi Indulgentia plenaria, & ut possint absolvi à Confessariis à casibus reservatis in Bulla Cœnæ juxta concessionem Gregorii XIII. sub anno 1574.

Propositio asserens, census non esse licitos, sed tantum permisos, est temeraria, scandalosa, & errori saltem proxima.

Concilium Tridentinum fuisse receptum à Clero Anglicano scripsit Nuntius Galliarum 6. Augusti 1615.

Conferentiæ publicæ inter hæreticos, & catholicos non permittuntur, nisi personis egregie doctis, privata vero non prohibentur.

Congregationes S. Officii non sunt habendæ, nisi in Civitatibus, in quibus sunt Episcopi.

Quando Episcopus vult illis interesse, debent haberi coram ipso in palatio Episcopali. Aliter verò coram Inquisitore in S. Officio.

Pro causis, in quibus prævenit Episcopus, habendæ sunt in Episcopatu coram ipso, vel ejus Vicario. Pro illis vero, in quibus prævenit Inquisitor, coram Inquisitore.

Regulariter habendæ sunt coram Episcopo. Quando verò Episcopus abest, coram Inquisitore. Quando uterque abest, coram Vicario Episcopi.

Alicubi habentur per Vicarium S. Officii in palatio Episcopali, & coram Vicario Episcopi. Quod intelligitur, quando non adest Inquisitor.

Episcopi non debent præcipere Inquisitoribus, ne illæ habeantur.

De jure habendæ sunt in loco solito. Ex gratia tamen potest concedi, quod, si causæ fiant ab Episcopo,

copo, & ipse velit interesse, habeantur in palatio Episcopali. Si verò causæ fiant ab Inquisitore, illæ habeantur in S. Officio.

Si contentio fuerit inter Vicarium Episcopi, & Vicarium S. Officii, illæ habendæ sunt coram Vicario, qui construxit processum.

Extat hac de re decretum generale Urbani VIII. sub anno 1631. quod est huiusmodi. Sanctissimus ad tollendas differentias in dies inter Episcopos, & Inquisitores circa locum faciendi Congregationes S. Officii occurrentes, decrevit, ut in futurum omnes Inquisitores, non obstante quacunque consuetudine, etiam immemorabili, ac stylo in contrarium faciendi, accedant ad palatium Episcopale, ibique habeantur Congregationes, si Episcopi velint eisdem Congregationibus per seipsos interesse. Quando verò nolunt per seipsos assistere, vel absint à residentia, tunc Congregationes fiant in mansionibus Inquisitoris, & Vicarii Episcopales illuc accedant. Vicarii verò Capitulares, Sede Episcopali vacante, siue velint Congregationibus per seipsos assistere, siue non, semper prædictis Congregationibus habendis accedant ad mansiones Inquisitoris. Cæterum in civitate Mediolani, Sede Archiepiscopali vacante, observetur quod hætenus observatum fuit.

Coram Summo Pontifice habetur qualibet feria quinta, nisi legitime impediatur, etiam non intimata.

Congregationes S. Officii Urbis, quæ in palatio antiquioris Cardinalis Congregationis habebantur, ex mandato Urbani VIII. sub die 17. Septembris 1628. habentur in Conventu S. Mariæ super Minervam Ordinis Prædicatorum.

De præcedentia Inquisitorum lege consult. 12. prope finem tom. 5.

Conversatio cum hæreticis ex causa necessitatis permittitur Catholicis ad effectum illos convertendi ac instruendi, citra tamen scandalum.

Cursores Summi Pontificis tenentur intimare Congregationes S. Officii.

Custodia scripturarum & processuum S. Officii, mortuo Inquisitore, non pertinet ad Ordinarium, sed ad Vicarium Inquisitoris, & in ejus absentia ad Generalem, vel Provincialem si adsint, sin minus ad Priorem Conventus.

Custodes, & subcustodes carcerum S. Officii nihil omnino accipere possunt à carceratis, etiam sponte dantibus, etiam post causæ expeditionem, & eorum libertatem, neque ab aliis eorundem carceratorum nomine sub pœna privationis officii.

A decimis pro quacunque causa impostis, S. Officium est exemptum pro suis bonis, non tamen pro illis prædiis, & bonis acquisitis, quæ prius solita erant illas solvere.

Eadem exemptione gaudent beneficia unita, & pensiones reservatæ quibusvis Inquisitoribus Italiae.

Decreta S. Congregationis publicanda simul sunt ab Inquisitoribus, & ab Ordinariis, & ubi non sunt Inquisitores, à solis Episcopis.

Decreta quæ prohibent venerationem defunctorum cum fama sanctitatis, nisi tales fuerint à Sede Apostolica declarati, edita anno 1625. non comprehendunt eos, quibus supra centum annos cultus, & veneratio exhibetur. Ita declaratum pro B. Columba, & aliis passim.

Distributiones quotidianæ jam decursæ tempore carcerationis debentur ei, qui fuit carceribus mancipatus pro S. Officio, & fuit repertus non culpabilis. Quod si non habet unde vivat, debet ex illis habere victui necessaria.

Culpabili non debentur, nisi causa victus.

Carcerato, si eas velit, debent dari, data tamen per ipsum cautione, quod si reperitur culpabilis, illas restituat.

Duellantes non puniuntur in S. Officio.

In edicto consignationis librorum prohibitorum Inquisitor apponere debet dictionem illam *Tantum*, ut scilicet consignetur S. Officio *tantum*.

Non debet Inquisitor addere in edicto pœnam excommunicationis Regularibus, extra mœnia monasterium habentibus, ne introducant in illud libros absque sua licentia. Quod si id faceret, ligaret solum eos, qui ibi sunt de familia, nisi infra octo dies indicem librorum exhibeant S. Officio.

Edicta, quæ sunt solita publicari à Parochis, si isti non habent copiam Notariorum, qui possint se rogare de publicationibus, facere debent fidem cum subscriptione duorum testium, illa se publicasse.

Publicantur per Inquisitores se junctim ab Episcopis, sed alter alterius mentionem faciat, ut scilicet fieri possent denunciations vel coram Episcopo, vel coram Inquisitore.

In edicto librorum prohibitorum Inquisitores apponant pœnam excommunicationis quoad libros hæreticos duntaxat, vel de hæresi suspectos.

Edicta Curiae Episcopalis possunt imprimi absque licentia Inquisitoris.

Ergastulum institutum fuit, ne Regulares, alique presbyteri seculares notentur infamia, quemadmodum illa notantur qui triremibus addicti sunt.

Excommunicatio poterit ferri contra inservientes S. Officio ob non solutionem pensionum, non obstante Bulla Urbani IV. quæ incipit, Ne Inquisitionis.

Excommunicatus propter occupationem bonorum Ecclesiasticorum, non procurans absolutionem per tres, vel quatuor annos, potest citari ad respondendum de fide *per cap. fin. de pœn. & Concilium Tridentinum sess. 25. cap. 3. in fine de reform.*

Contra non curantem absolutionem, &, non obstante excommunicatione celebrantem missam procedit Ordinarius. Aliquando tamen S. Officium committit informationem.

Nolens revelare, tanquam edoctus, aliquem contractum inter partes, sed sustinens excommunicationem pluribus annis, non punitur in S. Officio.

Ob violationem libertatis Ecclesiasticæ declaratus excommunicatus, contemnens censuras, non potest citari, ut leviter suspectus de fide.

Contra obloquentem de excommunicatione, nisi alia concurrant, non solet procedere S. Officium.

Infordecens in excommunicatione non punitur in S. Officio, nisi excommunicatio incurratur ex causa fidei, de quo alibi fufius.

Exemptio, ejusque privilegium cessat in causa fidei, & Ordinarius in ejusmodi causis, etiam contra exemptos procedere potest.

Damnati ad triremes à S. Officio non liberantur, neque habilitantur, neque illis permittitur alios pro ipsis inservire sine licentia S. Congregationis.

Generalis Ordinis Prædicatorum, quando est præsens in Urbe, debet ipsemet, non autem ejus Vicarius, interesse Congregationibus Consultorum, quæ habentur in Palatio S. Officii.

Gentilibus Indiarum Orientalium, ad fidem catholicam conversis conceditur usus lineæ conymbinæ, sandalium, & lavationum, licet sint insignia Infidelium, sed cum quibusdam conditionibus.

Hæredes Cardinalium generalium Inquisitorum, Consultorum, & Officialium S. Officii Urbis pro tempore, statim post eorum mortem, tenentur sub pœna excommunicationis tradere S. Officio quascunque scripturas ad illud quomodolibet spectantes.

Hispani, qui sponte comparent in S. Officio Urbis, & se accusant de crimine sodomie, aut bestialitatis, quæ crimina in Hispaniis punit S. Officium, recipiuntur,

piuntur, & pro absolutione Sanctissimus illos remittit ad Cardinalem Vicarium, qui eos absolvit cum clausula, quatenus non sint inditiis præventi in S. Officio Hispaniarum, & pœnitentias salutaris notas facit S. Officio. Neque expediuntur, nisi cum dicta clausula.

Fugientes à carceribus S. Officii Hispaniarum, & Lusitaniæ tractantur uti fugitivi, alii verò uti recurrentes ad S. Officium. Qui sane fugitivi remittuntur ad Hispanias.

Consultores, Commissarii, Qualificatores in Hispania non gaudent indulto exemptionis à residentia, ministris S. Officii concessio, nisi morantes in propriis locis, ubi habent suam residentiam, & pro illis horis tantum, quibus actu occupantur in rebus S. Officii. Quare non debent deputari Consultores, Commissarii, vel Qualificatores extra loca, & civitates, in quibus ratione suorum beneficiorum tenentur residere.

Verum Commissarii tantum, tanquam valde occupati, gaudent huiusmodi exemptione ex tolerantia, sive concordia cum Ecclesiis.

Inquisitores in regnis Hispaniarum pro detruendis in carceres S. Officii laicos, non petunt licentiam aliquam à Proregibus.

Non solet in illis paribus concedi licentia absolvendi ab hæresi.

Breve Pauli IV. & B. Pii V. quo conceditur facultas Inquisitori majori Hispaniarum procedendi contra sacerdotes seculares, & regulares, sollicitantes in sacra confessione intelligitur privative, & non cumulative quoad superiores regularium.

Hospitalium gubernatores ac ministri tenentur recipere damnatos à S. Officio ad hospitalium servitia.

Imagines condemnatorum ob crimen læsæ majestatis humanæ retineri prohibentur *l. eorum ff. de pœn.* Ergo multo magis hæreticorum condemnatorum.

Judaizantes nunquam admittuntur ad compensationes. Ita statuit Paulus IV. die 1. Octobris 1555. qui revocavit omnes Constitutiones, quæ huic rei favere possent. An autem contra istos expediat, Constitutionem, vel decretum aliquod edere, ut procedatur ad publicationem bonorum, seriò discutendum est.

Jesuitæ possunt in Hispania, & Lusitania imprimere libros absque eo, quod mittantur recognoscendi ad Urbem, dummodo tamen non sint super materia efficacis gratiæ, & aliis materiis modo controversis, neque super materia jurisdictionis ecclesiasticæ, neque adversentur doctrinæ D. Thomæ, vel sit dubium, an sint secundum doctrinam D. Thomæ.

Non habent facultatem absolvendi ab hæresi. Hæc enim facultas à Gregorio XIII. eis concessa, fuit revocata à Sixto V.

Non habent facultatem absolvendi eos, qui non satisfaciunt S. Officio; neque in Italia absolvendi ab hæresi in foro conscientie.

Jesuitis, morantibus in regno Syonarum, conceditur, ut in celebratione missæ uti possint alba in parte anteriori aperta, & planeta, etiam ab uno latere aperta.

Reis S. Officii datur, etiam pluries, iuramentum de non tractando de meritis suæ causæ.

Nulla iuramenti forma est admittenda, in qua continetur aliquid contra fidem catholicam, & auctoritatem Pontificis.

Iuramentum silentii tenentur præstare omnes Officiales, Consultores, Ministri. S. Officii, ac

Tom. II.

etiam Vicarius Episcopi.

Iuramentum S. Officii restringitur solum, ne inferatur præjudicium ipsius causis.

Præstatur in Universitate Salamantina de defendenda doctrina D. Augustini.

An autem liceat absolvere catholicos, qui tenent speculative, doctrinam contentam in iuramento, ut vocant fidelitatis, præstando Regi Anglicano, probabilem esse, illud tamen nec ipsimet præstare volunt, neque aliis, ut illud præstent ulla ratione suadere, nec non alios, qui, licet omnino damnent huiusmodi fidelitatis iuramentum, præcipuum tamen doctrinæ punctum in eo contentum, quod est circa Regum depositionem putant esse problematicam? Respondeo, in hac reservanda omnino sunt Brevia Apostolica, in quibus hæc quæstio est definita.

Audientes missam tempore interdicti à Summo Pontifice impositi, expediuntur cum monitione, ac pœnitentiis salutaribus.

Qui tempore bacchanalium, vel quovis alio, Ecclesiam, dum missæ celebrantur, larvati ingrediuntur, seclusa mala intentione, expediuntur cum monitione, ac pœnitentiis salutaribus, & contra tales procedunt Inquisitores.

Inquisitis de magia non solet imponi confiscatio bonorum.

Negans virginitatem B. Mariæ Virginis in loco, ubi est publicata Constitutio Pauli IV. abjurat publice de formali, damnatur ad triremes per septennium, & absolvitur à censuris.

Maronitæ tenentur observare diploma Pontificium circa observationem rituum antiquorum. Quod verò ad Kalendarium Gregorianum, si commode servari potest, debet servari, sin minus conivendum.

In partibus Hierusalem servant Kalendarium Gregorianum.

Marronis, sive apostatis ad Judaismum, oriundis ex Hispania non conceditur licentia commorandi in civitatibus catholicis.

Mercatoribus catholicis, petentibus sibi concedi liberum commercium cum prætensis Macteniis, qui in Oriente negotiantur, potest ex causa conivendi, nihil tamen in scriptis est concedendum.

Contra ipsos proceditur in S. Officio.

Matrimonium contrahens cum commatre puniatur in S. Officio.

Prævia abjuratone hæresis dispensatur super matrimonio rato in favorem consummati.

Matrimonium ioco cum moniali contrahens abjurat de levi cum ipsa moniali, & punitur pœna triremium.

Ratum, non consummatum cum hæretico & catholica est validum, & ideo non est concedenda mulieri dispensatio, ut alteri nubat.

Laicus, qui inductus superpelliceo interest celebrationi matrimonii, uti Curatus, punitur in S. Officio.

Mercatores Itali exercentes mercaturam extra Italiam, non possunt habitare, nisi in locis, ubi cultus Religionis catholicæ viger ex Constitutione Clementis VIII. Tenenturque discedere à locis, in quibus non ipsis permessa administratio, & perceptio Sacramentorum.

Siquis pertinaciter disputaret, aut disputaret, scilicet cum errore in intellectu, illicitos esse Montes Pietatis, ad mutuandam pecuniam egenis institutos, etiamli

etiam si non omnino gratis mutuent, sed aliquid moderatum ad solam impensam necessariam ministrorum, & aliarum rerum ad montium conservationem pertinentium exigant ultra sortem pro indemnitate montis, non pro lucro, sive augmento, ut definivit Leo X. existimans, hanc definitionem non esse veram, sive non esse tenendam, aut alias si exteriori signo hunc suum errorem proderet, incurreret in excommunicationem latam contra hæreticos, Papæ reservatam in Bulla Cœnæ Domini.

Morischi expulsi à Regnis catholicis non debent permitti morari in Civitatibus catholicis, multoque minus in Terris Baronum.

Si capiantur in triremibus infidelium, examinantur, & redditur certior S. Congregatio. Si vero capiantur, tanquam pyriticam artem exercentes, vel contra christianos pugnantes, remanent servi.

Petentes recipi in civitatibus catholicis, ut christiani vivere possint, sunt tolerandi, non tamen in locis mari proximis, neque omnes insimul, sed sparsim per civitates, & loca, ut observentur ab Ordinariis.

Si contigerit prudenter ac probabiliter dubitari, an sint baptizati, baptizentur sub conditione, & postea professionem fidei emittant.

Nuncii Apostolici possunt cum hæreticis conversari in actibus publicis pro negotiis tractandis. Quoad invitandum vero illos ad convivia, abstineant, nisi subsit probabilis spes eorum conversionis.

Conceditur etiam hæc licentia eorum ministris, scilicet Abbreviatoribus, & secretariis.

Officium B. Mariæ Virginis, Defunctorum, S. Crucis, & Spiritus Sancti idioma Germanico permittitur Germanis, in Italia degentibus, dummodo sint probatæ versionis.

Parochus inquisitus in S. Officio de celebratione matrimoniorum plurium polygamorum sine legitimis probationibus, potest interrogari, an credat, vel crediderit licere presbytero, curam animarum exercenti, etiam tempore belli, vel pestis, dum itinera sunt intuta, celebrare matrimonia, non adhibitis diligentibus à S. Concilio Tridentino præscriptis? Quod si recte responderit, damnandus est ad carcerem triennalem cum suspensione perpetua à cura animarum, & exilio à locis delictorum. Quod verò ad matrimonia hunc in modum celebrata, debet comprobari mors primorum maritorum, & interim conjuges monendi, ne insimul cohabitent.

Qui filiam propriam cognoscit, ei dicendo, non esse peccatum, sed teneri exequi voluntatem patris, abjurat de formali, & damnatur ad triremes in perpetuum sine spe gratiæ.

Cognoscens solum carnaliter propriam filiam, non punitur in S. Officio.

Pœnas impositas ab Ordinariis, vel ab Inquisitoribus reis S. Officii, non possunt moderari, aut retardari ministri, aut Iudices seculares.

Vocans pœnitentiatos à S. Officio hæreticos, punitur in S. Officio pœna extraordinaria.

Constito legitime, quod Lusitani permanserint in Lusitania, à qua postea discesserint, si alibi repèriantur judaizare, vel esse Judæos, debent condemnari, tanquam apostatæ à fide, non obstante, quod expositi torturæ negaverint, se fuisse bapti-

zatos, vel christiane vixisse, cum perspicuum sit, à centum & quinquaginta circiter annis nullum Judæum toleratum fuisse in Lusitania, nisi fuerit baptizatus, & christiane vixerit.

Crimen nefandum in Lusitania pertinet ad S. Officium ex observatione.

CONSULTATIO CCII. & ultima.

In qua brevis repetitio fit de modo, & ratione rectè, ac ordine expediendi causas S. Officii quantum cuique sat est.

CAusæ omnes S. Officii, aut sunt de hæresi, aut de suspitione hæresis. Delinquentes, hæretici, aut suspecti dupliciter considerantur. Primò uti præventi in iudicio ab indiciis sufficientibus. Secundò uti spontè comparentes.

Ex hæreticis præventis, Alii appellantur hæretici positivi; Alii negativi. Contra hæreticos positivos, præcedentibus legitimis inditiis, quorum virtus non solum consistit in numero, sed multo magis in qualitate denunciantium, sive testium, qui non patiuntur exceptionem, præsertim inimicitiae capitalis, in verisimilitudine facti, & in qualitate personæ denunciatae, proceditur ad perquisitionem librorum, scripturarum, & ad comprehensionem personæ. Quod si in constitutis, quæ ipsis sunt, confiteantur adhæsisse hæresibus, de quibus sunt imputati, in hoc enim consistit earum formalitas, si resipiscant, coguntur ad abjurandum de formali, vel publicè, si ita requirant materia & circumstantiæ casus, & qualitas personæ, vel privarim, & condemnantur ad pœnam carceris formalis perpetui cum impositione pœnitentiarum salutarium ex arbitrio. Sed quando sunt impœnitentes, præscribitur eis terminus competens ad resipiscendum, in quo per Viros doctos, pios, ac prudentes omni studio curandum est, ut reducantur ad cognitionem catholicæ veritatis. Transactis vero primis terminis ob zelum eorum salutis, præscribuntur alii termini, quibus etiam transactis, & ab omni spe destitutâ eorum reductione, relinquuntur brachio sæculari, sicut etiam aliquando relinquuntur hæretici pœnitentes, quando sunt relapsi, quo in casu non compelluntur abjurare.

Hæretici negativi sunt ii, qui ex sufficienti testium numero, nullam patientium exceptionem, ac contestum indiciantur tenuisse hæreses, illisque credidisse, de quibus convincuntur, & ipsi negant. In his causis, quæ raro solent contingere, sanctum officium procedit summa cum maturitate, ac prudentia, & procedit consultò, ac cogitatè ad aliquem declarandum hæreticum negativum, quando tamen ita declararet, traderetur brachio sæculari tanquam hæreticus impœnitens.

Dixi tanquam hæreticus; nam hæresis est plenè ac legitimè contra ipsum probata, ideoque constat Ecclesiæ, illum esse hæreticum impœnitentem. Dixi impœnitens, quia non vult confiteri, ac de testari suos errores. Et quamvis diceret se habere veram fidem, attamen non satis esset. Quia cum solum signum pœnitentiæ sit erroris confessio, integrè probati, donec illum non confiteatur, merito habetur pro impœnitente. Atque ita decrevit Concilium Biterrense capit. 6. 7. 8. & 9. & Narbonense

bonense capit. vigesimo sexto ac Decisio Rotæ 875. in antiq. tit. de hæret. cujus initium *Accusatus*. Quod sequuntur Doctores communiter, & praxis apud Pegnam in direct. p. tertia com. 48. qui ex dicta decisione id tradit cum quinque requisitis necessariis ad condemnandum quempiam pro hæretico negativo.

Primum est, quod sit convictus de hæresi formali, non autem de assertionem scandalosa, temeraria, male sonante, ac hisce simili.

Secundum, quod verba hæreticalia sint certa, clara, non dubia, & ambigua, quodque nequeant habere alium sensum quam hæreticum.

Tertium, quod Reus vincatur testibus legitimis, idoneis, & omni exceptione majoribus, ac contestibus.

Quartum, quod dictum, & factum hæreticale sit recens, non vetus; ita ut verisimiliter credi possit reum illius memoriam non amisisse.

Quintum, quod convincantur, dixisse, se credere hæresibus, quæ sibi opponuntur, & ab aliis credendas esse.

Sponte autem comparentes ii sunt, qui ex se ipsis præsentantur in S. Officio, priusquam extet contra ipsos aliquod indicium, & se accusant tenuisse hæreses, illisque credidisse, protestantur illas detestari, & abjurare, æque amplecti fidem S. Romanæ Ecclesiæ. Et re ipsa compelluntur ad abjurandum de formali juxta formam præscriptam, quæ illis exhibetur cum clausula. Citra pœnam relapsi, si sint Minores viginti quinque annorum, sine autem dicta clausula, si sint Majores, & impositis pœnitentiis salutaribus, dimittuntur.

Isti autem vel nati sunt ex Patre & Matre hæreticis, & educati in hæresibus, vel sunt nati ex parentibus Catholicis, ac instructi etiam in religione Catholica, sed subversi, ac seducti. Priores in depositione, quam sponte faciunt contra se ipsos solent interrogari, an sciant quod in Catholicorum locis sit aliquis hæreticus, quis, & præter nomen, cognomen, patriam, ac exercitium compelluntur ad describendam etiam Personam. Posteriores interrogantur diligenter de seductoribus, aliisque complicitibus cum aliis interrogationibus opportunis secundum causæ qualitatem.

Prioribus dari solebant attestations authenticæ eorum abjuratiõnis, ac reconciliationis. Sed quoniam repertum est, quod plerumque sunt personæ vagæ sive erronee & quæstantes, quæ illis abutebantur, illas aliis commodando, imo & divendebant, commutantes nomina, & interdum etiam oppignerabant cauponibus non sine aliis flagitiis, ideo S. Congregatio jussit, quod amplius non concedantur, nisi aliquando ob justas causas in casibus peculiaribus, in quibus ne quidem conceduntur, quando satis prospici potest cum literis ad eorum Ordinarios.

De Hæreticorum fautoribus.

Fautores hæreticorum sunt ipso jure excommunicati, & præter suspensionem hæresis, incurrunt etiam in graves pœnas capit. excommunicamus 1. *paragrapho credentes de hæret. & capit. Inquisitioni paragrapho prohibemus eod. tit. in sexto*. Suntque illi, qui præbent favorem hæreticis, quo generali modo comprehenduntur receptatores, auxiliares, defensores, eorumque consulentes.

Tribus autem modis dici aliquis potest fautor

hæreticorum. Per amissionem, & negligentiam. Per factum, & cooperationem. Per consilium. 1. modo incurri possunt Magistratus, ac Principes christiani, alique locorum domini, cum teneantur extirpare hæreticos, expellere à suis ditionibus, ac præbere omne auxilium Inquisitoribus ad hunc ipsum effectum. At relinquamus istos considerationi, quæ de jure habenda est cum illa maturitate, quæ convenit casuum qualitati ob consequentiam tumultuum, ac perturbationum, quæ inde evenire possunt, sat est monitos facere Inquisitores inferiores, quod, eveniente hoc casu in Principum ditionibus, ac feudatariorum locis suæ jurisdictionis, non sint adeo faciles ad procedendum, sed certiores prius reddant S. Congregationem supremi Tribunalis Inquisitionis Romanæ, à qua responsum expectent.

Personæ verò privatae incurrunt in hunc casum omissionis, quando, scientes ipsæ quod illi sunt hæretici notorii, ac publici, & quod ad se pertineat, maxime ex officio, uti sunt Crucifigati, qui jurant eos denunciare, ac dare operam, ut comprehendantur, id non faciunt sine legitima causa, & impedimento, sed omnes etiam alii possunt in dictas pœnas incurrere, quia omnes tenentur eos denunciare.

Et nihilominus S. Officium procedit in hac re cum magna cautione ac prudentia, considerans, an is, qui omisit denunciare, vel comprehendere, vel auxilium præstare, ut denuncientur, & comprehendantur, id fecit ob metum, aut per oblivionem, vel ob quamcunque aliam probabilem causam, ex qua excludatur suspicio malitiosæ, ac dolosæ fautoriæ, ut exempli gratia, si sola uxor sciat, maritum committere actus hæreticales, illumque cognoscat terribilem adeo, ut facile illam occideret, vel angeret, affligeretque, si sciret fuisse ab ea denunciatus, in hoc sanè casu potuit illa excusari.

In aliis quoque casibus eadem est habenda consideratio, permultumque pensitare circumstantias, nam secundum illas fit judicium plus, minusve severam, ut statuit Concilium Narbonense capit. *decimo quarto, decimo quinto & decimo sexto* quod præ cæteris omnibus tradit indicia, sive signa cognoscendi, ac distinguendi gradus fautorum, & fautoriarum. Non debet itaque Judex ex omissione denunciationis esse facilis habendi personas pro suspectis, & fautoribus hæreticorum.

Fautores autem de facto, ac de cooperatione sunt ii, qui præbent scienter auxilium hæreticis, vel ne capiantur, à S. Officio, vel ut eripiantur violenter ab ejus manibus, illi resistendo, & assistendo hæreticis, illos associando propter eorum securitatem, eisque subministrando victum. In hoc tamen considerare debet prudens Judex, an qui defendit hæreticum, aut ei præstat auxilium, defendat errorem, ac hæresim, an verò personam ob aliquam rationem mundanam. Isti enim, etsi ob resistantiam, quam faciunt S. Officio sint excommunicati ipso jure, non tamen sunt hæretici, atque adeo redduntur solum suspecti de vehementi, vel de levi juxta resistantiæ qualitatem, adhibitas S. Officio, & defensionis hæretico præstitæ. Nam si defenderent errorem ac hæresim, haberentur & ipsi quoque pro hæreticis. Ideoque ex regula generali, quod juxta varium modum, & qualitatem defensionis exhibitæ pro hæretico, variet etiam causa, & modus expeditionis, modò gravior, modò levior, cum multo gravius delinquat, qui cum armis defendit, quàm sine armis, qui cum

viribus eripit è manibus Curia S. Officii hæreticum quàm qui voce tantum illi auxilium præbet, ut fugiat. Ab hac autem varietate oritur etiam varietas gradus suspicionis, & consequenter abjuratæ, ac pœnæ infligendæ.

Pro hoc auxilio, quod exhibetur hæreticis per violentiam, quæ fit S. Officio propter eorum defensionem, observatur Constitutio Innocentii IV. & Clementis IV. ac B. Pii V. *de qua infra.*

Sub hoc capite fautoria de facto continentur hæreticorum receptatores, qui propriè sunt illi, qui scientes, quod sunt hæretici, eos tamen receptant, & occultant, vel in suis villis, vel in suis domibus, præbentes illis hospitium in aliis suis locis, ut evadant è manibus Judicis, & ne puniantur. Sed quando nesciunt, quod sunt hæretici, & in illis præsumitur probabilis ignorantia, excusantur. Verum est tamen, quod quando hæreticus receptatus, & occultatus esset publicè denunciatus, ac notorius, præsumeretur scientia, non autem ignorantia in receptatore.

Ex quo sequitur, quod nautæ, stabularii, caupones, alique hujusmodi, qui non tenentur perscrutari, ac inquirere qualitates & mores transeuntium, & hospitem, excusantur, quando tamen ab ipsis receptus non sit publice damnatus, vel denunciatus hæreticus ita, ut ipsi hoc scire possint.

Suspicio hæresis, quæ ex hoc capite fautoria potest oriri in mente Judicis contra receptatorem, sicut ob qualitatem facti, personarum receptatarum ac genus receptionis, potest esse levis, aut vehemens, ita etiam debet imponere abjuratæ de levi, vel de vehementi arbitrio suo, temperato ab istis circumstantiis.

Si receptatores sciunt in specie hæreses, ac errores, quos habet hæreticus receptatus, & occultatus ab ipsis, debent etiam & ipsi illos in specie abjurare; sed si tantum sciunt in genere, quod receptatus est hæreticus, poterunt etiam cogi ad abjurandum in genere. Et quoad pœnas sunt illæ, de quibus Pegna *p. secunda com. 76. paragrapho ac præter.*

An autem cum pœnarum securitate ordinaria procedendum sit contra consanguineos, uti uxores, fratres, patres, filios, ac similes personas receptantes, & occultantes maritos, fratres, & alios suos conjunctos hæreticos, licet inter Doctores disceptetur, volentes aliqui, ob immanitatem, & enormitatem delicti habere locum etiam in ipsos severitatem legum, attamen communis sententia, imò & ipsa praxis docet contrarium, hoc est, quod infligi debeat mitior pœna, dummodo constet quod id non faciant in contemptum fidei, vel in gratiam hæretici, sed solum ratione sanguinis, & naturalis affectionis quam non ita facile homo exuere potest. Ideoque multum tribuendum est huic juri naturali, cogitandumque, quod illos receptaverint, non ut hæreticos, sed ut consanguineos. Concurrunt nihilominus in id aliqua requisita, de quibus etiam Pegna *dicta parte secunda, canone octuagesimo primo, paragrapho Cæterum multa.*

Primum est, quod qui receptant consanguineos hæreticos, quamvis puniri debeant mitius, non tamen excusantur ab omni pœna, quia non sunt omnino immunes à delicto.

Secundum, quod non est æqualis ratio omnibus consanguineis, sive conjunctis. Nam filius qui receptat patrem hæreticum, uxor maritum, frater fratrem, mitius puniri debent ac si receptassent, vel defendissent alios hæreticos conjunctos

in gradibus longinquiorebus.

Tertium necessarium, ut benignitas ac lenitas punitionis habeat locum, est, quod ille, qui recepat, non sit particeps delicti receptati. Nam in hoc casu pari pœna puniretur.

Nonnullis Doctores videtur etiam quod in hac materia occultationis ac receptionis hæreticorum consideret peracutus, ac prudens Judex, an inter receptantem, & receptatum intercedat inima amicitia. Nam cum illa sit vinculum valde potens, & quasi non inferius viribus sanguinis, cumque non sit receptans ullo modo suspectus de participatione hæresum, ac errorum receptati, videtur, quod contra ipsum procedi non possit cum severitate ordinaria.

Dignum quoque consideratione est, quod ex aliqua parte poterit excusare passio cæca, & immoderata animi, quæ à Doctores semper appellatur furor, ut si receptans catholicus receptaret, & occultaret mulierem hæreticam suam amalam, vel contra, si mulier catholica receptaret amalum hæreticum.

Fautores verò consilii sunt ii, qui præbent consilium, & curant media, ut hæreticus à se cognitus pro tali, aut non denunciatur, aut non capiatur, aut sit violenter extractus à potestate S. Officii, aut quocunque alio modo impediatur Judex examinare, & construere processus, pronunciare sententias, ac similia, sive directe, sive indirecte. Quoad istos observandæ sunt eadem considerationes superius adductæ, ac etiam quoad illos, qui appellantur impeditores S. Officii, de quibus agunt Doctores, ut Pegna *com. septuagesimo nono* ubi explicat impedimentum directum, & indirectum, quod præstat S. Officio, agitque de suspicionem hæresis quæ resultat ex hac re in qua Judex attendere debet, non solum ipsam delicti substantiam, sed personarum qualitatem, maxime autem si intercedat dolus vel malitia in facto, & aliæ circumstantiæ, ex quibus pendet severitas, & clementia pœnæ.

Credentes hæreticis sunt hæretici, & comprehenduntur in primo capite, de quibus loquitur Pegna *in directorio p. 2. com. 75. q. 50.*

De sponte comparentibus, suspectis de hæresi.

Sponte comparentes, suspecti de hæresi, illi sunt, qui comparent ex seipsis S. Officio & antequam extet contra ipsos aliquod indicium, se accusant dixisse, aut scripsisse aliquam hæresim, aut fecisse aliquem actum apostaticum contra fidem, ut si militaverint pro hæreticis, aut piraticam exercuerint cum Turcis prædatique fuerint urbes, ac personas christianas, fuerint circumcisi à Turcis, exerint digitum, dixerintque verba illa *Ali Ali*, quæ sunt protestativa Mahometismi, ingressi fuerint Meschitam ad orandum, vixerint juxta eorum ritum, audiverint conciones hæreticorum, sumpserint eorum sacrilegam cœnam, comederint carnem diebus prohibitis, ut cum ipsis se conformarent, protestati fuerint tenere ac credere eorum religionem pro vera, abjuraverint ac detestati fuerint catholicam, acceperint uxorem, cum essent in sacris, ordinati fuerint in sacris, cum uxorem haberent, acceperint secundam uxorem, vivente prima, celebraverint missam, aut administraverint Sacramentum poenitentia, cum non essent sacerdotes, vel commiserint alia delicta suspecta de fide, sed negent intentionem, hoc est, adhæsisse cum corde erroribus.

Isti postquam interrogentur diligenter super intentione, &

& complicibus, compelluntur abjurare juxta ipsorum qualitatem de actu apostatice, vel hæreticali, de vehementi, ut plerumque in actibus supradictis, qui ex sua natura præferunt vehementem suspicionem, aut de levi, habendo rationem qualitatis, ac ætatis sponte comparentis, quando illa commiserit.

De istis sponte comparentibus animadvertendum est, quod standum est eorum depositioni, super factis, intentione, & adhæsiōe cum corde. Atque ideo cum S. Officium contentum erit simplicibus interrogatoriis super eorum intentione, & complicibus, omittit torturam, sed nunquam abjuratiōnem, quæ cum non sit actus pœnalis, sed protestativus, nunquam habuisse intentionem non catholicam, sed vivere ac mori catholice, habet locum etiam in ipsis.

In recipiendo eorum depositionem, moneantur dicere integrè veritatem, & expresse præcipiantur, quod id bene advertent. Quia si postea fuerint reperti diminuti, procedetur contra ipsos uti præventos, nec ipsis juvabit hæc spontanea confessio, & revera proceditur, quando res, in quibus reperti diminuti, sunt substantiales. Nam si diminutio esset in re levi sive in facto, sive in circumstantiis, & præsumi poterit verisimiliter obli-vio, non autem malitia, nullius esset considerationis.

Hi sponte comparentes, qui adveniunt è provinciis, ac civitatibus, in quibus est officium S. Inquisitionis, interrogantur, an sciant se præventos esse in aliquo S. Officio. Et quamvis dicant, aut non esse præventos, aut id nescire, attamen in sententia, & in attestatiōe, posito quod detur, semper ponitur clausula; dummodo non sit præventus indiciiis. Et hæc interrogatio, & clausula habet præcipuum locum in sponte comparentibus Hispanis, qui ob timorem S. Officii illarum partium accedunt ad Tribunal supremum Romanum.

De Suspectis de hæresi præventis.

Suspecti de hæresi præventi sicut ii, qui dicunt, vel scribunt propositiones hæreticas, erroneas, aut alio quocunque modo suspectas in fide, vel qui parant facta, & actus hæreticales, & apostaticos.

Primi quando sunt præventi, ac sunt personæ alicujus intelligentiæ, & inditia sunt sufficientia, facta iis perquisitione scripturarum, primo mancipantur carceribus, deinde à Theologis qualificantur, ac fit censura propositionum, ut sciatur gradus earum malitiæ, an sint hæreticæ, erroneæ in fide, an proximæ errori. Et compellendo eos ad recognoscendum scripturas judicialiter, quæ in perquisitione fuerunt repertæ, constituuntur dando illis opportuna interrogatoria, & objectiones, ut veritas obtineatur, & negantes in suis constitutis sive totum, sive partem ejus, quod iis fuerit oppositum, exhibita iis prius depositione testium & assignatio iis competente termino pro defensionibus, torquentur acriter plus, minusve juxta qualitatem inditiorum pro elicienda veritate, quando negant omnia, & quando negant partem pro habenda ulteriori veritate complicitum, & intentionis respectu rerum confessarum. Post torturam, si nihil aliud resulter, & propositiones sunt graves, ut supradictæ, ac persona in defensionibus non bene se purgavit, compellitur abjurare de vehementi, condemnatur ad carcerem, vel ad exilium à loco, in quo illas protulit, præcipue si extet scandalum, cum aliis pœnis juxta qualitatem personæ, & causæ, ut si verbi gratia sint religiosi, privantur voce activa

& passiva, suspenduntur à divinis, inhabilitantur ad concionandum, legendum, ac docendum.

Sed quando persona, quamvis intelligens, non sit alioquin suspecta, sed sit cognita, bonæ ac rectæ mentis, scripserit, vel protulerit propositionem suspectam inadvertenter, aut existimaverit, quod non esset ita perniciofa, S. Officium solet contentari retractatiōe judiciali, dummodo tamen propositiones non sint hæreticæ. Nam istæ semper abjurantur, & hæ personæ abjurant de levi. Quod si prolata fuerint publicè, ut in concione è suggestu cum aliquo scandalo populi, solet imponere retractatiōnem etiam in eodem loco, & quando dubitatur, quod id non faceret integre, aut quod id nesciat facere ex se eo modo, qui est necessarius, datur ei forma præscripta de retractatiōe.

Si verò propositiones non sunt ex illis, quæ superius allatæ sunt, sed aut falsæ, aut temerariæ, scandalosæ, & offensivæ piarum aurium imponitur retractatiō, præsertim quando continent scandalum, & sunt declaratæ tales ab aliquo decreto Pontificio, sicuti illa, quod possit fieri ab absente confessio per literas confessario absenti, & ab eo absolvi, declarata à Clemente VIII. sub anno 1602. saltem falsa, scandalosa, temeraria, non autem abjuratio, cum non sit materia abjurabilis, nisi illa, quæ generat suspicionem fidei in aliqua supradictorum graduum, & imponuntur in asserentes pœnæ illæ, quæ secundum personarum qualitates, & circumstantias, præsertim scandalum, censentur à prudente Judice magis ad hanc rem opportuna.

Suspecti verò de factis, sive actibus hæreticibus tot sunt, quot sunt actus & facta ipsa; sed frequentiora in S. Officio sunt sequentia. Polygami, sollicitantes in confessiōe sacramentali ad turpia, for-tilégi, blasphemii, retinentes libros prohibitos, comedentes carnem diebus ab Ecclesia prohibitis absque necessitate, præcipue cum scandalo, oblocutores excommunicationis, in quibus persistunt, celebrantes missam, & ministrantes sacramentum pœnitentiæ, cum non sint ordinati Sacerdotes.

De Polygamiis.

Polygami sunt, qui ducunt secundam uxorem, vivente prima. Isti aut consumarunt delictum, aut attentarunt.

Cum illis, qui per legitima indicia præsumuntur consumasse delictum, proceditur ad capturam, & producta fide utriusque matrimonij in processu, probataque supraviventia primæ uxoris, examinantur prævia tortura super intentione, hoc est, an crediderint licitum esse christiano, & Catholico habere plures uxores eodem tempore, compelluntur abjurare publice, vel in Congregatione Consultorum, vel secreto juxta qualitatem personarum de vehementi, & damnantur ad triremes, saltem per quinquennium, quibus transactis, redit ad primam uxorem, & legitur sententia in loco delicti ad exemplum aliorum. Sed quando induxerunt testes falsos ad contrahendum secundum matrimonium, condemnantur ad septem annos, & etiam amplius juxta circumstantias, & qualitates dolosæ criminis, ac proceditur contra testes, qui confitendo veritatem, condemnantur pariter ad triremes.

In quibusdam locis, ut in Hispaniis, coguntur abjurare tantum de levi, habendo forsitan rationem principii impulsivi delicti, quod plerumque est luxuria, & amoris passio. At in Italia consi-

consideratur abusus Sacramenti, qui sane magnus est, & quia continet hæresim peculiarem, quæ asserit esse licitum ducere plures uxores vivas, ideoque jure delinquens catholicus remanet aggravatus à vehemente suspitione.

Accidit plerumque, quod propter amissionem librorum, in quibus parochi solent scribere matrimonia, non potest haberi fides authentica primi matrimonii, quo in casu adhibentur diligentia examinando testes, qui interfuerunt celebrationi matrimonii, parochos ipsos, ac personas, quæ viderunt cohabitare reum cum prima uxore uti maritum, & uxorem, deducitur in actis instrumentum dotis, & fiunt omnes diligentia, ut recte probetur primum matrimonium, ex quibus resultet talis probatio, quæ æquivalet fidei, quæ necessaria esset.

Contingit etiam nonnunquam, quod reus neget pertinaciter duxisse aliam uxorem, nec esse illum, de quo agitur. Quo in casu est omnino necessarium recognoscere personam ab ejusdem prima uxore, & si ab ista non poterit, ab aliis personis, quæ possint comprobare identitatem personæ delinquentis.

Solet præterea, sæpius contingere, quod polygamus, nulla præcedente diligentia sciendi, an prima uxor sit viva, an mortua, inducat falsos testes, & ducit secundam uxorem suo periculo, versans inter spem, & timorem, an vivat, anve obierit, atque adeo in periculo pænæ, curat extenuare gravitatem delicti adducendo temporis diurnitatem, qua diu abest à prima, quodque nullum nuncium de illa acceperit. In hoc, & hujusmodi casibus omnis adhibetur à S. Officio diligentia probandi supraviventiam, qua non probata, expeditur reus, cum condemnando ad pœnam ordinariam triremium & cogendo illum abjurare de vehementi post torturam super intentione. Nam licet non sit probata supraviventia primæ uxoris, nihilominus animi dispositio ducendi secundam uxorem sive prima sit viva, sive mortua, illum reddit suspectum, quod male sentiat de sacramento matrimonii, quo ille reipsa abutitur.

In hoc casu monetur secunda uxor de suo statu, quod nequeat suscipere alium virum, donec non habeatur certus nuncius, primam esse vivam; nam si reperiretur, esse mortuam antequam reus contraheret cum hac secunda, ipsa esset ejus vera uxor.

In illos verò qui attentarunt secundum matrimonium, vivente prima uxore, & devenerunt ad actum proximum, id est celebrarunt instrumentum dotis, examinarunt testes, cœperunt publicare matrimonium in Ecclesia, & alia hujusmodi, proceditur ad capturam, & producta in processu fide primi matrimonii cum fide publicationum secundi, coguntur, prævia tortura super intentione, abjurare de levi, & damnantur ad carcerem ad tempus, vel ad exilium, vel relegantur à loco, ubi est prima, vel ad aliquam publicam pœnam, si sint personæ vilis conditionis, ut stare præ foribus Ecclesiæ, vel ad aliam arbitrio Inquisitorum juxta qualitatem personarum, & causarum, & incidendo iterum in alium attentatum matrimonium, dummodo tamen sit viva prima uxor, repetitur abjuratio de levi, & condemnantur ad triremes.

De Solicitantibus in Confessione sacramentali.

Solicitantes sunt confessarii, qui sollicitant mulieres vel masculos pœnitentes in confessione sacra-

mentali ad turpia pro se, vel pro aliis.

Hæc autem sollicitatio fit non solum verbis, sed etiam gestibus, actibus, & tactibus immundis, & non solum id intelligitur quando sollicitatur incæpta confessione, sed etiam ante, & post ipsam confessionem, donec pœnitens est adhuc in confessionario.

In hoc delicto, habita denunciatione in S. Officio, præcipue consideranda est qualitas personæ sollicitatæ, denunciantis, an sit persona, quæ patiatur exceptionem in honestate, & sit simul extrajudicialiter aliqua diligentia de vita & moribus confessarii sollicitantis: nam si reperitur non esse integræ famæ, multo facilius proceditur contra ipsum, & si examinatus fateatur delictum, torquetur super intentione, hoc est, an crediderit, esse licitum sacramentum pœnitentiæ ad finem turpem, & persistendo in negativa, cogitur abjurare de vehementi coram aliis confessariis, & Curatis ad exemplum, & si sit regularis coram Confessariis, & patribus sui Ordinis, damnatur ad triremes per quinquennium, aut septennium juxta qualitatem causæ, ac personæ suspenditur perpetuo ab audiendis Confessionibus sacramentalibus, privatur, voce activa & passiva, præcipitur, ut habeat ultimum locum inter sacerdotes, & aliquando legitur sententia in proximo Capitulo suæ Religionis ad exemplum, & frænum aliorum, quod si esset inhabilis ad triremes ob infirmitatem, nihilominus condemnatur ad eandem pœnam, & postea commutatur in carcerem formalem ad dictum tempus.

Extat hodie Constitutio Gregorii XV. emanata sub die 30. Augusti 1622. quæ incipit Universi dominici gregis, in qua vult Pontifex, quod etiam tradi possint brachio seculari hujusmodi sollicitantes, & quod adhibeatur quoque fides testibus singularibus, concurrentibus tamen aliis præsumptionibus, indiciis, & conjecturis, & ut tutius in ea disponitur, ad quam eveniente casu est recurrendum. Et S. Congregatio declaravit sufficere tres mulieres denunciantes ad convincendum in hoc casu Confessarium sollicitantem.

Quando sollicitans negat delictum, torquetur pro habenda veritate. Quod si torturam sustinuerit, & non videantur indicia esse extenuata ob qualitatem testium, & facti verisimilitudinem, suspenditur ad tempus à confessionibus audiendis, possuntque talia esse indicia, ut suspendatur etiam in perpetuum, saltem ab audiendis confessionibus mulierum, & si adest scandalum, relegatur.

At verò si mulieres sollicitatæ, ac denunciantes patiantur exceptionem honestatis, vel inimicitia, sive ipsarum respectu, sive earum conjunctorum, & confessarius denunciatus non sit malæ famæ in materia venereæ libidinis, non solet S. Officium procedere, sed servat denunciations, ut supervenientibus postea suo tempore aliis indiciis, agere possit cum illa animadversione, quam censuerit opportunam.

Et quoniam multi Confessarii volentes perpetrare hoc scelus, & existimantes evitare pœnam, adire faciunt mulierem ad confessionale, non ut confiteatur, sed ut cum ipsis habeant in eo loco tractatus lascivos, ideo emanavit decretum à S. Congregatione S. Officii, quod procedatur etiam contra istos, qui abutuntur Confessionali, & puniantur pœnis arbitrariis, omitta abjuratio, quæ cum fundetur solum in abusu sacramenti, non habet locum in abusu Confessionalis.

Facinori sollicitationis addunt etiam aliquando Confessarii sollicitantes perniciem doctrinæ dicentes, id non esse peccatum. Qua de re interrogantur in specie, an hoc dixerint, & crediderint, coguntur abjurare de formali, sed negando in tortura malam credulitatem abjurant de vehementi.

De Sortilegis.

Sortilegi, quorum nomine intelliguntur etiam qui dant operam rebus magicis, veneficiis, & fascinationibus, suntque ii, qui characteribus, verbis ignotis, ac nullius significationis cujusvis sermonis, ac linguæ, sacramentorum abusu, rebus sacramentalibus, ac benedictis, vocibus S. Scripturæ, suffumigationibus, oblationibus cum proprio sanguine, vel animalium, actibus religionis erga dæmonem, invocatione ejusdem petunt operam, ac opem ipsius vel ad amorem, vel ad odium, ac mortem personarum, aut ad inveniendum thesauros, aut ad consecrandum monetas, ut expensæ redeant ad crumenam, aut ad dignitates obtinendum, aut ad scientias, aut ad alia hujusmodi.

Isti redduntur suspecti de hæresi, non modò propter abusum in re ipsa sacramentorum aut rerum sacrarum, & actus sua natura apostaticos, sive suspectos de apostasia, sed etiam ob pactum, quod à dicto abusu, & actibus inferitur, quodque sortilegus iniit explicite, aut implicite cum dæmone.

Illi verò dicuntur habere pactum explicitum cum dæmone, qui cum ipso interdum cum chirographo sanguine proprio scripto, expresse paciscuntur, illi obsequium, & cultum exhibere promittentes suam, & aliorum animam, Christo abrenunciant, ac B. Virgini, pedibus Crucem proculcant, aguntque similia, & è contra dæmon promittit sortilego, auxilium ei præbere, ejus adimplere desideria, sive amoris, sive vindictæ, sive hujusmodi, & signa sensibilia hujus pacti sunt dicti characteres, verba incognita, non quia in seipsis vim aliquam habeant obligandi dæmonem, sed quia ipse fingit se obligare quoties sortilegus ponit ea signa, in quibus eò libentius apparet, quò sunt conjuncta cum abusu Sacramentorum, vel rerum sacrarum, in eorum contemptum, ludibrium & derisionem.

Ii verò dicuntur habere pactum implicitum cum dæmone, qui licet non paciscantur immediate cum ipso, nihilominus utentes eisdem characteribus, verbis incognitis & abutentes eisdem sacramentis, rebusque sacris, aliaque facientes reddunt se suspectos assentiendi intentioni primi instituentis dictorum characterum ac signorum, & implicite approbant illud pactum, quod cum illis signis ille iniit cum dæmone.

Est tamen verum, quod quando isti in suis sortilegiis invocant expresse dæmonem, aut præbent ei cultum, redduntur suspecti ex seipsis, non autem ratione primi instituentis.

Porro disputatur fuscè à Theologis, & Canonistis, an quemadmodum sunt varii modi invocandi & adorandi dæmonem, ita etiam qui illum invocant, reddatur suspectus in omnibus illis modis. Aiunt nonnulli, quod qui illum invocant, & adjurant per modum imperii, & ut ab ipso consequatur res, quæ ex sua potestate elargiri, & facere potest, non sit suspectus de hæresi, sed tantum qui illum invocant per modum deprecationis, & res excedunt ejus naturalem potestatem. Alii tradunt tutius, & communius, constaret ex praxi, quod qui invocant, & adorant dæmonem, etiam modo imperativo, & poscit ab illo res, quæ non superant ejus naturalem potestatem, & naturam sit suspectus, cum repugnet christiano, quæ Christianus est, petere opem ac operam à dæmone quocunque modo il-

lam petat. Nam ipse in hoc se declarat indigere auxilio, ac opera illius, cui in baptismo renunciavit, volens solum Deum in suum dominum, ad quem tantum recurrere debet in suis necessitatibus. Immo adjuratio imprecativa, sive coactiva dæmonum solum est licita, ut ejiciantur tanquam inimici, nec Christus tradidit Ecclesiæ hanc potestatem, nisi ad eorum expulsionem, quatenus sunt nostri inimici, ne nobis noceant. Quare eos adjurando per modum imperii, ut ab illis aliquid quis assequatur, non habentur, ut hostes, sed potius continet aliquam passionem, & servitutem cum ipsis.

His sortilegis quando sunt denunciati, & præcedunt legitima indicia sit perquisitio, nam plerumque retinent scripta cum characteribus, & experimentis magicis, chartas virgines, claviculam, artem notoriam, Paolinam, Cornelium Agrippam, Petrum Albanum opus mathematicum, Instrumenta magica, ut enses characteribus signatos, specula, annulos, pentacula, sphondylia, sive internodia, & vertebra spinæ, aliaque mortuorum ossa, magnetem, quem solent baptizare, & id genus alia, omniaque deferuntur ad S. Officium, uti corpus delicti, ab ipsis judicialiter recognoscenda, & deinde interrogantur super delictis præsentibus, super diuturna retentione scripturarum, rerumque magicarum ac super complicibus, & confitentes, torquentur parumper pro ulteriori veritate, & super complicibus, cum sit materia contagiosa, qua verisimiliter aliàs etiam usi fuerint, & aliis eam communicaverint præter nominatos, ac etiam super intentione, si nempe crediderint esse licitum vacare rebus magicis, uti opera dæmonis, cum illo pacisci, honorem illi exhibere, & à verò Deo apostatice desistere.

Quando verò sortilegi committunt sortilegia ad amorem, interrogantur speciatim, an credant, vel crediderint, dæmonem posse cogere humanam voluntatem, quæ est omnino libera, & quamvis eorum aliqui, aut ex ignorantia, præsertim mulieres, aut ex vehementi animi affectione, quæ intellectum perturbat, & excæcat, fateantur id credere, quod est hæresis, cum non possit dæmon illam cogere, nihilominus S. Officium non compellit eos ad abjurandum de formali, sed de vehementi, vel de levi juxta qualitatem personarum, & affectiones impulsivas: nam ipsi solum credunt effectum materialem, quem desiderant, non ultra.

Et hac in re certum est de fide, dæmonem non posse cogere humanam voluntatem. Potest quidem perturbare imaginativam, & phantasiam per somnia vel commovendo sanguinem, ac humores, præbendo eis fomitem atque incitabulum, & excitando spiritus, illo præcipue tempore, ac momento, quo persona, quæ mulieris amorem desiderat, est illi præsens. At quia simplices, ac ignorantes, sive obsecrati amoris affectione nesciunt distinguere inter portionem superiorem rationis & inferiorem sensus commoti, & accensi, ideo nonnulli aiunt, se coactos fuisse, ita ut aliter fieri nequiverint, ac ii, qui suum consequuntur amorem, credunt ad id cogi. Quod plane falsum est. Quando tamen sortilegus est vir doctus, & diceret credidisse voluntatem humanam posse compelli, nulli dubium est, quin habeat locum formalitas, hoc est cogeretur abjurare de formali.

Horum aliqui, quanquam in perquisitione reperi fuerint sortilegia scripta propria, vel aliena manu, attamen negant eorum usum etiam in tortura. Hoc in casu plerumque coguntur abjurare de levi. Fallit tamen hæc regula in casu, in quo quis non sit simplex, retentio scripturarum sortilegarum sit longè ac diuturni temporis, earum qualitas sit pernicio-

niciosa, ipse studiose dedit operam eas colligendi, ac scribendi. Nam in hoc casu cogeretur abjurare de vehementi quemadmodum si à vehementibus indiciis esset aggravatus ab usu, quia in hoc casu tortura illa omnino non extenuat.

Quando afferuntur ad S. Officium indicia, vel scripturæ superstitiosæ, solent considerari, num sint, ane qualificata. Qualificata sunt quando in illis sunt invocatio dæmonis, characteres, aut verba incognita, abusus sacramentorum aut sacramentalium, vel in ipsis fit mentio scribendi in charta virgine, maxime cum sanguine, vel mittendi sanguinem ex avibus, aut animalibus cum observatione lunæ crescentis, vel deficientis, & quando invocatur Deus, aut Sancti, ut opem ferant ad assequendum aliquid, quod est peccatum mortale, aut celebrandi Missam super rebus inanimatis, vel utendi verbis consecrationis ad peccatum lethale.

Non qualificata autem sunt aliquæ orationes inconditæ, inordinatæ, ac inpositæ cum nomine etiam Dei, cum Crucibus intermediis ac etiam verbis S. Scripturæ ad liberandum homines à pediculis.

Primæ cognoscuntur & puniuntur à S. Officio. Secundæ relinquuntur Ordinariis. Quod si aliquando ob aliquam causam S. Officium eas cognosceret, sollet illas expedire cum monitionibus, ac salutaribus pœnitentiis.

Sub nomine sortilegorum comprehenduntur etiam Striges, fascinantes, venefici, magi, pharmaceutæ, qui effascinant variis modis vel ad amorem, vel ad odium, usque ad mortem, speciatim lactentes.

Effascinant interdum ad mortem eisdem rebus, quibus utuntur sortilegi, nempe circulis, characteribus, eijciendo salem in ignem, proiciendo fabas benedictas, abutendo verbis Consecrationis, scribendo illa in schedulis, componendo pulveres quarundam herbarum, quibus postquam benedixerint, tangunt personam amatam, utendo magnete baptizato, & hostia sacra, invocando his rebus dæmonem expresse, vel tacite, sed plerumque effascinant in esculentis, & poculentis, scribendo verba incognita, & characteres super fructibus, immiscendo pulverem cibis, formando statuas cereas, illas transfigendo acubus, & paulatim eas in igne liquando recitando supra illas aliqua verba ad accendendum amore personam illam, efformando quosdam glomeros herbarum, capillorum, vel alterius rei desumptæ à persona effascinanda, resegminorum unguum, & ejusmodi alia, super quibus immurmurant verba ignota cum dæmonis invocatione, eaque postea sepeliunt in aliquo loco habitationis ejusdem personæ, ac præsertim sub limine infero januæ per quod est transitura.

Hinc oritur, quod cum res commemoratæ non habeant per se virtutem aliquam producendi hujusmodi effectum, dæmon concurret ex pacto explicito, vel implicito opera sua accendendo personam, ut superius dictum est, unde illa paulatim languide extabescit tacta invisibiliter aut ab ipso dæmone, aut à veneficis cum herbarum succis venenosis, unctionibus, ac pulveribus compositis ex simplicibus pestiferis adeo, quod plerumque personæ plane conficiantur, totæque liquefiant sine remedio, cum medici ignorent causam morbi. Eodemque modo effascinant ex odio ad mortem.

In his casibus, quia ex seipsis sunt valde difficiles ad cognoscendum omnia juridice, cum eorum radix lateat, & materia sit incerta, S. Officium procedit magna cum cautione, & maturitate, tam in ea credendo, quam in formando processus, & pauci, imo nullus processus reperitur rectè constructus in his materiis. Tum quia sunt plerumque fun-

dati super indiciis remotis, ut minarum, nempe: te pœnitere faciam, ulciscar, & hujusmodi, vel super indiciis indifferentibus, nimirum rebus cibariis ex quibus persona morbo afficitur. Et tunc quia possunt plerumque procurare à causa naturali, ideoque requiritur in judicio fides medici, quod illa infirmitas non sit naturalis, vel saltem sit dubia, ac etiam fides experti ac prudentis exorcistæ, quod illa infirmitas verè proveniat à veneficio. Dixi prudentis Exorcistæ, quia plerique quamcunque infirmitatem judicant esse veneficium & fascinationem, si ve ex imperitia, si ve ex pretio, & aliquando si personæ non sunt effascinatæ, ipsi nutriendo illum humorem melancholicum cum aliis malis artibus effascinant, non sine scandalis.

Ex his igitur veneficiis parum, aut nihil erui potest, cum non possit plerumque multum urgeri ob debilitatem indiciorum. Et tamen si fuerint urgentia, proceditur contra ipsos ad torturam & super facto, & super intentione respective, & quoad pactum & operam dæmonis coguntur abjurare juxta illum gradum, qui convenit qualitati delicti, ac personæ, condemnantur ad carcerem, & ad alias penas minores, vel majores, majoris, vel minoris ignominie respectu qualitatis personarum, ac delictorum.

Sed quoniam sæpe contingit, quod inductis hisce materiis in S. Officio, delinquentes, præsertim mulieres, interrogatæ vel super indiciis præcedentibus, vel ex seipsis fatentur commercium cum dæmone, cui se tradiderunt anima & corpore, quod ab eo ductæ ad ludum illum adoraverint, abrenunciando baptismo, conculcaverint Crucifixum à Deo, & à B. Virgine defecerint, aliasque apostasias patraverint, infanticidica commiserint, & in eodem loco, ac tripudio dæmoniaco viderint alias personas, quæ sæpius nominant, ideoque post diligentem interrogationem temporis, & occasionis, qua cœperunt hoc commercium cum dæmone, & narrationem suæ vitæ, interrogatis super complicitibus delictorum quorum corpora, præsertim infanticidiorum, necesse est, quod verificentur, compelluntur abjurare de formali, si apostataverint cum corde, at si negent intentionem, de vehementi, condemnantur ad carcerem formalem, quando tamen sunt præventæ ab indiciis ad differentia earum, quæ confessæ sunt, quæque sine indiciis præcedentibus ex se id agunt. Nam in isto casu habentur pro sponte comparentibus. Proceditur contra complices, illis exceptis, quos ipsæ dicunt vidisse in ludo, ac tripudio, quæ de re extat decretum peculiare, quod non procedatur contra eos, cum possint id deponentes, decipi circa personas nominatas per illusionem dæmonis. Quod vero attinet ad earum personas, persistitur plerumque in earum confessione. Et nihilominus ex his mulieribus meretrices incidunt in S. Officium, quia, ut venire compellant in suam domum amafios, addiscunt, & patrant sortilegia, purgant caminum, eijciunt salem in ignem, benedicunt fabas cum invocatione dæmonis, attexunt zonulas, dum audiunt missam cum certo nodorum numero & attexendo, recitant verba incognita, vel cognita, sed lasciva, ac dedecentissima illi sacrificio, quæ sæpe proferunt in ipso actu consecrationis, ac elevationis hostiæ & dum Sacerdos vertitur dicendo Dominus vobiscum, abutuntur aquis, & candelis benedictis, recitantes orationem S. Danielis, S. Helenæ, & alias, in quibus invocant Sanctos ad suum auxilium, ut consequantur quod desiderant. Quod ex sui natura est peccatum lethale.

Patrunt sortilegium phialæ per puellam, vel puerum virginem, vel per mulierem gravidam ob virginitatem, quam gerit in utero, dicentes quædam verba

verba, & plerunque istæ puellæ, pueri, & gravidæ aiunt se videre in phiala quandam figuram, sive umbram variarum imaginû, quas interrogant ad inveniendum res furto ablatas, thesauros absconditos, & ad sciendum futura. Solent etiam dictis puerulis, & mulieribus ungere quâdam olei, & fuliginis mixtura palmam manus quarum auribus insusurrant primo aliqua verba ignota, deinde jubent, ut inspiciant suas manus unctas, & dicant, quod Rex adveniat, & multi aiunt, quod advenire vident, & nutibus respondere eorum interrogationibus.

Isti procul dubio sunt fortilegi hæreticales. Quod si huiusmodi fortilegiis usi fuerint, eaque docuerint, compelluntur abjurare juxta qualitatem personarum, facti, & circumstantiarum aggravantium plerunque de vehementi, vel saltem de levi, quando ex personarum qualitate, vel aliis circumstantiis conjiciatur simplicitas jubentur permanere præ foribus Ecclesiæ diebus festis cum candela accensa in manu, relegantur, traduntur carceri formali ad tempus, vel in domo juxta qualitatem delicti, & quando relinquuntur liberi, observantur, & imponitur, quod se præsentent S. Officio locorum, aut Ordinariis semel in mente. Quod etiam fieri solet cum aliis delinquentibus, ut frænentur, aliquando etiam fustigantur. Verum est tamen, quod quando habent viros, aut filias nobiles, S. Officium ex benignitate abstinere ab ista condemnatione, quia redundat in ignominiam filiarum, quæ ex hac causa non facile reperiunt viros, & mariti abhorrent à mutua uxorum quæ fustigatæ fuerunt, charitate.

De Blasphematoribus.

Blasphematores sunt ii, qui proferunt blasphemias hæreticales. Cognoscuntur, ac puniuntur in S. Officio.

Blasphemias hæreticales ex praxi censentur istæ, aut similes. *Riniego Dio. Al dispetto di Dio. Dio traditore. Tu non possi fare. Puttana della Vergine*, ac omnes illæ, quæ adversantur veritati contentæ in articulis Symboli.

Blasphemia, *Puttana di Dio*, non æstimatur omnino hæreticalis, & quando hæc sola denunciatur contra proferentem, in illum non proceditur, sed quando est conjuncta cum aliqua ex supradictis.

In hac re solet considerari à S. Officio, an fuerint prolata ex ira, & in utroque modo attenditur consuetudo blasphematoris. Solet ira diminueri suspicionem credulitatis, ac intentionis, ac etiam pœnam. Primum coguntur abjurare de levi, prævia tortura super intentione, mulctantur pœna pecuniaria, si habent, juxta qualitatem delicti, & personæ facultates, & sub præcepto pœnali ex arbitrio, aut in specie sub arcta pœna, jubentur abstinere à blasphemis, & illi, qui facile blasphemant in ludo, præcipitur, ut abstineant à ludo, ut tollatur eis occasio reincidendi.

At si etiam in rixa, aut in ludo solent hæreticè blasphemare, augetur gradus abjuratonis, ac pœnæ juxta blasphemiarum qualitatem. Nam cum ipsi cognoscant, quod facile in ludo blasphemant, cumque velint continuare ludum, volunt etiam occasionem proximam blasphemandi. Si verò blasphemias hæreticales proferuntur, non ex ira; sed ex sedato animo, vel ex levi occasione, quemadmodum id aggravat intentionem proferentis, præbens indicium malæ credulitatis, dum non apparet, quod aliunde occasionem habuerit irritationis, ita quoque aggravatur gradus abjuratonis, ac pœnæ, imponiturque personis vilibus, ut maneant præ foribus Ecclesiæ cum inscriptione ad peccatus, fustigatio, exilium. funis ictus publice, & interdum mittuntur ad triremes, præcipue si sint consuetudinarii. Si autem sunt honestæ conditionis, damnantur vel ad carcerem formalem suæ domus ad tempus, vel

Tom. II.

ad multam pecuniariam sub præceptis, & gravibus pœnitentiis salutaribus. Et quando habetur informatio, quod isti sunt etiam aliæ mali christiani, non frequentant sacramenta Ecclesiæ, præcipitur iis, ut deferant fidem S. Officio suarum confessionum & communionum, quæ cum aliis pœnitentiis salutaribus imponuntur. Quod etiam fieri solet in aliis delictorum generibus.

Blasphemiis solent sæpius etiam misceri aliquæ contumeliæ, ac impropria in Deum ut, *Iddio becco. Iddio cornuto*, & huiusmodi, quæ cognoscuntur, ac puniuntur conjunctim, uti sunt aliquæ maledictiones, vel imprecationes *sia maledetto Dio, la Vergine, li santi. Possa profundare Iddio, il Paradiso. Voglio dar mi al diavolo*. At si tantum sunt denunciata, S. Officium non solet procedere, sed relinquit Ordinariis. Quod si aliquando ob earum gravitatem S. Officium procedit, solet illos expedire cum gravibus monitionibus, ac salutaribus pœnitentiis.

Inter istas solet sæpius dici: *Dio, se io ti haveffi nelle mani, ti vorrei cavare il cuor, se tu non mi fai venire &c. o non fai la tal cosa, non ti voglio più credere*. Et hic dicendi modus, absolute loquendo, est hæreticalis. Primum, quia facit Deum passibilem. Deinde ob rebellionem contra suum Creatorem, Postremo, quia licet Deus ei non concedat id, quod vult, tenetur tamen illi credere. At quoniam plerunque proferuntur ex magna ira, non proceditur cum severitate quoad credulitatem, sed hoc cum aliis admisso, ac omnibus simul junctis, & consideratis, puniuntur arbitrio, ut supra, tam quoad abjuratonem, quam quoad pœnam.

De Retentoribus libros prohibitos.

Contingit sæpius, quod in S. Officio denunciatur, atque indicantur personæ ob retentionem librorum prohibitorum. Id quod primum in huiusmodi causis fieri solet, est solita perquisitio, deinde tria præcipue considerantur. Qualitas personæ, qualitas librorum, diuturnitas retentionis. Si personæ indiciatæ sunt doctæ, & libri prohibiti sunt perniciosi, hoc est continentes propositiones hæreticales, erroneas, proximas errori in fide, illosque retinuerint aliquo temporis spatio, interrogantur, etiam in specie, super eisdem propositionibus, videlicet: cum in dicto libro asseratur sic, & sic. Dicas quid tibi videtur de illa assertione? Quid sibi velint verba illa? Quem sensum videntur habere? ac similia. Quod si sint propositiones, quæ ex natura sua non possunt admittere sensum catholicum, interrogantur postea super intentione, & negantes habuisse malam credulitatem, obijcitur, quod cum eos legerint, & longo tempore tenuerint, & cum diligentia, & sumptibus à longis partibus procuraverint, (si tamen de hoc fuerint indiciati) cumque isti sint viri docti, præsumitur contrarium. Interrogantur amplius super complicibus, id est, à quo libros habuerint, aut per quem ad suas manus pervenerint, an aliis communicaverint, & super usu, an usi sint doctrinis, quæ in eis continentur, sive scribendo, sive legendo, sive prædicando. Et quoniam respondere non possunt adeo recte ac integre respectu præsumptionum S. Officii, ut plene satisfaciant, ideo solent torqueri pro ulteriori veritate super complicibus, de intentione, & alio non resultante, coguntur abjurare de vehementi, & si sunt personæ religiosæ, privantur voce activa & passiva, suspenduntur à divinis, privantur Officiis, munere legendi, docendi, ac prædicandi ad tempus arbitrio cum impositione salutarium pœnitentiarum. At si negant, se legisse, iis obijcitur inverisimilitudo propter diuturnitatem retentionis, cumque veritas haberi non possit cum interrogationibus, devenitur etiam super hoc ad examen rigorosum.

Y y

Repe-

Reperiuntur ex hisce reis aliqui, negantes se scire, quod in suis cubiculis essent huiusmodi libri, & aiunt illos positos fuisse ab aliquo suo æmulo, sive inimico. Sed cum id non comproberetur, S. Officium persistit in sua præsumptione contra ipsos, & ut veritatem assequatur, devenit pariter ad remedia rigorosa & juxta qualitatem indiciorum, personarum, ac librorum, aliarumque circumstantiarum cogit eos aliquando abjurare saltem de levi, quamvis negent.

Si verò personæ, quæ retinuerant huiusmodi libros sunt rudes, ac simplices, præsertim rerum, de quibus dicti libri tractant, & in eos constituendo vider prudens Iudex, quod non interveniat malitia, neque eorum lectio produxerit malum effectum in dictis personis, neque generaverit aliquod dubium in materia fidei, quodque sincere procedunt in dicenda veritate super complicibus, ac usu prout supra, neque aggravantur super intentione, compelluntur abjurare interdum de levi secundum qualitatem indiciorum, ac diuturnitatem retentionis post breve spatium torturæ, vel terrorem.

Si verò essent tam indocti, ut legere nescirent, neque intelligerent id, quod legunt, & ejusmodi libri relictis fuissent eorum domi ab aliis, omittitur abjuratio, & in cæteris proceditur, ut supra. Summa; res tota versatur in qualitate personæ, librorum, & in prudentia Iudicis.

At si libri non continent doctrinas hæreticales, erroneas, errori proximas, sive alterius qualitatis suspectas directe, vel indirecte in fide, sed solum res scandalosas, & temerarias, puniuntur eorum retentores pœnis arbitrariis, sed sine abjuratone, cum non sit abjuratone digna, nisi illa materia, quæ secum præfert suspicionem vehementem, vel levem de hæresi.

De illis, qui comedunt carnem diebus prohibitis.

Multi denunciantur in S. Officio de comestione carniæ. In hac re admodum mature proceditur; quia multoties reperitur, aut quod denunciati illas non comederint, aut quod non comederint in illa hora divinatoria inter Sabatum, & Dominicam, sive inter vigiliam, & festum in nocte, quæ intermediat, aut quod erant infirmi, aut convalescentes, aut quod habebant licentiam, aut quod, si illam non habebant, qualitas malæ valetudinis, & necessitas illos excusat, aut aliquando negligentia, sine incuria, & inadvertentia ex eo quod non reminiscerantur, quod ille dies erat vigilia, aut alius dies prohibitus, præcipue agricolæ & in huiusmodi casibus, præsertim quando comedunt absque licentia, monentur, ac eis imponuntur pœnitentiæ salutares, nempe jejuniorum.

Sed quando sanus absque necessitate sciens ac prudens illas comedit, multoque magis id agit cum magno scandalo, S. Officium procedit, & eò majori severitate quò habetur mala relatio ejus vitæ, quod non frequentat sacramenta, quod monitus, sive reprehensus, rider, ac profert verba suspecta, ut illa: non omne quod intrat per os, coinquinat hominem, quæ solent adduci ad rem hanc ab hæreticis contra Catholicos, aut quod sit commentum superstitiosum prohibitio comestionis carnis in talibus diebus, aut quod Ecclesia non debet, neque potest id prohibere. Quo in casu interrogantur super intentione, ac etiam torquentur, coguntur abjurare juxta qualitatem casus, ac personæ & condemnantur respectively juxta delictum, eorumque qualitatem.

De Oblocutoribus contra excommunicationem.

Excommunicationum, ac censurarum oblocutores aliquando denunciantur, & Ordinarii in hac re videntur sæpius transgredi limites eos cognoscendo sub titulo S. Officii. Dixerint fortasse: *Ho in culo la*

scomunica. Ne intaco la scomunica, aut similia. Ordinarius aliquando illos excommunicavit propter æs alienum, ira, & interdum provocatio, ac irritatio, inurbanus modus tractandi etiam ordinariorum, aut earum Officialium ad obloquendum in censuras inducunt, & ideo S. Officium, quod ex casus qualitate non habet suspectam intentionem & credulitatem eorum circa validitatem excommunicationum, & auctoritatem illas fulminandi, plerumque solet eos expedire cum monitionibus, ac pœnitentiis salutaribus.

Sunt etiam nonnulli, qui dicunt; Episcopus non poterat me excommunicare. Quæ verba possunt intelligi, quod non poterat excommunicare in illo casu particulari, in quo prætendunt bonum jus sibi assistere; ideoque interrogantur, ut se declarent, quomodo illa intelligant. At si dicerent absolute, Episcopus non poterat excommunicare, redderentur suspecti de hæresi, quemadmodum etiam si dicerent aliqua verba derisoria in excommunicationem, quæ indicarent invaliditatem in genere ex defectu, quod non habeat auctoritatem illam fulminandi. Isti interrogantur super intentione, & coguntur abjurare juxta qualitatem casus cum impositione pœnarum secundum qualitatem casus & personarum.

De Perseverantibus in excommunicatione.

Sunt aliqui Ordinarii, qui vigore illorum verborum: Siquis animo indurato per annum perseveraverit in excommunicatione, sit suspectus de fide, procedunt contra illos titulo S. Officii, etiam si plerumque tales excommunicationes non sint fulminatæ pro causa fidei, in quo casu certum est, S. Officium procedere, sed aut ob solutionem pensionum, aut restitutionem rei alienæ, aut ob alias causas pertinentes ad Ordinarium, uti Ordinarius est. Et ideo cum ejusmodi personæ non sint suspectæ de fide, hoc est non negant auctoritatem, & validitatem excommunicationis, non debet procedi contra ipsas titulo S. Officii. Nam licet permaneant per annum, & etiam amplius in ipsa, non est tamen semper credendum quod permaneant animo indurato, & ob contemptum excommunicationis, sed ob alias causas, quæ excludunt indurationem, ut quia non possunt satisfacere aut ob aliquam rationem, ex qua existimant, rationabiliter esse excusandos.

S. Officium procedit tantum contra excommunicatos, & inforDESCENTES ob causam fidei. Ceterum extat decretum S. Congregationis sæpius ab ea confirmatum, quod contra inforDESCENTES procedat Auditor Camerae, non citando tamen indicatos ad respondendum de fide, neque ut contra suspectos de fide: At si in procedendo reperiet, quod verè adsit talis suspicio, eos remittit ad S. Officium.

Atque ita diù observatum est ita, ut sub anno 1589. die 8. Februarii Cardinalis S. Severinæ scripserit Episcopo Hieracensi, ejusmodi causas non spectare ad S. Officium, cum non soleat cognoscere causas solius inforDESCENTIAE in censuris Ecclesiasticis absque aliis capitibus pertinentibus ad fidem. Scriptumque Episcopo Terami sub die 5. Augusti ejusdem anni, non solere S. Officium procedere contra inforDESCENTES in censuris Ecclesiasticis, nisi quando fuerint excommunicati ex causa hæresis, vel fidei per annum, aut concurrerint alia indicia, & præsumptiones. Et sub anno 1591. die 22. Februarii Episcopo Aiacensi scriptum, quod S. Universalis Inquisitio non solet procedere, nisi contra excommunicatos ob causam fidei, & contra inforDESCENTES ob alias causas procedit Tribunal Auditoris Camerae, ac Ordinarii.

Ab hac observantia plerumque recessum est, ut apparet ex literis supradicti Cardinalis sub anno 1595. die prima Septembris ad eundem Episcopum Hieracensem, in

in quibus ex mandato summi Pontificis scripsit, quod procedat contra N. tanquam suspectum de fide, quia male sentiret de censuris Ecclesiasticis, qui tamen fuerat antea citatus, & monitus, ut inordescens coram Auditore Camerae, ac denique tanquam talis fuerat condemnatus, ac declaratus per sententiam. Et sub die 8. Septembris ejusdem anni ad Episcopum Ilerensem fuit scriptum, quod quando voluerit procedere contra aliquem tanquam suspectum de fide ob inordescentiam ultra annum in censuris, advertat id facere citando prius super inordescencia, eum declarando servatis servandis inordescentem. Nam in hoc iudicio possunt allegari multæ rationes, & impedimenta, quibus comprobatis non poterit procedi ad declarationem inordescentiae, atque adeo neque ad suspicionem hæresis.

Ex quibus deducitur hæc regula. Etiam si procedendum sit contra inordescentes tanquam suspectos de fide, necesse est, quod prius sint citati, ac moniti uti tales, coram Auditore Camerae, aut Ordinario, & uti tales etiam sint condemnati ac declarati per sententiam. Ita S. Officium cum ratione procedet, cum inordescencia in hoc casu qualificata inducat ex sua natura suspicionem malæ credulitatis de censuris.

De Celebrantibus missam, & administrantibus sacramentum poenitentiae cum non sint sacerdotes.

Contra istos extat Constitutio Pauli Quarti, confirmata à Clemente Octavo in sua Constitutione, quæ incipit; *Et si alias*, emanata sub die prima septembris 1601. quæ decernit quod si reperitur talis delinquens prævia solita degradatione, tradatur illico Curiae seculari. Extat enim Constitutio Urbani Octavi, à nobis suo loco adducta. In hoc delicto S. Officium procedit cum quaesitissima diligentia & maturitate, ac consideratione. Nam ei non sufficit solum confessio delinquentis, etiam si præcedant sufficientia indicia, sive per testes, sive per repertas literas patentes eorum ordinariorum, sed vult, quod comprobetur corpus delicti, id est quibus in locis reus celebraverit, aut ministraverit sacramentum poenitentiae, an talis, talique die, in quo ait celebrasse ac in tali altari revera celebraverit adeo, ut evidenter probetur identitas personæ.

A poena ordinaria excusat aliquando minoritas, & quando delinquens per levitatem celebrat; quo in casu post abjuracionem de vehementi, prævia tortura super intentione, condemnatur ad triremes, si fuerit habilis, & plerumque in decem annos. Idem quoque servatur contra illos, qui, licet non habeant exceptionem minoritatis, attamen non potuerint benè probari corpora delictorum, neque alia necessaria requisita.

De iis, qui ex se ipsis se præsentant in Sancto Officio, licet præventi.

Plerique sunt qui se præsentant & accusant in S. Officio, non citati, neque vocati, sed fuerunt tamen præventi ab iudiciis, in quo casu duplici modo considerantur; Primò est, an sciverint se esse præventos, aut dubitaverint, & in hoc casu appellantur comparentes metu probationum, qui, cum ingenuè ac sincerè agant, cumque evacuent in eorum depositione indicia præcedentia, expediuntur quò ad poenam mitius arbitrio Iudicis, quam si fuissent citati, aut vocati, vel cõmutando illis poenam ordinariam in aliam mitiorem, vel imponendo poenam ordinariã, sed pro minori spatio temporis cogendo es abjurare, quando abjuratio locum habet. Secundus est, quando ignorant se esse præventos quo confito S. Officium procedit contra eos permissus.

De Negantibus Trinitatem, Divinitatem Christi, Conceptionem de Spiritu Sancto, ejus mortem pro nostra redemptione, ac virginitatem Beatae semper Virginis.

Contra istos extat Constitutio Pauli quarti cum Tom. II.

quorundam hominum pravitas edita mense Augusti 1555. confirmata à Clemente Octavo, *Dominici gregis*, emissa mense februarii 1603. quæ statuit quod huiusmodi Rei puniri possint tanquam relapsi, & tradi Curiae seculari, per quam debitis poenis in relapsos statutis puniri queant. Remittitur tamen hæc condemnatio arbitrio Iudicis, & S. Officium plerumque cum eis dispensat benigne, ac cum misericordia, præsertim cum Minoribus, ac Neophytis, qui relabuntur in errores pristinos, speciatim verò quando recenter sunt conversi, ac etiam quando Christiani nativi aut ostendunt magnam poenitentiam, aut ob eorum simplicitatem, vel ignorantiam fuerunt subversi. Hi omnes, prævia abjuracione de formali, condemnantur poena hæreticorum, quæ est carcer formalis perpetuus.

De iis, qui incurrunt in Constitutionem B. pii V. quæ incipit si de protegendis.

Id præcipue in hac re considerari solet an reus incursus in aliquod caput dictæ Constitutionis, id fecerit ex odio, aut ex contemptu S. Officii, hoc est dummodo fuerit denunciatus, indiciatus, aut punitus ob delictum pertinens ad S. Officium. Unde licet præsumptio militet contra ipsum, & vigore dictæ Constitutionis ad ipsum pertineat probare cum clavis ac evidentibus probationibus contrarium; nihilominus S. Officium, quando concurrunt in delicto aliæ causæ impulsivæ ad illius commissionem, solet agere cum benigna consideratione, præcipue si sint minores, aut si moveantur ob amorem mulierum, solentque occurrere in hac re multa alia accidentia, ex quibus tollitur poena ordinaria d. Constitutionis, & condemnantur ad Triremes, cum antea fuerint absoluti ab excommunicatione.

De incurrentibus in Constitutionem Pauli Quinti, quæ incipit Romanus Pontifex.

Pius quartus sub anno 1562. ad maiorem fidei favorem, ac utilitatem S. Ecclesiæ, sua Constitutione ejus initium *Pastoris aeterni*, tribuit facultatem Inquisitori procedendi contra omnes fratres, ac Religiosos, etiam exemptos in causis S. Officii, dummodo eorum superiores, quibus ab aliis Pontificibus fuerat concessa facultas procedendi in huiusmodi materiis, non prævenerint. At Paulus Quintus cognoscens experientia, quod occasione harum præventionum, afferebantur sæpius aliqua impedimenta causis S. Officii, quæ non poterant agi, neque cognosci cum idonea & necessaria diligentia, edidit dictam Constitutionem anno 1606. in qua revocat, atque abrogat omne, ac quodcumque privilegium, indultum, facultatem, & concessionem in similibus materiis à dicto Pio Quarto, & ab omnibus aliis Pontificibus suis prædecessoribus datam Generalibus, Superioribus, ac Prælatibus cujuscunque ordinis sive mendicantium, sive clericorum Regularium, sive cujuscunque alterius ordinis, ac Instituti; Prohibens sub poena privationis omnis & cujuscunque dignitatis, aut Prælaturæ sive Officii, vocis activæ, & passivæ, & perpetuæ inhabilitatis ad prælaturas, & Officia, aliisque poenis inflictis, ac promulgatis in fautores hæreticorum, aut impedientes S. Officium, ac censuratum Ecclesiasticarum, etiam excommunicationis majoris, latæ sententiæ, cujus absolutionem Sedi Apostolicæ reservat, nec possint intromitti quoquo modo, neque ingeri in huiusmodi causis S. Officii, uorū subditorum, neque recipere denunciations, neque examinare testes, neque agere neque recognoscere causas, neque eas definire, aut terminare; Præcipiens, quod Religiosi, ac Fratres prædicti possint ac debeant libere denunciare Inquisitoribus, aut locorum Ordinariis vicinioribus suspectos de hæresi, etiam si sint fratres, & religiosi ejusdem sui Ordinis, absque eo, quod faciant participes suos superiores causarum, ac personarum, quæ denunciandæ sunt, à quibus

quibus superioribus non possint aliquo modo impediri, neque retardari ad eas denunciandas, advocans etiam causas, quæ à dictis superioribus tempore editæ Constitutionis jam erant motæ, erantque pendentes in eorum iudicio, ad Inquisitores, & Ordinarios viciniore locorum ab ipsis determinandæ.

Huic Constitutioni contraveniunt sunt nonnulli Superiores Ordinum, & adhuc sunt, qui contraveniunt, sed plerumque, aut per ignorantiam huius Constitutionis, aut per inadvertentiam, aut quia in Visitationibus conventuum, occasione agitandi causas contra fratres, ac religiosos suos subditos ob alia delicta recipiunt etiam depositiones S. Officii, & reperiunt in cellis scripta sacrilega, & procedunt ultra cum examine testium, qui postea moniti ab aliis, aut advertentes suum errorem, ipsimet certiores reddunt Inquisitores, qui, quando censent, quod nulla intervenit malitia, neque dolus, solent illos perbenigne expedire, absolvendo eos ab excommunicatione, & dando illis ex gratia veniam pœnarum dictæ Constitutionis. Sed quando reperiretur, quod in hac re Superiores dolose agerent, ut si occultarent ejusmodi delicta, ne, ob bonam existimationem suæ Religionis, S. Officium procedat, vel ut puniant suos subditos majori cum severitate, ob privatos animi affectus, quam iustitia requirit, tunc S. Officium procedit contra ipsos cum severitate juxta dispositionem prædictæ Constitutionis.

Si vero Superiores, aut Prælati regulares habeant jurisdictionem Ordinariam, & quasi Episcopalem in locis distinctis ac separatis ab alia jurisdictione, idem Summus Pontifex sub die 11. Januarii 1607. declaravit, quod ipse non intelligit eos impedire, quin possint cognoscere causas S. Officii suorum subditorum, tam regularium, quam sæcularium; sed quò ad dictos regulares, qui sunt de eorum familia; Vult idem Pontifex, quod iidem Prælati, postquam receperint denunciations, faciant participes Inquisitores supremi Tribunalis sub censuris, ac pœnis, contentis in dicta Constitutione. Sed quando locus, in quo exercent jurisdictionem, est in jurisdictione alicujus Inquisitoris, ordinat idem Pontifex, quod in causis S. Officii observent Clementinam, & procedant unà cum Inquisitore in iis omnibus, quæ illa disponit.

In partibus verò ultra montes, in quibus non est Officium S. Inquisitionis, & hæreses impunè grassantur, idem Pontifex concessit Superioribus regularibus facultatem procedendi in communi contra suos subditos regulares hæreticos.

De iis qui contraveniunt Constitutionibus, ac Decretis Apostolicis in materia conceptionis

B. Maria Virginis.

Occasione diversarum opinionum circa conceptionem B. Virginis, plures turbæ ac contentiones diversis temporibus inter fideles, nùm fuerit, an nè concepta in peccato Originali, excitatæ sunt à Concionatoribus, aut disputantibus alterutram partem majori quidem animi affectu, ut contrariam sententiam infirmarent, ac diluerent, quàm pietate, ut propriam sustinerent. Quare oportuit, quod in tempore S. Sedes ederet super hac re Constitutiones pœnales.

Sixtus quartus anno 1483. edidit illam Constitutionem, quæ incipit *Grave nimis*, contra quoscunque affirmantes, quod sit hæresis, aut peccatum mortale credere, aut tenere, quod Beata Virgo fuerit, vel non fuerit concepta in peccato Originali sub pœna excommunicationis, ipso facto incurrenda, reservans absolutionem S. Sedi. Hæc Constitutio fuit innovata primò ab Alexandro sexto, deindè à Concilio Tridentino sessione quinta de peccato Originali.

At Pius Quintus Anno 1570. edidit aliam Constitutionem, quæ incipit *super specula Domini*, in qua prohibuit, quod nemo cujusvis ordinis aut dignitatis dispu-

taret in concionibus de una, vel de alia parte huius controversiæ cum rationibus vel autoritatibus Doctorum, asserendo propriam opinionem, & reprobando, ac impugnando contrariam. Et addidit ne quisquis de hac quæstione, sub quovis pietatis, aut necessitatis prætextu scriberet, aut dictaret in vulgari sermone, imponens transgressoribus in sacris pœnam suspensionis à divinis ipso facto, & privationis gradus aut dignitatis, aut administrationis, ac inhabilitatis ad illa obtinenda in perpetuum, super quibus cum eis non possit dispensari, nisi à summo Pontifice pro tempore, relinquens etiam Prælati delinquentium libertatem imponendi, si Opus fuerit, alias pœnas pro delicti mensura. Declaravit nihilominus, quod donec Sedes Apostolicam definiverit alteram opinionem, liceret doctis illam disputare in Academiis, aut in Capitulis, ubi tamen scandalum non sit inde oriturum.

Paulus quintus Anno 1616. confirmavit Constitutiones Sixti quarti, & Pii quinti in sua, quæ incipit *Regis pacifici*, & supradictis pœnis addidit privationem ipso facto vocis activæ & passivæ in quacunque electione, concionandi, legendi, aut docendi, aut interpretandi publicè, ac inhabilitatis perpetuæ concionandi, publicè legendi, docendi, ac interpretandi, quibus in pœnis nemo cum eis dispensare possit, nisi Sanctitas sua, aut sui successores Romani Pontifices; Tribuens etiam facultatem Episcopis, & Inquisitoribus procedendi, ac inquirendi contra transgressores, eosque severè puniendi.

Idem Pontifex Paulus Quintus anno 1617. ob causas urgentes, & iustissimas edidit hac de re decretum in congregatione S. Officii coram se habita, in quo imposuit silentium opinioni affirmativæ, quod scilicet B. Virgo fuerit concepta in peccato Originali, prohibens prædicari, & asseri in aliquo actu publico. Declaravit tamen, quod non intelligit in eo inferre dictæ opinioni aliquod præjudicium, sed eam relinquit in suis primis terminis. Quinimo præcipit asserenti aliam opinionem, ne audeat improbare supradictam, nec quovis modo de illa tractet, remittens se quò ad pœnas contra transgressores ad contenta in supradictis Constitutionibus, sua, & aliorum Pontificum.

Post editum hoc decretum, plures, qui ei contraveniunt, aut prædicando opinionem affirmativam, aut illam confutando, fuerunt denunciati in S. Officio, in quo procedendi modus est, quod extra Urbem Inquisitores judicialiter recipiant denunciations, quæ eis deferuntur, & ulterius non procedendo transmittant exemplum supremo Tribunali, quod si revera viderit, quod sit contraventum dispositioni dicti decreti, & Constitutionis, jubet Inquisitoribus fieri transgressori perquisitionem concionum, aut scripturarum, in quibus asseruerunt aut confutarunt affirmativam, ac examinari aliquos testes qui adfuerant, qui esse debent, quò ad fieri potest, viri rerum suarum rationibus non ducti, nempe non Fratres S. Dominici, si frater transgressor sit S. Francisci, nec Fratres S. Francisci, si transgressor sit S. Dominici.

Hanc prohibitionem Gregorius decimus quintus ad privata etiam colloquia extendit, mandans insuper favore ejusdem sententiæ, ut in Sacrosancto Missæ sacrificio, ac divino Officio celebrandis, tam publicè, quàm privatim non alio, quam conceptionis nomine uti quicumque debeant.

Denique constitutiones & decreta à Romanis Pontificibus prædecessoribus suis, & præcipuè à Sixto IV. Paulo V. & Gregorio XV. editas Alexander VII. innovavit, & sub censuris ac pœnis, in eisdem Constitutionibus contentis, observari mandavit. Et insuper omnes & singulos, qui præfatas Constitutiones seu decreta, ita pergent interpretari, ut favorem per illas dictæ sententiæ, & festo, seu cultu secundum illam exhibito frustrentur, vel qui hanc eandem

eandem sententiam festum seu cultum in disputationem revocare, aut contra ea quoquo modo directè, vel indirectè, aut sub quovis prætextu, etiam definitivitatatis ejus examinandæ sive scripturam, aut Sanctos Patres, sive Doctores glossandi, vel interpretandi, denique alio quovis prætextu, seu occasione, scriptis, seu voce loqui, concionari, tractare, disputare, contra ea quicquam determinando, aut asserendo, vel argumenta contra ea asserendo, & insoluta relinquendo, aut alio quovis excogitabili modo disserendo, ausi fuerint, præter pœnas, & censuras in constitutionibus Pauli V. contentas, quibus illos subjacere voluit, etiam concionandi, publicè legendi, seu docendi, & interpretandi facultate, ac voce activa, & passiva in quibuscumque electionibus, eo ipso, absque alia declaratione privatos esse voluit, nec non ad concionandum, publicè legendum, docendum, & interpretandum perpetuè inhabilitatis pœnas ipso facto incurrere absque alia declaratione, à quibus pœnis non nisi à summo Pontifice absolvi, aut super iis dispensari possint; Nec non eisdem aliis pœnis, arbitrio Romanorum Pontificum infligendis, pariter subjacere voluit. Ac libros, in quibus præfata sententia, festum, seu cultus secundum illam in dubium revocatur, ac contra ea quomodocumque ut supra aliquid scribitur, aut legitur, seu locutiones, conciones, tractatus, & disputationes contra eadem contineatur, post Pauli V. laudatum decretum edita, aut in futurum quomodolibet edenda, prohibuit sub pœnis, & censuris in Indice librorum prohibitorum contentis, & ipso facto absque alia declaratione pro expressè prohibitis haberi voluit, & mandavit. Vetuit autem, Sixti IV. Constitutionibus inhærens, quempiam asserere, quod propter hoc contrariam opinionem tenentes, videlicet gloriosam Virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, hæresis crimen; aut mortale peccatum incurrant, cum à Romana Ecclesia, & Apostolica sede nondum fuerit hoc decisum, prout præfatus Alexander minimè decidere voluit, aut intendit, quin potius contrariam illam opinionem hæresis aut peccati mortalis, aut impietatis damnare audentes, præter pœnas, quibus eos subivit Sixtus IV. aliique ejus Prædecessores, gravioribus aliis pœnis subjecit, quas in contrarietas suæ Constitutioni superius inflixit. Voluit etiam, quod contra hujus suæ Constitutionis transgressores, etiam Regulares cujusvis Ordinis & Instituti, etiam societatis Jesu &c. & alias quascumque Ecclesiasticas, & sæculares personas cujuscumque status &c. tam Episcopi, & Prælati superiores, aliisque locorum ordinarii, quam hæreticæ pravitatis ubique locorum deputati Inquisitores procedant, & inquirant, atque in eos stricte animadvertant &c. Non obstantibus &c.

Solent autem transgressores evocari ad Urbem, ubi examinantur, & reperti expresse transgressores puniuntur, declaranturque incurrisse in pœnas supradictarum Constitutionum, & non constituta contraventione expressa, sed quod solum dixerint verba temeraria, licentiosa, & mordacia ex quibus, licet inferri nequeat tota Confutatio, & assertio alterutrius opinionis, atramen male sonant, & sapiunt Contraventionem, ideoque monentur acriter in Congregatione Eminentissimorum Cardinalium juxta qualitatem Casus, & prohibetur Concio arbitrio Judicis.

De Judæis aliisque Infidelibus, quò ad delicta pertinentia ad S. Officium.

Cum multæ res fidei Christianis, ac Judæis communes sint, hinc est, quod si in ipsis deliquerint Judæi, S. Officium contra eos procedat.

Res Communes Christianis, ac Judæis sunt, quod Deus sit unus, æternus, omnipotens, Creator mun-

Tom. II.

di. Quod extant Paradisus, Infernus, Angeli, Dæmones, sacra Scriptura, anima immortalis, & alia hujusmodi. Ideoque si fuerint inditiati in S. Officio, quod non crediderint omnia, vel aliqua ex supradictis, aut si de illis verba indecentia protulerint, aut fuerint suspecti de mala credulitate circa ipsa, proceditur contra ipsos ad capturam, ad perquisitionem librorum, & scripturarum, & proceditur in causis cum iisdem terminis, cum quibus contra alios proceditur, & confitentes malam credulitatem, coguntur abjurare de formali, & illam negantes, etiam in tortura compelluntur abjurare aut de vehementi, aut de levi juxta qualitatem inditorum, verborum prolatorum, & personarum conditionem, hoc est an sint magis, vel minus doctæ. Et quoad pœnas condemnantur, ut Christiani, qui in res dictas delinquant, aut ad carceres, aut ad trirèmes, aut ad exilium, aut ad relegationem.

Præter res supradictas communes Christianis, ac Judæis Gregorius XIII. anno 1581. edidit Constitutionem, quæ incipit, *Antiqua Judæorum improbitas*, ubi expressit aliquos casus particulares, in quos Judæi aliique infideles delinquentes tribuit facultatem Inquisitoribus procedendi contra ipsos eo modo, quo solet procedi in causis fidei juxta formam sacrorum Canonum, & Constitutionum S. Officii S. Inquisitionis.

Quibus in casibus si aliquis Judæus, aut alius Infidelis repertus fuerit reus, vult Pontifex, quod Inquisitores secundum qualitatem, numerum, multiplicationem & consuetudinem delictorum eos condemnent ad fustigationem, aut ad trirèmes, etiam perpetuas, aut ad publicationem bonorum, ad relegationem, & ad alias atrociore pœnas, ut sint aliis exemplo ad illos terrendum, ne similia nefaria scelera committant.

Denunciantur interdum Judæi percussisse, ac deturpasse sanctorum imagines. In quo casu certum est, quod quædo S. Officium, aut Ordinarius prævenit, non potest se ingerere foris secularis. Dubium autem est, an quando laicus prævenit, possit ille procedere in causa. Res maturè in S. Officio considerata, qua occasione etiam actitatum est, an præcitata Constitutio, Antiqua Judæorum improbitas, in qua tribuitur facultas Ordinariis & Inquisitoribus procedendi in casibus in ea expressis, intelligatur privative quoad Judices laicos, an etiam cumulative juxta jus commune. Major pars semper inclinavit privativè, cum dicti casus contineant materiam merè spiritualem, & Ecclesiasticam. Quare plerumque ita observatum est. Majoris tamen dubitationis occasionem præbet casus percussione, ac deturpationis Imaginum; nam is certe non exprimitur in citata Constitutione. Exemplis tamen constat, quod in S. Officio sequentiori usu servata sit cognitio similium causarum privativè quoad laicos. Et quamvis aliquando dignis de causis permessa fuerit laico hujusmodi cognitio, Inquisitores tamen inferiores ad evitandum contentiones cum laicis, & ad tutius, cautiusque agendum debent semper id significare supremo Tribunali, & ab eo responsum accipere.

Præterea denunciantur interdum Judæi, quod sibi accendi faciant ignem à Christianis die Sabbati, quo probato, S. Officium illos punit. Hujus rei fundamentum esse aliqui censent, quod sit superstitio Judæorum non accendendi eo die ignem, ideoque usus servitii Christianorum ad hunc effectum superstitiosus, est crimen pertinens ad S. Officium. Sed revera non est superstitio, imo id est præceptum expressum eorum legis in Exodi cap. 35. Non succendetis ignem in omnibus habitaculis vestris per diem sabbati, aitque Lyranus ad cap. 12. Exodi, fuisse illis prohibitum ignem accendere tali die etiam per Gentiles, ab eis habitos pro alienigenis, ac servis, quos habebant ad ministeria vilia in ludibrium & contemptum eorum nationis ac religionis. Et quoniam adhuc hodie habent

Christianos pro Gentilibus, ac servis, ideo utendo eis in vilibus ministeriis, quemadmodum est accendere ignem, præsumitur, quod id agant in contumeliam, & contemptum nominis Christiani, ostendentes se in eo, quod possunt, superiores, & dominos Christianorum uti aliis erant, quando dominabantur in Gentilibus, eosque habebant pro mancipiis. Atque punirentur etiam Christiani, qui huiusmodi vilem famulatum exhibent Iudæis, quia cooperantur ad impiam intentionem Iudæorum, & ad ministerium summe dissentaneum, ac indecorum dignitati religionis Christianæ, cum non deceat quod filii liberæ serviant filiis ancillæ.

Clemens Octavus anno 1593. publicavit contra Iudæos Constitutionem, quæ incipit *Cum Hebræorum malitia*, in qua Constitutionibus Gregorii IX. Innocentii IV. Clementis IV. Honorii IV. Ioannis XXII. Iulii III. Pauli IV. & Gregorii XIII. qui sæpius impium illud Thalmudi nuncupatum, & alia similia reprobata, & detestanda scripta, & volumina damnavit; & retineri prohibuerunt, seu alias ex Christiani Orbis provinciis, & regnis pro zelo exterminarunt, addidit prohibitionem perpetuam, ne quosvis libros, & Codices impios Thalmudicos sæpe damnatos, Cabalistas, atque alios nefarios à prædecessoribus suis prohibitos, & condemnatos, nec non opera, commentaria, tractatus, volumina, & scripta quæcunque, tam lingua hebraica, quam quavis alia hæcenus conscripta; aut versa, edita & impressa, ac in posterum conscribenda, aut vertenda, cudenda, vel imprimenda, continentia, seu continentes tacite vel expresse hæreses, vel errores contra sacras veteris legis, ac Testamenti scripturas, nec non contumelias, impietates, blasphemias contra Deum, Sanctissimam Trinitatem, & Salvatorem Dominum nostrum Iesum Christum, ejusque Sanctam Christianam fidem ac Beatissimam ipsius Genitricem semper Virginem Mariam, Beatos Angelos, Patriarchas, Prophetas, Apostolos, aliosve Sanctos Dei, Sanctissimam Crucem, Sacramenta novæ legis, Sacras imagines, & Sanctam Catholicam Ecclesiam, & sedem Apostolicam, ut contra Christi fideles, præsertim Episcopos, Sacerdotes, & alias Ecclesiasticas personas, atque etiam contra nuper ad ejusdem Christi fidem conversos, ac neophytos, & alias contra Religionem Catholicam, vel in quibus etiam impudicæ ac obscenæ narrationes memorentur, etiam sub prætextu, quod expurgata fuerint mutatis nominibus, vel etiam sub obtentu, seu tolerantia, aut permissione, ut prætendunt, aut cujusvis personæ S. Concilii Tridentini, aut Indicis librorum prohibitorum per rec. m. Pium Papam IV. prædecessorem nostrum editi, vel cujusvis indulti, aut licentiam per S. R. E. Cardinales etiam Legatos aut Camerarium, aut Cameram Apostolicam, vel Nuncios, etiam cum potestate Legati de latere, aut locorum Ordinarios, seu Inquisitores hæreticæ pravitatis forsan quomodolibet concessæ, aut quovis alio quæsito colore legere, habere, vel retinere, emere, vel vendere, aut vulgare nullo modo audeant, vel præsumant. Quinimo si quos ad præsens habent, eos statim intra decem dies Romæ in Officio S. Romanæ Universalis Inquisitionis; extra Urbem vero intra duos menses à publicatione præsentium numerandos, Ordinariis, seu Inquisitoribus hæreticæ pravitatis, à quibus postmodum absque alio mandato nostro, nulla interposita mora, comburantur, exhibere, tradere, & consignare omnino teneantur, ac debeant. Præcipit etiam tam ipsius Iudæis, quam quibuscunque typographis, bibliopolis, seu mercatoribus, aliis quibuscunque Christi fidelibus, etiam cujuscunque status,

gradus, ordinis, vel conditionis existentibus sub pœnis amissionis librorum, & publicationis omnium bonorum, fisco ejus Principis, in cujus ditione libri reperti fuerint, applicandorum, ac aliis etiam gravioribus, & corporis afflictivis arbitrio diocesani, ac etiam Inquisitoris, si inibi fuerit; statuendis ac moderandis. Nec non quoad Christianos etiam excommunicationis majoris latæ sententiæ huiusmodi libros, & alia scripta superius prohibita retinere, habere, legere, edere, typis excudere, seu imprimere, describere, vel exemplare advehere, emere, vendere, donare, commutare, aut aliis quomodolibet distrahere, vel alienare, & quod nemo quoquo modo audeat opem, auxilium, consilium, vel favorem præstare, aut impendere etiam sub prædictis, & aliis pœnis contra fautores apostatarum à fide, & hæreticorum pro habendis, scribendis, seu imprimendis huiusmodi libris; vel undecunque afferendis, seu tranvehendis, aut pro eorundem legendorum licentia de cætero impetranda &c. invocato etiam, si opus fuerit, auxilio brachii secularis &c.

Et quidem adeo pernicialis, & contagiosa est lectio horum librorum, ut, data occasione, S. Officium procedat magna cum severitate, neque admittitur excusatio, quam plerumque Iudæi adducunt, quod sint expurgati aut quod expurgari possint. Nam ita peracture, malitiose, subdole, ac versute inserti sunt errores, & calumniæ contra Religionem Catholicam, ut nequeant separari, unde nequeunt expurgari, nisi igne.

De falsis Testibus.

Procedit etiam S. Officium contra testes falsos perseveriter. Et merito quidem. Nam sicut inter omnia delicta, nullum est, quod irroget majorem infamiam personis, atque familiis, quam illud quod pertinet ad S. Officium, in quo non agitantur causæ, nisi hæresis, aut suspicionis de hæresi, ita etiam qui falso imponit personis ac familiis Catholicis hæresis notam, debet severe puniri, tam ex propria culpa, quam aliorum exemplo, ideoque si fateantur falsitatem, aut si fuerint convicti plerumque damnantur ad trimeses, ad longius verò tempus ii, qui fuerint autores, & architecti falsitatis. Contingit autem nonnunquam, quod quando falsitas est de materia religionis, quodque studiosè conveniunt falsidici in imponendo alicui, quod protulerit hæreses, aut propositiones erroneas, & inter se illas ordirentur, & conferrent, redduntur & ipsi suspecti, & interdum compelluntur abjurare de Levi.

De Confrontatione.

In S. Officio perraro fit confrontatio. Quia plerumque solet potius inferre præjudicium causis quam utilitatem. Quando verò facienda esset duo concurrere debent. Primum, quod probabilis spes sit, illam profuturam ad veritatem eruendam. Secundum, ut absit periculum, ne inter confrontatos ex hoc oritura sit inimicitia, quæ iis detrimentum poterit irrogare. Ideoque plerumque fit inter personas viles, in quibus probabiliter id timeri non potest. Nec unquam fit inter famulum, & dominum, inter vilem & nobilem, inter inferiorem ac superiorem. Quia juste timeri potest, quod minor ob reverentiam, aut timorem Majoris sit dicturus, quod alter dicit. Hæc confrontatio fit aliquando etiam in tortura secundum causarum gravitatem.

De Tortura.

Aut reus confitetur omnino delictum cum suis circumstantiis, aut ex parte, aut omnino pernegat. Si

Si omnino confitetur, scilicet, factum, & usum, ac complices, datur nihilominus etiam tortura super intentione. Quia cum delicta, quæ pertinent ad S. Officium, inducant per se suspicionem malæ credulitatis, oportet cum severo examine illam elicere, moderate tamen quando personæ non sunt aliàs suspectæ.

Si reus fateatur ex parte factum, aut usum, aut complices, solet inferri tortura pro ulteriori veritate super usu & complicitibus sine præjudicio confessorum, & probatorum, quando de illa parte, quam ipse negat, remanet convictus, aut vehementer inditiatus. Eadem tortura inferuit etiam super intentione.

Si negat omnia, & indicia sunt sufficientia, torquetur pro habenda veritate, possentque aliquando esse indicia tam vehementia, quod repetatur tortura, id est dividitur temporis spatium, quod debebat esse continuum, in duas vices, nempe uno die post alium immediate.

Tortura solita est funis, quæ in S. Officio non solet inferri cum conquassationibus. Et quoniam reperiuntur plures qui sunt inhabiles ad torturam, aut ob fracturam brachiorum, aut vulnera, aut ob aliam causam, ideo solet S. Officium Urbis imponere pedibus repagulum, vulgo stangheta, & alibi solet etiam pedibus imponere ignem.

Si verò reus est inditiatus, exempli gratia, ultra confessionem, quod hæresis protulerit, scripserit &c. fateatur etiam intentionem, nimirum eas credidisse, clarum est, quod non inferitur tortura super intentione, sed super aliis, nempe complicitibus, ac etiam pro ulteriori veritate, dummodo tamen confessio similis delicti producat ex se, & natura sua indicium, quod delinquens illud commiserit etiam aliis vicibus, præter confessas.

Animadversiones generales.

1. Quemadmodum S. Officium in cognitione, ac expeditione causarum magnificat inimicitiam denunciantis ac testium contra denunciatum, ita Judex, aliisque Officialis, qui accepit denunciatis an pendens testium, debet maxime id animadvertere, eosque diligenter interrogare an habeant vel unquam habuerint aliquod interesse, vel causam odii, aut malevolentia, ac æmulationis cum denunciato, probaturque ex praxi, quod aliquas denunciations alioquin graves & consideratione dignas parvi facit, præcipue ob hanc causam inimicitia, dummodo tamen non habeant alia adminicula quibus corroborentur.

Solet etiam detegi inimicitia, vel aliud interesse denunciantis, quando denunciat aliquod peculiare delictum jam patratum aliquo notabili temporis spatio ante, eum interrogando, quod cum agatur de delicto tam antiquo, nullatenus est omittendum, hoc est, cur distulerit tanto tempore illius denunciationem, illudque S. Officio non significaverit.

Quando reus negat totum, vel partem delicti sibi oppositi, postquam fuerit satis cognitus super indicis semper ei datur repetitio testium antequam deveniatur contra ipsum ad alium actum judicalem, & illam eo acceptante, reperuntur super interrogatoriis fisci, & articulis partis, ac plerumque habentur à reis pro repetitis. Sed contingit nonnunquam, quod negantibus ipsis delictum, & resultante ex processu informativo aliquo fumo falsitatis, & conspirationis in testibus, reperuntur testes ex Officio magna cum diligentia, sed quando integre fatentur delictum, non exhibetur alia repetitio testium. Semper tamen sive fiat, sive non fiat, sive detur, sive non detur dicta repetitio, assignatur eis competens terminus ad faciendas defensiones, etiam si illis renuncient, in

quo termino si ipsi aliquid prodixerint, devenitur ad causæ expeditionem.

In processibus, qui mittuntur è partibus solent observari interrogatoria suggestiva sive reis, sive actibus data, ob quæ merito admonentur Inquisitores, vel Officiales, qui illos construunt. S. Officium quod tantum exquirat veritatem, vult illam eruere ab ore testium per viam naturalem, & cum diligentia interrogatoriorum primum generalium, deinde specialium, deferens secum suggestio umbram de mente Judicis, quod extraxerit à reo confessionem, & depositionem à testibus non cum pura veritate, sed à reo per timorem, quod non dicendo veritatem, ut interrogatur, tractabitur cum majori severitate, & à testibus aut per eundem timorem, aut ob desiderium se quantocius liberandi.

In causis doctrinalibus, quando, exempli gratia, asseritur, quod faciendo quid tale non est peccatum, aut quod vere est, & reus, qui hoc asseruit est indoctus, ac rudis, solet interrogari, an sciat, quod Ecclesia aliter teneat. Si respondet id nescire, & hæc responsio respectu qualitatis personæ rudis videtur prudenti Judici verisimilis, solet excusari ab abjuratone de formali, quando tamen non sunt aliqua, quæ jure naturali cognoscuntur num sint, an ne peccatum, quia ignorantia juris naturalis neminem excusat.

Contingit etiam aliquando, quod reus neget se esse illam personam, de qua tractatur, unde ut verificetur ex Officio identitas, necesse est de jure illam comprobare per recognitionem visus. Hæc autem recognitio fit ponendo personam recognoscendam inter duas alias staturâ, habitu, & quodammodo aspectu similes, & interrogans Judex personam, evocatam ad recognoscendum, an inter tres illas sit ille talis, de quo agitur. Si affirmat, dicitur, ut illam sua manu tangat. Has diligencias servat S. Officium, ut obtineat veritatem personæ recognoscendæ puriorem, clariorem, ac multo longiorem à suggestionem quoad fieri potest.

Aliquæ personæ periculosa, quæ relabuntur in delictum, de quo puniuntur, aut offendunt testes, vel officiales, compelluntur præstare cautionem, quam possunt securiorem de se repræsentando, & non offendendo etiam in expeditione causæ, eisque intimatur Bulla *si de protegendis* B. Pii V. cum illius declaratione.

Intimatio istius Bullæ honeste fit omnibus quando expediuntur, cum oporteat prospicere indemnitati testium, sive denunciantium, alioquin nemo denunciaret.

In aliquibus causis quando non bene probatur delictum, aut reus illud non confitetur, sed nihilominus remanet inditiatus, quamvis deveniri posset ad torturam, & ad expeditionem causæ, attamen rectè quandoque judicatur, ac etiam magis expediens, ac utile ad validius frænandum reum, illum relaxare, firmo remanente pressu cum cautione, si potest, & si non potest cum cautione juratoria, intimata Bulla superius memorata.

Ordinarii, & Inquisitores advertant non accipere denunciations, nec construere processus super rebus pertinentibus ad S. Officium, quæ ad ipsum revera non pertinent, ut de non facta confessione ante celebrationem Missæ, si est Sacerdos, vel de suscepta communione, si est laicus. Quod quis celebraverit in concubinato, vel in alio peccato mortali, quod revelaverit peccata, audita in confessione sacramentali, quod post concessionem celebraverit, vel communicaverit, quod habuerit copulam cum filiis spiritualibus confessionis, excepta tamen sollicitatione

in confessione, cum matre, sororibus, aliisque consanguineis, in quibus delictis S. Officium non se ingerit. Negandum tamen non est, quod, quando crimen revelationis confessionis est conjunctum cum alio, concernente etiam ipsam confessionem sacramentalem, & pertinente ad S. Officium, cognoscitur, ac punitur etiam in S. Officio, quatenus aggravant majorem qualitatem delinquentis contra quem S. Officium procedit ex alia causa, ad ipsum directe spectante.

Nec pariter S. Officium procedit in causis Sodomiae, neque bestialitatis. Sed quoniam in Hispania S. Inquisitio in his procedit, accidit saepius, quod multi illius nationis accedunt ad Urbem ad se sponte accusandum in S. Officio, quod recipit judicialiter eorum spontaneam depositionem, & fit certior Summus Pontifex, qui remittit postea expeditionem Cardinali Vicario.

Aliqui Ordinarii, ac Inquisitores, parum periti, saepius conqueruntur, quod quisque eorum censcat posse agere id, quod sine alio agere nequit, & tamen illud agere possunt. Contra verò prætendunt posse agere ex se solis id, quod revera nequeunt agere, nisi simul. Ea, quæ agere possunt. Inquisitores sine ordinariis, & ordinarii sine Inquisitoribus quinque sunt, citare, capere, carceribus mancipare, construere processum informativum, & emittere decretum absolutivum. Ea vero, quæ alter sine altero nequit agere, tria sunt, tormenta inferre, irrogare poenam, ac sententiam proferre.

De Monialibus.

In Monialium monasteriis oriri solent aliqua spectantia ad S. Officium. Primum est, quod ipsarum nonnullæ, sive quia male habeantur à suis superioribus, sive quia invitæ Religionem sunt ingressæ, spem abjiciunt, negantque Dei providentiam, misericordiam, justitiam, Paradisum, infernum, realemque assistentiam corporis Christi in Sacramento Eucharistico, ac proferunt alias hæreses, dicuntque se illas credidisse. Casus iste plerumque ad S. Officii cognitionem pervenit aut per Ordinarium, aut per earum Confessarios, qui postulant à summo Pontifice facultatem eas absolvendi, quæ benigne solet concedi, quando res est secreta, nec habet complices, & mandatur Ordinario, vel Confessario, quod in confessione curent, supradictas moniales abjurare, ac detestari hæcenus errores, ac hæreses creditas, illasque doceant veritatem, & postea observantur. Sed quando habent complices, præcipue verò personas, quæ illas hæretes docuerint, aut tradiderint eis libros, ex quibus eas excerperint, coguntur ad deponendum judicialiter, ut procedatur.

Secundum est, quod ipsarum aliquæ interdum existimant se esse abalienatas, & à dæmone obsessas, & quemadmodum inter ipsas facile oriuntur contentiones, ac rivalitates muliebres, ita etiam facile credunt fuisse ab aliqua erga se male affectâ, veneficio læsas, illamque accusant superioribus, unde omnes aliæ perturbantur, ac evitant commercium mulieris de hoc imputatæ, & quicquid infirmitatis patiuntur, tribuunt ad maleficium, ab ea factum, unde dicunt illam esse veneficam, & effascinatricem, illamque vidisse noctu ambulare, ac facere hoc, vel illud aliud, & interpretantes omnes actus, omniaque verba illius in eum sensum, qui jam occupaverat earum imaginariorem, ipsæ postea de hoc loquuntur cum secularibus, perfunditur rumor per civitatem, disturbatur familia.

Hoc absurdum fit aliquando ex remedio majus. Nam earum superiores imprudenter se gerunt, dum

ad eas exorcizandum mittunt Exorcistas, ita quidem, ut si non sunt à dæmone occupatæ, neque veneficio affectæ, tales aliæ evadunt, juvenes præsertim majorem in modum terrentur, & quoties intuentur aliquam remoram, timorem capiunt, existimantes esse dæmonem, qui plerumque per hunc timorem corpora obsidet, ita permittente Deo, ut legitur apud Doctores, & constat experimento.

Neque contenti superiores exorcismo, instruunt processus, examinant testes, & constituunt præsentas reas cum interrogatoriis suggestivis, & ineptis, atque alienis, & cum comminatione etiam torture, eruuntque omnes, quas volunt, confessiones, & conturbant majorem in modum monasterium, ac civitatem, & tamen solitum, ac verum remedium in similibus rebus est, curare ut auferatur earum imaginatio, illas exhortari, ne credant ita facile, confessorium prudentem eis mittere ut eis consolationem adhibeat. Quod si etiam esset aliqua probabilitas, mandet eis irrequitationem Sacramentorum, præsertim S. Communionis, exerceat illas orationibus ad id idoneis, non permittat solas somnum capere, associetur cum aliis monialibus prudentibus, quæ illis perfugium & solatium præbeant, & confirmant, & præ cæteris imperet ne de hac re colloquantur in monasterio, eisque imponat perpetuum silentium.

Interdum etiam inter Moniales patrantur sortilegia vel ad amorem, vel ad inveniendum res furto ablatas, vel ad cognoscendum futura, & quando perveniunt ad notitiam S. Officii, aut Ordinarii, solet procedere judicialiter, aut spontanea depositio committentis, aut depositio indicantis delinquentem, quæ examinatur. Sed quoniam tractatio cum monialibus est res magni momenti, quæque requirit magnam maturitatem, ac prudentiam, ne irregitur infamia monasterio, & earum privatis personis apud seculares, ideo solent expediri cum summo rei secreto cum abjuratone, si res eam exigit, & cum poenis aptis, ac poenitentis salutaribus. Quod si primum deliquerint, solet procedi benignè, comminando solum poenas in casu reincidentis. Et quando delinquentes sunt plures in eodem facto, ne disturbetur monasterium, solent puniri, ut dictum est autrices, & principales, aliarum deinde incommotis medeatur confessarius, eas monendo, reprehendendo, instruendo, & poenitentis solum afficiendo.

Alius etiam error solet contingere in dictis monasteriis, cui præcipuum remedium est provisio confessoriorum, qui non modò sint pii, sed etiam docti, prudentes, & constantes. Aliquæ enim sive ob mentis levitatem, sive ob fictionem ab importuna inanis gloriæ tentatione profectam, ut sanctæ, ac Deo charæ existimentur, & quandoque per illusionem inquirunt, revelationes à Deo accepisse super statu Ecclesiæ, familiarum, personarum hujus, vel alterius vitæ, revolutionibus Regnorum, nec non cœlestes visiones habere Deum ac Sanctos secum alloqui, & si eis conferatur aliquod dubium de actionibus humanis, num sint, an ne peccata, inquirunt de hoc preces Deo fuisse, & de eo judicant.

Istæ, si reperiant confessorium probum quidem virum, sed simplicem, & indoctum facile is eis credit, scribit visiones aut revelationes illas, de eis loquitur, eas prædicat aliis, oriuntur multa absurda. Si verò est doctus, sed simplex, & deditus certæ vitæ spirituali, non rectè à soliditate judicii, uti simplex, ac levis illas credit, & uti doctus vult eas propugnare cum doctrinis, ac fere semper, aut plerumque profert propositiones, qualificatione dignas in S. Officio.

Præter causas levitatis mentis, inanis gloriæ, fitæ atque

atque existimata Sanctitatis, ac illusionis demonis experientia comprobatum est, quod nonnunquam particeps horum fuerit concupiscentia, & libido, quæ obtentu revelationum, quod fieri possit hic aut ille actus libidinosus, quodque non sit peccatum, imo meritorius, exerceri solet majori cum licentia, & minori cum verecundia. Quod si Confessarius, quamvis doctus ita, ut saltem cognoscat veritatem, in hac re est pravus, & vaser, utitur & ille occasione, & procurat obtentu revelationum, ac doctrinæ extortæ tueri, illos actus esse licitos, & non esse peccata. Suntque aliqui reperti in S. Officio, qui licet natura ipsa doceat indecorum, & malitiam talium actuum, siquæ fere creditu impossibile, quod ipsi ita credant, ac teneant, nihilominus ne fateantur suam calliditatem, ostendunt se simplices, & indoctos, ac inquirunt, ita credidisse, ideoque uti hæretici coguntur abjurare, & condemnantur.

Sed dato etiam, quod revera & per simplicitatem, ac imperitiam ita credidisse, quod in Confessario, etiam simplici, ac indocto, est ferme impossibile, id tamen ei non suffragaretur, quia non admittit inscitiam juris naturalis.

Id, quod dictum est de monialibus, solet etiam contingere mulieribus bizocheris, beguinis, tertiariis, aliisque hujusmodi, quæ Sanctitatem simulant, & ipsarum Confessariis, à quibus aliquando promanat immediate, sive occasione revelationis, ac devotione eorum pœnitentium hoc malum. Nam ipsi, ut exercere possint suam luxuriam cum suis filiabus spiritualibus absque aliquo impedimento, credunt, quod actus, & tactus venerei non sunt peccata, sed actus meritorii, & accensæ libidinis compressio.

De formandis Processibus in causis strigum, sortilegiorum, & maleficiorum.

Experientia rerum magistra aperte docet gravissimos quotidie committi errores à diversis Ordinariis, seu illorū Vicariis, & in quibus informandis processibus contra striges seu lamias, seu maleficas & fascinatrices in magnum præjudicium tam justitiæ, quam hujusmodi mulierū inquisitionum itaut in sacrosanctæ Romanæ & universalis Inquisitionis adversus hæreticam pravitatem Tribunali, longo tempore observatum fuit vix unquam repertum fuisse aliquem processum recte, ac ritè formatum, imo plerunque necessarium fuisse quamplures Judices reprehendere, ac multoties etiam punire ob indebitas vexationes, inquisitiones, & carcerationes, nec non diversos malos, & impertinentes modos habitos in formandis processibus, reis interrogandis, excessivis torturis inferendis, ita, ut aliquando contingerit injustas, & iniqvas proferre sententias etiam ultimi supplicii, sive traditionis brachio seculari, & re ipsa compertum est, multos Judices nimis faciles, & proclives fuisse ob leve, aut minimum inditium credere aliquam mulierem esse strigem, & ideo nihil omnino prætermisisse, ut ab humani mulieris; etiam modis illicitis talem confessionem extorquerent cum tot, tantisque inverisimilitudinibus, varietatibus, & contrarietatibus, ut super tali confessione ulla, aut modica vis fieri possit. Quapropter ut tam Ordinarii, eorumque Vicarii, quam Inquisitores de cætero magis cauti esse possint in conficiendis hujusmodi processibus hæc diligenter & accurate præ oculis habeant, & considerent.

Error principalis, & peculiaris omnium fere Judicum in hac materia est devenire, nedum ad inquisitionem, & carcerationem, sed sæpe etiam ad torturam contra aliquam mulierem de sortilegio

imputatam, quamvis non constet de corpore delicti, & tamen in jure indubitatum est ad tales actus devenire minime posse, nisi prius de hujusmodi corpore constet, cum agatur de delicto, cujus vestigia remanent.

Corpus autem delicti non dicitur probatum, prout multi Judices videntur præsupponere. Ex eo quod prætentus maleficiatus sit, vel fuerit infirmus, sive decesserit. Clarum est enim quod infirmitas & mors regulariter ex maleficio non provenit, ideo oportet exquisitas diligentias judiciales adhibere, examinando medicos, qui infirmum curarunt & illos diligenter interrogare de qualitate infirmitatis, & exacte medici dignoscere possint, infirmitatem non esse, vel esse posse naturalem, illos etiam interrogando circa totam seriem, & accidentia infirmitatis à principio omnia fufius in processu redigendo ad hoc, ut si forte aliquis medicus per imperitiam, prout multoties occurrit, nescivisset qualitatem morbi judicare, & propterea judicasset, non esse naturalem sed ex maleficio provenire, alius medicus magis peritus habita notitia omnium accidentium ejusdem infirmitatis, licet infirmum non viderit, possit dignoscere, an talis infirmitas ex morbo naturali, nec ne provenire potuerit.

Et ulterius maxime congruum esset ad eundem effectum judicialiter examinare familiares infirmi pro habenda notitia principii infirmitatis, & ejus progressus. Ex hoc enim apparebit, an convenient depositiones medicorum & familiarium circa accidentia infirmitatis, & sic tutius poterit fieri judicium à Judice, an constet de corpore delicti sive maleficii. Quod si ex hujusmodi diligentis judicium apparebit infirmitatem, vel fuisse naturalem, proculdubio procedere non debet contra accusatum de tali maleficio. Si verò medici periti clare judicaverint esse, vel esse posse probabiliter maleficium, tunc Juxta facilius cogitare poterit de inquisitione formanda contra accusatum de tali maleficio.

Insuper antequam Juxta deveniat ad carcerationem prætentæ maleficæ debet diligenter scrutari cuncta indicia, quæ sunt contra illum, neque ex sola notificatione prætentis maleficiati, & ejus attinentium esse facilis ad carcerationem, nisi simul allegetur aliqua probabilis causa, ob quam animus Judicis rationabiliter moveri possit ad credendum, quod mulier accusata tale maleficium committere voluerit, & ejusdem causæ aliquam probationem vel saltem non leve indicium habeat, antequam ad carcerationem deveniat.

Advertat præcipue Juxta in ipso actu carcerationis facere diligentem perquisitionem per seipsum, aut Vicarium idoneum, eanque faciat adhibito notario, nec hujusmodi perquisitioni interveniant personæ attinentes, aut familiares prætentis maleficiati, ne contingat, prout aliquando suspicatum est, dolose aliqua supponi, maleficium denotantia, in grave præjudicium reæ inquisitæ, & indictæ perquisitione adnotentur diligenter per Notarium omnia reperta in domo, & capsis, & non solum, quæ possunt juvare intentionem fisci, sed etiam quæ possunt juvare ream inquisitam, prout imagines Sanctorum, coronæ, divina Officia, libri devotionis, schedulæ communionis, aqua, & palma benedictæ, & alia similia, sigillatim illa describendo, & in inventario perquisitionis conficiendo apponantur.

Nec sint faciles Judices ad firmiter credendum aliqua reperta, prout oleum in vasculis, pulveres, & similia, esse apta ad maleficia, sed facient illa considerari à peritis, ut dignoscatur, an deservire possint ad alium finem, quàm maleficii.

Multoties

Multoties evenit, quod familiares prætenſi maleficiati, credentes maleficium, perquirunt intus culcitras, ſive ſtrata, & anaclynteria, cervicalia, & pulvillos lecti ipſius infirmi, & cum inveniant involucra quæ videntur ad maleficium, illa deferunt ad Judicem, qui ſuper hoc maximum facit fundamentum ad effectum probandi maleficium, qua in re debet eſſe multum circumſpectus. Facile enim evenire poteſt, ut talia à familiaribus infirmi ſuppoſita fuerint, ut ſic facilius Judex inducatur ad credendum maleficium, & ad procedendum contra aliquam perſonam.

Propterea Judex bene advertere debet qualitatem rerum repertarum in hujusmodi delictis. Cum enim culcitra & alia prædicta conficiantur ex pluma, aut lana, & quotidie intermiſceantur, evenire poteſt, quod ſpatio alicujus temporis fiant quædam involucra, quæ videantur per ſe ferre ſuſpicionem maleficii, & tamen naturaliter contingere poſſunt; præterea id ex incuria culcitarii aliqua intermiſceri potuerint, ex quibus hujusmodi involucra ex ſe confecta fuerint.

Et ideo ſi perquirerentur ſingulorum lecti præcipue plumei, facile ſimilia reperientur involucra. Nec enim eſt mirum, quod in hujusmodi lectis quandoque reperiantur acus, nam ubi ſunt mulieres, acus ubique abundant, & facile eſt quod per accidens ſpatio alicujus temporis multæ acus in anaclynteriis, aliſque rebus inveniantur.

Neque forſan abs re eſt conſiderare dæmonem aliquando talia ſupponere potuiſſe abſque participatione & aſſenſu alicujus, ut inde credatur maleficium commiſſum, & ſic aliqua perſona injuſtè detrimentum patiatur, quemadmodum videmus etiam in actu exorcismi obſeſſorum, qui videntur evomere acus, clavos, & diverſa involucra, quæ tamen haud probabile eſt, obſeſſos in corpore habere, prout non habent, ſed dæmon in illo actu talia ſupponit ad os obſeſſi, ut credatur forte obſeſſum eſſe maleficiatum, ut aliquis inde injuſte moleſtetur. Ex quibus patet, quam circumſpectus eſſe debeat Judex circa hujusmodi reperta, cum facile vel potuerint ſupponi, vel eſſe naturalia, vel facta opera dæmonis ſine alicujus miniſterio.

Conſueverunt parum quidam prudentes multi exorciftæ minus recte, interrogare dæmonem in exorcismis, quomodo ingreſſus fuerit corpus obſeſſi, & an ex maleficio, & quis hujusmodi maleficium commiſerit. Unde dæmon pater mendacii, & inimicus humanæ quietis ſæpe reſpondit, ſe ingreſſum eſſe corpus obſeſſi ex maleficio facto à tali perſona in tali cibo, ſeu potu, & ut dæmon magis certum reddat exorciftam, & alios de hac re, ſupponit evomenda ab obſeſſo quædam ſimilia ei rei, in qua dicit maleficium factum fuiſſe, & alia plura, ut ſupra dictum eſt. Hinc ſæpe obſervatum fuit, aliquos Judices formaliſſe proceſſus contra prætenſos maleficos, nominatos à dæmone, ut ſupra, tanquam ſi ex dicto dæmonis probentur fortilegia.

Unde ſuper hujusmodi proceſſibus nulla vis facta fuit ab hac S. Congregatione, imò ſemper reprehendi fuerunt exorciftæ, dæmonem, ut ſupra interrogantes, & Judices qui ſuper dæmonis reſponſione proceſſum formaverunt. Et utinam non reperirentur exorciftæ aliqui, qui parum fideliter Officium tam pium exercentes, multas impoſturas conſingunt. Hinc eſt, ut quandoque plures fuerint privati munere exorcizandi.

Aliqui Iudices opinantur, & perperam quidam, quod eo ipſo, quod aliquis reperitur obſeſſus id ex maleficio proveniret, & ex eo ſolo injuſte formant proceſſus contra perſonas aliquo modo obſeſſis inten-

tas, vel aliunde indiciatus. Quod eſt maximum abſurdum. Cui enim dubium eſt, quod ſine maleficio ex permiſſione Dei poteſt dæmon vexare corpus alicujus? Caveant itaque omnino Iudices, ne ex ſola obſeſſæ dæmonis conſiciant proceſſus ſuper maleficio. Imo etiam ſint cauti, ne decipiantur ab aliquibus, qui in præmiſſis impoſturam committunt, & diverſimode ſe obſeſſos eſſe diſſimulant. Sæpe enim impoſtores reperiuntur.

Non ſint faciles Iudices ad faciendam magnam vim contra aliquam perſonam, uti ſtrigem & maleficam ex indicio famæ. Quamvis enim aliàs famæ indicium ſit magni momenti; attamen in iſta materia ob odium commune, quod habetur in ſtriges, contra quas omnes unanimiter clamant, facillime inſurgit hujusmodi fama contra aliquam mulierem, præcipue quando eſt vetula, & deformis. Unde vel modicum fundamentum ſuper tali fama fiat, vel ſaltem diligenter Iudex interroget teſtes à quanto tempore ortum habuerit, & à quibus, & à qua occasione. Hinc enim forſan ex proceſſu ſæpe apparebit, famam indicium eſſe modici momenti.

Uterius advertendum eſt, quod quemadmodum mulierum genus eſt maxime ſuperſtitioſum, & fortilegiis, præcipue amatorijs, deditum, non tamen ſequitur, quod ſi aliqua mulier fortilegia, vel incantationes, vel ad ſanandum maleficia, ad cogendum voluntatem hominum, vel ad alium quemcunque finem fecerit, ergo eſt ſtrix, ſive fortilega formalis, poteſt enim eſſe fortilegium ſine apoſtata formalis, licet non careat ſuſpicionem apoſtatiæ vel levi, vel vehementi juxta qualitatem fortilegiorum ad not. in cap. accusatus §. ſane de heret. in 6. Et ideo bonus Iudex dum format proceſſum circa aliquam mulierem conſeſſam, vel convictam de hujusmodi fortilegiis, non ſit facilis ad concipiendum in animo ſuo, quod ſit apoſtata formalis ad dæmonem, licet hoc eſſe poſſit, ſed cum devenerit ad torturam contra hanc mulierem, illam interroget in genere, an habuerit aliquod pactum cum dæmone juxta ea, quæ inferius dicentur circa modum torquendi. Et ad id maxime advertere debent Iudices; nam in hoc multi decipiuntur, falſo putantes, quod hujusmodi fortilegia fieri non poſſint ſine apoſtata formalis ad dæmonem, & hinc oriuntur maxima præjudicia mulieribus inquisitis de hujusmodi fortilegiis. Iudices enim minus periti, vel alias nimium faciles à lectura aliquorum librorum de fortilegiis, & ſtrigibus tractantium hoc falſo præſuppoſito decepti, nullam viam relinquunt, etiam indebitam, pro extorquenda conſeſſione mulierum, quæ ſapiſſime ex diverſis malis, & illicitis modis tandem inducuntur ad fatendum ea, quæ forte nunquam excogitarunt. Ut igitur hæc mala evitentur obſervandæ ſunt ſequentes regulæ.

In primis, quo ad fieri poteſt, non permittant juſti Iudices mulierem carceratam ob maleficium, vel fortilegiam quempiam alloqui, & ſi plures mulieres reperiantur de hac re carceratæ non permittantur ſimul alloqui, ſed retineantur in carceribus ſeparatis, quia ſæpe multæ convenerunt, falſum fateri etiam contra ſeipſas, etiam in materia apoſtatiæ putantes hac de cauſa è carceribus eximi.

Nulla modo permittant Iudices, quod cuſtos carceris, aut alius quiſquis ille ſit, mulieribus carceratis ſuadeat, quod fateri debeant cum examinatæ fuerint. Multoties enim repertum fuit, quod mulieres hujusmodi ſuaſionibus impulſæ, aut etiam ſpe impunitatis promiſſæ, quæ tamen nunquam eis promitti debet, falſæ fuerint id, quod nunquam ſomnia-

Judices nunquā alloquātur hujusmodi mulieres carceratas de meritis causæ, nisi judicialiter illas examinādo.

Nullas omnino suggestiones in illis interrogandis faciant, sed ab initio interrogentur, an sciant causam suæ carcerationis, deinde de injuriis, & de causis inimicitiarum. Possunt postea interrogari de cursu vitæ suæ, de frequentia sacramentorum, quis fuerit illarum confessorius, ac de his aliis ex quibus detegi possit bona, vel mala earum vitæ conditio, ac deinde in genere possunt interrogari, an sciant aliquod sortilegium & ad quem effectum etiam hujusmodi sortilegium exercuerint, & si negaverint, possunt fieri alia interrogatoria in genere paulatim eis obijciendo, quod deponitur in processu, ipsas scire aut commisisse tale, vel tale sortilegium, & tamen si omnia negent, possunt eis in diversis interrogatoriis paulatim obijci, quæ in processu contra illas habeantur, suppressis tamen nominibus, & cognominibus testium, ex quibus inquisitæ ad notitiam devenire possunt, qui sint testes. Et tandem completo processu informativo, si adhuc persisterint in negativa, erunt repetendi testes processus offensivi.

Quæ repetitio, ut valide ac legitime fiat, formandi prius sunt articuli pro parte alicuius super capitibus, quæ pro fisco prætenduntur, & copia dictorum articulorum danda ipsis inquisitis, assignando eis advocatum, & procuratorem idoneos, etiam ex Officio, si inquisitæ vel ob paupertatem, vel alia de causâ illos non habeant, eisque congruum tempus detur ad danda interrogatoria, quo elapso, fiat repetitio.

Facta repetitione, detur eisdem terminus ad faciendum suas defensiones, detur etiam eisdem copia processus, & factis defensionibus, siue elapso termino ad illas faciendas, Judices convocante Congregationem Consultorum, peritorum in qua per extensum processus legantur, suppressis nominibus & cognominibus, & circumstantiis, & si de modo expeditionis causæ non sint concordēs, aut causa sit gravis, vel ratione relictæ, vel ratione personæ, non deveniatur ad torturam, nisi consultâ S. Congregatione supremæ Inquisitionis ad quam mitti debet copia processus, tam offensivi quam defensivi, & cum videretur Judicibus cum voto S. Congregationis sine difficultate ad torturam deveniri posse, quia indicia sunt urgentia, advertatur, ne in ipsa tortura interrogentur inquisitæ de delicto in specie, quod prætenditur, sed antequam deveniatur ad decretum torturæ, obijciantur eis iterum inditia, quæ in processu habentur, & postea in actu torturæ interrogentur tantum, ut dicant veritatem de his, super quibus fuerunt interrogatæ, & si fateri cœperint, non suggeratur aliquid, sed tantum recipiantur, & describantur verba præcisa earum confessionis, interrogando postea in genere super ulteriori veritate.

Advertant, ne tortura detur cum squassationibus, aut cum aliquo pondere, seu baculo ad pedes, sed sit simplex elevatio in tortura funis, aut sit simplex tortura alterius generis tormentorum, quando tormento funis torqueri non possint.

Non sint faciles Judices ad repetitionem torturæ, nisi causa sit gravissima, quo casu erit consulenda S. Congregatio, ut dictum est.

Nulla modo abradantur aliqui pili, aut capilli ipsarum mulierum, nec vim faciant Judices contra inquisitas, ut in quodam indicio à doctoribus considerato, videlicet cum forsân hujusmodi mulieres maxime in tortura non emittant lacrymas.

Tortura nunquam excedat tempus unius horæ, nec facile tortura per horam inferatur insistente gravitate causæ, & urgentibus indiciis simul,

& in fine examinis adnotetur tempus quo in tormentis permanferint.

Maxime est advertendum, in eventu, in quem hujusmodi mulieres apostasiam ad dæmonem, & accessus ad ludos diabolicos fatentur, quo casu corpus delicti probari aliunde non potest quàm per propriam confessionem, jurandum est, ut hujusmodi mulieres, sine minima suggestionem totam seriem facti à semetipsis recenseant, & quo modo ab initio inductæ, ad id fuerint, de tempore, & aliis circumstantiis. Nam hoc modo videri poterit, an confessio hujusmodi apostasie & accessus ad ludos verisimilis sit necne, & casu quo fateantur aliqua particularia, siue circumstantias, quæ verificari possint omnino Judices diligentias faciant pro his verificandis, quia sic magis verisimiles reddentur confessiones circa apostasiam, & accessus ad ludos, alias si tales circumstantiæ adductæ comperirentur falsæ dubitari posset de veritate hujusmodi confessionis forsân sequutæ vi torturæ, quæ est remedium fallax, vel suggestionem alicujus, vel tædio carceris, vel quia sic facilius crederent sibi indulgendum esse, prout aliquando compertum est diversis istis respectibus, mulieres falso fassas esse apostasias, & accessus ad prætenso ludos & ut facilius Judices possint se abstinere ab hujusmodi suggestionibus, cum mulieres incipiunt fateri talem apostasiam, forsân melius esset, ut tunc ipsi Judices obliviscerentur eorum quæ dicunt Doctores in ista materia; quia sæpe visum est, quod Judices in ordine ad ea, quæ perlegerunt apud Doctores, multa præjudicia faciunt his mulieribus.

Et quamvis tales mulieres fateantur apostasiam, aut accessus ad ludos, nominent complices in hujusmodi ludis, nullo modo procedatur contra hujusmodi complices ob hujusmodi nominationes, nisi alia legitima habeantur indicia, quia cum tales accessus plerumque per illusionem contingere possint, justitia non postulat, ut contra complices cognitæ & visas per illusionem procedatur.

Omnino Judices scribere faciant in processu interrogatoria omnia per extensum ab ipsis Judicibus facta, ut ex lectura processus appareat qualia illa fuerint, & an adsint suggestiones, cum maximo enim abusu & præjudicio consueverunt aliqui Judices scribere facere ad opportunam interrogationem respondit.

Multi Judices deveniunt ad formandum processus similes absque eo, quod appareat ex processu quale fuit indicium, & unde provenerit processus, sic incipiendo: Cum ad aures devenerit, vel alias præcedente fama publica &c.

Caveant igitur Judices ab isto errore, & semper examinent in principio processus personam, vel personas, quæ ad aures primo dixerunt, vel quomodo talis fama ad notitiam pervenerit, & ea ita per ordinem in processu redigant, ut nihil omnino omittatur.

Plerumque contingere potest, quod infantes decedant ex suffocatione in lectis pauperum matrum, aut nutricum, unde prohibetur matribus, aut nutricibus, ne in suis lectis, sed in cunabulis separatim infantes retineant, quia sequutæ aliquando simili suffocatione ne illa detegatur, matres, siue nutrices propalant infantes occisos à strigibus.

In hujusmodi causis, & processibus formandis omnino serventur taxæ, alias transmissæ ex mandato S. Congregationis & quando mulieres sunt pauperes, caveant Judices ab earum bonorum expilatione.

Sententiarum formulæ in causa hæresis videantur apud Farinac. de hæres. questione 185. n. 17. & seqq.

F I N I S.